

ANGLICA, NORMANNICA, HIBERNICA, CAMBRICA, A VETERIBVS SCRIPTA:

Ex quibus

Asser Meneuensis, Anonymus de vita Gulielmi Conquestoris, Thomas VValsingham, Thomas de la More, Gulielmus Gemiticensis, Giraldus Cambrensis:

Plerique nunc primùm in lucem editi, ex Bibliotheca GVILIELMI CAMDENI.

CVM INDICE, TVM VERBORVM, TVM RERVM IN Opere hoc toto cumprimis memorabilium locupletissimo.

FRANCOFVRTI,
Impensis Claudij Marnij, & hæredum
Iohannis Aubrij.

Anno M. D CIII.

PATRIÆ, POSTERITATI,
ET
VIRTVTE, NATALIBVS, ERVDIT. ANIMIQVE
CANDORE VERE NOBILISSIMO FVLCONI
GREVILLIO, CLASSIS REGIÆ ANGLICÆ
QVÆSTORI, BONARVM LITTERARVM ET
LITTERATORVM FAVTORI
SVMMO.

HOS VETERES SCRIPTORES PARTIM
NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITOS,
PARTIM DENVO
REVOCATOS:

GVILIELMMVS CAMDENVS CLARENTIVS
GREVILLIANO NOMINI DEVOTISSIMVS
LIBENS MERITO.
D.

VIRTVTE, NATALIBVS, ERVDITIONE, ANIMIQVE CANDORE VERE NOBILISSIMO FVLCONI GREVILLIO, *Classis Regiæ Anglicæ Quæstori, bonarum litterarum & Litteratorum fautori summo.*

S. D.

EX quo bonæ litteræ rediuiuæ superiori sæculo refloruerunt, vniuersa Anglia nihil magis in votis habuit, Clarissime Greuilli, quam cùm plurimos protulerit ab eruditione, prudẽtia, & iudicio instructissimos, ex iis iam tandẽ existeret aliquis, qui gentis Anglorum historiam integram, suisq; numeris absolutam cõtexeret. Verum nescio quo fato, supplicantis patriæ quæ omnes omnium charitates vna complecti debet, tam pia vota obstinatis animis & obturatis auribus singuli neglexerunt. Charissima interim patria sua destituta historia etiamnũ luget, sibiq; à suis θρεπτήρια hac in parte non persolui conqueritur. Nec ipsi non possunt non videri maiorum gloriæ, quæ sua licet firmata stirpe sine luce litterarum emarcescat, inuidere, posterorum vtilitati quos historia ad virtutẽ accendat, doceat, dirigat, & delectet, omnino deesse, suæque ipsorum laudi pessime cõsulere, cum & qui fecere, & qui aliorum facta digne scripsere, parem ferè laudẽ reportauerint. At enim dolenter dico, plerisque horum vires, ætas, ingeniumq; defluunt, dum alii causantur quod per publica, alii quod per priuata negotia non liceat, alii quod se fatigando nihil aliud nisi odium sibi quærant, alii quasi tanto oneri impares, quod maiorum facta scriptis exæquare non possint, & satis materiæ ad manum non habeant, difficultate deterreantur. Fatendum sane est opus esse plus quam difficile, præter ea enim quæ in cæteris artibus singula: & in historia requiruntur vniuersa; materia sanè eaque solida & copiosa vndiq; indefesso labore conquirenda, cùm ex Archiuis regiis, monasteriorum vrbiumq; Commentariis; quæ non dubito quin facilè pateant, tum ex veterũ scriniis, vicinarum gentium monimentis, & nostrorum cuiusq; ætatis libris manuscriptis, qui numero plurimi: & licet μνήματα potius quàm ὑπομνήματα sint, erunt inprimis vsui. Hac tamen in parte futuro nostro historico primus omnium prouide prospexerit singularis ille omnium disciplinarum pater fau-

 torque,

torque, & ſummus venerandæ antiquitatis cultor Matthæus Parkerus dum vixit Reuerendiſſimus Archiepiſcopus Cantuarienſis, Primas & Metropolitanus totius Angliæ, qui cũ magnis impenſis & maiori cura vndique libros manuſcriptos ab interitu vindicaſſet, quos in Bibliotheca Collegii Corporis Chriſti Cantabrigiæ repoſuit, Anno ſalutis 1570. *Flores Hiſtoriarum per Matthæũ VVeſtmonaſterienſem collectos, præcipuè de rebus Britannicis ab exordio mundi vſq; ad Annum Domini 1307.* Anno ſequente *Matthæi Parii monachi Albanenſis, hiſtoriam maiorem, à Guilielmo Conqueſtore, ad vltimum annum Henrici tertii in lucẽ dedit*, quarum hæc Tiguri, illa Francofurti recuſa. Anno verò 1575. *Alfredi Regis res geſtas ab Aſſerio Schirburnenſi Epiſcopo conſcriptas. Hiſtoriam breuem Thomæ VValſingham. ab Edvvardo primo ad Henricum quintũ, cùm Hypodigmate Neuſtriæ ſiue Normanniæ* 1574. publicauit, quos denuò cùm exemplaria in Anglia rarius inueniantur, Claudius Marnius è ſuo prælo nunc edit. Hunc Archiepiſcopum eodem ſtudio ad hiſtoriam noſtram promouendam ſequutus eſt Guilielmus Hovvardus ſummo genere natus qui è Bibliotheca ſua quam habet inſtructiſſimam diuulgauit 1592. *Chronicon ex Chronicis, ab initio mundi vſq; ad annum Domini 1118. deductum, Auctore Florentio VVigornienſi monacho, cui acceſſit etiam continuatio vſq; ad annum Chriſti 1141. per quendam eiuſdem cœnobii eruditum.* Eo inprimis nomine quod in illo ſuis locis interſeruntur Latinè conuerſi. Annales quos ſua lingua conſcriptos maiores noſtri Anglo-Saxones ſolos habuere. Deinde Clariſſimus Henricus Sauilus vir exquiſitiſſima eruditione & ſolidiſſimo iudicio Londini 1596. *Guilielmum Malmesburienſem*, qui è noſtris proximus ad hiſtoriam ſemibarbaro illo æuo acceſſit, *Henricum Huntigdonenſem, Rogerum Houedenum*, & qui à noſtris plurimũ expetiti quia rari *Ethelvverdum* & *Ingulphum*, cuius nunc exemplar inuentum eſt emendatius & auctius cum Petri Bleſſenſis ſupplemento. Ego autem qui & huius hiſtoriæ deſiderio iam diu laboraui, cùm nihil aliud poſſim, vt aliquam etiam materiam ad eam ſubueherem, impertiui Claudio Marnio Typographo Francofortenſi (ille enim noſtrorum ſcripta apud nos edita, in hoc orbis angulo latentia, & iam euaneſcẽtia in lucem reliqui orbis Chriſtiani ſuis typis reuocauit,) quos habui ad manum deſcriptos codices, qui in hoc opere ſubſtruendo inſtar cæmenti vel vnius aut alterius ſaxi eſſe poſſint. *Fragmentum ſc. de vita Gulielmi Conqueſtoris ex antiquo libro Monaſterii S. Stephani Cadomenſis*, ex Gallia, inter manubias regnãte Henrico quinto allatum, quem à Guilielmo Pictauenſi Luxouiorum Archidiacono cõſcriptum opinamur, *Vitam Edvvardi ſecundi Regis Anglorum*, quã Thomas De-la-Moor, vir equeſtris ordinis eidem intimus deſcripſit, *Guiliel-*

Guilielmum Gemeticensem de Ducum Normanorum gestis, qui rei genealogicæ & regum & nobilium nostrorum, quorum plures è Normania stemma ducunt, lucem præfert maximam; *Siluestrem Giraldum Cambrensem de expugnata ab Anglis Hibernia.* Cuius & *Topographica* (alterum enim historiæ lumen Topographia) *Hiberniæ* nunquam antea edita, & *Cambriæ* ante annos viginti à Dauide Povvello S. Theologiæ Doctore diuulgata. Illã Hiberniæ Topographiam Giraldum Oxoniç per tres dies iuxta triplicem eius distinctionem summa cum auditorum delectatione anno 1200. recitasse legimus, quod eò cõmemoro, vt obseruetur maiores nostros veterem illam recitandi rationẽ à Romanis olim vsurpatam eò vsq; retinuisse, quam aliqui reduci optant, vt scripturientium his temporib. vel emendationi, vel pœnitentiæ locus sit relictus. Ipse tamen se suos obtrectatores tunc habuisse nõ dissimulat, qui oblatrarunt quod veritatẽ fabellis contaminasset, quibus pagina 755. paucis modestè respõdit. In confesso autem est scriptores eius, & superioris etiam æui (vt ait ille) fabulis indulsisse, falso vera, aut maiora vero miscuisse. *Ex ingenio, vel iudicio suo quisq; demat & addat fidem*, & iuxta illud Plinianum, FIDES TANTVM AVTHORES APPELLET. cæterum quæcunque, qualiacunque sunt, ecce, Vir Clarissime, sub tuo nomine in publicum prodire volo, vt aliquod, tantillum licet, extaret, & maximorũ tuorum in me meritorum; & meæ summæ in te obseruantiæ testimonium. Nec dubito quin tu Anglicæ salutis & gloriç studiosissimus atque antiquæ virtutis admirator summus hos si non vitæ magistros, saltẽ vetustatis nuntios, qui memoriam rerum ab Anglis prçclare gestarum iam intermorientem reuocant, patrocinio tuo, libens lubensq; digneris. Deus Opt. Max. Amplitudinem tuam in tuum tuorumq; decus quam diutissime sospitet, & tueatur.

Greuilliano nomini deuotissimus

GVILIELMVS CAMDEN
Clarencius.

AVTHORVM VITA.

Vita Asserij.

Asser, qui aliis *Asserius*, aliis *Asserio* dictus, natus fuit in vltimis & occiduis Britanniæ finib. in Demetarum regione, quæ nunc *Pembrochire* dicitur, ibique Meneuiæ, quam nunc Angli *St Dauids* à *Devvy* siue *Degvvi* eius loci olim sanctissimo Archiepiscopo nominant, in Monasterio eiusdem Sancti educatus, & sacris initiatus. Vnde ab Ælfredo Rege qui eruditos viros vndiq; acciuit euocatus ex suorum consilio & licentia ipsum adiuit, vt eius studiis præesset, & *Saxonia*, id est, Anglia sic ipse scribit: *per rudimenta Sancti Devvy in omni causa adiuuaretur, vir*, vt inquit, Malmesburiensis, *scientia non ignobili instructus sensum librorum Boœtij de Consolatione Philosophiæ planioribus verbis enodauit iussu regis, vt ipse Rex leuius in Anglicam linguam conuerteret.* A quo cum in Aula aliquandiu in summa gratia vixisset ob pietatem & eruditionem Episcopus Schirburnensis factus Ælfredi vitam quam oculatus testis diligenter obseruarat, fideliter descripsit. Obiit vero anno reparatæ Salutis 909. vt vetustus author qui Paralipomenon eius operi addidit, testatur.

Vita Thomæ Walsingham ex Centurijs Ioannis Balai.

Thomas Walsingham, patria Norfolciensis, sed ad S. Albani monasterium Benedictinorum ordinis monachus, ac præcentor, homo in historiis colligendis, Lelando teste, studiosus atq; diligens erat. An precio (inquit) ad id conductus fuerit, an suo marte hoc egerit, nescio. Duas historias, vnam breuem, alteram quidem longiorem posteritati tradidit. Primam inchoauit ab anno Christi 1273. & in anno illius 1423. finiuit, quæ continet centum ac quinquaginta annos. Alteram ab irruptione Normannorum, vsq; ad principium regni Henrici sexti Anglorum regis, cui opus illud dedicauit, & habet plus quam 356. annos. Hæc sunt ex fasce rerum Britannicarum Guilhelmi Hormanni, & ex Lelandi catalogo desumpta. Lubet nunc horum atque aliorum eius operum inscriptiones in medium adferre. Congessit enim ex aliorum historiis:

De gestis Anglorum,
Historiam breuiorem,
Auctarium Polychronici,
Acta regis Henrici sexti,
Hypodigma Neustriæ.

Hæc sola sunt quæ ex eius scriptis adhuc manent. Auctarium incipit ab anno Domini 1342. & finit in anno Domini 1417. habetq; rarissimas historias, & à nullo alio scriptas. Claruit anno à diuini verbi incarnatione 1440. sub Henrico sexto Angliæ Rege.

Vita Thomæ De-la-Moore.

Thomas de-la-Moore, quantum ex veterum monimẽtis inuestigare possum, Equestri familia natus in Comitatu Glocestrensi, meruit sub Edvvardo primo Angliæ Rege in bellis Scoticis, cumque singuli qui *viginti libratas terrarum*, vt eo seculo loquebantur, *per seruitium militare, Milites fieri iuberentur militari cingulo & gladio cinctus*, equestrem dignitatem ab eodem Rege accepit. Postea cũ Regi Edvvardo secundo filio eius intimus domi bellique fidelem operam præstitisset, cumque ille & regno & vita immani cum scelere spoliatus esset, eius vitam & mortem Gallicè scripsit, & in Latinam linguam à Gualtero Baker, aliàs *Svvinborn*, Canonico Osneiensi conuerti curauit.

Vita Guilhelmi Gemiticensis ex Centurijs Ioannis Balai, & alijs.

Guilhelmus Gemeticensis, qui à Gualtero, Albanensi cantore ac bibliothecario, in opere suo de libris ecclesiæ, *Cœnobita* cognominatus, patria Normannus fuit, professione monachus Fiscanensis, ac rerum Normannicarum illustrator suo tempore maximus. Nemo mirabitur ea tempestate monachos apud Principes in magno fuisse precio: cum intelligere debeat cæteris hominibus eos tunc fuisse doctiores. Scripsit Dudonem de Sto Quintino sequutus de Ducum Normannorum gestis vsque ad annum Christi octingentesimum nonagesimum sextum, inde ex fide dignorum relatione & certa sua scientia ad Guilielmum Normanniæ Ducem, & Angliæ regem, quem vulgo *Conquestorem* appellãt, illique dedicauit. Quod opus postea noua subinde accessione adauxit vsq; ad mortem Henrici primi Regis Angliæ, Ducisq; Normanniæ, videlicet annum salutis 1135.

Siluestris Giraldi Cambrensis vita legatur in pagina huius libri 817.

R. P. MAT-

R. P. MATTHÆI PARKERI ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS IN ASSERII MENEVENSIS ÆLFREDUM PRÆFATIO.

Elfredi regis amplißimi (qui olim toti ferè Britanniæ præfuit) historiam, tibi (humanißime lector) exhibemus: à Iohanne Assero Antistite Schyreburnensi (qui illi quõdam à sacris fuit) Latinis litteris luculẽter expressam. Quæ quidẽ historia nõ mediocrem menti tuæ voluptatem infundet, neq; minorẽ adferet cum voluptate vtilitatẽ, si in præclarissimarum rerum cõtemplatione defixus, te ad earum imitationem, & quasi imaginem totũ effinxeris. Etenim quæ delectatio maior quam clarorum virorum studia, res gestas, mores, vitas denique, ortus, obitus, (tanquam tabulas bene pictas) quotidie intueri? Quis fructus vberior quàm qui ex istiusmodi rerũ perenni lectione percipitur? Et quanquam non sint hæc omnibus artium coloribus illustrata, atq; polita, neque eleganti verborum concinnitate distincta, tamen & Latine loquitur, & significanter, & (vt priscis illis temporibus) non omnino inculte, tantumq; sibi fortaßis adhibuit ornamenti, quantum in exponenda decuit. Nam elaboratam exquisitius orationem, nimiaq; excultam industria, prudentium aures nõ modò in vulgari sermonis consuetudine, verum in historia quoque respuere consueuerunt. Latina autem cũ sint, Saxonicis litteris excudi curauimus, maxime ob venerandam ipsius archetypi antiquitatem, ipso adhuc (vt opinio fert mea) Ælfredo superstite, ijsdem litterarum formulis descriptam. Augent coniecturam Pastoralia, quæ ab ipso prudentißimo rege ex sermone Romano in Saxonicum conuersa fuerunt, atque illius imperio per quasdã Britanniæ Ecclesias sparsa. Quorum vetusta quædam exemplaria, eodem etiam tẽpore descripta, hodie extant similibus depicta characteribus. Atque hæc omnia (lector erudite) tuam ob causam diuulgamus, nimirum, vt tibi iucunditati sint & emolumento. Etenim cum videas regem summo splendore, & tanta (quantam illa perraro vidit ætas) dignitate regem, qui non pacis solum laudibus floruerit, sed belli quoque gloria circumfluxerit, omnem curam, industriam,

ſtriam, cogitationes deniq; omnes, in diſciplinarum ſtudium conſumpſiſſe: adeo vt horam fere nullam effluere ſibi paſſus ſit, quam non in literis, & cum virtute traduxerit, quo te lector animo eſſe oportebit? quam in bonarum artium ſtudia flagranti ſemper, & incenſo? Neque ſolum doctrinæ & cognitionis deſyderio ipſe mirifice afficiebatur, adeo vt omnes conatus ad eam illuſtrandam conuerterit, ſed exemplo ſuo alios item ad excellentem omnium artium honeſtarum cupiditatem incitauit & illexit, doctoſq; ex omnibus locis viros aſciuit, quorum præceptis inſtitutiſque nobilium liberi, in Aula ſua, vna cum regijs filijs, ad humanitatem, & præclariſſimarum artium ſcientiam quotidie informarentur. Quod eo mirabilius videri debet, quandoquidem maximis in rebus longeque diuerſis, ſeſe per omnem pene ætatem laborioſiſſime exercuerit, duaſque res ſpecie diſpares, admirabili prudentia coniunxerit. Quid enim tam diſtans quàm pax à bello? Quis tamen vnquam illo aut pacis amantior eſt habitus, aut belli laude illuſtrior? Quid tam difficile, quam & regni fines contra barbararum gẽtium immanitatem aſſidue tueri: & doctrinæ & litterarum terminos quotidie proferre? Vtrumque ſane rex nobiliſſimus conſecutus eſt, vt & Danorum copias perpetuo in Britanniam influentes virtute bellica repreſſerit, & in maximis ſemper occupationum fluctibus, liberalium diſciplinarum ſtudia nunquam intermiſerit. Cuius induſtriæ teſtimonia extant ſane permulta, apud viros & iudicij & antiquitatis autoritate inſignes. Etenim in hiſtoria Elienſi, lib. 2. ſic ſcribitur: Aluredus acerrimi ingenij princeps, per Grimbaldum, & Iohannem doctiſſ. Monachos tantum inſtructus eſt, vt in breui librorum omnium notitiam habuerit, totumque nouum & vetus Teſtamentum in eulogiam Anglicæ gentis tranſmutauerit. *Accedit huc quod à viceſimo ætatis anno, ad quadrageſimum quintum, diuturno morbo afflictus, importunoque elanguerit: qui quidem non tam corporis vires plerumque debilitat, quam mentis vim infringit & imminuit. Adde inſuper, quod ea tempeſtate rex optimus vixerit, cum priorum annorum miſeranda peruerſitas, toti pene terrarum orbi inſcitiæ, ſuperſtitionis, & perfidiæ tenebras offudiſſet: vnde euenit, vt pietati, temporis improbitas, doctrinæ vero communis illa bonarum artium lues nonnihil obſtiterit. Quo magis lætari nos conuenit, & immortales Deo Optimo Maximo gratias habere, qui hoc tanto cognitionis & ſcientiæ lumine (cui ſuperioris æui infœlicitas obſtruxit) diuina nũc benignitate circumfundimur. Iam vero quanta ignorationis nox, & tempeſtas ætatem illam obſcurauerit: quo animo, quamq; ad virtutem ardenti & incenſo pius rex flagrauerit, quemadmodum ſe eruditorum hominum quotidiana conſuetudine deuinxerit, quos denique illis honores, quantaq; virtutum*

præmia,

præmia contribuerit: harum rerum omnium exempla, tum liber iste, tum Pastorali (cum explicatione eiusdem) præfixa præfatio copiosissime suppeditabit. Sin autem quis requirit, quamobrem cum isthæc Latinis literis memoriæ mandentur, eadem tamen nos Saxonicis typis peruulgari fecerimus, nihil est, quod expedire tam facile possimus. Etenim cum ipsa nos primi exemplaris (vt antea dixi) antiquitas, debita quadam veneratione perfudit: tum magni ad fidem & authoritatem interesse putabamus, si quæ priscis notis verbisq; conscripta, exsignataque ad manus nostras peruenissent, eadem nos iisdem literarum formulis imprimeremus. Eoque me minus instituti mei pœnitet, quod facile sentio, hanc meam cogitationem, tibi (amice lector) nec inutilem, neque iniucundam futuram. Primum enim, vbi huius te libelli lectioni paululum assuefeceris, literarumq; priscarum gnarus iam extiteris, licebit à Latinis ad Saxonica studium conuertere, quorum ex scriptis (mihi crede) non mediocrem voluptatem adipiscêre: & in veteribus monumentis perscrutandis incredibilem cum voluptate vtilitatem cõiunges. Præterea operæpretium erit patrium hunc nostrum (quo hodie vtimur) sermonem, cum illo obsoleto iam pene & extincto conferre, & conferendo quam sint inter se similes, & pene eadem, animaduertere. Quam potissimum ob causam, quatuor Euangelia eadem lingua, atque iisdem literarum formulis excudi curauimus, & quo facilius eius cognitionem intelligentiamque comprehenderes, Anglica cum Saxonicis in margine coniunximus, talibusque notis atque figurarum signis distinximus, vt perfacile inter se diuersarum linguarum sententiæ comparari queant. Accedit huc etiam, quod cum Hybernici, libros aliquot antiquissimos, sermone vernaculo conscriptos reliquerint, eosque Saxonicis characteribus exsignauerint (quanquam verborum sensum, atque pronuntiandi morem natiuum obtinent, atq; domesticum, tamen quandoquidem in vocibus describendis etiam hisce diebus Saxonicis vtuntur typis ac formulis) ex horũ characterum notitia & intellectu, aditus certe patebit aliquis ad eius quoq; linguæ scientiam iis, qui in regionibus illis legationis aliquod munus obierint, aut alio quouis modo eius Insulæ negotiis implicabuntur. Iam vero cum Dayus Typographus primus (& omnium certe quod sciam solus) has formas æri inciderit: facile, quæ Saxonicis literis perscripta sunt, iisdem typis diuulgabuntur. Quorum sane lectio & veteris tibi linguæ, ac quondam domesticæ memoriam renouabit, & haud paruam suppeditabit abstrusæ cognitionis supellectilem. Facile autem erit vocum vim, & verborum varietatem percipere, præsertim cum tanta sit huius nostræ (qua nunc vtimur) linguæ & illius veteris similitudo. Pronunciatio obscurior fortassis & impeditior aliquantulũ videbitur, quam vt absolute percipi queat. Neq; mirũ: quan-

quandoquidem quotidianus eius sermonis vsus iam penitus euanuerit, & Saxones qui hodie in Germania sunt, illum pristinum pronuntiandi morem longo interuallo temporis amiserint. Veruntamen non exactam nos eius sermonis (qui iam fere totus obsoleuit) notitiam, nec sollicitam nimis in verbis excutiendis industriam, requirimus: tantum opera in eius studio ponatur, quantum erit ad intelligendum satis. Quod qui fecerit, vtilitatem exinde duplicem consequetur. Nam cum & veteres Britanni, & post hos Saxones (qui Britannorum vocabulis aut funditus deletis, aut ad arbitrium suum immutatis, noua cunctis pene locis nomina indiderunt) semper aut alicuius celebris facti memoriam, aut rei naturam locorum appellationibus exprimere consueuerint (vt omittam vtilitatem) quanta huius linguæ studioso voluptas erit (& vt periucunda, ita non multi sane laboris) scire, omnium ciuitatum, vrbium, montium, syluarum, fluminum, & viarū nomina, & hæc vniuersa vnde deriuētur, & quo quidq; quasi è fonte profluxerit, intelligere. Quibus de rebus si qua fortè quis degustare concupiuerit, Gulielmi Lamberti (viri sanè eruditi, & in hospitio Lincolniensi, inter legum cōsultos, domestici iuris peritissimi) præfationem perlegat & expendat, quam libro de veteribus Saxonum legibus præfixit, quas nuper latinis literis eleganter expressit. Ibi etenim nonnulla de instituti sui ratione atq; consilio prudenter præfatus, demum (vt est in istiusmodi rebus perscrutandis sagaci certè ingenio & peracri) quorundam verborum vim ac naturas subtiliter persecutus est. Quo in libro si se studiosius exercuerint ij, qui aut huius linguæ notitiam, aut vetustarum legum (quas reges antiqui sanxerunt) scientiam habere desiderant, sapienter meo iudicio facient, & inde nō mediocre sibi ad eas quoq; res percipiendas instrumentum, facultatemq; comparabunt. Quinetiam quoniam diplomata multa, & vetustioris ætatis monumenta, tum regiæ, quæ in archiuis custodiuntur chartæ, tam ante, quam post Normannorum in Angliam aduentum, adhuc extant, quæ Saxonicis & verbis, & literis comprehenduntur, omnes qui in regni institutis addiscendis elaborauerint, cohortabor, vt exiguo labore, seu pene nullo huius sibi linguæ cognitionem acquirant. Quod si facere voluerint, multa proculdubio quotidie eruent, & elicient, quæ abdita iam iacēt, & abstrusa, & plurimarum rerum inuolutas penitus naturas, & implicitas, nullo negotio expediēt. Quem in finem superioribus sæculis à maioribus nostris monialiū quædam Collegia instituta sunt, in quibus essent, quæ & huius linguæ scientia imbuerentur, & eandem (cum alijs communicando) ad posteros transmitterent. Quod quidem in Cœnobio monialium Tauestokensi in comitatu Deuoniæ, & multis alijs conuenticulis (nostra memoria) receptum fuit, credo, ne eius sermonis peritia, ob linguæ insolentiam penitus

nitus obsolesceret. Quod autem ad historiæ fidem attinet (lector humanissime) hoc te scire volo, eam me semper rationem secutum, in omnibus ijs libris, quos diuulgaui, nihil ut de meo adiecerim, aut diminuerim, sed cuncta prout in primis exemplaribus reperiuntur ad verbum expresserim. Alioquin si quid forsan de meo attulissem, aut vetustatis veluti rugas ac næuos delere omnes voluissem, metuẽdum mihi sanè foret (ne quod Salustio suo scribit Cornelius Nepos) nõ tam illorum qui illas conscripserunt historiæ, quàm meæ videri possent. Indicio erunt ipsa prima exemplaria, quæ idcirco Cantebrigiæ, in bibliotheca collegij Corporis Christi, ad sempiternum huius rei testimonium extare voluimus. Vbi si quis cum codicibus manuscriptis, impressos comparare voluerit, enimuero nihil nos aut detraxisse, aut addidisse inueniet, sed summam vbiq; fidem & religionem præstitisse. Quapropter si quid emolumẽti ex huius historiæ lectione siue alicuius alterius iam per me euulgatæ ad te (humanissime lector) redundauerit, lætabimur: & nos instituti ac voluntatis nostræ (quandoquidem id solum concupiuimus) fructus amplissimos consecutos existimabimus.

Cornel. Nepos ad Saluft. in bello Troian.

Vale.

TYPO-

TYPOGRAPHVS. BENEVOLO *Lectori S. P.*

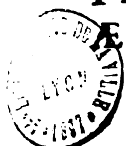
Hiſtoria de Ælfredo Angloſaxonum rege per Aſſerum deſcripta, typis equidem Saxonicis antehac impreſſa fuit. Impreſſionis illius mentionem facit (vt vides) præfatio proximè præcedens. Ad me verò quod attinet, quandoquidem typis illis Saxonicis deſtitutus fui, eoſque ad tractatum adeo breuem fundi curare operæprecium non fore mihi perſuaſum habui: ideo typos communes & vſitatos ad illum excudendum adhiberi volui. Veruntamen, ne putares incommodum quoddam ex ea re ad te redundaturum, volui, vt alphabetum Saxonicum hîc adiungeretur: vt, quæ differentia inter orthographiam Saxonum illorum veterum & populorum aliorum eſſet, cum voluptate quadam & delectatione perſpicere poſſes. Hac de re admonendum te eſſe putaui. Vale.

Saxonica.		Latina.	Saxonica.		Latina.	Diphthongi.	
A	a	a	M	m	m	Æ, Æ	Æ
B	b	b	N	n	n		
C	c	c	O	o	o		
D	ð	d	P	p	p	*Abbreuiationes.*	
E	e	e	Q	q	q		
F	ꝼ	f	R	ꞃ	r		
G	ᵹ	g	S	ꞅ	ſ	Ð, ð	th
H	h	h	T	ꞇ	t		
I	i	i	V	u	u	þ	
K	k	k	X	x	x	⁊	et and
L	l	l	Y	ẏ	y	Ƿ	vv
			Z	ʒ	z		

DOMINO

DOMINO MEO VENERABILI PIISSIMOQVE OMNIVM BRITANNIÆ INSVLÆ CHRISTIANORVM RECTORI ÆLFRED, ANGLORVM SAXONVM REGI, ASSER

omnium seruorum Dei vltimus millemodam ad vota desideriorum vtriusque vitæ prosperitatem.

ANNO dominicæ incarnationis 849. natus est *Ælfred* Angulsaxonum rex, in villa regia, quæ dicitur W*anading*, in illa paga, quæ nominatur *Berrocscire*; quæ paga taliter vocatur à *Berroc* silua, vbi buxus abundantissime nascitur: cuius genealogia talis tali serie contexitur. Ælfred rex filius Æthelwulfi regis, qui fuit Ecgberthi, qui fuit Ealhmundi, qui fuit Eafa, qui fuit Eowwa, qui fuit Ingild. Ingild & Ine ille famosus occidentalium rex Saxonum Germani duo fuerunt: qui *Ine* Romam perrexit, & ibi vitam præsentem finiens honorifice cœlestem patriam cum Christo regnaturus adiit: qui fuerunt filii Coenred; qui fuit Ceoluualde; qui fuit Cudam; qui fuit Cuthwine; qui fuit Ceaulin; qui fuit Cynric; qui fuit Creoda; qui fuit Cerdic; qui fuit Elesa; qui fuit Geuuis, à quo Britones totam illam gentem Geguuis nominant; qui fuit Brond; qui fuit Belde; qui fuit Vuoden; qui fuit Frithowalde; qui fuit Frealaf; qui fuit Frithuwulf; qui fuit Fingodwulf; qui fuit Geada; quem Getam iamdudum pagani pro Deo venerabantur. cuius Sedulius poeta mentionem facit in Paschali metrico carmine ita dicens: *Ælfred genealogia.* *Sedulius.*

Cum sua gentiles studeant figmenta poetæ
Grandisonis pompare modis, tragicoq; boatu,
Ridiculoue Getæ seu qualibet arte canendi,
Saua nefandarum renouant contagia rerum,
Et scelerum monimenta canunt, rituq; magistro
Plurima Niliacis tradunt mendacia biblis:
Cur ego Dauidicis assuetus cantibus odas
Chordarum resonare decem, sanctoq; verenter
Stare choro, & placidis cœlestia psallere verbis,
Clara salutiferi taceam miracula Christi?

Qui Geata fuit Caetuua; qui fuit Beauu; qui fuit Sceldwea; qui fuit Heremod; qui fuit Itermod; qui fuit Hathra; qui fuit Huala; qui fuit Beduuig; qui fuit Seth; qui fuit Noe; qui fuit Lamech; qui fuit Mathusalem; qui fuit Enoch; qui fuit Malaleel; qui fuit Cainan; qui fuit Enos; qui fuit Seth; qui fuit Adam.

De genealogia matris eius.

Mater quoque eiusdem *Osburgh* nominabatur, religiosa nimium fœmina; nobilis ingenio, nobilis & genere, quæ erat filia *Oslac* famosi pincernæ Æthelwulfi regis; qui Oslac Gothus erat natione. Ortus enim erat de Gothis & Indis: de semine scilicet Stuf & Wihtzur: duorum fratrum, & etiam comitum: qui accepta potestate Vuectæ insulæ ab auunculo suo Cerdic rege, & Cynric filio suo consobrino eorum, paucos Britones eiusdem insulæ accolas, quos in ea inuenire potuerunt, in loco, qui dicitur *Guuiht Garaburhg* occiderunt. Cæteri enim accolæ eiusdem insulæ ante aut occisi erant; aut exules aufugerant. *Britones in Vuecta cæsi.*

Anno dominicæ incarnationis 851. natiuitatis autem AElfredi regis 3. Ceorl Domnaniæ comes; cum Domnanus contra Paganos Normannos siue Danos pugnauit in loco, qui dicitur Wicgambeorg: & Christiani victoriam habuerunt: & ipso eodem anno primum hyemauerunt pagani in insula, quæ vocatur *Scheapieg*, quod interpretatur *insula ouium:* quæ sita est in Tamesi flumine inter Eastseaxum & Centaurios, sed ad Cantium propior est, quam ad Eastseaxum: in qua monasterium optimum constructum est. Eodem quoq; anno magnus Paganorum exercitus cum 350. nauibus in ostium Tamesis fluminis venit: & Londoniam ciuitatem, quæ est sita in aquilonari ripa Tamesis fluminis, in confinio Eastseaxum & Middelseaxum: sed tamen ad Eastseaxum illa ciuitas cum veritate pertinet; depopulati sunt; & Beorhtulfum Merciorum regem cum omni exercitu suo, qui ad præliandum cōtra illos venerat, in fugam verterunt. His ibi ita gestis, prædictus Paganorum exercitus perrexit in Suthriæ: quæ paga sita est in meridiana Tamesis fluminis ripa ab occidentali parte Cantii. Et AEthelwulfus occidētalium Saxonum rex, & filius suus AEthelbaldus cum omni exercitu in loco qui dicitur *Aclea*; id est, in campulo quercus, diutissime pugnauerunt: ibique, cum diu acerrime & animose ex vtraq; parte pugnatum esset, maxima pars paganæ multitudinis funditus deleta & occisa est, ita, qualiter nunquam in aliqua regione, in vna die ante, nec post ex eis occisam esse audiuimus: & Christiani victoriam honorifice tenuerunt, & loco funeris dominati sunt. Eodem quoq; anno *AEthelstan* rex, filius AEthelwulfi regis, & Ealhere comes, magnum Paganorum exercitum in Cantio, in loco, qui dicitur *Sandwic*, occiderunt, & ex nauibus eorum 9. naues ceperunt: cæteri per fugam elapsi sunt.

Scheapieg situs.

Londonia à paganis vastata.

Paganorum strages.

Anno dominicæ incarnationis 853. natiuitatis autem Ælfredi regis vndecimo, Burgred Merciorum rex per nuncios deprecatus est Æthelwulfum occidentalium Saxonum regem, vt ei auxilium conferret; quo mediterraneos Britones, qui inter Marciam & mare occidentale habitant, dominio suo subdere potuisset. Qui contra eum immodice reluctabantur: nec segnius AEtelwulfus rex legatione eius accepta exercitum mouens Britanniam cum Burghredi rege adiit; statimque vt ingreditur gentem illam deuastans, dominio Burghredo subdit. quo facto domum reuertitur. Eodem anno AEthelwulfus rex præfatum filium suum AElfredum magno nobilium & etiam ignobilium numero constipatum honorifice Romam transmisit. quo tēpore dominus Leo, Papa IV. apostolicæ sedi præerat, qui præfatum infantem AElfredum oppido ordinans vnxit in regem, & in filium adoptionis sibimet accipiens confirmauit. Eodem quoq; anno Ealhere comes cum Cantuariis, & Huda cum Suthriis contra Paganorum exercitum in insula, quæ dicitur in Saxonica lingua *Tenet*; Britannico autē sermone *Ruim*, animose & acriter belligerauerunt: & primitus Christiani victoriā habuerunt: prolongatoq; diu prælio ibidem ex vtraq; parte plurimi ceciderunt, & in aqua mersi suffocati sunt. Et comites illi ambo ibidem occubuerunt: nec non & eodem anno AEthelwulfus post Pascha occidentalium Saxonum rex filiam suam Burgredo Merciorum regi in villa regia, quæ dicitur *Cippanhamme*, nuptiis regaliter factis ad reginam dedit.

Æthelvvulfi ad Romam iter.

Paganorum strages.

Anno dominicæ incarnationis 855. natiuitatis autem præfati regis septimo, Eadmundus orientalium Anglorum gloriosissimus cæpit regnare 8. Kalend. Ianuarii, id est, die natalis Domini; anno ætatis suæ 14. Hoc etiam anno Lotharius Imperator Rom. obiit, filius Ludouici Augusti piissimi. Anno eodem sub initio Karoli 3. Imper. filii Ludouici 2. magnus Paganorum exercitus tota hyeme in præfata Scepige insula hyemauerunt. Eodem anno AEthelwulfus præfatus venerabilis rex decimam totius regni sui partem ab omni regali seruitio, & tributo liberauit, in sempiternoque grafio in cruce Christi pro redemptione animæ suæ, & antecessorum suorum, vni & trino Deo immolauit. Eodemq; anno cum magno honore Romam perrexit, præfatumq; filium suum Ælfredum iterum in eandem viam secum ducens; eo, quod illum plus cæteris filiis suis diligebat; ibique anno integro demoratus est. Quo peracto, ad patriam suam remeauit; adferens secum Iuthittam Karoli Francorum regis filiam. Interea tamen AEthelwulfo rege vltra mare tantillo tempore immorante, quædam infamia contra morem omnium Christianorum in occidentali parte *Selwuda* orta est. Nam AEthelbald rex AEthelwulfi regis filius, & *Ealhstan* Scireburnensis ecclesiæ episcopus; *Eanwulf* quoque Summurtunensis pagæ comes coniurasse referuntur, ne vnquam AEthelwulf rex à Roma reuertens iterum in regno reciperetur. Quod inauditum omnibus sæculis

Æthelvvulfi donum pro anima.

saeculis ante infortunium episcopo & comiti solummodo perplurimi reputant; ex quorum consilio hoc factum esse perhibetur. Multi quoque regali solummodo insolentiae deputant: quia & ille rex in hac re, & in multis aliis peruersitatibus pertinax fuit; sicut quorundam hominum relatu audiuimus; quod & rei sequentis approbauit effectus. Nam redeunte eo à Roma, praedictus filius regis Æthelwulfi cum omnibus suis consiliariis, immo, insidiariis tantum facinus perpetrare tentati sunt, vt regem à regno proprio repellerent: quod nec Deus ita fieri permisit, nec nobiles totius Saxoniae consenserunt. Nam, ne irremedicabile Saxoniae periculum belligerante patre & filio; quin immo tota cum gente ambobus rebellante atrocius & crudelius per dies singulos quasi clades intestina augeretur: ineffabili patris clementia, & omnium astipulatione nobilium, adunatum antea regnum inter patrem & filium diuiditur: & orientales plagae patri, occidentales filio è contrario deputantur. Vbi enim pater iusto iudicio regnare debuerat; illic iniquus & pertinax filius regnabat. Nam occidentalis pars Saxoniae semper orientali principalior est. Adueniente igitur AEtelwulfo rege à Roma, tota illa gens, vt dignum erat, in aduentu senioris ita gauisa est, vt, si ille permitteret, pertinacem filium suum Ætelbaldum cum omnibus suis consiliariis à totius regni sorte expellere vellent. Sed ille, vt diximus, nimia clementia, & prudenti consilio vsus, ne ad regni periculum perueniret, ita fieri noluit, & Iuthittam * Faroli regis filiam, quam à patre suo acceperat, iuxta se in regali solio suo sine aliqua suorum nobilium controuersia & odio, vsque ad obitum vitae suae contra peruersam illius gentis consuetudinem sedere imperauit. Gens namque occidentalium Saxonum reginam iuxta regem sedere non patitur; nec etiam reginam appellare, sed regis coniugem permittit. quam controuersiam, immo infamiam, de quadam pertinaci & maleuola eiusdem gentis regina ortam fuisse, maiores illius terrae perhibent. Quae omnia contraria seniori suo & omni populo ita peregit, vt non solum suum proprium odium mereretur, vt à reginali solio proiiceretur: sed etiam omnibus suis subsequatricibus eandem pestiferam tabem post se submitteret. Pro nimia namq; illius reginae malitia omnes accolae illius terrae coniurauerunt, vt nullum vnquam regem super se in vita sua regnare permitterent, qui reginam in reginali solio iuxta se sedere imperare vellet. Et quia, vt opinor, multis habetur incognitum, vnde haec peruersa & detestabilis consuetudo in Saxonia, vltra morem omnium, id est, gentium, theotiscirum primitus orta sit, paulo latius mihi videtur intimandum: quod à domino meo AElfredo Angulsaxonum rege veridico, etiam saepe mihi referente audiui, quod & ille etiam à veridicis multis referentibus; immo ex parte non modica illud factum commemorantibus audierat. Fuit in Mercia moderno tempore quidam strenuus, atque vniuersis circa se regibus & regionibus finitimis formidolosus rex, nomine Offa: qui vallum magnum inter Britanniam atque Merciam de mari vsque ad mare facere imperauit. Cuius filiam nomine Eadburgh Beorhtric occidentalium Saxonum rex sibi in coniugium accepit: quae confestim accepta regis amicitia, & totius pene regni potestate, more paterno tyrannice viuere incoepit, & omnem hominem execrari, quem Beorhtric diligeret, & omnia odibilia Deo & hominibus facere: & omnes, quos posset, ad regem accusare, & ita aut vita, aut potestate per insidias priuare: & si à rege illud impetrare non posset, veneno eos necabat: sicut de adolescente quodam regi dilectissimo hoc factum compertum habetur. quem cum ad regem accusare non posset, veneno eum necauit. De quo veneno etiam praefatus ille Beorhtric rex inscienter gustasse aliquid refertur. Neque enim illa venenum dare regi proposuerat, sed puero, sed rex praeoccupauit; inde ambo periere. Defuncto igitur Beorhtrico rege, cum illa inter occidentales Saxones diutius fieri non posset; vltra mare nauigans cum innumerabilibus thesauris Karolum illum magnum & famosissimum Francorum regem adiit. Ad quem cum ante solarium multa regi afferens dona staret, Karolus ait: Elige Eadburgh, quem velis inter me & filium meum, qui mecum in solario isto stat. At illa sine deliberatione stulte respondens dicens ait: Si mihi electio conceditur, filium tuum, in quantum te iunior est, eligo. Cui Karolus respondens & arridens ait: Si me eligeres, haberes filium meum: sed quia filium meum elegisti, nec me nec illum habebis. Dedit tamen illi vnum magnum sanctimonialium monasterium, in quo deposito saeculari habitu, & sanctimonialium indumento assumpto perpaucis annis Abbatissae fungebatur officio. Sicut enim irrationabiliter in propria vixisse refertur; ita multo irrationabilius

Coniuratio in Æthelvvulfum. Æthelbaldi pertinacia.

* Ka pro Fa.

Saxones reginam non admittunt.

Offa.

Tyrannis Eadburgh.

Beorhtric veneno sublatus.

Eadburgh Abbatissa.

bilius in aliena gente viuere deprehenditur. Nam à quodam suæ propriæ gentis homine constuprata demum palam deprehensa de monasterio imperio Karoli regis deiecta, in paupertate & miseria letho tenus vituperabiliter vitam duxit; ita, vt ad vltimum vno seruulo comitata; sicut à multis videntibus eam audiuimus, quotidie mendicans in Pauia miserabiliter moreretur.

Regina mendicans.

Vixit ergo Æthelwulfus duobus annis, postquam à Roma peruenit: in quibus inter alia multa præsentis vitæ bona studia cogitans de suo ad vniuersitatis viam transitu, ne sui filii post patris obitum indebite inter se disceptarent; hereditariam, immo commendatoriam scribere imperauit epistolam: in qua & regni inter filios suos, duos scilicet seniores, & propriæ hereditatis inter filios & filiam, & etiam propinquos pecuniarum, quæ post se superessent inter animam & filios, & etiam nobiles suos diuisionem ordinabiliter literis mandari procurauit. De qua prudenti consideratione pauca de pluribus posteris imitanda scribere decreuimus: scilicet, quæ ad necessitatem animæ maxime pertinere intelliguntur. Nam cætera, quæ ad humanam dispensationem pertinent, in hoc opusculo inserere necesse non est: ne fastidium prolixitate legentibus, vel etiam audire desiderantibus procreauerit.

Æthelvvulfi testamentum.

Pro vtilitate namque animæ suæ, quam à primæuo iuuentutis suæ flore in omnibus procurare studuit per omnem hereditariam terram suam semper in X. manentibus vnum pauperem aut indigenam, aut peregrinum cibo, potu, & vestimento, successoribus suis vsque ad vltimum diem iudicii post se pascere præcepit: ita tamen, si illa terra hominibus & pecoribus habitaretur, & deserta non esset.

Dona eius ecclesiæ Romanæ.

Romæ quoque omni anno magnam pro anima sua pecuniam, id est, CCC. mancussas portare præcepit. quæ taliter ibi diuiderentur: scilicet C. mancussas in honorem Sancti Petri, specialiter ad emendum oleum, quo impleantur omnia luminaria illius apostolicæ ecclesiæ in vespera Paschæ; & æqualiter in galli cantu; & C. mancussas in honorem S. Pauli, eadem conditione ad comparandum oleum in ecclesia S. Pauli apostoli, ad implenda luminaria in vespera Paschæ & in galli cantu: C. quoq; mancussas vniuersali Papæ Apostolico.

Æthelvvulfi mors. Æthelbald patris vxorem ducit.

Defuncto autem Æthelwulfo rege, sepultoque apud *Stemrugam*, Æthelbald filius eius contra Dei interdictum, & Christianorum dignitatem, nec non & contra omnium Paganorum consuetudinem, thorum patris sui ascendens Iuthittam Karoli Francorum regis filiam, cum magna ab omnibus audientibus infamia in matrimonium duxit: effrenisq; duobus & dimidio annis occidentalium Saxonum post patrem regni gubernacula rexit.

Eadmundus in regem vnctus.

Anno dominicæ incarnationis 856. & natiuitatis Ælfredi 10. hoc est, anno secundo Karoli Imperatoris 3. anno vero regni Æthelwulfi occidentalium Saxonum regis 18. Nunberchus orientalium Anglorum antistes vnxit oleo, consecrauitq; in regem Eadmundum gloriosissimum cum gaudio magno & honore maximo in villa regia, quæ dicitur Burua, in qua tunc temporis regalis sedes erat: anno ætatis suæ 15. sexta feria, luna 24. die natalis domini.

Vvintonia à Paganis vastata. Pagani occisi.

Anno dominicæ incarnationis 860. natiuitatis autem Ælfredi regis duodecimo, Æthelbald occidentalium Saxonum rex defunctus est, & in Sciréburnan sepultus: & Æthelberht frater suus Cantium; & Suthrigam; Suthseaxam quoque suo dominio, vt iustum erat, subiunxit. In cuius diebus magnus Paganorum exercitus de mari adueniens Wintoniam ciuitatem hostiliter inuadens depopulatus est. Cui cum ad naues cum ingenti præda reuerterentur, Osric Hamtunensium comes cum suis; & Æthelwulf comes cum Bearrocensibus viriliter obuiauerunt, consertoque prælio oppido Pagani passim trucidantur. Et cum diutius resistere non possent, muliebriter fugam arripiunt: & Christiani loco funeris dominati sunt.

Æthelberti mors.

Æthelberht itaque quinque annis regno pacifice & amabiliter, atque honorabiliter gubernato, cum magno suorum dolore vniuersitatis viam adiit, & in Sciréburnan iuxta fratrem suum honorabiliter sepultus requiescit.

Pagani fœdifragi in Cantuarios.

Anno dominicæ incarnationis octuagesimo sexagesimo quarto, Pagani hyemauerunt in insula Tanet, & firmum fœdus cum Cantuariis pepigerunt: quibus Cantuarii pecuniam pro fœdere seruato reddere promiserunt. Interea tamen vulpino more Pagani noctu clam castris erumpentes, fœdere disrupto, & promissionem pecuniꝗ spernentes (sciebant enim maiorem pecuniam se furtiua præda, quam pace adepturos) totam orientalem Cantii plagam depopulati sunt.

Anno

Anno dominicæ incarnationis 866. natiuitatis autem Ælfredi regis 18. Æthelred Æthelberti regis frater occidentalium Saxonum quinque annis regni gubernacula suscepit, & eodem anno magna Paganorum classis de Danubio Britanniam aduenit, & in regno orientalium Saxonum, quod Saxonice *Eastengle* dicitur, hyemauit; ibique ille exercitus maxima ex parte equester factus est. Sed, vt more nauigantium loquar, ne diutius nauim vndis & velamentis concedentes, & à terra longius enauigantes longum circumferamur inter tantas bellorum clades, & annorum enumerationes, ad id, quod nos maxime ad hoc opus incitauit, nobis redeundum esse censeo: scilicet aliquantulum, quantum meæ cognitioni innotuit, de infantilibus & puerilibus domini mei venerabilis Ælfredi Angulsaxonum regis moribus hoc in loco breuiter inserendum esse existimo. Nam, cum communi & ingenti patris sui & matris amore supra omnes fratres suos; immo ab omnibus nimium diligeretur, & in regio semper curto inseparabiliter nutriretur, accrescente infantili & puerili ætate, forma cæteris suis fratribus decentior videbatur: vultuque & verbis, atque moribus gratiosior. Cui ab incunabulis ante omnia, & cum omnibus præsentis vitæ studiis sapientiæ desiderium cum nobilitate generis; nobilis mentis ingenium suppleuit. Sed (proh dolor) indigna suorum parentum & nutritorum incuria vsque ad duodecimum ætatis annum, aut eo amplius, illiteratus permansit. Sed Saxonica poemata die noctuque solers auditor relatu aliorum sæpissime audiens, docibilis memoriter retinebat: in omni venatoria arte industrius venator, incessabiliter laborat, non in vanum. Nam incomparabilis omnibus peritia & felicitate in illa arte; sicut & in cæteris omnibus Dei donis fuit. sicut & nos sæpissime vidimus. Cum ergo quodam die mater sua sibi & fratribus suis quendam Saxonicum poematicæ artis librum, quem in manu habebat, ostenderet, ait: Quisquis vestrum discere citius istum codicem possit, dabo illi illum. Qua voce, immo diuina inspiratione instinctus, & pulchritudine principalis litteræ illius libri illectus, ita matri respondens, & fratres suos ætate, quamuis non gratia seniores anticipans, inquit: Verene dabis istum librum vni ex nobis, scilicet illi, qui citissime intelligere & recitare eum ante te possit? Ad hæc illa arridens & gaudens, atque affirmans, dabo, infit, illi. Tunc ille statim tollens lbrum de manu sua, magistrum adiit & legit. Quo lecto matri retulit & recitauit. Post hæc cursum diurnum, id est, celebrationes horarum, ac deinde psalmos quosdam, & orationes multas, quos in vno libro congregatos in sinu suo die noctuque, sicut ipsi vidimus, secum inseparabiliter orationis gratia inter omnia præsentis vitæ curricula vbique circumducebat. Sed (proh dolor) quod maxime desiderabat, liberalem scilicet artem desiderio suo non suppetebat, eo quod, vt loquebatur, illo tempore lectores boni in toto regno occidentalium Saxonum non erant. quod maximũ inter omnia præsentis vitæ suæ impedimẽta & dispendia crebris querelis, & intimis cordis sui suspiriis fieri affirmabat: id est, eo, quod illo tempore, quando ætatem & licentiam, atque suppetentiam discendi habebat, magistros non habuerat. Quando vero & ætate erat prouectior, & incessabilius die noctuque, immo, omnibus istius insulæ medicis incognitis infirmantibus, internisque atque externis regiæ potestatis sollicitudinibus, nec non & paganorum terra marique infestationibus occupatus, immo, etiam perturbatos magistros & scriptores aliquantula ex parte habebat, legere vt non poterat. Sed tamen inter præsentis vitæ impedimenta ab infantia vsque ad præsentem diem, &, vt credo, vsque ad obitum vitæ suæ in eodem insaturabili desiderio, sicut nec ante destituit; ita nec etiam adhuc inhiare desinit.

Ælfredi infantia.

Ælfred pueri memoria.

Inscitia temporis Ælfredi.

Anno dominicæ incarnationis 867. natiuitatis Ælfredi præfati regis 19. prædictus Paganorum exercitus de orientalibus Anglis ad Eboracum ciuitatem migrauit; quæ in aquilonari ripa Humbrensis fluminis sita est. Eo tempore maxima inter Northanhymbros discordia diabolico instinctu orta fuerat; sicut semper populo, qui odium incurrerit Dei, euenire solet. Nam Northanhymbri tempore (vt diximus) legitimum regem suum, Osbyrht nomine, regno expulerant; & tyrannum quendam Ælla nomine, non de regali prosapia progenitum super regni apicem constituerant: sed aduenientibus Paganis consilio diuino, & optimatum adminiculo pro communi vtilitate, discordia illa aliquantulum sedata, Osbyrht & Ælla adunatis viribus, congregatoque exercitu Eboracum oppidum adeunt. Quibus aduenientibus pagani confestim fugam arripiunt, & intra vrbis moenia

Northanhymbri regem abdicant.

nia se defendere procurant. Quorum fugam & pauorem Christiani cernentes, etiam intra vrbis mœnia eos persequi, & murum frangere instituunt: quod & fecerunt. Non enim tunc adhuc illa ciuitas firmos & stabilitos muros illis temporibus habebat. Cumque Christiani murum, vt proposuerant, fregissent, & eorum magna pars in ciuitatem simul cum paganis intrasset; pagani dolore & necessitate compulsi, super eos atrociter irrumpunt, cædunt, fugant, prosternunt, intus & extra. Illic maxima ex parte omnes Northanhymbrensium capti; occisis duobus regibus cum multis nobilibus deleti occubuerunt. Reliqui vero, qui euaserunt, pacem cum Paganis pepigerunt. Eodem anno Ealhstan episcopus Scireburnensis ecclesiæ viã vniuersitatis adiens, postquam episcopatum per 50. annos honorabiliter rexerat, in pace in Scireburnan sepultus est.

Ealhstani mors.

Anno dominicæ incarnationis 868. natiuitatis Ælfredi regis vigesimo, fames valida erat. Tunc præfatus ac venerabilis Ælfred rex, secundarii tamen tunc ordine fretus, vxorem de Mercia, nobilem scilicet genere, filiam Æthelredi Gainorum comitis, qui cognominabatur * Mucil, expetiuit & duxit. Cuius fœminæ mater Eadburh nominabatur, de regali genere Merciorum regis, quam nos ipsi propriis oculorum nostrorum obtutibus non paucis ante obitum suum annis frequenter vidimus: venerabilis scilicet fœmina; & per multos annos post obitum viri sui castissima vidua letho tenus permansit. Eodem anno prædictus Paganorum exercitus Northanhymbros relinquens, in Merciam venit, & Scnotengaham adiit, quod Britannice *Tigguo cobauc* interpretatur: Latine autem *speluncarum domus*. Et in eodem loco eodem anno hyemauerunt. Quibus illic aduenientibus, confestim Burhred Merciorum rex, & omnes eiusdem gentis optimates nuncios ad Æthered occidentaliũ Saxonum regem, & Ælfred fratrem dirigunt: suppliciter obsecrantes, vt illi illis auxiliarentur, quo possent contra præfatum pugnare exercitum. Quod & facile impetrauerunt. Nam illi fratres non segnius promissione, congregato ex omni parte sui immenso exercitu Merciam adeunt, & vsque ad Scnotengaham bellum vnanimiter quærentes perueniunt. Cumque Pagani tuitione arcis muniti bellum dare negarent; & Christianis frangere murum non suppetebat, pace inter Mercios & Paganos facta, duo illi fratres Æthered cum suis cohortibus domum reuersi sunt.

Nuptiæ Ælfredi.

** Mucil eo quod erat corpore magnus.*

Fames cũ peste.

Anno dominicæ incarnationis 869. natiuitatis autem Ælfredi regis 21. fames magna, & mortalitas hominum, & pestis animalium. Et præfatus Paganorum exercitus iterum ad Northanhymbros equitans Eboracum ciuitatem adiit, & ibi anno integro mansit.

Anno dominicæ incarnationis 870. natiuitatis autem Ælfredi regis 21. supra memoratus Paganorum exercitus per Merciam in orientales Anglos transiuit, & ibi in loco, qui dicitur Theodford, hyemauit. Eodem anno Eadmund orientalium Anglorum rex contra ipsum exercitum atrociter pugnauit. Sed (proh dolor) Paganis nimium gloriantibus, ipse cum magna suorum parte ibidem occisa inimici loco funeris dominati sunt: & totam illam regionem suo dominio subdiderunt. Eodem anno Ceolnoth archiepiscopus Doroberniæ antistes, viam vniuersitatis adiens, in eadem ciuitate in pace sepultus est.

Ceolnothi mors.

Anno dominicæ incarnationis 871. natiuitatis autem AElfredi regis 22. exosæ memoriæ Paganorum exercitus orientales Anglos deserens, & regnum occidentalium Saxonum adiens, venit ad villam regiam, quæ dicitur Rædigam in meridiana Tamesis Flumensis fluminis ripa sitam, in illa paga, quæ dicitur Bearrocscire: tertioque aduentus sui ibidem die comites eorum cum magna illius parte in prædam equitauerunt: aliis vallum inter duo flumina Tamesin & Cynetan à dextrali parte eiusdem regiæ villæ facientibus. quibus AEthelwulf Bearroccensis Pagæ comes cum suis sodalibus, in loco, qui dicitur Englofeld obuiauit: & animose ex vtraque parte ibidem pugnatum est. Cumque ibi diu vtrique resisterent, altero Paganorum comite occiso, & maxima exercitus parte deleta, cæterisque fuga elapsis: Christiani victoriam accipientes loco funeris dominati sunt. His ibi ita gestis post quatuor dies AEthered rex occidentalium Saxonum, & Ælfred frater eius adunatis viribus, congregatoque exercitu Rædigam adierunt. Cumque vsque ad portam arcis peruenissent, cædendo & prosternendo quoscunque de Paganis extra arcem inuenissent, Pagani non segnius certabant, lupino more totis portis erumpentes, totis viribus bellum perquirunt; ibique diu & atrociter ex vtraque parte dimica-

Conflictus Christianorum cum Paganis.

micatum est. Sed heu (proh dolor) Christianis demum terga vertentibus, Pagani victoriam accipientes loco funeris dominati sunt. Ibique Æthelwulfus præfatus comes inter cæteros occubuit. Quo dolore & verecundia Christiani commoti, iterum post quatuor dies contra præfatum exercitum in loco, qui dicitur Æscesdun; quod Latinè ***mons fraxini*** interpretatur; totis viribus & plena voluntate ad prœlium prodeunt. Sed Pagani in duas se turmas diuidentes, æquali lance testudines parant. Habebant enim tunc duos reges, & multos comites; concedentes mediam partem exercitus duobus regibus, & alteram omnibus comitibus. quod Christiani cernentes, & etiam ipsi exercitum in duas turmas similiter diuidentes, testudines non segnius construunt. Sed Ælfred citius & promptius cum suis, sicut ab his, qui viderunt, veridicis referentibus audiuimus, ad locum prœlii aduenit. Nimirum: erat enim adhuc suus frater Æthered rex in tentorio in oratione positus, audiens Missam: & nimium affirmans se inde viuum non discessurum, antequam Sacerdos missam finiret: & diuinum pro humano nolle deserere seruitium. & ita fecit. Quæ regis Christiani fides multum apud dominum valuit. sicut in sequentibus apertius declarabitur. Decreuerant ergo Christiani, vt Æthered rex cum suis copiis contra duos paganos reges sumeret prœlium: Ælfred verò suus frater cum suis cohortibus contra omnes paganorum duces belli sortem sumere debere sciret. Quibus ita firmiter ab vtraque parte dispositis, cum rex in oratione diutius moraretur, & Pagani parati ad locum certaminis citius aduenissent, Ælfred tunc secundarius, cum diutius hostiles acies ferre non posset, nisi aut bello retrorsum recederet, aut contra hostiles copias ante fratris aduentum in bellum prorumperet, demum viriliter aprino more Christianas copias contra hostiles exercitus (vt antè proposuerant) tamen, quamuis rex adhuc non venerat, dirigens; diuino fretus consilio, & adiutorio fultus, testudine ordinabiliter condensata, confestim contra hostes vexilla mouet. Sed hoc in loco nescientibus intimandum est, quod ille locus certaminis belligerantibus inæqualis erat. Nam Pagani editiorem locum præoccupauerant: Christiani ab inferiori loco aciem dirigebāt. Erat quoque in eodem loco vnica spinosa arbor, breuis admodum: quam nos ipsi nostris propriis oculis vidimus. Circa quam ergo hostiles inter se acies cum ingenti omnium clamore; illi perperam agentes, isti pro vita & dilectis atq; patria pugnaturi hostiliter conueniunt. Cumque aliquandiu animose & nimium atrociter hinc inde vtrique pugnarent, Pagani diuino iudicio Christianorum impetum diutius non ferentes, maxima suarum copiarum parte occisa, opprobriosam fugam cepere: quo in loco alter de duobus Paganorum regibus, & 5. comites occisi occubuerunt: & multa millia paganæ partis in eodem loco: & insuper per totam campestrem Æscendun latitudinem vbique dispersa, longè lateque occisa corruerunt. Cecidit ergo illic Bægsceg rex, & Sidroc ille senex comes, & Sidroc iunior comes; & Obsbern comes; & Fræna comes; & Hareld comes; & totus Paganorum exercitus in fugam vsque ad noctem, & etiam vsque ad diem sequentem: quousque ad arcem, qui euaserant, peruenerunt, versus est. Quos Christiani vsque ad noctem persequuti sunt, & vbique prosternentes. His ibi ita gestis, iterum post 14. dies Æthered rex vna cum fratre suo Ælfred, adunatis viribus contra Paganos pugnaturi Basengas adierunt. Quibus hinc inde hostiliter conuenientibus, & diu resistentibus, Pagani victoriam accipientes, loco funeris dominati sunt. Quo prœlio peracto, de vltramarinis partibus alius Paganorum exercitus societati se adiunxit. Et eodem anno post Pascha Æthered rex præfatus regno 5. annis per multas tribulationes strenuè atque honorabiliter cum bona fama gubernato, viam vniuersitatis adiens in Winburnan monasterio sepultus, aduentum domini, & primam cum iustis resurrectionem expectat.

Ætheredi deuotio.

Paganorum clades.

Æthered mors.

Eodem anno Ælfred suprà memoratus, qui vsque ad id temporis viuentibus fratribus suis secundarius fuerat; totius regni gubernacula, diuino concedente nutu, cum summa omnium illius regni accolarum voluntate confestim fratre defuncto suscepit. Quod etiam viuente prædicto fratre suo, si dignaretur accipere; facillimè cum consensu omnium potuerat inuenire. nempe quia & sapientia, & cunctis moribus bonis cunctos fratres suos præcellebat: & insuper eo, quod nimium bellicosus & victor prope in omnibus bellis erat. Cumque regnare prope quasi inuitus vno mense impleto cœperat: nimirum enim non putabat in se diuino fultus auxilio, tantam Paganorum vnquam posse solus sufferre austeritatem: quinetiam viuentibus suis fratribus, cum magna detrimenta sustinuisset, contra vniuersum Paganorum exercitum, in monte, qui dicitur *Wiltun*, qui est in meridiana ripa fluminis *Guilou*: de quo flumine

Initium regni Ælfredi.

tota illa paga nominatur, cum paucis, & nimium inæquali numero acerrimè belligerauit. Et cum hinc inde vtrique hostiliter & animose non parua dici parte pugnarent, Pagani ad integrum suum periculum propriis suis conspectibus cernētes, & hostium infestationem diutius non ferentes, terga in fugam verterunt. Sed, proh dolor, per audacitatem persequentium decipientes, iterum in prœlium prodeunt: & victoriam capientes, loco funeris dominati sunt. Nec hoc cuiquam mirabile videatur, quod Christiani paruum in prœlio numerum habebant. Erant enim Saxones maxima ex parte in eodem vno anno 8. contra Paganos prœliis populariter attriti: in quibus 8. prœliis vnus rex Paganorum, & nouem duces cum innumeris cohortibus occisi periere: exceptis quotidianis & nocturnis irruptionibus innumerabilibus, quas Ælfred sæpè memoratus, & singuli duces illius gentis cum suis; & etiam perplures ministri regis contra Paganos infatigabiliter studiose exercebant: in quibus frequentissimis irruptionibus quot millia paganæ expeditionis occisa perierunt, nisi soli Deo, incognitum est. exceptis his, qui in 8. supra memoratis prœliis trucidati sunt. Eodem quoq; anno Saxones cum iisdem Paganis, ea conditione, vt ab eis discederent, pacem pepigerunt. quod & impleuerunt.

Belli inconstantia.

Mercii cum paganis pacem ineunt.

Anno incarnationis 872. natiuitatis autem Ælfredi regis 23. præfatus Paganorum exercitus Londoniam adiit, & ibi hyemauit. cum quo Mercii pacem pepigerunt.

Anno dominicæ incarnationis 873. natiuitatis autem Ælfredi regis 24. sæpe memoratus exercitus Londoniam deserens in Northanhymbrorum regionem perrexit, & ibi hyemauit in paga, quæ dicitur *Lindesig*; cum quo iterum Mercii pacem pepigerunt.

Anno dominicæ incarnationis 874. natiuitatis autem Ælfredi regis 25. supra memoratus sæpe exercitus *Lindissig* deserens, Merciam adiit, & hyemauit in loco, qui dicitur *Hreopedune*. Burghredum quoq; Merciorum regem regnum suum deserere, & vltra mare exire, & Romam adire contra voluntatem suam coegit 22. regni sui anno. Qui postquam Romam adierat, non diu viuens ibidem functus est; & in schola Saxonum, in ecclesia sanctæ Mariȩ honorifice sepultus aduentum domini, & primam cum iustis resurrectionem expectat. Pagani quoque post eius expulsionem totum Merciorum regnum suo dominio subdiderunt. Quod tamen miserabili conditione cuidam insipienti ministro regis (eius nomen erat *Ceolwulf*) eodem pacto custodiendum commendauerunt, vt qualicunque die illud vellent habere iterum, pacifice illis assignaret. quibus in eadem conditione obsides dedit: & iurauit, nullo modo se voluntati eorum contradicere velle; sed obediens in omnibus esse.

Burghredus Romæ moritur.

Anno dominicæ incarnationis 875. natiuitatis autem Ælfredi regis 26. suprà memoratus sæpe exercitus *Hreopedune* deserens, in duas se diuisit turmas: cuius altera pars cum *Healfene* in regionem Northanhymbrorum perrexit, & ibi hyemauit iuxta flumen, quod dicitur Tine: & totam Northanhymbrorum regionem suo subdidit dominio: nec non & *Pictos*, & *Stratduttenses* depopulati sunt. Altera quoque pars cum *Gothrum* & *Osscytil* & *Amund* tribus Paganorum regibus ad locum, qui dicitur *Grantebrycge*, peruenit & ibi hyemauit. Eodem anno Ælfred rex nauali prœlio in mare contra 6. naues Paganorum belligerauit, & vnam ex eis cœpit, cæteris per fugam elapsis.

Pugna maritima Ælfredi.

Anno dominicæ incarnationis 876. natiuitatis autem Ælfredi regis 26. sæpe memoratus Paganorum exercitus noctu de *Grantebrycge* exiens, castellum, quod dicitur *Werham*, intrauit; quod monasterium sanctimonialium inter duo flumina *Fraw*; & in paga, quæ dicitur Britannice *Durngueis*: Saxonice autem *Thornsæta*, tutissimo terrarum situ situm est. nisi ab occidentali parte tantummodo, vbi contigua terra est. Cum quo exercitu Ælfred rex fœdus firmiter ea conditione, vt ab eo discederent, pepigit. cui ille exercitus electos obsides, quantos solus nominauit, sine vlla controuersia dedit: nec non & sacramentum in omnibus reliquiis, quibus ille rex maxime post dominum confidebat, iurauit: in quibus & super armillam, super quam nec alicui genti prius iurare voluit, citissime de regno suo se exiturum esse. Sed more suo solita fallacia vtens, & obsides & iuramentum, atque fidem promissam non custodiens, nocte quadam fœdere disrupto, omnes equites, quos habebat, occidit; versusque inde *Domnaniam* ad locum, qui dicitur Saxonice *Eaxanceastre*, Britannice autem *Cairwisc*. Latine quoque ciuitas in orientali ripa fluminis *Wisc*, sita est prope mare meridianum: quia interluit Galliam Britanniamque: inopinate direxit, & ibi hyemauit. Eodem

Pagani fœdifragi.

dem quoque anno *Halfdene* rex illius partis Northanhymbrorum totam regionem sibimet & suis diuisit, & illam cum suo exercitu coluit. Eodem anno Rollo cum suis Normanniam penetrauit. Idem Normannorum dux Rollo cum in antiqua Britannia siue Anglia hyemaret, militaribus fretus copiis, quadam nocte fruitur visione mox futuræ certitudinis. De hoc Rollone vide plura in annalibus.

Anno 877. Pagani instante tempore autumnali partim in *Exeanceastre* residebant, & pars *Merciam* prædatura recessit. Crescebat insuper diebus singulis peruersorum numerus, adeo quidem, vt si 30. ex eis millia vna die necarentur, alii succedebant numero duplicato. Tunc rex Ælfredus iussit cymbas & galeas, id est, longas naues, fabricari per regnum, vt nauali prœlio hostibus aduentantibus obuiaret. Impositisque piratis in illis vias maris custodiendas commisit. Ipse vero *Eaxanceſtre*, vbi Pagani hyemabant, properans, illis inclusis ciuitatem obsedit. Nautis quoque suis mandauit, vt in parte freti vitale hostibus subsidium denegarent. Occurrerunt autem nautis suis 120. naues armatis militibus oneratæ; qui in auxilium suorum conciuium aduenerunt. Quas cum paganis militibus ministri regis cognouissent repletas, ad arma prosiliunt, & viriliter barbaras nationes inuadunt. Pagani vero, qui iam fere per mensem inter fluctus pelagi naufragium pertulissent, inutiliter prœlium reddiderunt: vnde in momento agminibus eorum laceratis, in loco, qui *Gnauewic* dicitur, vndis submersi omnes pariter perierunt.

Galearum fabricatio.

Paganorum submersio.

Eodem anno exercitus Paganorum *Werham* deserens, partim equitando, partim nauigando, cum peruenerunt ad locum, qui *Suanauine* dicitur, perierunt 120. è nauibus. Equestrem vero exercitum rex Ælfredus insequebatur tunc, quousque venit ad *Eaxanceastriam*. Ibi accepit obsides, & iuramentum ab eo, vt cito discederent. Ipso anno mense Augusto, ille exercitus perrexit in *Merciam*; & illam regionem Merciorum partim dedit *Cleolwulfo* cuidam insipienti regis ministro, partim inter se diuisit.

Anno dominicæ incarnationis 878. natiuitatis autem Ælfredi regis 27. supra memoratus sæpe exercitus *Eaxeanceſtre* deserens, *Cippanham* villam regiam, quæ est sita in sinistrali parte *Wiltunſcire*; in orientali ripa fluminis, quod Britannice dicitur *Abon*, adiit, & ibi hyemauit: & multos eiusdem gentis vltra mare compulit hostiliter, & penuria atque pauore nauigare, & maxima ex parte omnes illius regionis habitatores suo subdiderunt dominio. Eodem tempore Ælfred sæpe supra memoratus rex occidentalium Saxonum cum paucis suis nobilibus, & etiam cum quibusdam militibus, & vasallis per syluestria & gronnosa Summurtunensis pagæ loca in magna tribulatione, inquietam vitam ducebat. Nihil enim habebat, quo vteretur, nisi quod à Paganis, & etiam à Christianis, qui se Paganorum subdiderant dominio, frequentibus irruptionibus aut clam, aut etiam palam subtraheret. Et, vt in vita S. patris Neoti legitur, apud quendam suum vaccarium. Contigit autem die quodam, vt rustica, vxor, videlicet illius vaccarii, pararet ad coquendum panes. Et ille rex sedens sic circa focum præparauit sibi arcum & sagittas, & alia bellorum instrumenta. Cum vero panes ad ignem positos ardentes aspexit illa infœlix mulier, festinanter currit, & amouit eos, increpans regem inuictissimum, & dicens: Heus homo:

Ælfredi inopia.

Vrere quos cernis panes, gyrare moraris,
Cum nimium gaudes hos manducare calentes?

Mulier illa infausta minime putabat illum esse regem Ælfredum, qui tot bella gessit contra Paganos, tantasque victorias accepit de eis. Non solum autem eidem glorioso regi victorias de inimicis, & prosperitatem in aduersis conferre dominus dignatus est: verumetiam ab hostibus fatigari, aduersitatibus affligi, despectu suorum deprimi, multotiens eum idem benignus dominus permisit, vt sciret, quoniam vnus est omnium dominus, cui curuatur omne genu, cuius in manu corda sunt regum, qui ponit de sede potentes, & exaltat humiles: qui suos fideles in summa prosperitate positos flagellis aduersitatum vult aliquando tangi, vt depressi, de Dei misericordia non desperent; & exaltati de honore non superbiant; sed etiam sciant, cui debent omnia, quæ habent. Quam siquidem aduersitatem præfato regi illatam non immerito ei euenisse credimus? quia in primo tempore regni sui, cum adhuc iuuenis erat, animoque iuuenili detentus fuerat, homines sui regni sibique subiecti, qui ad eum venerant, & pro necessitatibus suis eum requisierant,

Ælfredi fortuna.

Ælfredi contemptus in subditos.

erant,

erant, & qui depressi potestatibus erant, suum auxilium ac patrocinium implorabant; ille vero noluit eos audire, nec aliquod auxilium impendebat, sed omnino eos nihili pendebat. Quod beatissimus vir Neotus adhuc viuens in carne, qui erat cognatus suus, intimo corde doluit; maximamque aduersitatem ob hoc ei venturam spiritu prophetico plenus prædixerat. Sed ille & piissimam viri Dei correptionem parui pendebat, & verissimam eius prophetiam non recipiebat. Quia igitur quicquid ab homine peccatur, aut hic, aut in futuro necesse est vt quolibet modo puniatur; noluit verus ac pius iudex illam regis insipientiam esse impunitam in hoc seculo; quatenus illi parceret in districto iudicio. Quare ergo idem sæpedictus AElfredus in tantam miseriam sæpius incidit, vt nemo subiectorum suorum sciret, vbi esset, vel quo deuenisset. Eodem anno frater *Hynguari* & *Healfdenæ* cum 23. nauibus de *Demetica* regione, in qua hyemauerat, post multas ibi Christianorum strages factas ad *Domnaniam* enauigauit, & ibi à ministris regis cum 1200. infœlici exitu perperam agens occisus est, ante arcem *Cynuit*. Quia in eadem arce multi ministri regis cum suis se concluserant confugii causa. Sed cum Pagani arcem imparatam atque omnino immunitam, nisi quod mœnia nostro more erecta solummodo haberet, cernerent: non enim effringere moliebantur. quia & ille locus situ terrarum tutissimus est ab omni parte, nisi ab orientali; sicut nos ipsi vidimus, obsidere eam cœperunt. putantes homines illos manum cito daturos fame, & siti, & obsidione coactos: quia nulla aqua illi arci contigua est: quod non ita, vt putabant, euenit. Nam, Christiani antequam talem penuriam omnino subire paterentur, diuinitus instigati, multo melius iudicantes, aut mortem, aut victoriam mereri, diluculo super Paganos ex improuiso irrumpunt, & aprino tempore hostes hostiliter cum rege suo maxima ex parte, paucis ad naues per fugam elapsis, prosternunt, ibique acceperunt spolia non minima. In quo etiam acceperunt illud vexillum, quod *Reafan* nominant. Dicunt enim quod tres sorores Hungari & Habbæ, filiæ videlicet Lodebrochi illud vexillum texuerunt, & totum parauerunt illud vno meridiano tempore. Dicunt etiam, quod in omni bello, vbi præcederet idem signum, si victoriam adepturi essent, appareret in medio signi quasi coruus viuens volitans. Sin vero vincendi in futuro fuissent, penderet directe nihil mouens. Et hoc sæpe probatum est. Eodem anno post Pascha AElfred rex cum paucis adiutoribus fecit arcem in loco, qui dicitur AEthelingaeg, & de ipsa arce semper cum nobilibus vasallis Summurtunensis contra Paganos infatigabiliter rebellauit. iterumque in septima hebdomada post Pascha ad petram AEgbryhta, quæ est in orientali parte saltus, qui dicitur *Selƿdu*, Latine autem sylua magna, Britannice *Coitmaur*, equitauit. ibique obuiauerunt illi omnes accolæ Summurtunensis pagæ, & Wiltunensis, omnes accolæ Hamtunensis pagæ; qui non vltra mare, pro metu Paganorum nauigauerant; visoque rege, sicut dignum erat, quasi rediuiuum post tantas tribulationes recipientes, immenso repleti sunt gaudio; & ibi castra metati sunt vna nocte. Diluculo sequenti illucescente rex in castra commouens, venit ad locum, qui dicitur AEcglea; & ibi vna nocte castra metatus est. Inde sequenti mane illucescente vexilla commouens ad locum, qui dicitur Ethandum, venit: & contra vniuersum Paganorum exercitum cum densa testudine atrociter belligerans, animoseque diu persistens, diuino nutu tandem victoria potitus, Paganos maxima cæde prostrauit, & fugientes vsque ad arcem percutiens persecutus est: & omnia, quæ extra arcem inuenit, homines scilicet, & equos, & pecora confestim cædens homines, surripuit, & ante portas paganicæ arcis cum omni exercitu suo viriliter castra metatus est. Cumque ibi per 14. dies remoraretur, pagani fame, frigore, timore, & ad extremum, desperatione perterriti, pacem ea conditione petierunt, vt rex nominatos obsides, quantos vellet, ab eis acciperet, & ille nullum eis daret: ita tamen, qualiter nunquam cum aliquo pacem ante pepigerant. Quorum legatione audita rex sua ipsius misericordia motus, nominatos, quantos voluit, obsides ab eis accepit: quibus acceptis, Pagani insuper iurauerunt, se citissime de suo regno exituros. nec non & Godrum rex eorum Christianitatem subire, & baptismum sub manu AElfredi regis accipere promisit: quæ omnia ille & sui, vt promiserant, impleuerunt. Nam post hebdomadas Godrum Paganorum rex cum 30. electissimis de exercitu suo viris ad AElfred regem prope AEthelingaeg, in loco, qui dicitur Alre peruenit, quem AElfred rex in filium adoptionis sibi suscipiens, de fonte sacro baptismatis eleuauit. Cuius chrismatis solutio 8. die in villa regia, quæ dicitur Wædmor, fuit. Qui postquam baptizatus

Vexillum à Paganis captum.

Paganorum rex baptizatus.

zatus

zatus fuit, 12. noctibus cum rege mansit. Cui rex cum suis omnibus multa & optima ædificia largiter dedit.

Anno dominicæ incarnationis 879. natiuitatis autem AElfredi regis 28. præfatus Paganorum exercitus de *Cippanhamme*, vt promiserat, consurgens *Cirrenceastre* adiit: qui Britannice *Cairceri* nominatur. quæ est in meridiana parte *Huicciorum*: ibique per vnum annum mansit. Eodem anno magnus Paganorum exercitus de Vltramarinis partibus nauigans in Thamesin fluuium venit, & adunatus est superiori exercitui. Sed tamen hyemauit in loco, qui dicitur *Fullonham*, iuxta flumen Thamesin. Eodem anno eclipsis solis inter nonam & vespernam, sed propius ad nonam, facta est. *Solis eclipsis.*

Anno dominicæ incarnationis 880. natiuitatis autem AElfredi regis 29. sæpe memoratus Paganorum exercitus Cirrenceastre deserens, ad orientales Anglos perrexit, ipsamque regionem diuidens, cœpit inhabitare. Eodem anno exercitus Paganorum, qui in *Fulloxham* hyemauerat, Britannicam insulam deserens, iterum vltra mare nauigans, ad orientalem Franciam perrexit, & per vnum annum, in loco, qui dicitur *Gaent*, mansit.

Anno dominicæ incarnationis 881. natiuitatis autem AElfredi regis 30. præfatus exercitus superius in Franciam perrexit; contra quem Franci pugnauerunt; & finito prœlio Pagani equis inuentis equites facti sunt.

Anno dominicæ incarnationis 882. natiuitatis autem AElfredi regis 31. præfatus exercitus suas naues per flumen, quod dicitur *Ine*, se sursum tanto longe in Franciam pertraxit, & ibi vno anno hyemauit. Et eodem anno Ælfred Angulsaxonum rex nauali prœlio contra Paganicas naues in mare congressus est. ex quibus duas cepit naues, occisis omnibus, qui in eis erant; duarumque aliarum nauium duo principes cum omnibus suis sociis valde prœlio & vulneribus fatigati, depositis armis, curuo poplite, & supplicibus precibus dederunt se regi.

Anno dominicæ incarnationis 883. natiuitatis autem AElfredi regis 32. præfatus exercitus naues suas per flumen, quod dicitur *Scald*, contra flumen nauigans, ad monasterium sanctimonialium, quod dicitur *Cundoht*; traxit, & ibi anno vno mansit.

Anno dominicæ incarnationis 884. natiuitatis autem Ælfredi regis 34. præfatus exercitus in duas turmas diuisit. Vna etenim turma in orientalem Franciam perrexit; & altera ad Britanniam veniens, Cantium adiit; ciuitatemque, quæ *Hrofesceastre* Saxonice dicitur, in orientali ripa fluminis *Medwag* sitam obsedit. Ante huius portam Pagani castellum ibimet firmum subito fabricauerunt. Nec tamen illam ciuitatem expugnare potuerunt. quia ciues illi se viriliter defenderunt, quousque Ælfred rex cum magno exercitu adiutorium illis conferens superuenit. Et tunc pagani relicta arce sua, & omnibus equis, quos de Francia secum adduxerant, derelictis; maxima parte, nec non captiuorum suorum in arce dimissa adueniente subito rege, ad naues suas confestim confugiunt. Et Saxones statim derelictos à Paganis captiuos & equos diripiunt. Pagani itaque magna necessitate compulsi, eadem æstate iterum Franciam adierunt. *Ciuitas Roffensis obsessa.* *Paganorum fuga.*

Eodem anno Ælfred Angulsaxonum rex classem suam de Cantio, plenam bellatoribus in orientales Anglos dirigens, prædandi causa transmisit. Cumque ad ostium Sturæ fluminis aduenissent, confestim 13. naues Paganorum paratæ ad bellum, obuiauerunt eis: initoque nauali prœlio, hincinde acriter pugnantes pagani omnes occisi; & omnes naues cum omni pecunia eorum captæ sunt. Cumque inde victrix regia classis dormiret, Pagani, qui ad orientalem Anglorum regionem habitabant, congregatis vndecunque nauibus, eidem regiæ classi in ostio eiusdem fluminis in mari obuiauerunt, consertoque nauali prœlio, pagani victoriam habuerunt. *Naualis victoria de paganis.*

Eodem quoque anno Carolomannum Francorum occidentalium regem, aprorum venationem agentem singulari congressione horrendo dente aper dilacerans, miserabili funere percussit: cuius frater *Hlothwicus* superiori anno defunctus est: qui & ipse erat etiã Francorũ rex. Ipsi etenim ambo filii *Hlothwici* regis Francorũ erãt. Qui etiã *Hlotwicus* supra memorato anno, quo eclipsis solis facta est, defunct9 est. Ipse quoq; *Hlothwicus* filius Caroli Francorũ regis erat. cuius filiã *Iuthittam Æthelwulfus* occidentaliũ Saxonũm rex ad reginã sibi paterna voluntate suscepit. Eodẽ quoq; anno magnus Paganorũ exercitus de Germania in regionẽ antiquorũ Saxonum, quod Saxoni- *Carolomannus ab apro casus.*

Saxonice dicitur *Ealdseaxum*, superuenit. contra quos adunatis viribus iidem Saxones & Frisones ibidem in vno illo anno viriliter pugnauere. in quibus duobus bellis Christiani diuina opitulante misericordia victoriam habuere. Eodem quoque anno Farlus Almannorum rex occidentalium Francorum regnum, & omnia regna, quæ sunt inter mare terrenum, & illum marinum sinum, qui inter antiquos Saxones & Gallos adiacet, voluntario omnium consensu accepit; absque Armoricano (id est, minori Britãnia) regno. Qui Farlus filius Hlothwici regis fili⁹ fuit. Ipse vero * Hlothwicus Germanus Caroli regis Francorum patris, videlicet Iuthittæ reginæ prædictæ erat. qui etiam duo germani fuerunt filii Hlothwici. Hlothwic vero ille filius Karoli magni & antiqui atque sapientissimi; qui etiam fuit filius Pipini. Eodem anno beatæ memoriæ Marinus Papa vniuersitatis viam migrauit; qui scholam Saxonum in Roma morantium, pro amore & deprecatione AElfredi Angulsaxonum regis ab omni tributo, & talento telonio benigne liberauit. qui etiam multa dona prædicto regi illa vice transmisit: inter quæ dedit etiam non paruam illius sanctissimæ ac venerabilissimæ crucis partem: in qua dominus noster Iesus Christus pro vniuersali hominum salute pependit. Eodem quoque anno ille Paganorum exercitus, qui in orientalibus Anglis habitauit; pacem, quam cum AElfredo rege pepigerat, opprobriose fregit. Igitur vt ad id, vnde digressus sum, redeam; ne diuturna enauigatione portum optatæ quietis omittere cogar, aliquantulum, quantum notitiæ meæ innotuerit, de vita & moribus, & æqua conuersatione, atque ex parte non modica, res gestas domini mei AElfredi Angulsaxonum regis, postquam præfatam ac venerabilem de Merciorum nobilium genere coniugem duxerit: Deo annuente succinctim ac breuiter, ne qua prolixitate narrandi noua quæque fastidientium animos offendam, vt promisi, expedire procurabo. Cum ergo nuptias honorabiliter in Mercia factas inter innumerabiles vtriusque sexus populos solemniter celebraret; post diuturna die noctuque conuiuia subito & immenso, atque omnibus medicis incognito confestim coram omni populo correptus est dolore. Incognitum enim erat omnibus, qui tunc aderant; & etiam huc vsque quotidie cernentibus, quod (proh dolor) pessimum est, tantam diuturnitatem à 20. ætatis suæ anno vsque 40. & eo amplius annum per tanta annorum curricula incessanter protelasse. Vnde talis dolor oriebatur. Multi namq; fauore & fascinatione circumstantis populi hoc factum esse autumabant: alii diabolica quadam inuidia, qui semper bonis inuidus existat: alii inusitato quodam genere febris: alii ficum existimant. quod genus infestissimi doloris etiam ab infantia habuit. Sed quodam tempore diuino nutu antea cum Cornubiam venandi causa adiret, & ad quãdam ecclesiam orandi causa diuertisset, in qua sanctus *Gueryr* requiescit, & nunc etiam sanctus Neotus ibidem pausat, subleuatus est. Erat enim sedulus sanctorum locorum visitator, etiam ab infantia, orandi & eleemosynam dandi gratia diu in oratione tacita prostratus; ita domini misericordiam deprecabatur, quatenus omnipotens Deus pro sua immensa clementia stimulos præsentis & infestantis infirmitatis aliqua qualicunque leuiori infirmitate mutaret. ea tamen conditione, vt corporaliter exterius illa infirmitas non appareret, ne inutilis & despectus esset. Timebat lepram aut cœcitatem, vel aliquem talem dolorem, qui homines tam cito & inutiles & despectos suo aduentu efficiunt. Oratione autem finita cæptum iter arripuit, & non multo post tempore, vt in oratione deprecatus fuerat, se ab illo dolore medicatum esse diuinitus sensit, ita, vt funditus eradicaretur. Quamuis & hunc dolorem in primæuo iuuentutis suæ flore deuota oratione & frequenti Deo supplicatione pius, supplex, nactus fuerat. Nam, vt de beneuola mentis suæ deuotione Deo succinctim ac breuiter, quamuis præposterato ordine, loquar; cum in primæuo iuuentutis suæ flore, ante quam propriam coniugem duceret, mentem suam propriam in Dei mandatis stabilire vellet, & se à carnali desiderio abstinere non posse cerneret, offensam Dei incurrere, si aliquid contrarium voluntati illius perageret metuẽs; sæpissime galli cantu & matutinis horis clam consurgẽs, ecclesias & reliquias sanctorum orandi causa visitabat, ibique diu prostratus orabat; quo Deus omnipotens propter suam misericordiam mentem illius amore suæ seruitutis multo robustius per aliquam infirmitatem, quam posset sustinere; non tamen, quo eum indignum & inutilem in mundanis rebus faceret, ad se penitus conuertens corroboraret. Cumq; hoc sæpius magna mentis deuotione ageret; post aliquantulum interuallum præfatum fici dolorem Dei munere incurrit; in quo diu & ægre per multos annos laborans se etiam de vita desperabat, quousque oratione facta à se penitus eum amouit. Sed, proh dolor,

** Lodouicus.*

Dona Papæ Ælfredo.

Morbus Ælfredi.

Ælfredi oratio.

dolor, eo amoto alius infestior in nuptiis, vt diximus, eum arripuit: qui à vigesimo ætatis suæ anno vsque ad quadragesimumquintum eum die noctuque incessabiliter fatigauit. Sed, si aliquando Dei misericordia vnius diei aut noctis, vel etiam vnius horæ interuallo illa infirmitas seposita fuerat; timor tamen ac tremor illius execrabilis doloris vnquam eum non deserit, sed quasi inutilem eum, vt ei videtur, in diuinis & humanis rebus propemodum effecit. Nati sunt ergo ei filii & filiæ de supradicta coniuge sua, scilicet *Æthelflæd* primogenita; post quam *Eadwerd*; deinde *Æthelgeofu*, postea *Ælfthryth*; deinde *Æthelweard* natus est. exceptis his, qui in infantia morte præueniente præoccupati sunt; de quorum numero est, Æthelflœd, adueniente matrimonii tempore, Eadredo Merciorum comiti matrimonio copulata est. Æthelgeofu quoque monasticæ vitæ regulis, deuota Deo virginitate subiuncta & consecrata; diuinum subiit seruitium. Æthelweard omnibus iunior ludi literariæ disciplinæ, diuino consilio, & admirabili regis prouidentia, cum omnibus pene totius regionis nobilibus infantibus, & etiam multis ignobilibus, sub diligenti magistrorum cura traditus est. In qua schola vtriusque linguæ libri, Latinæ scilicet & Saxonicæ assidue legebantur. Scriptioni quoq; vacabant, ita, vt antequam aptas humanis artibus vires haberent, venatoriæ scilicet, & cæteris artibus, quæ nobilibus cōueniunt, in liberalibus artibus studiosi & ingeniosi viderētur. Eadwerd & Ælfthryth semper in curto regio nutriti cum magna nutritorū & nutricū diligentia; immo, cum magno omnium amore & ad omnes indigenas & alienigenas humiliata affabilitate, & etiam lenitate, & cū magna patris subiectione huc vsq; perseuerant: nec etiam illi sine liberali disciplina inter cætera præsentis vitæ studia, quæ nobilibus conueniunt, otiose & incuriose permittuntur. Nam & psalmos, & Saxonicos libros, & maxime Saxonica carmina studiose didicere, & frequentissime libris vtuntur. Interea tamen rex inter bella & præsentis vitæ frequentia impedimenta, nec non Paganorum infestationes, & quotidianas corporis infirmitates, & regni gubernacula regere & omnē venandi artem agere; aurifices & artifices suos omnes, & fulconarios, & accipitrarios, canicularios quoque docere, & ædificia supra omnem antecessorum suorum consuetudinem, venerabiliora & precisiora noua sua machinatione facere; & Saxonicos libros recitare: & maxime carmina Saxonica memoriter discere, aliis imperare, & solus assidue pro viribus studiosissime non desinebat; diuina quoque ministeria, & missam scilicet, quotidie audire, psalmos quosdam & orationes, & horas diuinas, & nocturnas celebrare, & ecclesias nocturno tempore, vt diximus, orandi causa clam à suis adire solebat & frequentabat: eleemosynarum quoque studio & largitati indigenis & aduenis omnium gentium; ac maxima & incomparabili contra omnes homines affabilitate atque iocunditate; & ignotarum rerum inuestigationi solerter se iungebat. Franci autem multi, Frisones, Galli, Pagani, Britones & Scoti, Armorici sponte se suo dominio subdiderant: nobiles scilicet & ignobiles, quos omnes, sicut suam propriam gentem, secundum suam dignitatem regebat, diligebat, honorabat, pecunia & potestate ditabat. Diuinam quoque scripturam à recitantibus indigenis, aut etiam, si casu quodam aliunde adueniret; cum alienigenis pariter preces audire sedulus & solicitus solebat. Episcopos quoque suos, & omnem ecclesiasticum ordinem, comites, ac nobiles suos, ministeriales etiam, & omnes familiares, admirabili amore diligebat. Filios quoque eorum, qui in regali familia nutriebantur, non minus propriis diligens, omnibus bonis moribus instituere, & literis imbuere solus die noctuque inter cætera non desinebat, sed quasi nullam in his omnibus consolationem haberet; & nullam aliam intrinsecus & extrinsecus perturbationem pateretur. ita tamen quotidiana & nocturna anxius tristitia ad dominum & ad omnes, qui sibi familiari dilectione adsciti forent, querelabatur & assiduo gemebat suspirio; eo, quod Deus omnipotens eum expertem diuinæ sapientiæ, & liberalium artium fecisset; in hoc pium & opinatissimum atq; opulentissimum Salomonem Hebræorum regem æquiparans, qui primitus despecta omni præsenti gloria & diuitiis, sapientiam à Deo deposcit, & etiam vtramq; inuenit; sapientiam scilicet, & præsentē gloriam; sicut scriptum est: *Quærite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia præstabuntur vobis.* Sed Deus, qui est semper inspector internarum mentiū, meditationum, & omniū bonarum voluntatum instigator; nec nō etiam, vt habeantur bona desiderata, largissimus administrator: neq; enim vnquam aliquem bene velle instigaret, nisi & hoc, quod bene & iuste quisque habere desiderat, largiter administraret: instigauit mentem eius interius, non extrinsecus: sicut

Ælfredi liberi.

Nobilium educatio.

Ælfredi otia & negotia.

scriptum est: *Audiam, quid loquatur in me dominus Deus.* Coadiutores bonæ meditationis suæ, qui eum in desiderata sapientia adiuuare possent, quo ad concupita perueniret, quandocunque posset, acquireret: qui subinde velut auis prudentissima, quæ primo mane charis è cellulis consurgens æstiuo tempore, per incerta aeris itinera cursum veloci volatu dirigens, super multiplices ac diuersos herbarum, holerum, fruticum flosculos descendit, probatque quid maxime placuerit, atque domum reportat, mentis oculos longum dirigit; quærens extrinsecus, quod intrinsecus non habebat; id est, in proprio regno suo. At tunc Deus quædam solatia regiæ beneuolentiæ tam beneuolam & iustissimam querelam illius diutius non ferens, veluti quædam luminaria, transmisit *Werfrithum*, scilicet Wigernensis ecclesiæ episcopum; in diuina scilicet scriptura bene eruditum: qui imperio regis libros dialogorum Gregorii papæ & Petri sui discipuli de Latinitate primus in Saxonicam linguam, aliquando sensum ex sensu ponens elucubratim & elegantissime interpretatus est. Deinde *Plegmundum* Mercium genere, Dorobernensis ecclesiæ archiepiscopum, venerabilem scil. virum, sapientia præditum; *Æthelstan* quoq; & *Werwulfum* sacerdotes & Capellanos, Mercios genere, eruditos: quos quatuor Ælfred rex de Mercia ad se aduocauerat, & multis honoribus & potestatibus extulit in regno occidētalium Saxonum: exceptis his, quæ Plegmundus Archiepiscopus, & Werfrithus episcopus in Mercia habebant. quorum omniū doctrina & sapientia regis indesinenter desiderium crescebat & implebatur. Nam die noctuq;, quandocunq; aliq̄ licentiam haberet, libros ante se recitare talibus imperabat. Non enim vnq̄ sine aliquo eorum se esse pateretur. quapropter pene omnium librorum notitiam habebat. quamuis per seipsum aliquid adhuc de libris intelligere nō posset. Non enim adhuc aliquid legere incœperat. Sed, cum adhuc nec in hoc quoq; regalis auaritia, sed tamen laudabilis, grata esset; legatos vltra mare ad Galliā magistros acquirere dixerit, indeq; aduocarit *Grimbaldum* sacerdotē & monachum, venerabilē videl. virū, cantatorem optimū, & omni modo ecclesiasticis disciplinis, & in diuina scriptura eruditissimum, & omnibus bonis morib⁹ ornatum. Iohānem quoq; æque presbyterū, & monachum acerrimi ingenii virū, & in omnib. disciplinis literatoriæ artis eruditissimum, & in multis aliis artibus artificiosum: quorū doctrina regis ingenium multū dilatatum est, & eos magna potestate ditauit & honorauit. His temporibus ego quoq; à rege aduocatus de occiduis & vltimis Britanniæ finibus ad Saxoniam adueni. Cumq; per multa terrarum spatia illum adire proposuerā, vsq; ad regionem dexteraliū Saxonum, quæ Saxonice Suthseaxum appellatur, ductoribus eiusdē gentis comitantibus perueni: ibiq; illum in villa regia, q̄ dicitur *Dene*, primitus vidi. Cumq; ab eo benigne suscept⁹ fuissem, inter cætera sententiarū nostrarum famina me obnixe rogabat, vt deuouerem me suo seruitio, & familiaris ei essem, & omnia, quæ in sinistrali & occidentali Sabrinæ parte habebam, pro eo relinquerem: quod etiam maiori mihi remuneratione reddere pollicebatur. quod & faceret. Respondi ego, me talia incaute & temerarie promittere non posse. Iniustum enim mihi videbatur, illa tam sancta loca, in quibus nutritus, & doctus ac coronatus fueram, atque ad vltimum ordinatus, pro aliquo terreno honore & potestate derelinquere, nisi coactus & compulsus. Ad quod ille ait: Si nec tibi hoc suppetat subire, saltem dimidiam partem seruitii tui mihi accommoda; ita vt per 6. menses mecum fueris, & tantundem in Britannia. Ad quod ego taliter respondi: Nec hoc suauiter, & temerarie sine consilio meorum posse promittere. At vero, cum illum meum seruitium (sed nesciebam quare) desiderare cognoscerem, promisi, me iterum ad eum post 6. menses, sospite vita reuersurum, cum tali responso, quod mihi & meis vtile, ac sibi placabile esset. Cumq; sibi hoc responsum videretur probabile, dato reuertendi pignore statuto tempore; quarto die ab eo equitantes ad patriam remeauimus. Sed, cum ab eo discesseramus, in *Wintonia* ciuitate febris infesta me arripuit: in qua sedule per 12. menses & vna hebdomada die noctuque sine aliqua vitæ spe laboraui. Cumque statuto tempore ad eum, sicut promiseram, non peruenissem, transmisit ad me indiluculos, qui me ad eum equitare festinarent, & causam remorationis perquirerent. Sed, cum equitare ad eum non possem; alium transmisi ad eum indiluculum, qui remorationis meæ causam illi patefaceret: & si de illa infirmitate resipiscere possem, me velle implere, quæ promiseram, renunciaret. Discedente igitur infirmitate, ex consilio & licentia nostrorum omnium pro vtilitate illius sancti loci, & omnium in eo habitantium, regi vt promiseram, eius seruitio me deuoui ea conditione, vt per sex menses omni anno cum eo comma-

Regis amor in eruditos.

Ælfredi studium de doctis comparandis.

Asseri ad regem aduentus.

commanerem, aut, si simul possem 6. menses protelare, aut etiam per vices: vt tribus mensibus in Britannia, vt tribus in Saxonia commanerem; & illa adiuuaretur per rudimenta sancti Degui in omni causa; tamen pro viribus. Sperabant enim nostri, minores tribulationes & iniurias ex parte Hemeid regis sustinere: qui sæpe deprædabatur illud monasterium & parochiam sancti Degui aliquando, expulsione illorum antistitum, qui in eo præessent, sicut ex nobis Archiepiscop. propinquum meum & me expulit aliquando sub ipsis: si ego ad notitiam & amicitiam illius regis qualicunque pacto peruenirem. Illo enim tempore, & multo ante omnes regiones dexteralis Britanniæ partis, ad Ælfred regem pertinebant, & adhuc pertinent; Hemeid scil. cum omnibus habitatoribus Demeticæ regionis; & sex filiorum Rotri vi compulsus, regali se subdiderat imperio. Houil quoque filius Ris, rex Gleguising, & Brochmail atque Fernail filii Mouric, reges Guent, vi & tyrannide Eadred comitis & Merciorum compulsi, suapte eundem expetiuere regem, vt dominium & defensionem ab eo pro inimicis suis haberent. Helised quoque filius Teudyr, rex Brechoniæ, eorundem filiorum Rotri vi coactus, dominium regis præfati suapte requisiuit. Anaraut quoque filius Rotri, cum suis fratribus ad postremum amicitiam Northanhymbrorum deserens, de qua nullum bonum nisi damnum habuerat, amicitiam regis studiose requirens ad præsentiam illius aduenit. Cumque à rege honorifice receptus esset, & ad manum episcopi in filium confirmationis acceptus, maximisque donis ditatus, regis dominio cum omnibus suis eadem conditione subdidit, vt in omnibus regiæ voluntati sic obediens esset, sicut Æthered cum Mercis. Nec in vanum illi omnes regis amicitiam acquisiuerunt. Nam, qui desiderauerunt potestatem terrenam augere, inuenerunt: qui pecuniam, pecunia; qui familiaritatem, familiaritatem; qui vtramq;, vtramque. Omnes autem habuerunt amorem & tutelam ac defensionem ab omni parte, qua rex seipsum cum suis omnibus defendere potuit. Cum igitur ad eum aduenissem in villa regia, quæ dicitur *Leonaford*, honorabiliter ab eo susceptus sum; & cum eo illa vice 8. mensibus in curto mansi: in quibus recitaui illi libros quoscunque ille vellet, & quos ad manum haberemus. Nam hæc est propria, & vsitatissima illius consuetudo die noctuque inter omnia alia mentis & corporis impedimenta, aut per se ipsum libros recitare, aut aliis recitantibus audire. Cumque ab eo frequenter licentiam reuertendi quærerem, & nullo modo impetrare possem; tandem cum & licentiam omnino exposcere statuissem; diluculo vigiliæ natalis domini aduocatus ad eum tradidit mihi duas epistolas, in quibus erat multiplex supputatio omnium rerum, quæ erant in duobus monasteriis, quæ Saxonice cognominantur *Amgresbyri*, & *Banuwille*. Et mihi eodem die tradidit illa duo monasteria cum omnibus, quæ in eis erant: & sericum pallium valde pretiosum, & onus viri fortis de incenso: adiiciens his verbis; non ideo dedisse parua illa, quod sequenti tempore nollet dare maiora. Nam sequentis temporis successu ex improuiso dedit mihi Exanceastre, cum omni parochia, quæ ad se pertinebat in Saxonia & in Cornubia; exceptis quotidianis donis innumerabilibus in omni genere terrestris copiæ: quæ hoc in loco percensere longum est. ne fastidium legentibus procreent. Sed nullus existimet pro vana aliqua gloria, aut adulatione, aut maioris honoris quærendi gratia me talia hoc in loco dona commemorasse: quod coram Deo nec ideo fecisse testor: sed vt nescientibus propalarem, quam profusus in largitate ille sit. Tunc confestim dedit mihi licentiam equitandi ad illa duo monasteria omnibus bonis referta, & inde ad propria reuertendi.

Ælfredi in Asserum munificentia.

Anno dominicæ incarnationis 886. natiuitatis autem Ælfredi 35. sæpe memoratus exercitus regionem fugiens iterum, & in occidentalium Francorum regionem venit, naues suas dirigens in flumen, quod *Signe* dicitur sursum contra longe nauigans Parisiam ciuitatem adiit, & ibi hyemauit, & castra metatus est. intra quam pattem fluminis prope ad pontem, vt transitum pontis ciuibus prohiberet. quia illa ciuitas in medio fluminis sita est in insula parua. Obsedit illam ciuitatem anno illo integro: sed Deo misericorditer fauente, & ciuibus viriliter se defendentibus munitionem irrumpere non potuit. Eodem anno Ælfred Angulsaxonum rex, post incendia vrbium stragesque populorum Londoniam ciuitatem honorifice restaurauit, & habitabilem fecit: quam genero suo Ætheredo Merciorum comiti commendauit seruandam; ad quem regem omnes Angli & Saxones, qui prius vbique dispersi fuerant, aut cum Paganis sub captiuitate erant, voluntarie conuerterunt, & suo dominio se subdiderunt.

Londinum ab Ælfredo instauratur.

Eodem anno exorta est pessima ac teterrima Oxoniæ discordia, inter Grymboldum, doctissimosque illos viros, quos secum illuc adduxit, & veteres illos scholasticos quos ibidem inuenisset: qui eius aduentu leges, modos, ac prælegendi formulas ab eodem Grymboldo institutas, omni ex parte amplecti recusabant. per tres annos haud magna fuerat inter eos dissensio, occultũ tamen fuit odium, quæ summa cũ atrocitate postea erupit, ipsa erat luce clarius: quod vt sedaret, rex ille inuictissimus Ælfredus de dissidio eo nuntio & querimonia Grymboldi certior factus, Oxoniam se contulit, vt finem modumq; huic controuersiæ imponeret, qui & ipse summos labores hausit. causas & querelas vtrinq; illatas audiendo: Caput autem huius contentionis in hoc erat positum: Veteres illi scholastici contendebant, antequã Grymboldus Oxoniam deuenisset, literas illic passim floruisse etiamsi scholares tunc temporis numero erant pauciores, quã priscis temporibus, plerisq; nimirũ sæuitia ac tyrannide paganorũ expulsis; quin etiã probabant & ostendebant idq; indubitato veterum annalium testimonio illius loci ordines ac instituta à nonnullis piis & eruditis hominibus fuisse sancita, vt à D. Gilda, Melkino, Nemrio Kentigerno, & aliis qui omnes literis illic consenuerunt, omnia ibidem fælici pace & concordia administrantes: ac D. quoque Germanũ Oxoniam aduenisse, anniq; dimidiũ illic esse moratum. Quo tempore per Britanniã iter fecit aduersus Pelagianorũ hæreses concionaturus, ordines & instituta supra mirũ in modum cõprobauit. Rex ille inaudita humilitate vtramq; partẽ accuratissime exaudiuit; Eos piis ac salutaribus monitis etiam atq; etiam hortãs, vt mutuam inter se coniunctionem & concordiam tuerentur. Itaq; hoc animo discessit rex, quosq; ex vtraq; parte consilio suo esse obtemperaturos & instituta sua amplexuros. At Grymboldus hæc iniquo animo ferens, statim ad monasterium Wintoniense ab Ælfredo recens fundatum proficiscebatur, deinde tumbam Wintoniam transferri curauit, in qua proposuerat post huius vitæ curriculum ossa sua reponenda, in testudine, q̃ erat facta subter cancellũ ecclesiæ Diui Petri in Oxonia. Quã quidem ecclesiam idẽ Grymboldus extruxerat ab ipso fundamẽto de saxo summa cura perpolito.

Anno dominicæ incarnationis 887. natiuitatis autem Ælfredi regis 36. supra memoratus Paganorum exercitus Parisiam ciuitatẽ derelinquens incolumem, eo quod aliter proficere sibimet non poterat, classem suam sub illo ponte sursum contra *Signe* lõge remigando, tã diu direxit, donec ad ostium fluminis, quod *Materre* nominatur, peruenisset; tunc Sigonam deserentes in ostiũ Materræ diuertunt: contra quod diu ac longe nauigantes, demũ nõ sine labore vsq; ad locũ, qui dicitur *Cazici*, id est, villa regia, peruenerunt: in quo loco hyemauerunt integro anno. Sequenti anno in ostiũ fluminis, quod dicitur *Iona*, intrauerunt, nõ sine magno regionis damno: & illic remorati sunt anno vno. Eodẽ anno Farlus, Francorũ rex, viam vniuersitatis adiit. Sed Earnulf filius fratris sui, sexta, anteq̃ defunctus esset, hebdomada, illũ regno expulerat, quo statim defuncto 5. reges ordinati sunt, & regnum in quinq; partibus conscissum est. Sed tamen principalis sedes regni ad Earnulf iuste & merito prouenit, nisi solummodo quod in patruum suũ indigne peccauit. Cæteri quoq; 4. reges fidelitatẽ & obedientiã Earnulfo, sicut dignum erat, promiserunt. Nullus enim illorum 4. regũ hæreditarius illius regni erat in paterna parte, nisi Earnulf solus. Quinq; itaq; reges confestim Farlo moriente ordinati sunt. Sed imperiũ penes Earnulf remansit. Talis ergo illius regni diuisio fuit. Nã *Earnulf* orientales regiones *Hreni* fluminis, *Hroththuulf* quoq; internam partẽ regni accepit. *Oda* etiã occidentale regnum, *Beorngar*, & *Witha Languobardiã*. nec non & illas regiones, quæ in illa parte montis sunt: nec tamẽ tanta & talia regna inter se pacifice seruauerunt. Nam bis pleno prœlio inter se belligerauere, & illa regna persæpe deuastauerũt inuicẽ. Et vnusquisq; alterum expulit de regno. Eodẽ quoq; anno, quo ille exercitus Parisiã ciuitatẽ deserens *Cazici* adiit, *Æthelhelm* comes *Wiltunensiũ* Ælfredi regis & Saxonũ eleemosynam Romã duxit. Eodẽ quoq; anno sæpe memoratus Ælfred Angulsaxonum rex diuino instinctu legere & interpretari simul vno eodemq; die primitus inchoauit. Sed, vt apertius ignorãtibus pateat, causam huius tardæ inchoatiouis expedire curabo. Nam cum quodam die ambo in regia cambra resideremus, vndecunque sicut solito, colloquia habentes, ex quodam quoddã testimonium libro illi euenit vt recitarẽ. quod cum intentus vtrisq; auribus audisset, & intima mente sollicite perscrutaretur, subito ostendens libellum, quem in sinum suum sedulo portabat (in quo diurnus cursus, & psalmi quidam atque orationes quædam, quas ille in iuuentute sua legerat, scripti habebantur) imperauit, quo illud testimonium in eodẽ libello literis mãdarem. Quod ego audiens, & ingeniosam beneuolentiam

Francia in 5. reges diuisa.

Diuisio bellum generauit.

lentiam illius ex parte: atque etiam tam deuotam erga studium diuinæ sapientiæ voluntatem eius cognoscens; immensas omnipotenti Deo grates, extensis ad æthera volis, tacitus quamuis, persolui. qui tantam erga studium sapientiæ deuotionē in regio corde inseruerat. Sed, cum nullum locū vacuum in eodem libello reperirem, in quo tale testimoniū scribete possem (erat enim omnino multis ex causis refertus) aliquātisper distuli: & maxime, quia tam elegans regis ingenium ad maiorē diuinorum testimoniorum scientiam prouocare studebam. Cui, cum me, vt quanto citius illud scriberē, vrgeret, inquam, placetne tibi, quod illud testimonium in aliqua foliuncula segregatim scribam? Incognitum est enim, si aliquādo aliquod taliter aut plura reperiamus, quæ tibi placuerint testimonia. Quod si inopinate euenerit, segregasse gaudebimus. Quod ille audiens, ratum esse consilium inquit. Quod ego audiens & gaudens festinus quaternionē promptam paraui; in cuius principio illud nō iniussus scripsi: ac nulla eadē die non minus quàm tria alia sibi placabilia testimonia illo imperante in eadem quaternione, vt prædixeram, scripsi: ac deinde quotidie inter nos sermocinando, ad hęc inuestigando aliis inuentis æque placabilibus testimoniis, quaternio illa referta succreuit. nec immerito. sicut scriptum est: *Super modicum fundamentum ædificat iustus, & paulatim ad maiora defluit.* velut apis fertilissima longe lateque gronnios interrogando discurrens, multimodos diuinæ scripturæ flosculos inhianter & incessabiliter congregauit; queis præcordii sui cellulas densatim repleuit. Nam primo illo testimonio scripto confestim legere & in Saxonica lingua interpretari, atque inde perplures instituere studuit: ac veluti de illo fœlici latrone cautum est, dominum Iesum Christum, dominum suum, immoque omnium, iuxta se in venerabili sanctæ Crucis patibulo pendentem cognoscente; quo subnixis precibus inclinatis solummodo corporalibus oculis, quia aliter non poterat (erat enim totus confixus clauis) submissa voce clamaret; *Memento mei, cum veneris in regnum tuum Christe,* Qui Christianæ fidei rudimenta in gabulo primitus inchoauit discere. Hic aut aliter, quāuis dissimili modo in regia potestate Sacræ rudimenta scripturæ diuinitus instinctus præsumpsit incipere in venerabili Martini solemnitate. quos flosculos vndecunque collectos à quibuslibet magistris discere, & in corpore vnius libelli, mixtim quamuis, sicut tunc suppetebat redigere, vsque adeo protelauit, quousq; propemodum ad magnitudinem vnius psalterii perueniret. quem enchiridion suum, id est, manualem librum nominari voluit, eo, quod ad manum illum die noctuque solertissime habebat: in quo non mediocre, sicut tunc aiebat, habebat solatium. Sed sic vt à quodam sapiente iamdudum scriptum est,

Inuigilant animi, quibus est pia cura regendi,

magnopere inuigilandum mihi censeo in eo, quod ante aliquam, quamuis dissimili modo similitudinem inter illum fœlicem latronem, & regem composuerim. Namq; patibulum exosum est vnicuiq; vbicunq; male habet. Sed, quid faciat, si non possit se inde eripere aut etiā effugere? vel qualicunq; arte causam suā meliorare ibidem commorando? Debet ergo, velit, nolit, cum mœrore & tristitia sufferre, quod patitur. Erat itaq; rex ille multis tribulationum clauis confossus, quamuis in regia potestate constitutus. Nam à 20. ætatis anno vsq; ad 45. quem nunc agit, grauissima incogniti doloris infestatione incessanter fatigatus, ita, vt ne vnius quidem horæ securitatem habeat, qua aut illam infirmitatem non sustineat, aut sub illius formidine lugubriter prope constitutus non desperet. Præterea assiduis exterarum gentium infestationibus, quas sedulo terra mariq;, sine vllius quieti temporis interuallo sustinebat, non sine materia inquietabatur. Quid loquar de frequentibus contra Paganos expeditionibus, & bellis, & incessabilib⁹ regni gubernaculis? de quotidiana nationū, quæ in Cyrreno mari vsq; vltimū Hyberniæ finem habitant? Nam etiam de Hierosolyma Abel patriarchæ epistolas & dona illi directas vidimus & legimus, de ciuitatibus & vrbibus renouandis, & aliis, vbi nunq̄ ante fuerant, construendis ædificiis aureis & argenteis incōparabiliter illo edocēte fabricatis: de aulis & cambris regalib⁹, lapideis & ligneis suo iussu mirabiliter constructis: de villis regalibus lapideis antiqua positione motatis, & in decentioribus locis regali imperio decētissime constructis. qui maxima (excepto illo dolore) perturbatione & controuersia suorum, qui nullum aut paruum voluntarie, pro communi regni necessitate vellent subire laborem: sed tamen ille solus diuino fultus adminiculo susceptum semel regni gubernaculum, veluti gubernator præcipuus nauē suam multis opibus refertam ad desideratum ac tutū patriæ suæ portum, quamuis cunctis propemodum lassis suis nautis perducere contendit: haud ali-

ter titubare ac vacillare, quamuis inter fluctiuagos ac multimodos præsentis vitæ turbines non sinebat. Nam assidue suos episcopos, & comites, ac nobilissimos, sibiq; dilectissimos suos ministros, nec non & præpositos (quibus post dominum & regem omnis totius regni potestas, sicut dignum, subdita videtur) leniter docendo, adulando, hortando, imperando, ad vltimum inobedientes post longam patientiam acrius castigando, vulgarẽ stultitiam & pertinaciã omni modo abominando ad suam voluntatẽ, & ad communem totius regni vtilitatẽ sapientissime vsurpabat & annectebat. etsi inter hæc regalia exhortamenta propter pigritiam populi imperata non implentur, aut tarde incœpta tempore necessitatis ad vtilitatem exercentium minus finita non prouenirent (vt de castellis ab eo imperatis adhuc non incœptis loquar) aut nimium tarde incœptis ad perfectum finẽ non perductis: quod hostiles copiæ terra mariq; irrumperent, aut, vt sæpe euenit, vtraq; parte tunc contradictores imperialium diffinitionum inani pœnitentia pene exinaniti verecundabantur. Inanem enim pœnitentiam scriptura teste nomino, qua homines innumerabiles nimio detrimento pluribus insidiis perpetratis sæpe perculsi dolent. Sed quamuis per hanc rem (heu, proh dolor) Eulogii miserabiliter contristentur, & perditis eorum patribus, coniugibus, liberis, ministris, seruis, ancillis, operibus, & omni suppellectili flebiliter commoueantur, quid detestabilis iuuat pœnitentia, quando nec occisis suis propinquis succurrere valent, nec captiuos suos à captiuitate exosa redimere: nec etiam interdum sibimet, qui euaserint, adiuuare valent, quoniam propriam vnde sustentent vitam non habent. Sera igitur pœnitentia nimium attriti pœnitent, & regalia præcepta incuriose despexisse dolent, & regalem sapientiam totis vocibus collaudant, & quod ante refutauerunt, totis viribus implere promittunt: id est, de arcibus cõstruendis, & cæteris communibus communis regni vtilitatibus. De voto quoque & proposito excellentissimæ meditationis suæ, quam inter prospera & aduersa sua, nullo modo prætermittere poterat, prætereundum esse hoc in loco vtiliter non existimo. Nam, cum de necessitate animæ suæ solito cogitaret, inter cætera diuturna & nocturna bona, quibus assidue & maxime studebat, duo monasteria construere imperauit; vnum monachorum in loco, qui dicitur *Æthelingaeg*, quod per maxima gronnia paludosissima & intransmeabili, & aquis vndiq; circumcingitur; ad quod nullo modo aliquis accedere potest, nisi cauticis, aut etiã per vnũ pontem, qui inter duas alias arces operosa protelatione constructus est: in cuius pontis occidentali limite arx munitissima præfati regis imperio pulcherrima operatione consita est; in quo monasterio diuersi generis monachos vndiq; congregauit, & in eodem collocauit. Nam primitus, quia nullum de sua propria gente nobilẽ ac liberum hominem, nisi infantes, qui nihil boni eligere, nec mali respuere pro teneritudine inualidæ ætatis adhuc possunt; qui monasticam voluntarie vellet subire vitam, habebat: nimirum, quia per multa retroacta annorum curricula monasticæ vitæ desiderium ab illa tota gente, nec non & à multis aliis gentibus funditus defierat; quamuis perplurima adhuc monasteria in illa regione constructa permaneant: nullo tamen regulam illius vitæ ordinabiliter tenente (nescio quare) aut pro alienigenarum infestationibus, quæ sæpissime terra marique hostiliter irrumpunt; aut etiam pro nimia illius gentis in omni genere diuitiarum abundantia: propter quam multo magis id genus despectæ monasticæ vitæ fieri existimo: ideo diuersi generis monachos in eodem monasterio congregare studuit: primitus Iohannem presbyterum monachum, scilicet Ealdsaxonum genere Abbatem constituit. Deinde Vltramarinos presbyteros quosdam & diaconos; ex quibus cum nec adhuc tantum numerum, quantum vellet, haberet: comparauit etiam quamplurimos eiusdem gentis Gallicæ, ex quibus quosdam infantes in eodem monasterio edoceri imperauit, & subsequenti tẽpore ad monachicum habitũ subleuari. In quo etiã monasterio vnũ Paganicæ gentis edoctũ in monachico habitu degẽtem, iuuenẽ admodum, vidimus, nõ vltimũ scil. eorum. Facinus quoq; in eodem monasterio quodã tempore perpetratum muti taciturnitate silẽtii obliuioni traderem. quamuis indignũ facinus est: quia per totam scripturam impiorum turpia facta, inter venerabiliora iustorũ, sicut zizania & loliũ in tritici segetibus interseminantur: bona scil. vt laudentur, sequãtur, æquiparentur: sectatores quoq; eorũ omni honore venerabili digni habeantur; mala vero vituperentur, execrentur: &, vt omnino effugiãtur. Imitatores quoq; eorum omni odio & despectione ac vindicta corripiantur. Nã quodã tempore, cũ instinctu diabolico quidã sacerdos & diacon⁹ Gallici genere ex pręfatis monachis inuidia quadã latenti excitati, contra suũ abbatem præfatũ Iohannem

Monasteria ab Ælfredo condita.

Monastica vita deserta.

nimium

nimium latenter in tantū amaricati sunt, vt Iudaico more dominū suū dolo circumuenirent & proderent. Nam duos eiusdē gentis Gallicæ seruulos præmio conductos ita fraudulenter docuerunt, vt nocturno tempore, cum omnes delectabili corporis quiete grauiter dormirent, patefactam armati intrarent ecclesiam; quam post se iterum solito more claudebant; & vnicum Abbatis aduentum in ea absconditi præstolarentur. Cumq; solus solito orandi causa ecclesiam latenter intraret, & ante S. altare flexis ad terram genubus se inclinaret, hostiliter irruentes in eum, tunc eum ibidem occidere conabantur: cuius corpus exanime inde trahētes ante ostiū cuiusdā meretricis, quasi illic occisus esset in meretricando, iactarent. Quod etiā machinauerunt, crimen crimini addentes, sicut dictum est. Et erit nouissimus error peior priore. Sed diuina misericordia, quæ semper innocentibus solet subuenire, impiam impiorum meditationem maxima ex parte frustrata est, quo non per omnia eueniret, sicut proposuerant. Omni itaque mala doctrina à malis doctoribus, malis auditoribus elucubratim exposita, & condicta nocte adueniente atque suppetenti, & impunitate promissa, latrunculos duos armatos in ecclesia cōcluserunt, aduentū Abbatis præstolantes. Cumq; media nocte Ioannes solito furtim nemine sciente orādi gratia ecclesiam intrasset, & flexis genubus ante altare incuruaret, tunc duo illi latrunculi ex improuiso euaginatis gladiis in eum irrumpunt, & crudelibus afficiunt vulneribus. Sed ille vt solito, ac semper acris ingenio, &, vt audiuimus de eo à quibusdam referentibus, bellicosæ artis non expers; si in meliori disciplina non studeret, statim vt sonitus latronum audiuit, priusquam videret, insurgens acriter in eos, antequam vulneratur, & vociferans quantum poterat, reluctabatur, inclamitans dæmones esse, & non homines. Non enim aliter sciebat; quia nec hoc homines ausos esse existimabat. Vulneratus est tamen, antequam sui aduenirent. Sui ergo hoc rumore expergefacti, & etiam audito dæmonum nomine, perterriti vtrique, & inexpertes; & etiam illi Iudaico more domini sui proditores hinc inde ad ecclesiæ ostia concurrunt. Sed antequam aduenirent latrunculi præcipiti cursu ad proximantia sibi gronnæ latibula semiuiuum Abbatem relinquentes confugiunt. Monachi vero seniorem suum semiuiuum colligentes cum gemitu & mœrore domum reportauerunt. Sed nec etiam illi dolosi minus lachrymabantur innocentibus. Sed Dei misericordia tantū facinus impunitum fieri non permittente, latrunculi, qui hoc perpetrauerunt, omnes tanti sceleris persuasores capti ligatiq;, per varia tormenta morte turpissima periere. His ita relatis ad incæpta redeamus. Aliud quoq; monasterium iuxta orientalem portam Sceftesburg habitationem sanctimonialium habitabile idē præfatus rex ædificare imperauit: in quo propriam filiā suam Æthelgeofu deuotā Deo virginem abbatissam constituit. cum qua etiam aliæ multæ nobiles moniales in monastica vita Deo seruientes in eodem monasterio habitant. Quæ duo monasteria terrarum positionibus, & omnib. diuitiis locupletatim ditauit. His ita diffinitis solito suo more intra semetipsum cogitabat, quid adhuc addere potuisset, quod plus placeret ad piam meditationem. Non inaniter incæpta, vtiliter inuēta, vtilius seruata est. Nam iamdudum in lege scriptum audierat, dominum decimam sibi multipliciter redditurum promisisse; atq; fideliter seruasse; decimamq; sibi multipliciter redditurum fuisse. Hoc exemplo instigatus, & antecessorum morem volens transcendere, dimidiam seruitii sui partem, diurni scilicet, & nocturni temporis: nec non etiam dimidiam partem omnium diuitiarum, quę annualiter ad eum cum iustitia moderanter acquisitæ peruenire consueuerant, Deo deuote & fideliter toto cordis affectu pius meditator se daturum spopondit. quod & quantum potest humana discretio discernere & seruare, subtiliter ac sapienter adimplere studuit. Sed vt solito suo more cautus euitaret, quod in alio diuinæ scripturæ loco cautum est: *Si rectè offeras, recte autem non diuidas, peccas*; quod Deo libenter deuouerat, quomodo recte diuidere posset, cogitauit. Et, vt dixit Salomon, *Cor regis in manu domini*, id est, consilium; Consilio diuinitus inuento omnium vniuscuiusque anni censuum successum bifarie primitus magistros suos diuidere æquali lance imperauit. His ita diuisis partem primam sæcularibus negotiis pertinere addixit. quā etiam in tribus partibus sequestrari præcepit: cuius primam diuisionis partem suis bellatoribus annualiter largiebatur: item suis ministris nobilibus, qui in curto regio vicissim commorabantur, in pluribus ministrantes ministeriis. Ita enim ordinabiliter agebatur regalis familiaritas tribus omni tempore vicissitudinibus. In tribus namq; cohortibus prefati regis satellites prudentissime diuidebātur; ita, vt prima cohors vno mēse in curto regio die noctuq; administrās commoraretur, menseq; finito, & adueniente alia

Monachorum facinus in Abbatem.

Ælfredi filia abbatissa.

Ælfredi votum.

Diuisio bonorum per Ælfredum.

alia cohorte, prima domum redibat; & ibi duobus, propriis quiuis necessitatibus studens, commorabatur mensibus. Secunda itaque cohors mense peracto adueniente, tertia domum redibat, vt ibi duobus commoraretur mensibus. Sed & illa finito vnius mensis ministerio, & adueniente prima cohorte domum redibat, ibidem commoratura duobus mensibus. Et hoc ordine omnibus vitæ præsentis temporibus talium vicissitudinum in regali curto rotatur administratio. Talibus itaq; primam de tribus prædictis partibus partem, vnicuiq; tamen secundum propriam dignitatem, & etiam secundum proprium ministerium largiebatur. Secundam autem operatoribus, quos ex multis gentibus collectos & comparatos propemodum innumerabiles habebat in omni terreno ædificio edoctos. Tertiam autem eiusdem partem aduenis ex omni gente ad eum aduenientibus, longe propeque positis, & pecuniam ab illo exigentibus, etiam & non exigentibus: vnicuique secundum propriam dignitatem mirabili dispensatione laudabiliter, & (sicut scriptum est, *Hilarem datorem diligit Deus*) hilariter impendebat. Secundam vero partem omnium diuitiarum suarum, quæ annualiter ad eum ex omni censu perueniebant, & in fisco reputabantur, sicut iam paulo ante commemorauimus, plena voluntate Deo deuouit. Et in quatuor partibus etiam curiose suos ministros illam diuidere imperauit; ea conditione, vt prima pars illius diuisionis pauperibus vniuscuiusque gentis, qui ad eum veniebant, discretissime erogaretur. Memorabat etiam in hoc, quantum humana discretio custodire poterat, illius S. Papæ Gregorii obseruandam esse sententiam, qua discretam mentionem diuidendæ eleemosynæ ita dicens agebat: *Nec paruum cui multum: nec multum cui paruum: nec nihil cui aliquid, nec aliquid cui nihil.* Secundam autem duobus monasteriis, quæ ipse fieri imperauerat, & seruientibus in his Deo (de quibus paulo ante latius disseruimus) tertiam scholæ, quam ex multis suæ propriæ gentis nobilibus studiosissime congregauerat, quartam circum finitimis in omni Saxonia & Mercia monasteriis, & etiam quibusdam annis per vices in Britannia & Cornubia, Gallia, Armorica, Northhymbris, & aliquando etiam in Hybernia, ecclesiis & seruis Dei inhabitantibus, secundum possibilitatem suam aut ante distribuit, aut sequenti tempore erogare proposuit, vita sibi & posteritate salua. His ita ordinaliter ab eodem rege dispositis, memor illius diuinæ scripturæ sententiæ, qua dicitur: *Qui vult eleemosynam dare, à semetipso debet incipere:* etiam quid à proprio corporis sui & mentis seruitio Deo offerret, prudenter excogitauit. Nam non minus de hac re, quam de externis diuinis Deo offerre proposuit. quinetiam dimidiam partem seruitii mentis & corporis, in quantum infirmitas & possibilitas, atque suppetentia permitteret, diurno scilicet, ac nocturno tempore suapte totisque viribus se redditurum Deo spopondit. Sed quia distantiam nocturnarum horarum omnino propter tenebras: & diurnarum propter densitatem sæpissime pluuiarum & nubium æqualiter dinoscere non poterat; excogitare cæpit, qua ratione fixa, & sine vlla hæsitatione hunc promissum voti sui tenorem letho tenus incommutabiliter Dei fretus misericordia seruare posset. His aliquandiu excogitatis, tandem inuento vtili & discreto consilio suos capellanos coram offerre sufficienter imperauit; quam adductam ad denarios pensare in bilibri præcepit. Cumq; tanta cera mensurata fuisset, quæ 72. denarios pensaret, 6. candelas vnamquamque æqua lance inde capellanos facere iussit: vt vnaquæque candela 12. vncias pollicis in se signatas in longitudine haberet. Itaq; hac reperta ratione, sex illæ candelæ per 24. horas die nocteque sine defectu coram sanctis multorum electorum Dei reliquiis, quæ semper eum vbique comitabantur, ardentes lucescebant. Sed cum aliquando per diem integrum & noctem, ad eandem illam horam, qua anteriori vespera accensæ fuerant candelæ, ardendo lucescere non poterant: nimirum ventorum violentia inflante: quæ aliquando per ecclesiarum ostia & fenestrarum, maceriarum quoque, atque tabularum, vel frequentes parietum rimulas, nec non & tentoriorum tenuitates, die noctuque sine intermissione flabat, exardescere citius plus debito ante eandem horam finiendo cursum suum cogebantur: excogitauit, vnde talem ventorum sufflationem prohibere potuisset, consilioque artificiose atque sapienter inuento, lanternam ex lignis & bouinis cornibus pulcherrime construere imperauit. Bouina namque cornua alba, ac in vna tenuiter dolabris erasa non minus vitreo vasculo elucent. Quæ itaque lanterna mirabiliter ex lignis & cornibus, vt ante diximus, facta; noctuque candela in eam missa exterius vt interius tam lucida ardebat, nullis ventorum flaminibus impedita: quia valuam ad ostium illius lanternæ ex cornibus idem fieri imperauerat. Hoc itaque machinamento ita facto sex candelæ, vna-

Lanterna inuentio.

vnaquæq; post alteram per 24. horas sine intermissione nihil citius, nihil tardius lucescebant: quibus extinctis, aliæ incendebantur. His ita ordinabiliter per omnia digestis, dimidiam, sicut Deo deuouerat, seruitii sui partem custodire cupiens; & eo amplius augere, in quantum possibilitas aut suppetentia; immo etiam infirmitas permitteret; tædiosus examinandæ in iudiciis veritatis arbiter existebat; & in hoc maxime propter pauperum curam, quibus die noctuque inter cætera præsentis vitæ debita mirabiliter incumbebat. Nam in toto illo regno præter illum solum, pauperes aut nullos, aut etiam paucissimos habebant adiutores. Nimirum, quia etiam pene omnes illius regionis potentes & nobiles ad sæcularia magis quam ad diuina mentem declinauerant negotia. Magis enim vnusquisque speciali lucro in sæcularibus negotiis, quam communi inhiabat. Studebat is quoque in iudiciis etiam propter nobilium & ignobilium suorum vtilitatem, qui sæpissime in concionibus comitum & præpositorum pertinacissime inter se dissentiebant: ita, vt pene nullus eorum, quicquid à comitibus & præpositis iudicatum fuisset, verum esse concederet: qua pertinaci dissensione obstinatissime compulsi, regis subire iudicium singuli subarabant: quod & confestim ab vtraque parte implere festinabant. Sed tamen ille, qui in sua parte aliquam de illa causa iniustitiam fieri cognosceret, ad talis iudicis iudicium, contra voluntatem tamen; quamuis per vim lege & stipulatione venire coactus esset, voluntarie nolebat accedere. Sciebat enim ibidem nihil ex sua malitia confestim posse delitescere. Nec mirum. Erat namque rex ille in exequendis iudiciis, sicut in cæteris aliis omnibus rebus discretissimus indagator. Nam omnia pene totius suæ regionis iudicia, quæ in absentia sua fiebant, sagaciter inuestigabat, qualia fierent: iusta aut etiam iniusta: aut vero si aliquam in illis iudiciis iniquitatem intelligere posset; leniter aduocatos illos ipsos iudices, aut per seipsum, aut per alios suos fideles quoslibet interrogabat, quare ita nequiter iudicassent; vtrum per ignorantiam, aut propter aliam quamlibet maleuolentiam; id est, vtrum pro aliquorum amore vel timore; aut aliorum odio, aut etiam pro alicuius pecuniæ cupiditate. Denique si illi iudices profiterentur propterea se talia ita iudicasse, eo, quod nihil rectius de his rebus scire poterant; tunc ille discrete & moderanter illorum imperitiam & insipientiam redarguens aiebat, ita inquiens: Nimium admiror vestram hanc insolentiam, eo, quod Dei dono & meo, sapientium ministerium & gradus vsurpastis, sapientiæ autē studium & operam neglexistis. Quapropter aut terrenarum potestatum ministeria, quę habetis, illico dimittatis; aut sapientiæ studiis multo deuotius docere vt studeatis, impero. Quibus auditis verbis perterriti, veluti pro maxima vindicta correcti comites & præpositi ad æquitatis discendæ studium totis viribus se vertere nitebantur; ita, vt mirum in modum illiterati ab infantia comites pene omnes; præpositi ac ministri literatoriæ arti studerent: malentes insuetam disciplinam quamlaboriose discere, quam potestatum ministeria dimittere. Sed si aliquis liberalibus studiis aut pro senio, aut nimia inusitati ingenii tarditate proficere non valeret, suum, si haberet, filium, aut etiam aliquem propinquum suum, vel etiam, si aliter non habeat, suum proprium hominem liberum vel seruum, quem ad lectionem longe ante promouerat, libros ante se die nocteq;, quandocunq; vnquam vllam haberet licentiam, Saxonicos imperabat recitare: & suspirans nimium intima mente dolebat, eo, quod in iuuentute sua talibus studiis non studuerat, fœlices arbitrantes huius temporis iuuenes, qui liberalibus artibus feliciter erudiri poterant: se vero infelices existimantes, qui nec hoc in iuuentute didicerant, nec etiam in senectute: quamuis inhianter desiderarent, poterant discere. Sed hanc senum iuuenumq; in discendis literis solertiam ad pręfati regis notitiam explicauimus.

Ælfredus pauperum tutor solus.

Ælfredus iudex integer.

Seueritas in iudices inferiores.

Anno Domini 900. Ælfredus veridicus, vir in bello per omnia strenuissimus, rex occidentalium Saxonum nobilissimus, prudens vero & religiosus atq; sapientissimus, hoc anno, postquam regnasset 29. annis & dimidium super totam Angliam, præter illas partes, quæ subditæ erant Dacis, cum magno suorum dolore viam vniuersitatis adiit, die 7. Kalend. Nouemb. anno regni sui 29. & dimidio, anno vero ætatis suæ 51. indictione 4. Qui apud Wintoniam ciuitatem regalem decenter & regali honore est sepultus in ecclesia S. Petri Apostolorum principis. Mausoleum quoque ipsius constat factum de marmore porphyrio preciosissimo. De cuius regimine laborioso hos versus proloqui dignum duxi:

Ælfredi mors.

Henr. Huntingd.

Nobilitas innata tibi, probitatis honorem

Armi-

Armipotens Ælfrede dedit, probitasque laborem;
Perpetuumq; labor nomen: cui mixta dolori
Gaudia semper erant: spes semper mixta timori.
Si modo victor eras, ad crastina bella pauebas:
Si modo victus eras, & crastina bella parabas.
Cui vestes sudore iugi; cui sica cruore
Tincta iugi: quantum sit onus regnare probarunt.
Non fuit immensi quisquam per climata mundi,
Cui tot in aduersis vel respirare liceret:
Nec tamen aut ferro contritus ponere ferrum,
Aut gladio potuit vita finisse labores.
Iam post transactos vitæ regniq; dolores,
Christus ei sit vera quies, sceptrumq; perenne.

Hic Ioannes Asser Episcopus Sciereburnensis scripsit Ælfredi res gestas, & annales Britanniæ. Huius Asseri Annalibus vetustus quidam author paralipomenon addidit, & eum obiisse scribit Anno Domini 909.

FINIS.

TESTAMENTVM ÆLFREDI REGIS.

EGO Ælfredus diuino munere, labore ac studio Athelredi Archiepiscopi, nec non totius Westsaxoniæ nobilitatis consensu pariter & assensu, occidentalium Saxonum rex, quos in testimonium meæ vltimæ voluntatis complementi, vt sint aduocati in disponendis pro salute animæ meæ, regali electione confirmo tam de hereditate, quam Deus ac principes cum senioribus populi misericorditer ac benigne dederunt, quam de hereditate, quam pater meus Æthelwulfus rex nobis tribus fratribus delegauit, videlicet Æthelbaldo, Ætheredo, & mihi; ita, quod qui nostrum diutius foret superstes, ille totius regni dominio congauderet. Et si contigerit, quod Æthelbald primogenitus patris nostri primus in fata decesserit, tunc recognoscat Ætheredus cum totius Westsaxoniæ nobilitate; quod sint nobis in testes de nostræ portionis in regno participatione, in die coronationis Ætheredi regis, quem in regem super nos post mortem Æthelbaldi fratris nostri primogeniti erigere toto nostro conamine insistemus, secundum assecurationem, quam nobiscum fideliter fecit; videlicet, quod idem rex Ætheredus nostras distributiones nobis esse permitteret; sicut eas habuimus ante ipsius Ætheredi fratris nostri postgeniti coronationem. Fidelitas vero nobiscum ab ipso promissa de hereditaria distributione, erat modo consimili confecta; videlicet, quod de terris & dominiis, quæ rex ipse Ætheredus omni nostro iuuamine, & potestate, hominumque nostrorum sibi adquisierit: & etiam de dominiis, quæ sibi iure hereditario contingunt, nobis fraternali affectione competenter impartiretur. Veruntamen, si contigerit, quod Ætheredus succedat in regnum; idem & ipse compromitteret. Quando vero ita Deus disposuit, vt Ætheredus regali diademate coronaretur, tūc ipsum Ætheredū rogaui corā omnibus testibus nostris, videlicet quod de sua hereditate nobis impartiri recognoscat; & quod mihi meam distribuat partem. Ipse vero his auditis statim mihi restitit contestans, se hoc non posse; nec agere vellet, vt impartiatur. ex quo illud tam diutino tempore in propria retinuit possessione. Hoc tamen mihi spoponderat; quod terras & dominia, quæ ipse nobis auxiliantibus, & populo nostro in suam ditionem perquisiuerit; & hereditatem, ad quam nascitur, post dies suos nemini in possessionem daret, vt suæ congauderet hereditati, solummodo me excepto: sicque querimoniam contra fratrem remisi per verba prædicta complacatus. Si vero contigerit (quod absit) quod nos omnes impiissimorum Paganorum in manus inimicorum nostrorum Danensium inciderimus; tunc nobis est specialiter recognoscendum, disponere salubriter pro filiis nostris, quod vnusquisque eorum successiue vnus post alium nostrum hereditatem possideat, & terris ac possessionibus nostris congaudeat; quemadmodum ipsa hereditas, terræ, possessiones & dominia nobis condonata fuerunt. Propterea in vnum congregati sumus apud Suinburnam, vbi pronunciauimus in cognitione totius Westsaxoniæ principum, dominorum ac seniorum, quod ipsi fideliter testimonium perhibeant: videlicet, quod quis nostrum diutius superuiueret, quod ipse legat alterius filiis ipsas terras, quas nosmet ipsi nostra virtute ac potestate conquesti sumus, & terras ipsas, quas rex Æthelwulfus nobis donauit; dummodo Æthelbald

bald fuerat superstes, præter illud quod nobis tribus fratrib. pater noster rex Æthelwulfus delegauit. Et super hoc vnusquisq; nostrũ alteri fidem firmauit, quod quis nostrum diutius vitam viueret, quod ipse alterius terras possideret, & dominia, & omnia, quæ sui erant, præter illam partem, quam vterque nostrum filiis alterius legauit. Et si contingat, quod Ætheredus rex viam vniuersæ carnis fuerit ingressus, ex tunc præter me non est quis, qui super hereditatem scripturam habeat vel testimonium; nec quod sit aliquis alius heres præter me. Quod si aliquis hereditatem prædictam acclamauerit, ius suum perdet, nisi citius de hoc testes adducat. Et tunc audiui, quod omnes cognati mei in soporem mortis resoluti erant. Et ita hereditas Æthelwulfi regis patris mei ad me deuoluta est per chartã inde confectã, in cõsilio nostro generali apud Langdene. quam quidẽ chartã libere legere iussi corã testibus totius Westsaxoniæ. Quando vero relecta fuerat, tunc mandaui illos omnes, qui aderant, & securitatẽ mihi facere præcepi pro meo amore, si vnquã audient de aliquo vel cognoscerẽt, qui de hereditate mea aliquod ius acclamare iuste posset; ꝙ nunquã ad meum auditũ antea peruenit. Et iterum locutus sum ad eos in hæc verba: Rogo vos dilectissimi, ꝙ nemo pro amore aut odio mei parcat veritatẽ annunciare, sed summopere consentiat veritati. Quia mea voluntas nõ est, aliquẽ meorũ consanguineorũ in aliquo dishæritare. Et tunc omnes principes & seniores populi mei sub firma attestatione dixerũt, quod nunquã ad eos deuenit notitia de aliquo, qui iustiorẽ haberet titulũ, quam ego: nec cogitare nouerunt de aliquo, neq; in scripturis inuenire potuerunt, & in seisinã meæ hereditatis me iterũ imponentes dixerunt: Ecce, iam habes tuam hereditatẽ iterum in manibus tuis. Nunc de bonis & possessionib. conde testamentũ tuum; lega & dona tuo proximo sanguini vel amicis tuis & cognatis sicut tibi placuerit. Et omnes illi firmitatẽ irreuocabilẽ mihi fecerunt, & subscripserunt, ipsos nunquã hereditatẽ meam alicui homini aliter peruertendo daturos, præter quam egomet legabo die proximo iam instante. Vnde ego Ælfredus diuino munere occidentalium Saxonum rex, præsentibus testibus intentionem meæ vltimæ voluntatis in præsentiarũ profero, vt implementum sortiatur post proprium in fata decessum. In primis concedo meo seniori filio Edouardo illas terras apud Stratnet in Triconschire & Hortingtune cum tota libera terra, quã Leofus à nobis perantea tenuit apud Carentune, & apud Kisantune, & apud Burnham, & apud Wedmore. Insuper ego confirmo custodi de Leodre, quod ipse illud habeat secundum assignationem à vobis prælocutam, cum terra illa apud Kintune, nec non cum omnibus ad illud pertinentib. Vlterius prædicto concedo custodi terras illas apud Kantune, & apud Bedewind, & apud Benesey, & apud Husseburne, & apud Suttune, & apud Leodrian, & apud Altune, cum omnib. liberis terris; quas in Cantio possidemus, & apud inferiorem Husseburn, & apud Kyseldene. Do illas terras meo principaliori seruienti apud Wintoniã, secundum assignationẽ; secundum quã illud pater meus prędicto seruienti per prius quam affectuose delegauit. Alterũ vero feodũ, quem ego Egulpho dedi vsq; ad certũ tempus apud inferiorẽ Husseburne, pręnominato seruienti concedo. Insuper do meo iuniori filio terras illas apud Ederingtune, & apud Dene, & apud Mene, & apud Ambresbiry, & apud Done, & apud Stureminster, & apud Zeule, & apud Cruerne, & apud Withchurch, & apud Axanmuthe, & apud Brãnescumbe, & apud Columtune, & apud Tiryfird, & apud Milleburne, & apud Exammynster, & apud Suthwinthe, & apud Lintune, cũ omnib. terris ad illud pertinentibus: quæ sunt omnes, quas sub cœlo ibidẽ possideo; solummodo Tryconschire excepto. Insuper meæ filiæ concedo primogenitæ villam de Welero; & meæ filiæ postgenitæ cõcedo villã de Clere, & de Condeuere; & meę minori filiæ villã de Welige, & de Asketune, & de Chippenã. Athelmo vero fratis mei filio do villã de Edingburn & de Cumptune, & de Erundele, & de Bedingn, & de Dinghã, & de Burnham, & de Thumesfelde, & de Aschõgum. Et frat. mei filio Æthelwaldo cõcedo villã de Godelming, & de Guldeford, & de Stemingham. Et Osfertho cognato meo do villã de Beccause, & de Ritherãfeld, & de Diccanlingũ, & de Suttune, & de Bullingminster, & de Angemeringũ, & de Feltham; nec non & omnes terras ad illud pertinentes. Insuper concedo Alswytho villam de Lamborne, & de Wantingh, & de Ethandune. Præterea duobus filiis meis libras lego mille: cuilibet eorum 500. libras. Et primogenitæ meæ, postgenitæ, & minori, nec non Alswitho; ipsis quatuor lego libras 400. cuilibet eorũ 100. libras. Vlterius cuilibet armigerorũ meorum 100. marcas. Singulis eorũ ꝑ se 100. marcas. Veruntamẽ cõcedo Athelmo, Æthelwaldo & Osfertho ẽt cuilibet eorũ 100. marcas. Insuꝑ do Æthelredo principi militię meę vnũ gladiũ, & 2000.

marcas.

marcas. Et meo sequestri, cum quo iam Pascha imminente pactum firmaui, do ducentas libras, vt ipse det & distribuat inter omnes illos, vbi placitum est sibi subire sepulchrum, secundum dispositionem, quam egomet sibi ad præsens conficio. Insuper Archiepiscopo do centum marcas; & Esno episcopo, & Werfertho episcopo, & Assero episcopo de Schireburn; cuilibet eorum centum concedo marcas, ad dandum & distribuendum pro me & patre meo. Et prȩter hoc, quod ipse perantea assignabat, etiam ego assigno ducētas libras, quinquaginta presbyteris per totũ regnum meum: & 50. solidos cuilibet Deo seruienti per totũ regnũ meum: & 50. solidos ad distribuendum inter pauperes: & 50. solidos ecclesiæ, in qua corpus meum traditur sepulturæ. Et vltra ista nescio vtrum plus fuerit ad legandum. Spero re vera, quod plus non fuerit inuentum. Si vero plus repertum sit, disponatur prout superius disponēdum censuimus. Et volo, quod armigeri mei cũ valectis, & omnes, qui cũ ipsis in seruitio meo existunt, ista distribuant modo supradicto: nec alio modo distribuant, quam superius præscripsimus, coram herede meo: cui præ cæteris maiorem quantitatem de bonis & possessionibus meis prælargitus sum; secundum quod donare potui. Et tali concessioni multi nobiles conscripserunt; & coram præsentibus omnibus his testibus istæ donationes & concessiones in scriptis erant redactæ. Et modo principibus regni mei dedi in mandatis, omnibus videlicet, qui inueniri poterant, quod illi impedimentum non inferant: quoniam voluntas mea de prædictis implēdi capiat effectum diuina fretus virtute. Et volo, quod illi homines, qui prædictas possident terras, obseruent verba, quæ de patris mei hereditate rediguntur in scriptis, in quantum possunt, & in quantum de futuro firmius poterunt. Etiam volo, quod, si ego alicui dedi, vel feodum aliquem ad tempus accommodaui; quod illi meis cognatis, vel suis illud ostendant. Insuper volo, quod illi homines, quibus ego meas liberas terras delegaui; non alienent illas à mea cognatione, vltra dies suos; & volo, quod transeant, diebus suis meæ propinquiori cognationi; nisi ex seipsis procreati fuerint filii legitimi. Et tunc ex meo beneplacito permaneant virili sexui, ab ipsis progenito; quamdiu vnus ex eis vixerit super terram. Nam & pater meus eodem modo suam legauit hereditatem. Quod si aliquo modo accidet; vt perueniant terræ prædictæ in manus mulierum; tunc volo, quod post obitum earum reddantur consanguinitati meæ virili ex earum visceribus descendenti; si ita fuerit, quod ipsas has terras vita comite in propriis manibus retinere voluerit. Si vero aliter acciderit, tunc vltra dies suos fiet ita, sicut per prius delegauimus. Vlterius dico, quod reddatur ab ipsis pro sustentatione victus consanguineorum meorum, quibus oportet me prædictas terras legare; vtrum sint masculi vel fœminæ, secundum quod mihi melius videtur. Et ego in nomine Domini exhortor, & in nomine omnium sanctorum, quod nemo consanguineorum meorum in posterum contra aliquem meæ consanguinitatis laboret quouis modo; quoad ea, quæ ego ipsis dedi per antea pariter & legaui. Et mecum tota nobilitas Westsaxonicæ gentis pro recto iure consentiunt; quod me oportet dimittere eos ita liberos; sicut in homine cogitatio ipsius consistit. Et ego pro amore Dei, & pro salute animæ meæ, volo, quod ipsi sint in possessione libertatum suarum; & omnis cognatio eorum. Et ego in nomine Dei sacri in mandatis committo; quod ipsis nemo contradicat; neque cum armis, potestate, nec virtute, neq; alio resistendi modo; quod illi non poterunt seisinare, vel introducere quemcunque illis placuerit in eorum terras, possessiones & dominia. Et volo, quod homines mei dent domino de Domraham suas terras liberas, & suas libertates, sic, quod ipsi seisinent quemcunque illi placuerit pro me & pro Elfleda; & pro amicis suis, quibus ipsa gratitudines tenetur impendere; & pro viuorum ac defunctorum omnium necessitates habentium salute; & quod habeant illas, vt possint stare pro animæ meæ salute; & quod talis pia donatio sit in remissionem omnium peccatorum meorum; & ita desiderans altissimum humiliter deprecor; vt mea delicta & eorum pœnas mihi misericorditer relaxet; AMEN.

This is the preface hovv S. Gregorie this booke made, vvhich
This is ſeo foreſpræc hu S. Gregorius thas boc gedihte, the
men te Paſtoral doe call.
man Paſtolem nemnath.

Ælfred Kyng wysheth greetyng to Wulfſige Biſhop hys worthy louely & frendly
Ælfred Kyning hateth gretung Wulfſige Biſceop his worthũ luflice & freõdlice, alias gretun
& thee to know I will, that to me it comth very often in mynde, wat maner of wiſemẽ long ſince we-
& the cythã hate, that me com ſpithe oft on gemynd, hwylce ſitan geo weron geond
re tronghout the English nation both of the ſpirituall degree as of the tẽporaltie, & how happy the ti-
Angelcyn, ægther ge godcundra hada ge woruldcundra, & huge ſæliglicã tida tha
mes thẽ were amõgſt all the English natiõ, & how the kinges which thã the gouernmẽt had of the peo-
wæron geond Anglecyn, & hu tha cyningas the thone anweald hærdon thæs folces:
ple, God & his will writtẽ they obeyed, & how they both in theyr peace & in theyr expedition of war,
Gode & his ærynd writum hyrſumodõ, & hu hi ægther ge heora ſybbe ge heora ſydo,
& in theyr gouerning within borde or at home helde & alſo without their noblenes did ſpread, & how
& ge heora anweald innan borde gehealdon & eac vt hira ethel rymdon, & hu him
they then ſped, aſwell in witte as in wiſdome. And alſo the deuine orders hovv ear-
tha ſpeow, ægther gemid wige gemid wiſdome. And eac tha gotcundã hadas hu ge-
neſt they were aſwell about preaching, and about learnyng, & about all the ſeruices
orne hi wæron ægther geymbe lara, geymbe leornunga, & ymbe ealle tha theowdo
that they to God should do. And how men out abroade wiſdome & doctrine hither in this lãd ſought,
mas the hy gode ſceoldõ, & hu man vt on borde wiſdome & lare hider on land ſohte,
& how we the ſame now muſt abroad get, if we them haue shall. So cleane it was
& hu we hi nu ſceoldon vte begitan; gif we hi habban ſceoldõ. Swa clæne heo wæs
fallen amongſt the English nation, that very few were on this ſide Humbre which their
othfeallen on Angelcynne that ſwithe feawa wæron be heonan Humbre the hira
ſeruice could vnderſtand in English, or els furthermore an epiſtle from latin
thenũge cuthon vnterſtãdan on Engliſc; oth the furthon an ærendgewryt of ledene
into English to declare, & I vvene that not many beyond humbre vvere not. So fevv of
on Engliſc areccan, & ic wene that naht monige begeondã hũbre næron. Swa feawa
them vvere, that I alſo one onely may not remember by ſouth Thamiſe vvhen as I
heora wærõ; that ic furthõ ãne ænlepne ne mæg gethencã beſuthã Thamiſe tha thaic
to reigne vndertoke. God almyghty be thanked, that vve novv any in ſtall haue a teacher.
to rice feng. Gode ælmightigũ ſy thanc, that we nu ænigne an ſteal habbath lareowa.
Therfore I thee bid, that thou do as I beleue that thou vvilt, that thou vvith theſe vvorl-
Forthã ic the beode, that thu do ſwa ic gelyfe that thu wille, that thou thẽ thiſſe wor-
dly thinges to them poureſt out, as thou oftneſt mayeſt, that thou that vviſdome vvhich to thee God
uld thinga to thã geæmtige, ſwa thu oftoſt mæge, that thu thone wiſdõe the the God
geueth vvhere ſoeuer thou to them beſtow may thou beſtovv. Thinke vvhat maner of punishments
ſealde thær thær thu hine befæſtan mæge befæſt: gethænc hwilce withu vs tha
to vs then shall come for this vvorld, vvhen as vve it neyther our ſelues haue loued, ne alſo to oth-
becomon for thiſſe woruld; tha tha we hit na hwæther ne ſelfe, ne lufedon; ne ac oth-
er men haue left it. The names only, vve haue loued, that vve Chriſtians vvere, & very
rum mannũ ne lyfdõ. Thone namã anne we lufdon, that we Criſtene wærõ, & ſwithe
fevv the dueties. Whem I this all do mynde, then bethought I alſo hovv I ſavv before ſuch
feawa tha theawas. Thã ic this eal gemũde, thã gemunde ic eac hu ic geſeah ær tham
tyme as it all ſpoyled vvas & burned, hovv the churches troughout all the English nation ſtode
the hit eal forheregod wære, & forbærned; hu thã circan geond eal Angelcyn ſtodon
vvith ornamẽts & bookes filled & alſo with a great multitude of gods ſeruãtes, & thẽ very lytle fruite
mathma & boca gefylled; & eac micel meniu godes theawa, & tha ſwithe lytle feorme
of their bookes vviſt they, bicauſe that they of thẽ no thyng vnderſtand might, bicauſe that they
thara boca wiſton; fortham the hi hira nanthing ongitan ne mihton, fortham the hi
vvere not in their ovvn countrey lãguage vvrittẽ. Euen ſo they ſayd our elders the which theſe places
nærõ on hira agẽge theode awritene. Swilce hi crædõ vre yldrã tha the thas ſtowa ær
before helde, they loued vviſdome & trough the ſame they gate vveale & to vs left it. Here a man
heoldon, hi lufedon wiſdome & thurh thone hi begetõ welan & vs læfdon. Hẹr mon
may yet ſee theyr ſvvathe, but vve them cannot after enquire, becauſe vve haue
mæg gyt geſeon hira ſwẹth, ac we him ne cumõ æfter ſpyrgean; fortham we habbath

C *both*

both let go asvvell vvelth as also vvisdome , for that then vve vvould not to the vvi[illegible]
ægther forlæton ge thone wela gethone wisdō, forthā the we noldon to tham spore
vvith our mynde stoupe. When I then this all mynded, then vvondred I greatly at theyr god-
mid vre mode on lutā. Tha ic tha this eall gemūde, tha vvundrode ic svvite thęra go-
ly vvisemē vvhich long ago vvere troughoud the english nation, & those bookes fully all learnet had,
dera vvitena the geo vvęrō geōd Angelcyn, & tha bec be fullā ealle geleornod hęfdō,
that of then then no part they vvoult not into their ovvn country speech turne, but I thē quickly again
tha hira tha nañe dęl noldō on hira agēge theode vvendā, ac ic tha sona eft me sylfum
my selfe aunsvvered, & sayd: they vveened not that euer men should so retchlesse become , & this
andvvyrde, & cvvęth; hi ne vvendō that æfre men sceoldō svva recelase vvurdā, & sco
learning so decay. Therfore vvillingly they it let alone , & vvould that heare the more vvis-
lar svva othfeallā. Forthęre vvil nūge hi hit forletō, & vvoldon that her the mara vvis-
dome in this land vvould be, as vve more languages they vnderstode. Thē remēbred I hovv the lavv
dome on lande vvęre, thi vve ma getheoda cuthō. Tha gemūde ic hu seo æ vvæs æryst
vvas first in the Hebrue speach found, & after that the Greekes had learned it, then turned they it into
on Ebreisc getheode fundō, & est tha Crecas geleornodō; tha vvendon hi hit on hira
theyr ovvne speech vvholly, & also all other bookes, & again the latine people as soone as after they it
agenge theode ealle, & eac ealle othra bec, & est lede mare svva somę sith than hi hic
had learned they translated it vvholly througvvise interpreters, in to their ovvne language, & eke
geleornodō, hi vvendō ealle thurh vvise vvealhstodas on heora agēge theode, & eac
all other christen people some part therof in to theyr ovvne tonge haue turned. Therfore me
alle othra cristene theoda sumne dęl hira on hira agēge theode vvendon. Forthi me
thinketh better if you so thinke, that vve also some bookes vvhich demed most nedefull
thingth betere gif geovv svva thincth, that vve eac sume bec tha themed be thyrfysta
be for all men to vnderstand, that vve them into that language turne that vve all knovv
syn eallū mannū to vvitañe; that vve tha on that getheode vvēdon the vve ealle gec-
may , & bring to passe , as vve very easily may vvith gods helpe if vve than quiet-
navvā mægē, & gedō svva vve svvithe eathe magō mid godes fultume, gif vve tha styl-
nes haue, that all the youth that novv is in te english nation of freeborne men , suchas
nesse habbath, tha eall seo geoguth the nu is on Angelcynne freora manna, thara the
that vvealth haue that they them maintayne may be to learnyng committed, that vvhile that they
tha speda hębbē, that hi thā befeolā męgen syn to leornūga othfęste, tha hvvile the hi
none other occupation can, vntill first that they vvill conne english vvriting to read. Let
nanre otherre note nemægē, oth fyrst the hi vvel cumen englisc gevvrit arędā. Lære-
teachmen aftervvard further in latin speech, tho so that men further teach vvill, & to higher
mon sith than furthor on ledē getheode, tha the man furthor lęran vville, & to herrā
degree do vvill When I mynde hovv this learning of the latine tonge before this fallen vvas
hade don vville. Tha ic gemunde hu seo lar leden getheodes ær thysum afe allen vvęs
troughoud the english natiō, & though many could skill the english vvriting to read. Then began I a-
geond Angelcyn, & theah manega cuthon englisc gevvrit arędan. Tha on gan ic ge-
mongst other diuers & manifold businesses of this kingdome, this booke to vvinde into en-
mong othrū misliçū & monigfealdū bisgū thisses kynerices tha boc vvendan on en-
glish that is named in latin Pastoralis , & in english the Hardmans booke, somtime vvord by
glisc the is genemned on leden Pastoralis, & on englisc hirde boc; hvvilum vvord be
vvorde, somtime vnderstanding for vnterstanding euen as I them had learned at Plegmūd myne Ar-
vvorde, hvvilū andgit of andgite; svva svva ic hi geleornode æt Plegmunde minū Ær-
chebishop , & at Assere my Bishop , & at Grimbolde my masse priest , & at Iohn
cebiscope, & æt assere minon Biscope, & æt Grimbolde minū messe preoste, & æt Io-
my masse priest. After that I of then than learned had so as I then vnderstode
hanne minū mæsse preost. Sith than ic hi tha geleornod hęfde svva svva ic hi forstod
hovv I to them most vnderstandingly might, I them into english turned: & to eche bishops sea
swa ic hi andgitlicost arrecā meahte, ic hi on englisc a vvende: & to ælcun biscep stole
in my kingdome vvill one sende, & vpon eche one there is a stile that is of fifti markes,
on minū rice vville ane on sendā, & on ælcre bith an æstel se bith on fiftigū mancessa,
& I bid in gods name , that man stat style from these bookes take not, nor the bookes
& ic bebeode on godes naman, that man thoue æstel fram thęre bec ne do, ne tha boc
from the same mynstre, vnknovvn hovv long there so learned bishops be. So as novv god be
fram thā mynstre, vncuth hu lange thęr svva gelęrede biscepas syn. Svva svva nu gode
thanked

thanked euery vvehre there are. Therfore I vvould that they alvvayes at theyr places vvere,
thanc vvel hvvar ſindon. For thi ic vvolde that hi ealne vveg æt thęre ſtovvc vvęren,
except the bishop them vvith him haue vvill , or els they to ſome place lende be, vntil that ſome
buto ſe biſcop hi mid him habban vville, oth the heo hvvær to læne ſy, oth the hvva
other be vvriten out.
othre bi vvrite.

LIBER LOQVITVR.

This vvriting Auguſtine ouer the ſalt ſea from the ſouth brought, to thinhabitantes of the
This ærynd gevvrit Auguſtinus ofer ſealtne ſæ ſuthan brohte, egbugendũ ſvva
land, euen as it befor prepared had te Lordes ſeruãt of Rome the Pope right vicar ruling Gregory of diſ-
hit ær fore adiht no de drihtnes cempa Rome Papa rihtſpel monig Gregorius gleavv
crete courage vvithout fury, through ſenſes, vviſdome, pollicy a free horde. Bicauſe he of mankinde the
mod geond vvod thurh ſeſan, ſnytro, ſearo, thanca hord. Forthã he mancynnes męſt
moſt begat to heauen vvarde, of Romaynes the beſt man, of courage vvealthieſt, of povver moſt free.
geſtrinde wodera vveardeRommarena betſt maña, mod weligoſt mętha gefręgoſt.
After that me into engliſh Ælfred the king turned vvorde eche one , & me to his vvriters
Sith thã me on engliſc Ælfred cyning avvende worda gehvvilc, & me his vvriterum
ſent, Sout & North. To that ende he commaundet them ſuch lyke me to bryng after theyr copy that
ſende. Suth & North. Fortham he het him ſvvilcra ma brengan be thære byſyne that
he to his bishops ſend them might, becauſe they to certayn of his bishops vvere nedefull, vvhich the la-
he his biſcopum ſendã meahte, fortham hi his ſume be thorftan tha the leden ſpręce
tin ſpeech leſt vnderſtood.
læſte cuthon.

HAEC EST PRAEFATIO (OSTENDENS) QVEMADMODVM Sanctus Gregorius hunc librum fecit, quem homines Paſtorale nuncupant.

ÆLFREDVS Rex optat ſalutem Wulfſigeo epiſcopo digniſſimo beneuole & amanter. Et te ſcire volo, quod mihi ſæpenumero in mentem venit, quales ſapientes abhinc extiterunt in Anglica gente, tam de ſpirituali gradu, quam de temporali, quamque felicia tum tempora fuerunt inter omnes Angliæ populos, quemadmodumque reges, qui tunc gubernationem habebant plebis, Deo & eius voluntati ſcriptæ obſecundarint, vtque in ſua pace, & bellicis ſuis expeditionibus, atque regimine domeſtico, domi ſe ſemper tutati fuerint, atque etiam foris nobilitatem ſuam dilatauerint, quomodoque tunc temporis tam ſapientia quam prudentia floruerint. Præterea de gradu ſpirituali homines, quam diligentes fuerint tam docendo, quam diſcendo, omnibuſque officiis (exequendis) quæ Deo præſtare debebant. Inſuper quemadmodum extranei ſapientiam & doctrinam hic in hac noſtra terra quondam quæſierint: noſq; iam (verſa vice) peregrinari oportet ad eam adipiſcendam, adeo funditus concidit apud gentem Anglicanam, vt pauciſſimi fueriut cis Humbrum, qui vel preces ſuas communes in ſermone Anglico intelligere potuerant, vel ſcriptum aliquod è Latino in Anglicum transferre. Tam ſane pauci fuerunt, vt ne vnum quidẽ recordari poſſim ex auſtrali parte Thameſis, tũ cum ego regnare occæperam. Gratiæ Deo omnipotenti ſint, quod nunc tandem aliqui in ſede ſint, qui docere queunt. Quamobrem te iubeo vt facias (quemadmodum te facturum credo) nimirum vt tu, qui mundana hæc illis profundis quam potes ſæpe, eam ſapientiam, quam tibi Deus largitus eſt, illis, vbicunque poteris, viciſſim impertias. Cogita, quales pœnæ ſuper nos tandem venturæ ſunt propter hunc mundum, cum neque noſmetipſi ſapientiam adamauerimus, neque eam aliis reliquerimus. Nomina tantum diligimus, quia Chriſtiani nuncupamur, pauciſſimi vero officiis Chriſtianorum defungimur. Hæc omnia, quoties in memoriam reuoco, ſubit etiam cogitatio, quemadmodum cuncta hic in Anglia viderim, priuſquam deleta fuiſſent omnia & incenſa, vtpote templa per omnem Anglicanam gentem ſteterint ornamentis, & libris inſtructa, magnaque inſuper multitudine ſeruorum Dei repleta. Quamuis certe fructum perexiguum ex libris ſuis perceperint, quandoquidem intelligere illos nequibant, eo, quod patrio ſermone neutiquam conſcriberentur. Qui quidem hac oratione vſi ſunt. Maiores noſtri, qui hæc quondam loca obtinuerunt,

ſapientiam adamauerunt, & per illam opes ſibi conflarunt, nobiſque reliquerunt. Quorum ſapientiæ impreſſam nos veluti orbitam vidimus, ſed eam adipiſci non potuimus. Nam & opes & ſapientiam plane perdidimus, quoniam ingenii neruos omnes ad eius contemplationem contendere noluimus. Cum igitur hæc omnia cogitatione complecterer, magnopere admirabar præclaros illos ſapientes, qui diu abhinc per vniuerſam gentem Anglicanam floruerunt, atque illos libros penitus omnes perdidiſcerant, quamobrem noluerunt horum partem aliquam in patrium ſermonem transferre. Veruntamen protinus mihimetipſi reſpondebam, videlicet, quod maiores illi noſtri neutiquam opinati ſunt, homines vnquam adeo ſocordes futuros, aut rem literariam in tantum vnquam prolapſuram: ideoque conſulto id omiſiſſe, exiſtimantes eo vberiorem hac in terra ſapientiam futuram, quo plures à noſtris linguæ pernoſcerentur. Tum vero venit mihi in mentem, legem Dei primum in Hebræo ſermone fuiſſe inuentam, atque poſtea Græcos, cum eandem didiciſſent, eam vniuerſam, & alios inſuper omnes libros in ſuam linguam vertiſſe, necnon Latinos etiam, quamprimum ipſi eam intelligentia comprehendiſſent, per prudentes interpretes ſuo ſermone eandem expreſiſſe: eodemque modo omnem vndique Chriſtianam plebem partem eius aliquam in linguam domeſticam tranſtuliſſe. Quapropter optimum cenſeo (ſi tu quoque ſic exiſtimas) vt nos libros aliquos, quos maxime neceſſarios arbitrabimur, qui ab omnibus intelligantur, eoſdem in linguam, quam omnes intelligunt, conuertamus: efficiamuſque (quod certe ope diuina perfacile poterimus, ſi pace perfruamur) vt omnis iuuentus, quæ nunc eſt gentis Anglicæ (eorum præſertim hominum, qui liberi nati ſunt, opeſq; habent, quibus eos ad id alere poſſunt) literis addiſcendis addicatur: vtque prius artem nullam imbibant, quam Anglica poterint ſcripta perlegere. Poſtea autem homines in Latinis literis eos inſtituant, quos volunt amplius erudire, atque ad altiorem gradum pronehere. Cum itaque mecum conſiderabam, quomodo iſthæc doctrina ſermonis Latini, per omnem gentem Anglicanam antehac obſoleuiſſet (quamuis plurimi potuiſſent Anglica ſcripta legere) tum inter alia varia ac multiplicia negotia huius regni, cœpi librum hunc vertere in ſermonem Anglicanum: (qui Latine Paſtoralis nuncupatur, Anglice vero *the Heardmans booke*) aliquando verbum de verbo exprimens, interdum autem ſenſum ex ſenſu, ſicuti egomet ea didiſceram à Pleimundo Archiepiſcopo meo, & Aſſero antiſtite meo, necnon Grimbaldo, & Iohanno mihi à ſacris. A quibus poſteaquam librum ita didiciſſem, vt penitus perciperem, quemadmodum facillime ad eius intelligentiam peruenire poſſem, in Anglicum ſermonem eum conuerti, & ad vnamquamque epiſcopi ſedem in regno vnum miſi, ſuperque ſingulos libros ſtilum, qui eſt, quinquaginta mancuſſæ. Et ego præcipio in Dei nomine, ne quis de libris hunc ſtilum tollat, neque librum de templo, incertum cum ſit, quam diu futuri ſunt tales eruditi præſules, quales nunc (honos Deo) vbique ſint. Quapropter volo, vt libri ſuis ſemper in locis remaneant, niſi illos Pontifex habere voluerit, aut commodatos alicui dederit, donec alii ex illis deſcribantur.

Caius de antiqu. Cantab. pag. 208.

Liber loquitur.

Hoc ſcriptum Auguſtinus trans ſalſum mare ab Auſtro ad incolas huius regni pertulit: ſicut illud antea preparauerat ſeruus domini Papa Romanus, rectus vicarius gubernans, Gregorius: conſideratæ vir fortitudinis abſque furore, ſummo ſenſu, ſapientia, conſilio præditus, immenſus theſaurus, quoniam is generis humani partem maximam cœlo lucrifecit: Romanorum vir optimus, mentis magnitudine abundantiſſimus, maieſtate liberrimus. Poſtquam me in Anglicum ſermonem Ælfredus rex conuertiſſet ad verbum, me per Auſtrum & Aquilonem ſuis ſcriptoribus delegauit, mandans illis, vti ſecundum exemplar plures tales deſcriberent, eum nimirum in finem, quo epiſcopis ſuis illos mittere poſſet. Quandoquidem quibuſdam ex ſuis Antiſtitibus perneceſſarii eſſent futuri, qui linguam Latinam minus intelligerent.

FRAGMEN-

FRAGMENTVM EX ANTIQVO LIBRO monasterii S. Stephani Cadomensis,

DE GVLIELMO CONQVESTORE.

DVM furerent in orbe tempestates multæ, quarum aliquæ in præcedentibus libri capitibus memoratæ sunt: quidam sortilegi Romanorum, quis in papatu succederet Hildebrando, indagarunt. & cum post transitum Gregorii, Odo Romanus papa fore compererunt. Hoc audiens Odo præsul Baiocensis, qui cum fratre suo Guillielmo rege Normannis dominabatur & Anglis, paui pendens potestates & diuitias regni occidentalis, nisi iure papatus dominaretur latius, & omnibus terrigenis: Romam misit, palatium sibi emit. Senatores Quiritum magnis muneribus datis sibi amicitia copulauit. palatiumque suum multis sumptibus, & superfluis apparatibus exornauit. Hugonem Cestrensium Comitem, magnamque cohortem præcipuorum militum asciuit: vt secum in Italiam proficiscerentur obsecrauit, & ingentia precibus promissa prodigus addidit. Illi vero, quia Normanni leues & extera videre cupidi sunt: protinus præsumptori episcopo, cui principatus Albionis & Neustriæ non sufficiebat, assenserunt. Ingentes quoque fundos, quos in occiduis climatibus possidebant, deserere decreuerunt: ac vt præfato præsuli trans Padum comitarentur, per fidem spoponderunt.

Apparatum huiusmodi prudens rex Guillielmus edidicit, sed non approbauit. regnoque suo multisque aliis nociturum æstimauit. Vnde festinanter in Angliam transfretauit, ac Odoni Episcopo cum grandi pompa nauigare in Normanniam cupienti, ex insperato in insula Vecta obuiauit. Ibi nimirum congregatis in aula regali primoribus regni rex ita locutus est:

Egregii proceres verba mea diligenter audite. & salubre consilium mihi quæso tribuite. Antequam transfretassem in Normanniam regimen Angliæ fratri meo Baiocensi episcopo commendaueram. In Normannia multi contra me surrexerunt: &, vt ita dicam, intimi me inuaserunt. Robertus filius meus & tyrones, quos enutriui, & quibus arma dedi, contra me rebellauerunt. eisque mei malefidi clientes & finitimi hostes gratanter adhæserunt. Verum Deo, cuius seruus sum, me protegente, nil profecerunt: nec de meo aliquid nisi ferrum in vulneribus suis obtinuerunt. Conglobatos in me Andegauenses paratus ad bellum terrore compressi: parique modo rebellantes Cænomannos armis & viribus compescui. His nimirum occupationibus vltra mare irretitus fui: ibique diu moratus publicis vtilitatibus laboriose deseruiui. Interea frater meus Angliam vehementer oppressit, & ecclesias fundis & redditibus exspoliauit, ornamentis ab antecessoribus editis nudauit: militesque meos, qui contra Danos & Hybernenses, & alios hostes mihi nimis infestos Angliam tutari debuerant, seduxit. & trans Alpes in extera regna, me contempto, pertrahere disponit. Nimius dolor cor meum angit. præcipue pro ecclesiis Dei, quas afflixit. Christiani reges, qui ante me regnauerunt, ecclesiam Dei amauerunt: honoribus & xeniis multi generis locupletauerunt, vnde nunc, vt credimus, in amœna sede felici retributione gaudentes requiescunt. Adelbertus & Eduinus, ac sanctus Osvvaldus. Athulfus. ac Alfredus. Edvvardus senior & Edgarus. cognatusque meus & carissimus dominus Edvvardus dederunt opes ecclesiæ sanctæ, quæ est sponsa Dei. Et frater meus, cui totius regni tutelam commendaui. violenter opes diripuit, crudeliter pauperes oppressit. friuola spe milites mihi surripuit. totumque regnum iniustis exactionibus concutiens exagitauit. Quid inde agendum sit, caute considerate, & mihi quæso insinuate. Cumque omnes tantum virum timerent. & sententiam in illum proferre dubitarent, magnanimus rex ait: Noxia temeritas semper comprimenda, multotiens olim contra patrem suum litigauerat: & tunc nouiter pro quibusdam ineptiis similiter stomachatus ad regem Francorum discesserat. Verum sapiens heros in futurum sibi multisque commoda facere non distulit, omnesque thesauros suos ecclesiis & pauperibus, Deique ministris distribui præcepit. Quantum vero singulis dari voluit, calide taxauit, & coram se describi à notariis imperauit. Clero quoque Madantensi supplex ingentia dona misit: vt inde restaurarentur ecclesiæ, quas combusserat. De fide & iustitia seruanda: de lege Dei & pace tenenda, de priuilegiis ecclesiarum & statutis patrum obseruandis, omnes qui præsentes erant, admonuit, & allocutionem per eum memoria dignam admixtis interdum lachrymis eloquenter sic edidit:

Multis, inquit, ô amici grauibusque peccatis onustus contremisco, & mox ad tremendum Dei examen rapiendus, quid faciam ignoro. In armis enim ab infantia nutritus sum, & multi sanguinis

effusione admodum pollutus sum. Nullatenus enumerare possum mala, quæ feci per 64. annos, quibus in hac ærumnosa vita vixi: pro quibus absq; mora rationẽ reddere nunc cogor æquissimo iudici. Dum pater meus sponte proficiscens in exilium, commisit mihi Normanniæ Ducatum, tenellus eram puer vt pote octo annorum: ex quo tempore vsque nunc semper subii pondus armorum. Ipsumq; ducatum fere quinquaginta sex annis gessi in discrimine bellorum. Mei, quibus præeram, mihi sæpe insidiati sunt, & dampna grauesque iniurias mihi nequiter intulerunt. Turchetillum nutricium meum & Osbernum Herfasti filium Normanniæ dapiferum, Comitemq; Gislebertum patrem patriæ cum multis aliis reip. necessariis fraudulenter interfecerunt. His itaq; rebus gentis meæ fidem expertus sum. Noctibus multotiens cognatorum timore meorum à Gaulterio auunculo meo de camera principali furtim exportatus sum: ac ad domicilia latebrasque pauperum, ne à perfidis, qui ad mortem me quærebant, inuenirer, translatus sum.

Normanni, si bono rigidoq; dominatu reguntur, strenuissimi sunt, & in arduis reb. inuicti omnes excellũt, & cunctis hostib. fortiores superare cõtendunt. Alioquin sese vicissim dilaniãt, atq; consumũt: Rebelliones enim cupiunt. Seditiones enim appetunt: & ad omne nefas prompti sunt. Rectitudinis ergo forti censura coherceãtur, & fræno disciplinæ per tramitẽ iustitiæ gradi cõpellantur. Si vero ad libitum suum sine iugo vt indomitus onager ire permittuntur: ipsi & principes eorum penuria & confusione probrosa operientur. Pluribus hoc experimentis iamdudum edidici. Proximi consanguineiq; mei, qui debuissent contra omnes mortales me omnimodis tutari, frequenti conspiratione facta in me surrexerunt, & pene omnem patris mei hereditatem mihi abstulerunt.

Guido, Rainaldi Burgundionum ducis ex Adeliza amita mea filius, malum mihi pro bono reddidit. Nam ego eum de alia regione aduentantem benigniter susceperam, ac vt vnicum fratrem honoraueram: atq; Vernonum & Brioniam partemq; Normanniæ non modicam donaueram. Ille vero verbis & actibus mihi derogauit, me nothum degeneremq; & principatu indignum detestatus iudicauit; & hostiliter diffamauit. Quid plura referam? fidem suam mihi mentitus in me rebellauit, proceresq; meos Ramulfum Baiocensem ac Haymonem Dentatum, & Nigellum de Constantino, aliosque multos mihi subtraxit: secumq; periuros esse nefario monitu coegit. Immemor itaq; hominii & fidelitatis, quã mihi iurauerat, totam Normanniam auferre sategit. Sic igitur adhuc imberbis in illum coactus sum arma leuare, & in planicie apud Vallesdunas contra consobrinum hominemq; meum dimicare. Tunc auxiliante Deo, qui iustus iudex est, inter Cadomum & Argentonium hostes vici: quibus nutu Dei subrutis patrium ius libere possedi. Deinde munitionem Brioniæ obsedi. Guidonem vulneratum, & de bello fuga elapsum inclusi, nec inde discessi, donec hostem publicum de Neustria expulerim, & cuncta eius munimina obtinuerim.

Non multo post alia mihi grauissima aduersitas oborta est. Patrui namque mei Malgerius Rothomagensis Archiepiscopus, & Guillelmus frater eius, cui Archas & Comitatum Calogii gratis dederam, me velut nothum contempserunt: & Henricum regem, & Engelrannum Comitem Pontini contra me accersierunt. Mox ego, vt in Constantino huiusmodi rumores audiui: multis dissuadentib. iter iniui. Aliquantos milites, qui feruentiores ad ictus dandos erant, Archas præmisi, & ipse cum exercitu non grandi subsecutus arduam munitionem obsedi. Sed antequam rura, quæ inter duo flumina sunt, Sedam & Garennam attigissem, percussores mei præoccupauerunt Engelrannum Comitem in castrum intrare festinantem; ipsumque fortiter pugnantem, quia miles erat asperrimus, occiderunt, & agmina eius fugauerunt. Obsidione graui castrenses cohercui, & periurum comitem exulare coegi: nec in omni vita sua redire ad id quod amiserat, permisi. Proteruum quoque præsulem, qui nec Deo deuotus, nec mihi fidus erat, de pontificali sede per decretum Papæ deposui: & Manrilium venerabilem cenobitam, quem mihi Deus de Florentia ciuitate Italiæ transmiserat, in loco eius subrogaui.*

* Constantiis.

Henricus regali potentia fretus, & militari audacia feruidus, hostiumq; meorum derogationibus admodum stimulatus, sæpe visus est me velut inermem conculcare, multisque modis proterere, & indebita mihi iura imponere. Sæpius cum ingenti armatorum manu terram meam ingressus est. Sed nunquam de præda spoliisque meis hominumque meorum captura gauisus est. Cum grandi pompa minisque terribilibus plerunque fines meos intrauit: sed nunquam lætus, nec sine dedecore ad sua repedauit. Plures secum valentes huc adduxit: quos quia meo meorumq; gladio, proh dolor, perierant, non reduxit.

Qondam nimis contra me inflammatus ingentem exercitum Galliæ in duas partes diuisit rex Henricus, vt nostros opprimeret fundos geminis irruptionib. Ipse vnam phalangẽ in Ebroicensem diocesim, vt vsq; ad Sequanã omnia deuastaret, introduxit: aliãq; Odoni fratri suo ac Rainaldo de Claromõte & duob. consulib. Radulpho de Monte Desiderii atq; Widoni de Pontino cõmendauit, vt p vada Eptæ Neustriã cito introirẽt Braiũ & Calcegiũ totũq; Rothomagẽsem pagũ inuaderẽt, ferro & flamma necne rapinis vsq; ad mare penitus deuastarẽt. Hac itaq; cõperiens ego econtra nõ segnis pcessi cõtra regis mappalia per littus Sequanæ cum meis me semper opposui: & vbicunq; conaretur cespitẽ meum depopulari,

armis

armis & ferro calumniam paraui. Robertum vero Aucensium Comitem & Rogerium de Mortuo mari, aliosque milites probatissimos misi contra Odonem eiusq; legiones. Qui dum penes castrum, quod Mortuũ mare dicitur, occurrissent Francis, vtriusq; partis agminib. paratis, terribile prœliũ cõmissum est: & ex vtraq; parte multũ sanguinis effusum est. Vtrobiq; enim bellatores erant strenui, & vsq; ad mortẽ cedere nescii. Hinc sæuiunt Galli pro cupidine acquirendi: illinc feriunt Normanni spe feruẽtes euadendi, & se suosq; lares defendendi. Tandẽ, iuuante Deo, vicere Normãni & fugere Frãci. Hoc itaque bellũ trans Sequanã in hyeme ante Quadragesimam fecere. octauo anno post bellũ Vallesdunense. Tunc Wido Põtini comes captus est, & Odo cũ Rainaldo aliisq; qui velocitate pedũ viguerunt, fugatus est. Rodulfus quoq; comes pariter caperetur. nisi Rogerius princeps militiæ meæ illi suffragaretur. hominium enim iamdudum illi fecerat. In tali ergo necessitate pulchrum illi & competens seruitium impendit. dum in castro suo illum triduo protexit: & postea saluum ad sua perduxit. Pro hac offensa Rogerium de Normannia eieci. sed paulo post reconciliatus illi ceterum honorem reddidi. Castrum tamen Mortui maris, in quo inimicum meum saluauit, illi iure vt reor, abstuli. sed Guillielmo de Guarenna consanguineo eius tyroni legittimo dedi. Widonem vero Comitem Baiocis quamdiu placuit in carcere habui: & post duos annos hominium ab eo tali tenore recepi: vt exinde mihi semper fidelis existeret, & militare seruitium, vbi iussissem, cum centum militibus mihi singulis annis exhiberet. Deinde muneribus illum magnis donaui, & honoratum cum pace dimisi.

Peracto certamine, mox vt certos rumores comperi per Radulfum de Toenia, quæ Transsequanam contigerant, regi Francorum mandaui. Quibus auditis ille protinus noctu surrexit, & cum exercitu suo velociter aufugit. nec vnquam postea in terra mea pernoctauit. Sic à pueritia mea innumeris pressuris vndique impeditus sum: sed per gratiam Dei de omnibus honorifice ereptus sum. Inuidiosus igitur omnibus vicinis meis factus sum. sed auxiliante Deo, in quo semper spem meam posui, à nullo superatus sum. Hoc sæpe senserunt Britones & Andegauenses. Hoc astipulantur Franci, atque Flandrenses. Hoc grauiter experti sunt Angli & Cænomanenses.

Guilfredus Martellus Comes Andegauorum, & Conanus princeps Britonum, atq; Robertus Fresio satrapa Morinorum mihi multis machinationibus insidiati sunt. Sed custodiente Deo licet multum optassent, & plures insidias perstruxissent, nunquam voti compotes effecti sunt. Diadema regale, quod nullis antecessorum meorum gessit, adeptus sum: quod diuina solummodo gratia non ius contulit hæreditarium. Quantos vltra mare labores & periculosos conflictus pertulerim contra Exonios, Cestrenses, & Nordanhumbros, contra Scotos & Gallos Norweganos & Dacos, & contra cæteros aduersarios, qui conabantur me regno Angliæ spoliare; difficile est enarrare, in quibus omnibus prouenit mihi sors victoriæ. Sed quamuis super huiuscemodi triumphis humana gaudeat auiditas, me tamen intrinsecus pungit & mordet formidinis anxietas: dum perpendo, quod in omnibus hiis grassata est sæua temeritas. Vnde vos, o sacerdotes & ministri Christi suppliciter obsecro, vt orationibus vestris me commendetis omnipotenti Deo, vt peccata, quibus admodum premor, ipse remittat, & per suam infatigabilem clementiam inter suos me saluum faciat. Thesauros quoque meos iubeo dari ecclesiis & pauperibus, vt quæ congesta sunt ex facinoribus, dispergantur in sanctis sanctorum vsibus. Debetis enim recolere, quam dulciter vos amaui, & quam fortiter contra omnes æmulos defensaui.

Ecclesiam Dei, matrem scilicet naturam, nunquam violaui. sed vbique, vt ratio exegit, desideranter honoraui. Ecclesiasticas dignitates non venundedi. Symoniam detestatus semper refutaui. In electione personarum vitæ meritum & sapientiæ doctrinam inuestigaui. & quantum in me fuit omnium dignissimo ecclesiæ regimen commendaui. Hoc nimirum probari potest veraciter in Lanfranco Cantuariensium archipræsule. hoc in Anselmo Beccensium abbate. hoc in Gerberto Fontanellense. & Durando Troarnense, & in aliis multis regni mei doctoribus. quorum celebris laus personat in vltimis, vt credo, terræ finibus. Tales socios ad colloquium elegi: in horum contubernio veritatem & sapientiam inueni: ideoque semper gaudens optabam eorum consiliis perfrui.

Nouem abbatiæ monachorum, & vna sanctimonialium, quæ à patribus meis in Normannia fundatæ sunt, me adiuuante, cum auxilio Dei creuerunt & gloriose multarum augmentis rerum, quas dedi, magnificatæ sunt. Deinde Ducatus mei tempore, decem & septem monachorum atque sanctimonialium sex cœnobia constructa sunt. vbi magnum seruitium & plures elemosinæ pro summi regis amore quotidie fiunt. Huiusmodi castris munita est Normannia, & in his discunt terrigenæ prœliari contra dæmones & carnis vitia. Horum quippe aut ego, inspirante Deo, fui conditor aut fundator feruidus adiutor & beneuolus incentor. Omnes quoque res, quas in terris vel aliis redditibus proceres mei Deo & sanctis eius dederunt pro salute spirituali, in Neustria & Anglia benigniter concessi. & cartas largitionum contra omnes æmulos & infestatores principali auctoritate gratis confirmaui.

Hæc studia sectatus sum à primæuo tempore. hæc hæredibus meis relinquo tenenda omni

tempore. In hiis, filii mei, me iugiter sequimini, vt hic & in æuum coram Deo & hominibus honoremini. Hoc præcipue vos viscera mea commoneo, vt bonorum & sapientum indesinenter inhæreatis sodalitio: & eorum in omnibus, si diu gloriosi milites persistere velitis, obediatis imperio. Piorum sophistarum doctrina est, bonum à malo discernere: iustitiam omnimodis tenere: nequitiamque omni molimine cauere. Infirmis & pauperibus ac iustis parcere & subuenire, superbos & iniquos comprimere ac debellare, & ab infestatione simplicium refrenare, Ecclesiam sanctam deuote frequentare, diuinitatis cultum super omnes diuitias amare, & diuinæ legi nocte dieque & in aduersis & prosperis infatigabiliter obtemperare.

Ducatum Normanniæ, antequam in Epitunio Senlac *contra Heraldum certassem, Roberto filio meo concessi. quia primogenitus est & hominium pene omnium huius patriæ Baronum iam recepit. concessus honor nequit abstrahi. Sed indubitanter scio, quod vere misera erit regio, quæ subiecta fuerit eius dominio. Superbus enim est, & insipiens nebulo, trucique diu plectendus infortunio. Neminem Anglici regni constituo hæredem: sed æterno conditori, cuius sum, & in cuius manu sunt omnia, illud commendo. Non enim tantum decus hæreditario iure possedi. Sed diro conflictu & multa effusione humani cruoris periuro regi Heraldo abstuli, & interfectis vel effugatis fautoribus eius dominatui meo subegi. Naturales regni filios plus æquo exosos habui. Nobiles & vulgares crudeliter vexaui. Iniuste multos exhæreditaui: innumeros, maxime in pago Eboracensi, fame seu ferro mortificaui. Dein enim & Transhumbranæ gentes exercitum Sueni Danorum regis contra me susceperunt, & Robertum de* Cuminis *cum mille militibus intra* Dunelmum *aliosque proceres meos & Tirones probatissimos in diuersis locis peremerunt. Vnde immoderato furore commotus in boreales Anglos vt vesanus leo properaui. Domos eorum vssi, segetesque & omnem apparatum atque supellectilem confestim incendi, & copiosos armentorum pecudumque greges passim mactari. Multitudinem itaque vtriusque sexus tam diræ famis mucrone multaui. Et sic multa millia pulcherrimæ gentis senum iuuenumque proh dolor funestus trucidaui. Fasces igitur huius regni, quod cum tot peccatis obtinui, nulli audeo tradere nisi Deo soli: ne post funus meum adhuc deteriora fiant occasione mei. Guillielmum filium meum, qui mihi à primis annis semper inhæsit, & mihi pro posse suo per omnia libenter obediuit, opto in spiritu Dei diu valere, & in regni solio, si Dei voluntas est, fæliciter fulgere.*

Hæc & his similia dum rex Guilhelmus multa dixisset, & stupor assistentes callideque futura dimetientes inuasisset: Henricus minor filius vt nil sibi de regalibus gazis dari audiuit, mœrens cum lacrimis regi dixit. Et mihi pater, quid tribuis? Cui rex ait: Quinque millia libras argenti de thesauro meo tibi do. Ad hæc Henricus dixit: Quid faciam de thesauro, si locum habitationis non habuero? Cui pater respondit. Equanimis esto fili, &, confortare in domino: pacifice patere, vt maiores fratres tui præcedant te. Robertus habebit Normanniam, & Guillielmus Angliam. tu autem tempore tuo totum honorem, quem ego nactus sum, habebis, & fratribus tuis diuitiis & potestate præstabis. His ita dictis, metuens rex, ne in regno tam diffuso repentina oriretur turbatio: epistolam de constituendo rege fecit Lanfranco archiepiscopo, suoque sigillo signatam tradidit Guillielmo Rufo filio suo: iubens, vt in Angliam transfretaret continuo. Deinde osculatus eum benedixit, & trans pontum ad suscipiendum Dyadema properanter direxit. Qui mox ad portum, qui Witsand dicitur, peruenit, ibique iam patrem audiuit obiisse. Henricus autem festinauit denominatam sibi pecuniam recipere diligenter, ne quid sibi deesset ponderare, necessariosque sodales, in quibus confideret, aduocare: munitumque Gazophylacium sibi procurare.

Interea medici & regales ministri, qui languidum principem custodiebant, proceresque, qui ad eum visitandi gratia veniebant, ceperunt pro vinctis quos in carcere tenebat, eum affari: ac vt misereretur eis, & relaxaret suppliciter deprecari. *Quibus ipse ait. Morcarum nobilem Anglorum Comitem iam diu vinctum tenui, & iniuste; sed pro timore ne per eum si liber fuisset turbaretur regnum Angliæ. Rogerum vero de Britolio, quia valde contumaciter contra me insaniuit, & Radulfum de Guader sororium suum, & multos alios in me prouocauit, in vinculis arctaui. & quod in vita mea non egrederetur, iuraui. Sic multos vinculis inieci ex merito propriæ peruersitatis, aliosq; plures pro metu futuræ seditionis. Hoc enim censura rectitudinis exigit, & diuina lex per Moysen rectoribus orbis præcipit, vt comprimantur nocentes ne perimant innocentes. Nunc autem in articulo mortis positus sicut opto saluari, & per naturam Dei à reatibus meis absolui: sic omnes mox iubeo carceres aperiri. Omnesque vinctos præter fratrem meum Baiocensem episcopum relaxari, liberosque, pro amore Dei, vt ipse mihi misereatur, dimitti. Nexi tamen tali tenore de carcere procedant, vt antea iureiurando securitatem reipub. ministris faciantque pacem in Anglia & Normannia omnibus modis teneant, & pacis aduersariis pro posse suo viriliter resistant.*

Cumque

Cumque Robertus, Moritolii comes, audisset, regali sententia fratrem suum perpetuo vinciri, multum contristatus est. Herluinus quippe de Contauilla Herlettam Roberti Ducis concubinam in coniugium acceperat, ex qua duos filios Odonē & Robertum genuerat. Guillielmus autem dux & postea rex, vitricum suum magnis & multis honoribus in Normānia & Anglia ditauerat, & filios eius Radulfum, quem de alia coniuge procreauerat, fratresque suos vterinos Odonem & Robertum maximis possessionibus sublimauerat. Nam postquam Guillielmus, cognomento Werlengum, Moritolii Comitem filium Magerii comitis, pro minimis occasionibus de Neustria propulsauerat: Roberto Herluini filio fratri suo Comitatum Moritolii dederat. Defuncto quoq; Hugone Baiocensi episcopo Radulfi consulis filio, prędictum pręsulatum concesserat Odoni fratri suo, quem postmodum in Anglia pręposuit Canciæ regno. Deniq; hunc pro nimietate sua, vt supernis pleniter relatum est, rex Guillielmus in insula Vecta cepit; quatuor annis in carcere tenuit: nec etiam in morte pro insolentia sua relaxare voluit. Vnde pręfatus Moritolii Comes admodum mœrebat, & pro fratre suo per se & per amicos suos suppliciter interpellabat precibusq; languentem fatigabat.

Cumque multi obnixe pro Baiocensi præsule rogarent, tantorum supplicatione fatigatus rex ait: Miror quod prudenter non indagatis, quis vel qualis est vir, pro quo supplicatis. Nonne pro tali viro petitis, qui iam diu contemptor extitit religionis, & argutus incentor lethiferæ seditionis. Nonne hunc iam cohercui quatuor annis episcopum, qui debuerat esse iustissimus rector Anglorum, & factus est pessimus oppressor populorum & monachilium destructor cenobiorum? Seditiosum liberando malefactis & vobismetipsis ingens detrimentum quæritis. Euidenter patet, quod Odo frater meus leuis est & ambitiosus carnis inhærens desideriis, & immensis crudelitatibus, & nunquam mutabitur à lenociniis & noxiis vanitatibus. Hoc perspicue in pluribus expertum sum. Ideoque constrinxi non antistitem sed tyrannum absque dubio, si euaserit, totam regionem turbabit, & multis millibus perniciem subministrabit. Hæc non ex odio, vt hostis profero: sed vt pater patriæ plebi christianæ prouideo. Si enim caste & modeste se haberet sicut sacerdotem & Dei ministrum vbique condecet, cordi meo maior, quā possim referre, lætitia inesset.

Spondentibus cunctis emendationem pontificis, rex iterum ait: Velim nolim, vestra fiet petitio. quia me defuncto vehemeus subito rerum fiet mutatio. Inuitus concedo, vt frater meus de carcere liberetur. sed scitote, quod multis per eum mors seu graue impedimentum incutietur. Baldrico autem Nicholai filio, quia seruitium meum insipienter relinquit & sine mea licentia in Hispaniam abiit, totam terram suam pro castigatione abstuli. Sed nunc illi reddo pro amore Dei. Illo melior in armis tyro, reor, non inuenitur. sed prodigus & leuis est, ac per diuersa vagatur. Sic Guillielmus rex, licet nimio ilium dolore grauiter angeretur, sana tamen mente ac viuaci loquela efficaciter fruebatur, & in omnibus de negotiis regni poscentibus promptum & vtile consilium impartiebatur.

Deniq; quinto Idus Septembris, feria quinta iam phœbo per orbem spargente clara radiorū spicula, excitus rex sonum maioris signi audiuit in metropolitana basilica. Percunctante eo, quid sonaret; responderunt ministri: Domine hora prima iam pulsatur in ecclesia sanctæ Mariæ. Tunc rex cum summa deuotione oculos ad cœlum erexit, & sursum manibus extensis dixit: *Domine meæ sanctæ Dei genitrici Mariæ me commēdo, vt ipsa suis sanctis precibus me reconsiliet charissimo filio suo domino nostro Iesu Christo.* Et his dictis protinus expirauit. Archiatri autem & ceteri præsentes, qui regem sine gemitu & clamore quiescentem tota nocte seruauerunt, & nunc ex insperato sic eum mox migrasse viderunt, vehementer attoniti, & velut amentes effecti sunt. Porro ditiores ex his ilico ascensis equis recesserunt, & ad sua tutanda properauerunt. Inferiores vero clientuli vt magistros sic se subduxisse prospexerunt: arma, vasa, vestes, & linteamina, omnemq; regiam supellectilem rapuerunt, & relicto regis cadauere pene nudo in area domus aufugerunt. Cernite, precor, omnes, qualis est mundana fides. Vnusquisque quod potuit de apparatu regio vt miluus rapuit, & confestim cum prēda sua aufugit. Impietas itaque iustitiario labente imprudenter prodiit, & rapacitatem circa ipsum vltorem rapinæ promptus exercuit.

Fama de morte regis pernicibus alis volauit; & longe lateque gaudium seu mœrorem audientium cordibus infudit. Nam mors Guillielmi regis ipso eodem die, quo Rothomagi defunctus est, in vrbe Roma & in Calabria quibusdam exhęredatis nunciata est, vt ab ipsis postmodum veraciter in Normannia relatum est. Malignus quippe spiritus oppido tripudiauit, dum clientes suos, qui rapere & vehementer inhiabant, per occasum iudicis absolutos vidit.

O Secu-

O secularis pompa quam despicabilis es? quia nimis vana & labilis es. recte pluuialibus bullis equanda diceris, quæ in momento valde turgida erigeris, subitoque in nihilum redigeris. Ecce, potentissimus heros, cui nuper plusquam centum millia militum seruiebant auide, & quem multæ gentes cum tremore metuebant, nunc à suis turpiter in domo non sua spoliatus est, & à prima vsque ad tertiam supra nudam humum derelictus est. Ciues enim Rothomagenses audito lapsu principis valde territi sunt, & pene omnes velut ebrii desipuerunt, ac si multitudinem hostium im[illegible]ere vrbi vidissent, turbati sunt. vnusquisque de loco, vbi erat, recessit, & quid ageret à coniuge, vel obuio sodali, vel amico consilium quæsiuit. Res suas quisq; aut transmutauit, aut transmutare decreuit, pauidusq; ne inuenirentur, abscondit.

Religiosi tandem viri clerici & monachi collectis virib⁹ & intimis sensibus processionem ordinauerunt, honeste induti cum crucibus & thuribulis ad sanctum Geruasium processerunt. Et animā regis secundum morem sanctę christianitatis Deo cōmēdauerunt. Tunc Guillielmus archiepiscopus iussit, vt corpus eius Cadomū deferretur, ibiq; in basilicam sancti Stephani prothomartyris, quam ipse cōdiderat, tumularetur. Verum fratres eius, & cognati, iam ab ęo recesserant, & omnes ministri eius eum, vt barbarum, nequiter deseruerant. Vnde nec vnus de satellitibus regiis est inuentus, qui curaret de exequiis corporis ipsius. Tunc Hurluinus quidam, pagensis eques, naturali bonitate compunctus est, & curam exequiarum pro amore Dei & honore gētis suæ viriliter amplexatus est. Pollinctores itaq; vt vespiliones ac vehiculum mercede de propriis sumptibus conduxit, cadauer regis ad portum Sequanę deuexit, impositumque naui vsque Cadomum per aquam & aridam perduxit.

Tunc dominus Gislebertus abbas cum cōuentu monachorum veneranter obuiam feretro processit, quibus flens & orans multitudo clericorum & laicorum adhæsit. Sed mox sinistra fortuna omnibus pariter maximum terrorem propinauit. Nam enorme incendium de quadam domo protinus erupit. & immensos flamma globos eructauit, magnamque partem Cadomensis Burgi damnose inuasit. Omnes igitur ad ignem comprimendum clerici cum laicis cucurrerunt. Soli vero monachi ceptum officium compleuerunt, & regis corpus ad cenobialem basilicam psalentes perduxerunt.

Denique ad sepeliendum maximum Ducem & patrem patriæ congregati sunt omnes episcopi & Abbates Normanniæ: ex quibus ad notitiam posterorum libet quosdam nominare, & præsenti breuiter in pagina denotare. Guillielmus Rothomagensis archiepiscopus, Odo Baiocensis episcopus, Gislebertus Manimotus Lexomēsis, Michael Abrincensis. Goifredus Constantimensis, & Girardus Sagiensis. Abbates quoque hi sunt, Anselmus Beccensis, Guillielmus de Ros Fiscannensis, Gerbertus Fontinellensis, Guntardus Gemeticensis, Mamerius Vticensis, Fulco Dinensis, Durandus Troarnensis, Robertus Sagiensis, Osbernus Bernaicensis, Rogerius de monte sancti Michaelis in periculo maris, Rothomagenses archimandritę, Nicholaus de sancto Audoeno, & Gaulterius de Monte sanctæ trinitatis, & alii plures; quos nominatim proferre perlongum est. Omnes hi ad exequias famosi baronis conuenerunt, ipsumque in presbyterio inter chorum & altare sepelierunt.

Expleta missa, cum iam sarcofagum in terra locatum esset, sed corpus adhuc in feretro iaceret, Magnus Gislebertus, Ebroicensis episcopus in pulpitum ascendit, & prolixam locutionem de magnificentia defuncti principis eloquenter protelauit. ꝙ ipse fines Normannici iuris strenue dilatauerit, gentemq; suam plusquam omnes antecessores sui sublimauerit: Iustitiam & pacem sub omni ditione sua tenuerit. fures & prædones virga rectitudinis vtiliter castigauerit: & clericos ac monachos & inermem populum virtutis ense fortiter munierit. Finita vero locutione plebem rogauit, & pro pietate multis flentibus ac verba eius atestantibus, adiecit: Quia nullus mortalis homo potest in hac vita sine peccato viuere, in charitate Dei vos omnes precamur pro defuncto principe, propter illum apud omnipotentem Deum studeatis intercedere, ei quod si quid in vobis deliquit, benigniter dimittere.

Tunc Ascelinus Arturi filius de turba surrexit, & voce magna querimoniā huiusmodi cūctis audientibus edidit. Hæc terra vbi cōsistitis area domus patris mei fuit, quā vir iste, pro quo rogatis, dum adhuc esset Comes Normanniæ, patri meo violenter abstulit, omniq; denegata rectitudine istam ædem potenter fundauit. Hanc igitur terram calumpinor & palā reclamo, & ne corpus raptoris operiatur cespite meo, nec in hæreditate mea sepeliatur, ex parte Dei prohibeo. Hoc vt episcopi & proceres

alii

alii audierunt,& vicinos eius,qui eundem vera dixisse contestabantur,intellexerunt: hominem accersierunt.omnique remota violentia precibus blandis lenierunt, & pacem cum eo fecerunt.Nam pro loculo solius sepulturæ sexaginta solidos ei protinus adhibuerunt:pro reliqua vero tellure,quam calumnabatur æquipollens mutuum eidem promiserunt,& post non multum temporis pro salute specialis heri, quem diligebant,pactum compleuerunt.Porro dum corpus in sarcofagum mitteretur, & violenter,quia vas per imprudentiam cementariorum breue strictum erat, complicaretur,pinguissimus venter crepuit,& intolerabilis fetor circumastantes personas & reliquum vulgus impleuit.fumus thuris aliorumque aromatum de thuribulis copiose ascendebat.sed teterrimum putorem excludere non prævalebat. Sacerdotes itaque festinabant exequias perficere,& actutum sua cum pauore mappalia repetere.

Ecce subtiliter inuestigaui , & veraciter enucleaui , quæ in lapsum Ducis præostendit dispositio Dei.Non fictilem tragediam venundo: non loquaci comedia cachinantibus parasitis faueo.Sed studiosis lectoribus varios euentus veraciter intimo. Inter prospera patuerunt aduersa,vt terrerentur terrigenarum corda.Rex quondam potens & bellicosus, multisque populis per plures prouintias metuendus, in area iacuit nudus,& à suis,quos genuerat vel aluerat,destitutus. Ere alieno in funebri cultu indiguit,ope gregarii.pro sandapila,& vespilionibus concludendis eguit, qui tot hactenus & superfluis opibus nimis abundauit.Secus incendium à formidolosis vectus est ad basilicam, liberoque solo , qui tot vrbibus & opidis & vicis principatus est, caruit ad sepulturam.A ruina ventris eius tot delectamentis enutrita cum dedecore patuit,& prudentes ac infrunitos , qualis sit gloria carnis , edocuit. Inspecta siquidem corruptione cenosi cadaueris quisque mouetur,vt meliora quam delectamenta sunt carnis,quæ terra est,& in puluerem reuertetur,labore salutaris continentiæ mercari feruenter conetur.

Diuitis & pauperis par est conditio,& similiter ambos inuadit mors & putredo. Nolite ergo confidere in principibus falsis,o filii hominum: sed in Deo viuo & vero, qui creator est omnium. Veteris & noui testamenti seriem reuoluite , & exempla inde multiplicia vobis capessite,quid cauere,quidve debeatis appetere.Nolite sperare in iniquitate;& rapinas nolite concupiscere. Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Omnis enim caro vt fœnum ; & omnis gloria eius vt flos fœni. Exaruit fœnum , & flos eius cecidit. Verbum autem Domini manet in æternum.

HISTO-

HISTORIA BREVIS
THOMÆ VVALSINGHAM,
AB EDVVARDO PRIMO, AD Henricum quintum.

NOMINA REGVM QVORVM RES GESTAS PRÆSENS *Historia describit.*

EDWARDVS I.

EDWARDVS II.

EDWARDVS III.

RICHARDVS II.

HENRICVS IV.

HENRICVS V.

PRÆ-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

VM nos non nobis solum natos esse meminerim (Lector optime) sed Patriæ, Parentibus, & Amicis, istam Thomæ Walsinghami historiã non vni mihi priuatè retinendam, sed ad communem omnium vtilitatem diuulgandam putaui: idq; eo magis, quoniam ille percommode exordiri mihi videtur ab Henrico tertio *Rege; in quo vera illa & fidelis Matthæi Parisij historia desijt. Lex autem cum hæc sit historiæ, vt rei potius veritatem, quam orationis elegãtiam desideret; illud me quoquo modo dehortari non poterat, quod ille crasso ac leuidensi filo scripserit. Egregia enim & rarißima gesta cum illius historia contineat, non dubito quin multa apud nos præclara ingenia sint, qui cũ per ætatem melius poßint, hoc illius opus meliori fuco & apparatu splendidiore illustrent. Rationem interim & exemplum Titi Liuij Fruloiusij Ferrariensis odi: qui cum* Henrici quinti *res gestas proposito præmio scribendas in se susciperet: ne videretur Authorem quendam* ἀνώνυμον *eisdem vestigiis insequi quoniam pingui Minerua vsus esset, cuius historia sic exorditur (Lucerna posita sub modio) multa ab eo egregie scripta, & à principe inclito diuinitus facta omnino prætermisit. Curiosam istam in alios iniuriam, seu delicatã philautiam non approbo, maloq; cum bona fide craßißime dicta commemorare, quam (vt mihi aliquid arrogem) mortuos iniuria afficere, posteros rerũ anteactarum veritate fraudare. Vitio ego hic mihi datũ fore non dubito, quod multas huius regni historias antiquißimas ediderim, in quibus monastica quædam fragmenta, aut potius aniles fabulæ reperiuntur. Sed his libenter ignosco, qui zelo bono adducti, rem prima specie fœdam detestãtur, cum nullã habeant occasionem altius & profundius considerandi, quanta, & quam quotidiana sit istius rei necessitas: Nam si rem mecum penitius introspicerent, Matthæos Parisium & Westmonasteriensem, cũ suis fabulis & portentis (quibus hodiè nemo credit) potius edendos, quam homines pios & scriptores sinceros reliquis illorum historiis (quæ hodiernæ veritati magnopere suffragantur) priuandos putarent. Quibus si ad Papisticæ disciplinæ expugnationẽ, mutillato, inuerso, & conciso eorum opere, vteremur; illi contra iustißime reclamarent, aut non esse illorum hominũ historias, aut si sint, deletas, corruptas, mutatas, imperfectas, adulteratas esse. Ita eo fugiendo quod non est necesse, in id incidemus quod non est decorum; & cum exemplis superiores simus, fide inferiores erimus: & nos illorum virulentiæ & maledictis obnoxios faciemus, cũ alioqui suis eos sententiis configere, suis gladiis interficere poßimus. Quid enim oratori tam prodest, vt exultantẽ aduersarium frangat, quam aliquod illius stulte dictum aut impure factũ commemorare? & suis eundem vocibus sic obtundere, magis vt pudeat quid ipse dixerit, quam recte caueat quid aduersarius poßit dicere. Sed concedamus paululum nullum in eo Papistis scandalũ dari, nec historiæ fidem in dubium vocari posse, si multa corrigantur, multa ne inserantur quidem: quid tandem erit in illis nugis & insomniis periculi? Certe, si deliriis & monasticis vanitatibus quisquam ebriosus & tanquam fascinatus fuerit, is eisdem credet, etiamsi in nostris historiis nihil tale reperiat. Totus siquidem terrarum orbis istis insomniis, & miraculis circumfluit; & qui in sordibus est, sordescet adhuc. Quod cum ita sit, videamus quis sit hodie rerum nostrarum status in Anglia; & vtrum nimium an parum credendo magis periculum impendeat. Sane quidem (tibi grates o summe Pater) ita omni ex parte bestiæ magnæ & tricipitis caput contritum est, ita concussæ sunt nugæ monasticæ, ita depulsæ tenebræ, ita lux euangelica propagata, vt nemo iam adeo hebetis & obtusi ingenii papista sit, quin Legendæ aureæ miracula, & illis cõsimilia ad politicam Romanæ ecclesiæ gubernationem potius excogitata dicat, quam se eisdem credere quoquo modo fateatur. Et vt propius ad nos veniamus (vt nunc sunt hominum ingenia) nonne id potius metuendum est, ne multi sint, qui se nihil credere oportere existimant, quam vt pauci supersint qui nimiũ credant? Magis vt miseranda illorum ignorantia, quam ferenda istorum incredulitas & insolentia videatur? Vtinam profecto iste sermo quotidie in circulis & conuiuiis liberius non exiret, tãtum se credere quæq; oportere, quantum ratione (ne dicam sensu) consequi poterunt: in vtroq; extremo vitiũ est, in illo crassum, in isto periculosum. Illi nimium desipere videbantur: nos nimium sapere videri volumus. Ego equidem quoties in fabulas monasticas & aniles ineptias oculos conijcio, iisdem summa cum voluptate mea fruor. Apertã enim Dei bonitatem, & expressam misericordiam in nostra tempora videre mihi videor. Intueor siquidem eodem momento & inanes illas tenebras, quas patrum nostrorum oculis Deus effudit, & immensam lucem, quam idem nobis eorum posteris reuelauit. Istius sententiæ bonos omnes iuxta mecum esse existimo, magisq; vereor, si omnia istiusmodi somnia & deliria deleantur, ne tandem aliquando papistæ negent huiusmodi nugas in Ecclesia Anglicana vnquam fuisse ante diruta Cænobia (quod multi iamdudum factitarunt) quam vt eadem re perspecta, & cognita veritate, quẽquam decipiant. Multa antiquitus prodita sunt mendacia de gentium & virorum origine, multa erant auguria, multa aruspicum responsa, multæ diuinationes; quibus tantã fides est habita, vt religio ex illis constituta plus quam mille annis perdurauerit: & tamen veniente in mundum Christi Euangelio,*

omnia tanquam nebula penitus euanuerunt. Adulterinæ merces lucem ferre non poterant. Eadem tamen post aliquod tempus in manus hominum receptæ sunt, non tam vt iis quisquam capi quam vt delectari posset. Ridebat quisq; superiorum temporum inscitiam, deprehendit errorem, deniq; prophanos ritus, mores & ceremonias (vt nos hodie) sine vllo conscientiæ labe aut discrimine legebant. Quis est qui in hoc æuo Romulum in cœlum subdito emigrasse credat? Quis Numam Pompilium cum dea Ægeria congressus tacitos habuisse, & ex illa leges Romanas didicisse? Quis Titi Latinii insomnium? Quis Marci Ceditii de Gallorum aduentu vocem admiretur? Quis putet paulo ante Cæsarem interfectum bouem corde caruisse? aut, si caruerit, Cæsarianæ mortis portentum fuisse? Quis Tarquinii iussu Attium Nauium cotem nouacula præcidisse opinetur? Quis Alexandrum crediderit amicum Ptolomæum à morte ad vitam radicula quadam reuocasse, quam illi Draco per quietem ostenderat? Et hæc tamen omnia ab Historicis & Oratoribus præstantissimis scribuntur, & à nobis quotidie sine vllo superstitionis discrimine leguntur. Et, vt historicos paulalum omittamus, veniamus ad Theologos. Scribit Turpinus Remensis Archiepiscopus, & vnus de primoribus Galliæ, eam illi cum Carolo magno familiaritatem intercessisse, vt alter alteri religiose promitteret, vt quisquis prius moreretur mortis suæ tempus quam fieri potuit diligentissime, superstiti significaret. Quod cum inter eos vtrinq; pactum conuentumq; esset, Turpinus die quadam, dum rem diuinam faceret in extasim raptus, agmen dæmonum vidit versus Lotharingiam prætereuntium; è quibus cum vnum rogaret, quo proficisci vellent, respondit, se Aquisgranum ad Caroli magni mortem festinare, vt illius animam ad infernum raperent. Tum ille in nomine Iesu illum adiurauit, vt eadem via reuersus fideliter illi ostenderet, quid de Carolo factum esset. Quod cum sollicite dæmon faceret, dixit Caroli animam ex illorum manibus abreptam esse: quia cum omnia illius facta tum bona tum mala statêris librarentur, tot ligna & lapides in alteram à diuo Iacobo Gallitiano decapitato (quibus ille multas ecclesias dicauit) imposita esse, vt illius benefacta malefactis longe superiora essent. Quid hoc miraculo stultius aut inanius? Quis est hodie apud Anglos tam stupidus & insensatus, vt huic credat, etiamsi à Matthæis Westmonasteriensi & Parisio scribatur? Quis hodie putat vel Dunstanum Archiepiscopum diabolum illius operi insidiantem naso suspensum tenuisse, vel Vlstanum Wigorniensem iuxta Diui Edwardi sepulchrum baculum marmoribus adeo infixisse, vt nec à Lanfranco, nec alio quocunque, nisi solo Vlstano, euelli posset? Ista omnia antiquitatis deliria cognoscere salus est adolescentulis: & plures, credo, ad castissimam nostram Religionem crassis istis & impuris exemplis ante oculos positis adducuntur, quam vllis politicis aut humanis præceptis. Difficile est enim id diligere quod aperte sordet; nec vnquam postea ille cibus stomacho placere potest, qui semel nauseam ingenerauit. Ita qui populum semel aut sæpe miraculis deceptum viderit, nunquam eisdem in posterum credet. Hunc enim sensum vnusquisque nostrum habet, vt si ab homine ista fieri dicantur, nihil possibile; sin à Deo, nihil impossibile credamus. Ipsa Euangelii lux vanitatis tenebras non patitur, neque in ea gente deliria & præstigia vnquam possunt reuiniscere, apud quam Christiani verbi puritas semel inualuit; quod si vnquam credamus, imbecillitatis nostræ fidei, non alicuius periculi argumentum est. Nam cum omnes vrbes, omnia templa, omnis domus scripturis sanctissimis abundent, nõ potest ista antiquitatis crassities in vllo angulo aut latibulo sine lumine, sine indicio, sine veri perspicientia delitescere: aut, si quisquam omnium sit qui in tanta luce tenebras etiamnũ mordicus retineat; indurauit cor eius dominus, & de eo magis desperandum est, ne nunquam resipiscat, quam metuendum ne istis miraculis cæcus fiat, qui iamdudum in ipsa luce cæcutire & offendere desiderat. Hæc in eũ finem à me scribuntur (suauissime Lector) non vt à te puro Euangelii fonte ad turbulentos miraculorum lacus adigam, sed vt tu (cum in ea incideris) Deo gratias agas, quod eam tibi lucem ostenderit, quam patribus tuis denegauit: nec antiquissimas istas Patriæ tuæ Historias prorsus reiicias, quoniam in illis falsa miracula produntur; ne in summa rerum nostrarum ignoratione semper verseris, cum nec vlla antiquitatum vestigia nisi in illis scriptoribus reperiri possint, nec quisquam sit qui perfectam rerum nostrarum Historiam hactenus scripserit. Id ego aliquando exactissime futurum non dubitarem, nisi in Deum & homines ingrati essemus; dum nec labores alienos merito approbamus, nec ingenia excellentia (vt solent aliæ nationes) præmio & honore afficimus. Immo vero, quasi nati ad Barbariem essemus, doctissimos quosque & viros eloquentissimos cum indignitate reiicimus. Hæc in nobis & alia quæcunq; vitia Deus optimus maximus pro sua summa clementia corrigat: & tibi Lector optime multorum annorum fælicitatem cum salute sempiterna concedat. Vale.

Hæc omnia apud Titum Liuium.

Cice. de Diuinatione.

In historia sua de Carolo cap. 23.

Si lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ? Matth. 6.

Hoc commẽtum habetur in hist. aurea. li. 2. ca. 7. Et Mat. Paris. pa. 290. anno. 1206. Et in Florilegio anno. 814. Et in sermonibus Discipuli. Et in Polichron. lib. 5. cap. 26.

Tabula

Tabula historiæ Tho. VValsingham.

Nomina regum.	An. Do.	Pag.	Nomina regum.	An. Do.	Pag.	Nomina regum.	An. Do.	Pag.
Henrici 3. vlt.	1273	43	16	1323	117	47	1373	187
Edw. I. 1	1274	44	17	1324	119	48	1374	188
2	1275	45	18	1325	121	49	1375	188
3	1276	46	19	1326	123	50	1376	189
4	1277	46	Edw. III. 1.	1327	126	51	1377	191
5	1278	47	2	1328	129	Rich. II. 1	1378	201
6	1279	48	3	1329	129	2	1379	220
7	1280	48	4	1330	131	3	1380	235
8	1281	49	5	1331	131	4	1381	245
9	1282	49	6	1332	132	5	1382	281
10	1283	50	7	1333	133	6	1383	296
11	1284	51	8	1334	134	7	1384	308
12	1285	52	9	1335	135	8	1585	312
13	1286	52	10	1336	136	9	1386	321
14	1287	52	11	1337	146	10	1387	325
15	1288	53	12	1338	146	11	1388	333
16	1289	53	13	1339	147	12	1389	336
17	1290	54	14	1340	148	13	1390	342
18	1291	54	15	1341	160	14	1391	344
19	1292	55	16	1342	160	15	1392	346
20	1293	57	17	1343	160	16	1393	349
21	1294	59	18	1344	164	17	1394	350
22	1295	60	19	1345	165	18	1395	351
23	1296	63	20	1346	166	19	1396	352
24	1297	65	21	1347	167	20	1397	353
25	1298	69	22	1348	168	21	1398	355
26	1299	74	23	1349	168	22	1399	356
27	1300	76	24	1350	169	Henr. IV.	1400	362
28	1301	77	25	1351	169	2	1401	364
29	1302	80	26	1352	169	3	1402	365
30	1303	86	27	1353	169	4	1403	367
31	1304	86	28	1354	170	5	1404	369
32	1305	89	29	1355	170	6	1405	372
33	1306	90	30	1356	171	7	1406	374
34	1307	91	31	1357	172	8	1407	376
Edw. I. vlt.	1308	93	32	1358	173	9	1408	376
Edw. II. 2.	1309	96	33	1359	173	10	1409	378
3	1310	97	34	1360	174	11	1410	378
4	1311	97	35	1361	177	12	1411	379
5	1212	99	36	1362	178	13	1412	381
6	1313	102	37	1363	179	Henr. V.	1413	382
7	1314	104	38	1364	180	2	1414	385
8	1315	103	39	1365	180	3	1415	
9	1316	106	40	1366	181	4	1416	393
10	1317	108	41	1367	181	5	1417	395
11	1318	111	42	1368	182	6	1418	400
12	1319	111	43	1369	183	7	1419	
13	1320	112	44	1370	184	8	1420	
14	1321	113	45	1371	186	9	1421	403
15	1322	115	46	1372	186	10	1422	406

Thomas VValsingham patria Nordouolgius; sed ad Albani fanum Benedictinorum ordinis Monachus, ac præcentor eiusdem cœnobii, homo in historiis colligendis studiosus atque diligens erat. Duas historias, vnam breuem, alteram quidem longiorem posteritati tradidit. Primam inchoauit ab anno Christi. 1273. & in anno illius, 1422. finiuit, quæ continet centum quinquaginta annos vno dempto. Alteram ab irruptione Normannorum (quæ vocatur ab authore Ypodigma Neustriæ) vsque ad. 6. annum regni Henrici V. Anglorum regis, cui opus illud dedicauit; habetque rarissimas historias, & à nullo alio scriptas: claruit anno à diuini verbi incarnatione. 1440. sub Henrico VI.

CHRO-

CHRONICA THOMÆ VVALSINGHAM, QVONDAM MONACHI S. ALBANI.

DE TEMPORE REGIS EDVVARDI POT CONquestum primi.

ANNO gratiæ 1273. qui est annus regni Regis Henrici à conquestu tertii, 57. & vltimus, cum idem rex Henricus condignam vltionem Northwicensib. dedisset sacrilegiis, Lõdonias redire decreuit. Et cũ ad abbatiam S. Edmundi regis & martyris declinasset, graui languore corripitur, qui eum non deseruit vsq; ad vitę finem. Dum ægrotaret enim, venerunt ad eum comites & barones terræ cũ Pontificibus, vt eius transitui interessent. Confessus est autem humiliter peccata sua, tundens pectus suum, & malam remittens omnibus voluntatem, emendationem quoq; vitæ promittens. Ex hinc absoluitur à prælato: deinde deuote suscepit corpus Christi, & vnctione delibatus extrema, Crucem Domini suppliciter adorauit, iubens debita sua solui, & residuum indigentibus æque partiri. Cum hæc rite peregisset, reddidit spiritum suum Deo. Corpus autem eius apud Westmonasterium honorifice traditur sepulturæ. Regnauit quinquaginta sex annis & amplius, quantum distat à festo sanctorum Simonis & Iudæ, vsque ad festum sancti Edmundi Pontificis, videlicet viginti diebus. Duxerat autem in vxorem mulierem nobilem, filiam Comitis de Sauoye, nomine Ælenoram, de qua suscepit filios, Edwardum, qui post ipsum regnauit, & Edmundum, qui fuit Comes Leycestrię & Lancastriæ, & duas filias, scilicet Beatricem, quæ nupsit Comiti Britanniæ, & Margaretam, quę fuit Regi Scotiæ coniugata. Iste Henricus Rex inchoauit nouam fabricam Ecclesiæ Westmonasterii, sed non perfecit.

[Mores regis Henrici.] Singulis namq; diebus 3. Missas cum nota audire solebat, & plures audire cupiẽs priuatim celebrantibus assidue assistebat: ac cum sacerdos corpus dominicum eleuaret, manum sacerdotis tenere, & illam osculari solebat. Contigit autem aliquando S. Lodowicum Francorum regem cum eo super hoc conferentẽ dicere, quod non sẽper Missis, sed frequentius sermonibus audiendis esse vacãdum. Cui faceta vrbanitate respondens, ait, se malle amicum suum sæpius videre, quam de eo loquentem, licet bona dicentem audire. Erat autẽ staturæ mediocris, compacti corporis, alterius oculi palpebra demissiore, ita vt partẽ nigredinis pupillæ celaret, robustus viribus, sed præceps in factis. In quibus tamen quia fortunatos & felices exitus habuit, putant eum multi apud Merlinum fatidicum per lyncem designatum omnia penetrantem. Cum igitur corpus magnifici regis cõmissum fuisset honorifice sepulturæ, quia Edwardus filius eius primogenitus in terra sancta detẽtus fuit crucis negotio, & absens regni administrationem non valebat exequi, die proximo post patris eius sepulturam, Frater Robertus Kylwarby Cantuariens. archiepiscop. & Gilbertus comes Glouerniæ, cum aliis prælatis, ac regni proceribus Londoniis apud Nouũ templũ conuenientes, Edwardũ absentẽ dominum suum ligium recognouerunt, paterniq; successorem honoris ordinauerunt: & de assensu reginæ matris statuerunt custodes regni, ministrosque fideles, qui regio fisco præessent, & prouentus regni ad opus regis noui ex integro reseruarent, cuius pacem iam vbiq; fecerunt per Angliam proclamari. [Electio Edvvardi regis.] Eodẽ anno Edmundus filius regis Henrici, frater Edwardi, rediit in Angliã de terra sancta. Edwardus igitur regis Anglorũ Henrici tertii ex Ælenora filia Comitis Prouinciæ vel Sabaudiæ primogenitus, ætatis suæ anno tricesimo quarto patri successit in regnum. Fuit autem prudens in gerendis negotiis ab adolescẽtia, armorum deditus exercitio, quo in diuersis regionibus eam famam militiæ acquisierat, qua totius orbis Christiani sui tẽporis principes singulariter transcẽdebat. [Mores Edvvardi regis.] Elegantis erat formæ, staturæ ꝓceræ, qua humero & supra cõmuni populo præeminebat. Cæsaries in adolescentia à colore pene argenteo vergens in flauum: in iuuentute vero à flauo declinans in nigredinem, senectutem in cigneam versa caniciem venustabat. Frons lata, ceteraq; facies pariliter disposita, eo excepto, quod sinistri oculi palpebra demissior paterni aspectus similitudinem exprimebat, lingua blæsa, cui tamen efficax facundia ad persuadendum in rebus non defuit perorandis. Brachiorum ad proportionem corporis flexibilis productio, quibus viuacitate neruica nulla cuiusque erant ad vsum gladii aptiora.

Pectus ventri præeminebat, tibiarumque longa diuisio, equorum nobilium cursu & saltu, sessoris firmitatem prohibuit infirmari. Cum vacaret ab armis, venationib. tam auium quam ferarum indulgebat, & maxime ceruorum, quos in equis cursoribus solebat insequi, gladioq; vice venabuli confodere apprehensos. Quem commorari in protectione Dei cœli notum erat. Nempe cum adhuc adolescens esset, & cum quodam milite in camera testudinata ludo scaccarii occuparetur, subito nulla occasione præstita, inter ludendum surgens discessit, & ecce lapis immẽsæ magnitudinis, qui sedentem conquassasset, cecidit in eundem locũ quo sederat, propter quod miraculum beatam Mariam apud Walsingham propensius honorabat. Ei vero attribuebat, quod periculum istud euasit. Inerat ei præterea magnificus animus, iniuriarum impatiens, periculorum obliuisci cogens, dum vindicari cuperet, qui tamen facilime humilitate exhibita potuit emolliri. Nempe cum quodam tempore iuxta quandam ripam falconum aucupio se exerceret, vnum de comitibus suis ex altera parte fluuii negligentius se habentem circa falconem, qui anatem inter salices corripuerat, arguit, & obiurgationi minus, vt videbatur, obedienti, minas adiecit: at ille attendens, nec pontem nec vadum consistere in propinquo, facilitate quadam respondit: Eia (inquit) sufficit mihi, quod nos ab inuicem diuidit fluuius iste. Quo responso exasperatus filius regis, aquam ignotæ profunditatis ingressus equo natante, transiuit in crepidinem aluei fluminis decursu cauatam, & cum difficultate ascendens gladio extracto insequitur fugientem: qui tandem per fugam desperans euadere, regirato equo nudatoq; capite, humiliter collum prætendit, & Edwardi se obtulit voluntati. Quo facto, ab incepto suo fractus regis filius, gladium reposuit in vaginam. Deinde reuersi pacifice, falconis relicti pariter curam egerunt. Hæc de morib. & adolescentia filii regis Henrici commemorauimus, ne posteris gesta talia sint ignota.

Annalis conclusio. Transit annus iste frugifer & fructifer inter vtrunq;, Romanis desideratus, propter intronizationem Papæ: tristis terræ sanctę, propter discessum exercitus Christiani: Anglis lætus propter electionem regis noui.

Moritur imperator. Anno gratiæ millesimo ducẽtesimo septuagesimo quarto, qui est annus Edwardi à conquestu primi, 1. Principes Teutonicæ cognoscentes veraciter mortuum esse dom. Richardum regem Alemannię, quondam fratrem regis Anglorũ Henrici, conuenerunt in vnum, & Radulphum de Assio comitem Ruphum elegerũt in Imperatorem Romanorum, qui anno eodem in regem Alemanniæ solemniter coronatur. *Edwardus suscipitur à rege Siculo cũ honore.* Edwardus iam rex Angliæ præsignatus, dum moram apud Acton faceret, & Christianorum ac Tartarorum auxilia frustra diutius expectaret, consilio inito, relictis ad terræ sanctę defensionem stipendiariis, naues repatriaturus ingreditur, cursuq; veliuolo Siciliã vsq; peruenit, vbi à rege Carolo honorifice susceptus est. Cumq; per dies aliquot recreandi gratia se & suos ibidem continuisset, rumores primo de morte filii sui Henrici, ac postmodum de morte patris accepit. Qui dum mortem patris anxius quã filii sui plangeret, à rege Carolo vice consolatoris assistente, plurimumq; mirante, super hoc requisitus dicitur respondisse: *Edwardi responsio.* Iactura (domine rex) filiorum facilis est, cum quotidie multiplicentur: Parentum vero mors irremediabilis est, quia nequeunt restaurari. Carolus autem rex discedentem Edwardum conduci fecit per Carolum filium suum vsq; ad vltimos terminos regni sui. Cum autẽ ad veterem vrbem (vbi Papa cum sua curia residebat) aduenisset, occurrentibus ei cardinalibus omnibus cum honore maximo ad dom. Papæ præsentiam est deductus. Cui super morte consanguinei sui Henrici de Alemannia, anxiam deposuit querimoniam, quem nõ modo in offensam iuris humani à Guidone de Monteforti, dum Missarum solemniis assisteret, cõstabat interfectum, sed in contemptum Ecclesiæ & scandalum nominis Christiani. Papa igitur his commotus, Guidonem excommunicauit, & omnes eundem receptantes, &, quousq; ecclesiæ satisfieret, terras eorum supposuit interdicto. Discedens deniq; Edwardus à curia, per ciuitates Italiæ progreditur, vbiq; receptus à ciuibus cum gaudio maximo & honore. Ingressuro autem Sabaudiam, prælati ac proceres Angliæ quamplurimi in descensu montium occurrerunt.

Rex Edwardus in torneamento reportat victoriam.

CVMQVE Edwardus pertransisset Sabaudiam, comes Kabilanensis eum ad ludum militarem (qui vulgo torneamentum dicitur) inuitauit. Optabat enim ipse Comes cum multis aliis militiam Edwardi opere experiri, cuius iam fama repleuerat totum orbem. Quorum votis condescẽdens Edwardus, se cum militib. suis, licet longa pere-

peregrinatione vexatis, partem velle tenere cõtra comitem & suos proclamari fecit, ac quoscunq; alios milites aduentantes. Die itaq; statuto congrediuntur partes, gladiisq; in alterutrum ingeminantes ictus vires suas exercent. Comes vero cuneum Edwardi penetrans, cum ipso cominus congreditur. Cui tandem abiecto gladio appropinquans, collum Edwardi brachio circumduxit, & tota fortitudine astringens, ab equo detrahere conabatur. Sed Edwardus inflexibiliter se tenens erectum, dum Comitem sibi sensit firmius adhærentem, equum vrgendo calcaribus Comitem à cella abstraxit, quem ad collum suum pendentem fortius excutiens à se in terram deiecit. Commouentur exinde Burgundiones in iram, & vbiq; exercitum armorum in hostilem insultum, ceptumq; ludi bellicum vertitur in tumultum. Cedunt igitur cædentes Anglici, & vim vi repellunt, fortiter impetus frangentes aduersariorum. Interim comes refocillatus paululum, Edwardum secundo aggreditur, cuius super se manum sentiens aggrauari, dedidit se eidem. Sicq; peregrinis concessa victoria, partes ambæ in vrbem pacifice reuertuntur.

Edwardus facit homagium regi Franciæ.

POST hæc Edwardus venit in Franciam, & à Philippo Francorum Rege magnifice susceptus est, fecitq; homagium pro terris suis, quas de eo tenebat, sub conditione restitutionis terrarum patri suo in venditione Normanniæ promissarum. Deinde in Wasconiam proficiscitur ad compescendum nouos motus, quos in eadem Gasco de Bierna miles nobilis & strenuus, sed à fide domini sui Edwardi deficiens, concitauerat. Cuius terras Edwardus cum exercitu potenter ingressus, ipsum in fugam coegit, & in quodam castro forti ac munito obsedit. Transit annus iste frugifer & fructifer opulenter: Romanis, Anglis, & Francis sub quiete transactus, Saracenis etiam & cunctis incredulis nociuus. *Edvvard. träsit in Wasconiam.* *Annalis cõclusio.*

Anno gratiæ millesimo ducentesimo septuagesimo quinto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi secundus, fuit rex Edwardus ad natale in Wasconia cum vxore sua. Hoc anno Gregorius Papa decimus, Kalendas Maii apud Lugdunum generale concilium celebrauit, ad quod Græci & Tartari solemnes nuntios transmiserunt. Græci ad vnitatem Ecclesiæ se redire spondent, in cuius euidens signum cum cantaretur symbolum, hortante domino Papa, trina vice nuntii eorum, & in spiritum dominũ viuificantem qui ex patre filioq; procedit, replicauerunt celebriter & deuote. Nuntii vero Tartarorum baptizati, & infra tempus concilij ad propria redierunt. Affuit ibi prælatorum numerus, quingenti Episcopi, abbates 60. prælati vero alii circa mille. vnde dixit quidam: *Concilium Lugdunense.*

Gregorius denus congregat omne genus.

Ibi statutum est illud insigne, & à retroseculis insolitum, quod omnes rectores curati deinceps forent sacerdotes. Prohibiti sunt & Bigami primam tonsurã deferre, & quod nulli hominum deinceps liceat decimas suas ad libitum, vt antea, vbi vellet assignare, sed matrici ecclesię omnes decimas persoluerent. Ipse quoq; Gregorius decimam sexennalem vniuersali ecclesiæ imposuit, pluralitatem beneficiorum curatorum damnauit. Aliquos status de ordinibus mendicantium approbauit, vtpote prædicatores, & minores aliquos tolerauit, vtpote Carmelitas & Augustinenses. Aliquos rep̃bauit, vt Saccinos, qui intitulãtur de pœnitẽtia, siue de valle viridi, & cõsimiles. In via versus istud cõsiliũ doctor venerabilis frater Thomas de Aquino de ordine Prædicatorũ, in quadã abbathia monachorũ Cisterciẽsium, quæ dicitur Fossa noua, diem clausit extremum. Cuius tam acuta, tam publica sunt monumẽta, vt doctor cõmunis à viris Scholasticis nuncupetur. Hic natione Campanus, filius comitis de Aquino, inuitis parentibus, qui eum monachari volebant, prædicatorum ordinem est ingressus, missus vero ad studium Parisiense, doctoratus gradũ merito est adeptus. Super libros sententiarum 4. scripta fecit, scripsit & primam partem de quęstionibus disputatis de veritate. Scripsit & secundam partem de quæstionibus disputatis de potentia Dei, & tertiam partem de quæstionibus disputatis, quarum initium est de virtutibus. Item, contra gentiles 4. libros scripsit. Item, summam Theologiæ, quam in 3. partes diuisit, & secundam in duas, sed morte præuentus tertiam non cõpleuit. Quatuor Euangelia continuata expositione de dictis sanctorũ glossauit. Literalis etiã expositionis in Iob edidit librum vnũ. Multaq; alia scripsit ad vtilitatẽ legentiũ q̃ diligens lector inuenire poterit, intitulata in chronicis Nicolai Triuett. Sanctitati v. ipsius à vitæ meritis attestantur miracula, quæ post eius transitũ, & in vita ipsius plurima contigerunt. Nocte *De gestis & moribus Thomæ de Aquino.*

vero

vero ipsa, qua de hoc mũdo transiit, apparuit in somnis germano suo comiti de Aquino in habitu ordinis sui, tradens eidem in manu literam quandam clausam. Qui cito post excitatus cum sentiret se literam habere in manibus, camerarium suum aduocauit, iussitq; lumen celeriter apportare; quo allato literam aperiens, inuenit ibi aureis apicibus omne humanũ artificium sua formositate excedẽtib. hoc inscriptum, *Hodie factus sum doctor in Hierusalem.* Conseruata itaq; litera, per nuntios ad inquirendum de statu suo missos, ipsum eadem nocte, qua apparuit sibi, comperit ex hac luce migrasse.

Sub eisdem diebus Gasco de Bierna à rege Anglorũ obsessus, cum omni iam via euadendi sibi præclusa attẽderet rem esse in foribus, vt ad deditionẽ cogeretur, super negotio, ꝙ inter regem Edwardũ & ipsum vertebatur, appellationẽ interponit ad curiam regis Francorum, cui deferens rex Edwardus, nolens regem Francorum (quem nuper dominum suum pro terris in Francia recognouerat) contra se partem facere, dissentientibus multis de suis obsidionem amoueri iussit, ministris suis committẽs, vt in curia regis Franciæ causam ꝓsequerentur contra Gasconem. In qua tandem iniuriosæ rebellionis conuictus per regem Francorum, regis Angliȩ adducitur voluntati. Edwardus rex postquã obsidionem dimiserat, ordinatis pro articulo temporis rebus Wasconiȩ in Angliã ꝓperauit, vbi à clero & populo est receptus cũ gaudio & honore.

Coronatio regis & regina. Dominica vero infra octauas assumptionis B. virginis, in Ecclesia Westmonast. vna cum Alienora consorte sua à Roberto Cantuar. archiepiscopo inungitur in Regem, & solemniter coronatur. Coronationis solemnitati interfuerunt regina mater, Alexander rex Scotorum, duxq; Britanniæ, ambo regis sororii, cum prælatorum, comitum, & baronum, aliorumq; nobilium, multitudine copiosa, & tunc 36. ætatis suæ anni rex impleuerat 2. menses, qui in crastino coronationis suæ recepto à rege Scotorum homagio, ipsum dimisit ad ꝓpria plurimũ honoratũ. Eo anno infausta lues ouiũ *De prima peste ouium.* surrepsit in Anglia, vt vbiq; repente ouilia peste grassante vacuarentur, quæ durauit sequentibus viginti octo annis. Ità vt nulla totius regni villa huius miseriæ clade careret. Causam huius morbi prius insuetam incolis, attribuebant multi cuidam diuiti de Francorum partibus, qui applicuerat in Northumbriam, adducens secum quandam ouem Hispaniæ morbidam, quæ totum gregem Angliæ morbi traductione contami-*Annalis clausio.*nauit, quæ erat de biennalis bouiculi quantitate. Transit annus iste frugifer & fructifer opulenter, Ecclesiæ memorialis ac celebris propter honorabilis concilii celebrata statuta apud Lugdunum, Wasconibus inquietus propter rebellionem Gasconis, Anglis desiderabilis, ꝓpter solemnitatem diu desideratæ regiæ coronationis.

De Gascone. Anno gratiæ M. CC. LXXVI. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi tertius, Gasco de Bierna in Angliam veniens cum resti circa collum, ad regis prȩsentiam est adductus, quem ad suam misericordiam Rex recipiens morte condonata in castro Wintoniæ per annos aliquot custodiæ mancipauit, qui tandem per Regis gratiam liber dimissus ad propria, regi Angliæ semper inposterum gratus extitit & fi-*Parliamentum.*delis. Hoc anno coactũ est Parliamentũ Londoniis, ad ꝙ inuitatus est per solemnes nuntios Lewlinus Princeps Walliæ, qui inuitatus regiæ coronationi primo contempserat interesse. Cumq; moneretur per nuntios, vt veniret, & homagium debitum regi faceret, finxit se non audere intrare Angliam, propter insidias quorundam maiorum regni sibi insidiantium ea vice. Et ideo pro sua securitate filium Regis & Gilbertum Glouerniæ comitem, Robertumq; Burnelii regis cãcellarium obsides postulauit, quod rex indigne tulit, sed tamen dissimulato negotio inceptum Parliamẽtum *Statuta de manu mortua.* consummauit. In quo statuta edidit contra manum mortuam, ne de cetero possessiones terrarum seu redditiuum, sine speciali regis licẽtia ad manũ mortuã deuoluantur. Vocantur ergo statuta in præsenti Parliamento edita, statuta Westmonasterii prima. *Dissentio inter regem & Principem Wallia.* Post parliamentũ vero rex, vt Lewlino Principi Walliȩ liberior ad se pateret accessus, Cestriã vsq;, quæ in cõfinio Walliæ sita est, progreditur. Missis iterum nuntiis, homagium exigit ab eodem. Quo mandatis regiis parere detrectante rex exercitum cõuocat, disponens Principem sibi denegãtem homagiũ de suo feodo expugnare. Eodem *Terra motus.* anno in partibus Australibus Angliæ, & Occidentalibus, terræ motus horribilis contigit feria 4. infra octauas natiuitatis virginis gloriosæ. Pestilentialis etiam ægritudo *Quinta decima.* oues consumens scabie plurimas interfecit. Hoc anno soluit populus regi quintam *Annalis conclusio.* decimam bonorum, quæ patri suo dicebatur præconcessa. Transit annus iste frugifer & fructifer Anglicæ regioni: Christianis & incredulis à bellis vbiq; quietus.

Comitissa Leycestria mittit filiũ Anno gratiæ millesimo ducentesimo septuagesimo septimo, qui est annus regni regis Edwardi à cõquestu primi quartus, comitissa Leycestriȩ, relicta videlicet Simonis de

suam Principi Walliæ maritandam.

nis de Monteforti quondã comitis Leycestriæ, quę fuerat soror Henrici regis Anglię, & occiso marito cum suis in Galliam fugerat, ac in domo sororum de ordine prædicatorũ apud Montargis à sorore viri sui fundata, morabatur: filiã suã transmisit in Walliam, Principi (sicut patre viuente sub certis pactis conuentũ fuerat) maritãdam. Ducem vero itineris ac procuratorẽ negotii Aimericum filium suum germanum puellæ constituit, assignata eisdem comitiua. Qui suspectũ habentes iter per Angliã, emenso multo maris spatio ad insulas Siluias (quę terminos Cornubię è vicino respiciunt) deuehuntur, vbi à 4. nauibus Bristollensibus ex insperato superuenientibus cõprehensi ad præsentiam regis Anglię deducuntur, qui retenta puella honorifice in comitiuam reginæ, Aimericum fratrem suũ primo in castro de Corf, & postea in castro de Scherebourne sub custodia libera detinuit, sed secura.

Obiit Gregorius Papa.

Eodẽ tẽpore Papa Gregorius apud Arescium defunctus, ibidem traditur sepulturæ, cui successit Innocentius 5. natione Burgundus, de Tarentasia, dictus ante frater Petrus, qui in ordine prædicatorum studio scripturarum deditus, ac doctor Theologiæ Parisius factus, sapientiæ suæ memoria multa scribendo vtilia posteris dereliquit. Qui cum esset vir religionis eximię, expertæq; prudentiæ, primo Prior prouincialis fratrum suorum in Francia, deinde efficitur archiepiscopus Lugdunensis, demumq; à Papa Gregorio ad cardinalatũ assumptus, constitutus est Episcopus Hostiẽsis. Factus autem Papa sedit mensibus 5. diebus 2. moriturq; Romæ, & in Lateranensi ecclesia sepelitur.

Adrianus quintus.

Cui eodem anno successit Adrianus 5. natione Ianuensis, dictus antea Octobonus, qui tituli S. Adriani diaconus cardinalis à Papa Clemente 4. legatus in Angliam missus fuit. Hic Papa factus statim constitutionem, quam Papa Gregorius 10. fecerat de inclusione cardinalium pro electione summi Pontificis, suspendit: proponens eam aliter ordinare.

Obiit Adrianus Papa.

Sed morte præuentus, constitutionem suspensam reliquit: sedit vero mensibus 2. Papa. Adriano defuncto successit Iohannes vicesimus primus, dictus Petrus Hispanus. Hic Episcopus Tusculanus erat prius, in actibus diuersis famosus, sed scientiarum florem, pontificalemq; dignitatem quadam morum stoliditate deformauit, adeo vt naturali pro parte carere videretur industria. In hoc tamen quamplurimum laudabilis fuit, quod se tam pauperibus quam diuitibus communem exhibens, studiumq; literarum amplectens, multos in beneficiis Ecclesiasticis promouit egentes.

Wallia deuastatio.

Rex Angliæ de Cestria in Walliam progrediens cepit castrum, quod dicitur Rodolanum, misitq; in Walliam occidentalem militem nobilem dictum Paganum de Canusiis, qui cuncta cæde incendioque vastauit. Hoc tempore frater Iohannes de Derlington, ordinis Prædicatorum confessor, quondam regis Henrici autoritate Papali in regno Angliæ collector efficitur decimarum, salua Papali reuerentia contra sui ordinis professionem tali officio deputatus.

Concordantiæ edita.

Huius tamẽ studio & industria editæ sunt Concordantię magnæ, quæ Anglicanæ vocantur.

Translatio sancti Richardi.

Hoc anno sextodecimo Kal. Iulii venerabile corpus beati Richardi Cicestrensis Episcopi est translatum, & in capsa argentea & deaurata honorifice collocatum.

Annalis conclusio.

Transit annus iste frugifer & fructifer Anglicanis: sed propter tot Paparum interitum, tristis lugubrisq; Romanis: & non solum orbi Christiano à bello generali, sed Saracenis incredulisq; quietus.

Obiit Papa Iohannes aedium ruina oppressus.

Anno gratiæ 1278. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi 5. Ioannes Papa 21. cũ sibi vitæ spatiũ in annos plurimos extendi crederet, & hoc etiã coram multis assereret, subito cũ noua Camera, quã sibi Viterbii circa palatiũ construxerat, solus corruit, & inter lapides & ligna collisus, 6. die post casum (sacramentis omnibus Ecclesiasticis perceptis) moritur, & in ecclesia S. Laurentii sepelitur. Cui successit Nicholaus 3. prius dictus Iohannes Gagetanus, de genere Vrsinorum. Hic super regulam S. Francisci expositionem quandam edidit, quam inter alias decretales de verborum significationibus inseri ordinauit.

Wallenses petiũt pacem.

Wallenses occidentales per id temporis ad pacem regis Angliæ venientes, Pagano militię regis in partib. illis capitaneo, castrum de Stredewey cũ adiacenti patria reddiderunt.

Forma pacis inter regem Angliæ & principem Walliæ.

Princeps vero Walliæ videns se Regi Angliæ quotidie inualescenti nõ posse resistere, pacẽ petiit & obtinuit sub hac forma: videlicet, q̃ omnes captiui, quos hactenus ratione regis Angliæ detinuit in vinculis, simpliciter & sine calumnia liberarentur. Item ꝑ pace & beneuolentia regis habenda daret 50000. librarum sterlingorum, quarum tamen solutio in voluntate & gratia regis foret. Item, quod terra quatuor Cantredorum sine omni contradictione regi & suis heredibus cum omnibus terris conquisitis per regem hominesq; regios, excepta insula Angleseya, in perpetuum remaneret. Insula enim Angleseya concessa est Principi, ita, quod soluat pro ea singulis annis Regi mille marcas, quarum solutio incipien-

cipienda erat in festo S. Michaelis proximo tūc instātis: pro ingressu vero 5000. marcarum daret. Et si Princeps sine herede de corpore suo moreretur, insula illa in Regis Angliæ possessione remaneret. Itē, quod Princeps veniret in natali domini ad regem in Angliam pro homagio faciendo. Item, quod omnia homagia Walliæ remanerent regi, præterquam 5. baronum, qui in confinio Snowdoniæ morabantur: quia se Principem conuenienter vocare non posset, nisi sub se aliquos barones haberet ad vitam suam & post mortem eius. 5. prædictorum baronum homagium regi Angliæ fieret & suis heredibus in æternum. Et pro assecuratione istorum tradidit Princeps 10. obsides de melioribus Walliæ absq; incarceratione, exheredatione & termino liberationis. Et de omni Cantredo & de Snowdonia, & de consilio Principis meliores, iurabunt tactis sacrosanctis reliquiis, quod quandocunq; Princeps aliquē prędictorum articulorum infregerit, nisi admonitus se correxerit, abalienabunt se ab eo, & eidem in omnibus, quæ poterunt hostes fient. Item, præter hæc Princeps fratres suos quos læsit placabit, habuit enim 3. fratres, quorum duos Owenum & Rodericum posuerat in carcere, tertius vero Dauid fuga dilapsus multis annis cum rege Angliæ stetit, à quo contra morem gentis suæ miles factus in ista guerra, ob probitatem & fidelitatem suā plurimum erat regi acceptus, vnde & eidem castrum de Dimby contulit in Wallia cum terris ad valorem mille librarum annui reditus, insuper & vxorem dedit filiā comitis Derbeię, quæ nuper alio viro fuerat viduata. Owenus ergo fauore regio liberatur à carcere, quem fregerat paulo ante. Rodericus vero fratrē fugiens, in Anglia morabatur. Rex autem in occidentali Wallia apud Lampader Vaur ad cohibendum irruptiones Wallensium castrum construxit insigne. In subsidium huius guerræ concessa est regi à populo vicesima pars bonorum. Transit annus iste frugifer & fructifer satis abunde, sine tumultu inter Christicolas & Saracenos: Romanis notabilis, propter inopinabilem mortem Papæ: Anglis prosper propter subiectos rebelles Walliæ, sed ipsis Wallensibus infamis & odibilis propter admissionem dominationis insuetæ.

Subsidium regi concessum.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ M. CC. LXXIX. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi sextus, Robertus Cantuariensis Archiepiscopus per Dominum Nicolaum Papam ad Cardinalatum assumptus, factus est Episcopus Portuensis. Rex Angliæ circa tempus istud filiam Comitis Leycestriæ Simonis de Monteforti, apud insulas Siluias, prout superius dictum est, captam à Bristollensibus, & sibi adductam, Principi Walliæ dedit vxorem, nuptiarum solemnitatem agens impensis propriis, suaq; ac reginę præsentia illas honorans. Hoc anno Iudæi de tonsura monetæ conuicti in magna multitudine vbique per Angliam suspenduntur: puniti sunt eo tempore & eorum consentanei pro prauis escambiis, & pro causa prædicta. Eodem anno tenuit rex parliamentum Glouerniæ in octauis sancti Iohannis Baptistæ, in quo edita sunt statuta, quæ de Glouernia appellantur. Circa mensem Augustum Rex Edwardus transfretauit in Franciam, ad habendum colloquium cum Philippo Rege Francorum, vnde tunc obtinuit restitutionem aliquarum terrarum, non tamen omnium, quæ in venditione Normanniæ promissæ fuerant patri suo. Per hoc tempus obiit regina Castellæ, mater reginæ Angliæ, ad quam iure hereditario post mortem matris deuolutus est Pontini comitatus. Isto anno, antequam rex transiret in Gallias, rex Scotorum Alexander in Angliam veniens, regem consuluit de negotiis arduis terræ suæ. Impetrauit autem à rege literas testificantes auxilium in guerra Wallię præstitum non nomine seruitii factum esse. Hoc anno Robertus Burnel Episcopus Bathoniensis in Cantuariensem archiepiscopū est electus, sed Papa electione cassata lectori curiæ fratri Iohanni de Pecham de ordine Minorum, eandem contulit dignitatem. Transit annus iste frugifer & fructifer Romanis, Anglis & Francis, Scotis & Wallensibus sub silentio quieteque transactus, Saracenis etiam otiosus.

Archiep. Cant. fit Cardinalis.

Nuptiæ principis Walliæ.

Iudæi suspenduntur.

Statuta Glouerniæ.

Restitutio terrarum Edvvardo regi facta.

Rex Scotiæ venit in Angliam.

Annalis cōclusio.

Anno gratiæ M. CC. LXXX. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi septimus, frater Iohannes Peccham Cicestrensis diœcesis, de ordine Minorum, venit in Angliam à domino Papa in Cantuariensem Archiepiscopum cōsecratus. hic Parisius in Theologia & Oxo. lectiones suas resumpserat. Deinde minister ꝓuincialis Angliæ, ac tandē lector palatii in Romana curia factus fuit, qui ordinis sui zelator pręcipuus, carminū dictator egregius, affatusq; pōpatici fuerat: mentis tamē benignæ extitit & animi admodū liberalis. Hoc anno moneta Angliæ per tonsurā nimis deteriorata ex mandato regis renouatur. Obolus quoq; qui prius formam semicirculi habebat, tanquā pars denarii in medio diuisi, fit rotundus, iuxta vaticiniū Merlini dicētis: *Findetur forma cōmercii, dimidiū rotundū erit.* Facti sunt etiā eo tēpore primo & quadrātes.

Illustris

Rotunda tabula. *Obiit Archiepiscopus Eboracensis.* *Concilium Radingia.* *Annalis conclusio.*

Illustris miles Rogerus de Mortuo mari apud Kelingworthe, ludum militarē, quem vocant rotundam tabulam, 100. militum ac tot dominarum constituit; ad quam pro armorum exercitio de diuersis regnis confluxit militia multa nimis. Frater Robertus quondā Cantuariensis archiepiscopus, & post cardinalis & episcopus Portuensis, post aduentum suum ad curiā grauiter infirmatur, ex qua infirmitate cito postea mortuus est. Eo tempore obiit Walterus Giffard archiepiscopus Eboracensis, cui successit magister Wilhelmus de Wikewanne in Romana curia consecratus. Eodem anno frater Ioannes Pecchā Cantuariēsis archiepiscopus cōuocat conciliū apud Radingiam; vbi suffraganeis suis imposuit, vt statuta generalis cōcilii facerēt arctius obseruari. Trāsit annus iste frugifer & fructifer Anglis, Francis, Romanis, Sarracenisque quietus.

Moritur Papa Nicolaus. *Concilium apud Lambheth.* *Annalis conclusio.*

Anno gratiæ millesimo ducentesimo octuagesimo primo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi octauus, Nicolaus Papa tertius moritur. Successitq; ei Martinus 4. prius dictus Simon Turonensis, Gallicus natione. Hoc anno Edwardus Rex Angliæ de lapidibus preciosis iaspidum, quos secum attulerat de partibus Gallicanis, paternum sepulchrum apud Westmonasterium fecit plurimum honorari. Eodem anno Oliuerus de Suttona fit episcopus Lincolniensis, qui prius fuerat eiusdem ecclesiæ decanus. Frater Ioannes Pecchan Cantuariensis Archiepiscopus, ne nihil fecisse videretur, conuocat concilium apud Lambheyth, in quo constitutiones Ottonis, Octoboni quondam legatorum in Anglia innouans, iussit eas ab omnibus custodiri. Transit annus iste frugifer & fructifer Romanis, Anglis, Gallicis, Sarracenis incredulisq; quietus.

Papa fit senator. *Dauid concitat Wallenses cōtra regem.* *Acta in Wallia.* *Nota de liberatione Aimerici.* *De translatione beati Hugonis.*

Anno gratiæ 1282. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi nonus, Martinus Papa senator efficitur vrbis Romæ, qui in Romaniolam exercitum misit contra Gwidonem Comitem Montis Febri, qui in partibus illis terras ecclesiæ occupauit. Hic Martinus Papa capas fratrū Carmelitarū mutauit in album, quæ prius erant stragulatæ & birratæ. Eo tempore Dauid germanus Principis Walliæ, immemor beneficiorum Regis Angliæ, qui eū promouerat, & contra fratrē persequentē protexerat, cōcitauit pene totā Walliā ad insurgendū cōtra regem. Et vt principē nobilesq; Wallensiū ad seditionē facilius inclinaret, ipse primus facinus aggreditur, & Rogerū de Clifford militē nobilē & famosum, quē rex illuc miserat, tanquā totius Walliæ iustitiarium, nihil tale suspicantē proditorie in castro suo de Hawardin, dominica in ramis palmarū cepit. Quosdamq; milites eius volentes resistere inermes occidit; exinde reuersus ad Principē, collecto exercitu vna cū eo Rodolanū venit, obsidioneq; posuit circa castrū. Eo tēpore rex Paschalē solennitatē in diœcesi Sarū tenuit apud Visās, vbi super hac cōmotione auditis rumorib. iussit quamprimū totū exercitū cōgregari. Militiā, quā tunc in promptu habebat, vsq; Rodolanū præmisit. Ipse vero rex clā Ambresbiriā adiit, vt matrē suā salutaret, q̄ tūc in illo monasterio morabatur. Cōtigit autem dū ibi esset, vt quidā ad matris eius præsentiā adduceretur, qui per tēpus aliquod cæcū se finxerat, visumq; sibi ad Henrici Regis quondā mariti sui tumulū dixerat restitutū. Edwardus vero Rex hunc ab antiquo nouerat famosum flagitiis, notatumq; malitiis ac fraudibus ab olim, & mendaciis assuetum; matriq; narrationib. plurimum applaudenti ne crederet dissuasit; quæ in morem fœminarum vetularum subito in iram versa, filium grauissime redarguit, cameramq; suam euacuare præcepit. Cui iussis matris humiliter parenti, dum egrederetur, occurrit Prior prouincialis fratrum prædicatorum, dictus frater Hugo de Mancestria, vir magnæ discretionis, ac magister in Theologia, qui & ipsi Regi familiariter notus erat; quem Rex ad partem trahens, offensam matris, & omnia quæ contigerant, enarrans per ordinē, finaliter hoc adiecit: Ego (inquit) iustitiam patris mei tantum noui, quod potius huic scurræ eruisset oculos integros, quam tantæ iniquitati lumen perditum restaurasset. Altera vero die accepta à matre licentia, cum celeritate ad militiam, quam præmiserat, in Walliā properauit. Cuius audito aduentu, Princeps Walliæ obsidione soluta longius se subtraxit. Interim captum est castrum de Lampadernaur per Resum filium Maylgonis, & Griffinum filium Mereduci. Capta sunt etiam in illis partibus per alios nobiles Wallensium castra plura. Eodem tempore procurante fratre Io. Pecchā Cantuariensi archiepiscopo, Aimericus de Monteforti, quem rex in custodia detinuerat, liberatur; spondente pro eo clero se velle de periculo regni cauere. Qui transfretans in Gallias, non multo post curiam Romanam adiit, vbi post aliquot annos renuncians clericatui miles efficitur. Sed infaustus. nam cito postea defunctus est. Hoc anno translatum est in locum eminentiorem venerabile corpus beati Hugonis quondā episcopi Lin-

colnienſis. Eo tempore Cantuarienſis Epiſcopus profectus in Snowdoniam, Principem Walliæ, & germanum ſuum, ſategit ad pacem reducere, ſed fruſtratus, regreſſus in Angliam excommunicationis in ipſos ſententiam fulminauit. Tranſit annus iſte frugifer & fructifer: Romanis infamis, Francis quietus, ſed Anglis & Wallicis inquietus.

Annalis concluſio.

Anno gratiæ 1283. qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu primi decimus, idem Rex cum exercitu valido de Rodolano per Angleſeiam, cuius per nautas portum capi fecerat, verſus Snowdoniam progrediens, vt viam pararet exercitui, vltra maris brachium, quod inſulam diuidit à continente iuxta Bangoriam, conſtituit pontem fieri ex nauibus inuicem colligatis. Hoc anno Petrus Rex Arragoniæ vendicans regnum Siciliæ iure hereditario vxoris ſuæ, ſubito cum nauigio regnum Siciliæ ingreſſus, Carolum Regem expulit de eodem, qui in Franciam fugiens, à Rege nepote ſuo pro recuperando regno ſubſidium implorauit. Papa vero Martinus, in Petrum prædictum, vel omnes ei fauentes, vel ipſum Regem appellantes, excommunicationis tulit ſententiam; regno Arragoniæ eum priuans, & conferens illud Carolo filio Regis Francorum. Petrus vero de Arragonia miſſis ad Regem Siciliæ nunciis, petiuit, vt cum quadraginta tantum militibus ad plana Burdegaliæ ſecum tot tantum habente milites dimicaturus veniret ad diem certum; ſub certa pœna ſe ad hoc obligans: dum tamen Carolus modo ſe ſimili obligaret; & cui in hoc cōflictu ceſſiſſet victoria, ille ſine contradictione regno Siciliæ potiretur. Eo tempore Gilbertus Comes Glouerniæ magnas prædas Wallenſium cum militia ſua faciens iuxta Lantilowhir, facta copia apertæ pugnę cum eiſdem, duro prœlio dimicauit. In quo peremptis multis de parte Wallenſium, ipſemet Comes quinque milites perdidit, de quorum numero erat Wilhelmus Valentis, iunior conſanguineus Regis Angliæ. Diſcedente autē Comite Glouerniæ, Princeps Walliæ intrauit terras de Cardigan & Stradewy, deuaſtauitq; terras Reſi filii Mereduci; qui cum Rege contra Principem tenuit in hoc bello. Progreſſus deinde Princeps verſus terram de Vueld, ſe cum paucis ab exercitu reliquo ſeparauit. Cui cum ſua militia ſuperuenientes viri nobiles Iohannes Giffard, & Edmundus de Mortuomari, nihil tamen ſuſpicantes de Principe, ipſum cum ſociis pugna aggredientes occiderunt feria ſexta ante feſtum beatæ Lucię. Principis autem caput poſt mortem à quodam, qui intererat, agnitum, mox abſcinditur, regiq; defertur. Quod tranſmiſſum Londonias, poſitum eſt per tempus aliquod ſuper turrim, & hedera coronatum.

Rex Siciliæ expellitur per regem Arragoniæ.

Acta in VVallia.

De Lewlino prædicto ſcripſerunt duo religioſi metrice in hunc modum, Wallicus ſic ſcripſit:

Hic iacet Anglorum tortor, tutor Venedorum,
Princeps Wallorum, Lewlinus regula morum,
Gemma coæuorum, flos regum præteritorum,
Forma futurorum, dux, laus, lex, lux populorum.

Anglicus ita ſcripſit:

Hic iacet errorum princeps, & prædo virorum,
Proditor Anglorum, fax liuida, ſecta reorum,
Numen Wallorum, trux dux, homicida piorum,
Fex Troianorum, ſtirps mendax, cauſa malorum.

Circa idē tempus milites quidā de Regis exercitu à ſeruientibus Wallenſib. territi, pontē, quē rex inchoauerat, nodū perfectū, minus prudenter accelerātes trāſire; dū in multitudine cōglobata reuertētes fugiūt, ſubmerguntur; inter quos erat miles ſtrenuiſſimus, Lucas de Thanay, & duo germani Roberti Burnel Bathoniēſis epiſcopi, & alii quāplures. Hoc anno B. Thomas Herefordenſis in via verſus curiam de præſenti ſæculo nequā ereptus ad regna migrauit cœleſtia, cum 7. annis gregē ſibi commiſſum ſolicita cura rexiſſet. Hic nobilibus ortus natalib. à puero Deo vixit deuotus, ſtudii autem exercitatione literarum acquirens peritiam, primo in artib. liberalibus, deinde in iure rexit canonico, tandem ad Theologiam totam tranſtulit intētionem; in qua licentiatus ad magiſterium, cum ſub fratre Roberto de Kylewardby, ordinis Prædicatorū, quem dum prouincialis fuerat admodum familiarem habuit, decreuiſſet incipere; incidit negotii dilatio medio tempore, præfato fratre aſſumpto ad Cantuarienſis eccleſiæ præſulatū. Sub quo tamen poſt conſecrationem eius Oxonias veniente in eccleſia fratrū Prædicatorum incepit iuxta ſui deſiderii complemētum. In cuius commendatione (quæ ſolet fieri ante principiū poſt diſputationē, quę veſperiæ appel-

Milites tranſeuntes ſubmerguntur.

appellantur, de Bachalariis magistrandis) asseruit prefatus archiepiscopus (quē dictus Thomas ab olim confessorē habuerat) nullius ipsum mortalis criminis vnquā sensisse contagiū. Quantiq; meriti fuerit apud Deum crebrescentiū ad sepulchrum eius miraculorū gloria, indubitata fide demonstrat. Post quē ad ecclesiam Herefordensem electus & consecratus est magister Richardus de Swynefeld, sacræ Theologiæ doctor, vir iucundus in verbis, & egregius prędicator. Hoc anno cassato electo Wyntoniensi, magistro Richardo de Mora: ex dono curiæ Romanæ magister Ioannes de Pontissa, in eiusdem Ecclesiæ Episcopum consecratur. Hoc anno rex de consilio Baronagii Walliam intrauit cum exercitu, ibiq; per irruptiones Wallensium amisit de suo exercitu vexilla 14. quo tempore perempti sunt dominus Wilhelmus de Audeleya, & dominus Rogerus de Clifford iunior; alii quoq; multi. Coactusq; est rex intrare castellū de Opa. Cito postea rex cepit insulam de Anglesaia, sed hæc ante mortem Lewlini Principis contigerunt. Non multo post rex superior effectus pene totā Walliam subiugauit, villas & terras, quæ erant in meditullio Walliæ, suis proceribus distribuit, sed retinuit maritima castra sibi, ex quo facto magna tranquillitas tempore sequenti prouenit. Transit annus iste frugifer & fructifer copiose. Romanis, Sicul. Apul. atque Francis solicitus & molestus, propter eiectionem Caroli Regis Siculorum: Wallicis exitialis, propter libertatem cum suo principe perditam: Anglis varius, propter diuersos casus, qui modo dure, modo prospere contigerunt.

Rex perdit multos in VVallia.

Annalis cōclusio.

Anno gratiæ 1284. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi vndecimus, rex Angliæ ponte iam perfecto, cum exercitu suo in Snowdoniam transiit, castra eius omnia sine notabili resistentia capiens & comburens. Comes vero Penbrochiæ castrum de Bere, quod erat quondam Lewlini principis, cępit; & cito post tota Wallia cum omnibus castris suis subacta est regiæ voluntati. Ante festum vero Sancti Iohannis Baptistæ captus est Dauid frater principis per regios exploratores, & Rodolanum adductus. Quem rex ad sui conspectum admittere renuit; licet ipse Dauid hoc instantius flagitaret. Rex igitur transmisit eum Salopiam, carceri mancipādum. Eodem tempore per quendam secretarium principis allata est regi crux dicta Neoti, magnam de ligno Dominicæ crucis continens portionem. Quæ ideo Neoti dicitur, quod per quendam sacerdotem sic vocatū antiquitus de terra sancta fuit in Walliam deportata. Post festum sancti Michaelis habitum est parliamentum Salopiæ, in quo per deputatos ad hoc Iusticiarios, Dauid iudicialiter condemnatus, tractus & suspensus est, visceribusque combustis, corpus capite truncatum, & in quatuor partes est diuisum. Quibus in ciuitatibus Angliæ nobilioribus suspensis, caput Londoniis super palum fixū est ad terrorē consimiliū proditorū. Resus autē Vazhan Wallensium nobilissimus, audita captione Dauid, Comiti Herdfordiæ se dedit, regique redditus ad turrim London. missus carceri mancipatur. Translata est hoc tempore Abbatia de Aberton, per regem, ad locum alium; & constructum est in loco, quo Abbatia fuerat, forte castrum ad irruptiones Wallensium compescendas. Et rex in comitatu Cestriæ aliam Abbatiam monachorum fecit Cisterciensium; quam multis ditatam prædiis, vallem regalem voluit appellari.

Bellum in VVallia.

Dauid capitur.

De cruce Neoti.

Parliamentū Salopiæ, in quo Dauid damnatur.

Nota de Abbatia de valle regis.

Hoc anno regi conceditur à populo in subsidiū gwerræ suæ tricesima, & à clero vicesima pars bonorum. Eo tempore Papa Martinus Gwydonē de Monteforti à carcere liberans, in quo per Gregorium Papam positus fuerat, propter homicidiū in ecclesia commissum in Henricum regis Alemanniæ filium, cognatū regis Angliæ, misit in Romaniolā; quā eo anno etiam obtinuit, excepta ciuitate Vrbinate, quam Gwido incepit obsidere in manu potēti. Sed cito post, de licentia Papæ, omissa obsidione dictæ vrbis in Tusciā rediit, vt hereditatem vxoris suæ patre eius Comite Rufo mortuo occuparet. Carolus rex Siciliæ 1. die Iunii venit ad plana Burdegaliæ, comitante eum rege Francorum cum militia magna valde. De cuius aduentu Petrus quondam rex Arragoniæ præmunitus, diem præuenit coram Senescallo Wasconiæ, protestans se paratum tenere pactum, sed non posse, rege Francorum veniēte cum tanta multitudine militum contra formam. Reuerso post hæc Carolo rege Siciliæ in Apuliam, Siculi contra Neapolim cum viginti septem galeis venerunt armatis. Aduersus quos Carolus filius regis Caroli tūc princeps Achaię egressus est cum magna galearū multitudine ad pugnandū, obtinentib. victoriam hostibus captus est cū multis aliis, & ad ciuitatem Messanā deductus captiuus. Eodem anno rex Angliæ apud Acton Burnel tenuit parliamentū post festū S. Michaelis; in quo editum est statutum, quod à loco cognominatum est. Ipso anno ossa beati Wilhelmi Eboracensis archiepiscopi ad altiorem

Nota de subsidio.

Qualiter Guido de Monteforti à carcere liberetur.

Princeps Achaia capitur.

Parliamentum apud Acton Burnel.

Annalis cõclusio.

Nascitur Edvvardus apud Karnaruan.

tiorem locum cum solemnitate maxima transferuntur. Transit annus iste frugifer & fructifer satis frugaliter. Romanis sollicitus, Apul. Calabris atq; Sicul. inuisus & odibilis propter guerras motas ibidem effectuum variorum. Francis quietus, sed Anglicis & Wallicis inquietus. Hoc anno natus est filius Regi Anglię apud Karnaruan in Wallia die S. Marci; & vocatus Edwardus. Eodem anno Rex Edwardus fecit leges Anglicanas per Walliam obseruari, Vicecomites ponens in ea.

Acta in Wallia.

Filius regis ducit vxorem.

Moritur Carolus.

Moritur Alfonsus filius regis.

Quomodo filia regis efficitur sanctimonialis.

Annalis cõclusio.

Anno gratiæ 1285. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi duodecimus, rex de Snowdonia per Walliam occidentalem progrediens, intrauit Glomorganciam: quæ ad ditionem Comitis Glouerniæ noscitur pertinere. Receptusq; à Comite cum honore maximo, ab eodem propriis impensis vsque ad terrarum terminos est deductus. Rex vero Bristolliam veniens, ibique festum Dominicæ natiuitatis tenuit eo anno. Philippus filius Philippi Regis Francorum duxit vxorem Iohannam filiam Regis Nauarriæ primogenitam, accipiens cum eadem regnum Nauarrorum, & Campaniæ comitatum. Hoc anno mortuus est Carolus Rex Siciliæ: cuius regni ac filiorum tutorem, Papa Martinus Robertum Comitem Atrabatensem constituit, largitus eidem pro hac re pecuniæ magnam summam. Eodem anno obiit apud Windeleshore Alfonsus filius Regis, iuuenis optimæ indolis, etiam admodum Deo deuotus: cuius corpus apud Westmonasterium; cor vero apud Fratres Prædicatores Londoniis (ordinante sic Regina matre) traditur sepulturæ. Hoc quoque anno obiit Robertus de Wickhamptona, Salesburiensis episcopus; cui successit Walterus Scammel ecclesię eiusdẽ Decanus. Eo tẽpore Maria filia regis Angliæ, Ambresbyrię sanctimonialis efficitur; parentib. licet cum difficultate assentientibus, ad instantiã matris Regis. Transit annus iste frugifer & fructifer satis vbertim: Romanis tristis propter desolationem regni Siciliæ: Francis sollicitus propter eandem causam: Anglis vero mediocriter pacificus & quietus.

Qualiter rex Edvvardus rogatur ad colloquiũ regis Franciæ.

Moritur Martinus Papa 4.

Nota de bello in Hispania.

Mors Philippi regis Franc.

Philippus le Beau rex Franciæ.

Alphonsus Rex Arragoniæ.

Acta Westm.

Annalis cõclusio.

Anno gratiæ 1286. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi tertius decimus, Rex Angliæ de Bristollia profectus Cantuariam, disposuit in Gallias transfretare: sed audito rumore de matris infirmitate, reuertitur Ambresburiam, missis nuntiis, qui se apud Regem Francorum (ad cuius colloquium speciale inuitatus fuerat) excusarent. Eo tempore Papa Martinus moritur; cui successit Honorius quartus, natione Romanus, prius dictus Iacobus de Sabella; cui pedum ac manuum fere ossa abstulerat arcetica ægritudo; vnde sedendo in sella, ad hoc artificiose facta, missarum solemnia celebrauit. Hoc anno Philippus Rex Francorum profectus in Arragoniam, vt regnum illud iuxta donationem Papæ Martini filio suo Carolo adquireret, ciuitatem Girundam obsedit. Petrus vero Rex quondam Arragoniæ, sed priuatus per Papam, iniit bellum cum quibusdam militibus Gallicis; inter quos principales erãt Radulphus de Nigella, Constabularius Franciæ, & Iohannes de Haricuria Normannus, miles strenuissimus & probatus. Cumq; durus ex vtraq; parte conflictus inualesceret, Petrus Arragoniæ Rex lethaliter vulneratur; qui mox se cum suis subtraxit à prælio, & mortuus est in breui. Philippus Francorum Rex capta Girunda, hominibusque suis munita, incipiens infirmari, discessit vsq; per Piniacum; vbi inualescente ægritudine de præsenti luce migrauit: cuius carnes & viscera in Ecclesia Narbonensi; ossa vero apud S. Dionysium; cor in choro Fratrum Prædicatorum Parisius sunt humata. Huic successit filius eius Philippus, qui pulcher agnominatus est, ob corporis speciem excellentem. Medio tempore Arragonenses, naues Gallicorum in portu Rosarum captas abducunt: vrbẽ etiã Girundã, obsidentes ipsam, & Gallicos ad eius defensionem derelictos, ad deditionẽ breui tẽpore coegerũt. Eo tẽpore Alfonsus filius Petri quondam regis Arragoniæ, patre defuncto vt præmittitur, regnũ illud gubernãdum suscepit; inter quẽ & filiã regis Angliæ Alienorã sponsalia facta fuerũt, patre adhuc viuẽte, Iacobus autẽ filius Petri iunior, cum matre Constantina transiens in Sicilam, se fecit coronari. Eodem anno tenuit Rex parliamentum Londoniis, in quo edita sunt statuta, quæ Westmonasterii secunda dicuntur. Transit annus iste frugifer & fructifer plebi communi: Romanis, Siculis, Apulæis, Calabris, Francis, Hispanis & Arragoniis inquietus, propter bella mota, mortesq; regum: Anglicis tamen transcursus sub silentio & quiete. Hoc anno tanta fuit siccitas & æstus, vt homines morerentur.

Honorius Papa 4. moritur.

Anno gratiæ millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, qui est annus regni Regis Edwardi à cõquestu primi quartus decimus, Papa Honorius quartus moritur; cui succedit Nicolaus 4. natione Romanus, prius dictus frater Ieronimus de ordine fratrũ Minorũ. Hic idolum (vt dicitur) fratrum eiusdẽ ordinis multa priuatim statuit,

quæ

Rex in Galliam transit.

quæ faciunt non solum superbire minores, sed etiam insanire. Hoc anno rex Angliæ in Gallias transiens Ambianis cum honorifica turba peruenit; cui occurrit ibidē honoris gratia rex Francorum. Rex autē Angliæ fecit homagium regi Franciæ, pro terris, quas de eo in regno Francię tenere debebat Parisius, & interfuit parliamēto, quod rex Francorum tunc Parisius tenuit; in quo multa (quæ pro libertate terrarū suarum pertinent) obtinuit; licet ipsa concessio regis Francorum, & parium diu in suo robore non maneret. Expectauit autem rex Edwardus Parisius ad festum Pentecostes, circa quod tempus fratres Prædicatores ibidem suum capitulum generale tenuerunt. Quod vterq; rex Francorum & Anglorum, & vtraq; regina diebus diuersis sua præsentia honorarunt. Post Pentecostem vero rex Angliæ de Parisio Wasconiam est profectus. Eo tempore Alienora regina Angliæ, mater regis Edwardi, spreta pompa sæculi, apud Ambresburiam induit habitum monachorum. Transit annus iste frugifer & fructifer huic regno, & eo magis fructifer, quod fructum fecit centesimum, faciens de regina Sanctimonialem.

Regina sanctimonialis.
Annalis conclusio.

Acta inter Christianum & Iudæum quendam.

Anno gratiæ 1288. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi 15. cum adhuc rex Angliæ in Wasconia moraretur, miles quidam Anglicus quendam Iudæum super detentione indebita cuiusdam manerii sibi impignorati, coram iudicibus conuenire decreuit; sed Iudæus versipellis respondere renuit; prætendens cartam regis quondam Henrici, qua sibi indultum fuit, ne coram iudice aliquo, solo corpore regis excepto, in iudicium trahi posset. Miles super hoc anxius Wasconiam adiit, vt super hoc à rege remedium aliquod impetraret. Quem cum rex audisset, non decet irritare facta parentum, quibus lege diuina iubentur reuerentiam exhibere, propter quod factum patris mei reuocare non decreui; sed tibi cæterisq; regni mei, æqua lege (ne potior videatur Iudæus quam Christianus) indulgeo, ne pro quacunq; iniuria illi Iudæo illata, quamdiu charta sua gaudere voluerit, coram iudice aliquo (me excepto) conueniri possitis. Reuertente cum hoc priuilegio milite, attendens Iudæus sibi imminere damnum & periculum, spontanee renunciat suæ chartæ, optans, & euacuata conditione priuilegii, pars vtraq; legi communi valeat subiacere. Eo tempore die quadam, cum rex & regina in camera quadam conuenientes super lectum quendam confabularentur, ictus fulminis per fenestram, quæ eis erat à dorso, ingressus est, & inter eos transiens, ipsis penitus illæsis, duos domicellos, qui in eorum stabant præsentia, interfecit: stupefacti admodum cæteri omnes, qui aderant, ex euidenti, quod contigerat, perpendebant miraculo, diuini protectionem numinis saluti regis non deesse. Sub eodem tempore rex Cipri apud Acon in regem Ierusalem coronatur. Quod comes Attrebatensis in præiudiciū regis Siciliæ, qui regnū illud vendicabat, factum existimans; bona templariorum & hospitaliorū (quia facto huic consenserant) vbiq; per Apuliam confiscauit. Per idem tempus Alfonsus rex Arragoniæ missis ad curiam Romanam nunciis, reconciliari petiuit ecclesiæ, de his, quæ per patrem suum facta fuerant, se excusans.

Conseruatio Regis miraculosa.

Nouus rex Ierusalem coronatur.

Transit annus iste frugifer & fructifer omni plebi; Iudæis per Angliam tristis & malorum inchoatiuus: Francis Anglisq; quietus.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ 1289. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi sextus decimus, Carolus filius Caroli regis quondam Siciliæ, princeps Achaiæ, procurante rege Angliæ, liberatur à carcere sub hac forma; videlicet, quod data regi Arragoniæ certa summa pecuniæ, ipse Carolus à domino Papa pacem Arragonensibus impetraret; quam si infra terminum limitatum impetrare non posset, rediret ad carcerem. Quibus conditionibus iuramento firmatis, tradere debebat Carolus tres filios suos obsides, & alios milites nobiles 40. pro quibus, quousq; venirent, rex Angliæ liberationem Caroli accelerans, nobiles viros, qui secum erant obsides tradidit, & pecuniam vsq; ad triginta millia librarum persoluit. Postquam autem filii Caroli venerant, rex Angliæ militibus suis liberatis in Wasconiam reuertitur; & apud Blankforde crucis suscepit caracterem; moxq; Iudæos omnes, tanquam crucis hostes, expulit de Wasconia, & aliis terris suis omnibus, quas in regno Franciæ possidebat. Interim Resus filius Mereduci Walliam conturbauit, impugnareq; cœpit aliqua regis castra. Eo tempore Tripolis ciuitas transmarina à Soldano capitur, qui & in ea multa Christianorum millia trucidauit; ex cuius captione territi Christiani, qui erant in Acon, à Soldano inducias impetrant biennales. Per idem tempus Edmundus Comes Cornubiæ, cui rex Angliæ in sua absentia regni commiserat custodiam, magnum ducit exercitum in Walliam contra Resum. Cum autem castrum de Drusselau, quod erat Resi, obsi-

De amicitia fructuosa inter regē Ed. & Carolum principē Achaiæ.

Ed. rex cruce signatur, & Iudæos expellit de VVasconia.

De Tripoli capta à Soldano.

Profectio in VValliam.

obsideret; & muros eius suffodi faceret, casu illorum subito vir nobilis Wilhelmus de monte Canisii, aliiq; milites plurimi & scutiferi opprimũtur.

De damno irrecuperabili apud S. Botulphum.

Hoc anno armiger quidam dictus Robertus Camerarius cum suis complicibus vere dæmoniacis, tentoria mercatorũ apud sanctum Botulphũ & mercimonia incendens, diffuso igne magnam partem villæ, & ecclesiã fratrum Prędicatorum combussit. in diuersis nempe villæ locis ignẽ apposuerunt, vt ipsi liberius possent residua spoliare. Dumq; mercatores pro mercibus suis saluandis & extinguendo igne discurrerent, per dictum armigerum & suos trucidantur. Dicebatur reuera, quod tota pecunia Anglię vix restauraret damna ibidem facta. Currebant namq; riuuli argentei & aurei & metallorum fusilium vsque in mare.

Copia frugum & vilitas.

Fuit autem hoc anno in Anglia tanta frugum abundantia, vt quarteriũ frumenti alicubi pro 20. alicubi pro 16. alicubi pro 12. denariis venderetur. Transit annus iste frugifer & fructifer mirabiliter: Iudæis lugubris: terræ sanctæ atq; Christianicolis lamentabilis: Angliæ damnosus: sed Franciæ otiosus.

Caroli iuramentum irritum fit. Iudæi fugati.

Anno gratiæ 1290. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi septimus decimus, Carolus princeps Achaiæ Romam veniens, per Papam Nicholaum, à iuramento Regi Arragoniæ præstito absoluitur, & in Regem Siciliæ coronatur. Eodem tempore inter Iacobum occupatorem Siciliæ, & Comitem Attrabatensem firmantur induciæ biennales. Circa tempus istud Rex Angliæ de Wasconia reuersus, Londoniis solemniter recipitur à clero totaq; plebe. Qui Iudæos omnes eodem anno expellens de Anglia, datis expensis in Gallias, bona eorum reliqua cõfiscauit.

Iustitiarii mulctati.

Eodem tempore Rex auditis querimoniis eorum Anglicorum, qui de regiis ministris volebant conqueri, omnibus exhibens iustitiam, iustitiarios fere omnes de falsitate deprehensos à suo officio deposuit; ipsos iuxta demerita puniens graui mulcta.

Rex Scotorum miserabiliter interficitur.

Tempore quadrigesimali huius anni, cum Alexander Rex Scotorum vxorem suam, filiam Comitis Flandriæ, quam post Margaretam filiam Regis Angliæ duxerat, nocte quadam admodum obscura visitare voluisset, cespitante equo lapsus, & collisus grauiter, expirauit.

Soboles regis Scotiæ.

Hic de secunda vxore, nullam; de prima vero prolem geminam, filium scilicet Alexandrum, & filiã genuit nomine Margaretã. Alexander absq; prole patrem immatura morte præuenit. Filia vero Margareta Regi Northwagiæ desponsata filiam vnicam peperit nomine Margaretam, quæ matri mortuæ superuixit. Hãc consulto Rege Angliæ magnates Scotiæ recognouerunt heredem; quæ accersita per nuncios regis Anglię, cum per nauigium tenderet in Scotiam, infirmata in mari apud Orkadas insulas est defuncta.

Tempestas inaudita. Fames.

Hoc anno nocte sanctæ Margaretę descendit tempestas imbrium, tonitrui, & fulguris, à retro sæculis vix audita; concutiens sata, & submergens, ita, vt Londoniis modius tritici, qui prius ad tres denarios vendebatur, ex tunc paulatim vsq; ad 2. solidos excreuit. sicque per quadraginta ferme annos, vsq; ad obitum Regis Edwardi post conquestũ secundi, dicti de Karneruam, extitit Karistia bladorum, & præcipue frumentorũ, ita, vt aliquotiens Londoniis modus frumẽti ad 10. solidos venderetur.

Ecclesia taxata.

Circa pręsens tempus iubente Papa Nicolao taxatæ sunt ecclesiæ Anglicanæ secundũ verum valorẽ; & ex tunc cessauit taxatio Norwicensis, per Innocentium quartum prius facta.

Annalis conclusio.

Transit annus iste primo frugibus opulentus; sed tempore frugum atq; fructuum veniente, vtroque commodo destitutus. Iudæis per Angliam & iustitiariis exitialis: Scotis dubius & solicitus propter destructionem regni, per mortem heredum: Gallicis plene quietus.

Dubitatio de heredibus Scotiæ.

Anno gratiæ 1291. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi octauus decimus, mortua Margareta filia Regis Northwagiæ, ex Margareta filia Regis Scotiæ Alexandri, ad quam iure hereditario defunctis auo, patruo, & matre regnum Scotiæ deuolui debebat; quis foret iustus heres Scotię apud omnes in dubiũ vertebatur.

Filiæ regis nuptui dantur.

Propter quod Rex celebratis Londoniis nuptiis inter Iohannem filiũ & hæredem Ducis Brabantiæ, & Margaretam filiam suam secundã, ac inter Gilbertum Comitẽ Glouerniæ, & Ioannam filiam suam tertiam, versus Scotiã dimicaturus de iusto herede, tanquam superior dominus, dirigit iter suũ.

Regina moritur.

Sed dum finib. Scotiæ appropinquaret, Regina consors graui infirmitate correpta, 4. idus Decembris ex hac vita migrauit in villa de Herdeby iuxta Lincolniã; propterea Rex cœpto intermisso inire Londonias funus deducẽdo reuertitur cum mœrore; qui cunctis diebus vitæ suę eam plangebat, & Iesum benignum iugis precib. pro ea interpellabat, elemosinarũ largitiones & missarum celebrationes ꝓ ea in diuersis regni locis ordinans imperpetuum & procurãs.

Mores reginæ.

Fuerat nempe mulier pia, modesta, misericors, Anglicorum amatrix omniũ, & velut columna regni totius. Cuius temporibus alienigenæ Angliam non grauabant, incolæ nulla-

nullatenus per regales opprimebantur, si ad aures eius vel minima querela oppressionis aliqualiter peruenisset. Tristes vbique, prout dignitas sua promittebat, consolabatur, & discordes ad concordiā, quantum potuit, reducebat. Huius corpori cum ad sanctum Albanum appropinquasset, totus conuentus solemniter reuestitus in capis perrexit obuiā vsq; ad finem villæ, quæ est ad Ecclesiam sancti Michaelis, ibidem deducendoq; corpus, ante maius altare in monasterio collocarunt, vbi nocte illa à toto conuentu officiis diuinis ac sacris vigiliis assidua deuotione honoratur. Ab eo loco corpus defertur Londonias, vbi Rex cum tota regni nobilitate regniq; Pontificibus & Prælatis occurrit. Conditum est ergo corpus aromatibus in ecclesia Westmonasterii, cum summa omnium reuerentia & honore. Cor vero in choro fratrum prędicatorum Londoniis est humatum. In omni loco & villa, quibus corpus pausauerat, iussit Rex crucem miro tabulatu erigi ad Reginę memoriam; vt à transeuntibus pro eius anima deprecetur; in qua cruce fecit imaginem Reginæ depingi. Transit annus iste carus, sed non famelicus: Scotis turbulentus: Anglicis vicissim lætus & tristis.

Cruces eriguntur pro Regina.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, qui est annus regni Regis Edwardi primi nonus decimus, Soldanus Babyloniæ, lapsis iam treugis cum Christianis per biennium initis, versus Acon tendens cum magno exercitu in ipso itinere moritur; cuius filius Soldanus factus prosequitur cæpta patris, & ciuitatem Acon obsidens à quarto die mensis Maii, per decem dies cōtinuos fortissime oppugnauit. Ciues vero viriliter vrbem defendentes, interim thesauros suos ac merces sacrosanctasque reliquias, senes etiam atque debiles mulieres & paruulos fecerunt in Ciprum nauigio deportari. Multi etiam tam pedites quam equites discedentes, ad defensionem ciuitatis reliquerunt tantum duodecim millia armatorum. Quintadecima vero die mensis tam graue dederunt Sarraceni insultum, quod cedente fere Regis Cipri custodia, ciuitatem intrassent, nisi obscuritas noctis: alienumque subsidium obstitisset. Denique Rex Cipri commissa custodia sua ministro militiæ domus Teutonicorum promittens, se mane rediturum, aufugit in Ciprum. Sarraceni autem videntes in crastino custodiam Regis Cipri destitutam ex parte illa, impleto fossato ingressi sunt vrbem, prælioque ancipiti cum Christianis duobus diebus, nunc his, nunc illis præualentibus, dimicarunt. Tertia tandem die irrumpente per portam sancti Antonii Sarracenorum multitudine, interfectisque templariis & hospitalariis, vrbem capiunt, muros eius cum turribus, ecclesiasque cum domibus aliis funditus euertentes. Patriarcha vero qui de ordine prædicatorum fuerat, & minister hospitalis lethaliter vulnerati, tracti à suis in Dromundum in mari cum multis aliis perierunt. Per hoc tempus Carolus frater Regis Franciæ renuncians iuri suo in regnum Arragoniæ, vxorem duxit filiam Caroli Regis Siciliæ, qui cum ea prędicta renunciatione Andegauiæ & Cenomanniæ contulit Comitatus.

Soldanus pater moritur.

Soldanus filius Acon obsidet.

Acon capitur à Soldano.

Declaratio iuris Regii in regno Scotiæ.

EODEM anno post Pascha Rex Angliæ Scotiæ appropinquans, parliamentum tenuit apud Northumb. vbi consultis pręlatis ac vtriusque iuris peritis, reuolutisque priorum temporum annalibus, vocari fecit Prælatos ac Maiores regni Scotię, & coram eis in ecclesia parochiali de Northumb. ius suum in superius dominium regni Scotiæ fideliter declarauit; petiuitque, vt hæc recognoscerent; protestando se ius coronæ suæ vsque ad effusionem sanguinis defensurum. Ob quam causam Rex isto anno omnia monasteria Angliæ, Scotiæ, & Walliæ perscrutari fecerat, ad dinoscendum, quale ius posset sibi competere in hac parte. Et repertum est in chronicis Mariani Scoti, Wilhelmi de Malmesburia, Rogeri de Houeden, Henrici de Huntyngdon, Radulphi de Luzeto, quod anno domini nongentesimo decimo Rex Edwardus senior, subegit sibi Reges Scotorum & Cumbrorum. Item, ibidem, ꝙ anno domini nongentesimo vicesimo primo, prædictę gentes elegerūt sibi Edwardum prędictum in dominum & patronum. Item, ibidem, anno domini nongentesimo vicesimo sexto Rex Anglię Adelstanus deuicit regē Scotię Constantinum, & iterum sub se permisit regnare. Itē, Edredus frater Adelstani Rex Angliæ, deuicit Scotos & Northumbranos, qui se submiserunt ei & fidelitatē iurauerunt. Item ibidem, Edgarus Rex Angliæ superauit Rinadum filium Alpini Regem Scotorum. Et ex tunc factus est Rex quatuor regnorum; scilicet Anglię, Scotiæ, Daciæ & Norwagię. Item ibidem, Sanctus Edwardus regnum Scotiæ dedit Malcolino filio Regis Cumbrorum de se tenendum. Item, Wilhelmus Bastard, anno regni sui sexto, vicit Malcolinum Regem

Scotia subdita Anglia.

Scotiæ;& accepit ab eo sacramentum fidelitatis. Item, Wilhelmus Rufus, simile fecit, quod pater suus fecerat, erga Malcolinum Regem Scotiæ, & contra duos filios Malcolini successiue regnantes. Item, Alexander successit fratri suo Edgaro in regnum Scotiæ de consensu Regis Henrici primi. Item, Dauid Rex Scotiç fecit homagium Regi Stephano. Item Wilhelmus Rex Scotiæ fecit homagium Henrico tertio, filio Regis Henrici secundi in coronatione sua. Et iterum Henrico patri anno regni sui vicesimo; sicut patet in quadam conuentione inter eos inde facta. Item, dicit Rogerus de Houeden, quod Wilhelmus Rex Scotiæ venit ad dominum suum Regem Henricum in Normanniam; & similiter fecit Regi Richardo, & etiam Iohanni Regi apud Lincolniam. Item, in Chronica sancti Albani reperitur, quod Alexander Rex Scotiæ, apud Eboracum desponsauit Margaretam filiam Regis Henrici, anno regni sui tricesimo quinto; & fecit ei homagium. Item, reperitur in chartis regum Scotiæ. Item, repertum est in bullis Papalibus Scotiæ directis, Reges Scotorum excommunicatos fuisse, quia noluerant obedire dominis suis Anglorum Regibus.

Chronica sancti Albani.

Multi recognoscunt Regem Angliæ priorem dominum suum.

Conuenientibus igitur apud Northumb. in finibus Anglorum versus Scotiam Rege Anglorum, cum suis peritis, ac Scotorum valentioribus, cum suis prudentioribus; petiuit Rex Angliæ in primis, vt Scoti pacifice assentirent suæ ordinationi super Rege Scotiæ; præsertim cum sibi competeret ratione sui dominii capitalis. Scoti vero responderunt, se ignorare, quod talis superioritas Regi Angliæ competeret; nec posse sine capite Rege ad talia respondere; cui incumberet talem denunciationem audire, nec aliud responsum ad præsens debere reddere testabantur, propter iuramentum excommunicatione vallatum, quod post mortem Regis Alexandri sibi inuicem fecerunt: vnde deliberatione librata fecit Rex Edwardus Scotis literas suas patentes, quibus recognouit aduentum Scotorum in Angliam citra aquam Twede, non debere aliàs illis vrgeri in præiudicium iterum veniendi in Angliam. Post hæc Maiores Scotiæ & Angliæ, qui vendicabant ius successionis in regnum Scotiæ, per literas suas patentes recognouerunt, se velle sponte recipere iustitiam coram dicto Rege Edwardo, tanquam coram capitali domino, & firmum tenere quicquid ipse decreuerit in præmissis literarum dominorum vtriusque regni, qui ius successionis in Scotorum dominum vendicabant.

Litera recognitionis.

Omnibus præsentes literas visuris vel audituris, Florentius Comes Holandiæ, Robertus le Brus, dominus Vallis Anandiæ, Iohannes de Balliolo, dominus Galwidiæ, Iohannes de Hastings, dominus Abergauennæ, Iohannes Comin, dominus de Badenaw, Patricius de Dunbar Comes Marchiæ, Iohannes de Vesci vice patris sui, Nicolaus de Sules, Wilhelmus de Ros, Salutem in domino. Cum nos in regno Scotiæ ius habere credamus, & ius illud coram illo, qui potiorem habet potestatem, iurisdictionem & rationem, examinandi ius nostrum habet, declarare, vendicare & probare intendamus; nobilisque Princeps dominus Edwardus Dei gratia Rex Angliæ, per bonas sufficientesque rationes nos informauerit, quod ad eum spectat, & habere debet superius dominium regni Scotiæ, & cognitionem in audiendo, examinando & definiendo ius nostrum: Nos de propria nostra voluntate sine omni violentia & coactione volumus, annuimus & concedimus, vt recipiamus ius coram eo tanquam superiori domino terræ; volumus insuper & promittimus, quod habebimus & tenebimus firmum & stabile factum suum, & quod ille habebit regnum, cui coram eo ius potius illud dabit. In testimonium istorum nos literis istis apposuimus sigilla nostra. Data apud Northumb. feria tertia post ascensionem, &c. Facta itaque recognitione superioris domini & submissione recipiendi, quod coram Rege Angliæ iure fuerit definitum, petiuit Rex castra & terram totam sibi reddi, vt per seisinam pacificam ius superioris dominii, quod iam per suas literas recognouerant, clareret vniuersis. Annuerunt statim Regiæ petitioni confectis super hoc literis, & ab eisdem signatis, continentibus in Gallico, sicut priores literæ, hunc tenorem.

Litera Seisinæ, datæ Regi Angliæ de toto regno Scotiæ.

OMNIBVS præsentes literas visuris vel audituris, Florentius Comes Holandiæ; Robertus le Brus, dominus Vallis Anandiæ; Iohannes de Balliolo, dominus Galwidiæ; Iohannes de Hastings, dominus Abergauennæ; Iohannes Comin, dominus de Badenaw; Patricius de Dunbar, Comes Marchiæ; Iohannes de Vesci vice patris sui; Nicolaus de Sules, Wilhelmus de Ros, salutem in domino. Quia de bona voluntate nostra & communi assensu sine omni coactione, annuimus & concessimus nobili

bili Principi domino Edwardo Dei gratia Regi Anglię, quod ipse tanquam superior dominus terrę Scotię, possit audire, examinare & definire vendicationes nostras, & quas intendimus ostendere, & probare pro iure nostro recipiendo coram eo, tanquam superiori domino terrę, promittentes insuper quod factum suum habebimus firmum & stabile, & quod ille obtinebit regnum Scotię, cuius ius potius declaratur coram eo. Cum autem non possit pręfatus Rex Anglię isto modo cognitionem facere nec complere sine iudicio, nec iudicium debeat esse sine executione, nec executionem possit debito modo facere sine possessione & seisina eiusdem terrę ac castrorum eius; volumus, annuimus, & concedimus, quod ipse tanquam dominus superior ad perficiendum prędicta habeat seisinam totius terrę Scotię & castrorum eius, quousque ius in regnum petentibus fuerit satisfactum. Ita tamen, quod antequam habeat seysinam, bonam & sufficientem securitatem faciat petitoribus, & custodibus, communicati regni Scotiæ restituendi, & idem regnum cum tota regalitate, dignitate, dominio, libertatibus, consuetudinibus, iustitiis, legibus, vsibus, possessionibus, & quibuscunque pertinentiis in eodem statu, in quo erant ante seysinam sibi traditam, liberabit illi, cui iure debetur secundum iudicium regalitatis, saluo Regi Angliæ homagio illius, qui Rex erit. Et debet hæc restitutio fieri infra duos menses, à die quo fuerit hoc ius discussum atque firmatum. Exitus dictæ terræ medio tempore recipiantur, & in saluo deposito reponantur, & bene custodiantur per manum camerarii Scotię, qui nunc est, & illius, quem assignabit ad hoc Rex Anglię, & hoc sub sigillis eorum salua rationabili sustentatione terrę & castrorum, ministrorumque regni. In testimonium istorum omnium prędictorum apposuimus ad has literas sigilla nostra. Data apud Northumb. die Mercurii proxima post ascensionem domini, anno, &c. Has duas literas misit Rex Angliæ sub sigillo suo priuato, ad diuersa monasteria regni sui, vt ad perpetuam rei gestæ memoriam in chronicis ponerentur.

Rex assecurat reddere regnum Scotiæ cui debetur.

IDCIRCO facta Scotis securitate ex parte Regis Angliæ, de restituendo, prout præfertur, regno Scotiæ infra duos menses illi, cui de iure hoc competeret, sub pœna centum millium librarum sterlingorum, Romæ in subsidium terræ sanctæ soluendarum, ac etiam sub pœna excommunicationis & interdicti in Regis personam & regnum Angliæ, si non restitueret fulminandum: Scoti per chartas suas tradiderunt Regi Edwardo, regnum Scotię cum castellis, iuribus, & consuetudinibus, posueruntque custodes qui medio tempore exitus & appromamenta terræ ad opus illorum quorum intererat custodirent, quousque videlicet debita discutione habita de legitimo constaret hærede. Quo facto, Rex Angliæ post longas disceptationes vendicantium illud regnum discussis iuribus prætulit Iohannem de Bayllol, qui recognouit Regem Angliæ fore Scotiæ capitalem dominum, fecitq; ei homagium, & fidelitatē iurauit, vt in gestis anni sequentis plenius declaratur. Eodē anno circa festū beati Iohannis Baptistæ, Alienora mater Regis Angliæ Ambresbirię est defuncta, propter quod Rex de Scotia in Angliam rediit, vt funus maternum sepulturæ traderet debito cum honore. Sepultum est itaq; corpus eius in monasterio Ambresburiæ, cor vero Londoniis in ecclesia fratrum minorum, qui sicut & cuncti fratres reliquorum ordinum aliquid de corporibus quorumcunque potentium morientium, sibimet vendicabant more canum cadaueribus assistentium, ibi quisque suam particulam auide consumendam expectat. Post festum sancti Michaelis Rex iterum tendens in Scotiā, cum Eboracum venisset, moramque aliquam fecisset ibidem, Resus filius Mereduci captus illucque deductus iudicialiter condemnatur. Deinde Rex profectus in Scotiam, omnibus in regnum Scotiæ ius vendicantibus imposuit, vt in festo sancti Iohānis Baptistæ proximo futuro coram se comparerent, & quo iure regnum illud vendicabant, plenius declararent. Transit annus iste frugifer, sed qui incolis vix sufficeret: terræ sanctæ flebilis, propter nobilem ciuitatem Acon, quæ Acres vel Tholomayda dicitur, ereptam Christianis. Anglis & Scotis sub magna expectatione transactus, dum vnusquisque scire cupit, quis in regno gentium dominabitur.

Obiit mater Regis.

Resus Wallicus condemnatur.

Anno gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo tertio, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus, Nicolaus Papa quartus viam vniuersæ carnis ingressus est, qui paulo ante Regem Angliæ ad recuperādam terram Sanctam inuitans, ducem & capitaneum omnium constituit Christianorum. Hoc anno suborta est discordia inter Anglicos & Francos huiuscemodi occasione: duo nautæ (quo-

Obiit Nicolaus Papa 4.

Discordia inter Anglicos & Francos.

(quorum vnus erat Anglicus, alter Gallicus de Normannia) conuenerunt apud Gasconiam ad quendam fontem, vt haurirent aquam, vbi dissensio facta est dum quisq; nititur prius haurire, cumque diutius contendissent & mutua conuicia inuicem intulissent, parauit Gallicus Anglicum percutere pugione, sed Anglicus vitato periculo Gallici pugnum tenuit quo gladium tenebat strictum, eum eripere volens sibi. Interea cecidit Normannus super mucronem suum, confossusque morti subiacuit suo casu. Cum vero casus iste Normannis fuisset cognitus, persecuti sunt Anglicum vt in eum necem socii vindicarent, sed nautæ consocii Anglici resistunt Normannis & fit conflictus grauissimus inter eos, tandem Anglici sine magno dispendio euaserunt. Tunc accesserunt ad Philippum Regem Franciæ, quibus grata fuit regni turbatio, & eius bilem contra Anglicos commouerunt dicentes: turpe fore sibi gentique suæ, vt à caudatis taliter tractarentur. Rex vero iussit nautis suis vt vbicunque obuiarent Anglicis de nece consocii caperent vltionem. Feruebat igitur furor Gallicorum, & dum sitiunt Anglicorum sanguinem, multociens damna grauia intulerunt. Vice quadam igitur dum maris obseruant semitas, conspiciunt naues Anglicas à remotis, quibus cursu appropinquantes velocissimo subito prælium inchoarunt, inter congrediendum quandam nauem Anglicam inter consocias suas vncis attraxerunt Gallici, & quendam Anglicum trahentes de naui sua, mox in summitate mali nauis Normannici suspenderunt. Quo facto (quia potentiores & plures pro tunc erant Gallici) sine magna læsione recesserunt. Ex his causis creuit timor & inuidia populis vtriusq; regni. Eo tempore moritur Rex Romanorum Radulphus. In cuius successione electus est Adulphus Comes de Naasso; & sine contradictione in regem Alemanniæ solemniter coronatur. Alfonsus etiam Arragoniæ Rex mortuus est hoc anno.

Obiit Rex Romanorum.

Obiit Rex Arragoniæ.

Processus de Scotia.

Rex Angliæ post festum sancti Iohannis Baptistæ in Scotiam veniens, receptis eorum qui regnum Scotiæ vendicabant allegationibus, pro iure suo eligi fecit quadraginta personas; videlicet, de Anglia viginti, & viginti de Scotia, qui istas allegationes deliberata diligentia discuterent: sententiam finalem vsque in festum sancti Michaelis primo venturum differens proferendam.

Rex Norwagiæ vendicat Scotiam.

Eo tempore Ericus Rex Norwagiæ venit coram consilio domini Regis Angliæ per attornatos suos, & protulit quoddam scriptum in hæc verba: Omnibus præsentes literas inspecturis vel audituris pateat euidenter, quod nos Ericus Dei gratia Rex Norwagiæ tenore præsentium fecimus, constituimus & ordinauimus, prout de iure & facto melius facere potuimus, nostros veros & legitimos attornatos & procuratores & nuncios speciales, nobilem virum Aduen. de Hager, & magistrum H. Plebanum, plebis de Castillione arretino domini Papæ capellanum, & magistrum Petrum Algorum, ad comperiendum pro nobis & vice nostra, coram excellenti Principe domino, Dei gratia Edwardo Rege Angliæ illustri, & superiori domino regni Scotiæ, & ad petendum nomine nostro, tanquam per superiorem dominum regni Scotiæ nobis adiudicari regnum Scotię supradictum, cum omnibus iuribus & pertinentiis suis: cum ipsum regnum per mortem dominæ Margaretæ filiæ nostræ olim dominæ & Reginæ regni Scotiæ, sit ad nos iure hæreditario deuolutum legitime. Item ad petendum nomine nostro adiudicari nobis & præfatis attornatis & procuratoribus nostris, assignari pro nobis fructus & redditus regni Scotiæ quatuor annorum, qui fluxerunt è tempore mortis domini Alexandri, bonę memoriæ quondam Regis Scotiæ, vsque ad diem mortis dominæ Margaretę filię nostræ, olim dominę Reginę Scotorũ, qui percepti sunt vel percipi potuerunt de dicto regno, cum ad nos dicti fructus seu redditus pleno iure pertineant; tum, quia fuimus legitimus administrator bonorum Reginę pręfatæ cum viueret; tum etiam, quia grauia expensarum & sumptuum onera sustinuimus propter eam, dum in regno Norwagię moram traxit, & postmodum mittendo eam ad regnum suum Scotię supradictum. Item, ad petendum nomine nostro condemnari vniuersitatem regni Scotię, & ipsum regnum ad soluendum nobis seu dictis attornatis & procuratoribus nostris recipientibus, vice nostra pœnam centum millium librarum sterlingorum, in quam inciderunt vniuersitas pręfata & regnum prędictum non recipiendo libere præfatam dominam Margaretam, filiam nostram, in dominam & Reginam regni Scotię, nec ei obediendo in aliquo. Et ad petendum supplementum septingentarum marcarum, quas habere debemus à regno Scotię, occasione dotis dominæ Margaretę olim filię nostræ & vxoris Regis Scotiæ prędicti; cum fructus & redditus terrarum nobis assignati pro septingentis marcis annuis, ad quingentarum marcarum summam non ascendant. Item, ad agendum & defendendum,

dum, lucrandum & perdendum, coram pręfato Principe domino Edwardo Rege Anglię, superiore domino regni Scotiæ debita quomodocunque, & qualitercunq;, & ex quacunque causa vel causis nobis debeantur, & à quibuscunque personis, loco vel vniuersitate, & quocunque nomine illa iura censeantur, & ad omnia alia & singula facienda, quæ veri & legitimi attornati seu procuratores & nuncii facere possent in præmissis, & quilibet pręmissorum si mandatum etiam exegerint speciale, & quæ nosmet facere possemus si præsentes essemus, promittentes sub hypotheca & obligatione omnium bonorum nostrorum, pactum firmum & gratum habere & tenere perpetuo, & non contrauenire aliquo ingenio vel modo, quicquid per prædictos attornatos seu procuratores nostros, vel duos saltem ex eis actum vel procuratum fuerit in præmissis, vel quolibet pręmissorum. Datum Tonsborg. anno domini, &c. anno regni nostri tertiodecimo, in cuius rei testimonium has literas fieri fecimus, & nostri sigilli munime roborari.

Quod dies datus est Regi Norwagiæ.

REQVISITVM fuit de eisdem attornatis, quid voluit addere, minuere vel mutare, & quod in petitione sua danda declararent. Qui dicunt quod nolunt declarare antequam habuerint colloquium cum dicto domino Rege Angliæ, superiori domino regni Scotiæ; nec aliquid aliud proponere vel dicere ea vice. Et hæc requisitio fuit facta, quia alias in petitione sua, quæ coram ipsis fuit ibidem lecta, reseruauit sibi beneficium addendi, minuendi & mutandi, prout plenius ex tenore ipsius petitionis apparet, & datus est eis dies vsque ad diem Mercurii proximum sequentem, ad audiendum voluntatem domini Regis. Postea die Mercurii proximo post festum beati Martini, venerunt prædicti attornati Regis Norwagiæ, coram consilio pṛdicti domini Regis Angliæ & superioris domini Scotię, & dictum fuit eis per consilium dicti domini Regis, quod declararent manifeste actionem domini Regis Norwagiæ, per quam intendunt recuperare regnum Scotię tanquam ius domini sui. qui quidem attornati responderunt & dixerunt, quod voluerunt prius habere colloquium cum prædicto domino suo Rege Norwagię, & ipsum super actione & petitione pṛdictis consulere antequam vlterius prosequerentur. Et multotiens requisiti, quod petitionem præfati domini sui manifestius declararent, tandem dixerunt pręcise, quod petitionem supradicti domini sui noluerunt declarare, nec vlterius super hoc aliud dicere, antequam eundem dominum suum consulti fuerint in pręmissis. Ideo datus est eis dies de die in diem coram pṛdicto domino Rege Angliæ superiore domino dicti regni Scotiæ, ad audiendum iudicium suum de eo, quod noluerunt vlterius prosequi petitionem Domini sui prædicti. Igitur post diligētem huius negocii discussionem inter cęteros, de assensu communi, Iohanni de Balliolo, qui de filia Dauid Regis Scotorum descenderat, seniore, adiudicauit Rex ex integro regnum ipsum. Robertus nempe de Brus, inter quem & ipsum Iohannem de Balliolo (exclusis cęteris) quæstio vertebatur, licet vno gradu esset propinquior; tamen descendit à filia Regis Dauid secunda. Iohannes de Balliolo in festo sancti Andreæ sequenti collocatus super lapidem regalē, quem Iacob supposuerat capiti suo, dum iret de Bersabee & pergeret Aram, in ecclesia canonicorum regularium de Stone solemniter coronatur. Post coronationem vero accedens ad Regem Angliæ, qui festum natiuitatis dominicæ apud nouum castrum tenuit super tynam, eidem fecit homagium sub his verbis:

Iudicium contra Regem Northvuagiæ.
Iohannes Balliol obtinet regnum Scotiæ exclusis cæteris.
Qualiter Iohannes coronatur.

Domine Edwarde, Rex Angliæ, superior domine Scotiæ: Ego Iohannes de Balliolo Rex Scotię, me hominem vestrum de toto regno Scotiæ & omnibus pertinentiis, & his quæ ad hoc spectant. quod regnum meum teneo, & de iure debeo & clamito tenere hæreditarie de vobis & hęredibus vestris regibus Angliæ, & de vita & membris, & terreno honore contra omnes homines qui putant viuere & mori. Et Rex Angliæ recepit homagium in forma pṛdicta suo & alterius iure saluo. Recepto autem Regis Iohannis homagio, Rex Angliæ, eidem regnum Scotię integraliter cum omnibus pertinentiis restituit indilate. Transit annus iste multum frugifer nec famelicus: Anglicis & Francis discordiæ inchoatiuus, Romanis & Arragoniis lugubris, propter mortem Papæ regumq; Alemanniæ & Arragoniæ: Scotis nec tristis nec hilaris de adoptione noui Regis.

Scotus facit homagium Regi Anglorum.
Homagii forma.
Annalis conclusio.

Anno gratiæ 1294. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus primus, fuit idem Rex ad Natale apud nouum castrum super Tynam; vbi suscepit homagium Regis Scotorum. Eo tempore Henricus de Hispania in carcere

De homagio Regis Scotorum.

Regis

Regis Siciliæ diu detentus, euadens Hispanias, ad nepotem suum sanctum Regem venit. Per idem tempus mercatores Angliæ, variis in mari lacessiti periculis, super mercium suarum amissione Regi Angliç conqueruntur. Qui Comitem Lincolniç Henricum de Lacy ad Regem Franciæ transmisit; suppliciter petens, vt de assensu ipsius per Reges & eorum consilia, contra huiusmodi maritima dispendia prouideretur cum celeritate de remedio competenti.

Congressus in mari apud sanctum Matthæũ.

Interim vero dum Comes responsum expectat, classis ducentarum nauium Normannicarum & amplius, quæ coadnuata, vt Anglos virtuosius inuaderet, & inuadente fortius propulsaret, in Wasconiam profecta fuerat, quicquid de parte aduersa obuium habuit prędæ ac morti facile destinando. Dum onusta vino reuerteretur gloribunda, quasi sibi soli maris cessisset libertas, à sexaginta nauibus Anglicanis capitur in portu sancti Matthęi, in minori Britannia; & in Angliam adducitur feria sexta ante vigiliam Pentecostes, submersis aut cęsis hominibus omnibus, qui erant in nauibus, solis illis, qui in scaphis vix sibi saluti fuerant fugiendo. Perdiderunt nempe Gallici quindecim millia hominum in hoc conflictu.

De mandato Franciæ regis.

Rumor facti diffusus per Galliam, Regem consilium suumque non tam admiratione quam indignatione vehementi commouit. Ordinantur igitur ambassiatores, qui ex parte regis Francorum à Rege Angliç peterent, vt absque mora naues cum mercibus per homines suos raptas, & in regno suo receptas restitueret, si vellet sua negotia pro terra Wasconię in curia Regis Francię fauorabiliter expediri. Super mandato Rex deliberans habito consilio, Richardum Londoniensem Episcopum adiunctis eidem aliis viris prudentibus, ad Regem Francorum & suum consilium cum huiuscemodi transmisit responso;

Responsio regis Angliæ.

videlicet, cum Rex Angliæ curiam suam habeat nulli subiectam, si qui se lęsos senserint per homines regni sui, veniant ad curiam suam, & declaratis sibi illatis iniuriis, Rex eis celerem fieri iustitiam ordinabit; quod, vt securius possint facere, quibuscunque conqueri volentibus, rex de eundo & redeundo per terram suam saluum dabit conductum. Quod si hoc regi Francorum non placeat, eligantur hinc inde arbitri, qui pensatis damnis vtriusque partis prouideant, quomodo querelantibus satis fiat, & Rex Anglorum dicto eorum, & laudo sub certa obligatione se submittet; dum tamen Rex Francorum se submittat & obliget pari modo. Si vero aliquid occurrat tam arduum, quod per arbitros discindi nequeat, definiendum regibus reseruetur. Et Rex Angliç habito conducto ad Regem Franciæ accedentem, ad aliquam villam maritimam veniet, & de assensu mutuo finis negotio imponatur: quod si nec istud Rex Francorum acceptauerit, in summum Pontificem, cuius est inter Reges & regna pacem fouere, transferatur de assensu mutuo negotium; vel, quia tunc sedes sancti Petri vacabat, ad Cardinales omnes vel aliquos: vt litis & discordiæ submota materia, pax inter eos & eorum populos refloreat vt solebat. Spreuit hęc omnia consilium Franciæ, nec nunciis instanter flagitantibus dignatum est aliquid respondere.

Citatur Rex Angliæ.

Misit denique Rex Francorum ad ciuitatem Agennum, quæ ad Ducatum Aquitannię spectare dignoscitur, ibique nominatim citari fecit Regem Angliæ, vt die certa Parisius compareret, de iniuriis & rebellionibus in terra factis Wasconiæ responsurus. Quem ad diem pręfixum non comparentem, rex Francorum in propria persona pro tribunali sedens sententiam protulit iudicans in defectu. Moxque pręcepit Constabulario Franciæ, vt in manu armata proficiscens, Ducatũ Aquitanię regis Francorum nomine occuparet, caperetque vel expelleret quoscunque per regem Angliç illius custodiæ deputatos. Siquidem paulo ante miserat illuc Rex Anglię, Iohannem de sancto Iohanne, militem discretum, in armis strenuum, & in rebus bellicis exercitatum; qui ciuitates & castra per totum Ducatum muniuit armis, & victualibus, & viris strenuis ad bellandum. Rex Anglorum adhuc satagens regis Francorum animum emollire, mandauit germano suo Edmundo, qui tunc in Galliis morabatur, vt consilium Francię adiens, de aliqua forma pacis prouideret; quæ regi Frãcorum foret placita & sibi non nimium inhonesta. Qui post tractatus multos frustra habitos, iter versus Angliam arripuit, de pace & concordia penitus desperatus.

Nuptiæ filiæ regis.

Eodem anno circa festum sancti Michaelis Ælenora filia regis Anglię apud Bristolliam Henrico Comiti Barrensi traditur in vxorem; de qua filium genuit Edwardum; & filiam, quam Iohannes de Warremia Surreię & Southsexię Comes duxit.

Annalis conclusio.

Transit annus iste nec vber frugum, nec fertilis fructuum; Normannis flebilis, quia quod charius dilexerunt, per Anglicos amiserunt: Francis & Anglicis discordię inchoatiuus, & damnorum irrecuperabilium causatiuus.

Regina tractant

Anno gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, qui est annus regni regis

regis Edwardi à conquestu primi vicesimus secundus, Edmundus frater regis Angliæ versus mare profectus, per reginas Franciæ, Iohannam regis consortem, & Mariam eiusdem nouercam, vt cum eisdem pacis tractatum resumat, celeriter reuocatur. Denique mediantibus reginis, post plurima interloquia in forma subscripta extitit concordatum; vt propter honorem regis Francorum, cui per ministros custodiæ Wasconię deputatos, vt videbatur nonnullis, in pluribus fuerat derogatum, sex castra; videlicet, Sanctonas, Talemund, Tourn, Pomerel, Penne, & Mountflaunkon; voluntati regis Francię dederentur. In omnibus vero ciuitatibus & castris totius Ducatus, exceptis Burdegalia, Baiona, & Regula, vnus seruiens nomine regis Franciæ poneretur. De ministris quoque per regem Angliæ in Wasconia positis, aliisq; per totam terram pro libitu regis Francorum obsides traderentur. Quibus pactis rex Franciæ citationem in aula Parisiensi publicatam faceret reuocari. Castra vero omnia, amotis seruientibus in ciuitatibus positis & castris, obsidesque ad petitionem duarum reginarum vel vnius earum restitueret sine mora. Rexq; Angliæ (concesso sibi saluo conductu) Ambianis veniret, vt ibi habito mutuo regum colloquio, pax & amicitia in posterum firmaretur. Super his confectis scriptis, vnum per reginas signatum Edmundo traditur, aliud signatum ab Edmundo, commendatur reginis. Quę data fide in manu Edmundi promiserunt, pacta in scriptis inita nullatenus violanda. Certificatus super his rex Angliæ, per germanum suum literam vnam patentem directam omnibus ministris suis in Wasconia, continentem mandatum, vt in omnibus regis Francorum obtemperent voluntati, transmisit germano suo, per eum (cum sibi videretur) vlterius in Wasconiam transmittendam. Recepta litera, Edmundus veritus eam transmittere, antequam sibi constaret, an rex ipse acceptaret, quæ facta fuerant per reginas, petiuit ab eis, vt per dictum regis proprium super præmissis certior redderetur. Denique præsentibus Edmundo germano regis Angliæ, & vxore sua Blanka, regina Nauarriæ, matre reginæ Francię, necnon Duce Burgundiæ, & Hugone de Veer filio Comitis Oxoniensis, ac clerico quodam Iohanne de Lacy, rex ipse promissa reginarum ac pacta per eas concordata in fidelitate regia se adimpleturum spopondit. Moxque miles quidam nomine Galfridus de Langleya, de familia Edmundi fratris regis Angliæ, cum literis regis Francorum reuocantibus Constabularium Regis Francię, qui cum exercitu profectus fuerat, vt Wasconiam expugnaret, missus est ad eum. Rex autem Angliæ, Cantuariæ solemnitatem Paschalem tenuit, ibidem vt Ambianis proficisceretur expectabat de conductu. Iohannes etiam de Lacy clericus prędictus, in Wasconiam transmissus est, cum litera ministris regis Angliæ directa, secundum formam prędictam. Iohannes vero de S. Iohanne, quem rex Angliæ Wasconiæ prefecerat, auditis pactis initis, omnia quę ad munitiones castrorum & vrbium prouiderat, vendidit; discedensque per Parisius versus Angliam iter suum direxit.

de pace cum fratre regis Angliæ.

Formula pacis.

Et ecce procurante pacis æmulo, immutatum est cor regis Francię, conductusque regi Anglię denegatur, & litera Constabularii reuocatoria, per posteriorem literam irritatur. Et quia per Constabularium Wasconiam in manu potenti intrantem, custodibus & ministris iuxta tenorem literę sibi apportatę se subdentibus, in manu regis Francorum accipitur terra tota: Ministri omnes regis Anglię, terręque custodes, obsides & captiui Parisius deducuntur. Post dies tantum aliquot, Edmundus reginas rogauit, vt iuxta promissa sua & pactiones initas, regem Francię interpellarent, super conductu regis Angliæ concedendo, citatione reuocanda, terra restituenda, & obsidibus liberandis. Rex vero Francorum per quosdam milites ad Edmundum missos inficiatur se quicquam de talibus pactis scire. Denique perpendens Edmundus, se fratremque suum regem Angliæ delusos; reuersus in Angliam, regem & consilium suum ad plenum informat & certificat de re gesta. Igitur rex Angliæ conuocato Londoniis Parliamento, cui Iohannes rex Scotorum interfuit, de consilio prælatorum & procerum, censentium terram sub dolo ablatam recuperandam gladio: Rex Angliæ ad regem Francorum misit nuncios, Hugonem de Mancestria de ordine prędicatorum, & Wilhelmum de Ginesborn de ordine Minorum, Doctores theologiæ, viros prouidos ac discretos; mandans ei per eosdem, quod cum pacta inter progenitores eorum habita & ipsos, necnon & secretos tractatus, quos mediante germano suo cum eo habuit, violasset; non videbatur sibi, quod ipsum regem Anglię, ducemque Aquitaniæ, hominem suum reputabat, nec ipse homagio suo astringi vlterius intendebat. Eodem tempore rex Angliæ misso in Teutoniam Antonio Dunelmensi

Inconstantia regis Franciæ.

Parliamentum Londoniis.

Confœderatio.

F

Nauigii dispositio.

Subsidium regi concessum.

mensi episcopo, confederauit sibi Radulphum regem Romanorum. Exercitum etiam in Wasconiam transmittendum, adunari iubens apud Portesmutham, Iohannem de Britannia nepotem suum Comitem Richmundię, eidem pręfecit; dans ei consiliarios, Iohannem de sancto Iohanne, & Robertum Typetot, milites prudentes, & in bellicis rebus expertos. Nauigium etiam ad custodiendum mare in tres classes distinxit; tres præponens ei Admirallios; videl. Gernemuthensibus & cęteris illius partis nauibus, Iohannem de Botecurts: Portesmuthensibus, Wilhelmum de Leybourn: Occidentalibus vero nauibus & Hibernicis, militem quendam de Hibernia oriundum. Hoc anno concessum est regi in subsidium werræ suæ medietas à clero, sexta à ciuibus, & à reliquo populo decima pars bonorum. Fuit autem hoc anno in Anglia maxima annonæ caristia, ita vt pauperes passim afflicti lienteria morerentur.

Eligitur Papa Celestinus.

Eodem anno post vacationem diutinam, electus est in summum Pontificem Petrus de Murrone, qui Monachus de ordine S. Benedicti existens heremiticam duxit vitam. Hic sublimatus in Papam dictus est Celestinus quintus, qui vnam ordinationem in mense Septembri faciens, creauit duodecim Cardinales. Exercitus regis Anglię de Portesmutha circa festum S. Michaelis progrediens, vi ventorum repulsus, applicuit Dortemutham. In crastino vero S. Dionisii captata aura cursu veliuolo ad sanctum Matthæum in Britannia die secundo perueniunt, discedentes à Britannia in crastino sanctorum Crispini & Crispiniani, intrauerunt ostia Girundiæ fluuii à Burdegalia discedentes, per quem ascendentes, captis duabus villis bonis ac muratis, Burgo super mare, ac Blanio, cursu prospero transeuntes, coram Burdegalia Risuncium perueniunt, vbi reddita eis villa, equos suos de nauibus eduxerũt.

Capitur Risuncium.

Wallici insurgunt.

Eodem tempore Wallenses insurgentes contra regem, in diuersis partibus, diuersos sibi principes pręfecerunt. Aquilonares enim, qui circa partes Snowdoniæ habitant, capitaneũ habentes & ducem, quendam de genere Lewlini principis vltimi, Madocum nomine, villam & castrum de Carnaruan combusserunt, magna Anglicorum multitudine (qui nihil tale suspicantes ad nundinas venerunt) interfecta. Occidentales vero Wallenses prępositο sibi quodam, nomine Mailgone, iuuene, in partibus Penbrochiæ & Carmerdin mala plurima perpetrarunt. Quidam etiam Morganus dictus Wallenses australes concitans, Comitem Glouerniæ Gilbertum, qui progenitores suos exhæreditauerat, de terra sua quæ Glamorgan dicitur, expulit & fugauit.

Rex ingreditur Walliam.

Rex Angliæ auditus his rumoribus Walliam ingressus, Edmundum germanum suum, & Henricum Comitem Lincolniæ, qui iam se parabant ad transfretandum in Wasconiam, cum exercitu ad se in Walliam reuocauit. Quibus in die S. Martini appropinquantibus castello Comitis Lincolniæ de Dimby, Wallenses in magna virtute occurrerunt, & conserto graui prælio repulerunt.

Rob. Winchelsee episcopus Cantuariensis creatur.

Robertus de Winchelsee Doctor sacræ theologię à Papa Celestino confirmatus, & in Archiepiscopum Cantuariensem in curia consecratus, Angliam veniens, Iohanni de Monemutha Doctori theologiæ Episcopatum Londinensem auctoritate papali contulit, qui iam vacauerat multis annis.

Quo pacto Celestinus discesserit Papatu.

Celestinus papa se minus sufficientem ad regendum ecclesiam sentiens, de consilio Benedicti Caietani, cessit papatui, edita prius constitutione super cessione pontificum Romanorum. In vigilia natalis Domini apud Neapolim in Papam eligitur Benedictus Caietanus, natione Campanus, de Anagnina ciuitate. Hic Bonifacius octauus vocatus, statim post suam creationem episcopum Ostiensem super quibusdam in pręsentia Cardinalium arguens durissime, pallii vsu priuauit: & nihilominus ab eodem ante restitutionem pallii coronatur. Hic quinto pontificatus sui anno, qui Iubilęus erat, vberes indulgentias limina Apostolorum visitantibus concessit. Sextum librum Decretalium edidit, in quo multa dubia decidit. Nonnullas extrauagantes constitutiones Honorii, Adriani, Innocentii, Clementis & aliorum incorporauit, reprobanda resecauit. De quo prædecessor suus Celestinus, vir vitæ anachoriticæ, eo quod eum ad cedendum papatui subdole induxisset, prophetauit in hunc modum prout fertur: *Ascendisti vt Vulpes, Regnabis vt Leo, Morieris vt Canis.* Et ita sane contigit. nam ipsum papam vt papatui cederet, & vt Papa quilibet cedere possit, constitutionem edere fecit; quam quidem postmodum ipsemet Papa effectus reuocauit. Deinde rigide regẽs generosos quosdã de Columna Cardinales deposuit. Regi Francorum in multis non solum obstitit, sed eum totis viribus deponere insudauit. Igitur senescallus Francię Wilh. de Longareto, vir quidem in agitilibus admodum circumspectus, & fratres de Columna prædicti, fœderatis viribus Bonifaciũ Papam comprehenderunt, & in equum effręnem versa facie ad caudam sine fræno posue-

Prophetia Celestini in Benedictum Papam.

posuerunt, quem sic discurrere vsque ad nouissimum halitum coegerunt, ac tandem fame necauerunt. Sed hæc in sequentibus, cum tempus occurrerit rei gestæ.

Transit annus iste frugibus & fructibus destitutus, ita vt pauperes fame peribāt: *Annalis conclusio.* Anglis subdolus, propter fallacitatem, quæ de Francorum rege & regnis surrepsit, & sollicitus, propter bella parata versus Wasconiam siue Walliam: Romanis varius, propter Papæ Celestini cessionem: Paganis, Saracenis & incredulis in terra sancta quietus, propter Christianorum dissentionem.

Anno gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, qui est annus regni *Acta in Wallia.* regis Edwardi à conquestu primi vicesimus tertius, fuit idem rex ad Natale in Wallia apud Aberton, vbi Archiepiscopum Cantuariensem ad se venientem, misso ei obuiam ad securum conductum faciendum, quodam clerico Iohanne de Berewico, cum manu armata gratiose recepit, & eius fidelitatem, quam ex more tenetur regi facere admissam cum fauore remisit. In die Circumcisionis domini reddita est Iohanni de sancto Iohanne ciuitas Baionensis; quam die præcedenti ceperant nautæ fortiter expugnatam: multosque de ciuibus, quos regi Anglorum aduersari *Acta in Wasconia.* compertum est, prefatus Iohannes captos in Angliam per mare transmisit. Obsidionem vero posuit circa castrum, quod post dies octo cepit, Dominumque asperi Montis, qui id detinuerat, cum aliis custodię mancipauit. Duas etiam galias pulcherrimas, quas ad munimen vrbis rex Francorum fecerat, in vsum suum accepit. Non multum vero post reddita est Anglicis villa sancti Iohannis de Sordes, multasque alias villas & munitiones ceperunt; quibusdam se sponte dedentibus, quibusdam violenter subactis. Auctus est in breui Anglicorum exercitus, multis fraude cognita Gallicorum, ad fidelitatem regis Angliæ reuersis in quatuor millibus peditum, equitibusque ducentis. Rex Anglię eo tempore transito flumine *Acta in Wallia.* de Conewey, vt vlterius progrederetur in Walliam, cum nondum totus comitaretur exercitus, captis bigis & curribus victualibus onustis à Wallensibus, per aliquod tempus penuria coarctatur, ita, vt quousque veniret ad eum reliqua pars exercitus, aquam melle mixtam biberet, paneque cum salsis carnibus vesceretur. Comes Warwici, audito, quod Wallenses in maxima multitudine, in qua- *Probitas Comitis Warvvici.* dam planitie, inter duo nemora se adunassent, assumpta secum electa militia, cum balistariis & sagittariis, de nocte superueniens, eos vndique circumcinxit: qui fixis in terra lanceis, cuspides in oppositum irruentium dirigunt, vt sic se ab impetu equitum tuerentur. Sed Comes inter duos equites posito vno balistario, ac iaculis balistarum magna parte eorum, qui lanceas tenebant, prostratis, cum turma equitum in reliquos irruens, tantam stragem intulit, quanta eis vna vice illata, non creditur temporibus retroactis. Interim rex Angliæ ad compescendas Wallen- *Acta in Wallia.* sium insolentias, castrum in Insula, quæ Anglesey dicitur, construxit, quod bellum Mariscum voluit appellari. Tandem Wallenses reliqui fame consumpti & inedia, ad pacem regis in breui venire coguntur. In hoc tempore succisa sunt nemora in Wallia, quæ belli tempore indigenis præstabant latibula, firmataque sunt castra maritima circa loca. Cito post hoc captus est Madocus prædictus, capitaneus Wallicorum, & Londonias adductus, à quo tempore werræ in Wallia quieuerunt, & Wallenses more Anglicorum pene viuere inceperunt, thesauros congregantes, & rerum damna de cætero formidantes. Eodem anno Carolus germanus regis Fran- *Acta in Wasconia.* ciæ Wasconiam ingressus cum exercitu, Risuncium obsedit, & fugiente eius capitaneo Iohanne de Britannia, cum Roberto Typetot, paucis relictis ad tuitionem villæ militibus, feria quinta in hebdomada Paschæ cepit; militesque ibi repertos, scil. Radulphum de Gorges, Rogerum de Leybourne, & Iohannem de Cretingge, cum aliis militibus tresdecim, & scutiferis trigintatribus, Parisius captiuos transmisit. Occisus est ibi Adam de Cretingge, miles admodum probus, proditione cuiusdam militis, nomine Walteri, cognomento Giffardi; qui factus transfuga, moratus est in Galliis annis multis. Eodem die reddita est Anglicis villa sancti Seueri; cuius capitaneus Hugo de Veer constituitur. Carolus autem, euersis villo & castro Risuncii, sanctum Seuerum (antequam sufficienter muniatur) properat obsidere. Quam in magnum Gallicorum dispendium, qui ibidem fame moriebantur & peste, tenuit præfatus Hugo tresdecim septimanis. Deficientibus tandem his, qui intus erant, per mediationem Comitum de Anudoys & Fuctensis, qui erat cum Carolo, obtenta est treuga dierum quindecim, infra quos liceret obsessis pro subsidio mittere in Baionā, quo deficiente ad terminum prætaxatum, reddita est villa Gallicis, ita, quod salua-

ta sint recedentibus arma cum supellectili sua tota, dato conductu vsque ad duas dietas ab exercitu. Remanentibus vero nulla est illata molestia, sed potius obsides prius abducti Tholossam per Seneschallum regis Francię in villa repositi sunt, restitutis eis omnibus rebus suis. Carolus (positis in villa custodibus) cum exercitu suo reuertitur in Franciam; post cuius discessum infra paucos dies capta est villa ab Anglicis iterato.

Duo Cardinales veniunt in Angliam.

Eodem anno duo Cardinales, Albanensis & Prenestinus, primo ad regem Franciæ, postea ad regem Anglię venerunt; missi à Papa Bonifacio pro pace inter reges & concordia reformanda. Qui circa festum Pentecostes venientes Londonias, ibidem ex mandato regis (adhuc in Wallia existentis) eius præstolabantur aduentum, qui fuit circa festum sancti Petri ad Vincula. Cardinales igitur coram rege nuntium suum prosequentes, & pacem suadentes, treugam duorum annorum petentes, respondenteque rege quod in pacem vel treugam absque regis Romanorum consensu assentire propter fœdus inter eos initum iuramento firmatum non potuit: Rogauerunt regem, vt regis Romanorum consensum petendo inducias impetraret. Rege autem ob reuerentiam curiæ Romanæ, petitioni eorum annuente, circa natiuitatem Virginis gloriosæ in Gallias reuertuntur.

Galli monachū, direpto prioratu Doueria, occidunt.

Circa præsens tempus classis Gallicana Doueriam veniens, emisit prædones, qui spoliato Prioratu & vno Monacho sene occiso, partem magnam oppidi incenderunt; quorum aliqui ante reditum ad naues interfecti sunt; sed plurimi euaserunt. Cito vero post, galia quædam Gallicorum casu quodam ad portum de Hyda appulsa, capta est per Iohannem de Columbariis militem nobilem, nautis qui eam conabantur abducere, interfectis. Nautæ etiam Gernemuthenses Cæsaris burgum in Normannia incendio vastauerunt Cherburgh, spoliataque Abbatia Canonicorum Regularium quendam senem in Angliam adduxerunt. Protesmouthenses quindecim naues Hispanicas onustas mercibus tendentes in Dammonem portum Flandriæ, captas deduxerunt Sandwicum.

Rex Scotiæ fidem violat.

Iohannes rex Scotiæ, homagii & fidelitatis suæ immemor, destinatis ad regem Francorum nuntiis, Wilhelmo sancti Andreæ, & Wilhelmo Dunkelaensi Episcopis, Iohanne de Soules, & Ingelrame de Vmfreuile militibus, clam contra Regem Anglię fœdus iniit; petens in affirmationem negotii, matrimonium contrahi inter filium suum Edwardum, ac nobilem puellam Iohannam filiam Caroli germani regis Francorum; spondens se velle regnum Angliæ totis viribus impugnare, & à werra cum rege Franciæ impedire, sicut in scriptis inter vtrosque reges confectis plenius continetur.

Scoti eligunt 12. pares.

Scoti vero per idem tempus elegerunt sibi duodecim pares; quatuor videlicet Episcopos, quatuor Comites, & quatuor Barones; quorum consilio rex regnum suum gubernare debebat. per quos etiam, vt in hanc consentiret proditionem fuit inductus. Nempe horum consilio, & præcipue Abbatis de Menros, cum ad Parliamentum venisset Regis Angliæ, illicentiatus clam discessit tanquam fugitiuus, ad magnum dedecus personę suæ. Ob quam causam rex Angliæ iussit omnia bona sua mobilia & immobilia, quæ habebat in Anglia, confiscari; qui eo tempore multas villas, & prædia pinguia in Anglia possidebat.

Thomas Turberuile suspenditur.

Per idem tempus miles quidam, dictus Thomas Turberuile, in Wasconia captus est, & Parisius inter alios captiuos detentus. Qui, procurante ciuitatis eiusdem Præposito, liber dimittitur; sponsione iuramento firmata, quod contra regē Angliæ Walliam commoueret. Qui cum venisset in Angliam proditionis conuictus, tractus ac suspensus, dignas luit sceleris sui pœnas. Eo tempore Henricus de Hispania, mortuo nepote suo Sanctio, custos regni Castellæ & filiorum regis tutor efficitur. Iacobus frater Alfonsi quondam regis Arragonię, tradita fratri suo iuniori nomine Frederici Sicilia, regnum Arragoniæ, post mortem fratris accepit, & vxorem ducens filiam Caroli regis Siciliæ, reconciliatur ecclesiæ; obsidibus, quos frater suus tenuerat, liberatis.

Rex cognouit Scotorum perfidiam in hac re.

Rex Angliæ per idem tempus à rege Scotorum (ignorans eorum proditionem) cum auxilium pro werra sua instanter petiisset, & sibi semper responderetur in dubiis, suspectum habens negotium, rogauit; vt ob securitatem vsque ad finem werræ suæ castra tria, videlicet Berwici, Edinburgiæ, & Rokesburgiæ traderentur in manu sua, quæ post werram restitueret, si eos sibi comperisset fideles. Quod cum Scoti facere renuissent, rex de proditione eorum certior, cum exercitu versus Scotiam progressus, disposuit eam vi subiicere, nisi ab his, quæ referebantur, & quę iam in opere ostendebantur, se possent legitime excusare

Per idem tempus, cum maiores Flandriæ, qui Scabini dicuntur in villis, renuissent stare iudicio Comitis in his, propter quæ discordia suborta erat inter eos & communem

munem populum, ad curiam regis Franciæ appellarunt. Vocatus autem Comes à rege, cum Parisios venisset, detentus est ibidem, quousque filiam suam, cum qua filius regis Angliæ matrimonium fuerat (vt dicebatur) contracturus, pro se regi Fräcorum obsidem reddidisset. Circa pręsens tempus fecit rex Angliæ omnia regni monasteria perscrutari, & pecuniam inuentam Londonias apportari, fecitque lanas & coria arrestari: & subsecuta est magna caristia bladi & vini.

Comes Flandriæ arestatur Parisius.

Rex scrutatur Monasteria.

Transit annus iste molestus diuitibus, importabilis pauperibus, propter frugum inopiam magnamque caristiam: Anglicis, Gallicis, Aquitanis, Flandrensibus, atque Scotis turbulentus: Wallicis exitialis, & finis libertatis eorum: Sarracenis & incredulis à Christianorum bello pacificus & quietus.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ millesimo, ducentesimo, nonagesimo septimo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi vicesimus quartus, Petrus & Iacobus de Columna, à Cardinalatu per Papam Bonifacium deponuntur. Circa conuersionem Sancti Pauli, Edmundus germanus regis Anglię, associato sibi Henrico Comite Lincolniæ, cum exercitu valido in Wasconiam transfretauit, cui redditum est feria quinta S. cœnę domini, castrũ de Spera, & postea alia castra plura. Cũ autem appropinquauit Burdegalæ ad reficiendum se cum exercitu, & posuisset in villula quadam nomine Rekele, feria quarta in hebdomada Paschę, Gallicorum exercitus de Burdegala egressus, disposuit ex improuiso, Anglicos tantum per duas leucas ab vrbe distantes, celeriter occupare. Præmoniti aliqualiter Anglici de aduentu hostium, ad bellum se parant, & armati prout articulus temporis permisit, parti occurrerunt aduersæ, consertoque graui prælio, non sine strage multa Gallos cogunt ad vrbem reuerti: quos dum fugientes insequuntur, ingressi sunt duo milites Anglici, fratres domini Petri de Malo Lacu, & tertius Wasco cum duobus vexilliferis, Iohanne de Britannia & Alano la Souche; quos ceperunt Gallici portis clausis. Deuastata vero magna parte suburbii, Edmundus propter quasdam causas arduas reuertitur in Baionam; vbi non multo post in ægritudinem decidens, terminum vitę clausit: cuius corpus emenso dimidio anno per mare aduectum patrię, apud Westmonasterium sepelitur. Post mortem Edmundi, Anglicanus exercitus obsedit vrbem Aquensem, sed penuria victualium coactus discedere, obsidionem amisit. Eo tempore Comes Atrebatensis per regem Francorum missus in Wasconiam, munitiones quasdam de manibus Anglicorum extorsit. Qui vero Burgum super mare tenebant, obsidente eos Domino de Sulliaco, inducias impetrantes, vsque Blanium pro succursu nuncios transmiserunt. Vbi cum nauem victualibus onustam cęteri deducere recusarent, Simon de Monte acuto, miles strenuus & cordatus, per medias galias Gallicorum, quę ad prohibendum transitum nauium fluuium obseruabant, aspirante flatu prospero, vsque Burgum deduxit, quo cognito, soluta obsidione, Dominus de Sulliaco reuertitur in Gallias intento frustratus. Per id tempus rex Anglię immenso coadunato exercitu, venit ad nouum castrum super Tynam; ad quem locum Iohannem regem Scotorum citari fecerat edicto publico, vt de his, quæ sibi debeant obiici responderet. quo ad diem pręfixum nec per se comparente, nec per nuntium se excusante, Rex de consilio suorum decreuit vlterius procedendum. Interim miles quidam, Robertus de Roos, dominus castri de Werk, non obstante fidelitate, quam regi Angliæ iurauerat, ad Scotos transfugit: Super quo germanus eiusdem, Wilhelmus de Roos, regem præmonens, petiuit sibi mitti subsidium, quo posset castrum defendere contra Scotos. Misit rex illuc viros mille: qui recepti in villa quadam dicta *Prestfen*, omnes eadem nocte à Scotis; quorum capitaneus erat prefatus transfuga, Robertus de Roos, interfecti sunt; exceptis paucis qui dilapsi sunt fuga. Quo audito, mox rex cum exercitu ad castrum illud properat, gauisus in hoc, vt fertur, quod Scoti prima cœperunt hostilia exercere. Rex itaque, apud prędictum castrum, Paschalem solemnitatem peregit. Quo tempore, septem Comites Scotiæ, videlicet, de Bowan, de Menteth, de Stradeherne, de Lewenes, de Roos, de Athel, de Mar, ac Iohannes filius Iohannis Comin de Badenau, collecto exercitu valido in valle Anandiæ, feria secunda Paschæ Angliam ingressi, vastabant omnia cæde & incendio, non parcentes ætati vel sexui: venientes Carleolum vrbem, ipsam obsidione cinxerunt. Combusto autem suburbio, cum ad portam ciuitatis cremabilia congererent, nobilis quidam de Galwidia, dum portæ ciuitatis appropinquaret, ignoto ferro ab his, qui super portam erant, attrahitur; confossusque lanceis enecatur. In carcere vero ciuitatis, quidam explorator detentus,

Acta in Wasconia.

Probitas Simonis de monte acuto.

Rex proficiscitur versus Scotiam.

 cum

cum aduentum suorum audisset, carcerem incendit: Cuius igne flatu venti in domos alios delato, vrbis pars magna crematur. viri tamen & mulieres ad muros concurrentes, lapidibus & telis Scotos à muris propulsant, vrbem viriliter defendentes. Scoti videntes nil se proficere, feria quarta omissa obsidione, in Scotiam redierunt.

Rex Angliæ capit Berwicum.

Eadem die scilicet feria quarta in hebdomada Paschæ, Rex cum exercitu progrediens, transito flumine, quod Tweda dicitur, Scotiam est ingressus, & Burgenses Berwici ad pacem inuitans, per vnum diem integrum expectauit. Quibus ad pacem venire nolentibus, cœpit in die veneris villæ appropinquare, fixis tentoriis in domo monialium de Caldestreme; à qua distabat villa Berwici per dimidiam tantum leucam. Aduenerunt autem & viginti quatuor naues Angliæ; quarum nautæ incalescente sole exercitum regni in quadam planitie pręparatum conspicientes, vbi rex nouos milites fecerat, æstimantes Regem velle dare insultum, portum ingressi, & ad terram applicantes, conflictum ineunt cum villanis; vbi quatuor nauibus perditis, cęteræ cum refluxu saluæ & integrę retrahuntur. Diuulgato autem in exercitu facto nautarum, Rex apertę terræ transgressus sine difficultate fossatum, quod Scoti fecerant, villam occupauit; vnico tantum de suis militibus interfecto. Mercatores Flandrenses, qui in villa eadem domum ad modum turris habebant fortissimam, iacula mittentes in Anglicos & pila, Richardum de Cornubia fratrem Comitis de Cornubia, militem strenuum casualiter spiculo traiecerunt; ad quos cum non de facili pateret accessus, allato igne incendio suffocantur. Eadem nocte dormiuit rex in castro; quod redditum est eidem, saluis vita & membris his, qui in eo erant, & præstito iuramento, quod contra Regem Angliæ arma de cætero non portarent. Omnesque, quo volebant, abire permittuntur, excepto eorum capitaneo Wilhelmo, quem secum retinuit vsque ad finem werræ. Et confestim iussit rex fodi profundam fossam inter Scotos & Berwicum, qui esset terrori hostibus, & eosdem arctaret ab incursibus repentinis. Cumque rex villam Berwici nouo fossato muniret, circa ingressum mensis Aprilis, venerunt ad eum gardianus & lector Fratrum Minorum de Rockesburg, deferentes literas Iohannis regis Scotiæ, tenorem huiuscemodi continentes.

Rex Scotiæ reddit homagium.

Magnifico Principi Domino Edwardo Dei gratia regi Angliæ, Iohannes eadem gratia Scotiæ rex. Cum vos ac illi de regno vestro, non ignorantibus vobis, vel ignorare non debentibus, per violentam potentiam nobis ac regni nostri incolis graues, imo intolerabiles iniurias, contemptus & grauamina, necnon & damna enormia contra nostras & regni nostri libertates, ac contra dominium & iustitiam notorie ac frequenter intuleritis, nostra extra regnum ad leuem quamcunque suggestionem pro libitu vestræ voluntatis citando, & indebite vexando castra nostra, & terras & possessiones nostras infra regnum nostrum sine nostris demeritis, occupando bona nostra ac subditorum nostrorum, tam per terram quam per mare rapiendo, & infra regnum vestrum receptando, mercatores, & alios regni nostri incolas occidendo hominesque nostros de regno nostro violenter abducendo, ipsosque ibidem detinendo & incarcerando; super quibus reformandis, nuntios nostros sæpe transmisimus; quę non solum adhuc remanent incorrecta, verum etiam de die in diem per vos & vestros prioribus deteriora cumulantur. Vos namque iam cum innumerabili multitudine armatorum, vestro exercitu publice conuocato, ad exhæredandum nos & Regni nostri incolas, fines regni nostri hostiliter accessistis, & vltra progredientes, in regno nostro strages & incendia, necnon insultus & inuasiones violentas, tam per terram quam per mare commisistis inhumane: Nos dictas iniurias, contemptus, grauamina, & damna, necnon & hostiles impugnationes vlterius sustinere non valentes, nec in fidelitate & homagio vestro, licet per violentam impressionem impressam extortis, manendo contra nos etiam ad defensionem nostram, & regni nostri, cuius defensioni & tuitioni vinculo iuramenti sumus astricti, nos volentes erigere fidelitatem & homagium, tam à nobis, quam ab aliis quibuscunq; regni nostri incolis, fidelibus nostris, ratione terrarum, quas in vestro regno tenebant, & etiam ratione menagii, seu retentionis vestræ, nomine nostro ac nomine eorundem omnium & singulorum vobis reddimus per præsentes. Rex Angliæ audita præsenti litera, resignationem homagii sui admisit, & Cancellario præcepit hanc literam registrari ad perpetuam memoriam. Interim comites Scotię nominati superius, ad eorum comitiua apud castrum de Rodeworth coadunati, profecti sunt in Angliam, & vastantes omnia cæde & incendio, vsque ad prioratum Hangustaldensem, & in eodem, fugientibus canonicis, se quarto idus

to idus Aprilis receperunt. Mane vero facto prioratum cum tota villa incendio destruxerunt. Progressi inde ad domum monialium de Ramelay, domibusque quibusdam (salua ecclesia) incensis, cum ingenti præda in Scotiam reuertuntur. Eodem tempore Patricius Comes de Dunbar ad Regem Angliæ veniens, se eidem cum tota sua potestate subdidit. Castrum de Dunbar in festo sancti Martini, obsessum à Scotis, fraude quorundam in eo existentium redditum est eisdem. Pro quo recuperando misit Rex Iohannem Surreyæ & Southsexiæ, & Wilhelmum Warwici comites, cum militia magna valde. Quibus superueniens Scotorum exercitus, vt obsessis ferret auxilium, excipitur pugna dura. Effugientibus tantum Scotis, insequuntur Anglici per octo milliaria, fere vsque ad forestam de Selebarke, stragem nimiam inferentes, ita, vt occisorum numerus ad decem millia hominum fuerat æstimatus. Sabbato sequente, videlicet decimo octauo calendas Maii, regi aduenienti redditum est castrum, in quo capti sunt comites tres, de Menetez, & de Ascales, & de Roos; Barones vero sex, Ioannes Comin iunior, Wilhelmus de sancto Claro, Richardus Siwardus senior, Io. de Hinc maritimo, Alexander de Muramia, Edmundus Comin de Killebrid, cum aliis militibus 29. clericis duobus, & scutiferis octuaginta tribus, quos ad diuersa castra Angliæ rex transmisit in custodia detinendos. Post captionem castri de Dunbar paucis diebus interpositis, accessit Rex castrum Rokesburgiæ, quod statim redditum est ei à Senescallo Scotiæ, saluis vita & membris sibi & suis, qui secum erant in castro. Deinde progreditur ad castrum Puellarum, quod octo diebus obsidione expugnatum est, custodibus eius vita & membris concessis. Veneruntque ibi Wallenses ad Regem pedites in magna multitudine, & remisit rex fere in eodem numero Anglicos pedites fatigatos. Accedens deinde ad castrum de Stryuelin, vacuum illud inuenit, custodibus dilapsis in fugam. Illuc cum militia sua de Hibernia, venit Comes Vltoniæ in subsidium Regis nostri. Rex autem mare Scoticanum trãsgressus, venit ad villam S. Iohannis de Port, in festo S. Iohan. Baptistæ, vbi solemnitate peracta, per aliquot dies mansit.

Scoti comburunt Hexam.
Strages Scotorũ, & castrum Dũbar Scotis proditum.
Nota de captiuis.
Castrum de Rokesburg capitur.
Castrum de Edinburgh.
Castrum de Striuelyn.

Dum hæc agerentur, videns Iohannes Scotorum Rex, quia non haberet potestatem resistendi, missis ad Regem Angliæ nunciis, pacem & misericordiam implorauit. Cui rex benigne annuens, remandauit, vt ad castrum de Brithin cum magnatibus terræ suæ veniret, cum his, quos Rex illuc mitteret nuncios, infra dies quindecim tractaturus. Misitque illuc Rex Anthonium Dunelmensem Episcopum, cum plena potestate regia: ad quem venerunt infra præscriptum tempus, Rex Scotorum magnatesque sui. Qui post multos variosque tractatus, nude & pure subiecerunt se, & Regnum Scotiæ Regiæ voluntati. Pro qua submissione obseruanda Iohannes Rex Scotiæ filium suum obsidem tradidit, litterasq; confecit, continentes in Gallico hunc tenorem:

Rex Scotorum pacem impetrat.
Subiectio Scotorum.

Iohannes Dei gratia Rex Scotiæ omnibus præsentes literas visuris vel audituris salutem. Quia nos per malum consilium falsumque, simplicitatemque nostram, grauiter offendimus & prouocauimus dominum nostrum Edwardum Dei gratia Regem Angliæ, dominum Hiberniæ, Ducem Aquitaniæ, videlicet in eo, quod existentes & manentes in fide sua & suo homagio, alligauimus nos Regi Franciæ, qui tunc hostis eius erat, & adhuc est: matrimonium procurantes fieri cum filia domini Caroli fratris eius, & vt dominum nostrum grauaremus, regemque Franciæ iuuaremus cum omni potestate nostra per guerram modisque aliis. Deinde per nostrum peruersum consilium antedictum, diffidauimus dominum nostrum Regem Angliæ, & posuimus nos extra fidem & homagium suum, & misimus gentes nostras in terram suam Angliæ, ad incendia facienda, & prædas abducendas, homicidia & alia damna plurima perpetranda: & terram Scotiæ, quæ est de feodo suo, contra eum muniendo, ponentes & stabilientes gentes armatas in villis, castris, & alibi, ad defendendum terram contra eum de feodo suo; pro quibus transgressionibus, dominus noster Rex Angliæ antedictus, ingressus terram Scotiæ in fortitudine sua, eam conquisiuit, & cepit, non obstante omni eo, quod facere potuimus contra eum, sicut potest de iure facere tanquam dominus de feodo suo, quia nos ei homagium nostrum reddidimus, & fecimus rebellionem antedictam. Nos igitur existentes adhuc in plena potestate nostra, & libera voluntate, reddimus ei terram Scotiæ, & gentem totam cum homagiis. In cuius rei testimonium fecimus fieri has literas patentes. Dat. apud Brithin decimo die Iulii, Regni nostro anno quarto. Consignata litera, factoque sigillo communi regni Scotiæ, processit Rex, vt videret montana Scotiæ, præcedente

eum semper per vnam diætam episcopo Dunelmensi. Cumq; transisset Morauiam, & peruenisset vsque Eilgni, omnia videns esse pacata, conuerso itinere reuertitur Berwicum. In redeundo autem transiuit per Abbatiam de Scone, vbi sublato lapide, quo Reges Scotorum tempore coronationis solebant vti pro throno, vsque Westmonasterium transtulit illum, iubens inde fieri celebrantium cathedram sacerdotum. Eo tempore Rex apud Berwicum conuocato parliamento, omnium magnatum Scotiæ fidelitates recepit, & homagia, qui ad rei gestæ memoriam perpetuam confecerunt super hoc literas patentes eorum sigillis munitas, continentes in Gallico hunc tenorem:

Thronus regis Scotiæ lapis fuit, quem erexit.

Parliamentum apud Berwicū.

Litera Scotorum de fidelitate seruanda.

Omnibus præsentes literas visuris vel audituris, Ioannes Comin de Badenauz. &c. Qui ad fidem & voluntatem Illustrissimi Principis, ac charissimi Domini nostri Edwardi, Dei gratia Regis Angliæ, Domini Hiberniæ, ac ducis Aquitanniæ venimus, promittimus pro nobis, & heredibus nostris, sub pœna corporum nostrorum & castellorum, ac omnium quæ habere possumus, quod nos seruiemus ei bene & fideliter contra omnes gentes, quæ viuere & mori possunt, omnibus vicibus, quibus requiremur vel præmoniemur per antedictum dominum nostrum Regem Angliæ, vel heredes suos. Et quod nos non sciemus damnum eorum, quin illud impediemus omnibus viribus nostris, & eos præmoniemus. Et ad ista tenenda & seruanda obligamus nos, & heredes nostros, & omnia bona nostra. Insuper & iuramus tactis sacrosanctis Euangeliis, & postea nos omnes, & quilibet nostrum, per se fecit homagium dicto domino nostro regi Angliæ in hæc verba. Ego vester homo ligius efficior de vita & membris, ac terreno honore, contra omnes homines, qui possunt viuere & mori. Et idem dominus noster Rex recepit hoc homagium sub his verbis. Nos illud recipimus pro terris, quibus estis seisiti, saluo iure nostro aut alterius, & exceptis terris, quas Iohannes de Balliolo quondam Rex Scotiæ nobis contulit, postquam nos ei regnum Scotiæ liberauimus, si forte aliquas terras dedit. Insuper nos omnes & singuli nostrum per se fecimus fidelitatem domino nostro Regi prædicto, in his verbis: Ero fidelis & legalis, fidemque & legalitatem seruabo Edwardo Regi Angliæ, & heredibus suis, de vita & membris, & terreno honore, contra omnes qui possunt viuere & mori: & nunquam pro aliquo portabo arma, nec ero in consilio vel auxilio contra eum, vel heredes suos, in aliquo casu qui possit contingere, sed fideliter recognoscam, & fideliter faciam seruitia, quæ pertinent ad tenementum, quod de eo tenere clamito; sic me Deus adiuuet, & omnes sancti eius. In harum rerum testimonium factæ sunt istæ literæ patentes, & sigillis nostris signatæ. Dat. apud Berwicum, Anno regni Regis Angliæ Edwardi domini nostri vicesimo quinto.

De iuramento Scotorum.

His itaque gestis ordinauit Rex custodem Scotiæ, Iohannem de Warenna Surreyæ & Southsexiæ comitem, thesaurarium Hugonem de Cressyngham, iustitiarium Wilhelmum de Ormesby: cui mandauit Rex, vt omnes tenentes de Rege terras aliquas vocaret, & eorum homagia fidelitatesque reciperet. Iohannem vero Scotiæ quondam Regem, misit Londonias ad turrim, assignata sibi decēte familia, liberumque concessit exitum ad viginti milliaria circa vrbem. Iohannem vero Comin de Badenhau, & alium de Lowan, ceterosque terræ illius magnates, transtulit in Angliam vltra Trentam, sub pœna capitis reditum in Scotiam interdicens, quousque gwerra sua cum Rege Franciæ finiretur. Post hæc rex Angliæ profectus in Angliam, apud sanctum Edmundum parliamentum tenuit in crastino animarum, in quo à ciuitatibus & burgis concessa est regi octaua, à populo vero reliquo duodecima pars bonorum. Clerus ob constitutionem Bonifacii Papæ hoc anno editam, quæ prohibet sub pœna excommunicationis, ne talliæ vel exactiones à clero per sæculares principes quocunque modo exigantur, vel eis soluantur de rebus ecclesiæ, regi pro guerra sua petenti subsidium denegauit. Rex autem vt de meliori responso deliberarent, negotium in aliud parliamentum tenendum Londoniis in crastino sancti Hilarii distulit. Hoc anno frater Petrus de Murrone quondam Papa Celestinus, per Bonifacium Papam captus, & in arcta detentus custodia, soluto præsentis vitæ ergastulo ad cœlestia regna migrauit. Eo tempore duo filii Blanchæ, vxoris quondam Ferrandi, hæredes regni Castellæ, videlicet Alfonsus & Ferrandus, audita morte patrui sui Sanctii, Hispanias petunt; & confœderato sibi Iacobo Rege Arragoniæ, regnum Legionense acquirūt, quod Alfonsus primogenitus patruo suo Iohanni, qui in eius auxilium venerat, contulit; vt illud de se teneret in feodum. Guido Comes Flandrensis multis à Rege Francorum iniuriis lacessitus, confœderans se Regi Anglorum, homagio Regis Francorum

Rex Scotiæ mittitur Londonias.

De parliamento apud sanctum Edmundum.

Celestinus olim Papa moritur.

Hispania.

Comes Flandriæ confœderatur cum Anglis.

rum

renunciauit per nuncios ad hoc missos. Vrbs Apamia hoc anno proprium recepit Episcopum, à Tholosano episcopatu per Papam Bonifacium separata; sed cito post Lodowicus filius Regis Siciliæ Episcopus factus episcopatum tenuit reunitum.

Cardinalis venit ad Regem.

Circa istud tempus Cardinalis Albanensis reuersus in Angliam, Regem apud Berwicum adiit, responsum requirens de treuga, quæ concessa non fuerat propter confœderationem cum Rege Romanorum, à quo Regi Angliæ tesponsum fuit, & per Regem Cardinali, quod ipse in treugam noluit assentire. Reuersusque est Cardinalis in Gallias, intentione sua in hac parte frustratus.

Discordia Oxoniæ coorta.

Hoc anno suborta est discordia grandis Oxoniæ inter clericos & laicos, propter duos garciones diuersarum patriarum, qui pro leui causa ad pugnandum sunt accensi. Nam dum quidam ratione patriæ vnum iuuare laborarent, quidam alium nituntur manu tenere & fauere, translata est pugna ad fautores partium diuersarum. In tantumque creuit seditio, vt tam clerici quam laici euacuatis domibus ad pugnam accurrerēt glomeratim. Dum autem clerici de suis hospitiis egressi fuissent, cognoscentes vespillones laici nullos vel saltem paucos remansisse domi apud hospitia clericorum, intrant habitacula, & bona diuersimoda asportant, damnum clericis irrecuperabile ingerentes. In hac pugna peremptus est dominus Fulco de Neyrmeth, rector Ecclesiæ de Pycheleston, & plures alii de vtraque secta. Audita huius facti querela, dominus rex iussit iustitiariis villam adire, pacem reformare, homicidas iudicialiter condemnare. Qui venientes Oxonias, burgenses compulerunt soluere pro damnis factis clericis ducentas libras.

Annalis conclusio.

Transit annus iste asper incolis frugum parcitate: Scotis pernitiosus pro nimia falsitate; ob quam causam eorum Rex priuatur regia maiestate: Anglis sollicitus & damnosus pro expensarum nimia grauitate.

Natale celebrat Londoniis.

Anno gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo octauo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus quintus, fuit idem Rex ad natale Londoniis, vbi post festum Epiphaniæ Elizabeth filia Regis Angliæ connubio iungitur Iohanni filio comitis Holandiæ & heredi. Quem pro hereditate patris, nuper occisi, assequenda vna cum vxore, conducente eos Humfredo de Boun, Herefordiæ & Estsexiæ comite, remisit Rex Angliæ cum honore. Parliamentū coactum est Londoniis, post festum sancti Hilarii, in quo clero in denegatione persistente subsidii, Rex ipsum à sua protectione exclusit.

Clerus excluditur à protectione Regis.

Pro qua tamen redimenda multi per se, multi vero per mediatores, Regi bonorum suorum dederunt postea quintam partem. Rex Archiediscopum rigidiorem comperiens, terras eius omnes scisiuit, & de bonis eiusdem debita in rotulis Scaccarii inuenta præcepit cum celeritate leuari. Nam idem Archiepiscopus de consensu cleri procurauerat à Papa inhibitionem, ne quis clericorum Regem respiceret de bonis Ecclesiæ.

Angli parantur in Wasconiam.

Feria quinta ante Purificationem Comes Lincolniensis, & Ioannes de sancto Iohanne de Baiona, versus Bellagardam, quæ obsessa à Comite Atrebatensi penuria victualium laborabat, progredientes, vt eiusdem de victualibus prouiderent, cum appropinquarent syluæ, quæ per tria milliaria loco præfato distabat, in duas se acies diuiserunt; quarum primam ducebat Iohannes de sancto Iohanne; secundæ vero ptæerat ipse Comes. Iohannes itaque de sancto Iohanne, suaque acies transita sylua cum egrederetur in campi planitiem, obuiam habuit Comitem Atrebatensem; qui cum præstolabatur cum magno exercitu, vbi statim commisso prœlio, subtrahente se comite Lincolniensi pauci vincuntur à pluribus. Capti sunt ibi Iohannes de sancto Iohanne, Wilhelmus de Mortuomari, Wilhelmus de Bermengham, cum aliis militibus octo, scutiferisque nonnullis. Quos omnes transmisit Comes Atrebatensis Parisius in pompam triumphi. Comes vero Lincolniensis cum suis Baionam reuertitur.

Augetur tributum de lana.

Hoc anno auxit Rex tributum de lanis accipiens de quolibet sacco quadraginta solidos, cum prius vltra marcam dimidiam non daretur. In festo sancti Matthæi Rex conuocatis quibusdam terræ maiorib. apud Sarum, rogauit eos, vt eorum aliqui in Wasconiam transfretarent. quibus renuntibus, cœpit inter Regem & suos discordia popularis.

Citatiō omnium seruientiū Regis.

Rex prouide citari fecit omnes, qui sibi seruitium debebant, cæterosque omnes, qui viginti libratas terras & amplius tenebant, vt parati essent Londoniis in festo sancti Petri ad Vincula, cum equis & armis, transfretaturi cum eo, & Regis stipendiis militaturi.

Cardinales indicunt treugas.

Interim Cardinales, qui à domino Papa missi fuerant, pro pace reformanda inter Reges, indicentes, duorum annorum treugam inter eos auctoritate Papali, nihil proficere potuerunt. Iohannes per id temporis, cui Alfonsus regnum Legionense contulerat, ab hostibus capitur; pro cuius redemptione Alfonsus reddidit iam in Hispania conqui-

sita.

Ingratitudo.

sita. Iohannes itaque liberatus à carcere, regnum Legionense reddidit aduersariis, & tanquam spreto redemptore suo, hostibus se coniunxit. Alfonsus igitur omnium destitutus subsidio, fratrem suum Ferdinandum pro auxilio petendo, primo in Franciam, deinde ad Romanam transmisit curiam. Sed ex neutra parte aliquid reportauit.

Discordia inter Papam & Cardinales.

Per hoc tempus Cardinales de Columna, per Papam Bonifacium depositi ad vrbem se conferunt Nepesinam. Cōtra quos damnatos tanquam schismaticos & excommunicatos, Papa viros bellatores in Italia cruce signauit. Eodē tēpore Philipp. rex Francorum Flandriā in manu potenti ingressus, villā insularū obsedit, suburbium destruens, & totam deuastans per circuitum regionem: Comes vero Atrebatensis de Wasconia reuersus, & ingressus Flandriam, commisso bello iuxta Furnas, cepit; & cito post Regi Francorum villa redditur insularum.

Flandrēses affliguntur.

VVilhelmus VValeys incitat Scotos ad rebellandum.

Eodem anno mense Maio cœperunt Scoti, instigante eos Wilhelmo Waleys (qui, vt fertur, latro publicus fuerat) rebellare. Iustitiarius Scotiæ Wilhelmus de Ormesby præceptum Regis exequens, multos, qui Regi Angliæ homagium & fidelitatem facere recusabant, exilio condemnauit. Qui præfatum Wilhelmum Waleys sibi in principem eligentes, associato sibi Wilhelmo Dulgas, qui in reddendo castrum Berwici se Regi dederat, in magnam turmam creuerunt. Comite autem Surreyæ, & thesaurario in Anglia consistentibus, Wilhelmum de Ormesby Iustitiarium, apud Scone opprimere cogitabant. Sed ille, licet præmonitus, suis omnibus pene relictis ad spolia hostium eorum vix euasit insidias. Wilhelmus igitur Waleys, cum suis palam debacchando in Anglicos, quoscunque inuenire potuit, trucidauit. De quibus viros religiosos ligatis ad dorsum manibus, coegit saltare in fluuium; eorum submersionem in ludibrium conuertendo. Rex commotione audita, pro veritate inquirenda misit Episcopum Dunelmensem; qui veritate comperta, rediens Regem de omnibus informauit.

Afflictio Flandrensium.

Medio tempore, rex audiens afflictionem Flandrensium, doluit vehementer, habens maxime cordi iter in Flandriam ad iuuandum amicum suum Comitem. Militiam totam vltra fluuium, qui Trenta dicitur, assignauit Comiti de Warenna; præcipiens, vt Scotorum audaciam celerius reprimeret, & auctores mali debita iustitia castigaret. Scripsit etiam Iohanni Comin de Badenau, & Comiti de Bowan, vt memores fidelitatis suæ reuerterentur in Scotiam, & populi sui suscitatum iam tumultum sedarent. Qui iuxta mandatum acceptum in Scotiam reuertentes, quæ pacis erant, segniter exequuntur.

Comes de VVarena proficiscitur in Scotiam.

Comes de Warena in prouincia Eboraci coadiuuans exercitum, nepotem suū Henricum de Percy, cum militia communitatis Carleoli præmisit in Scotiam. Qui vsque ad villam de Are profectus, Galwidienses ad pacem Regis admittere disponebat. Audito autem, quod Scotorum exercitus erat iuxta Irwine, quod inde ad quatuor milliaria distabat, illuc profectus, vidit vltra quendam lacum Scotorum exercitum considentem; in quo capitanei erant episcopus Glascuensis, Andreas de Morima, Senescallus Scotiæ, & Wilhelmus Waleys. Miles autem quidam strenuus, nomine Richardus de Liuidi, qui Regi Angliæ nunquam homagium fecerat, relictis Scotis factus transfuga, se statim Anglicis sociauit. Reliqui pacem petentes dediderunt se, saluis eis via & membris, catallis & terris; ita vt omnia vsque in hanc diem essent simpliciter condonata. Quam pacem promissis obsidibus, & scripto confecto, admisit Henricus; si tamen hoc Regi placeret. Qui super hoc consultus, ne accepto impediretur itinere, annuit postulatis.

Reddunt se quidam Scoti.

Adueniente Comite Warennæ, cum Scoti tergiuersando de die in diem transferrent obsides reddere, & Wilhelmus Waleys interim populum adunaret, arbitrantes se Anglici proditos dum Scotos inuadere disponunt: Episcopus Glascuensis, & Wilhelmus Dulgas, ne proditionis notam incurrerent, se in sui excusationem protinus dediderunt; de quibus Episcopus in castro de Rokesburgia, Wilhelmus vero in castro Berwici custodiæ mancipantur.

De parliamento.

Parliamentum factum est hoc anno Londoniis in festo S. Petri ad Vincula; vbi in primis Rex recepit Archiepiscopum in gratiam suam; omnibus, quæ eius erant, restitutis eidem. Deinde præcepit magnatibus, qui tunc aderant, vt fidelitatem filio suo facerent, ipsumq; regni heredem & suum, futurum recognoscerent dominum.

Rex parat ire in Flandriam.

Rex vero de exactionibus in regno factis per necessitates guerrarum diuersarum se erga populum excusauit. Comes vero Marescalli & Herefordensis se subtrahentes, cum vocarentur, vt sua officia transeundo in Flandriam exercerent, se super hoc per nuncios excusabant. Denique Rex ipse funere fratris sui, anno præterito in Wasconia defuncti, apud Westmonasterium sepultis honorifice vsque ad sanctum Albanum proficiscitur, vbi de discretorum consilio Radulphum de Moynhermer militem, quem filia sua Iohanna

hanna

hanna comitissa Glouerniæ, clam maritum accepit, in grauem patris offensam, de castro Bristolliæ fecit educi, & vxori suæ reddi; restituens eis omnes terras ad comitatum Glouerniȩ spectantes, seruitium quinquaginta militum in Flandria imponens eisdē. Liberauit etiā de carcere comites de Ascales & Menteth, & Iohannē Comyn, cū quibusdā aliis militib. de Scotia, qui in castro de Dunbar capti fuerant, vt secum in Flandria militarent. Collecto deniq; exercitu, qualem habere potuit, Thoma de Berkely Constabulario, & Galfrido de Monibilza Marescallo factis, versus mare in Flandriam profecturus iter suum dirigit, atq; iuxta Wynchelseyam, vbi portum elegerat, consedit; milites virosq; bellatores de diuersis partibus ad se confluentes per dies aliquot expectando. Dum rex moraretur ibidem, quadam die ad portum ire disposuit, consideraturus nauigium, quod adunatū fuerat pro exercitu suo in Flandriā transuehendo. Villa autem de Wynchelseya, vbi portus erat, super montem sita est præruptæ altitudinis, ex eo latere, quo vel mare respicit, vel imminet nauium stationi; vnde via, quæ apertæ villæ deducit ad portum, non in directum, ne nimia decliuitate descendentes in præcipitium vel ascendentes, repere potius manibus, quā ambulare cogat, tenditur: sed obliquata in latus, nunc ad vnam partem, nunc ad aliam sinuosis flexib. sæpius recuruatur. Cingitur nihilominus villa non muro lapideo, sed aggere terra facto, ac super latus hoc præruptum in modum nemorum ad humanæ staturæ altitudinem erecto; inter cuius propugnacula patet ad naues aspectus. Ingressus itaque Rex villam, cum iuxta hæc obequitaret aggeris propugnacula, contuendo classem in imo statutam, contigit, vt molendino cuidam, quod vento agebatur (quorum in villa illa sunt plurima) appropinquaret. Equus vero regis strepitu velorū citatius circumactorū à vento territus, dū progredi refugit, & à Rege, vt ꝓgrederetur, nūc flagelli (ꝙ manu gestabat) ictibus, nunc subditis calcaribus vrgeretur, à latere aggeris propugnacula transiliuit; super quo tam equitum, quam peditum multitudo, quæ vel Regem sequebatur, vel ipsum visura conuenerat, nemine aliud æstimare valente, nisi quod Rex non comparens præcipitio in hoc saltu perisset, stabat admodum stupefacta. Sed diuina disponente virtute, equus à tanta altitudine in via, quam descripsimus, pedibus recipitur; in qua ex recenti pluuia aliqualiter resoluta in lutum, licet lubricando laberetur ad spacium duodecim pedum, non tamen cecidit; sed per habenam alteram à Rege paululum regiratus, directe ascendit ad portam, per quam rege ingresso incolumi, populus qui astabat, admiratione & gaudio multo repletur, super se solum diuinum in Regis salute miraculum contemplando. Rege moram adhuc faciente apud Wynchelseyam, venerunt ad eum nuncii ex parte comitum sui regni petitiones in scriptis huiusmodi proponentes.

Miraculum de regis saluatione.

Hæc sunt nocumenta, quæ Archiepiscopi, Episcopi, Abbates & Priores, Comites & Barones, & tota terræ communitas monstrant domino nostro Regi, & humiliter rogant eum, vt ea ad honorem suum & saluationem populi sui velit corrigere & emendare.

Petitiones communitatis regni directa regi.

In primis videtur toti communitati terræ, quod præmonitio facta eis per breue Domini nostri Regis non erat satis sufficiens; quia non exprimebatur certus locus, quo debebant ire; quia secundum locum oportebat facere prouidentiam, & pecuniam habere. Et siue deberent seruitium facere siue non: quia dictum est communiter, quod dominus noster vult transfretare in Flandriam, videtur toti communitati, quod ibi non debent aliquod seruitiū facere; quia nec ipsi, nec prȩdecessores sui seu progenitores vnquā fecerunt seruitium in terra illa. Et quamuis ita esset, quod deberent ibi seruitium facere, vt alibi; tamen non habent facultatem faciendi; quia nimis afflicti sunt per diuersa talliagia, auxilia, prisas, videlicet de frumentis, auenis, braseo, lanis, coriis, bobus, vaccis, carnibus salsis, sine solutione alicuius denarii, de quibus se debuerant sustentasse. Propter hoc dicunt, quod auxilium non possunt facere propter paupertatem, in qua sunt, propter tallagia & prisas antedictas, quia vix habent vnde se sustentent, & multi sunt, qui nullam sustentationem habent, nec terras suas colere possunt. Propter hæc tota terræ communitas sentit se valde grauatam, quia non tractantur secundum leges & consuetudines terrȩ, secundum quas tractari antecessores sui solebant habere, sed voluntarie excluduntur. Sentiunt etiam se multi grauatos super hoc, quod solebant tractari secundum articulos contentos in magna charta, cuius articuli omnes sunt omissi, in maius damnum populo vniuerso. Propter quod rogant dominum nostrum Regem, quod velit ista corrigere ad honorem suum, & populi sui saluationem. ¶Propter hæc communitas terræ sentit se nimis gra-

Accusatio communitatis.

grauatam de assisa forestæ, quæ non est custodita sicut consueuit; nec charta forestæ obseruatur, sed fiunt attachiamenta pro libitu extra assisam, aliter quam fieri consueuit. Præterea tota communitas sentit se grauatam de vectigali lanarum, quod nimis est onerosum, videlicet de quolibet sacco quadraginta solidos, & de lana fracta, de quolibet sacco septem marcas: lana enim Angliæ ascendit fere ad valorem medietatis totius terræ: & vectigal, quod inde soluitur, ascendit ad quintam partem valoris totius terræ. Quia vero communitas optat honorem & salutem domino nostro Regi, sicut tenetur velle, non videtur eis, quod sit ad bonum Regis, quod transeat in Flandriam; nisi plus esset assecuratus de Flandrensibus, pro se, & pro gente sua, & simul cum hoc propter terram Scotiæ, quæ rebellare incipit, ipso existente in terra, & æstimant, quod peius facient, cum certificati fuerint, quod Rex mare transierit. Nec solum pro terra Scotiæ, sed etiam pro terris aliis, quæ non sunt adhuc modo debito stabilitatæ.

De Regis responsione.

Has petitiones cum Rex apud Odemer iuxta Wynchelseyam recepisset, respondit, se talibus non posse sine suo consilio respondere; cuius pars aliqua iam trãsit in Flandriam, pars vero aliqua Londoniis est relicta. Rogauit autem per eosdem nuncios præfatos comites, quod si secum transire nollent, saltem regno suo in sua absentia non nocerent: sperabat enim (Deo fauente) reuerti, & regnum suum debito modo obtinere.

Acta in Wasconia.

Hac æstate comes Lincolniensis, & qui cum eo erant in Wasconia, amouerunt obsidionem, quæ posita fuerat circa villã sanctæ Catharinæ, fugatis, qui eam obsederant, Tholosanis; in quorum terris incendia & deprædationes multas fecerunt. Duodecimo calendas Septembris Rex Angliæ naues ingressus indissoluta classe sulcato mari, sexto die sequente applicuit in Flandria, receptus in quadam villa iuxta portum quæ vocatur Sclusa. Quo tempore nautæ Portesmuthenses & Gernemuthenses, mutuo flagitante odio, euacuatis nauibus ab his rebus, quæ erant militum, commiserunt ad inuicem grauem pugnam, sed succumbentibus Gernemuthensibus de nauibus eorum viginti quinq; incendio consumuntur.

Rex transit in Flandriam.

Rex vero Angliæ ad Burgiam veniens, assensum villanorum in conditiones inter ipsum & comitem initas, petiuit ex parte sua, & comitis, medietatem expensarum, offerens ad muniendam cingendamque villam fossato. Quæ cum villani renuerunt, comperit eos à suo alienatos domino, & ad reddendam villam Gallicis inclinatos; reputansque periculosum, moram facere inter proditores, armato discedens exercitu versus villam Gandauensem dirigit iter suum; vbi dum moraretur Rex, suborta est apud villam Samonem discordia inter Villanos & Anglicos, qui armati villani multis interfectis deprædati sunt in magnam displicentiam regis nostri. Rex Francorum audito aduentu Regis Anglorum vehementer consternatus, ad vnius dietæ spacium se subtraxit. Interim Papa Bonifacius scripsit Principibus Alemanniæ, vt Regem Romanorum Adulphum, cuius occursum in Flandria Rex Anglorum sperauerat, vt simul cum comite Flandriæ oppressores inuasoresque suos Gallicos propulsaret, commoto bello inquietarent, & ab inuasione Gallicorum modis omnibus impedirent. Per idem tempus Comites Herefordiæ & Marescalli cum suis complicibus Thesaurario & Baronibus de Scaccario inhibuerunt, ne leuari facerent octauum denarium à populo, qui Regi concessus fuerat apud sanctum Edmundum. Induxerunt etiam ciues Londoniarum, vt pro recuperandis suis libertatibus secum starent. Hoc anno beatus Lodowicus Francorum Rex à Papa Bonifacio Sanctorum Cathalogo est ascriptus. Eo tempore ciuitate Nepesina expugnata per milites Papæ Bonifacii, Cardinales de Columna se receperunt in oppidum de Columna.

Seditio creuit in Anglia.

Sextus liber Decretalium fit per Papã Bonifaciũ.

Hoc anno insuper Papa Bonifacius constitutiones prædecessorum suorũ quasdam extrauagantes adiectis quibusdam nouis in vnum volumen fecit redigi, & tertio die Maii in Consistorio lectum & approbatum, constituit sextum Decretalium appellari. Eodem tempore idem Papa fratri Wilhelmo de Hothum priori prouinciali fratrum Prædicatorum Angliæ, Archiepiscopatum contulit Dublinensem, indulgens eidem, vt à quocunque Episcopo Catholico, & vbicunque decreuerit, valeat consecrari. Qui cum Rege profectus in Flandriam ibidem à Domino Dunelmensi munus consecrationis accepit. Per cuius mediationem ex parte Anglicorum, & ducis Brytanniæ ex parte Gallicorum inter Reges acceptæ sunt induciæ, & vltra datos terminos sæpius prorogatæ. Interim vero diuersi hinc inde habiti sunt de pace inter Reges tractatus reformanda, quorum apud omnes finis sperabatur optatus, si de mu-

tuo

tuo assensu Reges fuissent ad inuicem collocuti. Itaq; Rege Angliæ in Flandria commorante, locum eius in Anglia tenuit filius suus Edwardus. Cui, quia minoris ætatis erat, pater rectores consiliariosq; deputauerat, Richardum Episcopum Londoniensem, & Wilhelmum Comitem Warwicensem, necnon & milites, Reginaldum de Gray, Iohannem Giffardi, Alanum Plokenet, viros emeritæ militiæ prouidos & discretos. *De tutore filii regis.*

Exeunte mense Augusto, cum Comes Warennæ promissionem factam à Scotis de obsidibus decidere videret in nihilum, Wilhelmum Waleys commouentem populum & magnates, sub dissimulatione ista permittentes, de Berwico progreditur vsque ad Striuelyn exercitu adunato, vbi venerunt ad eundem Comitem Warennæ, Senescallus Scotiæ, & Comes de Lewenes, rogantes, vt quiesceret, dum ipsi populum Scotorum ad pacem Regis reducere attentarent. Concessit Comes quę petierant, sed ipsi, cum nil proficerent, redierunt, quarto idus Septembris, promittentes, se cum quadraginta equis in crastino ad Comitis adiutorium redituros. Quo die missi sunt nuncii ad Wilhelmum Waleys, & Scotos, qui cum eo erant, inuitantes eos ad pacem Regis, & pro retroactis impunitatem spondentes. Qui responderunt se ad pugnam non ad pacem venisse. Erat iuxta Striuelyn pons arctus, qui ducebat vltra aquā profundissimam, quem Anglici certatim transire nitebantur, sed dissuasit hoc Richardus de Lundy, asserens, quod non possent simul in multitudine aliquā progredi, sed tantum bini vel terni, ad plus, & si tali modo transiret exercitus, dicebat grande periculum imminere his, qui primo transierunt, cum Scoti possent semper paucos pariter transeuntes ad vota perimere. Comes tamen Warennæ suadentibus aliis minus sapientibus, elegit, vt per pontem transirent. Et ecce antequam pertransisset medietas exercitus, superuenit multitudo Scotorum; & cum his, qui iam transierant congressa, pene omnes qui transierant, trucidauit. Inter paucos, qui euaserunt, fuit Marmeducus de Tweuge, qui in magna virtute obtinuit pontem, vt saluus rediret. Comes Warennæ custos Scotiæ vsque Berwicum fugiens, commisit custodiam castri de Striuelyn Marmeduco. Senescallus vero Scotiæ, & Comes de Lewenes, videntes Anglicos corruisse, transfugerunt ad Scotos. Cecidit autem in hoc prœlio Hugo de Cressyngham thesaurarius Scotiæ, quem Scoti ob odium speciale excoriantes, pellem eius in particulas diuiserunt. Comes Warennæ custos Scotiæ de Berwico fugit in Angliam ad filium Regis Edwardum, fugeruntque post eum & cæteri Anglici, qui in Berwico erant, villam Scotis vacuam relinquentes. Custodes tamen castri illud tenentes viriliter defenderunt. *Wilhelm. Waleys.* *Bellum de Striuelyn.*

Dum hæc agerentur à Scotis, suasum est filio Regis à consilio suo, vt Comites Herefordiæ & Marescalli vocaret, & si quo modo posset ad pacem alliceret. Qui cum vocati venirent, in formam pacis subscriptam, voluerunt, & nullam aliam consentire. Primo, quod dominus Rex chartam magnam cum cæteris articulis adiectis, & chartam de foresta annuat & confirmet, & quod nullum auxilium vel vexationem exigat à clero vel populo, absque consilio & assensu, & quod omnem offensam Comitibus, & eorum confœderatis dimittat. Articuli adiecti ad magnam chartam sunt isti. Nullum tallagium vel auxilium per nos vel heredes nostros, de cætero in regno nostro imponatur seu leuetur, sine voluntate & assensu communi Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum, Comitum, Baronum, Militum, Burgensium, & aliorum liberorum hominum. Nullus minister noster vel heredum nostrorum in regno nostro capiat blada, lanas, coria, aut aliqua alia bona cuiuscunque, sine voluntate & assensu illius, cuius fuerint. Nihil capiatur de cætero nomine vectigalis de sacco lanæ. Volumus etiam & concedimus pro nobis & heredibus nostris, quod omnes Clerici & Laici de regno nostro habeant omnes leges, libertates & omnes consuetudines, ita libere & integre, sicut eas aliquo tempore consueuerunt melius pleniusque habere. Et si contra illas vel quemcunque articulum in præsenti charta contentum statuta fuerint ædita per nos vel antecessores nostros, vel consuetudines introductæ, volumus & concedimus, quod huiusmodi statuta vacua sint, & nulla imperpetuum. Remisimus etiam Humfredo de Boun Comiti Herefordiæ & Essexiæ, Constabulario Angliæ, Rogero Bigot Comiti Northfolchiæ Marescallo Angliæ, & aliis Comitibus, Baronibus, militibus, armigeris, Iohanni de Ferrariis, ac omnibus aliis de eorum societate, confœderatione & concordia existentibus, necnon omnibus viginti libratas terrarum tenentibus in *Forma concordiæ inter comites Angliæ & regem.*

regno nostro, siue de nobis, siue de alio quocunque in capite, qui ad transfretandum nobiscum in Flandriam certo die notato vocati fuerunt, & non venerunt, rancorem nostrum, & malam voluntatem, quam ex causis prædictis erga nos habuimus, & transgressiones, si quas nobis vel nostris fecerint, vsque ad præsentis chartæ confectionem. Et ad maiorem securitatem huius rei volumus & concedimus pro nobis & heredibus nostris, quod omnes Archiepiscopi & Episcopi Angliæ in perpetuum in suis Cathedralibus Ecclesiis, habita præsenti charta & lecta, excommunicent publice, & in singulis Parochialibus ecclesiis suarum Diocesium excommunicari faciant, seu excommunicatos denuntiare bis in anno omnes, qui contra tenorem præsentis chartæ, vim & effectum in quocunq; articulo scienter fecerunt, aut fieri procurauerunt quouis modo.

Subsidium Regi concessum.

Missis igitur in Flandriam nuntiis ad ipsum Regem, confirmationem omnium istorum, sub sigillo suo (tanquam ab eo, qui in arcto positus erat, cedendum malitiæ temporis censuit) obtinuerunt. Pro confirmatione harum rerum omnium dedit populus Anglicanus Regi denarium nonum bonorum suorum. Clerus vero Cantuariensis decimum, & Clerus Eboracensis quintum, quia propior damno fuit. Mandauit autem Rex Angliæ eo tempore Comitibus & magnatibus terræ suæ, vt assisterent Comiti de Warenna custodi Scotiæ, ad comprimendum rebelliones Scotorum; præfigens eis terminum octauas sancti Hilarii, in quo parati forēt Eboraci contra hostes vlterius progressuri: ad quem diem & locum mandauit maioribus Scotiæ, vt venirent, alioquin hostes publici haberentur. Ante natale Domini Robertus Clifford miles illustris, cum centum armatis, qui erant in præsidio ciuitatis Carleoli Scotiam ingressus, cędes & incendia exercuit, & abducta præda magna Carleolum

Annalis conclusio.

est reuersus. Transit annus iste pro penuria frugum illaudabilis: Clero Anglię importabilis; quia de protectione regia est exclusus, & per Regem nihilominus deprædatus: Anglis in Wasconia siue Scotia infortunatus, quia in vtraque regione populus Angliæ est prostratus: Regibus Anglię & Franciæ sollicitus & laboriosus: Flandrensibus satis lætus, sed infidelibus inquietus.

Papa mittit legatos ad Regem Angliæ.

Natale celebratum Gandaui.

Anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo nono, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus sextus, fuit idem Rex ad natale in Flandria apud Gandauum, ad quem venerunt in festo sanctorum Innocentium, Magister ordinis Prędicatorum, & minister generalis fratrum Minorum sub eadem forma, qua ante Regem Francię, ex parte domini Papę rogauerunt supplicantes, quatenus nuntios solemnes ad Curiam Romanam concessa eis plena potestate tractandi, ordinandi, & perficiendi omnia, quę pacis reformationem tangerent, destinarent; & ipse apostolicus non tanquam iudex, sed vt bonus pacis mediator in nullius pręiudicium, satagaret ad pacem & tranquillitatem regnorum, Regum amicitiam in statum pristinum reformare. Et quia hoc absque treugis fieri non posse iudicauit dominus Papa, ideo per hos nuntios biennales inducias, quas per Cardinales implorauerat, indixit de nouo, sub pœna excommunicationis & interdicti terrarum suarum.

Rex pangit inducias biennales.

Rex Anglię perpendens se in Flandria periculose commorantem, illucque per informationem comitis Flandrię minus prudenter attractum; regnumque proprium intestina seditione turbatum, fiduciamq; suam de Rege Romanorum per Papam sibi minus beneuolum regnum Teutoniæ turbantem frustratam, consensit in treugas indictas. Conuenitq; inter eos, vt captiui interim taxata eorū redemptione liberarētur hinc inde; ea conditione, vt si pax non fieret, redirent ad suas custodias, vel redēptionem soluerent iam taxatam. Transmittunt igitur Reges vtriq; solemnes nuntios cum plena potestate ad curiam Romanam, vt per mediationem Apostolici, non tanquam iudicis, sed amicabilis compositoris discussis negotiis pax inter Reges & concordia reformetur.

Seditio in Flandria.

Post hæc apud Gandauum suscitata est seditio per filios Comitis Flandriæ, & villanos contra Anglicos, quorum villa per Wallenses incensa fuisset, nisi Rex accurrente ad eum Comite impetum impedisset.

Expeditio in Scotiam.

Eo tempore Comes Warennæ custos Scotiæ, ac Comites alii, iuxta mandatum regium Eboracum conuenientes in octauis sancti Hilarii, publicata confirmatione chartarum articulorum adiectorum, versus Scotiam processerunt. Maiores Scotorum Eboracum non venientes secundum vocationem regiam, se infra terræ suæ terminos tenuerunt, Wilhelmus Walleys castrum de Rokesburgia iam multis diebus obsederat. Sed audito aduentu Angilcorum, in multitudine magna diffugit. Comites vero regni Angliæ

gliæ peruenientes Rokesburgiam, munito castro, ac consolatis obsessis, digressi sunt vsque Kelson, & inde reuersi sunt vsq; Berwicum, quam iam Scotis vacuam inuenerunt. Dumq; ibi morarentur, mandauit eis rex de treugis acceptis inter ipsum & Regem Franciæ, & reditu suo celeri, iubens ne ante aduentum suum excepta occupatione Berwici, aliquid, quo paterent discrimini, attentarent. Comites igitur remissa maiori parte exercitus, & retentis qui ad defensionem villæ possent sufficere, aduentum regium expectabant contra principium quadragesimæ tunc instantis. Interea Robertus de Clifford cum his, qui erant in præsidio Carleoli, ingressus Scotiam villam combussit Anandiæ, & rediit cum præda magna. Cum Rex Angliæ ad propria reuersurus, venisset ad villam, quæ Ardeburgia dicitur, Scoti fere omnes, quos secum in Flandriam duxerat, in expeditionem ab ipso Rege discedentes Parisios abierunt. Rex Edwardus in Angliam veniens, ad regem Francorum misit pro liberatione captiuorum iuxta formam condictam. Rex vero Francorum exegit a nunciis liberationem Iohannis quondam Regis Scotiæ, qui de suis fuisse asseruit alligatis. Super quo Rex Angliæ requisitus, cum recusaret eum reddere, dicens, contentionem tantum de illis captiuis factam, qui in guerra Wasconiæ capti fuerant; hinc inde dilata est in annum sequentem liberatio captiuorum. Interim rex Angliæ Scotorũ rebelliones disponens reprimere, & eos ad debitam coercere subiectionem, parliamentum tenuit Eboraci, vocatisq; Scotorum maioribus, cum non venirent, suis indixit, vt cum equis & armis parati essent Rokesburgiæ in festo sancti Iohannis Baptistæ. Rex interim visitato sancto Iohanne de Beuerlaco, rediens Rokesburgiam, inuenit ad præfixum terminum exercitum congregatum. Sub eisdem diebus Comites Herefordiæ & Marescalli, quia confirmatio chartarum fuit facta in terra aliena, petiuerunt ad maiorem securitatem eas iterum confirmari: spoponderunt autem pro Rege Episcopus Dunelmensis, ac comites Iohannes Surreyæ, Wilhelmus Warwici, Radulphus Glouerniæ, quod obtenta victoria Rex eas post suum reditum confirmaret. Proficiscitur deinde Rex cum exercitu ad villam quandam de Temple Histon, remisitq; inde Episcopum Dunelmensem, ad capiendum castrum de Driltone, cum duobus aliis castris, quorum custodes præter alia mala inuaserat extrema castrorum confinia. Quorum primum cepit Episcopus, custodibus liberis dimissis, reliqua duo capta sunt per nouos milites ibi creatos, & incensa. Dum Rex apud Temple Histon moraretur cum exercitu iuxta flumen, expectando aduentum nauium, quæ apud Berwicum oneratæ victualibus fuerant, contigit, vt ipsis aduerso vento impeditis per mensem, exercitus affligi inciperet inedia atque fame; quo cognito, Scoti maximum coadunant exercitum, sperãtes Anglicos iam fame deficientes opprimere sine mora. Et ecce triduo antequam venirent Scoti, naues applicant cum victualibus: quibus distributis, reficiuntur singuli iuxta vota. Rex deinde audito, quod aduenirent Scoti, obuiam progreditur, & nocte superueniẽte in quadam campi planitie cum exercitu armato resedit. In aurora vero terribilis quidam clamor insonuit; quo excitati omnes, Scotosque in vicino æstimantes, celerius se parant ad pugnam. Dextrarius vero Regis tumultuoso actus clamore, Regem iam ascendentem recalcitrando deiecit, laterique eius calces posteriores allidens, duas ei costas confregit. Qui nihilominus ascendens eum, alium progredientem ad prœlium comitari exercitum non omisit. Itaque iuxta locum, qui Fowkyrke dicitur, in die B. Mariæ Magdalenæ, Wilhelmus Waleys construxit sepem inter Scotorum exercitum & Anglorum, longos palos in terras figens, & cum funibus nectens & chordis, vt ingressum Anglicorum ad suos impediret. Deinde pedestrem Scotorum populum in prima acie collocauit, dicens eis patria lingua, *I haue brought you to the Kyng, hop gif ye kun.*

Perfidia Scotorũ.

Parliamentum Eboracense.

Rex proficiscitur in Scotiam.

Episcopus militē agit.

Rex sub equo deiectus duas costas confregit.

Rex vero videns dispositionem Scotorum, iussit Wallensibus vt eos aggrederentur. Sed ipsi propter inueteratum odium, quod gerebant ad Regem, negotium distulerunt; credentes, quod Scoti, qui multo plures fuerunt quam Anglici, victoriam reportassent, & per consequens ipsi votorum suorum effecti compotes, in Anglicos cum Scotis comiter irruissent, & mala irrogata iamdudum genti suæ viriliter derogassent. Cumque eos cunctantes quidam miles cerneret, satyrice dixit Regi:

Bellum de Fowkirk.

Rex Edwarde, fidem si das Wallensibus, erras;
Vt dederas prædam, sed eorum diripe terras.

Versus Satyrici in Wallos.

Rex vero dato signo prœlii primæ cohorti, irruit in Scotos audaciter, sepemque di-

Scotorũ strages.

rumpit. Congrediuntur igitur ambo exercitus, sed fugientibus statim Scotorum equitibus, Anglici insequuntur cædentes, & stragem magnam ingerentes; vt eorum, qui ceciderant de Scotis in hoc prœlio, numerus æstimetur sexaginta millia excessisse. In principio autem prœlii, præceptor militiæ templi in Anglia & socius eius, qui erat præceptor Scotiæ, Scotorum agmini se immiscentes, ante alios oppressi, oppressorum multitudine sunt perempti. Wilhelmus Walleys & maiores Scotiæ ab hoc prœlio ad nemora confugerunt. Post hæc vastata est villa sancti Andreæ nemine resistente. Exinde per forestam de Felkyrke venerunt Anglici, ad castrum de Are (quod Robertus de Brus fugiens incendit, vacuumque reliquit) transeuntes per villam Anandiæ ceperunt castrum de Lowmaban. Cum autem venisset Rex Carleolum, Comites Herefordiæ & Marescalli, licentia accepta ad propria redierunt. Rex vero primo Dunelmiam, deinde Tynemutham, & inde vsque Codingham iuxta Beuerlacum progressus, ibidem vt festum Natale Domini perageret expectauit.

Rex Romanorũ occiditur.

Cardinales reconciliantur Papæ.

Hoc anno Albertus Dux Austriæ contra Adulphum Regem Romanorum dimicans, ipsum interfecit in campo, & cito post in Regem Romanorum loco Adulphi electus, solemniter coronatur. Petrus & Iacobus de Columna, quondam Cardinales, destructo castro de Columna per papales fugiunt Prænestæ, vbi ab exercitu Papæ obsessi, tantum se humiliant, & idibus Octobris ad Papam venientes, veniam postulant de commissis. Hoc etiam anno in crastino sancti Bartholomęi beatus Lodowicus quondam Rex Francorum de loco sepulchri in capsam pretiosam ad hoc paratam transfertur.

Annalis conclusio.

Transit annus iste frugibus nec abundans nec omnino inops fructuum: Alemannis propter bella grauis: Scotis exitialis, sed pacificus Anglis & Francis.

Anno gratiæ millesimo tricentesimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus septimus, fuit idem Rex ad Natale ad Codingham iuxta Beuerlacum. Post quod versus partes regni australes iter suum direxit.

De pace inter reges.

Eodem tempore Papa Bonifacius submissionibus Regum receptis, pacem & concordiam inter Reges ordinauit, ita vt Rex Angliæ sororem, & filius eius filiam Regis Francorum ducerent, certis pro vtrisque dotibus diffinitis, & quod ducatus Aquitaniæ in manus domini Papę traderetur, quousq; discussa vtriusq; regis iustitia iusto domino redderetur, & quod Rex Angliæ naues superstites cum mercibus de illis quæ raptæ fuerant, restitueret. Sed super hiis duobus articulis intercedit magna dilatio, Rege Francorum partem, quam in Wasconia occupauerat, tradere renuente. Hoc anno filii Caroli Regis Siciliæ, Philippus & Robertus ingressi Siciliam, dum Siculos satagunt expugnare, Philippus cum gente sua tota à Siculis capitur. Eodem anno Rex Tartarorum ab vrbe Ierosolomitana expulit Saracenos.

Miraculum de filio cuiusdam Tartari.

Frater huius Regis Tartarorum ex filia Regis Armeniæ genuit filium hispidum & pilosum, quem cum pater cremari iuberet, mater sibi dari infantem petiit, quem fecit illico à presbiteris baptizari. Quo baptizato, cecidit statim tota villositas, & puer apparuit lenis & pulcher. Quod miraculum cum pater vidisset, credidit ipse & domus eius tota. Eodem tempore Carolus Comes Valesii missus in Flandriam contra comitem, receptus est pacifice apud Burges.

Cardinalium fuga.

Parliamentum Londonense.

Sub eisdem diebus Petrus & Iacobus de Columna timentes sibi, iterum fugiunt, & toto tempore Bonifacii in loco latent ignoto. In principio Quadragesimæ Rex Angliæ parliamentum tenuit Londoniis, vbi rogatus à Comitibus sæpe dictis, vt chartarum confirmationem renouaret, secundum quod in Scotia promiserat, post aliquas dilationes instantiæ eorum adquieuit, hac additione, saluo iure coronæ nostræ, in fine adiecta. Quam cum audissent Comites, cum displicentia ad propria discesserunt. Sed reuocatis ipsis ad quindenam Paschæ, ad votum eorum absolute omnia sunt concessa. Perambulatio autem forestæ commissa est per Angliam tribus Episcopis, totidem Comitibus Baronibusque in eodem numero, vt ipsi Deum habentes præ oculis executionem facerent; & si quæ emergerent dubia, illa secundum Deum & iustitiam declararent.

Nuntii Papæ intercedunt pro rege Scotiæ.

In translatione beati Thomæ Martyris venerunt nuntii Papæ ad Regem Cantuariam; rogantes, vt Iohannem quondam Regem Scotiæ suæ liberaret custodiæ; spondentes, quod Regem & regnum ab omni, quod per hanc liberationem posset contingere, periculo præseruarent. Quorum petitioni Rex condescendens, respondit se ipsum Iohannem tanquam seductorem falsum & periurum ad Papam missurum. Ad quem nuntii responderunt: & nos eum pro tali suscipimus summo Pontifici præsentandum. Cumque dictus Iohannes cum præfatis nuntiis venisset Doueriam, & cistæ suæ in nauem inferrentur, quidam regales,

les, qui eos ad mare deduxerunt, dixerunt quod voluerunt videre, quæ continebantur in clitellis dicti Iohannis. Quibus apertis, inuenta est vna corona regia regni Scotorum aurea, & multa vasa aurea & argentea, & pecuniæ non parua summa; quæ vniuersa Regi Angliæ sunt allata, Rex illico coronam auream offerri iussit beato Thomæ martyri, & sigillum commune Scotiæ, quod repertũ est ibidem inter cætera, iussit sibimet reseruari, pecuniam vero totam remisit dicto Iohanni, ad expensas itineris inchoati. Nuntii vero plurimum commendantes Regis sapientiam, & regalem munificentiam, transtulerunt eundem Iohannem in terram Ballioli, quam habuit in regno Franciæ, & ibidem reliquerunt eum sub certorum custodia prælatorum.

Corona regis Scotorum consecratur Thomæ Cant.

Post hæc & alii captiui à Regibus detenti, hinc inde secundum conditiones in treugarum concessione positas, liberantur. Rex Angliæ sperans se per matrimonium inter ipsum & sororem Regis Franciæ contrahendum, pace diuturna gratulari, ac si foret iam omnia iura sua vltramarina cum noua nupta, sorore Regis Francorum dimidia, consecuturus, interno gaudio æstuabat, discessitque in Cantiam cum optimatibus suis, aduentum ibidem Dominæ præstolaturus. In nullo tamen vt probauit expost rei exitus, per hoc matrimonium promouit regnum suum. Post paucos dies redierunt Legati Regis Angliæ, adducentes sororem Regis Franciæ nomine Margaretam, quam conduxit dux Burgundiæ cum non modica multitudine Gallicorum. Comes quoque Britanniæ, cum proceribus sibi subditis, ad has nuptias properauit. Cunctique fere principes nominati, qui citra Hispaniam morabantur, tantæ desponsationi interesse gaudebant; quia nimirum Regis Edw. magnificentia per orbem totum dilatata, cunctos attraxerat in venerationem personæ regiæ & amorem. Igitur die 4. post natiuitatem Virginis gloriosæ, agente Cantuariensi Pontifice in Ecclesia metropolitana Angliæ, inter Regem & Margaretam prædictam solemnitas matrimonii celebratur. Quæ fuerit ibidem non solum regni nobilitas, sed diuersarum regionum virorum congregata sublimitas, quis conuiuii apparatus, quæ profusio expensarum, scribere supersedeo; ne pannagericon videar conscripsisse. Durauit istud tripudium per dies quatuor, post quos extranei accepta repatriandi licentia sunt dimissi, maximis & variis muneribus honorati.

Desponsatio Regis & reginæ Margar.

In festo sancti Martini parliamento habito apud Eboracum, Rex Berwicum progreditur, intendens vlterius procedendo amouere obsidionem Scotorum, qui castrum de Striuelyn obsidebant, & vehementer arctabant obsessos. Sed causantibus proceribus loca palustria propter brumalem intemperiem esse immedibilia, Rex præmonitis caute obsessis, vt saluis sibi vita & membris castrum redderent, vlterius non processit.

Parliamentum Eboracense.

Deinde Rex direxit epistolam Archiepiscopo Cantuariensi, in hæc verba: Quia magnificauit dominus misericordiam suam facere nobiscum, dignum est, O pater, vt innumeris beneficiis suis dignis respondeamus operibus. Neque enim in gladio nostro possidemus terram, & brachium nostrum non saluauit nos, sed dextera eius, & brachium sanctum eius; quin complacuit illi in nobis, vt hucusque conseruauit nos, & inimicos nostros compescuit. Iustum proinde est, vt qui omnia subiecit sub pedibus nostris; subiiciamus illi & animas nostras, & vt hi, quos nobis subdidit, eius subdantur legibus. Non enim segniter elaborare debemus punire sacrilegos, rebelles comprimere, eripere pauperem de manu fortiorum eius. Sed & meæ solicitudinis est, pacem firmam in regno nostro consolidare, & inimicos nostros expugnare. Quapropter orate pro me & regno nostro, populo quoque nostro, vt iter atque actus nostros dirigat altissimus, vt sit ad laudem nominis sui, & regni nostri promotionem. Diuulgata hæc epistola per Ecclesias, omnis populus sponte, & cum gaudio pro Rege fecit orationes.

Epistola regis ad Archiepiscopum Cantuariensem, vt pro se preces funderentur.

Eodem tempore iussit Rex apportari in turrim Londoniæ, omnes manicas ferreas & cathenas, quæ inueniri poterant in omni loco Angliæ, ad inæstimabilem multitudinem, sed causa penitus nesciebatur. Transit annus iste nec plene frugifer, nec penuriosus, sicut bellicosus; Sarracenis formidolosus: Tartaris martius: Scotis perfidia notabilis: Anglis & Francis sub quiete decursus.

Omnes manicæ & catenæ in arce Londini congeruntur.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ millesimo tricentesimo primo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus octauus, fuit idem Rex ad natale apud Berwicum: Regina vero apud Wyndeleshores. Infra præsentis natalis solemnia prohibita est moneta alienigenarum surreptitia & illegitima, quam Pollardos & Cocodones, atque Rosarios appellabant, qui paulatim & latenter loco irrepserant sterlingorum. Hanc monetam primo Rex Edwardus iusserat valere obulum, deinde omnino ex-

Natale celebratum Berwvici.

Moneta adulterata, Pollardi & Kokodones, vocata.

terminauit. Gallici nempe hanc monetam fabricauerunt; quæ non erat argentea, sed superficialiter deargentata, & currebat in locis plurimis loco sterlingorum, multique decepti fuerant per eandem. Post festum natalis Domini Rex reuersus est in Angliam, de partibus Northumbranis. Hoc anno obiit sine prole Edmundus Comes Cornubiæ, filius Richardi quondam Comitis Cornubiæ, & Regis Alemanniæ. Qua de causa rediit comitatus ille ad coronam. Corpus eiusdem comitis apud Asshernggar, locum quem fundauerat, est humatum. Isto anno Papa Bonifacius octauus indultum faciens omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui per anni præsentis spacium, ac per quemlibet annum centesimum futurum, Romam, ac beatorum Apostolorum Petri & Pauli basilicas voto peregrinationis humiliter accesserint & deuote, cunctorum suorum concessit indulgentiam peccatorum. Parliamentum Londoniis conuocatur in quadragesima, in quo Rex confirmationes chartarum renouauit, & statuta quædam edidit de finibus & liberationibus carcerum, quæ sunt vtilia valde regno. Eodem anno apud Brothorton natus est Regi filius ex Margareta regina; quæ cum parturiret afflicta doloribus B. Thomam Cantuariensem Archiepiscopum atq; martyrem pro alleuiatione tantæ pœnæ suppliciter inuocauit. Moxque morti proxima pro partus difficultate videbatur sibi, quod vires resumpsit, & peperit filium, qui in honorem beati Thomæ Thomas est appellatus: qui mox, vt cœpit mamillas sugere mulieris Francigenæ, horrente stomacho lac euomuit, donec adducta est mulier Anglica, de qua delectabiliter, tanquam qui naturaliter discerneret lac alienigenæ sibi fore minime naturale. Hoc anno Rex Angliæ profectus est in Scotiam cum exercitu copioso, & cepit castrũ de Louhmaban. Deinde ingressus est Galwideam, vbi maiores Scotorum petierunt à Rege, vt permitteret Iohannem de Balliolo pacifice regnare super eos, & vt sineret magnates Scotiæ redimere terras suas datas diuersis personis Angliæ de illis, quibus datæ sunt per Regem, asserentes, quod alioquin se defenderent, quamdiu possent. Sed Rex in nullo illorum petitionibus condescendit. In crastino vero Rex profectus est vsque Swinam, vbi moram traxit per octo dies, ad quem locum conuenerunt Scoti innumerabiles cum suis ducibus, vt Regem & eius exercitum infestarent. Rex autem cum filio suo suisq; proceribus Scotis obuiam est profectus, qui mox meticulosi & timidi velut lepores ad colles & nemora confugerunt. Fuissetque dies iste Scotis exitialis, si Anglicis Wallici non defuissent, quibus innatum est, vt inermes loca paludosa pertranseant, & colles agiliter occupent & ascendant. Nempe Anglici tunc eorum carentes auxilio, cum ipsi nimis ponderose fuissent armati, Scotos insequi non valebãt. Per idem tempus Scoti cognoscentes Romæ omnia venalia, donis dominum Papam vberrimis ditauerunt, petentes ab eo consilium pariter ac auxilium contra dominum suum Regem Angliæ. Quibus Papa promisit in breui remedium contemplatione donariorum, iubens vt celeriter sine tumultu repatriarent. Igitur Papa promissionis suæ non immemor, illico direxit quendam Lumbardum ad Archiepiscopum Cantuariæ, iubens, vt suæ legationis vices ageret in hac parte, & Regem adiret cum literis imbullatis, eique mandata papalia demonstraret. Archiepiscopus vero post trium hebdomadarum spacium peruenit ad Regem cum prædicto Lumbardo, quem inuenit contra Scotos dimicantem. Ostendit ei igitur papale mandatum, cuius tenor fuit, vt Rex desisteret Scotos inquietare de cætero, quorum regio & personæ exemptæ specialiter suæ capellæ, vt asseruit, pertinebant. Neq; prout dicebat, esse poterat, quin ciuitas Ierusalem suos ciues protegeret, & confidentes in domino sicut mons Sion confoueret. Rex autem intellectis his apicibus, mox allata voce sic respondit: Per sanguinem (inquit) Dei propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, dum spiritus fuerit in naribus meis, quin ius meum toti mundo cognitum toto posse defendam. Post aliquot dies Scoti freti papali fauore, superciliose mandauerunt Regi Angliæ, vt permitteret eos tranquille viuere, donec pares suos, & regem Franciæ consuluissent; comminantes, nisi faceret, quod Papa pro illis interponeret suas partes. Ad hæc Rex indignando subrisit, dicens: Ex quo vos omnes & singuli mihi (tanquam præcipuo Domino regni Scotiæ) fecistis homagia, putatis me terrendum per ampullosa mendacia, vt (tanquam carens viribus) ius, quod in vos habeo, prætermittam? Cauete, ne de cætero coram me cum tali mandato compareatis: quod si feceritis, Dominum testor, à mari vsque ad mare totam Scotiam deuastabo. Econtra, Scoti satis audacter asserunt, se in hac causa sanguinẽ suum fusuros pro defensione iustitiæ & patriæ libertate. Eodem anno Cassanus Rex Tartarorum

Obiit Edmundus comes Cornubia.

Iubilaus instituitur.

Parliamentum Londonense.

Natus est regi filius dictus Thomas.

Asta in Scotia.

Scoti corrumpũt Papam.

Roma omnia venalia.

Regis responsio.

Papa inhibet regem à perdomandis Scotis.

rum in plano Damasci pugnauit contra Soldanum Babiloniæ, & victoria cessit ei, occisis centum millibus Sarracenorum. Veritus vero Soldanus fugit in Babiloniam, quæ ciuitas est Ægipti. Cassanus vero sciens diuina virtute datam sibi victoriam, Christianus illico est effectus. Et mox persecutus est Soldanum vsque ad portas Babiloniæ, & die octauo mensis Augusti iterum pugnam iniit cum Soldano ante portas Babiloniæ; & iterum victor effectus, misit ad inferos animas ducentorum millium Sarracenorum. Peremptusque est eodem die prędictus Soldanus in bello. Tertio vero die post prędictum prœlium, ciuitas Babilonię capta fuit & reddita regi Cassano, qui liberauit à carcere cunctos Christianos, qui in dicta ciuitate fuere detenti in custodia nimis dura.

Soldanus Babilonia fusus à Tartaris.

Hoc anno Edwardus rex Anglię fecit dominum Edwardum filium suum & hæredem, Principem Walliæ & Comitem Cestrię. Quod cum Walenses audissent, valde gauisi sunt, reputantes eum legitimum dominum, quia in illis partibus natus fuit. Et mirum in modum cum expost sibi Scotia rebellaret, & tota Anglia ab eo desciuisset, Wallenses hunc coluerunt, dilexerunt, & eidem quantum poterant adhęserunt, vices eius tam in vita quam morte dolentes, & cantilenas pro eo lugubres lingua patria componentes, quas vsque in præsens ab eorum memoria nec metus aduersantium, nec diuturnitas temporum aboleuit.

Filius regis fit Princeps Walliæ & Comes Cestria.

Per idem tempus cum Edmundus comes Cornubię naturę debita persoluisset, vt prætactum est, procurantibus in parliamento nuper facto Londoniis quibusdam magnatibus, Comitissa quondam vxor dicti Comitis dotata est quingentarum librarum porcione, domino rege huic ordinationi libentissime annuente.

Dos Comitissæ Cornubia.

Circa præsens tempus diuulgatum fuit Romanæ Curię, quod Sanctimoniales Anglię vagabundę inutiliter discurrebant per patrias, quæ vagatio, etsi omnibus religiosis esset contraria, nimirum mulieribus esset tollenda, præsertim cum omne quod in mundo est, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vitæ. Cupiens ergo summus pontifex, sanctę prouidere conuersationi, talibus inordinatis discursibus finem imposuit, quamuis decreta pontificum velut fundamenta montium in conuulsis ligaminibus fixa sint, & dictas sanctimoniales hactenus necessitatis causa extra cellas suas exire permiserint, cum plęrunque tempestatibus & turbinibus secularium rerum religio Sanctæ Dei Ecclesiæ maculis reproborum dissipatur. Idcirco profuturum succedentibus posteris esse decreuit, vt ea quæ salubri consilio ordinantur, & communi assensu fratrum definiuntur, firmentur suarum robore literarum. Quapropter summus pontifex Bonifacius octauus scripsit Archiepiscopo Cantuariensi Roberto, & aliis coepiscopis & suffraganeis districte, recipiens in virtute sanctæ obedientiæ, & iniungens, vt omnes Sanctimoniales in suis diocœsibus habitantes includi facerent, vt non de cætero liceat eis de cellis suis progredi, quia non expedit animabus earum. Dedit etiam idem Apostolicus Archiepiscopo & suis Suffraganeis vnicuique in sua dioc. potestatem visitandi, terminos limitandi, ordinandi, & exponendi in cellis dictarum sanctimonialium, quos terminos & limitationes præterire non licebit, quauis causa necessitatis; vt decretalis inde confecta testatur.

Sanctimoniales vagabundæ.

Rex Angliæ direxit nuncios ad papam, Comitem videlicet Lincolniæ & dominum Hugonem de Spencer, qui declararent iniurias sibi irrogatas per Scotos, & eorum falsitatem manifestarent. Insuper & dominum Papam deprecarentur, ne mendacii fabricatoribus, Scotis videlicet veritate odientibus, proditoribus, & homicidis sinum aperiret, de cætero protectionis, quorum fraudulenta falsaque persuasio Papalem solicitudinem circumuenerat fraudulenter. Papa vero cuius stomachus à corruptione Scotorum nondum gestus fuerat, etsi nosset iustam petitionem regiam, tamen preces armat & regi mandat, vt sui contemplatione, Scotis treugas indulgeat à die omnium Sanctorum vsque ad Pentęcosten : quod & factum est.

Rex mittit legatos ad Papam aduersus Scotos.

Eo tempore comes Flandriæ nimis arctatus cum suis reddidit se Carolo comiti Valesii, ductusque Parisius cum duobus filiis, & apud compendium in custodia est detentus.

Capitur Comes Flandria.

Eo tempore Radulphus filius Alberti Regis Romanorum Blancam sororem Regis Franciæ Parisius desponsauit. Eodem anno Lucetiæ vrbis Apulię Saraceni sub tributo regis Sicilię venientes capti necantur. Transit annus iste Christianis omnibus lætus & votiuus propter Iubilęi gratiam ipsis indultam, & propter victoriam de cœlo concessam regi Tartarorum in terra Sancta, vbi de Soldano & Saracenis gloriosissime triumphauit: Anglis mœstus propter amici captiuitatem, comitis videlicet Flandriæ, & sollicitus propter rebellionem Scotiæ: Francis iucundus propter magnificas nuptias, & comitis Flandriæ captionem.

Annalis cõclusio.

Natale celebratum Northamtonia.
Regi natus est filius.
Causa dissensionis inter Papam & regem Fräciæ.
Rex Franciæ excommunicatur.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo secundo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi vicesimus nonus, tenuit idem rex natale cum regina apud Northamton. Quo anno natus est ei filius ex Margareta regina secundus, quem vocauit Edmundum. Hoc tempore Appamensis Episcopus de conspiratione contra regem Franciæ accusatus, & ad regis vocatus curiam, in custodia detinetur. Mense vero Februario ad mandatum domini Papæ liberatus iubetur vna cum nuncio domini Papæ regnum euacuare infra certum terminum à rege pręfixum. Papa talibus nouis exasperatus omnes gratias à se vel suis prædecessoribus concessas Francorum regibus reuocauit, & in eundem regem cito post excommunicationis sententiam fulminauit. Quam tamen regi nemo ausus est nunciare, vel in regno Franciæ publicare. Fecit etiam citari prælatos omnes de regno Franciæ, necnon & omnes magistros in theologia & in iure, tam canonico quam ciuili, vt coram eo Romæ in Calendis Nouembris comparerent. Rex vero Franciæ publico prohibuit edicto ne quis aurum vel argentum seu merces quascunque asportaret de regno suo sub forisfactione omnium bonorum, adiecta nihilominus pœna graui: fecit etiam omnes exitus & introitus vbique diligentissime custodiri. Eo tempore Papa legitimauit filios Sanctii regis Castellę, cuius primogenitus Ferrandus obtinuit regnum patris. Rex Angliæ sub his diebus parliamentum tenuit Stamfordię, ad quod conuenerunt comites & barones cum equis & armis eo prout dicebatur proposito, vt executionem chartæ de foresta hactenus dilatam extorquerent ad plenum. Rex autem eorum instantiam & importunitatem attendens, eorum voluntati in omnibus condescendit. Eodem anno Papa Bonifacius direxit literas regi Angliæ secundarias, in quibus asseruit regnũ Scotiæ ad ius Romanæ pertinere, regem Angliæ subiectioni eius contra Deum & iustitiam, & in præiudicium sedis Apostolicę vendicare, rationes allegans subscriptas.

Legitimatio filiorum regis Castellæ.
Parliamentum Stamfordiæ.
Papa scribit in gratiam Scotorum.
Rationes à Papa allegatæ, cur Scotia non pertineat ad regem Angliæ.

Primo, quia cum rex Henricus pater istius auxilium obtinuisset in werra sua contra Simonem de monte Forti, à rege Scotorum Alexandro, ne hoc auxilium iure subiectionis cuiuslibet, aut debiti petitum aut præstitum putaretur, idem Henricus per literas suas patentes recognouit, non ex debito recepisse, sed ex gratia speciali. Item ad coronationem huius regis vocatus per literas vt ei præsentiam amicabilem in tantis solemniis amicus exhiberet, non venit ex debito, sed ex gratia speciali. Item pro terris de Tyndale & Penreth in regno Angliæ positis, cum rex Scotiæ ad præsentiam regis Angliæ se personaliter contulisset, eidem fidelitatem impensurus pro eisdem terris tantum, in Anglia sitis, non vt rex Scotiæ nec pro regno Scotiæ fidelitatem eandem exhibuit, quia palam coram populo protestatum est, quod pro regno Scotię fidelitatem aliquam regni Angliæ facere non debebat. Item quod prædictus rex Alexander reliquit puellam, hęredem nomine Margaretam, neptem regis Anglię, tunc minoris ætatis, cuius custodia non ad regem Anglię velut ad dominum supremum peruenit, sed ad cęteros eiusdem regni Scotiæ proceres ad hoc electos. Redarguebat etiam Papa regem, eo quod post mortem dicti Alexandri regis Scotos tãquam acephalos, & ducis suffragium non habentes, ipsos per vim sibi subiugauit, & metum in pręiudicium & grauamen non modicum Romanæ Ecclesiæ adiiciens, quod cum Dominus Papa officium legationis alicui committit exequendum in regno Anglię, causa solutionis decimæ, vel etiam pro quauis alia causa rationabili, & huiusmodi legatio literis & priuilegio speciali dictę sedis Apostolicæ, ad dictum regnum Scotiæ se non extendat resistendum est & obstandum huiusmodi legationi, prout tempore fœlicis recordationis contigit euidenter. Nam Legatus ipse ad pręfatum regnum Scotię aliquatenus admissus non extitit, donec per literas Apostolicas speciales sibi legationis officium fuit in eodem commissum. Item addidit, quod idem Regnum Scotiæ per beati Petri Apostoli venerandas reliquias, non sine superni dono muneris conuersum extitit ad fidei catholicæ vnitatem. Et qualiter etiam antiquis temporibus Eboracensis Archiepiscopus qui tunc erat, mota per eum super iure Metropolitano aduersus pręlatos Scotiæ quęstione pro se nequiuit sententiam obtinere. His propositis monuit Papa regem per literas suas, quod Episcopos, Abbates, Electos, & omnes alios regni Scotię, quos detinebat captiuos in carcere, liberę abire permitteret, & quod Officiales suos de regno Scotię memorato reuocaret, quos in pręiudicium & iniuriam & graue scandalum fidelium populorum & oppressionem iustorum in dicto regno statuerat & ordinauerat: ita quod acceptior & gratior fieret Deo, & fauorem Apostolicæ sedis, in hoc sibi acquireret plenius. Et si in eodem regno Scotię vel aliqua eius parte ius aliquod habere se assereret per procu-

ratores

ratores & nuncios suos ad hoc specialiter constitutos, cum omnibus iuribus & munimentis huiusmodi negotium tangentibus, ad sedem Apostolicam destinaret super præmissis plenæ complementum iustitiæ recepturus.

LITERA REGIS MISSA PAPAE.

Responsio regis.

REx Angliæ literis Apostolicis ex deliberato apud Lincolniam conuocato consilio pro iure suo declarando literam huius tenoris scripsit. Sanctissimo in Christo patri domino B. diuina prouidentia Sanctæ Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ summo Pontifici, Edwardus Dei gratia Rex Angliǫ, dominus Hiberniǫ, Dux Aquitaniæ salutem, & deuota pedum oscula bonorum. Infrascripta non in forma, nec in figura iudicii, sed omnino extra iudicium proferenda, sanctæ paternitatis vestrę conscientię vobis transmisimus exhibenda. Altissimus inspector cordium vestræ scrinio memoriæ indelebili stilo nouit inscribi: quod antecessores & progenitores nostri reges Angliæ iuris superioris, & directi dominii ab antiquissimis retro temporibus regno Scotiæ, ac omnibus ipsius regibus in temporalibus & annexis eisdem prefuerunt. Et ab eisdem pro regno Scotię & eiusdem proceribus, à quibus habere volebant legalia homagia receperunt, & fidelitatis debita iuramenta. Nos iuris & dominii possessionē continuantes pro tempore nostro eadem tam à rege Scotiæ recepimus, quam à proceribus ipsius regni. Quinimmo tanta iuris & dominii prerogatiua super regnū Scotię, & eiusdem regem gaudebant, vt & regnum ipsum suis fidelibus conferebant. Reges etiam ex iustis causis amouebant & cōstituebant sub se loco ipsorum alios regnaturos, quæ proculdubio notoria fuisse & esse creduntur apud omnes, licet aliud forsan paternis vestris auribus per pacis æmulos & rebellionis filios fuerit falsa insinuatione suggestum, à quorum machinosis & imaginariis figmentis, vt vestrę sanctitatis oculus auertatur, suppliciter quæsumus & paternam clementiam & excellentiam deuotis affectibus exoramus. Sub temporibus Heli & Samuelis prophetæ, vir quidā strenuus & insignis, Brutus nomine, de genere Troianorum, post excidiū vrbis Troię cum multis nobilibus Troianorum applicuit in quandā insulam tunc Albion vocatā, & à gigantibus inhabitatam, quibus deuictis sua potentia, & occisis, eam de nomine suo Britanniam sociosq; Britones appellauit. Postea regnum suum tribus filiis suis diuisit. Locrino primogenito suo dedit illam partē, quæ quondam Loegria, nunc vero Anglia nominatur. Albanacto secundo filio dedit Albaniam quæ nunc Scotia vocitatur. Cambro vero tertio filio dedit Cambriā, quæ nunc Wallia appellatur, reseruata Locrino seniori regia dignitate. Biennio post mortem Bruti, applicuit in Albania rex Hunorum, Humber nomine, qui Albanactū fratrē Locrini peremit. Quem mox Locrinus persecutus est: Humber vero fugiens submersus est in flumine q; de suo nomine vocatur Humber. Et sic Albania deuoluitur ad Locrinum. Postea Dunwallus rex Britonum Staterium Regem Scotiæ sibi rebellē occidit, & terram in deditionem accepit. Item duo filii Dūwallionis scilicet Belinus & Brennius inter se regnū patris sui diuiserunt. Ita q; Belinus senior diadema insulæ cū Britānia, Wallia, & Cornubia possedit. Brennius vero sub eo regnaturus Scotiam accepit. Petebat enim Troiana consuetudo, vt dignitas hęreditatis primogenito perueniret. Item Arthurus rex Britonum famosissimus Scotiam sibi rebellem subiecit, & fere totam gentem deleuit, & postea quendam nomine Anguselum in regem Scotiæ prefecit: & postea cum idem rex Arthurus apud ciuitatē Legionum festum faceret celeberrimum, interfuerunt ibidem omnes reges sibi subiecti, inter quos Anguselus rex Scotiæ seruitium pro regno suo exhibens debitū, gladium regis Arthuri detulit ante ipsum, & successiue omnes reges Scotię omnibus regibus Britonum fuerunt subiecti. Succedētibus autem regibus Angliæ, in eadem insula ipsius monarchiam & dominium obtinēt consequēter. Edwardus dictus senior filius Alfredi regis Angliæ, Scotorum, Cumbrorum, & Stegwallorum reges, tanquam superiori domino, subiectos habuit & submissos. Adelstanus rex Anglię Constantinum regem Scotorum sub se regnaturum constituit, dicens: Gloriosius esse regem facere quam regem esse. Et est dignum memoria, quod idem Adelstanus intercedente Sancto Iohanne de Beuerlaco quondam Archiepiscopo Eboracensi, Scotos rebellantes ei diuicit. Qui gratias Deo deuote agens exorauit, petens vt interueniente beato Iohanne ei aliquod signum euidens ostenderetur, quo tam succedētes quam præsentes cognoscere possent Scotos Anglorum regno iure subiugari. Et vidit quosdā scopulos iuxta quendam locū prope Dunbar in Scotia prominere, extractoque gladio de vagina percussit in silicem. Qui lapis

Brutus. *Locrinus.* *Dunwallus.* *Belinus.* *Arthurus.* *Edwardus senior.* *Adelstanus.*

ad ictum

Edgarus rex.
Sanctus Edvvardus mar.
Ethelredus.
Edmundus Ironside.
Cnutus.
Heraldus.
Hardecnutus.
Sanctus Edvvardus.

ad ictum gladii Dei virtute agente, ita cauatur vt mensura vlnæ in longitudine possit coaptari. Et huius rei hactenus euidens signum apparet, & in Beuerlacensi Ecclesia, in legenda beati Iohannis, quasi singulis hebdomadis, ad laudem & honorem Sancti Iohannis pro miraculo recitatur. Et de hoc extat celebris memoria tam in Anglia quam in Scotia vsque in præsentem diem. Item Constantinus rex Scotorum & Eugenius rex Cumbrorum, ad prædictum regem Angliæ Adelstanum post aliquam dissentionem inter eos habitam venientes, se cum suis regnis eidem Adelstano dedidere: Cuius facti gratia, filium Constantini ipse Adelstanus de sacro fonte suscepit. Item Edredo regi Angliæ Scoti sine bello se subdiderunt, & eidem regi Edredo tanquam Domino fidelitatem iurauerunt, quodam Irico rege super eos constituto. Item cum Edgarus rex Angliæ regem Scotorum Kynadium, & Cumbrorum Malcolinum, regem insularum Malkerium & alios quinque subregulos, videlicet Donewaldum, Syfolh, Hunewaldum, Iacob & Ruchill subiugasset, & remigando per fluuium de Dee iuxta Cestriam, in quadam naui prope proram sedisset, & nauim ipsemet gubernasset, fertur ipsum dixisse successores suos posse gloriari se reges Anglorum esse, cum tanta honoris prærogatiua fruerentur, quod subiectam haberent tot regum potentiam. Post dictum Edgarum successiue regnauerunt reges Angliæ, Sanctus Edwardus martyr, Ethelredus frater eius, Edmundus dictus *Ironsyde*, filius Ethelredi, & Cnutus qui eorum temporibus regnum Scotiæ in sua subiectione pacifice tenuerunt. Hoc duntaxat excepto, quod quintodecimo anno Cnuti prædicti, idem Cnutus Scotiam rebellantem expeditione illuc ducta, & regem Scotiæ Malcolinum paruo subiecit negotio, subditusque est eidem prædictus Malcolinus. Quibus Haraldus filius Cnuti & Hardecnutus frater eius, vnus post alium reges Angliæ successerunt. Quibus sic regnantibus subiectionem pacificam regni Scotiæ habuerunt. Item sanctus Edwardus rex Angliæ regnum Scotiæ Malcolino filio regis Cumbrorum dedit de se tenendum.

Wilhelmus conquestor.
Wilhelmus Rufus.
Henricus.1.
Matildis imperatrix.
Stephanus.
Henricus filius Henrici.2.
Monumentum subiectionis.

Item Wilhelmus bastardus rex Angliæ à Malcolino rege Scotiæ, tanquam à suo homine sibi subdito recepit homagium. Item Wilhelmo Rufo regi Angliæ Malcolinus rex Scotorum iuramento fidelitatis subiectus fuit. Item prædictus Wilhelmus Dunwaldum de regno Scotiæ ex iustis causis amouit, & Duncanum filium Malcolini regno Scotiæ præfecit, & recepit ab eo fidelitatem & iuramentum. Dictoque Duncano dolose perempto, dictus rex præfatum Donewaldum, qui iterum regnum Scotiæ inuaserat, amouit ab eodem, & Edgarum filium dicti Malcolini regem Scotiæ constituit, & eidem regnum illud donauit. Cui successit Alexander frater Edgari consensu regis Angliæ Henrici primi, fratris dicti regis Wilhelmi Rufi. Item Matildi imperatrici filiæ & hæredi regis prædicti Henrici, Dauid rex Scotiæ fecit homagium & fidelitatem. Item regi Angliæ Stephano, Henricus filius dicti regis Dauid homagium fecit. Item rex Scotorum Wilhelmus pro regno Scotiæ, & Dauid frater eius, & comites & barones regni Scotiæ, deuenerunt homines Regis Henrici, filii regis Angliæ Henrici secundi, in crastino Coronationis prædicti Henrici, filii Henrici secundi, patre viuente, & fidelitatem ei iurauerunt contra omnes homines, salua fidelitate debita patri viuenti. Anno vero vicesimo regni regis Henrici prædicti secundi, prædictus Wilhelmus rex Scotiæ rebellare incipiens, venit in Northumbriam cum exercitu magno, & exercuit in populo stragem magnam. Cui occurrentes milites comitatus Eboracensis apud Alnewik ipsum ceperunt, & dicto Henrico regi Angliæ reddiderũt. Anno sequenti quintodecimo Calendas Maii idem Rex Wilhelmus permissus est libere abire. Postea vero apud Eboracum, anno eodem, septimodecimo Calendas Septembris, idem Wilhelmus rex Scotorum de consensu prælatorum, Comitum & Baronum, & procerum & aliorum magnatum regni Scotiæ, domino suo regi Angliæ Henrico filio Matildis imperatricis, suis literis patentibus cauisse noscitur, quod ipse & hæredes & successores sui reges Scotiæ, Episcopi, Abbates, Priores, comites & Barones, & alii homines regni Scotiæ, de quibus dominus rex Henricus habere voluerit, facient domino regi Angliæ homagium, fidelitatem, & ligiamentum, & vt ligio domino suo contra omnem hominem obedient. Et in signum subiectionis, Capellum suum & cellam atque lanceam, super altare beati Petri obtulit, quæ in eadem Ecclesia vsque in hodiernum diem remanent & seruantur.

Item Episcopi, Comites & Barones dicti regni Scotiæ conuentionauerunt, (vt verbis vtamur huiusmodi conuentionis) domino rege Angliæ, & Henrico filio eius prædictis: quod si rex Scotiæ aliquo casu à fidelitate regis Angliæ & conuentione prædicta

dicta

dicta recederet, ipsi cum regi Angliæ tenebunt, sicut cum ligio domino domino suo contra regem Scotiæ, quousque ad fidelitatem regis Anglię redeat. Quam quidem compositionem fœlicis recordationis Gregorius Papa quintus in diuersis rescriptis regibus Angliæ & Scotiæ directis mandauit firmiter obseruari, continentibus etiam quod Wilhelmus & Alexander reges Scotiæ regibus Anglię Henrico & Henrico ligium homagium & fidelitatem facerent, quę tenentur successoribus eorum Comitibus & Baronibus regni ipsius, & successoribus suis exhibere. Et item quod cum idem rex Scotiæ homo ligius sit ipsius Henrici regis Anglię, & eidem pręstiterit fidelitatis iuramentum, ad quod se principaliter astringit: in ipsius regis, & regni Anglię detrimentum, nihil debeat penitus attemptare. Et Papa Clemens scribens Regi Angliæ pro Iohanne Episcopo Sancti Andreę expulso ab Episcopatu suo per regem Scotię, inter cætera rogabat quod Wilhelmum regem Scotiæ moueret & induceret, & si necesse foret, destructione regali qua ei præeminebat, & de concessa suę regię celsitudini potestate compelleret, vt dicto Episcopo omnem rancorem remitteret, & episcopatum suum in pace habere permitteret. Et præter conuentionem prędictam in Ecclesia beati Petri Eboraci coram prędictis regibus Anglię & Scotię, Dauid fratre suo, & vniuerso populo, Comitibus, & Baronibus, milites de terra regis Scotiæ iurauerunt regi Angliæ Henrico, & Henrico filio suo, & hęredibus eorum fidelitatem contra omnem hominem, sicut ligiis dominis suis. Et idem Wilhelmus rex Scotiæ ad mandatum regis prædicti venit Northamptoniam ad parliamentum domini sui, adducens secum omnes Episcopos, Abbates, & Priores totius regni sui. Venit etiam ad eiusdem regis mandatum in Normanniam. Et idem Wilhelmus rex, post decessum regis Henrici veniens Cantuariam, regi Anglię Richardo, filio & hęredi dicti Henrici fecit homagium: quo Richardo viam vniuersæ carnis ingresso, sæpe dictus Wilhelmus Iohanni regi Anglię fratri & hęredi dicti Richardi, extra ciuitatem Lincolnię, super quendam montem in conspectu omnis populi fecit homagium & iuramentum fidelitatis super crucem Cantuariæ Archiepiscopi Huberti, & eidem domino suo per chartam suam concessit, quod Alexandrum filium suum sicut hominem ligium suum maritaret, promittendo firmiter in charta eadem quod idem Wilhelmus rex Scotiæ, & Alexander filius suus, Henrico filio Iohannis regis Anglię tanquam ligio domino suo contra omnes mortales fidem & fidelitatem tenerent. A quo quidem Wilhelmo rege Scotię postmodum pro eo quod desponderat filiam suam Comiti Boloniæ pręter regis Iohannis domini sui assensum, pro transgressione & temeraria pręsumptione huius debitam satisfactionem suscepit. Item Alexander rex Scotiæ sororius noster, regi Angliæ Henrico patri nostro, pro regno Scotię, & postea nobis fecit homagium. Vacante deinde regno Scotię per mortem Alexandri regis illius, & subsequenter per mortem Margaretæ eiusdem Scotię reginę, & dominæ proneptis nostrę: Episcopi, Abbates, Priores, comites & barones, & cęteri nobiles ac communitates totius regni Scotię, ad nos tanquam ad defensionem, ducem, Aurigam, capitaneum & dominum capitalem eiusdem regni sic vacantis gratis & spontanea voluntate accedentes, prout tenebantur de iure, ius nostrum, progenitorũ & antecessorum nostrorum, & possessionem superioris & directi dominii in regno eodem & ipsius regni subiectionem ex certa scientia pure & simpliciter & absolute recognouerunt: & præstitis ab eis nobis tanquam superiori & directo domino Scotię debitis & consuetis fidelitatis iuramentis, ac ciuitatibus, burgis, villis, castris, & cæteris mansionibus eiusdem regni, in manu nostra traditis, ad custodiam eiusdem regni certos de iure nostro regio officiales & ministros deputauimus quibus ipsi tempore vacationis huius concorditer fuerant obedientes, & intendentes regiis nostris pręceptis & mandatis. Postmodum autem diuersę personę super successione in dictũ regnum Scotiæ iure hęreditario inter se contendentes, ad nos tanquam ad superiorem dominum regni Scotię accesserunt, petentes super successione regni prædicti sibi per nos exhiberi iustitiæ complementum, volentes & expresse consentientes coram nobis, tanquam coram superiori & directo domino in omnibus ordinandis stare & obtemperare. Ac demum sententialiter propositis & sufficienter auditis, rimatis, examinatis, & diligenter intellectis partium iuribus, finaliter in pręsentia omnium pręlatorum & nobilium, quasi totius regni Scotiæ, & de voluntate & assensu expresse eorundem procedentes, Iohannem de Balliolo debite pręfecimus in regem Scotorum. Quem tunc in successione eiusdem regni hæredis iu-

Gregorius confirmat subiectionem Scotiæ.

Papæ Clementis literæ.

Richardus. Iohannes.

Henricus.3.

Eduuardus.1.

dis iura inuenimus habere potiora. Qui quidem prȩlati, comites & barones, ac cæteri regni ipsius incolæ sententiam nostram acceptauerunt, approbauerunt, & ipsum Iohannem de mandato nostro virtute huius iudicii in regem suũ admiserunt. Ac idem Iohannes rex Scotiæ pro regno suo prȩdicto nobis homagium debitum & consuetum fecit, & fidelitatis iuramentum præstitit, & ex tunc tam in parliamentis, quam consiliis nostris tanquam subditus noster, sicut alii de regno nostro interfuit, & nostris tanquam domini superioris sui beneplacitis & mandatis in omnibus obediens & intendens extitit, donec idem Iohannes rex Scotiæ, & prælati, Comites & Barones, nobiles, communitates, & cæteri incolæ maiores eiusdem regni, ex prȩconcepta malitia, & prȩlocuta ac prȩordinata proditione communicato consilio, cum tunc inimicis nostris capitalibus & notoriis amicitias copularunt, ac (pactiones, conspirationes, & coniurationes in exhæredationem nostram & hæredum nostrorum, ac regni nostri, contra debitum homagium in crimen læsæ maiestatis nequiter incidendo) fidelitatis iuramentum inierunt cum eisdem. Verum cum præmissa relatio & fama publica ad aures nostras aduenissent, volentes futuris periculis præcauere, quæ ex his & aliis possent nobis, regno nostro, & regni nostri incolis verisimiliter prouenire, pro assecuratione regni nostri accessimus, ad confinium regni vtriusque, pluries mandantes eidem Iohanni tunc regi Scotiæ, vt ad certa loca in confinio prædicto ad nos accederet super præmissis, & aliis assecurationis statum tranquillitatem & pacem regni vtriusque contingentibus tractaturus. Qui spretis mandatis nostris in sua persistens perfidia ad bellicos apparatus cum Episcopis, prælatis, comitibus & baronibus regni Scotiæ, ac etiam aliis exteris conductitiis contra nos, regnum nostrum, & regni nostri incolas, hostiliter se conuertens accinxit, & ad hostiles aggressus & ingressus procedens regnum nostrum inuasit, & quasdam villas regni nostri Angliæ per se & suos deprædatus est, easque vastauit incendio, homines nostros interfecit, & nonnullis nautis nostris per eos peremptis naues hominum nostrorum regni Angliæ comburi fecit, & è vestigio aggredi. Denegatisque nobis homagio & fidelitate tam pro se quam pro aliis quibuscunq; regni sui incolis, per literas eiusdem Regis verba offensionum exprimentes, & inter alia verba diffidationis continentes.

Immanitas Scotorum.

Comitatus nostros Northumbriæ, Cumbriæ, & Westmerlandiæ regni nostri Angliæ congregato exercitu ingenti hostiliter, per se & suos inuasit, stragem innumeram hominum nostrorum, incendia Monasteriorum, Ecclesiarum, & villarum inhumane perpetrando, & patriam vndique depopulando. Infantes in incunabulis, mulieres in puerperio decubantes gladio trucidarunt, & quod auditu horrendum est, à nonnullis mulieribus mammillas atrociter absciderunt, paruos clericulos primam tonsuram habentes, & grammaticam addiscentes, ad numerum circiter ducentorum in scholis existentes, obstructis ostiis scholarum igne supposito cremauerunt. Nos quoque cernentes, tot damna, opprobria, facinora & iniurias in exhȩredationem nostram, & destructionem populi nostri proditionaliter irrogari, nec valentes ratione iuramenti, quoad conseruationem iurium coronæ regni sumus astricti, prȩmissa facinora vlterius concelare, nec iura nostra relinquere indefensata, cum idem Iohannes rex & gens Scotorum, & nostri subditi per leges se iustificari minime permisissent, ipso regno Scotiæ (quod à longissimis retro temporibus sic vt superius exprimitur nobis & progenitoribus nostris fœdale existit) ex causis prȩmissis nobis commisso, deinde bello (iuxta leges & consuetudines regni nostri contra eos, de consilio procerum & magnatum nostrorum) indicto contra dominum Iohannem & gentem Scotorum vires potentiæ nostræ extendimus prout de iure nobis licuit, & processimus contra ipsos tanquam hostes nostros, & proditores. Subiecto itaq; regno Scotiæ, & iure proprietatis nostræ ditioni subacto, prȩfatus Iohannes quondam rex Scotiæ ipsum regnum Scotiæ quatenus de facto tenuit, sponte, pure & absolute reddidit in manum nostram, proditiones, & scelera memorata coram nobis, & proceribus nostris publice recognoscens. Quo peracto prȩfati comites & barones nobiles & communitates regni Scotiæ, quos ad pacem nostram regiam suscepimus, consequenter homagia & fidelitates nobis, tanquam immediato domino, ac proprio eiusdem regni Scotiæ nobis fecerunt & prȩstiterunt, ac etiam redditis nobis eiusdẽ regni ciuitatibus, villis, castris, munitionibus, ac cȩteris locis omnibus ad dictum regnum spectantibus, officiales nostros & ministros, ad regimen eiusdem regni Scotiæ præfecimus iure nostro. Cumq; iure pleni dominii in possessione eiusdem regni existere dignoscamur, non possumus, nec debemus, quin insolentiam subditorum nostrorum rebellium, si quos inue-

inuenerimus præeminentia regia, prout expedire viderimus reprimamus. Quia vero ex præmissis & aliis constat euidenter, & notorium existit, quod prælibatum regnum Scotiæ tam ratione possessionis quam proprietatis ad nos pertinet pleno iure, nec quicquam fecerimus vel cauerimus, scripto vel facto, sicuti nec possemus, per quæ iuri ac possessioni prædictis debeat aliqualiter derogari, Sanctitati vestræ humiliter supplicamus, quatenus præmissa prouida meditatione pensantes, ex illis vestrum motum animi dignemini informare, suggestionibus contrariis æmulorum in hac parte nequaquam fidem adhibendo, quin imo statum nostrum & iura nostra regia supradicta habere velitis, si placet, promptis affectionibus commendata. Quantum vero ad hoc quod Papa petiuit, quod si Rex Angliæ ius haberet in regno Scotiæ, vel in aliqua eius parte, procuratores & instructos mitteret, & fieret eis iustitiæ complementum. Rex per se noluit respondere, sed hoc commisit comitibus aliisque terræ proceribus, qui super hoc domino Papæ huius tenoris literas rescripserunt.

Litera Communitatis. Angliæ domino Papæ.

Sancta Romana iure ecclesia, per cuius ministerium fides catholica in suis actibus, cum ea (vt firmiter credimus & tenemus) maturitate procedit, quod nulli præiudicare, sed singulorum iura conseruari velit illæsa. Sane conuocato nuper per serenissimum dominum nostrum Edwardum, Dei gratia regem Angliæ illustrem, parliamento apud Lincolniam generali, idem dominus noster quasdam literas Apostolicas, quas super certis negotiis conditionem & statum regni ex vestra parte receperat in medio exhiberi ac seriose nobis fecit exponi. Quibus auditis & diligentius intellectis, tam sensibus admiranda, quam hactenus inaudita in eis audiuimus contineri. Scimus enim, Pater sanctissime, & notorium est in partibus nostris, ac nonnullis aliis non ignotum, quod à prima institutione regni Angliæ reges eiusdem regni tam temporibus Britonum quam Anglorum, superius & directum dominium regni Scotiæ habuerunt in possessione, vel capitanei superioritatis & recti dominii ipsius Scotiæ successiuis temporibus extiterunt, nec vllis temporibus ipsum regnum in temporalibus pertinuit, vel pertinet quouis iure ad ecclesiam supradictam. Quin immo idem regnum Scotiæ progenitoribus dicti regis, nostris regibus Anglię, atq; sibi feodale extitit ab antiquo. Nec etiam reges Scotorum & regnum aliis quam regibus Angliæ subfuerunt, vel subiici consueuerunt, neque reges Angliæ super iuribus suis in regno prędicto, aut aliis suis temporalibus coram aliquo iudice ecclesiastico vel seculari, ex præeminentia status sui regiæ dignitatis & consuetudinis cunctis temporibus irrefragabiliter obseruatæ responderunt, aut respondere debebant. Vnde habito tractatu & deliberatione diligenti super contentis in literis vestris memoratis, communis, concors & vnanimis omnium nostrum & singulorum consensus fuit, & erit inconcusse Deo propitio in futurum. Quod præfatus dominus noster rex super iuribus regni Scotiæ, aut aliis suis temporalibus nullatenus respondeat iudicialiter coram vobis, nec iudicium subeat quoquo modo, aut iura sua prędicta in dubium quæstionis deducat, nec ad vestram pręsentiam procuratores, aut nuncios ad hoc mittat, pręcipue cum pręmissa cederent manifeste in exhæredationem iuris coronæ regni Angliæ & regię dignitatis, ac subuersionem status eiusdem regni notoriam, nec non in pręiudicium libertatis, consuetudinum, & legum paternarum, ad quarum obseruationem & defensionem ex debito pręstiti iuramenti astringimur, & quæ manu tenebimus toto posse, & totis viribus cum Dei auxilio defendemus. Nec etiam permittimus aut aliqualiter permittemus, sicut non possumus, nec debemus, pręmissa tam insolita, indebita, præiudicialia, & alias inaudita prelibatum dominũ nostrum regem, etiam si vellet facere seu modo quolibet attemptare. Quocirca sanctitati vestræ reuerenter & humiliter supplicamus, quatenus eundem dominum nostrum regem, qui inter alios principes orbis terræ catholicum se exhibet, & Romanæ ecclesię deuotum, iura sua, libertates, & consuetudines & leges prędictas, absq; diminutione & inquietudine pacifice possidere, ac illibata persistere benignius permittatis.

Proceres nolunt suum regem coram Papa iudicio sisti.

In festo Pentecostes finitis treugis quæ cum Scotis initę fuerant. Rex contra festum S. Iohãnis Baptistæ in Scotiam proficiscitur exercitu adunato. Dumq; in Scotia hiemaret, sui multos equos magnos perdiderunt, ob defectum foragii tempore frigoris hyemalis. Transiit annus iste frugum, nec opulentus, nec omnino inops: Papæ curiæq; Romanæ propter discordiam motam inter Papã & regem Francię malorum inchoatiuus, inquietudinis concitatiuus, scandali generatiuus: Anglis nec omnino martius, nec omnino quietus Scotis: suspiciosus, turbidus, & inquietus: Inimicis Crucis Christi, Saracenis videlicet, lugubris & molestus.

Rex hostiliter Scotiam ingreditur.

Annalis cõclusio.

Natale celebratum in Scotia ad Linsincum.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tertio, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi tricesimus, fuit idem rex ad natale in Scotia, in loco qui dicitur Linsinco, cum exercitus manu potenti, sed ad instantiam regis Francorum cuius nuper sororem duxerat, Scotis treugas vsque ad festum omnium Sanctorum concessit. Ordinatisque rebus Scotiæ reuersus est in Angliam, & circa mediam quadragesimam parliamentum Londoniis conuocauit.

Rex regreditur in Angliam.

Papa Anglum in Francum concitat.

Eodem tempore Papa Bonifacius per literas suas regem Anglorum interpellauit, vt regi Francorum guerram commoueret, ad quod faciendum ingens subsidium pollicetur, sed rex Angliæ alias domini Papæ erga se affectum expertum infidum, rem distulit, si possibile foret recuperare per viam aliam, sua malens.

Flandri rem bene gerunt.

Sub his diebus in Flandria Burgenses Gallicorum exactionibus iniustis minis oppressi, Iacobum Sancti Pauli, qui apud eos locum regis tenebat expulerunt de villa: plurimis in hoc tumultu Gallicis interfectis. Vocauerunt proinde in dominum & defensorem suum Guidonem comitem Nannircii filium comitis Flandrensis in custodia adhuc detenti. Guido vero cum numerosa multitudine bellatorum adueniens, auxit Flandrensium animos plurimum contra Gallos. Interea Robertus comes Attrabatensis cum exercitu maximo missus in Flādriam, inter Tortunatum & Brugas tentoria sua fixit.

Strages Gallorum.

Contra quem Flandrenses egressi omnes fere pedites prælium grauissimum conseruerunt cum Gallicis: Succumbentibus ergo Gallicis comites Atrabatensis, Angi, & Albemarle viri nobiles, Godefridus ducis Brabantiæ germanus, cum filio suo filius comitis Hanoniæ, Radulphus de Nigella, Constabularius Franciæ cum fratre suo, Guidone Marescallo, Reginaldus de Tria miles emeritus, Camerarius de Tancreuilla, Petrus Flote regis Francorum consiliarius præcipuus, & exactionum prædictarum maximus, Iacobus sancti Pauli in hoc prœlio ceciderunt occisi. Aliorum vero militum minoris gradus, scutiferorumque & peditum interfecta est maxima multitudo. Comes vero Sancti Pauli & Boloniæ Lodowicus comitis Claremontensis filius, cum aliis pluribus fugientes, reliquerunt Flandrensibus spolia infinita.

Legatio præsulū Franciæ ad Papam.

Per id temporis prælati Franciæ missis ad Papam tribus Episcopis de non veniendo ad diem citationis præfixum, se per eosdem excusarunt. Papa vero Prælatis Franciæ non comparentibus misit in Frāciam Iohannem monachum presbyterum Cardinalem, qui conuocatis Prælatis Parisius secretum consilium habuit cum eisdem.

Regis Francorum profectio & reditus inglorius.

Eodem anno Philippus rex Franciæ maximo coadunato exercitu, cum iuxta ciuitatem Attrabatensem toto mense Septembri mansisset, licet hostes de propinquo diutius eum expectassent, nihil agendo Parisius reuersus est inglorius.

Io. Segraue Scotiæ præfectus.

Post festum omnium Sanctorum elapsis treugis cum Scotis rex Angliæ Iohannem de Segraue militem nobilem cum exercitu misit in Scotiam, committens ei eiusdem terræ custodiam. His diebus ciues Burdegalenses dominium Gallicorum non ferentes illos de ciuitate sua contra natale domini expulerunt.

Annalis cōclusio.

Transit annus iste mediocriter frugifer & fructifer, consequenter Gallicis infamis & notabilis, propter infortunia, & res bellicas male gestas: Anglis honorabilis & confortabilis: Scotis odibilis, detestabilis & inuisus.

Natale apud Westmon. celebrat.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quarto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi tricesimus primus, tenuit rex natale apud Westmonasterium Londoniis.

Scoti iterum rebelles.

Quo anno Scoti cœperunt rebellare contra Regem Angliæ duce & capitaneo constituto Wilhelmo Waleys, qui eos ad seditionem commouerat, propter quod rex coadunato ingressus exercitu prætermisso castro de Striuelyn, quod contra eum munitum fuerat, totam terram peruagatur, nemine apertæ pugnæ sibi copiam faciente.

Rex Franciæ restituit Wasconiam regi Angliæ.

Eodem tempore rex Francorum ob detentionem Wasconiæ iniustam, timens sibi à rege Angliæ per dominum Papam ad hoc instigato guerram parari, vt eius amicitiam sibi compararet, quicquid Wasconiæ in manu sua tenebat, eidem sponte gratisque restituit, prout videbatur ignorantibus veritatem. Tunc etiam & Burdegalia regi Angliæ sponte se subiecit. Philippus filius Comitis Flandriæ coadunatis multis Teutoniæ stipendiariis, ingressus Franciam castrum Sancti Audomari obsedit, sed cum nihil proficeret, discedens vrbem Mormorum incendit.

Guido Comes Flandriæ carcere liberatus.

Philippus Francorum rex, versus Flandriam progressus cum exercitu, acceptis treugis inglorius est reuersus. Guido comes Flandriæ, & filius eius Robertus, à custodia per regem Franciæ soluti, vt Flandrenses ad pacem reducerent in Flandriam transmittuntur. Sed cum nihil proficerent fidelitate seruata debita, ad loca suæ pristinæ custodiæ reuertuntur.

Scoti Anglos vincunt.

Eo tempore Wilhelmus filius Comitis Hanoniæ Iohannis, & Guido Traiectensis episcopus eiusdem Wilhelmi patruus, contra Flandrenses qui maximam

mam partem Flandriæ occupauerant præliantes ſuccumbunt capto Epiſcopo, ſed Wilhelmo per fugam elapſo.

Hoc anno circa principium Quadrageſimæ Scoti latentes in inſidiis Iohannem de Segraue cum paucis armatis tranſeuntem, iuxta caſtrum quod dicitur Puellarum ſubito inuaſerunt, peremptiſque hinc inde nonnullis, Scoti præualentes multitudine, ceperunt aliquos milites Anglicos, inter quos & ipſum Iohannem Anglorũ capitaneum grauiter vulneratum, ſed ſuperuenientes milites alii de exercitu Anglicorum, ipſum Iohannem à ſuis ereptum cuſtodibus abduxerunt. Dum fieret iſte conflictus, miles quidam nobilis Robertus de Neuile miſſarum audiens ſolemnia (erat nempe dominica prima Quadrageſimæ) quæ geſta fuerant penitus ignorabat. Poſt miſſam vero egreſſus, cum audiſſet à redeuntibus Scotos in Anglicos prȩualere, illuc cum ſuis armatis properãs multos peremit, multoſq; fugauit, & captiuos aliquos reduxit. Nec de his qui miſſæ cum eo intererant, quiſquam captus fuit, aut grauiter vulneratus, ſed nec corruit vnus ſolus. Rex Angliæ rebellione Scotorum apud Rokesburgiam in Scotia ex edicto publico in feſto Pẽtecoſtes exercitum adunauit, progredienſq; paruis dietis totam terram vſq; Cateneſiam, quȩ eſt in vltimis Scotiæ finibus perluſtrauit, nemine aperti prœlii copiam faciente. Videntes itaq; Scoti ſe non poſſe reſiſtere, miſſis nunciis petiuerunt humiliter à rege ad pacem ſuam recipi, & vt permitteret eis dato precio ab his quibus per eum collatæ erant redimerent terras ſuas. Acquieuit rex eorum precibus, & rediens caſtrum de Striuelyn, ꝙ Scoti occupauerant, & contra regem defendebant (cuius expugnatio in progrediendo gratis erat omiſſa) per ſuos obſedit. Ipſe vero non lõge à loco eodem apud Dunfermlyn hyemauit. Hoc anno circa feſtum Sancti Iohannis Baptiſtȩ milites quidam in prȩſentia Cleri & populi Pariſius congregati, Papæ Bonifacio multa impoſuerunt enormia, puta hæreſim, ſimoniam & homicidia, propter quæ per regem Franciȩ appellatum eſt contra eum, ad illum cuius intereſt, donec conuocato conſilio ſe à criminibus purgaret obiectis. Circa feſtum natiuitatis beatȩ virginis, videl. in vigilia natiuitatis eiuſdem venit ſummo mane magnus exercitus hominum armatorum miſſus ex parte regis Franciæ & Cardinalium Columnenſium damnatorum repente ad portas ciuitatis Anagum, in quam Papa confugerat pro tutela, quia ibidem natus fuerat. Inuenientes igitur portas apertas ingreſſi ſunt ciuitatem, & mox dederunt inſultum Palaciis domini Papæ, & Marchionis nepotis Papæ, & trium Cardinalium. Communitas vero villæ comperto quod Scaira frater Columpnenſium Cardinalium, & Wilhelmus de Longareto ſeneſcallus regis Franciȩ aduenifſent ea conſpiratione, vt Papam deponerent vel necarent, ſtatim pulſata communi campana, & tractatu habito, in communi elegerunt ſibi capitaneum quendam Adnulphum, vnum ex maioribus dominis de Campana per quem inſtanti negotio regerentur. Qui quidem Adnulphus illis ignorantibus, domini Papȩ extitit capitalis inimicus. Interim domini Papȩ aduerſarii eius Palatio & Marchionis nepotis ſui triumq; Cardinalium acerrimos dederũt inſultus. Sed familiaribus domini Papæ & Marchionis viriliter ſe defendentibus illorum palacia inuadere nequiuerunt. Trium tamen Cardinalium palatia qui reputabantur ſpecialiter amici Papæ, per vim & potentiam ſunt ingreſſi, & omnia bona ibidem reperta diripuerunt & aſportauerunt. Ipſi vero Cardinales à tergo per latrinam vix euaſerunt. Interea ſuperuenit dominus Adnulphus villæ capitaneus adducens ſecum dominum Reginaldum de Supine, qui habuit in Campania magnum dominiũ, & erat Papæ capitalis aduerſarius, cum quo etiam venerunt filii domini Iohannis de Chitan, quorum patrem Papa tunc in carcere detinebat. Cumq; dictus Capitaneus cum ſuis ſociis ſupradictis veniſſet ad Schairam de Columpna, & eius exercitum, ſtatim cum omni populo quem ducebat, coniunxit ſe eidem. Et communibus votis, irruerunt tantum in Papam & nepotem ſuum, quod diu vt putabatur eis reſiſtere non valerent. Ob quam cauſam dominus Papa timens ſibi, treugas petiit à Schaira, quas ſibi conceſſit & nepoti ſuo, vſq; ad horã nonam dictæ diei, quæ videlicet treugæ captæ fuerant hora prima. Durante treuga Papa miſit ſecrete ad populum Anagum ſupplicans vt ſaluarent vitam ſuam, promittens, quod ſi hoc facerent, quod ipſos in tantum locupletaret, quod omnes ſuo perpetuo merito gaudere deberent. Populus vero ſe excuſauit, dicens ſe nil poſſe iuuare in hac parte, præſertim cum tota poteſtas villæ capitaneum ſequeretur. Tunc Papa ſupplicauit Schairæ, vt ſignificaret articulos, in quibus fuerat iniuriatum ſibi & ſuis fratribus, & ipſe paratus eſſet ſecundum conſilium Cardinaliũ facere reſtitutionẽ ſibi. Schaira vero reſpondit quod non permitteret Pa-

Rex Angliæ Scotiam peruadit armata manu.

Rex in Scotia hyemauit.

Papa hæreſis ſimonie & homicidii accuſatus.

Rex Franciæ appellat à Papa.

Papa obſidetur.

Cardinales fugiunt.

Papa pacis conditiones flagitat.

Conditiones pacis.

pam viuere,nisi duos Cardinales fratres suos plene restitueret, scilicet Petrum & Iacobum de Columpna,quos prius damnauerat,ad temporalia & spiritualia, & non solum illos restitueret, sed & omnes de eorum sanguine vel parentela. Et quod idem Papa post huiusmodi restitutionem renunciaret papatui. Et quod postmodum corpus eius esset ad voluntatem ipsius Schairæ.His auditis ingemuit Papa,&ait,Heu me, durus est hic sermo: cumque concordari non possent, & aduenisset hora diei nona, iterum Schaira cum exercitu dedit insultum Papę & nepoti suo: at ipsi se viriliter defendebant,tandem videntes aduersarii quod principalis Ecclesia Anagum, quæ erat de Sancta Maria,esset eis impedimento quo minus poterant accingere pro votis Palatium Papæ,apposuerunt ignem ad ostium Ecclesiæ supradictæ.Itaque valuis ecclesiæ combustis,totaliter ingressi sunt ecclesiam homines Schairæ,& despoliauerunt omnes Clericos & laicos mercenarios,habentes cultellos ibidem & alia mercimonia ad vendendum,ita quod non dimiserunt valorem quadrantis ex omnibus quæ apprehendere potuerunt. Tandem Marchio nepos Papę perpendens quod se vlterius non posset defendere,reddidit se dicto Schairæ & capitaneo memorato,ea conditione,vt vitam ipsius & filii sui saluarent seruientiumque suorum. Quibus auditis Papa fleuit amare.

Marchio Papa nepos se dedit.
Papa capitur.

Post hęc ruptis ostiis & fenestris Palatii Papę, & pluribus locis igne supposito, per vim ad Papam exercitus est ingressus. Quem tunc permulti verbis contumeliosis sunt aggressi,minę etiam ei à pluribus sunt illatę.Sed Papa nulli respondit.Enimuero cum ad rationem positus esset,an vellet renunciare papatui:constanter respondit nō, immo citius vellet perdere caput suum, dicens in suo vulgari, *Et le col,& le cape*,quod est dicere:Ecce collum, ecce caput. Et statim protestatus est coram omnibus, quod Papatui nunquā renunciaret,quamdiu posset habere vitam.

Papa emori potius vult quam Papatui cedere.

Schaira vero voluit libēter interfecisse Papam,sed per quosdam fuit prohibitus,ita quod Papa malum in corpore non recepit. Attamen ostiariis Papę fugatis,& quibusdam interfectis, eiectisqu e tam maioribus quā minoribus de sua familia,deputati sunt custodes Papę per Schairam,& Capitaneum dominus Reginaldus de Suppine,& multi alii cum eodem. Acta sunt hæc in vigilia natiuitatis Sanctę Marię,septima hora diei. Exercitus vero postquam irrupit palatium, mox despoliauit Papam, & eius cameram atque thesauriam suam, & asportauit vestimenta cum ornamentis & aurum atque argentum cum omnibus aliis rebus inuentis ibidem. Et reuera creditur, quod omnes reges mundi non possent tantum de thesauro reddere infra vnum annum,quantum fuit de Papali palatio asportatum,& de palatiis trium Cardinalium & Marchionis.

Infinita pecunia.

Remansit autem Papa & nepotes sui sub custodia militum & custodum Schairę vsque in diem tertiam.Medio tempore Schaira tractauit cum suis quomodo Papam morti traderet,vel mitteret ad regem Francię corpus eius.Sed populus Anagum hoc comperiens, facta conuocatione secreta ignorantibus capitaneo & Schaira, quasi ad decem millia hominum concurrunt ad Palatium vbi Papa seruabatur in custodia, & expulsis atque peremptis custodibus, ingressi sunt, & deliberauerunt Papam & nepotes eius,habituri eorum custodiam penes se.

Papa liberatur.

Papa ignominiose tractatus.

Sed ante hæc omnia sciendum,quod cum primo Schaira & capitaneus cum Seneschallo regis Franciæ comprehendissent Papam,in equum posuerunt effrenem ad caudam versa facie,& sic discurrere fere vsque ad nouissimum halitum coegerunt, & tandem pene fame necauerunt, donec eum populus Anagum (vt præmittitur) liberasset.Schaira vero propter id offensis villæ communibus cum exercitu de villa recessit. Tunc populus fecit Papam deportari in magnam Plateam, vbi Papa lachrymando populo prædicauit, inter omnia gratias agens Deo & populo Anagum de vita sua.

Oratio Papa.

Tandē in fine sermonis dixit:Boni homines & mulieres,constat vobis qualiter inimici mei venerunt & abstulerunt omnia bona mea ,& non tantum mea,sed & omnia bona Ecclesiæ,& me ita pauperem sicut Iob fuerat dimiserunt. Propter quod dico vobis veraciter,quod nihil habeo ad comedendum vel bibendum,& ieiunus remansi vsq; ad pręsens.Et si sit aliqua bona mulier quæ me velit de sua iuuare elemosina in pane vel vino,& si vinum non habuerit,de aqua permodica, dabo ei benedictionem Dei & meā,& omnes qui quicquam portauerint quantulumcunq; modicum in meā subuentionem,absoluo ab omnibus peccatis suis.

Cibum ieiunus emendicat.

Tunc omnes hęc audientes ex ore Papæ,clamabant, Viuas Pater sancte. Et mox cerneres mulieres currere certatim ad palatium,ad offerendum sibi panem,vinum, vel aquam,in tantum, quod statim camera Papę victualibus repleta fuit.Et cum nō inuenirentur vasa ad capiendum allata, fundebant vinum & aquā in area cameræ Papæ in maxima quantitate.Et tunc potuit quisque

Mulieres eum cibo reficiunt.

quisque ingredi & cum Papa loqui sicut cum alio paupere qui volebat. Tunc Papa exiens, absoluit omnes existentes in ciuitate ab omnibus peccatis eorum generaliter, præter despoliatores Ecclesiæ Romanæ. Spoliatores etiam Cardinaliũ, & aliorum de curia non absoluebat, nisi bona huiusmodi infra triduum reportarent. Veruntamen Papa remisit expresse omnibus qui bona sua asportauerant, dum tamen illa bona de thesauro Ecclesiæ non fuerunt, & statim protestatus est coram omnibus, quod voluit habere pacem cum Columpniensibus Cardinalibus & suis aliis inimicis, & paratus erat ipsos restituere ad temporalia & spiritualia Cardinales, & hoc fecit proclamari per villam. Interea reportata fuerunt bona illius quædam, sed non omnia prius ablata. His itaque gestis, Papa subito & inopinate recessit de villa Anagum, progrediens versus Romam cum maxima multitudine armatorum. Et cum peruenisset ad Sanctum Petrum, ex timore quem conceperat quando captus fuit, & mœrore rerum inæstimabilium perditarum, & fame quam contraxerat sub custodia aduersariorum suorum cito deficit, & sic completa est in eo prophetia prędecessoris sui qui dixit: *Ascendisti vt vulpes, regnabis vt Leo, morieris vt Canis.* Successit ei à Cardinalib. mox electus, Benedictus vndecimus, Lumbardus natione, quem Papa Bonifacius de ordine Fratrum Prędicatorum, cuius magister erat, assumptum fecerat Episcopum Ostiensem. De isto Benedicto quidam sic ait, *A re nomen habe, benedic, benefac, Benedicte. Aut rem peruerte, maledic, malefac, maledicte.* Columpnienses mortuo Papa Bonifacio, de suis egressi latibulis ad Papam Benedictum venerunt, misericordiam implorantes. Quos ille benigne suscipiens absoluit, ac bonorum suorum tribuit facultatem. Sed eos ad gradum Cardinalatus tam subito restituere non decreuit. Papa Benedictus per hoc tempus fratrem Nicholaum de Prato Episcopum Spoletanum ad Cardinalatum assumens, fecit Episcopum Ostiensem, fratrem etiam Wilhelmum de Makelesfield, doctorem sacræ Theologię, ordinis prędicatorum, natione Anglicum, diœcesis Couentrensis, tituli sanctæ Sabinæ fecit presbyterum Cardinalem. Qui antequam ad eum rumor perueniret in fata concessit. Cuius morte cognita, Papa fratrem Walterum Wynterborne similiter ordinis prędicatorum regis Angliæ confessorem Sarisburensis diœces. ad eundem titulum Cardinalatus promouit.

Papa famelicus familiaris.

Papa moritur vt canis.

Cœlestini prophetia impleta.

Benedictus eligitur in Papam.

Distichon.

Duo Angli Cardinales facti.

Transit annus iste durus diuitibus, pauperibus penuriosus, Papæ curięque Romanæ probrosus, propter malam captionem Papę, incarcerationem & mortem consequenter. Sed tamen in hoc etiam consolari potuit, quia nullus eorum qui eius captioni interfuit, vel facinori tanto cõsenserit, iudicium vltionis euasit. Nam quidam insanabili acti sunt furia, quidam & pręcipue qui manus iniecerunt Christi vicario, manus proprias comederunt. Regis etiam Franciæ consanguinitas & cognatio tacta est vsq; in generationem septimam igne sacro. Annus iste commoditate famosus fuit: Flandrensibus & Francis infamis: Scotis durus: Anglicis inquietus.

Annalis cõclusio.

Anno gratiæ millesimo tricentesimo quinto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi tricesimus secundus, tenuit idem Rex natale apud Dunfermelyn in Scotia, cui interfuit Anglicanus. Transacta hyeme Rex ad obsidionem castri de Striuelyn accedens personaliter diuersis pręparatis machinis illud fortius impugnauit. Qui vero custodiebant castrum illud fortiter defendentes, cum machinis suis plurimos occiderunt. Die quadam cum rex castrum considerando obequitaret, ac quodam loco infra iactum balistarum obequitando appropinquaret, iaculum quoddam de castro emissum superiori eius armaturæ affixum est sine vlla corporis læsione. In quod extractum rex expuens conuersa ad castrum facie, alta voce ei qui illud emiserat (iaculum ostendendo) suspendium minabatur. Castellani videntes obsidionem super se grauari, obtulerunt castrum regi, saluis vita & membris, ac postea simpliciter se in eius gratia posuerunt. Sed neutro modo voluit Rex eos admittere, sed tantum in ea forma, vt pure & simpliciter se dederent Regiæ voluntati. Quod licet eis primo difficile videretur, tamen cum fossata conspicerent terra impleri & lapidibus, scalasque ad transcensionem murorum qui assiduis ictibus petrarum conquassabantur parari tandem in die Beatæ Margaretæ virginis castrum reddentes, se regis placito subdiderunt. Quorum capitaneum Wilhelmũ Olifardi militem admodum strenuum & cordatũ, ad turrim Londoniarũ, reliquos vero ad alia castra diuersa trãsmisit carceribus mancipandos. Edwardus rex subacta ad votum Scotia, commissaque eius custodia Iohãni de Segraue, in Angliam est reuersus. Cumq; venisset Eboracum iussit sessionem iustitiariorum qui dicuntur, de banco, & Scaccarium, quæ iam septẽnio manserat Eboraci, Londonias ad antiquum locum transferri. Eo anno obiit

Natale celebratur ad Dunfermelyn in Scotia.

Rex obsidet castrum de Striuelyn.

Deditio castri Striuelyn.

Rex subacta Scotia in Angliam reuertitur.

Iusticiarii vocati Traybaston.
Rex Franciæ ex-communicatione liberatus.
Flandria à Francis fusi.
Obiit Benedictus papa.
Annalis cõclusio.

Iohannes de Warenna Comes Surreyæ & Southsexiæ, cui succeſſit nepos eius ex filio, Iohannes nomine, vxorem accipiens neptem regis, & filia Alienora, quam duxit comes Barrensis. Hoc anno ordinati sunt iusticiarii qui de malefactoribus diligenter inquirerent, quantum ad cæteros articulos, & iuxta demerita punirent inuentos. Hii iusticiarii vocati sunt ab hominibus popularibus Traybaston, quod sonat, *trabe baculum*. Papa Benedictus per idem tempus considerans pium esse etiam ouem errantem licet inuitam perducere ad ouile, regem Francorum non petentem, à sententia excõmunicationis per prædeceſſorem suum lata in eum absoluit. Per idem tempus rex Franciæ offensus abbati Cistercienſi, quia in appellationem contra Papam Bonifacium non consenserat, omnia monasteria eiusdem ordinis in regno Franciæ constituta plurimum molestauit, propter quod Abbas vltro regimini ordinis sui ceſſit. Rex Franciæ Philippus hoc anno in manu valida copias fudit Flandrensium, inter quas cecidit Wilhelmus de Iuliariis, qui eorum capitaneus fuerat constitutus. Et non multo post reddiderunt se regi Francorum duæ villæ Flandriæ nobiles Insulaci & Duacum. Hoc anno die nonarum Iulii moritur Papa Benedictus Perusii. Post cuius obitum cum Cardinales in electione summi Pontificis diſſiderent, à ciuibus secundum constitutionem Gregorii decimi includuntur. Transit annus iste frugum vel fructuũ fertilitate, nec inops nec abundus, Romanis lugubris propter diſſentionem Cardinalium in electione Papæ: Francis & Anglicis propter subactos aduersarios gloriosus: Scotis & Flandrensibus nimis odibilis propter regibus datam victoriam de eisdem.

CAPTIO ET MORS W. WALEYS.

Natale celebratum Londini.
Wilhelmus Waleys vnde ortus.
Clemens quintus papa.
Dux Britanniæ muri ruina oppressus.
Flandri ab Anglia expulsi.
Annalis cõclusio.

ANNO gratiæ milleſimo tricenteſimo sexto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi triceſimus tertius, fuit idem rex ad natale Londoniis cũ regina multisq; proceribus regni sui. Hoc anno Wilhelmus Waleys qui Scotiam frequenter commouerat, per milites regis in Scotia captus est, & Londonias vsque ductus, vbi iudicialiter condemnatus, trahitur, suspenditur, & vltimo decollatur. Cuius caput Londoniis in loco eminenti figitur super palum, corpus vero in Scotiam transmiſsum est in quartas, quæ ad aliorum terrorem in diuersis vrbibus suspenduntur. Hic ex infima gente procreatus, proceſſu temporis factus est vir sagittarius, illius artis peritia quæritans victum suum. Cumque semel & secundo suam fortitudinem pariter & audaciam expertus fuiſſet, altiora appetens, petiuit à Scotis licentiam vt poſſit Anglicos infestare, promittens se totam Angliam conquisituram, & Scotos victores vsque Londonias producturum. Scotis vero cito sibi consentientibus & ipsum eorum ducem constituentibus, militiæ donatus est cingulo à quodam Comite regionis illius. Inde cæpit peruagari prouincias vsque Northumbriam, maximum tumultum concitando, villas & agros depopulando, prædas agendo, & magnam partem patriç incendio deuastando. Videntes ergo Scoti viam suam prosperari, confluebant ad eum in multitudine vix numerabili, non solum iuuenes, sed etiam ipsi senes, ita vt in breui tantum conflarit exercitum quanto nullus princeps iuxta Scotorum opinionem resistere prçualeret. Igitur de tanta multitudine gloriabundus, cõcepit audaciã præsumptibilem dominum suum regem Angliæ inquietandi, sed quæ merces pro demeritis sibi prouenerit, superius satis claret. Circa dies istos Bertrandus Burdegalensis Archiepiscopus, natione Vasco, in Papam est electus, & Clemens quintus dictus est: Qui mense Octobri Lugduni, conuenientibus illuc Cardinalibus, regeque Francorum Philippo suam præsentiam exhibente, papali diademate coronatur. Qui dum coronatus ad Eccleſiam beati Martini equitando duceretur, murus quidam à latere, (in quẽ multi spectaturi quæ gerebãtur ascenderant) corruens multos oppreſsit, inter quos erat dux Britanniæ, vir senex & discretione insignis. Idem Papa ante natale vnam ordinationem faciens, creauit duodecim Cardinales, inter quos de ordine fratrum Prędicatorum frater Thomas de Iozi, doctor sacræ theologiæ, natione Anglicus, titulus Sanctę Sabinę, factus est presbyter Cardinalis. Hoc anno misit rex Franciæ ad regem Angliæ, rogans eum vt Flandrenses ab Anglia expelleret, sicut ipse ad suam instantiam Scotos à Francia eiecerat paulo ante, cuius rex precibus acquiescens Flandrenses omnes de Anglia exbanniauit. Transit annus iste fructum faciens, frugesque producens, Francis & Anglicis otiosus, Flandrensibus odibilis atque Scotis. Hoc anno Antonius Dunelmensis Episcopus donante Papa Clemente fit Patriarcha Ierosolymitanus.

Anno

Natale celebratur Londini.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo septimo, qui est annus regni Regis Edwardi à côquestu primi tricesimus quartus, tenuit rex natale Londoniis. Circa quod tempus, videlicet quarto Calendas Februarii, Robertus de Brus aspirans ad regnum Scotiæ, nobilem virum Iohannem Comyn, quia suæ proditiosæ factioni assentire noluit, apud villam de Dunfres, in cuius castro iustitiarii Regis Angliæ tunc sedebant, in ecclesia fratrum Minorum sacrilegus interfecit. In festo vero Annuntiationis beatæ Virginis in Abbathia Canonicorum regularium de Scone se fecit in Regem solemniter coronari. Vxor Comitis de Bowan, à marito suo tunc furtiue discessit, omnes equos eius magnos secum adducens, & properans vsque Scone, vt diadema imponeret capiti noui Regis, quia frater eius Comes de Fif, ad quem iure hereditario spectat hoc officium, tunc absens in Anglia morabatur. Hanc autem comitissam eodem anno captam ab Anglicis, cum quidam perimere voluissent, non permisit Rex. Sed in domuncula quadam lignea super murum castri Berewici posita est, vt possent eam conspicere transeuntes.

Robertus de Brus homicida Rex Scotiæ coronatur.

Edvvard. filius regis Scotiā proficiscitur.

In festo Pentecostes, Edwardus filius Regis Angliæ, cum numerosa societate iuuenum nobilium Londoniis à patre militaribus armis cinctus est. Qui exinde cum tyronum multitudine Scotiam continuatis dietis contendit, ad reprimendum conatus Roberti de Brus inuasoris regiæ dignitatis: præcesserant vero eum Aymericus de Valentiis, comes Pembrochiæ, Robertus de Cliffordc, & Henricus de Percye, missi à Rege cum manu armata, ad nouis motibus resistendum. Ipse vero Rex lento gradu secutus conuocauerat exercitum, quem apud Carleolum iussit esse paratum in quindena sancti Iohannis Baptistæ in occursum filii sui, cum eodem vlterius progressurum. Interim Robertus de Brus circumiens terram & homagia multorum recipiens, coadunato exercitu copioso, appropinquauit villæ sancti Iohannis, in cuius præsidium nuper aduenerat Aymericus de Valentiis supra dictus. Equites autem Scotorum omnes lineis super arma sua, ne discernerentur, induti erant ex iussu Principis sui noui. Misit ergo Robertus de Brus inuitans Aymericum ad congressum. Qui respondit, quod cum eo non die illo, sed in crastino dimicaret. Igitur subtrahente se Roberto cum suis ad spatium vnius milliarii, & reficere se volente, appropinquante hora vespertina Aymericus cum suis armatis egreditur: & subito superueniens Scotos, multos interemit inermes. Cui cum aliquantulum Robertus, cæterique qui se cum celeritate armauerant, restitissent, tandem præualentibus Anglicis fugere sunt coacti. Quos insecutus Aymericus cum suis vsque in insulam de Kentyr, castrum illius loci putans Robertum se recepisse, in eo obsedit. Expugnato tamen castro, non eum inuenit, quia fugerat ad extremas insulas regionis, sed vxorem ac fratrem suum Nigellum ibi cepit, cum quibusdam aliis, quos omnes vsque Berwicum fecit deduci. Non multo post captus est comes de Athel, qui de castro fugerat antedicto. Circa festum sancti Michaelis reuersus est Robertus de Brus vsque Keyntyr, & Henrico de Percye in propinquo existenti superueniens, quosdam de familia eius occidit: equosque dextrarios & alia spolia multa cepit. Ipsumque Henricum in castro loci eiusdem obsedit, quousque robore exercitus à Rege misso obsidionem dimittere cogeretur. Interea Rex apud Lauercoste iuxta Carleolum commorans, misit Berewicum iustitiarios, quorum iudicio Nigellus de Brus, & qui cum eo capti fuerant, tracti sunt & suspensi, & vltimo decollati: vxorem vero Roberti de Brus Rex transmisit in Angliam, iubens eam iuxta statum suum decenter tractari. Comitem vero de Athel iam secundo contra fidelitatem suam Regi rebellantem, misit Londonias, vbi ad tempus tentus sub custodia, tandem proditionis suæ meritas pœnas luit. Post hæc captum est castrum de Lochdor, in quo inuentus est Christoferus de Scotun, sororius Roberti de Brus, quem cum non Scotus esset, sed Anglicus, iussit rex deduci vsq; Dunfres, vbi quendam militem de parte regis occiderat. Ibique iudicium subire coactus, tractus & suspensus est, & vltimo decollatus: vxorem vero Christoferi, & filiam Roberti de Brus in diuersis monialium monasteriis collocauit. Episcopos vero Glascuensem & sancti Andreæ, Abbatemque de Scone, cum eodem anno capti essent, misit in Angliam ad diuersa castra sub custodia detinendos. Hoc anno Clemens Papa curiam transtulit de Lugduno in Burdegalam, vbi Episcopum Pictauensem, qui sibi (dum Archiepiscopus fuerat) aduersabatur, à pontificali deposuit dignitate. Primatum etiam Aquitaniæ de Bituricensi transtulit ad ecclesiam Burdegalensem. Per idem tempus rex Angliæ Robertum Cantuariensem apud dominum Papam accusauit, super eo, quod pacem regni sui perturbauit, sibique rebel-

Scoti in fugam acti.

Henricus de Percy fugatus.

Supplicium de perduellibus.

Robertus Winchelsey accusatus à rege.

rebellantes defendit & fouit. Propter quæ vocatus est Archiepiscopus ad curiam,& ab executione officii suspensus, quousque de sibi impositis legitime se purgaret: ob-

Absolutio papalis causa periurii.

tinuitque Rex à domino Papa absolutionem à iuramento, quod inuitus præstiterat super obseruantia libertatum alias à Comitibus & Baronibus exactarum, vsus consuetudine & cautela paterna, qui, quotiens instabat necessitas, de facile iurare voluit, se satisfacturum votis suorum, & eadem facilitate voluit resilire, quotiens sibi tempus commodior arrideret, prætendens semper papalem absolutionem à præstito iuramento.

Rex Franciæ Bonifacii Papæ ossa exurere voluit.

Rex Franciæ per hoc tempus petiit per suos nuntios à domino Papa ossa prædecessoris sui Bonifacii, ad comburendum tanquam hæretici, instantia importuna. Petiit etiam sanctorum cathalogo ascribi fratrem Petrum de Murrone, qui quondam fuit Papa, dictus Celestinus quintus. Hoc anno Rex Angliæ Petrum de Gauerston apud se à diuersis accusatum, regnum Angliæ abiurare coegit. Ad annuntiationem dominicam aderat Rex Edwardus cum magnatibus apud Westmonasterium, acturus Deo gratias & beato Edwardo, pro triumpho de Scotis potito, compassusq; super

Monachi Westmonast. carcere liberati.

iniusta carceratione Monachorum Westmonasterium, iussit mox fieri liberationem ipsorum: sed superabundante peruersorum iudicum malitia prolongantium iniquitatem suam vltra præceptum Regis, retinuerunt per octo dies monachos in prisona, quo audito, præcepit Rex iustitiariis, vt omissis cęteris curis incarcerati monachi eo-

Hæreticus exortus Venetiis.

rum abbati continuo redderentur. Eodem anno quidam hęreticus apostata surrexit in Venetia, nomine Doncinus, qui plurima contra fidem prædicauit, & inter cætera finē mundi infra trienniū nūc instare fallaciter vt veraciter pdicauit, qui multos sibi congregauit. Asseruit etiam hominem quemuis cum quauis muliere commiscere non esse peccatum, & mulierem renuentem cuiusque hominis amplexum, dignam

Annalis conclusio.

ignibus concremari, qui non ita multo post captus, & ignibus est combustus. Transit annus iste similis multis annis præcedentibus, in frugum fructuumq; procreatione, qui non solum nesciebant abundare, sed nec ad satietatem omnium fructum ferre: fuit etiam quietus Gallicis: sed inquietus Anglicis atq; Scotis.

Natale celebratur Carleoli.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo octauo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi tricesimus quintus & vltimus, fuit idem rex ad natale apud Carleolum, cum magna multitudine populi Anglicani. In octauis sancti Hilarii rex parliamentum habuit Carleoli, in quo per maiores graues depositæ sunt querimoniæ de oppressionibus Ecclesiarum & monasteriorum multiplicibus, & extortionibus pecuniarum per Clericum domini Papæ magistrum Wilhelmum Testa nouiter in regno inductum. Præceptumque est eidem Clerico de assensu Comitum & Baronum, ne de cętero talia exequatur. Ordinatum fuit etiam, quod pro remedio super his ob-

Papa per legatū nuptias cōciliat. Nuptiæ hæ celebratæ sunt 25. die Ianuarii, 1307. apud Boloniam iuxta mare.

tinendo, ad dominum Papam nuntii mitterentur. In eodem parliamento edita sunt statuta quædam religiosos tangentia, qui domos suas principales in alio regno habebant. Ad istud parliamentum venit transmissus per dominum Papam Cardinalis quidam Petrus Hispanus dictus, pro matrimonio inter filium Regis Angliæ, & filiam Regis Franciæ, secundum quod à Papa Bonifacio, tanquam mediatore pacis ordinatum fuerat consummando. Cui per Regem responsum est, paratum se fore implere quæ ordinata sunt, dummodo Rex Francorum velit ex parte sua, quæ ad ipsum pertinent, adimplere. Dederat enim Rex Franciæ, dum Wasconiam tenuerat, castrum, quod Malileonis dicitur, cuidā militi, qui illud adhuc detinebat, nec ad mandatum Regis Francię illud curabat restituere, ob quam causam fertur illud matrimonium hactenus fuisse dilatum. Rediit itaque Cardinalis Londonias, vbi super his certitudinem expectaret. Interim Robertus de Brus terram circumiens, multos sibi rebelles peremit, misitque cum parte exercitus duos fratres suos, Thomam militem, & Alexandrum clericum, ad aliam partem terræ, vt homines terræ ad se allicerent blanditiis atque minis. Qui Anglicis superuenientibus capti sunt, & ducti ad iustitia-

Papa fratres minores grande pecuniarum summa emungit.

rios, ac condemnati, primo tracti, ac postea sunt suspensi. Tempore huius Regis fratres, qui dicuntur minores, seu, quod latius publicatur, & nequius comprobatur, totius Ecclesiæ exploratores, ad illicita legis suæ aspirantes, obtulerunt summo Pontifici quadraginta millia de florenis aureis, & pecuniam multam nimis, pro terris, prædiis, redditibusque licite obtinendis. Quibus Papa, vbi est (inquit) illa vestra pecunia? At illi dixerunt, in manibus mercatorum: Et datis fratribus induciis trium dierum responsionis habendæ, absolutis mercatoribus à depositi custodia, præcepit Papa sub interminatione anathematis, pecuniam ipsam eius necessitatibus custodiri. Responditque

ditque fratribus regulam sancti Francisci canonizatam se nolle sensu aliquo violare, nec fratres ab eo aliquando declinare, sed secundum eam degere semper debere. Sicque factum est, vt quod iniustius acquisierant æquissime amiserunt. Eodem anno ventus vehemens & damnosus prostrauit arbores, ædificia & campanilia multa, in regno Angliæ per diuersa loca.

Ventus vehemens.

Eius quoque tempore Rex Tartarorum, & Rex Armeniæ, & Rex Georgianorum, congregato exercitu, qui fuerunt decies centena millia, & quadraginta millia in equis, inuocato contra Sarracenos Christi adiutorio dimicarunt. Et cæsa sunt apud Halapiam, Alachemala, & Gararam, & Damascum ex Saracenis plusquam ducenta & quadraginta millia, in vltionem sanguinis Christianorum, effusi apud Acon, Tripolim, & cetera loca sancta.

Saracenorũ strages per Tartaros.

Ratio conuersionis Tartarorum ad fidem.

Horum Tartarorum conuersionis, vt fertur extitit ista causa: Frater magni Regis Tartarorum, Cassiam (cum esset Paganus) adamauit, filiam Regis Armeniæ Christianam, quam à patre petiit in coniugem sibi dari. Rex autem Armeniæ noluit acquiescere, nisi fieret Christianus. At ille præualens viribus & potentia, sibi intulit minas belli: tandem Rex accepto consilio, quod meliores sunt nuptiæ quam pugnæ, annuit postulatis. Deinde suscitata prole masculini sexus inter eos, inuentus est hispidus & pilosus velut vrsus. Quo patri oblato dixit non esse suum, quemque iussit statim igne cremari, mater vero contradicens, petiit sibi dari infantem, quo accepto iussit eum baptizari, & statim post trinam immersionem in sacro fonte cecidit omnis pilositas de infante, & apparuit lenis & pulcherrimus puerorum. Hoc viso, credidit pater & domus tota.

Robertus de Brus Anglos fugat.

Post Pascha Robertus de Brus, aucto iam suo exercitu, congressus cum Aymero de Valentiis ipsum compulit in fugam, paucis de his, qui erant cum eo peremptis. Infra triduum etiam sequens fugauit Comitem Glouerniæ, multisque hinc inde occisis ipsum obsedit in castro de Are, quousque per exercitum à rege missum fuit obsidio dissoluta. Ex tunc autem insequentibus eum Anglicis fugit ad loca palustria & nemorosa, in quibus latibula quæritantem comprehendere minime potuerunt.

Translatio Seberti Regis.

Hoc anno cum placeret fratribus de Westmonast. transferre Sebertum regem de veteri Ecclesia in suam nouam basilicam, qui primo de regibus Anglorum ibidem in honore sancti Petri Apostolorum principis fundauit Ecclesiam, & cum deuotionis ardore eius aperuissent sepulchrum, inuenerunt manum eius dexteram integram in carne, cute, vnguibus, & ossibus compactis vsque ad medium brachii, qui iacuerat ibi per annos circiter septingentos.

Hortatio regis ad filium.

Tunc Rex Edwardus missis per Angliam nuntiis, præcepit sub graui pœna, vt omnes, qui ei debebant seruitium, parati essent apud Carleolum infra tres septimanas post festum sancti Iohannis Baptistæ.

Rex laborat dissenteria.

Interea Rex grandæuus vexari cœpit dissenteria, & quia iam desperabat de vita diuturna, misit ad filium, vt maturaret audire patris extrema colloquia. Quem inter cætera misericordem fore monebat, & iustum & affabilẽ vniuersis, constantem in dictis & factis, familiarem bonis, & præcipue miseris misericordiam impartiri.

Edvvardus Rex sua ossa per Scotiam deportata hostes fugare posse existimabat.

Deinde præcepit, ne post mortem suam festinaret ad coronam Angliæ suscipiendam, donec paternas iniurias in Scotos honorifice vindicasset, sed moraretur in partibus, & assumeret secum ossa paterna in aliquo vase reclusa, quæ secum faceret deportari, donec totam Scotiam peruagasset, & omnes superasset aduersarios vel cepisset. Quoniam (inquit) nullus te poterit superare, dum ossa mea tecum feceris deportari. Præcepit etiam, vt fratres suos, Thomam & Edmundum diligeret & foueret, quorum vni, Thomæ videlicet, dederat comitatum Cornubiæ, Edmundo vero comitatum Mareschalli. Præterea, monuit vt matrem suam Margaretam reginam, tanquam bonus filius coleret, & amaret: iussit etiam sub interminatione maledictionis suæ, ne Petrum de Gauerston communi decreto exiliatum sine communi fauore præsumeret reuocare. Intimauit ei quoque, quod crucem suscepisset pro negotio terræ sanctæ, quam proposuit personaliter adiuisse, sed turbatus per molitiones Roberti de Brus nouas & varias, impeditus fuit à proposito, & bellum in Scotiam transferre coactus est, omisso negotio memorato. Triginta (inquit) & duo millia librarum argenti præparaui ad exhibendum septies viginti milites honorifice in terra sancta cum sua familia, quia mihi non datur votum perficere in persona propria, qui cor meum illuc deferent & reponent. Quod cum secum deportauerint, spero in Deo meo, omnia illis prospera successura. Præcipio, ait, igitur, districte sub pœna maledictionis paternæ, ne dicta pecunia in alios vsus expendatur.

Filius immorigerus patris mandata negligit.

Sed filius regis patre defuncto nihil horum complere voluit, sed guerras Scotiæ mox deseruit, &

regnare

regnare festinauit. Petrum de Gauerston contra suorum voluntatem procerum reuocauit, quem militem mox creauit, & totam pecuniam, quam pater ordinauerat ad succursum terræ sanctæ prodigaliter sibi donauit. Qui proinde in tantam superbiam est euectus, vt despiceret terræ magnates, publice vocando Thomam Lancastriæ comitem histrionem, Eymerum de Valentia Penbrochiæ comitem, Ioseph Iudęum, eo quod pallidus esset & longus. Comitem Warwichię Guidonem, eo quod fuscus esset, appellauit, D. de Arderina nigrum canem: sicque lacessiuit insolentiis regni nobiles, donec priuatus capite, docuit suo miserabili fine nobiles milites nō lacessendos. Sed hæc in sequentibus videbit lector plenius suo loco: vltiones variæ, quæ contigerunt Edwardo pro contemptu monitionum paternarum. Edwardus vero, quia patris neglexit monita, infeliciter regnauit, postea iugiter ipsum & Barones suscitata discordia, continua perseuerante caristia, & præcipue tribus annis, quibus incolæ moriebantur pro panis inopia, & iumenta pestilētia perierunt. Et quod plus, nescio, vtrum verecundandum aut formidandum est, quondam Scoti subditi toto suo tempore in bellis mortalibus, in cunctis pene conflictibus, ex Anglicis vbique victoriam reportarunt, tantumque metum incusserunt eis, vt viginti non auderent congressum expectare trium Scotorum. Ipse autem Rex turpiter à Scotis victus est circa septimum annum regni sui, nobilesque multi perempti sunt ab eisdem. Ad consilium etiam miseriarum semper ducebatur malo consilio, donec efferatus in tyrannidem, Thomam Lancastriæ Comitem, & plures ex suis naturalibus peremisset. Tandem post infelicem regni non dicimus gubernationem, sed potius deuastationem, turpiter regno deiectus, à suis inhumaniter est peremptus. Hæc omnia cunctorum opinione sibi contingentibus, quia iussa patris spreuit, & maledictionem vetuli parui pendit, quæ cuncta in sequentibus plenius enarrantur, sed nunc ad materiam reuertamur. Cum Rex Edwardus præmissis monitis, vt præfertur, filium instruxisset, & de sua postrema voluntate plenius docuisset, misit eum in Angliam, vt secundum ea quæ à Rege audiret Franciæ, proficisceretur ad connubium cum eiusdem filia contrahendum. Pro qua causa parum ante in Angliam missus fuerat quidam Cardinalis, dictus Petrus Hispanus, vt pacta nuptialia confirmaret. Post decessum filii cæpit Rex prout ante vexari dissenteria, mouit nihilominus de Carleolo, quinto nonas Iunii, paruis dietis versus Scotiam proficiscens. Pridie vero nonas Iunii venit ad Burgum super Sandes, vbi inualescente morbo, die crastina, scilicet feria sexta, præsenti vitæ valefaciens, dies suos in bono, & annos suos in Angliam consummauit. Regnauit autem annis triginta quatuor, mensibus septem, diebus viginti vno, compleuitque ætatis suæ annos sexaginta octo & dies viginti. Duxit autem Rex iste nobilis duas vxores nobiles, primo videlicet Alienoram sororem Regis Hispaniæ, viuente patre suo Henrico illustri rege Angliæ, de qua quatuor filios generauit, Iohannem primogenitum, Henricum, Alfonsum, & Edwardum, qui sibi successit in regno, & quinque filias: Alienoram scilicet, quam dominus Wilhelmus Comes de Bares cepit in vxorem: Iohannamque de Acres, quæ data est Gilberto de Clare Comiti Gloucestriæ in vxorem, quæ post decessum Comitis quendam bachalarium nomine dominum Radulphum de Monhermer accepit in maritum inconsulto patre: Margaretam, quæ desponsata uit D. Iohanni Duci Brabantiæ: Mariamq;, quæ habitū Sanctimonialiū accepit apud Ambresbirie: Et Elizabethā, quā Comes Holandiæ duxit in vxorē. Quo mortuo dominus Humfridus de Boun, comes Herefordiæ, duxit eandē. Secūdo duxit Rex præfatus in coniugē Margaretam sororem Philippi regis Franciæ, de qua genuit duos filios, Thomā dictū de Brotherton, & Edmundum, & vnā filiā nomine Margaretam.

Rex filiū remittit in Angliam.

Vxores & liberi regis Edvvardi primi.

Hæc idcirco dignum duxi scribere, ne posteris lateat generatio tanti Regis. Fuerat autem in armis strenuus, bellicosus etiam & victoriosus: totam Angliam de manu Simonis de Monteforti, & eidem adhærentium Comitum & Baronum acquisiuit. Walliam de manu Lewlini in suos vsus accepit. Aquitaniam quoque de manu Regis Franciæ sapienter extorsit. Scotiam sæpius subiugauit, sed ea capta per Robertum le Brus ipse in lecto mortis iacens, ex magnanimitate cordis iussit corpus suum ibi remanere insepultum, & deferri in exercitu, donec tota Scotia esset finaliter subiugata, de quo quidam sic scripsit:

Victoria.

Dum viguit Rex, & valuit tua magna potestas,
Fraus latuit, pax magna fuit, regnauit honestas.

Post Principis prædicti decessum venerabilis pater dominus Petrus Hispanus Cardinalis, & Clerus Angliæ, cunctique regni nobiles, qui interesse poterant, obuiam

uiam corpori vndique occurrerunt, solemnes processiones, ad quas venerat, per Ecclesias faciendo. Requieuit autem corpus venerabile inhumatum in Ecclesia Canonicorum de Waltham vsque in diem sepulturæ suæ, scilicet per sexdecim septimanas, per quod tempus ex mandato executorum Regis illuc destinati sunt de singulis magnis Monasteriis vicinis in circuitu hebdomadatim, sex Monachi seu Canonici, vel alii religiosi, qui circa corpus vigilias facerent, & exequias solemniter continuarent, non sine grauibus laboribus & expensis. Nec cuiquam licebat recedere, donec arbitrio executorum licentiatus fuisset. Cardinalis autem indulsit veniam vnius anni omnibus dicentibus orationem dominicam cum salutatiône angelica pro anima dicti Regis. Cumque à festo translationis sancti Thomæ martyris vsque ad festum Apostolorum Simonis & Iudæ iacuisset inhumatum corpus regium, tandem ipso die Apostolorum apud Westm. est sepultum, patre venerabili Antonio Patriarcha Ierosolymitano & Dunelmensi episcopo missam celebrãte, & extremas exequias faciẽte.

Exequia.

Indulgentia Cardinalis sacrilega.

Sepultus Westmonasterii.

DE EDVVARDO POST CONquestum secundo.

POST mortem toti mundo deflendam Edwardi Regis inuicti successit ei filius suus Edwardus cognomento de Caerneruan, non tam iure herditario, quam vnanimi assensu procerũ & magnatum. Non tamen coronatus est vsq; ad 12. Cal. Martii, quando vna cum noua cõiuge sua filia regis Franciæ Isabella, regale diadema suscepit. Et in die S. Matthiæ Apostoli coronantur dominus Edwardus rex Angliæ & domina Isabella regina apud Westmonast. ab Episcopo Wintoniensi commissione Archiepiscopi Cantuariensis speciali in finibus transmarinis per biennium exceptis septem septimanis exulantis, propter iram domini regis Edwardi nuper defuncti, quã certis de causis incurrebat: cui quidẽ coronationi interfuerunt dominus Carolus & dominus Ludouicus de Claro monte, fratres regis Franciæ, dux quoque Brabantiæ, & Comes de Fens, & cæteri magnates vtriusque Franciæ & Angliæ, & Domicella de Artoys miræ pulchritudinis iuuencula. Eodem anno, dominus rex reddidit Gilberto de Clare terram suam, redemptione facta pro tempore minoris ætatis. Sed hoc anno prius octauo Calen. Februarij Edwardus desponsauit Isabellam, filiam regis Franciæ, apud Bolon super mare, quibus nuptiis celebrãdis interfuerunt 4. reges, videlicet Philippus rex Franciæ, rex Nauarræ filius regis Franciæ, rex Almaniæ, & rex Ciciliæ, Regina Franciæ Maria, mater Margaretæ reginæ Angliæ, regina Anglię domina Margareta Edwardi primi sponsa, regina Nauarræ cum copiosa dictorum regnorum multitudine. Nihilominus defuncto patre, fidelitates & homagia à Prælatis proceribusque suscepit. Sed medio tempore, priusquam corpus paternum sepulturæ traderetur, posuit maculam in gloria sua, erectus in tyrannidem, vnde mox contraxit infamiam perseueraturam temporibus diuturnis. Nam Cestrensem Episcopum dominum Walterum de Langtona, regni thesaurarium, & patris executorem præcipuum, executione testamenti penitus impedita, capi fecit & includi, ac Dei timore, & Sanctæ matris Ecclesiæ honore postpositis, inhumane fecit tractari eundem. Causa inimicitiæ fuit, quia dictus Episcopus, patre suo viuente, de suis corripuit insolentiis, & superfluis compescuit ab expensis. Ex causis præmissis infensus Episcopo effrenis iuuenis, eum squalore carceris coarctauit, & omnibus bonis suis, ac etiam sibi debitis spoliauit, nec erat in regno, qui pro eo verbum facere ausus fuit, tanta fuit bilis iuuenis contra eum. Fecit insuper iustitiarios inquirere de persona sua, vt si quicquam inordinatum reperissent, Rex proculdubio ab eo vltra pœnas meritas exegisset. Rationem etiam Rex petiit ab eodem de officio thesaurarii, & tempore suæ ministrationis. Sed Pontifici semper congruis datis ad obiecta responsis, nullo sensu potuit culpabilis inueniri, tandem aspirante diuina gratia, & auctoritate papali mediante ad semi gratiam Regis recipitur, rebus suis omnibus restitutis.

Edvvardus de Caerneruan.

Episcopus Cestrẽsis regis mandato in carcerem sine causa coniectus.

Eodem tempore rex iuuenis reuocauit ab exilio Petrũ de Gauerstone, qui dudum tempore patris sui certis de causis assensu communi procerum & magnatum exilio perpetuo fuerat condemnatus. Iste Petrus filius fuerat cuiusdam generosi, sed alienigenæ de Wasconia, qui in obsequio militauerat laudabiliter Regis patris, cuius obsequiĩ gratia Rex hunc Petrum puerulum in suam suscepit curiam, adiungens eum filio

Petrus de Gauerstone reuocatus ab exilio.

filio suo curia, cum quo à pueritia adoleuit. Inuenit autem tantam gratiam coram regis filio, vt ipse spretis vel parui pensis magnatum regni filiis, huic solummodo adhæreret, eius tantummodo seruitium acceptaret. In tantumque lapsu temporis creuit amor, vt ab eo vsque ad mortem saltem animo non posset separari. Ille vero, & si eum facietenus reamaret, eius, ni fallor, munera plus amauit, dum thesaurum & regni iocalia, quæ filii Regis esse debuerant, penes se collegit, & transmarinis mercatoribus ad vsus suos proprios tradidit conseruanda. Igitur cum (vt diximus) dictum Petrum ab exilio reuocasset, incōsultis cunctis regni proceribus illi contulit comitatum Cornubiæ, & insulam Man, quæ specialiter spectat ad coronam. Eodem anno tertio idus Octobris tenebatur Parliamentum Northamptoniæ, in quo fuit ordinatum, vt moneta Regis Edwardi patris istius Regis, quæ apud incolas viluerat, post decessum eius curreret more solito, sub pœna vitæ & membrorum. Et quinta decima clericorum, ciuium & burgensium totius terræ, & laicorum vicesima Regi nouo concederetur. Sub eodem tempore capti sunt omnes templarii per totam Angliam præcepto regio vno die, propter plurima inhonesta & enormia fidei catholicæ inimica, super eisdem prius per vniuersum orbem captis reperta & probata, & in diuersis regni castellis incarcerantur. Transit annus iste frugum ferax & fructuum, qui communitati sufficerent, si non nimium recondarent: Francis ociosus, Anglicis & Scotis inquietus. Et super hæc Anglis præcipue flebilis, pro amissione tanti Regis, cui non par in mundo eo tempore habebatur.

Insula Man proprie ad coronam spectat.

Annalis cōclusio.

Natale apud Wy. manerium Abbatis de Bello.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo nono, qui est annus regni Regis Edwardi nondum coronati à conquestu secundi, secundus, tenuit idem Rex natale apud Wy, manerium Abbatis de Bello, cum familia multa nimis: paucis post natale diebus transactis, transfretauit in Franciam, vt Regis Francorum filiam in vxorem duceret nomine Isabellam, quæ paulo plus annos duodecim habuit in ætate. Commisit autem regni custodiam Petro præfato, ob quam causam murmur immodicus inter proceres regni succreuit. Nuptiis in Francia apud Boloniam iuxta mare, quibus quatuor Reges interfuerunt, videlicet Rex Franciæ, filius Regis Franciæ, Rex Alemaniæ, & Rex Ciciliæ, celebratis, solenniter ad regnum Angliæ reuertitur cum vxore. Igitur proceres occurrunt Regi suo coniugique nouæ, & à cunctis elaboratur, quis propensiorem honorem impendere possit illis. Occurrit inter cæteros ipse Petrus, quem mox Rex in amplexus specialius admittebat, & familiarius respiciebat. Inuidebant ergo proceres, sed vindictam in tempus aliud differebant. Eodem anno sexto Calendas Martii, die videlicet sancti Matthiæ Apostoli, Rex & Regina cum solemnitate maxima apud Westmonasterium ab Episcopo Wintoniensi, commissione Archiepiscopi Cantuariensis exulantis, magnifice coronatur. In die, quo Rex debebat coronari coram Carolo & Ludouico comitibus patruis reginæ, Iohanne duce Brabantiæ, & Margareta ducissa, Comite Sabaudiæ, & multis aliis nobilibus, tractauerunt Comites & Barones regni Angliæ de statu regni, petieruntque à Rege amotionem Petri de Gauerston à regno, sed Rex noluit consentire, idcirco proposuerunt Comites coronationem regiam impedire. Quod Rex intelligens, promisit bona fide se facturum illis in parliamento proximo quicquid peterent, tantum ne coronatio differatur. Interim Rex misit post regale sancti Edwardi in ecclesia monachorum ibidem, in quo post missam est in palatium reuersus, & ad prandium est sessurus. Cancellarius regni & thesaurarius de iure portare debent calicem Sancti Edwardi cum patena, si presbyteri fuerint, ante regem: tradidit autem Rex non quibus debebat, sed voluntarie portiunculas regales sancti Edwardi, puta crucem, sceptrum, virgam, calcaria & gladios, sed coronam Sancti Edwardi tradidit Petro ad portandum manibus inquinatis, ex quo non immerito indignati sunt populus atque clerus. Fuit autem ibi tanta compressio populi, vt quidam miles Iohannes de Blackwel, qui ab antiquo hostis illius ecclesiæ fuerat, sine viatico expiraret. Sed nec Regi coronando, nec Episcopis ipsum coronaturis pepercit violentia populi. Et ideo cum festinatione nimia & quasi sine reuerentia fuit ista solennizatio consummata. Illo die missa in Ecclesia diu post nonam, & prandium in pallatio de nocte sunt finita. P. de Gauerston se intra se continere nesciens, Torniamentum fecit iuxta castrum apud Wallingfordiam proclamari, & tantam sibi militiam ex diuersis partibus aggregauit, quod pene cunctos Anglorum nobiles contra se veniētes vilissime conculcauit, inter quos extitere præcipui, Thomas Comes Lancastriæ, Humfridus Herefordiæ, Eymerus Penbrochiæ, & Iohannes Warenniæ, quasi totius regni primores. Hi nempe dure ferentes & Petri superci-

Coronatio.

Proceres petunt, vt Petrus de Gauerston in exiliū mittatur.

Io. Blackvvel populi concursu oppressus.

Torniamentum.

supercilium & acceptum opprobrium, de die in diem, quomodo Petrum perderent, cogitabant. Transit annus iste fruges & fructus afferens, quietus à bello Francis, Anglicis atq; Scotis: Magnates indignantur de Petri superbia.

Annalis cõclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo decimo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi, tertius, perpendentes regni magnates, & proceres, aliique terræ fideles, Regem in Petrum deperire præfatum, in tantum, vt nullius consilium, nullius consortium, nulliusue solatium curare videbatur, nisi Petri solius, & quod tota regni dispositio fiebat illius arbitrio, nec in regali curia cuiusquam negotia vel promoueri poterant vel expediri sine Petri conniuentia, indignati sunt pro eo maxime, quod idem Petrus plus dilexit pecuniam quam æquitatem, plus respexit munera, quam causarum qualitates, & ipsam pecuniam, quam nequiter acquisiuit, commisit custodiendam, vel ad vsus suos ampliandam, transmarinis mercatoribus, sicut prius. Et super hæc omnia iusta satis illis accreuit ira, quod viderent se contemptui, & alienigenam, quem nec virtus, nec sapientia commendabant, super se supra merita sublimari, & eis in locis omnibus anteferri: dicebant igitur ad inuicem, videtis quia nihil proficimus, expedit, vt iste tollatur è medio, ne per potentiam inducat extraneos, qui non solum nostras leges, nostras adnullent consuetudines, sed nostrum forsitan tollat locum.

Proceres inuidēt Petro Gauerston.

Creuit hæc voluntas indies, & quotidie hoc propositum firmabatur, tandem licet sero, prout moris est Anglicis, cum ad extremam necessitatem peruenerunt, parant erumpere, & Regem super hiis & aliis conuenire. Ad Regem igitur sine strepitu accedentes, rogant humiliter, vt Baronum suorum consiliis tractare negotia regni velit, quibus à periculis sibi & regni imminentibus, non solum cautior, sed tutior esse possit. Annuit Rex votis eorum, & ad parliamentum omnes qui interesse debebant, de consuetudine conuocauit, vbi tractatu diligenti habito, postulatū est à Rege cum instantia, vt liberam Baronibus disponendi quosdam articulos, sibi regnoq; suo nec non Ecclesiæ Anglicanę vtiles, concederet facultatem. Suspicatus mox Rex, quo eorum intendebat intentio, quod videlicet vel tenorē magnæ chartæ, vel chartæ de Foresta peterēt confirmari, vel certe (quod plus timebat) Petrum de Gauerston ordinarent in exilium destinari, diu renuit annuere postulatis. Tandem ad importunā cunctorum instantiam consensum præbuit, & iurauit se ratum tenere, quicquid proceres ordinauerint. Consensu Regis habito, Barones sibi sex Episcopos adsciuerunt, & plures de clero prudentes cum multis de communibus discretis viris, qui prædictos articulos ordinarent. Petrus vero de Gauerston in hoc parliamento elatus in superbiam, barones despexit, & conuitia nonnullis intulit, eorumque personas verbis procacibus dehonestauit, tollerauerunt tamen nobiles regni hæc omnia, quia sperabant in proximo vindictam sumere de eodem, sed hoc fieri posse minime credidit dictus Petrus. Hoc anno Robertus Archiepiscopus Cantuariensis ab exilio reuocatur iussu præsentis Regis, qui iam per biennium exulauerat, propter offensam patris sui. Transit annus iste perexiliter fruges reddens siue fructificans: Anglicis sollicitus & suspiciosus: Scotis & Gallicis ociosus.

Proceres petunt leges quasdam condendi facultatem.

Insolentia Petri de Gauerston.

Archiepiscopus ab exilio reuocatur.

Annalis cõclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vndecimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu secundi quartus, tenuit idem Rex natale apud Windesore cum solemnitate magna. Post natale dominicum, conuenit vniuersa multitudo regni nobilium ad parliamentum Londoniis, vbi communi decreto articuli per Barones dudum prouisi Regi proponebantur, instantibus importune Baronibus, vt Rex ipsas prouisiones confirmaret, & sui sigilli signaculo roboraret, præstaret insuper iuramentum de eisdem prouisionibus conseruandis. Rex vero pro tunc nihil esse ratus denegandum magnatibus, corporale præstitit iuramentum in hac parte, proceribus acquiescens. Quo facto, dominus Cantuariensis Archiepiscopus, Magister Robertus de Winchelsey, mox cum ceteris suffraganeis excōmunicationis sententiam in omnes contradictos articulos venientes solenniter promulgauit. His expeditis, articuli in Ecclesia sancti Pauli Londoniis in præsentia prælatorum, magnatum & communium totius regni, rege præsente publice legebantur, inter quos tenor magnæ chartæ, cum aliis prouisionibus Ecclesiæ & regno necessariis petebatur, & prout dominus Rex pater suus insserat alienigenas à sua curia, regnoque suo pelleret, & malos à se consiliarios amoueret. Et vt omnia regni negotia cum cleri magnatumque consilio tractaret de cetero, nullamque guerram inciperet, vel quocunque extra regnum diuerteret sine consensu communi. Rex autem, & si hæc omnia dura sibi

Natale celebratur apud Windesore.

Parliamentum Londini.

Articuli procerum confirmati.

Petrus Gauerston exulatur.

Rex conatur Petrum reducere.

& importabilia videbantur, magnatum tamen præbuit prouisioni consensum, & dictum Petrum in Hiberniam exilio relegauit: sed articulos ceteros nondum effectui mancipauit: gaudebant nihilominus terræ proceres, quod id produxerant ad effectum, vt Petrus cunctis odibilis exularet. Soluto parliamento præfato cunctis cum gaudio ad sua discedentibus Rex mansit tristis, moleste ferens exilium dicti Petri, & disperquirens omni studio, qualiter ipsum posset ab exilio reuocare, communicatoque super hoc cum suis priuatis consilio suggestum est, quod si sororem Comitis Glouerniæ, qui tunc erat iuuenis toto regno dilectus, & sub tutela Regis, præfato Petro daret in coniugem, posset ipsum Petrum ab exilio reuocare intrepide. Rati sunt etiam propter amorem Comitis, pariter & honorem, cuius esset sororius, magnates ceteros eum posse magis æquanimiter tollerare. Igitur cum festinatione maxima missum est in Hiberniam, & Petrus in Angliam est reductus. Nec mora, Rex inter Petrum & dictam sororem Comitis fecit nuptias celebrari, licet multum Comiti displicerent. Exinde Petrus erexit cornua, & plus solito regni nobiles vilipendit. Nec his quidem quieuit, sed Regem adeo eneruauit, ne dicam, infatuauit, vt cor eius auerteret, & voluntatem à pacto, quod pepigerat, ne videlicet tractaret regni negotia sine communi consilio dominorum. Cæpit etiam (sicut prius) indies thesaurum Regis colligere, & negotiatoribus vltramarinis commendare, non quidem ad regios, sed ad vsus suos, & in tantum expilauit Regem, vt non haberet, vnde solueret expensa consueta vel necessaria domus suæ. Nec solum Rex rei familiaris penuria, Petri stultitia laborauit, vel magis auaritia: sed Regina tantum rebus necessariis arctabatur, vt Regi Franciæ patri suo lachrymabiliter quæreretur honore debito destitutam. Ob quam causam Rex Franciæ cunctos Anglicos sibi notos pro talium abusionum tollerantia durius increpauit. Inter hæc Petrus spiritu exagitatus superbiæ, regni deridebat proceres, subsannabat mediocres iactitando se, sicut prius, ipsis inuitis omnia facturum, nec esset qui suæ voluntatis propositum quomodolibet impediret. Igitur Barones considerantes, quod eorum patientia Petro malignandi præstabat audaciam, concepto spiritu fortitudinis, domino Regi assensu communi denuntiabant, vt vel dictum Petrum à sua propelleret comitiua, articulosque prouisos effectui manciparet, vel ipsi certe in eum tanquam periurum insurgerent pari voto. Durus videbatur hic sermo Regi, qui Petro carere nesciuit, sed magis videbatur imminere periculum, si non suis obtemperaret Baronibus in hac parte. Considerauit nempe suam notabilem paupertatem, & suorum abundas diuitias, suam impotentiam, & eorum vires, & idcirco ad tempus censuit illorum condescendere voluntati. Idcirco plus timore quam amore, plus necessitate quam voluntate coactus, Petrum regnum abiurare permisit, addita Baronibus conditione, quod si vlterius in Anglia, vel quacunque terra Regis Angliæ ditioni subiecta potuisset inueniri, illico caperetur, & velut hostis terræ publicus damnaretur. Igitur sub præmissa conditione, dato sibi conducto, Angliæ regnum lugens deseruit. Cuius aduentu cognito, Rex Francorum mandauit regni sui ministris, vt dictum Petrum, vbicunq; posset inueniri, caperent, & commendarent diligenti custodię, ne videlicet iterato rediret in Angliam, & filiam suam reginam, regniq; proceres conturbaret. Sed mandatum Regis Franciæ Petrum non latuit, quamobrem regnum Francorum mox deseruit, & intrauit Flandriam, tutas ibidem latebras quæsiturus. Cumque nec illic satis tutum sibi videretur, vagabundus per alia diuersa loca ferebatur, vbiq; quærens requiem, quam non inuenit, tandem in se reuersus iterum cogitauit regnum Angliæ reuisere, cõcepta fiducia de Regis amicitia & comitis Glouerniæ, cuius sororem duxerat in vxorẽ. Et assumptis secum alienigenis remeauit in Angliam, & parum ante natale dominicum se Regis obtutibus præsentauit. Rex præ gaudio aduentus sui, iuramẽta, pacta, promissa negligens, eum suscepit hilariter, tanquam cœleste munus, & secum detinuit cum familia sua tota. Hoc anno quarto nonas Septembris parum ante horam 9. ignitegii visum est fulgur horribile, quod durauit per totam noctem sequentem, cum magno tonitru & crebris ictibus circa mediam noctem sequentibus, ita quod sepes & arbores in multis locis suam viriditatem penitus amiserunt. Eadem hora Ecclesia de Midleton in comitatu Dorset Sarum diœcesis cũ campanili & campanis, ornamentis, libris & munimentis Monachorum dicti loci, eodem fulgure, conuentu ad matutinas existente, combusta & consumpta est: pridie nonas eiusdem mensis ortus est ventus validissimus, quo arbores innumerabiles cum suis fructibus prosternũtur, & campanilia de Modeforde & Geuelton ad terram

Petrus reuocatus sororem comitis Glouerniæ ducit.

Proceres aut Petrum in exilium agi volunt, aut se rebellaturos minantur.

Petr. in exilium ablegatus.

Petrus in Angliã reuertitur, & à rege humaniter accipitur.

Fulgur horrendum.

Ecclesia de Midleton concremata.

terram similiter ceciderunt. Hoc anno Archiepiscopus Robertus excommunicauit Walterum Couentrensem Episcopum, qui noluit in prouinciali consilio respondere, super eo quod ipse fuit iuratus ordinationes seruare Baronum, sed post & contra eas adhæsit consilio Regis, & fecit Petrum de Gauerston reconciliari, & ordinationes infringi, vnde dictus Episcopus ad sedem Apostolicam appellauit, & personaliter ipsam adiuit, & Adam Mirimouth contra eum per Archiepiscopum destinatus. Eodem anno nonis Iunii combusti sunt in ciuitate Parisiensi, iudicio domini Philippi Regis Franciæ quinquaginta quatuor Templarii. Hoc anno Calend. Octobris sub Papa Clemente quinto celebratum fuit concilium apud Viennam, in quo Templariorum ordo damnatus est. Et ante illud concilium per vniuersum orbem generaliter fuit diuulgatum, quod omnes & singuli religiosi exempti, ad ius transirent commune, vnde solus ordo Cisterciensis Papam adiit ante dicti consilii celebrationem pro exemptione sua pristina pacifice obtinenda. Quod & obtinuit donis datis. In isto consilio petita fuit & concessa decima sexennalis in subsidium terræ sanctæ, & annis successiuis soluta. Philippus Rex Franciæ cogitauit vnum de filiis suis Regem Hierosolimitanum facere, & impetrare sibi omnes redditus & prouentus Templariorum. Et hac occasione prius multos Templarios in regno suo, & præcipue magistrum magnum ordinis, & alios multos procurauit comburi, & totum ordinem procurauit, & fecit in consilio prædicto damnari. Sed tamen propositum suum de eorum redditibus non est consecutus, quia Papa hospitalariis hæc assignauit non sine magnæ pecuniæ interuentu. Depositum nempe fuit contra Templarios, & compertum, quod quando receperunt quenquam ad ordinem, amotis omnibus, exceptis fratribus eiusdem ordinis, adduxerunt illum ad locum priuatum, & totaliter denudauerunt, & tunc vnus accederet ad eundem, & eum osculaaretur in posteriori parte, deinde induceretur & cingeretur corrigia de sambuco. Et post crux portaretur, & ibi diceretur sibi, quod crucifixus non est Christus, sed quidam falsus Propheta deputatus per Iudæos ad mortem propter delicta sua, & fecerunt eum ter spuere super illam, & postea proiecerunt crucem ad terram, & eam pedibus conculcari fecerunt, deinde ostenderunt sibi caput cuiusdam idoli, quod quotidie adorabant. Et præter hæc depositum est contra eos, quod vitio fœdabantur Sodomitico, statuentes, quod nullus vtatur mulieribus, sed quilibet alterutro, cum voluerit, vnde postea cum factum fuisset concilium prouinciale in Anglia Londoniis contra Templarios super his articulis, quod quidem cõcilium durauit à mense Maii vsq; ad mensem Iunii, in quo Templarii capti & accusati fatebantur famam, sed non factum, nisi vnus vel duo ribaldi in omni statu. Omnes tamen fatebantur finaliter, non posse de sibi impositis se purgare, & ideo adiudicati fuerunt per concilium perpetuæ pœnitentiæ. Ita quod singuli in singulis monasteriis possessionatis detruderentur pro perpetua pœnitentia peragenda, qui postea in huiusmodi monasteriis bene per omnia se gerebant. Cum in concilio Viennensi tractaretur, an propter vocationem singulorum personarum ordinis Templariorum, vel propter acta contra eosdem posset totus ordo damnari propter singularium delinquentium vocationes, cum constaret, quod dictus ordo non fuerat vocatus, definitum fuit per dictum concilium, quod non de iure. Ideo Papa Clemens in bulla sua condemnatoria ordinis adiecit hanc clausulam. Quanquam de iure non possumus, tamen ad plenitudinem potestatis dictum ordinem reprobamus. Transit annus iste mediocriter fruges ferens, fructus quoque proferens: Anglicis nunc quietus, modo sollicitus: Francis pacificus: Scotiæ ociosus.

Templarii cremati.

Templariorum ordo damnatus.

Decima sexennalis in subsidiũ terræ sanctæ.

Templariorum scelera de quibus damnati sunt.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo duodecimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu secundi quintus, tenuit Rex Natale domini Eboraci, cui interfuit Petrus de Gauerstone, quondam Comes Cornubiæ, cum suis alienigenis, Rege gaudente, quia receperat Petrum sanum, tota curia cum Regina mœrente, eo quod Regem cerneret male sanum. Post natale rumore ventilato per Prouinciam de Petri reuersione, tota patria merito commouebatur, maioribus & minoribus perpendentibus, nondum quicquam suum ingenium, sensum, consilium, vel prouisionem præualuisse, vt dictum Petrum arcerent à regia comitiua, indignati sunt igitur regni potentes, & disperquirunt, qualiter meliori modo possint cum communi consilio finem imponere futuræ turbationi. Bellum nempe in patria suscitare timebant, Regemque inquietare publice verebantur. Tamen librato vtrobique periculo, inueniunt, quod viuente Petro esse non poterit pax in regno, nec rex

Natale celebratum Eboraci.

Proceres capiunt consilium de tollendo Petro de Gauerston.

abundare thesauro, vel regina gaudere Regis amore debito. Cumque diutius præterita, præsentia vel futura pericula ponderassent, tandem reperto consilio, statuunt omnia extrema citius experiri, quam vt hactenus per alienigenam vilipendi. Eligunt ergo ducem pro futuro negotio dominum Thomam de Lancastria thesauro diuitem, stirpe nobilem, armis strenuum, moribus & iustitia præpollentem, cuius originem hic retexere dignum duxi.

Genus Thomæ Lancastrensis.

Henricus Rex Angliæ tertius à conquestu ex vxore legitima duos suscepit filios, Edwardum primogenitum, & Edmundum. Edwardo sibi successuro contulit Cestriæ comitatum, Edmundo iuniori filio consulatum Lancastriæ assignauit. Et post cum comes Leicestriæ, Simon de Monte forti, & Comes de Ferariis occubuissent in bello contra Regem moto apud Euesham, & eorum comitatus ad manum Regis fuissent per eskeatam deuoluti, Rex prædicto Edmundo vtrunque contulit consulatum, sibi & heredibus suis iure perpetuo possidendum, qui licet tres comitatus, videlicet Lancastriæ, Leycestriæ, & de Ferariis obtineret, nomen tamen Lancastriæ retinuit sibi semper. Duxit autem in vxorem mulierem nobilem, quondam Regis Nauarræ coniugem, nuper viri solatio destitutam. Cuius filia heres effecta Nauarræ, filio & heredi Regis Franciæ maritatur. Quamobrem ex tunc regnum Nauarræ regno Franciæ est vnitum. Genuit autem ex dicta domina Thomam de Lancastria, de quo fit sermo, & duos alios filios nobiles, Henricum scilicet & Iohannem. Qui omnes ex parte matris eorum fratres erant reginæ Francorum. Igitur cum Edmundus in senectute bona hominem exuisset, Thomas iure hereditario comes Lancastriæ, Leycestriæ, & de Ferrariis est effectus. Processu temporis dictus Thomas filiam vnicam comitis Lincolniæ desponsauit, videlicet Henrici de Lacy, vnde de magno maior effectus, post decessum dicti comitis Lincolniensis, qui etiam & Sarisburiæ comes fuit, quinq; comitatuum dominus existebat.

Quinq; comitatuum dominus.

Comes vero Lincolnię memoratus, cum propinquasse cerneret terminum vitæ suæ, vocato Thoma genero suo, monuit vt cogitaret, quomodo Deus eum præ cunctis in regno ditauerit, honorauerit, & gloria fecerit abundare. Quapropter, ait, & Deum diligere & honorare præ ceteris obligaris.

Oratio comitis Lincolniæ ad generum.

Romanorum oppressiones.

Cernis sanctam Ecclesiam Anglicanam honorabilem quondam & liberam, per Romanorum oppressiones & Regum huius regni iniustas exactiones (proh dolor) ancillatam: vides & plebem regni tributis & tallagiis apporiatam, & de conditione libertatis in seruitutem actam. Cernis regni nobilitatem (quandoque toti Christianitati venerabilem) iam ab alienigenis in terra propria vilipensam. Adiuro te igitur per nomen Christi, vt virum induas, exurgas, & erigas te ad honorem Dei & Ecclesiæ, & patriæ liberationem, adhibeasque tibi virum strenuum, nobilem & prudentem, Guidonem Warwicensem comitem cum necesse fuerit de regni tractare negotiis, qui & consilio præeminet, & maturitate pollet. Non verearis insurgentes aduersitates tibi dimicaturo pro veritate. Si his meis monitis acquieueris, in æternum honorem & gloriam consequeris. Cum Comes vetulus fecisset finem huiuscemodi monitis, sæculo valefecit, cuius corpus in Ecclesia sancti Pauli Londoniis est humatum.

Comitum conspiratio ad liberandam remp.

Igitur Thomæ Lancastriæ Comiti pro releuanda sanctæ matris Ecclesiæ oppressione & recuperanda regni debita libertate adhæserunt viri nobiles, Humfridus de Boun Comes Herefordiæ, Aymerus de Valentiis Comes Penbrochiæ, Guido de Bello Campo Comes Warwici, Comesque Arundeliæ cum multis aliis Baronibus, quorum nomina scribere longum foret. Comes vero Marescallus, qui viuacissimus fuit exactor libertatum, iamdudum mortuo Comite de Hereford seniore, cernens se solum non posse proficere in præmissis, cum herede careret legitimo, timore ductus est, vt superius dictum est, regem Edwardum patrem istius constituit heredem suum, sed ipso post modici temporis interuallum sublato de medio, Rex dictum comitatum intrauit, & domino Thoma de Brotherdon filio suo ex secunda regina genito, fratri Regis huius dimidio Comitatum Marescalli donauit, iure perpetuo possidendum. Gilbertus Comes Glouerniæ ætate iuuenis, quia nepos Regis erat natus ex sorore sua, nec Regem volebat offendere, nec paribus deesse, in petendis libertatibus mediatorem se exhibuit pro bono pacis. Comes Warenniæ, qui diu fluctuauerat, & fauerat parti regis, per Cantuariensem Archiepiscopum introductus suis paribus iam consensit.

Legatio Lancastriæ ad regem de remouendo Petro.

Comes igitur de Lancastria dux electus, regni nobilium communis decreti sententia, honorabiles misit domino Regi nuntios, qui moram traxit tunc temporis Eboraci, deprecans per eosdem ex parte communi, vt vel dictum Petrum eis traderet, vel, vt ordinatum fuerat, regnum euacuare præciperet. Rex vero sinistro

ductus

ductus consilio, & tales supplicationes parui pendit, & ab Eboraco recessit, & donec peruenit ad nouum castrum super Tynam non quieuit, vbi vsque ad festum Ascensionis dominicæ perhendinauit; Regina apud Tynemutham interim commorante. Itaq; non tam despectum quam delusum de consensu communi collegit exercitum, & versus nouum castrum cum proceribus memoratis cum omni celeritate direxit iter, non quidem vt domino suo Regi quicquam iniuriæ vel molestiæ irrogarent, sed vt ipsum Petrum captum secundum leges communiter æditas iudicarent.

Proceres arma capiunt.

Cumque Rex audisset barones cum armis & exercitu aduenturos, quasi proscriptus aut exul fuisset, fugit cum dicto Petro celeriter Tynemutham aduentantibus, atque cum suis baronibus ad nouum castrum, & de facili ingressum obtinentibus, illico Rex quandam nauem petiit.

Rex fugit vna cum Petro.

Et quamuis regina tunc prægnans plena lachrimis supplicaret, vt secum moram faceret, nihil omnino compassus eidem, assumpto Petro, Scardeburgiam nauigauit. In quo quidem loco castrum Regis habebatur fortissimum, sed nec armis nec victualibus communitum. Rex autem præcepit suis, qui erant in castro, vt custodiam Petri susciperent, & castellum victualibus instaurarent, dum ipse ad partes Warwichiæ se transferret. Barones itaque cognoscentes fugam Petri, equos & arma, & bona cetera, quæ Petrus reliquerat, in nouo castro appreciari fecerunt, & loco tuto seruari, dehinc post Petrum lora dirigunt sine mora, cum autem ad castrum de Scardeburgh peruenissent, tentoria fixerunt ibidem, sed cum aduertissent nullum adesse impedimentum in patria, quo minus castrum expugnare valerent, Thomas cum suis exercitibus recessit à loco, ne forte multitudo victualibus arctaretur, dimissis ibidem ad expugnationem castri, Comitibus Penbrochiæ, & de Warenna, qui facientes insultum, custodes in breui adeo fatigarunt, vt resistere vel defendere se nequirent.

Proceres Petrum insequuntur.

Tunc Petrus cernens se non posse fugere, eisdem se reddidit, sub conditione, quod simpliciter (omni exceptione seclusa) staret ordinationi baronum, nihilq; postulauit aliud, nisi vt domini sui Regis saltē semel frui colloquio copiam sibi darent.

Petrus venit in potestatē procerū.

Rex vero audiens Petrum captum, rogauit vt colloquio eius potiretur: precatus est insuper, vt eius vita saluaretur, pollicens eo pacto se magnatum votis in omnibus satisfacturum, quam quidem pollicitationem amplectens Comes Penbrochiæ, suasit baronibus, vt hanc petitionem Regi concederent, promittens se sub pœna amissionis terrarum suarum omnium, saluo seruaturum dictum Petrum, donec habuisset cum Rege colloquium, & ex post baronum arbitrio commissurum.

Rex petit, vt cū Petro colloquatur.

Concesserunt ergo dicto comiti Petri custodiam, eisdem die & loco præfixis sine fraude restituendum. Comes autem Petrum ad partes Wallingfordię proposuit perduxisse, sed cum declinasset ad villam de Dadington prope Warwicum, comes commisit suis Petri custodiam, ipso coniuge sua Comitissa in vicino pernoctaturo. Quod comperiens comes Warwici, cum magno strepitu & armatorum multitudine superuenit, & eadem nocte de manibus famulorum comitis Penbrochiæ Petrum rapuit, & ad castrum suum duxit.

Petrus à comite Penbrochia eum ad regem deducente capitur.

Cum igitur foret ibi quædam ambiguitas, quid esset faciendum de Petro, vtrum foret vtilius mox eum neci tradere, an regiæ voluntati reddere, quidam vir astutus & profundi consilii sic respondit: prædam (inquit) quam diu insecuti sumus, & non sine labore iam cepimus, superuacuum foret iterum foras quærere, si eam penes nos possemus quomodolibet detinere, pensare debemus viri scelera, & per eum patriæ illata damna, quæ semper sequebantur verba ridicula, superba responsa. Recolere quoque fas est labores publicos & priuatos, expensas innumeras, vexationes varias, vix vnquam terminabiles, quæ sustinuimus ante prædam captam, & idcirco decerno, vt nunc solus prius moriatur hic homo, quam per guerras amplior turbatio crescat in regno. Assentiunt vniuersi viri consilio, & Petrum eiiciunt de ergastulo, capite plectendum communi iudicio.

Petrus capite truncatur.

Ducitur ergo Petrus ad locum Blakelowe vocitatum, & tanquam legum subuersor, & publicus regni proditor capite truncatus est. Et qui quondam vocauerat Guidonem Warwici Comitem, nigrum canem de Arderina, iam iuxta comitis vaticinium morsus amarissimos sensit eiusdem. Cadauer Petri per fratres Prædicatores Oxoniam est delatum, & inter eosdem plus biennio conseruatum, donec Rex illud ad manerium suum de Langley transferri fecisset, & in Ecclesia fratrum Prædicatorum, quos ibidem constituit de regio fisco victuros, & pro anima Petri & regiorum progenitorum celebraturos honorifice condidisset.

Proceres petunt quosdam articulos confirmari.

Magnates regni modo præfato de Petro consecuto proposito, miserunt ad Regem, proterue postulantes prouisiones suas per eum confirmari, & effectui deman-

dari, comminantes, nisi maturius ista faceret, ad ipsum venirent, & præmissa complere cogerent manu forti. Nec segnius impleuere legationem, sed continuo viribus adunatis totam patriam circa Dunstapliam occuparunt, Rege Londoniis existente. Cernentes autem regni prælati vna cum Gilberto Comite Glouerniæ talem dissensionem Ecclesiæ regniq; periculosam, totis viribus insistebant, vt pax reformaretur, & pars vtraq; quietior esse posset.

Legati Pontificii & præsules intercedunt pro pace.

Eo tempore venerunt cum regni pontificibus & dicto Gilberto Comite nuncii Papæ duo, ad sanctum Albanum, vt ibidem hospitati, facilius possent ferre & referre partis vtriusq; responsa: vnus illorum Cardinalis extitit tituli sancti Priscæ, qui quondam Abbas fuerat montis frigidi in Wasconia, de ordine Cisterciensi, & Vicecancellarius modo Papæ: alter vero fuit Episcopus Pictauensis, & postea Cardinalis. Hii quosdam clericos præmiserunt de sancto Albano ad villam de Wathamstede, vbi tunc erant Barones cum suis exercitibus, cum literis summi Pontificis eis pro pace roganda directis. Magnates audientes extraneos eis literas apportasse, ipsos quidem pacifice receperūt, sed literas recipere noluerunt, dicentes se non esse literatos, sed armis & militia exercitatos, & ideo videre literas non curarunt. Tunc qui qui missi fuerant, requisierunt, si placeret eis habere colloquium cum dominis suis domini Papæ nuntiis, qui pro pace reformanda personaliter accedere cupiebant. Ad hæc proceres responderunt se in regno multos habere probos & literatos Episcopos, quorum consiliis vti volebant, & non extraneorum quibus non esset cognita causa commotionis suæ, præciseque dixerunt, se nullo modo permissuros, vt aliquis alienigena vel forensis intromitteret de factis suis aut quibuscunque negotiis eos tangentibus infra regnum. Nuntii domini Papæ tali modo perterriti, in crastino summo mane iter versus Londonias maturarunt, qui apud sanctum Albanum (loci commoditate illecti) moram traxisse per mensem vel amplius cogitauerant. Episcopis vero regni cum Gilberto Comite sic intercurrentibus, sic satagentibus, sic demum mediantibus, res est temperata, quod barones thesaurum & equos, & cuncta iocalia, quæ dicti Petri fuerant, & apud nouum castrum ceperant, domino Regi, vel eius atturnato apud sanctum Albanum viuenti restituerent, & tunc dominus Rex eorum petitiones perduceret ad effectum. Venientibus igitur ad sanctum Albanum Iohannem de Sandale regni thesaurario, & Ingellardo de Warle custode Garderobæ regiæ, iuxta condictum sunt omnia restituta. Hoc anno Isabella regina peperit Regi Angliæ filium suum primogenitum die sancti Bricii apud Windesore villam Regis, & licet ibidem tunc præsens esset Ludouicus filius Regis Franciæ, dictæ Reginæ frater, & multi magnates Franciæ sexus vtriusque, voluissentque imposuisse pusiolo nomen Regis Franciæ, magnates Angliæ hoc permittere noluerunt, sed eum nomine patris sui vocauerunt Edwardum, in cuius ortu tota Anglia ingenti plausu lætata est. Et pater eius tam hilaris est effectus, vt dolorem, quem de morte Petri conceperat, temperaret. Ab illo die Deo disponente creuit amor filii, & euanuit in eius corde Petri memoria, & Rex voluntati suorum procerum facilius solito condescendit. Eodem anno die Iouis in crastino sanctæ Luciæ virginis eclipsis lunæ incepit in noctis crepusculo, & per trium horarum spatium perdurauit. Transit annus iste fruges producens, & fructus faciens: sed tam rarus extitit, vtrinque Gallicis Scotisque tollerabilis: Anglis varius, sollicitus & formidolosus.

Proceres Papales legatos reiiciunt.

Obserua.

Pax inter regem & proceres.

Regi nascitur filius Edvvardus.

Proceres prohibent, ne puer regis Franciæ nomen referret.

Eclipsis lunæ.

Annalis cōclusio.

Anno gratiæ millesimo trecētesimo decimo tertio, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi, sextus, tenuit Rex natale apud Windesore, cum multi nobiles ex Galliis interfuerunt, susurrones inuisi, & detractores Deo odibiles. Per hoc tempus regni Barones criminari penes Regem toto conamine insistebant, & ipsius Regis animum in odium conuertere eorundem. Effecerunt igitur, vt Rex eorum consilia parui penderet, & ab eis affectum auerteret, & cultum debitum & consuetum. Factum est igitur, vt rancor inueteratus inter Regem & proceres fomentum reciperet rediuiuum, & quicquid vni parti placuit, alteri displicebat. Anno sub eodem citati sunt ad parliamentum Londoniis faciendum cuncti magnates, & qui de consuetudine citari debuerant, vel de iure. Cunctis igitur clericis congregatis, & laicis, dominus Rex grauem deposuit quærimoniam de contemptu suo, & damnis sibi illatis per Barones dudum apud Nouum castrum super Tynam, & quod plus doluit de captione Petri, & impia trucidatione perpetratis per eosdem Barones. Barones vero ad has querelas vnanimiter responderunt, se in præmissis nullatenus deliquisse, imo

Natale celebratur apud Windesore.

Discordia recrudescit inter regē & proceres.

Parliamentum Londoniis.

Rex quæritur iniurias sibi à proceribus illatas.

imo potius regis gratiam & amorem promeruisse, cum non in contemptum regium contraxerunt pro tunc exercitum, sed vt regni inimicum publicũ multotiens per cõmunitatem Angliæ ex duorum regũ assensu extrabannitum destruerent, per quẽ læsa fuit in immensum fama regia, per quem expilabatur non solum regis sed regni substantia, per quem suscitata fuerat inter regem & suas naturales dissentio periculosa. Et addiderunt, se velle videre finem negotiorum circa quæ plura expenderant, grauiter laborauerant, & se & suos minis vexauerant; nec profecerant ad hoc tempus. Dicebant insuper, nolle vanas promissiones & infructuosas, cuiusque de cætero præstolari. Eoque perducta est Baronum animositas ista vice, vt citius mori præeligerent, quam vt hactenus ridiculose differri. Quod videns Regina cum Prælatis regni, & comite Gilberto Glouerniæ, sollicite intercurrebant, partium animos diligenter sedare studebant, & pacem facere totis viribus satagebant. Et factum est per laudabilem mediationem eorundem, vt tali pacto rancor regius conquiesceret, si videlicet ipsi Barones cum suis assentatoribus in aula Westmonasterii, & pleno parliamento venirent, & se humiliarent domino suo regi, & de his in quibus ipsum offenderant veniam precarentur. Et dominus rex eosdem ad gratiam & firmam pacem sine fictione reciperet, & vt ligios & fideles in amore suo tractaret de cætero & foueret, articulosque petitos ad finalem effectum perduceret, nec pro morte Petri quenquam impeteret, sed chartam cuilibet exigenti de indemnitate concederet. His itaque vtrobique peractis, magnates regis considerantes indigentiam, sponte illi quintum decimum denarium bonorum temporalium concesserunt, & sic à dicto parliamento cum gaudio & pace recesserunt. Eodem anno magister Robertus de Winchelsey Cantuariæ Archiepiscopus, qui toto suo tempore nobiliter rexerat Anglicanam ecclesiam, & in temporibus duorum regum firmiter steterat cum magnatibus pro repetendis regni libertatibus, hominem exuens, migrauit ad Christum. Quo sepulto, monachi primæ Metropolis Cantuariæ magistrum Thomam de Cobham virum supereminentis literaturæ, multisque virtutibus redimitum in pastorem regi præcipuũ concorditer elegerunt, quamuis Papa priusquam dictus Robertus secessit in fata, illius honoris collationem sibimet reseruasset. Dictus vero Thomas electioni de se factæ consentiens, Anniuoniam (vbi tunc erat curia) properauit, petiturus confirmationẽ electionis suæ. Et licet non potuisset inueniri in electi persona vitium, summus tamen pontifex electionem suam post reseruationem sibi factam omnino nullam esse pronunciauit. Et quia constabat Papæ ecclesiam Anglicanam multis laborare tribulationibus cogitabat, sollicite prouidere Ecclesiæ viduatę de viro, per quẽ vexationes melius sedari possent. Habito super his tractatu prouide, tandem in dominũ Walterum Reynalde Wigorniensem Episcopum domini regis Cancellarium oculos, dirigebat considerans nimirum quantam gratiam coram domino rege præ cæteris regni prælatis inueniebat, quam mature se in suo officio Cancellario, & quam sapienter habebat, quanta discretione motus & rancorem inter regem & proceres temperabat, sperans talem virum Ecclesiæ & regno plurimum profuturum. Huic igitur honorem Cantuariensis Ecclesiæ gratis cum pallio conferebat. Dicto vero magistro Thomæ spem promotionis honorificæ habere iussit. Prædictus vero Walterus honorem sibi collatum reuerenter suscipiens, accessit ad Ecclesiam Cantuariensem dominica Quinquagesimæ, quæ tunc erat tertiodecimo Calendas Martii, vbi eodem die post consecrationis suæ solemnia, conuiuium splendidissimum domino regi & reginę multisque magnatibus causa ipsius illuc accedentibus præparauit. Hoc anno obiit dominus Guido de Bello campo, comes Warwici, qui in parliamento vltimo consilio regio fuerat deputatus, sed priuati regis inuidentes ei (vt dicitur) eũ impocionauerunt. Eodem anno rex & regina miserunt se in mare versus Parisius cum multis terræ nobilibus, & interfuerunt Parisius coronationi domini Philippi filii regis Franciæ in regem Nauarræ ibidem creati die Pentecostes. Transit annus iste nec satis frugifer, nec abundans fructibus: Angliæ multipliciter varius: nunc nubilus, nunc serenus, nunc turbidus, nunc amœnus: nunc pacificus, nunc inquietus: suspiciosus regi & suis assentatoribus: sollicitus plebi, terræ, regnique proceribus: Franciæ pacificus: Scotis otiosus: Inimicis crucis Christi in terra sancta à Christianorum bellis (proh dolor) expeditus.

Defensio procerum.

Regina & prælati pacem conciliant.

Obiit Archiepiscopus.

Thomas de Cobham eligitur in Archiepiscopum.

Papa electum repudiat.

Walterus Reynaldes Archiepiscopus Cant. præficitur à papa.

Rex & regina interfuere consecrationi Archiepiscopi.

Rex & regina interfuerunt coronationi regis Franciæ.

Annalis cõclusio.

Anno domini millesimo trecentesimo decimo tertio, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi, septimus, tenuit rex natale Lõdoniis. Hoc anno Scoti intrantes Northumbriam, prędabantur patriã, trucidabant incolas, & villas plurimas incen-

Natale celebratur Londoniis.

Clemens Papa obiit.

incendebant. Eodem anno Papa Clemens diem clausit extremum, qui prius fuerat Archiepiscopus Burdegalensis, & vacauit sedes per biennium. Successit autem ei Iacobus Episcopus Anniuoniæ, & vocatus est Iohannes.

Iohannes succedit.

Rex venit in vigilia Palmarum ad sanctum Albanum, & obtulit beato martyri quandam crucem auream diuersorum sanctorum reliquiis insertam, & lapidibus preciosis, commendans se & suos necessarios eiusdem sancti tutelæ & precibus monachorum. Cumque suggestum fuisset ei, quod pater suus chorum sancti Albani renouasse proposuerat, desiderium patris explere, gestiens contulit mox centum marcas argenti, & maremium apud Dynesleyam querendum ad opus illud, iubens vt pecuniæ nullo modo parcerent, quin opus illud ad honorem Dei & beati Albani Anglorum prothomartyris irreprehensibiliter consummarent. In crastino diei Palmarum rex iter versus insulam Eliensem arripuit, vbi solemnitatem Paschalem tenuit nobiliter & festiue: Quo tempore, Elienses mentientes se corpus habere sancti Albani Anglorum prothomartyris, manifestissime confutauit coram regni nobilibus & monachis dicti loci, iam cum ad alleuiandum moram suam in monasterio oculis diuersa subiiceret, phanaque videre vellet ibidem, tandem incidit menti eius, vt videret quid esset contentum in feretro quod beati Albani vocant, in ecclesia memorata.

Elienses mentiti sunt se sancti Albani corpus habere.

Rex falsi Albani corpus intueri vult.

Dixitque episcopo qui tunc aderat Eliensi: scis (inquit) quod fratres mei apud sanctum Albanum corpus eiusdem martyris putant veraciter se habere, & in hoc loco dicunt monachi se dicti sancti corpus tenere: per animam (inquit) Dei, volo videre in quo loco reliquias sancti corporis debeo potissimum venerari. Cumque præsul verba regis Priori & fratribus retulisset, illi velut exangues effecti, quid responderent, quid facerent nesciebant, ex vna parte timẽtes amittere tantum thesaurum, si verum esset quod apud eos foret, ex altera conuinci de mendacio metuentes, quia hoc prædicauerant se habere. Nesciebant enim pro tunc quid in dicto feretro continebatur. Episcopus videns suorum cõsternationem, animauit eos, monens vt considerent, quia non ad auferendum tantum thesaurum, sed venerandum, rex aspectum reliquiarum requisiuit. Ventum est igitur in ecclesiã, & feretrum solutum & apertum est per quendam monachum, Alanum de Walsingham dictum, qui postea proficientibus meritis Prior factus est illius ecclesiæ, qui & ipse peritus erat in opere aurifabrili, & ideo ad soluendum feretrum tunc vocatus.

Villosus pannus pro corpore inuentus.

Mendacium aliud alio excusatur.

Rex vero cum vidisset cunctos clauos extractos, & feretrum patefaciendum, accessit & leuauit operculum manu sua. Et ecce vident Locellum illum à summo vsque deorsum, quodam panno villoso ita occupatum, vt nihil posset aliud continere. In superiori vero parte vestimenti, conspiciunt cruoris coagula dense respersa, ita noua, ita recentia, quasi pridie fuissent effusa. Constat hanc vestem fuisse Caracallam quam sanctus Albanus in conuersione acceperat à sancto Amphibalo magistro suo in signum religionis, in quo idem martyr sententiam subiit capitalem.

Caracalla Albani.

Et fas est credere quod ad honorem sancti, diuino miraculo sanguis eius sic in hac veste seruatus, sicut in puluere sui sepulchri per multa secula legitur conseruatus. Cuius pulueris massam in qua rubebat adhuc sanguis martyris, sanctus Germanus Altissiodorensis episcopus secum abstulit, & detulit ad natale secum Altissiodoro, capellam construens in honorem martyris memorati. Rex igitur & omnes assistentes, de tanto miraculo stupefacti, proni corruerunt in terram. Et facta est non parua hæsitatio quis accederet ad deponendum operculum & feretrum contingendum. Tãdem rex ipse cæteris animosior, operculum detraxit ad locum suum, & tunc primo cognouerunt Elienses quid de sancto Albano haberent, quid non haberent, cum oculata fide cernerent in dicto feretro præter Caracallam nihil omnino contineri.

Crassa cæcitas.

Rex vero hilarior effectus de rei comperta veritate, dedit illic dona varia, residuum temporis quo mansit ibidem ducens in summa lætitia, frequenter conferens de merito martyris Albani & gloria, & iudicans nõ sine diuina factum prouidentia vt in duobus locis tam celebribus specialis veneratio martyris haberetur. Et ait Eliensibus, gaudete de Dei munere, gaudete de tanti martyris meritis & sanctitate, quia si prout dicitis, hic Deus per illum plura facit miracula ratione vestis, credatis quod apud sanctum Albanum ampliora facit miracula ratione corporis illic sanctissimi quiescentis. Rex de insula Elyensi transiuit Lincolniam, deinde ad Eboracum & nouum castrum super Tynam, Berewicum perueniens, expectauit ibidem omnes qui sibi debebant seruitium militare, cunctisque illuc peruenientibus qui sibi huiusmodi debebant seruitium, præter Thomam comitem Lancastriæ, & comites Warenniæ, Warwichiæ, & Arundeliæ, qui venire nolebant, eo quod articulos petitos totiens & concessos ad effectum detractauit perducere.

Rex in Scotiam properat.

cere.

gere. Disposuit militiæ suæ turmas, & ad obsidionem castri de Striuelin dissoluendam cum grandi exercitu maturauit. Cumque fixisset prope locum tentoria, quidam de regis Anglorum exercitu equitationes coram cuneis Scotorum facientes, ipsos atrociter prouocabant, quibus illi viriliter occurrentes, multos Anglorum nobiles die Dominico in Sancti Iohannis Baptistę vigilia peremerunt. *Bellum Striuelinense.* Quo casu Anglici exacerbati, in crastino vindicari firmiter proponebant, cumque dies illuxisset crastinus ad pugnam se vterque exercitus pręparabat. Circa vero horam diei tertiam appropinquantes sibi vtriusque partis acies, iuxta rei militaris regulam turmas ad pręliandum disponunt. *Prælium atrox inter Anglos & Scotos.* Duces Anglorum pedites cum arcubus atque lanceis in prima componunt acie, equites diuersis alis retro constituunt. Ex parte vero Scotorum omnes erant pedites, eo quod in bello commisso quondam iuxta Fenkyrke non prospere cessisset equitibus eorundem, qui deserta pugna fugerunt, pedites in prælio deserentes. Robertus de Brus qui se regem Scotorum nominauit, pedes Scotorum pręcessit exercitum, dans suis exemplum, vt nemo de fuga cogitaret. Cumque iam ventum fuisset ad manus, vt configerent collidentibus cateruis ad inuicem, plures attoniti, multi saucii, multique mortui curreru nt, ibi lancearum confractarum fragor horribilis, ensium in cassides vibratorum tinnitus terribilis, securum Scoticarum vis intollerabilis, sagittarum & spiculorum in vtramque partem missorum nubes formidabilis, etiam bene cordatos poterant terruisse. Congeminatio ferientium, vox cohortantium, strepitus conclamantium, gemitus morientium poterant vltra quam dici fas est procul audiri, variante fortuna vices dum certatum est, nec poterat per longum discerni tempus, quę pars potior videretur. Tandem sæuiente Bellona, discrimini patuit pars Anglorum. Quod cernens Gilbertus comes Glouernię, velut aper infrenduit, & feritate concepta, cum suis commilitonibus in Scotos irruit, *Comes Glouerniæ in medios hostes irruit.* quorum quosdam mucrone mutilat, truncat & trucidat, & gladium suum cruore Scotico multipliciter madefacit, quemcunque gladio feriebat vel caput illi vel membrorum aliquod amputabat. Cernentes Scoti tam sæuum aduersarium suis tam crudeliter insistentem, conglobati concurrunt suorum succursui, circumuallantes Gilbertum ex omni latere, conuertuntque in eum pondus prælii, lateribus eius applicantes cuspides lancearum & ensium, hinc inde impingentes eum tot viribus, tanta feritate, donec ad terram caderet suis viribus destitutus, tunc rabidi & inhumani Scoti caput eius securibus bisacutis & gladiis tundunt, pungunt, & feriunt, donec inter pedes sonipedum spiritum exhalaret. *Gilbertus cæsus.* Quod videntes sui famuli, fugere festinarunt.

Nobilis etiam baro Robertus de Clyfforde cum multis aliis viris nobilibus in hoc funesto conflictu peremptus est, ceciderunt nempe die illo dominus Paganus Typotette, dominus Willielmus Marescallus, dominus Ægidius de Argenten, dominus Edmundus de Maule, cum multis aliis quorum nomina pręsentibus inserere longum foret, ad numerum videlicet, & scutiferorum septingentorum. *Nomina & numerus cæsorum.* Comites de Hereford & de Penbroke videntes suorum plagam terga verterunt, sibi fugæ præsidio consulturi. Sed Comes Herefordiæ in fugiendo captus est iuxta castellum de Bosuilla: *Comes Herefordiæ capitur.* capti sunt autem & in custodia detenti barones & baronetti viginti duo, milites sexaginta octo, clerici & scutiferi numero excessiuo, de quibus dominus Rogerus de Northburghe, custos targiæ domini Regis, quæ ab eodem ibidem per Scotos est ablata, in captiuitate ductus. Summa vero totalis, tam comitum, baronum & baronettorum, quam militum interfectorum & captorum ibidem centum quinquaginta quatuor. Interea dominus Radulphus de Mounthemer, qui desponsauerat dominam Iohannam de Acres comitissam Glouerniæ & regis pręsentis sororem, captus fuerat apud Striuelin, inuenit gratiam in oculis Scotorum, *Radulphus de Mounthemer liberatur.* ratione cuiusdam familiaritatis cum Rege eorundem quondam in curia Regis Angliæ habitę casu fortuito, ita quod redemptio sua fuit sibi perdonata. Qui in Angliam rediens, tergiam domini Regis, modo quo permittitur, à custode eiusdem ablatam per Scotos, secū vsu ipsius reportauit, ratione pręuia ex toto nihilominus interdicto. Rex vero etsi ardenter cuperet vindicari, & instaret ad fundendum Scotorum sanguinem, à suis tamen de loco discriminis inuitus educitur, & ad fugiendum compellitur, pro tanto infortunio gemebundus. Commissum est autem istud cruentum prælium iuxta castrum de Striuelin, in loco qui Bannekemora vulgariter appellatur, Scotorum tripudio, luctui Anglicorum, qui ab hoc die creuit Scotis animus & audacia, Anglis timor & vecordia, vt in sequentibus plenius apparebit. Cum autem Gilbertus comes

mes

mes Glouerniæ tam infausto conflictu tam lamentabiliter corruisset, & nullum superstitem masculini sexus reliquisset hæredem, expectatum est per duos annos si Comitissa coniux sua fortassis impregnata fuisset, sed cum frustra præstolatum fuisset biennale tempus super huiusmodi euentu, diuisa est hæreditas inter tres sorores comitis

Partitio hæreditatis Gilberti.

supradicti, quarum primam duxit in vxorem dominus Hugo de Spencer, secundam vero dominus Hugo de Audeley, quam prius habuerat dominus Petrus de Gauerstone quondam comes Cornubiæ. Tertiam vero duxit dominus Rogerus de Tamari, quam prius desponsauerat dominus Iohannes de Burgo, filius & hæres comitis Vltoniæ de Hibernia: & sic diuisus est comitatus nobilissimus in tres baronias, qui quondam dicebatur & erat altera regni columna. Igitur post bellum de Striuelin Ro-

Humanitas Rob. de Brus.

bertus de Brus interfectorum spolia fecit colligi, quæ suis stipendiariis & his qui pro suæ partis defensione dimicauerant, distribuit larga manu. Captiuosque quos ceperat tam ciuiliter tractari fecit, tam honorifice custodiri, quod corda multorum in amorem sui indiuisibiliter commutauit. Corpora comitis Glouerniæ & baronis de Clifford regi Angliæ apud Berewicum moram trahenti transmisit sine prętio, sepelienda regia voluntate. Et cum comes Herefordiæ, dominus Humfridus de Boun (vt præmittitur) captus fuisset, deliberatus est, facta commutatione pro dicti Roberti de Brus coniuge, quæ iam diu in custodia regis Angliæ fuerat detenta captiua. Cæteri vero captiui per redemtionem seu commutationem sunt similiter liberati. Sed rex tamen amaro factus animo cunctis diebus suorum deplorauit infortunium, constituens in futurum vel certe perimi, vel in aduersarios vindicari, recedensque de Berewici partibus peruenit Eboracum, vbi magnum cum clero tenuit concilium & regni

Parliamentum Eboracense.

magnatibus vniuersis. Soluto concilio, rex se transtulit ad partes Australes. Eo tempore plures ex Anglicis facti transfugæ se Scotis confœderauerunt, & à regis Angliæ fidelitate desciuerunt, reuersique cum Scotis Northumbranam plagam deprędati sunt, vastantes villas & casalia, captiuos secum trahentes incolas, abigentes animalia & iumenta, agros depopulantes, incendia cedesque facientes, vbique nemine resi-

Angli pusillanimes effecti.

stente. Nempe tunc Anglis in tantum consueta adempta fuit audacia, vt à facie duorum vel trium Scotorum fugerent Angli centum. Hoc anno obiit Papa Clemens, qui

Obiit Clemens Papa.

nunquam suo tempore Romanam Ecclesiam visitauit. Ipse pontificatus sui anno tertio multas & magnas dedit indulgentias proficiscentibus vel conferentibus ad subsidiū terræ sanctæ, vt qui pro eodē terræ passagio die Parascæues 24. quadrantes conferunt, viginti quatuor annorum indulgentiam consequerentur, cæteris vero anni diebus Veneris duodecim denariorum valorem conferentibus, duodecim annos indulsit, reliquis vero diebus omnibus per hebdomadam sex denariorum valorem confe-

Obiit Rex Franciæ.

Regina Nauarræ ob stuprum suffocata.

rentibus, contulit indulgentiam sex annorum. Ipso anno obiit rex Franciæ Philippus le Bows, & successit sibi Ludouicus filius suus, qui prius fuit rex Nauarræ: Cuius vxor regina Nauarræ & filia comitis Burgundiæ, propter adulterium sibi impositum, cum domino Iohanne Danne fuit suffocata. Qui quidem Ludouicus eodem anno duxit vxorem filiam regis Hungariæ Clementiam appellatam. Hoc anno latens erat odiū inter regem & proceres, & præcipue inter comitem de Lancastria, & comitem de Warwico, & adhærentes eiusdem. Transit annus iste nec satis frugifer, nec bene fru-

Annalis cōclusio.

ctifer: Anglis lugubris, probrosus & damnosus, propter infamem Scotorum victoriā: Scotis commodus, lætus, hilaris, propter accrescens initium libertatis: cæteris mundi partibus multiplici varietate transactus.

Natale celebratur apud Windesore.

Anno gratię millesimo trecentesimo decimo quinto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi octauus, tenuit rex natale ad Windesore cū multis regni pręlatis. Eodem tempore in die octauarum sancti Iohannis Euangelistę, rex conuocatis Cantuariensi Archiepiscopo, & aliis quatuor pontificibus, cum abbatibus

Corpus Petri de Gauerston Oxoniam translatū.

Parliamentum Londini, in quo de annona charitate actum est.

pluribus, & multis viris ecclesiasticis, corpus Petri de Gauerston de loco translatum, vbi iam diu quieuerat inter fratres prędicatores Oxoniis, fecit apud manerium suum de Langley honorifice tumulari, huic tamen solemnitati pauci de regni nobilibus interesse curabant. Hoc anno in crastino Purificationis, conuenerunt ad Parliamentum Londoniis vniuersi pene regni pręlati, cum proceribus & communibus, ad tractandum de statu regni, & alleuiatione precii rerum vænalium, quæ modo tam caræ factæ fuerant, vt vix posset viuere plebs communis. Ordinatum est igitur, vt melior bos vnus venalis, crassus de grano non pastus, vendatur de cætero pro sexdecim solidis: & si de grano pastus fuerit & si crassus, pro viginti quatuor solidis adplus vendatur: Vacca melior viua & crassa, vendatur pro 12. solidis: quilibet porcus duorum annorum

norum crassus vendatur pro 3. solidis 4. d. Multo tonsus crassus pro quatuordecim denariis. Multo lanatus crassus vendatur pro viginti denariis: Auca crassa pro duobus denariis & obolo: Capo bonus pro duobus denariis: Gallina bona pro vno denario: Columbellæ quatuor pro vno denario, vendantur de cætero, & vendentes aliter fecerint, res vænales Regi remaneant forisfactæ. In quindena Paschæ Rex per breuia citari fecit ad Parliamētum Londoniis Prælatos & Proceres, regniq; communes. Sed quia multi de magnatibus impedimentorum causas prætenderunt, per quas merito excusari poterat eorum absentia, dictum parliamentum tunc temporis nullum sortiebatur effectum. Sed vnusquisq; tunc Londoniis congregatorum quo sibi placuit diuertebat, & qui terrā defendere tenebantur, vacabant otio siue iocis. Scoti per hoc tempus crudeles & inhumani, flamma, rapinis & cæde partes occidētales Northumbriæ, de Carleolo donec venirent Eboracum, sine resistentia deuastarunt, nec erat locus in illis partibus, vbi tute latere potuerunt Anglici, nisi in Carleolo, & nouo castro super Tynam, & prioratu de Tynmutha, & paucis castellis aliis, quæ cura diligenti custodiebantur. Factaq; est patria longo tempore Scotis tributaria, donec miseri patriotæ nihil haberent, vnde tributa penderent, sic vt prius vlila de Berewico vix ab Anglicis est retenta. Dunelmenses post multa grauamina ad tempus sibi pacem pro pecunia comparabant. Eo tempore Robertus de Brus trāsmisit exercitum in Hiberniā, cui ducem constituit Edwardum fratrē suum vterinum, vt terras regis Angliæ in illis partibus occuparet, & Anglicos ibidē existentes pro viribus infestaret. Eodem anno velut Deo displicerent statuta præcedentis parliamenti, omnia vænalia solito cariora facta sunt: Carnes animaliū reperiri non poterant: Capones & anseres minime cōparebant, quia rarissime videbātur: Oues pestilentia moriebantur: Porci nutriri nequibant, quarterium frumenti, fabarum & pisarum pro viginti solidis vendebatur, brasii vero pro marca. Salis autem quarterium pro 35. solidis vendebatur, tantaque penuria populus terræ communiter premebatur, vt cum Rex apud Scm̄ in vigilia sancti Laurentii declinasset, vix inueniri poterat panis pro suæ specialis familiæ sustentatione. Hoc anno Lewlinus Bren capitalis Wallensis, qui villas multas cōbusserat, & Anglos interfecerat, per milites fortiores de regis camera missos contra eum, captus est cum duobus filiis suis, & regi Londonias destinatus. Eodem anno obiit Ludouicus Rex Franciæ, cui successit Philippus comes Pictauiæ frater suus. Transit annus iste sæuus Anglicis & crudelis, duplici contritione conterēs Anglicos, fame videlicet & peste, quam ex fame contraxerant: fruges siue fructus fraudulēter faciens patriotas per ganeones, Scotos immisericorditer opprimens, toti regno tum luctuosus quam suspiciosus propter procerum dissimulationes, qui regis honorem, regni commodum nō curabant: Franciæ, Flandriæ, cæterisque vicinis regionibus ociosus.

Parliamentum indictum, sed non celebratum.

Scoti omnia ad Eboracum vsq; depopulantur.

Venalia post parliamentum cariora.

Obiit rex Franciæ.

Annalis cōclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo decimo sexto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi nonus, tenuit rex natale apud Clipston in Schirwood, vbi multa tribuit dona. Circa festum vero Purificationis apud Lincolniam habito magno consilio, ex consensu baronum suorum prouisiones de venditione victualium reuocauit, præcipiens, vt vnusquisque sua vænalia meliori foro quo posset venderet in futurum. Caristia nempe quæ transacto anno inceperat mense Maio, durauit vsque ad festum natiuitatis beatæ Mariæ in eodem anno. Pluuiæ siquidem autumnales, tam abundanter descenderunt, q; fruges maturescere nequiuerunt, vix enim ad diem natiuitatis sanctæ Mariæ colligi poterant, pro nimia madefactione. Et tunc quidem oportebat pistores triticum in clibanos ad desiccandum mittere priusquam moleretur, tantum ebiberat de humore. Circa festum sancti Michaelis eiusdem anni in parte fuerat caristia temperata, sed ad sequens festum natalis dominici iterato redierat aggrauata. Panis qui fiebat, non habebat virtutem nutritiuam, nec substantiale robur, quia grana à calore solis æstiui non habuerant nutrimentum, vnde contigit vt comedentes ex hoc, licet magnam quantitatem sumerent, elapso breui interuallo famelici redierunt. Nec est ambigendum quin pauperes fame tabescebant & inædia, quando diuites continuo esurierunt post refectiones opulentas.

Natale apud Clipston.

Edictum de vendenda annona reuocatum.

Factum est igitur vt præualente fame, tam magnates quam religiosi familias suas minuerent, eleemosinas consuetas subtraherent, & amputarent fercula superflua & delicata. Contigit ergo vt qui expulsi fuerunt à curiis, quondam soliti vitam ducere in deliciis, cum nec valerent fodere, & erubescerent mendicare, compulsi penuria, manus extenderent ad aliena bona, insistentes cædibus & rapinis, effectiq; sunt tot vespiliones, & vix fuerit aliquis de communi vulgo qui non fuerit spoliatus. Eodem

Grassatio furum.

anno

anno Hugo Gerold, qui fuit referendarius Papæ Clementis & episcopus Caturcensis, cui fuit impositum quod in mortem Ioannis Papæ fuerat machinatus, perpetuo carceri mancipatur.

Referendarius Papæ exustus.

Sed postquam fuit degradatus & tonsus capite, veste stragulata indutus traditur curiæ seculari, videlicet marescallo Papæ, qui ipsum trahens de palacio Papæ ad pedes equorum per totam ciuitatem, postremo fecit in campo igne cremari. Hoc anno, circa festum Paschæ conuenerunt Londonias ad Parliamentum regni proceres & magnates super statu regni tractaturi, durante vero adhuc parliamento, creuit fames in regno Angliæ vehementer, ita vt quarterium salis & frumenti ante festum Natiuitatis Sancti Iohannis Baptistæ pro triginta solidis venderetur, & ab illo die vsque ad festum assumptionis beatæ Virginis ad quadraginta solidos accrescebat. Famem igitur totam terram generaliter inuadentē, mortalitas hominum est secuta, & pręcipue egenorum, in tantum, vt vix possent viui mortuos sepelire.

Grauis pestilentia.

Nempe dissenteria ex cibis corruptis generata, pene cunctos infecit, quam comitabatur febris acuta, quæ multos ad extrema perduxit. Et non solum homines ex ciborum corruptione lædebantur, sed pecora ex herbarum putrefactione corrupta cadebant, vnde contigit vt esus carnium cunctis esset suspectus. Nec fuit illo tempore quisquam tam annosus, qui meminit, se tantam famem, pestem aut caristiam præuidisse. Nec valuit contra pestem prędictam prudentia Physicorum, quia medicinales herbę quæ leuamen languidis conferre solebant, per aeris intemperiem & elementorum inæqualitatem, contra naturam effectæ degeneres, virus pro virtute reddebant.

Reginæ nascitur filius apud Elthã Iohannes.
Grauissima fames.

In festo Assumptionis beatæ Virginis natus est regi filius apud Eltham, qui vocatus est Iohannes. Eo tempore ita fames inualuit, vt quatuor denariatus de grosso pane in die vni non sufficerent comedenti: carnes animalium quæ infectæ non fuerant erant raræ, carnes equorum pauperibus preciosæ, multi canes pingues furabantur & eorum carnes edebant: quidam (vt dicebatur) filiorum suorum & filiarum suarum in locis abditis (compulsi penuria) comedebant: quidam paruulos alienos furabantur & eos furtim mactabant, & eorum carnes edebant. Fures & qui in carceribus tenebantur ad eos nouiter venientes discerpebant, & semiuiuos illico deuorabant. Per dictum tempus lagena ceruisiæ tenuis pro duobus denariis, melioris pro tribus, optimæ vero pro quatuor denariis vendebatur. Londonienses per idem tempus, quia frumentum inbrasiatum maxime consumebatur, statuerunt ne in ciuitate id de cætero fieret, &

Edictum de victualibus vendendis.

ideo constituerunt vt lagena melioris ceruisię pro tribus obulis venderetur, debilioris vero pro denario & non vltra. Rex autem clamori plebis compatiens, iuxta statutum Londoniarum misit breuia vicecomitibus vniuersis per totum regnum, iubens vt tam infra libertates quam extra, in comitatibus, burgis, villis mercatoriis & campestribus, lagena ceruisiæ pro denario venderetur, & ne frumentum vlterius in ceruisiam conuerteretur inhibuit sub graui forisfactura, qui nisi celerius hoc mandatum promulgari fecisset maxima pars populi fame & inædia deperisset. Hoc anno post mortem Clementis Papę electus est in Papam apud Lugdunum, cum sedes vacasset duobus annis quatuor mensibus & quinque diebus, octauo idus Augusti Episcopus

Iohannes papa.
Primitiæ beneficiorum papæ soluuntur.

Anniuonię, & vocatus est Iohannes vicesimus secundus. Iohannes de Kendale regni thesaurarius fit Episcopus Wintoniensis. Summus pontifex reseruauit cameræ suæ primos fructus beneficiorum omnium in Anglia per triennium vacantium. Rex celebrauit concilium apud Clarindon, sed magnates noluerunt interesse. Transit annus iste nec frugifer nec fructifer, sed mortalibus multis pestifer propter famem & sitim, dissenteriam & febres acutas, & varia morborum genera quæ contraxerunt & inædia & aeris lętifera corruptela: Scotis votiuus: Anglicis ea parte nociuus.

Natale celebratur apud Clipston.

Anno gratię millesimo trecentesimo decimo septimo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi decimus, tenuit rex natale apud Clipston, prout fecerat anno transacto, solemnitatem vero paschalem apud Clarendoniam. Eodem anno die Lunæ ascentionem dominicam pręcedente, rapta est comitissa Lancastrię nobilis viri domini Thomæ comitis Lancastrię vxor legitima, apud Caneforde in Dorsetia,

Comitissa Lincastriæ rapta.

per quendam militem de domo & familia Iohannis comitis Warrenniæ, conuocatis ad illud factum detestabile fautoribus (vt dicebatur) assensu regio plurimis Anglicorum: ducta est autem promposse nimis in despectum comitis dicti Lancastrię, ad dictum Warennę comitem, ad castellum suum de Rigate. Dumque sic fœmina duceretur, ecce in itinerando, inter sępes & nemora inter Haulton & Farnahã existentia, ductores vident eminus vela & vexilla. Aderant enim sacerdotes cum populo, faciẽtes processiones more solito circa campos.

Pauiens timor.

Ductores igitur dictæ comitissę timore subito

subito & horrore percussi, putantes comitem Lancastriæ, vel aliquos per ipsum missos ad auferendum dictam dominam, & tantam iniuriam in ipsos vindicandum, cum omni celeritate fugerunt, domina pene sola relicta; sed rei tandem veritate comperta, reuersi sunt cum minis & pompa. Cum quibus, quidam miseræ staturæ, claudus & gibbosus, suisque perpetuo intendens maliciis (Richardus dictus de sancto Martino) dominam (proh dolor) supradictam delusam miserabiliter (magno suffultus adiutorio) in suam exegit vxorem, firmiter protestatus, quod ipsam fide media cognouit carnaliter antequam fuerat desponsata comiti supradicto, quod etiam plane prædicta domina palam vbique recognouit, ac etiam verum esse fatebatur, nullo ducta timore. Ac si quæ toto tempore vitæ suæ nobilissima fuerat reputata domina, subito vergente rota fortunæ, quod dictu turpe est, per totum orbem spurcissima meretrix acclamatur. Igitur dictus Richardus se supra se extollens, nomine vxoris suæ præsumit in curia regia vendicare comitatus Lincolniæ & Sarum, sed incassum, prout rei gestæ sequentia plenius explanabunt. Fama facti huius ad summi Pontificis aures allata, misit idem Pontifex duos Cardinales, vt pacem facerent inter regem & barones, & præcipue Thomam comitem, vt patebit inferius loco suo. Rex hoc anno celebrauit festum Pentecostes apud Westmonasterium in aula magna, vbi cum regaliter resideret in mensa, præsentibus regni sui principibus, intrauit quædam mulier ornata histrionali habitu, equum bonum insidens histrionaliter phaleratum, quæ mensas more histrionum circuiuit, & tandem ad regis mensam per gradus ascendit, & quandam literam coram rege posuit, & retracto fræno, (salutatis vbique discumbentibus) prout venerat ita recessit. Rex vero fecit literam aperiri, vt cognosceret eius tenorem, qui talis erat in sensu: Dominus Rex minus curialiter respexit suos milites, qui patris sui tempore, & sui ipsius periculis diuersis se exposuerant, & suas substantias pro illorum honore vel perdiderant, vel diminuerant, & alios qui pondus negotii nondum portauerant, nimis abunde ditauit. His auditis, discumbentes se inuicem contuentes, mirabantur de tanto ausu fœmineo, & ianitores vel hostiarios quod permiserant eam ingredi, durius increpabant: qui se excusantes, responderunt: Non esse moris domus Regiæ histriones ab ingressu quomodolibet prohibere, & præcipue in tantis solemnitatibus vel diebus festis. Mittitur idcirco ad quærendum mulierem, quæ de facili inuenitur, capitur, & carceri mancipatur, & cur ita fecerit dicere cogitur, veritatemque respondit, se ad hoc faciendum conductum à quodam milite mercede condigna. Tunc miles quæritur, inuenitur, capitur ac ducitur coram rege, & super præmissis conuenitur, qui nihil omnino metuens, quod ipse sit author literæ fatetur audacter, & pro honore regio id fecisse. Promeruit ergo dictus miles sua constantia fauorem regium cum donis vberrimis, & mulierculam à carcere liberauit. Hoc anno tenuit Rex tractatum Londoniis super iacturis & damnis sibi & suis per Scotos illatis, comite Lancastriæ nec ad hunc tractatum, nec ad illum habitum Clarendoniæ volente venire, vnde regis inimicus & regni palam & notorie in regis hospitio appellatur. Sub eodem anno videntes quidam de Northumbria Scotorum crebras irruptiones, deprędationes, depopulationes, & incendia quasi totius patriæ, & nemine volente succurrere tantis malis, velut in defectu regis & procerum, sumunt arma, & resistere Scotis parant. Sed cum aliquandiu id probe fecissent, tandem deficientibus tam victualibus quam pecunia, de tyronibus facti sunt tyranni, de defensoribus destructores, de propugnatoribus proditores. Conuenientibus autem ad eos plurimis, pari voto despoliabant domi ruricolas, in campis accolas, eorum boues de plaustris vel carucis soluentes & ad cibum suum mactantes. In villis vero nihil reliquerunt, quod ad esum videbatur aptum, sed panes, frumentum, vaccas, oues, porcos, cæterasq; carnes, capones & gallinas, caseos & auenas diripuerunt sibi, & non solum perpetrauerunt mala talia, sed plebanos despoliauerunt vsque ad fæmoralia, aurum, argentum, vestes & vasa rapientes: factus est itaq; tam grandis eorum numerus, vt neminem pene timerent, continuaruntque dictam rabiem quatuor fere annis. Interea applicuerunt in Anglia Cardinales rogatu regis dominus Cancellinus domini Papæ vicecancellarius, & dominus Lucas de Flisco, nuncii domini Papæ Iohannis vicesimi secundi, vt pacem inter regna Angliæ reformarent, & Scotiæ, & vt comitem Lancastrię pacificarent regi, etiam attulerunt bullas Papales quibus Papa Scotos excommunicauit, eo quod desciuissent à domino suo rege Angliæ, nisi redirent ad pacem eius: qui prout moris est Romanorum in externas terras venientium, semetipsos ostentare volentes, contulerunt se sub omni festi-

Comitissa turpiter nubit Richardo de sancto Martino.

Mulier histrionis habitu literas mordaces regi affert.

Author literarũ capitur.

Latrones grassantur in confinibus Scotiæ.

Duo Cardinales in Angliam veniunt pacem confecturi.

Romanorum ostentatio.

natione in partes boreales infausta hora, vt dominum Ludouicum de Bellomonte, cui dominus Papa ad regis instantiam Episcopatum contulerat Dunelmensem, electo eiusdem loci cassato, cum pompa Romana intronizarent, quamuis pręmoniti fuissent, vt in comitatu Eboraci se continerent, & vltra progredi non præsumerent nisi regia manu fulti. Cumque venissent prope villam de Derclington, subito de valle quadam erumpentes dicti grassatores (ducibus Gilberto de Midleton, & Waltero de Selby) inopinate irruerunt in familiam Cardinalium, & futuri Episcopi Dunelmensis: iniectisque manibus sacrilegis de thesauro & equis suis (nulla habita ad tātas personas reuerentia) spoliarunt. Ludouicum vero Episcopum Dunelmensem, duxerunt ad villam de Morpath, ad redemptionem grauissimam compellentes. Captus est insuper à dictis populatoribus Henricus de Bellomonte, cum equis & thesauris plurimis, & ductus est ad castrum de Midforde, vbi detentus est donec magnam summam pecuniæ persoluisset. Cardinales vero restitutionem quarundam rerum habuerunt, puta de equis, vestimentis, & huiusmodi, sed restitutione plenaria caruerunt. Sine læsione tamen corporum, cum suis familiis Dunelmiam peruenerunt, vbi per dies aliquot perhendinantes, & Scotorum arbitrium præstolantes, infecto negotio pro quo venerant, reuersi sunt sub conductu regio Eboracum. Quo cum peruenissent, & viderent se positos in statione secura, tulerunt horribilem sententiam in malefactores Northumbriæ, & omnes eis quomodolibet adhærentes. Quam sententiam per totam Angliam publicari fecerunt: & mox Londonias redierunt, octo denarios de marca (pro damnis & expensis) à clero sibi dari cum instantia postulantes: non habentes respectum ad quatuor denarios sibi de marca prius concessos pro mora quam facturi fuerant in hac terra. Clerus vero tractatu habito respondit, quod contemptus & damna illis illata sibimet imputare deberent, cum locum à clero limitatum sibi, ciuitatem videlicet Eboraci, auaritiæ agitati stimulo transgredi præsumpserunt. Quamobrem octo denarios de marca dare clerus Anglicanus noluit, quatuor vero denarios quos prius concesserat dare, bene consensit.

Cardinales à grassatoribus spoliati.

Cardinales fulminant in latrones.

Cardinales octo denarios de marca petunt.

Cardinales per idem tempus fecerunt pacem sub certis conditionibus inter regem & Thomam comitem, quas conditiones Rex cito post fregit iniuste. Inde aucta est dissentio quæ prius extincta putabatur. Interim adductus est quidam miles comiti Lancastriæ tendens per Pontfret, versus partes boreales, cum quo alba charta regio sigillo magno, aliquæ literæ regis sigillo priuato signatæ credentiam innuentes inuentæ sunt, vt cum Rege Scotorum pro morte dicti comitis pacisceretur. Quem comes de veritate confessum, tractum, deinde suspensum, retentis penes se in argumentum fidei chartis suis & literis, mortis fecit subire supplicium, fixo capite suo super castrum Pontis fracti. Et hic vt dicebatur paulo antea de familia comitis fuerat specialis. Contigit ergo, quod hac de causa populus Anglicanus, qui prius comitem fere spreuerat, cognita veritate, contemptis Anglicis adhæsit comiti, vitam ipsius & salutem iugiter in spiritu postulans humilitatis.

Pax inter regem & comitem Lancastria.

Populus in comitis partes inclinat.

Per idem tempus, cum multa damna Prioratui de Tynemutha Gilbertus de Midleton antedictus, cum suis complicibus intulisset, & multos de conuicinis suis captiuasset, & ad graues redemptiones compulisset, multos autem statim non valentes soluere, in custodia detinuisset: quidam de regione illa nobiles eorum detentionem iniustam dure ferentes, ad ipsum accesserunt, sub conductu saluo (quasi pro vicinorum deliberatione mediante pecunia tractaturi) habito, quosdam tunc à custodia liberatos secum abduxerunt, quosdam vero pro securitate soluendæ pecuniæ secum obsides dimiserunt. Finalis vero solutionis veniente die, & satellibus dicti Gilberti ad prædandum egressis, venerunt, qui pacti fuerant solutionem facere dicto Gilberto, dicentes se pecuniam attulisse, quam in villa secretius occultauerant propter metum prędonum, pro qua quærenda liberum exitum & introitum in castellum sibi concedi petebant. Cumq; ad castri portas velut exituri venissent, trucidatis mox ianitoribus, multitudinem armatorum foras latentium introduxerunt. Qui subito irruentes in eum nil tale cogitantem inflictis plagis ceperunt, & vinculis ferreis acriter constrixerunt, deinde quam cito potuerunt eum cum fratre suo qui tamen captus fuerat, Londonias transmiserunt, vbi iudicialiter condemnatus in oculis cardinaliū quos spoliauerat, tractus & suspensus est. Illi vero qui sibi famulatum præbuerant, audientes eum captum, ad Walterum de Selby suæ consortem malitiæ se contulerunt, qui in refortiuncula sua de Horton latens, vicinis similem iniuriam inferebat. Hoc anno dominus papa septimum librum decretalium à predecessore suo compositum

Dux latronum captus plectitur.

Stratagema.

Septimus liber decretalium.

positum

positum & quasi ab ipso deletum, promulgauit, instituit, & confirmauit. Instituit etiā festum solemnitatis corporis Christi, quod ab Vrbano Papa quarto sumpsit exordiū. Transit annus iste sterilis in multis partibus regni huius, sed miseria copiosus, dum prouincia Northumbrana nunc Scotis attrita, nunc prædonibus illius patriæ pauperata, quasi inter incudem & malleum versabatur, regi regnique magnatibus interim putibunde stertentibus & simulantibus damna suorum.

Institutio solemnitatis corporis Christi.
Annalis cōclusio.

Anno gratię millesimo trecentesimo decimo octauo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi vndecimus, tenuit Rex natale apud Westmonast. cui pauci de magnatibus interfuerunt propter discordiam motam inter regem & proceres, eo quod totiens articulos petitos & promissos noluit obseruari. Sed quia regnum per Scotorū irruptiones in grandi fuit periculo constitutum, nempe Scoti vsq; ad Eboracum ex vna parte, & vsq; ad Lancastriam ex alia parte, comburendo, vastando, prædando, nullo resistente, peruenerant: prælati regni accitis sibi cardinalibus regem adeunt, precaturi quatenus articulos totiens expetitos totiensq; promissos pro statu regni & Ecclesiæ bona fide confirmaret, & vsu vel actu stabiles esse permitteret, ne sibi regnoque suo graue periculum eueniret. Rex inclinatus humilibus precibus prælatorum simul & Cardinalium, diem statuit sancti Iohannis Baptistæ quando cōgregatis Leicestriæ, tam clero quam proceribus satisfaceret petitionibus tam diu concupitis. Quo die veniente, & populo cum magnatibus loco præfixo assistente: Rex more solito promissos articulos concessit obseruari. Sed cito postea concessio apparuit non solum friuola, sed penitus fraudulenta. His expletis, Cardinales quasi grande quid patrassent in regno accepta licentia ad curiam redierunt, quæ tunc fuerat Ambianis. Eodem anno tenuit Rex parliamentum Londoniæ circa festum Sancti Michaelis, in quo fuit ordinatum, quod haberet in auxilium contra Scotos electos homines de qualibet ciuitate vel villa regni quæ homines exhibere posset. De ciuitate Londoniarum dati sunt ducenti viri armati ad vnguem, de Cantuaria quadraginta, de villa Sancti Albani decem, & sic consequenter de ciuitatibus & villis regni iuxta villarum vel vrbium æstimationem. Qui congregati magnum conflauerunt exercitum & hostibus melius formidandum. Sed cum peruenissent ad Eboracum, suborto tumultu pariter & simultate cum aliis impedimentis, infecto negotio licentiati ad propria redierunt. In crastino Sancti Bricii terræmotus fuit magnus & horribilis deterrens corda mortalium plurimorum.

Natale apud Westmonast.
Scoti vsque ad Eboracum & Lancastriam grassantur.
Rex iterum articulos concedit sed non obseruat.
Parliamentum Londini.
Singula ciuitates armant homines contra Scotos.
Terræmotus.

Per idem tempus Edwardus le Brus, frater regis Scotorum, qui iam per triennium Hiberniam infestauerat, & se ibidem in regem coronauerat nullo iure, à fidelibus regis Angliæ captus est, & propter suam pręsumptionē, & superbiā decollatus in Dondalk: occisis baronettis de Scotia 29. in eodē campo, & 5. millibus & octingentis aliis præter milites & nobiles supradictos, primate de Armach pro rege Anglorum capitaneo existente, sicque quodammodo mors comitis Gloucestriæ nuper perempti apud Striuelyn, multorumque Angliæ nobilium virorum occisio ibidem facta, insignum ruinæ maioris vitæ vltionis diuinæ pariter & humanæ recepit Robertus de Brus. Interea Rex Scotorum cum communicantibus authoritate curiæ Romanæ solemniter & publice in regno Angliæ & Scotiæ omnibusque terris adiacentibus extitit excommunicatus, eo quod venit contra fidelitatem regi Anglorum ab antiquo debitam, regnumque Scotiæ generali supponitur interdicto. Transit annus iste qui frugibus & fructibus nec sufficeret incolis nec alienis: Anglicis & Scotis instabilis & inquietus: Hibernicis lætus & hilaris, eo quod excussum est iugum dominationis alienæ de ceruicibus eorundem.

Edvvardus de Brus captus & Scoti fusi in Hibernia.
Rex Scotorum excommunicatur regnumque interdicitur.
Annalis cōclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo decimo nono, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi duodecimus, tenuit Rex natale apud Beuerlacum cum Proceribus plurimis & Pręlatis, quo tempore prouidit sibi de exercitu copioso, vt Scotorum si quo modo posset humiliaret superbiam, & ab illorum irruptionibus Angliam liberaret. Accidit eo tempore ad malorum cumulum, quod quidam perfidus dictus Petrus de Spalding, cui custodia villæ de Berwico commissa fuerat, Scotis venderet dictam villam & intrare permitteret, quod factum regem grauiter contristauit. Cogitauit igitur obsidionem ponere circa villam, cumque collegisset exercitum & plantasset obsidionem, fuissetque sollicitus qualiter villam caperet, Scoti collecto exercitu quasi viginti millium, per partes obliquas intrauerunt Angliam, eo proposito, vt reginam caperent perhendinantem prope Eboracum in quadam villa minus caute, quam vendiderant illis quidam ex Anglia proditores. Sed cooperante Dei

Natale celebratum apud Beuerlacum.
Bervvicum Scotis proditum.
Scoti conantur reginam Angliæ armis capere.

gratia & Regina præmonita, fugit ad loca tutiora, & Scoti cognouerunt se fore deceptos. Qui dolentes & de inaniter fusa pecunia & de præda perdita, in iram conuersi & rabiem, ad omnem malitiam laxauerunt habenas, discurrentes per patriam, & obuia quæque flamma ferroque vastantes. Igitur dum quilibet pro parte sua obsidionem Berewici fideliter satis ageret & seruaret, Rex fatuitate solita prorupit in hæc verba: Dominum Hugonem le Spencer faciam custodem castri huius, & dominum Rogerum Tamari capitaneum huius villæ cum eam ceperimus. Quod verbum dure ferens Thomas comes Lancastriæ, mox cum multis aliis se subtraxit, quamobrem à toto exercitu proditor est clamatus, nempe prout dicebatur, si se non subtraxisset, villa cum castro in manus regis data fuisset.

Regis fatuitas in causa fuit cur comes Lancastriæ regem in obsidione Beruuici desereret.

Scoti Anglos vincunt.

Eboracenses considerantes scelera quæ Scoti perpetrabant, vbique animositate concepta, collectis Anglorum decem millibus sunt egressi, vt ciuium & patriotarum sanguinem vindicarent. Scoti tunc prope villam de Mitone sitam iuxta fluuium de Swale, solitis facinoribus intendebant. Nostrates vero videntes Scotorum cuneos, incunctanter se ad prælium ingerebant. Sed quia iam pene totus eorum exercitus in armis fuerat, mox contra nostros inexercitatos, & inexpertos, & sine duce vel ordine venientes ordinatissime occurrerunt, & leui negotio nostros fuderunt, & ad tria millia hominum in ore gladii peremerunt, & magna pars eorum qui fugerunt in fluuio de Swala periit rapaci gurgite suffocata. Commissa fuit hæc infortunata congressio in vigilia Sancti Matthæi Apostoli & Euangelistæ, cui prout dicebatur, multi presbyteri seculares, multique religiosi interfuerant mala hora. Cumque rumor huius facti peruenisset ad aures regias, dimissa obsidione Berewici, festinauit cum suis omnibus obuiare Scotis, priusquam attingerent terram suam, & cum eis per partes Orientales iuxta nouum monasterium obuiare disponeret. Scoti præmoniti, cum pomposa victoria hominum & armentorum præda per aliam viam reuersi sunt in regionem suam, fauillas, & cineres & vapores fumi ac peremptorum cadauera in omni villa per quam transierant post se in suæ crudelitatis memoriam relinquentes. Igitur Rex sentiens quotidie sua damna cumulari, de communi consilio in treugas iurat biennales, Scotis libenter has acceptantibus, non tamen quia iam fuerant bellis fatigati, sed quia fuerunt Anglica præda ditati.

Rex soluit obsidionem Beruuici.

Induciæ biennales cum Scotis.

Lues animalium.

Obseruā.

Eodem anno inaudita pestis animalium, dubium vnde nata, succreuit in Anglia: quæ circa tempus Paschale incepit in Estsexia, & diffusa est in breui per totam insulam, durans per totum annum, & inficiens pene cuncta pecora regionis. Et quod est auditu insolitum & fortassis erit futuris incredibile, canes de cadaueribus pecorum morientium comedentes, & corui, illico intumuerunt, quasi toxicati veneno, & mortui corruerunt. Quamobrem nullus erat hominum qui fuit ausus carnes bouinas edere, quia in bobus maxime valuit pestis illa: dicebatur etiam quod tota Gallia per idem tempus eadem peste fuit infecta. Hoc anno multi pastores pecudum, & quidam alii, ac mulieres de Anglia, & aliis mundi partibus collegerunt se, volentes acquirere terram sanctam, & inimicos Christi interficere vt dicebant. Et quia non potuerunt mare magnum pertransire, multos Iudæos in partibus Tholosanis & Aquitaniæ peremerunt, asserentes eos inimicos fidei. Ob quam causam multi eorum capitalem sententiam subierunt, & alii frustrati suo proposito redierunt, & sic vertitur in nihilum quod fuit ante nihil. Transit annus iste pauper frugum, inops fructuum, probrosus, damnosus Anglicis: gratus & accommodus Scotorum latrociniis: Gallicis pestifer, sed quietus.

Multi se frustra parant ad recuperationem terræ sanctæ.

Annalis conclusio.

Natale celebratur Wintoniæ. Obiit Episcopus Winton.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secūdi tertius decimus, tenuit Rex natale Wintoniæ, cum magna multitudine militum, armigerorum & regalium famulorum. Hoc anno Iohannes de Kendale Wintoniensis Episcopus obiit in viam Patrum, cuius morte comperta, summus pontifex sibi collationem dicti beneficii, quia pingue fuerat reseruauit, sed monachi reseruationem prædictam nihil pendentes, obtenta à rege licentia, ad electionem processerunt, & virum eminentis literaturæ quendam monachum de suo monasterio cōsensu vnanimi elegerunt in Epm & pastorem. Rumore igitur ad aures Papæ delato, Papa dictā electionem nullam esse pronunçians, cassauit electionē memoratam, & domino Rigando Clerico suo speciali, Wintoniensem contulit præsulatum, qui cum post multas tergiuersationes regis beneuolentiā adeptus fuisset, in monasterio sancti Albani ad Romanam Ecclesiam nullo modo pertinente, munus consecra-

Papa cooptationem episcopi Winton. sibi reseruat.

ſecrationis accepit per manus Londinenſis Epiſcopi, in preſentia Elienſis & Roffenſis Epiſcoporum, obtenta prius licentia ab eiuſdem loci Abbate & conuentu. Et ne ipſius conſecratio futuris temporibus priuilegiis monaſterii ſupradicti præiudicialis exiſteret, literas ſuper indemnitate priuilegiorum fecit fieri, quas conuentui tradidit ſigillo ſuo ſignatas. Conſecratus eſt autem in die Sancti Edmundi Archiepiſcopi Cantuarienſis ad maius altare, cum magna præſulum deuotione. Sub hoc anno venit Oxonias quidam pauper iuuenis, & prædicauit ibidem ſe fore regis Edwardi nuper regis hæredem, & quod Edwardus qui modo regnat, non erat regis filius, ſed cuiuſdam Carectarii doloſe ſubintroductus ad reginam. Quod audientes ciues Oxonienſes, ceperunt dictum iuuenem, & miſerunt ad regem tunc Northamptoniæ exiſtentem, qui à miniſtris regis in vltionem mendacii tractus & ſuſpenſus eſt, extra villam in loco vocato le Coppeddethorne, inter Northamptoniam & Killingworth, ad terrorem & exemplum talium nebulonum. Per idem tempus rege exiſtente Eboraci, Scoti intrauerunt Angliam, & illuc vſque peruenerunt, & ſuburbana ciuitatis Eboracenſis cremauerunt, & captiuos ceperunt dominum Iohannem de Bretayne comitem Richemundiæ, & plures alios qui grauiſſima redemptione ſunt poſtea liberati. Hoc anno leproſi quaſi per totam chriſtianitatem fuere diffamati, quod iniſſent fœdus cum Saracenis ad intoxicandum Chriſtianos vbique terrarum, quod in multis fecerunt partibus, ponendo venenum in fontibus, puteis, doliis, & locis aliis, ſuper quo multi de prouincia & Francia conuicti combuſti ſunt, & Iudæi detenti & incarcerati propter auxilium eis præſtitum & conſenſum.

Quidam ſe regis filium falſo mentitur.

Scoti capiunt comitem Richmundiæ.

Leproſi de veneficio conuicti.

Anno gratię milleſimo trecenteſimo viceſimo primo, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu ſecundi quartus decimus, tenuit Rex natale Londoniis, apud Weſtmonaſt. cum magna gloria & honore. Hoc anno miles quidam perdiues à parentela, ſed diſſipator ſubſtantiæ ſibi relictæ, dictus Wilhelmus de Brews, qui baroniæ dignitatem poſſedit, à parentibus in marchia Wallia quandam portionem terræ ipſum hæreditario iure contingentem, diuerſis dominis obtulit ad vendendum. Terra vero quam vendere voluit, terræ de Gowers antiquitus vocabatur. Comes autem Herefordiæ, quia dicta terra contigua fuit terris ſuis pro quadam ſumma pecuniæ cum dicto Willihelmo conuenit, & eo promiſit vberius ſoluere, quo nouit terram vtiliorem præ cæteris ſibi fore, vnde obtenta à rege licentia, dictam terram ingredi diſponebat tanquam propriam poſſeſſionem. Duo etiam milites præpotentes, quorum quilibet vocatur Rogerus de Mortuomari, videlicet auunculus atq; nepos, quia terra illa ſibi videbatur accommoda, propter vicinitatem terrarum ſuarum, neſcientes de pacto prælocuto, acceſſerunt ad dictum Wilhelmum de Brews, & cū eo conuenerunt ſub pacto quodam de terra prędicta ſibi & ſuis habenda & tenenda, & quaſi ſecuritatem de dicto Wilhelmo reportarunt. Dominus Iohannes de Moubray qui filiam dicti Wilhelmi duxerat in vxorem, quæ hęres vnica fuit illi de tota terra pręfata, tanquam vxori ſuæ hæreditario iure debita ſecurior exiſtebat. Nouiſſime ad omnium malorum cumulum, Hugo diſpenſator iunior, concupiſcens terram ſæpius memoratam, quia terris ſuis vndique vicina fuit, quia domini regis erat camerarius, ampliorem à rege gratiam de terra comparanda obtinuit, & ſpecialiorem à domino dictæ terræ adeptus eſt fauorem in emptione terræ pręfata, ita quod finaliter terram illam excluſis omnibus aliis comparauit. Igitur pręfati proceres, videntes ſe circumuentos & deluſos ab Hugone, & à ſuo propoſito defraudatos, commoti ſunt valde & ad iracundiam concitati. Comes vero Herefordiæ, Humfridus de Boun, conqueſtus eſt ſuper iniuria ſibi facta Thomæ comiti Lancaſtriæ, qui allicientes cæteros pene cunctos comites & barones in partem ſuam, coniurationem fecerunt maximam ad viuendum & moriendum pro iuſtitia, & regni proditores pro viribus deſtruendis, & pręcipue vtrunque Hugonem de Spencer, patrem ſcilicet atque filium, quos odio inexorabili perſtringebant, eo maxime quia regem ducebant, pro ſuę voluntatis arbitrio, in tantum quod nec comes nec baro, nec epiſcopus quicquam valuit expedire in curia ſine horum conſilio vel fauore. Omnium ergo liuore perſequebantur, qui omnibus pene dominabantur, & quo plus creuit eorum gloria, & eo amplius contra illos creuit inuidia, quæ ſemper accreſcit abundantia aliorum. Igitur Barones duce Thoma de Lancaſtria apud Schirborne in Elmedon conuenerunt, fæderati prout dicitur & iuramentis aſtricti ad proſequendum propoſitum vſque ad corporis & animæ diuiſionem. Sed tamen pene cuncti præter Thomam de Lancaſtria & Humfridum comitem de Herefordia & paucos alios ante

Natale celebratur apud Weſtmon.

Noua occaſio coniurationis procerum.

Coniuratio procerum.

Hugo de Spencer omnibus inuiſus.

finem negotii retrorsum abierunt,& præ timore mortis se regi dediderunt: sed hæc inferius plenius videbuntur. Cumque barones vt præfertur apud Schirburnam conuenissent, quosdam articulos in præscriptionem dictorum Hugonis & Hugonis composuerunt, sed tamen vias iuris & æquitatis in hac parte penitus omiserunt, suorum pro tempore exequentes impetus animorum. Nam illorum bona qui illis vel amicitia vel affinitate iuncti fuerant, furibunde inuadebant, capientes castra per violentiam, vastantes prædia per malitiam, & perimentes famulos repertos in custodiis eorundem, dolentes ob hoc tantummodo, quod eorum personas capere quos oderunt minime potuerunt: prædicta furia de die in diem vires sumente, barones vexillis explicatis ad sanctum Albanum veniunt, per viam diripientes vbique victualia, & pauperes terræ grauantes. In hac comitiua fuerunt quidam, qui propter inueteratum odium monasterium Sancti Albani dictique loci Monachos se grauaturos deuouerant. Sed tamen disponente Deo qui neminem temptari permittit supra vires, horum magister & autor tantæ malitiæ in villa de Alysbury priusquam ad sanctum Albanum attingeret morbo percussus irremediabili, propriis seipsum discerpit manibus, & post duos dies miserabiliter expirauit. Cæteri tam formidabili tremefacti vindicta, casum pro miraculo reputantes, ab executione voti illiciti timore magis quam amore destiterunt. Magnates vero apud sanctum Albanum cum suis armatis exercitibus per triduum perhendinantes, miserunt solennes ad regem nuncios Londoniis commorantem, Londoniensem, Sarisburiensem, Eliensem, Herefordensem & Cicestrensem præsules qui tunc apud Sanctum Albanum conuenerant pro pace reformanda, mandantes, vt dominus Rex non solum suam vacuaret curiam, sed regnum suum de regni proditoribus Hugone & Hugone le Spencer per communitatem terræ in multis condemnatis articulis, exiliumque meritum subire permitteret si diligeret regni pacem. Petierunt barones insuper, vt Rex ipsis & omnibus qui in eorum comitiua arma mouerant, literas patentes indemnitatis concederet, & ne pro transgressionibus transactis vel præsentibus à rege seu quouis alio futuris temporibus puniretur. Adhæc dominus Rex respondit, quod Hugo le Spencer pater in suo negotio mare transierat, & Hugo iunior in mari erat ad custodiendum quinque Portus, prout ex officio tenebatur, qui de iure vel consuetudine exulare non debent ante responsa data per eosdem. Adiecit prẹterea quod eorum petitio iuris & rationis fundamento carebat, eo maxime quod dicti Hugo senior & Hugo iunior parati semper fuerant omnibus de se conquærentibus in forma iuris respondere, & si probare possent eos in aliquo statuta terræ lẹsisse, parati semper fuerant legibus regni parere. Postremo cum iuramento addidit, quod noluit sacramentum violare ad quod astrictus fuerat in Coronatione sua, concedendo literas pacis & indulgentiæ tam notorie delinquentibus in suæ personæ contemptum, & totius regni perturbationẽ, & maiestatis regiẹ lẹsionem. Hiis auditis, proceres acti in furiam, confestim ad arma prosiliunt, & milites quidam super armatura cotucas induerunt vocatas quarteloys, Armigeri vero indumenta bendas habuerunt, quibus indumentis ex post induti, tracti sunt & suspensi plurimi de procerum comitiua. Cum fastu igitur & pompa nimia barones Londonias adierunt, hospitatique in suburbio ciuitatis, manebant pacifice donec licentiam ingredi ciuitatem obtinuissent: obtento à rege ciuitatis ingressu, magnates sicut prius in petitione sua fortiter perstiterunt. Tandem interueniente Regina & prẹfatis episcopis laudabiliter mediantibus, Rex inductus est propter werræ periculum euitandum, vt condescenderet votis & petitionibus procerũ prẹdictorum. Edictoque super hiis per comitem Herefordiæ in aula Westmonasterii publicato, Hugo senior in exilium actus est. Sed Hugo iunior in diuersis locis latitans in Anglia & in mari permansit. Hiis itaque peractis, barones obtentis à rege literis de impunitate & pace regis ad propria redierunt, nec hilares de dicta pace cõcessa prout præmittitur, nec securi, quia de regis beneuolentia desperabant, & ideo armati semper incedebant & loca tuta quærebant. Interea casus accidit eisdem magnatibus plenus infortunio & generatiuus molestiæ subsequentis. Isabella nempe Regina (quæ nutrix pacis & concordiæ semper fuerat inter regem & barones) peregrinatura versus Cantuariam, in Castro de Ledes hospitari & pernoctare disposuit. Quod castrum dominus Bartholomæus de Batlesmere, qui diu senescallus regis fuerat, à rege in excambiũ pro quibusdã terris aliis sibi & suis hẹredibus impetrauerat, in quo suam coniugem cum paruulis & magni thesauri copia dimiserat pro tutela dum fidẽ domini sui regis deserendo, adhæsit baronib⁹ in turbatione p̃fata. Igitur prẹuenĩens

Monachi se suaq; miraculis tuentur.

Legatio procerũ ad regem.

Responsio regis.

Rex metu pericli assentitur.

Hugo senior exulat, iunior latitat.

Alia discordia causa.

Regina prohibe-

ens dominæ suam reginam Marescallus, petiit ingressum castri, vt illuc necessaria comportaret, & pararet pro familia domoq; reginæ. Sed qui in castro fuerant, procaciter responderunt, se nec Reginæ, nec cuiquam alteri ingressum castri permittere, sine iussione vel literis domini dicti castri. Responsum mox aud aures Reginæ peruenit, quæ illuc in propria persona perueniens petiit ingressum castri, sed nullam spem intrandi potuit à respondentibus obtinere, & ideo alias pro nocte illa quæsiuit hospitia, illo expresse sibi denegato. Cumq; redisset ad regem, de iniuria cõqueritur sibi facta, ex cuius relatione Rex prouocatus ad iram, collectis pluribus armatorũ millibus cum multis Londoniensibus, ad dictum castrum accessit personaliter, inclusis præcipiens, vt redderent sibi castrum. Renuentibus castellanis parere iussis regiis, Rex arctat inclusos obsidione, & tamdiu perseuerat ibidem, donec victus inclusis & victualia defecissent. Tandem redditum est castrum in manus Regis cum omnibus, quæ intus erant. Thomas Colpeper custos castri captus est in primis, qui tenuerat castrum contra Regem, & pro rebellione tractus & suspensus est, mulieres ibi repertæ Londonias missæ sunt in turri Londoniarum sub arcta custodia conseruandæ, seruientes diuersis multati pœnis in locis variis sunt perempti. Thesauri reperti cum armis & equis, regiis sunt vsibus deputati. Quibus ita peractis, Rex suis militibus custodiam castri commisit, & victoriose progrediens versus Cirecestriam, obiter cepit multa castra sibi rebellantium manu forti procerum. Circa festum omnium Sanctorum proximo subsecutum Hugo dispensator iunior filius videlicet senioris, ascendit è mari, & peruenit ad Regem, cuius consilio & quorundam aliorum Rex mandauit breuia sua ad omnes vicecomites totius Angliæ, ad congregandum exercitũ contra barones, quia cupiebat vindicari de despectu & rebellione nuper Londoniis sibi factis. Barones vero præmoniti de tanta molitione se muniuerunt pro viribus, & ipsi multitudinem exercitus colligentes, vt vim vi repellerent, & viriliter defenderent causam suam, illud poeticum concorditer retinentes:

tur ingressu castri de Ledes.

Rex obsedit castrum, & in deditionem accepit.

Rex conatur se vindicare aduersus proceres.

Proceres defensionem parant.

Felix qui quod amat defendere fortiter audet.

Transit annus iste sicut ceteri illaudabilis, prouentu frugum vel fructuũ damnosus, proceribus & mediocribus suspectus, molestus & turbulentus: Regi sollicitus & inuisus: Scotiæ propter magnatum Anglorum regni discordiam iocundus & hilaris: Franciæ, Flandriæque pacificus, & (quod dolendum fuerat) Sarracenis & incredulis fertilis & quietus.

Annalis cõclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo secundo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi quintus decimus, tenuit Rex solemnitatem Natalis dominici apud Cirecestriam, cum magna militum scutiferorum & architenentium numerositate. Illuc ergo grandem conuocauit exercitum contra barones, proponens proculdubio vel mori viriliter, vel velut Rex super suos subditos imperialiter dominari. Audientes multi de Baronibus regis propositum, diffidẽtes & animo concidentes neglecto iuramento, quod in cõmune præstiterant, ad Regẽ meticulosi venerunt, se suę gratiæ in omnibus submittẽtes. Inter quos duo Rogeri de Mortuomari primi vel inter primos accesserunt, se voluntati regiæ supponentes, qui partem baronum in magna parte debilitauerunt, eo quod essent strenui & bellicosi, potentes rebus sæculi & famosi, & præ ceteris causæ communis incentores, sed tamen secus accidit eis quam sperabant. Nam cum se regi reddidissent, missi sunt ad turrim Londoniarum, donec Rex considerasset, quid de eis facere debuisset, qui quẽ finem sortiti sunt, sequentia declarabunt: comprehendit Rex dominũ Hugonẽ de Audeley seniorem, & dominum Mauritium de Berkley, & misit illos ad castrũ Wallingfordiæ cõseruandos. Alios vero multos blandis delusos promissionibus simili sorte cepit, & variis custodiis commendauit. Cumq; comes Herefordiæ ceteriq; barones adhærentes sibi hæc veraciter cognouissent, ad partes Glouerniæ se contulerunt, deinde vna cũ Thoma Lancastriæ comite, exercitu grandi collecto, versus Burton super Trentã vexilla verterunt, rapinis indulgentes vbiq; ad magnũ patriæ nocumentum. Quos è vestigio Rex insequens, reperit collectos & paratos ad resistentiã faciendum. Impediueruntque regem per tres dies continuos, quo minus pontem dictæ villæ de Burton transire posset, occisis quibusdam de regis exercitu qui pontem transire animosius institerũt, vnde Rex coactus est transitum aliunde quærere vltra Trentam, pertransito Trentæ fluuio Rex hostiliter equitauit versus comites supradictos.

Natale apud Cirecestriam.

Multi se regi dedunt.

Rex hostes insequitur.

Thomas vero Comes videns iam res agi pro capitibus, cum suis commanipularibus exiit villam de Burton, & exercitum in campo statuit contra Regem, expectans

Comes Lancastriæ fugit.

Regis aduentum in eodem campo. Sed cum vidisset Regis exercitum tam numero, quam potentia multo suis præstantiorem, confusus fugit in dedecus sempiternum. In fugiendo vero diuersas fecit deprædationes baronum exercitus, dum vi non tantum victualia per viam rapiunt, sed etiam substantias diripiunt incolarum. Nec segnior Rex ipsos fugientes persequitur, dietas continuans, prout possibilitas suppetebat. Thomas vero de Lancastria cum baronibus & exercitu fœderato peruenit ad Bourghbrigge, vbi repererunt magnam resistentiam de borealibus partibus congregatam. Nempe ad dictum locum couenerant custos Eboraci, dominus Symon Ward, & custos Carleoli dominus Andræas Herkle, cum sufficienti manu ad pugnandum

Comes Herefordiæ occumbit.

parati, vbi cum dominus Humfridus de Boun comes Herefordiæ pontem transire voluisset, à quodam sub ponte latente lancea transfixus est & peremptus ibidem.

Lancastrensis capitur.

Thomas vero de Lancastria non valens sustinere pondus prœlii in eum versi, nec de loco fugere, captus est ab Andræa de Herkle custode Carleoli, milite mediocris fortunæ: capti sunt etiam ab eodem dominus Rogerus de Clifforde, dominus Iohannes de Moubray, dominus Warrinus de Insula, cum multis aliis, & adducti ad Regis præsentiam ad pontem fractum, vbi Rex cum duobus dispensatoribus Hugone seniore,

Lancastrensis ludibrio habitus.

& Hugone iuniore morabatur. Et cum Thomas Comes introductus fuisset in villam, à tota gente derisus est, & acclamatus Rex Arthurus, & vndique subsannatus. Quod tantummodo iuste dicebatur accedisse sibi, eo quod ipse Regem pari forma dehonestauerat, cum Rex parum ante à partibus borealibus diuertisset, & venisset ad Pontem fractum. Nam Thomas irreuerenter egrediens cum suis hominibus exiit castrum ad despiciendum Regem, & acclamans in ipsum Regem vilissime & contemptibiliter cum magno tumultu, in maximum contemptum ipsius, ac si non fuisset eius dominus, nec Rex eius. Idcirco venerunt super eum mala præsentia, prout creditur, vt per hæc purgatus facilius post hanc caducam mereretur consequi vitam beatam. Tertio nempe die à captione sua sederunt Principes, & in eum sententiam dictauerunt, Dominus Rex in primis, assidentibus Edmundo Comite Cantii, Hugone Comite Wintoniæ, Aymero Comite Penbrochiæ, Ioanne de Warenna Comite Southreyę, Dauide Comite de Athesel, Roberto Comite de Angos, vbi adiudicatus est tractioni, suspensioni, & decollationi. Tamen quia idem Comes de parentela fuit excellenti & nobilissima procreatus, Rex ob reuerentiam parentelæ suæ remisit de sua speciali gratia dicto Thomæ Comiti executionem duarum pœnarum, quod idem Thomas Comes non traheretur nec suspenderetur, sed quod executio fieret tantummo-

Lancastrensis capite plectitur.

do super ipsum, quod decapitaretur, sicque decapitatus est extra villam de Ponte fracto, à captione sua die tertio, vt præfertur. Warrinus de Insula, Wilhelmus Toket, Thomas Mandut, Henricus de Bradbourne, Wilhelmus filius Wilhelmi, & Wilhelmus Cheyne, qui capti sunt cum Thoma Comite, propter roberias & felonias, & resistentiam, quam fecerunt contra Regem ad villam de Burton, occidentes Regis familiares, & Regis transitum prohibētes, ac partem villæ prædictæ in recessu suo comburentes, ceteraque perpetrantes, quæ dicto Thomæ Comiti imponuntur, adiudicati sunt de prædictorum Comitum & Baronum consilio, tractioni & suspensioni apud Eboracum. Dominus Rogerus Clyfforde, dominus Iohannes de Mounbray eodem iudicio condemnati sunt & suspensi. Gosselinus de Inuylla simili sorte vitam finiuit, ex post parumper dominus Henricus Tyes captus, Londoniis tractus & suspensus est. Deinde dominus Bartholomæus Batlesmere captus est, & Cantuariæ decollatus. Solus dominus Rogerus Tamari morte obiit naturali. Cetera qui voluerit videre ple-

Chronica Risanger.

nius, in chronicis Wilhelmi Risanger apud sanctum Albanum latius poterit reperire, vbi recordatum Regis habetur de omnibus memoratis. Rex igitur elatus de tanta victoria, qui potius gemuisse debuerat de tanta nobilium turba male perempta, quia

Rex conscribit exercitum in Scotos.

tunc fuit vere victus, quando tot vicit prudentes milites, collegit exercitum fortem nimis & magnum contra Scotos, quantus à longo tempore non est visus. Qui absque victualibus in graui pomposaque multitudine in borealibus adunatus partibus, peruenit ad Regem, ad villam de nouo castro super Tynam. Inde Rex hostiliter profectus est in Scotiam lento gressu, permetiens quasdam partes illius prouinciæ, cuius aduentu præcognito, Scoti bona sua cum necessariis ad loca tutiora comportauerūt, fugientes ad montes, nemora, vel paludes: sicque contigit, vt cum Rex suis nullam resistentiam inueniret, nullaque victualia reperiret, sed omnia deserta, vacuata, & va-

Regis exercitus fame afflictus dimittitur.

stata, perpendit, consumptis igitur victualibus, tam per terram, quam per mare pro exercitu comportatis, magna pars exercitus fame & inædia tabefacta protinus est extincta.

tincta. Quia (prout dicit Vegetius de re militari) *Sæpius penuria quam pugna consumit exercitum, & ferro seuerior fames est.* Cernens autẽ Rex plebem suam perire tam miserabiliter, dolẽs domũ regreditur, infecto quocunq; negotio fructuoso. Cumq; multi de Regis exercitu peruenissent ad propria, & gustassent cibos auidius, mox vel diruptis visceribus moriebantur, aut consumpta natura semper imbecilles & debiles permanserunt, vires præhabitas recuperare non valentes. Contigit eo tempore, cum Rex in partibus moram traheret borealibus, in loco, qui dicitur Regalis vallis, minus caute, Scoti (per exploratores perfidos quos habebant Anglicos) edocti de Regis male cauta perhendinatione, ingressi sunt regnum subito, sperantes Regem incautum capere, vel certe perimere, si fortuna fauisset: sed Deo volente Rex præmonitus de Scotorum molitionib. recessit à loco, quẽ velut fugientem Scoti persecuti sunt vsq; ad Abbathiam de Byland, sed nec ibi tutus locus regi fuerat propter Scotorum violentiam, quamobrem Rex vix arreptis armis, fugit Eboracum celeriter, thesauro suo, victualibus & vtensilibus direptioni relictis. Scoti vero videntes vias suas prosperari, patriam peruagantur, omnia ferro flammaque vastantes, & captiuos multos secum trahentes, inter quos virum nominatissimum dominum Iohannem de Bretayne ceperunt, Comitem scilicet Richmundiæ, & multis spoliis domum prospere sunt regressi. Eodem anno dominus Hugo de Spencer pater, factus est Comes Wintoniæ. cui rex dedit castrum & honorem de Donyngton, quod fuit de Lincolniæ comitatu. Ipso anno obiit Rex Franciæ Philippus, filius Philippi, cui successit in regno Carolus frater eius, qui prius fuerat comes Marchiæ Wasconiæ. Transit annus iste parũ frugifer, alias satis fructifer: Angliæ damnosus, probrosus, luctuosus propter intestinam discordiam, & nobilium terræ iugulationem. Regi vero infamis notabiliter, propter tyrannidem in suos naturales, inuisus propter infelicem profectionem ad partes boreales, & in Scotiam, vbi pene perdidit mediam gentem suam putibunde maxime, propter fugam suã ante Scotorum faciem in proprio regno suo, & thesaurorum suorum perditionem.

Rex prope circumuentus à Scotis.

Annalis ecclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo tertio, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu secundi sextus decimus, tenuit Rex natale dominicum Eboraci, dissimulans damna probrosa, quæ perceperat dudum per Scotos, & gestans vultu lætitiam, quamuis immaniter in animo torqueretur. Eodem tempore quidam de mediocri familia Thomæ quondam Comitis Lancastriæ captus est, qui pro rebellione, quam fecerat insurgendo contra Regem in guerra baronũ, & notabilib. deprædationibus & incendiis, iudicio publico condemnatus est. Sed quia quandoq; steterat in Regis curia, & placuerat quibusdã de maiorib. Regi assistentibus, multi Regẽ adierunt deprecaturi pro vita eius. Quos cum Rex audisset instantius pro eius saluatione precari, commotus est vehementissime, cum verbis imperii ita respondens: væ vobis susurrones infandissimi, detractores maleuoli, nequam consiliarii, pro vita deprecamini nebulonis notissimi, qui pro vita mei consanguinei militis illustrissimi Thomæ Comitis nullas preces facere voluistis. Et quidem si ipse vixisset, mihi totique regno necessarius extitisset. Hic vero quanto diutius in hac vita perstiterit, erit tanto scelestior, quippe qui hactenus repleuit sceleratis facinorib. totũ regnũ meũ, per animum (inquit) Dei morte debita morietur. Et mox iussit executionem fieri de iudicio dato super eum, motus maxime contra suos, qui noluerũt preces fundere pro Thoma comite, quem Rex intime diligebat. Eo tempore venerunt ad Regẽ Angliæ nuntii noui Regis Franciæ Caroli, videlicet dominus de Beomble, & dominus Andræas de Florentia, ad citandũ & monendũ eum, quod veniret infra certum tempus ad faciẽdum homagium suum ipsi Carolo nouo Regi pro ducatu Aquitaniæ. Et licet Hugo de Spencer filius & Robertus de Baldock cancellarius procurassent ipsos nuntios, quod non notificarent regi aduentus sui causam, ipsi tamen in suo recessu monuerunt eum quod veniret infra certum tempus, quasi consulendo ad homagium faciendum. Super qua monitione siue citatione subdola, dictus Andræas de Florentia, qui fuit notarius, fecit publicum instrumentum, virtute cuius rex Franciæ fecit processum contra Regem, & terras multas Wasconiæ seisire fecit in pœnam contumaciæ regis Angliæ, qui fuit informatus per malos cõsiliarios, quod ipsum prę̃fata citatio vel monitio non arctabat. Eodem anno Episcopus Glascuensis, & Thomas Rondolf Comes Morauiæ missi sunt per Robertum Brus, & totum regnum Scotiæ ad curiam Romanam pro habenda relaxatione excommunicationum & interdicti sententiarum in regnum & regnicolas Scotię per Cardinales auctoritate Papę latarum. Contra quos Rex Angliæ misit

Natale celebratum Eboraci.

Pœnituit Regem de morte Lancastrensis.

Rex Franciæ à rege Angliæ sibi homagium fieri postulat.

Fraus Gallica.

Scoti legatos Romam mittunt, vt ab excommunicatione liberentur, sed non impetrant.

misit quendam simplicem clericum, qui obtulit se coram Papa ex parte Regis Angliæ ad probandam Scotorum manifestam & notoriam offensam, non solum contra Regem & regnum Angliæ, sed etiam contra sedem Apostolicam fore contractam, ita quod ante satisfactionem non possent dictæ censuræ laxari de iure. Contigitque clerici dicti diligentia, quod Scoti infecto negotio redierunt. Per idem tempus Andræas Herkle de probo factus improbus leuauit calcaneum contra Regem, qui illum de pusillo magnum creauit, & fecerat ei nomen iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra.

Andræas Herkle ingratus transfugit ad Scotos.

Siquidem cum dictus Andræas ad pontem Burgi Barones à facie Regis fugientes viriliter excepisset, & Humfridum de Boun per suos, vt præfertur, peremisset, & Thomam Comitem Lancastriæ tanquam captiuum cepisset, reliquos vero fugasset, vel occidisset pro libito, & cum magna pompa à Rege acceptus fuisset, & pro tanta victoria cogitauit Rex qualiter talem virum posset vberius honorare: tandem deliberato consilio, propriis manibus eum cinxit gladio militari, donans ei comitatum de Carleo, cuius per ante ciuitatis & castri diu fuerat constabularius siue custos. Qui mox honore tanti nominis eleuatus, Hugonem dispensatorem cœpit persequi propter rancorem, quem per longum tempus conceperat contra eum. Sed cum videret dictum Hugonem de die in diem proficere & exaltari, insuper & per Regem manu teneri, contra eum indignatus quam maxime, quod iuxta malitiam cordis sui vindicari non poterat, contra fidelitatem, quam domino suo Regi iurauerat, iunxit se Scotis inimicis Regis publicis, & eorum consiliis se immersit, qui mox ab illis hilaritate tanta susceptus est, ac si cœleste munus, quia nullus vnquam fuerat illis infestior aut acrior expugnator.

Scoti trāsfugam cupide suscipiūt.

Nempe in regnorum confinio semper habitans damna innumerabilia illis intulerat, modo prædas agens, modo faciens equitationes, modo captiuos secum trahens, modo flammis villas prædiaque deuastans. Cumque per dies aliquot moram fecisset inter eos, & ipsi iam securi facti fuissent de eius nefanda perfidia contra Regem Angliæ, cogitauerunt eum, quantum poterant, honorare, in tantum, vt sororem Regis Scotiæ vellent sibi coniugio copulare. Rex interim Angliæ cognoscens (per relatores) quid Andræas fecerat, doluit, quod tanta beneficia contulerat tam ingrato. Erat tunc in partibus borealibus miles famosus & strenuus, vocatus Antonius, cognomento de Lucy, qui & Regis fauorem cupiebat acquirere, & patriam de tam nefando proditore protinus vacuare. Hic per exploratores edoctus, quod Andræas apud Carleolum satis secure (nihil mali suspicatus) morabatur, repete cum manu valida irruit super eum. Quem illico captum misit ad Regem Londoniis cathenatum, vbi quadrifario iudicio condemnatus est.

Andræas captus regi traditur.

Nempe primo degradatus est, amputatis securi ad talos suos calcaribus, & sic vicissim discinctus est baltheo militari, ablatis calceis & chirothecis. Deinde tractus, suspensus, & in quartas diuisus est. Et partes quatuor principalibus ciuitatibus Angliæ sunt transmissæ: caput eius super pontem Londoniarum fixum est, versus partes respiciens Scoticanas. Eodem anno Robertus de Brus per literas missas per solennes nuntios, requisiuit regem Angliæ de treugis per annos tresdecim duraturis. Rex vero Angliæ fatigatus per guerras Scotiæ multipliciter, concessit in treugas voluntarie, quæ sub tresdecim articulis claudebantur, quos qui videre desiderat, respiciat chronicas fratris Henrici Blankforde monachi sancti Albani, quæ habentur in monasterio memorato.

Induciæ inter Scotos & Anglos.

Sub eodem anno facta est grandis coniuratio multorum, qui cum baronibus steterant in guerra sua, vt omnes, qui in carceribus detenti fuerāt ratione dictæ guerræ per totum regnum, vna eademque nocte eriperent, & à vinculis liberarent.

Coniuratio de liberandis omnibus carceribus inclusis.

Venerunt igitur quidam de coniuratis ad castrum Wallingfordiæ, in quo tenebantur viri nominatissimi, Mauricius de Berkley, & Hugo de Audeley, & latenter ingressi sunt per posticium versus aquam Thamisiæ, vt complerent opera præconcepta, sed eorum furtiuus introitus villanos non latuit, vnde mox clamor & tumultus factus est nimis per totam villam, ex quo tota patria est commota. Aduenit igitur ex illis partibus indiscreta multitudo, vt obsiderent eos, qui castrum sic ingressi fuerant, & eos obsiderunt, donec venirent ad continuandam obsidionem Comites Cantiæ & Lincolniæ, cum vi maxima armatorum. Videntes autem, qui castrum sic ingressi fuerant, se non posse resistere tantæ violentiæ, ad capellam dicti castri pro refugio Ecclesiastico confugerunt. Qui tamen inuitis decano & presbyteris dicti collegii, qui eos nitebantur defendere, de capella sunt violenter abstracti, & vel diuersis pœnis ad mortem traditi, vel carceribus mancipati, donec Rex crudelius de eorum suppliciis statuisset. Factum est igitur, vt hac occasione cuncti per Angliam incarcerati arctius solito stringeren-

gerentur. Circa festum sancti Michaelis Archangeli Rex circuiuit comitatus Eboraci & Lancastriæ, & Marchiam Walliæ, ingrediens ciuitates & villas, & inquisitiones faciens de pacis perturbatoribus, de vulgi cõmunis oppressoribus, de prouinciarum prolocutoribus & ductoribus, qui per nundinas siue fora soliti fuerant concitare seditiones, fouere partes contra partes, manutenere malefactores, & notatos captos & conuictos puniuit iuxta suæ demerita prauitatis, antiquisque profligatis erroribus, leges terræ præcepit in in locis omnibus obseruari. Eodem anno Papa citauit ducem Bauariæ in Imperatorem electum, vt infra certum terminum veniret ad curiam, & de electione & iure suo doceret, & quia non venit in terminum, excommunicauit eum, & postmodum pronuntiauit eum nullum habere ius in imperio, vel ad illud, & si quod habuit priuauit eundem. Hoc anno vacauit Ecclesia Wintoniensis per mortem domini Rigandi de Assero in curia, cui Papa prouidit de Magistro Iohanne de Stretforde in curia tunc præsenti.

Papa electionem imperatoris pro suo arbitrio frustratur.

Episcopus Winton. obiit.

Transit annus iste mediocriter lætus frugibus, sed fœcundus fructibus: formidolosus regni malefactoribus Angliæ: Scotiæq; votiuus propter treugas captas.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo quarto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi septimus decimus, tenuit Rex natale apud castrum de Kenelsworth in magnificentia & gloria, & magna frequentia sexus vtriusque. Eodem anno in sequenti quadragesima conuocari fecit Rex ad parliamentum Londoniis celebrandum regni proceres, & prælatos, ad tractãdum de variis regni negotiis, & præcipue consulendum, quid foret respondendum regi Franciæ, qui Regẽ Angliæ pluries iam vocauerat, ad faciendum homagium sibi pro Wasconia, & ceteris terris, quas tenebat in regno Franciæ & dominio Regis Francorum, super quo, ex consensu procerum & omnium assistentium decretum fuit, quod in propria persona non trãsiret, sed prius mitteret solennes nuntios, si forte vel hac vice de non cõparendo posset obtinere dilationem vel omnimodam excusationem. Præterea rex petit in præfato parliamẽto, tam de clero quã de populo laicali subsidiũ pecuniarũ, pro redemptione nobilis viri Iohannis de Britannia comitis Richmundiæ, nuper capti per Scotos apud Abbathiã de Byland. Sed hæc petitio mõstrabatur per multas rationes iniusta fore, & tandẽ voce publica penitus est negata sub ista replicatione, quod tantũ pro rege, regina & filiorũ regis primogenito (si in captiuitate tenerentur) foret cõtributio faciẽda: & sic quieuit tributũ, cessauit exactor. In eodem parliamento arrestatus fuit Adam episcopus Herefordensis, in magnum cleri dedecus, & præiudicium totius Ecclesiæ Anglicanæ, & examinatus de proditione & crimine lęsæ maiestatis corã Rege & proceribus vniuersis. Impositum nempe fuit sibi, quod quosdam inimicos nuntios regios suscepisset, & fouisset in magna copia armatorum, & quod eis impendit auxilium, consilium & fauorem. Ille vero, prout erat vir maturus & literis abundanter imbutus, patienter hęc tulit, ad conuitia & opprobria nihil omnino respondens. Tandem pulsatus diuersimode sic ora resoluit. Domine Rex (vestra regiæ maiestatis reuerentia semper salua) ego sanctæ ecclesiæ Dei minister humilis, membrum eius, & Episcopus consecratus (licet indignus) ad tam ardua nequeo respondere, nec debeo absq; domini Cantuariensis Archiepiscopi (post summum pontificem mei directi iudicis (cuius etiam sum suffraganeus) auctoritate, & aliorum parium meorum Episcoporum conniuentia vel consensu.

Natale apud Kenelsvverth.

Parliamentum Londini.

Subsidium negatum.

Episcopus Herefordensis de crimine læsæ maiest. accusatur.

Accusatio Episcopi.

Defensio sui ad Archiepiscopum prouocantis.

Quo responso prolato, mox Archiepiscopi & Episcopi omnes & singuli, qui affuerunt surgentes, Regis clementiã pro collega & coepiscopo implorabant. Sed rege tot supplicationibus non placato, aut aut ab ira concepta nullatenus pacificato, totus clerus dictũ Episcopũ & membrũ ecclesiæ vindicauit. Deliberatus est igitur custodiæ Cantuariẽsis Archiepiscopi, donec Rex discerneret, quando ad obiecta vel obiicienda alias responderet. Paucis exactis dieb. rex vt prius episcopũ prædictũ cõuenit. Quo rumore ad aures plato Pontificũ, Cantuariensis, Eboracẽsis, & Dublinensis archiepiscopi, cum aliis decem episcopis, erectis crucibus ad locum iudicii cum omni celeritate venerunt, & confratrem eorum & coepiscopum solum stantem, & nimium desolatum in suam custodiam susceperunt, & eum absq; responso dato, cum illis protinus abduxerunt, iniungentes firmiter ex parte Dei & sub pœna anathematis vniuersis qui aderant, ne quis in eũ manus præsumeret iniicere violentas. Quo sic abducto, rex de tanta cleri cõmotus audacia quasi ex officio iudicis obiectis pcepit fieri inquisitionem. Ac iurati de patria conuocati, plus regis terreni metuẽtes offensam, q̃ sempiterni iudicis vltionẽ, absentem episcopum reum fuisse de omnib. obiectis articulis præsenta-

Præsules episcopũ quasi vi ad se abducunt.

Episcopus per iuratos laicos reus pronuntiatur.

ſentarunt. Quod Rex ducens pro maximo confiſcari fecit omnes redditus,& terras ſuas, & quod erat intollerabilius, omnibus ſuis victualibus & vtenſilib. in plateis proiectis & diſperſis, eum permiſit inhumaniter ſpoliari. Epiſcopus vero remanſit ſub tutela Cantuar. Archiepiſcopi gratiā Regis expectans. Eo tempore Epiſcopus Lincolnienſis, cuius temporalia per biennium in manu detenta fuerant (adepta Regis beneuolentia) ſuis eſt poſſeſſionibus reſtitutus. De quibus omnibus quidam Satyricus illius temporis ita dictauit:

Noſtri cornuti, ſunt conſilio quaſi muti,
Sunt quaſi confuſi, decreto legis abuſi.
Et quia non tuti, nequeunt ſermonibus vti,
Sic perit Eccleſia, iuris & ipſa via.

Hoſpitalariis cōceduntur poſſeſſiones templariorum.

In eodem parliamento terræ poſſeſſiones & dominia quondam templariorum, aſſenſu communi totius cleri & populi, hoſpitalariis conceduntur, iure perpetuo per omnes regni prouincias poſſidenda. In eodem parliamento electi ſunt viri nobiles, Comes videlicet Cantii, germanus Regis, & Archiepiſcopus Dublinenſis, ad excuſandum penes Regem Franciæ, Regem noſtrum, quia citatus non comparuit coram Rege Franciæ, vt ſuperius memoraui. Qui cum transfretaſſent, à Rege Franciæ honorifice ſunt ſuſcepti. Non tamen effectum negotii potuerunt conſequi, donec de quadam transgreſſione nuper facta in Aquitania in dedecus Regis Franciæ ſibi foret plenius ſatisfactum. Acceperat nempe Rex Franciæ quandam terræ particulam ibidem per excambium, in qua municipium conſtruxerat, propter amœnitatem loci, & villam in circuitu cum ædificiis ſumptuoſis, cuius habitatores erecti in ſuperbiam, freti dominio Regis Franciæ, non ſolum leges & decreta populi Aquitanici, ſed etiam Seneſcallum Regis Angliæ, dictum Radulphum Baſſet, ſpreuerunt, & contemptibiliter vilipenderunt. Et cum legibus debuiſſent paruiſſe illius terræ communibus, idem Radulphus (collecto exercitu) venit ad locum, & omnes aut vertit, aut gladio interfecit, & vniuerſa ædificia complanauit. Quamobrem dictus Radulphus vocatus ad curiam Regis Franciæ venire contempſit, ſed pro omnibus allegatis reſpondit audacter, ſe nihil aliud in hac parte feciſſe, quam quod ſui officii debitum exigebat. Super quo reſponſo commoti Franci Seneſcallum præfatum Regis Angliæ cum ſuis vocatum complicibus iterato, & non comparentem, proſcripſerunt. Præfatus vero Radulphus cognito Francorum decreto, ad caſtrum de Monpeſade bene munitum ſe contulit, vbi potuit à Francorum incurſibus tutus eſſe. Hunc ergo à prædictis nuntiis petiit Rex Franciæ ſibi reddi cum ſuis complicibus, vna cum caſtro, ad quod confugerant, memorato, iuxta Francorum conſuetudinem puniendum. Comes Cantii pro bono pacis cum ſuis laicis, Regis voluntati conſentire decreuit. Sed Archiepiſcopus irregularitatis notam timens incurrere, diſtulit conſentire, donec à Rege Angliæ habuiſſet aliud in mandatis. Quocirca mox mittuntur ad Regem noſtrum nuntii, qui quærerent quid agendum foret. Rex vero ſine mora impetuoſum Comitis conſenſum penitus reuocauit, nolens pro bono facto militiæ tantum militem quomodolibet per aduerſarios moleſtari: ſicque reuerſi ſunt nuntii ſine itineris ſui fructu. Rex Franciæ per idem tempus miſit dominum Carolum de Walleys patruum ſuum in Waſconiam cum magno exercitu, ad iuuandum poſſeſſionem totius ducatus Aquitaniæ, pro eo, quod Rex Angliæ non venit ad faciendum homagium ſuum pro ducatu & comitatu Pontini, quam ſeiſiuit, ad quod faciendum fuit vocatus, ſicut ſuperius eſt expreſſum. Venit ergo in obuiam domino Carolo Comes Cantii, Edmundus de Woodſtock frater Regis Angliæ cum multis nobilibus de regno Angliæ, qui illuc deſtinati fuerant, ad reſiſtendum Carolo ſupradicto. Nullo tamen reſiſtentiam faciēte, Carolus totam Agennam equitauit, & illas partes ſeiſiuit vſque ad villam de Regula, in qua fuit dictus Edmundus Comes Cantii tenens villam. Finaliter vero fuit treuga inita inter eos vſque ad certum tempus, quo poſſent de pace tractare, & reddita Carolo villa illa, vtraque pars ad propria remeauit. Eodem anno in feſto ſancti Petri ad Vincula, Rogerus de Mortuomari, dominus de Wygemore, qui cum Rogero auunculo ſuo poſt guerram Baronum Regis gratiæ ſe ſubmiſerat, & in eminentiori nihilominus & acriori loco turris incluſus fuerat, data ſuis cuſtodibus ſoporifera potione, euaſit per omnes turris cuſtodias, quas wardas vocamus, & peruenit ad flumen, vbi quandam cimbam reperiens, à quodam coadiutore ſibi præparatam illam intrauit, & cum conſcio ſui ſecreti peruenit ad mare. Quo cum ſumma felicitate tranſmeato, ſe contulit ad Regem Franciæ ſine mora, vbi quorundam de ſua

Legatur qui excuſent regem de homagio non facto.

Legati infecta re domum redeunt.

Rex Frācia mittit exercitum in Waſconiam.

Rogerus de Mortuomari profugit è carcere.

ſua conſanguinitate præſidio vitam duxit diutinam, gratiam reconciliationis expectans. Rogerus auunculus huius Rogeri fere per quinquennium ſqualore carcerali detentus, ibidem ſatis inciuiliter tandem diem clauſit extremum, cuius corpus delatum Briſtolliam ſepelitur. Miſſi ſunt eo tempore & alii nuntii pro pace impetranda, quorum vnus erat natione Francus, dictus dominus de Suliaco, alter Anglicus, magiſter Iohannes de Shordiche appellatus. Sed Iohannes de Suliaco ibi de quadam tranſgreſſione notatus & accuſatus vix (interuentu Reginæ Franciæ) mortem euaſit, collega ſuo ſine fructu legationis domum tranſmiſſo. Interea mercatores vtriuſque regni diſſentiones Regales deplorabant, quia neque Francis in Anglia, neque Anglis in Francia negotiari licebat. Familiares quoque Reginæ quotquot erant oriundi de Francia, terram ſine ſpe reuerſionis exire cogebantur in Francorum odiũ & contemptum. Terræ quoque, ſcilicet prædia & caſtella Reginæ, in manus Regis ſeiſita fuere, datis dictæ Reginæ ſtipendiis de burſa Regis. Religioſi autem & beneficati in hac terra de gente Francorum in maxima miſeria degere cogebantur, cum eorum redditus, poſſeſſiones & beneficia vniuerſa & ſingula confiſcabãtur, exiliſſimo victu eiſdem de rebus propriis deputato. Tranſit annus iſte illaudabiliter fructus & fruges producẽs: Anglis & Francis inuiſus propter guerram motam in Waſconia, & præcipue propter negotiatorum varia impedimenta, quæ diſſentionem generauerunt: Eccleſiæ Anglicanæ moleſtus: Scotis quietus.

Legati in Franciam pro pace.

Franci Anglia pulſi.

Annalis cõcluſio.

Anno gratię milleſimo trecenteſimo viceſimo quinto, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu ſecundi octauus decimus, cum treugę apud Eboracum fuiſſent firmatæ inter Anglicos & Scotos per vtriuſq; regni prudentiores viros, tenuit Rex apud Notingham natale dominicum nobile & ſolenne. Per idem tempus dominus Papa paci regnorum Angliæ & Franciæ pie proſpiciens, Archiepiſcopum Viennenſem, & Epiſcopum Auriacenſem ad vtriuſq; regni Principes deſtinauit, qui pacis monita darent vtriſq;. Qui cum nihil profeciſſent, facto in clero tallagio, videlicet de ſingulis marcis accipientes quadrantẽ pro ſuis expenſis, infecto negotio ſunt reuerſi. In octauis ſancti Hillarii factum eſt parliamentum Londoniis apud Weſtmonaſt. in quo tractabatur de ſaluatione ducatus Aquitaniæ, quæ iamdudum per Gallos fuit multipliciter lacerata. Miſſi ſunt ergo ſolennes nuntii ad Regem Franciæ, Wintonienſis & Norwicenſis Epiſcopi, & vir illuſtris Iohannes de Britannia Comes de Richmund. Qui poſt multas diſceptationes, allegationes & excuſationes factas, tandem quandam pacis formam à Rege Franciæ receperunt. Remiſſus eſt ergo in Angliam Wintonienſis Epiſcopus collegis in Gallia remanentibus, qui nuntiaret Regi noſtro, quæ facta ſunt. Tandem poſt longum tractatum familiares Regis laudauerunt Reginam tranſmittẽdam ad Regem Franciæ fratrem ſuum pro pacis negotio confirmãdo cum familia moderata, quæ ſatis humiliter ſuſcipiens legationis officium, cum vno ſolo barone, ſcilicet domino Iohanne de Cromwel quatuorq; militibus transfretauit. Mediatrice igitur Regina Angliæ Iſabella tali pacto, fuit finaliter concordatum, vt Rex Anglię daret Edwardo filio ſuo primogenito ducatum Aquitanię, & comitatum Pontini, vt Rex Franciæ reciperet homagium ab eodem Regis filio, & redderet ſibi ſtatim comitatum Pontini, & terras in Aquitania, de quibus placita mota fuerũt, & de aliis æquitatis per Carolum auunculum ſuum faceret ſibi iuſtitiæ complementum. Super quibus omnibus miſit Rex Franciæ ſuas patentes literas in Angliam, & alias literas de conductu ſaluo, tam pro filio quam pro Rege Angliæ, ſi ipſe mallet in perſona propria venire. Super qua optione fuerunt multi & magni tractatus apud Languedon & apud Douoriam, multis conſulentibus, quod Rex in perſona propria tranſiret. Sed vterque diſpenſator pater & filius, qui nec audebant mare tranſire, nec Rege tranſeunte in Anglia remanere propter odium regni nobilium, qui perfecto odio oderant illos, dederunt conſilium & præualuerunt, vt filius Regis tranſiret. Cuius tranſitus in caput ipſorum, ſicut patebit, ex ſequentibus redundauit. Vnde dominus Rex Angliæ fecit chartam filio ſuo prędicto de dictis ducatu & comitatu, habendum & tenendum ſibi & heredibus Regis Angliæ, & ſi contingeret ipſum mori in vita patris ſui, terræ redirent ad ipſum patrem. Ita etiam quod Rex Franciæ non poſſet dictum filium Regis maritare, nec tutorem aut curatorem ſibi dare. Quæ ordinatio fuit facta Douoriæ per chartam regis, ex cõſenſu prælatorum & aliorũ nobilium regni præſentiũ, tunc ibidẽ in craſtino natiuitatis beatæ Mariæ. Et in die Iouis ſequente idem Edwardus filius mare tranſiuit, & cum eo Wilhelmus Epiſcopus Oxoniæ, & alii in numero competenti. Et circa feſtum ſancti Matthæi fecit homa-

Natale celebratum apud Notingham.

Papa legati intercedunt pro pace.

Parliamentum Londonia.

Regina mittitur in Franciam actura de pace.

Conditiones pacis.

Regis filius proficiſcitur in Franciam.

Edwvardus filius regis homagiũ facit regi Francorum.

gium auunculo suo regi Franciæ, sub quibusdã protestationib. fuit etiam à contrario protestatum. Acta sunt hæc in Francia in manerio regis Franciæ, appellatum Boydeuincens, coram multis proceribus regni Francorum. Dona vero, quę Franci regi Anglorum præparauerat, & exennia filio regis manu largiflua tribuebant, quorum fauorem iuuenis regis filius indicibiliter consecutus est. Eodem anno Guelfi venientes de Florentia ad Lucam, sumptib. & de mandato Papę per Gibellinos capti fuerant, & multi interfecti, ac ceteri in fugam acti.

Siccitas immẽsa.

Hoc anno in æstate, & etiam anno sequenti tanta fuit siccitas, quod vere dici posset illud Theodoli de hac terra:

Anglorum terras iam feruida torruit æstas,
In Cancro solis dum voluitur aureus axis.

Quia fluuiis etiam maioribus desiccatis, & fontibus riuorum aquæ pene in locis omnibus disparuere. Quamobrem multa animalia tam domestica quam siluestria præ potus penuria defecere. Eodem anno statim post festum sancti Michaelis voluit Rex Angliæ, quod domina Regina coniux sua, & filius suus Edwardus facto homagio, vt præmittitur, cito & sine mora redissent. Sed Regina & filius suus remissa magna familia vtriusque in Angliam, per totum illum annum remanserũt ibidem (vt dicebatur) inuiti.

Regina annũ in Frãcia commoratur, consuetudinem habens cũ Rogero de Mortuomari.

Alii vero asserebant, quod voluntarie propter nimiam familiaritatem tunc contractam inter dictam reginam, & D. Rogerum de Mortuomari, sine quo & aliis nobilibus de Angliæ profugatis noluit dicta Regina redire, & maxime in odium illorum dispensatorum, & Hugonis, qui anno pręcedenti procurauerãt familiam reginæ ab ipsa remoueri. Quod propositum reginę postea rei exitus cõprobauit. Quod percipiens Walterus, Episcopus Exoniensis de comitiua dictæ Reginę clam recessit. Per idem tempus iussit Rex Angliæ Isabellam Reginam Anglię, & Edwardum filium suum primogenitum (contra voluntatem suam in vltramarinis commorantes) Londoniis tanquam regni inimicos notorios, & regiorum inimicorum receptatores & fautores publice proclamari. Et banniuit eos cum omnibus, qui illis adhæserant de regno suo. Sub eodem tempore euaserat de castello de Corf, vir versutus & subdolus, sed manu tamen fortis, Robertus de Walkefare miles, qui captus fuerat in guerra baronum, mota contra Regem, eo quod magnus dissidii suscitator & promotor fuerit, & non dico ductor, sed seductor illius viri nobilis, & magnifici Comitis de Hereford Humfridi de Boun, & satis iuste carceri mancipatus. Nempe Comitibus & baronibus, & aliis regni nobilibus studentibus in illa guerra pro pace patriæ, pro republica, pro honore Dei & Ecclesię, ipse semper cor apposuit ad rapinas, cędes, & depopulationes: hic inquam continuans sua scelera, constabularium castri de Corf crudeliter interfecit, & ad reginam tunc exulem se contulit vltra mare. Auctus est ergo numerus fugitiuorum multipliciter, ita vt rex ipse timeret illorum reditũ in hanc terram. Quamobrem iussit omnes portus maris diligentissime custodiri, ne repente fieret per exules reuertentes, aut per Gallicos illis fauentes, vllus motus in regno.

Oliuerus Inghã prouinciã Agennensium Anglorum imperio adiecit.

Eodem tempore dominus Oliuerus Ingham, miles iuuenis, sed cordatus, factus fuerat custos Aquitaniæ per iuuenem ducem Edwardum assensu Regis patris sui, qui grandi collecto exercitu, de stipendiariis militibus Hispanicis, Arragonicis, & Wasconensibus prouinciam Agennensium occupatam per Regem Franciæ contra pactum inuasit, eamq; dominio Regis Angliæ restituit integraliter & subiecit.

Admirallii Regis iussu Frãcos mari infestant & 120. naues capiunt.

Sub eisdem diebus tres Admirallii trium plagarum Angliæ, videlicet dominus Iohannes Oturuin, dominus Nicholaus Kiriel, & dominus Iohannes de Felton, custodiam maris habentes, & facultatem plenam per Regis commissionem inuadendi, infestandi, & diripiendi quoscunque de Francia mercatores, cum Gernemuthensium, & Portesmutensium, & occidentalium classe oceanum sunt ingressi. Et non segniter commissionis suæ negotium exequentes, infra breue tempus centum viginti naues Normannicas ceperunt, & in Angliam attraxerunt.

Legati Papæ de pace. in Angliam veniunt, & ea infecta recedunt.

Suscitatum est igitur odium inexorabile inter Reges, & damna vbique pro viribus inferuntur. Quod cernens dominus Papa, & vehementer cõdolens, misit in Angliam nuntios duos Episcopos, qui primo pacem studerent facere inter Regem & Reginam, & secundarie inter Reges. Qui reuerenter admissi, nihil præter reuerentiam receperunt, vnde dolentes reuersi sunt, de pace penitus desperãtes.

Regina Franciæ coronata.

Eodem anno coronata fuit Parisius regina Franciæ, cui solennitati interfuere Reges multi, Duces plurimi, Comites & Barones numero pene incredibili, cum suis militibus plusquam quingentis. Inter quos Edwardus filius Regis Angliæ, & dux iam Aquitaniæ, cum sexaginta & decem militibus celebrius festum fecit. Interea crescente odio inter Regem Angliæ & Reginam, regem Franciæ & re-

Rex reginæ & filii mortem molitur.

& regem Angliæ, & vtrunque regnum, multa mala fiebant. Inter quæ Rex Angliæ (prout dicitur) procurauit mortem vxoris suæ, & filii sui Edwardi. Cuius sceleris executionem fecisset dominus Iohannes de Britannia Comes Richmundiæ, qui cum Regina familiaris fuit. Sed Deo prohibente, illa machinatio fuit penitus impedita. In fine vero anni præsentis, cum Regina cerneret magnates Franciæ fore corruptos magnis mureribus Anglicorum, & nusquam tutam fidem, festinauit egredi calorem domus Rechab, & Francos suos familiares & consanguineos (vsa sapienti consilio) latenter fugit, & ad Comitem Hannoniæ se contulit cum sua familia & filio suo Edwardo, petitura auxilium & fauorem, à quo cum filio & suis omnibus magnifice est suscepta, & honorabiliter (prout tantam Reginam decuit) exhibita, pro tempore moræ suæ. Transit annus iste mediocriter hilaris; frugum fœcunditate vel fructuum: Francis varius propter res perditas cum classe sua: Anglis suspectus propter pericula verisimiliter imminentia toti regno per Francorum odium, per iram exulum, & redditum eorundem.

Annalis cõclusio.

Natale celebratur apud sanctũ Edmundum.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo sexto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu secundi, nonus decimus, tenuit Rex natale apud sanctum Edmundum, timens vehementer Reginæ redditum, & exulum, qui cum ea fuerunt.

Regina venit in Angliam.

Proceres se reginæ adiungunt.

Hoc anno Isabella Regina Angliæ contractis sponsalibus inter filium & Comitis Hannoniæ filiam, Philippam nomine, in Angliam ire disposuit, adiutorio Comitis dicti fulta. Assumptis igitur filio suo duce Aquitaniæ fere quatuordecim annos ætatis habente, domino Edmundo de Wodstock Comite Cantii, germano Regis Angliæ, domino Rogero de Mortuomari, domino de Wigomor, & aliis multis viris illustribus de regno Angliæ profligatis, duce domino Iohanne, viro strenuo, fratreq; Comitis Hannoniæ, quem sequebantur milites stipendiarii de Alemania & Hannonia plures valde, ita quod numerus eorundem fuit duo millia septingenti quinquaginta septem hominum armatorum, parata classe per Comitem Hannonię, peruenit ad mare, & satis audacter committens se pelago, feliciter nauigauit, peruenitq; ad Orewell cum familia integra, & in portu de Herwiche Angliam est ingressa in terra Comitis Marescalli, cui mox Comes Marescallus & Comes Leycestriæ aliique Barones & milites illarum partium adhæserunt, cum Prælatis fere omnibus; & præcipue Lincolniensi, Herefordensi, Dublinensi, & Eliensi Episcopis, qui iuncti Reginæ magnum exercitum conflauerunt. Alii vero, & præcipue W. Cantuariensis Archiepiscopus sibi pecuniam ministrauit. Recreato exercitu apud sanctum Edmundum progressa est ad quærendum suos regnique aduersarios, qui se semper sub alis protectionis regiæ adhærentes, eius præsentiæ occultabant. In progressu quotidie Reginæ augebatur exercitus, & minuebatur regius numerus, ita vt per totam Angliam non inueniretur aliquis, qui volebat contra Reginam regis stipendiis militare. Nec lædebat Reginæ exercitus quosque in corporibus aut catallis, nisi solum aduersarios quos quærebant, quorum proposito bona vbiq; locorum inuenta suis vsibus applicabant, & prædia destruebant. Erat autem Rex Londoniis, quando Regina dicto modo applicuit. Et primo quidem istis rumorib. renuit dare fidẽ, sed cum certissime cognouisset rerum fidem, multum consternatus, petiit Londonienses, vt sibi præberent auxiliũ militare. Qui post deliberationem habitam responderunt, quod dominum Regem, Reginam, & filium eorundem, heredem regni legitimum, honorarent obsequio debito, sed extraneis & regni proditoribus ianuas clauderent, & resistere toto nisu: exire vero ciuitatem suam se nolle fatebantur ad pugnam, nisi possent (iuxta libertatem eis concessam) ipso eodem die reuerti ante solis occasum. Quo responso Rex accepto, sed nullatenus acceptato, turrim Londoniarũ communiuit armis & victualibus, in quo reliquit filium suum iuniorem Iohannem de Eltham, & vxorem domini Hugonis de Spencer iunioris, neptem suã: ipse vero loca regni occidua adiit, quęsiturus tutamina, vbi collocaret exercitum contra reginam. Ante recessum suum de Londoniis, proclamari fecit, vt vnusquisque sub forisfactura rerum & corporum, resisteret applicatis, & eos inuaderet & occideret, si quo modo posset, exceptis solummodo regina & Edwardo filio suo, & comite Cantii germano suo, qui si commode possent viui caperẽtur illæsi. Proclamatum est insuper, vt nullus cõmunicaret cum eis, vel victualia venderet, vel quouis modo ministraret, aut quicquã boni eis faceret, aut de eis prædicaret sub pœna prætaxata. Item quicunq; caput vel corpus mortuum siue viuum domini Rogeri de Mortuomari Regi deferret, mille libras de fisco regio

Londonienses cum rege aduersus reginam se exituros negant.

Regis edictum in aduersarios.

Edictum reginæ.

reciperet pro mercede. E contra de Regina (vbi illa fuit) proclamatum erat, vt omnes de pace bona sperarent, exceptis (inimicis regni publicis) dispensatorib. patre & filio, & Roberto de Baldock Regis Cancellario, eorumq; fautoribus, per quos præsens regni perturbatio contingebat. Proclamatum etiam, vt nullus caperet inuito possessore valorem trium denariorum, sub pœna mutulationis digiti, nec valorem sex denar. sub pœna manus amputandæ, nec valorem duodecim sterlingorum sub pœna capitis amputandi. Et quicunque caput Hugonis dispensatoris iunioris amputatum Reginæ deferret, reciperet duo millia librarum de thesauro Reginæ. Ab hoc ergo tempore pars de parte cauebat. Rege cum suis licet cum paucis fugiente, & Regina cum

Rex confert se ad Glouerniam.

magna multitudine eum sollicite insequente. Transtulit autem se Rex cum duobus dispensatoribus ad partes Glouerniæ, & postmodum ad Strogoil, & dimisit dominum Hugonem de Spencer patrem, ad custodiam villæ & castri de Bristollia. Rex autem ingressus est aquam cum domino Hugone de Spencer iuniore, Roberto de Baldock, & aliis valde paucis, vt inferius continetur. Regina vero cum filio suo & exercitu suo insequebatur regem per Oxoniam, vbi Episcopus Herefordiæ prædicauit, præsente regina & filio suo, de causa aduentus illorum, quod videlicet fuerat ad auferendum malũ regimen de regno isto.

Episcopus Herifordensis habita concione Oxonia, explicat causam aduentus reginæ.

Deinde venit Regina cum suis ad Glouerniam, vbi multũ creuit eius exercitus per aduentum dominorum de Percy & de Wake, & aliorum de partibus borealibus & de Marchia. Dum hęc aguntur ex parte Reginę, Londonienses (quibus nunquam deest furia, cũ adest insolescẽdi licentia) congregatis de cunctis artificiis infimis personis, ad arma prosiliunt, & Maiorem Ciuitatis, qui partem fouebat regiam, violenti capiunt, & consentire compellunt, interminata capitali pœna, vt consentiat illorum ordinationibus per pręstitum fidei sacramentum, qui (licet inuitus, timens sibi vim inferri) adstandum eorum ordinationibus publicum pręstitit iuramẽtum.

Londonienses tumultuantes prætorem in reginæ partes vi impellunt.

Fecerunt igitur coniurationẽ, vt reginę aduersarios vbicunq; possent inueniri, cuiuscunq; cõditionis aut status existerent, vel qui damnum aliquod libertatib. ciuitatis procurassent, captos plecterent sententia capitali. Cuius iuramenti pretextu discurrentes, quendam de suis ciuibus dictum Iohannem le Marchal, comprehenderunt. Qui quia familiaris fuerat domino Hugoni de Spencer iuniori putabatur ciues accusasse, quamobrem illico caput eius immisericorditer amputarunt, & bona eius omnia rapuerunt.

Londonienses Episcopum Exoniensem trucidant.

Eodem die (continuantes suam rabiem) incurrerunt ad hospitium Exoniensis Episcopi magistri Walteri de Stapulton, & supposito igne in ianuis concito, sunt ingressi, non inuenientes autem Episcopum, ad quem perdendum venerant, iocalia sua cum vasis argenteis & vtensilibus rapuerunt. Accidit autem hora infortunata Episcopum de campo reuerti, qui quamuis præmonitus fuisset de hiis molitionibus, eos tamen nullatenus metuebat, & cum satis audacter equo sedens venisset ad ostiũ boreale S. Pauli, mox à furenti populo comprehensus est, percussus, laniatus, deiectus, & tandem ad supplicii locum tractus. Cumq; traxissent eum ad vicum de Chepe, vbi acclamauerunt eum publicum proditorem, Regis seductorem, & eorum ciuitatis libertatum destructorem. Indutus autem fuit Episcopus quadam armatura, quam *Aketon* vulgariter appellamus, qua spoliatus, & etiam aliis omnibus indumentis, decapitatus est. Aliis duobus de sua familia, scutifero scilicet & valecto simili sorte peremptis. Perpetrato sacrilegio, velut pro triumpho caput fixerunt Episcopi in longo palo, vt esset aspicientibus diuturna memoria sceleris attemptati. Cadauer vero pontificis in quodam veteri cœmiterio, quod fuerat quondam fratrum, quos *Freres Pyes* veteres appellabant, sed tamen penitus derelicto absq; vllis exequiis, velut excommunicatum, in quadam ibidem fouea proiecerunt.

Causa odii popularis erga episcopum Exoniẽsem.

Causa inimicitiarum fuerat, quia cum esset regni Thesaurarius, apud Regis consilium procurauit, vt Iustitiarii itinerantes sederent in ciuitate Londoniarum. Qua occasione, quia in multis ciues deliquerant, in amissione libertatum & emuncione pecuniæ, ac castigatione corporum multipliciter, prout meruerant, sunt puniti. Dicebatur etiam, quod maximam pugnatorũ collegerat multitudinem contra Reginam, & filium suum Ducem Aquitaniæ, & ideo Londonienses studierunt, vt dicebant, suas molitiones tempestiuius præuenire.

Londonienses vrbis arcem occupant, & vinctos dimittunt.

In crastino decollationis præfati Episcopi Londonienses casu fortuito comprehenderunt militem strenuum, dominum Iohannem (Constabularium turris Londoniarum) de Weston, & ab eo claues turris ceperunt, licet inuito, & intrantes turrim omnes incarceratos liberauerunt. Et ita fuerunt omnes incarcerati, quasi per totam Angliam liberati, & omnes banniti & fugitiui reuersi sunt. Londonienses vero omnes ministros Regis in turri Londoniarum

rum amouerunt, & nouos constituerunt sub nomine domini Iohannis de Eltham filii Regis, quem custodem ciuitatis & terræ nominauerunt. Ipsi tamen multas rapinas & alias insolentias facere non cessarunt. Regina vero per illud tempus de Gloucestria transiuit per Berkeleiam, vbi restituit castrum (prius à domino Hugone de Spencer iuniore detentum) domino Thomæ de Berkley, qui fuit heres domini Mauricii de Berkley defuncti parum ante apud Wallingforde in carcere, cum omnibus pertinentiis & rebus mobilibus ad honorem de Berkley pertinentibus quibuscunque: expost Regina pergens cum exercitu obsedit villam & castrum de Bristollia. Quod fuit cito Reginæ redditum, & filio suo duci vna cum villa. Et in crastino aduentus ipsius, ad clamorem vulgi fuit Hugo de Spencer pater, tractus & suspensus ibidem in armis propriis extra villam super communi furca latronum. Rex interea vagabundus, nūc hic, nunc ibi, pro varietate locorum, in spem erectus, in magna solicitudine versabatur, nusquam expectare præsumens. Quod videns dominus Thomas de Blount miles emeritus, domini Regis Seneschallus, se cum tota sua familia, assumptis victualibus, armaturis & dextrariis, multis valde contulit ad Reginam. Quem illa cum filio suo benigne suscepit, & quosdam de suis secum retinuit, quosdam datis literis protectoriis in pace dimisit. Rex vero cū Hugone iuniore de Spencer, & Roberto Baldock, ingressus aquā primo ad insulā de Londay inexpugnabilem, vel certe in Hiberniam disposuit confugisse, sed inter maris discrimina positus, miserabiliter per vnā hebdomadam vacillauit. Tandem applicuit in Glamorgan, & transtulit se ad Abbathiam & castrum de Neth, & ibi confisus promissioni Wallentium latitauit. Hugolinus filius filii Hugonis dispensatoris castrum de Kerfilli detinuit satis strenue per idem tempus, contra milites Reginæ & filii sui ducis Aquitaniæ, vsque ad Pascha. Tandem accepta securitate de vita & membris, & rebus omnibus concernentibus obsessos in eodem castro, castrum reddidit in manus militum Reginæ & filii sui Edwardi. Rege interea fugiente, & extra regnum vagante, fiebant proclamationes publice in exercitu Reginæ quotidie, in quibus Rex communi vocabatur edicto ad redeundum, & regnum suum reaccipiēdum, si suis se vellet ligiis conformare. Quo non comparente, magnates regni, Herefordiæ consilium inierunt, in quo filius regis, Edwardus dux Aquitaniæ factus est custos Angliæ communi decreto. Cui cuncti tanquam regni custodi fidelitatem fecerunt per fidei sacramentum. Deinde Episcopum Norwicensem fecerunt Cancellarium, Episcopum vero Wintoniēsem regni thesaurarium statuerunt. Morabatur autem regina Herefordiæ fere per mensem, quæ medio tempore misit in Walliam dominum Henricum comitem Lancastriæ, & dominum Wilhelmum la Souch, & magistrum Vphowel, qui fuit prius de carcere Londoniis liberatus, quia in illis partibus erant noti, quia ipsi tres habuerant terras & dominia in Wallia, prope locum, vbi rex latitabat, vnde ipsi Wallensium adiutorio, de quibus confidebant, ipsum dominum regem & dominum Hugonem de Spencer filium, ac Robertum de Baldock, & Simonem de Reding ceperunt, non sine magnæ pecuniæ interuentu, de aliis Regis familiaribus non curantes, & Regem quidem Comitis Lancastriæ Henrici consanguinei sui custodiæ liberauit. Captus est autem Rex 16. Calend. Decembris, in die sancti Edmundi Archiepiscopi, iuxta castrum de Laturssan. Comes vero Lancastriæ duxit Regem per Monumutham & Ledebury, & alia loca, vsque ad castrum suum de Keneworth, vbi per hiemem totam mansit. Dominum vero Hugonem de Spencer filium, Robertum de Baldock, & Simonem de Reding ad Reginam (quæ fuit Herefordiæ) conduxerunt, sed ante eorum aduentum fuerunt decollati Comes de Arundel, Iohan. Daniel, & Thomas de Michildeuere, per procurationem domini Rogeri de Mortuomari, qui illos oderat, qui etiam consiliarius familiarissimus Reginæ fuit, & sine quo nihil pene Regina attemptare voluit in hiis agendis. Illi vero, qui adduxerunt ad Reginam dominum Hugonē de Spencer supradictum, pro mercede duo millia librarum (prout promissum fuerat) acceperunt. Post hæc dominus Hugo prædictus apud Herefordiam fuit morti adiudicatus sine responsione, vbi tractus & suspensus est in furca habente 50. pedes in altitudine, & postea decapitatus est & quarterizatus, & partes ad quatuor plagas regni missæ. Caput vero super pontem Londoniarum fixum fuit, tractus autem fuit in collobio armis inserto propriis, in quo legibiliter fuit scriptus bonis literis Psalmus, *Quid gloriaris in malitia*, vsq; ad versum *Ego autem sicut oliua*, de quo quidam sic scribit:

Regina obsidet castrum Bristollense.

Hugo de Spencer pater suspensus.

Rex fugit in Walliā ad Glamorgan.

Hugolinus tradit se regina vna cum castro.

Edvvardus filius custos Angliæ constituitur.

Rex cum quibusdam è suis capitur.

Aliquot proceres supplicio affecti.

Hugo de Spencer capite plexus.

Funis cum lignis, à te miser, ensis, & ignis,
Hugo securis, equus, abstulit omne decus.

 Funis,

Funis,quia tractus fuit: ligna,quia suspensus: ensis,quia decollatus: ignis, quia exentratus, & viscera concremata: securis, quia in quartas diuisus: equus quidem eum traxit.

Simon de Reding suspenditur.

Eodem die Simon de Reding tractus fuit & suspensus in eadem furca, qua Hugo suspendebatur, sed inferius per decem pedes. Hic de familia Regis fuerat, & plura conuitia irrogauerat sæpe Reginæ, vnde iam suo docuit exemplo, quam periculosum est Regem vel Reginam blasphemare. Acta sunt autem hæc diebus Lunę in vltionem necis domini Thomæ Lancastriæ, qui passus fuerat die Lunæ. Robertus de Baldock post multas contumelias fuit carceri episcopi Herefordiæ liberatus, vbi mansit vsque ad festum Purificationis beatæ Mariæ. Et tunc Episcopus Herefordensis fecit eum duci Londonias ad eiusdem ædes. Londonienses vero conglomerati, ipsum de custodia Episcopi (vt putabatur) consentientis rapuerunt, & ad Newgate incarcerauerunt, & inhumaniter tractauerunt, adeo quod postmodum circa festum Ascensionis Domini obiit in tormentis.

Robertus Baldok in vinculis moritur.

Regina vero expeditis præmissis se transtulit cum filio suo duce, domino Rogero de Mortuomari, & aliis, ad castrum de Wallingforde, vbi natale domini celebrauit.

Annalis cōclusio.

Transit annus iste frugifer & fructifer plus quam anni præcedentes diu: Francis immemorabilis, quia nihil relatu dignum actum fuit ibidem: Anglis notabilis propter Regis fugam & captionem, & lugubris quibusdam propter nobilium infamem necem, quibusdam hilaris propter patriam à proditoribus liberatam: Scotis totus ociosus propter treugas captas, & ademptam bellorum formidinem ea vice.

Natale celebratum apud Wallingeford.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo septimo, & regni Regis Edwardi à conquestu secundi vicesimo & vltimo, tenuit Regina Natale cum filio, Cantuariensi & Eboracensi Archiepiscopis, Wintoniensi regni Thesaurario, & Norwicensi Cancellario, Lincolniensi, Eliensi, Couentrensi & Herefordensi Episcopis, aliisque Prælatis, regni proceribus, & nobilibus, Wallyngfordiæ, cum summo gaudio & honore, Rege detento in castro de Kenelworth, vt supra dictum est.

Regina Londinū venit.

Post Natale, Regina cum filio suo ante festum Epiphaniæ venit Londonias, vbi cum magno gaudio & muneribus est suscepta. Conuenit etiam illuc tota regni nobilitas citata per prius ad parliamentum tenendum ibidem in crastino dicti festi, vbi cuncti censuerunt Regem indignum diademate, & propter plures articulos deponendum, & Edwardum filium eius primogenitum in Regem vnanimiter eligendū. Quod etiam consequenter factum fuit, & electio in aula magna Westmonasterii publice diuulgata, per quendam ex magnatibus sapientem.

Rex dignitate regali abdicatur, & filius substituitur.

Cui electioni cōsensit populus vniuersus. Archiepiscopus vero Cantuariæ præsenti consensit electioni, vt omnes Prælati: & Archiepiscopus quidem assumpto themate, *vox populi, vox Dei*, sermonem fecit populo, exhortans omnes, vt apud Regem Regum intercederent pro electo. Facto sermone discessum est.

Regina videtur viri abdicationē grauiter ferre.

Vt autē innotuit reginæ filii sui electio, & viri deiectio, plena dolore (vt foris apparuit) fere mente alienata fuit. Edwardus quoque filius suus materno dolori compassus, iurauit, quod inuito patre nunquam susciperet coronam regni. Idcirco cōmuni decreto, ex parte totius regni tres Episcopi, duo Comites, & duo Abbates, quatuor barones, & de quolibet comitatu regni tres milites, ac etiā de Londoniis & aliis ciuitatib. & magnis villis, & præcipue de portubus, de qualibet certus numerus personarum missi sunt ad regem apud Kenelworth, qui nuntiarent electionem filii sui, & requirerent diligenter, quod renuntiaret dignitati regiæ & coronæ, & permitteret eundem filium suum regnare pro eo, alioquin ipsi redderent sibi homagia, & procederent in prætactis. Rex autem, vt hæc audiuit, cum fletu & eiulatu respondit, quod multum doluit de eo, quod sic demeruit erga populum sui regni, & ab omnibus, qui aderant, veniam precabatur.

Rex electionem filii probat.

Sed ex quo aliter esse non potuit, gratias egit, quod filium suum primogenitum elegissent. Nuntii vero ad parliamentum Londonias redeuntes cum Regis responso & insigniis, plebem lætam fecerunt: mox tota regni communitas Edwardum iuuenem quatuordecim annos habentem, in Regem promptissime admiserunt, & vicesimum diem Ianuarii, diem primum regni sui esse decreuerunt, & in omnibus comitatibus pacem eius proclamari fecerunt sub hac forma:

Proclamatio pacis noui regis.

Edwardus Dei gratia Rex Angliæ, dominus Hiberniæ, dux Aquitaniæ, vicecomiti de N. salutem. Quia dominus Edwardus nuper Rex Angliæ, pater noster, de communi consilio & assensu prælatorum & Comitum, & Baronum, & aliorū magnatum, nec non communitatum totius regni prædicti, spontanea voluntate se amouit à regi-

regimine dicti regni, volens & concedens, quod nos tanquam ipsius primogenitus & hæres ipsius, regni gubernationem & regimen assumamus. Nosque ipsius patris nostri beneplacito in hac parte de consilio & auisiamento prælatorum, comitum & baronum prædictorum annuentis, gubernacula suscepimus dicti regni, & fidelitates, & homagia ipsorum prælatorum & magnatum recepimus vt est moris. Desiderantes igitur pacem nostram pro quiete & tranquillitate populi nostri inuiolabiliter obseruari, tibi præcipimus, qu[illegible] statim visis præsentibus, per totam balliuam tuam pacem nostram facias publice proclamari, vniuersis & singulis ex parte nostra inhibendo, sub pœna & periculo exhæredationis & amissionis vitæ & membrorum, ne quis dictã pacem nostram infringere seu violare præsumat, sed quilibet actiones & querelas absque violentia quacunque prosequatur, secundum leges & consuetudines regni nostri. Nos enim parati sumus, & semper erimus omnibus & singulis conquerentibus tam diuitibus quam pauperibus in curiis nostris plenam iustitiam exhibere. Teste meipso, &c. Calendas Februarii die dominica in vigilia Purificationis.

Rex capit insignia militaria.

Edwardus iuuenis suscepit arma militaria, cum multis aliis iuuenibus generosis, per dominum comitem Lancastriæ, præsente domino Iohanne fratre comitis Hannoniæ, qui in Anglia tunc agebat, & multis aliis tam indigenis quam externis. Et eodem die coronatus est apud Westmonasterium per Cantuariensem Archiepiscopum Walterum, Regina (prout prætendebat vultu) in doloribus existente. Eodem tempore assignata fuit dos reginæ talis & tanta, quod regi filio regni pars tertia vix remansit. Per idem tempus Burgenses de sancto Edmundo de Bury se clam vnanimiter adunantes hora meridiana, fractis ianuis, Abbathiam intrauerunt, & resistere volentes tam Monachos quam seculares inhumaniter tractauerunt, & chartas & munimẽta loci, diuersaque iocalia & indumenta ecclesiastica, necnon & olosericapretiosa, Dei timore postposito asportauerunt, detinentes omnia donec Abbas & Conuentus suam sibi concessissent erroneam voluntatem.

Coronatio Edvvardi tertii.

Debacchatio ciuium de S. Edmundbury.

Rex pater humaniter tractatur.

Eo tempore quia videbatur quibusdam quod dominus Edwardus pater regis apud Kenelworth fuit nimis delicate tractatus, ordinabatur quod dominus Thomas de Berkeley & dominus Iohannes de Matrauers haberent ipsius custodiam, vnde circa ramos palmarum fuit vsque ad castrum de Berkeley ductus secrete. Et quia timuerunt aliquorum aduentum ad liberandum ipsum, de loco prædicto fuit deductus nocte ad loca diuersa, videlicet ad Corf, & alia secreta loca: sed finaliter ductores reduxerunt eum ad castellum de Berkeley, ita quod vix sciri potuit vbi fuit. Sed semper dominus Thomas de Berkeley habuit eius custodiam vno mense, qui eum satis tractauit humaniter, & dominus Iohannes Mautrauers alio mense, qui erga eum aliter se habebat. Regina vero misit sibi indumenta delicata & literas blandientes, sed tamen ipsum videre nolebat, fingens quod communitas regni non permisit. Expensas autem habuit videlicet centum marcas per mensem.

Regina non fert aspectum mariti.

Regis profectio in Scotiam.

Eodem anno iuuenis Rex Angliæ cum matre sua & stipendiariis suis alienigenis congregans magnum exercitum, versus Scotiam se transtulit, cum quo iuerunt plures voluntarie quam inuiti, quia optime præsumebant de auspiciis iuuenis. Nempe terra tunc recepit vbertatem, aer lætam temperiem, ecclesia libertatem. Sed tamen cum venissent Eboracum, orta discordia inter Anglos & Hannonenses, conflictus grauissimus factus fuit: Angli tamen peiorem calculum reportabant. Facta tamen pace per bonos mediatores, se versus Scotiam concorditer transtulerunt, & venerunt ad Stanneparke, vbi exercitus Scotorum fuit. Et licet exercitus regis Angliæ fuit in triplo maior & fortior, Scoti tamen per proditionem quorundam magnorum Angliæ sine læsione fugerunt, vnde rex iuuenis est cum dolore & sine honore reuersus, & cito postea remisit Hannonenses & stipendiarios ad partes suas.

Discordia exorta inter Anglos & Hannonenses.

Scoti fugiunt.

Edvvardus pater veru confossus.

Eodem anno circa festum S. Matthæi Apostoli & Euangelistæ cum multi conspirarent ex amicis Edwardi nuper regis sed depositi, ad eius liberationem, cum veru ferreo & ignito inter celanda confossus nefarie est peremptus in castro de Berkley vbi fuerat carceri mancipatus: & licet multi abbates & priores, milites & burgenses, de Bristollia & de Gloucestria ad videndũ corpus suum integrũ vocati fuissent, & tale superficialiter conspexissent, dictum tamen fuit vulgariter, ꝙ per ordinationẽ dominorum Iohannis de Matrauers & Thomæ Gorney fuit per cautelam occisus, ipso prostrato & sub ostio ponderoso detento ne surgeret, dum tortores imponerent cornu in ano suo (ꝙ dictu verecundum est) & per foramen immitterent ignitum veru in viscera sua, ne videlicet vestigia adustionis in cute sua aliqualiter apparerent, de cuius

Inauditum crudelitatis genus.

meritis an inter sanctos connumerandus sit frequens est in vulgo disceptatio, sicut de Thoma comite Lancastriæ quondam fuit. Dominus Iohannes Matrauers & Thomas Gorney timentes pœnas soluere pro morte regis, repente fugerunt. Sed dictus Thomas fuit post tres annos notus & captus apud Marciliam, & remissus versus Angliam pœnam pro demeritis recepturus, qui tamen illuc non peruenit, sed in mari decapitatus fuit, & sub quondam colore ne forte magnas personas & magnos Prælatos Angliæ de consensu necis regiæ & conniuentia accusaret. Iohannes Matrauars se transtulit in Alemanniam, & ibi mansit per plures annos, vt infra plenius apparebit.

De multorum obitu.

Hoc anno obiit dominus Carolus de Valeys patruus regis Franciæ, qui (vt prædictum est) in Wasconia contra fratrem regis Angliæ equitauit, qui Carolus in vita sua Anglos habuit exosos.

Eodem anno obiit Robetus le Brus, relicto filio suo Dauide septem vel octo annorum, quem Scoti receperunt pro rege suo. Eodem anno obiit Rex Franciæ Carolus, tertius frater, qui post mortem Philippi patris sui regnauit, cui successit in regno Philippus domini Caroli de Valeys filius, qui Anglicos nunquam dilexit.

Iuuenis Rex ducit uxorem.

Item hoc anno Edwardus iuuenis Rex Angliæ duxit filiam comitis Hannoniæ in vxorem, quæ etiam fuit filia sororis domini iuuenis regis Franciæ, licet illa affinitas nec aliqua alia cum Francigenis vnquam contracta Angliæ profecisset.

Parliamentum Northamptoniæ.

Eodem anno tenuit Rex iuuenis Angliæ Parliamentum Northamptoniæ, vbi facta fuit turpis pax inter Anglos & Scotos, ita quod Dauid filius Roberti de Brus duxit sororem regis Angliæ in vxorem, & Rex Angliæ, cum matre (sed infra ætatem existens) fecit chartas Scotis, quarum tenor ab Anglicis penitus ignoratur: & hoc totum factum est per ordinationem reginæ & Rogeri de Mortuomari & Iacobi Duglas Scoti. Rex autem Angliæ post dictum Parliamentum se transtulit versus Herefordiam, vbi fuerunt solennes nuptiæ inter filias Rogeri de Mortuomari & quosdam nobiles, videlicet filium comitis Marescalli, & hæredem domini Iohannis de Hasting.

Obiit Archiepiscopus Cantuariensis.

Mense Nouembris obiit Walterus Cantuariensis Archiepiscopus, cui successit per electionem magister Simon de Mepham magister in Theologia, & canonicus Cicestriæ, de Cantio oriundus.

Parliamentum Londoniis.

Hoc anno in festo sancti Bricii Rex Edwardus tertius tenuit Parliamentum apud Westmonasterium, in quo ciuibus London omnes libertates prius perditas, & de nouo alias, ac etiam quod omnes pro latrocinio infra libertatem London capti, coram Maiori in domo communi adiudicarentur, libere concessit. Rex Angliæ excitatus & inductus per matrem suam, fuit occasio matrimonii prædicti inter Dauidem prædictum & sororem regis, ac etiam per Rogerum de Mortuomari, ad resignandum omne ius & vendicationem superioritatis quod ipse vel primogenitores sui temporibus quibuscunque in regno Scotiæ habuerunt. Illis enim diebus Rogerus de Mortuomari thesaurum regium congregauit, potestatem regiam vsurpauit, regem (vt videbatur) suppeditauit, ita quod comes Lancastriæ Henricus, in coronatione regis per procerum consensum regis custos deputatus, regia appropriare, cõsulere, nec custodire valens, consilio Archiepiscopi Cantuariensis, episcoporum ac aliquorum procerum ductus, circa festum sancti Hilarii cum magno exercitu (vt defectus reformaret, errataque pro posse corrigeret) cõtra dictum Rogerum circa Leycestriam & Bedfordiam morã traxit, mediante Archiepiscopo & multis aliis, comes Henricus se regi humiliauit, &

Annalis conclusio.

quod in Parliamento responderet errori inter eos satisfaciendo repromisit. Transit annus iste fœlix, & fertilis frugum productione & fructuum: Angliæ lætus: iucundus Hannoniæ: hilaris Galliæ: votiuus Scotiæ & quietus.

DE

DE TEMPORE REGIS EDVVARDI TERTII.

ANNO domini millesimo trecentesimo vicesimo octauo, & regis Edwardi tertii à conquestu secundo, post quindenam Sancti Michaelis tenuit Rex parliamentum apud Sarum, in quo fecit tres comites, scilicet D. Iohannem de Eltham, fratrem suum comitem Cornubiæ, & dominum Rogerum de Mortuomari comitem Marchiæ & Walliæ, & Pincernam Hiberniæ comitem de Ormonde. Ad quod parliamentum comes Lancast. dominus de Wake, & alii quidam nobiles non venerunt, licet prope venerant armati, de quo Rex fuit offensus, qui tamen postmodum in æstate, se gratiæ regis (procurante Archiepiscopo) submiserunt.

Parliamentum apud Sarum.

Eodem anno obiit dominus W. de Norwico die sancti Vincentii martyris. Item eodem anno circa festum Ascensionis Rex Angliæ transiuit mare, fratre suo comite Cornubiæ custode in regno relicto, & fecit homagium suum regi Frãciæ Carolo pro toto ducatu Aquitaniæ, & comitatu Pontinæ, super quibusdam protestationibus videlicet quod non admisit homagium pro terris, quas pater suus Carolus sibi vendicauit, quousq; esset sibi satisfactum de damnis & expensis, &c. Eodem anno die Veneris post purificationem beatæ Mariæ, Simon Archiepiscopus Cantuar. tenuit concilium prouinciale London, in quo ordinauit aliqua licet modicum ponderanda: scilic. q; in die Parasceue, & in commemoratione omnium animarũ ab omni seruili opere cessaretur. Item ipse & omnes episcopi præsentes excommunicarunt & excommunicatos denunciarunt omnes illos qui Walterũ de Stapleton, Exon. episcopum interfecerũt, seu manus violentas quomodolibet iniecerunt, & omnes qui eis opẽ, assensum vel consilium præbuerunt. Itẽ Archiepiscopus statuit de consensu consilii, q; festum conceptionis beatæ Mariæ solemniter celebretur. Hoc anno Robertus Brus Rex Scotiæ lepra percussus obiit 7. idus Iunii. Hoc anno dominica Quadragesimæ, Philippa Regina Angliæ coronatur, & in prima septimana Quadragesimę factum est parliamentũ apud Winton. vbi in crastino S. Gregorii Edmundus comes Cantii auunculus regis fuit arrestatus, & in vigilia S. Cuthberti morti adiudicatus, ab hora vero prima vsque ad quintam extra portas castri, (nullo in eum manum mittente) stetit condemnatus, donec miser quidam de Mareschalla eum missus est decollare.

Obiit Wilhelmus de Norvvico.

Prouinciale consilium.

Moritur Robertus Brus.

Cor. Regina.

Decollatur Ed. auunculus regis.

Eodem anno Petrus de Corbario de ordine fratrum minorum, de consilio & auxilio Ludouici ducis Bauariæ in ciuitate Romana in Papam se fecit coronari. Deinde idem Petrus antipapa eundem Ludouicum in regem Romanorum contra statutum ecclesiæ coronauit. Iste antipapa Cardinales & alios officiarios quos verus Papa solebat habere creauit. (*)

(*) Ab hoc anno vsque 1336. parum Th. Walsing. scripsit partim extrac. ex A Muremuth, & multum variat in annis, nam Muremuth incipit annum in festo Mich. vbi Th. Walsing. incipit in festo natalis Christi.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimonono, qui est annus regni regis Edwardi tertii tertius, Episcopus Londonensis fuit accusatus de eo quod quidam confingentes patrem regis viuum, & quod ipse & alii conspirauerunt eum liberare, & ad statum regni reducere, inter quos etiam Robertus Tauton eadem de causa carceri mancipatur, & eadem de causa Edmundus comes Cantii, & propter quasdam confessiones suas, & quasdam literas secum inuentas, anno præterito decollabatur, licet nullæ illarum confessionum vel literarum (etsi veræ essent) deberent causam tribuere morti suæ. Ista recognitio fuit facta corã Roberto Houel Coron. de hospicio domini regis, & postea corã senioribus & proceribus illius terræ apud Winchestr. 16. die Martii anno 4. Nimirum quia Edmundus comes Cantii cognouit, quod apostolicus sibi præceperat sub pœna suæ maledictionis, quod vires suas & diligentiam adhiberet ad liberandum E. suum fratrem iam olim regem Angliæ, & quod ipse hac de causa sua sustineret expensa. Et dixit quod quidam frater prædicator Conuent. London ipsum conuenit apud Reussington prope London, & ipse dixit se excitasse dæmoniũ, quibus sibi pro certo affirmat, quod E. suus frater iam olim rex Angliæ viuit. Et dixit quod Archiepiscopus Eborac. ad illũ misit per quendã capellanum dominum Æyn epistolam fidelitatis, & fidelitas fuit talis quod ipse ad illum misit pro liberatione fratris sui ad 500. hominum, & eo amplius, quantum habuit, & quantum potuit reddere. Et dixit quod dominus Ingeram Berenger aiebat ad illum Londini à domino Wilhelmo de Souch, quod niteretur quantum potuit ad liberationem sui fratris. Et dixit quod dominus Wilhelmus de Cliff ad ipsum venit in eodẽ mandato per tales instructiones, q; ipse sinat compositionẽ fieri inter Wockingum & Gildefordũ: & sibi dixit sevel-

Episcopus London. accusatur.

Quædam recognitio comitis Cantii.

se velle oppugnare ciuitatem Herefordensem, propterea quod eius neptis de fratre de familia Spencer, qui fuit in eadem ciuitate de Gildeford, & ipse dominus Wilhelmus secum confabulatus est de affinitate inter filium Ricardum comitem de Arundel, & eius filiam, & dixit vlterius, quod hoc illi foret maximus honos, qui vnquam illi potuit accidere, & quod ipse neruos intenderet quãtum potuit, ad hoc faciendum. Et dixit quod dominus Wilhelmus de Werham clericus fratrum suorum, & frater Thomas de Brounfeld forent illi, qui sibi magis gratum facerent, & allicerentur ad has res supradictas faciendas. Et dixit quod dominus Rob. de Taunton ab Archiepiscopo Ebor. in præcepto habuit has res supradictas, & ipse dixit, quod habuit in paratu quinque millia hominum ad hoc negotium supradictum complendum. Et quod idem dominus Robertus & duo fratres prędicatores qui sunt extra eorum ordinem, quorum vnus fecit se appellari Edmundum Sauage, & alter Iohannem, isti fuerunt factores istius negotii. Et dixit quod dominus Fouke, filius Waryn, ad ipsum venit Westmonast. & ipsum rogauit, & ipsum exhortatus est hanc rem incipere, & ad hoc faciendum, & sibi dixit quod hoc foret maximus honos qui sibi vnquam contigit, & illi dixit quod sibi opem pręberet quantum potuit. Et dixit quod dominus Ingeram Berenger ad ipsum venit à domino Iohanne Peche qui fuit de hoc consilio, & ad hoc voluit adiuuari quantum potuit. Et dixit quod dominus Henricus Beamond, & dominus Thomas Rosselin ad ipsum locuti sunt Lutetiis in cubiculo ducis Brabantiæ, quod parati erant venire in Angliam in auxilium horum prędictorum, vt quod illi se instigarunt ad has res conficiendas. Et quod applicuerunt versus partes Scotiæ, per Abbatem de Donalder de Maar, quod ipse foret paratus pro eorum auxilio ad tuendum partes suas quantum ille potuit, sed tempus de illorum aduentu fuit transactum. Et dixit quod dominus Richar. de Ponfret confessor dominæ N. ad illum venit ad Reusington in coronationem, & postea ad Arundel ab Archiepiscopo Eborac. pro his rebus supradictis. Et dixit quod monachus de Quarier, & Iohannes Ciminge eius cognatus habuerunt similiter cymbam paratam ad deducendum fratrem suum, & ipsum à sua turri de Arundel. Et dixit quod patefecit has res supradictas E. de Mounchiuer & Georgio de Percy, & dixit quod literæ quas misit ad dominum Buges de Baiouse & Iohannem Euroille, firmatæ sunt de suo sigillo, quas ipsis misit, & quod vna litera scripta fuit manu vxoris suæ. Et dixit quod Ingeram Berenger, Mauchein Musarder & Iohannes Cyminge opem tulerunt, & neruos intenderunt ad has res faciendas. Et dixit quod dominus Ingeram Berenger ad ipsum venit ab Arundel in cubiculum super capellam, & dixit quod Episcopus Lodon ipsi succurreret in liberationem sui fratris quantum potuit, & istas res cognouit esse veras, & sic fatetur se non vacare culpa. Ideo ponit se in misericordia.

Ecclesia Sarum vacat.

Obiit Episcopus Bathon.

Papa contra imperatorem, &c.

Hoc anno circa mediam Quadrages. vacauit Ecclesia Sarum per mortem M. Rogeri de Mortinans, cui ecclesiæ Papa prouidit de Rob. Wiuil, qui scripsit speciales literas reginæ, viro vtique competenter illiterato & minime personato, quem si Papa vidisset, nunquam eum (vt creditur) ad tantum apicem promouisset. Item hoc anno mortuus fuit Iohannes episcopus Bathon. Et licet magister Radulphus de Salopia fuisset concorditer electus, confirmatus & consecratus per Simonem Cantuar. Archiepiscopum, post tamen de curia Romana se redemit, vt rata essent facta de ipso, nõ sine magna pecuniæ quantitate. Hoc anno Papa fecit graues processus contra ducem Bauariæ electum imperatorem, & contra sibi adhærentes, & pro sustinenda guerra contra eum, omnes fructus beneficiorum vacantium per quadriennium reseruauit. Die Veneris ante festum S. Botulphi, videlicet 15. die Iunii 1329. natus est regi filius suus Edwardus quartus apud Woodstock. In festo S. Clementis coronati sunt & inuncti Dauid rex Scotiæ, & vxor sua Iohanna soror regis Edwardi tertii. Factum est parliamentum apud Notingham, in crastino S. Lucæ Euangelistæ, & Rex arestari fecit Rogerum de Mortuomari, Galfridum filium suum, Simonem de Bedford, & ad turrim Londoniensem transmisit. In vigilia S. Andreæ dictus Rogerus comes Marchiæ Londini tractus est & suspensus, ac post duos dies fratribus minoribus conceditur, & honorifice sepelitur. Dominus vero Simon de Bedforde Londini tractus fuit & suspensus. In hoc parliamento rex de communi consensu procerum, recepit in manu sua omnes terras prius matri suæ concessas, & quod singulis annis mille libras perciperet, ordinauit. Die Iouis in septimana Paschæ, rex Edwardus cum paucis mare transiuit, & regi Franciæ Philippo, pro terra Wasconiæ homagium fecit, & rediit, & infra 15. dies apud Dortforde torneamentum tenuit. Die Lunæ post festum Sancti

Edwardus quartus natus est.

Rex Scotiæ coronatur.

Parliamentum apud Notingham.

Rogerus Mortimerus suspensus.

Homagium factum regi Franciæ.

Matthæi

Matthæi Londoniis inter Crucem & Soperlane, 13. milites hastiludia contra quoscunque venire volentes, per tres dies tenuerunt.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii quartus, P. antipapa 25. die Augusti conuersus ad fidem catholicam, & fecit confessionem suam coram domino Papa I. & cardinalibus in pleno consistorio, & papa ipsum absoluebat. Hoc anno concessit Papa decimas regi Angliæ omnium bonorum ecclesiasticorum in Anglia per quadriennium mediate sibi retẽtas. Causæ vero antedicti comitis Marchiæ, quæ imponebantur eidẽ sequuntur. Prima quia dicebatur, quod ipse fuit consentiens, quod pater regis in castro Berkley fuit suffocatus, ex qua causa dominus Iohannes Matrauers, & dominus Thomas de Gorney senior, qui fuerunt deputati custodiæ dicti patris regis ibidem, & quidam alii se retraxerunt ad partes transmarinas, & propterea dominus Simon de Bedford fuit suspensus. Secunda causa imposita fuit, quod impediuit honorẽ regis & regni apud Stannoppark, vbi Scoti fugerunt, qui capi & interfici faciliter potuissent, si ipse qui fuit maior de consilio regis, Anglicos cũ Scotis tunc congredi fecisset. Item quod ipse receptis 20. mille libr. à Scotis illos tunc promisit euadere, & turpẽ pacem postmodum inter Scotos & regem iuuenẽ fieri procurauit, & super hoc chartam regis eisdem fecit fieri, & etiam illud vile matrimonium contractum inter sororem regis Angliæ & Dauid filium Rob. de Brus fieri consuluit & procurauit. Item q̃ male consumpsit totam pecuniam inuentam in thesauris regis, & domini N. de Spencer & omnia bona regni, postquam Angliam regina intrauit, ita quod ipse & Regina abundabant, & dominus Rex fuit egenus. Item quod appropriauit sibi custodias & maritagia pinguia per totam Angliam, & fuit malus consiliarius regi & reginæ matri, & nimis secretus cum ea: at de aliis taceamus. Hoc anno Edwardus de Balliolo ius in regnum Scotiæ vendicans, in principio Augusti, habens in suo exercitu, Henricum de Bellomonte comitem de Bogham, Gilbertum de Vmfreuile comitem de Angus, & Dauidem comitem de Athels, cum 2500. armatis & peditibus, Scotiam apud Kingcorn intrauit, vbi comes de Fif, & Robertus de Brus filius Regis Roberti nothus, cũ 10. millibus Scotorum, Anglicos in ripa maris ad pugnam prouocantes, per paucos arcitenẽtes, & alios pedites, antequam armati terram tangere possent repelluntur, reliquis in fugam lapsis 900. vna cum Alexandro de Seton filio Alexandri interficiuntur. Et cõfestim versus Abbathiam de Dunfermelin victualibus refertam processerunt. Quadraginta quoq; millia Scotorum in loco qui Gaskinor vocatur, parati ad pugnam venerant, sed Anglici per diẽ illum videntibus Scotis, in ripa cuiusdã aquæ morantes in nocte (Alexandro de Moumbray precedente aquã transeuntes, montẽ vbi Scoti erãt ascenderunt. Mane autẽ facto, exercitibus dimissis (exceptis 44. Alemannis retro in equis existentibus) congrediuntur. Scoti virtute diuina reuera, nõ humana, deuincũtur. Comites de Mar, de Meneth, de Athels, de Moref, Robertus Brus nothus, comes de Carrike, vitæ finem dederunt. Nigellus Brus 12. barones 800. milites 200. armatorum 13300. peditum interficiuntur. Ex parte vero Anglorũ ceciderunt milites 33. scutiferi. Et in transitu aquæ nocte precedenti, Rogerus de Swinardiston miles fuit submersus. Durauit hoc bellum ab ortu solis vsq; ad horam diei tertiam. Cadauera enim Scotorum altitudine vnius lanciæ, vt ferebatur, fuerant eleuata, & multo plures corporibus oppressi, quã in ore gladii interfecti, fuerant suffocati. In crastino vero Anglici villam sancti Iohannis victualibus repletam susceperunt, fossis largis & profundis circumducunt. Posthæc, Patricius comes de Dunbar, Arthebandus Duglas cum 12. millibus villam obsederunt: Iohanni Crabbe nautæ cuidam experto genere Flandrẽsi, apud Berewicum moram trahenti, ad submergendum & cõburendum naues Anglicorum in aqua Tye, cum nauigio suo festinare miserunt. Qui cum 10. nauibus superueniens bargam Henrici de Bellomonte subito cepit, sed Anglici viriliter resistẽtes, omnes naues Scotorum vna cum barga predicta incendunt, homines fere omnes (Iohanne Crabbe prædicto vsq; ad Berewicum vix per terram fuga dilapso) aut submersi, aut ore gladii interfecti, die sancti Bartholomei apostoli. Cognito autem huius rei euentu, dimissa obsidione, Scoti ad sua redierunt.

Papa concedit decimas regi.

Causa mortis comitis Marchiæ.

Edwardus Balliol regnum Scotiæ vendicat.

Scotorum clades maxima.

Fuerunt occisi plus quam 20000.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo primo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quintus, tenuit dominus Rex solemniter natale apud Welliam vsq; Epiphaniam: vbi fiebant multa mirabilia sumptuosa. Archiepiscopus vero Cãtuariensis visitans dioc. Bathonie, tũc tenuit natale apud Wembliscumbe, qui postmodum mãdauit se velle inchoare visitationem suam in ecclesia Exoniæ. Et post

Natale apud Welliam.

modum

Episcopus Exoniensis resistit Archiepisc. in visitatione. Concilium per discordiam frustratur.

modum in ciuitate Exoniæ, die Lunæ prox. post festum Ascentionis domini: quod ne fieret episcopus Exon. appellauit, qua appellatione non obstante dicto die Lunæ accessit idem Archiepiscopus ad ciuitatem Exon. sed non fuit sibi permissum ecclesiam neque claustrum intrare, armata multitudine resistente. Hoc anno circa festum natiuitatis beatæ Mariæ fuit consilium prouinciale Londini congregatum: sed propter discordiam inter Archiepiscopũ & suos suffraganeos sine effectu aliquo terminatum. Item Parliamentum tunc ibidem sine aliqua vtili expeditione finitur. Rex tamen habuit quintam decimam à populo, & decimam à ciuibus & burgensibus sibi per vnum annum concessam.

Edvvardus Baliol coronatur in regem Scotiæ.

Eodem anno quidam maligni fulti quorundam magnatum præsidio, regis adolescentiam spernentes, & regnum perturbare intendentes, in tantam turbam creuerunt, nemora & saltus occupauerunt, ita quod toto Regno terrori essent. Rex militarem manum congregans, & contra impios viriliter agens, quosdam captos carceribus intrusit, quosdam excapitauit, & regni perturbatio quieuit.

Hoc anno 5. calendas Octobris Edwardus de Baliolo apud monasterium de Scone in Scotia, in regem solenniter coronatur, & inde rediens apud Rokesburg cũ Scotis congressum habuit, vbi & Andræas de Morauia captus fuit apudque Dunelmum ducitur, & in custodia detinetur. Post hæc comes de Dunbar & Arthebandus Anglus ab Edwardo de Baliolo vsque ad Purificationem beatæ Mariæ treugas petierunt, & obtinuerunt, vt tunc habito Parliamento, pars vtraque pro pacis reformatione plenius tractaret. Rex vero Edwardus dolum nesciens gentem suam ad propria remisit. Die enim assignato Scoti armati accedentes quotquot subito inuenerunt, Edwardo sibi vix sua consulente, peremerunt. Hoc anno septimo idus Martii Edwardus rex Scotiæ, & multi nobiles Angliæ Scotiam intrarunt, interficientes & comburentes fortalitium, in quo capti sunt Robertus Coluile. 10. armati, & pedites quamplurimi, quos etiam captiuos vsque Berewicum secum duxerunt, quam potenter per terram & per mare obsederunt. Post hæc vero ante Annunciationem dominicam, Arthebandus Duglas Angliæ marchiã cũ 3000. intrauit villas de Gillesonde, per 16. leucas in longum, & 6. in latum combussit, cum magna præda & captiuis, in Scotiam ingressus est. Hoc tempore Antonius de Lucy miles, & Wilhelmus de Lacu Mabonis cum 800. hominibus nocte quadam per duo miliaria Scotiam intrarunt, in regressu vero eorum combusserunt, occiderunt, & maximam animalium prædam ceperũt. Quibus Wilhelmus Duglas cum magna multitudine occurrit. Sed deuictus est & captus, vna cũ Wilhelmo Barde, & 100. aliis. Humfridus de Bosco, Humfridus de Gardino milites, Wilhelmus de Catleolo 160. valentibus gladio perierunt.

Berevvicum obsidetur.

Wilhelmus Duglas cum suis capitur.

Anno gratię millesimo trecentesimo tricesimo secundo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii sextus, rex Angliæ cum militia magna 6. Calendas Maii ad obsidionem Berewici venit, & tam per mare quam per terram 15. Calend. Iunii villa fortiter expugnatur, diu ante insultum superuenit horribile incendium infra villam, compulsique ciues gratiam regum, misericordiam & treugas vsque in crastinum, factis certis promissionibus de villa, & castro reddendis, postea tamen non obseruatis obtinuerunt. Posthæc vero quinto idus Iulii omnes proceres fere Scotiæ, cum exercitu magno congregati obsessorum pro succursu vsque Twedemouthe accesserunt, quibus ne quoquo modo obsessis succurrere possent, per Anglos impediti partes Northumbriæ per sex dies comburendo, & multa mala inferendo, & incolas deuastando redierunt. Septimo vero die per suos de castro, & villa Berewici, & præcipue per Wilhelmum Deketh militem rogati & reformati, quod si redirent, & ad pugnam cum duobus regibus se disponerent indubitanter præualerent. Redierunt igitur & 14. Calendas Augusti dictos reges inuaserunt, virtuteque diuina deuicti sunt, & cuncti fere proceres Scotiæ cum multitudine maxima popularium corruerunt, vno tantum milite & peditibus Anglicis decem interfectis. Numerus vero occisorum & fugatorum per æstimationem se extendebant ad 60. millia. Facta igitur voluntate regis de his qui fuerunt in villa & castro, & relicta custodia nomine suo in ipsis, quia dixit illa sua esse iure hæreditario, & ex conquestu antecessorum suorum, dimisit Edwardum de Baliol, cum aliis nobilibus qui secum erant, ad custodiam totius regni Scotiæ, & ipsemet rex Angliæ cum modica familia loca deuota Angliæ, ad quæ sua deuotio eum duxit peregre est profectus. Prælati vero totius regni Scotiæ in Frãciam fugierunt, & aliqui ad summum Pontificem de eorum infortunio, adiutorium & remedium requirentes. Sed hucusque suo desiderio sunt frustrati. Hoc anno parum

Scoti vincuntur.

Custodia villæ Berevvici committitur Edvvardo Baliol.

Prælati regni Scotiæ fugiunt.

ante

ante festum Sancti Michaelis, vacauit Ecclesia Dunelmiæ, per mortem domini Ludouici de Bellomonte, de cuius successore infra proximo anno patet.

Obiit Archiepiscopus Cantuariensis.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo tertio, qui est annus regni regis Edwardi tertii à conquestu septimus, circa festum Sancti Calixti Papæ, vacauit Ecclesia Cantuariens. per mortem magistri Simonis de Mepham, qui septimo Calendas Nouembris Cantuariæ est sepultus, in cuius locum capitulum Cantuariense magistrum Iohannem Stretford Wintoniensem elegit Episcopum. Sciuerat enim quod dominus Rex scripsit summo Pontifici, & ipse fuit bene in gratia Papæ. Cui Papa prouidit de dicto Archiepiscopatu primo die Decembris, non virtute postulationis capituli Cantuar. sed proprio suo motu.

Translatio episcopi Wigorn. ad Winton.

Eodem anno, primo die Decembris transtulit Papa magistrum Adam de Orelton de ecclesia Wigorniæ ad ecclesiam Wintoniæ ad preces regis Franciæ. Cuius trãslationem dominus Rex Angliæ non habebat acceptam, imponens sibi, ꝙ tunc ipse fuit nuncius ipsius regis Angliæ ad regem Franciæ, & quod ipse plus placuit regi Frãciæ, quam regi Angliæ negotia vtilia procurauit. Et quod idem Rex Franciæ scripsit Papæ pro ipso ad ecclesiam Wintoniensem transferendo. Item ex eo Rex Angliæ fuit magis offensus, quod ipse pro alio, domino Papæ scripsit pro episcopatu eodem, sibiq; visum fuerat, quod preces suæ pro episcopatibus & dignitatibus in Anglia citius audiri debent, quam preces regis Franciæ supradicti. Ideo retinuit dominus Rex temporalia episcopatus Wintoniensis in manibus suis vsq; ad diem Veneris post exaltationem sanctæ Crucis, quo die Archiepiscopus & cæteri Episcopi in Parliamento Londoniis rogarunt pro ipso, ita quod mandauit sua temporalia sibi reddi.

Richardus de Bury consecratur in episcop. Dunelm.

Hoc anno cito post festum sancti Michaelis Capitulum Dunelmensis ecclesiæ elegit vnum monachum eiusdem ecclesiæ, nomine Richardũ de Bury, qui cito postmodum per Archiepiscopum Eboracensis ecclesiæ fuerat confirmatus, & ante festũ natalis Domini in Ecclesia Eboracensi solemniter consecratus, non obstante fama per totã Angliam volante, quod contra regis voluntatem erat promouendus. Itẽ Papa commendauit ipsum episcopatum domino Richardo de Bury Clerico dicti domini regis, ad preces ipsius domini regis, q̃ famam rei exitus postmodum comprobauit. Nam idem dominus Richardus cito post festum natalis domini (obtentis literis Apostolicis) super sua prouisione se fecit autoritate Apostolica in Monasterio de Chertsey per dominum Wintoniensem episcopum consecrari, & à domino rege obtinuit sibi temporalia ipsius episcopatus integra liberari, quod prius dicto monacho facere denegauit: quo viso & intellecto, idem monachus electus & consecratus ad claustrum (sine episcopatu episcopus) est reuersus, & cito postea expirauit.

Rex Scotiæ tenuit parliamentum.

Hoc anno dominus Edwardus de Baliol Rex Scotiæ tenuit Parliamentum cito post festum sancti Michaelis, ad quod venerunt nobiles regni Angliæ terras & possessiones ibidem habentes, & finito Parliamento sunt in pace reuersi.

Natale apud Wallingeford.

Parliamentum Eboraci.

Rex Scotiæ facit homagium regi Angliæ.

Hoc anno tenuit rex Angliæ natiuitatem Domini apud Wallingforde cũ regina peregrinante, & finitis festis dimisit eam apud Woodstock ad pariendum, & ipse post purificationem beatæ Mariæ transtulit se versus Eboracum ad tenendum Parliamentum ibidem, quod in die Lunæ in secunda hebdomada Quadragesimæ inchoauit, ad quod Parliamentum vocatus fuit Edwardus rex Scotiæ, sed non venit propter insidias inimicorum suorum in insulis iuxta Scotos latitantibus, propter quod misit excusatores solemnes, scilicet dominos N. de Bellomonte, & W. de Monteacuto, & quosdam alios milites seu barones. Hoc anno rex Edwardus Scotiæ 14. Calend. Iulii apud nouum castrum super Tynam in domo fratrum prædicatorum fecit & iurauit homagium & fidelitatem regi Angliæ Edwardo tertio, pro toto regno Scotiæ & insulis Scotiæ adiacentibus. Occasione huius homagii communitas Scotiæ cõtra vtrunq; regem insurrexit, & plures eis adhærẽtes cepit, & aliquos occidit. Interim vero rex Scotiæ ad Angliam se transferens, apud Rauenshelin per tempus morã traxit. Cui post principium mensis Nouembris rex Angliæ apud nouum castrum in adiutorium venit. In fine vero mensis Decembris, rex Scotiæ cum exercitu sibi per regem Angliæ assignato, per vallem Anandiæ vsque Glascow, Cairik, & Connigham se transferens cuncta deuastauit. Rex Angliæ vero Londoneam & partes adiacentes inuasit, quosdam malefactores cepit, & eorum capitaneos interfecit. Redeuntibus vero regibus versus Berwicum, Comes Patricius ab eisdem recedendo homagium suum per suas literas eis remisit. Circa finem mensis Iulii Rex Angliæ cum exercitu Scotiam ingressus plura loca deuastat. Hoc idem rex Scotiæ cum comite Warennæ

Expeditio regum in Scotiam.

faciebat. Tandem apud villam sancti Iohannis ambo reges conuenerunt, vbi comes de Athels & Alexander Moumbray & alii qui propter homagium à rege Scotiæ Angliȩ regi exhibitum ab illis discesserant, sub certis condicionibus vtriusque regis gratiæ se submiserunt. Comes vero de Athels regimen vltra mare Scoticum suscipiens, in breui à Scotis atrociter est occisus. Comes Morauiæ per Wilhelmum de Prestfeu captus, Londonias est transmissus.

Concilium apud Notingham.

Hoc anno vocauit rex Angliæ Prȩlatos & magnates quod infra sex dies post translationem S. Thomæ venirent ad eum apud Notingham pro consilio & aliis tractatibus habendis ibidem: & tunc ordinauit Parliamentum London. & Archiepiscopus conuocauit clerum ibidem ad Sanctum Paulum die Lunæ post festum exaltationis sanctȩ Crucis. Et quia noua venerunt ad Parliamentum, quod Scoti omnes insurrexerunt & ceperunt dominum Richardum Talebot & sex alios milites & multos pedites occiderunt, Rex promisit se iturum versus Scotos pro Scotorum malitia refrenanda: populus concessit sibi xv. denarium de Temporalibus, & de ciuitatibus & burg. decimum denarium, & clerus concessit vnam decimam. In dicto Parliamento dominus rex concessit quod iret in terrā sanctam propriis sumptibus, sed certū tempus inchoandi iter non expressit, sed ordinauit mittere Archiepiscopum Cantuariēsem ad Papam, & ad regem Franciæ, vt possent de tempore concordari. Ita quod illi duo reges possent cum suis potentiis simul arripere dictum iter.

Subsidium.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo quarto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii, octauus, Iohannes Archiepiscopus Cantuariensis in festo Sancti Dionisii intrauit ecclesiam suam Cantuariæ, & solenne conuiuiū more solito celebrauit, & in festo Apostolorum Simonis & Iudæ transiuit mare versus regem Franciȩ cum aliis nunciis, sicut prius fuerat ordinatum.

Archiepiscopus mare transit.

Edvvard. Boun submersus.

Hoc anno circa festum Sancti Martini dominus Edwardus le Boun fuit submersus in marchia Scotiæ, dum voluit liberari domicellum suum fugantem prædam animalium, ita quod neuter euasit.

Inundatio maris.

Item hoc anno in nocte sancti Clementis per nimiam inundationem maris per totum regnum Angliæ, & maxime in Thamisia fuerunt rupti muri maritimi, & animalia infinita submersa, & terræ fructiferæ in salsuginem sunt conuersæ, adeo quod ad fertilitatem solitam per multa tempora non speratur posse redire.

Iohannes Papa obiit.

Natale apud Rokesburgh.

Visitatio Archiepiscopi Cantuar.

Item hoc anno quarto die Decembris obiit Iohannes Papa vicesimus secundus in palatio suo Anniuoniæ, & in ecclesia beatȩ Mariȩ eidem palatio contigua est sepultus, in qua ipse fuit Episcopus ante Cardinalatus honorem: vacauit sedes Apostolica per quindecim dies. Rex Angliæ tenuit festū natalis Domini apud Rokesburgh. Et vicesimo die mensis Decembris fuit electus in Papam frater Iacobus T.T. sanctȩ Priscȩ prȩsbyter Cardinalis, qui fuit Monachus ordinis Cisterciensis & magister in Theologia de comitatu Sluxensi, iuxta partes Tholosanas oriundus, & die dominica post Epiphaniam tunc sequente fuit coronatus apud fratres prȩdicatores. Auinioni Archiepiscopus Cantuariensis rediit circa Epiphaniam, & statim post Purificationem, Ecclesiam, ciuitat. & dioc. suas Cantuariæ visitauit. Et cito post Epiphaniam, rex Franciæ misit nuncios Regi Angliȩ, scilicet Episcopum Abricensem, & quendam pro pace Scotorum, qui vsque in diem Lunȩ mediȩ Quadragesimȩ in Angliam expectarunt, & tunc apud Notingham, concessæ fuerunt treugæ vsque ad festum Sancti Iohannis proxime tunc futurum, vt interim fieret parliamentum super illis, & aliis tangentibus statum regni. Circa finem mensis Maii Rex Angliæ misit Henricum filium comitis Lancastriæ cum exercitu magno ad regem Scotiæ qui villam Sancti Iohannis ingressi, partes adiacentes vndique destruxerunt. Post modicum vero tempus, rex Angliæ cum paucis admodum ad eos accedens vltra montes Scotiæ cum exercitu vndique vastando procedebat. Et vsque Eglin in Morauia, & in Dernesse, & per multa miliaria vltra quam vnquam fuit auus suus depopulando. Interim vero apud Aberden interfectus fuit quidam miles strenuus per nauigium aduenians, Thomas Roscelyn nominatus, vnde offensus rex, per Eberden veniens villam, comburi fecit, & partes adiacentes secundum rebellantium demerita deuastauit. Castra de Striuelyn & Lotheuile reparauit & muniuit. Dimissaq; cum rege Scotiæ militia Angliam rediit. In fine mensis Octobris Iohannes de Eltham germanus regis Angliȩ, comes Cornubiæ, obiit in villa sancti Iohannis, & Londini sepultus. Obiit & ibidem Hugo de Frenes comes Lincolniensis mense Decembri, profluuio ventris suæ, vt ferebatur, frigore per posteriora contracto.

Filius comitis Lancastriæ proficiscitur in Scotiam.

Obiit comes Cornubiæ.

Anno

Parliamentum Londini.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo quinto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii nonus, mense Martii rex Angliæ tenuit parliamentũ apud Londonias, vbi filium suum primogenitum Edwardum quartum, tunc comitem Cestriæ, ducem fecit Cornubiæ, & sic ab omnibus præcepit nominari, fecit & idem Rex in eodem parliamento 6. comites, videlicet Henricum de Lancastria iuniorem, comitem Derby, Wilhelmum de Monte acuto comitem Sarum, Hugonem de Audley comitem Glouerniæ, Wilhelmum de Clinton comitem Huntingdon, *Creatio comitum.* Wilhelmum Boun comitem Northampton, Robertum de Rifford comitem Southfolciæ, in quorum solennitatem fecit Rex apud Westmonasterium solenne conuiuiũ dominica 3. Quadragesimę. Interea dum hæc agerentur, comes Patricius, & Andræas de Morauia, & Wilhelmus Duglas, plura fortalicia, videlicet Sancti Andreæ & Botheuile inuadentes ceperunt, & castrum de Striuelyn obsederunt. Quo audito Rex *Rex proficiscitur in Scotiam.* Angliæ ad partes Scotiæ iter dirigit, Scoti quoque castrum fortius aggrediuntur, & in conflictu Wilhelmus Deketh, qui de obsidentibus principalis fuit, interfectus est. Et sic dimissa obsidione ante regis aduentum recesserunt. Rex vero castrum victualibus & nouis stipendiariis muniens, vulneratos, debiles & infirmos in Angliam secum duxit. *Statuta in parliamento Londini.* In hoc parliamento apud London statutum fuit, quod nulla lana crescens in Anglia exeat, sed quod ex ea fierent panni in Anglia, & quod omnes operatores pannorum, vndicunque in Angliam venientes reciperentur, & quod loca oportuna assignarentur eisdem cum multis libertatibus & priuilegiis, & quod haberent vadia regis quousque commode de sua arte lucrari possent. Item statutum fuit, quod nullus vteretur panno extra Angliam operato, & imposterum deferẽdo, rege, regina & eorum liberis duntaxat exceptis. Item quod nullus vteretur pellibus transmarinis, nisi haberet in redditibus centum libras, quorum statutum nullus sequebatur effectus, nec aliquis ea seruari curauit. Post festum corporis Christi, Rex Angliæ apud Stamford magnum consilium tenuit, *Legatio in Franciam.* nunciosq; solennes ad regem Franciæ pro pace inter eos reformanda, videlicet episcopum Lincolniensem, comites Sarum & Huntington, & alios plures nobiles transmisit. Qui naues intrantes, apud Boloniam in principio mensis applicuerunt. *Legati Gallum à pace auersum sentientes cum duce Bauariæ fœdus ineunt.* Intelligentes voluntatẽ regis mutatam, transitumq; suum fore periculosum, versus comitatum Hanonię quam citius poterant properabant, cum Ludouico duce Bauariæ, regnum Alemanniæ contra voluntatẽ Papę tunc occupante, & cũ comite de Selers, ac aliis proceribus multis fœdus in regis Angliæ subsidium inierũt. Redeuntes vero duas naues de Flandria versus Scotiam nauigãtes, multitudine Scotorum oneratas, scilicet 250. capiunt, reperti enim sunt ibi Episcopus Glascuensis, Iohannes de Steward, & alii filii nobilium de Scotia, videlicet Dauid de la Hay, Hugo *Scoti capti.* Giffard, Iohannes de la Mor, Wilhelmus Baly, Alexander Frisell, cũ duobus clericis, magistro Thoma Figas, magistro Wilhelmo Muffet, & vno Monacho de Dunfermlyn, cum mulieribus quibusdam nobilibus, quibus fere omnibus interfectis, Episcopus obiit lęthaliter in capite vulneratus. Rex Angliæ custodiam Marchiæ Scotiæ comiti Warwici, & aliis proceribus commisit. Quia diuersis vicibus Scotiam intrantes modicum profecerunt, sed Scoti ter Angliam intrantes, plura loca combusserunt, & castrum de Edenburgh obsederunt. Rege tamen Scotię superueniente obsidionem dimittere sunt coacti. Hoc anno in ecclesia de Edeligh Winton dioceſſ. & decanatu de Aulton, in die Palmarum, post prædicationem cuiusdam sacerdotis literati Iohannes de Vecca nomine, mulier quædam Iohanna, coram populo, à iuuentute sua corpus suum libidini & obscœnitati fuisse expositum, ac alia facinora lachrymabiliter *Commentum de muliere pœnitentiam agente.* confessa est inaudita, obnixe flagitans pœnitentiam à sacerdote prædicto sibi imponi salutarem. Sacerdos quoq; de diuina misericordia confidens, post sacræ scripturę nominata ne desperaret, sed in domino peccatores ad pœnitentiam misericorditer expectante spem poneret, sex dierum in pane & aqua in suorum remissionem dixit delictorum, illa quoq; pœnitentiam talẽ suorum respectu facinorum parum fore seu nihil asserente, pœnitentiam qualemcunq; agere posset sibi iungi simpliciter exorauit. Ille vero diebus postea tribus in petitione muliere perseuerante, in expiationẽ omnium peccaminum suorum indixit ieiunium. Prostrata vero illa coram imaginibus Ecclesiæ, flens & eiulans, ac preces ad Deum deuote fundens, pronamq; in terra se prosternens, in corporis Christi eleuatione exanimis & albissima est reperta. *Hinnula biceps.* In foresta de Walmer capta est hinnula, duo habens capita equalis magnitudinis, cum duobus collis, cætera membra erant simplicia, nutrita autem aliquanto tempore & custodita in curia Edwardi de sancto Iohanne militis dictæ forestæ magistri.

1335. *Mulier ab incubo oppressa.*

Hoc anno nocte Pentecostes in parochia de Kingeslay Winton. dioc. & decanatu de Aulton, mulier quædam Iohanna nomine, in somnis amasium suum Wilhelmum, à quodam visitare monita, in crastino, à spiritu incubo dilecti sui spem sibi apparente in foresta de Wolmer est cognita. Redeunte autem ad domum suam, mulier grauissima infirmitate est detenta. Quod vero per spiritum malignum fuerat seducta, veritas per dilectum suum propalatur. Muliere autem eiulante & deuote dilecto confitente, intollerabili quasi fœtore domus repletur, post triduum toto corpore inflato, vna cum ventre & labiis in nigredine obiit, ab 8. viris ad tumulum est vix delata.

1336. *Angli obsident castrum de Dunbar.*

Hoc anno Comes Sarum & multi nobiles Angliæ 5. Calendas Februarii castrũ de Dunbar obsident, septimanisq; 19. durauit obsidio, acceptisq; tandem treugis sub certis pactis Angliam redierunt. Quæ quidẽ obsidionis dimissio & treuga, Maioribus Angliæ & multis ibidem congregatis displicuit, fuerat enim (vt ferebatur) ipsa dispẽdiosa, nec honorifica, nec secura, sed Scotis vtilis atq; grata: Et sic mediantibus nunciis Papæ, & regis Franciæ, multi tractatus pacis inutiles habebantur, & multæ treugæ ex parte Scotorum subdole agentium concessæ fuerunt, sed nihil efficaciter expeditum, quia illis pendentibus comitem de Arcell interfecerunt. Rex autem non permisit Iohannem Archiepiscopum Cantuariensem ab ipso longe distari.

Parliamentum Northampton.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo sexto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii decimus, habuit rex decimam à burgensibus, quindecimam ab aliis, decimam à Clero, & circa Pentecosten habuit parliamentum Northãptoniæ, vbi dimisit Prelatos & alios tractare, & ipse secrete equitauit versus Scotiam cum paucis admodum, vsq; Berewike, & inde (assumptis secum paucis armatis) equitauit ad villam Sancti Iohannis, vbi inuenit suos, qui de suo stupebant, & mirabantur aduentu, & ibi dictam villam fecit muniri fossatis & muris, & suos comites misit cum rege Scotiæ, per patriam si possent inuenire Scotos resistentes, sed nulli audebant eos expectare, sed per montes, paludes, & nemora latitabant.

Hoc anno dominus rex in singulis Ecclesiis cathedralibus fecit capi totam pecuniam collectam, & repositam in subsidium terræ sanctæ. Item hoc anno Papa reuocauit sexennalem concessam in subsidium terræ sanctæ, pro eo quod rex Franciæ versus terram sanctam minus distulit iter suum, & voluit quod solutum redderetur, sed in Anglia nihil fuit redditum, quia fuit per Clerum regi concessum.

Normanni Portesmutham incendunt.

Hoc anno mense Martii in villa de Leighton, iuxta Huntingdon ad sex milliaria, natus est Vitulus duo habens capita, & octo pedes. Quædam naues & galeæ (vt ferebatur) Normannicæ in vigilia Annunciationis beatæ Mariæ apud Portesmutham applicuerũt, villam quasi totaliter preter ecclesiam parochialem & hospitalem combusserunt, & illæsi cum spoliis ad naues regressi sunt.

Hoc anno hyems asperrima extitit in Anglia, & durauit gelu maximum à quinto Calendas Decembris, vsque ad quartum idus Februarii, & niues nullæ, vnde & triticum charum, sed cetera blada abundanter terra produxit. In multis locis Anglię salices in Ianuario flores protulerunt, rosis in quantitate & colore persimiles. Sambuci vero arbores fructus cerasis sine lapidibus tum simillimos produxerunt: interpretetur qui poterit signi prodigium.

Rex se committit mari contra Francos.

Hoc anno rex Angliæ cum regina & comitibus de Derby & Northampton, ac Sarum, ac militia copiosa, idibus Iulii apud Orewell in mare se posuit contra regem Franciæ. Hic transito prospere mari apud Andewerpe moram traxit, habitoque iuxta Coloniam cum Ludouico de Bauaria consilio, de toto imperio citra Coloniam eius vicarius factus est, & de omnibus imperium tangentibus vicem eius gerens. Misit quoque rex Angliæ summo Pontifici literas ius suum in regno Franciæ declarantes in hunc modum.

Rex Angliæ ad Papam scriptis literis imperium regni Franciæ vendicat.

Amabilium Deo patrum sacrosanctę Romanę ecclesiæ Cardinalium collegio venerando, Edwardus Dei gratia rex Angliæ, dominus Hiberniæ, & dux Aquitanię salutem, & sinceræ dilectionis affectum. Sanctissimo patri domino summo Pontifici post debita reuerentiæ munera scripsimus in hęc verba: Ius naturę pręuium pariter animalia cuncta docens contra violentas iniurias licentiam defensionis indulsit, statuens vniuersaliter iure factum, quod quisque (vim iniuriamque propulsans) suam fecerat ad cautelam. Sane cum dudum animosa guerrarum pericula, iniuriosa damnorum discrimina nobis mota fuerunt & illata, quæ toti mundo notoria ex nostra etiam intumatione frequenti Apostolicæ sedi facta, satis pro constanti suppo-

supponitur beatitudini vestræ nota. Nos cor habentes pacificum (nouit Deus) pro vitandis illis & pacificis inducendis, obtulimus nos voluntarie persequenti, reuerenter & humiliter forte, nimis amabiles vias pacis, non sine nostrorum magno iurium interesse, vt neglecta persecutione alia cuiuslibet iuris nostri, tempore illo iusti doloris, quo propter accensam furoris Soldani Babyloniæ rabiem, & crucis hostium aliorum ex causa iurati contra eos passagii, & solenniter publicati in partibus transmarinis peribant, & pereunt Christiani, & crescunt immaniter iniuriæ crucifixi: possemus sicut deberemus & propensius anhelamus intendere causæ crucifixi, quæ negligitur, immo verius imponitur in magnam cuiuslibet Christicolæ regis maxime demerentis infamiam & ignominiæ magnæ notam. Sed nescimus veniat quo peccato, quod de pacificis oblatis humiliter (ex quibus surgere debuit pacis amor) in eo qui nos sola voluntate prosequitur, maioris iracundiæ, maiorisque duritiæ creuit tumor contra nos, tum illum non prouocat (Deo & conscientia nostra teste nobis) aliquod factum nostrum, vel attemptatum per nos aliquid contra eum, imo vident oculi mūdi, publici testes nostri, præfatus persecutor noster (Franciæ regem se nominans) damnosis iniuriis quot & quantis nos & nostra iura vulnerat & defolcat. Ipsius quidem regni Frāciȩ (quod ad nos omni successorio iure legitimo pertinere dinoscitur) est inuasor & illicitus occupator, regnum ipsum (quod debuit nobis vocatis vel defensis legitime debito iuris ordine petere) non veritus occupare, cum vir essemus, & quod persona essemus cuius principaliter interesset, notorie certum esset, & in regno ipso ius nostrum foret tam notorium quam communi iure fundatum supposito, sicut euidentia facti notorii præsupponit, quod celebris recordationis Philippus olim rex Franciæ, pater claræ memoriæ Caroli regis Franciæ immediate defuncti, & serenissimæ dominæ Isabellæ reginȩ Angliæ matris nostræ, fuerit auus noster, cum eidem Carolo tempore mortis suæ, ex descendentibus secum ab eodem Philippo masculus superstes proximior fuerit nullus nobis. Et persona fœminea dicti regni per ius in eodem regno seruatum antiquitus sit non capax, quod ius regni præfati fauorem in via causæ finalis attendens, ne regnum ipsum sub fœminea fragili gubernatione labatur, & propter hoc personam mulieris excludens, non excludi personam masculi, per sic exclusam fœminam descendentis; ne fiat iuribus semper odibilis prorogatio odiorum personæ, videlicet ad personam, sexus ad sexum, causæ ad causam, odii ad fauorem, ne contra legum traditiones communes, fœmineum genus vbi maxime de odio agitur concipiat masculum: ad hoc etiam, per ius memoratum à regno fragilitas muliebris excluditur, vt regno salubrius consulatur & proximior masculus admittendus. Alias admittatur potissime ad ius illud, qui primordialiter à matre sic exclusa non oritur, sed in nepotem propagatum ab auo originaliter deriuatur, alioquin sequeretur & alia iniquitatis absurditas, per prorogationem odibilem supradictam, quod excluderentur collaterales coniunctorum, vt remotior vocaretur, cum ipso iure gentium naturali, fratres & sorores eorumque filii in successione mutua, collateralibus aliis alterius lineæ præferantur, & inde dictum ius pro regum fauore, ac odii fœmineæ inhabilitatis ad regnum, exoritur tam iuris quam descendētium ne per fœmineam masculorum iniuriam occasio nasceretur. Nec est putanda quod memorati iuris intentio sit iniqua, vt matrem & filium natione contraria scilicet damnet. Imo contrario iuris eiusdem iudicio quo mater à successione expellitur, filio gradum matris ingresso successio tunc differtur, similitudine filii, qui gradum parentis deficientis ingreditur, vt ad patris successionem cum patruis etiam admittatur, vt sic merito tristis mater præfato rigore regia hȩreditate nudata, substitutione taliter sibi de filio gaudeat consolata, nec afflictioni afflictionem accumulat, ꝙ sancta consideratio legis horret, sicut videmus etiam vbi onus afflictionis præamabile non intulit lex, sed casus in lege, scilicet quæ consuetudinariam legem damnat, bona concedentem alii naufragorum, qua ratione quod in expresso legali pro vitanda afflictionis adiectione corrigitur, multo fortius in tanto prohibetur, legi igitur regni Franciæ sufficiat, plus quam plenæ matri, nō suo vitio, sed naturæ fato, quȩ fœminam fecit illam radices regias succidisse, quodque mater expresse per legem ipsam exhæredationis propriæ, quasi quoddam naufragium patiatur absque eo quod ex legis prȩfatæ consequenti tacito, omni iure contrario, cum filio exhæredato iterum naufragetur, & sine culpa pœna inueniatur augeri, cum vbi etiam culpa est, debeat emolliri, aliter etiamsi pro eo quod mater ex iure non admitteretur ad regnum, repelli iure filius intelligeretur à regno. Iudæorum regnum contra fidei fundamentum non

peruenisset legitime ad Iesum, qui tamen natus Dei misterio, non virili consortio ex fœmina regali prole Dauidica Maria virgine, ad regnum huius non admissa, nec etiam admittenda, per certam fidei veritatem, Rex verus & legitimus extitit Iudeorum. Absit etiam, quod Iesus filius Dauid regalis successio legalis obseruantiæ, siue nodi fuerit fractura siue solutio, cum legem non venerit soluere, sed implere: hoc autem excellentissimum legitimæ successionis exemplum rationabiliter imponit silentium loquacitati contrarii iuris nostri in regno Franciæ memorato, ne quoad legitimum gradum & ordinem succedendi separemur in constitutione vel interpretatione iuris, quos quoad hoc pacificat idemptitas rationis. Ne dum autem debita nostri vocatio, nostraque defensio (vbi de tanto nostro agebatur præiudicio) est admissa, sed etiam nostri procuratores qui instantiam petierant, vt pro nobis & nostro iure legitime comparerent, non solum fuerunt in iudicio non admissi, sed mortis horribilis comminatione repulsi. Et sic nostrum titulum memoratum (factum duodecim Parium Franciæ) non excusat, qui quoad nos (quibus ætatis tenellæ minoritas tunc fauebat) relictis partibus iudicum, ex hoc functi partibus sunt prædonum. Quorum processum factum in nostrum præiudicium, ipsa iure nostra minor ætas fecit inualidum. Qui quoad maiorem etiam efficax non fuisset, taliter defensione sublata, quæ competit homini ex iure naturæ, quod tolli nequit à principe, nec à iure. Notum etiam communiter est vbique, qualiter in Aquitaniæ nostro ducatu semper inuaserit & colliserit iura nostra, terras nostras inuadens & dissipans, quas capere potuit, aliis nostris terris quas occupauit adiungens, & (ius sibi dicens ad libitũ, Dei timore postposito) sibi tenens. Scoti enim, quos nostræ coronæ subiecerant iura temporum antiquorum, iniqua rebellionis dementia, contra naturalem Dominum calcitrantes, continuati in nostros prædecessores, & nos, læsæ maiestatis criminis rei erant, vt contra nos nihil iniuriæ committerent ad nostras iniurias fœdere adiunxit, in tanto crimine nostræ iniuriæ fouens eos qui iure sanguinis, & natura debuit potius nos iuuare. Cumque pręmissa omnia non implerent de nostris iniuriis votum suum, collectis vndique viribus quicquid potuit, vt nos iræ suæ torrens absorbeat aggregauit, tollere nos de mundo sollicitus, ad illud non intentos, forsitan ex intento facto suo contra nos, nostrum contra se metitus intentum, quod colligere vel metiri nequeunt per alicuius actus nostri iudicium nondum actum. Donum insuper nobis impensum diuini ægre muneris ferens æstimare visus est super iniuriam in Anglię regno nostro nos viuere super terram, & quantum dabat dominus prospere, saltem per omnia pacifice quoad eum, quodque seruiens nobis populus, vel verius cui seruimus, nostris temporibus Dei dono fuerit gloriosus. Hęc autem non statim audita vel cognita nos mouerunt, sed illa sub dissimulatione transiuimus, nulli parcentes oneri vel honori, vt contra nos persecutio sua iniuriaque quiesceret, nostrumque cum eo pacificum tempus esset, donec propinquum nobis vidimus gladium nostrę ac nostrorum neci & exterminio pręparatum: sed nunquid aliquis est qui credat quod auunculus nobis cognitus, princeps tantę potentię etsi (vt pręmittitur) occupatis nobis, fuerit negligendus, qui suę iuribus voluntatis armatus, potentia vndiq; vocata vallatus vt possit liberius pro sua voluntate nos persequi iuratam deserit causam Christi. Quid igitur pro suo iure suaque securitate non licuit regi sui status suique periculum iam videnti, dicat qui nouerit, quid non liceat homini de vitandis iniuriis damnisque certanti, in illis pręsertim quę ad vitæ statusque radices securim ponere probant, leuis ne timor dici poterit aut vanus, qui pro nobis se potuit coniunctorum nobis illustrium fortiumque constantia corda concutere, multo fortius etiam debet nos terrere, quos solos periculorum concepta molimina concernebant. Propter hoc igitur iure naturę dictante, facti tam nostri quam nostrorum iurium, non voluntarii sed necessarii defensores, ac opportunis cautionibus attendentes iuxta rei militaris documenta probata illustrium antiquorum, quod potentię magnę pericula conspirata periculosius expectantur, in laribus illis nuper currentibus ad nostrę lucis & salutis occasum cõsultius venimus, in occursum, ne cõtra nos forte discriminose procederent, sed sui ortus pręfocarentur loco eorũ, freti consilio & auxilio nobis oblato, quos nobis consanguinitas & affinitas cõiungebat, & ad quos similiter spectabat nobiscũ periculis nostræ destructionis occurrere, illaque consiliis & auxiliis pręcauere, ponentes in manu Dei quam in manibus Apostolicæ sedis vestræ vel aliorum bonorum virorum communium, ponere quondam voluimus, iustificatam quantum potuimus causam nostram, vt ipse

rectum

rectum ex alto prospiciens, sententiam iustam ferat, & in sui gladii viribus exequatur. Nec credimus alme pater, quod arbiter quiuis rectus, vel etiam iudex iustus, sic interpretetur aut torqueat nostrum factum, vt quod pro nostrorum tuitione & assecutione iurium in tanto discrimine nostratum fecimus (fieri ad alterius, quam non intendimus, non agimus nec agemus) putet iniuriam vel offensam, immo credimus, & certi sumus, quod facti nostri intentio attendetur. Et quid, vbi, aut propter quid fiat, debita consideratione librabitur, & iusti statera iudicis appendetur. Et sicut sanctio legis docet, nō factum ex dicto, sed dictum pensetur ex facto. Non esset equidem iuris præsumptio, nobilis quod supponit factum ab homine fieri suo iure, non benigna interpretatio vel ciuilis, qualem semper fieri dictat censura legalis, si nostri iuris vsum notorium, nostræque defensionis compendium, dispendium offensionis illicite quis diceret alienæ esse. Cesset igitur quæsumus omnis coniectura in actibus nostris, certisq; locum duntaxat sibi vendicet, non autem in incertis. Deniq; forsitā accusator calumniosus nostræ actionis interpres, quia suscepimus hominē, cōtra quem processisse fertur vel Ecclesia, vel parentis Ecclesiæ vicarius, non dicet, quod fratris vel affinis vicibus fungimur, non quod ad iuris habendum titulum necessarium nobis potentiæ solum vsum asciscimus, vt necessario fulti pręsidio, vbi nunc sumus, nos à congestis in nostri ruinam periculis defendamus, & pro nostrorum iusta iurium assecutione certemus. Non dicet, quod intendimus nos defendere, pro nostro iure certare, non etiam impugnare, vel eius impugnationi fauere, pro cuius vtique certaremus honore, nullius habita respectione periculi, sicut catholicam excellentiam regum decet, cum tamen vt omnis iuris censet intentio, ac cuiuslibet actionis finalis causa, vel ratio principaliter attendenda, & ex notitia voluntatis atque propositi, surgat distincta certaque cognitio operis accusati, solumque gestis hominum realis actio non verbalis conceptio ponderetur. Non dicet, quod facimus de materia ista scutum contra eum, qui nostro minabatur capiti mortis ictum. Quodque fecerimus medici sapientis exemplo, qui materiam morte plenam, currentem ad partes corporis, vbi vita se recipit, diuertere facit ad membra, in quibus materia nequit fore suspecta, quæ ad proximum fuerat interitum præparata. Sic loquitur sancte pater, sic loquitur propter vehementiam, qui in suis insidiis nos inuenire quærebat incautos & penitus imparatos: sed proculdubio cautius fuit nobis iuxta militarem theoricam edocentē, quod more talis guerræ periculum plus euitat, qui eam à terræ suæ limite prosequestrat, contra notorium hostem nostrum pro iure nostro nos congredi, & terris potentum potentib. sociatos, quam in propria persona nostra solos. Non igitur apud vestræ viscera misericordiæ & sanctitatis locum inueniat detrahentium informatio æmula, vel sinistra facta de filio, qui suorum hereditario iure maiorum, in vestra & Apostolicæ sedis gratia & obedientia semper inconcusse persistet. Immo si quæuis de filio taliter facta suggestio pulsauerit beatitudinis forsitan aures, non prius à vestra dignatione sancta credulitas illi detur, quam auditus sit filius qui tangitur, qui confidit, & indesinenter intendit, ante sanctitatis vestræ iudicium omni præsidens creaturæ (quod negare hæresim est probare) iustam dicere, vel iustam facere quamlibet causam suam. Illud demum dicimus ad vestræ intentionis maiorisque deuotionis euidentiam subiungentes, quod si sit aliquis de nobis fœdere naturæ conuinctus, nobisque ad nostram defensionem adiunctus, qui per viam obedientiæ Apostolicæ sedis vestræ non ambulet sicut debet, dare intendimus, quam non parum vtiliter dare posse fidimus operam indefessam, vt omnium dimisso deuio ad viam obedientiæ redeat, omnemque faciat semitam suam rectam. Vnum rursus, quod à multis audiuimus, petita venia cum reuerentia, non tacemus, quod alias inauditum fuit. Quanto consideretur attentius pungit atrocius mentem nostram, videlicet quod aduersarii nostri manus notorie nunc (vt prius) ad nostri tantum laborantis exitium, cum guerram faceret, nemo sibi nec ipse alii nisi nobis de Christi patrimonio sit armatus, quod certe Reges Anglię nostras prædecessores illustres Christi pugiles, fidei athletas, sanctę Romanę iuris Ecclesiæ amantissimos zelatores, eiusque mandatorum deuotissimos seruatores, vt nos etiam nec scimus, nec credimus meruisse. Et licet propter hoc dicatur à pluribus, non à nobis, quod contra nos facta subuentio, quod ad nos actus patris vel matris non extiterit, sed nouercæ: nihilominus tamen constanter asserimus, quod sumus, & perseueranter erimus vestræ sanctitatis, vestræque sedis deuotus & humilis filius, non priuignus. Ex quo non sine ratione speramus,

mus, quod nostra humilitas facta maior & firmior per illud, quod non meruit nocumentum vestræ paternæ charitatis, & gratiæ inuenire debeat exuberantius incrementum, vt quod nobis insontibus intulit, quæ non præcessit asperitas punctionis sequens debeat, & compenset vestræ bonitas vnctionis. Hunc autem nostræ iustitiæ, & contra nos iniuriæ sic multiplicatæ processum præeminentiam vestri sancti culminis intimamus, vt vestra summa sanctaque mensura boni & æqui cuius adeo sibi competit, dare claues, aperire & claudere in terra positas portas cœli, prout exigit plenitudo suæ potestatis, & præcellentia sui fori, quantum fuerit rationis, fauere debeat nostro iuri, parati semper nedum à vestro sancto cunctis præsidente iudicio, immo à quolibet alio de veritate contrarii, si quis eam nouerit humiliter informari. Et qui sponte rationi subiicimur, aliam datam nobis intelligi veritatem cum plena & humili gratitudine complectemur. Quia vero nobis patres circumscripti estis in partem sollicitudinis & consilii dicti domini summi Pontificis condignis meritis euocati, sibique lateraliter ad dandam plebi Christi salutis scientiam assidetis, ista vestræ patere cupimus notitiæ, vt cognita causæ nostræ iustitia, veritati possitis impendere quod debetis, ad quod circumspectionem vestram prouidam, quæ solet sine personarum acceptione iura singulorum æquo libramine ponderare, votiuis precib. excitamus. Et si forsan in facto nostro quicquam appareat cautelæ, exposcentes consilii sanioris à vobis, super hoc cupimus salubriter informari, parati in agendis nostris singulis cedere rationi. Datæ apud Andwerp. 16. die Iulii, anno domini 1339.

Rescripsit ei summus Pontifex in hunc modum.

BENEDICTVS Episcopus seruus seruorum Dei, charissimo in Christo filio Edwardo Regi Angliæ salutem & apostolicam benedictionem. Dudum te fili charissime clara imitari vestigia progenitorum tuorum Regum Anglię, qui erga Deum & sacrosanctam Romanam Ecclesiam, velut peculiares eius alumni & deuoti filii plenitudine deuotionis & fidei claruerunt, suæque splendorem prosapiæ à quauis obfuscatione nubili contagii pręsentarunt, eaque in te prælucere clarius cupientes, ob paternę charitatis & dilectionis affectum, quo te statumque tuum prosequimur, nostras tuę celsitudini literas direxisse meminimus, inter cetera recensentes, qualiter excessus per nobilem virum Ludouicum de Bauaria olim vt asserebatur, discorditer in regem Romanorum electum aduersus Deum, & eandem Romanam ecclesiam ac felicis recordationis Ioannem Papam 22. prędecessorem nostrum per coaceruationem multiplicium & atrocium offensarum nequiter perpetrati tuum pręterire nequibant auditum, quos velut toti mundo notorios, non omnes (cum longa & prolixa nimis eorum narratio extitisset.) Sed ex eis aliquos in eisdem literis prouidimus vt sequitur recitandos. Idem namq; Ludouicus contra processus prædecessoris eiusdem & inhibitiones ipsius de consilio fratrum suorum eiusdem Romanæ Ecclesiæ Cardinalium factos & habitos, diuersas spirituales & temporales pœnas & sententias continentes: intrauit Italiam, & nonnullos hæreticos de hæresi publice & notorie condemnatos in consortium publicæ participationis admisit, & asserens hæreses manifestas, ac fouendo secumq; tenendo hæreticos publice dogmatizantes prædictarum hæresium detestabiles & horrendos horrores, hæretica quoque dogmata scienter, imo potius dementer approbans, & euidentiam approbationis huius, per diuersas literas sigillo suo noto munitas, deduxit, in aliarum discrimen nationum, sibi etiam nomen imperiale postmodum vsurpare, & administrare iura imperii in eadem Italia & Alemannia, contra processus & prohibitiones prædictas detestabili temeritate præsumpsit. Ex his præter pœnas alias, excommunicationis & anathematis sententias incurrendo, & tandem ausus ausibus, & excessus accumulando excessibus se conferre non expauit ad vrbem, vbi in illam nequitię prorupit insaniam, vt meditatus vrbi & orbi vniuersalis schismatis suscitare dispendium, quendam hypocritam diabolicæ præsumptionis virum, nomine Petrum de Corbaria velut abhominationis horrendæ simulacrum in apostolica sede pro Romano Pontifice statuere moliretur. Idque quantum in eo fuit pro vi actum, fuit veneratus vt Papa, consecrationumque immo potius execrationũ diadema imperiale de facto recepit ibidem, vt de multis insanis & aliis processibus quinimo detestandis excessibus per eosdem Ludouicum & Petrum præsumptione perpetratis hæretica taceretur. Propter quæ dictus prædecessor præfatum Ludouicum fore à dominio denuntiauit omni honore & dignitate priuatum, & in eum tantarum hæresium & schismatum maculis irretitum, exercens gladium Apostolicæ potesta-

potestatis cum omnibus qui adhærerent eidem, vel præstarent auxilium, consilium, vel fauorem, seu pro Romano Rege aut Imperatore scienter haberent, tenerent, vel nominarent eundem, non solũ excommunicationis & anathematis, sed etiã alias pœnas & sentẽtias tanquã in fautores hæreticorũ & schismatis promulgauit, & à iure declarauit prolatas, sicut in diuersis processib. per præfatũ prædecessorẽ habitis seriosius continetur, super quibus quidẽ pœnis quantumcunq; per ipsum Ludouicũ promeritis, & in eum iusto Ecclesiæ iudicio promulgatis, si vere pœnitens se humiliasset ad gratiam, benignam reperisset eandem Ecclesiam, quæ ipsum tanquam filium prodigum de longinquo redeuntem, ad suum gremium apertis brachiis recepisset, immolatura pro eo (in vbertate diuinæ laudis) vitulum saginatũ. Rursus adiecimus in literis supradictis, quod quanquã tam prædictorum excessuum contra eorũdem processum (per dictum prædecessorem cõtra dictum Ludouicum exigente iustitia) postmodum habitorum notitiam habuissemus & etiã habemus, vt tamen ipsum à peccatorũ nexibus liberatum de faucibus sempiternæ mortis possemus eripere, postquam fuimus ad apostolatus summi apicem assumpti, diuersos nuntios eius (diuersis vicibus & temporibus ad nos missos) receperamus benigne, ac pro reconciliatione ipsius ꝑ fructũ verę pœnitentiæ promerenda, prolocutiones varias habueramus cũ eis, & tunc pendebat etiam ad proloquendũ vlterius, terminis assignatis, in quo proculdubio per nos non stetit, quo minus vlterius fuerit (super negotio reconciliationis eiusdem) processum. Quare (fili dilectissime) serenitatem tuam requirendam tunc duximus per easdem literas, & rogandam, vt prudenter aduertens, & in scrinium internæ considerationis adducẽs, grauitatẽ pœnarũ, in quas inciderent, & sententiarũ quas incurrerẽt, quantisq; periculis & discriminibus implicarent, qui præfato Ludouico sic notorie & publice, ab omnibus hæresis, & sic odiosi toti Christianitati schismatis condemnato, antequam reconciliationis gratiam eiusdem Ecclesiæ meruisset præcipitare præsumerent, sibique impenderent auxilium, consilium & fauorem, vel sibi tanquam imperatori vel Regi Romanorum reuerentiæ cultum seu titulum regalis vel imperialis nominis assignarent scienter, ac cuiuslibet participationis fœdera contrahendo cum ipso, & exhibitione reuerentiæ & honoris sibi tanquam Regi vel Imperatori, quousque dictus Ludouicus reconciliationis eiusdem ecclesiæ meruisset gratiam obtinere, penitus te retrahere, & totaliter abstinere curares, vt tibi famæ integritas, & illibata tui generis claritas seruarentur, cum autem rumor implacidus & admodum infestus ad nos perduxit hiis diebus, quod tu fili requisitionibus & rogationibus nostris vtique salutaribus, & de fonte prodeuntibus charitatis, non sine detrimento tuæ salutis & famæ, quod dolentes referimus obauditis, non solum cum prædicto Ludouico, nondum eidem reconciliato Ecclesiæ, nec à pœnis & sententiis, quibus (propter præmissa & alia multa grauia cõmissa) per ipsum prædecessorẽ nostrũ implicatus esse noscitur liberato, nec etiam processus sæpefati prædecessoris, per quos (vt præmittitur) aduersus omnes & singulos cuiuscunq; pręeminentiæ, dignitatis, conditionis, vel status, etiamsi pontificali, regali quacunq;, vel alia Ecclesiastica seu mundana dignitate fulgerent, præfato Ludouico adhærentes seu præstantes, directe vel indirecte, publice vel occulte, consilium, auxilium, vel fauorem, vel sibi tanquam imperatori aut Regi Romanorum reuerentiam exhibentes, seu titulum regalis vel imperialis nominis assignantes seu ascribentes graues, spirituales ac temporales pœnæ & sententię infliguntur (nequaquã relaxatis, imo in sui roboris efficacia perdurãtibus) participationes, confœderationes sibiq; adhærere, ac præstare fauorẽ, auxilium & consilium præsumpsisti: imo quod perniciosius (proh dolor) & damnabilius noscitur existere (si veritas relationibus suffragetur) vicariatus officium per totam Alemanniam & Germaniam, ac vniuersas & singulas earum prouincias, siue partes ab eodem Ludouico (sub imperialis nominis titulo, vt asseritur) suscepisti de facto: cum ipse Ludouicus, nec Rex nec Imperator (vt præfertur) sit, cuius prætextu nonnullis prælatis Ecclesiarum, & personis Ecclesiasticis in terris imperii destitutis, ac in nostra & Ecclesiæ memoratæ deuotione ac fidelitate debitis persistentibus, sub pœnis grauibus, per tuas ei literas comminatas mandasse diceris, & districtius iniunxisse, vt ad te tanquam eiusdem Ludouici in Alemannia & Germania, & partibus supradictis vicarium, & audituri sententiarum & iudiciorum ipsius Ludouici, tuorumq; mandatorum rectitudinem, ac præstituri eidẽ Ludouico, vel tibi eius nomine, recognitiones, homagia de terris, bonis & iurib. quæ tenent ab imperio, conuenirent. De te igitur (fili) vt sit tua tuorũq; consiliariorum prudentia, ex ea præsertim non sufficimus admirari. Quod cum tu

(sicut

(sicut audiuimus) pro illorum repetitione iurium (quæ ad te asseris pertinere) non sine grandium personarum periculis, ac expensarum & sumptuum profluuiis peregrinatus sis ad partes Alemanniæ, & multos super hoc feceris apparatus, nunc spretis eiusdem prędecessoris processibus, & deductis damnabiliter in contemptum pœnis & sententiis supradictis, quibus te manifeste (si quæ nobis referuntur, vera sint) non absque horrenda nota, quæ non parum obfuscat tui claritatem generis, quam proculdubio multiplicasti. Et nihilominus quamuis nos te nunquam offenderimus, nec contra te aliquid fecerimus, quanquam & intelleximus falso & fallaciter suggestum tibi per eos, qui te, salutem, & honorem tuum minime diligunt, fuerit: quod nos charissimo in Christo filio nostro Philippo Regi Franciæ illustri, (in auxilium guerræ suæ) ingentem pecuniæ quantitatem, de nostra camera dederamus, quodque institutionem personarum ecclesiasticarum eidem concesseramus in omnibus Ecclesiis regni sui, quæ omnimoda carere veritate noscuntur, talia namque nunquam fuerunt postulata à nobis, nec ea concessissemus quomodolibet, cum quantacunque instantia petita fuissent, nec decimas contra te Regi Francorum concessimus: sed aduersus Teutonicos Ludouico adhærentes, prædictæque ipsius ecclesiæ Romanæ inimicos, qui ad inuasionem Regni Franciæ, se (vt habebat rumor publicus & notorius) disponebant, sicut in concessione decimarum ipsarum continetur expresse. Non fuit nempe nostræ intentionis aduersus te fomentum ministrare discordię, vel eos alicuius subsidii administratione fulcire. Quinimo statum regni tui & etiam regni Franciæ, pacis & concordię prosperitate & vnanimitate potiri, summis desideriis affectantes, ad hoc, serenitati tuæ, & dicto Regi Franciæ per nos sæpe directis literis, & etiam nuntiis (videlicet sanctę Romanę ecclesię Cardinalibus, ad partes illas de latere nostro missis) votis ardentibus laborauimus, & laborare non cessamus, nec cessabimus, vt inter te & Regem eundem, & vtriusque regna, pacis & vnitatis serenitas illucescat. Tu tamen fili charissime, fide (vt videtur) adhibita prędictis falsis suggestionibus & mendosis, te nostrum & eiusdem Romanę ecclesię persecutorem & hostem, inuadere ac occupare honores & iura nostra, ac eiusdem ecclesiæ (ad quos regimen & administratio imperii Romanorum eo vacante, (sicut nunc vacare noscitur) pertinent pleno iure) moliri, molestando prælatos & personas ecclesiasticas in nostra & ipsius Ecclesię deuotione ac fidelitate debitis, vt pręmittitur persistentes, ipsosque ad obedientiam dicti Ludouici de diuersis (vt pręmittitur) hęresibus & schismatibus, aliisq; criminibus sententialiter condemnati, ac iure regio & imperii (si quod ad eum forsan competierat vel competebat) iusto Dei & Ecclesię iudicio priuati, ac prędstationem huius recognitionis & homagii sibi vel tibi eius nomine faciendam attrahere, & inducere coactiuis impulsionibus, & commonitionibus satagendo, vtinam fili (antequam de his tam periculosis & detestandis inuoluas amplius) attente consideres, & matura deliberatione prętuia constituas ante oculos mentis tuę, circuitus periculosos & nodosos laqueos, quibus te (subtilibus ingeniis & fraudibus exquisitis) aliqui de suis potius quam de tuis solliciti negotiis & commodis præmissis inuoluere, tibique onus (quod à se quodammodo reiicere cupiunt) non minus leue, si diligenter circumstantias attenderis, imponere moliti sunt, & non sine periculo tui præcipitii moliuntur. Nec te latere volumus, quod præfatus prædecessor olim per quandam constitutionem ab ipso deditorum fratrum suorum editam consilio, in omnes & singulos (cuiuscunque status, dignitatis, vel conditionis existerent, etiamsi patriarchali vel quauis alia superiori, aut Pontificali, vel regali dignitate fulgerent) qui absque sedis Apostolicæ licentia speciali, vicarii seu cuiuscunque alterius officii nomen in prædicti terris imperii (eo vacante, sicut tunc vacabat, & nunc etiam vacat, vt præmissum est) assumere, vel assumptum vltra terminum duorum mensium præsumerent retinere, seu dimissum reassumere quoquomodo, inobedientes ac non parentes, & intendentes eisdem, excommunicationes & alias graues sententias promulgauit. Nos itaque (qui erga te fili claudere viscera paternæ dilectionis nequiuimus, & cordis dolore tangimur intrinsecus) cum talia percipimus ad te, tuumque honoris statum salutis & famę dispendium machinari, tuam rogamus magnificentiam, requirimus, & in Domino attentius exhortamur, sano paternoque tibi nihilominus consilio suadentes, quatenus ea, quæ præmisimus, & alia, quæ circa illa tibi possunt occurrere, deducens in rectæ deliberationis & discussionis examẽ, ac insuper tenens certius & attendens, quod dictus Ludouicus (vt præmisimus) nec Rex, nec Imperator est, nec aliqua quæ ipse fecerit, vel faciet, quamdiu fuit & erit, dictis processibus ac pœnis & sententiis irritatus

quic-

quicquam valuerunt, vel valent, nec sunt aut fuerunt alicuius auctoritatis, roboris, vel momenti: quodque tibi periculosum est, aut multipliciter formidandum, te bellorum subiicere discriminibus, maxime si omnibus supradictis processibus, pœnis & sententiis (à quibus liberari non posses, nisi duntaxat per sedem Apostolicam, quæ absolutionem earum sibi expresse retinuit) inuolutus, ac Dei & eiusdem Romanæ Ecclesiæ persecutor & hostis effectus, à quibus te misericordiarum dominus protegat & defendat. Consideransque præterea diligenter, quod licet humanum sit peccare, in peccatis tamen perseuerantia diabolica est censenda, quodque à præmissis singulis sic horrendis deuiis ad illa forsan declinaueris serpentina deceptione seductus, antequam inualescant perniciosius, seu in conspectu Dei & hominum fæteant deterius & putrescant, cupimus te resilire penitus, pedesq; tuos ad viam rectam, Deo placitam, ac tuis statui, saluti, honori congruam dirigere, quam vt decreta postponas eorundem Cardinalium, qui te statumque tuum sincere diligunt: super reformatione pacis inter te dictumque Regem mutua, placabili Deo & hominibus amabili acquiescens. Videtur equidẽ, quod etiamsi prædicti vicariatus valeret officium assignari, tamen tuum (qui tam magnus tantusque Rex & Princeps existis, tantoque nomine ac titulo regio existere nosceris insignitus in orbe) non deceret honorem, quod nominareris vicarius alicuius domini temporalis, quanto minus igitur tuam decuit vel decet excellentiam illius vicarium appellari, qui auctoritate nulla (vt sæpe dictum est superius) præeminet. Sed (proh dolor) tantorum existit respersus labe criminum, tantisque grauibus pœnis & sententiis, cum omnibus sibi adhærentibus implicatus, sciturus (fili amantissime) quod si his monitis nostris salutaribus acquieueris, cum effectu (tibi sic impulso, vt caderes) manum benignam porrigemus (quantum cum Deo poterimus) subleuantem: alias autem non poterimus desistere, cum id à nobis exigat officium Apostolicæ seruitutis (quo minus super prædictis prouidere de optimis remediis) procedendo contra te (quod molestum & graue nobis erit admodum) si necesse (quod absit) fuerit, prout exigente iustitia debebit & poterit fieri, procuremus. Dat. apud Auinionem, &c.

Rex Angliæ insignia mutat.

REx Angliæ Brabantiam (vt præmittitur) intrans, fidelitate sibi iurata, relicto domino naturali, in amicitiam suam Flandrenses attraxit, mutatoque sigillo & armis propriis vtriusque regni, Francorum scilicet & Anglorum, arma integra more tum quadripartito sibi appropriauit, Regem Angliæ & Franciæ cum literis se vocauit: misit quoque literas suas patentes sigillo suo signatas locis Flandriæ conterminis, inter cetera continentes, quod Rege Francorum domino Carolo viam vniuersæ carnis ingresso, ipsi tanquam vero ac propinquiori heredi, germanæ sororis dicti Caroli sine liberis decedentis filio, regnum Franciæ hereditarie fuerat deuolutum. Insuper quod dominus Philippus de Valesio filius auunculi dicti Regis Caroli, in longinquiori gradu persistens, dummodo minor ætas ipsum Edwardum fouebat, contra dominium & iustitiam regnum Franciæ memoratum per potentiam occupauit, & iniuste detinere non desistit. Ipse quoque Edwardus (grandi mediante deliberatione) regni sæpedicti regimen assumpserat & nomen. Sed quia Rex Francorum superiorem in temporibus non recognoscit, nec etiam processus, neque iudicium in præsentiarum iniuste regnum occupantem amouere valerent: idcirco nulli mirandum foret, si in manu armatorum valida regnum intraret: sed veraciter gentium mortalitatem neque depopulationem se quærere asserebat. Verumetiam de sua speciali concessit, quod omnes de dicto Francorum regno cuiuscunque forent status aut conditionis, qui ipsum verum dominum recognoscerent, bona sua omnia in pace possiderent. Literas quoq; talia continentes, in portis Ecclesiarum Rex affigi fecit. Rex Angliȩ cum militia sua vna cum duce Brabantiæ, comite Gerlensi, Gillers, ac multis nobilibus, in mense Octobris cum exercitu maximo Franciam intrauit, & ferme (vt dicebatur) mille villas combussit igni, & damna non modica in bladis, bestiis, & aliis, in pagis Cameracensi & Vermundinẽsi intulit. Quibus auditis, rex Franciæ innumerabili quasi exercitu congregato, vsque sanctum Quintinum peruenit. Misit quoque Constabularius exercitus Francorum (iussu Regis) literas Anglorum Regi, inter cetera continentes, quod si Rex Angliæ locum arboribus, fossatis, & aquis, nequaquã munitum præeligeret certo die, Rex Franciæ cum illo bellum committeret. Illud idem Rex Bohemiæ, & dux Lotharingiæ literis sigillis suis roboratis affirmarunt. Adueniente autem certaminis die, Regeq; Angliæ ad bellum in campo cum

Rex missis literis per Flandriam ius suũ in Francia denuntiat.

Rex Angliæ Franciam populatur.

Francus Anglũ ad prœlium lacessit.

Francus territus recedit.

cum ſuis parato, Rex Franciæ ad vnum milliare & amplius (vt dicebatur) cum exercitu perſiſtens, neſcio quo infortunio, metu, ſiue terrore ductus (mille equis ſubito & repentino regreſſu in palude quadam, & eo amplius collapſis) in Franciam remeauit, quo comperto, Rex Angliæ in Brabantiam regreſſus eſt. Cito poſt hæc Papa Regi Angliæ ſcripſit in hunc modum:

BENEDICTVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, chariſſimo in Chriſto filio, Edwardo Regi Angliç illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Dum diligenter attendimus, & profundis cogitationibus meditamur, quanta ſummi & æterni Regis fuerit benignitas, & miſericordiſſimę affluentia pietatis, quod pridem tuis (chariſſime fili) & chariſſimi in Chriſto filii noſtri illuſtris Francię Regis, eiuſque collegiatorum ordinatis aciebus, & multũ ex propinquo ad confligendum terribiliter, & animoſe diſpoſitis hinc & inde ſecuta non extiterunt pericula, quæ tantus fragor armorum & armatorum impetus minabatur, eidem laudum exoluimus pręconia, cum & hoc ad donum Dei maximum & grande operatum miſericorditer à clementia diuinę prudentię, qui in ſui diſpoſitione non fallitur miraculum reputetur. Et quidem colligi poteſt etiam apertius, quod, altiſſimo qui bella conterit, & gentibus ea volentibus per prophetam, diſſipationis exterminium comminatur, tantum ſanguinis redemptorum pretioſo cruore dominico fuſum, quantum ſi conflictum ſibi dediſſent acies pręfactę tunc temporis in totius Chriſtianitatis damnum & opprobrium, ac animarum multarum periculum, non placebat. Regalis quoque circumſpectio poteſt etiam aduertere quantum & cum Rex pręfactus indignationum haberetis formam diuinam, ſi plures de eis, quos ipſe à periculis animarum & corporum eripuit, ſic benigne iterum ſimili ſubiicere diſcrimini curaretis, timendum eſſet, proculdubio vt à Deo attenderetur, & pręſertim vehementius contra illum, qui huius diſcrimini daret ampliorem operam, & ira Dei, vt tanta ſtrages tantaq; confuſio ſequeretur, quod tota concuteretur Chriſtianitas, & reformatio pacis & concordiæ, non ſolum difficile, ſed impoſſibile, quod non ſinat miſerator & miſericors dominus contingere, redderetur. Et inſuper nec minus conſiderandum videtur, quantum occaſione guerrarum pręſentium, multis & variis modis, vt fertur, regii ſubditi non modicum ſunt exhauſti pecuniis & aliis bonis ſuis, & etiam ſi continuatione talium onerum, quod abſit, amplius grauarentur. Quodque bellorum euentus eſt dubius, & multum, vbi Dei timetur indignatio, formidandus. Ideoque regiam magnificentiam rogamus in domino attentius, & hortamur, nihilominus per Dei miſericordiam obſecrantes, quatenus præmiſſa, & alia, quæ poſſunt occurrere circumſpectioni Regis in hac parte reuoluens infra clauſtrum regii pectoris, & deducens in exactę deliberationis examen, ad reformandam pacem cum Rege præfato, & treugas ineundas, vt tuis dilectiſſime fili, tuorumque obuiaretur periculis: & Deo, qui pacem dirigit, & in viris pacificis delectatur, magis placeas, teque acceptiorem eidem efficias, totum corrobores regnum, & inclines dilectorum filiorum noſtrorum Petri tituli, ſanctę Praxedis presbyteri, & Bertrandi, ſanctæ Mariæ in Aquiro diaconi Cardinalium Apoſtolicæ ſedis, nuntiorum zelatorum vtique regii honoris & commodi, quos dudum ad partes illas propterea de conſilio fratrum noſtrorum deſtinauimus, monitis & ſalutaribus circa hoc perſuaſionibus effectualiter nihilominus acquieſcens. Sane cum præterea quæ præmiſſa ſunt, & quia huiuſmodi & aliis innumeris periculis ex guerris prædictis imminentib. obuiari ſalubriter poſſimus, & vt inter te fili amantiſſime, dictumq; regem, nexu propinquo ſanguinis & affinitatis coniunctum pacis plenitudo, & mutuæ charitatis dilectio vigeant, pacis reformationem huius feruentibus deſideriis peroptamus, ſi forſan per eoſdem Cardinales ad pacem illam attingi non poſſit in illis partibus, tuque perchariſſime fili, Rex prædictus vos ad mutuã habilitantes concordiam, Deo placabilem, hominibus amabilem, Chriſtianitati vtilem, ac vtriq; veſtrum multipliciter optimam, conſentire volueratis, vt & nos ad pacem ipſam reformandam, tanquam tractatores amicabiles propria perſona intendamus, & initis aliquibus inuicem treugis vel conceſſis ſufferentiis ab inuaſionibus & commotionibus bellicis vſque ad tempus optimum, infra quod tractatus pacis inchoari, continuari, & ſi miſericordiarum dominus dederit, ad finem poſſit deduci felicé, & votiuos nuntios mandatis ſuffultos idoneis ad vos propterea deſtinando. Nos licet arduis & importabilibus agitemur continue ſupra vires, paratos ob deſiderium pacis prædictæ, nos offerimus, quantum commode cum honeſtate fieri poterit, prætermiſſis efficaciter ſuper

refor-

reformatione huius pro quiete, vtilitate, ac honore vtriusque partis interponere, sicut præmisimus, prout ex alto nobis ministrabitur sollicitudinis nostræ partes, super quibus matura deliberatione præuia rescribat nobis, quæsumus regalis magnificentiæ suæ beneplacitum voluntatis. Rescripsit autem summo Pontifici Rex Angliæ in hæc verba:

REVERENTER & deuote recepimus sanctitatis vestræ literas ab vltimo nobis missas, per quas pacem reformandam, vel treugas ineundas, cum domino Philippo de Valesio nobis vestra benignitas persuasit, clementer adiiciens vos velle ad ipsam reformandam in persona propria, tanquam tractator amicabilis intendere, si nos & prædictus Philippus ad hoc voluerimus consentire. Nos quidem sanctam affectionem vestram, de filiorum quiete sollicitam in domino contemplantes, de salubri persuasione vestra oblatione tanta tamque pia grates & gratias vobis humiliter exsoluimus quas valemus, & sub firma dilectione rectitudinisq; vestræ fiducia sanis vestris cupimus inhærere consiliis, nosque sanctis vestris beneplacitis specialiter conformare, sed in publicam notitiam iam deuenit, qualiter idem Philippus regnum nostrum Franciæ, ad nos per mortem celebris memoriæ domini Caroli, vltimi Regis Franciæ, auunculi nostri legitime deuolutum, sibi contra iustitiã vsurpauit. Et eo non contentus, terras nostras in ducatu Aquitaniæ sibi attraxit iuxta vires: Insulas nostras in mari, & etiam regnum Angliæ nostrum inuadens hostiliter cum nauigio, quod sub colore sancti passagii transmarini parare se finxerat, deformat, cum iurauerat in causam Christi. Scotos etiam in nostri rebellionem concitauit machinans omnino nos deprimere, vt sic dictum regnum nostrum Franciæ, & alias terras nostras hereditarias iuxta insatiabile suum dominandi desiderium liberius possit retinere. Cui sicut alias sanctitati vestræ scripsisse nos meminimus, plures obtulimus amabiles vias pacis, volentes ab eo pacem redimere, cum nõ modico nostrorũ iurium detrimento, sed ipse per tractatus varios diu protrahens sub incerto, & magnis sumptibus nos exponens, vt nostrum exhauriret ærarium, & sic nos ad nostrorum recuperationem iurium efficeret impotentes, finaliter aliquid nobis facere non curauit, sed semper in nos grassando persecutio sua creuit, propter quod impellente necessitate, ad partes venimus transmarinas, ad induendum nostrorum amicorum potentiam, pro reformandis illatis & propulsandis inferendis per eum nobis iniuriis, & iuribus nostris hereditariis obtinendis, pro certo negligere non intendimus, sed ea vbi aliam viam congruam poterimus, prosequemur pro iuribus Deo duce. Et licet coram reuerendis patribus Petro tituli Sanctæ Praxedis presbytero, & Bertrando, sanctæ Mariæ in Aquiro diacono Cardinalibus, & sanctitatis vestræ nuntiis, qui circa pacis negotium laudabiliter & sollicite laborarunt, petitum sit nomine nostro dictũ regnum Franciæ, quod ad nos pertinere noscitur omnium iure: nosque præfatis Cardinalibus sub certis viis pacis, velle nostrum bona fide fecerimus aperire, offerentes semper ad omnem viam pacis rationabilem, nos paratos pro certo tum de voluntate partis aduersæ, nec per dictos Cardinales, nec per alios huc vsque scire quiuimus, quod idem dictus Philippus, quicquam nobis facere voluerit, vel offerre. Et reuera si nobis oblationem etiam mediocrem tunc fecisset, ad vitanda guerrarum discrimina & expensarum profluuia, super ea responsionem rationabilem fecissemus, sed iam non videmus, quid per viam pacis vlterius cum honore nostro facere valeamus, si tamen adhuc placet præfato domino Philippo nobis offerre rationabilem viam aliquam, vel etiam vestra consideratio prouida, seu dicti domini Cardinales huius viam congruam (cui prædictus Philippus consentire voluerit) nobis fecerint aperiri, statim (cum de illa constiterit) deliberationem habere volumus super ea, ac talem in omni celeritate facere responsionem, quæ sanctitati vestræ (& cunctis consideratam) rectam, & ordinatam habentibus rationem videri debeat rationabilis & accepta. Et si forsitan in supradicta via nostrorum amicorum & fidelium, foret requirendus & obtinendus assensus circa illum obtinendum, poneremus omnem diligentiam, quam possemus, ita quod per nos non stabit, quin concordia bona fiat, si pars altera velit condescendere rationi. Supplicamus igitur vestræ clementiæ toto corde, quatenus vestras iustitiam & intentionem in veritate fundatas, velitis, si placet, debite ponderare, nosque, vos & sancta Romana Ecclesia in omnium deuotionis plenitudine & solidæ dilectionis & fauoris gratia incidenter confouere, de nobis vt de filio deuotissimo sentientes. Nam testis est nobis conscientiarum dominus Deus, quod honores & libertates Ecclesiasticas extollere cupimus & tueri. Et si Deus nobis

proſperari conceſſerit, ad ipſius bella inimicos fieri peragenda deuotis & humilibus affectibus aſpiramus. Conſeruet, &c.

Natale celebrat apud Rokesburg. Southamptō per Francos incenſa.

Parliamentum.

Monachorū bona confiſcata.

Cometa.

Decima conceſſa Regi à clero. Annalis cōcluſio.

Anno gratię milleſimo treceteſimo triceſimo ſeptimo, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu tertii vndecimus, tenuit rex natale apud Rokeſburgh. Hoc anno villa de Southampton per galeas Regis Francię, fere totaliter eſt combuſta, quo anno orta eſt grandis diſcordia inter Reges Anglię & Francię, eo quod Rex Franciæ multas terras & oppida in Waſconia improbe vſurpauerat. Qua de cauſa Rex Anglię plures oblationes humiles Regi Francię fecerat, ſi ſaltem ſic poſſit recuperare terras ſuas, ſed cum nihil proficeret, collectis vndecunque pecuniis mare tranſire diſpoſuit. Nempe in parliamento apud Notingham exegit quintumdecimum denarium de communi plebe, decimumque de burgis. In hoc parliamento ordinatum eſt, vt omnes lanifici Flandriæ aliarumque terrarum (volentes inhabitare Angliam) pacifice aduenirent. Reuera per tres annos elapſos, vt dictum fuerat, paſſagium de lanis ceſſabat, vt citius Flandrenſium ſuperbiā Rex deuinceret, qui plus ſaccos quam Anglicos venerabantur. Eodem anno propter inſtantem guerram inter regna, Rex Anglię confiſcari fecit bona Longobardorum & Cluniacenſium monachorum, & Ciſtercenſium, per totum regnum. Circa Calendas Auguſti, id eſt, per quindenam pręcedentem, & quindenam ſequentem, cometa apparuit, pręſignans fortaſſis durum bellum futurum inter regna, quę partim radios emittebat circa orientem, & partim verſus Auſtrum. Hoc anno conceſſa fuit Regi decima Eccleſię Anglicanę per tres annos ſequentes. Tranſit annus iſte fruges & fructus faciens copioſe: Anglis, Francis & Scotis ſumptuoſus, diſpendioſus & odibilis propter guerras motas.

Natale apud Rokesburgh.

Cardinales de pace in Angliam miſſi, in Franciæ partes inclinant.

Anno gratię milleſimo treceteſimo triceſimo octauo, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu tertii duodecimus, tenuit idem Rex natale apud Rokeſburgh. Hoc anno cum compertum fuiſſet, Cardinales (qui pro pace venerant reformanda inter Reges Anglię & Francię) plus fauere Regi Francię quam Regi Angliæ, vt patebat in ſermone vnius Cardinalis ad clerum habito, ſurrexit Archiepiſcopus Cantuarienſis, & pręd icauit publice aſſertiones Cardinalis fore vanas. Et poſt modicum temporis manifeſte dicebatur per totam Angliam, quod rex Anglię habuit ius in regnum Franciæ, quod proſequi intendebat.

Walterus Many Flandros fortiter deuicit.

Parliamentum apud Bury.

Dux Bauariæ regem Angliæ humaniter ſuſcipit.

Rex Angliæ nemini ſubeſt.

Eodem anno Dominus Walterus Many ductor nauigii Regis Anglię verſus terram Hannonię, cum applicuiſſet ad quandam Inſulam, vocatam Ageneys, pro aqua recenti haurienda, & ſui fuiſſent diſperſi per Inſulam, mox Inſulani dederunt inſultum ſuper eos, cum fratre Comitis Flandrię, qui fuit dux eorum, vbi poſt multa diſcrimina hoſtium, virtute ſagittariorum ſuperati ſunt, ita quod dictus frater Comitis Flandriæ reddidit ſe Waltero, & populus vniuerſus. Qui quidem frater Comitis ductus eſt in Angliam, & regiæ traditus voluntati. Quidam verò de Inſulanis, cum ad quandam Eccleſiam confugiſſent, à Wallicis, qui cum noſtris profecti fuerant, circa tria millia cum Eccleſia conflagrati ſunt. Poſt feſtum Pentecoſtes habuit Rex conſilium apud Bury de transfretando vltra mare, & ſubſidio ſibi conferendo: & in illis partibus vſque ad ſuum tranſitum morabatur, vbi Wallici multa damna fecerunt per illam moram, qui noxii ſunt vbique. Interea cum nuntiatum fuiſſet Duci Bauariæ, qui ſe appellauit Imperatorem, quod Rex Angliæ aduenisſet, accerſiri eum iuſſit, & circa Calendas Auguſti occurrit ſibi iuxta Coloniam, vbi cum maximo apparatu & gloria ſe inuicem ſalutarunt. Quidam autem ferebant, quod Bauarus indigne ferebat, quod rex Angliæ non ſe ſubmiſit ad oſcula pedum ſuorum. Cui reſponſum fuit, quod Rex Angliæ Rex erat inunctus, & habet vitam & membrum in poteſtate ſua, & idcirco non debet ſe ſubmittere tantum, ſicut Rex alius non inunctus.

Rex Angliæ & Franciæ inſignia cum ſuis coniungit.

Regi naſcitur filius Lionellus.

Poſt mutuam collocutionem & priſtinæ cōfœderationis renouationem, dictus Bauarus, qui ſe dicit Imperatorem, conſtituit Regem Angliæ vicarium ſuū, & rediit ad loca ſua. Rex vero Brabantiam eſt regreſſus, vbi per annum iugiter moram traxit, maximam partem exercitus & familiæ ſuæ propriæ remiſit in Angliam vna cum Wallenſibus, qui in omni loco erant importabiles & nociui. Rex autem Angliæ per hanc moram in Brabantia, conſilio Brabantinorum & Flandrenſium arma Franciæ ſuis armis immiſcuit, & boreales partes Franciæ vſque ad Tornatum incendit & vaſtauit. Eo tempore natus eſt regi filius tertius apud Andwerp, & vocatus eſt Lionellus, in vigilia ſancti Andreæ. Hic poſtea comes fuit Vltoniæ, & tandem Dux Cla-

rentiæ est creatus. Hoc anno Cardinales prædicti de Anglia sunt egressi. Eodem anno à quinto Calendarum Decembris vsque quartum idus Februarii gelu maximum durauit in Anglia, & niues nullæ: quo anno prodigium apparuit in hac terra, salices nempe in mense Ianuario flores protulerunt rosis in quantitate & colore persimiles, quanquam eo anno fuisset hyems tanta, quanta non fuerat per transactos retro viginti annos. Interpretetur qui poterit signi prodigium, cuius relator esse delegi potius quam expositor. Hoc anno Rex Edwardus se Regem Franciæ & Angliæ constituit appellari. Transit annus iste frugifer satis & fructifer, temperatus æstate, hyeme vero gelidus supra modum: Francis inuisus, dispendiosus, sollicitus: Anglis honorificus: Scotis in vtrunque.

Prodigium. *Rex Angliæ primum Angliæ & Franciæ Rex appellatus.* *Annalis cõclusio.*

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo nono, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii tertius decimus, tenuit idem Rex natale in Brabantia apud Andwerp, cum Regina Philippa & multis proceribus illarum partium & exercitu Anglicano. Circa festũ Purificationis Rex Edwardus rediuit in Angliam, vxorem tamen suam apud Andwerp in Brabantia dimisit cum liberis, quasi in sui redditus assecurationem, peruenitque ad turrim Londinarum subito nocte media, & non inuenit in eodem nisi pueros suos, & tres seruientes. Cuius constabularius erat tunc Matthæus de la Beche. Rex igitur offensus, accersiri fecit Maiorem Londinarum, quem mox direxit pro Cancellario, & thesaurario domino de la Wake, Iohanne de S. Paulo, Michaele Wath, Philippo Thorp, Henrico de Stratford, Iohanne de Sconore Iustitiario de banco, & hos omnes p̄ter Cancellariũ & thesaurariũ, arestauit, & imprisonauit. Et ex post in diuersis regni partibus fecit arestari Iohannem de Pulteney, Wilhelmum de la Pool, Wilhelmum Schishull, Richardum Willoughby, Iohannem de Schardelow, & Thomam de Ferrariis, qui omnes diuersis custodiis missi sunt, sed cito post dominus de la Wake honorifice deliberatus est. Eodem anno factum est parliamentum apud Westmonast. in quo concessa sunt Regi, nonũ vellus, nonus agnus, nona garba, per biennium, ab omnibus, qui per baroniam tenerent, & ad parliamentum venire tenerentur, & prælati religiosi, ac ceteri de clero (vt præmittitur) soluentes decimam Regi antea concessam, soluere minime arctarentur illa vice. Insuper illi qui ad parliamentum venire non consueuerunt prælati, scilicet religiosi, & ceteri de clero solum decimas antea Regi concessas soluere tenerentur. Pro hac autem concessione remisit dominus Rex, & condonauit omnia catalla, felonum & fugitiuorum euasiones incarceratorum, fines, exitus, & forisfactiones & amerciamenta murdrorum, & omnia alia delicta infra forestas facta, adiudicata vel adiudicanda, releuia, scutagia vsq; ad passagium suum versus Brabantiam, videlicet 16. diem Iulii, anno regni sui duodecimo. Et insuper auxilia faciendi filium suum militem, & filiam suam maritandi pro toto tempore suo. Insuper cõdonauit & remisit omnimoda debita computata, id est, arreragia firmariorum, & compotum quocunq; modo sibi debitũ de tempore progenitorum suorum, quam tempore suo vsq; ad annum regni sui decimum. Insuper concessit, quod debita terminata in scaccario ante tempus suum, & in tempore suo de debitis antiquis ante tempus suum debitis essent cõdonata, remissa, & adnihilata in perpetuum. Ita tamen, quod terminamenta facta de debitis sibi debitis & suo tempore ortis starent in robore suo. Confirmauit etiam magnam chartam de foresta, & aliqua alia. Eodem tempore Dux Austriæ requisiuit à Rege Angliæ eius filiam suo filio desponsandam, mittens sibi litteram, cuius stili principium tale fuit. Excellenti & magnifico Principi domino Edwardo Regi Angliæ illustri, sincero & amico suo charissimo: Octo Dei gratia Dux Austriæ, Stiriæ, & Carynthiæ, dominus Carmolæ, Marchiæ, ac Portusaonis, Comes in Hapeburgh, & in Chibugh, necnon Landagrauius Absacię, cum sincerę dilectionis affectu votiuorũ successum & continuum incrementum, &c. Per idem tempus ciuitas Burdegaliæ fuit obsessa per militiam Regis Francię. Ciues vero tanquam inualidi ad resistendum, cautelose finxerunt se velle reddere dictis Francis, & apertis ianuis intromiserunt multos de Gallicis, & arma Regis Francię in turribus erexerunt. Quod videntes tam qui intus erant, quam de foris, deposuerunt arma sua, ciuitatem captam & eis redditam æstimantes. Dominus Oliuerus de Ingham, miles nobilis & custos dictæ ciuitatis & terræ, subito cum magna manu irruit super eos inermes, & cum ciuium adiutorio magnam eorum multitudinem interemit, vnde Rex Angliæ promisit eis auxilium affuturum in proximo tam per terram quam per mare, ita scribens. Gaudere debetis, quia per magnanimitatem vestram & constantiam, comparastis vobis nomẽ per sęcula gloriosum, quod semper extol-

Natale apud Andvverp. *Rex in Angliam redijt.* *Parliamentum.* *Subsidium.* *Decima.* *Relaxationes à rege concessa.* *Arreragia remissa.* *Dux Austriæ petit filiam regis Angliæ in vxorẽ filio suo.* *Stratagema.*

extollere laboretis, & sic vos remunerare curabimus, quod exemplo retributionis vestræ reddentur alii promptiores ad exponendum pro nobis se & sua, &c. Sub eodem tempore Comes Sarum Wilhelmus de Monte acuto, & Comes Southfolchiæ, Rob. de Vfford, post Regis Angliæ recessum in transmarinis moram continuantes, inconsulte conuolarunt ad arma, vt cum Flandrensiũ adiutorio inimicos contererent regis sui, & post multas peractas victorias nimis de semetipsis præsumentes, ad vrbem Lisse vocatam accesserunt, vt eam ab oppressione Gallicorum liberarent, vbi Francorum nimia multitudine occurrente, dum neuter vellet cedere, captus est vterque, & ad Regem Franciæ in ramis palmarum Parisius destinatus. Qui quamuis lætus effectus esset de ipsorum præsentia, eos tamen arcte carcerari custodi commendauit.

Comites Sarum & Southfolchia capti.

Regi natus filius.

Hoc anno natus est domino Regi Angliæ quartus filius apud Caudanum, & vocatus est Iohannes, qui postea factus est Comes Richmundię, & tandem Dux Lancastriæ est effectus. Transit annus iste opulentissime frugifer, & abundanter fructifer apud Anglos, nam tanta fuit rerum copia, & æris inopia, quod quarterium frumenti Londoniis duobus solidis vendebatur, & ad dimidiam marcam bos pinguis. Fuit autem annus iste Anglis honorificus: Francis decorosus: Scotis sub quiete decursus.

Annalis cõclusio.

Rex tenet natale Londini.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii, quartus decimus, tenuit idem Rex natale Londoniis cum familia multa nimis. Hoc anno cum Rex Edwardus firmiter proposuisset in animo iterum transfretare, circa festum sanctæ Trinitatis suscepit noua à Comite de Gillers de conspiratione Francorum & Normannorum contra eum, qui iam cum ducentis nauibus & multis galeis, necnon viginti quinque millibus electorum pugnatorum portum de Scluys occupauerant, parati ad eum capiendum, & Philippo Regi Franciæ, iuxta tenorem iuramenti, quod sibi præstiterant, viuum vel mortuum præsentandum. Rex vero ne suo proposito frustraretur, licet ipse iam ducentas naues adunasset, & multam valentem militiam, misit tamen dominum Walterum de Burghwash, Episcopũ Lincolniẽsem ad australes partes regni, & ipsemet Gernemutham accessit personaliter, pro maiori parte nauium, & militiæ numero congregando. Deinde in vigilia sancti Iohannis Baptistæ ingressus est mare versus Flandriam profecturus, & aura sibi (Immo Deo) fauente cæpit prospere nauigare. Et cum peruenisset iuxta maritima Flandriæ, classem Francorum copiose instructam obuiam mox habebat. Qua de causa per totum diem illum cum suis deliberans: in crastino superueniente in eius auxilium nobili milite Roberto de Morleya, cum boreali classe Angliæ, commissum est bellum nauale cruentissimum, quale circa oras Angliæ, Francię siue Flandrię nusquam visum fuit, vbi fauore diuino Franci & Normanni acriter sagittati, per Anglos sunt gloriose deuicti. Qui partim cæsi, partim sponte submersi, partim capti sunt, nauibus eorum (exceptis paucis, quæ aufugerant) totaliter occupatis. Franci vtique & Normanni cum vidissent suos ita copiose cadentes à sagitta volante in die illo, & vbertim sterni ab ense, & securi furente, elegerunt potius in mari semetipsos mergere, quam tam horribilibus ictibus subiacere. Ceciderunt igitur ibi in ore gladii, vel securis, sagittæ volantis & saltus præcipitis, triginta millia hominum armatorum, vnde expost cum nullus auderet referre belli pręsentis exitum Regi Franciæ, affamiliares quendam stultum eiusdem Regis subornauerunt, vt per eius verba quodammodo Rex intelligeret quod factum fuit. Nempe dictus fatuus in Regis præsentia constitutus, cæpit vehementer vituperare vecordiam Anglicorum, & huiusmodi materia multiplicitare verba. Rex autem ignorans, quid sibi vellent verba morionis, interrogat, quare dicit Anglicos tam vecordes. Cui ille: Quia (inquit) timidi sunt, & in mare saltare non sunt ausi, vt fecerunt nostri Normanni & Gallici generosi, per quod verbum illico Rex suos intellexit fore deuictos, & Anglicos fore victores. Ceperunt autem Anglici in dicto conflictu ducentas naues, in quarum vna quadraginta corpora Normannorum repererunt, ceteris eorum nauibus in fugam conuersis. Eodem anno cum Papa vidisset Regem Angliæ in suis actibus prosperari, Flandriam supposuit interdicto, quia domino capitali relicto auxilium præstiterant Regi nostro. Quam sententiam parui pendentes Flandrenses, responderunt, quod quamuis Philippo de Valeys (eo quod se Regẽ esse prætendebat) homagiũ fecerant, tamẽ non Regi, cum ipse coronã iniuste detineret, & regni dominationẽ indebite vendicaret. Hoc anno peperit regina Philippa (postquam in An-

Victoria de Francis insignis.

in Angliam est reuersa) filiam in turri Londoniarum (vocatam Blanchiam) quæ inter lactandum defuncta apud Westmonaster. est sepulta. Eodem anno mensibus Iulii, Augusti, & Septembris, Rex Angliæ Edwardus, cum sua militia Franciam intrauit, villas non paucas incendio deformauit, blada vastauit, prædas egit, ciuitatem Tornacensem victualibus & armatis optime munitam obsedit. Rex autem Franciæ collecto exercitu quasi innumerabili, & nostris temporibus inaudito, iuxta Tornacum ad tria milliaria aqua profunda vtrumque exercitum secernente, loco (vt ferebatur) paludibus circumsepto, castrametatus est, sed tandem mediante præcipue Comitissa Hannonię, adiectis conditionibus nonnullis, captiuisq; interim partis vtriusque libere dimissis, vsq; ad festum Iohannis Baptistæ initæ sunt treugæ. Quibus elapsis paceq; inter Reges nondum reformata, ad carceres captiui redirent, vel redemptiones soluerent prætaxatas, sicque Comites duo Sarum & Southfolchiæ, qui dudum cum paucis villæ, quæ Insula dicitur, minus prouide appropinquantes, à loci incolis conclusi fuerant & capti, Parisiusq; diu in carcere detenti, initis treugis libere dimissi, Angliā intrarunt. Ferebant enim nonnulli pecuniæ inopiam Regem plurimum coarctasse: si enim thesaurum habuisset, treugis nunquam consensisset. Posuerat quoque in regno suo custodes & ministros auaritiæ suæ (vt videbatur) consulentes, profectibusque propriis inhiantes, salutem honoremque regium parum curantes, Regem quasi pecunia destitutum dimiserunt & egenum. Re enim vera si gesta Regum à monarcha primo Anglorum reuoluissent, accurateque considerassent præteritorum, filium 28. annorum talem insulam produxisse minime reperissent. Ante Tornaci obsidionem miserat Rex Angliæ Francorum Regi literas, ipsum nullatenus Regem, sed Philippum de Valesio nominando, inter cetera talia continentes, quod quia per nuntios suos plures vias rationabiles ei pro iure suo in regno Francorum hereditateque debita recuperandis siue possidendis, hactenus ab ipso contra Deum & iustitiam detentis ac occupatis obtulisset, nec ei rationem, neque iustitiam, vt videbatur, facere decreuisset, idem Rex Anglię per medium Flandrię, sicut dominus superior transierat, collectaque secum terræ eiusdem fortium potentia, versus ipsum se attraxerat in iure suo, finem Deo placabilem affectans facere breuiorem. Et quia causa inter ipsos duos fuerat mota, pro oppressione populi, vastatione ac strage euitandis etiam ipsorum, bellum faceret singulare. Et si via forte ista sibi contingeret non placere, ex parte vtraq; centum cum Rege suo fortiores ac validiores conuenirent, bellumq; committerent. Quod si ista Philippus prædictus acceptare non curaret, infra decem dies iuxta ciuitatem Tornacensem cum vniuerso exercitu suo bellum daret. Et quid prædictorum eligere deliberaret, ei per literas suas remitteret sine mora.

Regina Angliæ Philippa peperit filiam vocatam Blanchiam.

Rescripsit Rex Franciæ in hunc modum: Philippus Dei gratia Rex Francorum, Edwardo Regi Anglorum. Literas vestras curię nostræ Phil. de Valesio missas, aliquas petitiones dicto Philippo factas continentes perspeximus. Et quia literæ prædictæ nec petitiones, sicut illarum tenore euidenter apparet, nobis missæ nequaquam fuerant, nec factæ, vobis nullatenus respondemus. Sed quia per prædictas literas & aliter intelleximus, quod Regnum nostrum Franciæ in manu armatorum valida intrastis, damna non modica nobis, regno nostro ac populo, voluntate ductus non ratione, ea quę homo ligeus domino suo facere non tenetur, minime considerando intulistis. Intrastis siquidem dudum homagium nostrum ligium, nos (sicut ratio exigi t) regem Franciæ recognoscens, obedientiamq; qualem ligio domino suo quis promittere tenetur, sicut literis vestris patentibus magno sigillo vestro signatis, quas penes nos habemus, & etiam vos habere debetis, liquet manifeste, promisisti. Nostra vero existit intentio, cum aptum nobis decreuerimus ad honorem nostrum, regni nostri populique commodum, vos de regno nostro eiicere ac effugare. Et ad hoc quoq; complendum perficiendumq; firmam spem, à quo nobis data est potentia, habemus in Christo. Per vestram quippe guerram voluntarie irrationabiliterque motam, secundum passagium vltramarinum retardatur, non modica Christianorum copia morti est adducta, seruitium diuinum minoratum, sanctaq; ecclesia minus æstimatur. Quod vero asseritis, vos Flandrensium animos siue auxilia possidere, æstimamus certe, quod ipsi patriæque tota communitas erga consanguineum nostrum Comitem Flandriæ dominum suum, nosq; superiorem dominum taliter se habebunt, quod honorem suum fidelitatemque seruare non omittent: & quod huc vsque commissum esse dinoscitur, per malum eorum consilium, qui commune commodum siue vtilitatem non considerant, sed proprium, perpetratum est.

Eodem anno mensibus Iulii, Augusti & Septembris Rex Angliæ assistentibus sibi duce Brabantiæ Comite Hannoniæ, ciuitatibusq; & villis de Bruges, Gaunt & Ipres, boreales partes Franciæ iterum est ingressus,& ciuitatem Tornacēsem obsidione vallauit. Interim Comes Hannoniȩ,& dominus Walterus Manny, & Reginaldus de Cobham plusquam trecentas villas magnas & paruas, prædis & spoliis, hominibusque armorum plusquam mille peremptis igne deuastauerunt. Rex Francorum interea cum magno exercitu se tenuit à remotis, resistere non est ausus, sed pluribus sui exercitus fame & siti mortuis, per duos Cardinales treugas dari petiit in Ecclesia de Espletelyn, die lunæ, vicesimo quinto die mensis Septembris, anno domini proximo supradicto. Rex autem Angliæ ob defectum pecuniæ, quam sui segnes procuratores in Anglia misissent, & non miserunt, obsidione dimissa treugas concessit, & sic vterq; Rex ad propria remeauit.

Rex Edwardus Angliam intrauit, ministros suos, videlicet cancellarium, thesaurarium, & alios amouit non clericos, imo seculares ad placitum suum substituit, nonnulla (vt in sequentibus patebit) fautorum ductus consilio inchoauit, vnde & Iohannes Cantuar. Archiepiscopus ei litteram scripsit in hunc modum:

Charissime domine, dominationi vestræ scire placeat, quod res excellentissima, quæ Reges & Principes debito optimoq; detinet statu, sapiens est consilium. Et ideo dicit sapiens, vbi multi cōsiliarii, videlicet boni, ibi saluatio. Scribitur enim libro Regum, quod Salomon Regum sapientissimus, seniores, sapientioresq; terræ suæ asciuit, quorum prouido consilio, sensuque proprio totam terram Israel in pace obtinuit, & quiete, omnesque Reges sibi conterminos voluntati suæ tributarios habuit & subiectos. Illo viam vniuersæ carnis ingresso, regnauit filius suus Roboam, qui prætermisso seniorum (qui cum patre steterant) consilio, iuuenibus sibi placere volentibus adhæsit, vnde & terram Israel præter duodecimam partem sibi à domino reseruatam iuste amisit. Multiq; Reges Israel terrarum insuper aliarum malo ducti consilio ad magnas inopias deuenere. Et ne vobis domine displiceat recolitis quidem, quod per iniquum consilium dudum domini vestri Regis patris vestri, quem Deus absoluere dignetur, contra legem terræ, magnamque chartam maiores terræ, aliosque cepit, morti adiudicauit, diripuit bona, nonnullosque redemptionibus grauissimis vexauit, Et quid sibi illa de causa acciderit, vobis manifestum est. Post eius vero tempus, per consiliarios vobis adhærentes fere corda populi terræ amisistis, à quibus (vt sibi placuit) vos eripuit Iesus Christus. Post hæc autem, per bonam circumspectionem, discretionemque prælatorum, magnatum, ac terræ sapientum, negotia vestra taliter sunt deducta, vt integre corda populi vestri possidetis, & ita clerici sicut & laici magis quam alicui progenitorum vestrorum manus porrexerunt adiutrices. Sicque sano mediante consilio, populi vestri suffragio, gratia nec non vobis à Deo collocata, de inimicis vestris Scotiæ & Franciæ gloriose triumphastis, inter Christianos princeps nobilior estis reputati. Sed in præsentiarum, per iniquū quorundā terræ vestræ consilium, aliorumque (qui magis commodum proprium siue vtilitatem, quam honorem vestrum, populiue salutem affectare noscuntur) clericos & alios terræ vestræ capi facitis, processus contra leges terræ, quas per sacramentum in coronatione vestra factum custodire tenemini, peragitis indebitos, necnon contra chartam magnam contra quam venire præsumentes per prælatos Angliæ, bullamque papalem quam penes vos habere dinoscimur, sunt excommunicati. Quæ quidem in animæ vestræ non modicum periculum, status honorisq; detrimentum (proh dolor) acta sunt. Et quanquam iidem qui rectores terræ, magis etiam quam statui illorum congruit, se faciunt, & consiliarios, intelligere nos conantur, quod ea quæ in præsenti peragitis, populo vestro complacebunt, certissime tamen asserimus, modo nullatenus inchoato, & hoc reperietis. Dubitamus enim non modicum, quod si modum prosecuti fueritis iam inceptum, corda gentis vestræ, necnon auxilia, bonum ac rectum amittetis, & querelam taliter citra mare contra vos cōcitabitis, quod guerram vestram perficiendi nequaquam vires possidebitis, nec potestatem, inimicis vestris occasionem insurgendi contra vos dabitis, & destruendi, bonamque famam vestram ac terram (quod Deus auertat) amittendi. Quare (Domine) ob honoris vestri terræque saluationem, querelam vestram necnon confouendam, magnates terræ ac sapientes coadunare, & vt negotia vestra felicem sortiantur effectum seniorum ac magnatum secundum capere assensum, quorum sine auxilio consilioque terram vestram regere, nec etiam querelam potestis perficere, velitis operari. Et quia aliqui vobis collaterales adulan-

tes siue

tes siue fauentes, proditionem vobis & falsitatem imponere non formidant, eos excommunicatos fore denunciamus. Et sicut pater vester spiritualis pro talibus eos tenere velitis exoramus. Ob quorundam insuper vobis ministrantium inertiam iniqua etiam nostri absentia sine famulatu, villam Tornacensem alios necnon honores quamplurimos amisisse nos asserunt & imponunt, velitis si placeat, prælatos, magnates, terræque nobiles, vbi cum prælatis secure conuenire poterimus, loco competenti congregare, & in quorum manibus ab initio guerræ vestræ, lanæ, denarii, & alia quæque vsque in hodiernum diem vobis concessa deuenerunt, qualiterque ministrata fuerint, per quorumque defectum Tornacensis ciuitas non subacta, sed taliter extiterat dimissa, diligenter inquirere, & velut dominus æquus & iustus secundum leges terræ, prout demerita exigerint culpabiles castigare. Et quantum nos attinet, iudicio parium nostrorum, vt sancta ecclesia statuet, ordine nostro alias (sicut sæpe scripsimus) semper saluis, in omnibus nos submittere parati sumus. De nobis itaque nec aliis terræ vestræ legalibus ac probis, priusquam veritas cognoscatur, nisi bonum credere, vel etiam cuiusque dictis fidem adhibere velitis. Si enim gentes sine responso (veritate neagnita) puniantur, de bonis & malis, reis & insontibus vnum iudicium foret & idem, inimicos siquidem vestros Galliæ & Scotiæ adeo fortes attentius matureque considerare curetis. Si enim prælati, magnates, ac totius terræ sapientes, die nocteque sine diuisione aliqua seu discrepatione, vna voluntate forent congrua & assensu, negotia vestra supra modum ardua discrete ac circumspecte ordinando, guerram vestram iam inceptam, honorem vestrum, terręque saluationem conseruando, satis modicum foret & exile. Nec vobis displiceat (domine reuerende) quod veritatem vobis simpliciter sic mittimus & grosse. Affectio siquidem magna quam erga vos habuimus, & semper Deo auctore habebimus, honoris vestri ac terræ conseruatio, & quanquam indigni, Primas tamen totius Angliæ existimus, & pater vester spiritualis, excitare vos dinoscitur, pericula animæ vestræ ac status detrimentum dicere, mandare, ac præmunire cum effectu. Spiritus sanctus Domine corpus & animam saluet & custodiat, gratiamque bonum consilium habendi & sanum, ac credendi, victoriam necnon inimicorum vobis concedere dignetur. Dat. Cantuar. primo die Ianuarii. Rescripsit etiam idem Archiepiscopus Cancellario Angliæ in hæc verba.

Iohannes permissione diuina Cantuarien. Archiepiscopus, totius Angliæ Primas, & sedis Apostolicæ Legatus, domino Roberto Bouser Cancellario Angliæ, libertates sanctæ Ecclesiæ & terræ leges illibatas conseruandi voluntatem. Dicit enim sapiens, quod veritas præcognita & præuisa, ac præmissa pericula non modica euadere facit post futura. Ideo vos intelligere volumus, quod decimæ sanctæ Ecclesiæ per vnum annum per clerum nostræ Cantuar. prouinciæ domino nostro regi vltimo concessæ circa festum sancti Iohannis Baptistæ proximo futurum, certis terminis cum aliis decimis à retro existentibus persoluendæ, sub certis concessæ fuerant conditionibus, certisque articulis à domino nostro rege dicto clero concessis, & per chartam suam confirmatis. Et insuper, quod dictus clerus nulla alia portione seu contributione domino regi faciendis, vel etiam concedendis illa vice foret onerandus. Post hæc quoque, in parliamento apud Westmonast. quadragesima proxime elapsa congregato, concessa sunt Regi nonum vellus, nonus agnus, nona garba, certis tamen modis, conditionibus adiectis, videlic. q; nulli prælati, vel etiam aliquis de Clero prædicto, ad huius nonæ portionis contributionem aliquatenus tenerentur, nisi tantum illi qui per baroniam tenerent, & ad parliamentum tenerentur venire. Quodq; ad solutionem decimæ, (vt præmittitur) concessæ, pręlati & cæteri de clero nonam portionem pręfdictam soluentes, nullatenus forent astricti, sed quidam nostræ prouinciæ dictæ nonæ portionis collectores, à pręlatis & cæteris de Clero, qui decimam antedictam soluunt, & per baroniam de rege nihil tenent, nec ad parliamentum venire astricti sunt, nonam (vt pręmittitur) concessam, leuare, & per districtiones varias nituntur exigere. Insuper, & ab his qui ad solutionem huius nonę astringuntur, contra Deum & iustitiam, ac concessionem sępedictam, viros ecclesiasticos onerando, decimam exigunt memoratam. Quare vos hortamur in domino, & requirimus, quatenus personas religiosas & ecclesiasticas nisi secundum formam & concessionem antedictas onerari vel vexari nullatenus permittatis, nec etiam consilium seu assensum in dictę chartæ pręiudicium, seu priuilegiorum ac libertatum ecclesiasticarum subuersionem pręb eatis quoquomodo: si vero breue, commissio pręceptumue aliud

contra formam magnæ chartæ, priuilegia, ac libertates antedictas, à cancellaria huc vsque fuerint transmissa infra decem dies post harum receptionem literarum, sicut tenemini, reuocari & annullari faciatis. Voluntas reuera domini regis chartam præfatam, priuilegia, ac libertates ecclesiasticas, (vt certi sumus) fouere existit, & conseruare. Nec est siquidem voluntatis eius, nec esse debet, quod clerus vltra cōcessionem suam spontaneam, à quoquam oneratus sit, vel grauatus: hoc enim in prędiudicium sanctę Ecclesiæ (quod tollerare non possumus) non modicum vergeret & grauamen, si vero prędicta reuocare (vt prę mittitur) nequaquam curaueritis nec annullare, remedium quale sancta Ecclesia permittere poterit apponere non omittemus. Et quid in pręmissis feceritis, velut filius spiritualis, fidelis, & Deo acceptus post tempus supra dictum infra octo dies per literas vestras vos certificare curetis. Spiritus sanctus sicut iusticias suas sibi seruaueritis illibatas, corpus vestrum & animam saluare dignetur & custodire. Datæ Cantuariæ 28. die mensis Ianuarii anno vt supra consecrationis nostræ 7.

Misit quoque Archiepiscopus regi ac consilio suo schedulam siue bullam in hunc modum continentem.

Domino nostro regi, consilioque suo, ac omnibus & singulis dicti consilii sui personis monstramus nos I. permissione diuina Cantuarien. Archiepiscopus, totius Anglię Primas, & sedis Apostolicę Legatus, quod cum omnes clericos capientes, in carcerem inuite mittentes siue detinentes, ac eos quocunque voluerint ire non permittentes, illos vt publice ac notorie pro talibus reputatos scientes, & vt clericos se habentes, qui crimina non confessi, nec de criminibus conuicti nec indictati, nec etiam notorie in criminibus sunt deprehensi à canone latę sententię existunt innodati: Illamque sententiam in ecclesia Cantuar. publicamus, & per omnes fratres nostros suffraganeos prouincię nostrę Cantuarię fecimus publicari. Post cuius siquidem sententię denunciationem siue publicationem (vt pręmittitur) factam capti sunt, & in castellis diuersis & locis Anglię in carceres missi ac inuite detenti, Iohannes de sancto Paulo, Michael de Wath, Robertus de Chickwell, Iohannes de Thorp, & Henricus Stretford, in pręiudicium Dei, & ecclesię sanctę, contra leges ac clericorum priuilegia omnium, necnon illorum animarum in periculum, qui talia commiserunt, consilium dederunt & assensum. Quare dominum nostrum regem, qui libertates sanctę ecclesię, prout in actibus suis dominus Deus temporibus elapsis fœliciter monstrauerit, clarumque fecerit & iura ac priuilegia semper conseruare curauit illibata exoramus, quatenus dictorum clericorum & singulorum contra chartam magnam, leges terrę & consuetudines detentorum, exceptionem à carcere siue deliberationem dominationi suę pręcipere valeat indilate. Rogamus insuper & obsecramus in domino omnes consiliarios qui talia committendi consilium regi dare pręsumpserunt, deliberationi detentorum nullatenus obuiare. Dissimulare enim non valemus, quin ea quæ nobis incumbunt, faciamus in hac parte. Item quod personæ laici, hominesque liberi, contra magnam chartam, leges ac terræ consuetudines capti, adhucque in carcere detenti, eiiciantur, prędictaque alia, ac secundum formam in bulla Innocentii quarti contentam, per quam omnes contra chartam magnam venire pręsumentes seu illam violantes, sententiam excommunicationis incurrunt, dominus rex reformare placeat ac emendare. Item quod non solum ministri sui diuersęque conditionis officiales terram peragrantes, domos, grangias, & alia loca Archiepiscoporum, episcoporum, religiosorum aliorum, necnon virorum ecclesiasticorum intrant, siue custodum firmariorum voluntate, bona pro libito capiunt, inuiteque asportant, immo pręmissa fieri præcipientes actaque suo nomine rata habentes & grata, sæpe facta sententia sunt innodati. Dominus rex dignetur remedium apponere oportunum, dissimulare enim non possumus quin contra tales (prout pastoralis officii cura exegerit) & per fratres nostros & suffraganeos, quod nobis, & eis incumbit exequamur. Nostræ tamen intentionis non existit, dominum nostrum regem, dominam reginam, aut liberos eorundem, dictis sententiis inuolui seu comprehendi, quatenus de iure poterunt excusari.

Misit quoq; idem Archiepiscopus, Episcopo Londini literas in hunc modum.

Iohannes permissione diuina Cantuar. Archiepiscopus, totius Angliæ Primas, & Apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri, &c. Sacrosancta ecclesia quæ debet libera esse, variis exactionibus indebite, & angariis infestis opprimitur, his diebus, cuius bona (ad quæ laica manus non debet extendi) pro libito diripiuntur in prędam. Clerus

rus

rus quoque noſtræ Cantuar. prouinciæ vexatur iniuſte, ac probroſo contemptu nequiter conculcatur, iuſtitia (quę principaliter elucere deceret, & quę regibus dat regnare, ac populo quietem pręparat oportunam) debito cultu non colitur, ſed ad iniurias & oppreſſiones iniquas multorum fręnum laxatur impune. Nos oppreſſorum gemitibus paterno compacientes affectu, ac conſiderantes attente, quod ad Apoſtolicam dignitatem nos ideo diuina clementia ſublimauit, non vt dies noſtros in quiete & delitiarum affluentia duceremus, ſed vt ex iniuncto nobis adminiſtrationis officio, noſtrorum prędeceſſorum exemplis ſalubriter inſtructi, pro domo domini aſcendentibus ex aduerſo nos murum inexpugnabilem pręparemus, vt errantes ad viam veritatis inſpirante domino reducamus, quaſdam excommunicationum ſententias à ſanctis patribus & prędeceſſoribus noſtris in ſubſcriptis caſibus aduerſus delinquentes hactenus promulgatas, per denunciationes publicas in locis eminentibus faciendas per nos & cæteros confratres, ac ſuffraganeos noſtros, palam duximus omnibus intimare, ne ignorantiæ affectatæ nebula ſe valeant, qui nequam ſunt, aliqualiter excuſare prętextu veritatis vecorditer occultatæ, & vt decet minime publicatæ, ſed vt ſinguli melius ſibi caueant de futuro. Noſtrę tamen intentionis non exiſtit, dominum noſtrum regem Angliæ illuſtrem, dominam reginam aut liberos eorundem dictis ſententiis, vel aliqua earum inuolui, ſeu ſub denunciatione huius comprehendi, quatenus de iure excuſari poterunt in hac parte.

Mandantes, &c. quatenus, &c. Dat. &c. Tenor vero huius articulorum talis eſt. In Dei nomine amen. Nos I. permiſſione diuina, &c. Omnes & ſingulos qui eccleſias ſuo iure priuare, vel per malitiam infringere ſeu perturbare prę ſumunt libertates & liberas conſuetudines earundem, & illos præcipue qui antiquas libertates aut liberas conſuetudines noſtræ Cantuar. eccleſiæ violauerint, ſeu in aliquo diminuerint, vel contra priuilegia eidem indulta ſcienter venerint, aut contra ea fecerint, necnon & illos qui pacem & tranquillitatem regis, aut regni Angliæ nequiter & iniurioſe perturbare prę ſumunt, ſeu ad hoc dederint conſilium, auxilium vel fauorem, maioris excommunicationis ſententiam, ſicut ſunt à ſanctis patribus, innodatos & excommunicatos fuiſſe & eſſe denunciamus, & à limitibus ſanctæ matris eccleſię ſequeſtramus, authoritate Dei Patris omnipotentis, beatiſſimę Marię virginis matris ſuæ, beati Thomę martyris glorioſi, ſanctorumq; omnium publice & ſolenniter in his ſcriptis. Item cum magna charta Henrici quondam regis Anglię, ſit conceſſum ac etiam ordinatum, quod nullus liber homo regni Anglię capiatur vel impriſonetur, aut diſſeiſeatur de libero tenemento ſuo, vel libertatibus aut liberis conſuetudinibus ſuis, ſeu vthlagaretur, aut exulet, aut aliquo alio modo deſtruatur, quodque ſuper liberum hominem huiuſmodi lex non ibit, nec mittet niſi per legale iudicium parium ſuorum, vel per legem terræ Anglicanæ, & quod rex nulli negabit, nulli vendet vel differret rectum vel iuſtitiam. Quodque ciuitas Londini habeat omnes antiquas libertates & liberas cõſuetudines ſuas, alięque nõnullæ libertates & liberæ conſuetudines in dicta charta regno Anglię ad laudẽ & gloriam, eccleſiæ catholicæ pacem, & regni quietem prouide ſunt conceſſæ, & ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis dicti regni excommunicati, anathematizati, & à liminibus ſanctę Matris Eccleſiæ fuerunt ſequeſtrati. Qui poſt conceſſionem dictæ Chartæ libertates & liberas conſuetudines in ipſa & in charta de Foreſta contentas & conceſſas eccleſię Anglicanæ quacunque arte vel ingenio violauerint & infregerint, diminuerint, ſeu mutauerint, clam vel palam, facto, verbo vel conſilio, contra illas vel illarum aliquam in quocunque articulo temere veniendo. Quamplures nihilominus præmiſſorum non ignari, contra dictas chartas, libertates, & liberas conſuetudines in chartis huius conceſſas venire temere iam conantur, & eas infringere plurimum ſunt moliti. Nos ipſorum auſus nephandos opprimere cupientes, & velatam ignorantiam & captatam fugare, ad omnium notitiam deducentes pręmiſſa, monemus in genere omnes & ſingulos qui contra pręmiſſa fecerunt in aliquo quouiſmodo contra dictas chartas, vel earum alteram, ſtatuta ædiderint, vel ædita ſeruauerint, conſuetudines introduxerunt vel ſeruauerint introductas, ſcriptores etiam ſtatutorum nec non conſiliarios & executores, & qui ſecundum ea pręſumpſerint iudicare, quod debite ſe corrigant, & ordinariorum arbitrio plene ſatisfaciant de commiſſis infra 15. dies, à tempore monitionis noſtrę continue numerandos, quos non parentes, ex tunc indictam maioris excommunicationis ſententiam, per Innocentium Papam quartum ex certa ſcientia confirmatam denunciamus publice & ſolenniter incidiſſe. Item omnes

omnes & singulos qui de domibus, maneriis, grangis, aut locis aliis ad Archiepiscopos, Episcopos, vel alias personas Ecclesiasticas pertinentibus, quicquam præter voluntatem dominorum, vel eorum qui sunt huius rei custodes deputati abstrahere, capere, consumere vel contrectare presumpserint, capi, consumi, vel contrectari fecerint, vel huius abstractionem, captionem, consumptionem, aut contractionem sub nomine, vel à familiaribus suis factam ratam habuerint, ecclesiasticę libertatis & immunitatis violatores existere, & excommunicationis maioris sententiam dictam cõtra violatores libertatum ecclesiæ in concilio Oxon. latam, ipso facto incurrere denunciamus, publice & solenniter in his scriptis. Item, quia temporis malitia clericos laicis tradit infestos, adeo quod ipsos capiunt & detinent inuitos, aut quo voluerint abire libere non permittunt: nos omnes & singulos clericos & laicos nostræ Cantuariæ prouinciæ subditos, qui scientes esse clericos, & publice ac notorie pro clericis habitos & reputatos, & etiam se gerentes de crimine non confessos, non conuictos, nec etiam indictatos, in custodia vel carcere ponunt, & detinent, aut inuitos temerarie in casu, à iure vel de consuetudine regni Angliæ nõ permisso in cleri opprobrium, & iniuriam manifestam, maioris excommunicationis sententia à canone lata in hac parte denunciamus publice & solenniter inuolutos. Item, cum omnes & singuli qui in nostra Cantuar. prouincia alicui vel aliquibus crimen falso ex odii fomite maliciose imponunt, cum super crimine hic imposito apud bonos & graues prius non fuerant infamati, cuius impositionis occasione quouismodo grauentur maioris excommunicationis sententia in concilio Oxoniæ contra diffamatores huius à sanctis patribus rite lata sint, & fuerint innodati, ac delinquentes scienter in Archiepiscopos, aut eos patres spirituales, Christi legatos, ecclesiæ columnas, ex dignitate offensarum culpam grauiorem committant, nos ea authoritate qua fungimur, omnes & singulos qui in nostra Prouincia Cantuar. Archiepiscopo vel Episcopo, vel alii cuicunque crimen proditionis seu aliud quodcunque falso nequiter & malitiose, hactenus imponere, ac publice præsumpserint, vel in futurum imponent contra constitutionem prædictam, dicta maioris excommunicationis sententia in præfato consilio prouide lata, denunciamus publice innodatos, & à sanctæ matris Ecclesiæ liminibus sequestratos.

Misit insuper Archiepiscopus antedictus literam istam pręcedentem ad omnes confratres & suffraganeos suos, vt & ipsi etiam in suis diœcesibus & locis singulis sententias (vt præmittitur) publice promulgarent: mandatumque suum executioni demandarent. Auditis itaque literis Archiepiscopi, & singulis intellectis, aliis insuper nonnullis ab Anglicis regiis (vt putabatur) Archiepiscopo impositis, Rex Edwardus misit Episcopo Londoniensi literam, vt subsequitur continentem.

Edwardus Dei gratia. &c. Venerabili in Christo patri R. eadem gratia Episcopo Londoniensi salutem. Veteribus probatis historiis, & ex hiis quæ quotidie geruntur, clarius elucescit, quomodo multi probitatem principum & honorem qui in eos collatus est, in superbiam abutentes, nituntur interdum malitiæ suę commentis regum laudabilia studia deprauare. Et vt manifestius quod dicimus cunctis fidelibus nostris innotescat, à nostra & eorum memoria non credimus excidisse, quod nos dudum in annis adolescentiæ ad regni solium exaltati, in eiusdem suscepto regimine, sanis consiliis dirigi cupientes, quia Iohannem tunc Winton. nunc vero Cantuar. Archiepiscopum fidelitatis & discretionis virtute credebamus aliis præeminere, eiusque consilio super his quæ animæ nostræ saluti expediunt, & regni nostri augmentum & conseruationem respiciunt, spiritualiter & temporaliter vsi sumus, & in tantam familiaritatem est à nobis susceptus, ac illam in se humanitatem expertus, vt pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus post regem secundus. Cumq; postmodum regnum Franciæ ad nos iure successorio fuisset deuolutum, & à domino Philippo de Valesio de facto notorie occupatum, idem Archiepiscopus nobis oportuna instantia persuasit cum principibus Alemanniæ, contradictum Philippum fœdus inire, & guerrarum dispendiis exponere nos & nostra, promittens & affirmans, quod expensas ad hoc necessarias, de terrarum nostrarum prouentibus & aliunde quæsitis subsidiis abundanter faceret ministrari, adiiciens insuper, quod solummodo de personis ad bella doctis & strenuis solliciti essemus. Quia ipse pecuniam necessariam pro nostris necessitatibus, & eorum stipendiis efficaciter procuraret: vnde nos mari transito, manum ad ardua misimus, & circa bellicosos apparatus immensas, vt oportuit, expensas fecimus, & confœderatis nobis, in maximis pecuniarum summis nos obligauimus, de promis-

promisso nobis auxilio (vt pręmittitur) confidentes. Sed heu quantum in illusoris baculo arundineo, cum iuxta sententiam propheticam, si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius & perforabit, eam fiduciam posuimus, & subtracto nobis, (vtinam non fraudulenter sperato) subsidio, necessitate compulsi, sub vsuris grauissimis, quasi importabilia contraximus onera debitorum, & sic retardata expeditione vlteriori, coacti sumus ab inchoatis magnanimiter hostium aggressibus ea vice desistere, & in Angliam remeare, vbi expositis pręfato Archiepiscopo nostris ærumnis multiplicibus & infortuniis memoratis, conuocatoque super hoc Parliamento, pręlati, proceres, cęterique fideles eiusdem regni nostri, nonæ partis garbarum, agnorum & vellerum suorum, præter decimam nobis à clero concessam, tale nobis dedere subsidium, quod si fideliter collectum fuisset congruo tempore & obtentum, ad expeditionem dictę guerræ, debitorum solutionem, & inimicorum confusionem non modicum, nobis pręstitisset, & forte (secundum multorum opinionem) verisimiliter suffecisset. Idem Archiepiscopus ad dicti subsidii collectionem, & aliorum nobis necessariorum subministrationem iterum promisit efficaciter interponere partes suas, vnde nos eius promissionibus inhęrentes, resumptis viribus nauigio ad hoc cōgregato, versus Flandriam nauigantes, commisso graui pręlio nautico cum hostibus, qui in nostram & totius gentis nostræ Anglorum prauissime coniurauerant, misericordissima eius clementia, qui ventis & mari imperat, non nostris meritis, obtinuimus de tantorum hostium multitudine numerosa victoriam & triumphum. Quo pacto cum pręgrandi exercitu, pro iurium nostrorum recuperatione exinde progredientes, castrametati sumus prope ciuitatem fortissimam Tornacensem, in cuius obsidione aliquandiu iugiter occupati, & continuatis expensis & laboribus fatigati, prętolantes in silentio, promissum nobis adiutorium sperabamus in dies ministerio dicti Archiepiscopi in tot & in tantis nostris necessitatibus releuari. Tandem spe cōcepta frustrati, licet per plures nuncios & diuersas literas plene significauerimus pręfato Archiepiscopo & aliis consiliariis nostris sibi adhęrentibus nostras indigentias, & pericula varia quibus expositi fuerimus propter defectum promissi subsidii memorati, vtilitatem insuper & honorem quos ex succursu pecuniæ conspeximus nos posse faciliter obtinere, nullum tamen ab eis emolumentum recipere potuimus, quia sua non nostra negotia curantes, & commoda propria procurantes, friuolis excusationibus & fucatis verborum phaleris, suam desidiam, ne dicamus fraudem vel malitiam, palliabant, similes illusoribus qui (vt ait Isaias) deridendo ludificant, dicentes, manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi: vnde (proh dolor) factum est, vt dum triumphandi super inimicos nostros arrideret nobis gloriosissime spes propinqua, præualente penuria cogeremur inuiti treugis initis consentire, cum verecunda nostræ expeditionis retardatione, & exultatione non modica æmulorum. Reuersis nobis Flandriam, cum essemus pecunia vacui & æris alieni mole pressi, nec superesset quicquam in nostris aut nostrorum marsupiis, vnde possemus nostris necessitatibus consulere, & debita stipendia nostro obsequio militantibus erogare, compulsi sumus vsurarum voragine nos submergere, & humeros supponere cumulatis generibus debitorum. Tandem conuenerunt ad nos amici fideles, peregrinationis nostræ comites & tribulationis nostræ participes, cum quibus tractatum habuimus diligentem super optatis remediis, quibus à tanta infortuniorum tempestate possemus commodius respirare. Visum est omnibus præfatæ retardationis euentum tristabilem & egestatis nostræ incommoda multiplicia, culpa vel desidia, ne dicamus malitia pręfati Archiepiscopi, de cuius discretione tota regni nostri negotia constituimus, accidisse, & vehementer mirantes ac cōtra nos murmurantes. Super hoc quod dictorum Archiepiscopi & officialium insolentiam regia mansuetudo tanto tempore relinquere voluit incorrectam sua publica potestate, quod nisi super hiis faceremus congruum remedium celeriter adhiberi, oporteret eos de nostris obsequiis se subtrahere, & ab inito fœdere retroire, & hoc vtique in regni nostri subuersionem, & nostram perpetuam ignominiam, & nationis Anglicanæ sempiternum opprobrium redundare, quod auertat temporibus nostris clementissimi patris benignitas, in cuius soliditate fixa immobiliter anchora spei nostræ, vnde nos ad disciplinam & correctionem nostrorum officialium mentis aciem dirigētes, quosdam ex eis quos ex causis pluribus de mala administratione, iustitiæ subuersione, ac subditorū nostrorum oppressione, acceptorum munerū corruptione, ac aliis offensis grauibus suspectos habuimus, à suis fecimus officiis (prout

nobis

nobis licuit) amoueri, alios quoque inferioris gradus in pręmissis culpabiles sub custodia tuta detineri, ne si liberatione solita potirentur, supplantaretur eorum astutia iustitiæ executio, & deluderetur callide inquisitio veritatis. Quam cum ex dicti Archiepiscopi animi latebris eo certius & plenius elicere crederemus, quo nihil eorum ad informationem in hac parte conferre poterant, ipsum verisimiliter latere debuerat cui totius reipublicæ nostræ administrationem & summam rerum gerendarum à multo tempore duximus committendam; sibique per fidelem nostrum Nicholaum de Cantilupo, ad hoc specialiter destinatum, mandauimus, quod ad nostram pręsentiam, quia personali eius colloquio perfrui volebamus, Londoniam venire maturius non tardaret. Ipse vero semper tumidus in prosperis, & timidus in aduersis, trepidans timore vbi non erat timor, sibi periculum per aliquos nobis assistentes intemptatum & comminatum, si ab ecclesia Cantua. recederet, imminere minus veraciter allegauit, quia hoc (teste Deo & pura conscientia) nunquã in mentem nostram cecidit, nec alicuius nobis assistentis (vt credimus) tetigit cogitatum. Et quanquam clero & populo regni nostri malignitatis suæ merito se reddidit odiosum, nos autem qui cunctos ad nostram præsentiam accedere, præcipue nostris ad hoc literis vel nunciis conuocatis, plena volumus securitate gaudere, ad conuincendam eius malitiam, dilectum & fidelem nostrum Radulphum de Stafford, hospitii nostri Senescallum ad ipsum destinauimus, vt ei securum conductum offerret & faceret, regias super hoc nihilominus literas patentes, sigillo regio consignatas ei fecimus præsentari, iterato mandantes, quod ad nos personaliter accederet, inchoatam solicitudinem nostram informaturus super regni negotiis, quæ longo tempore gesserat, vt præfertur. Ipse vero precum & mandatorum nostrorum lenitate contempta, vultu & animo indignato respondit, quod se nostris conspectibus, seu colloquiis nequaquam conferret nisi in pleno parliamento nostro, quod in his diebus ex causis rationabilibus nullatenus expedit conuocari. Sicque idem Archiepiscopus, quem regalis benignitas beneficiis & honoribus magnificis ampliauit, & in suæ familiaritatis sacrarium & vnanimitatem amicitiæ, & vinculum fœderis accersiuit, super quem sicut patrem charissimum totus noster spiritus & animus requieuit, quin etiam dum eius voluntatibus per omnia acquieuimus, sophisticæ dilectionis faciem fuco mendacis beneuolentiæ palliatam, more patris amabilis nobis prætendere consueuit, subito in vitricum onerosum & grauem crudeliter est conuersus, & beneficiis acceptis ingratus tumoris arrogantia beneficum persequitur, & illam nobis retributionem, (iuxta vulgare prouerbium) Mus in pera, serpens in gremio, ignis in sinu, suis consueuerat hospitibus exhibere. Nam licet nobis ad regale fastigium iure hæreditario diuina cooperante gratia sublimitatis detestabile semper sit & fuerit, abuti potentiæ magnitudine, qui summis desideriis affectamus clementia & lenitate cum moderamine iustitiæ gubernare subiectos, vt optata cunctis mortalibus pace fruamur: ipse tamen nostram innocentiam, ac consiliariorum & officialium nostrorum regalem iustitiam prosequentium, fidelitatem & diligentiam conuiciis lacerat, publice prædicando, & suis literis patentibus in diuersis partibus publicare mandando, quod potestate regia modernis temporibus contra iustitiam opprimitur populus, clerus confunditur, regnum variis exactionibus, collectis & talliis prægrauatur. Et quia nomen boni pastoris (quo hactenus semper caruit) cum sit reuera iuxta communem opinionem & confessionem publicam propriam publice (vt fertur) emissam notorie mercenarius, fallaciter nititur vsurpare, fucatum zelum vulpinæ caliditatis fuci perizomate palliatum ad liberationem ecclesiæ, cuius vexationes si quas in rebus vel personis nostro tempore sustinuit, pręfati Archiepiscopi duntaxat remissioni, & calidis adinuentionibus ac reprobis consiliis sunt veraciter ascribendæ, nequiter simulat se habere & quasdam excommunicationum sententias in ecclesiasticæ libertatis & magnæ chartæ violatores in genere dudum latas ad suggillandam opinionem regiam & pręfatos ministros regios diffamandos, ac seditiones in populo nobis commisso proditorie suscitandas, & deuotionem comitum, procerum, & baronum, magnatum regni nostri, maiestati regiæ subtrahendam specificatis nonnullis articulis, pręter & contra solitum medium in concilio prouinciali traditum, mandauit per suas literas in pluribus locis insignibus publicari. Quamobrem nos volentes vt tenemur integritati famæ nostræ prospicere, & præfati Archiepiscopi malitiæ obuiare, paratosque nobis & nostris ab ipso laqueos cautius declinare: prouidimus pręter ea quę superius expressa sunt, vt ad pręsens multis de eius actibus taceamus aliqua deducere in publicam notionem. Nempe eius im-

prouido

prouido consilio & succursu in minori ætate constituti, tot donationes prodigas, ac alienationes prohibitas, ac gratias fecimus excessiuas, quod per eas ærarium nostrum totaliter est exhaustum, & fiscales redditus sunt enormiter diminuti, ipsumque munerum acceptione corruptum, magnas pecuniarum summas nobis debitas quibusdã sine rationabili causa (cum id nulla necessitas vel vtilitas exposcebat) comperimus remisisse, & plurimos prouentus & redditus qui pro nostris vtilitatibus & necessitatibus conseruari debuerant, suis suorumque vsibus applicasse, & aliis personis male meritis erogasse. Qui etiam ne dum munerum, sed etiam personarum acceptores, qui votum nostrum & pręstitum nobis fidelitatis iuramentum solitum, ad officia publica in terris nostræ ditioni subiectis, dignis & bene meritis postpositis, & repulsos & indignos admisit, multaque alia animo infrenato temere attemptare pręsumpsit, in status nostri detrimentum, & dignitatis regię læsionem, ac populi nobis subditi damnum non modicum & grauamen, potestatem traditam & commissum sibi abutendo officium. Qui si in elata obstinatione & obstinata rebellione & continuata præstiterit, congruis loco & tempore intendimus apertius declarare, vobis firmiter iniungendo mandamus quatenus hæc omnia & singula singulatim & clare locis quibus expediri videritis, publicetis & faciatis per alios publicari piam intentionem quam habemus ad subducenda incommoda subditorum, ipsis iuxta datam & vobis à Deo sapientiam commendantes, & in hiis taliter vos habentes, quod vestram debeamus sollicitudinem merito commendare. Teste meipso apud Westmonasterium duodecimo die Februarii anno regni nostri quindecimo.

Scripsit Ludouicus dux Bauariæ regnum Alemannię occupans, Anglorum regi Edwardo sub hac forma.

Ludouicus Dei gratia Romanorum imperii semper Augustus, Edwardo regi Anglorum fratri suo charissimo salutem & fraternæ dilectionis affectum. Licet innumera grandiaque negotia nostris incumbant humeris, & circa illa multipliciter & assidue distrahamur, tamen cum discordia inter te & Philippum regem Francorum affinem vestrum prędilectum orta tibi & tuo regno quam plurium personarum & rerum dispendia, ipsa non sedata in futurum poterit generare, & nostris se repræsentant obtutibus, mentemque nostram specialiter angit & excitat, vt ad tollendam ipsam, studium & operam nostræ sollicitudinis apponamus. Propterea te scire volumus quod pręfatus Philippus ad requisitionem nostram dedit nobis suis literis potestatem tractandi inter te & ipsum super discordia inter vos suscitata, quam & tibi & tuo regno pensatis diligenter omnibus conditionibus & allegatorum tuorum multipliciter expedire credentes, amicitiæ tuæ persuademus, teque cum diligentia hortamur, vt ad hoc tuum assensum prębeas, quod te & ipsum reuocare possimus ad concordiam inter vos pacis fœdera ordinare, ad quę libenti animo vacare volumus & impendere onerosa prosecutione labores. In quo si consiliis nostris consentire volueris & acquiescere, vt speramus, placeat tibi tuis literis nobis dare potestatem pręmissam tractãdi concordiam, & treugas per annum vel biennium ordinandi. Nec te moueat amicitia inter nos & Phil. regem Francorum inita & contracta. Nam ex quo in treugas & certos terminos ad tractandum de concordia inter te & prędictum regem Francorum accepisti, absque nostro scitu, voluntate, & assensu de consilio nostrorum principum, qui ligias, pacta, & vniones nostras nouerunt, quibus visum fuit quod hoc (saluo honore nostro) facere possemus, concordiam & amicitiam cum dicto rege Frãcorum contraximus, & vnionem & vniuimus, vicariatum tibi per nos commissum, ex causis reuocamus pręnotatis. Pro firmo sciturus, quod in tractatibus nostris sic tibi fraterne prouidebimus, quod si nostris consiliis acquiescere volueris, causa tua ad finem bonum, (mediante consilio nostro) producetur: super quibus tuam amicitiam de nostra intentione plenius informaturum, religiosum virum Fratrem Edwardum lectorem ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini, specialem nostræ curiæ Capellanum, tuæ fraternitati transmittimus, quem petimus super pręmissis celeriter expeditum remitti. Dat. Franfordiæ, &c. anno imperii nostri. 27. Rex autem Angliæ Edwardus, Ludouico prędicto rescripsit in hæc verba.

Serenissimo principi domino Ludouico Dei gratia Romanorum imperii semper Augusto, Edwardus eadem gratia rex Francię & Anglię, & Dominus Hiberniæ salutem, & votiuis semper successionibus gratulari. Serenitatis vestrę literas reuerenter recepimus, inter alia continentes, quod Philippus de Valesio ad tractandum inter nos & ipsum concordiam dedit vobis ad requisitionem vestram suis literis potesta-

tem. Et si placeret vobis, potestatem huius vobis dare, libenti daretis animo labores & operam ad dictam concordiam reformandam, & quod amicitia inter vos & Philippum minime nos moueret, nam ex quo sine scitu & assensu nostro treugas ad terminos ad tractandum de pace inter nos & dictum Philippum, accepimus dictam amicitiam cum eo de consilio principum vestrorum, quibus visum fuerat quod hoc (saluo honore vestro) possetis facere, contraxistis, vicariatum nobis per vos commissum reuocastis. Et quidem zelum quem habetis ad faciendam dictam concordiam, plurimum commendamus. Et reuera votiuum foret nobis admodum & acceptum si posset fieri per tanti mediatoris instantiam pax optata. Sed quia scimus ius nostrum in regno Franciæ satis clarum, illud arbitrio dubio non proponimus ducere alicui, per nostras literas committendas, verum dum attenta meditatione pensamus, qualiter vestra consideratio circumspecta videns nostram patentem iustitiam, & dicti Philippi duritiam obstinatam & iniuriam, nobiscum contra dictum Philippum vestri gratia ligiam fecistis, velut in specialem adoptionis filium de dilectionis exuberantia nos admittentes, vt cum pace vestra loquamur mirari non sufficimus, quod præpotens vestra sublimitas, quæ ad laudem bonorum & vindictam malorum est diuinitus instituta, contra nos dicto Ph. iniuriatori nostro notorio se ligauit. Et id quod dicitur nos sine scitu & assensu vestro cum præfato Ph. treugas ad tractatum pacis iniisse, non debuit consideratis facti circumstantiis rationabiliter mouisse, quia dum obsidebamus ciuitatem Tornacensem, oportuit nos eorum sequi consilia, qui nobis auxilia & comitiuam tunc fecerunt, & hyemis subita vicinitas ac locorum distantia vestram super hoc consulere celsitudinem minime permiserunt. Immo nobis alias (si recolitis) concessistis, quod si opportunitas arrideret tractare possemus de pace vobis inconsultis, ita tamen, quod sine consensu vestro pacem finalem cum dicto P. nullatenus faceremus, quā nunquam facere proponebamus priusquam vestrum super hoc habuissemus prouidum consilium & assensum. Sed in votis gessimus vobis in omnibus facere quod debuimus iuxta vires, sperantes quod fraternæ vestræ plenitudo beneuolentiæ, nos ad tempus benignius supportasset. Videtur etiam aliquibus quod reuocatio dicti vicariatus facta fuerit præmature iuxta sponsionem super hoc per imperiales nobis factā, non debuissent fieri quousq; regnum Franciæ, vel maiorem partem eiusdem fuissemus adepti. Præmissa quæsumus velit vestra nobilitas debite ponderare, & vlterius facere quod debet, quia per Dei gratiam vobis & vestris semper iuxta mensuram impensæ nobis beneuolentiæ gratiam faciemus pro viribus repensiuam. Celsitudini vestræ donet altissimus votiuæ fœlicitatis augmentum. Dat. Londini anno regni nostri Franciæ. 2. regni vero nostri Angliæ. 15.

Obiit Papa Benedict.12.

Mortuo Benedicto. 12. successit Clemens. 6. Hic de abbate ordinis S. Benedicti factus est Attreba. episcopus, postea successiue ad archiepisc. Senonensem, & Rothoma. assumptus, deinde ad Cardinalatum, & tandem ad Papatum ascendit.

Edwardus Dei gratia rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, vener. &c. salutem. Terribilis in iudiciis, & inscrutabilis in consilio Rex cœlestis, qui digne flagellat filios quos diligit, ostendit plerunque peccanti populo dura, peccantes propter iniquitates suas humilians, vt sic ad se reuersi, quærant humilius nomen eius. Pensantes itaque quantis guerrarum incommodis & aduersitatibus nos & subiectus nobis populus peccatis nostris, vel ipsius populi seu vtriusque forsitan exigentibus, fuimus à longe retro temporibus, & adhuc sumus inaniter lacessiti, ac facultatibus collapsi grauiter & exhausti, ac considerantes periculosa discrimina nobis & nostris verisimiliter imminentia, nisi diuina prouidentia clementius respexerit nos ex alto, tanta tribulatione malorum & dolorum dum nostrum conspicimus imperfectum, diuinam contemplamur omnipotentiam operantes, quod iustus iudex, verax Deus, benigne respiciet causæ nostræ veritatem & iustitiam, & humiliabit calumniatorem, & sic sub miserationis diuinæ fiducia rem aggredientes arduam, passagium nostrum versus partes Franciæ ordinauimus validum & festinum, & alium exercitum versus partes Scotiæ duximus transmittendum, vt sic, per Dei gratiam comminatis nobis occurramus periculis, & fidelibus nostris post magnam quam passi sunt inquietudinem quietis pulchritudinem pręparemus. Cum igitur constituti sitis pro hominibus à domino, vt offeratis dona & sacrificia pro peccatis, attendite quæsumus prędicta, nedum nostra, sed publica pericula, preces pro fœlici progressu nostro fundentes altissimo, supplentes vices Mosis, vt nos & nostri possimus aduersariis in vestrarum erectione manuum pręualere, & vt augmentum gratiæ no-

tiæ nobis multiplicatis intercessoribus largiatur, faciatis per nostras ciuitates & diœc. prædicationes & processiones fieri, & alia piæ placationis officia misericorditer exerceri, vt Deus misericordiarum super nos & exercitus nostros manum suæ benedictionis extendat, & actus nostros in beneplacito suo sic dirigat, vt sibi cedant ad laudem, nobis ad meritum & subiectis nobis fidelibus commodum & quietem. Dat. &c. Anno regni nostri Angliæ. 16. regni vero nostri Franciæ. 3.

Hoc anno inita est treuga inter reges Franciæ & Angliæ, mediantibus duobus Cardinalibus, in hunc modum, videlicet, quod super omnimodis controuersiis & dissentionibus, mittantur ad curiam Romanam aliqui de sanguine regum dictorum nobiles, & alii habentes potestatem concordiam ordinandi, affirmandi & roborandi, super causis, à partibus ostensis, secundum tractatum domini Papæ & nobilium prædictorum. Et poterunt partes dicere & præponere rationes suas coram domino Papa, non tamen ad finem dissentionis & dandi sententiam, sed pro facienda pace meliori & tractatu. Item quod antedicti nobiles, qui ad curiam mittentur Romanam, sint in curia citra festum sancti Iohannis Baptistæ proximo futurum, negotiaque præfata diuino mediante suffragio, summi necnon pontificis instantia, citra festum natalis domini, etiam de assensu dictorum nobilium, termino illo nullatenus prolongato maneant expedita. Si vero dominus Papa fuerit impeditus, vel pacem & concordiam inter reges præfatos reformare non poterit, treugæ nihilominus vsque ad terminum infra positum perseuerent, & firmiter ab omnibus conseruentur. Ad finem quoque illum quod negotia supradicta meliorem plenioremque sortiantur effectum, concedantur treugæ, vt ad festum sancti Michaelis in mense Septembri proximo futurum, & à festo illo vsque ad finem trium annorum proxime sequentium, inter prædictos reges Angliæ & Franciæ regemque Scotiæ, comitem Hannoniæ, duces Brabantiæ & Gelræ, Marchionem de Gillers, dominum Iohannem de Hannonia, & gentem Flandriæ, omnesque eis adhærentes in omnibus terris eorundem à tempore datæ treugarum præsentium, per totum tempus supradictum. Insuper rex Scotiæ, comes Hannoniæ, & dictis regibus cæteri nobiles alligati, mittant nuncios suos ad curiam præfatam, cum potestate consentiendi & affirmandi, secundum tractatum coram domino Papa habendum, in quantum eos attinet, citra festum sancti Iohannis prænotatum: si vero dictorum nobilium aliqui nuncios (vt præmittitur) ad curiam Romanam mittere non curauerint, negotia supradicta nequaquam ob hoc maneant prolongata. Conseruentur quoque prædictæ treugæ in Britannia inter supradictos & eis adhærentes, quanquam in ducatu illo ius se dixerint possidere. Durante vero treuga, ciuitas de Vanes in manibus Cardinalium nomine domini Papę detineatur, elapsisque treugis, de vrbe illa suam faciant voluntatem. Cardinales insuper partes suas diligenter apponant, pro absolutione Flandrensium, & sententiis quas incurrerunt amouendis, & quod via bona & rationabilis inueniatur, curiose studeant laborare. Comes Flandriæ sicut dominus sine medio, & medius velut superior, durante treuga remaneat in Flandria, ita tamen quod hoc fiat de assensu populi Flandriæ, si vero aliqui in Wasconia, vel alibi, durante treuga, vicinis suis vel inimicis partis alterius guerram suscitent, dicti reges per se, nec per alios, directe vel indirecte, se nullatenus intromittant, nec ob hoc treugæ violatæ sint infectæ. Dicti vero reges partes suas diligenter sine fraude apponant, nec vnius partis subditi durante treuga, parti alteri in Wasconia & Britannia guerram moueant quoquomodo, nec aliquis vni parti obediens, pendente treuga, parti alteri fœdus siue amicitiam inire permittatur, nec detur vel promittatur quicquam durante treuga directe vel indirecte pro guerra suscitanda, & tam per terram quam per mare treugæ firmiter ab omnibus sint conseruatæ. In Wasconia vero & in Flandria infra 15. dies, in Anglia & in Scotia, infra 40. dies treugæ fiant proclamatæ. Omnes captiui partis vtriusque à dominica ante festum sancti Vincentii proximo pręterita, vsque ad diem præsentem, de carceribus eiiciantur, bona rapta reddantur, & liberi, prout ratio exigit, dimittantur. Nulla nocumenta vel inuasiones durante treuga inter partes in præiudicium treugæ fiant vel despectū. Dicti quoq; reges & eis adhęrentes durante treuga in tali remaneant possessione & seisina, qua hodie persistunt in omnibus bonis, terris & possessionibus, quas detinent vel acquisierant quoquomodo. Et secure de vna terra in alteram redibunt, & omnes mercatores cum mercibus, & cæteri singuli fideles, tam per terram quam per mare & aquas consuetas, tamen in regno persolutis, ita libere veniant & secure, sicut tempore prædecessorum dictorū regum ire solebant & redire, exceptis bānitis dicto-

rum regnorum pro aliis causis & pro guerris regum supradictorum: sed Barones Wasconiæ & cæteri de ducatu eodem banniti in dicta guerra continentur, & ire & redire poterunt, durante treuga sępedicta, banniti vero & fugitiui patriæ Flandrensis, qui fuerunt ex parte regis Francię durante treuga, Flandriam intrare non poterant: dictæ vero treugę continebunt & comprehendent Hispanos, Cathalanos, Ianuenses, Prouinciales, Episcopum Cameracensem, & capitulum cameratum, castra Pagi Cameracensis, dominum de Brette vicecomitem de Fronsas, dominum de Tynbon, dominum Iohannem de Vernun, Dominum de Roya. Dominus vero Odo dux Burgundię, dominus Petrus dux de Burbon, in animam domini Philippi regis Franciæ: & dominus Henricus Lancastrię, dominus Wilhelmus de Boun, dominus Wilhelmus de Monte acuto comites, in animam domini Edwardi regis Angliæ secundum mandatum eis per reges sæpefatos factum, tactis sacrosanctis Euangeliis iuramentum pręstiterunt concordale. Dat. in Prioratu sanctæ Mariæ Magdalenæ de Maletrete, ordinis sancti Benedicti, diœcesis Nauet. 19. die Ianuarii, anno domini. 1342.

Natale celebratum apud Windesor.

Anno gratię millesimo trecentesimo quadragesimo primo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quintus decimus, tenuit Rex natale apud Windesore. Eodem anno Rex Edwardus cum suo nauigio Britanniam nauigauit, vbi per cibos & potus incongruos plures amisit de suis. Quo tempore missi sunt ad eum duo Cardinales, qui ex parte Papæ treugas triennales indixerunt inter reges, sub quo spacio de iure quod Rex Angliæ vendicauit in regnum Francię discuti posset ad plenum. In redeundo quoque de Britannia maxima incommoda per marinam tempestatem perpessus est, quæ vtique dicebantur per nigromanticos regis Fräciæ procurari. Hoc anno quinto die Iunii apud manerium regium de Langele, iuxta sanctum Albanum, domina Philippa Regina peperit filium, qui baptizatus est à domino Michaele Abbate de sancto Albano, & nominatus est Edmundus. Transit annus iste frugifer & fructifer, rerum venalium copiosus: regionibus Franciæ atque Scotiæ otiosus: Anglię laboriosus, sumptuosus, & studiosus.

Regina peperit quintum filium vocatum Edmundum.

Natale apud Kenington.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo secundo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii sextusdecimus, tenuit Rex natale apud Kenyngton solenniter, cum multitudine tam incolarum quam alienigenarum magna nimis. Hoc anno Ludouicus de Bauaria, qui se imperatorem appellauit, fœdifragus & falsus, vicariatum citra Coloniam à rege Anglię, (vt ferebatur minus consulte susceptum) per suas literas reuocauit, & spretis fœderibus regi Anglię sacraměto firmatis, amicitias contraxit cum Rege Francorum. Sub eodem anno Rex Angliæ transfretauit in Britanniam Armoricam, iterato recepto prius homagio de domino Iohanne de Monteforti, pro Ducatu Britannię, qui fuit verus hęres ducatus eiusdem, volens iuuare ipsum contra Dominum Carolum de Bloys, qui desponsauit filiam alterius fratris germani, vbi Rex Edwardus plures villas, munitiones & castra rebellantia fortiter conquisiuit, & post obsedit ibidem villam de Vanes. Et quamuis Philippus de Valeys Rex Fräciæ sibi conglomerosa multitudine occurrisset, & treugas fecisset, nihilominus remansit villa prędicta regi Angliæ subiugata.

Natale apud Woodstock.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo tertio, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii septimus decimus, tenuit Rex natale apud Woodstock, cum Regina Philippa, & filiis eorundem, ac primogenito suo principe Walliæ, & Comitibus ac Baronibus multis valde. Eodem anno Clemens sextus, quondã Rothomagensis Archiepiscopus, successit Benedicto duodecimo. Iste Clemens vir insignis literaturę fuit, sed prodigalitatis profusissimę, adeo vt dignitates Ecclesiasticas vacantes in Anglia, suis conferret Cardinalibus, nouosque pro eis in Anglia titulos moliretur imponere, qua de causa Rex Angliæ offensus, prouisiones per dominum Papam factas cessauit. Et ne quis deinceps tales prouisiones afferret, sub pœna carceris atque capitis interdixit. Hoc anno per totum regnum Anglię decimę tam temporalium quam spiritualium regi solutæ sunt.

Eodem anno dominus Henricus de Lancastria, comes de Derby, cum comitibus de Glouernia, de Warwico, Northamtonia & Oxonia, Barone de Stafforde, Roberto de Vfforde iuniore, & aliis multis valentibus, & exercitu numeroso profectus est versus Scotiam, ad dissoluendam obsidionem quam Scoti plantauerant circa castellum de Louhmaban, quod quidem castrum commissum fuerat custodiæ comitis de Northamtonia, Wilhelmo de Boun, qui quendam militem dictum Walterum de Sel-

de Selby custodem in eodem castro constituerat loco suo, sed probitate dicti Walteri, & Episcopi Carleolensis, nec non domini de Lucy fuerat obsidione liberatum, antequam supradicti heroes aduenissent, sic quod redierant negotio nullo facto. Circa pręsens tempus Henricus Burghwash Lincoln. episcopus in Flandria apud Gandauum diem clausit extremum. Cui successit Thomas le Beck, clericus nobilis & excellens. Iste Henricus quondam Lincolniensis episcopus cupidus & auarus, apud prędium suum de Tynghurst, parcum fecerat, & suorum terras contiguas ipsis iunctis eidem parco adiecerat, & sepibus ac fossatis incluserat, non sine diris illorum increpationibus ademerat terras suas. Post mortem vero suam apparuit cuidam ex armigeris suis quondam, cum pharetra & arcu, sagittis & cornu, indutus breui tunica, & ipsa viridi, & ait ei. Nosti quod non sine Dei offensa & iniuria pauperum clauserim istum parcum; datus sum igitur non sine pœna ad custodiam huius parci prout vides, quousque terræ istic inclusæ pristinis possessoribus restituantur. Vade ergo ad fratres meos Lincolnienses canonicos, & roga eos ex parte mea, vt hæc omnia pauperibus possessoribus redonentur, à quibus cum iniuria ea tuli. Canonici vero hęc audientes, & iniuriam pręlibatam non ignorantes, miserunt vnum de canonicis Wilhelmum Bacheler appellatum, ad restituendum sua singulis, & sepes extirpand. fossataque complananda, qui rediens per Abbatem de sancto Albano Michaelem, sibi narrauit hæc omnia seriatim.

Eodem anno Papa Clemens iterum fecit in Anglia prouisiones duobus Cardinalibus de beneficiis proximo vacantibus pręter Episcopatus, & Abbathias ad extentam duarum millium marcarum. Quod rex & tota regni nobilitas pati noluit, sed procuratores dictorum Cardinalium sub pœna carceris Angliam exire coegit. Et cito post rex direxit Papę illam famosam epistolam pro libertate ecclesię Anglicanæ contuenda, quam pręsentibus duximus inserendam.

Epistola missa Papæ Clementi pro libertate Ecclesiæ Anglicanæ, plena fructu, cui pro tunc Papa aut Cardinales respondere rationabiliter nesciebant.

SANCTISSIMO in Christo patri ac domino, domino Clementi, diuina prouidentia sacrosanctæ Romanæ ac vniuersalis ecclesiæ summo Pontifici, Edwardus eiusdem gratia rex Franciæ & Angliæ, & dominus Hiberniæ, deuota pedum oscula beatorum. Pensatâ sedis apostolicæ clementia, quę de fomento deuotionis Christi fidelium, & animarum salute, solet esse summe solicita, non quęrens quę sua sunt, sed quæ sunt potius Iesu Christi; tenet probabiliter nostra fiducia, quod vestra maturitas in specula celsitudinis Apostolicę pręclaritate meritorum & scientiæ diuinitus iam erecta, ea quę decus ecclesię, & deuotionem plebis attenuant, ac animarum & rerum pericula comminantur, curabit misericorditer reformare. In publicam autem non ambigimus notitiam prouenisse, qualiter ab exordio nascentis ecclesię in regno nostro Angliæ progenitorum nostrorum regum Anglię, & procerum ac fidelium dicti regni digne recolenda prioritas propter diuini cultus augmentum construxit ecclesias, & ipsas amplis dotauit possessionibus & priuilegiis communiuit, ponens in eis ministros idoneos, qui fidem catholicā in subiectis sibi linguis, & populis fœliciter peregerunt, per quorum curā & solicitudinem vinea domini sabaoth in cultu & fructu, ibidem mirifice fœcundauit, sed q; dolendum est, ipsius vineę propagines degenerantur in labruscas, & exterminant eā apri de silua, singularesq; ferę depascunt eā, dum per impositiones & prouisiones sedis apostolicę, quæ solito grauius inualescunt, ipsius peculium contra piā voluntatem & ordinationem donatorum, manus occupant indignorum, & præsertim exterorum, & eius dignitates & beneficia conferuntur pinguia personis alienigenis, plerunq; nobis suspectis, qui non resident in dictis beneficiis, & vultus commissorum eis pecorum non agnoscunt, linguam non intelligunt, sed animarum cura neglecta, velut mercenarii solummodo temporalia lucra quærunt, & sic diminuitur Christi cultus, animarū cura negligitur, subtrahitur hospitalitas, ecclesiarum iura deperiunt, ruunt ædificia clericorum, attenuatur deuotio populi, Clerici dicti regni viri magnæ literaturæ & conuersationis honestę, qui curam & regimen possent sibi salubriter peragere, & forent pro nostris & publicis consiliis opportuni, studium deserunt, propter promotionis congruæ spem ablatam, quę diuinę scimus non esse placitā voluntati. Quinimmo graue nostrum & fidelium nostrorum versatur pręiudicium & ineffabile periculum, nisi super hoc citius & consul-

tius caueamus. Nam ius patronatus quod nos & fideles nostri in talibus obtinemus beneficiis eneruatur. Curia nostra in qua duntaxat causæ super iure patronatus dictorum beneficiorum tractari debent deluditur, & sic iura coronæ nostræ tam probrose quam damnose deperiunt, & regni thesaurus ad extraneos, ne dicamus nostros maleuolos asportatur, subtili forsan coniectura, vt regni depresso sacerdotio, & eius exhausto thesauro, reddatur regnum debilius in aduersis, quæ singula & alia quæ ex pręmissis sequuntur incommoda, fuerunt nuper coram nobis in parliamento nostro generali pro communitate dicti regni palam exposita, vnanimi & feruenti petitione subiuncta, vt prædictis dispendiis quę dictæ communitati videntur intolerabilia celeriter occurramus. Nos autem Anglicanæ depressionem ecclesiæ, & exhæredationem coronæ nostrę, ac mala prędicta quæ dissimulata diutius adiicerent verisimiliter grauiora, patulo cernentes intuitu, ad vos successores Apostolorum principis, qui ad pascendum non ad tondendum oues dominicas, ac ad confirmandum, & non ad deprimendum fratres suos mandatum à Christo suscepit, ista deferrimus votiuis affectibus supplicantes, quatenus pręmissis debite ponderatis ac consideratis, quod de iure creandi sunt de vico populi magistratus, & iuxta dictum Prophetæ, dandi sunt de eodem loco populi vinitores, quod per beatos Apostolos legitur esse factum, dum gentibus viros linguarum suarum habentes notitiam transsumpserunt, pensata etiam deuotionis plenitudine, qua domus nostra regia, & clerus & populus dicti regni perstiterunt hactenus in obedientiam dictæ sedis, propter quod non haberet paternus affectus eis onera & grauamina cumulare, vt pater filiis thesaurizans, alleuians dictarum impositionum, & prouisionum, ac onerum tam per sedem apostolicam inualescentium grauitatem, permittentes vlterius vt patroni patronatus sui solacium non amittant, ecclesiæque cathedrales & aliæ dicti regni liberas electiones & earum effectum habeant, quas quidem ecclesias dicti progenitores nostri dudum singulis vacationibus earundem personis idoneis iure suo regio libere conferebant, & postmodum ad rogatum & ad instantiam dictæ sedis sub certis modis & conditionibus concesserunt, quod electiones fierent in dictis ecclesiis per capitula earundem, quæ concessio fuit per sedem apostolicam ex certa scientia confirmata. Sed contra formam concessionis & confirmationis prędictarum, dicta sedes per reseruationes & prouisiones suas dictis capitulis electiones adimit supradictas, & nobis ius & prerogatiuam, quæ iuxta formam dictæ concessionis nobis competunt in hac parte, propter quod iuxta legem dicti regni nostri, ex quo lex in concessione posita non obseruatur, concessio reuoluitur, & rei status reuertitur in primæuum super pręmissis. Itaque dignetur quæsumus vestra benignitas ad honorem Dei & salutem animarum, nec non ad tollendum scandala & pręiudicia prelibata, festinum & salubre temperamentum apponere, vt nos & nostri qui personam vestram sanctissimam & sanctam Romanam ecclesiam reuereri cupimus vt debemus, cessantibus dictis malis intollerabilibus, in paternæ vestræ dilectionis dulcedine quiescamus, reuirescat vestraque deuotio per ostensam nobis piæ moderationis vestræ clementiam recreata. Conseruet vos altissimus ad regimen Ecclesiæ suæ sanctæ per tempora prospera & longæua. Datæ apud Westmonasterium 26. die Septembris, anno regni nostri Franciæ quarto, regni vero nostri Angliæ, decimo septimo.

Epistola regi directa pro Cardinalibus, quibus prouisiones prius fecerat, expulsis de suis prouisionibus.

CLEMENS episcopus seruus seruorum Dei, charissimo in Christo filio, Domino Edwardo regi Angliæ illustri salutem & apostolicam benedictionem. Dudū post creationem nouorum sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium, prouida & matura deliberatione pręuia per nos facta, honoribus Dei & ecclesiæ suę sanctæ, ac vtilitati reipublicæ conuenire, quod Cardinales ipsi, qui super expediendis negotiis ad alueū Apostolicæ sedis vndique cōfluentibus nobiscum labores & onera partiuntur, & haberent congrue vnde suis valeret necessitatibus secundum status sui decentiam prouideri. Demum excogitatis viis & modis licitis, quibus absque minori ecclesiarum & personarum ecclesiasticarum grauamine huius prouisio sequi posset de beneficiis ecclesiasticis tunc in diuersis regnis in partibus Christianitatis vacantibus, & in antea vacaturis vsq; ad certā summā, pro singulis eorundem nouorum Cardinalium, & sub certis formis & limitationibus pręfatis Cardinalibus distinctis eis, prout expedire vidimus prouinciis, gratias fecimus speciales. Cū autem duobus ex eis de ducatu Aquitaniæ

taniæ oriūdis, videlicet dilectis filiis nostris Adamare, titulo sanctæ Anastasiæ, & Geraldo, titulo sanctæ Sabinæ præsbyteris, Cardinalibus de huiusmodi beneficiis in regno & terris tuis (fili charissime) consistentib. in forma pro ipsis & aliis prædictis Cardinalibus cum magna deliberatione consilii ordinata, gratias huiusmodi prouiderimus faciendas, ipsiq; pro eis consequendis gratiis certos procuratores & nuntios suos ecclesiasticos, viros scilicet prudentes & literatos, ad partes regni tui Angliæ destinarent, ipsi procuratores & nuntii postquā ad regnum peruenietes prædictum, inceperunt ibidem dominorū suorum prędictorum negotia prosequi supradicta, per gentes & officiales regios non solum impediti super eis, quinimo captiuati, & tandem de regno prædicto expulsi cum ignominia, sicut infestis nimis relatibus percepimus, extiterunt. Profecto (fili dilectissime) si præmissa, quæ de procuratorib. prædictis præmittimus veritate nituntur attenta, deuotione sincera, quam ad dominū & sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem tuam gerere dinosceris, sicut claræ memorię progenitores tui reges Anglię gesserunt, dum in humanis agerent, ea de tua processisse conscientia faciliter credere non valemus. Certum est autem, quod non solum in regno & terris tuis prędictis, immo quasi in omnibus regnis & partibus tam propinquis quam remotis, vbi catholicæ fidei viget cultus, aliis nouis Cardinalibus consimilem gratiam fecimus, in quibus rebellionem aliquam præter prædictam, quam (si vera sit) cum dolore cordis referrimus factam, nullatenus audiuimus vsquequaq; : satis namque honoribus & commodis regiis credebamus & credimus expedire, quod Cardinales, & illi maxime, qui naturaliter afficiuntur ad honores & cōmoda tua regia, in regno & terris tuis beneficia obtineant ecclesiastica, quia ex hoc proculdubio libentius & frequentius ad pmouendos profectus regios inducuntur, & vtinam illi qui nutriti de micis eiusdē Romanæ ecclesiæ, & ad honores & status exaltati per eam, impedimenta & alia prædicta procurasse, non absq; magnæ ingratitudinis vitio, & aliis suis periculis verisimiliter extimantur, ex quibus præter hoc excommunicationis & aliis pœnis & sententiis promulgatis aduersus tales à canonibus, se periculose nimium subiecerunt, quæ salutis, famæ, & honoris regii felicia respiciunt incrementa, fidelibus intenderunt studiis, & contrarium acceptādo nequaquam lucra propria sub manu regia venarentur. Demum regiam rogamus excellentiam, & in domino attentius exhortamur, quatenus hiis quæ præmisimus, & aliis, quæ in hac parte circumspectioni regiæ possunt occurrere, diligenti præmeditatione intra pectoris regii claustra discussis, ea quæ contra dictos procuratores & quosdam alios præfati Adamari Cardinalis, qui postmodum in eodem regno capi & detineri dicuntur, facta fuerunt, reparari & reuocari deceter & benigne faciat, ipsosq; procuratores regio fauore suffultos, circa prosequenda in eodem regno supradicta negotia, plena securitate gaudere, pro diuina & nostra dictæque sedis reuerentia faciat regia celsitudo, aures non accommodando regias illis, aliquam in Dei offensam, ecclesiæ prędictæ contumeliam, ac honoris, salutis & famæ tui culminis læsionem, possent quomodolibet redundare, vt dominum tibi semper propitium, & sedem prędictam super tuis oportunitatibus cōstituas promptiorem. Rescripturus nobis fili dilectissime, quæ tua regalis circumspectio circa hæc prouiderit ordinanda. Datæ apud villam nouam Anniuoniæ diœcesis quinto Calendarum Septembris, Pontificatus nostri anno secundo.

De procuratoribus missis ad curiam Romanam

Per idem tempus Rex Angliæ misit procuratores ad Romanam curiam, dominos Henricum de Lancastria Comitem de Derby, Hugonē de Spencer, Radulphum de Stafford, cum Oxoniensi Episcopo & multis aliis, dans eis plenam potestatem & mandatum speciale ad tractandum coram summo Pontifice de iure suo in regnum Francię, non vt iudice, sed vt priuata persona & amico communi, non in forma nec in figura iudicii, &c.

De quodam iuuene mirabiliter sensu alienato

Eodem tempore contigit quoddam mirabile in partibus borealibus de quodam iuuene, qui fuerat in familia domini I. Baronis de Graystok, qui cum equitaret lætus, & hilaris per quendam campum seminatum cum siligine, & cerneret siliginē in modum æquoris fluctuare, repente considerat quendam homunculū rubeum de siligine caput erigere, qui quanto plus considerauit eundem, tanto plus videbatur sibi eum crescere in statura, qui appropinquans arripuit frenū eius, & vellet, nollet, duxit eum in siliginem, ad locum, vbi (vt sibi visum fuit) pulcherrima domina cum multis puellis sibi similibus residebat, quæ mox iussit eum equo deponi, & pelle carnibusq; lacerari, & demum excoriari mandauit. Deinde prædicta domina caput suum secans per medium, cerebrum (vt putabat) abstulit, caput vacuumq; reclusit. Quibus ita gestis, eum

leuari fecit in equum, & abire demisit. Nec mora, expers & inops ingenii cæpit furere, & furiosos gestus continuare. Cumque peruenisset ad villam proximam, quædam puella, quæ & ipsa de domini sui familia fuerat, & eum multũ dilexerat, venit ad eum, & curam illius egit, & ne damna inferret sibi ministrantibus, cathenis eum coarctari fecit, quæ duxit eum ad multos sanctos transmarinos pro consequenda sanitate, sed cum nil profecisset ibidem, regressa est in Angliam cum eodem. Non tamen defuit sibi ille rubeus & rufus, qui sibi prius apparuit, sed vbique visibilis sibi affuit. Et licet tribus aut quatuor cathenis ligatus fuisset, eas semper soluere consueuit. Tandem apud sanctum Iohannem de Beuerlaco post sex annos huius miseriæ recepit integram sanitatem. In placidum nempe soporem resolutus, visum fuit sibi pulcherrimam dominam eius caput iterato diuidere, & cerebrum per priorem ablatum dominam, restituere loco suo. Restitutus prouide pristinæ sanitati, duxit præfatam puellam, quæ eum circumduxerat, & ex ea quindecim filios generauit, qua defuncta, ad sacros ordines se contulit, & præsbyter est effectus, & promotus ad Ecclesiam de Thorbasset. Dum autem missam cum deuotione summa celebraret, & corpus Christi (prout moris est) populo videndũ manibus eleuaret, apparuit rufus ille præfatus, & ait: Sit amodo tibi custos, quem tu tenes in manibus, nouit nempe ipse te quam ego melius custodire.

Obiit Episcopus Norvvicensis.

Hoc anno Antonius Beck obiit, Episcopus Norwicensis, cui successit Wilhelmus Bateman. Hic auditor Papalis palatii satis famosus, hoc tempore missus est à Papa ad Regem Angliæ, qui inter cetera retulit Regi, quod dux Bauariæ Papæ in omnibus se submisit, & absolutionis beneficium promeruit ab eodem: & sic Papa imperium, quod prius iniuste tenuerat, sibi iuste contulit & gratiose. Rex vero cum hæc audisset, ira commotus ita respondit: Et si ipse componat cum Rege Franciæ, ego tamen paratus sum confligere cum vtroque.

De florenis factis primo.

Hoc anno ad turrim Londoniarum iussit Rex florenos fieri, scilicet denarium, obulum & quadrantem. Sub his diebus ciuitas de Algazira capta est per Regem Hispaniæ, qui eam per triennium, per terram & per mare obsederat, cum pene innumerabili populo Christiano. Rex vero de Garnade qui eam occupauerat, cum Sarracenis deuenit vasallus regis Hispaniæ, & eidem constituit censum annuum duodecim millium florenorum. Dominus Papa his auditis, in dicta ciuitate sedem statuit Episcopalem, & Episcopum illius vrbis subiecit tanquam suffraganeum Metropolitanæ Ecclesiæ Hispalensi.

Rotunda tabula in Anglia.

Anno gratię millesimo trecentesimo quadragesimo quarto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii octauus decimus, Rex Edwardus fecit conuocari plures artifices ad castrum de Windesore, & cæpit ædificare domum, quę rotunda tabula vocaretur: habuit autem eius area à centro ad circumferentiam, per semidiametrum centum pedes, & sic diametrum ducentorum pedum erat. Expensæ per hebdomadam erant primo centum libræ. Sed expost propter noua, quę Rex suscepit de Francia, resecabantur ad 20. libras, eo quod censuit pro aliis negotiis thesaurum plurimum comportandum.

Rotunda tabula in Francia.

Eodem tempore Philippus de Valeys Rex Franciæ hoc facto Regis Angliæ prouocatus, cæpit & ipse rotundam ædificare tabulam in terra sua, vt sic sibi attraheret militiam Alemanniæ & Italiæ, ne ad Regis Angliæ tabulam properarent. Per idem temporis Rex Franciæ concessit suis hominibus liberam facultatem prosternendi arbores pro nauibus faciendis in omnibus baliuis suis, vnde infra breue tempus maxima copia nauium fabricata est, quæ multa damna Anglicis intulerunt.

Miraculum factum per S. Albanum.

Eodem anno quædam puella quinquennis, apud molendinum de Bettlespole iuxta Redburnam cadens in aquam subito submersa est, & cum eodem tempore molendinum moleret, & rota vehementius per aquæ abundantis decursum volueretur, eiusdem puellæ corpus pertransiuit rotam, sed quod credebatur sub rota contritum vel conquassatum, integrum permansit & illæsum, saltem ab ipsius rotæ oppressione. Cumque plurimi occurrissent ad spectaculum, vt viderent matrem puellę vehementius lugere, & compati natæ suæ, fundentes vnanimiter orationem ad beatum prothomartyrem Albanum, & mensurantes corpus puellæ, idemque plicantes, quod mirum dictu est, cæpit puella reuiuiscere, & post modicum temporis perfectę se vitæ redditam demonstrare.

Priuilegia cõcessa clero per Regẽ.

Clerus Anglicanus Regi concessit decimas triennales, & rex concessit eisdem per chartam suam, quod nullus Archiepiscopus siue Episcopus sit arenatus coram iustitiariis suis causa cuiuscunque criminis, si ipse specialiter non præceperit, quousque aliud remedium ordinetur. Item quod nullus clericus sit arenatus coram iustitiariis suis, siue ad sectam suam, siue partis, si clericus suæ clerimo-

niæ se submittat, dicens se membrum Ecclesiæ sanctę, non debere ipsis iustitiariis respondere. Et si sibi imponatur, quod duas vxores duxerit, siue vnam viduam, quod super hoc iustitiarii non habeant commissionem nec potestatem ad tractandum per inquisitionem, vel alio modo bigamiam, sed mittatur curiæ Christianæ, &c. Venit eo tempore quidam medicus Sarracenus ad Comitem de Warenna, petens licentiam capiendi quendam serpentem in dominio suo in partibus Walliæ, in loco, qui Brumfield appellatur. Qui cum per incantationes cepisset serpentem, dixit esse in cauerna loco vicino, vbi serpens habitauerat, magnam summam thesauri. Quod audientes viri de Hereford, consilio cuiusdam Lumbardi, qui vocabatur Petrus Pikard, fodere cæperunt illic. Et reperientes verum esse, quod Sarracenus prædixerat, illuc in noctibus sæpius conuenerunt, donec explorati à famulis dicti Comitis capti sunt, & carceri mancipati, Comes vero non modicum lucrum sumpsit ex hoc facto. Hoc anno Papa Clemens in consistorio publico dominum Ludouicum de Hispania creauit principem Insularum fortunatarum, qui tunc fuit vnus de Ambassatoribus Regis Franciæ. Et assumpsit Papa pro themate, Faciam principem super gentem magnam. Illæ autem Insulę sunt in mari mediterraneo valde fertiles, quarum incolę nec sunt Christiani, nec de secta Mahometi. Donum vtique laude dignum, si possessionem pacificam contulisset.

De quodam casu mirabili.

Creatur nouus princeps insularum Balliarum.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo quinto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii nonusdecimus, Henricus de Lancastria Comes de Derby in Wasconiam transfretauit, cum sexcentis hominibus de armis, totidemque sagittariis. Qui in primo insultu vrbē munitissimā de Brigerack cepit, & 11. nobiles in ea existentes, & plurimos de plebeis capitauit. Vrbes insignes & villas ibidem numero quinquaginta sex, Regis Angliæ ditioni subiecit. Paulo post, exercitum Francorum cum manu valida apud Allebrok contra eum venientem contriuit, captis nobilibus viginti tribus, cum aliis quasi innumeris viris armorum. Ceteris vero aut peremptis gladio, aut turpiter actis in fugam. Erat enim tam liberalis, tam profusus in donatiuis, vt dulce quisque reputaret militare sub ipso. Nam cum villam aliquam vi occupasset, parum aut nihil sibi collegit, sed exercitui vniuersa permisit. Reuera cum villam nobilem de Brigerack post magna pericula & sudores hostiliter ingressus fuisset, permisit cuilibet domum vel mansum occupanti, tam domum quam in ea contenta. Accidit, vt quidam miles, nomine Reth, domum infringeret, vbi monetarii illius terræ monetam in magnis & longis saccis posuerāt pro tutela. Cumque miles tantam conspexisset pecuniam, rem Comiti nuntiauit. Erat enim in superficie moneta nigra de ære, prout moris est, ibidem fabricare. Requisiuit igitur, quid Comes vellet fieri de eadem. Qui ait, Tua (inquit) est domus, tua sunt & in ea reperta. Regressus miles, dum effunderet è saccis illam pecuniam, vt sciret eius summam, subito conspicit inæstimabilem summam monetæ, de argento puro percussæ, & obstupuit ipsa reuisa. Æstimansque multo plus ibi esse de pecunia, quam congruebat suæ fortunæ, reuersus ad Comitem rem protinus enarrauit. Cui Comes: Non (ait) decet me dare, & donum reuocare more puerorum, volo vt tibi permaneant quæ concessi, & si foret pecunia triplo maior. Eodem anno obiit Episcopus Wintoniensis Adam, qui magno tempore cœcus fuerat ante mortem. Cui successit Wilhelmus Edyndon thesaurarius Angliæ. Hic fundauit domum apud Edyndone, de ordine, qui nescitur, de secta fratrum de Asherugh. Eodem anno obiit dominus Henricus Comes Lancastriæ, pater Henrici Comitis de Derby, & sepultus est Leycestriæ in monasterio canonicorum, præsentib. rege & regina tam antiqua quam noua. Archiepiscopis & Episcopis, comitibus & baronibus quasi totius regni. Filius eius & heres eo tempore in Wasconia, vt præfertur, actus bellicosos & strenuos exercebat: quamobrem interesse non potuit exequiis patris sui. Scoti sub his diebus collecto exercitu quasi triginta millium, duce Wilhelmo Duglas, apud Westmerland hostiliter Angliam sunt ingressi, ad insinuandum erga ipsorum malitiam Carleolum & Penreth, & multas alias villulas combusserunt. Episcopus igitur Lugubaliæ, & Thomas de Lucy miles strenuissimus, cum parua manu ex omni parte Scotorum exercitum circuierunt in noctibus, & lituis, & cornibus, & nocturnis clamoribus sic inquietauerunt, vt nec pro victualib. exire auderent, nec membra dare sopori. Tandem cum Scotos omnino vrgeret necessitas, Alexander Stragan coadunatis de audacioribus suæ gentis pabulatum exire disposuit. Cui mox obuiam fit Carleolensis Episcopus cum Roberto Oggil, & acriter irruunt super Scotos, demum sors contulit, vt Rober-

De probitate Henrici comitis de Derby.

De liberalitate comitis de Derby.

Scoti comburunt villas in Anglia.

Robertus Oggil cum Alexandro præfato hastiludiare valeret. Qui cogens dextrarium vehementer cum lancea præacuta, ipsius Alexandri corpus perforauit, non sine læsione sui ipsius. Nam & ipsum Scotus in latere, sed non læthaliter vulnerauit. Episcopus à Scotis ab equo & ipse deiicitur, & pene capitur, sed suorum laudabili probitate & equo restitutus est, & à Scotorum manibus liberatus. Et quamuis Scoti visi sunt primo propter suam multitudinem preualere, commendabili tamen Anglorum constantia victi sunt, multis occisis, & pluribus captiuatis. Interea domini de Percy & de Neuile ex parte vna, dominus de Lucy ex alia, & viri de comitatu Lancastriæ ex tertia, Scotos iam requie & prandio destitutos in suis tentoriis inuadere cōdixerunt, quod Scoti per exploratores cognoscentes, ante dictorum dominorum aduentum in suam patriam meticulose fugerunt.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo sexto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus, Rex Edwardus missis ad curiam Romanam literis, in quibus asseruit per Regem Franciæ Philippum, & eius complices, certis rationibus assignatis treugas esse violatas: mense Iulii ingressus est mare in festo sancti Thomæ Archiepiscopi, omnibus ignorantibus quorsum tenderet. Tandem cuiusdam militis de Harecourt nuper de Francia exlegati, in australi parte Normanniæ apud Hogges, iuxta Sequanam flumen applicuit, mox Cadonum hostiliter ingressus, cepit, spoliauit, combussit, & postea multas vrbes: verum quia Philippus Rex Franciæ pontes fluminum versus Franciam in cunctis locis, quibus transitus eius esse poterat, ante confregerat, nec facultas daretur exercitibus confligendi ad inuicem, Rex Edwardus Normanniam penetrauit, & in suo transitu Picardiam deuastauit & conflagrauit, & tandem veniens Pusianum, fractum pontem ibidem iussit reparari. Interim Comes Northantoniæ flumen Sequanæ transiens, quingentos ex illis, qui pontium reparationem impedire conabantur, occidit. Mox Rex Edwardus 16. die Augusti Sequanam flumen pertransiens, patriam vbicunq; perrexit, circumcirca destruxit, deprædatusq; est illius incolas, & captiuauit aquam de Summe, vbi antea nusquam fuit trāsitus, illæsus cum toto suo exercitu pertrāsiens, & de Gallicis, qui transitum impedire conati sunt, duo millia interfecit. Interim dominus Hugo de Spencer villam de Crotoye cepit viriliter, & quadringentos armatos, qui ad villæ custodiam deputati sunt, interemit.

Rex intrat Franciam, & capit Cadonū, vastat Picardiam, & transit aquam de Summe.

De bello de Cressy.

Rex Franciæ Philippus audiens, & cognoscens animositatem, probitatem & constantiam Regis Edwardi, cum iamdudum comparatis & conductis exercitibus parat obuiam Regi Edwardo. Igitur vicesimo sexto die Augusti Reges sibi obuiant cum suis exercitibus apud Cressy in Pontino, vbi commissum est bellum atrox valde, & multum sanguinis effusum ex parte Gallicorum. Nempe Rex Franciæ Philippus ibi deuictus est, cum innumerabili exercitu conductitiorum & fugatus. Duo etiam Reges, qui in auxilium venerant Regis Franciæ, scilicet Boemiæ & Maioricarum ibi perempti sunt. Ferunt vtique Regem Boemiæ cæcutientem fuisse, & res positas à remotis cernere non potuisse, qui quæsiuit à suis, qualiter Anglici collocati essent. Cui respōsum est, quod dispositi erant pulchre per bella, & quod statuissent à tergo omne cariagium eorundem. Ipsi (inquit Boemius) vel mori volunt in campo die ista, vel certe victores existere. Relatum est præterea Regi Boemiæ, quod multi alites, scilicet corui, cornices, & monedulæ, & aliæ cadauerum sectatrices supra Francorum exercitum volitarent: Prodigium (inquit Boemius) est hoc & dirum signum, significat (inquit) exercitum fore mactandum. Attamen, inquit, applicate me ad aliquem nobilem, cum quo congredi valeam, si potestis. Et mox eius milites collocauerunt eum in loco, vbi copiam habere potuit pugnandi cum Edwardo Regis Angliæ primogenito. Cumque constanter & bellicose pugnaret, circumclusus & oppressus ab Anglicis est peremptus. Cecidit ibi præterea Dux Lotharingiæ, cum duobus Episcopis, octo Comitibus, & pluribus aliis nobilibus, quorum nomina singulatim scribere longum foret, duoque millia militum ibidem prostrati sunt, & vulgus cuius numerus ignoratur, in hoc bello necatur. Qui gladios, lanceas, secures & sagittas Anglorum potuerunt euadere, cum Rege suo fugerunt. Philippus vero Rex Franciæ, dum suos hortabatur, & animare conatus est, dum in Anglos, vt lupus inter agnos desinit: dum multos prosternit & perimit, in gutture & femore vulneratur, & bina vice per regem Angliæ equo suo deiicitur. Captusque fuisset ibidem, nisi citius sibimet fuga consuluisset. Quo fugiente, plena victoria cessit Anglis. Post præfatam victoriam Rex Edwardus recreato, remunerato & refocillato suo exercitu, mox nono die sequente

Obsidio Calesii.

planta-

plantauit obsidionem circa villam Calesiæ ab olim sibi regnoq; suo toto infestissimæ, quam obsidionem per annum & amplius protelauit, per quod tempus ibi multi de Anglicis cum corruptione cadauerum & intestinorum animalium, cum reliquis incommodis, & maxime fluxu ventris perierunt. Per idem tempus Dauid le Brus Rex Scotię animatus per instigationem Regis Franciæ, cum Scotorum exercitu glomeroso ausus est intrare Angliam, æstimans non remansisse in terra nisi clericos & pastores, autumnabat enim omnem regni malitiā cum ceteris viris defensoribus exisse regnū cum rege suo. Nec vtiq; sibi constabat de glorioso triumpho, quem rex Angliæ de rege Franciæ reportauerat, sed progrediens vsq; Dunelmā, putabat se posse montes æquare vallibus, & cuncta ad libitum sibi licere, sed eum opinio sua cito fefellit. Nam per clerum Eboracensem, & paucos laicos, non sine confusione maxima in vigilia sancti Lucæ Euangelistæ deuictus & captus est, cum Wilhelmo Duglas, & multis aliis nobilibus de regno suo, & carcerali custodiæ mancipatus. Qui vero dictam (volente Deo) fecere victoriam, fuerunt dominus Wilhelmus la Zouche Episcopus Eboracensis cum clero suæ diœc. dominus Gilbertus de Vmfreuyle comes de Angos, Henricus Percy, Radulphus Neuile, Wilhelmus Dayncourt, & Henricus Scroop, cum exercitu quem collegerant Anglicorum, prout poterant in tanta temporis districtione. Et quamuis pene tota militia Scotiæ ibi capta fuerat vel perempta, pauci tamen ibi (Deo laudes) ex Anglicis ceciderunt. Ibidem fuerunt Robertus Comes Morauiæ, & Moritius Comes de Stratherne. Cum Rege vero capti sunt Comes de Fyfe, de Menteth, & de Wygyton. Et reuera hic dies fuisset vltimus obstinatæ Scotorum rebellionis, si prædis & captiuis tunc omnino neglectis, Anglici gentem ab antiquo rebellem persequendo de terra viuentium deleuissent. Eodem anno tertio Calend. Augusti Regina peperit filiam nomine Margaretam. Eodem anno Thomas de Dagworth miles, genere Anglus, cum octoginta armatis & centum sagittariis, tertio nonas Iunii contra Carolum de Bloys & magnates Britanniæ, & multos extraneos circumquaque collectos habito conflictu valido velut alter Machabæus, per duas vices præualuit die illa, deletis nempe plurimis in ore gladii multos cepit: habuit enim idem Carolus in exercitu suo mille quingentos armatorum, octo millia balistariorum, & triginta millia peditum. Eo quoque anno mense Augusti, tenente concilio in Aquitannia domino Henrico de Lancaster comite de Derby cum suis magnatibus, Iohannes primogenitus Regis Franciæ, qui villam de Aquilon longo tempore obsederat, sed eam obtinere non poterat, misit ad Henricū pro treugis habendis, quæ sibi negabantur expresse. Iohannes ergo quanquam iurasset, se non recessurum, antequam villam intrasset: relictis tamen sarcinulis & tentoriis confusus abscessit. Expost mox idem Henricus dictam villam de Aquilon, & villam de Reas, aliasque multas villas cum castellis de Agoneys, & Tonygges sibi stabiliuit. Deinde progrediens per Seyntonge, cum mille armatis hominibus pernoctauit in villa de Salueterre, tunc sibi reddita præ timore. Post hæc villas sancti Iohannis de Angeleyn & de Liuesham potenter cepit per insultum, captis resistentibus vel occisis, & quodam Episcopo, cum quatuor baronibus, & multis aliis fugientibus ex alia parte ciuitatibus, in qua cum cepisset spolia quanta placuit, rediit Burdegaliam cum triumpho.

Bellum Dunelmia inter Scotos & Anglos.

Probitas Thomæ de Dagworth.

Acta comitis de Derby.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo septimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus primus, cum rex Anglię strictius obsideret Calesiam, Rex Franciæ iuxta promissionem, quam obsessis promiserat, collecto exercitu Calesiam appropinquat, ad dissoluendum obsidionem, si quoquomodo valeret. In crastino vero aduentus sui clam aufugit diluculo relictis tentoriis, cum victualibus abunde refertis, metuens nimirum Anglici regis audaciam, quam expertus fuerat parum ante damno suo. Qui in Calesia villam tenebant contra Regem Angliæ, viso quod Rex Franciæ aufugisset, iam omnino desperantes de succursu, & eo maxime, quod fame & inædia tabescebant, villam Regi Angliæ reddiderunt, saluis vita & membris. Rex autem ingressus, villam eius dispositioni & ordinationi totaliter intendebat, quasi per spaciū vnius mensis manens ibidem. Papa vero considerans rem contigisse contrariam votis suis, & iam Regem Angliæ effectum celeberrimum inter omnes Reges, interposuit partes suas, vt treuga fieret inter regna. Et post hæc cum summa laude & gloria Rex Edwardus circa festum sancti Michaelis in Angliam est reuersus. Sed in redeundo, sicut quondam de Britannia minori, repatrians, maximam tempestatem perpessus est in mari, vbi multos valentes & probos de suis amisit

De captione Calesiæ, & reditu Regis in Angliã, & periculo quod perpessus est in mari.

amisit, sic & modo magnas pertulit aduersitates, vnde beatæ virgini conquestus est dicens: Sancta Maria (inquit) domina mea, quid est, quod tendẽdo versus Franciam, felici aura, potior mare placatur, & cuncta prospere mihi succedunt: in redeundo vero versus Angliam mihi eueniunt sæua infortunia, & nimis aduersa. Eodem anno Thomas de Dagworth supradictus cum trecentis armatis, & quadringentis sagittariis, Carolum de Bloys in obsidione rupis Dirianę laborantem. 12. Calend. Iulii in aurora diei superueniens est aggressus multitudinem, ad prælium præparatam, & eius aduentum præstolantem prostrauit, Carolum cepit cum multis nobilibus, triumphumque obtinuit, futuris seculis merito commendabilem. Erat autem in exercitu Caroli militum & scutiferorum mille ducenti, & aliorum armatorum sexcenti, balistariorum duo millia, & peditum copia magna valde.

De captione Caroli de Bloys.

De pace & gloria regni Angliæ isto anno.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo octauo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus secundus, composita pace per totam Angliam videbatur Anglicis quasi nouus sol oriri, propter pacis abundantiam, rerum copiam, & victoriarum gloriam. Nam nullius nominis erat fœmina, quæ non aliquid de manubiis Cadomi, Calesiæ, & aliarum vrbium transmarinarum vestes furruras, culcitras & vtensilia possidebat: mappæ mensales, & monilia, ciphi aurei, & argentea linthea & lintheamina, sparsim per Angliam in singulorum domibus visebantur. Tunc superbire cæperunt matronæ Anglicanæ in apparatibus matronarum Galliæ celticem, & vt illæ dolebant de rerum suarum amissione, sic istæ gaudebant de rerum dictarum acquisitione. Hoc anno fuit magna pluuiæ inundatio, quæ durabat à festo natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ, vsque ad natale domini proximo sequens, quam secuta mox est mortalitas in oriente Sarracenorum & incredulorum aliorum, in tantum, vt vix decimum vitæ relinqueret Sarracenum, qui putantes hanc eis pestem immissam propter incredulitatem suam, ad fidem se Christi conuerterunt, sed comperto, quod in secta Christiana eadem pestis inualuit, iterum ad vomitum reuertuntur.

De magna pluuiæ inundatione.

De magna mortalitate in Anglia, quæ à modernis vocatur prima pestilentia.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo nono, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus tertius, magna mortalitas hominum grassata est per orbem, incipiens ab australibus & borealibus plagis, tantaq; clade deferuiens, vt vix media pars hominum remaneret, tunc villæ olim hominibus refertissimæ suis destitutæ sunt colonis, & adeo crebra pestis inualuit, vt vix viui potuerunt mortuos sepelire. In quibusdam vero religiosorum domibus de viginti vix supererãt tantum duo. Æstimabatur autem à pluribus, quod vix decima pars hominum fuisset relicta ad vitam. Hanc pestilentiam è vestigio lues animalium est secuta, tunc redditus perierunt, tunc terra ob defectum colonorum, qui nusquam erant, remansit inculta. Tantaq; miseria ex his malis est secuta, quod mundus ad pristinum statum redeundi nunquam postea habuit facultatem.

De fraude Gallorum apud Calesiam, & eorum casu.

Eodem anno quidam miles nomine Galfridus Charneys, vnus de secretariis regis Franciæ, venit clam & subdole cum multitudine pugnatorum ad capiendum Calesiam, secundo die Ianuarii, secundum quod erat per prius dolose conductum inter ipsum & custodem illius villæ, vt saltem si villã obtinere non posset, ad minus castrum villæ sine dubio obtineret. Et vt ita fieret effectualiter, soluit præ manibus præfato custodi (qui fuit oriundus ex Ianua) pecuniæ magnam summam. Quod cum Regi Angliæ Edwardo fuisset intimatum, nescientibus Francigenis, illuc secrete cum suis aduenit armatis ad vnguem. Miles vero prædictus, iuxta conuentionem inter ipsum & Ianuensem factam, misit quosdam de suis, vt liberum introitum obtinerent, suo nomine, in castrum prædictum. Quibus ingressis, pons ligneus subito eleuatus, ante fores inclusit ingressos, & exclusit de foris existentes. Mox Rex Edwardus extra villam Calesiæ cum suis egressus animose, Francigenas est aggressus. Orta est ergo grauis pugna inter Francos & Anglicos, & tam acriter pugnatum est ex vtraque parte, quod vix cum Rege Edwardo remanserunt triginta de suis, tam constanter, tam feruide erant cum Gallicis occupati. Rex Edwardus prouide frendens apri more, & ab ira & dolore turbatus, euaginato gladio, Sanctum Edwardum & Sanctum Georgium inuocauit, dicens: *Ha Sainct Edwarde, Ha Sainct George*, quibus auditis & visis, milites confestim Anglici confluebant ad Regem suum. Et facto impetu contra hostes tam animose institerunt, quod ducenti ex illis ciciderunt interfecti, & miles supradictus captus est cum pluribus aliis suæ gentis. Nonnulli vero fugæ præsidio sunt saluati. Interim

Plena remissio.

sequente peste in Anglia, dominus Papa Clemens concessit plenam remissionem

causa

causa huius epidemiæ omnibus vere contritis & confessis per totum regnum morientibus. Item obiit Symon Abbas Westmon. cui successit Symon Banham, qui mox factus est regni thesaurarius, deinde Episcopus Eliensis, ex tunc regni Cancellarius, deinde Archiepiscopus Cantuar. demum præsbyter cardinalis titulo sancti Sixti, postremo Episcopus Prænestinus.

De bello apud Winchelsee.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus quartus, commissum est bellum nauale inter Anglicos & Hispanos quarto Calendas Septembris. Edwardus nempe Rex Angliæ cum paucis nauibus obuiauit nauigio Hispaniæ, viris bellicosis refertissimo iuxta Winchelsee. Et facto atrocissimo conflictu, multi læsi sunt ex vtraque parte. Nam tam feruens erat bellum, tam crebra vulnera inflicta ex omni parte, quod ab illo prœlio vix aliquis euasit illæsus. Demum (Deo volente) victoria cessit Anglis. Captæ sunt ibi igitur 26. naues magnæ, reliquis submersis, vel in fugā versis. In hoc conflictu dum Hispani timidi & superbi, atque fidentes in robore suo, & strenuitate dedignantur se reddere iussu Regis Edwardi, omnes miserabiliter perierunt, alii ferro cæsi, alii aquis submersi. Hoc anno obiit magister Thomas Bradwarden Cantuariensis Archiepiscopus, cui successit magister Symon Islep.

Translatio sancti Thomæ Herefordensis.

Eodem anno cū magna veneratione facta est translatio sancti Thomæ Herefordensis Episcopi, Rege præsente cum nonnullis Ecclesiæ Anglicanæ prælatis, regniq; nobilibus & aliis plebeis in multitudine copiosa. Eodem anno factum fuit duellum in palatio Regis apud Westmonast. inter dominum bastard filium Philippi regis Francorum, & quendam militem de Ypres, cessitque victoria Iohanni præfato. Annus iste erat Iubileus, quo multi de populo vtriusque sexus, pro gratia remissionis suorum peccaminum consequenda, Romam sunt profecti. Quo quidem anno, venerunt in Angliam pœnitentes viri nobiles & alienigenæ, qui sua nuda corpora vsque ad effusionem sanguinis, nunc flendo, nunc canendo acerrime flagellabant, tamen (vt dicebatur) nimis hoc faciebant inconsulte, quia sine licentia sedis Apostolicæ.

De anno Iubileo.

De fabricatione grossorum & dimidii grossi.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo primo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus quintus, Wilhelmus de Edyngdon Wintoniensis Episcopus, regni thesaurarius, & vir magnę prudentiæ, & qui plus Regis dilexit commodum quam communitatis: excogitauit, & fecit insculpi nouam monetam, scilicet grossum, & dimidium grossum, sed hæc erant minoris ponderis, quam correspondens summa sterlingorum. Quæ res fuit expost occasio, quod victualia siue mercimonia fuerunt per totam Angliam magis cara. Operarii vero & artifices, ac seruientes prouide callidiores solito sunt effecti. Contra quorum astutiam & superbiam, nequitiam & auaritiam, ordinata sunt statuta per parliamentum ad Westmon. Expost anno regni Regis Edwardi tertii à conquestu 28. & 35. sed parum ante nihil communibus profecerunt.

De bello Mauronæ & probitate domini Walteri de Bendeley.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus sextus, in vigilia Assumptionis beatæ Mariæ, dominus Walterus de Bendeley miles egregius, & custos Britanniæ Armoricæ iuxta Mauron inter villas de Reynes & Plumerel, cum trecentis hominibus armatis & totidem sagittariis debellauit, & vicit Mareschallum Francię venientem hostiliter contra eum, cum exercitu excessiuo. Nempe ex parte Gallicorum cæsi sunt ibidem viri nobiles, id est, domini tredecim, milites vero centum quadraginta, scutiferi quoque centum, tot autem pedites, quod eorum numerus non facile poterat deprehendi. Capti sunt ibidem insuper nouem domini, milites & armigeri centum quadraginta. Gallici & Britanni per hunc euentum sunt maxime consternati, & eorum fastus & superbia inclinati. Obiit Clemens Papa, cui successit Stephanus Episcopus Hostiensis, qui Innocentius sextus est vocatus. Eodem anno Haymo Atthethe Episcopus Roffensis, sponte & votorie renuntiauit episcopatui, resignans illum in manus Papæ. Cui Papa prouidit de magistro Ioanne de Schepey monacho & priore dictæ sedis. Sub quo tempore incepit magna caristia rerum venalium, id est, ferri, plumbi, æris, & omnium aliarum. Eodem anno Wilhelmus dux Selandiæ duxit in vxorem filiam Henrici Comitis Lancastriæ.

Obiit Clemens Papa 6.

Statuta sunt in parliamēto Londonia, sed frustra.

Anno gratiæ millesimo trecensimo quinquagesimo tertio, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus septimus, tenuit Rex Parliamentum apud Westmonast. post festum Paschę, in quo statutum est inter cetera, quod seruien-

tes & operarii & ceteri frequentatores seruilis operis de cetero pro dietis suis sine annuis famulatibus plus mercedis vel stipendii non accipiant, quam solebant accipere ante annum pestilentiæ quouis modo. Præterea statutum est ibidem, vt panni venales per totam Angliam sint in longitudine & latitudine, sicut olim statutum est apud Northamtoniam. Et quod omnia molendina & alia quæque impedimenta nauium, limborum, & omnium aliarum vectuarum per riuos aquarum omnium in Anglia, tollantur & deleantur. Quæ omnia expost (mediāte pecunia & singulari dominorum amicitia) stare permittebantur ad communium detrimētum. Eodem anno tanta fuit siccitas à mense Martii, vsq; ad mensem Iulii, quod vix per totum tempus hoc plueret super terram, vnde contigit, vt sementa, herbæ, & omnia alia olim fructifera perierunt. Ob quam causam Anglia semper fertilis, ab aliis regionibus petere alimoniam coacta est. Cuius miseriæ condolens Wilhelmus dux Selandiæ, naues plures onustas siligine Londonias destinauit, quæ non parum profecit incolis regionis. Hoc anno Henricus comes Derby & Lancastriæ apud Westmonast. dux Lancastriæ est creatus, & Radulphus de Stafforde, comes Staffordiæ factus est.

Primus dux Lancastriæ.

De prolocutione concordiæ inter Regem Franciæ & Angliæ, quæ frustra fuit dolo Francorum.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo quarto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus octauus, facta est concordia & iuramento firmata inter Reges Angliç & Franciæ, excepto quod sigilla eorum adscripta indentata nondum fuerant apposita. In quibus continebatur, quod Rex Angliæ haberet omnes terras suas ducatus Aquitanniæ, quas sibi Rex Franciæ iniuste vsurpauerat, si Rex Angliæ totum ius & clameum, quibus regnum Franciæ vendicabat Regi Francorum remitteret, ac imperpetuum renuntiaret, super quo negotio ex parte Regis Angliæ missi sunt solennes nuntii ad Romanam curiam, videlicet, dominus Henricus Lancastriæ, Rich. Comes Arundeliæ, Wilhelmus Norwicensis Episcopus, & Guido de Bryan, vt dominus Papa dictam concordiam confirmaret. Sed dolo & fraude Gallorum, quibus iugiter adhærebant, vna cum conniuentia domini Papæ à concordia est discessum. Rex vero Edwardus ex hoc non modicum exasperatus, copioso exercitu congregato, regnum Franciæ confestim intrauit, ac illud vastare cæpit.

Hoc anno feria tertia in hebdomada Pentecostes, combusti sunt apud Auinionem duo fratres Minores, pro quibusdam erroneis opinionibus prout Domino Papæ & suis Cardinalibus videbatur. Illo quippe anno, grandis seditio inter laicos & Scholares Oxonienses est exorta: Laici nempe collecta multitudine virorum de patria cōuicina, in scholares atrocissime irruerunt, & quosdam vulnerauerunt, quosdam crudeliter peremerunt. Tandem more prædonum bona Scholarium diripientes, eos de villa fugere compulerunt, propter quod Oxonia diu postea erat supposita Ecclesiastico interdicto, sed demum mediantibus regni magnatibus, & eorum amicis, pax inter eos tali pacto firmata est: vt ciues Oxonienses, qui causas discordiæ ministrauerāt, firmiter & ꝑpetualiter obligarent se nunquā de cetero scholaribus Oxoniensibus fore nociuos, vel eis læsionem aut iniuriam illaturos: regimenque totius villæ cancellarius vniuersitatis, qui pro tempore fuerit, & nullus alius saltem laicus imposterum obtineret. Eodem anno per consilium Regis Angliæ stapula lanarum de Flandria reuocatur cum omnibus ad eam pertinentibus, & stabilitur in Anglia, sed tamen diuisim per loca, videlicet Westmonasterii, Cantuariç, Cicestriç, Bristoll. Lincolniæ, & Hull. in omnibus libertatibus, consuetudinibus, & iuribus eidem concessis imperpetuum. Per idem tempus transfretauit Henricus dux Lancastriç cum magnificentia & honore ad ineundum singulare certamen Parisius cum Duce de Brounswike, qui res suas deprædatus est, cum rediret de Romana curia, sed interuenientibus dominis nihil actum fuit.

De venditione lanarum.

Transfretatio ducis Lancastriæ.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus nonus, dum rex Angliæ teneret consilium apud Westmon. nuntiatur eidem Philippum regem Franciæ fore mortuum, & Iohannem filium eius in Regem Franciæ coronatum, eundemq; Iohannem Carolo filio suo seniori, qui dictus est Dolphinus de Vienna, ducatū Aquitanniæ cōtulisse. Quibus auditis, Rex Angliæ indignatus, aduocato coram suis proceribus domino Edwardo primogenito suo, illi ducatum Aquitanniæ assignauit, quia sibi iure hereditario pertinebat, præcipiens, vt se contra suos aduersarios tueretur. Qui mox vna cum patre suo imploraturus auxilium, in Anglia loca sanctorum visitans, diuersis diuersa munera condonauit. Quo tempore Rex pater apud Westmonaster. caput sanctissimi

Princeps accepto principatu Aquitanniæ transfretauit.

Mors regis Franciæ.

ctissimi

ctissimi obtulit Benedicti. Deinde Princeps Walliæ Edwardus præfati Regis primogenitus 2. Calend. Iulii paratis omnibus in expeditionem tanti negotii, ac comitantibus eum Comitibus de Warwike, Suffolk, Sarum, & Oxon. & mille hominibus armatis, totidemque sagittariis, in natiuitate sanctæ Mariæ apud Plymmouth velificare cæpit. Igitur cursu prospero perueniens Aquitanniam, à nobilibus regionis honorifice susceptus est. Quibus aduentus sui causam notificans, & habita deliberatione optima, decimo die Octobris equitare cæpit, transiens per patriam de Iuliack sibi subiectam, deinde per patrias de Armenack de la riuer. Cunyngerslee, Tholous, Carcason, & Nerbon iuxta mare Græcum, villasque quamplures, quasdam muris clausas per octo hebdomadas eundo & redeundo, captis prædis & spoliis igne deuastauit, nulla resistentia sibi facta. Ex tunc hiemauit ibidem. Interim proceres sui multas villas muratas & castra sibi subiugauerunt, quamobrem territi multi nobiles, sese cum suis dicto domino Principi submittentes, fide Anglici deuenerunt. Hoc anno circa principium mensis Nouembris Rex Angliæ Edwardus audiuit Iohannem Regem Franciæ ad sanctum Audomarum velle expectare aduentum suum, & paratum ad dimicandum contra eum. Qui mox Calesiam transfretauit cum duobus filiis suis, Leonello Comite Vlton, & Iohanne de Gaunt Comite de Richemund, ac domino Henrico Duce Lancastriæ, Comitibusque Northamton. Marchiæ, & Staffordiæ, aliisque magnatibus & hominibus armatis, scilicet ad duo millia bellatorum. Secundo die Nouembris egressus Calisiã, profectus est versus sanctum Audomarum, vbi putauit Regem Franciæ cum ingenti exercitu expectare. Sed rege Angliæ appropinquante, Rex Franciæ retrocessit, vastando patriæ suę victualia, ne eis Anglici fruerentur. Quem sic fugientem rex Angliæ insecutus est vsq; Heden. Et visis defectu victualium, vecordiaq; sui aduersarii, rediit vastando totam patriam per dies decem. Et dum hæc agerentur, Scoti subdole & nocturno tempore ceperunt villam de Berewico, nullos nisi resistentes occidendo, castrum tamen remansit in manibus Anglicorum, ob quam causam Rex Angliæ reuersus est. Eodem anno in Parliamento apud Westmo. concessum est regi, vt habeat de quolibet sacco lanæ, per sex annos sequentes proximo 50. solidos. Eodem anno septimo idus Ianuarii natus est Regi Edwardo apud Woodstock filius, & vocatum est nomen eius Thomas.

De capite sancti Benedicti.

De transfretatione Regis Angliæ.

Fuga regis Franciæ.

Villa Berewici capitur per Scotos.

Anno gratię millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus, Rex Edwardus adiuit partes boreales cum exercitu populoso, vt villam de Berewick eriperet de Scotorum manib. perfidorum. Igitur 13. die Ianuarii Rege Edwardo in castro de Berewike existente, & exercitu eius prope villam, Scoti sibimet metuentes, sine damno vel difficultate villam Regi reddiderunt, sed tamen quidam ex Anglis interim deuiantes captiuantur à Scotis. Confestim postea vicesimo quinto die Ianuarii apud Rokesburgh dominus Edwardus Baylyol Rex Scotiæ, regnum & coronam eiusdem transtulit in Edwardum Regem Angliæ, literis suis patentibus & autenticis inde confectis.

Rex recipit villam Berewici, & coronam regni Scotiæ in regem Angliæ transfertur.

Eodem anno dominus Edwardus primogenitus Edw. Regis Angliæ, Princeps Walliæ, existens in Wasconia, consulit Burdegalenses & proceres illius patriæ de aggrediendo regno Franciæ, aliisque terris sibi nondum subiugatis. Cuius propositum Comes de Armenack domini sui proditor, Regi Franciæ illico nuntiauit, & quæ mala regno Franciæ imminebant. Quod veraciter agnoscens Iohannes Rex Franciæ statim iussit prosterni omnes pontes super fluuium de Leyre, quos veteres non sine magnis expensis extruxerant. Princeps autem Edwardus hæc audiens, exercitu congregato sexto die Iulii cæpit de Burdegalia proficisci, transiens per patrias de Agiues, Peregor, Lymosin, Berry, & de Saloigne. In quo transitu plures villas sibi rebelles incendit, & plures cum castris & munitionibus sibi redditas obtinuit sub tributo. Itinerando quoque hominum armatorum plus quam sex millia captiuauit. In patria vero de Saloigne capta villa de Remorantin, castrum eiusdem sex diebus obsedit. Cui obsessi non valentes resistere castrum reddiderunt, vbi capti sunt Dominus de Cron. & Bursegraunde, aliique milites, & armati homines octoginta. Deinde progressus est per Toreigne & Peyton, & ibi prope Chaueny proceres sui septimo decimo die Septembris conflictum cum Gallicis habuere, in quo plures quam centum homines armati cecidere perempti. Sed etiam Comites de Aunser, & de Synny ac Seneschallus Regis Franciæ cum centum hominibus armatis capti sunt ibidem.

Eodem anno nonodecimo die Septemb. quasi in fine anni aduetus sui in Wasconiam,

Bellum de Poyteres, & victoria miraculosa.

niam, occurrit Regi Franciæ iuxta Poyteres, cum mille nongentis hominibus, totidemque sagittariis, venientem contra eum cum septem millibus electis armatorum, aliisque armatis pauisariis ac balistariis in numero excessiuo. Aderant ibi duo Cardinales, quorum vnus erat dictus Petragoricensis, ad persuadendum pacem inter gentes paratas ad bellum, à latere domini Papæ missi. Quibus cum Papa arctius iniunxisset præsens pacis negotium, respondisse fertur eidē Petragoricensis. Vero inquiens, Pater beatissime, aut pacem suadebimus, aut silices & petrę clamabunt. Tanta fuit illi fiducia, quod dominus Princeps cum tanta paucitate non auderet congredi contra tot hostes, quot venerant cōtra eum. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex illius temporis, prophetauit de euentu belli futuri. Quia cū sagittarii nostri omnes sagittas expendissent, in hostes leuauerunt de agro petroso lapides, & cominus accedentes proiecerunt in Gallicos, percutientes galeas, cassides atq; clypeos eorundem, vt sonus proueniēs ex petrarū ictibus in campi circuitu reboaret, & sic quodammodo impleta est prophetia Cardinalis, qui spopondit, dicens, quia pacem habebimus aut lapides clamabunt: sed hoc postmodum. Igitur cum Cardinales inter vtrunque populum diligentissime discurrissent, & vidissent se non posse persuadere pacem, indignantes recesserunt. Et mox acies conuenerunt, vbi primo fractis lanceis cum gladiis, securibus & bipennibus rem egerunt. Ibi claruit victoria domini Iac. Arundel militis, qui potenti virtute confregit, & perforauit aciem Gallicorum, & fuit ipso die necis occasio hostium plurimorum. Ibi patebat fides & constantia Comitum de Warwick & de Southfolk, & ceterorum procerum, qui tam animose, tam feruide, tam atrociter pugnauerunt, donec manus gladiis & securibus obriguessent eorundem. Nec minus laudabilis erat ipse Princeps & Dux exercitus Anglicani, qui non solum se ducem exhibuit in hoc bello, sed probatum militem & expertum, vniuersa tentans, audiens & faciens, quæ miles fecerat animosus. Nec momentanie vel leuiter transit ista pugna. Sed tribus vicibus eo die præ multitudine superuenientium hostium oportebat Anglicos bellum instaurare. Tandem Deo nostris tribuente longanimitatem, & immittente Gallicis formidolositatē, nostris insistentib. Galli fugerunt, occisis prius ibidem duce de Burbon & Athenis, Episcopo de Chaluz, aliisque dominis & nobilibus ad numerum viginti duorum, militibusque peremptis ex hominibus armatis præelectis duobus millibus, & de communibus octogintis. Rex insuper Franciæ captus est ibidem, & Philippus filius eius iunior. Capti sunt etiam domini Iacobus de Burbon, & Archiepiscopus Senonensis, ac Comites vndecim, domini nobiles viginti duo, milites & homines armati plusquàm duo millia. Quidam vero asserunt fuisse peremptos in hac pugna duos duces, decem & nouem magnos dominos, & quinque millia armatorum, vulgus autem, quod sub numero non cadebat. Expedito, finitoq; præfato bello, Princeps rediit Burdegaliam cum gloria & triumpho, ducens secum Iohannem Regem Franciæ, vbi acceptus est à clero honorifice, atque ciuibus cum omni gaudio & honore. Dominus Henricus dux Lancastriæ dum hæc agerentur in Britannia circa obsidionem ciuitatis Rauensis moram traxit, quam expost obtinuit.

Princeps redit in Angliam cum rege Franciæ captiuato.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus primus, dominus princeps Edwardus cum Iohanne Rege Franciæ & filio eius Philippo, aliisque magnatibus, rediit in Angliam de Wasconia, & quinto die mensis Maii applicuit in portu de Plymmuth cum pręda nobili captiuorum. In vicesimo autem quarto die mensis eiusdem, ducens secum dictum Regem Franciæ, captiuosque prædabiles, per pontem & ciuitatem Londoniarum, & ingressus circa horam diei tertiam, tendendo versus Westmonast. vbi fuit circa eos tanta populi multitudo in auditum videre mirabile, quod vix impediente populo post meridiem potuerunt ad palatium peruenire. Et cito post missi sunt in Angliam ex parte domini Papæ duo Cardinales, pro pace reformanda inter duo regna, dominus videlicet Tarilaudus Episcopus Albanensis, & Nicholaus titulo sancti Vitalis. Tertius vero Cardinalis venit in Angliam gratia visitandi regem Francorum, qui in Anglia moram traxerūt biennalem, sæpius cum regibus & eorum consiliis colloquentes, sed tandem discordes recesserunt.

De gente sine capite in Francia.

Sub hiis diebus consurrexit in Francia illa famosa societas, quæ Gens sine capite vocabatur, quæ primo parua, postea magna aggressa, magnam Franciæ partem occupans sine legibus, expulsis vel subactis locorum dominis, subiugauit. Erantque non tantum de vna gente vel natione, sed de pluribus regionibus congregati. Hoc

anno

anno Dauid le Brus Rex Scotorum circa festum omnium Sanctorum de diutina custodia, qua tenebatur in castro de Odiam, liberatur, mediante redemptione centum millium marcarum soluendarum in proximo sequentibus decem annis, præter expensas hospitii sui. Eodem tempore orta est tempestas grauissima, tam in terra quam in mari, quam maxima infortunia sunt secuta. Quo quidem anno concessum fuit domino Iohanni Regi Franciæ soluere pro redemptione sua sexcenta millia florenorum circa festum S. Martini. Sed ista conuentio fuit facta ante, id est, in mense Maii, secundo die mensis eiusdem. Ad habendam ergo maiorem securitatem istius summæ soluendæ, postulatur ex parte Regis Angliæ habere potentiores & valentiores personas regni Franciæ in obsides, sed huic petitioni noluerunt Gallici consentire, quamobrem vicesimo die Nouembris responsum est Francis, vt se defendant & præparent ad bellandum. Eodem anno Calendis Aprilis relaxatur interdictum Oxoniæ, quod auctoritate domini I. Episcopi Lincolniensis propter clericidium & sacrilegia anno proximo præterito fuit illatum. Isto anno obiit mater domini regis Edwardi tertii domina Isabella, die sancti Ruffi martyris, & vicesimo septimo die Nouembris in Ecclesia Fratrum Minorum Londoniis sepelitur nondum dedicata. Hastiludia insuper hoc anno Londoniis facta sunt præsentibus regibus Angliæ, Franciæ, Scotiæ, & plebe numerosa.

Redemptio Regis Scotorum.

Anno gratię millesimo trecentesimo quinquagesimo octauo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus secundus, immediate post Septuagesimam tenuit Rex Anglię parliamentum apud Westmonasterium, vbi de pace reformanda inter duo regna, persępe colloquentes nusquam concordarunt. Quo quidem tempore magna controuersia coram summo Pontifice facta est inter magistrum Richardum Fizraf primatem Hiberniæ Armachanum videlicet, & clerum Anglicanum ex vna parte, & quatuor ordines mendicantium ex altera, super statu & regula eorundem Fratrum. Qui videlicet Armachanus opiniones suas erga Fratres coram summo Pontifice diu, pluresque sustinuit, & ipsos manifeste à suis deuiasse regulis multis rationibus demonstrauit. Sed tandem (proh dolor) clero Anglicano sibi subtrahente promissa, & exuberante in curia Fratrum satis magna pecunia, adhuc lite pendente, Fratres sua priuilegia sicut per ante sub data noua obtinuerunt. Eodem anno frater Iohannes Lile Eliensis Episcopus nimis iniuste fatigatus, anno proximo elapso contra voluntatem domini Regis ad curiam transfretauit, propositisque causis ibidem de iniuriis sibi illatis, & suę Ecclesię per dominam Blanchiam de Wake & alios de consilio suo, coram domino Papa motus est. Idem Papa vehementer & omnes aduersarios dicti Episcopi fecit excommunicari publice, mandans per literas suas domino I. Lincolniensi Episcopo, & aliis quibusdam pręlatis Anglię, vt si quos nouerunt dictorum excommunicatorum mortuos & sepultos, à sepulchris extraherent, quod & factum est. Vnde Rex indignatus, quia dictorum excommunicatorum quidam erant de consilio suo, dictos pręlatos grauiter infestabat. Qua de causa venerunt quidam missi de curia Romana ex parte dicti Episcopi Eliensis, obuiantes domino I. Roffensi Episcopo (tunc regni Thesaurario) armati tradentes litteras Apostolicas violenter dicto thesaurario, quarum tenor communiter ignoratur, & illico euanuerunt, quos regales insequentes quosdam captos incarcerabant, & coram Regis iustitiariis morti condemnatos, in carcere atque furcis interfecerunt. Eodem anno Normannia & Britannia Armorica graui clade vastantur per Philippum fratrem Regis Nauariæ, dominum Iacobum de la Pype, & Robertum Knolles, aliosq; complures Anglicos, quos sine iussione regis Edwardi, qui in illis regionibus per tres annos & amplius hostiliter permanserunt. Ex quibus Robertus Knolles ex paupere mediocrique valeto mox factus ductor militum, ad diuitias vsq; regales excreuit ibidem. Quo tempore quidam natione Wasco surrexit in Francia, vulgariter nuncupatus Archipræsbyter, ducens vnam magnam comitiuam per diuersas partes Franciæ, ipsas hostiliter deuastando, & potissime prouinciæ regionem.

De parliamento apud Westm. & archiepiscopo Armachano disceptante contra ordines Mendicantium.

Normannia & Britannia vastantur per R. Knolles.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo nono, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus tertius, 14. Calend. Iunii dominus I. de Gaunt, Comes Richmundiæ Blanchiam filiam Henrici ducis Lancastriæ consanguineam suam de dispensatione curiæ, apud Radingum duxit vxorem. Eodem tempore dominus I. Rex Franciæ sub vmbra pacis & dolose obtulit Regi Angliæ Flandriam, Picardiam, Aquitanniam, aliasque terras quas equitauerat & vastarat, pro quibus omnibus ratificandis idem Rex Edwardus in Franciam nuntios suos direxit, quibus

Rex transfretauit ad frangendum fastū Francorum.

omnibus Franci contradixerunt, vnde motus rex Anglię, celeriter se & suos præparauit ad transfretandū, ducens secum Principem Walliæ Edwardum suum primogenitum, Ducem Henricum Lancastriæ, & fere proceres omnes, quos comitabantur vel sequebantur pene mille currus, habuitque apud Sandwicum instructas optime vndecies centum naues, & cum hoc apparatu ad humiliandum Francorum fastum Franciam nauigauit, relicto domino Thoma de Woodstock filio suo iuniore, admodum paruulo, Anglici regni custode, sub tutela tamen. Igitur vicesimo septimo die mensis Octobris peruenit Calesiam, & quarto die mensis Nouembris diuiso exercitu suo in tres turmas propter victualia, vnam turmam fortem Henrico Lancastriæ duci commisit, Edwardo vero Principi turmam aliam fortiorem, & fortissimam retinuit penes ipsum. Deinde profecti prætereuntes ciuitates & castella, tandem in festo sanctæ Luciæ prope ciuitatem Remensium peruenerunt, vbi moram traxerunt vsque in diem sancti Hilarii, sed nihil omnino profecit hæc mora, quia nihil eis reddebatur. Eodem die mouit exercitum versus Burgundiam: cui venit obuiam dux Burgundiæ, promittens eidem septuaginta millia Florenorum soluendorum sibi fideliter, si toti Burgundiæ parceret, & contineret ab incendiis & rapinis. Quod Rex concessit eidem. Mansitq; ibidem remis, videlicet vsq; ad quintum diem post festum sancti Gregorii Papæ. Interim Normanni cum non modica classe nauium apud Winchelsee applicuerunt, ipsamque villam idibus Martii inuaserunt, & pro parte combusserunt, ac omnes sibi resistētes interfecerunt, sexui, ætati, vel ordini nil parcendo. Matronas insuper & virgines ac mulieres illorum oculis blandientes captiuas ad naues duxerunt, & plurima spolia asportauerunt, & tandem sine læsione aliqua recesserunt. Quorum vnum facinus isthic ponam, cum Franci applicuissent existentib. multis, tam viris quam mulieribus, tempore missarum in Ecclesia, ad eandem Ecclesiam cum omni festinatione cucurrerunt, & interficientes multos, & deprædantes Ecclesiam, aspexerunt inter ceteros quandam fœminam pulchram nimis & elegantis formæ, quæ cum vicinis conuenerat, vt audiret missas. Ad quam nebulones satis intemperanter in eadem Ecclesia accedentes, mox suæ libidini vt erant armati prostrauerunt. Et tam diu ei vnus post alium coeundo illuserūt, donec mulier fatigata spiritum exhalaret. Quæ cuncta cum relata fuissent, Rex Angliæ turbatus nimium & exacerbatus, exercitum suum versus Parisius mox conuertit. Interea prælati in Anglia vndique confluxerunt ad arma cum clericis & laicis, vt per terram & mare dictis resisterent inimicis. Sed cum se & suos parauissent ad pugnam, nihil actum est hostilibus illis valefacientibus cum cachinno.

Hoc anno sanguis effluxit de tumba domini Thomæ quondam comitis Lancastriæ apud Pontem fractum. Eodem anno Rex Edwardus incepit nouum ædificium in castello de Windesor, vbi natus fuerat. Ob quam causam illum locum amplioribus ædificiis & splendidioribus decorare præ ceteris procurauit. Cuius operis constituit superuisorem dominum Wilhelmum de Wicham, virum prouidum & discretum. Eodem anno obierunt viri nobiles & præclari Rogerus Comes Marchiæ, Thomas Comes Oxon. I. le Gray tunc Seneschallus Angliæ, Galfridus le Say, & multi. Et de exercitu domini Regis in partibus transmarinis plures quam mille nominati perierunt. Obiit etiam hoc anno dominus Rogerus de Northburgh, Couentrensis & Lichfeldiensis Episcopus.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo sexagesimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus quartus, tenuit Rex Natale in partibus transmarinis, iuxta Remensium ciuitatem, mansitque ibidem (vt prædicitur) vsque ad festum sancti Gregorii Papæ, quando se conuertit Parisius, exercitum in nouem aciebus disposuit ad bellandum, & creauit milites quadringentos. Deinde mittitur dominus Henricus dux Lancastriæ ad portas ciuitatis, hiis qui intus erant proferens campestre prœlium, sub hac conditione, vt si rex Angliæ deuictus foret ibidem, nunquam postea regnum Franciæ vendicaret. Et accepto breui responso, quæ audiuit regi nuntiauit. Mox noui milites armati cum aliis ciuitati dederunt insultum, & illico eius suburbana destruxerunt. Per idem tempus Londonienses cum ceteris regni incolis congregata classe octoginta nauium, & quatuordecim millibus hominum cum sagittariis dedecus apud Winchelsee, per prius factum affectantes vendicare, maria perscrutando inimicos quærebant. Et tandem in Francia applicantes, insulā de Sans animose ceperunt. Sed tamen licet hæc omnia Franci bene satis cognoscerēt, rumor facti ad Edwardum regem nondū peruenerat. Igitur præuenire cupientes hos rumores,

res, dominus abbas Cluniacensis, comes Tankeruile tunc Franciæ Seneschallus, Bursegaldus constabularius dicti regni, & nonnulli alii viri venerabiles, de consensu domini Caroli regentis Franciam, conuenerunt ad regem Angliæ, pacem finalem & firmam ostensis conditionibus inscriptis humiliter postulantes. Quæ cum deliberatione inspectæ domino regi & consilio minime placuerunt, vnde rex commotus prohibuit ne sollicitarent eum amplius, nisi habita ad eius beneplacitum prolacione prędictorum. Et in crastino octauis Paschæ conuertit signa cum exercitu versus Aurelianum prędando, vastando, & igni consumendo plurima, quo tempore ingruebat tam sæua tempestas & inaudita, vt plura millia hominum & equorum in regis exercitu itinerando perirent, subito mortua corruendo prę frigoris imminentis asperitate. Quæ tantum regem nec suos terruerunt, quin procederent cum inceptis. Circa inuentionem sanctę Crucis dicti nuncii iuxta Carnotum domino regi formam pacis optime de communi consensu regentis & maiorum Franciæ circumspectissime ordinatam accedentes obtulerunt sub data apud ciuitatem Carnotum quintodecimo die mensis Maii, requirentes benignum dominum suum ac beneuolentiam consensumque gratiosum in scriptis ostensa, rata & grata ac firma sibi & hęredibus suis imperpetuum admittere. Quibus inspiciendis sapienti deliberatione habita, rex annuit vt iuratis in corpore dominico partibus, tactisque sacrosanctis Euangeliis, pacta stabilirentur. Mittuntur igitur ex vtraque parte, Angliæ videlicet & Franciæ, duo barones, duo quoque milites, corporale sacramentum domini Caroli regentis Franciæ primogeniti I. regis eiusdem, ac domini Edwardi regis Angliæ, audire & admittere. Parisius igitur celebrata solenni missa, dictoque ter Agnus Dei, adiecto Dona nobis pacem, dictus Carolus in pręsentia prędictorum & aliorum plurium, dextram super patenam, cum corpore dominico, & leuam super Missale posuit, hęc verba proferens: Nos Carolus iuramus ad sacrosancta corpus domini & euangelia firmiter seruare penes nos pacem & concordiam formatas inter reges, & nullo modo in contrarium venire. Posthęc datis militibus reliquiis de corona Christi in testimonium omnibus valefecit. Simile sacramentum dominus Edwardus primogenitus regis Angliæ proxima Sexta feria pręstitit apud Louers. Ambo insuper reges & eorum filii, maioresq; vtriusque regni infra annum proxime sequentem, idem corporale sacramentum solemniter pręstiterunt.

Franci petunt pacem.

Ad corroboranda quoque complendaque prędicta & alia partes tangentia, rex Angliæ petiit & accepit maiores Francię in obsidatum, videlicet, dominos duces Aureliensem, Burbonensem, Lougan, Berty, & de Bloys: comites vero de Lauson, Sainct Poule, Derencourt, Pourlay, Valentinoys, Baumund, Brayne, Forest: dominos quoque de Recori, Priaunce, Valentinois, de sanct Venaunce, de Garentz, de Angest, de Merenthi, Daunsin, de Auerne, Guill. de Cram, Boys de Arecourte, I. Hugain cum aliis. Assignataque sunt dies & tempus quibus conuenirent ambo reges cum consiliis suis apud Caleys prędicta consummare. Sigillatis scriptis indentatis, rex Angliæ vsque mare continuo proficiscitur, & apud Humflete ingressus mare nonodecimo die Maii in Angliam applicuit, veniensque ad palacium in festo Sancti Dunstani, quieuit paulisper, & mox I. regem Franciæ in turri Londoniis visitauit. Et facta concordia quid idem pro redemptione sua solueret, ab omni carcere liberauit. Summa vero pecuniæ soluendæ erat tres milliones Florenorum. Quibus ita gestis rex Angliæ regem Franciæ in turri & in palatio itinerando versus mare multimodis solatiis regaliter confortauit. Rex Franciæ prouide nono die Iulii transfretauit in regnum suum, deliberaturus & tractaturus cum suis de prędictis & aliis se tangentibus & regnum suum. Eo tempore in Anglia plures homines, bestiæ & arbores violento fulgure perierunt, & Diabolus in humana specie apparens locutus est.

Obsides dantur regi Angliæ.

Concurrentibus in vnum duobus regibus, posthæc cum suis consiliis apud Caleis conuenerunt de pace & concordia pręformatis apud Carnotum, & iurauerunt (vt prędicitur) eas firmiter seruare penes se. Quarum articuli erant isti, videlicet, Rex Angliæ vna cum illis quæ tenet in Wasconia habebit semper ciuitates, villas & castella, comitatus & patrias de Peyteres & de Peyton cum feodis de Tonard, & terra de Bekeuil, de Saintes, & de Saintoinge, citra & vltra la Charente, Danglesine & Daugolosinois, de Limoges & de Limosin, de Caours & de Cacursin, & de Paragort & de Paragnis, de Rodes & de Rouorgnes, de Agent & de Ageneys, de Charbe, & de Bigor, & de Caure. Et si aliqui domini teneant aliquid inter limites dictorum

De pacis articulis.

locorum, facient homagium regi Angliæ. Tenebitque Rex Anglię prędicta, modo quo Rex Franciæ ea tenuit à sexaginta annis vsq; nunc, videlicet in dominio quę sunt in dominio & in superioritate. Habebit etiam ea quę antiquitus tenuerunt reges Angliæ in villa de Mounstroil super mare cum pertinentiis, & eorum comitatum Pontinę, exceptis rebus alienatis per reges Anglię, ad alias personas quam reges Francię. Quę sic alienata si rex Franciæ teneat in pręsenti, tenebitur ea reddere ac liberare regi Anglię, exceptis terris obtentis per excambium, cum aliis terris. Quo casu rex Anglię reddet regi Francię sic tradita per excambium, vel permittet alienari. Et si alienata fuit personis aliis quam regibus Franciæ per reges Anglię, & post venerunt ad manus regis Francię per putagium, seu aliam iustam causam, Rex Francię non reddet ea nisi debeant homagium vel alia seruitia, tunc tradet illa personis quę facient homagium, aut alia seruitia Regi Angliæ.

Habebitque rex Anglię castella, villas, & dominium de Saleys, Meerk, Stangate, Colne, Hamme, Wale, Oye, cum omnibus suis pertinentiis, ciuitatem de la Rochel, & villam Sancti Wallerici. Habebit etiam Rex Anglię castellum, villam, & totum Comitatum de Guysnes, cum omnibus ad se pertinentibus, tam integre, sicut Comes eiusdem tenuit in vita sua. Obedientque sibi omnes viri Ecclesiarum, & aliarum conditionum, infra limites dicti comitatus, sicut obediebant aliquando regi Franciæ, vel comiti de Guysnes. Et tenebit rex Anglię omnia de Meerk & Caleys cōtenta in pręsenti articulo, & articulo pręcedenti in dominio, exceptis hęreditatibus, quę morantur Ecclesiis ibidem, & hęreditatibus aliis in partibus illis quę morabuntur hęredibus vsque ad valorem centum librarum monetæ de patria, sed de hęreditatibus infra villam de Saleys ordinet rex Anglię ad libitum suum, & sic habitantium in comitatu, villa & terris de Guysnes, stabit dominium integrum. Rex vero Anglię & hęredes sui, omnes Insulas, patriis prędictis adiacentes tenebunt, vna cum insula quas tenent in pręsenti.

Et rex Franciæ & filius suus senior pro se & hęredibus & successoribus infra Sanctum Michaelem proximo tunc futurum ad vnum annum reddent, liberabunt & transportabunt regi Angliæ & hęredibus suis omnes obedientias, homagia, feoda, iustitias, recognitiones, iurisdictiones, patronatus ecclesiarum, omnimodas dominationes & superioritates, & omnia iura quę habent vel habere poterint in prędictis terris, patriis, villis & rebus aliis. Et mittent ad omnes superiores Ecclesiarum, & alios dominos temporales terrarum, patriarum, comitatuum, & locorum prędictorum, vt obediant regi Angliæ & hęredibus, sicut obediebant regi Francię, & per suas literas se acquietabunt de omnibus homagiis, feodis, seruitiis, obligationibus, subiectionibus, & promissionibus factis per aliquem eorum regi & coronę Franciæ. Et Rex Angliæ tenebit prædicta omnia in dominio & in superioritate, quæ in superioritate. Si vero donationes aliquæ, alienationes, obligationes, vel aliqua onera fiebant prędictorum per aliquem regem Franciæ à septuaginta annis vsque nunc, nulla erunt, & res alienatæ, donatæ, seu oneratæ reddentur regi Angliæ citra festum Sancti Michaelis proximo futurum, excepto quod supradictum est in articulo de Poitieu, quod permanebit in virtute sua, & exceptis omnibus collatis seu alienatis ad Ecclesias, quæ illis pacifice permanebunt. Habebit etiam Rex Angliæ, & tenebit ciuitates & patrias pręfatas, quæ antiquitus non erant regis Angliæ, sicut Rex Franciæ aut filius suus senior tenet in pręsenti, & infra limites patriarum prędictarum, quæ ab antiquo erant Regis Angliæ cum aliquibus rebus quæ aliquando eiusdem fuerant, vnde Rex Franciæ in possessione pręfuerat in die belli de Peiton, erunt & permanebunt Regi Angliæ. Rex quoque Angliæ omnia prædicta tenebit tanquam vicinus regis Franciæ, absque recognoscere superioritatem, facere homagium, resortem, vel aliqua seruitia alia, seu recognitiones Regi seu Coronæ Franciæ. Rex quidem Franciæ & Filius suus senior, renunciabunt dictæ resorti, superioritati, & iuri quæ habent, vel habere poterunt, quæ præsenti tractatu debent pertinere regi Angliæ. Similiter Rex Angliæ ac filius suus senior renunciabunt omnibus, quæ per præsentem tractatum non eis traduntur, & exigentiis quas fecerunt per speciale nomini vel iuri coronæ Franciæ, omnibusque homagiis & superioratui ducatus de Toraygne, Normanniæ & Britanniæ, & comitatus ac patriæ Flandriæ, Baniot, & Maigne, & aliis omnibus exigentiis quas fecerunt seu facere potuerunt regi Franciæ pro quacunque sic causa, exceptis illis quæ sibi tradentur per præsentem tractatum.

Valor redem- Rex quidem Franciæ pro sua redemptione soluet Regi Angliæ tres milliones Scu-

Scutorum, quorum duo valebunt vnum Nobile, videlicet sex solidos & octo denarios argenti. Et omnia ista tradita Regi Angliæ permanebunt in tali securitate, ac libertate, prout sunt in pręsenti, & confirmentur à dictis dominis & successoribus suis. Nec aliquis vel patria aliqua qui ante fuerant sub obedientia vnius partis, & per concordiam istam veniet in obedientiam alterius partis, pro factis præteritis damnetur. Omnes autem exhęreditati vel de terris ablati vel onerati aliquo onere vel redonatione, quasi banniti, vni parti adhærentes vel alteri, & similiter de Ecclesiis causa istius guerræ restituentur in integrum cum omni iure sicut ante guerram. Omnesque fortisfacturæ indulgeantur, excepto vicecomite de Frousard, & domino Iohanne de Galard. Confederationes enim bonę fient semper inter reges, non obstante qualicunque confederatione quam habent cum aliqua persona. Rex tamen Franciæ & filius suus senior pro se & successoribus suis regibus Franciæ se separabunt à confederationibus quas habent cum Rege Scotiæ, absque iuuare Scotos, vel confederationes facere contra regem Angliæ seu regnum suum. Similiter Rex Angliæ & filius suus senior, facient confederationibus quas habent cum Flandrensibus, valebuntque omnes collationes & prouisiones factæ durante guerra, per partes & beneficiis vacantibus, & eorum fructus morabuntur illis qui eos leuauerunt, facientque reges omnia prędicta confirmari à domino Papa, & impetrabunt absolutiones & dispensationes tangentes complementum præsentis tractatus. Poterunt studentes vtriusque regni in vtroque regno, vt sibi placuerit studere, & gaudebunt priuilegiis ac libertatibus studentium, per istum tractatum omnes alii tractatus & pręlocutiones factæ temporibus pręteritis anullabuntur, nec partes iuuare poterunt. Iurabitur, etiam confirmabitur pręsens tractatus à duobus regibus, facietque Rex Franciæ literas confirmatorias, & alia necessaria sub manu publica, & mittet regi Angliæ, & Rex Angliæ remittet consimiles literas regi Franciæ. Fient igitur literæ optimæ de omnibus prędictis, sub sigillis vtriusq; regis, & filiorum suorum, & iurabunt ambo reges & filii sui, vigintiq; de mari prole vtriusque regni, tenere, complere, & teneri facere atq; compleri omnia prędicta, ac ponere rebelles & inobedientes vtriusque regni in veram obedientiam, & consurgent ambo reges contra tales inobedientes, & per illud renunciabunt omnibus gentibus pro se & regnis suis futuris causa inobedientiæ prędictæ, & se supponent coertioni & correctioni domini Papæ. &c.

ptionis regis Franciæ.

His ita gestis, confestim mittuntur nuncii summo Pontifici, pro pace & pactis mutuis confirmandis. Quo quidem tempore ad præceptum domini Papę, quieuit controuersia inter clerum & ordines Mendicantium. Eodem anno erat communis mortalitas senum & puerorum.

Parliamentum rex tenet.

Anno gratiæ M. CCC. LXI. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus quintus, rex Angliæ celebrato natali apud Wodstock venit Westmonasterium ad parliamentum, in quo pręsentibus omnibus qui interesse debebant, proponitur concordia inter reges stabilita. Placuit igitur vniuersis dictam concordiam recipere & tenere. Quamobrem celebrata missa de sancta trinitate à Cantuariæ Archiepiscopo cum magna solemnitate, astante rege cum filiis suis & accensis luminaribus, & crucibus erectis super sacrosanctum corpus dominicum & missale, singuli qui non prius iurauerunt, hoc sacramentum pręstiterunt in scriptis, Archiepiscopo Cantuariensi incipiente. Nos Nicholaus Archiepiscopus Cantuariensis iuramus ad sacrosancta corpus Dominicum & Euangelia, firmiter seruare penes nos pacem & concordiam firmatas inter Reges, & nullo in contrarium venire. Quibus expletis, singuli suas schedulas regiis notariis tradiderunt. Rex autem Francorum cum suis nobilibus idem pręstitit iuramentum. Sicque firmata pace inter duo regna, liberatus est Rex Iohannes.

De eclypsi solis. *Diuersa mirabilia.*

Eodem anno. 6. die Maii in meridie fuit Eclipsis solis. Eodem mense Burgundię cecidit pluuia sanguinea, & sexto Calendarum Iunii in festo corporis Christi Boloniæ apparuit Crux sanguinea in aere à mane vsque ad horam sextam, eam multis videntibus: & tunc se mouebat, & in medio mari cecidit. Consequenter in partibus illis egressæ vulpes de syluis villas petierunt, & viuos quosdam homines deuorauerunt. Et in æstiuo tempore huius anni in Anglia & in Francia in locis desertis & planis, pluribus sæpe videntibus, subito apparuere duo castella, de quibus duo exercitus egrediebantur armatorum, quorum vnus signis militaribus ornabatur, alter vero nigro colore vestiebatur: & congredientes milites vicerunt nigros.

Interim

Interim adunati nigri milites superabant, & regredientes in castella omnia disparuerunt.

Et hoc anno post festum Sancti Michaelis Rosaria protulerunt rosas colorem & odorem perfectum habentes. Corui quoque & aues aliæ pullos produxerunt. Dominus Iohannes Gaunt comes Richmundiæ hoc anno factus est Dux Lancastriæ, iure vxoris suæ filiæ & heredis quondam ducis Lancastriæ, qui eodem anno diem clausit extremum.

Dominus Iohannes Gaunt fit dux Lancastriæ.

Eodem anno illa magna & famosa Comitiua de diuersis nationibus adunata, cuius Duces pro maiori parte erant Anglici, partes Franciæ versus Auinionem inuaserunt, & villam Sancti Spiritus ceperunt, cum villis & castellis multis in Francia, quos nulla virtute vel arte potuit Rex Franciæ expellere de terra sua. Eodem tempore surrexit & alia societas, quæ alba comitiua vocabatur, quæ transiit per prouinciam in Lumbardiam, & duces huius comitiuæ erant Anglici, qui aliquando erant stipendiarii, aliquando ex proprio capite discurrerunt, accipientes redemptionem de diuersis villis & castellis ac ciuitatibus, nec pene secure vixit quisquam in illis regionibus, qui non istorum beneuolentia fruebatur.

De magnis comitiuis.

Isto anno Edwardus Princeps Walliæ desponsauit Iohannam Comitissam Cantii, relictam domini Thomæ de Holande, quæ olim fuit separata à comite Sarum militis prædicti causa. Hoc etiam anno fuit grandis pestilentia, quæ viros potius consumpsit quam fœminas. Quo in tempore obiit Reginaldus Wigorniensis, Michael Londinensis, & Thomas Eliensis Episcopi. Quibus successerunt prouisione Papæ Iohannes Barnet ad Wigorniensem, Symon Langham Abbas Westmonasteriensis ad Eliensem, & magister Symon de Sudbury ad Londoniensem Ecclesias. De nobilibus vero decesserunt dominus Henricus dux Lancastriæ, Reginaldus Cobham, Wilhelmus Fitzwarin, & Iohannes Moubray.

Princeps desponsat suam consanguineam.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo sexagesimo secundo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii, tricesimus sextus, tenuit rex natale apud Wyndesor, & quinto decimo die sequente ventus vehemens, nothus auster Affricus, tanta vi erupit, quod flatu suo domos altas, ædificia sublimia, turres, & campanilia, arbores, & alia quæque durabilia & fortia violenter prostrauit pariter & impegit, in tantum, quod residua quæ modo extant, sunt hactenus infirmiora. Hoc anno vendebatur libra ceræ pro 18. dena. Quo etiam anno magna societas quæ preualuerat in Francia & excreuerat, commisit bellum cum Francis, & vicit plures nobiles captiuando, & multa fortalitia capiendo.

Eodem tempore Cardinalis Adrianus abbas Cluniacensis tertio die in fine Aprilis venit Londinum tractaturus cum rege & consilio suo pro redemptione regis Franciæ minuenda, obsidibus liberandis, & matrimonio contrahendo cum sanguine regis Angliæ & Caroli Bloys, sed de his pauca vel nulla expediuit. Eo tempore fiebat Londini in Smithfield hastiludia quinque primis diebus Maii, præsente rege & regina, & maiori militia Angliæ & Franciæ aliarumque terrarum. Ad quæ venerunt Hispani, Cypri, & Armenii milites, auxilium regis Angliæ requirentes contra Paganos, qui inuaserant fines suos. Stapula lanarum non obstante sacramento regis & aliorum maiorum Angliæ mutatur ad Caleys. In festo Apostolorum Petri & Pauli rex Ed.3. apud Westmonast. obtulit vestes in quibus beatus Petrus Apostolus celebrauit, & dedit per chartam suam Abbati & conuentui Westmonast. duos ceruos de venatione sua capiendos annuatim in foresta de Wyndesore. Edwardus regis primogenitus eo tempore circa festum sanctæ Margaretę apud Westmonasterium, pręsentibus regni maioribus, suscepit à patre suo Principatum Aquitaniæ, fidelitate prius & homagio sibi factis, sed tamen principatum Walliæ, ducatum Cornubię, comitatus Cestrię, & Cantii, non reliquit, qui circa festum Purificationis beatæ Marię proximo sequentem cum vxore & tota sua familia in Wasconiam transfretauit.

Edwardus Princeps Aquitanniæ.

Eodem anno Simon Issep Cantuar. Archiepiscopus deuotionem multorum aut infecit, aut subtraxit, literis suis patentibus sub pœna excommunicationis pręcipiens vniuersis Ecclesiarum rectoribus & vicariis suę prouincię, & illorum subditis, vt de cętero non abstineant in festis quorundam Sanctorum, ab operibus manualibus & seruilibus, quę prius in talibus festis fieri non licebant. Si tamen benefecerit, iudicet hoc caput Sanctorum cum membris, qui mortem quondam regis Anglię Wilhelmi Rufi tradidit in manus, & arbitrium sancti Albani prothomartyris huius regni. Idem insuper Archiepiscopus assignauit & statuit, non plus dari Sacerdotibus

pro

pro annuali stipendio quam sexaginta sex solidos.8. den. quod plures furari coegit. Eodem anno cæpit Parliamentum Londini.17.Calen. Nouembris quod continuatū est vsq; in festum sancti Britii, quo die Rex natus fuerat, annis ætatis suæ quinquaginta expletis: vnde in suo Iubileo populo suo se exhibuit gratiosum, reis maiestatis suæ regiæ offensas indulgendo, vinctos libere abire permittendo, & exules reuocando: ad petitionem etiam communitatis, placita in lingua materna, & non Gallica versari iussit. Leonellum quoque filium suum fecit ducem Clarenciæ, & Edmundum comitem Cantabrigiæ. In dicto Parliamento concessum erat regi per tres annos sequentes recipere.26.solid.& 8.denar.de quolibet sacco lanæ transuehendo vltra mare. Ordinatum est insuper nullum in regno pręter regem, Reginam ac duces, in posterū prouisores habere victualium, nec vt aliquid caperent, nisi denariis pręsolutis, & vt hæc transgredientes stricto iudicio puniantur. Obiit hoc anno mense Augusti Papa Innocentius sextus. Cui successit dominus Gillerinus Abbas ordinis sancti Benedicti Marciliat. patria Anglicus, doctor egregius, & auditor in curia. Et.2. Calend. Nouemb. consecratur, & vocatur Vrbanus quintus. Hic cum longum tempus in curia transegisset, & nullum à Papa gradum accepisset, cuidam amico suo conquestus est dicens: Puto (inquit) veraciter o amice, etsi omnes ecclesiæ mundi caderent, nulla caderet super caput meum. Cum coronatus fuisset, accedens ad illum dictus amicus suus quondam, ait. Dudum conquesti estis pater beatissime dicens: Et si omnes ecclesiæ mundi caderent, nulla caderet super caput vestrum. Ecce quomodo Deus disposuit in hac parte. Omnes siquidem ecclesiæ mundi modo super caput vnum pariter ceciderunt. Obiit eodem anno I. episcopus Lincoln. cui successit per prouisionem I. de Buckingham, & Rob. Episcopus Cicestriæ, cui successit prouisione domini Papæ magister Wilhelmus de Lenne. Eodem anno obiit domina Iohanna Regina Scotię, & Londoniis sepelitur. Moriebantur etiam plures morbo litargiæ, multa infortunia prophetantes: mulieres insuper decessere per fluxum, & erat cōmunis pestis bestiarū.

Obiit Papa Innocentius.6.

Annus morbidus.

Anno gratiæ M.CCC.LXIII. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii. 36. tenuit Rex natale apud Wyndesore. Quo anno Papa pluralitates reuocauit, decernens facto decretalis horribilis sufficere clerico rectoriam cum quatuor pręben-dis, minoribus vero minus. Iste Papa fratrē suum Episcopum Anniuoniæ ordinauit. Et sequenti proxima Parasceue Iohannem regem Franciæ cū aliis regibus & proceribus cruce signauit. Prope tempus illud quidā spiritu diabolico instigati, corpus cuiusdam sacerdotis Londoniis in quatuor partes diuiserunt, quas per quatuor partes dictæ ciuitatis contemptibiliter proiecerunt: authores vero huius sceleris vsq; ad præsens latent. Eodem anno mense Octobri tenuit Rex parliamentum Londini, à quo nullus magnus se potuit absentare. In quo omne ornamentū aureum siue argenteū erat damnatū, scil. in cultellis, cingulis, monilibus, annulis, & cęteris corporū ornamētis, nisi in talibus qui possent per annum expendere decem libras. Ordinatum est ibidem etiam ne mercatores Angliæ, cum suis mercimoniis, vel ad vina quærenda de cætero transfretarent, & vt singuli artes suas exercerent, & vt nulli pannis preciosis, aut pellura vterentur, nisi qui possent expendere per annum centum libras. Et vt plebei operarii, & agricultores non vescerentur cibis delicatis aut potibus. Sed hæc omnia nullū effectum capiebant. Eisdem diebus venerunt tres reges, videl. Frāciæ, Cypriæ, & Scotiæ, visere & alloqui dominum regē Angliæ, à quo plurimum honorati, & donis donati, Reges Cypriæ & Scotiæ ad sua reuersi sunt, sed Rex Franciæ graui morbo correptus Londonias apud Sauey diem clausit extremum. Sed hoc contigit anno sequenti. De obitu regis huius exequias Rex Anglorum in diuersis locis solenniter fecit celebrari, ac vsq; Doueriam suis sumptibus per reuerēdos viros corpus eius more regio conduci fecit, qui tandem sepultus est iuxta Parisium apud sanctum Dionysium, & regnauit pro eo Carolus filius suus maior.

Tres reges inuisunt regem Angliæ.

Eodem anno.7. Idus Decembris cæpit gelare, perdurauitq; gelu fortissimum vsque.14. Calend. Aprilis. Rex Cypri itinerando in Anglia plura perdidit per latrones. Ob quam causam Rex Edwardus concessit Londoniensibus potestatem copiosiorem malefactores iustificandi & incarceratos infra ciuitatem liberandi iusticiariis regis, vt prius solebant ad hoc non vocatis.

Latrones grassantur.

Hoc anno obiit bonæ memoriæ dominus Radulphus de Shreusbery, episcopus Bathoniensis, ad quam sedem translatus est magister Iohannes de Barnet, de Ecclesia Wigorniensi, & Io. de Wytteleseye de Roffensi translatus est ad Ecclesiam Wygorniensem, cui successit Thomas Trilleck in Roffensem ecclesiam.

Hoe

Annona caritas.

Hoc anno fuit tanta frumenti caristia, vt venderetur summa frumenti. 15. solidis. Generale cap. nigrorum monachorum fuit hoc anno Northamton. presidente domino Thoma Abbate sancti Albani, in quo statutum est inter cætera perpetuam fieri iugemque memoriam per totum ordinem pro viuis & defunctis, in omnibus horis diurnis pariter & nocturnis.

Anno gratiæ M.CCC.LXIIII. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus octauus, tenuit rex Edwardus natale apud Wyndesore. Quo tempore Abbas de Bello itinerando versus Londinum obuiauit cuidam damnato ad furcas ex Marescalcia regis, quem virtute libertatum Priuilegiorum suorum, erectum & liberatum à mortis periculo secum adduxit. Et quamuis Rex & Magnates alii ferrent grauiter factum istud, chartas tamen suas per placitum ibidem habuit approbatas. In festo sancti Michaelis Carolus le Bloys cum gente multa bellica ad numerum trium millium sexcentorum, irruit subito super Iohannem de Monte forti, & dominum Wilhelmum Latimer, dum obsiderent villam cum castro Doueroy, qui vix mille sexcentos de Anglis & Britonibus & omni gente habuerunt, vbi facto congressu absque deliberatione, ceciderunt ex parte ducis septem viri, & ex parte Caroli intrusorum, ipse Carolus cum domino de Richford, & Wilhelmo Vango, militibusque & armigeris pene mille. Et capti sunt de parte Caroli duo comites, viginti septem domini, & armati viri strenui mille quingenti.

Carolus le Blois in prælio succumbit.

Hoc anno. 5. idus Aprilis obiit (vt predicitur) I. Rex Franciæ, cuius mors vtrunque regnum non modicum perturbauit. Eodem anno Longobardi mercatores sunt accusati per socios suos de magna infœlicitate in mercimoniis suis facta regi, vnde maior pars illorum in turri Londoniarum recluditur, quousque finem regi fecissent ad eius beneplacitum. Eisdem diebus Edmundus de Langley filius regis Edwardi, filiam & heredem desponsasset Comitis Flandriæ, nisi propinquitas consanguinitatis prohibuisset. Vnde pro habenda dispensatione missum est ad Papam, sed Rex Francię Carolus ne matrimonium istud procederet callide impediuit. Quæ mulier expost copulata est Philippo fratri regis Franciæ duci Burgundiæ, qui quondam patri suo in Anglia fuerat concaptiuus. Sub eodem tempore in planis Turkeyæ in die omnium Sanctorum commissum est bellum atrocissimum inter Christicolas & Paganos, vbi Christiani quamuis graui suo damno fuere victores. Attamen de Christianis ibidem cecidere principibus I. Rex Hungariæ, Siwardus Rex Gorgoniæ, & magister Hospitalis Insulæ de Rodes, & christiani ad numerum quinque millium ducentorum & decem, de Paganis missi sunt ad Tartara virorum quadraginta millia robustorum, quæ perempta sunt ibidem cum aliis popularibus, quorum numerus non potuit comprehendi. Et fuerunt principes paganorum Soldanus Babyloniæ, rex Turkiæ, rex Baldok, rex Belmarinus, rex Tartarorum, & rex de Lettowe, ex quibus tres interfecti fuerunt, vt hii qui interfuerant dicto prœlio referebant.

Christianorum & Paganorum cædes.

Anno gratię millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus nonus, natus est Edwardo principi Walliæ & Acquitanniæ apud Angolismum filius, & vocatus est nomine patris sui Edwardus. Hic anno ætatis sue septimo diem clausit extremum, non tamen prematurè vt plurimi asserebant. Eodem anno Ingelranus dominus de Comyn apud Wyndesoram desponsauit Isabellam filiam regis Edwardi. 3. cum magna solemnitate. Hoc etiam anno Rex Cypriæ cepit Alexandriam magnam quæ clauis est Ægypti, perempta illic non modica multitudine Paganorum. Principes igitur predictorum cum Soldano illud factum indigne ferentes, in numeros adunantes Sathanę satellites venerunt contra eum. Quorum multitudini Rex & sui se cernentes omnino impares, cum nō haberent exercitum, qui custodire posset tertiam partem ciuitatis, vsi consilio sapiēti, depredati sunt illam partē quam ceperāt, auferentes spolia & diuitias quæ quemlibet exaturare valuissent. Nempe non ceperunt nisi vnam partem vrbis ex vna parte fluuii, quia brachium quoddam marinam vrbem secat. Reliquam partem tenuere pagani. Ditati nihilominus omnes fuerunt à maximo ad minorem. Et postquam spolia collegissent ad placitum, quarto die captionis eius, vel quinto, recedentes illęsi, ciuitatem depredatam incredulis reliquerunt. Omnia vero genera specierum transmarinarum diu posthæc & rariora & cariora fuere, quamuis Soldanus in despectu Christianorum proclamari fecisset in partibus, ne mercatores se subtraherent ab eadem vrbe, sed more solito illuc aduenirent, habituri tam bonum forum rerum venalium, sicut ante captionem dictæ ciuitatis, sed tamen non ita euenit. Interfuerunt autem

Rex Cypriæ cepit Alexandriam.

tem huic captioni cum rege Cypriæ plures Anglici & Aquitannici referentes tam in Angliam, quam in Aquitanniam pannos aureos, & holesericos, splendoresque gemmarum exeticos in testimonium tantæ victoriæ illic factæ.

Anno gratiæ M.CCC.LXVI. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus, natus est domino Edwardo principi Walliæ & Aquitanniæ apud Burdegaliam Richardus filius suus secundus, quem Richardus Rex Nauarriorum de sacro fonte suscepit. Circa idem tempus rex Franciæ & maiores regni interpellauerunt auxilium regis Angliæ contra magnas comitiuas quæ debacchabantur in Francia, quarum ductores erant Anglici pro maiori parte, vel saltem de dominio regis Anglorum. Qui primo iussit per literas suas vt exirent Franciam, & non præsumerent illud regnum vlterius infestare. Qui valde ridiculose talia mandata ferentibus responderunt, se nihil ibidem tenere de rege Angliæ, nec velle pro eodem suas municiones relinquere, siue victum suum quæ tantis laboribus adquisiuissent. Quorum responsis exacerbatus rex Angliæ, parauit se ad transfretandum. Sed rex Franciæ cum audisset de tanto regis apparatu, timuit, putans fortassis se regnum amissurum, si contingeret regem Angliæ fore victorem. Quapropter misit ad regem, rogans vt à cæptis desisteret, & domi se contineret. Quæ quidem missio regem Edwardum iterum in tantum contristauit, vt iuraret per sanctam Mariam se nunquam surrecturum in auxilium regis Franciæ, licet dictæ comitiuæ regem cum suis omnibus nitantur expellere regno suo. Nihilominus expost ad iussum regis Angliæ redditis regi Franciç villis & castellis per prędictas comitiuas diu possessis, Bertrandus Cleikin miles insignis & belliger, cum magna comitiua processit contra dominum Petronem regem Hispaniæ, vt illum deponeret, fretus auxilio & fauore Papæ. Fuit vtique iste Bertrandus semper quietis impaciens, bellum diligens plus quam pacem. Dicebatur de isto rege, quod vixit inter suos tanquam pessimus, maleficus, & tyrannus, proscribens & interficiens suos naturales homines, & quod peius est, spreta religione christiana, cum quadam se Iudæa fæmina miscuisset. Qui cum audisset aduentum illius terribilis comitiuæ, mox timore perterritus fugit in Wasconiam ad dominum principem Walliæ, poscens ab eo subsidium & iuuamen. Quo fugato, Henricus frater eius bastardus assensu maioris partis dominorum Hispaniæ siue communium, & auxilio comitiuæ prędictæ factus est rex ibidem. Erat autem numerus comitiuæ prędictæ circiter sexaginta millia bellatorum.

De magna comitiua.

Bertrandus mouens bellum in Hispania regem fugit.

Hoc anno obiit Symon Islepe Archiepiscopus Cantuariensis, cui successit Simon de Langham episcopus Eliensis prouisione Papç. I. Barnet de ecclesia Bathoniēsi translatus est ad Eliensem ecclesiam. Magister I. Harewell contemplatione domini Edwardi principis Walliæ confirmatus est à Papa in episcopū Bathoniensem. Item hoc anno obiit Wilhelmus de Edingdone episcopus Wintoniensis, cui successit per electionem, domino rege procurante, dominus Wilhelmus de Wickam, portator priuati Sigilli.

Anno gratiæ M.CCC.LXVII. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus primus, princeps Edwardus condolens calamitatibus domini Petronis regis Hispaniæ, profectus est in regnum illud cum electa multitudine bellatorum Angliæ, Scotiæ, Nauarriç, Aquitanniç & Britanniç, & aliarum gentium plurimarum, ad quem cum multis accessit dominus Hugo de Caluerlee, deserto Henrico Bastard, eo quod noluit stare contra dominum principem primogenitum regis sui: venit insuper ad principem dominus Robertus Knolles cum electa multitudine magnæ comitiuç prędictæ. Qui duo de sua militia multum auxerunt, confortauerunt, & animauerunt partem eius. De Anglia venit ad eum dominus I. dux Lancastriæ cum multis valentibus militibus & armigeris, aliisque armatis. Eratque cum eo Rex Nauarriç cum multis de gente sua. Ex aduersa parte venit ipse Henricus Bastardus, & cum eo Bertrandus Cleikin cum magna parte illius magnæ comitiuç quç ipsum secuta est non tantum amore quantum spe prędæ. Venerunt insuper cum Bastardo pene omnes domini & potentes Hispaniæ, & de Galliis infiniti, partim missi per regem Franciæ, partim lucri contemplatione. Saraceni prçterea & vlteriores Hispani, sed increduli, confluxerunt cum intrusore prędicto, qui prę multitudine dinumerari non valebant. Igitur post paucos dies aduentus principis in Hispaniam, rex Nauariæ se gerens incaute captus est repente à militibus Bertrandi Cleikin. Qui tamen domino principi expost cito fuit redditus, capto eodem Bertrando qui mortis incurrisset supplicium nisi eum protinus iudicasset. Remāsit tamen idem Bertran-

Rex Nauariæ capitur.

trandus captiuus postea per longum tempus, captus quippe fuerat antequam acies conuenirent ad feriendum, in initio belli huius. Cito posthæc acies ad inuicem percusserunt, sagittariis Anglicanis laudabiliter rem agentibus, & Hispanos vndiq; cùm incredulis ferientibus.

Bellum apud Nazar.

Dominus I. dux Lancastriæ, & dominus I. Chaūdois miles famosissimus, quibus assignati fuerunt illi qui de magna comitiua adhæserunt principi, primam aciem habuerunt. Super hos pondus belli stetit, super hos Saracenica phalanx incubuit, super hos Hispanorum innumera multitudo diu sæuit. Sed tandem superueniente domino Roberto Knols cum electa gente quæ eum secuta fuerat, & nostra pars augetur & animatur, & pars aduersa debilitatur & terretur. Tunc retrocedunt Hispani, corruunt Saraceni, & ad inferna properant per centenos. Ipse dux partis aduersæ pauefactus hiis visis, & maxime de sagittis quæ eum vndique circumuolauerant, reliquit sonipedem quem insederat, & equum velociorem insiliens festinauit ad fugam, non tamen illæsus, quia prout dicebatur erat in inguine sagittatus. Cognita vero fuga ducis sui Hispani, vltra resistendi spiritum non habentes, in fugam illico conuertuntur.

Victoria cessit Anglis.

Quos nostrates insequentes percutiunt, perforant, & prosternunt, quosdam captiuantes, plurimos perimentes. Captus est ibidem siquidem comes de Deue cum multis ex nobilioribus illius regni. Captus est insuper (vt prędicitur) ipse Bertrandus Cleikin, qui fuerat principalis consiliarius ex parte Bastardi, & dux primæ aciei. In hac pugna etiam & fuga prędicta occisi sunt ex gente Hispanica & auxiliariis plures quam septem millia bellatorum. In fluuio nempe de Nazar suffocati sunt multi rapaci gurgite illius aquæ, in tantum, vt vnda appareret rubra vel sanguinea per spacium milliarii, præ numerositate vulneratorum, vel illic se pręcipitantium, vt ibidem per Anglicos peremptorum. Commissum est prælium istud tertio die Aprilis, vel vt quidam volunt, in vigilia Dominicæ annunciationis. Igitur obtenta tanta victoria, princeps illustrissimus pręfatum dominum Petronem restituit in regnum suum. Qui expost ingratus & infidelis eidem principi non tenendo pręmissa, initium magnorum dolorum fuit illi. Reuera cum sperasset de eo recepisse pecuniam cum qua satisfecisset suis conductitiis, & pręcipue magnæ comitiuæ quam de Galliis accersiri fecerat, deficiente ipso in pręmissis, confringi & comminui fecit vasa sua aurea & argentea, & monetam exinde fieri, quam suis stipendiariis erogauit, ipso paupere remanente. Misit præterea quendam ex suis militibus vt caperet nomine suo seisinam in comitatu de Algezira & aliis terris quas idem rex Petro sibi pręconcessit, sed nunquam tamen fuit in possessione pacifica de eisdem, & ita regressus est in Aquitanniam, depauperatus nimium, quia consumpserat omnes thesauros suos in hac expeditione (vt præfertur.) Ob quam causam compulsus est manus mittere ad bona subditorum suorum, & in toto dominio Wasconiensi nouas taxas exigere & insuetas. Quamobrem cito postea defecerunt ab eo, & rebellare cęperunt. Sed hæc postea. Per idem tempus Bertrandus Cleikin soluens redemptionem suam, à captiuitate liberatur, & pergens in Hispaniam regi Petro reconciliatur. Persuasit igitur sibi tanquam communis amicus & pacis moderator, vt reciperet Hēricum Bastardum fratrem suum in gratiam, quem promisit futurum fidelem sibi. Cuius verbis credens, idem Petro iussit vt ad eum adduceret, spondens se omnem rancorem & cunctas forisfacturas remissurum. Procurauit proinde idem Bertrandus, vt dictus Henricus adueniret cum armata manu, eo tempore quo rex sedebat in prandio, & subito praoccupatum lancea perforaret. Quod & factum est, & mox Bastardus inuasit regnum iterum, adeptus proditione quod non potuit aperto marte.

Edwardus intoxicatur.

Edwardus princeps per idem tempus (vt dicebatur) intoxicatus fuit, à quo quidem tempore vsque ad finem vitæ suæ nunquam gauisus est corporis sanitate. Sed & plures strenui & valentes post victoriam Hispanicam, fluxu ventris & aliis infirmitatibus perierunt ibidem ad magnum detrimentum Anglicani regni.

Eodem anno circa principium mensis Maii Papa Vrbanus quintus de Anniuonia cum plena curia se transtulit versus Romam, quo circa festum sancti Lucæ euangelistæ sanus peruenit, & summo cum honore ab omnibus est receptus, quia à tempore Papæ Bonifacii octaui ibidem visus fuerat Papa nullus, statimque loca sancta collapsa & ecclesias dirutas reparauit, reliquias sanctorum auro, argento & gemmis præciosis pulcherrime decorauit, & multa bona fecit ibidem propter quæ infinitas benedictiones post mortem ab omni populo reportauit.

Anno gratiæ M.CCC.LXVIII. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus secundus, mense Martio visa est stella Comata inter partes Septentriona-

trionales & occidentales, quæ versus Franciam radios suos porrexit. Quo anno mense Aprilis Leonellus dux Clarenciæ regis Edwardi tertii filius cum electa multitudine nobilium Anglicorum transiuit versus Mediolanum, ad accipiendum in vxorem filiam domini Gallias domini Mediolani, cum qua medietatem eiusdem dominii fuerat habiturus. Sed tamen modico tempore super coniuge vel dominio gaudere permissus est, morte (quæ cũcta disiungit & separat) mox præuentus. Celebrato nempe inter eos cum maxima gloria matrimonio, Leonellus circa festum natiuitatis beatæ Mariæ proximo sequentem diem clausit extremum.

Franci frangunt pacem.

Eodem anno Franci pacem fregerunt, equitantes in terras Angliæ in comitatu de Pountyf, castella, villas, oppida, & municiones ex insperato capientes, partim vi, partim proditione, homines vero regis Angliæ quosdam peremerunt, quosdam captiuauerunt, rege Franciæ hæc omnia ignorante. Et ad circumueniendã regis Franciȩ innocentiam, Rex Angliæ versutus & dolosus misit ei nuncios qui dicerent eum fore paratum soluere quod residuum fuerat de redemptione patris sui quondam regis Franciæ Iohannis, & omnes condiciones pacis apud Caleys factas obseruare. Interea princeps Walliæ direxit nuncios ad patrem suum de Wasconia, mandans per literas suas, ne Francorum regi fidem daret, qui proculdubio paratus fuit ad decipiendum eum, & iam pacem fregerat, vastando terras suas. Sed Rex Angliæ quorundam ductus consiliis qui dicebant principem temerarium & quietis impacientem, quippe qui nihil magis quam bella cupiuit, & ob id infamauerat regem Francorum satis innocentem, filii sui literas monitorias paruipendit. Eo tempore Rex Franciæ ad decipiendum plenius regem Angliæ misit ei vina de Bohemia, & alia donatiua indicia bonæ fidei & dilectionis. Et factum est, adhuc Gallicis nunciis cum rege existentibus, noua deportantur ad regem, quod Rex Franciæ diripuisset hostiliter pagum Põtinum, villas vastasset, & homines captiuasset. Insuper & magnam villam & fortem de Abuile cepisset, & prȩdas multas cepisset ibidem. Cum autem audisset Rex de captione de Abuile, contristatus est valde, & nunciis quidem prȩcepit cum donis redire, nolens eis damna inferre. Sed iussit eis vt referrent regi suo eius se infidelitatem quam maxime detestari, quam proculdubio lueret in futurum. Quibus domum properantibus, Calesienses facti sunt obuiam, & vina diripientes, Calesiam adduxerunt. Franci nihilominus vt erant semper fraude & dolositate pleni, causam fractionis pacis cautelose & subdole imposuerunt Anglicis. Hoc anno mense Octobri dominus Simon de Langham Archiepiscopus Cantuariensis creatus est in Cardinalem, & sequenti anno mense Aprilis versus curiam iter cepit. Igitur Papa transtulit magistrum Wilhelmum de Wittlesey episcopum Wigorniæ, ad ecclesiam Cantuariensem, & magistrum Wilhelmum de Lenne episcopum Cicestriæ ad ecclesiam Wigorniensem, & magistrum Wilhelmum Reed ad episcopatum Cicestrensem promouit.

Archiep. Cant. creatur in Cardinalem.

Rex Angliæ regnum Franciæ iterum vendicat.

Anno gratiæ M. CCC. LXIX. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus tertius, circa finem mensis Maii rex Edwardus tenuit Parliamentum apud Westmonasterium, in quo tractauit de rupto fœdere inter ipsum & regem Francorum. Quapropter sicut olim totum regnum Franciæ iterum vendicauit. In cuius rei negotium circa festum Natiuitatis beatæ Mariæ misit filium suum I. ducem Lancastriæ, & Humfridum de Boun, comitem Herefordiæ, cum valida manu militum in Franciam ad pugnandum pro iure suo. Qui ducentes exercitum versus montem Morianum, qui vulgo dicitur le Chalkhil, prope Calesiam, in quo consederat Francorum exercitus aduentum Anglicanæ militiæ præstolando, ad oppositum montis illius tentoria sua fixerunt. Dux igitur illic adhibitis certis dominis ad corporis sui custodiam qui noctium vigilias inter se diuiderent, pro tutela sua, diu moram ibi protelauit, tam inutilem quam damnosam. Erant ibi tunc multi valentes barones & milites, qui cernentes plebem Anglicanam quotidie fame, pesteq; perire, eo quod primum nullum sinebant pabulatum egredi, decreuerunt pugnare cũ Gallicis priusquam gens Angliæ peste seu fame nimis infirmata fuisset. Sed tamen ductores (vt fertur) huiusmodi noluerunt consilio consentire, causantes se non habere sufficientem manum ad congrediendum cum tanta multitudine pugnatorũ. Dubium quoque fuit vtrum eis virtus hominum aut audax mens defuerat. Dominus Thomas Beuchamp comes Warwicensis, belliger animosus, audiens quod die statuto Franci pugnare vellent cum nostratibus illic existentibus, mox electa valida virorum fortium comitiua, peruenit ad mare, & ascẽsis nauibus quas paratas reperit, cœpit versus

Angli peste pereunt.

Calesiam nauigare. De cuius aduentu Francorum exercitus ita stupefactus extitit, quod relinquerent latenter tentoria cum suis victualibus, & clam aufugerent antequam terram attingeret idem comes. Cumque applicuisset, ducum quos reperit ignauiam multum redarguens detestatus est, qui consulerunt sibi ne progrederetur. Ipse vero commotus: Ego (inquit) progredi & pugnare volo dum adhuc panis Anglicanus in virorum meorum ventribus remanet indigestus. Et sine mora cum suis progrediens, Normanniam properauit, & insulam de Caws ferro flammaque vastauit, nemine sibi audenté resistere. Sed heu, in redeundo versus Calesiam morbo pestilentiali correptus repente de medio est sublatus, parem sibi in armorum strenuitate, & regi regnique fidelitate superstitem minime derelinquens. Cæteri duces (vt prefertur) exercitum fere vniuersum quem eduxerunt, quo nunquam vllus validior nostris temporibus lectus fuit, de terra Anglicana, miserabiliter amiserunt, fame, & peste quem ex fame contraxerat in partibus transmarinis. Per idem tempus Papa fouebat guerram contra dominos Mediolanenses, quia ipsi tyrannice & iniuste terras, redditus, & castella de patrimonio beati Petri longo tempore detinebant. Pro Papa vero militant dominus de Spencer, qui laudabiliter se gessit ibidem post mortem ducis Clarenciæ cum quo peruenit ad partes illas. Eodem tempore floruit ille miles egregius & famosus Iohannes Hauckwoode Anglicus natione, habens secum illam albam comitiuam pretactam superius, qui nunc contra Papam, nunc contra prefatos dominos Mediolani arma gerebat, cuius pars quocunque verteret semper vincebat. Multa itaque facta egregia ibidem operatus est cum suis, immo mirabilia inaudita, si quis vellet eius gesta per singula enarrare. Eodem anno mortua est domina Philippa regina Angliæ in die Assumptionis beatę Mariæ, mulier nobilissima, & Anglorum amatrix constantissima, quę apud Westmonasterium honorifice tumulatur, fundente sumptuosas expensas rege Edwardo marito suo, circa eius exequias & sepulturam. Obierunt hoc anno insuper Thomas Percy Norwicensis, Lodowicus Scherleton Herefordensis, & I. Graunson Exoniensis episcopi, quibus prouisione Papę successere Wilhelmus Courtnay ad Herefordensem, Henricus le Spencer ad Norwicensem, & Thomas Brautingham fauore literarum domini regis Edwardi ad Exonien. ecclesias. Hoc anno fuit magna pestilentia hominum & grossorũ animalium, & per inundationes aquarum sequebatur & magna bladi dampnificatio, in tantum vt sequenti anno modius frumenti tribus solidis venderetur. Obiit Blanchia ducissa Lancastriæ, & in ecclesia sancti Pauli Londoniæ sepelitur. Hoc etiam anno tenuit rex Parliamentum apud Westmonasterium, in quo regi conceduntur decimæ triennales in tribus annis sequentibus persoluendæ. Et à laicis triennalis quintadecima conceditur pari modo.

Io. Hauckvvood miles strenuus.

Moritur Philippa regina.

Pestis & annona caritas.

Anno gratiæ M.CCC.LXX. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus quartus, rex Edwardus sinistro vsus consilio, magnas summas pecuniæ à prelatis, dominis temporalibus, mercatoribus, aliisque diuitibus mutuo petiit & accepit, asserens, quod in defensionem ecclesiæ & regni illas expenderet, sed tamen nihil inde profecit. Expost vero circa natiuitatem sancti Iohannis Baptistæ rex Edwardus congregari fecit exercitum magnum valde de valentioribus viris & magis expertis in bello qui in regno poterant inueniri. Inter quos erant domini de Graunson, de Fitzwater, & plures, tam armigeri quam milites nobiles & valentes. Hiis prefecit ducem dominum Robertum de Knols, virum prouidum & audacem, qui bella transmarina tractauerat per ante multoties gloriose, cuius discretione & industria voluit eos totaliter regulari, & eius imperio in omnibus obedire. Qui tandem mari transito, in regnum Franciæ peruenerunt, vbi quamdiu fuerunt, vnanimes Franci eos aggredi non audebant. Demum circa principium hyemis orta est discordia inter dictos dominos iuuenes & Robertum Knolles ducem eorum, qui de propriis virtutibus nimis confidentes, æstimabant se multum humiliatos, quod eiusdem Roberti consiliis, & mandatis eius oportuit obedire. Erat tunc inter eos quidam miles stipendiarius, dictus I. Mensterworth, qui vna & aciem predicti ducebat exercitus, manu quidem promptus, sed mente fallax & peruersus, & Roberto Knols (cui tenebatur maxime) infidelis. Hic multum instigauit dictos dominos contra Robertum, dicens in eorum grande redundare dedecus, quod ei subiecti essent, satis scientem & fortem quemlibet eorum astruens, ad perficiendum iniunctum negotiũ sine cõsilio Roberti Knols, quem Vespilionem veterem appellauit. Vnde factum est cũ Robertus prefatus consuleret eos egredi Franciã eo tempore hyemali, & in Britannia hyemare, noluerunt

Exercitus Anglicorum in Francos.

runt ei consentire vel acquiescere, sed ibidem dixerunt se velle per totam hyemem expectare. Quapropter se in diuersas turmas pueriliter diuidentes, hyemationis loca quæsiuerunt. Robertus vero Knolles vt prudens & exercitatus miles, cum non posset eis persuadere salutem, diuertit cum suis in Britanniam, & in castello suo se cum suis prudenter recepit. Gallici vero sine mora in cæteros sic diuisos, & non dum in locis suis constitutos, irruerunt acriter, duce Bertrando Cleikin, & pro maiori parte vel occidunt vel capiunt vniuersos, in magnum regno Angliæ dedecus & detrimentum. Dictus vero I. Mensterworth multis de suis amissis, vix euasit. Veniensq; in Angliam dominum Robertum Knolles accusat instantius, imponens illi infortunii totius causas, eum insuper asserens proditorem. Sed nomen antiquum & probitas viri nota cunctis Anglicis id fecere, vt idem I. mendax reputaretur, & ingratus illi Roberto diceretur ab omnibus & crederetur. Rex Edwardus nihilominus subtraxit ab eodem Roberto dona quædam quæ per ante sibi contulerat, vnde cōtigit vt dictus Robertus Angliā non auderet intrare antequā regis gratiam magna pecunia comparasset. Sed hæc inferius plenius innotescent. Igitur dictus I. Mensterworth cernens suā fraudem non posse procedere, & se cognoscens deprehensum in mendacio, fugit ad regem Franciæ, domini sui effectus infandissimus proditor, vt infra patebit.

Robertus Knolles detrahitur.

Hoc anno Vrbanus Papa de Roma rediit Anniuoniam, ea de causa, vt reges Anglorum & Francorum ad concordiam inuitaret. Sed (proh dolor) ante tam pium opus inceptum morte præuentus, vicesimo secundo die Decembris ab hac luce instabili est subtractus. Sepultusq; fuit ibidem ad tempus in ecclesia cathedrali iuxta magnum altare, sed post anni spacium eius ossa ad Abbathiā sancti Victoris iuxta Marciliam (vbi quondam Abbas fuerat) deportatur, & in ecclesia quam ipse pro maiori parte de nouo construxerat, iuxta principale sepeliuntur altare. Et cum in vtroque loco Deo cooperante fiunt clara miracula, ex quibus cuius meriti fuit apud Deum, cunctis fidelibus apertissime declaratur. Huic successit Gregorius vndecimus, diaconus cardinalis, prius Petrus Rogerii nuncupatus.

Obiit Vrbanus Papa.

Eodem anno ciuitas Lemonicensium contra principem rebellauit, sicut & plures aliæ villæ cum castellis in Wasconia, propter graues exactiones & impositiones, ac alia quodammodo importabilia per dominum principem & suos (vt dicebatur) eisdē imposita. Quamobrem se separantes à principe, regi Franciæ adhæserunt, vnde commotus, Lemonicensium rebellionem primo disposuit vindicare crudeliter nisi maturius resipiscerent, & eius gratiam quærerent, humili satis prece. Sed ipsos quos tutabant muri fortes, victualium abundantia & bellicosorum virorum copia: nil terruit legatio principis iubentis eos ad pacem redire. Quorum cernens princeps obstinatiam, per nuncios mandat eis, dicens se totam ciuitatem funditus destructurum, & omnes inuentos in ea igne vel gladio perempturum, nisi citius sibi submitterent & traderent ciuitatem. Sed indisciplinatum vulgus, nihil horum audire voluit, sed & nuncios oculo superbo despexit, & ciuitatem arctius vndique communiuit. Mox dominus princeps plantata obsidione, diris oppugnatibus & insultibus ciuitatem circumquaque fatigat, nullam inclusis requiem indulgendo. Demum arte fodientium corruentibus muris, illam capit, & captam solo tenus fere destruxit, inuentosque in ea peremit, paucis captis & reseruatis ad vitam. Quibus ita gestis festinauit in Angliam remeare, tum propter iuges infirmitates quibus vexabatur, tum propter defectum pecuniæ qua bellatores conduceret ad reformandum rebelles. Igitur circa principium mensis Ianuarii cum vxore & paruulo filio suo Richardo obsequente familia apud portum de Plimmouth applicuit, relinquens post se in Wasconia duos fratres suos Io. ducem Lancastriæ, & Edmundum comitem Cantebrigiæ cum aliis viris strenuis & militibus bellicosis. Qui mox vt venit ad patrem, totum dominium Wasconiæ in eius manus resignauit. Eodem anno venit ad regem Edwardum ipsum accersientem Rex Nauarriæ apud Claryndonam, vbi tractauerunt de certis negotiis tangentibus werram regis Angliæ, ad cuius aduentus securitatem dimissi sunt de Normannia obsides quidam Episcopi, & comites ac barones de Anglia, vsque dum idem Rex rediret, sed post multos tractatus, ab ipso hoc quod petiit non potuit obtinere Rex noster Edwardus: attamen dictus Rex recessit magnis à rege nostro donariis oneratus. Hoc anno ille famosus, sapiens, strenuus miles & bellicosus Iohannes Chandos, interfectus est ab hostibus in Wasconia, quos prius superauerat, dum incaute caput suum discoperuisset, ad magnum detrimentum vtriusque regni. Nempe ferunt regem Franciæ, audita morte sua, maxime doluisse: & asseruisse, quod eo mortuo,

Lemonicensium vrbs solo æquatur.

Iohannes Chandos interficitur.

tuo, non fuit vllus miles superstes qui esset habilis ad faciendum pacem inter Franciæ & Angliæ reges & regna, tantum metuebatur, tantus æstimabatur, tantum ab omnibus amabatur.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo septuagesimo primo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus quintus, celebrato parliamento apud Westmonasterium in Quadragesima, Rex Edwardus petiit à clero & populo subsidium quinquaginta millium marcarum argenti, quod sub deliberatione, in conuocatione cleri facta post pascha, fuit concessum tam à Clero quam à populo laicali. Ad quam quidem summam persoluendam sacerdotes stipendiarii secundum valorem pecuniæ quam perceperunt per annum taxati fuerunt. Minuta etiam beneficia, quæ nunquam prius erant taxata ad complementum illius solutionis similiter taxabantur. In isto parliamento ad petitionem dominorum in odium ecclesiæ amoti sunt episcopi de officiis cancellar. & Thesaurar. & Clericus de priuato sigillo. Et loco illorum seculares subrogati fuere. Durante parliamento venerunt Londonias solemnes Ambassiatores missi à domino Papa nouo, ad tractandum cum domino rege de pace inter eum & regem Franciæ confirmanda, qui Papa, videlicet, desiderauit in hac parte sui prędecessoris exequi voluntatem, sed tamen nullus ex his pręmissis sequebatur effectus.

Clerici amouentur, laici surrogantur.

Anno gratiæ M. CCC. LXXII. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii. 46. nono die mensis Iunii Rex Edwardus tenuit parliamentum apud Wintoniam, ad quod de clero moniti sunt venire quatuor Episcopi, & quatuor abbates tantum, quod factum fuit (vt putabatur) propter mercatores Londonienses, Norwicenses, & alios in diuersis sua mercimonia promouentes, de quibus dicebatur, quod contra regem Edwardum rebellare volebant.

Eodem anno dux Lancastriæ & comes Cantebrigiæ frater suus cum duabus sororibus filiabus domini Perronis quondam regis Hispaniæ de Wasconia in Angliam redierunt, quas postea in coniuges acceperunt. Dux quidem seniorem vocatam Constantiam, & comes iuniorem Isabellam appellatam. Sub quo tempore, Iohannes dux Lancastriæ ratione vxoris suæ regem Castellæ nominauit & scripsit. Per idem tempus iussu domini Papæ egressi sunt duo Cardinales ad tractandum de pace inter duo regna, Anglicus videlicet & Parisiensis, acceptis procurationibus absq; pacis effectu ad curiam sunt reuersi. Hoc anno commissum est bellum nauale inter Anglicos & Flandrenses, de quo Anglici reportauere victoriam, captis viginti quinque nauibus sale onustis, & interfectis hominibus & submersis. Anglici reuera nescientes quod Flandrenses essent, cum insolenter prouocati fuissent ab eisdem, vt prædicitur, vniuersos perimerũt: vnde grauis discordia, & plura damna peruenissent vtrique populo ex hac occasione nisi pax amicabilis fuisset citius reformata. Eodem tempore Franci obsederunt villam de Rochel, & in terra illa multa mala fecerunt. Quamobrem missus est comes de Penbroke, iuuenis viginti quinque circiter annorum in Wasconiam, ad refręnandum Gallicorum immoderatos impetus, & ad dissoluendum obsidionem prędictam, cum magna multitudine armatorum. Qui cum satis securi peruenissent ad portum de Rochel, repente ruit super eos classis Hispanica incautos tunc & inordinatos ad pugnam, feriendo, sternendo, mactando: vnde contigit quod victoria cessit Hispanis, Anglicis pene cunctis in hoc congressu captis, vulneratis lethaliter vel occisis. Hispani insuper nullum genus damni quod irrogare poterant prętermittentes, naues omnes flãmis voracibus cõbusserunt, captumq; comitem cum viginti millibus marcarum susceptarum à rege Angliæ ad continuandam ibidem guerram, necnon dominum de la Spar aliosq; multos nobiles & robustos in Hispaniam abduxerunt. Contigit autem istud infortunium in vigilia natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ, in qua festum sanctæ Etheldredæ virginis semper occurrit. Quod quidem infortunium plures asserunt sibi contigisse propter iniuriam quam intulit ecclesiæ supradictæ virginis, in causas inter eandem ecclesiam, & ecclesiam sancti Edmundi regis & martyris de Bury, priusquam recederet de terra sua. Pecunia vero supradicta, quia collecta fuerat de sancta Ecclesia, prout fertur, fuit domino regi minime fructuosa. Alii siquidem asserunt dicta mala comiti accidisse, principaliter tribus de causis, primo, quia ipse vxoratus rupto fœdere coniugali, cum aliis mulieribus rem nephariam, adulterando commisit. Secundo, pernitiosus quadam dementia & insania fatigatus, iura & libertates ecclesiasticas in quodam parliamento deleuisse ex animo affectauit. Tertio, ipse protinus exagitatus nequitię stimulo, suasit

Regi,

Regi, ſuoq; conſilio, vt viri Eccleſiaſtici bellorum tempore grauius quam alii ſeculares mulctarentur, &c. Iſta vero vltima ſumme dominis temporalibus placuerunt, quę deinceps quaſi in conſuetudinem licet nunquam gaudentes traxerunt, reputantes ſe in hoc magnum aliquid conſequutos, ſi quandoque ſanctam Eccleſiam nouis impoſitionibus & tagallis valeant onerare. Igitur qualiter hi profecerint, ſubſequenter vel regno Angliæ, & incolis eius ſucceſſerit, ſatis nouit & palam prædicat totus mundus.

Eodem anno menſe Auguſto Rex Edwardus parato nauigio copioſo, cum magno nimis exercitu intrauit mare ad diſſoluēdum obſidionem de la Rochel, ſed ventus contrarius non permiſit eum longius à terra recedere, licet per magnum tempus prope littus maris ventum proſperum expectaſſet. Cum vidiſſet igitur, ſe nullo modo poſſe procedere, rediit ad terram triſtis, poſt cuius reditum ſtatim ventus ad partes oppoſitas ſe conuertit. In hoc apparatu erat cum filio filius ſuus Princeps, & nobilitas regni quaſi tota. Expendiſſe quidem fertur eo tempore pluſquam nonies centum millia librarum in vanum.

Rex intrat mare, ſed inaniter.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo tertio, qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu tertii quadrageſimus ſeptimus, Iohannes dux Lancaſtriæ filius Regis, & frater Principis, cum ingenti exercitu transfretauit in Franciam, ad experiendum ibi iterum ſuam fortunam. Tranſiuit igitur equitans per Pariſium in Burgundiam, & ſic per totam Franciam, nemine ſibi volente, immo nec audente reſiſtere. Sed in hac expeditione modicum vel nullum damnum Francis intulit, niſi quia redemptionem diuerſis villis & locis impoſuit, alias vero neminem moleſtauit ex hoſtibus, tandem deſeruit Franciam cum exercitu, in qua victualia ſibi fuere ſufficientia, vbi & epulabantur quotidie ſplendide, & ingreſſus eſt deſerta montium Aluernię regionis, vbi nec reperiri poſſent hominibus victualia, nec beſtiis alimenta, ibidem ergo fame & peſte periit exercitus ſui magna pars, ſed & equi fere omnes interierunt in loco præfato. Tandem ingreſſus eſt Aquitanniam mœſtus de infortunio, & ſic peruenit Burdegaliam. Nam qui ingreſſus Franciæ apud Caleſiam triginta & amplius millia equorum in ſuo comitatu habuerat, perpaucos, vt fertur, equos Burdegaliam ſecum viuos adduxit, vbi cernere poſſent ſpectaculum miſerandum, milites famoſos & nobiles, delicatos quondam & diuites in terra Anglicana (amiſſis hominibus & iumentis) hoſtiatim mendicando, panem petere, nec erat qui eis daret. Deſtructa nempe fuerat terra illa ante aduentum illorum per Gallicos. Ideoque inculta remanſerat ad tempus illud, qua de cauſa facta eſt tanta fames in terra procul & iuxta Burdegaliam, vt ibidem ſumma frumenti pro quadraginta ſolidis venderetur. Dux nihilominus hiemauit ibidem. Decimo autem die Aprilis anno ſequenti erat dies belli præfixus inter ipſum, & ducem Andegauiæ iuxta ciuitatem Tholoſam. Interim vero captæ fuerunt treugæ inter duo regna ab hinc vſque ad viceſimum diem menſis Maii proximo ſequentem, minus caute, prout dicebatur, quia dictæ treugæ Regem Angliæ omnino latebant. Adueniente vero die ſtatuto, aderat illic Francorum magnus exercitus per præfatum ducem Andegauiæ congregatus, ſed nihilominus die illo tranſit abſque bello, non ſine pudore & vituperio Anglicorum, quia Gallici iactitabant ſe fuiſſe paratos in campo die ſtatuto ad expectandum illorum aduentum, qui non venerunt. Quamobrem Anglis multa intulere conuitia, aſſerentes eos eſſe falſos, timidos & vecordes, & hic fructus expeditionis iſtius. Eodem anno Rex Edwardus miſit ambaſſiatores ad dominum Papam, rogans eum, vt ſuper reſeruatione beneficiorum in curia ſua facta in Anglia de cetero ſuperſederet, vt etiam Clerici ad Epiſcopales dignitates, ſuis electionibus pleno iure gauderent, & vt à ſuis Metropolitanis, prout antiquitus fieri conſueuit, idem clerici confirmari valerent. Sicque ſuper his & aliis diuerſis (in quibus tam Rex quam regnum ſentiebant ſe grauari plurimum) remedium poſtulabant, ſuper quibus quidem articulis nuntii à Papa certa recepere reſponſa, de quibus cum redirent in Angliam, deberet Papæ reſcribi per Regem de voluntate ſua & procerum, antequam aliquid determinaretur ſuper prædictis. Hoc anno in Parliamento erat decretū, quod Eccleſiæ cathedrales ſuis gauderent electionibus, & quod Rex de cetero contra electos non ſcriberet, ſed per literas ſuas ad eorum confirmationem iuuaret, ſed tamen hoc ſtatutum in nullo profecit. Obiit hoc anno magiſter I. Thoreſby Archiepiſcopus Eborac. Magiſter I. Barnet Elienſis, & magiſter Wilhelmus Lynne Wygornienſis Epiſcopi. Quibus ſucceſſerunt auctoritate Papali magiſter Alexander Neuyle ad Ebo-

Anglorum penuria.

Francorum iactatio.

Decretum de electionibus caſſatum.

ad Eborac. Thomas filius Comitis Arundeliæ ad Eliensem, & dominus Henricus Wakefeld ad Wygorniensem Ecclesias. In supradicto parliamento concessa fuit Regi vna decima per Clerum, & vna quintadecima per populum laicalem. Hoc anno castellum de Lizimaco Francis redditur, pro redemptione domini Thomæ Percy.

Aquitania defecit à Rege Anglorum.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo septuagesimo quarto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii, quadragesimus octauus, dux Lancastriæ rediit in Angliam de Wasconia, post cuius recessum tota Aquitania præter Burdegaliam & Baionem defecit à Rege Angliæ, & ad Regem Franciæ se conuertit.

Circa idem tempus, scilicet quinto die Iulii, obiit magister W. Wyttleseye Cantuariensis Archiepiscopus, vnde monachi illius Ecclesiæ ad eligendum adepti à rege licentiam, Cardinalem Angliæ in Archiepiscopum postularunt. Qua causa Rex commotus aduersus eos ira maxima, proposuit dictos monachos exlegisse. Idcirco plura bona expenderunt, antequam potuerunt super illo facto Regis gratiam obtinere. Postulationi nempe factæ de cardinale rex consentire noluit, sed nec Papa, nec Cardinales. Circa principium mensis Augusti fuit tractatus apud Burges super diuersis Articulis inter Papam & Regem Anglorum pendentibus, qui videlicet tractatus durauit fere duobus annis. Tandem concordatum est inter eos, quod Papa de cetero reseruationibus beneficiorum minime vteretur. Et quod Rex beneficia per literas. Quare impedit vlterius non conferret, sed de electionibus tactis superius, pro quibus Ambassiatores anno præterito fuerunt missi ad curiam Romanam, in isto tractatu nihil penitus erat tractatum. Et hoc ascribitur aliquibus, qui sciebant se potius per curiam Romanam, quam per electiones ad dignitates episcopales, quas ambiunt, promoueri.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo septuagesimo quinto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus nonus, I. Dux Lancastriæ ordinatus fuit per consilium ad eundem in Flandriã ad tractandum de pace vel saltem treugis inter regna Angliæ & Franciæ. Proficiscens autem, habuit in comitiua sua Archiepiscopum Cantuariensem dominum Symonem de Sudbury, & plures alios proceres, cum familia magna valde. Ad quem locum occurrit ex parte Francorum Dux Andegauiæ, cum multis regni tam Episcopis quam proceribus, personis grauibus & famosis: durauit itaque tractatus iste fere per biennium, vbi post horribiles expensas & incredibiles, post longam moram & diutinam toti regno Anglię deflendam, quam infructuose tractauerunt in breui, postea sensit Anglia damno suo: reuera per totum tempus illud Franci fraudulenter non de pace sed de prœlio cogitabant, sed resarcientes arma vetera, nouaque fabricantes, omnem apparatum belli in promptu habere certabant: & contra, Anglici, qui nesciunt prudentia, & prouidentia, sed solum more brutorum animalium cum punguntur agitari stimulo, nihil tale cogitabant, ad spem suam ponentes in ducis sapientia, & credentes, quod ipse sua facundia gaudia pacis afferret epulis, diuersis iocis inuigilauere. Factum est itaque in hac occasione, quod Angli circumuenirentur incauti, quando non sperabant, vt in sequentibus clarius elucebit. Nam discessum est vtrunque sine pacis effectu. Per idem tempus nuntii domini Papæ, tam illi qui venerunt pro pace, quam illi qui venere ad tractandum inter Regem Anglię, & dominum Papam, prout supra fit mentio, plures procurationes à clero regni Angliæ receperunt. Hoc anno quarto idus Maii translatus est magister Simon de Sudbury Londoniensis Episcopus, ad Ecclesiam Christi Cantuariæ, & magister Wilhelmus Courtney Herefordensis Episcopus translatus est ad Ecclesiam Londoniensem, & ad Ecclesiam Herefordensem translatus est Episcopus Bangorensis. Circa tempus istud concessæ sunt treugæ inter duo regna, à festo natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ, vsque ad idem festum anni sequentis. Eo tempore Dux Britanniæ I. Monfort habens secum filium Regis Angliæ, Edmundum Comitem Cantabrig. Comitesque Marchiæ, de Warwike, de Stafford, & dominum le Spencer, cum multis aliis bellicosis hominibus, in partes Britanniæ transfretauit. Quibus cito postea fuit reddita villa sancti Matthæi supra mare, & duo castella, scilicet de Brest & de Orrci, villamque de Kemperle ab eis obsessa, in qua fuere tunc inclusi omnes fere maiores Britanniæ, indubitanter cepissent, nisi quidam miles afferens noua de treugis captis inter regna superuenisset, & præcepisset eis ex parte Regis Angliæ, vt dimissa obsidione ad Angliam festinarent: quo nuntio compulsi sunt (obsidione soluta) recedere anxii cum tristitia & mœrore. Eisdem fere diebus insula de Constantin (in qua situatur

Anglorum mores.

situatur castrum sancti Saluatoris Domini) obsessa à Francigenis, eis redditur cum suis pertinentiis vniuersis, in non modicum regni Angliæ detrimentum. Ob quam causam postea dominus Io. Aneslee miles Thomam Karington armigerum de proditione appellauit. Hoc anno fuere calores nimii, quo tempore grandis pestilentia tam in Anglia, quam in aliis diuersis mundi partibus ita desæuit, quod infinitos vtriusq; sexus morte repentina consumpsit. Quapropter dominus Papa ad instantiam Cardinalis Angliæ concessit cunctis decedentibus in Anglia, qui de peccatis suis contriti forent & confessi, plenam remissionem per duas bullas sex mensibus duraturas. Eodem tempore obiit Episcopus Sarum Robertus Wyfeld, cui successit magister Radulphus Argins. Obiit quoque tunc dominus Edwardus le Spencer, & in monasterio de Teukesburie traditur sepulturæ. Comes de Penbroke, qui captus fuerat ab Hispanis, & ductus in Hispaniam quarto abhinc anno, nimis inhumane tractabatur ibidem. Non ferens igitur Hispanorum supercilium, misit ad Bertrandum Cleikin Franciæ Constabularium, rogans, vt eum de inhumanorum prædonum manibus liberaret. Qui missis litteris ad Regem nothum, pro hac ipsa re recepit eum à bastardo Hispaniæ, qui se Regem dixit, in partem solutionis pecuniæ sibi debitæ ab eodem, perductusque est ad Parisium, vbi cum aliquandiu moram traxisset, assignata est redemptionis suæ summa. Et cito postea idem Comes cæpit ægrotare vsq; ad mortem. Forsitan intoxicatus fuerat ab Hispanis, qui hanc artem dicuntur habere impotionandi, vt quidam viuant per quatuor aut quinque annos postea, quidam eodem anno, nonnulli vero statim vitam finire cogantur. Metuentes vero Gallici ne moreretur inter illos, antequam solueretur sua redemptio, cum omni festinatione eum aduehere viuum Calesiam satagebant, sed frustra, nam inter illorum manus itinerando inter Parisium & Calesiam in fata decessit, in die videlicet sanctæ Etheldredæ virginis, quam ante egressum Angliæ (vt dicebatur) offendit. Plures nempe tradunt illam dictam virginem offendisse multipliciter, & ideo talia infortunia suis diebus festinis sibi asserunt contigisse.

Comes Penbroke capitur ab Hispanis.

Comitis mors.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii quinquagesimus, in principio mensis Maii rex Edwardus fecit Parliamentum maximum apud Westmonast. celebrari, in quo more solito petiit à communitate quoddam subsidium sibi concedi pro defensione regni sui: cui respondentes illi de communitate, dixerũt se fore iugiter talibus impositionibus multipliciter fatigatos, nec onera talia diu posse ferre absq; maximo detrimento veraciter affirmabant. Nam liquido constabat eis Regem pro defensione regni sui sufficienter habere, si regnum foret prudenter & fideliter gubernatum, sed quamdiu tale regimen, quale tunc per malos officiarios haberetur in regno, nunquã illud rerũ copia vel diuitiis abundaret. Hoc itaq; se offerebant effectualiter probaturos. Et si post hanc probationem inuentum esset regem alterius indigere, ipsum iuxta suas facultates adiuuarent. In progressu vero plura fuere delata de Regis familiaribus & aliis diuersis Regis officiariis, & potissimum de domino Latymer ipsius Camerario, qui pessima gubernatione regem rexit. Quare dux Lancastriæ, dominus Latymer, & plures magni Regis officiarii fuerunt amoti, & in eorum locis alii subrogati. Item ad petitionem communitatis extitit ordinatum, quod certi Episcopi & Comites, ac alii domini conuersationis laudabilis, Regem & regnum de cetero gubernarent, eo quod Rex iam vergebat in senium, & gubernatoribus indigebat huiusmodi. Sed ista ordinatio impedientibus illis, qui amoti fuerunt à Rege (vt prædicitur) vix tribus mensibus perdurauit. Item milites parliamentales grauiter conquesti sunt de quadam, Alicia Peres appellata, fœmina procacissima, quæ nimis familiaris extiterat domino Regi. Hanc vtique accusabant de malis plurimis per eam & fautores eius factis in regno. Illa etenim modum mulierum nimis est supergressa: sui etenim sexus & fragilitatis immemor, nunc iuxta Iustitiarios Regis residendo, nunc in foro Ecclesiastico iuxta Doctores se collocando pro defensione causarum suadere, ac etiam contra iura postulare minime verebatur, vnde propter scandalum, & graue dedecus, quæ exinde Regi Edwardo, non solum in hac terra, sed in exteris regionibus nimium resultabant, milites petierunt hanc ab illo penitus amoueri. Item in hoc Parliamento quidam defectus notabiles de Richardo Lions, & Adam de Bury Londoniarum ciuibus & mercatoribus in lucem fuere deducti. Quorum primus, mediante pecunia, à vindicta debita valde sagaciter, imo prudenter euasit. Secundus stupefactus ad sibi imposita, protinus de regno profugit in Flandriam, vt semet ibi saluare

Subditi negant subsidium Regi.

uare valeret. Qui autem omnium militum prolocutor parliamenti extiterat, & hæc vniuersa proposuit Petrus de la Mare fuerat appellatus, vir vtique facundus & sapiens, cui pro sui maturitate, discretione siue prudentia talia negotia merito prę cunctis aliis crederentur. Hic prout erat informatus, contra prædictam Aliciam & quosdam alios de domini Regis Edwardi consilio verba fecit. Quamobrem ad instantiam præfatæ Aliciæ idem Petrus expost fuit apud Notyngham perpetuo carceri adiudicatus, in quo, licet eius amici pro eius liberatione sæpius supplicassent, biennio moram traxit.

De morte Edvvardi principis.

Octauo die Iulii durante adhuc parliamento apud Westmonasterium, in regali palatio defunctus est dominus Edwardus Princeps Walliæ, Regis Edwardi primogenitus, in festo videlicet Trinitatis. Quo die idem Princeps ob reuerentiam tanti festi, in quocunque loco fuerat, semper solebat quolibet anno solennitatem maximam celebrare. Cuius fortunam militiæ tanquam alterius Hectoris omnes gentes tam Christiani quam Pagani, dum vixit incolumis, plurimum formidabant. Eo igitur obeunte, omnis obiit spes Anglorum. Quo quidem superstite nullius hostis incursum, quo præsente nullius belli congressum Anglici timuerunt. Qui nunquam eo præsente passi sunt probra male gestæ siue desertæ militiæ, qui nullam gentem adiit, quam non vicit, nullam ciuitatem obsedit, quam non cepit. Igitur extincto Principe extinctus est cum eo profecto parliamenti præsentis effectus. Nam communes cum quibus ipse tenebat, dicti parliamenti sortiti non sunt talem exitum, qualem pro meliori habuisse sperabant. Dominus Richardus de Burdegalia, filius Edwardi Principis Walliæ, in hoc parliamento factus est Comes Cestriæ, & non post multos dies patriæ suæ suscepit integrum principatum. Hoc anno circa principium mensis Iunii homines & tenentes Comitis de Warwike malitiose & nequiter insurrexerunt contra Abbatem, & conuentum de Euesham, & tenentes eorundem elaborantes Abbathiam destruere cum dicta villa, & eorum famulos diris verberibus affligentes, nonnullos vero crudeliter iugulantes, accedentes insuper ad monachorū maneria clausuras parcorum confregerunt, & incendendo combusserunt, & occiderunt feras ingerentes, finaliter omne damnum, quod eorum crudelitati sors ingerebat in illa furia perpetranda. Nec his contenti, capita viuariorum dissipantes, aquas excurrere permiserunt, piscesq; ceperunt, & secum asportauerunt, & alia damna multa illi loco omnino & dispendia grauissima intulerunt. Et pro certo dictam Abbathiam cum suis membris, secundum quod tunc verisimile videbatur, destruxissent irrestaurabiliter, nisi Rex manus adiutrices apposuisset citius, mittendo mandata sua litteraliter ad præfatum Comitem, & præcipiendo arctius, vt huiusmodi malefactores & pacis perturbatores compesceret. Sicque timor Regis & amicorum meditationibus, pax inter eos reformata fuit, non tamē plena satisfactio facta parti lęsæ, quia maius erat damnū, quod irrogauerant, quam possibilitas ad dictum damnum resarciendum. Ferunt quidam, quod per istam brigam Rex per illos dominos in parliamento constitutos noluit vlterius gubernari, vnde filium suum Ducem Lancastriæ ad sui & regni regimen reassumpsit. Qui vsque ad obitum Regis stetit regni gubernator & rector. Qui ilico contra statuta Parliamenti permisit Regem recipere in gratiam dominum de Latymer, & Richardum Stury, & alios plures, qui in Parliamento prædicto iudiciali sententia ab eius præsentia fuerant perpetuo sequestrati. Rex insuper reuocat pellicem Aliciam Peres ad suum cōtubernium, quæ fuit eliminata iudicialiter ab eodem propter scandala siue probra, quę de eius procacitate prouenerunt contra sacramentum quo se astrinxerat eadem Alicia, quod & ipse dominus Rex ratificauerat, videlicet, quod ad Regis præsentiam non accederet quouismodo, quæ & permansit cum eo vsque ad mortem eius.

Florentini deuenerunt serui Regis Angliæ.

Eodem anno Florentini excommunicantur à Papa propter rebellionem & enormia facta, quę contra Romanam Ecclesiam perpetrarunt, qui inter cetera sua facinora & facta crudelia, quæ gesserunt pessime, quendam Monachum illuc à domino Papa missum cum mandatis Papalibus candentibus fuscinulis ferreis viuum excarnificauerunt, & nondum mortuum in terram foderunt, quorum quidam postea venientes in Angliam, & Regis pacem habere rogantes, manserunt ibidem, donec Papa per suas bullas declarasset, quantis essent sceleribus inuoluti. Extunc vero Florentini deuenerunt serui Regis tanquam natiui, cum omnibus bonis & catallis eorum, secundum tenorem literarum Papalium, quod aut ita facerent, aut ad curiam festinarent, submissuri se gratiæ domini Papæ, & curiæ supradictæ. Florentini igitur elegerunt (vt sibi videbatur) de duobus malis minus malum, seruire, videlicet

cet more natiuorum Regi Angliæ, quam ſubditi arbitrio Romanorum. Viceſimo ſecundo die Iulii obiit Simon Langham Cardinalis Anglicus.

Obiit Cardinalis Anglicus.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu tertii quinquageſimus primus, tanta aduecta eſt in Angliam vinorum abundantia, quanta multa tranſacta tempora non viderunt. Circa Natale vero dominicum tanta excreuit aqua in partibus Northumbrorum de reſolutione niuium, quæ per ante in magna denſitate terram operuerant, vt aqua de ſuperciliis montium deſcendendo iuxta cum fruſtis glaciei domos colonorum ſubuerteret, bona quæ ſuper terram accreuerant, puta carbones, molares, lapides, ligna cum ſegetibus auferret ſuo impetu, inſuper in mare deſcendens, per vim & colliſionem dictarum fruſtarum naues quaſdam tam violenta impulſione glaciei aut inutiles reddidit, aut omnino demerſit. Circa feſtum Purificationis beatæ Virginis factum eſt Parliamentum Londoniis, cogente Duce, qui vices gerebat Regis, ipſo irrecuperabiliter infirmato. In quo ex parte Regis poſtulatum eſt ſubſidium à clero & populo laicali. Cui taxa conceditur hactenus inaudita, videlicet, quod à qualibet laica perſona ſexus vtriuſque annos excedente quatuordecim reciperet vnam groſſam, vel quatuor denarios, exceptis notoriis pauperibus, qui publice mendicabant. Et de cunctis religioſis vtriuſque ſexus & qualibet Eccleſiaſtica perſona promota 12. denarios, & de ſingulis aliis non promotis, vnam groſſam, exceptis fratribus quatuor ordinum Mendicantium. Qui quia in labore hominum non ſunt cum hominibus, non flagellabantur. In hoc autem parliamento abrogata ſunt ſtatuta Parliamenti ſuperioris, quod bonum merito vocabatur. Et Rege ſic volente, perſonæ abiudicatæ priſtino ſtatui reſtituuntur.

Parliamentum.

Per idem tempus ſurrexit in vniuerſitate Oxonienſi quidam borealis, dictus magiſter Iohannes Wicklef, ſecularis in theologia, tenens publice in ſcholis & alibi concluſiones erroneas & hæreticas, ac ſtatui vniuerſalis Eccleſiæ cōtrarias & abſurdas, & præcipue contra Monachos & alios religioſos poſſeſſionatos venenoſe ſonantes, qui vt ſuam hæreſim cautius palliaret, ac ſub exquiſito colore dilataret latius, congregauit iniquitatem ſibi, videlicet, comites atque ſocios vnius ſectæ inſimul Oxoniis & alibi commorantes, talaribus indutos veſtibus de ruſſeto, in ſignum profectionis amplioris, incedentes nudis pedibus, qui ſuos errores in populo ventilarent, & palam ac publice in ſuis ſermonibus prædicarent. Qui inter cetera iſta quidem tenuerunt ad vnguem, videlicet, quod Euchariſtia in altari poſt ſacramentum non eſt verum corpus Chriſti, ſed eius figura. Item, quod Eccleſia Romana non eſt caput omnium Eccleſiarnm, plus quam vna alia Eccleſia, nec maior poteſtas per Chriſtum data fuit Petro, quam cuilibet alteri Apoſtolo. Item, quod Papa Romanus non habet maiorem poteſtatem in clauibus Eccleſiæ, quam quiſcunque alius in ordine ſacerdotii conſtitutus. Item, quod ſi dominus eſt, domini temporales poſſunt legitime ac meritorie auferre bona fortunæ ab Eccleſia delinquente. Item, ſi Dominus temporalis nouerit Eccleſiam delinquētem, tenetur ſub pœna damnationis eius ab ea temporalia auferre. Item quod Euangelium ſufficit ad regulandum in vita iſta quemlibet Chriſtianum: & quod omnes aliæ ſanctorum regulæ, ſub quarum obſeruātiis degunt diuerſi religioſi, non plus perfectionis addunt Euangelio, quam addit albedo parieti. Item, quod Papa nec alius Prælatus Eccleſiæ deberet habere carceres ad puniendum delinquentes, ſed quilibet delinquens poſſet libere quocunq; vellet tranſire, & facere quæ ſibi placeret. Iſta & plura alia in ſubuerſionem noſtæ fidei aſſeruerunt, & affirmauerunt dicti ſeductores, in tantum, quod domini & magnates terræ, multiq; de populo ipſos in ſuis prædicationibus confouerunt, & fauerunt prædicantibus hos errores. Eo nempe maximo, quia poteſtatem tribuerunt laicis ſuis aſſertionibus ad auferendum temporalia à viris eccleſiaſticis & religioſis.

De Io. Wicklef, & eius opinionibus.

Cum autem concluſiones iſtæ & deliramenta fuiſſent exhibita & perlecta coram Papa, viginti tres earum tanquam hæreticas & vanas ipſe damnauit, dirigens bullas ſuas Archiepiſcopo & Epiſcopo Londinenſi, vt ipſarum auctoritate dictum Ioannem facerent comprehendi, ac ſupra dictis concluſionibus diligenter examinari. Quo facto, atque habita declaratione ſuper iſtis, licet ficta & vana, dictus dominus Archiepiſcopus ſibi & omnibus aliis ſuper illa materia, præſente duce Lancaſtrię cum domino Henrico Percy indixit ſilentium, prohibens, ne de cetero illam materiam quouiſmodo tangeret aut tractaret, & ne illam permitteret alios ventilare. Igitur tam ipſe, quam ſequaces ſui aliquandiu ſiluerunt. Sed tandem contemplatione dominorum tempo-

Silentium indicitur Iohanni Wicklef.

temporalium easdem opiniones, & alias multo peiores illis postmodum ausi sunt reassumere, & laicis spargere quam sparsere prius. Hi vocabantur à vulgo Lollardi, incedentes nudis pedibus, vestiti pannis vilibus, scilicet de russeto, vt per vitam pœnalem facilius incautos traherent ad sectam suam. Eo vero die quo præmissa Londoniis erant peracta, propter verbum quoddam iniuriosum & insolens à Duce Lancastriæ Episcopo Londinensi prolatum, confestim Londonienses vnanimiter insurgentes, arreptis armis ipsum occidere proponebant. Sed dictus Episcopus ne hoc fieret omnino prohibuit, & nisi tunc Episcopus se opposuisset eorum conatibus, hospitium dicti Ducis de Sauey eo furoris sui tempore combussissent, qui vix ab illo proposito antistitis interuentu refrænati sunt. Tandem ad nutum Pontificis quieuerunt. Inter cetera vero probra, quæ Duci intulerat, arma eius in foro sunt publico reuersata. Dux autem & Henricus Percy, quem ad occidendum in hospitio suo ciues quæsierant, admoniti de tanta commotione relicto prandio fugerunt ad manerium de Kenington, vbi tunc Richardus filius Principis cum matre sua casualiter morabatur, coram quibus de opprobriis illis illatis horribiliter sunt conquesti. His igitur aliisque causis multis Londonienses duci facti sunt odibiles, in tantum, quod maiorem, & seniores, qui tunc temporis præfuerunt, exauctorari faceret & deponeret, eorumque loco alios subrogaret. Sub eisdem diebus captus est Iohannes Menstreworth miles proditiosus, & transfuga in ciuitate Nauarriæ pampilona, & adductus Londonias, primo trahitur, deinde suspenditur, postea decollatur, postremo corpus eius quadripartitum ad quatuor ciuitates famosas Angliæ missum fuit: caput vero eius super pontem Londoniarum longo tempore postea stetit affixum. Fuerat nempe iste I. Regi infidelis & regno, ambitiosus, peruersus, fallax, simulator & cupidus, qui frequenter magnas summas pecuniæ à Rege pro stipendiis hominum armatorum acceptas in proprios conuertit vsus. Et propter hæc atque alia sibi imposita vel imponenda timens pœnas dare, & mortem incurrere quam meruerat, ad Regem Franciæ (vt præfertur) aufugit. Cui facta fidelitate, promisit classem Hispanicam se adducturum ad regnum Angliæ inuadendum, sed Deus iustus iuste permisit illum intercipi & puniri, quam vt dolose atque malitiose dominum suum Regem, solumque natale nequiter infestando, suum iniquum propositum talis proditor adimpleret. Sub eisdem diebus nuntii, qui pro pace in Franciam sunt profecti, in Angliam reportauere nisi belli rumores. Quo tempore Rex Edwardus in festo sancti Georgii martyris apud Windesore, Richardo de Portugalia heredi suo, filio filii sui Edwardi Principis Walliæ, contulit ordinem militarem.

Dux Lancastriæ à Londoniensibus male afficitur.

De captione I. Menstrevvorth.

De moribus eiusdem.

Rex Edwardus tertius cum quinquaginta & fere vno annis regnasset, vicesimo primo die Iunii apud manerium suum de Shene diem clausit extremum: Cui per totum tempus suę decubationis assiderat (proh dolor) illa infanda meretrix Alicia Peeres, quæ cuncta quæ chariora sunt, medio tempore semper suggessit eidem, nihil omnino tractans aut tractari permittens de animæ suæ salute, sed ei iugiter sanitatem corporis repromittens, donec in eo vidisset indubitata mortis indicia per vocis præclusionem. Tunc nempe cum cerneret vocem ademptam sibi, & oculorum acies hebetari, caloremque naturalem extremitates relinquere: mox inuerecunda pellex detraxit annulos à suis digitis & recessit. Solus tunc quidam sacerdos assidebat Regi moribundo, ceteris circa rerum intentis direptionem, qui ei eo quod loqui non poterat, nec confessionem ore tenus facere, persuasit vt veniam peteret pro commissis, afferens sibi crucis imaginem, quam dedit in manus eius. Rex autem cum reuerentia summa illam accipiens osculabatur deuotissime, nunc manu, vt poterat, in signum optandæ veniæ protendendo, nunc vero de suis oculis lachrymas vberes emittendo, & pedes imaginis frequentissime osculando. Tandem cum ad nutum presbyteri motibus & signis, quibus potuit, petisset primo & principaliter de peccatis à Deo remissionem, & secundarie à cunctis creaturis, quas vel scienter vel ignoranter offenderat, spiritum exhalauit, corpusque eius apud Westmonasterium cum omni reuerentia est humatum.

De morte Regis Edvvardi & fallacia Aliciæ Peeres.

Fuerat nempe rex iste inter omnes reges orbis & Principes gloriosus, benignus, clemens, & magnificus, dictus antonomasice gratiosus, propter gratiam singularem, qua præcelluit, quia virtute gratiæ diuinitus sibi concessæ vniuersos prædecessores suos quadam excellentia gratiæ præcellebat. Erat & corde magnanimus, qui licet aliquando infortunia diuersa aut incommoda emergentia nosceret se passurum, nunquam expalluit aut mutauit vultũ. Belliger quoq; fuit insignis & fortunatus, qui

De moribus & felicitate Regis.

de

de cunctis congressibus in terra & in mari, semper triumphali gloria victoriam reportauit. Familiaris, humilis, & mansuetus erat omnibus, tam externis quam internis, subditos omnes suos fouens, diligens, promouens, & pie regens, Deo deuotus extitit, peregrinationes sæpe faciens, & ministros Ecclesiæ venerans & honorans. In curis temporalibus prouidus & tractabilis, consilioque discretus. In eloquii suauitate mitis & affabilis, in gestu & moribus compositus & maturus. Orphanis erat quasi pater, afflictis compatiens, miseris condolens, oppressos releuans, & cunctis indigentibus impendens auxilia oportuna. Nempe in conferendis beneficiis vltra omnes viuentes fuit semper profusus & promptus: in rerum modestus affluentia, non elatus aut superbus, sed se semper intra se continens, & inferioribus quasi parem se præbuit, & inter orbis primores & principes se dominum demonstrauit. In ædificiis construendis curiosus & sollicitus, in regni sui locis diuersis plura consummauit ædificia arte exquisitissima, structura elegantissima, situ pulcherrima, & sumptibus preciosa, moderate supportans gaudia, leuiter ferens damna. Recreationum erant ei solatia aucupatio & venatio, quibus quotiens vacauit, prout tēpus anni obtulit, multum indulsit. Largus erat in donis & hilaris, prodigus in expensis. Corpore fuit elegans, statura quæ nec iustum excederet, nec nimis depressioni succumberet, vultum habens humana mortalitate magis venerabilem, similem Angelo, in quo relucebat tam mirifica gratia, vt si quis in eius faciem palam respexisset, vel nocte de illo somniasset, eo proculdubio die sperabat sibi iocunda solatia prouentura. Regnum vero suum vsque in senium strenue, sapienter & magnifice gubernauit. Et quia fuerat in vniuersa morum honestate præclarus, sub eo viuere regnare fuit, prout suis subditis videbatur. In tantum nempe eius fama percrebuit apud nationes barbaras & remotas, vt æstimarent se felices, qui vel eius erant dominio subditi, vel ei aliquatenus fœderati. Nullum enim credebant fore sub cœlo regnum, quod tam nobilem, tam generosum & felicem produxit Regem, aut eo extincto imposterum suscitabit. Luxus tamen & motus suę carnis lubricos etiam in ætate senili non cohibuit, alliciente eum satis inuerecunde (vt fertur) dicta meretricula A. P. Vnde citius (vt putatur) propter illius immoderantiam vitam finiuit. In hoc loco summe notandum est, quod sicut in eius primordiis cuncta grata & prospera successiue ipsum illustrem reddiderunt & inclitum, ita eo ad senilem ætatem vergente, & ad occasum declinante, peccatis exigentibus, paulatim illa felicia decrescebant, & infortunia multa infausta & incommoda succrescebant, quæ minuere (proh dolor) famam eius.

DE TEMPORE REGIS RICHARDI SECVNDI.

ANNO Dominicæ incarnationis M. CCC. LXXVII. Cognito, quod illustris Rex Angliæ Edwardus tertius à conquestu, in vigilia sancti Albani Anglorum prothomartyris, videlicet 21. die mensis Iunii diem suum clausit extremū, Londonienses miserunt de valentioribus ciuib. ad Kyngston, vbi tunc morabatur tam Princeps quam mater eius Principissa, vt ciuitatem & ciues Londonienses recommendarent eisdem. Iohannes vero Philpot Londoniensis ciuis facturus verba pro conciuibus, orationem huiuscemodi inchoauit. Noua afferimus excellentissime domine, quæ sine magno mœrore referre non possumus, de morte indubitanter imminente inuictissimi nostri Regis Edwardi, qui nos & regnum istud (vt ita dicam) per secula multa in tranquilla pace custodiuit & rexit, & iam manifestis in eo mortis signis desinit esse rector noster. Vnde rogamus ex parte ciuium & ciuitatis Londoniensis, vt habeatis recommendatam erga vestram reuerentiam, ciuitatem vestram, cameram scilicet vestram, qui in proximo eritis noster Rex, quem solum Regem recognoscimus, cuius solius subiiciemur imperio, flectemus arbitrio, parituri sumus dominio, famulabimur tā personæ quā verbo, & vt cetera exequamur nostrę legationis nuntia, nouerit vestra reuerentia ciuitatem vestram indicibiliter perturbari, eo quod vestram præsentiam elongastis ab ea, quæ tantum vobis noscitur esse deuota, vt non solum parata sit, bona sua temporalia, sed etiam si necesse sit, pro vobis impendere vitam suam. Igitur ad vestram præsentiam accessimus, precaturi, vt ibidem tam ad consolationem ciuium quam vestri securitatem & solatium morari velitis. Deprecamur insuper (Princeps illustrissime) vt discordię, quę inter ciues nostros

Legatio Londoniensium ad nouum regem.

& dominum nostrum ducem Lancastriæ nuper quorundam simultatib. orta est, nullorum quidem commodo, sed plurimorum dispendio finem imponere dignemini, ipsi duci & nostris ciuibus fructuosum. Hæc & his similibus ab eo peroratis, responsum est à Principe & suo consilio, quod satageret in omnibus eorum satisfacere voluntati. Et hoc modo dimissi læta nuntia suis ciuibus retulerunt.

Legatio ex parte regis Londoniens.

In crastino, qui est dies sancti Albani, missi sunt Londonias ex parte Regis dominus de Latymer, dominus Nicholaus Bonde, dominus Symon de Burley, & dominus Richardus Adderbury, qui nomine Regis noui salutauerunt ciues. Nam, vt diximus, dominus Rex Edwardus die obiit præcedente, & retulerunt eis tristia de morte Regis antiqui, & læta de indole Regis noui, qui videlicet eos & eorum ciuitatem se delecturum promisit, & ad eorum vrbem fore venturum ibique, vt petierant moraturum, exequentes & alia Regis noui mandata, dixerunt dominum Regem pro eis ad ducem verba fecisse, & quod dominus dux se in omnibus voluntati regis in hac causa submisit: quapropter esse voluntatis regiæ, vt eodem modo, & ipsi se submittant, & dominus Rex elaborabit, vt pax inter eos firmetur ad honorem ciuium & commodum ciuitatis. Ciues vero de tali forma pacis territi, responderunt se hanc rem nullo modo facturos, præcipue quia nouerunt Regem puerum & infirmum, ad patrocinandum eis in tanto motu, & quod non per eum, sed per eorum aduersarios & inimicos capitales eorum causa ventilaretur, & eorum arbitrio punirentur: si Regis mandatis in hoc articulo consentirent. Tandem (post tractatum habitum inter eos super isto negotio, per sex horas & amplius) in hanc sententiam conuenerunt, vt si idem milites vellent se ciuibus obligare, quod eorum submissio in nullius ciuium damnum temporale, vel dispendium corporale, seu in ciuitatis eorum præiudicium resultaret: regiis libenter iussionibus acquiescerent. Milites autem supradicti, & regiis votis satisfacere, & ciuium paci studentes consuluere, sub sacramento fidelitatis suæ militiæ spoponderunt eis, non ad præiudicium (vt prætactum est) sed ad commodum eorum fore, si se Regi submitterent, sicut se submiserat prius dux. Hac securitate percepta ciues versus Schene maneriū regium iter capiunt, vbi reperiunt nouum regem & eius matrem, ducemq; Lancastrię, & fratres suos regis filios, ac plures Episcopos congregatos circa corpus defuncti Regis. Quorum aduentu cognito, rex statim eos accersiri iussit: qui vt prius, deprecati sunt eum de adhibenda diligentia sua pro pace reformanda inter ducem & ciues, asserentes se paratos esse per omnia, ad subiiciendum se regis arbitrio. His dictis dominus Percy & Seneschallus regni, videlicet dux Lancastriæ cum militibus eisdē adiunctis inequitantes equos nobiles & prægrandes, vt viam inter turbas Regi facerent, inoffense incedebant. De quibus nimirum contigit, quod cum fuissent per ante formidabiles, non solum vulgo, sed ipsis regni magnatibus pro eorum affluentia & assentatorum frequentia, in hac equitatione adeo modeste se habuerunt, turbas tam honeste, tam facete, vt viæ cederent monuerunt, vt è tanta turba nullum illo die, nec in crastino verbo vel facto læderent quouismodo, vnde contigit, vt pene totius vulgi fauorem (quibus ante suspecti fuerant & odibiles) lucrarentur. Rex autem insidens magnum dextrarium tantæ personæ aptum, stratumque regaliter, sequebatur illos. Cuius gladium manibus eleuatum portabat ante eum dominus Simon Burlee, dominus quoque Nicholaus Bonde eius frænum duxit, incedendo pedes. Regem vero sequebantur milites & Coetanei sui, atque domus regiæ familiares. Nec defuit tantæ turbæ magna vis lituum & turbarum, nam quælibet turba seorsim suos tubicines præcedentes habebat, statutique fuerunt per Londinenses super aquæductum, & super turrim, quæ in honorem Regis facta fuerat, tubicines qui clangerent in aduentu Regis. Qui omnes simul iuncti clangentes, sonum mirabilem audientibus reddiderunt. Fuit igitur dies ille iocunditatis & lætitiæ dies, vt ita dicam, clangoris & buccinæ dies diu expectatus, renouationis pacis & legum patriæ, quæ iam diu exulauerant, desidia Regis senis & auaritia obsecundantium sibi seruorum eius. Ad honorem insuper regium ciues ordinauerunt, vt per fistulas aquæductus efflueret abundans vinum, & per totum tempus equitationis, id est, per tres & amplius horas iugiter emanaret. Factum etiam fuerat quoddam castrum habens turres quatuor in superiori parte fori venalium, quod Chepe nuncupatur: de quo etiam per duas partes vinum defluxit abundāter. In turribus autem eius quatuor virgines speciosissimæ collatæ fuerant, staturę & ætatis regię, vestibus albis indutę, in qualibet turri vna, quæ aduentanti regi procul aurea folia in eius faciem efflauerunt, & propius accedēti, flo-

Dux Lancastriæ Londiniensium fauorem recipit.

Quomodo Rex Richardus recipitur à Londinensibus.

renos

renos aureos, sed sophisticos super eum & eius dextrarium proiecerunt. Cum autem ante castellum venissent, ciphos aureos acceperunt, & implentes eos vino ad fistulas dicti castelli, Regi atq; dominis obtulerunt. In summitate castelli, quæ ad modum tali inter 4. turres eleuata fuerat, positus erat angelus aureus, tenens auream coronam in mali manibus, qui in tali ingenio factus fuerat, vt aduentanti Regi coronam porrigeret inclinando. Adinuenta sunt illo die in ciuitate & alia multa, in honorem Regis, quæ numerare per singula longum foret. Nam singuli per vicos & plateas decertarunt, quis ei propensiorem reuerentiam exhiberet. Igitur cum tanto plebis ciuiumque tripudio, cum tanto dominorum procerumq; gaudio, perductus est ad palatium regium prope Monasterium occidentale, vbi illa nocte quieuit.

Ordo coronationis Richardi secundi.

Die Iouis, id est, 16. die Iulii, videlicet 17. Calend. Augusti, vigilia sancti Kenelmi Regis, conuenientibus Archiepiscopo & Episcopis, regniq; Proceribus ad Westmonast. summo mane, ordinata processione Monachorũ in capis, Episcopi cũ monachis ad ostium regii thalami peruenerunt, & paratum Regem reperientes ibidem per manus qui eius lateribus astiterunt, perduxerunt in Ecclesiam S. Petri, cantantes antiphonam in honorem Apostoli, cum oratione competenti adiuncta, & hac oratione: Deus humilium visitator, qui nos tua misericordia consolaris, prætende super famulum tuum Regem nostrum misericordiam tuam, vt per eum tuum in nobis adesse sentiamus aduentum. Rex vero mox vt altare peruenit, prostrauit se solo tenus ante altare, pauimentum autem stratum fuit palliis & tapetis. Prosecuta, vt diximus, oratione Archiepiscopus cum Episcopis qui aderant, prostrauit se super pauimentum circa regem. Interim duo Episcopi Letaniam deuote cantarunt. Qua expleta erectus rex ductus est ad sedẽ suã. Choro hanc antiphonam decantante, Firmetur manus tua. Tunc episcopus sermonem fecit de materia Regis & regni ad populum, qualiter rex se haberet in populo, & in quibus populus sibi debuit obedire. Quo completo iurauit rex corã archiepiscopo, & proceribus qui ibi aderãt, quoniã ipsi soli eius iuramentum audire potuerũt, quod ecclesiam suis pmitteret gaudere libertatibus, & eam & ministros eius honoraret, & fidem rectã teneret, & rapacitatem & omnes iniquitates in omnibus gradibus interdiceret. Secundo, vt leges terræ bonas vbiq; seruari faceret, & præcipue leges S. Edwardi regis & cõfessoris, qui in eadem requiescit ecclesia, & malas leges faceret abrogari. Tertio, vt non esset personarũ acceptor, sed iudiciũ rectum inter virũ & virũ faceret, & præcipue misericordiã obseruaret, sicut sibi suã indulgeat misericordiam clemens & misericors Deus. Quibus expletis, Archiepiscopus præcedente eum Marescallo Angliæ domino Henrico Percy, conuertit se ad omnes plagas ecclesiæ, indicans populo regium iuramentum, & quærens si se tali Principi ac rectori subiicere, & eius iussionibus obtemperare vellent. Et responsum est à plebeisono clamore, quod libenter sibi parere vellent. Archiepiscopus Regem his orationibus benedixit, videlicet: Omnipotens & sempiterne Deus, benedic domine hunc regem nostrum, qui regna omnium moderaris à seculo, tali eum benedictione glorifica, vt Dauidicæ teneat sublimitatis sceptrũ, & glorificatus in eius propitius reperiatur merito, da ei tuo inspiramine, cum mansuetudine ita regere populum sicut Salomon fecisti regnum obtinere pacificum. Tibi cum timore semper sit subditus, tibiq; militet cum quiete, sit tuo clypeo protectus cum proceribus, & vbiq; tua gratia victor existat. Honorifica eum præ cũctis regibus gentiũ. Felix populis dominetur, & feliciter eum nationes adorent, viuat in gentium cateruis magnanimus, sit in iudiciis æquitatis singularis, locupletet eum tua prædiues gratia, fructiferam habeat patriam, & eius liberis tribuas profutura. Præsta ei prolixitatem vitæ per tempora, vt in diebus eius oriatur iustitia, à te robustum teneat regiminis solium, & cum iucunditate & iustitia æterno gloriatur in regno. Ista præmissa benedictio post primã orationẽ ad modũ præfationis ab archiepiscopo cantabatur, qua cantata dicta est & alia oratio super eum, scilicet, Deus ineffabilis, cum antiphona, Confortare & esto vir fortis, &c. Tunc archiepiscopus accessit ad eum, & vestimẽta sua discindens manib. suis à summo vsq; ad imũ, exuit eum præter camisiã vestimentis suis. Custodes vero 5. portuũ ex officio tam in processione quã in vnctione & missa, & post missam dũ iret ad palatiũ ab ecclesia, semper tenuerunt vmbraculum sericum magnum, coloris aerii, 4. hastis per quatuor angulos colligatum. Sed non obstante vmbraculo supradicto, mox antequam Archiepiscopus eum suis vestibus exuisset, allatus est pannus aureus à Comitibus, sub quo latuit, dum vnctionis perciperet sacramẽta. Archiepiscopus (vt diximus) eo nudato vnxit manus eius de oleo sanctificato, vnde vncti fuerunt Reges & Prophetę, & sicut vn-

Iuramentum regis ante coronationem suam.

Preces dicendæ in coronatione.

xit Samuel Dauidem in Regem, vt sis benedictus & constitutus Rex in regno isto super populum istum, quem dominus Deus tuus dedit tibi ad regendum & gubernandum. Item dixit orationem, Prospice omnipotens Deus. Post hæc vnxit Archiepiscopus caput eius, & pectus, & scapulas, ambasq; compages brachiorum, dicens: Vnguantur caput istud, pectus, & scapulæ, & compages brachiorum de oleo sanctificato, &c. vt supra. Et interim chorus cantauit antiphonam, Vnxerunt Regem Salomonem in Gyan, Sadock sacerdos, & Nathan Propheta, & ascendentes læti, dixerunt, viuat. Alleluya. Postquam subiunxit Metropolitanus, Deus Dei filius Iesus Christus dominus noster, qui à patre oleo exultationis vnctus est præ participibus suis, ipse per præsentem sacri vnguinis infusionem spiritum paracleti super caput tuum infundat, benedictionemq; eandem vsq; ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc visibili & tractabili dono inuisibilia percipere & temporali regno iustis moderaminibus executo æternaliter cum eo regnare merearis. Mox finita oratione Archiepiscopus cum Episcopis hymnum, Veni creator spiritus, Rege interim prostrato in longa venia, & circa eũ Metropolitano cũ suffraganeis suis. Expleto hymno erectus est Rex ab archiepiscopo, & indutus est primo tunica S. Ed. & post eiusdẽ dalmatica, proiecta circa collũ eius stola, archiepiscopo orationes cõpetentes interim prosequente. Post hæc archiepiscopus cum episcopis tradidit ei gladiũ ꝑ manus episcoporũ licet indignas, vice tamẽ & autoritate sanctorũ apostolorũ cõsecratas tibi regaliter impositũ, nostræq; benedictionis officio defensionẽ S. ecclesię diuinitus ordinatũ, & esto memor de Psalmista, qui prophetauit dicens: Accingere gladio tuo super femur tuũ potẽtissime, vt per eundẽ vim æquitatis exerceas, molẽ iniquitatis potenter destruas, & sanctã Dei Ecclesiã, eiusq; fideles propugnando ꝓtegas, nec minus sub fide falsos q̃ christiani nominis hostes execreris ac destruas, viduas & pupillos clementer adiuues ac defendas, desolata restaures, restaurata conserues, vlciscaris iniusta, confirmes bene disposita, quatenus hæc in agendo virtutũ triumpho gloriosus iustitiæ cultor egregius, cum mundi saluatore, cuius typũ geris in nomine, sine fine merearis regnare. Tunc duo comites eum gladio accinxerunt: quo facto archiepiscopus armillas dedit ei, dicẽs: Accipe armillas sinceritatis & sapiẽtiæ, diuinęq; circũdationis indiciũ, quib. intelligas omnes operationes tuas contra hostes visibiles & inuisibiles posse esse munitas. Postea induit eum archiepiscopus regali pallio, ita dicens: Accipe palliũ quatuor nuntiis formatũ, per quod intelligas 4. mundi partes diuinæ potestati esse subiectas, nec quenquã posse feliciter regnare in terris, nisi cui potestas regnandi fuerit collata de cœlis. Interim dum archiepiscopus benedixit coronam regiam, duo comites calcariauerunt, ad quorum officium pertinebat. Benedicta corona, archiepiscopus imposuit super caput, dicens: Coronet te Deus corona gloriæ atq; iustitiæ, honore & opere fortitudinis, vt per officiũ nostræ benedictionis, cũ fide recta, & multiplici bonorum operum fructu ad coronã peruenias regni perpetui. Tũc dedit ei archiepiscopus anulum cum his verbis: Accipe anulum regiæ dignitatis, & ꝑ hunc, vitæ catholicę fidei signaculum, quia vt hodie ordinaris caput & Princeps regni ac populi, ita perseuerabis autor & stabilitor christianitatis & christianæ fidei, vt felix in opere, locuples in fide, cum rege regum glorieris. Statim post hæc accessit dominus de Furneual, ex officio offerẽs ei rubeã chirothecã, quam archiepiscopꝰ benedixit, & imposuit manui regiæ, dans ei sceptrum his verbis, dicens: Accipe sceptrũ regiæ potestatis insigne, virgã sc. regni rectã, virgã virtutis, qua te ipsum bene regas, sanctã ecclesiam, populum videlicet christianũ tibi à Deo cõmissum, regia virtute ab improbis defendas, prauos corrigas, rectos pontifices, & vt viam rectam tenere possint, tuo iuuamine dirigas, quatenus de temporali regno ad æternum regnum peruenias. Tunc dedit ei archiepiscopus virgam in alia manu, habẽtem in summitate columbã, nam sceptrum quod susceperat, consurrexit de rotũdo globo aureo, quẽ tenebat in manu chirothecata, & habebat in summitate signum crucis, & accepit virgam prędictam cum verbis his: accipe virtutis & æquitatis, qua intelligas te mulcere pios, & terrere reprobos, errantes viam doce, lapsisq; manum porrige, disperdasq; superbos & releues humiles, vt aperiat tibi ostium Iesus Christus dominus noster. Post hæc benedictus est Rex ab archiepiscopo ita dicente: Benedicat te Deus, custodiatque te, sicut te voluit super populum suum esse Regem, ita in præsenti seculo felicem æternæ felicitatis tribuat esse consortem. His itaque peractis, osculatus est rex episcopos omnes & abbates, à quibus statim ductus est postea ad regale solium, episcopis inchoantibus hymnum, *Te Deum laudamus*. Finito hymno archiepiscopus ita eum allocutus est: Sta & retine

amodo

amodo locum, quem hucusq; paterna successione tenuisti hereditarie, indico tibi delegatum per autoritatem Dei omnipotẽtis, & præsentem traditionem nostram, scilicet omniũ Episcoporum ceterorumq; Dei seruorum, & quanto clerũ sacris altaribus propinquiorem, tanto ei potiorem in locis congruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorẽ plebis in hoc regni solio confirmet, & in regnum æternum regnare faciat Iesus Christus dominus noster.

His itaq; peractis, inchoata est missa congruens coronationi regiæ, cuius officium fuit, *Protector noster aspice Deus, &c.* Epist. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deũ, &c.* Gradale, *Dirigatur domine oratio mea.* Alleluia. *Domine in virtute.* Euangeliũ. *Abeuntes Pharisæi:* quod legit Episcopus Eliensis, Epistolam Episcopus Wigorniens. Offertorium. *Intende orationi meæ rex meus.* Lecto Euangelio rex de regali solio ductus est ad offerendum. Primo igitur obtulit Archiepiscopo gladium suum, quem susceperat, & postea aurum quantum placuit, sed non minus marca propter cõsuetudinem: nam plus potest offerre Deo & sancto Petro si placuerit. Post oblationem pecuniæ obtulit Archiepiscopo panem & vinum ad modum monachorum, vnde postea, tam Metropolitanus, quam ipse Rex, communicati fuerunt. Quo facto, Comes, ad cuius officium pertinebat portare gladium coram Rege, gladium quem obtulerat dato precio redemit, & assumens eum, portabat coram illo. Percelebrata missa vsque ad communionem, reductus est Rex ad altare, & genu flexo coram Archiepiscopo, dixit, confiteor. Quo absoluto, communicatus est, & iterum reductus est ad sedem suam. Interea præparauit se quidam miles dominus Iohannes cognomento Dimmock, qui clamabat se habere ius ad defendendum iura regis illo die, & etiãsi opus esset duello confligendum, si aliquis præsumeret affirmare regẽ non habere ius in regno Angliæ, quanquã per ante dominus Baldwinus Freuill idem officiũ calumniasset, sed minime obtinuisset. Iste ergo dominus Ioannes memoratus circa finem missæ incessit ad valuas ecclesię armatus decentissime, insidens dextrarium pulcherrime phaleratum, caput etiam & pectus armatum, quẽ idem dominus Ioannes assumpsit de stabulo regio, vtens videlicet auita consuetudine tam in equo quam armis eligendis de thesauro Regis. Nam & optimũ equum præter vnũ, & pręter vnam pręcipuam armaturã facturus dictum officium elegit ad vota sua. Veniens igitur ad ostium monasterii, præequitantibus duobus, qui eius lanceam & clypeum portauerunt, expectauit ibidem finem Missæ. Mareschallus autem Dominus Henricus Percye, facturus viam coram Rege cum Seneschallo Angliæ, scilicet Duce & Constabulario Domino Thoma Wodstock, atque fratre eiusdem Mareschalli Domino Thoma Percy, qui omnes magnos inequitauere dextrarios, venit ad dictum militem, dicens non debere eum ea hora venire, sed quod vsq; ad prandium regis differret aduentum suum. Quapropter monuit, vt rediret, & deposito tanto onere armorum, quiesceret ad illud tempus. Miles vero iuxta consilium Mareschalli facturus abscessit. Illico post decessum militis præequitantibus Regem Dominis supradictis super dextrarios suos, necnon præcedente magno numero diuersi generis histrionum, portatus est in humeris militum vsque ad regale palatium, ductus quoque in cameram, paulisper quieuit: debilis enim fuerat præ labore parum comedens. Postea venies in aulam, creauit quatuor nouos Comites, antequam accessit ad mensam. Dominum namq; Thomam Woodstock auunculum suum comitem Buckingham, datis sibi mille marcis annuatim de thesauro regio, donec sibi de terris tanti valoris prouidisset. Dominum etiam Gifardum de Angolismo quondam magistrum suum fecit Comitem Huntington, datis insuper sibi mille marcis annuis vsquequo prouidisset sibi de redditibus tanti valoris. Domino de Moubray dedit comitatum Notynghamiæ, & domino Henrico Percy Northumbriæ comitatum: Milites quoque fecit nouem eodem die. Quibus expletis ascendit ad mensam, vbi epulabantur cum eo splendide Episcopi, Comites, & barones, & innumera multitudo plebis confluxerat in illã aulam prægrandem, quod nisi dux Lancastriæ, videlicet Senescallus Angliæ, & comes Buckinghamiæ regni Constabularius, & dominus Henricus Percy Mareschallus, cum multis aliis, viam super equos grandes seruientibus in aula fecissent, ferentes fercula ad conuiuas minime penetrassent. Si numerare contenderem conuiuii apparatum, diuitias vtensilium, varietatem ferculorum, forsitan lector percussus tam tantarũ rerum pretio q̃ magnitudine credere formidaret. Vnũ solum quod ad magnificentiam regiam ostendendam fuerat ordinatum, aliis omissis æstimo proferendum. In medio regalis palatii eleuata fuerat quædam columna marmorea, concaua super certos gradus,

Solemnizatio missæ in die coronationis.

Iohannes Dymock athleta Regis.

Coronatio Regis.

dus,cuius summitatem occupabat grādis aurata aquila, sub cuius pedibus in capitello columnæ per 4. partes vina diuersi generis decurrebant per totum diem coronationis regiæ, nec erat qui aliquem vel pauperem virum haurire vetaret: facta est coronatio hæc anno 11. ætatis ipsius Regis.

Generalis processio.

In crastino facta est generalis processio pro rege & pace regni, cui reuestiti interfuerunt omnes prælati, videlicet archiepiscopus cum episcopis & abbatibus, qui coronationi interfuerant, necnon ipse dux cum magnatibus & plebis multitudine copiosa. In progressu autem processionis concionatus est ad populū episcopus Roffensis, hortans vt dissentiones & discordiæ ortæ, & diu continuatæ, inter plebem & dominos sopirentur, probans per multa argumenta huiuscemodi dissentiones deo plurimum displicere, hortatus est insuper dominos, ne tantis de cetero sine causa taxationibus populum onerarent. Monuit etiā vt si causa subesset rationabilis, qua oporteret eos omnino iuuare regem & regnum, vt patienter & sine murmure atq; seditionis scrupulo facerent quod oporteret. Insuper exhortatur eos generaliter, qui Regi puero & innocenti adhærerent, vt relictis vitiis, quibus inseruiebant, videlicet stupris in fornicationibus & adulteriis, eius puritati & innocentiæ se conformare studerent, asserens hoc omnino patri patriç oportunū, perfacileq; Regi à recto deuiare, regnum & populum periclitari, si tales essent, qui ei sedulo & eius consilio ministrarent. Sermone finito, domini & vniuersi prælati ad sua secedunt.

Concio Roffensis Episcopi.

Post paucos dies videns dux iam mortuo patre suo, & nouo rege constituto, cuncta noua in regno futura, & suam solicitudinem totaliter inter nouellos paruipendendam, & metuens, si aliqua sinistra contingerent Regi vel regno, sibi putarentur, & pro bonis grates nullas siue modicas reportaret, accepta à Rege licentia ad sua discessit, promittēs regi, si indigeret eius adiutorio, se venturū cum abundantiori apparatu, quam aliquis dominus Angliæ ad succurrendum sibi, siue aliud faciēdum, quod eius commodo cederet vel honori. Erubuit (vt dicebatur) & doluit, quod Rex ceperat de eo castrum Herefordiæ, vbi proposuerat maxime moratus fuisse: & ob hoc maremium emendicauerat ad fortificandum castellum de suis vicinis possessoribus in circuitu eius, ad magnam profecto iacturam eorundem, de quibus talia postulauerat, quia non audebant eius voluntati contraire, eo præcipue tempore, quo talia postulauit. Recessit ergo (vt diximus) à curia ad castrum suum de Killingworth, sed ante recessum eius conniuentia ordinati sunt, qui Regis hærerent consilio, & qui quodammodo tutelam haberent. Ordinati sunt autem ad consilium viri boni, prudentes & famosi, dominus Wilhelmus de Courtney Episcopus Londinensis, & dominus Edmundus de Mortuomari, Comes Marchiæ, & quamplures alii, de quibus opinabatur optime plebs communis. Sed quia Sarisburiensis Episcopus, & dominus Latymer illis mixti fuere, murmuratio succreuit in vulgo. Per idem tempus Mareschallus Angliæ dominus Henricus Percy Comes Northumbriæ resignauit virgam officii sui, & ad sua discessit. Cuius loco subrogatus est dominus Iohannes de Arundele, frater Comitis Arundeliæ, qui strenue Gallicis restitit, quando impetum fecerunt ad villam de Southampton, & eos viriliter arcuit ab ingressu villæ, ad mare fugatis.

Comes Northūbria infestat Scotos.

Prope tempus illud ex leui quadam causa orta dissentione in nundinis apud Rokesborough inter Anglos & Scotos, & occisis quibusdam ex vtraque gente Scoti peius calculum reportarunt, vnde in furorem versi, paulo post redeuntes ad eandem villam, duce Comite de Dunbare, & nocte eam occupantes, peremerunt ciues, eorum bona diripientes infestis manibus, & villam flammis voracibus coardentes. Quibus cognitis, nouus Comes Northumbriæ tactus dolore cordis intrinsecus, maxime pro morte ciuium de prædicta villa, statuit vindictam retribuere in hostes eorum, & auferre opprobrium terræ populi sui. Et intrans terram Scotiæ cum decem millibus hominum, prædas agit in terris Comitis de Dunbarre, qui auctor extitit totius mali præscripti, & triduo donans obuia quæque flammis, post congruam vltionem inimicis repensam, reuersus est cum suis omnibus in terram suam.

Gallici capiunt insulā de Vecta.

Et ne solum Anglis gaudia impermixta dolori contingerent: Gallici eodem anno vicesimo primo die mensis Augusti, insulam (vt ita dicam) incapabilem de Wight capiunt, minus virtute quam astu, quæ à nullo hominum fuisset captiuata, si diligenti custodia fuisset conseruata. Sed Insulanorum male cauta securitas eis induxit exterminium, Gallicis insperatum tripudium, & Anglicis opprobrium & graue damnum.

damnum. Reuera Gallici ad insulam tempestate pulsi, temptauerunt irrumpere insulam supradictam, æstimantes insulanos inscios eorum aduentus, sed Vectuarios non latebat consilium Gallicorum. Quare permiserunt eos ingredi terram suam, vt certis intromissis quibus pręualere rebantur, cæteri ab ingressu arcerentur: sed secus accidit quam credebant. Nam (vt diximus) quibusdam intromissis, conati sunt Vectuarii adimere cæteris ingressum terræ, sed frustra, quoniam Gallici tam abunde proruperunt, quam constanter Insulanos à maris custodia repulerunt, vt iam compellerentur latebras fugiendo quærere, qui prius credebant se posse pro suæ voluntatis arbitrio Gallicos captiuare. Gallici igitur tali modo Insula prædicta potiti, vndique peruagantur, stragem ex incolis faciendo, villas quasdam comburendo, & incolarum substantias abradendo. Tandem ad Castellum quod in eadem Insula est venientes, & eam leui negotio occupare putantes, inuenerunt ibidem incredibilis asperitatis stimulum, dominum Hugonem Tyrrell, custodem Castelli prędicti, qui eis audacter prope castellum occurrens fecit maximam stragem inter illos, ob quam causam ab illius castelli infestatione destiterunt, & de cætero non arbitrantes tutum cohabitare tam vicino serpenti, prędam quam potuerant ex Insula collegerunt, & insulanos coegerunt extorquere ab amicis quos habebant extra insulam mille marcas argenti pro saluatione domorum ab ignibus & residuo bonorum suorum. Insuper accepto iuramento de fidelitate ab eisdem conseruanda, & quod non resisterent eis per circulum vnius anni, quotienscunque placeret eisdem ingredi terram illam, à loco recesserunt. Post occupationem insulæ supradictæ, Gallici galeas iterum repetentes circuierunt oram maritimam vsque dum peruenerunt ad obiectum villæ de Winchelsee. Et cognoscentes abbatem de Bello ad illam conuolasse causa custodiæ, missis nunciis, petunt vt villam redimat. Abbas vero negat se empturum, quod non perdiderat, quin potius denunciat, vt ab infestatione villæ desistant sub interminatione damni quod eis poterit prouenire. Gallici eius responso exasperati, petunt (si bellum velit) vt singuli ex vtraque parte mittantur, vel certe plures qui spectante vtroq; exercitu congrediantur: sed nec hanc petitionem Abbas admisit, dicens se religiosum virum esse, & non licere sibi huius petitiones admittere, nec illuc belli causa, sed tuitionis & conseruationis pacis patriæ aduenisse. His auditis, Gallici æstimantes animum abbatis suorumque defecisse: mox admotis instrumentis bellicis, scilicet missilibus quorum copia fruebantur, villam acriter infestabant, pugnantes à nona vsque ad vesperum: sed abbatis & eorum qui cum ipso erant laudabili probitate minime profecerunt. Interim dum pugnant ibidem mittunt partem nauium ad villam de Hastings, quæ reperientes villam pene vacuam, combusserunt eam. Gallici vero videntes se nil pręualere apud Wynchelsee recesserunt.

Eodem anno Gallici intrauerunt ad villam de Rottyngdene, prope villam de Lewes, vbi obuiauit eis Prior de Lewes, cum parua manu, & superueniente copia Gallicorũ captus est, ductusque ad naues eorum cum duobus militibus qui sibi adhæserant, videlicet domino Iohanne de Fallesley, & domino Thoma Cheyne, & vno armigero, cuius nomen erat Iohannes Brokas. Quidam autem armiger qui diu fuerat in obsequio prioris de Lewes natione Gallicus, tam viriliter, tam animose pugnauit ibidem contra Gallicos, donec effunderentur eius viscera ad pedes suos, & ipse insequendo hostes, quod est dictu horribile, ea per grande spacium post se primo protraheret, tandem omnino relinqueret. Defuerunt autem in illo conflictu ex Anglicis prope centum. Igitur (vt diximus) Gallici cum omni classe sua repatriauerunt, cuius summa se extenderat ad triginta septem Galeias, octo cogones Hispanicas, & nonnullas bargias. Mox igitur vt patriam attigerunt, quidam illorum profecti ad obsidionem, quæ tunc circa villam de Arde proditione quæ eis semper familiaris existit, tradente eis custode castelli eiusdem villæ quodam Alemanno, scilicet Domino de Gunny, villam primo, mox munitionem occupauerunt, Ob quam causam idem custos captus à domino Hugone Caluerley custode Calesiæ Angliam missus est, & carcerali custodiæ mancipatus.

Prior de Lewes captus à Gallis.

Gallici capiunt villam de Arde.

Dum hæc agerentur in Gallia, accidit toti Angliæ luctuosus euentus in Aquitannia. Egregius miles dominus Thomas de Hilton, cui commissa fuerat custodia prouincię Aquitaniæ, nimis inconsulte cum paucis super plures Gallicorum irruens, ab eorum multitudine oppressus & captus est, cum multis nobilibus eiusdem terræ, qui parti Anglicanæ fauebant. Hoc autem infortunium contingebat prope villam quæ Rule nuncupatur.

Tho. de Hilton capitur in Aquitania.

Parliamentum in quo proscribitur Alicia Peeres & taxa regis.

Per idem tempus coactum est Parliamentum Londoniis, quod à festo Michaelis vsque ad festum beati Andreæ Apostoli protelatur. In eo Parliamento fuere pene omnes milites cum prędicto domino Petro de la Mare, qui ita nobiliter perstiterunt in eo Parliamento, quod bonum merito appellatur pro incremento patriæ atque regni commodo. Hii itaque resumentes petitiones suas eo in loco quo prius dimiserant, instíterunt pro bannitione illius Aliciæ Peeres, quæ contempto statuto parliamenti, & iuramento quo se astrinxerat, curiam regis ingredi ausa fuit ad suadendum & impetrandum ab eo quæcunque sibi placerent. Quæ quamuis plures ex dominis, & omnes legisperitos Angliæ pecunia corrupuisset, qui pro ea non tantum occulte, sed publice allegarunt, diligentia tamen & sapientia prędictorum militum ore suo conuicta proscribitur, omnibus bonis suis mobilibus & immobilibus fisco regio iudicatis. Concessa sunt autem in adiutorium regi ab ecclesia & clero duæ decimę eodem anno persoluendæ, ea tamen conditione, vt videlicet rex de cætero populum, non grauet talibus petitionibus extorquendo pecuniam subditorum, sed de suis viuat, & continuet guerram suam, quæ vtique (prout responsum fuerat ibidem) bona sua propria regalia sibi sufficiunt, tam ad regiæ domus exhibitionem quam ad guerræ sustentationem, si eadem bona ministros idoneos sortiantur. Et deputati sunt ad huius pecuniæ custodiam duo ciues Londini, Wilhelmus Walworth, & Iohannes Philpot.

Anglici mare ingrediuntur.

Circa tempus illud audientes Anglici multitudinem nauium Hispanorum apud Sclusiam venti penuria detineri, collecta copia armatorum cum ingenti classe mare ingredi meditantur, cupientes eis vicem rependere pro damnis quæ Anglis irrogauerant, ferentes auxilium Gallis æstate pręcedente. Cuius classis primi fuere: Dominus Thomas Wodstock comes Buckingham, dux Britanniæ: dominus de Latimer, dominus Fitzwater, dominus Robertus Knolles, & nonnulli alii valentes cum eis: qui ingressu maris sæuam experti sunt fortunam. Nam nimium insurgente vento imbreque nociuo, mox naues ad inuicem separatæ in partes dilabuntur, confringuntur mali, vela dirumpuntur, plura de minoribus vasis quæ victualia exercitui fuerant allatura, submersa. Dum qui in ea concesserant, timore tempestatis ipsa relinquerent, ingrediendo naues maiores, vel iuxta suam opinionem fortiores, diuina tandem superueniente clementia naues inuicem recollectæ ad terram Angliæ sunt appulsæ. Et resarcitis eisdem iterum, bellatoribus instauraturæ, & iterum mare petunt.

Gesta domini Hugonis Caluerley.

Prope dies illos dominus Hugo Caluerley faciens expeditionem versus Boloniam, fortuito repperit in portu prędictæ villæ bargiam, quæ Aden villa nomen habuit, cum alia quæ erat regis Francię, & nauibus maioribus & minoribus numero viginti sex: quas omnes repente iniecto igne cremauit cum magna parte de suburbanis illius villæ, in quibus etiam eodem die à capellano suo missam celebrari fecit, quam & satis audacter ad finem audiuit, qua completa, eandem partem villæ direptioni dedit, abducens secum quæque concupiscibilia, quæ ibidem repperit, cum nonnullis captiuis qui ei obuiauerunt infausta hora. Magnum etiam numerum ouium & armentorum coram se agebat, quæ repererat in pastura prope villam, quę victui Calesiensium merito sufficerent per magnum tempus. Eius namque laudi adiiciendum est, quod castellum de Merk, quo non posset esse locus magis infestus Calesię, si parti aduersariorum faueret, custodum incuria perditum, ipso eodem die strenue recuperauit, quo ipsum Gallici occupauerant, & antiquo dominio parere fecit. Siquidem dominus Robertus de Salle miles ne gregarius, sed inter famosiores strenuus, prędicti castelli capitaneus in Angliam concesserat de certis causis, commissa ipsius munitionis custodia quibusdam minus cautis. Qui eo absente, debito negligentiores effecti, ludis & sagittationibus indulserunt. Cumque certo die sagittationem instituissent non procul extra dictum castellum, videntes stipendiarii qui in ea erant, Picardi, videlicet quod genus hominum apud Gallicos falsissimum reputatur, quod omnes Anglici exiuissent, portas claudunt, castellum muniunt, & Gallicos quibus proditione fauebant admittunt, exclusis hoc ingenio Anglicis, quibus castelli fuerat custodia deputata. Quod comperiens, vt prælibauimus, dictus dominus Hugo, facto insultu castellum cepit, Gallicos qui aduenerant captiuauit, & omnes Picardos tanquam proditionis reos excapitauit. Transit annus iste lætus temperie, abundans fruge, sed fructibus arborum pene carens: quod autem ad pacem pertinet, Angliæ inquietus & suspectus, non minus fraude ciuium quam terrore Gallicorum: Gallicis immanitate expensarum

rum

rum & lucri exilitate nimium oneroſus: nam à Paſcha vſque ad feſtum Michaelis, ad ſtipendium triginta ſeptem galearum & octo cogonum à Francis pendebantur diebus ſingulis mille marcæ, quæ profecto ſumma continuata tanto tempore, depauperaſſe poterat quodque prędiues regnum.

Anno dominicæ incarnationis milleſimo treceteſimo ſeptuageſimo octauo, qui eſt annus regni regis Richardi ſecundi primus, tenuit idem rex natale apud Windeſore. Paucis diebus ante natale dominicum, miſit dominus Papa bullam ſuam vniuerſitati Oxoniæ, miniſterio magiſtri Edmundi Stafford, increpans eos correctione paterna ſuper eorum deſidia manifeſta, eo quod tanto tempore opiniones erroneas ipſius Antichriſti diſcipuli, ſcilicet magiſtri Iohannis Wicklef radicari permiſerant inter eos, dum non fuerat qui ferrum doctrinæ catholicæ aſſumere laboraret ad extirpandum tam peſtiferæ plantationis radicem. Cuius vniuerſitatis moderni procuratores ſiue rectores quantum degenerauerint à prudentia ſeu ſapientia antiquorum per hoc facile coniici poterit, quod audita cauſa aduentus dicti papalis nuncii, diu in pendulo hęrebant vtrum papalem bullam deberent cum honore recipere, vel omnino cum dedecore refutare. Oxonienſe ſtudium generale quam graui lapſu à ſapientiæ & ſcientiæ culmine decidiſti, quod quondam inextricabilia atq; dubia toti mundo declarare conſueſti, iam ignorantiæ nubilo obfuſcatum dubitare non vereris, quæ quemlibet è laicis chriſtianis dubitare non decet. Pudet recordationis tantæ imprudentiæ, & ideo ſuperſedeo in huiuſmodi materia immorari, ne materna videar vbera decerpere dentibus, quæ dare lac potum ſcientiæ conſueuere. Igitur bullæ papalis tenor miſſę Oxoniæ ſtudio, talis eſt.

Natale apud Windeſore.

Oxonienſes dubitant recipere bullam Papæ.

Gregorius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectis filiis Cancellario & vniuerſitati ſtudii Oxonienſis, Lincolnienſis diœc. ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Mirari cogimur & dolere, quod vos propter gratias & priuilegia veſtra, ſtudio Oxonienſi ab Apoſtolica ſede conceſſa, & propter ſcientiam ſcripturarum, in quarum pelago fœlici remigio (dante domino) nauigatis, tanquam pugiles & propugnatores orthodoxę fidei (ſine qua ſalus animarum non prouenit) eſſe deberetis, lollium inter purum triticum campi glorioſi ſtudii veſtri prędicti per quandam deſidiam & ignauiam permittitis pullulare, & quod eſt pernicioſius etiam adolere, nec circa extirpationem huius lollii (ſicut nuper apud nos inſonuit) curam aliquam adhibetis, non ſine clari nominis obfuſcatione, & animarum veſtrarum periculo, & contemptu eccleſiæ Romanę, & memoratæ fidei detrimento. Et quod nos torquet acerbius, prius de incremento lollii prędicti ſentitur in Roma quam in Anglia, vbi tamen extirpationis remedium apponeretur. Multorum ſiquidem fide dignorum inſinuatione admodum dolentium noſtris eſt auribus intimatum, Iohannem Wycklef rectorem Eccleſię de Luttleworth Lincolnienſis diœc. ſacrę paginæ profeſſorem, vtinam non magiſtrum errorum, in illam deteſtabilem erupiſſe vecordiam, nonnullas propoſitiones & concluſiones erroneas & falſas, ac prauitate hęreſeos ſapientes, quæ ſtatum totius eccleſiæ, & etiam ſecularem policiam ſubuertere & eneruare nituntur, quarumque aliquæ, licet quibuſdam mutatis terminis, ſentire videntur peruerſas opiniones & doctrinam indoctam damnatę memorię Marculii de Padua, & Iohannis de Gandauo, quorumlibet per fælicis recordationis Iohannem Papam 22. prędeceſſorem noſtrum reprobatus extitit, & damnatus in regno Angliæ nempe glorioſo potentia, & copia facultatum, ſed glorioſiore pietate fidei rutilante, ſacræ paginæ claritate conſueto viros producere, diuinarum ſcripturarum recta ſcientia illuſtratos, morum grauitate maturos, deuotione conſpicuos, & catholicæ fidei defenſores, dogmatizare, & publice prędicare, ſeu potius de virulento clauſtri ſui pectore euomere non veretur, nonnullos Chriſti fideles earum reſperſione commaculans, & à fidei pręfatę recta ſemita in pręcipitium perditionis abducens. Quare cum tam lęthiferam peſtem, cui ſi eius non obſtetur principiis & ipſa radicitus euellatur, ſero poſſet medicina parari quum per contagionem plurimos infeciſſet, noluimus prout nec velle debemus ſub conniuentia pertranſire. Vniuerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta in virtute ſanctæ obedientię, & ſub pœna priuationis omnium gratiarum, indulgentiarum, & priuilegiorum vobis ac ſtudio veſtro à dicta ſede conceſſorum, diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus concluſiones & propoſitiones in bonis operibus & fide, male ſentientes licet eas proponentes ſub quadam verborum ſiue terminorum curioſa implicatione nitantur defendere, de cætero non permittatis aſſeri vel proponi: dictumque Iohannem authoritate noſtra capiatis, ſeu capi faciatis, &

ipſum

ipſum venerabilibus fratribus noſtris Archiepiſcopo Cantuar.& Epiſcopo Londonienſi, aut eorum alteri ſub fida cuſtodia tranſmittatis. Contradictores quoque de dicto ſtudio veſtræ iuriſdictioni ſubiectos, ſi qui forſan (quod Deus auertat) eſſent huiuſmodi erroribus maculati, ſi in illis pertinaciter perſtiterint ad ſimilem captionem & miſſionem, aliaſque prout ad vos ſpectat, firmiter & ſollicite procedatis, perinde veſtram ſuppleturi diligentiam, hactenus in pręmiſſis remiſſam, noſtramque & dictæ ſedis præter diuinæ retributionis pręmium & meritum, gratiam & beneuolentiam adepturi. Dat. Romæ apud Sanctam Mariam maiorem. 11. Calendas Iunii, Pontificatus noſtri anno ſeptimo.

Bulla papalis miſſa Archiepiſcopo Cantuar. & epiſcopo Londonienſi ad monendum regem & magnates Angliæ ne prædicto Iohanni faueant vel adhæreant quouiſmodo.

Venerabilibus fratribus Cantuar. Archiepiſcopo & Epiſcopo Londonienſi ſalutem. &c. Super periculoſis admodum erroribus quarundam deteſtabilium propoſitionum & concluſionum ad eneruationem totius eccleſiaſtici ſtatus tendentium, ſcriptas in cedula incluſa pręſentibus. Iohannes Wycklef, rector Eccleſiæ de Luttleworth Lincolnienſis dioc. dictus theologiæ profeſſor, aſſeritur tam impie quam temere ſuſcitaſſe, plenius vobis ſcribimus, per alias noſtras patentes litteras, quas cum pręſentibus deſtinamus. Volumus igitur & veſtræ fraternitati mandamus quatenus clariſſimum in Chriſto, Edwardum regem Angliæ illuſtrem, & dilectos filios nobiles viros natos dicti regis, ac dilectam in Chriſto filiam nobilem mulierem Iohannam Principiſſam Aquitaniæ & Walliæ, & alios magnates de Anglia & conſiliarios regis per vos & alios magiſtros & peritos in ſacra pagina, non maculatos huiuſcemodi erroribus, ſed in fide ſinceros & feruidos ſtudeatis facere., plenarie informari, ac eis oſtendi, quanta verecundia deuoto regno Angliæ oriatur exinde, & quod non ſolum ſunt ipſę concluſiones erroneæ in fide, ſed ſi bene aduertantur, innuunt omnem deſtruere politiam. Et requiratis eos ſtrictiſſime, quod extirpationem tantorum errorum pro reuerentia Dei & Apoſtolicæ ſedis, & noſtra, ipſorumque merito apud Deum & honorem ſeculo, tanquam Catholici principes & pugiles dictæ fidei, omni qua poterunt efficacia tribuant auxilium & fauorem. Dat. Romæ apud ſanctam Mariam maiorem. 11. Cal. Iunii anno ſeptimo.

Alia bulla de eadem re.

Venerabilibus fratribus Archiepiſcopo Cantuar. & Epiſcopo Londonienſi ſalutem. &c. Nuper per nos non ſine graui cordis turbatione, & plurium fide dignorum relatione, percepto quod Iohannes Wicklef, rector eccleſiæ de Luttleworth Lincolnienſis diœc. ſacræ paginæ profeſſor, vtinam non magiſter errorum in tam deteſtabilem veſaniam temere prorupit, quod nonnullas propoſitiones & concluſiones erroneas, ac falſas & male in fide ſonantes, quæ ſtatum totius Eccleſiæ ſubuertere & eneruare nituntur, quarumque aliquę (quibuſdam mutatis terminis) imitari videbantur peruerſas opiniones, & doctrinam indoctam damnatæ memorię Marſilii de Padua, & Iohannis de Gandauo, quorumlibet per felicis recordationis Iohannem Papam 22. prędeceſſorem noſtrum reprobatus extitit & damnatus, non verebantur in regno Anglię aſſerere, dogmatizare, & publice prędicare illis nonnullos Chriſti fideles maligne inficiens, ac à fide catholica (ſine qua non eſt ſalus) faciens deuiare. Nos attendentes quod tam pernicioſum malum, quod in plurimos ſerpere poterat, eorum animas læthali contagione necando, non debebamus, prout nec debemus ſub diſſimulatione tranſire, vobis per alias litteras noſtras commiſimus & mandauimus, vt vos vel alter veſtrum de dictarum propoſitionum & concluſionum aſſertione, quarum copiam ſub bulla noſtra miſimus interclusam, vos ſecrete informantes, ſi ita eſſe inueniretis, pręfatum, Iohannem authoritate noſtra capi & carceribus mancipari faceretis, cumque ſub bona cuſtodia teneretis in vinculis, donec à nobis ſuper hæc reciperetis aliud in mandatis, prout in dictis literis plenius continetur. Conſiderantes vtique quod pręfatus Iohannes huiuſmodi captionem & carcerationem forte præſentiens, poſſet (quod abſit) perfugere, ſeu latitationis pręſidio dictum noſtrum mandatum in grauiſſimum fidei detrimentum eludere: nos (ne tam damnabiles propoſitiones & concluſiones indiſcuſſæ, & earum temerarius aſſertor impunitus remaneret in detrimentum grauiſſimum fidei prælibatæ) fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta committimus & mãdamus, quatenus vos vel alter veſtrum per vos vel aliũ ſeu alios, pręfatum Iohannẽ, ſi per vos capi & incarcerari non poſſit, per edictum publicũ proponendum in ſtudio Oxoniæ Lincolnienſis diœc. & aliis locis publicis, de quibus ſit veriſimilis coniectura, quod ad dicti Iohannis notitiam peruenire valeat, & de quib⁹ vos expedire videatur, ex parte noſtra peremptorie monere & citare curetis, ꝗ infra trium menſium ſpacium à die citationis huiuſmodi in antea computandum,

vbi-

vbicunq; tunc nos esse contigerit, comparere, ac personaliter coram nobis super propositionibus & conclusionibus huiuscemodi responsurus, ac auditurus & facturus quicquid super eis duxerimus ordinandum, & ordo dictauerit rationis prædicendo in huiusmodi citationis edicto, quod siue idem Iohannes in huiusmodi termino cõparuerit, siue non comparuerit, nos super pręmissis, & contra eum vsque ad debitam condemnationem ipsius inclusiue procedemus, prout eius demerita exigent, ac nobis secundum Deum & conseruationem fidei videbitur expedire. Volumus autem & pręsentium tenore statuimus, quod prędicta citatio sic facta, prouide præfatum Iohannem arctet, ac si sibi personaliter insinuata & intimata fuisset, constitutione quacunque contraria non obstante. Diem vero citationis, & formam, & quicquid feceritis in prædictis, nobis per vestras litteras sigillis munitas harum seriem continentes, fideliter & quam citius poteritis intimare curetis. Dat. Romæ apud Sanctam Mariam maiorem. 11. Calendarum Iunii anno septimo.

Alia bulla de eodem negotio.

Venerabilibus fratribus Archiepiscopo Cantuariensi, & Episcopo Londoniensi salutē. &c. Regnum Angliæ gloriosum nempe potentia & abundantia facultatum, sed gloriosius pietate fidei, & sacræ paginæ claritate coruscum consueuit viros producere diuinarum Scripturarum recta scientia pręditos, maturitate graues, deuotione præclaros, & pugiles fidei orthodoxæ, & qui non solum proprios, sed alienos populos documentis instruebant verissimis, & in mandatorum domini semitam dirigebant. Et sicut ex effectu contingentium temporis antiqui colligitur, dicti regni pręsules in specula sollicitudinis positi, proprias excubias exercentes sollicite, non permittebant aliquod oriri erroneum, quod posset inficere oues suas, sed si oriretur zizania ex inimici hominis inspersione, illam protinus euellebant, crescebat assidue purum triticum in dominicum horreum inferendum. Sed (proh dolor) nunc apparet quod in ipso regno officio vigiles, negligentia vero desides, non circuunt ciuitatem, dum hostes ingrediuntur in eam, animarum thesaurum preciosissimum prędantur. Quorum latentes ingressus, & patentes aggressus, prius sentiuntur in Roma intercapedine longa remota, quam eis in Anglia resistatur. Sane plurium fide dignorum significatione admodum dolenter audiuimus, quod Iohannes Wycklef rector Ecclesiæ de Luttleworth Lincolniensis diœc. sacræ paginæ professor, vtinam non magister errorum, in illam detestabilem vesaniam dicitur temere prorupisse, ꝙ nonnullas propositiones & conclusiones erroneas & falsas in fide male sonantes, quæ statum totius Ecclesiæ subuertere & eneruare conantur, quarumque aliquæ, licet aliquibus quibusdam mutatis terminis sentire videntur peruersas opiniones & doctrinā indoctam damnatę memoriæ Marcilli de Padua, & Iohannis de Ganduno, quorumlibet per fælicis recordationis Iohannem Papā. 22. prædecessorem nostrum reprobatus extitit & damnatus, nō veretur in præfato regno asserere, dogmatizare & publice prædicare, nonnullos Christi fideles eis maligne inficiens, ac à fide catholica (sine qua non est salus) faciens deuiare, de quibus sic subortis, & non extirpatis, seu saltem eis nulla facta resistentia, quam sciamus, sed transactis seu tolleratis, conniuentibus oculis tam negligenter transeundo non immerito deberetis rubore perfundi, verecundari, & in propriis conscientiis remorderi. Quare cum tam perniciosum malum, quod nō præcisum seu radicituş extirpatum serpere posset in plurimos in animabus eorum (quod absit) læthali contagione necandos, nolumus (sicut nec debemus) sub dissimulatione transire. Fraternitati vestræ per Apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus receptis pręsentibus, vos vel alter vestrum de dictarum propositionum & conclusionum assertione, quarum copiam vobis mittimus sub Bulla nostra inclusam, vos secrete informantes, si inueneritis ita esse, præfatum Iohannem faciatis authoritate nostra capi, & carceribus mancipari, eiusque confessionem super eisdem propositionibus seu conclusionibus recipere studeatis, ac ipsam co[redacted]m, & quęcunque dictus Iohannes dixerit seu scripserit, super earundem propositionum & conclusionum inductione ac probatione, & quicquid feceritis in præmissis sub vestris sigillis clausa, & nemini reuelata, nobis per fidelem nuncium transmissuri, eundemque Iohannem sub fideli custodia teneatis in vinculis, donec à nobis super hoc aliud receperitis in mandatis. Cōtradictores. &c. Inuocato &c. Non obstantibus fælicis recordationis Bonifacii Papæ. 8. prædecessoris nostri constitutionibus, in quibus cauetur ne aliquis extra suā ciuitatem vel diœc. nisi in certis exceptis casibus, & in illis vltra vnam dietam à fine suæ diœc. ad iudicium euocetur, seu ne iudices à sede apostolica deputati aliquos vltra vnam dietam à fine suę dioc. euocare præ-

re præsumant,& de duabus dietis in consilio generali, ac expensionis & aliis priuilegiis,constitutionibus,& literis apostolicis prædicatorum Minorum & hæremitarum Sancti Augustini, & sanctæ Mariæ de monte Carmeli,& aliis quibuscunque mendicantium,vel aliis ordinibus,& locis aut specialibus personis seu capitulis & conuentibus ipsorum generalibus vel specialibus,quorumcunque tenorum existant, necnon statutis & consuetudinibus eorundem ordinum,& locorum contrariis, per quæ effectus præsentium impediri valeat quomodolibet vel differri,etiamsi de eis eorumque totis tenoribus ac de verbo ad verbum plena & expressa mentio in nostris literis sit habenda, seu si Iohanni prædicto vel quibusuis aliis communiter vel diuisim à dicta sede sit indultum,quod personaliter capi aut quod ius dici,suspendi,vel excommunicari non possint per literas Apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Dat. Romæ apud S. Mariam maiorem.11.cal.Iunii,anno.7.

Epistola Papæ ad regem de eadem re.

Charissimo in Christo filio Edwardo regi Angliæ illustri,salutem.&c.Regnum Angliæ quod altissimus tuæ supposuit potestati, gloriosum nempe potentia & abundantia facultatum,sed gloriosius pietate fidei,& sacræ paginæ claritate coruscum cõsueuit viros producere diuinarum Scripturarum recta scientia præditos, maturitate graues, deuotione feruentes, & catholicæ fidei defensores,qui non solum proprios sed alienos populos præceptis salutaribus instruebant, dirigebantque in diuinorum semitam mandatorum.Sed nuper cum ingenti cordis amaritudine plurimorum fide dignorum significatione percepimus, Iohannem de Wicklef rectorem ecclesiæ de Luttleworth Lincoln. diœcesis, sacræ paginæ professorem, vtinam non magistrum errorum, in illam nefandam & abhominabilem prorupisse dementiam, quod nonnullas propositiones & conclusiones plenas erroribus,& manifestam hæresim continentes, quæ statum totius ecclesiæ subuertere & eneruare nituntur, quarumque aliquæ,licet quibusdam mutatis terminis sentire videntur peruersas opiniones, & doctrinam indoctam damnatæ memoriæ Marcilli de Padua & Iohannis de Ganduno, quorum libet per fælicis recordationis Iohãnem Papam.22. prædecessorem nostrum reprobatus extitit & damnatus,in dicto regno dogmatizare & publice prædicare, seu potius de virulento claustro sui pectoris euomere non veretur,nonnullos Christi fideles earum respersione commaculans, & à præfatæ fidei recta semita in præcipitium perditionis abducens. Nos itaque tantum malum quod non præscisum seu radicitus extirpatum serpere posset in plurimos,in animabus eorum (quod absit) læthali contagione necandos,nolentes prout nec velle sine nostræ morsu conscientiæ,possumus conniuentibus oculis pertransire, venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopo Cantuariensi & Episcopo Londinensi per litteras nostras commisimus & mandauimus,vt ipsi vel alter eorũ receptis per eos dictis nostris litteris de dictarũ propositionũ & cõclusionum assertione,quarum copiam eis sub bulla nostra misimus interclusam,se informantes (si inuenirent ita esse)facerent præfatum Iohannem authoritate nostra capi & carceribus mancipari, eius confessionem super eisdem propositionibus seu conclusionibus recipere studerent,ac ipsam confessionem & quæcunque dictus Iohannes dixerit vel scripserit super earundem propositionum & conclusionum inductione, & probatione,nobis per fidum nuncium transmittere non postponant. Cum itaque dicti archiepiscopus & episcopus in prosecutione huius negotii noscantur fauore & auxilio tuæ celsitudinis indigere, maiestatem tuam quam & tui progenitores incliti catholicæ fidei,cuius in hac parte res agitur,semper consueuerunt esse & præcipui zelatores, requirimus & deprecamur attente quatenus ob reuerentiam Dei dictæ fidei,& Apostolicæ sedis, & nostrum intuitum digneris præfatis archiepiscopo & episcopo, & aliis qui huiusmodi negotium persequentur, in ipsa prosecutione tui fauoris & auxilii patrocinium exhibere prouide, præter humanæ laudis præconium diuinæ retributionis præmium, nostram & dictæ sedis adep[illegible]neuolentiam ampliorem. Datæ Romæ apud sanctam Mariam maiorem.11. Cal.Iunii, anno.7.

Propositiones siue conclusiones quas Io. Wickleff publice prædicauit.

Prima. Totum genus humanum citra Christum non habet potestatem simpliciter ordinandi: vt Petrus, vt omne genus suum dominetur policiter, imperpetuum super mundum.

2. Deus non potest dare homini pro se & hæredibus suis imperpetuum ciuile dominium.

3. Chartæ humanitus adinuentæ de hæreditate ciuili ꝑpetua sunt impossibiles.

4. Qui-

4. Quilibet existens in gratia gratificante finaliter, ne dum habet ius, sed in re habet omnia dona Dei.

5. Homo potest solum ministratorie dare tam naturali filio quam inuitationis in schola Christi tam temporale dominium quam æternum.

6. Si Deus, domini temporales possunt legitime ac meritorie auferre bona fortunæ ab ecclesia delinquente.

7. Nunquid ecclesia est in tali statu vel non, non est meum discutere, sed dominorum temporalium examinare, & posito casu confidenter agere; & sub pœna damnationis æternæ eius temporalia auferre.

8. Scimus quod non est possibile vt Vicarius Christi pure ex bullis suis, vel ex illis, cum voluntate & consensu suo & sui collegii, vel habilitet vel inhabilitet.

9. Non est possibile hominem excommunicari nisi prius & principaliter excõmunicetur à seipso.

10. Nemo ad sui deteriorationem excommunicatur, suspenditur, vel aliis censuris cruciatur nisi in causa Dei.

11. Maledictio vel excommunicatio non simpliciter, nisi quantum fertur in aduersarium legis Christi.

12. Non est exemplificata potestas à Christo vel suis discipulis excommunicãdi subditos, præcipue propter negationem temporalium, sed è contra.

13. Discipuli Christi non habent potestatem coacte exigere temporalia per censuras.

14. Non est possibile de potentia Dei absoluta, quod si Papa vel alius prætendat se quouismodo soluere vel ligare, eo ipso soluit vel ligat.

15. Credere debemus quod solum tunc soluit vel ligat, quando se conformat legi Christi.

16. Hoc debet credi catholice, quod quilibet sacerdos rite ordinatus habet potestatem sufficientem sacramenta quælibet conferendi, & per consequens quemlibet contritum à peccato quolibet absoluendi.

17. Licet regibus auferre temporalia à viris ecclesiasticis ipsis abutentibus habitualiter.

18. Siue domini temporales siue sancti Papæ, siue Petrus, siue caput ecclesiæ, qui est Christus, dotauerat ecclesiam bonis fortunæ vel gratiæ, & excommunicauerit eius temporalia auferentes; licet tamen propter conditionem implicitam delicto proportionabiliter eam temporalibus spoliare.

19. Ecclesiasticus immò & Romanus pontifex potest legitime à subditis & laicis corripi, & etiam accusari. Istæ fuerunt propositiones vel potius deliramenta sæpedicti Iohannis, quæ ad aures domini apostolici peruenere; vnde iuste concitatus præscriptas bullas huius tanti negotii executores, & statum contingente vniuersalis ecclesię prędictis episcopis demandauit: Qui quam indeuotè, quam segniter commissa sibi mandata compleuerint, melius est silere quam loqui. Hoc tantum posterorum notitiæ declarare studuimus; quod cum ipsi Episcopi tantæ dignationis fauorem & apices suscepissent, animati plurimum, nec immerito, profitebantur se nullius precibus, nullius minis vel muneribus esse flectendos, quin in ista causa rectá iustitiam sequerentur, etiam si periculum capitis immineret. Sed instante die examinationis ipsius apostatæ, à timore, à vento arundinis agitatæ, molliti sunt sermones eorum super oleum in iacturam publicam propriæ dignitatis, & totius Ecclesiæ detrimentum. Et qui nec ipsis dominis regnique principibus se obtemperare deuouerant, donec excessus ipsius hæresiarchæ puniuissent iuxta mandata papalia à facie cuiusdam, nec nobilis militis neque potentis de curia principissæ: Iohanne videlicet Ludouici Clifforde pompose vetantis ne præsumerent aliquid contra ipsum Iohannem sententialiter diffinire, tanto timore concussi sunt, vt cornibus eos carere putares factos velut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Insuper nec illud esse silendum æstimo, cum Episcopi prædicti cũ isto schismatico in capella Archiepiscopi apud Lambheth conuenissent; non dico ciues tantum Londonienses, sed viles ipsius ciuitatis se impudenter ingerere præsumpserunt in eandem capellam, & verba facere pro eodem; & istud negotium impedire, confisi (vt reor) de ipsorum præmissa negligentia prælatorum. Talibus occasionibus seu commentis pseudopropheta, & verus hypocrita pro tunc euasit, amplius non compariturus coram dictis Episcopis circa mortem Gregorii Papæ. Cuius obitum

non modicum fideles contriſtauit,ſed in fide falſos ipſum Iohannem & ipſius aſſeclas animauit.

Iſta ſunt declarationes factæ per I.W.

In principio proteſtor publice ſicut ſæpe feci alias,quod propono & volo, ex toto corde meo,mediante Dei gratia,eſſe integer Chriſtianus, & quamdiu manſerit in me halitus,profiteri atque defendere,quantum ſufficio legem Chriſti. Et quod ſi ex ignorantia vel quacunque alia cauſa in iſto defecero:rogo Deum meum de venia. Et nunc prout ex tunc reuoco & retracto ſubmittens me humiliter correctioni ſanctæ matris Eccleſiæ.Et quæ per pueros ſententia eſt fidei quam dixi in ſcholis & alibi, ac magis per pueros etiam vſque ad Romanam curiam tranſportata, ideo ne Chriſtiani ſcandalizentur in me, volo in ſcriptis dare ſententiam, ex qua impetitus ſum, quam volo vſq; ad mortem defendere,ſicut credo omnes chriſtianos debere,ſed ſpecialiter Romanum pontificem & cæteros ſacerdotes eccleſiæ. Intelligo autem concluſiones ad ſenſum & modum loquendi ſcripturæ,& ſanctorum doctorum, quem paratus ſum exponere,& dato quod ſunt fidei contrariæ, volo ipſas paratiſſime reuocare. Prima concluſio. Totum genus humanum concurrentium,citra Chriſtum non habet poteſtatem ordinandi ſimpliciter vt Petrus & omne genus ſuum dominetur imperpetuũ policite ſuper mundum,patetq; non eſſet in hominum poteſtate impedire aduentum Chriſti ad finale iudicium ꝙ oportet creare iuxta illum articulum fidei, Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Ex hinc enim ſecundum fidem ſcripturæ,ceſſabit hominum politia. Intelligo autem dominationem pollicitam vel ciuilem dominationem ſecularem , pertinere laicis actiuis viantibus dum peregrinantur à domino. De tali enim dominatione politica loquuntur philoſophi.Et quamuis periodicũ vocatur,quandoq; perpetuum,quia tamen in ſcriptura ſacra in vſu Eccleſiæ & libris philoſophorum perpetuum ſumitur cõmunis pro æterno aperte, poſt in illa ſignificatione famoſiore ſuppono terminum illũ capi:ſic enim canit eccleſia,Deo patri ſit gloria, eiuſq; ſoli filio,cum ſpiritu paracleto,& nunc & in perpetuum: Et tunc eſt concluſio immediata principiis fidei,cum non ſubiacet hominum poteſtati, ordinare peregrinationem Eccleſiæ ſine fine. Deus non poteſt dare homini pro ſe & hæredibus ſuis imperpetuum ciuile dominium. Intelligo autem ciuile dominium vt ſupra intellexi dominationem pollicitam & imperpetuum , vt ſupra , ſicut Scriptura intelligit in beatitudine perpetuas manſiones.Tunc dixi primo, quod Deus de potentia ordinata non poteſt dare homini imperpetuum ciuile dominium. Dixi ſecundo,quod probabile videtur,quod Deus de potentia ſua abſoluta non poteſt dare homini imperpetuum tale dominium,eo quod non poteſt vt videtur ſemper incarcerare ſponſam ſuam in via, nec pro ſemper differre vltimum ſuæ beatitudinis complementum. Multæ chartæ humanitus adinuentæ de hæreditate ciuili potentia ſunt impoſſibiles. Iſte veritas eſt incidens,non enim oportet catholicare omnes chartas à quolibet iniuſte occupante. Sed hoc confirmato fide eccleſiæ daretur charitatis occaſio confidendi in temporalibus & petendi licentia : ſicut enim omne verum eſt neceſſarium, ſic omne falſum eſt poſſibile ex ſuppoſitione,vt patet teſtimonio ſcripturæ, & ſanctorum doctorum loquẽtium de neceſſitate futurorum. Quilibet exiſtens in gratia gratificante finaliter nedum habet ius in rem,ſed pro ſuo tempore ius iure ſuper omnia bona Dei,patet ex fide ſcripturæ Matth.24. quia veritas promittit ciuibus intrãtibus in gaudium ſuum. Amen dico vobis ſuper omnia bona conſtituet eum. Ius enim cõmunionis ſanctorum in patria fundatur obiectiue ſuper vniuerſitatem donorum Dei.Homo poteſt ſolum miniſtratorie dare tam naturali filio inuitationis & temporale dominium & æternum,patet eo quod omnis homo debet recognoſcere ſe in omnibus operibus ſuis humilem Dei miniſtrum vt patet ex fide ſcripturæ. Sic nos exiſtimet homo,vt miniſtros Chriſti, imo Chriſtus ſic miniſtrauit & docuit ſuos præcipuos apoſtolos miniſtrare.In patria vero dabunt ſancti confratribus dominia bonorũ vt patet de ſuis corporibus,& bonis eis inferioribus in natura, iuxta illud Lu.6. Menſuram bonã & cõfertam & coagitatam & ſupereffluentem dabunt in ſinũ veſtrum. Si Deus eſt,domini temporales poſſunt legitime ac meritorie auferre bona fortunæ ab eccleſia delinquente.Iſta eſt correlatiua primo articulo fidei. Credo in Deũ patrem omnipotentẽ. Intelligo aũt poſſe modo ſcripturæ concedentes ꝙ Deus de lapidibus põt ſuſcitare filios Abrahæ. Aliter enim omnes Chriſtiani principes forent hæretici. Pro prima cõcluſione formatur ſic ratio.Si Deus eſt ipſe eſt omnipotens. Et ſi ſic, ipſe põt præcipere dominis temporalibus,ſic auferre. Et ſi ſic,poſſunt legitime ſic auferre, ergo à primo:vnde in virtute illius principii chriſtiani principes practizauerũt illam ſenten-

ſententiam,ſed abſit ex illo credere,quod intentionis meę ſit ſeculares dominos,licite poſſe auferre,quandocunq; & quomodocunq; voluerunt vel nuda autoritate ſua, ſed omnino autoritate eccleſiæ in caſibus & forma limitatis à iure. Scimus quod non eſt poſſibile,vt vicarius Chriſti pure,ex bullis ſuis vel ex illis cum volutione & conſenſu ſuo ac collegii quenquam habilitet vel inhabilitet, patet ex fide catholica cum oportet dominum omni operatione vicaria tenere primatum. Ideo ſicut in omni habilitatione ſubiecti prius exigitur gratia & dignitas habilitati, ſic in omni inhabilitatione prius exigitur dignitas ex demerito inhabilitati, & per conſequens non pure ex miniſterio vicarii Chriſti ſit talis habilitatio vel inhabilitatio. Sed deſuper aliunde, non eſt poſſibile hominem excommunicari ad ſui damnum niſi excommunicetur primo & principaliter à ſeipſo. Patet cum oportet talem excommunicationem originari à peccato damnificati: vnde Auguſtinus de verbis domini ſermone. 21. Tu te noli conculcare,& te non vincet homo. Et adhuc canit fides Eccleſiæ, quod nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas, ſuppoſitum habemus octauæ. Omnis tamen excommunicatio ex cauſa multiplici eſt timenda, etiam licet excommunicatio Eccleſiæ ſit humili excommunicato non damnabilis ſed ſalubris. Nemo debet niſi in cauſa Dei, excommunicare, ſuſpendere, interdicere, vel ſecundum quamcunque cenſuram Eccleſiaſticam vindicando procedere, patet cum omnis cauſa iuſta ſit cauſa Dei, cuius ratio debet maxime ponderari, immo amor excommunicati debet ſuperare zelum vindictę & appetitum temporalium quorumcunque cum aliter ipſe excommunicans ſeipſum damnificet, ſuppoſitum nonæ. Iſti tamen congruit,vt pręlatus excommunicet in cauſa hominis principaliter tamen ſecūdum rationem,quia ſit iniuria Deo ſuo, vt patet 13.q.c.inter quærelas. Maledictio vel excommunicatio non ligat finaliter niſi de quanto fertur in aduerſarium legis Chriſti, patet cum Deus ligat omnem ligatum ſimpliciter, qui non poteſt excommunicare, niſi propter præuaricationem legis ſuæ ſuppoſitum decimæ. Iſti tamē conſonat,quod cenſura eccleſiaſtica non liget ſimpliciter, ſed ſecundarie ſecundum rationem, quia fertur in aduerſarium membri eccleſiæ. Non eſt conceſſa poteſtas à Chriſto ſuis diſcipulis excommunicandi ſubditum propter negationem temporalium, ſed è contra patet ex fide ſcripturæ qua creditur, quod Deus eſt ſuper omnia diligendus, & proximus & inimicus,& pluſquam omnia temporalia huius mundi neceſſario, quod lex Dei non eſt ſibi ipſi contraria. Diſcipuli Chriſti non habent poteſtatem ad exigēdum coactione ciuili temporalia per cenſuras, vt patet ex fide ſcripturæ. Luc.22. qua Chriſtus prohibuit ſuos Apoſtolos ciuiliter dominari. Reges,inquit, gentium dominantur eis, vos autem non ſic. Et ad iſtum ſenſum exponitur à beato Bernardo, beato Chryſoſtomo & aliis ſanctis,ſuppoſitum habemus duodecimæ. Iſti tamen non obſtat quod exigant temporalia per cenſuras eccleſiaſticas acceſſorie ad vindicationem Dei ſui. Non eſt poſſibile de Dei potentia abſoluta, quod ſi Papa alius vel Chriſtianus prætendat ſe quouiſmodo ſoluere vel ligare, eo ipſo ſic ſoluit vel ligat. Oppoſitum iſtius deſtrueret totam fidem catholicam, tamenue implicaret blaſphemiā vſurpantem talem abſolutam potentiam domini, ſuppoſitum habemus tertiodecimæ. Per iſtam concluſionem non intendo derogare poteſtati Papæ, vel cuiuſcunque pręlati Eccleſiæ, quin poſſunt in virtute capitis ligare & ſoluere. Intelligo autem conditionalem negatam,vt impoſſibilem ad hunc ſenſum, quod non poteſt eſſe, quod Papa vel alius pręlatus Eccleſiæ prętendit ſe quouiſmodo ſoluere vel ligare, niſi eo ipſo ſic ſoluerit vel ligauerit,& tunc non poteſt eſſe peccabilis. Credere debemus, quod tunc ſolum ligat vel ſoluit Chriſti Sacerdos,cum ſimpliciter legi Chriſti paret,pro eo quod non licet ſibi ſic facere,niſi in virtute legis illius,& per conſequens niſi quando eſt conformitas legi illi. Hoc debet credi pro catholico, quod quilibet ſacerdos rite ordinatus ſecundum legem gratiæ habet poteſtatem ſecundum quam poteſt Sacramenta quælibet ſecundum ſpeciem miniſtrare, & per conſequens ſibi confeſſum de quocunq; peccato contritū abſoluere: patet ex eo, quod poteſtas ſacerdotalis non ſufficit maius vel minus in ſua eſſentia: poteſtates tamen inferiorum ſacerdotum,nūc ſunt rationabiliter reſtrictæ,& alias in vltimo neceſſitatis articulo ſunt laxatæ,ſuppoſitum habemus quintodecimæ:& ſic ſecundum doctores eſt dare in pręlato duplicē poteſtatem,ſcil. poteſtatem ordinis,& poteſtatem iuriſdictionis ſiue regiminis,& quoad illam ſunt prælati,vt ſuperioris maieſtatis & regiminis. Licet regibus in caſibus limitatis à iure, auferrę temporalia à viris Eccleſiaſticis ipſis habitualiter abutentibus,patet ex hoc quod domini temporales debent plus inniti ſpirituali

eleemoſinæ fructus vberiores ferenti quam eleemoſinæ corporali neceſſario, quod foret in caſu opus eleemoſinæ ſpirituales clericos damnificantes ſe in corpore & anima per ſubtractionem huiuſmodi caſtigare. Caſus autem quem iura limitant foret defectus correptionis ſpiritualis præpoſiti,& demum fidei clerici corrigendæ, vt patet.16.q.7.filiis.40.di.Si Papa,ſiue domini temporales, ſiue quicunq; alii dotauerint eccleſiam temporalibus,licet eis in caſu auferre temporalia medicinaliter ad cauenda peccata,non obſtante excommunicatione,vel alia cenſura eccleſiaſtica, cum non niſi ſub conditione implicata ſunt donata:patet ex hoc quod nihil habet impedire à pręcipuis operibus charitatis neceſſario, quod in omni opere humano debet ſubintelligi conditio diuini beneplaciti neceſſariaque lege ciuili collationes decorandi c. 5. in fine collationis.10.ſuppoſitum habemus ſeptimæ decimæ. Abſit quod illis verbis detur occaſio temporalibus ad auferendum bona fortunæ in detrimentum eccleſiæ. Eccleſiaſticus etiam Romanus pontifex poteſt in caſu à ſubiectis corripi,& ad vtilitatem eccleſiæ,tã à clericis quam à laicis accuſari poteſt ex hoc ꝙ ipſe eſt peccabilis citra peccatum in Spiritum S. vt ſupponitur ex ſanctitate,humilitate, & reuerentia debita tanto patri. Cũ enim ſit frater noſter peccabilis,ſubiacet legi correptionis fraternæ,& cũ totum collegium patet eſſe deſes in correptione pro neceſſaria proſperitate eccleſiæ,patet ꝙ reſiduum corpus eccleſiæ, quod poſſibile eſt ſecundũ plurimũ ſtare in laicis,patet medicinabiliter eũ corripere,accuſare,&ad frugem melioris vitę reducere. Caſus autem poſſibilis tãgitur diſt.40. Si Papa fuerit à fide deuius,ſicut enim nõ debet ſupponi in dño Papa ſine patenti euidẽtia tantus lapſus, ſic non debet ſuppoſitionẽ lapſo de poſſibili tanta obſtinatia quin medelã ſuperioris ſui, quoad Deum humiliter acceptabit,vnde practica iſtius concluſionis multę chronicæ atteſtantur. Abſit ab eccleſia Chriſti ꝙ damnetur veritas, quia male ſonat peccatoribus vel ignaris, quia tunc tota fides ſcripturæ foret damnabilis. Hoc eodem modo idem verſipellis I. Wycklef ponendo intellectum in ſuis nefandis propoſitionibus, vt dictũ eſt, fauore & diligentia Londinenſium deluſit ſuos examinatores,epiſcopos deriſit,& euaſit. Quæ omnes ſi ſimpliciter caperentur ſecundum modum quo ipſe in ſcholis & in publicis pręedicationibus eas protulit,hæreticam proculdubio ſapiunt prauitatem. Non enim circumlocutionem aliquam eis immiſcuit, quando eas laicorum auribus inſtillauit, ſed nude & aperte vt præſcribuntur eas docuit,captans per talia gratiã laicorum, qui libenter audiunt quæ peruerſa ſunt,pręcipue tamẽ de eccleſia,& perſonis eccleſiaſticis, & libentius impelluntur ad damna vel iniurias inferenda religioſis & clericis,cũ aliqua oportunitas ſe ingeſſerit quæ omnino extat eis deſiderabilis & votiua. Idemq; memoratus hypocrita cũ ab Epiſcopis mandata cepiſſet, ne vlterius in ſcholis ſeu ſermonibus propter laicorum ſcandalum tales propoſitiones frequentaret, ſpreto ſui Metropolitani pręcepto obſtinatus & inobediens, alias nouas concluſiones ponere non omiſit,adeo male vel peius q̃ priores ſonantes,vt patet. 1. Dominium ciuile, dominium proprietarium actum viatoris ſuper bonis plene ſecundũ leges humanas. 2. Nõ ſtat pure clericum abſq; mortali peccato ciuiliter dominari, & intelligit per pure clericos,Papam,Cardinales,epiſcopos,diaconos & alios ſacerdotes. 3. Papa nõ poteſt diſpenſare contra Apoſtolum ſicut nec cum clerico,vt habeat ciuiliter proprium. 4. Dominium ciuile formaliter dictum ſapit inſeparabiliter peccatum.

Aſſertiones I. Wycklef.

5. Actus ciuilis eſt actus rationalis creaturæ factus ſecundum legem humanam.

6. Sicut Deus non poteſt exercere actus ciuiles,nec homo in ſtatu innocentiæ, ſic illicitum eſt alicui pure clerico actus ciuiles exercere.

7. Quodcunq; collegium clericorum quod acquirit bona fortunæ, redditus vel prouentus,nec eis ciuiliter dominetur,peccat mortaliter.

8. Eſt impoſſibile de Dei potentia abſoluta Chriſtum regnaſſe ciuiliter.

9. Monachi ſicut apoſtoli Chriſti nil haberent ciuiliter vt plane poteſt elici ex regula & profeſſione vnanimi monachorum.

10. Maior pars accumulationis bonorum fortunæ,in manibus religioſorum eſſet diſſoluta,ſi iura regni Angliæ eſſent debite executa, & intelligit per illum terminum religioſorum in dicta concluſione Epiſcopos,ſacerdotes, monachos & canonicos ac omnes pure clericos.

Nauigium Angliæ rediit.

Prope tempus illud rediit nauigium Anglicanum,quod ſupra retulimus magna pertuliſſe pericula maris & ventorum in procinctu primæ profectionis. Sed maiora in hoc ſecundo progreſſu non tantum tempeſtatibus quantum perfidia defectionis ſuorum,in quibus ſperare debebant. Namq; hoc ſatis patuit per claſſiarios quibus pręepoſitus

situs fuerat dominus Fitzwater. Qui cum eo tempore quo classis domini Thomæ de Wodstock comitis Buckingham, nauigium Hispanię inuadere decreuisset, ipsi quos gubernasse debuerat idem dominus Fitzwater, non solum se mouere in auxilium eiusdem Thomæ solatium festinare pro viribus impediuerunt, & ipsum eosdem pro huiusmodi negato subsidio durius increpantem ad mortem vsq; prosecuti fuissent, si non idem dominus Cantius se subtraxisset. Qui tādem pene solus fugiens in quodam Balingario, peruenit ad eundem comitem, & ei auxilium pręstitit pro posse suo, vnde factum est vt tunc caperentur octo naues Hispaniæ in mari Armoricanę Britannię prope portum castelli de Brest. Et plures forsitan captæ fuissent, si pręscripti desertores militię & defensionis socii adfuissent. Itaq; re minus laudabiliter gesta, reuersum est nauigium post natale, quod à primo pręcincti modo imbribus, modo niue, modo ventis & spiritibus procellarum, modo intestino dissidio, ita aduersum impeditum & conturbatum fuerat, velut caruisset diuino fauore. Solus dominus Thomas Percye ex hoc nauigio pro suæ classis emendatione remanserat, aliis (vt diximus) secunda vice proficiscentibus, qui non solum euadere meruit maris incōmoda, sed & adipisci diuino fauore, non tantum sibi, sed & toti regno perampla commoda. Hic namque, postquam sui nauigii infirma firmassent, profectus est cum vna magna naui & duabus bargiis, aliisq; minoribus vasis paucis, & factus est obuiam quinquaginta nauibus onustis mercibus Gallicorum, quarum quędam fuere Flandrenses, quędam Hispanicæ, ipsas intrepide est aggressus, denuncians primo Flandrensibus, vt secederent ab Hispanis. Quibus nolentibus socios derelinquere, eo quod videbantur eorum bona communiter cum Francorum vehere necessariis, sine delectu rates inuasit. Quę cernentes eius constantiam animosam, & putantes in proximo magnum sibi subsidium affuturū, resistere destiterunt. Et mox octo & viginti fuga prolapsis, viginti duę se protinus reddidere, sicque solus idem Thomas re bene gesta rediit commendabilis, aliis nil reportantibus pręter fuscam famam. De quibus pręndicatum fuerat eos expedisse minus prospere, quod non solum publicas meretrices ausi sunt secum ad marina bella traducere, sed & comprouincialium coniuges adulteri & incesti.

Eadem tēpestate Robertus Knoll, cui custodia cōmissa fuerat castelli de Brest, per exploratores edoctus didicit non post multos dies quosdam Britones aduenturos hostiliter ad pręndandum patriā circa eum, vt ipse prouocatus hoc modo exiret incōsultius ad repellendum eos, vnde si fortuna faueret, ipsi Britones fiduciam ipsum interficiendi conceperant, sed frustra, nam eorum fraudes ipse pręueniendo delusit, & pręcurrente diuina gratia, quod in ipsum meditati fuerant in ipsos ille peregit, cecideruntq; in foueam quam fecerunt, captis octoginta & carceribus mancipatis. *De Roberto Knoll.*

Paucis euolutis diebus post natale, dominus Hugo de Caluerle otiositatem sibi inimicam existimans, nolens etiam inimicos in otio transigere diu dies, conuocatis omnibus vicinis suis qui parebant Anglicanæ fidei, vniuersisque suis stipendiariis, post magnam cœnam factam, cum omnes hilariores è vino factos esse conspiceret, querit (si necessitas vrgeret) vtrum ei liberi animo ad communia siue damna siue cōmoda secuturi essent: quibus Sacramento firmantibus se eius signa quocunque vellet prompto animo secuturos, tunc quidem singulis gratias agens eos ad propria loca remisit. Quos vix elapso triduo armatos adesse rogauit. Quibus eius iussioni parētibus, ipse intimauit quid mente conceperat quidue facere communis vtilitatis causa decreuerat. Moxque cunctis in sua conspirantibus eos secreto armatos educit, & ad villam de Stapul quam festinanter potuit properauit. Erant autem nundinæ in eadē villa ad quas confluxerant mercatores Bolonienses, Nosterlenses, Ambianenses, Parisiacenses, cum multis aliis qui mercandi gratia illuc aduenerant nihil periculi metuētes. Nocte igitur dominus Hugo delitescens cum suis, notata hora congrua, villam ingreditur cum armatis. Qui illico irruentes in vulgus inerme, plurimos interficiunt, multos in vincula coniiciunt captiuorum more pecunia redimendos. Exhinc omnia mercimonia hostili more diripiunt, villamque comburunt igne supposito, præter pauca loca quæ diligentia dominorum à flamma redempta saluantur, vna etiam aliaque mercimonia, grossoriaque quod secum oportune tollere non valebant, minatus est idem Hugo diffundere vel gurgiti demandare, nisi mercatores (fide interposita) pro ipsarum rerum conseruatione taxatam summam pecuniæ pro suæ voluntatis arbitrio soluere spospondissent. Hiis rite peractis, Calesiam cum suis omnibus incolumis repedauit, afferens secum è nundinis quæ suorum Calesiensium commodo merito cederent multis annis. *Dominus Hugo Caluerle & sui spoliant mercatores Bolonienses.*

Viri de Winchelsee & de Ria, hiis diebus collecta multitudine, & ascensis bargiis, egressi sunt versus Normanniam, si quo modo possint damna anni præteriti eis illata per aduersarios eorundem, cupientes incommodum resarcire, noctuque terræ applicantes, villam quæ Portus Petri dicitur, ingrediuntur armati, quosq; obuios in ore gladii trucidantes peruagantur vicos, quos dignos captiuitate iudicant, eos videlicet qui dignam summam pecuniæ pro redemptione pendere poterant, vinculatos ad vasa deducunt, domos cum ecclesiis spoliant, in omnibus remetientes eis tandem mensuram quã prius mensi fuerant apud Riam, vbi tandem inuenerunt multa spolia quæ abduxerant de villa de Ria, & præcipue campanas quas tulerant de ecclesia, cũ plumbo etiam quod detraxerant infaustis manibus de eadem. Tandem commendantes vniuersa Vulcano, descendunt de Wilet non procul positam properantes & similia facientes ibidem, domum cum præda opulentissima sunt egressi.

Petitio ducis Lancastriæ.

Per idem tempus Iohannes dux Lancastriæ instanter expetiit vt pecunia præconcessa regi in vltimo parliamento à clero & laicis, sub arbitrio suo traderetur, affirmans se inimicos à finibus Angliæ per annum integrum cum ipsa pecunia arctaturum, & insuper aliquod prægrande commodum allaturum. Cuius importunæ petitioni licet inuiti magnates assensum non sine cordis amaritudine (prout dicitur) præbuerunt, prænoscentes fortunã aduersam sibi, & ipsum etiam tantum in regno valere, vt omnino nõ expediret eius contradicere voluntati. Primũ ergo diem mensis Martii statuunt diffinito cõsilio, in quo omnes & singuli qui huic profectioni interessent, ad mare parati per omnia conuenirent. Et ne interim custodia mare careret, conductæ sunt nouẽ naues de Baionensibus, quæ mare & aridam tuerentur ab incursibus & latrociniis Gallicorum. Quæ instructæ sufficienti manu armata, in breui mare sulcantes obuiant nauigio & mercimoniis Hispanorũ. Initoq; conflictu, classem vehementer inuadunt Hispanicam, & in breui captis decem & quatuor ratis onustis baccho, cæterisq; necessariis, læta noua reuertentes Angliæ nunciarunt, domino tamen Roberto Knoll, custodi municipii de Brest, de suis spoliis dedere primitias centum dolia vini præcipui, dum transitum per eum facerent versus terram istam.

Henricus Bastardus nauigium parat.

Henricus interea Bastardus qui se dicit regem Hispaniæ, audito quod Baionenses tot damna suis hominibus intulissent, & quod dux Lancastriæ ad ingressum maris secum turbam copiosam præparasset, timuit vehementer, æstimans eum non ob maris custodiam solummodo accessurum, verum sed ob eius regnum, (quod idem dux petebat ratione vxoris hæredis legitimæ regni ipsius Hispaniæ) hostiliter vindicandum. Quare idem Hẽricus supradictus nauigium de tota terra sua parari iussit, vt vel ipsum ducem ab ingressu terræ suæ viriliter perturbaret, vel si fortuna faueret ipsum (propiciante Marte) captiuaret. Quod forsitan effecisset, si rex Portingaliæ sibi impedimẽto non fuisset. Nam ortis quibusdam simultatibus inter ipsos, Rex Portingaliæ cum innumerabili pene Christianorum & Sarracenorum turba regnum Hispaniæ hostiliter est ingressus eo quidem tempore quando idem Bastardus se contra ducem ad præcinctum itineris præparasset. Qua Bastardus occasione turbatus, ratus est tutius in terra morari ad repellendum eos qui iam occupauerant regnum eius, quam dubium exitum arripere ad conquirendum eos qui non dum attigerant fines suos. Dum igitur res se haberent (vt diximus) circa ducem, & ipse nil festinare diceretur ad mare, sed profectionem suam in dies retardaret, moti hii qui classi præfuerunt, non expectato duce, maris alta cum nonnullis viris bellicis petierunt, ibidem eius aduentum expectaturi, gloriosius reputantes in mari de manibus hostium victitare, quam in patria de spoliis incolarum. Cum diebus aliquot maris peregrassent semitas, obuii fiunt eis Hispani cum armata manu. Qui mox consertis viribus vtrobique ducti prædæ cupidine pugnauerunt, sed nostri aduersa tempestate defuncti victoriam hostibus concesserunt, quibusdam fuga prolapsis, quibusdam captis per manus hostiles. Captus est in eo conflictu dominus Hugo Courtney miles egregius inter multos, infortunium vero totum duci Lancastriæ est ascriptum, eo quod ipse præsentiam suam tam diu subtraxit ab eis, sed si Dux in culpa fuerat ignoramus. Non enim semper recte iudicat vulgi furor.

Eodem tempore circa festum Sancti Iuonis Episcopi mense Martio scilicet 7. Calend. Aprilis obiit Papa Gregorius. 11. bonus vtiq; vir & iustus, qui multum doluerat de damnis vtriusque regni, & multum laborauerat vt pax fieret inter illa. Ipse etiam ob amorem domini Simonis de Langham Cardinalis & Episcopi Prænestini quondam Cantuariensis Archiepiscopi, dum pestilentia inualuisset in hac terra, per

per bullas suas omnibus tunc morientibus vere contritis & cōfessis plenam remissionem de thesauris Ecclesiæ indulsit exceptis his qui ære alienæ grauantur. Magnum vtique beneficium & omni acceptione dignissimum, & quo maius incolis non potuit impendisse. Huic successit Bartholomæus Barensis Archiepiscopus, qui multiplices tribulationes pertulit à Cardinalibus pro cultu iustitiæ, adeo vt ipsi niterentur eum cum dedecore papatu priuare, vt inferius declarabimus suo loco.

Circa tempus illud filius Iohannis Mercer, natione Scotus, collecta non parua manu Gallicorum atque Scotorum, ac etiam Hispanorum, dum adhuc dux Lancastriæ Iohannes in terris ageret, aggressus est naues quasdam apud Scarburgh, quas incautas leui negotio cepit, & secum ad mare deduxit, occisis prius quibusdam, qui nauibus illis præerant, quibusdam vinculis mancipatis. Et ideo quam maxime nostratibus irrogauerat in vltionē opprobrii patris sui, qui antea ab Anglis captus fuerat, & in castello de Scarburgh mandato regio custoditus. Est autem pater eius æque Scotus tam gente quam patria, & Regi Franciæ propter diuitias multas prædilectus, nam erat mercenarius, & vir satis vafer & consilio prouidus, cuius non immerito oris decreta in his quę Angliā contingebant ipse rex & omnes Gallici sequebantur. Hunc casu interceptum cum quibusdam nauibus, Northumbrenses eorum comiti præsentarunt. Qui vt diximus in eodem castello custodiæ deputatus, cito post deliberatus fuerat ad magnum damnum totius regni & omnium incolarum. Nam si redemptus fuisset captiuorum more, regem & regnum inæstimabili pecunia diuites effecisset. Huius filius, vt pręlibauimus, postquā damna nostratibus apud Scarburgh intulisset, gloriabatur de arridēte sibi fortuna, & maiora Angliæ damna non solū meditabatur, sed etiā publice minabatur, sed eius conatus ipse impediuit, qui supbos humiliat & exaltat humiles. Tum vero suscitauit Deus cōtra eum vnum ex ciuibus Trinouantum, qui eum humiliauit, & à timore eius regnum Anglię liberauit, vt patebit inferius volentibus intueri. Iohannes Philpot ciuis Londoniensis vir & ingenio præditus, & potentissimus opibus, ducis Lancastriæ, & ceterorum dominorum defectum, ne dicam falsitatem, qui regnum defendisse debuerant attente considerans, & oppressionibus condolens incolarum de propria pecunia conduxit mille armatos, qui & prædicto Iohanni Mercer eriperent naues & bona, quę latrocinando ceperat, & regnum Angliæ à talibus incursibus tuerentur. Et factum est, vt omnipotens, qui semper assistit piis votis, sibi & suis successus prosperos ministrauit, ita vt in breui eiusdem Ioannis Merceri filium iure bellico sui conductitii caperent, cum omnib. quæ apud Scarburgh ipse violēter abduxerat, & aliis quindecim nauibus Hispanorum, onustis multis diuitiis, quæ sibi auxilio fuerant eodem tempore infausta hora. Fit ergo in plebe vniuersa tripudium, omnibus laudantibus & admirantibus, tandem ipsius viri erga Regem beneuolentiam & charitatem, iamque solus Iohannes Philpot ore omnium laudabatur, & admirationi habebatur, de nostris vero proceribus & militia, quæ dudum conducta fuerat, dicebantur probrosa verba, aspera & inuectiua, prout commune vulgus solet inferre vario motu suo. Londonienses præcipue obloquebantur, dicentes, iam per paucorum procerum corda fore cum Rege, eos solos sibi fideles esse, quorum Rex, licet ironice, vocabatur à nonnullis proceribus, eo quod ipsi multum iuuissent eum in coronatione sua.

Magnanimitas Iohannis Philpot erga patriam.

Proceres regni Angliæ, scilicet barones & comites, vidētes tam laudabile factum Iohannis Philpot, conscientiæ propriæ stimulis agitati, illud ægre ferebant. Et quamuis se reos agnoscerent & culpabiles, in tantum, vt iam plebi eorum foret inertia manifesta, tamen eidem Iohanni Philpot non solum occulte insidiari, sed publice improperari ceperunt, dicentes, non licere sibi talia facere sine consilio Regis & regni, ac si non licuisset benefacere regi vel regno sine consilio comitum & baronum. Quibusdam autem talia memorātibus, & præcipue omnium pene minori sed prolocutori præcipuo, scilicet comiti de Stafford Hugoni, idem Iohannes dicitur respondisse, prænosceris absq; dubio, me neq; pecuniam meam, nec meos ad maris pericula ideo destinasse, vt tibi vel collegis tuis surriperem militiæ nomen bonum, mihique lucrarer, sed condolens plebis patriæque miseriæ, quæ iam vestra desidia de nobilissimo regno dominia quoq; gentium, est in tantam deuoluta miseriam, vt cuiuslibet vilissimæ gentis direptioni pateat, cum sit nullus ex vobis, qui ad defensionem eius manus apponat. Ego me meaq; exposui pro propriæ gentis saluatione, & patriæ liberatione. Comes autem non habuit quod responderet.

Æmulatio procerum aduersus I. Philpot.

Adhuc dux in Anglia morabatur nolens maris experire fortunam tempore limitato,

Comites Sarum

& Arundeliæ componunt cum habitatoribus de Scarburgh pro villa.

tato,ſcilicet nec in vere nec in prima æſtate,neſcitur quibus detentus impedimentis. Sed eius perſuaſu ingreſſi ſunt mare duo Comites, Sarum & Arundeliæ, qui ſcrutatis vbique locorum hoſtibus & ſociis mare ingreſſurum nulla pericula nuntiarent. Comes vero Sarum dominus Wilhelmus de Monte acuto vocatus,vir in armis & iuuentute exercitatus,& ſtrenuus,mox vt mare ingreſſus eſt,compulit naues ad terram oppoſitam, vt aliquid damni aduerſariis irrogaret, vbi dum moram trahit nociuam aduerſariis, componit cum habitatoribus villæ de Scarburgh,quæ pertinebat Regi Nauariæ,qui iam & ipſe inimicus factus fuerat Regi Franciæ, vt eadem villa cederet diſpoſitioni & arbitrio Regis Angliæ,ita duntaxat vt idem Rex Angliæ manucapiat cuſtodiam eiuſdem villæ aduerſus Gallicos,ad commodum tam Regis quam regni Angliæ, & nocumentum Gallicorum, quod & factum eſt. Mox comites Sarum & Arundelię remiſerunt ad regem & regni conſilium certificantes eos de tam glorioſo euentu,& vt deſtinarent illuc ex Anglis,qui villæ cuſtodiam obtinerent. Miſſi ſunt igitur ad cuſtodiendum villam illam ex Anglis, quot ſufficere videbantur, & paulo poſt Comites in Angliam redierunt.

Hugo Caluerle per idem tempus (cuius memoria benedictione eſt dormire) non ſinens Gallicos prope eum,cepit quoddam caſtellum cui nomen erat Merke, & ad ſolum vſque deiecit, cum Eccleſia quadam,quæ caſtello vicina erat,& magnum præſidium Gallicorum. Et paruo interiecto, verſus ſanctum Audomarũ proficiſcens, cepit innumerabilem multitudinem animalium diuerſorum, & ad Caleſiam vſque deduxit, nullo audente conatus eius impedire,quia Deus erat cum eo,& omnia opera eius dirigebat. Eius eſt inſuper laudibus aſcribendum,quod capitaneum caſtelli de Arde,qui eum doloſe decepiſſe decreuerat,ipſe iuſte deceperat,& in foueam, quam effoderat,eundem tali occaſione impulerit ſapienter. Petierat idem capitaneus à rege Franciæ auxiliares vires, videlicet quoſdam milites & inſtrumenta bellica,machinas & tormenta, & alia quibus vel infeſtari, vel omnino proſterni ſolent munitiones hoſtium , promittens ſe magnum damnum noſtris municipiis præcipue ſitis prope Caleſiam illaturum. Præfinito igitur die, quo hæc omnia ad villam de Arde veherentur, timens idem capitaneus ſolicitudinẽ eiuſdem Hugonis, qui vix vnquam ſinebat Gallicos vel eorum bona prope eum impune tranſire,vt eum teneret attentius occupatum, quo minus impedirentur eius vota,quæ conceperat,mittit ad eum, nuntians vt aliqua velit tractare cum eo, & hoc caute egit, vt eodẽ die foret iſte tractatus, quomodo omnia prædicta peruenirent ad eum. Hugo vero vir perſpicax, æſtimans non pro nihilo eundem capitaneum tam ſolicite eidem talem diem ad tractandum deputaſſe,ſibi quidem conceſſit ipſo die ſaluum conductum tractaturo, de quibuſcunque placeret, ſuis autem propriis hominibus miſit occulte, mandans, vt viam ipſam obſiderent, ſecretiuſque ducit de Bolonia ad villam de Arde , ne forte idem capitaneus noua aliqua ipſis nociua vel contraria moliretur. Et factum eſt, volente Deo, vt hæc omnia ab hominibus ipſius Hugonis proſpere caperentur , & ad Caleſiam ducerentur cum omni apparatu armatorum, & aliarum rerum, ipſo capitaneo de Arde non dum egreſſo de prædicto colloquio, quod ipſe doloſe confinxerat ad decipiendum Hugonem. Videns igitur omnia venire Caleſiam,expauit vehementiſſime, recedens cum gemitu atq; murmure, & dolum, quem imaginauerat, fatebatur, aſſerens ingenioſe deceptum,& in aduentione propria circumuentum.

Dolus dolo compenſatur.

Contigit ſub eiſdem diebus Anglicis graue damnum & dedecus toti regno imprudentia & ſuperbia Northumbrorum. Quorum (vt eſt proprium loqui) ſublimia grandia temere attemptari, ita de facili ſuccumbere,& ſine grandi negotio eneruari. Hi namque de ſua virtute fidentes, inconſulte nimis eruperunt de occidentali Marchia in terram Scotorum,putantes ſe poſſe ibidem montes æquare vallibus,lapideſq; conterere ſine auxilio vicinorum. Scoti vero de eorum eruptione ſatis edocti, congregata ſufficienti armata manu, eis obuiam proceſſerunt, & ſine magno eorum diſpendio maiorem partem eorum crudeliter peremerunt. Quo facto,accreuit Scotis audacia, vicinis Anglis timor & inertia, adeo vt iam effœminatos crederes, quos parum ante cordis magnitudo æquauerat leopardis. Miſſus eſt ergo dominus Edmundus Mortimer Comes Marchiæ, ad tractandum cum Scotis, vt moris eſt ſingulis, in die,quam Anglici & Scoti,diem Marchiæ conſuetudinaliter appellant. Qui id effecit,vt treugæ ſtabiles inter vtrunq; populum,ſed paruo tempore firmarentur.

Prope dies iſtos Dux Lancaſtriæ (cuius memoriam ſæpe per ante fecimus) poſt longam & diutinam moram in terra,quam iam licet protraxerat, ſe conuerſaturus in

aquis

aquis validis accingitur cum turba satis valida versus mare. Quæ quidem multitudo ad resistendum quibuslibet hostibus suffecisset, si Dei gratia tanto agmini minime defuisset. Sed pudet recordationis tot rerum tam male gestarum ipso tempore, adeo vt silentio multa tegamus, quę scribere deberemus, ne forte ab incredulis siue nostris æmulis odii seu malitiæ regni taxemur. Ne ergo lateant omnino posteris facta nostratum parcius quam gesta sunt omnia tunc temporis, locuturi sumus cursim transeundo potius quam silendo infortunia, quam in talibus immorando. Ingressus mare Dux post non multos dies ad Brytanniam est traiectus Armoricam, vbi combustæ sunt quædam villæ per dominum Robertum Knoll, sed impune, nam plures amisit ex valentioribus viris suis. Dux vero ad sanctum Maloum se cum omnibus copiis contulit villam inter omnes villas Britanniæ munitam, vt illa capta fecisse aliquid magni videretur. Sed villani (vt dicitur) de tanti exercitus multitudine tremefacti obtulerunt duci villam eo pacto, vt ipse eos à rapinis & incendiis tueretur cum omnib. bonis suis. Sed dux hanc ciuium submissionem æstimans esse vecordiam, prout dicebatur à pluribus, audita tam gratiosa conditione, non suscepit eos, sed repulit, in tantum, vt pacem oblatam sperneret, mandans, vt sine conditione aliqua redderent sibi villam facturo de ea & ciuibus quæcunque sibi placerent. Ciues vero postquam hæc audissent, videntes rem agi ꝑ capitibus, concepta audacia villam alacriter munierũt. Dux vero collectis exercitibus & rebus expugnandæ villæ necessariis, iussit suis vt irent ad experiendum vires cum villanis, dum ipse interim se contineret alonge contemplaturus bellantes, & optimos pro meritis remuneraturus. Conserunt ergo manus Anglici & Britanni, & vtrobiq; acriter decertatum est, illis cupientibus res & capita custodire, istis è contrario nitentibus villanos atterere, & ciuibus & eorum possessionibus dominari. Sed tandem vt creditur iniuriam passis fortuna fauit, & præualuerunt Britanni, Anglicis à muris turpiter satis deiectis, & quamplurimis ex valentioribus interfectis. Quid plura? doluit dux suorum facta fœdari, cum suis militibus præstantiores in opere martio reperiret. Quapropter recessit iratus, dedignans accedere ad hostes tam truces: sed illis cõmisit propriis arbitrio & voluntati. Sed dum hæc aguntur, Gallici mare oceanum peruagantes, villas in Cornubia licenter incendunt, videlicet Fowey & quasdam alias absq; resistentia siue licentia Anglicorum. Hæc tamen in ducis absentia facta sunt in terra ista, sicq; sub hac tempestate hic illicq; percutiuntur, vbiq; vero generaliter flagellamur. Quia si bubo lapidi iactetur vel lapis illi:

Ictus damna grauis semper habebit auis.

Rem scripturus sum plus quam tragicam, qui comœdiam scripsisse semper optaueram scelus à nostris seculis intentatum, sed in nostris diebus (proh dolor) perpetratum. Qualiter videlicet Sathanæ satellites irrumpentes templum, inauditum perpetrant sceleris exemplum. Pollutionem vtique illius aulę Dei ab Apostolorum principe dedicatæ, & ad præsens tempus ab ipsis etiã incredulis & sine fide hostibus impollutæ. Sed inuenit tempus nostrum (proh dolor) homines Christiano nomine insignitos peiores & infidelibus & irreuerentiores ipsis Ethnicis aut Paganis. Reuera Pagani suorum sacrorum immunitates & iura, quæ non Soldanorum Admiralliorum siue Regum chartis fulciuntur. Sed solum deuotione plebis adeo illibata custodiunt, vt capitale sit infra ambitum templi illius hominem percussisse. At templa tanta gaudent immunitate, vt nulli liceat damnum aut grauamen inferre hiis qui se talibus libertatibus contulerunt. Econtra vero Christiani modernis temporibus sub fide falsi & deteriores Ethnicis, non sinunt domum Dei, portam cœli, ianuam Paradisi, Summi sacerdotis aulam, videlicet domini Iesu Christi sponsam non solum liberam & immunem esse, sed etiam incestis manibus, funestis gladiis, truci proposito non tantum ancillare, sed insuper polluere humano sanguine non verentur. Quid ergo dicendum est? vbi fides periit, ius euanuit, deuotio friguit & abscessit: vel quid scribendum vbi omnis conspirat in deteriora consensus? Dolor autẽ nos silere compellit, magis autem ipsa periculosa tempora, in quibus perfidi Christiani Antichristi discipuli, diuini verbi prædicatores, siue ipsorum morum detestabilium conscriptores odiis, damnis & iniuriis persequentes. Sed tamen ne videamur magis homines vereri quam Deum, etsi non vniuersa mala, quæ fiunt in terra, scribere decreuimus, illa saltem trademus notitiæ posterorum, quæ pro sui magnitudine latere non debent. Erant ergo in his temporibus duo armigeri, quibus non facile vel in Anglia vel in Francia validiores reperiri valerent. Nomen vni Robertus Haule, alteri vero Iohannes Schakel. Hi ante decẽnium in bello, quod illustrissimus Princeps Edwardus

contra

contra Hispanos gesserat, in quo & Henricum Bastardum deuicit, & Petrum fratrem eius iniuste pulsum regno restituit, ceperant Comitem de Dena, virum non ignobilem, qui iudicio Principis & Iohannis Chandos dictorum armigerorum magistri, eorum captiuus est effectus, super quorum decretis Christi armigeri chartas tam Principis, quam dicti Iohannis sigillis firmatas obtinuerant, ne alicuius imposterum impetitio præpediret eos, quo minus emolumentum tantæ personæ perciperent. Dictus igitur Comes de Dena filium suum primogenitum eis dederat in obsidem pro eo, dum ipse dictorum armigerorum indulgentia ad propria remissus esset. Comes autem postquam Hispanias peruenisset, paruipendit fidem datam hiis, qui eum ceperant, filio (vt dictum est) obside in Anglia derelicto. Huic ergo postquam naturæ debita persoluissent, duo illustrissimi Edwardi, videlicet Rex pater, filius quoque Princeps, consiliarii noui regis ad opus eiusdem timide petierunt, vt quibusdam vero placet, hoc factum est in gratiam ducis Lancastrię, qui habebat ius in regnum Hispaniæ, vt habito tanto Comite ad prædicti regni possessionem facilius perueniret. Alii vero asserebant factum propter dominam Matildam sororem regis relictam domini P. de Courtney, vt illa sibi desponsata, & illa tanto viro promoueretur, vt pax & concordia accresceret per tales nuptias inter regna, sed nullo modo prædictam personam extorquere poterant ab illorum manibus Rex nec ipse Dux, quin ipsam occultarent, & ab eorum manibus elongarent. Quapropter capti, & in turri Londinensi trusi sunt. De qua custodia euadentes, de curia ad Westmonasterium confugerunt. Quod Dux grauiter ferens & eorum æmuli consiliarii, consilium inauditum, vt videlicet spretis tot sanctorum Regum sanctionibus, tot summorum Pontificum confirmationibus, & tot contrauenientium terribilibus sententiarum comminationibus, postremoque diuino timore ac sanctæ matris Ecclesiæ reuerentia statuerunt, eos à sanctuario perturbatos, ad turrim vsque reducere, & ibidem cautius conseruare, vel vt putatur tot malis affligere, vt vitam deserere cogerentur. Proinde mittuntur ex aulicis ad Westmonasterium causa huius incuriæ in homines, Deum, & Ecclesiam committendæ, quinquaginta armati, secrete tamen propter metum Londoniensium, ne forte tumultus fieret in plebe illa. Qui ingressi sanctuarium sancti Petri, astu quidem primum scilicet Iohannem Schakel circumuentum libertate Ecclesię exuerunt, & ad turrim illico reduxerunt. Ad secundum autem eodem die Robertum Haule cum venissent, & ipse missarum solenniis, in crastino videlicet sancti Laurentii interesset, conuenerunt eum de satisfaciendo Regi super hiis, quibus eius offenderat maiestatem, quia cum esset eius ligius homo, regiis non tantum postulationibus quantum precibus eius spretis, contra eum tergiuersari tam procaciter ausus fuit. Ille vero dum non regem, sed eius consiliarios de iniustitia, auaritia, falsoque consilio accusare niteretur: & illi manus iniicerent, ad extrahendum de Ecclesia violenter: extracto quodam curto gladio, mox omnes armatos ipse inermis ad fugam coegit. Et saluare se cupiens, bis circa chorum monachorum currendo pro refugio, tandem in ipso choro ab ipsis vndique circumuallatur. Quid multa? ex omni parte strictis pugionibus impetitus, vt se reddat perstrepunt horribiliter exclamando, & sanctissimum illum conuentum monachorum, nec non sacerdotem, sacro astantem altari, post perlecta sancti verba Euangelii conturbando, amplius etiam exarsit eorum furor, in tantum, vt domum Dei non solum haberent despectui: sed etiam in ipsos Christi famulos, qui iam, vt dictum est, domino in choro astabant, ministerio iniquitatis vasa conuerterent, pectoribus singulorum figentes cuspides gladiorum, vetantes eos sub pœna mortis horridæ, ne subsidio forent illi, quem perimere laborabant. At illi, qui eundem Robertum Haule circumsteterant, dum pacem Ecclesię peteret, dum causam tanti sceleris quæreret, dum se tandem cancellatis manibus sub his verbis Deo & Ecclesiæ commendaret, inquiens: *Deo me reddo talium iniuriarum vindici, & libertati sanctæ matris Ecclesiæ*, vnus eorum inter hęc verba gladio percutiens caput eius, cum in choro prope altare stantem crudeliter excerebrauit: alius vero eius corpus in eodem momento mucrone transfodit à tergo. Quidam autem ex famulis ipsius Ecclesiæ, qui conatus fuerat eos impedisse à tanti sceleris perpetratione, precando atq; monendo, ne verendum illud templum miraculose ab Apostolorum principe dedicatum, & hactenus impollutum fœdarent, cuiusdam framea mox in ipso loco per latera traiectus interiit, vt credimus martyrio coronatus. Dicti vero ministri sceleris non contenti aut satiati, tot execrandis maleficiis, ipsius Roberti Haule cadauer examine per pedes arripiunt, & illud horrende trahentes per sacratissimum locum chori,

Cædes perpetrata in templo Westmonast.

ri,ac per Ecclesiam,eius sanguine siue cerebro cuncta fœdantes, demum irreuerenter foras eiiciunt,vtpote deliræ debacchātes, q̄ nec timuerūt Deū,nec hominē reuerentur.Sic vero prophanatū est sanctuariū, luget Syon, S. Petri sacrarium sedet in tristitia,regū receptaculū, domina ecclesiarū facta est in opprobriū & derisum, vię Syon lugent,quia omnes portæ eius destructæ,sacerdotes eius gementes,& ipsa oppressa amaritudine,facti sunt hostes eius in capite, inimici illius locupletati sunt, quia dominus locutus est sup̄ eā: Et quid locutus est dominus? prædixit,vt à seniorib. nostris audiuimus,istud facinus p̄dixit & vindictā deferendā ob necē S.Thomę martyris & Archiepiscopi Cantuar.donec sacrarium Westmonast.humano sanguine fœdaretur,timenda est vindicta,rogandus est dominus,vt fiat pax & veritas in diebus nostris.

Peracta apud Westmonasterium cæde prædicta, pastores Ecclesiæ congregati, aliquandiu dubitauerunt, quid faciendum foret, vtrum videlicet metu materialis gladii,gladio spirituali percuterent,vel omnino renuntiarent potestati & viribus sancti Petri: tandem (quamuis tarde)concepta audacia, Metropolitanus Pontifex cum quinq; suffraganeis procedit in publicum, & terribiliter fulminauit excommunicationis sententiam in omnes,qui huic nephario operi interfuerant, vel qui illis consilium impenderant aut iuuamen: præcipue autem & nominatim in dominū Alanum Buxhul,& dominum Radulphum de Ferrariis, qui horum malefactorum fuere capitanei & ductores,demum tamen Regem & matrem eius, necnon & auunculum Ducem Lancastriæ ab hoc anathemate specialiter exceperunt. Londoniensis vero antistes apud S. Paulum,dominicis feriis quartis & sextis, indictos malefactores diu prædictam continuando sententiam terribiliter publicauit,vnde factum est, vt plures ex illis tam terribilis fulminis adustione perculsi, citius pœnitendo ad pacem Ecclesiæ se conferrent. *Prima executio per episcopos in malefactores.*

Factum est per idem tempus consilium apud Windesor, ad quod Dux Lancastriæ cum ceteris,qui eum ad mare (vt superius dictum est) comitati fuerant, iam post exhaustam pecuniam, & nil gestum prospere redierat, vt ore communium dicebatur. Dum igitur venisset,& audisset de tam terribili fulmine indies ab ore misso Londoniensis præsulis, ægre tulit, & præcipue autem abhominari se dixit tantam in eo proteruiam,qui cum literas regias supplicatorias accepisset, vt desisteret,vt differret publicationem prædictæ sententiæ, ipse nihilominus regiis contemptis precibus, perseuerasset in pertinacia præconcepta. Et maius absurdum asseruit inuitatus à Rege ad idem consilium venire, superbe contempsisset. Quapropter affirmauit,si Rex iuberet,se velle properare Londonias, & illum cōtumacem Episcopum,inuitis Londoniensibus (quos ribaldos vocabat) violenter ad consilium adducturum. Præterea dicebantur omnia,quę scelerate gesta retulimus apud Westmonast.eius iussu & conniuentia p̄petrata, vnde commota sunt corda multorum & ora ad male sentiendum vel loquendum de persona sua. *Dux aggerat sibi inuidiam.*

Circa festum sancti Lucæ Euangelistæ factum est parliamentum apud Glouerniam, instigatione quorundam peruersorum, qui semper aliquid noui moliebantur incommodi sacerdotio siue regno, & ea causa quammaxime, quia credebant Episcopos & plebem regni communem, necnon & Londonienses minus audere resistere vel contradicere votis eorum in partibus tam remotis. Nempe retulit fama vulgaris, quod inæstimabili summa pecuniæ decreuerant regnum mulctasse, ac etiam sanctam Ecclesiam de pluribus possessionibus spoliasse, si fuissent suum peruersum propositum consecuti. Et idcirco locum illum elegerant præmeditato facinori, ne Londonienses, si Londoniis fuisset parliamentum prædictum, sua auctoritate vel potentia eorum conatus vllatenus impedirent.Sed ipse cōsilium eorum dissipauit, qui perdit sapientum sapientiam, & prudentiam prudentium reprobat solo nutu. Reuera cor archiepiscopi & ceterorum Episcoporum,vt creditur, à domino confortatum & visitatum est,& tam firmiter solidatum, vt decernerent inter se nihil concedendum, quod in præiudicium Ecclesiæ, vel damnum aliquod redundaret, quorum consilio maligno non latuit. Quare ipsi verentes pati repulsam cum dedecore,se in lucis angelos transformarunt,nihil pro tunc omnium,quæ decreuerant temptaturi, sed vniuersa facturi, quæ ipse archiepiscopus & suffraganei pro tunc vel discernerent, vel iuberent. Ne autem omnino nullum damnum inferrent patriæ,hoc egerunt,vt regi de quolibet sacco lanę per annum præsentem vna marca à mercatoribus penderetur, & de qualibet argenti libra rerum venalium,quę de vltramarinis partibus aduehuntur, & ab emptoribus comparantur,sex denarios Regi persoluendos censuerunt. *Parliamentum Glouerniæ.*

Ad

Nuntii Papanoui.

Ad idem parliamentum venerunt solemnes ex Italia Papales nuntii, petentes succurri domino Papæ in arcto constituto per Regem & magnates, declarantes iniurias & damna, quę idem dominus Papa pertulit insolentia apostatarum cardinalium, qui nitebantur eundem cum vniuersa Ecclesia subuertere & infirmare. Venerunt & nuntii eorundem Cardinalium, afferentes literas decem signatas sigillis, petentes & ipsi auxilium præstari Cardinalibus, allegantes fortiter pro eisdem. Sed domino Deo fauente, qui cuncta iuste disponit, repulsi sunt apostatici, & admissi Papales, promissumque subsidium domino Papæ gratanter quam cito tempus exigeret oportunum. Cantuariensis nempe Archiepiscopus perpendens publicam falsitatem & errorem manifestum per scripta eorundem, in quo idem Cardinales voluntarie versabantur, & execrans eorum actus sceleratos vehementer, spiritu Dei subito agitatus, cepit hoc thema: Vnus erit pastor noster. Nam inuenit in eorum literis electionem factam de illo Apostolico, & ita luculenter illorum populo declarauit errorem, & per multa argumenta, & præcipue per eorum dicta propria, vt omnibus constaret illorum malitia, & error innotescat execrandus. Abierat tunc quidam è Cardinalibus, qui quondam fuerat Ambianensis Episcopus, iussu venerandæ memorię Papę Gregorii supradicti, ad sedandum quasdam dissentiones apud Pysas, quæ ortæ fuerant inter Papam & ciues eiusdem vrbis. Qui audito de morte Papæ Gregorii, & de electione noua facta, tunc quidem ibidem morari decreuit, donec noua reciperet à fratribus aut à Papa. Quod & factum est. Sed expost in breui apicibus accitus Apostolicis, properauit ad curiam mandatis Papalibus pariturus. Post cuius aduentum cum nouus Pontifex intrasset consistorium, cæpit ethice tractare de multis, & inter multa disputare contra Cardinalium auaritiam, qui fuluo corrupti metallo, aut excæcati pecunia, plus venabantur argentũ, quam pacem gentium, ad quã missi fuerant inter regna reparanda. Ambianensis autẽ amplius publice detestabatur, & cõdemnauit perfidiã, imponendo sibi, cum sæpius missus fuisset à Papa Gregorio prædecessore suo, vt quoquomodo pacem inter Angliæ & Francię regna firmaret, & ipse inæstimabiles auri & argenti summas pro labore sui itineris iussu Papæ de vtroque regno cepisset, omisso suæ legationis officio, non curauit paci prouidere regnorum; sed potius elaborauit, vt dissentiones & odia continuarentur inter Reges diutius, vt dum ipse sæpius descenderet taliter sub vmbra firmandæ concordiæ, rediretque multotiens, infecto negotio, suo prouideret vberius infando marsupio de male quæsita pecunia releuata de Christi patrimonio vtroque regno sophistice spoliato. Ambianensis vero his auditis, in furore mentis erexit se cum indicibili fastu, & in propatulo extento digito domino Papę hæc verba furiose respondit. Tu (inquit) tanquam Barrensis mentiris. Et mox relicto consistorio cum contumelia recessit à conspectu Papali. Quem illicò secuti sunt plures è Cardinalibus, qui parti suæ fauebant, vel consimilia scelera obligabant. Quos omnes dominus Papa confestim suis priuauit titulis, & alios ordinauit numero viginti nouem diuersorum regnorum, homines excellentiorum dignitatum, vtpote Archiepiscopos, Episcopos, Archidiaconos, inter quos & Londoniensem de regno Angliæ censuit eligendum. Cardinales igitur Apostatici guerram aperte contra Papam ausi sunt suscitare, & ipsum & sibi fauentes persequi vsque ad diuisionem corporis & spiritus statuerunt. Et vt eorum conatus ampliora sortirentur robora, eligunt quendam altis ortum natalibus in Papam ex Gallia, qui ipsi Francorum Regi & pluribus ex Franciæ magnatibus linea cõsanguinitatis erat iunctus: amplius autem ad diffiduciandum dominum Papam hanc eidem epistolam plenam minis & terroribus transmiserunt.

Cardinalium increpatio à Papa.

Furiosa responsio à Cardinale domino Papa.

Epistola erronea Cardinalium apostatarum.

Episcopi, præsbyteri, & diaconi, cardinales Apostolica sede vacante, Bartholomæo quondam Archiepiscopo Barrensi spiritum consilii sanioris. Exigit sanctitas, & catholicæ fidei puritas, & Christiani populi deuotio salutaris, totiusque Ecclesiæ status clara professio ac salus animarum Christi fidelium singularis, vt ea quæ dissimulatam in fide maculam, subuersionem in Christicola populo; status Ecclesiastici eneruationem, ac euidentia animarum pericula inducerent, palam notificentur omnibus, & annuncientur in populis, & iuxta doctrinam Euangelicam super tecta prædicentur, ne per indiscretum silentium in errore relinquantur hi qui poterant erudiri, ac hii ad quos ex officio pertinet subiaceant reprehensioni Prophetæ, dicentis: Prophetæ & prædicatores tui videbant tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Cum igitur Apostolica sede vacante, per obitum piæ recordationis domini Gregorii Papæ vndecimi, qui mense Martio proximo

præ-

præterito in vrbe diem clausit extremum, nos pro electione futuri Pontificis (vt iuris & moris est) celebranda, in conclaui ad hoc in Apostolico palatio, in quo idem sanctę memoriæ dominus Gregorius obierat deputato, conuenissemus, populus Romanus etiam ad campanæ sonum congregatus hostili more locum totum circundans, abintus & ab extra totum fere implens palatium, & cum terrore vehementi minas etiam superaddens, quod nisi elegerimus & sine mora Romanum vel Italicum, statim incideremur per frusta. Etiam congruo spacio, omnes in quo saltem de persona idonea deliberare possemus, penitus nobis subtracto contra voluntatem & propositum nostrum ad eligendum Italicum, subito & ex abrupto per violentiam & metum corporis coegerunt inuitos. Propter quod ad euitandum mortis duntaxat periculum alias non facturi, vt etiam tunc palam inter nos diximus, te in Papam duximus eligendum, æstimantes te, cui tam infanda impressio, sicuti & toti clero & populo nota erat, talis esse conscientiæ, quod eam nullatenus acceptares. At tu propriæ salutis immemor, omni pura conscientia procul pulsa, ambitiosus alias, mundani honoris ardore quammaxime inflammatus præsentatione electionis huiusmodi, ab illis qui à nobis in vrbe remanserant, etiam per metum extorta contra canonicas sanctiones in scandalum maximum cleri & populi Christiani, ac exempli perniciem electioni huiusmodi, licet nullæ & inualidæ ipso iure consensisti. Necnon metu & ipsius metus causa adhuc proculdubio perdurante in vrbe intronizatus & coronatus de facto, te in Papam nominasti. Qui à sanctis & sapientibus patribus, & à iure communi apostaticus anathematizatus, Antichristus, & totius Christianitatis inuasor ac destructor potius & merito nominaris. Nempe igitur cum ista tua tam nephanda intrusio in Papatu iam sit diuulgata per orbem, veluti tam notoria, quod iam alicubi celari non potest, cum hoc tempore videlicet modicum ante Pascha factum fuerat, quãdo de vniuersis partib. Christianitatis maior adest populi multitudo in vrbe, quod errores plurimi pullulare inceperunt, & fidelium Christianorũ illaqueari conscientiæ, tuq; diutius expectatus, & in secreto charitatiue admonitus immemor salutis propriæ, totum in præcipitium cupiens trahere clerum & populum vniuersum, ad cor redire non curas: sed inanem & transitoriam mundi gloriam, saluti animæ, & aliorum Christi fidelium anteponens, animo obstinato satagis ipsum Papatum tyrannide possidere, qui per ostium non intrasti. Nos non valentes præmissa saluis conscientiis amplius sub dissimulatione transire, ad tuam & aliorum Christi fidelium notitiam, omnia præmissa, licet ipsa tam sibi, quam pene toti clero & populo existant notoria, deducentes te anathemizatum ac tanquam intrusum ad papatum, nulla electione canonica pręcedente, totius Christianitatis inuasorem, qui caput ipsius Christianitatis inuadere non formidas, destructoremque, qui vt sub tua occupatione tyrannica efficere satagis, vt fere sacramenta deficiant, & vt Christicola populus tanquam vero pastore carens per abrupta deducatur in deuium. Publicamus & etiam denuntiamus te nihilominus exhortantes & obsecrantes, per viscera misericordiæ Iesu Christi, cuius Ecclesiam sponsam suam non erubuisti inuadere, vt de fine cogites, ad quem te trahit plenitudo dierum, ad Deum & puram conscientiam dirigas aciem mentis tuæ. Ipsamq; beati Petri sedem sanctissimam, quam sine titulo occupas, liberam & vacuam omnino dimittas, insigniaque deponas Papalia, & ab administratione spiritualium & temporalium, Papatus & Romanæ Ecclesiæ abstineas indilate, ac alias Deo & Ecclesiæ suæ sanctæ per fructus veræ pœnitentiæ satisfacere studeas iuxta posse. Quod si feceris, gratiam Dei & gloriam mundi, & laudes cleri & populi, ac acerbarum pœnarum per iura canonica tibi impositarum ac imponendarum remissionem cum vniuersa diligẽtia mereberis obtinere, aliter indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli, sanctorumque omnium non immerito incursurus. Nosque diuinum & humanum consilium cum Christi sponsa & omnium Christianorum, quorum mater parte proculdubio violatur inuocabimus, aliisque vtemur remediis per canonicas sanctiones concessas abinde, & antea nullam spem de misericordia habiturus.

Hanc ergo epistolam plenam veneno & malitia, idem Cardinales schismatici dolose confinxerunt, & eam publice domino Papæ (vt supra retulimus) transmiserunt, desiderantes per eandem commune vulgus & innocentem populum à vero pastore suo fraudulenter auertere, & in fauorem eorum talibus inclinationibus inclinare. Vnde ipso elaborante qui nostris gaudet in periculis, & Ecclesiæ lætatur perturbationibus & ꝓcellis inimico homine, qui solet puro tritico superseminare zizaniã, multi

seducti ipsarum doctrinarum sequerētur errores in breui ex discipulis facti magistri, vtpote potentes Francorum cum ipso eorum rege, & aliis qui non parum nauiculam Petri, sponsam Christi, matrem Christiani populi perturbarunt hoc modo suis ministris mille artifex viam prouidit, qua desiderium eorum attulit eis, & non sunt fraudati à desiderio suo saltem pro tempore, quo sponsus Ecclesiæ Christus Petri nauiculam inter tot fluctuum perturbationes agitari permisit.

Responsio episcoporum catholicorum ad litteram pseudocardinalium.

Vniuersi Christi fideles, suo sacrosancto charactere insigniti, super firmā petram fidei sic fundati, vt manutenente domino, & nostræ sanctæ fidei irrigante radicem, nullo turbine hereticæ seu schismaticæ persuasionis extirpari poterimus aut euerti: Iohanni Episcopo Prænestino, Gulielmo titulo sancti Stephani in Celio monte, &c. non prout nobis scribitis miseratione diuina sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, immo super vos maledictione fulminante, lupis rapacissimis totius gregis Christi inuasoribus, ac vulpibus callidissimis vineam domini Sabaoth cupientibus demoliri, non salutem sed languorem, non gaudium sed mœrorem, & indui sicut duploide confusione vestra. Tenor insipidus litterarum vestrarum, quas instigante diabolo per omnes & singulas Christianitatis prouincias temere destinastis, corda & intima quæque nostra sauciauit, non inquam fidei nostræ læsione, sed pia cordis compassione de tam horrendo scandalo in Ecclesia sancta Dei nouiter suscitato, veruntamen de vobis per quos scandalum venit. Nam pallida facta est matris Ecclesiæ facies, pallore nempe turbationis immensæ, & ex errore scelerum vestrorum à seculis inaudito, qui putabimini esse legis æmulatores, sed estis sacrilegi, rubor verecundiæ interdum conspergitur, dum ex vestris actibus scandalosis fines totius Christianitatis vruntur. O vestra detestabilis & infelix ambitio, qui tunicam domini inconsutilem, quam sors beata vestræ dispositioni non annuit, scindere nititur, & partiri, quæ diuisionem non patitur, sed congaudet potius vnitati. Serui nequam, ex ore vestro iudicandi modum electionis summi Pontificis nuper celebratæ nobis per litteras vestras declarastis, dicentes, quod conclaue vestrum vallauit armatorum indomita multitudo, minas vobis facientes terribiles & lęthales, nisi eligeritis Italicum vel Romanum, nullam tamen certam vobis limitando personam ad quam compellerent eligendam.

Manifestum est igitur, quod personam, quam vos conceditis elegisse libere & non coacte, & sic quantum ad personam à vobis tunc electam tenemus firmiter, & tenebimus ipsam electionem esse & fuisse rite & canonice celebratam, & ipso electo, intronizato, & coronato tanquam sacrosanctæ Ecclesiæ vero capiti, & Petri successori, & in terris Christi vicario fideliter adhæremus, & ipsius monitionibus, & dictis & factis vt veri fideles & catholici humiliter promittimus obedire, vestram perniciosam rebellionem & sacrilegam ac hæreticam cōtumaciam, in exemplum damnabile non trahentes. Detestemur insuper vestram vecordiam, qui cum in acie ecclesiæ sitis constituti velut pugiles & oppugnatores orthodoxæ fidei, & Ecclesiæ libertatis capellos in capitibus rubeos comportantes, ob signum strenuitatis & audaciæ, quod intrepide vsque ad mortem certare pro iustitia deberetis, quomodo metus mortis vos inuasit & vicit, vt perire iustitiā sineretis, quomodo qui vos columnas Ecclesiæ nominatis facti estis & infirmi & debiles, vt sustinere non possetis tectum quin rueret. Numquid affuit ibi Sampson, qui longe prius obierat. Sed dicetis fortasse ad excusationes in peccatis, quod Petrus petra fidei, & post Petrum Christum primum Ecclesiæ fundamentum ad vocem ancillæ hostiariæ expauescens ipsum Christum detestando & iurando negauit. Cuius infirmitatis vos estis participes & sequaces, Genimina viperarum, callidi serpentes veneno nutriti, si amaram gustatis herbam, gustate similiter dulcem & suauem. Et post capitis vestri damnabilem negationem redite cum Petro ad confessionem. Verum verbum hoc seminamus super petram, cum vestra detestabilis obstinatio, inde proditoris vos efficiat participes & consortes, cuius iniquitas resider super talentum plumbi. Ceterum non existimet vestra stulta cœcitas & cœca stultitia, quod illa verba, quæ interdum in vestris literis videntur sapere pietatē & zelum domus dei nos cōmoueant, vel quicq̄ vobiscū cōsentiendo p̄suadeant, satis enim luculenter perpendimus, quod ipsa verba fermento Pharisæorum conduntur, à quo in Euangelio Christus suos cauere præcepit. Locum ergo quem elegistis vestris sceleribus perpetrandis idoneum vobis nominatis, ostendentes clare vos verum caput Ecclesiæ reliquisse, & effectos membra diaboli in desertum abiisse cum Iuda proditore, vbi vosmetipsos estis laqueo suspensuri, vt de vobis verificetur id Propheticum:

cum: Fiat habitatio eorum deſerta, & in habitaculis eorum non ſit qui inhabitet. Et iterum de ſingulis veſtrum dictum eſt: Fiant dies eius pauci, & Epiſcopatum eius accipiat alter. Præterea Comitis fundorum claram famam veſtris commendationibus in toto Chriſticola populo denigraſtis, cum dicat Poeta: Idem eſt laudari à turpibus & ob turpia. Animaduerte igitur fundorum Comes, quod per quamplures Chriſtianorum fines eras incognitus, & eo infelicius præſertim, cum iam tibi non nomen, ſed ignominiam perquiris, inimicos Chriſti, & vnitatis Eccleſiæ diuiſores, ac pacis & tranquillitatis totius Chriſtianitatis turbatores inuitando, eos in ipſorum deteſtabili perfidia confouendo, vt etiam contra Chriſtum & populum catholicum ædificaſſe videaris aſylum. Exurge ergo ô Comes, & mures de pera proiicias, de tabernaculo tuo fuga ſerpentes, & carbones ſulphureos à ſinu tuo excute, ne flamma inextinguibili te exurant, & Dei gratiam & benedictionem totius populi Chriſtiani, gloriam mundi, & commendationem adipiſceris, & diuinam mereberis effugere vltionem. Dat. &c.

Captio caſtri de Berevvico.

Circa idem tempus, videlicet die Iouis proximo ante feſtum S. Andreæ Apoſtoli, latrones de Marchia Regis Scotiæ furtiue intrauerũt caſtrum de Berwico noctanter, per quoddam foramen cuiuſdam turris, & conſtabularium dicti caſtri dominum Robertum de Boynton militem ſtrenuum ibidem imparatum inuenientes occiderunt, vxorem vero eius & filios, ac etiam familiares alios exire permiſerunt, ſub conditione reddendi eiſdem duo millia marcarũ infra tres ſeptimanas ſequentes, vel alias, reddendi eorum corpora cuſtodiæ carcerali. Deinde in craſtino, idem veſpiliones exeuntes patriam conterminam peruagantes, oues & boues, & diuerſi generis animalia rapuerunt, & ad caſtrum pro eorũ victu perduxerunt. Sperabatur autẽ à multis, quod hęc facta ſunt conſilio & fauore procerum regni Scotorũ. His auditis, dominus comes Northumbrorum animoſe ad obſidẽdum dictos malefactores aduolat, & abſq; mora (adunatis quaſi 400. armatis) inſultum facit ad caſtrum, deterrens incluſos inſuper cum petrariis & aliis machinis bellicis per longam moram. Collocauerat autem idem Comes ſemetipſum & filium ſuum primogenitum Henricum, qui primo tunc ſuum vexillum diſplicuit, ad magnam portam ipſius caſtelli. Dominum vero Alanum de Heton, cum ſuis ad aliam partem, dominum Thomam de Ilderton cum ſuis ad aliam partem, & vniuerſos de familia de Herones ad quartam partem. Et adiutorio altiſſimi inuocato, inſultum fecere vnanimiter quilibet in ſua cuſtodia contra muros. Nec defuit incluſis animus, quin fortiter & viriliter repellerent Anglos inſiſtentes contra eos, & arcerent eos ab ingreſſu amplius quam per duas horas. Tandem poſt magnum longumque conflictum, fortuna noſtratibus arridente, captum eſt caſtrum miraculoſe quidem, quum omnes quos diximus reſediſſe in circuitu eius, domini ſimul & ſemel intrauerunt, quilibet videlicet in ea parte quam ceperat expugnandam. Occiſi ſunt ex Anglicis tantum duo, & plurimi vulnerati. Ex Scotis vero ad numerum quadraginta & octo contriti ſunt gladioque conſumpti, vno tantummodo ad vitam reſeruato, qui Scotorum conſilia ediceret noſtræ genti: ſicque operarii iniquitatis ceciderunt (fauente Deo) in foueam quam fecerunt, & pene omnes malefactores Marchię contriti ſunt ſuperbia ſua repente, qui putabant ex hoc vno ſucceſſu Anglis exterminium irrogaſſe. Cum vtique primo eorum irruptio in dictum caſtellum Comiti Northumbrorum nuntiata fuiſſet, miſit ad Comitem de Dunbare, qui eſt cuſtos Marchię ex parte Scotorum, inquirens, ſi eius conſcientia vel conſilio fuiſſent treugæ taliter violatæ, & hæc omnia perpetrata. Qui affirmauit, ſe nullo modo horum conſcium extitiſſe, nec iſtam iniuriam præſciuiſſe, quinimmo promiſit, ſe velle communiter cum Comite Northumbriæ ad locum properare, & quantum in ipſo foret auxilium impendere ad extorquendum ipſum caſtrum de manibus perfidorum. Veniens autem iuxta condictum, requiſiuit eos virtute treugarum, vt redderent caſtrum (quod iniuſte occupauerant) Regi Angliæ vel Comiti Northumbriæ, ſeu attornato Regis. Qui more gentis eorum reſponderunt tam breuiter quam procaciter, ſe nullatenus regi Angliæ caſtrum illud, nec regi Scotiæ reddituros, quinimmo ſeruarent illud vſibus regis Franciæ contra omnes homines quamdiu viuerent, quod & opere compleuerunt. Nam octo diebus ſeruantes illud, nono die (vt prædicitur) gladio perierunt.

De diſſenſione inter regem & Britones.

Rex Francorum eiſdem diebus coacto parliamento Pariſius, proceres Britanniæ qui adfuerant, iurare compulit ad reddẽdum villas munitas & caſtella quæ habebant in manibus, ſibi vel eius aſſignato, quandocunque placeret eidem regi petere ab

T 2 eiſdem.

eiſdem. Nolentes autem quoſdam ſe aſtringere huiuſmodi iuramento, mortis interminatione deterruit, & iurare coegit multos. Britanni vero poſt dictum Parliamentum feſtinantes ad propria, munierunt ſua loca, comportantes frumentum & cetera neceſſaria ad inſtaurãdum caſtella ſua. Rex autem Franciæ paulo poſt miſit Bertrandum Cleykin cum exercitu copioſo, ad extorquendum præfatas munitiones de manibus Brytannorum, & imponendũ Francos ſuos. Sed Britones non ignari de aduentu eorum reſtiterunt eis viriliter, arcentes eos à finibus Britanniæ cum armata manu valida, & retrocedere compulerunt. Et hac occaſione facta eſt diſſentio inter Regem Franciæ & Britannos. Tranſit annus iſte lætus & habundus victualibus: Eccleſiæ perturbatus propter errores excreſcentes in clero: Triſtis propter mortem Papę Gregorii, Angliæ, Franciæ, atque Scotiæ: Britanniæ ſuſpectus, moleſtus, & inquietus, propter motus varios & euentus.

Annalis concluſio.

Anno dominicæ incarnationis milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo nono, qui eſt annus regni regis Richardi ſecundi poſt conqueſtum ſecundus, eodem anno dominus Robertus Rous, miles egregius, & cuſtos villę de Scherbourgh, poſtquam Gallicos pluries infeſtaſſet, & cepiſſet Oliuerum fratrem Bertrandi Cleykin, & alia multa regno Angliæ feciſſet vtilia, reuerſus eſt in Angliam, & miſſus eſt ad cuſtodiam illius loci dominus Iohannes Herleſton.

Hugo Caluerlee à Caleſia reuocatur.

Dominus Hugo Caluerlee per idem tempus vocatus eſt à Caleſia, quam ſtrenue cuſtodierat, ad totius Angliæ commodum & honorem, & factus eſt Admiralius maris. Et dominus Thom. Percy aſſociatus eſt ei ad obſeruandũ ſemitas maris per vnum annum. Dominus Wilhelmus de Monte acuto comes Sarum miſſus eſt Caleſiam loco Hugonis Caluerlee, qui non modicum poſt aduentũ ſuum prædas egit infra Galliam, & inſtaurauit Caleſiam de non parua multitudine diuerſi generis animalium & iumentorum.

Acta Hugonis Caluerlee & Th. Percy in mari.

Eodem tempore dominus Hugo Caluerle, & dominus Thomas Percy profecti ſunt ad mare cum magna multitudine armatorum, qui Britannicum perſcrutantes Oceanum, obuiauerunt ſeptem nauibus onerariis, & vni naui bellicæ, onuſtis vino, quas leui negotio ſubactas ceperunt, & Briſtollium tranſmiſerunt. Quum autem circa littus maris Armorici perueniſſent, exierunt de hominibus dictorum Hugonis & Thomæ ad deprædandum patriam conuicinam. Quidam vero miles nomine Galfridus Cormel in inſidiis deliteſcens, cum magna manu bellicorum hominum irruit in eos improuiſos inſidiarum talium, & cepit quotquot aſcenderant ſuper terram. Mandauerat tamen ſuis ne cuiquam nocerent ex ipſis, ſed captos illæſos omnino ſeruarent. Quod & factum eſt. Igitur dominus Galfridus ſumens homines, quos iure belli ceperat, properauit ad dominum Hugonem Caluerlee ſub conductu, & reddidit ſine redemptione homines ſupradictos, promittens, ſi idem dominus Hugo vellet in regionem aſcendere, multum placeret dominis & habitatorib. ipſius terræ, & quod ipſi parati fuerunt ad liberandum ſibi villas munitas & caſtella, ſi tamen vellet morari ad regionis cuſtodiam. Obtulit inſuper idem Galfridus nomine principum regionis ſibi victualia, & mille equos exercitui ſuo, ſi placeret ei per patriam equitare. Sed idem dominus Hugo, quoad equitationem vel moram excuſans ſe, dixit aliud ſe habere opus conſummandum, quod ſuſceperat, nec poſſe vacare pro tunc vllo modo, ad ſatisfaciendum votis eorum.

Archiepiſcopus Caſſilienſis.

Sub eiſdem diebus venit à Roma Archiepiſcopus Caſſilienſis Hibernicus, qui illuc miſſus fuerat vrgentibus quibuſdam cauſis, reportans magnam poteſtatem ligandi & ſoluendi indultam ſibi ab Apoſtolico. Cum autem veniſſet Londonias, habito ſermone ad populum, denuntiauit Regem Franciæ, & quotquot Antipapæ adhærebant inuolutos excommunicationis ſententia, aſſeuerans etiam iam Angliæ fore tempus acceptabile tam in cauſa Regis Angliæ, ad inuadendum regnum Franciæ, præſertim cum eſſet veriſimile, quod Rex anathematizatus non haberet fiduciam reſiſtendi.

Proclamatio contra Papam.

Circa idem tempus Rex Franciæ fecit proclamari per vniuerſum regnum ſuum, quod nullus pareret vel obediret Vrbano Papæ. Quod ſi aliquis attemptaret, decollandum ſe noſceret, & omnia bona ſua regiis vſibus confiſcanda.

Parliamentum Londini.

Eodem anno factum eſt parliamentum Londoniis, in quo fuit ordinatum, quod immunitates & priuilegia Eccleſiæ Weſtmon. illibata manerent, ſed appoſita eſt modificatio ſatis rationabilis, atque vtilis ſuper impunitate illorum, qui pro debito illuc eſſent de cetero fugituri. Nam cum prius quidam quibus erat ſuperabundans ſubſtan-

ſtantia ad reddendum, quibus obligantur debita, ſcrupuloſam ſibi formantes conſcientiam, illud fugerunt, ibidẽ lætos ducentes dies in cõmeſſationibus & conuiuationibus, quorum bona ſeu poſſeſſiones eadem gaudebant immunitate vbicunq; locorum ſiti eſſent, quã ipſorum domini exiſtẽtes, intra libertatem Weſtmonaſterii fruebantur, ac per hoc nonnunquam hi, quibus debebantur pecuniæ defraudabantur nequiter & depauperabantur, dum eorum debitores commorantes ibidem, vel omnino recuſabant ſoluere, quæ debebant, vel quibus debebant, dimidium pro toto recipere compellebant, & ita (vt diximus) ſemper pars iuſtior iniuſte grauabatur. Statutum eſt, vt Eccleſia, quæ iuſta debet vniuerſa diſponere, iuſtitiæ non præiudicet, ſed ſicut illa ſuis debet gaudere priuilegiis, ita debet omnem iuſtitiam adimplere. Quapropter ordinatum eſt, vt pro debito confugientes ad libertatem Weſtmona. ſi actor hoc expetierit præconis voce, facta proclamatione in loco, vbi eſt veriſimile, quod talis proclamatio debet venire ad audientiam debitorum, moneantur parere iuſtitiæ. Quod ſi noluerint, extunc liceat miniſtris regiis inueſtigari bona debitorum, vel intrare poſſeſſiones eorundem, & venditionem facere de bonis ſeu poſſeſſionibus talium, donec plene creditoribus perſoluatur. Item conniuentibus quibuſdam, qui ſemper aliquid incommodi nuntiabant, ordinata eſt noua taxa ad opus regis, parcendum enim decreuere communibus, qui exactionibus præteritis pene depreſſi fuerant. Duces videlicet Lancaſtriæ & Britanniæ ſoluerent viginti marcas, ſcilicet quilibet eorum decem marcas, Archiepiſcopi vero tantum. Comites autem ſex marcas, Epiſcopi quoque & abbates mitrati tantum, non obſtante quod Abbates tenerentur ſoluere pro ſingulis capitibus monachorum ſuorũ 40. denar. In quo de certo patet manifeſtius eos bono modico caruiſſe, qui talia ſtatuere, dum quilibet pauperrimus abbas pro cornibus ſuis teneretur ſoluere tantum, ſicut ditiſſimus Comitum vel Epiſcoporum, & vltra pro monachis ſuis, donec excederet taxam dictam. Nullus præterea iuſtitiarius, vicecomes, miles, vel armiger, rector, vicarius, vel ſimplex capellanus ſubterfugiet hanc taxam, ſed ſi habitura ſit euentus ſordida præda bonos, Deus nouit.

Hoc anno poſt Paſcha domini Vrbani Papæ milites cum Romanorum & Italicorum exercitu inierunt bellum aduerſus Antipapę exercitum, qui dicit ſe Clementem, & aduerſus Britones, qui omnino fauebãt eidem: & ceſſit noſtris victoria fauente Deo. Occiſiq; ſunt ex antipapalibus quinque millia, ſiue plures, ex communibus exercitus & campi milites ſexaginta, cum eorum campi ductore Bernardo Delſale. Quod audiens, non Clemens, ſed pene demens factus antipapa, concito fugit, ad quoddam caſtrum reginæ Neapolis, quod vocatur ſpelunca, ibidem latitans, & in terra Comitis fundorum, donec furtiue tranſuectus eſt à ſchiſmaticis Auinion. Sperabat nimirum in vmbra alarum Regis Franciæ, quem nouit parti ſuæ fauere, & idcirco illum locum pro maiori ſecuritate cenſuit expetendum. O deteſtanda, prophana, damnanda, non ignorãtia ſed malitia huius regis, qui non ignorat quam iniuſtus, quam inualidus, quam vilis ſit titulus huius pſeudopapæ, & tamen non ſolum in perniciem animæ ſuæ, ſed multorum damnationem & interitum, & totius Eccleſiæ ſubmerſionem nititur tale idolum adorare, colere & exaltare. Conſtabat vtiq; ſibi, quod non intrauit per oſtium, ſed aſcendit aliunde, videlicet per maceriam, & ideo damnabilis eius fauor omnibus fidelibus eſſe videtur. Suſceperat equidem epiſtolas eiuſdem poſt electionem Vrbani Papę de eius electione concordi, de eius intronizatione, ſolio, & aliis, quæ verum Petri ſucceſſorem decerent, vnde nihil aliud videtur facere, niſi talibus conſentire, qui dicunt verum falſum, & falſum verum. Audierat inſuper, ſicut nec eum latere poterat, epiſtolas quas idem de greſſu Vrbani Papæ ſuo conſanguineo Comiti Flandriæ direxerat, quibus eum verbis commendauerat, quorum (effectum etſi non omnino) tenorem dicã, vt per hæc eius malitia clarius fidelibus eluceſcat. Erat ſiquidem hic antipapa (vt præmiſimus) Comitis Flandriæ conſanguineus, vir & nobilitate generis præclarus, & ſcientia literarum non minus ſpectabilis, ſi genus & ſcientia ac perfidia minime maculaſſet. Hic igitur mox, vt Vrbanus Papa Pontificatum eſt ingreſſus, adhęſit eidem familiarius ceteris, vnde & eius conſiliis ſpecialius eſt accitus. Quod & compertum eſt comiti Flandriæ memorato, gauiſus eſt, quaſi per ipſum multa eſſet apud Papam facturus & impetraturus. Nec ſecus accidit quam ſperabat. Nam confeſtim ad ipſum ſuas deſtinauit epiſtolas oneratas precibus & promiſſis, vt quendam clericum ſui comitatus, Præpoſitum videlicet Sancti Donati transferre laboraret ad Epiſcopatum Mormenſem, ac quendam

Bellũ Papæ contra antipapam.

Papa facile annuit comiti Flandrensi.

alium clericum de sua familia in Præpositum sancti Donati faceret promoueri. Quibus acceptis, statim Cardinalis respectu tanti viri consanguinei sui, domino Papæ eius petitiones curauit exponere, nec segnius à Papa quæ petierat impetrauit. Expeditus igitur pro suæ voluntatis arbitrio Flandrensis petitionibus, confestim remisit eidem suas literas, nuntians & suas petitiones auditas, & quam benignum dominum Papam repererat erga suam personã, commemorans etiã multa de sanctitate Papæ & iustitia, vnde precabatur obnixius, vt & ipse Comes esset amicus eius, quem senserat inprimis suis petitionib. sibi tam fauorabilem, ac insuper in suis literis curaret eidem Papæ ipsum Cardinalem specialiter recommendare. Quę omnia idem Comes adimpleuit.

Vrbanus Papa iustitia deditus.

Expost vero cum ipse Cardinalis & ceteri de collegio, quibus Ecclesiæ perturbatio complacebat, viderent Vrbanum Papam vt summum Pontificem per omnia condecenter agere, contra auaritiam ipsorum disputare, aduersus iniustitias deceptare, & in omnes Simoniacos intrepide terribiliter fulminare, pœnituit eos fecisse hominem. Augebat insuper furorem eorum, quod protestatus fuerat se iustitiam facturum inter virum & virum, & maxime inter Reges Francorum & Anglorum, per quorum pene discordias tota Christianitas detrimentum accepit.

Cardinales desciscunt à Papa.

Fauebãt nimirum Regi Francorum, eius illecti muneribus, vnde & metuebant ne aliquid salubriter statueret contra eum, per quod vel eorum minueretur commodum, vel eorum opinio penes Regem. Hiis itaq; & hiis similibus causis desciuerant ab eo quasi vir vnus, & istum de quo fit sermo ad instar Baal, quod interpretatur vanitas, erigentes statuerunt simulacrum suum, & ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt, & procidentes curuauerunt genua sua ante Baal. Relicti sunt tamen viri aliquot, viri iusti, timentes dominum ex collegio Cardinalium, qui non incuruati sunt ante eum, sed cum Vrbano in vnitate Ecclesiæ permanserunt. Ex quibus præmissis (vt dixeram) manifeste clarescit, quantum periculum suo capiti Rex Francorum aggerauit, qui hæc omnia sciens, sed dissimulans, nitebatur viribus & substantia totam Christianitatem trahere in erroris abyssum.

Deditio castelli sancti Angeli.

Cum hęc ita se haberent, arridere cæpit aliqualis aura serenior domino Vrbano Papæ populoque Romano, Domino auferente opprobrium ex Israel, & conterente portas æreas & vectes ferreos confringente. Portas, inquam, & vectes munitissimi castelli, videlicet sancti Angeli, quod fuerat eis spina in oculo, in latere stimulus, quamdiu antepapales, Britanni videlicet, illud municipium occuparunt. Britanni reuera ad eius custodiam mox initio dissidii inter Papam & Cardinales destinati, illud viriliter munierunt, bellicose gubernarunt, & strenue seruauerunt, adeo autem, vt ignominiam Romani populi redundaret, quicquid meditati sunt, quicquid machinati sunt, quicquid denique operte compleuerunt. Romanorum namq; bona diripientes in castellum comportarunt, loca vicina deuastarunt, & obiecta quæq;, scilicet domos, & palatia, q̃ eis nullo modo esse possunt impedimento, machinis, trabiculis missilibus, & petrariis conquassarunt. Erat ibidem cernere (nescio vtrum magis miserandum an dolendum) spectaculum, populum cuius patribus nulla ciuitas, nulla prouincia, nullum regnũ, deniq; nec totus mundus quandoque resistere potuit, iam propriis finibus ita arctari, ita vexari ab eo, reprobabiliter deturbari à facie mediocris castri, vt pene omnem spem amitteret resistendi, propriis vtiq; diffidens viribus, quendam Anglicum militem Iohannem Hawkwode in Italiæ & Lumbardiæ partibus cum non parua manu militum & armatorum militantem vocandum, vel potius multa pecunia coemendum ad suum auxilium peroptimum fore putauit. Sed Britones, qui in castello erant, cum hæc audissent, tutius rati sunt se occulte domino Papę reddere, quam eius aduentum in sui perniciem expectare.

Romanorum mores.

Constabat namq; eis Romanos sicut à malitia veterum & probitate exciderant, sic à clementia & pietate, quæ semper antiquos Romanos victores comitari solebant. Et reuera Romani moderni crudelissimi viri sunt, & nulla pietate præditi, pręcipue penes eos, quos armis subiugare cõtingit. Hac ergo causa ꝑcipue coacti sunt Britones occulte cũ domino Papa componere, vt saluis corporibus, tamen illæsi permitterentur abire. Dominus vero Papa, vt vir pacificus eorum petitionibus adquieuit. Redditum est itaque castrum domino Papæ, sed occulte & in nocte, ne forte venirent Romani, & tollerent ipsum locum & gentem. Constabat autem domino Papæ, Romanos nullis eorum petitionibus inclinandos, nullis precibus fore flectendos, & ideo dimisit eos occulte propter metum, qui oderunt eos. Numerus quidem eorum, qui castrum ita tenuerant, qui Romanos veluti aspis in sinu afflixerant, vix excreuit ad septuaginta quinq;, vnde & eos maiori

odio

odio perstringebant, cum videbant à tam paucis eorum posse contundi superbiam, & ipsos Romanos amplior rubor confusionis inuasit. Quare (vt diximus) nullo modo saluti eorum consensissent, si dominus Papa pro liberatione eorum Romanorum arbitrium expectasset. Britonibus itaque de castello egressis, & papalibus iuxta condictum immissis, per totam noctem aurum & argentum, vasa concupiscibilia, & vniuersa quæ vsui Papæ prodessent fecit Dominus Papa ad suum palacium comportari. Illucente crastino, senatus populusque Romanus cum comperissent deditionem castelli, occurrit ilico cum securibus, ligonibus, & omnis generis instrumẽtis ad diruendum castellum, in vltionem tanti opprobrii accepti per Britones castellanos. Confractum est itaque castellum in ipsa die, & dirutum pro magna parte, & ita Romani de visibili materia crudelem quodammodo cepere vindictam.

Acre certamen inter Anglicos & Gallicos apud Scherburgh pro victualibus.

Eodem anno stipendiarii qui erant cum domino Iohanne Harleston apud Scherburg, & maxime hii qui remanserant post recessum domini Roberti le Rous, versi in seditionem duxerunt hanc multitudinem, presertim cum gallici omnes pene aditus, omnes vias concluserint, per quas spes victus esse possit. Dominus Iohannes vero eorum necessitudinibus compassus, eorum lenire cupiens amaritudinem, dixit ad eos. Cernitis commilitones me eadem necessitate, presum vobiscum comiter qua vos vrgeri doletis. Et quid est quod vltra facere vobis debeam, decernite quid me vultis facere pro salute vestra, paratum me habebitis siue ad vitam siue ad mortem: cui illi: Est hic (inquiunt) non procul Ecclesia & quoddam molendinum, in quæ hostes nostri sua victualia comportarunt, transeamus illuc instructis armis, & experiamur si forte nobis arrideat fortuna serenior. Melius est enim & honorificentius nobis mori fortiter, quam fame & inædia cum dedecore deperire. Applaudit ille dictis eorum, & nocte sequenti accinguntur ad iter: ad loca ergo prædicta perueniunt, sed ea Gallicis repleta reperiunt. Nec mora, insultum dant acerrimum ad vtrunque locum, & fit vtrinq; magnus strepitus, hinc Anglicis certantibus pro communi victu, illinc Gallicis eos viriliter propellentibus, pro custodia vtrarumque rerum, victus videlicet atque vitæ. Ibi videres in Anglicis non per speculum vel enigma, sed facie tenus, quid fames imperat, quid inedia stimulat, dum nostrates potius læthale ferrũ hostium appetunt, saxa libenter subeunt, muros alacriter (sed periculose) inuadunt, quã famis incommoda seipsos tollerare permittunt. Quid multa? pro victu instatur audacius, pugnatur ardentius, occupant famelici saturatos, Anglici Gallicos, & captiuos accipiunt pro libito iure belli, redeunt onusti spoliis, gaudent victoria affectata. Sed non diu perseuerat ista iocunditas, non longum tenet Vua comas, nec Populus vmbras, nam in ipso itinere obuios habent quosdam ex Gallicis qui bellum eis indicunt, aut captiuitatem omnibus repromittunt. Turbantur Anglici à facie verborum eorum, Gallici redeunt ad ipsos qui miserunt eos. Nec mora, apparent Anglicis qui delituerant in insidiis Gallici, vnde nostrates certiores effecti de pugna, parant se ad gloriose viuendum aut fortiter moriendum, instruunt acies, turmas disponunt iuxta disciplinam militaris ordinis, preponunt sagittarios, stabiliunt pedites, & ipsi qui equites fuerant pedites efficiuntur. Gallici ergo videntes apparatum talem, & ipsi se parant & mutuis exhortationibus se confortant. Deinde venitur ad pugnam, manus conserunt. Sed Gallici multo nostratibus fortiores, primo impetu nostros retrocedere vi compellunt. Interim architenentes nostris præsidio fiunt, dum denso sagittarum imbre Francos obnubilant, dum plures vulnerant, & Plutoni commendant. Nec tamen cedunt Gallici, sed instant animosius, pugnant alacrius, mortem si contingat subire pro gloria reputantes. Fit itaque personantium grandis tumultus inuicem se collidentium, gladiorum galearumque tinnitus, vnde non mediocriter animantur partes ad res bellicas magis strenue peragendas ibidem. Dominus Iohannes Harleston Anglorum ductor & capitaneus primus, vel vnus è primis Francos inuadens fortiter, concidens horribiliter, prosternens immisericorditer, & ipse à multitudine eorum se circundantium sicut apes opprimitur, solotenus deiicitur, pedibus & hominum & equorum conteritur, & ibidem relinquitur semiuiuus. Illic cernendũ Anglorum animositatem & fidẽ, qui cum suum ita deiectum cernerent campiductorem, non cedere, non fugere demum, nec mente concidere, sed audacius & fiducialius mortem contemnentes, in campo prostrare didicerunt. Dum hæc agũtur, & Bellona pro parte Francorum desæuiret, dominus Galfridus Worselee, miles & manu promptus & bello strenuus, quem nostrates ex industria ad succurrendum (si necessitas vrgeret) reliquerant, improuise cum turma sua superuenit, durissimis armata

Famis vis.

Bellum inter Anglos & Gallicos.

Io. Harleston comprimitur.

Angli victores fiunt.

securibus,& Gallorum stationem petit,ipsosq; inuadit,dissipat & prosternit. Omnes itaque qui conuenerant Anglici cum eodem,viri fortes,scientes bellum, eleuatis securibus Gallicos mactant vt pecudes,dum nullus ictus effectu careret, nullus feriendo laboraret in vanum. Quicunque hostem vno ictu percusserat,non opus erat vt secundum adderet. Cernere erat ibidem fortissimas galeas à viris fortibus omnino dissectas, nonnullas autem ita collisas,vt omnino vel conquassato capite, vel contrito, vnum latus adhæreret alteri,nulla arte leuandum, nulla ratione reformandum sine dissolutione totius operis. Affuit etiam & alia turba garcionum & aliorum, qui ad custodiam equorum remanserant, & ad sarcinas, quæ videns iam statum belli ex parte Francorum aliqualiter inclinatum, sumpta audacia, & assumptis instrumentis, vel quæ de propriis habere poterant vel quæ de cadentibus Francis extorserant, repente ex aduerso super Gallicos irruunt, & eos duplici contritione conterendo, dum hii istac cedunt. Illuc vt diximus Dominus Galfridus memoratus & sui sæuiunt, dissipationem adducunt,& violenter, immò turbulenter ad deditionem compellunt, occisis primitus plusquam centum viginti, & captis pene prisonibus ad numerum supradictum. Facta est igitur in illa die magna salus in gente Anglorum, & collaudabant dominum omnipotentem, cui non est difficile saluare in paucis æque vt in multis. Et reuersi sunt ad municipium cum magna gloria & spoliis multis, digni per omnia quibus dicatur, Vos estis qui fecistis salutem in Israel, & abstulistis opprobrium de gente.

Flandrenses perfidi pro crudelitate in Anglos pœnas luunt.

Eodem anno circa festum Natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ manifestata est hominum malitia dolose diligentium,& consequenter Deo volente in dolosos iusta animaduersione vindicatum. Malitia quidem hominum impiorum ficte loquẽtium, hominum perfidorum Flandrensium, qui more Samaritanorum Iudæos quondam colentium inter prospera,persequentium inter aduersa, Anglicos vicissim & amant, & odiunt varietate temporum. Hii siquidem & Anglos colunt & diligunt dum constat eos esse superiores,aduersis fortiores hostibus,fortunatiores aduersantibus, solito ditiores, ac contra,cum cernunt eis aduersa consurgere, prẹualentes hostes insurgere,miserias crescere,ærumnas augeri,negant consilium, negant auxilium, negant fiduciam, negant notitiam, & postremo ipsi efficiuntur eisdem cunctis hostibus sæuiores:patuit hoc non semel aut iterum, siuè tertio, sed puto infinities,si ab origine gentis eiusdem retexere cuncta fas sit. Patet in præsenti tempore quod nostris damnis sentimus,effectualiter cernimus. Enimuero cum dominus Hugo Caluerlee, & dominus Thomas Percy ad custodiam maris destinati fuissent, obuia fuit eis bargia quædam Cornubiæ,de Villa de Foiwaye, quæ tam transacto tempore à rege sibi deputato ad maris custodiam ante ingressum dictorum militum Hugonis & Thomæ, consumptis stipendiis domum redire parabat. Quam cum cognouissent idem milites,& causam ipsius reditus petierunt,& qui in ea erant cum eodem vase reuerterentur cum eis, promittens se interim quosdam ex suis Angliam remissuros pro eorum stipendio renouando. Ipsi vero propriis cessurum commodis arbitrantes,si quid ex hostium manubiis leniter lucrari valerent, negant se pro tuncredituros, sed potius ducunt se nauigaturos ad propria,& postea nouis victualibus, nouis vtensilibus, nouo robore reuersuros. Quid multa? velificant ipsi versus patriam. Milites cum suis ad maris custodiam & tutelam, cum volucri cursu semoti essent procul ab inuicem,& vtrisque visus & cognitio ablatus, obuiam habent Cornubienses quandam nauem Flandrensem,armatis onustam,perfidis repletam, crudelibus refertam, impiis oneratam. Qui cernentes bargiam solam, & cognoscentes nostrum nauigium in alias partes concessisse operi consueto dantes operam,fide profligata,pietate repulsa,sumpta audacia,in nostros arma conuertunt:sed & nostrates cernentes rem agi pro capitibus, & ipsi se parant ad viriliter resistendum. Fit igitur conflictus atrocissimus, nostris pro rebus & vita certantibus, Flandrensibus contra laborantibus, ne eorum in hac parte perdatur dolus & falsitas,si non contingat eos superiores existere seu victores. Sed quid pauci contra multos, fessi contra fortes valerent,siquidem nostri diutina maris experti incommoda,eis erant impares,qui & plures erant,& minime fluctibus fatigati. Cessit ergo victoria hominibus inhumanis,trucibus & cruentis. Reuera bargiam occupantes,occidunt,prosternunt & demergunt nostros, nulli parcentes, nulli deferentes,nullum denique quem sors eorum crudelitati obtulit reseruantes. Occisis tandem (vt arbitrabantur) omnibus, bargiam profundo commendant, vt videlicet eorum fraudulentia,dolositas,& dolosa fraudulentia Anglicis fieret manifesta: su-

sta:superfuit tamen quidam garcio ex eadem bargia, qui dum instantissime vtrinque pugnaretur, cernens nostros perdendos, transierat in nauem Flandrensium, descendensq; in sentinam ibidem latuit, nulli cognitus donec idem Flandrenses portũ Anglicum attigissent. Hic ergo per tres dies sine victu perseuerans dum audisset Flandrenses Anglicis colloquentes, & ydioma suorũ agnouisset, repente surrexit ex profundo nauis, fidem & suffragium Anglorum clamitans magna voce, accurrunt Anglici, turbantur Flandrenses, nulli tamen rei veritas erat nota, sed demum inualescente clamore res innotuit Anglicis sicut erat. Et mox Flandrenses capti sunt & carceribus destinati, recepturi pro facinoribus mercedem dignam. Nauis autem & bona eorum regiis sunt vsibus confiscata.

Flandrensium pirata capta in Anglia.

Sed Anglis nunquam damna sola veniunt quin potius multiplicata cõcurrunt. Accidit Anglis eodem anno graue dispendium & toti insulæ deplorandum. Nam vir armipotens & bellicosus, prudens & strenuus, Iohannes Clerke, socius & collega strenuissimi militis domini Hugonis de Caluerlee, dum in Armoricam Britanniam concessisset, & moraretur in castello ibidem, quædam galea portum intrauit dicti castelli tanquam naues eiusdem incensura. Videntes autem hoc qui cum eodem Iohanne erant, mox armati ad vasa concurrunt, & ipsi defensuri naues ab incendiis vel rapinis. Dictus autem Iohannes (cui nunquam defuit quod ducem deceret) cernens suos ita grauiter pro rerum defensione concurrere, & ipse leuiter armatus descendit, accurrit nauem, ingreditur, asserens se velle fortunæ suorum fore socium, siue aduersa futura esset siue secunda. Qui vero in galea erant, cernentes rem pro votis accedere, nostros scilicet persequi incircumspecte, quasi in meticulose fugiendo nostros lacescunt iaculis & missilibus donec venirent ad introitum ipsius portus. Et egressis vtrisque, illis ficte fugientibus, nostris cum ardore sequentibus, mox nostri proditos se senserunt. Nam repente se inter quinque galeas qui in insidiis delituerant conspexerunt. Quid tunc nostri facerent, quo se verterent dubitabant. Tum subito Iohannes memoratus sumpta audacia velut gigas fertur in hostes, hos prosternens, istos repellens, vt ipse solus contra tot sufficere videretur. Mirantur & hostes animositatem hominis & audaciam, & in ipsum solum vires, mentes, odium, arma, conuertunt. Interim quidam ex suis eius hortatu portum reintrant, eius protecti præsidio, forti defensi brachio, saluati periculo. Ipse tandem cernens omnes suos posse saluari, eos qui in eius naui erant ducit ante eum, ipse murus pro illis effectus contra hostes, dum illi terram attingunt, nec prius satageret, donec omnes suos cerneret saluos & incolumes terram præoccupasse ante eum. Demum cum ille nauem relinquere vellet, saltando de naui, cuiusdam securi percussus in femore corruit & illico captus est. Factum est vtique femur eius illo ictu & tibia fere à corpore separata, vir spectatæ bonitatis & audaciæ, posteris multarum peroptime rerum à seipso gestarum monumenta relinquens.

Iohannes Clerk miles strenuus in femore percussus corruit.

Ad malorum autem cumulum amissa est eodem tempore & nobilis bargia Eboraci, quæ dum nimis inconsulte galeas inuaderet, repente circumuallata vndique à multitudine galearum, capitur à viris eorundem, sed male gauisi sunt hostes tanto lucro, nam mox vt barbari eam intrassent quodammodo, & suis & nostris quos captiuos iam tenebant esset impleta, subito & insperato petiit profundum maris abyssi, & demersa est cum vniuersis Anglicis atque Barbaris qui in eam concesserant, rebusq; omnibus quas comportarant in eam perditis, cum manus consererent nostrates, & hostes in profundo eiusdem, quod latuit tam nostros quam hostes, donec effectualiter dispendia vitæ sentirent, submersione præfata.

Bargia quadam Eboraci vna cũ hominibus submersa.

Sub eisdem diebus dux Armoricæ Britanniæ (quem prediximus vocatum à suis ad recipiendum ducatum suum, à quo velut eiectus fuerat) multis annis fusceptis obsidibus & sufficiente securitate transfretauit ad sua, applicuitque ad portum iuxta sanctum Maloum pridie nonas Augusti. Cui occurrentes domini milites, armigeri, mercatores, ciues pene præ gaudio visionis domini sui naturalis, semetipsos inter se capere non valebant, tanta erat vniuersis hilaritas, omnibus in commune gaudium & iocunditas, vt cernentes certatim ipsos populi principes splendidissime armatos, indumentis præciosissimis circuamictos, præ desiderio videndi, recipiendi, honorandi, quem eorum anima diligebat, sua ornamenta velut vilissima quæque contemnere, & se maris fluctibus præcipitanter ingerere, & ad nauem deuote in qua dux eorum dominus erat accedere, ac in ipsis Neptuni gurgitibus prout poterant genua flectere, quibusdam cum honorem aduentanti certant impendere pelagi fluen-

Dux Armoricæ Britanniæ à suis honorifice susceptus.

fluentis ad genua, nonnullis ad pectora, plerisque ad mentum vsque totaliter madefactis. Inter alios occurrerunt ei ad eundem portum de villa de Dimiam, dominus Carolus de Dimiam, dominus de Mountafillan: Item dominus de Beaumaueris, dominus Petrus Turnemeyne, dominus de Hannaday: Item vicecomes de Dimiam, capitaneus de Dimiam & de Selidort: Item dominus de sancto Gyell, dominus de Ferris, dominus de Plesiers, dominus de Mountaban, & plures alii milites, quorum nomina scribere supersedi: venerunt & armigeri innumerabili numero cum eisdem vsque ad numerum vt vsu vulgari loquar ccc. sexaginta lancearum. Septimo die Augusti venit ad eum constabularius de Reynes, & plures alii ad numerum. 60. lancearum. Octauo die Augusti venit ad eū dominus de la Vale, dominus Castelō, dominus de Mounford, & plures alii milites & armigeri nonaginta lancearum. Decimo die Augusti venit ad eum vicecomes de Rone, quondam fortissimus & infestissimus inimicus sibi, cum quo venerunt alii plures milites & armigeri ducatus sui vsque ad numerum quadringentarum lancearum. Qui omnes eum vt eorum dominum naturalem & legitimum honorauerunt, recognouerunt ac susceperunt, & pacem secūdum eius arbitrium cum eo fecerunt. Reperitque idem dux (quod mirum dictu est) post ipsius patriæ tot dissidia, tot bellorum chorusca fulgura, tot hostium direptiones, & vespilionum furta publica, quæ iugiter per multos annos pertulerat ipsa regio, omnem domus suæ suppellectilem & thesaurum, omnia denique bona quæ possederat relinquens patriam, adeo intacta & integra, ac si ipse personaliter ea cum omni virtute sua & robore conseruasset. Tanta itaque constantia arserant populares in amore domini, tanta fide viguerant in amore principis, tanta perseuerantia perstiterant in amore ducis, vt prius, vt citius, vt potius paterentur propria in direptionem & prędā dari, quam quicquid minueretur de hiis quæ apud eos reliquerat eorum dominus naturalis. Tributum insuper regionis quod soliti fuerant in pace colligere vsibus sui ducis, etiam in vastitate hostili colligi fecerunt, & ad securum locum comportari, vt quandocunque aduenisset ad tractandum eos in mansuetudine & lenitate vt accidit, thesauros tam insperatos quam inæstimabiles reperisset. Dux autem omnia ista considerans præter spem euenisse, indicibili repletus gaudio, gratias agit Deo, qui quando vult, transfert & mutat regiones & regna, & quibus vult ea tribuit. Et interim cum tempus miserandi eius aduenerit, restituit ea timentibus nomen eius. Deinde plebi pro incredibili fide & gratitudine quam in eis inuenit regratiatur vberrime, promittens se de cætero eis, non vt tirannus aut hostis, prefuturum cum fauore, sed vt pius princeps cum iustitia & amore.

Memorabile factum domini Hugonis Caluerlee.

Nec obliuioni esse tradendum æstimo factum notabile, factum non minus laudabile quam memorabile illius virtutum & fortitudinum exemplar, illius prefulgentis speculi militaris domini Hugonis Caluerlee, qui tamen sua sapientia, animositate & virtute ipsum ducem seruauit à derisionibus hostium, & insuper commune vulgus quod sequebatur apparatus aulæ, seu cameræ Thesauros publicos & priuatos, arma bellica, vasa aurea & argentea, omnemque ducis suppellectilem defendit à rapinis & inuasionibus barbarorum. Cum autem vt præfatus dux Britanniæ & dominus Thomas Percye cæterique maiores portum præoccupassent, simulque cum eis dominus Hugo memoratus, nec cum naues onerare quæ victualia vehebant, & cætera quæ prædiximus portum attigissent, non enim poterant omnes simul intrare, quia portus arctus est & periculosus, ecce repente vespiliones Gallici simul cum Hispanis vecti galeis aduolant, rati cuncta sibi cessura pro votis, cum naues nostræ quæ iam portum tenebant, reuerti non poterant ad ferenda presidia, duplici vt eis visum est de causa, quia videlicet & aura erat eis contraria & malitia loci suspecta. Nec mora, consuetis adhibitis instrumentis, missilibus scilicet, quæ vulgus gunnas vocant, terribiliter feriunt & conquassant ipsam classem, & adeo constanter inuadunt, vt omnis spes liberationis earum & ipsis & illis qui iam terram tenebant esset adempta. Vidit hæc dominus Hugo Caluerlee, & ingemuit, & concaluit cor eius intra se, & oblitus totius periculi, imperat nauclero vt conuertat nauem in qua erat ad hostes, quoniam inquit pudendum est nos affici incommodo duplici, videre nostros cum nostris deperire, & auxilium ferre non posse. Citius deberemus mortem amplecti quam tam probrose damna talia cum cachinnis hostium sustinere. Ne igitur dicāt nos nostratibus vel noluisse, vel ausos non fuisse in tantis periculis tulisse solacium: sentiant quid Deus valeat, sentiant & nobis animos non deesse. Diutius vero reluctanti nauclero, & impossibilitatem prætendenti reuertendi ad nostros, & pericula commemoranti quæ passuri

suri essent si forte reuerterentur, comminatus est pœnas nisi laboraret reuerti, sicque factum est vt cum maxima difficultate reuertendo penetrarent ad hostes. Quo cum peruenissent, mox dominus Hugo & ipse sua preparat instrumenta, & sagittariis imperat vt iam demonstrent hostibus, quid manus, quid brachia, quid arcus, quid tela sua præualent. Ipsi vero non segniter iussis eius parent, & tam animose, tam dense sagittas in hostes emittunt, vt tempestas grandinis descendere consueuit in ortu primi veris. Igitur nullus locus, nullus angulus sagitta volante tectus erat, quin vbicunque locorum concesserant hostes vel læderentur, vel configerentur, vt saltem per sagittas impedirentur à cæptis, sicque dum sagittarii eminus, gladiatores nostri non cōminus præliantes, parata est via & occasio nauibus onerariis euadendi. Nec prius destitit Hugo quoadusque omnes prędictas naues tutam stationem cepisse viderat. Tūc demum & ipse insequitur hostes viriliter à sua rate perturbans, qui eum insecuti fuerant & eorum conatus tam vi quam astu deludens, donec & ipse cum suis portum salutis reintrasset. Viderant hæc omnia vna parte Britones cum suo duce, qui ob facta fortia eiusdem Hugonis & Anglorum qui cum eo fuerant, in tantum amorem eorum exarserunt, quod vitam & animam pro eis ponere, si necessitas hoc exigeret, cum iuramento dulce reputarent: sed & ipse dux vix vnquam à gratiarum actione cessabat, nunc Dei collaudans virtutem & gratiam, nunc Hugonem extollens & magnificans, quasi per eum ex inope factus fuisset opulentus, quippe qui opes & substantiam turpiter & cum dedecore perdidisset, nisi iam Hugonis animositas, strenuitas atque probitas opem tulisset. Stabant ex aduerso in muris & turribus villæ sancti Maloi Gallici cum eorum Capitaneo Bertrando Cleykyn, quin & ipsi non minus quam Britones viri ausus laudantes & facta, afficiebantur ibidem, timentes (vt assolet vulgus) casum aut captionem viri quem diligit, & quanquam hostes existerent, tamen pro eius incolumitate dominum præcabantur. Ipse insuper Bertrandus Cleykin publice protestatus est se maluisse omnes Gallicos illo conflictu deperiisse, quam quicquam aduersi tantus vir pertulisset, quibus laudibus ipse vir dignus habetur, qui & suis salutem, per hostium detrimenta tulit, & tamen pro virtute sua hostium promeruit laudem & fauorem. Profecto nostris temporibus non est inuentus in ordine militari similis illi qui conseruaret legem excelsi, & idcirco reor omnia hæc sibi contigisse præter solitum, vt cognoscant posteri quantum erga Deum deuotio, erga sanctos affectio, erga matrem Ecclesiam veneratio, ac postremum erga cultum iusticiæ feruor & dilectio valeant obtinere. Nullus quippe vt verum fateor, eo virum magis sanctitati deditum, orationibus aut Eleemosinis assuetum nostro tempore facile reperisset.

Eodem tempore quidam nobilis & prædiues mercator Ianuensis veniens in Angliam & pluries commoda regi regnoq; promittens si rex dignaretur permittere eum apud Hampton castellum de nouo constructum occupare & ibidem sua mercimonia recondere, repente interemptus est à mercatoribus Anglicanis, magno detrimento plebis & regni, nam promiserat, & effectualiter compleuisset (vt dicebatur) si consecutus fuisset vota sua, & vita priuatus subito non fuisset, eo prouexisse portum Hamptonum, q̄ nullus portus in hiis occiduis Europæ partibus æquiperari potuisset eidem. Reuera quicquid ex orientalibus regionibus per mercatores Ianuenses, Flandriæ, Normanniæ, Britanniæ Armoricæ solebat inferri ante, nostris temporibus & regionibus fuisset allatum. Et ita consequenter compulsi fuissent ab Angligenis exteri suas merces requirere, à quibus ipsi nō sine magno periculo suas diuitias petere consueuerunt, sed tantis commoditatibus obuia fuit nostrorum malitia, nimis licēter efferata est in virum innocentem & molientem nostra commoda. Mercatores siquidem suis cessura damnis arbitrātes quæcunq; in hac parte publico proficerent incremento, vt ferunt hominē nihil doli suspicantem noctu repente circumuentum Londoniæ, in platea publica ante fores obtruncant hospitii sui, per quosdam conductos ad illud facinus exequendū. Sicq; nostrorum detestanda malitia nec minus execrabilis auaricia nobis inimicitias peperit amicorum, Ianuensium videlicet & aliarum nationum quæ in circuitu nostro sunt, & paucorum perfidia suspectam reddidit fidem omniū incolarum. Quis enim externus audebit se fidei nostræ committere cui tanta infidelitas siue inhumana crudelitas nota erit? Quis non timebit nostras versutias & abhominabitur nomen nostrū? Et super hæc omnia metuendus est dominus quē tam proterue nostris peccatis offendimus, cuius mandata adeo infinite despicimus, vt nō iam negligenter quidem delinquimus, sed tanquam serui qui sciunt domini voluntatem

Diues quidam mercator Ianuēsis à mercatoribus Anglicanis inuidiose peremptus.

tatem & non faciunt, voluntarie suis legibus contraimus. Scimus enim eum comminando præcepisse: Innocentem & iustum non interficies, sed nihili pendit mandata diuina auara cupiditas, & legis naturalis scita refugit ambitio mundialis, plus valet apud inhumanos homines lucrum temporalis substantiæ quam charitas vel affectio socialis vitæ, quæ nos generaliter fratres efficit. Timendum est igitur ne nobis iratus est dominus, vt vltionem subitæ necis comminando dicens improperet: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, & maledicta terra in opere tuo, quæ aperuit os suum & suscepit sanguinis fratris tui. Quis autem frater carnalis vnquam maiora commoda fratribus suis elaborauit inferre, quam iste nostratibus machinatus est? reuera dicebatur, quod libram piperis pro quatuor denariis vendidisset, & ita consequenter de singulis faciendo generibus specierum, quod profecto tractu temporis indicibile emolumentum incolis peperisset.

Magna pestis in partibus Borealibus, Scotiq; tunc partes illas inuadentes.

Eodem anno tempore æstiuali tanta pestis exorta est in partibus borealibus ex iniquo sydere, quanta nunquam antea visa fuit, adeo namque inualuit ipsi ipsa mortalitas, vt pene totam patriam de probatissimis viris subito spoliaret, & de mediocribus (quid dicendum) euacuauit quamlibet fere domum, vt penitus sola remaneret, familias amplissimas absorbendo deleuit, non vsque ad vnum, sed vsque quo nullum superstitem derelinqueret. Sed hæc perpauca sunt respectu eorum quæ sequuntur. Enimuero in tantum aggrauata est manus domini super eos, vt villas & oppida olim viris bellicis, prudentibus & prædiuitibus, ac ipsis colonis refertissima, suis habitatoribus destituerat & in solitudinem redigeret & desertum. Et super omnia, Scoti vt patet humani generis inimici, non compati tot Christianorum mortibus, non condolere tot calamitatibus didicerunt gentis miseræ, postremo nec manum domini tam vicinam eis vereri sciuerunt, sed inhumaniores brutis, efferatiores feris, istud tempus accommodatum eorum crudelitati putantes, in gentem morbo & peste tabescente efferati, quos dominus percusserat persecuti sunt, & dolorem vulnerum eorum addiderunt, percutientes in ore gladii viros bello aptos, quos non dum morbus aut pestis infecerat, & plurimorum amputatis capitibus, vesano spiritu agitati, ipsa capita ad inuicem pede percutere & repercutere ad modum cum pila ludentium non horrebāt. Et cum nullum tot malis obuiantem, nullum resistentem conspicerent, exinde audaciores effecti vniuersa sibi licere putantes, patriam peruagantur, villas prędantur, diuitias asportant, fugant bestias coram eis & iumenta, in tantum vt ipsos greges porcorum coram ipsis abigerent, quod animalium genus nullus ante Scotorum abducere prætemptauit. Cum autem patriæ pręmeditati fuissent direptionem, antequam ingrederentur regionem illam, accitis quibusdam ex incolis soliciti scitati sunt cur ipsis tantum tanta pestis acciderat plus quam Scotis aut aliis gentibus conuicinis. Qui simpliciter responderunt se nescire causam tantæ mortalitatis, quippe quibus occulta fuere diuina iudicia: sed vnum constanter affirmabant, quod omnis calamitas, omnis mortalitas, demum omnis aduersitas quæ eis acciderant, ex speciali Dei gratia contingebant: quandoque propter peccata sua vt luerent in hac vita commissa nepharie, & malis operibus dediti timore mortis desisterent ab inceptis: aliquando propter exercitium iustorum, vt maiorem fidem in Deo habeant, quemadmodum scriptum est, Iusti & timebunt & sperabunt in domino: & aliquoties propter multas causas occultas quas non expedit vobis scire.

Cur Deus affligat.

Cum vero Scoti aut ab incolis pestem eis illatam Dei gratia trepidauerunt timore vbi nō erat timor, saltem talis qualem assumpserant satis bestialiter, vnde ingressuri terram, & postquam ingressi sunt eam quotidie mane, signauerunt se tali benedictione ab ipsis magna deliberatione composita, & multū necessaria vt eis visum fuit. Senior igitur vel maior natu inter ipsos taliter inchoauit, Benedicite, & respondebatur Dominus: deinde maior prosecutus est, Deus & sanctus Kyntegernus, sanctus Romanus & sanctus Andreas seruent nos hodie à diuina gratia, & fœda morte qua Anglici moriuntur. Et post istam benedictionem se satis protectos satisque munitos putabant à cunctis malis casibus quæ superuenire valebant, quæ benedictio multo ridiculosius sonat in ipsorum ydiomate quam lingua latina, & propterea illam in præsenti loco scribere dignum puto, nam isto modo sonat:

Scotorum imprecatio.

Gode and S. Mango saint Romayn, and sainct Andrew, schield vs this day fro Goddis grace, and the foule death that Englisch men dien vpon. Sperandum est ergo etsi non in præsenti, in futuro tamen precum suarū consequēter effectum, & inhumanitatis crudelitatē quam exercuerunt in populū humiliatum sub flagello Dei, peste videl. laborante, digna cōpensatione persentient, lento namq; gressu progreditur diuina seueritas, sed tarditatem iræ grauitate pœnæ compensat.

Eodem

Eodem tempore intercurrentibus personis grauibus qui multum de iniuria irrogata personis dudum in Ecclesia Westm. videlicet Roberto Haule & Iohanni Schakel pie iusteq; doluerant, reddita est pax & libertas Iohanni Schakel, quem supra docuimus irreuerenter extractum de eadem ecclesia, & ad turrim Londini tractum, ibidemque carcere mancipatum. Conuenit siquidem inter dominum regẽ, & ipsum depostulantibus viris venerabilibus, vt Iohannes Schakel captiuum suum filium comitis de Deua, qui iam nuper defuncto Papa & ipse hæreditarie comes effectus est, domino regi publicaret, non dum enim sciebant quis aut qualis esset, vel vbi moram traxerat ita diu. Et præterea ordinatum est, vt dominus rex daret eidem Iohanni pro possessione prædicti captiui, terras ad valorem centum marcarum per annum, & in pecunia quingentas marcas, & quod dominus rex de bonis regiis fundaret vnam cãtariam pro animabus eorum, quos eius ministri in ecclesia supradicta peremerant de quinq; sacerdotibus perpetuis temporibus duraturam, firmatis istis conditionibus, regi captiuus redditur, & Iohannes Schakel pristinæ libertati. Iussus autem exhibere captiuum, cunctis admirantibus ministrum suum obtulit, qui ei astiterat, & more valecti seruierat in omni tribulatione sua, & ante persecutionem quæ sibi illata fuerat in carcere, & extra carcerem, & ita fideliter sibi adhæserat, vt non potuisset agnosci ita impense ministrauerat, vt putari conductitius suus famulus merito potuisset. Erat cernere inter Anglos ibidem confusionem magnam, & verecundiam de tanta viri fide, dum quisque non haberet in summa tranquillitate, quod ipsum in maxima perturbatione & regni totius commotione habuisse conspiceret, omnibus inter se quærentibus quisnam ex ipsis inueniri potuisset similis, qui potuit transgredi, & non est transgressus, vt honorificus dominus habitus à rege fuisse regnique proceribus, & omnia respectu fidei quam magistris suis debuit contempsisse, ac demum in ipsa persecutione suis magistris illata pene caput suum intuitu fidelitatis ipsis gladiis posuisse. O constantia iuuenis prędicanda, quæ licet posita inter pressuras persequentium; nulla tamen varietate fortunæ frangi potuit, quo minus inueniretur perfecte stabilis inter aspera, securus inter dubia, fide cernens nil aduersa. Anglice quisquis es, qui pecunia corruptus aut aliis donis illectus perditionem patriæ tuæ moliris, respice speculum huius externi, fidem scilicet huius viri, qui non Anglicus, non indigena, sed quodam iure hostis & alienigena, & ita tamen, ita proterue, ita pertinaciter fidem seruat, iuramentum obseruat quo magistris suis, vt ita dicam, se adiunxerat, quod pauper & inops, & seruus miseriæ magistrorum infidelitate plus eligit effici, quam in fidei læsione semetipsum prodendo, damno magistrorum in rege regniq; proceribus iuxta cõditionem sui generis in abundantia, iocis, ac diuitiis gloriari. Hæc idcirco scripsi, vt pudeat Anglos præsentes & futuros proditionis infamia, qui respectu huius Hispani in promptu habent fidei non fictæ sed perfectæ speculum, & discant quanta laus & gloria fide & probitate perquiritur, & è contra quam pudenda recordatio, quam fœda memoria sequitur proditores.

Iohannes Schakell libertati pristinæ restitutus.

Hispani mira fidelitas.

Sub eisdem pene diebus, Comes Flandriæ, dum nouas cõsuetudines à suis cõmunibus, dum nouas exactiones exquirit, dum noua onera minus prudenter imponit, dum insueta contra suorum libertates inquirit, cum omni domo sua, vniuersa familia, totoque consilio de terra sua vi communium est expulsus. Et mox exercitus plebis cito deligitur viginti millium & eo amplius virorum de communitate, electorum ad custodiendum fines patriæ ab incursu fauentium comiti, suo videlicet domino naturali, & ad obsidendum & capiendum eundem comitem, si persistendum inceptis putaret. Interim vt assolet fiunt direptiones & prędæ bonorum comitis sibique fauentium, incendia prædiorum, mortes famulantium, & cuncta quæ vel odio personarum geri solent, vel vindicta victorum sensit damni partem. Waleranus comes Sancti Pauli, qui per idem tempus ad partes illas concesserat ad muniendum castra sua in illis partibus constituta. Cum comperissent eum fauere parti comitis, mox ad quoddam eius manerium vniuersi se transferunt in spiritu furoris & iracundiæ, & totum illud prædium, quod in ædificiis & pulchritudine omnia comitatus excedebat, prędia solo complanant, non relinquentes tignum super parietem, aut lapidem super lapidem, vt omnibus luceret clarius illos in corde & ex corde odio persequi dominum suum comitem, & omnes qui ei familiaritate aliqua iungebantur. Cum igitur elapsis iam multis diebus, comes cerneret eos in sua perseuerare pertinacia, & prius mori velle quam consuetudines suas auitas amittere, & ipse pertæsus damni quod patriæ inferebatur medio tempore, mittit ad eos qui eorum palparent ani-

Comes Flandriæ dum nouas à suis communibus exigit consuetudines, expulsus est.

mos si forte interim flexi fuissent, vel labore militiæ aut expensarum nimietate animo concidissent. Sed vbi didicit eos nullo modo deflexos, nullis laboribus fatigatos, decernit descendere suorum voluntati. Et idcirco renunciauit illis se fore paratum ad præsidendum eis vt dominus placidus, sed si ipsi in cæteris modo consueto sibi submittant. Ipsi vero nequaquam se subiiciendos renunciant, nisi omne consilium remoueatur ab ipso, & recipere solum velit consiliarios ex communis vulgi decreto, & insuper vt tradat in manus plebis ipsos qui huiusmodi perturbationis seu commotionis causa fuere. Comes igitur nullam aliam viam cernens ad recuperandum eius dominium, licet inuitus adiudicauit fieri petitionem eorum, & ita postremo est suo comitatui restitutus.

Edmundus Brűfielde fraudulenter agit in acquisitione Abbathiam Sancti Danidis.

Per idem tempus venit à curia Romana Edmundus Brumfield monachus ecclesiæ sancti Edmundi de Burgo, afferens secum bullas, in quibus dono & prouisione domini Papæ asseuerauit se Abbatem & pastorem ipsius ecclesiæ confirmatum. Iste siquidem Edmundus promotus ex substantia illius Monasterii vsque ad summum gradum, quotiens à studio reuocabatur ad Monasterium, semper contentiosus & seminator discordiarum & odii concitator extiterat inter fratres, vnde fratres illius loci fatigati sæpe per ipsum, cum consilio domini Iohannis Bryuele, patris tunc & pastoris eorum, decreuerunt quouis pacto aut per fas aut per nefas deliberari à persona sua, ne videlicet vna ouis morbida totum gregem ipsius Monasterii contaminaret, & vt illorum propositum cautius & secretius ac sine fratrum, vel loci aut ipsius Edmundi scandalo sortiri valeret effectum, offerunt sibi officium procuratoris domus illorum, vt vadens ad Romanam curiam, ibidem pro ecclesiæ necessitatibus iugiter moraretur, ac sic per consequens domus illa sua præsentia vacuaretur, & fraterna quies suis simultatibus imposterum minime turbaretur. Sed antequam hoc negotium eum exequi, aut ab eis recedere permiserunt, cogitantes plerunque quod cœli diuersa facies, vel externa regio non mutant conditiones quorundam, nec potest Æthiops mutare pellem suam, exegerunt ab illo iuramentum de non acquirendo aliquo beneficio ipsius domus, & de non procurando, quod in ipsius ecclesiæ cederet præiudicium quouismodo. Quod & iurauit, facto coram eis publico sacramento. Postea vero præsidentibus capituli generalis id procurantibus, impositum est ei onus procuratoris generalis totius nigri ordinis, & vt fauorabilius acceptaretur à summo pontifice, litteras commendatorias (quanquam aliqualiter contra conscientias) tam præsidentium, quam suæ domus, accepit ad Papam, quæ postea magno detrimento domus suæ fuere, vt inferius declarabo. Cum ergo Romam venisset, & ibidem longam moram traxisset, nec assecutus ab Apostolico vllum fuisset beneficium, tandem audiuit D. Iohannem Briuole quondam Abbatem suum diem clausisse supremum, & putans iam tempus oportunum arrisisse sibi fit ad procurandum & consequendum quod diu mente conceperat, accessit ad quendam aduocatum, sed filium qui tamen morabatur in curia, & vocabatur magister Iohannes Shipdam, & promisit ei magnam summam pecuniæ annue si id efficeret, vt abbas de Burgo quoquo pacto creari posset. Et si contingeret eum in hoc negotio minime expedire, procuraret sibi aliquem ex vacantibus Episcopatibus, aut si hoc non posset assequi, prioratum de Derhirst obtinere laboraret eidem, habiturus pro labore suo pro quolibet annuatim vnam summam ex eis. Dictus vero Iohannes, quosdam è Cardinalibus qui nunquam aurum respuunt ad partem suam traxit, vt ipsorum interuentu, & fauore Edmundi prædicti negotia efficatius expediret, securus ergo de ipsorum Cardinalium adiutorio, proponit coram domino Papa causam Edmundi, asserens eum verum electum capituli & omnium fratrum vocis optatum ad ecclesiæ eidem praeessendum. Dominus vero Papa considerans malitiam ipsius temporis, & sui aduersarii antipapæ quotidianum incrementum, & sperans Edmundum magno adiutorio sibi adfuturum si abbas efficeretur ibidem, de facili inclinatus ad confirmandum, vel si electio rite celebrata non fuisset, ad gratis dandum ipsi Edmundo beneficium supradictum. Quid multa? consequitur Edmundo dono & fauore Papæ imaginarium appetitum, & ad repatriandum cum bullis suis se præparat toto nisu.

Fratres vero de Bury post mortem statim Abbatis sui ad electionem conuenerunt, & vnanimi consensu eligerunt in Abbatem dominum Iohannem virum idoneum de Tymworth, domus suæ suppriorem & ordinis zelatorem. Qui audientes Edmundum eos taliter præuenisse, mox festinarunt duos Monachos ad Romanam

nam

nam transmittere curiam, ad certificandum dominum Papam de falsa suggestione Edmundi,& ad petendum confirmationem ipsorum electi. Deferunt ergo secum litteras regias,& plurimorum dominorum supplicatorias pro confirmatione electi, & Edmundi depositione. Sed Papa pro tunc plus fauens Edmundo quam monachis, permisit eosdem ibi damnosam trahere diu moram. Interea Edmundus cogitans quod mora trahit periculum, & semper nocuit differre peractis, properat ad burgam sancti Edmundi,& ibidem aliciens sibi vicinos de patria,in breui magnum exercitum in partem suam traxit. Stipatus igitur multis assentatoribus publicari fecit in parochialibus ecclesiis suas bullas, vt fieri solet in talibus. Plebs auida semper ac cupida nouorum, suis credit assertionibus & fauet honori, maxime quia patriota fuerat & vicinus eis. Videns autem Edmundus principia sibi cessisse pro votis, sperat cœlos miscere terris,& spiritum carni coniungere,& claustrum foro,monachos scilicet, conflare laicis, & vnum serere in vtrisque. Intrat ergo capitulum cum turba multa, mittens notarios qui inuitarent monachos ad capitulum, ex parte domini Papæ,ad audiendum sub pœna inobedientiæ eiusdem mandata. Simpliciores vero fratres timentes hanc notam,capitulum intrauerunt. Alii quoque qui pericula mente librauerunt & incommoda quæ monasterio possent emergere per talem prouisionem, à turba se & capitulo subtraxerunt. Edmundus igitur in capitulo residens, de facili traxit in partem suam fratres qui aderant, partim timore censuræ,partim affectione, partim dominandi cupidine, præcipue quos amor administrationum temporalium detinebat. Erant idcirco post expressata negotia sua, & postquam vidit partem fauere, nouos obedientiarios statuit,& deponit antiquos,sed & electum eorum dominum Iohannem de Tymworth restituit officio superioris, si tamen idem electus putet cedentium electioni & mandatis eius parendum. Dehinc cum illa parte conuentus quæ conuenerat ad capitulum & eius suasioni acquieuerat intrat Ecclesiam, & arreptis pontificalibus ornamentis, Missam solemniter celebrat more abbatis loci,agens diem solennem in condensis, non tamen vsque ad cornu altaris, sed vsque ad ipsas mensas & conuiuium, magna vtique sexus vtriusque frequentia atque plausu, sed non diu istud gaudium durat, quin perturbatio atque luctus eius extrema occupat. Nam paulo post regales tam milites quam armigeri cum lictoribus ad burgum conueniunt, & Edmundum sine magna difficultate secum ducunt ad respondendum regi super præmissis. Egressus autem cum illo Edmundo pars conuentus quæ sibi fauebat, secuti sunt illum monachi circa decem & octo, cumque ad Westmonasterium peruenisset, requisitus est à Cancellario domino Richardo Scrob milite, cur sine licentia regia Abbathiam de Burgo sancti Edmundi intrare, & vices ibidem agere præsumpsisset. Quo respondente se tanquam legitimum pastorem intrasse ouile proprium,vt & ouibus suis infectis peste præstaret solatia, & morbidis salutifera procuraret remedia. Subintulit Cancellarius, puto te(inquit)in ipso loco nec ægras oues,nec sanas possidere, pręsertim cum sine conniuentia regia, imo contra ius regium, & approbatas regni consuetudines, non vt pastor,sed nec vt mercenarius tantum,sed vt lupus potius subintrasti. Et ideo scire te debes,& omnes tui similes læsæ maiestatis Regiæ tanquam proditores arcendos & carceribus mancipandos,præcipue propter statutum parliamentale æditum [illegible]. anno Edwardi regis vltimi,quod docet omnes tales vel decapitandos vel car[illegible]us detrudendos. Decernimus ergo te ad turrim Londoniarum mittendum & [illegible]em conseruandū,donec voluntatē regiam & decretū parliamēti futuri super isto negotio plenius cognoscamus. Nec mora,cū verbum & decretum perficiebatur. Deducti enim sunt ad turrim vna cū eo qui consentientes aderant,& proclamatum est Londoniis, vt committerentur pari custodiæ si inueniri possent huius viæ monachi nō pręsentes. Factumq; est,vt qui quietē claustralem sponte deseruerant,inuiti cōmendarentur inquietudini carcerali. Expost tamē vel propter regales expensas minorandas, vel propter zelū religionis, consilium regale decreuit, vt Monachi qui Edmundum secuti fuerant, diuersis monasteriis mitterentur,cū mandato regio super eisdem, vt videlicet Abbates vel Priores quibus directi fuerant eorum custodiam agerent, responsuri pro corporibus eorundem domino regi in parliamento sequenti.

Edmundus supradictus cum suis adhærentibus turri Londoniensi committitur.

Ipso anno etiam prope festū sancti Nicholai pręsulis exercuit dominus manum magnam super Anglicos,in quosdam vindicta desinens, quibusdam vero misericordiā suam pretendens. Cum enim iam regium consilium in parte succurrendum putasset duci Britanniæ, cui post reditum suum in terram suam Francorum hostilis

Exercitus mittitur in Francos ad succurrendum duci Britanniæ.

V 2 incur-

incursio terrorem iniecerat magnum, communi decreto missi sunt armata manu ad auxilium sibi dominus Iohannes Arundel, dominus Hugo Caluerle, dominus Thomas Percy, dominus Wilhelmus Elinham, dominus Thomas Morews, dominus Thomas Lancastre, & plures alii milites & armigeri, quos enumerare longum foret. Hi ergo armis & equis instructi nobiliter post perceptum à rege aurum stipendiarium, ad confinia maris properant, ibidem auram prosperam præstolaturi. Qui sicut generis præeminentia & in armis exercitata prudentia, ac bellatorum sequentium populosa frequentia Anglicis & Britannicis fiduciam magnam, & bonam spem hostes conterendi pepererant, ita & Gallicis metum grandem incusserant, nec merito, quia profecto si Deo non displicuisset talis exercitus, pro virium gloria, pro præliandi cautela, pro resistendi contra hostes audacia, non temere fuisset cunctis Gallicis metuendus. Sed quid valet vis humana? quid astutia? quid opulentia? si cui hæc accommodantur, persona displiceat creatori, vtique non ad gloriam proficiunt, sed ignominiam, & forsitan tendunt ad damnationis augmentum. Sed de his hactenus, iam ad materiam reuertamur. Cum igitur vt prædiximus dominus Iohannes de Arundel cum suis complicibus ad mare peruenisset, & nec dum aura secunda flaret eisdem, statuit vt optabat operire tempus gratioris venti. Perrexit interea ad quoddam monasterium monialium virginum nõ procul situm, & cum suis ingrediẽs petiit à matre monasterii, vt ibidem suos commilitones in negotiis regiis laboratores permitteret hospitari. Sanctimonialis autem fœmina mente librans pericula quæ per tales hospites possent emergere, & quia omnino religioni talis petitio contraibat, cum reuerentia & humilitate qua decuit exposuit sibi iuuenes plures qui cum eo venerant & impelli posse de facili in scelus inexpiabile, quod non solum in opprobrium & infamiam illius loci, sed in periculum & pernitiem sui & suorum redundaret, qui non modo castra pudicitiæ impugnare vitarent, sed etiam omne genus peccati effugere laborarent, si id agerent, obtinerent, quod viros ad bellum profecturos oporteret. E contra, ille insistere magis feruide cæpit in proposito, dicens illam falli in suis suspitionibus, & non esse verisimile quod mente imaginarie pertractaret. Cui illa solo prostrata: scio (inquit) domine viros tuos viros effrenes esse, indomitos, qui Deum forsitan non verentur, & omnino non expedire vobis, nec tibi ingrediantur claustra nostra. Quapropter coniunctis manibus, tuam generositatem oro, atque obtestor, vt hoc dimisso proposito, alibi tibi tuisque requiras hospitia, quæ superabundant in patria conuicina. Ille vero persistens in proposito contemptibiliter, præcepit vt surgeret, iurans se nullo modo flectendum quin in eodem loco suis hospitia prouideret. Confestim ergo iubet suis, vt domos ingrediantur, & cameras publicas occupent & priuatas, donec velificandi tempus instaret. Qui mox (vt creditur) diabolico spiritu agitati, irruunt in claustra monasterii, & vt assolet in tam indisciplinato vulgo, ille istam, iste illam erumpit cameram, in quibus virgines filiæ maiorum prouinciæ seruabantur ad discendas litteras, & plæræque iam paratæ fuerant ad suscipiendum sacræ religionis habitum, & in proposito virginitatis mentem fixerant suscipiendam, quas (spreta loci reuerentia & Dei timore postposito) opprimunt & polluunt violenter, & non solum in istis eorum libido furit, sed & vidualem continentiam & coniugale vinculũ pollutioni tradere minime verebãtur. Nam plures illuc viduæ confluxer[illegible] hospitandi gratia (vt moris est in talibus abbathiis) vel pro rei familiaris inopia, vel pro perfectius & securius seruanda continentia. In mulieres etiam coniugatas quæ illuc ex caussis pręmissis conuenerunt adulterium commiserunt publicũ, sed violentum. Nec tantis contenti nequitiis (vt fertur) ipsas sanctimoniales ad suã luxuriã attraxerunt, paruipendentes incesti & stupri notã. Qua de re primo patientes iniuriam, mox vniuersi qui in vicinia morabantur, ad quos notitia tanti mali peruenerat, maledictiones congerunt super eorum capita horribiles, & eis quicquid infortunii, quicquid aduersi Deus eis suscitare valeat, imprecati sunt. In his omnibus dominus Iohannes Arundel nihili pendens tantum clamorem, tot execrationes, talis infamiæ dedecus, adiecit peccata peccatis, addit mala malis. Reuera permisit suos quodammodo spoliare patriam, apporiare vulgus, dum victualia vel cætera necessaria vi afferentes non compulit ad soluendum, sed potius eorum fauebat violentiæ, & ipse particeps effectus erroris: vnde protestati sunt illius regionis incolæ maluisse aduentum in terram quorumuis, pręter domorum incendia, q̃ ipsius domini Iohannis cũ sequela sua. Pauca sunt ista, immo parua sunt ista respectu eorum quæ sequuntur: Die namq; illo quo mare ingressuri erant sui, & ipse cum eis,

Iohannis Arundel in sanctimoniales sæuit.

eis, quandam nouam nuptam & illo eodem die per manus & orationes sacerdotis viro de prouincia copulatam, de ecclesia post Missam & sponsalia celebrata reuertentē violenter rapiunt de medio & manibus eam ducentium, & ad naues vsque deducunt, operaturi in ea opus nefarium post ingressum eorum in mari, non considerantes nec putantes tanta scelera celeriter punienda. Et Abbathia etiam (vt fertur) prędicta, fœminas coniugatas, viduas & virgines abduxerunt, & in suis manibus collocarunt, nec istis saturati, quidam ex ipsis ad sacrilegia manus extendunt. Nempe post auditam Missam, vt apparuit indeuote, ante sacerdos casulam deponere potuisset, accedentes, & calicem de altari rapientes, cum summa festinatione, lætabundi quasi de præda, currunt ad naues, sacerdote eos in sacris vestibus, scilicet alba stola & fauone persequente, & sub interminatione census calicem repetente, cumq; nisi sanas & terribiles minas nisi retrocederet accepisset, non sic quidem silere decreuit, sed accitis cōuicinis sacerdotibus, ad littus vsque processit, cum candelis accensis, campanilis, libris, & his quæ sententiis huiusmodi promulgandis requiruntur, ibique petiit sub pœna excommunicationis, sententiam terribiliter & publice fulminauit, & iactu in mari cereum extinguendo, dominus Hugo Caluerle, & dominus Tho. Percy, & nonnulli alii quos hæc præmissa latebant, antequam naues ascensuri erant, fecerunt proclamari per patriam voce publica, vt venirent ante diem nauigationis qui molestati fuerant per suos vllo modo, vel per illatas iniurias, vel per alias quascunque vias vel causas, habituri condignam satisfactionem de quibuscunque transgressionibus conqueri voluissent: vnde contigit, vt ipsos deuota precans populus prosequeretur ad mare, sicut è contra dominum Iohannem Arundel diris imprecationibus fuerant insequuti. *Ioh. Arundel calicem sacerdoti aufert.*

Post hæc euolutis non multis horarum spaciis, cum ventus flauisset paulo turgidius, imperat dominus Iohannes vt omnes naues ingrediantur, & mādat naucleris velis expansis & in altum deductis, committant nauigia ventis. Nautæ vero in cuius nauem ipse dominus Iohannes concesserat, videlicet Robertus Rust de Blackney præsagus intemperei futuræ, dissuadet ei se pro tunc mari committere, dicens tempestatem post modicum tempus affuturam, quæ & indubitatum ferret periculum, & forsitan naufragii causa foret. Ipse autem quem sua fata trahebant aurem accommodare noluit verbis eius, sed magis vrgebat ad velificandum. Igitur nauta cernens non posse persuaderi dicto Iohanni, vt remorari deberet, dat Neptuno naues, & in breui ingreditur alta maris, & vt ita dicam, postquam altum tenuere rates, mox vēti velut agmine facto incubuere mari, ceruleusque supra eorum caput imber astitit, noctem hyememq; ferens, & inhorruit vnda tenebris, continuoq; venti voluunt, mare magnaq; surgunt æquora, & dispersi iactantur gurgite vasto. Inuoluere diem nymbi, & mox humida cœlum abstulit, itaque incertis errat in vndis, præsentemque eis intentant omnia mortem. Et quod ipsa morte terribilius est, vt ferunt, diabolica visio siue spiritus apparuit inter eos, quæ visibiliter videbatur eorū perditioni, qui in nauem dicti Iohannis Arundel concesserant imminere: quis clamor, quantus luctus, quales gemitus, quot lachrymæ sunt inter mulieres, quæ vi vel sponte in naues ascenderant vsque ad cœlos, & descenderent vsque ad abyssos, cum iam non mortis imaginem, sed ipsam mortem præsentem cernerent, & continuo morti dari minime dubitarent. *Vltio diuina in Ioh. Arundel* Quanta perturbatio, mentisque trepidatio, corporisque magnus remorsus, & anxietas conscientiæ viros inuasit, qui pro explenda libidine mulieres ad pericula maris traxerant, ipsi oportune referre nouerint, qui participes existentes tanti mali quandoq; domino miserante, salutis portū contingere meruerunt. Idcirco quid interim agerent dubitabant, cum hinc ventis & procellis, illinc fluctibus & fœminarum clamoribus vrgerentur. Tentauit ergo primo alleuiare vasa proiicientes impedimenta vilia, dehinc quæque pręciosa, si forte vel sic eis exurgeret spes salutis. Sed cum ita non minus desperationem, sed potius augeri cernerent, refundunt causas infortunii in ipsas fœminas ac in spiritu furoris eisdem manibus, quibus ante illas blande attrectauerat, iisdem brachiis, quibus eas libidinose demulserant, arreptas in mare proiiciunt, ad numerum (vt fertur) sexaginta fœminarum, piscibus & marinis beluis deuorandas, sed ita quidem non cessauit tempestas, sed excreuit per amplius, vt cunctis omnem spem adimeret mortis pericula euadendi. Cumque diebus aliquot atque noctibus, non tantum in mortis periculo quantum in mortis faucibus, non sine trepidatione maxima transegissent, tandem vidit quoddam littus, & quandam insulam in regione Hiberniæ circa littus illud in fluctibus marinis sitam, vnde momentaneo gaudio perfusus dominus Iohannes Arundel, mox iubet vt nau-

tæ ſe transferant ad littus illud, ſi forte eis terram contingere donaretur. Nautis autem reluctantibus, & aſſerentibus in tantis turbinibus magis tutum fore maris alta tenere, quam vi ventorum illidi arenæ vel ſcopulis appropinquando terræ, irruit in eos dictus Iohannes furibunde, & quoſdam ex eis crudeliter (vt fertur) interfecit. Robertus vero de Ruſt, cuius erat nauis ipſa, timens etiam ſibi de dicti Iohannis violentia, promiſit ſe, ſi non deſit gratia, nauem impulſurum non procul à terra. Cui dictus dominus Iohannes: Nonne conſpicis illam inſulam prope terram? ſaluemur in ea aſcendendo ſaltem in ipſam, & refocillando membra noſtra, fortaſſis qui in terra ſunt videbunt nos & noſtræ miſeriæ condolebunt, & victualia nobis adferent vel efferent ad terram ſuam, vel certe quod graue videtur, naufragos captiuabunt. Eſto captiuamur ad tempus, minus graue eſt hoc quam in mari totiens ante mortem mori, & tandem mortem dedecoroſam euadere nullo modo poſſe. Aut ſi inimici ſunt qui in hac terra ſunt, citius eligo per manus hoſtiles interfici, forſitan cadaueri ſepulturam indulgebunt, quam more pecoris marinis mergi fluctibus, & fieri pælagi monſtris cibus. Cum hæc audiſſet Robertus præfatus nauis rector, omni niſu elaborauit vt nauem impelleret inter terram & prædictam inſulam, ſperans inſulam poſſe protegere nauem à ventis, & æſtimans facilem fore aſcenſum in terram: ſed cum illic nauis perueniſſet, cernit ſcopulos miræ magnitudinis ex vtraque parte, & ſe in medio ſubito conſtitutum. Qui mox more morituri in clamorem erupit, & ſociis confeſſionem facere monuit, & quemlibet hortabatur ſe morti parare. Quoniam (inquiens) iam nullus ſupereſt euadendi locus. Cumque in tam horrendo periculo huc illucque per magnum tempus iactati fuiſſent, & nauis illæſa ſcopulis iam vndas admiſiſſet, repente apparuit aſcenſus in Inſulam, ſed arduus & difficilis propter ſcopulos & arenas. Nauta igitur omnem vim exercens, impulit nauem in arenam, vt vel ſic ſaltem fracta naui daretur eis occaſio euadendi. Et cum nauem marinis fluctibus quantum poſſibile fuerat expuliſſet, ipſe primus in arenam exiliit, deinde multi ſaltando poſt ipſum inſulam prefatam ſunt ingreſſi. Demum dominus Iohannes Arudell & ipſe ſaltauit, & arenam attigit, ſed (vt videbatur) ſalutis ſuæ nimis ſecurus fuit, nam quaſi tamen nihil metuendum exiſteret, in arena viua ſtans, cæpit aquas excutere veſtimentis ſuis, quæ in naui aquis marinis fuerant madefacta. Quod cum vidiſſet memoratus Robertus Ruſt, pericula librans quæ nondum Iohannes euaſerat, deſcendit in arenam, & arripiens manum eius nitebatur ſecum trahere de ſtatione periculoſa: ſed dum alienæ ſaluti nimis caute conſulit, & ſuam negligeret, vitam perdit. Reuera dum nititur dictum dominum Iohannem ſecum trahere, mare vndoſum & inquietum (quippe quod tunc fluxit) in vlteriora fluctus dirigens, vtrumque proſtrauit, & in regreſſu ſuo ambos in maris profundiora traxit, & hic finis eorum. Armiger ſpecialiſſimus domini Iohannis memorati, nomine N. Muſard, vir inter magnos maximus & decentiſſimus, & inter omnes Anglicos audaciſſimus & fortiſſimus, qui & ipſe ſaltauerat in arenam, & nauis quendam ſcapulum detinuerat, alluuione maris dum flueret, violenter auellitur ab ipſa petra, & longius in mari proiicitur, & hac illacque modo ſupinus, modo reſupinus defertur, donec mare fluxu eum ad ſcopulos illidendo confregiſſet. Alter armiger vocabulo Deuyok ſimilem finem ſortitus eſt. Nobiliſſimus miles dominus Tho. Banaſtre, dominus N. Trumpington, & dominus Thomas de Dale, dum ſaltant de naui, dum quiſque contendit alium currendo præcedere, quilibet exiſtit alterius impedimento: vnde contigit, vt ſimili aſcenſu, ſicut prius, mare eos & plures alios rapiens, ſecum traheret in abyſſum. Pauci qui euaſerunt, & in inſulam attigerunt, pannos non habentes, an ſi fortaſſis habebant quidam, tamen aquis erant pleni, vnde abundantioris frigoris cauſa fuere, cum domos non inueniſſent ibidem, frigore moriebantur. Cæteri modo currendo, modo luctando, quoquo pacto frigus deludere contendebant, degentes etiam ibidem in magna miſeria à die Iouis vſque ad nonam dominicæ ſubſequentis, qua hora poſt mare ſedatum, Hibernienſes aſcenſis nauiculis ad inſulam nauigarunt, & reductos ad terram exiliter refecerunt: fuerant enim pene inedia exanimati. Perdidit in dicta procella dominus Iohannes ſupradictus, non ſolum vitam, ſed omnem ſuppellectilem ſuam, & omnem apparatum, qui merito ornatum regium ſuperaret. Habuit nempe quinquaginta duos pro proprio corpore nouos apparatus, vel aureos vel auro textos (vt ferunt) quos omnes mare abſorbuit, cum equis & dextrariis, qui ad valorem decem millium marcarum taxabantur. Præterea.

25.na-

25. naues aliæ, quæ secutæ sunt eum cum hominibus & equis aliisq; diuitiis sorte consimili perierunt. Corpus eiusdem domini Iohannis, & eorum corpora, qui cum eo similem experti sunt fortunam, ab his qui remanserant post triduum sunt inuenta, & in quadam Abbathia in Hibernia tumulata.

Claret militia domini Thomæ Percy.

Dominus Thomas Percy, & dominus Hugo Caluerle, necnon dominus Wilhelmus Elinham, & nonnulli alii spaciose dispersi, sed tamen pelagi profunda suscitantes, iuxta meritum sinceræ vitæ & bonæ fidei euadere meruerunt, apud quos illud mirabile contigit. Cum dominus Thomas Percy post tantum fragorem & horrendam mortis diutinam expectationem, magis aptus fuisset ad refocillandum membra inædia, vigiliis, laboribus, & tot ærumnis debilitata & fatigata lecto vel molliori stramine, irruit repente super eum, nauis Hispanica, armatis onusta, qui putabant eum leui negotio post tot infortunia superandum. Sed quid ageret tunc miles inuictus, non opus extitit de deliberatione, sed mox vbi nec locus nec tempus pro huiusmodi suppetebāt, intra se censuit illud modicum vigoris, & spiritus militaris, quod remanserat in hostes expendere, & sic saltem si victoria negaretur, vitam honeste finire. Sed fortuna parti suæ, immo Deus sibi suisque robur contulit & audaciam, & de inimicis victoriam gratiosam. Nec fuit conflictus iste momentaneus, vel cito pertransitus, sed per tres horas ante deditionem hostium continue perdurauit. Igitur post mare sedatum, cum ipsa naui, quam superatam ceperat & captiuis rediit, reparando duplicem regioni lætitiā de sua salute seruata, & de victoria prælibata. Qui mox vt incolarum colloquio frui potuit, nauem quam ceperat pro cautione posuit, acceptis à patriotis centum libris argenti. Cum quibus illico audacter ingreditur mare iterum, & cursum versus castellum de Brest, cuius erat concapitaneus, cum Hugone Caluerlee dirigit, ne locus ille diutius Capitaneo destitutus vllum incurrat infortunium per manus hostiles, ad quem locum domino ducente, feliciter in breui iuxta vota peruenit. Ac non multum post hæc, dominus Hugo Caluerle, & dominus Wilhelmus Elinham, & quidam alii diuersa littora in Anglia & Hibernia attigerunt. Sed in his mirandum, quod cum ceteri vix vita saluata euadere potuerunt, dominus Thomas Percy, & dominus Hugo Caluerle, nullum ex suis hominibus, sed nec equos quidem aliquos perdiderunt. Intueri libet in præfato negotio & euidentem vindictam diuinæ seueritatis, & manifestam misericordiam dominicæ pietatis. Sed ne iudicemur odio vel fauore prosequi, quorum infortunia vel fortunas declarauimus, istam materiam conferendam ad quemcunque sensum placuerit lecturis derelinquimus: hoc pro certo adiicientes, quod omni fuco mentiendi, circumloquendi, excitandi, vel commouendi proposita, solidam veritatem, vt ab eis, qui his omnibus interfuere, didicimus, quibus nos non decet describere, scripsimus vniuersa.

Per idem tempus Hispani & Gallici magnam vim nauium ex vniuersa Gallia, Hispania, Portingalia, & regionibus illis subiectis congregauerant, ad impediendum nostrorū profectionē prædictā versus Britanniā, vel potius ad dimicandū contra nostrates, vt debilitatos, vel certe captos, desistere cōpellerent ab inceptis. Sed ne libertas eis accresceret gaudendi super nostris infortuniis, manum domini super eos similem senserunt, & nō tamē similē, sed multo (vt dicitur) grauiorē. Nam & maiorem numerum nauiū, & plures personas hominū perdiderunt in procella superius memorata. Transit annus iste frugifer, & satis fructifer: Ecclesiæ Romanæ modo lætus, modo lugubris: Franciæ desidiosus, sed suspitiosus: Angliæ oportunus propter euentus diuersos tam leues quam asperos: Britanniæ serenus & iocundus propter receptionem domini naturalis: Flandriæ sollicitus & infamis propter eiectionem Comitis: Scotiæ fauorabilis, quia Borealibus nostris fuit infestus propter pestem.

Annalis [illegible].

Anno dominicæ incarnationis millesimo trecentesimo octogesimo, qui est annus regni regis Richardi secundi post cōquestum tertius. Hoc tempore circa festum natalis domini rediit à Calesia dominus Wilhelmus de Monte acuto, Comes Sarum, qui annalem custodiam egerat illius villę, cui subrogatur dominus Iohannes Denros miles ab antiquo exercitatus in armis.

Circa dies istos rediit de custodia villæ de Scherbourgh nobilis miles, dominus Iohannes Harleston, cui successit ad custodiam dictæ villæ dominus Wilhelm. Windesor miles strenuus.

Parliamentum Londini.

Isto anno post octa. Epiphaniæ coactum est parliamentum Londini, quod vsq; caput Calendarum Martii continue perdurauit, in quo regni communitas petiit ali-

quem ex baronibus ordinari ad tutelam regiam, qui sciret forinsecis prudenter dare responsa, & esset maturus moribus, potens operibus, tractabilis & discretus. Electus est ergo communi sententia Dominus Thomas Beauchamp Comes Warwici, vt iugiter cum Rege moram traheret, & de thesauro regio quandam summam pecuniæ pro labore, vt decuit perciperet annuatim. Deputati vero fuerant ad idem negotium anno præcedenti certi Episcopi, Comites & Barones cum Iustitiariis, & multis aliis, qui eius astarent consilio commodisq; vacarent. Qui omnes per annum magnam pecuniæ summam de Regis ærario exhauserunt, & nullum aut modicum fructum protulerunt, vnde iam (vt diximus) communitas vnum petiit, amotis aliis, qui omnia & singula satis expleret, quæ omnes antea perfecerunt. In hoc etiam parliamento dominus Richardus Scrop cessit officio Cancellariæ: & Archiepiscopus Cantuariensis magister Symon de Sudbury contra gradum suæ dignitatis, vt plurimi, conclamabant, illi officio militaturus accessit, sed si ipse illud procurauerit, aut sponte susceperit, nouit Deus.

Processus contra Edmundum de Bury.

Ad istud etiam parliamentum venerunt quidam à Romana Curia, non directe missi à Papa, sed à Cardinali de Agapito, ferentes secum eiusdem Cardinalis literas. In quibus idem Cardinalis fatebatur dominũ Papam sibi mandasse, vt Archiepiscopo Cantuariensi, capitulo sancti Edmundi Regis de Bury, & domini Papæ Collectorio scriberet, & mandaret vniuersis & singulis, vt visis eius literis & intellectis, sine dilatione rescriberent singulas literas, certificantes eum de statu domini Edmundi de Brumfield (cuius superius egi memoriam) si videlicet acceptus in gratiam regiam admissus fuisset ad possessionem pacificam Abbathię de Bury. Causa autem huius missionis ista dicitur extitisse. Postquam dictus Edmundus de Brumfielde recessisset à curia, vt dominus Papa audiuit & vidit tot literas supplicatorias pro confirmatione electi de Bury, ac Regi regnique magnatibus displicere prouisionem suam quam fecerat, conferendo ei dictam Abbathiam, mente turbatus est vehementer. Et reuoluens in animo, quantum auxilium Rex cum magnatibus contra aduersarium suum Antipapam conferre valeret, si eorum frueretur amicitia, & quanto detrimento foret eidem, si aduersarentur, statuit cameraliter, non quidem dictum Edmundum deponere, sed quia clericus, & eius creatura fuerat, ad quendam Episcopatum in Hibernia tunc vacantem transferre. Quod audiens supranominatus falsidicus, magister Ioannes Shipdam, confestim in crastino, cum Procuratores electi de Bury in consistorio adfuissent coram Papa, & petiissent cofirmationem electi prædicti, adfuit ipse, allegans hoc nequaquam debere fieri, maxime quia dictus Edmundus iam receptus esset in gratiam regiam, & suis temporalibus inuestitus. Quod vt probaret ita esse, introduxit quendam Monachum Cisterciensem, & quendam presbyterum, qui paulo ante de Anglia venerant, quos & conduxit, vt iurarent coram Papa, se pro certo scire dominum Edmundum admissum in regis gratiam: & non solum in gratiam, sed & attractum ad eius familiare consilium, & suis temporalibus inuestitum. Ac vt maiorem fidem facerent in præmissis, iurauerunt se oculis suis vidisse eum ante eorum egressum de Anglia Londinum nobiliter incedentem, vt tantum Abbatem decuit, stipatum magna caterua præeuntibus eum bis senis armigeris in vna secta. Quæ omnia Procuratores electi constanter refellebant, asserentes hoc nullatenus ita esse. Quapropter dominus Papa distulit in causa procedere, donec alia certiora noua de ista materia cepisset. Et hęc (vt dixi) fuit causa, quare dictus Cardinalis præfatus dicto modo scripsit.

Rescriptũ archiepiscopi certificatorium Papæ.

Archiepiscopus ergo Cantuariensis inprimis maturauit scribere domino Papę, & eundem certificare super his, quibus fuerat oneratus. Qui post præmissa verba subiectionis & reuerentiæ debitæ, innuit se ob Apostolicam reuerentiam institisse penes regem & proceres pro Edmundi prædicti deliberatione, & vt Edmundum ecclesiam Papali sibi prouisione collatam pacifice ingredi paterentur. Sed post pauca in progressu asseuerat pro firmo, se ex responso regali ac regni procerum intellexisse, nunquam eos passuros ingressum Edmundi in Abbathiam de Burgo, sed nec egressum eius à carcere timore vel interuentu alicuius personæ, nisi solummodo contingat eos flecti per ipsius domini Papæ preces sollicitas & instantes. Explicat præterea eum ius regium & regni consuetudines ab initio talibus prouisoribus contrauenisse. Et inter cetera deprecatur, vt temporis præsentis considerata malitia, condescendat voluntati regiæ intuitu vndecunque periculorum emergentium, Electum de Bury iuxta Regis & magnatum regni desiderium confirmando. Hortatur præterea humilitate,

litate,qua condecet,vt nullius credat literis,nullius fidem det ſermonibus, qui aliter ſcripto vel verbo ſuę ſignificabunt reuerentiæ,quam ipſe propriis literis commendauit. Hæc tempore prædicti parliamenti acta fuere.

In eodem parliamento conceſſum eſt ab eccleſia vna decima,& à laicis vna quinta decima ad opus regis adiecta conditione,quod ab illo tempore,ſcilicet à Cal. Martii vſque ad feſtum S. Michaelis anno reuoluto, aliud non fieret parliamentum: ſed conditio iſta non ſeruabatur,vt in ſequentibus demonſtrabimus.

Nuptiæ factæ ſunt eodem anno in oct. Paſchæ apud Wyndeſore, tubicinum & hiſtrionum magna frequentia, Francorum gaudio, nullius commodo, ſed liuore & odio plurimorum: ſiquidem Dominus Wallerannus, Comes ſancti Pauli externus & alienigena, adamatus Dominæ Iohannæ Courteney ſorori Regis in tantum, vt nullius Anglici reſpectu illius dignaretur amplexum, duxit (vt prædictum eſt) eam ſupra memoratis loco & tempore in vxorem. Et quia contra conſilium matris ſuæ quondam principiſſæ, tunc matris Regis & omnium amicorum, eadem Iohanna iſta præſumpſit, ipſorum deſtituta ſubſidiis merito & indignationem incurrit, & de gente ſua opprobrium non leuiter tranſiturum. Rex tamen, quia ſoror eius erat, conſilio eorum, qui aſtabant ei, contulit eis villam ſuam, & manerium de Bifleet, vt videlicet & illam honoraret, & Comitis animum ſuæ fidelitati magis & obſequiis inclinaret.

De duello inter I. Anneſlee & Th. Katrington.

Res noua per hoc tempus in Anglia viſa eſt, quæ cum magis inſolita, tanto plures ad ſpectaculum ſui traxit, propterea quod natura humana gaudet non ſolum variis ſed inſuetis. Miles quidem nomine Iohannes Aneſlee in parliamento (quod bonum merito appellatur) tempore domini Edwardi Regis tertii poſt conqueſtum, Thomæ Katryngton armigero (quondam cuſtodi caſtelli de ſancto ſaluatore, quod recolendæ memoriæ dominus Iohannes Chaundos conſtruxerat in Galliis, intra inſulam de Conſtantin) impoſuerat notam proditionis, eo quod dictum caſtellum, vt aſſeruit, vendiderat Gallicis pro inæſtimabili ſumma pecuniæ, cum nec defenſio ſibi, nec victualia defuiſſent: in qua cauſa, cum eodem armigero armorum lege obtulit ſe pugnaturum. Ad eum namq; (ratione vxoris ſuæ,cui debebatur hereditas tanquam proximæ de affinitate dicti Iohannis Chaundos) dominium illius caſtri ſpectaſſet: ſi non proditioſe alienatum fuiſſet commentis dicti Thomæ. Prædictus autem Thomas pro hac cauſa captus, & incarceratus fuit pro tunc, ſed cito poſt, quando duci licuit, quicquid libuit, dum Rex pater eius in extremis agebat, deliberatus eſt interuentu (vt dicitur) domini de Latymer, cui idem armiger in pace, & in bello, in iuſtis & in iniuſtis, in veris & in falſis perante militauerat. Nec potuit Iohannes Aneſlee ſui clamoris effectum per totum tempus ſequens conſequi vſque modo, quibuſdam aſſerentibus contra iura regni fore aliquem de ipſo regno pro vlla cauſa tali lege in regno pugnare. Obſtabant quammaxime, qui ſimili nota percelli tumebant, ſed tandem coactis viridicis & ſenioribus militibus regionis, diffinitum eſt pro cauſa extrinſeca ſicuti pro præſenti cauſa, quæ non infra regni limites orta eſt, & pro poſſeſſione rerum tranſmarinarum bene licere, quenquam duello confligere, ſi Conſtabulario & Mareſchallo regni, per ante cauſa fuiſſet notificata, & in eorum præſentia duellum à partibus acceptatum. Statuitur ergo dies belli, & interim præparantur duello neceſſaria in curia apud Weſtmonaſterium, limites videlicet, quas liſtas vocant de lignis fortiſſime fabrefactis, tanquam perpetuo duraturæ. Aduenientc die præfixo, conueniunt de cunctis regni partibus ad inſuetum belli ſpectaculum, in tanta quidem copia, vt numerus Londoniæ confluentium multitudinem eorum, qui ad Regis coronationem paucis annis ante confluxerant exceſſiue (multorum teſtimonio) ſuperaret. Ipſo vero die ſummo mane Rege cum proceribus & regni communitate locum ingreſſis (prout moris eſt) miles intrat armatus, inſidens dextrarium decentiſſime phaleratum. Nam appellator debet ingredi primo locũ, defenſoris præſtolaturus aduentum. Deinde, poſt aliquam horam vocatus eſt armiger ad defendendum cauſam ſuam tali forma. Thoma de Katrington defenſor compareas defenſurus cauſam tuam, pro qua dominus Iohannes de Aneſlee miles & appellator te publice & in ſcriptis appellauit. Hoc autem ter voce præconis belli factum fuit. Tertia vocatione completa, adeſt armiger, & ipſe armatus, equitans dextrarium ſtratum regaliter ſtramentis præferentibus arma dicti Thomæ. Qui mox vt ad liſtas peruenit, deſcendit de equo, ne iuxta conſuetudines prelii Conſtabularius vendicaret eum, ſi limites fuiſſet ingreſſus. Sed nihil ſibi

Incarceratio Thomæ Katr.

valet

valet astutia sua: nam equus iuxta listas discurrens, aliquotiens totum caput & pectus iniecit vltra limites. Ob quam causam Constabularius dominus Thomas de Wodstoke equum vendicauit, iurans se velle caput eius habere, videlicet quantum inter listas de equo visum fuit, vnde adiudicatus est ei equus: sed hæc expost, iam ad formam duelli reuertamur. Armigero itaque limites pedes ingresso, per Mareschallum & Constabularium allata est indentura quondam coram ipsis confecta consensu & voluntate partium, in qua continebantur articuli depositi contra eum per militem aduersarium, & in omni audientia legebantur. Armiger autem, quem conscientia stimulabat, nitebatur exceptiones facere, vt quoquo pacto sua causa purior effici valuisset. Dux vero Lancastriæ cum vidisset eum tardare, & audisset eum exceptiones iam velle facere, publice iurauit, nisi iuxta conditiones duelli & leges armorum vellet admittere cuncta in indentura conscripta, quæ non sine eius assensu confecta fuerant, quod mox tanquam proditionis reus ad suspendendum traheretur. Quo facto, Dux multorum sibi conciliauit gratiam & partem infamiæ suæ antiquæ absterfit. At armiger vt ista persensit, fatebatur se audere pugnare cum milite, non tantum in his casibus, sed in omni casu mundi. Fidebat vtique plus in robore fortitudinis suæ & fauore amicorum, quam in causa quam susceperat defendendam. Erat enim magnus statura, cum miles inter mediocres minimus videretur: & habebat amicos potissimos, dominum de Latimer, dominum de Basset, & plures alios, quorum nomina supprimemus ad cautelam, quorum interuentu fulciri sperabat, si forte quicquam aduersi passurus esset. Huiuscemodi occasionibus animatus, ingreditur locum pugnæ, & præmisso ab aduersario suo milite iuramento, prout moris est. Et ipse idem iurauit audacter, videlicet, quod causa, in qua pugnaturus erat, vera fuit, & quod non erat conscius vllius artis magicæ, per quam de aduersario posset reportare victoriam, nec gestabat super se herbam, aut lapidem, nec experimenti genus, quibus solent malefici de hostibus triumphare. Quibus paratis, & ab vtroque deuote oratione fusa, pugnam ineunt, primo lanceis, deinde gladiis, postremo cultellis rem agentes, pugnatum est ergo diutius, donec omnia instrumenta bellica armigero surripuisset. Tandem armiger à milite virtuose prosternitur, & miles se præparat ad irruendum in eum, sed tamen sudore decurrente per cassidem aliqualiter visu hebetatus, dum credit semetipsum proiicere super eum, à latere corruit armigero non appropinquans. Quod persentiens armiger, quanquam iam pene exanimis factus esset præ labore, se conuertit ad militem inferiorem existentem, & ideo quantotius deuincendum. Alii vero dicebant militem in proximo surrecturum, & victoriam de armigero habiturum. Interea Rex pacem clamari præcepit, & militem leuari de terra. Quid multa? mittuntur qui armigerum erigunt, sed cum peruenissent ad militem, rogauit cum instantia, vt dominus Rex permittat eum modo prætacto iacere, asserens sibi bene esse, & victoriam reportaturum, si armiger reponatur modo, quo prius iacuit super eum. Tandem cum miles non posset vota sua consequi in hac parte, permisit se leuari de terra. Qui mox postquam leuatus est, sine fulcimento cuiusquam perrexit ad Regem alacriter. Cum armiger postquam leuatus fuisset, sine sustentamento duorum hominum, nec stare, nec quaquam progredi potuisset, & idcirco depositus in cathedra se dedit quieti. Miles igitur cum ante Regem venisset, rogauit eum & proceres, vt sibi illam concederēt gratiam, vt iterum in loco quo prius, posset reponi, & armiger super eum: persenserat enim armigerum iam pene vltimum flatum emissurum præ nimietate & caloris & armorum suorum ponderositate, quæ sibi vitales fere spiritus subripuerant. Rex vero & proceres cum vidissent militem tam animose, tam viuide bellum repetere, & insuper magnam summam auri offerre publice, vt id posset effici, decreuerūt eum iterum reponendum, & armigerum super eum modo vniuersaliter seruato, quo iacuerant ante prostrati. Sed interim armiger deficiente spiritu repente de cathedra corruit quasi mortuus inter astantium sibi manus. Accurrūt ergo multi, hominem vino perfundunt & aqua, sed nihil omnino proficiunt, donec detractis armis & omnibus indumentis ad corpus vsque nudatus fuisset. Quod factum, & militem victorem probauit & armigerum esse victum. Post diutinam autem moram paululum reuixit spiritus armigeri, & apertis oculis cœpit caput erigere, & terribiliter vnumquemque respicere circumstantem: quod vt nuntiatum est militi, accessit armatus, quippe qui nihil deposuerat armaturæ à pugnæ principio, & alloquens eum & proditorem & falsum appellans, quærit si iterum audeat duellum repetere. Illo vero nec sensum, nec spiritum habente respondendi, clamatum est pugnam finitam, & vt quisque ad propria remearet.

meatet. Armiger igitur mox vt ad lectum delatus est cępit furere, & in insania mentis perseuerans, in crastinum circa horam nonam spiritum exhalauit. Actum est bellum præfatum 7. idus Iunii, communis vulgi gaudio, proditorum dolori.

Exercitus Anglicanus equitat per regnum Francia nemine resistente.

Circa istos dies rex Angliæ & eius consilium validum conflantes exercitum, miserunt in succursum ducis Britanniæ, qui pene ab omni spe exciderat resistendi Gallias, postquam audisset videlicet dominum Iohannem de Arundelia, & eius exercitum in mari (vt prædiximus) expertos tam dira fata. Præfecti sunt autem huic exercitui dominus Thomas de Wodestoke comes Buckingamiæ Regis auunculus, dominus Thomas Percy, frater domini Henrici Percy comitis Northumbriæ, dominus Hugo Caluerlee, dominus Robertus Knoll, dominus de Basset, dominus Iohannes Harleston, dominus Wilhelmus de Wyndesore, omnes profecto viri, quibus singulis merito exercitus quisque committi posset, præ sapientia, fortitudine & arte bellandi. Hii, quia tutum non erat directo cursu ab Anglia in Britanniam nauigare, propter galleias obseruantes maris semitas, & propter paucitatem nauium, quæ non plures simul ex eis transuehere poterant, elegerunt à Doueria & Sandwico ad Calesiam copias transferre, & ita per omnem Franciam equitare, donec Britanniam peruenirent, ne per longinquum mare sparsim traiecti, dispendia numeri suorum hominum piratarum paterentur incursu. Iohannes Philpot ciuis Londoniarum in ista profectione laudem promeruit & honorem, qui & eis naues proprio labore conduxit, & grauatos ære alieno, propter longam iuxta mare moram, vt assolet pro expectatione nauium aut ductorum, absoluit à debitis creditoribus, satisfaciens, & cautiones suis dominis restituens, qui loricas, laminas, cassides, galeas, arcus, lanceas, & alia armaturæ genera pro victualibus vadiauerant, quib. necesse fuerat vel non transire pro defectu (vt dicitur) armaturæ præfato modo expositæ, vel certe inermes omnino proficisci. Accepti vtique ab ore eiusdem Iohannis Philpot, quod mille loricas vel tunicas (quas vulgo Iackes vocant) redemerit de manibus creditorum. Profecti autem nostrates omnem Galliam, circumequitando girauerunt, patriam deprædantes in vastitate hostili, villas & prædia succendentes, & populum sine respectu in ore gladii perimentes, donec ad confinia Britanniæ peruenissent, nemine eorum ausus impedire præsumente de tam famoso regno. Tantus vtique terror ipsos Francos inuasit, vt in amplissimo regno, in quo mille semper viri singulis ex Anglicano exercitu opponi potuerant, citius eligerent more fœminarum latebras se occultādo quærere, quam glomeratim Anglicanis manipulis obuiare. Tua sunt opera hæc Christe, tua miracula Iesu bone, cui potestas est dimicare, seu vincere in paucis æque vt in multis, qui tibi famulantibus inter confertissimos hostes tutum iter præbes, & vindictam retribuis in hostes nostros, tu enim fecisti, vt essent immobiles quasi lapis, donec pertransiret populus tuus domine, exercitus Anglicanus, qui non in superbia & in abusione regnum Francię subiugare laborant, sed in iustitia & ęquitate, & innocentia regis sui iusti heredis Francorum regni confisi.

Capitur nauis Scotica.

Per istud tempus viri de villa de Hul, & de Nouo castro super Tynam, communibus votis egressi, ad piratarum qui tum abundabant malitiā retundendam, fortuito cuidam naui de Scotia obuiantes, cognito quod hostes essent in ea, nauem inuadunt hostiliter, & occisis vel captis qui in eam concesserant, ratem pertrahunt ad partes suas, cum bonis ad valorem septem millium marcarum æstimatis. Nec mora, huius euentu rei cognito, comes Northumbriæ dominus Henricus Percy citius aduolat, & partem vel totum dictę prędæ obtinere cupiens regis nomine præcipit, ne distractionem rerum ipsius nauis facere præsumant sine eius conniuentia quouismodo. At boreales mox spiritum habentes in naribus, prout moris est illius gentis, satis incomposite ore distorto naribus præ furore vento repletis, turgide responderunt cum summa indignatione latrantes se mortis periculis obtulisse pro regis regnique commodis, & per magna dispendia hostium bona ab ipsorum manibus extorsisse, nec debere eos, qui tantum laborauerant ipsius arbitrio partes capere, sed potius ipsorum esset in diuisione discretio, quorum fuerat in adeptione periculum, & idcirco quantotius iubent illum recedere, ne cogantur in illum arma vertere pro rebus propriis, pro quibus iterum se fatebantur citius dare discrimen magis æquanimiter quam sufferre in earum diuisione eius arbitrium, qui in earum adeptione minime laborauit. Comes hæc audiens, quanquā sitiens auide bona præfata, iratus valde discessit, imaginaturus contra eos malum, quos sciuit sibi nihil in hac parte velle deferre. Adquisiuit ergo breuia ad capiendum eos tanquam sibi & per consequens regi rebelles, quippe qui

qui vices Regis ibidem gerebat. Sed interim nec ipse nec viri de nouo castro, qui maxime sibi restiterant, gauisi sunt de præda, quin potius à desiderio suo fraudati, & ridiculose delusi abalienati sunt retrorsum, bonis prædictis ab eisdem abductis cautelose, & ad alias partes transuectis. Occasio huius facti fuit. Quidam de villa de Hull, qui (vt præmittitur) in dicta profectione socius laboris fuerat, & postquam Comes præfatus (vt diximus) rerum diuisionem petierat nec obtinuerat, petiit à sociis sibi dari partes suas, pro quibus laborauerat, timuit reuera, si mora longior intercederet, quod nec ipse, nec socii gauisuri essent bonis præfatis. Socii vero sui de nouo castro & de conuicinis locis respōderunt, bona prætacta nondum partiri debere, præsertim cum nescirent, quid Comes Northumbriæ contra imaginaturus esset. Altercantibus autem illis pro hac causa, & exorta rixa cum verbis, postremo negantibus viro de Hull quicquam de præda, recessit ad sua, & post paucos dies cum armata manu ex improuiso adueniens, soluit nauem cum bonis omnibus, & nullo audente resistere, reuertitur ad villam de Hull, insidis sociis spoliatis, & Comite supradicto à suo desiderio cum sannis & cachinnis excluso.

Hostes in Hibernia capiuntur.

In festo sanctæ Margaretæ virginis Franci & Hispani, qui maritima loca Angliç multipliciter infestauerant, & naues plures rapuerant, dum consueta suæ nequitiæ opera continuare contendunt, per viros de occidentalibus partibus Angliæ subito super eos irruentes coacti sunt quendam portum capere in Hibernia, vocatum Kynsale ab incolis, vbi virtute & animositate Anglicorum & Hibernicorum capti sunt duces eorum, videlicet Iohannes de Verse admiralius & capitaneus Franciæ, Iohannes Perys de Verris, Iohannes frater eiusdem Gounsalue, Martinus de Moterigo, Turgo dominus de Moraunts, dominus de Reyth Perys, Martinus de Vermewe, Iohannes Medite de Vermewe, Seymch de Veillale, Senischall. de Wergario, Iohannes Senischall. de sancto Audiro, Cornelius de sancto Sebastiano, Paschalus de Bykey, Iohan. Martinus Sopogorge de sancto Sebastiano, & plures alii nominati, pluribus interfectis, quorum numerus se extendit ad quadringentos viros. Recepta sunt autem ibi vasa, quæ ipsi nostratibus abstulerunt, viginti etiam vnum maiora & minora cum quibusdam vasis eorum, scilicet quatuor bargiis & vno balingario. Euaserunt nostrorum manus ex Hispanicis quatuor, nominati Martinus Graunts, Iohannes Peris Montago, Iohannes Husch de Gytario & Gresliæ, & de sancto Sebastiano.

Scoti capiunt nundinas de Penreth.

Hac æstate Scoti nauem, de qua locuti sumus, captam esse dolentes, Northumbrensibus vices rependere studuerunt, & similia pro similibus machinari. Ingressi namque cum populosa multitudine gentis rabidæ fines nostros, gentes Westmarorum & Cumbrorum inuaserunt, spoliarunt & occiderunt, & vltra progressi de foresta de Ingelwode diuersi generis animalia in Scotiam fugauerunt, ad numerum (vt dicitur) quadraginta millium, vbiq; furentes, vbique cædentes, & quæ poterant flammis contradentes. Nec hiis contenti, nocte iter ingressi furtiue & repente super villam de Penreth irruunt, vbi tunc nundinæ celebrabantur multorum populorum frequentia, in quo loco & occisis quamplurimis, multisque captis, cunctisque fugatis reliquis congregatas asportant diuitias, quæ nimirum cuiuslibet cupidissimi exercitus auiditatem explere potuerunt. Deinde per vrbem redeuntes Carleolensem, eam inuadere decreuerunt, sed tamen fama territi, quod nocte præcedente pene innumerabiles de appendicibus comitatibus ad eius defensionem occulte confluxissent, statuerunt quidem iter agendæ circa ciuitatem prædæ, ne forte aliquo dolo circumuenti, si ibi morari contingeret, partas manubias apud Penreth, & in patria dimittere cogerentur, quod & factum est: sed tamen transeundo per quosdam sagittarios Westmarorum & Cumbrorum, nonnullos ex suis amiserunt, vnde contigit, vt cum metu prætereundo recederent festinanter, agentes tamen coram eis prædas captas, & in Scotiam traducentes. Comes Northumbrii pulsatus eorum iniuriis, quippe cui amplius damni quam mille mercatus intulerant, dum ad arcendum eos, vel pro damnis damna parat reddere, per scriptum repente regium eis quicquam facere prohibetur. Vnde cum festinatione veniens ad consilium regale Londonias, quçrit quidnam hoc esse potest, quod inhibitum sit per Regis scriptum & regni resistere tam immanibus inimicis. Qui blande mox accepto responso & diem Marchiç, quem annis singulis Angli simul tenent & Scoti, expectare iussus, recessit, nihil acturus vsque ad diem præfinitum.

Delusio.

Villa Wynchelsee capitur.

Hac ipsa æstate Galeæ iugi peruagatione per diuersa littora plura damna patriæ irrogarunt. Nam vespiliones, qui in eis erant, vbi custodiam deesse conspexerunt, egressi

egressi prædas agebant impune multotiens, & quandoque etiam villas iniectis flammis combusserunt, sed more mergorum, vbi aliquem armatum aduenire videbant, ad aquas præcipitanter cucurrerunt. Quos aliquando fortuna nostris obtulit, vnde contigit, vt quandoq; octoginta, quandoque centum simul intercepti, antequam ad mare peruenire possent sagittis præforati, remorari coacti sunt. Interque dedecorosa damna, quæ patriæ intulerunt, villam de Winchelsee cæperunt, & Abbatem de Bello succursum eidem villæ præbere conantem ad fugam cum suis omnibus compulerunt, capto quodam ex suis monachis, qui illuc cum ceteris armatus conuenerat. Comes de Arundelia Richardus, quem paternæ diuitiæ & auita hereditas sublimem effecerāt, nihil horum minuere quouis pacto, decernēs, postposita pompa rei militaris & nominis, ne damna inferret claustris inexorabilibus, cum in partes suas prædicti nebulones ascenderent, cum notabili familia sane incompetenti tali personæ cum vna lancea (vt vsu vulgari loquar) egressus est non ad terrēdum hostes, sed eisdem præstandi animum ad vilipendendum comitatus dignitatem & nobilitatem militiæ Anglicanæ, dum cernerent vel audirent quempiam è nobilioribus, ditioribus & potioribus regionis cum tantilla familia egressum, non in occursum prædonum, & vt patriæ spem resistendi pareret, sed potius (vt vulgo ferunt) metum incuteret, minoribus ipso sed melioribus, qui proculdubio eos satis viriliter arcuissent, si ipse timide non interposuissent manus suas.

Per idem tempus, dominus Thomas de Helton pacta redemptione à carcere in Aquitania liberatur, qui domum rediens, obuiauit Anglicano exercitui (quem supra diximus in Franciam destinatum pro succursu Ducis Britanniæ) quem omnes Domini cum summa iocunditate susceperunt, & per dies aliquot cum eis detinuerunt. Qui medio tempore moræ suæ plura salutis monita dedit eis, & eosdem instruxit de multis præcauendis periculis, quæ eis expost (vt apparuit) non paruo momento fuere. *Thomas Helton carcere liberatur.*

Circa mensis Septembris initium orta simultate inter comitē Flandriæ, & communes suos de Ypres & de Gandauo, dum Yprenses conuenissent ad tractandum cum magnatibus comitis, repente venit comes inopinate cum magna armatorū multitudine, & irruit super ciues Yprenses, & occidit ex eis ad octo millia virorum, adorsus fortassis facinus in seipso acrius puniendum: deinde iuxta naturam sui crudelis animi è vestigio cingit vrbem Yprensem obsidione, quam captam, mox succendit partem ex ea, partem ad testimonium victoriæ suæ intactam reliquit à flammis. Quadraginta vero de maioribus illius villæ decapitari præcepit, & totidem ad villam de Brugges direxit carcerali custodiæ deputādos. Quibus feraliter perpetratis, commune vulgus conuocat, & se illorum fore dominum superbe pronuntiat. Quapropter mandat de cetero, caueant illi resistere, ne similem omnes pœnam incurrant, quam decapitatos diximus excepisse, sacramento affirmans se vindicaturum in illos, si vnquam sibi resistendum putauerunt, vt in conciues eorum vltus est, omnes generaliter plectendo sententia capitali. Præterea cum pulsaretur clamoribus relictarum fœminarum, quarum maritos obtruncauerat, quærit quænam sint vel quæ causa clamoris earum. Cumq; didicisset has relictas virorum morte punctorum, mox vt nihil plenæ deesset crudelitati, & has decapitari præcepit, mandans, vt suis mittantur maritis, ne diutius in viduitate detentæ cogantur prolixius inaniter lamentari. Quibus gestis, Gandauum cum centum millibus de plebe sua obsidione vallauit, nam & illam vrbem subuertere cogitabat, non solum quia rebellem iudicabat eandem, sed ideo maxime, quia Gandauenses villam de Dindermoun igni succenderant, eo quod Comiti nimis fauere visa fuit, sed Gandauenses nihil eum veriti, nec eius exercitum metuentes, eleuatis portis de suis cardinibus, & in medium forum villæ perlatis, latum inter sibi & suis, si intrare audeant, patefaciunt. *Crudelitas comitis Flandriæ.*

Hac æstate Carolus, qui dictus est Rex Franciæ, qui & illud regnum post periurium occupauit iniuste, maximus aduersarius regis Angliæ, & domini Vrbani Papæ, concessit in fata, à suis prius impocionatus, vt ferunt, satisq; pœnitens de suscitatione belli iniusti contra regnum Angliæ & adhæsione antipapæ, qui cum consilio suorum procerum, ducem Burgundiæ iuniorem, scilicet fratrem suum constituit regni Francorum rectorem, antequam moreretur, eique commendauit paruuli filii sui omnisque domus suæ tutelam, eo quod infantulus nondum aptus fuerat ad regnandum. Andegauensis autem dux, maior frater Caroli, post mortem eius ægre ferens minorem fratrem sibi prælatum, nam ad ipsum ratione ætatis spectasset (vt asseruit) regni *Caroli Franciæ Regis mors.*

X tutela,

tela, cæpit aduersari manifeste sibi, adhærente suæ parti domino de Clisson & nonnullis aliis de potentioribus regionis, facta est dissentio publica atque notoria inter eos, ita vt pene plus timerent inuicem alterutram crudelitatem, quã nostri exercitus Angliæ, qui tunc impune circum patrias equitabat, potentiam siue numerositatem.

Acta nostratum in Francia.

Dux tamen Burgundiæ vt ostenderet se idoneum regni custodem, iam tunc cum fratre confligere non reputauit expediens, quando cerneret nostrates circumquaq; patriotas perimere, patriam vastare tam flamma quã gladio: quare collecta apud vrbem de Troys qua potuit multitudine de tota terra præter terras Andegauensis Ducis & domini de Clisson, quas sciuit propter memoratam dissentionem sibi parere nolle, ad numerum fere quatuor millium armatorum, & de communi plebe magna multitudine, statuit nostratum impedire viam, eos in itinere pueniendo, vt quoquo pacto compelleret ad pugnandum: quod vt nostris est compertum, decreuerunt Francos præcedere sine mora, ne forte eis aliquod impedimentum cõtingere posset, si Gallici eos præcessissent: & factum est ita. Collectique sunt nostri subito ante eos, non modicum mirantibus ipsis, quo modo nostratibus ita cito ipsorum consilium innotuisset. Cumq; certam nostri elegissent stationem, vt armatos statuissent ordinate & pulchre dispositos per turmas suas, cariagium quoq; (quod Garcinas appellamus) à tergo locassent, ecce quidam ex Gallicis egressi sunt, transgredientes quandam nouam fossam, quam iidem Gallici sibi fecerant pro sui exercitus maiori tutamine ad pugnandum contra nostrates, quos illico sine grandi negotio quidam è nostris fossam relinquere, & ad suos retrocedere compulerunt, obtẽta ex eis eadem fossa, & multis super eandem interfectis, quod factum Gallicis mox pauorem incussit adeo quidem grandem, vt amplius dictam fossatam egredi non auderent. Ciues autem vrbis de Troys tantus metus inuasit, vt sine mora (collectis quibusque de rebus pretiosissimis) ad partes alias pauidi transmigrarent: credebant namque nostros repente irruituros super eos, & eorum vrbem, quam rebantur nullo modo custodiri posse contra eos. Nostrates vero post prædictum certamen per aliquot horas expectantes in loco, cum nullum è Gallicis vlterius eos infestare vel impetere velle pcepissent sine magno damno cum victoriæ gloria recesserunt, diutius ibidem immorari cauentes, imo quammaxime, quia nesciebant qualiter res cum duce Britanniæ (in cuius adiutorium missi fuerant) se haberent, quanquam fortassis si post prædictũ conflictum, vel Francos impetere, vel dictam vrbẽ inuadere decreuissent, magnum eisdem commodum excreuisset tali facto. Sed amor ducis & inuictum mandatum quod acceperunt ad festinandum ad succursum suum, eos à tali proposito auerterunt, qui tamen tam periculosa itinera peragrasse, tam confertos hostes & loca hostilia penetrasse, tantos labores non consummasse, sed inchoasse, in aduentu & approximatione Britanniæ cognouerunt. Enimuero dux, cuius amoris intuitu hæc omnia temptare, (vel inductus metu vel allectus mercede) in partem consenserat aduersam per ante, vt multis constaret sanioris capitis, cum magis timore quam amore Anglicis videntur impendere gratiam vel fauorem, si tamen gratia siue fauor sunt dicenda, quæ vel ab inuito, vel coacto quouis pacto extorquentur. Iam nunc vel sero saltem cognoscere possunt Anglici suam proteruam & indisciplinatam imprudentiam & stultitiam irrefrænabilem, qui omnium credentes spiritui, sensum, vires suas, atque substantiam in omnem ventum dispergentes, & velut metuentes ne terra sua habitatores eius deuoret, eosdem emittunt, qui defensio, protectio & iuuamen esse possent, in mari vel peregrinis regionibus consumendos. Et dum magis cauent alienis periculis, ipsi iacturam irrecuperabilem patiuntur, & periculis se exponunt, ipsorum more, qui vitantes Scylleam voraginem in Charybdim impingunt. Quis enarrare poterit quanta dispendia, quantos luctus mors domini Iohannis de Arundelia, & nobilium perditio, qui cum eo similem sensere fortunam, inuexit incolis Anglicanis? quæ plaga regionis, quæ prouincia, quæ ciuitas siue villa quenquam non amisit in illa infausta expeditione, in quam de toto regno valentiores conuenere? Puto nullus aut rarus angulus in tota terra vacauit à luctu, vbi non mater filium, vel vxor maritum, aut quis affinem vel cognatum in ipso naufragio se doluit amisisse. De substantia rerum pretiosarum amissarum, siue pecunia, qua pauperes apporiati sunt, & terra depauperata pro illius exercitus, exhibitione silendum existimaui, cum anima sit plus quam esca, & corpus quam vestimentum, cum insanabilis sit plaga terræ tot fortibus morte percussis, tam generosis perditis, tam probis submersis: & tamen hiis omnibus non obstãtibus, adhuc insensata patria iterum militiam legere, iterum expensas parare, iterum optimos

mos & probatissimos regionis dubiis fatis committere non veretur. Ecce enim in expeditionem Britannicam emittitur simul fere tota nobilitas ad hostes manifestos & publicos, priuatos & dubios destinatur, quę si non magis diuina cura quam patrię suæ fide fota fuisset, forsitan nunquam patriam reuidisset. Præsertim cum hinc Gallici certi hostes, illinc Britones dubii vel occulti (in circuitu eorum constituti) dolos & malitiam, insidias & fraudem iugiter meditantes, eos quouis pacto prodere vel circumuenire tentabant. Nam quotiens à Francis, dum per totum regnum Francorum audacter equitabant, dum vastabant patrias flammis atq; ferro, dum quicquid libuit, pro voluntate in ipso itinere versus Britanniam disponebant, ibidem insidias occultas & manifestas sunt perpessi, dicere longum foret. Nouissime Britāniam subintrantes, & cuncta reperientes ibi confusa, ducē dubium & instabilem & nutatem, incolas perfidos & fraudulentos quis diffidere poterit, eos in maximis periculis constitutos, & quod magis est hiis omnibus, suæ gentis propriæ perpessi proditionem, dum mox, vt terram Angliæ sunt egressi, derelicti velut mortuus à corde, è vestigio pacta confracta, promissiones infectæ, & pene omnis spes auxilii est subtracta, vnde nisi dominus custodiuisset eos propter vitæ munditiam, cordis innocentiā, quibus effulsere qui ductores fuerunt huius exercitus, nunquam terram propriam reintrassent. Nempe campi ductores huius turbæ, nō vt pleriq; cęteri, qui duces ante eos fuere, patriam passi sunt deprædari propriam ingressu suo, non maledictiones pauperum incolarum plebem ad prēlia processuram fuerunt promereri, sed potius quicquid fauorem, gratiam, beneuolentiam totius populi inuitaret in terra, antequam ingrederentur maris alta, agere studuerunt. In Francia quoq; cōstituti, cum pene per totum regnum Franciæ ipsi inuitis Gallicis illæsi transissent, adeo vt nullum è suis per totum illud iter perdiderunt, in tanta felicitate nullatenus obliti sunt Dei sui, sed regi & proceribus, & omnibus religiosis Angliæ, preces deuotissimas litteraliter direxere, vt orationes continuare, processiones pro eisdem facere, & alia pietatis opera exercere dignarentur. Contigit ergo, vt felici fine in propria regione, quamuis in terra hostili insidias paterentur, benedictus Deus, cui placere comprobata sunt ipsorum opera, cuncta conclusit, & ad propria, cum salute, cum honore gratiose reduxit. Et quidem ipsorum fuit gratiosa regressio, qui vbi amicos reperisse initio putauere, hostes familiares (Britones videlicet) repererunt. Ipse etenim dux Britanniæ, pro cuius amore (vt præmisimus) Anglia tot valentes amisit & nobiles, pro quo (illis omnibus non obstantibus) isti tam periculosa itinera transierunt, vt opem ferrent eidem, in ipsorum aduentu, mox vt ad eum peruenere, colloquio cum illis habito de eorum recessu non de mora tractare curauit. Cuius inconstantiam ipsi mente librantes, & pericula, quæ eis parabantur prēuidentes, (nam per certos viros partis aduersæ, qui eosdem imo diligebant amore, præmoniti, nisi cautius & citius atque subtilius sibi prouiderent, quod vniuersi (proditione mediante) vel interirent, vel saltem vi hostibus traderentur) oblatum ab eodem duce aurum nō modicum, ea conditione, vt recederent, susceperunt, & ita (Deo volente, & eos dextera sua protegente) ad propria sunt reuersi, sine suo vel suorum damno vel læsione, excepto quod equos omnes vel in mari redeundo, vel in Britannia perdiderunt, & præter illud, quod in obsidione, quam fecere frustra circa Maumentensium ciuitatem, nonnullos valentes amisere, inter quos nobilissimum militem dominum Hugonem Tyrel viderunt iniquis fatis succumbere à quodam balistario traiectum.

Hoc anno mense Nouembris coronatus est filius Caroli quondam regis Francorum in Regem, ætatis videlicet decem aut vndecim annorum. Post cuius coronationis exacta celebria, cum vniuersa fere nobilitas regni Franciæ Parisius conuenisset, repente orta est seditio magna communis vulgi & tumultus, & murmur magnum excreuit inter proceres, eo quod totiens non tam apporiassent, quam despoliassent patriam diuersis taxis, quas Gabelas appellant, iam exhibitas Galliariis & nautis, qui nihil commodi regni contulerunt, iam diuersis exteris, qui eos tutarentur & Anglis officerent, qui nihil profecerunt, iam dominis & regni proceribus, qui eos protegerent, sed in vanum, nam ipsi proceres, qui eis defensio fuisse debuerāt, & ipsi patronis opus habebant, cum cernerent exercitum Anglicanum per totum regnum equitare, flammis & ferro quæq; vastare, & nullū è suis non tamē eisdem se obuiare, sed nec quidem respicere ausum, sed quemlibet more fœminarum vel in vrbibus vel castellis occultare. Quare pudendū fore dominus asserebāt, quod in tāto regno, vbi tot nobiles, tot magnates, tot milites, tot bellici esse debuerant, vt merito cōtra quēlibet de exer-

Coronatio Regis Franciæ, & tumultuatio communium Parisiensium.

citu Anglicano decem de facili producere potuissent, quod nullus ex omnibus pro regno auderet se opponere, vel pro plebe. Pudendũ insup esse dicebãt, quod pulchris pollicitationibus totiens populum falsè circumuenissent, promittendo, si iam & iam tantum soluissent, se Angliam subiugaturos, si modo tamen pendidissent pacem habituros, & nullũ ipsorum verũ verbum stetisse, quin etiam tũc Anglos in medium eorum conuenisse, & Francos menticulosè domi residere, nihil omnino patrię prouidere, sed vniuersa Anglorum direptioni derelinqui. Quapropter scirent proculdubio plebem nullatenus velle vel taxari, vel taxationibus acquiescere, quin potius relictis Rege suo & proceribus, qui continue eorum apporiationi studebant, ad Anglos se conferre, quos sciuerunt magis placide dominaturos super eos, quam Gallicos suos dominos naturales. Et talia conclamantes, vix manus poterant continere, quin in quosdam regios familiares & consiliarios iniicerent manus suas. Duces igitur & magnates cernentes populum exacerbatum, vim sibi timentes inferri, plebem cum omni mansuetudine demulcentes, vix ad horam sedare vel compescere potuerunt. Igitur Rex & regni maiores in quendam locum munitum se contulerunt, facientes illud Poetæ consilium:

Dum furor in cursu est, currenti cede furori.

ibidem rerum euentum pręstolaturi. Plebs vero sequenti nocte cum furoris cõtinuatione progrediens, domum cuiusdam ex maioribus ciuitatis, cuius consiliis imputabant se totiens taxis vexatos fuisse, funditus diruerunt, & omnia vbiq; vrbis loca perlustrantes, quotquot ex Ianuensibus galeiariis reperire poterant immisericorditer trucidarunt, quoniam (vt ipsi asserebant) pene exhauserant sine fructu totam pecuniam regionis. Et reuera grandis fuit summa, quam quotidie receperunt, quæ nimirum excreuit per dies singulos ad septingentas quinquaginta libras, quæ per æquales portiones viginti quinque galeiis diuidebantur, & quidem per tempus prolixum, ab initio mensis Maii, quo mense primo Galeæ audent occiduum sulcare Oceanum, vsque ad finem Augusti, post quem pertimescunt in nostro mari propter procellas & turbines immorari.

Profectio Ducis versus Scotiam, & depauperatio regni.

Dux Lancastriæ Iohannes sæpius nominatus, per hoc tempus ad infestandum Scotos perfidos & rebelles mittitur in partes boreales, cum decentissima satis turba ad exturbandum, si expediret totum regnum Scotorum. Occasio profectionis istius extitit Scotorum irruptio turbulenta, dum (vt præmittitur) satis inhumane partes Cumbrorum & Westmarorum, necnon villam de Penreth hostiliter inuasissent. Sed quid Dux ibidem tractauit, quam fructuosa eius profectio fuerit, coniicere poteris ex vniuersis suis profectionibus anteactis: nam Scoti versipelles & falsi, post eius tractatum (licet elaborasset pro pace, tam illorum, quam nostratium quammaxime, plura damna irrecuperabilia regno Angliæ irrogarunt. Nam vt prætermittamus plurima, Scoti nos non solum deceperunt, sed deriseruut. Eo tempore vastata fuit pene prouincia Northumbrorum, nostri exercitus hospitatione, in tantum, vt prouinciales iuramento firmarent magis æquanimiter aduentum Scoticani exercitus pertulisse, quibus legaliter siue licite poterant restitisse, quã Anglorũ aduentantium ea vice, de quib. reuerentia cognitionis & patrię, necnon metu legum, non poterant vindicari. Post idcirco apporiatam patriam, post expensam incredibilem auri summam, videlicet vndecim millium marcarũ per ante collectarum de communi plebe, reuersus est exercitus, nil boni reportans patrię, pręter equos quos susceperat ad vsus proprios comparatos à Scotis ea vice.

Littera reperta contra Radulphũ de Ferrariis.

Hiis diebus, quos inanes duxit nostra militia, quidam pauper inuentas litteras quasdam sigillatas attulit Iohanni Philpot, qui conuocatis sociis ciuibus, vnam aperiens, patriæ proditionem legit in ea, & sigillo exteriori inspecto, cognouit sigillum fore Radulphi de Ferrariis militis, qui inter regios consiliarios fere tenuit primum locum: moxq; alias quatuor litteras eodem firmatas, primo regni cancellario, deinde Regi defert: quibus inspectis, & signo Radulphi cognito, nec non considerato, quibus personis directæ fuissent, Rex, Regisque quod pro tunc aderat, consilium plurimum admirati sunt, & eo præcipue, quod miles tam senex, in quo etiam magna spes patriæ sita fuit, proditionibus inseruiret. Namque directa erat vna ex ipsis Bertrando Cleykyn, alia Bruero de la Riuer & Franciæ Camberlano, vna vero domino de Clysson, & vna patrono Galeiarum, & Duci Francorum & Hispanorum exercitus, qui eodem tempore per diuersa loca maritima remigantes, plurima damna patrię inferebant. Continebant adeo profunda regis & regni consilia, vt nulli veniret in dubium alium quam Radulphum Ferreis, vel talẽ, qui priuato regis consilio assistebat,

bat, potuisse vel imaginasse, vel sciuisse, vel talia denudasse. Igitur cum summa festinatione missi sunt quidam milites cum dicto Iohanne Philpot ad Ducem, qui tunc (vt prædiximus) ad tractandum cum Scotis in partes concesserat boreales, cum quo etiam & Radulphus de Ferrariis eadem tempestate fuit, sigilli vero impressionibus duci secrete monstratis, vocatus est Radulphus de Ferrariis, & sigillum proprium monstrare iussus, collatione ita facta, impressionem compertum est nihil omnino differre: ad cumulum etiam maioris suspitionis, fatebatur idem Radulphus se nulli commisisse sui sigilli custodiam per tres annos anteactos, vnde visum fuit hiis, qui tunc aderant, satis manifeste conuictus. Præcepit eum dux arestari, & in castello Dunelmensi seruari, reuersisque ad Regem, quos diximus hac de causa ducem petisse, missa sunt ad eum verba consolatoria, mandantia, ne concideret in hoc casu vultus eius, sed esset forti animo, sciens pro certo, se nulla damna passurum pro præmissis. Vnde mox vt talia plebi fuere cognita, contra ducem multa dixerunt verba acerba plena contumelia. Sed qualiter idem Radulphus euaserit, sequens quod scripturus sum parliamentum declarabit. Idem Radulphus de Ferrariis, & Barones quatuor, qui parliamento proximo interfuere, manucaptus est, donec per magis euidentes rationes suam innocentiam declarasset.

Comes sancti Pauli Walerannus, qui cum coniuge sua Ioanna Courtenay sorore domini regis Angliæ paulo ante egressus est de terra, vel, vt verius asseritur, expulsus est in propriam regionem propter sua facinora, sine strepitu tamen, ne persona regia dehonestari potuisset per eum qui tam arcta affinitate eidem coniunctus fuerat, mox vt aerem attraxit proprium, more gentis suæ, prodere voluit se nō ex corde cum Anglicis ambulasse, sed ficte potius & dolose: reuera nacta mox oportunitate vt peruenit ad propria, magnates Francorum adiit, qui nouo Regi astiterunt, filio scilicet Caroli supradicti, qui eius negotia regi regisque consilio promouerent: nec mora, gratanter ab vniuersis admissus, regis Camerarius est effectus, factusq; est aduersarius publicus, ita vt cunctis constaret Anglos ex eo fouisse serpentem.

Comes S. Pauli eiicitur.

Flandrenses videlicet de Gandauo post multa ac damnosa litigia, post diutinam obsidionem, sed inanem, post cædes ac mortes quibus affecti sunt, & patriotas ex parte Comitis affecerunt, quibus & superiorem manum continue reportarunt, id comite postulante & obsidionem dissoluente, pacem fecere cum eodem, sed modico tempore duraturam.

Flandrenses faciunt pacem.

Circa festum sancti Martini nutu quorundam consiliariorum, contra voluntatem, & citra consensum pene cunctorum regni magnatum, & præcipue contra voluntatem Londoniensium, coactum est parliamentum apud Northamptoniam, eo quidem omnibus magis graue, quod contra hyemem & in tali loco fuit celebrandum, vbi nec copiam focalis facile potuit reperire, nec hospitia apta tātæ turbæ. Causa vero, quare prædicti consiliarii ibidem parliamentum esse costituere, fuit appetitus vltionis, quam sumere auebant de Iohanne Kyrkeby, qui fuerat interfector ipsius Ianuensis mercatoris, de quo supra tetigimus in hoc libro. Reuera considerauerunt animositatem Londoniensium, cogitaueruntque, prout erat futurum, si Londoniis parliamentum fieret, nequaquam Londonienses passuros eundem I. Kyrkeby pro occisione prædicti Ianuensis morte puniri, quin potius si talia Londoniis temptare conarentur, sibimet periculum imminere. Vnde præhibito secum consilio, vt præmisimus, Northamptoniæ parliamentum fieri procurarunt, in quo nimirum parliamento trahi & suspendi fecerunt eundē Kyrkeby, Londoniensib. vniuersa cernentibus: & nouam taxam ad opus Regis, & eorū præcipue qui nuper cum domino Thoma de Wodestoke per Franciam in Britanniam Armoricam missi sunt, coegerunt exigi, scilicet de quolibet sacerdote religioso dimidiam marcam, & tantum de vnaquaque fœmina religiosa, de sacerdotibus quoque secularibus tantum, & ex singulis capitibus regionis, virorum scilicet coniugatorum & non coniugatorum, ac etiā mulierum, 12. denarios, non sine diris imprecationibus leuari fecerunt: quod quidem factum causa fuit inauditi mali in terra, vt ex posteris elucescet.

Parliamentum apud Northampton.

Anno dominicæ incarnationis millesimo trecentesimo octogesimo primo, qui est annus regni Regis Richardi à conquestu secundi quartus, post festi natalis domini gaudia celebrata, coactum est consilium Londoniis, in quo absolutus est ab officio thesaurarii Dominus Thomas Brantygham Episcopus Exoniæ, & subrogatus est dominus Robertus Hales magister hospitalis, miles in primis magnanimus atq; strenuus, sed qui non placeret communitati. Circa præsens tempus aduectæ sunt Tieres

Southamptonam, quas caricas alii vocare solent, refertæ multi generis speciebus & vinis, aliisq; diuitiis, quæ non modicum profuerunt incolis vniuersæ terræ tempore Quadragesimali.

Opiniones Iohannis Wicklif.

Eodem tempore ipse vetus hypocrita, angelus sathanæ, Antichristi præambulus non nominãdus, Ioannes Wycklif, vel potius Wickebeleue hęreticus, sua deliramenta continuans, visus est absorbere Iordanem, & omnes Christianos mergere in abyssum, reassumens quidem damnatas opiniones Berengarii & Oklefe, astruere laborauit post consecrationem in missa à sacerdote factam remanere ibidem verum panem & vinum, vt fuere per prius, Christum ibidem vt vbiq; assistere, sed specialius, & non plus valere panem illum quam alium, nisi solum propter benedictionem à sacerdote datam. Quinimo si ibi esset corpus Christi, asseuerauit in fractione se posse frangere collũ Dei sui. Affirmauit præterea Christianos errare in veneratione illius sacramenti, quod panem esse dicebat & rem inanimatam, & potius venerãdum esse bufonem, vel quodlibet animatum, quam illud, quia multo præstantiorem esse fatebatur rem animatam, quam quæ carebat anima: & talia delirando multos seduxit in eundem errorem.

Factum militis de corpore Christi.

Vnde quidam miles de comitatu Wilshire iuxta Sarisburiam, nomine & cognomine Laurentius de sancto Martino, non dissimiliter seductus, cum instante festo paschali viuificum sacramentum sumere debuisset, petiit à sacerdote suo, vt in vigilia ipsius festi sibi daret communionẽ sanctam, qui iuxta vota post missarum solemnia obtulit quod petebat. Miles vero post datam à sacerdote hostiam, illam manu recepit, & continuo surgens, ad domum suam (portans corpus dominicum) properauit. Sacerdos igitur pręter solitum vidẽs militem delirare, & mox insequitur, clamans & adiurans, ne tantam iniuriam faciat sacramento, sed illud sibi restituat, vel Christianorum more honorifice tractet & sumat: sed nihil omnino preces illius profecere vel clamores, quin miles illud excluso præsbytero, adhibitis ostreis diuideret, & partem cum ostreis, partem cum cæpis, & partem cum vino deglutiret, affirmans quemlibet panem apud domum suam tanti esse valoris, quanti fuit ille, quem sumpsisse tali modo gaudebat. Famuli vero sui, qui de tam horrendi facti nouitate stupuerunt, hæc omnia exteris retulerunt. Sacerdos igitur parochialis, quem stimulabat nimia amaritudo mentis ob tantum scelus commissum à milite, Sarisburiensi episcopo, Magistro Radulpho Ergom, cuncta per ordinem inordinate patrata narrauit. Episcopus autem mox militem citari mandauit, quem comparentem & factum nullatenus abnegantem, admonuit, quia vir in illis partibus magnę æstimationis fuerat, vt domum rediens diuersos sibi notos clericos aggregaret, & cum illis de ipsa re tractatum haberet, si forte diuinitus respectus interim gratiam consequeretur salubrius sentiendo de præfato sacramento, compariturus interim certo die coram Episcopo supradicto: quod & factum est, & die præfixo rediens, iuxta doctrinam clericorum, qui ad eum confluxerant in huius rei gratiam cõfessus est se male sensisse de sacramento altaris, multumq; peccasse in dehonestatione sacramenti: quare ab episcopo & cunctis qui aderant, veniam suppliciter deprecatus est. Episcopus ergo eius videns conuersionem, & attendens humilem confessionem, in partem pœnitentiæ iniunxit eidem erigere Sarisburiæ (in loco publico) crucem lapideam, in qua per ordinem tota series huius rei sculperetur, & vt singulis feriis sextis vitæ suæ discooperto capite, nudis pedibus, in sola interula & femoralibus, ad eandem crucem veniret, & coram ea totius facti peccatum publice & per ordinem (flexis genibus) fateretur: aliasque iniunxit ei pœnitentias, tam publicas quam priuatas, quas longum foret huic paginæ commendare. Hæc idcirco scripsi plenius, vt omnibus elucescat, quanta mala bestia (quæ ascendit de abisso) collega sathanæ, Iohannes Wicklif siue Wickebeleue seminauit in terra.

Panis quiuis cũ eo (?) missa comparandus.

Cardinalis Papa Angliam expilat indulgentiis.

Pileus tituli sanctæ Praxedis, præsbyter Cardinalis, per istud tempus venit in Angliam cum duce Tarsiliæ & multis nobilibus ex parte Imperatoris, locuturus de conditione matrimonii contrahendi inter sororem eiusdem Imperatoris & Regem Anglorũ, & regnum de inæstimabili summa pecuniæ vacuaturus. Nam (vt asseruit) potestatem afferens inauditam, in breui totum regnum ad ipsum cõfluere fecit pro diuersis gratiis impetrandis: reuera diuersa diuersis beneficia contulit, indulgentias, quas dominus Papa concedere solummodo cõsueuit & ipse cõcessit, biennales, triennales, confessionales literas quibuslibet soluentib. gratanter indulsit. Ad capellanatum domini Papę, tam possessionatos quam mendicantes admisit, nec aurum eorum respuit,

qui

qui notarii publici effici precabantur. Altaria quoque portatilia nulli pecuniam offerenti negauit. Quadraginta libras cum aliis donis Cistercientium non repulit, quũ gloriose concederet eis licentiam generalem vescendi carnibus extra monasterium indifferenter, vt in monasterio edere consueuerunt. Excommunicatis gratiam absolutionis impendit. Vota peregrinationis ad Apostolorum limina, ad terram sanctam, ad sanctum Iacobum, non prius remisit, quam tantã pecuniam recepisset, quantam iuxta veram æstimationem in eisdem peregrinationibus expendere debuissent. Et vt cuncta concludam breuibus, nihil omnino petendum erat, quod non censuit intercedente pecunia concedendum. Interrogatus autem in qua potestate hæc faceret, cum summa indignatione respondit, se Romæ (si scire vellent) eius potestatem omnibus responsurum. Iam iamque adeo referti erant argento eius sacculi, vt aduenientibus eius ministri respondere dedignarentur, nisi aurum afferrent, dicentes, afferte nobis aurum, argento enim vestro pleni sumus. Recessurus autem, aurum nec argentum post se nequaquam relinquere voluit, sed secum super summarios deferri fecit, ad tantam quidem summam, quantam nunquam Anglia in taxa vel talliagio semel pendere consueuit.

Profectio vel expeditio in Portugaliam.

Per idem tempus collectus est copiosus exercitus ducis Lancastriæ conniuencia, qui in adiutorium regis Portugaliæ mittendus fuerat contra regem Hispaniæ qui aduersabatur eidem. Asseuerauit enim idem dux expediens fore regno, vt illuc armatorum copia cum auri abundantia mitteretur. Quatenus Rex Portugaliæ qui pro eis miserat, maiori charitate regno Angliæ & incolis regionis astrictus, maris prohiberet transitum apud Gades Herculis, quas moderni vocant, Stricta de Marrachia, galeis quæ de necessitate per eum & eius ibidem dominium transire in adiutorium Gallicorum & Hispanorum ad Occeanum. i. mare infestandum Britãnicum vel Anglicum debuerunt. Sic itaq; & Angliam fore tutam, & prædicta duo regna, & præcipue Franciam deludendam asseruit. Constituti sunt duces & primarii huius profectionis, dominus Edmundus de Langeley, comes Cantebrigiæ, regis auunculus: dominus Wilhelmus Beauchamp, dominus Botreus, & dominus Matthæus Gournay, & alii plures milites quos non expedit numerare. Qui mare transeuntes fæliciter quidem peruenerunt Vlixibonam, ciuitatem metropolim regionis, & à rege gratanter sunt accepti. Sed præ paucitate sua ad lacescendam bello Hispaniam minus apti tamen regno Portingaliæ plurimum profuerunt, quia satis fortes erant ad defendendum fines regni, & impediendum Hispanos, vel ne intrarent regnum hostiliter, vel pro votis damna incolis irrogarent. Hispani vero putantes se plurimum profuturos si Vlixibonam obsiderent, in quam nostrates concesserant, adhibitis nauibus & Hispanorum magna turba, vrbem obsidione vallarunt, sed tunc datum est eis cognoscere virtutem Anglorum. Nam cum per multos dies vrbem circumsedissent, & nihil præter verbera & cruenta vulnera lucrati fuissent, tandem (cum dedecore soluentes obsidionem) ad propria recesserunt. Nostrates igitur eorum cognoscentes ignauiam, plus animati sunt, & sæpius pro viribus & numero Hispanos irritantes, expectabant audacius in terra illa, donec fortassis ex Anglia plures bellatores mitterentur eisdem.

De miseria quæ contigit Angliæ in tumultuatione rusticorum & aliorum communium.

Circa tempus illud Anglorum regnum pro peccatis affligendum, magnum repente & inauditum cunctis sæculis sensit è suis membris dispendium emanasse, quod nisi Deus misericordiarum dominus solito bonitatis intuitu citius compressisset, & regimen omnino destructum, & factum fuisset cunctis gentibus in sibilum & derisum. Rustici namque quos natiuos vel bondos vocamus, simul cum ruralibus accolis in Estsexea maiora suis concipientes viribus, & spem habentes omnia subiicienda suæ stoliditati, conglobata multitudine pro libertate tumultuare cœpere, & pares dominis effici, & nulli omnino alicuius de cætero astringi seruicio meditati sunt. Et vt efficacius sua vota perducerent ad effectum, mox ad quamlibet primo paruam villam, viri tantum duarum villarum qui auctores & primi motores huius mali fuere, mittere curauerunt, vt omni excusatione postposita, omnes, tam senes quam florentes ætate, ad eosdem confluerent armis instructi, prout quisque poterat, scientes eorum bona qui venire supersederent, negligerent, aut contemnerent, dissipanda, domos conflagrandas vel deponendas, capita amputanda. Terribilis ergo comminatio cũctos coegit accurrere, vt aratri relictis negociis, seminandiq; commoditatibus, vxoribus suis & prædiis, in breui tantus coactus sit numerus, vt ad quinque millia recenserentur vilissimorum communium & rusticorum, quorum quidam tantum

baculos, quidam rubigine obductos gladios, quidam bipennes solummodo, nonnulli arcus præ vetustate factos à fumo rubicundiores ebore antiquo, cum singulis sagittis (quarum plures contentæ erant vna pluma) ad regnum conquerendum conuenere. Inter mille vero de talibus, de facili non videndus erat vnus armatus, sed omnes vt magnum numerum conficere, credebant totum regnum illis resistere non valere. Vt autem maioris roboris firmamento lætari possent, Cantium transmiserunt nuncios, qui eos certificarent de illorum voluntate simul & proposito, & inuitarent ad occurrendum eisdem pro libertate adquirenda, pro isto negotio contuendo, demum, pro regno regnique malis consuetudinibus immutandis. Cantiani itaque rem audientes votis per ante desideratam pluries, tollentes moram illico & ipsi, congregata non parua manu communium & rusticorum iisdem comentis, quibus diximus Eastsaxones suas congregasse turbas, in breui fere totam prouinciam suam ad similem tumultuationem concitauerunt. Moxque vias omnes quibus peregrinando itur Cantuariam obsidentes, & peregrinos vniuersos cuiuscunque condicionis existerent, arestantes iurare compulerunt. Primo vt regi Richardo & communibus fidelitatem seruarent, & nullum regem qui vocaretur Iohannes acceptarent, ob inuidiam videlicet Iohannis ducis Lancastriæ, qui propter maritagium filiæ Petri quondam regis Castellæ, & hæredis, se dicit regem Castellæ. Et quod parati essent quandocunq; placeret pro eisdem mittere, ad veniendum & obuiandum eisdem, & quod omnes conciues vel consortes suos inducerent ad tenendum cum eisdem, & nullæ taxæ de cætero leuandæ in regno acquiescerent aut consentirent, nisi quintædecimæ quam patres & antecessores eorum solummodo nouerunt & acceptauerunt. Itaque factum est, vt mox fama huius facti in Southsexiam, comitatus Hertfordiæ & Cantebrigiæ, Suffolchiam & Northfolchiam repente diffunderetur. Eratque magna expectatio totius plebis, quid si vellent hæc omnia, & quorsum tenderent cepta tam audacter multis coniicientibus pro meliori futura, quibusdam timentibus ea in pernitiem totius regni cessura. Diuisionem namque regni præloquebantur talibus ausis euenire, & per consequens eius desolationem & destructionem. Et cum acciperent indies incremētum huiuscemodi congregationes, & iam fere factum fuisset eorum numerus infinitus, ita vt nullius resistentiam pertimescerent, cæperunt facta monstrare quędam quę mente conceperant, & omnes & singulos iuris terræ peritos, tam apprenticios quam senes iusticiarios, & cunctos iuratores patriæ, quos appræhendere poterant, sine vllo respectu pietatis, capitis truncatione mulctare asserentes, non, priusquam illis occisis, terram ingenua libertate posse gaudere. Placuit iste sermo vehementer rusticis, & ex minoribus maiora concipientes, statuerunt omnes curiarum rotulos, & munimenta vetera dare flammis, vt obsoleta antiquarum rerum memoria, nullum ius omnino ipsorum domini in eos in posterum vendicare valerent: factumque est ita. Nec dum euigilare voluere domini ad obuiandum tantis nequitiis, sed velut stertentes, domi quięscentes, immobiles permanebant: donec Kentenses & Estsaxones appropinquantes sibi vnum conflassent exercitum, quasi de centum millibus communium & rusticorum. Currebatur reuera ad eos ex omni parte ab his qui vel oppressi fuerant ære alieno, vel censuram iuris timebant propter malefacta, & fiebat plebanorum conglomeratio, quantam nullus meminisse potuit vel audisse insulis conuenisse. Cum tanta ergo frequentia ventum est ad locum vocatum Blackheth, vbi statuerunt turbam videre collectam, & sociorum multitudinem numerare. In quo loco dum constitissent, venerunt ad eos ex parte regis milites, qui causam inquirerent commotionis eorum, & quare illuc tantum populum contraxissent. Quibus responsum est se pro certis causis & negotiis ad habendum cum rege suo colloquium conuenisse, & debere eosdem nūcios regios remeare ad regem, & intimare ei oportere eum omnino ad eosdem venire, ad audiendum desideria cordis eorum. Nunciatum est igitur responsum regi, & suasum à nonnullis vt ad eos pergere festinaret. Archiepiscopus vero Cantuariæ pro tunc regni Cancellarius magister Symon de Sudburia, & dominus Robertus de Hales magister Hospitalis sancti Iohannis, tunc regni thesaurarius, obnixe restiterunt talia suadentibus, dicentes, nequaquam debere regem adire tales discaligatos ribaldos, quin potius disponendum esse aliter ad comprimendum superbiam ganeorum. Quæ cum audissent responsa vulgares, in furorem versi, iurauerunt se regios traditores, Archiepiscopum, scilicet, & Robertum prædictum quæsituros, quo tutiores habere pedes se credebant, & eorum capita ablaturos. Et confestim iter versus Londonias arripientes, venerunt ad Southwerk, & omnia loca repleuerunt ibidem,

ibidem,& in regione vicina. Maior ergo Londoniarum & Aldermanni metuentes vrbi,portas mox claudere decreuerunt: sed commune vulgus ciuitatis, & præcipue pauperiores, fauentes rusticis, prohibuere Maiorem à clausura portarum, inferentes vim,& mortem comminantes eidem si id facere attemptaret. Itaque factum est, vt per totam noctem sequentem, id est, vigiliam festi corporis Christi,libere gauderent exitu & introitu nebulones. Animauit communitatem Londoniarum,& etiam totius regni ad fauendum eis,quod asserebant eorum esse propositum regni tantummodo proditores scrutari, & postea cessaturos. Et eo maiorem fidem adhibuere dictis eorum, quod nihil rapuerunt omnino, sed omnia emerunt iusto præcio. Et si quenquam reperissent in furto, capite priuauerunt,tanquam qui fures maxime detestarentur.

In crastino autem,hoc est in ipso festo corporis Christi,intrantes & exeuntes vrbem,& de libertate acquirenda,de proditoribus capiendis,& maxime de duce Lancastriæ, quem inprimis odio habuerunt, cum simplicibus communibus Londoniarum verba ferentes,in breui pauperiores omnes in eorum vota fecere de facili conspirare. Cum autem eodem die sol altius eleuatus incaluisset, & ipsi pro votis vbique vina diuersa & preciosissima pocula prægustassent, & facti fuissent non tam ebrii quam dementes (nam Londoniarum Maiores & plebs communis cuncta cellaria illis aperta reliquerant) cæperunt cum simplicioribus ciuitatis multa tractare de proditoribus,& inter cætera se mutuo cohortati sunt,vt properantes Saueyam, hospitium ducis Lancastriæ,cui nullum vsquam in regno in pulchritudine & nobilitate potuit comparari, iniectis flammis conflagrarent, ad diffiduciandum videlicet ipsum ducem,quem proditorem vocabant, & metum cæteris proditoribus incutiendum. Placuitque statim sermo vulgaribus Londoniarum, & ipsi in primis fœdum reputantes,si quisquam duci ante eos iniuriæ aut damni aliquid irrogaret, illico velut amentes cucurrerunt,& ignibus in giro coniectis, destructioni loci vacabant. Et vt patesceret totius regni communitati eos nō respectu auaritiæ quicquam facere, proclamari fecerunt sub pæna decollationis, ne quis præsumeret aliquid vel aliqua ibidem reperta ad proprios vsus seruanda contingere, sed vt vasa aurea & argentea quæ ibi copiosa habebantur,cum securibus minutatim confringerent, & in Tamesim,vel in cloacas proiicerent. Pannos aureos & holosericos dilacerarent, & pedibus conculcarent,anulos & alia iocalia cum lapidibus præciosis imposita, mortariolis contererent, vt postea nullis vsibus apta forent. Et factum est ita. Deinde,vt nullum genus dedecoris præterirent, quin duci cuncta imaginabilia irrogarent, arreptum quoddam vestimentum præciosissimum ipsius, quale Iacke vocamus, & impositum lanceæ,pro signo ad sagittas suas statuerunt. Et cum parum damni inferre sagittando valerent,depositum securibus & gladiis confregerunt. Quibus perpetratis satis maliciose,etiam locum qui vocatur Temple Barre, in quo apprenticii iuris morabātur nobiliores, diruerunt ob iram quam conceperant contra Robertum de Hales, magistrum Hospitalis sancti Iohannis, de quo præfati sumus, vbi plura munimenta quæ iuridici in custodia habuerunt,igne consumpta sunt. Et amplius insanientes, illā domum nobilem Hospitalis sancti Iohannis de Clerkenwell,immisso igne ardere fecerunt per continuos septem dies.

Illucescente die Veneris,die iræ,die tribulationis & angustiæ, die calamitatis & miseriæ,non dum finitis matutinis apud sanctum Albanum, venere de villa de Barnet sub festinatione maxima, qui nunciarent communes mandasse, vt assumptis secum communibus villarum de Barnet & de sancto Albano, cum armis quibus se defendere sciuere melius,Londonias festinare properarent: sin alias, viginti millia eorum simul accessura ad incendendum villas præfatas, & eos cum potestate magna adductura. Res statim notificatur Abbati, qui timens eorum aduentum, & damna ex eo secutura,confestim conuocatis vniuersis curiæ suæ famulis & villanis, Londonias festinare rogauit,ad mitigandum eorum malitiam,& impediendum aduentum. Nec mora, villani festinant & abbatis armigeri ad occurrendum eis & Londonias iter accipiunt cum feruore. Dissimiliter tamen hii & illi, de Abbathia scilicet & de villa, quia nostrates ad proficiendum, villani vero ad officiendum se pararunt. Cum enim ventū fuisset non procul à Londoniis iuxta prædium quoddam Magistri Hospitalis Sancti Iohannis,cui nomen Heybury, vident ibidem quandam multitudinem (quasi viginti millium rusticorum & communis vulgi) qui immisso igne in æditissimas domos,quæ iam ardebant inextinguibiliter,nitebantur cum diuersis instrumentis cun-

cta quæ incendio dissolui non poterant subuertere machinamentis solo tenus. Visi autem à quodam illorum ductore, qui vocabatur Iohannes Strawe: mox accersiti & coacti, fidem ei fecerunt quod regi Richardo & communibus adhærerent. Erant pro tunc turbæ rusticorum in tres partes separatæ, de quibus vna pars vacabat (vt diximus) destructioni prædii supradicti. Alia iuxta Londonias expectauit in loco le Mileende vocato. Tertia vero occupauerat montem Turris. Ea autem turba quæ prope turrim erat, ita inuerecunda & insolens habebatur, vt victualia regis quæ ad turrim vehebantur, diriperet inuerecunde. Et insuper, tanta agitabatur insania, vt regem compelleret ad concedendum eis Archiepiscopum & magistrum Hospitalis sancti Iohannis, aliosque in ipsa turri occultatos, quos omnes proditores vocabant: alias sciret semetipsum vita priuandum. Rex igitur in arcto constitutus, permisit eos in turrim intrare, & loca secretissima pro sua voluntate nequissima perscrutari, qui nihil negare tute potuit quod petebant. Erant eo tempore in ipsa turri sexcenti viri bellici, armis instructi, viri fortes & expertissimi, & sexcenti sagittarii, qui omnes (quod mirum est) animo ita conciderant, vt eos magis similes mortuis quam viuis reputares. Mortua enim erat in eis omnis memoria quondam bene gestæ militiæ, extincta recordatio ante habiti vigoris & gloriæ, & vt concludam breuiter, emarcuerat à facie rusticorum pene totius Loegriæ omnis audacia militaris. Nam quis vnquam credidisset, non solum rusticos, sed rusticorum abiectissimos, non plures, sed singulos audere thalamum regis vel matris eius, cum baculis subintrare vilissimis, & vnumquemque de militibus deterrere minis, & quorundam nobilissimorum militum barbas suis incultissimis & sordidissimis manibus contrectare, demulcere, & verba modo familiaria serere de socialitate cum eisdem habenda de cætero, modo de fide seruanda ipsis ribaldis, modo de iuramento præstando, vt communiter cum eis regni quærerent proditores, cum ipsi manifeste proditionis notam deuitare non possent, quippe qui vexilla & penicellos erigentes, tali modo cum armata manu pro modulo suo, scilicet modo prætacto incedere non timebant. Et cum hæc omnia facerent, & (vt diximus) plærique soli in cameras concessissent, & sedendo, iacendo, iocando super lectũ Regis insolescerent: & insuper matrem regis ad oscula inuitarent quidam, non tamen (quod mirum dictu est) audebant plures milites & armigeri, vnum de tam inconuenientibus actibus conuenire, non ad impediendum manus iniicere, nec verbis secretissimis musitare. Intrabant & exibant vt domini, qui quondam fuerant vilissimæ conditionis serui, & præferebant se militibus, non tamen militum, sed rusticorum subulci. Quia (vt credimus) Deus Anglicis demonstrare voluit, quod non in fortitudine sua roborabitur vir, nec in arcu vel gladio fore sperandum, sed in eo qui saluat nos de affligentibus nos, & custodientes nos sua misericordia & pietate confundere consueuit. Sed de istis hactenus: modo de his quæ gesta sunt circa Archiepiscopum calamum dirigamus.

De his quæ gesta sunt circa Archiepiscopum.

Cum ergo fatalis hora venisset, in qua manifestatum est diuinam vltionem incubuisse regno Angliæ, rustici, ribaldi perditissimi, ganeones dæmoniaci, patrẽ communem totius populi Archipræsulem & Primatem quæsituri, instinctu diabolico portas turris (vt prætactum est) illi per vias glomeratim, & cum clamore terrifico sunt ingressi, reperto vero quodam ibidem è famulis, imperant furibunde, vt eos ducat ad locum in quo pius pater (quem proditorem nominauerunt) delitescebat. Is autem eorum mandato contrauenire non audens, deduxit eos ad capellam, in qua post celebratam Missam, & sacram perceptam communionem, Archiepiscopus orationibus insistebat. Nempe non inscius Archipræsul eorum aduentus & propositi, totam noctem præcedentem duxerat in confessionibus orationibusque deuotis: & ideo cũ magna securitate eorum intrepidus expectauit aduentum, frequentissime (tam in Missa sua, quam post Missam ab eo celebratam) mores eorum arguens tali modo: Quando (inquiens) sunt venturi? Deus bone, quid expectant? iam enim tempus esset si Deo placeret vt venirent. Cum autem eos aduentantes audisset, cum magna constantia dicit suis: Vadamus modo (ait) securi, præstat enim mori cum non iuuat viuere, neque enim ante in vita nostra in tanta securitate conscientiæ mortui fuissemus. Et post pusillum ingressi tortores, clamauerunt: Vbi est regni proditor? vbi communis vulgi deprædator? Archiepiscopus vero tanquam nihil omnino turbatus ad clamores eorum, ita respondit: Bene (ait) venistis filii, ecce, ego sum Archiepiscopus quẽ vos quæritis, non proditor aut deprædator. Igitur eo viso, mox membra diaboli (iniectis in eum manibus sceleratis) rapiunt de capella, nullum deferentes honorem loco

seu

seu sacris altaribus, aut imagini crucifixi, quæ in summitate baculi eius figurata erat, postremo nec corpori dominico, quod sacerdos coram eo tenebat: sed peiores dæmonibus (qui Christi sacramenta verentur & fugiunt) nihilipendentes saluatoris præsentiam, trahunt per brachia, per caputium, per diuersa loca, ad eorum sectæ satellites extra portas ad montem turris. Quo cum peruenisset, factus est clamor horrendissimus, non similis clamoribus quos edere solent homines, sed qui vltra omnem æstimationem superaret omnes clamores humanos, & maxime posset assimulari vlulatibus infernalium incolarum. Qualibus etiam clamoribus vsi in omni decapitatione cuiuslibet, & prostratione domorum, quamdiu Deus permisit eorum nequitiam impunitam. Non tamen resonabant verba inter horrificos strepitus, sed replebantur guttura multisonis mugitibus, vel quod est verius vocibus pauonum diabolicis. Cum itaque staret Archipontifex inter eos (vt diximus) circundatus nebulonum millibus, & gladios cerneret circa caput eius extractos in numero excessiuo, mortem sibi minitantes circumstantibus dixisse fertur. Quid est, charissimi filii quid est quod proponitis facere? quod est peccatum meum quod in vos commisi, propter quod me vultis occidere? Cauendum vobis est, ne me interfecto, qui pastor, prælatus & Archiepiscopus vester sum, veniat super vos indignatio iusti vindicis, vel certe pro tali facto, tota supponatur Anglia interdicto. Vix hæc verba finire potuit, antequam horrisono clamore perstreperent, se nec interdictum timere, nec Papam, solum superesse sibi vt collum submittat, qui falsus fuerat communitati & regni proditor, gladiis amputandum. Cernens autem Archiepiscopus sibi mortem indubitatam imminere, nec superesse viam euadendi, post plura piæ exhortationis documenta, post prædicata verba salutaria, vt erat vir eloquentissimus, & incomparabiliter vltra omnes regni sapientes sapiens, nouissime post remissam spiculatori, qui eum decollaturus erat (quantum in ipso fuit) offensam necis suæ, vt plene videretur saluatorem moriendo sequi, patrem pro persecutoribus exorauit, flexis genibus collum ferienti supposuit. Percussus vero in collo securi, sed non læthaliter, apposita manu vulneri, ita dixit: Ah, ah, (inquit) manus domini est. Non dum manum de loco doloris amouerat, & secundo percussus, summitatibus digitorum amputatis, & arteriarum parte, cecidit, sed non dum occubuit, donec octauo ictu miserabiliter mutilatus in collo, & in capite dignum (vt credimus) martyrium compleuisset. Iacuit ibidem corpus eius inhumatum toto illo die Veneris, in quo fuit festum sancti Basilii, & in crastino, nemine illud audente tradere sepulturæ, propter metum irrationabilis vulgi vndique debacchantis. Percussor eius mox diuinam sensit vltionem, in furiam actus, & cæcitate percussus. Quidam etiam ex rusticorum turba instigatus auaritia, nocte sequenti eius decollationem, latenter accessit ad corpus, vt anulum (qui in digito eius fuerat) furtiue detraheret. Quidam insuper à multis annis cæcus, quem idē Pontifex diu ex elemosina sua sustentauerat, audita morte eius & causa, fiducialiter petiit à Deo per eius merita sibi visum restitui, & visum recepit. In sepultura sua quidam de Doueria, qui iam duos annos in cæcitate transierat, per visum admonitus ad corpus venit, & ea nocte lumen sibi redditum fore gaudebat. Mulier quædam quæ inpregnata fuerat, & parere nullo modo poterat, postulato eius auxilio, eodem die deliberata est de tribus masculis puerulis, qui omnes baptizati sunt. Multaque miraculorum signa alia post eius mortem diuinitus sunt ostensa, & diuinæ vltionis iudicia manifesta in eos qui vel mortis eius authores fuere, vel in eius necem voluntarie consensere, quæ in sequentibus cum res & tempus postulauerint inseremus. Interfecti sunt cum eo Robertus Hales miles strenuissimus, magister Hospitalis Sancti Iohannis & regni thesaurarius, & Iohannes Leg, vnus ex lictoribus regiis, & quidam frater de ordine Francisci, ob iram scilicet & rancorem quem in ducem gerebant Lancastriæ Iohannem de Gandauo, quia familiaris ei fuisse dicebatur. Decapitati sunt eodem die quamplures, tam Flandrenses quam Anglici ob nullam quidem causam, sed ad explendum crudelitatem tunc dominantium rusticorum. Erat namq; eis solemnis ludus, si quem apprehendere poterant qui eis fidem non fecerat, aut cum eisdem pari mente non gradiebatur: aut si quis ex ipsis quenquam exosum habuisset, repente tali detrahere caputium cum clamore consueto, & mox in plateis certatim ruere ad decollandum eum, nec vllam reuerentiam impendebant sacris locis, sed de ipsis Ecclesiis, & in sanctuariis passim, trucidabant quos odio habuerunt. A fide digno etenim referente, cognoui tresdecim Flandrēses violenter extractos fuisse de ecclesia fratrum Augustinensium, quæ sita est Londoniis, & in strata publica decollatos:

Miraculum de mortuo Archiepiscopo.

& ab

& ab alia parochiali eccleſia in eadem vrbe decem & ſeptem, qui omnes (ſpreta reuerentia ſanctuarii, Deique timore, quia tunc temporis ipſa turba maledicta hominem non reuerebatur) conſimili mulctatione capitum fuiſſe peremptos. Cum idcirco tantas tranſgreſſiones perpetrari viderent Rex & qui de eius conſilio fuerant, poſt repentinos tractatus & ſubitos, quia tempus illud diutinam non permittebat deliberationem, & maxime, quia omnes & ſinguli conſternabantur de occiſione Cantuar. Archipræſulis, & regni theſaurarii, qui potiſſimi in regno fuerunt: & quia timebant, occiſis maioribus, minoribus non eſſe parcendum. Dominus rex cum deliberatione conſilii, quod tunc cum eo fuit, vt ſedaret furorem qui tunc in curſu extitit, obtulit eis pacem, ea conditione, vt ceſſarent ab incendiis domorum, & deiectionibus, & hominum interfectionibus, & redirent ad propria, ſine pluri ibidem præſtolaturi chartas confirmatorias pacis prędictæ. Quod Eſtſaxones libenter audierunt, eo quod iam pertæſi diutini laboris, afficiebantur quodammodo domibus, vxoribus & liberis reuiſendis. Statuerunt tamen quoſdam ex ipſis, qui cum illis recedentibus remanerent, pro chartæ regiæ acquiſitione. Factumque eſt, vt recedentibus remanerent Kentenſes tota nocte ſequente.

Ruſtici diſpoſuerunt Londonias ſpoliaſſe.

Craſtinus dies aduenerat, quæ fuit dies Sabbati, dies ſanctorum Viti & Modeſti. 17. Calend. Iulii infra octa. feſti corporis Chriſti, & ecce Kentenſes pene nihil remiſſius egerunt in omnibus ſceleratis operibus, quam die fecerant prędecente: ſed mortibus hominum, domorum deiectionibus, & incendiis, vacauerunt. Rex autem ad Kentenſes miſit, qui nunciarent ſocios receſſiſſe, de cætero victuros in pace, & velle eis eandem formam concedere ſi eis acceptare placeret. Ductor ergo eorum maximus, dictus Walterus Helier, vel Tyler (nam talia nomina ſibimet impoſuerunt) & ex induſtria vir verſutus, & magno ſenſu præditus, ſi ingenium decreuiſſet bonis vſibus adaptaſſe, pacem quidem ſe dixit amplecti, ſed ſi conditiones ſecundum eius arbitriũ dictarentur. Decreuerat vtique regem regiſque conſilium (quia fortior illis eſſe videbatur) vſque in craſtinum cauillationibus ſuſpendiſſe, vt nocte ſequenti ſuum peruerſum propoſitum liberius conſequi potuiſſet. Cogitauerat etenim in ipſa nocte, quia cuncti communes pauperes, videlicet vrbis Londoniarium illis fauebant, ciuitatem deſpoliaſſe, occiſo prius rege & maioribus ſibi adhærentibus, & eam quatuor locis iniectis ignibus conflagraſſe. Sed qui ſuperbis reſiſtit Deus, humilibuſque dat gratiam, non permiſit eius impias imaginationes & affectus ad finem vſque perduci, ſed gratioſe & ſubito iniquum eius conſilium diſſipauit. Cum enim trina vice chartæ fuiſſent ſibi conſcriptæ, ſecundum formam quam in ſequentibus demonſtrabimus, & nulla illarum illi placere potuiſſet, nouiſſime rex deſtinauit ad illum quendam è ſuis militibus, qui vocabatur Iohãnes Newton, vt non tam inuitaret quam rogaret eum, quia ſuperbia eius nota erat ſatis, regi ad accedendum, & tractandum cum rege de articulis pro quibus inſtabat ſuę chartæ inſerendis, de quibus vnum inſerã noſtris chronicis, vt legentibus conſtet clarius cæteros fore contrarios rationi.

De ſuperbia Walteri Tyler.

Voluit namque ad alia commiſſionem pro ſe & ſuis obtinuiſſe, ad decollandum omnes iuridicos, Eſcaetores, & vniuerſos qui vel in lege docti fuere, vel cum iure ratione officii communicauere. Mente nempe conceperat, doctis in lege necatis, vniuerſa iuxta communis plebis ſcitum de cætero ordinari, & nullam omnino legem fore futuram, vel ſi futura foret, eſſe pro ſuorum arbitrio ſtatuenda. Fertur reuera cum ſuperbia magna dixiſſe, pridie quam iſta fierent, appoſita manu ſua ſuis labiis, quod ante quatriduum omnes leges Angliæ de ore ſuo & labiis emanarẽt. Igitur cũ (vt diximus) dominus Iohannes Newton pro acceleratione inſtaret penes eum, indignando reſpondit: Si tibi (ait) multum feſtinandum fuerit, redeas ad dominum tuum regẽ, ego vero veniam cum placebit. Poſt regreſſum vero militis, & ille vectus equo ſubſecutus, ſed tamen paulo tardius: Cumque veniſſet vt eſſet non procul à loco in quo rex conſtitutus fuerat, Smithfield appellato, deſtinatus eſt ad eum ſecundo prędictus miles, ad audiendum & referendum vota ſua. Miles autem dextrarium inſidens acceſſit ad eum, auditurus quid dicere proponebat. Ille quidem indignatus quia equo vectus miles acceſſerat, & non pedes, mox cum furore dixit, decere eum potius pedes quam equum inſidens ſuæ pręſentiæ propinquare. Miles vero nondum oblitus omnino militiæ ſuæ veteris probitatis, illico ſic reſpondit: Sedenti (inquit) tibi in equo, non eſt iniurioſum me equitem acceſſiſſe. Ad quod verbum indignatus nebulo, mox extracto cultello, quem dagger vulgo dicimus, ictum militi minabatur cum adiectione verborum quibus eundem militem proditorem appellauit. At miles abhorrens

rens illud nomen, eum mentiri asseruit animose, extracto contra eum æque tali cultello. Econtrario ribaldus non ferens inter suos rusticos illatam contumeliam, parauit in militem irruisse. Rex igitur videns militi periculum imminere, vt mitigaret animum pro tempore ganeonis, militem iussit equo descendere, & cultellum quem extraxerat reddere nebuloni. Cumque non sic mitigari posset eius elatus animus, quin omnibus viis & modis vellet in militem irruere furibunde, accesserunt ad regem (qui iuxta stabant) Maior Londoniarum Wilhelmus Walworth, & plures de militibus & armigeris regiis, asserentes dedecus inauditum & interminabile, si illis præsentibus, rex permitteret nobilem militem tam pudendæ morti succumbere coram eo. Quapropter succurrendum fore sibi celerius, & ribaldum arestandum. Quibus auditis, Rex (quanquam puer esset & tenerioris ætatis) concepta audacia, iussit Maiori Londoniarum vt eum arestaret. Maior autem vir incomparabilis animositatis & audaciæ, indubitanter eum illico arestauit, librato ictu eius capiti, qui eum plurimum perturbauit. At mox ab aliis ministris regiis circumclusus gladiis, diuersis in locis corporis transuerberatur. Corruensque de equo in terram, primum dedit spem Anglicanæ militiæ fere mortuæ communibus posse resisti. Statimque vt communes viderunt eius ruinam, præ dolore mortis clamauerunt: Mortuus est Capitaneus noster, proditiose peremptus est ductor noster: Stemus simul, moriamur cum ipso, sagittemus & vindicemus viriliter mortem eius. Tensis ergo arcubus sagittare pararunt. Rex vero vltra ætatem mirabiliter ingenio præuentus, & audacia concitus, calcaribus vrgens equum ad eos accessit, & in circuitu eorum equitans, dixit eis: Quid est hoc homines mei? Quid agitis? Nunquid sagittare vultis regem vestrum, non causemini, nec sitis tristes de morte proditoris & ribaldi. Ego enim ero rex vester, ego capitaneus & ductor vester; sequimini me in campum, habituri omnia quæcunque vos petere delectabit. Hoc autem fecit rex ne rustici in amaritudine mentis constituti ignem immitterent in domibus apud Smithfeld, vbi fuerunt quando ductor eorum præfatus proditor est occisus. Igitur in apertum campum secuti sunt regem & milites qui cum eo erant, nõ dum plena deliberatione certi, vtrum regem perimere debuissent, an omnino conquiescere, & domum cum charta regia remeare. Interea Maior Londoniarum cum solo quodã famulo festinanter equitans ingressus ciuitatis, clamare cæpit: Ciues optimi, gratissimi, piissimi, succurrite sine mora regi vestro perimendo; mihique succurrite vestro Maiori in eodem periculo constituto, vel si nõ decernitis mihi succurrendum propter mea demerita, tamen nolite relinquere regem vestrum. Hæc cum audissent optimates de Londoniis, & cæteri quorum cordibus amor regis inhæserat, subito decenter armati sunt ad numerum mille virorum. Et mox parati in plateis constituerunt, expectantes quenquã ex militibus qui eos ducere posset ad regem. Obtulitque fortuna pluribus Robertum Knolles, quem omnes rogauerũt, vt esset ductor eorum, ne incõposite & inordinate venientes facilius frangi possent. Qui gratanter duxit partem illorum, partem vero alii milites fulgentem armis splẽdidissime ad regis præsentiam perduxerunt. Rex autem & qui cum eo erant milites & armigeri de insperato armatorum numero lætificati, repente circumcinxerunt omnem turbam vndique rusticorũ viris bellatoribus, velut cum oues caulis includuntur, vsq; dum mercenario cõplacuerit quas vult in pasturã emittere, & quas vult morti deputare. Cernere erat ibidem mirabilẽ dextræ Dei mutationem, modo proiectis baculis, securibus, bipennibus, gladiis, arcubus & sagittis, rusticos ad terrã ruere suppliciter, gratiã postulare, qui parũ ante & regis & regaliũ vitam in sua non gratia sed potestate habuisse gloriabãtur: delitescebant miseri in frugibus, in foueis & antris, in siluis, per fugam vel absconsionem vitã saluare cupiẽtes, in quorũ iamdudum manibus, mors & vita nobilium pene totius Loegriæ sitæ fuerunt. Milites idcirco qui cum rege fuerunt, cupientes, non tã eorum iniuriã quam infamiam in rusticos vindicare, rogauerunt regem, vt permitteret eos vel saltem centum vel ducenta capita nebulonum tollere, vt monumẽtum esset in posterum, viros ordinis militaris, vel aliquid in rusticos valuisse. Rex vero eorum postulationibus noluit acquiescere, asserens plures ex ipsis timore ductos turbam fuisse secutos, & posse tali modo euenire, fortassis vt qui nihil peccauerant plecterentur, & delinquentes impunitate gauderent. Iussit tamen vt Londoniis statim proclamaretur, ne ciues de cætero communicarent cum illis, nec admitteret quenquã ex illis in Ciuitate ea nocte, sed permitterent eos sub diuo ruri pernoctare. Chartam nihilominus (quam petierant scriptam ac sigillatam, ad deuitandum maius ma-

lum pro tempore) tradi iussit eisdem, sciens nondum Estsexeiam pacificatam, aut Cãtium fore sedatum, quarum prouinciarum communes & rustici parati erant ad insurgendum, si citius eorum non satisfaceret voluntati. Tenor chartæ extortæ per vim à domino rege talis extat, mutatis nominibus communitatum, prout diuersis comitatibus mittebantur.

Charta regis de manumissione rusticorum.

Richardus Dei gratia rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, omnibus balliuis & fidelibus suis, ad quos præsentes literæ peruenerint, salutem. Sciatis, quod de gratia nostra speciali, manumisimus vniuersos ligeos & singulos subditos nostros, & alios comitatus Hertfordiæ, & ipsos & eorum quemlibet ab omni bondagio exuimus, & quietos facimus per præsentes, ac etiam perdonamus eisdem ligeis ac subditis nostris omnimodas felonias, proditiones, transgressiones & extortiones, per ipsos vel aliquem illorum qualitercunque factas siue perpetratas, ac etiam vt legariam vel legarias, si qua vel quæ in ipsos vel aliquem ipsorum fuerint vel fuerit his occasionibus promulgata vel promulgatæ, & summam pacem nostram eis & eorum cuilibet inde concedimus. In cuius rei testimonium has litteras nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud London. 15. die Iunii Anno regni nostri quarto. Habita ista charta, communes ad propria recesserunt: sed tamen priora mala facere minime cessauerunt, prout demonstrabimus in sequentibus, in processu videlicet quem post redditum suum, villani de sancto Albano fecerunt. Qui vt plenius cognoscatur altius materiam repetemus, reincipientes à die exitus ipsorum, scilicet die Veneris præcedente.

Processus de maleficiis & malicia villanorum de sancto Albano contra Abbathiam.

Cum ergo (vt in anterioribus est prædictum) villani de Sancto Albano, & famuli de Abbathia peruenissent ad prædictum de Heybury, ipso die Veneris in crastino festi corporis Christi, & inde pertransissent: & Londonias peruenissent. Mox villani Abbathiæ famulos relinquentes, ad malignitatis se commenta conuerterunt, adeuntes namque Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Arcubus, quæ sita est Londoniis, ibidem tractare cæperunt de ancillatione Monasterii, & quomodo ea quæ diu inter eos secrete voluerant, perducere possent ad effectum, vt videlicet nouis gauderent bundis circa villam, in quibus libere sua pascerent animalia, & piscationem sine calumnia in certis obtinerent locis, necnon venationes & aucupationes iterum haberent in certis locis, & pro suæ voluntatis arbitrio, molas erigerent manuales vbicunque placerent. Et vt balliuus libertatis nihil interponeret infra villæ limites, & obligationes reposcerent, quas fecerant, quondam parentes eorum piæ memoriæ Abbati Richardo de Wallyngforde, & alias chartas, si quæ forent illis præiudiciales, omnia quoque perscribendo quæ forent munimenta in Abbathia, vel illis firmamento, vel Monasterio detrimento. Et vt celerius optatum consequerentur effectum, quidam laudauerunt Walterum Tyler adeundo ducem ribaldorum & rusticorum de Cantio, vt accepta ab eo potestate, quia nunquam putauerunt maiorem in regno futurum, nec leges terræ de cætero valituras, eo quod iam maxima pars iuridicorum perempta fuerat, & reliqua iuxta æstimationem ipsorum fuerat perimenda, domum redirent, & strictis conditionibus expeterent quæ volebant. Vt videlicet si Abbas decerneret negandum esse quod peterent, mox incendium comminarentur domui, & mortem monachis, necnon postremo totius Monasterii demolitioni, vt in eo non relinqueretur lapis super lapidem. Alii vero asserebant esse securius adeundam regis præsentiam, quæ tunc nulli neganda fuit, & ab eo esse petendam litteram, sub priuato sigillo Abbati dirigendam, vt videl. Abbas redderet eis libertates, & iura quæ patres & antecessores eorum Henrici regis temporibus habuerunt. Laudatum est vtrunque consilium, & tam regem pro littera Abbati dirigenda, quam Walterum pro mittendis (si necesse foret) in subsidium eorum & loci destructione ganeonibus adierunt. Wilhelmus Gryndecobbe qui plura debebat Monasterio, tum quia educatus, nutritus, & exhibitus ibidem fuerat, tum propter propinquitatem Monachorum, qui eius consanguinei fuerãt, & pro tunc fuerunt, maximus prosecutor istorum negotiorum extitit penes regem, ita vt sexta vice coram turba regi genua flecteret pro dicta littera, quam obtinuit, obtinenda. Ipse etiam in primis prolocutor extitit principalis pro istis negotiis ipsi Waltero idolo rusticorum. Fuerunt tamen quamplures alii coadiutores maliciæ suæ penes ipsum, qui tantum Abbatem & Priorem, & quosdam è monachis deprauarunt de iniusta dominatione in suos rusticos, de oppressione communium, de retentione stipẽdiorum pauperum, & seruiẽtium, vt commouerent ipsum Walterum, quanquam non fuisset propositi sui, recedere

dere de Londoniis, nec quenquam à se de suis sequacibus mittere ad promittendum eis aduentum suum, ad radendum barbas Abbatis & Prioris, & cæterorum Monachorum, id est, ad decapitandum eos, cum numero viginti millium, si necesse foret, vel si ducerent mittēdum esse pro ipso. Ita duntaxat vt ipsi in omnibus mandatis eius parerent, & nihil præterirent de vniuersis quæ mandaret. Et dedit mandata quæ facerent mox post eorum aduentum ad propria, sicuti dederat vniuersis & singulis qui de eo recesserant, vel recessuri erant, sub affirmatione iuramenti, quod nihil præterirent intactum de eius iussionibus & doctrina, quæ in sequentibus educemus: hac ergo accepta securitate, domum redire disponunt. Præuenit tamen eorum aduentum quidam de famulis Abbathiæ, cursu equorum velocissimo, & mortuum nunciauit Archiepiscopum, mortuum thesaurarium, mortuos esse quamplures alios, & nullum inesse communibus misericordiam aut gratiam, sed quoscunque ordirentur sine pietate trucidare, decollandum fore Priorem, & alios cæteros monachos periculo subiacere, si vim & aduentum communium expectarent.

Fugit ergo Prior, & cum eo quatuor monachi, alii quoque familiares Monasterii nonnulli, & per longa itinera, per magnaque pericula, quidam è monachis equis vecti, quidam pedibus ad Tynemutham tandem trepidi peruenerunt. Villani vero nō diu post recessum Prioris (vt dicitur) redierunt: sed ante omnes Wilhelmus Gryndecob & Wilhelmus Cadyndon pistor festinarunt, vt ipsi saltem aliquid fecisse viderentur ante aduentum sociorum. Cupiebant reuera specialius aliquid illis ascribi posse præ cæteris, vt magni postea haberentur. Hii igitur in aduentu illorum nunciauerunt cuncta sibi prospere euenisse, de cætero non seruos sicut hactenus, sed dominos futuros esse, de magnis & mirabilibus negotiis contra Abbathiam expedisse. Et ideo in primis ad diffiduciandum Abbatem, faldas quæ fecerat in Fauconwod & siluis aliis, esse frangandas ipsa nocte, & portas de Eywood & alias siluas quantocius excindendas, domumque subcellararii, quæ ex aduerso stratæ stabat vbi pisces venduntur, quia videbatur aspectum burgensium impedire, & nobilitatem ciuium prægrauare: sic enim se iam vocabant omnibus viis & modis, illico diruendam. Nec mora, stulti stultorum consentientes assertionibus, ipsa nocte ante quietem vniuersa (vt præmittitur) in fractione Faldarum, excisione portarum, & domus subuersione in magna mentis insania perpetrarunt. Et hic finis diei Veneris apud Sanctum Albanum, & initium malorum subsequentium, quæ pro parte in proximo capitulo perorabo, distinguendo iam diem Sabbati à die Veneris, vt posteris facti notitia melius nota fiet.

Igitur die Sabbati mane surgentes villici de Sancto Albano, tractaturi de his quæ perpetrata fuerant: Villani cum pompa magna egrediuntur ad Fawconwoode, facta prius proclamatione, ne aliquis domi remaneat qui arma ferre præualet, sed omnes & singuli statim sequentes egrediantur cum armis & vtensilibus quibus se melius defendere poterant vel sciebant, sub pœna decapitationis, & nihilominus si domum haberet propriam, deiectionis domus suæ, & amissionis omnium bonorum inibi repertorum. Grauis interminatio beneuolos & maleuolos coegit accurrere, & accuratius subsequi incentores nequitiæ: Wilhelmum Gryndecobbe, cuius nomen ante prę̨misimus, & Wilhelmum Cadyndon, & alios quos supersedeo numerare. *Quod actum sit die Sabbati.*

Ventum est ad locum præfixum cum turba multa, habitum & diffinitum est cōsilium, quid peterent, quid facerent, quid minarentur. Consultum est de faldis in siluis, de siluarum portis, vt primo si quid pridem fuerit relictum eis integrum, ita vt mox contereretur, ne vllis vsibus de cætero foret aptum: secutum est opus maliciosum, consilium impium, & factum est ita. Deinde, cum eadem turba regrediuntur ad villam, vbi iam expectabant eorum reditum de villis circumiacentibus, & dominio Monasterii rustici, & communes qui per eos non inuitati sed citati, conuenerant duo millia vel amplius ribaldorum. Dederant namque in mandatis hominibus villarum de libertate sancti Albani, vt omni excusatione postposita, & sub pœna prę̨missa concurrerent simul, & semel, petituri & habituri libertates quascunque petere decreuissent, & vt nullum permitterent generosum domi residere, sed omnes secum ducerent in auxilium eorundem. Nolentes vero cum eis communiter pergere, & fidem eis facere, decollarent, & eorum habitacula diruerent aut conflagrarent, sic enim docendo præceperat eis Walterus Tyler, dominus & magister ipsorum. Cumque vidissent turbam quæ conuenerat ipsorum iussu, magnos sere-

se reputantes, non modice confortati sunt, & eleuatum est cor eorum: moxque iungentes dexteras, fidem acceperunt ab inuicem & dederunt. Deinde cum superbia magna ad portas monasterii properarunt, demonstraturi quantam potestatem adepti fuerant de Waltero prędicto. Cum itaq; peruenissent ad portas quæ eis apertæ fuerunt, carcerem à ianitore illis aperiri cum indicibili fastu iusserunt. Qui non ignarus illorum propositi, quid videlicet præcepturi sibi fuerant, quidue facturi (nam Abbas per quosdam de villanis, quorum tetigerat Deus corda, occulte de omnibus edoctus fuerat, & quid facturus esset, ianitorem edocuerat) confestim ostia carceris reserauit. Ingressi ergo cunctos vinctos eduxerunt, & liberos abire iusserunt, ita duntaxat, vt communitati fidem de cætero deberent & gratiam, & eis inseparabiliter adhęrerent. Quendam autem quem morte dignum iudicabant, inter alios extractum de carcere, ipsi iudices effecti & carnifices decollauerunt in larga terra ante ianuas Abbathiæ, & caput cum clamore diabolico, quem Londoniis didicerant in decollatione Archiepiscopi, deferentes ad collistrigium in sublime fixerunt, vt cunctis patesceret eos nouis vti posse legibus, nouis fultos esse priuilegiis. Non multo post istud factum, venerunt & villani de Barnet, villanis de sancto Albano fœderati, ad supplendum prauorum numerum, & ipsi venientes simili mente contra Abbathiam. Circa horam diei tertiam, cursu velocissimo equi sui vectus, venit de Londoniis Richardus de Walingforde maximus villanorum Sancti Albani, qui ibidem remanserat pro littera deferenda, pro qua supra retulimus Wilhelmum Gryndecobbe regi totiens supplicasse deferens ante eum vexillum, vel pencellum displicatum, de armis Sancti Georgii, iuxta morem illorum qui Londoniis tot scelera perpetrarunt. Huius aduentum cum cognouissent villani, assumpta statim cum eis turba communium patriæ & rusticorum, quæ (vt diximus) citata per eosdem aduenerat, obuiam accurrunt eidem ad largam terram, vbi descendens equo suo, & figens standardum suum, iussit vt omnis populus veluti sit in bello adhæreret standardo. Et post modicum temporis spacium quod indulsit colloquio & consilio villanorum de habendo tractatu cum Abbate, præcepit communi plebi cum standardo stare, & eorum reditum ibidem expectare, donec videlicet responsum certum obtinerent, quid Abbas decerneret efficiendum, de petitionibus ei ex parte populi porrigendis. Ingressus est igitur in Ecclesiam ipse & plures de maioribus, & illico pro Abbate missum est in cameram, vt veniret & communibus responderet. Ita enim tunc temporis gloriabantur eo nomine, vt nullum censerent nomen honorabilius nomine communitatis, nec quenquam de cætero reputaturi fuerunt dominum (iuxta æstimationem suam stolidam) nisi regem solummodo & communes. Abbas vero qui iamdudum citius mori decreuerat pro libertate tuenda monasterii, quā quicquam facere quod ecclesiæ suæ cederet præiudicio, pulsatus suorum Monachorum precibus, monitionibus & assertionibus, qui dicebant nil præualere monasterio mortem suam in hac causa: & si omnino mori decerneret, cum irrationabile vulgus firmiter proposuisset vel obtinere petenda, vel illum & Monachos suos morti tradere, Monasteriumque cremare, tandem victus descendit ad eos. Qui cum venisset in ecclesiam, post breuē salutationem, Richardus de Walyngford porrexit eidem breue regium, quod nuper Wilhelmus Grindecobbe, non tam obtinuit quam extorsit à rege, (sicut prædiximus) cuius tenor est talis.

Littera regis directa Abbati pro chartis regiis.

Trescher en Dieu, à la petition de nous amez liegés de la ville de sainct Alban, nous voulons & mandons, qui certeines Chartres estans en vostre garde, faits par nostre progeniteur le roy Henry, aux lez burgeoiz & bonnes genz de la dite ville, de cōmune & de pasture, & de pescherie, & de certeines autres commodités expresseés en mesmes les chartres, à ceo qu'ils disoiét faites cea que loy & raison le requirent, par ainsi qu'ilz n'ayent matiere de plaindre desore à nous pur celle cause. Donnez soubs nostre signet, à Londres, le. 15. iour de Iuin, l'an de nostre regne quart.

Acta apud sanctum Albanum die Sabbati.

Dominus autem Abbas, recepta cum reuerentia debita & perlecta litera, informare nitebatur, & cōmouere eos, qualiter omnia talia perplacita fuere suorū patrum temporibus terminata, & exinde recordum esse apud Westmonast. in rotulis regiis, vnde iuxta leges regni antiquitus vsitatas asseruit eos nullum ius vel clameum debere habere in omnibus quæ petebāt. Richardus de Wallingford, omniū prolocutor, respondit ad hæc dicens, cōmunes iam pro tempore dominari leges, penitus nō curare, nec rationes tales velle vel expectare vel acceptare, quare consulo (inquit) vos & hortor ne quouismodo communitatem exasperare tentetis, quæ nullatenus est sedanda,

donec

donec cuncta quæ mente conceperant vno modo vel alio nanciscatur. Cumque nõdum acquiesceret Abbas, sed rationes & allegationes pro se plures faceret, quare non deberet petita concedere, idem Richardus cum maioribus villæ qui adfuerunt isto colloquio subintulerunt. Considerate (inquiunt) ad millia populi ante fores monasterii festinum responsum præstolantis, qui in nos proculdubio suum furorem conuertent, si diutius immorati fuerimus pro hac causa: aut enim decreuerunt obtinere petita repente, aut pro Waltero Tyler nuncios mittere, vt cum viginti millibus veniat in subuersionem loci istius & periculum capitum monachorum. Abbas vero tactus dolore cordis intrinsecus, cum audisset talia, dixit eis: Heu, heu (inquit) boni proximi, iam triginta duo anni sunt ex quo Abbas & pater vester extiti, & nunquam vos infestaui vel contristaui, sed quotiens in tribulatione fuistis & angustia, laboraui vestris necessitatibus & miseriis depellendis, & vos me omnino subuertere nitimini amicum vestrum & placidum dominum sine causa. Cui illi: Fatemur (inquiunt) vos & æquum & placidum nobis fuisse dominum, & idcirco nequaquam proposuimus in diebus vestris, vos pro causa huiuscemodi molestasse. Expectauimus siquidem diem mortis vestræ, vt post fata vestra de successore vestro in hac causa triumphassemus, sed iam nihil vobis & nobis superest, nisi vt pro periculo vos deuitando celerius acquiescatis: & nos, ne mora nobis etiam vitæ periculum generet, aut communes cum vno responso vel alio reuertamur. Abbas igitur librans pericula quæ incumbebant, ad deuitandum maius malum, minus malum elegit incurrere, & concessit eisdem vniuersa quæ petere voluerunt. Cernentes idcirco villani iam tempus suæ malitiæ arridere, mox petitiones (vt præmisimus) specificant, postulantes nouas chartas illis fieri libertatum, & obligationes quas fecerant ex parte eorum monasterio, ipsis protinus redonari: nec mora, cupiens Abbas eorum importunitate carere, tradi iussit obligationes quæ petebantur, facturus chartas pro illorum arbitrio de quibuscunque libertatibus voluissent. Igitur mox obligationes cum quibusdam domus munimentis & rotulis quas extorserant ab Archidiacono, quia nec iura ciuilia, nec canonica de cætero frequentare cogitauerant, in foro villæ iuxta crucem flammis consumpserunt: sed ista sufficere non valebant indisciplinato populo, quin quandam chartam antiquam reposcerent de libertatibus villanorum, cuius litteræ capitales fuerunt de auro, vna altera de azorio, sine qua non posse satisfieri votis populi asserebant. Abbas autem affirmauit se nullam talem chartam scire, nec quidem de illa audisse perante, sed contentos eos esse rogauit ad præsens, quod omnia obtinuerant ab eo quæ potuit conferre eis, & nihil negauerat quod duxerant postulãdum, velle se chartam inter munimenta requirere si vspiam inueniri posset, & eis sine fraude resignare, tantum iam quiescerent à furore. Igitur à maioribus de Ecclesia ad minores renunciatur eisdem responsum Abbatis, renunciatur omnia adepturos firmamento sigillorum Abbatis & conuentus post nonam, quiescere debere ad tempus illud. Tamen interim ribaldi cum instrumentis claustrum ingredientes, de locutorio forinseco lapides molares (qui in pauimento hostii locutorii in monumentum & memoriam antiqui placiti inter villanos & Monasterium quondam Abbatis Richardi locati fuerant) leuauerunt, asportauerunt, & ad communes detulerunt, & ibidem minutant & confregerunt, dantes partem cuique, vt panis benedictus dominicis partiri & conferri in Ecclesiis parochialibus consueuit, vt videlicet videntes easdem particulas, apud se recognoscerent se olim in ea causa de Monasterio vindicasse. Indultum est spacium prandio monachorum, sed quod non proficeret manducantibus, quoniam à facie mœroris & angoris, tristitiæ & pauoris, cibabantur pane lachrymarum, & panem vtiq; doloris manducabant, & potus eorum fletibus miscebatur. Quis enim sanus, vel sapiens pro tunc lamentari non debuit, videns mutatũ rerum ordinẽ, seruos versa vice dominis imperare, in tantũ, vt vbiq; vita & mors essent in manibus rusticorum qui dominari nesciunt, misereri nolunt? Quis temperaret à fletibus, cernens nobile caput regni, vrbem dico Londoniarum perditã per diem & noctem integram, & cõmunium voluntati subiectam? Quis non expauesceret cum ipsum caput cleri dignissimum à vilissimę condicionis hominibus obtruncatum audiret, Archiepiscopum scilicet in medio regni tam crudeliter interfectũ, & regni Thesaurarium cum eo pariter decollatum? Quis non doluisset, regem Angliæ (& nobilitate & dignitate cunctis mundi regibus pręferendum) in tantum à seruis arctari, vt nihil pręter eos facere praualeret, & ipsam nobilem & approbatam regni militiam in conspectu silere rusticorum, & eorum sequi per omnia voluntatem?

Congregatio villanorum ad portas sancti Albani.

Nouissime vt ad Sanctū Albanum redeamus. Quāta tristitia putandum est fuisse repleta corda Monachorum, qui videbant illud celebre monasterium iam vel constare suorum indulgentia natiuorum, qui nec indulgere sciunt, nec amare dominos, vel ipsorum furore & iracundia conflagrandum? Talibus ergo ferculis ministrabatur monachis eo die, donec tempus post nonam, quo villani pro charta libertatis obtinenda venerunt. Venientibus autem illis, conuenit ad portam monasterii turba copiosa, amplius quam duo millia nebulonum, qui omnes vna voce, vna mente firmarunt, vel portam magnam illico diruendam, vel chartas Burgensibus esse tradendas. Fecerat autem dominus Abbas quandā chartam fieri secundum petitionem eorum, & misit vt legerent eā in concione villanorum, & si dignarentur eam acceptare, paratus erat ad confirmandum eā roboramine sigillorum Abbatis & conuentus: sed non potuit placere eis ꝙ ipsi non conceperant, sed cum magna superbia miserunt Abbati per quendam armigerum ipsius, vt destinaret suum clericum cum incausto & pargamento, vt quod ipsi decernent, ipse scriberet, & expost Abbas & conuentus apponerent sigilla sua. Abbas vero renunciauit eisdem se confirmaturum vniuersa quę vellent, vt tantum de cætero forent amici & desisterent ab inceptis. Sed postquam & clericum habuissent, & chartam confecissent iuxta vota sua confirmandam & sigillandam, non tamen satisfactum est eis, sed dixerunt quandam superesse chartam in monasterio, libertatum suarum antiquarum, quam iurauerunt eis esse reddendam, vel monasterium diruendum. Abbas autem bonos & honoratos armigeros patriæ misit ad eos, qui nunciarent eum velle si cuperent in crastino coram eis missam celebrare, & super sacramentum (quod sumpturus erat) cum omnibus suis monachis, vel quos ipsi ducerent adhibendos, iuramento firmare se nullam talem chartam penes eos scienter retinere. Sed nec sic quidem poterant mitigari, aut omnino recepturi erant quod haberi non poterat, aut in prima sententia permansuri. Abbas ergo quid faceret, quem angustiæ pręmebant vndique & dolores nimii affligebant, remisit eosdem viros quos ante miserat, qui nunciarent eis Abbatem in omnibus voluntati suæ velle parere, eos quoddā impossibile exigere, rogare vt condescenderent rationi, & ex quo talis charta nō potuit inueniri, componerent ipsi chartam quibuscunq; vellent libertatibus aut conditionibus exaratā, de temporibus Henrici regis, & Abbatis qui tunc supererat annotandā, & sigillis protinus firmaretur. Sed adhuc ita nō potuit satisfieri ganeonibus, affirmantibus se nulli iuramento fidem daturos, velle chartam irrecuperabilem recuperare, aut monasterium ignibus concremare. Tandem (Deo volente) quia plura damna illaturi erāt suis proximis, & non poterant vacare destructioni monasterii simul & proximorum detrimento, conuentum est, vt more treugarum Abbathia gauderet indemnitate, vsque in crastinum ad horam nonam, tunc proculdubio subitura dispendium, nisi charta pręfata quæ non habebatur, communibus exhiberetur. Nihilominus rustici & natiui Abbatis & conuentus simul cum cōmunibus patriæ, & quibusdam de villanis ad numerum mille quingentorum hominum omnis conditionis, persistentes ante magnā portam, instigante sola malitia, totū ædificium portæ destruere se velle dicebant, si quisquā vellet percutere primum ictum. In tantū enim natiui monasterii infesti fuere suis dominis, vt quamuis concederētur eis chartæ libertatis, potius destruere monasteriū cuperent, quam chartas obtinere pręfatas. Mittebatur eis ceruicia abundanter cum panibus in magnis cunis ad portam, vt quilibet biberet & tolleret quod volebat, vt vel sic pro beneuolentia ostensa conquiescerent: sed nihil hæc omnia profecerunt, donec quidam de maioribus villæ veniret & periculo se obiectaret inter illos conscientia ad hoc inductus. Hic ergo cum venisset, satis caute compescuit eos, dicens: vos ribaldi quid facitis? quid molimini? nunquid vos intenditis dare primum ictum in prostratione huius ædificii, qui estis extranei vel aduenticii? & non nos potius qui sumus Burgenses & liberi huius villæ? quiescite ab inceptis & Burgenses sequimini, & quid ipsi decernunt facere faciatis, ipsi enim vos ducent & ad ducenda ad loca diruenda vel certa facienda. Hoc commento fecit eos à porta recedere, & ad aliam congregationem similium ribaldorum quæ in villa fuerat properare. Vbi quicquid restabat temporis illius diei, consumpserunt in deiectione domorum, in confractione vtensilium, vel rerum inuentarum in eisdem secūdum quod didicerant Londoniis à Waltero pręfato.

Proclamatio per villanos.

Præsumpserūt insuper sub vexillo regio displicato proclamationes facere de vigiliis locādis circa villam, in numero copioso, ne forte venirent armati in adiutorium Abbathiæ & occuparēt incautos de semitis obseruādis & viis circa fluuiū & sanctum

Germa-

Germanum, ne vllus exiret ibidem monachus vel intraret, & si ibi aliquis apprehendi valeret, vel decollaretur, vel vsque in crastinum secura custodia seruaretur, vnde contigit plus quam centum illas obseruare partes, vt si forte Prior monasterii, vel qui cum eo recesserant, reuersi fuissent per illam viam inter ribaldos, decollati fuissent. Proclamauerunt etiam vt si cuiquam deberetur pro mercede vel stipendio, vel pecunia de Abbate, Priore, vel monachis ceteris, venirent in crastinum petiturus; & Burgenses villæ sancti Albani satisfacere curarent de bonis monasterii, quantum sufficere possent ipsa bona cuilibet sic petere volenti. Pluraque magisteria præsumpserunt, quæ nimis longum esset per singula numerare. Dum ergo illi circa talia satis inutiliter occuparentur, intrauit quidam cum gladio & perma penticium Abbatis, audacter petens centum marcas ab Abbate donari sibi, vel certe mox congregata familia impia, ignem immitteret in grangiam S. Petri, & manerium de Kyngesburi, quæ sunt sita prope villam. Fuerat namq; quondam firmarius de Kyngesburi, & cum deberet magnam summam pecuniæ conuentui, & non haberet vnde redderet, fugam latenter arripuit, legũ censuram timens. Iam ergo reuersus, affirmauit se timore Prioris qui eum pro eadem pecunia persecuturus fuerat, nõ fugam iniisse, sed ad amicos transisse, qui ei succurrissent de tanta pecunia (quanquam iniuste) soluenda, & modo se petere tantam summam pro damnis illatis sibi ratione subitæ transitionis de manerio, quæ quidem damna dixit se incurrisse per Priorẽ, cum nihil omnibus computatis debuerat: sed cui debebantur centum marcæ de terminis, quibus occupauit manerium supradictum, velle sibi satisfieri iam de præfata summa, quia tempus eam recuperandi arriserat, vel certe prędicta loca daret flammis. Habebat namq; (vt asseruit) duo millia communium prope loca, qui nisi abbas citius satisfaceret, adustione locorũ eius iniurias vindicaret. Quid multa? nulla in tantis turbinibus alia restabat via, nisi vt Abbas satisfaceret suæ petitioni, fraudulente tamen pulsatus ribaldus multorum precibus de centum marcis recepit viginti libras, & abiit, iurans se malle quam totam illam pecuniam Prioris habere personam, vt suas iniurias in eius capite valeret vlcisci, qui nihil vtique vnquam sibi iniuriatus fuerat, sed potius eum fouerat, & in multis adiuuerat, donec sensit aperte ipsum fuisse damnosum monasterio, & inutilem debitorem. Hiis & multis similibus damnis, iniuriis & terroribus afficiebantur abbas & monachi eo die.

Tumultuantur villani de S. Albano.

Pertransita nocte mæroris, in qua monachi constituti fuere in maxima perplexitate, quid agendũ foret eo die de conditione proposita per villanos, nisi charta redderetur, q̃ non potuit reperiri, nec noua fieri, cuncti cõsilium ceperant, fugiendi propter malitiam villanorum (qui occasiones quærebãt destruendi monasterium per talem impossibilem conditionem propositam) cępit illucescere dies dominicus, in qua & arridere fauorabilius diuina consolatio pauore depressis, mœrore confectis, nempe supercilium villanorum repente humiliatum est, & superbia hesterna hodie concidit insperato. Rumores vtique illis plurimum displicentes spergebantur de morte turpissima fœdæ memoriæ ganeonis sæpe dicti Walteri Tyler ipsorum magistri, quod occisus fuerat coram Rege; & quod communitas Londoniarum confluxerat copiosa ad succurrendum Regi, & vnanimiter resistendum communibus de Cantio Estsexia, aliisq; nitentibus se leuare contra Regem. Venerat insuper summo mane quidam ex Regis militibus, qui proclamari fecit pacem ex parte Regis, vt omnes ligei Regis sub forisfactura vitæ & membrorum conquiescerent ab hac hora. Dominus quoque rex misit præterea chartam protectoriam abbati pro monasterio & omnibus locis eidem pertinentibus, in hæc verba:

Litera protectoria regis pro Abbate S. Albani.

Richard par la grace de dieu Roy d'Angleterre & de France, & seigneur d'Irland, à tous noz lieges & cõmunes des counteéz de Hertford, & de tous autres counteés adioinantz & procheins. Nous vous prions, chargeons, & mandons le plus estroictement que nous pouons, & sur la foy & ligeance que vous nous deuez, que à nostre treschier en dieu l'Abbé S. Aubãn, ne à nostre maison & monastere dudit lieu, que est de nostre patronage, ne à nul de gentz, moignes ne autres, ne à nul dez biens dez le dit Monastere & l'enclos d'icelle & en quelconques autres places de dite Abbey esteiãs, ou à luy & à les siens apertenãts, vous ne faces, ne soeffres estre fait en tant come en vous est, aulcũ gref, damage ne moleste quelcõques en cors ne biẽs en quelcõque manier, car si le dit abbé ou aucũ de siẽs ayt mespris deuers vous, nous mesmes de luy ferõs le redresser & amẽder si come raison vouldra. Et ceste nostre mandemẽt prenez si à cueur que nous vous en deuons sauoir gre sur tout lamour & loy alté que

vous portes à nous. Donné soubs nostre grand seale à nostre Cité de Londres le 15. iour de Iuin l'an de nostre regne quart.

De malitia villanorum sancti Albani.

Oppidani tamen de sancto Albano cum hæc omnia comperissent, & noua frequenti relatione suis votis contraria percepissent, adhuc insensati & sine ratione libertates quidem expetere decreuerunt, ipso die dominico dum adesset turba, quæ ipsorum iussu citata fuerat sub forma prænotata, de villis de Lutona, de Watforde, de Barnet, de Rukemersworth, de Trenge, & aliis circumiacientibus vicis & villis, ne viderentur ab hiis, quos tanto fastu vocauerant, nimis faciliter fuisse territi, vel regiis mandatis & monitionibus paruisse. Nihil etenim futurum præuidentes, sed omnia præsentia solummodo considerantes, desideria cordis eorum sine vlla imposterum reuocatione implenda putabant. Quapropter parui pendentes chartam regiam quæ pacem obtulit cessantibus ab iniustis leuationibus & extorsionibus à die Veneris & deinceps, necnon pericula & damna, quæ eos manebant imposterum pro huiusmodi insurrectionibus & turbationibus, conuenerunt cum turba multa mane prima sabbati, hoc est, dominica, vt ea quæ hesterno petierant, hodierno plenius recuperarent. Non tamen tam turbulente, tam immodeste sicut prius, sed pacem & tranquillitatem simulantes, petebant chartas præfatas, beneuolentiam promittentes ex hiis inter villanos & monachos orituram, & in perpetuum duraturam, non attendentes, quod: Quia

de male quæsitis vix gaudet tertius heres:
Nec habet euentus sordida præda bonos.

Vtque omnia hæc tutius agere viderentur, & à maiori velamine obumbrarent chartam de forisfacturæ remissione, quam quidam ex ipsis à Rege pro comitatu Hertfordiæ die præcedente obtinuerant & attulerant, quæ (vt prædiximus) conditionaliter remissionem & gratiam & manumissionem promisit, communibus occultare & recipere statuerunt, donec ea quæ petituri erant de abbate per phas aut nephas consequi potuissent, vt videlicet si eis aduersitas vlla pro hiis inposterum oriretur, excusationem scrupulosam possent prætendere, se scilicet ante diuulgationem chartæ præfatæ hæc petiisse & obtinuisse, tanquam voluissent scienter contrauenisse mandatis regiis, cum aperte constabat eos & scienter & voluntarie sed dolose non tam petisse, quam cum terroribus & minis extorsisse, chartas prætactas.

Igitur vt præfati sumus, die & hora præmissis, intrauerunt cameram Abbatis maiores villanorum, & iuxta cōdictum hesternum chartas libertatis exquirunt cum instantia, & pro votis accipiunt, ipsis dictantibus quæ volebant, & clerico assidentibus & astantibus, donec in eorum præsentia cuncta forent inserta, quæ pro eorum libertate fuerant meditati, sic enim oportebat fieri, quia nondum turba plene sedata, non pacificata fuerat, sed omnia adhuc turbulenta fuerunt & intranquilla. Obtenta autem charta secundum voluntatem propriam, de villæ libertatibus chartam exquirunt, qualem sæpe memorauimus, Abbatem aut monachos nullatenus habuisse. Sed quia minus valuit isto die, quam heri rusticorum audacia, non tam feruide instabant pro eadem vt prius, sed obligationem eis petunt fieri & sigillo Abbatis & conuentus firmari, de mille libris Sterlingorum, quod si idem Abbas citra festum annuntiationis beatæ virginis aliquam talem chartam inuenire poterit, eam villanis restituet sine dolo. Et si nulla talis charta poterit reperiri, paratus erit Abbas cum duodecim senioribus monachis monasterii ad iurandum super Eucharistiam, se nullam huiusmodi chartam penes se scienter retinere, nec habere, & ex tunc volunt obligationem prefatam nullius esse roboris aut valoris. Abbas autem & fratres, quos dudum nimius dolor afflixerat de irrationabilitate villanorum, iam cernentes mitigatam esse hesternam sæuitiam, gaudio gauisi sunt, quod conceperant spem saluandi monasterii, & eo amplius congaudebant, quod sperabant meliora noua de Regis audire dominio, & subiectione rusticorum in proximo, maxime quia dominus Hugo Segraue Regis Seneschallus, & dominus Thomas Percy milites, Abbatem confortauerant ipso die literaliter, præcipientes vt in vniuersis pareret vulgi petitionibus, sciens pro certo sibi nec suo monasterio de talibus concessionibus vllum dispendium aut præiudicium prouenturum. Paruit idcirco Abbas petitioni præsenti villanorum, & iuxta vota eorum scriptum obligatoriū sub forma præmissa (apposito sigillo proprio & sigillo conuentus) confecit & tradidit manibus eorundem. Ipsi autem in hiis omnibus non tanquam subditi, sed velut domini, in camera Abbatis, in capella, in penticio, pro libito deambulabant, & interfuerunt scripturæ ipsi, dictantes hoc quod scribendam fuerat, & sigil-

& sigillationi curiosius intendentes: nam pro tunc sigilla Abbatis & conuentus ibidem fuerunt. Vnde mirabile illud contigit cum charta de libertate villæ vel villanorum sigillari debuisset, quod cum omni cautela & diligentia cera apposita à scientibus sigillo communi fuisset, in quo vetustissimo opere imago gloriosi prothomartyris Britannorum Albani figuratur, tenens in manu palmam, nulla potuit arte per tres vices auelli vel remoueri de sigillo, prænosticans proculdubio martyrem nolle eos fore dominos, sed velle dominari vt hactenus super eos. Adepti chartam libertatum villæ, & obligationem præfatam, oppidani ibant gaudentes, tunc demum diuulgaturi ad crucem publice chartam, quam obtinuerant de monasterio, vna cum charta regia, quæ (vt diximus) videbatur indulgere ligeis hominibus Regis, felonias, proditiones, transgressiones & extortiones per ipsos factas, &c. & manumissionem natiuis promittere modo prætacto. Chartam insuper protectoriam, quam dominus Rex miserat monasterio, facta proclamatione demonstrauerunt, tanquam omnimodam foris beneuolentiam simulantes, cum intus malitia regnaret in mensa, vt ex posteris elucebit.

Nota mirabile de sigillo communi.

Die Lunæ & Martis sequentibus cōuenerunt natiui omnium villarum pertinentium monasterio, asserentes se in mandatis habere, vt omnibus aliis curis postpositis, exigerent chartas manumissionis & libertatis secundum tenorem chartæ regalis, qui omnes consimiles chartas acceperunt in hæc verba: Vniuersis sanctæ matris Ecclesiæ filiis præsentes literas inspecturis, Thomas permissione Abbas monasterii sancti Albani, & eiusdem loci conuentus, salutem in domino. Noueritis nos literas domini Regis inspexisse in hæc verba: Richardus Dei gratia, &c. Harum literarum tenorem antea fuse explicuimus, in quarum fine adiunctum est in charta Abbatis & conuentus: quas quidem literas volumus & mandamus in villa de N. firmiter obseruari. In cuius rei testimonium tam sigillum nostrum, quam commune capituli nostri præsentibus apposuimus, & hii omnes qui venerunt talia petituri, citati fuerant per villanos sancti Albani in grauamē abbatis & conuentus, & monasterii detrimentum: nam mox acceptis chartis prædictis, rustici æstimabant se super lineam regiam generosos, & quietos ab omni seruitio & consuetis operibus impendendis, vnde nullum omnino opus, nullas consuetudines, postremo nec redditus quidem facere vel reddere decreuerunt. Hæc de natiuis sancti Albani, quibus similia perpetrauerunt natiui, vbicunq; terrarum turbatio prædicta definit. Iam ad alia loca progrediemur, in quibus aliquot facinus abhominabile perpetratum est: reincipimus à dicto die Sabbati, vt plenius cognoscantur tempus & dies mali.

Chartæ conceduntur cunctis natiuis S. Albani.

Exigit historiæ confusum ordinem, confusio rerum in locis plurimis perpetrata, & vix pro varietate locorum, & diuersitate facinorum vno tempore commissorum, seruari potest ordo scribendi. Ecce enim, dum magna & nimis magna facinora scribo diebus Veneris atque Sabbati gesta Londoniis, vix eorum explicare possum tragædiam, quin eisdem diebus occurrunt scribenda similia apud sanctum Albanum, vt prætactum est. Nec dum apud sanctum Albanum exarare possum commissam miseriam, antequam se offerat alibi aliquod par aut magis execrabile seu notabile nephas. Eodē die Sabbati (vt generalis esse videretur ista tempestas) in partes Southfolciæ & Northfolchiæ misit Deus iram indignationis suæ, indignationem & iram, & tribulationum immissiones per angelos malos, quosdā videlicet perfidis Estsexcensibus periculosiores, Angelos Sathanæ, qui informarent populum in quiete degentem, populum innocētem ad tumultuationem superioribus similem, & cōnecterent in suos dominos corda seruorum. Qui confestim efficientes magis quam proficientes, duce quodam sceleratissimo præsbytero, dicto Iohanne Straw, qui & ipse Londoniis fuerat pridie, & instructus à ganeone præfato Waltero Tylero, de facili congregauerūt turbam, cuius numerus excedebat (vt ferunt) quinquaginta millia plebanorum. Hii autem iuxta maiorem eorum, qui Londoniis furuerunt, in vniuersis furentes, domos & prædia magnorum virorum legis peritorum prostrauerunt, legis apprenticios occiderunt, & dominum Iohannem Cauendisch Iustitiariū regni principalem interceptum decollauerunt, & super collistrigium, in foro villæ S. Edmundi de Bury, dominum Iohannem de Cantebrigia, virum industrem & solertem, Orpheum Tracem, Neronem Romanum, Belgabred Britannum vocis dulcedine pariter & cantus scientia superantem, dum à facie eorum fugere niteretur repente captum, crudeliter capitis truncatione peremerunt. Causa mortis eius satis nota est, quia cum esset circumspectus & prudens, causas domus suæ suscepit tuendas. Et

Furia acta in Northfolchia.

quia

quia fideliter decertauit contra villanos de Bury pro iure monasterii, accepit (vt diximus) sententiam capitalem prope villam de Mildenhale, quæ ad ius eiusdem monasterii pertinere dinoscitur, non tam villanorum prædictæ villæ de Bury suorum aduersariorum, sed propriorum seruorum & natiuorum arbitrio simul & iudicio addictus morti. Corpus eius fuit vsq; ad staminum nudatum & femoralia, in aperto campo subdio iacuit inhumatum quinq; diebus, nemine præsumente illud vel auferre, vel naturæ debitum illi minus impendere, propter sententiam rusticorum.

Nota de Iohanne Stravv ductore plebis.

Perpetrato prædicto piaculo, proceres perfidiæ cum plebe perfida, dictus scilicet Iohannes Straw, cum præfata turba ad villam de Bury properant, & nemine resistente subintrant, caputq; Prioris prænominati in conspectu villarum tanquam processionaliter circumeundo inditum super lanceam perferentes, donec ad collistrigium peruenirent: quo cum accessissent, in signum antehabitæ victoriæ, & amicitiæ inter Priorem & Iohannem de Cauendisch, & derisionem vtriusque personæ, capita modo velut ad auriculandum, iam quasi ad osculandum inuicem super summitates lancearum cum maxima amentia coniunxerunt. Postremo cum talibus saturati fuissent ludibriis, vtriusque caput iterum super collistrigium posuerunt. Deinde mox in odium Prioris quandam domum quam ædificauerat, & à fundamentis de nouo construxerat, diruerunt, quibus perpetratis claustra ingressi monasterii, dominum Ioannem de Lakynghuythe custodem Baroniæ illis tradi iusserunt, comminantes incendium monasterio, nisi traderetur. Cumque staret inter illos (mirum dictu) nulli eorum nota fuit persona sua. Sed hæc omnia perfecerunt instinctu villanorum, qui ad hæc eos (vt facile erit probare ex sequentibus) occulte conduxerant, ipsis se à turba subtrahentibus, vt vel sic à tantis sceleribus esse viderentur immunes. Igitur præfatus Iohannes cauens domus suę periculo, respondit se esse quem quęrebant, interrogans ad quid à communibus peteretur: ad quem illi, ad mortem (inquiunt) proditor te modò quęrimus, non iam enim diutius vitam protelabis: quibus ille, ad mortem quidem paratus sum, quam & libenter amplector, ita dũtaxat, vt istud monasterium nullum causa mei detrimentum patiatur. Moxque tractus ab eis, cum ingenti vociferatione, quod inuenissent filium, monachum abduxissent proditorem, in foro publice decollatus est, octies percussus, antequam caput esset à corpore separatum, cuius caput illico super collistrigium capiti Prioris sociauerunt. Nec hiis contenti, quendam alium monachum, videlicet Walterum Todington ad consimilem mortis pœnam quæsierunt: sed is occultatus diligentissime, cum non posset inueniri, mortis periculum euitauit. Post hæc euocatis cunctis monachis, dixerunt eos iam diuturno tempore per potentiam oppressisse consocios eorum Burgenses villæ de Bury, quapropter voluerunt, vt in conspectu communium modo redderent obligationes, quibus obligati fuerant Regi & Monasterio, si contigisset eos aliqua temptasse contra Abbathiam, necnon & chartas libertatum villæ, quas Cnuto fundator monasterii quondam concesserat, & quas successores sui Reges vsq; in præsens ad firmamentum monasterii concesserunt. Monachi vero sibi & suæ domui metuentes, si non parerent voluntati communium, omnia quæ petebantur, quæ scilicet vel villanorum firmamento vel illorum detrimento esse poterant, in forum coram omnibus protulerunt, iurantes inueniri non posse plures chartas (quæ villanorum commodo cedere possint) apud eos. Communes autem fidem dictis eorum vix dare volebant, sed vocatis villanis, qui simulabant in istis tristitiam, tanquam displicerent quæ gesta sunt, pręceperunt eis, vt diligenti scrutatione superuiderent obligationes & chartas præfatas, & si ex hiis non possent consequi veteres libertates edicerent, quibus gaudere solebant. Et Abbas, qui in carcere tenebatur apud Notingham, Edmundus Brumfeld, quem deliberare proposuerant (vt in sequenti festo Iohannis Baptistę in suo monasterio solemniter diuina celebrare deberet, post quadragesimum diem aduentus eius exinde confectam chartam sigillo suo muniret, & cõuentus idem facere sigillo suo communi non differret. Placuit hæc oratio monachis extrema, metuentibus & compellentibus communibus, & ita faciendum esse dictantibus, iocalia domus maxima, quandam crucem auream, & vnum calicem de fuluo metallo pretiosum, aliaque nonnulla iocalia elata de monasterio, quorum pretium excedebat mille libras monetæ tradiderunt vice pignoris manibus villanorum, ea videlicet conditione, vt si Edmundus Bromfeld (vt præmittitur) deliberatus à carcere gauderet ibidem Abbatis honore, sigillum apponeret proprium, vna cum consensu communi & sigillo conuentus infra tempus limitatum libertatibus eorundem. Quod si conditio prædicta non esset impleta,

pleta,

pleta, remanerent prædicta iocalia imperpetuum penes villanos. Et ita quidem apud Bury res se habebant mirũ in modũ, communibus petentibus pro villanis, quæ ad eos minime pertinebant. De quibus rebus etiã scire nõ poterant, qualia quoq; facere non debebãt, nisi informatione & instigatione villanorum. Quis vnquam crederet communes quenquam ex monachis eis inuisum, incognitum, innocentem, ad mortem, petisse, quem insuper eis astantem non cognoscebant, si ad hęc minime inducti per alios extitissent? Quid ad eos pertinuit libertates exquirere pro villanis? Hæc omnia displicebant, cur recedentibus communibus & pace reddita ablata restituere distulerunt, inexcusabiles prorsus mihi videntur, vt ex posteris clarius apparebit.

Exaratis pro parte, quæ apud Burgum sancti Edmundi contigerunt, prætermissis facinoribus apud Cantebrigiam perpetratis, & in comitatu Cantebrigiæ, nec non in insula Eliensi, quæ non fuere disparia, sed omnino similia sceleribus in mortibus hominum & locorum demolitionibus, ceteris quoque malis quæ docuimus alibi perpetrata, ad ea quæ in Northfolcia gesta sunt transiemus. Igitur conglomerata ibidem communium turba nõ modica, duce quodã tinctore de Norwico, cuius nomen erat Iohannes Littestere, cæperunt vt vbiq; locorũ alii fecerant, & ipsi facere, nihil prætermittentes ex omnibus, quæ audierant cõmunes in aliis locis egisse, sed maiora insuper præsumentes, ad rapinas cæperunt extendere manus suas. Igitur nullus pene locus tutus ab hiis esse poterat, quorum omnium conspirauerat ad mala consensus. Et quoniam parua videbatur eis ad tanta mala facienda authoritas propria: comitem Southfolchiæ, dominum Wilhelmum Vfforde duxerunt adhibẽdum turbæ communium, vt si contingeret inferiores impeti pro talibus causis inposterum exhibere possent maiorem & parem, sub cuius vmbra vel conniuentia hæc fecissent. Sed comes præmonitus de eorum aduentu, repente surrexit à cœna ad quam consederat, iter faciẽs per desertas patrias, per loca vltra citraq; proposita semper declinãs turbas communium peruenit ad S. Albanum, & ita peruenit ad Regem, garcionem domini Rogeri de Boys se similans, manticamq; post tergum ducens. Communes autem eo frustrati, subito loca quorundam aliorum militum occupantes, & eos in eisdem inuenientes, compulerunt in sua vota iurare, ac pro maiori cautela cum ipsis per patriam equitare. Quod nisi fecissent confestim, morti turpissimæ succubuissent. Nomina militum, qui eos sequi compulsi sunt, fuere, dominus de Scales, dominus Wilhelmus de Morlee, dominus Iohannes de Brewes, dominus Stephanus de Hales, dominus Robertus de Salle, qui Robertus non diu viuus permansit inter eos, quia dissimulare nesciuit vt ceteri, sed cępit eorum facta condemnare publice & horrere, ob quam causam à quodam rustico repente percussus in cerebro, natiuo scilicet proprio, expirauit miles, qui mille ex eis solus terruisset, si cõtigisset eum aperto marte pugnasse contra eos. Ceteri vero cernentes vel esse dissimulãdum, vel turpiter moriendum, casu consimili & periculo docti præfati militis, decreuerunt vniuersa laudanda quæ ipsi laudarent, & vituperanda quæ eis displicerent. Vnde contigit, vt in gratiam recepti dicti nebulonis Iohannis Littestere, qui se regem communium appellabat, mererentur prægustatores effici ciborum eius & potuum, & flexis genibus ei obsequi in prandio residenti. Nempe dominum Stephanum de Hales, quia miles honorabilis fuerat, ad scindendum coram eo prælegit, & prægustandum cibaria quæ sumpturus erat, ceteris quoq; alia officia designauit. Cumq; iam fatigari communes cæpissent, & multi dies pertransissent, consilium inierunt, vt mitterent duos ex militibus, dominum scilicet Wilhelmum de Morlee, & dominum Iohannem Brewes, cum tribus, in quibus fidebant ex communibus, ad regem Londonias vel vbicunque posset inueniri, pro charta manumissionis & remissionis obtinenda, quæ vt specialior esset ceteris chartis aliis comitatibus concessis aut concedendis, magnam summam pecuniæ, quam ceperant de ciuibus Northwicensibus sub obtentu saluandæ vrbis à cædibus, incendiis & rapinis, pręfatis nuntiis tradiderunt, vt videlicet pacem & libertatem, quam ipsi non meruerant, pecunia impetraret.

Consimilia facta in comitatu Cantebrigia, & insula Eliensi.

Milites ergo acceptis comitib. de comitiua communium, ad exequendũ properant iniunctum mandatum, & cum peruenissent ad villam de Ickingham, quæ nondum multum distat à villa quæ dicitur Nouum forum, inopinate fit eis obuiam Episcopus Northwicensis, dominus Henricus le Spencer, vir idoneus satis armis gerendis bellicis, & ipse armatus ad vnguem. Audierat namque famam, cum moraretur apud manerium suum de Burlee prope castellum Regis de Okam in partibus Stanfordiæ, tumultuationis Northfolkensium, quare proposuit illuc descendere ad viden-

Animositas Episcopi Northwicensis.

videndum vtrum clamorem opere compleuerint vel compleuiſſent. Habebat tunc in comitatu ſuo non plures quam octo lanceas, & ſagittarum numerum perexilem. Videns autem milites & quoſdam è communibus, præcipit ſub ligeantia ſua militibus, vt edicerent, ſi qui ex proditoribus Regis præſentes eſſent cum illis. Milites vero quos dudum ruſticalis timor abſorbuerat, diſſimulabant reſpondere, æſtimantes epiſcopum, quia iuuenis erat & audax, inconſulte talia verba protuliſſe, nec habere qui adiuuarent, ſi proditores prodidiſſent. Epiſcopus autem cernens & conſiderans rem vt erat, hortabatur eos, vt confidenter agerent, & ſi qui adeſſent, traderent proditores. Tunc milites deterſa ignauia & ſumpta audacia reſponderunt, duos ex maximis concitatoribus inter eos adeſſe, tertium pro eorum coemendo prandio alibi conceſſiſſe, ſed & cauſam eorum itineris per ordinem narrauerunt. Epiſcopus ergo ſtatim illos duos decapitari fecit, & tertium ipſemet requirere ſtuduit, ouem ſuam, quæ videlicet perierat, & dum à regia fide deſciuerat, & quę peritura fuerat tunc epiſcopali decreto capite punienda. Fixis ergo capitibus eorundem apud Nouum forum, Epiſcopus cum militibus properat feſtinanter verſus Northfolchiam, ad Northwalsham videlicet, locum in quo communes expectaſſe decreuerant reſponſum regium & reditum ſociorum. In pertranſeundo ergo patriam, ſemper numerus Epiſcopalis augebatur, quia de ordine militari & plures è patria generoſi, qui deliteſcebant timore communium, videntes Epiſcopum militem induiſſe, & galeam aſſumpſiſſe metallicam, & loricam duram, quam non poſſent penetrare ſagittæ, necnon gladium materialem ancipitem arripuiſſe, eius lateri ſe iunxerunt. Epiſcopus itaque cum perueniſſet ad locum præfatum, ſtipatus turba decenti, reperit ruſticos more bellatorum foſſata circumcinxiſſe locum in quem conuenerant, & ſuper foſſam, tabulas, feneſtras, & oſtia cum palis in defenſionem ſui fixiſſe. A tergo autem conſpicit eorum cariagium & carectas locatas, tanquam de fuga minime cogitarent. Nec mora, Epiſcopus Martius aperto Marte pugnaturus, commotus ſuper audacia nebulonum, iubet tubicinib. & clangatorib. ſuis canere. Et ipſe arrepta dextera manu lãcea, vrget cornipedẽ acutis calcaribus, & tanta animoſitate, tanta audacia effertur in eos, vt curſu velociſſimo foſſam præoccuparet citatior ſagittis ſuis, nec erat opus architenentibus ſagittariis, cum res iam manu ad manum cominus ageretur. Antiſtes ergo belliger velut aper frendens dentibus, ſibi nec hoſtibus ſuis parcens, vbi manus conſpicit eſſe periculum, dirigit robur ſuum, hunc perforando, illum deiiciendo, alium vulnerando, non ceſſat lædere vehementer, donec omnis turba, quæ eum ſecuta fuerat nacta foſſa ad confligendum parata foret, idcirco pugnatum eſt acriter ab epiſcopalibus, nec ſecus à communibus, donec (vt aſſolet) infirmior conſcia partem terreret iniuſtam, & animum ab audacia & voluntate ſubtraheret moriendi. Nihil eſt infelicius quam bella gerere cauteriata conſcientia, qua timor & confuſio ſemper ſolent ingeri, nunquam victoria prouenire. Fugiunt idcirco meticuloſi plebani, & quia nulla alia reſtabat via vltra carectas ſuas & cariagia (quæ retulimus eos à tergo ſuo locaſſe) per ſaltus iter facere elaborant. Sed præſul Imperatoris circumſpecti vbiq; gerens officium, hos conatus elidit, & fugere meditantes cedendo impedit, impediendo cedit, donec captis maioribus turbæ concitatoribus, & ipſo eorum Rege Iohanne Litteſtere, & quot volebat ad vitam reſeruatis, plena victoria potiretur.

Finis Iohannis Litteſtere regis Northfolchiæ.

Epiſcopus itaque præfatum Iohannem idolum Northfolcorum adduxit tractioni & ſuſpendio, nec non decapitationi. Quem auditum & abſolutum virtute officii, ipſemet proſequebatur ad furcas, demonſtrans in eo, quanquam viciſſet eum, opus manſuetudinis & pietatis, ſuſtentans videlicet caput eius, ne collideretur à terra dum ad ſuſpendium traheretur. Quibus ita geſtis, nondum quieuit Epiſcopus, donec perſcrutatis per totam patriam malefactoribus, iuſtitia fieret de eiſdem. Sicq; pacem peperit regioni, & indicibile toti regno commodum, laudãda probitas & audacia commendanda Pontificis bellicoſi.

Capitulum probans eos in eccleſiæ & fidei Chriſtianæ, necnon regni deſtructionem conſpiraſſe.

Expeditis paucis, quæ in Northfolchia geſta fuerunt, ſuperſedeo ſcribere, quæ mala in Northfolchia, quot damna in reliquis comitatibus per viros diabolicos in turbationẽ totius regni ſunt expleta: niſi enim dæmoniis pleni fuiſſent, nequaquam in deſtructionem ſacroſanctæ Eccleſiæ & Chriſtianæ fidei, necnon in regni exterminium conſpiraſſent. Probant hæc eorum opera, probant confeſſiones quorundam, qui expoſt capti ſunt, quæ narrabimus loco ſuo. Ex operibus quippe iudicandi ſunt, quia patrem totius cleri & caput Eccleſiæ Anglicanæ Archiepiſcopum Cantuarienſem occiderunt. In fidei quoque detrimentum quid fecerunt, magiſtros ſcholarum gram-

grammaticalium iurare compulerunt se nunquam paruulos instructuros in arte præfata. Amplius quid fecerunt? munimenta vetera studuerunt dare flammis, & de nouo quis reperiri valeret, qui vetera sine noua de cetero posset vel nosset commendare memoriæ, huiusmodi trucidabant: periculosum erat agnosci pro clerico, sed multo periculosius si ad latus alicuius attramentarium inuẽtum fuisset. Nam tales vix aut nunquam ab eorum manibus euaserunt. Quid in regni destructionem cogitauerant, probat confessio Iohannis Straw, qui fuit post Walterum Tyler maximus inter illos. Hic cum captus & Londoniis (Maiore dictante sententiam) capite priuandus esset, Maior Londoniarum postquam damnatus fuisset, publice eum taliter est allocutus. Iohannes (inquit) ecce mors tua instat absque dubio, & nullam sperare potes viam euadendi. Quapropter in adiutorium tui exitus & pro salute animæ tuæ, absq; mendacio narra nobis propositum, quod inter vos concepistis, ad quem finem turbam communium commouistis. Cumque aliquandiu hæsitaret & differret loqui, Maior subiunxit: scias firmissime ô Iohannes, quæ præcipio, si hiis parueris in animæ tuæ commodum conuersura, sed & ego in adiutorium animæ tuæ plures triennales missas faciam celebrari, multique qui aderant ex ciuibus idem promiserunt, vnusquisque pro persona. Ipse vero iam animatus tam pulchris pollicitationibus ita cæpit: Iam (ait) mentiri non expedit, nec fas est falsa proferre, præsertim cum per ea nouerim spiritum meum tormentis arctioribus deputãdum, & quia duplex spero commodum ex veritate dicenda, primo quia reipublicæ profectura sunt quæ dicam, & postea iuxta promissa vestra, post mortem vestris suffragiis adiuuari, sine fuco eloquar falsitatis. Eo tempore (inquit) quo ad le Blackheth conuenimus, quando pro accersendo rege destinauimus, propositi nostri fuerat, cunctos milites, armigeros, & ceteros generosos, qui cum eo venissent, morti subito tradidisse. Ipsum quoq; Regem inter nos regaliter exhibitum in vniuersis, nobiscum de loco ad locum traduxisse, vt eo viso, omnes & præcipue commune vulgus ad nos & nostram turbam transmigrare debuissent audacius, qui viderent ipsum regem esse velut autorem nostrę commotionis. Cumq; innumerabilem turbam conflassemus per omnes patrias communis plebis, repente dominos mortificassemus, in quibus consilium contra nos vel resistentia esse potuisset, & primo & principaliter destructioni hospitalariorum vacassemus. Postremo regem occidissemus, & cunctos possessionatos, episcopos, monachos, canonicos, rectores insuper ecclesiarum de terra deleuissemus. Soli mendicantes vixissent super terrã, qui sufficerent pro sacris celebrandis aut cõferendis vniuersę terrę. Cũ vero nullus maior, nullus fortior, nullus scientior nobis superfuisset, leges condidissemus ad placitum, quibus subiecti regulati fuissent. Nam & Reges creassemus Walterum Tyler in Cantio, & in ceteris comitatibus singulos præfecissemus. Sed quia istud nostrum propositum impeditum fuit per archiepiscopum, maiori odio exarsimus contra eum, & citius studuimus tradere eum morti. Rursum eo die aduesperante, quo occisus est Walterus Tyler, proposuimus, quia commune vulgus Londoniensium nobis fauebat, & præcipue pauperiores, iniectis ignibus in quatuor partibus ciuitatis vrbem repente cremasse, & omnia pretiosa reperta inter nos pro libito diuisisse. Et addidit, hæc fuerunt in nostro proposito, sicut Deus me adiuuet in exitu vitæ meæ. Post hanc confessionem factam decapitatus est, & caput eius positum super pontem Londoniis iuxta caput collegæ sui Walteri Tyler. Ecce hic edocuimus, qualiter in regni destructionem conspirauerunt. Ne autem insufficiens videnda fuerat ista vnius confessio, confessi sunt eadem vel omnino similia plures alii, dum mortem adesse præ oculis cernerent, qui expost capti sunt. *Confessio Iohannis Strauu.*

Si quis scire delectat nomina eorum, qui incentores & ductores fuere communium, inueniet hic inserta pro parte. Primus & principalis dicebatur Walterus Tyler, vel vt quidam dicunt Walterus Helyer, secundus Iohannes Straw, tertius Iohannes Kyrkeby, quartus Alanus Treder, quintus Thomas Scot, sextus Radulphus Rugge. Hic multos multis possessionibus inuestiuit tempore ducatus sui. Hii & plures alii ductores Kentensium & Estsaxonum extiterunt. Eorum qui apud Mildenhale, & Burgum sancti Edmundi insanierũt, Robertus Westbrom, qui se regem fecerat, nominatissimus fuit post Iohannem Wraw, qui quoniam præsbiter erat (vt diximus) coronam apponere voluit super coronam, sed contentus vna corona, quę erat ei satis competens, sacerdotali videlicet, nomen regium & coronam si placeret, dereliquit præfato Roberto. Apud Northwalham, præfatus Iohannes Littestere & nomen & potestatem, vt præmittitur, regiam exercebat. *Nomina ductorũ communium.*

Opiniones cur hac mala acciderunt.

Acciderunt hæc mala omnia aduersis prouinciis vno eodemq; tempore, iisdem fere diebus, quanquam itinere longissimo loca distarent, infra octauas videlicet festi corporis Christi, multis opinantibus propter remissam curam Archiepiscopi, ceterorumque comprouincialium Episcoporum, huius rei præcipue, quam curasse debuerant, qua fides & stabilimentum Christianæ religionis consistit. Nempe cum nouissent indigne agere filios suos, Iohannem Wyclif & eius sequaces, dogmatizando peruersam & damnatam doctrinam Berengarii de sacramento corporis & sanguinis Christiani, & longe lateque per patrias populum maculando suam prædicationem dilatasse, ita vt pene maiores prouinciarum eorum sequerentur errorem, quia sciebant, quod

Mobile versatur semper cum principe vulgus.

& maiorum exempla minores sequerentur. Nec fuit vllus cornutus, qui volebat, vel audebat tantis malis occurrere, & filios perfidos correptione debita castigare, misisse creditur à multis domini tribulationem præfatam, eo præcipue tempore, quo specialem de translatione corporis Christi facit sacrosancta Ecclesia mentionem. Archiepiscopum vero quanquam credibile est eum martyrio finisse vitã, tamen propter teporem curæ, quam adhibuisse debuerat in hac parte, horrenda mortis passione punisse, videlicet spiritum pie consulens, vt si quid hac occasione purgandũ in eo fuerat, aut ex alia leui culpa, quia sine peccato in carne ista non viuitur, quia dicente sapiẽte, septies in die cadit iustus & resurgit, tam terribili, tamq; graui, & tam aspera passione in hac vita penitus purgaretur. Alii peccatis dominorum ascribebant causam malorum, qui in Deum erant fictę fidei, nam quidam illorũ credebant (vt asseritur) nullum Deum esse, nihil esse sacramentum altaris, nullam post mortem resurrectionem, sed vt iumentum moritur, ita & hominem finire. Erant pręterea in subditos tyranni, & in pares diuersi inuicem suspecti, viuendo incesti, violatores coniugii, Ecclesiæ destructores. Alii imputandum esse communis vulgi facinoribus dicebant esse, quod accidit, quia in pace degentes, bono pacis abutebantur, dominorum facta rodentes, noctes insomnes in potationibus, ebrietatibus & periuriis transigentes, viuebant in terra pacis sine pace, rixando, litigando, cum proximis contendendo, fraudes & falsitates iugiter meditando, libidini dediti, fornicationibus assueti, adulteriis maculati, vnusquisque post vxorem proximi sui hinniebat. Et super hæc omnia in fide & fidei articulis plurimi claudicabant. Quare non immerito opinatum est iram Dei descendisse in filios diffidentiæ.

Nota contra fratres mendicãtes.

Mihi quoque videtur, tempora mala non tamen istis imputanda, sed generaliter cunctorum habitatorum terræ peccatis inclusiue ordines sumendo Mendicantium, ad cumulandum causas malorum. Qui suæ professionis immemores, obliti sunt etiam, ad quid ipsorum ordines instituti sunt, quia pauperes, & omnino expeditos à rerum temporalium possessionibus, eorum legislatores viri sanctissimi eos esse ideo voluerunt, vt pro dicenda veritate, non haberent quod admittere formidarent: sed iam possessionatis inuidentes, procerum crimina approbantes, commune vulgus in errore fouentes, & vtrorumque peccata comedentes pro possessionibus acquirendis, qui possessionibus renuntiauerant pro pecuniis congregandis. Qui in paupertate perseuerare iurauerant, dicunt bonum malum, & malum bonum, seducentes principes adulationibus, plebem mendaciis, & vtrosque secum in deuium pertrahentes. In tantum etenim illam veritatis professionem suam peruerse viuendo macularunt, vt in diebus istis in ore cuiuslibet, bonum sit argumentum tenens tam de forma, quam de materia. Hic est frater, ergo mendax. Sicut & illud: hoc est album, ergo coloratum. Sed ne videamur liuore scripsisse præsentia, fateamur nos omnes in culpa, & emendemus in melius, quæ scienter peccauimus, & Deum pacis & dilectionis deprecemur attentius, vt fiat pax & veritas in diebus nostris.

Rex colligit exercitum magnum valde contra Kentenses.

Scripsimus non sine labore in præcedentibus historiam tragicam ad posterorum notitiam & cautelam, de dominatione rusticorum, debacchatione communium, & insania natiuorum. Modo redeundum recte videtur ad enumerandum, quos fructus collegerint viarum suarum, regis & nobilium dominio respirante. Occiso (vt præmittitur) superbissimo nebulone Waltero Tyler, corruit spes & fiducia rusticorum: sed quia adhuc fluctuabant animi Regis & regalium, conspicientes plebem pronam esse ad malum, concesserunt eis chartas manumissionis (vt diximus) & remissionis forisfacturæ, & eorum quæ sequuntur, & abire permiserunt. Quibus gestis congregari fecit Rex exercitum de Londoniis, & misit per patrias, vt qui diligerent regem & hono-

honorem regium, accelerarent ad eum Londoniis, armis instructi & equis vecti; nullus veniret inermis, nullus pedes, & qui nō habebant arma, remanerēt domi. Et consimiliter quibus equi defuerunt. Et factū est, vt infra triduum numeraret circa se quadraginta millia equitum decentissime armatorum. Exibat quotidie ad le Blackheth, ad recensendum numerum aduentantium, ipse rex inprimis inter armatos equitans dextrarium grandem, & vexillum ante faciem eius portabatur, in exercitu gaudebat conspici, & ab hominibus suis dominus recognosci. Cum ergo tantus coactus esset exercitus, quantus nunquam in Anglia fuit ante conspectus, audiuit Rex Kentenses iterum conspirasse, iterum impiam familiam in totius regni perniciem cōgregasse. Quid multa? indignatur rex, excandescit exercitus, & extemplo in Cantium proficisci, & totum illud germen Kentensium & iunctorum statuerunt de terra viuentium eradicare. Sed procerum & maiorum Cantii interuentu, qui fideiussere pro communibus, placatus factus est, & qui cum eo erant super malignitate, quam dixerant facere toti populo imperito. Et tunc primo missi sunt Iustitiarii ad sedendum & inquirendum de malefactoribus, & eis principaliter, qui auctores, incentores, & concitatores fuere turbarum in Cantio, & siluit terra illa in conspectu eorum, & timuerunt valde. Tunc Maior Londoniarum & ipse sedens pro tribunali, cepit tam vrbis illius malefactores quam cunctos qui comprehendi potuerunt de Cantio, Estsexia, Southsexia, Northfolchia & Southfolcia, & ceteris comitatibus, vbi communes fuerunt, infra libertatem ciuitatis Londoniarum, ad iudicium audacter trahere publicum, & vniuersos quos reperit respersos præfata perfidia, decollare.

Tunc Iohannes Straw, Iohannes Kyrkeby, Alanus Treder, ductores communium decollati sunt. Tunc etiam Iohannes Starling de Estsexia, qui gloriabatur se archiepiscopum decollasse, & ipse decollatus est. Iste mox post illud perpetratum facinus arreptus à Diabolo insanire cæpit, & domum veniens, nudum gladium à collo suo suspendit ante pectus suum, & cultellum (quem dagger dicimus) etiam euaginatum suspendit ad tergum, & ita vesanus circuibat per plateas & vicos, clamans & protestans, se cum eis Archiepiscopum occidisse. Et cum per dies aliquot domi moram fecisset, rediit Londonias, affirmās se mercedem accepturum ibidem illius facti. Quo cum peruenisset, & constanter fateretur se Archiepiscopum decollasse, recepit capitalem sententiam pro mercede. Sed & hoc aduertendum, quod cuncti de Cantio vel Estsexia, qui manus apposuerunt noxias super Archiepiscopum, cōsimili modo confessi sunt (quanquam inuiti) sponte tamen vementes, qui in eum commiserāt, & Londoniis pro maiori parte decollati sunt. *Decollatio dictorum communium Londoniis.*

Tunc quoq; accidit & villanis de S. Albano prognosticum futurorum malorū in eadem vrbe. Nam cum quidam illorum conducti & missi fuissent per Abbatem in supplementum regalis exercitus, noluerunt tamē (dubium an pro malitia aut pro superbia) fateri eos missos ad regem per Abbatem, sed velut propria venissent autoritate iactitare. Accidit tunc Richardum Peeres, quendam ex armigeris Archiepiscopi, qui & in obsequio etiam erat Abbatis, & ad robas eius, eos in vrbe videre, & recognoscere, quod quidam eorum malefactores fuerunt, & incentores malorum gestorum apud sanctum Albanum. Quos sine mora (adhibitis balliuis) trahi fecit ad carcerem, in crastino proculdubio capitibus puniendos, nisi citatum remedium per abbatis adiutorium adfuisset. Nempe carceri mancipati, nullo modo alio sperauere salutem, nisi missis nuntiis ad conuicaneos suos villanos, edicerent quibus periculis constituti essent, & eisdem exponerent, quod nisi ipsi iam adire curarent Abbatem pro saluatione eorundem, in crastino sine vlla dubitatione fuerant puniendi. Acciderunt hæc in vigilia passionis sancti Albani, octauo videlicet die ab illo die Veneris, quo cæperunt primo contra martyrem calcitrare. Quid plura? venerunt lugubres maiores villæ tempore matutinarum, quæ solemnes erant in honore passionis dicti martyris, dum conuentus hymnum laudis cantabat, scilicet *Te Deum laudamus*, quæsituri remedium proximis suis, & accepturi ab Abbate. Cumque finitis laudibus matutinis, exposuissent hæc omnia coram Abbate, ingemuit Abbas vehementer, & vltra modum tristis effectus, maledixit armigero suo, qui causa fuerat miseriæ prædictorum, iurans se maluisse traiectum fuisse gladio, quam talia audiuisse, præsertim cum ipse eos illuc misisset, & ascribenda esset sibi calamitas, quam patiebantur. Nec mora, accersito quodam ex commonachis suis, iussit vt festinantissime Londonias properaret, non parcendo cornipedi, nec dimittēdo, donec incarceratos liberos abire vidisset: qui non segniter iussa complendo, sine somno nocte perdurans *Nota de villanis sancti Albani.*

Londonias properauit. Iniunctum est ergo præfato Richardo, vt desisteret ab inceptis, sicut diligeret honorem Abbatis: & iuratum coram Maiore, eos missos fuisse per Abbatem ad incrementum exercitus regii. Et sic demum post magnos timores, ipso die S. Albani dimissi sunt, præstito prius iuramento, vt fideles essent domino Richardo Regi, & domino eorundem abbati S. Albani. Et hoc initium malorum, quæ contigerunt illis. Nec fuerunt Albanenses villani absq; terroribus cunctis feriis sextis & sabbatis ex post sequentibus, vsq; ad illam sextam feriam, qua Rex (vt dicemus) venit ad S. Albanum, ad vlciscendum iniurias martyris exasperati per eos. Sed hæc plenius dicemus suis locis, interim scribendo acta regis vsq; ad tempus prænotatum. Rex ergo interea modo Londoniis, modo ad Waltham morabatur cum turba plurima, cogitans quid agendum pro communi regni commodo & quiete. Placuit tandem regis consilio huiuscemodi literas per patrias destinare.

Pro resistēdo pacis regni perturbatoribus.

Richardus Dei gratia Rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, vniuersis & singulis vicecomitibus, Maioribus, & balliuis, & aliis fidelibus nostris comitatus N. salutem. Quia datum est nobis intelligi, quod diuersi subditi nostri, qui contra pacem nostram & inturbationem populi in diuersis comitatibus regni nostri Angliæ se leuarunt, & in diuersis conuenticulis & congregationibus se posuerunt, & damna plurima fidelibus nostris perpetrādo populo nostro comitatuum prædictorum, dant intelligi, & affirmant se dictas congregationes & leuationes ex nostris voluntate & auctoritate fecisse & facere, ac damna perpetrare. Vobis innotescimus per præsentes, quod huiusmodi leuationes, congregationes & damna, ex nostra voluntate seu autoritate minime processerunt, prout nec procedere aut fieri debēt, sed inde quantum plus potest, nobis displicet in immensum, & ea in nostri maximum vituperium, & coronæ præiudicium, & totius regni nostri damnum, & turbationem redundare sentimus. Et ideo vobis & cuilibet vestrū iniungimus & mandamus, quod hoc in locis, vbi melius & celerius pro pace nostra in hac parte conseruanda vobis videbitur faciendum, publice proclamari, & pro resistentia quorumcunque contra pacem nostram (vt prædictum est) leuantium manu forti, pro toto posse vestro, si necesse fuerit, taliter ordinari faciatis, quod pro defectu huiusmodi proclamationis & resistentiæ, damna vel mala aliqua in comitatibus prædictis per huiusmodi congregationes seu leuationes, vel alio modo, minime fiant seu perpetrentur, & sub forisfactura omnium, quæ nobis forisfacere poteritis, nullatenus omittatis. Præcipientes vniuersis & singulis ligeis & subditis nostris, quod ab huiusmodi congregationibus, & leuationibus, & damnis penitus desistentes, ad propria se trahant, & ibidem in pace morentur sub forisfactura vitæ & membrorum, & omnium aliorum, quæ nobis forisfacere poterunt. Teste meipso apud Londonias 17. die Iunii, anno regni nostri quarto.

Hæc commissio fideles regis & regni plurimum confortauit, & perfidos nec immerito conturbauit. Compulsi sunt igitur quærere latebras, qui antea videri appetebant, & ausi sunt de cauernis egredi iuriste, & qui primitus à facie furoris fugiebant, ibi sub silentio iam expectabant, trementes iudicium & iustitiam in eos statuenda. Isti detersa formidine gaudentes erigebantur ad iniurias suas vindicandas, attamen non in omni parte ad similem timorem rustici sunt perducti, quin vbi primum pullulauit insania in Estsexia. Rustici recollecta noua multitudine, ad Billerica, quæ est villa prope villam de Hatfeld Penerell, sic nuncupata, nimis fidentes suis viribus, propria decepti superbia, decreuerunt vel extorta libertate gaudere, vel pro eadem pugnando mori.

Mittuntur nuntii per rusticos ad regem de Estsexia pro libertate.

Mittuntur ergo ad regem, qui tunc ad Waltham morabatur, qui sciscitarentur ab eo, si cogitaret permittere eos præmissa libertate gaudere, & amplius peterent, vt essent in libertate pares dominis, & quod non essent cogendi ad curias, nisi tantummodo ad visum Franciplegii bis in anno. Rex autem & consilium, quod tunc aderat, super tanta temeritate rusticorum admirantur quammaxime, & aliquandiu hæsitatum est, quale responsum reportarent, donec Rex in persona propria taliter respondisset: O (inquit) miseri & odibiles terræ mariq;, nec viuere quidem digni petitis dominis comparari. Morte turpissima mulctandi fuissetis proculdubio, si non decreta nuntiis obseruasse statuissemus. Sed quia more nuntiorum aduenistis, non in præsenti moriemini, sed vita gaudebitis, quatenus nostra responsa vestris consociis narratione veridica nuntietis. Proferte ergo ista collegis ex parte Regis. Rustici quidem fuistis & estis, in bondagio permanebitis, non vt hactenus, sed incomparabiliter

ter

ter viliori. Nam ad hoc dum viuimus, & regno Deo dante præfuerimus, sensu, viribus & catallis nostris elaborabimus vos suppeditare, taliter vt exemplum sit posteris vestræ seruitutis offensum, & habeant præsentes & futuri vobis similes semper coram oculis, & tanquam pro speculo vestram miseriam, & vobis maledicendi materiam & timorem vobis similia perpetrandi. Vos autem qui nuntii aduenistis, expleto nostro mãdato, & vestræ legationis officio, si ad nos redire decernitis, & in nostra perseuerare fidelitate & ligeantia, vitam viuetis. Iam ergo eligite, quod melius iudicabitis, cum ad vestros socios perueneritis, & consummaueritis nostra mandata. Cumque abiissent prædicti nuntii, missi sunt in Estsexiam è vestigio cum armata manu, Dominus Thomas Woodstoke Comes Buckynghamiæ, & dominus Thomas Percy, frater Comitis Northumbrorum, ad prædictorum comprimendam audaciam rusticorum. Rustici vero (vt prædiximus in superioribus Northfolcos fecisse) per omnia se munierant in fossatis, plagis, & cariagio, præterquam isti fruebantur maiori siluarum & nemorum tutamento. Qui quamuis fuisset eorum magnus numerus, leui negotio dissipati sunt, à decem tantum (vt vsu vulgari loquar) lanceis, qui præcesserunt dominos supradictos. Domini itaque cum vidissent eos fusos tali modo, sepserunt siluas, ne vllus quidē euaderet, licet periculosum fuisset eos persequi intra siluas. Et factum est vt occiderentur à viris vtriusq; diuersis in locis quingenti, ceteris beneficio nemorum protectis & saluatis. Cesseruntq; ibidem in vsus militum octingenti equi, quos rustici secum duxerant, pro sarcinis trahendis aut portandis, sed nondum statim finis post istam victoriam, malitiæ nebulonum ausi sunt, qui euadere poterant, tantam cladem iterum calcitrare, iterum malignari. Nempe recollecti qui dispersi fuerant, ad Colcestriam properauerunt, & oppidanos, sollicitare cæperunt ad nouam tumultuationem & vesaniam similē, summis precibus, magnis minis, pluribus argumentis: sed cum nihil profecissent, ad Sudburiam commigrarunt. Cognoscentes autem eorum transitum dominus Fitzwater, & dominus Iohannes Harleston, subsecuti sunt eos cum viris armatis, & repente cum proclamationes solitas facerent ex parte communium, inopinate irruerunt super eos, & quot placuit occiderunt, & reliquos vel ad vitam dimiserunt, vel carceribus recluserunt.

Rebus ita se habentibus in Estsexia & Southfolchia, dominus rex volens Estsexiam sua iustificare præsentia, se contulit ad prædium suum, quod dicitur Hauering at the Boure, deinde ad villam de Chelmesforde, vbi constituit dominum Robertum Tresilian Iustitiarium, vt sederet & inquireret de malefactoribus & turbatoribus patriæ, & secundum regni consuetudines puniret delinquentes. Cum ergo viderent Estsaxones fortunam aduersam, & librarent mala imminentia, supplices venerunt ad Regem quingenti, & eo amplius viri nudatis pedibus & discoopertis capitibus, veniam ab eo & misericordiam petituri. Quibus ea conditione concessa est venia, vt malefactores maiores & concitatores præfatæ turbationis proderent & traderent ipsi regi. Factum est ergo, vt multi custodiæ traderentur, super quibus deliberandis vel occidendis, Iustitiarius onerauit viginti quatuor homines in eorum conscientiis, vt nulli parcendo fauorabiliter, nec quenquam propter odium persequendo, de eorum factis & moribus dicerent veritatem. Et factum est, vt plures, dictante duodena, tractione & suspendio interirent, aliquando suspensis super vna trabe decem & nouem. Vsi sunt tamen prius iudices, qui sederunt in Estsexia, Cantio & Londoniis, propter multitudinem perimendorum decollationibus rusticorum, donec visum fuisset pœnam capitalem non correspondere tantis tamque facinoribus manifestis, quia quodammodo erat nimis secreta punitio tam euidenti delicto. Ob quam causam, expost iuxta regni consuetudines decreuerunt omnes expertos sceleratiores (vt diximus) protractione suspensione punire: & in Estsexia res vtrique taliter se habebant. Interea placuit Regi Regisque consilio has literas diuersis prouinciis demandare.

Litera renouationis libertatis

Richardus Dei gratia Rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, omnibus, ad quos præsentes literæ peruenerint, salutem. Licet nuper in turbatione detestabili, per quosdam ligeos & subditos nostros contra pacem nostram insurgentes horribiliter facta, certæ literæ nostræ patentes ad ipsum insurgentium instãtiam importunam factæ fuissent, continentes, quod nos vniuersos ligeos nostros & subditos communes, & alios ceterorum comitatuum regni nostri Angliç manumisimus, & ipsos & eorum quemlibet ab omni bondagio & seruitio exuimus, & quietos fecimus. Ac etiam quod perdonauimus eisdem ligeis & subditis nostris omnimodas insurrectiones

per ipsos contra nos factas, equitando & eundo per diuersa loca in regno nostro cum hominibus armatis, sagittariis & aliis viis manu armata, cum vexillis, pennicellis displicatis: ac etiam omnimodas proditiones, felonias, transgressiones & extortiones, per ipsos vel aliquem ipsorum factas siue perpetratas, ac etiam vtlegariam, & vtlegarias si qua vel quæ in ipsos vel aliquem ipsorum fuerint, vel fuerit his occasionibus promulgata vel promulgatæ, vel firmam pacem nostram eis & cuilibet eorum concessimus. Quodque volumus, quod iidem ligei nostri & subditi nostri liberi essent, ad emendum & vendendum in quibuscunq; ciuitatibus, burgis, villis, mercatoriis, & aliis locis infra regnum Angliæ, & quod nulla acra terræ in comitatibus prædictis, quæ in bondagio vel seruitio tenens, altius quam ad quatuor denarios haberetur: & si qua minus antea tenta fuisset, inposterum non exaltaretur. Nos tamen pro eo, quod dictæ literæ de curia nostra, absque matura deliberatione, & indebite emanarunt, perpendentes concessionem literarum prædictarum in nostri & coronæ nostræ maximum præiudicium, ac tam in nostri, & prælatorum, procerum & magnatum dicti regni nostri, quam sacrosanctę Ecclesiæ Anglicanę exheredationem, nec non dispendium & incommodum reipublicæ tendere manifeste, dictas literas, & quicquid exinde fuerit subsecutū de auisiamento concilii nostri reuocauimus, cassauimus, irritauimus, & penitus adnullamus. Nolentes quod aliquis cuiuscunq; status seu conditionis fuerit, libertatem siue commodum aliquid de prædictis literis quomodolibet habeat seu reportet. Volumus enim & intentionis nostræ existit, talem gratiam singulis subditis nostris, quamuis enormiter ligeantiam suam forisfecerint de auisiamento sani consilii nostri inposterum impartiri, quæ Deo placabilis, nobisque & regno nostro vtilis fuerit, & vnde fideles nostri subditi reputabūt rationabiliter se contentos, & hæc omnibus, quorum interest, innotescimus per præsentes. Damus autem tam vniuersis & singulis dominis, magnatibus, & aliis fidelibus ligeis & subditis nostris, vicecomitibus & aliis ministris nostris comitatus N. tenere præsentium firmiter in mandatis, quod ipsi præsentes literas nostras in singulis ciuitatibus, burgis, & aliis villis & locis in comitatu prædicto, tam infra libertates quam extra, vbi expediens fore viderint, & necesse ex parte nostra publice proclamari faciant, vlterius districte præcipiendo, quod omnes & singuli, tam liberi quam natiui, opera, consuetudines, & seruitia, quæ ipsi nobis aut aliis dominis suis facere debent, & ante turbationem prædictam facere consueuerunt, absq; contradictione, murmure, resistentia seu difficultate faciant aliquali, prout ante solebant. Insuper inhibendo eisdem, ne ipsi opera, consuetudines, & seruitia sua prædicta, istis turbationum temporibus magis solito retrahant, seu nobis aut prædictis dominis suis facere vllo colore retardent. Nec aliqua alia libertates siue priuilegia exigant, vindicent, siue clament, quam ante turbationem prædictam rationabiliter habuerunt. Et quod ipsi, qui prædictas literas nostras manumissionis & perdonationis penes se habent & custodiunt, eas statim penes nos & consilium nostrum deferant & restituant cancellandas, sub fide & ligeantia quibus nobis tenentur, & sub forisfactura omnium, quæ nobis forisfacere poterunt in futurum. In cuius rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud Chelmesforde 2. die Iulii, anno regni nostri quinto.

Hæc in Estsexia (vt ante docuimus) facta sunt, vbi erat rex moram trahens. Iam redeundum est ad scribendum processum factum apud S. Albanum, vt eo discant posteri villanorum dolos magis feliciter præcauere, quoniam:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Processus factum apud S. Albanū per Walterum at Lee militem.

Cum itaq; rex in Estsexia aliquandiu moram traxisset, & multorū relatione didicisset, quas iniurias & damna villani de sancto Albano, non tam procurassent quam irrogassent monasterio, proposuit cum omni turba sua, quæ erat copiosa valde, personaliter locum adire, de transgressoribus iustitiam rectam facturus. Sed huic proposito obstitit toto nisu dominus Walterus atte Lee miles, quia de patria illa fuerat, timens videlicet patriæ destructionem, si tantus illuc populus aduenisset. Ob quam causam persuasit Regi & consilio, se facturum bonam pacem inter villanos & Abbatem monasterii sancti Albani, si placeret eis sibi committere causam istam. Qui fidem adhibentes verbis eius, dant commissionem, sociantes eidem Edwardum Benstude, & Galfridum Stukle, & quosdam alios, quorum nomina non occurrunt. Feria ergo sexta in vigilia Apostolorum Petri & Pauli, vt non deessent eis miseriæ illa die, in qua ipsi immisericorditer miseros (vt retulimus per ante) afflixerant, cognoscentes villani prædictum Walterum cum armata manu in crastino aduenturum, factis

pro-

propriis torti,& conscientiis male consciis fatigati,cæperunt pauere & tædere. Iamiamque multi fugam inissent, nisi obstetisset improba, animositas Wilhelmi Grindecobbe , quem inter oppidanos supra retulimus magnum fuisse. Hic namque perfidos in infidelitate confortauit „dicens : Estote viri cordati, locupletes enim sumus,non deerunt nobis auxilia,quandiu non defuerit nostra pecunia. Ecce villæ circumiacentes nobis fœderantur, quæ nobis erunt adiutorio si oportuerit. Egrediamur mane velut homines , in obuiam militis extra villam equis vecti,& inquiramus antequam appropinquet villæ nostræ vtrum pacificus sit aduentus eius. Qui si non fuerit,fugabimus eum verberibus à villa nostra. Placuit ergo stultus sermo stultis,& mane iuxta verbum eius egressi sunt. Militem vero latuit causa huius obuiationis pro tunc. Qui tamen benigne postquam obuiassent sibi (vt videbatur) salutatus ab eis,& resalutauit eos,& conduxerunt eum ad villam honorifice more suo. Habebat autem secum miles quinquaginta lanceis, & Architenentium vndecunque collectorum magnum numerum, qui forsitan si militi aliquod periculum contigisset,quia de patria fuerant quidam,& villanis fœderati,in primis restitissent eidē.Mox itaque post aduentum suum ad villam in ipso festo Apostolorum Petri & Pauli, fecit proclamari,vt omnes villani,& qui citati fuerant ad comparendum de villis vicinis coram eo, conuenirent in campum de Derffold voluntatem, & mandatum regium audituri post horam nonam. Conuenerunt ergo omnes ad horam & locum pręfatum,& ipse vnà cum eis stipatus armatorum multitudine pariter est egressus. Cumque locasset se & armatos circa eum sub silua de Derffold, & cunctum populum stare disposuisset coram eo ad modum arcus cælestis, ad eos sermonem huiuscemodi perorauit.

Oratio militis habita ad villanos.

Domini(inquit)& amici,qui citati conuenistis ad hunc locum,antequam quicquam aggrediar causam aduentus mei vobis exponere,conueniens reputaui. Nostis enim quam grauiter pacis perturbatores regiam maiestatem offenderint. Ob quam causam dominus rex modo in partibus Estsexiæ,exercet iudicia maxima & magnum grauamen super patriam vniuersam & habitatores eius,vt iugum eorum aggrauat vehementer. Qui audiens de perturbationibus & damnis & iniuriis factis in hac villa & monasterio, cuius patronus est & aduocatus, vltra quam credi potest indoluit, & vindicari cupiens in transgressores,statuit personaliter cum exercitu qui cum ipso est huc aduētasse,qui si venisset cum ea turba quam ibidem retinet, procul dubio omnes fructus,cuncta blada patriæ necessario deuastasset. Tantus nimirum est cum eo exercitus , quod per quinque milliaria in eorum circuitu , non fœnum,non blada aliqua, non fructus terræ noui, non antiqui supersunt, sed omnia consumpta & conculcata sunt.Condolens ergo elaboraui in his,tantis damnis patriæ meæ prouenturis, pręcauens & compatiens conuicinis,parte regis eneruare propositum,& impedire aduentum , assumens quidem pro patriotis onus graue super humeros , sed tamen voluntarium:quia speraui aliquid patriæ tali occasione conferre.Commissa est ergo mihi potestas,licet non sine difficultate,ad precum mearum instantiam patriam iustificandi,vice regis,cui non extranei,non incogniti, sed proximi vestri & amici in commissione sunt iuncti.Agite igitur quod expediat & alacriter principales concitatores turbarum tradatis,& abbati huius Monasterii satisfacere studeatis, quem inuenitis (vt reor)satis rationabilem,quia vir sanctus & iustus esse dinoscitur, & regiam beneuolentiam & tranquillam recuperabitis tali facto. Finitis his sermonibus applaudunt multi,& eius consiliis se velle parere promittunt. Tunc miles (conuocata duodena de villanis) onerat, vt in crastino venientes iuxta formam iuramenti edicant quoscunque reos sciuerint in hac causa , & sic ea die dimissa turba,& ipse ad hospitium est reuersus.In crastino autem quia proposuerat malefactores, quos iudicandos putauit per pręfatam duodenam sine strepitu apprehendisse , vocauit viros duodenæ ad cameram suam, vt sciret quos iudicassent. Qui cum venissent, responderunt se neminem indictare posse, neminem accusare velle, omnes esse bonos & fideles regis,neminem alium nosse inter eos. Quibus auditis,& cognito quorsum intentio eorundem vrgeret , quod videlicet peiorando mallebant suas conscientias maculare, quam quemlibet ex proximis accusare,miles cōticuit, arte artem delusurus. Post auditam missam monuit eos reddere chartas quas extorserant de monasterio,dicens ex tali facto eis non modicum commodum prouenturum. Illi vero pro tunc promiserūt se sursum post nonā, chartas pręfatas reddituros. Cum vero post nonam reuenissent ad cameram Abbatis vbi comederat dictus miles, excusationes nouas prętendentes, innue-

innuebant se chartas reddere non valere propter metum communitatis, & maxime, quia non sciebant pro certo quis eas in custodia detinebat. Miles igitur commotus nec immerito, iurauit, quod exirent de præsentia sua donec chartas reddidissent. Ob quam causam mendaces & falsi, expost dixerunt se imprisonatas fuisse in camera Abbatis iniuste. Abbas autem ne materiam vel occasionem haberent male loquendi, quos sciunt pronos ad mendacia, intercessit pro eis penes militem, dicens se tantum in eorum confidere conscientia, quod nō esset opus alio mediatore inter ipsos præter eosdem & semetipsum. Quibus verbis miles mitigatus, dimisit eos. His itaque gestis, miles omnem turbam, iussit conuenire ad le Barnet wood, vbi parum aut nihil agens propter metum villanorum qui aggregauerant illuc, prope trecentos sagittarios de villis circumiacentibus, inter quos præcipui fuerunt Barnetēses, & viri de Berkhamstede, qui omnes, si aggressus fuisset aliquam publicam iustitiam facere in eo loco (vt credebatur) insurrexissent in eum, & hi fortassis qui cum eo venerant, eo relicto aliis adhæsissent, nihil pro tunc aliud decreuit aperte, nisi mouere eos de satisfaciendo Abbati, & chartis reddendis. Secretis vero seorsum conuocatis Balliuis & Constabulariis, iussit ex parte regis, vt mox post subtractionem turbæ, quæ ad villam conuenerat, elaborarent circa captionem Wilhelmi Grindecobbe, Wilhelmi Cadyndon, & Iohannis Barbitonsoris, qui videlicet (vt supra retulimus) petras molares abstulerat de locutorii pauimento, & quorundam aliorum quos dixit ita aperte accusatos de tam manifestis maleficiis, quod oportebat omnino pro honore villę & saluatione villanorum eos ad tempus arctari. Iniunxit insuper, vt apprehensos adducerent Hertfordiam in crastino hora tertia coram eo. Post hæc repente ascenso compede cum omnibus qui cum eo venerant, Hertfordiam festinauit. Et factum est post recessum eius, magnanimitate, diligentia & probitate armigerorum, qui tunc in obsequio Abbatis erant, scilicet Richardi Peeres, Iohannis Chiual, Thomæ Eydon, Wilhelmi Eccleshale, & balliui quanquam inuiti inducerentur ad capiendum præfatos viros: & capti sunt eadem nocte tres nominati superius, & in prisona positi apud Portam. In crastino vero iuxta præceptum militis Hertfordiam sunt deducti, comitantibus eos maioribus & valentioribus villæ S. Albani, & cunctis armigeris & valectis abbatis decenter armatis: sic enim præceperat miles, vt venirent ad fortificandum eum, qui iustitiam & iudicium eo die erat facturus. Post quorum recessum cæpit turbari vniuersa villa & ampullosa verba fundere, & iuramenta superuacua miscere, quod videlicet centum pro vno occiderentur, si contingeret quenquam ex proximis eorum occidi. Hinc cæperunt eodem die à villanis frequentari consilia, congregari conuenticula, non tamen in villa, sed in campis, siluis, & extra villam locis, vnde credebatur quod ipsa die immisissent ignem in Abbathiam, quia nullus domi erat qui defenderet: vel hostili more monasterium obsidione vallassent. Ex qua causa abbas & commonachi in timore maximo cōstituti, miserunt pro quibusdam generosis de patria, qui locum tuerentur si necessitas accidisset. Abbas etiam cum cognouisset quo abissent armigeri sui, & quod intendebant prædictos captiuos ad mortem insequi, confestim misit ad eos literaliter, pręcipiens vt dimissis omnibus, festinantissime remearent ad eum pro præcauendis periculis, quæ sibi de nouo emerserant insperato. Erant, cum ad eos hęc noua perlata fuissent, stantes coram iudice, & constanter prædictos captiuos accusantes, & de eis secundum iura regni iudicium fieri postulantes. Viderant autem in quosdam eis similes capitis punitionis animaduersum ibidem, vnde conceperant spem eos consimiliter puniendi. Visis ergo literis abbatis, armigeri vehemēter doluerunt, eo quod compellendi erant ad recedendum antequam vidissent finem de prædictis. Qui si expectassent, proculdubio eo die vidissent eosdem decollatos. Redierunt idcirco notificata prius militi legatione domini sui, cum summa celeritate, quia ignorabant causas tam repentinæ reuocationis. Quibus recedentibus, institerunt villani de sancto Albano, qui ibidem erant, pro manucaptione dictorum, sed duobus detentis in carcere, tertius, scilicet Wilhelmus Gryndcobbe deliberatur, eisdem obligantibus se, pro eisdem tribus de vicinis suis in trecētis libris, singulis etiam integra summa obligatis, quod eum carceri restituerent die Sabbati proximo sequente. Nam tunc erat dies Lunæ in octauis sancti Iohannis Baptistæ, nisi contingerent eos inire concordiam cum Abbate infra dictos dies. Reuertuntur igitur cum Wilhelmo sua æstimatione laudabiles, quod manucapere poterant pro amico, nisi timor surrepsisset de fuga Wilhelmi, quæ si contingeret, semetipsos æstimabant perituros. Tractant interea cum vicinis super deliberatione Wilhelmi, affirmantes vnum è duobus necessa-

cessarium, aut Abbati restitutis chartis satisfacere, aut eundem Wilhelmum in suo reditu capite priuari, & plures forsitan ex vicinis consimili pœna percelli. Cumq; intrarent & responsa suspenderent, Wilhelmus Gryndecobbe cuius cor iam induratum in malo fuerat, ita ait: Conciues quos iamdudum parca libertas de oppressione diutina releuauit: state modo dum stare licebit, & de mea mulctatione minime timeatis, qui in causa libertatis acquisitæ moriar, si nunc contingat occumbere, fœlicem me reputans per tale posse martyrium vitam finire. Agite hoc in tempore, vt facere debuissetis, si Hertfordiæ hesterno decollatus fuissem. Nam nihil obstabat quin finem vidissem vitæ, si non Abbas armigeros suos tempestiuius reuocasset. Nempe ipsi me in multis accusauerant, & iudicem fauorabilem eis habebant, & in sanguinem meum pronum. Quid multa? Indurantur & villani, & iurant se nondum libertates recuperatas dimissuros, quin potius æstimant se infortunatos & vecordes, qui cum tantam turbam eis fauentem habuissent, quod caput militis, qui in burgum eorum & burgẽses tanta præsumpserat, ad terrorem vbique terrarum Iudicum & falsorum Iusticiarior, viriliter amputassent, & super collistrigium collocassent. Pœnituit tamen Wilhelmum Grindecobbe, sed sero, stultitiæ suæ, quia vicinos elatos in superbiam, & cum vellet non potuit à stultitia reuocare. Adueniente ergo sabbato, vt diebus Sabbati innouaretur tribulatio eis qui eo die multos conturbauerant, reductus est ad carcerem per eos qui pro eo fideiusserant, Wilhelmus antedictus, & ibidem custoditus vsq; ad tempus illud, quo reductus est ad sanctum Albanum, ad iudicium subeundum in aduentu regis, vt expost dicetur. Interea non cessabant coniurationes, elationes inter villanos per illam hebdomadã vsq; in diem Veneris, quo die Wilhelmus Grindecobbe misit illis noua multum displicentia, de aduentu comitis Warwici, & domini Thomæ Percy, qui mittendi fuerant in fauorem Abbatis, ad iudiciũ exercendum in eos cum mille viris armatis. Nam & ipse Wilhelmus fratrem habuit, qui ad intercedendum pro eo curiam regis adiuerat Chelmesfordam, & ibidem audiens talia, prædicto Wilhelmo fratri suo nunciari curauit, & Wilhelmus vicinis suis. Tunc mœror & luctus iterum, tremor & horror inuaserunt perfidos, superbos, elatos villanos. Tunc de nouo tractare cœperunt de chartis Abbati reddendis, de nouis fœderibus feriendis, de concordia ineunda. Venerunt idcirco in crastino. i. die Sabbati in octauis Apostolorum Petri & Pauli, hora completorii, ad reddendum chartas, & quendã librum in quo veteres placitæ inter Abbathiam & villanos habitæ continebantur, quem quidem librum abstulerant in die furoris sui: sed abbas non reputauit illam horam idoneã, ad tractãdum cum illis super re tam ardua. Quapropter misit ad illos fratrem Wilhelmum Killingworth, Priorem de Wymundham, qui librum ab eis reciperet, sed chartas reacceptare differret, & ducentas libras quas pro emendis faciendis obtulerant, vsq; in crastinam horam primam.

Accidit autem vt comes Warwici, cui causa Monasterii commissa fuerat iustificanda eodem tempore, audiret à referentibus in partibus sui dominii grauem turbationem exortã esse, quare causis extrinsecis omnino dimissis, oportebat eum ad sua quantocius festinare. Missis ergo qui eum excusarent de suis militibus ad Abbatem, & eum confortarent, ne concideret vultus eius pro dilatione aduentus sui, abiit in viam suam. Cum vero in crastino cognouissent villani pro certo comitem non esse venturum, in derisiones dissoluuntur, & sannas ad inuicem garrulãtes. Quid est quod timebamus? quare à verbis mendacibus formidauimus? num putandũ est exercitum hic fuisse contrahendum ad preces Abbatis? stulti sumus, inepti credidimus, vt fatui operati sumus. Nunquam de cætero est offerenda pecunia, nunquã chartę reddendę. Et si reddendæ chartæ forent, quare nos primi meticulose in pernitiosum exemplum inciperemus? Nõ contingat hoc dedecus in persona nostra, salliat interim abbas carnes quas mactauit, ne putrescant: & vendat ceruisiam quam pandoxauit, ne acescat: & panes quos pinsuit ne indurescãt aut muscidi fiant, aut à muribus corrodãtur. Huiuscemodi verbis per singulos dies improperabant Abbati & famulis de abbathia, donec quidã ex armigeris abbatis zelo ducti domino regi tantas molestias indicassent. Qui cũ audisset talia, cõmotus & ipse, nimirũ iurauit se accessurum personaliter ad tãtas insolẽtias cõpescendas. Villani vero (vt videbatur) interim de pace reformãda minime cogitabant. Requisiti autẽ cur chartas non redderent, respõderunt se timore Barnotensium & Watfordensium & cęterarũ villarum differre, qui incendiũ villæ cõminati fuerant, & eis exterminium, si ipsi primò id attemptare præsumerent: sed falsi quidem locuti sunt falsa, vt rerum exitus cõprobauit. Nam Barnotenses & cæterarum contermina-

mina-

minarum viri villarum, priuſquam illi & chartas humiliter reddiderunt, & ſe in miſericordia domini poſuerunt, & ſe paratos eſſe ad pugnandum cum eis dixerunt, videlicet cum ſingulis ſinguli, aut cum decem totidem, aut cum omnibus omnes in hac cauſa, quod ſcilicet mendoſe de eis talia protuliſſent. Sed de his hactenus, iam ad ſuperiora reuertamur. Dum igitur hæc agerentur, allati ſunt rumores flebiles ad ſanctũ Albanum, quod Rex aduentare diſponeret, & ibidem iudicia præſentialiter exercere. Doluit idcirco abbas, qui timuit per tantum populum patriam deuaſtandum. Doluerunt villani ſed diſpariter, quia metuebant ſubire iudicium debitum maleficiis eorundem. Abbas quem reipublicæ charitas detinebat, aliis ſatis benigne præcauere cupiens: miſit Londonias ad dominum Hugonem Segraue ſeneſcallum, amicum ſuum, & alios amicos, & notos quos habebat in curia, rogans & efflagitans vt regis impedirent aduentum, ſi quoquo modo poſſent. Monachus vero qui hæc executurus exiuerat, cum nihil omnino proficere poſſet ille vel amici præfati, rediit infecto negotio, narrans Abbati regem pro nullo velle mutare propoſitum, quin omnino accederet infra duos dies. Triſtatus eſt ergo Abbas vltra quam credi poteſt, non pro ſe, ſed pro miſeris oppidanis ſancti Albani, nec non pro patria conuicina, quibus ſciuit per aduentum regium prouenturum maximum detrimentum, quanquam idem villani expoſt mendacia fabricantes, aſſeuerauerunt Abbatem regi contuliſſe mille libras vt in excidium eorum properaret. Sed fallax turba, gens perfida, populus doloſus, viri mendaces, homines fraudulenti, proximi vicini inuidi, beneficiis ſemper ingrati, talia confinxerunt ad diffamandum eorum velint nolint dominum & patrem ſpiritualem, vt veræ iniquitatis filii, patrem totius ingratitudinis & mendacii diabolum imitantes. Hi cum audiſſent regem proculdubio aduenturum, conducunt quēdam militem cauſidicum, ſcilicet Wilhelmum Croyſer magno præcio, quia ipſimet propter maleficia ſua iuxta opinionem propriam non merebantur audiri ad intercedendum & proloquendum pro eis, ſi forte abbas pro reuerentia mediatoris, induci poſſet ad ignoſcendum eis. Nouerat apud abbatem laborem hunc facilem, qui ignoſceret deprecantibus, ita tamen vt damna reſarcirent eccleſiæ, quæ intulerant perturbatione præfata. Conuenit igitur inter Abbatem & villanos, mediante præfato milite & timore aduentus regii, vt eo die poſt nonam, quo die rex erat venturus, reportarent tot molarum manualium lapides, quot aſportarunt de pauimento hoſtii locutorii forinſeci, & reſtaurarent propriis ſumptibus domum quam diruerant, præter id quod Abbas conceſſit eis maremium, quod remanſit de domo præfata, & quod ſoluerēt eidem abbati, vel ſucceſſoribus ſuis, pro damnis & iniuriis illatis ſibi pariter & expenſis ſuis, ducentas libras argenti bonæ & legalis monetæ citra feſtum S. Michaelis Archangeli proximi ſequentis, ad quam ſummam ſoluendam obligauerunt ſe plures de maioribus appoſitis ſigillis ſuis, ſub pœna duplici. Et quod Abbas nullam deponeret quærimoniam penes regem pro illatis per illos iniuriis, ſed ſi contingeret eos impeti per regē pro factis ſuis in turbatione prefata, idem apponeret diligentiā ſuam pro acquietatione eorundem & gratia obtinenda. Quibus promiſit abbas ſe nullam quærimoniam depoſiturum de eis, ſi condicta ſeruarent, penes regem vero ſe intercedere velle pro poſſe promiſit, ſiquidem eius preces poſſent exaudiri, cæterum ſe nolle promittere eis veniam publice proteſtatus eſt, quæ tantummodo eſſet de regia gratia proceſſura, quia ignorabat ſi id impetrare poſſet. Quod verbum acceperunt de ore eius maiores pariter & communes, aſſerentes illis ſufficere bonam voluntatem abbatis, cum rege autem ſe optime conuenturos de his quę ſpectant ad regiam dignitatem. Et ita pro tunc ſolutum eſt conſilium & dimiſſa. Circa horam veſperarum allati ſunt lapides molares ſex, quot videlicet aſportauerant, & miniſterio villanorum poſiti iuxta locum de quo alii fuere leuati. Chartas inſuper & obligationes quas extorſerant timore ducti ſuppliciter veniam deprecati ſunt, & chartas redonauerunt, & quamplures ſe obligauerunt ad ſatisfaciendum iuxta quantitatem delictorum ſuorum. Et iſta vtique eo die quo rex erat venturus facta ſunt.

Finitis veſperis cum proceſſione ſolemni obuiam regi proceſſum eſt ab Abbate & conuentu ad occidentale hoſtium monaſterii, acceptuſque eſt honorifice cum pulſationibus campanorum cantuque tam debito quam deuoto. Aduenerunt autem cum eo ad millia Architenentium, & armatorum, inter quos dominus Robertus Triſilian miles, Iuſticiarius peritiſſimus, vir multum habens pectoris & prudentiæ ſerpentinæ. Hic in craſtino ſedens pro tribunali in villa apud le Moothal, accerſiri iuſſit ex Hertfordia, Wilhelmum Gryndecobbe, Wilhelmum Cadyndon, & Iohannem

nem

nem Barbitonsorem quem supra retulimus pauimentum locutorii cōfregisse, & molares abstulisse,& comminuisse in spiritu furoris sui. Cum ergo venissent ad Sanctum Albanum,iussit eos in custodia conseruari vsque in diem lunæ, quo videlicet die iurati qui onerati fuerant primo die sessionum ad prodendum malefactores qui regiam pacem perturbauerant,dicturi erant veredictum onerationis eorundem. Erat autem primus dies quo eum sedisse descripsimus dies Sabbati, & primus dies canicularium, qui expost infausti fuere villanis.

De Iohanne Ball presbytero.

Hoc die præterea Iohannem Ball præsbyterum captum à viris Couentrensibus,& pridie ductum ad sanctum Albanum & regis præsentiam,cuius maiestatē conuictus est læsisse enormiter,auditum & confessum turpissima scelera, tractioni, suspēdio, decollationi, exenterationi & quarterizationi vt vsu vulgari loquar,idem Robertus adiudicauit, cuius mors dilationem accepit vsque in diem lunæ, interuentu domini Wilhelmi Londoniensis Episcopi, qui circa salutem sollicitus suæ animæ illud ei spacium pœnitentiæ impetrauit. Hic per viginti annos,& amplius semper prædicans in diuersis locis ea quæ sciuit vulgo placentia, detrahens tam personis ecclesiasticis quam dominis secularibus, beneuolentiam magis communis populi,quam meritū penes Deum captabat. Docuit nempe plebem, decimas non esse dandas curato,nisi is qui daturus esset foret ditior quam vicarius qui acciperet siue rector. Docuit etiā decimas & oblationes subtrahendas curatis, si constaret subiectum aut parochianum melioris vitæ fore quam curatū suum. Docuit etiā neminem aptū regno Dei qui nō in matrimonio natus fuisset. Docuit & peruersa dogmata perfidi Iohānis Wicklef,& opiniones quas tenuit & insanias falsas,& plura,quæ longum foret recitare: propter quæ prohibitus ab Episcopis in quorum parochiis hæc præsumpsit,ne in ecclesiis de cætero prædicaret,concessit in plateas & vicos, vel in campos, ad prædicandum. Nec defuerunt ei de communibus auditores, quos semper studuit per detractiones prælatorum & placentia verba allicere ad sermonem. Postremo excommunicatus, cum nec desisteret, carceri mancipatur, vbi prædixit se deliberandum per viginti millia amicorum. Quod postea euenit in turbatione regni præfata, cum omnes homines carceres confregerunt & incarceratos abire compulerunt. Cumque taliter deliberatus fuisset,eos secutus est,instigans ad plura mala perpetranda,& prædicans ita omnino fore faciendum. Et vt sua doctrina plures inficeret, ad le Blackheth,(vbi ducenta millia hominum communium fuere simul congregata, huiuscemodi sermonem est exorsus.

Wahn Adam dalfe and Eue span, who was than a Gentleman?

Thema sermonis Iohannis Ball.

Continuansque sermonem inceptum, nitebatur per verba prouerbii quod pro themate sumpserat,introducere & probare,ab initio omnes pares creatos à natura, seruitutem per iniustam oppressionem nequam hominum introductam contra Dei voluntatem,quia si Deo placuisset seruos creasse, vtique in principio mundi constituisset,quis seruus,quisue dominus futurus fuisset. Considerarent igitur iam tempus à Deo datum eis,in quo(deposito seruitutis iugo diutius)possent si vellent, libertate diu concupita gaudere. Quapropter monuit vt essent viri cordati,& amore boni patrisfamilias excolentis agrum suum, & extirpantis ac resecantis noxia gramina quæ fruges solent opprimere,& ipsi in præsenti facere festinarēt. Primo maiores regni dominos occidendo. Deinde Iuridicos,Iusticiarios,& iuratores patriæ perimendo. Postremo quoscunq; scirent in posterū cōmunitati nociuos tollerent de terra sua,sic demum & pacē sibimet parerent & securitatē in futurū. Si sublatis maioribus esset inter eos æqua libertas,eadē nobilitas,par dignitas,similisq; potestas. Cumq; hęc & plura alia deliramenta pręedicasset,commune vulgus eum tāto fauore prosequitur, vt acclamarent eū Archiepiscopum futurum,& regni cancellarium,solū eum dignum Archipræsulatus honore, Archiepiscopum qui tunc superstes erat,communium & regni proditorem fuisse,& idcirco decapitandum vbicunque posset in Anglia cōprehendi. Miserat insuper ductoribus communibus in Estsexia quandam literam ænigmatibus plenam,ad hortandum eos vt incepta perficerent, quæ expost inuenta est in manica cuiusdam suspendendi pro turbatione præfata,cuius tenor talis est.

Litera Iohannis Balle, missa communibus Essexia.

Iohn Sehep sometime seint Mary priest of Yorkn, and now of Colchester, greteth well Iohn Namelesse, and Iohn the Miller, and Iohn Carter, and biddeth them that they beware of guyle in borough, and stand together in Gods name, and biddeth Piers Ploweman goe to his werke, and chastise well Hob the robber, and take with you Iohn Trewman, and all his fellows, and no moe. Iohn the Miller hath yground smal, small, small: The kings sonne of heauen shal pay for all. Beware or ye be woe,

know

know your frende fro your foe, Haue ynough, and say hoe: And do wel and better, & flee sinne, and seke peace and holde you therin, & so biddeth Iohn Trewman & all his fellowes.

Hanc literam idem Iohannes Balle confessus est se scripsisse, & communibus transmisisse, & plura alia fatebatur & fecit, propter quæ (vt diximus) tractus, suspensus, & decollatus apud sanctum Albanum idibus Iulii, præsente rege, & cadauer eius quadripartitum quatuor regni ciuitatibus missum est.

Comitia celebrãtur apud S. Albanum.

Robertus Trisilian Iusticiarius, Idibus Octobris apud Sanctum Albanum conuocari fecit duodenam, quam tridie onerauerat ad indictandum & prodendum malefactores & pacis regiæ turbatores. Venerunt igitur iurati de villa, & dixerunt se nullum talem scire, nullum indictare iuste posse, cunctos fideles & obsequentes regi fore, semperque fuisse. Videns autem Iusticiarius, quo tendebat ista responsio, vt erat vir sapiens & profundæ intelligentiæ, præcepit vt redirent & memores essent verbi illis dicti ex parte regis, quando suppliciter egressi in obuiam regi, misericordiam & veniam postulabant. In hoc videlicet & perdonationem & veniam consequuturos, si incentores & authores turbationis regni tradidissent, sin aliàs, iuxta sermonem regis eos subituros prædixit eandem pœnam quam pertulissent iidem malefactores si depræhensi fuissent. Regressi sunt igitur dicti iurati, quos è vestigio secutus est Iusticiarius ad locum in quo erant de præmissis tractaturi. Et proferens de sua manica quandam rotulam, in qua & nomina plurimorum, & malefacta continebantur, ante eos: En (inquit) deposita proximorum vestrorum scelera per bonos viros & fideles patriæ, quæ neminem pene latent, & vos putatis nos omnes deludere vestro silentio, vel excæcare. Nequaquam fiet quod putatis, cum in promptu habeamus, & nomina & facta sceleratorum, quos vos iustos monstrare velletis. Agite propterea quæ vobis expediunt, & vitam vestram seruare satagite, ne dum nimis inutiliter cauetis proximis, vobismet periculum excitetis. Turbati ergo villani, estimauerunt salubrius indictare reos vicinos, quam in semetipsos dicta mala congerere, & indictauerunt quamplures, tam de patria quam de villa. Tunc Iusticiarius, conuocata seorsum alia duodena, demonstrauit eis & nomina & indictamenta personarum per primam duodenam (vt præmittitur) exarata, interrogans quid illi vellent dicere de personis prædictis si illi onerati essent super præmissis. Viri autem de secunda duodena cernentes cuncta fore vera, quæ per primam duodenam fuere scripta, responderunt se eo modo fecisse quo illi, si fuissent onerati. Igitur hanc duodenam seruauit Iudex ad dicendum veredictum de præfatis personis, quæ nullo modo potuit aliter dicere in reddendo veredicto, quam dixerant cum interrogarentur de præmissis: sed oportuit illos, vellent nollent, damnare eos quos antea fatebantur se voluisse indictasse de prædictis sceleribus, vel cum rubore falsi apparere. Et hoc commento, Iusticiarius induxit eos (quanquam falsi esse maluissent) ad dicendum veritatem. Onerauit nihilominus & tertiam duodenam super eadem re, quæ cum vidisset primæ duodenæ deposita, eadem deposuit quæ prima descripsit, ita vt nullus damnaretur nisi per ora triginta sex virorum: sed secunda duodena (vt diximus) semper seruabatur pro veredicto dicendo, postquam prima & tertia duodena indictamenta fecissent.

Executio quorũdam malefactorum.

Tunc damnatus est Wilhelmus Gryndecobbe, Wilhelmus Cadyndon, Iohannes Barbitonsor, & quidam alii malefactores, pro turbatione pacis regiæ, & tracti sunt & suspensi, ad numerum decem & quinque virorum. Incarcerati sunt de maioribus villæ ad sectam regis, suis conuicinis eosdem indictantibus, Richardus Walyngforde, Iohannes Garlek, Wilhelmus Berewill, Thomas Putor, & plures alii mediocres. De patria vero cõmendati sunt custodiæ carcerali ad numerum octoginta personarum, qui expost regis indulgentia sunt dimissi.

Abbas & conuentus sancti Albani accusantur de perturbatione & commotione prædicta.

Interim villani (vt nullum lateret eorum malicia) quanquam dominus Abbas sæpius pro eis intercessisset domino regi, & pro salute & vita supplicasset eorundem, & frequenter ob id iram regiam metuisset, quia proclamatum fuerat nullum debere pro quoquam preces fundere, non onerati, non iussi, non coacti, sed sponte, in Abbatem & conuentum dolum cogitantes, & mendacia fabricantes, eosdem indictauerunt de prima commotione villanorum, quod scilicet Abbas iussisset & coegisset eos egredi ad turbam quæ erat Londoniis congregata, cum villani parum aut nihil de talibus cogitassent: quare asseuerauerunt Abbatem & conuentum & famulos eorundem incitatores & authores primos fuisse turbationis quæ in villa postea contingebat: & insuper eos direxisse in adiutorium inimicorum regis & regni. Cumque iusticiarius hæc audisset & vidisset, abhorrens nimium & execrans tantam tamque manifestam

festam villanorum malitiam, dixit eis: dicatis ait o perfidi in animabus vestris hoc, quod creditis vtrum Abbas ista fecerit, tanquam regis & regni proditor, vel pro meliori, id est, pro periculo præcauendo, ne turba veniens quæ furebat, damna tam vobis quam sibi inferret. Edicite si sibi & vobis optauit exitium; aut si intentionis eius fuerat, vt reuertentes cum tanto numero, inferretis damna quæ sibi & vicinis vestris intulistis. Dicatis per iuramentum vestrum, si reus est Abbas horum quæ numerauimus in præsenti. Illi autem confusi in astutia propria, nec habentes quid responderent, aliquandiu conticuerunt. Vrgebat autem Iusticiarius vehementer vt dicerent quid sentirent. Tandem verecundi compulsi sunt dicere veritatem, asserentes Abbatem satis fidelem tam regi quam regno fore, & hæc omnia iuxta intentionem suam pro meliori fecisse. Tunc Iudex detestatus est eorum perfidiam coram multis, & increpauit eos asperrime, præcipiens vt sine mora ipsimet manibus suis indictamentum prædictum confringerent & cassarent. Quod & villani, licet cum mala voluntate, fecerunt. Considerantes vero quod fraudati fuerant suo nequam desiderio in hac parte, cogitauerunt qualiter abbatem molestare possent per alias adinuentiones. Hospites namq; suos, milites & armigeros de regis familia, qui apud eosdem copiose hospitati fuerant, fictis insimulationibus credere compulerunt, Abbatem fore hypocritam, & per speciem sanctitatis quam foris monstrabat, plerosque dominorum regnique magnatum deludendo decipere, vnde contigit vt eorum fultus patrociniis, tirannides impune exercere, & iniuste subiectos opprimere non timeret. Asserebant insuper eundẽ Abbatem burgensium sancti Albani iura & libertates auitas nequiter per falsa commenta surripuisse, & eosdem liberos homines tanta oppressione contriuisse, vt nemini liceret in domo sua molam manualem erigere, sed more natiuorum cuncti compellerentur molere ad ipsius Abbatis molendina. Dicebant etiam eum infinitam auri quantitatem regi dedisse, vt adueniens secũdum quod accidit, cõciues eos suspendi iuberet. Persuadebant præterea muneribus, vbi verba defuerunt, vt quoquo pacto regales inducerent ad male loquendum de Abbate, si saltem mala irrogare actualiter non valerent. Suadebant & mulieres eorum, quod viri non valebant, quæ satis communes fuerunt eisdem tempore hospitalitatis eorũ. Sicq; factum est, vt tot excrescerent maliloqui, quod pene cunctos amicos monasterii conturbarent, licet proclamaretur publice viros suspendendos qui Abbatem accusare false præsumerent, & fæminas concremandas. Et hæc quidem erat retributio villanorum quam retribuerunt Abbati, qui reddere mala pro bonis festinabant, & odium pro dilectione sua, ac pro eo quod eundem diligerent detrahebant sibi. Cum dominus rex iam fuisset octo dies apud Sanctum Albanum, intelligens & prænoscens eius consiliũ quod tunc aderat, natiuorum & seruorum monasterii corda non recta futura cum suis dominis, id est, cum Abbate & conuentu in posterum, nisi cautius ageretur cum eisdem, iussu regis remedium apponere statuerunt huiusmodi malis futuris, magno regis sigillo firmatum. Nam regis Cancellaria tunc tenebatur in domo capitulari, vnde facilius consequi potuit idem Abbas quæ volebat.

Commissio ad inquirendum, vt omnes tenentes sancti Albani reddant seruitia consueta Abbati prædicto.

Richardus Dei gratia rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, dilectis sibi Iohanni Lodewyke, Iohanni Westwycombe, Iohanni Kenting, Richardo Perers, Waltero Graunford, Richardo Gyffarde, Thomæ Eydon, & Wilhelmo Eccleshale salutem. Mandamus vobis & cuilibet vestrum, firmiter iniungentes, quod statim visis præsentibus, quacunque excusatione cessante, in singulis villis & locis in comitatibus Hertfordiæ & Buckingham, tam infra libertates quam extra, vbi expediens fore videritis & necesse, ex parte nostra faciatis publice proclamari, quod omnes & singuli tenentes dilecti nobis in Christo Abbatis de sancto Albano, tam liberi quam natiui, opera, consuetudines, & seruitia quæ ipsi prædicto Abbati facere debent, & ab antiquo (ante turbationem in diuersis cõitatibus regni nostri Angliæ iam nouiter exortam) facere consueuerunt, absq; contradictione, murmure, resistentia, seu difficultate aliquali, faciant prout antea facere solebant. Et vlterius, ex parte nostra districte inhibeatis, quod iidem tenentes aut natiui, seu alii quicunq;, opera, consuetudines, aut seruitia sua prædicta, istis turbationum temporibus magis solito non retrahant, sed nec ea prædicto Abbati facere vllo colore retardent, nec aliqua libertates siue priuilegia exigant, vendicent, siue clament, quam ante præsentem turbationẽ habuerunt, sub fide & ligeantia quibus nobis tenentur, & sub forisfactura omnium quæ nobis forisfacere poterunt in futurum. Et omnes illos quos post proclamationem & inhibitionem prædictas, contrarios inueneritis seu rebelles, arestetis & capia-

tis,& ipsos in prisonis nostris mancipetis, in eisdem moraturos, quousque de eorum punitione aliter duxerimus demandandum. Et hoc sicut nos & honorem nostrum ac saluationem iuris regni nostri diligitis nullatenus omittatis. Teste meipso apud villam de sancto Albano.15.die Iulii, Anno regni nostri quinto.

Homines de Comitatu Hertfordia praestant fidelitatem regi.

In die sanctæ Margaretæ virginis post refectionem, dominus rex transiturus ad Castellum de Berkhamstede, in magna curia Abbathiæ apud sanctum Albanum fidelitatem suscepit de hominibus comitatus Hertfordiæ, qui summoniti fuerant vt ibi comparerent coram eo, cuncti videlicet qui erant inter quintumdecimum & sexagesimum ætatis annum. Qui omnes simul data fide iurarunt se de cætero fideles domino suo regi futuros,& nunquam iterum contra pacem surrecturos, sed citius morituros, quam regni turbatoribus parituros, & eosdem regni turbatores pro viribus comprehensuros, & carceribus adducturos, opera & seruitia consueta facturos fideliter. Et si qui inter eos essent qui ductores,concitatores turbarum fuerant, continuo captos regi monstraturos. Post quod iuramentum dimissi sunt in sua, rege ad Berkhamstede properante, vbi cum aliquandiu moratus fuisset, transiuit venandi gratia ad villam de Esthamstede, quo in loco relatum est sibi, suspensos apud Sanctum Albanum fuisse depositos,& à furcis longius fuisse remotos. Dominus autem multum miratus super tanta audacia, & commotus immodice propter contumeliam in hac parte sibimet irrogatam,illico breue suum misit balliuis villę de sancto Albano in hæc verba.

Corpora proditorum iussu regio ferreis cathenis ad furcas suspensa sunt.

Richardus Dei gratia rex Angliæ & Franciæ,& dominus Hiberniæ, Balliuis villæ de Sancto Albano salutem. Quia certitudinaliter informati sumus quod diuersi malefactores (timore nostræ regiæ maiestati abiecto) corpora diuersorum proditorum & felonum apud villam prædictam, qui pro eorum maleficiis in præsenti perturbatione contra nos & ligeantiam suam factis, vt suspenderentur & penderent quandiu possent durare adiudicati fuissent, prædictis proditoribus & felonibus iuxta iudicium prædictum suspensis, à furcis vbi pendebant, ceperunt & asportauerunt,in nostri vituperium & contemptum, ac contra iudicium supradictum, vnde quamplurimum commouemur,nec immerito conturbamur. Vobis igitur in fide & ligeantia quibus nobis tenemini præcipimus, firmiter iniungentes,quod statim visis pręsentibus,cathenas ferreas fieri, & corpora prædictorum suspensorum vbicunque inuenta fuerint,ad furcas prędictas reduci,& ea cum eisdem cathenis resuspendi faciatis ibidem,quandiu durare poterunt pensura iuxta formam iudicii supradicti. Et hoc sub forisfactura omnium quæ nobis forisfacere poteritis nulatenus omittatis. Teste me ipso apud Esthamstede tertio die Augusti anno regni nostri quinto.

Villani regio mandato coacti, ciues suos resuspendunt.

Hoc mandatum villanos de sancto Albano, iamdudum pro libertate tumultuantes,turpis & abhominabilis seruitutis seruos effecit, dum non habentes qui huiusmodi obsequium pro eisdem vellet agere,compulsi sunt propriis manibus suos cõciues resuspendere cathenis ferreis, quorum iam corpora, tabe fluentia,scatẽtia vermibus,putida & fœtentia,odorem ipsis teterrimum refundebant. Et quidem merito hoc erat fædum officium,virorum vsurpantium minus iuste nomen ciuium, vt apte vocarentur & essent suspensores hominum, ipso facto incurrentes opprobrium sempiternum. Et qui veritatem reticere & peiorare maluerant, quam sibi similes proditores prodere non temere,ipsos eosdem suspendere sunt coacti. Consequuti quoque sunt canes eorum, quod domini non merebantur, dum per dominos(detractis cathenis quibus ligati fuerant) libertati donati sunt,ipsis cathenis sedentibus in vsus suspendendorum hominum,& magistros eorundem canum suspendendum (vt præfertur)ministrantibus,ac per hoc(vt dicitur) in turpissima morantibus seruitute: Quia videlicet par erat,vt periuri & Deo odibiles detractatores,canibus (Dei iudicio) mõstrarentur peiores,dum canibus eorum dimissis liberis,ipsi nectenrentur tam execrandæ seruitutis obsequiis. Et hæc quidem apud sanctum Albanum gesta sunt circa festum inuentionis eiusdem martyris, quem probati sunt peccabiliter offendisse, & in multiplices miserias corruisse.

Treuga biennalis inter Anglos & Scotos.

Dux Lancastriæ Iohannes, quia parum ante prędictæ tumultuationis tempus pro die Marchiæ(prout moris est) tenenda inter Anglos & Scotos annis singulis, in partes cõcesserat boreales,cum audisset de dominatione seruili,& quid rustici nebulones tempore quod datum eis fuerat præualere,vel in dominos,vel equales illis perpetrauerant,consternatus est valde. Et pręcauens in futurum, vtile iudicauit sub festinatione pacem facere cum gente Scotorum, ne si peruenissent rumores tam flebiles adau-

ad aures eorum, non solum illis afferrent insperatum gaudium, verum etiam audaciam inculcarent, refutatis pacis conditionibus, in nostram regionem hostiliter irruendi. Et factum est (Deo volente) vt firmarentur treugæ ad instantiam ducis prædicti, antequam notitia facti daretur Scotis, concessis prius eisdem certis terrarum spaciis, quibus per plures annos non fuerant ante gauisi. Sed nimietatem huius concessionis excusat nimietas supradictæ turbationis, quæ quemlibet etiam constantissimum turbasse & terruisse merito potuisset. Scoti vero cum iuramento firmassent biennales treugas se fideliter seruaturos, & earum formam in chartas redactam sub chirographorum signis muniissent: audierunt à suis exploratoribus de turbatione præfata, qualiter vel regi dominabantur & turrim Londoniarum occupauerant, vel cancellarium seu thesaurarium regni decollauerant, & cætera per ordinem quæ facta sunt hiis diebus. Tunc primum dolere cæperunt, se tam cito condescendisse pacis condicionibus, quia miscuisse se desiderabant tantis turbationibus, & terram replesse cædibus & rapinis. Tamen quia turpe videbatur eisdem tam cito notari periurio, ducem confortare cæperunt, & ei suadere, vt acceptis viginti millibus bellatorum de gente Scotorum, quos ei concederent animo liberali, ad Angliam properaret, vindicaturus eorum ope & auxilio, communes dominorum iniurias, & emendas accepturus de damnis & dehonestationibus illatis irreuerenter personæ suæ, sed renuit plane Dux promissa, dicens proculdubio si id attemptarent, futurum quod bellum contra eos paratum reperirent satis asperum antequam ad Eboracum peruenirent, etiam si cum eis contraherent potestatem gentis Scotorum: noscere se dixit multitudinem, fortitudinem quoque, nec non audaciam Anglicorum, qui nihil minus quam bellum timebant, quibus asseuerauit Scotos in breui fore ludibrio, etsi in duplo maior numerus eorum esset. Tamen quia dubiam cernebat fidem multorum quos fideles sibi reperisse putauerat, puta comitis Northumbrorum, aliorum quoque militum qui in illis partibus habebant custodias Castellorum, insuper & suorum militum commensalium, nec non totius pene suæ familiæ, quippe à facie formidinis prædictæ tumultuationis contabuerant, in tantum, vt vix pauci cum eo starent. Audierant nempe regem timore ductum corpus domini sui ducis donasse communibus id petentibus. Rogauit Scotos dux, vt si eum diligerent vt dicebant, concederent ei saluum conductum in terras eorum, & facultatem morandi quamdiu sibi placeret inter illos, necnon emittendi in Angliam quoscunque de suis vellet, & eos vel alios admittendi, qui ad eum ex Anglia pacifice venire vellent, ac etiam potestatem quandocunque sibimet hoc placeret, sine impedimento ad Angliam remeandi. Scoti vero cuncta petita liberaliter concesserunt, & eum venientem honorifice susceperunt, & longo tempore confouerunt.

Talibus occasionibus orta est discordia grauis inter ducem & comitem Northumbrorum, quæ (vt ex post dicetur) totam Angliam deterrebat. Comes etenim audiens tam horrẽda mirabilia à parte duci parere vel timebat, vel (vt quidam asserunt) contemnebat. Cuius exemplum comprouinciales secuti, duci non paruum timorem imprimebant. Quod factum postea non solum comitis inobedientiæ, sed & ingratitudini dux ascripsit. Et quoniam scriptum est, vexatio tantum dabit intellectum auditui. Tunc primo dux ipse conuersus ad religionem, cæpit accusare vitam suam pristinam, non solum priuatis sed publicis confessionibus: tunc suis peccatis ascribere causas malorum quæ contigerant: tunc sibimet imputare mortes, non solum nobilium, sed reliquorum qui illo tempore manu impia strati sunt: tunc illius Katherinæ Swinford consortium abhorrere vel potius abiurare, & fletibus ac singultu facere videbatur pænitentiæ dignos fructus, quibus commentis (vt creditur) iram domini cõplacuit. Igitur regione pacificata, & oppressis vel occultatis malefactoribus, cæpit dux de reditu cogitare. Tamen ante regressum suum, vt se regi regnoque monstraret humiliatum vsquequaque, præmisit qui nunciarent regi eius fugam, & fugæ causas, quam maluit ipsemet migrationem in Scotiam nominare. Nunciarent etiam si placeret res, & id opus expeteret, se velle reuerti cum ingenti Scotorum multitudine ad comprimendos rebelles, vel si hoc displiceret, cum propria familia quam recollegerat, & illucescente pace, de latebris ad eundem emerserat, quæ satis fortis erat ad obuiandum cunctis rusticis regionis. Quod si nec sic placeret aduentus eius, vel si eum multitudo viuentium cum eodem, regi siue regis consilio suspectum redderet, determinaret rex cum consilio assistente personas quas vel quot placeret eisdem, & ipse dimissis reliquis, paratus erat ad regem venire, etiamsi contingeret determinari

Discordia inter ducem Lancastriæ & comitem Northumbrorum.

solum tres personas, militem, armigerum, & valectum. Si vero nec ista regi placerent, & ipse ita inuisus esset vel proceribus vel communibus regionis, vt putarent per eum, vel regnum turbandum, vel pacem minuendam, paratus erat, si dominus Rex id dictaret, regno discedere velut exul, Angliam denuo non visurus, dummodo pacem consequeretur rex & regnum eius. Rex autem & proceres compatientes afflicto, renunciarunt sibi, vt dimissa gente Scotorum, confidenter rediret cum tota familia propria, quæ si non præstaret, assumeret de vnaquaque villa per quam transiturus erat certum numerum ad conducendum eum vsque ad villam aliam pro tutela, donec veniret ad regem. Et factum est ita, rege præbente sibi commissionem: veniensque ad dominum suum regem honorifice susceptus est. Post paucos dies deposuit quærimoniam contra comitem Northumbrorum, quod non solum inobediens, sed infidelis & ingratus extitisset ei, prout (vt præmittitur) turbationis generalis tempestate. Ob quam causam vocatus est comes ad Berkhamstede, vbi congregati fuerunt ad interessendum consilio pene cuncti comites totius regni, vbi cum dux plura dixisset contra eum, comes impatiens (more gentis suæ) contra prohibitionem regiam in verba contumeliosa est resolutus, cum tamen dux tacere iussus, ad primam iubentis vocem satis humiliter tacuisset. Cuius inobedientiæ occasione, comes tanquam reus læsæ maiestatis regiæ protinus arrestatur, sed fideiubentibus pro se comitibus Warwici & Southfolciæ, quod veniret ad proximum parliamentum & suam præsentiam exhiberet, dimissus est, & consilium resolutum.

Parliamentum Londini.

Circa festum omnium Sanctorum conuenerunt ad parliamentum Londonias Barones regnique communitas, ad quod dux cum tanta copia conuenit armatorum, vt facile dinumerari non posset. Contraxit & comes de partibus borealibus non inferiorem numerum, & Londonias vsque peruenit. Sed dux suspectam putans fidem Londinensium propter inueteratum odium, non æstimauit tutum Londonias hospitari. Comes vero ad ciuitatem fiducialiter cum suis accessit, qui protinus à ciuibus acceptus est cum fauore, illis obuiam in equis procedentibus, illis xenia opipara præmittentibus, hospitia sua præbentibus, & pasturas quas in circuitu ciuitatis possidebant armentis quæ secum duxerat, pro tanta familia copiosa nimis comodantibus, & eidem (si oporteret) promittentibus fidele iuuamen. Erat igitur comes tunc multum auctus, & numero & fauore Londinensium, & iam multo fortior partibus ducis pars eius existere videbatur. Erat interea cernere miserandum spectaculum, regnum quod olim pacis tranquillitate præ cunctis regnis gauisum fuerat, vndique (versa vice) turbationis fluctibus agitari, hinc seditione communium, illinc diuersis factionibus optimatum. Reuera viri diuersi partis ducis & comitis armati contra regni consuetudinem, ad Westmonasterium diebus aliquot conuenere, insuitatum de semetipsis incolis præbentes spectaculum, sed sapientioribus non modicum tali facto inculcantes metum. Expectabatur tot diebus à pacis perturbatoribus, vt ignis conceptus arderet in publicum, & furor dominorum procerum libere prodiret ad actum. Nutans commune vulgus non curabat quem illorum magnatum sequeretur ad pugnam, dũ tali occasione (sicut prius turbationis tẽpore) irrefrenatas discursandi possidere posset habenas, & materiã vindicandi suorum complicum proditorum, decollationes, tractiones, & suspensiones factas per regem & fideles regni. Totus clerus autẽ pluresq; de populo, quorũ Deus corda tetigerat, interim cõstituti erant in timore magno, & expectatione, propter mala quæ superuentura erant vniuerso orbi Britanniæ, occasione dissentionis eorundem, si effutire pararent odium præconceptum, vnde fiebant in clero orationes publicæ & priuatæ, vt Deus (cuius natura est bonitas) inter illos spirare concederet auram pacis. Tandem cum diu parliamentum protelatum fuisset inaniter propter dissensionẽ supradictam, intercurrentibus regni proceribus, cepit rex querelas eorum in manus suas, ne propter dominorum discordiam, cuncta regni negotia non solum paterentur impedimentum, sed & irrecuperabile detrimẽtum. Sicq; soluta sunt à metu corda fidelium, domino miserante.

Dissoluitur Parliamentum.

Processum est perinde ad tractandum de regni regisque negotiis in parliamento pręsenti, sed immoratum est inaniter in eodem diu, nec ad aliquem effectum quicquã productum, quamuis non sine magnis fuisset ibidem sumptibus demoratum. & cũ iam effectus aliquis successisse putaretur, superuenere noua de aduentu nouæ reginæ Calesiam, sororis videlicet regis Boemiæ Wynceslai filii quõdam regis Boemię, & imperatoris, qui & ipse expectauit in Imperatorem coronari, & se Imperatorem vbique literaliter nominauit. Hanc igitur magno præcio, multisq; peremptam laboribus, ha-

bus, habendam rex prælegerat, quanquam cum inestimabili auri summa oblata fuisset ei filia domini Mediolanensis Barnabonis. Audito igitur (vt retulimus) de aduentu reginæ futuræ, soluitur parliamentum, reincipiendum post regales nuptias & natale dominicum. Et insuper laborat vnusquisque pro viribus tantas nuptias honorare muneribus insuper & obsequiis fauore dignis. Missum est ergo in obuiam tantæ virgini, & conducitur cum omni gloria mundi ad portum vsque Doueriæ, comitantibus eam multis nobilibus tam suæ patriæ quam istius terræ. Accidit illo die mirabile cunctis auspicium, iuxta multarum opinionem fauorem Dei, fælicia fata terræ affutura præmonstrans. Nam cum pedem terræ intulisset è naui, & saluo cunctis egressis, nauigio reliquo, sequuta est è vestigio tanta maris commotio, quanta diu ante visa non fuerat, & ipsas naues in portu constitutas adeo agitauit, vt dissiparentur subito, & colliderentur, naui prius in qua regina consederat dissoluta, & in multas partes horribiliter comminuta. Quidam vero aliter interpretati sunt supradicta, putantes esse futurum, vt regnum turbaretur per eam, vel regioni incommodum aliquod eueniret. Sed istius dubiæ perplexitatis obscuritatem gesta sequentia declarabunt.

Soror regis Bohemiæ honorifice suscipitur.

Anno dominicæ incarnationis millesimo trecentesimo octuagesimo secundo, qui est annus regni Richardi regis à conquestu secundi quintus, circa pręsens tempus Britones in Armorica Britannia indignati, quod Anglici in tanto constituti essent honore penes dominum suum ducem Britanniæ, versi in seditionē, conuenerunt aduersus dominum eorundem, imperiose mandarunt, vt dimissis à suo famulatu cunctis Anglicis, tantummodo gauderet ipsorum obsequiis, scilicet Britonum, vel mortem inferrent eisdem, insuper & ab eius obsequiis cuncti Britones desciuerent. Igitur dux in arcto constitutus, conuocatis de familia sua Anglicis, enarrat dolenter instans periculum, & licet inuitis à sua terra quantocius vniuersos iubet abire. Conturbati vero & conterriti super audita Angli, cum omni festinatione parant indemnes abscedere, ne fortassis eis queant deteriora contingere incolarum malitia dictę terrę. Audiens Anglorum recessum repentinum dominus de Clisson, & causam diligenter inquirens & agnoscens, (nam & ipse reconciliatus erat duci) vehementer irascitur contra autores recessus Anglorum, & conuocatis tam militibus quam armigeris, cæteris quoque quos nouit in hac causa peccasse, quærit cuiusmodi auctoritate id efficere præsumpserunt, vt à duce suo domino remouerent viros domino suo fidelissimos, & qui vltra nationes alias suis dominis decenter obsequi & placere sciuerunt, & eis reuerentiam omnem impendere commodum prouidere. Nullus inquit vestrum tāto honore dominum suum colere, affectu tanto diligere, tantæ humanitatis obsecūdatione venerari nouit, vt Anglici, quos inuidia pleni, in vituperium domini vestri atq; dedecus abiecistis. Quapropter redire sinatis ad domini vestri solatium, quos ad eius tædium amouistis, & eidem eos pacifice deseruire permittite, aut (Deum testor) superbissimos è vobis faciemus suspendio stragulari. Quibus dictis, mittit qui reuocarent familiam eiectam, pręhabitis officiis iterum gauisuram, sed frustra, quia iam plures ad Angliam transfretauerant, & relicti fuerunt pauci admodum, qui deficiente nauigio siue vento post socios remanserūt, quos reuocatos iterum restituit curiæ domini sui Ducis. Post festum Epiphaniæ conuenit Londonias vniuersa regni nobilitas, ad interessendum regalibus nuptiis, & obsequium deferendum iuxta consuetudinem à quolibet antiquitus vsitatam. Benedicitur apud Westmonasterium Imperialis puella in sponsatā regiam, à domino Cantuariensi Archiepiscopo in reginā cum gloria & honore coronatur. Hastiludia quoq; fiunt pro magnificentia tantæ celebritatis per dies aliquot, in quibus & Angli & virtutem suam, & patriotæ reginæ suam probitatem publice demonstrarent. In quibus non sine damno personarum vtriusq; partis laus est acquisita, & rei commendatio militaris.

Dux Britanniæ à Britonibus cōminatus, dimittit Anglos.

Regales nuptiæ.

Expletis nuptiarum solemniis, incipitur Parliamentum quod omissum prędiximus propter causas præmissas, in quo plures articuli sunt propositi & decreti, videlicet de extraneis admittendis ad vendendum personaliter, sine impedimento mercatorum Angliæ, libere sua mercimonia. De abrogatione pelluræ, & apparatus argenti in zonis, &c. à communibus status inferioris: de præcio vini sic apposito, videlicet dolium non excedere sex marcas. Multa sunt & alia quæ statuta sunt ibidem. Sed quid iuuant statuta Parliamentorum, cum penitus expost nullum sortiātur effectum? Rex nempe cum priuato consilio cuncta vel mutare vel delere solebat quæ in Parliamentis ante habitis, tota regni non solum communitas sed & ipsa nobilitas statuebat. Editum est & ibi statutum contra communitatem imposterum insurgentem, vt

Parliamentum nuper solutum incipitur.

non expectato alieno suffragio, videlicet breui regio, fideles regni vbicunque viderent rusticos vel communes excitare suspecta conciliabula, senos aut septenos, eos capere foret eis licitum, & in custodia detinere.

Comes Southfolcia morte obiit repentina.

Comes Southfolciæ Wilhelmus Vfforde in isto præsenti parliamento dum à militibus comitatuum fuisset electus ad pronunciandum ex parte illorum negotia reipublicæ, die & hora quibus exequutus fuisset susceptum negotium, cum gradus ascẽdere incepisset ducentes ad cameram in qua regni nobilitas tota concesserat, repente corruit, & inter suorum manus illico spiritum exhalauit, quamuis iucundus & nihil mali sentiens aulam Westmonasterii parum ante & velut immediate subintrasset. De cuius morte subitanea non parum consternati sunt, non tantum cuncti regni proceres, sed & omnes mediocres & pauperes, quia cunctis se in omni vita amabilem exhibuerat. Post cuius mortem finis est impositus Parliamẽto, postquam mercatores Angliæ concessissent regi pro subsidio consuetudines lanarum iterum, quos Maltot vulgares appellant, per quadriennium ex post sequens. Ordinatus est etiam in hoc Parliamento (petentibus hoc magnatibus & communibus) Richardus Scrop miles, cancellarius, vtpote vir qui spectabili scientia & inflexibili iustitia non haberet ex sua fortuna parẽ in regno. Ad officium vero thesaurarii dominus Hugo Segraue miles subrogatur. Per idem tempus comes Marchiæ dominus Edmundus de Mortuo mari in Hibernia concessit in fata, postquam illam terram totam pene perduxisset ad pacem, & nobilissime & sapientissime gubernasset. Circa dies istos magister Wilhelmus Courtney Episcopus Londoniensis transfertur ad Archiepiscopatum Cantuariensem, & magister Robertus Braybrock effectus est Londoniensis.

Carolus coronatur à Papa in regem Neapolis.

Circa tempus illud Carolus de pace (de quo superius pauca prostrinximus) post coronatus est à domino Papa in regem terræ laboris Neapolis, quam intrauit in manu forti possessurus terram illam, & nemine resistente peruenit in pace Neapolim, ciuitatem Metropolitanam regni, vbi cum honore decenti à ciuibus est susceptus, & vt successus corresponderent ei iuxta domini Papæ vaticinium, dicentis in quodam sermone habito ad populum eiusdem Caroli pacis: Est tibi fili charissime non abs re cognomen inditum, quoniam proficisceris in pace, & pax erit tibi in ingressu tuo, pax in progressu, & pacis successione gaudebis. In terra illa redditæ sunt ei pacifice sine cuiusque belli tumultu vel dispendio, vrbes Gaietana, Capua, Beneuentum, Auersana, & plures alii, quarum nomina non tenemus. Et illa meretrix magna quæ sedit super aquas multas & vocabatur regina Neapolis, à facie formidinis Caroli & eius exercitus fugit in castellum vrbis eiusdem, quod vocatur castrum nouum, quam mox Carolus obsidere curauit, & protelauit obsidionem quadraginta & duobus diebus. Igitur quadragesimo die obsidionis præfatæ, insultum fecit asperrimum ad castellum. Et cum maxime desudaret ipse & suus exercitus ad perturbandum castellanos, & castellum violenter occupandum, repente superuenit à tergo Caroli & ipsius exercitus intromissus in vrbem (mediante proditione) dominus Otto de Bronneswich, (maritus prædictæ reginæ) cum Marco de Monte Ferrando, & armatorum copiosa turba, ad irruendum in Carolum, & succurrendum reginæ. Erat tunc in exercitu Caroli quidam miles, dictus Iomitus, qui & ipse princeps erat exercitus, vir vtique & in bellis prouidus & manu promptus. Hic repente sentiens dolum proditorum, & periculum quod imminebat, partem exercitus locat ad muros, quæ castellanos prohiberet ab irruptionibus, dum manus consereret pars exercitus altera cum Ottone, cui mox obuiatum est cum audacia à Carolo & Iomito, & pugnatum est atrocissime, donec hostilis exercitus dissipatus & victus est, plurimis occisis, & multis captis. In qua pugna peremptus est Marcus de monte Ferrando, & Otto de Bronneswich læthaliter vulneratus & captus. Quem confestim reginæ monstrantes, minabantur in machina positum proiecturos ad illam in castellum, nisi mox reddere vellet illud. Sed tamen nocte superueniente, non fecerunt ita. Igitur regina nocte illa tractatum cum suis faciens, in crastino se reddidit & castellum, in quo repertæ sunt diuitiæ infinitæ. Capta autem, in custodia seruabatur, donec Carolus cum domini Papæ consilio deliberaret quid agẽdum esset de persona sua. Captus est in eodem castello cum regina, comes cancellarius, cum comite camberlano, & multis aliis, quos lõgum foret per singulos nominare. Hoc modo parata est pax Carolo de pace, & paratum est regnum in conspectu eius. Fuerunt quidã, quod regina post captionem suam (mediantibus vtriusque partis amicis, Papa sic volente, & Carolo permittente) ingressa sit religionẽ monialium, quæ de ordine Sancti

Francisci

Francisci sunt, & Minorissæ vocantur, quæ si consecutura sit de tanta perfectione meritum, nouit Deus, cui omne cor patet.

Propositiones septem magistri Io. Wiclif.

Aduersarius fidei Christianæ, Hæresiarcha recordationis execrabilis, Iohannes Wiclif, sollicitus peruertere tam maiores quã minores regionis incolas suis nequam adinuentionibus, suas damnabiles opiniones modo per se, modo per sequaces suos, modo scriptis, modo prædicationibus, per totum tempus istud dilatare contendit. Et quia minus satisfaciebat eius affectui, prædicationibus in vulgari plebe inexecrabiliter declamatis, scribit ad dominos & magnates, qui circa festum sancti Iohannis ante portam latinam Londonias ad Parliamentum coadunati fuerunt machinationes nouas, quibus & illos allicere posset, & in errorem trahere: sub hiis verbis modum ponemus promissum, vt in eius schedula scribitur, erat nempe ista præscriptio. Quod Rex aut regnum nulli sedi vel prælato obediat, nisi de quanto ex fide scripturæ sonat in obedientiam Iesu Christo. Patet, quia aliter proponetur Christo in obedientia Antichristus: Omnis enim obedientia, quæ non fit Christo, fit Antichristo: Quia Lucæ 2. *Qui non est mecum, &c.* Quod nec curiæ Romanæ, nec Auinonicæ, nec alicui exteræ emittatur regni pecunia, nisi doceatur hoc esse debitum ex scriptura sacra, patet, quia aliter foret rapina lupi rapacis quam Christi. Matth. dicit esse à fructibus cognoscendum. Quod nec Cardinalis, nec alius habeat fructum Ecclesiæ vel præbendæ de Anglia, nisi vel rite resideat, vel occupetur legitime in causa regni à proceribus rationabiliter approbata. Patet, quia aliter non intraret per Christum, sed aliunde ascenderet, vt Antichristi discipulus, & per traditiones seculi tanquam latro prædaretur regnum in subiectis pauperibus, sine æquiualentia pecuniæ recompensæ. Quod Rex & regnum tenentur destruere regni proditores, & suos à ferocibus inimicis defendere. Quod regni communitas nõ oneretur tallagiis insuetis, antequam totum patrimonium, quo clerus dotatur, deficiat, patet, quia omnia ista sunt bona pauperum charitatiue exponenda ad eorum agentiã, viuente clero in perfectione primariæ paupertatis. Quod quocunque Episcopo vel curato dotato de Anglia in contemptum Dei notorie incidente, nedum liceat regi, sed teneatur sua temporalia confiscare: patet, quia aliter regnum postponeret, Christum Regis domini temporalis contemptum ponderans plusquam viginti. Quod Rex nullum Episcopum vel curatum mancipiet suo ministerio seculari, patet, tam rex quam clerus foret proditor Iesu Christi.

Magistri Iohannis Wiclif septẽ interpretationes, ad tutelam regni Angliæ per eius proceres exequenda.

Aliæ propositiones Iohannis Wiclif.

Quod rex nullum propter moram in excommunicatione incarceret, antequam secundum legem Dei mora ista sit docta esse illicita, patet, quia sæpe excommunicantur multi improuide, vbi secundum legem Dei & Ecclesiæ debeant excommunicationes perpetuæ tolerare, auctorizare incarcerationem hominis propter hoc quod facit, & debet fore opus dæmonii merediani. Contraria autem istorum licet sint insensibilia non curata, tamen nimis confundunt rempubl. quia res insensibiles parui pensæ sunt maximæ in vigore. Vt autem periculosius traheret auditores suos, scripsit eo tempore, & publicauit alias conclusiones ab omni ecclesia anathematizandas, & sunt istæ. Substantia panis manet post consecrationem, & substantia panis post consecrationem est corpus Christi. Deus de potentia sua absoluta non potest facere quod in sacramento altaris essent accidentia sine subiecto.

Nulla hæresis vel falsitas in tota doctrina magistri Ioh. Wiclif poterit probari.

Deus debet obedire Diabolo. Papa plus tenetur Imperatori quam è conuerso. Omnes monachi de ordine sancti Benedicti nolentes labore manuum victum adquirere, non solum non sunt Apostatæ ab ordine sancti Benedicti, sed quod verius est, à discipulatu Christi. Nullus est dominus, simul nullus Episcopus, nullus est prælatus, dum est in peccato mortali. Si ordines fratrum essent certi, & in Christo fundati, non quærent confirmationem à Papa. Vbi leges humanæ non fundantur in scriptura sacra, subditi non tenentur obedire. Has delirationes execrabiles posuit idem Iohannes ea vice, sed ad damnationis suæ cumulum, emisit viros apostatas de fide catholica pessime sentientes, ad dogmatizandum & prædicandum, & alias conclusiones periculosissimas, quas audiens quisque fidelis, merito tinnirent aures eius. Inter quos erat quidam vultum & habitum præferens heremitæ, veniens equidem in vestimentis ouium, sed intrinsecus erat lupus rapax. Hic emissus per dictum Iohannem, publice prædicauit Leicestriæ dominica in ramis palmarum abhominationes istas.

Conclusiones Iohannis Wiclif.

Prima conclusio. Quod homines qui dimittunt audire verbum Dei & Euangelium prædicatum propter excommunicationes hominum, sunt excommunicati, &

 indie

in die iudicii traditores Dei habebuntur, & etiam illi, qui dimittunt prædicare propter talem excommunicationem. 2. Excommunicatio, quæ datur ad impediendum homines audire verbum Dei, excommunicatio Antichristi est, & non Christiani. 3. Quod nullus prælatus debet excommunicare aliquem, nisi prius sciat ipsum excommunicatum à Deo, & si quis aliter aliquem excommunicauerit, ipse excommunicatus est & hæreticus. 4. Nullus debet aliquem excommunicare, nisi ex charitate, & pro salute animæ suæ. 5. Prælatus excommunicans clericum, qui appellat ad Regem & consilium regni, eo ipso traditor Dei est & Regis regni. 6. Prælati Ecclesiæ adquirunt beneficia sua per aurum, & sic sunt Simoniaci & hæretici. 7. Contra antiquam legem est, & etiam contra nouam, quod viri Ecclesiastici habeant possessiones temporales. 8. Nunquam erit bona pax & plenaria in regno isto, quousq; ista temporalia auferantur à viris Ecclesiasticis, & ideo rogabat populum (manibus extensis) vt vnusquisque adiuuaret in ista materia quantum posset. 9. Quod viri ecclesiastici dummodo vixerint in diuitiis & voluptatibus, sicut iam viuitur, sunt inhabiles ad orandum pro populo, pro quo fine principaliter fuerunt ordinati. 10. Si rex haberet in manu sua temporalia Ecclesiasticorum, non oporteret eum tunc accipere tallagia, nec communitatem regni spoliare. 11. Beatus Paulus acquisiuit victum pro se & discipulis suis suis manibus, & sic deberent religiosi manibus suis laborare, & non publice mendicare. 12. Quod si istæ nouæ sectæ, quæ quasi hesterno die venerunt, asserunt vitam suam perfectiorem, quam religionem Christi communem & Apostolorum, & volunt sic facere Christum fatuum. 13. Quod sacramentum altaris post consecrationem est verus panis & verum corpus Christi, & illa rotunditas, quæ videtur, & albedo, & huiusmodi sunt panis, & hæc est sententia Apostoli, doctorum antiquorum & sanctorum, & in ista materia doctores nouelli vel contradicunt inter se, vel non dant sufficientem huius sacramenti descriptionem. 14. Religiosi prædicantes, qui nolunt dicere populo & scribere veram descriptionem huius sacramēti, & fidem fundatam in Euangelio & sacra scriptura, sunt excommunicati & hæretici, & si quis talibus eleemosinam suam dederit, ipse est fautor illorum, & cum ipsis excommunicatus, & quod fratres verecundantur dicere fidem suam de sacramento altaris. Confirmatione autem omnium dictorum suorum, dixit quod hæc est fides, quam debent habere ex Euangelio & dictis Apostolorum, & si quis oppositum prædictorum diceret vel prædicaret, quod nullo modo esset ei credendum. Hæc & multa alia erronea dixit publice, & prædicauit idem zizaniæ seminator in detrimentum Ecclesię & fidei orthodoxæ. Nec suffecit huic diei malitia sua, nisi vt & apponeret iterum in die sancto Parasceues prædicare nequitiam inauditam in eodem loco, rectoribus Ecclesiarum non valentibus prohibere eum ob fauorem popularem, qui libentissime eum audiebant, & se periculo mallebant exponere pro eodem, antequam vel prohiberetur prædicare, aut quicquam contra eum per viam iuris tentaretur. Reuera loquebatur eis placentia, & quicquid proferre nouerat in derogationem prælatorum, detractionem magnatum, quæ vulgus commune solet libenter audire, lingua protulit venenata, captans per singula verba sermonis sui fauorem, laudem quoque vulgi, callide commentis talibus seducens & decipiens populum imprudentem. Vnde postea contigit, cum Episcopus Lincolniensis eum correxisse parasset, & ab eo facultatem prædicandi tulisse, sæuiens turba demens Episcopum adeo deterrebat, vt nihil auderet agere contra eum. Ad notitiam igitur posterorum, vt cognoscant quantum nostris temporibus præualeret inimicus, & impune debacchatus fuerit, conclusiones, vel potius abusiones, quas in die Parasceues, vbi supra proclamauit, huic paginæ inseremus.

Conclusiones in die Parasceues.

1. Quod si parochiani sciuerint curatum eorum incontinentem esse, & malum, debent subtrahere ab eo decimas, & alias sunt fautores criminis, & consentiētes eius malis operibus. 2. Quod decimæ sunt puræ Eleemosinæ, & in casu, quo curati fuerunt mali, possunt licite eas aliis conferre. 3. Quod homines possunt debita ex charitate petere, sed nullo modo propter debita aliquem incarcerare. 4. Quod curatus malus subditos excommunicans pro decimarum detentione, non est, nisi pecuniam ab eis indebite & male extorqueri. 5. Si aliquis capellanus, vel compatres aut commatres infantium puerorum, temporibus quibus huiusmodi pueros seu infantes baptizauerunt & leuauerunt de sacro fonte, fuerint in aliquo mortali peccato detenti, infans huiusmodi siue puer non est baptizatus, nec recepit tempore huiusmodi sacramentum baptismi. 6. Quicunque Episcopus conferens alicui sacros ordines præsbi-

præsbiteratus, huiusmodi personaliter ordinatus, nõ est præsbiter ratione collationis huiusmodi sibi factæ, nisi sit electus à Deo. 7. Item idem dixit publice & expresse in prædicatione sua coram maiori Leycestriæ & multis aliis, quod Deus nunquam constituit missam celebrari, & quod bonũ esset istis temporibus, vt pauciores missæ celebrarentur quam celebrãtur. 8. Item dixit publice & expresse corã vicario de Fusby, decano de Gosecote, & multis aliis in prædicatione sua, quod quicunque parochianus dans decimas suo curato, sciẽs ipsum in mortali peccato, vel tenere aliquam mulierem suspectam publice vel occulte, quod ipse cõferens decimas huiusmodi curato suo, manu tenet ipsum in peccato suo huiusmodi, & est particeps criminis eiusdem. 9. Item dixit, quod sacræ canones sunt traditiones humanæ. 10. Item idem Wilhelmus dixit publice & expresse in prædicatione sua Leycestriæ, quod sciuit bene, quod illud quod tractabatur in altari, fuit corpus dominicum, sed (vt asseruit) sciuit plus dixisse de ista materia si voluisset, & sic per huiusmodi verba sua per eum prolata, nequiter & perplexe indicata simplici populo Christiano, eosdem Christi fideles fecit per sua erronea multipliciter deuiare, & de fide Catholica desperare, & quod deterius est, omnes laicos de ipsa patria à tramite iustitiæ & veritatis quasi penitus declinare, diocesano (vt retulimus) timore turbæ, cui quammaxime complacuere sermones eius, quicquam contra eum agere non audente. Fuerunt eo tempore & plures alii huius nefandæ doctrinæ sequaces & discipuli, qui prædicauerunt & ista & plura alia magis enormia, non in quibuscunq; villis aut ciuitatibus, sed in ipsa vniuersitate Oxoniæ, profestis diebus. Cancellarius pro tunc magister Nicholaus Hertford, acerrimus sectator Iohannis Wiclif, & quidam canonicus Leicestrię, & alii qui non ascenderant per ostium in ouile scholarum, sed aliunde, potestate magnatum contra fratrum suorum & abbatis proprii voluntatem. Hii omnes & plures alii ex eorum complicibus peccatum suum quasi Sodoma prędicauerunt, nec absconderunt, nec suffecit scholis male sentire de fide Catholica aut de ceteris in quibus errabant articulis, nisi publicis prædicationibus traherent in suæ prauitatis deuium Christi fideles. Ex quibus ille canonicus Leicestriæ (vt pateret quam imperfecte viuendi normam didicerat ex doctrina sanctorum) asseruit in quadam prædicatione sua, se solummodo laudare suum ordinẽ, ex hoc quod ceteris ordinibus erat propior & conformior vitæ seculari. Qui vt erat in ceremoniis propior, optabat vt in habitu conformis esset, hoc solum eis deesse ad gradum perfectionis asseruit, quod in habitu essent secularibus disconformes. Monachorum vitam & aliorum religiosorum imperfectionem esse dicebat, quod pluribus obseruantiis astringebantur.

N. Hertford & quidam canonicus Leicestriæ discipuli & sequaces Iohannis Wiclif.

Hiis clamoribus excitatus dominus Cantuariensis magister Wilhelmus Courtney, vt erat vir (vt creditur) spiritu Dei plenus, non passus est tantas nequitias habenas liberas possidere, sed mox, vt erat in Christum domini cõsecratus, vt doceret sibi non iustitiam Phinees, sed facultatem hactenus defuisse in refrenãdis animis irruentibus & infrænatis, conuocatis fratribus suis suffraganeis, tractat de malitia temporis, edicit miseriam, & conqueritur de filiis proditionis, qui sinu foti matris Ecclesiæ, conantur discerpere matrem suam. Tandem post tractatum habitum, auditis quorundam super ista re sententiis, deliberat penes se vel tot enormitates ad rectam regulam retorquere, vel caput exponere pro causa Dei. Disposuit ergo primum, adhibitis quibusdam coepiscopis, qui post Baalim non abierunt, & pluribus de sacræ paginæ professoribus, diuersitates lepræ discutere, quibus respersæ erant oues erraticæ, & diligenter inspectis opinionibus infirmis, discernere inter lepram & lepram. Igitur afferuntur in medium tantę fœditatis vlcera pastoris palpanda manibus, eiusque ministerio anathematis ignibus consumenda. Quæ seorsum singillatim ponemus, prout damnari meruerunt.

Archiepiscopus rem agit cum coepiscopis de conclusionibus Wicliffi.

1. Quod substantia panis materialis & vini maneat post consecrationem in sacrosancto altaris. 2. Quod accidentia non maneant sine subiecto post consecrationem in eodem sacrosancto. 3. Quod Christus non sit in sacrosancto altaris ydemptice, vere, & realiter in propria præsentia corporali. 4. Quod si Episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, conficit, nec baptizat. 5. Quod si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua vel inutilis. 6. Pertinaciter asserere non esse fundatum in Euangelio, quod Christus missam ordinauerit. 7. Quod debent obedire Diabolo. 8. Quod si Papa sit præstigiator & malus homo, ac per consequens membrum diaboli, nõ habet potestatẽ supra fideles Christi ab aliquo sibi datam, nisi forte à Cæsare. 9. Quod post Vrbanum sextum non est aliquis

Articuli Iohan. Wiclif ab archiepiscopo, &c. damnati.

quis recipiendus in Papam, sed viuendum est more Græcorum sub legibus propriis. 10. Asserere quod est contra sacram scripturam, quod viri Ecclesiastici habeant possessiones temporales.

Notatis grauioribus culpis, dominus Archiepiscopus consequenter descendit ad minores, vt euellat & destruat, dissipet & disperdat, quæ filius perditionis seminauerat, omnia scandala in regno Dei, quæ partim hic inferius annotantur, 1. Quod nullus prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat ipsum excommunicatum à Deo. 2. Item quod sic excommunicans ex hoc sit hęreticus vel excommunicatus. 3. Quod prælatus excommunicans clericum, qui appellauit ad Regem & consilium regni, eo ipso traditor est Dei, & Regis, & regni. 4. Item qui dimittunt prædicare seu audire verbum Dei, vel Euangelium prædicatum propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, & in die iudicii traditores Dei habebuntur. 5. Asserere quod licet alicui Diacono vel præsbytero prædicare verbum Dei absque auctoritate sedis Apostolicæ, vel Episcopi Catholici, seu alia, de qua sufficienter constet. 6. Quod domini temporales possunt ad arbitrium eorum auferre bona temporalia ab Ecclesiasticis habitualiter delinquentibus, vel quod populares possunt ad arbitrium eorum dominos delinquentes corrigere. 7. Quod decimæ sunt puræ Eleemosinæ, & quod parochiani possunt propter peccata suorum curatorum eas detinere, & ad libitum aliis conferre. 8. Quod speciales orationes applicatæ vni personæ per prælatos vel religiosos, non plus prosint eidem personæ, quam generales orationes eidem ceteris partibus. 9. Eo ipso quod aliquis ingreditur religionem priuatam quancunque, redditur ineptior & inhabilior ad obseruantiā mandatorum Dei. 10. Quod sancti instituentes religiones quascunque priuatas, tam possessionatorum quam mendicantium, in sic instituendo peccauerunt. 11. Quod religiosi viuentes in religionib. priuatis, non sunt de religione Christiana. 12. Quod fratres teneantur per laborem manuum, & non per mendicationem victum suum acquirere, error damnatus ab Alexandro Papa quarto.

Archiepiscopus Cantuariensis mittit mandatū suum cancellario Oxoniæ contra articulos prædictos.

Damnatis prædictis conclusionibus hæreticis & erroneis à domino Archiepiscopo & cœtu sapientum, consequenter idem archiepiscopus mandatum mittit cancellario Oxoniæ Roberto Rugge, in quo declarauit damnationem, & mandauit, vt per se vel per alium easdem esse damnatas faceret publice declarari. Prohiberet insuper hæc & cetera talia vel in scholis communicari, vel in prædicationibus attrectari de cetero, & eo effectualius laboraret in executione mandati sibi directi, quo dominus archiepiscopus posset aperte cognoscere eum nullatenus talibus erroribus maculatum, aut talium prædicatoribus adhęrere, sed dissimulari non potuit malitia præconcepta in corde suo, quin patenter foris ostenderet venenum, quod in eius animo firmauerat sibi sedem. Reuera diebus solennioribus, quibus eius incumbebat officio sermones in populo facere, commisit onus verbi hiis quos sciuit acerrimos Iohannis Wiclif sectatores, spreto vel paruipenso archipontificali mandato. Et quidem Philippo Ripindon præfato canonico de Leycestria, sermonem dicendum assignauit in festo corporis Christi, in quo sermone inter multa quæ dixit abusiua talia perorauit. In doctrina autem speculatiua cuiusmodi est materia de sacramento altaris: Ponam (inquit) custodiam ori meo, donec Deus aliter illustrauerit siue instruxerit corda cleri. Factumque est, vt non emendationem malorum, sed augmentationem, idem Cancellarius mandato Archipræsulis vteretur, & ad irritationē paternæ patientiæ & lenitatis. Quibus rebus nimirum Archiepiscopus exacerbatus, iterum recollecto cœtu magistrorum, citari fecit expost prædictum Cancellarium & ceteros superius nominatos, ad respondendum de tanto contemptu coram eis publice, & declarandum quid de præmissis damnatis articulis ipsi sentirent. Qui tandem post multas tergiuersationes, imponendo duplicem sensum in eisdem, & cauillationes diuersas, coacti sunt, licet inuiti, simpliciter proferre sentire suum de præmissis, facta prius protestatione, quod vellent & intenderent esse humiles & fideles filii, & Ecclesiæ in omnibus obedire, &c. Concesserunt igitur cunctas præmissas conclusiones, intelligendo eas, prout verba sonant, fore vel hæreticas vel erroneas, iuxta quod dominus Archiepiscopus & magistrorum cœtus (vt ante retulimus) plena deliberatione definierant de eisdem.

Comes Flandriæ expellitur de terra sua.

Comes Flandriæ circa dies istos expellitur cum dedecore grandi de terra sua, qui dum plus studet falsitati quam veritati, iniustitiæ quam æquitati, sentit repente manum domini aggrauatam super eum. Reuera Gandauenses cum iam nullatenus

eum

eum fidem erga eos seruaturum agnoscerent, nec eis more domini debito præfuturum, postquam multa mala eis latenter & aperte irrogasset, vindicari statuunt in eum, & adhærentes sibi, si fortuna permittat. Quapropter in die Inuentionis sanctæ Crucis, qui est dies celeberrimus in tota Flandria, dicti Gandauenses latenter (congregatis innumeris de communibus & stipendiariis Zelandensibus, necnon Brabantis & quibusdam Anglicis) hostiliter egressi sunt, & pene subito ad tertium milliarium à villa de Burges peruenerunt. Ductore quodam Philippo de Northfeld arcta villa, qui quondam consanguineus extitit Anglorum Reginæ Philippæ. Comes ergo audiens de aduentu Gandauensium, repente cum multis obuiam est egressus. Bellum igitur est commissum inter eos atrocissimum, & cadunt hinc vicissim plurimi. Sed Burgenses sensere totum pene dispendium, prostratis in breui septem millibus ex eisdem. Cernens autem Comes partem suam totaliter infirmatam, & animos deficere reliquorum, concidit & ipse animo, & timide fugiendo festinat ad Burges, quem Gandauenses è vestigio insecuti sunt ad villam vsque de Burges, & portas violenter effregerunt, & fossas aqua repletas leui negotio transierunt. Nam villa non munitur muro, sed optimis fossis circumdatur & profundis: & sic in villam velociter irruperunt. Impedimento erat eis paulisper fossarum transilitio quibusdam de villa repugnantibus, cum interim qui in villa fuere quinque bella licenter ordinauerunt contra eos, & intra villam locauerunt. Quæ pene sine difficultate vicerunt, dissipauerunt, & occiderunt, & Comitem in Franciam fugere compulerunt. Peracta tandem strage belli, ad cædes ciuium conuertuntur. Discurrentes ergo per totam villam, scrutantur vbicunque locorum frequentatores istarum artium, videlicet piscariorum, pelliperiorum, carnificum, & eorum quos Macleres vocant lingua sua, qui mercedes recipiunt ex vtraque parte pro negotiis expediendis: de quibus quosque repertos in ore gladii peremerunt. Excreuit autem numerus occisorum ad decem & septem millia virorum de Burges. Nonaginta vero de maioribus villæ de Burgges, captos Gandauum transmiserunt, veruntamen nulli mercatori extraneo nocuerunt, vel quicquam molestiæ intulerunt. Sed & Anglicis præcipue pepercerunt, adeo vt si quis conuinceretur de bonis cuiusquam Anglici aliquid rapuisse, mox sine respectu misericordiæ capite plectebatur. Et cum cuiusdam Anglici compotorium, quod Comitor vocamus, esset confractum in prædicta deprædatione, & idem Anglicus de hoc deposuisset querelam capitaneo eorundem, cum interrogatus nesciret dicere quis hoc fecisset, capitaneus dedit ei equum suum, præcipiens ne de hac re vlterius quæreretur, pro quo dictus Anglicus mox recepisse potuit octoginta florenos, cum resarcire damnum suum potuisset minus quam decē marcis. His itaq; gestis, Gandauenses tam prudenter disposuerūt pro villa de Burges, vt infra triduum omnia mercimonia & mercata ibidem (quod mirum dictu est) non minus aperte & quiete tenerētur & frequētarentur, q̄ triduo vel quatriduo tenebātur ante cōflictum. Deposita villa more suo, Gandauenses regressi sunt Gandauum in multis spoliis & triumpho, mittentes ex eis qui sequerentur, & obsiderent eos, qui ad munitionem de Vdenarde confugerant, & eandem contra eos præsumpserant detinere. Fuerunt equidem nobiliores & valentiores milites & armigeri totius Flandriæ, & putabant tum pro fortitudine loci, tum quia contigua est illa inimico prouinciis Galliarum, vnde auxilium eis de facili ferri posse credebant, ibidem se fore saluandos. Igitur obsidione disposita, circumsederunt locum per totum tempus æstiuale, quibus Comes Flandriæ apud sanctum Audomarum commorans plura damna pluries irrogauit, vt subuenire posset obsessis.

Parliamentum Londini.

Circa festum sancti Iohannis ante portam Latinam conuocati sunt ad parliamentum Londonias cuncti maiores regni, & qui de consuetudine vocari solebant, quamuis in quadragesima præcedente factum fuisset aliud parliamentum, prout supra scripsi. In quo, petitione militum comitatuum, Ioannes Straw præsbyter, qui ductor fuit eorum qui insurrexerant apud Bury & Mildenhale, tractioni & suspensioni adiudicatur, licet multi putassent eum fuisse pecunia redimendum.

Quidam nebulo physicus a quo impositum mendacii mercedem recepit.

Londoniis eo tempore quidam nebulo prętendens phisicum & astrologum proclamari per vrbem fecerat, ne quisquam in vigilia dominicæ ascentionis cubiculum suum exire præsumeret, antequam dixisset quinquies orationem dominicam, & comedendo soluisset ieiunium, propter nebulam pestilentē, quę eo die superuentura fuit. Rogauerat insuper se seruari interim, & pœna plecti fidens forte in fatuitate ciuium, si ipsum suum vaticinium fefellisset. Nam prædixit omnes subito morituros,

qui

qui secus quam ipse consulerat facturi essent. Plures igitur parentes consilio ganeonis, eique credentes, eo die nec ad missas audiendas processerunt, nec egredi voluerunt, priusquam illius diei ieiunium violassent. In crastino, cum mendacium latere non posset, captus est, & equo impositus, equinaque cauda commissa suis manibus loco fræni, & duæ ollæ, quas Iordanes vulgo vocamus, ad eius collum colligãtur, cum cote in signum quod illam mentiendo promeruit, & ita circumductus est per omnem ciuitatem in conspectu cunctorum physicorum & chirurgorum digna dehonestamenta recipiens pro mercede.

Anglici nauem Falconem à piratis diripiunt.

Prope tempus istud nostrates cum quibusdam viris de Rya, & nonnulli de patria sunt egressi ad lustrandum mare, & pugnandum ab incursu piratarum, cum ecce repente vident quasdam naues hostiles, inter quas conspiciũt vnam nauem, quæ quondam fuerat domini Thomæ de Latimer, & vocabatur Falco, propter insigne falconis, quod positum erat ad cognitionẽ dictæ nauis. Hæc dudum (præualentibus hostibus) capta fuit, & per eosdem abducta. Hanc igitur cum nostri vidissent, & ad Anglorum dedecus ampliatam, & insigne pristinum superpositum in vituperium Anglicorum, se periculo cuncti deuouent, & statuunt extrema quæque pati, nisi eam victoriose recuperare valerent. Præmissis ergo qui suaderent hostibus, qui in ea erant, vt eam pacifice redderent, cum nihil præter cachinnos recepissent, ad conflictum se præparant hinc & inde, & post diuturnum belli congressum, nostris præualentibus, reddita est nauis, occisis prius in ea, & sex aliis vasis captis cum eadem, trecentis viris. Regressi sunt quoque nostri cum victoria commendanda, ducentes secum prædicta vasa onusta multis bonis, puta vino, cera, & diuersi generis mercibus, non parum incolis profuturis.

Dux Andegauiæ coronatur in Regem Neapolis.

Dux Andegauiæ coronatus ab Antipapa Auinione in Regem Neapolis, circa dies istos carpit iter versus Neapolim cum magna turba dominorum Galliæ, & comite de Saueya ad deponendum Carolum, quem supra diximus à Papa coronatum in Regem dicti regni, & quia Regina victa iure conquestus occupauerat regnum illud: Fertur autem dux præfatus traxisse cum eo tria millia hominum armatorum, & mille balistarios, præter illos qui Comitem de Saueya secuti sunt, quorum numerus (vt vsu vulgari loquar) ad sexcentas lanceas ascendebat, & præter triginta galeias per mare destinatas, armatas optime, & ad vsum prœlii præparatas. Pręmisit autem ante faciem suam in Italiam gentibus quæ in Lumbardia & Tuscania commorãtur, tres solennes nuntios, ad manifestandum aduentum suum, & aduentus causam innuens, videlicet se ventutum ad succurendum & iuuandum ac recuperandum Ioannæ reginæ, quam Carolus deposuerat, regnum illud. Et hæc quidem erant verba monstrata de foris ad omnes dominos & communes Italiæ per nuntios supradictos.

Perturbationes per Londinenses.

Londonienses isto tempore cæperunt vltra modum insolescere in pernitiosum exemplum vrbium aliarum. Reuera freti maioris illius anni Iohannis de Northampton auctoritate superciliosa, præsumpserunt Episcopalia iura, multas dehonestationes inferentes, in fornicationibus vel adulteriis deprehensis. Captas nempe mulieres in prisona, quæ vocatur dolium, apud eos primo seclusas incarcerarunt. Postremo productas ad conspectum publicum, decissa cesarie, ad modum furum, quos appellatores dicimus, circumduci fecerunt in conspectu cunctorum inhabitantium ciuitatem, pręcedentibus tubicinis & fistulatoribus, vt latius innotescerent personę earundem, nec minus huiusmodi hominibus pepercerunt, sed eos iniuriis multis & opprobriis affecerunt. Animati etenim fuerant per Iohannem Wiclif & sequaces eius, ad huiusmodi perpetrandum in reprobationem prælatorum. Dicebant quoque se abhominari curatorum non solum negligentiam, sed & detestari auaritiam, qui studente pecuniæ omissis pœnis à iure limitatis, & receptis nummis, reos fornicationis & incestus fauorabiliter in suis criminibus viuere permiserunt. Dicebant se vtique pertimescere, ne propter talia peccata in vrbe perpetrata, sed dissimulata, tota ciuitas quandoque Deo vlciscente ruinam pateretur. Quapropter velle se purgationem facere ciuitatis ab huiusmodi inquinamentis, ne forte accideret eis pestis aut gladius, vel certe absorberet eos tellus. Erat autem maior eorum homo duri cordis & astutus, elatus propter diuitias & superbus, quoniam nec inferioribus acquiescere, nec superiorum allegationibus siue monitis flecti valeret, quin quod inceperat proprio ingenio, toruo proposito ad quemcunque finem perducere niteretur. Habebat plane totius communitatis assensum ad noua moliendum, quia

Mobile versatur semper cum principe vulgus.

&quo

& quo rarius audita vel visa tentaret, eo auidius eum sequi ad huiusmodi negotia festinaret. Factumque est, vt curatus eorum Episcopus Londinensis, veritus indisciplinatum cum capite vulgus, & malitiam temporis, contra eos procedere non auderet. Sed & ipsum Archiepiscopum irreuerenter turba præsumpsit in ciuitate sedentem impedire, cum processum fuisset contra quendam Iohannem Aston magistrum in artibus, & arctissimum sequacem Iohannis Wiclif, effractis foribus conclauis, in quo idem Archiepiscopus sedit cum turba Theologiæ, & iuris professorum. Nec suffecere eis ista, quin apponeret maior supranominatus (adiutorio & fauore communis plebis) omnes piscarios ciuitatis ad tantam miseriam illo anno producere, vt melioris conditionis esset extraneus quisque piscator, quam illi, qui ciuilitatem vrbis vel hereditarie vel emptione possidebant. Reuera cuilibet licebat forinseco, suos pisces in propria persona infra ciuitatem vendere, cum piscariis ciuitatis adempta facultas fuisset ita facere sub magna forisfactura, corporibus eorum nihilominus carceri detrudendis, si contrauenire tentarent. Quid plura? in tantũ arctauit eosdem piscarios, vt compulsi faterentur aperte, artem quam hactenus exercuerant, non esse artem, nec pro arte computandam, aut nominandam inter ceteras artes ciuitatis, effecitque, vt qui antea superiores in ciuitate fuerant, vix inferiores esse permittentur. Eos autem, qui per ante banniti fuerant, & quibus interdictum est, ne consiliis & tractatib. ciuitatis interessent de cetero, ad gradum pristinum reuocauit, quorum consilio & ordinationi subiecta est tota communitas cum ipsa ciuitate, qui studentes quomodo quammaxime communibus complacere possent, & Maior eorum eis fieri valeret acceptior. Nullum permiserunt forinsecum piscatorem transire per vrbem ad differendũ patriæ victualia, sed omnes expectare fecerunt ibidem, & communibus vendere pisces suos, apposito pretio iuxta voluntatem Maioris. Commune vulgus igitur cernens forum venalium emendatum, vsque ad sydera Maiorem extollunt, & iam habentes odio conciues suos piscarios eos exterminare (si id oporteat, & maiori placeat) sunt parati. Sed de patria conuicina in his omnibus nihil cogitarunt, quæ de eorum abundantia summam patiebantur inopiam, dum nihil patriæ inferre permiserunt. Enimuero illis viluit pretium marinorum piscium, patriæ autem non tantum carum, sed omnino carum factum est, illis impedientibus commeatum. Contigit ergo, vt vnde maior vrbanorum fauorem meruit, inde maledictionem incurrit, & odium totius patriæ conuicinæ. Et Londoniis quidem eo tempore res ita se habebant.

Terræmotus.

Hac æstate in Anglia terræmotus est magnus, vbi raro cernitur vel auditur, 12. Calendas Iunii hora 9. multorum mortalium corda deterrens. In Cantio tamen vehementius terra tremuit, in tantum vt Ecclesias quasdam concuteret, & dirueret solo tenus. Secutus est & alius terræmotus nono Calend. eiusdem mensis summo mane ante solis ortum, sed non ita terribilis sicut prior.

Cardinales perterriti à Romanis.

Romani eo tempore seditiosi & inquieti insurgere contra Papam & Cardinales cæperunt, & tantum terrorem Cardinalibus incusserunt, vt pene fugerent vniuersi, vel diuerticula quærentes & latebras, quibus saluari possent à facie furoris crudelis & indisciplinatæ plebis. Sed dominum Papam in sua iustitia confidentem & adiutorio sperantem altissimi non plebs armata, non clamor horribilis, non discursus inordinatus vulgi perterruit, quin confidenter assumpta cruce sua manibus egrederetur ad eos, huiusmodi verba faciens ad eosdem. Quid est (inquiens) filii, quid molimini, subuertere nitimini amicos vestros? Quid in vos peccauit Collegium fratrum meorum? quare exarsit ira vestra in eos qui vos diligunt? aut certe si me quæritis, cur moramini caput meum tollere? Ecce caput in manibus vestris est, si placet tollite vt pax reformetur: si tamen hoc opus habetis. Videntes autem Romani tantam in viro constantiam, tanquam telo trabali percussi, cuncti protinus corruerunt ad terram, indulgentiam implorantes flebiliter de commissis, & paternam benedictionem humiliter postulantes. Quibus dominus Pepa (eleuata manu) libenter benedictionem impartitus est, monens vnumquemque cum pace ad propria remeare, & à talibus, tumultibus & seditionibus imposterum temperare. Qui parentes paternis monitionibus, non sine grandi miraculo, deposita suæ feritatis malitia, ad propria sunt reuersi.

Papa confirmat Iohannem Tymvvorth in abbatem S.Edmundi, sed non sine pecunia.

Dominus Papa sub istis temporibus postquam distulisset per amplius quam biennium electionem factam de Iohanne Tymworthe apud Burye confirmare, tandem regalibus & procerum literis pulsatus frequentibus, Edmundum Bromfielde (cui

(cui contulerat Abbathiam de Bury) transtulit ad Abbathiatum cuiusdam monasterii in Wasconia: si tamen Regi placuerit eundem Edmundum à diutina quam pertulerat carceris custodia liberare. Iohanni vero Tymworth non confirmando electionem de ipso factam, sed per prouisionem concessit Abbathiam, ita duntaxat, vt solueret Romanæ curiæ duplicis vacationis censum, videlicet pro Iohanne Brinclee & Edmundo Bromefield, & ita videbatur nouissimus error esse peior priore. Fratres tamen monasterii tamdiu paterno destituti solatio, ad hanc formam consenserunt, non considerantes, quod eundem Edmundum prius prouisionaliter eis datum abegerant, & quanta pro tuitione causæ suæ profuderant, ne videlicet electio facta per eosdem locum non haberet. Regi vero regioque consilio non placuit ista forma papalis collationis, tum quia credebant electiones in futurum faciendas per eandem si admitteretur periclitari, tum quia turpe videbatur eis flecti de causa, quantam diu dictante conscientia defenderant studio pertinaci. Et ita videbatur amor iuris & æquitatis dilectio inter monachos quodammodo dormitare, inter sæculares & laicos vigilare. Hoc anno mense Decembri stella cometa apparuit in occidente amplius quam per quindenam.

Richardus Scrop miles priuatur officio Cācellarii.

Dominus Richardus Scrop miles, quem supra docuimus per regni communitatem & assensum dominorum electum in regni Cancellarium, per dies istos deiicitur de officio Cancellarii, quod laudabiliter administrauerat & prudenter. Causa deiectionis eius extitit pertinax resistentia regiæ voluntati, qui desiderabat semetipsum exinanire, vt forinsecos exaltaret. Enimuero post mortem Edmundi de Mortuomari comitis Marchiæ, aliorumque dominorum, qui nuper in fata concesserant, accedentes ambitiosi, tam milites quam armigeri, & inferioris gradus famuli ad Regem, postulabant ab eo terras certas, & dominia mortuorum sibi concedi, pro tempore quo de regni consuetudine Rex deberet ea in manibus retinere. Quibus Rex vtpote puer nihil moratus, postulata concessit, & mittens eos ad Cancellarium, iussit vt eisdem chartas sigillo magno signatas contraderet iuxta arbitrium voluntatis eorum. Cancellarius autem, qui cupiebat ardenter regni profectum, Regis quoque commodum negauit eis plane petita. Asserens Regem ære alieno multum prægrauatum, opus habere talia contingentia penes se detinere, vt per ea debita sua possit in parte debitoribus restituere. Ipsos autem qui nouerunt quibus debitis Rex obligatus erat, non esse fideles regi, dum magis suæ consulerent auaritiæ, quàm vtilitati regiæ, emolumenta talia postulantes, & priuata commoda publicis necessitatibus præponentes. Quapropter desisterent ab huiusmodi postulationibus, & contenti essent superioribus Regis largitionibus, quæ satis erant competentes eis. Scientes, proculdubio ipsum nullas chartas confirmatorias eisdem facturum aut sigillaturum de huiusmodi Regis donationibus, qui nondum pueriles annos excesserat, ne forte malas ab eodem grates reciperet in futurum.

Richardus Scrop sigillum regi dat.

Igitur reuersi, qui à Cancellario talia venerant petituri, renuntiant Regi obstinatum esse animum Cancellarii, & nihil eum velle facere regis ad imperium, sed contemnere potius regale mandatum, regem cum seueritate debita, tam effrenatam inobedientiam debere celeriter coercere, aut cito futurum esse, vt regis honor vilesceret apud suos, & imperium non valeret. Rex ergo qui sapiebat vt paruulus, plus attēdens delatorum falsas machinationes quam sui Cancellarii fideles allegationes, in furoris spiritu mittit, qui sigillum suum expeterent ab eodem, & sibi deferrent. Et cum iterum atque iterum misisset rex per solemnes nuntios, vt sigillum sibi remitteret, Cancellarius ita respondit, sigillum (inquit) paratus sum resignare, non vobis, sed ipsi, qui mihi illud seruandum tradidit, nec erit medius portitor inter me & illum, sed ego restituam illud manibus suis, qui mihi propriis non alienis manibus commisit illud. Et ita pergens ad regem, sigillum quidem retradidit, & se fidelem Regi (sicut hactenus) fore repromisit. Officiarium tamen se futurum sub illo imposterum denegauit. Et ita rex recepto sigillo, multis diebus quicquid libuit faciebat, donec magister Robertus Braibrook Londoniensis Episcopus officium Cancellarii suscepisset. Audientes igitur non solum magnates regni, sed & ipsa communitas, Regem contra regni consuetudinem, Cancellarium deposuisse captiose, quem tota regni nobilitas cum suffragio totius vulgi delegerat, indignati sunt valde. Nemo tamen audebat aliquid palam loqui de materia propter malitiam Regi assistentium, & ipsius Regis irrationabilem iuuentutem. Et ita Regis regniq; commoda suppeditata sunt à facie insipientiæ Regis, & à malitia inhabitantium cum eodem.

Circa

Conspiratio inter homines de Northfolcia.

Circa festum beati Michaelis Archangeli, quidam in Northfolcia dæmone agitati, quos non castigauerant aliena pericula, mortes aut tormenta non terruerant aliorum, facta conspiratione congregauerunt iniquitatem sibi, & firmiter statuerunt (si fortuna faueret) Episcopum Norwicensem, & cunctos maiores patriæ interceptos inopinato necare, & (vt maiori fulcirentur potentia) nundinas apud sanctam Fidem adire latenter decreuerunt, & cunctos congregatos ibidem cogere, vel in sua vota iurare, vel sine dilatione trucidare. Quibus ad effectum productis, cogitauerunt occulte præoccupare Abbathiam sancti Benedicti de Hulmo, quod fortis munitio videbatur eis futura, si aliquid periculi contra eosdem perfidos immineret. Sed hæc omnia, antequam ad effectum perduci possent, compressa sunt, vno de coniuratis prodente consilium reliquorum, vnde contigit, vt inopinato caperentur conspiratores, & dignam malitiæ suæ apud Norwicum subirent pœnam, capitibus amputatis.

Parliamentum ad quod venerunt Flandrenses.

Circa idem tempus vocati sunt ad parliamentum (prout moris est) maiores regni, & quorum intererat de consuetudine interesse. Ad quos venerunt maiores de Flandrensibus, missi de Flandria per conciues suos, ad supponendum se & terram suam Domino Regi Angliæ eorum domino naturali, scilicet Comite Flandriæ abdicato. Et quoniam minus sufficiens esse videbatur ista legatio, remissi sunt ad reducendum cum eis quosdam de singulis villis Flandriæ, qui maioris reputationis essent & famæ, de quibus merito constaret, quod potestatem haberent tractatum huiusmodi facere, & pactum firmare super præmissis. Quorum aduentum simul & petitiones, ac responsa, quæ ceperunt, cum locus & tempus se ingesserint, describemus. In isto Parliamento maior Londoniarum cum magna parte communitatis, facta suggestione regi & consilio de fraude ac deceptione, quam (vt asserebat) exercuerant piscarii in distractione victualium, impetrauerunt, ne de cetero vllus eorum vel reliquorum, qui victualia distrahant, puta vinum, carnes, aut qui de numero sunt apothecariorum elegantur in maiores ciuitatis. Et ita indies elaboratum est per Maiorem, ne vnquam piscarii occasionem possent habere ad gradum pristinum aspirandi, adempto ipsis tantæ dignitatis honore. Considerans insuper Maior domini Iohannis Philpot autoritatem in ciuitate plurimum præualere, & cognoscens, quod amicus erat his, quibus Maior ipse inuidebat, abdicari fecit eum, ne de cetero tractatibus secretis ciuitatis & consiliis interesset, virum videlicet, qui plus cunctis pro libertatibus ciuitatis laborauerat & honore. Alios autem (vt præmittitur) qui quondam falsi reperti fuerant, & propter hoc abdicati, ad tractatus vrbis & consilia reuocauit,

Dans veniam Coruis vexans censura Columbas.

Bulla papalis episcopo Norwicensi directa.

Episcopus Norwicensis dominus Henricus le Spencer parum ante istud tempus receperat bullas à domino Papa sibi directas ad cruce signandum quoscunque volentes cum eo proficisci in Franciam ad destructionem Antipapæ, qui se Clementem appellauit, & sanctificandum bellum contra quoslibet adhærentes sibi. Quas bullas, quia ei magnam contulerant potestatem, fecit in parliamento publicari & earum exemplaria fecit dirigi circumquaque, & in ostiis Ecclesiarum, & in pratis monasteriorum publico conspectu iussit affigi. Bullam præterea, quam Papa sibi misit, & ius suum & iniuriam quam irrogauerant ei aut Papales declarantem publicauit ibidem, cuius tenorem non de verbo ad verbum, sed effectum præsentibus inseremus.

Effectus prædictæ bullæ.

Bulla Papalis, in qua Papa conqueritur de filiis, quos exaltauerat Romana Ecclesia, qui versa vice conati matrem suam viperinis conatibus laniare. Vnde dominus Papa de suorum confratrum consilio, decreuit exurgere contra eos & adhærentes eis & fauentes, qui colligationes, conspirationes & machinationes diuersas facientes in Ecclesia Dei, schisma & diuisionem ponere, & ciuitatem Anagniam, & castellum sancti Angeli de vrbe, & nonnulla alia castra, terras & loca Paschalia occupare præsumpserunt, & insuper venire fecerunt ad ciuitatem, & alias terras prouinciæ suæ Campaniæ violenter occupandas multitudinem gentium, armigerorum, quæ Britones, Vascones nuncupantur, qui ibidem plura homicidia, sacrilegia, rapinas, depopulationes, & alia mala ac damna, & scelera perpetrarunt. Et cum exhortasset eos, vt ad cor redirent per Petrum episcopum Portuensem aliosq; duos Cardinales, & multos honorabiles & probos viros, ac etiam per literas suas iteratis vicibus, & ipsi nihilominus contempsissent eius monitis obedire, quem dudum in vrbe per ipsos & alios, ad quos spectabat in Papam elegerant, ac debitis & consuetis solennitatibus obserua-

seruatis inthronizauerant, ac publice coronauerant, & quem tanquam Papam summum Pontificem in missarum solemniis & consistoriis publicatis & priuatis consulendo, & ordinando de statu Romanæ Ecclesiæ, ac Reipublicæ, per plures dies tractauerant, recipiendo ab eodem Ecclesiastica sacramenta, ac dignitates, ac beneficia Ecclesiastica pro se & aliis ab eo impetrando, diuersos libellos diffamatorios fecerunt, & illos ad diuersos prælatos & mundi principes transmiserunt, per quos asserebant eum non verum Papã fore, ac multa alia & enormia de ipso dicere præsumpserunt, & tandem cum quibusdam aliis, quos cum eorum suggestionibus ad eorum impium propositum attraxerant, congregati in domo iniquitatis filii Honorati Caietani, olim comitis Fundorum, cum ipsius Honorati auxilio & fauore, Robertum olim Basilicæ 12. Apostolorum vulgariter dictum Gebenensem, Iohannes Carter sancti Clementis vulgariter dictus, maioris monasterii præsbyter Cardinalis, & Petrus olim Tarter sancti Eustachii diaconus Cardinalis, temere eligendo Antipapam fecerunt, ipsumque ausu sacrilego Papam nominare præsumpserunt & præsumunt. Ipseque Robertus se Papam nominare ausu temerario non erubuit. Præterea cum etiam iniquitatis alumnus Petrus olim Archiepiscopus Arelatensis, & camerarius eiusdem domini Papæ, diabolico spiritu instigatus, de vrbe prædicta (vbi cum eo erat) absque licentia sua, & quasi furtiue recessit, & de Camera Papæ quamplura iocalia & alias res magni valoris & preciosa, ad dominum Papam & Romanam Ecclesiam pertinentia, secum asportauit, & ad dictam Ciuitatem Anagniam se conferens, cum prælatis sceleratis diuersas conspirationes & colligationes ordinare & facere, & ad conducendũ dictas gentes, armigeros, ad dictam Ciuitatem Anagniam, consilium, auxilium & fauorem præbere. Et tam ipsi, quam prohibitionis filii, Iacobus olim Patriacha Constantinopolitanus, Nicholaus olim Archiepiscopus Cencensen. Petrus olim Vrbinas, Petrus olim Axutis Flaston, Iohannes olim Gebenensis, & Franciscus olim Gaiciens. Episcopi, Bertrandus Rasim olim clericus Cameræ Apostolicæ, & Matellus Cassilii olim rector Ecclesiæ sanctæ Mariæ Pedisgriptæ prope Neapolim: ac etiam iniquitatis filii, Honoratus prædictus, Anthonius olim Comes Casertan. Franciscus de Vico olim præfectus vrbis, Iohannes de Malastrete, Nicholaus Spinellus de Iumenatio, alias dictus de Neapoli, Siluester Bude, Bernardus de Lasala milites, & Guilhonetus de Lasala domicellus præfato Roberto adhærere, credere, ac fauere, & eum Papam prædicare, & prædicari facere non verentur. Ipsumque dominum nostrum Papam non fore Papam, nec Romanum Pontificem, eorum falsis & confictis mendaciis asseuerant, ac Franciscus de Vico ciuitatem domini Papæ Viterbiensem, & Iohannes de Malastrete, Siluester Bernardus, Petrus de Lasaga, & Guilhonetus, cum eorũ complicibus, dictã ciuitatem Anagniam, & alias terras Papæ occupare, & occupantibus fauorem præbere prꝭsumpserunt, crimen hæresis, schismatici, læsæ Maiestatis & apostasiæ damnabiliter incurrendo. Cumque huiusmodi excessus & scelera essent adeo notoria, quod nulla possent tergiuersatione celari, dominus Papa ad maiorem certitudinem eorundem, Iohanni titulo Sanctæ Sabinæ, & Gulielmo titulo Sancti Eusebii præsbyteris Cardinalibus successiue, & indiuisim commisit, vt se de prædictis informarent, qui informationem huiusmodi per eos debite receptã domino Papꝭ in consistorio retulerunt, prædicta excessus & scelera fuisse, & esse notoria, & esse manifesta. Et tandem dominus Papa nequiens absque graui offensa Christi, & remorsu conscientiæ tot & tantos excessus amplius tolerare, aduersus prꝭfatos sceleratos viros in virtute altissimi de dictorum fratrum consilio (vt præmittitur) exurgere dignum duxit, & contra ipsos procedere iustitia mediante. Ipsis igitur ad hoc legitime citatis, & aliis debitis iuris solemnitatibus obseruatis per Papalem diffinitiuam sententiam, decreuit & declarauit prædictos Robertum, Iohannem, Geraldum, Petrum, olim Cardinales, nec non Iacobum olim Patriarcham, Petrum olim Arelatensem, &c. fuisse & esse schismaticos, & contra Papam conspiratores, & blasphemos, & tanquam hæreticos puniendos, & reos criminis lꝭsæ maiestatis, ipsosq; pariter excommunicatos & anathematizatos, & incidisse in pœnas & sententias tam à iure, quam ab homine in talia perpetrantes inflictas & promulgatas, &c. Ac etiam declarauit dictos Robertum, &c. fuisse & esse depositos, & ab omnibus beneficiis Ecclesiasticis quibuscunque fuisse & esse priuatos & inhabiles, & inhabilitauit etiam ad habenda. Declarauit etiam prædictos Patriarcham, & Archiepiscopos, & Episcopos depositos ab omnibus dignitatibus Pontificalibus, &c. Necnon prædictum Honoratum, &c. deposuit dominus Papa

ab

ab omnibus dignitatibus & honoribus, & gradu militiæ, & cingulo militari. Priuauit, ac etiam declarauit tam prædictorum olim Cardinalium, quam etiam omnium aliorum superius nominatorum bona & immobilia, ac iura & iurisdictiones fuisse & esse confiscata, & personas eorum detestabiles fuisse, & esse exponendas, & eas exposuit à Christi fidelibus capiendas; vt sic captæ, si absque eorum fuga & euasionis periculo fieri posset, eidem Papæ indilate transmitterentur, alioquin arctis carceribus traderentur, & sub fida custodia detinerentur, donec aliud super hoc ipse mandaret. Credentes præterea, receptatores, & defensores eorum, & fautores excommunicationis sententia innodauit, absolutionem ipsorum præterquam in mortis articulo Romano Pontifici reseruata. Decreuit insuper, quod quicunque aliquem ipsorum scienter præsumerent Ecclesiasticæ tradere sepulturæ, excommunicationis sententię subiacerent, à qua absolui præterquã in mortis articulo nõ possent, nisi prius propriis manib. extumularent, & procul eiicerent ab ecclesiastica sepultura corpora eorundem. Et subsequenter inhibuit omnibus Christi fidelibus, &c. ne in locis suis aliquem prædictorum scienter reciperent, seu eis ad illa loca, in quibus prædicti damnati vel aliquis illorum habitarent, vel moram traherent, blada, vinum, carnes, pannos, ligna, vel vlla victualia, ad eorum vsum vtilia, portare, mittere, seu portari, mitti, aut deferre præsumerent, si hoc prohibere possent. Prohibuit insuper dominus Papa, ne quis impedire præsumeret quouismodo, quominus prædicti Robertus, &c. caperentur, detinerentur, & ad eum transmitterentur: præcepit quoque, vt quilibet auxilium præstaret ad captionem eorundem. Qui vero contra præmissa facerent, seu qui præfatum Robertum, qui se Clementem Papam nominat, scienter Papam nominarent, vel tenerent, vel ipsum Papam crederent vel prædicarent, si persona singularis, excommunicationis, si vero communitas vel vniuersitas esset, vt interdicti sententias incurrerent, & ciuitates ac terræ eorum aliorum carerẽt commercio ciuitatum, locorum atque terrarum, ac ciuitates ipsæ se noscerent pontificali dignitate priuandas, & quod huiusmodi excommunicationis sententia nullus ab alio quam à Romano Pontifice (præterquam in mortis articulo) absolui, nec interdictum huiusmodi per alium possit quam per eundem Pontificem Romanum relaxari. Inhabilitauit insuper omnes, qui à præfato Roberto quælibet beneficia acceptarent. Dedit deinde præfato Norwicensi Episcopo potestatem publicandi per se vel per alios omnia præmissa, & contra præfatos damnatos procedendi, &c. Concessit præterea dominus Papa omnibus vere pœnitentibus & cõfessis, qui præfatum Robertum Antipapam & alios damnatos prædictos, & eorum complices expugnabunt in personis propriis vel alienis, & super hoc per vnum annum incipiendum, à die quo Episcopus Norwicensis duxerit ordinandum continue, vel interpolatum in executione huiusmodi laborabunt, Ecclesiæ sequendo vexillum tam clericis quam laicis, & eis insuper, qui eis duntaxat expensas iuxta quantitates & facultates suas destinabunt, vel Episcopo, vel alteri deputando per eum, ministrabunt sufficientia stipendia, & destinare valeat idoneos bellatores per dictum tempus bellaturos, & moraturos ibidem, illam indulgentiam, quæ concedi consueuit, proficiscentibus in subsidium terræ sanctæ.

Priuilegia concessa à Papa Episcopo Noruuicensi pro executione præmissorum.

Priuilegia per sanctissimum in Christo patrem, & dominum Vrbanum diuina prouidentia Papam sextum domino Henrico Norwicensi episcopo conceduntur. In primis, quod dictus Episcopus possit exequi capitalia contra Antipapam, & ei adhærentes, fautores, & consiliarios vbicunq; locorum cum manu forti. Item habet potestatem publicandi processus contra Antipapam, & ei adhærentes, & quoscunq; alios per dictum dominum Romanum Pontificem contra ipsos & ipsorum singulos fulminatos. Item habet potestatem inquirendi summarie, & de plano de omnibus & singulis schismaticis, & ipsos incarcerandi, & ipsorum bona mobilia & immobilia confiscandi. Item habet potestatem priuandi laicos schismaticos, quibuscunq; officiis secularibus, ipsaq; officia conferendi aliis personis idoneis. Item habet potestatem priuandi, & priuatos declarandi quoscunq; schismaticos clericos in hac parte, ipsorum beneficia, cum cura vel sine cura dignitates, personatus, vel officia conferendi aliis personis idoneis. Item habet potestatem in personis exemptis, laicis & clericis, secularibus & regularibus, etiam si fratres fuerunt de ordine mendicantiũ, seu pceptores, aut aliarum professi domorum, vel hospitalis S. Ioannis Ierosolomitanæ, aut beatæ Mariæ Theutonicorum, vel cuiuscunq; aliorum ordinum professores. Item habet potestatem dispensandi cum quibuscunq; clericis secularibus beneficiatis cum cura

vel sine cura, etiam dignitatibus, personatus, vel officia habẽtibus, etiam regularibus exemptis vel non exemptis, quod ipsorum singuli poterunt secum abesse de ipsis beneficiis, dignitatibus, &c. sub vexillo crucis sine licentia ipsorum prælatorum obtenta, cum integra perceptione fructuum beneficiorum suorum, ac si personaliter residerent. Item conceditur omnibus transeuntibus suis propriis sumptibus & expensis, vel etiam alicuius expensis plena remissio peccatorum, & tot priuilegia conceduntur secum transeuntibus in terræ sanctæ subsidium. Item illi qui propriis bonis & facultatibus ministrabunt sufficientia stipendia idoneis bellatoribus iuxta discretionem dicti Domini Episcopi, vel alterius deputandi per eum; licet ipsimet personaliter non interfuerint in executione negotii prædicti, consimilem habebunt remissionem peccatorum, vt supra, & indulgentiam, sicut secum personaliter interessent. Item huius remissionis sunt participes omnes, qui ad expugnationem dictorum schismaticorum dicto Episcopo de bonis suis congrue ministrabunt. Item si aliquem sequendo vexillum per iter arreptum mori contigerit, vel interim ipsum negotium congrua terminatione compleri integre percipiet ipsam gratiam, & erit particeps indulgentiæ & remissionis memoratæ. Item habet potestatem excommunicandi, suspendendi, interdicendi quascunque personas rebelles, seu impendientes ipsum exercere potestatẽ sibi cõmissam, cuiuscũq; dignitatis, status, gradus, prę-heminẽtiæ, ordinis, loci, cõditionis extiterint, etiãsi regali, aut reginali, aut imperiali, seu quauis alia Ecclesiastica, vel mundana pręfulgeant dignitate. Item habet potestatem compellendi quoscunque religiosos, etiam de ordine mendicantium professores, si sibi videbitur expediẽs destinare seu transmittere pro executione prędictorum.

Mandatum Episcopi Norwvicensis clericis & rectoribus ad publicandum bullã prædictam.

Henricus permissione diuina Norwicensis episcopus, sedis apostolicæ nuntius, dilectis nobis in Christo omnibus & singulis rectorib. vicariis & capellanis parochialibus per ciuitatem & diœcesi. Eborac. constitutis, salutem in domino. Licet vobis omnibus singulis auctoritate apostolica in domino exhortauimus, & districte præcipiendo mandauimus, quatenus vestris parochianis cruciatam nobis commissam & eius virtutem pro tempore & loco magis oportunis publicaretis, cuius sustentatores, fautores, & auxiliatores, secundum nostram seu nostrorũ deputatorũ discretionem plena conceditur remissio peccatorũ, & vltra hoc salutis æternę pollicetur augmentum, prout in litteris Apostolicis per totam Angliam legitime publicatis plenius continetur. Et quia ex relatione fide dignorum facta sentimus, quod exhortatio nostra & mandatum nullum aut modicum sortiuntur effectum, maxime (vt creditur) propter negligentiam curatorum in diminutionem fidei catholicæ, & periculum animarum, quæ faciliter consilio & exhortatione vestra præfata priuilegia, & gratiam consequi potuerunt sempiternam. Quapropter nos animarum salutem & profectum affectantes, ne huiusmodi gratiæ spiritualis & insolitæ pretiosum munus, seu vestra potestas aliquem parochianum vestrum, quantum in nobis est, lateat in futurum. Nomina autem singulorum parochianorum vestrorum scribi faciatis, summas & donationes soluentium super ipsorum nomina signando, & non soluentes de diebus in dies quotiens, quando plus expedit, non solum diuites, sed pauperes ad similitudinem paupercuiæ viduæ, sanos & valetudinarios maxime in confessionibus prudenter tractetis & inducatis, vt huiusmodi sancto viagio in destructionem & exterminium hæreticorum modernorum manus apponant adiutrices, vt meriti & præmii in hac parte indultorũ valeant esse participes, & vos ex hoc ab onere curæ vestræ plurimum releuari. Insuper huius viagii sancti perturbatoris, seu nostris mandatis verius apostolicis rebelles schismatis moderni fautores citetis, seu citet aliquis vestrum peremptorie, quod certo termino per vos vel aliquem vestrum præfigendo compareant personaliter coram nobis, vel commissariis nostris in Ecclesia cathedrali sancti Pauli Londoniensi, ostensuri & propositurі pro termino præciso & peremptorio, quare in censuras contra talia perpetrantes fulminatas pronuntiari non debeant, incidisse vlteriusq; facturi & recepturi, quod iustitia suadebit, de nominibus & quantitate elemosinam in hac parte conferentium necnon de diebus citationis vestræ, modo & forma eiusdẽ nos vel nostros commissarios discrete & prudenter certificetis, ceu certificet aliquis vestrum, de quibus omnib. & singulis, & cuiuslibet vestrã conscientiam oneramus, vobis in virtute obedientiæ, qua sedi apostolicæ tenemini firmiter iniungentes quatenus pręsentes literas nostras inter parochianos vestros publicatas copiis penes vos retentis, ipsas ad curatum proximum in diœc. præfata celeriter transmittatis. In cuius rei testimonium sigillũ cruciatæ, quo in hac parte vtimur præsentibus apposui-

posuimus. Dat. in hospitio nostro apud Charyngu iuxta Westmonasterium. 9. die mensis Februarii. Anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo secundo, & consecrationis nostræ tertio decimo.

Forma absolutionis.

Authoritate Apostolica mihi in hac parte commissa te A.B. ab omnibus peccatis tuis ore confessis, & corde contritis, & de quibus confiteri velles, si tuæ occurrerẽt memoriæ absoluimus, & plenariam tuorum peccatorum remissionem indulgemus, & retributionem iustorum ac salutis æternę pollicemur augmentum, & tot priuilegia quæ in terrę sanctæ subsidium proficiscentibus conceduntur tibi concedimus, ac Ecclesiæ vniuersalis synodi, & Ecclesię sanctæ catholicæ orationum & beneficiorum suffragia tibi impartimur.

Solutio obsidionis villæ de Ovvdenarde cum magna confusione Flandrensium.

Vix parliamento terminato lugubria noua feruntur è Flandria de solutione obsidionis villæ de Owdenarde., & de morte Philippi de Nartfelde, & confusione magna Flandrensium per bellum Britonum & Francorum. Enimuero rex Franciæ cum omni militia suæ terræ, & quibuscunque quos poterat de exteris regionibus in auxilium euocare, Flandriam est ingressus, quibus Gandauenses incunctanter obuiã exierunt, sperantes in auxilio sociarum ciuitatum & villarum Flandriæ, quod fuit eis causa magnæ ruinæ. Reuera cum ad bellum peruentum esset, & iam inclinari cæpisset status belli, de parte Francorum superuenit multitudo maxima de villa de Burges & partibus adiacentibus, quasi ad auxilium ferendum Gandauensibus, quem tamen eosdem prodere cogitabat. Igitur Gandauenses nihil doli metuentes, sed instanter & animose pugnantes, conciues proprii de Burges aggressi sunt à tergo hostibus afferentes auxilium, & illis ante, istis retro cædentibus Gandauenses inopinato perterriti, pugnandi animos dimiserunt, sicque factum est, vt leui negotio vincerentur, occisis in eo bello viginti quinque millibus Gandauensium & sociorum.

Galli villanos de Burges è suis laribus detrudunt.

Hoc ergo bellum Francis animum attulit, & Gandauensibus ademit spem resistendi, donec iterato nouo suffragio fulti, vel in Francos vel in patriotas iniurias suas vlcisci valerent. Gandauenses idcirco compulsi fugere, propriam villam petierant, sed iniustitiam deficientium sociorum mox vltio iusta secuta est. Nam Burgenses & cæteri eorum complices qui malitiose suos prodiderant, quos adiuuisse debuerant, subito senserunt semetipsos in grauibus miseriis constitutos. Quia Gallici nullam fidem aut gratiam illis pro tali facto debentes, ingressi villam de Burges, & omnes alias villas prouinciæ expulerunt è suis propriis laribus, proditores, & quæque præciosa diripientes ad Gallias transmiserunt, & ipsos proditores vectigales esse regi Franciæ statuerunt. Itaque factum est, vt conditio Gandauensium superatorum multo melior esset quam Burgensium proditiose victorum. Quia illis & propria ciuitas libertasque remansit, istis nihil omnino neque ciuitas, neque libertas, nec possessiones remanserunt. Superauerant vtique Burgenses, si nõ tulissent desertis sociis opem Gallicis, Francos à direptione rerum suarum temperaturos post victoriam. Sed secus accidit quam sperabant. Nempe Gallici ex insperato omnes villas & loca eorum qui eis detestandum tulerunt auxilium, armatis hominibus munierunt, & inter eos degentes ipsos diris seruitiis oppresserunt. Sensit & Anglia huius incommodi graue damnum. Nam sicut per antea in conflictu inter Gandauenses & Burgenses, Mercatores Anglici sunt saluati, & in rebus suis nil mali passi: ita versa vice modo præualentibus Gallicis, externis mercatoribus cunctis impunitate gaudentibus, solummodo Anglicorum bona direpta sunt, & Regis Francorum vsibus confiscata, occisis apprentitiis Anglicis obuiam illis factis. Igitur in Anglia his auditis rumoribus, nunciis de quibus supra retulimus redeundi timor incutitur, & ipsorum responsum ad tempus suspenditur, donec Consilium Regium tempus plus conueniens ipsis non solum respondendi, sed & opem ferendi prouidisset.

Crudelitas regis Franciæ in Parisianos sibi resistentes.

His ita se habentibus in Flandria, regressus est Rex Franciæ arrogans & superbus Parisius pro victoria memorata, sed tamen in patria propria reperit resistentes. Communitas siquidem Parisiorum portas claudere, muros munire contra eum, & arma sumere moliebatur. Statuit ergo Rex violenter (collecta multitudine obsidentium) Ciuitatem effregisse. Sed tamen visa numerositate intus repugnantium, diuertit ab hoc proposito, & loquutus est eis verba pacifica in dolo, & crediderunt ei, permiseruntque intrare cum omni turba secum essentium bellatorum. Astu itaq; ciuitatem ingressus, illico rupit pactũ, & mentitus est eis, faciens nobiliores vrbis contemptibiliter compræhendi, & quosdam ex eis suspendi, quosdam decollari. Eis

vero qui arma tulerant contra eum, brachia dextra abscindi, & in signum opprobrii sempiterni, ad illorum colla suspendi fecit ipsa brachia amputata. Omnes autem portas vrbis fecit dirui præter portam Sancti Antonii, in qua Rex ipse possidet domiciliũ speciale. Ipsam vero Ciuitatem omni armatura & vasis bellicis spoliauit, ne habitatores illius vel minimam occasionem habere possent in posterum rebellandi. Insuper & noua grauiaque tributa illis imposuit, violenter (si nollent voluntarie) exigenda. Et hæc quidem Parisius gesta sunt.

Comes Cantebrigiæ rediit è Portugalia.

Dominus Edmundus Cantebrigiæ Comes, domini Regis auunculus, & quos supra docuimus missos Portugaliam, hoc tempore post expertam maris sæuam fortunam, & quorundam bonorum amissionem, Angliam redierunt. Missi siquidem (vt diximus) fuerant ad ferendum auxilium regi Portugaliæ contra Bastardum Hispaniæ, qui se regem dixit, quique multis iniuriis affecerat regem Portugaliæ, & pene contriuisset, si non iuuamen ex Anglia sibi maturius adfuisset. Post annalem moram nostratum in regno Portugaliæ, & plures irruptiones in Hispaniam, & quarundam munitionum captionem, placuit Hispanis hostiliter campum petere contra Regem Portugaliæ, & exercitum Anglicanum. Nec segnius rex cum nostratibus illis occurrit, pugnaturus (si fortuna permitteret) & vt sperabatur victor futurus.

Cuius animositatem simul & nostrorum probitatem timentes Hispani, tractare cum rege Portugaliæ petierunt, ita duntaxat, ne Comes Cantebrigiæ aut vllus Anglicus suis cõsiliis interesset. Annuit ipse rex petitis, & ad tractatum accessit. In quo tam Hispanis quam Portugalibus cupide pacem desiderantibus, cito conuentum est ad hoc quod vtrisque placeret, & illis regi Portugaliæ, & ipsis saluo vtrorumque iure cõcedentibus quæ volebant, pax clanculo est firmata, ita tamen vt rex Portugaliæ regnũ suis Anglicis vacuaret. Et ne idem Anglici prætenderent nauigium sibi deesse, Rex Hispaniæ de suis illis concessit nauigium, & rex Portugaliæ naulum & quæ necessaria esse nauigantibus viderentur. Timebant nempe Hispani Anglicorum audaciam, & iam idem Anglici Portugalibus facti sunt onerosi, quia quos contutandos contra hostes susceperant, ipsi viliori seruitio deprimebant, non tamen bona diripientes eorũdem, sed & vxores & filias execrabiliter opprimentes, quare suis hospitibus odibiles sunt effecti. Rex vero Portugaliæ de dicto tractatu rediens, indixit communiter suis & nostratibus, vt domum redeuntes arma deponerent, & quod in pacem redisset cũ Hispanis omnibus intimauit. Oportebat ergo nostrates (vellent nollent) eius parere mandatis. Et ita campum cum magna mentis amaritudine, deseruerunt, eo quod nõ est permissum eis confligere cum Hispanis. Ab illo ergo die non tantum præparati quantum coacti sunt ad reditum, donec omnis Portugalia Anglicis vacuaretur. Rediit igitur (vt prędiximus) cum suis comes, reducens secum vxorem suam quondam Petri Regis Castellæ filiam iuniorem, & filium ex ea susceptum per annos aliquot antequam Angliam exiuisset. Quem quidem tempore moræ quam fecit in Portugalia desponsauit, filia regis Portugaliæ cum solemnitate congruente. Sed quia timebat dubiam fidem illius regionis hominum, noluit eum post se relinquere, quãquam rex Portugaliæ id petisset, nec rex filiam suam voluit in Angliam cum comite destinare. Et hoc quidem modo eo tempore in Portugalia negotium se habebat.

Nauis Carika applicuit apud Sandvvicum.

Anno domini millesimo trecentesimo, octuagesimo tertio, qui est annus regis Richardi secundi sextus. Eodem tempore venit in magna tempestate ad Sandwici portum nauis quam dicunt Carika, miræ magnitudinis, plena diuitiis, quæ facile inopiam totius terræ releuare potuisset, si incolarum inuidia permisisset. Sed mercatores (vt fertur) Londonienses habentes domi plura mercimonia non noua sed vetera, puta fructus, species diuersi generis, oleum & cætera talia, & ea (ne nouis superueniẽtibus proiicerentur) vendere cupientes, facta pactione cum Ianuensibus, eorum portum relinquere & Flandriam velificare fecerunt, & ita propter paucorum auaritiam magnum dispendium sensit totum regnum.

Parliamentum Londini in quo tractatur de potestate concessa Episcopo Nervvicensi.

Diebus quadragesimalibus factum est parliamentum Londoniæ, in quo per plures dies tractatum fuit de potestate concessa per summum pontificem Episcopo Norwicensi, & de profectione sua contra scismaticos, & factus est ibi motus varius animorum. Nam pars, quorum corda Deus tetigerat, volebat eum proficisci tanquam Ecclesiæ pugilem contra hostes Christi: pars aduersa repugnabat, asserens non esse tutum committere plebem regis & regni præsbytero inexperto: & schisma erat inter eos. Ob quam causam pontificale negotium, simulque totius Ecclesiæ, protelatum est vsque ad Sabbatum, quo de passione cruceque dominica in vniuersali Ecclesia fit

mentio

mentio specialis. Tandem post multas tergiuersationes per duces regni factas, post plures altercationes interpositas per comites, barones & magnates terræ plurimos, sed omnino Dei virtute & laudabili cōstantia militum parliamentalium cōquassatas, ipsa die Sabbati horaq; quibus sancta Ecclesia vexilla crucis prodisse decantat, omnis repente turba quæ illi consilio vel parliamento interfuit, & quę maxime steterat contra crucis negotium crucisq; fidei promotionem, consentit tanquam perculsa tonitru solemnis illius Antiphonæ, ecce crucem domini, fugite partes aduersæ, decreuitque pro votis Episcopi cruce signari. Assignatur ergo sibi per commune decretum quinta decima regi præconcessa in superiori parliamento pro bellatoribus cōducendis. Decima vero Oxoniis præconcessa per Episcopos regi remanere statuitur pro maris custodia, dum Episcopus agere deberet in remotis. Quibus ita se habentibus, misit Episcopus literas sigillo suo munitas per omnes regni prouincias, committens rectoribus & vicariis, aliisque curatis per vniuersam Angliam constitutis, potestatem audiēdi suorum confessiones parochianorum, eisque qui de bonis à Deo sibi collatis aliquid erogarent, vnde negotium cruce signatorum promoueri posset, absolutionis beneficium pariter & remissionis authoritate apostolica impendendi, iuxta formam bullæ prænotatæ. Igitur regni totius incolæ, audita tantæ benedictionis dulcedine Anglicis aduenisse, tantam gratiam nec abiicere in vacuum prorsus suscipere voluerunt, sed deuotionis fideique calore succensi, qui bello se reputauerunt idoneos, ad proficiscendum se cum omni festinatione præparabant: qui vero profectioni videbantur inhabiles, iuxta consilia confessorum de bonis suis liberaliter ad opus proficiscentium erogarunt, vt tantę remissionis & indulgentiæ esse participes mererentur. Et ita generaliter (Deo volēte) sunt accensa deuotioni corda cunctorum, vt pene nullus in tam spatioso regno reperiretur qui non vel semetipsum offerret dicto negotio, vel de bonis suis aliquid erogaret. Factumque est, vt in breui magnæ pecuniarū summæ ex multis regni partibus aceruatæ Episcopo deferrētur, vt iam incepit videri possibile, quod per ante regis consiliariis, vel huiusmodi profectionis aduersariis impossibile visum fuit, vnde videlicet episcopo, & inter episcopos regni pauperrimo substātię tantæ profectioni necessaria ministraretur. Episcopus autem non dominos præpotentes, nec eos qui in incerto diuitiarum suarum sperant, elegit in consodales sibi, sed mediocres, & qui sine strepitu vel sine pompa disponere bellum scirent & regere bellatores. Primus & principalis illorum erat dominus Hugo de Caluerle, vir ab antiquo exercitatus in armis, & qui in cunctis locis opera militaria laudabiliter & prudenter adimpleuerat, & iam pulchrum sibi videbatur bellando bella dominica finem imponere operi militari. Secundus vero dicebatur dominus Wilhelmus de Faringdon, sane vir prudens & callidus, sed cuius opera nō responderent vltima primis, quia quod laudabiliter inchoauit, expost perfidia maculauit. Hic primo vt apparuit, minas iudicum non timuit, nec à facie ducum superciliosa verba ructantium formidauit, quando pene cuncti magnates regni crucis negotio restiterunt, sed constanter atque prudēter pro episcopo cruce signato disseruit, & ipsius profectionē non solum sacrosanctæ ecclesiæ promotionem futuram, sed totius regni prouectionē, palam argumētis euidentissimis allegauit. Sed tamen more Cayphæ prophetauit, vt posterius elucebit. Habuit Episcopus secum & alios nominis non parui milites, puta, dominum Wilhelmum Elinham & dominum Thomam Triuet, & plures quos longum foret inserere. Quibus Deus proculdubio dedisset bene expediendi gratiam in rebus militaribus, vltra quā meruerunt duces & marchiones Angliæ, quia multis annis elapsis, bella Gallica frequentarunt, si eodem anno eadem intentione iter illud arripuissent, quibus Episcopus & simplicioris conditionis homines qui profecti sunt cum eo: sed inerat eis (vt expost apparuit) mens inuidia corrupta, animus obsessus auaritia, & cor proditionis felle toxicatum, vt ex sequentibus apparebit.

Piscatores Londonienses libertatibus restituti.

Piscatores Londonienses (quos supra docuimus suis consuetudinibus & dignitatibus exutos fuisse, non tantum causa transgressionum factarum per eosdem, quantum malitia Maioris Londoniarū & eius complicum eisdem inuidētium) in hoc parliamento suis consuetudinibus per chartam regis patentem restituuntur, excepto ꝙ curias inter semetipsos vt hactenus non tenebunt, sed transgressiones per eosdem factæ in curia publica ciuitatis emendabuntur ad libitum Maioris, prout de aliis artibus vrbis fieri consueuit. Maior vero ciuitatis veteri nondum digesta inuidia quam gerebat contra eos, quanquam demonstrassent chartam regiam de libertatibus recōcessis eisdem, & allegassent esse voluntatis regiæ simul & totius parliamenti decretum,

tum, quod prędictis gauderent libertatibus, acquiescere nolint eorum assertionibus, nec quouismodo chartam regiam acceptare, sed permanens in sua malitia eos violenter oppressit. Quod vt liberius facere præualeret, data fului metalli inestimabili summa suis fautoribus, & eis qui de consilio regis erant, ipsos in partem suam traxit. Piscatores autem videntes se nihil proficere in hiis omnibus, vsque ad tempus tacere decernunt. Et quidem erga Piscatores ita se res habebat.

Gandauenses tributum collectum in vsum regis Franciæ hostiliter diripiunt.

Hoc pene tempore qui de villa de Bruges & de Ipres erant, & omnes de occidētali Marchia Flandriæ vectigales effecti regi Francię, tributum collectum à semetipsis regi Franciæ (iuxta condictum) per suos mittere disponebant, qui vt securiorem possiderent transitum, adhibuerunt armatos qui conducerent vectigal portantes, & suffragia ferrent si contingeret hostes adesse. Quibus omnibus cognitis per exploratores, Gandauenses se præparant ad auferendum tributum nunciis supradictis, vel certe si contra vota contingeret moriendum. Igitur dispositis in itinere turmis Gandauensium, sed latenter & insperato, veniunt ad manus hostiles tam Gallici quam Flandrenses cum pecunia memorata. Et quia fuit impar manus Gallicorum, Gandauenses sine difficultate vicerunt, & Gallicis & qui cum eis venerant non tantum vitam sed & vectigal surripuerunt, & Gandauum sine magna suorum ciuium læsione cum spoliis.

Comes de Sauey Antiochi more percussus obiit.

Circa tempus paschale comes de Saueye qui cum viginti octo millibus profectus fuerat cum duce Andegauiæ contra Papam & Carolum de pace, cum diutinam moram fecisset in illis partibus sed damnosam, agnouit manum domini contra eum missam, nam qui in patria sua subdi Deo noluit, & communem mundi patrem venerari, sed potius dimissa quiete qua diu gauisus fuerat, statuit persequi in remotis, iusto Dei iudicio miserabiliter percussus Antiochi more, periit in terra peregrina, contestatus prius quod iustum est subditum esse Deo eiusque vero vicario, quodque peccauit enormiter patrem filius persequendo. Quapropter filio suo & hęredi dedit mandata salutaria, ne Vrbanum Papam exemplo paterno persequeretur. Et si quid forte contra eum temptasset, celeri satisfactione corrigere niteretur, ac ad vnitatem Ecclesiæ se conferret. Augebant autem non solum dolorem suum, sed & pænitentiam eius mortes infandæ suorum militum quos conduxerat, qui omnes præter octo ante ipsum dissenteria perierunt, talique fine consummatus est comes & pene cuncti sui milites, duci Andegauiæ si fuisset in gratia manifestum resipiscendi relinquentes exemplum, sed superba mens eius, quamuis hæc omnia cerneret, renuit tamen humiliari. Induratum erat nempe cor eius contra dominum & contra Christum eius.

Episcopus Norvvicensis cum suis properat versus mare.

Circa festum trinitatis quod euenit hoc anno in medio mensis Maii, Episcopus Norwicensis cruce signatus cum quibusdam de exercitu conducto per eum arripuit iter versus mare & festinato perueniens Cantium, ad manerium Abbatis sancti Augustini vocatum Northbourne diuertit, præstolaturus ibidem auram secundam, apud quem locum dum adhuc moram protrahit, accepit breue regium, in quo iubetur redire ad alloquendum regem, & eius cognoscendum voluntatem. Episcopus ergo timens si reuerteretur ad regem, mandatum remanendi susciperet, & sic omnis labor, omnis apparatus eius, non sine risionibus deperiret, eligit exponere se fortunæ cum parua manu quam præsentem habebat, citius quam remanendo effici prouerbium æmulorum. Igitur renunciari regi fecit, se iam paratum ad procinctum profectionis, non expedire vt modo impediretur per vllum colloquium, quod forsitan parui vel nullius esset ponderis, sed oportere potius vt iter acceptum maturaret, tam ad Dei quam ad regis honorem. Et concito conuocatis quos secum habuit, adiutorio domini Iohannis Philpoti militis & mercatoris Londoniarum qui nauigium procurabat, cum illis Calesiam est transuectus, recordatus illius Poetæ consilii qui sic iubet. *Tolle moras, semper nocuit differre paratis.* Calesiæ igitur commoratus paucis diebus donec aduectus esset exercitus qui primam aciem facere debuisset, quo adunato, mox egressus de Calesia, vexillum sanctę crucis erexit, & ad villam de Graueling muris fortibus circumcinctam, bellatoribusque ex Francia & Britannia contractis munitam, audacter accessit. Quam non obsidere, sed inspicere maluit, dum adhuc Anglici vigere viribus viderentur. Nec segnius qui in villa erant ad defensionem sui se parauerunt, sed alacriter ad muros cucurrerunt, & modo plumbum, modo ferrum, modo calcem viuum, modo lapides & quicquid erat necessarium defensioni super Anglicos proiecerunt. Nostri vero vexillum sanctæ crucis habentes præ oculis, & ad causam suæ cruce signationis pariter & absolucionis dirigentes intuitum vincere quidem

dem

dem gloriam in hac causa, sed mori lucrum reputabant: quapropter contemptis periculis, vulneribus paruipensis, spreta morte, muros inuadunt, cum hostibus cominus bella committunt, & modo repelluntur, vulnerant & vulnerantur, prosternunt & prosternuntur, donec ex vtraque parte intereunt multi mortales. Interea Britones & Gallici qui in villa erant, villanos animant ad resistendum fortius, pugnandum acrius, asserentes superuenturos Gallicos, qui præsentes Anglicos inopes, imbelles & mendicos in ore gladii tanquam ignis stipulam deuorabunt. Parte vero nostra Episcopus & dominus Hugo Caluerlee (cuius memoria in benedictione est) nostris audatiam monitis & persuasionibus ingerunt, mõstrantes causam Dei esse, & totius Ecclesiæ, quam tuendam susceperant, prædicantes martyres futuros quotquot discedere contingeret in hac causa. Quapropter rogant, hortantur, adiurant, vt omni metu deposito, hostes crucis inuadant, non minus recepturi meritum de dictorum canum mortibus, quam si tot de gente Iudaica vel Saracenica peremissent. Talibus monitis animata iuuentus, vires colligit, & hostes acrius inuadendo cædit, retrocedere cogit, donec rarus super muros defensor appareret. Occupant idcirco muros nostri viriliter, & in villam desiliendo descendunt, & hostes intra muros comprimunt & coarctant, donec pauefacti arma proiiciunt, & latibula fugiendo requirunt. Nostrates autem cernentes iam rem correspondere, ardent crucis opprobria vindicare, necnon & proprias vlcisci iniurias insolenter ab habitatoribus villæ illius die præcedente acceptas cum primo applicarent ad muros. Dixerant nempe multa conuitia in nostrates, quæ illos nec immerito molestarent. Ob quam causam modo nostri hostes scrutantur per latibula & eos contumeliose extrahunt, & pollutos spiritus compellunt emittere violenter. Præcurrentes itaque villam, nulli parcunt, sed eos vsq; ad vnum delere laborant, sicq; crucis beneficio factum, vt cruce signati & villa gloriose potirentur, & hostes crucis ita delerent, quod vnus ex eis non remãsit. Nec occulte muris ruinã molientes, aut dolose hostes circumuenientes, sed aperto marte pugnãtes hanc victoriam sunt adepti, à meridie diei præcedentis per totam noctem vsq; ad meridiem diei sequentis fortunam variam tollerantes. In portu villæ prædictæ captæ sunt tres magnæ naues, in quibus habebantur ducenta dolia vino plena, & carnes multæ salitæ, frumentum quoq; simul & ferrum. Quæ omnia fuerunt aducta instaurationi villæ memoratæ. Captæ sunt insuper ibi duæ bargiæ quibus non facile reperientur ex tota Gallia meliores. Duæ præterea galeæ cum scaphis piscatoriis sexdecem interceptæ sunt ibidem. Equi etiam multi nobiles ac alacres in eadem villa reperti sunt, quos Gallici præmiserant ad illam villam, quia deposuerant interfuisse bello quod expost gestum est (vt dicemus) & obtenta victoria, quam sine dubio sperabant Episcopum fugientem cum suis intercepisse: sed euenit aliter quam sperabant, quia quicquid ipsi disponebant ad dolum hoc, diuinitas suis conuertit in bonum, & dedit eis prius præoccupare præfatam villam quam Gallici crediderunt. Factum est ergo vt nostri tantis prouentibus plurimum confortarentur, quia plurimi qui pedites venerant ex insperato equites sunt effecti. Nam fuit ibidem equorum tanta copia, vt equus vno solido venderetur. Et ad villam de Graueling, hæc quidem gesta sunt.

Prælium inter cruce signatos & Flandrenses.

Protractis diebus paucis apud villam de Graueling, quibus Episcopus & dominus Hugo de Caluerlee dictum oppidum munierunt, & custodes statuerunt, ibidem assumpsit commanipulares suos, & ad villam de Dunkirke pulchram valde fossis latis circumdatam, portis & seris firmam, profectus est. Audierat vtique villanos de Dunkirke nuper nocte peruenisse de nostris viris nauticis ad triginta septem, vnde offensus eis, mortes patriotarum in illos statuit vindicare. Quam quidem villam sine grandi labore cepit, & quibus voluit in illa vicem reddens, quibusdam vero parcens, totum exercitum suum in dictam villam traxit. Interea Flandrenses & Gallici, Britones & alii conductitii exercitum grandem comparauerunt, ducibus Bastardo Flãdriæ, quem Hasam lingua sua vocant, & domino de Dixemuthe, ac quodam Iohanne Mitteney, qui & ipse parum ante in Anglia fuerat & Episcopo auxilium fidele promiserat venienti, sed præuaricatus est pactum in omnibus mentiendo. Hii ergo contractis amplius quam triginta millibus balistariorum & virorum bellicosorum, sed tamen occulte, statuerunt repente super Episcopum improuisum irruisse, & eum de sub cælo cum toto suo exercitu deleuisse. Sed hiis conatibus restitit dominus fortis & potens, dominus potens in prælio, & dolos eorum tali occasione Episcopo patefecit. Egressi siquidem fuerant Garciones ad pabulandum super velocissimos magistrorum suorũ equos, qui inopinato conspiciunt exercitum magnum & fortem, armis fulgentem,

&pene

& pene ſuperficiem terræ replentem. Et exiſtimantes (prout erant) hoſtes videlicet eos eſſe, vrgentes equos calcaribus, feſtinanter fugerunt, & Epiſcopo cænanti apud villam de Dunkirke vniuerſa quæ viderant nunciarunt. Nec mora, Epiſcopus deiectis menſis & ſumptis armis villam egreditur illico pugnaturus, quamuis nonnulli laudarent ſocios ex Anglia ſuperuenturos qui plures exſtiterant expectandos. Dominus Hugo de Caluerlee videns animoſitatem Epiſcopi & hoſtes adeſſe prope ſentiens, hortatur ſocios vt etiam nunc viriliter agant & de Dei adiutorio ne diffidant, qui eis tam læta principia contulit, qualia ipſi ſperare vix poterant, antequam Deus illis infudiſſet totam gratiæ plenitudinem. Quis enim veſtrum credidiſſet (inquit) tam fortem villam, tot fortibus cuſtoditam, à tam paucis potuiſſe ſubiici, vbi nec inſtrumenta bellica, nec multitudo repugnantium defuerunt, niſi dominus adiuuiſſet nos, niſi manus domini feciſſet hæc omnia. Cogitate ait vos modo non eſſe pugnaturos contra muros lapideos, contra vallum foſſaſque de Graueling, ſed leniorem inſtare pugnam contra Flandrenſes imbelles, ſchiſmaticos, crucis hoſtes. Et quia nec vſum pugnandi contra Anglicos hactenus habuerunt, ideo leniori negotio ſuperandos. Exhortatione facta, diſpoſuit aciem, collocat certis ſtationibus architenentes, & quemlibet rudem inſtruit de pugnandi forma. Hoſtes vero videntes noſtros iam obuiam proceſſiſſe, occurrunt cum clamore. Sed ne propius accederent repulſi ſunt ſagittis, donec manus armata parata eſſet ad congrediendum cum ipſis. Igitur accedentibus cominus armatis, cernere erat durus conflictus, hoſtibus gladiis, lanceis, & cudibus ferro ligatis rem agentibus, Anglicis vero ſecuribus duris & acutis contra ſtantes more pecudum proſternentibus. Ibi rectores & vicarii quos beneficium abſolutionis illexerat, periculis expoſiti, guſtauerunt quam dulcis eſt domus propria, monachi & Canonici cognouerunt quam bona ſit obedientia. Fratres mendicantes ſenſerunt quāto leuius ſit ſtipem poſtulare inter notos & in patria. Nam vt ita dicam, erat ex parte noſtra niſi manipulus hominum, videlicet quinque millia maiorum & minorum, oppoſitorum triginta millibus bellatorum. Quare merito viri de rebus bellicis ex parte delicioſe educati in pace requieque nutriti, animo poterant conci-diſſe, niſi adfuiſſet illis ſpiritus domini, ſpiritus conſilii & fortitudinis, & audaciam infudiſſet. Sed accidit ea hora (cooperante diuinitate) quod viri (vt vſu tranſacto loquar) irrequieti viribus & pulchris facinoribus demonſtrarent, quia multum illis profuit requies diurna. Namque compertum eſt quoſdam ex religioſis .16. homines in ipſo conflictu peremiſſe, & tanto alios in fortitudine præceſſiſſe, quanto conſtabat eos clauſtralibꝰ ociis diutius ſenuiſſe, de qualibus olim Poeta ſic ait: ***Da requiem, requietus ager bene credita reddet.*** Ita iſti de re requie ad laborem repente tranſlati, fructum quietis & ocii nobiliter reddiderunt. Sed inter omnes & præ omnibus, architenentes noſtri laudem ibidem merebantur & gloriam, qui hoſtes ſic à ſagitta volante percuſſerunt, vt non plus in armis illorum morarent, quam ſi nudos feriiſſent ipſæ ſagittæ: tanta itaque erat denſitas ſagittarum volantium, vt aer tanquam à nube nigra obſcuraretur, & tam crebre hoſtibus mittebantur, vt vultus erigere non auderent. Quia quicunque in ſublime ſuſpicere nitebatur, hic repente vel amiſſum oculum, vel ſagittam, vel perforatum cerebrum deplorauit. Fuerunt multi qui dum manus armatas apponunt frontibus, ſubito ſagitta perueniens vtramque configit, perforabantur capita nihil iuuante galea, manus tenentes lanceas ſiue ſudes, ipſis inſtrumentis ſuis ſunt affixa, non proficientes chirothecæ. Et (vt vtamur breuibus) tanta erat pugnantium ibi diuerſitas, vt hinc homines paratos ad occidendum cerneres, illinc pecudes ad moriendum. Franci igitur & Britones qui affuerunt, quorum numerus ad mille nongentos ſe extendit, videntes tantam ſtragem Flandrenſium, horrore nimio ſunt percuſſi. Hii nempe antepoſuerunt Flandrenſes in dicto bello duabus quidem cauſis, quarum vna fuit, quia ſuſpectam habebant fidem Flandrenſium, & ideo ne de bello fugerent cum inſtaret neceſſitas eos primis periculis expoſuerunt: alia cauſa fuit, vt ſi contingeret Anglicos eſſe victores, ipſi haberent maiorem copiam fugiendi. Igitur Gallici conſiderata (prout diximus) tanta pernicie, obriguerunt omnes timore perterriti, & feſtinant, terga vertentes fugerunt, poſt quos mox omnis reliqua multitudo. Quod videntes Anglici, confeſtim hoſtes inſequi maturabant, cædebant ergo comprehenſos fugientes ante faciem ſuam, necnon à dextris & à ſiniſtris, & cadebant in denſo numero iugulati. Vt autem nulli veniret in dubium hanc victoriam diuinitus procuratam, fiebant in hora pugnæ præfatæ horrida fulgura, tremenda tonitrua, quæ ſicut Anglicis famulabantur, ſic in perniciem hoſtium ferebantur. Nam & in bel-

in bello & in fuga, per crebra fulgura in suos oculos emissa cæcabantur, prosternebantur & necabantur. Anglici vero sentientes hæc esse diuina beneficia, confortabantur, exhilarabantur, vt estimare merito valerent illud Claudiani fuisse eorum cuilibet applicatum:

Te propter gelidis aquilo de monte procellis,
O venit aduersas acies reuolutaque tela,
Vertit in auctores, & turbine reppulit hastas:
O nimium dilecte Deo, qui fundit ab antris,
Æolus armatos hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Interfecti sunt autem in loco pugnæ & in fuga duodecim millia inimicorum, de nostris vero tantum septem viri ceciderunt, vt cunctis seculis eluceret hanc victoriam de cælis fuisse collatam. Commissum est dictum bellum octauo Calend. Iunii, die videlicet quo facit sancta ecclesia de bono Vrbano Papa & martyre mentionem, ita omnia concurrebant, vt istam profectionem Deo placere nullus hominum dubitaret. Expleta pugna, Episcopus cum suis in villam de Dunkirke se recepit.

Quid rex Franciæ fecerit post hoc bellum.

Auditis rumoribus de præfata victoria, vel Episcopi continuatis successibus in Galliis, concidit vultus aduersariorum, & timuerunt valde, quamobrem rex & tota nobilitas Franciæ (deliberato consilio) statuerunt vniuersos amicos & notos prope positos ad ferendum auxilium cõtra tam infestos hostes euocare, quod & factum est, rege interim in valle Suessionensi expectante venturos, & ibidem suos Gallicos adiuuante: nam regio illa multorum capax erat, & fertilis, ac victualibus cunctis abundans. Illic descenderunt ad regem duces septem cum suis exercitibus, Comites quidem decem, quidam ligeantia astricti, quidam precario aduocati, cũ multis aliis dominis & viris magni nominis & potestatis, non absq; militibus & armigeris, valectis & ciuibus, necnon & communi vulgo, quorum numerus centum millia excedebat. Sed horum omnium congregationem Episcopus paruipendens, statuit interea subiicere patriam sibi vicinam, donec & ipse suos conductitios qui nondum mare transierãt recepisset, conduxerat siquidem multos viros exercitatos in armis & bello aptos, si fideles fuisse maluissent. Quorum vnus erat Wilhelmus de bello campo, frater comitis Warwici, scil. domini Thomæ de bello Campo, hic quingentas Marcas suscepit ab Episcopo pro sua sola persona, sed quia non ante solutum erat ei de totidem quas habuisset ex pacto antequam transfretaret, pecuniam quidem sibi retinuit, & nihilominus domi remansit cum imprecatione sinistra totius vulgi. Dominus Thomas Triuet & ipse conductus nondum suos secum profecturos congregauerat, non ante paratus & ipse fuerat, sed more mulieris iacentis in puerperio iacebat ad mare, nescio quid expectans. Ob quam causam Londonienses & quidam ex amicis Episcopi comminati sunt ei mortem, nisi maturius transfretaret, cunctis acclamantibus eum proditionis causa remorari. Quibus aculeis stimulatus mare transiit, & ad Episcopum festinanter peruenit, sed nihil profuit aduentus eius Episcopo. Igitur Episcopus vt præfati sumus affectans subiugare prouinciam de villa de Dunkirke, profectus est à facie vnde mox tota vicina turbabatur. Et recordantes quanta fecerit apud Graueling, quanta per post apud Dunkirke, sine resistentia se reddere maluerunt, quam resistendo perdere villas & vitas. Villas ergo de Newport, de Burburgh, de Braw & de Poperinge sine conflictu recepit, & multas alias adiacentes.

De noua profectione cruce signatorum.

Cum igitur in Anglia tam læta noua fuissent cognita per quosdam qui interfuerunt captioni villarum de Graueling & de Dunkirke, qui in testimonium fidelis relationis de præda, equos & equas, boues & multum suppellectilem domum secum cõtraxerant, confestim omnis patria spe prædæ illecta commota est ad proficiscendum. Et sine maiori deliberatione de Londoniis multi apprenticii, plures serui, sumptis albis capuciis & rubeis crucibus in parte dextera, rubeis quoq; gladiorum vaginis in sinistra, inuitis magistris & dominis sunt profecti. Quod exemplũ secuti alii de tota pene Anglia, relictis parentib. & cognatis, charisq; famulatibus, inermes prętcr gladios, arcus & sagittas, sunt egressi: & non tantum seculares viri ista fecerunt, sed religiosi sectæ cuiuslibet eodem animo (petita licentia, licet non obtenta) illud iter arripere pręsum pserunt, in magnum personarum suarum dedecus & detrimentum, quia nõ propter Iesum tantum peregrinare decreuerũt, sed vt patriam mundumq; viderent. Currebatur itaq; per omnes semitas à plebe inexperta & gente rustica, donec perueniretur ad mare, vbi dominus Iohannes Philpot sollicitus pro Episcopo nauigium prouidebat.

debat. Ibi fuerunt multi qui præter nauium nullas habebant expensas, eo quod estimabant, si mare transissent, nihil eis omnino defuturum, sed futura cuncta pro votis, transpositi sunt ergo multi, & ad Episcopum festinabant, qui tunc vlterius progressus ad villam de Ypres peruenerat cum exercitu, diuitiis plenam, ædificiis inclitam, bellatoribus communitam, quamuis inuitus, quamuis protestans non esse suæ voluntatis obsidionem ponere, sed Franciam tam in causa domini Papæ quam regis intrare. Compellitur per milites, dominum Thomam Triuet, Wilhelmum de Elinham, & Wilhelmum de Faringdon, residere, velit nolit, inuitus, qui omnes vnanimiter affirmabant se nolle vlterius sequi eum, donec dictam villam hostiliter effregissent, licet in Franciam ire vellet. Asseuerabant etiam Gandauenses affuturos in adiutorium, & non esse modo difficile Anglicis & Gandauensibus simul victis villam effringere, cum tantummodo Gandauenses, sine externo suffragio eodem anno villam eandem vi & armis cepissent. Videns ergo Episcopus se nihil proficere, tacere decreuit, & eorum ad tempus obsequi voluntati, maxime quia pro certo cognouit Gandauenses obsidionis socios & laboris.

De obsidione villa de Ypres.

Igitur villam de Ypres Episcopus & cruce signati ex vna parte, & triginta millia Gandauensium ex altera parte circumsederunt, venerunt idcirco cateruatim ex Anglia ad obsidionem (quos supra diximus illectos spe prædæ) & iam tantus effectus est numerus accurrentium, vt sexaginta millia numerarentur ex Anglicis aduenisse. Igitur perpendens Episcopus tantum populum aduenisse, qui nec exercitatus esset in armis, nec arma quidem possideret, doluit, & mittens ad dominum Iohannem Philpot, rogauit ne permitteret quenquam de cætero mare transire, nisi valentes: & ait ad eos qui inermes venerant, vt quid ergo venistis ad consumendum victum, qui vix sufficiet bellaturis? vos numerus estis, fruges consumere nati: melius fuisset vobis domi sine cura super ollas carnium resedisse. Ob quam causam vulgus indignabatur, & iam quisq; cæpit Episcopo detrahere, occulte tamen propter metum eius.

Rex Angliæ circuit per Abbathias.

Dum hæc aguntur in Flandria, rex Angliæ & regina cum suis Boemiis Abbathias regni circuunt visitando, quibus tanto tristior fuit eorum aduentus, quanto grauior, quia & accesserunt in excessiuo numero, & non offerre sed auferre venerunt. Sensit hoc Abbathia de Bury, quæ in eum & reginam ipsorumq; familiam per decem dies (quibus moram fecerunt ibidem) expendit octingentas marcas, tanquam nõ suffecissent eis pastoris viduacio per quadriennium, damna irrestaurabilia per insurrectionem cõmunium, pecuniarum largæ profusiones pro recuperatione suorum iuriũ tam in Romana curia quam in ista terra. Vt videretur tamen rex aduentu suo eidem Monasterio aliquid cõtulisse, fecit vt nouissima illius fierent peiora prioribus, admittendo prouisionem factã per dominum Papam de Iohanne Timworth, qui paulo ante iurauerat se nunq̃ consensurum vt gauderet honore pastorali, nisi simpliciter Papa vellet confirmare electionem de ipso factam. Insuper & dudum Papæ rescripserat in eadem verba, sed vix Ambassiatores sui Romani peruenerant, anteq̃ pueriliter mutato proposito, eundem Iohannem Timworth benedici fecit à confessore suo Episcopo Landauensi, quo facto, inconstantia regis eiusq; consilii longe lateque innotuit, & sicut Ecclesiæ Anglicanę detrimentum, ita Papę & curialibus magnã peperit materiã insolescendi. Expletis diebus moræ dispendiose apud Bury recte ad Thetford properat, & sic ad Northwicum, vbiq; multa tam à religiosis quam à secularibus scienter accipiens, vbi duo mala concurrere videbantur. Non enim regi magna donaria suffecerunt, nisi & reginæ æqualia præberentur: nec cum populo graue visum fuisset, eius honoris intuitu exhibuisse perampla donaria, si ad vsum eorum prudenter conseruata fuissent. Sed quicquid hausit eorum manus auida mox alienigenis de gente reginæ, scilicet Boemiis prodigaliter erogauit, vnde contigit vt post regni circuitionem magis inopes reuerterentur quam egressi fuerant, vt cunctis verum esse constaret illud prouerbium sapientis, Væ terræ cuius rex puer est. Tædet recordationis tot nugarum, & idcirco placet melius silere quam loqui. Iam ergo ad Flandrensium bella stilum vertamus.

Proditio quorundam.

Sedente igitur Episcopo suisq; complicibus in obsidione villæ de Ypres, in ipso feruore dierum Yprenses cõsiderantes obsessores esse remissos, ociisq; vacare, villam firmare, ruinas reficere, arma & vtensilia bellica (quibus hostes arceri deberent) fabricare continue satagebant. Gandauẽses vero qui alteram partem villæ obsidebant, comportare aggerem, implere fossam, vt facilior esset aditus ad conserendum cum villanis totis viribus laborabant. Sed nostris militibus nõ placuit insilire villã, experiri fortu-

fortunam, aut appropinquare muris, propter pericula quæ possunt emergere, sed operire tempus dedicionis voluntariæ, quod sciebant nunquam fore futurum, nam omnibus carnibus & tritico, & diuersi generis potibus habundabāt. Fuerunt qui dixerint dominum Thomam Triuet & quosdam ex militibus reliquis vtres plenos auro de villanis cepisse, & in villam sæpissime introisse, ac tam priuate quam publice cum illis tractatus multotiens habuisse, vnde non solum plebs communis suspicabatur eos esse proditores, sed clamando publice testabatur. Factum est itaque, vt per moram inutilem quam traxerunt, peior esset conditio obsidentium quam obsessorum, quia & illis inter se inerat multa concordia & victus habundantia, nostris suspicio & discordia, ac panis & aquæ penuria, vnde contigit pestis mortifera inter nostros, & quotidie plures dissenteria perierunt, furtiue igitur è castris recedendo nostri quotidie mare petunt, & Angliam venientes, quæ viderant vel audierant de dictis militibus referebant. Videns ergo Episcopus indies numerum suorum minui, instat apud milites (qui iam non eius subditi sed magistri fuerunt effecti) vt contra villam suas vires experiantur, antequam turba nimis vel peste, vel discessione minuatur.

Insultus ad villam de Ypres.

Cui petitioni vix tandem consentientes, villam occurrunt totis animis, & cum lapidibus, lanceis & sagittis, igne græco, & missilibus quæ Gunna vocantur, nostros vbiq; repellunt. Fecerat autem Episcopus fieri quendam pontem subtilissimum, per quem ad vallum facilis fuisset ascensus. Quem villani cernentes in magnam perniciē illorum esse compositum, emittunt Gunna grandem lapidem, qui percutiens pontem, sine difficultate confregit, & quosdam milites superstantes simul crudeliter interemit. Nec minora damna fiebant in locis aliis, propter quæ nostri sese retrahere & insultum dimittere cogebantur. Subtractis cunctis qui superfuerant, de loco periculi discessum est ad hospitia singulorum, & intra paucos dies obsidio dissoluta, Gandauensibus cum mærore discedentibus & falsitatem execrantibus Anglicorum, quia profecto si fuisset tanta fides inter duces Anglicorum quanta fuit inter Gandauenses, villa de Ypres hodie non superesset. Relinquentes autē obsidionem, quæ incendere poterant exurebant, ne hostibus essent ad solatium vel iuuamen, vellent nollent tamen reliquerunt ibidem quę nec incendere, nec confringere, nec euehere potuerunt, Gunnas videlicet magnas ingentis precii & valoris. Plurimi vero nescientes tempus discessionis, quæque præciosa & portata per multos labores & pericula) subito migrare compulsi) dimiserunt ibidem. Et hic finis & fructus obsidionis villæ de Ypres.

Milites contra dicunt Episcopo volenti ingredi Pikardiam.

Post obsidionis solutionem cognoscens Episcopus per exploratores regem Frāciæ cum exercitu peruenisse ad ciuitatem Ambianensem, alloquitur suos milites, scilicet dominum Thomam Triuet, & Wilhelmum de Elinham, cæterosq;, dicēs se velle Pikardiam ingredi, & contra regem Franciæ vno die Martis experiri fortunam. Et cum multa allegasset quibus merito accendi potuissent ad profectionem, nihil tamē profecit, sed cum iniuria etiam contumelias recepit ab eis, dicentibus eum temerarium, & nescientem vires tantæ multitudinis, quæ centum habebat contra vnum ex illis. Non fore tutum nec discretioni consonum sic temptare Deum, vbi nulla spes esset victoriæ, sed certitudo confusionis, nisi forte subito tam arctam necessitatem incurrissent, de qua non possent effugere nisi pugnando. Quibus auditis, Episcopus valefecit eisdem cum paucis admodum Pikardiam ingrediendo. Milites vero ad villam de Burburgh properant, quam munire decreuerunt contra Francos, si forte illuc eos contingeret aduenisse. Cum ergo Episcopus prope partem exercitus Gallicorum appropinquasse demonstrauit se, suosque in campo, explicatis vexillis, sed nemine audente conserere, quia nondum totus exercitus Gallicanus conuenerat, Episcopus vexilla reflexit, & sub omni festinatione ad villam suam de Graueling cepit iter, cum domino Hugone de Caluerlee, qui ei semper fuerat in cunctis angustiis comes indiuiduus, sociusq; fidelis.

Episcopus reuertitur ad Graueling & milites ad Burburgh.

Coadunatus suis exercitibus rex Franciæ, & de nostrorum dissessione non parum ela tus, vt agnouit quosdam villam de Burburgh ingressos fuisse, totū exercitum conuertit ad locum, iurans se neminem illorum qui fuerunt ibidem prece vel præcio saluaturum, sed omnes vel ignibus crematurum cum eadem villa, vel certe captos in ore gladii peremptuṙum. Quibus molicionibus dux Britanniæ contrauenit, asserens non ita futurum vt credebat, se nosse personas quæ in ea fuerunt, quod omnes essent viri fortes & scientes bellum, & sine graui Gallorum dispendio superari nō posse. Non (inquit) contra Flandrenses pugnaturi estis, sed contra Anglicos, viros vtique

cordatos valde,& qui malunt mori quam vinci. Rex autem commotus ad hæc verba ducis,& tu (inquit) ex illis es,& ideo pro illis verba facis. Cui confestim dux: & ne estimetis me ait aut timore vel eorum fauore talia protulisse, videbitis me primum, cum meis hominibus insultum facere contra eos. Habebat siquidem virorum electissimorum ad duodecim millia quos contraxerat ex omni ditione sua. Et illico vexillis erectis ad muros accessit. Erant autem in villa dominus de Bemond,& Thomas Triuet, Wilhelmus Elintham, & Wilhelmus de Faringdon milites, & multi alii viri fortes, qui locati in circuitu vt defensores, mox contra Britones dimicare parati suas occupant stationes. Fit ergo pugna ingens (spectante rege Franciæ cunctisque Gallicis) & in omni conatu Britones peiorem calculum reportabant. Fecerant autem nostri instrumenta ferrea & vncata, quibus attraherent appropinquantes & in villam eiicerent, vel certe pungendo repellerent & in fossas cadere facerent luto plena. Attrahebantur itaque plures supra muros in villam & more pecudum mox cadentes, cum securibus excerebrabantur: multi autem à muro repulsi in cæno quod in fossis erat demergebantur, insuper & vexillum ducis Britanniæ violenter extortum de manibus signiferi, raptum est in villam, cum signis pluribus aliorum. Cogebantur ergo Britones metu mortis à pugna quiescere, & se muris subtrahere cum pudore. Tunc Gallici & ipsi præsumptuosi accedere temptauerunt, sed suis periculis didicerunt Britones non se temere subtraxisse, nam mox vt appropinquauerunt, candentibus verubus sunt repulsi, quibus apponere manus volentibus,& ad se contrahere, dum multi super vnum veru manus mittunt, omnes parem recipere mercedem manibus eorum miserabiliter concrematis, vnde confestim inutiles facti, dum manus soluunt, vel trahuntur in villam, vel præcipitantur in fossam. Igitur interfecti sunt ex Gallicis in illo conflictu amplius quam quingenti, nostris pene nihil læsis, nisi quod per ignē Græcum in villam emissum tertia pars domorum cum multis victualibus est combusta. Nocte superueniente, pugna dimissa,& Gallici se ad sua tentoria contulerunt, amissis signis regis & plurium dominorum. Sub ipso noctis articulo dux Britanniæ venit ad regem Franciæ, quærens quid sentiret de Anglicis, & si adhuc censeret plures insultus facere contra eos. Rex vero respondit, eos esse dæmones non homines, qui tam fraudulenta commenta adinuenissent aduersus aliquos Christianos. Nihilominus dixit se non cessaturum donec omnes eos cepisset manu forti. Cui dux,& ego (ait) nō laudo plures insultus fieri, quia & ingeniosi & fortes sunt viri, & quotidie nouas contra adinuentiones disperquirent: & si tales tres dies fecerimus, perdendo contra eos, nostro numero imminuto, ipsi satis fortes erunt quarto die cum auxilio Episcopi (qui tenet prope villam de Graueling) ad exeundum & pugnandum contra nos in campo, tunc non dubito quin plura perdemus quam prius amisimus. Rex igitur & sanior pars Gallorum iam aliqualiter animo fracti, non de insultu sed de tractatu cum nostratibus cogitare cæperunt: angustiabant nempe eos tot mortes, non plebium, sed exercitatorum militum & armigerorum, tot læsiones dominorum tam Britanniæ quam Gallorum. Nam & ibi Marescallus Franciæ fuit occisus,& dominus de Clisson grauiter vulneratus, ita vt in manibus asportaretur à muris. Propter quæ omnia reputantes ducem Britanniæ iam viridicum, decreuerunt vt ipse alloqueretur eos ex parte regis Franciæ, de reddenda villa, quia notus erat eis,& ipse peroptime nouit eos. Agentes ergo tractatum dux& nostrates, post plures altercationes tandem in hanc sententiam consenserunt, vt villam redderent regi Franciæ,& ipsi cum equis & armis, & cunctis seruientibus, cunctis quoq; bonis quæ de villa asportare placeret indemnes exirent, & ad quemcunque locum vellent pergerent sub conductu regis Franciæ, ita tamen vt versus Angliam properarent. Exeuntes autem Calesiam, peruenerunt cum ipsis multa spolia deducentes, quod nimium Gallicos contristauit. Sperauerant nempe ditati fuisse de eorum spoliis & exhilarati mortibus: sed tamen secus accidit quam credebant vt prætactum est.

Rex Franciæ exponit cum Episcopo vt deserat villam de Graueling.

Post discessionem nostrorum de villa de Burburgh, conuertit se exercitus Gallicanus cum rege suo ad villam de Graueling, vbi erant dominus Hugo de Caluerlee & Episcopus constituti. Quia ergo Gallici iam satis experti sunt quæ damna, quæ pericula sequantur insultus, insultum facere de cætero metuebant. Idcirco mittunt ad Episcopū enumerantes multitudinem Gallicorum, fortitudinem & animositatē Britonum & qui cum illis erant, denunciantes vt reddat regi Franciæ villam q̄ suam iniuste dignoscitur occupare. Et Episcopus ad hæc breuiter respondebat, se tam in causa domini Papæ quam regis Angliæ lucratum fuisse villam prędictam, per multa pericu-

pericula insuper, & expost eandem reparasse, ac fortificasse, fusa multa pecunia, nec se cognoscere quenquam habere iuris titulum præter regem Angliæ, vel semetipsum in eam. Cum ergo Gallici hæc audiissent, & diffiderent de redditione, remiserunt qui nunciarent Episcopo se velle .15. millia marcarum dare, ita vt Episcopus eam deserat & complanet ad terram, & habeat facultatem Episcopus libere migrandi quocunq; vellet cum omnibus bonis suis & cunctis qui ibidem fuerũt cũ eo. Ad hæc Episcopus petit inducias vt responsum differrat ad certum diem, & dantur ei, qui statim misit in Angliam, nuncians regi semet in arcto positum & regem Franciæ cum innumerabili exercitu ante ipsum iacere, iam tempus esse (si vnquam vellet congredi cum rege Frãciæ) properare vel mittere qui cum eo auderent congredi, quia nisi in Angliam nauigasse præsumpsisset, non potuisset propius accessisse, & ideo non erat difficile Anglicis ad succursum properare, cum nil in terra Franciæ morarentur priusquam vel bellum haberent, vel regem Franciæ effugarent. Hiis auditis, rex Angliæ dum adhuc esset vagabundus (vt diximus) per patriam & domos religiosorum, & esset in cæna apud villam de Dauentre, mox expulsis tabulis cũ omni furia & festinatione surrexit, & apprehenso equo, cursu velocissimo noctem consumit equitando, multotiens equos mutando, tanquam ea nocte esset regem Franciæ perempturus, venitq; ad Sanctum Albanum nocte media, sed nil moraturus ibidem, nisi dum Palefridum Abbatis mutuat, nunquam redditurus eundem, confestim festinat ad Westmon. sequentibus eum paucis, quo cum peruenisset, fatigatus à laboriosa equitatione, & somno pressus, ibidem pernoctare decreuit. Cum autem dormisset, cernens requiem quod esset bona, statuit mitius agere cum hostibus suis, & alios mittere qui propulsarẽt eos. Sicque actum est, vt post grandia verba, & pompam nimiam, ab ipso factum est nihil, qualibus illudens Poeta dicit: *Parturiunt montes, exibit ridiculus mus.* Missum tamen est pro duce Lancastriæ, vt ipse vsque ad locum properando festinet, & Episcopum liberet, & Gallicos arceat manu forti. Qui & ipse tanquam continuo facturus, ita festinat ad mare, & expectat ibidem donec dies induciarum pertransissent. Videns ergo Episcopus ex Anglia nullam fidem, nullum euenire remedium, componit cum Gallicis, & villam destruit solo tenus (vt tenebatur ex pacto) sed pecuniam non recepit, quia hoc cognouit consiliariis regis displicere.

Post recessum Episcopi, & ipsi Gallici ad propria recesserunt, in parte tamẽ maxima imminuti, quia (vt supra diximus) ad villam de Burburgh plures valentes amiserunt, & quotidie in exercitu plures subito dissenteria & aliis variis infirmitatibus perierunt, ita vt multis diebus amplius quam trecenti in die spiritum exhalauerũt. Coacti reuera fuerunt iuuenes delicati, mercatorum & Burgensium filii, nescientes arma, ignorantes vigilias, & per omnia inexperti ad supplementum exercitus, qui mox vt consuetudinem mutare cæperunt, continuo infirmabantur, & repente iuxta latus regis dum starent in armis, nil habentes mali (prout visum fuit) mortui corruerunt. Quare si qua fides, si appetitus gloriæ, si audacia in nostris tunc militib. qui domi remanserant & hæc audierant extitisset, profecto fuisset tempus acceptabile transfretandi & experiendi vires contra hostes totiens in terra sua quæsitos. Nam multotiens quæsiti fuerunt in regno Franciæ, per duces, per comites, & alios dominos, sed tamen inueniri nequibant: iam præsentes fuerunt, non procul, sed prope: non pauci, sed plures: non communes, sed potentes & diuites: non exercitati, sed inexperti: non fortes, sed infirmi: & ecce nostri (vel proditione detenti, vel vecordia refrænati) non transeunt contra diu desideratos, sæpe quæsitos. Proh dolor, terra quæ olim generauit & produxit homines cunctis reuerendos, prope & procul positis metuendos, effeminatos iam euomit, ridiculum hostibus, fabulam ciuibus: nam nullus vel rarus reperitur in ea, qui reipublicæ se deuoueat, qui pro ciuibus laborem impendat, sed omnes sua lucra sectantur, propria commoda perscrutantur. Sed ne lectores scandalizentur huiuscemodi verbis, plura de hiis scribere supersedemus. Ad materiam igitur superius memoratam reuertamur. Igitur Episcopus relinquens Gallias, Angliam est reuersus, qui cito postquam terram attigit, ducem adiuit qui adhuc iacebat illis in locis, qui Episcopum obiurgans, quærens nodum in scirpo cito dimisit. Hugonem vero Caluerlee aliquanto diutius secum detinuit, honorem ei exhibens propter antiquam militiam approbatam. Hic ergo finis fuit profectionis & belli pontificalis.

Gallici reuertuntur ad propria infirmati.

Scoti per idem tempus occasionem ex tempore nacti, eo ꝙ plures fuissent cum Episcopo egressi, Northumbriã intrauerunt (prout moris eorũ est cum superiores esse videntur,) incolis damna irrogarunt, agentes prædas vbiq; & captiuos de suis domibus

Scoti intrant Angliam.

bus educentes & Scotiam pertrahentes. Ausi sunt insuper ad castellum quod vocatur Werk super flumen de Twede cum multis armatis accedere, & captum ac deprædatum ignibus conflagrare, nemine conatus eorum impediente, nec semet ipsorum insolentiis apponere volente, propter metum quorũdam qui tunc temporis à communi populo putabantur plus Scotis quam Anglicis fauere. Ob quam causam milites & armigeri qui custodias castellorum vel municionum habebant in villa patria, venerunt ad regem & reddiderunt ea in manus suas, dicentes Scotos vehementer inualuisse, & Anglicos qui in partibus illis erant perpaucos esse ad resistendum illis, nisi rex ipse manus apponeret adiutrices, qui responsum consolatorium acceperunt, vt dicemus in capitulo de proximo parliamento quod scripturi sumus.

De Papa & Romanis.

Eodem fere tempore Papa diffidens de fide Romanorum, simulata causa velut puriorem aerem vellet haurire, vrbem ad quoddam castellum non procul positum multotiens egrediebatur & reuertebatur, quandoque ad noctem, aliquando vero pernoctauit ibidem, & die secundo vel tertio est reuersus. Vt autem tolleret omnem suspicionem à cordibus Romanorum, non procul à dicto loco quod amœnus esset & ibi locus, dixit se velle castellum forte construere, in quod sese posset secure recipere, si necessitas vlla vrgeret. Vnde gauisi Romani, iam libere permiserunt eum sine suspicione vel exploratione, quotiens vellet vel quando vellet adire locum, pro eo maxime quod nouerunt eum latomos & fabros plurimos conduxisse, & ad eum locum magnam materiam lapidum & lignorum comportasse. Iam ergo Papa securus neminem eius migrationem velle perscrutari, accito clanculum quodam potenti domino qui erat in illis partibus, componit cum eo vt certo die veniens cum armata manu, deducat eum in patriam suam vbi natus fuerat, scilicet in Neapolim, quia rebatur maiorem fidem inuenire inter suas patriotas, quam Romanos, si contingeret indigere. Quod & factum est. Audientes autem Romani Papam repente fugisse, cum magno supercilio miserunt ad eum, mandantes vt reuertatur, alioquin affirmabant eum velle deponere, & aliquem de Cardinalibus qui in vrbe remanserunt in Papam eligere, vel certe reuocare eius aduersarium Antipapam, & ipsum inthronizare. Ipse vero paruipendens eorum minas, moram suam continuare disponit in dicta terra, quanquam ibidem multa aduersa essent prouentura, prout in sequentibus plenius (cum locus & tẽpus id postulauerint) edicetur.

De nauibus hostium captis.

Circa dies quibus Episcopus Norwicensis & cruce signati sederunt circa villam de Ypres, hostes armauerant quinque vasa bellica, qualia Balingarias appellamus, vt arcerent & impedirent tam transitum versus eum, quam versus Aquitaniam, quia & illuc dirigendi fuerant cruce signati, cum turba militum & armigerorum: Ducibus domino Britrigaldo de la Bret, & nonnullis aliis electis ex Anglia viris bellicosis. Et cum plura mala fecissent in mari, non ferentes hæc viri de Portesmutha & Dortesmutha, armauerant ipsi naues suas bellicas ad impediendum conatus eorum. Et progressi in obuiam, commiserunt repente prælium cruentum valde, sed tamen adiutorio superno nostri superiores effecti, occiderunt omnes qui erãt in eis præter nouem viros, & vasa & vniuersa contenta diripiebant sibi, aduehentes patriæ tam prędam quam pacem, per victoriam gloriosam. Eadem fere tempestate nauigiũ Anglicanum dum liquidas obseruat in mari vias, octo naues grandes refertas multis bonis, & vnam præcipue bellico iure lucrantur, in quibus dicuntur fuisse mille & quingenta dolia boni vini. Et ita licet per breues successus Angliam plurimum confortabatur.

Qualiter Gandauenses lucrati villam de Owdenarde.

Postquam cruce signati è Flandria Angliam sunt egressi, Gallici qui custodiebant villam de Owdenarde, quam superiori anno Gandauenses obsederunt à festo inuentionis sanctæ crucis vsq; ad natale Domini, quo tẽpore (vt superius scripsimus) Gandauenses ibidem victi fuerunt per regem Franciæ, & Philippus de Nartfield interemptus cum viginti quinq; millibus Flandritarum, cæperunt Gallici crudele dominium exercere super ciues illius villæ, opprimentes eos vehementer. Et non tantũ bona diripientes eorum, sed etiam vxores vi rapientes eis, pro suæ voluntatis arbitrio abutebantur. Super quibus omnibus oppidani de Owdenarde vehementer commoti, nec immerito, cum iam nullã spem cernerent correctionis Gallicorum, sed potius indies eorum scelera augeri viderent, miserunt secreto nuncios ad Gandauum, qui & eorum iniurias ciuibus nunciarent, & auxilium rogarent ab eisdem. Promittentes insuper illos quacunq; nocte vellent introducere in villam de Owdenarde, vt sic & dominio villæ potirentur, & acceptas frequenter iniurias siue damna per Gallicos in ipsos viriliter vindicarent. His auditis, Gandauenses non segnes accinguntur ad

iter, &

iter, & nocte peruenerunt ad villam, datisque signis ad inuicem, qui in villa erant, & qui extra villam, intromissi sunt Gandauenses. Oppidani igitur dictæ villæ iuncti Gandauensibus, scientes peroptime, vbi hospitia Gallicorum fuere, domos repente irrumpunt, Gallicis dormientibus, & in ipsos subito irruentes, iugulant quotquot in villa fuere, multos valde, ita quod non superfuit vnus ex eis. Et ita Gandauenses villa potiti, etiam stragem magnam fecerunt in Flandrensibus, qui falsi fuerant suis ciuibus dictæ villæ. Ibi mercatores Anglici in parte recuperauerunt damna, quæ pertulerant per ante in villa de Bruges, dum bona in dicta villa reperta à Gandauensibus pretio leui emunt, & non solum mobilia, sed etiam domos, & quæque læta villæ. Post hæc Gandauenses miserunt ad Regem Angliæ, nuntiantes se lucratos dictam villam, quam vellent dare sibi, si vellet illuc ex Anglia custodes & auxilium destinare, alioquin detraherent illam solo tenus. Rex vero gratias agit illis, respondens se nolle illuc suos dirigere propter instantia pericula, quæ regno suo multis ex partibus imminebant, & honoratos dictos nuntios prout decuit Gandauum remisit. Et hic finis Gallicorum, qui multa mala perpetrauerant in villa de Owdenard. Nec silentio reticendum, quod in dicta villa repertus est infinitus thesaurus Comitis Flandriæ, qui merito & Gandauenses animaret, ad continuandam guerram, & Comitem cogere desperare.

Parliamentum Londini.

Circa festum omniũ Sanctorum factũ est parliamentum Londoniis, in qua cõcessa est medietas quintæ decimæ p laicos, & paulo post medietas vnius decimæ per clerum, Regi. Cuius pecuniæ portionem domini partium borealium petierunt, quia in hoc parliamento fuerunt deputati ad custodiendum partes illas contra Scotorum irruptiones. Quibus responsum est per dominum Wilhelmum Wicham Episcopum Wintoniensem, quod ideo ex pauperibus effecti fuerant diuites, & domini vt Scotos liberius arcere possent, & vt Rex & australium domini partium minus grauarentur, dum alias oporteret eos omni anno comparare exercitus, populumque vexare contrahendo versus partes illas. Nec esse difficile eis ibidem hostes repellere, qui domini & magnates facti sunt, cum eorum antecessores, videlicet patres & aui, qui neque fuerunt domini vt ipsi, nec diuitiis abundantes, potuerunt sua animositate & audacia, hostibus, id est, Scotis resistere, & de ipsis multotiens triumphare. Concessæ sunt tamen illis commissiones congregandi virtutem exercitus, & Scotis resistendi, & damna pro damnis inferendi, quotiens contingeret Scotos irrumpere, vel hostili more partes illas intrare. Hæc autem facta sunt pro eo maxime, quia in vltimo die, quo dux Lancastriæ, & ipsi conuenerunt ad diem Marchiæ, conuentum fuit inter eos pro commodo partis vtriusque, vt de cetero ipsi nec Anglici vexarentur per tot labores & expensas, sed singulis annis certi vtriusque partis destinarentur ad parliamentum regni vtriusq;, qui & iniurias acceptas proferret in medium, & emendas acciperent secundum quantitatem damnorum per iudicium dominorum. Qui vero Scoti supersederunt ad hoc Parliamentum venire iuxta condictum, & insuper damna interim plura Borealibus præsumpserunt inferre, ac etiam hostes ex Galliis in nocumentum Anglorum conducere. Decretum est per Parliamentum, vt frangenti fidem, fides frangatur eidem. Et vt potestas lecta ex Anglia mittatur illuc, subductore domino Thoma de Woodstoke, videlicet mille lanceæ, & duo millia architenentium, ad compescendum conatus eorum. Quibus cognitis, Scoti valde timentes in fine Parliamenti supplices aduenerunt, etiam de pace vel treuga tractare voluerunt. Sed Anglici totiens eorum falsitatem experti, cum eis tractare nec componere noluerunt, sed eos effectos contumeliis ad propria redire præceperunt, denuntiantes, vt capita sua defenderent quam bene scirent, & sua iura tuerentur. Quibus regressis (vt præmisimus) domini boreales susceperunt patriam conseruandam, donec comes Buckinghamiæ dominus Thomas de Wodstock prædictus paratus esset ad accedendum cum potestate grauiori. In hoc Parliamento Rex cepit temporalia Episcopi Norwicensis in manu sua, eo quod inobediens erat voci eius, quando (vt præmisimus) reuocauit eum per breue suum, cum paratus esset ad transfretandum, sed tamen Episcopus noluit reuenire. Milites quoq; qui cum Episcopo fuerunt in Flandria, quia & ipsi Episcopo fuerunt inobedientes, & quod peius est, proditores, incarcerati sunt: sed mox manucapti sunt per amicos, redimendi fuluo metallo. Et hic finis & fructus Parliamenti præsentis. Transit annus iste frugifer & fructifer: sed in fructibus arborum suspicio multa fuit, eo quod per nebulas fœtentes, exhalationes, aerisque varias corruptiones, ipsi fructus, puta poma, pyra, & huiusmodi

Annalis conclusio.

sunt infecta, quorum esu multi mortales hoc anno, vt pestē lethalem, vel graues morbos & infirmitates incurrunt. Fuit etiam annus iste Anglicis luctuosus, quia plures tam in Flandria quam in patria perierunt: Flandrensibus exitiosus, quia patria illa cum suis habitatoribus tam per suos quam alienos est vastata: Gallicis formidabilis & onerosus, qui nunquam per ante timuerunt quenquam ex Anglicis ducibus sicut Episcopum formidabant, & onerosus propter contractionem tanti exercitus, quantum Rex Franciæ congregauit, & expensas, quas in commune ad hoc negotium profuderunt.

De treugis inter regna.

Anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo quarto, qui est annus Regis Richardi à conquestu secundi septimus, fuit idem Rex ad natale apud manerium suum de Eltham, & cum eo Regina Anna. Exactis diebus natalitiis, dux Lancastriæ Iohannes de Gandauo, qui ante natale profectus fuerat in Franciam ad tractandum de pace inter regna, rediit in Angliam, ferens treugas vsque ad festum sancti Iohannis Baptistæ, quo tempore rediturus erat ad tractandum iterum & confirmandum pacem, si posset fieri inter Reges. Quæ treugæ quantum contulerunt vtrique regno, regna manifeste suis commodis persenserunt. Nam Anglia per Gallicos & maxime per Normannos sequente quadragesima referta est cunctis necessariis mercibus, puta vino, fructibus diuersi generis, speciebus atque piscibus, adeo affluenter, vt admirationem ferret incolis vilitas rerum vænalium, præcipue in illis partibus, ad quas accessus esse poterat Normannorum. Francia & Normannia lætati sunt, quia argentum & aurū prompte perceperunt ex Anglicis pro suis mercimoniis, & abundantius multo quam in suis partibus pro tantillo commercio percepissent. Vnde ab vtriusq; regni incolis, & maxime communibus, pax est ardentissime concupita.

De dissidio inter Londonienses pro maioribus.

Eodem anno in nocte Purificationis beatæ Virginis visa sunt ingentia fulgura, & audita tonitrua, quæ corda mortalium non modice terruerunt: & non multo post Iohannes de Northamptonia dictus alias de Comberton, Maior London. anno præcedente, qui suis seditionibus iuxta sui nominis etymologiā ciuitatem Lōdoniarum seditionibus adimpleuit, moliri noua temptauit, multis assentantibus, quibus rapina placebat. Nempe Maiorem (electum iuxta morem ciuitatis) turbare, & cum multitudine stipatorum incedere, non semel sed pluries ad plurimorum terrorem, quibus placebat vsus. Et cum iam Maior illius anni (dictus dominus Nicholaus Brambre, miles) occurrere suis motibus parauisset, in tantam insaniam dicti Iohannes Comberton amatores conuersi sunt, vt quidam ex arte sutoria, qui maior æstimatione videbatur, publice communitatis suffragium expeteret & commoueret. Ob quam causam (consilio domini Roberti Knolles militis) domo sua tractus & decollatus est, tanquam insurrectionis concitator, & pacis regiæ perturbator. Quod factum pro tunc compescuit commotionem vulgi, insurrectionem populique sedauit, qui dicebatur eo tempore in necem Maioris electi, & multorum valentium conspirasse.

De profectione ducis versus Scotiam.

Instante tempore quadragesimali, dux Lancastriæ Iohannes, cum fratre suo Thoma de Wodstock comite Buckinghamiæ, & innumerabili pene turba militum, armigerorum & architenentium, profectus est versus Scotiam, vt Scotis perfidis perfidiæ pœnas inferret. Cumque in partibus borealibus perendinasset, donec incolarum destructis victualibus, plus damni irrogasset eisdem, quam per ante intulerant ipsi Scoti, tandem circa festum Paschæ terram Scotorum intrauit, vbi tanta erga eos vsus est patientia, vt villanos de Edenburgh permitteret asportare de villa quæcunq; vellent, & vltra mare Scoticum comportare, indicens interim exercitum, ne præsumerent sub pœna mortis versus eandem villam pedem mouere. Iacebant ergo nostrates per totum triduum non procul à villa, id est per tres leucas, dum potuissent adiuisse prædictam villam, & Scotos asportatione rerum vel perturbasse, vel iure bellico ipsa bona occupasse. Sed asportatis quibuslibet rebus è villa, & Scotis fuga saluatis, signum dedit mouendi exercitum penes villam. Ad quam cum venissent, nihil præter domos vacuas inuenerunt, & non tantum vacuas, sed omne stramentum tectorum depositum propter incendium & detractum. In nocte vero Paschæ fecit exercitum in paludibus propter metum hostium armatum pernoctare, sed superueniente niue, & intollerabili frigore, perdidisse fertur (vt taceam de hominibus exanimatis) per frigus amplius quingentis equis. Scoti vero semper prudenter agentes se subtraxerunt, & in nemoribus vel vltra mare Scoticum delituerunt, nolentes bellum inferre nostratibus. Sed experimentaliter cognoscētes nostros illis in locis, & illo tempore

pore

pore sine gladio, sine certamine, frigore, & inedia perituros. Quod & factum est: nam plures sine ferro perierunt, plures per irruptiones Scotorum vel captiuitatẽ vel mortem incurrerunt. Vt viderentur ergo boni ductores, dux & frater eius volentes pabulatum exire prohibuerunt, exeuntes ascensis velocissimis equis persecuti sunt, & cum lanceis præacutis non plus parcentes eisdem quam hostibus, percusserũt, vulnerauerunt, perforauerunt, & occiderunt plures ex Anglicis quam hostib. perimentes. Tandem parum damni inferentes hostibus præter incensionem villarum paucarum, cum imprecatione cunctorum borealium, id est, Northumbrensium cum magno quidem supercilio ipsi domini, sed mediocres, egentes, angustiati, afflicti rediebant. Post quorum discessum, mox erumpentes Scoti in partibus borealibus, prædas egerunt, & plura damna per combustionem villarum fecerunt, quam nostrates intulerant ante illis. Et factum est, vt in hac expeditione non minus perderet & regnum in effusa pecunia, in turba virorum perdita, in amissa substantia, quam anteactis expeditionibus per annos multos factis noscitur perdidisse.

Exacto tempore Paschali, id est, post quindecim aut paulo plures dies post Pascha conuenere citati proceres apud Salisbury, ad Parliamentum celebrandum. *Parliamentum apud Salisbury.* Quidam de ordine Carmelitarum frater, bacularius in Theologia, Hibernicus genere, infausta hora properauit. Hic namq; quandam schedulam dictauerat, & conscripserat, in qua plura enormia machinamenta per Ducem Lancastriæ (vt asseruit) excogitata fuerant exarata. Contenta siquidem in illa fuerunt, quod dux statuerat Regem repente oppressisse, regnumq; occupasse. Designauit tempus, locum & cetera, quæ huius rei facere possent argumentum. Obtentoq; aditu ad regale colloquium, porrexit schedulam, iurans in sacramento corporis Christi, quod ipse eodem die celebrando confecerat, nullum verbum fore falsum, quod in schedula scripserat, monuitq; ne audirẽtur ducis excusationes, quia per subtilia (inquit) verba hac die quidem iudicium differet, & si fugerit in spacio miliarii populum contrahet, & quo plus facultatis obtinuerit recedendi, tanto materiam obtinebit maiorem fortitudinem congregandi, & ita efficietur vel hostis publicus, vel dolose reconciliabitur tibi regi. His auditis, rex puer non dominos, non pares regni, seu qui sensu vigebant in regno, sed consuetos consiliarios suos, duos videlicet capellæ suæ clericos, Nicholaum Slake, & quendam alium super tantis conuenit negotiis, vt discernant quid in tali articulo sit agendum. Inter tractandum more solito dux intrauit, nihil voluens aduersi, omnino nesciens quid tractarent. Quem cũ rex toruo vultu respexisset, nec vt solebat, honorem impenderet, dux æstimans aliquid latere in mente Regis, quod personam suam tangeret, se subtraxit. Interea duo dicti Regis consiliarii fortassis metuentes ducis dominationem, vel affectantes amorem, consulunt, vt omnibus viis & modis ducem accersat, & ipse eum conueniat super istis. Vocatus est tandem Dux à Rege, & schedula sibi tradita supradicta, quam vt perlegerat, suspirans, ait ad Regem: Heu (inquit) domine mi, cur fidem datis talibus delatoribus? cur de mea persona talia opinamini? Nonne sum auunculus vester? Nonne tutor extiti? Nonne post vos principalis in regno? Quid mihi suaderet vos prodere vel certe necare, qui nihil lucri reciperem de vestra morte? Nunquid hostes vestri me ditiorem facerent in terra sua, quam effectus sum in terra vestra & in natali solo? aut si regnum affectarem, credendumne est post vestram interfectionem (quod absit) dominos huius regni æquanimiter ferre me posse, domini mei & patrię proditorẽ? Desistite (si placet) fidem dare talia referentibus, quia paratus sum more militis cõtra quemcunq; mundi mihi in hac causa aduersantem pugnare, & meã innocentiã defendere & purgare. Cumq; hęc & his similia plura pro se dixisset, credidit Rex ipsi duci, & suscepit excusationes eiusdem. Dux vero rogauit regẽ, vt frater supradictus in custodia teneretur vsq; ad diem, quo causam diceret horum, quæ proposuerat contra eum. Et rogauit specialiter, vt dominus Iohannes Holand eius custodiam obtineret. Erat iste Iohannes Holand frater regis ex parte matris, filius scilicet quondam domini Thomæ Holand, qui libenter propter amorem ducis fratris custodiam acceptauit.

In ipsa nocte, quæ præcessit diem datum suæ responsioni, idem Iohannes & quidam alius miles, dictus Henricus Grene, apprehendentes fratrem, & mittentes funem in collo eius, & eadem reste nectentes eius genitalia, suspenderunt à terra, imponentes super ventrem eius lapidem tantę ponderositatis, qui & torqueret eum per districtionem verendorum, & eius guttura suffocaret, confringeretque spinam dorsi eius, vt nõ tantum vno supplicio, sed tribus tormentis vitam finiret: qua iniuria frater *Interficitur frater Carmelita.*

ter occubuit ſuperatus. In craſtino fecerunt fratris corpus exanime per villam detrahi more proditoris, vt ſuſpicionem tollerent illatæ ſibi mortis iniuſtæ. Et mirandum, quod non armigeri, non valecti, non garciones, nec inferioris ſtatus viri quicquam mali voluerunt inferre fratri, ſed milites hæc fecerunt. Ipſi iudices, ipſi miniſtri, ipſi tortores extiterunt. Et hic fructus parliamenti præſentis, excepto quod Rex petiit & obtinuit de laicis quidem medietatem vnius, (vt vſu vulgari loquar) quintæ decimæ, de clericis vero vnius decimæ medietatem. Et præter hoc, quod dominus Wilhelmus la Zouche, quamuis grauiſſima detineretur ægritudine, accerſitus erat ad parliamentum prædictum, ad ſtandum iudicio Regis & dominorum, quia idem frater eum velut inuentorem, inceptorem & incentorem dixerat omnium quæ ſcripſerat extitiſſe. Qui cum veniſſet lectica delatus, quia propter guttam equitare non poterat, compulſus eſt diſcinctus, & diſcooperto capite ad hęc omnia ſibi obiecta, more latronum vel proditorum reſpondere. Qui viriliter negauit obiecta ſacramento firmans hæc nunquam audiſſe, vel huiuſcemodi cogitaſſe, & ita demum abſolutus eſt, & domum redire permiſſus, factus non ſolum illius ordinis, ſed cunctorum ordinum fratribus inimicus. Sunt qui dicunt cratem ſutam, ſuper quā fratris corpus tractum erat reuiruiſſe, floruiſſe & folia produxiſſe, & quendam cœcum ad eandem cratem lumen amiſſum recepiſſe, ſed ſi vere id aſſeuerauerint vel amore, vel odio perſonarum nondum ſcitur. Ferunt etiam, quod dominus Thomas de Wodſtoke frater Ducis irruperit in cameram qua rex erat, & terribiliter iurauerit, ſe oppugnaturum vel occiſurum quemlibet, qui proditionem imponere vellet fratri ſuo duci, nullum excipiēs, non ipſum regem quidem. Vnde Rex turbatus, nec contramutire quidem auſus eſt. Quod factum capitale fuiſſet, ſi rex habenas regni rite rexiſſet.

Mirabile.

Irruptio Scotorū.

Circa idem tempus, quia Scoti varia damna Northumbrenſibus inferre non ceſſabant, Comes Northumbriæ, dominus Henricus Percye, Scotorum regnum parat ingredi, & damna pro damnis illis reddere, & iniurias illatas ſuis patriotis vlciſci. Quibus ita geſtis, cum reuerſus fuiſſet Comes, & exercitum dimiſiſſet, reuertuntur Scoti, & damna damnis in patria cumulant, vnde dictum comitem multipliciter irritarunt. Eratque per totam æſtatem vtriuſq; gentis euentus varius, dum nunc illi nunc noſtri propriis damnis addiſcerent, quanta mala pariat diſcordia, quanta pericula lis inter regna. Hac æſtate dominus Iohannes Philpot miles, & ciuis Londoniarum nobiliſſimus, qui pro regno regnique commodo plus omnibus laborauerat, & expenſis & affectu ſæpius regem regnumque releuauerat, conceſſit in fata, neminem in huiuſcemodi affectibus relinquens ſuperſtitem ſibi parem.

I. Philpoti mors.

Dux Lancaſtriæ Franciam proficiſcitur pro treugis.

Prope menſis Auguſti principium, Dux Lancaſtriæ profectus eſt in Gallias, ad tractandum cum Francis de pace vel treuga, quarum tractatus ſemper damnoſæ Anglicis, & promiſſiones infructuoſæ fuerunt. Igitur Dux ibidem cum numeroſo nobilium comitatu diu perhendinans, cum iocunda noua patriæ putaretur afferre, reuerſus eſt cum denuntiatione belli anno futuro prima æſtate, treugas tantum habens vſque ad primum diem menſis Maii. Sicque reuerſus eſt in terram iſtam, poſtquam expendiſſet (vt dicitur) quinquaginta millia marcarum argenti.

Proceſſus & iudicium in Iohannem de Northāpton olim Maiorē Londoniæ.

Eodem tempore (rege vocante) congregati ſunt multi de nobilibus regni apud Rading, dum adhuc dux ageret in remotis, ad compeſcendum ſeditioſos motus Iohannis de Northamptonia nuper Maioris Londoniarum, qui ingentia facinora niſus eſt, de quibus & conuictus eſt ibidem, ſuo familiari clerico eum accuſante, & molitiones plurimas per ipſum excogitatas, tam in damnum regis, quā totius ciuitatis Londoniarum obiiciente. Cumque ſententia ferenda eſſet in eum rege præſente, reclamauit improbus, & aſſeruit, tale iudicium non debere fieri in abſentia domini ſui ducis. Quo verbo ſuſcitauit ſuſpicionem ſiniſtram tam vulgi quam procerum contra ducem. Tamen ex proceſſu iuris Iuſtitiarius huiuſmodi verbis vſus eſt: Iohannes (inquit) ſcelera quæ tibi obiiciuntur, debes duello refellere, vel per iura regni tractioni, ſuſpenſioni & quarterizationi ſubiacere: cumque mutus ſtaret, nec vllum verbum vellet ædere, decretum eſt, vt perpetuo carceri traderetur, & eius bona regiis vſibus confiſcarentur, & vt Londonias non appropinquaret per centum miliaria in vita ſua. Deſtinatus eſt igitur ad caſtellum de Tyntagel in finibus Cornubiæ conſtitutum, & interim miniſtri regis velut Harpiæ bonis illius incubabant. Et hic finis pro tunc proceſſus contra eum facti.

De miraculo facto in die S. Oſvvini Regis.

Prope dies iſtos, id eſt, viceſima die menſis Auguſti, quo die videlicet celebratur paſſio S. Oſwini regis & martyris, in nouo caſtro ſuper Tynam apparuit nouum & inau-

inauditum nostris diebus prodigium. Duo nempe nautę ad resarciendum nauẽ suam quoddam lignum dolare satagentes die prædicto, dum alter illorum securi dictum lignum percussisset, sanguinem repente de ligno prædicto, tanquam de pecude vbertim stupuit emanasse. Perculsus ergo formidine magna de tanta renouitate diu hæsit: tandem recordatus diei sancti Oswini, cuius solemnitatem infestauerat, vouit se nihil vlterius eo die in æternum facturum operis manualis. Quod audiens eius socius & miraculum paruipendens, iurat se dolaturum dictum lignum, & eo die loco præordinato positurũ. Cumq; & ipse lignum percussisset, vidit sanguinẽ abundantius effluentem in parte percussa. Induraturus tamen lignum vertit, & insistit operi alia parte ligni, sed nec ibi defuit miraculum prę ostensum. Nam & ibi sanguis tanquam è boue vel vacca decurrit. Giratur lignum ad quatuor partes, omni parte pcutitur, omni parte fluit cruor. Quod cernens qui prius improbe signum contempsit, ad deuotionem se conuertit, & deinceps eo die ab omni opere manuali spondet se cessaturum. Istud miraculum à multis visum, & quibus incumbebat, approbatum, testimonium magnum reddit sanctitati & excellentiæ martyris supradicti.

Eodem anno die sextadecima mensis Augusti, sero & per noctem sequentem audita sunt in Anglia perhorrenda tonitrua, & visa fulgura terribilia, quæ mortales multipliciter terruerunt. In crastino vero post meridiem quasi per horam facta est eclipsis Solis, & coniunctio simul, aspicientibus eas multis. *De Eclipsi solis.*

Eodem anno circa festum sancti Martini factum est Parliamentum Londoniis, in quo (prout iam à multis consueuit temporibus) nihil dignum memoria fuit actum, præter illud, quod sedulo actitabatur extortio, videlicet pecuniæ, de clero & communi plebe ad sustentationem militibus guerræ regalis, & præter hoc quod duellum commissum est infra listas, inter quendam armigerum Anglicanum, & quendam de Nauaria, qui accusauerat dictum armigerum (cuius nomen erat Iohannes Walshe) de proditione regis & regni effectualiter: tamẽ non erat proditor, sed inuidebat sibi, eo quod cum esset idem Iohannes subcapitaneus de Cherburgh, oppresserat vxorem dicti Nauariensis, prout idem Nauarus expost superatus ab eodẽ, & moriturus publice fatebatur. Ob quã causam idẽ Nauarus regali iudicio (qui ad spectaculũ duelli cum principibus regni sui consederat) tractus & suspensus est, quanquam regina & plures alii pro eo preces sedulas porrexissent. Nondum Parliamentum finitum fuerat, cum noua de partibus borealibus sunt allata de captione castelli de Berwico per Scotos, cuius custodiam comes Northumbriæ, dominus Henricus Percy auito iure possedit. Scoti namq; mediante pecunia, de quodam qui secundarie castri custodiam tunc habebat, introitum castelli dolose nacti sunt. Quibus dux Iohannes cognitis lætatus est valde, quod materiam iam inuenerat nocendi dicto comiti, prout fertur. Factum est ergo duce procurante (prout dicitur) vt pro perditione dicti castelli regalis comes iudicium qui aderant optimatum, & regis sententiam damnationis exciperet in eum publice promulgatam. Cuius executionis vindicta per Regem postea cito relaxata fuit, quamuis id Duci (vt dicitur) displiceret. Acta sunt hæc decimo quarto die Decembris in eodem Parliamento, non obstante, quod idem Comes ad dictum Parliamentum vocatus fuerat per breue regium, & ad custodiam suæ patriæ morari maluisset. Hæc idcirco causa inter ipsum Ducem & Comitem postea iræ & odii fomitem ministrauit. *De Parliamento Londini, & duello in eod. & condemnatione comitis Northumbriæ.*

Comes Northumbrorum taliter adiudicatus, sed indulgentia regis vitæ possessionibusque restitutus, nullas moras nectens, omnem apparatum belli præparat ad obsidendum dictum castrum, & expugnandum eos, qui in eo erant. Et cum populosum exercitum congregasset, & vtensilia comportasset expugnationi necessaria, repente castrum obsidione vallauit. Tandem cum ibidem moram traxisset aliqualem, conuentum est inter obsidentes & obsessos, vt ipsi obsessi castellum relinquerent, & vita gauderent, & mobilibus bonis suis, & pro redditione castelli reciperent ab eodem Comite duo millia marcarum Anglicanæ monetæ. Et hoc modo recepit Comes castellum de Scotorum manibus, doctus prudentius in futurum sua fortalitia custodire. *Comes Northumbria capit castellum de Barvvico.*

Hoc anno Dux Andegauiæ post longam & procul positam à patria peregrinationem, post opum indicibilium & expensarũ profusionem, post magnatum suorum morte periuntiũ amissione, spe sua frustratus, decidit in lecto ęgritudinis & simili forte periit, in magna mentis amaritudine moriens in terra aliena. Sicq; factum est, vt cui non placuit fortuna sua, dum ad dignitatem aspirat regiã, ducatus amisit honorem, & *Nota de Papa Vrbano.*

non

non ſolum ambitioſus moriens, ſed etiam excommunicatus vitam finiuit. Qui remanſerunt de eius exercitu veſpillones & latrones facti, non ſolum regnum Siciliæ, ſed & alias regiones in giro poſitas, impleuerunt cædibus & rapinis. Et hic factus & fructus totius apparatus ducis Andegauiæ regnum Siciliæ meditantis conquirere, &

Annalis concluſio.

Papam Vrbanum ſuppeditare conantis. Tranſit annus iſte quo ad Gallos pacificus, ſed Anglicis nociuus Scotorum irruptionibus, frugum fertilis, ſed fructuum neque omnino ſterilis, neq; fœcundus: in hac quidem terra ſeditionibus turbulentus propter motus inordinatos Londinenſium volentium Iohannem de Comberton ad dignitatem priſtinam reuocare, & propter occultum odium inter dominos ſuſcitatum, prout in geſtis ſequentis anni patebit.

De morte Iohannis Wiclif.

Anno domini milleſimo trecenteſimo octuageſimo quinto, qui eſt annus regni regis Richardi à conqueſtu ſecundi octauus, fuit idem Rex ad natale cum Anna regina, quam raro vel nunquam lateri ſuo deeſſe permiſit, adfuerunt & Boemi patriotæ reginæ, qui guſtata dulcedine terræ, propriæ regionis obliti, inuerecundi & illæti hoſpites repatriare nolebant. Die S. Thomæ Cantuarienſis Archiepiſcopi martyris organum diabolicum, hoſtis Eccleſiæ, confuſio vulgi, hæreticorum idolum, hypocritarum ſpeculum, ſchiſmatis incentor, odii ſeminator, mendacii fabricator, Iohannes de Wiclif, dum in S. Thomam (vt dicitur) eodem die in ſua prædicatione quam dicere præparauerat, actiones & blaſphemias vellet euomere, repente iudicio Dei per-

Rumores monachorum de morte Wiclif.

cuſſus ſenſit paralyſim omnia membra ſua generaliter inuaſiſſe. Os nempe quod contra Deum & ſanctos eius ſiue ſanctam Eccleſiam ingentia locutum fuerat, à loco ſuo miſerabiliter diſtortum, horrendum cernentibus ſpectaculum exhibebat, lingua effecta muta confitendi vel teſtandi copiam denegabat, caput tremulum maledictionem quam diuinitas in Cayn fulminauerat, in ipſum latam etiam patulo demonſtrabat. Et vt nulli veniret in dubium eum Cayn conſortio deputandum (vt ferunt hi, qui affuerunt morienti) per ſigna forinſeca moriens deſperauit: & quidem totius mali-

De domino le Bourſer, & eius neceſſitatibus apud Gandauum.

tiæ ſuæ concluſio talis erat. Dominus Edwardus le Bourſer per hos dies miſſus eſt Gandauum cum armata manu, vt Gandauenſibus præeſſet more capitanei. Illis quidem à Rege hoc inſtanter petentibus, & ſibi fidelitatem promittentibus ſub iuriſiurandi atteſtatione, vbi quam prudenter Gandauenſes rexerit, quam circumſpecte res belli tractauerit, & nobis ſilentibus hoſtes ſui, videlicet Gallici fatebuntur. Nam in ipſo aduentus ſui principio ipſo duce Gandauenſes tria millia Gallicorum deuicerunt, & ex illis quoſdam fugauerunt, nonnullos ceperunt, plurimos occiderunt, & præter reliquam prædam quadringentos equos hoſtium abduxerunt. Gallici proinde multipliciter exaſperati cunctos captiuos, quos inter ſe tenebant, enormiter mutilantes, effoſſis oculis, & amputatis manibus & variis modis læſis irreſtaurabiliter domum ad commouendum corda Gandauenſium remiſerunt. Quibus viſis Gandauenſes commoti, voluerunt militibus & armigeris, quos de Francis (vt diximus) viuos ceperant, eadem ſupplicia irrogaſſe. Quibus conatibus obſtitit dominus le Bourſer dicens, id non debere fieri viris, qui iure belli capti, ſe ipſos pro ſaluatione vitæ ipſorum fidei reddidiſſent, ſi vero in futurum quoſcunq; Gallicos poſſent violenter intercipere, hos dixit ſe bene permiſſurum tali modo mutilatos vt Gallias mitterent, & ſimili ſorte Gallicos ſalutarent. Quod paulo poſt factum eſt ipſis ſibimet obuiantibus, & Gandauenſibus victoriam reportantibus ipſo duce.

De diſcordia inter Papam & regem Siciliæ, & degradatione ſex Cardinalium.

Sub præſenti tempore commota eſt vniuerſa Sicilia, commota eſt & tota Romana curia commotione magna, qualem per ante nunquam ſenſerat vel tollerauerat, cuius cauſam inferius deſcribemus. Cum dominus Papa (vt ſupra retulimus) dulcedine natalis ſoli illectus, Romanos decepiſſet ſuo repentino receſſu, & Neapolim appropinquaſſet: Carolus Rex Hieruſalem & Siciliæ, qui vocatur à multis Rex Neapolis, cepit inopinato Papam in lecto ſuo, & per octo dies in priuato loco ſecum tenuit, & eum tam ſecrete ſeruauit, vt ignoraretur à Papalibus famulis, quonam illorum dominus deueniſſet. Quam quidem detentionem Papa vocauit expoſt incarcerationem. Hac ergo de cauſa grandis diſſentio creuit inter Papam & Regem, & etiam inualuit in alterutrum odium eorundem. Regina vero Neapolis non mediocriter dolens de tanta diſſentione, appoſuit vires omnimodas pro pace reformanda, & beneuolentia redintegranda inter illos, ad cuius inſtantiam commẽdabilem quamuis foret difficile, facta eſt pax, Rege iuramentum edente, & obligationem faciente de nunquam delinquendo contra Papam verbo vel facto. Ex parte vero Papæ Cardinales cum Romanis obligauerunt ſe Regi pro Papa in centum millibus florenorum.

Quod

Quod videlicet dominus Papa seruaret conditiones factas inter illos, inter quas conuentiones conuentum est inter Papam & regem, quod dominus Papa præstaret auxilium ad custodiendum ciuitatem Neapolim. Quibus firmatis dominus Papa cruce signauit regem suis manib. & confortauit eum ad bellandũ inimicos ecclesię, & campum tenendum contra eos. Rex itaq; progressus tenuit campũ contra dictos aduersarios per 8. menses: sed mox post recessum regis Papa transtulit se cum tota curia sua ad villam, quæ Luceria nominatur, & infregit conuentiones & pactum initum inter illos. Regina proinde Neapolis dedit mandatum ciuitatibus & castellis, vicis & villis, & omnis conditionis hominibus, sub pœna mortis, ne victualia Papæ aut curialibus ferre præsumerent, & omnem illis ex omni parte interdixit commeatum. Nec solum tunc inter Papam & Siculos orta est discordia, sed inter ipsum & Romanos propter pacta quæ pepigit, & misit eisdem sub bullis suis plumbo sigillatis. Iuramento & iam firmanerat iisdem Romanis, & spoponderat se redditurum & moraturum inter eos: sed tamen nihil impleuit ex omnibus quæ promisit. Quibus de causis Romani illum falsum reputabant, & publice proclamabant.

Eodem tempore 3. idus Ianuarii orta est grauis dissentio inter Papam, & quosdam de collegio Cardinales, qui intrauerunt ipso die (prout moris erat) Papale palatium, vocati prius ab eodem, ignorantes siquidem intentionem Papæ, consistorium sunt ingressi, vbi Papa inopinato proposuit & obiecit in conclaui sex Cardinalibus conspirationem in mortem suam, & affirmauit eosdem triginta articulos hæresis voluisse sibimet imposuisse, & comprobasse eum deprauatum fuisse hæretica prauitate. Cardinales mox attoniti, vnus post alium iurauerunt se nunquam talia cogitasse. Papa nihilominus sine processu facto comprehendi fecit eosdem & incarcerari, & expost quæstionibus contorqueri, quorum quidem nomina Cardinalium ista fuere.

De discordia inter Papã & quosdam de collegio.

Cardinalis de Venetia, Cardinalis de Anglia, Cardinalis de Ianua. qui omnes erant viri venerabiles & religiosi, & maximæ opinionis in vulgo, & sacræ paginæ professores: trium reliqnorum nomina fuere ista, Cardinalis Zang. Cardinalis Corfiensis, & Cardinalis Tarentinus, qui fuerunt valentes, & de magno genere, & ex eis duo doctores legum. Igitur postquam torti fuissent (vt præfertur) dicti Cardinales confessi sunt (vt dicitur) delictũ suum siue conscientia stimulati, siue pro carendo pœnarum acerbitate. Cardinalis tamen Angliæ nihil fatebatur præter id, quod dixisset, Papam esse nimis superbum. Proximo die dominico sequente Papa compelli fecit curiales & laicos de villa & casalibus in circuitu, ad veniendum in castellum, quibus ingressis portas claudi fecit, ne quis exiret, donec ipsemet prædicasset. Ascendit igitur turrim altissimam, secundum portã etiam prædicare cæpit, plebe sedente exterius super terram in magno frigore & esurie, donec esset fere hora vesperarum, in qua prædicatione mouit multas rationes, inter quas dixit, quod Cardinales prędicti cõfessi fuissent se adinuenisse articulos supradictos, & conspirassent in mortem suam tali modo: videlicet, quod Rex cum sua comitiua cepisset, eum subito & deposuisset, vel certe peremisset. Dixit etiam, quod ista omnia fuerunt demonstrata sibi reuelatione diuina. Longum est autem & tædiosum fabulas inserere quas narrauit. Inter quas dixit, quod Cardinalis Reatinus quondam factus per eundem, sed diu ante depositus, fuit inceptor & inuentor dictorum malorum contra eum, qui etiam diu ante fuit excommunicatus ab eo. Qui Reatinensis iudicio populi vir sapiens & circumspectus reputabatur, & erat doctor legum apprime eruditus: & quamuis Papa priuasset eum, erat tamen maximæ æstimationis in consilio, & inter consiliatios Regis Caroli supradicti. Præterea Papa retulit in illo sermone, quanta fecit pro Rege dicto, & Cardinalibus memoratis, & vt promouerit eos de puluere & de terra, & quot gratitudines ostendisset Regi & Reginæ, & Cardinalibus sępedictis. Post finem vero sermonis Papa cum Cardinalibus non priuatis, erecta cruce, & accensis candelis excommunicauit regem Carolum & reginam, Antipapam & anticardinales, Abbatem montis Cassini quondam Reatinensem Cardinalem, & prędictos sex quondam Cardinales, & omnes consiliarios, & adiutores vel fautores eorum verbo vel facto, & omnes comedentes aut bibentes cum eisdem, & interdixit ciuitatem Neapolitanam, ne ibidem celebrarentur, aut fierent sacramentalia vel sacramenta: & vna cum his extinxerunt candelas suas, & extra iecerunt inter plebes. Quibus expletis tumultus magnus excreuit in tota Luceria, & patria in circuitu constituta, & malefactores discurrere cæperunt, & despoliare quoscunq; poterant superare.

Nomina Cardinalium degradatorum.

De malis quæ irrogauerunt regales peregrinis post dictam sententiam.

Eodem die post solis occasum malefactores peremerunt quendam Anglicum procuratorem, & nuntium cuiusdam Clerici Regis Angliæ, dictum Iohannem Aleyn, dum ire disponeret ad hospitium suum, & despoliauerunt eum. Quapropter omnes, qui sequebantur Curiam, colligatis sarcinis reliquerunt ibi esse, & ad villam, quæ citra est constituta dicta Castelmare properare cæperunt viri amplius quam sexcenti: sed tamen deprædati fuerunt in ipso itinere, & amiserunt amplius quam quadraginta onera asinorum: vt autem Papa cognouit tantam miseriam, & procinctum itineris peregrinorum & aliorum curialium, summoneri fecit omnes Anglicos ad veniendum ad eius colloquium, vt videlicet commorati fuissent in castello suo, & custodissent illud sub pœna excommunicationis omnium beneficiorum suorum. Non tamen voluerunt ex Anglicis expectare cum eo viri aliqui nominati, præter Episcopuum Bethleemensem, & magistrum Henricum Bowet, & alios circa duodecim.

Redit rex Carolus.

Septimo Calend. Februarii venit Carolus rex Neapolim stipatus turba magna, cui ciues & milites exierunt obuiam cum ingenti lætitia, & deduxerunt eum in castellum suum. Proximo die Sabbati subsequenti Papa in publico consistorio educi fecit dictos sex Cardinales priuatos, vbi fatebantur publice dictos articulos & obiecta de conspiratione contra Papam: sed tamen Cardinalis Angliæ nihil fatebatur, nisi sicut prius, scilicet quod intollerabilis erat fastus Papæ. Credebatur tamen eos voluisse longe aliam fecisse confessionem, si fuissent è carcere liberati: ibi tunc Papa iterum excommunicauit eosdem, & priuauit & regem & reginam. Cumq; rex hæc vniuersa cognouisset, relatione veridica iratus est valde. Et quarto die sequenti misit illuc magnam turbam hominum bellatorum, quibus præposuit Villænocheum & Amiralium, cum tota potestate sua. Qui confestim cæperunt destruere casalia & villas in circuitu Luceriæ constitutas, & capere cunctos quos poterant, qui cum Papa tenebant, aut cum Principe Capuano, qui erat consanguineus Papæ, & compellere eos ad redemptionem. Proxima sexta feria sequente obsederunt villam de Luceria, & insultum fecerunt ex vtraque parte plurimi vulnerati. In crastino, id est, diei Sabbati, fecit Rex congregari totum consilium Cleri Neapolis, ad quærendum, si interdictum foret timendum: cui post tractatum diuturnum clerus respondit, interdictum non fuisse factum bono sensu & bona deliberatione, nec in iure sacrosanctæ Ecclesiæ, sed potius captiose, & ideo non fuerat metuendum. Die Lunæ proximo sequente regalis exercitus cepit villam de Luceria, & concremauit illam. Cepit insuper vlteriorem custodiam, quam wardam vocant, castelli Papæ & gardinum eius. Tandem metuens sibi Papa, misit ad Regem nuntios pro concordia & pace reformanda. Sed Rex multipliciter exasperatus, respondit Papam fore falsum, & semper conuentiones factas inter eos infregisse, & nullum ex pactis omnibus custodisse, & ideo nolle se de cetero credere suis sponsionibus fraudulẽtis. Demũ tamen intercurrentibus viris illustribus & bonis, concordati sunt summus Pontifex & Rex magnus, & Papa dimissus propriæ libertati.

Conuocatio cleri Neapolis.

Causa de Bury.

Causa monasterii sancti Edmundi de Bury, pro qua multotiens multi versus curiam Romanam laborauerant, huiuscemodi finem cepit. Papa laudabili instantia ambassiatorum concessit & permisit, vt ad nouam procedentes electionem, satagerent eligere monasterio dignum patrem, quanquam iamdudum Iohannes de Tymworth per prouisionem sibi factam Abbathia aliquanto tempore fuisset gauisus. Misit ergo fratribus, mouens vt eundem Iohannem Tymworth (si posset fieri) præ ceteris eligerent in pastorem, cuius conditiones per ante Papæ commendauerant in immensum. Cessauitq; Papa tam benedictionem, quã perceperat ab Episcopo Landauensi, quam electiones & prouisiones de eo vel sibi factas, vt electio iuxta postulata posset esse libera & quieta: delegationem vero ad ratificandum, quæ in hac parte secundum iura fierent, & munus benedictionis impendendum electo commisit Magistro Roberto Braybrok Episcopo Londoniensi, qui accedens ad locum adimpleuit officium, & eiusdem Iohannis Tymworth, quem iterum cõuentus elegerat in Abbatem, ratificauit electionem, & benedixit eundem in eadem Ecclesia cum solemnitate magna in die S. Albani Anglorum prothomartyris.

Discordia inter regem & ducem Lancastriæ orta.

Per idem tempus in Anglia orta est duci Lancastriæ inquietudo grauissima, iuuene rege & iuuenibus eius complicibus, in mortem illius conspirantibus. Conuenerunt nempe inter eos, vt eum subito arestatum iudicio sisterẽt coram Iustitiario Roberto Trysilian, qui manu ceperat audacter in eum laturum sententiam iuxta qualitatem

litatem criminum sibimet obiiciendorum. Sed dux præmonitus à quodam de consilio, & propriæ salutis non negligens, prudenter se subtraxit, & ad castellum suum de Ponte fracto quantocyus properauit, quod & armis & victualibus affatim communiuit: vnde factum est, vt iam non tantum occasione dissentionis huius in priuato, sed etiam in publico inualesceret odium in alterutrum, & iamiam timebatur adfuturum, quod communes diu affectauerant, discordia videlicet inter eos, ac per hanc licentiam impune discursandi & grassandi, sicut olim quando communes non principati sunt, sed debacchati sunt. Sed tantum discrimen regni ferre non sustinens domina Iohanna mater Regis, quamuis tenera foret & delicata, & præ corporis sui sagina semet ipsam vix portare valeret, neglecta tamen corporis sui quietudine, laboriosum iter, nunc ad regem, nunc ad Ducem gratis assumpsit, nihil parcens expensis, nihil humilibus precibus, donec voti compos effecta inter eosdem pacem & concordiam reformasset.

Coniunctio Iouis & Saturni.

Eodem tempore coniunctio duarum maximarum Planetarum facta est, videlicet Iouis & Saturni mense Maio, quam secuta est maxima regnorum commotio, prout patebit inferius, cum attigerit stilus locum.

De apparatu regis Franciæ volentis Angliam inuadere.

Sub eadem tempestate rex Franciæ cum suis Gallicis exitium, quod Anglorum regno diu per ante excogitauerat, effutire parat. Et congregatis ratibus vndecunque atq; conductis apud Sclusam, in anchoris stare præcepit. Ergo illuc omnis ætas apta bello iussa venire equos adducit, arma comportat, victualia congerit, & cuncta necessaria tantæ profectioni deponit. Auditur in Anglia rumor iste scilicet sexcentarum nauium istuc dirigendarum, cum exercitu infinito, qui totum regni solum sicut locustæ repleret, & illico (quasi nulla spes salutis esset) non solum plebani, sed & ipsi milites olim exercitati, sed modo effœminati: olim animosi, sed modo meticulosi: olim cordati, sed nunc excordes & eneruati, trepidare cœperunt, & non de resistentia, non de bello modo, sed de fuga vel deditione tractabant. Missus est insuper Hertfordensis Episcopus cum nonnullis aliis reuerēdis nuntiis, vt cum Francis componat, vel certe dilationem belli reportet. Qui derisus à Gallicis, treugas reportat non nobis vtiles, sed ad duos menses, videlicet donec illi se possent commodius præparare, adiectis conditionibus, quod nec illi terram istam, nec nostrates terram suam ingrederentur hostili modo per tempus prædictum. In mari tamen liceret eis nobisq; prædas agere, hostiliter accitare. Videbatur interea Anglia respirare, quod non statim hostili gladio subiicienda foret. Interea præparatur nauigium ex cunctis portubus Anglicanis, conducuntur bellatores copiosi, præficiuntur eisdem Admirallii, Magister hospitalis sancti Iohannis, & Dominus Thomas Percy, frater scilicet Comitis Northumbrorum: qui per totum tempus æstiuum obseruaturi maris semitas, videntes frequenter classem Gallicam, nunc eos prætereuntem, nunc etiam deridentem, nihil omnino contra eos, qui in illo erant, agere statuerunt, impediti vel priuata discordia, vel vecordia repercussi. Sed non sic viri de Portesmouth & Dortsmouth, non sic feriare decreuerunt, quos nullus conduxerat, nullus coemerat ad nocendum hostibus, sed virtus propria stimulauerat, probitas innata succenderat. Hi nempe nihil metuentes à facie multitudinis nauium, nihil formidantes occursus hostium, cum parua manu pertranseuntes Oceanum, in Sequanam nauigarunt, vbi sine magna difficultate quatuor naues hostium demerserunt, alias quatuor abduxerunt, cum bargia domini de Clisson, cui par non erat in Angliæ siue Franciæ regnis. In quibus vna ferrum & prædam aliam sunt lucrati, quę merito auidissimi cuiusque saturare posset auaritiam, & inopiam releuare. Hoc anno terræ motus factus est ante mediam noctem præcedentem diem Inuentionis sanctæ crucis, significans fortassis commotionem magnam, & profectionem, quæ postea cito facta est in terram Scotiæ per nostrates.

De vecordia nostratum in mari. — *Terræmotus.*

Indignatio Regis contra Cantuariensem Archiepiscopū, & quosdam alios.

Eodem tempore rex ob leues occasiones in tantam exarsit iracundiam contra Cantuariensem Archiepiscopum Dominum Wilhelmum de Courtney, vt eius bona temporalia iuberet auferri, & in manus suas seisiri: factumque fuisset vt iusserat, nisi Cancellarius regni, Dominus Michael de Poole, eius conatibus laudabilius restitisset. Ob quam causam idem Cancellarius indignationē regiam vix euasit. Prætermitto (quia longum foret scribere) verba cōtumeliosa, quæ rex iecit in vtrumque, quæ regale fastigiū non decerent. Taceo probra & opprobria, quæ dixit in dominum Thomam Triuet, quamuis (vt quidam asseruit) verum dixerit, vocando eum publicum proditorem: taceo verba procacia & cōtumeliosa habita per eum contra domi-

num Iohannem Deueroux militem generosum, qui verba pro Archiepiscopo facere sunt conati. Archiepiscopus vero vt à præsentia regis est egressus, sumpta cruce sua, & consuta sub pannis eius ad pectus eius, paucis consciis latenter se subtraxit, & latibula perquisiuit, donec intercurrentibus viris timoratis, pax est inter eosdem, & gratia reformata.

De aduentu Francorũ in Scotiam, & profectione regis contra illos.

Dominus Iohannes de Vienna, stipendiarius Regis Franciæ, per idem tempus peruenit in Scotiam cum magna multitudine nauium & hominum bellatorum, vt pariter iuncti Scotis totum regnum Angliæ infestarent, & vt dum ipsi potentiam regni ad illas partes attraherent & detinerent occupatam, Rex Franciæ cum suo nauigio & exercitu congregato, alias partes regni licentius posset ingredi, nemine videlicet (vel saltem paucis) domi dimissis, qui eius introitum prohiberent. Comperto in Anglia dicti Iohannis aduentu, & Scotorum ferocitate, qui iam fulti Francorum subsidio, nihil illis obstare posse credebant, Rex & tota regni nobilitas se præparauit ad profectionem: expetunt seruitia consueta & noua, non tam precātur, quam timore potestatis extorquent. Fit concursus ad regem iam primo suos aduersarios debellaturum, militum, armigerorum, & arcitenentium nostris sæculis & regionibus inauditis, ita vt equorum numerus ad summam excresceret trecentorum millium, prout æstimauerunt quibus incumbit seruientes de armis. Lætatus est ergo Rex, vt veraciter lætari poterat de tam valentis exercitus numero & effectu, ac etiam de tam nobili apparatu suorum, & diutius gaudet de animositate, quam suis vidit inesse. Sed priuatum & publicum gaudium obnubilauit apud Eboracum cito ferocitas domini Iohannis Holand fratris Regis, qui dominum Radulphum de Stafford filium Comitis de Stafford occidit in via, dum pergeret ad Reginam, cuius familiaris erat miles, & ab eadem summa fuerat affectione dilectus. Erat non minus percharus ipsi regi, vtpote qui cum eo coaluerat, & sodalis eiusdem fuerat ab ætate primæua, quamobrem rex indignatus statuit persequi dictum Iohannem, non tam vindicare cupiens dolorem proprium quam comitis de Stafford patris eiusdem iuuenis orbitatem. Confiscari fecit igitur bona Iohannis de Holand, vt nulli veniret in dubium eum ex animo vindicare velle mortem iuuenis supradicti, quo facto, sibimet conciliauit amorem Comitum de Stafford & de Warwike dominum de Basset, & omnium qui ipsi iuueni necessarii fuerant vel affines. Ipse Iohannes iam fortunam mutatam intelligens fugit Beuerlacum, vt impunitate gauderet eiusdem loci.

Causa mortis maternæ rex.

Audiens domina Iohanna mater Regis & eiusdem Iohannis de Holand, & homicidium, quod filius suus fecerat, & vt Rex eum subiiciendum legis rigori iurauerat, mittit illico qui Regem adeant, maternas preces deferant, & filio pro fratre porrigant, exorent ne matris faciem pro tantilla petitione confundat, misereatur fratris, misereatur & matris, & ampliorem experiatur frater misericordiam, quod frater suus sit. Sed cum nuntii redissent Wallingfordiam, & mater filiorum nullam in hac parte à Rege consecuta fuisset gratiam, nimia profecto grauata dolore lecto decumbit, & post quatuor aut quinque dies seculo valefecit, cuius corpus ceratis lintheaminibus inuolutum, & plumbo impositum, conseruatum est Wallingfordiæ vsque ad regis regressum de Scotia, & tempus quo deberet Stamford inter fratres Minores honorifice tumulari.

Fulgura, tonitrua, & terræ motus.

Hoc anno septimo die post translationem S. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi & martyris, circa horam tertiam post nonam audita sunt tonitrua, & visa fulgura & coruscationes iugiter per vnam horam, quę multorũ corda terruerunt, ex quorum ictibus quidam sunt mortui, quidam irremediabiliter læsi multis in locis. Quarto die sequente dictam tempestatem affuit terræ motus circa secundam vigiliam noctis, præsignans forsitan inanem commotionem vtriusque regis, Angliæ videlicet & Franciæ, qui iam contraxerant inauditos exercitus, vnus versus Scotiam, vt hostes arceret à regno: alter versus Angliam, vt acquireret sibi regnum.

Rex Angliæ equitat per totã terrã Scotiæ, & cõburit loca diuersa.

Mense Augusti Rex Anglię cum potenti manu regnum Scotię est ingressus, cuius viribus Scoti & Gallici sese cernentes impares, diuortia quærunt, nemora petunt, & ad latibula festinare contendunt. Ex quibus tamen frequentius latenter egressi, nostros ignaros tam locorum quam insidiarum ex insperato inuadunt, perimunt, captiuos abducunt. Exercitus Anglicanus, quo nunquam pulchrior, nunquam fortior, numerosior visus est, equitat per terram habitatoribus destitutam, animalibus vacuatam, carentem victualibus, quæ omnia Scoti cum Francis præscientes, aduentum nostratum abegerant, abduxerant & asportarãt, in tantum enim desolata est terra, vt

nostra-

nostrates veraciter fatebantur, nec auem quidem se vidisse ibidē, bubonibus solummodo duntaxat exceptis, fruges tamē ibi pulcherrimas virides copiosas inuenerunt, quos vel in equorum pabulis consumpserunt, vel equorum pedibus destruxerunt. Ceterum hostibus bellum subterfugientib. nihil dignum relatu per nostrates actum est amplius, nisi ad Abbathiam de Mailros & villam de Edenburgh cum casalibus, quas obiter repererunt nostri flammis dederunt.

De discordia inter regem & ducem Lancastriæ, & reditu de Scotia.

Cum peruenisset exercitus noster ad Edenburgh, deficientibus victualibus ceperunt multi infirmari, nonnulli fame periclitari. Ibi ergo consuluit rex, quid melius videretur agendum. Dux Lancastriæ, qui inter magnos maximus post regem, aderat, fari taliter est exorsus: Domine mi rex (inquit) Deū laudādi & multipliciter gaudendi vobis se ingessit occasio gratiosa. Primo quod hostes, qui sua confisi potentia existimabant regnum vestrum pessundare, à facie vestra veriti, comparere non audent, sed fugiunt cum dedecore. Secundo quod adest vobis dominorum & nobilium spectabilis numerus, bellatorum copiosus exercitus (qualis antea in hiis regionibus nunquam visus est) pro vobis dimicare paratus. Tertio, quod fauor diuinitatis vos (vt verisimiliter arbitror) comitatur, quia & æstas temperata, & aura serena votis nostris in tantum hactenus arriserunt, quod non vento contrario, non imbre nociuo fuimus impediti, quo minus vel in diebus equitare, vel in noctibus sub diuo requiescere valeremus. Consulo propterea, vt mare Scoticum transeamus, quo constat hostes nostros confugisse, præsertim cum facilis sit nobis transitus, & patriam flamma ferroque destruamus, vt vel sic compellātur hostes ad pugnā, vel saltē ad dedecorosam fugam. Rex ad hæc (tanquam testem proditionis inuenisset ducis sentētiam) exarsit in iram: tu (inquit) vbicunq; locorū cum exercitu deuenisti, meos homines malo ductu, malo consilio, mala patria, fame, siti, penuria perdidisti, semper tuis marsupiis consulens, meis nihil. Et nunc iuxta morem tuum me cogis ad transitum maris Scotici, vt ego cum hominibus meis fame peream & inopia, & fiam hostibus meis præda: ecce nobis in hoc loco constitutis desunt victualia, & multi de meis hominibus inedia perierunt, & tu compellis ad transeundum remotius, quo nullus victus ad me vel meos possit adduci, nequaquam fiet vt cogitas. Sed si tu velis transire cum tuis, mare transeas. Nunquam enim antea stipatus fuisti tanto numero tuorum hominum, quanto modo stiparis, ego enim & mei homines reuertemur. Ad hæc respondente duce, & ego homo vester sum: nequaquam inquit Rex vehementer turbatus, & dux humiliauit se satis eidem. Non ferentes domini tantam discordiam, ingesserunt se, & pacem reformauerunt, qualem poterant pro malitia temporis inter illos. Et factum est ita, vt non procederent, sed reuerterentur via, qua venerant in terram suam. Et quidem tantæ profectionis in Scotiam iste fuit finis & fructus.

Scoti prædantur Angliam Rege absente.

Rege cum vniuerso exercitu suo terram vastante Scotiæ, ingressi sunt in Angliam Scoti cum Gallicis, & villas cremantes, prædas agentes, & captiuos multos abducentes, reuersi sunt in terram suam, & sic ingressu suo furtiuo plus commodi perceperunt in Anglia, quam rex cum imperiali exercitu retulit de terra sua.

Rex Franciæ præparari fecit nauigium contra Angliam.

Dum adhuc Anglicanus exercitus moraretur in Scotia, Rex Franciæ præparauit nauigium, conducit populosum exercitum, instrumenta bellica congregat, & victualia suæ profectioni necessaria comportat ad le Sclus, quia præcogitauerat intrasse regnum Angliæ, dum potestas regni (prout dictum est) in Scotia moraretur. Sed tantos sumptus, tantam astutiam, tantam prudentiam, tantum consilium (quia facta sunt contra dominum) dissipauit in hora breui dominus per captionem villæ de Ledam in Flandria, quam ceperunt Gandauenses, habitatoribus illius villæ tradentibus eam ipsis, quia iam fessi de dominio Francorum, quod erat eis nimis superciliosum & importunum, magis expedire credebant se submittere suis proximis quā crudelibus dominis. i. Francis. Et reuera Gallici vbi eos superiores esse & dominari contigerit, cum summa superbia & intollerabili iniuria subditos suos tractare solent. Inuenerunt ergo Gandauenses in dicta villa prædam magnam, victualium diuersorum, vinique pręcipue, eo quod ibi erat cellarium vinorum Regis Franciæ, nempe mille & octingenta dolia inibi sunt reperta. Gandauenses asportatis Gandauum, quæ sibi necessaria videbantur, posuerunt in dicta villa præsidium hominum defensorum, & ad propria sunt reuersi.

Gallorum dominantium mores.

Obsidio villæ de Ledam.

Audiens Rex Franciæ cum suis magnatibus, quod Flandrenses qui in villa prædicta erant, se tradidissent Gandauensibus, consternatus est, & iam primo desperans de regno Angliæ conquirendo, præmeditatum dimisit propositum, & cuncta, quæ

parauerat ad debellandum Angliam, contraxit ad obsidionem prædictæ villæ. Collocatis ergo per gyrum suis exercitibus signum datur insultum faciendi villæ, & fit insultus acerrimus, Francis nitentibus gloriose recuperare, quod fraudulenter amiserant, Flandrensibus contra certantibus conseruare libertatem, quam iam receperāt, excusso iugo importabili Gallicorum: quid multa? repelluntur Gallici ferocitate Flandrensium, & recedunt Flandrenses fessi, in villam se recipiūt, & quiescunt. Cumque aliquotiens Franci insultus fecissent, nec tamen profecissent, ac per hoc videretur pars melior obsessorū: videntes tamen qui in villa erant iacula sibi deesse & instrumenta repellendis hostibus necessaria, prudenti consilio tradunt villam quadam nocte conseruandam mulieribus & senibus, affirmantes oportere eos facie tenus habere custodiam villæ per illam saltem noctem, qua oportuit eos, qui dimicauerant die præcedēti membra reficere, somnum capere, corpora recreare. Dum ergo hii villam circumeunt, vigilias noctis custodiunt, aduersariorum irruptiones obseruant, omnes bello apti viri (nescientibus qui remanserant) villam furtiui egrediuntur, & Gandauum (nescientibus hostibus) perueniunt sine rerum vel corporum læsione. Confractis autem in egressum suum cunctorum doliorum capitibus, & effusis vinis & aliis liquoribus, qui in eis erant, ne Gallicis cedere possent in adiutorium quouismodo. Sicque Rex Franciæ dum villam se lucratum fuisse credidit, & aduersarios subiugasse, dum villam intrat, cognoscit se delusum. Et quidem in Flandria res ita se habebant, & Anglia pro præsenti anno gratulata est hoc modo se ab hostibus liberatam.

Rex Portugaliæ vincit Hispanos.

Circa tempus istud Rex Portugaliæ congregatis quos poterat de terra sua pugnatoribus, vna cum Anglicis, qui sibi dudum missi fuerant in adiutorium, Marte fauente, immo domino Deo exercituum corda suis, viresque præbente, de Castellanis Hispanensibus habito congressu ferocissimo gloriose triumphauit. Quod bellum sibi dedit requiem ab inimicis suis, & totum regnum Portugaliæ suæ restituit ditioni. Nomina potentium peremptorum in prædicto bello duximus inserenda, Comes de Mariorca, Comes Carion, Iohannes Gandissaleyn, Prior sancti Iohannis de Castell, Consalpinus Galaci, Didacus Gomissixæ, Magister de Galliaturna, Dominus Iohannes Duke, dominus Iohannes Renulds comes de Dene, Didacus Auari, & frater eius filius Mariaci de Willanor, Lupus de Roding, Lupus Gomossi de Lisle proditor. Post dicti belli consummationem rex Portugaliæ misit regi Anglię sex Galeyas, vt adiuuarent eum, & essent illi solatio contra hostes suos, quę exceptæ cum fauore in breui beneficio Londoniensium, & aliarum vrbium, senserunt se non sine suo commodo in Angliam remigrasse.

Damna illata regi Franciæ, & suis residentibus de Flandria.

Rex Franciæ post frustratum propositum, quo cogitauerat Angliam infestare, post dispendiosam moram factam circa villam de Ledam, de qua cupiuerat triumphare, post infructuosam adeptionem dictæ villæ, quam putauit bonis omnibus abundare, tristis, fessus, & illusus ad propria remeauit, non sine magno suorum dispendio in insultibus factis ad villam, vbi quinque valentiores primo perierunt, & in via versus patriam, vbi Gandauenses multos de suis ceperunt, & plurimos occiderunt. Nam vt taceamus damna irrogata sibi per terrestrem viam, plura damna pertulit per campos liquidos, amissione tam hominū quam suarum rerum: affuit siquidem tempestas horrida, dum naues redirent de le Sclus, quæ naues dispersit, allisit, cōfregit, & inuitis nautis impulit in loca regis Angliæ, Calesiā videlicet & partes adiacentes. Reuera die exaltationis sanctæ crucis duæ grandes Galeyæ, & aliud genus ratis, quod vocatur Line, & vna bargia, & septem Balingariæ periclitatæ sunt ante villam de Calesia, & Calesienses captiuos ceperunt quingentos de Gallicis & Normannis, qui classe demersa venerunt ad portum. Numerus captiuorum, inter quos captus est Robertus Bremuile, homo prædiues & potentissimus inter totius Neustriæ mercatores. Tertio die sequente septuaginta & duæ naues Francorum redeuntes de Sclusa pertransire Calesiam decertabant. Sed Calesienses egressi, pugnauerunt contra eas, & lucrati sunt decem & octo naues, & quandam grandem Bargiam, in qua fuerunt capti vel occisi armati homines sexaginta. Tertio itidem die sequente dictum conflictum quadraginta & quinq; naues maximæ redeuntes de Sclusia, dum pręterire vellent Calesiam, per nostrates impeditæ sunt. Nempe Calesienses & harū aduentu cognito armauerunt se contra eas, & pugnauerunt amplius quam per sex horas, tandem victoria cessit nostris, & fugerunt omnes illæ naues, præter duas, & vnum Coggonem, in quibus capti sunt duo admirallii Galliæ cum multis bonis. Fuerunt autem duæ dictæ

naues

naues grandes adeo, quod apud Calesiam non valebant introduci, quamobrem ad Sandwicum missæ sunt. harum Maiorem comparauerat dominus de Clysson, pro tribus millibus Francorum apud Sclusam, & erat nauis noua vtpote ipso anno facta. Prędictum vero Coggonem de Estlandia Normanni conduxerant, quinq; millibus Frācorum, vt esset eis ad tutelam & defensionem redeuntibus in terram suam, sed tamen obsistentibus Anglicis, semetipsam defendere non valebat, quin caperetur & fieret Anglis præda. Capti sunt & occisi in dictis nauibus de nautis & stipendiariis ducenti & viginti & sex: per omnia benedictus Deus.

Nostrates prædantur in Francia.

Die sancti Dionisii stipendiarii de Calesia & fortaliciis regis Angliæ illis in partibus constitutis latenter exierunt in Franciam, & quatuor millia ouium, & trecenta grossa animalium versus sua municipia fugauerunt. Quod cognoscentes dominus de Bambures (qui erat capitaneus Boloniæ) cum armatis exiit contra nostros, qui in primo congressu acceptus lancea cuiusdam Anglici, equo suo illico perturbatus est, & leuatus per suos in equum suum, non sustinuit ibidem diutius expectare, ne deterius sibi contingeret. Sed vrgens compedem calcaribus præacutis, fuga sua nostris suam prędam abigendi liberam tribuit facultatem. Capti sunt per nostros in hac profectione plures quam centum personæ.

De his quæ gesta sunt in Portugalia.

Pręposterum petit ordinem posteritas nunciorum redeuntium à remotis, & me quandoque scribere quæ sunt prima nouissime, & quę nouissime primo cogunt. Hinc est quod res Portugalenses in hoc loco pono, quæ per ante poni debuerant si temporis ordinem conseruassem. Igitur post decessum domini Edmundi comitis Cantebrigiæ de Portugalia, regina Portugaliæ (prout dicunt) consensu cuiusdam militis quē dilexit illicite, venenum regi Portugaliæ propinauit, cuius haustu læthifero rex in fata concessit. Regina proinde considerans cuncta sibi licere quæ voluit, filiam suam quæ desponsata fuerat filio domini Edmundi comitis Cantebrigiæ, vendidit regi Castellæ, consilio militis supradicti. Rex ergo Castellæ odium inueteratum quod contra regnum Portugaliæ diu conceperat, effutire gestiens, gaudio gauisus est quod occasionem quandam susceperat perdendi regnum sibi odibile diu ante. Et hac occasione villas & municiones dicti regni suscepit in sua, parans proculdubio in futurum cunctos ibidem suos aduersarios delere vsque ad vnum, immo destruere vsque ad nullum. Proceres vero regni rem tacite considerantes quorsum hæc tenderent meditabantur, tandem videntes regni desolationem præparari, concito ad regis defuncti fratrem, virum Martium, fide perspicuum, sensu præditum concurrerunt, incitantes eum vt se opponeret tātis malis. Erat ille Magister hospitalis, vir tam religione quam potestate præstans cæteris, & habuit in temporalibus vnde proferret noua & vetera pro defensione dicti regni. Hic ergo pulsatus à ciuibus castrum adiit manu forti, vbi regina cum amasio moram traxit. Et quidem pacificū prętendens ingressum reginam sibi fecit occurrere, & eum eo ampliori honore suscipere, quo regis defuncti frater, quo Magister hospitalis, quo nominatissimus in regno fuit. In primo itaque ingressu suo reginam cæpit conuenire de fidefragio erga comitem Cantebrigiæ, deinde de regimine prauo regni per quod vacillabat regni status vt præfertur. Quod audiens miles, quem prędiximus reginā viciasse, sine respectu reuerentiæ tātæ personæ debitæ insolentius respondit eidem, d[illegible]ens nihil sibi competere de regni regimine, quippę qui religiosus esse deberet, & suę religioni potius indulgere q̄ regni gubernationi. Quo responso magister hospitalis agnouit militis assensum in præmissis minime defuisse: quapropter illico extracto cultello in proditorem irruit & protinus interfecit. Reginam vero iussit apprehendi & in eodem castello regaliter custodiri, corpus quoq; militis interfecti iussit sepeliri, quo facto tota regio adhæsit eidem. Cumq; expost contra regem Hispaniæ vna vice & alia prospere dimicasset, totius vulgi fauore electus est in regem: reclamauit ipse tamen dicens se suæ religioni voto professionis astrictum, nec posse, nec debere regni suscipere dyadema. Instantibus, vrgentibus, compellentibus tandem illis, dixit se velle parere ipsorum quodammodo voluntati, dum dictum regnum administrare vellet vsq; ad aduentum hæredis iusti filii, videlicet comitis Cantebrigiæ cui filia fratris sui regis Portugaliæ (vt pręfertur) primo fuerat desponsata, & hoc quidem modo est regni consecutus honorem, Anglos multum diligens, acrius fouens qui erant in regno suo propter illorum nimirum probitatem, per quos non dubitauit se superiorem manum semper in cunctis conflictibus reportasse. Rex vero Castellæ non ignorans per quos rex Portugaliæ triumphauerat, tētauit Anglos fuluo metallo corrumpere, quorum naturam didicit indultam auaritię,

transmittens aliqua, plura vero promittens, si prodere velint regem cum gente. Erãt reuera duo armigeri quorum virtute, discretione, prudentia per ante semper Portugalensibus cessit victoria, Hispanis vero fuga. Hii (proh dolor) auri sacra fame coacti consensere regi Castellæ, præferentes pecuniam fidei, munera veritati, sed eorum internuncii cuiusdam Anglici illibata conscientia regi delati, & cito conuicti, idem armigeri capti sunt, & carcerali custodiæ deputati, non sine magno totius suę gentis opprobrio, & scandalo nationis. Hæc in Portugalia gesta sunt trans Neptunum.

Actus Papæ.

Per idem tempus Vrbanus sextus cui nil datum est diu dulce gustare eius nescio an aduersariorum improbitate, iterum inimicitias renouatas agnouit inter ipsum & Carolum regem Siculorum, iterum nempe per ipsum regem obsidionis contumelias, opprobria, damna tollerauit, vsquequo pene ad desperationis articulum est perductus. Sed tandem Ianuensium probitate qui cuncta norunt facere propter quid, ereptus, libertati abductus, Ianuam vsque perductus est, à qua ciuitate transmigrare non permittitur donec inestimabilem auri summam pro sua ereptione persoluisset Ianuensibus, qui plus propter nummum quam propter Deum eius ereptioni intenderant, prout patet.

Electus sancti Andreæ capitur.

Hiis diebus electus sancti Andreę in Scotia dum proficisceretur cum multis militibus & armigeris versus Lugdunum vt confirmaretur ab antipapa, captus est, qui quamuis vnum tantum Coggonem haberet in quo ipse & sui consederant, septem tamen pene de nostris bargiis superauit, tanta vis armatorum nebulonum extitit in naui sua. Captus tandem est à duobus filiis Wilhelmi Ruscheby senioris, armigeris comitis Northumbriæ, & eidem comiti præsentatus. Qui cogente tristitia, paulo post prætulit mortem vitæ, ingressus viam vniuersæ carnis.

Parliamentum Londini & acta eiusdem.

Circa festum sancti Martini factum est parliamentum Londoniis, in quo laici concesserunt regi vnam quintam decimam & dimidiam, sub conditione tamẽ quod clerus decimam & dimidiam daret eidem: cui conditioni obnixe restitit Archiepiscopus Cantuariensis, dominus Wilhelmus de Courteney, dicens hoc minime fore faciendum, præsertim cum Ecclesia debeat esse libera & per laicos nullo modo taxanda, immo citius caput exponeret pro hac causa, quam in tãtum sanctam Ecclesiam Anglicanam permitteret ancillari. Quæ responsio tamen commouit turbam communium, vt milites comitatuum, cum quibusdam ex proceribus regni, cum summa furia deprę̨carentur auferre temporalia ab ecclesiasticis, dicentes clerum ad tantam excreuisse superbiam, quod opus esset pietatis & Elemosinæ per ablationem temporalium, quæ ecclesiasticos extollebant eos compellere ad humilius sapiendum. Hæc clamabant, hæc regi in scriptis breuibus porrigebant: & tanta fuit eorum in hac parte vesania, quod hanc petitionem ad effectum posse perduci credebant. Inde cerneres milites lætari venerios, de his inter se conferre, & velut totius Ecclesiæ temporalia eorum abusionibus iam deputata fuissent, hunc de hoc monasterio, alium de alio sibimet blandiendo, promittere certam summam. Audiui egomet reuera quendam ex huiuscemodi militibus intense iurantem se velle de domus sancti Albani temporalibus annuatim percipere mille marcas. Sed tantæ deliracioni non consensit Rex, sed auditis hinc inde, & horum inordinatis clamoribus, & istorum iustis responsis, præcepit deleri scripta, & cessari inordinate petita, dicens se Ecclesiam Anglicanam in eiusdem status qualitate suis temporibus seruaturum, quam ipsam cognouerat extitisse cum regnum suscepisset, aut potius meliori: quo facto, & apud Ecclesiasticos magna muneratione dignus censebatur, & apud bonos laicos hoc responsum maxime laudabatur. Archiepiscopus proinde (communicato cum clero consilio) regem adiit, & dixit se cum clero regni, vnanimi voluntate, consensu spontaneo vnam decimam regis vsibus prouidisse. Quam concessionem rex tam læte audiuit, tam grate suscepit, vt palam assereret se malle hanc ad præsens donacionem liberam, quam alias quancunque quadrupli valoris coactam: & ita pro tunc hostium ecclesiæ auiditas insaciabilis est frustrata. Creata est in hoc parliamento noua dignitas Anglicis insueta, nempe comes Oxoniæ dominus Robertus de Veer appellatus, & factus est Marchio Dubliniæ in Hibernia, cæteris comitibus hoc indigne ferentibus, quod viderent eũ gradum celsiorem ipsis regis munere percepisse, & præcipue, quia nec prudentia cæteris, nec armis valentior videbatur.

Oxoniæ comes primo creatus. Noui duces.

Creati sunt insuper noui duces: quanquam in procinctu Scotico rex in campo donasset illos hiis nominibus, dominus Thomas de Wodestoke, videlicet comes Bukinghamiæ nomen ducatus accepit, & vocatus est dux Glouerniæ, & dominus Edmundus de Langeley qui erat comes Cantebrigiæ vocatus

catus est dux Eboraci, quibus Rex de fisco regio summas dedit propter honorem nominum ne suscepisse tantum nomen inaniter viderentur. Dominus Michael de le Pole qui fuit regni cancellarius ibidem, factus est comes South folchiæ, datis ei annuatim de regio marsupio mille marcis, vir plus aptus mercimoniis quam militiæ, & qui trapezetis in pace consenuerat non armatis in bello.

Nouus comes.

Rex pręterea in hoc parliamento mediatione sollicita pręsulis Eliensis, videlicet Thomæ de Arundell, restituit Episcopo Norwicensi bona sua temporalia quæ detinuerat per multos annos (vt superius exaraui) quamuis cãcellarius id fieri dissuaderet. Reuera cum dominus Eliensis rogasset regem de re pręmissa, cancellarius cum indignationis fellę respõdit Eliensi dicens: quid est domine pręsul q̃ rogatis? nunquid tam leue regi videtur Norwicensis temporalia modo dimittere quæ per annum sibi præstant amplius mille libris? non indiget Rex talibus consiliariis: nõ eget amicis huiuscemodi qui eum mulctare cupiunt tantæ pecunię detrimento. Cui respondit illico Eliensis: quid est q̃ loqueris domine Michael? non de rege sua deposco, sed aliena quę minus iusto detinet titulo, tuo vel tibi similium inductus prauo consilio, sibi nũquam prout estimo profutura: & tu si tantum regis detrimenta considerando ponderas, cur ab eo mille marcas annuas tam auide percepisti, cum te comitem Southfolchiæ creauisset? Cancellarius cum id audisset, velut iaculo reuerberatus substitit, & amplius huic materiæ contradicere non pręsumpsit. Et hic finis parliamenti præsentis.

Restitutio temporalium Episcopi Norvvic.

Anno domini M. CCC. LXXXVI. qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi nonus, tenuit Rex natale apud Eltham cum Anna Regina, quo peruenit ad eum Rex Armeniæ sub pretextu pacis reformandæ inter Angliæ reges & Franciæ: sed quid profecerit eius aduentus, ipse solus sensit. Nam pręter innumera dona quæ de rege regnique percepit proceribus, Rex concessit & dedit eidem chartam de mille libris ad vitam suam percipiendum annuatim. Fuerat nempe (vt asseruit) fugatus à regno suo per Tartaros, & ob hanc causam multa à regibus Christianis extorsit munera, in tantum vt fælicior fuit illi fuga sua in aliena patria, quam dominium regni sui cum gente sua. Per idem tempus moritur Carolus de pace Rex Siciliæ, qui multa damna Papæ irrogauerat si iniuste noluimus diffinire: excommunicatus tamen à Papa discessit quo vindicandi genere Papa pro tunc contentus est, quia aliud vindictæ genus non occurrit. Nec est in ambiguo Papam voluisse, seque seuerius & materialius vindicasse si sibi potestas brachii secularis minime defuisset. Ferunt ipsum Carolum prodiciose occisum à quodam milite dum sederet ad mensam, die & hora quibus Papam proposuerat occidisse. Gandauenses hiis diebus, non expectato adiutorio quod illis Rex Anglię non sine magnis sumptibus pręparauerat innato more genti suę, vt si leui consilio se regi Francię dediderunt, manifeste monstrantes se non posse vni amico vel domino fidem diutius conseruare. Igitur pars exercitus cum quibusdam capitaneis quæ Gandauum mittenda fuerat, ad villam de Berewico destinatur ad retundendas irruptiones Scotorum qui pręparati erant ad inferenda damna nostratibus in hac plaga.

Carolus Neapolis moritur.

Gandauenses se reddunt regi Franciæ.

Circa festum Paschæ dominus Iohannes dux Lancastriæ cum magna turba militum, armigerorum & architenentium se præparauit Hispanię, quod sibi debebatur hęreditario iure vxoris suę, scilicet dominæ Constantię filię quondam domini Petronis regis Castellæ & Legionis, vel cum incolarum pace repetere vel iure bellico vendicare. Accessit eius profectioni fauor Papalis & autoritas, tribuens peccatorum veniam cunctis secum proficiscentibus, & omnibus eius profectioni de bonis suis quicquam conferentibus, vt ipse quæstor ex principe effici videretur. Et reuera cunctas dispensationes & singulas accepit à Papa, quas per ante susceperat Northwicensis Antistes, quando cruce signatus erat contra Gallicos & Flandrenses: sed ipsa frequens veniæ & relaxationis concessio tantum viluit & sordebat in populo, vt pauci forent qui huic postremæ cruce signationi aliquid erogarent. Arripuit iter nihilominus, & ad mare cum peruenisset expectare coactus est ventorum penuria, donec pene cuncta quæ sui comportauerant necessaria consumpsissent. Tandem cum humiliati fuissent sub potenti manu Dei, aspirauit aura quæ classem afflauit in Britanniã, prope castellum de Brest, contra quam patriotæ Britones erexerant duas munitiones ad arcendum castellanos & prohibendum eorum egressum in terram suam. Erat tunc dicti castelli capitaneus quidam miles dictus Iohannes Roche, qui cum deplorasset suam coarctationem memoratam, laudabili probitate domini filii Walteri & aliorum nobilium qui cum duce erant confortatus est: siquidem mox egressi contra muni-

Dux Lancastriæ proficiscitur in regionem longinquam Hispaniæ accipere sibi regnum.

municiones pręd

ictas eas ceperunt, confregerunt, diruerunt, & magnam prædam cum captiuis obtinuerunt ibidem, sed non sine suorum dispendio deplorando, quia perdiderunt illic viros quosdam validos atque fortes, quibus patratis surgente vento secundo appulsi sunt in Hispaniam, in portum videlicet de le Groyn, in vigilia sancti Laurentii, cum integra classe sua.

De Henrico Percy misso Calesiam.

Hac æstate increbuere rumores de proposito regis Franciæ volentis obsidionē ponere circa villam de Calesia, & ad hoc exercitum comparantis, ad cuius impetus sustinendos vel potius repellendos cum multis victualibus missi sunt ex Anglia plures valentes, inter quos dominus Henricus Percy iunior, videlicet Henrici Percy comitis Northumbriæ destinatur iuuenis, in quo totius probitatis & militiæ specimen elucebat, qui cum aliquandiu apud Calesiam moram protraxissent in ocio, indignatus Henricus Percy, huiuscemodi quietes se odire professus est. Et reuera per ante dum fuisset custos villæ Berewici, gentem omnino inquietam, id est Scotos, quiescere cōpulit, & sua alacri inquietudine multociens fatigauit. Ob quam causam illorum lingua ipsum Henricum Hotspor vocauerunt, quod calidum calcar sonat. Hic ergo Henricus congregatis sociis, super Morinos & Pikardos facit expeditiones, prædas abducit, & actus exercet laudabiliter militares, & cum pluries ista fecerit & nullus ei resisteret, insuper & cognouisset quod rex Franciæ non proponeret obsidere Calesiam, sed potius inuadere deliberaret Angliam, reuertitur in hanc terram, vt hic ei occurreret quod volebat, bellum scilicet Gallicorum.

De his quæ contigerint in Austria.

Per id temporis in ducatu Austriæ sub breui tempore fortuna vultus suos in diuersa mutauit, modo se fauorabilem præbens proceribus, modo semet ostendens adiutricem vulgaribus versa vice. Nempe dux Austriæ vir vafer & cupidus, & Vrbano Papæ contrarius, inuidens peregrinis ad Papam confluentibus, imposuit tributum importabile per terram suam transituris, vt vel sic saltem arceret Catholicos à visitatione Papali. Vnde factum est vt per illam viam peregrini transire cessarent, præeligētes longiorem in circuitu peregrinationem suscipere, quam tot iniustis exactionibus, contumeliis & iniuriis lacessiri. Vulgares autem patriæ cernentes vias desolatas & librantes damna quæ iamdudum perceperant, cum peregrini cessassent transire per illos, ducem adeunt, oraturi vt more solito liceret peregrinis transire per illos, per quorum confluentiam non mediocre emolumentum perceperat tota terra: qui spreti & superciliose à duce repulsi, ad propria discesserunt, congregaturi communes regionis ad vindicandum in ducem superbum iniurias præacceptas, quorum cognitis molicionibus dux cum suis generosis & dominis pergit obuiam turbæ vulgari. Et mox commisso bello, cædit, prosternit & captiuat eosdem & adductis morti quos volebat, dimittit reliquos in domos suas, qui cum tanto damno ab eo digressi & amaro animo nimis effecti, iam tunc quidem cessare minis decreuerunt, sed nouum exercitum recolligere, de nouo ducem aggredi statuerunt, quibus illico dux occurrit fidens in priori victoria, perempturos omnes si fortuna faueret, sed aliter euenit quam sperabat, quia ipse cum tota nobilitate & generosa gente ducatus coram eis corruit.

De timiditate Londinensium.

Londonienses comperto pro vero quod rex Franci conduxisset nauigium, cōparasset exercitum, direxisset propositum in Angliam veniendi, timidi velut lepores meticulosi, vt mures requirunt hinc inde diuortia, perscrutantur latebras, & velut iam capienda foret ciuitas cæpere propriis diffidere viribus, & de resistentia desperare, & qui in pace timidi iactitabant se cunctos Gallicos sufflaturos ex Anglia. Audito iam licet inani rumore de aduentu hostium, vix vniuersam Angliam illos posse tutare putabant. Idcirco velut à vino madidi ad muros vrbis currunt, contiguas domos dilacerant, deponunt, destruunt, & cuncta formidolose faciunt quæ in extremis necessitatibus positi facere consueuerunt. Nondum vllus Gallicus in nauem pedem posuerat, Neptunum nullus hostis intrauerat, & Londonienses ac si tota terra in circuitu victa conquisita fuisset, adeo metuunt, ita sollicitantur, velut ipsos hostes aspicerent ante fores, sic sic viri qui in quiete fortes, in pace feroces de semetipsis pulchrum prębent spectaculum, proferunt non sequendum ęxemplum quid acturi forent, si sentirent instare prælium, inuenire periculum.

De vasis captis sed proditione liberatis.

Sub hac tempestate familia regis quæ constituta fuerat circa Doueriam & Sandewicum ad resistendum Gallicis, si forte illic temptarent irrumpere æquoris vndas, ingressa duce domino de Garsi, obuiat quippe magnis Coggonibus & sex Carricis refertis vini speciebus, pannis aureis & holosericis, auro & argento & lapidibus præciosis,

ciosis, & diuersi generis mercibus exoticis, quæ cursum versus Sclusam in Flandria maturabant, quo cognito quod hostes essent, de ditione requirit eos qui in illis erant. Ianuenses vero videntes se impares tantæ virtuti, semetipsos sine magna resistentia reddiderunt. Nempe ipsa vasa cum contentis Ianuensium esse dicebant, attracta ad Sandewicum cæperunt ea exonerare multis rebus, qui ea lucrati fuerunt. Ianuenses autem non ignorantes vbi succurri deberet eisdem, mox festinant Londonias Cancellarii regni, domini Michaelis Atte Pole comitis Southfolchiæ auxilium petituri, qui fuerat à pueritia magis mercimoniis, vtpote mercator mercatoris filius, quam militia occupatus, qui mox & illorum vicem doluit, & regem circumuenit, vt scriberet hiis qui ceperunt eos, vetans ne quicquam pręsumerent minorare de bonis eorum, restituerent insuper cuncta quæ cepissent. Cancellarius præterea iussit de thesauro regio eorum damna resarciri, vt videlicet pro cunctis quæ terra marique perdiderant post captionem suam reciperent pecuniæ dignam summam, & ita rex circumquaque delusus, supplantatus, seductus est, & regnum thesauro debito vacuatum, & hostes sæuissimi, infestissimi, crudelissimi, cum pace pecuniaque dimissi. Ipsi ergo mox vt soluerunt à litore, cursum versus Flandriam direxerunt, & portum de Sclusa subintrauerunt.

Rex Franciæ parat inuadere regnum Angliæ.

Rex Franciæ parans inuadere regnum Anglię, per illud tempus victoriam non armis sibi tantummodo prouenturam credidit, sed muris ligneis estimauit: quamobrem congregatis ex multis locis fabris lignariis, quendam murum ligneum spissum atque densum iussit fieri altitudinis viginti pedum, qui semper ad duodecim passus haberet turrim capacem decem hominum, quę foret altior subiecto muro per decem pedes, quem murum (vt fertur) erigere pręfiniuit in loco vbi applicaturus erat, vt per murum defenderetur à sagittis, & suos gunnarios protegeret, nostratibus plagas horribiles illaturos, & cum opus esset suum exercitum reuocare posset vltra muri ambitum, vbi & fessi quiescere & saucii recreari valerent. Habebat murus ille prout ferebatur in longitudine tria millia passuum, & erat dispositus turribus firmis & crebris vt pręfertur. Eo tempore nostrates qui in mari erant obuiant duabus nauibus regis Franciæ sulcantibus campos liquidos, & iter carpentibus versus Sclusiam. Et illico conserta pugna & naues illæ captę & Sandewicum tractę sunt, in quibus & pars muri & turrium pr̨edictarum est reperta, & magister totius fabricę interceptus, qui erat Anglicanus natione, sed quandoque bannitus. Captus est insuper ibi magister Gunnarius qui & ipse prius Anglicis famulabatur apud Calesiam, dum dominus Hugo Caluerlee capitaneus ibi fuerat, & cum hiis diuersæ machinę ad iaciendum lapides & muros conterendum, & Gunnæ plures, cum magna quantitate pulueris, cuius pręcium pręualuit omnibus manubiis supradictis. Erecta est igitur illa pars muri apud Sandewicum, & quem contra nos hostes pręparauerant, nos ereximus contra hostes.

Naues Francorum captæ.

Parliamentum factum Londoniis & inanis commotio regni.

Circa festum sancti Michaelis Archangeli citati sunt ad parliamentum Londoniæ qui de iure vel consuetudine adesse parliamento debebant. Per id temporis Michael Atte Pole dudum creatus comes Southfolchiæ, & iam tunc regni cancellarius, cui rex plus debito credebat, & fauebat, conuocari fecit pene de cunctis regni finibus armos & Architenentes in merciam, vt prope Londonias existentes parati forent ad repellendum Francos cum rege suo, si tamen verum esset quod dicebatur de eis, quia parati fuerunt cum ingenti multitudine nauium ad regnum Angliæ inuadendum. Adunatis igitur de diuersis regni comitatibus velut innumerabilibus, tam armatis quam Architenentibus perhendinauerunt prope Londonias viginti milliaria in circuitu, velut pro suis castris occupantes, vbi fuit cernere non secus quam hostilis recognitionis imaginem, dum plebs sic vocata quæ & victu carebat & pecunia cogebatur, sicut in hostili patria pabulando vicinos spoliare, & cuncta quæ fecissent inter hostes in terra propria perpetrare, hoc excepto solummodo, quod ab incendiis abstinebant, qui cum diu moram tam sibimet quam patriotis infructuosam fecissent, iussi sunt ad propria remeare, & parati fore, cum rex ipsos decerneret reuocandos, quorum plures pro rei familiaris inopia, compellebantur reuertentes exponere, vel equos, vel arma venditioni, quidam pro commeatu spoliis intendebant, & rapinis. Nondum finitum fuit parliamentum, sed regressis ad sua vulgaribus, proceres Londoniis permanserunt, prestolantes rumores de Francorum aduentu qui quotidie dicebantur esse venturi.

Vbi ne dominus rex parum fecisse videretur, dominũ Robertum de Veer quandoque

Marchio Dubliniæ creatur dux Hiberniæ.

doque comitem Oxoniæ, sed nuper in vltimo parliamento creatum Marchionem Dubliniæ, ducem fecit Hiberniæ, facturus expost de duce regem, si fortuna faueret, tantum afficiebatur eidem, tantum coluit & amauit eundem, non sine nota (prout fertur) familiaritatis obscenæ, submurmurantibus cæteris nobilibus & baronibus, ac indigne ferentibus tantæ promotionis appetitum in viro tam mediocri, quem nil plus cæteris commendabant vel generis sui sublimitas, vel reliquatum virtutum dotes.

Depositio in Parliamento contra Michaelem Atte Pole.

Per omne tempus istud durante parliamento quotidie prædicabantur noua de Gallorum aduentu, multis in magna trepidatione existentibus, quod viderent Barones in multis dissentire, vnde putabant quidam de prudentibus magnum regno dispendium affecturum, præcipue si mens non foret vna dominis inter tot pericula quæ ab hostibus parabantur. Quia reuera rex infensus erat non solum militibus parliamentalibus, sed pene cunctis proceribus, quia fauebant eisdem proponentibus multos articulos falsitatis contra prædictum Michaelem Atte Pole, & instanter exorantibus iudicium fieri de eodem. Conuicerant eum nempe de multis fraudibus & quibusdam proditionibus in regem, quos nequaquam inficiari nequibat, vnde & cum responsis astaret & obiecta negare nequibat. Rex pro ipso verecundatus & rubore suffusus, caput agitans, heu, heu, inquit Michael, vide quid fecisti. De multis etenim obiectis cõtra eum hoc vnum extitit, quod auarus existens & alienæ pecuniæ auidus, circumuenit regem, vt concederet sibi firmam cũctorum questorum regni, qui cum indulgentiis circuire solent, & congregare pecuniam ad opus fraternitatis sancti Antonii, daturus regi viginti marcas, de prouentibus memoratis de quibus singulis annis leuasse videbatur septuaginta marcas. Hiis & multis aliis defectibus veridica ratione probatis contra ipsum, de officio cancellariæ deiicitur, mulctandus pecunia grandi, scilicet soluenda regi.

Responsum regi fuit ipsum non egere subiectorum tallagio, cum de tanta summa ab eo qui iuste debitor erat regis, poterat merito prouideri. Hæc autem omnia quanquam summe regi placuisse debuerant, maxime displicebant, adeo fidebat infideli, adeo coluit nebulonem. Factumque est vt eius amoris intuitu non multo post infirmaret quicquid in parliamento contra ipsum fuit statutum, & familiariorem haberet quam ante habuerat, non tantum in priuato sed in publico, ita vt in conuiuio sequenti natali in mensa sua recumbere faceret, non contentum communi procerum indumento, sed togatum, quod genus solis regibus ab antiquo debetur, & ne fieret in eum iudicii executio prælegit proditiose circumuenire suos accusatores cum duce Glouerniæ, qui maxima pars videbatur existere eorum qui pro regni commodo laborabant. Itaque prouisum erat inter regem & suos familiares, vt quidam de militibus parliamentalibus qui plus obstiterant vel sibi petenti subsidium pecuniare, vel dicto Michaeli infesti fuerant, vnà cum domino Thoma duce Glouerniæ inuitarentur ad cænam in hospitio cuiusdam Londoniis, & ibidem repente trucidarentur. Quorum morte solummodo, estimabat sibi cessurum arbitrium voluntatis: sed non cepit effectum tantæ malignitatis commentum: quia & dux de hiis omnibus præmonitus fuit, & vt cauerent cæteros pręmonuit: iubens vt cænis essent contenti propriis, ne intricari valerent (vt præmittitur) alienis. Ferunt dominum Nicholaum Brambre, (qui Maior Londoniarum fuerat anno pręterito) huic assensum præbuisse consilio. Sed laudabili constantia Richardi Extone Maioris anni pręsentis (qui libere fatebatur cum vocatus esset à rege ad prębendum fauorem tanto facinori, se nunquam cõsensurum in necem talium innocentium) dictum scelus est omissum. Et palam factum est verbum istud omnibus habitantibus in regione vicina tua, vt ex tunc apud omnes odium cresceret talium consiliariorum, & amor ducis & militum pręditorum. Non tamen omisit dux, & milites, ea quæ vera sunt, regnoque fructuosa loqui, sed maiori constantia regi petenti subsidia restituerunt, sępiusque illud susannicum inculcabat militibus, dicens, quin melius est nobis incidere in manus hominum quam derelinquere legem Dei nostri. Tandem propter improbitatem potentium, concessum tallagium, scilicet media pars vnius decimæ, & media quintæ decimæ, quod non regis arbitrio sed procerum prędictorum iudicio pro regni commodo expenderetur. Recepit hanc pecuniam comes Arundeliæ profecturus ad mare. Duci Hibernię ad regis instantiam est prouisum vt hæredes Caroli de Bloys, qui vindicauit olim ducatum Britanniæ Armoricæ, venderent Francis pro triginta millibus marcarum, vt hac adductus pecunia, dominium quod rex sibi donauerat in Hibernia viriliter recuperaret, ea

ret,ea duntaxat conditione,vt citra proximum pascha Hiberniam transfretaret,tantum nempe proceres, tantum communes eius transitum affectabant, vt mallent regno carere tanto thesauro,quam ipsius habere præsentiam regem seducentis & infatuantis in regno.

Regi Armeniæ denegatur conductus.

Per idem tempus rex Armeniæ,(qui dudum expertus fuerat regis liberalitatem & procerum) mittit pro conductu, velut aduentus eius causa foret amor pacis reformandæ inter regna Angliæ & Franciæ,quorum vnum iam omnino paratum fuerat ad reliquum inuadendum. Sed reuera plus desiderauit dona quam pacem, plus pecuniam adamauit quam plebem,plus aurum regni quam regem. Et licet Rex esset sibi beneuolus,proceres tamen librantes quod esset illusor,responderunt regi se nolle tractare cum illo.Sicque impeditus est aduentus eius,qui sicut nec primo nec quidem secundo profuisset.

Regis Franciæ aduentus miraculose impeditur.

Rex interea Fráciæ ducum,comitum,& aliorum procerum inaudita turba moram traxit in Flandria,paratus ad diripiendum regnum Angliæ, si non Deus eius conatibus obstitisset. Nempe per totum tempus quod fluxit à Kalend. Augusti vsque ad vigiliam omnium Sanctorum,nunquam flauit aura sibi commoda per paucas horas. In ipsa vero vigilia (surgente vento prout putabat sibi fauente turgidius) à longa statione dissoluit naues, & cum impetu portum de Sclusa reliquit. Cumque cunctæ rates fuissent egressæ & iam profunda tenerent, essentque à portu remotæ quasi per viginti milliaria, ecce ventus contrarius obuius eis factus,omnes retrocedere compulit, & non tantum compulit sed & impulit naues, & allisit vt quædam ex eis in introitu ipsius portus de Sclusa confringerentur.Hac occasione & Anglia metu liberata,& rex Franciæ est regressus ad sua. Numerus classis regis Franciæ mille ducentæ naues in hac comitiua fuere.Duces.16.comites.26. tria millia militum, & sexcenta centum millia pugnatorum.

Processus in Michaelem Atte Pole.

Ad hoc vsque tempus parliamento continuato,licet rex grauiter ferret accusationes factas de Michaele Atte Pole cæterisq; quos imprudenter amauit, compulsus est tamen post multas tergiuersationes, auditores & iudicii diffinitores eligere qui plenam haberent potestatem audiendi,& iudicium proferendi in dictum Michaelē, cæterosq; quos milites accusauerant parliamenti. Constituti sunt autem iudices dominus Thomas Glouerniæ,& dominus Richardus comes Arundeliæ,qui non segniter iniunctum negotium adimplebant,rege ad alias partes digresso, quia noluit hiis iudiciis quamuis sibi forent proficua interesse. Tandem(vt præfertur) dicto Michaele de multis sceleribus fraudibusque conuicto, morte dignus iudicatur, & eius bona regio fisco cessura decernuntur. Ipse tamen manu captus, quibusdam diuitibus pro eo in magna summa pecuniæ obligatis. Quem (vt diximus) Rex mox finito parliamento recepit,& sibi cohabitare fecit cum duce Hiberniæ & Archiepiscopo Eboraci domino Alexandro Neuile, qui ex tunc quantum poterant laborabant regem contra dominos cōmouere diebus ac noctibus,&acta parliamenti adnullare.Succreuit igitur indies regi odium contra suos proceres naturales & fideles, istis susurrantibus regē non in effectu fore regem, sed vmbratiliter, futurumq; vt nihil sui iuris existeret si domini accepta potestate gauderent. Credebat itaque illis Rex,& idcirco de cætero proceres omnes suspecto habebat,nihilominus tamen deiecto Michaele Atte Pole de cancellaria,subrogatus est dominus Thomas Arundell Episcopus Eliensis, Dunelmensis de officio thesaurarii, qui multum laborauerat, & expensas fecerat huius dignitatis amore,& pro eo constitutus est frater Iohannes Gilbert de ordine prædicatorum,Episcopus Herefordensis, vir qui plus lingua quam fide vigebat. Et hic huius parliamenti finis. Transit annus iste frugifer, sed mediocriter fructifer: Hispaniæ propter aduentum ducis Lancastriæ regnum vendicantis sollicitus & suspectus: Austriæ propter ducem & nobiles interemptos à communibus perniciosus: Frāciæ propter sumptus & apparatum quem fecerat ad Angliam inuadendum,onerosus: Angliæ,propter graues rumores,sed Londinensibus, propter muliebrem meticulositatem maxime dedecorosus.

Annalis cōclusio.

Anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo septimo (qui est annus regni regis Richardi secundi à conquestu decimus) fuit rex ad natale apud cum Anna regina,& Boemis suis. Circa initium mensis Martii(iuxta decretum parliamenti) parauerunt se ad sulcandum liquentes campos,dominus Richardus comes Arundeliæ, & dominus Thomas Moubray comes Notinghamiæ: quorum primus constitutus est Admiralius instantis termini, vir valde deuotus & bonus,& qui probra quan-

doque desertæ militiæ (cum tunc Gallici circa Southsexiam oras infestarent maritimas nunc abolere cupiens) curauit apponere totas vires.

Comes Arandeliæ proficiscitur ad mare.

Igitur profecturus ad mare, cum recensionem facturus esset in campo sui exercitus, cognouissetque ducem Glouerniæ, cum multis nobilibus velle videre collectam militiam, elaborauit vt bonos haberet, & famosos, vitans conducere Londoniensium & aliarum ciuitatum sutores, vel scissores, quales quidam ante conduxerant leui pręcio, vt plus accresceret auri marsupio. Et quidã alii sic agentes, non regni commodo, sed lucro proprio militabant, vnde factum est, vt à longo tempore, regnum nihil aut parum emolumentum perciperet, illis non hostes inuadere, non experiri vires, sed inaniter tempus acceptum consumere meditantibus, vt integra stipendia consequi præualerent. Comes è contra quos (vt diximus non parcens expensis) valentiores nouit, elegit, vt per hos posset magnum aliquid patriæ reportare. Dux proinde Glouerniæ cernens tam pulchram, tam electam militiam, vrgebat omnes, monebat singulos, vt maris vndas intrarent, solutis morarum nexibus (multis se excusantibus quod oportebat amicis valedicere, negotia disponere domus suæ) æstimabat nempe (prout erat) quosdam arma mutuo suscepisse pro dicto spectaculo, vt laudarentur à dominis tanquam sufficienter armati, quæ proculdubio si diuertendi copiam habuissent, reddituri suis erant possessoribus, & mare repetituri, veluti inermes, quamobrem fuit verisimile quod minus audaces fuissent ad aduersarios inuadendum. Ingressi sunt ergo mare, vellent nollent, cum cunctis vtensilibus quæ habebant, fausta hora, quia non multum tempus effluxit antequam aduersariis obuiarent. Reuera die dominica, in vigilia Annunciationis dominicæ, magna classis nauium Flandriæ, Galliæ, & Hispaniæ refertarum viris bellicis, armatorum diuersis machinis, de longe velificans à speculatore conspicitur: quæ mox Amirallio comiti nunciata, ipsum & suos omnes hilaritate repleuit. Aduersarii vero nihil tale suspicantes, quibus (vt fertur) promissum fuerat à quibusdam Angliæ proditoribus (quibus regnum raro carebat) nostrum nauigium circa mensem Maium minime fore paratum, agebant per omnia magis secure, ventum pro vehiculo, & armatos pro tutela tenentes. Cum autem nostratibus propinquassent vela tanquam nostros vellent aggredi, nostri ex industria simulauere fugam, velut fuissent impares tantæ virtuti. Illi vero plus securum transitum quam bellum cupientes, pertransibant, vnde contigit cum nostrates ventum percepissent ad vota aduersarios insequentes, irruerunt subito super eos, & conflictum atrocissimum commiserunt: tandem victoria cessit nostris, captis octoginta nauibus, & multis diuersæ conditionis armatis, quampluribus quoq; peremptis. Fugerunt tamen de conflictu quædam, quas biduo comes Arundeliæ persequens, postremo cepit & ad classem nostram traxit. Erant autem numero maiores & minores rates centum, & eo amplius quæ omnes vinis refertæ fuerunt. Numerus vero doliorum, ad decem & nouem millia, aut plus excreuit. Ipsa vero vina, cum vasis, mox ad portum de Orwello, & alios regni portus destinata sunt, præter ea quæ regis parti segregabantur, licet ciues de Middelbourgh ad comitem accessissent, & orassent vt liceret eis illa vina comparare, & dare mox pro singulis doliis centum solidos, eo quod amici nostri videbantur existere & vinis egere. Sed his respondit Admiralius, iustius esse, vt hi his gauderent vinis, qui expensas fecerant pro sua profectione versus mare, scilicet communes Angliæ quam alii quicunque pro quocunque lucro ea auferrent. Attamen (inquit) quin estis amici, & de longe venistis, dabimus vobis viginti dolia ne omnino vacui redisse videamini. Ipse vero comes tanta liberalitate vsus est, diuersis conferens de parte sibi contingente, vt nec vnum dolium sibimet remaneret (vt fertur.) Accreuerũt ergo laudes comiti in immensum à vulgaribus, quod postponens quæ sibimet aggerasse poterat, vendens alienis direpta vina, præposuit communem vtilitatem priuato commodo, & eo maxime quod vulgares in effectu senserant, non omnino deperisse, quod penderant perfectioni suę. Comes autem volens his maiora pręstare patriæ, recollecto resarcitoque nauigio, & conductis recentibus pro his qui læsi vel sauciati fuerant, siue perempti, vela reflexit versus castellum de Brest, quod videtur canis esse minoris Britanniæ, contra quod Gallici siue Britones iam duas munitiones erexerant, vel erecturi fuerãt maiores, & multo fortiores, quam fuerunt illæ quas dux Lancastriæ per suos debellauerat, & destruxerat versus Hispaniam proficiscens. Harum vnam Admiralius (debellatis qui intus erant) cepit, & quia videbatur fortis, & necessaria castello, si nostri possiderent eam, posuit quosdam ex nostris in ea. Reliquam vero sumptuose paratam, sed

Anglia proditoribus nunquam vacua.

Numerus nauiũ captarum.

Numerus doliorum.

sed nondum erectam iniecto igne cremauit, & sic Franci paruo tempore eodem in loco geminata damna cepere, primo per ducis milites: secundo, per comitis huius tirones. Castellum insuper de Brest cunctis victualibus quæ sufficerent ad vnum annum refecit, & castellanis vestes & calciamenta donauit. Compositisque per omnia rebus, rediuit in Angliam cum benedictione omnium plebanorum. Sed inuidebant omnes tantæ probitati qui cum Rege erant, Dux Hiberniæ, Comes Southfolchiæ, & Symon de Burleya, cum Richardo Styry, deprauantes acta Comitis apud Regem, & dicentes eum nullum opus egregium perpetrasset, quippe qui non nisi Mercatores inuaserit, quorum fructuosius extitisset amorem seruasse patriæ, quam odium exorabile concitasse.

Quidam inuident factis comitis.

Et hi nimirum milites, plures erant Veneris, quam Bellonę, plus valentes in thalamo, quam in campo, plus lingua quam lancea prę̨muniti, ad dicendum vigiles, ad faciendum acta Martia somnolenti. Hi igitur circa regem conuersantes, nihil quod deceret tantum militem informare curabant, non dico tantum armorum vsum, sed nec ea quæ maxime reges generosos decent in pace, videlicet in venationem, vel aucupationem aut his similia, quibus regni honor crescit. Factumque est istorum instinctu, vt Rex tantum offenderetur his qui hoc negotio militauerant, quod venienti sibi Comiti Notinghamiæ (qui est Comes Mareschallus, & regis semper fuerat consodalis & coetaneus) & speranti magnas à rege grates reportasse, rex nullum bonum vultum faceret, sed omnino demissum. Dux autem Hiberniæ, vtrique Comiti, nō solum vultum subtraxit, sed colloquium: inuidens fortassis probitati, quam ipse assequi non valebat. Ipsi vero comites hæc cernentes, sed paruipendentes, ad propria discesserunt, victuri quietius quam cum rege.

Henricus Percy iunior destinatur ad mare.

Interiecto post hæc paruo tempore, qui de consilio regis erant, monuerunt eum, vt Henricus Percy (filius comitis Northumbrorum) mitteretur ad mare, ad repellendum irruptiones hostium, qui dicebantur prompti (propter plagam quam dudum acceperant per comitem Arundeliæ) ad irruptiones in Angliam faciendum. Cui nec sufficientem manum delegauerunt, nec fauorem quem decuit impenderūt, sed hæc fecerunt ei, inuidentes (vt dicebatur) eius indoli, eo quod iam nomen magnum propter probitatem, tam inter Scotos, quam Anglicos est adeptus. Sed ipse, quod ipsi dolosi machinati fuerant, vel nesciens, vel paruipendens, intrepide suscepit iniunctum negotium, & animose strenueq; peregit: & (expleto termino suæ militiæ) incolumis remeauit.

De potestate Walteri Disse.

Per idem tempus erat quidam frater in Anglia, de Carmelitarum secta, cui nomen erat Walterus Disse, (qui dudum fuerat confessor ducis Lancastriæ,) sed cum eo in Hispaniam tendente minime profectus est, sed domi remanserat propter causam inferius declarandam. Papa siquidem Vrbanus sextus, agnoscens Hispaniæ regnum grande, diuitiisque refertum, & librans (licet inaniter) quanta commoda sibi accrescerent, si Dux eius dominio potiretur, prę̨ter priuilegia quæ concesserat profectura, iam noua concessit profecto per dictum fratrem Walterum Disse postulantibus dispensanda, sed non sine pecunia acquirenda. Inter quæ priuilegia siue potestates acceptas à Papa, fuit vnum, ad quod acquirendum concurrebant, & grandes summas offerebant. Qui pronior existens plura proferentibus, eos domini Papæ capellanos creauit, secundum formam & iuris consuetudinem in Romana curia, frequentatam. Concessit inter multas hanc libertatem cuidam fratri de ordine Augustinensium, dicto Petro Pareshull, qui exinde putans se omni libertati donatum, cæpit primo adhærere Wiclefensibus (quos Lollardos quidem vocant) qui sui tenentes doctrinam magistri, iam ex anima multa suorum sequacium Londoniis fecerant, & plures doctrina polluerant sua praua. Igitur istorum se tradens informationi, didicit quod bene fecerit priuatam deserendo religionem, publicæ vitæ se conferens, quæ sanctior, & perfectior, eminentior, atque securior esse videbatur. Tandem horum imbutus malitia, & propria exagitatus nequitia, hortantibus illis, coactus est prę̨dicare, & publice vitia sui ordinis propalare. Venit igitur ad Ecclesiam Sancti Christofori Londoniis, sequentibus eum pene centum de lollardis, & ibidem tanta mala facinora in confratres quondam suos euomuit, vt horrori foret audientibus, & stupori. Interea quidam accurrentes, hæc Augustinensibus nunciarunt. Quorum quidam mox egressi (scilicet ad numerum duodecim maiori animositate vigentium) venerunt ad locum, vbi adhuc flagitiosus ille, tanta facinora declamabat. Et audientes quæ dicebantur, valde commoti sunt, vnus autem plus zelans pro religione,

audacter astans, contradixit his quæ nebulo proponebat. Quod cernentes lollardi, surrexerunt cum impetu, & fratrem contradictorem deiecerunt, lacerauerunt, & conculcauerunt,& male verberibus tractauerunt. Sed & cunctos fratres eiecerunt. & extra ecclesiam persecuti sunt, volentes eos perimere,& eorum domos incendere,cum furore clamantes,& dicentes: Disperdamus homicidas, incendamus Sodomitas, suspendamus regis & Angliæ proditores. Cum isto itaque furoris clamore currentes, ignem in habitacula fratrum iniicere proponebant. Sed impediti tamen sunt humili oratione fratris Thomæ Ashbourne, & sodalis sui,qui ambo boni viri, ambo fuere sacræ paginæ professores. Innuit insuper ad sedandum turbam furentem,interuentuscuiusdam de vicecomitibus Londoniarum,qui eos sua suasione mitigauit,& ad propria redire fecit. Interea Lollardi secum dictum fratrem tenentes, hortabantur vt quia alias disturbatus in sermone fuerat, chartam conscriberet, in qua omnia præmissa,& si quæ plura nosceret,exararet. Qui mox eorum acquiescens sceleratis consiliis,chartam confecit,in qua quosdam fratres suos accusat,de diuersorum confratrum suorum homicidio. Et vt maior fides tribueretur dictis suis, edicit occisorum nomina,& tortorum vocabula:necnon & loca designat, in quibus occisi vel sepulti fuerant tali modo perempti. Dicit insuper eos Sodomitas existere, regisque & regni traditores, & multa plura quæ dinumerare longum foret. Confectamque chartam configit super fores Ecclesiæ sancti Pauli Londoniis, vt maior confusio posset accrescere fratribus memoratis. In cuius principio dicit semet de nido egressum diaboli,& per Dei gratiam,de malis & impuris hominibus euasisse ad vitam perfectissimam, ob quam causam, & quia erat veritatis assertor, dicit plurima semet aduersa passurum ab iisdem fratribus, si comprehendere possent eum. Sed gratias agit Vrbano Papæ,quod tantæ per eum libertati donatus sit,quod valeat cum adiutorio amicorum se subtrahere de manibus æmulorum. Hanc chartam multi de capuciatis militibus perlegentes, pro firmo prædicauerunt cuncta fore vera quæ scribebantur,vnde & transcripta exinde sibi fecerunt,vt valerent suæ militiæ satisfacere in futurum. Erant autem milites qui hanc sectam coluerunt quam maxime, & sustentauerunt Wilhelmus Neuile,Ludouicus Clifford, Iohannes Clanvow, Richardus Styry,Thomas Latymer, & inter cæteros maior fatuus Iohannes Montagu,qui in tantam lapsus est vesaniam, vt cunctas imagines quas apud manerium de Scheuele (bonæ memoriæ quondam) Iohannes Aubrey, & expost dominus Alanus Buxille,vel eorum antecessores erexerant in capella sua,deponi faceret,& in locis abditis collocari: vnum solummodo priuilegium adepta est imago beatæ Catherinæ, quam in pristinum suum deferri permisit,quia plures afficiebantur. Huius sacerdos sectator acerrimus lollardorum, cum peruenisset ad vitæ metam,& cognouisset se proculdubio moriturum,compunctus,& penitens eorum quæ contra fidem commiserat,sacerdotem petiit,cui confiteri valeret:Cui quidam de familia velut cum admiratione responderunt : Quid est (inquiunt) quod quæritis? quid quod desideratis? Nonne vos prædicastis,omnem confessionem extrinsecam sacerdotibus faciendam superuacuam,solummodo sufficere,vt quis soli Deo confiteatur? Quibus ille, Erraui inquit,sed modo precor indulgete mihi copiam sacerdotis. Accidit eo tempore vt præsens esset Nicholaus Hereford,doctoris theologiæ gradum habens, sed seductoris sequens officium,quippe cui (post hæresiarcham Iohannem Wicklef) omnes huius sectæ viri maxime adhærebant. Hic ergo cum ad præsbyterum accessisset,& in voluntate confitendi positum cognouisset,quid est(inquit)quod agis fatue? quid turbaris?Confitere Deo,qui potestatem ampliorem habet ligandi, atque soluendi, quam habent laici sacerdotes,& sufficiet ista confessio tua:tibi ipsi peccasti,nō sacerdoti,ipse debet remittere cui fit offensa. Ille vero persistens in petitione sua:In vobis (inquit) sit peccati periculum,si sine confessione viaticoq; discedam,cui voluntas inest catholice moriendi,si mihi copia donaretur:& post pusillum spiritum exhalauit. Cui credibile est suffragaturam voluntatem bonam confitendi, quam habuit moriendo. Et quia pro maiori facienda notitia huius infandæ sectæ, paulisper digressi sumus à materia ad continuandum inceptæ rei ordinem reuertamur.

Ruina militum lollardorum.

Dux Hiberniæ repudiat vxorem suam, regis natā, & ducit ignobilem.

Accidit his diebus, vt Robertus de Veer elatus de honoribus quos rex impendebat eidem iugiter,suā repudiaret vxorem iuuenculam,nobilem, atque pulchram, genitam de illustris Edwardi regis filia Isabella, & aliam duceret, quæ cum Regina Anna venerat de Boemia (vt fertur) cuiusdam Cellarii filiam, ignobilem prorsus, atque fędam:ob quam causam magna surrepsit occasio scandalorum(cuius nomen erat

in vul-

in vulgari idiomate Lancecrona.) Fauebat sibi in his omnibus ipse Rex, nolens ipsum in aliquo contristare, vel potius (prout dicitur) non valens suis votis aliqualiter obuiare, quia maleficiis cuiusdam fratris (qui cum dicto Roberto fuit) Rex impeditus nequaquam quod bonum est, & honestum cernere, vel sectari valebat.

Dux Glouerniæ indignatur.

Indignabantur proinde proceres, sed præcipue dux Glouerniæ auunculus præfatæ puellæ, qui etsi modo non valebat vlcisci tantas iniurias illatas nepti suę, omnia tamen conseruabat in corde suo, vsque in tempus retributionis futuræ. Ducem vero Hiberniæ pręmissa non latebant, quamobrem & sibi cauere statuit, & ducem Glouerniæ cum vniuersis qui sibi fauebant de medio tollere meditatur. Iam Pascha transierat, iam tempus pręterierat, quod dux Hiberniæ transfretaturus fuerat in Hiberniam, & adhuc eum, velut nihil de profectione cogitaret, Anglia retinebat. Sed ne tumultus foret nimius in regno inter proceres, rex velut deducturus eum ad naues, in Walliam proficiscitur cum eodem, non dimissurus eum, sed detenturus ibidem, vt illuc semoti, quietius deliberare possent, qualiter Ducem Glouerniæ, comites Arundelię, Warwici, Derby, & Notynghamiæ, cum aliis regni fidelibus dolo tenerent, & occiderent. Erant autem cum illis comes Southfolchiæ Michael Atte Poole, Robertus Trysilian iusticiarius, & plures alii qui suæ pelli timentes, non segnius quam rex, & dux Hibernię, in necem prędictorum procerum conspirabant. Emerso temporis magno spacio è Cambria (velut profectio Ducis in Hiberniam obliuioni data esset cunctis qui remanserant in Anglia) redit cum duce, & suis traditoribus, ad castellum de Notyngham, tractaturus ibi finaliter de morte procerum prędictorum. Illuc igitur aduocari fecit multos de Londoniis, quos nouit contingentes ad vtrumlibet, & cunctos regni vicecomites, & Iusticiarios vniuersos. Sed Londonienses accersiuit, quia mobiles erant vt arundo, & nunc cum dominis nunc cum rege sentiebant, nusquam stabiles, sed fallaces, quorum multi nuper de proditione in regem confessi fuerant, sed tamen eius gratiam consecuti, vt ipsi gratiam sibi pro gratia gratis rependerent: & dominos indictarent de multis criminibus, quæ contra eos rex dum in remotis ageret imaginatus fuerat cautelose, vicecomites conuenire fecit, vt sciret quantam potestatem possent contrahere in regis negotium aduersus Barones, & vt ipsi nullum militum de pago vel schira permitterent eligi, nisi quem rex, & eius consilium elegisset. Sed ad ista responsum est per vicecomites, communes omnes fauere dominis, nec esse in potestate sua ad hanc causam exercitum contrahere. De militibus eligendis dixerunt similiter, communes velle tenere consuetudines vsitatas, quæ volunt quod à communibus milites elegantur. Vicecomites ergo datis his responsis, dimissi sunt. Iusticiarii sunt vocati, vt ipsi decernerent indictamenta fore legalia, & eisdem apponerent sua sigilla. Quod & tunc factum est, à Roberto Trysilian & Iohanne Blake iuris apprenticio (quem Robertus Tresilian ad curiam Regis ad dictum facinus introduxerat perpetrandum) expeditis ad vota indictamentis in sæpedictos proceres, & multos alios nobiles & Barones, qui ad hoc vocati fuerant sunt dimissi.

Rex redit à Wallia.

Consilium subdolum.

Causa huius vocationis.

Proceres indictantur.

Rex conducit bellatores.

Rex autem & dux Hiberniæ missis mox nunciis conduci fecerunt, quos poterant, vt cum illis starent si oporteret contra dominos in die belli. Quorum multi responderunt, se nec posse, nec velle stare contra dominos, quos pro certo sciebant intime regem diligere, & omnia machinari, omnia studere, omnia facere pro honore suo. Multi simpliciter putantes se conduci, promiserunt se ad notationem regiam fore paratos. Interea rumor huius facti peruenit ad dominos, & eos magna repleuit tristitia, eo quod nullius culpæ conscii tanto regis odio turbarentur. Vnde in primis regis patruus, dominus Tho. dux Glouernię, vt regis odium mitigaret, & animum ad concordiā pacemq; reduceret, coram episcopo Londinensi, & multis aliis regni nobilibus, tactis sacrosanctis, iuramentum ædidit se nunquam aliquid in regis lęsionē machinatum fuisse, sed omnia pro posse, studuisse, & perfecisse, quæ regis honorem, cōmodum, & beneplacitum prospectabant: excepto, quod ducem Hibernię, quem rex dilexit, lætis oculis non respexit, nec quidem in futurum respicere voluit, qui non tātum suam sed regis consanguineam dehonestasset: quamobrem in eundem statuit firmiter vindicari. Cum autem episcopus Londinensis ista (prout iniunctum sibi fuerat) regi retulisset, & aliqualiter ad credendum Ducis iuramento inclinatus esset, Michael Atte Poole timens si dux & rex redissent in concordiā, sua adfutura dispendia, verba fecit contra ducem, quibus aduersus eum regis animum commoueret. Cui mox episcopus: Sileas (inquit) o Michael, non decet enim te os de cætero aperire.

Dux Glouerniæ mittitur regem pacare.

Episcopus loquitur Michaeli Atte Poole.

Quare (inquit Michael) ita dicis? Quin (inquit epiſcopus) damnatus fuiſti in retroacto parliamento, & non eſt niſi regia gratia quod tu viuis. Ad hæc mox Rex iratus præcepit epiſcopo recedere, & ad ſuam eccleſiam remeare. Qui confeſtim diſceſſit, & duci quæ viderat vel audierat nunciauit. Hinc excreuit rancor & indignatio duci, ſuiſque nequam conſiliariis odium inexorabile, per omnes dies duce Hiberniç, Michaele Atte Pole, Roberto Triſilian, Alexandro Neuile Archiepiſcopo Eborac. & multis aliis, iram augentibus, concitantibus, & confirmantibus contra ducem. Qui conſiderans quorſum res tenderet, conuocatis ſecreto comitibus Arundeliæ, Warwici, & Derbeyæ (qui conſimili damnationi ſubiacerent, ſi non mature proſpicerent ſibi) denudat conſilium, edicit periculum, quod omnes in commune tangebat. Qui mox collectis exercitibus, ſtatuerunt regem conuenire ſuper præmiſſis, & fauore quem præbuit non tantum ſuis, ſed publicis proditoribus, nec non de periclitatione regni, quæ imminebat, niſi maturius ſubueniretur eidem. E contra rex ex parte ſua (agentibus proditoribus) deliberauit qualiter ſingulos præfatos tolleret, antequam munitis viribus ſibimet ſubuenirent.

Rex mittit ad capiendum comitem Arundeliæ, ſed euaſit.

Et primo miſit ad caſtellum de Reygate (vbi comes Arundeliæ morabatur) comitem Northumbriæ, cum multis aliis ad areſtandum eum. Qui cernens animum comitis exacerbatum, & militiæ magnam multitudinem circa ipſum, timens perficere commiſſum mandatum, negotio receſſit infecto. Poſt quem miſſi ſunt plures qui noctanter eum interciperent, & preſentiæ regis ſiſterent, vel certe perimerent, ſi quo modo poſſent. Sed illorum aduentum preuenit nuncius ducis Glouerniæ, qui nocte tota illum equitare cōpulit, ita vt ſummo mane perueniret ad ſiluam de Harynggeye (tranſcurſis celeritate triginta milliaribus (non ſine magno labore,) vbi repperit congregatos ducem Glouerniæ, & comitem Warwicenſem, cum populo numeroſo.

Rex proficiſcitur Cantuariam.

Eodem tempore (vt dicebatur) rex verſus Cantuariam ſe parauerat proficiſci, non tantum vt vota redderet beato Thomæ, ſed vt promiſſa pacta firmaret transfretando regi Franciæ, cui vendiderat Caleſiam, cum caſtello de Guynes, & vniuerſis fortalitiis quæ anteceſſores poſſederant in illis partibus, vel auito iure, vel bellica acquiſitione.

Proceres congregantur, rex turbatur.

Sed hanc profectionem impediuit ſubito comperta congregatio dominorum in ſilua de Harynggeye, & regem obſtupeſcere multum fecit, vnde conuocatis familiaribus ſuis, ſciſcitabatur quid ſibi vellet talis collectio inopinata. Et cum cognouiſſet propoſitum dominorum, quod pro reducendo eum ad frugem melioris vitæ, & regiminis commodioris conuenerant, mox expauit, quærens quid agendum in tanta turbatione foret. Quidam autem cenſuerunt dominos reconciliandos, & promittendum eis votiuam executionem propoſiti ſui. Alii laudauerunt regis familiam, congregandam cum Londonienſibus, ad exeundum & obuiandum proceribus, & experiendum martis fortunam. Et horum acerrimus erat Archiepiſcopus Eboracenſis. Sed diſſuaſerunt hoc prudentiores conciliarii, aſſerentes regi nullum prouenturum commodum licet vinceret, & magnum adfuturum dedecus & diſpendium ſi vinceretur. Interea venit quidā miles exercitatus, ſed ſenſu vacuus, Dominus Hugo de Lynne, qui eo quod ſtultus erat, & ſenſum perdiderat, eleemoſyna dominorum plurium ſuſtentabatur.

Ridiculoſa reſponſio.

Ab iſto igitur Rex iocando quæſiuit quid acturus eſſet contra proceres, qui congregati dicebantur in prędicta ſilua. Cui mox Hugo cum ſumma melancholia reſpondit. Exeas (inquit) & aggrediamur eos, & cuiuſlibet matris filios perimamus, & per oculos Dei hoc completo, peremiſti omnes fideles amicos quos habes in regno. Quod reſponſum etſi ſtulte prolatum, ſapientes quam maxime ponderant. Interea pacis mediatoribus intercurrentibus, res ad id deductum eſt, vt domini apud Weſtmonaſterium coram rege venirent, accepturi reſponſum de his, pro quibus commoti fuerant. Epiſcopo Elienſi, cum multis aliis fide dignis, ſacramento firmantibus pro parte regis, quod nulla fraus, nulla deceptio, nullum periculum pararetur, per quod ipſi domini nec in vita vel membris ſentirent diſpendia quouiſmodo. Et ſi contingeret regem, vel eos qui cum eo erant, ab iſto pacto reſilire, palam, vel occulte, dicti mediatores dominos inde prę monerent. Cum autem domini ſe paraſſent, vt Londonias iuxta condictum conuenirent, præfati pacis mediatores, clam miſerunt ad illos, nunciantes inſidias tenſas eis, in loco qui vocatur le Muwes iuxta Londonias, & ideo ſe nolle conſulere vt venirent, niſi cum ſecura manu. Quod audientes domini, ſuum diſtulerunt aduentum. Vnde tranſacta hora limitata, cum nō adfuiſſent, inquiſiuit rex cur domini pacta non ſeruabant. Cui epiſcopus Elienſis: Quia (inquit) parantur inſidiæ mille vel amplius armatorum

in tali

in tali loco contra pactum, & ideo nec veniunt, nec reputant vos fidelem. Rex vero confestim motus, iurauit se non esse conscium huius rei, & ideo iussit vicecomites Londoniarũ, vt pergentes ad le Muwes, & omnia perscrutantes, interficerent, si quos inuenirent ob hanc causam congregatos ibidem: sed non latuit dolus ibi, sed apud Westmonast. factione Thomæ Triuet, & Nicholai Brambre militum, qui cognoscentes se deprehendendos, occulte dimiserunt armatos, & Londonias remiserunt. Misit ergo Rex iterum ad dominos, promittens securum commeatum, si venirent. Qui mox ad Westmonasterium cum manu valida peruenerunt.

Rex vero in aduentu dominorum regalibus ornans se insigniis, toga videlicet, & sceptro, aulam Westmonast. est ingressus, pro quo Cancellarius Episcopus Eliensis verba fecit in hunc modum. Domini (inquit) dominus noster Rex audiens vos dudum congregatos in parco de HaryngGeye contra morem, non in vos irruere voluit (quod quidem sibi fuisset facile, si non vobis cauisset, & his qui vobiscum erant.) Quia nulli dubium, si conflasset exercitum, multo plures vobis habuisset, & fortassis multus hominum sanguis effusus fuisset, quod constat dominum nostrum Regem quammaxime abhorrere: & ideo patientiam sibi sumens & mansuetudinem, prælegit vos pacifice conuenire, & causam dicere, quare tot homines congregastis. Ad hæc domini responderunt ob regis & regni vtilitatem se conuenisse, & vt proditores, quos secum iugiter detinebat, auellerent ab eodem. Proditores vero appellabant Robertum de Veer ducem Hiberniæ, Alexandrum Neuile Archiepiscopum Eborac. Michaelem Atte Pole comitem Southfolchiæ, Robertum Trysilian falsum Iustitiarium, Nicholaum Brambre falsum militẽ Londinẽsem. Et vt hanc appellationẽ veram fore monstrarent (proiectis chirothecis) eam se velle duello prosequi iurauerunt. Ad hæc Rex: Non ait modo fiet hoc, sed in proximo Parliamento, quod pręfigimus in crastino Purificationis beatæ Virginis, ad quod, tam vos, quam ipsi venientes, recipietis (secundum iuris exigentiam) quæ ratio dictauerit vniuersa. Et nũc ad vos (ô domini) meus sermo, quo modo, qua ratione, vel quali vos audacia præsumpsistis contra me insurgere in hac terra? Putastisne me perterruisse cum tanta vestra præsumptione? an non armatos habeo, si voluissem, qui vos circumseptos vt pecudes mactauissent? Profecto de vobis omnibus non plus in hac parte reputo, quã de coquinæ meæ infimo garcione. Cum hæc & plura alia perorasset, leuauit Ducem Glouerniæ (qui hactenus genu flexerat) & reliquis iussit vt se erigerent. Post hæc amicabiliter duxit illos in cameram, & pariter potauerunt, & finale responsum receperũt, quod cuncti (prout dictum est) ad parliamentum conuenirent, in quo fieret omnis iustitia vtrique parti. Et interim Rex recepit Ducem Hiberniæ & ceteros in suam protectionem, & Ducem Glouerniæ cum suis sociis pari modo, vt nulla pars interea noceret alteri, nec præsumeret congregationem facere vsq; ad diem tempusq; præfixum: & sic istud consilium est solutum. Hæc acta sunt in absentia prædictorum, quia non audebant comparere in dominorum pręsentia, quia profecto si comparuissent, tunc ilico pœnas luissent absq; respectu regiæ maiestatis.

Acta apud Westmonast. inter regem & dominos.

Recedentibus dominis non est visum eis tutum iam tunc disiungi, propter regis mobilitatem, & proditorum notoriam falsitatem, quod eis expost magnæ sapientiæ loco fuit. Nam de conuenientia regis dux Hiberniæ in partibus Cestriæ, Walliæ, magnam turbam collegerat. Quorum campi ductor erat Cestriæ Constabularius dictus Thomas Molynewes, vir diues & audax, cuius nutum tota illa prouincia expectabat. Non diu tamen dominos latere potuit tantus dolus, sed præmoniti de his omnibus, & quod Dux Hiberniæ Londonias properaret cum tanta turba, vt iunctus Londoniensibus, quasi inuincibilem exercitum ex duobus faceret, extemplo suos armauit, & inuicem cohortantur, vt iam non negligant salutem propriam, sed festinẽt præoccupare vel extinguere, qui in illorum necem conspirauerant fraudulenter. Igitur Duci Hiberniæ exeuntes obuiam, sed occulte, dimiserũt turmas suas ad obsidendũ omnes vias, quibus venturus sperabatur. Sed dux Hiberniæ cum sublimis & gloriosus equitaret cum exercitu, quem comparauerat, & nullum crederet ausurum obuiare sibi, repente dirigens in obliquum oculos, vidit dominorum exercitum non procul ab eo distantem, & aduentum eius in cuiusdam vallis medio præstolantem. Quo viso, cor eius expauit, & dixit: Amici (inquit) vt cerno mihi fugiendum est ad horã, quia multo maior fortitudo in aduersa parte videtur quam nostra: vnde antequam sit manibus conserendum, me subtraham, & saluabo si potero. Quia me solum quærunt, contra vos autem nihil habent. Quamobrem me dilapso vos de facili euadetis. Cui quidam

Dux Hiberniæ congregat exercitum ad extinguendum dominos.

Domini exeunt obuiam duci Hiberniæ.

Dux Hiberniæ verba facit ad suos.

ex militibus suis ait: Tu nos è patria exire compulisti, tu fidem nobis suasisti, tu ad hoc iter nos coegisti, tecum ergo parati sumus dimicare, tecum vincere (si contingat) vel (si fortuna non faueat) tecum mori viriliter. Non (inquit) ita in præsentiarum facietis, & mox calcaribus vrgens sonipedem fugere æstimabat. Quare multi, qui cum eo venerant execrantes eius meticulositatem, ad dandum dextras dominis parauerunt. Erat ibi tunc dictus Thomas Molinews, qui se præparauit ad pugnam (quia nondum domini cuncti conuenerant ad illum locum) sed vnus tantum, filius ducis Lancastriæ Henricus Comes Derbeyæ, qui cum aliquandiu pugnasset, fessus & desperans, flumen quod prope erat, ingressus est. Inter multos vero Thomas de Mortuomari miles hortabatur vt ascenderet, vel sine dubio eum in flumine sagittis perforaret. Si (inquit Thomas) ascendam, visne seruare vitam meam? Non hoc promitto (ait miles) sed vel ascendas vel occumbes mox. Cui ille: Si sic (inquit) necesse est, sinas vt ascendam, vt tecum vel quocunq; vestrum pugnem, vt moriar sicut homo. In ascendendo autem cepit eum miles per cassidem, & de capite suo traxit, & mox extracto cultello daggardo eius cerebrum perforauit.

Thomas Molinevus occiditur.

Interea dux Hiberniæ fugiens, peruenit ad flumen, sed cum transire ad pontem vellet, confractum reperit. Ad alium vero pontem dum peruenisset, architenentes inuenit, qui eius transitum prohiberent. Igitur diuertens ab eis, & vadum quærens, equum compulit intrare flumen, in quo mox ex equite natator factus, ad aliam ripam venit. Nox autem erat, & ideo non sunt secuti fugientem serui procerum, eo maxime, quod diuerticula patriæ nesciebant. Equus tamen eius, cum casside, & cum chirothecis pectorale, in sortem peruenit dominorum. Vnde expost magno tempore submersus fuisse putabatur. Quadrigam eius insuper cum clitellis proceres interceperunt, in quibus plurima repererunt, & præcipue Regis ad ipsum literas, in quibus continebatur, vt venire festinaret ad eum Londonias, cum potestate magna, & Rex paratus esset, & cor apponeret ad viuendum & moriendum cum eo. Qui apices magnam fidem fecerunt dominis de Regis inconstantia & mutabilitate.

Acta Michaelis Atte Poole.

Michael Atte Poole per idem tempus timens animaduersionem in eum futuram, latenter fugit Calesiam, ducente eo quodam milite Wilhelmo Atte Hoo. Quo cum peruenisset mutato habitu, & rasa barba, portabat altilia velut ad vendendum, donec venisset ad fores castelli Calesię, cuius capitaneus erat dominus Edmundus Atte Poole frater eius, à quo (licet difficulter cognitus propter vestem sordidam, & rasam barbam) rogauit vt eum occultaret & tutaretur, narrans quod propter quosdam æmulos, quos timebat Anglia excesserat. Cui ille, Frater meus es (ait) sed noueris, quod pro vlla consanguinitate nolo deprehendi falsus regno Angliæ, nec te admittere sine scientia vel cõsilio domini Wilhelmi de Bello campo, qui est capitaneus huius villæ, quia credo & veraciter coniicio, quod sine magnis offensis non fugisti. Misit ergo ad Wilhelmum Beauchamp, nuntians fratrem eius aduenisse, non tam mirabiliter, quam miserabiliter, & orans vt sibi liceret recipere eum, & exhibere, donec idem Wilhelmus decerneret eum remittendum. Quod ita factum est: Nam reductus ad Regem fuit, sed permisit illum Rex ire libere, quocunque vellet, paruipendens verbum proprium, quo promiserat eum exhibendum cum ceteris Parliamento futuro. Fugerunt eo tempore Archiepiscopus Eborac. & Robertus Trysilian, iram (quam meruerant) procerum metuentes. Regressis dominis à conflictu, qui fuit iuxta Burford prope Babbelake, vbi militibus, qui conuenerant cum duce Hiberniæ, & armigeris, redonatis armis & equis, & secum detentis, sed plebanis equis, arcubus, sagittis, spoliatis & domum remissis, magna fiebat in communi vulgo lætitia de hostibus regni stratis. Sed hanc lętitiam temperauit euasio ducis Hibernię quia quid de eo fuit actum nesciebatur.

Capitur nuntius regis Francorum.

Accidit eo tempore, vt quidam nuntius regis Franciæ caperetur, Lustratus nomine, qui detulerat apices, in quibus licentiauit Rex Franciæ, Regem Angliæ, & ducem Hiberniæ, & quosdam alios (sub hominum certo numero) venire in Boloniam, vbi Rex Franciæ (collecto exercitu) aduentum Regis præstolabatur, vt eum susciperet cum magna pompa, & ab eo reciperet possessionem in Calesia, & omnibus munitionibus, quas Rex Angliæ in illis partibus possidebat, pro quibus omnibus rex Franciæ persoluisset. Et Rex Angliæ pro Vasconia homo ligeus Regis Franciæ deuenisset, proceres autem hæc reticentes, festinauere Londonias properare, vbi rex natale dominicum celebraturus erat, non apud Westmonasterium, sed in turri, quia putabat locum (si quid sinistri emergeret) se posse tueri. Collecto ergo exercitu prope ad quadragin-

draginta millium valentium bellatorum (eo libentius aduentantium, quo sperabant Londinenses spoliandos.) In crastino natalis dominici Londonias peruenerunt, & se in campos, vbi videri poterant à turri per bellicas acies demonstrauerunt. Et quia res digessimus vsque ad hoc tempus, hic erit elapsi finis anni. Transit annus iste frugifer, fructifer, & salubris mediocriter: Angliæ turbulenter (præter id, quod vina capta per comitem Arundeliæ lætificarunt corda multorum:) Hispaniæ lætus de recessu ducis regnum vendicantis, & suorum interitu miserando: Franciæ tristis & lugubris, propter non solum vina perdita, sed vasa cum viris: Flandriæ mœstus, propter vina perdita cum bonis communiter Gallicorum. *Annalis conclusio.*

Anno dominicæ incarnationis M. CCC. LXXXVIII. fuit Rex ad natale Londoniis in turri (vt præfertur) (hic est annus vndecimus regni eius) ad quem locum collecti sunt proceres cum plebe sua, hospitatique sunt in suburbiis vitantes fallacias vrbanorum. Erant tunc in magno metu Londinenses, librantes diuersa pericula, scilicet iram Regis, si proceribus aperirent, si vero illos excluderent, indignationem indiscreti vulgi, quod cum illis venerat, & præsto fuit ad infringendum muros vel fores ciuitatis, si vel minime exacerbarentur. Restabat & aliud satis graue periculū, quia nisi maiores dominis aperirent, communes ciuitatis & pauperes (qui plus affectabant seditionem quam pacem) parauerunt se ad introducendum dominos cum plebe sua, & diripiendum quicquam in domibus diuitum pretiosum. Habita tandem deliberatione Maior Londoniarum exiit, & dominis hospitia intra vrbem, & omnia necessaria bona fide (si acceptare vellent) promisit, & vinum cum ceruisia, caseumque cum pane distribuit in exercitu vniuersis, quod non paruum commodum postea vrbi fuit. Rex interea audiens, & sciens hæc omnia, dissimulabat, tanquam collectam multitudinem paruipenderet, & dominos non timeret, dicens Archiepiscopo Cantuariensi, & aliis qui intercurrebant pro pace facienda. Sinantur (inquit) hic iacere cum turba sua, donec expenderint omnia bona sua, & tunc demum vacui reuerten tur, & egentes in domos suas, & tunc loquar cum eis iudicium sigillatim. Cum hæc audissent domini, valde commoti iurauerūt se nunquam recessuros, donec cum eo ore ad os colloquium obtinerēt. Et mox miserunt, qui fluuiū Tamesin custodirēt, ne rex laberetur à manibus eorum, & postea subsannaret eos. Tunc videns rex se vndiq; circumclusum, nuntiis loqui cœpit, & iussit renuntiari dominis, se velle tractare cum eis. Qui postulauerunt, vt in crastino veniret ad Westmonast. vbi voluerunt sibi depromere vota sua. Non (ait rex) volo tractare cum eis apud Westmonasterium, sed hic in turri. Cui domini renuntiauerunt hunc locum suspectum fore, eo quod possent illic strui insidiæ, & eis pericula præparari. Ad hæc Rex, mittant (inquit) ducentos vel quot de suis voluerint, & præuideant cuncta, scrutentur vniuersa, ne lateat vllus dolus. Quod ita factum est. Tunc Dux Glouerniæ cum sociis suis intrant turrim, & habito palam cum rege, sed breui colloquio (postulante rege) cameram intrauerunt, vbi coram eo, eius conspirationem qua indictati sunt recitauerunt, & literas ostenderunt, quas miserat duci Hiberniæ, vt exercitum congregaret in perniciē eorundem. Apices quoque Regis Franciæ (quas interceperant) exhibuerunt, quibus vel concessus fuit regi conductus in Franciam veniendi, vel cetera firmandi, quibus eius honor decresceret, potestas fatesceret, & fama periret. Quid tunc Rex ageret (istis visis) nesciuit, præcipue, quia nouit se notabiliter depressum. Tandem confusum & lachrymantem (licentia tunc petita) reliquerunt, ea conditione, vt crastino veniret ad Westmonasterium auditurus plura, & tractaturus de necessariis negotiis regni sui. Quod ipse promisit, retinens secum in pignus amoris ad cœnam Comitem Derbensem: sed antequam iret cubitum, agentibus susurronibus, & dicentibus non esse decens Regi, tutum, nec honorificum, vt illic pergeret, propositum mutauit. Proceres cum hæc nouissent tristes effecti, & amaro animo, renuntiauerunt ei, nisi venire maturaret iuxta condictum, quod eligerent alium sibi regem, qui vellet & deberet obtemperare consiliis dominorum. Quo telo Rex percussus, ad Westmonasterium in crastino remigauit. Cui (post paucos tractatus) dixerunt proceres pro honore suo, & regni sui commodo, oportere, vt proditores, susurrones, adulatores, & malefici, detractatores, & inutiles à suo palatio & comitiua eliminarentur, & alii substituerentur loco ipsorum, qui scirent, & vellent, sibi magis honorifice & fidelius famulari. Quod vbi Rex concessit (licet mœrens) censuerunt arcendos à curia Alexandrum Neuile Archiepiscopum Eboracensem, Iohannem Fordā Episcopum Dunelmensem, fratrē Thomā Rushok regis confessorem (de ordine Prædicatorum) Episco- *Acta inter Regē & Londinenses.*

Episcopum Cicestrensem, sed ipse sibi conscius fugam iniit, & Eboracensis latebras requisiuit. Expulerunt praeterea dominos de Souche, de Haryngworth, de Burnel, & de Bemond, Albredum de Veer, Baldwinum de Bereford, Richardum Adderbury, Iohannem Worth, Thomam Clifford, & Iohannem Louel milites: non vt omnino dimissos, sed Parliamento proximo parituros. Expulsae sunt & dominae tanquam inutiles curiae, scilicet de Ponyngs, quae fuit vxor domini Iohannis Worth, de Mowen, & de Molyng, quaecunque manucaptae sunt obiiciendis in proximo Parliamento responsurae. Arestauerunt insuper Simonem Burley, Wilhelmum Elinham, Iohannem Beauchamp de Holte Regis Seneschallum, Iohannem Salisbury, Thomam Triuet, Iacobum Berneys, Nicholaum Dagworth, & Nicholaum Brambre milites. Ceperunt & clericos, Richardum Clifford, & Iohannem Lincoln. Richardum Motford, & Nichol. Lake, decanum capellę Regis, cuius verba multa fiebant in curia, & Iohannem Blake iuris apprenticium, quos omnes milites & clericos diuersis carceribus transmiserunt sub arcta custodia conseruandos, vsq; ad Parliamentum futurum, quo suis astituri erant responsis.

Milites arestantur.

Clerici arestati.

Parliamentum Londini.

Post festum Purificationis inceptum est Parliamentum Londoniis, licet rex voluisset omnino subterfugisse dictum Parliamentum ea vice. Ad quod proceres cum sufficienti conuenerunt exercitu, ad compescendum, si emergerent motus rebelles, & continuatum est istud Parliamentum vsque ad festum Pentecostes cum magna multorum sollicitudine & expectatione. In quo primo captus est Robertus Trysilian satis infortunate sibi, quia mox tractus est, & ad furcas suspensus. Consequenter iudicio dominorum processum est contra Nicholaum Brambre militem, qui eidem damnationi subiacuit, licet plures habuisset intercessores. Hic (vt fertur) nomen nouae scilicet paruę Troię, cuius vrbis & nominis ipse dux creari statuit & nominari, ad perducendum ad effectum facilius cogitata, tabellos siue rotulos conscribi fecerat, in quibus plura millia nominum suorum ciuium exarata fuerant, quorum in hac parte resistentiã verebatur, qui omnes repente iugulati fuissent, sed tamẽ ante suspẽsus est, (vt praefertur) quam ad effectum perduceret meditata. Post haec Iohannes Salisbury, & Iacobus Berneys, ambo milites, ambo iuuenes, sed ambo proditores, tracti sunt Parliamenti iudicio & suspensi. Deinde Iohannes Beauchamp de Holte Regis Seneschallus (ab antiquo fallax & fraudulentus, & tam domino Edwardo de Windesore Regi, quam filio suo Leonello quondam duci Clarentiae infidelis) eiusdem Parliamenti decreto tractus & suspensus est. Suspensus est consequenter Iohannes Blake scutifer, qui in consilio apud Notyngham steterat contra dominos infausta hora. Nouissime decollatus est Simon Burley, quamuis Comes de Derby omnes vires apposuisset eius ereptioni. Ob quam causam magna dissentio orta est inter eum & Ducem Glouerniae, sed cito (laudes Deo) sopita. Hic in cunctis locis vbi incedebat non suae fortunae militem, sed in omni apparatu ducem vel principem seipsum exhibebat. Eratque custos castelli de Doueria, quod ad nutum Regis consenserat Gallicis vendidisse: fueratque intollerabiliter superbus & arrogans, oppressor pauperum, osor Ecclesiae, moechus & adulter. Damnati sunt insuper in praemisso Parliamento Iustitiarii, Robertus Belknap, Iohannes Holte, Rogerus Fulthrop, & Wilhelmus Burgh exilio, concessa certa pecunia ad vitam singulis pro sustentatione sua quotidiana: deinde exactum est iuramentum à Rege ad standum regulationi procerum, & non solum à Rege, sed à cunctis regni incolis idem iuramentum est expetitum.

Capitur Robertus Trysilian.

Suspensio militum.

Decollatus est Simon Burley.

Post festum Pentecostes Richardus Comes Arundeliae cum valentium turba profectus est ad mare, & hinc inde velificans hostes vbique quaesiuit, tandem hostium rates reperiens, confligit & vincit: & naues octoginta vel mergit, vel capit, vel incendit. Insulam de Beas ingreditur, quam despoliat & comburit. Insulas insuper de Vs, & de Ree, de Lemustre & de Rochele, de Olum & de Olorum (vbi leges marinae conduntur) inuadit, capit, & depraedatur. De quibusdam redemptionem percipiens, quasdam vero igne deuastans, Gallicos siue Britones, qui resistentiam parauere, vincens conuertit in fugam. Pactoque cum summa felicitate negotio rediuit ad regnum.

Profectio comitis Arundelensis.

Eodem tempore Gallici (de pace fastidiosi) cum magno numero armatorum terras Ducis de Gelre sunt ingressi, vt ei inquietudinem suscitarent, eo maxime quod erat Anglis fidus amicus: sed mox Dux occurrens eis cum quibusdam Anglicis, docuit quam periculosum fuerat excitare canẽ dormientem, occidens ex eis plurimos, multosque captiuans, paucis per fugam dilapsis: sensitque in hoc conflictu damnum

Gallici ingressi terras ducis de Gelre.

Fran-

Francia, quantum non senserat à diebus antiquis. Flandrẽses per idem tempus & ipsi occurrentes Gallicis magnam stragem fecerunt ex ipsis: nec immerito cum summa superbia grauiq; tyrannide Galli eos per ante oppresserant & vexarant. Eodem anno Scoti (quietis nescii) considerantes Anglicos nihil moliri contra illos, præparauerũt se vt mox expirantibus treugis essent omnes parati ad inuadendum partes boreales. Factumq; est vt cum grandi exercitu regnum intrarẽt, antequam Anglici quicquam disponerent contra eos. Igitur (nullo resistente) progressi, agebant cædes & rapinas vbique, multos captiuantes, villasq; conflagrantes, quæ fuerunt in eorum itinere (nisi quas domini de eisdem pecunia redemissent. Perueneruntq; cum magno fastu prope nouum castrum super Tynam, & non procul inde sua tentoria posuerunt. Erat tunc in villa prædicta Henricus Percy iunior, & Radulphus frater suus, ambo milites, ambo gloriæ militaris cupidi, ambo Scotis infesti: sed Henricus præcipue, qui pro suæ strenuitate personæ, à Scotis maxime timebatur. Hic Henricus indigne ferens, quod Scoti tam impune bacchabantur, & eo maxime quod prouocatus fuisset ab eis ad pugnam, repromisit se proculdubio aduenturum ad conserendum cum illis infra triduum, quamuis omnino foret impar multitudini eorundem. Superuenit ergo repente iuxta condictum, irruens super eos in tentoriis constitutos, & magnam stragem faciens de eisdem. Dux Scotorum præcipuus W. Duglas (qui & ipse fuit iuuenis ambitiosus) videns Anglos præualere, Henricum Percy videlicet intra castra, alacriter equitat contra eum. Erat ibidem cernere pulchrum spectaculum, duos tam præclaros iuuenes manus conserere, & pro gloria decertare, & quamuis neutri virilis deesset animus, tamen sors contulit Henrico victoriam, qui Scotum, Scotorum maximum, suis manibus interfecit. Superuenit comes de Dũbare cum excessiuo Scotorum numero, & ipsum Henricum cum fratre suo cepit, occisis ex Anglicis ibidem multis, sed & ipsi Scoti damnum irrecuperabile perceperunt de suorum potentissimorum strage facta per Henricum & paucos qui secuti sunt eum ad hanc pugnam. Interea dum proceres se disponunt ad obuiandum Scotis, Scoti humiliati ꝑ hoc dedecus illis illatum, de regno fugiunt cum captiuis quos ceperant, expectare aduentum procerum non audentes, & sic vnius Henrici videlicet probitate (licet captus esset) totum regnum fuit tam metu, quam Scotis penitus vacuatum.

Duglas perimitur, & Henricus capitur.

Post festum natiuitatis S. Mariæ factum est Parliamentum Cantebrigiæ, in quo noua statuta sunt ordinata, de stipendiis famulorum: de mendicis: de armis non portandis: de ludis non exercendis præter ad arcum: de stapula reducenda de Middelbourgh ad Calesiam: de laboratoribus non recipiendis in aliena villa, nisi cum sigillo hundredi: de prouisoribus, quod regnum non exeant ad acquirendum beneficia cum cura vel sine cura, nisi habeant ad hoc licentiam ex ore Regis, & si fecerint, eo ipso Rex excluderet eos à sua protectione: multa fuerunt & alia ibidem statuta, quæ hic omitto scribere, propter id maxime, quod eadem perante sæpius sunt statuta, sed nullatenus obseruata. Tandem finis Parliamenti erat taxa leuanda ad opus Regis, id est, decima de clero, & quintadecima de populo laicali. Tempore Parliamentali cum dominus Thomas Tryuet cum rege sublimis equitaret ad regis hospitium (quod fuit apud Bernewelle) dum nimis vrget equum calcaribus, equus cadit, & omnia pene interiora sessoris dirumpit: protelauit tamen vitam in crastinum, quod tempus, vt putato, datum fuit sibi ad pœnitentiam, si ille vellet acceptare. Facta est in eius morte magna lætitia plurimorum, tum quia superciliosus nimis extiterat, tum quia (vt dicebatur) Norwycensi Episcopo infidus in sua profectione cum cruce signatis fuerat, & præcipue quia contra proceres cum rege steterat, consulens, vt rex eos perimeret anno transacto. In eodem Parliamento dominus Iohannes Holond, frater regis ex parte matris, qui nuper redierat de Hispania, vbi duci Lancastriæ militauerat, creatus est Comes Huntingdoniæ.

Parliamentum Cantebrigiæ.

Triuet casu equi casus.

Per idem tempus Vrbanus Papa (vt erat semper varius) ad loca varia transtulit se frequenter, tandem cum de Piisis latenter voluisset se transtulisse Neapolim, Romani cum armatis obuiauere sibi, vt eum per vim violentiamq; detinerent Romę, si ibidem nollet morari sua sponte: sed cum propinquassent sibi, viderunt se multo inferiores militia, quam ea quæ cum Papa venerat, & ideo deposito verborum supercilio, eum pacifice salutarunt. Qui sciscitatus est ab eis, ad quid venerint cum tanta manu? qui mox finxerunt se venisse in eius obsequium, vt (si sibi videretur expediens) eum deducerent quocunque vellet: ipse vero commotus respondit, se non egere eorum conductu, quinimo sub benedictione sua Romam remearent: illi autem

Abbas montis Cassini prohibet transitum Papæ.

artem

artem arte deludentes, accepta licentia regressi sunt. Sed mox aduentum Papæ Abbati de Monte Cassino significare curarunt (hic erat quondam Cardinalis Reatinensis (vt præmittitur) sed degradatus fuerat per Papam præfatum:) hic illico collecta manu militari, explorauit aduentum Papæ, quem oportuit omnino transire per illum. Qui cum venisset ad partes eius, ei restitit, & eius transitum prohibebat. Papa vero, quem nimius amor soli patriæ detinebat, confectis bullis de restitutione sua ad Cardinalatus dignitatem, & gradum doctoratus, nec non Abbathiæ Cassini Montis honorem, destinauit sibi hæc omnia, tamen vt permitteret eum transire reuisere natale solum. Cui Abbas respondit, se quidem non egere bullis suis ad restitutionem dignitatum, quibus & donatus & inuestitus fuit à prædecessore suo, cuius temporibus non erat schisma in Ecclesia, qui & cognitus est vniuersaliter pro Papa Romano, de isto vero dubium fuit, si futurus esset Papa viuente Clemente suo aduersario, & ideo remisit nuntios cum bullis Papalibus, iniungens vt ei dicerent ex parte sua, vt Romam rediret mundi Metropolim, & ibidem inter Romanos versaretur vt Papa Romanus, quia proculdubio non expediebat sub sua iurisdictione constitutis eum quærere tam remote, vt ad mare magnum proficiscerentur, qui eius perfrui benedictionibus affectabant. Rediit ergo Papa vellet nollet Romam, vbi à ciuibus summo cum honore receptus est.

Translationes Episcoporum.

Eodem anno Papa transtulit dominum Thomam Arundel. Episcopum Eliensem ad Archiepiscopatum Eboracensem, Alexandro Neuile proditore & susurrone translato ad Episcopatum sancti Andreæ in Scotia, quanquam non habiturus esset eum, quia Scoti pro tunc fuere schismatici: Iohannem vero Fordam de Dunelmensi fecit Episcopum Eliensem, Magistrum Walterum Skirlow de Bathoniensi fecit Episcopum Dunelmensem, Magistrum Radulphum Ergon de Sarum fecit Episcopum Bathoniensem, & Iohannem Waltham clericum de priuato sigillo per prouisionem contulit Episcopatum Salisburiensem. Transit annus iste frugifer & fructifer abundanter, proditoribus lugubris, fidelibus regionis hilaris: Francis dispendiosus propter vasa perdita inuasione Comitis Arundeliæ: Hispanis quietus tractantibus de pace: Scotis varius, & infaustus (quanquam Henricum Percy eo tempore captiuassent) domino Papæ inuisus & odibilis, quia non consecutus est arbitrium voluntatis.

Annalis conclusio.

Tractatus de treugis.

Anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo nono, qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi duodecimus, fuit idem Rex ad natale cum Anna Regina apud Westmonast. Hoc anno missi sunt nuntii ex parte Regis Angliæ, pro pace vel saltem treugis petendis à Rege Franciæ, Magister Walterus Skirlow Episcopus Dunelmensis, & Iohannes Clambowe, ac Nicholaus Dagworth milites: qui diu perendinantes Calesiæ, & nunc isthac, nunc illac, trans mare discurrentes in pronuntiandis vel accipiendis treugarum cōditionibus, tandem pro finali recepere responso, quod Gallici non consentirent ad treugas nisi Hispani, & Scoti, sub dictis treugis, quiete simili congauderent. Diu igitur suspensum fuit pacis negotium, eo quod nostri affirmabant Scotos esse ligeos homines Regis Angliæ, qui pacem Regis sui enormiter conturbauerant, & ideo debere eos vt transgressores legum, iuxta voluntatem Regis & procerum regni puniri, nec fas esse, vt Rex suis obiectis (sed tamen trangressoribus) tamen præstaret, vt absque vindicta cum eis taliter conueniret. Hac occasione treugæ dilatæ sunt, sed & Scoti interim paruipendentes ampullosas minas nostras, irruperunt in Northumbriam, facientes magnam stragem, ex hominibus plures abducentes captiuos, & prædas maximas in suam patriam reuehentes. Eo tempore missus fuit cum armata manu dominus Thomas Moubray Comes Bukinghamiæ, mareschallus, vt Scotorum obuiaret improbitatibus: sed quia non erat par tantis exercitibus, nihil fecit, quippe qui non vltra quingentas lanceas secum duxit, contra triginta millia aduersariorum.

Obitus abbatum sancti Edmundi.

Circa dies istos obiit dominus Iohannes Tymworth, quondam abbas sancti Edmundi de Bury, cui successit per electionem dominus Wilhelmus de Stratfeld, monachus eiusdem loci, qui Romam pergens confirmatus est à Papa, promissione prius petita (sed non concessa neq; soluta) de certa pensione annua persoluenda de domo sua Edmundo de Brumfeld: per cuius ambitionem (vt præfertur) idem monasterium varia sustinuit detrimenta.

Obitus Episcopi Roffensis.

Eodem tempore, dominus Thomas Bruton Roffensis Episcopus concessit in fata, cuius morte comperta, mox Papa contulit Episcopatum illum fratri Iohanni Boltesham (de Prædicatorum ordine) qui fuit Episcopus Landauensis. Edmundum vero

vero præfatum, creauit Episcopum Landafensem: & sic exonerata est domus de Bury, de pensione petita, ratione videlicet beneficii sibi collati. Elegerant autem Roffenses in Episcopum vnanimiter, magistrum Iohannem de Barnet: sed Papa cupiens vtriq; personæ præstare gratiam, Iohanni scilicet (quia secum permanserat in temptationibus suis tempore quo apud Luceriam fuit obsessus) & Edmundo (eo quod carceres & damna sustinuerat in causa Papæ, quando sibi prouidit Abbathiam de Bury) cessauit electionem factam de dicto Iohanne Barnet, vt sic vtriq; liberius prouideret, Edmundo videlicet & Iohanni.

Rex vendicat liberam regni iure hereditario dispositionem.

Eodem anno rex ductus quorundam consilio susurronum, conuocatis proceribus & multis regni valentibus, subito subintrauit domum consilii, vbi proceres eius prestolabantur aduentum. Et sedens requisiuit ab eis, quot annos ætatis habebat. Responsum est, quod iam viginti annos peregisset. Ergo (inquit) plenæ sum ætatis ad gubernandum domum & familiam, necnon regnum meum, iniustū enim mihi videtur, vt conditio mihi imponatur infra regnum. Nempe quilibet hæres regni mei, cum vicesimum attigerit ætatis annum, defuncto parente, libere propria sua negotia tractare pmittitur. Cur ergo mihi negatur, quod cuilibet alteri gradus inferioris iure conceditur? Cumq; Barones ad hæc attoniti responderēt, nihil iuris sibi debere subtrahi, sed eum habiturum regimen regni sui sibi de iure debitum: ita ait: Ecce nostis, quod diu regulatus fuerim per tutores, nec licuit mihi quicquam vel minimum facere sine illis, iam enim de cetero illos de consilio meo amoueo, & vt hæres ætatis legitimæ, quos voluero ad consilium aduocabo, & negotia propria pertractabo. Et ideo iubeo, vt in primis Cancellarius sigillum mihi resignet. Cumq; Eboracensis Archiepiscopus sigillū reddidisset, rex illud recollegit in sinum, & repente surrexit, & exiit, & post pusillum rediit, & resedit, tradiditq; sigillum Episcopo Wintoniēsi, domino Wilhelmo Wykham, faciens eum Cancellarium, quamuis plurimum renitentem. Creauitq; nouos officiarios plurimos, antiquis depositis, in omnib. vtens propriis arbitrio & potestate. Ducemq; Glouerniç, & comitem Warwicensem, aliosq; multos valentes amouit à consilio, adhibitis aliis, qui suis oculis complacebant. Sub eodem tempore Rex creauit Iustitiarios nouos quinque.

Rex [illegible]

Interea quidam detractores, Regem circumuenientes, tantum profecerunt, vt crederet auunculum suum ducem Glouerniç, collegisse turbas ad infestandū eum. sed tandem Rex (accersito duce) & comperta fama mendace, confusus erubuit. Aderant tunc præsentes quidam, qui hoc mendacium seminauerant, contra quos cum Dux loqui voluisset, & eorum perfidiam publice declarasse, rogauit Rex sub obtestatione suæ dilectionis, ne vlterius procederet in materia prætaxata. Acquieuit ergo Dux roganti facilius, quod bene nouit iam Regi suam innocentiam declaratam: sed cum recessisset ad sua, succreuit vtrobiq; suspicio, susurronibus interponentibus partes suas.

Treugæ firmatæ.

Circa festum natiuitatis S. Iohannis Baptistæ, firmatæ sunt treugæ triennales, inter regna Angliæ & Franciæ: Iohanne Clanbow milite, & Richardo Rouhale clerico, suscipientibus in Francia iuramentum ex parte Regis Franciæ, & paulo post (scilicet circa festum sancti Laurentii) venit in Angliam comes sancti Pauli (qui desponsauerat sororē regis Angliæ Matildam de Courtenay) cum aliis honorabilibus, ad suscipiendum iuramentum de treugis seruandis fideliter ex parte Regis Angliæ, qui cum honore maximo susceptus est. Eo tempore quidam ex nuntiis, qui de regno Francorum venerant, missi sunt in Scotiam ad dandum Scotis opinionem sub certis conditionibus, vel includi inter treugas datas inter Reges, vel omnino de protectione Franciæ Regis excludi. Maiores Scotorum responderunt, se libenter treugas & conditiones admissuros, sed tamen bene scire durum fore hæc communi vulgo persuaderi, cum iam parati essent iterum cum abundantiori militia Angliam ingredi, & sperarēt de tali ingressu lucrum multum, præcipue cum iam antea paucioribus, qui audebat resistere, nullus fuit: & vt se monstrarent obedientes regi Franciæ, rogauerunt vt nuntii cum illis accederent, & viderent simul & præparationē pugnæ, quam Scoti fecerant, & audirent, quæ communitas nuntiis respondere vellet. Gallorum ergo nuntii cum venissent ad Scotorum exercitum, repererunt eos pulchre per turmas dispositos, fulgide & decenter armatos, & quasi ad procinctum prœlii præparatos. Quibus cum innotuisset causa aduentus iudiciorum Franciæ, indisciplinatum vulgus reclamauit procaciter se nolle tantum apparatū deserere, tantos sumptus perdere, quos ad regnum Angliæ inuadendum comparasset: præcipue cum domos

Nuntii destinantur ad Scotos.

& pecunias, prædia & suppellectiles ad hunc finem inuadiasset, & se multipliciter depauperasset. Nuntii nihilominus hiis auditis, nunc minis & terroribus, nunc pollicitationibus & blanditiis id egerunt cum populo, vt armis depositis, in pacem consentirent. Iuuitq; multum ad animos sedandos rebellium, & assertio procerum Scoticorum, qui omnino iurauerunt, se nolle eis præbere ducatum in Anglia, sed si omnino decernerent cępta continuare, ipsi proprio periculo pergerent, & ex se ipsis Duces eligerent pro eisdem. Sicq; factum est, vt improbi Scoti pacem susciperent, & treugis acquiescerent, non sine improperio Anglicorum.

Miraculum de Ely.

Sub eisdem diebus apud Ely beata Etheldreda, virgo perpetua & regina, apparuit cuidam iuueni, docens eum cauere pericula sibi imminentia, & instruens eum de periculis maximis, quæ regno superuenirent, nisi pius Deus placatus orationibus piis fidelium, manum suspenderet à vindicta. Quapropter monet, vt Priorem & monachos adeat, & eis mandata sua deferat, vt pro salute gentis exorent dominum, & precentur, vt auertat iram indignationis suæ à populo Anglicano. Spondetque (beata virgo) suas etiam preces oblaturam domino, pro causa præmissa: cunctanti vero iuueni, nec audenti iussa perficere, signum dedit, dicens: Contractus & claudus eris, & omnino inutilis, qui modo sanus & sospes esse dinosceris, vsque ad diem festum depositionis meæ. Quo die deportatus ad memoriam meam consequeris integram sanitatem. Prodit ergo iuuenis quæcunque viderat, & ad credendum dictis suis, suæ contractionis pœna multos inuitat. Et ne fictum videretur, vel humano adinuentum ingenio, quod in ipso factum fuerat, consumptis carnibus, tibiæ exinanitæ fuerant, vt tantum pellis hæreret ossibus, & poplices ita constrictæ, vt talinatibus inseperabiliter iungerentur. Accurrerunt ergo multi, illecti fama facti, ferroq; pungunt tibias seu pedes iuuenis, sed caro consumpta, pellis mortua nil sensere: tentant tibias contractas à tergo retrahere, sed minime profecere. Statuunt igitur operiri diem præfixum, in quo vel fama mendax, vel omnino vera probaretur. Illabente die gloriosæ virginis & Reginæ, iuuenis ad Ecclesiam deportatus, primo cepit obdormire, & mox excitatus à somno resiliit. Audiebanturque neruorum crepitus, & sequebatur membrorum distentio, & iuuenis exilire cæpit, & coram multis memoriam sanctæ virginis circuire. Et quia per ante dictus iuuenis, multa iussu sanctę virginis Etheldredæ secreta de multis prædixerat (quæ suo parochiali sacerdoti sub sigillo confessionis reuelauerat) quæ omnia vera fuisse comperta sunt, fidem fecerunt indubitabilem de cunctis quæ ventura prædixit. Prædixit enim plura pericula imminentia, inter quæ prophetauit æstatem feruidissimam affuturam, cuius feruor plumbū Ecclesiarum liquefaceret, nisi deus manus apponeret adiutrices. Feruorem vtique sensimus aliqualem, intollerabiliorem subituri, vt credimus (nisi preces fidelium obstitissent) plumbum Ecclesiarum per ignes cœlestes eo tempore liquefactum est, cum in Southsexia in villa de Maunfelde Ecclesia collegialis Cantuariensis Archiepiscopi conflagrata est, cum omni pene villa, & quędam prędia in Estsexia nauesq; cum nautis quibusdam in locis ictibus fulminum sunt consumpta.

Aliud miraculū de Etheldreda.

Fidem fecit huius visionis & miraculi alia visio cito subsecuta, manifestataque decrepitæ mulieri, & octogenariæ, cui videbatur beatam Reginam & virginem Etheldredam astitisse sæpius, & eadem, vel plura commemorasse superuentura pericula, nisi deuotis supplicationibus omnipotens placaretur. Adiecitque beata virgo, se cum populo preces domino porrexisse, vt malum subtraheret, quod proposuit terræ immittere pro peccatis. Monuitque vt Priori & conuentui atq; plebi ex parte sua mandaret, continuare processiones, multiplicare deuotiones, facere incessanter orationes, vt Deus auerteret gladium imminentem. Sciantq; proculdubio (inquit sancta) quod ego precum mearum instantia, minas varias & ruinas ab eis auerti. Iussitq; gloriosa domina, vt mulier hæc vniuersa publice profiteretur, & in festo sanctę Mariæ Magdalenæ se deferri faceret ad eius tumbam, ibidem contractionis & inualetudinis consecutura coram populo sanitatem. Nempe per triennium ita confecta fuerat tibiarum intollerabili passione, vt immobilis semper vno iaceret in loco, nisi quando miseratione vicinorum compatientium de vno loco ad alium portabatur. Igitur in festo memorato, vetula in sporta ad feretrum beatæ Etheldredæ defertur, vbi in somnum resoluta, videt gloriosam virginem prodientem. Quæ accedens apprehendit eius tibias, & in longum protraxit, neruique tibiarum (pluribus de populo assistente audientibus) crepuerunt, & mulier mox sana surrexit, quæ prius ægra, veterana fuerat, & contracta: tumbamque tribus perlustrauit vicibus, illam deuote deoscu-

Mirabile de corpore Christi contingens Cantebrigiæ.

deosculans, & agens Deo gratias, & gloriosæ dominæ Etheldredæ. Per idem tempus Cantebrigię in festo commemorationis sancti Pauli, occurrebat & festum dedicationis sanctæ Mariæ ibidem, ad quod festum amplius honorandum, in processione per parochiam deferebatur corpus dominicum super duos humeros sacerdotum in feretro non ponderoso, sed tam leui, vt à septenni puero, sine vexatione portari tota machina potuisset. Procedebant igitur, & præcedebant dicti præsbiteri, supportâtes corpus domini per dictam villam, donec venirent ante locum fratrum Augustinensium (qui situati sunt iuxta mercatum villæ) vbi repente feretrum, quod æqualiter vtriusque humeris accliuis erat, se subrigens, nitebatur quasi quadam virtute inperceptibili, ab eorum humeris resilire, efficiebaturque adeo ponderosum, vt sacerdotes vix neque possent sufferre tantum pondus, neque feretri fines humeros iterum detrahere & applicare: torquentur proinde & sudant, & anhelant præ labore nimio, laicorum auxilium flagitantes. Accurrunt laici, manus supponunt, sed (quod mirabile fuit) nihil ponderis persenserunt. Cumque pertransissent omnem loci situm, dictorum fratrum feretrum iterum repente super illorum humeros æqualiter requieuit. Sed tunc quidam ineptus, & vere miser, incomposito motu corporis cæpit saltare siue tripudiare coram Eucharistia, quem incontinenter apprehendit terribilis valde vindicta. Nam inter iocandum repente corruit, & post pusillum spiritum exhalauit. Horum causa mirabilium à multis multipliciter est interpretata, quam iudicare nos prætermittimus, malentes aliis iudicium derelinquere, quam de nobis incognitis inconsulte aliqua definire. Hoc tantum audemus adiicere, quod magna & formidabilis pestilentia extemplo subsecuta est Cantebrigiæ, qua homines subito (prout dicebatur) sospites correpti mentis frenesi, moriebantur sine viatico, sine sensu. Eodem tempore in manerio regio de Schene, repente tot cinifes confluxerunt, vt ipsum aerem obscurare viderentur, quæ mox conflictum ineuntes, pugnam confecere durissimam, ita vt duæ partes illius innumerabilis multitudinis in terram caderent interfectæ, tertia vero pars perfecto bello & consummata victoria auolauit, dubium in quas partes. Tantaque fuit peremptarum copia, vt scopis possent colligi, & ex illis plures modii possent impleri. Quid significare velint, aliis discutiendum relinquo.

Pugna inter cinifes.

Fratres delirant.

Per idem tempus in Francia fratres Prædicatores antiquam suam opinionem reassumentes de conceptu beatæ Mariæ virginis, & prædicantes, illam fuisse in originali peccato conceptam, in tantam efferati sunt superbiam, vt Episcopis illi indicentibus huius rei silentium, noluerunt obedire. Postremo nec Regi & proceribus id iubentibus parere volebant. Quapropter extra protectionem regiam facti sunt, & inhibiti circuire per patrias more solito, ne forte commune vulgus ducerent in eiusdem erroris deuium, & seducerent innocentes: iussi sunt etiam intra propria se habitacula cohibere, de labore manuum suarum infra loca sua viuere, egredi nusquam præsumere sub pœna capitali. Præceptumque est eis, ne de cetero quenquam ad ordinem suum admitterent vel reciperent, sub pœna præmissa. Sed ipsimet ita facescerent, vt post hos, qui modo viuunt, nullus esset, qui eorum ordinem continuaret. Hac æstate perfidiæ promptuarium, sentina auaritiæ, auriga proditionis, archa malitiæ, odii seminator, mendacii fabricator, susurro nequissimus, dolo præstantissimus, artificiosus detractor, patriæque delator, Michael Atte Pole, quondam Comes Southfolchiæ, regnique cancellarius, sed nequam consiliarius, concessit in fata Parisius, merito perfidum euomens spiritum in terra peregrina. Cuius opes, quas sibi habuit, suo cessere collegæ Roberto de Veer (quondam duci Hibernię) qui illuc fugerat cum eodem. Dominus Papa per id temporis considerans vires hominum, & ætates imminutas, constituit iubileũ fieri, qui inciperet à natali sequente, & in ęternũ postea semper reuolutis triginta tribus annis, cunctis Christicolis volueretur, indicans videlicet annos ætatis plenitudinis Christi misticos & idoneos ad renouãdum iubileum. Eo tempore mulier quædam Agnes nomine, de Londoniis, quam tristitia amentem effecerat, ita vt pene nulli, qui solebat frequẽtare Londonias incognita foret eius dementia, præ famositate sui clamoris & operum: admonita erat per visum, sanctum adire Albanum Anglorum prothomartyrem, apud eum consecutura sanitatem & sensum. Quæ mox vt paruit visioni, perfecte pristinæ est restituta saluti. Lolardi sequaces Iohannis Wiclif, per idem tempus in errorem suum plurimos seduxerunt, & tantam præsumpserunt audaciam, vt eorum presbiteri more Pontificum nouos crearent presbiteros, asserentes (vt frequenter supra retulimus) quemlibet sacer-

Obiit Michael Atte Poole.

Papa constituit iubileum.

Miraculum apud S. Albanum.

Lolardi Lolardos creant.

dotem tantam consecutum potestatem ligandi atq; soluendi, & cetera Ecclesiastica ministrandi, quantam ipse Papa dat vel dare potest: exercuerunt autem istam perfidiam in diocesi Sarum. Et qui taliter ordinati sunt ab hęreticis, sibi cuncta licere putantes, missas celebrare, diuina tractare, & sacramenta conferre minime timuerunt. Prodita est hæc nequitia per quendam ab eis ordinatum, qui stimulatus conscientia, Episcopo Sarum confessus est errorem, apud manerium suum de Suunyng. Eodem tempore, dicti hæretici prædicauerunt peregrinationes non debere fieri, & præcipue apud Walsingham, & crucem de Northdore apud Ecclesiam sancti Pauli Londoniis, vbi nihil erat numinis, sed tantum putride stipites, scaturientes vermibus, per quas imperitum vulgus seductum idolatrare manifestissime cogebatur. Audierunt & viderunt, atque sciuerunt hæc vniuersa Pontifices, sed abierunt alius in villam suam, alius vero in negotiationem suam, dimiserunt oues expositas luporum rictibus, sed nullus erexit baculum ad abigendum. Iam plena erat omnis turba, non solum lupis, sed ipsis rapacibus, quorum morsus ineuitabiliter virulenti atq; læthales, sed nullus oblatator, qui saltem voce terreret fures, pręter antistitē Norwycensem, sit nomen eius benedictum in sæcula, quia non permisit plebem suam infici tanta labe. Iurauit nempe & non pœnitebit illum, quod si quisquam de secta peruersa prædicare præsumeret in diœcesi sua, vel ignibus traderetur, vel capite priuaretur. Nullusq; fuit de tanta sequela, qui hiis cognitis, vellet ad martyrium properare, propter quod in Episcopatu suo hactenus fides & religio inuiolata permansit.

Miracula apud Wymundham.

Sub eodem tempore (diuinitate procurante vt putamus ad confirmandum pie credentes, & confutandum hæreticos) iuxta prioratum de Wymundham noua succreuere miracula apud quandam crucem erectam in via publica, quæ merito & miracula dici possent & credi.

Miracula de Brydlington.

Eo tempore in prioratu Canonicorum de Bridlington, qui est in diocesi Eboracensi ad tumbam Iohannis quondam Prioris ibidem, tanta (namq; manifestata) fiebant miracula, vt pene totam Angliam ducerent in stuporem: de quo ferunt, quod in vita sua super aquas ambulauerit, mortuum suscitauerit, & in horreis domus suæ tam manifestata quam mirabilia per orationes frugum fecerit, vt quæ vix per mensem familiæ putabantur suffecturæ, prece sua sufficerent toto anno, prærogatiua sanctitatis eius, humilitas & misericordia super afflictos.

Visitatio archiepiscopi Cantuariensis.

Per id temporis archiepiscopus Cantuariensis magister Wilhelmus de Courtenay suam prouinciam visitauit, qui cum venisset Exonias, nisus est nigrorum monachorum habitationem visitare, misso prius mandato, quod omnes interessent die visitationi statuto. Sed dictum mandatum non fuit præsentatum Priori monachorum ibidem, ipso existente tunc Glasconię. Turbantur ergo scholares de tam non exemptis monasteriis, quam exemptis, eo maxime, quod nunquam viderant vel audierant simile mandatum visitationis. Abbas ergo Westmonasterii, qui arctius ista cepit cordi, deliberauit cum suo consilio, vt Abbas sancti Albani, qui ab omnibus venerabatur, & colebatur præ ceteris Abbatibus nigri ordinis, destinaret literam magistro Symoni de Southerey commonacho suo (Priori nigrorum monachorum ibidem) præceptoriam in virtute obedientiæ, vt omnibus postpositis, eo celerius quo posset se transferret ad monasterium suum, ad habendum colloquiū cum Abbate suo, pro certis causis monasteriū concernentibus. Et quod ista litera præsentaretur corā testibus magistro Symoni supradicto, pridie ante diem visitationis præfixæ hora vesperarum, & super istius literæ pręsentatione ac receptione fieret publicum instrumētum, & quod dictus magister Simon statim post receptionem literæ sui Abbatis, constitueret procuratorem ad allegandum causam suæ absentiæ, coram archiepiscopo vel eius commissario sedente pro iudicio: prædicto Symone per præconem citato, & non comparente, procurator ipsius, non vt procurator, sed vt amicus duntaxat eiusdem diceret, quod prædictus magister Symon mandatum Archiepiscopi non recepit, nec sibi fuit præsentatum. Qua quidem excusatione acceptata & reputata pro vero, effectus dicti mandati totaliter expiraret. Et si tunc Archiepiscopus, vel eius commissarius, inquireret à cursore suo, in iuramento sibi præfato, si mandatum Archiepiscopi præsentauit præfato Simoni, & ille responderet quod sic, tunc oporteret probare contrariū per obliquum, & tunc si dicatur, ꝙ mandatū Archiepiscopi fuit sufficienter ostensum & promulgatum, tunc idem procurator non vt procurator adhuc, sed vt amicus allegabit, quod prædictus magister Symon non potuit comparere dicto die statuto, propter præceptum sui Abbatis, in litera sua contentū, & si forte tunc Archiepi-

chiepi-

chiepiscopus vel eius commissarius peteret, quare responderet pro dicto Simone, in iudicio imponendo sibi silentium, tunc primo diceret, quod esset procurator eius. Et si oporteret demonstrare procuratorium, quo demonstrato, exhiberet literam domini Abbatis de sancto Albano, per quam clareret, quod dictus magister Simon die statuto nō potuit comparere coram Archiepiscopo vel eius commissario. Et ita foret practica, siue magister Simon mandatum Archiepiscopi recepisset, siue non, siue virtute illius mandati aliquos citasset, siue non: hoc tamen prouiso, quod nullo modo literas certificatorias exhiberet de mandato. Prouisum est etiam per eundem dominum Abbatem Westmonasterii, & suum consilium, vt vnus Monachus studens Oxoniis prouocaret pro se & omnibus aliis sibi adhærere volentibus pridie ante diem visitationis. Et ratio est, quia oporteret, quod omnes sibi adhærere volentes adhærerēt infra decem dies, & quia bonum erat, vt eo minime infra id tempus curreret, ideo pridie ante diem visitationis prouocaret, pro se, & aliis sibi adhærere volentibus, & hæc practica pro primo die ad euacuandum mandatum: & si contingat, quod Archiepiscopus nouum mandatum dirigeret Priori studentium, vel Monacho singulari, prouisum erat, vt mitteretur forma mandati festinanter ad Dominum Abbatem Westmonasterii ad videndum, quid deberet fieri quoad illud. Ista tamen nullius fuere valoris, quia non isto modo ad euacuandum visitationem processum est. Sed modo qui sequitur dominus Archiepiscopus ab executione visitationis sponte recessit. Abbas sancti Albani scripsit domino Archiepiscopo, rogans & consulens, vt à visitatione studentium desistere dignaretur, commemorans multa, quæ tam sibi quam dictis scholaribus forent dispendio, si propositum suum exequendum putaret. Cuius literas dominus Archiepiscopus hilari vultu, lætoq; corde suscepit, & monachum S. Albani literarum baiulum, ad prandium humanissime inuitauit. Et post prandium ad se vocato Monacho, asseruit quod pro domino Abbate sancti Albani amico suo speciali quicquid posset (saluo iure Ecclesiæ suæ) libentissime faceret, veruntamen à visitatione Prioris, & nigrorum monachorum Oxoniæ studentium, dicebat se saluo iure ecclesiæ suę nullo modo posse desistere, etiam si rex Angliæ pro prædictis instaret: & addidit, ibi, inquit, est collegium, nunquid (ait) non habetis Priorem, qui potest tenere capitulum, & viuitis in communi? Ad hoc Monachus S. Albani respondit quod non fuit ibi collegium, cū ibi morātes sigillū cōmune non habeant, nec locus sit donatus temporalibus & spiritualibus: & alia plura desint, quæ ad collegium requiruntur. Cui Archiepiscopus, volumus, inquit, venire & videre, & inquirere, qualiter stat vobiscum. Ad hæc Monachus: Domine (ait) si veneritis ad illum locum, nō habetis iurisdictionem inquirendi de talibus, nisi in non exemptis, & ipsi sunt visitati in propriis monasteriis per vos, ergo secunda vice non sunt visitandi. Cui archiepiscopus, certum est (inquit) quod in propriis monasteriis per me non fuerunt visitati, immo Abbates illorum excusauerunt eos, pro eo quod fuerunt in scholis, quare in scholis eos intendimus visitare. Tunc quidam doctor legisperitus Monachus Cantuariæ, qui cum Archiepiscopo venerat, volens ampliare iurisdictionem eius ait: etiam domine (ait) potestis visitare exemptos quamdiu in scholis steterint, cum sunt ibi sub iurisdictione cancellarii, &c. Respondit Albanensis, quod exempti ibi ita sunt priuilegiati, quod vbicunque fuerint, non sunt sub iurisdictione alicuius Episcopi, nisi Romani Pontificis, vel legati à latere missi. Ad hæc Archiepiscopus benigne respondit, quod si ita foret, nec potuit, nec voluit eos in aliquo molestare. Die S. Bricii magister Simon de Southreye Monachus S. Albani (qui dum hæc agerentur absens fuerat) comparuit coram Archiepiscopo, supplicās vt à visitatione præmissa desisteret, sed Archiepiscopus noluit aliquo modo illud sibi concedere illa vice. Dominica vero sequente præsentauit se dictus Simon, cum omnibus Monachis exemptis, & non exemptis, post occasum solis coram Archiepiscopo in Ecclesia S. Fredeswidæ. Quos videns dominus Archiepiscopus, petiit an ad submittendum semetipsos aduenissent, cui responsum fuit, quod ad captandam eius beneuolentiam aduenerunt. Respondit benigne dominus Archiepiscopus: Et ego vos habeo excusatos, nec vnquam intendo vos grauare, & hic finis negotii supratacti.

Eodem anno mense Octobris Papa Vrbanus sextus diem clausit extremum, vir cuius capitositas multis fuit exitio, & sibimet (vt ferunt) damno, arcte tamen viuere dicebatur, ita vt mores Carthusiensium, & consuetudines, quantum res patiebatur, imitaretur. Rigidus erat sibi, sed suis multo rigidior, ita vt delinquentibus nunquam ignosceret, aut eorum ærumnis aliquatenus compateretur, probat hoc pœna *Obiit Vrbanus Papa sextus.*

suorum Cardinalium, ferociter inflicta, & æterna damnatio carceris subsecuta. Cuius loco electus est à Cardinalibus Cardinalis dictus Neapolitanus, qui Bonifacius nonus est vocatus.

Dux Lancastriæ rediit in Angliã.

Circa principium mensis Nouembris dominus Iohannes Dux Lancastriæ de partibus Wasconiæ in Angliam transfretauit, postquam in Hispania & Aquitania, siue Wasconia moram fecisset triennalem, qui in Hispania infortunia passus primo, postremo ad summam felicitatem perductus est, non viribus hominum, nec in numero bellatorum, sed manifesto diuino fauore. Enimuero cum primo peruenisset ad partes Hispaniæ, cum manu satis valida, deficientibus victualibus, cæpit plebs Anglicana primo fame, postea dissenteria interire, ita vt nonaginta milites famosi de exercitu miserabiliter morerentur. Quapropter residui, vrgente necessitate, Ducem in campo deserentes, transierunt ad exercitum Gallicorum, qui ibi aderat in adiutorium regis Castellæ, obtento prius cõductu ab exercitu memorato. Qui eorum condolentes miseriis, humanissime eos tractauerunt, & de suis victualibus refecerunt. Nempe mos est vtrique genti, Angliæ scilicet atq; Galliæ, licet sibimet in propriis sint infesti regionibus, in remotis partibus tanquam fratres sibimet subuenire, & fidem adinuicem inuiolabilem obseruare. Rex vero Portugaliæ, qui tunc cum quatuor millibus bellatorum affuit, videns Anglos sic recessisse, allocutus est ducem dicens: Ecce (ait) Anglici vostri qualiter te deserentes, ad hostes recedunt, qui cum refocillati fuerunt tibi & mihi infestissimi (vt reor) erunt, vadam ergo, & manus conseram, & nullum ex eis in vita relinquam. Cui dux: nequaquam domine rex fiet ita, scio quod sola victus necessitate, & non ex perfidia hoc fecerunt. Et mox Dux inclinans caput (vt erat æquus) amarissime fleuit super equũ, tacite fundẽs preces omnipotenti Deo, commemorans in corde suo, quod antea in felicitate & rerum opulentia nec Deum vt debuit cognouisset, nec vt decuit coluisset. Tacitus ergo subortis suspiriis implorat pro gratia, precatur pro misericordia, spondens imposterum correctionis vitæ practicam, & apud cordis oculos futuram iugem Dei sui notitiam: cuius videns lachrymas, qui Mariæ peccatricis quondam suscepit suspiria, dedit ex insperato à die illo, & deinceps sibi, cuncta prospera, cuncta læta. Nam aduersarius suus rex Castellæ non viribus humanis territus, nullius nisi Dei solius timore compulsus, quippe qui inter suos securus habitans, & vidit & sciuit nostratum miserias, tractare cæpit cum Duce de forma pacis habendæ inter illos. Et ventum est ad istud, vt acciperet Rex Castellæ filio suo, ducis filiam in vxorem, quorum posteritas Hispaniæ regno gauderet. Et si nulli liberi prouenirent inter illos, hereditas volueretur ad filium ducis Eboci, qui frater erat Ducis Lancastriæ, & desponsauerat filiam Regis Castellæ, quondam Petronis iuniorem, & si contingeret eum discedere sine prole legitima, vis regni reuolueretur ad sobolem inter ducem Lancastriæ & Constantiam filiam Petronis antedicti procreatam. Quibus pactis firmatis, Dux accepit à Rege Castellæ pecuniam multam nimis pro tunc, & pro securitate soluendi residuum, obsides nobilium filii dati sunt ei, in posterum vero omni anno (dum idem dux viueret) pactus est rex Castellæ sibi soluere decem millia librarum, & eius vxori dominæ Constantiæ tantum, pro qua pecunia soluenda fideliter quatuor bonæ villæ assignatæ sunt dominæ Constantiæ supradictæ.

Consilium apud Reding.

Eo tempore apud Redingum Rex Angliæ proceres ad consilium conuocauit, ad quod Dux Lancastriæ eo celerius properauit, quo percepit Regem non rectis oculis quosdam de proceribus velle respicere, & metuit orituras eo tempore simultates, quas omnino sedare disposuit in aduẽtu suo, neque frustra quidem laborauit, sed id effecit, vt & pacem cordi Regis, pacemque magnatum pectoribus infunderet gratiose, sicq; dictum consilium dissolutum fuit, & vniuersi cum pace ad propria discesserunt. Transit annus iste mediocriter frugifer, sed satis abundanter fructifer: luctuosus Northumbrensibus propter mala per Scotos illis illata, modeste lætus ceteris regni partibus propter miracula renouata: regnis Angliæ & Franciæ satis commodus, pro treuga firmata: sed multis multum formidabilis pro pestilentia prouinciis diuersis immissa.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo nonagesimo (qui est annus regni Regis Richardi à conquestu secundi tertius decimus) tenuit idem Rex natale cum Anna regina apud Manerium suum de Wodestoke. Dux vero Lancastriæ fuit ad natale in Castello de Herthforde. Sub eisdem diebus Comes Penbrochiæ, dum ludum hastilium attemptare cupit, percussus est in inguine à milite sibi occurrẽte, dicto Iohanne de

ne de sancto Iohanne, quo videlicet ictu eius viscera sunt dirupta, & mors est illico subsecuta, cuius interitus luctum indicibilem non tantum magnatibus, sed & cunctis communibus generauit. Fuerat nempe liberalis, affabilis cunctis, humilis & benignus super omnes nouellos dominos eius ætatis qui fuerunt in regno. De cuius antecessoribus illud mirabile contigit, quod ab Aymero de Valence comite Penbrochiæ qui fuit vnus de assessoribus & iudicibus super mortem Thomæ de Lancastria vsque ad istum Iohannem de Hastynge, nullus vnquam comes Penbrochiæ patrem suum vidit, sed nec pater filii visione lætatus est. Hoc quoque anno sanctus Thomas de Lancastria canonizatus est.

Comes Penbrochiæ hastiludio obiit.

Die lunæ proxima post festum sancti Hillarii, factum est parliamentum Londoniis in quo constanter à communibus est petitum, vt signa dominorum quæ gestabant, & eorum famuli deponerentur, eo quod iam tales per prouincias qui adepti fuerant signa talia, effecti fuere tiranni, malefactores, & malefactorum sustentatores, sed post multas altercationes quia proceres noluerunt eorum signa deponere, saltem ad id consenserunt, vt nulli gestarent eorum signa nisi qui forent de priuata familia, & perciperent de magnatum marsupio certum aliquod annuatim. In eodem parliamento quidam noui insurrectores de Cantio capti, tracti sunt & suspensi. Statutum est in eodem insuper parliamento vt de cætero nullus transfretaret ad obtinendum prouisiones in ecclesiis, vel ecclesiam, & si quis contrarium faceret, si posset apprehendi caperetur vt regi rebellis & incarceraretur. Statutũ est præterea vt nullus occultus iugulator (quales murderers appellant Anglici) de cætero chartam de regia gratia obtineret, & si vllus dux pręsumeret pro huiusmodi preces facere, condemnabilis esset regi in centum libris, si comes in centum marcis, si Archiepiscopus in centum libris, si Episcopus in centum marcis. Concessum est autem regi in hoc parliamento, vt habeat de quolibet sacco lanæ quadraginta solidos, de quibus quadraginta solidis, decem applicarentur in præsenti regiis vsibus, & triginta seruarentur in futurum in manibus thesaurariorum constituendorum per parliamentum, non expendendi nisi cum belli necessitas instare videretur. Similiter rex habebit de libra sex denarios, quatuor seruandos ad vsum præfatum per dictos thesaurarios, & duos iam percipiendos, & expendendos ad voluntatem regis. Hoc anno dominus Laurentius quondam monachus de Bello, & expost domini Papæ penitentiarius, postremo Episcopus Assauensis, concessit in fata, cuius loco electus est alter, qui mox virtute statuti parliamentali, postulauit ab Archiepiscopo Cantuariensi consecrari. Eodem anno in parliamento pręscripto, dominus Iohannes dux Lancastriæ factus est dux Aquitaniæ, per virgam & pileum prębitis manu regis. Eo tempore filius & hæres ducis Eboraci, creatur comes de Rutland. Quinto die Martii ventus magnus, terribilis, atq; nociuus, tecta dilacerans, domos subuertens, animalia conterens, arbores prosternens, spirauit in Anglia incommodo generali. Hoc anno magna pestis inualuit in hac terra, iuuenum pręcipue, & puerorum, qui passim moriebantur per ciuitates & villas numero incredibili & excessiuo. Quam Epidemiam mox secuta est frugum caritas, ita vt modius frumenti in quibusdam locis viginti tribus denariis venderetur. Eodem tempore dominus Adam Cardinalis Anglicus, qui dedecorose depositus & priuatus fuerat per Vrbanum Papam, suo gradui per Bonefacium restituitur cum honore. Ferunt siquidem quod cum Vrbanus tirãnizare disponeret, hunc maxime propter profunditatem sensus, & scientiæ plus cunctis metuerit: & ideo ne per eum eius conatus impedirentur, eum satis iniuste comprehẽdit & extorsit & in carcere reclusit. Quod factum in morte sua satis inde doluit publice pænitendo, & protestando hunc reum nullius criminis extitisse. Huius adeo petitione declaratum est per Papam Bonefacium, quod Bullæ de indulgentiis plenariis concessæ quibuslibet, in extremis tantum valent eas obtinentibus. in confessione quæ mortem immediate præcedit, qui licet multoties propter diuisa pericula confiteantur, & conualuerunt, vsque ad extremum articulum nullum sortiuntur effectum.

Nouus dux Aquitaniæ.

Declaratio indulgentiæ.

Dominus Henricus comes de Derby per idem tempus profectus est in le Pruys vbi cum adiutorio Marescalli dictæ patriæ, & cuiusdam regis vocati Wytot deuicit exercitum regis de Letowe, captis quatuor ducibus, & tribus peremptis & amplius quam trecẽtis de valentioribus exercitus supradicti pariter interemptis. Ciuitas quoque vocatur Will. in cuius Castellum rex de Lettowe nomine Skirgalle, confugerat, potenti virtute dicti comitis maxime, atque suorum capta est. Namq; qui fuerunt de familia sua primi, murum ascenderunt, & vexillum eius super muros, cæteris vel torpenti-

Gesta Henrici comitis de Derby.

pentibus, vel ignorantibus posuerunt. Captaque sunt ibi vel occisa quatuor millia plebanorum, fratre regis de Poleyn inter cęteros ibi perempto, qui aduersarius nostri fuit. Obsessumque fuit castrum dictæ ciuitatis per quinque hebdomadas, sed propter infirmitates quibus vexabatur exercitus, magistri de le Pruys & de Lifland noluerunt diutius expectare. Facti sunt Christiani de gente de Lettow. VIII. Et magister de Lifland duxit secum in suam patriam tria millia captiuorum. *Annalis conclusio.* Transit annus iste vernales opes reddens fraudulenter, quia nec copiam fructuum protulit, neque frugum, quãobrem sequens annus multo difficilior existebat. Odibilis erat hic annus non solum Romanis Romanæque curiæ, sed Anglicis infinitis, qui curiam propter prouisiones & beneficia sequebantur, suspectus prelatis & religiosis, quia metuebant censuras vel interdictum regni futurum, propter statutum pręmissum, factum cōtra Romanam ecclesiam, quanquam ipsi prælati parliamentum tunc exiuerunt, & protestati fuerint se nihil commune sentire cum illis in hac parte qui statutum illud proponere voluerunt.

Aduentus nuncii regis Franciæ. Anno gratiæ millesimo, trecentesimo nonagesimo primo (qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi quartus decimus) fuit rex ad natale cum Anna regina. Camberlanus regis Franciæ missus à rege suo, Francorumque proceribus, venit in Angliam, proferens pacem desiderabilem, & diutissime concupitam. Post cuius recessum missi sunt in Franciam de nostris quidam, vt rei veritatem certius explorarent. Qui à rege Franciæ cum honore suscepti, cum magnis muneribus sunt dimissi. Asserebant siquidem Gallici, se peroptime nosse fore insufficientes ad regnum Angliæ deuincendum, & Anglicos nullatenus fore tam fortes vt Franciam subiugarent, & in talibus inutilibus expeditionibus vtrumque regnum fore multipliciter onerandum. Quapropter dicunt se velle omnino dimittere, nec vlterius attemptare, quod constat eos nullatenus posse perducere ad effectum, & altercationibus vanis & damnosis postpositis, velle modis omnibus pacem quærere, pacem petere, pacem tenere, nisi per Anglicos steterat, quo minus tantis commodis perfruantur, vt ergo pax stabilior, conditio firmior, tractatus honoratior habeatur, rex Franciæ tam per suos, quam per nostros petiit à rege nostro colloquium personale, quod iuxta Calesiam fieri postulauit. Rex autem Angliæ, licet multis suspectus foret omnis tractatus Francorum, illuc proficisci decreuit. Et quia sublimis & honorabilis ibi apparere debuit, misit per singulas regni Abbathias pro equis nobilibus, quales regem decuit insidere. Misit insuper ad eadem loca (ne minus viderentur equos dedisse regi suo) pro magnis summis pecuniæ sibi mutuo concedendis; ne pacis negotium per religiosos impediri videretur, si sibi quod rex ab illis petiit negaretur. Vt autem de aliis taceam, de monasterio sancti Albani equum habuit precii viginti quatuor marcarum, & nihilominus ab Abbate petiit mutuo quingentas marcas. Quam summam quia pro tunc impossibile fuerat persoluisse, Dux Lancastriæ Iohannes charitatis intuitu promisit thesaurariis se regi velle satisfacere pro eisdem: ita duntaxat, vt Abbatem sancti Albani quietum redderent in hac parte. Dederat nempe regi mutuo, quinque millia librarum parum ante, & ideo factus est audacior in nostra intercessione. Nec minus pepercit rex ciuitatibus regni siue burgis, qui à singulis peteret in hoc negotium singulas summas, & acciperet, quamuis plurimi murmurarent. *Reuocatio Anglicorum à curia Romana.* Sub eisdem diebus de consensu regis, regisque consilii proclamatio facta fuit Londoniis, vt omnes beneficiati existentes in Romana curia, redirent in Angliam citra festum sancti Nicholai, sub pœna perditionis omnium beneficiorum suorum: & nondum beneficiati, redirent per idem tempus sub pœna forisfacturæ. Anglici audito tanto tonitruo, in remotis metuentes ictum, deserta curia fugiunt ad natale solum. Papa vero tanto sonitu conturbato, mittit nuncium sub celeritate quendam Abbatem, videlicet qui causas exploret harum rerum omnium, simul & statuti parliamentalis nuper æditi, de prouisoribus contra consuetudinem ecclesiæ Romanæ. *Legatio Bonifacii 9. ad regem Richardum.* Aduenicns dictus Abbas, salutauit regem ex parte Papæ, commendans regis deuotionem, & suorum prædecessorum erga ecclesiam, eo quod semper veris summis pontificibus adhæserunt. Deinde subintulit quod Papa percepto per literas regis, quod statuta sic edita fuerant, mirabatur, & vt bonus pastor salutem animarum desiderans, sæpius admonuerat & obtestatus fuerat statutarios vt huiusmodi statuta de medio tollerent, in quantum lædebant ecclesiasticam libertatem. Dixit etiam quod Papa non intendit minuere coronam regis, nec tollere, quin statuta condere valeat, (non facientia contra ecclesiasticam libertatem) quin immo paratus est conseruare (pro posse) regis honorem, prout ad hoc

ad hoc se cognoscit multipliciter obligatum. Dixit etiam dictus nuncius, quod Papa diutius expectans non sensit obtemperatum fuisse suis monitis, & tamen nihil innouando nec processus aliquos faciendo, expressit quæ iura statuunt contra statuentes contra ecclesiasticam libertatem, & propulsatus à pluribus pronunciauit illa irrita fore in quantum faciunt contra ecclesiasticam libertatem. Et quia Papa, si non sensit statuentium animas immutari, cum magna mẽtis amaritudine intelligens hęc in denigrationem famæ regiæ redundare, misit prędictum nũcium, per quem exhortatur, rogat, & requirit, quod rex statuta illa tolli & de capitularibus faciat aboleri: maxime statuta. Quare impedit, & præmunire facies, & his similia. Et Papa offert, quod si statutarii velint cõqueri de aliquo, si mittant ad Papam legatos, erit promptus quantum cum Deo poterit, regi & regno complacere. Et si statuentes non tollant. &c. saluo honore Ecclesię, & animarum salute, non potest illa dissimulare. Item dominus Papa significat regi per prędictum nuncium, qualiter rex Franciæ & Antipapa pacta inierunt, hinc inde videlicet, q̃ idem rex per fortitudinem ducẽ Burgundiæ expellet, & inuestiet ducem Turoniæ de omnibus terris ecclesiæ in partibus Italiæ, & quendam alium promisit coronare regem Tusciæ & Lumbardiæ, & ducem Andexaciæ firmare in regno Siciliæ. Quare Papa exhortatur & rogat, quod rex ad defensionem fidei & Sanctę matris ecclesiæ se exponat. Item Papa exponit pericula, si Antipapa & Rex Franciæ pręualerent, quantumque Papæ Gallici iura regni Angliæ conati sunt deprimere. Et si Gallici vsurparent imperium, consequentur totum mundum, & sic finaliter Angliam vsurparent. Ideo Papa consulit quod rex Angliæ videat & prouideat de remedio oportuno. Item Papa significat, quod Gallici tractabũt cum Anglicis, vt concordia inita possent liberius vsurpare pręmissa, & vt subtiliter (fractis tandem conuentionibus) possint Angliam finaliter vsurpare: quare papa suadet quod cum sint schismatici, ex nulla alia causa communicatio sit cum eis, nisi pro reducendo eos ad fidem & obedientiam debitam. Item in casu quo tractatur de pace cum Gallicis, Papa hortatur & rogat, quod nulla fiat consensio nisi pactio roboretur pœnis vallata, quod rex Francię non mittet gentes in Italiam, nec permittet suos subiectos illic ire occasione pręmissa, & de factis Romanæ ecclesiæ, & Romani imperii, vel Italiæ, nullatenus intromittet, & quod non fauebit Antipapę in partibus Italiæ, sub pœnis appositis, alias pax intelligatur esse fracta. Item Papa desiderat, quod rex Anglię mittat Legatos ad imperatorem, vt pro honore ecclesiæ & imperialis dignitatis, concurrat cum rege Angliæ in pręmissis. Item quia dicitur quod gentes paratæ sint ad inuadendum, vt supra, Papa exhortatur, & rogat vt ad defensionem ipsius, rex Angliæ pręstet subsidium, cum aliis subuenire volentibus, ad resistentiam Gallicorum. Ex pręmissis patet quantæ reuerentiæ, quanti nominis rex noster pro tunc fuerit, cuius ope potissimum Papa se sperabat posse protegi & defendi. Rex noster vt filius obedientię, auditis pręmissis, & conceptis sensibiliter, subuenire decreuit & parere singulis, quo expediebant maxime vel licebant. Iussit ergo Papali nuncio vt expectaret parliamentum futurum, in quo de communi consilio responsum de singulis sibi daretur. Expectauit igitur non inuitus, eo quod liberalitatem perante senserat Anglicorum.

Eodẽ tempore Dux Glouerniæ, dominus Thomas de Wodstocke, multis mœrentibus iter apparauit versus le Spruys, quem non Londinensium gemitus, non cõmunis vulgi mœror retinere poterant, quin omnino proficisci vellet. Nam plebs cõmunis tam vrbana quam rustica metuebat, quod eo absente aliquod nouum detrimentum succresceret, quo pręsente, nihil tale timebant, siquidẽ in eo spes & solatium totius patriæ reposita videbantur. Ipse vero mox vt fines patriæ suæ transiit illico, aduersa agitatus fortuna, nunc hac, nunc illac turbinibus procellosis circumfertur, & in tantum destituitur, vt de vita etiam desperaret. Tandem post Daciam, post Norwagiam, post Scoticam barbariem non sine mortis pauore transcursam, peruenit Northumbriam, & ad castellum se cõtulit de Tynnemutha, velut asylum antiquitus notũ sibi, vbi per aliquot dies recreatus, iter assumpsit versus manerium suum de Plashey, magnum apportans gaudium toti regno, tam de eius euasione, quam de aduentu suo.

Dux Glouerniæ iter arripuit, sed infaustum.

Hoc anno in æstate. 7. idus Iulii sol apparuit rubeus, per nebulas spissas, fœtidas interpositas, & quasi nihil præstans luminis à meridie vsque ad occasum. Et expost fere per sex hebdomadas nebulæ superabundabant temporibus meridianis. Quædam vero per totum diem & noctem durabant, nullatenus euanescentes. Eo tempore mortalitas tanta succreuit in Northfolchia, & multis aliis comitatibus, vt non impar

Mortalitas.

magnis

magnis pestilentiis censeretur. Siquidem vt de aliis ciuitatibus & villis taceam, apud Eboracum infra breue tempus vndecim millia cadauerum sunt elata. Eodem anno dominus Henricus Percye, comes Northumbriæ reuocatus est de Calesia, & factus est custos marchiæ Scotiæ, & dominus Robertus Moumbray factus est custos Calesiæ.

Parliamentum Londini.

Sub eisdem diebus, scilicet feria sexta proxima sequente commemorationem animarum, inceptum est parliamentum Londoniis, in quo tractatum est de Papali negotio, quoad statutum nuper editum contra prouisores, & quanquam rex ipse & dux Lancastriæ viderentur. Papæ deferre, tamen milites parliamentales nullo modo cōsentire voluerunt vt liceret Romipetis impune acquirere ibi beneficia sicut prius, sed ne viderentur nullum honorem Papæ, vel regi detulisse, hoc tollerauerunt, vt per regis gratiam liceret eis acquirere vsque ad parliamentum futurum. In hoc parliamento concessa fuit regi dimidia decima, & dimidia quintadecima, quæ pecunia deseruiret tractatui habendo pro pace cum Gallicis, quem tractatum dux Lancastriæ prosecuturus erat. Concessa est ipsi regi conditionaliter plena decima, & integra quintadecima, si videlicet ipso anno moueret expeditionem aduersus Scotos: & hic finis & fructus parliamenti prędicti.

Annalis cōclusio.

Transit annus iste pauperibus & mediocribus multum durus & difficilis, propter caritatem iam biennio continuatam, vnde contigit vt veniente tempore nucum, pomorum, & cæterorū huiuscemodi fructuum, plures pauperes de eorum esu percepta dissenteria morerentur. Fuissetque validior pestis ex fame, si non laudabilis diligentia Maioris Londoniarum communibus subuenisset. Qui iugi animo id prouidit, vt semper de transmarinis partibus frumenta Londonias deportarentur, alias sine dubio nec patria ciuitati, nec ciuitas patriæ suffecisset. Autumnali tempore veniente,

Rus gaudens vario fundit munuscula fœtu,
Cum bene vernales reddit & annus opes:

Cæpitque minorari precium frumentorum. Fuitq; pręsens annus multis in locis (vt prędicitur) pestilentialis: Angliæ & Franciæ quietus à bellis: sed Romanæ curiæ propter Anglorum reuocationem, & statutariorum indurationem odibilis & inuisus.

Anno gratiæ M. CCC. XCII. qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi quintus decimus, tenuit rex natale magnificum cum Anna regina & quatuor Episcopis, & tot comitibus, & vno duce, videlicet Eboraci, multisque proceribus, & quindecim dominabus apud Langley iuxta sanctum Albanum.

De Delphino.

Ipso die natalis Delphin de mari veniens, lusit Londoniis in Tamesia, perueniens vsque ad pontem, præsagiens fortassis tempestates, quæ mox infra hebdomadam sequebantur. Qui à ciuibus visus & insecutus, sed difficulter interceptus, reuectus est Londonias, multis præbens spectaculum de sui corporis vastitate, nempe qui habuit in longitudine decem pedes. Sunt autem Delphines marinæ belluæ, quæ voces hominum sequuntur, & gaudent cantibus tibiarum, & ad simphoniam solent gregatim aduenire. Hi quando pręludunt in fluctibus saltu præcipiti, tempestates pręsignant. Quibus nihil velocius, nihil agilius continent maria. Nam plerunque salientes transuolant vela nauium. Cum coeunt coniuges euagantur: Catulos edunt. Decimus mensis mensuram partus facit, partum æstiuus dies soluit, vberibus fœtus alunt teneros, & iuuenes in faucibus receptant: circa inualidos solicitantur: vsque ad tricesimum annum viuunt: quod exploratum est in experimentum caudis amputatis. Ora habent loco quo cęteræ belluæ, sed in ventribus contra naturam aquatilium soli linguas suas mouent, aculeatæ sunt pinnæ dorsuales, cum irascuntur inhorrescunt pinnæ, cum animi conquieuerint quibusdam receptaculis operiuntur. Spirare eos in aquis negant, sed vitales auras non nisi in aere supero spirare dicunt: pro voce gemitus est illis similis humano, certum hoc vocabulum. Quo accepto vocantes sequuntur: nam proprie Simones vocantur, voces hominum cum ventus est in Aquilone celerius audiunt. Econtra flante Austro, auditus illorum obstruuntur. Sub Augusto Cęsare puer quidam, primo fragmentis panis Delphinum allexit, & in tantum consuetudo valuit, vt ad manum pueri alendus veniret, mox puerilis audacia in tantum prorupit, vt super dorsum eius ascenderet, & puerum Delphinus per aquarum magna spacia vectitaret. Hoc tamen diu gestum est per annos plurimos, donec assiduo spectaculo desineret esse miraculū. Sed mox vt puer obiit sub multorum oculis, desiderii mœrore Delphinus interiit. Apud Hipponem in Affrica Delphinus à ciuibus pastus est, qui & se manibus tractandum prębuit, & multos dorso impositos frequenter gestauit. Apud Iassum vrbem Babyloniæ

byloniæ Delphinus puerum adamauit. Quem dum post assueta colludia impacientius sequitur recedentem, à renis inuectus hæsit, vbi & mortuus est. Alium puerum similiter insidentem dorsum Delphini cum vndosior fluctus necauisset, Delphinus ad terram reuexit, & velut fateretur reatum, pœnitentiam suam morte mulctauit, nec reuerti voluit amplius in profunda. Hæc de natura delphinorum curauimus istic inserere, vt delectet quos latuit, & quos non latuit non fastidiat.

De transfretatione ducis Lancastria, & magnifica eius susceptione per regem Francia.

Hoc anno Iohannes Dux Lancastriæ transfretauit in Franciam, ad colloquium regis Franciæ, tractaturus de pace finali, quam rex Francię summopere affectauit, missus illuc videlicet per regem Angliæ, totumque regni consilium, pro negotio memorato. Cuius aduentui rex Franciæ non minora parari fecit, quam pro aduentu imperatoris cuiusque maximi prouidisset. Nempe suis sumptibus suscepit eum, & Episcopum Dunelmensem, cum pene mille equis, & exhibuit à Calesia vsque dum perueniret ad ciuitatem Ambianensem, nemine de ducis vel pontificis familia solicitante de quibuslibet victualibus prouidendis, Regis Francię prouisoribus & ministris cuncta comportantibus ad manus famulorum ducis, & pręsulis, quæ necessaria videbantur. Cumque ad regis pręsentiam dux accessisset, Rex eum vltra quam credi potest honorauit, & gloriabundus semetipsum extulit: quod colloquio ducis sapientissimi, honorabilissimi, atque potentissimi eum perfrui contigisset. Occurrerunt Ambianis iussu regis ea vice duces illius regni, Comites & barones ad deliberandum de tractatu & de pace componendum, vt quo abundantior adesset in tractatu nobilium numerus, tanto rei fœlicior esset effectus. Tandem finito tractatu, Dux rediit Angliam, treugas vnius anni reportans, vt per idem tempus deliberaret regni Angliæ collecta potestas, vtrum expediret paci finali manus dare potius, quam negotia dubia belli tractare. Idcirco Stanfordiam accessere vocati non solum regni domini, sed & de qualibet ciuitate quidam, prout ad parliamenta solent accedere, deliberaturi de tanto negotio quod agendum, sed tamen nihil profuit ea vice tanta collectio, pręterquam quod treugas susceperunt per anni circulum duraturas, ad quas seruandas inuiolabiliter vterque rex scilicet Franciæ, corporale pręstitit sacramentum: Seneschallo Franciæ, huc accedente ad capiendum regium iuramentum, & quibusdam de nostris militibus destinatis in Franciam ad idem exigendum de rege: quod & factum est.

Aduentus ducis Gelria.

Eo tempore venit in Angliam dux Gelriæ, cognatus regis, vir clarissimus, Anglię vnus in militia, Anglis honorabilis, & Francis formidabilis, qui strenue Francorum superbos motus compresserat in terra sua. Hic magna animositate qua viguit, consulit regi nostro, ne pacem cum Francis aut Scotis faceret, nisi quam deceret regiam maiestatem, promittens se paratum fore in auxilium regis (siue in Franciam transfretaret, siue in Scotiam arma moueret) cum nobiliori militia terræ suæ, quamobrem à rege multipliciter honoratus, laudatus, muneribusque donatus, ac ducibus Lancastriæ & Glouerniæ ręgnique nobilitate pari modo respectus, cum fauore cunctorum permissus est ad propria remeare. Eodē tempore, (sed non eodē anno) venit in terram istam comes de Ostrians tanquam amicus, pacisque mediator inter regna, qui sarcinatus donis variis cito recessit. Hoc anno rex Mauritaniæ intrauit terras magni Catayæ, & non modicam stragem fecit ibidem, & non multo post intrauit terras regis Hungariæ, sed ibi repperit obstaculum exercitatæ militię, rege viuaciter eum cum suis omnibus repellente. Circa dies istos dominus Papa Bonefacius nonus, ordinauit nouum festum, celebrandum in Ecclesia, de salutatione beatæ Mariæ, qua salutauit Elizabeth cognatam suam, componens lectiones & historiam competentem, plenam misteriis, refertam indulgentiis, excitatiuam deuotionis. Nam & pares indulsit remissiones interessentibus diuinis illis officiis, in vigilia, & in die, ac infra octauas, & in octauis, indulgentiis festo corporis Christi præconcessis per Vrbanum quartum. Voluitque hunc diem haberi celebrem septimo Calend. Iulii, id est in crastino festi natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ, quia eo tempore sancta Maria mansit cum Elizabeth & ministrauit ei.

Aduentus comitis de Ostrians. Nouum festum Maria & Elizabetha.

Sub eodem tempore misit rex ad ciues Lōdoniarium petens ab eis mutuo mille libras, cui procaciter & vltra quam decuit restiterunt. Sed & quendam Lumbardum volentem accōmodare regi dictam summā male tractauerunt, verberauerunt & paulominus occiderunt. Quę cum rex audisset, iratus est valde, & conuocans omnes regni pene maiores, apperit proteruiam ciuium Londoniarum, & de pręsumptione conqueritur eorundem. Qui omnes infesti ciuibus propter diuersas causas, consulunt vt reprimatur citius eorum insolentia, & superbia

De transgressionibus Londinensium & ira regis.

perbia destruatur. Erant quippe tunc inter omnes fere nationes gentium elatissimi, arrogantissimi, & auarissimi, ac male creduli in Deum & traditiones auitas, Lolardorum sustentatores, religiosorum detractores, decimarum detentores, & communis vulgi depauperatores. In tantumque excreuit eorum supercilium, vt auderent leges condere, quibus aduentantes de circumiacentibus villis, vel prouinciis, contra rationem omnem humanam, Deum, & iusticiam, molestarent, grauarent & fatigarent. Prætereo eorum inhumanitatem, sileo rapacitatem, reticeo infidelitatem, transeo malignitatem, quam indisciplinate in aduentantes populos exercuerunt. Qui si vellem cuncta describere quæ perpetrauerunt hoc tempore, volumen credo maximum conficeret. Obiecta sunt eis igitur quæ contra regem fecerant, & suæ maiestatis notoriam læsionem, obiecta sunt quæ in prouinciales commiserant ad regis ac dominorum regnique populi detrimentum: quæ si vellent inficiari præsto erant accusatores è patria, qui sacramento suo eorum probare cuperent acta praua. Londonienses ergo in medio miseriarum subito constituti, & velut versati inter cudem & malleum, cum non esset locus excusationis, decreuerunt se potius submittere regis gratiæ, quam succumbere veridicto vel iudicio duodenæ. Regis ergo iudicio arestatus est Maior Londoniarum, & vicecomites, cum quibusdam de maioribus, cæteris domum redire permissis. Maior autem missus est ad Castellum de Windeshores, cęteri ad diuersa castella destinata sunt, sub arcta custodia conseruandi, donec rex cum consilio deliberasset quid faceret de eisdem. Ibiq; decretum est, ne de cętero, Londonienses Maiorem eligerent vel haberent, sed rex de suis militibus prouideret aliquem qui rector foret, & custos ciuitatis vocaretur, & esset (quem alio nomine vocamus vulgariter Gardianum) ibi subsequenter: & eorum sunt priuilegia reuocata, libertates annullatę, & leges quas vel condiderant, vel à diebus habuerant abrogatæ. Tunc primo Rex constituit custodem ciuitatis, abrogato Maioris vocabulo, quendam militem dictum Edwardum de Dalyngrygge, qui & ciues regeret, & iusticiæ cunctorum æque prospiceret: sed is cito fuit per regem depositus, quia conuictus est ciuibus fecisse iuramentum, vel de eorum consuetudinibus defendendis, vel certe pro posse suo, subtiliter reuocandis. Fuerunt qui dicerent eum ex industria hoc fecisse, plusq; regis commodo quam ciuium in hac parte prospexisse. Quod cum regi fuisset cognitum, pœnituit eum militem beneuolum sic tractasse. Nihilominus rex & alium militem loco suo constituit nomine Baldewinum de Radyngton, virum certe prouidum & discretum, qui sciret delinire mœrorem ciuium, & eorum mentes erigere ad spem bonam. Nam ciues præ tristitia contabuerant & dolore.

Londinenses sub mittunt se regis gratiæ.

Maior & vicecomites arrestantur.

Interea multis mediantibus (sed præcipue duce Glouernię insistente) rex factus animi æquioris paulatim discedit à sui rigore propositi, reducens ante mentis oculos honores varios, quos per Londinenses acceperat, & magnifica dona per eos præstita: vnde decernit mitius cum eis agere, & eos ad spem aliqualis gratiæ reuocare. Mittit nempe mandans Londinensibus, vt ad castellum de Wyndesore conueniant, demonstraturi priuilegia, libertates ac iura ciuitatis noua & vetera coram eo, consilio quoque suo, vt ibi decerneret quæ seruanda forent in ciuitate, vel quæ penitus abolenda. Quibus ostensis, quędam ratificata, quædam permissa, quædam damnata fuere, Maioris tamen nec personam, nec dignitatem ea vice recuperauere, neq; plenam regis gratiam, donec satisfecissent regi de damnis & iniuriis quæ vel sibi, vel regis plebi antea intulissent. Equidem ea vice conuenit inter regem, & dominos ne eorum satisfactionem acceptaret, nec cum eis quouismodo componeret sine consilio dominorum. Nempe rex cum primo contra eos incanduisset (propter causas quas supra notauimus) meditatus est exercitum congregasse, & in ciuitatem irruisse cum impetu, & ciues de sub cœlo deleuisse. Quod tamen propositum ducis Lancastriæ oratione mutatum est, qui censuit eos (vt pręmittitur) euocandos, & (vt pręfertur) castigandos, vel (si obstinati fuissent) tunc iuxta regis propositum obsidendos, & de terra viuentium disperdendos. Rex autem in hac collectione apud Wyndesore, dominos temporales regni cunctos, & Episcopos pene omnes, nec non exercitum talem contraxerat, qui merito terrori Londinensium posset esse. In quos omnes incredibiles fecit expensas, pro quibus certum erat Londonienses soluturos. Ipsi vero non ignorantes quod horum finis esset expositio argenti & auri, submiserunt se & sua regi, voluntariæ ei decem millia librarum vadiantes, dimissi tamen sunt domum redire, incerti quid soluerent, donec regis consilium & formam satisfaciendi, & summam soluendi definisset. Cumq; & ciues regressi fuissent: & proceres qui cum rege fuerant, ac

Londinenses ad Wyndesor vocantur.

reli-

reliquus populus ad propria remeassent, Rex audiens Londinenses in tristitia constitutos, & mente lapsos, ait suis: Vadam inquit Londonias, & consolabor ciues, nec patiar eos vltra de mea gratia desperare. Quæ sententia mox vt cognita fuit in ciuitate, incredibili iocunditate repleuit omnes, vnde omnes & singuli ei generaliter statuerunt occurrere, & non minores expensas facere in xeniis, & donatiuis quam fecerant in eius coronatione. Rex igitur vt venit Londonias, tanta gloria, tanta pompa, tanta varietate diuersorum apparatuum est susceptus, quanta suscipi regem aliquem triumphantem decuisset. Nam equos & phaleras, tabulas aureas & argenteas, pannos *Dona regi data.* aureos & holosericos, pelues & lauatoria de fuluo metallo, aurum in pecunia, gemmas & monilia, tam ditia, tam nobilia, tam speciosa donauerunt eidem, vt cunctorum valor & precium, non posset facile æstimari. Sicque recuperauerunt ciues consuetudines & libertates antiquas, quæ saltem ciuitati possent esse fulcumento, nec extraneis detrimento. Indultumq; fuit eisdem, vt Maiorem possent eligere sicut prius. Credebant autem Londonienses quod per hæc dona domigerium euasissent, & in posterum quieti fuissent: sed fefellit eos eorum opinio, qui coacti sunt expost soluere regi decem millia librarum, de communitate collecta in amaritudine mentis magna: proceres vero regni qui regis consilio interfuerant, audientes quod rex contra pactũ indulsisset Londoniensibus, offensi sunt valde inter se, regis leuitatem & inconstantiam condemnantes. Nemo tamen palam regem redarguit de pręmissis. Finemque cepit turba ciuium isto modo, quam Delphinus præludens in thamisi Die natalis domini vltimo præterito, forsan signauit eminus affuturam.

Eodem tempore, cum dux Glouerniæ recepisset pecuniam stipendiariam eundi cum exercitu in Hiberniam (cuius insulæ rex dudum creauerat eum ducem, & iam paratus & instructus esset ad proficiscendum, sine causa subito reuocatus est, ad magnum tam Angliæ quam Hiberniæ detrimentum, nam aduentus eius fama cognita, cuncti pene reguli Hibernienses se ei deliberauerant submisisse, sed præualuit penes regem malignorum consilium, quod tamen (proh dolor) commodum impediuit. *Dux Glouerniæ profectus in Hiberniam reuocatur.* Hoc anno rex Franciæ (vt fertur) maleficatus incurrit amentiam, & freneticus est effectus, dum expeditionem moueret contra ducem Britanniæ, vt dicitur minus iustam: perdurauitque in eo hæc infirmitas quam diu durauit calor æstiuus: hyemali tempore mitigabatur passio, & ipse redditus suo sensui videbatur: nunquam tamen tam plene conualuit, quin expost semper eo anni tempore, quo prius incurrerat istud incommodum destitueretur sensu suo. Eodem anno Robertus de Veer quondã comes Exoniæ, qui per multos gradus saltauerat ad nomen ducatus Hiberniæ, in Lõdonia diem clausit extremum in mentis angustia rerumque penuria miseranda. Qui equidem iuuenis aptus fuerat ad cuncta probitatis officia, si in pueritia non defuit ei disciplina.

Anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo tertio, post natale factum fuit parliamentum Wintoniæ in quo concessum fuit regi per clerum dimidia decima, & dimidia quintadecima per communes, pro expensis ducum Lancastriæ & Glouerniæ, qui fuerant profecturi in Franciam ad tractandum de pacis negotio inter regna. Eo tempore rex Franciæ dum tripudiaret in aula sua cum quatuor militibus de familia, & esset diffiguratus in Siluestrem hominem, habens strictum vestimentum resina piceque linitum, vt lini stuppa quæ fixa fuerat in veste stricta, hæreret tenacius, & repręsentaret euidentius, fuisset repente in cineres combustus, nisi gratia affuisset dolo fratris sui ducis, qui à tempore suæ infirmitatis aspirauit ad regnum: nempe rege cum sociis ducente choream, quidam ad hoc subrogatus, inclinato torticio, submisit ignem in stuppa, inusto quo, corpora eorum fuere exterius cooperta, qui ardens vsque ad vestimentum quod strictum & consutum erat corpori, vbi inuenit materiam picis & resinæ inextinguibiliter arsit vsque ad corpus: videns tamen periculum quædam domina, accurrit & regem rapuit de chorea. Rex vero hoc modo saluatus fuit. Sed quatuor socii eius nullo ingenio potuere saluari donec semiustis pellibus atque carnibus expirassent. Hoc anno Bancus regius & Cancellaria translata sunt de Londoniis Eboracum, vel odio Londoniensium (vt fertur) vel fauore Eboracensium, eo quod Cancellarius, qui fuit Archiepiscopus Eborac. cuperet profectũ ciuitatis suæ. Sed non longo tempore durauit hæc nouitas, quia ea facilitate qua transportabantur Eboracum, eadem Londoniis reportabantur. Isto quoq; anno dominus Albertus de Veer, factus est comes Exonię. Eodem anno in festo Cathedrę S. Petri obiit subito Iohannes de Enros miles, Cõstabularius Douerię, & regis Seneschallus, cui successit in

officium Seneschalli, dominus Thomas Percy (qui fuerat prius Subcamerari⁹ regis:) in constabulatum Doueriæ, dominus Thomas de Beamond successit: & dominus Wilhelmus Scrop subcamerarius, vir quo in humano genere de facili non inueniretur nequior aut crudelior. Circa pręsens tempus, idem Wilhelmus Scrop emit de domino Wilhelmo de Monte acuto comite de Sarum, insulam Euboniæ, cum corona. Nempe dominus huius insulæ rex vocatur, cui etiam fas est corona aurea coronari, hæc insula vocatur in vulgari, insula de Man, quæ inter Angliam & Hiberniam situatur. Hoc anno duces Lancastriæ & Glouerniæ transfretarunt in Franciam, pro fine faciendo treugarum pręlocutarum, vel pacis finalis inter regna. Sed tamen nondum finis, quia rege Franciæ iterum infirmato non potuit finis esse.

Præses insulæ Man coronatur.

Per idem tempus dominus Henricus Percy iunior constitutus est custos Burdegaliæ. Mense Septembris fulgura, choruscationes, & tonitrua in multis regni partibus multa damna fecere, sed præcipue in comitatu Cantebrigiæ, vbi domos & blada iuxta Lolleworth, & in ipsa villa terribiliter cremauerunt. Aquarum etiam inundantia non multo post irruit, quæ apud Bury aream impleuit ecclesiæ, & apud Newmarket domorum parietes diruit, & viris illic ac mulieribus pene periculum demersionis intulit, mense Octobri. Eodem anno multi moriebantur in Estsexia ingruente pestilentia, mense Septembri. Ipso anno dominium villæ de Cherburgh reuolutum est ad pristinum possessorem, regem Nauarriæ, quod oppignoratum fuerat regi Angliæ per certos annos, pro viginti duobus millibus marcarum de rege Angliæ mutuo susceptarum. Eodem anno dominus Thomas de Roos dum reuerteretur à terra Sancta, in Insula de Cypro ciuitate Papho, tactus aeris regionis incommodo, diem clausit extremum.

Aquarum inundatio.

Anno domini M. CCC. XCIIII. (qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi. 17.) Morettus de Turcia, vallauit obsidione ciuitatem Constantinopolitanam, sed obsessorum probitate repulsus est. In octa. S. Hillarii factum fuit Parliamentum Londoniis, in quo petitum fuit regi subsidium, volenti in Hiberniam proficisci, vbi Clerus concessit ei plenam decimam si transfretaret, si vero non laboraret, medietatem tantum decimæ concessit eidem. Tempore istius parliamenti suborta est grandis discordia inter Ducem Lancastriæ, & Comitem Arundeliæ: Imposuit nempe dux comiti, quod circa festum Exaltationis Sanctæ Crucis, iacuerit cum armatu manu in partibus Cestriæ, id est, in castello suo de Holte, eo tempore quo patria illa insurrexerit contra eum, Ducibus Nicholao de Clifton, suisque complicibus in subsidium rebellantium vt putauit. Quod comes negauit expresse, & se satis euidenter excusauit, sicque pro tempore tempestas magna cessauit.

Parliamentum Londini.

Circa festum sancti Iohannis Baptistæ rediit è Francia dux Lancastriæ, qui profectus ad tractatum fuerat mense Maio, reportans quatuor annorum treugas, in quibus & Scoti comprehendi debebant, si vellent subiici regi Anglorum, vt de iure solebant. Dum Dux agebat in Galliis (vt pręfertur) obiit in Anglia coniux sua domina Constantia, domini Petri quondam Regis Castellæ filia, mulier super fæminas innocens & deuota. Et ne sola venirent funera lamentanda eo tempore, concessit in fata Maria comitissa de Derby, vxor domini Henrici comitis de Derby, filii ducis Lancastriæ supradicti. Obiit quoq; Anna regina, quę apud Westmonast. est sepulta, cuius exequię quanto celebriores fuerunt in expensis, tanto notabiliores infamiis: quia rex polluit locum sanguine comitis Arundeliæ in principio officii funeralis. Eodem anno obiit domina Isabella ducissa Eborac. soror vterina ducissæ Lācastriæ, mulier mollis & delicata, sed in fine (vt fertur) satis pœnitens & conuersa. Hæc sepulta est iussu regis apud Langley suum manerium, inter fratres. Hoc anno etiam obiit ille toto mundo miles notissimus I. Haukewood, cuius gesta tractatum exigunt specialem. Circa mensem Augusti proclamatum est per totam Angliam, vt omnes Hibernici redirent ad terram propriam, contra festum natiuitatis beatæ Marię, pręstolaturi in Hibernia aduentum regis, sub pœna capitali: dicebatur nempe quod venerat in Angliā spe lucri, tanta multitudo Hibernicorum, vt terra illa viris pene vacuaretur. Vnde contigit quod meri Hibernici, Anglicorum aduersarii, partem insulæ quæ paruerat regi Angliæ vastauerunt, nemine resistente. Cum vero Rex Angliæ illustriss. Edwardus tertius à conquestu illic posuisset bancum suum, atque iudices cum Scaccario, percepit annuatim ad regalem fiscum triginta millia librarum de terra illa. Et modo propter absentiam personarum, & hostium potentiā irrefrenatam, nihil inde venit, sed per singulos annos de suo marsupio soluit triginta millia marcarum, ad sui dedecus,

dedecus,& cistæ detrimentum grauissimum. Circa festum natiuitatis sanctæ Mariæ, Rex Angliȩ transfretauit in Hiberniam,& cum eo dux Glouerniæ,comitesque Marchiæ,Notinghamiæ,& Ruthlandiæ. Hibernici de tanto apparatu territi, quia palam non audebant occurrere,clandestinis irruptionibus frequenter regis exercitum fatigarunt. Coacti tamen (Anglicis prȩualentibus) se regi submittere plures reguli illius terræ,quorum quosdam rex secum detinuit,ne noua aliqua molirentur: morabatur autem rex in Hibernia vsque post Pascha.

Per idem tempus venerunt ad eum de Anglia Archiepiscopus Eboracensis, & Episcopus Londinensis, cum aliis nunciis missis per clerum,vt quamcito in patriam remeare dignaretur,ad succurrendum fidei & Ecclesiæ,quæ iam per Lolardos, & eorum fautores incredibiliter affligebatur. Nam ad hoc vacabant solummodo, vt imaginaretur qualiter totius Ecclesiæ possessiones tollerent, & quod peius fuit, cunctas canonicas destruerent sanctiones. His auditis rex inflammatus diuino spiritu, quamcito potuit in Angliam est reuersus,arbitrans magis necessarium fidei periclitãti succurrere,quam circa regna temporalia decertare.

Anno domini M. CCC. XCV. (qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi.18. rex tenuit natale in ciuitate Dubliniæ, Hiberniæ Metropoli.& post natale fecit parliamentum ibidem,ad quod conuenerunt tam ligei, quam illi qui dudum submiserant se eidem. Eo tempore post octa. Epiphaniæ vocante custode regni Angliæ,domino Edmundo regis patruo, Duce Eborac. factum est parliamentum Londoniis,ad quod accessit (missus de Hibernia) dux Glouerniæ, qui coram cunctis exposuit regis necessitatem,qui iam exhausit thesauri sui inter Hibernicos facultatem. Cuius legatio tantum valuit, vt Clerus vnam decimam, & quintamdecimam plebs communis daret, (facta prius protestatione, quod ad hoc concedendum non tenebatur de stricto iure, sed sui regis affectione.) Eo tempore Lolardi cum suis fautoribus in omnem maliciam efferati,fixerunt publice super ostia ecclesiȩ S.Pauli Londoniis,& Westmonast. abhominabiles cleri accusationes,& hactenus inauditas conclusiones,quibus nitebantur destruere personas Ecclesiasticas, & ecclesiæ sacramenta, animati(vt fertur)nimio fauore quorũdam procerum & militum Anglicorum. Inter quos campi ductores fuerunt Richardus Stury,Lodouicus Clifford, Tho. Latymer, Io.de Monte acuto,qui instigabant & confortabant hæreticos ad confundendum (si posse daretur)prȩcipue religiosos. Rex igitur(vt prȩfertur) cõceptis lolardorum maliciis,festinauit in Angliam,vt dissiparet eius intuitu tanta mala. Quo cum peruenisset fȩliciter,quosdam de proceribus obiurgauit acriter,cõminans eis terribiliter si de cȩtero lolardis fauerent,vel eos in aliquo confortarent. De Richardo quoq; Stury accepit iuramentum,quod de cætero opiniones huiusmodi non teneret. Quo facto,dixit rex: Et ego iuro tibi,si tu vnquã violaueris iuramentum, morte turpissima morieris. Audientes cȩteri tantum rugitum, cornua retraxerunt, & hactenus delituerunt. Eo tempore imago crucifixi cum stigmatibus sanguinolentis apparuit in Gallia supra campanile cathedralis ecclesiæ Landunensis,per mediam fere horam, cernentibus Episcopo,clero & populo manifeste. Quo anno Morectus ille Barbarus, cum trecentis quinquaginta millibus paganorum,conflixit contra Priorẽ sancti Iohannis de Rodes,aliosq; christianos,sed Dei virtute conuictus est,centum millibus de exercitu eius interfecit. Et quia fortuna nõ prȩualuit sibi cãpestri prȩlio, nauali bello statuit experiri fortunã,sed qui terræ mariq; dominatur,eius conatus eneruauit, & cũ cõfusione maxima fugere cõpulit iterato. Ciuitas quoq; Cõstantinopolitana (quã supra diximus obsessam eius exercitu velut infinito)superueniente imperatore Cõstantinopolitano cum paruo Christianorum numero liberatur,quingẽtis millibus de gente pagana miraculose peremptis. Eo anno sensit Anglia graue damnum per piratas reginȩ Denmarchiæ qui nautas & mercenarios deprȩdabantur,ꝓcipue tamen viros de Norfolcia,qui ausi sunt cõgregata multitudine congredi cũ eisdem: sed hostibus prȩualẽtibus,multi perempti,plurimi vero ad redemptionem grauissimã sunt seruati,amissis viginti millibus librarũ,quas ad mercandizandum cõportauerant. Eodem anno Wilhelmus Cantuar. Archiepiscopus,non considerata depressione ecclesiastica qua iugiter premebatur per tallagia pendenda regi annis singulis,plus spectans suum priuatũ commodum q̃ communitatis incommodũ, impetrauit bullam ab apostolico gratiosam,vt leuaret per totã suam prouinciã quatuor denarios de qualibet libra omniũ bonorum ecclesiasticorum, tã exemptorum quam non exemptorum,nulla prætensa causa vera nec legitima. Cuius bullæ fuerunt constituti executores, Archiepiscopus

Eboracensis,& episcopus Londinensis. Multi vero censuras timentes tam sublimium executorum, maluerunt summam continuo soluere, quam dubiis litibus cum iactura forsitan subiacere: nonnulli sedem apostolicam tanquam à grauamine appellantes, suā causam nitebantur defendere, & dictum subsidium tanquam illegitimum quomodolibet reuocare, quorum animosiores, & pręcipue fuere Lincolnienses, sed tātis motibus finē imposuit mors Archiepiscopi cito postea subsecuta. Hoc anno obiit Io. de Waltham episcopus Sarum & regni thesaurarius, qui tantum regi complacuerat, vt etiam (multis licet murmurantibus) rege iubente apud Westmonasterium inter reges meruit sepulturam: huic successit in officio thesaurarii dominus Rogerus Walden, prius regis secretarius & Calesiæ thesaurarius. In episcopatu vero I. de Mytford Cicestrensis episcopus, ad cuius episcopatum Dublinensis Archiepiscopus est translatus, quia maior pontificatus, in seculari substātia minor erat. Obiit etiam Exoniensis episcopus Wilhelmus, post quem successit regis instantia magister Edmundus de Stafford, portator priuati sigilli. Obiit quoque dominus Henricus de Wakefeld episcopus Wigorniensis, cui successit ad preces regis, Papali permissione, quidam monachus Cicestrensis regis Physicus dict. Rob. Tydeman, spreta & cassata magistri Iohannis Grene electione legitima. Hoc anno mense Nouembris rex Angliæ apportato de Londonia corpore quondam dilecti sui Roberti de Veer, quem creauerat ducem Hiberniæ (fœlicis quidem si non aspirasset ad gradus sublimes, sed propter extollentiam infœlicitati subacti) fecit apud Prioratum de Colne in Estsexia solennes exequias, ibidem exhibens suam pręsentiam, magnificans officium funerale. Curauitque thecam cyprissinam, in qua corpus balneo delibutum iacebat, aperire faciem, considerare, digitoque trectare, & publice monstrare dilectionem defuncto, quam impendiderat prius, iaceo, viuo. Erant ibi cum rege mater defuncti, comitissa Oxoniæ, Archiepiscopus Cantuariæ, plurimique episcopi, cum Abbatibus & Prioribus, aliisque religiosis, sed proceres pauci, quia nondum digestum erat odium quod conceperant contra illum.

Anno domini. M. CCC. XCVI. dux Lancastriæ, cui rex donauerat ducatum Acquitaniæ, cum iam inæstimabilem summā thesauri expendisset in illis partibus pro adipiscenda patriotarum beneuolentia, consecutusque fuisset propositum, subito per mandatum regium reuocatur. Qui nihilominus reuocanti paruit & rediuit in Angliā, peruenitq; Langleyam, vbi rex natale domini tenuit isto anno, susceptus est à rege (prout decuit) cum honore, sed vt iidem asserunt, non amore: licenciatus proinde à rege, recessit à curia, & properauit Lincolniam, vbi Catherina de Swynforde tunc morabatur, quam post octa. Epiphaniæ (cunctis admirantibus facti miraculum) desponsauit, quia fortuna talis fœminæ tantæ sublimitatis error minime competebat. Hoc anno Papa scripsit regi Angliæ, orauitque vt assisteret pręlatis ecclesiæ in causa Dei, & ipsius regis & regni, contra Lolardos, quos declarauit non solum proditores ecclesiæ, sed & ipsius regis, rogauitque obnixius, vt quos pręlati declarassent hæreticos condemnaret. Alias eo tempore direxit bullas ad reuocandum religiosos, qui capellanas obtinuerant vel ab ipso Papa, vel à quoquam alio nuncio vel legato, quas bullas (quasi munus gratissimum) amplexati sunt ordines Medicantium, sed fratres Minores, pręcipue qui confestim fratres suos qui per exemptiones capellanatus ab eis segregati fuerant, rapere, capere, domumq; reducere satagebant. Eo tempore iuxta pacta inter reges Angliæ & Franciæ prius firmata, conuenerunt dicti reges, ad locum vltra Calesiam eorum colloquio designatum, vbi ambo regum tentoria magnifice fixa fuere. Qui ante tractatum, pro pacis veræ fidei securitate, corporale pręstiterunt coram omnibus huiusmodi iuramentum. Nos Carolus rex Franciæ, iuramus in verbo regali, super euangelia pro nobis & omnibus nobis subiectis, amicis, & affinitate nobis iunctis, & beneuolentibus, quod non faciemus, nec patiemur fieri, per nos nec per supra nominatos damnum, nec disturbationem vllo modo per tempus nostræ cōuentionis, nec per octo dies ante conuentionem, & septem dies sequentes, nostro filio regi Angliæ, nec alicui de suis subiectis, amicis, affinibus, nec beneuolis, ante dictū tempus. Et si casu aliquo insolentia vel litigium per aliquos de nostris supradictis (quod absit) emerserit: Nos permittimus in verbo regali, & per securitatem prędictam, quod faciemus hæc debite emendari, & sine dilatione reformari, & iuramus vlterius super securitate prędicta, quod si aliquis vel aliqui qualicunque statu vel conditione extiterint, voluerit, vel voluerint contraire dictæ nostræ securitati, nos erimus in auxilium nostri filii, pro nostro posse ad resistendum maliciæ malefactorum

Ducis nuptiæ.

Iuramentum de pace.

rum

rum prędictorum, & conseruandum nostrum dictum filium, & suos, per modum quē nos & nostri scimus. Et ad tenendum omnia, & prosequendum sine fraude vel malo ingenio, ad hoc iuramus & promittimus vt supra. Die. 26. mensis Octobris rex Angliæ equitauit de Calesia versus castrum suum de Guynes, & cum eo dux de Berry, qui missus fuerat ad recipiendum sacramentum regis nostri. In crastino obuiauerunt reges pariter, ducentibus regem Angliæ, dominis Franciæ. sc. quatuor ducibus, de Berrey, Burgundię, Aurelianensis & Burboniæ: comite Sauter, vicecomite de Maleyn: episcopo de Valeins, domino de Bushy. Econtra de parte nostra missi sunt ad conducendum regem Franciæ duo duces. s. Lancastriæ & Glouerniæ, comites Derby, & Ruthlandiæ & Northumbriæ, habueruntque colloquium duo reges, & assensu mutuo fuit ordinatum, vt construeretur in eodem loco amborum sumptibus in memoriam sempiternam vna capella. Quæ capella nostræ dominę de pace vocaretur. Die sabbati in festo apostolorum Simonis & Iudæ, rex Angliæ & Franciæ collocuti sunt de certis articulis tractatus sui, quo facto, iurati sunt per Euangelia de pactis seruandis. Tunc rex Angliæ rogauit regem Francię vt pranderet cum eo die sequente. Die Lunæ venit rex Francię ad tentorium regis Angliæ. Ea hora regina fuit adducta ad tentoria regis nostri. Rex Francię donauit eam regi nostro, quam rex noster cepit per manum, & osculabatur eam, regratiando patri suo regi Franciæ de dono tam honorabili & gratioso, asserens se eam sub conditionibus accipere factis inter eos, vt per istam affinitatem possit vterque rex viuere in pace & tranquillitate, & peruenire ad bonum finem & conclusionem pacis perpetuę faciendę inter regna, & ne sanguis Christianus effundatur, cuius effusio possit similiter euenire, si ista affinitas inter eos non fieret ista vice. Commendata est igitur regina ducissę Lancastriæ & Glouerniæ, & comitissis Huntyngdoniæ, & Staffordię, aliisque dominabus quæ aderant, quæ conduxerunt eam Calesiam cum maximo apparatu hominum & equorum, habuitque cum ea duodecim currus plenas dominabus & domicellis. Quibus ita gestis, reges accesserunt ad prandium in tentorio regis Anglorum: rex Franciæ consedit in dextera parte aulę, cui seruitum fuit regaliter more suę patrię. i. de omnibus cibariis primi cursus simul in magna perapside, & de secundo cursu eodem modo. Regi vero Anglię seruitum fuit patriæ suę more. Post prandium reges osculati sunt pariter, & ascenderunt equos, duxitque rex Angliæ regem Francię in viam suam, & tandem iunctis manibus super equos discesserunt ab inuicem, rex Francię equitauit ad Arde, rex autem Anglię ad Calesiam se cōuertit, vbi filiam regis Francię duxit vxorem, puellam septennem vel octennem. Fuit annus iste regum apparatus grandis & sumptuosus in donariis & expensis. Nam pręter dona quæ rex Anglię dedit regi Francię, aliisque proceribus illius regni, quę superauerunt summam decem millium marcarum, rex expendit (vt dicitur) trecenta millia marcarum & amplius ea vice. Rediit igitur cito post in Angliam saluus, & vxor sua, sed auersa tempestate perdidit tentoria sua, & magnam partem suppellectilis domus suæ.

Congressus duorum regum.

Hoc anno valefecit mundo magister Wilhelmus Courtney Archiepiscopus Cantuariensis, cui successit postulatione communis capituli, dominus Thomas Arūdell frater comitis Arundelię, regnique Cancellarius, qui mox Cancellarię dimisit officium, & illius sollicitudinem per regis assensum Magistro Edmundo Stafordo commendauit. Eodem anno decessit totius Monasticę religionis pater & speculum dominus Thomas Abbas monasterii sancti Albani.

Anno gratiæ. M. CCC. XCVII. (qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi vicesimus) post natale Domini factum fuit parliamentum Londini, in quo dux Lancastriæ legitimari fecit sobolem quam susceperat de Catherina Swynforde. In eodem parliamento fuit ordinatum, vt Iusticiarii de cętero non habeant assessores. Item Thomas Benforde filius Ducis Lancastrię, & dictæ Catherinæ (nam sic censuit Dux cognominari filios eiusdem C. quos sibi genuerat) creatus est comes de Somerset. Eo tempore concessa fuit regi per clerum medietas vnius decimæ, soluenda ad duos terminos ipsius anni. Hoc anno Richardus rex Angliæ, contra iuramentum quod pręstiterat, reuocauit de Hibernia Iusticiarios, quos olim de consensu suo proceres propter defectus eorum notabiles constituerunt exulare. Eo tempore increbuere rumores (licet vanę) quod videlicet Rex Angliæ fuisset electus imperator, vnde rex elatus (vt fertur) ab eo tempore sapere cępit altius quam solebat, vulgus apporiare, grandes summas pecunię de quibuslibet mutuari, in tantum quod nullus pręlatus, nulla ciuitas, nullus ciuis notatus locuplex in toto re-

Parliamentum Londini.

Rumores regem Angliæ futurum Imperatorem.

to regno se potuit occultare, quin de sua pecunia mutuo regi daret. Anno pręsenti cum iam sibi regnum Angliæ summa videretur pace gauisurum, propter nouas nuptias regales & diuitias per easdem accumulatas, & treugas annorum triginta firmatas, & pręsentiam tot nobilium dominorum, quot & quales nulla externa regio poterat exhibere: repente regis astutia cuncta turbantur, dum inopinato capit auunculum suum ducem Glouerniæ vi & armis, (nihil tale verentem) apud Plashy in Estsexia, & vsque ad Calesiam deduci facit, carcerali custodiæ mancipandum. Comitem quoque Warwici ipso die quo eum inuitauerat ad conuiuium fecit arestari, & protinus incarcerari, quamuis ei peroptimum vultum monstrasset eodem die, & insuper sibi bonum dominum futurum & magnam amicitiam promisisset. Comitem quoque Arundeliæ deceptum blandis persuasionibus, qui satis potens erat, & se saluasse, & suos amicos deliberasse, scilicet ducem Glouerniæ, & comitem Warwici, se reddentem pacifice, misit in insulam Vectem, pari modo in carcere detinendum. Et ne fieret communis vulgi commotio pro captione dictorum procerum (quam maxime verebatur) proclamari fecit per regnum, quod ista dominorum captio, non erat facta pro quibusquam antiquis transgressionibus, sed pro nouis commissis contra regem, quæ propalarentur in parliamento futuro. Sed hæc proclamatio ficta fuit, prout rei exitus comprobauit. Rex vero (nescitur quid metuens) per idem tempus metuit ne pontifices, aliiue prælati facerent processiones, siue deuotiones pro causa pręmissa, vel procerum ereptione tantorum. Et paulo post apud Notyngham fecit indictari dictos dominos de proditione, subornauitq; appellantes, qui eos appellarent in parliamento futuro scz. Edwardū comitem Ruthlādię, Thomā Mounbray comitē Marcschallum, Thomam Holand comitem Cantii, Iohannem Holand comitem Huntingdoniæ, Tho. Benford comitem de Somerset, Iohannem de Monte acuto comitem Sarū, Thomam dominū de Spencer, & Wilhelmum Scrop regis Camberlanum. Quibus sic gestis, fecit rex proclamari per totum regnum, quod domini arestati proditores erant, & pro proditione detenti. Interea rex sibi metuens, conuocauit ad tutelam sui corporis multos malefactores de comitatu Cestrię, qui noctium vigilias dierumque seruarent & diuiderent circa illum. Circa octa. natiuitatis beatæ Mariæ factum est parliamentum Londoniis, ad quod venerunt omnes regni proceres armati cum suis retinentiis, ducti timore regis: fuerunt autem pręcipui prolocutores huius parliamenti milites valde cupidi, & ambitiosi & tumidi, I. Bushy, Wilhelmus Bagot, & Henricus Grene. Hi importunis clamoribus petierunt, vt chartæ pardonationum in primis reuocarentur & annullarentur, super quibus requisiti prælati de facile indicarunt, chartas tales fore reuocabiles, non attendentes quod huius gratię reuocatio, personæ regis maxime repugnabat, cum misericordia sit solii regalis confirmatio, & qui tollit à rege misericordiam, tollit solii regalis firmamentum. Cōsequenter domini temporales videntes assensum cleri, censuerunt & ipsi huius chartas annullandas, magis timore regis dicti, quam mentium ratione. Exactum etiā fuit à pręlatis, vt constituerent laicum procuratorem pro eisdem, vt quia illi non poterāt interesse iudicio sanguinis, procurator eorum (si necesse foret) huius negotio consentiret. Altero die cum Archiepiscopus Cantuariensis de regis mandato, & consilio quem credebant amicissimum se absentasset de parliamento, qui sibi iurauerat ꝙ nihil attemptaretur in eius pręiudicium, absente ipso contra omnem iusticiam adiudicatus fuit exilio, cum adiecto quod non remaneret in regno vltra sex hebdomadas ab eo die proximo cōputandas. Quo taliter condemnato, misit rex clam ad curiam Romanam pro translatione eiusdem, effecitque vt Rogerus de Waldene regni pro tunc thesaurarius, pro eo Archiepiscopus ordinaretur. Qui quia cubile patris sui viuētis ascendere pręsumpsit, post biennium deiectus est auctoritate Papæ pręfati. Die sancti Matthæi datum est iudicium contra Richardum comitem Arundeliæ, allegantem & exposcentem suffragia chartarum, & pardonationis regis, sed nihil in hac parte proficientem, nam adiudicatus est tractioni, suspensioni, exentricationi, combustioni interiorum, decapitationi, & quarterizacioni. Sed prolata sententia modificata est de regis gratia, vt condonatis pœnis cæteris, subiret tamen capitalem sententiam, cuius executio mox facta est. Sed comes nec cum responsis astitit, nec cum sententiam domini tristem subiit, nec cum de loco iudicii ad locum transiuit supplicii, neque cum iam flexo poplite præstolabatur ictum gladii, vultu concidit, sed seruans semper faciei colorem vniformem, non plus palluit quam si fuisset ad epulas inuitatus. Præcessit autem eum, & sequebatur satis ferialis turba Cestrensium, armata securibus, gladiis, arcubus & sagittis:

gittis: educebant eum, & vrgebant ad mortis metam Comites, Marescallus & Cantii, quorum alter gener eius erat, alter nepos ex filia, & Comes Huntingdoniæ frater Regis. Intuens ergo suos affines & necessarios Comites, scilicet Marescalli & Cantii perurgere negotium decollationis suæ, vere, inquit, decuisset vos præcipue absentes fuisse, & ab isto negotio subtraxisse, sed veniet in breui tempus, quando tot mirabuntur de vestris infortuniis, quot de meis casibus nunc mirantur. Deinde data lictori venia, rogauit ne torqueret eũ diutius, sed ictu vnico caput eius amputaret, tentauitque suis digitis mucronis aciẽ quo fuerat feriẽdus: satis, inquit, acutus est, fac cito quod facturus es, qui eum ictu vnico decollauit, cuius corpus cum capite inter Augustinẽses Londoniis est humatum. Post cuius mortem Rex diuersis imaginibus in somnis est turbatus: videbatur nempe vmbra comitis (mox vt dormire cœpisset) ante oculos suos volitare, minariq; sibi, & eum indicibiliter deterrere, quasi diceret cum Poeta:

Nunc quoq; factorum venio memor vmbra tuorum,
Ius quoq; & vultus cum ossea forma tuos.

Quibus Rex pauefactus imaginibus, præ timore medios somnos interrumperet, maledixit diei, in quo nouit comitem memoratum. Auxit quoq; mentis insaniam, quod audiuit vulgus commune comitẽ reputare pro martyre, peregrinationes fieri ad corpus eius: vnde die decimo sepulturæ eius Rex misit circa decimam noctis horam duces & Comites, qui corpus eius effodi facerent, & aspicerent, si caput corpori esset iunctum (prout fama communis erat) qui effosso corpore cum famam mendacem reperissent, omnia Regi renuntiarunt. Ille non contentus experimentis huiusmodi, iussit vt fratres signa deponerent, & quæ circa corpus eius fixa fuerãt, & locum sepulturæ suæ sub pauimento protinus occultarent. Post mortem comitis Arundeliæ productus fuit comes Warwici ad standum iudicio parliamentali, sed defuit illi constantia, quæ comitem Arundelię comitabatur. Nempe requisitus quid respondere vellet ad equitationes factas cum duce Glouerniæ, mox fatebatur cum lachrymis se proditorem eo facto: data igitur mortis sententia contra ipsum, quam mox temperauit misericordia Regis, condonans sibi veniam atque vitam, qui mox missus est ad insulam Euboniæ, quæ pertinebat domino Wilhelmo Scrop, vbi sub custodia carcerali residuum transigeret vitæ suæ. Interea (quia non videbatur tutum Regi, vt dux Glouerniæ responsis astaret) Princeps propter fauorem populi, qui ei nimis afficiebatur, rex iussit comiti Marescallo, vt eum occulte occideret, qui missis iniquitatis ministris fecit eum suffocari superiectis culcitris, & lectis pluma refertis super os eius: sicq; mortuus est ille vir optimus, Regis filius, & Regis patruus, in quo posita fuere spes & solatium totius regni communitatis. Postea Rex astute fecit illud Parliamentum differri vsq; post natale domini, quod reincipitur, vel potius continuaretur apud Salopiam in confinibus Walliarum.

Anno M. CCC. XCVIII. post natale in parliamento continuato Salopiæ, procurauit Rex subtiliter, fecitque concedi de consensu omnium statuum regni, vt potestas parliamenti remaneret penes certas personas, septem vel octo, quibus liceret determinare (dissoluto Parliamento) certas petitiones in eodem Parliamento porrectas pro tunc minime expeditas. Cuius concessionis colore personæ sic deputatę processerunt expost ad alia generaliter parliamentum illud tangentia, & hoc de voluntate regis in derogationem status Parliamenti, & incommodum totius regni, & perniciosum exemplum. Rex autem super hoc facto, vt videretur habere colorem & autoritatem, fecit rotulos Parliamenti mutari & deleri contra effectum concessionis prædictæ. Tunc assumpsit rex sibi nomen Principis Cestriæ, & Comitẽ de Derby creauit ducem Herfordiæ, comitem Marescallum ducem Norfolchiæ, comitẽ de Ruthlande ducem Albemariæ, comitem Cantii ducẽ Southreyæ, comitẽ Huntingdoniæ ducem Excestriæ, comitissam de Norfolke ducissam Northfolchię, comitẽ de Somersete marchionem ibidem, dominũ de Spencer comitẽ Gloucestriæ, dominũ de Neuile comitem Westmerlandiæ, dominum Wilhelmum Scrope comitem de Wilteshere, dominum Thomam Dercy Senescallum Regis, comitem Wygorniæ: proinde Rex mutauit arma sua, addiditq; scuto suo arma S. Edwardi Regis & confessoris. Eo tempore rex contulit nouis creatis suis ducibus & comitibus magnam partem terrarum Ducis Glouerniæ, comitumque Arundeliæ & Warwici. In hoc parliamento continuato apud Salopiam Rex dominorum consensu Ioannem dominũ de Cobham misit in exilium ad insulã de Gernsey, & dominus Reginaldus de Cobham condemnatur, quia fuit vnus ex deputatis sibi pro suo cõsilio & tutela p̃ dominos anno suo vnde-

Comitum creatio.

cimo. Annullaturque per Parliamentum tentum eodem anno. Et vt robur obtine- rent perpetuæ firmitatis, ordinationes & iudicia facta lata in præmisso Parliamento, impetrauit Rex literas Apostolicas, in quibus graues censuræ proferebantur contra quoscunq; qui dictis statutis in aliquo contrauenire pręsumpserint, quas promulgari fecit Londoniis ad crucem sancti Pauli, & aliis celeberrimis regni locis. Circa pręsens tempus appellauit Dux Herfordię Ducem Northfolchię, de quibusdam verbis per eum dictis, quæ in Regis dedecus redundabant. Ob quam causam indictum fuit eis duellum apud Couentre. Tandem cum listas intrassent tam animose quam magnifi- ce, Rex in manu sua causam suscepit, & fecit proclamari, quod Dux Herfordię debi- tum suum honorifice adimplesset. Sed tamen velut immediate postea Rex sine causa quacunque legitima dictum ducem Herfordię ad decennium relegari fecit, & man- dauit, contra iustitiam & iura militaria, & consuetudines huius regni. Ducem quoq; Northfolchię perpetuo damnauit exilio, immisericorditer statuens sub pœnis graui- bus, quod nullus rogaret, vel apud ipsum regem intercedere pręsumeret, pro gratia facienda Ducibus supradictis. Facta sunt hęc eo die, ad annum, quo idem dux North- folchiæ Ducem Glouernię fecerat suffocari. Hoc anno Papa Iohannem Lincol- niensem Episcopum transtulit ad Episcopatum Cestrię, tunc vacantem. Et dedit epi- scopatum Lincolnię Henrico Bewford, vni de filiis domini Iohannis Ducis Lanca- strię, & Catherinæ de Swinford, ob Ducis reuerentiam & amorem. Episcopo vero Lyncolnię veteranus noluit hanc admittete translationem, sed ea spreta contulit se Cantuariam, & in Ecclesia Christi inter monachos finem vitę fecit. Confessor Regis (quidam frater de ordine prædicatorum) de episcopatu Landafensi translatus est ad episcopatum Cestrensem. Rex eo tempore fecit conuocari clerum, vt determinaret si liceret Papæ tales facere translationes pro arbitrio suæ voluntatis. Ad quod fuit re- sponsum, nō directe, sed modo supplicationis porrectę regi ex parte cleri, vt dignare- tur Papæ scribere, vt à talibus translationibus cessaret pro commodo totius Ecclesiæ Anglicanæ. Rex vero cum audisset responsum tale, velut offensus licentiæ Papæ, iura- uit, quod si clerus restitisset constanter Papę in isto negotio, ipse manus apposuisset in auxilium eorundem. Eo tempore venit in Angliam domini Papæ nuntius Petrus de Bosco Aquensis Episcopus, ad commonēdum regem, vt permitteret ligeos suos pro- uisiones acquirere de manu Papæ, & reuocaret statutum editum contra prouisores: & illud breue Quare impedit, multaq; similia: Sed quod minus obtinuit de suo nego- tio, rex accumulauit suo marsupio, donans ei iocalia magni pretii & valoris. Sub hoc anno Romæ repertus est thesaurus Helenæ, matris Constātini Imperatoris, sub quo- dam pariete ruinoso: ipsa vero moneta aurea signata fuit imaginibus dictæ dominæ, habens in circulo nomen eius scriptum, & valuit vna Petra xx. s. de nostra moneta: cum quo thesauro postea Papa fecit reædificari capitolium & castellum sancti Ange- li. Hoc anno fere per totum regnum Angliæ lauri veteres aruerunt, & expost contra multorum opinionem reuiruerunt.

Duellum indictum.

Anno gratiæ M. CCC. XCIX. in die circumcisionis domini, prope Bedefordiam aqua profundissima, quæ decurrit inter villas de Suelleston, & Harewode, repente restitit, & se diuisit sic, quod per tria miliaria alueus siccus remansit, præbens quibusli- bet ingressum siccum. Quod prodigium visum est plurib. significare proprii diuisio- nem, & à Rege defectionem, quæ contigit eo anno. Eo tempore Rogerus Comes Marchiæ, dum nimis fidit in virtute ꝑpria, ab Hibernicis in Hibernia est peremptus. Cuius morte cognita, rex statuit vindicare personaliter mortem eius, Hibernensesq; domare, non attendens, quantum odium sibi accumulauerat ligeorum suorum, & quam amarum animum vulgus commune gerebat contra eum. Fecit igitur præpara- tionem maximam per totum tempus quadragesimę, & sic deinceps vsq; ad suū transi- tum extorquens pecunias, exigens equos & quadrigas, victualia pro profectione sua rapiens, nihilque soluens, vnde factus est suis subditis odibilis & inuisus. Per idem tempus venit in Angliam Episcopus Calcidonensis, cum literis Apostolicis comminatoriis, vt regni fideles de bonis conferrent Imperatori Constantinopolita- no, qui infestabatur nimium per Tartaros, & ducem eorum vocatum Morectum. Vt autem proniores efficerentur regnicolæ ad offerendum huic negotio, concessit Pa- pa benefactoribus (vere contritis & confessis) plenam remissionem. Inoluitque a- maris censuris omnes impedientes huius negotio conferre volentes, attendēs, quod licet Imperator esset schismaticus, Christianus tamen erat: & si ipse per incredulos opprimeretur, imminebat toti Christianitati ruina, habens in mente illud Poeticum:

Tunc

Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet.

Hoc tempore obiit Iohannes Dux Lancastriæ, cuius corpus in Ecclesia sancti Pauli Londoniis est humatum, post cuius mortem Rex dominum Henricum filium eius, quem relegauerat ad decennium, exulare decreuit in perpetuum, reuocans suas patentes literas generales, quas sibi prius concesserat, quod in absentia ipsius dum fuerat relegatus, generales attornati sui possent prosequi pro liberatione sibi facienda de quibuscunque hereditatibus, siue successionibus ipsum ex tunc contingentibus, & quod homagium suum respectuari posset pro fine rationabili faciendo. Quo facto, constabat manifestius Regem sincere diligere Ducem Herfordiæ, nec eum relegasse, nisi pro dissensionibus, quæ potuissent oriri inter familias suas, & Ducis Northfolchiæ, vt prætensum fuerat, sed occasione bona ducibus occupandi, vt multi dicebant. Circa præsens tempus obiit nobilis fœmina, domina Margareta ducissa Northfolchiæ, cuius corpus in Ecclesia fratrum Minorum Londoniis tumulatur. Interea rex cepit mutuo grandes pecuniarum summas, de quampluribus dominis, tam temporalibus quã spiritualibus, aliisq; personis regni, promittens eis bona fide sub patentibus suis literis, ꝙ pecunias illas sic mutuatas resolueret termino limitato, quas tamẽ nunquam postea reddidit creditoribus supradictis. Eodem anno grandiores summas exegit pecuniarum, à xvij. regni comitatibus, metum mortis imponẽs eis, quod contra eum steterunt cum duce Glouerniæ, comitibus Arundeliæ & Warwici, &c. quare paratus erat super eos equitare tanquam super hostes publicos. Quamobrem recepit à dictis comitatibus nouam securitatem sub iurisiurandi firmamento. Quo facto, misit certos Episcopos cũ aliis viris honorabilibus ad dictos comitatus, qui inducerent tam dominos spirituales, quã temporales, & omnes dictorũ comitatuum personas mediocres, vt se regi submitterent, & semetipsos recognoscerẽt proditores, per literas sigillis signatas eorundem. Hac occasione coacti sunt regi concedere clerus, & commune vulgus, dominique temporales dictorum comitatuum importabiles summas pecuniæ pro beneuolentia sua recuperanda. Cupiens (vt fertur) populũ regni sui subpeditare & opprimere, direxit patentes literas ad omnes regni comitatus, & per terrores induxit, vt ligei sui quicunq;, tam temporales quã spirituales, iuramenta insueta præstarent in genere suo, verisimiliter causare possent destructionem plebis suæ finalem, coegitq; ligeos suos ipsa iuramenta sub literis eorum & sigillis roborare. Ad albas chartas insuper eosdem ligeos apponere sigilla sua compulit, vt quotiens grassari vellet in eos: facultatem haberet eosdem sigillatim, vel insimul opprimendi. Fecit præterea, vt vicecomites per totum regnum noua iuramenta præstarent vltra solita: quod videlicet obedirent omnibus mandatis regiis, quotienscunque directa fuissent eisdem sub magno priuatoq; sigillis, ac etiam literis illis directis sub signeto suo. Et in casu, quo idem vicecomites scire possent aliquos de balliuis suis (cuiuscunq; cõditionis essent) aliquod malum dicere, siue loqui, publice vel occulte, quod cedere posset in dedecus aut scandalũ personæ regis, ipsos incarcerarent, donec de rege aliud susciperent in mandatis. Vnde cõtigit quod quamplures ligeorũ suorũ malitiose accusati, quod debuissent dixisse quicquam publice vel occulte, quod cedere posset in vituperium, scandalum siue dedecus personę regis, capti fuerunt & inprisonati, & ducti coram Constabulario & Marescallo Angliæ, in curia militari, non excusandi aliter, nisi per eorum corpora commissa Monomachia, se iustificarent & defenderent, non obstante, quod accusatores & appellatores eorum essent iuuenes fortes & sani, & illi sic accusati pro magna parte senes impotentes, mutulati & infirmi: vnde non solum destructio magna regni, sed omniũ & singularum personarum communitatis eiusdẽ verisimiliter timebatur. Circa festum Pentecostes rex relinquẽs regnum (vt præfertur) turbatum multipliciter, nauigauit in Hiberniam cum suis Cestrensibus, & quibusdam regni magnatibus, ducibus videlicet de Almarle, de Excestria, aliis quoq; multis. Duxitq; secum nobiles pueros, filios ducum Glouerniæ & Herefordiæ, quorum affines præcipue verebantur. Episcopos etiam traxit secum multos, cum Abbate Westmonasterii, qui quotiens vellet Parliamenta facere (prout prius constituerat) cũ consensu octo personarum, præsto forent ad confirmãdum pro parte sua quæ fuerant statuenda. Thesaurum præterea & reliquias, aliaque iocalia, regniq; diuitias (ab antiquis dimissas in Archiuis regni pro honore regni) secum abstulit in Hiberniam profecturus, sine consensu statuum regni sui. Cumque venisset in Hiberniam, videbatur primo quidem prosperari, & super inimicos suos confortari, non tamen exinde multum lætabantur regnicolæ, qui semper de eo sentiebant deterius, & per eum adhuc

hucgrauius opprimi metuebant. Interea Dux Henricus, olim Herfordiæ, ſed nunc Lancaſtriæ, paterno iure, grauiter ferens relegationem ſuam, ſed multo grauius exilium ſuum & exheredationem, & conſiderans regem iam iniuſtum, cunctis ſuis ligeis propter cauſas prefatas (nacta oportunitate de regis abſentia) Angliã redire diſpoſuit, ad petendum hereditatem ſuam. Aſſumptiſque ſecum domino Thoma de Arundel (quondã Archiepiſcopo Cant.) & filio Comitis Arundeliæ & herede, qui iamdudum ſibi adhæſerant, mare intrauit cum familia mediocri, quippe qui ſecum non amplius, habuit, quam vt vſu vulgari quindecim lanceas, licet in multo fortiorem manum potuiſſet habuiſſe: tantum fidebat de ſua iuſtitia populique fauore, noluit tamen recto curſu terram ingredi, nec repente: ſed nunc apparuit patriotis in vna parte regni, nunc in alia, vt videret, ſi contra eum iuxta littora reſiſtentia pararetur. Audiens Dominus E. Dominus Dux Eboraci (Regis patruus) cui cuſtodia regni commiſſa fuit in Regis abſentia, quod Dux Lancaſtriæ iam mare teneret, eſſetq; paratus ad ingrediendum regnum, vocatis regni Cancellario, domino Edmundo Stafford Epiſcopo Ciceſtrenſi: & Theſaurario, Wilhelmo Scrope Comite de Wilteshere: & militibus de Regis conſilio, Iohanne Bushy, Wilhelmo Bagot, Henrico Grene, & Iohanne Ruſſel, quæſiuit ſuper iſto negotio, quid eſſet agendum. Qui conſuluerunt, vt de Londoniis ſe transferret ad ſanctum Albanum, præſtolaturus ibidem manum bellicam, quæ poſſit Duci reſiſtere venienti, ſed quam inane fuit eorum in hac parte conſilium, rei exitus declarauit. Nam aduenientes illuc de multis prouinciis proteſtabantur, ſe duci Lancaſtriæ nolle nocere, quem nouerant iniurioſe tractatum fuiſſe. Dicti vero nequam conſiliarii Iohannes Bushy, Wilhelmus Bagot, Henricus Grene cum Theſaurario Wilhelmo Scrope, cognoſcentes iam communitatem adhærere velle Duci Lancaſtriæ, relicto regni cuſtode, atque Cancellario, fugerunt ad caſtrum Briſtolliæ feſtinanter. Et Dux Lancaſtriæ circa feſtum ſancti Martini tranſlationis applicuit prope locum, vbi quondam fuit villa de Raueneshere, nemine reſiſtente. Cui occurrit Comes Northumbriæ Dominus Henricus Percy, & dominus Henricus eiuſdem filius, Comes Weſtmerlande Dominus Radulphus Neuile, aliique domini, qui timebant Regis tyrannidem plures valde. Factuſque eſt in breui exercitus, quaſi ſexaginta millium pugnatorum, qui omnes vno voto ſtatuerunt in primis perſequi Regis malos conſiliarios antedictos. Venerunt Briſtolliam celeriter, & obſederunt caſtrum, quia parauerunt reſtitiſſe, vbi tandem capti ſunt Theſaurarius Wilhelmus de Scrop, Iohannes Bushy, Henricus Grene, qui ſtatim in craſtino ad clamorem communium ſunt decapitati, ſolus ex eis W. Bagot euaſit in Hiberniam nauigando. Non enim cum ſociis ſuis Briſtoliam ſe contulerat, ſed apud Ceſtriam fugat, & ſe occultaret.

Richardus Rex cum audiſſet in Hibernia de Ducis aduentu: mox curauit filium Ducis Glouerniæ, & filium Ducis Lancaſtriæ in caſtro de Trym recludere (quod eſt in Hibernia ſatis forte) & confeſtim ad nauigium conuolauit, cum Ducibus Albemarlæ, Exoniæ, & Southreyæ, & Epiſcopis Londonienſi, Lincolnienſi, & Carleolenſi, multiſque aliis, vt Duci occurreret cum armata manu, priuſquam ipſe auxiliarios congregaſſet. Sed cum Angliam attigiſſet, & cognoſſet de Ducis apparatu, pugnandi dimiſit animum, pro certo tenens, quod populus contra eum congregatus citius mori vellet, quam cedere, tam propter eius odium quam timorem. Dimiſit igitur familiam, monens per Seneſchallum dominum Thomam Percy, vt ſe reſeruarent ad tempora meliora. Ipſe vero Rex quærens diuortia, huc illucque contulit, multis diebus ſemper eum duce cum exercitu inſequente. Tandem apud Caſtellum de Conewey conſtitutus, petiit habere colloquium cum domino Thoma Arundel, quem expulerat de Archiepiſcopatu Cant. & Comite Northumbriæ, cum nulla ſpes eſſet vlterius fugiendi. Quibus indicauit ſe velle regno cedere, ſi ſibi victus honorificus vitæque ſecuritas octo perſonis (quas nominare vellet) fide interpoſita donaretur. Quibus conceſſis & firmatis, venit ad caſtrum de Flynt, vbi habito breui colloquio cum duce Lancaſtriæ, mox aſcenſis equis venerunt ad caſtellum Ceſtriæ ea nocte cum exercitu: (qui Ducem ſecutus fuerat numeroſus valde) reddidit autem ſe Rex Duci viceſimo die menſis Auguſti, & quadrageſimo ſeptimo die ab ingreſſu Ducis in Angliam, theſaurus Regis, cum equis, & aliis ornamentis, & vniuerſa domus ſuppellectili, venit ad manus ducis: ſed familiares Regis magnates, domini, & mediocres, per Wallicos & Northumbrenſes deſpoliati ſunt. Rex vero perductus eſt Londoniis conſeruandus in turri, vſque ad parliamentum proximo celebrandum. Interim directa ſunt

Rex dedit ſe duci.

ſunt breuia ad perſonas regni, qui de iure debeant intereſſe parliamento, ſub nomine regis Richardi, vt conuenirent Londoniis apud Weſtm. in craſtino ſancti Michaelis. Quibus conuenientibus, ipſo die S. Michaelis coram Archiepiſcopo Cant. Thoma de Arundel, Archiepiſcopo Ebor. Richardo le Scrop: & Iohanne Epiſcopo Herfordenſi: nec non domino Henrico duce Lancaſtriæ: Henrico Comite Northumbriæ: Radulpho Comite Weſtmerlandiæ: Hugone Domino de Burnele: Domino Thoma de Berkeleye: Abbate Weſtmonaſt. Priore de Cantuar. domino de Roos, de Wilby, de Bergenney: W. Thirnynges, & I. Makeham iuſtitiariis: Thom. Stoke, & Iohanne Burbache legum doctoribus: T. Herpingham, & T. Gray militibus: Wilhelmo de Ferby, & Dionyſio Lopham notariis publicis: in turri Londoniarum, rex Richardus gratanter (vt apparuit) & vultu hilari, perlegit diſtincte formam ceſſationis ſuæ, & abſoluit ligeos ſuos à iuramento fidelitatis & homagii, & relaxauit ab omnibus aliis iuramentis quibuſcunque, & ſuis dominiis renuntiauit & ceſſit, iurauit talia, dixit & protulit in legendo, & manu propria ſubſcripſit, prout in forma ceſſationis plenius continetur. Et mox adiunxit, quod deſiderauit, vt Dux Lancaſtriæ ſuccederet ſibi in regno, ſed quia hoc in poteſtate ſua non erat, archiepiſcopum Eboracenſem, & epiſcopum Herfordenſem pro tunc ſuos cõſtituit procuratores, ad declarandum & intimandum ceſſationi. Sede regali tunc vacua, abſq; præſidente quocunque, procuratores Regis Richardi, Archiepiſcopus Eborac. & Herfordenſis renuntiationem dicti Regis, & ceſſionem, omnibus ſtatibus regni tunc adunatis ibi publice declararunt. *Rex cedit regno.* Quam quidem renuntiationem & ceſſionem ſinguli ſingillatim ſuper hoc requiſiti vnanimiter & concorditer admiſerunt: tunc fuit expoſitum publice, quod fuit expediens ac vtile regno prædicto, pro omni ſcrupulo & ſiniſtra ſuſpicione tollendis, quod plura crimina & defectus per dictum regem circa malum regimen regni ſui frequẽtius perpetrata, propter quæ (vt idem rex aſſeruit in ceſſione ſua) facta per eum, & eſſet ipſe merito deponendus à populo legerentur, quodq; eſſent populo declarata. Lecti ſunt igitur articuli numero triginta duo, qui omnes violationes iuramenti regalis finaliter concludebãt. Et quoniã videbatur cunctis regni ſtatibus ſuper dictis articulis ſingillatim ac etiã cõmuniter interrogatis, quod illæ cauſæ criminum erant ſufficientes & notoriæ ad deponendum eundem regem, ordinati ſunt commiſſarii ex parte ſtatuum & communitatis eiuſdẽ regni, ad ferẽdum depoſitionis ſententiam contra dictũ regem ſub forma quę ſequitur. In Dei nomine amen. Nos I. Epiſcopo Aſſauenſis, I. Abbas Glaſconienſes, Thomas Comes Glouceſtriæ, Thom. dominus de Berkeleye, Th. de Epingham, Th. Gray milites, Wilhelmus Thirnyng iuſtitiarius, per pares & proceres regni Angliæ ſpirituales & temporales, & eiuſdem regni communitates, omnes ſtatus eiuſdem regni repræſentantes, commiſſarii ad infra ſcripta ſpiritualiter deputati pro tribunali ſedentes attentos periuriis multiplicibus, ac crudelitate aliiſque quampluribus criminibus dicti Richardi, contra regimen ſuum in regnis & dominiis ſupradictis, pro tempore ſui regiminis commiſſis & perpetratis, ac etiam dictis ſtatibus palam & publice propoſitionibus exhibitis & recitatis, quæ adeo fuerunt & ſunt publica, & notoria, manifeſta & famoſa, quod nulla poterant aut poterunt tergiuerſatione cęlari: nec non confeſſione poſt dicti Regis recognoſcentis, & reputantis, ac veraciter ex certa ſcientia iudicantes, ſe fuiſſe & eſſe inſufficientem penitus, & irrationabilem, ad regimen & gubernationem regnorum & dominii prædictorum, & partium eorũdem, ac propter demerita notoria, non immerito deponendum, ac per ipſum Richardum prius emiſſa, ac de voluntate & mandatis ſui coram dictis ſtatibus publicata, eiſque notificata, & expoſita in vulgari præhabita, ſuper hiis & omnibus in ipſo negotio actitatis coram ſtatibus antedictis, & nobis diligenti vice, nomine, & auctoritate nobis in hac parte commiſſa, ipſum Richardum ex abundanti & ad cautelam, ad regimen & gubernationem dictorum regnorum, & dominii iuriumque & partium eorundem fuiſſe & eſſe inutilem, inhabilem, & inſufficientem penitus, & indignum, ac propter præmiſſa, & eorum prætextu ab omni dignitate & honore regiis (ſi quid dignitatis & honoris huius in eo remanſerit) merito deponendum pronuntiamus, decernimus & declaramus: & etiam ſimili cautela deponimus, per noſtram definitiuam ſententiam in hiis ſcriptis. *Regia depoſitionis forma.* Omnibus & ſingulis dominis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & Prælatis, Ducibus, Marchionibus & Comitibus, Baronibus, militibus, vaſallibus quibuſcunque, ac ceteris hominibus dictorum regnorum, & dominii, & aliorum locorum, ad dicta regna & dominia ſpectantium, ſubditis ac ligeis ſuis quibuſcunque ipſo-

rum

rum de cetero inhibentes expresse, ne quisquam ipsorum de cetero præfato Richardo tanquam regi vel domino regnorum, aut dominii prędictorum pareat quomodolibet, vel intẽdat, volentes præterea dicti status, quod vel desit quod valeat aut debeat contra præmissa requiri, superinde singillatim interrogari personas easdem prius per commissarios nominatos, constituerent procuratores suos communiter & diuisim ad resignandum & reddendum dicto Regi homagium, & fidelitatem prius sibi facta, & ad pręmissa omnia huius depositionem & renuntiationem tangentia, si oportuerit intimandum. Et confestim vt constabat de præmissis & eorum occasione regnum Angliæ cum pertinentiis suis vacare: præfatus Henricus dux Lancastriæ de loco suo surrexit, & stans erectus, vt videri posset à populo, & muniens se signo crucis in facie, & in pectore, inuocato Christi nomine, regnum Angliæ sic vacans (vt præmittitur) cum corona, ac omnibus membris & pertinentiis vendicauit in lingua materna: sub hac forma verborum.

In Dei nomine Amen. Ego Henricus de Lancastria, vendico regnum istud cum corona, & omnibus membris illi pertinentibus, tanquam per regium sanguinem veniens de Rege Henrico, & per iustitiam, quam Deus de sua gratia mihi misit, cum adiutorio consanguineorum meorum, & amicorum, ad recuperandum illud: quod regnum erat in puncto perditionis propter defectum gubernationis, & legum violationem. Post quam quidem vendicationem, tam domini spirituales, quam temporales, & omnes regni status, concesserunt vnanimiter, vt dux præfatus super eos regnaret. Tunc Archiepiscopus Cantuariensis apprehẽdens manum eius dextram, posuit eum in sede regali, assistente sibi Archiepiscopo Eboracensi, & vniuerso populo applaudente. Et confestim dominus Archiepiscopus assumpto themate prædicauit, cuius thema fuit: Vir dominabitur in populo. 1. Reg. 9. &c. Post hæc de mandato noui Regis fuit proclamatum publice in magna aula, quod die lunæ proxima post festum sancti Michaelis, Parliamentum teneri ac celebrari deberet. Et quod die Lunæ ex tunc proximo sequente, videlicet in festo S. Edwardi, coronatio Regis fieret apud Westmonasterium. Quibus ita peractis, Rex de sede sua surgens, & populum vultu hilari & benigno respiciens, recessit ad albam aulam, vbi eo die conuiuium solemne celebrauit. Die Mercurii proxima sequente, dicti procuratores (vt præmittitur) deputati ad præsentiam dicti Richardi (nuper Regis) infra turrim existentis, prout eis iniunctum fuerat, accesserunt, & per os domini Wilhelmi Thirning admissionem renuntiationis, ac modum, causam, & formam depositionis huiusmodi eidem Richardo notificarunt, & vice omnium regni statuum homagium & fidelitatem eidem Richardo nuper Regi factam (vt præmittitur) reddiderunt & resignarunt: ita quod nullus dictorum statuum siue populi ab hoc tempore & deinceps sibi portaret fidem nec obedientiam tanquam Regi suo. Ad quæ solum respondit istud, quod non respexit post talia: sed post hæc omnia (inquit) spero, quod cognatus meus vult esse mihi bonus dominus & amicus. Rex Henricus in hoc Parliamento fecit secundum filium suum dictum Thomam, Angliæ Senescallum: procreauerat siquidem masculini sexus ex filia domini Humfridi Boun Comitis Herfordiæ iuniore, quatuor liberos, & duas fœminas, primogenitus vocabatur Henricus, secundus Thomas, tertius Iohannes, quartus Humfridus.

DE TEMPORE REGIS HENRICI post conquestum quarti.

DIE translationis sancti Edwardi Regis & confessoris, coronatus est Rex Henricus IIII. apud Westmonast. per manus domini Thomæ Archiepiscopi Cantuar. ipso videlicet die, quo fuerat in exiliũ relegatus anno reuoluto, non sine diuino miraculo (vt putatur) & in auspicium vberioris gratiæ sibi futuræ (prout creditur) vnctus est illo cœlesti vnguento, quod olim beata Maria mater Dei commisit beato Thomę martyri Archiepiscopo Cantuar. dum esset in exilio conseruandum, prædicens eidem, quod reges Anglorum qui vngerentur hoc vnguento, pugiles essent Ecclesiæ, & benigni. Hoc vnguentum in aquila aurea & ampulla lapidea conseruatum latuit per multa tempora, sed tandem miraculose manifestatum. Dum dominus Henricus primus dux Lancastrię bella gereret regis sui in partibus transmarinis, ipsi nempe tradita fuit prædicta aquila per quendam sanctum

ctum

ctum virum qui illam inuenerat reuelatione diuina. Qui dedit eam nobilissimo principi Edwardo (primogenito Edwardi illustris Regis Angliæ) vt in ea vnctione post mortem patris vngeretur in Regem. Qui posuit in turri Londoniarum vnguentum præfatum, recludens in cista multis firmata securis, latuitque ibi vel per obliuionem, vel per negligentiam, vsq; ad tempus Richardi Regis filii principis memorati.

Vnguentum regum.

Anno domini prædicto millesimo trecentesimo nonagesimo nono, prædictus Rex Richardus curiose perscrutatus res à progenitoribus sibi relictas, inopinato reperit aquilam & ampullam, & scripturam siue prophetiam beati Thomæ martyris cum eisdem. Et cum didicisset virtutem talē vnctionis, rogauit dominum Thomam Cant. archipræsulem, vt eum denuo vngeret hoc vnguento. Qui hoc facere omnino recusauit, dicens sibi sufficere, quod semel per manus suas sacram suscepit in coronatione pristina vnctionem, quę habere non debuit iterationem. Hanc aquilam cum ampulla rex Richardus portauit in Hiberniam, profecturus & denuo rediens in hanc terram. Quam petenti Archiepiscopo apud Cestriam tradidit, dicens se iam patenter clarescere, quod non fuit voluntatis diuinæ, vt vngeretur illo vnguento, sed alteri deberi tam nobile sacramentum. Archiepiscopus vero reseruans tanta iocalia sub veneranda custodia, ea tenuit vsque ad tempus coronationis regis moderni, qui primus regum Angliæ vnctus est tam pretioso liquore. Durante Parliamēto, creauit rex filium suum primogenitum Henricum, cum consensu omnium regni statuum, principem Walliæ, addens ducatum Cornubiæ, & Cestriæ comitatum. Expost in eodem parliamento creauit eum ducem Aquitaniæ, & heredem proximum regni Angliæ. In hoc Parliamento fuit ordinatum, vt statuta, &c. facta in Parliamento tento in festo exaltationis sanctæ Crucis 21. anno Richardi Regis apud Westm. & postea dilato Salopiam (in quo certa potestas commissa fuit per autoritatē dicti Parliamenti, certis personis, ad procedendum in certis articulis in rotulo parliamenti, qua occasione diuersa statuta, iudicia, ordinationes & confirmationes erroneæ, facta fuerunt in exheredationē finalem, destructionē & extirpationē plurimorũ honorabilium dominorum, & aliorũ ligeorum regni & heredum eorum imperpetuũ cum suis circumstãtiis vniuersis) annullentur, reuocentur, irrita habeantur, & cassentur. Item vt Parliamentum tentum apud Westmonasterium, anno Richardi Regis 11. firmiter teneatur pro honore & commodo totius regni. Item, vt domini aliique personæ, qui fuerunt foris iudicati in Parliamento anno 21. Richardi Regis, & eorum heredes, qui mortui sunt, restituantur integraliter suis possessionibus, sine alia prosecutione aut liberatione facienda, excepto, quod dicti domini & alii nihil habebunt de exitibus receptis medio tempore. In eodem Parliamento Rex dedit Comiti Northumbriæ insulã Euboniæ, tenendam de Rege, per seruitium deportationis gladii, cum quo intrauit Angliam: dedit & comiti Westmerlandiæ Richemundię comitatum. Item iudicium datum fuit contra appellantes ducis Gloucestriæ, tali modo. Domini in præsenti Parliamento regis assensu iudicant & decernunt, quod duces Albemarlæ, Surreyæ & Excestriæ, qui modo sunt præsentes & fuerũt appellantes, amitterēt ducum nomina & honores exinde pariter & dignitates. Et quod Marchio de Dorsete, qui præsens est, nomen amittat Marchionis. Et comes de Gloucester, qui præsens est, nomē amittat pro se & heredibus suis, sicut & superius nominati. Et vt omnia Castella, prædia, dominia, & cetera, quæ habuerunt (de hiis, quæ fuerunt eorum, quos appellauerant) à die arestationis Ducis Gloucestriæ, & aliorum dominorum, vel expost aliquo tempore simpliciter, & absq; gratia & misericordia vlla perdant. Et vt omnia alia castella, prædia, dominia, possessiones, & libertates (quæ tenuerant de dono regis ipso die vel postea) stent in Regis gratia ab hac hora: & quod omnes literæ patentes, & chartæ, quas habuerunt, vel aliquis illorum habet dictorum nominum, castellorũ, dominiorum, possessionum & libertatum, sursum reddantur in Cancellariam ibidem cancellanda. Et quod omnino consistant in statu, quem habuerunt nomine & possessione, ante dictum diem arestationis prædictæ. Et quod ipsi nec aliquis illorum det libratas vel signa, nec faciat retinentiam hominum, nisi officiariorum intrariorum in suis domibus, & officiariorum extra, ad gubernandum hospitia, terras, & possessiones eorum, & aliorum intrariorum, prout rationabiliter pertinet dictarum statui personarum. Et vlterius domini temporales regis assensu iudicant & decernunt, quod si isti post dicti domini, Dux de Almarle, & ceteri, siue illorum aliquis, vnquam adhæreat Richardo (qui fuit rex, & est depositus) ferendo consilium, adiutorium, vel confortamen sibi contra dictam depositionem, iudicium, ordinationem, vel affirmatio-

Iudicium in dominos.

nem in præſenti Parliamento tangentem perſonam dicti Richardi, vt ſint in pœna proditionis, & pro talibus habeantur & teneantur. Et inſuper quia fuit & eſt clamor & tumultus magnus in communi populo, quod quidam dictorum dominorum famuli fecerunt grandes extortiones, iniurias, & oppreſſiones in communi populo, per cauſarum manu tenentiam domini ſupradicti regis aſſenſu, iudicāt & decernunt, quod fiant proclamationes, & cetera, quod ſi vllus velit conqueri de dictis dominis, vel de aliquo de ſua familia, qui cum illis eſt aut erat hiis tēporibus, ſcilicet de extortionibus, iniuriis, vel oppreſſionibus ſibi factis per eoſdem, veniat, & grauamen inſinuet, & remedium fiet ei. Poſt iudicium datum contra dominos prædictos, ortum eſt murmur maximum in communi populo contra regem & Archiepiſcopum Cantuar. Comitemq; Northumbriæ, alioſq; de Regis conſilio, quod vitas ſaluaſſent hominum, quos vulgus ſceleratiſſimos & morte digniſſimos reputabat. Rex vt demonſtraret cunctis gentibus in circuitu conſtitutis, quo iure, quo titulo, quo fauore coronam regni ſuſceperit, miſit ad curiam Romanam ambaſſiatores, Epiſcopum Herfordenſem, Magiſtrum Iohan. Treuenant, I. Cheyne militem, & Iohan. Cheyne ſcutiferum: in Franciam miſit Epiſcopum Dunelmenſem, magiſtrum Walterum Skirlow, & Comitem Wygorniæ dominum Thomam Percy. In Hiſpaniam Epiſcopum Aſſauenſem, magiſtrum I. Trenor, & dominum Wilhelmum Par militem deſtinauit. In Almaniam miſit Epiſcopum Bangorenſem, cum aliis, quorum nomina non tenemus. Scoti per tempus Parliamenti nacta occaſione de dominorum abſentia Borealium, & quia partes Angliæ Boreales per illud tempus premebantur grandi peſtilentia, partes illas hoſtiliter intrauerunt, & caſtrum de Werk, quod deputatum fuerat cuſtodiæ Domini Thomæ Gray militis, qui pro tunc in parliamento ſtetit pro commoditate gentis ſuæ, ceperunt, & per tempus aliquod tenuerunt, quod tandem deſpoliauerunt, & funditus deiecerunt, aliaque multa mala fecerunt in terra. Thomas de Mounbray (quondam Dux Northfolchiæ) diem clauſit extremum in terra peregrinationis, cuius mors fuiſſet toti regno deflenda merito, ſi in Ducis Glouerniæ necem minime conceſſiſſet. Item hoc anno ceſſit in fata domina duciſſa Glouerniæ, quæ (parum fauſto omine) filium ſuum & heredem amiſerat (Humfridum vocabulo) ſubtractum ſibi peſtilentia, cum fuiſſet Hibernia reuocatus. Sub hoc tempore Romæ imagines crucifixi, & beatæ virginis Mariæ, humorem ſanguineum ſudauerunt. Quo tempore nobiles pene totius Italiæ, cum plebe communi, noua deuotione tacti, induti pannis lineis, cum crucibus inſertis in eiſdem, ferentes cruces in manibus, & vexilla habentes, etiam imaginem crucifixi deportatam coram eis, fecerunt proceſſiones, circumeuntes ſtationes die noctuque, & nudatis corporibus vſque vmbilicum, flagellabant ſe, cantantes pios cantus in vulgari & in latino, ſed deuotius & frequentius inter ceteros, ſtabat mater doloroſa iuxta crucem lachrymoſa, dum pendebat filius, & clamabant ſæpiſſime miſericordiam & pacem in ſuo vulgari. Fuerunt autem in vna comitiua quadraginta millia: in alia vero viginti millia: in alia quoque decem millia: vt autem vna comitiua compleuit Romæ ſuam deuotionem, acceſſit & alia, faciens per omnia ſicut prior, & non dormierunt in lectis pro tempore peregrinationis ſuæ, nec carnes aut lacticinia comederunt, & diebus ſabbati generaliter ieiunauerunt.

Anno gratiæ milleſimo, quadringenteſimo (qui eſt annus regni Regis Henrici à conqueſtu quarti primus) comites Cantii, Saliſburiæ & Huntingdoniæ ingrati Regis beneficiis, qui vitas eorum ſaluauerat, contra vota cunctorum regni communium, ac multorum procerum congregantes iniquitatem ſibi, per conuenticula facta variis locis, & coniurationes, ſtatuerunt ſuper Regem irruiſſe repente in Caſtello de Wyndeshore, ſub ſimulatione ludorum natalitiorum, & eum cum filiis ſuis crudeliter peremiſſe. Regemque Richardum requiſitum regno reſtituiſſe, & per tanta facinora nomina ducum atque poſſeſſiones, quibus priuati fuerant recuperaſſe. Sed Rex gratioſe prænoſcens præſtructos dolos, de loco receſſit, & Londonias ſe contulit feſtinanter. Illi vero (ſcilicet comes Cantii, & Comes Sarum) putantes Regem latere ſuam conſpirationem, dominica proxima poſt feſtum Circumciſionis domini, id eſt in octauis Innocentium, in ipſius noctis crepuſculo præfatum facinus perficere ſunt aggreſſi: perueneruntq; ad caſtellum cum armata manu circiter quadringentorum virorum, ſed cum cognouiſſent Regem præmonitum, conturbati ſunt valde, diuorcia requirebant, veneruntque curſu velociſſimo ad Sunnynges (quoddam prædium iuxta Radingiam) vbi Regina tunc temporis morabatur. Ingreſſuſque Comes Cantii

cum

cum prædicto Comite Sarum (diſſimulata triſtitia in præſentia familiæ Reginæ ſibi occurrentis) eleuata ad frontem dextera, ſignauit ſe: Benedicite (inquit) quid accidit, quod Dominus Henricus de Lancaſtria ſic à facie mea fugit, qui tantum de ſua ſtrenuitate & militia ſe extollebat? Et mox ſubiunxit: Domini (ait) & amici, noueritis, quod Henricus de Lancaſtria (me perſequente) fugit ad turrim Londoniarum, cum filiis ſuis & amicis. Et meæ intenſionis eſt adire Richardum, qui fuit & eſt, & erit verus Rex noſter, quia iam euaſit de carcere, & iacet ad Pontem fractum cum centum millibus defenſorum. Vt autem fidem faceret dictis, detraxit ſigna regis, ſcilicet collaria de collis quorundã quos vidit ibi habentes ſigna talia, cũ deſpectu, dicens, non eſſe geſtandum de cetero tale ſignũ. Detraxit inſuper de brachiis domicellorum ſigna creſcentium, & abiecit. Sicq; lætificata regina (licet inaniter) receſſit, tendens primo Wallingfordiam, deinde Abyndoniam, commonens populum per omnes vias, vt arma caperet, & occurreret regi ſuo Richardo. Peruenit tandem Cireceſtriam cæca nocte: viri vero dictæ villæ ſuſpectũ habentes tantum apparatum, & putantes (prout erat) rumores eorum mendaces, præſtrinxerunt omnes aditus & exitus hoſpitii eorundem. Cumq; media nocte temptaſſent latenter diſcedere, villani arcubus & ſagittis armati, eos egredi non ſinebant. Comites vero cognoſcẽtes ſibi imminere periculum, & ipſi ad arma conuolant, putantes villanos leui negotio ſuperandos. Pugnatum eſt igitur, hic, & ibi, à noctis medio vſq; ad horam diei tertiam. Tandem fatigati, manus dederunt communib. obnixe precantes, vt ſaluarẽtur à morte, donec cum rege colloquium habuiſſent. Si non quidam præſbyter de eorum familia ignem miſiſſet in quaſdam domos villæ, hac intentione, vt occupatis communibus circa extinctionem ignis, domini poſſent habere euadẽdi occaſionem, ſed fruſtra, nam communes relictis domib. in conflagrationis periculo maiori furia concitabantur ad vindicandum in dictos dominos incendii damna prædicti: perduxerunt igitur eos de abbathia, & in ipſo noctis crepuſculo decollauerunt. Comes Sarũ (qui Lolardorũ fautor in tota vita fuerat, & imaginum vilipenſor, contemptor canonum, ſacramentorumq; deriſor, ſine ſacramento confeſſionis (vt fertur) vitam finiuit. Comes Huntingdoniæ dominus Ioh. Holand, non erat cum prædictis dominis apud caſtellum de Windeſore, ſed expectauit Londoniis rei finem. Qui cum nouiſſet rem verſam contra vota: fugere nitebatur in ſchapha, ſed vento flante contrario repulſus eſt. Quamobrem equo vectus, peruenit Eſtſexiam cum quodam milite dicto Iohan. Scheuele. Tentauit igitur per mare fugiſſe ab illis partibus, ſed quotiens voluit mare ingredi, totiens repulſus eſt vi ventorum, donec omnino deſperans de Neptuni ſuffragiis, deſiſtit ab inceptis. Tandem reuerſus in terram ad domum cuiuſdam amici, quidum ſederet in cœna cum milite ſupradicto, captus eſt per cõmunes patriæ, & ductus primo ad villam de Chelmesfordia, deinde ad portalicium de Pleshy, cuſtodiendus ibidem tanquam loco ſecuriori. Quo confluentibus regionis communibus, die ſancti Mauri circa ſolis occaſum productus eſt, & in loco quo dominus eorum dux Glouernię quondam areſtatus fuit per regem Richardum, decapitatus eſt, confeſſus prius lachrymabiliter, ſe peccaſſe in deum ſuum multipliciter, & in regem ſuum, quia ſciens conſilia dictorum dominorum, regem exinde minime præmonuiſſet. Per idem tempus dominus Th. le Spencer, qui dicebatur comes Glouceſtrię, dum fugiſſe propoſuerat, repente captus, ductus eſt Briſtoliam, vbi iuxta vota communiũ decollatus eſt. Capti ſunt quamplures alii huius conſpirationis conſcii, & morte mulctati ſunt, quidam Oxoniis, quidam Londoniis. Damnati ſunt nempe Londoniis clerici, I. Maudelyn Mawde, & Wilhelmus Ferby, qui tractione, ſuſpenſione, & capitis detruncatione finierunt vitam. Bernardus Prokays, & Ioh. Scheuele milites, alii quoque plures acceperunt ſimilem mortis ſortem. Epiſcopus Carleolenſis impetitus de coniuratione damnatus eſt, ſed tamen regis miſericordia reſeruatus. Richardus (quondam rex Angliæ) cum audiſſet hæc infortunia, mente cõſternatus, ſemetipſum extinxit inedia voluntaria (vt fertur) clauſitq; diem extremum apud caſtrum de Ponte fracto, die ſancti Valentini. Cuius corpus per loca celeberrima, quæ interiacent à dicto caſtello vſque Londonias, vbi contigit pernoctare, monſtratum eſt poſt officium mortuorum, & in craſtino poſt Miſſam peractam. Cumq; in Eccleſia ſancti Pauli Londoniis celebratæ fuiſſent exequiæ, rege præſente, & Londoniarum ciuibus, confeſtim corpus reportari iubetur ad Langley, tumulandum in Eccleſia fratrum Prædicatorum, perfeceruntque ibidem ſupremum officium Epiſcopus Ceſtrenſis, Abbas ſancti Albani, & Abbas de Waltham, ſine magnatum præſentia, ſine populari turba, nec erat qui eos inuitaret ad

prandium post laborem. Eodem anno sub æstiuo tempore fuit Epidemia, quę multos hac luce priuauit. Eo tempore per viros de Lemnia captæ sunt quædam naues Scotorum, quarum Admiralius fuit dominus Robertus Logon miles Scoticus, qui pactus fuerat destruxisse nauigium Anglicanum, & præcipue piscantes apud Aberdenam. Sub eodem tempore nostrates insulas Orcadum quasdam deprædati sunt. Mox etiam rex (congregato exercitu) profectus est in Scotiam, sed Scotis se subtrahentibus, nec facientibus belli copiam, rex vastata patria reuersus est. Interea Wallici nacta occasione de Regis absentia (duce quodam Oweno de Glendour) rebellare cœperunt. Hic primo apprenticius fuit apud Westmonasterium, deinde scutifer Regis moderni, sed orta discordia inter eum & dominum Reginaldum Grey de Ruthyn, ꝓ terris quas asseruit sibi iure hereditario pertinere, cum rationes suas & allegationes paruipensas cerneret, primo in dictum dominum de Grey hostilia commouit arma, vastans possessiones eius per incendia, & ferro perimens plures de sua familia nimis crudeliter & inhumane. Quem proinde Rex prosequi statuens, tanquam pacis patriæ turbatorem, cum armata manu Walliam est ingressus, sed Cambri cum duce suo montes Snowdoniæ occupantes, intentata vindicta se protinus subtraxerunt. Rex vero combusta regione, & quibusdam peremptis (quos sors pro tunc gladiis ænigmatis obtulerat) cum præda iumentorum & animalium remeauit. Hoc anno obiit magister Radulphus Ergam Episcopus Bathoniensis, cuius loco regis intuitu electus est magister Henricus Boowet. Sub eodẽ tẽpore Imperator Constantinopolitanus venit in Angliam, postulaturus subsidium contra Turcas. Cui occurrit Rex cum apparatu nobili, ad le Blackheth, die sancti Thomæ Apostoli, suscepitque (prout decuit) tantum heroem, duxitque Londonias, & per multos dies exhibuit gloriose, pro expensis hospitii sui soluens, & eum respiciens tanto fastigio donatiuis. Papa transtulit Episcopum Carleolensem ad Episcopatum alium, vnde nec fructus perciperet nec prouentus, cui successit in Pontificatum Ligubaliæ magister Wilhelmus Strikelande.

Wallorum rebellio.

Imperator in Angliam venit.

Parliamentum Londini.

Anno domini M. CCCCI. (qui est annus regni regis Henrici à conquestu quarti secundus) post Epiphaniam factum est Parliamentum Londoniis, in quo statutum fuit editum de Lolardis, vt vbicunq; deprehenderentur suam prauam doctrinam amplexantes, caperentur, & diocesano Episcopo traderentur. Qui si perseuerarint pertinaciter opiniones suas defendere, degradarentur, & iurisdictioni seculari committerentur: practizataq; fuit hæc lex in pseudo præsbytero, qui apud Smithfield (multis aspectantibus) est combustus.

Rex de Lecto peremit in bello Balsak, filium Balthasardan illustris (quem Admiratum vocant) destruxitque Hierusalem, & in circuitu regionem, & quia gratiose vicit eum, & inopinabiliter conuersus est ad Christianitatis ritum, cum sexaginta millibus hominum sectæ suæ. His auditis rumoribus, Imperator lætior recessit ab Anglis, honoratus à rege donariis pretiosis. Hoc anno 6. idus Aprilis obiit dominus Thom. de Bellocampo, Comes Warwici, qui sæuam fortunam expertus fuerat sub Rege Richardo. Eodem anno debita naturæ soluit magister I. de Bottlesham, qui ex fratre de ordine Prædicatorũ factus est Episcopus Bethlemitanus, ac deinde Roffensis, per Vrbanum Papam, cui successit I. eiusdem cognominis clericus de familia domini Cantuariensis. Sub hoc tempore conditionibus iam inter regna firmatis, & omnibus profectioni reginæ necessariis præparatis, reuecta est Isabella (quondam regina Angliæ) ad patrem patriamq; suam Franciæ, nondum annorum plene duodecim. Hoc tempore Owenus de Glendor, cum suis Wallensibus damna grauia infert Anglis. Cum nocte quadam rex iturus esset cubitum (Deo protegente) euasit læthale periculum. Siquidem in stramento lecti sui (cuiusdam proditoris ingenio) positum fuerat quoddam ferrum fabrefactum ad modum tricuspidis, habens tres longos aculeos subtiles, atq; rotundos, punctuũ aculeis acutissimis, sursum erectis, tali ingenio, vt cum rex decubuisset, & mole corporali stramenta pressisset, per eosdem aculeos vulneratus fuisset, vel forsitan interfectus: Sed (Deo volente) rex inopinato persensit instrumentum mortiferum, & periculum deuitauit.

Anno gratiæ M. CCCC. II. (qui est annus regni regis Henrici à conquestu quarti tertius, cometa apparuit mense Martio, primo inter chorum & septentrionem, videlicet in circio flammas emittens, postremo comas in boream transferens, præsignans fortassis effusionem humani sanguinis circa partes Walliæ & Northumbriæ expost futuram. Eo tempore Owenus de Glendor vastauit terras domini Reginaldi de Grey,

Grey, cui occurrens idem dominus, putans eum leui negotio superandum, inopinato (versa mortis alea) captus est, & de suis plurimi trucidati, quod infortunium Wallicos extulit in superbiam, & insolentiam auxit eisdem. Circa festum Pentecostes coniurauerunt quidam mortem Regis, asserentes Regem Richardum viuere, & quantotius in palam venturum, & suos fideles digne remuneraturum. Huius conspirationis in parte metus euanuit, capto quodam præsbytero apud Ware, qui scripserat nomina multorum in matricula, qui futuræ turbationis auctores vel adiutores fuissent. Iste iuxta conceptum proprium, nomina plurimorum inscripserat, qui nullatenus conscii fuerant huius facti, prout expost patuit sua confessione, nempe cum requisitus fuisset de certis personis coram eo cōstitutis, quorum nomina ipse irrotulasset, si nouisset eas, respondit quod non, & cum interrogatus fuisset quare tales irrotulasset, dixit, quia opinabatur eos voluisse fecisse contra regem si cōplices inuenissent, quia per Regem Richardū ditati quondā fuerant, & promoti. Hac occasione liberati sunt plurimi, qui fuere suspecti, & sacerdos tractus & suspēsus est. Nō multo post Prior quondam de Lawne, qui pro malo prioratus sui regimine à beneficio & statu suo priuatus erat, sortem similem est expertus, non quia deprehensus aliquid actitasse, sed quia confessus se maligni consilii fuisse conscium, & hoc vtique concelasse. Hic erat quondam canonicus apud Dunstapliam, dictus Walterus de Baldok, qui (malo omine) relicto claustro, peruenit ad Regis Richardi curiam, & ibidem limitatus diutissime eum fortuna, tandem dono regis, de Lawne obtinuit prioratum. Eo tempore sat iniquo sydere quidam ex ordine Minorum de proditione pensantes, priusquam procedere potuissent, capti sunt. Quorum vnus interrogatus quid facere voluisset, si rex Richardus viueret & adesset, respondit constanter, se pro eo velle decertasse contra quemlibet vsque ad mortem: data proinde contra eum sententia, tractus & suspensus est in habitu suę religionis. Sed confratres eius non ferentes tantum dedecus æstimauerunt, vt corpus defuncti supremis exequiis curaretur. Suspensus est etiā eo tempore miles Rogerus de Clarindon (filius vt dicebatur) nothus quondā nobilis Principis Edwardi, filii regis Edwardi tertii, à conquestu) & cum eo suus armiger & valectus, eo quod accusati de proditione defecerūt in purgatione. Diabolica species apparuit in Estsexia apud Danbury, in festo corporis Christi, hora vesperarum in similitudine fratris Minoris intrantis Ecclesiam, & insolentissime debacchantis, vnde terrorem parochianis incussit indicibilem. Eadem hora cum tempestatis turbine, & tonitruo perhorrendo, fragore fulgurum & chorusĉatione globis collucentibus, concauitas totius Ecclesiæ confracta est, & medietas cancelli confracta & dissipata. Post dies aliquot capti sunt octo fratres de Minorum ordine, & ad iudicium publicum dedecorose tracti, vbi examinati, & conuicti, quod contra regem fecissent, London. tracti, suspensi & decapitati sunt. Eo tempore Owenus de Glendor, cum comitiua Cambrensium, assuetis intendens irruptionibus, pene totam militiam Herefordensis comitatus prouocauit ad arma. Cuius comitatus viris congregatis, Edmundus de Mortuomari præbuit ducatum, sed cum peruentum fuisset ad actum (proditione mediante) Edmundus captus, & ceteri victi sunt, occisis de magnatibus amplius quam mille viris, vbi perpetratum est facinus seculis inauditū, nam fœminæ Wallensium post conflictum, genitalia peremptorum absciderunt, & membrum pendendum in ore cuiuslibet mortui posuerunt, testiculosq; à mento dependere fecerunt, nasosq; præcisos in culis presserunt eorundem, nec patiebantur corpora peremptorum sine grandi pretio supremis exequiis commendari. *Dæmon specie fratris.*

Hoc anno misit Rex filiam suam cum grandi apparatu ad Coloniam Agrippinam, cui occurrit filius Imperatoris in apparatu, qui (vt decuit nomen tanti fastigii) nec paruerat in occursum venire tantæ virgini. Ibi tamen iuuenis duxit (more regionis) virginem in vxorem. Rex Angliæ ante festum Assumptionis sanctæ Mariæ, collectis exercitibus, profectus est in Walliam, ad persequendum Owenum de Glendor, sed nihil profuit tantus armorum strepitus, cum Wallicus in nota latibula se recepit, quin potius (vt putatur) arte magica regem pene perdidit, cum exercitu quem ducebat, per pluuias, niues, & grandines (vt creditur) arte diabolica concitatas. In vigilia vero natiuitatis sanctæ Mariæ, cum rex in loco amœnissimo fixisset tentoria, ibi nihil formidans, sed summa requies sperabatur, repente in ipsius noctis prima vigilia flauerunt venti, & descendit pluuia tam excessiua, vt ipsum regis tentoriū deiiceret, & eiusdem lanceam euerterent impetu vehementi, & in regis armatura defigerent. Fuisset ipsa regi nox vltima, si non quieuisset armatus: nec meminerunt Anglici (licet assueti

rebus bellicis) se vnquam tantum vexatos, periculis tantis expositos in illa expeditione fuisse. Fuerunt plures (si fas sit credere) qui dicerent hæc aduersa arte fratrum Minorum contra Regem fuisse commentata, qui parti Wallici fauere dicebantur. Sed absit hoc ab hominibus tam sanctam professis regulam, vt cum dæmonibus tantam contraherent familiaritatem, & poneret in gloria sua maculam nullo sæculo detergendam. Rex autem (necessitate cogente) rediuit in Angliam post incensam patriam & prædatam. Eo tempore Scoti fastu solito concitati, satis hostiliter Angliam sunt ingressi, putabant nempe cunctos dominos Transhumbranos in Walliarum partibus regis obsequiis fuisse detentos: sed comes Northumbriæ dominus Henricus Percy, & Henricus eius filius, comesq; de Dunbarre, qui dudum relictis Scotis fidem fecerat regi Angliæ, cum armata manu, & copia sagittariorum, Scotis repatriare volentibus, post prædas & incendia restiterunt subito, & repente præcludentes eis viam, sic quod oportebat Scotos subsistere, & capere locum pugnæ. Elegerant ergo montem iuxta villam de Woller, vocabulo Halweden hil, in quo se cum suis armatis & architenentibus collocarunt. Quod nostrates cernentes, relicta via, in qua constiterat contra Scotos, montem Scotis oppositum conscenderunt, nec mora, nostri sagittarii in valle constituti sagittas miserunt ad Scotorum cuneum, vt eos ad descensum quomodolibet prouocarent. Econtra architenẽtes Scotici in nostros sua spicula dirigunt toto nisu. Qui tamen vt senserunt grauitatem, & velut imbriferam tempestatem sagittarum nostræ partis, fugerunt. Comes Duglas cernens suorum fugam (nam & ipse erat campiductor Scotorum) ne belli desertor videretur esse, arrepta lancea, cum turba suorum animose descendit, confidens nimirum in armatura propria, complicumque suorum (iam per triennium elaborata) & super architenentes irruere nitebatur. Quod videntes sagittarii retrocedendo sagittabant, tam viuide, tam animose, tã grauiter, vt ipsos armatos omnino penetrarent, cassides terebrarent, gladios perforarẽt, lanceas funderent, & omnem armaturam leui negotio transuerberarent. Ipse quoque Duglas quinque vulneribus confossus est, non obstante sumptuosissima armatura. Reliqui de Scotis, qui nondum de monte descenderant, conuersi retrorsum à sagitta volante fugerunt. Sed fuga nihil profuit, dum insequerentur architenentes, quin se reddere cogerentur Scoti, metu spiculorum mortiferorum. Comes quoque Duglas captus est: sed ex his qui fugerant, multi capti sunt, sed multi rapacitate Twedæ fluminis submersi fuere, dum vada nescirent, ad numerũ (vt asseritur) quingentorum. In hac pugna nullus dominus, nullus miles, aut scutifer hostib. ictum intulit, sed solummodo Deus omnipotens architenentibus Anglorum victoriam miraculose contulit, proceribus & armatis effectis belli spectatoribus otiosis. Eodem die flos Scoticæ militiæ captiuitati subactus est. Nempe cum Comite Duglas, Murdak de Fyf (primogenitus Ducis Albaniæ, & heres apparens regni Scotiæ) captus fuit. Experti quoque sunt similem sortem Comes de Murryf, Comes de Angus, Comes de Orkeney: Et barones dominus de Mõtegomerito, dominusq; de Erskin, dominus de Grame, cum multis aliis militibus ad numerum octoginta, præter scutiferos, & valectos, quorum numerum ignoramus. Interfecti sunt Barones ibidem, dominus de Gurdon, & dominus Iohannes de Swynton infidus vtriq; regi: commissum fuit bellum istud die exaltationis sanctæ Crucis. Eo tempore Lolardi docuerunt conclusiones execrabiles, in occulto tamen, propter metum iudiciorũ. Quæ sunt istę: quod septem sacramẽta nõ sunt nisi signa mortua, nec valent in forma, qua eis vtitur Ecclesia. Item quod virginitas & præsbyteratus non sunt status approbati à Deo, sed status coniugii optimus est & ordinatus à Deo. Quapropter omnino virgines & præsbyteri, religiosiq; populi, si saluari desiderant, debent coniugari, vel esse in voluntate & proposito coniugandi, alias sunt homicidæ, & destruunt sanctũ semen, vnde consurgeret secunda Trinitas, & sic impediunt numerum saluandorum pariter & damnandorum. Item si vir & fœmina conuenerunt in vna voluntate nubendi, ipsa voluntas sufficiens est coniugium sine maiori obedientia Ecclesiæ facienda, & sic coniuncti plures, quam nos cognoscamus (prout dicunt.) Item, quod Ecclesia nihil est aliud quam synagoga Sathanæ, & ideo nolunt adire illam ad honorandum dominum, neque percipiendum sacramentum aliquod, & præcipue sacramẽtum Altaris, quia (vt asserunt) non est nisi buccella panis mortui, & turris siue pinnaculum Antichristi. Item, si haberent puerũ modo natum, non baptizaretur per manus præsbyterorum apud ecclesiam, quia puer iste est secunda Trinitas non contaminata peccato, & peior esset si deueniret in manus eorundem. Item, quod non habemus aliquem diem sanctificatum

vel

Absit religiosis cum dæmonibus familiaritas.

Scotorum strages.

Lolardorum opiniones.

vel sanctum, sed nec diem dominicum, sed quilibet dies est eiusdem libertatis, ad operandum, comedendum & bibendum. Item quod non est purgatorium post hanc vitam, neq; quod oportet agere maiorem pœnitantiam pro vllo peccato, (quanquam vilissimo) sed tantum vt committentes illud deserant, & apud se pœniteant, quia (vt dicunt) in fide stat quicquid est. Sicut Mariæ Magdalenæ dixit Christus, fides tua te saluam fecit. Has conclusiones Lodouicus de Clifford miles (qui iamdudum Lolardis fautor extiterat,) diu sub terminorum inuolucris palliatas, sed iam denudatas Archiepiscopo Cantuariensi patefecit, vt videlicet se ostenderet, non ex pertinaci malitia, sed simplicitate cordis & ignorantia, communicasse cum impiis. Dedit etiam nomina Cantuariensi, dictas dogmatizantium prauitates. Elienses per hoc tēpus pares esse cupientes Norwicensibus, qui in festo Trinitatis, & Buriensibus qui in festo sancti Edmundi indulgentias impetrant, à sede Apostolica obtinuerunt (peregre aduentantibus) & ecclesiæ suæ benefacientibus. In festo Trinitatis à primis ipsius vesperis, vsque ad posteriores vesperas, feriæ martis in hebdomada Trinitatis vere contritis, & confessis, plenam remissionem. Eo tempore Edmundus Mortymer obiit, iuuenis quem retulimus ante captum ab Oweno Glendor, vel tædio diræ captiuitatis, vel metu mortis, vel ex alia qua nescitur causa, conuersus retrorsum cum Oweno, contra regem Angliæ se sentire professus est, dum nuptias satis humiles & suæ generositati impares contrahit, cum filia dicti Oweni. Huius (vt fertur) natiuitatis exordia, dira comitata sunt prodigia: quia nocte qua in lucem profusus est, in hypodromo paterno omnes equi patris sui reperti sunt in alto cruore stetisse vsq; ad tibiarum demersionem, quod tunc interpretati sunt plurimi sinistrorsum. Parliamentum Londoniis factum in crastino sancti Michaelis per septem hebdomadas perdurauit: cuius finalis effectus fuit concessio decimæ & medietas à Clero, & à Burgis decima & quintadecima de regni communitate.

Anno domini M.CCCC.III. post festum Purificationis, Regina venit in Angliam de minori Britannia ad maiorem, de ducatu ad regnum, de gente feroci ad populum pacificum, & vtinam fausto pede. Hæc fuerat prius coniugata nobili viro domino Iohanni de Monteforti duci Britanniæ, de quo tulit vtriusque sexus liberos: sed de rege Angliæ Henrico cui iam nupsit, omnino nullos. Vicesima vero sexta die mensis Ianuarii, Londoniis apud Westmonasterium fuit magnifice coronata. Æstate secuta iuxta villas de Bedford, & de Byckeleswortħ frequenter visa sunt monstra mane & meridie de syluis emergentia, sub colore vario, in similitudinem hominum bellatorum, quæ sibimet occurrentia videbantur inire dira bella. Quæ etsi conspici poterant à remotis, appropinquantibus inueniri minime potuerunt: sicque dicta fantastica vel fatalis apparitio sæpius delusit plurimos accedere cupientes. Eodem tempore dominus Henricus Percy iunior (cui fortuna semper hactenus blandita fuerat, & in quo spes erat reposita totius populi) repente hostis regis apparuit. Cui contra cunctorum opinionem, iunxit se dominus Thomas Percy comes Wigorniæ patruus Henrici prędicti. Hic repente deserens domum Principis, regis primogeniti, cuius rex curam sibi commiserat in speciali, recessit ad nepotem, augens eidem vires & animum rebellandi. Quorum vt excusabilis esset coniuratio, scripserunt prouincialibus vbilibet constitutis, propositum quod assumpserant, non esse contra suam ligantiam, & fidelitatem quam regi fecerant, nec ab aliunde exercitum congregasse, nisi pro saluatione personarum suarum, & reipublicæ meliori gubernatione. Quia sensus & tallagia regis concessa pro salua regni custodia, conuertebantur (vt dixerunt) in vsus indebitos, & inutiliter consumebantur: pręterea quærebantur quod propter æmulorum dilationes pessimas, Rex eis infensus fuerat, vt non auderent personaliter venire ad eius præsentiam, donec prælati regnique barones regi supplicassent pro eisdem, vt coram rege permitterentur declarare suam innocentiam, & per pares suos legaliter iustificari. Plures igitur visis his literis, collaudabant tantam virorum solertiam, & extollebant fidem quam erga rempublicam prętendebant. Sed rex vt fraudem comperit, turbatus nimirum, cogitabat quibus mediis communitati posset satisfacere, & eorum ficta commenta pessundare. Scripsit ergo personis quibus ipsi scripserant, dicens se mirari quam maxime, ꝙ cum comes Northumbriæ & Henricus eius filius percepissent partem maximam summarum sibi concessarum per clerum seu communitatem Angliæ, pro tuitione Marchiæ Scotiæ, vt posset euidenter ostendere vnde concepissent materiā tantæ non solū quęrimoniæ, sed detractionis manifestæ. Scripsit insuper, ꝙ intellexerat comitē North-

umbriæ, filium quoque suum, necnon & comitem Wigorniæ certificasse multis se non audere propter æmulorum dilationes ad regis venire præsentiam, sine mediatione pręuia pręlatorum & procerum, quare supplicabant, vt partes interponerent, vt de regis gratia venire possent ad allegandum pro se, & sua innocentia declaranda. Quamobrem scripsit eidem comiti.&c. sub sigillo regio possunt accedere sine damno, saluoque recedere sine periculo siue dolo: sed effrenata temeritas spreta lenitate regali, rigorem rebellionis induit, & Salopiam properauit, sperans (vt putatur) in auxilio Oweni Glendor & Edmundi de Mortuomari, quorundamque Cestrensium & Wallicorum. At rex vt persensit induratam iuuenilem malitiam (nam pater eius non excesserat limites patriæ suæ) decernit occurrendum fore festinanter Henrico, patruo quoque suo, domino Thomæ Percy, priusquam conflassent exercitum fortiorem. Nempe hi, & eorum complices, publicari fecere per patrias, regem Richardum viuere, & apud eos esse, cuius nomine siue causa bella sumpserant contra regem. Quem si videre vellent incunctanter, accederent armis instructi, & in castro Cestriæ viderent infallibiliter dictum regem. Quæ quidem quamuis dolosa denunciatio, varios multorum mentibus motus effecit, & fluctuare coegit plurimos, vt ignorarent cui parti foret tutius adhęrendum. Multi reuera afficiebantur regi Richardo, & præcipue qui familiares eius quondam fuerant, & ab eo donati feodis vel aliis donatiuis. Rex Henricus pręmissa prudenter attendens, cum esset manu fortis & audax, congregauit quos potuit, instigante eum comite de Dunbarre Scoto maxime, qui monuit omnino ne moras necteret, commemorans illud Lucani,

Tolle moras, nocuit differre semper paratis,
Dum trepidant, nullo firmatæ robore partes.

Facit rex vt Scotus monuit, & inopinato peruenit ad partes vbi rebelles bacchabantur. Henricus autem subito conspecto vexillo regio, cum iam instaret effringere villã Salopiæ, mox destitit ab infestatione villanorum, dicens suis: Desistere nos (inquit) oportet ab inceptis, & arma vertere in eos qui contra nos veniunt, videtis certe signum regium, nec vacat quærere licet vellemus diuortium. State proinde corditer, quia dies hic aut nos omnes promouebit si vincimus, de statu regali liberabit si victi sumus. Nam pulchrius est in bello cadere pro republica quam post bellum mori hostis nostri sententia. Conueniunt in hoc votum subito qui sequebantur Henricum, ad numerum quatuordecim millium lectissimorum hominum qui se perstituros ad flatum vltimũ cum Henrico promittunt. Præoccupauerant autem illis campũ magis accõmodum. Pax vero constitit cũ suis tenens cãpum ad eorum oppositum. Cumq; partis vtriusq; pugnatores signũ belli pręstolarentur, Abbas Salopiæ, & clericus de priuato sigillo pro parte regis legatione fungebantur, vt offerrent Henrico pacem & perdonationem si desisteret ab inceptis. Quorum persuasionibus Henricus effectus mansuetior, cũ illis direxit ad Regem patruum suum dominum Thomam Percy, qui sibi tantæ turbationis causas exprimeret, emendas exigeret cum effectu. Ferunt autem quod cum rex omni rationi condescendisset & humiliasset se (secus quam personã regiam decuisset) idem dominus Tho. Percy cum redisset ad nepotem, contraria referens responsis regis, exacerbauit mentem iuuenis, & ad bellum impulit, etiam non volentem. Igitur architenentes Henrici prælium inchoarunt, nec erat ad terram iaculis locus sed in corpora ferrum omne ruit, caduntque de parte regis ad instar foliorum decidentium brumali tempore post prunam: nec minus regii sagittarii suum peregere negotium, sed imbrem asperrimum spiculorum in aduersarios emisere. Cadunt proinde vtrinque plurimi, velut cum poma ruunt in Autumno, cum mouentur ab Africo, multaque simul millia de loco belli fugiunt, putantes regem sagittis occisum. Ipse vero campi ductor Henricus partis aduersæ, comesque Duglas Scotus (quibus animosiores nullus vnquam reperisset) spretis iaculis emissis de parte regis, spretis armatorum consertis cuneis, contra solam personam regiam vires excitant, arma vertunt, ipsum pro decem millibus computantes stratis requirunt obuiis, infestis lanceis & gladiis perscrutantes. Comes de Dunbarre cum comperisset istorum propositum, regem subtraxit à statione sua. Quod factum salutare fuit regi ea vice, quia & signifer regius à furentibus est prostratus, vexillumque deiectum, circumstantes occisi. Inter quos comes Staffordiæ, & dominus Walterus Blunt miles regius cecidere.

Henrici periculum.

Princepsq; (regis primogenitus) pertentans præliandi primitias, ictu sagittæ vulneratur in facie. Interea dominus Henricus Percy dum præcedit suos in prælio, dum incon-

inconsulto penetrat hostes suos, inopinato concidit, interemptus dubium cuius manu, quo cognito, fugere partis aduersæ defensores, quibus fugiendi copia est permissa: sed comes de Duglas captus est hic bina vice hoc anno, pugnãs aduersus Anglicos aduersam semper expertus est fortunam. Nam in proximo bello traiectus caput amisit oculum, in secundo verenda transfixus perdidit paulominus loculum, & sub iugum venit captiuitatis secundæ. Capt⁹ est etiam comes Wigorniæ dominus T. Percy, inuentor (vt dicitur) totius mali, & causa præsentis infortunii: cum domino Richardo Vernon, Baroneque de Kinderton cum multis aliis. De parte regis ceciderunt decẽ milites, multi scutiferi, plures valecti, & ad numerum trium millium sunt grauiter vulnerati. Ex parte rebellium corruit maior pars militum & scutiferorum comitatus Cestriȩ, ad numerum ducentorum, præter domicellos & pedites, quorum numerum non tenemus. Commissum fuit hoc prælium in vigilia sanctæ Mariæ Magdalenæ, quo nunquam (vt putatur) vllum acrius gestum fuit. Die lunæ sequente (nam sabbato cõmissum fuit antedictum bellum) iudiciali sententia decollati sunt apud Salopiam Comes Wigorniæ, Baro de Kinderton, & dominus Richardus de Vernona. Die etiam Lunæ secuta proximo, dũ comes Northumbriæ in manu robusta & brachio extenso versus filium suum properat, vel versus regem (vt putatur) pro redintegrãdo pacis negotio, Comitem Westmerlandiæ & Robertũ Waterton ne progrederetur habuit impedimẽto. Hii nempe exercitu grandi collecto obuiare sibi subito disponebant. Qui neutrum horum putans sibi beneuolum, frena reflexit, rediens ad castellũ proprium de Werkwortha. Eo tempore nuncii missi in Franciam reportarunt inducias & vacationem vsque ad diem primum mensis Martii, videbanturq; magnam rem fecisse in tanta rerum turbatione. Compositis rebus Salopiæ, rex progreditur Eboracum, vbi constitutus literaliter mandauit communitati Northumbriæ, vt sibi occurreret. Dimissa turba venit Comes ad Regis monita in crastino sancti Laurentii cum parua familia, non tamen susceptus est familiaritate solita, sed potius more supplicis gratiam requirentis. Cui rex vitam condonauit, & victui necessaria, decernens conseruandum secura custodia. Reuersus rex de partibus borealibus disposuit adire Walliam ad compescendum insolentiam Wallicorum qui multa damna irrogauerant patriæ post recessum suum. Sed tamen retinuit eum rei familiaris inopia, eo quod destitutus esset pecunia pro exercitu conducẽdo. Astitere sibi tunc milites & scutiferi magis idonei, Martis lauernæ, q̃ Palladis, qui censuerunt Episcopos qui tunc illic forte conuenerant equis & auro spoliandos, domumque pedites remittendos, vt familiarium regis egestas ipsorum abundantia leuaretur. Affuit tamen gratiosus dominus, qui respondisse fertur vnus pro omnibus satis alacriter: milites improbos non spoliaturos de suis aliquem, nisi prius ausus temerarios luerent duris ictibus, & spolia verberibus nundinarent. Rex interea se gerens moderatius, aucupabatur quodammodo beneuolentiam prȩlatorum, vnde contigit quod dominus Cantuariensis conuocato clero, sibi de vna decima cum consensu prȩsulum prouideret. Britones Armorici duce domino de Castel. villam de Plimmouth inuadunt impune & succendunt. Mox classis occidua sub ducatu Wilhelmi de Wilford scutiferi in partibus prȩdictæ Britanniæ, cepit naues quadraginta, refertas ferro, oleo, sopo & vino de rupella, ad numerũ mille doliorum. Redeundo vero, cremauit naues quadraginta; & apud Penarch applicans idem Wilhelmus cum suis, combussit villas & prȩdia ad spacium sex leucarum. Villam quoque sancti Matthæi vltricibus flammis dedit, & tria millia in giro dictæ villæ. Paucis diebus ante natale domini, Galli stipati bellatorum turba, ascenderunt terram in Vecta insula, iactantes se celebraturos natalis Festum illic etiam inuito rege. Cumque mille de Gallis intrassent insulam, & greges ac armenta fugassent, vt ad mare reuerterentur cum præda non modica, superueniente subito auxiliatorum copia, coacti sunt prȩdas dimittere, & ad nauigia cum dedecore festinare, non sine damno suorum. Sicque contigit, vt qui prius instanter ab incolis petierant rerum redẽptionem, vix euadere potuerunt publicam interuentionem.

Rebellium clades.

Plimmouth incensa.

Gallorum iactatio inanis.

Anno domini. M. CCCC. IIII. in parliamento tento London. post octa. Epiphaniæ, comes Northumbriæ restitutus est suæ dignitati pristinæ, bonisque mobilibus & immobilibus integraliter, & hæredes sui. In hoc parliamento concessa fuit regi taxa insolita, & incolis tricabilis & valde grauis. Cuius modum præsentibus inseruissem, nisi concessores ipsi, & authores dicti tallagii, in perpetuum latere posteros maluissent: nempe sub ea tantum conditione concedebatur, ne traheretur posterius in exemplum, nec seruarentur eius euidentiæ in thesauraria regia, nec in scaccario, sed

Taxa insolita.

sed scripturæ vel recordationes eiusdem protinus post datum compotum cremarentur. Nec emitterentur breuia seu commissiones contra collectores vel inquisitores huius negotii de melius inquirendo. Gallici circa tempus illud venerunt ante Vectam insulam cum magna classe, miseruntque de suis quosdam qui peterent nomine regis Richardi & Isabellæ reginæ tributum, vel speciale subsidium ab insulanis. Qui responderunt regem Richardum fuisse defunctum, Reginam quondam suam coniugem remissam pacifice ad parentes & patriam, sine conditione tributi. Quapropter responderunt finaliter se subsidium non daturos, sed si belli voluntas tenet Gallos, iusserunt vt ascenderent, sine cuiusquam impedimento, & daretur illis spacium refocillationis post ingressum insulæ sex horarum, & expleto tempore supradicto, daretur infallibiliter eis bellum. Quo audito, Galli nullo perfecto negotio recesserunt.

Insulanorum de Dorthmouth gesta.

Per idem tempus dominus de Castel. Britannicus fatis se trahentibus, cum multitudine Gallorum & Britonum apud Dorthmouth, cum intollerabili fastu terram scandit, putans fortunam secuturam sicut prius apud Plymmouth: sed secus accidit quam sperabat. Nam ab his quos maxime habebat contemptui, scilicet ruralibus, est peremptus. Et qui post ipsum terram scanderunt, mox oppressi à rusticis, capti sunt protinus, vel occisi. Fœminæ quoque fraudari non debent huius facti prçconio, quæ fundarum missilibus hostes diris strauerunt ictibus. Vnde contigit plures à fœminis, plures à rusticis sterni vel captiuari. A rusticis occidebantur multi quia nescierunt eorum linguam, quamuis grandes pro sua redemptione summas obtulissent: sed rurales rudes alia pro aliis interpretantes, putabant eos comminari, quando pro vita sollicite supplicabant. Capti tamen sunt eo die tres domini & milites nominati viginti, pessunditque Deus eo die arrogantiam superborum, & esse fecit victoriam rusticorum. Prosecuti sunt igitur captiuos suos rustici ad regis vsque prçsentiam, postulantes aliquod commodum prædæ suæ. Cum quibus rex ipse libenter conuenit & eorum crumenis suffarcinatis fuluo metallo abire permisit ad propria, retinens captiuos penes se grauiori censu in posterum redimendos. Mense Aprili concessa fuit regi per clerum vna decima conditionaliter, sed ne quis prouisor de cętero capiat bona vel careagia de ecclesiasticis contra voluntatem eorum. Sed tamen appensa pecunia, neglecta mox fuit conditio interposita. Anno prçsenti quinto Idus Martii clarescentibus miraculis circa corpus sancti Iohānis (quondam Prioris Canonicorum de Brydelyngton) de mandato domini Papæ translatum fuit corpus eiusdem sancti Iohannis, per manus honorabilium virorum, scilicet Eboraci Archiepiscopi, & Dunelmensis, atque Carleolensis Episcoporum. Per omne tempus æstatis prçsentis Owenus Glendor cum suis Wallicis prçdatur, incendit & destruit regiones sibi contiguas, & nunc dolis, nunc insidiis, nunc aperto marte, multos captiuat. Plurimos perimit Anglicorum, castellaque nonnulla capta complanat: quædam sibi conseruat integra pro tutela. Iohannes Grenor episcopus Assauensis, cernens rem prosperari in manu Wallici, conuersus est in virum prauum, factus transfuga ad Owenum. Eo tempore Flandrenses & Britones ceperunt quasdā naues nostratum, onustas mercibus, & nautas gladio vel suspendio peremerunt. Per idem tempus comitissa vetula (quondam Oxoniæ mater Roberti de Veer ducis Hiberniæ quem exulatum diximus, & mortuum Louarne) fecit per se suosque familiares diuulgari, per omnes fines Estsexiæ, regem Richardum viuere, & in proximo fore venturum, & honorem pristinum vindicaturum. Fecitque fabricari ceruos argenteos, & auratos plurimos (signa videlicet quæ rex Ric. conferre solebat suis militibus scutiferis & amicis) vt his vice regis distributis, facilius allicerentur in vota sua milites illius patriæ, cæterique valentes. Vrgebat namque plurimos ad putandum, quod Rex Richar. viueret, famaque quotidie ferebatur è Scotia, regem Richardum inibi constitutum, expectare solummodo tempus accommodum, quo cum forti brachio Frācorum atque Scotorum posset recuperare regnum.

Rumores Richardum viuere.

Auxit errorem istum cuiusdam Serlonis, quondam cubicularii regis Richardi commentum, qui falso finxerat priuatum sigillum nomine dicti regis Ric. & destinauerat litteras consolatorias, simul & consonatorias, multis in regno de dicti Richardi quondam familiaribus, in quibus & continebatur eius incolumitas, & ipsius in breui cernēda prosperitas. Hac occasione multi dederunt fidem dictis & scriptis ipsius dominæ comitissæ, in tantum, vt crederent eius mendaciis & religiosi quidam Abbates illius patriæ, qui expost, eo quod cū Comitissa sensisse videbantur, de mandato regis tenti sunt & carceribus mancipati. Comitissa vero (confiscatis bonis suis omnibus) arctæ custodię mancipantur. Clericus

vero

vero qui pręmissa fallaciter auribus multorum instillauerat, tractatione & suspendio muneratur: nam & ipse diligenter eundo per patrias, praeeminentes personas nitebatur ad credendum allicere, Regem Richardum non solum viuere, sed in proximo palam cunctis fore, adiiciens se dictum regem nuper allocutum fuisse, loco tali, tali denique apparatu. In festo Sancti Iohannis Baptistæ (vocante rege) comes Northumbriæ venit ad Pontemfractum, nepotes suos, & filiorum suorum filios secum ducens. Quo facto mitigauit corda complurium, qui putabant eum rebellionis iuuenibus prębuisse consilium. Venit & cum comite dominus Wilhelmus de Clifford miles, trahens secum Serlonem inuisum toti regno (de quo supra fit sermo) quem parum ante ceperat cautelose. Quo facto, penes regem meruit excusari, quod vltra placitum tenuisset Berwici castrum: propter quod reus læsæ maiestatis extiterat. Viso Serlone, feruebat omnis ætas in domo regia, sciscitari, scire, vel audire, quibus modis, quibus mediis, quibusue sociis illum inclitum regis filium, regis auunculum, Ducem Glouerniæ iugularit. Ille vero iam actum de se non ignorans, hoc solum fatebatur quod dignus fuit mille mortibus propter hoc scelus. Qua confessione, simul & plenitudine, multorum ita demulsit animos, vt gratis promitterent se pro eius anima pręsbyteros conductores, qui suffragia spiritualia quotis diebus ferrent.

Requisitus cur dementare voluerat multos, vt putarent regem Richardum viuere, respondit se hoc odio Regis fecisse, vt alienaret ab ipso corda suorum, retulitq; se beatum fuisse potuisse, in aula regis Franciæ, quam in aula regis Scotiæ, si nō defuisset gratia. Sed cum bene sibi fuisset in domo regis Franciæ, audito ꝙ rex Richardus viueret, in Scotiam se transtulit, vt probaret si veridica fama foret. Quo cum peruenisset, & inuenisset quandam personam similem, sed non ipsum quem quærebat, nihilominus tamen vt illuderet Scotis & Anglis, affirmauit hunc esse Richardum regē proculdubio, pręseruatum ab æmulis diuino miraculo. Sed expost cum comperisset cōmentatam fallaciam patefaciendam, & ipse iam incurrisset rei familiaris inopiam, peruenit Berwicum ad dictum Wilhelmum Clifford, putans se per ipsum pecuniali præsidio releuandum, quo redire in Franciam potuisset: sed in hac parte sua spe frustratus est. Nam Wilhelmus captum detinuit, vsus consilio satis callido, vt regis gratiam nundinaret huiuscemodi mercimonio. Igitur Serlo finali iudicio tractus est in qualibet villa pręcipua inter Pontemfractum & Londonias, inchoans pœnas meritas in ipsa villa regia de Pontefracto. Eo tempore rex indigens (vt fertur) pecunia, conuocauit regni proceres ad Parliamentum tenendum Conuentre, circa festum sancti Fidis virginis, non considerato quod ipso anno tempore quadragesimali Parliamentum celebrauerat apud Westmonasterium, ꝙ inutiliter vt multis videbatur per duodecim hebdomadas fuerat protelatum. Direxit ergo breuia vicecomitibus, ne quosquam pro comitatibus eligerent quouismodo milites, qui in iure regni vel docti fuissent vel apprenticii. Sed tales omnino mitterentur ad hoc negotium, quos constaret ignorare cuiusq; iuris methodum: factumq; est ita. Qui conuenientes in vnū & in id ipsum, cum propositū fuisset pro parte regis quo premebatur rei familiaris incōmodo, instantibus prope Scotis & Wallicis, procul Britonibus, Flandricis & Gallicis, selecti milites parliamentales pro releuando rege nō aliud inuenire potuere remediū, quam confiscandi Christi per totū regnum patrimonium, scilicet vt Ecclesia generaliter de bonis temporalibus priuaretur. Hinc orta est inter Clericos & laicos grandis altercatio, militibus regis asserentibus se pro rege, atque cum rege profectos sæpius citra rebelles & hostes, non solum sua expendisse profusius, sed corpora quoque multis periculis exposuisse, siue laboribus: Clericis interim domi otiose sedentibus, & in nullo regi suffragantibus. Contra quæ dominus Cantuariensis respondit, Clerum semper tantum Regi contulisse, quam Laici, dum decimas ipsi frequentius darent regi, quam ipsi quintas decimas, & insuper tenentes sui non minori numero regem sequebantur ad bella vel pericula quam tenentes feodi laicalis. Et super hæc omnia nocte dieq; Missas & orationes facerent, pro eodem & omnem sibi famulantium prosperitate. Et cū adhęc prolocutor militum vultu, voceq; prętendisset publice se preces ecclesiæ paruipendere, iam (inquit dominus Cātuariensis) video manifeste quorsum tendit regni fortuna, exclusis vilipensisq; suffragiis, quib⁹ diuinitas placari solet. Certe nunquam fuit diu regnum stabile quod vacauit à precibus & deuotione. Attamen tu qui vilipendis cleri religionem, nec te putes impune direpturum Ecclesiæ possessionem, quia si viuit Cantuariensis, malo tuo rapies quicquam de suis. Erat autem prolo-

Serlo tractus.

Parliamentum indoctorum.

prolocutor Miles, dictus Iohannes Cheyne, qui (vt fertur) militiam sortemque Christi deserens, in sortem Martis apostatando transierat. Nam (prout dicunt) Diaconus fuerat ordinatus, nulla tamen vt resiliret dispensatione licenciatus. Archiepiscopus inter hæc regem nutantem considerans, surrexit, genu flexo coram Rege, rogauit vt attenderet primitiuum propositum suum, quod cuilibet seruaret iura propria pro posse suo, attenderet, & in iuramentum quod non inuitus pręstiterat, videlicet quod Ecclesiam & ministros eius honoraret, foueret & defenderet, attenderet & periculum iuramenti, siue dedecus violati, & ecclesiam gaudere promitteret suis priuilegiis & libertatibus, quibus gauisa est antecessorum suorum temporibus, vereretur offendere regem, per quem reges regnant: vereretur & censuras quas incurrunt qui res Ecclesiasticas deprędantur: quo omnes constat excommunicationis sententia innodari. His à Cantuariensi prolatis, Rex pręcepit ei repetere sedem suam, asserens voluntatis suæ fore ecclesiam in adeo bono statu dimittere sicuti eam inuenerat, vel potius meliori. Archiepiscopus concionatus militibus dixit: Vos (inquit) & vestri similes, consilium dedistis domino nostro regi moderno, & antecessoribus suis, vt confiscarent bona cellarum, quæ Gallici vel Normanni possederunt in Anglia, dicentes eis per hæc diuitias accumulandas in magna copia, & quidem (prout valent) multa fului metalli millia, sed tamen constat hodie regem non ditiorem dimidia quidem marca, vobis vel extorquentibus, vel emendicantibus de manu sua & vobismet appropriantibus dicta bona. Vnde potest coniici vos non pro regis vtilitate, sed pro vestra cupiditate temporalia nostra petere. Quia proculdubio si rex (quod absit) vestro satisfecisset execrando proposito, non esset opulentior vno quadrante sequenti anno. Et certe prius hoc caput exponam gladio, quam ecclesia destituatur minimo iure suo. Milites hac sententia, simul & Metropolitani repercussi constantia, conticuere: Archiepiscopus vero (vt Argus) sibimet ex omni parte perspiciens, cum comperisset milites perstituturos in petitione temporalium, dominos tēporales quosdam allexit in partem suam, qui constanter affirmauerunt sanctam ecclesiam nunquam sua voluntate, suis temporibus spoliandam, & in hac parte reddentes Archiepiscopo & prælatis gratiā, pro gratia quā sibi prius pręstiterant, quando milites petierunt ad opus regis restitui quæcunq; dicti domini de corona tenebant, vel dono regis nunc, vel antecessorum suorum regum Edwardi & Richardi, cui scilicet petitioni dominus Cantuariensis obnixius restitit & prælati: sic quod factum est vt de exactione temporalium nulla fieret mentio in posterum. Sed & milites ipsi qui importune perstiterant in hoc errore, domino Cantuariensi supplicabant, vt illis ignosceret, fatentibus malitiam & reatum suum, & gratias agentibus, quod animositate sua sub hac tempestate respirasset Ecclesia commemorantes illud Ethnici ita dicentis: *Tu sub principe diro, temporibusq; malis, ausus es esse bonus.* Præter multa quæ concessa fuerunt regi in hoc parliamento, laici concesserunt duas quintas decimas, ea cōditione, vt dominus de Furniual. &c. reciperent omnem censum illum, & expēderent in werris regis. Reuocatæ sunt etiam patentes regis pręconcessæ personis variis de sustentatione sua annua per reges Edwardum & Richar. militibus parliamentalibus ea censentibus, licet id in regis dedecus redundaret. Clerus concessit regi vnam decimam & dimidiam, non obstante quod medietas vnius decimæ vltimo pręconcessæ in festo sancti Martini fuerat persoluta.

Aquarum diluuium.

Eo tempore tanta repente ruptis limitibus irrupit aquarum influentia in terra domini Cantuariensis, & aliorum in Cantio, quanta nunquam fuerat illic ante visa, qua submersa sunt animalia numero & præcio excessiuo: Nec solummodo defleuit Anglia damna talia, sed (vt fertur) Selandia, Flandria, & Holandia per vndarum excremēta innumerabilia sensit dispendia eo anno.

Wickami fundationes.

Hoc in tempore vir grandæuus dominus Wilhelmus Wickham Wintoniensis episcopus viuere mundo desiit, cuius sumptibus & industria quotidie Clerus Anglicanus augmentatur & crescit. Nam in Wintonia constituit collegium nouellis, Grāmaticis, & in Oxonia subtilioris scientiæ clericis fundauit domum. Exhibentur autem in vtroque loco centum personæ de sumptibus prouisis per eundem. Mense Octobris primo die mensis obiit Romæ Papa Bonifacius nonus, cui successit Episcopus Bononiensis & vocatus est Innocentius septimus, alias dictus Cosmatus gentilis, vir per omnia dignus nomine & gradu tanto.

Bonifacii. 9. mors. Innocentius. 7. papa.

Anno domini millesimo quadringentesimo quinto, circa festum sancti Valentini rapti sunt filii comitis Marchiæ & abducti. Sed cito post recepti de castro de Wynde-

Wyndesor, faber ferrarius qui claues finxerat, per quas patebat ingressus ad eos, truncatione manuum atque capitis est mulctatus. Domina de Spencer (relicta domini Thomæ de Spencer, nuper occisi Bristoliæ) dum fugit (vt fertur) ad Owenum Glendor cum filio octenni capta est, & cunctis thesauris spoliata, perque regios ad regem reducta, custodiæ arctioris subiit nocumenta. Post festum Purificationis rex (accersitis Londonias regni baronibus) tractabat cum eisdem de regni regimine, deque pecuniali subuentione sibi ferenda, sed proceres regiis votis tunc minime paruere. In quadragesima vero sequente Rex conuenire fecit apud sanctum Albanum clerum, regnique barones pro pręmisso negotio. Sed proceribus renitentibus nil actum fuit. Discesseruntque cuncti velut in concordi discordia, penes regem in vigilia palmarum. Sub his diebus Comes Mareschallus Thomas Mounbray, armis instructus accessit ad Archiepiscopum Eboracensem Magistrum Richardum le Scrop, dubium an voluntate motus propria, an pontifice solicitatus vt veniret. Eoque tempore dominus de Bardolf, Thomas adiuit Comitem Northumbriæ dominum Henricum Percy, eo animo vt molestarent regem, vt expost apparuit manifeste. Sed Archiepiscopus atque comes Mareschallus non diu celauere propositum quin mox palam facerent intentum suum. De comitis nempe Northumbriæ dominique de Bardolf (vt fertur) confisi solatio, Ciues Eboraci cum multis aliis euocauerunt in magno numero, vt starent cum ipsis pro regni commodo, communiumque salute, & promptiores redderentur ad pręsens negotium, finxerunt articulos in ostiis monasteriorum & Ecclesiarum vrbis, scriptos in Anglicis, pro quibus oportuit eos voluntarie in armis esse. Lectis ergo articulis, milites, armigeri, plebs vrbana & rustica, intellecto pio proposito in magno valde numero pontificem constipauere, quem cunctis commendabant, & ætatis grauitas, & vitæ præcedentis sanctitas, & incomparabilis literaturæ scientia, & cunctis amabilis ipsa persona. Comes Westmerlandiæ qui cum filio regis Iohanne tunc prope fuit, audito rumore præcedentium, congregatis copiis, festinat occurrere Pontificali turbæ, priusquam multiplicata facile vinci non posset. Sed frustra: nam manus Archiepiscopalium multo fortior erat gente sua. Misit ergo qui peterent causam tantæ conglobationis, & cur contra pacem regiam adessent armati. Archiepiscopus respondit se nil moliri contra pacem regiam, quin immo cuncta pro pace tranquillitateque facere, armari vero siue vallari hominibus tantum ob metum regium, ad quem alloquendum tutum non haberet accessum sine multitudine assentatorum. Propositum vero suum regis & regni fore commodum, si forte noscerę vellent illud: demonstrauitque schedulam, qua articuli continebantur. Quam cum legisset comes Westmerlandiæ, verbo vultuque laudauit palam præsulis pium sanctumque propositum, spondetque se velle prosequi cum suis propositum Archipræsulis, vnde petit vt accedat cum paucis in medium, secum habiturus colloquium, & ipse cum paucis obuiaret sibi, adęquato numero personarum. Antistes gauisus credit verbis comitis, persuadet comiti Marescallo, (etiam nolenti) secum procedere ad locum colloquio deputatum. Ad quem cum pari numero conuenissent, cum perlecta fuisset charta de articulis, mox comes & qui cum eo erant prębuerunt assensum dictis & fauorem. Tunc comes astutior cæteris, ecce inquit finis optatus assumpti laboris, iamdiu est quod populus perseuerauit in armis, renunciet ex vestris aliquis genti vestræ, vt domum redeant, arma deponant, & solitis occupationibus operam dent consuetam. Nos interim in signum concordiæ bibamus pariter, cernente populo partis vtriusque. Nec mora (datis dexteris) miles emittitur de parte præsulis, qui renunciet pacem populo, iubeat vnumquenque depositis armis sua reuisere, quoniam iam partes in vnam sententiam conuenere. Illi vero videntes signa pacifica, proceresque combibentes, fessi ex insueta militia, læti lora vertere sic quod factum est vt (illis recedentibus) cresceret ex condicto paulatim aduersorum numerus, nec prius intellexit Archiepiscopus se seductum, quam per manus fuit comitis arestatus cum multis aliis per eundem. Quibus omnibus indemnitas est promissa, sed nullatenus obseruata, quia tam pręsul, quam comes decollatus fuit, postea veniente rege ad Eboracum in crastino Pentecostes. Quo facto patuit illud febricitantis Bridelintone vaticinium fore verum, prædicetis satis obscure præsens factum, sub hiis versibus.

Archiep. Eborac. insurrectio.

Archiepiscopus capitur.

Pacem tractabunt, sed fraudem subter arabunt,
Pro nulla marca, saluabitur ille ierarcha.

Archiepiscopo decapitato qui satis constanter necem tulit, martyrio pulchro finitus,

tus, vt vulgares opinabantur, qui etiam asseuerabant miracula quædam facta fuisse tam in campo quo decollatus, quam in loco quo sepultus est, illico vulgus promiscuum cæpit obnixe colere cineres antitistis iam defuncti, quem dilexerant perante viuentem, donec per quosdam regales prohibiti, pręsulis monumentum reuisere metuebant. Corpus vero domini Thomæ Munbray comitis Marescalli, permissione regis sepultum est in Ecclesia Cathedrali, multis dolentibus vicem eius. Sed caput eius fixum in stipite, stetit supra muros vrbis longo tempore, expositum feruori atque pluuiæ. Quod tandem cum rex annuisset vt consepeliretur corpori, ferunt inuentum fuisse in nullo fluxũ, in nullo marcidum, nec penitus decoleratum, sed eundem prętulisse decorem, quem viuens obtinuerat. Rex posthæc ciuibus Eboracensibus mulctatis ad libitum qui cum Archiepiscopo senserant, promouit exercitum ad persequendum comitem Northumbriæ & dominum Thomam Bardolf, omne pręparamentum belli secum contrahens & exercitum. XXXVII. millium pugnatorum. Comes Northumbriæ comperto regis proposito, Barwicum se transtulit. Eo tempore nuntii regis Daciæ, Norwagiæ & Suauiæ, venientes in Angliam, petiere regis filiam in coniugium domino suo: horum pręcipuus fuit Episcopus Solucensis, qui cum scriptore præsentis chronicæ de vita sancti Albani (cuius peroptime nouit & communicauit historiam, eo quod in Danemarchia martyr noster celebris habeatur.) Interea rex firmans faciem contra comitem Northumbriæ, venit Barwicum: comes vero à facie formidinis eius fugit in Scotiam, & dominus de Bardolf cum eo. Quos dominus Dauid Fleming Scotus in fide sua suscepit. Rex autem cum cognouisset fugam comitis, mandauit hiis qui erant in castello vt illud sibi redderent. Quod cum illi pręcise negarent, intendit Gunnam magnam, cuius vnico iactu deiecit partem vnius turris, & inclusos tantum terruit, vt mallent obiicere se sponte gladiis, quam expectare secundum iactum. Redditum est ergo castrum regi, & de defensoribus partim fuere decollati, partim carceribus mancipati. Quo recepto, & pro votis disposito, castrum de Alnewyk & cætera castra comitis reddita sunt faciliter in manus regis. Quibus successibus rex elatus, rediuit incunctanter Walliam, vbi è contrario nil sibi cessit prosperum, sed velut infortunate omnia gerebantur. Quapropter nullo profecto negotio reuersus est, currus, carectas, & plaustra perdens numero quinquaginta (prout fertur) cum thesauro maximo & coronis suis, per aquarum inundationes superuenientes improuise. Venit ergo Wygorniam, & accersitis Archiepiscopo & aliis Episcopis, patefecit eis infortunium quod acciderat, petens sibi succurri per eosdem, cui respondit Archiepiscopus se cum clero super isto negotio tractaturum. Medio tempore Gallici venientes in succursum Wallici .i. Oweni Glendor, cum centum quadraginta nauibus applicuerunt in portu de Milleford, amissis primo præ penuria recentis aquæ pene omnibus equis suis. Dominus de Berkle & Henricus Pay combusserunt ex eisdem nauibus quindecim in eodem portu. Dicti vero Galli obsederunt vrbem Kaermerdyn, & ceperunt, concessis prius defensoribus omnibus bonis mobilibus, cum licentia se transferendi quocunque vellent. Sub eodem tempore captæ sunt naues. XIIII. per supradictos dominum de Berklee & dominum Thomam de Swinburne, ac Henricum Pay, dum velificarent versus Galliam ad auxiliandum Howeno. in quibus senescallus Franciæ, & alii. VIII. capitanei capti fuere. Villa de Royston conflagrauit in die translationis beati Martini. Comes Arundeliæ duxit London. in vxorem, filiam regis Portugaliæ notham, satis magnifice, pręsentibus rege Anglię, & regina, in crastino sanctæ Catharinæ. In festo conceptionis sanctæ Mariæ, domina regis filia præconis voce proclamata est regina Datię, Norwagiæ, Suauię, siue Suesiæ, in præsentia nuntiorum qui eam venerant petituri.

Gallorum appulsus in Wallia.

Anno domini. M. CCCC. VI. (qui est annus regni regis Henrici à conquestu quarti septimus) dominus Rogerus de Waldene debitum naturæ soluit, qui varia fortuna vectus, expertus est sub breui tempore quam sit inconstans, incerta, volubilis, ipsa, errans, instabilis, vaga, quæ dum stare putatur,

Occidit & falso mentitur gaudia vultu.

Walteni varia fortuna.

Nempe per hanc ex pauperculo, factus est regni thesaurarius, & mox Cantuariensis Archiepiscopus, quo iure mundus nouit, viuente Thoma de Arundelia. Et ilico deiectus & priuatus per longa tempora, tandem leuatur iterum in Londoniarium thronum venerandum, quo tamen non est permissus gaudere per annum. Huic successit dominus Richardus Bobwyth. Hoc in tempore dominus Papa peremptores Richardi Scrop quõdam Eboracensis Archiepiscopi publice excõmunicauit. Eo tempo-

tempore inchoatum est Parliamentum, quod protelabatur inutiliter fere per annum. Quia postquam parliamentales milites distulissent diu concedere regi subsidium, in fine tamen fracti, concessere taxam petitam, communitatis damno. Nam propter hanc dilationem expensæ militum æquiperabant pene subsidiũ postulatum. Per clerum autem noua taxa regi conceditur, leuanda de presbyteris stipendiariis, & fratribus mendicantibus, ac aliis religiosis qui annalia celebrabant, vt horum quilibet dimidiam marcam regi daret in releuationem cleri, sed qui semper onus portauerat pro eisdem. Per idem tempus comes Northumbriæ & dominus de Bardolf monitu Dauid Fleming fugerunt in Walliam. Patefecerat nempe illis conspirationes Scotorum, qui conspirauerant illos tradere regi suo pro quorundam captiuorum commutatione. Ob quam causam Dauid à Scotis occiditur & Scoti prouocantur ad intestina bella, in tantum vt inualescente discordia, treugas annales petere cogerentur. Quibus firmatis in terra, Scoti misere per æquora filium regis sui & hæredem, vt coalesceret & informaretur in Francia de facetia linguaque Gallica. Quem quidam nautæ de Cley in Norfolchia cepere fortuito, & quendam Episcopum Comitemque de Orkeney, quibus commissus fuerat à patre suo, & ad Angliam deduxerunt, regique dederunt. Rex vero resolutus in iocos dixit: Certe si grati fuissent Scoti, hunc misissent mihi iuuenem instituendum, nam & idioma Franciæ ego noui. Missique sunt ad turrim Londoniarum dictus iuuenis, & comes Orcadum, episcopo per fugam lapso. Eo tempore dum Galli properant in succursu Oweni Glendor cum ratibus. 38. captæ sunt ex eis octo naues armatis refertę, reliquis in Walliam euadentibus meticulose. Non multo post captæ sunt naues quindecim, portantes vinum & ceram, per mercatores nostros ad maris custodiam deputatos. Papa contulit Archiepiscopatum Eboracensem magistro Roberto Alum Cancellario Oxoniensi, tunc in curia existenti. Sed rex Angliæ indignatur & contradicit. Hac æstate rex & regina perduxerunt virginem Regis filiam, ex priore coniuge procreatam, ad villam de Lenna, vt inde transfretaret in Daciam ad sponsum suum regem. Hanc comitabantur nobiles, inter quos Episcopus Bathoniensis erat, & dominus Richardus frater ducis Eboraci. Qui redeuntes expleto negotio, parum vel nihil boni de patria retulerunt. Circa finem autumni dominus Henricus de Spencer Episcopus Norwicensis ingreditur viam patrum, vir qui & militis suo tempore consummauit officium, & pontificale non neglexit debitum. Cuius loco monachi Norwicenses elegerunt Alexandrum commonachum & Priorem suum. Adhuc durante parliamento, restitutus est dux Eboraci dignitati pristinæ, qui putabatur à multis obiisse in carcere. Comes Cantii duxit in vxorem filiam domini de Mediolano. Hoc anno die san- *Innocentii*
cti Clementis (apostolica vacante per obitum F. Re. Innocentii Papæ Cardinales 7. *mors. 7.*
considerantes Christianæ religionis infamiam contractam ex pestifero schismate (quod tantis (proh dolor) temporibus perdurauit) conuenerunt, vouerunt Deo ac eius matri Mariæ, & sanctis Apostolis Petro & Paulo, totique cælesti curiæ iurauerunt, & ad inuicem vnus alteri, & è conuerso se obligando solenniter, promiserunt quod si quis eorum assumptus foret ad apicem summi apostolatus, renunciaret effectualiter iuri suo & papatui, si & quando antipapa qui est, & pro tempore fuerit consimiliter renunciaret, accederet, & ante cardinales sic conuenire ac concordare vellent cum eis- *Cardinalium*
dem dominis & sacro collegio, sic quod ex his duobus collegiis sequeretur iuste ca- *vota.*
nonica electio vnius Romani pontificis, ac etiam promitterent se facturos & curaturos, quod si quis ex dominis absentibus vel extra collegium per eos assumeretur in Papã, eandem faceret obligationem. Quodq; nullus eorum à prędictis promissione, voto, & obligatione, absolutionẽ, peteret vel impetraret. Et ad maiorem pręmissorũ firmitatem, quilibet ex dominis de collegio supradicto manu sua subscripsit. Elegerunt itaq; dominum Anglicum tituli S. Marci, præsbyterum cardinalem Constantinopolitanum, & vocauerunt Gregorium. 12. Qui eodem die post electionem, votum, sacramentum, & promissionem (prout superius continetur) in præsentia dictorum Cardinalium & testium manu propria subscripsit. Ego Gregorius hodie die vltimo mensis Nouembris, anno domini M. CCCC. VI. assumptus in Romanum pontificem, iuro, voueo, & promitto, ac confirmo omnia supradicta, &c. Coronatus est autem die sancti Andreæ Apostoli vir annorum circiter octoginta. Circa festum sancti Martini cum rates Anglicæ versus Burdegalam cursum tenderent, & infrequentatum mare nostris hactenus attemptarent, quatuor naues de villa de Lenna nauigantes incautius inciderunt subito in caribdim, quæ dicitur esse in mari Hispanico, & cer-

cernentibus sociis absorpti sunt. Nam illic dicitur esse mare vertiginosum, quod occultis gurgitibus naues sorbet. Ter enim in die stringit fluctus & ter vomit. Aquas itaque accipit vt vomat, vomit vt accipiat, vnde Naso.

Euomit epotas dira charibdis aquas.

Doctæ sunt ergo reliquæ priorum periculo vela reflectere de tam pernicioso pelago, venereque saluo Burdegalim, sed numero diminuto. Appropinquante natali dominico, exactum est instantius vt regi prouideretur de pecuniali subsidio. Sicque tandem concessa fuit ei quintadecima de communi populo.

An. Do. 1407. soluta est obsidio facta villarum de Burgh, & de Bloys in Gasconia, facta per ducem Aurelianensem, qui cum quinquaginta millibus venerat ad subuertendum illas. Sed Deo dispensante, qui superbos humiliat, nulla dies per octo hebdomadas illuxit ei sine tempestate pluuiarum, niuis, & grandinis mixta cum ventis & fulmine, quæ tam homines ad mortem compulit quam iumenta. Quibus infortuniis fertur sex millia hominum perdidisse, & qui in aduentu suo supra fortunam suam nimis ambitiosus, fecerat deportari supra caput suum à quatuor militibus pannum aureum, iam reuertens inglorius, gaudebat ab imbribus iam cessare cælum. Per idem tempus Henricus Pay & quidam de quinque portubus, cum nauibus quindecim, in mari Britannico centum viginti naues anchorantes, onustas ferro, sale, oleo, vinoque, de rupella ceperunt. Episcopus Sarum Richardus Mitford seculo valefecit. Eo tempore fixæ sunt scedulæ multis in locis Londoniis, quibus continebatur quod rex Richardus viueret, & in proximo venturus esset in magnificentia, & gloria, accipere sibi regnum. Sed non multo post captus est & punitus ausus tam temerarii stultus cômentor, & ex mendatio multorum conceptam lætitiam temperauit. Hac æstate ex aeris corruptione tanta pestis humanis est infusa corporibus, quanta non est visa per annos plurimos in hac terra. Ita (vt ita dicam)

Ducis Aurelia. turpis discessus.

Lætiferis calidi spirarunt æstibus austri,
Pestis & in magna dominatur manibus vrbis.

Pestis.

Nam & Londoniis consumpsit infra breue tempus ad triginta millia sexus vtriusque: in villis vero ruralibus peruenit ad miseros damno grauiore colonos, vt multæ domus quondam frequentibus lætę familiis, penitus vacuarentur. Eo tempore prout videbatur in vnam conuenere sententiam Papa Romanus, & antipapa per litteras directas adinuicem, attamen nondum finis. Sub hoc tempore Gallici ceperunt munitionem de Eye, & destruxerunt, ac bona inibi reperta rapuerunt, vnde dolentes stipendiarii Calesiæ, ceperunt & ipsi castrum de Pouile, & ibidem bona reperta copiosa valde Calesiam comportarunt. Prope medium mensis Iunii, cum Papa Gregorius se parasset ad proficiscendum Sauoniam, iuxta condictum inter ipsum & antepapam gratia vnionis faciendæ in Ecclesia Dei, repente dæmonis instinctu, superuenit Rex Neapolis, & ante portam sancti Laurentii consedit cum exercitu, vnde dominus Papa confugit cum cardinalibus in castellum sancti Angeli. Et accersito nobili viro Paulo Vrsino, iussit vt cum manu forti militari valida opem ferret. Qui commissa pugna peremit septem millia de hostibus Ecclesiæ, nobilibus multis captis. Rex vero mœrore plenus aufugit, & inglorius Neapolim repedauit. Hac occasione retardatum est negotium vnionis & pacis in ecclesia sancta Dei. Circa festum assumptionis beatæ Virginis, dominus Robertus Knolles diem clausit extremum. Cuius arma regnum Franciæ sensit, & expauit infesta ducatus Britanniæ, verebatur Armoricæ, atque pertimuit gens citerioris Hispaniæ. Qui prēter laudem quam sibi peperit in gestis Martiis, construxit pontem vltra flumen de Modewey iuxta Roffam, prouexitque domum fratrum Carmelitarum Londoniis, fundauitque collegium secularium clericorum apud Pontemfractum, & alia multa laudabilia consummauit. Eodem anno Guido de Mone, Meneuensis episcopus, præsentis lucis sensit eclipsim, qui dum vixit magnorum malorum causa fuit.

Neapolis rex Papam obsidet.

Knolles moritur.

Sub eodem tempore, magister Henricus Bowet ad instantiam regis translatus est ab Episcopatu Bathon. ad Archiprēsulatum Eboracensem, & Magister Robertus Alun cui Papa prouiderat de Archiepiscopatu Eboracensi, thronum conscendit Sarisburiensem, vacante per mortem magistri Clickhole. Magister vero Richardus de Clifford, de Pontificatu Wigorniæ transiit ad sedem Londinensem. Thomas quoque Peuerel ab Episcopatu Landaffensi transfertur ad cathedram Wigorniensem. Hac æstate dominus Henricus Princeps Walliæ cepit per obsidionem castrum de Abrustwich, sed non multo post Owenus Glendor fraudulenter illud intrauit, & nouos cu-

Episcoporum translatio.

uos custodes imposuit. Mense Nouembri facto parliamento Londoniis, facta fuit leuatio pecuniæ toto regno.

Anno domini millesimo.cccc.viii. (qui est annus regni regis Henrici à conquestu quarti octauus) fuit hiems asperrima, ex niuium abundantia, durans per menses Decembris, Ianuarii, Februarii, atque Martii, vnde contigit pene cunctas volucres de genere Mauistorum vel Merularum, fame frigoreque perire. Eo tempore rege tenente cõsilium grande Londoniis cum regni magnatibus, comes Northumbrię, dominusque Thomas de Bardolf (fatis iniquis vrgentibus) in Angliam rediere. Qui post longam equitationem, cum peruenissent ad villam de Thrisk, proclamari fecerunt, vt quisquis libertatem cuperet, arreptis armis eos alacriter sequeretur. Igitur secuti sunt eos plurimi, putantes sibi cuncta pro votis accedere. Vicecomes vero de Euerwike, cum militibus patriæ illis occurrens, iuxta Horselwood commisso graui prælio comitem interemit. Cuius caput illico præcisum est, dominus de Bardolf ex vulneribus acceptis saucius, captus est viuus, sed cito postea defecit in mortem. Acta sunt hæc quantum ad bellum.11. Cal. Martii. Completaque putabatur prophetia quæ præmissa pręnunciauerat sub hoc inuolucro.

Niuis asperitas.

Insurrectio D. Percy.

Stirps Percitina periet confusa ruina.

Nempe dominus iste stirps fuit cunctorum de nomine Percy superstitum, & aliorum plurimorum variis cladibus finitorum. De cuius infortunio vulgus non parum doluit, recolens viri magnificentiam, famam, & gloriam, applicans sibi Lucani carmen lugubre sic dicentis:

" *Sed nos nec sanguis, nec tantum vulnera nostri*
" *Affecere senis, quantum gestata per vrbem*
" *Ora ducis: quæ transfixo deformia pilo*
" *Vidimus.*

Nam caput eius veneranda decoratum canicie, pilo superpositum, per vrbem Londoniarum publice deportatum, super pontem confusibiliter est locatum. Pontifex Bangoriensis captus cum prædictis dominis donari vita meruit, eo quod inermis captus fuit. Post mortem prędictorum procerum, vires assumpsit inuidia, succreuitque delatorum turba in Boreali patria, quæ patriotas accusare studuit de impenso fauore dictis dominus. Quorum clamore rex excitus, perrexit Eboracum ad faciendum iudicium transgressorum, vbi cum multos damnasset, plurima confiscasset, patriam pacificasset, suspenso Abbate de Hayles (qui cum prętatis dominis armatus steterat) rediit ad partes australes. In crastino S. Mariæ Magdalenæ, in consilio cleri celebrato Londoniis, assistentibus doctoribus vniuersitatum Cantebrigiæ & Oxoniæ, tractatum est de censu, & obedientia Papæ subtrahendis vel non subtrahendis, quia contra votum & iuramentum pręstitum, se subtraxit à loco, vbi iuxta pacta, de cessione pro parte sua procedendum fuerat ad vnionem in Ecclesia faciendam. Eo tempore dux Aurelianensis dum scortis, stupris, incestibus vacat & adulteriis in regno Francię, peremptus est à quodam milite cuius coniugem adulterare consueuit. Dux Burgundiæ quia pręsumpsit factum defendere militis, proscriptus & multis affectus incõmodis, Franciam dereliquit. Sed expost captus & incarceratus: solutus est sub pacto Calesiæ capiendæ. In vigilia natiuitatis beatæ Mariæ tanta fuit inundatio pluuiæ, quantam senes veterani antea non viderunt. Sanctus Edmundus Comes Cantii dum obsidet castrum de Briant in Britannia spiculo balistæ vulneratus in capite, cepit tamen castrum & destruxit funditus, nec multo post (putrefacto cerebro) mortem incurrit. Circa festũ omnium sanctorum venit in Angliã cardinalis Burdegalensis, (vir potens in opere & sermone) missus à Collegio cardinalium, ad informandum regem, regniq; clerũ, de inconstantia Papæ Gregorii (prout prius edocuerat regẽ Franciæ & incolas regni eius) quatenus hii duo reges qui censebantur in orbe pręstantissimi, manus apponerent adiutrices, ad inducendũ dictum Gregorium ad seruandũ iuramentum pręstitũ, vt ipsorum duorum regum auctoritate magnifica, vnio fieri posset in ecclesia. Cui negotio rex Franciæ lubens annuerat: & solennes Gregorio nuncios destinauerat, licet tergiuersanti & indurato. Quamobrem rex Franciæ, secutus consilia doctorum vniuersitatũ, Parisiorum, & Bononiensium, Aurelianorum, Tholosanorũ, & montis Pesulani, ad euitandum pœnas fautoris schismatis, neutri de papatu contẽdenti decreuit obedire, donec pax haberetur in ecclesia Dei. Rex Angliæ cum intellexisset propositionem Cardinalis, exhiberi sibi iussit omnem humanitatem, offerens sumptus sibi largifluos quamdiu cuperet in Anglia commorari.

Dux Aurel. quomodo cæsus.

Pluuia.

Legatio à Papa.

Anno domini M.CCCC.IX.(qui est annus regni regis Henrici à conquestu quarti nonus) post Epiphaniam conuocauit dominus Cantuar. regni clerum Londoniis, ad eligendum personas idoneas, quæ proficiscerentur Pisas, ad consilium generale. Inter quas electi sunt Magister Robertus Alin Sarisburiensis Episcopus, & præmiserat ante Rex Angliæ ambassiatores ad Papam Gregor. & Cardinales, dominum Iohannem Coluile militem, & magistrum Nicholaum Rixton clericum, cum litteris exhibendis eisdem. Et quidem in littera Papæ directa, inter cætera scribit ita. Beatissime pater, si sedis apostolicæ dignaretur attendere prouidentia, quanta quasi per vniuersum orbem pericula, prætextu schismatis emersere, & potissime de strage populi Christiani (quæ vltra ducenta millia personarum (vt assertur) ex guerrarum fremitibus in diuersis mundi partibus exortarum, & iam pridem ad numerum. 30. millium) ratione dissentionis habitæ super Episcopatû Leodiensi inter duos, vnum scilicet auctoritate Dom. veri pontificis, & alium auctoritate antipapæ titulo contendentium, in bello campestri (quod dolenter referimus) fuerant interfecti, pro facto iam dicto anxiaretur in spiritu, & in isto dolore torqueretur in mente, dictanteque bona conscientia, potius apostolicę sedis honorem relinqueret, quam huiusmodi detestanda conuicia de cætero sub dissimulationis clamide tolleraret, exemplum sumens de vera matre, quæ coram rege Salomone contendens, cessionem potius elegerat, quam filii sectionem. Et quamuis ex illa noua creatione nouem Cardinalium, contra iuramentum vestrum (vt aliorum verbis vtamur) vltimo per vos facta (de qua vehemens admirationis clausa consurgit) possit aliquatenus (præsertim prout verisimile est censendum) intentionem vestram ad finem schismatis non intendere. Absit tamen à seculo semper, quod sedes vestra circumspecta, de tanta mentis inconstantia notaretur ab aliquo, vnde nouissimus error priore deterior haberetur. Hæc descripsimus de epistolâ q̃ rex direxit Papę, vt cunctis liqueat quam sobrie, quam modeste temptauit Papam inducere ad votum, iuramentumque soluendum, ne per eum stare videretur quo minus in Ecclesia vnitas reformaretur. In epistola vero directa cardinalibus, inter cætera scripsit sic. Cupientes ostendere quem zelum habuimus, & habemus, vt pax detur Ecclesiæ de consensu statuum regni nostri, domino summo pontifici literas nostras transmisimus (iuxta seriem copiæ pręsentibus interclusæ) effectualiter exequendas: vestrum itaque venerabilem cætum affectuose precamur, quatenus si contingat eundem Gregorium (interessendo generali consilio apud Pisas, & cedendo Papatui, iuxta votum & iuramentum per ipsum vicibus iteratis emissum) acquiescere votis vestris & nostris (prout cupimus, & tenemus ipsum facturum) pro statu suo totaliter ordinare velitis, vt pręcipue Deus exinde placetur, & tam ipse Gregorius, quam nos qui non immerito suum honorem & commodum ex affectu diligimus, vobis & singulis vestrum merito teneamur ad gratiarum vberes actiones.

Littera cleri ad Papam.

Anno domini millesimo, CCCC. X. iuxta condictum conuenere Pisas domini Cardinales vtriusq; collegii, videlicet Gregorii, & Benedicti, vt super reformatione vnionis tractarent tam effectualiter quam finaliter, occurrentibus ad eundem locum pene totius orbis Latini prælatis, & viris venerabilibus electis ad suffragandum cardinalibus in hac causa: sic quod factus est ibidem numerus maximus mitrarum. Qui inuocata Spiritus sancti gratia, consenserunt in vnã personam, ac elegerunt vnum qui caput esset totius ecclesiæ, duobus aliis abdicatis, vocaueruntque nomen eius Alexãdrum quintum, licet Gregorius, & Benedictus (qui se de consilio prædicto sponte subtraxerant) procaciter obgrunnirent. Hic Alexander in primordio suæ creationis, concessit omnibus vere confessis & contritis, qui manus adiutrices apponerent ecclesiæ siue prioratui sancti Bartholomæi Canonicorum de Smithfeld Londoniis, scilicet die Cænæ domini, die Parasceues, siue sancto Sabbatho Paschæ, ac etiam in festo Annunciationis beatæ virginis à primis vesperis vsque ad secundas vesperas, & quolibet istorũ dierum plenã remissionem omniũ peccatorum. Creati sunt hoc anno dominus Thomas Benfort in regni Cancellarium, & dominus Henricus Scrop in thesaurarium. Facto parliamento Londoniis, sub diebus quadragesimæ, quidã laicus, arte Faber, dum pertinaciter defendit hanc hæresim, quod videlicet non est corpus Christi q̃ sacramentaliter tractatur in ecclesia, sed res quædam inanimata, peior bufone, vel aranea, quæ sunt animalia animata, nec vellet opinionem istã deserere, traditus est iudicio seculari. Cumq; damnatus esset, & in Smithfeld includendus dolio, dominus princeps Hẽricus (regis primogenitus) qui tunc affuit, ad eũ accessit, consuluit,

luit, monuit vt reſipiſceret: ſed neglexit (perditus nebulo) tanti principis monita, & elegit potius ſe comburendum, quam ſacramento viuifico deferre reuerẽtiam. Quapropter dolio includitur, affligitur à deuorante flamma, mugitq; miſerabiliter inter incẽdia: clamore cuius horribili Dn. Princeps motus, iuſſit ignis materiam ab eo ſubtrahi, ardorẽ longius amoueri. Conſolatur pene mortuũ, promittens nunc etiã victurum ſe, & cõſecuturum veniam, ac ſingulis diebus vitæ ſuæ (ſi reſipiſceret) de fiſco regio tres denarios percepturum, ſed miſer (refocillato ſpiritu) reſpuit tantæ dignationis oblationem (non dubiũ quin maligno ſpiritu induratus.) Quamobrem iuſſit dominus Princeps eum iterum recludi dolio, gratiã nullã conſecuturũ de reliquo, vnde contigit, quod illic ad fauillas arſit ardalio, miſerabiliter mortuus in peccato ſuo. In hoc Parliamento milites Parliamentales, (vel vt dicamus verius ſatellites pilatales) in maligno poſiti, nulli commoditati regni ſtudentes, ad vnum ſolummodo ſcelus vacant, vt Eccleſiam Dei per Angliam ſpoliarent, huiuſcemodi ſchædulam Regi dantes: Excellentiſſimo domino noſtro Regi & omnibus proceribus in præſenti Parliamento conſtitutis omnes communes fideles demonſtrant humiliter, dicentes veraciter, quod dominus noſter rex poteſt habere de bonis temporalibus per Epiſcopos & Abbates, ac Priores occupatis, ac ſuperbe vaſtatis in regno, quindecim comites, mille quingentos milites, ſex mille ducẽtos armigeros, & centum xenodochia plura quam ſunt, bene & fideliter ſuſtentata de terris & tenementis nunc inutiliter & ſuperbe vaſtatis. Sed cum niterẽtur oſtendere, de quibus locis tã grandes ſummæ leuari poſſent, vnde præmiſſi dotarentur ſiue ditarentur, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio, & dum diligunt vanitatem, quæſiuere mendacium. Sereniſsimus autem Princeps, abhominatus tantam Lolardorum malitiam, prohibuit, ne de cetero præſumerent talia commentari. Cumq; cœtus execrabilis Lolardorum militum videret, ſe nõ poſſe progredi in pręmeditata malitia petierunt cum inſtantia, vt clerici conuicti de cetero non traderentur ergaſtulis Epiſcoporum, ſed carceribus regiis, & temporalium dominorum: ſed nec hoc quidem conſecuti ſunt. Petierunt etiam, vt ſtatutum factum de Lolardis (in quo cauetur, vt vbicunq; forent deprehenſi dogmatizare doctrinas erroneas, caperentur ſine breui Regio, & proximo Regis carceri manciparentur:) vel mutaretur, vel modificaretur. Et acceperunt reſponſum, ſe nõ habituros huius petitionis propoſitum, quin potius ſtatutũ ſuper huiuſmodi negotio aggrauandum. Rex vero in præſenti parliamẽto petiit, vt quot annis, dum viueret, ſine parliamento tenendo, decerneretur ſibi de clero vna decima, & de laicis vna quinta decima, ſed non obtinuit. Protelatum eſt ergo Parliamentum ab octauis ſancti Hilarii fere in medium menſis Maii. Tandem de laicis conceſſa fuit illi vna quinta decima, non ſine grandi murmure communitatis. Hoc tempore dominus Thomas Benford Comes Surrey conceſſit in fata. Circa nonum menſis diem Aprilis incenſa eſt villa de ſancto Audomaro, cum Abbathia, vbi reconditus fuit apparatus execrabilis per Ducem Burgundiæ, qui pactus fuerat villam Caleſiæ, vel deſtruere, vel Gallorum arbitrio ſubiugare. Ibi machinarum hactenus nullibi conſpectarum multitudo maxima, ibi vaſorum venena continentium (quæ proiicienda præordinauerat in dictam villam) magna nimis abundãtia ſeruabatur. Collegerat ſiquidem ſerpentes, ſcorpiones, bufones, & alia venenorũ genera, & incluſerat in paruis cadis, vt dum corripuiſſent illic noxiorum carnes animantium, & in tabem reſolutæ fuiſſent, facta obſidione circa Caleſiam, cados emiſſos è machinis in villam proiiceret. Qui dum confracti fuiſſent iactus violentia, fætore peſtifero ſtrangularent incluſos, armatos contactu inficerent, & vbique vicos venena ſparſa fœdarent. Interea iuuenis quidam ductus auri cupiditate, vel affectæ villæ regiæ, petiit à rectoribus, quid mercedis meretur, qui villam è tanto metu vacuaret, & omnem apparatum, quem formidabant, incenderet. At illi ſummã fului metalli taxant, qua contentus digreditur adoleſcens, & immiſſo igne non ſolum combuſſit dictam materiam, ſed pene cum monaſterio totam villam.

Alexander Papa quintus electus in conſilio Piſis celebrato, diem clauſit extremum, cui ſucceſſit Balthazar Bononienſis Archiepiſcopus, conſenſu vtriuſque partis Cardinalium, qui vocatus eſt Iohannes viceſimus tertius.

Anno domini M.CCCC.XI. hoſtis humani generis inuidens incrementis orbis Chriſtiani, non ſolum graue ſcandalum, ſed & magnum ſcandalum intulit Chriſtianis. Siquidem Rex de Krakon tactus affectu Chriſtianæ profeſſionis, baptizatus eſt in nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Qua de cauſa cuncti noti & amici ſui,

qui remanserunt in perfidia Sarasenica, se elongauerunt ab eo, & conspirauerunt, vt ipsum peruerterent, aut certe bello delerent. Quorum vt comperit molitiones, tanquam Christicola à vicinis Christianis contra hostes suæ fidei subsidium expetiuit. Erant autem sibi contermini proceres & rectores de le Pruws, qui priusquam Christianus effectus esset, consueuere terras suas inuadere, & exinde prædas optimas Martio iure referre. Sed iam ratione religionis cessare necesse fuit. Nihilominus Prusienses heroes, comperto, quod affines sui persequerentur eum, vt afflictum magis affligerent, non verentes domini vindicem, bellum sibi crudeles indicunt, quamuis ipse ab eis suffragia contra Sarasenos primitus implorasset. Itaq; constitutus inter incudem & malleum, quo se verteret ignorabat, sed tandem animatus (vt creditur) & indutus virtute ex alto, quo maius imminebat periculum, se conuertit. Et licet hostes præstarent & numero & apparatu, inuocato rex Neophitus Christi nomine commisit cum Prusiensibus, & fecit stragem magnam. Quo successu non solum sibi subegit hostes, sed & omnem regionem eorundem. In hoc tamen pie consulens subiugatis, vt ꝑmitteret eos suis auitis gaudere priuilegiis, & mercimonia, prout soliti fuerant, exercere. Hoc anno Burdegaliæ ex dissenteria pene quatuordecim millia hominum periere. Tantumque pestis inualuit in Aquitania & Wasconia, quod vindemiatores & vuarum calcatores in patria defecerunt. Iohannes Prendergest miles, & Wilhelmus Long pelagus præseruantes à piratis, mare pacatum reddidere. Sed non tolerauit hoc maleuolorum supercilium, quin viros accusarent de furtis, de rapinis, de prædationibus rerum inconcessarũ. Quapropter miles Westmonasterii petiuit asilum, non domum tigurium (vel vbi caput reclinare possit) obtinere potuit metu Regis, sed in vestibulo sancti Petri (explicatis tentoriis) sibi necesse fuerat repausare, adhibitis lateri suo custodibus, propter timores nocturnos, qui sibi ab æmulis parabantur. Remansit interim Wilhelmus collega suus in pelago, donec Admiralius, qui tunc fuit, naues armasset, & ad eum personaliter accessisset, & impunitatem sibi (fide interposita) spopondisset. Qua conditione relictis nauibus secutus est eum: sed tamen (non obstantibus promissis pollicitationibus) reclusus est in turri Londoniarum. Dominus Cantuariensis dum nititur visitare vniuersitatem Oxoniarum, repulsam passus est. Guerra mota est inter Ducem Burgundiæ & Ducem Aurelianensem (filium Ducis Aurelianensis nuper occisi) factione Ducis Burgundiæ supradicti, suffragantibus Duci Aurelianensi Regibus Nauariȩ & Arragoniæ, ducibus Bituriȩ & Britanniæ, cum Wasconis & Aquitanis, nec non Comitibus de Huys, & de Armanak, & multis aliis. Dux Burgundiæ (cui fauit rex Fráciæ, & eius primogenitus (dictus rector Franciæ) cum multis aliis) videns partem contrariam robore fortem, populositate numerosam, diffidens suis viribus, misit ambassiatores in Angliam, petens per eos Regis suffragia contra Ducem Aurelianensem, offerens plurima, pluraque promittens, inter quæ nuptias filiæ suæ promisit Principi, simul cum maxima summa fului metalli. Cui Rex fertur tale dedisse responsum. Consulimus ne cum hoste vestro præsumatis in hac causa congredi, qui iuste vos infestare videtur pro nece per vos procurata parentis sui, sed quantum in vobis est, animum iuuenis exasperati mitigare studete, satisfactionem rationabilem iuxta consilium partis vtriusque promittentes. Quod si nec sic à persecutione cessare decreuerit, secedite in partes tutiores vestri dominii, & illic vires aggregate, quæ sufficiant ad repellendum suam violentiam. Si vero post hæc bellum contra vos mouerit, ad congrediendum cum eo iustius mouebimini. Et in tali causa fauorem vobis quem petitis exhibebimus. Transmissi sunt ergo Comes de Arundel, Comes de Kyme, dominus de Cobham, Iohannes Oldcastell: & quidam alii cum armata manu, & architenentibus in numero copioso. Qui cum summa gratulatione recepti sunt per Ducem Burgundiæ, sufficienterque conducti: sed cum moram Parisius diuturnam protraxissent, & iam macellarii carnes solito carius venderent, statuerunt nostrates egredi, & (si fortuna faueret) ab hoste quærere victum sibi. Iacuit tunc non procul Aurelianensis comes in loco quodam forti, cum priuata familia, prope villam de Seynclo, in qua magna pars exercitus sui constituta fuit, quasi media via inter vtrosque. Profecti sunt ergo Anglici pabulatum, proq; sua necessitate prouidendum. Cumq; villam de Seynclo proponunt inuadere, cõperiunt pontem fractum ab hoste. Cui tabulas licet strictas, longas tamen, hostes superstrauerant, vt egredientes ab ingressu villæ nostros arcerent, & si necesse foret (iuxta qualitatẽ negotii) reuerti possent. Pugnatũ est ergo, & Franci fugati. Qui dum meticulose fugiunt, per arctitudinem tabularum cadentes in flumine

dimer-

dimerguntur. Occisi feruntur ibidem mille, trecenti ceterisq; in villam ad ducem fugientibus, casumq; referentibus cum ploratu. Qui confestim fugiens è diuersa parte, saluti suæ consuluit. Nostri proinde villam de Seynclo deprædantur, captiuos multos secum trahunt, Parisius reuertuntur. Reguli & nobiles cum vidissent manum magnam, quam exercuerat dominus super hostes per manum nostratum, deum pro successu nouo laudauere, nostrisq; gratias retulere. Sed quia captiuos secum traxerant, rei læsæ maiestatis extiterant, eosdem captiuos Galli mox iudicialiter punire temptabant, contradicunt nostrates, eo quod pacta redemptione saluassent eos iuxta leges armorum, & timebant perdere summas pactas. Quapropter bile repleti, dum nituntur saluare, quos tueri ceperant, de Parisiensibus plures morte plectunt. Sed tandem recepta pecunia pacta pro redemptione captiuorum de fisco Regis & ciuibus, permisere Francos gaudere suorum mortibus. Quorum quidam decapitãtur, quidam tormentis variis iuxta morem patriæ mori coguntur. Parliamentum celebratur Londoniis in crastino animarum.

Anno domini millesimo quadringentesimo duodecimo, dux Aurelianensis, qui se putabat insuperabilem, accepta plaga per Anglos inflicta, mox disperquisiuit media, per quæ regem Angliæ, nec non & proceres, ac commune vulgus, in affectum sibi posset allicere. Initoque consilio super isto negotio, scripsit procuratorium sub his verbis. Iohannes Regis Francorum filius, Dux Bituriæ & Aluerniæ, Comes Pictauiæ, Stamparum, Boloniæ & Aluerniæ, &c. Carolus Dux Aurelianensis & Valesii, Comes Blesensis, & Bellimontis, & dominus Conciati. Iohannes Dux Burboniæ, Comes Clarimontis & Forestarum, & dominus Bellii ioci, & Iohannes Comes Alekoniæ, de Armanak & de Pertica, & dominus Filgeriarum. Notum vobis facimus vniuersis, quod nostrum quilibet de probitate, & fidelitate, circumspectione, & prudentia Falconeti, &c. ad plenum confisi, ipsos & eorum quemlibet præsentium tenore nostros procuratores fecimus certos, indubitatos, & irreuocabiles, ac nuntios & legatos speciales, ad tractandum & concordandum, & concludendum cum serenissimo Principe Domino Henrico Dei gratia Rege Angliæ, & illustrissimis eius natis, &c. super restitutione & traditione reali Ducatus Aquitaniæ, cum suis iuribus, & pertinentiis vniuersis, quæ ad serenissimum Dominum Regem Angliæ hæreditario iure (vt asseritur) pertinent, per nos eidem fiendis, &c. Postquam legati suum procuratorium exhibuissent, obtulerunt quæ in subscriptis articulis denotantur. Primo obtulerunt sua corpora exponenda pro seruitio domini regis Angliȩ in omnibus suis causis & actionibus (salua semper eorum fidelitate) scientes, quod aliter requirere nollet. Secundo obtulerunt filios suos, filias, neptes, nepotes, & vniuersaliter omnes consanguineos suos pro coniugiis faciendis, ad complẽdum iuxta dispositionem regis Angliæ. Tertio obtulerunt castra, villas, thesauros & alia bona in obsequium præfati domini regis. Quarto obtulerunt amicos fere omnes, nobiles Franciæ, clericos famosos, ciues honestos, qui eis assistunt, vt de facto patebit. Quinto obtulerunt ducatum Aquitaniæ integre, eodem modo quo eius prædecessores obtinuerunt, nihil excipiendo de pertinentibus ad præfatum ducatum. Ita quod parati sunt recognoscere terras, quas tenent à præfato domino rege, & tradere in manu sua quas possunt, ac residuas pro iuribus conquiescant. Ipsi vero petunt recipere, quod dominus Rex Angliæ & successores eius eisdem dominis assistant, cõtra ducem Burgundiæ, scilicet de crimine commisso in personam ducis Aurelianensis. Secundo petunt quod dominus rex Angliȩ assistat contra ducẽ Burgundiæ & suos fautores, vsq; ad reparationem omnium bonorum, quæ habuerunt illius & suorum occasione causæ. Tertio petunt, quod assistat contra Ducem Burgundiæ pro restitutione damnorum, & reparatione offensarum, amicorum, vasallorum & subditorum suorum. Quarto petunt, quod eis assistat pro pace regnorum quantum poterit, &c.

Hoc anno libra Piperis quatuor solidis vendebatur. Circa festum assumptionis sanctæ Mariæ, cum Rex decreto sui consilii statuisset opem præstare partibus Ducis Aurelianensis, misit filium natu secundum Thomam ducem Clarentiæ, nec non Edwardum ducem Eboraci, dominumq; Thomam comitem Dorcetanum, plurimosque valentes cum manu valida, vt Duci præfato ferrent auxilium contra ducem Burgundiȩ (nondum reuersis in Angliam cunctis qui iamdudum cum comite Arundeliæ transfretauerant ad roborandum partes Burgondionis) vnde succreuit multis admiratio, qualiter tam repentina facta sit mutatio, vt sub temporis tantilli spatio contingeret, Anglos velut duo contraria confouere. Profecti sunt tamẽ prænotati proceres,

&in

& in Neustria applicuere, vbi cum dux Aurelianensis iuxta condictum, tempore statuto non occurrisset, incenderunt villas suas, prædati sunt vicos, & municipia multa cepere. Tandem licet sero conuenerunt ad colloquium ducis Clarentiæ, & Aurelianensis. Habitusq; est tractatus inter eos, vt nostrates desisterent ab hostili equitatione & à prædationibus temperarent. Quo concesso recesserunt duces nostri in Aquitaniam illic hiematuri, Aurelianensis ad propria se conuertit. Medio tempore dominus de Heyle Marescallus Francię, cum multis magnatibus, hominibusq; de armis ad numerum quatuor millium pugnatorum, obsedit quoddam municipium in Aquitania, quod erat in custodia domini Iohannis de Blunt militis, qui cum trecentis auxiliariis fugauit & subdidit totum exercitum Gallicorum, captis de nominatis viris duodecim, & aliis generosis ad numerum centum viginti.

DE TEMPORE REGIS HENRICI post conquestum quinti.

NNO domini M. CCCC. XIII. Rex Henricus tenuit natale apud Eltham, valetudine graui pressus sic quod quandoq; mortuus videbatur. Resumpsit tamē vires, Deo volente, & dies natalitios iocunditate qua potuit celebrauit. Post natalē cōuocauit regni ꝓceres ad parliamentū tenendum Londoniis, in crastino Purificationis S. Mariæ, sed tamen finem parliamenti non expectauit, fato præuentus, die 20. mensis Martii, cum gloriose regnasset annis 13. & dimidio, præter 5. dies. Sepultusque est in Ecclesia Christi Cantuarii.

Eodem anno coronatus Londoniis Henricus primogenitus regis Henrici nuper defuncti 5. idus Aprilis dominica in passione domini. Quo die fuit tempestas niuis maxima, cunctis admirantibus de temporis asperitate, quibusdam nouelli Regis fatis impingentib. aeris turbulentiam, velut ipse futurus esset in agendis frigidus, in regimine regnoq; seuerus. Aliis mitius de persona regis sapientibus, & hanc aeris intemperiem interpretantibus omen optimum, quod ipse videlicet niues & frigora vitiorum faceret in regno cadere, & serenos virtutum fructus emergere, vt posset effectualiter à suis dici subditis: Iam enim hyems transiit, imber abiit & recessit. Qui reuera mox, vt initiatus est regni infulis, repente mutatus est in virum alterum, honestati, modestiæ, ac grauitati studens, nullum virtutum genus omittens, quod non cuperet exercere. Cuius mores & gestus omni conditioni tam religiosorum, quam laicorum in exempla fuere. Post festum Paschæ tenuit Rex parliamentum solenne Londoniis, in quo subsidium petiit & accepit. Circa præsens tempus rediit dominus Thomas dux Clarentiæ (frater regis) de partibus Aquitanniæ, quem directum diximus in auxilium ducis Aurelianensis contra ducem Burgundiæ. Sub hiis diebus magna pars ciuitatis Norwicensis, cum tota domo fratrum Prædicatorum ordinis S. Dominici, & omnibus eisdem pertinentibus, nec non & duobus fratribus ordinis eiusdem, repentinis ignibus conflagrauit. In festo S. Trinitatis celebratæ sunt solennes exequiæ regis Henrici à conquestu quarti, Cantuariæ, præsente rege Henrico filio suo & herede. Eo tempore decretum fuit per cleri concilium Londoniis apud S. Paulum celebratum, ad instantiam maxime regis nunc, vt festiuitas S. Georgii martyris, vt duplex festum de cetero celebretur. Quod etiā die sancti Dunstani dominus Cantuariensis censuit faciendum. Alexander Episcopus Norwicensis, qui de veterano Priore loci prędicti Pontifex factus fuerat, curis sæculi valefecit. Cui successit per electionem magister Richardus de Cortunaco, dignus, qui genere, moribus, & scientia cōquadraret hunc gradum. Eo tempore Lolardi, qui doctrinam Euangelicā & Apostolicam atq; propheticam deprauabant, fixerunt schedulas in valuis ecclesiarū Londoniis, quæ continebant centum millia parata, ad insurgendum contra cunctos, qui non saperent sectam suam. Inuitabantur nempe viribus & ingenio cuiusdam, qui dicebatur Iohannes Oldcastell, qui ob reuerentiam nuptiarum, quas contraxerat cum affine nobilis viri domini de Cobham, cognomen dicti dominii est sortitus. Erat iste Iohannes fortis viribus, operi Martio satis idoneus, sed hostis Ecclesię peruicacissimus. Regi propter probitatē charus & acceptus, sed tamen propter hæreticā prauitatem valde suspectus. Eo tempore facta Londoniis cleri cōuocatione per dominum Cantuariensem, maxime iam causa prædicti Iohannis, repertum fuit, quod idem Iohannes fuit & est principalis receptator & fautor, protector & defensor Lolardorum, & quod

& quod præsertim in diœcesibus Londoniensi, Roffensi & Herefordensi, ipsos Lollardos ab ordinariis siue diœcesanis locorum minime licentiatos contra constitutionem prouincialem inde factam ad prædicandum transmisit, eorumq; prædicationibus nephariis interfuit, & cõtradictores si quos repererat, minis & terroribus, ac brachii secularis potestate compescuit. Asserens inter cetera, quod Cantuariensis Archiepiscopus & eius suffraganei non habuerunt nec habent potestatem aliquam huiusmodi constitutionem faciendi, aliterque sentiit & sentit, ac dogmatizat, & docet, de sacramentis Altaris, & pœnitentiæ, peregrinationibus & adorationibus imaginum, ac clauibus, quam Romana Ecclesia docet & affirmat. Quare ex parte totius Cleri, Dominus Cantuariensis fuerat requisitus, vt desuper præmissis contra eundem Ioannem procedere dignaretur. Qui tamen ob reuerentiam domini regis, cuius ad tunc idem Iohannes familiaris extiterat, & ob honorem ordinis militaris vna cum omnibus suffraganeis tunc præsentibus, & magna parte cleri, accessit ad præsentiam domini Regis (tunc in prædio suo de Kennyngton existentis) declarans ei defectus eiusdem. Ad instantiam tamen domini regis cupientis eum sine dedecore reuocare, suspensum fuit negotium magno tempore: sed cum dominus rex circa reductionẽ eius longum tempus triuisset inaniter, significauit domino Cantuar. se circa eum inutiliter laborasse. Dominus ergo Cantuariensis dictum Iohannem de & super præmissis personaliter respõsurum coram eo ad certum terminum decreuit euocandum, ac nuntiũ suũ cum literis citatoriis ad dictum Ioannẽ transmisit (tunc in castro suo de Coulyng degentem) mandans dicto nuntio, vt dictum castrum dicti Iohannis nullo modo ingrederetur, nisi licentiatus, sed per mediationem cuiusdam Iohannis Butler hostiarii cameræ domini nostri Regis, ipsum dominum Iohannem requireret, quatenus, vt daret dicto nuntio licentiam ingrediendi, vt citaret eundẽ, seu saltem extra castrũ suum prædictum faceret sui copiam, vt sic citatione posset apprehendi. Qui tamen Iohannes Oldcastel dicto Iohanni Butler ex parte Domini Regis sibi præmissa exponenti, publice respondit, quod nullo modo citari voluit, nec citationem ipsius aliqualiter tolerare. His auditis, dominus Cantuariensis decreuit eum citandum per edictum (in valuis Roffensis Ecclesiæ sibi vicinæ) publice affigendum: vt compareret coram eo 11. die mensis Septembris, super præmissis & aliis hæreticam prauitatem concernentibus personaliter responsurus. Quo die adueniente dominus Cantuariensis in capella maiori infra castrum de Ledes (quod tunc inhabitabat) sedens pro tribunali audita & recepta relatione, quod idem dominus Ioannes se incastellauit & fortificauit in castro suo prædicto, ac opiniones suas defendit, claues Ecclesiæ & potestatem Archiepiscopalem multipliciter contemnendo, fecit eum citari publice ac præconizari. Qui cum diu expectatus nullo modo compareret, prout initio contumacẽ excõmunicauit in scriptis. Et quia dictus Ioannes in defensionem erroris sui contra claues se ecclesiæ incastellauit & fortificauit, dominus Cantuariensis decreuit iterato citare dictum Iohannem (si posset apprehendi) vel alias per edictum (sicut prius) vt cõpareret coram eo die sabbati proximo, post festum sancti Matthæi Apostoli & Euangelistæ proximo futuro: causam rationabilem (si quam habet) quare contra eundem ad grauiora procedi non debeat, tanquam publicum hæreticum, schismaticum, & hostem & aduersarium vniuersalis Ecclesiæ, quare etiam pronuntiari non debeat, ac auxilium brachii secularis contra eum solemniter inuocari personaliter responsurus, facturus, & recepturus, circa omnia & singula præmissa quod iustitia suadebat. Adueniente termino præfixo, dominus Cantuariensis sedente pro tribunali in capitulo sancti Pauli Londoniis, assidentibus sibi dominis, Richardo Londinensi, & Henrico Wintoniensi Episcopis, dominus Robertus Murley miles custos turris Londoniarum secum præfatum dominum Iohannem adduxit. Nam parum ante per regios ministros comprehensus fuerat, & in turri clausus. Cui dominus Cantuariensis recitauit processum memoratum, quomodo videlicet in conuocatione cleri detectus & delatus extiterat, quomodoq; citatus & propter suã contumaciam excommunicatus, vnde dominus Cantuariensis gratiose se obtulit & paratum fore promisit ad absoluendum eum: sed ille absolutionem domini Cantuariæ petere noluit, sed diuertens ad alia dixit quod libenter recitaret coram domino Cantuariense fidem quam tenet. Extraxitque de sinu suo schedulam indentatam, quam tradidit domino Cantuar. postquam legisset: Qua schedula perlecta, dominus Cantuariensis dixit: Ecce domine Ioannes, in hac schedula vestra plura bona continentur, ac satis catholica, sed habetis terminum istum ad respondendum super aliis, erro- *Responsio I. Oldcastle.*

res &

res & hæreses sapientibus, quibus per contenta in hac schedula non est plene responsum. Et propterea vos oportet ad eadem respondere, qualiter sentitis, & fidē vestram plenius declarare, videlicet, an credatis & affirmetis, quod in sacramento altaris post consecrationem rite factam remaneat panis materialis vel non. Item, an teneatis, credatis & affirmetis, quod in sacramento pœnitentiæ necessarium fuerit, quod habens copiam sacerdotis cōfiteatur de peccatis suis præsbytero per Ecclesiam ordinato. Qui respōdit expresse, se nolle aliter prædicta declarare, quam in dicta schedula sua continetur. Cui compatiens dominus Cantuariensis dixit: Caueatis domine Iohannes, quia ad hæc vobis iniecta, clare non respondeatis in termino legitimo vobis iam dato, poterimus vos denuntiare & declarare hæreticum: sed dictus Iohannes aliter respondere contempsit. Tunc dominus Cantuariensis declarauit ei, quid sancta Romana Ecclesia sequēs dicta beatorum Augustini, Hieronymi & Ambrosii, & aliorū sanctorū determinauit, quas determinationes oportet quoscunq; Catholicos obseruare. Ad quæ dictus Iohannes respondit, quod voluit credere & obseruare, quicquid sancta Ecclesia determinauit, ac quicquid voluit se credere & obseruare: sed quod dominus Papa & Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, ceterique Prælati Ecclesiæ haberent potestatem talia determinandi, noluit ad tunc aliqualiter affirmare. Vnde dominus Cantuariensis sibi compatiens, sub spe melioris deliberationis sibi in Anglicis certis articulis, rogauit vt in die lunę proximo sequēte plene & clare suum daret responsum super eisdem. Quo die Lunæ videlicet 25. die mensis Septembris, coram domino Cantuar. & antedictos Episcopos, adiuncto illis Bangorensi Episcopo domino Benedicto, comparuit dominus Robertus Murley custos turris Londoniensis, ac præfatum dominum Iohannem secum duxit, ac coram domino Cantuariensi, & toto clero pro tunc congregato statuit. Cui Archiepiscopus affabiliter & suauiter recitauit acta prioris diei, & quomodo excommunicatus fuerat, & est: ac rogauit, & requisiuit eundem, vt peteret ac admitteret in forma debita Ecclesiæ absolutionem. Quod se dictus Iohannes facturum negauit, sed à solo Deo absolutionem petiturum. Consequenter dominus Cantuariensis suaui & modesto modo rogauit & requisiuit eundem, quatenus de & super contentis in dicta schedula determinationem Ecclesiæ eidem transmissam de sibi oppositis clarum daret responsum. Et primum super sacramentum Eucharistiæ: Ad quem articulum inter cetera respondit: quod sicut Christus hic in terra degens habuit in se diuinitatem & humanitatem, diuinitatem tamen velatam & inuisibilem sub humanitate, quæ in eo aperta & visibilis fuerat. Sic in sacramēto altaris est verum corpus & verus panis, videlicet quem videmus, & corpus Christi sub eadem velatum quod non videmus. Ad fidem circa sacramentum huiusmodi in schedula prædicta per dominum Cant. transmissa sibi, perque sanctam Romanam Ecclesiam & doctores sanctos determinatam, expresse negauit, dicens, quod determinatio Ecclesiæ facta est contra sacram scripturam, postquam Ecclesiam dotata est, & venenum infusum in Ecclesiam & non ante. Quod etiam ad sacramentum pœnitentię & confessionis, dixit & asseruit, quod si quis esset in aliquo graui peccato cōstitutus, à quo ipse surgere nesciret, expediret & bonū esset sibi adire aliquem sanctum & discretum sacerdotem pro consilio ab eo habendo. Sed quod confiteretur peccatum suum proprio curato seu alteri presbytero, etiam si haberet copiā eiusdem, non est necessarium ad salutem, quia sola contritio peccatū huiusmodi delere posset, & ipse peccator purgari. Circa adorationem sanctæ crucis dixit & asseruit, quod solum corpus Christi, quod pendebat in cruce, debuit adorari, quia illud corpus solum fuit & est adorandum. Et interrogatus quem honorem faceret imagini ipsius crucis, respondit verbis expressis, quod illum honorem solum faceret sibi, quod bene mundaret eam, & poneret in bona custodia. Quod autem ad potestatem clauium, dominum nostrum Papam, & Archiepiscopos, & alios prælatos. Dixit, quod dominus noster Papa est verus Antichristus, hoc est, caput eiusdem Archiepiscopi & Episcopi, nec non alii prelati sunt membra, & fratres cauda eiusdem. Quibus Papę, Archiepiscopis, & Prælatis, non est obediendum, nisi quatenus fuerint imitatores Christi, & Petri, in vita, moribus, & conuersatione. Et quod ipse est successor, qui est vita melior, moribus purior, & nullus alius: vlterius dixit idem Iohannes alta voce, manibus expansis alloquendo circumstantes. Isti qui iudicant & volunt damnare me, seducunt vos omnes, & seipsos, & vos ducent ad infernum, & ideo caueatis ab eis. Quibus omnibus per eum sic dictis, dominus Cant. iterum ac sæpius flebili vultu dictum dominum Iohannem alloquebatur verbis quibus potuit exhortādo, vt ad vnitatem rediret Ecclesiæ,

siæ, crederet & teneret quod Ecclesia Romana credit & tenet. Qui respondit expressè se aliter non credere, quam superius expressit. Videns ergo dominus Cantuar. se in nullo posse proficere, cum magna cordis amaritudine processit ad prolationem sententiæ diffinitiuæ in hunc modum. In Dei nomine Amen. Nos Thomas permissione diuina, &c. in quadam causa siue negotio hæreticæ prauitatis, de & super diuersis articulis, super quibus dominus Iohannes Oldcastell miles Dominus de Cobham coram nobis in vltima conuocatione cleri nostræ Cantuariensis prouinciæ, in Ecclesia sancti Pauli celebrata, post inquisitionem diligētem ibidem inde captam, reperimus eundem Iohannem fore & esse hæreticum, hæreticis credentē, ac in fide & obseruantiis sacrosanctæ Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ errantem, & præsertim circa sacramenta Eucharistiæ & pœnitentiæ: ad quod tanquam iniquitatis & tenebrarum filius in tantū obdurauit cor suum, vt non intelligat vocem pastoris sui, nec velit monitionibus allici, nec reduci blanditiis, vnde pensatis ipsius delictis & culpis per ipsius damnabilem pertinaciam aggrauatis, volentes quod, is qui nequam est, fiat nequior, & alios inficiat sua labe, de consilio & assensu magnæ discretionis & sapientum virorum venerabilium nobis assistentium, præfatum dominum Iohannem Oldcastell militem, dominum de Cobham de & super huiusmodi detestabili reatu conuictū & ad ecclesiæ vnitatem pœnitentialiter redire nolentē, hæreticum, ac in hiis quæ tenet, docet, determinat, & prædicat sacrosancta Romana & vniuersalis Ecclesia, & præsertim in articulis subscriptis, errantem iudicamus, declaramus & concedimus sententialiter & diffinitiue, in hiis scriptis relinquentes eundem ex nunc tanquam hæreticum iudicio seculari. Ipsumq; nihilominus hæreticū, omnesq; alios & singulos, qui eūdem de cetero in sui fauorem erroris receptauerint, defensauerint, seu sibi consiliū, fauorem vel auxiliū in hac parte præbuerint, tanquā fautores, receptatores & defensores hæreticorum, excommunicamus, & excommunicatos denuntiamus in hiis scriptis. Hiis itaq; peractis, dominus Cantuar. Regem certificauit super præmissis viuæ vocis oraculo, postulans vt dominus Rex dignaretur dicto Iohanni damnato iuridice, gratiose concedere 50. dies ad inducias. Nam tam Rex quam Pontifex non eius interitum, sed vitam cupiebant affectualiter, & pro salute sua laborauere non segniter, vnde factum est, vt ad turrim adduceretur, vbi sub induciarum spatio sibi concessarum posset resipiscere, & gratiam tam Ecclesiasticam quam regiam promereri. Sed ista specialis indulgentia facta fuit sibi malignandi copia, dum citra præfixum terminum elapsus è custodia, congregauit iniquitatem sibi, nil aliud cogitans quam de vindicta. Reuera clam destinatis literis ad sequaces suos tam milites quam armigeros, qui non pauci fuere, hortabatur, vt & ipsi scriberent ad amicos suos, vt & ipsi se ad vindictam mutuo concitarent. Igitur per omne tempus illud, quod fluxit ab euasione eius vsq; ad circumcisionem domini, vel Epiphaniā, discurrebant vndiq; Lolardorū nuntii, qui rurales & quoscunq; poterant (promissis amplis stipendiis) allectarent, quatinus in certū diem eis denuntiādum parati forent ad stādum viriliter, & actus martios peragendum. Multis ignaris quærentibus causam, pro qua vel in qua certare deberēt, responsum fuit non esse curandum, dummodo stipendia larga reciperent, & pro rebus bene gestis affluenter remunerandos proculdubio se sperarēt. Sed de hiis omnibus in ordine præsentis historiæ post hæc plenius referemus. Hoc anno plures Angli peste percussi vel epidemia viuere desiere. Item hoc anno leuatū fuit corpus Richardi quondam regis Angliæ, quod humatum fuerat iuxta Ecclesiam fratrum Prædicatorum de Langelea, & deportatum Londonias, ac apud Westmonasterium regaliter tumulatum, non sine maximis expensis regis nunc, qui fatebatur se sibi tantum venerationis debere, quantum patri suo carnali.

Sententia in D. Ioh. Oldcastel.

Anno domini M. CCCC. XIIII. Rex tenuit natale solenniter apud Eltham, vbi Lolardi (facta coniuratione) regem inopinato cum fratribus suis & amicis cepisse vel occidisse statuerant. Sed Deus omnipotens noluit innocentem, nocentum perire manibus neque periclitari, sed immisit timorem suum in corda quorundam conspiratorū, qui regem monuere vitare periculum, & iam structas insidias declinare. Vnde factum est, vt sine strepitu rex modeste se transferret ad palatium suum prope Westmonasterium, vbi & locus tutior & frequētia populi maior fuit. Lolardi vero cum iam completa esset eorum malitia, effutire parabant quæ mente conceperant, gestientes experiri fortunam quam suis votis fore propitiam putauere. Veneruntque sub ipso noctis cōticinio in campum (qui dicebatur sancti Ægidii, prope Londonias, vbi ferebatur eorum campiductor Iohannes Oldcastel dominus de Cobham suos satelli-

tellites operiri: videres per ſemitas, perq; vicos, per compita concurrentium, turbas pene de cunctis regni comitatibus ſolicitatas magnis promiſſis confluere ad diem & horam iam inſtantem. Qui requiſiti quamobrem ſic feſtinabant, & velut anheli currebant, reſponderunt ſe properare ad dominum de Cobham, qui eos conductos ſuis ſtipendiis acciuiſſet. Rex vero non ignarus omnium præmiſſorum, ſub eiuſdē noctis articulo iuſſit ſuos in armis eſſe paratos, tunc primum ſuis intimans, quid facere decreuiſſet. Fuerunt tunc plures cum Rege, qui laudauerunt in diem clarum protelandum negotium, quo decernere poſſent, qui cum rege vel contra dominū ſtare vellet. Alii vero cōſuluere, regē debere præſtolari, donec ad eū multitudo conueniſſet exercitus, ne cum paucis hoſtes aggrediēs, peiorē (q abſit) reportaret calculū. Sed neutris acquieuit rex, eo maxime, quod audiſſet Lolardorum fore propoſitum, ſi præualuiſſent primitus deſtruendi monaſteria de Weſtmonaſterio, de ſancto Albano, de ſancto Paulo, & cunctorum fratrum Londoniis conſtituta. Quamobrem Rex tantis malis ſe obiiciens ingeſſit periculo, contra vota ſuorum in campum progrediens, pauliſper tranſacta nocte media, vbi & conſtitit pręſtolaturus, quid ventura pariat dies proxima, vbi contigit, vt multi de remotis partibus ad caſtra hoſtilia, prius intrarent per errorem caſtra regia, vbi requiſiti quid quærerent, reſponderunt dominum ſuum de Cobham. Quapropter contra ſpem capti ſunt, & carceribus mancipati. Peruenit rumor iſte ad duces partis aduerſæ, ſcilicet quod rex cum manu valida occupaſſet arua contermina, & de ſuis plurimos captiuaſſet. Conſternatique ſunt peramplius, quod neminem viderunt de Londoniis aduentare, vnde putabant millia ruitura in auxilium eorundem. Præceperat autem Rex, vt ciuitatis portæ clauderētur, & per armatos ſeruarentur arctius, vt nullis pateret egreſſus niſi hiis, quos ſcirēt ad ſigna regia properare. Et reuera niſi rex vſus fuiſſet hac calliditate nocte illa (prout fertur) exiuiſſent de ſeruis & apprenticiis, ſimul cum quibuſdam de ciuibus eorundem magiſtris ad quinquaginta millia contra regem. Qui vero de Lolardis adunati fuere vt audiuere regem iam in eodem campo ſuas acies ſtatuiſſe, non habentes vltra ſpiritum, fugæ præſidia petiere, quos regales inſequentes quoſdam cepere, quoſdam peremere. Quo verò diuerterit dux eorum, minime ſcire potuit, licet dominus Rex ſpopondiſſet publica voce præconis, cuicunq; prodenti eum, de ſuo marcipio mille marcas, & ciuitatibus ſiue pagis, qui illum detegerent, maximas libertates, vnde poteſt coniici pene totam patriam eius dementiam amplexatā fuiſſe, cum nullus inueniretur, qui reſpectu tanti lucri eum voluerit publicare. Capti ſunt tamen de ſuis aſſeclis plurimi, qui dicebantur conſpiraſſe generaliter in deſtructionē regis & procerum, prælatorum, religioſorum poſſeſſionatorum, fratrum mendicantium atq; ciuium, qui ſuper hiis conuicti, non ſolum tractioni & furcarum ſuſpenſioni ſunt addicti, ſed poſt infelicia fata cremati. Inter quos quidam de Dunſtaplia (negotio braciator) diues admodum, dictus Wilhelmus Murle, qui arctius ſecutus opiniones Iohannis Oldcaſtell, Orthodoxorum plurimos ſupra cunctos ſectæ ſuæ perfidæ moleſtauerat. Hic cum in campo fuiſſet, & regis præſentiam cognouiſſet, meticuloſe ciuitatem repetiit, latebraſque quæſiuit. Prærordinauerat vtique (prout fertur) eo die ſuſcepiſſe de manu Iohannis Oldcaſtel ordinem militarem. Cuius rei argumenta fuere dextrarii duo ſe ſequentes auro phalerati, & deaurata calcaria, quæ ſinu ſuo recōdiderat, exinde detracta, quando captus fuerat. Quod & euenit paruo peracto ſpatio poſt fugam ſuam. Tractus ergo, ſuſpenſus & combuſtus, finem quem meruit eſt ſortitus. Repertus eſt autem rotulus præcentoris ſancti Albani, continens cuncta monachorum nomina dicti loci in manica ſua, quem vel ipſe vel ſui furtim abſtulerant, quos (prout fertur) eliminaſſe propoſuerat, & eorum locum velut dominus & Comes Hertfordenſis pagi dono ducis ſui Iohannis Oldcaſtel obtinuiſſe. Fuerunt & plures alii tam ſacerdotes quam laici, qui capti, conuicti ſunt & damnati, exituque fiunt conſimili, quorum plurimi nec quidem pœnitere curabant. De hiis prophetatum eſt apud Anglos per longā tempora antequam iſta contingerent ſub hiis verbis:

Inter petroſum fontem montemq; nodoſum,
Corruet Anglorum gentes perfida fraude ſuorum.

Conſtat veraciter inter hæc duo loca gentem perfidam contra Regem veniſſe, fraudeque ſuorum illic corruiſſe, quia quidam de ſuis Regi nuntiauerant eorum conſpirationes. Hoc anno cecidit eminentiſſima turris Eccleſiæ Anglicanæ, & pugil inuictus dominus Thomas de Arundelia, morti ſoluens debita x. Calen. Martii. Cui ſucceſſit in Archiepiſcopatum magiſter Henricus Chichele. Confeſſor Regis magiſter

ſter Stephanus Patrington (frater de ordine Carmelitarum, vir eruditus in triuio, & quatriuio) factus eſt Epiſcopus Meneuẽſis. Rex cõpatiens Henrico Percy adoleſcentulo (qui per auum ſuum Henricũ Percy, comitem Northumbriæ, ductus fuit in Scotiam, poſt mortem patris ſui perempti in bello apud Salopiam, cum adhuc eſſet paruulus) iuſſit ſuis neceſſariis, vt pro eius euocatione ſolicitarentur, eum non ſolum honorare ſtatuens eius reuocatione, ſed vt ſublimiaret comitis Northumbrorũ nomine & dignitate. Eo anno ad Parliamentũ tentũ Leyceſtriæ, venere nuntii regis Franciæ, ducisq; Burgundiæ, qui contra Ducem Aurelianenſem fortificari petiit, promittens (vt fertur) plura quam præſtare potuit. Miſſi ſunt ergo per Regem Angliæ ſolennes nuntii ad vtrunque. Inter quos duo Pontifices, ſcilicet Dunelmenſis, & Norwycenſis, legationis principes extitere. Frequenter enim & hii in Franciam, & Francorum legati directi ſunt in Angliam, ſumptuſque maximi conſumpti ſunt vtrobique, ſpe pacis omnino ſopita. Hoc anno cæpit Rex Henricus fundare tria monaſteria religioſorum, iuxta prædium ſuum (apud Schene vulgariter appellatum) vnum de ordine monachorum Cartuſienſium, aliud monachorum qui Celeſtini vocarentur: qui profitentes regulam ſancti Benedicti, quam ſeruare ſe dicunt ad literam, & vlterius ſe aſtringunt ad recluſionem perpetuam. Tertium Brigittinorum, qui ſancti Auguſtini profitentur regulam, quæ cum aliis adiectis ceremoniis vocatur ab eis regula Saluatoris: hiis non licet habere proprium, non quidem obolum, nec pecuniam tangere quouis modo. In hoc monaſterio iuxta regulam debent eſſe ſorores ſexaginta, ſacerdotes xiij. Diaconi iiij. octo fratres laici, quibus omnibus computatis, tantus erit numerus perſonarum, quantus erat xiij. Apoſtolorum, & ſeptuaginta duorum diſcipulorum Chriſti. Hii non lineis, ſed laneis ſemper vtuntur: qui duo conuentus habebunt vnam Eccleſiam in communi, moniales habebunt ſuperius ſub tecto, fratres inferius ad terram. Et ſunt vtriq; cõuentus ſeparatim incluſi, quibus poſt profeſſionem non licebit egredi, niſi de domini Papæ licentia ſpeciali. Iſti duo conuentus debent habere ex regula ſufficientem dotationem ad ſuſtentationem perſonarum & ſeruientium, ac ſupportationem onerum tanti monaſterii, ita quod abſque indigentia & mendicitate tam in anno ſterili, quam fertili poſſint ſufficienter & quiete ſubſiſtere. Poſtea vero ſi totus mundus poſſeſſiones & prędia eis offerret, quicquam omnino recipere non liceret. Ante feſtum omnium ſanctorum annuatim computari debent & præſciri victualia, & neceſſaria anni ſubſequentis, & quæcunq; tunc remanent de victualibus ſeu pecunia anni tunc inſtantis in craſtino omniũ ſanctorũ debent pauperibus erogari. Si vero aliquando victualia ſequentis anni videntur non ſufficere, tunc de pecunia aut victualibus imminentis anni additur ſequenti anno quantum neceſſe eſt, & non plus, ſi Abbatiſſa, & generalis eiuſdem loci confeſſor, periculum animæ ſuæ voluerint euitare. Et expoſt quicquid remanſerit, egenis dari debet. Abbatiſſa cum conſenſu ſororum & fratrum eligere debent vnum de xiij. ſacerdotibus in confeſſorem generalem monaſterii, cui omnes fratres obedire debent, & contra præceptum eius omnino nihil facere. Nullus ſecularium virorũ, ſeu mulierum ſecularium, ſeu religioſorum, ingredietur clauſtra monaſterii monialium. Hos ritus & plures alios obſeruant huius nouellæ religionis ꝓfeſſores, quos ad præſens omittimus, ad alia feſtinantes. Ambaſſiatores noſtri Dunelmenſis, & Norwicenſis Epiſcopi, iam ſecundo de Francia redeũtes, Gallicos dolis hactenus inſeruiſſe declarat. Quamobrem rex irritatus cachinnos eorum temperare decreuit, & in deriſores animaduertere belli iure, & quantæ ſit dementiæ ſuſcitaſſe canem dormientem factis oſtendere. Circa feſtum Michaelis iuſſit rex venire Londinum ad conſilium cunctos regni proceres, & prælatos, conſultaturus de negotiis arduis tangentibus regnum ſuum. Quo quidem tempore Cantuarienſis celebrauit ibidem grande conſilium, in quo tractatum eſt de priuilegiis exemptorum per Romanos Pontifices indultorũ (quibus gauiſi ſunt hactenus) annullandis. Hoc initium ſignorum fecit nouus Metropolitanus, vt manifeſtaret bilem ſuam. In hoc conſilio ſunt electi, qui pro parte cleri Angliæ proficiſcerentur ad generale concilium celebrandum, apud Conſtãtiam Germaniæ ciuitatem. Quo pene per laudabilem ſolicitudinem regis Romanorum & Hungariæ (viri Chriſtianiſſimi) qui electus in Imperatorem Alemanniæ, recuſauit coronam ſuſcipere, donec ſibi conſtaret indubitanter, quis eſſet præficiendus in Papam: totius Chriſtianitatis prudentiſſimi Pontifices, & Prælati cum aliis clericis velut innumeris confluxere. Vtque de aliis taceamus, de regno Angliæ miſſi ſunt ad cõſilium viri valde venerabiles, Sariſburienſis, Bathonienſis, Herefordẽſis Epiſcopi, & cum his Abbas Weſt-

monaſterii, Prior Wigorniæ, & plures alii pollentes ingenio, religione famoſi. Horum cœtum honorauit multipliciter præſentia Comitis Warwicenſis. His ergo & collegiis Cardinalium (quondam Gregorii & Petri de Luna) cum aliis prælatis & doctoribus pręcipuis chriſtianitatis, apud Conſtantiam, Gregorius renuntiauit Papatui, ita duntaxat vt idem faceret Petrus de Luna qui in Arragonia, & Iohannes qui in Roma, nomen ſibi Papatus aſſumpſerat, ſed Iohannes noſter aliquandiu tergiuerſauit, donec monitus & inductus, per Imperatorem, ſe renuntiaturum ſicut & ceteri aliquando conceſſit. Quo facto, factum eſt indicibile gaudium, inter omnes qui aderant, putantes iam finem diſſidii imponendum. Sed (proh dolor) vbi ſperabatur perfectionis & pacis initium, iam nouæ diſſentionis ſurrepſit exordium. Nam Papa Iohannes infirmitate ſimulata, nocte repente receſſit cum Duce Auſtriæ ad quandam ciuitatem dicti Ducis, ſe tamen excuſauit literaliter penes Imperatorem, quod propter aerem ſibi nociuum reliquiſſet Conſtantiam, ſed nihilominus quandocunque Imperator duceret eum accerſendum, paratus foret ad conſilium ſine mora regredi, ad conſummandũ & implendũ quæcunq; promiſerat. Cũ vero poſt dies aliquot viſum fuiſſet imperatori & conſilio vt ſuam exhiberet inter eos pręſentiam, p̄ nuntios rogauerunt, vt venire nõ deferret ad conſiliũ, prout promiſerat ſe facturum, q̃ plane negauit ſe facere, & occulte diffiguratus, fugit cum Duce Auſtriæ in terram ſuam. Miſit ergo Imperator ad ducem, mandans vt eum reduceret, vel ſaltem reduci permitteret ad conſiliũ memoratum. Quod cum dux ſuperſediſſet facere, imperator terras eius ingreſſus eſt, coegitq; ducẽ ſe ſubmittere, Papamq; reducere in eodem habitu, quo eũ abduxerat fugitiuũ. Reductus eſt ergo, coramq; conſilio demonſtratus, non indumentis religioſitatis redimitus, ſed Brigantinorum more ſemiueſtitus, geſtans ad latus ſagittas breues, qualiter vtuntur equites illarum partium, qui malendrini dicuntur. Deriſus igitur à toto cœtu, tam religioſo, quam ſeculari, miſſus eſt in carcerem ſub arcta cuſtodia conſeruandus. Moxque cuncta bona ſua mobilia direptioni patuere: fertur enim, quod deſpoliatus ſit de ſeptuaginta quinque millibus librarum auri & argenti, quibus auditis in Anglia, pecunia collecta ad opus eius, & apud ſanctum Paulum in ciſta repoſita, diruptis ſeris, extracta eſt melioribus vſibus deſtinata. In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus ſancti amen. Sacroſancta generalis ſynodus Conſtantienſis in Spiritu ſancto congregata legitime, inuocato Chriſti nomine, ſolum Deum præ oculis habens, viſis articulis in hac cauſa contra dominum Ioannem Papam 23. formatis, habita matura deliberatione ſuper eiſdem, per hanc ſententiam diffinitiuam, quam proferimus in his ſcriptis, pronuntiat, decernit & declarat receſſum per præfatũ Ioannẽ Papã 23. ab hac ciuitate Conſtantienſi in dicto ſacro conſilio generali clandeſtine, & de nocte hora ſuſpecta, in habitu diſſimulato & indecenti factum fuiſſe, & eſſe illicitum Eccleſię Dei, & dicto conſilio ſcandoloſum, vacationis & vnionis ipſius Eccleſiæ turbatiuum, & impeditiuum, ſchiſmatis inueterati nutritiuum, à voto, promiſſione, & iuramento per Dominum Iohannem Papam, Deo & Eccleſiæ, & huic ſacro conſilio præſtitis deuiatiuum, ipſumque dominum Ioh. Papam ſimoniacum notorium, bonorum, bonorumque & iurium, nedum Romanæ, ſed aliarum Eccleſiarum, & plurium aliorum piorum dilapidatorem notorium, malumque ſpiritualium & temporalium Eccleſiæ adminiſtratorem, & diſpenſatorem fuiſſe & eſſe, ſuis deteſtabilibus inhoneſtiſque moribus & vita, Eccleſiam Dei & populum Chriſtianum notorie ſcandalizantem, ante eius aſſumptionem ad perpetuum, & poſt vſque ad iſta tempora, ipſumque per præmiſſa, Eccleſiam Dei, & populum Chriſtianum notorie ſcandalizaſſe, & ſcandalizare, poſtque monitiones debitas & charitatiuas, iteratis & crebris vicibus eidem factas in præmiſſis malis pertinaciter perſeueraſſe, ſeque ex hoc notorie incorrigibilem reddidiſſe, ipſumque propter præmiſſa & alia crimina in proceſſu dictæ cauſæ contra eum deducta & contenta, tanquam indignum, inutilem, & damnoſum, à Papatu, & omni adminiſtratione ſpirituali & temporali amouendum, priuandum & deponendum fore, & dicta ſancta ſynodus amouet, priuat & deponit, vniuerſos & ſingulos Chriſticolas cuiuſcunque ſtatus, dignitatis vel conditionis, vt exiſtant ab eius obedientia, fidelitate & iuramento abſolutos declarando, inhibendo inſuper vniuerſis Chriſti fidelibus, ne eundem de cetero Papam nominent, nec illi tanquam Papæ adhæreant, ſeu quoquomodo obediant. Et nihilominus ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis ſupplet dicta ſancta ſynodos omnes & ſingulos defectus, ſi qui forſan in præmiſſis, vel aliquo præmiſſorũ interuenerint, &c.

Item

Item decernit, statuit, ordinat dicta sancta synodus pro bono vnionis Ecclesiæ Dei, quod nullo vnquam tempore reeligantur in Papam dominus Balthazar Cossa nuper Iohannes Papa 24. nec Petrus de Luna Clemens 13. nec Angelus Corrario, Gregorius 12. in suis obedientiis sic nominati, & si contrarium fieret, id si ipso facto irritum & inane, nullus cuiusque dignitatis, præheminentiæ, etiam si imperiali regali, Cardinalatus, vel Pontificali dignitate præfulgeat eis, vel eorum alicui contra hoc decretum vllo vnquam tempore obediat seu adhæreat, sub pœna fautorie dicti schismatis & maledictionis æternæ, ad quas contra præsumptiones si qui in posterum fuerint, etiam cum inuocatione brachii secularis rigide procedatur. Sub hoc tempore, cum iam Rex Angliæ comperisset Francos fallaciis & fraude, fictisque promissionibus eum inaniter solicitasse, naues conduxit, architenentes & armatos elegit, machinas & missilia, ac omnem apparatum bellicum præparauit: quibus posset hostes efficacius infestare. Iussitque, vt omnes secum profecturi parati forent in festo Natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ, apud Hampton. Quo tempore accesserunt ad eum noui recentesque legati Francorum, inter quos præcipuus fuit Archiepiscopus Senouensis (vir verbosus & arrogans, sed parum disciplinatus) prout ostendit expost, nimis petulanter se gerens in præsentia Regis & procerum in peroratione suæ legationis. Finaliter tamen Rex legatorum spreuit oblationes & promissa, quæ nec rationi fuerint consona, nec sibi honorifica: & Londonias remisit eos. Dum Rex suorum procerum, qui cum eo transfretare debebant, apud Southamptoniam præstolaretur aduentum, tres viri potentes (in quibus præ ceteris confidebat) in eius necem coniurauerunt. Quorum nomina si vellem supprimere, fama flagitii diuulgaret (etiam me tacente.) Dicam ergo, quod me dicturum doleo, parricidarumque nomina non celabo. Primus & præcipuus dominus Henricus le Scrop, in cuius fide siue constantia totus animus regius requieuit. Qui sub hypocrisi cuncta gerenda foris suppallians, &

Proditio Henrici le Scrop.

Astutam vapido gestans sub pectore vulpem,

in cunctis agendis agninam simplicitatem publice præferebat.

Edidicit (nempe) *simulare fidem, vultusque minaces*
Protegere, & blando fraudem prætexere risu:
Plenus sæuitia, lucrique cupidine feruens:
Doctus & vnanimes odio turbare sodales.

Hic tantę fuit æstimationis penes regem, vt si quando consilia priuata vel publica tractabantur, huius diffinitione terminabantur. Prætendebat namque tantam grauitatem in vultu, tantam in gestu modestiam, tantam in affatu religionem, vt quicquid ipse dictasset, velut oraculum è cœlo lapsum, rex oportere fieri iudicaret. Si legatio solemnis emittenda foret in Franciam, ingenio vel persona Henrici le Scrop exequi necesse putabat. Ille proinde tractabat cum hostibus, ipse domino suo Regi hostis occultus, mulcebatque Regem vanis sponsionibus, delusit consilium promissis inanibus, referens vtrisque alia pro aliis, fronte fauens suis, mente vero Gallis. Cumque Rex innocens (propter magnam confidentiam) huius se arbitrio in pluribus commisisset, & ei multa donaria specialia tribuisset, ille tantis beneficiis retributor iniquus, dominũ suum, cum iam in procinctu foret profectionis suæ, parata classe & aggregatis militum copiis, repente vita priuare moliebatur. Spoponderat ista Francis (vt fertur) pacta sibi pro proditione pecunia, qui iam ad sua regressi lætificauere suos, asserentes regem Angliæ mutato proposito, vel ad sua regressum, vel certe quod verius putauere peremptum. Habuit consortes proditionis Richardum comitẽ Cantebrigiæ, fratrem scilicet ducis Eboraci: & Thomam Grey militem Borealem. Quem quidem Richardum comitem rex creauerat, & multis bonis ditauerat, & præ ceteris honorauerat ratione generis & parentelæ, sed nulla impensa beneuolentia, nullum collatum beneficium proditores præuertere poterant, quin in necem tanti benefactoris mutuo se armarent. Atque priusquam conceptum facinus possent ad effectum perducere, Deo volente detecti sunt, & iudicio parium suorum condemnati decapitationis sententiam subire, rege alias pœnas de iure debitas perdonante (pręterquam H. Scrop, qui dicitur fuisse tractus) qui etiam rex defleuisse vices eorũ fertur. Quamobrem nonnulli propter regis modestiam, compassionem, & pietatem, laudes Augusti in eum transferunt, quondam editas à Nasone: eo quod

Sit piger ad pœnas princeps, ad præmia velox,
Quique dolet quoties cogitur esse ferox,

Eodem tempore velut ex condicto, & tanquam proditionis præfatæ conscientia, Lolardi stumulati, è latebris emersere, & in Regem blasphemias euomuere, loquentes grandia, minasque spargentes in scriptis, (quæ fixerunt in valuis Ecclesiæ, & Ecclesiarum Londoniis in multis locis) talibus se cohortantes. Iam (inquiunt) Princeps præsbyterorum abiit, iam hostis noster abscessit, iam nobis arrisit tempus accommodum, quo nostras impune licebit iniurias vindicare, sicque se mutuo confortantes, scripserunt adinuicem multa millia in sua vota venisse. Interea campiductor, & caput eorum Iohannes Oldcastel, cum latuisset prope Maluerniam, & accepisset à falso nuntio Regem Angliæ transfretasse, ex eius absentia concepta audacia verba comminatoria misit ad dominum de Bergeyne, dicens in capite eius vlcisci velle sibi & suis illatas iniurias ab eodem. Qui prudenter sibi præcauens, cum circa noctis medium hæc audisset, illico secretis egit nuntiis, vt mane diluculo occurrerent armati sibi apud castrum suum de Haneley, ex Wigornia per fora & Teukesburia, prope quinque millia architentium & armatorum. Quo comperto, dictus Iohannes Oldcastel more solito latebras requisiuit. Cepit tamen idem herus quendam præsbyterum dicti Iohannis Oldcastel, & quosdam alios ex suis complicibus, quos sic arctatos quæstionibus examinauit, vt patefacerent locum, quo dictus Iohannes arma sua cum pecuniis occultasset. Quæ cuncta congesta sunt in quadam domo inter duos parietes sic erectos, vt nullus sine indice dictæ structuræ fallaciam percepisset. Illic inuenta sunt signa sua cum vexillo, in quibus depingi sumptuose fecerat calicem & hostiam in forma panis. Ibi etiam conspicienda fuere crux Christi cum flagris, lancea cum clauis, quæ depinxerat in vexillis ad seducendum simplices, si quando contigisset erigere signa suffultum populari dementia, sed cognito apparatu disposito contra se, demisit cornua, quæ arroganter erexerat, suppressit minas fastuosas, & eo celerius atque meticulosius latebras vt prius repetiit, eo quod audiuit Henricum Scrop & suos complices apud Hamptoniam proditionis suæ pœnas meritas exoluisse. Nec multo post captus est quidam (inueteratus Lolardus) Wilhelmus Cleydon, qui in tantam dementiam ruerat confidentia suæ sectæ, vt etiam filium proprium sacerdotem constitueret, & missam celebrare faceret in domo sua, die quo coniux eius à puerperio surgens, purganda ad Ecclesiam processisset. Hic ergo captus examinatus, legitimeque conuictus de hæresi, Londoniis est combustus. Rex Angliæ punitis iustissime (vt præmittitur) proditoribus, ascensis nauibus, mare sulcans, applicuit in Normanniam (in loco vocato Kedecans) nemine resistente. Traxit autem secum classem mille & quingentarum carinarum, ad negotia Martia sufficienter instructam: vt dum ipse cum suis villam de Hareflu obsideret per aridam, classis in pelago coram villa constituta villanis omne præsidium victualium præcluderet, & solatia quæuis arceret. Nacta vero tellure, feria quarta in vigilia Assumptionis Sanctæ Mariæ sequenti Sabbato obsidionem posuit circa villam, quam continuauit per quinque septimanas honorifice, vsque ad dominicam proximam ante festum Sancti Michaelis, qua die dominica villa fuit reddita tali modo: Feria nempe tertia proxima ante dictam dominicam, domini Gallici, qui fuere custodes ipsius villæ, scilicet de Gaucort, dominus de Estuteuile, dominus de Hakeuile, & dominus de Clere, non ferentes crebras quassationes murorum & ædificiorum infra villam, aliaque pericula perpessa per gunnas regias, nam ab ipsis euolantia saxa ingenti verberis ictu obuia fregere quæque ruentes, nec tantum corpora pressa necabant, sed totos cum sanguine dissipant artus, & singula cesserunt ictibus arma. Conturbati & conterriti coacti sunt nocte media quendam seruum ad arma ad ducem destinare Clarentiæ, domini regis fratrem, qui illorum vice precaretur obnixe dictum Ducem, quatenus dignaretur ob honorem Dei, Regi supplicare, vt eis concederet facultatem tractandi cum quibuscunque personis, quas Dominus Rex duceret ad istum negotium emittendas. Nec mora, Dux exequitur villanorum vota, cuius interuentu, & ob honorem Dei præcipue, Rex inclinatus eorum precibus, misit Comitem de Dorcet, Dominum filium Hugonis, & Dominum Thomam Erpinham, ad cognoscenda desideria obsessorum. Qui petiere suppliciter, vt rex charitatis intuitu cessaret ab eorum debellatione, ab ea hora noctis mediæ vsque ad dominicam proximam post festum S. Michaelis, nisi contingeret regem (vel Dolphinum eius primogenitum) per bellum obsidionem dissoluere. Alias parati forent Regi villam reddere, saluis vita & bonis omnibus eorundem: Rex vero remandari iussit eisdem, quod nisi villam in crastino redderet nulla conditione interposita, non

Præsbyter proditor captus.

tracta-

tractarent amplius de materia memorata. Inſtabant adhuc Gallicani domini, & regis referendarios deprecabantur, vt apud regem inſiſterent quatenus inducias illis concedere dignaretur, ab illa hora vſque ad horam proximam poſt dominicæ ſubſequẽtis. Qua hora promiſerunt ſe cum propriis militibus & ſcutiferis ad regem acceſſuros cum viris honoratioribus infra dictam villam conſtitutis, quos omnes obſides darent regi vſque ad dominicam ſupradictam, & vlterius prædicti proceres ſpopondere ſe iuraturos ſuper corpus dominicum, coram omni populo, quod ſi Rex Francus, vel filius eius & hæres Dolphinus non accederent ad deliberandum eos infra horam dictæ dominicæ prę̨notatam, ipſi ſe redderent ſine conditione aliqua regi Angliæ, ad faciendum de corporibus & bonis eorum iuxta ſuæ beneplacitum voluntatis. Ita duntaxat vt permitteret eos dirigere nuncios regi Franco, & Dolphino, qui eis prętaxata pacta referrent. Cumque rex acceptaſſet hanc oblationem, dedit eorum legatis litteras de ſaluo conductu, quorum principalis fuit dominus de Hakeuyle, quem ſequebantur viri valentes ad numerum. XII. perſonarum. In craſtino, ſcilicet feria quarta mane dicti domini cum. XXII. militibus, & armigeris, ac ciuibus notabilibus exiuere de villa, quibus occurrit proceſſio ſolenniſſima, antecedens Euchariſtia cum multis honorabilibus dominis, militibus, & armigeris, & populi frequentia magna valde, vbi expleto receptoque publice iuſiurando, cuncti Gallici ſunt introducti ad regale tentorium, vbi & comederunt die illo: dominum tamen regem non viderunt. Poſt prandium diſiuncti ſunt & diuerſis dominis commendati, qui eos tractarent honorifice, vſque ad reditum ſuorum legatorum, quos deſtinauerant ad regem Francum, qui fidenter promiſſa complentes rediere ſtatuta dominica, hora pręfixa: ſine quouis ſuffragio per regem Francum ſeu Dolphinum obſeſſis oblato. Quapropter qui intra villam erant cuncti ſe ſine conditione regis gratiæ ſummiſere. Remanſereque captiui regi Angliæ toti domini, cum militibus, & Armigeris atque generoſis qui miſſi ſunt à rege Franco ad cuſtodiam villæ. Rex autem conſtituit illic Capitaneum dominum Thomam comitem Dorcetanum, dans ei manum validam defenſorum. Durante obſidione regali, plures ex eſu fructuum, & algore noctium, fætoreq; cadauerum diuerſarum pecudum (quas mactauere per caſtrorum circuitum, & non operuerant ceſpitibus ſine terra, nec iniecerant in aquis fluuialibus vt earum putridas exalationes tollerent) fluxu ventris vel diſſenteria periere. Inter quos & in primis vir venerandiſſimus Magiſter Richardus de Cartiniaco Norwicenſis epiſcopus, domino regi fidiſſimus, diem clauſit extremum, cui ſucceſſit in Epiſcopatu dominus Wakeringe: comeſque Southfolchiæ dominus Michael Atte poole ſimili ſorte functus eſt, cuius loco ne familia ſua gubernatore careret, creauit dominus rex filium eius comitem Southfolchiæ, ſed & eius filium ſæua nimis Atropos præcidit in bello: de quo inferius dicturi ſumus.

Eodem tempore redierunt in Angliam aduerſa cogente valetudine, dux Clarenciæ, Comes Marchiæ, Comes Arundeliæ, & Comes Mareſcallus cum multis aliis egrotantibus morbo præfato. Sed Arundelienſis (vt fertur) veneno, non multo poſt in fata conceſſit. Rex Angliæ compoſitis rebus apud Hareflue, prout regem decuit, & victorem, terreſtrem viam verſus Caleſiam cum paucis admodum arripere ſtatuit, non amplius (vt fertur) quam octo millibus architenentium, & armatorum, quarum magna pars infirmitate contracta apud Hareflue, (prout ſupra retulimus) vexabatur. Cum hac tam parua manu mirum eſt quod denſiſſimam auſus ſit aggredi Francorum ſiluam, ſed multo plus mirandum quod eam perforauit tot obicibus præmunitam. Galli nempe per totum tempus obſidionis villæ de Harflue electos quoſque de ſemetipſis & conterminarum regionum fortiſſimos & audaciſſimos viros adunauerunt, & auxiliarios vndique conduxerunt, vt numerus eorum (prout fertur) excreſceret ad centum quadraginta millia pugnatorum. Hii ergo ſe præparauerunt ad diem, tempus, & horam qua regem poſſent inuadere, & puſillum gregem ſuum iam fame, fluxu, ac febribus tenuatum. Cumque pene bis dominus Rex equitaſſet per regnum Franciæ, & hoſtes ſubtraxiſſent victualia, priuſquam accederet ad caſtrametandi loca, defecit panis in exercitu, ſic quod plures loco panis auellanis nucibus, & aſſis carnibus vterentur, potus aqua fuit cunctis inferioris fortunæ viris in exercitu, ſpacio pene decem & octo dierum. His lautitiis, his obſoniis athletæ regis Angliæ nutriti ſunt & paſti, qui cum tot gigantum millibus fuerant cõgreſſuri. Adde, quod ab itinere fatigati, à vigiliis macerati, à frigoribus nocturnis debilitati, mirum quod ſubſiſtere potuere. Sed animauit debiles, inualidis dedit vires, qui voluit for-

tes pessundare per infirmos. Nempe cum rex non sine difficultate maxima pertransisset flumina interposita, quia Franci pontes destruxerant, per quos iter compendii habuisse poterat, mox glomerati festinauere cum suis militibus præcludere viam per quam de necessitate debeat transire Calesiam. Et vicesimo quarto die Mensis Octobris, in quadam villa substitere. Rex tamen imperterritus iter arreptum constanter aggreditur: & eo vsque procedit, quo vterque exercitus velut infra spacium milliarii ipsa eadem consedit nocte. Erat tamen facies vtriusque exercitus varia, disparque vultus, Gallis refocillatis victualibusque refertis, Anglis fatigatis, infirmis, inediaque confectis: quibus etiam nec copia aquæ fuit. Certum tamen erat Anglis in crastino se pugnaturos, & cum tota nobilitate Franciæ manus conserturos. Quapropter ipsam noctem non tantum duxerunt insomnem corpora confouendo, quantum votis & confessionibus animabus propriis consulendo. Iactitauerant nempe Galli se nemini velle parcere, præterquam dominis, & ipsi regi, reliquos immisericorditer perempturos, vel membris irrestaurabiliter mutilaturos. Qua de causa, nostri magis concitati, animos erexerunt, & contra casus omnes se mutuo confortarunt. Igitur *Postera vix summo spargebat lumine montes, Orta dies: Cum tuba sonitum procul ære canoro, Increpuit de castris regiis*, accelerantque nostrates peruenire ad sui ducis præsentiam, parati dupliciter ad prouocandum Martem, scilicet audacia & conscientiæ puritate. Rex cernens suos alacriter aduenisse, mox agmina producit in campum tritico recenter satum, vbi vix standi paulisper vel progrediendi facultas fuit propter salebras, solique mollitiem. Nec segnius summo mane Galli in eundem campum emittunt primam aciem, viris instructam fortibus, armis ornatam fulgentibus, equitibus hinc inde ex vtroque latere præcedentibus in equis generosis, & nobilibus, (quibus (vt ita dicam) *aurea pectoribus demissa monilia pendent*: qui insuper, *Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum*. Non tamen voluere Franci propter loci lutositatem procul in campum procedere, sed videre cupiebant quid Angli (quorum paucitatem maxime contemnebant) facere proponebant. Inter vtrunque cuneum campus late patuit, ad spacium (prout fertur pene) mille passuum, sed non vtrinq; pari procurrunt agmina motu, quia Gallis immobiliter primam seruantibus stationem, Anglis necesse fuit si cum hoste vellent conserere, spacium medium armis onustos pedibus emetiri. Rex interea Gallorum perpendens astutias, quod sic perstabant immobiles in vno loco, ne peditando per campum lutosum fatigarentur,

Congressus Anglorum cum Gallis.

Sublimi vectus equo volat agmina circum, hortaturq; duces,
Et animos ad prælia firmat.

O fidissimi inquiens socii, vadimus in campum, ad magnum virtutis opus, summosque labores. En ipsam diem quam flagitauit sæpius vestra virtus, totas ergo vestras effundite vires. Experiamini quid lancea, quid securis, quid gladius, quid sagitta valeat in manu potentis. Quisquis ergo census, honores aut præmia cupit, istic reperiet,

Hæc nempe medio posuit Deus omnia campo,

sic fatus iussit conuelli signa. Quia (inquiens) hostes iniuriosi iter nostrum præcludere temptant, adeamus illos in nomine Trinitatis, & optima hora totius anni. Et erectis vexillis iussit suis ordinate procedere, à dextris & sinistris fecit sagittarios anteire. Qui conspicientes eos qui pridie coniurauerant in mortes vel mutilationes eorum, accensi indignatione, iniuria, omnis lassitudinis, omnis incommodi vel infirmitatis obliti sunt, & (vt ita fatear) turgescit in eis vitria bilis: iraque vires, animumque ministrat. Mirumque in modum qui sero debilem arcum nequiuit tendere, iam fortissimum valuit sine difficultate pro voto trahere. Galli videntes nostros campum cum summo labore emensos fuisse, rati iam tempus arrisisse quo fatigatos inuaderent, quos putabant nullo negotio captiuandos, horribiliter in campum ruunt, præmissis equitibus qui nostros architenentes, (pectoribus dextrariorum præferratis) obruerent, & suorum caballorum pedibus conculcarent. Sed (Deo volente) secus accidit quam sperabant. Quia sagittarii hinc inde occurrentes equitibus, tot simul emisere iacula, vt illa procella grandinea primitus equites dissiparent. Nam regente Deo, nusquam cassa manus, nusquam sine vulnere fugit missile, nullaque fuit requies mittentis dexteræ, sed & omne sedet telum quia nulli fuere sine cædibus ictus. Vt ergo primum sonipedes ferro transfixi sunt, sessores conuersis frænis in sua agmina præcipites corruere, omnesq; equites qui euaserant campo cessere. Ex hinc vt acies conuenere, ingens nostratum clamor ad sidera tollitur, & impletur quodammodo vocibus

Architenentium virtus.

vastus

vaſtus aer. Tunc iterato volat vndique telorum nubes, & ferro fere ſonat, dum iacula conſtanter emiſſa, caſſides feriunt, laminas, & loricas. Cadunt proinde de Gallis plurimi ſagittis terebrati: hinc quinquagenii, hinc pariter ſexageni. Rex ipſe non tantum regis, quantum militis exequendo vices, primus in hoſtes aduolat, crudeles ictus infert, & tollerat, exempla ſuis audendi fortia præbens in perſona propria, ſtricto ſecuri oppoſitas acies diſſipando. Nec ſecus militares viri æmulantes acta regia, totis viribus collaborabant oppoſitam illam ſiluam Francorum frementium ferro proſternere, donec tandem via vi facta, Galli non tantum ceſſere, quam mortui cecidere. Et reuera Franci cum proſtratos in acie belli cernerent quos autumabant immobiles, eorum mox obſtupuere animi, gelidusque per ima cucurrit oſſa tremor tantus, vt immobiles, & ſine ſenſu ſtarent. Dum noſtri ſecures ab eorum extorquerent manibus, & eos mactarent velut pecudes cum eiſdem. Perdidit inde modum cædes, & velut nulla ſecuta eſt pugna, ſed iugulis bellum geritur, nec valent Angli tot proſternere. Quot perire poſſunt de aduerſa parte. Sic ergo pene Franciæ periit omne decus, per manus paucorum quos parum ante ſummo deſpectui habuere. *Galliæ decus proſtratum.* Illic interempti ſunt, Duces de Alanſon, de Braban, & de Baar, cum quinque comitibus, & Conſtabulario Franciæ, & aliis nominatis dominis, ad numerum pene centum. De militibus & armigeris quatuor millia ſexaginta nouem feruntur occiſa. Numerus vulgi non fuit ab armorum nunciis computatus. Capti ſunt ibidem duces, Aurelianenſis, & Burbonenſis, comites vero de Ew. & de Wendone & Arthurus frater ducis Britanniæ, qui ſe dicit comitem Richemundiæ, & quidam Burdegaldus miles honoratiſſimus regni Franciæ, & alii vt ferunt ad numerum ſeptingentorum. De parte regis cecidere: dominus Edwardus dux Eboraci, & dominus Michaël comes Southfolchiæ, quatuor milites & vnus armiger, dictus Dauid Game, & de communibus viginti octo. Dum rex & ſui bello detinerentur, contra Gallorum multitudinem pugnando cominus, veſpiliones Francorum inuadentes à tergo dimiſſas ſarcinas rapuerunt, & protinus abduxerunt. In quibus cum reperiſſent coronam regiam, inani gaudio lætificauere ſuos, ita tamen vt ſigna ſolemniter pulſari facerent & canticum laudis, *Te Deum laudamus*, cum ſummo tripudio decantari. *Gallorum inane gaudium.* Emētiti enim fuerant regem captum, ſine mora venturum. Sed poſt puſillum cum ex triſti nuncio cognouiſſent veritatem rei geſtæ, verſus eſt in luctum chorus eorum, & gaudium in mœrorem. Rex autem omnes hos euentus proſperos aſcribens Deo, gratias infinitas egit ei qui ſibi dedit inopinatam victoriā, & ferociſſimos hoſtes ſubegit. Pernoctauit igitur in eodem loco & in craſtino, ſcilicet die Sabbati verſus Caleſiam iter inceptum continuauit. Deinde. 16. die Nouēbris applicuit ſero apud Doueriam in maxima niuis intemperie, viceſima vero tertia die dicti menſis venit Londonias ducens ſecum duces & nobiles quos dudum captiuauerat, quorum nomina ſuperius ſunt expreſſa. Quali gaudio, quali tripudio, quali denique triumpho ſit exceptus à Londonienſibus dicere prętermitto. *Reditus regis in Angliam.* Quia reuera curioſitas apparatuum, nimietas expenſarum, varietates ſpectaculorum tractatus exigerent merito ſpeciales. Primo die Menſis Decembris iuſſu regis affuere Londoniis pontifices, & Abbates in magno numero, vt intereſſent ſolemniſſimis exequiis domini Edwardi quondam ducis Eboraci, & aliorum tam Francorum quam Anglorum qui interierāt in partibus tranſmarinis. Ad has etiam exequias venit ab Hareflu capitaneus dictæ villæ, regis auunculus, comes de Dorcet, qui parum ante fecerat equitationem in regionem conterminam & fugauerat octingentos ante ſe captiuos quos infra dictam villam ſtrictæ cuſtodiæ mancipauit. Hoc anno rex Portugaliæ fretus auxilio mercatorum Angliæ quam maxime, & Alemanorum, vicit Agarenos in terra regis Betinarinorum, multis eorum millibus ad generum Cereris deſtinatis. Cepitque ciuitatem eorum ampliſſimam ſupra mare ſitam, vocatam Sunt eorum lingua: cinctam muro viginti millium paſſuum prout ferunt.

Anno domini milleſimo CCCC. XVI. tenuit rex natale iuxta Londonias, apud Lambhetham, quo tempore delati ſunt ſibi rumores de conflictu habito inter Anglos & Gallos iuxta villam de Hareflu, in quo plures Gallici ſunt occiſi. Circa feſtum purificationis ſeptem Delphini luſerunt in tamiſia, quarum quatuor ſunt occiſæ: *Delphini in tameſi.* prænoſticabant vt quidam volunt tempeſtatem maximam ventorum & imbrium continuo ſubſecutā. Feria quarta quatuor temporū in initio quadrageſimę, comes de Dorcet pugnauit cum comite de Armanak duce Gallorum, in quo conflictu cecidere plurimi de vtraq; parte quia dictus comes gentem noſtram inuaſerat inprouiſo, fugati tum

ti tum sunt Franci,& illo die nostratibus terga dedere, vno solo vsi solatio, quod vispiliones eorum dum cum nostris manus consererent, equos Anglorum & sarcinas rapuerunt. Oportebat ergo nostros prout erant in armis, reuerti pedites ad villam de Hareflu per multa miliaria regionis. Itaque peditando iuxta littus maris, vt hostes suos semper ante faciem suam non à tergo constitutos haberent: incedebant armis onusti per totam quintam feriam, noctemque sequentem: mane vero sexta feria nostrates leuantes oculos, viderunt in montibus Gallos recollectos cum duce eorum comite de Armanak, paratos ad inuadendum eos: misit ergo comes de Armanak quendam armorum nuncium ad comitem Dorcetanum, qui diceret: Ecce conclusus es inter nos & mare, nec tibi superest euadendi facultas, quapropter ne pereas ore gladii, redde te mihi, tractaboque te iuxta nobilitatem tuorum natalium, prout decet, rationabiliter redimendum. Ad hęc ille: renuncia sibi qui te misit, nunquam fuisse moris Anglorũ hosti se reddere, ante præludia Martis & Bellonæ. Nec me reperiet ita vecordem vt manus illi dem, quem potest Deus tradere in manus meas. Hiis auditis, comes de Armanak furibunde cum suis equitibus pernici gressu per decliuum montis descendere conabatur. Quos excipientes nostri sagittarii, vel præuerterunt iaculis, vel peremerunt. Exinde creuit pugna inter reliquos, & vtrobique gladiis & securibus diu res Martia gerebatur. Tandem (Deo miserante) gens ieiuna, lassa, famelica, somnique penuria fatigata, vicit Dei virtute manifesta: nam cum non essent plures ex Anglicis in hoc conflictu quam mille quingenti, gloriose vicerunt, & ad fugam coegerunt quindecim millia Gallicorum, duce illorum prope capto: ferunt (quod non obstante sacro quadragesimali tempore, ipsoque inuiolabili ieiunio quatuor tẽporum) carnes assauerant in castris suis, & meretriculas introduxerant, vt post suffarcinationem ventris, Veneris se spurcitiis macularent. Circa præsens tempus, oboli Ianuensium, quia debito carebant pondere, prohibiti sunt ab Anglis in mercaturis accipi siue dari. Septimo die mensis Maii venit imperator Londonias, deductus in magnificentia & gloria per regem & regni nobiles, & hospitatus est in palacio regis iuxta Westmonast. rege recepto apud Lamhetham. Rex autem cupiens deferre omnem humanitatem regi Romanorum, suspendit ad tempus cuncta parliamenti negotia, ducens eum secum Windeleshoram ad festum sancti Georgii, honoratus illic eum, & tantæ fraternitatis titulo, & religionis illius nobili vestimento, signumque regale imposuit collo suo, quod imperator expost semper gessit in omni conuentu publico vel priuato. Ante festum ascensionis dux Holandiæ venit in Angliam, cum apparatu maximo, ad habendum colloquium cum rege nostro, regeque Romanorum. In festo Trinitatis, & per sequens biduum, audita sunt horrida tonitrua, omnem modum excedentia, & velut sine interpolatione durantia, quæ pręcesserunt terrifica fulmina sine cessatione coruscantia, quę multos strauerunt & occiderunt, arbores succenderunt, & ædificia diruerunt. Per totum tempus æstiuale putabatur, quod mediatione Imperatoris fuisset pax inter regna firmata, sed tergiuersantibus Gallis, suspensum fuit pacis negotium, eo maxime, quod Galli conduxerant classem magnarum nauium Caricarum & Galearum, quæ regnum Angliæ molestaret, cõtra quos dominus Iohannes dux Bedfordiæ (frater regis) missus fuit cum manu potenti. Qui in die assumptionis beatæ virginis, commisit cum eis, & cepit tres Caricas, & vnam Hulkam, & quatuor Balingarias. Tres vero Caricæ fugere, vna vero de tribus inter syrtes confracta submersa fuit. Alia magna Carica submersa fuit coram Southhampton, cum qua perierunt octingenti viri, quales light harneys vulgo vocamus. Imperator & rex Angliæ fœdus ad inuicem pepigere, videlicet, quod ipsi, & successores sui, boni & firmi & stabiles imperpetuum amici erunt, alligati, obligati, & confederati pro se & hæredibus ac successoribus suis, contra homines cuiuscunque gradus, status, dignitatis aut conditionis existat: & contra omnes homines qui viuere aut mori possunt, exceptis sacrosancta Romana ecclesia, & Romanorum pontifice, &c. Rex Angliæ vt ostenderet se ex corde pacem cupere, personaliter transfretauit Calesiam ne Gallis vllam calumniandi ministraret materiam, quia dixerant non stare per eos quin ei offerrent largam pacis viam, vbi cum imperatore constitutus, cum nihil ab eis audisset procurari nisi dolos & fraudem solitam commenta spreuit eorum, & inter imperatorem ducemque Burgundiæ qui diffidebant, fecit concordiã atque pacem. Quibus ita gestis, dux fecit homagium imperatori. Posthæc dux Glouerniæ frater regis minimus, cum magna regis familia deduxit Imperatorem donec venisset ad villam de Doredranth, vbi cunctos Anglos remuneraut imperialiter

à maxi-

à maximo ad minimum. Benedictus Vlleman ciuis Lõdoniarum qui sperserat schedulas in multis locis errore plenas, captus, tractus, suspensus & decollatus est die Sancti Michaelis. Parliamentum quod diximus intermissum propter præsentiam regis Romanorum, tẽtum fuit Londoniis circa festum sancti Luciæ. In quo dominus Thomas Beuford comes de Dorcet creatus est dux Exoniæ, concessis sibi de fisco regio annuis mille libris, & XL. libris de villa Exoniæ supradicta quas dominus rex de eadem villa percipere consueuit. In hoc parliamento requisiti proceres si ista sibi placerent, responderunt quod optime, si donum regium tam exile non esset, nec correspondẽs meritis & virtutibus tanti viri. Concesse fuere duæ decimæ per clerum regi sub vnius anni spacio persoluendæ.

Anno domini millesimo. CCCC. XVII. rex celebrauit natale apud Kenelwerthã, quo tẽpore structæ sunt illi insidiæ (prout fertur) per quendam scutiferum complicẽ Iohãnis Oldcastell dictum. In crastino Natalis domini sparsæ sunt schedulæ Lolardorum venenosæ, impingentes contra cunctos status ecclesiæ fere, in qualibet magna domo, vel hospitio villarum de sancto Albano, de Northamptona, de Radingia, auctorem nullo sciente.

Decretum consilii Constanciensis de electione Papæ futuri.

Ad laudem, & gloriam & honorem omnipotentis Dei, ad pacem & vnitatem vniuersalis ecclesię, ac totius populi Christiani, vt electio futuri Romani & summi pontificis, proxime celebranda, firmiori auctoritate & plurium roboretur assensu, & ne attento statu ecclesiæ super dicta electione in posterum vlla retractio, vllusue scrupulus in mentibus hominum resideat, sed ex illa sequatur vnio certa, vera, plenissima & perfecta, sacrosancta generalis sinodus Constanciensis communi vtilitate pẽsata, de speciali & expresso consensu, ac voluntate concordi, sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium in eadem sinodo personaliter existentium, & collegii eorundem, ac omnium nationum præsentis consilii ordinat, statuit, & decreuit, quod hac vice duntaxat ad eligendum Romanum pontificem summum, vna cum Cardinalibus sex prelati vel alię honorabiles personæ ecclesiasticæ in sacris ordinibus constitutæ, de qualibet natione in eadem sinodo pro nunc existente & nominata, quos seu quas quęlibet ipsorum nationum pro se adhuc infra dies duxerit eligendos, seu eligendas, ipsis cardinalibus adiungantur, quibus omnibus eadem sancta sinodus eligendi Romanum pontificem, secundum formam hic expressam, quatenus opus est tribuit potestatem: videlicet quod ille absque vlla exceptione ab vniuersali ecclesia Romanus pontifex habeatur, qui à duabus partibus Cardinalium in conclaui existentium, & à cuiuscunque nationis duabus partibus eisdem cardinalibus adiungendorum & tunc adiunctorum electus fuerit & receptus: quodque non valeat electio nec electus pro summo pontifice habeatur, nisi duæ partes Cardinalium in conclaui existentium, & cuiuslibet nationis duæ partes, cum Cardinalibus ad eligendum adiungendorum, & tunc adiunctorum consentiant & consenserunt in Romanum pontificem eligendum. Statuit insuper & ordinat ac decernit, quod vota quorumcunque in electione huiusmodi emittenda sint nulla, nisi vt præmittitur duæ partes cardinalium, & duæ partes cuiuslibet nationis adiungendorum, & tunc adiunctorum prędictorum principaliter aut per accessionem in vnum concurrant. Hoc etiam adiecto, quod prelati, & alii cum ipsis cardinalibus, ad electionem huiusmodi adiungendi & tunc adiuncti, omnes & singulas constitutiones etiam penales, circa electionem Romani pontificis æditas, atq; consuetudines obseruare consuetas, quemadmodum ipsi cardinales obseruare teneantur, & ad illarum obseruantiam astringantur. Teneantur insuper iurare & iurent dicti electores cardinales & alii, antequam ad electionem procedãt, quod in huiusmodi electionis negotio attendentes quod eis imminebit cum de citatione agetur vicarii Iesum Christi successoris beati Petri vniuersalis ecclesię rectoris, gregis dominici directoris, puris & sinceris mentibus, & quam credent publicæ vtilitati vniuersalis ecclesiæ proficere omni cuiuscunq; nationis peregrinę, aut alio inordinato affectu, odio, gratia, vel fauore abiectis, procederent vt eorum ministerio de vtili & idoneo vniuersali ecclesiæ prouideatur pastore. Ordinat insuper, statuit & decernit eadẽ sancta sinodus, ꝙ infra decem dies ex nunc continue numerandos, quos decem dies omnib. & singulis sanctę Romanę ecclesiæ cardinalibus prę sentibus & absentib⁹, & cęteris electoribus supradictis, attenta Romanæ ecclesiæ vacatione notoria, ad intrandũ conclaue in hac ciuitate Cõstanciensi in maiori domo cõmunitatis ciuitatis eiusdẽ ad hoc iã ordinata ꝑfigit & assignat, ꝙ prefati electores cardinales & alii supradicti intrent ipsum cõclaue ad electionem huiusmodi celebrandũ, cęteraq; faciendum, obser-

obseruandum & prosequendum, quemadmodum in cæteris prętér pręmissa de cardinalibus & aliis in electione Romani pontificis iura decernunt, quæ omnia præmissa obseruata vult eadem sancta sinodus in suo robore permanere. Hanc autem formam & hunc modum electionis approbat, ordinat, statuit pro hac vice, & ad omnem scrupulum remouendum vel summouendum, omnes & singulos in eadem sinodo præsentes & venturos qui eidem sinodo adhærebunt ac omnes actus legitimos in eadem sinodo agendis actiue & passiue quatenus opus est habilitat & habiles esse declarat cæteris eiusdem sacri consilii decretis semper saluis, supplens omnes defectus si qui forsan interuenerint in præmissis apostolicis & in generalibus consiliis æditis constitutionibus, & aliis in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunq;. Vltimo die Mensis Octobris, episcopus Winton. accessit ad cōsilium, peregrinaturus Hyerosolimam, post electionem summi pontificis celebratam, vbi tantum valuit eius facunda persuasio vt & excitaret dominos Cardinales ad concordiam, & ad dilectionem summi pontificis se ocius prępararent. Quamobrem mox præparata fuit domus, quæ conclaue vocaretur, & essent cum lectis stratis honorifice pro dominis Cardinalibus, & electoribus adiungendis eisdem. Ordinatum nempe fuerat decreto consilii, vt eligerentur ex omni natione quæ conuenerat sex personæ, ad intrandum conclaue cum cardinalibus, prout superius est expressum, vnde de Anglia ingressi sunt conclaue episcopi Londoniensis, Bathon. Norwicensis, Lichfeldiensis, Abbas Eboracens. & magister Thomas de Polton, Decanus Eboracensis. Quælibet autem natio scripsit nomina personarum suarum in schedula, & cera inuoluit. Præordinatæ proinde personę conclaue sunt ingressæ, die quatuor coronatorum. Quibus intromissis, quædam persona laica, attulit omnes schedulas cera circunductas, ad vicecancellarium in conclaue. Qui nudatis brachiis vsque ad cubitum, posuit omnes schedulas super mensam. Exinde decretum factum est quomodo reclusi ederent in conclaui, statutumque fuit, vt haberent panem & vinum, & vno die vnicum genus carnium, & altero vnum genus piscium, & singulis diebus vnum genus potagii, prout dies exigebat. Tunc Imperator, & tredecim duces, ac maiores ciuitatis, Constantiæ, iurauere super librum, quod fideliter custodirent conclaue ab impeditoribus, & ne alia cibaria intromitterentur quam statuta fuere. Quo facto, Imperator personaliter perscrutatus est domum totam, & duabus seris ostium post se clausit. In ostio domus illius, factum fuerat foramen quadratum, habens in longitudine & latitudine pedem vnum, per quod immitti deberent cibaria inclusorum, omniquaque die dum in conclaui fuerunt. Abbas sancti Edmundi de Bury, & prior sancti Iohannis de Clerkenewelle, fuerunt assignati ad prægustandum cibaria Anglicorum. Mox vero vt seruitum fuit inclusis, dictum foramen clausum fuit tribus seris. Igitur illis conferentibus de iniuncto negotio, quidam nominauere Wintoniensem, quidam Londoniensem Episcopos: nonnulli vero cardinalem Franciæ, nihilque fuit actum primo die vel secundo. Die vero S. Martini primo mane episcopus Londoniensis venit, & inter omnes cardinales protulit ista verba. Ego Richardus episcopus London. accedo ad dominum meum cardinalem de Columnia. Audito præsenti sermone, repente cuncti præsentes per Dei gratiam in eandem consensere personam. Et illico exuerunt eum vestibus suis omnibus, & nouis eum reuestierunt, ac super altare posuerunt, & deosculati sunt manus eius & pedes. Hiis ita gestis, confestim vnus eorum qui inclusi fuerant, fregit foramen in pariete, & clamauit: *habemus Papam Martinum*, & tunc exiuerunt omnes in magnam ecclesiam cantantes, *Te Deum laudamus*. In crastino Papa fuit factus presbyter, & die sequenti fuit sacratus episcopus, & celebrauit missam suam primam, cui missæ interfuerunt centum quadraginta mitrati. Sequenti dominica dominus Papa fecit mane diluculo solemnem processionem, trāsiens per australem partem ecclesiæ versus occidentalem, vbi constitutus fuit quidam clericus habens canabum, & stuppam, & combussit ea, dicens:

Papa nominat.

Ecce pater sancte sic transit gloria mundi.

Posthæc eodem die fuit factum quasi quoddam solarium pro coronatione Papæ, in altitudine habens viginti pedes. Prior sancti Iohannis de Clerkenwell tenuit diadema Papæ in officio coronationis. Ipso die post prandium Papa equitauit per medium ciuitatis Constanciæ, quem sequebantur in equis omnes episcopi mitrati, Abbates. Equus Papæ phaleratus cum rubeo escarleto, equi vero cunctorum episcoporum phalerati fuere cādido panno bissino, & imperator in hac equitatione tenuit frenum Papæ. Cum autem peruenisset Papa ad locum fori, illic obuiauere sibi omnes

Imperator Papæ frenum tenet.

Iudæi

Iudęi ciuitatis, qui porrexerunt ſibi (ſicut mos eſt) ceremonias ac legem ſuam, quas acceptas, Papa proiecit poſt tergum ſuum, dicens: Recedant vetera, noua ſunt omnia. Papa (prout dicunt) prius vocabatur Paulinus, natus de illa nobili & antiqua gente Paulina Romæ.

Hoc anno circa finem menſis Iulii, rex Henricus cum magna claſſe mare ſulcãs, decimo nauigationis die ſaluus applicuit in Normannia, ſcilicet in feſto ſancti Petri ad vincula, vocato in loco Tonque, vbi villa fortis eſt, & caſtrum nobile, quod reddere per annum ſolet octo millia coronarum. Quo in loco quingenti equites hoſtiliter occurrerunt ei, tranſitum prohibere volentes, ſed perempto per architenentes eorum capitaneo, & eius collega capto, cæteri meticuloſe fugerunt. Nec multo poſt redditum fuit regi dictum caſtrum, & qui remanere volebant, accepere gratiam remanendi, volentes abire, tulerunt ſecum de gratia regia pecunias & ſuppellectilem, relinquentes arma & inſtrumenta bellica, necnon & victualia dicto caſtro. Conſimili modo reddita fuit regi villa de Aumberes cum caſtello, qua tempeſtate monachus quidam ſoliuagus captus à quodam de familia regis deſpoliatus eſt. Quod vt rex comperit, ſolicite quæſiuit à monacho ſi perſonam recognoſceret quæ tulerat ab eo res ſuas. Qui cum diceret bene ſe perſonam noſcere, ſi videret eam, tandem poſt aliquos in conſpectu ductos, notauit vnum dicens illum bona ſua rapuiſſe. Quem rex illico vehementer redarguit, dicens illum morte dignum, qui cum aliunde ſatisfacere potuiſſet ſuæ neceſſitati, ad res religioſorum manus extenderet, modo tamen gauiſurum perdonationis titulo, ſi nihil tale committat de cætero. Fecitque virum reddere monacho quis tulerat prius ab eo, monacho mandans vt domum repeteret, & conſuetum ſeruitium cum fratribus ſuis intrepidanter Deo rependeret, aſſerens ſe non illuc adueniſſe modo veſpilionis vt res religioſorum raperet, ſed potius more regis, vt eorum bona à direptionibus ſeruaret. Nec mora proclamari fecit per exercitũ, ne quis religioſum, clericum vel præsbyterum, nec vllum penitus eccleſiaſticum deſpoliare ſeu quouiſmodo moleſtare pręſumeret, nec ad res eccleſiaſticas animo rapiẽdi manus mittere, ſub pœna ſuſpenſionis & laquei. Qua proclamatione per plebanos vulgata, videres ruſticos indumentis clericorũ ſumptis vagari per exercitũ negotia tractare foralia, impune accedere & recedere, Anglis aſtu pie deceptis. Nec valebant Anglici rei veritatem agnoſçere, ruſtici coronas ſibi radentibus, vt Anglos fallerent efficacius, aſpectu capitum abraſorum. Conſequenter inſuper fecit rex proclamari ne quis fœminam coniugatam, viduam ſiue virginem contra voluntatem auderet opprimere, vel bona diripere plebeiorũ, qui ſe regi ſummiſerant ſub pœna prętaxata. Tertio decimo die menſis Auguſti rex receſſit cum exercitu de villa de Tõque, & pernoctauit apud villam Sancti Saluatoris de Tybe. Craſtino die Sabbati pernoctauit apud villam de Granuile, vbi commoratus eſt die dominica, videlicet in feſto aſſumptionis beatæ Mariæ. Die lunæ pernoctauit apud Abbathiam de Fontenes, & in die Martis peruenit ad villam Deſtuſteuyle: die vero Mercurii conſedit cum exercitu coram villa de Cane, ex parte auſtrali, prope monaſterium Sancti Stephani, dux Clarentiæ ex parte boreali iuxta Monaſterium monialium Sanctæ Trinitatis, comes Mareſcallus ſedit ex parte ſiniſtra regis, & dominus de Mattreuers iuxta eum. Iuxta quem domini Talbot, & Vmfreuile ſunt locati, & conſequenter domini de Neuile, & Willoughby. Ex parte regis dextera conſedens, Comes de Warwike, & dominus Iohannes Gray, iuxta quos Comites de Huntingdon, & de Sarum, & dominus Iohannis Grecornwayle. Dum ſic eſſet diſpoſitus regalis exercitus, & Abbathia ſancti Stephani foret Francis communita, videnteſque in monaſterio pro tutamento fore ſe impares regiis viribus, locum deſerere feſtinabant. Et diripientes tam victualia, quam alia loci iocalia, latenter in villam commigrauerunt, notabiles ſacrilegio manifeſto, vbi conſtituti tractabant inter ſe qualiter dictum monaſterium flammis abſumerent, & turres eccleſiæ complanarent: per quas multa mala fieri poſſe non dubitabant. Audiunt hæc inſuſurrari inter Francos quod quidã monachus eiuſdem loci, qui metuens ſui monaſterii deſtructionem, confidenter dedit ſe periculo, & ſub illius noctis ſilentio, manibus reptãs & genibꝰ, & per hoſtes, per ignes, per arma, per gladios tandem peruenit ad locum vbi dux Clarenciæ frater regis obſidionis ſuæ vigilias obſeruabat. Et impetrato aditu, vidit vt recubuerat armatus ad vnguẽ in horto quodam ſuper herbam, ſuppoſito capiti ſuo ſaxo. Cui confeſtim flexis genibus, flebiliter ſupplicauit, vt loco ſuo ſuccurreret, qui iam diruendus erat niſi maturius ſubueniret. Vobis autem ſpecialius conuenit noſtrum ſeruare monaſterium,

Ruſtici in clericali habitu.

qui de regum linea descendistis in locum nostrum quem fundauerunt, extruxerunt, atq; dotauerunt. Quapropter incunctanter vtamini duce pręuio, & ego vos inducam, & gaudere faciam loco nostro. Nec mora fecit dux vt monuit, & arreptis scalis, peruenit ad eam partem quam monachus bene nouit immunitam: nam pauci sed inualidi relicti fuerant, magis ad ostentationem, quam ad defensionem loci, quos aduentu suo territos, vel captiuauit, vel abire permisit, reputans eos indignos gladio suo propter rusticitatem & vilitatem personarum. Vnum tamen decollari iussit, qui confessus fuerat se res monasterii, scilicet ferramenta fenestrarum, & huiusmodi compilasse, dicens ei: Si nos & nostros propter talia sacrilegia iusta morte mulctaueris, multo plus tu pænam mœreris qui patriæ propriæ sacella spoliare non times. Dux ergo tali modo potitus loco, introduxit regem in crastino, gaudentem nimirum quod à telis & turribus monasterii valebat intueri quæcunque gerebantur in villa, & illic figere vel locare gunnas suas, quas Galli canones vocant, quibus validius villam infestare posset. Post hæc denunciatur dies & hora quibus fieri deberet insultus ad villam. Interea sonante terrifico lituorum & tubarum classico, obsessi semet cohortantes, ad muros alacriter cucurrere, telis armati, gladiis & missilibus, iaculis & petrariis, vt vim vi repellant. De parte regis (vt ita dicam) *Induit aduersis contraria pectora telis, miles: vt aeternum sanguine nomen emat.* Inter milites dominus Edmundus Springeus, qui dudum cum aliis militiæ cingulo donatus fuerat, muros Cadomæ armatus ascendit, *Et vulnera alterna datque, capitque manu. Sicut aper longe siluis latratibus actus, Fulmineo celeres dissipat ore canes, Mox tamen ipse perit:* sic & iste vir egregius dum multos muris deiicit, dum plures ense perimit, dum Martis acta peragit, lapsus pede corruit in foramen muri, vbi sedendo pugnans peremptus est, quem mox inhumaniter vt erat armatus adhuc spirantem, tormentarii (circumiectis ignibus) cremauerunt. Non tamen destitere regales inimicis insistere, sed bili concitata propter infortunium tanti socii, fuerat nempe cunctis amabilis: insurrexerunt acrius, & exarserunt contra tam improbos pollinitores, fatigantes illos sic ex parte, quod videbatur ipsis qui tuebantur oppidum ex parte altera necessarium, vt statione sua relicta, ad eam partem accurrerent qua rex oppugnabat villam sicq; rarescente in dicta parte defensore, dux Clarenciæ (factis instrumentis in loco qui putabatur tutissimus) muros scandit, & post terga Gallorum desiliens, eos adeo repente terruit, vt ignorarent vtrum iuuaret potius procedere contra regem, an reuerti & manus erigere contra ducem. Facta est igitur strages magna Gallorum, obuiantibus à fronte regalibus, instantibus à tergo Clarencianis, omnemq; illis adimentibus spem salutis. Taliq; modo rex villa potitus est, castello nōdum rebellibus vacuato. Quapropter rex Gunnarũ iactu sic castrũ debilitauit, vt impossibile videretur inclusis se defendere locum posse. Proinde impetrato tractatu, obtinuerunt à rege libertatem abeundi, relictis armis, victualibus, auro & argēto atq; iocalib. in castello. Sed ne inanes & vacui omnino recederent, rex indulsit eis vt milites quidam certã summam fului metalli secũ ferrent, armigeri quoq; taxatã, & alii limitatã tollerent, & nō amplius, sub pęna perditionis summarũ concessarũ, pariter & vitarũ. Fœminas vero pmisit ornamenta vel quęq; mobilia secũ ferre & indemnes abire. Quæ magnas auri summas (vt fertur) in vtrib. abstulere. Hiis omnib. ingrati Frãci beneficiis, regiæ munificētię pessime responderunt, & inuidentes eius cōmodis, aurũ & argētum, & quicquid in castrũ ad tuendũ deportatũ fuerat igne cōbusserunt, vt post recessum patuit eorundē. Post deditionē castri Cane, ꝙ obtinuerat condicionaliter, scil. si rex Frãcus vel Dolphinus aut comes de Armanak bello nō dissoluerēt obsidionem infra 19. diem Mensis Septembris, reddiderunt se pacto cōsilii, ciuitas & ecclesia Baiocensis, cũ aliis multis villis. Cum hæc agerentur in Neustria, Lolardi duce (I. Oldcastel) insanire cęperunt in Anglia, qui Scotos cōcitauit tã prece, q̃ repromissa pecunia, vt intrarēt hostiliter regnũ in regis absentia, leui negotio (vt asseruit) subiugandũ. Ferunt ꝙ Wilhelmũ Duglas Scotũ, apud Pontē fractum allocutus fuerat, grandē promittens auri summã, si gentē suam solicitaret, & eum qui falso dicebatur apud eos rex Richardus, venire cum eis faceret, & se ostentare tanquam regem. Scotus vero auri sacra fame coactus, non multo post contribules suos cum magno strepitu venire fecit ad obsidendum castellum cum villa de Rokesburgh. Quo cum venisset, suffossores immiserunt ad subuertendum muros. Contigit eo tempore ducem Exoniæ dominum Thomam Beuford ad Brydelingtoniam venisse peregrinandi, gratia, qui confestim audito rei nuncio properauit ad partes, eundo colligens armatos & architenentes, hostibus occurrere festinando. Ex alia parte custos regni dominus I. frater regis

regis dux Bedfordiæ cum aliis regni nobilibus magnum conflans exercitum, ad easdem peruenit partes. Quod Scoti per exploratores comperientes, expectare non audentes diutius, turpia femineæ terga dedere fugę. Nec mirum, quia plusquam centum millia virorum conuenisse ferebantur ad repellendum eos. Et ne rurales æstimarentur, & inexperti qui cũ dictis heroibus venerant, vir valde venerabilis dux Exonię palam asseuerauit se sciuisse ex illis cohortibus delegisse quadraginta millia virorum bellicosorum qui virtute pręstarent, & animis, æque cum valentioribus, quasi regni totius, non obstante quod maxima multitudo cum rege in Normannia militabat. Eo tempore dux Lolardorum I. Oldcastel dum diuersis in locis requirit latibula, prope sanctum Albanum in domo cuiusdam rustici habentis ibidem idoneam mansionem, dominio Abbatis delituit multis diebus. Quo audito, familiares Abbatis illuc nocte properantes, illum quidẽ non inuenerunt, sed quosdam de suis specialibus asseclis tenuerunt & ad carcerem adduxerunt. Ipse vero dux perfidorũ hoc audito rumore, vehementer ingemuit, dicens suum grande propositũ eneruatum, captis pręcipuis consociis votorum suorũ. In pręfato loco reperti fuerunt libri in Anglicis scripti litteris, & nonnulli libri quondã nobiliter & Imaginibus sanctorum diuersorũ decorati, quarum Imaginũ capita iuxta formam falsæ doctrinæ suæ, nebulones abraserant, & in letaniis omniũ sanctorum nomina vnà cum nominibus beatæ virginis aboleuerant vsq; ad hunc versum. Parce nobis domine. Inuenta sunt insuper illic quędã scripta plena blasphemiæ in beatam Mariam, quę propter horrorem scribere supersedi. Librũ tali rasura deformatum, misit domino nostro regi dictus Abbas S. Albani, cũ quibusdam aliis deliramentis repertis ibidẽ, & dominus rex eundẽ librum Archiep. Cantuariensi remisit, vt in sermonibus faciendis ad crucẽ S. Pauli Londoniis ostenderetur, vt vel sic ciuibus innotesceret, quanta furia Lolardi vehebantur, qui nõ dico Imagines, sed nec ipsa sanctorũ nomina in suis membranis inseri permittebant. Rex Angliæ per idem tẽpus impiger in partibus transmarinis, cepit plures ciuitates & villas muratas, cũ castris & munitionibus plusquã centum. Hoc anno quarto die mẽsis Septembris, obiit magister Robertus Alin, Episc. Sarum, apud Constanciã, consilio nondũ finito. Mense Decembris rex Henricus obsedit Phalesiam villã munitissimam, refertam defensoribus, superbam suis opibus, instauratã machinis, confidentẽ mœniis, vt nec quidẽ portas cõtra regẽ initio claudere dignabãtur, villa tamẽ leui negotio terrore gunnarũ reddita fuit regi. Sed castrũ cum magno fastu detentũ fuit, fere vsq; ad festum purificationis, medio tẽpore multis hinc, inde, iactis conuitiis. Tandẽ obstinatione deposita, pœnituit obsessos tamdiu perseuerasse in pertinacia, & humilius sapiẽdo regis gratiã flagitabant. Non enim ferre valebãt horridos saxorũ volatus, quos crebro circa se cernebant emissos, cuilibet formidãdos, & ꝓinde maluere semel vitã seruare quoquo pacto, q̃ quotidie quasi mortem metuẽdo mori. Igitur post certas cõditiones assecurauerunt regi, se propriis suis sumptibus, damna castri, villæq; ruinas reparaturos: pręter illas, quas soluerẽt redemptionis suæ summas, ꝙ idcirco illis imposuit, propter suæ fastuosæ detentionis diuturnitatem, quæ fuit causa ruinæ magnæ dicti castelli. Circa pręsens tempus captus fuit in Anglia ille vaniglorius, inueteratus dierum malorum, primicerius Lolardorum, dux & princeps perfidorum I. Oldcastel, (quondam dictus dominus de Cobham) in terris domini de Powisia, non sine periculo lęsioneq; quorundam qui ceperunt eum, sed nec ipse sine vulnere tentus fuit. Sub eodem tempore vocati fuerant ad parliamentum Londonias, omnes status regni, vt de pecuniali suffragio regi ferendo consulerent, quo laborabat in partibus vltramarinis. Cumq; domini & personæ parliamentales, audissent ꝙ captus fuisset hostis publicus, placuit cũctis parliamentũ non dissoluẽdum donec interrogatus, & auditus fuisset in eodẽ parliamento. Missus est igitur dominus de Powysia, qui deduceret eũ manu forti. Qui & adduxit eũ Londonias, in lectica saucium vnà cũ clerico omnium secretorũ suorum conscio. Nec mora, cum constitutus fuisset in pręsentia regni rectoris ducis de Bedfordia, & statuum parliamenti, lectum fuit indictamentũ coram eo de hostili insurrectione contra regem in campo sancti Egidii, & aliis offensis læsę maiestatis, qui partim tanguntur superius in locis suis. Quæsitum fuit ab eo qualiter se voluit excusare, & ostendere quare nõ merito sit adiudicandus morti, qui mox aliunde quęrens diffugia, assumpta parabola, cæpit pręedicare de Dei misericordia, & quicunque mortales Dei imitatores esse vellent, deberent semper misericordiam superexaltare iudicio, vindictã fore solius Dei qui ab eius cultoribus nõ debuit exerceri sed soli Deo relinqui, & alia plura commemorauit redimendo tempus, donec summus regni iusticiarius regis vica-

vicarium monuit, ne pateretur eum inaniter tempus terere, & assistentes regni proceres molestare. Iussit ergo regni rector vt responderet conformiter ad obiecta, qui se videns constanter vrgeri, tandem post breuem meditationem soluto silentio respōdit, dicens: Mihi autem (inquit) pro minimo est, vt à vobis iudicer aut ab humano die. Et iterum impertinenter garrulare cæpit donec summus iusticiarius iussit vt responderet finaliter, & doceret si posset quare mori non debuit, qui confestim cum summa superbia & abusione, respondit se non habere iudicem inter eos viuente ligeo domino suo in regno Scotiæ rege Richardo. Quo responso accepto, quia non opus erat testibus, sine mora iussus est trahi & suspendi super furcas, atque comburi pendēs in eisdem, vbi cum plures personæ honorabiles huic spectaculo interessent, domino Thomæ Erpingham (prout dicunt) nouissima verba locutus est: adiurans eum, vt si cerneret eum resurgere die tertia, pacem procuraret sectæ suæ. Tanta perditus fuit dementia, vt putaret se post triduum à mortuis resurrecturum.

Anno domini M. CCCC. XVIII. tenuit rex natale in Normannia apud Baiocas, circa quod tempus redditum fuit sibi castrum de Phalesia, & ciuitas de Abruicis, id est Auerance se summisit. Post festum Paschæ missi sunt per regem ad obsidendum monasterium de Bekke Herlewim, dominus Thomas dux Clarenciæ: ad obsidendum villam de Cherburgh dominus Humfridus dux Glouerniæ: ad obsidendum castrum de Daunfront, dominus Richardus comes Warwici: ad obsidendum castrum Nullyle Vesque, dominus comes de Kyme. In die sancti Georgii rex apud Cadomum in castello celebrauit solemniter idem festum. Circa festum trinitatis ad iussum regis profectus est in Normanniam dominus Thomas dux Exoniæ regis auunculus cum quindecim millibus prout dicitur bellatorum. Mense Iunii Burgundiones nocte Parisium intrauerunt, & comitem de Armanak morte turpissima mutulauerunt. Nam (vt ferunt) eum crudeliter excoriauerunt, expost crudelissime peremerunt. In illa ferali seditione iugulati feruntur plures nobiles, scilicet Cardinalis Baar Archiepiscopus Remēsis, Episcopus Meulx, episcopus Constanciensis, episcopus de Liseux, Abbas sancti Dionisii, Abbas de Iormayle, cancellarius Franciæ, prępositus Pariseorum, & plures alii ad numerum quatuordecim millium personarum. Nec saciari potuit effrenata furia tanta cæde virorum, quin & in fæminas grassaretur. Nempe feruntur iugulata quinque millia fæminarum. Sub eodem tempore rex obsedit nobilem villam vocatam Loueres, quam fortiter expugnatam compulit ad deditionem sub certis condicionibus vtrobique pactis. Reddita est ergo regi villa in vigilia sancti Iohannis Baptistæ. Die vero Lunæ sequente mouit dominus rex exercitum versus Pount de Laarche. Eodem tempore dux Exoniæ obsedit ciuitatem Ebroicensem Eueroyse. Ipso anno infra octauas assumptionis beatæ Mariæ, Iesus Christus vt putatur ob honorem gloriosæ matris suæ quam propensius veneratur rex Angliæ, dedit ei in locis variis tres miraculosas victorias in prouincia Normannorum: Prima fuit quod centum de suis Anglicis die Martis infrà dictas octauas ceperunt tres magnos dominos apud locum vocatum Kylbenef & personas alias octoginta, & ter centum fugere compulerunt. Secunda fuit die Iouis, quadringenti nempe de hostibus, intrauerunt suburbana ciuitatis Ebroicensis, & vndecim ex Anglis fugauerunt eos, & ceperunt ex eis quatuor, & duodecim peremerunt, captis quadraginta dextrariis eorundem. Tertia fuit die sabbathi sequente summo mane. Hostes reuera voluerunt cepisse villam quam rex ceperat in prima equitatione sua præsentis anni, dictam Loueres, sed capitaneus dictæ villæ cum centum de nostris exiuit animose contra mille, & Deo volente vicit eos, & tradidit in manus hominum nostræ partis centum & octoginta personas generosas ex hostibus, per omnia benedictus Deus. Pridie Kalendas Augusti capta fuit inopinato, villa de Pounteyse, prope Parisium, probitate capitanei de la Bouche, summo mane, qui nocte non procul à villa delitescens, inter vineas cum nonnullis de domini regis familia, in vigilia matutina repente scalarum scansione muros ascendit, vbi post diutinam dimicationem, occisis multis de defensoribus, & pluribus vulneratis, cum ciues cernerent numerum inuictum crescere inter eos, oppressi vecordia, portis apertis fugerunt quo sors quenque trahebat, fuerunt vtique in ea villa præfortes homines constituti pro defensione mille, qui ferebant lanceas atque scuta, & balistariorum duo millia, qui omnes sub festinatione versus Parisium fugere contendebant, sed intercepti sunt & pręoccupati per comitē de Huntingdonia, qui & ipse destinatus fuit ad istud negotium, vt ipse ex vna parte aut altera muros ascendere moliretur, sed tamen retardatus fuerat in Marisco, nō inueniens

ueniens exitum, vsque ad solis ortum. Occisa est ergo illa pene multitudo per comitem, villa per nostros detenta. In qua recondita fuerant omnis generis victualia ad duos annos, de cuius amænitate, diuitiis & vtilitate rex scripsit quod inter omnia quæ gessit in transmarinis partibus, opus magis vtile non peregit. Hæc autem gesta sunt expirantibus treugis, in crastino postquam Franci regem suis fallaciis delusissent, & pacis vias quas res obtulerat refutassent: ferunt quod dicta villa fuit instaurata sufficienter victualibus pro duobus annis. Die Lunæ proxima post festum sancti Matthæi apostoli, castrum Gisorcii recuperatum fuit per Anglos. Et die Sabbathi proximo post idem festum recuperatum fuit castrum de Galiard per eosdem. Dux Burgundiæ vocatus ad Dolphini colloquium, & suorum perfidorum complicum, proditiose peremptus est, licet perante pariter omnes pari sacramento se constrixissent, quod nullus alterum læderet eorundem qui ad colloquium conuenissent, filius ducis Burgundiæ (qui & hęres eiusdem) patris cupiens vindicare iugulationem, destinatis humiliter ad regē nostrum multis personis honorabilibus, pręstitit sacramentum per eosdem de fidelitate seruanda sibi. Episcopus Surreyensis domini Wintoniensis suffragane⁹ celebrauit solemnes ordines apud S. Hoc anno nouerca regis, Anna regina, per quosdam infamata de quodam maleficio, quod in læsionem regis commentata fuisset (amotis cunctis suis famulis) commendata est custodiæ Pellam, qui adhibitis sibi nouem seruientibus, introduxit eam in castrum de Peneneseye sub eius prouidentia gubernandam. Circa festum omnium sanctorum ducissa Clarenciæ cum multis aliis dominabus Angliæ in Neustriam transfretauit. Balthazar Cossa nuper dictus Iohannes Papa 23. decreto consilii Constanciensis degradatus, & incarceratus, propter humilem summissionem qua se summisit Papæ Martino, liberatur à carcere, & ad Cardinalatus restituitur dignitatem. Dominus Humfridus dux Glouerniæ, frater regis minimus, factus est custos regni Angliæ, loco fratris sui domini Iohannis ducis Bedfordiæ, qui vocatus à rege, nauigauit in Neustriam cum valida bellatorum manu, postquam gloriose regimen regni tenuerat per duos annos. Hoc anno. 16. die Maii nostri pugnauerunt cum Gallicis, qui venerant ad dissoluendum obsidionem villæ de Freney, quam comes Sarisburiensis obsedit, & occiderunt ex eis pene quinque millia, captis sexcentis cum Marescallo de Rows, & multis aliis nobilibus & honoratis viris. Ductores ex parte nostra fuere comites Huntingdoniæ, & Marchiæ: I. Grecorneweyle, & Philippus de Leche. Capti sunt in hoc conflictu multa signa nobilium, inter quæ Wilhelmus Duglas perdidit vexillum suum, occisis de Scotis suis plusquam centum: signum Wilhelmi Duglas rex iussit extendi in ecclesia sanctæ Mariæ Rothomagi. Dux Burgundiæ per hoc tempus sollicitat, vt pax & concordia fiat inter reges, modo & forma sub certis condicionibus, quarum talis est effectus. In primis quod Rex noster acciperet & habebit in coniugem puellam præclarissimam dominam Katherinam, regis Francorum Caroli filiam. Et quod per eum modum illustrissimos consanguineos suos, regem Franciæ, & reginam, efficiet sibi patrem, & matrem, & eosdem vt patrem & matrem suos habebit & pro talibus venerabitur præ cunctis aliis personis mundi, & quod non impediet quin consanguineus suus rex Franciæ teneat & possideat quoad vixerit coronam & dignitatem regalem Franciæ, & prouentus more solito, ad sustentationem sui status, & onerum regni, & præfata consanguinea sua serenissima regina Franciæ conthoralis eiusdem regis Franciæ, etiam teneat quamdiu vixerit, statum & dignitatem reginæ, secundum morem regni prædicti, &c. Quæ pręmissa illustrissimus rex Angliæ se obseruaturum, facturum, & impleturum offert, dummodo per partem regis Franciæ ista promittantur, concordentur & fiant. Similiter in primis quod immediate post obitum eiusdem consanguinei sui, & ex tunc deinceps, corona & regnum Franciæ cum eorum iuribus, & pertinentiis vniuersis, manebunt & erunt ipsius regis Henrici, & hæredum suorum imperpetuum. Item quod pro eo quod pręfatus serenissimus consanguineus suus Franciæ, tenetur vt plurimum aduersa valetudine, sic quod non potest commode vacare disponendis regni negotiis, idcirco ad vitam eiusdem consanguinei sui Franciæ, facultas disponendi rempublicam regni prędicti, & exercitium (cum consilio nobilium & prudentum eiusdem regni, eidem serenissimo consanguineo obedientium, qui commodum & honorem ipsius regni dilexerint) penes ipsum dominum regem Henricum sint, & maneant, ita vt ipsam per se ipsum, & etiam per alios quos cū consilio pręfatorum nobilium ad hoc duxerit deputandos, regere possit & gubernare secundum exigentiā iusticiæ, & æquitatis. Item quod proceres, magnates, & nobiles,

Iuramentum commune regi Henrico.

ac status regni prędicti, tam spirituales quam temporales, necnon ciuitates, & notabiles cōmunitates, ac ciues, & Burgenses villarum eiusdem regni, prefato cōsanguineo suo pro tempore obedientes, pręstabunt iuramenta quæ sequuntur. In primis quod eidem domino regi Henrico (facultatem & exercitium disponendi & regendi dictam rempublicam gerenti) ac iussionibus suis humiliter & obedienter in omnibus (exercitiū regiminis dicti regni concernentibus) & per omnia parebunt & intēdent. Item quod ea quæ inter prefatum consanguineum, & consanguineam eiusdem regis, & ipsum regem, cum consilio eorum (quod iidem consanguineus, & consanguinea, & ipse dominus rex ad hoc duxerit adhibendos) appunctata fuerunt & concordata, ipsi proceres & magnates, &c. quatenus eos simul & singulos eorum concernere poterit, in omnibus & per omnia, bene & fideliter obseruabunt, & pro posse suo facient ab aliis quibuscunque obseruari. Item quod continue ab obitu & post obitum dicti consanguinei sui Franciæ, erunt ipsi fideles homines & ligei prefati regis H. ac hæredum suorum, ac ipsum pro domino suo ligeo, ac supremo, ac vero rege Francię, absq; oppositione, contradictione, seu difficultate recipient & admittent, ac pro tali obedient, & quod (prætérquam dicto consanguineo) nulli vnquam posthæc tanquam regi & regenti regni Franciæ obedient, nisi eidem regi, Henrico & hæredibus suis. Item quod non erunt in consilio, auxilio, vel assensu, quod præfatus rex Henricus perdat vitam, aut membrum, seu capiatur mala captione, aut quod patiatur damnum seu diminutionem in persona, statu, honore, seu rebus, verum si quid tale contra eum moliri seu machinari nouerint, illud pro posse suo impedient, & eidem regi quam celerius poterint per seipsos seu nuncios vel litteris intimabunt. Item quod pręfatus serenissimus consanguineus suus Franciæ, super pręmissis omnibus & singulis, ac aliis quibuscunque inter ipsum consanguineum, & prętatum regem in hac parte concordandis, eidem regi Henrico, dabit, & faciet, ac dari & fieri faciet, suas litteras patentes, suo magno sigillo sigillatas, nec non litteras patentes approbatorias & confirmatorias, prętatæ serenissimæ principissæ consortis suæ, ac illustris consanguinei sui ducis Burgundiæ, & aliorum procerum & magnatum dicti regni, eidem consanguineo suo Franciæ nunc vel in futurum obedientium (quorum litteras in ea parte ab eodem consanguineo dictus rex exigere voluerit) sub ita claris, apertis & securis, modo, forma & verbis, sicut per consilia partium poterit aduisari, necnon omnimodas rationabiles securitates quas in hac parte velit idem rex Henricus. Et offert dominus rex Henricus, quod simili modo pro parte sua, dabit & faciet super eisdem suas litteras patentes, approbatorias & affirmatorias, pręclarissimorum fratrum suorum & aliorum de sanguine suo regali, pro eorumque & magnatum sibi obedientium, nec non omnimodas securitates rationabiles, quas dictus consanguineus exigere velit in hac parte. Duce Burgundiæ suadente, rex Francus & regina conthoralis eius, necnon & magnates & proceres qui astabant eidem regi, gratanter admiserunt pręscriptos articulos, & eos se obseruaturos fideliter promiserunt. Ac proinde Rex Angliæ cæpit equitare cum exercitu versus regem Franciæ, qui perhendinauit apud Troys in Campania de Ponteys, octauo die Mensis Maii, transiens per villam sancti Dionisii, vbi & obtulit & deuotiones fecit. Deinde transiit iuxta fossata Pariseorum (populo ciuitatis inspectante, & vt apparuit valde gaudente) peruenitque ad pontem de Charenton, super quem Turris habetur fortissima, & ex vtraque parte turris est pons eleuabilis & tractabilis, sic quod nullus accedere potest ad Turrim, si isti pontes fuerint eleuati. In hoc loco rex dimisit dominum Wilhelmum Gascoine, cum forti manu ad pontis custodiam donec rediret, sicque fecit in omnibus locis in quibus tales pontes habebantur. Tandem vicesimo die mensis Maii peruenit ad Troys, vbi cum summa reuerentia pontifices qui fuerunt in villa, & Cancellarius Franciæ; cum toto clero & omnes qui aliquem gradum tenebant circa regem Francum, dux Burgundiæ cum multis proceribus & militibus, facti sunt in obuiam domino nostro regi ad spacium miliarii extra ciuitatem. In crastino partes conuenerunt ad Ecclesiam sancti Petri, rex videlicet cum quadraginta personis dominorum, militum, & armigerorum (ad istud negotium specialiter assignatorum) ducissa quoque Clarenciæ intrauit cum domino nostro rege: regina vero Franciæ venit illuc cum duce Burgundiæ, & quadraginta personis de suo consilio, & cum ea filia sua domina Katherina ducissa de Baire, & regina Anglię mox futura. Obuiauerūt igitur rex & regina in medio ipsius ecclesiæ, & ascenderunt pariter ad maius altare, vbi corā vtrisq; partibus recitabantur omnes articuli & appunctuationes pręmissæ concordiæ quæ (partibus

bus consentientibus) sigillatæ fuere sigillis amborum regum, & partes iuratæ de concordia sine fraude. Quibus ita gestis, dominus rex & Katherina fecerunt assecurationem fide interposita per manus eorundem. Post hæc dux Burgundiæ iurauit publice, quod esset obediens domino nostro Regi tanquam regenti Franciæ, durante termino vitæ Regis Franci, & quod post eius decessum deueniret illico ligeus homo Regis nostri: proinde mox pax proclamata fuit, primo in parte regis Franci in lingua Gallica, & expost in parte Regis nostri in lingua nostra, vbi tunc recitati fuerunt articuli istius concordiæ, & publicati per totam ciuitatem, & exercitum Anglicanum. Tertio die mensis Iunii (scilicet in crastino Trinitatis) rex noster Henricus duxit in vxorem dominam Katherinam, & assignauit sibi ministros domus suæ valentes personas Anglicanas, nec remansit in eius obsequio quisquam Gallicus, exceptis tribus mulierculis generosis, & duabus ancillis, quæ famularentur magistræ suæ. Acta sunt hæc anno gratiæ millesimo quadringentesimo vicesimo, & regni regis Franci quadragesimo, & regis Anglorum octauo. Quartodecimo die mensis Iunii facta fuit London. solemnis processio, in qua & sermo de præmissis publice dicebatur apud crucem sancti Pauli, vbi insuper diuulgabatur, quod sigillum regis Angliæ confringeretur, & insculptio noua fieret in eodem, quæ nomen regis præferret, adiecto titulo, quod Rex noster in suis apicibus rex Angliæ vocaretur, & regens vel rector Franciæ, & heres apparens regni prædicti.

Nuntiis itaque inter dominum regem Angliæ, & dominam Katherinam filiam regis Franciæ (vt præscribitur) solemniter celebratis, & pace reformata, Rex Angliæ (vtpote rector & hæres Franciæ) se disposuit ad ciuitates sibi & coronæ Franciæ rebelles, pro suis viribus subiugandis, cepit ciuitates de Saunz, & de Botreus per deditionem continuo sibi redditas: deinde ad ciuitatem fortissimam de Melon cum suis exercitibus se transtulit, & eandem per obsidionem fortissimam vallauit: fuerunt namque in ipsa obsidione reges Angliæ, & Franciæ, & Scotiæ, ducesque Burgundiæ, Bauariæ, Clarentiæ, Bedfordiæ & Excestriæ, Comites vero Marchiæ, Warwici, Huntingdon, de Somersede, &c. Et alii domini, Barones, milites, & armigeri genere præclari, & armis validi, quorum nomina memoriæ non occurrunt. Durauit ipsa obsidio 14. ebdomadibus, & quatuor diebus, videlicet à festo sanctę Mariæ Magdalenæ vsq; ad festum omnium sanctorum proximum sequens, non sine quotidiano pene & valido conflictu obsidentium cum obsessis, læsione, mutilatione, & interitu plurimorum. Interierunt namque de obsidentibus (vt asseritur) plures quam mille & septingenti viri. Fuerat namque dicta obsidio Anglicis omnium obsidionum, quas antea habuerant, magis nociua. Tandem deficientibus & absumptis cunctis victualibus obsessorum, regnum Angliæ & Franciæ se gratiæ reddiderunt, de quibus plures quam quadringēti, de valentioribus castrorum diuersorum custodiæ sunt commissi, reliqui vero regis Angliæ pietate sunt dimissi. Habita igitur de suis rebellibus tam mortifera, quam gloriosa victoria, reges prædicti cum magna parte eorum exercitus, Parisius accesserunt, ibidem dies natalitios, & maximum Parliamentum solemniter celebraturi.

Anno domini millesimo quadringentesimo vicesimo primo, regni vero Henrici quinti regis Angliæ heredis & regentis Franciæ nono, tenuit idem rex natale domini Parisius, in quodam loco munitissimo (castrum sancti Antonii vocitatum) in latere eiusdem ciuitatis situm, vbi in ciuitatem poterat respicere, & rebelles eidem (si necesse fuerit) de facili cohibere, non tamen sine vigilia sui exercitus, & custodia satis forti. Expletis diebus natalitiis, & solenni parliamento ibidem, rex Angliæ Rothomagum transiit, ibique cum suis Normannis & Anglicis ligeis aliud Parliamentum similiter celebrauit. Dispositis dehinc sufficienti securitate & custodia (vt sibi videbatur) tam pro regno Franciæ, quam ducatu Normanniæ, Angliam properauit, & per Picardiam & Calesiam pertransiens, in vigilia Purificationis beatæ Mariæ Doueriam, deinde Cantuariam, cum regina sibi nouiter nupta aduenit, domino Iohanne Cornewayle milite reliquis in partibus transmarinis pro tutela perquisitorum, & patriæ derelicto. Transactis quoque Cantuariæ paucis diebus, London. accessit, vbi à clero, ciuibus & populo ludicris & vario apparatu (vt decuit) cum maximo gaudio receptus fuit. Dicta quoque regina, (dominica prima quadragesimæ proximo sequente) præmissa equitationibus, & processionibus congruis, ad Westmonasterium à turri London. conducta, & ibidem ministerio Cantuariensis Archiepiscopi (& aliorum quibus competit) solemniter coronata. Coronatione itaque Reginæ cum omni solemni-

lemnitate & lætitia (vt decuit) celebrata, & competenti familia eidem, & eius hoſpitio deputata, rex cum regina per diuerſa loca ſolénia & celebria ſanctorum pertranſiens, & peregrinationes ſuas & vota adimplens, feſtum Paſchæ apud Leiceſtriam tenuit, feſtum vero ſancti Georgii non ipſo eius die, ſed vſq; ad dominicam poſt aſcenſionem Domini apud caſtrum de Windeſore tenendum more ſolito prorogauit. Quo quidem tempore Parliamentum per ipſum primitus limitatum Londini fuerat inceptum, & infra menſem felicitet expeditum. Nempe præter decimam à clero, & quintam decimam à populo domino Regi (in ſuarum guerrarum ſuſtentationem & ſubſidium) conceditur, multa alia ſunt in clero & populo ad Regis placitum reformata. Et præcipue in ordine nigrorum monachorum, illuc in maximo numero regis edicto inſimul congregato. Fuerant vtique ibidem etiam ſexaginta abbates, & priores conuentuales etiam trecenti, & amplius monachi, doctores, & procuratores. Delatum namque fuerat regiæ Maieſtati, à quibuſdam falſis fratribus, Abbates cum ſociis, multum deuiaſſe, religionem monaſticam à ſuis primæuis inſtitutionibus, & obſeruantiis, fore dilapſam, & neceſſario per eundem & non aliter poſſe reformari. Quæ quidem credibilior fuerat eo, quod maior pars prælatorum ac ſeniorum eiuſdem ordinis defeciſſet, & effrenata iuuentus eius tempore ſucceſſiſſet, vnde idem Rex cum quatuor ſolummodo perſonis valentibus, ad eoſdem in capitulo Weſtmonaſterii inſimul congregatis, ſatis humiliter intrauit, & præmiſſa humili ſalutatione, collationem ad hoc idoneam, per Epiſcopum Exceſtriæ (magiſtrum videlicet Edmundum Lacy ſacræ Theologiæ profeſſorem) auditurus conſedit, poſt cuius terminationem ipſemet eiſdem alloquebatur de priſtina religione monachorum, & ob hoc ſuorum anteceſſorum & aliorum in fundatione & dotatione monaſteriorum deuotione, ac de modernorum negligentiis & indeuotione. Tradiditque eiſdem quoſdam articulos, vt expoſt ſe per eoſdem corrigerent: ſuppliciter exorans, vt ad priſtinam religionem ſe retraherent, pro ipſo & ſtatu regni eius, & Eccleſiæ indeſinenter orarent, ſatis animoſe & corditer affirmans, & ſi talia agerent, ſe ipſos nullum hoſtem penitus verituros, & ſe in eorum orationibus ſpecialiter confidere, quibus quidem articulis, & aliis, per dictum Epiſcopum & alios ex parte regia approbatis per Abbatem ſancti Albani (ſacræ Theologiæ profeſſorem) & alios valentiores, & ſapientiores dictæ congregationis, diligenter diſcuſſis: facere fuerat ſuper eiſdem reformationem, prout tempus, ſtatus, & imbecillitas hominum videretur permittere, per capitulum prouinciale proximum approbandum, & per dominum Apoſtolicum confirmandum. Quam qui voluerit aſpicere in monaſterio ſancti Albani & aliis pluribus locis eiuſdem religionis poterit inuenire. Statutum etiam fuerat in eodem parliamento, ad inſtantiam maximam domini regis (vt aſſeritur) per clerum, vt tertium beneficium collationi ſeu præſentationi prælatorum & monaſteriorum pertinens amodo per ſeptennium vacaturum conferretur alicui clerico vniuerſitatis Oxoniæ, ſeu Cantabrigiæ, ſecundum modum & formam in quodam ſtatuto inde plenius ſpecificato. Ad petitionem inſuper domini regis obtentum fuerat, quod portio hereditaria de comitibus Northamptoniæ, Herfordiæ, & Eſtſexiæ, ipſum concernens, paribus gauderent libertatib. alias per Edwardum tertium regem Angliæ ducatui de Lancaſtria primitus conceſſis. Plura quoque alia fuerant ſtatuta, quæ noſtræ notitiæ non occurrunt, inter parliamentalia ſtatuta plenius annotata. Præterea dominus Thomas frater regis (dux Clarentiæ) cum exercitu Anglicano ſatis valido in Franciam progreditur, Regis & regni rebelles ſubiiciens, & eorum bona ſibi & ſuis diripiens, peruenit ad caſtrum fortiſſimum in partibus de Meyns, (Beuford nominatum) vbi à duobus Scotis per ſuos exploratores ſeu feriarios interceptus, relatus ſibi fuerat exercitus Dolphini, ad numerum quatuor millium pugnatorum per quatuor inde leucas prope ciuitatem nominatam reſidere: vnde ſupra modum exhilaratus, & ſecus quam decuit tantum Principem, feſtinos tranſmiſit nuntios ad capitaneos ſui exercitus per patriam diſperſos, vt ipſum illuc ſequerentur indilate. Ipſe quoq; dux cum paucis vltra numerum non ſupputatum, inde progrediens peruenit ad quendam fluuium & mariſcum, quos (cum maxima difficultate, & non ſine ſuorum tam hominum quam equorum amiſſione) pertranſiens, diuiſim & abſque militari ordine incedens, in manus ſuorum inimicorum ſe iniecit, à quibus ipſe & alii plurimi de ſuis valentioribus fuerant interfecti, plurimi quoque intercepti, grauibus redemptionibus redimendi. Multi quoque plures cecidiſſent, niſi vox eorum conflictum præpediſſet, latebant tamen ſuos aduerſarios quos occiderũt, donec

per

per duos haroldos (per ipsum ibidem interceptos, & super hoc stricto iuramẽto oneratos) scrutinio facto corporum occisorum cõtinuo inde certificati plenius extiterunt. Imposuerunt dictum Ducis corpus in quodam vehiculo ad Dolphinum (qui tunc temporis Turonis aderat) cum ceteris captiuis deducendis, sed filius dicti Ducis nothus, coadunato reliquo exercitu, illud de eorum manibus viriliter eripuit, & ad suam coniugem ducissam in Normanniam transmisit, in Ecclesia Christi Cantuariæ postea tumulatum. Cecideruntque ibidem dominus de Ros, & germanus eius, dominus Gilbertus Humfreuile factus Comes de Kyme, & dominus Iohannes Gray factus scilicet per eundem Comes de Tankeruile in Normannia. Capti quoque fuerant ibidem comes dominus de Huntingdon, dominus comes de Somerset, & frater eius dominus Fitzwalter, & dominus Wilhelmus Bower. Ceperunt namque dicti regis aduersarii in eius absentia quandam ciuitatem munitam, primitus sibi redditam: eius capitaneo Anglicano cum omnibus aliis gladio trucidatis, de quibus victoriis elati, tantam conceperunt audaciam, vt timeretur de rebellione & redditu ceterorum superius sibi redditorum, vnde supplicarunt attentius domino regi sui fideles & ligei, vt ad illas partes cum valida armatorum manu quantocius festinaret. Rex igitur omnibus regnum Angliæ, & guerras Scotiæ concernentibus, pro suo beneplacito dispositis, cum valida armatorum & architenentium manu (ad mille & amplius supputatis) ad partes Gallicanas rediit, mortem sui fratris & ceterorum pro suis viribus vindicaturus, sed noluit Dolphinus cum eo cõfligere: licet aliter eidem suis nuntiis intimasset, & maiorem exercitum, vt asseritur, habuisset, & eidem iuramento astrinxerat, si daretur oportunitas cum rege nostro Angliæ voluisse confligere: sed se in longinquis tunc partibus tenuit, & patriam vndiq; deuastauit: vnde asseritur maiorem suorum stipẽdiariorum armatorum partem ab eo recessisse, nec ei diutius militare voluisse. Rex itaque postquam per terras per ipsum Dolphinum primitus vastatas, cum magno detrimento sui exercitus inaniter persecutus fuisset ciuitatem de Mewz, super fluuium & partibus de Bry, suis rebellibus plenam cum suis exercitibus obsedit, vbi per conflictum & victualium inediam, magna eius multitudo consumpta vel infirmata fuit, magna quoque eius pars in Angliam rediit denuo minime reditura. Per idem tempus Dux Burgundiæ ciuitatem sancti Richardi munitissimam sibi & coronæ Franciæ rebellem adiutorio Anglicorum obsidione vallauit, sed ad eius dotationem ex causis subsequentibus non peruenit. Nam Pikardi & Gallici vndique congregati dictam obsidionem dissoluere nitebantur, maiori armatorum super eum numero irruente. Quorum aduentum paulo prius per suos exploratores præsciens, tria propria tentoria combussit, & se fugere simulauit, vnde eius aduersarii amplius efferati, eum persequi non desistunt, sed inter ipsum & insidias eiusdem retropositi intercepti mille & octingenti de eisdem occisi, ac captiuati, ceteris per fugam dilapsis. Sic itaque prædicta obsidione dissoluta, ipse Dux pro tanta victoria Deo gratias retulit, & suas peregrinationes & vota ob hoc promissa indilate persoluit, non enim poterat cum suo exercitu pro tunc amplius obsidere, propter cremationem suorum tentoriorum (vt præscribitur) quia magna pars sui exercitus ab eo recesserat ante conflictum, & sui aduersarii taliter prouocati super eum accrescere poterant tota die.

Postquam vero Christianissimus & excellentissimus Hungariæ, Boemię ac Romanorum Rex Sigismundus ad Romanum imperium electus, sua præsentiali sollicitudine, Ecclesiam Dei cum generali consilio stabilisset, & verum domini vicarium & successorem Petri Martinum quintum in eadem præfecisset, rediit ad sua regna, & dominia propria, pro inimicis fidei debellandis, & hæresi Lolardorum (qui tẽpore & manu tenentia sui fratris senioris in regno Boemiæ inualuerat) pro suis viribus distrahendis. Collecta itaque armatorum maxima multitudine, vniuersitatem, & ciuitatem de Prage (in qua vltra ceteras dicta hæresis originem sumserat, & suas radices fixerat & dilatauerat) etiam sibi rebellem obsidione fortissima circumcinxit. Videntes igitur obsessi, tantæ se potentiæ non posse resistere, summiserunt se totaliter eius imperio, fatentes se fore eius ligeos, & eius consilio, ordinationi, & imperio parituros, dummodo maximam partem sui exercitus (quæ totam eorum patriam deuastauerat) remitteret: & cum suo solo familiari exercitu, cum eisdem inde amicabiliter pertractaret, eidem victualia & dona in signum suæ promissionis & futuræ fidelitatis emittentes, & suos ambassiatores honorifice suscipientes, quorum promissionibus nimis credulus, & effusionem sanguinis Christiani euitare desiderãs, fortissimam partem

Sigismundus Pragam obsidet.

partem suorum exercituum remisit,& reliquo suo familiari exercitu (vt optauerant) rei exitum expectauit. Videntes igitur fallaces, & falsidici, tempus suis desideriis arrisisse, irruperunt etiam subito in eius exercitum, feceruntque inde stragem maximam, antequam imperator ceteris poterat subuenire. Tandem resumpto spiritu viuaciori,per medium illorum trina vice se ingessit, plurimos peremit,& ceteros reintrare coegit. Et cum reliquo exercitu ad propria rediit, fortior denuo rediturus, & sui iniuriam vindicaturus, coadunato namque suorum principum,ducum, & militum,& aliorum armatorum, & architenentium, & balistariorum validissimo exercitu,cum Archiepiscopis,Coloniensi,Magutunensi, & Treuerensi, & aliis (ob hoc exhortatione & auctoritate Apostolica cruce signatis) dictos hæreticos persequi non cessauit,& eosdem aut vnitati fidei & Ecclesiæ reuocauit,aut gladio vel ignibus tradidit deuorandos.

Pragenses fœdifragi.

Hoc etiam anno domina Katherina regina Angliæ peperit filium suum primogenitum,apud castrum suum de Windeshora,die sancti Nicholai Episcopi & confessoris,& vocatum est nomen Henricus. Susceperunt namque eum de sacro fonte dominus Iohannes dux Bedfordiæ (eius auunculus, & pro tunc custos Angliæ) & dominus Henricus domini regis auunculus, Wintoniensis Episcopus, & domina Iakelina ducissa Holandiæ (pro tunc in Anglia moram trahēs) ministerio domini Henrici Cantuariensis Archiepiscopi,cum ea qua decuit solemnitate & lætitia(cunctorum præcipue Anglicorum) non sine maximis donatiuis ad magnum valorem computatis. Hoc insuper anno primo die mensis Decembris,coadunatum est Parliamentum apud Westmonasterium per dominum Regem, domino duce Bedfordiæ (pro tunc custode Angliæ) eidem præsidente. In quo fuerat vna quinta decima à laico populo domino regi in suarum guerrarum subsidium concessa, ad festum Purificationis beatæ virginis,& sancti Martini eidem persoluēdum,sed nihil à clero ea vice pro eo quod decima per eundem in vltimo Parliamento conditione tali concessa nondum fuerat plene persoluta,sub ea etiam conditione,quod prima medietas dictæ quintæ decimæ solueretur de pecunia conseruata & alia tunc currente. Ordinatũ etiam fuerat, quod talis moneta cum reliquo vsq; dictum festum Purificationis indifferenter curreret, dummodo foret argentum verum vel aurum, nec tonsione vel lotione enormiter diminutum. Hoc etiam anno mense Aprili transfretauit regina Angliæ in Normanniam,cum manu valida sub conductu domini Iohannis fratris regis,ducis Bedfordię: & dominus Humfridus frater eiusdem custos Angliæ subrogatur.

Anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo secundo, tenuit dominus rex Angliæ regens & heres regni Francię,natale domini cũ suo pauco Anglorum exercitu sibi relicto,in obsidione ciuitatis de Mews,in partibus de Bry,quam obsederat per quoddam spatium anni proximi præcedentis. Durauit quoq; eadē obsidio vsq; 5. diem mensis Maii proximo subsequentem, quo quidem die reddita fuerat ciuitas memorata, cum omnibus eidem pertinentibus dispositioni & gratiæ domini Regis. Rex vero admisit ad gratiam omnes inclusos, præter Scotos, Hibernicos, & falsos Anglicos, & alios sibi antea iuratos, sed de valentioribus ad Angliam sunt conducti Comitis Deuoniæ transmissi, & ibidem diuersis carceribus mancipati, grauibus (vt creditur) summis pecuniæ redimendi: saluis etiam domino Regi omnimodis armatura, victualibus, & re pretiosa in eadem ciuitate repertis. Interea Dolphinus cum Comite de Armanak & Scotis, & aliis sibi adhærentib. & exercitu satis valido, quandam ciuitatem muratam ducis Burgundiæ obsedit. Obsessi igitur ob inopiam victualium in arcto positi, miserunt eidem Duci ac etiam domino regi Angliæ heredi & regenti Franciæ pro succursu: alias vrbem prædictam eosdem eidem Dolphino necessario reddituros. Misit igitur Dominus Rex illuc cum suis exercitibus fratrem suum Dominum Iohannem Ducem Bedfordiæ, Dominum Thomam Beuford auunculum suum Ducem Excestriæ, Comitem Marchiæ, Comitem Warwyci, & alios Comites, & Barones, & milites (quorum nomina nostræ notitiæ non occurrunt) cum dicto Duce Burgundiæ pro dicta obsidione amouenda, & bellis cum suis aduersariis committendis: sed Dolphinus eorum aduentu per suos exploratores recognito, more solito fugit,& eius tentoria Anglorum direptioni dereliquit. Rex itaque diutina intemperie (quam ex nimio & diutino labore contraxerat) interim incidit in febrem acutā cũ dissenteria vehementi, quæ in tantum eius vires consumpserant, quod medici eidem medicinas aliquas intrinsecas apponere non audebant, sed de eius vita penitus desperabant. Cernens igitur Dominus Rex sibi mortem proximam imminere,

nere, conuocatis suis ducib. & aliis qui adesse poterant, pro regnis tam Franciæ quam Angliæ, ac ducatu Normanniæ sapienter disposuit, testamentum confecit, & debita sua de suis thesauris & iocalibus superhabundantibus soluenda constituit, sumptisque viuifici corporis dominici & aliis, quæ ad Christianum pertinent, sacramentis, in vera pœnitentia, fide recta, spe certa, & charitate perfecta, & bona memoria, huic seculo & suis valefaciens, animam suam suo reddidit creatori penultimo die mensis Augusti, postquam regnasset nouem annis, quinque mensibus, & 14. diebus, sibique similem inter Christianos Reges vel Principes non reliquit, vnde eius mors non solum regnicolis Angliæ & Franciæ, verum toti Christianitati non merito est deflenda. *Henrici 5. mors.* Fuit itaque pius in animo, rarus & discretus in verbo, prouidus in consilio, prudens in iudicio, modestus in vultu, magnanimus in actu, constans in agendis, in peregrinationi bus frequens, & eleemosynis largus, Deo deuotus, & Ecclesiæ prælatos & ministros promouens & honorans, belliger quoque insignis & fortunatus: qui in cunctis congressibus bellicis semper victoriam reportabat. In ædificiis construendis, & monasteriis fundandis magnificus, in donis munificus, inimicos fidei & Ecclesiæ super omnia persequens & impugnans. Hæc & eius gesta notabilia eius subditi animo reuoluentes, de tam subitanea & terribili mutatione dexteræ excelsi plurimum formidabant, ac indicibiliter condolebant, nec mirum, cum pro tam potentissimo rege & domino sapiente, & omnibus bonis moribus adornato, reciperent pro eorum Rege & domino eius filium nondum annalem, inualidum & improuidum, ad regendum tot & tanta regna, & dominia sibi hereditarie pertinentia: illud væ Salomonis metuentes, cuius terræ rex puer est, &c. Nisi eius bonitatis clementia subueniat, qui æque mirabilia operatur in minimis vt in magnis, cuius manus non est abbreuiata quin faciat bonũ, dummodo in eius & nostris oculis ad modũ nostri regis humiles efficiamur & paruuli, & in nostris actibus & bonis consiliis indiuisi. Rex itaque Franciæ Carolus audita morte sui generi Angliæ prænotati, post solennes exequias & missas in sua capella pro eius anima solemniter celebratas, accersito eius edicto suorum prælatorum & aliorum dominorum (qui concordiæ nuper pridiũ inter regna Franciȩ & Angliæ consenserant) numero copioso, fecit eandem concordiã coram ipsis perlegi, & tam suo quam illorum iuramento super corpus dominicum & sancti Dei Euangelia denuo confirmari. Deinde dolore & desolatione contabescens, 13. die subsequenti & ipse instabili luci seculi valefecit. *Caroli mors.* Sed & omnis pene Francigenæ, qui eiusdem regis Angliæ æquum & discretum regimen post tam turbulentam & improbam aliorum tyrannidem experti fuerant, planctu maximo condolebant, præcipue Parisienses, & Rotomagenses, eiusdem Regis corpus in funeralibus obsequiis, legitime, & oblationibus pro eorum viribus multipliciter honorantes, offerentes auri summas maximas pro eius corpore inter eosdem tumulando, pro eorum honore & solamine singulari, sed hoc fieri non poterat pro eo, quod testamentarie primitus legauerat se apud Westmonasterium tumulandum, quod postmodum, vt sequitur, satis honorifice est completum. Congregato interea apud Parisium & Rotomagum magno consilio vtriusq; regni, dominoque Iohanne fratre regis duce Bedfordiæ, & custode ducatus Normanniæ, ac domino duce Burgundiæ regente regis & regni Franciæ, prout idem rex Angliæ viuens ordinauerat constitutis. Nec non comite Salisburiensi, Comiteque Southfolchiȩ & aliis pluribus proceribus ad tutelam castrorum, & villarum inibi relictarum. Reliqui pene Comites & domini cum regis corpore, & regina ad Calesiam, deinde in Angliam redierunt, præmissis Regis thesauris & iocalibus in Turri Londoniensi conseruandis. Regiis quoque exequiis apud Cantuariam & sanctum Paulum Londini, & Westmonasterium (vt tantum Principem decuit) solemniter celebratis, inceptum fuerat Parliamentum auctoritate & breuibus Henrici Regis Angliæ sexti dicti Regis filii, pridem summoniti apud Westmonasterium, præsidente eidem eius auunculo domino Humfrido duce Gloucestriæ, prius custode Angliæ commissione dicti Regis. Infra quod Parliamentum solennes exequiæ regis ab omnibus statibus (vt præscribitur) fuerant celebratȩ. Cuius Regis mortui apparatus si scire libeat, talis erat. Superposita namq; fuerat cistȩ, in qua corpus eius habebatur quȩdam imago staturȩ & faciei Regis mortui similima, clamide purpurea satis longa & larga cum furrura de Ermyn induta, sceptrum in vna manu, & pila rotunda aurea cum cruce infixa in altera, Corona aurea in capite, super capellum regni & sandalis regiis in pedib. impositis. Et taliter eleuatur in curru, vt à singulis videri potuisset, vt p hoc mœror & dolor accresceret, & eius amici & subditi pro eius anima domi-

dominum tenerius exorarent. Fertur etiam mille torticios magnos per venerabiles personas circa eius corpus delatos, & pannos aureos, & sericos pro eodem oblatos. Adducti etiam fuerant ad maius altare Westmonasterii tres dextrarii cum eorum sessoribus, vt moris est, armis regis Angliæ & Franciæ, optime armatis, & sessores inibi inde expoliati. Arma vero integre ablata, vexilla insuper circa corpus defuncti ferebantur. Arma sancti Georgii Angliæ & Franciæ, ac imaginum sanctæ Trinitatis sanctæ Mariæ continentur, sicque corpus dicti Regis vsque ad monasterium deducitur, & ministerio prælatorum & procerum regni inter Reges Angliæ, ibidem inter feretrum sancti Edwardi, & Capellam sanctæ virginis (loco quo reliquiæ ibidem fuerant reconditæ) honorifice fuerat tumulatum, ac Parliamentum continuatum. In quo quidem Parliamento ex assensu omnium statuum eiusdem, idem Dux defensor seu protector Angliæ in absentia sui fratris senioris Ducis videlicet Bedfordiæ fuerat ordinatus, ac nominatus, omniaque regni officia & beneficia eius dispositioni sunt commissa.

FINIS.

YPO-

YPODIGMA NEVSTRIÆ VEL NORMANNIÆ, PER THOMAM DE VVALSINGHAM: AB IRRVPTIONE Normannorum vsque ad annum sextum regni Henrici quinti.

DVCES NORMANNORVM.

ROLLO SIVE ROBERTVS.

GVLIELMVS.

RICHARDVS I.

RICHARDVS II.

RICHARDVS III.

ROBERTVS.

GVLIELMVS CONQVESTOR.

ANNI,

ANNI, IN QVIBVS DE REGIBVS IN HOC Ypodigmate tractatur.

Regum nomina.	*An. D.*	*Pag.*	*Regum nomina.*	*An. D.*	*Pag.*	*Regum nomina.*	*An. D.*	*Pag.*
Wilhelm. Con.	1066	436	Henricus II.	1160	446	Henricus III.	1224	464
	1067	438		1163	446		1225	464
	1069	438		1166	446		1226	464
	1070	438		1167	447		1227	464
	1071	438		1168	447		1230	464
	1072	438		1170	447		1231	464
	1073	439		1172	447		1232	464
	1074	439		1173	448		1233	464
	1075	439		1174	449		1234	464
	1076	439		1176	451		1235	465
	1077	439		1177	451		1236	465
	1079	439		1178	451		1237	465
	1080	439		1179	451		1238	465
	1087	439		1180	451		1239	465
Wilhel. Rufus.	1088	440		1181	451		1240	465
	1090	440		1182	451		1241	465
	1091	440		1183	451		1242	465
	1093	440		1185	452		1243	466
	1095	441		1186	452		1244	466
	1096	441		1187	452		1245	466
	1097	441	Richardus I.	1189	452		1246	466
	1098	443		1190	453		1247	466
	1099	443		1191	453		1248	466
Henricus I.	1100	443		1192	454		1249	466
	1101	443		1193	455		1250	466
	1104	443		1194	456		1251	467
	1106	443		1195	456		1252	467
	1110	443		1196	456		1253	467
	1118	443		1197	456		1254	467
	1119	444		1198	457		1255	467
	1120	444	Iohannes.	1199	457		1256	467
	1123	444		1200	458		1257	467
	1125	444		1201	458		1258	467
	1127	444		1202	458		1259	467
	1129	444		1203	459		1260	468
	1133	444		1204	459		1261	468
	1134	444		1205	459		1262	468
Stephanus.	1135	444		1206	459		1263	468
	1136	445		1207	459		1264	469
	1137	445		1208	459		1266	470
	1138	445		1209	460		1267	470
	1139	445		1210	460		1268	471
	1141	445		1211	460		1269	471
	1142	445		1212	460		1270	471
	1143	445		1213	460		1271	472
	1146	445		1214	461	Eduvardus I.	1272	472
	1148	445		1215	461		1273	472
	1150	446	Henricus III.	1216	462		1274	473
	1151	446		1217	463		1275	473
	1152	446		1218	463		1276	473
Henricus II.	1153	446		1220	463		1277	473
	1156	446		1221	464		1278	474
	1158	446		1222	464		1279	474
	1159	446		1223	464		1280	474

Regum nomina.	An. D.	Pag.	Regum nomina.	An. D.	Pag.	Regum nomina.	An. D.	Pag.
Edvvardus I.	1281	474		1327	508		1371	528
	1282	475		1328	510		1372	528
	1283	475	Edwardus III.	1329	510		1374	529
	1284	476		1330	510		1375	530
	1285	476		1331	511	Richardus II.	1376	530
	1286	476		1332	511		1377	531
	1287	476		1333	511		1378	532
	1288	476		1334	511		1379	532
	1289	476		1335	512		1380	533
	1290	477		1336	512		1381	534
	1291	477		1337	512		1382	535
	1292	479		1338	513		1383	535
	1293	480		1339	513		1384	536
	1294	481		1340	514		1385	537
	1295	482		1341	514		1386	538
	1296	483		1342	514		1387	539
	1297	486		1343	515		1388	542
	1298	488		1344	515		1389	544
	1299	489		1345	516		1390	544
	1300	490		1346	516		1391	545
	1301	490		1347	518		1392	546
	1302	496		1348	519		1393	546
	1303	496		1349	519		1394	547
	1304	497		1550	519		1395	547
	1305	497		1351	519		1396	548
	1306	498		1352	519		1397	550
	1307	498		1353	520	Henricus IIII.	1398	551
Edwardus II.	1308	499		1354	520		1399	552
	1309	500		1355	520		1400	555
	1310	500		1356	521		1401	557
	1311	500		1357	522		1402	557
	1312	501		1358	522		1403	559
	1313	501		1359	523		1404	561
	1314	501		1360	523		1405	564
	1315	502		1361	524		1406	566
	1316	502		1362	524		1407	567
	1317	503		1363	524		1408	568
	1318	503		1364	525		1409	569
	1319	504		1365	525		1410	570
	1320	504		1366	525		1411	571
	1321	504		1367	526	Henricus V.	1412	572
	1322	505		1368	527		1413	573
	1323	506		1369	527		1414	577
	1324	506		1370	527		1416	585
	1325	507						

YPODIGMA NEVSTRIÆ PER TH. DE WALSINGHAM.

AGNIFICENTISSIMO *& Illustrissimo Francorum & Anglorum Regi, Henrico Normanniæ conquestori, Principi* Walliæ *serenissimo, Hyberniæ & Aquitaniæ domino, Dei gratia semper & vbique victori. Suorum minimus Orator frater* Thomas *de* Walsingham, *Monachus Monasterii S. Albani Anglorum Protomartyris humili cum recommendatione. Salutem in eo qui dat salutem Regibus. Cogitanti mihi inter studia contemplationis claustralis, quantis virtutum dotibus, ac victoriarum titulis Deus omnipotens vos extulerit, quantis specialium gratiarum donis cumulauerit, vt hostes etiam vestram sapientiam prædicent, discretionem mirentur, & vbiq; commendent, iustitiam laudum præconiis celebrent, fateor spirituali iocunditate, & interiori gaudio sum repletus atq; refertus, multo suauius quam ab epulis exquisitis. Sed inter hæc oritur in mente mea quoddam nubilum, quod obfuscat conceptum cordis mei iubilum, dum vereri cogor gentis morem solitum, quæ multotiens paruipendit etiam emissum votum publicum, & solenne præstitum iuramentum. Dumque memor fui dierum antiquorum, recolens fraudes, facinora, factiones, & scelera commissa per hostes, anxiatus est in me spiritus meus, & in me turbatum est cor meum, & pene defecit in dolore vita mea, sciens, quod cras poterunt fieri turpia sicut heri. Et metuens ne forte quouis modo vestra circumueniretur innocentia, scrutatus sum in mente mea, quid maxime vestræ saluti suffragari posset conuersanti inter tot pericula. Tandem occurrit inter plurima scribere vestræ celsitudini, quam præcordialiter diligit anima mea quicquam, per quod tutior simul & cautior esse possit. Teste nempe Poeta:* Omnia vincit amor: *Qui id in me efficit, vt non verear licet inculto & impolito sermone, tam sapienti, tam glorioso Principi balbutiendo proferre, quæ mente tractaui, & vestræ serenitati vtcunque pandere, quæ pro salute regia corde concepi. Hinc est, quod breuem tabulam compilare studui, quæ facit à principio conquestus Neustriæ per Normannos vsque ad conquestum Angliæ per eosdem. Quam deduxi vsque ad tempus, quo vestra Maiestas eandem Normanniam abalienatam contra fas & iustitiam à vestris progenitoribus per annos circiter ducentos & viginti potenter & victoriose sub iugum venire compulit, & pro votis regaliter ordinauit. Proinde (domine mi Rex inclyte) vobis in hoc opusculo conspicienda porrigo gesta præterita, bella varia, paces pactas mutuo, fœdera violata firmata iuramento, promissiones, sponsiones, oblationes factas antecessoribus vestris sub dolo, hostium deceptiones & hypocrisim, & quicquid hostis adinuenire potuit exquisita calliditate, per quod seduceri posset nobile genus vestrum. Igitur quia nullum maius decet plura scire, quam Principem, cuius doctrina maxime subiectis prodesse potest, hunc libellum si placeat inspiciendum vestræ celsitudini, ego pauper & modicus deuotus obtuli, imponens illi nomen* Ypodigma Neustriæ, *eo quod prædemonstret præcipue casus vel euentus illius patriæ, à tempore Rollonis primi Ducis, vsque ad annum felicis regni vestri sextum: quod Deus omnipotens pro sua magna pietate vbique pacificet, & in omni prosperitate conseruet, Amen.*

YPODIGMA NEVSTRIÆ PER T. DE WALSINGHAM.

De consuetudine Danorum antiquitus frequentata.

Lex Dacorum de iunioribus exulandis.

LIM mos erat in Dacia, cum repleta esset terra hominibus, vt sancita lege per reges illius terræ cogerentur iuniores de propriis sedib. emigrare. Quæ gens idcirco multiplicabatur nimiũ, quoniã luxui excessiue dedita multis mulierib. iungebatur. Nã pater adultos filios cunctos à se pellebat, præter vnũ, quem heredem sui iuris relinquebat. Quæ lex per multorũ tẽpora regum mansit inconuulsa, quoad vsq; Lothbrocus rex patri successit in regno, quẽ prędicant de stirpe Gothorum processisse. Ex quorũ progenie iactitant Troianos fuisse progressos: & Anthenorem ab vrbis exterminio cum duobus millibus & quingentis viris ob proditionem illius ab eo perpetratã euasisse, & per multimodos anfractus ponti Germaniam appulisse, ac in Dacia expost regnasse: eamq; à quodam vocato Danao suæ stirpis rege, Danemarchiam nuncupasse. Igitur rex Lothbrocus excitus patrum legibus, sorte cogente, cum ingenti iuuenum agmine filium suum nomine Bier, costa ferrea à suo abdicat regno, cum pædagogo suo Hastingo nomine: viro per omnia fraudulentissimo, vt externa petens regna, alias sedes sibi armis acquireret. Qui ideo costa ferrea vocabatur, quia vehementissimis infectus veneficiis suæ matris, licet in acie staret inermis, omnem vim armorum illæsus sperneret. Hastingus ergo à patria cum suo adolescente sic proscriptus, de finitimis prouinciis milites animo leues, & belli cupidos congregauit: Deo suo pro thure humanum sanguinem delibauit. Cuius cruorem libaminis omnes vnanimiter potauerunt. Et vento flante secundo Vermendensem aggrediuntur portum. Exilientesq; de nauibus totum Vulcano tradunt illico comitatũ. Sancti quoq; Quintini monasterium ferali cõburunt rabie, de Christiano populo nepharium ludibrium exercentes. Neuionensis namq; præsul Emino nomine, cum suis Diaconis eorum gladiis obtruncatur, fitq; cædes in plebe proprio viduata pastore. Dehinc fluuium Sequanam ingrediuntur, & apud Gemeticum obsidionem componunt. Qui locus iure vocatur Gemeticus: quia velut gemma in anulo, sic rutilat situ loci & fructuum vbertate. Hic Clodonei Francorum Regis tempore à beato Philberto, opitulante Beatilda Regina constructus, in tanto incremento adoleuit, vt noningentorum monachorum numero eius quantitas suppleretur. Huius loci monachi vel incolę comperientes aduentum paganorum fuga lapsi, quædam sub terra occulentes, quædam secum asportantes euaserunt. Pagani locum reperientes vacuum, Monasterium sanctæ Mariæ sanctiq; Petri, & cuncta ædificia igne comburunt in solitudinem omnia redigentes. Abhinc denique Sequanæ sulcantes alueum, Rhotomagum adeunt, igneque comburunt, horrendum de Christiano populo ludibrium exercentes. Franciæ quoq; interiora petentes, omnem fere Neustriam, Northmannica ferocitate inuadunt: vrbẽ quoq; Namiaticã incendio cremauere. Episcopum sancto sabbato Paschæ Baptismũ celebrantem trucidauere, clerũ & populum peremere. Deinde Andegauensem percurrentes regionem, ipsam quidem ciuitatem concremant: Pictauorumq; castella atq; vicos, omnemq; patriam à mari vsq; ad eandem Pictauiensem vrbem populantur & vastant, replentes cædibus vniuersa. Sequenti namq; tempore nauigio Turonum ademit ciuitatem, eamq; de more opplentes stragibus: ad postremum tradunt ignibus, populata omni circumquaq; regione. Non longe post superiora Ligeris fluuii manibus expetentes, Aurenam perueniunt, captamq; vrbem auro distrahunt: & ad tempus recedentes secundo aduentu comburunt eandem. Et vt concludam tragœdias infinitas breuibus, Hiteciam Parisiorum nobile caput, quondam resplendens gloria, abundans opibus, in cineres redegerunt. Betuacus quoq; & Nomonius quondam Galliarum præstantissimæ ciuitates eorum gladio concidere. Aquitannia quoque quondam bellorum nutrix tunc patuit præda gentibus alienis. Nec erat oppidum aut vicus in ea regione, neq; ciuitas: quę non strage ferali horum cõciderit Paganorum. Testatur id Pictauis fœcundissima vrbs Aquitanniæ, hoc Sanctonum, hoc Engolisma, hoc Petragoricum, hoc Lamonicas, hoc certe Aruernus, ipsumq; Auaricum, caput regni Aquitanici.

Bier dictus costa ferrea.

Cædes S. Quintini grauis.

Gemeticum Monachorum sedes.

Paganorum rabies in Francia.

Aquitannia depradatur.

Hiis calamitatum malis Galliis per 30. fere annorum spacium detritis flebiliter: Hastingus Bier dominum suum prouehere cupiens ad altiora, imperiali eum diademate coronare volebat. Proinde deliberauit cum suis complicibus, Romam clande-

stina

stina irruptione obtinere. Sed nimia exorta tempestate ad vrbem Lituis vēto impellente deuoluitur, quæ pro sui decore hoc nomine vocabatur. Porro ciues attoniti tāta classe, ciuitatem muniunt, & semetipsos hortantur ad resistendum. Quorum audaciam Hastingus vt comperit, ratus hanc Romam fore, omni conatu cœpit attemptare, quo pacto posset eā dolo inuadere. Deniq; Episcopo ciuitatis & cōmunitati ministros suæ perfidiæ dirigit: asserens non sua sponte illuc appulisse, sed patriam suam repetere voluisse, pacificos se esse, pacem deinceps quærere, & se lætali pressum languore, ab eis Christianum fieri supplici prece deposcere. Hiis auditis Comes & Episcopus gaudio exhilerati, pacem cum nephandissimo pacis inimico firmant, fitq; communis vtriq; populo vrbis ingressus. Tādem ad ecclesiam sceleratus fertur Hastingus, sacrosancto baptismate mergitur homo versutus, & rapacissimus exit lupus. Quem ad sui perniciem, à fonte Præsul & Comes excipiunt: Hinc quoque baiulorum manibus refertur ad nauim crisinate delibutus. Post hoc intempestæ noctis medio loricatus locatur in feretro, innuens cœteris vt suas induerent loricas sub tunicis. Proinde fit luctus intollerabilis per exercitum, Hastingum obiisse neophitum, & resonat maris littus tanti ducis excessu. Dehinc naui effertur, & ad ecclesiā baiulatur, sacrosancto vestitur Antistes indumento, mactaturus sacrosanctā hostiam pro defuncto, fit commēdatio animæ, vt corpus scelerum & perditionis in baratro iam sepultū, tradatur sepulturæ. Sed ecce prosilit de feretro, Episcopum & Comitem obtruncat gladio: dehinc lupina rabie cum suis grassatur in plebe. Hiis à funesto perpetratis, Theatrum efficitur domus domini, iugulantur iuuenes, trucidantur senes, depopulatur ciuitas, & à fundamentis mænia diruuntur. Huius itaq; peracta vrbis subuersione, comperientes pagani se Romam nullatenus cepisse, veriti ne vlterius quicquam proficerent, quippe cum Romanas aures fama volante eorum prophana opera iam occupassent, inito consilio de regressu disponunt. Nam Bier totius excidii signifer, & Rex exercituum, dum natiuum solum repeteret, naufragium passus, vix apud Anglos portum obtinuit, quamplurimis de suis nauiculis submersis tempestate. Indeq; petens Frisiam, illic obiit. Hastingus vero Carolum simplicem regem Francorum adiens, pacem petiit, quam adipiscens, vrbem Carnotensem stipendii munere accepit ab illo. Et sic Francia à tumultuum fragoribus aliquamdiu respirauit. *Hastingi dolus insignis.*

Emensis expost plurimorum annorum interstitiis, Francia ab hiis tumultuū fragoribus paulisper sopita. Denemarchia spargens iterato iure exterminii flāmiuomos Ticiones, plurimos tirones à se iuuenili flore vernantes, priscorum patrum lege secernit. Qui profecti cū sex nauibus plenis armato milite apud Scanzā insulam applicant. indeq; sublatis anchoris, spirantibus auris salubriter Anglicam Britanniā aggrediūtur. Quibus Angli confestim obuii, multis suorum amissis, cum dedecore refugerūt. Quibus compertis illius regni Rex Ethelstanus missa legatione, protinus pacem petit, & adipiscitur: firmatisq; fœderibus, amicitia indissolubili ad inuicem connectuntur. A quo suæ expeditionis postulantes auxilium, paruo tempore contraxerunt non minimam armatorum manū. Abinde fluctiuaga sulcantes æquora, cū magno vitę periculo, ad locum vocatum Walchras deuoluti sunt. Quibus mortem euadentibus, & de maris dispendio respirantibus Ramerius longi colli, Hamensis siue Hasbaniensis Dux, cum multitudine graui bellum intulit. Sed suorum extinctis quamplurib⁹: ipse victus capitur, & ad naues ducitur compeditus. In illa pugna duodecim Danorum bellatores à Ramerii militibus capiuntur, & vxori eius pręsentantur. Quæ legatos ad Danos mittens, & ipsa suum virum dato pro eo magno auri pondere recepit, & Dani qui ab ipsa tenebantur liberi dimittuntur. *Dani irrumpunt in Angliam.*

Octingentesimo sexto anno ab incarnatione domini, Dani flantibus ventis ad vota, Gemeticum veniunt: vbi quandam sacram virginem nomine Gertrudem quam asportauerant à Britannia in capella S. Vedasti, quæ trans flumen est, super altare ponentes ibidem reliquerunt. Quæ capella nomen virginis hactenus Sanctæ Gertrudis habet. Quorum aduentum Franco Rotomagensis Archiepiscopus agnoscens, & vrbis suæ muros solo tenus hostica immanitate cernens dirutos, ac de iuuamine ad resistendum omnino diffidens: adiudicauit salubrius ab eis pacē quærere, q̃ in aliquo illos ad sui perniciem prouocare. Festinus igitur illos adiens pacem petiit: & consequitur inter se fœdere firmo pacto. Quo facto Dani festinantes, naues propellunt ad mænia ciuitatis. Cuius pręsidium sagaci mente terra mariq; considerantes, compendiorum lucris munitum, totius Comitatus caput illud fore concorditer deputauere. Deinde vnū ex semetipsis sorte eligentes nomine: dominum suæ militiæ atq; principem pacta fidelitate præficiunt. *Capella S. Gertrudis.*

Rollo prælatione potitus, tractauit sollicite cum suis, de Parisiaca subuersione. Et soluentes classem, Sequanæ sulcant fluuium, stationemque nauium apud Hasdau componunt. Tunc Rainaldus dux totius Franciæ, repentino paganorum aduētu cognito, cũ valida exercituum virtute processit eis obuius, pręmittens Hastingum, qui adhuc in Carnotena vrbe morabatur cum aliis legatis, quia & ipse peritus fuerat Danorũ linguæ, qui talibus eos adorsus est verbis. Heus inquit robustissimi milites, quibus ab oris huc aduecti estis, vel quid in hac regione quæritis, aut qui vestrum senior censetur nomine, edicite nobis: Francorum sane regis legati sumus vobis directi. Cui interroganti sic Rollo: Dani sumus, æquali dominio fungimur: terræ huius colonos exturbare venimus, nostræ ditioni patriam subdere cupientes. Quis enim es tu qui tam facete nobis loqueris. Ad hæc ille. Audistis inquit aliquando de quodam Hastingo, qui à vestris partibus exul, cum multitudine nauium huc adueniens, hoc Francorum regnũ magna ex parte pessundedit, & in solitudinem redegit. Cui Rollo, audiuimus inquit, Hastingus inquit bono omine cœpit, & cuncta malo fine compleuit. Hastingus ad hæc: vultis inquit Carolo Regi subdi? Nequaquam, Rollo intulit, alicui subiiciemur, sed quæcunque armis adquiremus, nostro iure vendicabimus. Regi cuius te legatum gloriaris, audita si vis renuncia. Hæc Hastingus cuncta refert expeditius duci suo. Sane Rainaldus citato exercitu suo Northmannos inopinato impetu festinans inuadere, super eos irruit. Quem Rollo cum suis audacter excipiens, prostrato Rollando eius signifero, plurimos Francigenas morti tradidit, aliosque in fugam vertit. Quibus peractis, Rollo nauibus festinans municipium Mellende capit. Quo subuerso, omnes incolas ense necat.

Rainoldus paganis fit obuius.

Igitur Theobaldus comes videns se tempus reperisse oportunum ad decipiendum Hastingum, talibus verbis falso appetit illum. Cur inquit, vir insignissime torpes ignauia? Ignoras regẽ Carolum te velle perimere, ob Christianorum sanguinẽ à te olim fusum iniuste? Reminiscitur enim malorum quę illi tunc improbe intorsisti? & ideo de terra te exterminare decernit. Manus & tua vt ipse ait cum Rollone pagano ad delendos Frãcos sentit: qua de re in proximo, pessime deleberis ab eisdẽ. Consule ergo tibi ne inconsultus puniaris. Quibus verbis Hastingus territus, confestim Carnotenã vrbem Theobaldo vendidit, & distractis omnibus, peregre profectus disparuit.

Dux autem Franciæ Reinaldus fugæ non ferens dedecus, iterum maiori exercitu cõgregato, Rollonem aggreditur inopinate. Cuius conatus ipse præueniens, multos suorum obtruncat, multos fugat. Ipsum autem Rainaldum quidam piscator emisso iaculo interfecit. Dehinc subductis anchoris, Rollo celeri nauigio Parisium petit. Cui quidam exploratores nunciant Baiocensem vrbem carere defensoribus, & facile posse capi. Rollo vero mox auulsis ab obsidione nauibus Baiocensium veliuolo venit cursu. Quam captam in parte subuertit, habitatoribus interfectis. In qua nobilissimã puellam Popam nomine: filiam scilicet Guidonis Comitis Siluanietensis capiens, nõ multo post, more Danico, id est, paganico copulauit. Ex qua genuit Gulielmum Longam Spatam filiamq; Gerloc nomine, decoram valde. Et sic vrbe demolita, Rollo velociter Lutetiam regressus est. Cumq; ad expugnandum eam diligenter intenderet, pars exercitus sui vrbem Ebroicam captam exterminauit, ciues extinxit, & cum præda maxima rediit ad ducem suum.

Rainoldus casu interfectus.

Gulielm. Longa Spata.

Interea legati Regis Anglorum Ethelstani ad Rollonem veniunt, deprecantes vt Regi quantocius auxilium contra quosdam rebelles auxilium ferat. Cuius anxietati compatiens, & de Parisiacæ vrbis expugnatione diffidens, ob videlicet aditus difficultatem, & nimiam alimoniæ copiam intra eam: dimissa obsidione Anglos aggreditur. Quo cum venisset, rebelles expugnans cum austeritate coercuit: acceptisque obsidibus Regi suo pronos fecit. Ex hinc iterato electa multitudine iuuenum, cum magnis muneribus à Rege sibi collatis, in Franciam remeauit.

Rollo rebelles Angliæ coercet.

Rollo cum redisset Northmanniam, Carnotenam vrbem obsidione vallauit. Quã cum machinis, & tormentis oppugnaret, Richardus Burgundionum Dux cum suo Francorumq; exercitu adueniens, irruit super eum. Cũ quo cõgressus Rollo atrociter resistebat, quousq; Walterius episcopus ex ciuitate cũ armatis inopinate prosiliens. Supparũ beatæ Mariæ quod Carolus Caluus Constãtinopoli cum aliis reliquiis aduexerat, in modum vexilli contra hostes ferens manibus à tergo eos cedendo inuaderet. Illi tamen ignorantes cuius esset camisia virtutis & reuerentiæ, deridendo sagittauerunt ad eam sed non impune. Nam subita cæcitate percussi sunt. Quod Rollo intelligens, à certamine declinauit, multis prius de eius exercitu interemptis.

Mirabile ductu.

Hiis

Hiis itaque Rollo infortuniis, militumque suorum morte furibunde succensus ad Francorum infestationem reliquos exaggerat, & ad perdendam patriam ob sociorum perniciem totis conatibus eos incitat. Quid plura: vt Lupi vespertini vehuntur pagani ad ouiculas Christi. Succenduntur ecclesiæ, mulieres ducuntur captiuæ, trucidatur populus, fit omnib. in cõmune luctus. Hiis deniq; Franci calamitatibus oppressi, questuosis clamoribus Carolum Regẽ appetunt: vnanimiter cõclamantes Christianum populum ob eius inertiam paganorum incursibus deperire. Quorum quærimoniis Rex permotus, Astitum Franconem Archiepiscopum Rotomagensem Rolloni festinanter dirigit, mandans si Christianus efficeretur, terram maritimam ab Epte flumine vsque ad Britannicos limites cum sua filia nomine Gisla se ei daturum fore. Qua legatione Franco suscepta: pagano Duci per ordinem cuncta pandit. Cuius verba Rollo consultu suorum gratanter suscipiens à vastatione paganica, indulget Regi inducias trium mensium, vt in hoc dierum spatio, stabiliretur fœdere firmo pax inter eos. Venientes igitur ad sanctum Clerum discurrentibus alternatim inter eos nunciis. pax fauente Christo stabilitur: Rollone iurante Regi fidelitatem, & Rege illi filiam cum terra prætitulata donante, superadditur ad supplementa sumptuum, tota Britannia: iurantibus Rolloni super sacramenta principibus ipsius terræ Berengerio & Alano. Nam terra maritima quæ nunc vocatur Northmannia ob diuturnos excursus paganorum, siluis vbique adultis, à cultro & vomere torpebat inculta. Quibus nobiliter expletis, rex lætus ad sua regreditur, & Rollo cum Roberto Duce ad Rotomagensis vrbis mænia proficiscitur. *Rollo Francorum regis filiam ducit.*

Anno igitur incarnationis Dominicæ 912. benedicto fonte in S. Trinitatis nomine Rollo baptizatur à Francone Rotomagensi Archiepiscopo. Quem Robertus Dux Francorum à fonte suscipiens, imposuit ei nomen suum. Videntes autem pagani Ducem suum Christianum esse, relictis Idolis Christi nomen suscipiunt, conuolãtes vnanimes ad baptismum. Dehinc Robertus Francorum Dux, rebus pro quibus venerat competenter gestis: Franciam cum maxima hilaritate repetiit. Porro dux Northmannorum Robertus preparato rerum nuptialium apparatu magno: supranominatam tanti regis filiam, Christiano more in consorcium sui thori duxit.

Post hæc intra Northmãnicos limites legem statuit, vt nullus assensum furi preberet: quod si deprehenderetur ambo patibulis appenderentur. Contigit autem non multo post in Longapetentis villa quendam agricolam reficiendi causa labore suspẽso domum redire, demissis loris in campo cum cultro & vomere. Cuius vxor tam infœlix quam vesana hæc cuncta clam sustulit, experiri volens edictum ducis. Rusticus vero ad campum regressus, rebus non inuentis, vxorem an eas haberet inquirit: qua negante ducem aggreditur, petens vt sua sibi reddantur vtensilia. Qui mox pietate motus, damnum viri quinq; solidis datis releuare, & populum per circuitum ad examen calibis cunctum iussit compellere: Quo domino indicante liberato: vxor rustici à ministris arctatur, quæ coacta verberibus, reatum profitetur. Dux vero rustico ait: Noueras inquit ante hanc furem esse? Et rusticus, noueram ait. Ad hæc Dux intulit, tuum os te condemnauit serue nequam. Et continuo iussit ambos suspendi patibulo. Hiis & huiusmodi Robertus Dux populum suum frænans terroribus, ducatum sibi à Domino attributum longo tempore pacifice gubernabat. *Roberti seueritas in legibus exequendis.*

Interea morte præuenta vxore sua Gisla sine liberis, Dux primam vxorem repudiatam Popam videlicet, ex qua filium Gulielmum iam adultum genuerat, iterum repetens sibi copulauit. Verum fractis iam viribus laboribus & præliis in quibus consumpserat omne robur iuuentutis suæ: deliberare cœpit de sui ducatus dispositione, cui vel qualiter illum relinqueret. Conuocatisque totius Northmanniæ proceribus, cum Alano & Berengario Britonibus, Gulielmum filium suum pulcherrimæ iuuentutis flore vernantem illis exponit, iubens vt eum sibi dominum eligerent: militiæq; suæ principem præficerent. Meum est inquit mihi illum subrogare, vestrum est illi fidem seruare. Et cunctos suasibilibus demulcens verbis: filio suo sub sacramento fidei illos subegit. Et ex post vno viuens lustro, consumptus senio viuere desiit, fœlicem finem faciens sub titulo nominis Christiani. *Roberti mors.*

Duce Roberto ab onere carnis iam libero, filius eius Gulielmus totius monarchiam Ducatus Northmannici sagaci regens moderamine incõuulsam Christo regi fidẽ seruare satagebat. Erat quippe statura procerus, vultu decorus, micantib' oculis, beneuolis mansuetus, quasi leo inimicis terribilis, vt gigas fortis in preliis, terminos sui Ducatus per circuitum dilatare non desistens. Quæ res inuasionis & audaciæ, *Gulielmi mors.*

Fran-

Francorum proceribus odii & inuidię fomitem ministrauit. Sub eodem tempore Berengarius & Alanus Britones, à tenore fidei quam cum eo pepigerant dissidentes: ab eius dominio præsumptiuo ausu conati sunt recedere, Regi Francorum de cætero disponentes militare. Quorum temeritatem Dux impetu festinato comprimens: Britanniam tam diu vastauit hostiliter, eorum illic subuertens municipia, quo ad vsq; totius nequitiæ incensorem à regno exturbaret, Anglosque adire compelleret Berengario sibi conciliato.

Sed hiis ita deuictis, quidam nomine Rihulphus succensus perfidiæ furiis, coadunatis plurimis infectis veneno discordiæ, à ducatu eum funditus conabatur extrudere: adeo vt collecta vndequaque multitudine, circa Rotomagensis ciuitatis suburbana, transmeato aluo Sequanæ componeret obsidionem, quatenus ducem ab ea propelleret, aut captum nequiter interimeret, Northmannia sibi vindicata. Videns itaque dux se à suis sic obsessum, cæpit meditari qualiter suæ saluti consuleret, & honori, & milites suos à tam audaci conspirationis motu cohiberet. Tandem cum trecentis Loricatis militibus, irrumpens castra temeraria: maximam se eorum multitudinẽ gladiis prostratam orco transmisit, aliosq; per diuersa siluarum lustra oculentes in fugam vertit. Rihulphus commilitonum fiducia destitutus, inter profugos delitescens, fugæ subsidio euasit. Dux ergo profugatis inimicis, suorum recensens numerum reperit ex eis interiisse nullum. Locus in quo hic fuit conflictus, Pratum belli hactenus nuncupatur. Regresso igitur eo de pręlio, à præfecto Fistanuensis castri venit nuncius qui sibi dixit filium natum fore ex puella nomine Sprota, sibi Danico more iuncta, vnde valde lætus effectus, fecit eum baptizari ab Henrico episcopo Baiocensi, Richardumque vocari.

Pugna cum Rihulfo.

Triumpho conspicuo de rebellibus dux potitus, atque viribus conualescens, cœpit per exteras nationes multimode præclaram virtutum suarum famam spargere: in tantum vt ex diuersis mundi partibus regnorum proceres illius curiam fræquentarent, & ab eo nobiliter munerati sedes suas ornantes repeterent. Vnde cognita ducis magnificentia, Gulielmus Pictauiensis Comes sororem eius nomine Gerloc petiit & accepit in vxorem. Ipse vero Dux filiam Herberti Comitis, donante patre ductam Rhotomagensibus intulit arcibus.

Gulielmi magnifica liberalitas.

Audiens autem Ethelstanus Rex Anglorum tam magnificam incliti ducis famam cum multis donariis legatos illi mittit, orans vt Ludowicum videlicet nepotem suum, Caroli regis filium, qui Laudunensis præsulis Ascelini captus decipulis, in custodia diem obierat, satageret restituere regno paterno, Alanoq; Britoni sibi infenso, commissa pro suo amore ignosceret. Confugerat enim Lodowicus puer cum matre Ogina ad eum, cum Francorum dolis pater eius caperetur, ne pari modo in eum illorum sæuitia grassaretur. Iste nempe Carolus rex Francorum dictus simplex, Robertum ducem Parisiensium inuadentem regnum Francorum cum multis peremit. Ob quam causam dictus Carolus ab Herberto comite captus in custodiam Peroni traditur, & in custodia Herberti moritur. Dux igitur ad preces Anglorum regis Ethelstani libenti animo, & Alano debita indulsit, & ad sua redire concessit, & Lodowicum à partibus Anglorum reuocatum: Hugone magno fauente, cum episcopis cæterisque Francorum primoribus, apud Landunum ab Artallo Archiepiscopo coronari procurauit. Sed Franci quietis nescii, post quinquennium iterum aduersus eum conspirant, molientes à regno illum pellere. Quorum improbitate coactus, Henrico transrenano regi mittit nuncios, mandans quod eum vellet alloqui, & pactũ amicitiarum stabile firmare cum eo. Quibus rex respondit se nullo modo ad hoc fœdus ineundum acquiescere: nisi Gulielmi ducis Normannorum astipulatione. Hiis auditis Lodowicus illico ducem adiit, petiturus auxilium contra Francos. Quem dux honorifice prout regem decuit excipiens: in regalibus epulis & vultu serenissimo honorauit. Et non multo post, reges ad certum locum conuenire procurauit, additis ad hoc fœdus faciendum principibus Francorum Hugone magno & Herberto. Gulielmus vero tam fidelissimus quam prudentissimus mediator consilia tam vtilia quam honesta dictans, amicitiarum tenorem prout disposuit. Ambo reges inter se sacramentis confirmauerunt. Quibus ita gestis, Rex Lodowicus duci Gulielmo de rebus strenue consummatis per eum egit gratias: exorans vt nuper natum sibi filium de sacro fonte susciperet, & eum Lotharinum nominaret. Quod dux gratanter adimplens apud Landunum, Rhotomagum reuersus est.

Gul. pacem inter reges componit.

Sub eodem tempore dum fuisset egressus ad venandũ, inuenit duos monachos, qui

Munificentia in monachos.

Guliel. dux cupit monachus esse.

Richardus patre viuente ducatui præficitur.

qui quondam metu paganorum fugerant à Gemetico illuc reuersos, vastam loci heremum manibus suis purgantes & complanantes. Quos percunctatus requirit ab eis quibus ab oris aduenissent illuc, vel quæ tam præcipua ædificia quondam fuissent. Cui illi rei seriem per ordinem detexere, & charitatem panis hordeacii & aquæ obtulerunt: quam cum ob vilitatem panis & aquæ sumere contempsisset, Saltum ingressus immanem aprum reperit, quem festine insequi cœpit, venabuloque percussit. Sed mox hasta venabuli fracta: fera impetu præcipiti in ducem irruit, eumque prostratum vehementer attriuit. Qui post paululum sensu recepto, ac sana mente monachos repetiit, & charitatem quam incaute spreuerat ab eis recipiens, locum se restauraturum spospondit. Immissis ergo Ancionariis, à spinis purgauit & sentibus: Sanctiq; Petri Monasteriũ quod aliquantisper deciderat resarciens competenter texit. Claustrum quoq; & receptacula cuncta muniens, à sui magnitudine breuiata reddidit habitabilia. Interea legatos Pictauis sorori suæ quam Gulielmus Comes duxerat destinauit, mandans vt monachos illi mitteret, quos præfato loco subrogaret. Cuius petitioni soror gratanti fauens animo, duodecim Monachos cum suo Abbate Martino nomine, à sancti Cypriani sublatos cœnobio fratri destinauit. Quorum aduentu nimiũ exhilaratus eos Rhotomagi cum ingenti recepit gaudio, & cum magno honore dux ipse militum septus cuneis duxit Gemeticum. Abbatiq; locum tradidit cum tota villa, q̃ à Lodariis auro redemit, se voto obligans inibi monachum fieri. Satisq; fecisset votis, nisi idem Abbas eius animositati obstetisset. Eo quod filius eius Richardus adhuc puerulus esset, verens ne propter illius imbecillitatem, quorundam iniquorum molimine patria turbaretur, veruntamen cucullam & stamineam ab illo extorquens, secum asportauit, quæ reponens in scrinio, clauem eius argenteam cingulo suo appendit. Inde deniq; digressus, Rhotomagum repetit Abbatis prohibitum moleste ferens. Ascitis quoq; Normannicis atq; Britannicis cunctis principibus enucleati animi sui consultum pandit. Cuius verbis vniuersi vehementer stupefacti, hærebant quid responderent præ nimio stupore elingues effecti: & vix tandem resumpto spiritu, in hãc vocem prorumpunt quæruli. Cur nos serenissime Domine tam repente dimittis, vel cui dominium committes tui ducatus? Quibus dux. Est mihi inquit, filius nomine Richardus, vos oro vt si quando amoris affectum erga me habuistis, mihi nunc æquo animo ostendatis, quatenus illum vice mei vobis præficiatis: quia quod Deo voui, ineuitabiliter à me complebitur factis. Cuius voluntati non valentes contradicere, omnes ei quamuis mœsti proceres assensum præbuere, in hiis concordes. Missis quoq; nunciis puerum à Fiscamio reductum illis exponit. Cui fidelitatem sacramentis prono animo cunctis firmantibus, Dux totius Normannici seu Britannici ducatus est prælatus. Quem confestim pater Baiocas mittens, Botoni suę militiæ principi nutriẽdum tradidit, vt ibi lingua eruditus Danica, suis cæterisque hominibus sciret apte dare responsa. Hæc de Gemeticensis loci relatu prætulimus, volentes ostendere quantam deuotionem, quam pium animi propositum dux Gulielmus habuerit circa eum.

Interea tanti Principis fortitudinem & pietatem audiens Haroldus Rex Danorum, qui à filio suo nomine Sweno pulsus fuerat regno suo, cum sexaginta nauibus milite armato plenis, Northmanniam supplex adiit. Quem potentissimus ac liberalissimus Dux, congruo cum honore recipiens, Constantinensem ei ad præsidium cõcessit comitatum, donec fabricatis nauibus multiplicatoq; exercitu amissum regnum repeteret cum militum validiori manu.

Arnulfus patriæ turbator.

Ea tempestate Arnulfus Flandrensis Comes homo versutus nequiens se cohibere intra sui iuris terminos, illectus cupiditate & fastu dominandi plurimos in vicino positos studuit conturbare. Et inter cætera suæ nequitię molimina, cuidam Comiti vocabulo Herlewino grauissimum inferens detrimentum, Castrum quod vocatur monasteriolum fraude abstulit. Qui penitus ab Hugone magno domino suo auxilio destitutus, causa petendi auxilii ducem Normanniæ lugubris adiit. Cuius calamitati Dux compassus congregato exercitu municipium vallans obsidione cepit, & alimoniarum sumptibus instauratum reddidit Herlewino. Et strenue rebus gestis Rhotomagum ouans rediit. Quo tempore Franco Rhotomagensis Archiepiscopus moritur: cui successit Gunardus.

Interea Comes Arnulfus dolens de ablato municipio, cum multis Francorum principibus de ducis morte corde tenus cępit tractare. Qui inhumani hominis & nephandi homicidæ cauillatione infecti subdola, vnanimiter conspirant in mortem optimi principis, constringentes se sacramento ad tantum nephas. Arnulphus autem

tem quod animo conceperat fraudulento opere explere cupiens, missis legatis Duci Gulielmo mandat se cum eo amicitiam velle habere pacemq; indelebilem confirmare, & Herlewino Comiti pro eius amore infensa indulgere: & nisi podagrico chiragricoq; detineretur languore, ob hoc ad eius curiam desideranter ire. Denique toto annisu rogat vt locum denominare velit quo valeat ei occurrere ad mutuum colloquium. Dux quoq; cupiens ducatum suum pacatum reddere, eo quod monachicum toto conatu sitiret habitum, determinato loco apud Pinchimacum cum innumera manu electissimorum militum, super fluuium Sompne ob tanti spem negotii proficiscitur. Vbi Arnulfi ex vna parte fluminis, Gulielmi vero ex altera è regione sedit exercitus. Erat quippe insula in medio fluuii, in qua libatis osculis ambo duces consederunt, de rebus pro quib. venerant tractaturi. Arnulfo etenim proditoris inde more imitante, & ambagib. diu telã texente araneæ: nouissime post iurata amicitiarum sacramenta, & plurima pacis oscula, sole ruente ad occasum abinuicē dirimuntur. Sed ecce meante fluuiũ duce Gulielmo: quatuor diaboli filii, milites Arnulfi illũ clamorib⁹ reuocantes, referunt dominũ suum melioris consilio omisisse decretũ. Quem nauē ad ripã retorquentē, mox vt terrã tetigit, extractis gladiis proh dolor interimunt innocentē, nullum iuuamen de suis valentem habere, ob decurrentis aquæ profunditatem. Indeq; protinus fugã arripientes corpus ducis potentissimi exanime reliquerunt. Berengerius quidē atq; Alanus Britones, nec nõ Normannorũ principes dominum suũ cernentes perimi; clamore & vlulatu implentes littora nullo iuuamine illi valuerunt subuenire. Cuius corpus post paululum ad se relatum, cum disuestirent, argenteam clauem in eius stropheo reperiunt dependentē, satis ditissimum thesaurum sub se habentem, stamineam scil. cucullam monachalem: quã proculdubio sumpsisset apud Gemeticum effectus monachus, si comes ei vita fuisset. Imponētes autem illum feretro, quantocius cum multiplici luctu Rhotomagum detulerunt, & in ecclesiam S. Mariæ virginis intulerunt, & ibidem sepelierunt. Illicq; iterato tenorem fidei renouantes vnanimiter puero Richardo fidem fecerunt, tradentes illum in custodiam Bernardi Dani: vt sub eius tam prouida quam fideli cura tutius custodiretur intra muros ciuitatis. Compleuit autem sanctissimus Dux Gulielmus vitæ suæ cursum 16. Kalend. Ianuarii, Rege Lodowico regnum tenente Francorum, anno Christi. 944.

Gulielmus dolo interemptus.

Piissimo atq; beatissimo Duce, Gulielmo inter electos Dei vt credimus translato, filius eius summæ ingenuitatis iuuenis, omni probitati & prudentiæ dabat operã, custodibus suis & curatoribus vltro subditus in vniuersis. At Frãcorum proceres tam nephandam Arnulfi Flandrensis proditionem videntes, lugubrem Gulielmi Ducis necem plurimũ doluerunt. Complices autem ipsius homicidæ qui antea se ficte amicissimos fatebantur: detectis archanorũ intimis, virus diu abscõsum in propatulo denudarunt. Nempe Lodowicus Rex æstimans iam sibi magni honoris ianuam patuisse, immemor beneficiorũ & fidei à Duce semper illi impensæ, quasi consulturus apud Normannos super illius morte, accelerato itinere venit Rhotomagum festinanter. Quē Rodulphus nec non & Bernardus atq; Anslech tutores totius ducatus Normãnici suscipientes regaliter, se subegerunt eius famulatui pro fidelitate, videlicet, sui tãtilli Domini. Videns autē Rex terræ vbertatem, atq; aquarũ salubritatem, siluarumq; plenitudinem: cupiditate captus fraudulenter promittere, quod aliter sibi disponebat retorquere. Iussit ergo Richardum puerum suis aspectibus præsentari. Quem egregia forma perspiciens decoratum, cum coetaneis pueris in suo palatio decreuit educandum. Interea dirus rumor totam concussit vrbem, Richardum suæ spei depositum, sub captura regis indecenter detineri. Qua de re ciues mixti cum turmis militaribus strictis gladiis per ciuitatem discurrentes, curiam Regis irrumpunt: ferinis conatibus illum interimere festinantes. Quorum tumultus vt comperit, vehementer territus, arreptum puerum in vlnis, eorum conspectibus exhibuit, & sic eorum motus efferos compressit. Volens ergo Rex tumultuantes Northmannorum animos omnino sedare, suorum consultu puero Richardo paternam hęreditatem pacta sibi inde fidelitate concessit. Quem in sua fide suscipiens spospondit se eis (licet subdole) eum redditurum imbutum decenter palatinis disciplinis.

Duci filius succedit.

Richardo patris regnum conceditur.

Hiis ita sedatis, Rex dedecus quod à Normannis accepit sub occulto ferens ægre, cũ Richardo puero Franciã repetit, quasi vellet patris ei⁹ mortē de Arnulfo Flãdrensi protinus vindicare. Arnulfus itaq; metuens ne rex hostiliter sup eum irrueret, à crimine traditoris se expiare cupiens, missis legatis cum decē libris auri, à Gulielmi nece se corã rege fatetur immunē esse. Peremptores vero illius si iubeat, proculdubio se exterminaturum

naturum pollicetur. Ait tamen reminisci debere contumeliarum & opprobriorum, quæ à Normannis tam lōgo tempore ipse & pater eius perpessi fuissent. Et ideo dixit, optimum fore consilium, vt Richardum puerum adustis pōplicibus arctaret graui custodia, & gentem Normannicam grauissimis vectigalibus tam diu affligeret, quo ad vsq; Danemarcham ex qua eruperat, coacta repeteret. Rex igitur muneribus versuti proditoris cęcatus & decipulis, ipsum suspendio dignum absoluit à scelere, & iram reflexit in innocentem puerum, exemplum Pilati imitatus, qui virum homicidam dimisit, & Christum crucis damnauit patibulo. Vnde cum apud Landunum clauatum moraretur, puerum ab aucupio regredientem, acerbissimis confutans conuitiis, meretricis filium vltro virum rapientis eum vocauit. Et nisi à talibus resipisceret, cautriatis genibus omni illum honore priuare minatus est. Deputatisq; aliis custodibus: ne elabatur sub magna cautela seruari iubetur.

Arnulfus muneribus regem placat.

Audiens deniq; Osmundus eius procurator seuerissimam regis sententiam, & futuros ei casus intelligens, consternatus animo Normannis legatos mittit, mandans Richardū dominum suū sub lugubri captiuitatis iugo à rege mancipari. Quibus compertis, confestim per totā patriam Normannorū indicitur triduanum ieiunium, fitq; continua oratio ab ecclesia ad Deum pro eo. Enimuero Osmundus inito cōsilio puerum hortabatur vt simulata ægritudine lecto decumberet, & ita ægre vt ab omnibus desperaretur. Cuius monitis puer obtemperans lecto decumbit, velut illico moriturus. Quod custodes videntes neglecta eius custodia, ad propria procuranda negotia huc illucq; diuertunt. Forte in area domus iacebat herbæ fasciculus, in quo Osmundus puerum colligatum imponens humeris, velut equo laturus pabulum cænante rege, nudatisq; plateis à ciuibus, mænia vrbis egreditur, veniensq; in domum sui hospitis super equū festinans insiliit, & arrepto puero fugiens quātocius, Cotidiacum venit. In quo commendato Castellanis puero, nocte equitans diluculo Siluanectis venit. Quem Bernardus comes intuens tam mature venisse stupet: & qualiter erga nepotem suum Richardum res se habebat diligenter inquirit. Cui cum rei ordinem detexisset, & solito eum lætiorem fecisset, Hugonem magnum statim celeri equitatu petiere: à quo detecto causæ consilio, sumpserunt sacræ fidei sacramenta ad adiuuandum puerum: & mox cum maximo exercitu festinanter veniunt Cotidiacum, eumq; inde sublatum ad Siluanectensem vrbem deducunt.

Richardus puer secreto aufertur.

Rex autem Lodowicus cernens votum suum fore irritum, misit ad Arnulfum Flandrensem vt sibi festinus occurreret de hiis omnibus cōsulturus. Cui dixit Arnulfus. Nostis inquit, Hugonē magnum cum Normannis diu sentire, & ideo vobis expedit illum munerib. excæcare. Concedatis illi Ducatū Normannicum reseruando vobis vrbē Rhotomagensem, quatenus eius priuato iuuamine, gens ista perfida à patria pœnitus cogatur exire. Hugo vero cū audisset regem de hac materia disputare cupiditate cæcatus: elegit periurus honore ampliari, quā fidem amico suo Richardo seruare. Quapropter iurantes aduersus Normannos expeditionē, mox rex Caltina, Hugo Baiocasina territoria cœperunt rapinis & incendiis oppugnare. Quę cum Bernardus Danus didicisset Bernardi Siluanectensis vsus consilio, confestim legatos dirigit regi Lodowico huiusmodi verbis instructos. Quare inquit, prępotenissime princeps tuam patriā demoliris, pręsertim cum sit tibi quieta & pacifica nemine obsistente, desiste igitur à tuorū rapinis, & militum Normannorum vtere militiis. Cur enim eos vexas incendiis? cum tibi patula sit vrbs Rhotomagensis, suscipe igitur beneuolo animo eorum seruitia, vt queas illorum subsidio inimicorum vitare molimina. Hac itaq; legatione Rex exhilaratus, prohibitis à pręda militibus, ire festinat quantocius ad vrbē. Cui venienti cunctus ciuitatis Clerus & populus ad portam processit obuius clamans: benedictus qui venit in nomine Domini. Inde Rex ad regales accedens dapes, cœpit epulari splendide, Bernardo Dano ministrante. Cui inter prandendum, vino iam æstuanti sic Bernardus ait. Hodie rex serenissime illuxit nobis dies lætitiæ in qua cæpimus esse regales: hactenus militauimus Duci, vlterius inuictissimo seruiemus regi. Teneat sibi Bernardus Siluanectensis Richardum nepotem suū: nos vtinam longo tempore habeamus te regem & Dominum. Reuera exitiabiliter consilium dedit, qui totius Northmannici robur exercitus amittere suasit. Quem vero inimicorum non valuisses terrere robustissima illorum virtute. Sunt enim vt nos tuo subiecti dominio, tibi militare volentes corde volenti. Quare ergo viginti millibus bellatorum in nos armasti inimicum tuum? Nonne semper ipse infensus extitit tibi, & contra te rixator assiduus? Huiusmodi rex placatus verbis cum festinatione Hugoni magno legatos mittit:

Perfidia Hugonis.

Normannorum prudentia.

tit:qui eum compellant exire à Normanorum terminis,& ei dirigens verba ista. Stolidum quidem fore aliis tantam donare potestatem,quibus ad sui supplementũ quieto iure nullo aduersante posset potiri. Quo audito, Hugo magnus exacerbatus valde celerrime recessit,omissa expeditione milites cohibens à Northmannica vastatione. Rex autem aliquamdiu morans apud Rhotomagũ Comitatui præfecit Rodulphum cognomento Tortam,qui vectigalia annuatim à subiectis exigeret:& in tota prouincia iura & quælibet negotia decerneret. Qui paganis deterior, cuncta monasteria ab ipsis exusta,quæ circa littora fuere Sequanæ à fundamentis diruens, ad reparandam Rhotomagensem ciuitatem,petras earundem asportauit. Rex autem ad libitum rebus expletis regreditur Landunum gaudens.

Hugo regis iussu Normanniam exit.

Bernardus interea Danus metuens ne in regressu Rex Lodowicus cum Hugone duce Northmannos grauioribus pressuris opprimeret: Haraldo regi Danorũ adhuc degenti apud Cæsaris Burgum,legatos clam mittit:mandans vt sociatis sibi Constantinensibus & Baiocasinis militibus, expeditione terrestri ipse à partibus marinis cum hostica classe direptionibus Normanniam concuteret, quatenus tali occasione Rex Lodowicus eius colloquium expeteret,& ipse Haraldus satageret de inimicis amici sui Gulielmi Ducis vindicare. Quod & factis mox Haraldus implere curauit. Fama p̃inde volans more solito, paganos occupasse maritima littora Fracos perterruit. Sed & Bernardus Danus,& Radulphus Torta regi Lodowico per nuncium huius infortunii intimauerunt aduentum: qui validum congregans exercitum quantocius venit Rhotomagum. Hincq; Regi Heraldo mandat vt sibi apud Lekherlewin occurrat:scire cupienti cur infestet terminos regni sui. Quæ res regi Haraldo vehementer complacuit decernenti mortem Ducis toto animo suo vlcisci. Vbi cũ reges ambo die præfinito conuenissent,& de Gulielmi Ducis iniusta nece inter se diutius disceptarẽt: quidam Danus Herlewinum monasterioli Comitem,pro quo idem dux occubuerat inter alios prospiciens,zelo amici succensus,confestim lancea profodit eum, mortuumque sub monumento strauit. Cuius mortem Lambertus eius frater,cæteriq; Franci amare ferentes:concitatis animis ad dimicandum super Danos repentino impetu proruunt. Quos pagani viriliter excipientes,sæuiente Marte, decem & octo satrapas cum innumeris aliis truncatos gladiis igniuomo transmittunt orco, aliis hac illacque nutabundis quærentibus vitæ suffugia. Rex vero Lodowicus velocis equi cursu, à regis Haraldi captione lapsus, in cuiusdam militis manus incidit. Cui cũ multa promitteret ne eius proditione hosti traderetur, tandem miles victus regis lachrymis,eum clam subduxit in quandam Sequanę insulam. Quod vt Bernardus Danus agnouit,captum militem mox in vincla coniecit. Qui coactus suimet necessitate inuitus coram protulit,quem pro obtentu muneris eruere disponebat. Rex igitur ab insula sublatus, Bernardi iussu apud Rhotomagum arctatur sub custodia vehementi.

Herlewini cædes belli causa.

Lodowicus Rex captus.

Gereberga Francorum Regina audiens regem virum suum à Northmannis captum diriguit,& consternata animo celerrime aggreditur patrẽ suum Henricum scz. regẽ Transrenanũ: orans vt exercitu congregato Rhotomagũ obsideret,& inde virũ suum violenter abstraheret. Cuius infortunium cũ rex Henricus audisset:iure hoc illi contigisse respondit,quia fidem quam Gulielmo Duci olim iurauerat, eius filiũ capiendo nepharie corruperat. Per tuos, inquit,o filia stude illũ iuuare, quoniã de propriis oportet me tractare. Hiis à patre auditis,regina concite Franciã reuertitur, reb⁹ nequaquam prospere gestis. Dehinc supplex adiens Hugonẽ magnum, postulat vt à Normannis extorqueret dominum suum. Hugo vero dux misso Bernardo Siluanectensi,Normannos conuocat ad colloquium apud S. Clerum. In quo colloquio eo deductum est negotiũ vt Rex Francis redderetur,eo tenore vt Normãni reciproce filiũ regis acciperent obsidẽ cum duobus episcopis,Beluacensi & Suessionensi. Quibus pactis strenue,rex lætus Landunũ regreditur,& Normanni Rhotomagum sunt regressi.

Post hęc præfinito tẽpore,reuocato Richardo puero qui fuerat in tutela Bernardi Siluatenensis, Rex Franciæ cum suis magnatib. & magna militari manu venit sup̃ fluuium Epte,& Hugo magnus cũ eo ad habẽdum colloquium cum Normannis. Ad quem locum occurrere Normanni cum puero Richardo. Discurrentibus autem ab vtraq; parte internunciis,Christo fauente,pax inter eos firmis fœderibus iuratisq; sacramentis stabilitur,& obsides redduntur pręter regis filium,qui medio tẽpore mortuus est apud Rhotomagũ. Hiis rite explicitis rex regreditur Landunũ, & puer Rich. Rhotomagum. Quem Radulphus Torta vrbis præfectus male illico cæpit tractare, & domesticos eius penuria famis affligere:nolẽs plus soluere ad quotidianũ victum illis

Rex sub conditionibus liberatur.

quam

quam 12. nummos. Quamobrem dux iuuenis, vehementer furore succensus, ab vrbe festinanter illum pepulit. Parisiumque ad filium suum ciuitatis presulem ire coegit. Quibus ita peractis Normannica tellus siluit à facie ducis. Haraldus vero rex Daciæ non multo post in regnum regreditur, reconciliato sibi filio suo Swano.

Hugo dux considerans puerum Richardũ viribus conualescere, cõsilio Bernardi Siluanectensis filiam suam nomine Emmã illi despondit: quæ res Lodowicum regem Francorumq; proceres valde perterruit, sed maxime Arnulfum Flãdrensem totius fraudis incentorem. Lodowicus siquidẽ rex vt didicit hos magnarum virium duces amoris vinculo fore cõstrictos, consilio Arnulfi Flandrensis misit eundẽ ad transrenanum regem Othonem, mandans quoniã si Hugonem magnum omnino cõterreret, & terrã Northmannicã suo dominio subigeret, procul dubio Lothariense regnũ illi contraderet. Qui gauisus nimium audito quod diu optauerat, preparatis omnib⁹ quæ ad tantum negotium erant congrua ac necessaria, velut tempestas valida regno suo egressus: adiunctis sibi Lodowici regis Franciæ & Arnulfi Flandrensis exercitibus, cũ multis militum legionibus, sup Hugonem magnum irruit, consumptisq; omnib. quæ illius erant extra oppida, omne robur belli super Normannos à patria extirpãdos immisit, premittens cum multo milite nepotem suum ad terrendam Rhotomagensium vrbẽ. Quam cum aggressus fuisset, Normannos intra muros delitescentes reperiens, suspicatus est omnes imbelles fore. Proinde concitatis militib⁹ cæpit expugnare portas vehementissime. At Normanni (portis patefactis) impetu repentino animis efferatis prorumpentes, tanto turbine depopulati sunt aduersarios: vt prostrato sup pontem nepote regis Othonis, vix vlli à certamine elaberẽtur. Porro rex Otho cum rege Lodowico & Flandrensi Arnulfo lento gradu subsecutus: dispositis militum legionibus, cum accessisset ad obsidendã vrbem, perspexissetq; eam inexpugnabilẽ: audita morte nepotis sui, clam cœpit cum suis consultare de distrahendo Arnulfo Normãnis intra ecclesiam S. Petri, almiq; Andoeni q̃ sita est in suburbio ciuitatis. Sed Arnulfus eo traditionis laqueo deprehenso, papilionibus tentoriisq; complicatis, ac sarcinariis oneratis, in conticinio noctis cum suo exercitu festinus aufugit. Otho vero atq; Lodowicus consurgentes diluculo, vt didicerunt Arnulfum fugisse: illico itinere quo venerant gressus retorquent dimissa obsidione. Quos discedentes Normanni adeo sunt persecuti, gladiis perimentes: vt per diuersa reperirentur itinera prostrati quasi bidẽtes. Plurimi autem illorum dum per siluarum deuia oberrarent capti, per patriam Normannorum sunt distracti. Hic extitit euentus Othonis Germanorum imperatoris: hic Lodowici regis finis, non multo post hominem exuentis.

Richardus Hugonis filiam ducit.

Irruptio in Normannos.

Normanni præualent.

Hugo deniq; dux fessus senio, cum nouissimum sui exitus diem cerneret imminere, ascitis principibus sui ducatus, eorum consilio Richardo duci Normannorum flore iuuentutis vernãti filiũ suum nomine Hugonẽ cõmendare studuit, vt eius patrocinio tutus, inimicorum fraudibus nõ caperetur. Post cuius obitum dux filiã eius Emmam nomine olim sibi desponsatam, à paterna domo sublatam, cum maximo tripudio & honore Rhotomagensibus intulit mœnibus, eam sibi iungens iure coniugali.

Richardus Hugonis filiam ducit.

Carnotensis interea comes Theobaldus, exortis quibusdam simultatibus, duci Richardo cœpit aduersari, terram suã demoliendo rapinis. Cuius ausus temerarios illico viriliter dux cõpressit. Theobaldus autẽ suum inceptum spe minus valere considerans, Gerbergę reginæ de Richardo duce maleuola verba cæpit suggerere: asserens quod eo viuente, Lotharius filius suus Francorum rex nunq̃ regnum suum pacatum teneret. Qua de re summe fore necessarium, vt excogitaret qualiter è terra tantum hostem exterminaret. Quibus verbis Regina credula cõfestim Brunoni Archipresuli Coloniensi & duci, viz. fratri suo Germano legatum mittit, mandans quatenus suo nepoti subueniat, capere satagens Richardum infestissimum eius regni aduersarium, si qua via possit. Continuo quidam episcopus à Brunone mittitur, qui ei suadeat vt sibi occurrat apud pagum Ambianensem ad colloquium cupienti reconciliare sibi regem, Francorumq; regnum subdere suæ tuitioni. Quibus verbis dux deceptus subdole, iter festinus arripuit. Cui eunti obuii fuerunt duo milites Theobaldi: quorum vnus, quorsum (ait) illustrissime virorum gressum tendis? vis esse dux Normannorum? an extra patriam custos ouium? Hiis dictis conticuit: cuius ait milites estis? Adhæc alter, quid tibi (inquit) cuius? nonne tui? Animaduertens igitur dux eorum verba, sibi ad consulendum, ac necessario prouidendum dirigi, illos quidem digna mercede remunerauit: suum vero celerrime gressum retorquens, venit Rhotomagum. Hoc modo Bruno delusus, regressus est detectis suæ nequitiæ fraudibus.

Brunonis fraus detecta.

Exinanito itaq; tanto dolo, Lotharius rex ad aliud palliatæ ꝓditionis argumentũ hortante Theobaldo iterato diuoluitur: destinando duci legatum huiusmodi verbis instructum. Quousq; (inquit) dux seruitii debitum mihi detrectas exhibere? An ignoras me Regem Francorum esse, cui te militiam oportet impendere? cuius edictis atq; consultis te nequaquam oportet contraire? Nonne de nostra dissentione mei tuique gratulantur inimici? Resipisce ergo iam, iamq; ab his obstinati animi altercationibus, & accelerato itinere, festina mihi occurrere, vt fœderati indissolubilibus pacis vinculis, deinceps per mutuam cõcordiam fruamur competentibus commodis, gaudeatq; rex de tanto suo duce, & dux de suo charissimo rege. Quibus simulatæ legationis ambagibus dux illectus, illico regi mandat se vltroneo libitu affuturum. Super hiis rex vehementer gauisus, accitis ducis inimicis Baldewino scilicet Flandrẽsi, atq; Gorfrido Andegauensi, nec nõ Theobaldo Carnotensi, super fluuium Helue venit cõcitus ad placitũ detestandum. E contra dux ex altera parte aquę sedit cũ manu militari. Cupiens autẽ scire quæ apud regem gererentur, misit quosdam qui renunciarent qui fuerunt contubernales regis. Qui repertis illic dictis comitibus, irruere super ducem disponentibus, confestim pernici cursu regressi ducem hortantur vt à loco recedat, ne in manus incidat suorum hostium publicorum. Qui mox loco recedens & iter cõtinuans, Rhotomagum cum suis omnibus est regressus: sic detecta in propatulo fraude regis, animositatem circa se agnouit. Perspiciens ergo rex propositum sui voti floccipensum fore, Landunum regreditur furibundus, non multo post Normanniam (Theobaldo suggerente) hostiliter petiturus. Moxq; congregatis Burgundionum & Francorum copiis, ciuitatem Ebroicam aggressus, ciuibus incautis dolo capit, & statim tradit Comiti Theobaldo ad circumiacentem patriam expugnandam. Rege vero ab vrbe recedente, dux Richardus è vestigio eum prosequitur, vastans prædis & incendiis totum Dunensem siue Carnotensem comitatum. Consumptisque omnibus quæ Theobaldi erant, cum innumera prẹda reuertitur ad propria. Nec mora Theobaldus vicissitudine reciproca, collecto clam exercitu, ad dedecus ducis papiliones fixit, & magalia apud Vermentrudis villã, & infestissimorum hostiũ stationem cõponit ibidem. Vnde dux ꝓuidissimus, intempestæ noctis silentio alueo Sequanæ transmeato, diluculo sup eos irruens illos tanta strage profligauit, vt sexcentis quadraginta peremptis, reliqui per diuersa syluarum lustra diffugerẽt vulnerati. Ipse vero Theobaldus dedecorose fugiens cum paucis, latitando per deuia saltus Carnotũ venit confusus. Quo die (Christo illi reddẽte vicem) filius eius moritur, & tota Carnotena vrbs incendio consumitur. Dux vero ad campum belli regressus, mortuosq; reperiens, misericordia motus sepeliri eos iussit, ac vulneratos leniter Rhotomagum deportari, & à medicis ibi curari, sanatos quoque Theobaldo remitti.

Lotharii dolus non succedit.

Theobaldus cum dedecore fugit.

Dux itaq; videns tantarum fraudium regis molimina super se imminere, Frãcorumq; comites vnanimiter cõtra se sæuire, Haraldo Danorũ regi legatos mittit, orat vt illi succurrat ocius, paganorumq; multitudine Francorũ rabiem solo tenus cõprimat. Cuius legatos rex gaudenter recepit, & muneribus ditatos maximis duci remisit, seq; celerrime missurum iuuamen spospondit. Quid plura? Mox ad tãtę expeditionis negotium paganica iuuentus prẹparatur, omniq; armorum apparatu innumerabilis exercitus: qui clerici cursu nauiũ permenso mari ad Sequanica deuoluuntur ora. Quibus mox obuiã gaudenter dux ꝓcessit: atq; eo præeunte sulcantes remigio alueum Sequanæ, ad Guinoldi fossam deuehuntur. Ibiq; fixis anchoris cõsulunt de subuersione Francię. Et ecce repentino tumultu è nauibus proruunt, totamq; in circuitu patriã exitiali flamma comburunt. Dehinc distrahuntur viri cum mulieribus cõcatenati, deprẹdantur vici, desolantur vrbes, subuertuntur castra, in solitudinẽ redigitur omnis terra, fit luctus omnium in commune per Theobaldi comitatum nullo cane latrante: vbi vero illa deficiunt, regalia iura mox inuadunt: quæ vero Francis subtrahunt, Normannis possidenda vili pretio conducunt. Manet libera à Paganorum rapinis tellus Normannica, Francia (nullo obsistente) distrahitur captiua.

Haraldus Duci fert opem.

Cum hæc agerentur, sinodalis episcoporum conuentus apud Landunum celebratur, inuestigaturus cur Christianus populus his cladib⁹ affligatur. Mittentes denique quendam Carnotensem prẹsulem duci, sciscitantur ab eo, cuius rei causa tã execranda à Christianissimo piissimoq; principe ꝓcesserit seueritas. A quo cũ regis fraudes, & Theobaldi vrbis Ebroicæ subreptionem pontifex didicisset, confestim à paganicis irruptionibus inducias petit, & adipiscitur, in quibus præsules adducant loco oportuno Regem Lothariũ, de omnibus beneuolo animo illi satisfacturum. Igitur audiens

diens Theobaldus absque suo consulto regem pacem quærere, formidans ne totum seditionis pondus super eum incumbat: quendam monachum cum festinatione duci mittit, nuncians se in quibus illum offenderat valde pœnitere, Ebroicamq; vrbem illi reddere velle. Hiis dux auditis lætus efficitur, & concessa securitate, copiam illi indulget ad se veniendi. Qui non solum illi vrbem reddidit, verumetiam firmatis amicitiis cum multis donariis ab eo recessit gaudens. Imminente vero die præfiniti colloquii dux apud Guinoldi fossam in paganorum castris tentoria miræ magnitudinis construi iussit, in quibus rex Lotharius cum suis optimatibus receptus est: illicque satisfecit duci pactis fœderibus, iuratis sacramentis. His ita dux expletis salubriter, paganorum plurimos ad Christi fidem cõuertit sacris monitis. Alios vero in paganismo permanere disponentibus transmisit ad Hispanias, vbi plurima bella perpetrantes decem & octo diruerunt vrbes.

Theobaldus pacem cum Duce init.

Eo tempore Emma ducis vxor, filia magni Hugonis moritur absq; liberis. Ipse vero non multo post quandam speciosissimam virginem nomine Gunnor ex nobilissima Danorum prosapia ortam, sibi matrimonio copulauit Christiano more. Ex qua filios genuit, Richardum viz. & Robertum, atque Malgerium, & duos alios, necnon & tres filias: quarum vna Emma nomine nupsit Egelredo regi Anglorum, de qua idẽ rex Edwardum regem, necnon Aluredum, Godwini Comitis longo post tempore dolis interemptum procreauit. Secunda vero Hawisa vocata Gorffrido Britannorũ iuncta Comiti, Alanum & Endonem duces progenuit. Tertia quidem Comiti Edoni, nomine Matildis, de qua sermo orietur in posteris.

Prosapia Gunnor.

Cum igitur dux Richardus multorum operum bonorum polleret incrementis: inter plurima apud Fiscamium miræ magnitudinis & pulchritudinis in honorem Dei & S. Trinitatis templum construxit, mirificisque ornamentis multimode adornauit. Quasdam etiam Abbacias instaurauit: vnam siquidem in suburbio Rothomagensi in honorem S. Petri, aliamque Andoeni, aliam in monte qui dicitur Tuba, in venerationem Archangeli Michaelis, gregibus monachorum insigniuit. Tempore sub eodem mortuo Francorũ rege Lothario: illius loco ab omnibus subrogatur Hugonis magni ducis filius adminiculanti ei duce Richardo. Qui cito post moriens regnum Franciæ filio suo Roberto reliquit, viro piissimo & religiosissimo. Dux Richardus his beatitudinis prærogatiuis profusius floruit: vt quos audiebat discordes, aut per se aut per suos legatos concordes redderet (scriptura dicente) Beati pedes pacẽ portantes. Erat autem statura procerus, vultu decorus, corpore integer, barba prolixa, cano decoratus capite, prouidus clericorum suffragator, superborum contemptor, humilium amator, pauperum sustentator, Orphanorum tutor, viduarum defensor, captiuorum redemptor.

Richardi deuotio.

Richardi statura.

Hiis & huiusmodi boni odoris flosculis dux Richardus in Laicali habitu redolens vera gemma Christi: corporis ægritudine cœpit vehementer aggrauari, conuocatoq; fratre suo vterino Rodulpho comite consiliũ exigit de patriæ dispositione. Qui nimio turbatus dolore, ac aliquantisper factus elinguis, nouissime resumpto spiritu, hæc responsa reddit duci. Quamuis dulcissime frater atq; serenissime senior viribus corporis videaris destitui: tamen dum in hac vita te gaudemus amplecti, tuum est de totius patriæ statu disponere. Quo audito dux accitis vndiq; suis optimatib⁹: Richardum suũ filium exponit corã, hoc eum commendans & præficiens eloquio. Hactenus cõmilitones optimi militiæ vestræ præfui: nunc vocante domino morbo crudescente compellor à vobis separari. Proinde si mei aliquando amatores fuistis, oro vos vt hunc meum filium loco mei vobis præficiatis, eiq; fideles sitis sicut semper mihi fuistis. Iam enim me ingrediente viam vniuersæ carnis vlterius habere non potestis. His ab eo lugubre prolatis protinus tota domus concutitur lachrymis & gemitibus. Tandẽ sopitis fletibus assensum præbent omnes ducis voluntati, Richardum adolescentẽ pacta ei fidelitate collaudantes principem. Deinde languore ingrauescente lecto prosternitur, & libratis sursum oculis inter verba orationis, plenus dierum spiritum efflauit. Obiit autem apud Fiscamium 996. an. ab incarnatione domini Iesu Christi.

Richardi mors.

Richardus, Richardi primi filius fulgoris sui radios per diuersos orbis cardines post patris decessum sparsit nomine glorioso, & totam pene Normannicam patriam vnam Christi insigniuit ecclesiam. Qui in armis strenuus, vbiq; armatas legiones militum rexit nobiliter, de inimicis victoriam semper accipere consuetus. Et quamuis seculari actui foret deditus, totus tamen fuit fide catholicus, & erga domini cultores beneuolus & deuotus. Sub cuius moderamine plurima monachorum adoleuere oui-

Richardi filius catholicus.

lia: qui velut apes ex multis sanctorum canistris actuum erumpentes, lucidissima in cælestes Thesauros intulerunt mella.

Cum igitur tantæ probitatis exuberaret copiis, in initio suæ iuuentutis contigit intra Ducatum Normannicum quoddam pestiferi dissidii oriri seminarium. Nã rustici vnanimes per diuersos totius Normannicæ patriæ comitatus agentes conuenticula, iuxta suos libitus viuere decernebant. Quatenus tam in siluarum compendiis, q̃ in aquarum cõmerciis, nullo obsistente obice perante statuti iuris legibus vterentur suis. Quæ vt rata manerent ab vnoquoq; cætu furentis vulgi duo eliguntur legati, qui decreta ad mediterraneũ ferrent roboranda conuentum. Quod vt dux agnouit ꝓtinus fratrem suum Rodolphum Comitẽ cum militum multitudine illis destinauit, qui & agrestem comprimeret ferocitatem, & rusticam dirimeret concionem. Qui non morans iussa, cunctos confestim legatos cum nonnullis aliis cepit: truncatisq; manib⁹ & pedibus inutiles suis remisit, qui eos à talibus ausis compescerent: & ne deteriora paterentur, euentibus suis cautos redderent. His rustici expertis, concionibus omissis, festinato ad sua aratra sunt reuersi.

Rusticorum rebellio.

Eadem tempestate Gulielmus frater ducis ex parte ꝓgenitus, cui dux Oxunensem comitatum contulerat: spreto illius dominio ab illius se cohibuit fidelitatis obsequio. Qui dum per legatos à duce sępius ob id obiurgaretur, & resipiscere nullo modo vellet, consultu & auxilio Rodulphi Comitis in turrim Rhotomagensis ciuitatis detruditur, temeritatis pœnitudinẽ per quinquenium ibi luens. Illos vero qui seditionis causa fuere vita priuauit, alios consentientes exules de suis finibus exturbauit. Tandẽ post quinquennium Gulielmus cuiusdã sui militis factione, longissimo fune per eminentiorem fenestram turre lapsus, fugã iniit. Et post tempus aliquod cũ penes se deliberasset sibi fore salubrius cum vitæ discrimine fratris clementiã attemptare, quam cuiuspiam regis aut comitis suffragium nil sibi quandoq; profuturum expetere: contigit vt die quadam ducem reperiret se in saltu Vernensi ludis venatuum exercẽtem. Cuius vestigiis illico solo tenus prouolutus, veniam commissi ab eo lugubris expetebat. Quem protinus dux misericordia motus fauente Rodulpho Comite à terra erigens, & euasionis suæ ipso narrante casum agnoscens, non solum errata sibi indulsit, verumetiam beneuolo animo vt fratrem charissimum deinceps dilexit. Et comitatum Oxunensem ipsi donauit, dans insuper ei quandam puellam speciosam valde Litselinam nomine, filiam viri nobilissimi vocati Turkettilli. Ex qua tres genuit filios: Robertum post eius mortem Comitatus illius hæredem, & Gulielmum Suessionensem comitem, & Hugonem Luxoniensem præsulem. Quibus ita sopitis, terra Normannica siluit à facie ducis.

Gul. obsequium negans incarceratur.

Guliel. pœnitens restituitur.

Circa præsens tempus Ethelredus Rex Anglorum Emmam Ducis sororem habens in coniugio, quibusdã exortis dissentionũ incentiuis, Duci nocere sitiens, maximam nauium multitudinẽ in mare iussit impelli. Ac militibus mandauit ex omni regno, vt constituto ab eo die ad eas cõuenirent decenter armati. Quibus valida austeritate regio more pręcepit, vt euntes totam Normanniam rapinis & incendiis exterminarent: solummodo Archangeli Michaelis monti parcerent, ne tantę sanctitatis & religionis locum igne concremarẽt. Sed & Richardum Ducem captum, vinctis post tergum manibus, subiugata sibi patria, viuum suis conspectibus pręsentarent. His edictis cum festinatione eos ire imperauit. Qui mox veliuolo sulcantes æquora vento, ad littora Sare deuoluuntur permenso maris limbo. Hinc prorumpentes de nauibus cõtinuo maritima confinia exitiali Vulcano tradunt. Quod vt Rugellus à speculatorib⁹ comperit, militibus Constantinensibus congregatis, cum multitudine vulgi repentino impetu super eos irruit, tantaq; illos strage deleuit, vt nullus penitus remaneret, qui facta posteris nunciaret. Nam vnus illorum cursu nimio fatigatus à longe resederat, qui videns sociorum infortunia, timore territus, corporisq; imbecillitatem oblitus: ad naues concurrit quantocius nuncians custodibus exitia sociorum. Qui pariter ex omnibus ad tres tutiores naues conferentes, intra sinum maris remigio se contulerunt de vita diffidentes. Pansisq; velis in sublime, cursu citissimo regem suum expetierunt, vento ad votum spirante. Quos vt vidit, protinus Ducem exigere cæpit ab eis: Cui illi: Nos (aiunt) serenissime Rex Ducẽ non vidimus, sed cum vnius Comitatus gente ferocissima, nostro cum interitu dimicauimus. Vbi non modo sunt fortissimi bellatores: sed & fœminæ pugnatrices, quosq; hostium vectibus hidriarum suarum robustissimos excerebrantes: à quibus scito tuos milites extinctos esse omnes. Quibus Rex auditis suam agnoscens insipientiam tristis erubuit.

Anglorum strages in Normannia.

Gaufri-

Gaufridus comes Britanniæ cernens ducem Richardũ in omnibus prosperari, & eius magnificentiam toto orbe dilatari, intra se deliberare cæpit, quod si sorori Ducis nomine Hadwis iungeretur connubio, inter eos nodus amoris fortior necteretur, eam sibi dari toto annisu poposcit. Cuius voluntati Dux gratanter fauit: Principibus Normannorum assensum præbentibus. Celebratisque Christiano more cum inæstimabili honore nuptiis, non multo post cum immensis muneribus eos ouantes abire permisit. Ex qua dictus Gaufridus expost duos filios genuit, Alanum videlicet & Endonem, qui post eius excessum Britannicam patriam robusto vigore rexere longo tempore.

Ethelredi in Danos crudelitas.

Cum in statu supradicto sub tam præclaro rectore Normannia polleret feliciter, rex Anglorum Ethelredus, regnum quod sub magna potentissimorum regum gloria diu floruerat, tanto nephariæ proditionis scelere polluit, vt etiam pagani nephas tam execrabile horrendum iudicarent. Nam Danos per omne regnum vnanimi concordia secũ pacifice cohabitantes, mortis periculũ minime suspicantes, subito furore sub vna die perimi: mulieres quoq; aluo tenus terræ esse defossas, & ferocissimis canibus concitatis mamillas ab earum pectoribus crudeliter extorqueri. Lactantes vero pueros ad domorum postes allisos excerebrari iussit nullis criminum existentibus culpis. Cum igitur apud Londoniam sub huius decreti die hæc congeries peremptorum lictorum sæuitia in immẽsum cumularetur, quidã iuuenes agilitate pernices ad quandam nauem se conferentes, fugæ præsidio per Thamisis alueum celeri remigio petierunt maris sinum. Permenso prolixi ponti spacio nouissime cupitum applicant Danamarchiæ portum, regi Sweno cruenta gentis suæ exitia nuntiantes. Tunc rex dolore cordis tactus intrinsecus, accitis totius regni sui principibus, cunctam rei seriem illis exponit, quidq; agendum cõsulerent, diligenter inquirit. Qui amicorum & propinquorum ærumnis atq; luctu moti, quasi ex vno ore omnes eorum sanguinem decreuerunt totis viribus vlcisci debere. Hiis rex auditis sub festinatione cunctos degentes sub suo regimine præparari misit, missisq; hac illacq; veredariis, milites cupidos lucri de exteris regnis ad hanc expeditionẽ sub præfixo ab e[illegible]ie venire mandauit. Porro termino adueniente statuto, ad naues immensus illico concurrit exercitus. Dehinc in sublime eliuantes vexilla regia, librantesque ventis vela, protensi maris interuallo velificato ad Eboraca territoria deuehuntur. Ibi quippe Rex dimisso exercitu, cum nonnullis nauibus pacis gratia apud Rhotomagum Ducem Richardum aggreditur. Quem cum dux aliquanta mora tractaret regaliter, pacem inter se continuam firmauerunt. Ea lege videlicet, vt per succedentia Danorũ regũ, Normannorumq; ducum, ac eorum heredum tempora firma perpetualiter maneret inter eos, & quæ Dani abstulissent inimicis, emenda conferrent Normannis. Si quis vero Danorum inualidus, aut vulneratus, amicorum indigeret iuuamine, apud Normannos quasi in domo propria, sub securitate sanaretur. Quæ lex vt rata maneret ab vtraque parte, sacramentorum tenore illam sanxerunt illorum Principes. Quibus rex expletis ad votum, muneratus dignis à duce muneribus, quantocius ad suos regreditur, qui remanserant prope ciuitatem Eboraci. Vt vero iunctus est suo exercitui, continuo Anglorum regnum vltricibus tradit flammis. Videntes itaq; Eboracenses se à nullo iuuari, datis obsidibus illi se subdiderunt. Et cum venissent Cantium, gens illius patriæ simili modo fecere. Dehinc circa Londonias obsidionem componit. Cuius impetum Londonienses non ferentes, iugo seruitutis illius, colla ferina inuiti supposuere. Ethelredus autem rex apud Wintoniam degens, vt vidit se ab Anglis destitui, sublatis à terra thesauris cum vxore & filiis Edwardo scilicet & Aluredo, in Normanniam Ducem Richardum expetiit. A quo decenter exceptus, cum magnis opum apparatibus omne sui incolatus tempus Rhotomagi cum eo exegit.

Swenus exercitum in Angliam parat.

Ethelredi fuga.

Swenus igitur dũ apud Londoniã de regni tractaret dispositione, mortẽ obiit, interceptus ægritudine. Cuius corpus Dani deponẽtes in naui aromatib. cõditum, cum festinatione apud Danemarchiã deuexerunt tumulandum. Quo tumulato filius eius Cnutus nomine arma illius sumens exercitũ viriliter roborat, & ne ab iterata expeditione resipiscant, totis viribus exaggerat. Missisq; legatis duos reges euocat ad suum suffragium Lacinam Swanorũ, & Alanum Moricorum. Interea dum hæc geruntur, audiens mortem Sweni Ethelredus rex, paratis omnibus ad nauigandum, cum vxore lætus ad suum regreditur regnum, dimissis cum auunculis duobus suis filiis, Edwardo & Aluredo. Rex itaque Cnutus collectis vndequaq; militum legionibus, velut turbo validus à regno suo egressus procellosum mare temptat intrepidus: subductisque in

altum nauibus, veliuolo cursu ad Anglos cum suis deuehitur. Inde petens Thamesis fluuium, celeriter appulit Londoniæ Comitatum. Cui cum suis egredienti de nauibus, occurrentes Angli ex omni regno apud Auxendunum congregati, ad suam perniciem cruentissimū illi intulerunt bellum. Cum quibus rex efferatis legionū suarum animis confligens atrociter, tanta eos internecione deleuit, vt nullus hominum queat supputare, quot millia die illa gentis Anglicæ corruere. Hinc rex celeri se mouens fiducia, Londoniā circumdat obsidione, intra quā vrbem Ethelredus Rex tunc temporis grauiter ægrotabat, & crudescente morbo corporis non multo post hominem exuit. Rex igitur Cnutus audita morte Regis, suorum consultu fidelium præcauens in futurum, Emmam Reginam abstractam ab vrbe post aliquot dies sibi iunxit Christiano more: dans pro illa cuncto exercitui in auro & argento pensum illius corporis. Ex qua succedente tempore genuit filium nomine Hardecnutum, postmodum Danorum Regem, & filiam vocabulo Gunnildem, quæ nupsit Henrico Romanorum Imperatori. Diffidentes quoq; Londonii de sua salute, quippe cum diuturna laborarent fame, patefacta vrbe se suaq; omnia Regi sponte dedere. Quibus peractis omne robur Anglici regni succubuit dominio Regis Cnuti. Hæc in huius serie inteximus, vt Edwardi regis ortum ignorantibus monstremus. Nunc vero ad propositum retorqueatur stilus, à quo paulisper digressi sumus.

Cnutus de Anglis triumphat.

Cnutus Emmam reginam ducit.

Sub eisdem temporibus Odo Carnotensis comes ducis Richardi sororem Matildam nomine duxit in vxorem: cui dux medietatem Dorcastrini castri dedit dotis nomine, cum terra super Arne fluuium adiacente. Sed illa post annos aliquot sine liberis moriente, comes Odo duci repetenti dictam terram cum castri tuitione Dorcasini, noluit quietam dimittere. Quapropter dux accitis Britonibus cum Normannorum legionibus, super Arne fluuium hostiliter veniēs castrum condidit, quod Tegulense vocauit: sumptisq; ex Odonis comitatu alimoniis eandē munitionē abundantissime instaurauit, relinquēs ibidem custodes, de quorum fidelitate certus fuit. Odo vero comes conuocatis clam ad sui suffragium Hugone siquidem Cinomannensi, ac Wallerando Mellentensi cum multis copiis militum tota nocte equitans, diluculo ad Tegulense castrum venit signiferis præeuntibus. Quos vt viderunt proceres, quos illic dux dimiserat, dimissis custodibus intra municipiū, repentino impetu foras erumpentes cum suis, cum eis prœlium commiserunt. Quos ita prostrauerunt, vt multis peremptis, plurimis vulneratis, reliqui per deuia fugientes, opaca syluarum latibula quærerent nutabundi. Odo atq; Wallerandus vitæ quærentes suffragium se occuluerunt Dorcasini castri munitione. Hugo nempe equo, cui insederat extincto, pede fugiens, ad caulas diuertit ouium, loricam, quam indutus erat, sub sulco tegens telluris. Dehinc clamide opilionis se amiciens, septaq; gregum infatigabiliter humeris de loco ad locum ferens, Normannos hortabatur, vt quantocius persequerentur hostes non longe ante eos turpiter abeuntes. Quibus recedētibus præuio pastore, syluarum lustra carpens, tandem post triduum Cinomannis venit, vepribus & sentibus miserabiliter pedes ac tibias cruentatus.

Odo Matildam ducit.

Odo rebellans subiugatur.

Dux igitur videns Odonē comitem ad tantā deuolutum esse vecordiam, missis legatis duos reges cum paganica multitudine ex transmarinis partib. euocat in suum auxilium: Olanum s. Noricorum & Lacinam Suanorum. Qui lætis animis cum suis exercitibus pariter cōgregati, cursu celeri ad Britannorū finitima littora nauigio deuenere. Quorum repentinum Britones agnoscentes accessum, arbitrati sunt eos ad prædam inhiantes incautos præoccupare. Pagani vero dolos eorum comperientes, quadam vsi versutia, per campi planiciem, quo illos nouerant venturos fore: profundissimos foderunt cuniculos in superficie angustos, vt superuenientes equites, cruribus eorum confractis indecenter humo præcipitarentur, & sic facilius gladiis perimerentur. Venientes ergo Britones atrociter irruunt super hostes. Quorum mox prostrati decipulis, tantam illorum sęuitiam sunt perpessi, vt vix è prœlio elaberentur perpauci. Inde prolixius pagani progrediētes, castrum Doli obsident, captumq; igne comburunt, interfectis eius incolis cum Salemone aduocato loci. Deinde sublatis anchoris repetentes mare, velificante classe ad ora Sequanæ deuehuntur, carpentesque fluminis alueum, pernici remigio applicant Rhotomagum: quos dux vehementer gauisus, regaliter excepit honore competenti.

Britones hostium decipulis casi.

Rex autem Francorū Robertus audiēs paganos Britannis tanta probra intulisse, ducemq; Richardū ad confutandā comitis Odonis contumaciam eos accersisse: verens ne ab eis Francia demoliretur, conuocatis satrapis sui regni, ambos discordes ad se

ad se apud Coldras conuenire mandauit, vbi sopitis eorum animis protinus illos concordes reddidit. Eo quidem tenore, vt Odo Dorcasinum castrum teneret, & dux præreptam terram reciperet, reciproce Tegulensi castro in suo statu perpetualiter persistente, in eius s. suorumq; heredum potestate. Quibus dux ita ad vota peractis ad suos Reges regreditur lætus. Muneratisque congruis donis regaliter, ouanter ad propria redire permisit, quandoq; ad eius iuuamen reuerti paratis. Rex autem Olanus super Christiana religione oblectatus, spreto idolorum cultu, cum nonnullis suorum, hortante Archiepisc. Roberto, ad Christi fidē conuersus est: atq; ab eo Baptismate lotus sacroq; chrismate delibutus: de percepta gratia gaudens ad suum regnum est reuersus. Qui postea à suis proditus, & à perfidis iniuste peremptus, cœlestem regiam intrauit Rex & Martyr gloriosus, coruscans nunc apud gentem illam prodigiis & virtutibus.

Francorum Rex pacem inter vtrosq; reges componit.

Olanus Rex fit Christianus & Martyr.

His ita gestis dux Richardus de successione prolis sollicitus, audiens Goisfridum Britannorum comitem habere quandam sororem Iudith nomine, corpore elegantem, omniq; morum honestate pollentem, hāc in connubium petiit per legatos. Cuius propositum Goisfridus vltroneo animo satagens accelerare: omnibus quę ad tantum negotium erant congrua præparatis, eam illi deduxit vsque ad limina Michaelis Archangeli, vbi dux illam suscipiens cum honore, eam sibi iunxit legitimo iure. De qua tres genuit filios, s. Richardum, Robertum & Gulielmū, qui factus est monachus apud Fiscamium: totidemq; filias, quarum vna nomine Adeliz nupsit Rainaldo Burgundionum comiti, altera Baldewino Flandrensi: tertia iam adulta obiit virgo. Porro Goisfridus comes expost orationis obtentu Romam proficiscens, totam Britanniam cum duobus filiis, Alano videlicet atque Endone, reliquit sub ducis aduocatu. Qui peragratis sanctorum locis in repatriando, præuentus morte diem obiit.

Richardi liberi per vxorem Iudith.

Tempore illo cum Burchardus Mildunēsis castri comes moraretur apud curiam regis Francorum Roberti, quidam eius miles nomine Walterius cœcatus muneribus illud ei dolo surripuit, Odonique comiti clandestina proditione tradidit. Quod vt rex comperit, Odoni mandauit, quatenus castrum sponte desereret, quod sibi vsurpauerat minus iuste. Sed ille loci fisus munimini ob decurrentis in giro alueum Sequanę, regiis legatis respondit, illud vita comite se nunquam vlli reddere. His rex oppido exacerbatus verbis, Richardum Normannorum ducem ad colloquium accersiuit, cui sui ruboris dedecus deposuit, orans eius gratissimam fidelitatem subuenturam sibi, ne tanto præsumptionum ludibrio premeretur à suis. Cuius opprobrium dux non ferens, congregato miræ multitudinis exercitu quantocius, Mildunum venit, illudq; obsedit ex vna parte fluminis, & rex cum suis ex altera, die noctuque illud quatientes cum turbine graui, machinis, & tormentis. Videntes itaq; Mildunenses se non posse tolerare tantam vim hostium, distracto duce tumido rebellatore, portas repente aperiunt, eumq; cum suis introducunt. Quorum dux parcens multitudini, traditorem protinus regi destinauit, mandans vt milites dirigeret, qui castrum in sua fidelitate custodirent. Quo rex exhilaratus nuntio, continuo illud Burchardo reddidit, & proditorem cum vxore propria patibulo suspendi iussit, debitam illis reddens talionem pro præsumptione factionis. Post hæc dux cum benedictione regali ad propria remeauit. Cuius temporibus semper fuerunt assueti hostes fugare Normanni, terga vertere nulli.

Mildunum rebellans capitur.

Annis abhinc tribus emensis, Henricus Burgundionum dux moritur absque liberis: Robertum Francorum regem relinquens sui ducatus hæredem. Quem suscipere Burgundiones fastu supercilii refutantes, Landricum Niuernensem Comitem intra Altissiodorum tamdiu obsedit: donec Landricum cum vrbe obsidibus sumptis suo dominatui subiugaret. Inde vero profectus cum duce Richardo pene totam vastauit Burgundiam robore vehementi. Quibus rite peractis, rex per cuncta castella custodibus deputatis, Robertum filium suum ducatui subrogauit. Et sic arrogantia repugnantium cassata quieuit. Post hæc Rex in Franciam, & dux regreditur cum suis in Normanniam.

Burgundiones inuiti recipiunt Francorum Regem dominum suum.

Cognita quoq; mirandorū operum ducis opinione, Rainaldus trans Aone fluuium Burgundionum comes missis legatis, filiam eius nomine Adeliz sibi petiit in coniugium. Quam impetratam, à paterna domo auferens, in Burgundiam cum magno duxit honore, suoq; thoro Christiana lege sociauit. Qui longo post tēpore obortis fomentis litium à comite Cabilonensi, Hugone nomine dolo captus sub diræ custodiæ ergastulo detruditur, compedibusq; grauissimis arctatur. Cuius incompetentem anxieta-

xietatem dux vt agnouit, illico legatos direxit Hugoni, mandans vt pro amore suo sineret generum suum abire liberum. Quam legationem Hugo tumide spernens, non modo eum reddere contempsit, verumetiam custodibus adhibitis vehementius custodiri iussit. Quod cum relatum duci fuisset, protinus Richardo filio suo imperauit, vt coacto in vnum Normannorum exercitu Burgundiam adiret, suamque iniuriam de funesto totis nisibus vindicaret. Quæ iussa adolescens libenter exequens, præparatis quæ ad tanti itineris erant necessaria, velut tempestas procellosa cuncta coram se proturbans, egressus à patria confecto calle, Burgundiam inuasit cum innumerabilium multitudine Normannorum, castrumque Menwaldum cinxit obsidione. Quod captum cum viris & mulieribus atque paruulis comburunt terra tenus, eo quod incolæ fidentes loci munimini telis & sagittis hostes ad sui perniciem prouocauerant. Inde retorquentes gressum patriam igne cremantes iter dirigunt ad vrbem Cabilonensem. Considerans igitur Hugo, se nullatenus posse resistere contra tantum exercitum, ferens equestrem sellam in humeris, genibus prouolutus adolescentis Richardi, prece supplici veniam precabatur commissi. Qua indulta Rainaldum reddidit, & obsidibus datis, apud Rhotomagum ex hoc se fore satisfacturum iureiurando duci Richardo spopondit. Quibus ad votum peractis, Richardus iuuenis ad patrem est regressus.

Ducis filius Rainaldum carcere liberat.

Dux ergo, quamuis præcellentissimorum actuum prærogatiuis longe lateque claruerat, tam cultor Christi extitit assiduus, adeo vt Monachorum & clericorum iure vocaretur piissimus, & pauperum sustentator indefessus. His & huiusmodi probitatum vigens titulis ægritudine corporis cæpit vehementer aggrauari. Conuocatoque apud Fiscamium Roberto Archiepiscopo, cum cunctis Normannorum Principibus, indicauit se iam omnino resolui. Igitur per cuncta domus triclinia, fit illico luctus omnibus intollerabilis: lugebant & lamentabantur monachi atque clerici, lachrymabantur heroes, flebant egenorum cateruæ pro destitutione tanti ducis & patroni. Tandem accitum Richardum filium suum consultu sapientum, suo ducatui præfecit, fratremque suum Robertum comitatui Oxunensi, vt inde illi debitum persolueret obsequium. Omnibusque, quæ ad cultum Dei pertinere videbantur strenue dispositis, 1026. anno dominicæ incarnationis hominem exuit, viam ingrediens vniuersæ carnis.

Ducis mors.

Richardus iuuenis in ducatu superstes genitoris, licet paulisper superuixerat, sicut in vocabulo nominis, ita eius hæres extitit censura summæ ingenuitatis. Hic in armis bellicis valde idoneus, totus tamē fuit fide catholicus, & circa Dei cultores mansuetissimus, æquo libramine militares turmas moderās, pace continua frui gaudens. Sed pacis hostis perfidus non passus est diutius illum lætari, sed fratrem suum Robertum ad rebellionem quorundam maleuolorum versutia concitauit. Hic enim post biennium contempto eius dominio intra Falise castrum cum suis satellitibus se contulit ad resistendum. Quem dux illico cum magna multitudine infra castri ambitum vallauit obsidione. Quem cum arietum & balistarum crebris ictibus expugnaret, Roberto tandem à perfidia resipiscente, datis dextris in pristinam concordiam redierunt, firmiterque pace composita ab inuicem recesserunt. Porro dux post hoc dimisso exercitu Rhotomagū regressus, 1028. ab incarnatione domini anno, cum suorum nonnullis, vt retulerunt plurimi, veneno mortem obiit, fratrem suum Robertum relinquens heredem sui ducatus.

Richardi laus.

Robertus rebellis fratri se dedit.

Richardi mors.

Robertus igitur frater ducis Richardi totius Monarchiæ ducatus ab omnibus subrogatur. Qui quamuis circa rebelles fuerit aliquanto ferocior: beneuolus tamen, lenis & benignus ergaque Dei cultum pius & deuotus extitit. Quamobrem pacis oblectamento diutine frui meruit: præter id quod prauorum consilio, Robertum Archipræsulem habens suspectū, hostili obsidione vallauit, intra mœnia ciuitatis Ebroicensis. Qui tandem nacta discedendi libertate, Robertum Francorum regem exul cum suis adiit, Normannicam patriam feriens anathemate pontificali. Dux autem Robertus recompensata improborum astutia, & perpendens se inconsulte omnia gessisse, Episcopum reuocauit è Francia, & pristinum restituit in honorem facti pœnitens, eumque vt tantum virum decebat, suis deinceps asciuit consiliis, in reliquum persistens sibi fidelis.

Robertus Archipræs. obsidetur.

Eliminatis deniq; à se totius litis incentoribus, sapientum cæpit vti tractatibus, & solerti industria ad summi honoris incrementa prouehi. Cuius probos mores boni cæperunt efferre, nonnulli vero improbi ignauiæ ascribere. Ex quorum contubernio

nio Gulielmus Bellemensis animositatem eius audens attemptare, ex castro Alencio quod iure beneficii tenebat, à seruitii iugo visus est extorquere sumta rebellione. Ad cuius insolentiam conterendam Dux veniens cum turmis militaribus, tam diu eum intra munitionem suæ præsumptionis adiutricem conclusit: donec eius clementiam expeteret, nudis vestigiis equestrem cellam ad satisfaciendum ferēs in humeris. Cui dux, licet ficta facienti, non modo cuncta indulsit, verumetiam reddito ei oppido festinus à loco secessit. Sed Gulielmus non multo post iterum dissidii inuectus furia: filios suos Fulconem atque Robertum cum copia militum dirigit, qui direptionibus Normanniam infestarent. Quibus ex domo ducis plurimi audacter occurrentes expediti vernaculi, intra saltum Banonis cruentum pœlium commiserunt. Et ita domino fauente profecerunt, vt iugulato Fulcone præuaricatoris filio, vix frater eius Robertus elaberetur à certamine cunctis pene militibus interfectis. Quorum interitum vt idem Gulielmus grauiter ęgrotans comperit, tactus dolore cordis intrinsecus continuo animam exhalauit. Et sic profligatis ducis inimicis seditio pressa in partibus illis vltra disparuit.

Dux rebelles comprimit.

Cum hæc gererentur, perspiciens Baiocasinæ vrbis episcopus, Hugo Rodulfi comitis filius, ducē velle prudentū sectari cōsilia, suaq; destitui, quadā vsus doli versutia, Ebroicum castrum armis clam alimoniisq; muniuit. Et positis custodibus ocius Franciam adiit, vt inde milites conduceret, qui illum ad repugnandū viriliter adiuuarent. Cuius fraudis molimina dux comperiens, contractis Normannorum copiis idem castellum præoccupauit obsidione: clausa egrediendi ab eo siue ingrediendi omnibus facultate. A cuius ingressu cum se videret Hugo extrusum: sollicitus de suis intra illud conclusis, libertatem abeundi per legatos à duce petiit, & eos idem protinus abiecit. Ipseq; cum eis quos expetierat diu permansit extorris. Dux autem castellum deditione sibi redditum custodibus & armis muniuit.

Dux sapientes consiliis adhibet.

Sub eodem tempore Baldewinus Flandrensis Satrapa cupiens sobolem suam innormare regali prosapia, Robertum Francorum regem expetiit, poscens eius filiam dari suo filio Baldewino. Quam adeptam à palatinis ferens tricliniis ad domum propriam in cunis asportauit, eam nutriens vsq; annos nubiles diligenti cura. Cuius filius mox vt nubilis puellæ frui cæpit amplexibus: fretus affinitate regali patrem à solo pepulit, Flandrensibus ab eius fidelitate auulsis. Qui indecenter à suis destitutus, Normannorum ducis suffragia postulauit. Cuius calamitatem dux miseratus, contractis militum viribus, velut turbo horridus egressus à patria, Flandoniam est adorsus, illam exterminans flammis exitialibus; progrediensque ad castrum, quod Cioca vocatur, confestim illud subuertit, combustis omnibus in eo consistentibus. Quod videntes reliqui proceres & similia pati formidantes, relicto filio ad patrem sunt reuersi, duci obsides dirigentes. Ante cuius excursus intollerabiles adolescens Baldewinus intuens se non posse vllo modo subsistere, cum precibus humilimis illi legatos dirigit, dicens se cupere eo mediatore patri reconciliari. Cuius desiderio vir summæ beneuolentiæ fauens affectu gratulanti, vtrosq; libato pacis osculo in pristinam concordiam redire persuasit. Sic litibus compressis, vlterius in pace & amore, quo decuit, perstiterunt. Ipse vero dux demolitis rebus rebellium cum incolumi exercitu Normanniam est reuersus. Qua tempestate moritur Francorum rex Robertus, cui successit filius eius Henricus.

Filius patrem regno pellit.

Rex etenim Henricus patre Roberto viuente Francorum regno potitus: tanto postmodum à matre Constantia nouercali odio est affectus: vt conspirantibus aduersus eum comitibus, à regali fastigio eum deponere conaretur: disponens Robertum Burgundionum Ducem illius loco subrogare. Ob cuius infesti animi insecutionem consilio suorum fidelium cum duodecim tantum famulis confugit ad Normannorum ducem, qui tunc morabatur apud Fiscamium, petens per debitum fidei, quatenus sibi in hac necessitate subueniret. Quod dux compleuit efficaciter, plexis rebellium ceruicibus, consumptis eorum bonis omnibus, & per hoc suæ infelicissimæ matris conatibus exinanitis.

Robertus opem ducis implorat.

Britannorum comes Alanus elatus fastu proteruiæ, à ducis seruitio se subtraxit. Aduersus quem dux innumerabilem mouens exercitum, inuasit Britanniā, & flammis voracibus totum Doli tradidit comitatum, & cum ingenti præda Normanniam est regressus. Post cuius abscessum Alanus illatum sibi cupiens vlcisci opprobrium, è vestigio illum prosequitur cum magno exercitu ad demoliendum Abrincatēsem comitatum. Cui custodes illius castri cum suis occurrētes tanta illico strage depopulati sunt

Britonū strages.

ſunt Britones,vt per camporum plana viderentur proſtrati quaſi bidentes. Ipſe vero ſua triſtis repetens cum dedecore Rodonis venit.

Tempore quippe,quo Ethelredus Anglorum rex à Sweno Dacorum rege regno pulſus, vt ſupra recitauimus,in Normanniam venit profugus,duos filios, Edwardum & Aluredum non longo poſt patriam repetens,Richardo eorũ auunculo reliquit nutriendos.Qui intra Normannici ducis aulam educati tanto honore à duce ſunt habiti,vt nexu amoris ſummi eos ſibi tanquam fratres adoptaret.Quorum diuturno exulatui cõpaſſus miſſis legatis regi Cnutoni mandauit, vt iam iamq; eorũ exterminium illis parceret,& ſua eis vel ſero pro ſui amoris obtentu redderet. Qui ſalubribus eius non adquieſcens monitis,legatos infectis rebus nihil lætum portantes remiſit. Tunc dux ſuccenſus rubore vehementiſſimi furoris,cõuocatis ſui ducatus principibus magnam claſſem nauium feſtinato fabricari iuſſit. Quam ex omnibus Normannici maris partib. coactam,infra ſpatium parui temporis in anchoris,hominibuſq; robuſtiſſimis diligenter inſtructam ſtare apud Fiſcamium in littore ponti fecit. Inde quoq; ſigno dato veliſq; panſis in ſublime nimia tempeſtate acti,ad inſulã,quę vocatur Gernſi cum magno periculo ponti pelagi demum ſunt deuoluti. Quod puto ita factum eſſe domino autore prò Edwardo rege, quem diſponebat in futurum regnare ſine ſanguinis effuſione.Vbi dum longo detineretur tempore,vento aduerſus flante diutius, dux efferatus animo incredibili cruciabatur mœrore. Nouiſſime videns ſe nullo modo transfretare: giratis proris nauium, apud S. Michaelis montem remeato limbo maris quantocius ſunt appulſi.

Dux iter parat Britanniam vastaturus.

Sumens autem dux quandam partem claſſis direxit ad affligendam Britanniam incendiis atq; prędis.Ipſe vero cõtracto equeſtri exercitu parabat ab altera parte eam aggredi. Alanus itaq; videns graue ſibi diſcrimen imminere ab vtriſq; partibus, miſſa legatione Robertũ vtriuſq; auunculum, Normannorũ videlicet archipræſulem ad ſe mandauit ſub feſtinatione venire.Cui cum exitialem Britannię exterminationem & concitati ducis ſuper ſe atrocem enarraſſet expeditionem, ſumens eum præſul fide ſua interpoſita,ad S.Michaelis montem adduxit,ad clementiam ducis illum inuadere diſponentis.Quorum pręcordia nimium rigida propiciante Chriſto illico ad quietem compoſuit,& omni diſſentionum motu ſedato ſerena eos vniuit concordia, Alanum in ſeruitio ducis pacta fidelitate ſupplicem omnino complicans. Poſt hæc miſſis legatis nautas à Britannica vexatione recedere iuſſit.

Cnuto ducem instituit heredem regni.

Quibus aliquãdiu ſopitis ecce aſſunt legati à Cnutone rege duci directi nuntiantes illum medietatẽ Anglici regni velle reddere filiis, & heredi regis pace rata in diebus ſuis,eo ꝙ valida grauaretur incommoditate corporali. Sed dux ad tempus differre decreuit naualẽ expeditionẽ,donec rediſſet ab Hieroſolymis, quã peregrinationẽ diu optauerat.Quapropter accerſito Roberto archiepiſcopo Rhotomagenſi cum optimatibus ſui ducatus,illis diu conceptum propoſitũ manifeſtauit. Qui mox omnes vehemẽter attoniti propter eius abſentiam patriam perturbandam multimode formidabant. Exponens autem eis Gulielmum filium ſuum,quem vnicum genuerat, vt hunc ſibi loco ſuo dominum eligerent,militiæq; ſuæ principem præficerent ab eis attentiſſime exigebat. Qui licet ſub tenerrima detineretur ætate, tam de eius conſolatione omnes oppido exhilerati,eum prompta vnanimitate delegerunt principem, pangentes illi fidelitatem inuiolandis ſacramentis. Quibus ad votum expletis Dux ſub tutoribus & actoribus vigentibus ſapientia illum ad vſq; legitimam ætatem ſubegit. Et diſpoſitis competenter rebus ad patriæ moderamina congruentibus, pium vale dicens omnibus, cum ſuo nobiliſſimo comitatu, illam ſanctiſſimam peregrinationem eſt aggreſſus. Quæ vero lingua vel ſermo explicabit eleemoſynarum exhibitiones, egenis quotidie ab eo diſtributas. Tandem confecto itinere ad illud peruenit ſepulchrum venerabile in quo regis cœleſtis ſanctiſſimum corpus iacuit.Quis ergo hominum enarrauit, quot per octonos dies lachrymarum riuulis illud eluerit? vel quot auri muneribus accumulauerit? Porro inuictus Dux pius, & Deo amabilis adorato Chriſto cum ſuſpiriis internorum ſingultuum, & peragratis ſanctorum locis, feliciſſimum conuertens iter ad Nicenam regreſſus eſt vrbem. In qua correptus ægrimonia corporis, 1034. anno ab incarnatione Domini, viam petens vniuerſi generis humani: gaudentibus Anglis diuinæ vocationis iuſſu occubuit in fine. Cuius beata anima plurimo iam optimorum operum ſplendore,candidata nunc vt credimus cœlo reſidet glorificata. Sepultus eſt autem in baſilica S. Mariæ à ſuis intra mœnia ipſius ciuitatis cum honore.

Dux peregrinatur ad Hierosolymas.

Roberti mors.

Guliel-

Gulielmus Roberti ducis filius Roberto ſucceſſit: qui quo ſudore laboris inimicorum laqueos euaſerit, ſuiſq; veſtigiis illorũ colla ferina ſubſtrauerit, quib. victoriarum triumphis in ducatu claruerit, prout ordo rerũ veraciſſime computatarũ dictauerit, notificare libet futuris, ne tegantur ſegnitie, quæ glorioſe micuerunt ſub illius ætatis tẽpore. Is itaq; in puerilibus annis orbatus patre, ſagaci tutorũ prouidẽtia liberalium morum inſtituebatur ad incrementa. Sub cuius ineunte ætate plurimi Normannorum ab eius fidelitate aberrantes per loca plura erectis aggeribus tutiſſimas ſibi conſtruere munitiones. Hinc diuerſi inter eos exoriuntur motus, concitantur ſeditiones, ac ſæua patriæ perpetiuntur incendia. In tanto quippe diſſenſionum turbine conſumitur non modicus bellatorum cuneus ſæuiente Marte: Hugone montis fortis cum Walchelino confligente, in quo certamine occiſus eſt vterque. Porro eructante in maius quorundam rabie: tutor ipſius pueri, ſcilicet domini, Occenſis ſiquidem comes Giſlebertus non multo poſt perimitur. Deinde diuerſis temporibus Turoldus eius pædagogus, nec non Oſbernus procurator domus, nouiſſime Henricus rex Francorum immemor beneficii à patre ducis quondã ſibi impenſi, dixit ſe ei placabilem nullo modo fore Tegulenſi caſtro in ſtatu priſtino perſiſtente. Cuius fraudes ob ſalutem pueri Normanni in fide ſtantes decreuerũt fieri, quod egiſſe poſtmodum pœnituere. Sed Giſlebertus cognomẽto Criſpinus, cui dux Robertus olim illud caſtrum commiſerat, mox vt moleſtiſſimũ agnouit decretum, ſpretis eorum conatib. cum valida manu armatorum intra ipſum ad reſiſtendũ ſe illico concluſit, quem confeſtim rex obſidione cinxit. Quid plura? Tandem Giſlebertus precibus victus ducis, mœrens caſtrum reddidit, quod ſub oculis omnium cum maximo dolore corporis confeſtim igne concremari perſpexit. Quibus rex ad vota peractis à loco ſeceſſit. Sed non multo poſt Oxunenſem comitatum aggreſſus, Argentonium ducis vicum cremauit, & onuſtus prẹda deſeruit partes illas. Regreſſuſq; via qua venerat, ad caſtellum Regulenſe venit, atq; ſacramenta faciens irrita, quæ iurauerat duci: quod à nullo ſuorum reficeretur in quatuor annos, cum feſtinatione illud reſtaurans, militibus & alimoniis abundantiſſime muniuit, hincq; receſſit. *Subditi in Gul. rebellant.* *Gislebertus castrum reddit.*

Perſpiciens vero Thurſtinus Oxunenſis prẹſes ducẽ puerũ ceſſiſſe regi aliquantulum, & iam quaſi victum regiæ manus oppreſſionem aliquantam vtcunq; perpeti, zelo ſuccenſus infidelitatis, regales milites ſtipendiis conduxit, quos complices ad muniendum Faliſe caſtellum, ne idem ſeruiret duci, ſibi aſciuit. Cuius conatus perfidos vt dux comperit, legionibus Normannorum vnaquaq; coactis feſtinanter illud obſedit. Concitatiſq; militibus tanta mox magnanimitate pugnatum eſt, vt partem muri ſub momento deiicerent, & niſi nox prœlium dirimiſſet, proculdubio rem, quam ſumme volebant, totam confeciſſent. Perpendens autem Thurſtinus, ſe tantas hoſtium copias non poſſe tolerare diutius, locum ſecedendi à duce petiit, & ſic profugus à patria extorris aufugit. *Thurstinus rebellans fugit.*

Quo tempore moritur Robertus archiepiſcopus Rhotomagenſis, cui ſucceſsit Malgerius frater Roberti ducis. Nam Richardus dux ſecundus mortua Iudith aliam vxorem nomine Papiam duxit, ex qua duos filios genuit, Walgeriũ ſ. archipræſulem, & Gulielmũ Archaſenſem. Hic enim Gulielmus à duce iam adoleſcente, comitatum Tolagi percipit obtentu beneficii, vt idem illi fidelis exiſteret. Qui elatus nobilitate generis, caſtrũ Archarũ in cacumine ipſius montis condidit, quo aſſumpta tyrannide regioq; fretus iuuamine, cõtra eundem ducẽ calcaneũ auſus eſt extollere. Quod dux perſentiens, quantocius frater ad eum venit, & erectis aggeribus ad radicem montis caſtrum ſtabiliunt, quod fortium virorum robore inexpugnabile reddidit. Sicq; inde abiens vallatum alimoniis reliquit. Quod audiens Rex Henricus protinus ſumptis Francorum copiis, cauſa muniẽdi ſuperioris oppidi apertiſſime prope aduenit, exercitum iubens apud ſanctũ Albanum caſtrum metari. Cuius aduentum milites ducis comperientes, protraxerunt nõ minimam partem exercitus regis in inſidias, & confligentes cum eis plurimos peremerunt. Inter quos Inglaramus Abbatis villæ comes occiditur, & Hugo cognomento Bardulfus cum multis aliis capitur. Quod vt rex agnouit, intromiſsis alimoniis caſtello, pro quo venerat, mœſtus propter milites amiſſos receſsit cum dedecore. Gulielmus quoq; non multo poſt cum ſuis affectus inedia inuitus caſtellum reddidit, & ipſe à natiuo ſolo in exilium diſceſsit.

Eadem tempeſtate Anglorũ rex Cnutus diem obiit. Cui ſucceſsit Haroldus eius filius ex concubina nomine Elfina natus. Cuius diu cupitam mortem Edwardus rex audiens adhuc cum duce degens, quantocius cum quadraginta nauibus milite plenis *Cnuti mors.*

superato mari Hamptoniam appulit. Vbi innumerabilem Anglorum multitudinem ad sui perniciem se operientē offendit. Qui protinus cōgressus cū eis, non minimam partem ex illis orco transmisit. Ipse vero victor existens ad naues est regressus cū suis. Videns autem non absq; plurimo numero militum se posse regnum obtinere Anglorum, regiratis nauium proris Normanniam cum prȩda magna repetiit. Interea frater eius Aluredus non parui numeri bellatoribus portum Whitsandi petiit, & inde transfretans venit Doroberniam, & inde regni penetrans interiora obuium habuit comitem Godwinum. Quem idem comes in sua fide suscipiens, inde traditoris vicem impleuit in illo sub nocte eadem. Nam libato pacis osculo & cum percepto cibo medio intempestæ noctis manibus post tergum ligatis illum Haraldo regi apud Londoniam cum suorum nonnullis destinauit. Milites autem suos partim per Anglorū regionem distraxit, partim dedecorose peremit. Quem Haraldus vt vidit, mox eius socios decapitari iussit, ipsumq; duci ad Eliēsem insulam ibiq; oculis priuari mandauit. Sicq; nobilissimus vir & optimus Aluredus occubuit iniuste peremptus, Haraldus nō diu post viuens obiit in mortem. Cui successit frater eius Hardecnutus à Dacia regressus ex Emma matre Edwardi natus. Qui confirmatus in regni culmine, fratrem suum Edwardum à Normannia reuocauit, & secum cohabitare fecit. Ipse vero nō plenis duobus annis subsistens, exuit hominem Edwardum totius regni relinquens heredē. Sed de hiis hucusq;, nunc stilus figatur in præfixa narrationis serie. Igitur dux iam flore vernans gratissimæ iuuentutis, cultum Dei cæpit amplecti vltroneo corde, imperitorum contubernia eliminare, & sapientum consiliis adhærere, rebus pollere bellicis & vigere prudentia sæculari. Cum vero his probitatum augmentaretur quotidie commodis, contigit illum quendā crudelem conuiuā experiri secum à puerilibus educatum annis, Widonem videlicet, Burgundionem filiū comitis Rainaldi, cui olim contulerat castrū Brioci quasi munere firmius astringendæ fidelitatis. Is enim fastu inuectus superbiæ plurimos proceres velut Absolon ab eius fidelitate cæpit auertere, & in voraginem suæ perfidiæ complicare, in tantum, vt Nigellum Constantinensem præsidem in hac conspiratione annecteret, & à seruitio duci sacramentorū obligatione debito cum multis aliis funditus exturbaret. Quod videns dux prudentissimus, verēs ne à ducatus fastigio abiiceretur, & eius æmulus suo loco subrogaretur, necessitate coactus, Henricum Francorum regem expetiit pro subueniendi obtentu. Tunc tandem rex memor beneficii à patre eius quodam sibi impensi, coactis simul Francorum viribus, Oxunensem comitatū aggressus Valesdunas venit, vbi innumerabiliū armatorum exercitū infestissimo animo strictis gladiis prœlium sibi attemptantem offendit. Quorum efferos impetus rex cum duce minime perhorrescēs, facto alterno concursu militum bellum commisit, tantaq; eos strage deleuit, vt quos gladius nō extinxit, Deo formidinem inferente refugientes absorberet fluuius Olne. Wido vero lapsus è prælio Briocum expetiit, in quo obseratis portarum repagulis cupiens se liberare aliquandiu obstruxit. Quem dux (rege Franciam repetēte) propere intra castelli ambitum sepsit obsidione, stabilitis munitionibus in vtraq; parte fluminis, quod vocatur Risle. Videns profecto Wido, se nullo pacto à loco posse fugere, astrictus famis calamitate, per amicos compulsus est supplex & commissi pœnitens eius clementiam exorare. Cuius dux misertus miseriæ illi clementer pepercit, & recepto castello Brioci, cum suis domesticis in domo sua manere iussit. Conspicientes itaq; cuncti optimates, qui à duce desciuerant, illum omne fugȩ præsidium partim destruxisse, partim interclusisse, datis obsidibus colla rigida ei vt domino subdidere. Sicq; vbiq; castellis euersis, nullus vltra ausus est erigere rebellem animum contra eum. Andeganorum quoq; comes Goisfridus, cognomento Martellus, per omnia vir versutus, vicinas sibi gentes afflixit frequenter, Comitemque Theobaldum à se fraudulenter captum tam diu custodiæ mancipauit, donec vrbem Turonicam ab illo violenter extorqueret cum nonnullis castellis aliis. Cæpit insuper rapinis Normanniam demoliri, immissa intra Danifrontis castrum custodibus seditiosis. Quod dux militari manu vallatus, visendi obtentu aggressus, vt vidit illud scopulis asperrimis & eminentibus in giro circumdatum, & inaccessibile ad expugnandum, accitis Normannorum viribus illud protinus firmissimis castellis cinxit, obstrusis aditibus egrediendi. In cuius præcinctu dum aliquandiu moraretur, ecce assunt exploratores, nuntiantes, Aleucium castrum eum posse capere sine detrimento suorum. Qui confestim custodibus intra castrum positis, tota nocte equitans cum exercitu diluculo venit Aleucium, vbi in quodā municipio trans flumen posito quosdā reperit se cōuitiis subsannantes. Quod

Aluredus iniuste peremptus.

Francorum Rex duci auxiliatur.

Goisfridus Normanniā spoliat.

mox

mox cepit, & flammis concremauit. Illusores vero coram omnibus infra Aleucium consistentibus manibus pedibusq; priuari iussit. Vnde Aleucii paucefacti castellũ duci illico reddiderũt. Quib. peractis viriliter militibusq; suis intromissis, celerrime Danfrontẽ repetiit. Audientes igitur Danfrontani, qualia dux suis sociis intulerit, & considerantes se à nullo posse iuuari, datis obsidibus, eius se cum castello dominatui tradiderunt. Inde vero custodibus positis egrediens, Abrincas venit ad confutandum comitem Goisfridum: ibiq; super ora fluminis castellum condidit, quod alimoniis & militibus sufficienter muniuit. Quibus gestis Rhotomagum est regressus.

Dux Baldvvini filiam ducit.

Iam itaq; duce iuuenili vigente robore cęperunt eius optimates de prolis successione cum eo tractare. Quorũ consultu à Baldwino Flandrensi comite filiã suam Mathildam regali ex progenie descendentẽ, corpore elegantem, animo liberalẽ petiit in vxorem. Vnde Baldewinus satrapa multum gauisus, non solũ decreuit petitam dare sibi, verumetiam cum immensis muneribus. eam adusq; Ocense castrum adduxit. Vbi dux aduenіens, stipatus cateruis militum illam sibi desponsauit, & cum maximo gaudio & honore Rhotomagensibus intulit mœnibus. De qua filios filiasque genuit, ex quib. postea in ducatu genitori Robertus successit, functus honore paterno. Eo tempore Malgerius archiepiscopus Rhotomagensis cœpit desipere, & insipientia ductus, duci archipręsulatum reddidit, quem postea dux tradidit Maurilio excellenti monacho, & multis virtutibus decorato, sinodali decreto.

Henricus Normanniã vastat.

Enimuero ex quo Normanni arua Neustriæ ceperunt incolere, mos fuit Frãcis semper eis inuidere, concitantes Reges contra illos insurgere, asserentes eos terras, quas possident suis maioribus surripuisse violenter. Quibus rex Henricus vehementer irritatus suggestionibus, duobus hostium agminibus Normanniam est aggressus, dirigens vnum agmen virorum fortium ad subuertendum Caltinum territorium, cui præfecit fratrẽ suũ Odonem nomine, alteri vero Goisfrido comiti Andegauorum, vt ipse demoliretur comitatum Ebroicensem. Vt ergo dux se suosq; taliter vidit opprimi, magno & nobile dolore tactus, ꝓtinus elegit milites, qui subuersores Caltini territorii comprimerẽt. Ipse autem cum nonnullis suorum circa regem se contulit, quatenus pœnas lueret, si quem satellitum à laterẽ regis abstrahere aliquatenus præualeret. Venientes quoq; Normanni ad Francos, reperiunt eos ad mare mortuum, incendiis & mulierum ludibriis occupatos. Cum quibus illico mane commissum bellum in continua cæde occumbentium vsq; ad nonam est protractum. Nouissime quippe victi Franci terga dedere Normannis, cum eorum signifero Odone, videlicet fratre regis. In quo nimirum certamine concidit pars maxima nobilitatis Franciæ, partem vero reliquam oppressit captiuitas ea vice. Quorum infortunium vt rex agnouit, à Normannica infestatione concito gradu pedem retraxit.

Francorũ cædes.

Dux Cinomannos subiungat.

Hiis ita gestis dux memor opprobrii à comite Goisfrido sibi illati, ad vrbẽ Cinomanicã post annos aliquot arma conuertit. Quis igitur explicare poterit quot militũ incursibus, quot legionum expeditionibus illam afflixerit? Ad postremũ nempe victi Cinomanni iam castellis per cunctum comitatum subactis, dextras dederunt duci, fidem pangentes illi arctissimis sacramentis. In quorum medio duo stabiliuit municipia ad domandam eorum insolentiam, quę suis militibus custodienda commisit. Restiterat adhuc Meduanum castellum, quod erat cuiusdam militis nomine Goisfridi, quod & oppugnauit & combussit, & iterum illud restaurans custodibus mancipauit. Rex vero Henricus iniuriam sibi à duce illatam vlcisci cupiens sumpto Goisfrido comite Andegauense copiosissimo cum exercitu Normanniam ingreditur, iterata expeditione. Qui comitatũ pertransiens Oxunẽsem, & penetrans Baiocensem tandem reflexo calle redeundi vadum Dinę appetiit. Quod rege transeunte media pars exercitus substitit mari eructante, non valens transmeare ob redundationẽ fluminis, cum quibus Dux alacriter superueniens, illico vidente Rege congressus tanta illos strage prostrauit, vt quos gladius non extinxit, hos per Normannica compita constringeret dirę captiuitatis violentia. Videns autem rex suorum interitum, concito gressu recessit à Normannia, & vltra ad eos venire non apposuit. Qui tandem post aliquot annos moriens, Philippum filium suum in Francorum regno reliquit heredem.

Edvvardus ducem statuit heredem.

Edwardus quoq; rex Anglorum disponẽte domino prolis successione carens, olim miserat duci Robertum archiepiscopum Cantuar. statuens illum heredem regni à Deo sibi attributi. Sed & Haraldũ illi postmodum destinauit, qui fuit maximus Cõmitum regni sui in honore, dominatione & diuitiis, vt ei de sua corona fidelitatem faceret, ac Christiano more sacramentis cõfirmaret. Qui dum ob hoc negotium venire

contenderet, velificato freto Ponti Pontinum appulit, vbi in manus Widonis Abbatis villæ S. Abuile Comitis incidit: quem idem Comes captum cum suis confestim in custodiam trusit. Quod vt dux comperit missis legatis violenter illum extorsit: quem aliquandiu secum moratum, facta fidelitate de regno pluribus sacramentis, cum muneribus multis regi remisit. Deniq; Rex Edwardus completo termino felicis vitæ, sub ann. 1065. dominicæ incarnationis migrauit à sæculo. Cuius regnum Haraldus continuo inuasit, ex fidelitate peiuratus, quam duci iurauerat. Ad quem legatos direxit protinus, hortans vt ab hac vesania resipisceret, & fidem, quam iuramento spoponderat, cum digna subiectione seruaret. Sed ille hoc non solum audire contempsit, verum omnem ab illo Anglorum gentem infideliter auertit. In dieb. illis in parte circuli Stella apparuit, quæ tribus radiis longius protensis maximam partem austri per quindecim noctium spatium illustrauit, mutationem, vt asseuerant plurimi, designans alicuius regni. Considerans itaq; princeps regio diademate iure coronandus Haraldum quotidie viribus roborari, classem ad tria millia nauium festinanter constructam, in Pontino apud sanctum Walericum in anchoris stare fecit, plenam tam valentibus equis quam hominibus robustissimis cum galeis & loricis. Inde vero flante secundo velis in sublime pansis: trans mare Peneuessele appulit. Vbi firmissimo vallo castrum condidit, quod militibus committens, festinus Hastingas venit, ibique cito opere aliud firmauit. Quem Haraldus incautum accelerans præoccupare, contracta Anglorum innumera multitudine, tota nocte equitans, in campo belli apparuit summo mane. Dux vero nocturnos præcauens excursus hostis, inchoantibus tenebris, ad gratissimam vsq; lucem exercitum in armis esse iussit, facto autem diluculo, legionibus militum in tribus ordinibus dispositis, horrendo hosti intrepidus processit obuiam. Cum quo committens bellum sub hora diei tertia, in cædibus morientium diem protraxit in vesperum. Haraldus autem in primo congressu militum cadens occubuit, læthaliter confossus vulneribus. Quod comperientes Angli de sua diffidentes salute iam nocte imminente, versa facie fugæ subsidia petiere. Dux ergo fortissimus inimicorum strage reuersus nocte media ad campum belli est regressus. Mane autem illucescente, spoliis hostium distractis à corporibus suorum charorum sepultis, iter arripuit, quod tendit Londoniam. Referuntur enim illo conflictu pugnę multa millia Anglorum corruisse, Christo illis vicem reddente ob Aluredi fratris Edwardi regis necem ab eis iniuste perpetratam. Deniq; felicissimus atq; consilio pręcipue munitus belli ductor callem cõficiens ad Waringford diuertit vrbem: transmeatoq; vado fluuii legiones ibi castrametari iussit. Inde vero profectus Londoniam est aggressus, vbi præcursores milites venientes in platea vrbis plurimos inuenere rebelles. Cum quibus congressi protinus non minimum luctum intulerunt vrbi, ob plurima funera ciuium ac filiorum eorundem. Videntes demum Londonii se diutiùs contra stare non posse, datis obsidibus se suaq; omnia nobilissimo victori suo hereditario domino supposuere. Quo triumpho inter tanta eo ordine confecto pericula dux noster inclitarum virtutum, & quem nostri præconia stili minime sufficiunt æquare, in die natalis domini ab omnibus tam Normannorum quam Anglorum proceribus rex electus, sacro oleo ab episcopis regni est delibutus, ac regali diademate coronatus sub 1066. ab incarnatione Christi anno.

Haraldus regnũ inuadit.

Haraldus occiditur.

Dux coronatur Angliæ rex.

Paulo post hæc rex Gulielmus regressus in Normanniam ecclesiã S. Mariæ in Gemetico cum honore magno dedicari iussit. Quam dedicationem hii Episcopi cum spirituali iocũditate 1067. dominicæ incarnationis an. Kal. Iulii compleuerunt, Mauritius S. Rhotomagensis archiepiscopus, Io. Abrincatensis, Goisfridus Constantinensis, Hugo Luxoniensis, nec non Baldewinus Ebroicensis. Rex autem ipse deuotissimo animo, hiis nuptiis præsentialiter studuit interesse. Cumque rex in Normannia circa pietatis opera detineretur, Eustachius Comes Boloniensis quorundam Anglorum versutiis deprauatus, Doroberniæ castellũ inuolare nisus est. Qui in noctis conticinio mare trãsfretans, diluculo cum copioso exercitu illud obsedit, & totis viribus expugnare cæpit. Perspicientes Odonis Baiocasinæ vrbis episcopi, atq; Hugonis fortis montis milites, quibus custodia illius castri fuit credita, absentibus dominis sic se inopinato obsessos, liberalibus animis accensi, patefactis portis repente vnanimiter foras proruunt, consertoq; certamine cunctos cum dedecore ab obsidione repellunt. Eustachius autem ad mare diuertens cum paucis aufugit nauigio indecenter. Ceteri vero ad deuexum montis, qui rupibus ac scopulis asperrimis mari imminet, fugientes omnes sese (Deo terrorem ingerente) inde deiecere deorsum præcipites, iustas

Eustachius Doueri castrum obsidet.

iustas sui sceleris pœnas luentes. Sicq; factum est, vt quos gladius non prostrauit, hos discorporet horribilis asperitas prærupti montis, vindice superna sententia perfidos ac temerarios conterente.

Hostes se præcipitant.

Rex ergo iam pro voluntate rebus dispositis, pro quib. venerat, Roberto filio suo iuuenili flore vernãti Normannici ducatus dominium tradidit. Ipse vero in regnum Anglorum remeans iterato, plurimos eiusdem gentis reperit, quorum corda leuia ab eius fidelitate auerterat conspiratio præuaricatrix. Coniurauerant enim latrunculi per totam patriam, vt milites, quos ad tuendum regnum reliquerat, in capite ieiunii, quo solet vsu pœnitens Christianorum religio ad ecclesiam festinare, nudis vestigiis incautos vbiq; perimerent, & sic ipsum à Normannia regredientẽ è regno facilius proturbarent. Verum detectis eorum perfidiæ machinis repentinum domini sui magni debellatoris formidantes aduentum, furtim fuga lapsi in quandam cuiusdam comitatus partem aquis pariter & siluis inaccessibilem se contulerunt firmissimo vallo erigentes castrum, quod propria lingua Dunelmum nuncuparunt. Ex quo diuersos crebrius agitantes excursus aliquamdiu inibi delituerunt: præstolantes Sweni Danorum Regis aduentum vel subuentum, quem veredariis ad sui auxilium conuocauerant. Eboracenses enim per legatos asciuerunt ad exerenda suæ nequitiæ infausta commenta. Quibus iuncti armorum simul & stipendiariorum copia vrbem munierunt, semetipsos corroborantes ad resistendum: quendamq; puerum sibi præficientes regem ex Edwardi Regis nobilitate genus ducentem. Quorum conatus temerarios Rex vt agnouit productis Normannorum copiis ad confutandam eorum contumaciam quantocius ire perrexit. Seditiosi autem audacia & viribus fisi ex ciuitate prosilientes, contra regalem exercitum aciem illico direxerunt. A quo protinus ita sunt profligati, vt quampluribus interemptis reliqui compellerentur refugere intra mœnia ciuitatis. Quos vestigiis consecuti Normanni, muri ambitum, quo confugerant, cum ipsis irruperunt, & tam ferro quam igne à puero vsq; ad senem totam pene deleuerunt vrbem. Incentores namq; totius doli per Humbre fluuium nauibus mortis dispendium effugerunt.

Latronum conspiratio.

Latronum cades & fuga.

Porro duo Haroldi regis filii se ab eorum contubernio subducentes cum multis vernaculis patris adierunt regem Hibernię nomine Dirmetũ pro iuuamine obtinendo. De cuius regno ipso suffragante paruo tẽpore non minimã militũ sibi contraxere manum, & cum *66.* nauibus Anglos ocius repetierunt in regione, quam maxime opportunam iudicabant rapinis & incendiis, more sæuissimorum piratarum terræ populum exterminantes. Quibus Brienus Endonis ducis Britanniæ minoris filius cum suis obuius, protinus cum eis sub die vna duobus prœliis manum conseruit. Cæsisque mille & septingentis bellatoribus cum nonnullis regni proceribus, reliqui è certamine fugientes, nauium prẽsidio necis exitium vtrunque euaserunt, ex charorum amissione permaximum Hibernensibus reportantes luctum. Qui profecto omnes mortis nouacula abrasi fuissent, nisi nox prœlium diremisset.

Quod rex Gulielmus regnum Angliæ sit adeptus non euentu subito, aut incerto casu, sed Dei iudicio prouido satis patet. Nam tempore regis Edwardi orta est grauis dissentio inter ipsum regem Edwardum & Godwinum comitem Cantii, patrẽ s. Haraldi, qui regnum tenuit post Edwardum. Sed Godwinus tandẽ cum rege pacificatus dedit Regi obsides filium suum Wulnothum, & Hacum filium filii sui Sweni, quos Rex Edwardus transmisit in Normanniam Gulielmo duci custodiendos. Post mortem vero Godwini Haraldus petiuit à rege, quatenus cum licentia eius transfretaret in Normanniam repetiturus fratrem suum, & nepotes datos obsides. Cui rex ait: ad detrimentum totius Angliæ transfretabis. Haraldus nihilominus nauem ascendens, & in Pontinũ fluuium nõ prospero cursu perueniẽs, à domino illius terræ captiuatur, & ad Guliel. ducem Normannorũ transmittitur. Post dies aliquot dux ait Haraldo. Rex Anglorum Edwardus sororius tuus, dum adhuc esset iuuenis, nutritus mecũ hic in Normannia, interposita fide pollicitus est, q; si Anglię rex foret, & sine prole discederet, in me ius hereditariũ regni transferret. Tu ergo si te in hoc adminiculaturum mihi spoponderis, & castellum apud Doueram cum puteo aquæ ad opus meũ feceris: & sororem tuam vni de principibus meis dederis in vxorẽ, filiamq; meã Alam in coniugem te accepturum iuraueris, tunc & modo nepotẽ tuum, & cum in Angliã regnaturus venero, recipies incolumem fratrem tuum. Prolatis itaq; sacrosanctis reliquiis, iurauit Haraldus, se cuncta quæ Gulielmus dux proposuerat opere completurũ. Et sic Haraldus accepto nepote suo reuersus in Angliam, cum intra paucos dies rex Edwar-

Haraldi dolus sibi perniciei.

dus obiisset, contempto sacramento regni diadema suscepit. Ad quem dux Normannorum Gulielmus cum direxisset nuntium, sic respondit. Soror mea quam iuxta condictum expetis, mortua est. Quod si corpus eius quale nunc est vult dux habere, mittam, ne iudicer sacramentum violasse. Castellum Doueriæ, & in eo puteum aquæ, licet nesciam cui, expleui. Regnum quod necdum fuit meum, quo iure potui dare vel promittere? Si de filia sua quam debui in vxorem, vt asserit, ducere agit, super regnum Angliç mulierem extraneam inconsultis principibus me nec debere, nec sine grandi iniuria posse adducere nouerit. Reuersus nuntius domino suo retulit hæc responsa. Quibus ille auditis, iterum ei amica familiaritate mandauit, quatenus aliis omissis seruata fidei sponsione, saltem filiam suam vxorem duceret, alioquin promissionem successionis regni armis sibi proculdubio sciret se vindicaturum. At ipse nec illud quidem se facere velle, nec hoc formidare respondit. Vnde factum est, vt dictis facta compensans, Dux Gulielmus intraret Angliam, vt præfertur, & Deo sibi fauente regnum subiugaret.

Odo absente rege fit custos regni.

Adueniente Quadragesima anno domini 1062. rex Gulielmus petiit Normanniam, ducens secum Dorobernensem archiepiscopum Stigandum, & multos de primatibus Angliæ: constituens interim fratrem suum Odonem Baiocensem Episcopum, & Gulielmum filium Osberni, quem Herefordiæ comitem constituerat, custodes regni Angliæ, quibus præcepit, vt castella per loca firmarent.

Circa quod tempus fundare cæpit abbathiam de Bello. Rediens autem de Normannia rex Gulielmus importabile tributum Anglis imposuit. Deinde in Deuoniam profectus hostiliter ciuitatem Excestriam sibi rebellem obsedit & infregit.

Matildis vxor regis Gulielmi consecratur in Reginam Anglorum die Pentecostes ab Aldredo Eboracensi archiepiscopo, anno gratiæ 1068.

Anno gratiæ 1069. Principes Northanhumbrorum timentes ferocitatem Regis Gulielmi, assumpto secum Clitone Edgaro, Scotiam adierunt, & incitauerunt Danos qui cum ducentis quadraginta nauibus Angliam infestarunt, vnde contigit, vt hinc Normannis, hinc Northanhumbris, hinc Danis Angliam incursantibus fames præualuit in hac terra.

Stigandus cur degradatus.

Anno 1070. Rex Gulielmus monasteria totius Angliæ perscrutari, & pecuniam, quam ditiores Angli in eis deposuerant auferri, & in ærarium suum deferri iussit. In consilio magno celebrato Wintoniç iubente & præsente Gulielmo, Alexandro Papa consentiente, Stigandus Dorobernensis archiepiscopus degradatur tribus ex causis. Quia Episcopatum Wintoniæ cum Archiepiscopatu iniuste possidebat. Et quia viuente Archiepiscopo Roberto non solum Archiepiscopatum sumpsit, sed & eius pallio, quod Cantuariæ remansit, dum iniuste pulsus est ab Anglia, in missarum celebratione vsus est. Et post à Benedicto, quem Romana Ecclesia excommunicauit, eo quod Apostolicam sedem inuasit, pallium suscepit. Nonnullos tam Episcopos quam Abbates, quos nulla euidenti causa, nec consilia, nec leges seculi damnabant, honoribus suis Rex Gulielmus priuauit, & vsq; in finem vitæ detinuit custodiæ mancipatos.

Lanfrancus quomodo exceptus à Papa.

Anno 1071. Lanfrancus Abbas Cadomensis genere Longobardus, vir vndecunque doctissimus, omnium liberalium artium, diuinarumque simul ac sæcularium literarum scientia peritissimus, consiliis quoque ac gubernatione rerum mundanarum æque prudentissimus, die assumptionis sanctæ Mariæ Archiepiscopus Cantuar. consecratur. Lanfrancus pro pallio Romam iens, peruenit ad præsentiam Alexandri Papæ. Cui Papa ad se intranti assurgens, eum, vt gressum figeret, dulciter hortatus est. Ac deinde subdens, honorem, inquit, exhibuimus tibi, non quem archiepiscopatui tuo, sed quem magistro, cuius studio sumus imbuti in illis, quæ scimus, debuimus. Hinc quod ad te pertinet ob reuerentiam beati Petri te exequi par est. Residente igitur Papa, Lanfrancus progressus humiliat se ad pedes eius, sed mox ab eo ad osculum est erectus. Reuersus in Angliam primas totius Angliæ confirmatus est. Cuius tempore per totam terram religio quamplurimum aucta est in nouis monasteriorum ædificiis. Quorum structoribus ipse primum exemplum præbens Ecclesiam Christi Cantuar. cum omnibus officinis, quæ infra murum sunt ipsius curiæ cum ipso muro ædificauit.

Anno 1072. rex Gulielmus audito, quod comites, Morgarus & Edwardus Barn & Egelwinus Dunelmensis Episcopus latenter in insulam Eliensem confugerant, in orientali insulç plaga omnē illis obstruxit exitum, & pontē duorū milliariorū in occiden-

dentali fieri iussit,& omnes excepto Herewardo viro serenissimo,qui cum paucis per paludes euasit, sibi deditionem facere coegit, anno s. regni sui 6. Hoc anno post Assumptionem S. Mariæ Rex Gulielmus profectus est in Scotiā, vt eam subiugaret. Cui rex Scotorū Malcolinus in loco qui dicitur Abrenitici occurrit,&homagiū sibi fecit.

Anno 1073. Rex Anglorum Gulielmus ciuitatem quæ dicitur Cinomannus & adiacentem prouinciam maxime Anglorum adiutorio sibi subiugauit. *Scotorum rex homagium facit.*

Anno 1074. Gregorius Papa 7. prius vocatus Hildebrandus celebrata synodo Symoniacos anathematizauit,vxoratos sacerdotes à diuino remouit officio, & laicis missam eorum audire interdixit,nouo exemplo & vt multis visum est inconsiderato præiudicio contra sanctorum patrum sententiam : qui scripserunt quod sacramenta quæ fiunt in ecclesia, Baptismus, Chrisma, corpus & sanguis Christi spiritu sancto latenter operante eorundem sacramentorum effectum , seu per bonos seu per malos intra ecclesiam dispensentur, tam quia spiritus sanctus mistice illa viuificat, nec bonorum meritis amplificantur, nec peccatis malorum attenuantur. Ex qua re, tam graue oritur scandalum,vt nullius hæresis tempore,sancta ecclesia grauiori schismate discissa sit,hiis pro iustitia,illis contra iustitiam agentibus. Porro continentiam paucis tenentibus:aliquibus eam modo causa quæstus,ac iactantiæ simulantibus, multis incontinentiam periurio aut multipliciori adulterio cumulantibus,adhæc hac oportunitate laicis insurgentibus contra sacros ordines, & se ab omni ecclesiastica subiectione excutientibus,laici sacrosancta mysteria temerant,& de hiis disputant, infantes baptizant,sordido humore aurium pro sacro oleo & crismate vtentes in extremo vitæ viaticum dominicum & vsitatum ecclesiæ obsequium sepulturæ, à presbyteris coniugatis accipere paruipendunt,decimas presbyteris deputatas igni cremant,& vt in vno cætera perpendas,laici corpus domini à presbyteris coniugatis consecratum, sæpe pedibus conculcauerunt,& sanguinem domini voluntarie effuderunt. *Hildebrandi decreta scandalum generabant.*

Herefordensis Comes Rogerus filius Gulielmi contra præceptum regis Comiti Estanglorum Radulpho sororem suam cōiugem tradidit, nuptiasque cum plurima multitudine optimatum,in Cantebrigiensi prouincia in loco qui dicitur Ixingham, celebrantes magnam coniurationem plurimis assentientibus contra regem Gulielmum ibi fecerunt,comitemque Waltheofum suis insidiis præuentum secum coniurare compulerunt. Qui mox vt potuit Lanfrancum Archiepiscopum adiit: pœnitentiamque ab eo pro facto sacramento licet non sponte suscepit humiliter , eiusque consilio regem Gulielmum in Normannia petiit, eique rem ex ordine gestam pandens,illius misericordiæ vltro se dedit. Herefordensi vero Comiti ne trans Sabrinam Rodulpho occurreret restitit Wolstanus Wigorniensis episcopus , & Egelwinus Euishamensis cum Vrsone vicecomite Wigorniæ & Waltero de Laceio. Odo vero Baiocensis episcopus frater regis & Gaufridus Constantiensis Episcopus Radulfum ad minorem Britanniam cum exercitu fugere compulerunt. *Waltheofus conspirationem Gul. pandit.*

Rex autem Gulielmus reuersus de Normannia eorum qui in illum coniurauerant quosdam exlegauit , quosdam erutis oculis, vel manibus truncatis deturpauit. Comitem vero Waltheophum indigne iussit decapitari. Cuius corpus ex post è terra leuatum magno cum honore Cruland sepeliendum deportatur , vbi prodentibus miraculis se cum Christo regnare manifeste declarat. Post hæc rex Guliel. in Britanniam minorem transiens castellum Rodulphi Comitis , quod Dol dicitur tam diu obsedit, donec Rex Francorum Philippus illum inde fugaret. Acta, anno Christi, 1075. *Gul. pœnam de coniuratis sumit.*

Robertus Curthose Gulielmi Regis primogenitus eo quod Normanniam quā ante cōquestum Angliæ,coram rege Francorum dederat,possidere non licebat, Frāciam adiit,& auxilio Philippi regis in Normannia magnas frequenter prędas agebat, & patri suo non paruam molestiam inferebat sub annis. 1076. & 1077.

Anno 1079. Rex Gulielmus pugnando cum Roberto filio suo vulneratus est ab ipso in brachio & deiectus ab emissario. Sed Robertus mox vt vocem illius audiuit, festinus descendit,& illum suum caballum iussit ascendere,& sic abire permisit. Ille autem multis suorum occisis nonnullisque captis, ac filio suo Gulielmo vulnerato cum multis fugam iniit. Maledixit igitur Rex Roberto filio suo,quam maledictionem antequam moriretur euidenter perpessus est. *Gul. à filio vulneratus.*

Anno 1080. Rex Gulielmus Walliam sibi subdidit, & Odonem episcopum Baiocensem fratrem suum in carcere posuit.

Anno 1087. Rex Gulielmus misit iusticiarios suos per vnamquamq; Schirā Angliæ,

gliæ,& per iusiurandum fecit inquirere quot hidæ,id est,iugera vni aratro sufficientia per annum essent in vnaquaq; villa,& quot animalia:fecit & inquiri quid vnaquæque vrbs,castellum,vicus,villa,flumen,palus,silua redderet per annum. Et omnia in chartis scripta,delata sunt ad regem & in Thesauros reposita vbi vsq; hodie seruantur.

Anno 1088. Rex Gulielmus regnum deuastans Franciæ, Castrum nobile ꝙ vocatur Maante combussit,& ecclesias quę ibi erant & plebem multā & duos sanctos Anachoritas igni tradidit, quibus visum nō fuit,& in tāto periculo deserere cellas suas. Sed in ipso redditu dirus dolor viscerum apprehendit illū. Cum autem diē sibi mortis imminere sensisset, fratrem suum Odonem Baiocensem episcopū, & omnes quos in Anglia vel Normannia tenebat in vinculis relaxabat. Terras vero suas sic diuisit. Roberto primogenito suo Normanniā. Gulielmo secundo filio suo Angliæ Monarchiā. Hērico Thesauri copiam. Pro quo cū Robertus vendidisset ei partē Normāniæ, Thesauro habito,ꝙ ei vendiderat abstulit. Rex igitur Gulielmus postq̄ genti Anglorum pręfuisset viginti annis decem mensibus & 27. diebus, quinto Idus Septembris die Iouis regnū cum vita reliquit,& Cadomi in ecclesiam S. Stephani q̄ ipse à fundamentis construxerat,sepultus requiescit. Vxor vero sua Matildis, Abbaciam Sanctimonialiū ibidē construxit,vbi & ipse requiescit. Hæc fuerat filia Baldewini comitis Flādrensis.

Gul. moriens sua disponit.

Gulielmus dictus Rufus regis Gulielmi filius Angliam adiit festinanter ducens secū Wulnotheum & Morcharū quos laxauerat pater suus. Sed mox vt venit Wintoniā eos custodiæ mancipauit. Sexto vero Kalend. Octobris die dominico in Westmonasterio à Lanfranco Archiepiscopo cōsecratus est in regē. Hoc anno inter primates Angliæ oritur magna discordia. Pars enim nobilior Normannorum fauebat regi Gulielmo,sed minima:pars vero altera Roberto comiti. Sed maxima cupiens hūc sibi asciscere in regnū, fratrem vero aut fratri viuū tradere, aut regno priuare peremptum. Itaq; res eo ꝑducta est vt partes essent ad conflictū paratę. Sed pater reuerendus Wulstanus,iam quodā modo alter Moises,parat se viriliter staturus pro populo & ciuitate sua,pro imminente periculo fundens precamina, exhortans quosq; ne desperent de Deo,qui non pugnat gladio neq; hasta. Normanni igitur rogant sanctum Wulstanum episcopum, vt ab ecclesia ad eos transiret in castellum: Ipse vero pro regis fidelitate, petitioni eorum acquieuit. Castellani igitur atq; ciues,licētia episcopi occurrunt hostibus trans Sabrinam. Quibus inquit, Ite filii,ite in pace,ite securi cum Dei benedictione & nostra. Confidens ego in domino spondeo,vobis hodie gladius nō nocebit. Alacres ergo omnes vnanimiter occurrunt hostibus. Hostes vero cōtumaciter spernentes mandata pontificis in terram ipsius posuerunt incendia. Vnde à circumstantibus coactus episcopus,graui eos percussit anathemate. Res miranda & Dei virtus,& viri bonitas. Nam statim hostes tanta membrorum percutiuntur debilitate, tāta oculorum attenuantur cęcitate, vt vix arma valerent ferre, nec socios,nec hostes agnoscere,ceduntur pedites,capiuntur milites. Cæteris fuga elapsis, regis fideles sine vlla diminutione suorum remeant ad propria,gratias Deo & Episcopo referentes.

Wulstani virtus.

Anno 1090. Rex Gulielmus regni sui vlcisci paratus iniurias, quas frater suus Robertus intulerat muneribus datis,acquisiuit sibi Castellum sancti Walerici & Albamarle & On & Fiscamium. Comes vero Robertus suorum infidelitate cognita,regē Francorum Philippum in Normanniam venire fecit. Sed à Gulielmo Rege non modica pecuniæ data quantitate in Franciam remeauit.

Anno 1091. Rex Anglorum Gulielmus cum fratre suo Roberto fecit concordiam,eo tamen pacto vt castra illa quæ frater ab eo acquisierat regi remanerent. Hoc enim statuerunt inter se,si alter sine hærede moriretur, hæreditas defuncti superstiti remaneret. Post hæc simul venientes in Angliam, regem Scotorum Malcolinum cōpulerunt obedire Regi Gulielmo sicut obedierat patri suo, & Rex Gulielmus 12. villas quas in Anglia sub patre suo habuerat,Malcolino redderet, & 12. marcas auri singulis annis daret. Anno sequenti Rex Gulielmus profectus Northumbriam ciuitatē, Caerlel restaurauit, quæ à Danis Paganis ante ducentos annos diruta, vsque ad id tempus mansit deserta.

Concordia regis cum fratre.

Anno 1093. Rex Gulielmus decidit in languorem,vt putaret se moriturum. Vnde de cætero vitam suam corrigere, ecclesiam non amplius vendere, nec ad censum ponere,sed illas regia tueri potestate,rectasq; leges statuere Deo promisit. Igitur Anselmo Beccensi Abbati,suadentibus sibi suis Baronibus 4. anno oppressionis ecclesiæ Anglicanæ Dorobernensem Archiepiscopatum concessit. Et Cancellario suo Roberto Bloet,dedit Lincolniæ pręsulatum.

Anselmo datur Archiep. Cant.

Anno

Anno 1095. vir vitæ venerabilis sanctus Wulstanus episcopus Wigorniensis migrauit è seculo. *Wulstani mors.* Anno à primo die sæculi certa scripturæ ratione, 5219. Cuius transitus hora apparuit amico suo, quem specialiter dilexerat Roberto Herefordensi episcopo in villa quæ Crekelade dicitur, illique ad se tumulandum, Wigorniam properare mandauit. Anulum enim suum cum quo pontificalem susceperat benedictionem, neminem passus est digito extrahere, ne post mortem suam suos videretur fallere, quibus prædixerat sæpissime, nec illum se vita comite velle perdere, nec etiam sepulturæ suæ die.

Northumbrensis comes Robertus de Mulbraio & Gulielmus de Auco, cum multis aliis, regem Gulielmum conati sunt regno vitaq; priuare, & Stephanum de Albamarlum filium amitæ illius regem constituere. Sed rex congregato exercitu castella eius obsedit, milites illius cepit, & ipse à Monasterio S. Oswini quo fugerat à militibus regis captus est & in custodia positus. Rex igitur non multo post illum ad Bamburgh castellum s. ipsius Comitis duci iussit, & oculos eius erui, nisi vxor eius & propinquus eius Moreal Castellum redderent. *Albamarlus rebellans capitur.* Qua necessitate compulsi Castellum reddiderunt. Robertus autem Comes ad Windeleshoram ductus est, forti custodiæ mãcipandus. Moreal vero factæ traditionis causam regi detexit.

Anno 1096. in octauis Epiphaniæ apud Sarisburiam rex Gulielmus tenuit consilium, in quo iussit Gulielmi de Anco in duello victi oculos eruere, & testiculos abscindere, & dapiferum illius Gulielmum de Alderi filium amitę illius suspendi. Comitem Odonem de Campania, prædicti Stephani patrem, & quosdam alios traditionis participes in custodiam posuit.

Eo tempore instãte magna peregrinatione Ierosolimitana Robertus Dux Normannorum missis in Angliam nunciis, petiit à Gulielmo rege fratre suo, vt præstaret sibi peregrinaturo 10. millia marcarum argenti, & ab eo Normanniam in vadimoniũ acciperet. Qui mox petitioni eius satisfacere cupiens, accommodata à maioribus Angliæ non modica pecunia, mense Septembri mare transiit, & sex millia sexcenta sex illi præstitit, & ab eo Normanniam vadem accepit.

Anno 1097. Primum bellum christianorum fuit ad pontem Pharphar fluminis 9. Kal. Martii. Secundum apud Niceam, quam & cœperunt 13. Kal. Iulii, cœperunt & Laodiciam. Cum vero essent plus quam 300. millia armatorum tanta eis suppetebat copia, vt aries vno nummo, bos vix 12. nummis venderetur. Cum igitur post. 7. ebdomadas & tres dies, inde Antiochiam tenderent diuiso exercitu, circumdederunt vnum eorum exercitum, 360. millia equitum, & Arabes quorum non erat numerus. Mittitur ergo ad aliũ exercitum, & bellum geritur horrendum nimis, in quo christiani vehementer attriti sunt. *Christianorum clades.* Quibus iam fugam meditantibus occurrit Robertus Dux Normanniæ, clamans magna voce. Quo milites? quo fugitis? Equi eorum sunt nostris velociores, melius est enim bene mori quam male euadere, me sequamini. Dixerat, & in quẽdam paganorum regem lanciæ suæ direxit aciem, quæ lignũ, & æs, & corpus æque diffidit. Strauitq; secundũ & tertium. Qua occasione cæteris principibus ministrauit animum & audẽdi fortia dedit exemplum. Vnde factũ est vt christiani victoria potirẽtur, licet damnosa, mensis Iulii die 1. Inde progredientes ceperunt plurimas ciuitates. *Christiani victoria potiuntur.* Tandem venerunt ad pontẽ ferreum & Antiochiã quæ caput est Syrię 12. Kal. Nouembris obsiderunt. In Februario congregato mirabili paganorũ exercitu ad põtem ferreum apud castellum Areth, christiani sex acies in eos direxerunt. Sed maxima vis paganorum eos inuasit tã acriter vt paulatim iam cederẽt. At Boamundus bellorum arbiter, Robertus & filius Gerardi signifer, velut Leones proruunt in hostes. Dux igitur Normannorum gladio caput cuiusdam magni viri, & dentes, & collum & humeros vsque in pectora diffidit. Dux Godfridus quendam medium secauit. *Godfridi fortitudo.* Cum igitur pars terræ cecidisset, partẽ aliam domini sui ferebat equus inter paganos. Quo monstro perterriti simul cuncti fugientes in iram damnationis abierunt.

Ortum, vitam & promocionem Beccensis Abbatis in Archiepiscopum Cantuariæ sequentia edocebunt.

ANSELMVS genere Longobardus, Augustę ciuitatis indigena, à puero literas edoctus, cum literis bonos imbibit mores, studens in hoc firmare propositum, ne ab honesto reflecteret animum. Transcendens iuga Alpium, in Gallia liberalibus disciplinis studuit per triennium. Inde transiens in Normanniam adhæsit Lanfranco Priori Beccensi, scholas publicas regenti tunc temporis, permissu vel iussu Abbatis

Herle-

Herlewini. Sanã cuius doctrinam attẽdens, & mundialibus curis ex toto renuncians, habitum Monachalẽ suscepit, 27. ætatis agens annum. Quos imitari debuerat, bonis operibus iugiter inhærẽdo, cura solicitiore puenit. Et cum in claustro iam cõtinuum transegisset triennium, Lanfrancus primo Cadomẽsis Abbas, effectus, post Dorobernensis Antistes cõsecratus, in prioratu Beccensi successorem reliquit Anselmum, qui postea vnanimi consensu fratrum, electus est in Abbatem loci prędicti. Ex post vt supra retulimus post decessum Lanfranci, in Archiepiscopum Cãtuariæ sublimatus est, procurante rege Gulielmo, anno ætatis suæ 60. Rex Gulielmus conualescens corpore de infirmitate, ægrotare cæpit in anima. Nã in propriis facultatibus dispergendis effusior, alienas perscrutari nõ destitit. Petiit igitur ab Archiepisc. mille libras argenteorum fiscalibus cõmodis applicandas, causam allegans vt sibi videbatur iustissimã, quoniam gratis in promotione sua promptum pbuisset assensum. Archiepiscopus vero trahens ad indifferentiam, ante pmotionem vel post, ob talem causam numerare pecuniã pari sententia feriendum decreuit vtrumq;. Sed quia regis saccos implere nõ poterat, nisi prius bonã conscientiam euacuasset, elegit potius regis indignationem incurrere, quam dispendium famæ: quam periculum animæ, quam confusionem imposterum, quam imprecationem multorum in ecclesia Dei subire. Non multo post cum maxima difficultate vix obtenta à rege licentia nõ licentiosa recessit à Curia. Nã si propositis Euangeliis, repromitteret se nec Apostolorum limina visitaturum, nec pro quouis negotio Romanæ sedis audientiam appellaturum, tum poterat & suis atq; suorum rebus cum omni tranquillitate prospicere, poterat & regni maioribus in omni dominatione præesse. Sin autem poterat transfretare, sed sine spe reuertendi recedere. Discedens Archiepiscopus venit ad mare. *Anselmus transfretat.* Ascẽsuro nauem apud Doueriam, accurrit Gulielmus Warwast irreuerenter, & pecuniam non in ore saccorum solummodo, sed in ipsius Archiepiscopi manicis & clitellis, improbus perscrutator perquirens: sed non inuento quod quesierat, sollicitudinem suam delusam vidit. Sed in hiis iniuriis, nec sic ab Archiepiscopo vel verbum amaritudinis, vel signum offensionis potuit extorquere. Transfretationem eius illico apparitores potestatis prosequuntur, ecclesiæ bona fiscalibus ratiociniis per totam regionem addicentes. Limina visitans apostolorum ab Vrbano Papa maximo cum honore receptus est Laterani. *Papa Anselmum humaniter tractat.* Cum quo postmodum in Barensi consilio, Græcorum à fide catholica diffidentium confutauit errorem. Habito Romæ consilio quo rursus idem Papa resedit Vrbanus, interfuit, in quo laicos inuesturas ecclesiarum more pristino conferentes, & eas accipientes à laicis, & taliter post adeptum honorem munus consecrationis impendere præsumentes, à communione fidelium synodalis authoritas decreuit extorres. A consilio rediens Archiepiscopus, dum exilium æquanimiter Lugduni subiret, effluxit triẽnium, prope cuius finem, rex Gulielmus vitæ fecit finem. Cui frater suus Henricus successit in regno. Qui mox reuocauit Archiepiscopum, & liberam rerum suarum administrationem habere permisit. Sed tamen vt debitam libertatem ecclesiis conseruaret, per duos annos & dimidium grauissimis affectus est iniuriis. Nam bonis suis denuo confiscatis annus elapsus est & dimidius. Ipse interim Lugduni moram traxit, vbi quasi in quadam schola virtutum præsidens, magisterio sanctæ conuersationis enituit. Postmodum Archiepiscopus à rege rogatus intrauit Normanniam. Cum autẽ Becci rex & Archiepiscopus conuenissent, sub audientia virorum illustrium, tãquam in iure professus est rex, se nihil iuris vel sibi vel hæredibus imposterum in ecclesiarũ inuestituris vendicaturum, nec in electionibus faciendis aliquid aliud quam solum assensum, sicut sacrorum canonum censura pręscribit. Quibus sic pacificatis Archiepiscopus regressus est in Angliam & in bona quiete consenuit.

Anselmus restituitur.

Rex Guliel. dum in noua foresta venaretur, venit ei nuncius à Cenomannia dicens ei familiam suam ibi obsideri. Illico rex ad mare veniens, naues introiit. Cui nauclerus & Nautæ. Cur regum fortissime intollerabili tempestate maris alta lacessis & mortis imminens periculum non formidas? Quibus Rex, de Rege submerso fluctibus sermonem non audiui: quin potius soluite retinacula nauium & videbitis elementa conspirare ad meum obsequium. Ergo mare transiens spreto periculo, nihil dum viueret egit, vnde tantam famam haberet Cenomanniã veniens Heliam Cõsulem qui cum suis vrbem obsederat cepit, fugatis reliquis. Adducto Helia corã se ludibundus ait. Habeo te magister. At ille: fortuito me cepisti. Sed si possem euadere, noui quid facerem. Hoc autem dixit propter paucitatem militum regiorum. Tunc rex iratus: Abi inquit, fuge, concedo vt facias quodcunq; volueris siue poteris. Hoc autem dixit vt re-

vt readunaret exercitum. Sed nec ille fuit ausus redire cum exercitu, quamuis plures haberet milites quam rex habebat, nec exercitus manus conserere cum rege furente. Hiis ita gestis rex in Angliam est reuersus.

Anno 1098. Christiani obsessa Antiochia in tantum attenuati sunt propter omniū rerum penuriam, vt in toto exercitu vix centū boni equi inuenirentur. Et tamē quamuis ex desperatione multi sese subtraxerunt, multiq; repatriauerunt 9. tamen mense obsidionis 3. Nonas Iunii, capta Antiochia, Christiani à paganis versa vice obsessi, tanta fame sunt afflicti, vt vix aliqui ab humanis carnibus abstinerent. Sed confortati à Deo per inuentam ipsius lanceam, S. Andrea Apostolo reuelante in ecclesia beati Petri, ipsa lancea eos pręcedente, occurrunt obsessoribus, & Cirbaram principē militiæ aliosq; fugantes occisis multis millibus plenam victoriam reportarunt, 4. Kal. Iulii. Commissa Antiochia Duci Boemundo, christiani propter discordiam principum in Syriam profecti, expugnata Marra & Barra, ibi rursum fame afflicti sunt, vt corpora Saracenorum iam fętancia comedere sunt compulsi.

Antiochia à Christianis capitur.

Anno 1099. exercitus Dei peruenit Ierosolimam, eamq; obsidentes Christiani, cum laborarent pro victus, & maxime pro aquæ penuria: omnes ex cōmuni decreto nudis pedibus orando quotidie circuibant vrbem. Octauo igitur talis humiliationis die, obsidionis autem 39. capta est Ierusalem Idus Iulii sexta feria, & in templo Salomonis, & in porticu eius, christiani cum paganis bello conferto, tot incredulos occiderunt, vt in sanguine occisorum, pene ad equorum genua equitarent. Ciuitate igitur ordinata: & principibus de reditu iam agentibus, ecce Turcæ occurrunt cum centum millibus equitum, & quadringentis millibus peditum. Quibus cum occurrisset exercitus domini, cum non pluribus quam quinq; millibus equitum, & 15. millib. peditum, Saraceni solo christianorum impetu territi, omnes proiectis armis fugerunt. Et hoc octauo bello 4. Kal. Augusti, cæsa sunt centum millia paganorum. In porta vero Ascalome vbi bellum commissum fuerat ad duo millia suffocati sunt.

Ierusalem sanguine Paganorum fluit.

Rex Anglorum Guliel. anno dom. 1100. dum in noua foresta venaretur in die S. Petri ad vincula, à Gualtero Tirel, sagitta percussus occubuit, & Wintoniæ sepultus est in ecclesia S. Petri.

Guliel. sagitta cæsus.

Henricus frater regis Gulielmi consecratus est rex Anglorum apud Westmonasterium à Mauritio Londinensi episcopo, Nonis Augusti, cum quo Thomas archiepisc. Eboracensis coronam capiti regis imposuit.

Godfridus princeps Ierosolimorum & dux Lotharienfium diē clausit extremū.

Henricus Rex Anglorū vxorem duxit Matildā filiam Malcolini regis Scotorū.

Anno Christi 1101. Robertus dux Normanniæ regressus de peregrinatione Ierosolimitana, venit in Angliam, & regis prudentia condonauit regi tria millia marcarum quæ sibi rex debebat annuatim.

Anno Christi 1104. Gulielmus Comes Moritoniensis exhæreditatus ab Anglia causa perfidiæ, discessit in Normanniam, & hominibus regis Henrici bellum intulit calamitate refertum.

Anno 1106. rex Henricus transiens in Normanniam fere subiugauit omnes principes Normannorum, exceptis Roberto de Beleasmo, Gulielmo de Moritonia & paucis aliis.

Rex Henricus Beccum venit, vbi ipse & Anselmus Archiepiscopus in vnum cōuenerunt, & tandem omnia quæ in diuersa traxerant, pacem & concordiam inuenerunt, & idem Archiepiscopus iussu & rogatu regis Angliæ rediit in Angliam.

Congregato exercitu rex Anglorū Henricus quoddā Castrum Comitis de Moritonio q vocatur Tenerchebray perrexit & obsedit. Interim venit dux Robertus frater regis super eum cum exercitu in vigilia S. Michaelis, & cū eo Robertus de Beleasino, & Comes Gulielmus de Moritonia, vbi concito pugnatum est, sed victoria regi fauit. Nam illic captus est dux Robertus Normanniæ comes de Moritonia, Robertus de Beleasino in fugam versus est, & plures alii capti sunt. Igitur Normannia sub regia disposita potestate, Duceq; Roberto Normannorum & Comite Moritonii Gulielmo sub captione præmissis in Angliam, ipse ante Pascha in regnum reuersus est.

Gulielmi victoria.

Anno 1110. rex Henricus Abbathiam Eliensem ad Episcopalem mutauit sedem, & Herueum pręfecit ibidem. Rex Francorum & auxiliarii sui hostiliter venerunt in Normanniam, vbi cum vna nocte mansissent, formidantes regis aduentum propere recesserunt.

Anno Christi 1118. regis Francorum & regis Anglorum longa cōcertatio grauissime

sime regem vexauit vtrumque, donec Baldewinus Comes Flandriæ apud On lęthaliter vulneratus est.

Anno Christi, 1119. rex Anglorum Henricus pugnauit contra regem Francorum. In quo bello Gulielmus Crispinus miles magnanimus, regis Henrici caput bis gladio percussit, ita vt sanguis prorumperet. Vnde rex commotus percussorem suum ita repercussit vt equitem & equum prosterneret mole ictus, qui mox ante pedes regios captus est. Franci vero horrore inspirato liquefacti: terga dedere. Henricus autem rex perstitit in campo victor.

Henrici magnanimitas.

Regni Ierosolimitani principes directis nuntiis Fulconem Andegauensium comitem sollicitauerunt, quatenus loca dominicæ passionis adiret, accepturus vxorem filiam regis Baldwini, quam vnicam & hæredem reliquerat. Quibus adquiescens Comes filio suo Gaufrido Plantagenet hæreditatem reliquit. Ierosolimam venit, super solium Dauid regis in Ierusalem collocatus est, Christi crucis inimicos attriuit. Quod igitur incepit, viriliter sui successores tempore suppleuerunt. Quorum strenuitas ordine successorio gubernacula regni Ierosolimitani nanciscens & Ydumeorum compescuit ferocitatem, & Babilonem factam rebellem sub ditione redegit, & Alexandriam reddidit tributariam: & in nominis sui celebritate, totius populos orientis effecit attonitos.

Mortua Matilda Regina rex Henricus duxit Adelizam filiam ducis Louanniæ. Quæ à Radulpho Cantuariensi Archiepiscopo consecrata est apud Windelishoram, anno 1120.

Eodem anno, Gulielmus filius regis primogenitus submersus est cũ multis nobilibus. Hic iactitauerat quod si dominium super Anglos aliquando acciperet, eos quasi boues ad aratrum trahere faceret. Sub hoc tempore rex Henricus maritauit Matildam filiam suam Henrico 4. Teutonico imperatori.

Gul. regis filius submergitur.

Circa an. dom. 1123. Ordo Templariorum incepit. Hii nempe congregati ex reliquiis hospitaliorum sedem sibi statuerunt in porticu templi Ierosolimitani: qua de re vocati sunt milites templi. Qui ex reliquiis hospitaliorum in cibis & armis sustentati, ad tantam rerum opulentiam deuenerunt, vt filia ditata matrem videretur supergredi & suffocare. Qui tandem ob ignominiosam Apostasiam in Christum & blasphemiam, circa annum gratiæ, 1312. sub papa Clemente 5. deleti sunt.

Templarii deleti.

Anno Christi, 1125. Henricus 4. obiit Alemanniæ imperator. De quo quidam dicunt quod postquam incarcerauit patrem suum carnalem, & patrem spiritualem Papam cum Cardinalibus, tandem ad cor rediens, vltroneus exul factus est, dimissa clam vxore sua Matilde Anglica: heremiticam vitam duxit apud Cestriam per decẽnium. Quo sic digresso latenter, Matildis imperatrix ad patrem suum regem Henricum in Normanniam rediit. Vbi cito copulata est Galfrido Plantagenet comiti Andegauiæ, de quo suscepit Henricum 2. postmodum regem Anglorum. Alii vero dicunt quod præfatus Henricus imperator Alemanniæ sepultus sit apud Spiram cum suis progenitoribus cum hoc Epitaphio. Filius hic, pater hic, auus hic, proauus iacet istic. Primates Angliæ iurauerunt imperatrici, & primus inter omnes Stephanus comes Boloniæ.

Imperatoris mors.

Anno 1127. Galfridus Plantagenet comes Andegauorum duxit imperatricem Matildem.

Anno 1129. Mortuo Flandrensi comite Karolo, Henricus rex Angliæ de beneplacito regis Franciæ successit iure consanguinitatis.

Anno 1133. Robertus Curthose quondam dux Normãniæ & frater regis obiit apud Kardif.

Anno 1134. natus est Cenomanniæ Henricus primogenitus, Galfridi Plantagenet comitis Andegauorum & Matildis imperatricis. Quo audito rex Henricus conuocatis regni sui principibus, filiam suam & hæredes filiæ suæ sibi instituit successores, super hoc sibi pręstito à regni maioribus iuramento. Stephanus filius Ale sororis suæ apud Westmonasterium post præstitit sacramentum.

Henrici mors.

Anno 1135. Henricus rex Anglorum cum regnasset annis 35. & mensibus 4. decessit apud S. Dionisium in silua Leonum, & in Anglia sepultus est apud Radingum. Nomina Castellorum quæ in Normannia ex integro fecit Henricus Rex in margine ipsius prouinciæ sunt ista. Drincurtus nouum mercatum, Vernolium, Nonanticurtis, Bomunlius, Colun mons, Pons Versoms: fecit & castrum S. Dionisii in silua Leonũ Vallem Rodullii, Turrim Ebroicarum, Turrim Osteriarum, Turrim Alenc. Turrem S. Io-

Quæ castra struxit.

S.Iohannis iuxta montem S. Michaelis Monasterium Radingarum fecit in Anglia, Monasterium Canonicorum apud Circestre, Monasterium de Prato apud Rhotomagum, Monasterium de mortuo mari.

Stephanus comes Boloniæ audita morte regis Henrici auunculi sui transfretauit in Angliam, & à Gulielmo Cantuariensi Archiepiscopo consecratur in regẽ apud Londoniam. Hugo nempe Bigod veniens in Angliam qui fuerat senescallus regis (*Stephani coronatio.*) coram Archiepiscopo Cantuar. sacramento probauit, quod dum rex Henricus ageret in extremis, ortis quibusdam inimicitiis inter ipsum & imperatricem, ipsam exhęredauit, & Stephanum Boloniæ Comitem hæredem instituit. Gulielmus igitur Cantuar. Archiepiscopus nimis credulus verbis Senescalli, Stephanum Moritonii comitem consecrauit in regem apud Westmonasterium vt prępfertur.

Anno 1136. Imperatrix Castella quædam in Normannia post mortem regis s. Argentonum & Danufrunt cepit.

Stephanus rex in Paschalibus diebus apud Westmonasterium consilium congregauit, fidelitates exegit, regis Henrici Thesauris non pepercit, in munerum largitione nimis effusus. (*Stephani liberalitas.*) Stephanus rex duxit exercitum apud Excestriam, quam obsedit & cepit, Baldewinum de Rimeres exhæredauit.

Anno 1137. Stephanus rex transiit in Normanniam & fœdus iniit cum rege Frãcorum. Galfridus comes Andegauensis ingressus Normanniam Regi Stephano treugas dedit, accipiens ab eo duo millia marcarum argenti singulis annis per tres annos.

Anno 1138. Dauid rex Scotorum innumerabilem congregauit exercitum tendens in Angliam, & terram vsq; ad flumen Teyse cremando, cedendo, grauidas findendo, vastauit. Thurstanus Eboracensis Archiepiscopus auxilio Northanhumbrorum ei restitit apud Aluerton vbi duodecim millia Scotorum sunt occisa.

Anno 1139. Rex Stephanus cepit episcopos Sarum & Lyncolniæ, quoniam ipsi castella sua reddere noluerunt. Sequenti anno rex Stephanus obsedit Lyncolniam. Cum autem die Purificationis rex ad missam cereum suum offerret, confractus est (*Stephanus capitur.*) pixis & cecidit super altare cum corpore Christi. Captusq; est eo die rex & ductus ad imperatricem, quæ dudum sollicitata fuerat venire in Angliam, à quibusdam proceribus regni, & positus est rex in custodia apud Bristow.

Imperatrix à Londoniensibus in dominam est recepta. Vbi regina Angliæ coniunx regis Stephani eam interpellauit, vt rex absolui posset ea conditione, vt regno imperatrici reddito, rex alicubi posset monachari, ac perpetuo peregrinari. Sed non est exaudita. Interpellata est enim à ciuibus Londoniarum, vt liceret eis vti legibus S. Edwardi, & non legibus patris sui Henrici, quia graues erant. Sed illa non adquieuit. Et idcirco à Londoniensibus est expulsa. Illa vero, anno 1141. assumpto secum auunculo suo Dauide rege Scotorum, obsedit turrim episcopi Winton. vbi frater regis erat. (*Imperatrix fugit.*) Sed superueniente regina cum Gulielmo Yprensi, imperatrix tanto timore resoluta est, vt feretro imposita ac si cądauer esset, equis deferentibus ad vrbem Glouerniæ delata est. Et interim frater eius comes Robertus in exaltatione sanctæ crucis captus est. Habita proinde mutua compensatione compeditorum, hinc rex, hinc comes à vinculis absoluti liberi recesserunt.

Rex Stephanus obsedit imperatricem apud Oxenford à festo Michaelis vsque ad natale domini. Illa vero obsidionis diutinæ impatiens, occasionem fugæ ex temporis qualitate nacta, noctis & niuis beneficio, in veste alba Tamesim fluuium crassa glacie transiit superstratum.

Anno 1142. Lucius Papa misit pallium Henrico Wintoniensi Episcopo cui proposuerat assignare septem Episcopos. Sed morte præuentus q; proposuerat non perfecit, nempe non amplius quam duodecim mensibus vixit in papatu.

Anno 1143. Godfridus comes Andegauensis, receptus Rhotomagi, turrim obsedit & cepit, & ex tunc dux Normannorum appellatus est.

Anno 1146. Rex Stephanus cepit in curia sua Ranulphum comitem Cestriæ, nec liberari potuit donec castrum Lincolniæ reddidisset. Et ex post rex Stephanus Lincolniæ coronatur.

Anno 1148. Lodowicus rex Frãcorum de Ierusalem est regressus. Cui cum quidam clericus Papale priuilegium attulisset, quod in omni Cathedrali ecclesia regni (*Litera Papæ combusta.*) sui primam vacaturam haberet, cum fructibus medio tempore prouenientibus: ille confestim combussit literas, dicens se malle tales comburere literas, quam animam suam in inferno torqueri.

Anno 1150. Euerso monasteriolo quod tribus annis obsessum fuerat, Galfridus Plantagenet reddidit ducatum Normanniæ Henrico filio suo & Matildis imperatricis.

Lodowicus Rex Franciæ accepit homagium Henrici filii Galfridi Plantagenet de ducatu Normanniæ & comitatu Andegauiæ. Dum Galfridus Plantagenet comes Andegauorum rediret Parisio à curia, concessit in fata apud castrum Lidii, & sepultus est Cenomannis in ecclesia S. Iuliani

Anno 1151. celebratum est diuortium inter regem Francorum & reginam Alienoram. Quam confestim Henricus Dux Normannorum & comes Andegauorum accepit in coniugem. Et sic factus est ratione coniugis dux Aquitanorum. Anno 1152. Henricus dux Normannorum cum manu valida intrauit Angliam. Anno 1153. euenit quod minime credebatur. Siquidem ducem Normannorum Henricum, Rex Stephanus in filium arrogauit, eique & in eum ius transtulit, & potestatem, sibi quoad vixerit regiæ dignitatis solam imaginem reseruauit. Et si propheticum illud attenderis, iam se induit genitore, iam ducem arrogauit in filium. Et vt pax vberior vigeret in Anglia, municiones de nouo fundatæ destructæ sunt ad numerum 1115.

Stephanus ducem Normannorum hæredem instituit.

Anno 1153. Rex Stephanus obiit 8. Kalend. Nouembris, & sepultus est apud Feueresham monasterium quod ipse à fundamentis construxit. Quo audito Dux Normanniæ Henricus ascensis ratibus apud Barbe fluuium, & inde Angliam veniens, die dominica ante Natale domini apud Westmonasterium electus est ab omnibus in regem, inunctus est à Theobaldo Archiepiscopo, præsente Archiepiscopo Eborum, & aliis episcopis Angliæ, Rogerus Eborum Archiepiscopus manum non apposuit. Hēricus Wintoniensis episcopus absque licentia regis recessit ab Anglia, ideoque diruta sunt eius sex Castella. Natus est Henricus regis primogenitus.

Henricus coronatur.

Anno 1156. Rex Henricus transfretans apud Douerum, applicuit apud Widsande. Ad quem venit Rhotomagi, Theodoricus comes Flandriæ & Comitissa Sibilla regis Amita. Rex Henricus cepit Castellum Mirabellum & Chinonem longa obsidione, Losdunum vero redditum fuit ei. Regina Alienora peperit filiam quam vocauit Matildam. Anno sequenti Regina Alienora peperit filium quem vocauit Richardum. Henricus rex transfretauit in Angliam, & Malcholinus rex Scotorum reddidit ei ciuitatem Kaerliel, castrum Bamburgii, nouum castrum super Tynam & comitatum Londonensem.

Henrici coronatio.

Anno 1158. Henricus rex Anglorum coronatus apud Wigorniam, post celebrationem diuinorum coronam super altare posuit nec vlterius coronatus est.

Regina Alienora tertium peperit filium s. Gaufridum. Thomas regis Cancellarius in apparatu magno venit Parisiis, Margaretam filiam regis Francorum accepturus vxorem, Henrico filio regis Anglorum. Gaufrido fratre regis mortuo, rex statim transfretans accepit Raimetem.

Anno 1159. Rex Anglorum Henricus duxit exercitum versus Tholossam, & cepit castella fortia vicina eius, Rege Franciæ commorante interim iugiter in Tholossa, & ob reuerentiam ipsius præsentiæ, dictus est rex Angliæ ipsam ciuitatem Tholossam non assiluisse. Rex enim Franciæ ob gratiam comitis S. Egidii cuius sororem comes vxorem duxerat, à Tholossa non recedebat, vnde duo reges inimici facti sunt.

Anno 1160. Henricus rex Angliæ Margaretam filiam regis Francorum quam apud se habebat in custodia, Henrico filio suo disponsari fecit. Et castellum de Gisorz diu desideratum, & iam ante ex condicto duorum regum custodiæ militum Templi vsq; ad diem illarum nuptiarum commissum obtinuit. Quod quia præpropere vt dicunt factum est, Rex Franciæ & Fratres vxoris eius indignati, regi Angliæ inimici facti sunt, & aduersari cœperunt. Ad dedecus itaq; regis Angliæ rex Franciæ & comes Theobaldus Caluum montem situm inter Blesim & Ambasium firmauerunt. Rex autem Angliæ festinus cum suis adueniens, rege Francorum & comite Theobaldo fugatis, castrum obsedit & cepit, captis illic intra castrum 55. militibus Theobaldi.

Henricus Caluū montem capit.

Anno 1163. Henricus rex Angliæ finibus Normannorum, Britonum, Cenomanensium, Andegauorum, Turonensium, & Aquitanorum ad voluntatem suam dispositis in Angliam rediit.

Homagium quorundam principum regi Angliæ.

Malcolinus rex Scotorum, Resus princeps Australium Wallensium, Andoenus Aquilonarium, & quinq; Maiores de Kambria, fecerunt homagium Regi Anglorum & Henrico filio suo Kal. Iulii apud Woodstoke.

Anno 1166. quidam praui dogmatis disseminatores, tracti sunt in iudicium apud Oxonias

Oxonias præsente rege, pręsentibus & episcopis. Quos à fide nostra deuios, & in examine superatos, facies cauteriata notabiles cunctis exposuit, expulsos à regno.

Collectam Ierosolimitanorum vsibus destinandam, truncus in singulis deputatus ecclesiis adacta sera conclusit, præstito per Angliam publice sacramento, denarios 4. à singulis marcatis emungens.

Anno 1167. Rex Anglorum & rex Francorum facti sunt discordes, à Normannis Caluus mons, vicinus Gisors succensus est. Multi milites, multi ciues ibi capti sunt. In vltionem huius facti, Rex Francorum villam Campestrem Rhotomagensis Archiepiscopi s. Andeli combussit, & ipsa die rediit in Franciam amissis in itinere plus quam mille de suis. Postmodum in Pertico multi milites Francorum capti sunt à Normannis. Tādem duo reges pacificati sunt. Richardus siquidem filius regis Anglorum dux Acquitanniæ, filiam regis Francorum accepit in sponsam. *Lis inter Anglorum & Francorum regem.*

Anno 1168. Ex quo reges in minori Britannia desierunt præesse, duo comites in eisdem locis principari cæperunt. Sed quoniam omnis potestas impatiens semper consortis erit, sese variis sæpe dissentionibus afflixerunt. Conanus tandem iure successorio nactus vtrumque comitatum, dum in fata concederet, ex sorore regis Scotorum, filiam reliquit hæredem. Quam rex Anglorum filio suo Gaufrido vxorem accipiens, & in pace passim statuenda per Britanniam studiosus existens, clerum terræ illius sibi conciliauit & populum.

Anno 1170. in Natali domini rex tenuit curiam suam apud Nannotensem vrbē, præsentibus episcopis & Baronibus totius Britanniæ, vbi fidelitatem sibi & filio suo Ganfrido communiter iurauerunt. Sequenti quadragesima rediens in Angliam, multis suorum subita maris tempestate periclitatis, ipse magno diuinæ pietatis munere euasit incolumis.

Annus Millenus Cētenus Septuagenus: Primus erat primas quo ruit ense Thomas. Rex Angliæ morabatur apud Argentonium in Normannia, cum ad eius noticiam rumor infaustus, de nece Sancti Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, quibusdam perferentibus penetrauit, qui statim in primis nephandi sermonis initiis, ad omnia lamentationum & miseriarum genera conuersus, regiam prorsus maiestatem, quasi cilicio & cinere commutauit. Octauo Idus Augusti, Rex pater Regis appulsus est in Angliam. Qui visitauit in transitu Henricum Wintoniensem episcopum iam in extremis agentem, qui eum pro morte gloriosi Martyris Thomæ durissime increpauit. Ob quam causam ipsum multa prædixit aduersa passurum. *Thomæ Cant. cædes.*

Rex pater regis intrauit Hyberniam 15. Kal. Nouembris & Lismorum episcopus & Apostolicæ sedis legatus, Archiepiscopi & Episcopi receperunt eum in regem & dominum, & fidelitatem ei iurauerunt. Regulus de Limelie, regulus de Chorc. regulus ille qui dicebatur monoculus, homagium fecerunt ei. Rodericus autem regulus de Conmat, quia regio in qua habitabat inaccessibilis est paludibus nimiis interiacentibus, in quibus nec vada commoda nec peruii pontes, nec nauigatio tuta est supersedit occurrere. *Rex [illegible] visitat.*

Anno 1172. Dum rex moram faceret in Hybernia, Hugo de S. Moore & Radulphus de Faie auunculus reginæ Alienoræ, (consilio sicut dicitur eiusdem reginæ) regis filii regis animum à patre suo cœperunt auertere, suggerentes incongruum videri quibuslibet regem esse, & dominationem regno debitam non exercere.

Recentium esus carnium, & haustus aquæ tam incognitus quam solitus plures de Regis exercitu panis inedia laborantes afflixit in Hybernia fluxu ventris.

Cum autem intellexissent Hybernenses in quantum circa pacem statuendam & conseruandam regis Angliæ tota versaretur intentio, qui nec indulgentiis crimina subleuabat, nec in mortem alicuius pręcipitabat sentētiam, cōuenerunt ad ipsum rogantes quæ ad pacem sunt. Et quoniā inter eos publica potestas constituta nō fuerat, quæ metu pœnarum impunitatē minime repromitteret, cum partes suos mutuo cædibus interfectos sæpissime doluissent, vt in virtute regis pax fieret in diebus suis, ei & in eum ius suum transtulerunt & potestatem. Archiepiscopi & Episcopi plebis sibi cōmissę plurimum & in plurimis attendentes errorem, sed in hiis maxime quę circa matrimonium à maioribus definita noscuntur, quæ Anglia recipit & obseruat, se firmiter amplexuros & inuiolabiliter executuros promittūt. Et in singulis obseruatio similis regnum colligaret vtrumque, passim omnes vnanimi voluntate, communi assensu, pari desiderio, regis imperio se subiiciunt. Omnibus igitur hoc ordine consummatis, in Consilio habito apud Lismor: vrbes & castella quæ Rex redegerat in suam *Hybernenses subduntur regi.*

potestatē, fideli deputauit custodiæ. Et quia ipsum varia trahebāt negotia, die Paschę nauem ascendit, & in crastino appulsus est in Walliam prope Sanctū Dauid. Inde progressus est vsq; ad Porcestre, vbi nauem ascendens Angliam salutauit à limine, & fœlici nauigatione intrauit Normanniā. Quod cum ad regis Francorum notitiam peruenisset, vociferans ait: Rex Angliæ modo in Hibernia, modo in Anglia, modo in Normannia, volare potius iudicandus est, quam vel equum vel nauem conscendere.

Rex purgat se à nece Thomæ.

Postquam Rex Anglorum appulsus est in Normanniam, vbi cum sub festinatione venisset ad Apostolicæ sedis Legatos, iurauit mortē gloriosissimi Martyris Thomæ nec voluntate sua, nec conscientia perpetratam fuisse, nec suo artificio requisitam. In facie igitur Ecclesiæ solemniter absolutus, promisit quod ab instanti festo Pētecostes vsq; in annum, tantam pecuniam daret, vnde possent ducenti milites conduci ad defensionem terræ Ierosolimitanæ per annum. Et multa alia quę scribuntur plenius in vita S. Thomæ.

Anno 1173. Henr. rex Angliæ Iohanni filio suo cognomento sine terra, vix septenni filiam primogenitam Huberti comitis de Moriana, sponsam accepit, cum quatuor castellis datis in dotem, & custodiæ regis deputatis.

Aldefonsus rex Aragonum, Reymundus comes S. Ægidii, Girardus Comes Viennensis, Hubertus comes de Moriana, tanquam ex condicto conuenerunt ad curiā regis Angliæ ad montem Ferandum in Aruernia, fuit & ibi Henricus rex filius regis Henrici, procerum, equitum, ciuium quos varia trahebant negotia, non defuit multitudo numerosa. Prædictis itaque viris illustribus partes suas interponentibus, Comes S. Ægidii fecit homagium regi Anglorum Henrico, patri regis Henrici, salua fide Lodowici regis Francorum, sibi suisque hęredibus volens in futurum prospicere. Comitatum Tolosanum ex hoc & deinceps Acquitanico duci in seruitio militari, multisque aliis præstationibus in scripto redactis, subnoxium futurum esse sacramento firmauit. Sed quia Richardus dux Acquitanniæ cum facturus erat homagium, comes S. Ægidii tunc temporis præsens non erat, vsque ad Octauas Pentecostes, negotii complementum dilatione accepit.

Henricus rex filius regis abiens in consilio impiorum animum suum auertit à patre. Et ab Argentonis noctu recedens, domesticis patris sui qui ei necessaria ministrabant ignorantibus, ad socerum suum Lodowicum regem Frācorum secessit. Ipsa nocte pater suus dormiens apud Aleucium, cum subito expergefactus, transfugium filii cognouisset, paucissimis secum assumptis, equum ascendit, & transitum habens per Marchiam suam & castellorum custodes præmuniens, equis sæpe mutatis, sub ipso diei crepusculo 10. Kal. Aprilis venit Gisorcium, quod filio suo regi, rex Francorum Lodowicus cum filia sua Margareta nomine dotis contulerat. Richardus dux Acquitaniæ, Gaufridus dux Britanniæ, iuniores filii Regis, consilio matris suæ reginæ s. Alienoræ sicut dicitur fratrem potius elegerunt sequi quam patrem. Fiunt vndique coniurationes, fiunt rapinæ, fiunt incendia. Et vt à tempore sumamus auspicium, eo tempore sumpsit arma filius contra patrem, quo quibuslibet locis ob reuerentiam dominicæ passionis arma christiani deponunt.

Regis filii fuga.

Septies 20. Flandrenses irruptione facta prope Pasceium beneficio pontis intrauerunt Normanniam. Quibus obuii facti Normanni quantocius eos cogitare de reditu coegerunt. Sed pons quo transitum prius habuerant effractus à quadā muliercula, in subsidium aquas opposuit profundissimas. Quibus inuoluti Flandrenses vniuersi submersi sunt. Quod audiens rex Francorum ait: Pro Normannis elementa decertant. Nam alio tempore cum intrassem Normanniam pars exercitus mei quāplurima pro aquæ penuria periit. Nunc nimiam possumus abundantiam aquarum causari.

Flandrensium submersio.

Hugo de Gornai tam pater quam filius & 80. milites cum eis, capti sunt à rege filio & castrum in quo fuerant succensum est, & Burgenses ad redemptionē compulsi.

Robertus comes Legiocestriæ accipiens mutuam vndequaq; pecuniā, & verba pacis habens transfretandi, à iusticiariis licentiā impetrauit. Gulielmus Camerarius, de Tankeruilla fecit similiter. Vterq; sacramento corporaliter præstito, regi patri fidelitatem iurauit. Sed subito trans mare currentes, cœlum illico mutauerunt & animum. Nam cum audissent quæ fiebāt in terra, cæperunt & ipsi de transfugio cogitare. Plures enim Comites & mediæ manus homines quos ex iustis & probabilibus causis rex pater exhæredauit, Regis filii cesserunt in partem, non quia causam eius iustiorē attenderent, sed quia rex pater regiæ titulos dignitatis ampliare procurans, superborum & sublimium colla calcaret.

Comitis Legiocestriæ perfidia.

Lodo-

Lodovvici calor frigescit.

Lodowicus rex Franciæ ad Normanniam penitus deuastandã innumerabilem congregauit exercitum, in Octauis S. Iohannis Baptistæ. Et primo impetu statuit delere Vernolium. Sed nunciatum est ei ab exploratoribus castrum inaccessibile, vtpote fossatis circundatum, cinctum muris, propugnaculis obfirmatum viris bellicosis ebulliens, radiantibus armis refertum, victualibus multis abundans, & nisi longa obsidione obsessos coarctarent, Franci poterant inani labore consumi. Ad sumptus igitur exercitui prouidendos, per totam Galliam fit descriptio generalis. Nullus immunitate gaudebat à sedente in solio vsque ad laborantem in mola, vel in prostibulo dormientem, manum extendere iubebantur regii exactores. Non sexus, non ordo, non dignitas, à muneribus sordidis vacationem habebat. Multi vt exercitui necessaria ministrarent, detrahere patrimonia cogebantur.

Taxatio Franciæ ad bellum in Normannos.

Rex filius tractis in partem suam comitibus Flandrensi & Boloniensi, intrauit cum eis Normanniam in superbia magna, vbi cepit castellum de Albamarle, non sine nota prodicionis quorundam custodum dicti Castri. Cepit etiam castellum de Driuencourt munitissimum, & militibus electis commissum.

Inde Rex filius cum comitibus Boloniensi & Flandrensi progrediens versus castrum Arches, Comes Boloniensis Matthæus in festo S. Iacobi vulneratur ad mortem. Hic fidelitatem patri Regi iurauerat, tactis sacrosanctis reliquiis, inter quas manus S. Iacobi præsentialiter habebatur, & idcirco in vltionem periurii in die festo S. Iacobi læthaliter vulneratus fuit iuxta multorum opinionem. Comes Flandrensis Philippus vulnerato fratre suo comite Boloniensi vt præfertur ad propria remeare maturauit. Rediit itaque per comitatum Ancensem quem iam rex filius totum subiecerat potestati suæ.

Comes Boloniensis occumbit vulnere.

Rex pater eo tempore morabatur Rhotomagi vt populo videbatur, æquo animo ferens q̃ fiebant in terra. Frequentius solito venatui totus indulgens, & venientibus ad se vultum hilaritatis prætẽdens. Attamẽ hii quos domesticos prius habuerat & familiarissimos, quotidie dilabebãtur ab eo, credentes eius deiectionẽ futurã in breui, & filii dominationẽ arbitrantes procedebant iuxta regis Franciæ & principum voluntatem: Vt autẽ audiuit rex, Philippũ Flandrensem comitẽ à Normannia recessisse, confestim congregauit exercitum, vt si regem Franciæ intra fines Normanniæ reperisset, prælium iniret cum eo. Venit igitur & fixit tentoria in loco ab exercitu Francorum non procul remoto s. apud Conchas. Dirigit ergo nuncios in mandatis habentes verbis pacificis dicere regi Francorum, vt à Normannia cum indemnitate suorũ recederet, alioquin visitaret eum ipsa die. Quod audiens rex Francorũ cum sciret regẽ Angliæ fortissimum esse, & amaro animo, veluti si vrsa raptis catulis sæuiat in saltu, ascendens illico equum velocissimum, intra Galliam se cum festinatione recepit. Sicq; cunctis fugientibus, totus apparatus ad obsidionem comportatus in plaustris, quadrigis, bigis siue summariis, Normannis & obsessis cessit in prædam 5. Idus Augusti.

Domestici à patre rege deficiunt.

Rex Scotorum Guliel. Angliam intrans, & per fines Dunelmensium transitum faciens, cœpit Angliam depopulari, villas succendere, prædas agere, mulierculas captiuas abducere, & à prægnantium vteris infantes semeuiuos extrahere. Quod audientes magnates Angliæ, arma cum ea qua fieri potuit acceleratione sumentes, Regem Scotiæ subito fugam arripere coegerunt, & inducias petere vastata patria sua compulerunt, & sic cum victoria redierunt.

Scotorum regis sæuitia.

Rege patre moram faciente Rhotomagi, nunciatum est electam regis filii militiam apud Dolensem vrbẽ à Brabantinis suis circumclusam: qui statim equi dorsum insiliens, & cum calcaribus vrgens, sequenti mane venit in Britanniam s. ad Dol. vbi militiam filii per dies aliquot repugnantẽ, insimul comprehendit. Inimicorum vero suorum præmaxima multitudo, priusquam veniret à Brabantinis fuerat interempta. Ibi captus est comes Cestrensis cum aliis proceribus, & cum eis milites fere 24.

Anno 1174. Rex filius regis habens in comitatu suo tres comites & 500. milites, Sagiensem vrbem inuasit. Sed ciuibus & sine principe, & sine duce viriliter resistentibus nihil profecit.

Rex pater dubitans ne vel rex filius, vel quilibet alii Marchiæ vicinantes intra suos irrumperent, & Normanniam deuastarent, eam domesticis familiaribus custodiendã commisit. Cupiensq; experiri quo animo secum starent Cenomannenses & Andegauenses, terras illas ingreditur. Cenomãni parati per omnia ad eius obsequiũ, si vel bellum ingrueret vel aliud immineret discrimen, vel vllum mortis instaret periculum se promptos fore dicebant. Andegauenses celerius & celebrius occurrerunt

domino suo regi, omnia submittentes suo arbitrio, quæcunque proponeret. Omnibus inibi pro voluntate completis, diem Pentecostes Pictauis celebrauit, vbi cũ audisset Richardi filii sui militiã, vrbem Sanctonicam occupasse, sumptis secũ Pictauẽsibus, ad eam liberandam cucurrit, & primum pręsidium subiugauit, deinde maius præsidiũ s. capitellum. Ad vltimum accessit ad maiorem ecclesiam militibus multis & armatis refertam, oppressam à sagittariis, à lenocinantibus conculcatam. In qua & in duobus aliis supradictis præsidiis, cepit circiter sexaginta milites & Sagittarios quadringentos; commisitque sex viris illustribus Acquitanniam defendendam. Quibus gestis rediit in Normanniam.

Interea Philippus comes Flandriæ venit in Angliam vt eam subiugaret regi filio regis. Missum est igitur pro rege patre per regni iusticiarios quia videbant multa fieri mala in terra per Flandrenses & quosdam alios regis proditores. Rex vero suis subuenire celerius cupiens, naues ascendit apud Barbe fluuium. Et cum vidisset ventum contrarium, & sibi suisq; imminere periculum, erectis in cœlum luminibus palã dixit. Si quæ ad pacem sunt cleri & populi habeam in proposito: si pacem in aduentu meo reformandam rex cœlorum disposuit: tunc pro sua misericordia, portum salutis indulgeat. Si autem aduersus fuerit & regnum in virga visitare decreuerit, nunquã mihi detur vel fines regionis attingere. Exaudiuit ergo diuinitas orationem regis humiliati, & ipsa die omnium indempnitate, applicare fecit fœliciter in portu Hamonis. Qui ex tunc vtens tenui dieta, pane s. & aqua, omnes curas abiiciens, nec aliquam ciuitatẽ ingrediens, non destitit donec ad Thomam gloriosum Martyrem peruenisset, vbi cum affluentia lachrymarum, cum gemitibus, nudus pedes, toto corpore prostratus, misericordiam & veniam præcabatur. Et ab episcopis qui tunc præsentes aderant, absolutionem petiit, & carnem suam disciplinæ supponens, virgis cæsus est à singulis religiosis quorum multitudo conuenerat, ternos ictus vel quinos excipiens. Surgens igitur & vestibus resumptis quas prius exuerat, muneribus pretiosis pretiosissimum honorauit, assignans insuper annuos redditus quadraginta libras ad luminaria iugiter circa matrem in eius venerationem concinnanda. Sicq; deditus vigiliis & orationi, ieiunium vsq; in diem 3. cõtinuauit. Quin martyrem sibi placabilem iam reddidit, quoniam peccatum eius translatum sit, non est qui dubitet. Nam ipsa die qua indulgentiam sibi dare postulabat à Martyre, sepulchrum Martyris frequẽter deosculans, tradidit dominus Gulielmum regẽ Scotorum in manus suas, custodiæ mancipatum apud Richemond, vt adimpleretur illud propheticum : Dabitur maxillis eius frenum, quod in Armorico sinu fabricabitur. Sinum vocans Armoricum, Castellum de Richmount, ab Armoricis principibus & nunc & ab antiquis temporibus hæreditario iure possessum. Ipsa enim die rex filius nauibus quas congregauerat ad transfretandum in Angliam dissipatis, cæpit redire in Galliam. Votis orationum cum deuotione completis, rex pater rediuit Londoniam vbi repperit regni maiores sibi occurrisse. Inde regrediens, rebelles domuit, hostes fugauit, municiones cepit. Tãdem per omnia regni sui confinia potentissimus naues ascendit apud Porcestre, ducens secum regem Scotiæ, comitem Leicestrensem, comitem Cestrensem, & quosdam alios quos habebat in vinculis. Et prospera nauigatione transuectus, venit Rhotomagum, quam inuenit obsessam à Lodowico rege Franciæ, & Henrico rege filio regis Angliæ comiteque Flandrensi Philippo. Cumque rex Francorum regem patrem in manu valida aduentasse didicisset, versus est in stuporem. Et illico de communi consilio tam Franci quam Flãdrenses ignem machinis apponentes, auulsis tentoriis, mapalia succendentes omnia, non sine detrimento famæ recesserunt ab vrbe. Extremam partem castrorum Marchiones instanter impugnantes arma plurima, nec non & impedimẽta diripuerunt in prædam.

Rex quam religiosus.

Franci sumptibus tędiosis afflicti, Flandrenses à suorum interemptione deterriti, damna suis illata conferebant ad inuicem. Vt ergo suæ tranquillitati prospicerent, filios Regis Anglorum ad gratiam patris reducere studuerunt, quod & factum est.

Subiectio regis Scotorum.

Gulielmus rex Scotorum in Normannia pago Constantiensi apud Valomas homo regis Anglorum deuenit, de Scotia, & de omnibus terris suis, fecit & homagiũ Henrico filio regis & fidelitatem salua fide patris sui.

Vt filii regis Anglorum quos à sacris paternis, consilia prauorum extraxerant, pristinam familiaritatem reciperent, homagium atq; ligeantiam patri suo omnibus modis facere instituerunt. Quod factum est primitus Cenomãnis, à Richardo & Gaufrido, & postmodum in Normannia à rege filio apud Bur.

Reges

Reges Angliæ, quos anno præterito capere latitudo regni non poterat, confœderatos ad inuicem, nauis eadem transuexit in Angliam.

Anno 1176. vniuersa castella per Angliam & per Marchiam totam ad imperium regis patris deputata sunt custodiæ.

Gulielmus comes Gloucestriæ dum filium non haberet, ægre ferens hereditatem inter filias diuidendam, Iohannem filium regis heredem instituit apud Windeleshores.

Aldefonsus rex Castellę gener regis, Sanctius rex Nauarriæ auunculus Aldefonsi discordes ad inuicem, in regem Angliç compromiserunt, & directis in Angliã nuntiis, se staturos regis patris arbitrio iurauerunt. Sub eisdem diebus nuntium Manuelis Constantinopolitani, nuntium Frederici Romani Imperatoris, nuntium Gulielmi Remensis Archiepiscopi, nuntium Henrici Ducis Saxonici, nuntium Philippi Flandrensium comitis, quos varia trahebant negotia, tanquam ex condicto simul in curia regis Anglorum conspiceres apud Westmonasterium. *Nuncii ex variis regnis ad Anglos.*

Anno 1177. amotis ab Ecclesia Walthamensi canonicis sæcularibus, subinducti sunt regulares, auctoritate summi Pontificis sub præsentia regis patris, in vigilia Pentecostes. Rex vero regno pro voluntate disposito transfretauit in Normanniam 15. Kal. Septembris. Post hæc vtriq; reges Angliæ & Francię huiusmodi inter se iusiurandum fecerunt.

Ego Lodowicus rex Francorũ, & ego Henricus rex Angliæ, volumus ad omniũ notitiam peruenire, nos Deo inspirante promisisse ac iurasse, quod simul ibimus in seruitium Christianitatis, & crucem suscipiemus ituri Ierusalem. Volumus enim, quod omnes sciãt, quod sic sumus & animo volumus esse amici, quod vterq; nostrum alteri nostrum conseruabit vitam, & terrenum honorem contra omnes homines pro posse suo. Acta apud Nouancurt 7. Kalend. Octobris. *Angliæ & Franciæ reges inuicem iurant.*

Anno 1178. Rex pater Gaufridum filium suum ducem Britanniæ, donauit cingulo militari apud Woodstoke.

Anno 1179. Rogerus à collegio S. Trinitatis ad curam assumptus Monasterii S. Augustini, ab Alexandro Papa 5. Kal. Februarii Tusculani benedictionẽ, & in signum emancipationis indultæ, mitram, anulum, & chirothecas suscepit. Cuius prædecessores debitam Archiepiscopo Cantuariensi obedientiam per annos quingentos perante exoluerunt.

Lodowicus Rex Francorum venit in Angliam peregre visitaturus S. Thomam Martyrem, quem quondam exulantem intra Galliam Selticam pie fouit.

Anno 1180. Henricus rex filius regis reliquiis præsentibus sacrosanctis iurauit apud Radingum, quod dispositionem paternam in omnibus sequeretur.

Lodowicus rex Franciæ naturæ soluit debitum 14. Kal. Octobris. Cui successit in regno Philippus filius eius. *Lodowici mors.*

Anno 1181. quatuor reges pacifice ad vnum colloquium conuenerunt, & pacifice recesserunt. Philippus rex Franciæ, Rex Anglorum Henricus, Rex Henricus filius Regis Anglorum, & Gulielmus Rex Scotorum. *Regũ 4. amicus congressus.*

Anno 1182. Rex Anglorum Henricus ætatis annum inchoans 49. necessitatibus Ierosolymitanorum, quadraginta duo millia marcarum argenti, quingentas marcas auri distribuit.

An. 1183. Rex filius ad instantiam regis patris, Richardo fratri suo ducatum concessit Aquitaniæ, dummodo Richardus homagio sibi præstito & ligantia facta, fidelitatem sibi tactis sacrosanctis reliquiis repromitteret. Ad hanc vocẽ Richardus vehementer excanduit, incongruum esse dicens cum ex eodem patre, cum eadem ex matre traxisset originem, si fratrem primogenitũ aliqua specie subiectionis superiorem agnosceret. Rex pater hoc audiens iracundiæ calore succensus aduersus Richardum dura proposuit. Et vt ad edomandam Richardi superbiam rex filius totus insurgeret, constanter indixit. Galfridũ quoq; Britanniæ ducem, vt cum fratre suo rege, domino suo ligeo fideliter staret, commonuit. Rex pater nempe parum ante iusserat filio suo regi, vt de ducatu Britanniæ, quem Galfridus frater suus possidebat, cum Constantia filia Conani Ducis vnica simul & herede legitima, homagium eius reciperet & ligantiam. Hoc enim vinculo debitæ subiectionis, de liberalitate regum Franciæ, ducibus Normannorum ab antiquis temporibus, comites siue duces Britãniæ tenentur astricti. Quod ergo pater petiit, factũ est Andegauis. Sed Richardo detrectante subiici fratri suo maiori, Rex filius copiosum congregauit exercitum, vt Richardum fratrem

Richardi mors subita.

ſuum ad debitæ ſeruitutis coarctaret obſequium. Sed nequicquam. Quia quando cum fratre congredi debuiſſet, præciſa eſt veluti à texente vita eius, cum compleſſet viginti & octo annos, quatuordecim ſeptimanas & ſex dies. Sepultus eſt Rhotomagi prope maius altare verſus Aquilonem.

Anno 1185. Iohannes filius regis à patre militaribus armis accinctus in Hiberniam eſt tranſmiſſus.

Hibernia deſcriptio.

Hibernia poſt Britanniam omniũ inſularũ eſt optima. Quæ quamuis Britanniæ diuitiis cedat: latitudine, ſalubritate, ſerenitate præſtat. Quæ ſicut verſus Aquilonem breuior eſt, ita verſus meridiem trans illius fines protenditur. Hęc autem proprie patria Scotorum eſt. Nam ſicut legitur Ægyptiis in mari rubro ſubmerſis, illi qui ſuperfuerunt, expulerunt à ſe quẽdam nobilem Sciticum, qui degebat apud eos, ne dominium ſuper eos inuaderet. Expulſus ille cum familia peruenit ad Hiſpaniã, vbi & habitauit per annos multos, & progenies ipſius familiæ ſuæ multiplicata eſt nimis. Inde venerunt Hiberniam poſt annos mille, duobus additis à tranſitu filiorum Iſrael per mare rubrum. Et de Hibernia pars eorum egreſſa, tertiam in Britannia Britonibus & Pictis gentem addiderunt. Pars eorum, quæ remanſit in Hibernia, Nauarri vocantur, & adhuc eadem vtuntur lingua. In Hiſpania nempe fluuius eſt Hiberus, à quo dicitur Hibernia, dicuntur enim & Hibernienſes.

Cum Simon comes filius Simonis comitis de Northamptona ſine liberis deceſſiſſet, rex reddidit comitatum Huntingdoniæ cum omnibus pertinentiis ſuis Gulielmo Regi Scotorum, qui fuit filius Henrici comitis, filius Regis Dauid, qui fuit Regis Malcolini, &c. Ab iſto Malcolino reuoluunt genealogiam vſq; ad Noe.

Vnde Scoti dicti.

A regione quadam, quæ dicitur Sicia, dicitur Scita, Sciticus, Scoticus, Scotus, Scotia, ſimiliter à regione quadam, quę dicitur Getia, dicitur Geta, Geticus, Goticus, Gotus, Oſtrogotus, Witſigotus.

Iohannes filius regis Anglorum vocatus Hiberniæ dominus rediit in Angliam.

Galfridi mors.

Anno 1186. Galfridus Dux Britanniæ, filius Regis Anglorum, cum à natiuitate ſua compleuiſſet annos viginti octo, diem clauſit extremum. Sepultus eſt autem Pariſiis in Eccleſia beatæ virginis intra chorum Canonicorum ſ. in ſede maiori. Reliquit autem idem Galfridus ex vxore ſua Conſtantia filia Conani Duce Britanniæ duas filias.

Sancta crux capitur à Turcis.

An. 1187. Conſtãtia comitiſſa Britanniæ, quã maritus ſuus filius regis Anglorum Galfridus vita decedens reliquerat grauidam, die S. Paſchæ peperit filium, quem Britones vocauerunt Arthurum. Sub eodem anno capta eſt S. crux à Turcis. Quo etiam anno rex Ieruſalem Suido captus eſt, & Chriſtiani multipliciter flagellati in terra ſancta, & pene tota regio eſt amiſſa. Facta eſt proinde cruceſignatio pene per omnia regna Chriſtianitatis. Inter quæ reges Angliæ & Franciæ cruce ſignati ſunt.

Boamundus proditor amens expirat.

Boamundus comes Tripolitanus elapſis diebus 15. poſtquam capta fuit Ieruſalem proditionis reus, amens factus eſt, & expirauit.

Richardus Pictauorum comes petiit à patre ſuo, quatenus ſororem Regis Franciæ ſibi daret in vxorem in colloquio habito inter reges, & terram ſuam ſibi velut hæredi ſuo faceret iuramẽto firmari. Quod etiam peti fecit per regem Francorum. Rex Anglorum reſpondit, ſe nullatenus hoc facturum in tali ſtatu, quin hoc potius videretur coactus facere, quam ſpontaneus.

Rex Francorum dominia Angliæ occupat.

Anno 1189. poſt Paſcha inter reges Francorũ & Anglorũ, & comitẽ Pictauorum bis habitum eſt colloquium prope feritatem Bernardi. Sed tandẽ inimici adinuicem receſſerunt. Rex Francorum & comes copiis vndiq; congregatis, infra paucos dies, feritatem Bernardi, montem fortem, Baalum, Bellum montem, factis irruptionibus occupauerunt. Et à municipalibus circumquaq; comiti Richardo fit deditio caſtellorum. Multiq; proceres & magnates ad eundem comitem transfugerunt.

Pax inter Angliæ & Franciæ reges.

Rege Anglię Cenomannis reſidente, appropinquabant rex Francorũ & comes Pictauiæ cum armatorũ multitudine. Rex vero Anglorum quamuis militum copiam maximam haberet paratam ad reſiſtendum hoſtibus, præcauens tamen obſidione vallari, reliquit Cenomanniam ſufficienter refertam victualibus. Quam Rex Francorum & comes Richardus ingreſſi, recepti ſunt in Eccleſia maiori cum proceſſione ſolemni. Poſt diem decimum turris ciuitatis de mandato regis Anglorum regi Francorum reddita fuit. Tandem pax inter tantos principes magnorum cõſilio reformata eſt. Et rex Angliæ munerauit regi Francorum 20. millia marcarum, expenſarum nomine, quas fecerat circa caſtrum Radulphi, vt firmior pax haberetur: facta ſunt hęc

in vi-

in vigilia Apostolorum Petri & Pauli. Postmodum Rex Anglorum homagium fecit Regi Francorum. Et quicquid in Armenia vel ipse vel antecessores sui possederant, quietum clamauit Regi Francorum.

Deinde rex Anglorum ad Chinonem venit, & tactus dolore cordis intrinsecus maledixit diei in qua natus fuerat. Et sic in dolore positus & cordis angustia infra triduum post pacem factam diem clausit extremum. Sepultus est autem apud fontem Ebrandi in monasterio monialium, quod ipse fundauerat, & multipliciter ditauerat. Turonensis & Treuerensis archiepiscopi celebrauere diuina, Richardus Comes interfuit. Et quoniam sępe viuens dixerat, vniuersum orbem vni non sufficere pro voto principi, inscriptio tumuli illius talis fuit. Sufficit hic tumulus, cui non suffecerat orbis. Res breuis est ampla cui fuit ampla breuis. *Regis mors.* *Epitaphium tumuli regis.*

Richardus comes Pictauorum dispositis omnibus, quæ tam ad pacem quam securitatem Aquitaniæ vel Andegauiæ, vel Turoniæ seu Cenomanniæ spectare potius videbantur, intrauit Normanniam, & apud Sagium inueniens archiepiscopos Cantuariensem & Rhotomagensem, quia post fidem susceptam arma mouerat contra patrem, à prędictis archiepiscopis beneficium absolutionis accepit. Inde Rhotomagum veniens, ab archiepiscopo Rhotomagensi tam ensem quam vexillū de ducatu Normanniæ proceribus multis præsentibus, in Ecclesia beatæ virginis ante maius altare suscepit. & inde tendens in Angliam apud Wintoniam in assumptione beatæ virginis, solemni processione receptus est.

Ad vocationem archiepiscopi Cant. conuenerunt suffraganei ecclesiæ supradictæ Londonias ad coronationē noui regis. Richardus igitur hereditario iure promouendus in regē, inuolutus est triplici sacramēto, s. quod opem impendet pro viribus, vt ecclesia Dei populusq; Christianus veram pacē obtineret. Quod interdicet omnibus rapacitatem. Et quod in iudiciis æquitatem præcipiet & misericordiam. Cantuariensis archiepiscopus celebrauit diuina, Radulphus de Diceto, qui scripsit hæc, Londoniensis ecclesiæ decanus tam in oleo quam in chrismate ministrauit Archiepiscopo, quia tunc temporis vacabat ecclesia Londinensis. *Richardi coronatio.*

Rex Scotiæ Gulielmus, Cantuariæ fecit homagium regi Richardo.

A tempore crucis susceptæ per reges Francię & Angliæ decimatio generalis rerum mobilium facta per Angliam, ad subuentionem terræ Ierosolymitanæ, tam clerum quam populum exactione violenta perterruit, sub eleemosynæ titulo vitium rapacitatis includens. *Exactio grauis ad terram sanctam.*

Anno 1190. 4. idus Aprilis Rex Richardus cruce signatus ascendit nauem cum exercitu suo apud Messanam, habens secum naues 150. & galeas triginta nouem, aliaque vasa multa.

Anno 1191. Rex Richardus applicuit in Cipro apud Limezim. Cursac autem dominus terræ, qui se vocabat imperatorem, occurrit ei cum manu forti portum prohibiturus, & quamplurimos hominum suorum afflictos afflixit, spoliauit naufragos, & in carcere inclusit fame perituros. Quem captum rex Richardus & vinctum in castello prope Tripolim retrudi præcepit. Inierat autem cum rege pactum prædictus Cursac, ne ferreis detineretur in vinculis. Quod rex obseruans, eum compedibus arctari fecit argenteis, filiam autem eius vnicam secum retinuit cum duabus reginis in thalamo honorifice custoditam. *Cursac compedibus argenteis arctatur.*

Situs Cipri talis est: Primo venitur ad Paphum, quæ caput est regionis versus meridiem. Secundo venitur ad Limezim. Tertio venitur ad Famagust, dictam quasi ciuitatem Augusti. Postea caput S. Andreæ versus septentrionem extenditur, & è regione respicit Armeniam. Postea venitur ad Cheri, quo naues ascendunt Ierosolymam visitaturi. Rex Francorum applicuit apud Acon in Paschalibus diebus die Sabbati 12. Kal. Aprilis. *Cipri situs.*

Rex Anglorum Richardus habens in comitatu suo 13. magnas naues, quas Buccas vocāt triplici velorū expansione notabiles, dum sulcarent æquora: habens & centum naues onerarias, & 50. galeas triremes, se vento cōmisit apud Ciprum, & inter nauigandum nauem quandam, quam Saphadinus Saladini frater Babyloniæ dominus sumptibus magnis extruxerat, vt Saracenis apud Acon obsidione vallatis succursum præstaret, casu fortuito velificātem aspexit, refertam omni genere victualium, armis bellicis ad quoslibet subeundos congressus instructam, ignis Gręci, serpētium ignitorum plena vasa plurima continentem, sicut dicebatur hominum mille quingētorum suffragio roboratam. Instructis igitur in articulo temporis omnibus ad prœliū nauale necessa-

necessariis, galearum concursu circa nauem, acerrimus vndiq; fit insultus, quæ venti destituta suffragio stabat immobilis. Quidam itaq; remigantiũ, subtus aquas accessit ad nauem, & eam terebro perforauit. Rediensq; ad galeam incolumis, sua resedit in sede. Modico tractu temporis aqua subintrans, omnia tabulata trãscendit, & hominibus, qui prius in propugnaculis confidebant, euadẽdi spem omnem prorsus abscidit, quorum mille trecentos, Richardus rex Anglorũ in mari mergi pręcepit, reseruando ducentos. Tertio die post hæc rex intrauit portum Acon, 6. Idus Iunii. Cum igitur duo reges circa ciuitatem machinas erexissent, & magnitudine lapidum muros penitus attriuissent, Saraceni versi sunt in stuporem nullam habentes fiduciam resistendi. Qui communicato cum suis consilio, cæperunt tractare de pace talibus initis pactionibus. Quod Saladinus sanctam crucem certa die restitueret, & Christianos captiuos mille quingentos, quos habebat in vinculis, liberos abire permitteret. Sic ciuitas cum armis & impedimentis Saracenorum, saluis tantum corporibus ipsorum regibus duobus fuit reddita 4. Idus Iulii. Sed veniente die statuto Saladinus nihil horum quæ promiserat adimpleuit. In cuius perfidiæ vltionem circa duo millia secenti Saraceni decapitati sunt. Subiugata ciuitate rex Francorum ad propria redire proposuit, quasi toto negotio consummato. Quod audiens rex Anglorũ quicquid in argento vel auro, quicquid in victualium cõgregatione, quicquid in armis vel equis, vel nauibus congregauerat, se pro parte dimidia regi Francorum tanquã domino suo communicaturum obtulit, & sub quauis securitate firmiter repromisit. Sed nequicquam, toto Christianorum exercitu de eius recessu grauiter cõsternato, cum paucis suorum repatriaturus nauem ascendit. Post recessum Regis Francorum, Rex Anglorum Richardus reparatis ciuitatis Acon ruinis muris fossatis, versus Ioppen iter arripuit. Et cum eo dux Burgundiæ cum suis Francigenis, & cum eo multi comites & barones, & populus innumerus. Sed antequam Rex venisset ad Ioppen, Saladinus impetum fecit super vltimam aciem Christianorum, qui fauente diuinæ miserationis gratia, in vigilia natiuitatis beatæ Mariæ prope Assur tantam stragem de nobilioribus Saracenis fecerunt, quantam Saladinus annis 40. transactis antea non sustinuit vna die. Deinde domino ducente Rex Anglorum Ioppen peruenit, eandemq; villam fossatis & muro firmauit.

Richardus Rex cum magna classe nauigat Acon. — *Acon recuperatur.* — *Saladinus vincitur à christianis.*

Francorum regis perfidia.

Ann. 1192. Rex Francorum à finibus Ierosolymitanis rediens 6. Kal. Ian. Parisiis solemni processione receptus est. Qui immemor beneficiorum regis Richar. & iuramenti sibi præstiti, quod suis aut terrę suæ non noceret, quandiu rex Richard. in peregrinatione maneret nec iret post reditum suum in terram suam ante dies 40. exactos, statim tamen in reditu suo terras regis Richardi inuasit.

Richardi periculum de Turcis. — *Amicus verus.*

Rex Richardus cum die quadam spatiatum fuisset egressus iuxta Ioppen cum paucis familiaribus & Falconibus suis, fatigatus ex itinere in loco quodã sub dio dormiuit. Et ecce repente cum impetu irruerunt Turcę, vt ipsum comprehenderent improuisum. Qui ex aduenientium strepitu expergefactus, equum ascendit, & extracto gladio cum suis Turcis obuiam procedit. Quos fugam simulantes insequitur vsq; ad locum insidiarum ipsorum. Vbi subito erumpentes plurimi, regem cum paucissimis de suis circumdederunt, quem tunc destitutum auxilio comprehẽdissent, si eius plenam notitiam habuissent. Sed ecce confuso certamine contendentibus vnus sociorum regis nomine Guliel. de Pratellis exclamauit idiomate Saracenico se regem esse affirmans. Quod Turcæ credentes, ipsum Guliel. comprehensum confestim ad suum exercitum deduxerunt captiuum. Fama facti perueniens ad exercitum ipsos ad arma commouit. Qui dum progrediuntur regem quæsituri reuertenti occurrunt. Abierãt enim Turcæ longius putantes se regem abducere, cuius 4. socii in bello ceciderant interfecti. Caterua Saracenorum dum à Babilonia tenderet Ierusalem, armis abundans, & omni genere victualium intercipitur à Christianis. Quod quisq; Francorum diripuerat, suos cessit in vsus, quod templares, quod hospitalarii, quod exteræ gentes inuaserant, cessit ad arbitrium regis Anglorum.

Saraceni intercepti.

Pridie idus Maii rex Anglorum veniens ante Darum, castellum obsedit, & infra 5. diem capto castello plusquam 5 millia hominum captiuauit.

Ioppe capta recuperatur.

Pridie Kal. Augusti captum fuit oppidum Ioppe à Saracenis. Quod mox Kalen. Augusti rex Richardus recuperauit.

Rex Richardus pro Gulielmo de Pratellis redimendo, qui se capi fecerat pro rege suo, decem de nobilioribus Turcis commutauit.

Induciæ Turca-

Hinc inde datæ sunt induciæ inter Christianos & Saracenos à Pascha sequente

per

per 3.an.per 3.menses,per 3.ebdomadas,& 3.horas. Die festo S.Michaelis duę reginę, tam Angliæ q̃ Siciliæ nauē ascenderunt apud Acon. Rex vero nauem ascendit die festo S.Dionysii,& post longā nauigationē infausto omine terrā ducis Austrię subintrauit. A quo captus est in ciuitate,quæ Wena dicitur 13.Kal.Ian. Habebat autē dux eum exosum pro morte Marchisi ducis Tiri,de qua suspectum habebat regē Rich. De hac tamen morte princeps Assesmorom,à quibus interfectus est Marchisus,regem Rich. literaliter excusauit. Limpoldo duci Austriæ vetus de monte salutem. Cum plurimi reges & principes vltra mare Richardum regem Anglię & dominum,de morte Marchisi inculpent,Iuro per dominum,qui regnat in æternum, & per legem, quam tenemus,quod in eius morte nullam culpam habuit. Et siquidem causa ipsius Marchisi talis. Vnus ex fratribus nostris in vnam nauem de Sateleia ad partes nostras veniebat,& tempus illum forte ad Tirum appulit. Et Marchisus fecit illum capere & occidere, & magnam pecuniam eius rapuit. Nos vero Marchiso nuntios nostros misimus, mandantes,vt pecuniam fratris nostri nobis redderet,& de morte fratris nostri nobiscum se concordaret, & noluit,necnon & nuntios nostros spreuit. Et mortem fratris nostri super Reginaldum dominum Sidonis posuit. Et nos tantum fecimus per amicos nostros,quod in veritate scimus,quod is fecit illum occidere,& pecuniam rapere. Et iterum alium nuncium nostrū nomine Edrisum misimus ad eum, quem in mari mergere voluit. Sed amici nostri illum à Tiro festinanter fecerunt recedere. Qui ad nos cito peruenit,& ista nobis nuntiauit. Nos quoq; ex illa hora Marchisum desiderauimus occidere. Tuncq; duos fratres misimus ad Tirum, qui eum aperte & fere coram omni populo Tiri occiderunt. Hæc ergo fuit causa mortis Marchisi, & bene dicimus vobis in veritate,quod dominus Richard. Rex Anglię in hac Marchisi morte,nullam culpam habuit,& qui propter hoc domino regi Anglię malum fecerunt,iniuste fecerunt,& sine causa. Sciatis pro certo,quod nullum hominem huius mundi pro mercede aliqua vel pecunia occidimus, nisi prius nobis malum fecerit,& sciatis, quod literas fecimus in domo nostra ad castellum nostrum Messiat,in dimidio Septembris, an. ab Alexandro 1505.

rum cum Christianis.

Rich. capitur.

Litera Richardi insontem absoluentes.

Anno 1193. Iohannes comes Moritonii cum audisset fratrem suum regem tentum in vinculis, illectus est spe magna dominatum regendi. Multos itaq; per totum regnum alliciens plurima promittebat, munitionibus suis celeriter obfirmandis sollicitus intendebat. Mare transiens fœdus iniit cum Rege Francorum,vt Arthurum ducem Britanniæ nepotem suum, ab ea spe,quam Britones super eius promotione conceperant,prorsus excluderet.

Ioannis defectio à fratre.

Feria tertia post ramos Palmarum Dux Austriæ regem Angliæ tradidit imperatori Romano sub pactione pecuniæ persoluendæ. Postmodum vt imperator ad immoderatam pecuniæ quantitatem nomine redemptionis soluendam regem Anglorum terroribus & exemplis impelleret,eum retrudi pręcepit in loco qui Triuallis dicitur. A quo carcere nullus ante dies istos exiuit, qui vinctus ibidem intrauit. De quo dicit Aristoteles libro 5. bonum est mactare patrem in Triuallis: de quo loco rursus metrice scriptum est. Sunt loca,sunt gentes,quibus est mactare parentes, vel mos, vel pietas,cum fera superuenit ætas. Hoc enim non fortuito,sed vltione diuina prouisum est,& salubriter ordinatum, vt Richardus rex ad pœnitētiam & satisfactionem congruam reuocaretur,super excessu,quo patrem suum carnalem s.Henr.regem decumbentem in lecto,tam auxilio quam consilio regis Francorum apud vrbem Cenomannicam obsidione vallauit. Et licet eum ferro non mactauerit,eum tamen crebris & sæuis assultibus compulit inde recedere.

Richard. in carcerem conicitur.

Totius Alemanniæ magnates apud Warmaciam conuenerunt, vbi tractatum est de redemptione regis Anglorum. Tandem sub audientia plurimorum propalatum est pretium appretiati,quem appretiauit Henricus imperator Romanus,ab Austriæ duce Limpoldo s.50. millia marcarum argenti. Sed vt Imperator egregius fenerator legitimarum vsurarum summa, quæ per annum æquiperantur sorti per vnum diem in duplum excederet, 100. millia marcarum sibi suo tempore soluendarum extorsit à Rege.

Redemptio regis.

Summa igitur redemptionis regis Anglorum, 100. millia librarum argenti, ad pondus Coloniæ,monetæ publicæ & probatæ. Quæ pecunia certis temporibus & distinctis, 50. datis obsidibus persoluebatur.

Cum de redemptione regis agēdum sit, proferamus in medium,quam deuotionem ei sui fideles exhibuerunt incipiētes à domo dei. Maiores quidē ecclesiæ thesau-

Subditorū libertas ad regem redimendum.

ros

ros ab antiquis congestos temporibus, Ecclesię parochiales argenteos calices promiserunt. Statutum est insuper assensu communi, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, priores conuentualium ecclesiarum, comites, barones, 4. partem annuorum redditUum, monachos Cistercienses, canonicos ordinis albi totam lanam vnius anni, clericos viuentes de decimis decimam partem de redditibus prouenie͂tem persoluere.

Anno 1194. rex prospero cursu tendens in Angliam 13. Kal. Aprilis, cum exultatione magna tam cleri quam populi, processione solemni receptus est, in Ecclesia S. Pauli Londoniis.

Regis cura in ecclesias. Cum rex Richardus aduertisset, nonnullas Ecclesiarum campestrium argenteis carere calicib. & didicisset eos redemptionis suę occasione sublatos, hoc sibi ta͂quam reo imputans ad culpam, quod diuina minus digne in hac parte celebrarent officia, iussit fieri per loca diuersa calices quamplurimos, & eos ecclesiis indigentibus distribui sine mora.

Richardi magnanimitas. Cum autem apud Westmonast. in aula sua, quæ dicitur parua die quodam pranderet, accepit rumores, quod Philippus Francorum rex ingressus Normanniam, Vernolium obsideret, quo audito, iurasse fertur, se nunquam auersurum faciem, quousq; regi Francorum occurreret pugnaturus. Vnde effracto muro è directo per aperturam factam, cuius vsq; hodie vestigium ostenditur, egressus accelerauit ad mare & in Normanniam transfretauit. Vbi obuium habens Ioannem fratrem suum, eidem misericordiam petenti super commissis culpam incunctanter indulgendo, hoc dicitur respondisse: vtinam apud me delictum tuum in obliuionem transeat, ita quod apud te permaneat in memoria quod fecisti. Tendens Vernolium audiuit regem Francorum castellum obsidione vallasse, & per dies 8. obsessos indicibiliter afflixisse. Cumq; Rex *Francorum Regis fuga.* Francorum audisset, quod rex Anglorum in crastino superuenturus esset, accinctus ad prœlium, timore perterritus potius elegit fugere quam pugnare, & sub omni festinatione, non sine damno & opprobrio recessit à castris.

Postquam rex Francorum recessit Vernolio, rex Anglorum veniens Turonis, à castelli noui Burgensibus, vbi requiescit beatus Martinus, duo millia marcarum xeniorum nomine suscepit nulla coactione præmissa.

Rex Francorum fines intrans Turoniæ, prope Vindocinum fixit tentoria. Quo *Præda in Francorum regem.* cum regem Anglorũ cognosceret superuenisse, summo mane tentoriis auulsis cum festinatione recessit. Rex autem Anglorum eum subsecutus est, & quadrigas ipsius, comitum, & baronum & magnatum sub eo militantiũ, impedimenta tota sub captione conclusit. Aurum & Argentum in scriniis & in aliis locis repositum, tentoria quoque, balistas, & res innumeras, quarum æstimatio crescit in immensum, sine damno suo cepit, secumq; reduxit. A festo Pentecostes, quo rex Francorum Philippus à Vernolio nocte recedens, fuga sibi consuluit, elapsi sunt dies 37. ad illum vsq; diem, quo quiescens prope Vindocinum exterritus summo mane cum graui iactura suorum, castellum Duni tremefactus recessit.

Rex Anglorum potitus victoria transiit in Pictauiam, & intra paucos dies Taileburgh, & totam terram Gaufridi de Rancina, totam quoq; terrã comitis Engolismentium sua sub potestate recepit, vt à castello Vernolii, quousq; veniatur ad crucem Karoli, nullus ei rebellis extiterat.

Rex pede truncatur. Anno 1195. Limpoldus Dux Austriæ in die S. Stephani, cum apud Gramni dies natalitios celebraret, & iuxta consuetudinem regionis, sui corporis agilitatem inter suos commilitones ostenderet, militaribus armis accinctus, flexis in girum frenis, equo cecidit, & pedis attritione subita sauciatus ad necem, arctissima tandem necessitate compulsus, consilio medicorum pede truncatus est, vt qui Regis Anglorum Richardi Ierosolyma redeũtis, & crucis adhuc mortificationem in suo corpore gestantis, & animum habentis ad terram sanctam redire pedes constrinxerat, nec licentiam abeundi quo vellet, habere permitteret, in vltionem tanti facinoris pede proprio mulctaretur.

Inundatio aquarum Parisius. Anno 1196. aquarum inundatio subita, vehemens, & fluctibus procellosis inuoluens omnia circa Sequanam adiacentia tam lignea quam lapidea, Philippum Regem Francorum, Mauritium Parisiensem Episcopum commorantes Parisius, non parum exterruit. Vnde rex relinquens palatium cum domestica familia pernoctare decreuit apud S. Geneuesam. Episcopus vero vt sibi prouideret, & suis apud S. Victorem quieuit.

An. 1197. Marcadeus miles Soldarius Richardi regis Brabantinorum vallatus caterUis,

teruis, cepit Philippum Beluacensem episcopum, Gulielmum de Merlow, & multos alios iure belli. Qui videlicet Episcopus erat in armis vir strenuus, & regis Francorum consanguineus, homo Marti plus deditus, quam cultor martyrum. Quem in concaptiuis durissimis constrictum vinculis, transmisit Rhotomagum.

Episcopus in armis strenuus.

Richard. rex aduertens villam Andeliaci & quasdam alias adiacentes ad ius ecclesiæ Rhotomagensis pertinentes, hostium irruptionibus nimium oportunas, commutationem fecit cum archiepiscopo, & dicta ecclesia, dans pro dictis villis molendina sua apud Rhotomagum, ita quod archiepiscopus soluat eleemosynas de eis ab antiquo statutas, villamq; de Deepe, & villam de Busseles, ita quod soluat eleemosynam assignatam, 372. libras Andegauensis monetæ. Dedit eis autem manerium de Loueres & forestam de Alermound, cum feris & omnibus pertinentiis aliis.

Gualterus Mape (de quo multa referuntur iocunda) ex præcentore Lincolniensi, Oxoniensis archidiaconus est effectus. Richardus rex apud Audeliacum castrum construxit insigne.

An. 1198. Hubertus Cantuar. archiepiscopus autoritate fultus Apostolica, clericos, quos Hugo Cestrensis Episcopus eiectis monachis apud Couentriam posuerat, reintroduxit monachos. Ad quorum supplementum septem monachi monasterii S. Albani illuc destinati sunt, vnde contigit illa duo monasteria arctissima familiaritate coniungi, & indissolubili fœdere adiuuari.

Monachi restituuntur.

Richardus rex Angliæ intrauit terram Regis Francorum cum magno exercitu, & cepit castellum de Curtell, & de Burriz, & castrum Sirefontanum. Die crastina rex Francorum venit de Mantua cum quadringentis militibus, & multis aliis, ad succurrendum dicto castro de Curtellis, quod non putauit esse captum. Rex igitur Anglorum, ex quo eum venire cognouit, insecutus est eum in fugam conuersum, & in tanta districtione posuit in portam Gisortii, quod pons fractus est sub eo, submersis de suis viginti militib. Ipseq; rex nisi attractus fuisset à custodibus Gisortii, fracto sub eo ponte submersus fuisset. Interim Rex Angliæ propria lancea prostrauit tres milites, & captos detinuit. Capti sunt cum eis insuper vsque ad centum milites, & seruientes, quorum non est numerus. Ducenti quoque capti sunt dextrarii, quorum 27. cooperti sunt ferro.

Regis Franciæ periculum in fugiendo.

Regis Angliæ præda.

An. 1199. Richardus rex cum militem quendam super inuentione thesauri conuenire voluisset, ille veritus seueritatem regiam ad vicecomitem Lemonicensem fugit. Qui rogatus à rege vt militem redderet cum parere neglexisset, rex terras eius ingressus, castrum quoddam, quod Caluca dicitur, iuxta Lemonicas obsedit, ac fortiter impugnauit, 17. vero Kal. April. dum castrũ considerãdo circuiret inermis, subito balistæ iaculo in humero sinistri læthali cõfoditur vulnere, à quodam milite, qui Petrus Basilii dicebatur. Sequentibus diebus 11. languens ex vulnere, die 12. octauo videlicet Idus Aprilis ætatis suæ anno 42. diem clausit extremum. Hic propter magnanimitatem cordis cognominatus est ab Anglicis & Normannis cor leonis. Sepultus est apud fontem Ebrandi in monasterio monialium ad pedes patris sui Henrici regis, cum regnasset annis 9. mensibus totidem, sexq; diebus.

Richardus balistæ iaculo perit.

Iohannes filius iunior Henrici 2. regis Anglorum ex Alienora ducissa Aquitaniæ, non modo iure propinquitatis, sed in testamento fratris sui Richardi designatus successor, post mortem eiusdẽ anno dom. 1199. regnum obtinuit Anglicanum. Hic à patre Ioannes sine terra cognominatus est, quia fratrib. eius ad amplis s. honores sublimatis, puta Henrico in Regem Angliæ coronato, Richardo Aquitanorũ, & Galfrido Ducatu Britannico insignitis, ipse nihil habebat, quanquam postea ditatus fuerat Comitatibus Moritoniæ in Normannia, & Glouerniæ in Anglia, collatis insuper à patre terris omnibus in Hibernia conquisitis. Triginta duorum erat annorum, cum in Octauis Paschæ apud Rhotomagum Ducatus Normannici gladio cingeretur. In Angliam vero veniens infra octauas ascensionis apud Westmonasterium coronatus est. Porro Philippus Francorum rex defuncto rege Richardo omnia quæ libuit sibi licere reputans, non deferens induciis, quas iuramento firmauerat, Normãniam ingressus cepit vrbem Ebroicam: terrasq; regis Angliæ vsq; Cenomannicam vndiq; deuastauit.

Iohannes fratri in regno succedit.

Arthurus autẽ nepos regis Iohannis ex fratre Galfrido duce Britanniæ aspirans ad regnum Angliæ, regi Francorũ Cenomannis occurrit cum manu valida Andegauensium, & pro comitatu Andegauię eidem fecit homagium. Alienora quoq; regina pro Ducatu Aquitaniæ, quem iure possedit hereditario, eidem Regi homagium fe-

cit cum Turonis aduenisset. Iohannes rex coadunato exercitu magno in Normanniam transfretauit. Sed cito post in Angliam rediens, apud Lyncolniam in conspectu totius populi Regis Scotorum suscepit homagium, qui super crucem Cantuariensis archiepiscopi fidelitatem iurauit eidem.

Rex Scotiæ homagium facit.

Anno 1200. Iohannes rex iterum in Normanniam transfretauit, vbi inter reges in forma subscripta pax & concordia reformatur. Restitutis nempe regi Angliæ ciuitate Ebroica cum toto comitatu, castellis, pagis & prædiis, quæ rex Francorũ occupauerat violenter, præstitoq; à rege Angliæ homagio regi Francorum, & eidẽ fidelitate iurata: Lodowicus regis Franciæ primogenitus nobilem puellam Blanchiam nomine, Hildefonsi regis Castelli filiam, Regis Angliæ ex sorore Alienora neptem accepit vxorem. Cui rex Iohannes concessit omnes munitiones & possessiones à rege Francorum sibi nouiter restitutas, annuens etiam eidem omnes terras suas, quas in regno Franciæ possidebat post decessum suum, si absq; herede de corpore suo contingeret eum mori. Firmata inter reges pace & concordia, Arthurus comes Britanniæ patruo suo regi Iohanni regi Angliæ fecit homagium pro comitatu Britanniæ, qui spectat ad feodum ducatus Normanniæ, & aliis terris suis, quas in Anglia vel Aquitaniæ ducatu habebat.

Pax firmata inter Anglia & Franciæ reges.

Arthuri homagium.

Iohannes rex vxorem ducit.

Eodem anno Ioannes Rex vxorem accepit Isabellam comitis Engolismensis filiam & heredem, quæ 8. idus Octobris coronata est Londoniis in reginam. Hanc ferunt quidam prius vicecomiti Toartensi Hugoni Brun nupsisse, ipsumq; propter vxorem violenter ablatam à fidelitate regis Angliæ discessisse.

Rex Francorum occasiones quærit fœderis infringendi.

An. 1201. Iohannes rex Angliȩ venit Parisiis, & honorifice à rege Francorum receptus est, & donatus variis donis pretiosis. Tenuis tamẽ inter eos erat amicitia, quia rege Anglorum vxorato, euacuata videbatur illa sponsio, quam de terris suis in regno Franciæ fecerat Lodowico. Vnde non multo post habito inter reges colloquio inter Vernonam & insulam Andeliace, rex Francorum occasiones quærens fidei non seruandæ, & initi fœderis infringẽdi, regẽ Angliȩ submonuisse fertur, vt Parisiis in quindena Paschæ compareret super hiis, quȩ aduersus eum proponeret pro ducatu Aquitaniæ, comitatuq; Andegauiæ responsurus.

Iohannes Arthurum nepotem superat.

Æstate sequenti rex Francorum Philippus hostiliter ingressus est Normãniam, vbi munitiones quasdã cepit, & villas subegit. Et vt acriores Regi Angliæ inimicitias concitaret, Arthuro nepoti eius militaribus armis cincto, comitatum Britanniæ tradidit, præcipiens vt Pictauensium & Andegauensium sibi comitatus acquireret, tradens ei 200. in subsidium milites, & largiens eidem pecuniæ magnam summam. Iohannes rex vndiq; lacessitus iniuriis, resumpto animo in Arthurum nepotem, quem domesticum hostem ferebat grauius, & fautores eius, quorum præcipui erant, Hugo Brunus & Galfridus de Ladimano conuertit exercitum. Quos bello victos & obsessos ad deditionem coegit. Cepit etiam postea vicecomitem Lemonicensem, aliosque quamplures, qui ab eius fidelitate desciuerant, Arthuroq; adhærẽtes. Quorum nonnullos transmisit in Angliam per diuersa castra seruandos, quosdam acceptis obsidibus remisit ad propria. Arthurum vero misit Rotomagum sub arctiori custodia detinendum. Ob istam victoriam multi putant sibi conuenire illud Merlini fatidici. Capite Leonis coronabitur: & iterum illud. Linguas taurorum abscindet, & colla rugientium onerabit cathenis.

Anno 1202. Iohannes Rex Philippum Beluacensem Episcopum, quem captum in prœlio supra retulimus, diebus Richardi Regis, à custodia liberauit, & ad propria redire permisit.

Philippus rex Francorum in exheredationem Regis Angliæ totis viribus laborans, ingressus Aquitaniam, cepit munitiones militum Pictauensium, Britonumque fauore.

Papa Innocentius pro pace inter reges reformanda misit abbatem de Casa Marii, qui adiuncto sibi abbate trium fontium, autoritate apostolica præcepit vtriq; regi, vt conuocatis Episcopis & principibus regni, salua vtriusq; iustitia pacem facerent. Et abbathias ceterasque ecclesias per eorum bella destructas in statum debitum repararent.

Philippus Normanniam vastat.

Philippus Rex non obstante apostolico mandato Normanniam ingreditur, & Rudipontem obsidens, expugnauit & cepit, castrum quoque Gaylardi, quod in excelsa rupe super Sequanam fortissimum Richardus Rex firmauerat, sex mensium obsidione subegit.

Hoc

Hoc anno, vt à pleriſq; traditur, cæpit Tartarorum dominium. Qui ſub montibus Indiæ in regione Tartara conſtituti, Dominum ſuum regem Indiæ Dauid nomine, filium Iohannis præſbyteri occidentes, ad deprædationem proceſſerunt aliarum terrarum.

Tartarorum dominii origo.

Anno 1203. Arthurus Rhotomagi moritur, de cuius morte Regem Iohannem quidam eius æmuli infamauerunt.

Arthuri mors.

Rex Iohannes obſides Pictauenſium propter eorum falſitatem ſuſpendi fecit.

Philippus vero rex Francorum à cæptis non deſiſtens, caſtra Normannica & totam fere terrã circumpoſitam vſq; ad montem Michaelis in ſuam ditionem accepit. Normanni à fidelitate regis deſciſcentes, regiſq; Francorum fauorem quærentes, ciuitates & caſtra cõmiſſa ſuæ cuſtodiæ ſine vlla reſiſtentia reddiderunt, videlicet Conſtantiam, Baiocas, Luxonium, Abrincas cum ſuburbanis & pagis. Iamq; nihil regi Angliæ in Normannia fraudibus ſuorum à ſe alienata remanſit, exceptis ciuitate Rhotomagi & duobus caſtris Vernolio atq; Archis.

Normanni ad regem Francorũ deſciſcunt.

Iohannes rex Alienoram ſororem Arthuri in Angliam tranſtulit, quæ in caſtro Briſtolliæ honorifice exhibita ibidem conſenuit. Mater eius Conſtantia heres Britanniæ poſt mortem viri ſui Galfridi, nupſit Guidoni de Toarto. Qui de ea vnicam filiam generauit. Quam poſtea duxit Petrus Roberti comitis Drocharum filius cognomento Manclerk, accipiens cum eadem Britanniæ comitatum.

Anno 1204. Alienora Duciſſa Aquitanniæ, mater Regis Angliæ ex hac luce migrauit.

Alienora mors.

Ciuitas Rhotomagenſis à Gallicis obſeſſa, cum iam fere per annũ ſe fortiter defendiſſet, de ſubſidio deſperans regis Angliç, Philippo regi Francorũ ſe reddidit. Qui ſtatim muros eius diruens, ne vnquam reædificaretur inpoſterum, ciuib. interdixit. Redditis etiam duobus caſtellis Archis & Vernolio, totam ex integro Normanniam habuit ſubiugatam. Nec hiis rex Philippus contentus vlterius progreditur, & Cenomanniam, Turoniam atq; Pictauiam ſine difficultate occupat, nemine reſiſtente. Capta eſt etiam doloſe ciuitas Andegauenſis à Guliel. de Rupibus, ducente milites ſuos armatos ſub capis, velut fuiſſent mercatores ad nundinas accedentes.

Rhotomagum capitur.

Anno 1205. Philippus Francorum rex captis fortiſſimis caſtris, Archis & Chinone à dominio Andegauiæ & Turoniæ excluſit totaliter regem Anglorum.

Anno 1206. Iohannes rex Angliæ in Aquitaniam transfretauit, & innumeras apud Rupellam copias ſecum duxit. Sed adueniente illuc rege Francorum cum exercitu abſq; conflictu munita villa in Angliam remeauit.

Hoc tempore clericus quidam Walo nomine à Conſtantinopoli rediens, faciem S. Iohannis Baptiſtæ ſecum deferens, eam repoſuit Ambianis.

Facies S. Iohannis Baptiſtæ.

S. Dominicus fere per decennium in continuatione prædicationis perſeuerauit contra hæreticos Albigenſes.

Monachi Cantuarienſes in electione futura Pontificis diſcordes, alii magiſtrum Reinerum ſuperiorem ſuum, alii Iohannem de Graye Norwicenſem Epiſcopum elegerunt.

Contētio monachorũ de archiepiſcopi electione.

Anno 1207. Innocẽtius Papa caſſatis vtriſq; electis, Cantuar. eccleſię magiſtrum Stephanum de Langton tituli S. Chriſogoni præſbyterum cardinalem, poſtulantibus monachis, eidem eccleſiæ præficiẽs, in archiepiſcopũ cõſecrauit. Super quo indignatus rex Iohannes, qui partem Norwicenſis omni conatu fouebat epiſcopi, per Falconem de Cantilupo, & Petrum de Cornehull monachos de ſuo monaſterio expulit, & Stephano archiepiſcopo ne accedendo ad ſuam Eccleſiam intraret, Angliam interdixit. Quinimo prælatos tam maiores quam minores, clericos quoq; quoſcunque fauentes archiepiſcopo coegit in exilium, rebuſq; eorum omnibus confiſcatis.

Stephanus Langton interdicitur Anglia.

Per id tempus dux Saxoniæ Otho in regem Romanorum quamuis diſcordia electus, in Angliam ad regem Iohannem auunculum ſuum venit. Pro cuius ſubſidio rex Angliæ & à clericis & laicis 13. partem bonorum extorſit.

Otho fit rex Romanorum.

Philippus Francorũ rex in exheredationem regis Angliæ non agens ſegniter, vt qui prædatur non prædaretur, multas ei in Aquitania munitiones abſtulit.

Eodem anno apud Wintoniam in die S. Remigii natus eſt regi Iohanni filius, quem vocauit Henricum nomine patris ſui.

Regi natus filius.

An. 1208. Anglia per Papam Innocentem interdicto ſupponitur 11. Kal. Aprilis, exequentibus Papale mandatũ, Gulielmo Londonienſi, Euſtachio Elienſi, & Malgero Wigornienſi Epiſcopis, quia rex Iohannes archiepiſcopum Stephanũ ad ſuam ec-

Anglia interdicto ſupponitur.

clesiam accedere non permisit. Qui tempore sui exilii mansit in monasterio Pontiniacensi, beati Thomæ martyris vestigia imitatus.

Otho dux Saxoniæ nepos regis Angliæ ex sorore regnum Alemanniæ pacifice obtinuit, Philippo Suauiæ, qui cum Othone diu contenderat de imperio, à Landegrauio Turingiæ interfecto.

Anno 1209. Iohanni regi natus est filius secundus in vigilia Epiphaniæ, quem in fratris sui memoriam vocauit Richardum.

Iohannes rex audito, quod Gulielmus Scotorum Rex filiam suam comiti Boloniæ iunxisset connubio, eius assensu non requisito ægre tulit. Propter quod eum bello aggredi proposuit. Sed tandem reformata pace acceptis duabus filiabus Regis Scotiæ obsidibus, rediit proposito immutato.

Crux contra Albigenses hæreticos ex mandato dn. Papæ in Francia prędicatur, multitudo ergo Gallicorũ contra fidei refugas profecta, adiuncto sibi comite Tholosano Viterpin primo adeundo, Carthasonem obsident & expugnant. Moxq; reuersuri ad propria toti regioni præficiunt Simonem Comitem montis fortis.

Papa mina in reges.

An. 1210. Innocentius Papa in Othonem imperatorem ecclesię Romanę rebellem excommunicationis sententiam fulminauit, principesq; Tentoine ab eius fidelitate absoluit, ac ne quis eum imperatorem appellaret sub interminatione anathematis interdixit. Excommunicauit Iohannem regem Angliæ, pro eo quod archiepiscopum Stephanum ad ecclesiam suam accedere non permisit.

Rex Hiberniam subiugat.

Iohannes Rex eodem anno profectus in Hiberniam in suam ditionem redegit totam terram Catalo rege Conacciæ triumphato. Rediens vero de Hibernia, de abbatiis aliisq; religiosorum domibus, & præcipue Cisterciensium, exegit tallagium nimis graue.

Wallenses subacti.

Anno 1211. Iohannes Rex Wallenses rebelles subegit. Qui nihilominus resumptis viribus in eodem anno Angliam infestabant.

Castrum de Stotford, quod erat Londoniensis Episcopi, à rege euertitur.

Alexander regis Scotorum primogenitus Londonias veniens à Rege Iohanne militaribus armis accingitur.

Papa discordiarum motor.

Innocentius Papa videns Regem Iohannem ecclesiastica disciplina nullatenus emolliri, scripsit regi Francorum & aliis Principibus conterminis, vt Regem Angliæ inquietarent, quatenus rigorem animi sui per tales molestias remitteret, & ad obedientiam Romanam rediret.

Anno 1212. Philippus rex Francorũ cum suis proceribus tractare cœpit de transfretando in Angliam ad debellandum regem Ioannem, quod colorabat sub specie iustitiæ, eo quod esset Romanæ Ecclesiæ rebellis.

Rex Iohannes duxit exercitum in Walliam, incursus Wallensium repressurus, & regreditur cum honore.

Barones à rege deficiunt.

Eodem tempore cœperunt Barones à rege Ioanne deficere, prætendẽtes libertates eis debitas minime obseruari. De quibus acti sunt in exiliũ: Robert. filius Gualteri, & Stephanus Ridel. qui in Galliis morabantur. Galfridus etiam de Norwico carceri mancipatur. Hii tres creduntur fuisse contra regem capitanei factionis.

S. Franciscus.

Hoc anno beatus Franciscus natione Tuscus, de ciuitate Assisii, post lasciuiam iuuenilis ardoris, & negotiorum sæcularium vanitatem, mente compunctus, abiit, & venditis vniuersis quæ habuit, pecuniam cuidam sacerdoti obtulit ad suæ ecclesiæ reparationem. Quam cum sacerdos renueret, Franciscus monetam abiiciens, Christo in paupertate voluntaria seruire decreuit, octauo anno ab eo quo cœpit S. Dominicus prædicare.

An. 1213. Philippus Francorum rex coadunato nauigio apud Kalesiam, perpendens Ferrandum Flandrensem comitem regi Angliæ Ioanni fauere, diuertit in Flandriam, vt ea prius subiugata liberius deinde Angliam occuparet.

Classis Angliæ Francos abducit.

Interim rex Angliæ copiosa nauium classe parata, & præpositis eidem Gulielmo de longa spata Sarisburiensi, & Reginaldo de Danmartino Boloniensi comitibus, ac nobili viro Hugone de noua villa cum viris naualis belli peritis trãsmisit eam in Flandriam, vt Regis Francorum nauigium destruerent, & ipsum ab impugnatione Flandrensis comitis impedirent. Ingressi igitur prædicti nobiles portum Damonis cum classe sua tota, totam fere multitudinem nauium Gallicorum victualibus onustarum, & armis in Angliam abduxerunt.

Francorum Rex

Rex Francorum tam subito consternatus euentu pauculas naues relictas, timens ne in

ne in vſum cederent aduerſariorum, in ira vehementi præcepit comburi. Et expoſt Pariſiis dirigit iter ſuum.

Naues ſuas comburit.

Iohannes rex Angliæ videns barones ſuos contra ſe inſurgere, vtpote qui cum rege Francorũ per literas ſuas ligeas fecerant, ſpondentes regnum Anglię Lodowico filio regis eiuſdem. Videns etiam offenſam domini Papæ ſuper ſe de die in diẽ aggrauari, flexus eſt animo. Et inprimis archiepiſcopũ Stephanũ ad ſuam permiſit ſedẽ accedere, ac libera in omnibus fungi ſibi debita dignitate. Cupiens etiam contra hoſtes tam domeſticos quam extraneos eccleſiaſtica protectione muniri, procurante Pandulpho apoſtolicæ ſedis legato, totum regnum ſuum Angliæ & Hiberniç Deo & beato Petro Apoſtolo eiuſq; vicario catholico Innocẽtio Papæ 3. ſucceſſoribuſq; ſuis catholicis, in remiſſionem peccatorum ſuorũ totiuſq; generis ſui in mille marcis, ſ. pro Anglia 700. & pro Hibernia 300. conſtituit cenſuale, vt patet in charta ſuper hiis confecta, & ſigillo regio conſignata. Hiis peractis Iohannes rex à ſententia excommunicationis abſoluitur publice in eccleſia cathedrali Wintonienſi, prçſtita iuratoria cautione de reſtitutione ablatorum tam clericis quam laicis facienda, & recipiendis omnibus in plenam gratiam & amorem.

Stephanus admittitur Archiepiſc.

Iohannes pacem à Papa mercatur.

Exinde Pandulphus legatus in Galliam tranſiens, Francorum regi Philippo ſub anathematis interminatione prohibuit ne trãſiret in Angliam, ſeu regem Anglię reconciliatum eccleſię, quo minus regnum ſuum poſſideret pacifice, aliquatenus per ſe vel per alios infeſtaret. Durauit tamen adhuc interdictum in Anglia, clero illud relaxari nolente, quouſq; de ablatis ſatisfactum eſſet ad plenum.

Franci prohibentur regem Angliæ infeſtare.

Iohannes rex eodem anno transfretans ſuſceptus eſt honorifice in Rupellam. Nec multo poſt recõciliatis ſibi Comite Marchiæ & Galfrido de Landauano cepit vrbem Andegauim, & caſtrum Bellum forte, aliaſq; munitiones quamplures. Turba militum ſuorum miſſa Transligeri, ad prædandum Robertum Comitis Drocharum filium, & milites cum eo 14. in armis ſibi occurrentes ceperunt.

Iohannes vrbem Andegauim capit.

Anno 1214. Iohannes rex impetratis à ſede apoſtolica 5. annorum induciis ſuper reſtitutionem ablatorum, ita quod ſingulis annis vſq; ad complementum vna pecuniæ portio ſolueretur, inuito clero relaxationem obtinuit interdicti, quod iam 6. annis, menſibus 3. & diebus 10. & 7. durauerat.

Rex interdicto abſoluitur.

Vrbs Andegauis Regi Iohanni inuida Lodowico primogenito Regis Francorum ſe reddidit. Qui muros eius nouiter à Rege Iohanne conſtructos ad ſolum diruens complanauit.

Attendens autem Iohannes Pictauenſium duplicitatem, & Andegauenſium penes ſe mobilitatem, qui plus fauerent parti Gallicę quam ſuæ, in treugas quinquennales à rege Franciæ impetratas per amicos conceſſit.

Otho ab Imperio iudicio Eccleſiæ depoſitus à rege Francorum bello victus eſt, captis in hoc prœlio Ferrando Flandrenſi, Gulielmo de longa ſpata Sariſburienſi, & Reginaldo de Danmartino Bolonienſi comitibus, multiſq; baronibus, & aliis perſonis ordinis militaris.

Otho depoſitus.

An. 1215. Otho quondam imperator aduerſante ſibi fortuna poſt bellũ proxime ſupradictũ in Saxoniã reuerſus priuatam vitam toto æuo ſuo duxit in ducatu, qui ſibi iure hereditario competebat. Tandem diſſenteriæ morbo laborans conuocatis Epiſcopis alioq; clero, inſtanter cum lachrymis abſolutionem ſuper ſua rebellione petiit & accepit. Miles quidam Anglicus dictus Philippus de bona villa, qui ſub iſto Othone plurimis annis militauerat, ſæpe de illo cũ magna deuotione referre ſolebat. Cum inſtante morte viaticũ recipere (quia nihil retinere poterat) nõ auderet, tamẽ corpus Chriſti ad inſtantiam eius vt illud videret allatum, humiliter adorauit. Et cum quaſi amplexaturus bracchiis expanſis, nudato corpore approximaret, hoſtia illa in loco, vbi cor latuit facta apertura intrauit, proſiliens de manibus ſacerdotis, & abſq; omni cicatricis veſtigio recluſus eſt locus: ſicq; recumbens ſpiritum reddidit.

Otho moritur.

Mirabile de hoſtia.

Iohannes rex Angliæ vna cum comitibus Ceſtriæ, Derbiæ, aliiſq; nobilibus crucem accepit à Gulielmo Londonienſi epiſcopo in Eccleſia S. Pauli. Verum aduerſante ſibi fortuna non licuit ei tam vtili vacare propoſito, inſurgentibus contra eum Baronibus ſuis, eo quod libertates & iura ab eo petita, &, vt dicebant, promiſſa non perſoluit, nec impleuerat in effectu. Vnde & per quendam canonicum regularem ipſum diffidarunt apud Radingiam 3. Nonas Maii.

Baronum rebellio.

Iohannes Rex Gulielmum de Longa ſpata Comitem Sarum à Gallicis captum, mutatione Roberti filii Comitis Drocarum redemit.

Londini defectio à rege.

Ciuitas Londoniarum à rege deficiens 16. Kalend. Iulii se transtulit ad barones.

Barones multi capti.

Rex Iohannes multos de baronibus & militibus in castro Roffensi, quod post aliqualem obsidionem redditum fuerat, cepit, & castrum de Corf insigne captiuos transmisit.

Barones Lodowicum regis Francorum filium in suum euocant subsidium, promittentes ei regnum Angliæ rege Iohanne expulso.

Britannorum submersio.

Hoc anno mense Septemb. multi viri nobiles Britanni & Flandrenses, regis Iohannis allecti stipendiis, volētes in Angliā transfretare naufragio perierunt. Horum dux fuit miles quidam dictus Hugo de Bones, vir vitiis plenus & crudelitate. Qui in partibus transmarinis 60. millia armatorum in auxilium Regis collegerat. Sed Deo miserante hii omnes à pelago sunt absorpti. Cadauer Hugonis apud Gernemutam in Norfolcia est eiectum, vbi cum maxima multitudine militū mersorum & seruiētium est repertum. Eiecta sunt etiam in locis diuersis super littus maris corpora mulierum & paruulorum in cunis iacentium, quorum omnium multitudo ita maris occupauit littora, quod ex infectione aeris, morbus & pestis inualuit inter prouinciales. Habuerant autem in proposito, vt expulsis indigenis à toto regno terram iure perpetuo possiderent. Dederat namq; rex Ioannes duci eorum Hugoni de Bones per chartam suam prouincias Norfolciæ & Southfolciæ, prout dicebatur. Sed propositum eorum annullauit diuina clementia, vt præfertur.

Pestis ex corporibus submersis.

Lateranense consilium.

Hoc anno mense Nouembri sub Papa Innocentio Lateranense celebratur concilium, in quo lata est sententia excommunicationis in omnes, qui Iohannem regem Angliæ satagebant de regno suo modo quolibet exturbare.

Lodovvicus Papa legatum spernit.

Anno 1216. Gualo Apostolicæ sedis legatus venit Parisiis, Philippum regem studiose exhortans, vt filium suum Lodowicum à transitu in Angliam prohiberet. Super quo etiam nihilominus auctoritate apostolica ipsum monuit Lodowicū, denuntians tam patri quam filio sentētiam excommunicationis latam in Lateranensi consilio in omnes, qui Iohannem regem Angliæ vt à regno deiicerent, expugnabant. Lodowicus spreta monitione legati, à cęptis nequaquam destitit, sed apud Kalesium Flandrię portum classem adunari præcepit, pro exercitu in Angliam transportando.

Gualo legatus in Angliam tendens, & Lodowicum præueniens sategit inter barones & regem pacem componere licet frustra.

Lodovvicus Angliam occupat.

Lodowicus perueniens Sandwicū habuit obuios barones suæ parti fauētes, qui deduxerunt eum vsq; Rosam, cuius castrum statim est redditum eidē. Feria 5. in ebdomada Pentecostes veniēs Londonias cum processione solemni receptus est in Ecclesia S. Pauli. Vbi cum suscepisset homagium ciuium, vsq; Westmon. transiens suscepit homagium procerum adhærentium parti suæ. Cum quibus progrediens cepit castrum de Reigate, Guilford & Farneham, & multas alias munitiones.

Papa excommunicatio nihili fit.

Gualo legatus Lodowico plurimum conabatur resistere excommunicando & interdicendo. Sed parum proficere potuit, populo fere toto in regis sui odium prouocato.

Iohannis mors.

Interim Iohannes rex valido collecto exercitu, proposuit cum Lodowico & eius fautorib. prœlio decertasse, sed in ipso belli apparatu morbo correptus decubuit. Et post paucos dies defungitur apud Newarke 14. Kal. Nouembr. cum regnasset annis 17. mensibus 5. decemq; diebus.

Sepultus est autem Wigorniæ coram altari magno in medio inter sacrosancta corpora Oswaldi & Wulstani Pontificum bonorum.

Iohannis deuotio in religiosos.

Iste rex Iohannes abbathiam Cistercienfis ordinis in Winton. diœces. quæ bellus locus dicitur, & monasterium virginum apud Godstow in Lincolniensi diœces. pro anima Rosamundæ, quæ aliquando patris fuerat concubina, fundauit. Propter quod nonnulli putant ad illum Merlini fatidici vaticinium referri, quo dixit. Virginea munera virginibus donabit: Promerebitur inde fauorem tonantis, & inter beatos collocabitur.

Henricus coronatur.

Henricus filius Ioannis regis ex Isabella filia comitis Engolismensis, annū ætatis agens 10. post patrem defunctum, an. dom. 1216. sublimatur in regem. Et præsentibus Gualone apostolicæ sedis legato cum episcopis Iocelino Bathoniensi, Gulielmo Couentrensi, aliisq; prælatis pluribus, reginaq; Isabella cum comitibus Gulielmo Mareschallo, Gulielmo de Ferrariis, magnaq; aliorum multitudine nobilium, per Petrum Wintoniensem episcopum, in die Apostolorum Simonis & Iudę in Ecclesia beati Petri monachorum Glouerniæ inunctus in regem, solemniter coronatur.

Lodo-

Lodowicus regis Francorum filius cum iam castrum Doueriæ obsedisset diebus 15. nihil proficiens, Londonias reuertitur, vbi in die S. Leonardi redditur ei turris. Progressus vero de Londoniis castrum de Hertford cepit, in die S. Andreæ apostoli, & castrum de Berkhamsted, in die sancti Luciæ. Et exinde acceptæ sunt treugæ inter regem iuuenem Henricum, & Lodowicum vsque in festum Martyrum Fabiani & Sebastiani. Quibus firmatis Lodowicus in Gallias transfretauit. Interim vero multitudo magna Baronum & militum rupto fœdere quo se Lodowico astrixerant, ea mentis leuitate qua à patre desciuerant, ad filium reuertuntur.

Treuga inter Lodovvicum & Henricum.

Narrant tamen quidam Chronici, quod quidam miles de regno Francorum, qui cum Lodowico venerat ad subiugandum Angliam iam fatis vrgentibus ad extrema perductus, cum nouisset infallibiliter se moriturum, asciuit ad se presbyteros & Barones quosdam Angliæ qui tunc ob ciuitatis custodiam in vrbe Londoniarũ morabantur, corã omnibus lachrymabiliter ista dixit. Doleo super miseria & desolacione vestra, quod vos pericula quæ imminent vobis non videtis. Iurauit inquit Lodowicus & 12. comites de regno Francię & Barones sui, quod si contingat eum Angliam subiugare, & in regem coronari, ipse omnes Barones & nobiles Angliæ qui nunc cum ipso militant, & regem Iohannem persequuntur, perpetuo damnabit exilio, & sui domini proditores & omne genus eorum vsque ad vltimam generationem de terra delebit. Et ne hoc vobis vertatur in dubium, ego qui hic decumbo continuo moriturus, vobis affirmo in periculo animæ meæ, me vnum ex illis esse qui hoc cum Lodowico iurauerunt. Vnde summopere vobis consulo, vt vobis salubriter prouideatis. Quibus dictis continuo spiritum exhalauit.

Conspiratio Gallorum per militem patefacta.

Anno 1217. Lodowicus in Angliam rediens post lapsum treugarum obsedit iterum castrum Doueriæ, sed nihil profecit. Simili quoque sorte, à castro de Windeleshore est repulsus. Quapropter ordinatis dietis, versus Lincolniam dirigit cum exercitu iter suum. Vbi superueniens exercitus regis iuuenis ei bellum indixit. Grauissimo proinde conserto prælio, fiunt victores Anglici fugiente Lodowico. Quadringẽti milites de parte Lodowici fuerunt occisi. Inter quos cecidit nobilis ille Thomas Comes de Perticis, tam regis Francorum quam Anglorum consanguineus, feruntur etiam captiuati 52. milites de complicibus Lodowici. De quorum numero erat Gilbertus de Clare vir inclytus, quem cepit Gulielmus Mareschalli, & Glouerniam deduci fecit custodiæ mancipandum. Cui postea sedatis rebus bellicis, paceque reflorẽte Isabellam filiam suam matrimonio copulauit.

Lodovvicus fugatur.

Lapsis post prælium hoc diebus paucis, cæsus est ab Anglicis naualis exercitus Lodowici. Huic præerat Eustachius vt fertur Monachus, qui vt decebat Apostatam ostendens suam inconstantiam, sæpe de vno rege transiuit ad alium, & tanquam de Monacho factus Demoniacus, dolo & perfidia plenus fuit. Cuius caput abscissum, delatum est per diuersa loca Angliæ super palum.

Pœna perfidiæ.

Lodowicus Londoniis receptus, terra mariq; sibi comperiens detrimenta augeri, & partem inueniens regis indies roborari pacem petiit, necessitatis articulo cõpellente. In præsentia igitur domini Walonis Apostolici sedis legati, & prælatorum atque procerum huius regni, præstitit iuramentum quod mandatis pareret ecclesiæ, & sic à sententia excommunicationis est absolutus. Insuper renuncians regno Angliæ & præstito iuramento quod adepto regno paterno, omnia per patrem suum regibus Angliæ iniuste ablata, restitueret, liber cum suis omnibus remeauit.

Lodovvicus absoluitur.

Anno 1218. multi Francorum & Anglorum deuotione allecti, peregrinationem Ierosolimitanam sunt aggressi. Iohannes rex Ierusalem & dux Austrię coadunato exercitu valido ex multitudine peregrinorum nationum diuersarum ciuitatem Damiaticam obsederunt, & anno sequenti ceperunt. Est autem Damiata ciuitas Ægypti maritima in terra Gossen inter Ramesse, & Campotaneos sita, antemurale totius Egipti, dicta quondam Eliopoleos.

Damiata capta.

Anno 1220. treugæ quatuor annorum inter Philippum Francorum & Henricũ Anglorum reges pro Pictauia sunt acceptæ.

Hoc anno inchoatum est nouum opus Westmonasterii. Cuius in propria persona rex primum posuit lapidem fundamenti. De singulis autem carucis Angliæ dati sunt regi duo solidi pro releuamine status sui.

Ædificatio Westmonasterii.

Hoc anno clerici qui infra castrum regis apud veterem Sarum manebant, vna cũ sede episcopali ad villã episcopi quæ nunc noua Sarum dicitur, & priuilegio ciuita-

Sedes Sarum translata.

tis donata est, à rege Henrico transferuntur, procurante negotium episcopo Saris-buriensi Richardo, & eodem rege deuotius annuente.

Anno 1221. Isabella mater regis Angliæ irrequisito filii vel consilii sui consensu, transfretans in Gallias nupsit Comiti Marchiç filio Hugonis Bromz. Qui statim quędam Castra Regis in Pictauia in manu expugnans valida occupauit.

Comes de alba Marlo excommunicatur.

Eodem anno Gulielmus de fortibus, comes de Alba Marlo, in comitatu Lincolniæ multos ad rebellionem commouit. Qui dum ad pacem regis venire contemnit à Pandulpho apostolicæ sedis legato excommunicatur. Fuerunt & alii viri magni qui munitiones, & castra possessionesque alias regis dominicas iniusto dominio vsurpabant. Hii tandem coacti sunt omnia resignare regiæ voluntati.

Hubertus de Burgo comes Cãtii ob probitatem & fidelitatem eximiam, custos regis iuuenis & totius Angliæ Iusticiarius factus est, assensu omnium maiorum regni.

Damiata occupata à Turcis.

Anno 1222. Damiata cum maximo christianorum labore capta, & christianis per annum possessa Saracenorum dominio iterum est subiecta.

Apostata supplicio affectus.

Stephanus Cantuar. præsul primum consilium suum tenuit Oxoniæ, in quo Diaconus quidam Apostata conuictus degradatus est, & manu sæculari traditus, flãmis vltricibus est absumptus.

Rusticus quidam seipsum crucifigens, & stigmata vulnerum Christi superstitione quadam circumferens perpetuo immuratur.

Philippi mors.

Anno 1223. Obiit Philippus Francorum Rex, cui successit filius eius Lodowicus.

Anno 1224. Lodowicus Francorum rex postposito iuramento, quod olim in Anglia pręstiterat, cœpta patris contra regem Angliæ prosequens, villam sancti Iohãnis Angliaci cepit & castrum de Mordum in Pictauia. Obsedit etiam Rupellam & cepit eam traditione Sauarici de Malo leone. Qui timens tantæ proditionis pœnas sibimet imminere, factus transfuga ad regem Franciæ se conuertit.

Falcasii ruina.

Eodem anno Falcasius de Brens insurgens contra regem Angliæ, illico est oppressus. Et infra annum ad tantam egestatem deductus, vt qui paulo ante Angliæ proceres diuitiarum gloria anteire videbatur, iam actus in exilium, tenuem in Galliis quæritando victum, etiam capitis reclinatorium non haberet. Suppressis sibi per Angliam inimicis, cæpit rex pacifice administrare regnum. Sed nondum ei ad recuperãda perdita in partibus Galliarum suppetebat facultas.

Anno 1225. Richardus comes Cornubiæ frater regis & Gulielmus Comes Sarum, auunculus eius, cum multis proceribus proficiscentes in Wasconiam prospere res gesserunt.

Lodovvici mors.

Anno 1226. moritur Lodowicus Francorum rex, & succedit eidem filius eius S. Lodowicus, coronatus in regem cum esset annorum 14.

Discordia inter regem & Barones.

Discordia orta est inter regem & Barones propter Hubertum de Burgo, quem Barones ab officio deiicere rege contradicente volebant.

Rex Henricus Richardo fratri suo moranti in Wasconia 500. transmisit Wallenses & pecuniæ magnam summam.

Anno 1227. Lodowicus Francorum rex de consilio Blanchiæ matris suæ Episcopos & milites in terram Albigensium misit, per quos vrbem Tolosam cum toto obtinuit comitatu.

Henrici humilitas.

Anno 1230. Henricus Anglorum rex transfretauit in Britanniam suadente Petro duce Britanniæ, vt à rege Francorum terras per patrem eius & auum sibi & progenitoribus suis iniuste ablatas repeteret. Qui die quo naues ascensurus erat pauperes & infirmos humiliter visitans, leprososq; deosculans largas eis eleemosynas erogauit.

Anno 1231. Henricus rex Angliæ intento suo frustratus de Britannia in Angliam remeauit.

Hubertus incarceratur.

Anno 1232. Hubertus de Burgo comes Cantii quibusdam grauibus contra eum propositis carceri mancipatur,

Anno 1233. Richardus Mareschalli contra regem insurgens, Walliam commouit ad guerram. Qui etiam Hubertum de Burgo qui de castro de Dimsis euaserat ad ecclesiam, vi captum in Walliam secum duxit. Hic etiam in Hybernia contra regem consurgens, ibidem deceptus occiditur. Cui successit in comitatu Germanus eius Gilbertus.

Edmundus fit Archiep. Cant.

Anno 1234. Magister Edmundus de Abendonia in Cantuar. Archiepiscopum sublimatur.

Anno

Anno 1235. Imperator Fredericus sororem Henrici regis nomine Isabellam vxorem accepit.

Fames admodum magna inualuit in Gallia maxime in partibus Acquitaniæ ita vt homines herbas campestres sicut animalia bruta comederent.

Fames in Gallia

Henricus rex Angliæ Alienoram filiam secundam comitis prouinciæ apud Cantuariam desponsauit.

Anno 1236. Richardus frater regis Cornubiæ comes, & comes Mareschalli Gilbertus cum multis aliis crucis caracterem susceperunt.

Anno 1237. Iohannes Scotus vltimus comes Cestriæ moritur, & deficiente hærede, deuolutus est in possessionem regiam comitatus. Otho Legatus venit in Angliã. Data est regi hoc anno à clero & populo, 30. pars bonorum.

Anno 1238. Otho apostolicæ sedis legatus, cum ad Abbathiam de Osney iuxta Oxoniam receptus fuisset, insultum passus à scholaribus ad campanile transfugit. Qui postea Londoniis in scholares Oxoniæ sententiam excommunicationis fulminauit, studiumq; dispersit. Vnde factum est, vt quidam villam Northamptoniæ, quidam nouam ciuitatem Sarum ad studium elegerunt.

Otho ab Oxoniensibus male tractatur.

Anno 1239. Corona domini spinea allata est in Franciam.

Henrico regi natus est filius & vocatus Edwardus.

Richardus regis Anglorum Germanus, Comes Pictauiæ & Cornubiæ vna cum Gulielmo de longa spata profectus in terram sanctam, exercitum Francorum inuenit sub rege Nauarriæ Theobaldo plurimum desolatum. Quibus compatiens cum Saracenis treugas iniit, omnibus Christianis qui captiui tenebantur liberatis.

Richardi compassio.

Comes Cantii Hubertus de burgo, iudicio contra eum procedente 4. castra dominationi regiæ cogitur resignare.

Simon de monte forti filius Simonis de monte forti, qui an. dom. 1209. cruce signatus est contra Albigenses, reginam Blanchiam regis Francorum matrem sibi timens offensam, aufugit in Angliam, vbi gratiose acceptus à rege, Leicestriæ obtinuit comitatum, cum Seneschallia Angliæ, & regis sororem, quæ prius castitatem, publice vouerat in manu episcopi vxorem accepit. Qui etiam postea Senescallus Wasconiæ factus: regem Angliæ vt terram Basclorum, cui caput est ciuitas Baiona, & olim regnum fuerat, recognosceret de feodo Franciæ regis: vt sic regis Castellæ actionem excluderet: qui terram illam ad feodum regni Hispaniæ asseruit pertinere.

Simon recipitur in gratiam.

Anno 1240. Fredericus imperator Romipetis ponens insidias, Iacobum Prenestinum Episcopum de Francia, & Othonem diaconum Cardinalem de Anglia ad curiam reuertentes capi fecit, & in custodia detineri.

Otho capitur.

Gregorius Papa cum consilium teneri voluisset, captis per diuersas partes prelatis ab Imperatoris fautoribus à suo proposito impeditur. Inter quæ mala ad extremã horam veniens in domino obdormiuit.

Beatus Edmundus Cãtuariensis Archiepiscopus in Galliis apud villam de Soysi præsentem miseram vitam exuens: ad æternæ viriditatis pascua introiuit.

Edmundi mors.

Anno 1241. rex Angliæ capsam auream pro reponendis exuuiis sanctissimi regis & confessoris Edwardi in ecclesia Westmon. fecit parari.

Alphonsus frater regis Franciæ Comes Pictauiensis efficitur. Soror Arthuri apud Bristollum obiit: vbi cum annis multis duxisset vitam cœlibem, tandem moritura corpus suum inter Sanctimoniales Ambrestberiæ sepeliendum legauit. Quibus annuente rege manerium de Molkesham cum pertinentiis suis dedit.

Soror Arthuri moritur.

Anno 1242. Richardus frater regis Angliæ cum comite Wilhelmo de longa spata reuertitur de terra sancta.

Lodowicus Francorum Rex Hugonem Broun Comitem Marchiæ qui matrẽ regis Angliæ duxerat in vxorem, infestauit propter homagium Alphonso Pictauiensi Comiti denegatum. In cuius subsidium transfretans rex Angliæ vna cum Richardo fratre suo Cornubiensi comite, Comitatumque Pictauiæ ex donatione patris vendicante iuxta Sanctonas cum rege Franciæ pugnam commisit. Videns vero Pictauenses à se deficere, quorum fiducias ad illas partes accesserat, prælio se subtrahens in quoddam castrum se recepit. Vrbem namque Sanctonas sibi infidam præsentiens, vtpote quæ statim post pugnam regi Francorum se reddidit, ingredi recusauit. Cecidit in hoc tumultu miles illustris Gilbertus de Clare aliique nonnulli. Exercitus etiam Francorum rege suo infirmato, ingrauescenteque penuria victualium, ad propria remeauit.

Prælium inter reges Angliæ & Franciæ.

Anno

Anno 1243. Henricus rex Angliæ munitiones quasdam in Wasconia rebellantes subegit. Inter quas erat castrum de Viterna.

Templarii in Acon hospitalarios etiam persequentes crudeliter, treugas cum Soldano Babiloniæ per Richardum fratrem regis Angliæ initas, in eorum infregerunt odium cum Soldanis aliis vt dicitur fœdere sociati.

Anno 1244. Dauid princeps Walliæ ex sorore nepos, Innocentio Papæ suggessit principatum Walliæ ad ecclesiæ Romanæ feodum pertinere, seque de rege Angliȩ tenere compulsum iniuste. Propter quod scripsit summus Pontifex Abbati de Albertoun super hoc negotio. De quo plenius informatus, sub dissimulatione transiuit.

Saraceni Christianos cadunt.

Soldanus Babiloniȩ super treuga interrupta grauiter indignatus, conductis Corasinis qui inter Saracenos pugnatiores putantur christianos bello aggreditur, ac de eis multitudinem magnam cruentissima cæde strauit. In quo prælio, tam Prior hospitalis quam magister militiæ Templi, ab hostibus captiuantur, Saracenique ciuitatem Ierusalem sepulchrumque dominicum destruxerunt.

Natus est regi filius 2. & dictus est Edmundus.

Lugdunense consilium.

Anno 1245. Innocentius Papa celebrauit consilium apud Lugdunum. Ad quod missi sunt per regem Angliæ de consilio prælatorum, comitum & Baronum viri nobiles 4. dato eis aduocato magistro Gulielmo de Powyke, vt concessioni regis Iohannis de censu annuo pro Anglia & Hybernia contradicerent, eo quod de regni assensu nō processerat. Sed & per Cantuariensem Archiepiscopum fuerat reclamatum vice totius regni. Sed Papa hoc indigere morosa deliberatione respondens, negotium posuit in suspenso.

Itali ecclesiæ opima occupant.

Prælati Angliæ hoc anno, conquesti sunt regi de oppressione ecclesiæ Anglicanæ, cuius prouentus omnes & redditus Italici occupabant. Propter quod magistro Martino domini Papæ consanguineo, qui maior inter cæteros, aliorumque tutor in huiusmodi negotiis videbatur & defensor, vt regnum indilate euacuet, regio mandatur edicto.

Richardus frater regis Angliæ (defuncta priore vxore, Isabella relicta quondam Gilberti de Clara, de qua filium genuerat Henricum nomine) tertiam filiam comitis Prouinciæ nomine Seuchiam accepit vxorem.

Edmūdus Cant. canonizatur.

Anno 1246. Beatus Edmundus Cantuariensis Archiepiscopus, ab Innocentio canonizatur Lugduni. Carolus frater regis Franciæ Andegauensium obtinet ciuitatem.

Papa deglubet clerum Anglicanum.

Anno 1247. Ecclesia Anglicana pro releuamine status sui, 11. millia marcarum domino Papæ soluit.

Anno 1248. Rex Franciæ in terram sanctam proficiscens, & per Lugdunum transiens à domino Papa literas prohibitorias ad regem Angliȩ, ne terras suas inquietaret peregrinationis tempore impetrauit.

Passus dominicus colitur.

Anno 1249. passus dominicus per quendam fratrem de ordine prædicatorum allatus in Angliam, repositus est in conuentu ordinis eiusdem apud Bristoll. Quem rex Henricus à fratribus præsentatum contulit ecclesiæ Westmon. vbi vsque in præsens veneratione habetur.

Damiata recuperatur.

Rex Francorum cepit Damiatam & in ea æstatem peregit; mense vero Nouembri procedens ad ciuitatem Massoram eam obsedit, vbi de exercitu christiano per Saracenos plurimi occiduntur.

Rex Francorum capitur à Saracenis.

Anno 1250. Rex Francorum exercitu suo in obsidione Massoræ peste laborante & fame, dum Damiatam reuertitur, superueniente Saracenorum exercitu in itinere captus est, cum duobus fratribus suis Alphonso Pictauensi, & Carolo Andegauensi comitibus, multisque aliis viris nobilibus. Robertus vero Attrabatensis comes, tertius frater regis submergitur fugiendo. Multi etiam prælio decertando occiduntur, de quorum numero erat Gulielmus de longa spata, Comes Sarisburiensis qui viriliter dimicando cecidit, aggrauata manu hostium super eum.

Abbatissæ somnium.

Abbatissa de Lacok fœmina magnæ sanctitatis, quæ mater erat Gulielmi de longa spata nocte pręcedente diem quo filius eius interfectus est, vidit cœlos apertos, & filium suum armatum ab Angelis eleuatum cum gaudio introire. Huius Gulielmi filiam vnicam & hæredem duxit Henricus de Lacy comes Lincolniæ, Sarisburiensem cum eadem accipiens comitatum.

Rex Francorum liberatur.

Rex Francorum procurante regina Blanca matre eius, cui custodiam reliquerat, dato pretio & restituta Damiata Saracenis, liberatur, vna cum fratribus & aliis

concapti-

concaptiuis. Qui remissis in Franciam fratribus transfretauit in Acon, cuius muros ac ciuitatum Ioppe & Sidonis reparans in terra illa per quinquennium moram fecit.

Pastorum visio in Francia.

Anno 1251. Pastores in Francia coadunata multitudine, dicebant se Anglica visione monitos, vt proficiscerentur in terram sanctam contra Saracenos & incredulos pugnaturi. Transeuntes vero Parisiis, venerunt Bituricas, vbi suborta discordia cū ciuibus fit conflictus, & multis occisis reliqui disperguntur.

Án. 1252. Papa Innocentius statuit vt Cardinales capellis rubeis vterentur.

Papa offert regnum.

Magister Albericus domini Papæ Notarius mittitur ab eodem ad Richardum fratrem regis Angliæ offerens ei regnum Apuleæ, quo priuauerat Fredericum vnà cum imperio. Sed Richardo comite negotium differente, superuenienteq; cito post morte Papæ, non est res sortita effectum.

Pluuia defectus.

A primo die Martii vsque ad assumptionem beatæ Mariæ, in Anglia nulla cecidit pluuia super terram.

Henrici charta.

Anno 1253. Henricus rex Angliæ ad instantiam prelatorum, comitum & Baronum chartas duas, vnam de libertatibus quæ magna, & aliam quæ dicitur de foresta concessit.

Damnum ex inundatione maris.

In partibus Angliæ quæ dicitur Hollande & Holdernesse aluuione maris insolita, magna terræ portio cum domibus & earū habitatoribus est deleta. Moritur Robertus Episcopus Lincolniensis, qui cognominatus est à pluribus grossum caput.

Roberti Grosted mors.

Edvvardus Alienoram ducit.

Anno 1254. Henricus Rex Anglię cum regina Alienora transfretans in Wasconiam, Edwardum filium suum primogenitum cum iam esset annorum quindecim, transmisit ad Aldefonsum regem Castellę, vt cum nobili puella Alienora eiusdem regis sorore iniret connubiū. Quem Aldefonsus rex (ad ciuitatē Hispaniæ, quæ vulgo Bures dicitur) venientem, cum gaudio & honore suscipiens militaribus armis cinxit. Et nuptiarum celebratis solemniis, valde honoratum cum vxore ad patrem remisit.

Charta Henrici executio.

Anno 1255. Comites & Barones Angliæ, assentientibus prelatis, denuntiari fecerunt per singulos comitatus, vt chartæ de libertatibus & de foresta inuiolabiliter obseruentur. Ad quorum instantiam Archiepiscopus Bonifacius de Sabaudia reginæ Angliæ consanguineus, sententiam excommunicationis tulit in omnes earum spontaneos transgressores.

Levvlinus Cestriam vastat.

Iudaeorum scelus.

Lewlinus princeps Walliæ cum manu valida intrauit comitatum Cestrię, quem rex nuper Edwardo filio contulerat, & omnia cæde atque incendio vsque ad portas vrbis Cestriæ deuastauit, & fecit hominum magnam stragem. Hoc anno puer quidā christianus nomine Hugo à Iudæis Lincolniæ captus est, & in opprobrium Christi nominis crudeliter est crucifixus.

Papa seueritas in Capellanum suum.

Anno 1256. Alexander Papa magistrum Gulielmum de sancto Amore canonicū Beluacensem suumq; capellanum propter persecutionem iniuste commotam cōtra religiosos mendicantes, & pręcipue prędicatores, Anagninæ condemnauit, priuans eum capellanatu suo, & omni beneficio ecclesiastico habito & habendo. Libellum etiam de mundi periculis intitulauit, in quo contra ordines pauperum multipliciter inuehit reprobans, in Ecclesia Cathedrali comburi fecit, excommunicans omnes qui retinent librum illum. Cæteros etiam magistros per dictum Gulielmum cōcitatos coegit fratres ad pacem recipere, & secundum legem charitatis tractare.

Richardus rex Romanorum coronatur.

Anno 1257. Richardus frater regis Angliæ Comes Cornubiæ in Alemanniam transiens, Aquisgrani in regem Romanorum solemniter est coronatus.

Rex Angliæ filio suo Edwardo, Wasconiam, Hyberniam, villamque Bristolli dedit.

Prouisiones Oxoniæ.

Anno 1258. Rex Angliæ parliamentum Oxoniam cōuocat, ad quod conueniētibus Prelatis, comitibus & Baronibus, facta sunt statuta, quæ vsque in præsens prouisiones Oxoniæ appellantur. Ad quas inuiolabiliter obseruandas rex coactus est corporale pręstare sacramentum, cum omnibus fere post iurantibus illud idem. Aymerus autem Wintoniensis electus, Gulielmus de Valenciis, Guido & Galfridus de Lizenim fratres regis vterini nolentes iurare cum aliis discedunt, insequentibus eos aliquibus Baronibus, sed illi cum equis & armis mare versus Gallias transeunt indilate.

Anno 1259. Rex Anglorum transfretans in Gallias, à rege Francorum petiit restitutionē terrarū sibi ac patri suo iniuste ablatarum per auum eius Philippū, & patrē Lodowicum, & ab ipso iniuriose hactenus detentarum. Sed Gallicis multa contra regem Anglorum allegantibus, & specialiter donationem Normanniæ antiquam non

non fuisse spontaneam: sed per primum ducem Rollonem à rege Francorum vi extortam, nec regi Anglorum tutum videbatur iam prelio decertare, cum sui in procinctu essent insurgendi contra eum, pacem subscriptam quodammodo compulsus admisit. Solutis namque sibi à rege Francorum 300. millibus librarum paruorum Turonensium, promissaq; restitutione terrarum ad valorem 20. millium librarum annui census, omnibus terris in manu regis Francorum existentibus resignauit plene & pure. Exinde vero literarum suarum abbreuiauit titulum, vt nec ducem Normanniæ, nec Comitem Andegauiæ deinceps se vocaret.

Rex Normanniam resignat.

Iusticiarii Angliæ repulsi.

Anno 1260. Iusticiarii regis Angliæ qui dicuntur itineris, missi Herefordiã pro suo exequendo officio repelluntur, allegantibus hiis qui regi aduersabantur, ipsos contra formam promissionum nuper Oxoniæ factarum venisse.

Anno 1261. Alexandro Papæ succedit Vrbanus natione Gallicus de ciuitate Trecensi.

Oxonii promissiones reuocatæ.

Rex Angliæ impetrata à domino Papa absolutione iuramenti, quod pro obseruandis promissionibus Oxoniæ inuitus prestiterat, multos earum articulos publice reuocauit.

Anno 1262. Princeps Walliæ regis Angliæ aduersarius, cæpit in terris Edwardi filii regis cædes & incendia exercere.

Anno 1263. Edwardus filius regis Angliæ, cum collegisset exercitum copiosum contra principem Walliæ, & ille ad nemorosa & palustria fugiens copiam pugnæ non faceret, à patre suo in Angliam reuocatur.

Simonis prædatio cum Baronibus.

Simon Leicestriæ Comes capitaneus Baronum contra regem insurgentium factus, predari cæpit bona regi adhærentium, & precipue eorum qui reginæ attinentes, per eam introducti fuerant in Angliam, quos alienigenas appellabant.

Quidam Baronum de parte Herefordensem episcopum Petrum natione Burgundum in ecclesia sua cathedrali captum duxerunt ad castrum de Erdesleya, Thesaurum suum inter se pariliter diuidentes. Deinde duce Simone comite, progreditur exercitus Glouerniam, cuius castri custodia, fidelissimo Militi Matthiæ de Bessilles fuerat per regem commissa. Occupata villa, cum castro dantes insultum Barones portam primam versus vrbem confregissent, Matthias vt sibi essent auxilio, incarceratos dissoluit. Quorum proditione cum ex altera parte castri ingressus esset patefactus, Matthias in turrim confugit, vbi & captus est, & abductus quo volebant.

Glouernia capta.

Exinde comes Wigorniam accedens illam cepit, inde Brugiam obsedit & cepit, deinde proficiscitur comes ad partes regni australes.

Regina male tractatur à plebe.

Rex interim & regina Londoniis morabantur, quæ cum se transferre volens ad Castrum de Windeleshores per flumen Thamisis in scapham ascenderet, multitudo ciuitatis plebeia, ad pontem sub quo transitura erat congregata, conuitia & maledicta confuso clamore congessit, & iactu luti & lapidum ad turrim reuerti coegit.

Igitur sub istis conditionibus inter regem & comitem pax formatur. Vt inprimis Henricus regis Alemanniæ filius, qui tunc parti comitis contra regem adhærens captus fuerat & in custodia detentus, liberetur. Deinde vt Castra regis omnia per totam Angliam Baronum custodiæ traderentur. Item vt prouisiones Oxoniæ inuiolabiliter obseruentur. Item quod omnes alienigenæ, infra certum tempus regnum euacuarent, exceptis hiis, quorum morã fideles de regno vnanimi assensu acceptarent. Postremo vt indiginæ regno fideles, & vtiles negotiis regni: de cetero sub rege disponerent. Sed hiis non obstantibus: milites quidam de parte regis castrum de Windeleshore victualibus & armis munierunt.

Pax inter regem & comitem.

Edwardus filius regis ad Castrum Bristolli venit: vbi inter milites suos & villanos suborta discordia, auertitur ab eo villa, iam parans obsidionem ponere circa castrum. Quod aduertens Edwardus, Walterum Wigorniensem Episcopum qui partem baronum fouit, accersiri fecit, vt in eius conductu, patris adiret curiam, spondens se patri & eius consilio ea quæ pacis erant efficaciter suadere. Profectus igitur cum episcopo, cum appropinquaret Castro de Windeleshores, ingressus est illud. Quod suspectum habens Episcopus male tulit. Comiti autem Simoni cum sibi adhęrentibus volenti Castrum obsidere, Edwardus accurrit quasi media via citra villã de Kyngestone, pacis offerens tractatum eidẽ. Sed Comes fretus cõsilio prefati episcopi Walteri, Edwardum proposito frustratum redire volẽtem detinuit. Redditumq; est Castrum de Windeleshores Comiti, concessa custodibus eius ad recedendum cum suis omnibus,

quo

quo volebant libera potestate. Alienigenis etiam volentibus transito mare redire ad propria, saluus datur conductus.

Leolinus vastat Cestriam.

Leolinus Princeps Walliæ Comiti Simoni confœderatus, Comitatum Cestriæ & Marchiam eius interim deuastauit, & duo castra Edwardi, Diffard & Gannok solo tenus complanauit.

Post hoc Parliamentum Londini conuocatur, in quo multi, qui hactenus Comiti adhæserant, ad partem Regis se transferunt. Inter quos præcipuus erat, Henricus de Almannia, Richardi Regis Romanorum de prima vxore filius. Et tunc potestas regia cœpit aliquantulum respirare.

Leicestria Comes oblatam pacem respuit.

Anno 1264. S. Lodowicus Francorum Rex Anglicani regni desolationi compatiens procurante Archiep. Bonifacio, qui Regis Angliæ & Comitis Leicestriæ processus & gesta declarauit coram Rege & omni populo, in concordatorem amicabilem pacisq; arbitrum se venire promisit. Sed Comes Leicestriæ se subtrahens, pacis negotium conquassauit. Ex tunc ergo cœpit Rogerus de mortuo mari, in rebus bellicis miles expertus Comitis Leicestriæ dominica deprædari. Contra quem Comes adiuncto sibi Principe Walliæ progressus, castrum de Radnor obsedit & cepit.

Edvv. filius Regis Angliæ de Parisijs regressus, quo transfretauerat ad parendum arbitrationi Regis Franciæ si Comes adfuisset, castra Comitis Herefordiæ, Hay & Huntendone cepit. Castrum vero Breconiæ sibi redditum, Rogero de mortuo mari custodiendum tradidit cum territorio adiacente, multaque mala facta sunt vtrobique.

Henrici deuotio.

Henr. Rex de Francia redijt, & personaliter adiuit Oxoniam, orationis gratia ad S. Fredesvvidam. Armatus nempe fide recta, non veritus est superstitiosam opinionem illorum qui putant illicitum Regibus villam intrare, vltionem in eos virgine exercente. Ad quem cum venisset Edvvardus filius eius, coadunato exercitu, disposuit hostes in manu valida propulsare. Interim Londonienses Iusticiarios Regis ac Barones de Scaccario capientes, carceri manciparunt.

Northamptona capitur.

Rex vero habens secum illustres Principes Rich. germanum suum regem Alemanniæ & filium suum Edvv. Gulielmumq; de Valentijs fratrem vterinum, clarissimosq; milites Ioh. Comyn de Scotia cum multitudine Scotorum, Ioh. de Baliolo dominum Galvvide, Rob. de Brus dominum de valle Anandiæ, Rog. de Clifford, Phil. Marmiomy, Ioh. de vallibus, Rog. de Leiborne, Henr. Percey, Phil. Basset, Rog. de mortuo mari, cum exercitu progrediens, villam Northamptoniæ obsedit & cepit, & in illa milites vexilliferos 15. s. Simonem minorem, Gul. de Ferrarijs, Petr. de Monte forti, Baldevvinum VVake, Adam de nouo Mercato, Rog. Bertrandi, Simonem filium Simonis qui primo vexillum contra Regem erexerat, Beringarium de VVateruile, Hugonem Gubins, Tho. Mansell, Rog. Buteuileyus, Nich. VVake, Rob. Nevvinton, Phil. de Dryby, Grimbaldum Pauosuont. De quibus Simonem minorem ad castrum de VVindeleshores, reliquos ad alia castra transmisit captiuos. Capti sunt & milites minoris gradus circiter 40. scutiferiq; pauci. Perrexit inde Rex versus Nortingham, Maneria Baronum cæde vastans & incendijs. Vbi auctus est suus numerus vehementer. Tandem illatis hinc inde multis malis, peruenit ad Levvys, vbi Rex ipse receptus est in Prioratu, & filius eius in castro.

Bellum ciuile.

Appropinquantes Comites & Barones ad villam de Levvys in manu armata regios satellites, qui pro quæritando equorum pabulo egressi fuerant inuadentes plurimos peremerunt. Præmonitus ergo Rex de aduentu repentino Comitum & Baronum, obuiam pergit cum exercitu in 3. partes deuiso. Quarum primę præerat Edvvardus Regis primogenitus, cum Gulielmo de Valentijs Penbrochiæ, & Iohanne de Warenna, Surrey & Southsex. Comitibus. Secundæ, Rex Alemanniæ cum filio suo Henrico. Tertiæ vero, Rex ipse Henricus. Baronum vero acies in 4. diuisa erat acies. Quarum primæ Henricus de monte forti, cum Comite Herefordiæ. Secundæ Gilbertus de Clare, cum Iohanne filio Iohannis, & Gul. de monte Camisij. Tertiæ in qua erant Londinenses Rich. de Segraue. Quartæ ipse Comes Simon cum Tho. de Pelucston præfuerunt. Edvvardus igitur & acies sua cum tanto impetu in hostes irruit, vt eos retrocedere cogeret. Quorum multi submersi sunt, vsque ad numerum 60 militum, vt quidam dicunt. Londonienses etiam in fugam versi sunt. Quos dum Edvv. insequitur ad spatium 4. miliarium grauissimam cædem inferendo, à reliquo exercitu separatus, diminuit robur eius. Interim de acie Regis occisi sunt plurimi. Captiq; Rex Alemanniæ, Rober. de Brus, & Ioh. Comyn qui Scotos adduxerant. Rex etiam Henr. dextrario eius occiso captus, & in Prioratu adhibita custodia est reclusus. Reuersus Edvv. graui prælio excipitur, fugeruntq; Comes de VVarenna, Gul. de Valentijs, Guido de Lizmiaco fratres Regis vterini, Hugo Bigod cum militia quæ ad 40. loricatos

Henricus rex capitur.

ascendit, omnes ad castrum de Peuenesey tendentes. Cum autem & hinc & inde multi corruissent, Edw. villam circumiens, cum patrem non inuenisset in castro, prioratum ingressus peruenit ad eum. Interim dato insultu ad castrum, cum inclusi viriliter se defenderent, subtrahunt se Barones. Edwardus audacia Castrensium animatus, recollectis suis voluit iterum præliari. Quo cognito miserunt Barones mediatores pacis, promittentes se in crastino velle de pace tractare cum effectu. In crastino discurrentibus inter partes fratribus prædicatoribus & minoribus, sic actum est, vt feria sexta sequente Edw. & Henricus pro patribus suis Regis Angliæ & Alemanniæ se Comiti Simoni traderent, sub spe pacis & quietis. Ita vt cum deliberatione tractaretur, quæ prouisionum & statutorum essent, pro vtilitate regni tenenda, & quæ delenda. Et quod interim hinc inde captiui absque vllo pretio redderentur. Sequenti Sabbato Rex omnes qui sibi adhæserant, licentiauit ad propria. Scripsitque de voluntate Comitis Simonis his, qui erant de munitione de Tunbrigge, quod redeuntes ad sua Barones nullatenus molestarent. Sed illi hoc non obstante, armati procedentes, Londonienses qui de bello fugerunt, receptos apud Croydon, illuc properantes, multis peremptis, eorum spolia abstulerunt. Exinde tendebant vsque Bristollium, vbi ad liberationem Edwardi in præsidio remanserunt.

Castrum Doueriæ redditum.

Anno 1266. castrum Doueriæ redditum est Edw. in quod Guidonem de monte forti transtulit, sub custodia detinendum. Cuius custos corruptus ipsum post Pascha liberum dimisit mare transiens cum eodem. Guido vero partes Tusciæ adiens, adhæsit Rufo Comiti. Cuius fauorem propter militiæ probitatem in tantum adeptus est, vt filiam suam & hæredem sibi daret in coniugem. Simon vero frater eius senior, paulo ante tempore quadragesimali euadens è carcere, transfugit in Gallias.

Rex in singulis ciuitatibus capitaneum vnum constituit, qui vna cum vicecomite, prædonum (qui plurimum abundabant) violentias coerceret.

In vigilia Pentecostes Rob. de Ferrarijs Comes de Derby, captus est per milites regios, socijs quos ad prædandum acciuerat per fugam dispersis.

Exhæredatorum quidam, insulam de Axiholm occupantes per dominum Edmundum fratrem Regis ad deditionem coguntur.

Miles quidam in partibus Windon. Adam dictus cognomento Gurdoun exhæredatus cum cæteris qui Simoni Comiti adhæserant, ad pacem Regis venire renuens, iuxta viam inter villam de Aulton, & castrum de Farnham, locum scilicet prædonibus opportunum, cum suis resedit patriam rapinis infestans, & terras illorum qui parti regiæ adhærebant. Cuius vires & probitatem ex fama cognitas Edwardus regis filius experiri cupiens, cum manu forti superuenisset eidem se ad pugnam præparanti, præcepit Edwardus, ne quis inter eos impediret singulare certamen. Congressi itaque mutuos ictus ingeminant, pariq; sorte neutro cedente alteri, diutius dimicant. Delectatus tandem Edwardus virtute militis, inter pugnandum consuluit vt se redderet, vitam pollicens & fortunam. Cui miles adquiescens, abiectis armis se illico reddidit, quem eadem nocte Guildfordiam Edwardus transmisit regiæ Maiestati cum recommendatione supplici præsentandum. Quem ex post hæreditati restitutum, Edwardus semper charum habuit atque fidum.

Eodem anno multi de exhæredatis castrum de Kenelvvorth ingressi victualibus munierunt & armis, disponentes defendere illud contra Regem. Rex illuc properans in crastino S. Iohannis Baptistæ obsidionem posuit circa castrum. Qua durante Rex duodecim personas fecit eligi, quibus commisit vt prouidendo paci Regis & regni, in exhæredatos sententiam moderarent, iureiurando spondens, se eorum ordinationem per omnia seruaturum. Conuenientes igitur personæ electæ apud Couentreiam, vnanimi decreuerunt assensu, vt exhæredati pœna pecuniaria suas hæreditates redimerent, ab his qui eas occupauerant dono Regis. Ita tamen quod hæc redemptio, prouentus hæreditatum in septennium non excederent, nec vnius anni prouentibus minor esset. Sed inter hos taxaretur terminos, secundum quantitatem delicti. Ab hac tamen redemptione filij Simonis Comitis, & Robertus Comes Derby, quorum exhæredationem censuerunt fore perpetuam, excluduntur. Qui autem modo prætaxato mulctandi, pecuniam sic taxatam, id est, redemptionem soluere nequirent, terras suas in manu possessorum relinquerent, quousque de earum fructibus redemptio leuaretur.

Exhæredatorum redemptio.

Kenelvvorth castrum redditum.

Castrum de Kenelworth ante natale Regi Angliæ redditum est, penuria victualium compellente, vita & membris & supellectili necessaria his qui tenuerant illud saluis.

Rebellio exhæredatorum.

Anno 1267. quidam exhæredatorum in Anglia, non ferentes ordinationem de redemptione hæreditatum apud Kenelworth factam, quorum Princeps & Capitaneus erat Ioh. de Ciuile, cum cepissent ciuitatem Lincoln. & spoliassent Iudaismum, Mediam prope insulam

lam Elienſem occupant contra regem. Quorum egreſſum & impetum cum rex plurimum impendiſſet, Edwardus filius regis factis ex cratibus, & tabulis pontibus in locis opportunis, prout eum incolæ regionis illius inſtruxerant, inſulam cum ſuis militibus eſt ingreſſus. Cui quidam ſe dediderunt, alijs fugiendo diſperſis.

Dum hæc aguntur comes Glouerniæ infidus regi, collecto exercitu in Wallia in fauorem exhæredatorum Londonias adijt, & occurrente ſibi Ioh. de Ciuile cum magna manu complicum ſuorum, ciuitatem fauentibus ciuibus occupauit. Moxque legato qui turrim pro hoſpitio habuit, mandauit comes per nuncios, vt eam ſibi redderet indilate. Et vt hoc maturaret facere, interdixit ne quis ei victualia venderet quouis modo. Legatus diſſimulato negotio à turri diſcedens, prædicaturus crucem procedit ad eccleſiã S. Pauli.

Glouerniæ comes turrim occupat.

Poſt paucos dies comes regi reconciliatur, per mediationem Rich. regis Romanorum, ac illuſtris militis Philippi Baſſet, poſita pœna 10. millium marcarum, ſi comes in poſterum aliquem tumultum commoueret.

Circa feſtum S. Michaelis Rex cum magno exercitu venit Salopiam contra Principem Lewlinum, qui partem comitis fouerat contra regem. At ille miſſa legatione rogauit ea quæ pacis ſunt, concedens regi 32. millia librarum ſterlingorum pro pace habenda. Sicq; interueniente legato Octobono, reſtituta eſt Principi terra 4. Cantredorum, quam rex ei abſtulerat iure belli.

Pax inter Levvulinum & regem.

Anno 1268. Octobonus Legatus London conuocans conſilium, multa ſtatuit ad reformationem eccleſiæ Anglicanæ. Non multo poſt cruce ſignatis apud Northamptonam filijs regis, Edwardo, & Edmundo, ac comite Glouerniæ, cum multis nobilibus ad curiam eſt reuerſus.

Edwardus S. Lodowico Francorum regi impignorat Waſconiam, accipiens ab eo pecuniam neceſſariam pro itinere terræ ſanctæ.

Corpus beati Edwardi regis & confeſſoris inſtante rege Angliæ in feretrum aureum quod ei parauerat eſt tranſlatum.

Tranſlatio corporis Edvvardi.

Iohannes de Warenna comes Surrey, Alanum la Souche regis Iuſticiarium in Aula Weſtmon. ſubortis inter eos verbis manu propria interfecit.

Iuſticiarius in Aula VVeſtm. caſus.

Hoc anno rex Anglię in Octauis S. Martini Parliamentum tenuit apud Marleberge, in quo de aſſenſu Comitum & Baronum, edita ſunt ſtatuta, quæ de Marleberge vocantur.

Anno 1269. S. Lodowicus rex Francorum, non territus præteritis laboribus & expenſis, quas fecerat vltra mare magnum, iterato cum filijs duobus, adiuncto ſibi rege Nauarriæ & quamplurimis eccleſiarum Prælatis & Baronibus, pro recuperatione terræ ſanctæ iter Ieroſolymitanum capere maturauit. Verum ad hoc vt terra ſancta facilius recuperaretur, incidit illis conſilium, vt Tunicium regnum, quod in medio conſiſtens, non paruum dabat transfretantibus impedimentum, primitus Chriſtianorum ſubijcerent poteſtati. Applicantes igitur in regno Tunicij portum, & Chartaginem ad paruum redactam oppidum iuxta Tunicium de facili occuparunt.

Lodovvici expeditio ad terram ſanctam.

Hoc anno 6. Idus Aprilis Edmundus filius Regis duxit vxorem filiam Gulielmi de alba Marla, comitis de Holderneſſe nomine Auelinam, quæ hæres erat hæreditatis, & etiam materna ratione comitatum Deuoniæ & vectæ inſulæ dominium fuerat habiturus. Sed cum tota prole mortem parentum præuenit.

Anno 1270. Edwardus filius Regis Angliæ cum Edmundo germano ſuo, alijſq; nobilibus pluribus, iter peregrinationis in terram ſanctam arripuit, menſe Maio.

Menſe vero Auguſto inualeſcente peſte in exercitu Chriſtiano, multi mortis debitum perſoluerunt. Inter quos beatus Lodowicus Francorum rex Chriſtianiſſimus in craſtino S. Bartholomæi Apoſtoli, de regno temporali tranſiuit ad æternum.

Lodovvicus moritur in terra ſancta.

Edwardus filius Regis Angliæ cum ſua comitiua ſaluus peruenit Tunicium, vbi licentiato conſanguineo ſuo Henrico de Almannia volente redire in Angliam, vela ſua direxit in Acon, illucq; poſt quindenam Paſchæ deuenit. Quo niſi aduenifſet, infra 4. diem ab aduentu ſuo, fuiſſet vt dicebatur, vrbs reddita Saracenis.

Edvvardus nauigat Acon.

Quidam Mercatores Veneti apud Edwardum accuſati, quod Saracenis arma & victualia detuliſſent, comperta veritate ſecundum ſua merita puniuntur. Soldanus vero Babyloniæ qui ciuitatem Acon ceperat oppugnare, cum exercitu reuertitur ad propria, ſpe fraudatus.

Mercatorum Veneti executio.

Henricus filius Regis Romanorum tranſiens per Tuſciam, cum apud Viterbium miſſarum ſolemnijs intereſſet in eccleſia S. Laurentij, à Guidone de mõte forti occiditur.

Henr. occiditur.

Richardus Rex Romanorum frater regis Anglorum 5. Nonas Aprilis apud caſtrum de Berkhamſted viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt. Cuius cor in eccleſia fratrum Mino-

rum Oxoniæ, corpus vero in ecclesia monachorum Cisterciensium de Hayles quam ipse construxit, impensis proprijs sepelitur.

Edvvardus clam cæsus.

Anno 1271. Edwardo filio regis in Acon commorante, Lassatinus quidam qui sæpius ad eum nuncius admirallij Ioppensis venire consueuerat, fingens se velle ei secreta quędam referre, omnibus à camera exclusis, ipsum ad fenestram quandam appodiantem, ex improuiso cultello occidit. In extractione vero cultelli violenta semetipsum in manu vulnerat, & in fronte. Vulnera vero eius grassante veneno, multis varijs adhibitis remedijs vix curantur.

Norvvicensium scelus punitum.

Anno 1272. Mense Augusti, ciues Norwicenses Prioratum monachorum inuadentes, combusserunt ecclesiam cathedralem. Super qua re indignatus admodum rex Henricus, ad vindictam malefactorum misit illuc Iusticiarium militem quendam dictum Thomam Triuet, qui & Iusticiarius itineris fuit de corona. Vnde factum est vt vrgente mandato regio & horrore facinoris, magna multitudo conuicta de scelere tanto, ad caudas equorum tracta suspendio iudicatur.

Henrici mors. *Henrici deuotio.* *Henrici statura.*

Henricus Anglorum Rex mense Nouembri infirmitate correptus, in die S. Edmundi confessoris obdormiuit in domino, & apud Westmon. honorifice tumulatus est. Iste Rex quantum in actibus sæculi videbatur minus prudens, tanto apud dominum maiori deuotione pollebat. Singulis namque diebus 3. missas cum nota solebat audire, & priuatim plures audire cupiens, assidue assistebat celebrantibus. Contigit autem aliquando S. Lodowicum Francorum Regem, cum eo super hoc conferente dicere, quod non semper missis, sed frequentius sermonibus audiendis esset vacandum. Qui faceta vrbanitate respondens, ait se malle amicum suum sæpius videre, quam de eo loquentem licet bona dicentem audire. Erat autem staturæ mediocris, compacti corporis, alterius oculi palpebra dimissiore, ita vt partem nigredinis pupilli celaret, robustus viribus, sed præceps in factis, in quibus tamen quia fortunatos & fœlices exitus habuit, putant eum multi apud Merlinum fatidicum per lincem designatum omnia penetrantem.

Edvvardus absens, à suis proceribus ordinatur rex. *Custodes regni rege absente.* *Comes Lancastriæ rediit in Angliam.*

Edwardus Regis Anglorum Henrici 3. ex Alienora filia Comitis prouinciæ primogenitus, ætatis suæ 33. annos & 5. menses impleuerat die, quo patri suo defuncto, an. dom. 1272. in regno fuerat successurus. Qui tempore quo pater defunctus est in terra sancta commorans, obsequio crucis insistebat. Propter quod, die proximo post patris sepulturam, frater Rober. de Kilwardby, Cantuar. Archiepiscopus, & Gilbertus Glouerniensis Comes cum alijs Prælatis ac regni proceribus, Londini apud nouum templum conuenientes, Edvvardum absentem dominum suum ligeum recognouerunt, paterniq; successorem honoris ordinauerunt, atq; de assensu reginæ matris custodes regni, ministrosq; fideles, qui regio fisco præessent, & prouentus regni ad opus Regis noui ex integro reseruarent, cuius pacem facerent per Angliam vbique proclamari. Eodem anno Edmundus frater Regis, Comes Lancastriæ, de terra sancta venit in Angliam.

Edvvardus rex Siciliam venit. *Responsio regis ad Carolum, de morte patris sui, & filij.* *Gregorius 10. electus.* *Guido excommunicatus.*

Anno 1273. Edvvardus in Acon, Christianorum & Tartarorum auxilio diutius frustra expectato, relictis ad terræ defensionem stipendiarijs nonnullis, naues repatriaturus ingrediens, cursu veliuolo Siciliam vsque peruenit, vbi à Rege Carolo susceptus honorifice, primo rumores audiuit de morte filij sui Henrici, ac postmodum de morte patris sui. Qui dum mortem patris anxius quam filij sui plangeret, à Rege Carolo vice consolatoris assistente: plurimumq; mirante, super hoc requisitus, dicitur respondisse. Iacturam filiorum facilem, cum quotidie multiplicentur: parentum vero mortem fore irremediabilem, quia nequeunt restaurari. Denique Carolus discedentem Edvvardum conduci fecit per Carolum filium suum vsque ad vltimos terminos regni sui. Cum autem ad veterem vrbem, vbi Papa cum sua curia residebat, aduenisset, occurrentibus ei Cardinalibus omnibus cum honore maximo ad domini Papæ præsentiam est deductus. Hic primo dictus Theobaldus Placentius Leodiensis Archidiaconus, deuotionis causa transierat cum domino Edvvardo in Acon, absensq; electus est in Papam, & Gregorius 10. appellatus. Huic super morte consanguinei sui Henrici de Alemannia anxiam deposuit quærimoniam, quem non modo in offensam iuris humani constabat interfectum à Guidone de monte forti, dum missarum solemnijs assisteret, sed in contemptum ecclesiæ, & scandalum nominis Christiani. Papa igitur his commotus, Guidonem excommunicauit, omnesque eum receptantes, & quousque ecclesiæ satisfieret terras eorum supposuit interdicto.

Rex venit Sabaudiam *Torneamentum.*

Ingressuro Sabaudiam occurrerunt ei prælati & proceres Anglicani, qua pertransita, ad ludum militarem qui vulgo torneamentū dicitur per Kabilonensem Comitē inuitatur. In quo cum suis se gessit tam strenue vt Comitem supradictum dedere se sibi cogeret, Deinde venit Edvvardus in Franciam, & à Philippo Francorū Rege susceptus magnifice,

homa-

homagium fecit ei pro terris suis quas de eo tenebat, sub conditione restitutionis terrarum patri suo in venditione Normanniæ promissarum. Post hæc in Wasconiam proficiscitur ad compescendum nouos motus quorundam, quos Gasco de Bierna concitauerat ad rebellionem. Cuius terras Edwardus cum exercitu potenter ingressus, ipsum in fugam coegit, & quodam forti castro receptum obsedit.

Rex Angliæ facit homagium regi Franciæ. *Gasco de Bierna rebellis.*

Anno 1274. Henricus Nauarorum Rex moritur, cuius vxor regina, postea nupsit Edmundo germano regis Angliæ, qui de ea tres procreauit filios, Primogenitum Thomam comitem Lancastriæ. Secundum Henricum de Lancastria Dominum Monumutæ. Tertium Iohannem, qui cum sorore in Gallijs morabatur.

Mors regis Nauari.

Gasco de Bierna à rege Anglorum obsessus, cum omnis iam via euadendi sibi præcluderetur, & attenderet rem esse in foribus, vt ad deditionem cogeretur, super negotio quod inter regem Edwardum & ipsum vertebatur, appellationem interponit ad Curiam regis Francorum. Cui deferens rex Edwardus nolens regem Francorum, quem nuper dominum suum pro terris suis in Francia recognouerat, contra se partem facere, dissentientibus multis de suis, obsidionem amoueri iussit, ministris suis committens, vt in curia regis Francorum causam prosequerentur contra Gasconem. In qua tandem iniuriosæ rebellionis conuictus per regem Francorum regis Angliæ adducitur voluntati.

Rex obsedit Gasconem. *Appellatio Gasconis ad regem Franciæ.* *Gasco rebellionis conuictus.*

Edwardus rex postquam obsidionem dimiserat, ordinatis pro articulo temporis rebus Wasconiæ in Angliam properauit, vbi à clero & populo cum gaudio receptus est & maximo cum honore.

Rex venit in Angliam.

Dominica infra octauas assumptionis virginis gloriosæ in ecclesia Westmonasteriensi, vna cum Alienora consorte sua à fratre Roberto Cantuariensi Archiepiscopo inungitur in regem & solemniter coronatur. In crastino coronationis suæ recepto à rege Scotorum Alexandro homagio, ipsum dimisit ad propria plurimum honoratum.

Coronatio regis Edvvardi 3. *Homagium regis Scotiæ.*

Anno 1275. Gasco de Bierna in Angliam veniens cum resti circa collum, ad regis præsentiam est deductus, quem ad suam Rex misericordiam recipiens, morte condonata in castro Wintoniæ per annos aliquot custodiæ mancipauit. Qui tandem per regis gratiam liber dimissus ad propria, regi Angliæ semper in posterum gratus extitit & fidelis.

Gasco, condonatur de vita, & carceri mancipatur.

Rex Principem Walliæ, qui coronationi suæ licet inuitatus noluit interesse, vocari fecit pro homagio sibi debito faciendo. Qui fingens se non ausum Angliam intrare, quibusdam maioribus sibi insidiantibus pro securitate sua, filium regis, & Gilbertum Glouerniæ comitem Robertumque Burnell regis Cancellarium obsides postulauit. Quod Rex indigne ferens dissimulato negotio Londonias accessit parliamentumque tenuit, vbi contra manum mortuam statuta edidit, quæ vocantur statuta Westmonasterij prima.

Rex petit homagium à Principe VValliæ. *Statuta de mortua manu.*

Post parliamentum Rex vt Principi Walliæ liberior ad se pateret accessus, Cestriam vsque progreditur, quæ in confinio Walliæ sita est. Mittitque nuncios qui ab eo homagium exigant iterato. Quo mandatis regijs parere detrectante, Rex exercitum conuocat disponens Principem expugnare.

Princeps VValliæ negat homagium.

Hoc anno populus soluit Regi quintam decimam partem bonorum quæ patri suo dicebatur concessa.

Quinta decima pars bonorum regi.

Anno 1276. comitissa Leicestriæ quæ marito occiso cum suis in Galliam fugerat, & in domo sororum de ordine prædicatorum apud Mountargys à sorore viri sui fundata morabatur, filiam suam transmisit in Walliam Principi, sicut patre puellæ viuente sub certis pactis conuentum fuerat maritandam. Ducem vero itineris ac procuratorem negotij Aymericum filium suum germanum puellæ constituit, assignata eisdem comitiua honesta. Qui suspectum habentes iter per Angliam, à littore gallico nauigantes ad insulas Siluias, quæ terminos Cornubiæ è vicino respiciunt, deuehuntur, vbi à quatuor nauibus Bristolliensibus ex insperato superuenientibus comprehensi ad regis præsentiam deducuntur. Qui retenta puella honorifice in comitiua reginæ, Aymericum fratrem suum sub custodia libera detinuit, sed secura.

Comitissa Leycestriæ mittit filiam ad Principem VValliæ. *Filia comitissæ capitur.*

Rex Angliæ de Cestria in Walliam progrediens cepit castrum quod dicitur Rodolanum, misitque in Walliam occidentalem militem nobilem Paganum de Amirsiis, qui cuncta cæde incendioque vastauit.

Anno 1277. Wallenses occidentales ad pacem regis Angliæ venientes Pagano militiæ regis in partibus illis capitaneo castrum de Stredewy cum adiacenti patria reddiderunt. Princeps etiam Walliæ videns se regi Angliæ non posse resistere pacem petijt, & obtinuit sub hac forma. Videlicet quod omnes captiui quos hactenus ratione regis Angliæ detinuit vinculis sine calumnia liberarentur. Item pro pace beneuolentia regis habenda daret 50000. librarum sterlingorum, quorum tamen solutio in voluntate & gratia regis

VVallenses petunt pacem. *Conditiones pacis.*

foret. Item quod terra quatuor Cantredorum sine omni contradictione Regi Angliæ & suis hæredibus cum omnibus terris conquisitis per Regem hominesq; regios, excepta insula Anglesceia in perpetuum remaneret. Insula enim Anglesceia concessa est Principi, ita quod solueret pro ea singulis annis Regi mille marcas, & pro ingressu quinq; millia marcarum daret. Et si Princeps sine hærede de corpore suo moreretur, insula illa in Regis Angliæ possessionem rediret. Item quod Princeps veniret in Natali Domini in Angliam ad Regem pro homagio faciendo. Item quod omnia homagia Walliæ remanerent regi præterquam quinq; baronum qui in confinio Snowdoniæ morabantur, se enim Principem conuenienter vocare non posset, nisi sub se aliquos barones haberet. Item quod nomen Principis tantum haberet ad vitam suam, & post mortem eius quinq; prædictorum baronum homagia Regi Angliæ fierent, & suis hæredibus in æternum. Pro assecuratione istorum, tradidit Princeps decem obsides de melioribus Walliæ, & viginti meliores iurabunt, quod quandocunq; Princeps aliquem prædictorum articulorum infregerit, nisi admonitus se correxerit abalienabunt se ab eo, & eidem in omnibus quæ poterint hostes fient. Item præter hęc Princeps fratres suos quos læsit placabit: habuit enim tres fratres, quorum Owenum & Rodernum incarcerauerat, sed tertius videlicet Dauid fuga lapsus multis annis in Anglia stetit. Cui Rex contulit in Wallia castrum de Denby cum terris ad valorem mille librarum annui redditus, insuper & vxorem dedit filiam comitis Derby, quæ nuper alio viro fuerat viduata. Owenus ergo fauore regio liberatur à carcere, quem paulo ante fregerat. Rodericus fratrem fugiens in Anglia morabatur. Rex autem in occidentali Wallia apud Lampadernaur ad cohibendum irruptiones Wallenses castrum ædificauit insigne. In subsidium huius werræ concessa est Regi à populo vicesima pars bonorum.

Subsidium.

Nuptiæ Principis VValliæ.

Anno 1278. Rex Angliæ filiam comitis Leicestriæ apud insulas Siluias captam, Principi Walliæ vxorem dedit, nuptiarum solemnitatem impensis proprijs agens, suaque ac Reginæ præsentia illas honorans.

Robertus Cant. factus Cardinalis.

Frater Robertus Cant. Archiepisc. ad Cardinalatum assumptus, factus est Episcopus Portuensis.

Iudæi pro tonsura monetæ in magna multitudine vbique per Angliam suspenduntur.

Parliamentum.

Rex Parliamentum tenuit Glouerniæ in octauis S. Ioh. Baptistæ, in quo edita sunt statuta, quæ Glouerniæ appellantur. Rex in Galliam transiens restitutionem aliquarum terrarum obtinuit, non tamen omnes quæ in venditione Normanniæ promissæ fuerant patri suo. Obijt hoc anno Regina Castellæ mater Reginæ Angliæ, ad quam iure hæreditario post matris mortem deuolutus est comitatus Pontini.

Obitus reginæ Castellæ.

Rex Scotiæ consuluit regem.

Rex Scotorum Alexander antequam Rex Angliæ transiret in Gallias, in Angliam veniens regem consuluit de negotijs arduis terræ suæ. Putant eum quidam tunc suum fecisse homagium, quod alij verius in crastino coronationis Regis Angliæ asserunt esse factum. Impetrauit autem à Rege literas testificantes auxilium in werra Walliæ præstitum, non nomine seruitij factum esse. Frater Iohan. Peckham fit Archiep. Cantuar. prouisione domini Papæ.

Ioh. Peckham Archiep. Cant.

Anno 1279. frater Iohannes Peckham de ordine Offinorum consecratus à domino Papa in Archiepiscopum Cantuariensem venit in Angliam. Moneta Angliæ per tonsuram nimis deteriorata ex mandato regio renouatur. Obolus qui prius formam habebat semicirculi tanquam pars denarij in medio diuisi, fit rotundus iuxta vaticinium Merlini dicentis: findetur forma commercij, dimidium rotundum erit. Illustris miles Rogerus de mortuo mari apud Kenelworth ludum militarem, quem vocant rotundam tabulam, 100. militum & tot dominarum constituit, ad quam pro armorum exercitio de diuersis regnis confluxit militia multa nimis.

Renouatio monetæ.

Ludus militaris.

Anno 1280. Edwardus rex Angliæ de lapidibus pretiosis Iaspidum quos secum attulerat de partibus gallicanis, patris sui sepulchrum apud Westmonasterium fecit nobiliter honorari.

Dauidis rebellio.

Anno 1281. Dauid Germanus Lewelini Principis Walliæ, immemor beneficiorum Regis Angliæ qui eum promouerat, & contra fratrem persequentem protexerat, concitauit pene totam Walliam ad rebellandum contra Regem, cepitq; proditiose Rogerum de Clifford militem nobilem & famosum, quem Rex fecerat iusticiarium totius Walliæ in castro suo de Hawardyn, dominica in ramis palmarum, & quosdam milites eius volentes resistere inermes occidit. Exinde reuersus ad fratrem suum Principem collecto exercitu, vna cum eo Rodolanum venit, obsidionemq; posuit circa castrum. His auditis rumoribus Rex in manu forti Walliam est ingressus, cuius aduentu cognito princeps Wallię obsi-

obsidione soluta, longius se subtraxit. Interim captum est Castrum de Lampadernaur, & alia plura castra in illis partibus per nobiles Wallensium hiis diebus. Eodem tempore procurante fratre Iohanne de Peckham Cantuariensi Archiep. Aymericus de monte forti, quem rex in custodia detinuerat liberatur, sed cito postea defunctus est. Sub eodem tempore Cantuariensis Archiepisc. profectus in Snowdoniam principem Walliæ & germanum suum sategit ad pacem reducere. Quibus monita sua spernentibus regressus in Angliam, in eos excommunicationis sententiam fulminauit. Hoc anno mense Februario, apparuerunt octo semicirculi circa solem dorsatim coniuncti.

Aymericus liberatur è carcere.

An. 1282. Rex Edwardus cum exercitu valido, de Rodolano per Anglesciam, quā per nautas portuum capi fecerat, versus Snowdoniam progrediens vt viam pararet exercitui, vltra maris brachium, quod insulam diuidit à continente, iuxta Langoriam constituit pontem fieri ex nauibus inuicem colligatis. Eo tempore Gilbertus comes Glouerniæ magnas prædas Wallensium cum militia sua faciens iuxta Lantilowhir facta copia apertæ pugnæ cum eisdem duro prælio dimicauit. In quo peremptis multis de parte Wallensium ipsemet comes quinque milites amisit, de quorum numero erat Guliel. de Valentiis iunior consanguineus regis Angliæ. Discedente autem comite Glouerniæ princeps Walliæ intrauit terras de Cardigan & Stredewy, deuastauitque terras Resi filij Mereduci qui cum rege contra principem tenuit in hoc bello. Progressus deinde versus terram de Bueld se cum paucis ab exercitu reliquo seperauit, cui cum sua militia superuenientes viri nobiles Iohannes Giffarde & Edmundus de mortuo mari inopinate ipsum cum sociis pugna aggredientes occiderunt. Cuius caput abscisum positum est super turrim Londoniarum hedera coronatum.

Industria regis in ponte faciendo.

Gilbertus Wallenses depradatur.

Lewvlinus interficitur.

Hoc anno rex de consilio Baronum intrauit Walliam, vbi amisit per irruptionem Wallensium vexilla 14. Non multo post rex superior effectus, pene totam Walliam subiugauit cum Insula de Anglescia, villas & terras quæ erant in meditullio Walliæ suis proceribus distribuit, sed retinuit maritima castra sibi, vnde magna tranquillitas tempore sequenti peruenit. Hiis diebus clerus & populus primo quintam decimam, & postmodum tricesimam bonorum suorum regi Angliæ in subsidium concesserunt.

Wallia subacta.

Subsidium cleri & populi.

An. 1283. Rex Angliæ ponte iam perfecto cum exercitu in Snowdoniam transiit, castra eius omnia cepit & combussit. Comes vero Pembrochiæ Castrum de Bere quod erat quondam Lewlini principis cepit. Et cito post tota Wallia cum omnibus castris suis subacta est regiæ voluntati. Ante festum S. Iohannis Baptistæ Dauid frater principis Walliæ captus est, per exploratores regios, & Rodolanum adductus, quem rex ad sui conspectum admittere renuit, licet ipse Dauid hoc instantius flagitasset. Rex igitur transmisit eum Salopiam carceri mancipandum.

Dauid capitur.

Eo tempore per quendam secretarium principis allata est regi crux dicta Neoti, magnam de ligno crucis Christi continens porcionem, quæ ideo Neoti dicitur, quod per quendam sacerdotem sic vocatum, antiquitus de terra sancta fuit in Walliam deportata.

Neoti crux.

Post festum S. Michaelis in Parliamento tento Salopiæ, Dauid quondā frater Lewlini principis VValliæ iudicialiter condemnatus, tractus & suspensus est, visceribusque combustis, corpus capite truncatum, & in quatuor partes est diuisum, quibus in ciuitatibus Angliæ nobilioribus suspensis, caput Londoniis super palum fixum est ad terrorem consimilium proditorum. Resus autem Vazham VVallensium nobilissimus comiti Herefordiæ se dedit, regique redditus ad turrim Londonarum missus carceri mancipatur. Abbathia de Aberton translata est per regem ad locum alium, & constructum est in eo loco quo Abbathia fuerat castrum valde forte, ad irruptiones VVallensium compescendas. Et rex in comitatu Cestriæ fecit construi aliam Abbathiam Monachorum Cisterciensium, quam multis ditatam prædiis, vallem regalem voluit appellari.

Dauid condemnatur.

Resus carceri mancipatur.

Cisterciensium Abbathia.

Hoc anno regi conceditur à populo in subsidium werræ suæ tricesima, & à Clero vicesima pars bonorum.

Subsidium.

Eo tempore Papa Martinus Guidonem de monte forti à carcere liberans in quo per Gregorium 10. Papam positus fuerat, propter homicidium in Ecclesia commissum in Henricum regis Alemanniæ filium cognatum regis Angliæ, misit in Romaniolam, quam pene totam obtinuit eo anno. Cito post de licentia Papæ Tusciam rediit vt vt hæreditatem vxoris suæ patre eius comite Rufo mortuo occuparet. Rex Angliæ apud Acton burnell tenuit parliamentum post festum S. Michaelis, in quo æditum est statutum quod à loco cognominatum est. Natus est regi filius apud Carneruan in VVallia die S. Marci &

Parliamentum.

Edvvardus apud Carneruan natus est.

vocatus est Edwardus. Et rex Edwardus fecit leges Anglicanas per Walliam obseruari, vicecomites ponens in ea. Sub eodem tempore apud Carneruan inuentum est corpus patris Constantini imperatoris, s. Constantij senatoris, & rege iubente honorifice in ecclesia collocatum.

Corona Arthuri.

Corona etiam quondam famosi regis Britonum Arthuri Regi Angliæ cum alijs iocalibus reddebatur, & sic ad Anglos gloria Wallensium Dei prouidentia est translata.

Anno 1284. Rex de Snowdonia in Walliam occidentalem progrediens intrauit Glamorgantiam, quæ ditioni comitis Glouerniæ subiecta fuit, deinde venit Bristolliam, vbi festum dominicæ natiuitatis tenuit eo anno.

Alfonsus filius regis moritur.

Alfonsus filius regis Angliæ moritur apud Kideleshores, & apud Westm. sæpelitur.

Parliamentum Londini.

Anno 1285. tenuit rex parliamentũ Londonijs in quo ædita sunt statuta quæ Westmonasterij secunda dicuntur. Et quia prius statuerat ne religiosæ personæ in secularibus possessionibus crescerent, nunc statuit vt prius habita non minorarent.

Rex facit homagium Gallo.

An. 1286. Rex Angliæ in Gallias transiens, Ambianis cum honorifica turba peruenit, cui occurrit ibidem honoris gratia rex Francorum, & rex Angliæ fecit homagium regi Franciæ pro terris quas de eo in regno Franciæ tenere debebat Parisius, & interfuit Parliamento quod rex Francorum, tunc tenuit Parisius, in quo multa quæ pro libertate terrarum suarum iniuste oppressarum petiuit & obtinuit, licet ipsa concessio regis Francorum & parium diu in suo robore non maneret. Expectauit autem Parisius rex Edwardus festum Pentecostes, & post festum Wasconiam est profectus.

Mater regis monacha facta.

Eo tempore Alienora regina mater regis Angliæ, spreta pompa sæculi, apud Ambresbiriam induit habitum monacharum, dote sua per papam & regem sibi in perpetuum confirmata.

Duo domicelli fulminis ictu casi.

Anno 1287. cum die quadam rex & regina conuenissent in vnam Cameram, & super lectum sedendo pariter confabularentur, ictus fulminis per fenestram quæ eis erat à dorso ingressus, inter eos transiens, ipsis penitus illæsis, duos domicellos qui in eorum stabant præsentia interfecit. Stupefacti cæteri qui affuerunt, ex euidenti quod contigerat perpendebant miraculo, diuini protectionem numinis saluti regiæ non deesse. Eo anno rex Angliæ profectus est in Arragoniam, vt consanguineum suum Carolum filium Caroli, quondam regis Siciliæ ab Alfonso rege Arragoniæ detentum in carcere liberaret. Alfonsus rex Arragoniæ missis ad Curiam Romanam nuntijs, reconciliari petiuit ecclesiæ de his quæ per patrem suum facta fuerant se excusans.

Mors episcopi Hereford.

Thomas de Cantilupo quondam episcopus Herefordensis, qui nuper versus Romanam Curiam contra fratrem Iohannem Peckham Cantuar. Archiepiscopum causam ecclesiæ suæ prosecuturus proficiscens obiit, & in Angliam per suos relatus, ac in ecclesia sua traditus fuerat sepulturæ, cæpit multis & inauditis miraculis coruscare.

An. 1288. Carolus filius regis Caroli quondam Siciliæ, Princeps Achaiæ, procurante rege Angliæ liberatur à carcere. Quo facto rex Angliæ reuertitur in Wasconiam, & apud Blankeford crucis suscepit carecterem. Et mox Iudæos omnes tanquam crucis hostes expulit de Wasconia, & aliis terris suis omnibus quas in regno Franciæ habebat.

Resus rebellis.

Interim Resus filius Mereduci Walliam conturbauit, impugnareque cæpit aliqua regis castra, contra quem Edmundus Comes Cornubiæ, cui Rex Angliæ in sua absentia commiserat regni custodiam, magnum ducit exercitum. Et cum quoddam castrum Resi dictum Drusselan obsideret, & muros eius suffodi faceret, casu murorum subito vir nobilis de monte Canisij & alij milites plurimi & scutiferi opprimuntur.

Frumenti copia.

Tanta fuit hoc anno in Anglia frugum abundantia vt quarterium frumentri alicubi pro viginti, alicubi pro sexdecim, alicubi pro 12. denarijs venderetur.

Iudæi ab Anglia expulsi.

An. 1289. Rex Angliæ reuersus de Wasconia Londoniis solemniter recipitur à clero & omni plebe. Qui Iudæos omnes eodẽ anno expellẽs de Anglia, datis expensis in Gallias bona eorum reliqua confiscauit. Eo tempore rex auditis multorum quærimoniis, fere iusticiarios omnes de falsitate deprehensos, à suo officio deposuit, puniens eos iuxta demerita graui mulcta. Hoc anno tenuit rex Parliamentum Londoniis, in quo ædita sunt statuta quæ dicuntur Westm. tertia, in quo etiam Parliamento pro expulsione Iudæorum concessa fuit regi à populo quintadecima pars bonorum.

Rex Scotiæ obijt.

Cum rex Scotorum Alexander vxorem suam filiam comitis Flandriæ, quam post Margaretam filiam regis Angliæ duxerat, nocte quadam obscura visitare voluisset, equo cespitante lapsus, & collisus grauiter expirauit. Hic de secunda vxore, nullam de prima vero prolem geminam, filium scilicet Alexandrum, & filiam genuit nomine Margaretam. Alexander absque prole, patrem immatura morte præuenit. Filia vero Margareta regi Nor-

Norwagiæ desponsata, filiam vnicam peperit nomine Margaretam quæ matri mortuæ superuixit. Hanc consulto rege Angliæ, magnates Scotiæ recognouerunt hæredem. Quæ accersita per nuncios regis Angliæ, cum per nauigium tenderet in Scotiam, infirmata in mari apud Orchades insulas est defuncta. Nocte S. Margaretæ descendit tempestas ymbrium, tonitrui, & fulguris, à retro sæculis vix audita, sata concutiens & demergens, vnde factum est, vt Londoniis modius tritici qui prius ad tres denarios vendebatur ex tunc paulatim ad duos solidos excresceret, sicque per quadraginta ferme annos vsque ad obitum regis Edwardi post conquestum secundi dicti de Carneruan, extitit bladorum caristia, & præcipue frumentorum. Ita vt aliquotiēs Londoniis modius frumenti ad decem solidos venderetur.

Margareta sola heres Scotiæ defuncta.

Caritas frumenti.

An. 1290. mortua Margareta filia regis Scotorum Alexandri ad quam iure hæreditario, defunctis auo, patruo, & matre regnum Scotiæ deuolui debebat, quis foret iustus hæres Scotiæ, apud omnes in dubium vertebatur. Propter quod rex Edwardus versus Scotiam diiudicaturus de iusto hærede, tanquam superior dominus dirigit iter suum, sed dum finibus Scotiæ appropinquaret, regina consors defungitur in villa de Herdeley iuxta Lincolniam, propter quod rex dimisso itinere cæptó versus Scótiam, Londonias funus deducendo reuertitur cum mærore. Conditum est ergo corpus cum aromatibus in ecclesia Westmonasterij cum honore, cor vero in choro fratrum prædicatorum, Londoniis est humatum. In omni loco & villa quibus corpus pausauerat, iussit rex crucem miro tabulatu erigi ad reginæ memoriam, vt à transeuntibus pro eius anima deprecetur, in qua cruce fecit reginæ imaginem depingi, fuerat hæc regina dicta Alienora soror Aldefonsi regis Castelli nobilis genere, sed multo nobilior morum grauitate.

Dubitatio de hæredibus Scotiæ.

Regina moritur.

Cruces erectæ in memoriam reginæ.

Ann. 1291. Ciuitas Acon capitur à Soldano Babilone, qui muros eius destruxit cum turribus & euertit ecclesias cum domibus ciuitatis. Eo anno post Pascha rex Angliæ appropinquans Scotiæ, Parliamentū tenuit apud Northūb. vbi consultis prælatis ac vtriusq; iuris peritis, reuolutis priorum temporum annalibus, vocari fecit prælatos ac maiores regni Scotiæ & coram eis in ecclesia parochiali de Northumb. ius suum in superius dominium regni Scotiæ fideliter declarauit. Petiuitque vt hoc recognoscerent, protestando se ius coronæ suæ vsque ad effusionem sanguinis defensurum. Ob quam causam rex fecerat omnia monasteria Angliæ, Scotiæ, & Walliæ perscrutari, ad dignoscendum quale ius posset sibi competere in hac parte. Et repertum est in chronicis Mariani Scoti, Gulielm. Malmesburiensis, Rogeri de Houeden, Henrici de Huntingdone, Radulphi de Diceto, quod anno dom. 910. Rex Edwardus senior subegit sibi reges Scotorum & Cambrorum. Item ibid. quod ann. dom. 921. prædictæ gentes elegerunt sibi Edwardum prædictum in dominum ac patronum. Item ibid. anno dom. 926. rex Angliæ Adelstanus deuicit regem Scotiæ Constantium, & iterum sub se permisit regnare. Item Edredus frater Adelstani rex Angliæ deuicit Scotos & Northamhumbros, qui se submiserunt ei & fidelitatem iurauerunt. Item ibidem Edgarus rex Angliç superauit Kinadum filium Alpini regem Scotorum, qui iurauit ei fidelitatem. Item ibidem rex Angliæ & Daciæ Canutus, anno regni sui 16. perdomuit Malcolinum regem Scotorum, & ex tunc factus est rex quatuor regnorum, scilicet Angliæ, Scotiæ, Daciæ, & Norwagiæ. Item ibidem S. Edwardus regnum Scotiæ dedit Malcolino filio regis Cambrorum de se tenendum. Item Gulielmus Bastard, anno regni sui 6. vicit Malcolinum regem Scotiæ, & accepit ab eo sacramentum fidelitatis. Item Guliel. Rufus fecit similiter erga Malcolinum regem Scotiç, & duos filios Malcolini successiue regnantes. Item Alexander successit fratri suo Edgaro in regnū Scotiç de consensu regis Henrici 1. Item Dauid rex Scotiç fecit homagium regi Steph. Item Gul. rex Scotiç fecit homagium Henric. 3. filio regis Henric. 2. in coronatione sua, & iterum Henrico patri anno regni sui 20. sicut patet in conuentione inter eos facta inde. Item dicit Rogerus Houedē quod Gul. rex Scotiç venit ad dominum suum regem Henricum in Normanniam, & similiter fecit regi Rich. & etiam Iohanni regi apud Lincolniam. Item in chronicis S. Albani reperitur quod Alexander rex Scotiç apud Eboracum desponsauit Margaretam filiam regis Henrici, an. regni sui 35. & fecit ei homagium. Item reperitur in chartis regum Scotiç. Item repertum est in bullis papalibus Scotiç directis, reges Scotorum excommunicatos fuisse quia noluerunt obedire dominis suis Anglorum regibus. Conuenientibus igitur apud Northumb. in finibus Anglorum versus Scotiam rege Anglorum cum suis peritis, ac Scotorum valentioribus cum suis prudentioribus petiuit in primis rex Angliæ, vt Scoti pacifice assentirent suæ ordinationi super rege Scotiæ, præsertim cum sibi competeret ratione sui dominij capitalis. Scoti respondebant se ignorare quod talis superioritas regi Angliç competeret, nec posse sine capite regi ad talia respondere,

Declaratio iuris regij de regno Scotiæ.

Testimonia chronicarum de iure regis Angliæ in regnum Scotiæ.

cui

cui incumberet talem denunciationem audire. Nec aliud responsum ad præsens debere reddere testabantur propter iuramentum excommunicatione vallatum, quod post mortem regis Alexandri sibi inuicem fecerunt, vnde deliberatione habita fecit rex Edwardus Scotis literas suas patentes, quibus recognouit aduentum Scotorum in Angliam circa aquam Twede non debere alias illis vertere in præiudicium iterum veniendi in Angliam.

Competitores iuris in regnum Scotiæ, subdunt se voluntati regis Angliæ.

Post hæc maiores Scotiæ & Angliæ qui vendicabant ius successionis in regnum Scotiæ per literas suas patentes recognouerunt se velle sponte recipere iustitiam coram dicto rege Edwardo, tanquam coram capitali domino, & firmum tenere quicquid ipse decreuerit in præmissis. Tenor autem literarum dominorum vtriusque regni qui ius successionis vendicabant in Scotorum dominium erat talis.

Omnibus præsentes literas visuris vel audituris Florentius Comes Hollandiæ, Robertus le Brus dominus Vallis Anandiæ, Iohan. de Balliolo dominus Galwidiæ, Iohannes de Hastinges dominus Abergauenniæ, Iohannes Comyn dominus de Badenaw, Patricius de Dunbar comes Marchiæ, Iohannes de Vesci vice patris sui, Nicholaus de Sules, Gulielmus de Ros salutem in domino. Cum nos in regno Scotiæ ius habere credamus, & ius illud coram illo, qui potiorem habet potestatem, iurisdictionem & rationem examinandi ius nostrum decertare, vendicare ac probare intendamus: nobilisque princeps dominus Edwardus dei gratia rex Angliæ per bonas sufficientesque rationes nos informauerit, quod ad eum spectat & habere debet superius dominium regni Scotiæ, & cognitionem in audiendo, examinando & definiendo ius nostrum, nos de propria nostra voluntate sine omni violentia & coactione, volumus, annuimus & concedimus, vt recipiamus ius coram eo tanquam superiori domino terræ. Volumus insuper ac promittimus quod habebimus & tenebimus firmum & stabile factum suum, & quod ille habebit regnum, cui coram eo ius potius illud dabit. In testimonium istorum, nos literis istis apposuimus sigilla nostra, data apud Northumb. feria tertia post Ascensionem, &c. Facta itaque recognitione superioris dominij, & submissione recipiendi quod coram rege Angliæ fuerit definitum, petiuit rex castra & terram totam sibi reddi, vt per seisinam pacificam ius superioris dominij, quod iam per suas literas recognouerant clarescceret vniuersis.

Literæ seisinæ data regi Angliæ de regno Scotiæ.

Annuerunt statim regiæ petitioni confectis super hoc literis habentibus hunc tenorem. Omnibus præsentes literas visuris vel audituris Florentius comes Hollandiæ, &c. salutem in domino. Quia de bona voluntate nostra & communi assensu annuimus, & concessimus nobili principi domino Edward. dei gratia regi Angliæ, quod ipse tanquam superior dominus terræ Scotiæ, possit audire, examinare, & definire vendicationes nostras & petitiones quas intendimus ostendere & probare pro iure nostro recipiendo corã eo, tanquam superiore domino terræ, promittentes insuper quod factum suum habebimus firmum & stabile, & quod ille obtinebit regnum Scotiæ, cuius ius potius declaratur coram eo. Cum autem non possit præfatus rex Angliæ isto modo cognitionem facere, nec complere sine iudicio, nec iudicium debeat esse sine executione, nec executionem possit debito modo facere sine possessione & seisina eiusdem terræ & castrorum eius: volumus & annuimus, & concedimus quod ipse tanquam dominus superior ad perficiendum prædicta, habeat seisinam totius terræ Scotiæ & castrorum eius, quousq; ius in regnum petentibus fuerit satisfactum. Ita tamen quod antequam habeat seisinam, bonam & sufficientem securitatem faciat petitoribus, & custodibus & communitati regni Scotiæ, restituendi idem regnum cum tota regalitate, dignitate, dominio, libertatibus, consuetudinibus, iusticiis, legibus, vsibus, possessionibus, & quibuscunque pertinentiis in eodem statu in quo erant ante seisinam sibi traditam, & liberabit illam cui iure debebitur secundum iudicium regalitatis, saluo regi Angliæ homagio illius qui rex erit. Et debet hæc restitutio fieri infra duos menses à die quo fuerit hoc ius discussum atque firmatum. Exitus terræ prædictæ medio tẽpore recipiantur & in saluo deposito reponantur, & bene custodiantur per manum Camerarij regni Scotiæ qui nunc est, & illius quem assignabit ad hoc rex Angliæ, & hoc sub sigillo eorum, salua rationabili sustentatione terræ & castrorum ministrorumque regni. In testimonium istorum omnium prædictorum apposuimus sigilla nostra, &c. Data apud Northumb. die Mercurij, &c. Has duas literas misit rex Angliæ ad diuersa monasteria ad facti memoriam seruandas.

Rex assecurat Scotiæ regnum vero hæredi redderet.

Igitur ex parte regis Angliæ facta securitate de restituendo prout præfertur regno Scotiæ, infra duos menses illi cui de iure hoc competeret sub pena 100. millium librarum sterlingorum Romæ in subsidium terræ sanctæ soluendarum, ac etiam sub pena excommunicationis & interdicti in regis personam & regnum Angliæ, si non restitueret fulminandum, Scoti per chartas suas tradiderunt regi Edwardo regnum Scotiæ cum castellis,

iuri-

iuribus & consuetudinibus, posueruntque custodes qui medio tempore, exitus & appromamenta terræ ad opus illorum quorum intererat custodirent, quousque viz. debita discussione habita de legitimo constaret hærede. Quo facto rex Angliæ post longas disceptationes vendicantium illud regnum discussis iuribus, prætulit Iohannem de Baliol qui recognouit regem Angliæ fore capitalem dominum Scotiæ, fecitque ei homagium & fidelitatem iurauit, prout in gestis anni sequentis plenius declaratur. *Iohan. Baliol rex Scotiæ.*

Circa festum S. Iohannis Baptistæ Alienora mater regis Ambresbyriæ est defuncta propter quod rex de Scotia rediit in Angliam, & funus maternum debito cum honore curaret.

Post festũ S. Michaelis Rex iterum tendens in Scotiã cum Eboracum venisset, Resus filius Mereduci captus illucque deductus iudicialiter condemnatur. Deinde rex profectus in Scotiam, omnibus in regnum Scotiæ ius vendicantibus imposuit, vt in festo S. Iohannis Baptistæ proximo futuro coram se comparerent, & quo iure regnum illud vendicabant, plenius declararent.

Anno 1292. suborta est discordia inter Anglicos & Francos huiuscemodi occasione. Duo nautæ quorum vnus erat Anglicus, alter Normannus conuenerunt apud Gartimam ad quendam fontem vt haurirent aquam, vbi dum quisque nititur prius haurire, facta est contentio inter vtrosque. Post multa iactata conuitia, Normannus educto gladio ferire nitebatur Anglicum, qui vitato periculo, pugnam Normanni tenuit, volens eripere de manu sua pugionem, quibus colluctantibus Normannus corruens super mucronem suum casu proprio confossus fuit. Quo cognito Normanni persecuti sunt Anglicum, vt in eum necem socij vendicarent. Sed nautæ Anglici consortes contuentur socium & Normannos repellunt. Normanni vero de casu prædicto coram Philippo rege Franciæ grauem deposuere querimoniam. Quibus rex iussit vt vbicunque obuiarent Anglicis de nece consocij sumerent vltionem, vnde factum est vt dum Normanni sollicitius maris obseruarent semitas, nauigium Anglicanum conspiciunt à remotis. Cum quo mox congredientes quandam nauem Anglicam vncis attrahentes, Anglicum quendam rapientes de naui sua in summitate mali cuiusdã puppis Normannicæ suspenderunt, quibus causis creuit tumor & inuidia populis vtrisque regni. *Lis inter Anglos & Francos.*

Rex Angliæ post festum Sancti Iohannis Baptistæ in Scotiam veniens, receptis eorum qui regnum Scotiæ vendicabant allegationibus, pro iure suo eligi fecit 40. personas, viz. 20. de Anglia, & 20. de Scotia, qui istas allegationes deliberata diligentia discuterent, sententiam finalem vsque in festum Sancti Michaelis proximo venturum differens proferendam.

Eo tempore Ericus Rex Norwagiæ venit coram consilio domini regis Angliæ per atturnatos suos, & protulit quoddam scriptum in hæc verba.

Omnibus præsentes literas inspecturis vel audituris pateat euidenter quod nos Ericus dei gratia rex Norwagiæ tenore præsentium fecimus, constituimus & ordinauimus prout de iure & facto melius facere potuimus, nostros veros ac legitimos atturnatos & procuratores, & nuncios speciales, nobilem virum Adneum de Hagr. & magistrum Henricum Plebanum plebis de Castellione arretino, domini Papæ Capellanum, & magistrũ P. Algor ad comparendũ pro nobis & vice nostra coram excellenti principe domino dei gratia Edwardo rege Angliæ illustri, & superiori domino regni Scotiæ ad petendum nomine nostro tanquam per superiorem dominum regni Scotiæ nobis adiudicari regnum Scotiæ supradictum, cum omnibus iuribus & pertinentiis suis, cum ipsum regnum per mortem dominæ Margretæ filiæ nostræ olim dominæ & reginæ regni Scotiæ sit ad nos pleno iure deuolutum hæreditarie, legitime. *Erici scriptum.*

Item ad petendum nomine nostro adiudicari nobis, & præfatis atturnatis & procuratoribus nostris assignari pro nobis fructus redditus regni Scotiæ quatuor annorum, qui fluxerũt à tempore mortis domini Alexandri bonę memoriæ quondam regis Scotiæ, vsq; ad diem mortis dominæ Margaretæ filiæ nostræ olim Dominę reginę Scotorum, qui percepti vel percipi potuerunt de dicto regno, cum ad nos dicti fructus seu redditus pleno iure pertineant: tum quia fuimus legitimus administrator reginæ præfatæ cum viueret: tum etiam quia grauia expensarum & sumptuum onera sustinuimus propter eam, dum in regno Norwagiæ moram traxit, & postmodum mittendo eam ad regnum Scotiæ supradictum. Item ad petendum nomine nostro condemnari vniuersitatem regni Scotiæ, & ipsum regnum ad soluendum nobis seu dictis atturnatis & procuratoribus nostris recipientibus vice nostra pœnam centum millium librarum sterlingorum, in quam inciderunt vniuersitas præfata & regnum supradictum, non recipiendo libere

Domi-

Dominam præfatam Margaretam filiam nostram in dominam & reginam Regni Scotiæ, nec ei obediendo in aliquo. Et ad petendam supplementum septingentarum marcarum quas habere debemus à regno Scotiæ, occasione dotis Dominæ Margaretæ olim filiæ nostræ, & vxoris regis Scotiæ prædicti, cum fructus & redditus prædicti nobis assignari pro septingentis marcis annuis ad quingentarum marcarum summam non ascendant. Item ad agendum & defendendum, lucrandum & perdendum coram præfato principe domino Edwardo rege Angliæ superiore domino regni Scotiæ debita quomodocunque & qualitercunque, etiam ex quacunque causa vel causis nobis debeantur, & ea quibuscunque personis loco vel vniuersitate, & quocunq; nomine illa iura censeantur, & ad omnia alia & singula faciendum, quæ veri ac legitimi atturnati seu procuratores & nuncij facere possent in præmissis, & quolibet præmissorum si mandatum etiam exigerent speciale, quæ nosmet facere possemus, si præsentes essemus, promittentes sub ypotheca & obligatione omnium bonorum, ratum, firmum, & gratum habere & tenere perpetuo, ac non contrauenire aliquo ingenio vel modo, quicquid per prædictos atturnatos seu procuratores nostros, vel duos saltem ex eis actum vel procuratum fuerit in præmissis vel quolibet præmissorum. Dat. Tonsborg. anno regni nostri decimo tertio. In cuius rei testimonium has literas fieri fecimus, & nostri sigilli munimine roborari.

Requisitum fuit de eisdem atturnatis quid volunt addere, minuere, vel mutare, & quod in petitione sua danda declararent. Qui dicunt quod nolunt declarare, antequam habuerunt colloquium cum dicto domino rege Angliæ superiore domino regni Scotiæ, nec aliquid aliud proponere vel dicere ea vice. Et hæc requisitio fuit facta, quia alias in petitione sua quæ coram ipsis fuit ibidem lecta, reseruarunt sibi beneficium addendi, minuendi & mutandi prout plenius ex tenore ipsius petitionis apparet. Et datus est eis dies vsque ad diem Mercurij proximum sequentem ad audiendum Domini regis Angliæ voluntatem.

Dies datus regi Norvvagiæ.

Postea die Mercurij proximo post festum beati Martini venerunt prædicti atturnati regis Norvvagiæ coram consilio prædicti Domini regis Angliæ & superioris domini Scotiæ, & dictum fuit eis per consilium dicti domini regis quod declararent manifeste actionem domini regis Norwagiæ, per quam intendunt recuperare regnum Scotiæ tanquam ius domini sui. Qui responderunt & dixerunt quod voluerunt prius habere colloquium cum domino suo rege Norwagiæ, & ipsum super actione & petitione prædictis consulere, antequam vlterius prosequerentur. Et multotiens requisiti quod petitionem præfati domini sui manifestius declararent, tandem dixerunt præcise quod petitionem supradicti domini sui noluerunt declarare, nec vlterius super hoc aliud dicere, antequam eundem dominum suum consulti fuerint in præmissis. Ideo datus est eis dies de die in diem coram prædicto domino rege Angliæ superiore domino dicti regni Scotiæ, ad audiendum iudicium suum de eo quod noluerunt vlterius prosequi petitionem domini sui prædicti, &c.

Iudicium contra regem Norvvagiæ.

Igitur post diligentem huius negotij discussionem inter cæteros, de assensu communi Ioh. de Baliolo, qui de filia Dauid regis Scotorum descenderat seniore, adiudicauit rex ex integro regnum ipsum. Robertus nempe de Brus, inter quem & ipsum Iohan. de Baliolo exclusis cæteris quæstio vertebatur, licet vno gradu esset propinquior, tamen descendit à filia regis Dauid secunda.

Iohan. de Baliolo in festo Sancti Andreæ sequenti collocatus super lapidem regalem in ecclesia canonicorum de Scone regularium solemniter coronatur, moxque venit ad nouum castrum super Tynam, & fecit homagium regi Angliæ sub hiis verbis. Domine Edwarde rex Angliæ superior domine regni Scotiæ. Ego Iohannes de Baliolo Rex Scotiæ recognosco me hominem vestrum ligeum de toto regno Scotiæ & omnibus pertinentiis & hiis quæ ad hoc spectant, quod regnum meum teneo & de iure debeo, & clamito tenere hæreditarie de vobis & hæredibus vestris regibus Angliæ, de vita & membris, & terreno honore contra omnes homines, qui possunt viuere & mori. Et Rex Angliæ recepit homagium in forma prædicta suo & alterius iure saluo. Quo facto rex Angliæ idem regnum Scotiæ integraliter cum omnibus pertinentiis restituit indilate.

Homagium regis Scotiæ.

An. 1293. Rex Angliæ tenuit natale apud nouum castrum super Tynam vbi suscepit homagium Iohannis de Baliolo regis Scotorum.

Per idem tempus mercatores Angliæ lacessiti per Francos super mercium suarum amissione regi Angliæ conqueruntur. Quapropter rex comitem Lincolniæ Henricum

de

de Lacy transmisit ad regem Franciæ, petens humiliter vt per vtriusque regis consilium de assensu communi contra huiusmodi dispendia prouideretur de remedio competenti: sed dum comes responsum expectat, classis ducentarum Normannicarum onusta vino virisque bellatoribus à sexaginta nauibus Anglicanis capitur, in portu Sancti Matthæi in minori Britannia & in Angliam adducitur, in quo conflictu feruntur occisa quindecem millia Gallicorum. Rumor facti regem Franciæ, non tam admiratione quam indignatione vehementi commouit. Qui missis nuntiis petiit à rege Angliæ vt absque mora naues cum mercibus, & homines suos captas & in regno suo receptatas restitueret, si vellet sua negotia pro terra Wasconiæ in curia regis Franciæ fauorabiliter expediri. Rex igitur habito cum suis consilio, Richardum Londoniensem episcopum cum aliis viris prudentibus direxit ad regem Franciæ cum hoc responso, videlicet, quod rex Angliæ curiam suam habet nulli subiectam, ideo si qui de regno Franciæ læsos se senserint, & iniurias suas declarauerint, Rex eis celerem fieri iusticiam ordinabit, & eisdem eundo per terram suam & redeundo saluum dabit conductum, vel si hoc regi Francorum non placeat, eligantur hinc inde arbitri qui pensatis damnis vtriusuis partis, prouideant quomodo quærelantibus satisfiat, & rex Anglorum dicto eorum & laudo sub certa obligatione se submittet, dum tamen rex Franciæ se submittat & obliget pari modo. Si vero aliquod occurrat tam arduum, quod pro arbitrio descidi nequeat, definiendum regibus reseruetur. Et rex Angliæ habito conductu ad regem Franciæ accedentem ad aliquam villam maritimam veniet, & assensu mutuo finis negotio imponetur. Quod si nec istud rex Francorum acceptauerit, in summum pontificem negotium transferatur, vel quia tunc sedes vacabat apostolica, ad Cardinales omnes vel aliquos committatur. Spreuit hæc omnia consilium Franciæ, nec nuntiis instanter flagitantibus dignatum est aliquid respondere. Misit denique rex Francorum ad ciuitatem Agennum quæ pertinet ducatui Acquitaniæ & ibi nominatim citari fecit regem Angliæ, vt die certa Parisius compareret, de iniuriis & rebellionibus factis in terra Wasconiæ responsurus. Quem ad diem præfixum non comparentem, Rex Francorum in propria persona pro tribunali sedens sententiam protulit, regem iudicans in defectu. Moxque præcepit Constabulario Franciæ, vt in manu armata ducatum Acquitaniæ regis Francorum nomine occuparet, caperetque vel expelleret quoscunque per regem Angliæ illius custodiæ deputatos. Siquidem paulo ante miserat illuc rex Angliæ Iohannem de S. Iohanne militem in armis strenuum & discretum, qui ciuitates & castra per totum ducatum muniuit armis & victualibus & viris strenuis ad bellandum.

Classis Gallicana ab Anglis capta.

Rex Angliæ citatur.

Anno 1294. Cum Edmundus frater regis Angliæ diu, sed inaniter tractasset de pace cum consilio regis Franciæ manifeste seductus fuisset Francorum falsitate ad maximum damnum fratris sui regis Angliæ, regressus est in Angliam referens regi totique consilio totam rerum gestarum seriem. Quapropter rex conuocato Londoniis parliamento, cui Iohannes rex Scotorum interfuit, de consilio prælatorū & procerum consentium terram sub dolo sibi ablatam recuperandam gladio, rex Angliæ misit nuncios ad regem Franciæ mandans ei per eosdem, quod cum pacta inter progenitores eorum habita & ipsos, nec non & secretos tractatus quos mediāte Germano suo cum eo habuit, violasset, non videbatur sibi quod ipsum regem Angliæ ducemque Acquitaniæ hominem suum reputabant, nec ipse homagio suo astringi vlterius intendebat.

Parliamentum Londini.

Rex Angliæ renunciat homagio pro Acquitania.

Eodem tempore rex Angliæ misso in Teutoniam Antonio Dunelmensi Episcopo confœderauit sibi Adulphum regem Romanorum. Et in Wasconiam transmisit exercitum, cui præfecit milites prudentes & in bellicis rebus expertes, & nauigium ad maris custodiam forte satis ordinauit.

Hoc anno concessa fuit regi in subsidium werræ suæ medietas à clero, sexta à ciuibus, & reliquo populo decima pars bonorum, non obstante quod fames in terra præualuerat annonæ caristia, & pauperes passim afflicti lienteria morerentur. Naualis exercitus regis Angliæ cepit tres villas in Wasconia muratas, cepit s. Burgum super mare ac Blanium atque Risuncium. Sub eisdem diebus Wallenses insurgentes contra regem in diuersis partibus, diuersos sibi principes præfecerunt. Aquilonares quendam Madocum nomine, de genere Lewlini principis vltimi qui villam & castrum de Carneruan combusserunt magna Anglorum multitudine quæ ad nundinas venerat interfecta. Occidentales Wallenses, quendam Maylgonem nomine sequebantur, mala plurima perpetrantes.

Subsidium regi datum.

Wallensium insurrectio.

Tertius Marganus dictus Wallenses australes concitans, comitem Glouerniæ Gilbertum qui progenitores suos exhæredauerat, de terra sua quæ Glamorgan dicitur expulit

Edvvardus à Wallensibus repulsus.

& fugauit. Rex Angliæ auditis hiis rumoribus Walliam cum exercitu est ingressus, sed mox occurrentibus sibi Wallensibus exceptus graui prælio repulsus est. Robertus de Winchelsey doctor sacræ paginæ Archiepiscopus Cantuarensis à Celestino Papa confirmatur, & in Angliam veniens, Iohanni de Monemutha magistro Theologiæ contulit episcopatum Landafensem authoritate papali qui iam vacauerat multis annis. Celestinus papa prius dictus Petrus de Murrone de ordine S. Benedicti monachus & anachorita, se sentiens minus sufficientem ad tantum onus sufferendum, de consilio Benedicti Caietani cessit papatui, ædita prius constitutione super cessione pontificum Romanorum. Huic successit idem Benedictus, de quo ex post prophetauit, eo quod eum ad cedendum subdole induxisset idem Celestinus, ita: Ascendisti vt Vulpes, regnabis vt Leo, morieris vt Canis, contigitque prout vir sanctus prophetauit. Quia rigide Cardinales de Columna tractauit & quosdam deposuit, regique Francorum in multis obstitit, & eum totis viribus elaborauit deponere, idem rex Franciæ confæderatis fratribus de Columna misso Seneschallo Franciæ, Gulielmus de Longareto comprehendit eum, & in equum effrenem versa facie ad caudam posuit. Quem sic discurrere vsque ad nouissimum halitum compulit ac tandem ad hæc omnia cardinalibus prædictis consentientibus fame necauit, sed hæc in sequentibus, cum tempus occurrerit rei gestæ. Ipse vero constitutionem de cessione Romanorum pontificum æditam per prædecessorem suum, factus papa reuocauit.

Celestinus papatui renunciat.

Prophetia de Benedicto.

Acta in Wasconia.

Anno 1295. in die Circumcisionis domini reddita est domino Iohanni de sancto Iohanne ciuitas Bayonensis, quam die præcedenti ceperant nautæ fortiter expugnatam. Obsidionem vero posuit circa castrum quod post dies octo cepit, multæque munitiones & castra se reddiderunt Anglis cognita fraude Gallorum, ita quod exercitus Anglicorum excreuit ad quatuor millia peditum & equitum ducentorum. Rex Angliæ transito flumine de Conway, cum parte exercitus, infortunate captis bigis & curribus onustis victualibus penuria coarctatur, ita vt donec veniret ad eum reliqua pars exercitus aquam melle mixtam biberet, panemque cum salsis carnibus vesceretur. Comes Warwici cognito quod Wallenses in maxima multitudine inter duo nemora in quadam planitie se adunassent, assumpta secum electa multitudine cum balistariis & sagittariis de nocte superueniens, eos vndique circumcinxit, qui fixis in terra lanceis cuspides in oppositum irruentium dirigunt, vt sic se ab impetu equitum tuerentur. Sed comes inter duos equites posito vno balistario ac iaculis balistarum magna parte eorum qui lanceas tenebât prostrata, cum turma equitum in reliquos irruens, tantam stragem intulit quanta eis, vna vice illata non creditur temporibus retroactis.

Edvv. victualia.

Comitis Warvvici fortitudo.

Bellum mariscū.

Interim rex Angliæ castrum construxit in insula Anglesey quod bellum mariscum voluit appellari. Succisa sunt etiam nemora in Wallia quæ belli tempore indigenis parabant latibula, & firmata sunt castra maritima circa loca. Et cito post hæc captus est Madocus prædictus capitaneus Wallicorum. A quo tempore werræ quieuerunt in Wallia, & Wallenses more Anglicorum pene cæperunt viuere, thesauros congregantes, & rerum damna temporalium metuentes.

Wallenses subacti postea non rebellarunt.

Carolus Germanus regis Franciæ Wasconiam ingressus Risuncium obsedit & cepit.

Eo tempore reddita est Anglis villa S. Seueri.

Risuncium à Gallis captum recuperatur.

Carolus germanus regis Franciæ euersis villa & castro Risuncij quæ Hugo de Veer capitaneus 13. septimanis tenuit in magnum Gallorum dispendium, ea tandem reddidit, saluis omnibus, sua suppellectili, & dato conductu vsque ad duas dietas ab exercitu. Carolus positis in villa custodibus cum exercitu reuersus est in Franciam. Post cuius discessum mox capta est villa ab Anglicis iterato. Duo Cardinales missi à Papa Bonifacio pro pace reformanda inter reges, primo venerunt ad regem Franciæ, deinde ad regem Angliæ petentes treugas biennales. Quibus respondit rex Angliæ, quod non potuit treugas inire propter fœdus initum & iuramento firmatum inter ipsum & regem Romanorum, sine consensu eiusdem. Quapropter regem rogauerunt, vt regis Romanorum consensum in inducias impetraret. Quod rex ob reuerentiam curiæ Romanæ fecit. Cardinales vero in Gallias sunt reuersi. Circa præsens tempus classis Gallicana Doueriam veniens spoliauit prioratum, & ibidem perempto vno monacho veterano, magnam partem oppidi incenderunt. Quorum aliqui priusquam potuerunt naues repetere sunt occisi, captaque est vna galea plurimis interfectis de parte Gallorum.

Cardinales de pace tractaturi veniunt.

Galli Doueriam spoliant.

Nautæ Gernemuthenses Cesaris burgum, id est, Cherburgh in Normannia incendio vestauerunt, spoliataque Abbathia canonicorum regularium canonicum quendam

senem

senem in Angliam adduxerunt. Portesmouthenses ceperunt quindecem naues Hispanicas onustas vino.

Iohannes rex Scotiæ fidelitas immemor, destinatis ad regem Francorum nuntiis iniit cum eo fœdus contra regem Angliæ, petens in affirmationem negotij matrimonium contrahi inter filium suum Edward. & puellam nobilem Iohan. filiam Caroli germani regis Francorum, spondens se velle regem Angliæ totis viribus impugnare, sicut in scriptis inter vtrosque regis confectis plenius continetur. Scoti per idem tempus elegerunt sibi 12. pares quorum consilio rex regnum suum gubernare debebat, per quos etiam vt in præmissam consentiret proditionem fuit inductus. Nempe horum consilio & præcipue abbatis de Menros, cum ad parliamentum venisset regis Angliæ, illicentiatus clam discessit tanquam fugitiuus, ad magnum dedecus personæ suæ: ob quam causam Rex Angliæ iussit omnia bona sua mobilia & immobilia quæ habebat in Anglia confiscari, qui eo tempore plures villas & prædia pinguia possidebat. *Scotorum rex fidem violat.* *Scoti eligunt 12. pares.*

Thomas Turberuile miles captus in Wasconia, & Parisius inter alios captiuos detentus, liber dimittitur sponsione iuramento firmata, quod contra regem Angliæ Walliam commoueret. Qui cum venisset in Angliam proditionis conuictus tractus & suspensus est. *Ruberuile suspensus.*

Gilbertus Comes Glouerniæ dies suos clausit, relictis ex vxore sua Iohanna filiabus tribus & vnico filio minoris ætatis, nomine Gilberto.

Gulielmus de Valentiis comes Penbrochiæ concessit in fata, cui successit filius suus Aymerus.

Rex Angliæ Scotorum comperta proditione, disposuit regnum Scotiæ vi subiicere nisi possent ab hiis quæ referebantur se legitime excusare. *Expeditio regis in Scotiam.*

Anno 1296. Edmundus Germanus regis Angliæ & Henricus comes Lincolniæ cum exercitu valido in Wasconiam transfretarunt, vbi reddita sunt eis castra plura, cumque venissent prope Burdegaliam ad duo milliaria, exercitus Gallorum egressus de Burdegalia velut inopinato eis occurrit commissoque graui prælio Galli retrocedentes ad vrbem fugiunt, quos dum insequuntur tres milites & duo vexilliferi Iohannis de Britannia & Alani Souche Galli portis clausis ceperunt. Comites vero magnam partem suburbij combusserunt. *Expeditio in Wasconiam.*

Et non multo post Edmundus comes vitæ finem fecit, fuerat autem comes Leicestriæ & Lancastriæ. Post cuius mortem exercitus Anglicanus obsedit vrbem Aquensem, sed penuria victualium compellente negotium est infectum. Eo tempore comes Attrabatēsis per regem Francorum missus in Wasconiam munitiones aliquas de manibus Anglorum extorsit. Per id tempus rex Angliæ immenso coadunato exercitu venit ad nouum castrum super Tynam. Ad quem locum fecerat Iohannem Scotorum citari per edictum publicum, vt de his quæ sibi debebant obiici responderet. Quo ad diem præfixum nec per se comparente, nec per nuncium se excusante, rex de consilio suorum decreuit vlterius procedendum. Interim quidam miles Robertus de Ros dominus Castelli de Werk non obstante fidelitate quam Regi Angliæ iurauerat ad Scotos transfugit. Cuius germanus Gulielmus de Ros regem præmonens de fratris perfidia petiuit sibi mitti subsidium, quo posset castrum defendere contra Scotos. Rex vero misit illuc mille viros, qui recepti in villa quadam dicta Prestfen, omnes eadem nocte à Scotis quorum capitaneus erat præfatus transfuga Robertus de Ros interfecti sunt, exceptis paucis qui dilapsi sunt fuga. Quo audito mox Rex cum exercitu ad castrum illud properat, gauisus in hoc vt fertur, quod Scoti primo cęperunt hostilia exercere. Rex itaq; ad prędictum castrum de Werk Paschalem solemnitatem peregit. Quo tempore septem comites Scotiæ videlicet, de Bowhan, de Menteth, de Stratuerne, de Lewenes, de Ros, de Athel, de Mar cum exercitu grandi feria secunda paschæ Angliam sunt ingressi, vastantes omnia cęde & incendio, non parcentes sexui vel ętati, venientesque Carleolum vrbem ipsam obsidione cinxerunt. Viri vero ciuitatis & fœminę lapidibus & telis Scotos à muris propulsabant, vrbem viriliter defendentes. *Scotorum rex citatur.* *Scoti Angliam vastant.*

Videntes autem Scoti nil se proficere, feria quarta omissa obsidione in Scotiam redierunt. Eadem die s. feria quarta paschalis hebdomadę rex cum exercitu transito flumine Twede peruenit prope Berwicum. Die vero veneris cum videret ciues ad pacem redire nolle, factis insultibus tam per aquam quam per aridam, villam occupat, vnico tantum de suis militibus interfecto. Nocte sequente dormiuit rex in castro, iussitque rex fodi fossam profundissimam inter Scotos & Berwicum quæ esset terrori hostibus, & eosdem arctaret ab incursibus repentinis. Cūq; rex villam Berwici nouo fossato muniret, venerunt *Beruuicum fossa munitur.*

 ad

ad eum duo fratres minores de villa de Rokesburgh deferentes literas Iohan. regis Scotiæ, tenorem huiuscemodi continentes.

Scotorum regis litera.

Magnifico principi domino Edwardo dei gratia regi Angliæ, Iohannes eadem gratia Scotię rex. Cum vos ac illi de regno vestro non ignorantibus vobis vel ignorare non debentibus, per violentiam, potentiam, nobis ac regni nostri incolis graues immo intollerabiles iniurias, contemptus, grauamina, nec non enormia damna, contra nostros ac regni nostri libertates, ac contra deum & iusticiam notorie & frequenter intuleritis, nos extra regnum ad leuem suggestionem pro libitu vestræ voluntatis citando & indebite vexando, castra nostra ac terras, possessionesque nostras & nostrorum infra regnum vestrum sine nostris demeritis occupando, bona nostra ac subditorum nostrorum tam per terram quam per mare rapiendo, & infra regnum vestrum receptando, mercatores & alios regni nostri incolas occidendo, hominesque nostros de regno nostro violenter abducendo ipsosque ibidem detinendo & incarcerando, super quibus reformandis nuncios nostros sępe transmisimus, quæ non adhuc solum remanent incorrecta, verum etiam de die in diem per vos & vestros prioribus deteriora cumulantur. Vos namque iam cum innumerabili multitudine armatorum vestro exercitu publice conuocato ad exhæredandum nos, & regni nostri incolas ad fines regni nostri hostiliter accessistis, & vltra progredientes in regno nostro strages & incendia, nec non insultus & inuasiones violentas tam per terram quam per mare commisistis inhumane. Nos dictas iniurias & grauamina & damna, nec non & hostiles impugnationes vlterius sustinere non valentes, nec in fidelitate & homagio vestro (licet per violentam impressionem impressam extortis) manendo contra nos, etiam ad defensionem nostram & regni nostri, cuius defensioni & tuitioni vinculo iuramenti sumus astricti: nos volentes erigere fidelitatem & homagium tam à nobis quam ab aliis quibuscunque regni nostri incolis fidelibus nostris ratione terrarum, quas in vestro regno tenebant, & etiam ratione menagij seu retentionis vestræ, nomine nostro ac nomine eorundem omnium & singulorum, vobis reddimus per præsentes.

Rex Angliæ audita præsenti litera resignationem homagij sui admisit, & Cancellario suo præcepit hanc literam registrari ad perpetuam memoriam rei gestæ.

Scoti Angliam vastant.

Septem Comites Scotiæ prænominati superius cum eorum comitiua profecti sunt in Angliam, vastantes omnia cæde & incendio, inter quę prioratum, cum tota villa de Hexam incendio destruxerunt, progressique ad domum monialiū de Ramesay, domos quasdam incenderunt, & cum ingenti præda in Scotiam sunt reuersi.

Patricius de Dunbar se regi Angliæ cum tota sua potestate submisit. Castrū de Dunbar cito post obsessum à Scotis fraude quorundam in eo existentium redditum est eisdem ad quod recuperandum comes Surrey & Southsexiæ Iohannes, & Guliel. comes Warwici à rege mittuntur cum manu forti. Quibus superueniens Scotorum exercitus vt obsessis ferrēt auxilium, excipitur dira pugna, in qua dicuntur occisa Scotorum 10. millia. Sabbato sequenti regi aduenienti redditum est castrum, in quo capti sunt tres comites, sex barones, cū militibus 29. scutiferis octoginta tribus. Quos rex ad diuersa castra Angliæ transmisit arctius detinendos. Post captionem castri de Dunbar reddita sunt ei castra de Rokesburgh, & Edinburgh, castellum vero de Striuelin inuenit vacuum, custodibus in fugam dilapsis. Trangressus vero mare Scoticum venit ad villam S. Iohannis in festo S. Iohannis Baptistæ, vbi per aliquot dies mansit.

Dunbar à Scotis captum recuperatur.

Scotorum rex pacem petit.

Rex Scotorum Iohannes videns se regi Edwardo non posse resistere, pacem supplex & misericordiam implorauit, venitque ad mandatum regis Anglię cum suis magnatibus ad castrum de Brithni. Qui post multos variosque tractatus, nude & pure subiecerunt se & regnum Scotiæ regiæ voluntati. In cuius subiectionis firmamentum rex Scotiæ filium suum obsidem tradidit, literasque confecit continentes in Gallico hunc tenorem.

Subiectio Scotorum.

Iohannes dei gratia rex Scotorum omnibus præsentes literas visuris vel audituris salutem. Quia nos per malum consilium falsumque, simplicitatemque nostram, grauiter offendimus dominum nostrum Edward. dei gratia regem Angliæ dominum Hiberniæ, ducem Acquitaniæ in multis, viz. in eo quod existentes & manentes in fide sua & suo homagio, alligauimus nos regi Franciæ, qui tunc hostis eius erat, & adhuc est, matrimonium procurantes fieri cum filia domini Caroli fratris eius, & dominum nostrum grauaremus, regemque Franciæ iuuaremus cum omni potestate nostra per werram, modisque aliis. Deinde per nostrum peruersum consilium antedictum, diffidauimus dominum nostrum regem Angliæ, & posuimus nos extra fidem & homagium suum, reddendo

dendo ei homagium suum, & misimus gentes nostras in terram Angliæ ad incendia facienda & prædas abducendas, homicidia & alia damna plurima perpetranda, & terram Scotiæ quæ est de feodo suo contra eum muniendo, ponentes & stabilientes gentes armatas, in villis, castris, & alibi ad defendendum terram contra eum de fæodo suo pro quibus transgressionibus dominus noster rex Angliæ antedictus ingressus terram Scotię in fortitudine sua eam conquisiuit & cepit, non obstante omni eo quod facere potuimus contra eum, sicut potest de iure facere tanquam dominus de fęodo suo, quia nos homagium nostrum reddidimus & fecimus rebellionem antedictam. Nos igitur existentes adhuc in plena potestate nostra & libera voluntate, reddimus ei terram Scotiæ & gentem nostram cum homagijs. In cuius rei testimonium, &c. Consignata litera, fractoque sigillo communi regni Scotię, processit rex vt videret montana Scotiæ, præcedente eum semper per vnam dietam episcopo Dunelmensi. In redeundo autem transiuit per Abbathiam de Scone, vbi sublato lapide quo reges Scotorum tempore coronationis solebant vti pro throno, transtulit illum vsque Westmonasterium, iubens idem fieri celebrantium cathedram sacerdotum.

Thronus Scotorum regis in Angliam translatus.

Eo tempore Rex apud Berwicum facto parliamento, omnium magnatum Scotiæ fidelitates recepit & homagia, qui ad rei gestæ memoriam perpetuam, confecerunt super hoc literas patentes, eorum sigillis munitas, continentes in Gallico hunc tenorem.

Omnibus præsentes literas visuris vel audituris Iohannes Comyn de Badenau, &c. Quia ad fidem & voluntatem illustrissimi principis ac charissimi domini nostri domini Edward. dei gratia regis Angliæ, domini Hiberniæ, ac ducis Acquitaniæ venimus, promittimus pro nobis & hæredibus nostris, sub pœna corporũ nostrorum & catellarum ac omnium quæ habere possumus, quod nos seruiemus ei bene & fideliter contra omnes gentes, quæ viuere & mori possunt, omnibus vicibus quibus requiremur & pręmuniemur per antedictum dominum nostrum regem Angliæ, vel hæredes suos, & quod nos non sciemus damnum eorum, quin illud impediemus omnibus viribus nostris, & eos præmuniemus, & ad ista tenenda & seruanda, obligamus nos & hæredes nostros, & omnia bona nostra. Insuper & iurauimus tactis sacrosanctis Euangelijs, & postea nos omnes & quilibet nostrum per se fecit homagium domino nostro regi Angliæ in hæc verba. Ego vester homo ligeus efficior de vita & membris, & terreno honore contra omnes homines qui possunt viuere & mori. Et idem Dominus recepit hoc homagium sub hiis verbis: Nos illud recipimus pro terris quibus estis nunc seisiti, saluo iure nostro aut alterius, & exceptis terris quas Iohannes de Baliolo quondam rex Scotiæ nobis contulit, postquam & regnum Scotiæ liberauimus, si forte aliquas terras dedit. Insuper nos omnes & singuli nostrum, per se fecimus fidelitatem domino nostro regi prædicto in his verbis. Ero fidelis & legalis, fidemque & legalitatem seruabo Edw. regi Angliæ & hæredibus suis, de vita & membris & terreno honore, contra omnes homines qui possunt viuere & mori, & nunquam pro aliquo portabo arma, nec ero in consilio vel auxilio contra eum, & hęredes suos in aliquo casu qui possit contingere, sed fideliter recognoscam, & fideliter faciã seruitia quæ pertinent ad tenementum, quod de eo tenere clamito, sicut me deus adiuuet & omnes sancti eius. In harum rerum testimonium factę sunt istę literę patentes, & sigillis nostris signatæ. Dat. apud Berwicum, anno regni regis Anglię Edwardi domini nostri, vicesimo quinto.

Scoti fidelitatem iurant regi Angliæ.

Forma homagij Scotorum.

Iuramentum Scotorum.

Hiis ita gestis ordinauit rex custodem Scotiæ, Ioh. de Karenna Surrey & Southsexiæ comitem, thesaurarium Hugonem de Cressingham, iusticiarium Gulde Ormesby. Cui mandauit rex vt omnes tenentes de rege terras aliquas vocaret, & eorum homagia fidelitatesque reciperet. Iohann. vero Scotiæ quondam regem misit ad turrim Londoniarum, assignata sibi decenti familia, liberumque concessit exitum ad 20. milliaria circa vrbem. Iohan. vero Comyn de Badenhan & alium de Bowhan, cæterosque terrę illius magnates transtulit in Angliam vltra Trentam, interdicens reditum in Scotiam sub pœna capitali, quousque guerra sua cum rege Franciæ finiretur.

Iohannes turri commissus.

Post hæc Rex Edward. veniens in Angliam, apud S. Edmundum parliamentum tenuit in crastino animarum. In quo à ciuitatibus & Burgis concessa est regi octaua, à populo vero reliquo duodecima pars bonorum. Clerus ob constitutionem Bonifacij papæ hoc anno æditam, quæ prohibet sub pœna excommunicationis, ne talliæ vel exactiones à clero per seculares principes quocunq; modo exigãtur, vel eis soluantur de rebus ecclesiæ, regi pro guerra sua petenti subsidium denegauit. Rex autem, vt de meliori responso deliberarent, negotium in aliud parliamentum tenendum Londoniis in crastino S. Hillarij distulit.

Parliamentum apud S. Edmundum.

Celestini mors.

Hoc anno frater Petrus de Murrone, quondam papa Celestinus per Bonifacium papam captus, & in arcta detentus custodia, soluto præsentis vitæ ergastulo ad cælestia regna migrauit.

Clerus regia protectione excluditur.

An. 1297. Parliamentum coactum est Londonijs post festum S. Hillarij, in quo clero persistente in denegatione subsidij, rex ipsum à sua protectione exclusit. Pro qua tamen redimenda multi per se, multi per mediatores regi bonorũ suorum dederunt postea 5. partem. Rex Archiepiscopum in hac parte rigidiorem comperiens, terras eius omnes seisiuit, & de bonis eiusdem debita in rotulis scaccarij inuẽta præcepit cum celeritate leuari. Nam idem Archiepiscopus de consensu cleri procurauerat à papa inhibitionem, ne quis clericorum regem respiceret de bonis ecclesiæ.

Per idem tempus Comes Atrabatensis in Wasconia in quodam conflictu vicit Iohannem de S. Iohanne custodem illarum partium, & captiuum misit Parisius cum aliis 8. militibus, & scutiferis nonnullis in pompa triumphi.

Tributum lanæ auctum.

Hoc anno auxit rex tributum de lanis, accipiens de quolibet sacco 40. sol. cum prius vltra dimidiam marcam non daretur.

Rex congregatis ad consilium Sarum quibusdam regni magnatibus, rogauit vt eorum aliqui in Wasconiam transfretarent. Quibus renuentibus inter vtrosque discordia pullulauit. Rex proinde citari fecit omnes, qui debebant sibi seruitium, cęterosque omnes qui 20. libratas terræ & amplius tenebãt, vt parati essent Londoniis in festo S. Petri ad vincula, cum equis & armis transfretaturi cum eo, & regiis stipendiis militaturi.

Citatio regis seruientium.

Per hoc tempus cardinales de Columna per papam Bonifacium depositi, ad vrbem se conferunt Nepesinam, contra quos damnatos tanquam schismaticos & excommunicatos, papa viros bellatores in Italia cruce signauit.

Flandrẽsium afflictio.

Philippus Francorum rex ingressus Flandriam partem patriæ deuastauit. Comes vero Atrabatensis reuersus de Wasconia, & ingressus Flandriam commisso bello iuxta Furnas, factus est superior, & villam de Furnas cepit.

Guliel. Walleys Scotos ad rebellionem incitat.

Guliel. Walleys latro publicus Scotos ad rebellionem concitauit. Qui factus dux Scotorum, associato sibi Gul. Douglas, Gul. de Ormesby Iusticiarium apud Scone opprimere cogitabat. Sed ille licet tarde præmonitus, suis omnibus pene relictis ad spolia hostium, eorum insidias vix euasit. Gul. ergo Walleys cum suis palam debacchando in Anglicos, quoscunque inuenire potuit trucidauit, de quibus viros religiosos ligatis ad dorsum manibus, coegit saltare in fluuium, eorum submersionem in ludibrium conuertendo. Medio tempore rex audiens afflictionem Flandrensium doluit vehementer. Habensque maxime cordi iter in Flandriam ad iuuandum amicum suum comitem sibi nuper confæderatum, totam militiam vltra fluuium de Trent assignauit comiti de VVarenna, vt Scotorum audaciam reprimeret, conatusque fastuosos. Scripsit etiam Ioh. Comyn de Badenam, & comiti de Bowhan, vt memores fidelitatis suæ reuerterentur in Scotiam, & populi sui suscitatum iam tumultum sedarent. Qui iuxta regis mandatum reuertẽtes in Scotiam, quæ pacis erant segniter executi sunt.

Comes de Warenna profecturus in Scotiam, nepotem suum Henr. de Percy cum militia Carleoli ante se præmisit, viditq; vltra quendam lacum consedentem Scotorum exercitum. Quorum capitanei erant episcopus Glascuensis, Andreas de Morima Seneschallus Scotiæ, & Gul. Walleys. Miles autem quidam Rich. de Lundi, qui regi Anglię nũquam homagium fecerat, relictis Scotis factus transfuga, se statim Anglicis sociauit. Reliqui pacem petentes dediderunt se, saluis eis vita & membris, catallis, & terris, ita vt omnia vsque in hanc diem essent simpliciter condonata. Quam pacem promissis obsidibus, & idem scripto confecto admisit Henr. Percy, si tamen hoc regi placeret. Rex super hoc consultus, ne à certo impediretur itinere annuit postulatis. Episc. Glascuensis in castro de Rokesburgh, Gul. vero Duglas in castro Berwici custodiæ mancipantur.

Scoti quidem se reddunt.

Parliamentum factum est Londoniis in festo S. Petri ad vincula, in quo Rex recepit Archiepiscopum in gratiam suam, omnibus quę eius erant restitutis eidem, & de exactionibus in regno factis per necessitates guerrarum, se erga populum excusauit. Magnatibus vero, qui tunc aderant, præcepit, vt fidelitatem filio suo facerent, ipsumque regni hæredem recognoscerent. Comes Marescallus & Herefordensis cum vocarentur vt sua officia transfretando in Flandriam exercerent, se subtraxerunt, & super hoc se per nuncios excusabant. Rex Radulphum de Moynhermer militem, quem filia sua Iohanna Comitissa Glouerniæ clam maritum acceperat, in grauem patris offensam, de castro Bristolliæ fecit educi & vxori suę reddi, restituendo ei omnes terras spectantes ad comitatum Glouerniæ, imponens eisdem seruicium quinquaginta militum in ter-

Edvvardus primus parat ire in Flandriam.

ram

...ram Flandriæ. Liberauit etiam de carcere Comites de Asceles, & de Menteth & Iohan. Comyn cum quibusdam alijs militibus de Scotia, qui in castro de Dunbar capti fuerunt, vt secum in Flandria militarent. Collecto denique exercitu, Thoma de Berkeley Constabulario & Galfrido de Monibilza Marescallo factis, in Flandriam profecturus iter suum dirigit, atque iuxta Winchelseiam vbi portum elegerat consedit, illic viros bellatores aduenturos ad se de diuersis partibus per dies aliquot expectando. Regi adhuc moram facienti apud Winchelsey, venerunt ad eum nuncij ex parte Comitum regni, petitiones in scriptis huiusmodi proponentes.

Petitiones Comitum regni.

Hæc sunt nocumenta, quæ Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, & Priores, Comites & Barones, & tota terræ communitas monstrant domino nostro Regi, & humiliter rogant eum, vt ea ad honorem suum & saluationem populi sui, velit corrigere & emendare. Inprimis videtur toti communitati terræ, quod præmunitio facta eis per breue domini nostri Regis non erat satis sufficiens, quia non exprimebatur certus locus, quo debebant ire, quia secundum locum oportebat facere prouidentiam & pecunias habere. Et siue deberent seruitium facere, siue non, quia dictum est communiter, quod dominus noster vult transfretare in Flandriam, videtur toti communitati, quod ibi non debent aliquod seruitium facere, quia nec ipsi, nec prædecessores sui, seu progenitores, vnquam fecerunt seruitium in terra illa. Et quamuis ita esset, quod deberent ibi seruitium facere vel alibi, tamen non habent facultatem faciendi, quia nimis afflicti sunt per diuersa tallagia, auxilia, prisas, viz. de frumento, auenis, braseo, lanis, corijs, bobus, vaccis, carnibus salsis sine solutione alicuius denarij, de quibus debuerant se sustentasse.

Præter hæc dicunt, quod auxilium non possunt facere propter paupertatem in qua sunt, propter tallagia & prisas antedictas, quia vix habent vnde se sustentent, & multi sunt, qui nullam sustentationem habent, nec terras suas colere possunt. Præter hæc tota communitas sensit se valde grauatam, quia non tractantur secundum leges & consuetudines terræ, secundum quas antecessores sui tractari solebant, nec habent libertates quas solebant habere, sed voluntarie excluduntur. Præter hæc communitas terræ se sentit nimis grauatam de vectigali Lanarum, quod nimis est onerosum, viz. de quolibet sacco 40. sol. & de lana fracta de quolibet sacco septem marcas. Nam lana Angliæ ascendit fere ad valorem medietatis totius terræ, & vectigal quod eidem soluitur, ascendit ad quintam partem valoris totius terræ. Quia vero communitas optat honorem & salutem domino nostro Regi, sicut tenetur velle, non videtur eis quod sit ad bonum Regis, quod transeat in Flandriam, nisi plus esset assecuratus de Flandrensibus pro se & pro gente sua, & simul cum hoc propter terram Scotiæ, quæ rebellare incipit, ipso existente in terra, & æstimant quod peius facient, cum certificati fuerint, quod Rex mare transierit, nec solum pro terra Scotiæ, sed etiam pro terris alijs, quæ non sunt adhuc modo debito stabilitæ. Rex ad præmissa respondit, se talibus non posse sine suo consilio respondere, cuius pars aliqua iam transiuit in Flandriam, pars aliqua Londonijs est relicta. Rogauit ergo per eosdem nuncios præfatos Comites, quod si secum transire nollent, saltem regno suo in sua absentia non nocerent, sperabat autem Deo fauente reuerti, & regnum suum modo debito obtinere. Duodecimo Kalendas Septembris Rex naues ingressus velificauit vsque Flandriam, & sexto die sequente applicuit iuxta Sclusam, vbi facta dissensione inter Portesmuthenses, & Gernemuthenses ventum est ad pugnam. Succumbentibus Gernemuthensibus de nauibus eorum viginti quinque incendio consumuntur. Rex vero vt venit ad Brugiam comperit Brugenses plus inclinatos Gallicis, quam sibi vel suo domino naturali. Quapropter versus Gandauum dirigit iter suum, vbi dum moraretur orta est discordia apud villam Samonem, inter villanos & Anglicos, qui armati villam ipsam multis interfectis deprædati sunt ad magnam displicentiam Regis nostri.

Rex Francorum audito aduentu Regis Anglorum in Flandriam vehementer consternatus, ad vnius dietæ spacium se subtraxit.

Papa Bonifacius scripsit interim Principibus Alemanniæ, vt Regem Romanorum Adulphum qui nuper confœderatus fuerat Regi Angliæ, ne transiret in Flandriam in auxilium Regis Angliæ, bellis quibus possent inquietarent, & ab inuasione Gallorum modis omnibus impedirent.

Comites Herefordiæ & Marescalli cum suis complicibus inhibuerunt thesaurario & baronibus de Scaccario, ne leuari facerent 8. denarium à populo, qui Regi concessus fuerat apud S. Edmundum. Induxerunt insuper ciues Londoniarum, vt pro recuperandis suis libertatibus secum starent.

Rege Angliæ in Flandria commorante, locum eius in Anglia tenuit filius suus Edwardus, adhibitis sibi tutoribus viris prouidis & discretis.

Adulphus interficitur.

Eodem anno Adulphus Rex Alemanniæ, qui pactum quod pepigit cum Rege Angliæ præuaricauerat, orta dissensione inter ipsum & Albertum filium Rodulphi ducis Austriæ, belloque indicto iuxta Maguntiam corruit sauciatus. Et regnauit idem Albertus pro eo.

Bellum inter Scotos & Anglos.

Exeunte mense Augusto, cum Comes Warennæ frustratam vidisset Scotorum promissionem, misit nuncios ad Guliel. Walleys, & Scotos qui cum eo erant, qui inuitarent eos ad pacem, & pro retroactis sponderent impunitatem. Qui responderunt se ad pugnam, non ad pacem venisse. Commissum est ergo bellum iuxta pontem de Striuelin satis inconsulte, in quo plures ex Anglicis sunt perempti. Comes Warennæ custos Scotiæ fugiens ad Berwicum, commisit custodiam castri de Striuelin, Marmeduco de Twenge, qui inter paucos qui euaserant se saluauit. Senescallus Scotiæ & Comes de Lewnes videntes Anglorum stragem transfugerunt ad Scotos. Cecidit autem in hoc conflictu Hugo de Cressingham Thesaurarius Scotiæ, quem Scoti ob odium speciale excoriantes, pellem eius in particulas diuiserunt. Comes Warennæ de Berwico fugit in Angliam ad filium Regis Edwardum, post quem fugerunt & cæteri, qui in Berwico fuerant, villam Scotis relinquentes vacuam. Custodes autem castri illud tenentes viriliter defenderunt. Cum hæc agerentur à Scotis, suasum est filio Regis à consilio suo, vt Comites Herefordiæ & Marescalli vocaret, & si quo modo posset ad pacem alliceret. Qui hanc formam pacis & nullam aliam admittere voluerunt. Viz. quod dominus Rex magnam chartam, cum cæteris articulis adiectis, & chartam de foresta annuat & confirmet: & quod nullum auxilium vel vexationem exigat à clero vel populo in posterum, absque consilio & assensu: & quod omnem offensam Comitibus & eorum confœderatis dimittat. Articuli adiecti ad magnam chartam sunt isti. Nullum tallagium vel auxilium per nos vel hæredes nostros de cætero in regno nostro imponatur, seu leuetur sine voluntate & assensu communi, Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum & aliorum Prælatorum, Comitum, Baronum, Militum, Burgensium & aliorum liberorum hominum. Nullus minister noster, vel hæredum nostrorum in regno nostro capiat Blada, Lanas, Coria, aut aliqua alia bona cuiuscunque sine voluntate & assensu illius cuius fuerint. Nihil capiatur de cætero nomine vectigalis de sacco Lanæ. Volumus etiam & concedimus pro nobis & hæredibus nostris, quod omnes clerici & laici de regno nostro habeant omnes leges, libertates, & omnes consuetudines, ita libere & integre, sicut eas aliquo tempore consueuerunt melius pleniusque habere. Et si contra illas, vel quemcunque articulum in præsenti charta contentum, statuta fuerint edita per nos vel antecessores nostros, vel consuetudines introductæ, volumus & concedimus, quod huiusmodi statuta vacua sunt & nulla in perpetuum. Remisimus etiam Humfrido de Boun Comiti Herefordiæ & Estsexiæ, Constabulario Angliæ, Roberto Bigod Comiti Northfolciæ, Marescallo Angliæ, & alijs Comitibus, Baronibus, militibus, armigeris, Iohanni de Ferrarijs ac omnibus alijs de eorum societate, confœderatione & concordia existentibus, nec non omnibus viginti libratas terrarum tenentibus in regno nostro siue de nobis, siue de aliquo quocunque in capite, qui ad transfretandum nobiscum in Flandriam certo die notato vocati fuerunt, & non venerunt, rancorem nostrum & malam voluntatem, quam ex causis prædictis erga eos habuimus, & transgressiones si quas nobis vel nostris fecerint vsque ad præsentis chartæ confectionem. Et ad maiorem securitatem huius rei, volumus & concedimus pro nobis & hæredibus nostris, quod omnes Archiepiscopi Angliæ & Episcopi in perpetuum in suis cathedralibus ecclesijs, habita præsenti charta & lecta excommunicent publice, & in singulis ecclesijs suarum diœcesium excommunicari faciant, se excommunicatos denunciare bis in anno omnes, qui contra tenorem præsentis chartæ vim & effectum in quocunque articulo scienter fecerint, aut fieri procurauerint quouis modo.

Articuli pacis inter regem & proceres.

Subsidium.

Missis ergo in Flandriam nuncijs ad ipsum Regem, confirmationem omnium istorum sub sigillo suo tanquam ab illo qui in arcto positus erat, & cedendum malitiæ temporis obtinuerunt. Pro confirmatione harum rerum omnium dedit populus Anglicanus Regi denarium nonum bonorum suorum. Clerus vero Cantuariensis decimum, & clerus Eboracensis quintum, quia propior damno fuit.

Anno 1298. tenuit Rex Edwardus festum natalis in Flandria apud Gandauum. Ad quem venerunt ex parte Papæ nuncij rogantes eum sub eadem forma, qua ante ex parte Papæ rogauerant Regem Franciæ, vt nuncios solemnes ad Curiam Romanam, concessa eis plena potestate tractandi, ordinandi, & perficiendi omnia, quæ pacis reformationem tange-

tangerent, destinaret, & ipse apostolicus non tanquam iudex, sed vt bonus pacis mediator in nullius præiudicium satageret ad pacem & tranquillitatem regnorum, Regum amicitiam in statum pristinum reformare. Et quia hoc absque treugis fieri non posse iudicauit summus Pontifex, ideo per hos nuncios biennales inducias, quas per Cardinales implorauerat, indixit de nouo sub pœna excommunicationis, & interdicti terrarum suarum.

Papa mediator inter reges.

Rex Angliæ perpendens se in Flandria periculose commorantem, illucque per informationem Comitis Flandriæ minus prudenter attractum, regnumque proprium intestina seditione turbatum, fiduciamque suam de Rege Romanorum per Papam sibi minus beneuolum regnum Teutoniæ turbantem frustratam, consensit in treugas indictas. Transmittunt ergo Reges vtrique solemnes nuncios cum plena potestate ad Romanam curiam, vt per mediationem apostolici, non tanquam iudicis sed amicabilis compositoris discussis negotijs, pax inter Reges & concordia reformaretur.

Nuncij ad Papam de pace.

Post hæc apud Gandauum suscitata est seditio per filios Comitis Flandriæ & villanos contra Anglicos, quorum villa per Wallenses incensa fuisset, nisi Rex accurrente ad eum Comite, concitatum impetum impedisset.

Eo tempore Comes Warennæ custos Scotiæ, ac Comites alij iuxta mandatum regium apud Eboracum conuenientes, publicata confirmatione chartarum articulorumque adiectorum versus Scotiam processerunt. Maiores Scotorum Eboracum non venientes secundum vocationem regiam se intra terræ suæ terminos tenuerunt.

Gulielmus Walleys Castrum de Rokesburia iam multis diebus obsederat, sed audito aduentu Anglorum diffugit. Comites vero regni peruenientes Rokesburgiam munito castro, & consolatis obsessis, audierunt de treugis acceptis inter Reges, & literas acceperunt à Rege de reditu suo, iubentes ne ante aduentum suum aliquid in Scotia attemptarent, per quod possent discrimen incurrere quouis modo.

Rex Angliæ reuersurus ad propria, cum venisset ad villam vocatam Ardeburgia, Scoti fere cuncti quos secum in Flandriam duxerat, ab ipso decedentes Parisius abierunt. Cumque Rex venisset in Angliam, misit ad Regem Francorum pro liberatione captiuorum iuxta formam condictam. Conuenerat nempe inter eos, vt captiui interim taxata eorum redemptione liberentur, hinc inde ea conditione, vt si pax non fuerit, redirent ad suas custodias, vel redemptionem soluerent iam taxatam. Rex vero Francorum exigit à nuncijs liberationem Iohannis quondam Regis Scotiæ, qui de suis fuerat, vt asseruit, alligatis. Rex Angliæ respondit, conuentionem tantum de illis captiuis factam, qui in werra Wasconiæ capti fuerant, hinc & inde, quapropter dilata est in annum sequentem liberatio captiuorum.

Rex Edwardus ad reprimendum Scotorum rebelliones parliamentum tenuit Eboraci, vocatisque Scotorum maioribus cum non venirent, indixit suis vt cum equis & armis parati essent Rokesburgiæ in festo S. Iohannis Baptistæ. Tempore præfixo affuit rex paratus ad proficiscendum, profectusque est cum exercitu ad quandam villam vocatam Temple historie, vbi dum moraretur, Scotorum exercitus putans Anglos confectos inedia venit prope locum. Quod rex prænoscens, processit Scotis obuiam, & nocte iam cæca in quadam campi planicie cum armato consedit exercitu. In aurora clamor factus est horribilis, tanquam Scoti castra regia occupassent. Regis dextrarius tumultuoso actus clamore, regem iam ascendentem recalcitrando deiecit, eiusque lateri calces posteriores allidens, duas ei costas confregit. Qui nihilominus ascendens equum, alium exercitum progredientem ad bellum comitari non omisit. In die beatæ Mariæ Magdalenæ commisso inter Anglos & Scotos cruentissimo bello, Scoti terga dedere, occisis ex eis 60. millibus ea die.

Parliamentum Eboraci.

Regis duæ costæ fractæ. Scotorum cædes.

Gulielmus Walleys & maiores Scotiæ ab isto discrimine ad nemora confugerunt. Post hæc vastata est villa S. Andreæ per Anglos, & captum castrum de Loughmaban. Cum autem venisset rex Carleolum, Comites Herefordiæ, & Marescalli, licentia accepta ad propria redierunt. Rex vero reuertendo peruenit ad Coldingham, vbi festum natalis Domini expectauit.

Hoc anno Albertus dux Austriæ contra Adulphum regem Romanorum dimicans ipsum interfecit in campo, & sibi successit in regem solemniter coronatus.

Petrus & Iacobus de Columna quondam Cardinales ab exercitu Papæ Preneste obsessi, tandem se humiliant, & venientes ad Papam, veniam postulant de commissis.

Cardinales humiliant se.

Anno 1299. Papa Bonifacius receptis regum submissionibus, pacem & concordiam inter reges ordinauit, ita vt rex Angliæ sororem, & filius eius, filiam regis Francorum

rum

Pax inter Reges per Papam facta.

rum ducerent, certis pro vtriusque dotibus definitis. Et ducatus Aquitaniæ in manus domini Papæ traderetur, quousque discussa vtriusque iustitia iusto domino redderetur. Et quod Rex Angliæ naues superstites cum mercibus de illis quæ raptæ fuerant, restitueret. Sed super his duobus articulis intercidit magna dilatio, Rege Francorum partem quam in Wasconia occupauerat, tradere renuente.

Petrus & Iacobus de Columna timentes iterum fugiunt, & toto tempore Bonifacij Papæ se occultant.

In principio quadragesimæ Rex Edvv. tenuit parliamentum Londonijs. In quo rogatus à Comitibus sæpe dictis, vt chartarum confirmationem renouaret, secundum quod in Scotia promiserat, post aliquas dilationes, annuit eorum petitioni, hac conditione, saluo iure coronæ nostræ in fine adiecta. Quam cum audissent Comites cum displicentia ad propria recesserunt. Sed reuocatis ipsis ad quindenam Paschæ, ad vota eorum absolute omnia sunt concessa.

Iohannes Papa mittitur.

Nuncij papales venere Cantuariam Regem rogantes, vt Iohannem quondam Regem Scotiæ suæ liberaret custodiæ, spondentes quod Regem & regnum, ab omni quod per hanc posset contingere liberationem periculo præseruarent. Quorum petitioni Rex condescendens respondit, se ipsum Iohannem tanquam seductorem, falsum & periurum ad Papam missurum. Ad quæ nuncij responderunt: Et nos eum pro tali suscipimus summo Pontifici præsentandum. Cumq; dictus Iohannes cum præfatis nuncijs venisset Douerniam, & cistæ suæ in nauem inferrentur, quidam regales qui eos ad mare deduxerant, clitellas dicti Iohannis aperiri fecerunt, in quibus inuenta est vna corona regia regni Scotorum aurea, & multa vasa aurea & argentea & pecuniæ non parua summa, quæ vniuersa Regi Angliæ sunt allata. Rex illico coronam auream offerri iussit beato Thomæ martyri, & sigillum commune Scotiæ quod repertum est ibidem inter cætera, iussit sibimet reseruari, pecuniam vero totam remisit dicto Iohanni ad expensas itineris. Quod factum nuncij plurimum commendarunt. Iohannem vero in terram Balioli quam habuit in regno Franciæ transtulerunt, & ibidem sub certa prælatorum custodia reliquerunt. Post hæc & alij captiui à Regibus detenti hinc inde, secundum conditiones in treugarum possessione positas liberantur. Rex Angliæ sororem Regis Franciæ Margaretham Cantuariæ duxit vxorem. His nuptijs interfuere, Dux Burgundiæ, Comes Britanniæ, & cuncti fere Principes nominati, qui citra Hispaniam morabantur. Cantuariensis Archiepiscopus solemnitatem matrimonij consummauit.

Scotorum Regis cista aperiuntur.

Rex Edvvardus ducit vxorem.

Edmundi mors.

Rex venit ad S. Albanum petens humiliter orationes & suffragia fratrum illius loci. Post eius recessum accessit Regina ad monasterium, & obtulit duos pannos aureos beato Albano, vbi etiam perhendinauit per tres hebdomadas cum familia magna nimis. Ante recessum suum ingressa capitulum, suscepit beneficium sororitatis cum magna deuotione.

Anno 1300. obijt sine prole Edmundus Comes Cornubiæ, filius Richardi quondam Comitis Cornubiæ & Regis Alemanniæ. Qua de causa redijt comitatus ille ad coronam. Corpus Edmundi Comitis apud Asscherugge, locum quem fundauerat est humatū.

Scotis Papa petente treuga data.

Rex Angliæ direxit ad Papam nuncios, qui declararent iniurias sibi irrogatas per Scotos, & eorum falsitatem manifestarent, insuper & eundem deprecarentur, ne Scotis mendacij fabricatoribus, proditoribus, & homicidis de cætero sinum aperiret protectionis, quorum fraudulenta persuasio papalem solicitudinem circumuenerat. Sed Papa cuius stomachus à corruptione Scotorum nondum digestus fuerat, Regi supplicat, necnon & mandat, vt sui contemplatione, Scotis treugas indulgeat à die omnium sanctorum vsque ad festum Pentecostes, & factum est ita.

Papa nuncius cedere Francia iubetur.

Anno 1301. natus est Regi filius ex Margaretha Regina, quem vocauit Edmundum. Appamiensis Episcopus de conspiratione contra Regem Franciæ accusatus, & ad curiam Regis vocatus in custodia detinetur. Mense vero Februario ad mandatum Papæ liberatus, iubetur vna cum nuncio domini Papæ, regnum euacuare infra certum terminum à Rege præfixum. Quo facto Papa sic exasperatus est, vt omnes gratias à se vel suis prædecessoribus concessas Francorum Regibus reuocaret, & in eundem Regem excommunicationis sententiam fulminaret. Quam tamen Regi nemo ausus est nunciare, vel in regno Franciæ publicare. Fecit etiam Papa citari cunctos Prælatos de regno Franciæ, necnon & omnes magistros in Theologia, & in iure tam canonico quam ciuili Doctores, vt coram eo Romæ in Kalendis Nouembris comparerent. Rex vero Franciæ publico prohibuit edicto, ne quis aurum vel argentum, seu merces quascunque asportaret de regno suo, sub forisfactione omnium bonorum, adiecta nihilominus pœna graui. Misitque domino Papæ nun-

nuncium dictum Petrum de Flote, qui mandata regis constantissime coram Papa prosequebatur, de cuius audacia Papa exasperatus dicto Petro respondit: Nos habemus, inquit, vtramque potestatem. Et illico Petrus pro suo domino respondit: Vtique domine, sed vestra est verbalis, nostra autem realis. Quo responso tantum excanduit ira Papæ, vt diceret se mouere contra eum coelum & terram.

Papæ gladius verbalis.

Rex Angliæ tenuit parliamentum Staunfordiæ, ad quod conuenerunt Comites & Barones cum equis & armis, eo proposito, prout dicebatur, vt executionem chartæ de foresta, dilatam hactenus extorquerent. Rex vero eorum voluntati in omnibus condescendit.

Eodem anno Papa direxit literas regi Angliæ, quibus asseruit regnum Scotiæ ad ius Romanæ ecclesiæ pertinere, regemque Angliæ subiectionem eius contra Deum & iustitiam, & in præiudicium sedis Apostolicæ vendicare, allegans subscriptas ratiunculas. Primo, quia cum rex Henricus pater istius obtinuisset auxilium in werra sua contra Simonem de monte forti à rege Scotorum Alexandro, ne hoc auxilium iure subiectionis cuiuslibet aut debiti petitum, aut præstitum putaretur, idem Henricus per literas suas patentes recognouit non ex debito recepisse, sed ex gratia speciali. Item ad coronationem huius regis vocatus per literas, vt ei præsentiam amicabilem in tantis solemnijs amicus exhiberet, non venit ex debito sed ex gratia speciali. Insuper pro terris de Tyndale & Penreth in regno Angliæ positis, cum rex Scotiæ ad præsentiam regis Angliæ se personaliter contulisset, eidem fidelitatem impensurus pro eisdem terris tantum in Anglia sitis, non vt rex Scotiæ, nec pro regno Scotiæ fidelitatem eandem exhibuit, quia palam coram populo protestatum est, quod pro regno Scotiæ fidelitatem aliquam regi Angliæ facere non debebat. Item quod prædictus rex Alexander reliquit puellam hæredem nomine Margaretham neptem regis Angliæ tunc minoris ætatis, cuius custodia non ad regem Angliæ velut dominum supremum peruenit: sed ad cæteros eiusdem regni Scotiæ proceres ad hoc electos. Redarguebat etiam Papa regem, eo quod post mortem dicti Alexandri regis, Scotos tanquam Acephalos & ducis suffragium non habentes, ipsos per vim sibi subiugauit & metum, in præiudicium & grauamen non modicum Romanæ ecclesiæ, adijciens, quod cum dominus Papa officium legationis alicui committit exequendum in regno Angliæ, causa solutionis decimæ, vel etiam quauis alia causa rationabili, & huiusmodi legatio literis & priuilegio speciali dictæ sedis apostolicæ ad dictum regnum Scotiæ se non extendat, resistendum est & obstandum huiusmodi legationi, prout tempore fœlicis recordationis contigit euidenter. Nam legatus iste ad prædictum regnum Scotiæ aliquatenus admissus non fuit, donec per literas apostolicas speciales, sibi legationis officium fuit in eodem commissum. Item addidit, quod regnum per beati Petri Apostoli venerandas reliquias, non sine superni dono muneris conuersum extitit ad fidei Catholicæ vnitatem. Et qualiter etiam antiquis temporibus Eboracensis Archiepiscopus qui tunc erat, mota per eum super iure metropolitano aduersus Prælatos Scotiæ quæstione, pro se nequiuit sententiam obtinere.

Rationes Papæ, cur Scotia non spectet ad regem Angliæ.

His propositis monuit Papa Regem per literas suas, quod Episcopos, Abbates, Electos, & omnes alios regni Scotiæ, quos detinebat captiuos in carcere, libere abire permitteret. Et quod officiales suos de regno Scotiæ memorato reuocaret, quos in præiudicium & iniuriam, & graue scandalum fidelium populorum, & oppressionem iustorum, in dicto regno statuerat, & ordinauerat, ita quod acceptior & gratior fieret Deo, & fauorem apostolicæ sedis in hoc sibi acquireret plenius. Et si in eodem regno Scotiæ vel aliqua eius parte, ius aliquod habere se assereret, per procuratores & nuncios suos ad hoc specialiter constitutos, cum omnibus iuribus & munimentis huiusmodi negotium tangentibus, ad sedem apostolicam destinaret, super præmissis plene complementum iustitiæ recepturus.

Rex Angliæ literis Apostolicis ex deliberato apud Lincolniam conuocato consilio, pro iure suo declarando, literam huius tenoris rescripsit centum sigillis signatam. Sanctissimo in Christo patri domino B. diuina prouidentia S. Romanæ ecclesiæ summo Pontifici, Edw. Dei gratia rex Angliæ, dominus Hyberniæ, dux Acquitaniæ, salutem & deuota pedum oscula beatorum. Infrascripta non in forma, nec in figura iudicij, sed omnino extra iudicium proferenda, sanctæ paternitatis vestræ conscientiæ vobis transmisimus exhibenda.

Litera regis ad Papam de iure suo in Scotiam.

Altissimus inspector cordium vestræ scrinio memoriæ indelebili stylo nouit inscribi, quod antecessores & progenitores nostri reges Angliæ, iuris superioris & directi dominij ab antiquissimis retro temporibus regno Scotiæ, & omnibus ipsius regibus in tem-

temporalibus, & annexis eisdem pro regno Scotiæ, & eiusdem proceribus à quibus habere volebant, legalia homagia receperunt, & omnibus ipsius Regibus in temporalibus & annexis eisdem præfuerunt, & ab eisdem pro regno Scotiæ & eiusdem proceribus à quibus habere volebant, legalia homagia receperunt, & fidelitatis debita iuramenta. Nos iuris & dominij possessionem continuantes pro tempore nostro, eadem tam à Rege recipimus, quam à proceribus ipsius regni. Quinimo tanta iuris & dominij prærogatiua super regnum & eiusdem Regem gaudebant, quod regnum ipsum suis fidelibus conferebant. Reges etiam ex iustis causis amouebant, & constituebant sub se loco ipsorum alios regnaturos, quæ proculdubio notoria fuisse, & esse creduntur apud omnes, licet aliud forsan paternis vestris auribus per pacis æmulos, & rebellionis filios fuerit falsa insinuatione suggestum. A quorum machinosis & imaginarijs figmentis, vt vestræ sanctitatis oculus auertatur supplíciter quæsumus, & paternam clementiam & excellentiam deuotis affectibus exoramus. Sub temporibus Hely & Samuelis Prophetæ vir quidam strenuus & insignis *Brutus rex.* Brutus nomine, de genere Troianorum post excidium vrbis Troiæ cum multis nobilibus Troianorum applicuit in quandam insulam tunc Albion appellatam, quæ tunc temporis solos gigantes habitatores habuit. Quibus deuictis & occisis eam de nomine suo Britanniam, sociosque suos Britones appellauit. Qui moriturus regnum suum tribus filijs suis *Locrinus.* delegauit. Locrino primogenito, dedit illam partem, quæ quondam Loegria, nunc vero *Albanactus.* Anglia nominatur. Albanacto filio natu secundo, dedit Albaniam, quæ nunc Scotia vo*Camber.*citatur, Cambro vero tertio filio dedit Cambriam, quæ modo Wallia nomen habet, reseruata Locrino seniori regia dignitate. Biennio post mortem Bruti applicuit in Albania Rex Hunnorum Humber nomine, qui Albanactum fratrem Locrini peremit. Quem mox Locrinus fugere compulit ad fluuium, in quo submersus est, qui ab eius prænomine *Dunwallus.* nunc vsque Humber dicitur. Et sic Albania deuoluitur ad Locrinum. Ex post Dunwallus Rex Britonum, Staterium Regem Scotiæ sibi rebellem occidit, & terram in deditionem *Belinus.* accepit. Item duo filij Dunwallonis siue Dunwalli, s. Belinus & Brennius inter se regnum *Arthurus.* patris sui diuiserunt, ita quod Belinus senior, diadema insulæ cum Britannia, Wallia & Cornubia possedit. Brennius vero accepit Scotiam sub eo regnaturus. Item Arthurus Rex Britonum famosissimus, Scotiam sibi rebellem subiecit, & fere totam gentem deleuit. Et ex post quendam nomine Anguselum præfecit in Regem Scotiæ, qui in famoso suo conuiuio apud vrbem legionum celebrato, seruitium pro regno suo exhibens debitum, gladium Arthuri detulit coram eo, & successiue omnes Reges Scotiæ Regibus Britonum subiecti fuere. Succedentes autem Reges Angliæ in eadem insula, ipsius monarchiam & *Edwardus.* dominium possedere. Edwardus dictus senior, filius Alfredi Regis Angliæ, Scotorum, Cumbrorum & Stregwallorum Reges tanquam superiori domino subiectos habuit & *Ethelstanus.* submissos. Edelstanus Rex Angliæ Constantinum Regem Scotorum sub se regnaturum constituit, dicens, gloriosius esse Regem facere, quam Regem esse. Et est dignum memoria, quod idem Adelstanus interdicente S. Iohanne de Beuerlaco quondam Archiepiscopo Eborum, Scotos rebellantes ei deuicit. Qui gratias agens Deo beatoque Iohanni deprecatus est, vt interueniente beato Iohanne præfato ei aliquod signum euidens ostenderetur, per quod tam succedentes quam præsentes cognoscere possent, Scotos Anglorum *Ioh. de Beuerlaco miraculum.* regno iure debere subijci. Et videns quosdam scopulos prope Dunbar in Scotia, extracto gladio percussit prominentiorem scopulum. Et mox silex ictu mucronis, virtute Dei ita cauata fuit, vt mensuram vlnæ in longitudine contineret. Quod miraculum velut omni hebdomada per totum annum in legenda S. Iohannis, in rei gestæ memoriam recitatur, quando seruitium fit de S. Iohanne in Beuerlacensi ecclesia.

Item Constantinus Rex Scotorum, & Eugenius Rex Cumbrorum ad prædictum Regem Angliæ Ethelstanum, post aliquam dissentionem inter eos habitam venientes, se cum suis regnis Ethelstano dedidere, cuius facti gratia filium Constantini ipse Ethelstanus de sacro fonte suscepit.

Edredus. Item Edredo Regi Angliæ, Scoti sine bello se subdiderunt, & eidem Regi Edredo tanquam domino fidelitatem iurauerunt, quodam Iricio Rege super eos constituto. Item *Edgarus.* cum Edgarus Rex Angliæ Regem Scotorum Kinadium & Cumbrorum Malcolinum, Regem Insularum Malkerium, & alios quinque subregulos, s. Dunenaldum, Syfoth, Hunewaldum, Iacob & Inchillum subiugasset, & remigando per fluuium Dee iuxta Cestriam in quadam die prope proram sedisset, & nauim ipsemet gubernasset, fertur ipsum dixisse, successores suos posse gloriari se Reges Anglorum esse, cum tanta honoris prærogatiua fruerentur, quod subiectam haberent tot Regum potentiam. Post dictum Edgarum *S. Edwardus rex & martyr. Egelredus.* regnauerunt successiue Reges Angliæ. S. Edwardus martyr, Egelredus frater eius, Edmun-

mundus dictus Yrenside filius Egelredi, & Cnutus, qui eorum temporibus regnum Scotiæ in sua subiectione pacifice tenuerunt. *Edmundus. Cnutus.* Hoc duntaxat excepto, quod decimoquinto anno Cnuti prædicti, idem Cnutus Scotiam rebellantem expeditione illuc ducta regem Scotiæ Malcolinum paruo subegit negotio, subditusque est eidem præfatus Malcolinus. Cui Haraldus filius eiusdem Cnuti, & Hardecnutus frater eius, vnus post alium reges Angliæ successerunt, *Haraldus. Hardecnutus.* quibus sic regnantibus subiectionem pacificam regni Scotiæ habuerunt. Item S. Edwardus rex Angliæ regnum Scotię Malcolino filio regis Cumbrorum dedit de se tenendum. *S. Edmundus confessor.* Item Gul. Bastardus rex Angliæ à Malcolino rege Scotiæ tanquam à suo homine sibi subdito recepit homagium. *Gul. Conquestor.* Item Guliel. Rufo regi Angliæ Malcolinus rex Scotorum iuramento fidelitatis subiectus fuit. *Gul. Rufus.* Item prædictus Gul. Dunwaldum de regno Scotiæ, ex iustis causis amouit, & Duncanum filium Malcolini regno Scotiæ præfecit, & recepit ab eo fidelitatem & iuramentum. Dictoque Duncano dolose perempto, dictus rex præfatum Dunwaldum, qui iterum regnum Scotiæ inuaserat, amouit ab eodem, & Edgarum filium dicti Malcolini regem Scotiæ constituit, & regnum illud donauit eidem. Cui successit Alexander frater Edgari consensu regis Angliæ Henr. I. fratris dicti regis Gul. Rufi. *Henricus I.* Item Matildi Imperatrici, filiæ & hæredi regis Henrici prædicti, Dauid rex Scotiæ fecit homagium. *Matildis Imp.* Item regi Angliæ Stephano, Henr. filius dicti regis Dauid homagium fecit. *Stephanus.* Item Rex Scotorum Gul. pro regno Scotiæ, & Dauid frater eius, & Comites & Barones regni Scotiæ, deuenerunt homines regis Henr. filij regis Angliæ Henr. 2. in crastino coronationis prædicti Henrici, filij regis Angliæ Henrici 2. patre viuente, etiam fidelitatem ei iurauerunt contra omnes homines, salua fidelitate patri viuenti. *Henricus 2.* Anno vero 20. regni regis Henrici prædicti 2. prædictus Guliel. rex Scotiæ rebellare incipiens, venit in Northumbriam cum exercitu magno, & exercuit in populo stragem magnam. Cui occurrentes milites Comitatus Ebor. ipsum ceperunt, & dicto Henrico regi Angliæ reddiderunt. Anno sequenti 15. Kalend. Martij, idem rex Guliel. permissus est libere abire. Et eodem anno 17. Kalend. Septembris, idem Gul. Rex Scotorum, de consensu Prælatorum, Comitum & Baronum, procerum, & aliorum magnatum regni Scotiæ domino suo Henrico Regi Angliæ filio Matildis Imperatricis suis literis patentibus cauisse noscitur, quod ipse, & hæredes & successores sui reges Scotię, Episcopi & Abbates, Priores, Comites, & Barones, & alij homines regni Scotiæ, de quibus dominus Rex Henricus habere voluerit, facient domino Regi homagium, fidelitatem, & ligeamentum, & vt ligeo domino suo contra omnem hominem obedient. Et in signum subiectionis capellum suum, & Sellam atque lanceam, super altare beati Petri Eborum obtulit. *Signum subiectionis regis Scotiæ.* Quæ in eadem ecclesia vsque in hodiernum diem remanent & seruantur. Item Episcopi, Comites, & Barones regni Scotiæ conuencionauerunt, vt verbis vtamur huiusmodi conuentionis, domino regi Angliæ, & Henrico filio eius prædictis, quod si rex Scotiæ aliquo casu à fidelitate regis Angliæ & conuentione prædicta recederet, ipsi cum rege Angliæ tenebunt, sicut cum ligeo domino suo contra regem Scotiæ, quousque ad fidelitatem regis Angliæ redeat. Quam quidem compositionem, fœlicis recordationis Gregorius Papa Quintus in diuersis rescriptis, regibus Angliæ & Scotiæ directis, mandauit firmiter obseruari, *Gregor. Papa 5.* continentibus etiam quod Gulielmus & Alexander reges Scotiæ, regibus Angliæ Henrico, & Henrico, ligeum homagium & fidelitatem facerent, quæ tenentur successoribus eorum, Comitibus & Baronibus regni ipsius, sibi & successoribus suis exhibere. Et item, quod cum idem rex Scotiæ homo ligeus sit ipsius Henrici regis Angliæ, & eidem præstiterit fidelitatis iuramentum, ad quod se principaliter astringit, in ipsius regis & regni Angliæ detrimentum, nihil debeat penitus attemptare. Et Papa Clemens scribens regi Angliæ pro Iohanne Episcopo S. Andreæ expulso ab Episcopatu suo per regem Scotiæ, inter cætera rogabat, quod Gul. Regem Scotiæ moneret & induceret, & si necesse foret districtione regali, qua ei præminebat, & de concessa suæ regiæ celsitudini potestate compelleret, vt dicto Episcopo omnem rancorem remitteret, & Episcopatum suum in pace habere permitteret. Et præter conuentionem prædictam in ecclesia beati Petri Eborum, coram prædictis Regibus Angliæ & Scotiæ, Dauide fratre suo & vniuerso populo, Comitibus, & Baronibus, milites de terra Regis Scotiæ, iurauerunt Regi Angliæ Henrico, & Henrico filio suo, & hæredibus eorum fidelitatem contra omnem hominem, sicut Ligeis dominis suis. Et idem Guliel. Rex Scotiæ ad mandatum Regis prædicti venit apud Northamptonam, ad parliamentum domini sui, adducens secum omnes Episcopos, Abbates & Priores totius regni sui. Venit etiam ad eiusdem Regis mandatum in Normanniam. Et idem Guliel. Rex post decessum Regis Henrici veniens Cantuariam, Regi Angliæ Richardo filio & hæredi dicti Henrici fecit homagium. Quo Richardo defuncto sæpedictus Guliel. Iohanni Regi Angliæ fratri

& hæredi dicti Richardi, extra ciuitatem Lincolniæ super quendam montem in conspectu omnis populi fecit homagium, & iuramentum fidelitatis super crucem Cantuariensis Archiepiscopi Huberti, & eidem domino suo per chartam suam concessit, quod Alexandrum filium suum, sicut hominem ligeum suum maritaret, promittendo firmiter in charta eadem, quod idem Gulielmus Rex Scotiæ, & Alexander filius suus Henrico filio Iohannis regis Angliæ tanquam ligeo domino suo contra omnes homines mortales fidem & fidelitatem tenerent. A quo quidem Guliel. rege Scotiæ postmodum, pro eo quod desponsauerat Comiti Boloniæ præter regis Iohannis domini sui assensum, pro transgressione & temeraria præsumptione huiusmodi debitam satisfactionem suscepit. Item Alexander Rex Scotiæ sororius noster Regi Angliæ patri nostro, pro regno Scotiæ, & postea nobis fecit homagium. Vacante deinde regno Scotiæ per mortem Alexandri regis illius, & subsequenter per mortem Margarethæ eiusdem Scotiæ reginæ, & dominæ, proneptis nostræ, Episcopi, Abbates, Priores, Comites & Barones, & cæteri nobiles, & communitates totius regni Scotiæ ad nos tanquam ad defensionem, ducem, aurigam, capitaneum, & dominum capitalem eiusdem regni sic vacantis, gratis & spontanea voluntate accedentes, prout tenebantur de iure, ius nostrum progenitorum & antecessorum nostrorum, ac possessionem superioris ac directi dominij in regno eodem, & ipsius regni subiectionem, ex certa scientia pure, & simpliciter, & absolute recognouerunt, & præstitis ab eis nobis tanquam superiori & directo domino Scotiæ debitis & consuetis fidelitatis iuramentis, ac ciuitatibus, burgis, villis, castris & cæteris mansionibus eiusdem regni in manu nostra traditis, ad custodiam eiusdem regni, certos de iure nostro regio officiales & ministros deputauimus, quibus ipsi tempore vacationis huius fuerant concorditer obedientes, & intendentes regijs nostris præceptis & mandatis. Postmodum autem diuersæ personæ super successione in dictum regnum Scotiæ iure hæreditario inter se contendentes, ad nos tanquam ad superiorem dominum regni Scotiæ accesserunt, petentes, super successione regni prædicti sibi per nos exhiberi iustitiæ complementum. Volentes & expresse consentientes coram nobis tanquam superiore & directo domino, in omnibus ordinandis stare & obtemperare. Ac demum sententialiter propositis & sufficienter auditis, rimatis, examinatis ac diligenter intellectis partium iuribus, finaliter in præsentia omnium prælatorum & nobilium, quasi totius regni Scotiæ, & de voluntate & assensu expresso eorundem procedentes, Ioh. de Baliolo debite præfecimus in regem Scotorum, quem tunc in successione eiusdem regni hęredis iura inuenimus habere potiora. Qui quidem Pręlati, Comites & Barones, communitates ac cęteri regni ipsius incolę, sententiam nostram acceptauerunt, approbauerunt, & ipsum Iohan. de mandato nostro, virtute huius iudicij in regem suum admiserunt. Ac idem Ioh. Rex Scotię pro regno suo prędicto, nobis homagium debitum & consuetum fecit, & fidelitatis iuramentum præstitit, & ex tunc, tam in parliamentis quam consilijs nostris tanquam subditus noster alius de regno interfuit, & nostri tanquam domini sui superioris beneplacitis & mandatis in omnibus obediens & intendens extitit, quousque idem Iohannes Rex Scotiæ, & Prælati, Comites & Barones, nobiles, communitates & cæteri incolæ, maiores eiusdem regni ex præconcepta malitia, & prælocuta, ac præordinata proditione, communicato consilio cum tunc inimicis nostris capitalibus & notorijs amicitias copularunt, ac pactiones, conspirationes & coniurationes in exhæredationem nostram, & hæredum nostrorum, ac regni nostri contra debitum homagium in crimen læsæ maiestatis nequiter incidendo, fidelitatis iuramentum inierunt cum eisdem. Verum cum præmissa relatio & fama publica ad aures nostras deuenissent, volentes futuris periculis præcauere, quæ ex his & alijs possent nobis, regno nostro, & regni nostri incolis verisimiliter prouenire, pro assecuratione regni nostri accessimus ad confinium regni vtriusque pluries mandantes eidem Ioh. tunc Regi Scotiæ, vt ad certa loca in confinio prædicto ad nos accederet, super præmissis & alijs assecurationis, statum, tranquillitatem & pacem regni vtriusque contingentibus tractaturus. Qui spretis mandatis nostris, in sua persistens perfidia ad bellicos apparatus, cum Episcopis & Prælatis, Comitibus & Baronibus regni Scotiæ, ac etiam alijs exteris conductitijs, contra nos, regnum nostrum, & regni nostri incolas hostiliter se conuertens, accinxit, & ad hostiles aggressus & incursus procedens regnum nostrum inuasit, & quasdam villas regni nostri Angliæ, per se & suos deprædatus est, easque vastauit incendio, homines nostros interfecit, & nonnullis nautis nostris per eos peremptis, naues hominum nostrorum regni Angliæ comburi fecit, è vestigio aggredi, redditisque nobis homagio & fidelitate tam pro se, quam alijs quibuscumque regni sui incolis per literas eiusdem Regis, verba offensionum exprimentes, & inter alia verba diffidationis continentes. Comitatus

tus

tus nostros Northumbriæ, Cumbriæ, & Westmerlandiæ regni nostri Angliæ, congregato exercitu ingenti, hostiliter per se & suos inuasit, stragem innumeram hominum nostrorum, incendia monasteriorum, ecclesiarum & villarum inhumane perpetrando, & patriam vndique depopulando, infantes in cunabulis, mulieres in puerperio decubantes gladio trucidarunt, & quod auditu horrendum est, à nonnullis mulieribus mamillas atrociter absciderunt, paruos clericulos primam tonsuram habentes, & Grammaticam addiscentes, ad numerum circiter ducentorum in scholis existentes obstructis ostijs scholarum igne supposito cremauerunt. Nos quoque cernentes tot damna, opprobria, facinora & iniurias, in exhæredationem nostram, & destructionem populi nostri proditionaliter irrogari, nec valentes ratione iuramenti, quo ad conseruationem iurium coronæ regni nostri sumus astricti, præmissa facinora vlterius concelare, nec nostra relinquere indefensa, cum per leges ipsum Iohannem tunc regem Scotiæ, gentemque suam nobis subditam iustificare non possemus, nec ipsum regnum Scotiæ, quod à longissimis temporibus, sicut superius exprimitur, nobis & progenitoribus nostris fæodale extitit in causis præmissis, contra dictum Iohannem & gentem Scotorum vires potentiæ nostræ extendimus, prout de iure nobis licuit, & processimus contra ipsos tanquam hostes nostros & proditores. Subiecto itaque regno Scotiæ, & iure proprietatis nostræ ditioni subacto, præfatus Iohannes quondam rex Scotiæ, ipsum regnum Scotiæ quatenus de facto tenuit, sponte, pure, & absolute reddidit in manum nostram, proditiones & scelera memorata coram nobis & proceribus nostris publice recognoscens. Quo peracto, præfati Comites & Barones, nobiles & communitates regni Scotiæ, quos ad pacem nostram regiam suscepimus, subsequenter homagia & fidelitates nobis tanquam immediato domino, ac proprio eiusdem regni Scotiæ nobis fecerunt & præstiterunt, ac etiam redditis nobis eiusdem regni ciuitatibus, villis, castris, munitionibus ac cæteris locis omnibus, ad dictum regnum spectantibus, officiales nostros & ministros ad regimen eiusdem regni Scotiæ præfecimus iure nostro. Cumque iure pleni dominij in possessione eiusdem regni existere dinoscamur, non possumus nec debemus, insolentiam subditorum nostrorum rebellium, si quos inuenerimus, præminentia regia prout expedire viderimus reprimamus. Quia vero ex præmissis & alijs constat euidenter, & notorium existit, quod prælibatum regnum Scotiæ, tam ratione possessionis, quam proprietatis ad nos pertinet pleno iure, nec quicquam fecerimus vel cauerimus scripto vel facto sicuti nec possumus, per quæ iuri ac possessioni prædictis debeat aliqualiter derogari: Sanctitati vestræ humiliter supplicamus, quatenus præmissa prouida meditatione pensantes, ex illis vestrum motum animi dignemini informare, suggestionibus contrarijs æmulorum in hac parte nequaquam fidem adhibendo, quinimo statum nostrum, & iura nostra regia supradicta, habere velitis si placeat promptis affectionibus commendata.

Quantum vero ad hoc quod Papa petiuit, quod si rex Angliæ ius haberet in regno Scotiæ, vel in aliqua eius parte, procuratores & instructos mitteret, & fieret eis iustitiæ complementum, rex per se noluit respondere. Sed hoc commisit Comitibus alijsque terræ proceribus, qui super hoc domino Papæ huius tenoris literas rescripserunt.

Sancta Romana iure ecclesia, per cuius ministerium fides Catholica in suis actibus cum ea vt firmiter credimus & tenemus maturitate procedit, quod nulli præiudicare, sed singulorum iura conseruari velit illæsa. *Litera Comitum ad Papam.* Sane conuocato nuper per serenissimum dominum nostrum Edwardum, Dei gratia regem Angliæ illustrem, parliamento apud Lincolniam generali, idem dominus noster quasdam literas apostolicas, quas super certis negotijs conditionem & statum regni ex vestra parte receperat in medio exhiberi, ac seriose nobis fecit exponi. Quibus auditis & diligentius intellectis, ita sensibus admiranda quam hactenus inaudita in eis audiuimus contineri. Scimus enim pater sanctissime, & notorium in partibus nostris, ac nonnullis alijs non ignotum, quod à prima institutione regni Angliæ, Reges eiusdem regni tam temporibus Britonum, quam Anglorum, superius & directum dominium regni Scotiæ habuerunt in possessione, vel capitanei superioritatis & recti dominij ipsius Scotiæ successiuis temporibus extiterunt, nec vllis temporibus ipsum regnum in temporalibus pertinuit, vel pertinet quouis modo ad ecclesiam supradictam. Quinimmo idem regnum Scotiæ progenitoribus dicti regni nostri regibus Angliæ, atque sibi fæodale extitit ab antiquo. Nec etiam Reges Scotorum & regnum, alijs quam Regibus Angliæ subfuerunt, vel subiici consueuerunt, neque Reges Angliæ super iuribus suis in regno prædicto, aut alijs suis temporalibus coram aliquo iudice ecclesiastico, vel sæculari, ex præeminentia status suæ regiæ dignitatis & consuetudinis cunctis temporibus irrefragabiliter obseruatæ, responderunt, aut respondere debe-

bant. Vnde habito tractatu & deliberatione diligenti super contentis in literis vestris memoratis, communis, concors, & vnanimis omnium nostrum & singulorum consensus fuit, & erit inconcusse Deo propitio in futurum, quod præfatus dominus noster Rex super iuribus regni Scotiæ, aut alijs suis temporalibus nullatenus respondeat iudicialiter coram vobis, nec iudicium subeat quoquo modo, aut iura sua prædicta in dubium quæstionis deducat, nec ad præsentiam vestram procuratores aut nuncios ad hoc mittat, præcipue cum præmissa cederent manifeste in exhæredationem iuris coronæ regni Angliæ, & regiæ dignitatis, ac subuersionem status eiusdem regni notoriam, necnon & præiudicium libertatis, consuetudinum & legum paternarum, ad quarum obseruationem & defensionem debito præstiti iuramenti astringimur, & quæ manu tenebimus toto posse, totisque viribus cum Dei auxilio defendemus. Nec etiam permittimus, nec aliqualiter permittemus sicut non possumus, præmissa tam insolita, tam indebita, præiudicialia, & alias inaudita, prælibatum dominum nostrum Regem etiam si vellet facere seu modo quolibet attemptare. Quocirca sanctitati vestræ reuerenter & humiliter supplicamus, quatenus eundem dominum nostrum Regem, qui inter alios Principes orbis terræ catholicum se exhibet, & Romanæ ecclesiæ deuotum, iura sua, libertates, & consuetudines & leges prædictas absque diminutione & inquietudine pacifice possidere, ac illibata persistere benignius permittatis.

Edvvardi profectio in Scotos.

In festo Pentecostes finitis treugis, quæ cum Scotis initæ fuerant, rex circa festum S. Iohannis Baptistæ in Scotiam cum exercitu profectus est. Qui dum in Scotia hyemaret, sui multos equos nobiles amiserunt pabulo deficiente.

Anno 1302. Rex ad instantiam Regis Francorum cuius sororem duxerat, Scotis treugas vsque ad festum omnium sanctorum concessit. Et idcirco ordinatis rebus Scotiæ reuersus est in Angliam.

Papa regem Anglorum in Gallos concitat.

Eo tempore Papa Bonifacius per literas suas Regem Anglorum interpellauit, vt Regi Francorum guerram commoueret, pollicens sibi ingens subsidium. Sed Rex Angliæ alias domini Papæ affectus expertus, rem distulit, malens recuperare sua per viam aliam, si quo modo posset.

Post festum omnium sanctorum elapsis treugis concessis Scotis, rex Angliæ Iohannem de Segraue militem nobilem cum armata manu misit in Scotiam, committens ei eiusdem terræ custodiam.

Burdegallia se in libertatem vendicat.

His diebus ciues Burdegalenses non ferentes Gallicorum dominium, illos de ciuitate sua contra natale domini expulerunt.

Scotia subacta.

Anno 1303. Scoti duce Gul. Walleys cœperunt rebellare contra Regem Angliæ, propter quod Rex cum exercitu ingressus Scotiam totam terram peruagatur, nemine apertæ pugnæ sibi copiam faciente.

VVasconia regi Angliæ restituta.

Eodem anno rex Francorum ob detensionem Wasconiæ iniustam, timens sibi à rege Angliæ per dominum Papam ad hoc instigato guerram parari, vt eius sibi amicitiam compararet, quicquid Wasconiæ tenebat in manu sua eidem sponte restituit, prout videbatur ignorantibus veritatem. Tunc etiam & Burdegallia regi Angliæ sponte se subiecit.

Io. Segraue à Scotis vulneratus.

Hoc anno Scoti latentes in insidijs Iohannem de Segraue cum paucis armatis equitantem subito inuaserunt, & ipsum Iohannem ab eis grauiter vulneratum, cum nonnullis alijs militibus, commisso cruento conflictu ceperunt. Sed inopinato superuenientes milites alij de Anglorum cohortibus, ipsum Iohan. à suis ereptum custodibus abduxerunt. Dum hæc omnia fierent, miles quidam nobilis dictus Robertus de Neuill solemnia missarum audiens (erat enim dominica prima quadragesimæ) quæ gesta fuerant penitus ignorabat. Post missam vero egressus, cum audisset à redeuntibus Scotos in Anglos præualuisse, mox illuc cum suis properans, multos peremit multosque fugauit, & captiuos aliquos secum reduxit. Nec de his qui missæ cum eo interfuerant, quisquam captus fuit aut grauiter vulneratus, sed neque corruit vnus solus. Comes Marescalli offensus fratri suo Iohanni, captans Regis beneuolentiam omnes terras suas Regi donauit, ita vt ei adiectis mille libratis terrarum redonarentur ad vitam.

Missa saluos fecit in bello.

Rex Angliæ audita rebellione Scotorum ex edicto publico exercitum adunauit, & à Rokesburgia progrediens paruis dietis, totam terram vsque Cateneslam, quæ est in finibus Scotiæ perlustrauit nemine resistente. Videntes itaque Scoti, se non posse resistere, pacem Regis humiliter petierunt. Et vt permitteret, quod possent dato pretio redimere terras suas ab his quibus Rex eas contulerat, quorum precibus Rex acquieuit, & rediens castrum de Striueline, quod quidam de Scotis tenuerunt, per suos obsedit, ipse vero apud Dunfermelyn hyemauit.

Scoti pacem petunt.

Circa

Circa festum S. Iohannis Baptistæ milites quidam in præsentia cleri & populi Parisius congregati, Papæ Bonifacio imposuerunt plura enormia, puta hæresim, simoniam & homicidia. Propter quæ per regem Franciæ appellatum est contra eum ad illum cuius interest, donec conuocato consilio, se à criminibus purgaret obiectis.

Papa Bonifacius accusatus.

Bonifacius Papa sibi timens, Anagniam originis suæ vrbem venit, & tutelæ ciuium se commisit. Quo peruenientes regis familiares Franciæ, vna cum fautoribus Cardinalium Columpnensium comprehenderunt Papam, & in equum effrenem posuerunt, ad caudam versa facie, & sic discurrere fere ad nouissimum halitum coegerunt, & tandem pene fame necauerunt, donec eum populus Anagn. liberasset. Reuera cum persecutores eum in quodam palatio reclusissent, ad decem millia populi ciuitatis concurrerunt, & palatium infregerunt, & expulsis atque peremptis custodibus liberauerunt, & Romam cum armatorum multitudine perduxerunt. Cumq; peruenisset ad S. Petrum, ex timore quem conceperat quando captus fuit, & mœrore rerum inæstimabilium perditarum cito defecit. Et sic completa est in eo prophetia prædecessoris sui, qui dixit: Ascendisti vt Vulpes, regnabis vt Leo, morieris vt Canis. Cui successit Benedictus 11. natione Lumbardus. Columpnienses de suis latibulis emergentes, venerunt ad Papam Benedictum misericordiam implorantes, quos ille benigne suscipiens clementer absoluit, atque bonorum suorum tribuit facultatem.

Bonifacius male tractatus.

Anno 1304. tenuit rex Natale apud Dunfermelyn in Scotia, cui interfuit exercitus Anglicanus. Transacta hyeme rex ad obsidionem castri de Striuelyn accedens personaliter, diuersis præparatis machinis, illud solito fortius impugnauit. Obsessi vero castrum fortiter defendentes cum machinis plurimos occiderunt. Quadam die cum rex considerando obequitaret, & infra iactum balistarum incaute venisset, iaculum quoddam de castro emissum superiori eius armaturæ affixum est, sine vlla sui corporis læsione. In quod extractum rex expuens, conuersa ad castrum facie, celsa voce ei qui iaculum illud emiserat, ostenso telo suspendium minabatur. Tandem in die beatæ Margarethæ, obsessi pure & simpliciter se dedidere regiæ voluntati. Quorum capitaneum Gul. Olifordi militem misit ad turrim Londoniarum. Reliquos ad alia castra diuersa.

Stryuelin castrum obsessum.

Rex Edw. subacta Scotia, commissaque eius custodia Iohanni de Segraue, in Angliam est reuersus. Cumque venisset Eboracum, iussit sessionem Iustitiariorum qui dicuntur de banco, & Scaccarium quæ iam septennio manserant Eboraci, transferri Londonias ad antiquum locum.

Papa Benedictus considerans pium esse, ouem errantem etiam licet inuitam ad ouile reducere, regem Francorum non petentem à sententia excommunicationis per prædecessorem suum lata in eum, absoluit.

Francorum rex absolutus.

Nonis Iulij obijt Papa Benedictus Perusij, post cuius obitum cum Cardinales in electione summi Pontificis diffiderent, à ciuibus secundum constitutionem Gregorij 10. includuntur.

Rex Edw. fecit Petrum de Gauerston abiurare regnum Angliæ, quia dedit filio suo malum consilium.

Anno 1305. Gul. Walleys qui Scotiam commouerat frequenter ad rebellionem per milites regis captus est, & Londonias vsque deductus, vbi iudicialiter condemnatus, trahitur, suspenditur, & vltimo decollatur. Cuius caput Londonijs in loco eminenti figitur super palum, corpus in Scotiam reportatum, diuisum est in quartas, quæ in diuersis vrbibus suspenduntur.

Circa dies istos, Bertrandus Burdegalensis Archiepiscopus natione Vasco, in Papam electus, Clemens 5. dictus est. Qui mense Octobri in Lugduno, conuenientibus illuc Cardinalibus, regeque Francorum Philippo suam exhibente præsentiam, papali diademate coronatur.

Clemens 5. fit Papa.

Rex autem Angliæ misit domino Papæ omnia vtensilia, quibus ministrabantur in camera, & in mensa ex auro puro per Episcopos Lichfeldensem & Wigorniensem & Comitem Lincolniæ. Porro dominus Papa Episcopum Dunelmensem, dominum Antonium Beek propter dapsilitatem & cordis magnificentiam, quas in eo reperit, fecit Patriarcham Ierosolomitanum, & electos Eborum & London. remisit ad propria confirmatos. In illo tempore Papa concessit regi Angliæ decimas ecclesiasticas per biennium pro negotio terræ sanctæ, sed tamen in vsus alios expendebantur. Dominus vero Papa, attendens quod charitas incipit à se ipsa, primo fructus sibi per totam Angliam reseruauit, inductus per auaritiam Episcoporum regni Angliæ postulantium, primas vacationes per annum in suis diœcesibus sibi concedi. Nempe summus Pontifex aduertens, quia quod petit inferior,

ferior, postulare potest & superior, appropriauit sibi ipsi per triennium omnes prouentus de primo vacantibus ecclesijs per totam Angliam, videlicet de primo anno primos fructus tam de Episcopatibus, Abbathijs, prioratibus & præbendis, personatibus, vicarijs, quam de cæteris minutis beneficijs. Hoc anno misit rex Franciæ ad regem Angliæ, rogans vt Flandrenses ab Anglia expelleret, sicut & ipse ad suam instantiam Scotos de Francia eiecerat paulo ante. Cuius Rex precibus acquiescens, Flandrenses omnes de Anglia exbanniuit.

Flandrenses Anglia pulsi.

Anno 1306. Robertus le Brus aspirans ad regnum Scotiæ, nobilem virum Iohannem Comyn, quia suæ proditiosæ factioni assentire noluit apud villam de Dunfrez, in cuius castro iustitiarij regis Angliæ tunc sedebant, in ecclesia fratrum minorum sacrilegus interfecit 4. Kalend. Februarij. In festo vero Annunciationis beatæ virginis in abbathia canonicorum regularium de Scone se fecit in regem solemniter coronari. Vxor Comitis de Bouhan, à marito suo tunc furtiue discessit, omnes equos eius magnos secum abducens, & properans vsque Scone, vt diadema imponeret capiti noui regis, quia frater eius Comes de Fyf, ad quem iure hereditario spectabat hoc officium, tunc in Anglia fuit absens. Hanc autem viraginem eodem anno captam ab Anglicis, cum quidam perimere voluissent, non permisit rex, sed in domuncula quadam lignea super murum castri Berwici posita est, vt possent eam conspicere transeuntes.

Ioh. Comyn cæsus.

In festo Pentecostes Edw. filius regis Angliæ à patre cum multis alijs nobilibus militaribus armis accinctus est. Ob quam causam datus est regi 30. denarius à populo & clero, & à mercatoribus 20. denarius datus fuit. Dedit autem Rex filio suo principatum Walliæ, & Cestriæ Comitatum, vnde Wallici maxime sunt gauisi. Edwardus proinde regis filius cum nouellorum tyronum multitudine profectus est Scotiam, ad reprimendum conatus Roberti le Brus inuasoris regiæ dignitatis. Præcesserat ante eum Aymerus de Valencijs Comes Penbrochiæ, Robertus de Clifford, & Henricus Percy missi à rege cum manu armata ad nouis motibus resistendum. Ipse vero rex lento gradu sequutus est versus Carleolum. Edwardus filius regis cum venisset Carleolum ante patris aduentum, sumptis secum nouis tyronibus, qui omnes deuouerant se mortem Ioh. Comyn vindicaturos, præcessit patrem suum in Scotiam semper vnam dietam, & tantam fecit vindictam, vt nec sexui parceret nec ætati, villas etiam & casalia vbicunque peruenit, incendit, quod multum dicitur displicuisse patri suo. Eo maxime, quod diuitibus fuga lapsis vulgus miserum luit pœnas maiorum, vnde & filium suum increpans, iussit vt misericors semper esset pauperibus & communibus, quia nihil pene moliuntur aut faciunt sine suorum Principum iussione.

Expeditio in Scotiam.

Interim Robertus le Brus circuiens terram, & homagia multorum recipiens, coadunato exercitu copioso appropinquauit villæ S. Iohannis, in cuius præsidium nuper aduenerat Aymerus de Valencijs supradictus. Equites autem Scotorum omnes lineis operimentis super arma sua ne discernerentur, de præcepto noui sui Principis erant induti. Misit ergo Robertus le Brus, inuitans Aymerum ad congressum, qui respondit, quod cum eo non illo die, sed in crastino dimicaret. Igitur subtrahente se Roberto cum suis armatis egreditur & subito superueniens, multos è Scotis occidit inermes. Robertus hæc videns, cum suis fugit ad insulam dictam Kenlyr. Aymerus vero putans Robertum se recepisse in castro illius insulæ, illud obsedit, sed expugnato castro non inuenit eum, sed vxorem & fratrem suum Nigellum cepit ibidem cum quibusdam alijs, qui omnes cito post tracti sunt & suspensi, ac vltimo decollati præter vxorem Roberti le Brus, quam rex iussit iuxta statum suum tractari decenter. Comes vero de Athel, iam secundo contra fidelitatem suam regi rebellans, tandem proditionis suæ meritas pœnas luit. Insuper Simon Fristell, in quo pendebat Scotorum tota fiducia, tractus, suspensus, decapitatus & combustus est. Episcopi Glascuensis & S. Andreæ capti, cum Abbate de Scone missi sunt in Angliam ad diuersa castra.

Aymerus pœnas de Roberto sumit.

Rex Angliæ obtinuit à domino Papa absolutionem à iuramento, quod inuitus præstiterat super obseruantia libertatum, alias à Comitibus & Baronibus exactarum. Per idem tempus Clemens Papa transtulit curiam à Lugduno vsque Burdegaliam, vbi Episcopum Pictauensem, qui sibi dum Archiepiscopus fuerat aduersabatur, à pontificali deposuit dignitate. Primatum etiam Acquitaniæ de Bituriensi transtulit ad ecclesiam Burdegalensem.

Rex iuramento Baronibus præstito absolutus.

Anno 1307. qui est annus regni regis Edw. à conquestu primi tricesimus, tenuit rex Parliamentum Carleoli. Ad quod accessit quidam Cardinalis dictus Petrus Hispanus, transmissus à Papa pro matrimonio consummando inter filium regis Angliæ & filiam regis

regis Franciæ, secundum quod à papa Bonifacio tanquam mediatore pacis olim fuerat ordinatum. Cui per regem responsum est paratum se fore, quæ ordinata sunt implere, dummodo rex Francorum velit ex parte sua, quæ ad ipsum pertinent adimplere. Dederat nempe rex Franciæ, dum adhuc detineret Wasconiam, cuidam militi castrum quod Mali leonis dicitur, qui illud nec ad mandatum regis Franciæ curabat restituere. Ob quam causam fertur illud matrimonium hactenus fuisse dilatum.

Causa matrimonij dilati.

Robertus le Brus interea peruagatus patriam plures sibi rebelles peremit. Misitque cum parte exercitus duos fratres suos Thomam militem, & Alexandrum clericum ad aliam terræ partem, qui illarum partium habitatores allicerent ad se blanditiis atque minis. Qui Anglicis de nocte superuenientibus capti sunt, & ad Iusticiarios regis ducti, ac cōdemnati, tracti sunt & suspensi.

Post Pascha Robertus le Brus congressus cum Aymero de Valentiis ipsum in fugam compulit, & infra triduum sequens comitem Glouerniæ Gilbertum fugauit.

Tunc rex Angliæ missis nuntiis præcepit sub graui pœna, vt omnes qui sibi debebāt seruitium parati essent apud Carleolum in tres septimanas post festum S. Iohannis Baptistæ, filium vero suum remisit in Angliam, vt secundum ea quæ de rege Franciæ audiret, proficisceretur ad connubium cum filia eiusdem contrahendum. Post cuius decessum cępit rex vexari dissenteria. Mouit de Carleolo nihilominus 5. nonas Iulij, paruis dietis versus Scotiam proficiscens.

Rex dissenteria laborat.

Pridie vero nonas Iulij venit vsque Burgum super Sandes, vbi inualescente infirmitate die crastina s. sexta feria diem clausit vltimum, dies suos in bono, & annos suos in gloria consummauit.

Edvv. 1. mors.

Regnauit autem annis 34. mensibus 7. diebus 21. compleuitque ætatis suæ annos 68. & dies 20. Duxerat autem duas vxores, Alienoram viz. sororem regis Hispaniæ, de qua suscepit filios Iohann. Henricum, Alfonsum, & Edward. qui sibi successit, alij tres moriebantur ante patrem: filias vero genuit ex eadem Alienora, s. Alienoram quam dominus Gulielm. de Bares cepit in vxorem, & Iohannam de Acres, quæ nupsit Gilberto de Clare Comiti Gloucestriæ, & post mortem comitis, elegit inconsulto patre, Radulphum de Mounhermer in maritum. Tertia filia dicta Margareta copulata fuit domino Iohan. duci Brabantiæ. Quarta vero Maria apud Amesbury suscepit habitum monialem. Quintam regis filiam nominatam Elizabeth, comes Hollandiæ accepit vxorem. Quo defuncto dominus Humfredus de Boun, comes Thetfordiæ duxit eandem. De secunda sua Margareta sorore Philippi regis Franciæ genuit duos filios, Thom. dictum de Brotherton, & Edmundum, & filiam nomine Margaretam. Fuerat autem Rex Edward. armis strenuus, bellicosus & victoriosus. Totam Angliam de manu Simonis de monte forti, & eidem adhærentium comitum & Baronum acquisiuit. Walliam de manu Lewlini recepit in vsus suos proprios. Acquitaniam de manu regis Franciæ sapienter extorsit, Scotiam sæpius subiugauit, sed ea capta per Robertum le Brus ipse in lecto fatali decumbens ex cordis magnanimitate, iussit corpus suum ibi remanere inhumatum, & deferri in exercitu, donec tota Scotia esset finaliter subiugata.

Vxores & liberi ex eis.

Rex gesta Edvvardi.

Edvvardus Secundus.

POST mortem toti mundo deflendam Edwardi regis inuicti, suscepit regnum pro eo filius suus Edwardus cognomento de Çarneruan, qui mox reuocauit ab exilio Petrum de Gauerston, contra vetitum patris sui, qui dudum assensu communi procerum fuerat exilio perpetuo condemnatus. Iste Petrus filius fuit cuiusdam militis generosi, sed alienigenæ, qui in obsequio militauerat laudabiliter regis patris. Cuius obsequij gratia, rex hunc Petrum puerulum in suam suscepit Curiam, adiungens eum filij sui Curiæ, cum quo à pueritia adoleuit. Quorum lapsu temporis in tantum creuit amor, vt nunquam disiungi possent. Reuocato (prout diximus) ab exilio præfato Petro contra voluntatem procerum, contulit illi comitatum Cornubiæ, & insulam Guboniæ quæ vulgariter Mannia nominatur.

Edvvardus de Carneruan.

Anno 1308. tenuit rex natale apud Wye manerium Abbatis de bello, non dum tamen susceperat regni coronam. Paucis post natale diebus transactis transfretauit, vt regis Francorum filiam nomine Isabellam duceret in vxorem, quæ paulo plus annis duodecim habuit in ætate. Regni vero custodiam commisit prædicto Petro, ob quam causam proceres indignati sunt.

Nuptiis in Francia celebratis solemniter apud Boloniam, quibus quatuor reges interfuere, s. rex Franciæ & rex Nauarrę filius regis Franciæ, rex Alemanniæ, & rex Siciliæ, reuersus est in regnum Angliæ cum vxore. Quibus occurrunt regni proceres, certantes quis propensiorem possit illis honorem impendere. Sed Petrus antedictus in omni apparatu cæteros transcendebat. Quem rex etiam in amplexus specialius admittebat, & familiarius respiciebat. Inuidebant proinde proceres, & vindictam in tempus illud differebant.

Coronatio regis. Sexto Kal. Martij die viz. S. Matthiæ rex & regina apud Westmonasterium solemniter coronatur.

Templarij capti. Hoc anno capti fuerunt omnes templarij per totam Angliam precepto regio vno die propter plurima inhonesta & enormia, fideique catholicæ aduersantia de eis dicta & probata, & in diuersis regni castellis carcerali custodiæ deputati.

Anno 1309. regni proceres & nobiliores videntes se contemni, & Petrum de Gauerston cunctis anteferri, accesserunt ad regem humiliter rogantes, vt baronum suorum vellet consiliis tractare regni negotia, quibus à periculis sibi imminentibus, non solum cautior, sed tutior esse posset. Quorum votis facie tenus rex annuit, & parliamentum Londoniis instituit fieri, ad quod omnes qui interesse debebant venire mandauit.

Robertus Archiepiscopus Cantuariensis iubente rege reuocatur ab exilio, qui iam per biennium exulauerat propter offensam regis Edwardi patris regis præsentis.

Petrus exulat. Anno 1310. decreto parliamenti tenti Londoniis ad baronum instantiam, Petrus de Gauerston in Hyberniam exilio relegatur. Soluto parliamento cunctis gaudenter ad sua discedentibus, rex remansit tristis, cogitans & disquirens cum priuato suo consilio, qualiter posset ipsum ab exilio reuocare. Suggestumque fuit ei quod si sororem comitis Glouerniæ, qui pro tunc erat iuuenis toti regno dilectus, & sub tutela regis, præfato Petro daret in coniugem, posset ipsum intrepide reuocare. Rex hiis auditis cum omni festinatione missis nunciis accersiuit eum, & inter ipsum & sororem comitis fecit celebrari nuptias, licet multum comiti displicerent. Exinde Petrus superbiens plus solito, regni nobiles vilipendit, subsannabat proceres mediocresque despexit. Et quia rex permiserat sibi facultatem pene faciendi quę vellet, quantum ad ea quæ respiciebant personam regiam, cæpit sicut prius thesaurum regis colligere, & negotiatoribus vltramarinis accommodare, non ad vsus quidem regios, sed suos proprios. Qui in tantum expilauit regem, vt non haberet vnde solueret expensas solitas domus suæ. Regina vero tantum rebus necessariis arctabatur, vt regi Frãciæ patri suo lachrymabiliter quereretur, honore debito se priuatam. Barones igitur considerantes, quod eorum tolerantia Petro malignandi præstabat audaciam domino regi denuntiauerunt assensu communi, vt vel dictum Petrum à sua propelleret comitiua, articulosque prouisos effectui manciparet, vel ipsi certe in eum tanquam periurum insurgerent.

Durus videbatur hic sermo regi quia Petro carere nesciuit, sed plus periculi cernebat emergere, si petitionibus procerum non obtemperaret. *Petrus exulat.* Petrus igitur abiurat regnum, regis plus permissione quam beneplacito, addita à baronibus conditione, quod si de cætero posset inueniri in Anglia, vel aliqua terra regi subiecta, caperetur, & velut hostis publicus damnaretur.

Igitur sub præmissa conditione dato sibi conductu, Angliæ regnum lugens deseruit & Franciam est ingressus. Quo adito rex Francorum iussit suis vt eum caperent, si quo modo possent, & diligenter custodirent, ne rediret in Angliam, & proceres sicut prius turbaret, & filiam. Petrus de hiis præmonitus fugit in Flandriam, ibi quæsiturus requiem nec inuenit. Tandem cum suis consortibus alienigenis rediuit in Angliam, de amicitia confisus comitis Glouerniæ cuius sororem duxerat in vxorem. Parum ante festum natalis domini, regis se præsentauit obtutibus, qui præ gaudio sui aduentus, iuramenta, pacta, promissa negligens, tanquam cœleste munus hilariter suscepit eum, & secum detinuit cum familia sua tota.

Anno 1311. post natale rumore vulgato de Petri reuersione regni magnates & plebei conturbati sunt. Qui necessitate ducti, elegerunt sibi Thomam de Lancastria in ducem & defensorem, vt periculis consulerent & malis futuris. Nobiliores vero regni de communis decreti sententia, miserunt honorabiles domino regi nuncios exorantes, vt vel dictum Petrum eis traderet, vel vt ordinatum fuerat ipsum regnum euacare iuberet. Rex vero sinistro ductus consilio baronum supplicationes paruipendens, ab Eboraco recessit ad nouum castrum.

Magna-

Magnates proinde sub omni celeritate ad nouum castrum iter arripuere. Quod cum rex audisset, quasi proscriptus aut exul fugit cum dicto Petro Tynemutham, & inde Scadeburgiam vbi habebatur castrum regale, vbi præcepit Castellanis, vt custodiam Petri susciperent & castellum victualibus instaurarent, rege se alias transferente, nec opem ferre valente, quin caperetur & reduceretur vsque ad villam de Dadington. Vbi comes Warwici, Guido de bello campo fecit eum decollari tanquam legum regni subuersorem & publicum proditorem. Cadauer eius humatum est apud Langley regale prędium, vbi rex de regio fisco construxit fratribus Iacobitis habitaculum pro anima dicti Petri. Die S. Bricij Isabella regina peperit regi filium apud Windeleshores, cui nomen patris fuit impositum, licet magnates Franciæ qui tunc aderant, pusiolo nomen regis Franciæ imponere voluissent.

Petrus decollatur.

Anno 1312. obiit magister Rob. de Winchelsey quondam Cantuar. Archiep. qui nobiliter toto suo tempore rexerat ecclesiam Anglicanam, & firmus exactor fuerat regni libertatum.

Winchelsey moritur.

Hoc anno dominus Guido de bello campo comes Warwici fato ferali succubuit, impocionatus vt fertur. Rex & regina transfretauere Parisius cum multis regni nobilibus, vt interessent coronationi domini Philippi filij regis Franciæ in regem Nauarriæ coronandi die Pentecostes.

Anno 1313. Scoti intrantes Northumbriam deprædati sunt patriam trucidantes incolas, & villas plurimas incendentes.

Clemens papa diem clausit vltimum, & vacauit sedes per biennium. Cui tandem successit Iacobus episcop. Auoniæ, & vocatus est Iohann. 22. Post pascha rex accinxit se versus Scotiam cum exercitu, peruenitque Berwicum. Cunctisque illuc properantibus qui sibi debebant seruitiū, præter Thomam comitem de Lancastria, & Comites Warwicæ & Arundeliæ qui supersedere venire, eo quod quosdam articulos petitos & concessos, rex detractabat ad effectum perducere, disposuit militiæ suæ turmas, ad dissoluendum obsidionem castri de Striuelyn. Cumque fixisset prope locum tentoria, quidam de regis exercitu facientes equitationem, Scotos atrociter prouocabant. Quibus illi viriliter occurrentes, multos Anglorum nobiles in vigilia S. Ioh. Baptistę peremerunt. Quo casu Anglici nimis exacerbati, in crastino vindicari firmiter proponebant. Crastino vero circa horam diei 3. Robertus le Brus qui se regem nominauit, pręcessit pedes Scotorum exercitum, dans illis exemplum, vt nemo de fuga cogitaret. Cumque ventum fuisset ad actum vt manus consererent, discrimini patuit pars Anglorum. Ibi nempe corruit nobilis ille miles Gilbertus comes Glouerniæ, ante mortem suam crudelem sumens de Scotis suis manibus vltionem. Nobilis etiam baro Robertus de Clifforde cum multis viris aliis nobilibus in hoc funesto conflictu peremptus est. Ibi ceciderunt milites & scutiferi ad numerum septingentorum.

Regis in Scotiam expeditio.

Anglorū cædes.

Rex in hostes desæuiens, & sui ipsius oblitus, per suos educitur à loco discriminis, & ad se subtrahendum compellitur. Comes Herefordiæ fugiendo capitur, cum baronibus, 22. & militibus 68. Dominus Radulphus Mounhermer qui desponsauerat sororem regis Angliæ & comitissam Glouerniæ, & captus fuerat in ferali certamine, inuenit gratiam in oculis regis Scotorum ratione familiaritatis cum eodem præhabitæ, ita quod redemptio sua sibi fuit perdonata per eundem. Qui rediens in Angliam reportauit secum domini regis targiam captam à Scotis, vsu tamen ipsius primitus interdicto.

Gilbertus consul Glouerniæ infausta pugna vita priuatus, tres filias superstites dereliquit. Quarum primam duxit dominus Hugo de Spencer. Secundam dominus Hugo de Audeley, quam prius habuerat dominus Petrus de Gauerston quondam comes Cornubię. Tertiam duxit dominus Rog. de Tamary quam prius desponsauerat dominus Ioh. de Burgo, filius & hæres comitis Vltoniæ de Hybernia. Et sic diuisus est comitatus nobilissimus in tres baronias.

Gilberti filiæ.

Post bellū de Striuelinæ Robertus le Brus interfectorum spolia suis distribuit larga manu, captiuos tractauit ciuiliter, corpora comitis Glouerniæ, & baronis de Clifford trāsmisit regi Anglię apud Berwicum commoranti, sine pretio pro suę voluntatis beneplacito sæpelienda. Quibus ex causis corda multorum in sui amorem allexit. Comitem vero Herefordiæ facta cōmutatione pro sua coniuge quæ iam diu in custodia regis Angliæ, detenta fuerat, liberum abire permisit. Quibus gestis rex se transtulit ad partes australes. Eo tempore plures ex Anglicis facti transfugæ, se Scotis confæderauerunt, reuersiq; cum Scotis, plurima damna Northumbrensibus irrogauerunt.

Scotorum regis comitas.

Anno 1314. Rex conuocatis Cantuariensi Archiepiscopo & aliis quatuor ponti-

ficibus

ficibus cum multis prælatis aliis, corpus Petri de Gauerston transferri fecit Langleiam, & inter fratres predicatores honorifice tumulari.

Victualium pretium.

In crastino Purificationis conuenerunt Londoniis ad parliamentum prelati pene regni omnes cum proceribus, vt quia vix potuit viuere plebs communis præ caristia rerum venalium, prouiderent tantæ necessitati remedium. Statutum est igitur, vt melior bos viuus venalis crassus non pastus de grano pro 16. sol. venderetur, de grano vero pastus 24. sol. vacca melior viua crassa 12. sol. venderetur, porcus duorum annorum pinguis pro 3. sol. & 4. denariis, multo tonsus crassus 14. denariis, lanatus vero crassus 20. denar. anca crassa 2. denar. & obolo. Capo bonus 2. denar. Gallina bona pro vno denario venderetur, duo pulcini pro vno denario, Columbellæ quatuor pro vno denario, Ouaque 24. pro vno denario venderentur. Et si vendentes aliter facerent, res venales regi forisfactæ remanerent.

Parliamentum sine effectu.

In quindena Paschæ per regis breuia citatæ sunt generaliter omnes parliamentales personæ pro parliamento tenendo Londoniis. Sed multis proceribus prætendentibus impedimenti causas, nihil hac vice factum fuit. Scoti per hoc tempus crudeles & inhumani, flamma, rapinis & cædibus, partes occidentales Northumbriæ à Lugubalia vsque ad Eboracum sine resistentia deuastarunt, factaque fuit patria longo tempore Scotis tributaria, donec miseri patriotę nil haberent vnde tributa penderent. Eodem ann. Robertus le Brus in Hiberniam transmisit exercitũ, cui ducem constituit Edward. fratrem suum vterinum, vt terras regis Angliæ in illis partibus occuparet, & Anglos ibidem pro viribus infestaret. Hoc in tempore velut deo displicerent statuta præcedentis parliamenti omnia venalia plus solito facta sunt cara, animalia crassa mactabilia, capones & ancæ vel oua rarissime videbantur. Oues peste peribant, porci nutriri nequibant, quarterium frumenti fabarum & pisarum 20. sol. vendebatur. Quarterium Bracij vna marca, salis quarterium vendebatur 35. solidis.

Anglia pars Scotis tributaria.

Lewlini captio.

Lewlinus Bren Wallicorum capitaneus qui multas villas combusserat, & Anglos interfecerat, captus est cum duobus filiis, per quosdam aulicos, & regi London. præsentatus.

Anno 1315. In parliamento tento Lincolniæ de consensu baronum, statuta de venditione victualium reuocantur. Permissumque fuit, vt quisque sua victualia meliori foro quo posset venderet in futurum.

Ferculorum diminutio pro fame.

Hoc anno præualente fame, magnates & diuites suas minuere familias, & fercula superflua subtraxere. Qui fuerunt expulsi à Curiis, effecti sunt vespiliones & in tantam succreuere multitudinem, vt vix fuit aliquis tutus à despoliatoribus in hac terra.

Famem sequuta mortalitas.

Circa festum Paschæ factum fuit Parliamentum Londoniis ante festum Assumptionis beatæ virginis, & quarterium frumenti 40. sol. vendebatur. Famem totam terram inuadentem, mortalitas est sequuta pauperum, & pecora esu herbarum putrefactarum cadebant, vnde contigit, vt esus carnium cunctis esset suspectus. Nec valuit contra pestem hominum solertia Physicorum, quia medicinales herbæ, propter elementorum inæqualitatem effectæ degeneres, virus pro virtute reddebant.

In festo assumptionis natus est regi filius apud Eltham qui vocatus est Iohannes. Londonienses quia frumentum inbrasiatum multum adauxit caristiam statuerunt ne frumentum de cætero in ceruisiam verteretur.

Rex etiam idem proclamari iussit per totum regnum.

Beneficiorum fructus per papam reseruantur.

Iohannes papa 22. reseruauit sibi primos fructus beneficiorum vacantium in Anglia per triennium.

Northumbri suos spoliant.

Anno 1316. videntes quidam Northumbrenses impune Scotos debacchari, nec quemquam obuiare volentem eorum insolentiis, velut in defectu regis & procerum sumunt arma, & resistere Scotis parant. Et cum per tempus aliquod id probe fecissent, tum deficientibus tam victualibus quam pecunia, de tyronibus facti sunt tyranni, de defensoribus destructores, de propugnatoribus proditores. Despoliabant domi ruriculas, in campis accolas, eorum boues rapientes, & ad cibaria sua mactantes. Multiplicatusque est in tantum eorum numerus, vt neminem in illa regione timerent, continuauerũtque sua scelera in illa prouincia per quatuor fere annos. Sub istis diebus applicuerunt in Anglia Cardinales rogatu regis, directi nuncij domini papæ Iohannis 22. vt pacem inter regna Angliæ reformarent & Scotiæ, & vt comitem Lancastriæ Thom. regi pacificarent. Attulerunt etiam secum bullas, quibus dominus papa Scotos excommunicauit, eo quod desciuissent à domino suo rege Anglię, nisi redirent ad pacem eius. Qui prout moris est Romanorum in exteras regiones venientium, semet ostentare volentes,

con-

contulerunt se sub omni festinatione in partes boreales, vt dominum Lodowicum de Bello monte, cui dominus papa ad regis instantiam Dunelmensem contulerat Episcopatum, electo eiusdem loci cassato, cum pompa Romana intronizarent, quamuis præmoniti fuissent, vt in comitatu Eboraci se continerent & vltra progredi non præsumerent, nisi regia manu fulti. Cumque venissent prope villam de Derlingtone, subito de valle quadam erumpentes dicti grassatores, ducibus Gilberto de Middletone, & Gualtero de Selbye inopinato irruerunt in familiam Cardinaliũ & Lodowici futuri episcopi Dunelmensis. Et nulla reuerentia habita ad tantas personas, eos de thesauris & equis suis spoliarunt. Lodowicum vero episcopum Dunelmensem ducentes ad villam de Morpath ad redemptionem grauissimam compulerunt. Henricus de Bello monte, qui cum illis venerat, captus cum equis & thesauris plurimis ductus est ad castrum de Mitforde, ibique detentus, donec magnam summam pecuniæ persoluisset. Cardinales autem cum sua familia Dunelmiam peruenerunt, vbi per dies aliquot perhendinantes & Scotorum arbitrium præstolantes, infecto negotio pro quo venerant, reuersi sunt sub conductu regio Eboracum. Ibique horribilem tulere sententiam in malefactores Northumbriæ, & omnibus eis quomodolibet adhærentes.

Cardinales spoliantur.

Quam sententiam publicari fecerunt per totam Angliam. Redeuntes vero Londonias, petierunt à clero octo denarios de marca sibi dari, pro damnis suis & expensis, non habentes respectum ad 4. denarios sibi de marca prius concessos. Sed clerus huic petitioni noluit obedire.

Gilbertus de Middleton post plura damna illata prioratui de Tynmuthe, & patriotarum deprædationes captus est & vinculis arctatus, vna cum fratre suo transmissus Londonias, vbi iudicialiter condemnatus in oculis Cardinalium quos spoliauerat, tractus & suspensus est. Qui sibi famulatum præbuerant, audientes eum captum, ad Walterum de Selby consortem suæ malitiæ, qui vicinis similem inferebat iniuriam se contulerunt. Cardinales per id temporis fecerunt pacem sub certis conditionibus inter regem & comitem Lancastriæ Thomam, quas cito postea rex infregit, vt dicebatur, iniuste.

Middleton suspensus.

Anno 1317. Scoti ad Eboracum, & Lancastriam comburendo, prædando, vastando peruenerunt. Quapropter prelati regni, accitis sibi cardinalibus regem deprecantur, vt tantis malis velit remedium prouidere. Quod confestim posset effici, si baronum suorum petitionibus acquiesceret, vt dicebant. Quorum supplicationibus rex inclinatus diem præfixit, quo apud Leicestriam petitiones baronum & articuli confirmarentur. Quibus concessis per regem, Cardinales quasi grande quid patrassent in regno ad curiam redierunt, quæ tunc extitit Ambianis. Post lapsum temporis regis concessio friuola videbatur & inanis. Circa festum Sancti Michaelis in Parliamento tento Londoniis fuit ordinatum, vt rex haberet contra Scotos auxilium de qualibet ciuitate, vel villa regni, quæ homines exhibere posset. Qui congregati magnum conflauerunt exercitum. Cumque peruenissent Eboracum, suborta discordia, redire iussi sunt ad propria infecto negotio.

Scotorum prædatio.

Edwardus le Brus frater regis Scotorum, qui iam per triennium Hyberniam infestauerat, & nullo iure se ibidem in regem coronauerat, captus est ab Anglicis & regis fidelibus, & apud Dundalk decollatus, occisis in conflictu quo captus fuit 29. Baronettis de Scotia, & 5. millibus, & 80. aliis, Primate de Armakh pro rege Anglorum capitaneo existente.

Edwardus Brus captus.

Robertus le Brus inuasor regni Scotiæ, authoritate Romanæ Curiæ excommunicatus est solemniter & publice in toto regno Scotiæ, & omnibus terris adiacẽtibus, eo quod venit contra fidelitatem regi Anglorum ab antiquo debitam, regnumque Scotiæ generali supponitur interdicto.

Regnum Scotiæ excommunicatum.

Anno 1318. quidam proditor dictus Petrus de Spalding, qui fuit custos Berwici accepta pecunia, Scotos intrare permittebat ipsam villam, vnde rex est grauiter contristatus. Mox ergo properauit illuc pergere, villamque cingere obsidione. Et cum id fecisset, Scoti adunati ad numerum 20. millium per partes obliquas intrauerunt Angliam, proponentes reginam capere quæ in illis partibus moram traxit, sibi venditam per quosdam Angliæ proditores. Attamen Deo volente fraudati sunt à desiderio suo, perdita tam pecunia quam ipsa præda. Quapropter versi in omnem rabiem, inæstimabilia damna in illis partibus perpetrauerunt.

Scotorum irruptio.

Eboracenses collectis 10. millibus patriotarum Scotos obuiãt apud villam de Mytone, Et facto congressu superantur à Scotis, de nostris ad tria millia hominum interemptis.

Cuius

Cuius facti rumor cum peruenisset ad aures regis, illico dimissa obsidione Berwici festinauit Scotis occurrere, priusquam proprios limites reintrarent. Sed tamen illi præmoniti per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.

Treugæ biennales acceptæ sunt inter Anglos & Scotos.

Boum pestis.

Hoc annno fuit pestis boum, qui tam lætifere fuerunt infecti, vt canes de cadaueribus eorum comedentes & corui, quasi toxicati veneno intumescerent & mortui caderēt. Quamobrem nemo fuit ausus comedere carnes bouinas aut vaccinas. Regina peperit filiam suam primogenitam Alienoram apud Woodstocke.

Scotorum irruptio.

Anno 1319. rege existente Eboraci, Scoti intrauerunt Angliam, & illuc vsque penetrauerunt, & suburbana ciuitatis cremauerunt, & captiuos cæperunt dominum Iohannem de Bretayne comitem Richmondiæ & plures alios. Quos omnes ad grauissimam redemptionem compulerunt. Leprosi per totam christianitatem diffamati fuere, quod iniissent fędus cum Saracenis, ad toxicandum christianos vbique terrarum, ponentes venenum in fontibus, puteis & cisternis. Super quo multi de Francia, & Prouincia conuicti combusti sunt, & Iudæi detenti & incarcerati propter auxilium eis præstitum & consensum.

Leprosorum executio.

Terra de Gowvers.

Anno 1320. Quidam miles dictus Gulielm. de Brewes quandam portionem terræ ipsum contingentem iure hæreditario in Marchia Walliæ, diuersis dominis obtulit ad emendum. Quæ terræ portio terra de Gowers antiquitus vocabatur. Comes Herefordiæ quia dicta terra contigua fuit terris suis, conuentione facta cum dicto Gulielm. disposuit cum regis licentia dictam terram ingredi, tanquam propriam possessionem. Rogerus de mortuo mari s. auunculus, & Rogerus nepos, nescientes de pacto prælocuto, ad dictum Gulielm. de Brews accedentes, cum eo conuenerunt de dicta terra, sibi & suis habenda, & quasi securitatem bonam de præfato Guliel. reportarunt. Dominus Iohan. de Moumbray, qui filiam dicti Gulielm. duxerat in vxorem, quæ fuit vnica hæres de tota terra præfata, tanquam vxori suæ hæreditario iure debita securior existebat. Nouissime ad omnem malorum cumulum, Hugo de Spencer iunior terram illam exclusis omnibus aliis comparauit. Quo cognito præfati proceres irati sunt valde. Comes vero Herefordiæ Humfridus de Boun conquestus est super iniuria sibi illata Thomæ comiti de Lancastria. Qui allicientes cæteros pene cunctos comites, & barones in partem suam, duce Thoma de Lancastria venere Shireburniam. Indeque barones vexillis explicatis venerunt ad villam de S. Albano, ibi per triduum cum suis armatis exercitibus perhendinantes, miserunt ad regem Londoniis commorantem solemnes nuncios, Sarisburiensem, Eliensem, Herefordensem, & Cicestrensem præsules, qui tunc ad S. Albanum conuenerant pro pace reformanda, mandantes, vt dominus rex Hugonem, & Hugonem le Spencer regni proditores per communitatem regni in multis condemnatos articulis, exilium meritum subire permitteret, & baronibus ac omnibus qui in eorū comitiua arma sumpserant indemnitatis patentes literas concederet. Quibus petitionibus cum rex nollet condescendere, barones cum fastu nimio Londonias adierunt. Tandem rex ad instantiam reginæ, & præfatorum pontificum eorum petitionibus acquieuit. Edictoque super hiis per comitem Herefordiæ in aula Westmonasterij publicato, Hugo senior in exilium actus est, sed iunior Hugo in diuersis locis latitauit, nunc in terra, nunc in mari, nec potuit apprehendi.

Baronum insurrectio.

Spēseri exulant.

Hugo Spenser redit.

Circa festum omnium sanctorum Hugo de Spencer iunior filius Hugonis senioris ascendit è mari, & peruenit ad regem, cuius consilio & quorundam aliorum, rex mandauit breuia sua ad omnes regni vicecomites ad congregandum exercitum contra barones, cupiens vindicari de despectu & rebellione nuper sibi factis Londoniis. Barones hæc audientes ad se defendendum protinus parauerunt.

Anno 1321. tenuit rex natale apud Cireceestriam cum magna militum, scutiferorum & architenentium numerositate, proponens aut mori viriliter, aut velut rex superbos subiectos imperialiter dominari. Quidam baronum hiis cognitis animo conciderunt, & neglecto iuramento quod in commune præstiterant, regis gratiæ se submisere. Inter quos erant præcipui duo Rogeri de mortuo mari, qui contra suam opinionem missi sunt ad Turrim Londoniarum ibidem detinendi, donec prępuidisset quid de eis fieri decreuisset. Eo tempore dominus Hugo de Audelee senior, & dominus Mauricius de Berklee in manus regis incidentes, missi sunt ad castrum Walingford conseruandi. Nulla fuit interim requies, donec vterque exercitus regis & baronum iuxta villam de Burton super Trent conuenisset. Sed Thomas conspecto regis exercitu suis præstare & numero & virtute, dedecorose fugit. Rex autem fugientes persequitur donec venisset ad Burbrige,

Regis preparatio in Barones.

brige, vbi boreales aduenerãt ad supplementum regis exercitus. Cumque dominus Humfredus de Boun comes Herefordiæ pontem ibidem transire voluisset à quodam sub ponte, lancea transfixus est & peremptus ibidem. Thomas de Lancastria non valens sustinere pondus prælij imminẽtis, nec de loco fugere, captus est ab Andrea de Herkle, custode Carleoli, milite mediocris fortunæ cum multis aliis, & ductus ad regis præsentiam, qui tunc fuit apud Pontem fractum, cum vtroque Hugone de Spencer seniore & iuniore. Tertio vero die à captione sua sederunt principes, & aduersus eum dictauere sententiam, adiudicantes eum tractioni, suspensioni & decollationi. Sed indulgentia regis solummodo decollatus est. Sectatores tamen dicti Thomæ qui capti fuere tracti sunt & suspensi. Rex elatus de tanta victoria collegit exercitum, quantus non fuerat per ante visus, vt Scotos suos aduersarios debellaret, & cum magna pompa transiit ad partes boreales. Cuius aduentu Scotis præcognito, se cum suis victualibus ad notas latebras transtulerunt, sicque factum est, vt rex nec resistentiam nec victualia reperiret. Periit ergo fame magna pars exercitus, & rex redire coactus est inglorius. Commorante rege minus caute in loco qui dicitur regalis vallis, Scoti latenter ingressi regnum Angliæ, regem incautum capere meditati sunt, sed deo volente rex præmonitus recessit à loco, quem velut fugientem Scoti insecuti sunt vsque ad Abbathiam de Byland, sed cum nec ibi tute perhendinare posset propter Scotorum violentiam, rex arreptis armis fugit celeriter Eboracum thesauro suo, victualibus, & vtensilibus direptioni derelictis. Scoti vero in hac peruagatione prosperantes patriam incenderunt, obuios occiderunt, captiuos abduxerunt. Inter quos virum nominatissimum Iohann. de Bretayne, comitem Richmundiæ captiuum traxerunt, & cum multis spoliis domum prospere redierunt.

Thomas de Lancastria captus.

Regis bona à Scotis direpta.

Hoc anno dominus Hugo de Spencer pater, factus est Comes Wintoniæ, datis sibi dono regis castro & honore de Donington, quod fuit de comitatu Lincolniæ.

Philippus rex Franciæ moritur, cui succedit in regno Carolus frater eius, qui prius fuerat comes Marchiæ.

Philippi mors.

Anno 1322. venerunt ad regem Angliæ nuncij noui regis Francorum Caroli, ad citandum eum, vt infra certum tempus accederet ad regem Franciæ, & homagium sibi faceret pro ducatu Acquitaniæ, quos cum Hugo de Spenser iunior & Robertus de Baldok Cancellarius conuenissent, ne regi notificarent aduentus sui causam, ipsi tamen in recessu suo monuerunt eum quasi consulendo, vt veniret infra certum tempus ad homagium faciendum. Super qua monitione siue citatione subdola, fecit quidam notarius, qui fuit vnus ex nunciis publicum instrumẽtum, virtute cuius rex Franciæ fecit progressum contra regem, & terras plures Wasconiæ seysiri fecit, in pœnam contumaciæ regis Angliæ, qui fuit informatus per malos consiliarios, quod ipsum præfata citatio vel monitio iactabat.

Rex Angliæ citatus pro homagio.

Eodem anno episcopus Glascuensis, & Tho. Rondolf comes Moraniæ missi sunt per Robertum le Brus & totum regnum Scotiæ ad Romanam curiam, pro habenda relaxatione excommunicationum & interdicti sententiæ, in regnum & regnicolas Scotiæ per Cardinales authoritate papæ latarum. Contra quos rex Angliæ misit quendam clericum qui obtulit coram papa se probaturum Scotorum manifestam & notoriam offensam, nõ solum contra regem & regnum Angliæ, sed etiam contra sedem Apostolicam fore contractam, ita quod sine satisfactione non possent à dicta censura relaxari de iure, euenitque clerici supradicti solertia, quod Scoti infecto negotio redierunt. Per idem tempus Andreas de Hercle ob notam probitatis, accinctus regis manibus gladio militari, & donatus consulatu Carleoli, desciuit à fidelitate quod domino suo iurauerat regi, & Scotis regis hostibus se coniunxit. Et in tantum sibi Scotos allexit, vt de communi consilio vellent illi sororem regis Scotiæ coniugio copulare.

Scoti non relaxantur interdicto.

Rex ista non ignorans doluit se tam ingrato, nec non perfido tot beneficia contulisse. Erat eo tempore in partibus borealibus miles quidam strenuus, dictus Anton. de Lucy, qui captans fauorem regium, Andræam per insidias inopinate captum, misit ad regem Londonias catenatum, vbi quadrifario iudicio condemnatus est. Nempe primo degradatus ẽst, amputatis securi calcaribus ad talos suos, ex post discinctus est baltheo militari, exinde detracti sunt ei calcei, & chirothecæ, nouissime tractus, suspensus, decapitatus, & in quartas diuisus est, & partes quatuor principalioribus ciuitatibus Angliæ sunt transmissæ, caput eius super pontem Londoniarum fixum est, versus partes respiciens Scotianas.

Andræas Hercle proditor.

Andreæ executio.

Robert. le Brus petit treugas à rege Angliæ per solemnes nuncios, & concessæ sunt ei treugæ per annos 13. duraturæ.

Circa festum Michaelis Rex circuiuit Comitatus Eboraci,& Lancastriæ, Marchiam Walliæ, faciens inquisitiones de pacis perturbatoribus, de vulgi communis oppressorib. de prouinciarum prolocutoribus,& ductoribus, qui per nundinas, siue fora, soliti fuerant concitare seditiones, fouere partes contra partes, manutenere malefactores, & omnes tales captos & conuictos, puniuit iuxta suæ demerita prauitatis.

Imperator excōmunicatus.

Eodem anno papa citauit ducem Bauariæ electum in imperatorem, vt veniret ad curiam,& de electione & iure suo doceret. Et quia nō venit in termino limitato, excōmunicauit eum,& pronunciauit eum nullum ius habere in imperio, vel ad aliud, & si quod habuit priuauit eundem.

Ann. 1323. in parliamento tento Londoniis quæsitum est, quid foret respondendum regi Franciæ, qui regem Angliæ iam pluries vocauerat ad faciendum homagium sibi pro Wasconia,& cæteris terris quas tenebat in dominio regis Francorum. Super quo consultum est per regni proceres, ne rex transiret in persona propria, sed prius mitteret solemnes nuncios, si forte vel hac vice de non comparendo posset obtinere dilationem, vel omnimodam excusationem. Præterea Rex petiit in præfato Parliamento pecuniare subsidium, pro redemptione nobilis viri Ioh. de Britannia, comitis Richmondiæ nuper capti per Scotos, apud Abbathiam de Ryland, sed non obtinuit.

Templariorum bona ablegata.

In eodem Parliamento, terræ, possessiones,& dominia, quondam templariorum, assensu communi, totius cleri, & populi hospitalariis concedentibus iure perpetuo, per omnes regni prouincias possidenda.

In eodem Parliamento electi sunt viri nobiles, comes videlicet Cantij Germanus regis, Edmundus de Hodestoke,& Archiep. Dublinensis, ad excusandum Regem Angliæ, penes regem Franciæ vt superius dictum est. Qui cum diu inutiliter tractassent cum rege Franciæ, eiusque consilio, demum sine suæ legationis fructu reuersi sunt.

Rex Franciæ per idem tempus, misit dominum Carolum de Valoys patruum suum in Wasconiam cum magno exercitu, ad inuadendum possessionem totius ducatus Acquitaniæ, quia rex Angliæ non venit ad faciendum homagium suum regi Franciæ pro ducatu & comitatu Pontini, quem seysiuit, ad quod faciendum fuit vocatus, vt superius est expressum.

Carolus ergo perequitauit totam Agemmam,& illas partes seisiuit, vsque ad villam de Regula, in qua tunc fuit dictus Edmundus frater regis Angliæ, Comes Cantij tenens eam. Finaliter, treuga inita inter eos, vsque ad tempus quo possent de pace tractare, reddita est illa nobilis villa de Regula Carolo supradicto, & vtraque pars ad propria remeauit.

Rog. de mortuo mari fuga.

Rog. de mortuo mari, dominus de Higemor, qui cū Rogero auunculo suo in guerra baronum regis gratiæ se submiserat,& in turri Londoniarum clausus fuerat, data suis custodibus soporifera potione, euasit per omnes turris custodias,& peruenit ad flumen, vbi quandam cimbam reperiens, à quodam coadiutore sibi paratam, illam intrauit, & cum summa fœlicitate mare transijt & in regnum Franciæ, sine quouis impedimento peruenit, vbi diu degens, gratiam reconciliationis expectauit.

Rogerus auunculus huius Rogeri, fere per quinquennium, squalore carcerali detentus ibidem satis inhumaniter, tandem diem clausit extremum, cuius corpus delatum Bristoliam sepelitur.

Circa tempus istud, missus est ad regem Franciæ dominus Aymarus, comes Penbrochiæ ad tractandum de pace prælocuta. Sed cum peruenisset ad villam de Sancto Richerio inopinato languore correptus, inter brachia domesticorum expirauit. Missi sunt & alij pro causa præfata, scilicet dominus Iohannes de Suliaco, & magister Iohannes Schordich. Sed Iohannes de Suliaco, ibi de quadam transgressione accusatus, vix interuentu reginæ Franciæ, mortem euasit, collega suo, sine fructu sui itineris domum reuerso.

Alieni Anglia pulsi.

Interim commeatus interdicuntur inter regna, sicq; quod, neque Francis in Anglia, nec Anglis in Francia, negotiari licebat. Familiares reginæ quotquot erant, oriundi de Frācia, sine spe reuersionis, regnū exire coguntur, terræ præterea,& castella reginæ, seisita sunt in manum regis, datis reginæ statis stipendiis de bursa regis. Religiosi etiam,& beneficiati de gente Francorum, in maxima miseria vitam transfigere compelluntur, eorum beneficiis confiscatis,& exilissimo victu, eis de rebus propriis deputato.

Anno 1324. in octauis Sancti Hillarij, in Parliamento tento Londoniis, tractabatur de saluatione ducatus Britanniæ, quæ iam per Gallos fuit multipliciter lacerata. Pro qua causa missi sunt solemnes nuncij, ad regem Franciæ, Wintoniensis,& Norwicensis

episco-

episcopi & vir illustris dominus Iohan. de Britannia comes de Richmund. Qui post multas disceptationes tandem quandam pacis formam, à rege Franciæ receperunt. Wintoniensis episcopus, collegis in Gallia remanentibus, remissus est in Angliã nuntiaturus regi, quæ facta sunt. Regale consilium decreuit reginam mittendam ad regem Franciæ fratrem suum, pro pacis negotio confirmando. Quæ cum transfretasset cum parua familia, scilicet, Ioh. de Cromwelle, & tribus aut quatuor militibus, effecta mediatrix præsentis negotij, tali fuit pacto finaliter concordatũ. Videlicet, vt rex Angliæ daret filio suo primogenito scilicet Edwardo ducatum Acquitaniæ, & comitatum Pontini, & rex Franciæ reciperet homagium ab eodem. *Pacis fi ter reges.*

Rex Angliæ fecit chartam suam, filio suo prædicto, de dictis ducatu & comitatu, habendis & tenendis, sibi & hæredibus suis, regibus Angliæ, & si contingat ipsum mori in vita patris sui, terræ redirent ad ipsum patrem, ita quod rex Franciæ non possit, dictum filium maritare nec tutorem, aut curatorem sibi dare. Quibus ita peractis, Edwardus filius regis mare transiit cum familia competenti. Et circa festum Sancti Matthæi fecit homagium auunculo suo Regi Franciæ sub quibusdam protestationibus. Et etiam ex parte Francorum protestatum est. Acta sunt hæc in Francia, apud prædium regis Franciæ quod dicitur Boydenicens.

Eodem anno moram faciente regina in partibus Franciæ cum filio, vltra regis placitum nec volente redire, sine domino Rogero de mortuo mari, & aliis nobilibus ex Anglia præfugatis, & quam maxime propter odium duorum dispensatorum, Hugonis, & Hugonis, qui procurauerant anno præcedente, ab ipsa remoueri familiam suam, banniuit tam reginam quam filium proprium, cum omnibus qui illis adhæserant de regno suo. *Regina exulat.*

Eodem tempore Robertus de Balbesare miles vir versutus, & magnus dissidij suscitator, sed tamen manu fortis, euasit de castro de Corf, interfecto constabulario, & ad reginam tunc exulem se contulit vltra mare, vbi multipliciter indies fugitiuorum numerus augebatur.

Hoc anno dominus Oliuerus de Ingham miles iuuenis factus custos Acquitaniæ, per iuuenem ducem Edward. de consensu patris sui, collecto grandi exercitu, de stipendiariis militibus, Hispanis, Arragonicis, & Gasconensibus, prouinciam Agennensium occupatam per regem Franciæ contra pacem inuasit, & dominio regis Angliæ integraliter restituit.

Sub eisdem diebus, nauigium regis Angliæ 100. naues Normannicas cepit, & in Angliam secum traxit. Qua de causa succreuit odium inter reges, & regna, & damna vtrobiq; pro viribus inferebantur. *Odium inter Normannos & Anglos.*

In fine anni præsentis, percipiens regina magnates Franciæ fore corruptos, Anglorũ muneribus, & nusquam tutam fidem, festinauit egredi de calore domus recab, & Francos latenter fugere, contulitque se cum filio ad comitem Hanoniæ, ab eo auxilium petitura A quo cum filio, & suis omnibus magnifice est suscepta, & prout tantam reginam decuit, honorifice exhibita pro tempore perhendinationis suæ. *Reginæ fuga.*

Anno 1325. Isabella regina Angliæ contractis sponsalibus inter filium suum primogenitum Edwardum & filiam comitis Hanoniæ Philippam nomine, assumptis secum filio suo, 14. ætatis annos habente, & domino Edmundo de Hoodestock comite Cantij, Germano regis Angliæ, dominoque Rogero de mortuo mari, & aliis multis viris illustribus de regno Angliæ profligatis, duce domino Iohan. viro strenuo, fratre comitis Hanoniæ, quem sequebantur milites stipendiarij de Cemania, & Hanonia plures valde. Proinde parata classe, per comitem Hanoniæ, regina peruenit ad mare, cum suis auxiliariis, qui fuere duo mille, septingenti, quinquaginta septem viri sufficienter armati. Regina transfretando peruenit ad portum de Herewich. Confestim occurrere comites, Marescalli, & Leycestriæ, cum Lincolniensi, Herefordensi, Dublinensi, & Eliensi episcopis, qui iuncti reginæ, magnum exercitum confecere. Alij quidam episcopi, & præcipue Cantuariensis, sibi pecunias ministrauere. Recreato exercitu apud Sanctũ Edmundum, processit regina, suos regnique aduersarios quæsitura, neminem lædens in bonis, aut catallis, nisi solum aduersarios quos quærebat, quorum bona reperta suis vsibus applicabat, & prædia destruebat. Rex cum hæc audisset, petiit Londonienses, vt sibi præberent auxilium. Qui responderunt quod ipsum dominum regem, reginam, & filium eorundem hæredem regni legitimum, honorare vellent obsequio debito, & extraneis, regnique proditoribus, portas clauderent, & resisterent iuxta vires, exire vero ciuitatem suam se nolle fatebantur ad pugnam, nisi possent iuxta libertatem eis concessam, ipso eodem die *Regina in Angliã appulsa.*

reuerti ante solis occasum. Quo audito, communiuit Turrim Londoniarum armis, & victualibus, relinquens ibi filium suum iuniorem, scilicet Ioh. de Eltham, fecitque proclamari Londoniis, vt vnusquisque sub forisfactura resisteret applicatis & eos inuaderet, & occideret, si quo modo posset, exceptis solummodo regina & filio suo Edwardo, comiteque Cantij Germano suo.

Regis proclamatio.

Item quicunque caput Rogeri de mortuo mari regi deferret, mille libras reciperet pro mercede. E contra de parte reginæ fuit proclamatum, vt omnes de pace bonam spem haberent, exceptis regni perturbatoribus, scilicet de Spencers patre, & filio, & Roberto de Baldock regis Cancellario, & fautoribus eorundem.

Reginæ proclamatio.

Item proclamatum est vt nullus caperet inuito possessore, valorem trium denariorum, sub pœna mutilationis digiti, nec valorem sex denar. sub pœna manus amputandæ, nec valorem 12. sterlingorum sub pœna decapitationis. Et quicunque caput Hugonis de Spencer reginæ deferret, reciperet duo millia librarum de regina.

Londonienses per idem tempus fecerunt, coniurationem, vt aduersantes reginam, sine delectu captos, sententia plecterent capitali. Comprehendentesq; vnum de suis ciuibus, dictum Iohanem Marshal decapitauerunt, & eius bona rapuerunt, quia nimis familiaris fuerat domino Hugoni de Spencer iuniori. Apprehensum insuper magistrum Gualterum de Stapleton episcopum Exoniensem decollauerunt, cum duobus de sua familia, scutifero, & valecto, pro eo, vt dicebant, quod collegerat multitudinem exercitus ad resistendum reginæ. Claues etiam turris Londoniarum extorserunt de manibus constabularij dictæ Turris, & omnes incarceratos deliberauerunt.

Hugo de Spencer suspensus.

Regina interim obsedit villam & Castrum de Bristolia, quod fuit cito sibi redditum, cum dicta villa. Et in crastino aduentus eius, ad clamorem vulgi, fuit Hugo de Spencer pater tractus & suspensus ibidem in armis propriis, super communi furca latronum.

Edw. vagatur.

Dum hæc ita geruntur, Rex vagabundus, nunc hic, nunc ibi, pro varietate locorum, in spem erectus, & de spe deiectus, in magna solicitudine versabatur. Senescallus domus regiæ dominus Thomas Blount, cum tota sua familia assumptis secũ victualibus & armis, cum dextrariis multis valde, se contulit ad reginam.

Rex captus.

Rex vero cum Hugone de Spencer iuniore, & Rob. de Baldock, disposuit confugisse in Hyberniam. Sed inter pelagi constitutus pericula, miserabiliter per vnam ebdomadam vacillauit. Tandem applicuit in Wallia cum suis familiaribus, & fraude Wallensium captus est in die Sancti Edmundi Archiep. iuxta castrum de Lantrussan. Capti sunt etiam, Hugo de Spencer iunior, Robertus de Baldock & Simon de Radingia. Et rex quidem domino Henrico Comiti Lancastriæ, consanguineo suo conseruandus committitur, & ductus per eundem ad castrum de Kenelworth: dominus Hugo de Spencer, Robertus de Baldock, & Simon de Radingia, ad reginæ præsentiam, quæ tunc fuit Herfordiæ, sunt deducti, comes de Arundell, Iohannes Daniel, & Thomas de Mucheldeuere, procurante Rogero de mortuo mari, sine quo nihil pene regina gessit, ante eorum aduentum fuerunt decollati.

Post hæc dominus Hugo prædictus apud Herefordiam mortis accepit sententiam, sine responso. Vbi tractus, & suspensus est in furca habente quinquaginta pedes in altitudine, & ex post decapitatus & quarterizatus est.

Eodem die Simon de Radingis tractus fuit, & suspensus in eadem furca, sed inferius per decem pedes, hic de familia regis fuit, & multa conuitia irrogauerat sæpe reginæ. Rob. de Baldock obiit in carcere, & tormentis.

Regina præmissis expeditis, se transtulit cum filio suo, duce Aquitaniæ, dominoque Rogero de mortuo mari, & aliis ad castrum de Wallingforde ante festum natalis.

Anno 1327. & regni regis Edwardi à conquestu secundi 20. & vltimo, tenuit regina natale cum filio, Walingfordiæ, cui festo præsentes fuere, duo regni Archiepiscopi sexque episcopi, cum prælatis multis, regnique proceribus, & nobilibus, virisque famosis.

Rex deiectus regno.

Exacto natali, venit regina cum filio suo Londonias ante festum Epiphaniæ vbi cum magno gaudio suscepta fuit. Conuenerunt illic etiam tota regni nobilitas citata prius ad parliamentum tenendum ibidem in crastino dicti festi. Vbi communi decreto censuerunt regem indignum diademate, & propter plures articulos deponendum, & Edwardum filium eius primogenitum in regem vnanimiter eligendum. Quod etiam consequenter factum fuit, & electio in magna aula publice diuulgata. Missi sunt igitur de parte totius Parliamenti tres episcopi, duo comites, & duo Abbates, quatuor baro-

barones,& de quolibet comitatu tres milites, & etiam de ciuitatibus, & magnis villis, atque de portibus, ad certum numerum virorum honorabilium, ad regem degentem apud Kenelworth, qui nunciarent electionem filij sui,& requirerent ab eo, vt renunciaret dignitati regiæ,&coronç,atque permitteret filium suum regnare pro eo,alioquin ipsi redderent sibi homagia in prætactis. Rex hiis auditis, respondet cum lachrymis se multum dolere, quod sic demeruit erga populum regni sui. Sed ex quo res ista fuit impreuertibilis, ab omnibus veniam precabatur, & gratias agebat ex corde quod filium suum primogenitum elegissent, nuncij vero redeuntes ad Parliamentum cum regis responso, & insigniis, plebem lætam fecere. mox tota regni communitas Edwardum iuuenem, quatuordecim annos ætatis habentem in regem promptissime admiserunt, & 27. diem Ianuarij, diem primum regni sui esse decreuerunt, & in omnibus regni communitatis pacem eius proclamari fecerunt, sub hac forma. *Edvv. 3 fit rex.*

Edwardus dei gratia Rex Angliæ dominus Hyberniæ, & dux Aquitaniæ, vicecomiti N. salutem. Quia dominus Edwardus nuper Rex Angliæ, pater noster de communi consilio,& assensu prælatorum, & comitum, & baronum, & aliorum magnatum, nec non & comitatuum totius regni prædicti, spontanea voluntate se amouit à regimine dicti regni, volens & concedens, quod nos tanquã ipsius primogenitus & hæres, ipsius regni gubernationẽ & regimen assumamus, nosque ipsius patris nostri beneplacito in hac parte de consilio,& auisamento prælatorum, comitum,& baronum, magnatum,& comitatuum prædictorum annuentes, gubernacula suscepimus dicti regni, & fidelitates & homagia, ipsorum prælatorum, & magnatum recepimus, vt est moris, desiderantes igitur, pacem nostram, pro quiete & tranquillitate populi nostri inuiolabiliter obseruari, tibi præcipimus, quod statim visis præsentibus per totam baliuam tuam, pacem nostram facias publice proclamari, vniuersis & singulis ex parte nostra inhibendo, sub pœna & periculo exhæredationis, & amissionis vitæ & membrorum, ne quis dictam pacem nostram infringere seu violare præsumat. Sed quilibet actiones & querelas suas absque violentia quacunque prosequatur secundum leges & consuetudines regni nostri, nos enim parati sumus,& semper erimus, omnibus & singulis conquerentibus, tam diuitibus quam pauperibus, in curiis nostris plenam iustitiam exhibere.

Kalend. Febr. die dominica, in vigilia purificationis, Edwardus iuuenis suscepit arma militaria, cum multis aliis adolescentibus generosis, per dominum Henric. comitem Lancastriæ,& eodem die coronatus est apud Westmonast. per Gualterum Archiepiscop. Cantuar.

Reginæ matri regis assignata fuit dos talis ac tanta, quod regi filio suo pars regni tertia vix remansit.

Regi deposito, per singulos menses assignatæ fuerunt per consilium 100. marcæ, sed non permissus est per vnius anni spatium gaudere tantilla remuneratione, nam nequiter atque crudeliter à suis custodibus interfectus, prout dicitur, viuere desiit ante finem anni, nempe si vulgo credendnm est, tortores immites eum deiectum obruerunt, quodam ostio ponderoso detinentes eum ne surgeret, donec tortores imposuissent cornu, in secreto egestionis suæ loco,& per foramen immisissent ignitum veru in viscera sua, ne videlicet vestigia adustionis in cute sua aliqualiter apparerent, de cuius meritis, an inter sanctos connumerandus sit, fræquens est in vulgo disceptatio, sicut & de Thoma comite Lancastriæ quondam fuit. *Rex nequiter occisus.*

Eodem anno iuuenis rex Angliæ, cum matre sua, & stipendiariis suis alienigenis, & aliis multis regnicolis versus Scotiam properauit, peruenitque ad Stannopark, vbi exercitus Scotorum fuit. Et quia fuit ei exercitus multo maior, & fortior, quam ipsis Scotis, obsedit eos in eodem loco, scilicet in herdale, diebus 15. sed mediante proditione quorundam magnorum Angliæ, sine læsione fugerunt. Vnde rex cum dolore maximo reuersus est, remittens ad partes proprias Hannonienses, & stipendiarios quos conduxerat. *Expeditio in Scotiam.*

Iacobus autem Douglas, dum rex vt præfertur Scotos circumsederet nocte quadam cum paucis latenter penitrauit ad regis tentoria vt eum caperet, vel occideret, si fortuna faueret. Sed Capellanus regis, vir cordatus & fortis regem defendit cum quibusdam aliis, donec idem præsbiter caderet interemptus. Iacobus vero dux Scotorum, præuidens sibi imminere periculum, fugam cepit,& vix ad suos illçsus euasit. *Edvvardi periculum.*

Dominus Iohan. Mantrauers,& Tho. Gurnay, metuentes pœnas soluere pro morte regis, repente fugerunt. Sed dictus Thomas post 3. annos, notus & captus, apud Marsiliam remissus est versus Angliam, pœnam pro demeritis recepturus. Qui tamen illuc

non peruenit, sed in mari decapitatus fuit, sub quodam colore, ne forte magnas quasdam personas regni de consensu regię necis, vel conneuentia accusaret.

Dominus Iohann. Mantrauers, se transtulit in Alemanniam, & ibi mansit per plures annos.

Hoc anno obiit Carolus de Valoys patruus regis Franciæ.

Eodem anno obiit Robertus le Brus rex Scotorum, relicto paruulo filio suo 8. annorum, quem Scoti receperunt pro rege suo.

Obiit etiam rex Francorum Carolus 3. frater, qui fuit germanus serenissimæ dominæ Isabellæ Anglorū reginæ, matris Edwardi regis pręsentis. Per cuius mortem deuolutum fuit regnum Franciæ iure successorio, ad Edwardum regem, Angliæ qui nunc regnat, sed per dominum Philippum de Valoys filium patrui dicti domini Caroli per vim & potentiam se intrudentem, contra iustitiam occupatum.

Philippus de Valoys, occupat Francorum regnum, iuuenis rex Angliæ duxit Philippam filiam comitis Hannonię in vxorem, quæ fuit filia sororis Philippi de Valoys nunc occupantis Franciam, licet illa affinitas, aut vlla alia cum Francis contracta, Anglię nunquam profecisset.

Turpis pax inter Anglos & Scotos.

Parliamentum tentum apud Northamptonā, in quo facta fuit turpis pax inter Anglos & Scotos, ita quod Dauid filius Roberti le Bruse, duxit sororem regis Angliæ in vxorem, & rex Angliæ cum matre licet infra ætatem existens, fecit Scotis chartas, quarum tenor ab Anglicis ignoratur. Sed hæc omnia facta sunt per ordinationem reginæ, & Rogerum de mortuo mari, & Iacobum Douglas Scotum.

Concilium Archiep. Cant.

Ann. 1328. magister Simon Archiep. Cantuar. tenuit concilium prouinciale Londoniis, in quo ordinauit quod in die Parasceues & in die commemorationis animarum, ab omni opere cessaretur. Item statuit de consensu concilij, quod festum conceptionis beatæ Mariæ principaliter celebraretur. Item ipse, & omnes Prælati tunc præsentes, excommunicarunt, & excommunicatos denunciarunt omnes illos qui Gualterum de Stapleton episcopum Oxonię interfecerunt, seu in eū manus violentas quomodolibet iniecerunt, & omnes qui eis opem, assensum, & consilium præbuerunt.

Circa festum Ascensionis dominicæ, Rex Angliæ transiuit mare, & fecit homagium regi Franciæ, pro toto ducatu Acquitanię & comitatu de Pontyf sub quibusdam protestationibus, quod homagium suscepit rex Franciæ sub aliis conditionibus, videlicet quod nō admisit homagium, pro terris quas pater suus Carolus equitauit, quousque esset sibi satisfactum pro damnis & expensis.

Regis Angliæ homagium.

Circa festum Michaelis in Parliamento tento Sarisburiæ, fecit rex 3. Comites, dominum Iohan. de Eltham fratrem suum comitem Cornubiæ, & dominum Rog. de mortuo mari comitem Marchiæ Walliæ, & Pincernam Hyberniæ comitem de Ormund.

An. 1329. Dauid filius Roberti le Brus, Iohannam sororem regis Angliæ duxit vxorē.

Edmundus de Hoodstock decapitatus.

Hoc anno, procurante regina, & Rogero de mortuo mari, dominus Edmundus de Hoodstocke Patruus regis comes Cantij decollatus fuit, propter quasdam confessiones, & literas apud se repertas, licet nullæ confessionum vel literarum earundem, etsi veræ fuissent, deberent causam tribuere morti eius. Qui cum tristem accepisset sententiam, hora diei prima, in Parliamento tento Wintoniæ, extra portas tamen stetit vsque ad vesperas condemnatus, nullo in eum volente manum mittere, donec miser aliquis de Mariscalsia eum iussus est decapitare. Qui eo minus deploratus fuit, quod familiam malam habuit, quæ supra modum afflixerat populares.

Sub hiis diebus Papa fecit graues processus iterato contra ducem Bauariæ, electum in imperatorem, & adhærentes sibi. Et pro sustinenda guerra contra eum, omnes fructus beneficiorum vacantium per quadriennium reseruauit.

Scotorum rex lepra moritur.

An. 1330. Robertus le Brus, qui se regem Scotorum fecerat, lepra percussus obiit.

Ipso anno, natus regi Edwardo filius primogenitus, Edwardus vocatus de nomine patris sui.

Hoc anno dum Parliamentum teneretur apud Notingham, captus fuit de nocte, in camera reginæ matris regis dominus Rogerus de mortuo mari Comes Marchiæ, per dominum Gul. de monte acuto, & alios, ipso rege præsente, & mox Londonias missus fuit, vbi mortis excepit sententiam suspensus apud Elmes, super communi furca latronū. Causæ quæ imponebantur eidem prout accepimus, istæ fuere.

Prima causa, quod fuit consentiens morti regis Edw. in castro de Barkley.

Secundarie, impositum ei fuit quod ipse impediuit honorem regis, & regni apud Stannoppark vbi Scoti fugerunt, qui capi & interfici potuerunt.

Ter-

Tertiò, quod ipse recepit viginti millia librarum à Scotis, & illos tunc permisit euadere, & turpem pacem postmodum inter Scotos, & Regem iuuenem fieri procurauit. Et super hoc chartam Regis fieri fecit eisdem. Et etiam illud vile matrimonium contractum inter sororem Regis, & Dauid filium Rob. le Brus consummari consuluit, & procurauit.

Quarto, quod male consumpsit totam pecuniam in thesauris patris huius Regis, & domini Hugonis de Spencer inuentam. Et omnia bona regni, postquam Angliam regina intrauit, suæ dispositioni subiecit, ita quod ipse & regina abundabant, & dominus Rex egebat.

Quinto, quod appropriauit sibi custodias & maritagia nobiliora per totam Angliam. Et quod fuit malus conciliarius Regis & reginæ matris, & nimis secretus cum ea, vt de alijs taceamus.

Rex Edwardus de consensu procerum recepit in manu sua, omnes terras prius matri suæ concessas, & ordinauit vt singulis annis perciperet mille libras.

Rex matri mille libras assignat.

Papa concessit Regi Angliæ decimas omnium bonorum ecclesiasticorum per quadriennium, medietate sibi retenta.

Anno 1331. fuit Parliamentum tentum Londonijs, in quo concessa fuit à populo quintadecima, & à Burgensibus decima per vnum annum.

Circa festum S. Laurentij venit in Angliam dominus Edwardus de Baliol dicens se ius habere in regnum Scotiæ, cui adhæserunt, dominus Henricus de Bello monte, Dauid Comes de Atheles, Gilbertus Vmfreuile, Rich. Talbot, & alij multi nobiles, asserentes se ius habere, ad terras & possessiones in dicto regno, vel ratione suarum coniugum, volentes ingredi Scotiam per regnum Angliæ, quod Rex noluit permittere contemplatione sororis suæ, nuptæ Dauid filio Roberti le Brus. Quapropter ipsi intrauerunt per mare Scotiam iuxta Dunfermelyn, vbi mox in littore maris resistentiam inuenerunt. Ac tam Scotos resistentes fugauerunt Anglici pedites, & plurimos occiderunt, priusquam gentes de armis, naues egredi potuerunt. Ex post infra dies paucos, commiserunt prælium iuxta Gledesmore, vbi duo millia Anglicorum vicerunt 40. millia Scotorum præ multitudine semet opprimentium & pressura. Ibi interempti sunt de parte Scotorum, 5. Comites, & multi alij interfecti.

Scotorum clades.

Anno 1332. continuata fuit guerra in Scotia, per dominum Edw. Baliol, & nobiles ante dictos, ad quos accesserunt plures alij viri nobiles de regno Angliæ, voluntarie, proprijs sumptibus militaturi, qui villam & castrum de Berwik obsederunt. Rex Angliæ considerans multa vituperia sibi, & antecessoribus suis per Scotos illata, & quod concordia facta inter ipsum & Scotos fuit irrita per proditionem, ipso in minori ætate notorie constituto, & in custodia matris suæ existente, iam contra consilium matris suæ, collecta multitudine armatorum, ad Berwyk potenter accessit, vbi tenentes castrum & villam, multos dolosos tractatus habuere cum eo, vt ab extra adiutorium expectarent. Sed hæc de Regis Angliæ profectione gesta sunt, anno sequenti.

Profectio regis in Scotiam.

Eodem anno quo supra, Edwar. filius Iohan. de Baliolo, apud Scone, in regem Scotiæ coronatur.

Anno 1333. in festo S. Margarethæ virginis, venerunt Scoti in magna multitudine volentes dissoluere obsidionem Berwici. Quibus cum suis occurrit Rex Angliæ vultu alacri, & commisso bello, occidit ex eis octo Comites, 1200. equites, & de popularibus triginta quinque millia. Hos ad discrimen appulerat quidam miles vocatus Guliel. Kenth, ad locum iuxta Berwicum, qui dicitur Boothule iuxta Hellidon.

Scotorum strages.

Miserant interea dolose Scoti quosdam de suis in Angliam, qui obsederent castrum de Bamburgh, in quo tunc temporis regina fuit. Sed auditis rumoribus de prætacta victoria, obsidione de Hamburgh dimissa, Scoti fugerunt ad nota latibula, & est dictu mirabile, quod in dicto bello, vbi corruerunt tot Scotorum millia, non ceciderunt ex Anglicis nisi miles vnus, armiger vnus, & 12. pedites. Quibus visis, oppidani de Barwico, villam cum Castro Regi Angliæ reddiderunt.

Rex relictis custodibus in villa, castroque Barwick, quæ sua fore dixit iure hæreditario, & etiam ex conquestu antecessorum suorum, dimisit Edw. le Baylol, cum alijs nobilibus qui secum erant, ad custodiam regni Scotiæ.

Hoc anno dominus Edw. le Baliol rex Scotiæ tenuit Parliamentum post festum Michaelis, ad quod venerunt nobiles regni Angliæ, terras & possessiones ibidem habentes. Et finito Parliamento in pace reuersi sunt.

Anno 1334. in festo sanctorum Geruasij & Prothasij Edw. le Baliol, verus Rex Sco-

Homagium Scotiæ regis.

tiæ, fecit homagium Edw. Regi Angliæ apud nouum castrum super Tynam, in præsentia trium Episcoporum, Comitum, & Baronum, ac copiosæ plebis.

Eodem fere tempore, Rex Angliæ cepit homagium ducis Britanniæ, pro Comitatu Richmundiæ.

Post festum exaltationis sanctæ crucis, dum fieret Parliamentum Londonijs nunciatum fuit quod Scoti omnes insurrexerunt, & ceperunt dominum Rich. Talbot, & sex alios milites, & multos perimerunt. Vnde Rex commotus promisit se iturum in Scotiam, pro Scotorum malitia refrenanda. Ob quam causam populus concessit ei, 15. denarium, & ciues atque Burgenses decimum denar. prouiderunt.

Scotiæ deuastatio.

Post festum Michaelis Rex transtulit se versus Scotiam, & sub hyeme gelida intrauit Galwediam, & deuastauit vsque mare Scoticum totam patriam. Audito quod Comes de Adhælis, transfugit ad Scotos, iratus est valde. Et cum didicisset quod dictus Henricus de bello monte in quodam castro fuit obsessus per Scotos, obsidionem fecit celeriter amoueri.

Hoc anno Rex Angliæ Edwardus, & Henricus filius Henrici Comitis Lancastriæ, vltra montes Scotiæ processit cum exercitu, deprædantes, & incendentes plurima milliaria, amplius quam vnquam fecerat Rex Edwardus, annis Regis Edwardi.

Anno 1335. fuit Rex ad festum natalis, apud Rokesburgh cum manu potenti.

Scotis concessæ sunt treugæ, vsque ad natale S. Iohannis Baptistæ, proxime futurum duraturæ. Quo tempore fuit totum Parliamentum apud Eboracum super illis treugis, & alijs concernentibus statum regni. In quo fuit ordinatum, quod Rex cum exercitu transiret mare Scoticum, quod cito postea factum est, Scoti proinde finxerunt se pacem habere velle. Et circa festum Michaelis, quidam ad pacem venerunt, inter quos Comes de Athole, pacem petijt, & impetrauit. Comes de Moryf, qui pacem petierat, & ad pacem venire contempserat, captus est, post carceri mancipatur.

Eodem tempore, dominus Richardus Talbot, pro duobus millibus marcarum redemptus fuit.

Comes de Asselis, volens se ostendere vere reuersum ad Anglicos, fecit equitationem contra Scotos, & subito dissipata comitiua sua, à multitudine Scotorum, cum 13. personis mediocribus est occisus.

Anno 1336. Domina Philippa regina peperit filium suum 2. dictum Guliel. apud Hatfeld. Qui cito moriens sepultus est apud Eboracum.

Circa festum S. Gregorij in Parliamento tento Londonijs Rex Edwardus de Comitatu Cornubiæ fecit ducatum, quem contulit primogenito suo Edwardo tanto donatiuo Comitatum Cestriæ superaddens. Dominus nempe Iohan. de Eltham, frater regis qui fuit Comes Cornubiæ, obierat per ante.

Comitum creatio.

In eodem Parliamento, fecit sex Comites, videlicet Henr. de Lancaster iuniorem, Comitem de Derby, Guliel. de monte Acuto, Comitem Sarum, Hugonem de Audele, Comitem Glouerniæ, Guliel. de Clinton, Comitem Huntingdoniæ, Rob. de Vfford, Comitem Southfolciæ. Statutum est hoc anno quod nullus vteretur panno, extra Angliam operato, exceptis Rege, Regina, & liberis eorundem, neque pellura transmarina, nisi valentes 100. libras redditiuum annuatim.

Hoc anno Edw. Rex Angliæ, fœdus inijt infructuosum cum Lodowico de Bauaria, se Imperatorem appellante.

Nuncij decreti sunt ad Regem Franciæ, ex parte Regis Angliæ, ad tractandum de pace inter regna, & conueniendum Regem Franciæ, eo quod iniuste fouit partem Scotorum, contra Regem Angliæ dominum eorundem. Adhuc dictis nuncijs in Francia moram trahentibus, directa est per Regem Franciæ magna classis, armatis onusta, ad auxiliandum Scotis.

Dominus Guliel. de monte acuto, Comes Sarum obsedit castrum de Dunbar in Scotia, cum alijs magnatibus regni Angliæ, quos Rex ibidem dimiserat pro custodia illius terræ, dum interim ipse redisset in Angliam, pro regni sui negotijs exequendis. Sed cum cognouisset, quod Scoti dictum castrum obsidione vallassent, illuc celeriter properauit. At quia cuncta male ministrarat, impeditus in itinere quosdam de suis amisit.

Southampton combusta.

Anno 1337. villa de Southamptonæ per galeas Regis Franciæ totaliter est combusta. Grandis discordia orta est, inter Reges Angliæ & Franciæ, propter terras quas Rex Franciæ, satis iniuste in Wasconia vsurpauerat. Qua de causa Rex Angliæ, plures oblationes humiles Francorum regi porrexerat, si saltem sic posset recuperare terras suas, sed nil profecit.

fecit. Ob quod negotium in Parliamento apud Notingham, exegit 15. denarium de communi plebe, decimumque de burgis. In hoc parliamento, statutum fuit, vt omnes lanifici Flandriæ, aliarumque terrarum volentes inhabitare Angliam, pacifice aduenirent. Re vera per annos elapsos, interdictum fuit passagium de lanis, vt sic retunderetur superbia Flandritarum, qui plus saccos quam Anglos venerabantur.

Hoc anno propter instantem guerram, Rex Angliæ confiscari fecit, bona Longobardorum, & monachorum Cluniacensium atque Cistercien. per totum regnum. Circa Kalend. Augusti Cometa apparuit.

Monachorum bona direpta.

Hoc anno concessa fuit decima ecclesiæ Anglicanæ per 3. annos sequentes.

Anno 1338. Cardinales, scilicet, dominus Petrus Hispanus, & dominus Bernardus de monte Fauenciæ, qui pro pace venerant reformanda inter reges Angliæ & Franciæ, plus fauerunt regi Franciæ quam regi Angliæ, vt patebat in sermone vnius Cardinalis, ad clerum habito. Quapropter continuo surrexit Cantuar. Archiep. & prædicauit publice assertiones Cardinalis fore friuolas atque vanas. Et post modicum tempus manifeste dicebatur per totam Angliam, quod rex Angliæ habuit ius in regnum Franciæ, quod prosequi intendebat.

Expeditio regis in Galliam.

Circa festum translationis S. Thomæ Rex Edwardus, cum Philippa regina prægnante & duabus filiabus suis, & exercitu copioso, mare transijt, ad tractandum cum duce Brabantiæ & alijs alligatis suis, de aggrediendo regnum Franciæ sibi iure successorio, per mortem celebris memoriæ, domini Caroli regis vltimi, fratris germani dominæ Isabellæ, matris dicti domini Regis Edwardi deuolutum, & per dominum Philippum de Valesio filium Patrui dicti domini Caroli, iniuste hactenus occupatum. Cumque peruenisset ad portum de Swine, Flandrenses occurrunt ei vnanimiter, offerentes se paci eius, & fidelitati. Indeque transiuit in Brabantiam, vbi dux Brabantiæ suscepit eum in gloria & honore. De Brabantia peruenit prope Coloniam, & loquutus est cum duce Bauariæ, qui se vocauit Imperatorem. Qui constituit eum vicarium suum de toto imperio citra Coloniam, & omnibus imperium suum tangentibus. Quibus expletis rex Brabantiam est ingressus, vbi per annum iugiter moram traxit. Et per hanc moram, consilio Brabantinorum, & Flandrensium, arma Franciæ suis armis immiscuit, & boreales partes Franciæ, vsque ad Tornacum incendit, & vastauit.

Eo tempore natus est Regi filius tertius apud Andwerp, & vocatus est Lionellus.

Hoc anno Rex Edwardus, se Regem Franciæ & Angliæ constituit appellari. Et domino Papæ ac Cardinalibus, scripsit epistolam, ius quod habebat in regnum Franciæ declarantem. Quæ sic incipit: Amabilium domino patrum. Cui Papa rescripsit epistolam, cuius initium tale est: Dudum te fili clara imitari vestigia, &c.

Anno 1339. Rex Edwardus, tenuit natale in Selandia apud Andvverp cum Regina Philippa, & multis proceribus illarum partium, & exercitu Anglicano.

Circa festum Purificationis Rex Edvvardus rediuit in Angliam, dimittens vxorem suam cum liberis in Selandia, quasi in sui redditus assecurationem. Peruenitque ad Turrim Londoniarum nocte subito, & non inuenit in ea, cum esset media nox, nisi pueros suos, & 3. seruientes. Quapropter Constabularium & plures alios incarcerari mandauit.

Rex subito redit.

In Parliamento celebrato Londonijs indixit rex Anglicis tributum 5. partis bonorum suorum, & lanæ 9. vellus, nonamque garbam de omni gleba regni, suis expeditionibus deputauit, de quarum prouentu dominos vicinarum villarum respondere fecit.

Eo tempore Otton dux Austriæ petijt magnis precibus à Rege Angliæ, filiam eius filio suo desponsandam.

Per id temporis ciuitas Burdegaliæ, per militiam Regis Franciæ fuit obsessa. Ciues vero tanquam inualidi ad resistendum, cautelose finxerunt se velle reddere dictis Francis. Et apertis ianuis, intromiserunt multos de Gallicis, & arma Regis Franciæ in Turribus erexerunt. Quod videntes Franci, tam qui intrauerant, quam qui foris erant deposuerunt arma sua, ciuitatem captam & eis redditam existimantes. Dominus vero Oliuerus Ingham miles nobilis, ac custos dictæ ciuitatis, & terræ, repente cum manu potenti irruit super Gallos inermes, & cum ciuium adiutorio magnam eorum multitudinem interemit.

Burdegalia dolus in Gallos.

Concessum nempe fuit Regi per biennium nonum vellus, nona garba, ab omnibus qui baronias tenebant, & ad Parliamentum venire de consuetudine, vel de iure venire tenebantur. Qui vero religiosi, vel clerici non consueuerunt ad Parliamentum accedere, solum decimas per ante regi concessas soluerunt. Pro præmissa concessione, remisit rex & condonauit omnia catalla felonum & fugitiuorum, euasiones incarceratorum, fines,

Regis indulta pro subsidio.

exitus

exitus & forisfactiones, & amerciamenta, murdrorum, & omnia delicta de viridi, de venatione, de vasta, & quæcunque alia delicta infra forestas facta, adiudicata vel adiudicanda, Releuia, Scutagia vsque ad passagium suum vsque Brabantiam, viz. octauo die Iulij, anno regni sui duodecimo, & insuper faciendi filium suum militem, & filiam suam maritandi, pro tempore suo. Confirmauit etiam magnam chartam de foresta, & alia multa condonauit.

Comes Sarum Guliel. de monte acuto, & Comes Southfolciæ Rob. de Vfford post recessum Regis Angliæ, continuantes moram in transmarinis partibus, dum minus consulte martem lacescere tentauerunt, à nimia Gallorum multitudine sunt oppressi, capti, & ad Regem Franciæ in ramis palmarum destinati, & eius iussu carcerali custodiæ destinati.

Hoc anno nascitur Regi filius 4. apud Gandauum, qui vocatus est Iohannes.

Anno 1340. cum Rex Edwardus firmiter statuisset in animo iterum transfretare, Comes de Gilers per nuncios certificauit eum de conspiratione Francorum & Normannorum, qui iam cum ducentis nauibus & multis galeis, necnon & viginti millibus electorum pugnatorum portum de Selus occupauerunt, & parati erant ad eum capiendum, & Philippo Franciæ, iuxta tenorem iuramenti quod sibi præstiterant, viuum vel mortuum præsentandum. Rex de imminenti periculo præmonitus, naues congregat & ipse ducentas siue plures, & in vigilia S. Iohannis Baptistæ ingressus mare, velificare cœpit versus Flandriam, vbi sub breui tempore conspexit classem Gallicam terribiliter instructam contra eum. Qua de causa per totum diem illum cum suis deliberans, in crastino mane, superueniente nobili milite Roberto de Murleya cum boreali classe Angliæ, commisit bellum nauale cum suis hostibus cruentissimum. In quo Galli cum Normannis sagittis terrebrati, securibus deiecti & prostrati, gladijs bisacutis vulnerati, Anglorum Regi victoriam concessere. Ceciderunt ergo die illa de aduersarijs, 30. millia hominum armatorum, quorum multi saltu præcipiti in pelago perierunt. Captæ sunt autem in dicto conflictu naues ducentæ, reliquis in fugam versis.

Victoria naualis.

Rex Angliæ mensibus Iulij, Augusti, & Septembris, assistentibus sibi duce Brabantiæ, & comite Hannoniæ, & auxiliaribus sibi datis de villa de Brugis, de Gaunt, & de Ypers, boreales Franciæ ingreditur iterato, ciuitatemque Tornacensem obsidione vallat.

Interea Comes Hannoniæ, & domini Gualterus Manny, & Reginaldus de Cobham amplius quam 300. villas maiores, & minores, captis prædis & spolijs, hominibusque armorum plusquam mille peremptis, ignibus cremauerunt.

Rex Francorum interim, cum magno exercitu se tenuit à remotis. Qua tempestate Galli plurimi, de regis Francorum cuneis fame, sitique perierunt. Quapropter per duos Cardinales, treugas sibi dari petijt, quas & accepit, in ecclesia de Espletesyn die Lunæ, 25. die Septembris, an. dom. supradicto. Rex autem Anglorum ob defectum pecuniæ, quam sui segnes pecuniatores in Anglia misissent, obsidione dimissa, citius in treugas concessit, & sic vterque ad propria remeauit.

Flandria sub interdicto.

Sub istis diebus cum Papa vidisset Regem Angliæ in suis actibus prosperari, Flandriam supposuit interdicto, eo quod desciuissent à domino suo capitali, & Anglorum Regi auxilia præstitissent. Quam sententiam Flandri paruipendentes, responderunt quod quamuis Philippo de Valoys, eo quod se Regem esse prætendebat, homagium fecerant, tamen non Regi, cum ipse iniuste coronam detineret, & regni dominationem indebite vendicaret.

Hoc anno peperit regina Philippa, postquam in Angliam est reuersa, filiam, in turri Londoniarum Blanchiam appellatam, quæ cito defuncta apud Westmonasterium est sepulta.

Anno 1341. Rex Edwardus transfretauit in minorem Britanniam, vbi per cibos, & potus incongruos, plures de suis amisit.

Hoc tempore missi sunt ad eum duo Cardinales ex parte Papæ, qui treugas triennales indixerunt inter Reges, sub quo spacio, de iure quod Rex Angliæ vendicauit in regnum Franciæ discuti posset ad plenum. In redeundo vero de Britannia perpessus est maxima, per marinam tempestatem incommoda. Quæ vtique dicebantur per Nigromanticos regis Franciæ suscitata.

Hoc anno regina peperit 5. filium apud Langele, quem baptisauit dominus Michael Abbas, de S. Albano, & nominatus est Edmundus.

Imperatoris inconstantia.

Anno 1342. Lodowicus de Bauaria, qui se Imperatorem appellauit, fœdifragus atque inconstans vicariatum citra Coloniam, susceptum à Rege Angliæ, per suas literas reuoca-

nocauit. Et spretis fœderibus Regi Angliæ sacramento firmatis amicitias contraxit cum Rege Francorum.

Rex Edw. suscepto homagio, pro Ducatu Britanniæ, de Iohanne de Monte forti, germano quondam Iohannis Ducis Britanniæ, sine hærede legitimo, de corpore suo defuncti, ipsum vasallum suum iuuare cupiens, contra Carolum de Bloys qui desponsauit filiam alterius fratris germani, qui dicto Iohanne Duce veniente decessit mense Octobri, transfretauit in Britanniam, vbi multos magnates sibi conciliauit, plures villas, & munitiones, atque castra rebellantia manu potenti cepit, villam de Vanes obsedit, quamuis Rex Franciæ illuc cum multo milite occurrisset. Ibi mediantibus duobus Cardinalibus captæ sunt treugæ in prioratu de Malestreyt 30. die Ianuarij. Sed tamen treugis non obstantibus remansit villa de Vanes Regi Angliæ subiugata.

Anno 1343. Clemens Papa, quondam Rhotomagensis Archiep. successit Benedicto 12. vir insignis literaturæ, sed prodigalitatis profusissimæ. Adeo vt dignitates ecclesiasticas vacantes in Anglia, suis conferret Cardinalibus, nouosque pro eis in Anglia titulos imponere moliretur, vnde nimis offensus Rex Angliæ, prouisiones per eum factas cassauit. Et ne quis de cætero tales prouisiones afferret, sub pœna carceris atque capitis interdixit. *Papa prouisiones cassata.*

Isto anno per totum regnum Angliæ decimæ tam temporalium, quam spiritualium Regi solutæ sunt.

Eodem anno Papa Clemens iterum fecit in Anglia prouisiones duobus Cardinalibus de beneficijs proximo vacantibus, præter Episcopatus & Abbathias, ad extentam duorum millium marcarum, quod Rex & nobiles noluerunt pati. Sed procuratores dictorum Cardinalium, sub pœna carceris, Angliam exire iussere, nec multo post Rex direxit Papæ, illam famosam epistolam pro libertate Anglicanæ ecclesiæ contuenda, quæ sic incipit: Pensata sedis Apostolicæ Clementia, &c. Cuius tenor, dominum Papam, & omnes Cardinales, pro sui elegantia, non solum vertit in admirationem, sed etiam in stuporem.

Per idem tempus Rex Angliæ misit procuratores ad Romanam curiam dominum Henr. de Lancastria Comitem de Derby, cum multis alijs viris nobilibus, tam ecclesiasticis quam temporalibus, ad tractandum coram summo Pontifice de iure suo in regnum Angliæ, non vt iudice, sed priuata persona, & amico communi, non in forma, nec in figura iudicij, &c.

Hoc anno apud Turrim Londoniæ, iussit Rex aureos florenos fieri, scilicet denarium, obolum, & quadrantem.

Anno 1344. Rex Edwardus fecit conuocari plures artifices, ad Castrum de Wyndeleshores, & cœpit ædificare domum, quæ rotunda tabula vocaretur, habuit autem eius area, à centro ad circumferentiam per semidiametrum, 100. pedes. Et sic diameter ducentorum pedum erat. Expensæ per hebdomadam, erant primo centum libræ, sed ex post propter guerras inchoandas fuerunt subtractæ & imminutæ vsque ad viginti libras ebdomadatim. *Rotunda tabula.*

Eodem tempore Philippus de Valoys Rex Franciæ prouocatus facto Regis Angliæ, cœpit & ipse construere rotundam tabulam in terra sua, vt sic alliceret militiam Alemanniæ, & Italiæ, & impediret ne ad Regis Angliæ tabulam properarent.

In diebus illis idem Rex Franciæ concessit suis hominibus licentiam consternandi arbores pro nauibus faciendis, in omnibus boscis suis, factumque est vt infra breue tempus maxima nauium copia fabricaretur, quæ cito postea Anglicis multa intulit damna. *Galli naues struunt.*

Obijt dominus Gul. de monte acuto Comes Sarum, Rex Mannæ, & Mariscallus Angliæ, de cuius virtuosis gestis digne scribere, opus foret commendabile.

Clerus Anglicanus concessit regi decimas triennales, cui rex reconcessit per chartam suam tale priuilegium, quod nullus Archiepiscopus vel Episcopus sit arreynatus coram iustitiarijs nostris, causa cuiuscunque criminis, si non specialiter non præceperimus, quousque aliud remedium ordinetur. Item quod nullus clericus sit arreynatus coram iustitiarijs nostris, siue ad sectam nostram, siue partis, si clericus suæ clerimoniæ se submittat, dicens se membrum esse ecclesiæ, & non debere ipsis iustitiarijs respondere. Et si sibi imponatur, quod duas vxores duxerit, siue vnam viduam, quod super hoc iustitiarij non habeant commissionem, nec potestatem ad triandum per inquisitionem vel alio modo bigamiam, sed mittatur Curiæ christianæ. *Cleri indulta.*

In illo tempore venit Saracenus quidam, arte Medicus, ad Comitem de Warenna, petens

petens licentiam capiendi quendam serpentem in dominio quod habebat in partibus Walliæ, loco qui Bronsfeld appellatur, qui cum per incantationes cepisset serpentem, dixit esse in loco vicino cauernæ vbi serpens habitauerat, magnam summam thesauri. Quo audito viri de Hereford, consilio cuiusdam Lumbardi, qui vocabatur Petrus Pykard, illuc fodiendo penitrarunt sæpius. Et comperientes verum fore Saraceni vaticinium, noctanter opus facturi sæpius conuenerunt, donec per famulos Comitis deprehensi, capti sunt, & carceri mancipati. Comes vt fertur ex hoc facto, lucrum non modicum nundinatus est.

Saraceni incantatio de serpente.

Regina Philippa peperit filiam Mariam nomine, quæ fuit ex post copulata Duci Britanniæ, sed de medio sublata est præmature.

Anno 1345. Dominus Henricus de Lancastria Comes de Derby transfretauit in Wasconiam cum sexcentis hominibus de armis, & totidem sagittarijs, qui primo insultu villam munitissimam de Brigerak cepit, & vndecim nobiles in ea protinus existentes, & plurimis de plebeis captiuauit, vrbes insignes & villas numero quinquaginta sex Regis Angliæ ditioni subiecit. Exercitum regis Francorum contra se venientem contriuit, captis 23. viris illustribus, cum alijs viris armorum velut innumeris, cæteris mucrone peremptis, aut turpiter actis in fugam. Huius liberalitas, & munificentia remotarum partium tyrones allexit, in amorem iuuenis, vt quisque dulce reputaret militare sub eo, nempe cum villam aliquam vi & armis occupasset, parum aut nil sibi retinuit, sed exercitui vniuersa permisit.

Hoc anno obijt Richardus de Bury, Episcopus Dunelmensis, cui successit Tho. de Hatfeld Regis Secretarius, mediantibus Regis literis apud Papam, in magnum ipsius Regis opprobrium. Reuera cum aut Rex & nobilitas institissent, pro electionibus libere faciendis, & confirmandis, iam Rex directe contra tenorem suarum literarum, & vota procerum, hunc Pontificem fieri flagitauit. Papa vero non inuitus hanc petitionem Regi concessit. Sed à Cardinalibus quibusdam calumniantibus dictum Tho fore leuem, & laicum, sic respondit, vere ait, si Rex hac vice supplicasset pro asino obtinuisset.

Asinum Papa ad mitteret ad Episcopatum.

Eodem anno obijt dominus Henricus Comes Lancastriæ, pater Henrici Comitis de Derby, & sepultus est Leycestriæ in monasterio canonicorum cum honore. Cuius filius vt præfertur, eo tempore actus martios in Wasconia strenue exercebat.

Scoti sub his diebus, collecto exercitu quasi triginta millium, duce Gul. Douglas apud Westmerland, hostiliter Angliam sunt ingressi, Carleolumque & Penreth & multas villas alias combusserunt. Quapropter Episcopus Lugubaliensis, & Thomas de Lucy miles nobilis, & Robertus Oggill scutifer valentissimus, cum parua manu ex omni parte Scotorum exercitum girauerunt in noctibus, & lituis, ac cornibus, atque nocturnis clamoribus sic hostes inquietauerunt, vt nec auderent exire pro victualibus, nec membra dare sopori. Sed tandem cum Scotos omnino perurgeret necessitas, Alexander Stragan, audacioribus suæ gentis adunatis, pabulatum exire disposuit. Cui mox Episcopus Carleolensis, fit obuiam cum Roberto Oggil, qui cogens dextrarium, cum lancea præacuta ipsius Alexandri corpus perforauit, victi sunt proinde Scoti, multis occisis, & plurimis captiuatis. Reliqui vero cognito aduentu dominorum de Percy, & de Neuile ex vna parte, & domini de Lucy ex alia, & virorum bellicosorum de Comitatu Lancastriæ ex tertia, meticulose fugerunt.

Scotorum strages.

Anno 1346. Rex Edwardus missis ad curiam Romanam literis, in quibus asseruit per Regem Franciæ, & eius complices, certis rationibus assignatis, treugas fore violatas, mense Iulij naues ingressus, apud Hogges in Normannia saluus applicuit, vbi diebus sex moram traxit.

In scandendo terram apud Hogges, mira patuit probitas domini Tho. de Bello campo Comitis Warwicensis, qui ante cunctos nauim ingressus cum vno armigero, & sex Architenentibus, equo vectus debili, quem tunc negotij festinantia sibi ministrauit, contra centum homines de armis audacter manus erexit, & hostili hastiludio obuium quemque prostrauit, & vno solo impetu, cum suis septem seruientibus, sexaginta Normannos interemit, & toto exercitui facultatem fecit naues ingredi, omni impedimento remoto.

Fortitudo Tho. de Bello campo.

Ibi Rex Angliæ fecit Principem militem, & alios plures nobiles accinxit baltheo militari.

Vicesimo sexto die Iulij, in Cadomo, apud pontem Feretti, munitum cum Normannis, fortem conflictum habuit, adeo quod in vicis, hortis, & domibus, illic Normanni, quasi sine numero perierunt, Comes de Warwicke, & dominus de Tankeruile, centumque

Normannorum cædes.

tumque milites, & quamplures homines de armis capti sunt, & villa vsque ad ipsos nudos parietes, fuit omnibus portatilibus spoliata.

Quibus ita gestis, Rex vltra progrediens totam patriam per 20. milliaria in latitudine vastauit incendio, captis spolijs & præda magna.

Rex interim Francorum cum magno exercitu constitutus in Rhotomago, ad duo milliaria iuxta eum, & hæc omnia non ignorans, non audebat pertransire flumen Sequanæ, nec sibi occurrere quouis pacto, sed omnes pontes constructos super Sequanam à Rhotomago, vsque Parisius confringi fecit, nec quieuit donec Parisius peruenisset.

Rex vero Edwardus perueniens Pusiacum pontem ibidem fractum infra triduum reparauit. Interea Comes de Northamptonia Sequanæ flumen transiens interfecit de Gallis nitentibus impedire refectionem pontis quingentos. Et Rex Edwardus in crastino assumptionis beatæ Mariæ transiuit Sequanam, iter arripiens versus Cressy, villas deuastando & habitatores earum.

In festo vero beati Bartholomæi, totus exercitus Anglicanus transiuit illæsus aquam de Summe, vbi nunquam per ante fuit transitus, ibique peremit duo millia Gallicorum, qui conabantur eius transitum impedire.

Eodem die capta fuit villa de Crotoy per dominum Hugonem le Spencer, & interfecti fuere per eundem, de Gallis, homines armorum quadringenti.

Hoc anno, 26. die mensis Augusti, rex Edw. habens tres acies gentis Anglicæ, commisit bellum cum præfato Philippo, Francorum rege, sibi occurrente cum quatuor aciebus, quarum minima Anglorum numerum excedebat. In quo bello cecidere, duo reges, Bohemiæ, & Maioricarum, Duces Vtharing, & de Burbon, Comites de Alanson, de Harecourt, de Aumarle, de Sauoy, de Bloys, de Mountbyllard, de Nyueres, & de Flandria, & summus Prior hospitalis Franciæ, cum multis dominis & Baronibus, & duobus fere millibus hominum nominatorum de armis, de communibus vero numerus ignoratur.

Franci fugantur.

Philippus Francorum Rex, dum suos animare satagit, vt fertur in gutture vulneratur & femore, & bina vice, per Regem Angliæ, equo suo deiectus est eo die. Quapropter cum residuo sui exercitus excessiui, pulcherrime prout dicunt Galli, se retraxit. Quæ fuga vocatur à Gallis vulgariter beuretret vsque in hodiernum diem, mane autem facto Franci redierunt, cum vna acie valde magna circa Solis ortum, quibus occurrerunt Comites de Northamptonia, de Warwick, & de Southfolcia, & præliando satis acriter, peremerunt plus quam duo millia de eisdem, captiuos trahentes multos milites & armigeros, ac fugientes per tria milliaria prosequentes.

Philippi fuga.

Tertia die post bellum, Rex Edwardus arripuit iter versus Kalesiam, supponendo totam patriam vastitati. Et nono die post bellum, cinxit obsidione villam Kalesiæ, ab olim sibi, regnoque suo semper infestissimæ. Quam obsidionem per annum & amplius protelauit.

Kalesia obsessa.

Anno quo supra, obsidione durante Kalesiæ, Dauid rex Scotorum, solicitatus per literas Philippi Regis Francorum venit in partes Nouthumbriæ cum exercitu sexaginta millium, reseditque iuxta Dunelmiam, in Parco vocato Beurepeyr, vbi fixit tentoria sumptuosa, qualia per antea in hijs partibus non sunt visa. Quibus cognitis Archiepiscopus Eboracensis dominus Gul. la Zouche, Comes de Angos, domini de Percy, Mountbray, Neuile, Deyntcurt, Maule, Leyburne, Scrope, Musgraue, vicecomites de Euerwik, dominus Rob. de Bertram vicecomes Northumbriæ, & alij nobiles Baronetti, coadunauerunt se, apud Richmond, & 17. die mensis Octobris, Dunelmiam peruenerunt. Commissoq; graui prælio, cum Rege superbo, & gente sua, victi sunt hostes, & interempti pro maiori parte, capto Dauide Rege, per Iohan. Coupelond, & tribus Comitibus de parte Scotorum. Ex parte Anglorum recensebatur summa virorum bellatorum, cum architenentibus, & communibus, triginta duo millia, de parte vero Scotorum summa totalis excreuit ad sexaginta duo millia.

Scotorum clades.

Eodem anno regina peperit filiam nomine Margaretham.

Anno quo supra Carolus de Bloys, qui se dixit Ducem Britanniæ per medium ius vxoris suæ, cum mille ducentis hominibus armatorum, & sexcentis hominibus armatis, & duobus millibus balistariorum & sex millibus brigantinorum, ac triginta millibus peditum Britonum & aliorum, veniens ad obsedendum castrum, siue villas munitas, quas Anglici tuebantur, habuit repente obuiam nobilem militem dominum Tho. Dagworth, qui non habuit secum plures, quam octoginta homines de armis & 100. sagittarios, proponens adire villas, quæ pertinebant Regi Angliæ, & in eis escas ponere, & arma, contra insultus dicti Caroli, si forsan aliquid moliretur contra eas, vt autem vidit dictus Thomas

se non posse transire quo proposuerat, cepit locum pugnæ. Quo facto superuenit dictus Carolus, cum prædictis cohortibus nono die Iunij, hora prima diei, & circumdedit dictum Thomam, ex omni parte viris armatis & balistarijs. Cum quibus dictus Tho. commisit acriter præliando, ab hora diei prima, vsque ad horam nonam, & factum est Dei virtute, qui vincere facit in paucis, æque vt in multis, vt hostes non ferentes Anglorum constantiam, relinquerent domino Thomæ campum. In hoc conflictu capti sunt dominus Galeys de le Husce, & dominus Paganus de Fontaneto, qui fuere grauiter vulnerati. Illic occisi fuere dominus Guido de Rocheford, & plures alij milites generosi, de alijs vero quasi sine numero corruere, reliqui se subtrahentes ad magnum vexillum, siue standardum se contulere. Perseuerauit autem dominus Tho. cum suis in loco belli vsque ad horam vespertinam. Qua quidem hora Carolus recollectis suis hominibus venit vt leena catulis suis orbata contra dictum Thomam, cum tribus magnis aciebus, quarum vna venit contra eum, & vna retro, & tertia ad sinistram eius, omnes pariter peditando. In ante fuit Vicecomes de Roan, dominus de Leyacer, dom. Rollandus de Tynaule, & dom. de Muntaban. A Latere venit Tho. Carolus de Boys, dom. de Rochford, dom. de Quintium & Vicecomes de Goymes. Post tergum vero venit D. de Rotheren, D. de Bewmanners & plures alij, qui intulerunt ei tam grande bellum ex omni parte, quod ipse suique quorsum se verterent ignorabant, durauit igitur iste conflictus diutissime, donec omnipotenti Deo miserante non sine euidenti miraculo, tota potestas illa victa fuit, & campus gloriose remansit nostris.

In hoc postremo conflictu, plures domini, Barones & milites capti fuere, qui omnes tam grauiter erant vulnerati, vt de vita eorum desperaretur. Et cum tot cecidissent de exercitu Caroli, quod præ tædio numerari nequirent, tamen laudes Deo, nullus miles vel generosus ex Anglicis fuit occisus in hijs diris conflictibus, licet omnes pene fuissent grauiter vulnerati, sed non ad mortem.

Dagvvurthi victoria.

Eodem anno idem dominus Tho. Dagwurth cum 300. armatis, & quadringentis architenentibus, & non pluribus, Carolum de Bloys in obsidione rupis Tyrianæ laborantem 12. Kalend. Iulij, in aurora diei, superueniens aggressus est, prostrauitque multitudinem ad prælium præparatam, & eius aduentum præstolantem, captiuauitque cum multis nobilibus dictum Carolum de Bloys, qui vendicauit totam Britanniam per medium Ducatum, quod fuit vxoris suæ vt dicebat. Fuere autem in exercitu Caroli milites, & armigeri mille ducenti, & de alijs armatis hominibus sexcenti, balistariorum duo millia, peditum vero numerus ignoratur.

Sub hoc tempore, cum dominus Henr. de Lancastria, Comes de Derby, tuncque Senescallus Wasconiæ, teneret consilium cum magnatibus illarum partium, apud Brigerak, & D. Iohan. primogenitus Regis Francorum, obsideret villam de Aquilon, & peteret treugas à dicto Comite de Derby, Comes ad concedendas treugas noluit consentire, vnde consternatus & valde confusus dictus Iohan. eo quod per ante iurauerat se non recessurum priusquam villam intrasset, relictis sarcinolis, & tentorijs, nocte recessit.

Derbeia Comitis clara facinora.

Post cuius fugam Comes de Derby dictam villam de Aquilon, villamque de Reas, & alias multas villas, cum castellis de Ageneys & de Touingges, fidelitatem Regi Angliæ iurare fecit. Deinde progrediens per Sanctoniam cum mille viris armatis, pernoctauit in villa de Salueterre, quæ se sibi reddiderat, 12. die mensis Septemb. Posthæc villas S. Ioh. de Augeleyn, & de Isyngham insultibus magnis cepit, cum castro ipsius villæ de Isyngham, veniensque ad ciuitatem Pictauensem, obsedit eam. Cuius capitaneus vilipendens paucitatem obsidentium, egressus est audaciter ad inferendum eis in campo bellum, cumque per tempus aliquod manus conseruissent, victi Pictauenses fugerunt, quos Anglici sequentes è vestigio mixti ciuibus, portas intrauerunt, donec totus exercitus introijsset. Perempti sunt ergo, de ciuibus, & auxiliarijs indiscrete venientibus illic perplurimi, & multi captiuati. Episcopus quidam & Barones quatuor, cum plurimis alijs euaserunt, fugientes ex alia parte ciuitatis. Comes vero de Derby, se suosque refocillauit ibidem per dies octo, & captis spolijs infinitis, redijt Burdegalam cum triumpho.

Anno 1348. cum Rex Angliæ Edwardus arctius obsideret Kalesiam, Rex Francorum iuxta promissionem quam fecerat, venit prope Kalesiam, ad dissoluendam obsidionem si quo modo posset XXVII. die Iulij. Sed cum vidisset se non posse votis suis satisfacere in hac parte, vltimo die dicti mensis Iulij hora vesperarum fecit offerri Regi Angliæ, quod quandocunque sibi placeret extra locum obsidionis venire ad bellum, ex tunc vsque ad horam vesperarum tertiæ diei sequentis, bellum contra se proculdubio inueniret.

Quam

Quam oblationem Rex Edwardus gratanter acceptauit, quod vt audiuit à referendarijs Rex Francorum, euentum belli noluit expectare, sed omni festinatione, noctanter immisso igne in tentorijs suis combussit ea, vecorditerque recessit. Quo comperto Kalesienses tertio die sequenti, videlicet die tertio mensis Augusti villam cum castro reddiderunt, se & sua voluntati regiæ submittentes. Rex vero paucis de maioribus captiuatis, totam communitatem cum suis portabilibus, siue mobilibus, libere permisit abire, dictamque villam cum castello, retinuit suo imperio subiugatam. Quibus gestis per mediationem dominorum Cardinalium, ibidem captæ sunt treugæ XXVIII. die mensis Septembris, anno quo supra, & Rex cum triumpho redijt gloriose.

Francorum regis fuga.

Anno 1348. composita pace per totam Angliam, videbatur incolis, quasi nouus sol oriri super illos, propter pacis abundantiam, & cunctarum rerum copiam, ac tantarum vbique quæsitarum victoriarum gloriam, nam pene nullius nominis erat mulier, quæ non aliquid de manubijs, Cadomi, Kalesiæ, & aliarum vrbium transmarinarum, vestes, furruras, culcitras, & vtensilia possidebat, mappæ mensales, linthea, & lintheamina, sparsim per Angliam in singulorum domibus visebantur. Tunc cœperunt matronæ superbire in apparatibus matronarum Galliæ, & velut illæ dolebant de rerum suarum amissione, sic istæ gaudebant, de dictarum rerum acquisitione.

Gallia spoliata.

Hoc anno fuit magna pluuiæ redundatio, quæ durauit à festo S. Iohan. Baptistæ, vsque ad natale domini, quam sequuta est mox mortalitas tam sæua, vt vix viui possent suos mortuos sepelire.

Anno 1349. fuit tanta mortalitas hominum vt multi periti putarent, 10. partem humani generis relictam fuisse superstitem, hanc quoque pestilentiam, mox lues animalium est sequuta.

Mortalitas.

Sæuiente, vt præfertur in Anglia tanta peste hominum, dominus Clemens Papa concessit plenam remissionem, omnibus vere confessis & contritis morientibus in hac epidemia per totum regnum.

Clementis bulla.

Eodem anno quidam miles, nomine Galfridus Charneys, vnus de secretarijs Regis Franciæ corrupto fului metalli ingenti pondere, quodam Ianuense custode castri Walesiæ, misit armatos plurimos, qui iuxta pactum, in castrum admitteretur, ipso foris villam cum grandi exercitu præstolante. Quibus dictum castrum arroganter ingressis, pons ligneus ante fores, ex præordinata cautela subtiliter eleuatus, ingressos detinebat inclusos.

Rex Edw. per idem tempus aduenerat ad illas partes, Francis id ignorantibus, & mox egressus foras pugnauit cum Gallicis, plusquam ducentos electissimos viros armatos perimens, & omnes alios ad fugam cogens. In quo conflictu captus est, cum multis alijs, dictus Galfridus Charneys. Sicque dolus dolo delusus est, dolosusque cecidit in foueam quam ipse fecit.

Gallorum strages & fuga.

Anno 1350. commissum est bellum nauale inter Anglicos, & Hispanos, in festo decollationis S. Ioh. Baptistæ, iuxta villam de Winchelse. Qui anno præcedenti, quamplures Anglicos venientes de Wasconia, cum vinis & alijs mercimonijs, crudeliter interfecerant, raptis spolijs eorundem. Quorum sanguinem Rex Edwardus vindicare cupiens personaliter ipse obuiauit Hispanis. Et commissa pugna peremit omnes Hispanos, qui fuerunt in 24. magnis nauibus, licet fuissent armati peroptime, & omni genere defensionis instructi. Maluerunt nempe, præ cordis duritia, mori quam subijci. Capti sunt igitur naues viginti sex magnæ, reliquis submersis, vel in fugam versis.

Hispanorum clades.

Annus iste fuit Iubileus, quo plures vtriusque sexus pro suorum peccaminum remissione, Romam profecti sunt.

Annus Iubileus.

Anno 1351. Guliel. de Edingdon Wintoniensis Episcopus, regni thesaurarius, vir magnæ prudentiæ, sed qui plus Regis dilexit commodum quam communitatis, excogitauit, & fecit insculpi nouam monetam, scilicet, grossum, & dimidium grossi, sed hæc erant minoris ponderis quam correspondens summæ sterlingorum. Cuius rei causa, ex post, victualia, cæteraque mercimonia, fuere magis cara per totum regnum. Seruientes, operarij, & artifices, callidiores, victu dulciores solito sunt facti. Contra quorum astutiam, nequitiam & auaritiam ordinata sunt statuta per parliamentum tentum apud Westmon. anno regni Regis Edwardi 3. post conquestum 28. & 35. sed parum aut nihil communibus profuerunt.

Moneta noua.

Anno 1352. in vigilia Assumptionis beatæ Mariæ, dominus Gualterus Bentewe miles egregius, & custos Britanniæ armoricæ iuxta Mauron, inter villas de Reymes, & Plumeræ cum trecentis hominibus armorum, totidemque sagittarijs debellauit, & vicit Ma-

Gallorum clades.

rescallum Franciæ, venientem hostiliter contra se in numero excessiuo, nempe de parte Francorum cæsi sunt ibidem viri nobiles & domini 13. milites vero 140. scutiferi quoque 100. tot autem pedites, quod eorum numerus non poterat facile deprehendi. Capti sunt insuper ibidem 9. domini, milites & armigeri 140. Quo euentu, Gallici atque Britones consternati sunt.

Guliel. Dux Zelandiæ duxit in vxorem filiam Henrici Comitis Lancastriæ.

Annona caritas.

Anno 1353. tanta fuit siccitas à mense Martij vsque ad mensem Iulij, vt vix per totum tempus illud plueret super terram, vnde contigit sata perire, & annonam in regno rarescere. Cui penuriæ condolens Gulielmus Dux Zelandiæ, misit Londonias naues plures onustas siligine, quæ non parum profuit incolis regionis.

Hoc anno Henricus Comes Darbiæ, & Lancastriæ apud Westmon. Dux Lancastriæ est creatus, & Radulphus de Stafford, Comes Staffordiæ factus fuit.

Statuta edita non executa.

Parliamentum tentum fuit Londonijs, in quo edita sunt statuta de stipendijs operariorum, de longitudine, & latitudine pannorum vænalium, de molendinis & impedimentis nauium, & cimbarum, per riuos aquarum omnium per totum regnum. Sed quia non sunt executioni mandata, plus inde quicquam scribere supersedeo.

Anno 1354. facta est concordia iuramento firmata inter Reges Angliæ & Franciæ excepto, quod sigilla eorum, ac scripta indentata non sunt apposita. In quibus continebatur, quod Rex Angliæ haberet omnes terras suas Ducatus Acquitaniæ, quas sibi Rex Franciæ iniuste vsurpauerat, si Rex Angliæ totum ius & clameum, quibus regnum Franciæ vendicabat, Regi Francorum remitteret ac in perpetuum renunciaret eisdem. Super quo negotio, ex parte Regis Angliæ missi sunt solemnes nuncij, ad Romanam curiam, viz. dominus Henricus Dux Lancastriæ, Richardus Comes Arundeliæ, Gul. Norwicen. Episcopus & Guido de Brian miles, vt dominus Papa dictam concordiam confirmaret. Sed dolo fraudeque Gallorum, quibus iugiter adhærebant vna cum Legato domini Papæ, à concordia est discessum, vnde Rex Edwardus non modicum exasperatus, copioso exercitu congregato regnum Franciæ intrauit hostiliter, ac illud vastare cœpit.

Oxonia interdicta.

Eo anno propter seditionem quam laici Oxonijs concitauerant, & damna quæ scholaribus illic irrogauerant, villa supposita fuit interdicto, & regimen totius villæ concessum est Cancellario, ita quod nullus alius saltem laicus illud obtineret.

Eodem tempore per consilium Regis Angliæ Stapulum de lanis reuocatur à Flandria, cum omnibus ad eam pertinentibus, & stabilitur in Anglia, per diuersa loca Lincolniæ, & Hull, in omnibus libertatibus, consuetudinibus, & iuribus eisdem concessis in perpetuum.

Per idem tempus transfretauerat Dominus Henricus Dux Lancastriæ, cum magnificentia & honore, ad ineundum singulare certamen Parisijs cum Duce de Brunswike, qui res suas deprædatus est, cum rediret de Romana Curia. Sed interuenientibus dominis, & amicis, sine duello discessere.

Anno 1355. nunciatum est Regi Angliæ, Philippum Regem Francorum diem clausisse vltimum, & Ioh. eius filium, in Regem Franciæ coronatum, eundemque Ioh. Carolo filio suo seniori, qui dictus est Dolphinus de Vienna, Ducatum Acquitanniæ contulisse, vnde Rex indignatus aduocato coram regni proceribus domino Edwardo suo primogenito, assignauit illi Ducatum Acquitaniæ, qui sibi iure hæreditario pertinebat, præcipiens vt se contra suos aduersarios tueretur. Princeps vero Edwardus, iussis paternis obediens, comitantibus eum Comitibus de Warwick, Sarum, & Southfolke, & Oxoniæ, & mille hominibus armorum, totidemque sagittarijs, in natiuitate beatæ virginis, velificare cœpit prosperoque cursu peruenit Acquitaniam, & à nobilibus regionis honorifice susceptus est. Quibus aduentus sui causam notificans, optima deliberatione habita, decimo die Octobris equitare cœpit, transiens per patriam de Iuliak sibi subiectam, deinde per patrias de Armanack, de la Ryuer, Cuningg, Slee, Tolouse, Karkason & Nerbon iuxta mare Græcum, per octo septimanas, villas multas valde, quasdamque muro clausas, eundo, & redeundo, cepit & spoliauit, & deuastauit per incendia, nulla resistentia sibi facta. Quibus gestis in Wasconia hyemauit. Exercitus tamen eius interea non vacauit otio sed plures bonas villas muratas, & castra fortia sibi subiugauit, multique magnates illarum partium, se cum suis villis & castris, domino Principi submisere & fidelitatem iurauere.

Edw. Principis gesta.

Hoc anno circa principium mensis Nouembris rex Edwardus transfretauit, assumptis secum duobus filijs suis, scilicet Lionello Comite Vltoniæ & Ioh. Comite Richmundiæ, domino Henrico duce Lancastriæ, comitibusq; Northamptoniæ, Marchiæ, & Staffordiæ,

diæ, alijsque magnatibus, & hominibus armorum, ad numerum duorum millium. Secundo die mensis Nouembris, egressus Kalesiam profectus est versus Audomarum, vbi putabat Regem Franciæ eius aduentum cum ingenti exercitu expectare, paratum ad dandum sibi bellum, prout sibi antea fuerat nunciatum. Sed appropinquante Rege Angliæ, Rex Francorum euentum belli noluit expectare, sed illico retrocessit, destruendo victualia, ne nostrates fruerentur eisdem. Quem meticulose fugientem, Rex Angliæ prosecutus est, vsque Heden. Sed pro penuria victualium reuersus est per 10. dies destruendo patriam, eundo videlicet, & redeundo.

Dum Rex Edwardus ageret in transmarinis partibus, Scoti fraudulenter, & subdole, ceperunt villam de Berwick, castrum tamen capere nequiuerunt. Ob quam causam Rex in Angliam cum festinatione reuersus est. *Bervvicum capitur.*

Eodem anno in Parliamento apud Westm. concessum fuit Regi, vt haberent de quolibet Sacco lanæ, per 6. annos proxime sequentes 40. sol.

Septimo Idus Ianuarij, natus est Edwardo nouissimus filius apud Woodestock, & vocatus est Thomas.

Anno 1356. Rex Edvvardus adiuit partes boreales, cum grandi exercitu, vt villam suam de Scotorum manibus recuperaret, quam Scoti 13. die Ianuarij sibi sine vlla resistentia præuia reddiderunt.

Die 25. Ianuarij, dominus Edvv. de Baliol, Rex Scotiæ, apud villam de Rokesburgh, regnum & coronam eiusdem transtulit in Edvv. regem Angliæ, literis suis patentibus, & autenticis inde confectis. *Scotorum regis subiectio.*

Eodem anno dominus Edvvardus, primogenitus regis Angliæ, & Princeps Angliæ existens, in Wasconia, consuluit Burdegalenses, & proceres illius patriæ, de aggrediendo regno Franciæ. Cuius propositum Comes de Armenak, domini sui proditor, confestim Regi Franciæ nunciauit, & quæ mala regno Franciæ imminebant. Quæ cum audisset Rex Franciæ, statim iussit destrui pontes constructos super fluuium de Leyre, quas veteres, non sine magnis expensis extruxerant. Princeps hæc audiens, exercitu congregato sexto die Iulij, cœpit proficisci de Burdegalia, transiens per patrias de Ageneys, Peregor, Limosin, Berry, & de Saloygne. In quo transitu plures villas sibi rebelles incendit, & multas cum castris & munitionibus sibi redditas, obtinuit sub tributo. In hac equitatione plus quam sex millia hominum armorum captiuauit. In patria vero de Saloygne, capta villa de Remorantyn, castrum eiusdem villæ, sex diebus obsedit, & cepit, captis ibidem domino de Cron, & Brusigundo, alijsque militibus, & armorum hominibus 80. Deinde progressus est per Toreigne, & Peyton, & ibi prope Chaueny proceres sui 17. die Septembris conflixere cum Gallicis, in quo certamine 100. homines armorum ex Gallicis peremerunt. Ceperuntque Comites de Amiser, & de Iuny, cum Senescallo regis Franciæ, & hominibus armorum 100.

Eodem anno 19. die Septembris, vel vt quidam volunt 21. die mensis eiusdem, Princeps Walliæ, quasi in fine anni aduentus sui in Wasconiam, occurrit regi Franciæ iuxta Peyteis, non amplius quam mille nongentis hominibus armorum, totidemque sagittarijs venienti contra se cum 7. millibus electis armorum hominibus alijsque armatis, pauisarijs, ac balistarijs in numero excessiuo. Aderant tunc ibidem duo Cardinales, missi per dominum Papam, pacem facere inter partes, qui à domini Papæ præsentia recessuri, promiserunt eidem dicentes, vere sancte pater, aut habebimus pacem, aut lapides clamabunt. *Cardinalium promissum.* Euenitque iuxta vaticinium eorundem, nescientium quod dicebant. Reuera cum sagittarij Principis omnes sagittas suas expendissent in Gallicos, & iam stare viderentur otiosi, quia campus belli lapidosus extitit, moniti sunt per Comitem Southfolciæ lapides tollere, & in Francos mittere, vnde contigit quod magna multitudo Gallorum, ictibus saxorum prostrata perijt, attonita nimirum collisione lapidum in Galeas & cassides impactorum, & sic quodammodo lapides clamauerunt. Igitur cum Cardinales inter vtrumque populum diligentissime discurrissent, nec pacem persuadere potuissent, indignantes recesserunt. Tunc confestim acies conuenerunt, vbi primo fractis lanceis, cum gladijs, securibus & bipennibus, rem egerunt. Ibi claruit virtus & probitas, domini Iacobi de Audelee generosi militis, qui potenter, & audacter confregit & perforauit Francorum aciem, & fuit occasio necis plurimorum hostium ea die.

Ibi patebat fides & constantia Comitum de Warvvicke & de Southfolke, & cæterorum procerum, qui tam animose, tam acriter, tam atrociter, tam perseueranter pugnauerunt, donec manus eorum gladijs & securibus obrigescerent. Nec minus laudabilis erat ipse Dux belli Princeps serenissimus, qui non solum se Ducem exhibuit in hoc bello, sed

probatum militem & expertum, vniuersa temptans, audens, & faciens, quæ miles faceret animosus. Nec momentanea seu breuis fuit ista pugna, sed tribus vicibus eo die præ multitudine superuenientium hostium oportebat Anglicos prælium instaurare.

Anglorum victoria in Gallos.

Tandem omnipotenti Deo nostris tribuente longanimitatem & Gallis immittente formidolositatem insistentibus Anglicis Galli fugerunt, occisis ibidem prius Duce de Burbon, & Athenis, Episcopo de Chaluz & alijs dominis & nobilibus ad numerum viginti duorum, militibusque peremptis, & hominibus armaturæ electis duobus millibus, & de communibus octingentis. Rex insuper Franciæ captus est ibidem, & Philippus filius eius iunior, capti sunt etiam domini Iacobus de Burbon, de sanguine regio, & Archiepiscopus Seuonensis, ac Comites 11. domini nobiles 22. milites & homines armorum plusquam duo millia. Expedito finitoque præfato bello, Princeps redijt Burdegaliam cum glorioso nobilique triumpho, Ioh. Regem Franciæ secum ducens. Dominus Henricus Dux Lancastriæ dum hæc agerentur, obsedit in Britannia ciuitatem Ranensem, quam & cepit.

Anno 1357. Dominus Edw. Princeps Walliæ redijt in Angliam cum Ioh. Rege Franciæ & filio suo Philippo 5. die mensis Maij applicans in portu de Plimmouth cum præda nobili captiuorum. Et cum peruenisset Londonias cum prædictis captiuis circa horam diei tertiam, tanta ruit, ad tantum spectaculum populi multitudo, vt vix valeret post meridiem præ compressione plebis ad Westmonast. peruenire.

Cito post hæc missi sunt per Papam in Angliam duo Cardinales, pro pace reformanda inter regna, tertius vero Cardinalis venit gratia visitandi Regem Francorum. Qui frequenter colloquentes cum Regibus & eorum consilijs, sed nil proficientes, post moram in Anglia biennalem tandem infecto pacis negotio recesserunt.

Gens sine capite.

Sub hijs diebus succreuit in Francia illa famosa magnaque comitiua, quæ gens sine capite vocabatur. Hæc in initio parua temptans, & mox aggressa maiora magnam Franciæ partem occupans, expulsis vel subactis locorum dominis, suis legibus subiugauit. Erat autem non tantum de vna gente vel natione, sed de pluribus regionibus congregata.

Concessum fuit etiam domino Iohanni Regi Franciæ pro redemptione sua soluere sexcenta millia florenorum citra festum S. Martini. Et ad habendam maiorem securitatem istius summæ soluendæ, petijt Rex Angliæ obsides de valentioribus personis regni Francorum, sed huic petitioni noluerunt Gallici consentire. Quamobrem 20. die Nouembris responsum est Francis vt se defendant, & præparent ad bellandum.

Eodem anno relaxatum fuit interdictum Oxoniæ quod authoritate domini Iohan. episcopi Lincolniæ propter clericidium, & sacrilegia anno proximo præterito fuit illatum.

Hastiludia facta sunt Londonijs præsentibus regibus Angliæ, Franciæ & Scotiæ, & plebe multa.

Anno 1358. tentum fuit Parliamentum Londonijs, vbi de pace reformanda inter duo regna persæpe tractabatur, sed nullus effectus de tot tractatibus sequebatur. Armachanus facit processum contra 4. ordines mendicantium coram Papa, demonstrans eos multis rationibus manifeste à suis regulis deuiasse. Frater Iohan. Lyle Eliensis Episcopus, vt dicitur iniuste fatigatus per dominam Blanchiam de Wake transfretauit ad Romanam curiam contra voluntatem Regis. Dominus vero Papa auditis eius querelis fecit excommunicari publice omnes aduersarios dicti Episcopi, mandauitque per literas suas Lincolniensi Episcopo, & alijs quibusdam Prælatis Angliæ, vt si quos nouerint dictorum excommunicatorum, mortuos & sepultos, à sepulturis extraherent, quod & factum est, vnde Rex indignatus, quia dictorum excommunicatorum quidam erant de consilio suo, dictos Prælatos grauiter infestabat. Qua de causa venerunt quidam de Curia Romana missi, ex parte dicti Episcopi Eliensis, obuiantes domino I. Roffensi Episcopo regnique Thesaurario armati, tradentes literas Apostolicas violenter dicto Thesaurario, quarum tenor hactenus ignoratur, & illico disparuerunt. Quos regales insequentes quosdam captos incarcerabant, & coram Regis Iustitiarijs condemnatos in carcere & furca necabant.

Processus contra mendicantes.

Eodem anno, Neustria, & Britannia Armorica graui clade vastantur per Philippum fratrem Regis Nauarriæ dominum Iacobum de la Pype, & Robertum Knollis, aliosque quam plures Anglicos, qui ductores fuere magnæ comitiuæ, & in hijs regionibus per tres annos & amplius hostiliter debacchati sunt contra regis Angliæ voluntatem. Ex quibus Robertus Knollis ex vulgari valecto fortuna fauente ditatus, mox factus ductor militum multa miranda gessit in terra, cuius gesta tractatus exigunt speciales.

Eodem

Eodem tempore quidam natione Wasco, vulgariter nuncupatus Archipræsbiter, duxit aliam comitiuam per diuersas partes Franciæ, ipsas deuastando hostiliter, sed potissime prouinciæ regionem.

An. 1359. 14. Kalend. Iunij, dominus Iohannes de Gaunt filius regis Edwardi Comes Richemond, Blanchiam filiam domini Henrici Ducis Lancastriæ consanguineam suam de dispensatione Curiæ, apud Radingum duxit vxorem.

Sub eodem tempore D. Iohan. rex Franciæ sub vmbra pacis dolose contulit regi Angliæ Flandriam, Pykardiam, Acquitaniam aliasque terras quas equitauerat & vastarat, pro quibus omnibus ratificandis idem rex Edw. in Franciam nuncios suos direxit, quibus omnibus Franci contradixerunt. Vnde rex Edw. indignatus cum classe 1100. nauiũ mare transiit, habens secum paulo minus quam mille currus, peruenitq; Kalesiã 24. die mensis Octobris, & 4. die mensis Nouembris, diuiso exercitu suo in 3. turmas commisit vnam fortem valde domino Henrico duci Lancastriæ. Edw. vero principi turmam deputauit aliam fortiorem, sibi ipsi turmam fortissimam reseruauit. Qui profecti peruenerunt ante ciuitatem Remensium in festo S. Luciæ vbi moram traxerunt inutilem, vsque in diem S. Hillarij, nihil proficientes ibidem. *Expeditio in Galliam.*

Eodem die signa conuertit versus Burgundiam. Cui occurrit dux Burgundiæ, promittens 70000. florenorum soluendorum sibi fideliter, si toti Burgundiæ parceret, & cõtineret ab incendiis & rapinis. Quod rex concessit eidem, mansitque iuxta ciuitatem Remensem vsque in 5. diem post festum S. Gregorij Papæ.

Interim Normanni cum modica classe nauium apud Winchelsey applicuerunt, ipsamque villam Idibus Martij inuaserunt, & in parte combusserunt, ac resistentes interfecerunt, sexui, ætati, vel ordini non parcentes. Quapropter prælati in Anglia vndique confluxerunt ad arma cum clericis & laicis, vt dictis resisterent inimicis. Sed cum se & suos præparauissent ad pugnam, nihil actum est, hostibus valefacientibus illis cum cachinno. *Normãni aufugiunt.*

Anno 1360. tenuit rex Angliæ natale iuxta Remensium ciuitatem, mansitq; ibidem vt præfertur vsque ad festum S. Gregorij, & 12. die Aprilis Parisius se conuertit. Et cum appropinquasset Parisius exercitum in nouem disposuit aciebus, & creauit ibidem milites quadringẽtos. Deinde mittitur dominus Henricus dux Lancastriæ ad portas ciuitatis proferens hiis qui intus erant bellum campestre, sub hac conditione, vt si rex Angliæ deuictus foret ibidem, nunquam ex post regnum Franciæ vendicaret. Sed Galli bellum committere detrectabant, quapropter tirones nouelli, milites que veterani armati cum aliis dederunt insultum ciuitati, & confestim eius suburbana destruxerunt. *Conditiones pugnæ Gall.*

Londonienses per idem tempus, cum cæteris regni incolis affectantes vindicare dedecus nuper acceptum per Francos apud Winchelsey cum classe octoginta nauium & 14. millibus hominum cum sagittariis perscrutando aduersarios quæsierunt. Et tandem applicantes in terra hostili, ceperunt insulam quæ Caus vulgariter appellatur. Franci præuenire cupientes hos rumores præordinauerunt dominum Abbatem Cluniacensem comitem, de Tankeruile, Senescallum Franciæ, Brusigaldum constabularium, & nonnullos alios viros venerabiles de consensu domini Caroli regentis Franciam, pacem finalem & firmam ostensis conditionibus, in scriptis à domino rege Angliæ humiliter postularent, sed conditiones inscriptæ & excogitatæ per Francos, nec regi nec suo consilio placuere. Quapropter rex commotus, prohibuit ne sollicitarent eum amplius, nisi habita ad eius beneplacitum prolatione præmissorum.

In crastino octauarum Paschæ, conuertit signa versus Aurelianum, prædando, vastando, conflagrando quæq; sors obtulit tunc eidem. Quo tempore fuit tanta frigoris immanitas, vt plura millia hominum & equorum in exercitu regis exanimaret.

Circa festum inuentionis S. Crucis nuncij memorati venientes ad regem iuxta Carnotum, obtulerũt ei optimam formam pacis ordinatam circumspectissime, de communi consensu regentis, ac maiorum Franciæ, sub data apud Carnotum 15. die mensis Maij, requirentes humillime benignam donationem suam atque beneuolentiam consensumque gratiosum, vt eam dignaretur admittere & ratam & gratam tenere, pro se & hæredibus suis in perpetuum, qua forma cum deliberatione perspecta, dominus rex annuit votis eorum, ita duntaxat, vt iuratis in corpore dominico partibus, tactisque sacrosanctis Euangeliis pacta stabilirentur. Proinde celebrata Parisius missa solemniter, Carolus primogenitus regis Franciæ in præsentia nunciorum regis Angliæ atque procerum regni Franciæ, dicto ter agnus Dei & adiecto, dona nobis pacem, ascendit ad altare, & dextram super patenam posuit, in qua locatum fuerat corpus dominicum, leuamque super *Pacis forma.*

 missa-

Iuramenti forma.

missale, sicque iurauit. Nos Carolus iuramus, ad sacrosancta corpus domini & Euangelia, firmiter seruare penes nos pacem & concordiam formatas inter reges, & nullo modo in contrarium venire. Posthæc datis militibus reliquiis de corona Christi in testimonium valefecit eisdem. Simile iuramentum præstitit apud Luneros, dominus Edwardus princeps Walliæ proxima feria sexta sequente. Ambo igitur reges, & eorum filij, maioresque vtriusque regni, idem corporale sacramentum præstiterunt. Ad corroboranda quoque complendaque prædicta, rex Angliæ petiit & accepit maiores Franciæ in obsidatum, viz. 5. duces, 8. comites, & 30. dominos nominatos, assignataque sunt dies & tempus, quibus ambo reges conuenirent prædicta consummaturi cum suis consiliis apud Caleys.

Scriptis igitur sigillatis & indentatis, confestim Rex Angliæ transiuit ad Hounflet, vbi naues ascendit & fœlici cursu peruenit in Angliam. Et confestim transiuit ad turrim, gratia visitandi regem Franciæ, vbi limitata summa redemptionis suæ, quæ stetit in tribus millionibus florenorum, quorum duo valerent 6. sol. & 8. denar. eum ab omni carcere liberauit. Quibus ita gestis Rex Angliæ regem Franciæ cum summa veneratione deduxit ad mare, qui nono die iulij transfretauit, atque peruenit in regnum suum, tractaturus effectualiter de pactionibus supradictis.

Rex Franciæ liberatus.

Ea ipso paruo tempore conuenerunt apud Calesiam ambo reges, cum suis consiliariis, tractaturi finaliter de pace & concordia præformatis apud Carnotum, iurauerunt que firmiter pacta seruare penes se. Quorum articuli in chronicis nostris maioribus latius describuntur.

Hiis ita gestis confestim mittuntur nuncij summo pontifici, pro pace pactisque mutuis confirmandis.

Anno 1361. In parliamento Londoniis proponebatur cunctis regni statibus concordia inter reges stabilita, placuitque cunctis dictam concordiam recipere & tenere. Quamobrem celebrata missa de sancta Trinitate, à domino Cantuariensi cum magna solemnitate, astante rege cum filiis suis, & accensis luminaribus, & erectis crucibus singuli qui non prius iurauerant, super corpus dominicum, & missale, istud sacramentum in scriptis præstiterunt, domino Cantuariensi inchoante. Nos N. Cantuariensis Archiepisc. iuramus ad sacrosancta corpus dominicum & Euangelia firmiter seruare penes nos pacem & concordiam firmatas inter reges, & nullo modo in contrarium venire. Quibus expeditis, singuli suas schedulas regiis notariis tradiderunt.

Comitiua magna.

Eodem anno illa magna & famosa comitiua de diuersis nationibus adunata, cuius duces pro maiore parte fuerunt Anglici, partes Franciæ versus Auinoniam inuaserunt, villam S. Spiritus ceperunt, cum villis & castellis multis in Francis, quos nulla virtute vel arte expellere potuit rex Franciæ de terra sua.

Eodē tempore surrepsit & alia comitiua, quæ vulgariter vocabatur Alba, quæ transiit in Lumbardiam, cuius etiam duces fuerunt Anglici, & quandoque militabant alienis stipendiis, aliquando vero commotu proprio discurrebant, accipientes redemptionem de diuersis villis, castellis ac ciuitatibus, nec pene deguit securus aliquis in illis regionibus, qui non istorum beneuolentia fruebatur. Sub hoc tempore dominus princeps Walliæ desponsauit dominam Iohannam Cantij comitissam.

Anno 1362. dominus Edw. princeps Walliæ accepit à patre coram regni magnatib. principatum Acquitaniæ, fidelitate prius & homagio regi patri factis. Non tamen reliquit principatum Walliæ, ducatum Cornubiæ neque Cestriæ neque Cantiæ comitatus. Qui circa festū purificationis beatæ Mariæ prox. sequens cum vxore & tota sua familia in Wasconiam transfretauit.

Hoc anno expletis annis quinquaginta à natiuitate domini Edw. regis Angliæ, idem rex volens reddere Iubileum suum memorabilem, celebrato parliamento populo suo se exhibuit gratiosum, reis maiestatis suę offensas indulgendo, vinctos à carceribus liberādo, & exules reuocando. Ad petitionem etiam communitatis placita in lingua materna, & non in Gallica versari iussit. Leonellum quoque filium suum fecit ducem Clarenciæ, & Edmundum comitem Cantebrigiæ. Ordinatum fuit insuper in hoc parliamento, quod nullus in regno præter regem & reginam atque duces haberet prouisores victualium, nec aliquid caperet, nisi denariis persolutis, & vt transgredientes stricto iudicio punirentur.

In hoc parliamento concessum fuit regi recipere per tres annos sequentes 26. sol. 8. denar. de quolibet Sacco lanæ.

Anno 1363. in parliamento tento Londoniis, omne ornamentum aureum, & argenteum

teum fuit damnatum, s. in cultellis, cingulis, monilibus, anulis & cæteris corporum ornamentis, nisi in talibus qui possent per annum expendere decem libras. Ordinatum insuper fuit ibidem, ne mercatores Angliæ cum suis mercimoniis, vel ad vina quærenda de cætero transfretarent, & vt singuli, artes singulas exercerent, & vt nulli pannis pretiosis aut pellura vterentur, nisi qui possent per annum expendere 100. libras, & ne plebeij operarij & agricultores vescerentur cibis delicatis. Sed hæc omnia nullum effectum cepere. [Statuta de vestibus.]

Per hoc tempus venerunt tres reges, scilicet, Franciæ, Cipriæ & Scotiæ, gratia videndi & alloquendi regem Angliæ, à quo plurimum honorati, donisque, donati, reges Cipriæ & Scotiæ ad sua reuersi sunt, sed rex Franciæ morbo correptus, Londoniis apud Suuoy diẽ clausit extremũ, sed hoc contigit anno sequenti. Exequias eius rex Angliæ in diuersis locis fecit solemniter celebrari, ac vsq; Doueriam suis sumptibus per viros honorabiles corpus eius more regio conduci fecit. Qui tandem sepultus est iuxta Parisium apud S. Dionisij monasterium in sepulchro regum.

Eodem anno 7. Idus Decembris cæpit gelare, perdurauitque gelu fortissimum vsque 14. Kalend. Aprilis. [Gelu.]

Eo tempore rex Cipri itinerando per Angliam plura perdidit per latrones. Ob quam causam rex Edward. concessit Londoniensibus potestatem iustificandi malefactores, & incarceratos infra ciuitatem liberandi, iusticiariis regiis vt prius solebant minime requisitis.

Hoc anno fuit tanta frumenti penuria, vt summa tritici ad quindecim solidos venderetur. [Caristia.]

Anno 1364. Carolus de Bloys cum tribus millibus sexcentis viris bellatoribus irruit subito super Ioh. de monte forti, & dominum Gul. Latimer, dum essent in obsidione villæ & castelli de Aueroy, qui vix habebant secum mille sexcentos de Anglis & Britonibus. Et facto congressu sine deliberatione, ceciderunt ex parte ducis tantum 7. viri, & ex parte Caroli intrusoris corruit ipse Carolus, cum domino de Rocheford, & Gul. Vango, & ex militibus atque armigeris pene mille, captique sunt de parte Caroli, duo comites, 27. domini, & armati viri strenui mille quingenti.

Quinto Idus Aprilis obiit dominus Ioh. rex Francorum.

Longobardi mercatores per socios suos accusantur de magna infidelitate in suis mercimoniis factis regi. Quapropter ex illis multi recluduntur in turri donec finem fecissent ad regis beneplacitum.

Eodem tempore Edmundus de Langley regis filius, desponsasset filiam & hæredem comitis Flandriæ, nisi propinquitas consanguinitatis prohibuisset, vnde pro habenda dispensatione, missum est ad papam. Sed rex Franciæ Carolus, ne matrimonium istud procederet, callide impediuit. Quæ mulier ex post copulata fuit Philippo fratri regis Franciæ duci Burgundiæ, qui quondam patri suo in Anglia fuerat concaptiuus.

Anno 1365. natus est domino Edward. principi Walliæ & Acquitaniæ apud Angolismum filius, & vocatus est nomine patris sui Edward. Hic anno ætatis suæ 7. diem clausit, non tamen præmature, vt plurimi asserebant.

Eodem anno Ingelramus dminus de Councy apud Windeleshoram desponsauit Isabellam filiam regis Edwardi.

Hoc etiam anno rex Cipri cepit Alexandriæ magnæ partem tertiam, & despoliatam dimisit incredulis, quia non habuit qui possent custodire eam. Interfuerunt autem huic captioni cum rege Cipri plures Anglici & Acquitanici, referentes tam in Angliam quam Acquitaniam pannos aureos & holosericos, splendoresque gemmarum exoticos in suæ testimonium probitatis.

Anno 1366. natus est domino Edw. principi apud Burdegaliam secundus filius dictus Richardus, quem Richardus Rex Maioricarum de sacro fonte suscepit.

Hoc in tempore Rex Franciæ & maiores illius regni implorabant auxilium regis Angliæ, contra magnas comitiuas quæ bacchabantur in Francia, quarum ductores erant Anglici pro maiori parte vel saltem de dominio regis Anglorum. Qui mandauit eis per suas literas vt regnum Franciæ euacuarent, & illud desinerent molestare. Qui primo tergiuersantes, nec suas quas ceperant munitiones deserere meditantes, breui ridiculosoque responso regem Angliæ exacerbauerunt. Quapropter rex Angliæ ad humiliandum eorum superbiam conduxit exercitum, nauigium præparauit. Quod cum audisset rex Franciæ per nuncios rogauit regem Angliæ vt à ceptis desisteret & domi se contineret, vnde contristatus rex Angliæ iurauit per sanctam Mariam, se non laturum auxilium [Comitiuæ dictæ.]

xilium regi Franciæ in æternum, licet eum dictę comitiuę niterentur expellere regno suo. Nihilominus ex post ad iussum regis Angliæ redditis regi Franciæ villis & Castellis, per dictas comitiuas diu possessis regno Franciæ valefecerunt.

Bertrandus Cleykyn insignis & belliger habens collegam Hugonem de Caluerlee, militem toti Europæ famosum, cum parte magnæ comitiuæ processit contra Petronem regem Hispaniæ vt Petronem regno priuaret, & Henricum faceret coronari, ad quod etiam exequendum accessit auxilium & fauor Papæ.

Insultus in Petronem.

Petro rex Hispaniæ cum audisset aduentum illius terribilis comitiuæ fugit ad principem Walliæ, ab eo contra tam sæuos hostes suffragia petiturus. Quo fugato Henricus frater eius nothus, assensu multorum procerum & auxilio comitiuæ prædictæ rex Hispaniæ factus est. Numerus istius comitiuæ stetit in 60. millibus bellatorum.

Anno 1367. dominus Edw. princeps condolens calamitatibus domini Petronis regis eiecti, profectus est in Hispaniam, cum nobili multitudine pugnatorum Anglię, Scotiæ, Nauarriæ, Acquitanię, Britanniæ, Armoricæ, & aliarum gentium plurimarum. Ad quem (cum attigisset partes Hispaniæ) cum multis accessit dominus Hugo de Caluerlee, deserto Henrico bastardo, qui noluit in bello stare contra principem primogenitum regis sui, venit insuper ad eum dominus Robertus Knolles cum parte prædictæ Comitiuæ, quæ cum eo remanserat. Post abscessum Bertrandi Cleykyn & Hugonis de Caluerlee, cuius numerus fuit decem millia virorum scientium bellum, & ad opus martium promptissimorum, de Anglia venit ad eum dominus Iohannes dux Lancastriæ cum multis valentibus militibus & armigeris, architenentibus, aliisque armatis, eratque cum eo Rex Nauarriæ cum pluribus probatis hominibus de gente sua. Ex aduersa parte venit ipse Henricus Bastardus, & cum eo Bertrandus Cleykyn cum maiori parte illius sæpedictæ magnæ comitiuæ quæ sequebatur eum, non illius amore tantummodo, sed opimioris spe prædæ. Venerunt & omnes domini potentiores prouinciarum Hispaniæ, & de Gallis infiniti, partim missi per regem Franciæ, partim lucri contemplatione. Saraceni præterea, & vlteriores Hispani, cum incredulis confluxerunt, cum intrusore prænominato qui præ multitudine dinumerari nequibant. Princeps perpendens omnium horum multitudinem, quantum res patiebatur, die noctuque laborabat, ad opus martium consummandum. Vnde contigit vt contra opinionem hostium, qui nullo modo putabant eum tam subito aduenturũ, tertio die Aprilis oriente sole, irrueret super eos. Bertrandus Cleykyn more ducis prouidi bellum differre quoquo modo gestiens donec sui se possent armare, qui nondum stratu se excusserat, cum quinque vel sex sociis intrauit campi medium, in quo bellum gerendum fuit, inter vtrumque exercitum constitutum. Cui cum pari occurrens numero miles nobilis dominus Thom. Vfford, equites quidem omnes contra se venientes, hostili hastiludio de suis deiecit equis. Et cæteris interemptis de parte Bertrandi ipse quidem captus est viuus. Interea anteriores acies, sibi inuicem obuiarunt, vbi sagittariis Anglicanis laudabiliter rem gerentibus Hispanos multipliciter terruerunt. Dominus Iohan. dux Lancastriæ, & dominus Iohan. Chaundos miles famosissimus, & qui de magna comitiua adhæserant principi, in acie prima constituti sunt. Super hos pondus belli stetit, super hos Sarazenica phallanx incubuit, super hos innumera Hispanorum multitudo diu sæuit, sed tandem superueniente domino Roberto Knoll cum electissima gente quæ eum secuta fuerat, & velut fulminea tempestas irruens super hostes, & pars aduersa terretur, & debilitatur.

Hispanorum clades.

Terga proinde vertunt Hispani, & per centenos corruũt ad inferna pagani. Ipse campi ductor partis aduersæ, pauefactus hiis visis, & de grandine sagittarum caput eius circumuolantium tremefactus, reliquit sonipedem quem insedit, & equum velociorem insiliens fugam cepit, non tamen illæsus vt fertur, fuit in inguine sagittatus. Cognita vero fuga sui ducis Hispani terga dedere, peremptis in bello siue fuga 7. millibus armatorum. Captus est in bello comes de Dena, cum multis nobilibus Hispanorum. Bertrandus Cleykyn captus fuerat, ante bellum vt præfertur, qui principalis extitit Bastardi consiliarius, & dux primæ cohortis. In fluuio vero de Nazar suffocati sunt plurimi, qui dum pertransire vellent, vada nescientes, rapaci gurgite sunt absorpti. Rubuitque fluuius per multa millia de sanguine vulneratorum pereuntium in eodem. Commissum fuit hoc prælium tertio die Aprilis, vel vt quidam volunt in vigilia dominicæ Annunciationis. Igitur serenissimus princeps obtenta victoria dominum Petronem restituit regno suo. Et rediens in Acquitaniam, compulsus est confringere vasa sua aurea & argentea & sculpere in monetam, quam stipendiariis suis irrogaret, quia Petro pro tunc non inuenit in thesauris suis, vnde principi satisfaceret iuxta pacta. Ob quam causam Princeps cum redisset in Acquitaniam coactus est manus mittere ad bona subiectorum suorum & exigere nouas taxas Was-

conca-

conensibus insuetas. Quamobrem cito postea, defecerunt ab eo, & rebellare cœperunt, vt in sequentibus elucebit.

Per idem tempus Bertrandus Cleykyn, soluta redemptione à captiuitate liberatur. Et pergens in Hispaniam regi Petroni reconciliatur. Cui persuasit, vt reciperet Henricum Bastardum fratrem suũ in gratiam, quem promisit fidelem sibi futurum. Cuius assertioni Petro fidem dans, iussit vt eum adduceret, spondens se sibi rancorem omnẽ, & forisfacturas corditer remissurum. Bertrandus cuncta dolose faciens, procurauit vt præfatus Henricus adueniret cum armata manu, tempore quo rex sedebat in mensa & subito, præoccupatum lancea perforaret. Quo facto Bastardus inuasit regnum nactus proditione, quod non potuit aperto morte. Edwardus princeps intoxicatus sanitate corporis vsq; ad finem vitæ fuit priuatus.

Anno 1368. Leonellus dux Clarentiæ regis Edwardi filius Mediolanum abiit, ducere in vxorem filiam Galeas, domini Mediolanensi, cum qua medietatem eiusdem dominij fuerat accepturus, vbi celebrato cum gloria maxima matrimonio, vix quinq; mensibus superuixit.

Eodem anno pacis pacta fregerunt Franci, capientes in Pontino castella, villas, oppida, & munitiones spectantia iuri regis Angliæ, & homines eiusdem perimentes, & plurimos captiuantes, rege hæc omnia ignorante. Et vt efficacius regis Angliæ circumuenirent innocentiam, rex Franciæ literaliter denunciauit regi Angliæ, se fore paratum soluere quod residuum fuerat de redemptione patris sui Iohannis quondam regis Franciæ, & omnes pacis conditiones editas Calesiæ obseruare. Et vt plenius circumueniret regem Angliæ misit ei vina de Boemia & alia donatiua, inditia bonæ fidei & dilectionis. Et factum est, adhuc nunciis cum rege existentibus, rumores flebiles deferuntur ad regem de equitatione Francorum hostili in pago Pontini, & de excessibus factis ibidem. Quibus auditis rex iussit nunciis vt cum donis suis fallacibus redirent ad dominum suum fraude plenum, cuius nugas & dolos non diu tolleraret inultos. Quibus domum remeantibus occurrere Calesienses, & vina direpta Calesiam adduxerunt.

Franci fœdifragi.

Francorũ dolus.

Hoc anno dominus Simon de Langham Archiepisc. Cantuar. assumptus est ad Cardinalatum, vocante eum Vrbano 5.

Anno 1369. rex Edward. 3. in parliamento tento Londoniis, tractauit de concordia violata, pacisque pactionibus inter ipsum & regem Franciæ. Quapropter sicut olim, totum regnum Franciæ vendicauit. Misitque circa festum natiuitatis beatæ virginis, filium suum Ioh. ducem Lancastriæ, & Humfridum de Boun Comitem Herefordiæ cum valida manu militum & architenensium, ad ius suum ex integro repetendum. Qui cum transfretassent, & super montem qui dicitur le Chalkhull castra metati fuissent contra Francos qui illuc illis occurrerant, tam diu iacuerunt ibidem donec consumptis victualibus pars Anglica fame deficiebat. Erant tunc ibi multi valentes barones & milites qui censuerunt cum Gallis fore pugnãdum priusquam gens Anglica fame perisset. Sed duces causabantur sibi non esse manum sufficientem ad obuiandum Gallis.

Rex Franciam vendicat.

Interea dominus Tho. Beuchampe comes Warwici audiens Francos paratos ad pugnam, ascensis nauibus cum electis militibus versus Calesiam nauigauit, de cuius aduentu Franci stupefacti, relinquentes tentoria cum victualibus clam fugerunt. Comes vero cum applicuisset, ducum detestatus ignauiam consulentium ne progrederetur, ego inquit progredi & pugnare volo, dum adhuc panis patriæ in virorum meorum ventribus remanet indigestus. Nec mora, progreditur, & insulam de Kaus ferro flammaque vastat nemine resistente: sed heu redeundo versus Calesiam morbo correptus de medio sublatus est. Cæteri duces aduersante fortuna, inglorij redierunt.

Magnanimitas Thomæ Beuchãpe.

Per id tempus papa fouebat guerram contra dominos Mediolanẽses, militante pro eo domino de Spencer qui laudabiliter bella gessit papalia post mortem Leonelli ducis Clarentiæ cum quo peruenerat ad partes illas.

Eodẽ tempore floruit ille miles egregius & toti mundo nominatus Ioh. Hawkwood natione Anglicus, qui duxit comitiuam albam superius nominatã, & nunc contra papam, nunc contra præfatos dominos Mediolanenses arma gerebat, semper inuictus. Cuius admiranda gesta prædicat vsque nunc Italia & Lumbardia.

Hoc anno modius frumenti tribus solidis vendebatur. Domina Blanchia ducissa Lancastriæ viam vniuersæ carnis ingressa est, & in ecclesia S. Pauli Londoniis sepelitur.

Ducissa Lancastriæ animam efflat.

Parliamentum London. in quo concessæ sunt regi decimæ triennales, in tribus annis sequentibus persoluendæ, & à laicis quintadecima triennalis.

Anno 1370. Rex Edward. prauo ductus consilio petiit & accepit mutuo de prælatis, domi-

dominisque temporalibus, ac mercatoribus magnas summas pecuniæ, dicens quod illas expenderet in defensione regni & ecclesię, sed secus accedit quam putabant.

Circa festum natiuitatis Sancti Iohannis Baptistæ, rex congregari fecit exercitũ forte valde in quo nobiliores fuere, dominus de Graunform, & dominus filius Walteri. Quibus præfectus est D. Rob. Knolles, vir qui transmarina bella per ante fortunate tractauerat, cuius discretione Rex vniuersos censuit gubernari. Qui transeuntes in Franciam, quam diu Roberti paruere consiliis, Gallos indicibiliter terruerunt. Sed tandem ingruente hyeme, orta inter adolescentes dominos, & dictum Robert. dissentione, factione Iohan. Menstreworth militis, qui & ipse partem ducebat exercitus, dicentis dictos dominos non debere subiici ducatui Vespilionis veterani, qui satis erant idonei quisq; pro parte sua ad perficiendum iniunctum negotium, in diuersas turmas se pueriliter diuiserunt. Quorum incorrigibilem animum cum persentisset Robertus, secessit in Britanniam, ad propria castra sua, quæ quondam conquisierat ense suo. Franci vero duce Bertrando Cleykyn in cæteros dominos sic diuisos, & nondum in locis refugij constitutos hostiliter irruerunt, & quos voluerunt captiuos duxerunt, & reliquos occiderunt. Iohan. Menstreworth consultor pessimus, amissis de suis plurimis vix euadens venit in Angliam, imponens domino Roberto Knoll. huius infortunij totam causam. Sed antiqua viri probitas cunctis nota id effecit, vt idem Iohan. mendax reputaretur, & non solum ingratus, sed infidus dicto Roberto prædicaretur.

Robertus tamen non audebat in Angliam remeare, donec gratiam regis magna summa pecuniæ comparasset. Igitur præfatus Iohan. Menstreworth cernens suas fraudes pro votis non posse procedere transfugit ad regem Franciæ, domini sui effectus proditor manifestus.

Hoc anno magna pars Wasconiæ desciuit à principe propter insolitas exactiones, & maxime ciuitas Lemonicensis rebellare cæpit. Quam princeps post diram obsidionem arte fodientium captam destruxit solo tenus rebelles iuste puniendo. Posthæc infirmitate grassante, & pecunia deficiente, Angliam reuisere sibi necessarium videbatur. Cum coniuge proinde & Richardo filio suo. (nam Edward. senior filius tunc obierat) ad portum de Plimmouth applicuit, relictis in Wasconia duobus suis fratribus, Ioh. duce Lancastriæ, & Edmundo comite Cantebrigiæ, ad defensionem patriæ cum aliis viris strenuis & bellicosis. Cumque peruenisset ad patris præsentiam, in manus eius totum dominium Wasconiæ resignauit.

Princeps resignat Wasconiam.

Eodem anno dominus Iohan. Chaundos miles probatissimus, dum superatis hostibus in Wasconia caput in caute discooperuisset, ictu spiculi peremptus est. Cuius audito rex Francorum infortunio, fleuisse fertur, propter viri modestiam, nobilitatem, multiplicesque virtutes.

Anno 1371. in parliamento tento Londoniis tempore quadragesimali, petiit rex à clero & populo subsidium 50000. librarum. Ad quam summam leuandam taxati fuere, sacerdotes stipendiarij iuxta summam quam receperunt à conductoribus annuatim. Minuta etiam beneficia per ante non taxata, ad complementum huius summæ similiter taxabantur.

Episcopi amouentur de officijs secularibus.

In hoc parliamento petentibus dominis temporalibus, ammoti sunt episcopi de officiis Cancellarij & Thesaurarij, & clericus de priuato sigillo, & seculares siue laicales personæ eorum locis subrogati sunt, & hoc quidem totum factum est in odium clericorum. Eo tempore missi sunt solemnes per papam nuncij pro pace reformanda inter reges, sed nullo expedito negotio recesserunt.

Anno 1372. 9. die mensis Iunij, rex fecit submoneri ad parliamentum tenendum Wintoniæ de clero 4. tantum episcopos, & abbates totidem, quia dicebatur quod mercatores Londonienses & aliorum locorum rebellare volebant. Iohan. dux Lancastriæ, & frater eius Edm. comes Cantebrigiæ, de Wasconia redierunt in Angliam, ducentes secum duas filias Petronis, quondam regis Hispaniæ, quas ex post in coniuges acceperunt, dux quidem seniorem & comes iuniorem. Et ab eo tempore dux se regem castellæ nominauit & scripsit.

Papa per hoc tempus misit duos Cardinales in Angliã pro pace reformanda, cardinalem. viz. Anglicum, & cardinalem Parisiensem, qui parum profecerunt, nisi quod vberes procurationes de suis prouinciis reportauerunt. Anglici Flandrensium concitati insolentia, commisso nauali bello vicerunt eos, captis, 25. nauibus onustis sale, & vniuersis hominibus interemptis.

Flandrenses ab Anglis profligati.

Eodem anno Franci obsederunt villam de Rupella, ad quos remouendos missus est domi-

dominus Iohan. Hastings comes Penbrochiæ, iuuenis 25. agens annum cum electissima multitudine armatorum. Super quos in portu de Rochella ruit repente classis Hispanica, quæ victis Anglis & occisis & cunctis cæteris pene captis classem anglicanam concremarunt. Ibique captus est dictus comes cum multis valentibus, & ductus in Hispaniam cum stipendiali pecunia à rege recepta, pro guerra ibidem continuanda. Istud infortunium cõtigit in vigilia natiuitatis S. Ioh. Baptistæ, nonnullis astruentibus causas huius infortunij fuisse, vel quia fœdere coniugali rupto, peccatum adulterij paruipendit, vel quia deliberauerat libertates ecclesiasticas annullasse, vel quia regi malitiose persuaserat, vt ecclesiastici grauius mulctarentur quam alij seculares. Quod consilium indicibiliter dominis illius temporis dicitur placuisse.

Eodem anno rex Edw. collecto nauigio & exercitu validissimo intrauit mare, vt obsessis in Rupella subueniret. Sed continue flantibus ventis contrariis ad terram tristis rediit, expensis in hoc apparatu nouies 100000. librarum, prout fertur. In hoc apparatu fuit cum eo filius suus princeps & regni nobilitas pene tota.

Hoc anno cum prævalida manu bellica transfretauit Ioh. dux Lancastriæ, & equitauit per Parisium & Burgundiam, redemptiones pro suę voluntatis arbitrio de villis accipiens & munitionibus nemine resistente. Tandem relicta Francia progressus est per deserta montium regionis Aluerinæ, vbi deficientibus victualibus multi de exercitu perierunt. Ex hinc profectus in Acquitaniam peruenit Burdegaliam, vix 40. caballos secum viuos ducens, nempe si vulgo credi debet, 30000. equorum in hac infausta profectione dicitur amisisse.

Eodem anno rex Edw. misit ambassiatores ad dominum papam rogans vt super reseruationes beneficiorum Anglicorum in curia sua factas de cætero supersederet. Et vt clerici ad episcopales dignitates electi suis electionibus pleno iure gauderent, & à suis metropolitanis confirmarentur prout antiquitus fieri consueuit. Super quibus articulis & nonnullis aliis, quibus tam rex quam regni communitas sensit se grauari, nuncij à papa certa recepere responsa, de quibus cum redissent in Angliam deberet papæ rescribi per regem de voluntate sua & procerum, antequam aliquid determinaretur de præmissis. *Regis ad papam petitio.*

In Parliamento tento Londoniis decretum fuit vt ecclesiæ cathedrales suis gauderent electionibus, & quod de cætero rex contra electos non scriberet, sed per suas literas ad eorum confirmationes iuuaret. Sed tamen nil profuit hoc statutum. In eodem parliamento concessa fuit per clerum regi decima, & per laicos quintadecima.

Hoc an. castellum de Liziniaco Francis reddebatur pro redemptione D. Tho. Percy.

An. 1374. Dominus Iohan. dux Lancastriæ rediit in Angliam de Wasconia, post cuius recessum tota pene Acquitania desciuit à fide facta regi Angliæ præter Burdegaliam & Bayonem. *Acquitania desciscit.*

Quinto die Iulij obiit M. Gul. Wittlesey Cant. Archiep. Monachi vero illius ecclesiæ ad electionem procedentes cardinalem Angliæ in Archiep. postularunt, quod tantum offendit regem, vt eos proponeret exlegare. Vnde compulsi sunt pro recuperanda regis gratia prouidere fuluo metallo remedia.

Hoc anno tractatum fuit in Flandria apud Bruges super articulis inter papã & regem pendentibus: & concordatũ est quod papa non vteretur de cætero reseruationibus beneficiorum, & quod rex per breue, Quare impedit, beneficia non conferret. Sed de electionibus tactis superius, pro quibus anno præterito directi fuerunt ad papam nuncij, nihil in hoc tractatu tactum fuit. Credebatur nempe quod quidam ex aulicis, qui se sciebant potius per Romanam curiam promouendos, quam per electiones legales, istum articulum supprimi procurarunt.

Eodem anno conuenerunt apud Bruges electi nobiliores Angliæ, i. dux Lancastriæ, Gulielm. comes Sarum, Reginaldus dominus de Cobham, & alij plures sæculares ad tractandum de pace inter regna. De ecclesiasticis vero, D. Simon de Sudbiria Cantuar. Archiep. cum aliis clericis regni famosis illuc directi sunt. Quibus occurrerunt de parte Francorum pro dicto negotio dux Andegauiæ cum multis regni proceribus & episcopis. Durauitque tractatus iste fere continuis duobus annis non sine partium magnis sumptibus & labore. Franci per totum tempus istud domi non de pace, sed prælio cogitabant resarcientes arma vetera, nouaque fabricantes omnem apparatum belli in promptu habere certantes. Sicque factum est vt Angli circumuenirentur incauti vt in sequentibus apparebit. Nam discessum est vtrinque sine pacis effectu, Captæ sunt tamen treugæ inter duo regna vix per annum duraturæ. Nuncij papæ qui pro pace tractanda venerant, vberes procurationes à clero Angliæ receperunt. *Consilium apud Bruges.*

Anno 1375. dux Britanniæ Ioh. Mountfort habens in comitiua sua filium regis Edmund. comitem Cantebrigiæ, comitesque Marchiæ, Warwici & Staffordiæ, D. le Spencer pluresque alios bellicosos & nobiles in partes Britanniæ transfretauit, quibus reddita sunt illico villa S. Matthæi supra mare & castella de Orrey, & de Brest, villam de Kemple obsederunt, in qua conclusi fuerunt omnes maiores Britanniæ, eamque cepissent, nisi quidam nuncius superuenisset, & treugas inter regna captas indicasset, & ex parte regis Angliæ præcepisset, vt obsidione dimissa ad Angliam remearent. Hoc in tempore post longam obsidionem reddita fuit Francis insula de Constantine cũ castello S. Saluatoris quod situatur in ea per quendam scutiferum dictum Tho. Katington. Ob quam causam dominus Ioh. de Annesle miles ex post eundem Thom. de proditione appellatum in duello deuicit & occidit.

Hoc anno sæuiente peste nimis in Anglia dominus papa Gregorius concessit decedentibus vere pænitentibus plenam remissionem, 6. mensibus duraturam. Comes de Pembroke qui captus fuerat ab Hispanis datus est Bertrando Cleykyn per Henr. Nothum regem Hispaniæ, pro certa summa pecuniæ quam idem Henricus debuit dicto Bertrando. Qui cum perductus fuisset Parisius & redemptionis suæ summa fuisset limitata, cæpit grauiter infirmari Metuentes igitur Gallici ne in eorum manibus moreretur, priusquam sua solueretur redemptio, aduehere eum Calesiam festinabant. Mortuus tamen est antequam perueniret Calesiam, & Franci suo desiderio sunt fraudati.

Parliamentum bonum.

Anno 1376. Parliamentum tentum fuit Londoniis, quod bonum à vulgaribus dicebatur. In quo cum peteretur parari regi subsidium more solito, responsum fuit per dominum Petrum de la mare prolocutorem parliamenti regem non indigere pauperum suorum substantia, si foret prudenter & fideliter gubernatus. Et hoc se dixit effectualiter probaturum. Promisitque nihilominus quod si post declarationem huius promissi compertum foret regẽ suorum indigere subsidiis, omnes paratos existere, iuxta facultates ipsum libentissime adiuuare.

In progressu vero petierunt Parliamentales milites vt amouerentur quidam regis officiarij, & præcipuus dominus de Latimer, qui vt dicebant non sano consilio regem rexit. Amotis ergo regis consuetis familiaribus ad petitionem communium, ordinati sunt certi prælati, & comites aliique sapientes, qui gubernarent regem iam vetulum, & vice sua cunctis aduenientibus responsa darent, sed hoc statutum, vix tribus mensibus perdurauit.

Alicia Peeres.

Item communitas regni petiit amoueri de domo regisque consortio, quandam Aliciam Peerys fœminam procacissimam, quæ confisa nimia regis familiaritate multorum malorum in regno causa fuit. Quæ modum mulierum supergressa, ausa est nunc iuxta regis Iusticiarios, nunc in consistoriis iuxta doctores considere, & pro defensione causarum suadere vel dissuadere, ac contra iura sine verecundia postulare, ad regis manifestum scandalum non solum in hoc regno, sed in regionibus procul positis & remotis.

Item quidam Richar. Honnes & Adam Bury ciues Londoniarum per communes sunt accusati de variis fraudibus factis regi. Quorum primus mediante pecunia vindictam debitam prudenter euasit. Secundus stupefactus ad imposita, latenter fugit in Flandriam vt se saluaret ibidem. Sed ille veritatis assertorum dominus Petrus de la mare horũ omnium peroratorum, ad instantiam dictæ Aliciæ peeris, & aliorum quos iuste satis offenderat apud Notingham perpetuo carceri adiudicatur. A quo tamen est post biennium liberatus.

Princeps Walliæ moritur.

Eo tempore nondum finito Parliamento dominus Edw. Princeps Walliæ 8. die Iulij, i. in die S. Trinitatis defungitur. Quo obeunte omnis obiit spes Anglorum. Quo superstite nullius hostis incursum, nullius belli congressum timuerunt Angli. Ipse nempe nullã gentem adiit, quam non vicit, nullam ciuitatem obsedit, quam non cepit. Quo extincto, extinctus est Parliamenti præsentis effectus.

Dominus Richardus de Burdegalia filius domini Edward. principis in hoc parliamento factus est comes Cestriæ, & non multo post dux Cornubiæ, & princeps Walliæ est creatus.

Eodem anno familiares comitis de Warwico intulere damna grauia Abbati & conuentui de Euishã cuncta perpetrantes, quæ crudelitas pro tempore suadebat, & nisi terruisset eos regia prohibitio, dictam Abbathiam irrestaurabiliter deuastassent.

Regis ergo timore pax inter partes fuit reformata, sed plena satisfactio parti læsæ non est facta, quia profecto maius erat damnum quod irrogauerant quam possibilitas damna resarciendi. Fertur quod propter istam præsumptionem rex comitem supra-

prædictum de consilio suo amouerit, & noluerit gubernari per dominos ad suum consilium ordinatos per parliamentum supradictum, sed ducem Lancastriæ reuocauerit ad regimen regni sui. Qua occasione redierunt ad curiam cuncti qui fuerant ante banniti, cum domino de Latimer à supradicta meretricula Alicia peeris, quæ (proh pudor) permansit cum eo vsque ad finem vitæ.

An. 1387. in Parliamēto tento Lond. concessa fuit regi petēti taxa hactenus inaudita, vt perciperet à qualibet persona laica vtriusque sexus, annos excedente 14. vnum grossum. Et de religiosis vtriusque sexus, & qualibet ecclesiastica persona promota 12. denar. & aliis non promotis vnum grossum exceptis fratribus 4. ordinum mendicantium, qui cum hominibus non flagellabantur. *Taxa inaudita.*

In hoc parliamento abrogata sunt statuta parliamenti superioris, quod bonum parliamentum à populo vocabatur & personæ abiudicatæ sunt statui pristino restitutæ.

Per idem tempus surrexit Oxoniis quidam dictus Ioh. Wickliff doctor in Theologia tenens opiniones à tota damnatas ecclesia, viz. quod Eucharistia in altari post sacramentum non est verum corpus Christi, sed eius figura. *Ortus Ioh. Wickliff.*

Item quod ecclesia Romana non est caput omnium ecclesiarum plusquam vna alia ecclesia, nec maior potestas data fuit Petro quam cuilibet alteri apostolo.

Item quod Papa Romanus non habet maiorem potestatem in clauibus ecclesiæ quam quicunque alius in ordine sacerdotij constitutus.

Item si Deus est, domini temporales possunt legitime ac meritorie auferre bona fortunæ ab ecclesia delinquente.

Item si dominus temporalis nouerit ecclesiam delinquentem, tenetur sub pœna damnationis eius, ab ea temporalia auferre.

Item quod euangelium sufficit ad regulandum in vita ista quemlibet christianum. Et quod omnes aliæ sanctorum regulæ, sub quarum obseruantiis degunt diuersi religiosi, non plus perfectionis addunt Euangelio quam albedo parieti.

Item quod papa nec aliquis alius prælatus ecclesiæ deberet habere carceres ad puniendum delinquentes. Sed quilibet delinquens posset libere quocunque vellet transire, & facere quæ sibi placeret.

Hæc & plura alia ipse & eius sequaces docuerunt, habentes dominos temporales fautores & assentatores suo nequam dogmati, quia tantam illis tribuerant potestatem in ecclesiasticos debacchandi.

Dominus Papa cum hæc audisset damnauit has opiniones hæreticas & alias ad numerum 23. dirigens bullas Archiep. Cant. & episcopo Londoniensi vt ipsarum authoritate dictum Ioh. facerent arrestari, & eum super dictis conclusionibus diligenter examinarēt. Quo facto præsente domino duce Lancastriæ Archiep. super hiis dicto Ioh. Wicliff indixit silentium, prohibens ne de cætero tangeret istam materiam, aut per suos discipulos tractari permitteret. Qui paruo tempore siluerunt. Sed tandem contemplatione dominorum temporalium easdem opiniones & alias multo peiores reassumpserunt, & latius quam prius disseminauerunt. Hij vocabantur à vulgo Lollardi incedentes nudis pedibus, vestiti pannis vilibus s. de russeto, vt per vitam pœnalem facilius incautos traherent ad sectam suam.

Eo die quo præmissa gesta sunt, Londonienses furia concitati, ducem Lancastriæ perimere quæsierunt, propter quoddam verbum insolens emissum contra eorum episcopum, & manerium suum de Sauoy combussissent, nisi antedictus episcopus eorum motibus occurrisset.

Dux ergo fugit ad Keningtone vbi tunc Richardus filius principis morabatur, cui de illatis opprobriis flebiliter est conquestus. Hiis & aliis causis Londonienses effecti sunt duci odibiles, in tantum vt Maiorem aliasque personas publicas suis dignitatibus vel officiis priuari faceret, & eorum locis alios subrogari. Eodem anno captus est Ioh. Menstreworth miles proditiosus & transfuga, & accepta sententia tractus est, suspensus, decollatus & in quartas diuisus. *Londinensium furor.*

Rex Edwardus in festo S. Georgij apud Windeleshores contulit Richardo de Burdegal hæredi suo ordinem militarem.

Rex Edwardus apud prædium suum de Schene diem clausit extremum mensis Iunij 21. die cum regnasset annis 50. mensibus quatuor, 28. diebus. Cuius corpus apud Westmonasterium tumulatur, qui dum vixit, omnes reges orbis gloria & magnificentia superauit.

Richardus Secundus.

RICHARDVS de Burdegalia filius Edwardi principis filij regis Edwardi nuper defuncti Londoniis apud Westmon. 16. die mensis Iulij magnifice coronatur, 11. ætatis suæ anno. Qui ante coronationem suam laudabili vsus consilio pacem fecit inter dominum ducem Lancastriæ & ciues Londonienses, & dominum Petrum de la Mare militem quem diximus missum in carcerem instigatione Aliciæ Peeres cum honore maximo liberauit.

In festo apostolorum Petri & Pauli Gallici cum 50. nauibus applicantes villam de Rya despoliauerunt & incenderunt. Rex Richardus in coronatione sua creauit 4. nouos comites, D. Thom. de Woodstock filium regis Edw. iuniorem fecit comitem Buckinghamiæ, Tho. Moubray Notinghamiæ, Gychardum de Angolismo Huntingdoniæ, & Henr. Percy Northanhumbriæ. Per idem tempus Scoti combusserunt villam de Rokesburgh. Kal. mensis Septembris, Gallici galeis aduecti ceperunt insulam de Werta præter castellū quod D. Hugo Tyrel strenue custodiuit. Franci vero despoliata patria, ceperunt ab incolis mille marcas, vt saluarent ab incendiis domos suas. Non multo post Gallici fecerunt insultum ad villam de Winchelsee, sed per homines patriæ sunt repulsi. Combusserunt tamen eo tempore villam de Hastingo.

Comitum creatio.

Eodem anno Gallici ascenderunt in Southsexia iuxta villam de Rotingdene. Quib. occurrit armatus Prior de Lewys cum paucis & captus est ab eis, vna cum duobus militibus f. Ioh. Falsiflee & Thoma Cheyne, & quodam armigero dicto Ioh. Brokas. Peremptiq; sunt ex Anglicis pene centum, sed ex Gallicis multo plures. Gallici cum suis captiuis ad nauigium redierunt, sed valde contentam victoriam reportauerunt.

Gallorum inuasio.

Hoc anno Gallici ceperunt villam de Arde mediante proditione domini de Gaumeny Alemannia, qui fuerat illic capitaneus constitutus.

In diebus illis obiit Gregorius papa 11. cui successit Vrbanus 6. Contra quem aduersarius cardinalis Iubenensis, qui per dissentionem factam in collegio electus est in Antipapam à quibusdam Cardinalibus sibi cohærentibus, postquam idem Iubenensis, & cardinales sui complices eidem Vrbano fecissent obedientiam debitam & consuetam. Qui vocauit se Clemētem, & secessit Auinoniam cum suis complicibus Cardinalibus antedictis, vbi & nouos creauit sibimet Cardinales.

Anno 1378. Iohan. Philpot ciuis Londoniens. classem exhibuit suis sumptibus quæ defenderet tam mare quam terram ab incursibus piratarum. Quæ post paucos dies reuersa est captis 15. nauibus Hispanorum omissis multis mercimoniis quæ ceperat iure belli.

Eo anno rex Nauarriæ locauit villam de Cherburgh in Normannia regi Angliæ pro certa pecunia annua eidem regi Nauarriæ persoluenda, vbi & applicare posset cum vellet, & habere præsidium contra Francos.

Hugo Caluerlee capitaneus Calesiæ cepit castellum de Merk, eo tēpore & destruxit.

Hoc anno Robertus Haule scutifer fuit occisus in ecclesia Westm. tempore maioris missę per quosdam regis satellites, quorum ductor extitit Alanus de Buxille miles perante non ignobil. sed hoc facto postea semper infamis.

Eodem anno Scoti ductore quodam Thoma Hog ceperunt castellum de Berwico, sed nono die sequēte comes Northumbriæ qui illud obsederat recuperauit, Scotis qui illud ceperant gladiis interemptis.

Rex Franciæ petiit à magnatibus minoris Britanniæ munitiones & castella, villasque muratas eorundem sibi reddi, quibus hoc facere recusantibus, cepit ex eis plurimos & occidit. Quidam mortis pericula deuitanter fugerunt. Hæc igitur fuit causa quare desiderabant dominum suum naturalem, Iohannem Mountfort ducem Britanniæ reuocare.

Anno 1379 Dominus Iohan. de Harleston miles, custos villæ de Cherburgh cum domino Wurselee gratiose deuicit Gallicos, occisis 120. viris, & captis ad numerum supradictum.

Eo tempore dominus Hugo Caluerlee, & dominus Thomas Percy facti maris Admiralij, post captas plures naues hostium, & res martias bene gestas, toti Angliæ læta noua reportarunt desiderio Britonum reuocare cupientium ducem suum, & odio quod contra regem Franciæ satis iuste conceperant, eos tractare nitentem, non vt dominus, sed potius vt Tirannus.

Ecclesia Westm. recuperauit quædam priuilegia quibus rex eam priuauerat parum ante

ante in parliamento factoLondoniis iſto anno. In quo parliamento decretum eſt, vt communibus parceretur, & diuites onus ſubſidij regij ſupportarent: viz. duces ſoluerent 10. marcas, & Archiepiſcopi eandem ſummam penderent, comites, epiſcopi & Abbates mitrati tantum darent non obſtante quod idem Abbates tenerentur ſoluere 40. denarios pro ſingulis capitibus monachorum ſibimet ſubiectorum. *Diuites ſubſidia ſoluunt.*

Denique nulla religioſa perſona vir nec fœmina, nullus Iuſticiarius, vicecomes, miles, vel armiger, rector nec vicarius, nec ſimplex Capellanus ſubterfugit hanc taxam, quin ſecundum valorem penſionis annuę taxabatur.

Per hoc tempus falſi Flandrenſes violatis treugis ceperunt bargiam de Foway quæ eſt in Cornubia, occidentes Anglicos qui fuerunt in ea, & bargiam demergentes. Quo perpetrato facinore, applicuerunt in Anglia, & mercimonia ſua expoſuere venditioni, quidam Garcio qui in nauem Flandriæ dum pugnauerũt aſcenderat, & in ſentina ſe occoluerat, audiens Anglos colloquentes Flandris repente proſiliens exclamauit, fidem patriotarum flagitans. Qui mox per Anglos eductus detexit facinus, referens ſeriem rei geſtæ. Capti ſunt proinde Flandrenſes, & carceribus mancipati. *Flandrenſium facinus detectum.*

Eodem anno D. Iohan. Mountfort dux Britanniæ rogatus à ſuis Baronibus rediit ad patriam ſub ducatu nobilium militum, D. Hugo de Caluerlee, & domini Thom. Percy, vbi cum honore maximo ſuſceptus eſt.

Eo tempore Londonienſes occiderunt nequiter quędam Ianuenſem mercatorem, eo quod promiſerat ſe ſpecioſa aromata aducturum, & meliori foro quam Londoniẽſes incolis venditurum. *Mercator Ianuenſis ab Anglicis interfectus.*

Æſtiuali tempore in partibus borealibus fuit maxima peſtilentia, quantum vix antea vllus vidit. Scoti vero crudeles vt afflictos affligerent ingredientes patriam ſuper dolorem vulnerum eorum addiderunt, adeo debacchantes, vt pene patriam accolis vacuarent.

Ioh. Schakel ſcutifer quondam ſocius Roberti Hawlee nuper occiſi in choro inter monachos Weſtm. rege promittente quod daret eidem, pro habendo obſide comitis de Dena quem ceperant in bello Hiſpanico, terras ad valorem 100. marcarũ annuarum, & in pecunia quingentas marcas, & de bonis regiis fundaret cantariam pro animabus eorum quos miniſtri eius in eccleſia ſupradicta peremerant, de quinque ſacerdotibus perpetuo duraturam, exhibuit obſidem, qui fuerat filius naturalis dicti comitis de Dena, & iam palam more valecti ſeruierat cunctis incognitus præterquam dicto Iohanni, & ſponte latuerat ſeruans eidem fidem. Quamobrem eius fidelitas ab omnibus eſt admirata & Ioh. prudens aſtutia multipliciter commendata.

Hoc anno dum comes Flandriæ conſuetudines à ſuis communibus nouas exigit, dum contra libertates gentis ſuæ molitur, cum omni domo ſua, totaque familia & ſuo cõſilio vniuerſo pellitur terra ſua. *Comes Flandriæ pellitur terra ſua.*

Circa feſtum S. Nicholai dominus Iohann. de Arundelia frater comitis Arundeliæ miſſus in ſubſidium ducis Britanniæ, cum multis nobilibus militibus & armigeris eſt ſubmerſus. Ferunt familiam dicti Iohan. priuſquam naues aſcenderet pauperes illius patriæ nimium moleſtaſſe, tollentes raptorum more eorum victualia, & violantes eorum filias & vxores. Propter quæ communes eos inſecuti ſunt diris imprecationibus quando naues fuerant ingreſſuri. *Dom. Arundelia ſubmerſus.*

Anno 1380. in Parliamento facto Londoniis conceſſa fuit regi ab eccleſiaſticis vna decima & à laicis vna quintadecima conditione adiecta, quod à Kalend. Martij vſque ad feſtum S. Michaelis anno reuoluto aliud parliamentum non fieret. Sed iſta conditio obſeruata non fuit.

In octauis Paſchæ Walerandus comes S. Pauli apud Windeleshores duxit vxorem dominam Iohannam de Cortnay. Quibus rex contulit dominium de Byflet.

Eo tempore Thom. Abbas S. Albani in placito contra Henr. epiſcop. Norwicenſem obtinuit ne priores cellarum S. Albani in ſua dioec. exiſtentium per epiſcopum fierent collectores decimarum vel cuiuſlibet taxæ leuandæ in poſterum ad opus regis. Duellum commiſſum eſt præſente rege inter D. Ioh. Anueſlee militem & Thom. Kathton ſcutiferum: milite eum appellante de proditioſa venditione caſtri S. Saluatoris, quod conſtruxit olim recolendæ memoriæ D. Ioh. Shandos in Gallia iuxta inſulam de Conſtantyn, & miles armigerum ſuperauit. *Duellum commiſſum coram rege.*

Hac æſtate D. Thom. de Woodſtock Comes Buckinghamiæ, Hugo Caluerlee, Rob. Knollis, Thom. Percy, Guliel. de Windeleshores milites probatiſſimi in auxilium ducis Britanniæ miſſi ſunt cum manu forti. Qui cum recto curſu propter galeas regis Franciæ

Britanniam nauigare nequirent, Calesiam sunt traiecti. A quo loca equitauerunt per girum Franciæ, patrias deprædantes & succendentes ac populum trucidantes, donec ad confinia Britanniæ peruenissent, quæ tandem deo laudes intrauerunt saluis hominibus & iumentis.

Per idem tempus rex Carolus qui Francorum regno incubuerat concessit in fata, delegata regni & pupilli custodia minori fratri suo Burgundionū duci. Ob quam causam indignatus frater maior Caroli, s. dux Andegauiæ, mouit guerram contra iuniorem fratrem, nostris qui erant in Britannia satis accommodam & votiuam.

Scoti deprædantur nundinas de Penreth.

Eo tempore Scoti ingressi sunt hostiliter Cumbriam & Westmerlandiam & forestā de Inglewood & interfectis incolis plura animalia abegerunt, & nundinas villæ de Penreth deprædati sunt, multis interfectis & captis plurimis, reliquisque fugatis. Comes vero Northanhumbriæ dum parat Scotis vices rependere per literas regias prohibitorias impeditur.

Quo tempore Galeæ regis Franciæ villam cepere de Winchelsee, fugato Abbate de Bello, & quodam eius capto commonacho, qui ad defensionem villæ concurrerant infausta hora, villas quoque quasdam maritimas, Franci impune eo tempore succenderunt.

Orta de nouo simultate inter comitem Flandriæ & populares, occidit idem comes proditiose 8000. hominum de villa de Ypres, qui ad tractandum de pace conuenerant, & mox Gandauum licet infructuosa cinxit obsidione, vbi dum comes persedisset diu, inutiliter dissoluit obsidionem, pacem faciens cum eisdem breui tempore duraturam.

Coronatio regis Franciæ.

Hoc anno mense Nouemb. Carolus filius Caroli regis Franciæ coronatur, paruulus admodum 11. vel 10. annorum. In cuius regni principio grandis vulgi creuit tumultuatio pro taxis extortis sæpius ab eisdem, vnde communes moti, Parisius proceres & regis consiliarios fugere coegerunt ad tutiora loca ciuitatis. Ianuenses vero quos reperire poterant trucidauerunt, quia prout asserebant, ipsi exhauserant inutiliter totam pecuniam regionis. Et reuera grandis erat summa, quę eis quotidie pendebatur. Nempe cum 25. forent galeæ, receperunt quotidie 750. libras. Et quidem longo tempore, i. ab initio mensis Maij, vsque ad finem mensis Augusti.

Circa festum S. Martini tempore parliamenti tenti Northamptonæ suspensus fuit R. Kirkeby interfector nobilis illius Ianuensis mercatoris de quo superius fecimus mentionem.

Taxa grauis.

In hoc parliamento exigitur grauis taxa, quæ fuit ex post causa magnæ turbationis in terra. Quilibet nempe sacerdos religiosus compulsus est soluere dimidiam marc. & tantum quælibet fœmina religiosa, sacerdotes vero seculares tantum, ac quilibet tam coniugatus quam solutus vtriusque sexus pro capite suo 12. denarios soluere cogebatur.

Anno 1381. Circa festum natalis D. magister Tho. de Brantingham Exoniensis episcopus depositus est ab officio thesaurarij. Et dominus Rob. Hales magister hospital. S. Iohannis oneratur officio supradicto.

Assertiones Ioh. Wicliffe.

Eo tempore ille damnatissimus Antechristi præambulus Iohannes Wickliff hæreticus reassumpsit anathematizatas opiniones Berengarij, nitens astruere quod post consecrationem in missa à sacerdote factam, remaneret ibidem verus panis & vinum sicut fuere per prius. Docuitque Christum ibidem assistere, sicut & vbique, sed tamen specialius: nec plus valere panem illum, quam alium, nisi solum propter benedictionem à sacerdote datam, quinimo si ibi esset corpus Christi asseuerauit in fractione se posse frangere collum Dei sui. Affirmauitq; Christianos errare in veneratione illius sacramenti, quod panem esse dicebat, & rem inanimatam & potius venerandum esse bufonem vel quodlibet animatum, quam illud, quia multo præstantiorē esse fatebatur rem animatam, quam quæ carebat anima.

Cardinalis per id temporis venit in Angliā S. Pileus præsbiter tituli Sanctæ Praxedis, cum duce Tassiliæ missus à rege Bohemiæ qui se vocauit Imperatorem, pro matrimonio inter sororem eius & regem Angliæ contrahendo. Hic sub prætextu potestatis quam se dixit à domino papa suscepisse, multam collegit pecuniā, fecit enim mirabilia in terra ista. Et tandem recedens tantam summam secum abstulit, quantam vt putabatur nunquam Anglia in vno tallagio pendere consueuit.

Per idem tempus missus est copiosus exercitus in auxilium regis Portingaliæ contra Hispanos qui eum multipliciter infestabant. Huius exercitus fuere ductores dominus Edmun-

Angli Portingalensibus opem ferunt.

Edmundus Comes Cantebrigiæ Regis auunculus, Gulielmus Beauchampe, Matthæus Gurnay, & Gulielmus Butrewus milites in rebus Martijs satis experti. Qui à Rege Portingaliæ cum honore maximo sunt suscepti. Et ibidem commorati per biennium fines Portingaliæ ab Hispanorum incursibus viriliter defenderunt. Tandem Reges Hispaniæ & Portingaliæ ad concordiam redeuntes, Anglis nauigia cum expensis dedere communiter, eorum reditum auidissime cupientes. Nam & Hispanis semper suspecta fuit eorum audacia; & Portingalensibus onerosa præsentia, quia quos tutandos contra hostes venerant, viliori seruitio deprimebant, non tantum eorum diripientes substantias, sed & vxores & filias opprimentes. Redijt ergo cum suis Comes Cantebrigiæ, reducens secum suam coniugem quondam Petri Regis Castillæ filiam iuniorem, & Edw. filium ex ea genitum per annos aliquot, antequam Angliam exiuisset. Quem quidem tempore moræ quam traxit in Portingalia filiæ Regis Portingaliæ matrimonio copulauit.

Plebis insurrectio.

Mense Iunio rustici & communes homines manus infimæ insurrexerunt contra Regem & proceres, & perimerunt plurimos furiose. Inter quos magistrum Simonem de Sudbyria Metropolitanum totius Angliæ, regnique Cancellarium, & D. Rob. Hales qui fuit Prior S. Iohannis & regni Thesaurarius, extractos de Turri Londoniarum crudeliter decollarunt, sub Duce quodam Waltero Tylere superbo prorsus & ignobili ganeone. Sed dicto Waltero Tylere interempto per manus Gulielmi Walwoorthe tunc Maioris Ciuitatis Londoniarum & corruente ad pedes equi Regis, fastus vulgarium fuit subito imminutus.

Cæterum quis nebulonum debacchationes, in alijs locis explicare posset ad plenum. Certe nullum posse referre puto plenarie malitias & nequitias, homicidia & sacrilegia, crudelitates & scelera quæ gesserunt. Quæ quia tractatum expetunt specialem, præsenti compendio non impono, remittens ad nostra maiora chronica videre cupientes tragœdiam rusticorum.

Rex ducit vxorem.

Anno 1382. & Regis Richardi 5. peractis diebus natalitijs rex duxit vxorem sororem Regis Bohemiæ Annam nomine. Quæ etiam per manus Cantuariensis Archiepiscopi magistri Gulielmi de Courtnay, qui nuper de Episcopatu Londoniensi translatus fuerat ad Archiepiscopatum Cantuar. cum magna gloria coronatur.

In parliamento tento London. editum est statutum contra insurrectores, viz. quod non expectato breui reg. fideles regni vbicunque viderent rusticos, vel quoscunque communes actitare suspecta conciliabula, per senos pariter aut septenos, eos caperent, & in custodia detinerent. Concessæ sunt Regi per mercatores in hoc parliamento lanarum consuetudines, quas vulgus vocat, Le maltot, per quadriennium.

In hoc etiam parliamento Richardus Scroupe miles fit regni cancellarius, & Hugo de Segraue miles, regni Thesaurarius est effectus.

Circa festum S. Iohan. ante portam Latinam in parliamento facto London. Ioh. Wraw presbyter & author insurgentium apud Myldenhale & Bury trahitur, & suspenditur, communibus id petentibus magna voce.

Duodecimo Kalend. Iunij hora nona factus est terræmotus magnus in Anglia, quem sequutus est mox & alius terræmotus 9. Kalendas eiusdem summo mane.

Hoc in tempore Rex iuuenis iuuenum consilijs acquiescens, priuauit capitose dominum Rich. Scroupe officio Cancellarij, præficiens loco suo magistrum Rob. Braybroke Episc. Londoniensem.

In Parliamento facto Londonijs circa festum Sancti Michaelis concessa fuit Regi per clerum vna decima & à laicis quintadecima, conditionaliter tamen ex parte cleri, vt viz. rex manus apponat defensioni Ecclesiæ & præstet auxilium ad compressionem hæreticorum Wickleuensium, qui iam sua praua doctrina pene infecerant totum regnum.

Hoc anno ordinauit Vrbanus Papa, vt vigilia natiuitatis S. Mariæ, pro vigilia de cætero in omnibus habeatur, & in eadem ieiunetur.

Episcopus armis Flandriam inuadit.

Anno 1383. mense Martio in Parliamento facto London. dominus Henr. le Spencer Episcopus Norwicensis, crucesignatur contra Schismaticos & Flandrenses, accepta inaudita potestate à Papa Vrbano 6. dispensandi in casibus curiæ reseruatis. Qui circa medium mensis Maij profectus in Flandriam cum magna turba crucesignatorum, mox per insultum cepit villam de Grauenigge & per deditionem villas de Dunkirke, de Newport, de Burburgh, & de Poperingge. Octauo Kalend. Iulij cum 5000. crucesignatorum, vicit 30000. scismaticorum iuxta villam de Dunkirke, occisis 7000. Flandrensium, Gallorũ & Britonum venientium contra eum, septem de crucesignatis tantummodo interemptis.

Dehinc obsedit villam de Ypres assistentibus sibi Gandauensibus, sed nil profecit frustrato proposito proditione suorum.

Rex Francus per idem tempus congregat 100000. hominum statuens cruce signatos persequi, obsedit quosdam in villa de Burburgh s. dominum Beumund, Tho. Triuet, Gul. Elinham, & Guliel. Faringdone milites, qui deseruerunt Episcopum parum ante volentem ingredi regnum Franciæ & cum rege Franco dimicare. Cumque Rex Francus cum Gallis & Britonibus plures inutiliter dedisset insultus ad villam præfatam, & semper recepisset suos vel mutilatos vel mortuos, tractare cœpit cum eis vt villam redderent, & ipsi cum equis, & armis, & cunctis seruientibus, ac bonis omnibus quæ de villa asportare placeret indempnes exirent, & libere pergerent quocunque vellent sub conductu Regis Francij, ita duntaxat vt versus Angliam properarent. Quibus conditionibus consentientes nostrates per omnia sic fecerunt. Consequenter Rex Francus componit cum Episcopo, qui villam tenebat de Grauennig, vna cum D. Hug. Caluerlee vt deserat villam illam. Episcopus vero cum vidisset, nec Regem Angliæ, nec quenquam alium repromissum ferre subsidium, iuxta pactum inter eum & Regem Francum initum, recedendo funditus illam euertit, & in Angliam est reuersus.

Reuertitur frustrato proposito.

Circa tempus illud hostes armauerunt 5. vasa bellica, quæ balingariæ appellantur, ad impediendum nostratum transitum versus Episcopum Norwicensem in Flandriam, & manus militaris quæ mittenda fuit in Acquitaniam sub Duce Britrigaldo de la Bret. Quibus obuiauerunt homines de Portesmutha, & Dortsmutha, & conflictu habito peremerunt omnes Gallicos, qui in dictis fuere bargijs præter nouem viros. Scoti per hoc tempus ceperunt castellum de Werck super Twedam fluuium & deprædatum ignibus succenderunt. Quamobrem missus est regalis exercitus ad illas partes, qui humiliaret superbiam eorundem.

Castellum de Werck capitur à Scotis.

Eodem anno Vrbanus Papa cernens Romanorum fidem dubiam, fugit Neapolim ad natale solum. Nauigium Anglicanum per idem tempus reduxit octo naues maximas, quas ceperat iure belli, in quibus fuisse dicuntur mille & quingenta dolia boni vini.

Circa festum omnium Sanctorum in parliamento facto London. concessa fuit Regi per clerum medietas vnius decimæ, & per laicos medietas quintædecimæ pro guerra fouenda contra Scotos & Piratas. Et Rex cepit in manu sua temporalia Norwicen. Episcopi, eo quod non obediuit suis literis reuocantibus eum, cum paratus omnino fuisset quasi cum suis omnibus ad transfretandum.

Milites vero qui cum eo fuerunt in Flandria, quia inobedientes fuerant, prout dictum est, Episcopo, capti sunt & carceribus mancipati. Sed manu capti sunt per amicos fuluo metallo prægrandi, vt fama fuit.

Anno 1384. post festum natalis domini Dux Lancastriæ transfretauit in Franciam, & exinde treugas reportauit, ab hoc instanti festo natalis vsque ad festum Sancti Iohannis Baptistæ continue duraturas. Instante quadragesimali tempore dominus Iohan. Dux Lancastriæ cum domino Thoma Comite Buckinghamiæ fratre suo & turba velut innumerabili bellatorum profectus est in Scotiam. Sed Scoti se prudenter subtraxere, donec magna pars nostratum hyemali frigore & inedia deperisset. Reuersi sunt ergo dicti domini frustrato proposito post interitum hominum & equorum.

Dux arguitur læsa maiestatis.

Post quindena Paschæ in parliamento Salisbury quidam frater Carmelita accusauit Ducem Lancastriæ de imaginatione mortis Regis. Qui positus est in custodia domini Iohan. Holland vsque ad diem, quo de dictis suis fidem facere debuisset. Sed nocte diem illum præcedente turpissima morte mulctatus est multis supplicijs & crudelibus interfectus.

Dominus Gul. la Zouche per prædictum fratrem delatus est tanquam huius accusationis adinuentor. Qui distinctus & discooperto capite compulsus est ad hæc publice respondere. Negauit igitur obiecta viriliter, sacramento firmans se nunquam vel audisse talia vel cogitasse. Dimissus est igitur, factus non solum illius ordinis sed cunctorum ordinum fratribus inimicus.

In hoc parliamento clerus concessit Regi medietatem vnius decimæ & laici medietatem quintædecimæ.

Sanguis fluit de ligno miraculosè.

Vicesimo die mensis Augusti, id est, in festo passionis Sancti Oswini Regis & martyris, dum apud nouum castrum super Tynam quidam nauta lignum dolaret ad opus suæ nauiculæ, repente vidit de dicto ligno vbertim sanguinem emanare, recordatusque diei festi continuit manus ab opere. Sed eius socius paruipendens miraculum, accedit, & lignum ferit, ebullitque sanguis illico quacunque parte percutitur velut cum pecus ferro

trans-

transfigitur. Res defertur in cœtum clericorum, qui omnes cum laicis miraculum approbant. Lignum defertur Tynemutham, vbi prędicti sancti corpus quiescit in testimonium miraculi præmonstrati.

Scoti capiunt castrum de Warvvick.

Per idem tempus Scoti ceperunt castrum de Berwico commissum custodiæ domini Henrici Percy Comitis Northumbrorum. Qui in parliamento tunc tento damnatus est publice pro amissione dicti castri, quanquam ad idem parliamentum vocatus per breue regium, remansisse ad tutelam suæ patriæ maluisset. Comes vero cito post Regis indulgentia est honori pristino restitutus, & omnibus bonis suis. Qui mox huius facti infamiam repellere cupiens, obsedit dictum castellum, & illud de Scotorum manibus pactione 2000. marcarum illis soluendarum extorsit.

Ioh. Wickliff moritur.

Anno 1385. in festo passionis S. Thomæ Cantuar. Archiep. organum diabolicum, hostis ecclesiæ, vulgi confusio, hæreticorum idolum, hypocritarum simulachrum, schismatis instaurator, mendacij promptuarium, adulationis sentina Ioh. Wycliff, percussus Dei iudicio horribili tactus est paralysi in corpore suo toto, protelauit inuisam vitam vsque ad diem S. Siluestri. Quo die malitiosum efflauit spiritum ad sedes luce carentes, & quidem satis iuste die S. Thomæ percussus est, quem multotiens lingua blasphemauerat venenata, & die S. Siluestri temporali morte damnatus est, quem crebris inuectionibus exasperauerat in dictis suis.

Eodem anno dominus Edw. Bourser factus est capitaneus Gandauensium ipsis petentibus à Rege Angliæ Ducem aliquem Anglicanum. Qui secum traxit illuc armatam manum ex Anglia fortem valde.

Sub hoc tempore grauis dissentio inter Regem & Ducem Lancastriæ, instinctu quorundam iuuenum, qui cum Rege nutriti fuerant, est exorta.

Dux vero præmonitus de præstructa malitia contra eum, se subtraxit, & castellum suum de Pontefracto subijt, quod armis & victualibus affatim communiuit. Tandem laudabili interuentu dominæ Iohan. Principissæ matris Regis, pro tunc discordia est sopita.

Hoc anno terræmotus factus est ante medium noctis inuentionis S. Crucis. Et coniunctio Planetarum Iouis & Saturni fuit mense Maio, quam mox commotio regnorum maxima est sequuta.

Gallici Duce quodam milite Iohanne de Vienna, venerunt in Scotiam, vt simul iuncti Scotis regnum Angliæ facilius infestarent.

Eo tempore Rex Francus apud le Sclus contraxit exercitum velut innumerabilem ad ingrediendum Angliam, dum nostri in Scotia bello contra Scotos & Gallicos tenerentur.

Rex Angliæ per idem tempus cum 300000. hominum, & equorum totidem, Scotiam est ingressus, sed hostibus non facientibus pugnæ copiam, nec apparere volentibus reuersus est concremata patria, & illo nobili monasterio Maylrosensi flammis dato.

Hæres Comitis Staffordiæ interimitur.

In progressu versus Scotiam dominus Ioh. Holland frater Regis occidit nequiter filium Comitis Staffordiæ & hæredem, non procul ab Eboraco, ob quam causam perdidit idem Ioh. terras suas. Ipse tamen mortem metuens Beuerlacense cepit asylum. Mater vero Regis & eiusdem Ioha. dum preces in cassum multiplicat pro Iohanne contristata decumbit & post quatuor aut quinque dies seculo valefacit. Quintodecimo Kalend. Augusti fuit alius terræmotus circa vigiliam secundam noctis.

Rex Francus cum iam paratus fuisset ad inuadendum regnum Angliæ, Gandauenses in Flandria ceperunt villam de la Dam, in qua repererunt prædam maximam & victualia, sed præcipue vini copiam, scilicet mille dolia & octingenta. Quod audiens Rex Francus suspenso suo transitu in Angliam, cuncta quæ suæ profectioni præparauerat, contraxit ad obsidendum villam de la Dam, Qui villam ceperant cernentes se impares virtuti regiæ, nocte quadam relicta villæ custodia senibus & mulieribus, confringentes dolia, & vastantes victualia latenter recesserunt, & salui Gandauum peruenerunt. Tandem Rex Francus mane villam intrat, quam vt inuenit vacuam, doluit se fore delusum.

Eo tempore Rex Portingaliæ adiutorio Anglicorum vicit Hispanos, & misit Regi Angliæ sex galeas, vt essent illi solatio contra hostes.

Classis Gallica tempestate dispersa.

Circa festum exaltationis S. Crucis, dum classis Regis Franci reuerteretur è Flandria, dispersa fuit tempestate grauissima, & partim allisa, partim confracta, pars vero magna Calesiam, & in terras Regis Angliæ est appulsa. Sicque contigit, vt caperentur de-

nau-

nautis ſtipendiarijs per Caleſienſes ducenti & viginti ſex, præter naufragos quingentos & amplius ex Gallicis & Normannis, qui demerſis ratibus in manus Caleſienſium deuenerunt.

Rex Portugaliæ exſpirat.

Eodem tempore Rex Portugaliæ intoxicatus hauſtu lethifero, dolo reginæ vitam finiuit. Et frater eius magiſter hoſpitalis miles egregius leuatur in Regem licet inuitus, & multa cum Anglorum adiutorio contra Hiſpanos proſpera bella gerit.

Circa feſtum S. Martini in parliamento Londonijs, clerus conceſſit Regi decimam, & quintamdecimam populus laicalis.

Creatio Ducum.

In hoc parliamento Robertus de Veer infauſta hora Comes Oxonij, creatus eſt Marchio Dubliniæ in Hybernia, & Tho. de Woodſtock creatus eſt Dux Glouerniæ, & frater eius Edmundus Comes Cantebrigiæ, factus eſt Dux Eboraci. Michael Attepol vir plus aptus commercijs, quam geſtis Martijs, pro tunc regni Cancellarius, factus eſt Comes Southfolciæ, conceſſis ſibi pro tanto nomine de burſa regia annuis mille marcis.

In hoc Parliamento Rex reſtituit ſua temporalia Epiſcopo Norwicenſi.

Rex Armeniæ pacis mediator.

Anno 1386. Rex Armeniæ venit in Angliam tractaturus de pace inter regna Franciæ & Angliæ, ſed ſine commodo vtriuſque. Nihilominus ſibimet ceſſit proſpere, quia præter mille libras quibus honoratus fuit à Rege in naui aurea, literas patentes accepit à Rege, de mille libris annuatim ſibi perſoluendis. Fuerat nempe vt aſſeruit expulſus regno ſuo per Tartaros, qua occaſione à Regibus Chriſtianis extorſit plura donaria, vt fœlicior foret illi fuga ſua in aliena patria, quam pacificum dominium in propria. Gandauenſes leues & varij non expectato ſuffragio, quod Rex Angliæ non ſine magnis ſumptibus illis præparauerat, Regi Franciæ manus dederunt, manifeſte monſtrantes ſe neſcire vni amico vel domino fidem diu reſeruare.

Sub hijs diebus audientes Hiſpani quod Iohan. Dux Lancaſtriæ proponeret regnum Caſtellæ vendicare, & ad hoc negotium neceſſaria præparaſſet, miſſis legatis Regi Franco ſuum deprecantur auxilium. Qui mox miſit armatos illuc, ex Gallicis & Britonibus ad numerum ſexcentorum. Qui illuc quidem peruenientes fœliciter, ſed infœliciter ſe gerentes, dum nimis confidunt in virtute propria, prædas inſolenter agentes & incendia in regno Portingaliæ, obuios habent Anglos inopinato cum Portingalenſibus. Cum quibus congredientes, diſſipati, proſtrati, capti ſunt vel occiſi. Quo facto luctus & deſperatio creuit Hiſpanis, ira & indignatio Gallis & Britonibus, qui poſthæc domi infortunia cognouerunt.

Dux Lancaſtriæ regnum Hiſpaniæ vendicat.

Eodem anno D. Iohannes Dux Lancaſtriæ circa feſtum Paſchæ profectus eſt cum exercitu in Hiſpaniam, quæ ſibi iure ſuæ coniugis dominæ Conſtantiæ, ſenioris filiæ & heredis domini Petronis nuper Regis Caſtillæ & Legionis debebatur. Cuius profectioni quia Hiſpani fuere ſchiſmatici, fauor Papalis acceſſit, indulgens peccatorum veniam ſecum proficiſcentibus, & eius profectioni quicquam conferentibus de bonis ſuis.

Igitur dum nauigat verſus Hiſpaniam, caſtellum de Breſt in Britannia obſidione Gallorum liberat non ſine ſuorum maximo detrimento, quia multos valentes amiſit ibidem. Deinde flante vento ſecundo appulſus eſt in portum Geromiæ, qui eſt primus introitus in Hiſpaniam ſalua claſſe ſua.

Hac æſtate rumores increbuere de propoſito Regis Franci volentis Caleſiam obſidere. Quapropter miſſus eſt ad loci tuitionem D. Henricus Percy iunior, electis bellatoribus, quem Scoti Ironice hotſpur cognominauerunt, id eſt, calcar calidum ſiue feruens, propter eius animoſitatem. Qui mox vt peruenit Caleſiam ſuper Morinos & Pikardos fecit expeditiones, prædas egit, & actus exercuit laudabiliter militares. Sed cum nunciatum fuiſſet ei, Regem Francum nolle Caleſiam obſidere, ſed vel potius transferre bellum in Angliam, reuertitur feſtinanter gaudens ſibi occurrere quod volebat, bellum ſ. Gallicorum.

Londinienſium timiditas.

Londonienſes eo tempore Regis Franci metuentes aduentum, cuncta meticuloſe faciunt, ac ſi mox foret capienda ciuitas. Currunt ad muros Haueli, contiguas domos dilacerant, deponunt, deſtruunt, diuortiaque requirunt, ſicque turbantur, ſic ſolicitantur, velut ſi ipſos hoſtes aſpicerent ante fores, dantes ignauiæ ſuæ manifeſtum omnibus experimentum.

Interea familiares Regis Angliæ ceperunt 3. naues magnas, & ſex tarritas refertas Ianuenſium multis bonis. Sed Ianuenſes peroptime ſcientes vbi ſibi ſuccurri deberet Michaelem Attepool adeunt regni cancellarium, qui & ipſe mercator erat, & mercatoris filius, & ob hoc multis notus inſtitoribus, & eius ſuffragia petierunt. Qui confeſtim iuſſit de theſau-

thesauro Regi eorum damna resarciri, hostesque sæuissimos cum pace pecuniaque dimitti. Qui mox vt soluerunt naues à littore, cursum in Flandriam direxerunt. Quo cum peruenissent quosdam ex Anglicis peregrinis qui versus Romanam curiam properabant interemerunt, licet eos in vasa sua pacifice admisissent pacto naulo.

Sub eisdem diebus nostrates ceperunt duas magnas naues Regis Franci, in quibus & pars muri lignei quam idem Rex parari fecerat ad erigendum in Anglia, & magister totius fabricæ qui fuit Anglicus natione interceptus est, cum machinis ad petras iaciendas & gunnis & multo puluere pro eisdem.

Erecta est proinde illa pars muri lignei apud Sandwich, & factum est vt quem contra nos erexisse hostes parauerant, nos ereximus contra hostes.

Circa festum S. Michaelis conuenerunt armati & architenentes de toto regno ad parliamentum tenendum London. vt parati forent ad resistendum Regi Francorum, qui dicebatur venturus cum 15. Ducibus, 26. Comitibus, ac ducentis proceribus, & bellatoribus 100000. necnon & mille nauibus ad regnum Angliæ destruendum. Sed obsistente vento, imo frustrante conatus eius Deo, totus ille apparatus confusus, turbatus, & cassatus fuit. Nempe per totum tempus quod fluxit inter Kalend. Augusti & vigiliam omnium sanctorum, aura nunquam flauit illis accommoda. *Preparatio ad resistendum Francis.*

In ipsa vero vigilia surgente vento prout putabatur opportuno, dissoluere rates, & cœperunt vsque Angliam nauigare. Sed mox illis maris alta tenentibus facti sunt obuij venti contrarij, qui naues omnes compulerunt retrocedere, & eas tanta violentia impulerunt, & alliserunt, vt plures ex illis in introitu portus de Sclusa confringerentur. Hac occasione & Anglia metu liberata est, & Rex Francus regressus ad sua.

In hoc parliamento D. Rob. de Veer olim Comes Oxoniæ, sed in vltimo parliamento Marchio factus Dubliniæ, Regis munere creatur Dux Hyberniæ, submurmurantibus cæteris regni nobilibus, & indigne ferentibus tantæ promotionis appetitum in Veero dudum tam mediocri, quem non plus alijs commendabant virtutum dotes. *Rob. de Veer creatur Dux Hyberniæ.*

Cancellarius regni Michael Attepool per milites parliamentales conuictus est de quibusdam proditionis articulis tam contra Regem quam regnum perpetratis. Ob quas causas licet Regi multum displiceret, ab officio Cancellarij deijcitur, & dignus morte iudicio parliamenti decernitur.

Rex tamen non multo post eius amoris intinctu annullauit quicquid in parliamento statutum fuerat contra ipsum. Ipse vero Michael suos accusatores meditatus est inuitatos ad cœnam Londini clam vna cum Duce Glouerniæ trucidasse. Cui facinori non solum fautor fuerat Nicolaus Brambre vt dicebatur, sed author maximus miles mercenarius, & qui fuerat anno transacto Maior Londoniarum. Sed laudabili constantia Nicholai Exston Maioris anni præsentis, qui libere fatebatur se non consensurum tanto sceleri, facinus est omissum. Et palam factum est verbum istud omnibus habitantibus in regione vicina.

In fine parliamenti clerus concessit Regi mediam partem vnius decimæ, & mediam partem quintædecimæ populus laicalis, conditionaliter tamen, vt procerum iudicio dicta pecunia pro regni commodo expenderetur. Quam pecuniam recepit Comes Arundeliæ profecturus ad mare.

Duci Hyberniæ prouisum fuit ad Regis instantiam, vt hæredes Caroli de Bloys qui quondam vendicauit Ducatum Britanniæ, pro 30000. marcarum venderentur Gallicis, vt hac suffultus pecunia dominium quod Rex sibi donauerat in Hybernia posset conquirere, adiecta conditione, vt citra Pascha proximum in Hyberniam transfretaret.

Finito parliamento & proceribus regressis ad propria, Rex reuocauit Michaelem Attepool iam dudum damnatum per proceres, & secum detinuit cum Duce Hyberniæ, & Archiepiscopo Ebor. domino Alexandro Neuile. Qui Regis animum pro posse concitauerunt contra proceres, & præcipue dominos Tho. Ducem Glouerniæ, & R. Comitem Arundeliæ, & vt acta parliamenti ante omnia annullaret. Hic primo succreuit odium Regi contra proceres, & ex tunc nunquam eos vt fertur coluit nisi ficte. Nihilominus deiecto Michaele Attepool de officio Cancellarij, subrogatus est dominus Tho. Arundel Episcopus Eliensis. Depositus est insuper dominus Iohan. Fordam Episcopus Dunelmensis de officio Thesaurarij, & frater Ioh. Gilbert de ordine prædicatorum fit Thesaurarius, qui tunc fuit Episc. Herefordensis.

Anno 1387. Circa principium mensis Martij Rich. Comes Arundeliæ, & Thomas Comes Notinghamiæ profecti sunt ad mare, vt Oceanum Britannicum custodirent ab incursibus hostium. Et factum est vt in vigilia annunciationis dominicæ committerent

Bellum nauale. rent bellum cum magna classe Franciæ, Flandriæ, Normanniæ & Hispaniæ. Cessitque nostris victoria, captis centum nauibus vel eo amplius, in quibus continebantur vini 19000. doliorum, quæ diuersis regni destinata prouincijs inæstimabiliter incolis profuerunt.

Comites hijs ita gestis, castellum de Brest in Britan. adierunt, vbi duas munitiones ligneas erectas & refertas bellatoribus prælectis è Francia & Britannia cum difficultate magna ceperunt. Quarum alteram incenderunt, alteram impositis castellanis de Brest munierunt, quia illis necessaria videbatur. Et sic hostes in eodem loco sub temporis parui spatio, geminata damna sensere, primo per Ducem Lancastriæ petentem Hispanias, secundo per Comites memoratos, qui ibidem compositis bene rebus in Angliam prospere sunt reuersi.

Robertus de Veer Dux Hyberniæ, Michael Attepool Comes Southfolciæ, Simon de Burle, & Richardus Stury deprauantes apud Regem acta Comitum, dixerunt eos nihil dignum laude gessisse, quippe qui non nisi mercatores dispoliauerunt, quorum fructuosius multo fuisset amorem seruasse patriæ, quam odium inexorabile concitasse. Sed hij nimirum milites potius erant Veneris quam Bellonæ, plus potentes in thalamo quam in campo, plus valentes lingua quam lancea, vtpote, qui ad dicendum vigiles, ad agendum acta Martia somnolenti. Hij circa Regem conuersantes nihil quod deceret tantum Principem informare curabant, non dicimus tantum armorum vsum, sed nec ea quidem, quæ maxime decent Heroes, viz. venationem, aucupationem aut hijs similia, quibus in pace regius honor crescit.

Priuilegia à Papa concessa. Eo tempore quidam frater de ordine Carmelitarum dictus Gualterus Disse, nuper confessor Ducis Lancastriæ accepit à Papa plura priuilegia illis impertienda præcipue, qui Duci profecto in Hispanias quicquam de bonis suis conferrent. Inter quæ potestatem accepit creandi capellanos Papæ. Et inter cæteros qui satis care comparauerunt hanc libertatem, quidam frater de secta Augustinensium comparauit eam. Qui exinde sumens cornua, Lollardis adhæsit, hortatu quorum plura prædicauit enormia contra fratres suos. Milites capuciati qui defendebant vbique pro viribus Wiclefenses, hunc in suis prædicationibus animauerunt, extulerunt, & indicibiliter laudauerunt. Qui ideo capuciati vocabantur quia nulli, nec ad sacramentum altaris quidem caputia deponebant. Horum præcipui fuere Guliel. Neuile, Lodowicus Clifford, Ioh. Clanbow, Rich. Stury, Gul. Latimer, & vesanior omnium Iohannes de monte acuto, qui tantam incurrit amentiam vt imagines, quas apud prædium suum de Schenelee habebat in capella sua, deponi faceret & abscondi. Fuerunt & alij multi milites de fide male sentientes, sed infamia maiori famosior Laurentius de Sancto Martino, de Comitatu Sarum, qui in vigilia Paschę corpus dominicum in ore acceptum euomuit, & manu tenens illud ad propriam domum detulit, sacerdote sequente & obsecrante ne tantam iniuriam faceret sacramento, sed illud restitueret, vel more tractaret & sumeret Christiano. Sed ille excluso presbytero, adhibitis ostreis, diuisit hostiam, cuius partem cum ostreis, partem cum cepis, partem cum vino deglutiuit, asserens quemlibet panem domus suæ tanti fore valoris, quanti fuit ille, quem sic cum ostreis absumpsisset.

Bigamia Ducis satis impia. Robertus de Veer Dux Hyberniæ repudiauit vxorem nobilem, genitam de illustris Regis Edwardi filia Isabella, & cepit aliam quæ cum regina venerat de Bohemia, vt fertur cuiusdam sellarij filiam sat ignobilem, nomine Lancecronam. Ipse autem Rex fauebat sibi in omnibus, nolens eum in aliquo contristari. Proceres tamen indignabantur, & præcipue Dux Glouerniæ, mulieris auunculus, qui quandoque statuit vlcisci neptis iniurias, quod Ducem Hyberniæ non latebat. Quamobrem & sibi cauit prout potuit, & Ducem Glouerniæ perimere cogitauit.

Iam Pascha transierat, iam tempus omne præterierat, quo Dux Hyberniæ illuc transfretasset iuxta condictum, & adhuc in Anglia moram traxit. Sed ne propter hanc causam tumultus fieret inter proceres, Rex ipse, velut deducturus eum ad nauem, cum eo in Walliam est profectus. Non tamen dimissurus eum, sed detenturus ibidem, vt illic semoti prout fertur quietius deliberare possent, qualiter proceres eorum votis obuiantes, dolo tenerent & occiderent. Instigabant ad hæc Regem iugiter Mich. Attepool, Rob. Tresilian Iustitiarius, Alexander Neuile Ebor. Archiepiscopus, & plures alij, qui suæ pelli timentes, non minus quam Dux Hyberniæ in necem procerum conspirabant. Igitur emenso in Wallia longi temporis spatio, Rex velut profectio Ducis in Hyberniam data fuisset obliuioni cunctis in Anglia, redit cum Duce & suis traditoribus ad castellum de Notingham, tractaturus ibi finaliter de morte procerum prædictorum. Illuc igitur venire fecit

cit multos de Londoniensibus, quos nouit contingentes ad vtrumlibet, & regni Vicecomites & Iustitiarios vniuersos. Londonienses accersiuit, quia plures eorũ nuper de proditione in Regem conuicti, sed tamen eius gratiam consequuti, vt ipsi gratiam Regi pro gratia gratis rependerent, & dominos indictarent de criminibus, quæ contra eos dicti proditores imaginati fuerant, dum cum Rege egerant in remotis: Vicecomites conuenire fecit, vt sciret quantam potentiam manus bellicæ contrahere possent contra proceres, & vt ipsi nullum militem de pago vel Schyra eligi ad parliamentum permitterent, nisi quem Rex & eius consilium delegisset. Sed ad hæc Vicecomites responderunt, quod communes fauebant dominis, nec esse in potestate illorum ad hanc causam exercitum contrahendi. Et de militibus ad parliamentum eligendis dixerunt, communes velle tenere consuetudines vsitatas, quæ volunt vt à communibus milites eligantur. Iustitiarij sunt vocati, vt ipsi decernerent, indictamenta fore legalia, & eisdem apponerent sigilla sua. Quod & tunc completum est Roberto Tresilian Iustitiario, & Iohanne Blake iuris apprenticio facinus introducentibus prælocutum.

Rex cogit senatum in proceres.

25. die mensis Augusti, conuenientibus apud castellum de Notyngham Rob. Tresilian capitali Iustitiario: & Roberto Belknap capitali Iustitiario de communi banco, & Ioh. de Holt, Rogero de Stilthorp, Gul. de Burgh militibus, Iustitiarijs & socijs Roberti Belknap supradicti, requisiuit ab eis Rex in fide & ligeantia, vt ad istas quæstiones fideliter responderent.

Primo, an illa noua, statutum & ordinatio atque commissio, facta & edita in parliamento vltimo, derogant regali prærogatiuæ dicti Regis? Dederat nempe Rex Duci Glouerniæ, & Comiti Arundeliæ, & quibusdam alijs commissionem licet inuitus, ad inquirendum, audiendum & iudicandum de quorundam defectibus, & præcipue Michael. Attepool. Ad quam responderunt quod derogant, eo quod fuerant contra voluntatem Regis.

Ficta accusationes contra proceres.

Secundo, illi qui statutum, &c. fieri procurarunt, qualiter sunt puniendi? Responderunt quod pœna capitali, nisi Rex eis voluerit indulgere.

Tertio, qualiter sunt puniendi, qui Regem excitauerunt ad consentiendum præmissis? Responderunt, quod nisi Rex eis gratiam fecerit sunt pœna capitali merito puniendi.

Quarto, qualem pœnam merentur, qui compulerunt Regem ad consentiendum confectioni dictorum statuti, &c. Responderunt, quod sunt vt proditores merito puniendi. Quinto, quomodo sunt illi etiam puniendi, qui impediuerunt Regem, quo minus poterat exercere, quæ ad regaliam suam pertinuerunt, remittendo pœnas, siue debita quæuis? Responderunt, quod sunt vt proditores merito puniendi. Sexto quæsitum fuit, an postquam parliamento congregato, negotia regni, & causa congregationis parliamenti de mandato Regis exposita & declarata, & communes articuli limitati per Regem, super quibus domini & communes in eodem parliamento procedere debeant, si domini & communes super alijs articulis velint omnino procedere, & nullatenus super articulis limitatis per Regem, donec super articulis per eosdem expressis fuerit per ipsum Regem primo responsum, non obstante quod eis fuerat per Regem iniunctum in contrarium, nunquid Rex in ea parte debeat habere regimen parliamenti, & de facto regere effectum, quod super limitatis articulis per Regem primo debeant procedere, vel domini, & communes primo debeant habere responsum à Rege super articulis per eosdem expressis, antequam vlterius procedatur? Responderunt, quod si quis huiusmodi regimen Regis impediri fecerit, tanquam proditor est puniendus. Septimo, nunquid Rex quandocunque sibi placuerit, potest dissoluere parliamentum, & suis dominis & communibus præcipere, quod abinde recedant an non? Responderunt quod potest, & si quis ex tunc contra voluntatem Regis procedat, vt in parliamento tanquam proditor est puniendus. Octauo, ex quo Rex potest quandocunque sibi placuerit remouere quoscunque Officiarios & Iustitiarios suos, & ipsos pro delictis iustitiare & punire, nunquid domini & communes possunt absque voluntate Regis, Officiarios & Iustitiarios ipsos impetere super delictis eorum in Parliamento an non? Responderunt quod non possunt, & si quis contrarium fecerit, est vt proditor merito puniendus. Nono, qualiter ille est puniendus, qui in Parliamento monebat, quod mitteretur pro statuto, per quod Rex Edwardus Carnaruan erat abiudicatus in Parliamento, per cuius statuti inspectionem noua statutum, ordinatio & commissio supradicta, fuerunt in parliamento concepta? Responderunt, quod tam ille qui sic monebat, quam alius qui prætextu huius monitionis statutum illud portauit ad parliamentum, sunt vt proditores criminosi merito puniendi.

Decimo, an iudicium illud in vltimo parliamento celebrato apud Westm. redditum contra Comitem Southfolciæ Mich. Attepool, fuit erroneum & reuocabile, an non? Responderunt vnanimiter, quod si illud iudicium fuisset modo reddendum, illi Iustitiarij modo reddere nollent, quia videtur eis quod iudicium illud reuocabile est tanquam erroneum in omni sui parte.

In quorum omnium testimonium Iustitiarij prædicti & Iohannes Lekton seruiens domini Regis ad legem sigilla sua præsentibus apposuerunt, &c. Expeditis ad vota indictamentis in dictos proceres, & plures alios nobiles, Rex & Dux Hyberniæ missis nuntijs conduxerunt multos qui cum illis starent, si oporteret, contra dominos in die belli. Interea rumor huius facti peruenit ad proceres, & eos magna repleuit mœstitia, eo quod nullius culpæ conscij, tanto Regis odio stringerentur. Vnde inprimis Regis patruus Dux Glouerniæ, vt Regis animum mitigaret, coram Episcopo Londoniensi & multis alijs regni nobilibus iuramentum tactis sacrosanctis edidit, se nunquam aliquid in Regis læsionem machinatum fuisse, excepto quod Ducem Hyberniæ, quem Rex dilexit, lætis oculis non respexit, qui non solum suam, sed Regis consanguineam dehonestasset: Cum audisset ista rex, & iam pacificatum se monstrasset, Michael Attepool timens si rex & dux concordarentur sua affutura dispendia, cœpit duci detrahere, & commouere regem ad pristinam indignationem. Cui London. Episc. qui tunc se mediatorem exhibuerat inter regem & ducem, dixit: Sileas, ait, ô Michael, non enim decet te, qui damnatus es, os de cætero aperire. Est enim nisi indulgentia regia quod tu viuis. Ad hæc rex illico tantum offendebatur, vt Episc. iuberet abscedere cum rancore, qui recedens retulit quæ audierat. Hic excreuit odium & indignatio ex vtraque parte, & dux comitibus Arundeliæ, Warwici & Derby, quorsum res tenderet palam facit consilium, prædicit periculum, quod omnes in communi tangebat. Qui mox collectis exercitibus statuerunt regem conuenire super præmissis. Econtra rex agentibus proditoribus excogitat, qualiter dominos præfatos tolleret, antequam iunctis viribus conuenirent. Et primo misit ad castellum de Reygate Comitem Northumbriæ, vt Comitem Arundeliæ arrestaret, sed ipse cernens Comitem valde commotum & circa eum manum armatam validam, infecto negotio reuersus est. Comes autem post eius regressum noctanter equitauit cum exercitu, donec peruenit ad syluam de Haringey, vbi reperit ducem Glouerniæ, comitem Warwici cum magna vi militiæ congregatos. Sed tandem intercurrentibus pacis mediatoribus, ad id deductum est negotium vt domini apud Westm. coram rege venirent expositurі sua grauamina, & iustum iudicium percepturi. Petierunt ergo, vt proditores suos & totius regni, quos rex secum detinebat, iugiter amoueret. Proditores appellabant, Rob. de Veer ducem Hyberniæ, Alexandrum Neuile Archiep. Ebor. Mich. Attepool comitem Southfolcię, Rob. Tresilian falsum Iustitiarium, & Nich. Brambre falsum militem Londoniensem. Ad firmandum hanc appellationem proiecerunt chirothecas suas, iurantes se eam duello probaturos si regi placeret. Rex autem respondit, hoc modo non debere fieri, sed omnia differri ad parliamentum proximum, in quo fieret iustitia vtrique parti. Et recepit vtriusque partis personas in protectionem suam, vt nulla pars interea noceret alteri, nec exercitum medio tempore congregaret. Recedentibus dominis cum hoc responso, non est visum eis iam tunc disiungi, quod eis ex post magnæ sapientiæ loco fuit. Nam de conniuentia regis interim dux Hyberniæ in partibus Cestriæ & Walliæ magnam turbam conflauerat, quod cognoscentes domini eius motibus festinanter occurrunt, & de Cestrensibus quosdam perimunt, quosdam captiuant, nonnullos despoliant armis & equis, & vacuos domum remittunt. Dux Hyberniæ cernens imminere sibi periculum fuga sibi consuluit. Et dominorum æmuli his auditis fecere similiter. Proceres proinde reuersi properauere Londonias, vbi rex celebraturus fuit in turri dies natalitios. Quã & victualibus instaurauerat, si oporteret pro resistentia facienda. Habebant autem proceres exercitum valde fortem 40000. bellatorũ.

Procerum exercitus.

Anno 1388. In crastino natalis domini proceres conuenere Londonijs cum exercitu, & in campis vbi à turri videri poterant consederunt. Rex autem hæc sciens dissimulabat quasi multitudinem paruipendens, dixitque suis: Sinantur, inquit, hic iacere cum turba donec expenderint bona sua, & tunc demum vacui reuertentur, & ego postea loquar iudicium cum eisdem. Cum verbum istud fuisset nunciatum proceribus, iurauerunt, se non recessuros, donec cum eo ore ad os colloquium obtinerent. Tandem post altercationes varias, in turri cum eo colloquium habuerunt, vbi coram eo de conspiratione contra eos facta conquesti sunt. Cumque rex inficiari nequiret obiecta, præ confusione lachrymatus est. Sicque confusum proceres ea vice reliquerunt, condicentes vt veniret in crastino ad Westm. auditurus plura, & de regni negotijs tractaturus. Quod ea vice concessit, sed nocte sequen-

sequente instinctu susurronum propositum mutare decreuit, quod proceres non latebat. Renunciari fecerunt ergo sibi, vt pacta teneret veniens ad Westm. aut pro certo sciret eos electuros alium sibi Regem, qui vellet obtemperare consilijs dominorum. Quo telo Rex percussus mane ad Westm. remigauit. Cumque tractare coepissent proceres, inter caetera dixerunt Regi, quod pro honore suo, regnique commodo oporteret proditores, susurrones, adulatores & maleficos, detractores, & inutiles de suo palatio eliminari. Censuerunt igitur arcendos à curia Alexandrum Archiep. Eborac. & alios plures tam spirituales quam temporales dominos, vna cum nonnullis clericis de capella sua, militibusque multis cum dominabus plurimis, quae non tantum fuerunt inutiles, sed infames. Arrestati sunt autem Simon Burlee, Gulielmus Elmesham, Iohannes Beauchampe de Holte Regis Seneschallus, Iohannes Salisbury, Thomas Triuet, Iacobus Berneres, Nicholaus Dagwoorth & Nicholaus Brambre milites, clerici vero Richardus Clifforde, Iohannes Lincolne, Richardus Mitforde, & Nicholaus Clake, Decanus Capellae Regis, cum quibus Iohannes Blake iuris apprenticius arrestatus est, & omnes tam milites quam clerici diuersis carceribus sunt transmissi.

Post festum purificationis conuenit ad parliamentum Londonijs vniuersa regni nobilitas, ad quod proceres cum exercitu conuenerunt. Captus est tum infausto sydere Rob. Tresilian quondam Iustitiarius, qui mox tractus ad furcas suspensus est iudicio dominorum, quibus Rex commissionem dederat malefactores puniendi. Consequenter processum est contra Nich. Brambre, qui consimili damnationi subiacuit. Deinde Ioh. de Salisbury, & Iacobus Berneres de proditione notati, tracti sunt & suspensi. Post quos Iohan. Beauchamp de Holt Regis Senescallus de infidelitate conuictus, eiusdem Parliamenti decreto, tractus est & suspensus. Suspensus est & Ioh. Blake iuris apprenticius, qui in consilio apud Notingham contra dominos multa machinatus est. Nouissime decollatus est D. Simon Burlee homo intolerabiliter arrogans, oppressor pauperum, osor ecclesiae, moechus & adulter, quia consenserat castellum Doueriae cuius custos erat Gallicis vendidisse, & quia pessimus consultor fuit semper Regi. Damnati sunt praeterea exilio dicti parliamenti decreto, Iustitiarij Rob. Belknap, Ioh. Holt, Rogerus Fulthorp, & Guliel. de Burgo. Hijs ita gestis, Rex praestitit iuramentum de stando & parendo regimini procerum. Et consimile iuramentum exactum est à tota regni communitate. *Malefactores morte plectuntur.*

Post festum Pentecostes Comes Arundeliae Rich. factus Admiralius, ingressus mare octoginta naues hostium vel cepit, vel incendit, vel certe demersit victis hostibus in eisdem.

Insulam de Baas depraedatam dat ignibus, insulas insuper de Vs, & de Ree de Lemustre & de Rochele, de Olum & de Olorum, à quibus leges marinae nomen habent, inuadit, capit, & dispoliat, de quibusdam redemptiones accipiens quasdam vero flamma deuastans. Gallos cum Britonibus qui resistentiam parauerunt deuincens, conuertit in fugam. Peractoque cum foelicitate negotio ad Angliam remeauit. Per idem tempus Gallici de pace fastidiosi ingrediuntur hostiliter terras Ducis de Gelre, pro eo maxime, quod Anglis erat amicus. Qui mox occurrens illis prostrauit magnam multitudinem eorundem, docuitque Gallos experimento praesenti, quam periculosum sit excitare canem dormientem. *Franci prostrati.*

Eodem anno Scoti quietis nescij, agebant in Anglia caedes & rapinas, fixeruntque tentoria prope nouum castellum super Tynam. Quibus occurrit D. Henricus Percy iunior cum fratre suo Radulpho. Contigitque Henricum in primo congressu perimere Guliel. Douglas Ducem Scotorum: sed mox vertente faciem fallaci fortuna, idem Henricus cum fratre captus est à Comite de Dunbarre, multis ex Anglis interemptis. Scoti tamen etsi illis cessit victoria, damnum tamen acceperunt irrecuperabile de suorum valentissimorum strage facta per Henricum. Qui nimirum post hanc pugnam humiliati fugerunt, non audentes aduentum aliorum procerum expectare. Et sic vnius, id est, Henrici probitate licet captus esset, regnum Angliae tam metu bellico quam Scotis extitit vacuatum.

Post festum natiuitatis beatae Mariae factum est Parliamentum Cantebrigiae, in quo fuerunt edita plura statuta, quae in maioribus chronicis videri possunt. *Parliamentum Cantab.*

In hoc Parliamento clerus concessit Regi decimam & laici quintamdecimam. Et D. Iohan. Holland frater Regis ex parte matris, creatus est Comes Huntingdoniae, & D. Thomas Triuet equo lapsus mortem incurrit. Papa transtulit D. Tho. Arundel Episcopum Eliensem ad Archiepiscopatum Ebor. Alexandro Neuile proditore translato ad Episcopatum Sancti Andreae in Scotia, Iohanne Fordeham de Dunelmensi in Eliensem, Ma-

gistro Gualtero Skirlow de Bathoniensi in Dunelmens. Magistro Radulpho Ergon de Sarisburiensi in Bathoniensem, & Iohan. Waltham clerico de priuato Sigillo prouidit de Episcopatu Sarum.

Anno 1389. Rex inopinate collectis optimatibus in domo consilij, inquisiuit quot annos ætatis habebat. Responsumque fuit quod viginti iam plene peregisset: Ergo inquit plenæ sum ætatis ad gubernandum domum & familiam, necnon & regnum meum. Iniustum est vt mea conditio sit deterior quam conditio minimi in regno meo. Cur mihi negatur quod cuilibet alteri gradus inferioris conceditur de consuetudine & regni iure? Cumque Barones attoniti responderent, nihil iuris sibi debere subtrahi, ita ait: Nostis quod diu regulatus fuerim per tutores, nec mihi licuit sine illorum arbitrio quicquam facere. Et ideo nunc illos ammoueo, & vt hæres ætatis legitimæ regni regimen apprehendo. Iussitque statim Cancellario resignare sigillum, quod mox dominus Eboracensis Regi dedit in manus. Qui post pusillum illud commisit Episcopo Winton. Gul. Wickham. Deinde constituit nouos Officiarios, vtens in omnibus proprijs arbitrio & voluntate. Ducemque Glouerniæ & Comitem Warwici dimouit à consilio, adhibitis alijs qui suis oculis placuerunt. Interea detractores tantum Regem dementauerunt, vt crederet Ducem Glouerniæ collegisse militiam contra eum. Tunc Rex repente accersito Duce huius turbationis ignaro, scrutatus rei veritatem, comperit famam mendacem & erubuit. Aderant tunc præsentes qui mendacium istud finxerant, contra quos cum Dux loqui parasset, & eorum perfidiam voluisset publice declarasse, rogauit Rex sub obtestatione suæ dilectionis, ne procederet in materia supradicta. Acquieuit ergo Dux roganti, eo facilius, quo bene nouit iam Regi suam innocentiam declaratam.

Rex nouos eligit Officiarios.

Circa festum Sancti Iohannis Baptistæ firmatæ sunt treugæ inter regna Angliæ & Franciæ triennales, ad quas seruandas (quod mirum est) Reges præstitere personalia iuramenta.

Eo tempore Scoti combusserunt villam de Tynemutha. Post paucos autem dies Francis pro Scotis spondentibus, Scoti inclusi fuere in treugis captis inter Anglos & Francos, nulla restitutione facta pro damnis & iniurijs illatis nostratibus per eosdem.

Annus Iubileus.

Dominus Papa Vrbanus 6. considerans vires hominum & ætates imminutas, constituit annum gratiæ, id est, Iubileum fieri anno sequenti, qui inciperet à natali insequente, & ex post in æternum semper reuolutis triginta tribus annis cunctis christicolis nouaretur. Iudicans annos plenitudinis ætatis Christi misticos idoneos ad renouandum seculis Iubileum.

Michael Attepool diem supremum clausit Parisijs hac æstate.

Lollardi sequaces Ioh. Wickliffin tantam sunt euecti temeritatem, vt eorum presbyteri more Pontificum nouos crearent presbyteros, asserentes, quemlibet sacerdotem tantam habere potestatem conferendi sacramenta ecclesiastica, quantam Papa. Hanc autem perfidiam in Sarum diœcesi practizarunt. Qui vero taliter ordinati sunt, sibi cuncta licere putantes, missas celebrare, & sacramenta conferre minime timuerunt. Audierunt & cognouerunt hæc regni Pontifices, sed abierunt alius in villam suam, alius ad negotiationem suam, solus Norwicensis temporibus malis ausus est esse bonus.

Papa mors.

Hoc anno mense Octob. Papa Vrbanus 6. valefecit seculo. Cui successit Cardinalis Neapolitanus, qui Bonifacius 9. dictus est.

Mense Nouemb. redijt in Angliam D. Iohan. Dux [illegible]castriæ, qui in transmarinis partibus moram traxerat triennalem. Qui in Hispania primo passus infortunia, postremo ad summam vsque fœlicitatem Deo miserante peruenit. Nam suus aduersarius Rex Castellæ, non viribus humanis territus, nullius nisi Dei solius timore coactus (quippe qui inter suos securus habitans, & vidit nostratum miserias, atque cognouit penurias) obtulit se primo de forma pacis cum Duce tractaturum. Sicque factum est domino disponente pro Duce miraculose negotium, vt affinitas inter eos successoria firmaretur & Dux acciperet pro tunc in arram multa millia librarum à Rege Castillæ, & obsides pro soluendis annuatim ad vitam Duci & Ducissæ 10000. librarum.

Comes Penbr. interitur.

Anno 1390. dum iuuenis Comes Penbrochiæ Ioh. de Hastinggo exercet hastiludia in domini Regis curia, percussus est inguine à quodam milite sibi occurrente vocato Ioh. de S. Iohanne. Qua læsione obijt præmature penultimo die mensis Decembris.

Post festum sancti Hilarij in parliamento tento Londonijs statutum fuit, vt nullus transfretaret ad impetrandum prouisiones à Papa, sub pœna carceris. Item concessi fuere domino Regi 40. sol. de quolibet sacco lanæ, & de libra 6. denarij.

In hoc parliamēto dominus Ioh. Dux Lancastriæ factus est Dux Acquitaniæ, per virgam

gam & pileum sibi præbitas manu Regis. Et Edwardus filius Ducis Eboraci factus est Comes de Ruthland.

Eo tempore dominus Adam Cardinalis Anglicus qui dedecorose depositus fuerat per Vrbanum Papam restituitur suo gradui, per Bonifacium successorem. Ferunt quod cum Vrbanus tyrannizare meditaretur, hunc maxime propter profunditatem sensus pertimuerit. Et ideo ne conatus sui impedirentur per eum, hunc sat iniuste comprehendit, & torsit, & reclusit in carcere quam diu vixit. Quod factum in morte sua fertur satis doluisse, publice pœnitendo & protestando, hunc reum nullius criminis extitisse. *Cardinalis restitutus.*

Huius Cardinalis petitione declaratum fuit per Papam Bonifacium, quod bullæ de indulgentijs plenarijs concessæ quibuslibet in extremis, tantum valent obtinentibus, in ea confessione quæ mortem immediate præcedit. Qui licet multotiens propter diuersa pericula confiteantur, si conualuerint, non tamen vsque ad extremum articulum sortiuntur effectum. *Bullarum virtus.*

Hoc anno dominus Henricus Comes de Derby profectus in le Pruys in regno de Lettow bella gerit, ciuitatem dictam Willis, ad cuius castellum Rex de Lettow dictus Skyrgalle confugerat, primus occupauit vexillo suo super muros erecto. In ea ciuitate perempta sunt ad 4000. plebanorum vel saltem in captiuitatem ducta, fratre Regis de Poleyn ibi perempto, qui fuit grauis aduersarius Christianis. Marescallus Prusiæ, & quidam Rex vocatus Wytot delectati probitate tanti iuuenis & animositate multum honoris impenderunt illi.

Anno 1391. Rex Franciæ missis in Angliam nuntijs, obtulit pacem Regi desiderabilem diutissime concupitam. Et vt pax stabilior, conditio firmior, tractatus honoratior haberetur, petijt Regis nostri colloquium personale, quod prope Kalesiam fieri postulauit.

Rex autem Angliæ, quia sublimis & honorabilis ibi apparere voluit, misit per singulas regni Abbathias pro equis nobilibus, quales Regem decuit insidere. Misit etiam ad eadem loca pro magnis summis pecuniæ sibi mutuo concedendis, ne pacis negotium per religiosos impediri videretur, si quod Rex ab eis petijt negaretur. Nec minus pepercit ciuitatibus & burgis regni, quin à singulis peteret in hoc negotium magnas summas.

Sub eisdem diebus de consensu Regis & consilij fuit proclamatio facta Londonijs, vt omnes beneficiati existentes in Romana curia redirent in Angliam citra festum S. Nicholai, sub pœna priuationis omnium beneficiorum suorum, & non dum beneficiati cederent per idem tempus. Anglici autem audito tanto tonitruo in remotis, metuentes ictum deserta curia confugiunt ad natale solum. Ipse vero Papa, tanto fragore turbatus, mittit festinanter nuntium, qui causas exploret harum rerum omnium, simul & statuti Parliamentalis de prouisoribus nuper editi, vt præfertur. Qui cum venisset, hortatus est Regem rogans & requirens ex parte Papæ, quod statuta illa tolli & de capitularibus faciat aboleri & maxime statuta Quare impedit, & Præmunire facias, & hijs similia, & si statuentes non tollant, &c. saluo honore ecclesiæ, & animarum salute non potest illa dissimulare. Rex Angliæ vt filius obedientiæ, petitionibus Papæ parere decreuit, hijs præcipue quæ expediebant vel licebant. Iussitque papali nuntio, vt expectaret Parliamentum futurum, in quo de communi consilio sibi responsa darentur. *Papalis nuntius.*

Eo anno dominus Thomas Dux Glouerniæ dum in le Pruys vellet cursum dirigere cum armata manu, agitatus aduersa fortuna, & procellosis Neptuni turbinibus à proposito impeditur. Nempe post Daciam, post Norwagiam, post Scoticam barbariem non sine mortis metu transcursam, tandem eiectus est in Northumbriam prouenitque Tynemutham.

Circa festum omnium sanctorum in Parliamento facto Londonijs tractatum fuit de papali negotio, quo ad statutum nuper editum contra prouisores. Et quamuis Rex & Dux Lancastriæ viderentur Papæ deferre, milites tamen parliamentales nullo modo consentire voluerunt, vt liceret Romipetis impune ibi acquirere beneficia sicut prius. Sed ne viderentur nullum honorem Papæ vel Regi detulisse, hoc tolerauerunt, vt per Regis gratiam liceret talibus impetrare beneficia vsque ad parliamentum futurum. Clerus concessit Regi dimidiam decimam, & laici quintamdecimam. Quam summam percepturus erat dux Lancastriæ profecturus in Franciam, & cum Rege Franco personaliter de pacis negotio tractaturus. Item per clerum & laicos conceduntur Regi vna plena decima, & plena quintadecima sub conditione, viz. quod ipso anno super Scotos hostiliter equitaret.

Eodem anno dominus Henricus Percy reuocatur à Calesia & custos Marchiæ Scotiæ constituitur. Et dominus Tho. Mounbray Comes de Notingham fit custos Calesiæ.

Anno 1392. in die natali Domini, Delphinus de mari veniens lusit Londonijs in Thamisia, perueniens vsque ad pontem, præsagiens fortasse tempestates, quæ mox infra hebdomadam sequebantur, vt certe perturbationem ciuium, quam cito postea per iram regiam incurrerunt.

Hoc anno Dux Lancastriæ transfretauit cum Episcopo Dunelmensi, habuitque Ambianis cum Rege Franco colloquium personale. Quem Rex susceptum magnifice, vltra quam credi potuit, honorauit. Tandem finito tractatu, reportauit Dux vnius anni treugas, vt per idem tempus deliberaret regni communitas, vtrum expediret paci finali manus dare, potius quam negotia dubia belli tractare. Ob hanc causam conuenerunt ad consilium apud Stamford omnes regni proceres, & de cunctis ciuitatibus & burgis nobiliores, ad audiendum & discernendum de tractatu Ducis habito Ambianis. Sed tamen nil profuit ea vice tanta collectio, præterquam quod susceperunt treugas per vnius anni circulum duraturas. Ad quas seruandas vterque Rex corporale præstitit iuramentum.

Consilium apud Stamford.

Eo tempore cum Londonienses Regi petenti mutuo 1000. libras procaciter petita negassent, Rex offensus fecit citari Maiorem & Vicecomites cum Aldermannis ad consilium Notinghamiæ & ditioribus ciuitatis. Et Maiorem quidem cum potentioribus arrestatum, propter diuersos defectus illis impositos, varijs custodijs destinauit. Reuocauitque priuilegia, libertates eorum annihilauit, & leges quas condiderant abrogauit. Decreuitque de consensu consilij, vt de cætero Londonienses Maiorem non eligerent vel haberent, sed Rex de suis militibus prouideret aliquem qui rector eorum foret, & Gardianus Londoniæ vocaretur. Constituitque dominum Edw. Daluirigg Gardianum. Qui quia dicebatur nimis fauere ciuibus illico submouetur, & D. Baldewinus de Radingtona constituitur loco suo.

Ira Regis in Londonien.

Igitur cum Londonienses humiliati fuissent in iniquitatibus suis, vidit dominus Rex tribulationem eorum, & propitius fuit peccatis eorum mediante Duce Glouerniæ, venitque Londonias ad consolandum eos. A quibus tunc cum tanta gloria, tanta pompa, tanta varietate diuersorum apparatuum est susceptus, quanta decuisset Cæsarem triumphantem, tantis donis honoratus est ab eis, quod eorum pretium nequiuit faciliter æstimari. Sicque recuperare meruerunt libertates veteres, quæ saltem ciuitati possent esse fulcimento, non extraneis detrimento. Indultumque fuit eisdem vt liceret eis Maiorem eligere sicut prius.

Londonien. Regi reconciliati.

Hoc anno Rex Franciæ maleficatus incurrit amentiam, & phreneticus est effectus, nec vnquam postea potuit vllis artibus plene restitui sanitati.

Robertus de Veer quondam Dux Hyberniæ in Louania diem clausit extremum in mentis angaria, rerumque penuria. Qui equidem iuuenis aptus fuerat ad cuncta probitatis officia, si non defuisset ei in pueritia disciplina.

Mors Rob. de Veer.

Anno 1393. in Parliamento facto Wintoniæ post natale concessa fuere Regi per clerum dimidia decima, & medietas quintædecimæ per communes, pro sumptibus Ducum Lancastriæ & Glouerniæ, qui fuerunt profecturi in Franciam ad tractandum de pacis negotio inter regna.

Hoc anno Bancus regius & Cancellaria translata sunt de Londonijs Eboracum. Sed non longo tempore durauit hæc nouitas, quia qua facilitate transportabantur Eboracum, eadem leuitate Londonias reportabantur. Isto quoque anno D. Aldredus de Veer, Comes Oxonij factus est.

Dominus Tho. Percy frater Comitis Northumbriæ factus est Senescallus Regis, & dominus Guliel. Scroope Subcamerarius Regis efficitur, vir quo de facili nemo posset nequior aut crudelior inueniri. Sub hoc tempore dictus Guliel. Scroope emit de domino Guliel. de monte acuto Comite Sarum Insulam Euboniæ cum corona. Nempe dominus huius insulæ Rex vocatur, cui etiam fas est corona aurea coronari.

Hæc insula vocatur in vulgari, Insula de Man, quæ inter Angliam & Hyberniam situatur.

Insula de Man.

Duces Lancastriæ, & Glouerniæ transfretauerunt in Franciam, pro fine faciendo treugarum præloquutarum, vel pacis finalis inter regna. Sed tamen non dum finis, quia Rege Franco iterum infirmato non potuit finis esse.

Dominus Henric. Percy iunior constitutus est custos Burdegaliæ. Aquarum inundatio apud Bury tanta fuit, vt aream adimpleret ecclesiæ, & apud Nouum Forum parietes do-

Aquarum inundatio.

tes domorum dirueret, & viris illic ac mulieribus pene periculum dimersionis inferret in Octobrio.

Isto anno dominium villæ de Sherburgh reuolutum est ad pristinum possessorem regem Nauarriæ, quod inuadiatum fuerat regi Angliæ certis annis, pro 22000. marc. de rege Angliæ mutuo susceptarum.

Anno 1394. Morettus de Turkia vallauit obsidione ciuitatem Constantinopolitanam, sed probitate ciuium est repulsus.

In oct. S. Hillarij factum fuit parliamentum London. in quo petitum fuit regi subsidium volenti in Hyberniam proficisci. Cui Clerus concessit plenam decimam si transfretaret, si vero non laboraret, medietatem tantum decimæ concessit eidem.

Circa festum S. Iohan. Baptistæ venerunt à Francia dux Lancastriæ, reportans 4. annorum treugas. In quibus & Scoti comprehendi debebant, si vellent subiici regi Anglorum vt de iure solebant.

Agente duce in Galliis, obiit in Anglia coniux sua domina Constantia domini Petri quondam regis Castillæ filia, mulier super fœminas innocens & deuota. Obiit etiam Comitissa de Derby vxor domini Henrici comitis de Derby, filij ducis Lancastriæ supradicti. Anna quoque regina diem clausit, quæ apud Westm. est sepulta. Cuius exequię quanto celebriores fuerunt in expensis, tanto notabiliores infamiis, quia rex ipse polluit locum sanguine comitis Arūdeliæ in principio officij funeralis. Causa iræ regiæ fuit, quia comes non interfuit processioni & deportationi corporis reginæ ab ecclesia S. Pauli vsque Westm. deportati, & quia cum tardius aduenisset, primus omnium petiit à rege licentiam recedendi propter certas causas quæ eum vrgebant. *Comes Arundel. interfectus.*

Eodem anno obiit domina Isabella Ducissa de Cuerwike soror ducissæ Lancastriæ mulier mollis & delicata, sed in fine (prout fertur) satis pænitens & conuersa.

Hæc humata est iussu regis apud Langlee prædium suum inter fratres.

Circa gulam Augusti iussi sunt omnes Hybernici per totum regnum euacuare citra festum natiuitatis S. Mariæ, præstolaturi in Hybernia regis aduentum, sub pæna capitali. Dicebatur quod in Angliam lucri gratia tanta multitudo Hybernicorum venerat, vt illa regio viris & mulieribus vacuaretur. Vnde contigit quod mere Hybernici, Anglicorum Hybernicorum æmuli, partem insulæ quæ paruerat regi Angliæ vastauerunt nemine resistente. *Hybern. relegati ad natale solum.*

Cui vero cum quondam rex Angliæ illustris Edw. 3. à conquestu illic posuisset Bankum suum atq; iudices cum Scaccario, percepit inde ad regalem fiscū annuatim 30000. librarum. Modo propter absentiam personarum & hostium potentiam irrefrenatam, nihil inde venit, sed rex per annos singulos de suo marsupio terræ defensorib. soluit 30000. marc. ad sui dedecus, & fisci grauissimum detrimentum.

Circa festum natiuitatis beatæ Mariæ rex Angliæ transfretauit in Hyberniam, quem sequebantur dux Glouerniæ, comites Marchiæ, Nottinghamiæ, & de Ruthland. Hybernienses nimirum de tanto apparatu territi, palam non audentes occurrere, clandestinis irruptionibus frequenter regis exercitum fatigarunt. Coacti tamen sunt se regi submittere plures magnates, quos reges vocat plebs rustica regionis, quorum quosdam rex secum detinuit, ne noua aliqua molirentur. Morabatur autem rex in Hybernia vsque ad Pascha. Per id temporis accesserunt ad eum ab Anglia Archiepiscopus Eborac. & Episcopus London. cum aliis nuntiis missis per clerum rogantes vt quantocius repatriare dignaretur ad succurrendum fidei & ecclesiæ, quæ iam per Lollardos & eorum fautores incredibiliter affligebatur. Nam ad hoc vacabant solummodo vt imaginarentur qualiter totius Ecclesiæ possessiones tollerent, & quod peius fuit, cunctas canonicas destruerent sanctiones. Hiis auditis rex impiger reuersus est in Angliam, arbitrans magis necessarium fidei periclitanti succurrere, quam circa regna temporaria acquirenda decertare. Sed hæc in sequentibus diffusius sunt tractanda.

Anno 1395. Tenuit Rex natale in ciuitate Dubliniæ, & post natale fecit parliamentum ibidem, ad quod conuenerunt tam ligei sui, quam illi qui dudum submiserant se eidem. Eo tempore post Octauas Epiphaniæ, vocante custode regni Angliæ domino Edmundo regis patruo duce Eboraci factum est parliamentum Londoniis. Ad quod accessit dux Glouerniæ missus de Hybernia, qui coram cunctis exposuit regis necessitatem, qui iam exhauserat thesauri sui in Hybernicos facultatem. Cuius legatio tantum valuit, vt clerus vnam decimam regi concederet, & quintam decimam plebs communis facta prius protestatione, quod ad hoc concedendum regi non tenebantur stricto iure, sed sui regis affectione. *Parliamentum Dubliniæ.*

Eo tempore Lollardi cum suis fautoribus in omnem malitiam efferati, fixerunt publice super ostia sancti Pauli London. & Westmon. abhominabiles cleri accusationes, & hactenus inauditas conclusiones, quibus nitebantur destruere personas omnes ecclesiasticas & ecclesiæ sacramenta, animati vt fertur fauore quorundam procerum & militum Aulicorum.

Inter quos campi ductores fuere Richardus Stury, Lodowicus de Clifford, Thomas Latimer, Iohannes de monte acuto, qui instigabant & confortabant hæreticos ad confundendum & delendum si posse daretur præcipue religiosos.

Rex igitur vt præfertur conceptis tantis malitiis Lollardorum festinanter venit in Angliam vt suo dissiparet intuitu omne malum. Quo cum peruenisset lætis auibus, quosdam de proceribus obiurgauit acriter, comminans eis terribiliter, si de cætero Lollardis fauerent, vel eos aliqualiter confortarent. De Richardo vero Stury accepit iuramentum tacto libro Euangeliorum, quod de cætero opiniones huiusmodi non teneret. Quo facto dixit rex: Et ego iuro tibi, si tu vnquã violaueris iuramentum morte pessima morieris. Audientes cæteri tantum rugitum contraxere cornua & hactenus dilituerunt.

Eo anno sensit Anglia damna grauia per piratas reginæ Danemarchiæ, qui nautas & mercenarios deprædabatur, præcipue tamen eos qui erant de Northfolchia. Qui tandem ausi sunt collecta multitudine congredi cum eisdem. Sed hostibus præualentibus, multi nostratum sunt perempti, plurimi ad redemptionem grauissimam sunt seruati, direpta pecunia, quam ad nundinandum comportauerant, ad summam viginti millium librarum.

Oppressio Ecclesiasticorum.

Eodem anno dominus Wilhelmus Cantuar. Archiepiscopus non considerata depressione ecclesiastica qua iugiter premebatur singulis annis per tallagia regia, plus prospiciens suo priuato commodo, quam communitatis incommodo, impetrauit ab Apostolico, vt leuare posset per totam suam prouinciam quatuor denarios de libra, omnium bonorum ecclesiasticorum tam exemptorum, quam non exemptorum, nulla prætensa legitima neque vera causa.

Multi metuentes supercilium executorum præsentis negotij Sancti Archiepiscopi Eborum, & Episcopi Londoniensis soluere consenserunt, alij autem ad sedem apostolicam appellauerunt, sed tantis motibus finem imposuit summus pontifex dominus Iesus Christus, consulens honori, famæ, corpori & spiritui tanti viri, dum eum celeri fato subtraxit.

Hoc anno obiit Ioh. Waltham Episcopus Sarum, regni thesaurarius. Qui tãtum regi complacuerat vt rege iubente apud Westm. inter reges habuerit sepulturam. Huic successit in officio Thesaurarij, D. Rogerus Walden, in episcopatu vero D. Ioh. de Mitford episc. Cicestrensis, ad cuius episcopatum Dublinensis Archiep. est translatus. Quia maior Præsulatus in seculari substantia minor erat.

Obiit etiam Exoniensis episcopus, cui successit regis instantia magister Edmundus de Stafford portitor priuati Sigilli, obijt quoque D. Henr. de Wakefeld episc. Wigorn. Cui successit ad preces regis quidam monachus Cisterciensis regis Physicus dictus Tydeman, cassata magistri Ioh. Grene electione legitima.

Mense Nouembrio Rex Angliæ apportato de Louania corpore dilecti sui Roberti de Veer, fecit illud apud prioratum de Coolne in Estsexia solemniter tumulari, exhibens suam præsentiam officio funerali. Multitudo Præsulum & prælatorum contemplatione regis affuit hiis exequiis: sed perpauci de proceribus, quia nondum digestum fuerat apud eos odium inueteratum.

Dux Lancast. reuertitur de Acquitania.

Anno 1396. Iohannes dux Lancastriæ cui rex donauerat ducatum Acquitaniæ, cum iam incredibilem summam thesauri in illis partibus expendisset, pro adipiscenda patriotarum beneuolentia, consequutusque fuisset propositum, subito per mandatum regium reuocatur. Qui nihilominus reuocanti paruit, & in Angliam rediit, & accessit Langleyam vbi rex natale domini celebrauit. Susceptusque est à rege debito cum honore, sed vt quidam asserunt, non amore. Licentiatus proinde à rege, curiaque recessit, & properauit Lincolniam vbi Katherina de Swinford eo tempore morabatur. Quam post Oct. Epiphaniæ desponsauit, cunctis admirantibus facti miraculum, & maxime ipso rege.

Hoc tempore papa scripsit regi Angliæ orans vt assisteret prælatis ecclesiæ in causa dei, & ipsius regis, & regni contra Lollardos, quos declarauit non solum proditores ecclesiæ, sed ipsius regis. Rogauitque obnixius vt quos prælati declarassent hæreticos condemnaret.

Eo tempore iuxta pacta inter reges Angliæ & Franciæ prius firmata, conuenerunt dicti

dicti reges ad locum vltra Calesiam eorum colloquio designatum, vbi amborum regum tentoria magnifice fixa fuere. Qui ante tractatum pro pacis securitate, corporale præstiterunt coram omnibus iuramentum. Et quidem iuramentum regis Franciæ tale fuit.

Iusiurandum regis Franciæ. Nos Carolus rex Franciæ iuramus in verbo regali super Euangelia pro nobis & omnibus nobis subiectis, amicis & affinitate nobis iunctis, & beneuolentibus, quod non faciemus, nec patiemur fieri per nos, nec per supra nominatos, damnum, impetitionem molestiam, arrestationem, nec disturbationem vllo modo per tempus nostræ conuentionis, nec per 8. dies ante connentionem, & 7. dies sequentes nostro dilecto filio regi Angliæ, nec alicui de suis subiectis, amicis, affinibus, nec beneuolis, ante dictum tempus. Et si casu aliquo insolentia vel litigium per aliquem de nostris supradictis, quod absit, emerserit, nos promittimus in verbo regali, & per securitatem prædictam, quod faciemus hoc debite emendari, & sine dilatione reformari.

Et iuramus vlterius super securitate prædicta, quod si aliquis vel aliqui de qualicunque statu vel conditione extiterint, voluerit, vel voluerint contraire dictæ nostræ securitati, nos erimus in auxilium nostri prædicti filij pro nostro posse ad resistendum malitiæ malefactorum prædictorum, & conseruandum dictum nostrum filium & suos, per modum quem nos & nostri scimus. Et ad tenendum omnia, & persequendum sine fraude, vel malo ingenio, & ad hoc iuramus & promittimus sicut supra.

Die 26. mensis Octob. rex Angliæ equitauit de Calesia versus castellum de Gynes, & cum eo dux de Berry qui missus fuerat ad recipiendum sacramentum regis nostri.

Regum colloquium. In crastino obuiauerunt reges, ducentibus regem Angliæ dominis Franciæ 4. ducibus de Berry, & Burgundiæ, Aurelianensi, & Burboniæ, Comite Sancer, Vicecomite de Meleyn, Episcopo de Vilames, dominoq; de Bussy. E contra de parte nostrati missi sunt ad conducendum regem Franciæ ad suam papilionem duo duces, scilicet Lancastriæ, & Glouerniæ, 4. Comes scilicet de Derby, & de Ruthland, Notinghamiæ, & Northanhumbriæ. Habueruntq; colloquium duo reges, in quo assensu mutuo fuerat ordinatum, vt cōstrueretur in eodem loco vna capella sumptibus amborum in æternam memoriam, quæ capella dominæ nostræ de pace vocaretur.

Die Sabbati in festo apostolorum Simonis & Iudæ reges colloquuti sunt de certis articulis tractatus sui, iurauerunt que super Euangelia de pactis seruandis. Et tunc rex Angliæ rogauit regem Franciæ vt pranderet cum eo die Lunæ sequente. Die Lunæ venit rex Franciæ ad tentorium regis Angliæ. Et eadem hora, regina fuit adducta ad tētoria regis nostri, quam rex Franciæ donauit regi nostro. Qui tenens manum puellæ, osculatus est eam, multum regratiando patri suo de dono tam honorabili & gratioso, asserens se eam sub conditionibus accipere factis inter eos. Commendata est proinde regina ducissis Lancastriæ & Glouerniæ & comitissis Huntingdoniæ, & Staffordiæ, aliisque dominabus quæ conduxerunt eam Calesiam in apparatu maximo hominum & equorum. Habuit nempe secum 12. currus plenos dominabus & domicellis.

Hiis ita gestis reges accesserunt ad prandium in tentorio regis Anglorum. Consedit que rex Franciæ in dextera parte Aulæ, cui seruitum fuit more patriæ suæ regaliter, id est, de omnibus cibariis primi cursus simul in magna parapside, & de secundo cursu eodē modo. Regi vero nostro, modo patriæ seruiebatur, id est, Anglico. Post prandium reges osculati pariter ascenderunt equos, duxitq; rex Angliæ in viam suam, & tandem iunctis manibus super equos ab inuicem discesserunt. Rex Franciæ equitauit ad Arde, & rex versus Calesiam se conuertit, vbi filiam regis Franciæ duxit vxorem pusiplam septennem vel octennem. Fuerat autem iste regum apparatus grandis & sumptuosus in donariis & expensis. Nam præter dona quæ rex Angliæ dedit regi Franciæ, aliisque proceribus illius regni, quæ superauerunt summam 10000. marcarum, rex expendit vt aiunt 30000. marcarum & amplius ea vice. Rediit autem cito postea saluus in Angliam, & vxor sua, sed aduersa tempestate tentoria sua perdidit, & magnam partem suppellectilis domus suæ.

Archiep. Cant. mors. Hoc anno valefecit seculi vanitatibus Magister Guliel. de Cortiniaco Archiepiscop. Cantuariens. Cui successit postulatione capituli D. Thom. frater comitis Arundeliæ regni Cancellarius. Qui mox Cancellarij renunciauit officio, & illius solicitudinem Magistro Edmundo Stafford episcopo Exoniensi assensu regio commendauit. Successitque prædicto Thom. in Archiep. Eborac. quidam frater, prouisione papali contra vota totius cleri Eboracensis.

Eodem anno decessit totius monasticæ religionis speculum, currusq; & auriga eius, D. Tho,

D. Thom. Abbas Monasterij Sancti Albani, cui successit per electionem D. Iohan. Moot Prior eiusdem loci. Qui iuxta noua priuilegia à curia impetrata, vt viz. eo ipso quo rite foret electus, esset & confirmatus, primus omnium eo priuilegio vsus est. Suscepitque munus benedictionis ab Archiepiscopo Cantuariensi domino Thoma de Arundell, non quia sic oportuit, sed quia per manus eius benedici prælegit. Qui benedixit eum in manerio suo de Saltewoode inhibens omnibus ministris domus suæ, ne vlla feoda susciperent ab eodem.

Anno 1397. In parliamento celebrato London. D. Iohan. dux Lancastriæ legitimari fecit prolem quam susceperat de Katherina de Swinford.

Et in eodem parliamento Thom. Beufort filius ducis eiusdem Katherinæ creatus est Comes Somerset. Cognominauit autem dux prolem illam de bello forti, id est, de Beu fort. Rex contra iuramentum quod præstiterat reuocauit de Hybernia Iusticiarios, quos olim de consensu suo regni proceres propter defectus eorum notabiles constituerant exulare.

Eo tempore increbuere rumores, licet inanes, quod rex Angliæ fuisset electus in Imperatorem, vnde rex elatus vt fertur, ab eo tempore cæpit altius sapere quam solebat: vulgus exinanire, grandes summas pecuniæ mutuari, in tantum vt nullus prælatus, nulla ciuitas, nullus ciuis notatus locuplex in toto regno se potuit occultare, quin de sua pecunia mutuum regi daret.

Hoc anno cum iam sibi regnum Angliæ summa videretur pace gauisurum propter regales nuptias & opes accumulatas per easdem, & treugas annorum 30. firmatas, & præsentiam tot nobilium procerum, quot & quales nulla externa regio poterat exhibere, repente regis astutia cuncta turbantur. Dum inopinate capit auunculum suum ducem Glouerniæ vi & armis nihil tale verentem apud Pleschi in Estsexia, & Calesiam deduci facit carceri mancipandum. Comitem vero Warwici ipso die quo eum inuitauerat ad prandendum secum, fecit arrestari, & protinus incarcerari, quamuis ei peroptimum vultum monstrasset eodem die, & insuper sibi futurum bonum dominum promisisset.

Dux Glouerniæ in carcerem coniectus.

Comitem præterea Arundeliæ deceptum blandis persuasionibus, qui satis potens erat & se saluasse vt dicitur, & suos amicos liberasse, scilicet ducem Glouerniæ & Warwici comitem, se reddentem pacifice misit ad Wectam Insulam pari modo in carcere detinendum vsq; ad parliamentum, quo definierat eos omnes morte plectendos. Et ne fieret cõmunis vulgi commotio pro captione dictorum procerũ, quam maxime verebatur, proclamari fecit per regnum quod ista dominorum captio non erat facta pro quibuslibet antiquis transgressionibus, sed pro nouis commissis contra regem, quę propalarentur in parliamento futuro, sed hæc proclamatio ficta fuit, prout rei exitus comprobauit.

Rex vero nescitur quid metuens, per idem tempus vetuit ne pontifices aliiue prælati facerent processiones siue deuotiones pro causa pręmissa, vel procerum ereptione, detentorum. Paulo post apud Notingham fecit indictari dictos dominos de proditione. Subornauitq; appellantes, qui eos appellarent in parliamẽto futuro, Edw. comitẽ Ruthlandiæ, Tho. Mounbray comitem Mareschallum, Tho. Holland comitem Cantij, Ioh. Holland comitem Huntingdoniæ, Tho. Beufort comitem de Somerset, Ioh. Mountague comitem Sarum, Tho. dominum de Spencer, & Guliel. le Scroupe regis Camberlanum. Quibus sic gestis, fecit rex proclamari per totum regnum quod domini arrestati proditores erant & pro proditione detenti. Interea rex sibi metuens, conuocauit ad tutelam sui soporis multos malefactores de comitatu Cestriæ, qui noctium vigilias dierumque seruarent, & diuiderent circa illum.

Proclamatio in proceres.

Circa oct. Natiuitatis sanctæ Mariæ factum est Parliamentum Lond. ad quod venerunt omnes regni proceres armati cum suis retinentiis, ducti nimirum metu regis. Prolocutores præsentis parliamenti milites extitere, in quibus nec virtus aliqua, nec fides vlla posset inueniri. Sed innata cupiditas, ambitio inexplebilis, fastus intollerabilis, odium veritatis. Tæderet eorum commemorare vocabula, nisi quia Pilatum & Herodem & sacrilegos sacerdotes nomine notatos in Agiographia sciremus. Fuerunt ergo istorum nomina, Ioh. Bussy, Gul. Bagot, & Thom. Grene. Hij importunis clamoribus petierunt vt chartæ perdonationum in primis annullarentur. De quibus requisiti prælati de facili iudicarunt, chartas tales fore reuocabiles, non attendentes quod huiusmodi gratiæ reuocatio personæ regiæ maxime repugnabat, cum misericordia sit solij regalis confirmatio, & qui tollit à rege misericordiam, tollit regalis solij firmamentum.

Consequenter domini temporales videntes imperfectum cleri post ipsum abierunt magis metu regis moniti, quam mentis ratione. Iusticiarij, legisque periti, censuerunt istud

istud nullatenus faciendum asserentes inter se cunctos fore regis proditores, qui ad hoc eum quomodolibet instigarent. Nihilominus exactum fuit à Prælatis vt constituerent laicum procuratorem pro eisdem, vt quia illi non poterant interesse iudicio sanguinis, procurator eorum si necesse foret huiusmodi negotio consentiret. Altera autem die cum Archiepiscopus Cantuariensis de regis mandato (quem credebat sibi amicissimum) se absentasset de Parliamento (qui etiam sibi iurauerat quod nihil attemptaretur in eius præiudicium absente ipso) contra omnem iustitiam, adiudicatus fuit exilio, cum adiecto, quod non remaneret in regno vltra sex hebdomadas ab illo die proxime computandas. Quo taliter condemnato misit rex clam ad Romanam curiam pro translatione eiusdem, effecitque vt Rogerus de Walden regni pro tunc Thesaurarius pro eo Archiepiscopus ordinaretur. Qui quia præsumpsit ascendere cubile viuentis patris sui, post triennium deiectus est authoritate Papæ præfati.

Comes Arundeliæ capite plectitur.

Die vero S. Matthæi, Richardus Comes Arundeliæ tristem mortis accepit sententiam, deducentibus eum cum turba Cestrensium ad mortis metam comitibus Marescallo & de Cantio, & I. comite Huntingdon fratre regis. Intuens Comes Arundeliæ Comitem Marescallum & comitem Cantij suos affines & necessarios, (nam alter gener eius erat, alter nepos ex filia) perurgere negotium decollationis suæ, vere inquit, decuisset vos præcipue absentes fuisse, & ab isto negotio subtraxisse. Sed tempus adueniet, quando tot mirabuntur de vestris infortuniis, quot de meis casibus nunc mirantur. Sicque flexo poplite vultu constantissimo decapitari sustinuit, nec plus expalluit, quam si fuisset ad epulas inuitatus. Cuius corpus cum capite inter fratres Augustinenses Londoniis est humatum.

Post cuius mortem, rex diris imaginibus in somnis est turbatus. Videbatur nempe vmbra comitis mox vt dormire cæpisset ante suos oculos volitare, minarique sibi, & eum indicibiliter deterrere, quasi diceret hoc quod Naso:

Nunc quoque factorum venio memor vmbra tuorum,
Insequor & vultus ossea forma tuos.

Quibus rex pauefactus imaginibus, cum meticulosus medios somnos interrumperet, maledixit diei in quo nouisset comitem memoratum. Auxit quoque sibi mentis insaniam quod audiuit commune vulgus Comitem reputare pro martyre, peregrinationesq; fieri circa corpus eius. Quapropter iussit vt fratres signa deponerent fixa vel erecta circa cadauer eius, & locum sepulturæ sub pauimento altius occultarent.

Comes Warwici exilio afficitur.

Post mortem comitis Arundeliæ productus fuit Comes Warwici ad astandum iudicio parliamenti. Qui mortis metu ductus, simul & pollicitationibus blandis seductus, se reum fatebatur criminis læsæ maiestatis. Data est ergo mortis sententia contra eum, quam mox temperauit regis gratia, condonans sibi veniam atque vitam, sed tamen missus est in exilium ad insulam Euboniæ, vbi sub custodia carcerali residuum transigeret vitæ suæ. Interea quia non videbatur tutum regi vt dux Glouerniæ responsis astaret publice propter fauorem populi qui sibi nimis afficiebatur, iussit Comiti Marescallo vt eum latenter occideret. Qui missis iniquitatis ministris, suffocati fecit eum superiectis culcitris & lectis pluma refertis super os eius. Sicque mortuus est ille vir optimus regis filius, & regis patruus, in quo reposita fuere spes & solatium totius regni communitatis. Ex post Rex fecit astute istud parliamentum differri vsque post festum natalis domini, quod reinciperetur vel potius continuaretur apud Salopiam in confiniis Walliarum.

Dux Glouerniæ suffocatur.

Anno 1398. in parliamento continuato Salopiæ procurauit Rex subtiliter, fecitque concedi de consensu omnium regni statuũ vt potestas parliamenti remaneret penes certas personas 7. vel 8. quib. liceret determinare dissoluto parliamẽto, certas petitiones in eodem parliamento porrectas, pro tunc minime expeditas. Cuius concessionis colore, personæ sic deputatæ processerunt ex post ad alia generaliter parliamentum illud tangentia, & hoc de voluntate regis in derogationem status parliamenti & incommodum totius regni, & perniciosum exemplum.

Rex autem vt super hoc facto videretur habere colorem & authoritatem fecit rotulos parliamenti mutari & deleri contra effectum concessionis prædictæ.

Hiis ita perpetratis rex assumpsit sibi nomen principatus Cestriæ, & comitẽ de Derby creauit ducem Herefordiæ, comitem Marescallum ducem Northfolciæ, comitem de Ruthland ducem Albemarle, comitem Cantiæ ducem Surrey, comitem Huntingdoniæ ducem Excestriæ, comitissam de Northfolke ducissam Norfolciæ, comitem de Somerset Marchionem ibidem, D. de Spenser, comitem Glocestriæ, D. de Neuile comitem Westmer-

merlandiæ, D. Gul. le Scroupe comitem de Wilshire, D. Tho. Percy Seneschallum regis comitem Wigorniæ.

Proinde rex mutauit arma sua, addiditque scuto suo arma S. Edwardi regis & confessoris.

Eo tempore rex contulit nouis creatis suis ducibus & comitibus magnam partem terrarum ducis Glouerniæ, comitis Arundeliæ, & comitis de Warwico.

D. de Cobhā exilio mulctatur.

In hoc parliamento continuato apud Salopiam D. de Cobham vir grandæuus, simplex & rectus, ob nullam causam aliam est damnatus, nisi quia fuerat vnus ex deputatis regi pro suis consilio & tutela, per dominos 11. anno suo, & parliamentum tentum eodem anno annullatur. Rex tamen concessa seni, quam non optauit venia, siue vita, misit eum ad insulam de Gernesey a in exilium.

Vt autem robur perpetuæ firmitatis obtinerent ordinationes & iudicia facta & lata in præmisso parliamento, impetrauit Rex literas apostolicas in quibus graues censuræ intentabantur contra quoscunque dictis statutis quomodolibet contrauenientes. Quas promulgari fecit Londoniis ad crucem S. Pauli & aliis celeberrimis regni locis.

Circa præsens tempus appellauit dux Hereford ducem Northfolciæ de quibusdam verbis per eum dictis, quæ in regis dedecus redundabant. Ob quam causam indictum fuit eis duellum apud Couentre. Tandem cum intrassent listas ibidem tam animose quam magnifice, rex in manu sua causam suscepit, & fecit proclamari quod dux Herefordiæ debitum suum honorifice adimplesset. Sed tamen velut immediate postea, rex sine causa quacunque legitima dictum ducem Herefordiæ relegauit ad decennium, contra iustitiā & iura militaria & consuetudines huius regni, ducem vero Northfolciæ perpetuo damnauit exilio. Acta feruntur hæc eo die ad annum, quo idem dux Norfolciæ ducem Glouerniæ fecerat suffocari.

Dux Northfolc. patria pellitur.

Hoc anno papa Iohan. Lincolniensem episcopum transtulit ad episcopatum Cestriæ tunc vacantem, & dedit episcopatum Lincolniæ H. Beufort vni de filiis D. Iohann. ducis Lancastriæ & dominæ K de Swinford ob ducis reuerentiam & amorem. Episcopus vero Lincolniæ veteranus noluit hanc admittere translationem, sed ea spreta contulit se Cantuariam & in ecclesia Christi inter Monachos finem vitæ fecit. Confessor regis quidam frater de ordine prædicatorum de Episcopatu Landaffensi traslatus est ad episcop. Cestrensem.

Rex eo tempore conuocato clero iussit vt determinaret si liceret papæ tales facere translationes pro suæ arbitrio voluntatis. Ad quod responsum fuit non directe, sed modo supplicationis porrectæ regi ex parte Cleri, vt dignaretur papæ scribere, vt à talibus translationibus temperaret pro commodo totius ecclesiæ Anglicanæ. Rex vero cum audisset hoc responsum, velut offensus tantæ licentiæ papæ, iurauit quod si clerus constanter restitisset papæ in præsenti negotio ipse manus apposuisset in auxilium eorundem.

Eo tempore venit in Angliam domini papæ nuntius Petrus de Bosco Aquensis episcopus, ad commouendū regē, vt permitteret ligeos suos prouisiones acquirere de manu Papæ, & reuocaret statutum æditum contra prouisores, & illud breue, Quare impedit, multaque similia. Sed quod minus obtinuit de suo negotio, Rex accumulauit suo marsupio, donans ei iocalia de magno pretio.

Ann. 1399. per totum regnum Angliæ lauri veteres aruerunt, & ex post contra multorum opinionem reuiruerunt.

Portentum de aqua diuisa.

In die Circumcisionis domini, prope Bedfordiam, aqua profundissima quæ decurrit inter villas de Snedlistorie & Harleswood repente restitit, & se diuisit, sic quod per tria milliaria alueus siccus permansit præbens quibuslibet ingressum siccū. Quod prodigium visum est pluribus significare populi diuisionem & à rege defectionem, quæ contigit eo anno.

Eo tempore Rogerus Comes Marchiæ dum nimis confidit in virtute propria, ab Hibernicis peremptus est in Hibernia: cuius mortem Rex statuit vindicare personaliter, Hibernicosque domare. Fecitque præparationem maximam, extorquens pecunias, exigens equos & quadr[illegible] [illegible]ictualia pro profectione sua rapiens, nilque soluens: vnde suis ligeis factus est odibilis [illegible] [illegible]uisus.

Per idem tempus venit in Angliam Episcopus Calcidonensis cum literis Apostolicis commonitoriis, vt regni fideles de bonis suis conferrent Imperatori Constantinopolitano, qui nimis infestabatur per Tartaros & eorum Ducem vocatum Morettum. Vt autem proniores efficerentur Regnicolæ ad offerendum huic negotio, concessit Papa be-

pa benefactoribus vere contritis & confessis, plenam remissionem, attendens quod si ipse ab incredulis opprimeretur, imminebat toti Christianitati ruina: recolens illud in mente Poeticum:

Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet.

Circa festum Purificationis obiit Dominus Ioh. Dux Lancastriæ, cuius corpus in Ecclesia Sancti Pauli Londoniis est humatum. Post cuius decessum Rex Dominum H. filium eius quem relegauerat ad decennium, exulare decreuit in perpetuum, reuocans suas patentes literas generales quas sibi prius concesserat: quod durante relegationis tempore, generales Attornati sui possent prosequi pro liberatione sibi facienda de quibuscunque hæreditatibus siue successionibus ipsum ex tunc contingentibus, & quod homagium suum respectuari posset pro fine rationabili faciendo. Quo facto constabat regem non relegasse ducem pro dissentionibus quæ potuissent oriri inter familias suas & ducis Northfolciæ vt prætensum fuerat, sed occasione bona Ducis occupandi, vt multi dicebant.

Dux Lancastriæ corporis ergastulo solutus.

Interea rex cepit mutuo grandes pecuniarum summas de quampluribus dominis tam temporalibus quam spiritualibus, aliisque personis regni: promittens eis bona fide sub patentibus literis, quod pecunias illas sic mutuatas resolueret termino limitato, quas nunquam postea reddidit creditoribus supradictis.

Grandes pecuniarum exactio.

Eodem anno grandiores summas pecuniarum exegit à 17. regni comitatibus metu mortis, imponens eis quod contra eum fecerant cum duce Glouerniæ, comitibus Arundell & Warwici &c. Quare paratus erat super eos equitare tanquam super hostes publicos. Quamobrem recepit à dictis comitatibus nouam securitatem super iurisiurandi firmamento. Quo facto misit certos episcopos cum aliis viris honorabilibus ad dictos comitatus, qui inducerent tam dominos spirituales quam temporales vt se regi submitterent, & semet recognoscerent proditores per literas eorundem sigillis signatas. Hac occasione coacti sunt regi concedere Clerus & commune vulgus, dominique temporales dictorum comitatuum importabiles summas pecuniæ pro beneuolentia sua recuperanda, & ista redemptio *Le pleasunze* vocabatur.

Item cupiens vt fertur populum regni sui suppeditare, direxit patentes literas ad omnes regni comitatus, & per terrores induxit, vt omnes ligei sui quicunque tam spirituales quam temporales iuramenta insueta præstarent in genere, quæ verisimiliter cauere possent destructionem plebis suæ finalem vt dicebatur. Coegitque ligeos suos ipsa iuramenta sub literis eorum & sigillis roborare. Ad chartas albas insuper eosdem ligeos apponere sigilla compulit, vt quoties grassari vellet in eos, facultatem haberet eos sigillatim vel insimul opprimendi. Fecit præterea vt vicecomites per totum regnum noua iuramenta præstarent vltra solita, quod viz. obedirent omnibus mandatis regis quotiescunque directa fuissent eisdem sub magno priuatoue sigillis, ac etiam literis illis directis sub signeto suo. Et in casu quo idem vicecomites scire possent aliquos de balliuis suis cuiuscunque conditionis essent, aliquod malum dicere siue loqui publice vel occulte, quod cedere posset in dedecus aut scandalum personæ regis, ipsos imprisonarent, donec aliud de rege susciperent in mandatis. Vnde contigit quod quamplures ligeorum suorum malitiose accusati, capti fuerunt & imprisonati, non excusandi aliter nisi commissa monomachia personali se iustificarent, non obstante quod accusatores & appellatores eorum essent iuuenes, fortes, & sani, & illi sic accusati pro magna parte senes, impotentes, mutilati, vel infirmi.

Circa festum Pentecostes rex relinquens regnum vt præfertur turbatum multipliciter, nauigauit in Hyberniam cum suis Cestrensibus, ducibusque de Albamarla & de Excestria, aliis quoque multis, habens secum nobiles pueros filios ducum Glouerniæ & Herefordiæ, quorum affines præcipue verebatur, Episcopos etiam secum traxit multos cum Abbate Westmon. qui quoties vellet Parliamenta facere, prout prius constituerat, cum consensu octo personarum præsto forent, ad confirmandum pro parte sua quæ fuerant statuenda.

Rex nauigat in Hyberniam.

Thesaurum præterea & reliquas aliaque iocalia regnique diuitias ab antiquis dimissas secum abstulit in Hyberniam, sine consensu statuum regni sui.

Cumque venisset in Hyberniam, videbatur primo quidem prosperari & super inimicos suos confortari. Non tamen exinde multum lætabantur regnicolæ, qui semper de eo sentiebant deterius, & per eum grauius opprimi metuebant.

Interea dux Henricus olim Herefordiæ, sed nunc Lancastriæ paterno iure, grauiter ferens relegationem suam, sed multo grauius exilium & exhæredationem suam, nacta

Dux Herefordiæ in Angliam redit.

sibi prout videbatur temporis opportunitate de regis absentia, quem sciuit inuisum populo regni sui, in Angliam redire disposuit, ad petendum hæreditatem sibi de iure debitã. Occurrerunt sibi sub eodem tempore T. quondam Archiep. & nepos eius filius comitis Arundell simul & hæres, qui mare cum eo sunt ingressi. Qui inter omnes non amplius (vt vsu vulgari loquar) quam quindecim lanceas habuere: tantum fidebat dux de sua iustitia, populique fauore. Noluit tamen recto cursu terram ingredi, nec repente, sed nunc apparuit patriotis in vna parte regni, nunc in alia, vt videret si contra eum iuxta littora resistentia pararetur.

Senatus conuocatus apud S. Albanum.

Audiens dominus Edm. dux Eboraci rector regni, quod dux Lancastriæ iam mare teneret, accitis regis consultoribus, & regni Cancellario, consilium tenuit apud S. Albanum, quærens super isto negotio quid agendum. Qui consuluerunt illuc manum bellicam aduocandam quæ posset resistere venienti: sed quam inane fuit consilium eorũ in hac parte, rei exitus declarauit. Nam aduenientes illuc de cunctis prouinciis protestabantur se duci nolle nocere, quem nouerant iniuriose tractatum fuisse. Dicti vero nequã Consiliarij hæc audientes, mox relicto regni custode, nec non & Cancellario, ad castrum Bristoll confugerunt.

At dux Lanc. circa festum translationis S. Martini applicuit prope locum vbi quondã fuerat villa de Rauenesere nemine resistente, cui occurrit Comes Northumbriæ D. Henr. Percy, & H. eiusdem filius, & Comes Westmerlandiæ D. Radulphus Neuile, aliique domini, qui timebant regis tyrannidem, plures valide: sic quod factus est exercitus 60000. pugnatorum qui omnes vno voto statuerunt inprimis prosequi regis pessimos consultores veneruntque Bristoldum & obsederunt castrum: vbi tandem ceperunt Thesaurariũ Gul. le Seroope, Ioh. Bussy, & Tho. Grene, qui mox ad clamorẽ communiũ sunt decollati. Gul. Bagot & Ioh. Aussell hanc tempestatem declinando fugerunt.

Rich. rex cum audisset in Hybernia de ducis aduentu, mox curauit filium ducis Glouerniæ & filium ducis Lancastriæ in castro de Trym recludere, quod est in Hybernia satis forte. Et confestim ad nauigium conuolauit, cum personis quas secum traxerat in Hyberniam, ducibus & episcopis, aliis quoque multis. Sed cum attigisset fines Angliæ & cognouisset apparatum ducis, pugnandi dimisit animum, pro certo tenens quod populus contra eum congregatus citius vellet mori quã cedere tam propter eius odium quam timorem. Dimisit ergo familiam, monens per Seneschallũ D. Tho. Percy vt se reseruaret ad tempora meliora. Ipse vero rex quærens diuorcia huc illucque se contulit multis diebus, semper eũ

Rex in magnas angustias adductus.

duce Lanc. cum exercitu insequente. Tandem apud castellum de Cunnewey constitutus, petiit habere colloquium cum domino T. Arundell quem expulerat de Archiepiscopatu Cant. & comite Northumbriæ, cum nulla spes esset vlterius fugiendi: quibus indicauit se velle regno cedere, si sibi victus honorificus, vitæque securitas & octo personis quas nominare vellet fide interposita donaretur. Qua petitione concessa atque firmata, venit ad castrum de Flynt, vbi habito breui colloquio cum duce Lancastriæ mox ascensis equis venerunt ad castellum Cestriæ ea nocte. Et ab eo loco productus est Londonias conseruandus in Turri vsque ad parliamentum proxime celebrandum.

Rich. deponit imperium.

Interim directa sunt breuia ad personas regni qui de iure debebant interesse parliamento, vt conuenirent ad Westm. in crastino S. Michaelis. Quo die rex Richardus in Turri coram regni magnatibus gratanter vt apparuit & vultu hillari perlegit distincte formam cessationis suæ, & absoluit ligeos suos à iuramento fidelitatis & homagij, & relaxauit ab omnibus aliis iuramentis quibuscunque, & suis dominiis renunciauit, iurauit, & alia dixit & protulit in legendo & manu sua se subscripsit, prout in forma cessationis plenius continetur. Et mox adiunxit quod desiderauit vt dux Lancast. succederet sibi in regno. Sed quia hoc in potestate sua non erat, Archiep. Ebor. & episc. Herefordensem constituit suos procuratores ad hæc omnia declarandum, & intimandum cessationem & renuntiationem statibus dicti regni. Et in signũ suæ intentionis & voluntatis huiusmodi annulũ de signeto suo aureum extractum de digito suo, digito ducis apposuit: desiderans hoc ipsum vt asseruit, omnibus regni statibus innotesci.

In crastino lectis regis renunciatione & cessione coram statibus regni in magna aula Westm. consequenter processum est ad articulos pro quibus videbatur merito deponendus. Qui etiam lecti omnes violationem iuramenti regalis finaliter concludebant. Proinde sententia depositionis regis lecta, constabat regnum Angliæ cum pertinentiis suis vacare.

Dux Lancastriæ regnum Ang. vẽdicat.

Quapropter dux Lancastriæ de loco suo surgens, & stans erectus vt posset à populo toto videri, muniens se signo crucis in fronte & in pectore, & inuocato Christi nomine, dictum regnum Angliæ sic vacans, vt præmittitur, cum corona ac omnibus pertinentiis vẽdicauit, in lingua materna sub hac forma verborum. In dei nomine Amen.

Ego

Ego Henricus de Lancastria vendico regnum istud cum corona, & omnibus membris illi pertinentibus, tanquam per regum sanguinem venientem de rege Henrico, & per iustitiam quam deus de sua gratia mihi misit cum adiutorio consanguineorum meorum & amicorum ad recuperandum illud, quod regnum fuit in puncto perditionis propter defectum gubernationis & legum violationem.

Huic vendicationi omnes status regni manus dederunt, & Archiepiscopi eum in regali solio posuerunt, vniuerso populo applaudente, factoque sermone per Archiepiscop. Cantuar. cuius thema fuit: *Vir dominabitur populo.* Mox de mandato noui regis proclamatum fuit, quod die Lunæ proxima post festum S. Michaelis parliamentum ibidem celebrari debebat. Et die Lunæ ex tunc proximo sequente viz. in festo S. Edward. coronatio regis fieret apud Westmonasterium. Quibus ita peractis, rex de sede sua surgens, & populum vultu benigno respiciens, recessit ad albam aulam, vbi eodem die magnum conuiuium celebrauit.

Post hæc procuratores per parliamentum deputati, accesserunt ad præsentiam nuper regis Richardi infra Turrim existentis, & per os domini Gul. Therningge admissionē renunciationis, ac modum & causam & formam sententiæ depositionis eius eidem notificauerunt, & vice omnium regni statuum homagium & fidelitatem eidem Richardo nuper regi facta vt præmittitur reddiderunt & resignarunt, ita quod nullus dictorum statuum siue populi, ab hoc tempore & deinceps sibi portaret fidem nec obedientiam tanquam regi suo. Ad quæ solum respondit istud, quod non respexit post talia. Sed post hæc omnia inquit: Spero quod cognatus meus vult esse mihi bonus Dominus & amicus.

In hoc parliamento rex Henricus fecit secundum filium suum dictum Tho. Angliæ Seneschallum, procreauerat siquidem masculini sexus ex filia D. Humfredi comitis Boun comitis Herefordiæ iuniore 4. liberos, duasque fœminas. Primogenitus vocabatur Henr. 2. Tho. 3. Ioh. 4. Humfridus.

Die translationis S. Edwardi regis & Confessoris coronatus est Rex Henricus apud Westm. per manus domini T. Cantuar. Archiep. viz. ipso die quo fuerat relegatus anno reuoluto, non sine manifesto diuinitatis miraculo vt putatur. Vt scilicet ille dies sibi deseruiret ad gloriam, qui transacto anno fuerat deputatus ad pœnam. Et in auspicium vberioris gratiæ sibi futuræ delibutus est illo cœlesti vnguento, quod olim beata Maria mater dei cōmisit beato Tho. Martyri & Archipræsuli Cant. dum esset in exilio conseruandum, prædicens eidem quod reges Anglorum qui vngerentur hoc vnguento, pugiles ecclesiæ futuri forent. Hoc vnguentum in aquila aurea & olla lapidea conseruatum latuit per multa tempora vsque ad 21. annum Rich. regis prædecessoris regis præsentis. Qui dum curiose perscrutaretur res relictas in turri à suis antecessoribus, inopinate reperit aquilam auream cum ampulla, & scripturam siue prophetiam beati Tho. repositam cum eisdem. Hanc Aquilam rex Rich. portauit super se profecturus in Hyberniam, & inde rediens tradidit Archiepiscopo eam petenti licet inuitus. *Henrici regis coronatio.*

Durante parliamento fecit rex filium suum primogenitum Henr. principem Walliæ addens ducatum Cornubiæ & Cestriæ comitatum. Et cito post in eodem parliamento ducem creauit Acquitaniæ.

Scoti per tempus parliamenti castrum de Werke ceperunt, despoliauerunt, & destruxerunt, & plura mala fecerunt.

Tho. de Moubray, quondam dux Northfolciæ diem clausit extremum in terra peregrina dum rediret ab Ierosolymis: cuius mors fuisset toti regno deflenda, si nec in ducis Glouerniæ necem consensisset, nec eum inhumaniter iugulasset, fœlixque fuisset fama sua per secula, si declinato scelere vel cum dicto duce fugisset, vel eum ad sua responsa perduxisset. *Norfolciæ ducis mors.*

Item hoc anno concessit in fata Alienora ducissa Glouerniæ, quæ parum ante infausto sidere filium suum & hæredem amiserat Humfridum vocabulo, subtractum sibi pestilentia, cum fuisset de Hybernia reuocatus.

Anno gratiæ 1300. Comites Cantij, Sarum & Huntingdoniæ ingrati regis beneficiis qui vitas eorum saluauerat, contra vota cunctorū regni communium ac multorum procerum, congregantes iniquitatem sibi per conuenticula facta & coniurationes locis variis statuerunt super regem irruisse repente in castello de Windeleshores sub simulatione Ludorum natalitiorum, & eum cum filiis suis crudeliter peremisse. Quorum dolos rex gratiose prænoscens, confestim Londonias se contulit. Qui cum cognouissent regem eorum insidias declinasse, conturbati valde diuortia requirebant, peruenerunt que Cicestriā- *Comitū rebellio.*

iam cæca nocte. Viri vero dictæ villæ suspectum habentes tantum apparatum, præstruxerunt omnes aditus & exitus hospitij eorundem. Cumque nocte media tentassent latenter discedere, ciues eos arcubus & sagittis armati egredi non sinebant. Pugnatum est igitur hic & ibi à noctis medio vsque ad horam diei tertiam: tandem fatigati manus dederunt communibus obnixe precantes vt saluarentur à morte, donec cum rege colloquium habuissent. Quod & factum fuisset, si non quidam præsbyter de eorum familia ignem misisset in quasdam domos villæ, hac intentione vt occupatis communibus circa extinctionem ignis, comites possent euadendi occasionem capere. Sed frustra. nam villani neglectis domibus in conflagrationis periculo maiori concitantur furia, ad vindicandum in dominos incendij damna prædicti. Populus ergo villæ produci fecit dominos de Abbathia in qua statuerant seruasse eos iuxta condictum, & in ipso diei crepusculo decollauerunt eos. Comes Sarum I. de monte acuto qui Lollardorum fautor semper fuerat, & imaginum vilipensor, contemptor canonum, sacramentorumque derisor, expers omnium sacramentorum vitam finiuit ibidem vt fertur.

Comites decollãtur per populum.

Comes Huntingdoniæ dominus I. Holland non erat cum prædictis dominis apud castellum de Windeleshores, sed expectauit Londoniis rei finem. Qui cum nouisset rem versam contra vota fugere nitebatur in scapha, sed vento flante contrario repulsus est. Quamobrem equo vectus peruenit Estsexiam cum quodam milite dicto I. Scheuele. Tentauit igitur per mare fugisse ab illis partibus, sed quoties cymbam volebat ascendere, toties est reiectus vi ventorum donec omnino desperans de Neptuni suffragiis, destitit ab inceptis. Tandem reuersus in terram, dum cænaret captus est cum supradicto milite per communes patriæ, & ductus ad fortalitium de Pleschi custodiendus ibidem velut in loco securiori. Quo confluentibus illius pagi communibus, die S. Mauri circa solis occasum productus est, & in loco quo dominus eorum dux Glouerniæ quondam fuerat arrestatus per regem Rich. decapitatus est. Per idem tempus dominus Thom. le Spencer qui dicebatur nuper Comes Gloucestriæ captus & ductus Bristoldum decapitatus est. Multique alij in locis variis tam milites quam clerici tunc temporis acceperunt similem mortis sortem. Episcopus Carleolensis impetitus de coniuratione damnatus est, sed regis misericordia vitæ seruatus.

Comes Northũb. decollatus.

Richardus quondam Rex Angliæ cum audisset hæc infortunia mente consternatus, voluntaria semet extinxit inedia prout fertur: clausitque diem vltimum apud castrum de Pontefracto die S. Valentini, cuius corpus apud Langleyam in ecclesia fratrum prædicatorum (supremũ perficientibus offertorium Cestrensi episcopo & Abbatibus de S. Albano & de Waltham) tumulatum est sine magnatum præsentia, sine populari turba, nec erat qui eos inuitaret ad prandia post laborem.

Rich. depositus exspirat.

Rex collecto exercitu profectus est in Scotiam, sed Scotis detrectantibus belli copiã, rex vastata patria reuersus est in Angliam.

Wallici nacta occasione de regis absentia duce quodam Howeno de Gleyndor rebellare cæperunt: quem Rex persequi confestim statuit tanquam pacis patriæ turbatorẽ, & cum armata manu Walliam est ingressus. Sed Cambri cum duce suo montes Cnowdoniæ occupantes, intentatæ vindictæ se protinus subtraxere. Rex vero combusta regione, & quibusdam peremptis quos sors pro tunc gladijs euaginatis obtulit, cum præda iumentorum & animalium remeauit.

Imperator Constantinopolitanus venit in Angliam, postulaturus subsidium contra Turcos, cui Rex occurrit cum apparatu nobili ad le Blackheth die Sãcti Thomæ Apostoli, duxitque Londonias, & per multos dies exhibuit gloriose, soluens pro expẽsis hospitij sui, & eum respiciens dignis tanto fastigio donatiuis.

Anno 1401. in Parliamento tento Londoniis, æditum est statutum vt vbicunq; Lollardi deprehenderentur suam prauam dogmatizare doctrinam, caperentur, & episcopo diœcesano traderentur. Qui si præsumerent pertinaciter opiniones suas defendere, degradarentur, & iudicio seculari committerentur. Practizataque fuit hæc lex eodem tempore in quodam pseudopræsbytero, qui apud Smithfield multis aspectantibus est combustus.

Edictum in Lollardos.

Rex de Lecto peremit in bello Laffack, filium Balthasar Dan illustris, quem admiratum vocant, destruxitque Ierusalem & in circuitu regionem. Et quia gratiose vicit eum & inopinabiliter, conuersus est ad christianitatis ritum, cum 60000. hominum sectæ suæ. Hiis auditis rumoribus Imperator effectus lætior, recessit ab Anglia, honoratus à rege donariis pretiosis.

Sub hoc tempore conditionibus iam inter Francos & Anglos firmatis, & omnibus

pro-

profectioni reginæ necessariis præparatis, reuecta est Isabella quondam regina Angliæ ad patrem patriamque suam Franciam, nondum annorum duodecim.

Howenus Gleyndor cum suis Wallensibus sub his diebus, damna grauia infert Anglis.

Rex extremo capitis periculo liberatus.

Cum nocte quadam Rex iturus esset cubitum, deo protegente euasit lætale periculum. Siquidem in stramento lecti sui cuiusdam proditoris ingenio positum fuerat quoddam ferrum fabrefactum ad modum tricuspidis, habens tres longos aculeos subtiles & terretes, punctuum aculeis acutissimis sursum erectis, tali ingenio, vt cum rex decubuisset & mole corporis stramēta pressisset per eosdem aculeos vulneratus fuisset, vel forsitan interfectus. Sed deo volente Rex inopinate persensit instrumentum mortiferum, & deuitauit periculum.

Hoc anno, dom. I. Moot Abbas S. Albani rebus humanis exemptus est. Cui successit per viam scrutinij D. Gul. de Henworth Cellerarius dicti loci, quanquam capitulum fuisset eo die turbatum per minas nuntiorum ex parte regis venientium, vt regis intuitu alium elegissent.

Cometa apparet.

Anno 1402. Cometa apparuit mense Martio primo inter chorum & septentrionem, viz. in circo flammas emittens, postremo comas in boream transferens, præsignans fortassis effusionem humani sanguinis circa partes Walliæ & Northumbriæ post futuram.

Eo tempore Howenus Gleyndor cum suis Wallicis vastauit terras D. Reginaldi Grey, cui occurrens idem dominus malis auibus captus est ab eo, & de suis plurimi trucidati.

Conspiratio in regem.

Circa festum Pentecostes coniurauerunt quidam in mortem regis dicentes regem Rich. viuere, & quantotius in palam venturum, & suos fideles regaliter remuneraturum. Sed huius conspirationis in parte tam spes quam metus euanuit, capto quodam præsbytero apud Ware, qui scripserat nomina multorum in matricula, qui futuræ turbationis authores fuissent. Iste iuxta conceptum proprium nomina plurimorū scripserat, qui nullatenus conscij fuerant huius facti prout ex post patuit in sua cōfessione. Nempe cū requisitus fuisset de certis personis coram eo constitutis quarum nomina ipsemet irrotulauerat si nouisset eas, respondit quod non: & cum interrogatus fuisset, cur ergo tales irrotulasset, dixit quia opinabar eos voluisse fecisse contra regem si complices inuenissent, quia per regem Rich. ditati quondam fuerant & promoti. Hac occasione liberati sunt plurimi qui fuere suspecti, & sacerdos tractus & suspensus est. Non multo post prior de Laune sortem similem expertus, non quia deprehensus est aliquid actitasse, sed quia confessus est se maligni consilij fuisse conscium, & hoc vtique concelasse. Hic fuerat quondam Canonicus apud Dunstaphiam dictus Gualterus de Baaldock, qui malo omine relicto claustro, peruenit ad regis Rich. curiam, & ibidem luctatus diutissime cum fortuna, tandem dono regis, de Laune obtinuit prioratum.

Eo tempore satis infausto sydere quidam de ordine minorum pensantes de proditione priusquam procedere potuissent, capti sunt. Quorum vnus interrogatus quid fecisse voluisset, si rex Rich. affuisset, respondit cōstanter se pro illo voluisse decertasse contra quēlibet vsq; ad mortem. Data proinde contra eum sententia tractus & suspensus est in habitu suę religionis. Sed confratres eius non ferentes hoc dedecus, obtinuerunt vt corpus defuncti supremis exequiis curaretur.

Diabolica species apparuit in Essexia apud Dambyria in festo corporis Christi hora vesperarum, in similitudine fratris minoris intrantis ecclesiam & insolentissime debacchantis: vnde parochiani territi, quid agerent ignorabant.

Eadem hora cum tempestatis turbine & tonitrui perhorrendi fragore, fulgurumque & coruscationum globis collucentibus, summitas tota ipsius ecclesiæ confracta est, & medietas cancelli quassata & dissipata.

Post paucos dies capti sunt octo fratres de ordine minorum, & ad iudicium publicum dedecorose tracti, vbi examinati & conuicti quod contra regem fecissent, Londoniis tracti, suspensi, & decapitati sunt.

Eo tempore Howenus Gleyndor assuetis intendens irruptionibus, pene totam militiam Herefordensis prouinciæ prouocauit ad arma, cui ducatum præbuit Edmundus de Mortuo mari. Sed cum peruentum fuisset ad actum Martium, proditione mediante & Edmundus captus & cæteri victi sunt, occisis de nostratibus, amplius quam mille viris. Quorum genitalia mulieres Wallensium post conflictum absciderunt, & membrum pudendum in ore cuiuslibet interempti posuerunt, testiculosque à mento dependere

Barbara fœminarū crudelitas.

fecerunt, nasosque præcisos in culis eorundem presserunt, & sepulturam mortuis cadaueribus prohibuerunt.

Hoc anno misit rex filiam suam cum grandi apparatu ad Coloniam Agrippinam, vbi nupsit adolescentulo filio Imperatoris.

Circa festum Assumptionis beatæ Mariæ profectus est rex cum manu potenti in Walliam ad persequendum Howenum Gleyndor: sed nil profuit regia solicitudo, in nota latibula se recipiente Wallico. Quin potius vt putatur, arte magicâ regem pene perdidit cum exercitu quem ducebat, per pluuias, niues, & grandines vt creditur arte diabolica concitatas. Quapropter Rex necessitate cogente rediuit in Angliam incensa patria & prædata.

Eo tempore obiit dominus Edmundus de Langley dux Eboraci, filius quondam nobilis regis Edwardi à conquestu tertij, cuius corpus apud Langley sepultum est inter fratres.

Dux Ebor. extremum halitum efflat.

Eo tempore Scoti venientes hostiliter in hanc terram per Architenentes comitis Northumbriæ & Henrici filij sui victi sunt, capto comite de Douglas & multis aliis: sed & plurimi rapacitate Twedæ fluminis submersi fuere, dum vada nescirent, ad numerum vt asseritur 500. Murdak de Fyf, cum comitibus de Murrif, de Angos, ac de Orkney, & Baronibus, domino de Montegomerico, dominoque de Erskyn, & domino de Grauie, in hoc prælio captus est cum militibus octoginta, & aliis scutiferis & valettis, quorum numerus ignoratur. Interfecti sunt barones ibidem, D. de Guerdon, & D. Ioh. de Swinton. in festo exaltationis S. Crucis.

Assertiones Lollardorum.

Eo tempore Lollardi docuerunt conclusiones execrabiles, in occulto tamen propter metum iudiciorum, quæ sunt istæ.

Quod septem sacramenta non sunt nisi signa mortua, nec valent in forma qua eisdem vtitur ecclesia.

Item quod virginitas & præsbyteratus non sunt status approbati à deo, sed status côiugij optimus est & ordinatus à deo: quapropter virgines & præsbyteri, religiosique populi si saluari desiderant debent coniugari, vel esse in voluntate & proposito coniugandi. Alias sunt homicidæ & destruunt sanctum semen vnde consurgeret secunda ciuitas, & sic impediunt numerum saluandorum pariter & damnandorum.

Item si vir & fœmina conuenirent in vna voluntate nubendi, ipsa voluntas sufficiēs est coniugium sine maiori obedientia ecclesiæ facienda. Et sic sunt côiuncti plures quam nos cognoscimus prout dicunt.

Item quod ecclesia nihil est aliud quam synagoga Sathanæ, & ideo nolunt adire illam ad honorandum deum, neque percipiendum sacramentum aliquod, & præcipue sacramentum altaris, quia vt asserunt non est nisi buccella panis mortui, & turris siue pinnacula Antechristi.

Item si haberent puerum modo natum, non baptizaretur per manus præsbyterorū apud ecclesiam, est enim sancta trinitas non contaminata peccato & peior esset si deueniret in manus eorundem.

Item quod non habemus aliquem diē sanctificatum vel sanctum, sed nec diem dominicum, sed quilibet dies est eiusdem libertatis ad operandū, comedendum, & bibendū.

Item quod non est purgatorium post hanc vitam, neque quod oportet agere maiorem pœnitentiam pro vllo peccato quanquam vilissimo: sed tantum vt committentes illud deserant, & apud se pœniteant. Quia vt dicunt: In fide stat quicquid est, sicut Mariæ Magdalenæ dixit Iesus: Fides tua te saluam fecit.

Has conclusiones Lodowicus de Clifford miles, qui iam dudum Lollardis fautor extiterat, diu sub terminorum inuolucris pallilatas, sed iam denudatas Archiep. Cant. patefecit. Vt viz. se ostenderet non ex pertinaci malitia, sed simplicitate cordis & ignorantia communicasse cum impiis. Dedit etiam nomina Cantuariensi dictas dogmatizantium prauitates.

Eo tempore Edmundus de mortuo mari iuuenis quem retulimus ante captum ab Howeno Glendor, vel tædio diræ captiuitatis, vel metu mortis, vel ex alia qua nescitur causa, conuersus retrorsum cum Howeno contra regem Angliæ se sentire professus est, dum nuptias nimis humiles & suæ generositati impares contrahit cum filia dicti Howeni. Huius vt fertur natiuitatis exordia, dira comitata sunt prodigia: quia nocte qua in lucem effusus est, in ypodromo paterno omnes equi patris sui reperti sunt in alto cruore stetisse vsque ad tibiarum demersionem. Quod tunc interpretati sunt plurimi sinistrorsum.

Prodigia natalē diem comitis con comitantia.

In parliamento facto London. clerus concessit Regi decimam & dimidiam, & à burgis decima, & à communitate vero regni quintadecima concessa fuit.

Anno 1403. post festum Purificationis regina venit in Angliam, de minori Britannia ad maiorem, de ducatu ad regnum, de gente feroci ad populum pacificum, & vtinam fausto pede. Hæc fuerat prius coniugata nobili viro domino Philippo de monte forti Duci Britanniæ, de quo tulit vtriusque sexus liberos: sed de Rege Angliæ Henrico cui iam nupsit omnino nullos. Vicesima vero sexta die mensis Ianuarij, Londonijs apud Westm. fuit magnifice coronata.

Ostenta inaudita.

Æstate sequuta iuxta villas de Bedford & de Bikkelisshade, frequenter visa sunt monstra mane & meridie de syluis emergentia sub colore vario, in similitudinem hominum bellatorum, quæ sibimet occurrentia, videbantur inire dira bella. Quæ si conspici poterant à remotis ab propinquantibus inueniri minime potuerunt. Sicque dicta phantastica vel fatalis apparitio sæpius delusit plurimos accedere cupientes.

Eodem tempore dominus H. Percy iunior, cui fortuna semper hactenus blandita fuerat, & in quo spes erat reposita totius pene populi, repente hostis Regis apparuit. Cui contra cunctorum opinionem iunxit se Dominus Thomas Percy Comes Wygorniæ, Patruus Henrici prædicti. Hic repente deserens domum Principis Regis primogeniti, cuius Rex curam sibi commiserat in speciali, recessit ad nepotem, augens eidem vires & animum rebellandi. Quorum vt excusabilis esset coniuratio, scripserunt prouincialibus vbilibet constitutis, propositum quod assumpserant non esse contra suam ligeanciam vel fidelitatem quam Regi fecerant, nec ad aliud exercitum congregasse, nisi solummodo pro saluatione personarum suarum & Reipublicæ meliori gubernatione. Quia census & talliagia Regi concessa pro salua regni custodia, conuertebantur vt dixerunt in vsus indebitos, & inutiliter consumebantur. Præterea querebantur quod propter æmulorum delationes pessimas Rex eis infensus fuerat, vt non auderent personaliter ad eius venire præsentiam, donec Prælati regnique Barones Regi supplicassent pro eisdem, vt coram Rege permitterentur declarare suam innocentiam, & per pares suos legaliter iustificari. Plures igitur visis hijs literis, collaudabant tantam virorum solertiam, & extollebant fidem, quam erga Rempublicam prætendebant. Sed Rex vt fraudem comperit, turbatus nimirum cogitabat, quibus medijs communitati posset satisfacere, & eorum ficta commenta pessundare. Scripsit ergo personis quibus ipsi scripserant, dicens se mirari quam maxime, quod cum Comes Northumbriæ & H. eius filius percepissent partem maximam summarum sibi concessarum per clerum seu communitatem Angliæ pro tuitione Marchiæ Scotiæ, vt posset euidenter ostendere, vnde concepissent materiam tantæ non solum querimoniæ, sed detractionis manifestæ. Scripsit insuper quod intellexerat Comitem Northumbriæ, filium quoque suum, necnon & Comitem Wygorniæ certificasse multis, se non audere propter æmulorum delationes ad Regis venire præsentiam, sine mediatione præuia prælatorum & procerum: quare supplicabant vt partes interponerent, vt de Regis gratia venire possent ad allegandum pro se & sua innocentia declaranda. Quamobrem scripsit eidem Comiti, &c. sub sigillo regio quod possent accedere sine damno, saluique recedere sine periculo, siue dolo. Sed effrenata temeritas, spreto lenimento regali, rigorem rebellionis induit, & Salopiam properauit, sperans vt putatur in auxilio Howeni Gleyndor, & Edm. de mortuo mari quorundamque Cestrensium & Wallicorum. At rex vt persensit induratam iuuenilem malitiam (nam pater eius non excesserat limites patriæ suæ) decreuit occurrendum fore festinanter Henrico, patruo quoq; suo D. Tho. Percy, priusquam conflassent exercitum fortiorem. Nempe hij & eorum complices publicari fecere per patrias regem Rich. viuere, & apud eos esse, cuius nomine siue causa bella sumpserant contra Regem. Quem si videre vellent, incunctanter accederent armis instructi & in castro Cestriæ viderent infallibiliter dictum Regem. Quæ quidem, quamuis dolosa denuntiatio, varios in multorum mentibus motus effecit, & fluctuare coegit plurimos, vt ignorarent, cui parti foret tutius adhærendum. Multi reuera afficiebantur Regi Richardo, & præcipue qui familiares eius quondam fuerant, & ab eo donati fæodis vel alijs donatiuis.

Querela proditorum.

Rex Henricus præmissa prudenter attendens cum esset manufortis & audax congregauit quos potuit, instigante eum Comite de Dunbarre Scoto maxime, qui monuit omnino ne moras flecteret, commemorans illud Lucani,

Tolle moras, nocuit semper differre paratis,
Dum trepidant nullo firmatæ robore partes.

Fecit Rex vt Scotus monuit, & inopinate peruenit ad partes vbi rebelles bacchantur.

Henricus autem subito conspecto vexillo regio, cum iam instaret effringere villam Salopiæ, mox destitit ab infestatione villanorum, dicens suis: Desistere nos, inquit, oportet ab inceptis, & arma vertere in eos qui contra nos veniunt, videtis certe signum regium, nec vacat quærere licet vellemus diuortium: state proinde corditer, quia dies hic aut nos omnes promouebit si vincimus, aut de fastu regali liberabit, si victi simus. Nam pulchrius est in bello cadere pro Republica, quam post bellum mori hostis nostri sententia. Conueniunt in hunc votum subito qui sequebantur Henricum ad numerum 40000. lectissimorum hominum, qui se perstituros ad flatum vltimum cum Henrico promittunt. Præoccupauerant autem campum illis magis accommodum, Rex vero constitit cum suis tenens campum ad eorum oppositum. Cumque partis vtriusque pugnatores signum belli præstolarentur, Abbas Salopiæ & clericus de priuato sigillo pro parte Regis legatione fungebantur, vt offerrent Henrico pacem & perdonationem si desisteret ab inceptis. Quorum persuasionibus Henricus effectus mansuetior, cum ille direxit ad Regem patruum suum D. Tho. Percy, qui sibi tantæ turbationis causas exprimeret, & emendas exigeret cum effectu. Ferunt autem, quod cum Rex omni rationi condescendisset, & humiliasset se secus quam personam regiam decuisset, idem D. Tho. Percy cum redisset ad nepotem, contraria referens responsis regijs, exacerbauit mentem iuuenis, & ad bellum impulit etiam non volentem.

Magnanimitas D. Henr. Percy.

Igitur Achitenentes Henrici prælium inchoarunt, nec erat locus ad terram iaculis; sed in corpora ferrum omne ruit, caduntque de parte Regis ad instar foliorum decidentium brumali tempore post pruinam. Nec minus regij sagittarij suum peregere negotium, sed imbrem asperrimum spiculorum in aduersarios emisere. Cadunt proinde vtrinque plurimi velut cum poma ruunt in Autumno cum mouentur ab Affrico, multaque simul millia de loco belli fugiunt, putantes Regem sagittis occisum.

Duo exercitus prælium ineunt.

Ipse vero campiductor Henricus partis aduersæ, Comesque Douglas Scotus, quibus animosiores nullus vnquam reperisset, spretis iaculis emissis de parte Regis, spretis armatorum consertis cuneis, contra solam personam regiam vires excitant, arma vertunt, ipsum pro 10000. computantes stratis requirunt, obuios infestis lanceis & gladijs perscrutantes. Comes de Dunbarre cum comperisset istorum propositum, Regem subtraxit à statione sua, quod factum salutare fuit Regi ea vice: quia & signifer regius à furentibus est prostratus, vexillumque deiectum & circumstantes occisi: inter quos Comes Staffordiæ & D. Gualterus Blount miles regius cecidere. Princepsque Regis primogenitus, pertentans præliandi primitias, ictu sagittæ vulneratur in facie. Interea D. Henricus Percy, dum præcedit suos, inopinato concidit interemptus, dubium cuius manu. Quo cognito, fugerunt partis aduersæ defensores quibus fugiendi copia est permissa. Sed Comes de Dowglas captus est: hic bina vice hoc anno pugnans aduersus Anglicos, aduersam semper expertus est fortunam: nam in primo bello traiectus caput, amisit oculum, in secundo verenda transfixus perdidit paulo minus loculum, & sub iugum venit captiuitatis secundæ. Captus est etiam Comes Wigorniæ Dominus Thomas Percy, inceptor vt dicitur totius mali & causa præsentis infortunij, cum D. Rich. Vernoun & Baron. de Kynderton cum multis alijs. De parte Regis ceciderunt decem milites, multi scutiferi, plures valetti, & ad numerum trium millium sunt grauiter vulnerati. Ex parte rebellium corruit maior pars militum & scutiferorum Comitatus Cestriæ ad numerum ducentorum præter domicellos & pedites quorum numerum non tenemus. Commissum fuit hoc prælium in vigilia sanctæ Mariæ Magdalenæ, quo nunquam vt putatur vllum acrius gestum fuit. Die Lunæ sequente, nam Sabbato commissum fuit ante dictum bellum, iudiciali sententia decollati sunt apud Salopiam: Comes Wigorniæ, Baro de Kynderton, & Dominus Rich. de Vernona.

D. Henr. Percy interimitur.

Proditores capite plectuntur.

Die etiam Lunæ sequuta proxima, dum Comes Northumbriæ in manu robusta & brachio extento versus filium suum properat, vel certe versus Regem, vt putatur pro redintegrando pacis negotio, Comitem Westmerlandiæ & Robertum Watertone ne progrederetur habuit impedimento. Hij nempe exercitu grandi collecto, obuiare sibi subito disponebant: qui neutrum horum putans sibi beneuolum, frena reflexit, rediens ad castellum proprium de Werkwurtha.

Eo tempore nuntij missi in Franciam reportarunt inducias bellique vacationem, vsque ad diem primum mens. Martij, videbanturque magnam rem fecisse, in tanta rerum turbatione.

Compositis rebus Salopiæ, Rex progreditur Eboracum, vbi constitutus mandauit literaliter Comiti Northumbriæ, vt sibi occurreret dimissa turba. Venit Comes ad Regis moni-

monita in castro sancti Laurentij cum parua familia, non tamen susceptus est familiaritate solita, sed potius more supplicis gratiam requirentis: cui Rex vitam condonauit, & victui necessaria, decernens conseruandum secura custodia.

Reuersus Rex de partibus borealibus disposuit adire Walliam ad compescendum insolentiam Wallicorum, qui multa damna irrogauerant patriæ post recessum suum: sed tamen retinuit eum rei familiaris inopia, eo quod destitutus esset pecunia, pro exercitu *Regis inopia.* conducendo. Astitere sibi tunc milites & scutiferi magis Dionei quam Martij, Lauernæ quam Palladis, qui censuerunt Episcopos qui tunc illic forte conuenerunt, equis & auro spoliandos, domumque pedites remittendos: vt familiarium Regis egestas, ipsorum abundantia leuaretur. Affuit tum gratiose dominus Cant. qui respondisse fertur, vnus pro omnibus satis alacriter milites improbos non spoliaturos de suis aliquem, nisi prius ausus temerarios luerent duris ictibus, & spolia verberibus nundinarent. Rex interea se gerens moderatius, aucupabatur quodammodo beneuolentiam Prælatorum: vnde contigit quod D. Cantuariensis conuocato clero, sibi de vna decima cum consensu præsulum prouideret.

Britones Armorici, Duce Domino de castellis villam de Plumouthe inuadunt, impune diripiunt & succendunt. Mox classis occidua sub ducatu Willielmi de Wilford scutiferi, in partibus prædictæ Britanniæ, cepit naues quadraginta refertas ferro, oleo, sepo, & vino de Rupella ad numerum mille doliorum: redeundo vero cremauit naues quadraginta: & apud penarch. applicans idem W. cum suis combussit villas & prædia ad spacium sex leukarum. Villam quoque sancti Matthæi vltricibus flammis dedit, & tria millia in giro dictæ villæ.

Paucis diebus ante natale Domini, Galli stipati bellatorum turba ascenderunt terram in wecta insula, iactantes se celebraturos natalis festa illic etiam inuito Rege. Cumque mille de Gallis intrassent insulam, & greges ac armenta fugassent, vt ad mare reuerterentur cum præda non modica, superueniente subito auxiliatorum copia coacti sunt prædas dimittere, & ad nauigia cum dedecore festinare non sine damno suorum. Sicque contigit, vt qui prius instanter ab incolis petierant rerum redemptionem, vix euadere potuerunt publicam internecionem. *Galli profligati.*

Anno 1404. In parliamento tento London. post oct. Epiphaniæ, Comes Northumbriæ restitutus est suæ dignitati pristinæ, bonisque mobilibus & immobilibus integraliter & hæredes sui.

In hoc Parliamento concessa fuit Regi taxa insolita, & incolis tricabilis & valde grauis. Cuius modum præsentibus inseruissem, nisi concessores ipsi & authores dicti tallagij in perpetuum latere posteros maluissent: nempe sub ea tantum conditione concedebatur, ne traheretur posterius in exemplum, nec seruarentur eius euidentiæ in thesauraria regia, nec in scaccario, sed scripturæ vel recordationes eiusdem protinus post datum compotum cremarentur, nec emitterentur breuia seu Commissiones contra collectores vel inquisitores huius negotij, de melius inquirendo. *Taxa grauis.*

Gallici circa tempus illud venerunt ante Vectam insulam cum magna classe: miseruntque de suis quosdam, qui peterent nomine Regis Richardi & Isabellæ reginæ tributum, vel pecuniale subsidium ab Insulanis. Qui responderunt Regem Rich. fore defunctum & reginam quondam suam coniugem remissam pacifice ad parentes & patriam sine conditione tributi: quapropter finaliter responderunt, se subsidium non daturos, sed si belli voluntas tenebat Gallos, iusserunt vt scanderent sine cuiussis impedimento, & daretur illis spacium refocillationis post ingressum insulæ sex horarum. Et expleto tempore supradicto, daretur infallibiliter illis bellum. Quo audito, Galli nullo perfecto negotio recesserunt. *Gallorum iactatio disparuit.*

Per idem tempus dominus de castellis Britannicis fatis se trahentibus, cum multitudine Gallorum & Britonum apud Dortmouth, cum intolerabili fastu terram scandit: putans fortunam sequuturam sicut prius apud Plimmouth, sed secus accidit quam sperabat. Nam ab hijs quos maxime habebat contemptui scilicet ruralibus est peremptus: & qui post ipsum terram scanderant mox oppressi à rusticis, capti sunt protinus vel occisi. Fœminæ quoque fraudari non debent huius facti præconio, quæ fundarum missilibus hostes diris strauerunt ictibus. Vnde contigit plures à fœminis, plures à rusticis sterni vel captiuari. A rusticis vero occidebantur multi, quia nescierunt eorum linguam, quamuis grandes pro sua redemptione summas obtulissent. Sed rurales rudes, alia pro alijs interpretantes, putabant eos comminari, quando pro vita solicite supplicabant. Capti tamen sunt eo die tres domini, & milites nominati viginti. Pessundeditque Deus eo die arrogantiam *Rusticorum magnanimitas.*

super-

superborum, & esse fecit victoriam rusticorum. Prosequuti sunt igitur captiuos suos rustici ad Regis vsque præsentiam, postulantes aliquod commodum prædæ suæ. Cum quibus Rex ipse libenter conuenit, & crumenis eorum suffarcinatis fuluo metallo abire permisit ad propria, detinens captiuos penes se grauiori censu in posterum redimendos.

Decima cleri.

Mense Aprili concessa fuit Regi per Clerum vna decima conditionaliter, scilicet, ne quis prouisorum de cætero capiat bona vel cariagia de Ecclesiasticis contra voluntatem eorum. Sed tamen appensa pecunia, neglecta mox fuit conditio interposita.

Anno præsenti quinto Idus Maij, clarescentibus miraculis circa corpus S. Iohannis quondam prioris canonicorum de Bridelington de mandato domini Papæ, translatum fuit corpus eiusdem sancti Iohannis per manus honorabilium virorum, scilicet Eborum Archiepiscopi, & Dunelmensis atque Carleolensis Episcoporum.

Prædatio Gleyndor.

Per omne tempus æstatis præsentis Howenus Gleyndor cum suis Wallicis, prædatur, incendit & destruit regiones sibi contiguas, & nunc dolis & insidijs, nunc aperto Marte multos captiuat, plurimos perimit Anglicorum, castellaque nonnulla capta complanat, quædam sibi conseruat integra pro tutela.

Ioh. Treuor Episcopus Assaphensis cernens rem prosperari in manu Wallici, conuersus est in animum prauum, factus transfuga ad Howenum.

Eo tempore Flandrenses & Britones ceperunt quasdam naues nostratum onustas mercibus, & nautas gladio vel suspendio peremerunt.

Commentum Comitissæ Oxon.

Per idem tempus Comitissa vetula quondam Oxoniæ, mater Rob. de Veer Ducis Hyberniæ, quem exulatum diximus, & mortuum fuisse Louaniæ, fecit per se suosque familiares diuulgari per omnes fines Estsexiæ Regem Rich. viuere, & in proximo fore venturum, & honorem pristinum vendicaturum. Fecitque fabricari ceruos argenteos & auratos plurimos, signa viz. quæ Rex Rich. conferre solebat suis militibus, scutiferis, & amicis, vt his vice Regis distributis, facilius allicerentur in vota sua milites illius patriæ, cæterique valentes. Vrgebat nempe plurimos ad putandum quod Rich. viueret, fama quæ quotidie ferebatur è Scotia Regem Rich. inibi constitutum, expectare solummodo tempus accommodum, quo cum forti brachio Francorum atque Scotorum posset recuperare regnum. Auxit errorem istum cuiusdam Serlonis quondam cubicularij Regis Richardi commentum, qui falso finxerat priuatum sigillum nomine dicti Richardi, & destinauerat literas consolatorias, simul & commonitorias multis in regno de dicti Richardi quondam familiaribus, in quibus & continebatur eius incolumitas, & ipsius in breui cernenda prosperitas. Hac occasione multi dederunt fidem dictis & scriptis ipsius dominæ Comitissæ, in tantum vt crederent eius mendacijs, & religiosi quidam Abbates illius patriæ, qui ex post eo quod cum Comitissa sensisse videbantur, de mandato regio tenti sunt & carceribus mancipati. Comitissa vero confiscatis suis omnibus, arctæ custodiæ commendatur. Clericus vero qui præmissa fallaciter auribus multorum instillauerat, tractione & suspendio muneratur. Nam & ipse diligenter eundo per patrias, præeminentes personas nitebatur ad credendum allicere, Regem Rich. non solum viuere, sed in proximo palam cunctis fore, adijciens se dictum Regem nuper allocutum fuisse loco tali, talique denique apparatu.

Serlo rumorum author captus.

In festo sancti Iohannis Baptistę vocante Rege, Comes Northumbriæ venit ad pontem fractum, nepotes suos & filiorum suorum filios secum ducens, quo facto mitigauit corda complurium, qui putabant eum rebellionis iuuenibus præbuisse consilium. Venit & cum Comite Gulielmo de Clifford miles trahens secum Serlonem inuisum toti regno, de quo supra fit sermo, quem parum ante ceperat cautelose: quo facto penes Regem meruit excusari, quod vltra placitum tenuisset Berwici castrum, propter quod reus læsæ maiestatis extiterat. Viso Serlone feruebat omnis ætas in domo regia sciscitari, scire, vel audire quibus modis, quibus medijs, quibusve socijs illum inclytum Regis filium, Regis auunculum, Ducem Glouerniæ iugularit. Ille vero iam actum de se non ignorans, hoc solummodo fatebatur, quod dignus fuit mille mortibus propter hoc scelus. Qua confessione simul & pœnitudine, multorum ita demulsit animos, vt gratis promitterent se pro eius anima presbyteros conducturos, qui suffragia spiritualia aliquot diebus ferrent. Requisitus cur dementare voluerat multos vt putarent Regem Rich. viuere, respondit se hoc odio Regis fecisse, vt alienaret ab ipso corda suorum, retulitque se beatum fuisse potuisse tam in aula Regis Franciæ, quam in aula Regis Scotiæ, si non defuisset gratia, sed cum bene sibi fuisset in domo Regis Franciæ, audito quod Rex Rich. viueret, in Scotiam se transtulit, vt probaret si veridica fama foret. Quo cum peruenisset & inuenisset quidem per-

personam similem, sed non ipsum quem quærebat, nihilominus tamen vt illuderet tam Scotis quam Anglis, affirmauit hunc esse Rich. Regem, proculdubio præseruatum ab æmulis diuino miraculo. Sed ex post cum comperisset commentatam fallaciam patefaciendam, & ipse iam incurrisset rei familiaris inopiam, peruenit Berwicum ad dictum Guliel. Clifford putans se per ipsum pecuniali subsidio releuandum, quo redire in Franciam potuisset, sed in hac parte sua spe frustratus est. Nam Gulielmus ipsum captum detinuit, vsus consilio satis callido, vt Regis gratiam nundinaret, huiusce mercimonio.

Igitur Serlo finali iudicio tractus est in qualibet villa præcipua, inter pontemfractum & Londonias, inchoans pœnas meritas in ipsa villa regia de pontefracto.

Eo tempore Rex indigens vt fertur pecunia, conuocauit regni proceres ad parliamentum tenendum Couentreiæ circa festum S. Fidei Virginis, non considerato quod ipso anno tempore Quadragesimali parliamentum celebrauerat apud Westm. quod inutiliter vt multis videbatur per duodecim hebdomadas fuerat protelatum. Direxit ergo breuia Vicecomitibus, ne quosquam pro Comitatibus eligerent quouis modo milites, qui in iure regni vel docti fuissent, vel apprenticij, sed tales omnino mitterentur ad hoc negotium, quos constaret ignorare cuiusque Iuris Methodum. Factumque est ita. Qui conuenientes in vnum, & sapientes in id ipsum, cum propositum fuisset pro parte Regis, quo premebatur rei familiaris incommodo, instantibus prope Scotis & Wallicis, procul Britonibus, Flandricis, & Gallicis: selecti milites parliamentales pro releuando Rege, non aliud inuenire potuere remedium, quam confiscandi Christi per totum regnum patrimonium, scilicet vt ecclesia generaliter de bonis temporalibus priuaretur. Hinc orta est inter clericos & laicos grandis altercatio, militibus regijs asserentibus se pro rege, atque cum Rege profectos sæpius contra rebelles & hostes, non solum sua expendisse profusius, sed corpora quoque multis periculis exposuisse, siue laboribus, clericis interim otiose domi sedentibus, & in nullo Regi suffragantibus. Contra quæ dominus Cantuariensis respondit, clerum tantum semper contulisse Regi, quantum laici, dum decimas ipsi frequentius darent Regi, quam ipsi quintas decimas, & insuper tenentes sui non minori numero Regem sequebantur ad bella vel pericula, quam tenentes fæodi laicalis. Et super hæc omnia nocte dieque, missas & orationes facerent pro eodem, & omnium sibi famulantium prosperitate. Et cum ad hæc prolocutor militum, vultu voceque prætendisset publice se preces ecclesiæ paruipendere: iam inquit dominus Cantuariensis, video manifeste quorsum tendit regni fortuna, exclusis vilipensisque suffragijs quibus diuinitas placari solet. Certe nunquam fuit diu regnum stabile, quod vacauit à precibus & deuotione. Attamen tu qui vilipendis cleri religionem, ne te putes impune directurum ecclesiæ possessionem, quia si viuit Cantuariensis, malo tuo rapies quicquam de suis. Erat autem prolocutor miles dictus Iohan. Cheyne, qui vt fertur militiam sortemque Christi deserens, in sortem Martis apostatando transierat: nam prout dicunt, Diaconus fuerat ordinatus, nulla tamen vt resiliret dispensatione licentiatus. Archiepiscopus inter hæc Regem nutantem considerans, surrexit, genuque flexo coram Rege rogauit vt attenderet quam gratiose regnum consequutus sit, attenderet primitiuum propositum suum, quod cuilibet seruaret iura propria pro posse suo, attenderet & iuramentum quod non inuitus præstiterat, viz. quod ecclesiam & ministros eius honoraret, foueret, & manuteneret, attenderet & periculum iuramenti, siue dedecus violati, & ecclesiam gaudere permitteret suis priuilegijs & libertatibus quibus gauisa est antecessorum suorum temporibus, vereretur offendere Regem per quem Reges regnant, vereretur & censuras quas incurrunt, qui res ecclesiasticas deprædantur, quos omnes constat excommunicationis sententia innodari. Hijs à Cantuariensi prolatis, Rex præcepit ei repetere sedem suam, asserens voluntatis suæ fore ecclesiam in adeo bono statu dimittere, sicuti eam inuenerat, vel potius meliori. Archiepiscopus concionatus militibus dixit: Vos inquit & vestri similes consilium dedistis domino nostro Regi moderno, & antecessoribus suis, vt confiscarent bona cellarum, quæ Gallici vel Normanni possederunt in Anglia, dicentes eis per hæc diuitias accumulandas in magna copia, & quidem, prout valent multa fului metalli millia, sed tamen constat hodie Regem non esse ditiorem dimidia quidem marca, vobis extorquentibus, vel emendicantibus de manu sua, & vobismet appropriantibus dicta bona: vnde potest conijci, vos non pro Regis vtilitate, sed pro vestra cupiditate temporalia nostra petere. Quia proculdubio si Rex quod absit, vestro satisfecisset execrando proposito, non esset opulentior vno quadrante sequenti anno. Et certe prius hoc caput exponam gladio, quam ecclesia destituatur minimo iure suo. Milites hac sententia, simul & Metropolitani repercussi con-

Parliamentum Indoctorum.

Cant. Archiep. fortitudo in clero defendendo.

constantia, conticuere. Archiep. vero vt Argus sibimet ex omni parte prospiciens, cum comperisset milites perstituros in petitione temporalium, dominos temporales quosdam allexit in partem suam: qui constanter affirmauerunt, S. ecclesiam nunquam sua voluntate suis temporibus spoliandam, & in hac parte reddentes Archiep. & Prælatis gratiam pro gratia, quam sibi prius præstiterant, quando milites petierunt ad opus Regis restitui quæcunque dicti domini de corona tenebant, vel dono Regis nunc, vel antecessorum suorum Regum Edw. & Rich. Cui scilicet petitioni dominus Cant. obnixius restitit & Prælati. Sicque factum est, vt de exactione temporalium nulla fieret mentio in posterum, sed & milites ipsi, qui importune perstiterant in hoc errore, domino Cant. vt illis ignosceret fatentibus malitiam & reatum suum, & gratias agentibus quod animositate sua sub hac tempestate respirasset ecclesia, commemorantes illud Ethnici ita dicentis:

Tu sub Principe duro,
temporibusque malis, ausus es esse bonus.

Præter multa quæ concessa fuerunt regi in hoc parliamento, laici concesserunt duas quintas decimas, ea conditione vt D. de Furniuall, &c. reciperet omnem censum illum, & expenderet in Werris regis. Reuocatæ sunt etiam patentes regis præconcessæ personis varijs de sustentatione sua annua per reges Edw. & Rich. militibus parliamentalibus ita censentibus, licet id in regis dedecus redundaret. Clerus concessit regi vnam decimam & dimidiam, non obstante quod medietas vnius decimæ vltimo præconcessæ, in festo S. Martini fuerat persoluta.

Aquarum inundatio in Cantio.

Eo tempore tanta repente ruptis limitibus irrupit aquarum influentia in terra D. Cant. & aliorum in Cantio, quanta nunquam fuerat illic ante visa, qua submersa sunt animalia numero & pretio excessiuo. Nec solummodo defleuit Anglia damna talia, sed vt fertur Selandia, Flandria, & Hollandia, per vndarum excrementa innumerabilia sensit dispendia eo anno. Hoc in tempore, vir grandæuus D. Gul. Wickham Winton. Episc. viuere mundo desijt, cuius sumptibus & industria quotidie clerus Anglicanus augmentatur & crescit. Nam in Wintonia constituit collegium nouellis Grammaticis, & in Oxonia subtilioris scientiæ clericis fundauit domum. Exhibentur autem in vtroque loco centum personæ de sumptibus prouisis per eundem. Mense Octobris, primo die mensis obijt Romæ Papa Bonifacius 9. cui successit Episcopus Bononiensis, & vocatus est Innocentius 7. alias dictus Cosmatus gentilis, vir per omnia dignus nomine & gradu tanto.

Wickhami mors.

Anno 1405. circa festum S. Valentini capti sunt filij Comitis Marchiæ & abducti, sed cito post recepti de castro de Wyndeleshores. Faber ferrarius qui claues finxerat, per quas patebat ingressus ad eos, truncatione manuum atque capitis est mulctatus. Domina de Spencer relicta domini Tho. de Spencer nuper occisi Bristolliæ, dum fugit vt fertur ad Howenum Gleyndor cum filio octenni capta est, & cunctis thesauris spoliata, perque regios ad regem reducta, custodiæ arctioris subijt nocumenta.

Post festum Purificationis Rex accersitis Londonias regni Baronibus, tractabat cum eisdem de regni regimine, deque pecuniali subuentione sibi ferenda, sed proceres regijs votis tunc minime paruere. In quadragesima vero sequente, Rex conuenire fecit apud Sanctum Albanum, clerum, regnique Barones pro præmisso negotio, sed proceribus renitentibus nil actum fuit. Discesseruntque cuncti velut in concordi discordia penes Regem in vigilia palmarum.

Subsidium regi negatum.

Sub hijs diebus Comes Mareschallus Thomas Moubray, armis instructus accessit ad Archiepiscopum Eborum magistrum Richardum le Scroope, dubium an voluntate motus propria, an à Pontifice solicitatus vt veniret. Eoque tempore dominus de Bardolfe Thomas, adiuit Comitem Northumbriæ dominum Henricum Percy, eo animo vt molestarent Regem, vt ex post apparuit manifeste. Sed Archiepiscopus atque Comes Mareschallus, non diu celauere propositum, quin mox palam facerent intentum suum. De Comitis nempe Northumbriæ, dominique de Bardolf vt fertur confisi solatio, ciues Eboraci cum multis alijs euocauerunt in magno numero, vt starent cum ipsis pro regni commodo, communiumque salute. Et vt promptiores redderentur ad præsens negotium fixerunt articulos, in ostiis monasteriorum & ecclesiarum vrbis scriptos in Anglicis, pro quibus oportuit eos voluntarie in armis esse.

Lectis igitur articulis, milites, armigeri, plebs vrbana & rustica, intellecto pio proposito, in magno valde numero, Pontificem constipauere, quem cunctis commendabant & ætatis grauitas, & vitæ præcedentis sanctitas, & incomparabilis literaturæ scientia, & cunctis amabilis ipsa persona.

Comes

Comes Westmerlandiæ, qui cum filio Regis Iohanne tunc prope fuit, audito rumore precedentium, congregatis copijs festinat occurrere pontificali turbæ, priusquam multiplicata facile vinci non posset. Sed frustra. Nam manus Archiepiscopalium, multo fortior erat gente sua. Misit ergo qui peterent causam tantæ conglobationis, & cur contra pacem regiam adessent armati. Archiepiscopus respondit, se nil moliri contra pacem regiam, quinimo cuncta pro pace tranquillitateque facere, armari vero siue vallari hominibus tantum ob metum regium, ad quem alloquendum tutum non haberet accessum, sine multitudine assentatorum. Propositum vero suum, Regis & regni fore commodum, si forte noscere vellent illud. Demonstrauitque schedulam, qua articuli continebantur. Quam cum legisset Comes Westmerlandiæ, verbo vultuque laudauit palam præsulis pium sanctumque propositum, spondetque se velle prosequi cum suis propositum Archipræsulis, vnde petit vt accedat cum paucis in medium, secum habiturus colloquium, & ipse cum paucis obuiaret sibi adæquatus numero personarum. Antistes gauisus, credit verbis consulis, persuadetque Comiti Mareschallo etiam nolenti secum procedere ad locum colloquio deputatum. Ad quem cum pari numero conuenissent, cum perlecta fuisset charta de articulis, mox Comes & qui cum eo erant præbuerunt assensum dictis articulis & fauorem. Tunc Comes astutior cæteris, ecce inquit finis optatus assumpti laboris, iam diu est quo populus perseuerauit in armis, renunciet ex vestris aliquis genti vestræ, vt domum redeant, arma deponant, & solitis occupationibus operam dent consuetam. Nos interim in signum concordiæ bibamus pariter, cernente populo partis vtriusque. Nec mora datis dextris, miles emittitur de parte præsulis, qui renunciet pacem populo, iubeat vnumquemque depositis armis sua reuisere, quoniam iam partes in vnam sententiam conuenere. Illi vero videntes signa pacifica, proceresque combibentes, fessi ex insueta militia læti lora vertere. Sicque factum est, vt illis recedentibus cresceret ex condicto paulatim aduersorum numerus, nec prius intellexit Archiepiscopus se seductum, quam per manus fuit Comitis arrestatus. Comes etiam Mareschallus est arrestatus cum multis alijs per eundem. Quibus omnibus indemnitas est promissa, sed nullatenus obseruata, quia tam Præsul quam Comes decollatus fuit postea veniente Rege ad Eboracum in crastino Pentecostes. Quo facto patuit illud febricitantis Bridelington vaticinium fore verum, prædicentis satis obscure præsens factum, sub hijs verbis:

Archiep. Ebor. insurrectio.

Archiep. decollatus.

Pacem tractabunt, sed fraudem subter arabunt,
Pro nulla marca saluabitur ille Hierarcha.

Archiepiscopo decapitato qui satis constanter necem tulit, martyrio pulchro finitus vt vulgares opinabantur, qui etiam asseuerabant miracula quædam facta fuisse tam in campo quo decollatus est, quam in loco quo sepultus est, illico vulgus promiscuum cœpit obnixe colere cineres antistitis iam defuncti, quem dilexerant per ante viuentem, donec per quosdam regales prohibiti, præsulis monumentum reuisere metuebant.

Corpus vero domini Tho. Moubray Comitis Mareschalli permissione Regis sepultum est in ecclesia cathedrali, multis dolentibus vicem eius: sed caput eius fixum in stipite stetit supra muros vrbis longo tempore, expositum feruori atque pluuiæ. Quod tandem cum Rex annuisset vt consepeliretur corpori, ferunt inuentum fuisse, in nullo fluxum, in nullo marcidum, in nullo penitus decoloratum, sed eundem prætulisse decorem, quem viuens obtinuerat.

Rex post hæc ciuibus Eboracensibus mulctatis ad libitum qui cum Archiepiscopo senserant, promouit exercitum ad persequendum Comitem Northumbriæ & D. Tho. Bardolf omne præparamentum belli secum contrahens, & exercitum 37000. pugnatorum. Comes Northumbriæ comperto Regis proposito, Berwicum se transtulit.

Eo tempore nuntij Regis Daciæ, Norwagiæ & Suauiæ venientes in Angliam, petiere Regis filiam in coniugium domino suo. Horum præcipuus fuit Episcopus Soluiensis, qui cum scriptore præsenti Chronicæ de vita S. Albani, cuius peroptime nouit & communicauit historiam, eo quod in Danemarchia martyr noster celebris habeatur.

Interea Rex firmans faciem contra Comitem Northanhumbriæ, venit Berwicum. Comes vero à facie formidinis eius fugit in Scotiam, & dominus de Bardolf cum eo: quos D. Dauid Flemming Scotus in fide sua suscepit. Rex autem cum cognouisset fugam Comitis, mandauit hijs qui erant in castello, vt illud sibi redderent, quod cum illi præcise negarent, incendit gunnam magnam, cuius vnico iactu deiecit partem vnius turris, & inclusos tantum terruit, vt mallent obijcere se sponte gladijs, quam expectare secundum iactum. Redditum est ergo castrum Regi, & de defendentibus partim fuere decollati, partim carceribus mancipati. Quo recepto & pro votis disposito castrum de Aluewik & cætera

Bervvicum redditum.

tera castra Comitis reddita sunt faciliter in manus Regis. Quibus successibus Rex elatus rediuit incunctanter Walliam, vbi è contrario nil sibi cessit prosperum, sed velut infortunate omnia gerebantur. Quapropter nullo perfecto negotio reuersus est, currus, carectas, & plaustra perdens numero quinquaginta, prout fertur cum thesauro maximo, & coronis suis per aquarum inundationes superuenientes improuiso. Venit ergo Wigorniam, & accersitis Archiepiscopo & alijs Episcopis, patefecit eis infortunium quod acciderat, petens sibi succurri per eosdem, cui respondit Archiepiscopus, se cum clero super isto negotio tractaturum.

Medio tempore Gallici venientes in succursum Wallici, id est, Howeni Gleyndor cum 140. nauibus applicuerunt in portu de Milforde, amissis primo pro penuria recentis aquæ pene omnibus equis suis.

Dominus de Berklee & Henricus Pay combusserunt ex eisdem nauibus 15. in eodem portu. Dicti vero Gallici obsederunt vrbem Carmardin & ceperunt, concessis prius defensoribus omnibus bonis mobilibus cum licentia se transferendi quocunque vellent.

Sub eodem tempore captæ sunt naues 14. per supradictos D. de Berklee, & dominum T. de Swinbourne, ac Henr. Pay dum velificarent versus Walliam ad auxiliandum Howeno. In quibus Seneschallus Franciæ, & alij septem capitanei capti fuere.

Villa de Royston conflagrauit in die translationis beati Martini.

Comes Arundeliæ duxit Londonijs in vxorem filiam Regis Portingaliæ Notham, satis magnifice, præsentibus Rege Angliæ & regina, in crastino Katherinæ.

In festo conceptionis S. Mariæ eadem domina Regis filia, præconis voce proclamata est regina Daciæ, Norwagiæ, & Suauiæ siue Sueffiæ in præsentia nuntiorum, qui eam venerant petituri.

Anno 1406. Dominus Rogerus de Waldene debitum naturæ soluit, qui varia fortuna vectus, expertus est sub breui tempore, quam sit inconstans, incerta, volubilis ipsa, errans, instabilis, vaga, quæ dum stare putatur, occidit, & falso mentitur gaudia vultu. Nempe per hanc ex pauperculo, factus est regni thesaurarius, & mox Cant. Archiep. quo iure mundus nouit, viuente D. Tho. de Arundelia. Et illico deiectus & priuatus per longa tempora, tandem leuatur iterum in Londoniarum thronum per annum, quo tamen non est permissus gaudere per annum, huic successit D. Nich. Hobwith.

Rogeri Walden fortuna.

Hoc in tempore dominus Papa, peremptores Rich. Scroope quondam Eborum Archiep. publice excommunicauit.

Eo tempore inchoatum est parliamentum, quod protelabatur inutiliter fere per annum. Quia postquam parliamentales milites distulissent diu concedere Regi subsidium, in fine tamen fracti, concessere taxam petitam, grandi communitatis damno. Nam propter hanc dilationem, expensæ militum æquiparabant pene subsidium postulatum. Per clerum autem noua taxa Regi conceditur leuanda de presbyteris stipendiarijs, & fratribus mendicantibus, ac alijs religiosis qui annalia celebrabant, vt horum quilibet dimidiam marcam Regi daret in releuationem Cleri videlicet, qui semper onus portauerat pro eisdem.

Taxa cleri & populi.

Per idem tempus Comes Northumbriæ & D. de Bardolfe monitu Dauid Flemming fugerunt in Walliam, patefecerat nempe illis conspirationes Scotorum, qui conspirauerant illos tradere Regi suo, pro quorundam captiuorum commutatione. Ob quam causam Dauid à Scotis occiditur, & Scoti prouocantur ad intestina bella, in tantum vt inualescente discordia, treugas annales petere cogerentur. Quibus firmatis in terra, Scoti misere per æquora filium Regis sui & hæredem, vt coalesceret & informaretur in Francia de facetia, linguaque Gallica. Quem quidam nautæ de Cley cepere fortuito, & quendam Episcopum, Comitemque de Orkeney, quibus commissus fuerat à patre suo, & ad Angliam deduxerunt Regique dederunt. Rex vero resolutus in iocos, dixit: Certe si grati fuissent Scoti, hunc misissent mihi iuuenem instruendum, nam & Ydioma Franciæ ego noui. Missique sunt ad Turrim Londoniarum dictus Iuuenis, & Comes Orkeney, Episcopo per fugam lapso.

Eo tempore dum Galli in succursum properant Howeni Gleyndor, cum ratibus 28. captæ sunt ex eis octo naues armatis refertæ, reliquis in Walliam euadentibus meticulose. Non multo post captæ sunt naues 15. portantes vinum & ceram, per mercatores nostros ad maris custodiam deputatos.

Papa contradicitur à Rege.

Papa contulit Archiepiscopatum Eborum magistro Roberto Alum Cancellario Oxoniensi tunc in curia existenti. Sed Rex Angliæ indignatur & contradicit.

Hac æstate rex & regina perduxerunt puellam virginem regis filiam ex priore coniuge procreatam ad villam de Lenna, vt inde transfretaret in Daciam ad sponsum suum regem. Hanc comitabantur nobiles, inter quos Episcopus Bathoniensis erat, & D. Rich. frater Ducis Eboraci: qui redeuntes expleto negotio, parum vel nihil boni de patria retulerunt.

Circa finem Autumni D. Henricus le Spenser Episcopus Norwicensis ingreditur viam patrum, vir qui & militis suo tempore consummauit officium, & pontificale non neglexit debitum. Cuius loco Monachi Norwicenses elegerunt Alexandrum commonachum & priorem suum.

Adhuc durante parliamento, restitutus est Dux Eboraci dignitati pristinæ, qui putabatur à multis obijsse in carcere.

Comes Cantij duxit in vxorem filiam domini de Mediolano.

Hoc anno die S. Clementis Apostolica sede vacante per obitum nuper Innocentij Papæ 7. Cardinales considerantes Christianæ religionis infamiam contractam ex pestifero schismate, quod tantis proh dolor temporibus perdurauit, conuenerunt, vouerunt *Cardinalium votum de Papatu.* Deo ac eius matri Mariæ, & sanctis Apostolis Petro & Paulo, totique cœlesti Curiæ iurauerunt, & ad inuicem vnus alteri & è conuerso se obligando solemniter promiserunt, quod si quis eorum assumptus foret ad apicem summi Apostolatus, renunciaret effectualiter iuri suo, & papatui, si & quando Antipapa, qui est & pro tempore fuerit, consimiliter renunciaret ac cederet, & Anticardinales sic conuenire ac concorditer vellent cum eisdem dominis & sacro collegio, sic quod ex ipsis duobus collegijs inæquaretur iuste canonica electio vnius Romani Pontificis, ac etiam promitterent se facturos & curaturos, quod si quis ex dominis absentibus vel extra Collegium per eos assumerentur in Papam, eandem faceret obligationem. Quodque nullus eorum à prædictis promissione, voto, & obligatione, absolutionem peteret vel impetraret. Et ad maiorem præmissorum firmitatem, quilibet ex dominis de collegio supradicto, manu sua subscripsit. Elegerunt itaque dominum Angl. tituli S. Marci presbyterum Cardinalem Constantinopolitanum, & vocauerunt Gregor. 12. Qui eodem die post electionem, votum, sacramentum, & promissionem, prout superius continetur, in præsentia dictorum Cardinalium & testium sic manu propria subscripsit: *Ego Gregorius hodie die vltimo mensis Nouembris*, An. 1406. *assumptus in Romanum Pontificem, iuro, voueo, promitto, ac confirmo omnia supradicta, &c.* Coronatus est autem die S. Andreæ Apostoli, vir annorum circiter octoginta.

Circa festum S. Martini cum rates Anglicæ versus Burdegalim cursum tenderent, & infrequentatum mare nostris hactenus attemptarent, quatuor naues de villa de Lenna nauigantes incautius, inciderunt subito in caribdim, quæ dicitur esse in mare Hispanico, & cernentibus socijs absorptæ sunt. Nam illic dicitur esse mare vertiginosum, quod occul- *Naues submersæ.* tis gurgitibus naues sorbet. Ter enim in die stringit fluctus, & ter vomit. Aquas itaque accipit vt vomat, vomit vt accipiat, vnde Naso:

Euomit epotas dira caribdis aquas.

Doctæ sunt ergo reliquæ priorum periculo, vela reflectere de tam pernicioso pelago, venereque saluæ Burdegalim, sed numero diminuto.

Appropinquante natali dominico, exactum est instantius vt Regi prouideretur de pecuniali subsidio, sicque tandem concessa fuit ei quinta decima de communi populo. *Quinta decima.*

Anno 1407. soluta est obsidio villarum de Burgh, & de Bloy in Wasconia facta per Ducem Aurelianensem, qui cum 50000. venerat ad subuertendum illas. Sed Deo dispensante qui superbos humiliat, nulla dies per octo hebdomadas illuxit ei sine tempestate pluuiarum, niuis, & grandinis mixtæ cum ventis & fulmine, quę tam homines ad mortem compulit quam iumenta. Quibus infortunijs fertur 6000. hominum perdidisse. Et qui in aduentu suo super fortunam suam nimis ambitiosus fecerat deportari supra caput suum à quatuor militibus pannum aureum, iam reuertens inglorius, gaudebat ab imbribus cessare coelum.

Per idem tempus Henricus Pay & quidam de 5. portubus cum nauibus 15. in mari Britannico, 120. naues anchorantes onustas ferro, sale, vinoque de Rupella ceperunt.

Episcopus Sarum Rich. de Mithforde seculo valefecit.

Eo tempore fixæ sunt schedulæ multis in locis Londonijs, quibus continebatur, *Rumores Rich. vixisse.* quod Rex Richardus viueret, & in proximo venturus esset, in magnificentia & gloria accipere sibi regnum. Sed non multo post captus & punitus, ausus tam temerarij stultus commentor, ex mendacio multorum conceptam lætitiam temperauit.

Hac æstate ex aeris corruptione tanta pestis humanis est infusa corporibus, quanta *Pestis Londini.*

non est visa per annos plurimos in hac terra. Ita vt dicam, lætiferis calidi spirarunt æstibus austri. Pestis etiam in magnæ dominatur mœnibus vrbis, nam & Londonijs consumpsit infra breue tempus, ad triginta millia sexus vtriusque. In villis vero ruralibus, peruenit ad miseros damno grauiore colonos, vt multæ domus quondam frequentibus lætæ familijs, penitus vacuarentur.

Eodem tempore prout videbatur in vnam conuenire sententiam, Papa Romanus & Antipapa per literas directas ad inuicem, attamen non dum finis.

Sub hoc tempore Gallici ceperunt munitionem de Aye, & destruxerunt, ac bona inibi reperta rapuerunt, vnde dolentes stipendiarij Calesiæ, ceperunt & ipsi castrum de Pomle, & ibidem bona reperta copiosa valde, Calesiam comportarunt.

Prope medium mensis Iunij cum Papa Gregorius se parasset ad proficiscendum Saonam iuxta condictum inter ipsum & Antipapam, gratia vnionis faciendæ in Ecclesia Dei, repente Dæmonis instinctu superuenit Rex Neapolis & ante portam sancti Laurentij consedit cum exercitu, vnde dominus Papa confugit cum Cardinalibus in castellum sancti Angeli, & accersito nobili viro Paulo Vrsino, iussit vt cum manu militari valida opem ferret. Qui commissa pugna, peremit 70000. de hostibus Ecclesiæ, nobilibus multis captis.

Rex vero mœrore plenus aufugit & inglorius Neapolim repedauit. Hac occasione retardatum est negotium vnionis & pacis in ecclesia sancta Dei.

Knolles moritur. Circa festum assumptionis beatæ virginis, D. Rob. Knolles, diem clausit extremum. Cuius arma regnum Franciæ sensit, & expauit infesta Ducatus Britanniæ, verebatur Armoricæ, atque pertimuit gens citerioris Hispaniæ. Qui præter laudem quam sibi peperit in gestis Martijs, construxit pontem, vltra flumen de Medewey iuxta Roffam, prouexitque domum fratrum Carmelitarum Londonijs, fundauitque collegium secularium clericorum apud Pontem fractum, & alia multa laudabilia consummauit.

Eodem anno Guido de Mone Meneuensis Episcopus præsentis lucis sensit eclipsim, qui dum vixit magnorum malorum causa fuit.

Sub eodem tempore M. Henricus Bowet ad instantiam Regis translatus est, ab Episcopatu Bathoniæ ad Archipræsulatum Ebor. Et M. Rob. Aluco cui Papa prouiderat de Archiep. Ebor. thronum conscendit Sarisb. vacantem per mortem M. Clickhole de Chichley. Magister vero Rich. de Clifford, de Pontificatu Wigorn. transijt ad sedem Londoniæ, Tho. vero Peuerell ab Episcopatu Landaphensi, transfertur ad cathedram Wigorn.

Hac æstate D. Henricus Princeps Walliæ cepit per obsidionem castrum de Aberustwith, sed non multo post Howenus Gleyndor fraudulenter illud intrauit, & nouos custodes imposuit.

Mense Nouembris, facto parliamento Londonijs facta fuit leuatio pecuniæ de toto regno.

Hyems dura. Anno 1408. fuit hyems asperrima ex niuium abundantia durans, per menses Decembris, Ianuarij, Februarij, atque Martij, vnde contigit pene cunctas volucres, de genere inaniscorum vel merularum fame frigoreque perire.

Eo tempore Rege tenente consilium grande Londonijs cum regni magnatibus, Comes Northumbriæ, dominusque Tho. de Bardolf, fatis iniquis vrgentibus in Angliam rediere. *Insurrectio.* Qui post longam equitationem cum peruenissent ad villam de Thrisk, proclamari fecerunt, vt quisquis libertatem cuperet, arreptis armis eos alacriter sequeretur. Igitur secuti sunt eos plurimi, putantes sibi cuncta pro votis accidere.

Vicecomes vero de Euerwike cum militibus patriæ illis occurrentes iuxta Heselwood commisso graui prælio Comitem interemit. Cuius caput illico præcisum est. D. de Bardolf ex vulneribus acceptis saucius captus est viuus, sed cito postea defecit in mortem. Facta sunt hæc quantum ad bellum 11. Kalend. Martij, completaque putabatur prophetia, quæ præmissa prænunciauerat sub hoc inuolucro: *Stirps Percitina periet confusa ruina.* Nempe dominus iste stirps fuit cunctorum de nomine Percy superstitum, & aliorum plurimorum varijs cladibus finitorum. De cuius infortunio vulgus non parum doluit, recolens viri magnificentiam, famam & gloriam, applicans sibi Lucani carmen lugubre sic dicentis: Sed nos nec sanguis, nec tantum vulnera nostri, affecere senis, quantum gestata per vrbem, ora ducis. Quæ transfixo deformia pilo vidimus. Nam caput eius veneranda decoratum canitie, pilo suppositum, per vrbem Londoniarum publice deportatum, super pontem conspicibiliter est locatum.

Pontifex Bangoriensis captus cum prædictis dominis donari vita meruit, eo quod inermis captus fuit.

Post

Post mortem prædictorum procerum, vires assumpsit inuidia, succreuitque delatorum turba in boreali patria, quæ patriotas accusare studuit de impenso fauore dictis dominis. Quorum clamore Rex excitus perrexit Ebor. ad faciendum iudicium transgressorum. Vbi cum multos damnasset, plurima confiscasset, patriam pacificasset, suspenso Abbate de Hayles, qui cum præfatis dominis armatus steterat, redijt ad partes australes.

In crastino Sanctæ Mariæ Magdalenæ in concilio cleri celebrato Londonijs, assistentibus Doctoribus vniuersitatum Cantebrigiæ & Oxoniæ, tractatum est de censu, & obedientia Papæ subtrahendis vel non subtrahendis, qui contra votum & iuramentum præstitum se subtraxit à loco, vbi iuxta pacta de cessione pro parte sua, procedendum fuerat, ad vnionem in ecclesia faciendam.

Eo tempore Dux Aurelianorum dum scortis, stupris, incestibus vacat & adulterijs in regno Franciæ, peremptus est à quodam milite, cuius coniugem adulterare consueuit. *Dux Aurel. in stupris casus.* Dux Burgundiæ quia præsumpsit factum defendere militis proscriptus, & multis affectus incommodis, Franciam dereliquit, sed ex post captus & incarceratus, solutus est sub pacto Calesiæ capiendæ.

In vigilia natiuitatis beatæ Mariæ, tanta fuit inundatio pluuiæ, quantam senes & veterani antea non viderunt.

Dominus Edmundus Comes Cantiæ dum obsidet castrum de Briaunt in Britannia, spiculo balistæ vulneratur in capite. Cepit tamen castrum & destruxit funditus. Nec multo post putrefacto cerebro mortem incurrit.

Circa festum omnium sanctorum venit in Angliam Cardinalis Burdegalensis vir potens in opere & sermone, missus à collegio Cardinalium ad informandum Regem regnique clerum, de inconstantia Papæ Gregorij, prout prius edocuerat Regem Franciæ & incolas regni eius, quatenus hij duo Reges, qui censebantur in orbe præstantissimi, manus apponerent adiutrices ad inducendum dictum Gregorium, ad seruandum iuramentum præstitum, vt ipsorum duorum Regum authoritate magnifica, vnio fieri posset in ecclesia. Cui negotio Rex Franciæ libens annuerat, & solemnes Gregorio nuntios destinauerat, licet tergiuersanti & indurato. Quamobrem Rex Franciæ secutus consilia Doctorum vniuersitatum Parisiorum & Louaniensium, Aurelianorum, Tholosanorum, & montis Pessulani, ad euitandum pœnas fautoris schismatis, neutri de Papatu contendenti decreuit obedire, donec pax haberetur in ecclesia Dei.

Rex Angliæ cum intellexisset propositionem Cardinalis, exhiberi sibi iussit omnem humanitatem offerens sumptus sibi largifluos quam diu cuperet in Anglia perhendinare.

Anno 1409. post Epiphaniam conuocauit dominus Cantuar. regni clerum Londonijs ad eligendum personas idoneas, quæ proficiscerentur Pisas ad concilium generale, inter quas eliguntur Magister Robertus Alum Sarisburiensis Episcopus cum alijs viris doctis & prudentibus. *Generale concilium Pisis.*

Præmiserat autem Rex Angliæ ambassiatores ad Papam Gregorium, & Cardinales, dominum Ioh. Coluile militem, & Magistrum Richar. Rixton Clericum cum literis exhibendis eisdem. *Litera Regis ad Papam.* Et quidem in litera Papæ directa, inter cætera scribit ita: Beatissime pater, si sedis Apostolicæ dignaretur attendere prouidentia, quanta quasi per vniuersum orbem pericula prætextu schismatis emersere, & potissime de strage populi Christiani, quæ vltra ducenta millia personarum vt asseritur ex guerrarum fremitibus in diuersarum mundi partibus exortarum, & iam pridem ad numerum 30000. ratione dissentionis habitæ super Episcopatu Leodiensi inter duos, vnum scilicet authoritate domini veri Pontificis, & alium authoritate Antipapæ titulo contendentes, in bello campestri (quod dolenter referimus) fuerant interfecti.

Profecto iam dicta sedes anxiaretur in spiritu, & iusto dolore torqueretur in mente, dictanteque bona conscientia, potius Apostolicæ sedis honorem relinqueret quam huiusmodi detestanda conniti de cætero, sub dissimulationis clamide toleraret, exemplum sumens de vera matre, quæ coram Rege Salomone contendens cessionem potius elegerat quam filij sectionem. Et quamuis ex illa noua creatione nouem Cardinalium, contra iuramentum vestrum, vt aliorum verbis vtamur, vltimo per vos factum, de qua vehemens admirationis causa consurgit, possit aliquatenus præsertim prout verisimile est censendum, intentionem vestram ad finem schismatis non intendere, absit tamen à seculo semper, quod sedes vestra circumspecta de tanta mentis inconstantia notaretur ab aliquo, vnde nouissimus error priore deterior haberetur. Hæc decerpsimus de epistola,

quam Rex direxit Papæ, vt cunctis liqueat, quam sobrie, quam modeste, tentauit Papam inducere ad votum iuramentumque soluendum, ne per eum stare videretur, quo minus in Ecclesia vnitas reformaretur. In epistola vero directa Cardinalibus inter cætera scripsit sic: Cupientes ostendere quantum zelum habuimus, & habemus vt pax detur Ecclesiæ de consensu statuum regni nostri, domino summo Pontifici literas nostras transmisimus, iuxta seriem copiæ præsentibus interclusæ effectualiter exequendas. Vestrum itaque venerabilem cœtum affectuose precamur, quatenus si contingat eundem Gregor. intercessendo generali concilio apud Pisas & cedendo Papatui, iuxta votum & iuramentum per ipsum vicibus iteratis emissum acquiescere votis vestris & nostris, prout cupimus & tenemus ipsum facturum, pro statu suo taliter ordinare velitis, vt præcipue Deus exinde placetur, & tam ipse Gregorius quam nos, qui non immerito suum honorem & commodum ex affectu diligimus, vobis & singulis vestrum merito teneamur ad gratiarum vberes actiones.

Anno 1410. iuxta condictum conuenere Pisas domini Cardinales vtriusque Collegij viz. Gregorij & Benedicti, vt super reformatione vnionis tractarent tam effectualiter quam finaliter, occurrentibus ad eundem locum pene totius orbis latini prælatis & viris venerabilibus electis ad suffragandum Cardinalibus in hac causa, sic quod factus est ibidem numerus maximus mitratorum. Qui inuocata spiritus sancti gratia consenserunt in vnam personam, ac elegerunt vnum qui caput esset totius Ecclesiæ, duobus alijs abdicatis, vocaruntque nomen eius Alexandrum 5. licet Gregorius & Benedictus, qui se de concilio prædicto sponte subtraxerant, procaciter obgrunnirent.

Alexander 5. electus.

Hic Alexander in primordio suæ creationis concessit omnibus vere confessis & contritis, qui manus adiutrices apponerent Ecclesiæ siue prioratui Sancti Bartholomæi Canonicorum de Smithfeld Londonijs, scz. die cœnæ Domini, die Parasceues, siue sancto Sabbato Paschæ, ac etiam in festo Annunciationis beatæ virginis, à primis vesperis vsque ad secundas vesperas, & quolibet istorum dierum plenam remissionem omnium peccatorum.

Creati sunt hoc anno D. Tho. Beufort in regni Cancellarium, & D. Henricus Scroope in thesaurarium.

Facto parliamento Londonijs sub diebus quadragesimæ, quidam laicus, arte faber, dum pertinaciter defendit hanc hæresim, quod videlicet non est corpus Christi, quod sacramentaliter tractatur in Ecclesia, sed res quædam inanimata peior bufone vel aranea, quæ sunt animalia animata, nec vellet opinionem istam deserere, traditus est iudicio seculari. Cumque damnatus esset, & in Smithfeld includendus dolio, dominus Princeps, Henrici Regis primogenitus, qui tunc affuit, ad eum accessit, consuluit, monuit vt resipisceret. Sed neglexit perditus nebulo tanti Principis monita, & elegit potius comburi quam sacramento viuifico deferre reuerentiam. Quapropter dolio includitur, affligitur à deuorante flamma, mugitque miserabiliter inter incendia. Clamore cuius horribili dominus Princeps motus, iussit ignis materiam ab eo subtrahi, ardorem longius amoueri. Consolatur pene mortuum, promittens nunc etiam se victurum & consequuturum veniam, ac singulis diebus vitæ suæ si resipisceret de fisco regio tres denarios percepturum. Sed miser refocillato spiritu, respuit tantæ dignationis oblationem, non dubium quin maligno spiritu induratus. Quamobrem iussit dominus Princeps eum iterum recludi dolio, gratiam nullam consequuturum de reliquo. Vnde contigit, quod illic ad fauillas arsit ardelio miserabiliter mortuus in peccato suo.

Hereticus combustus.

In hoc parliamento milites parliamentales, vel vt dicamus verius, satellites pilatales in maligno positi, nulli commoditati regni studentes, ad vnum solummodo scelus vacant, vt ecclesiam Dei per Angliam spoliarent, huiuscemodi schedulam Regi dantes: Excellentissimo domino nostro Regi, & omnibus proceribus in præsenti parliamento constitutis, omnes communes fideles demonstrant humiliter, dicentes veraciter, quod dominus noster Rex potest habere de bonis temporalibus per Episcopos, Abbates ac Priores occupatis ac superbe vastatis in regno, quindecem Comites, mille quingentos milites, sex mille ducentos armigeros, & centum xenodochia plura quam nunc sunt, bene & fideliter sustentata de terris & tenementis nunc inutiliter vastatis. Sed cum niterentur ostendere, de quibus locis tam grandes summæ leuari possent, vnde præmissi dotarentur, siue ditarentur, defecerunt, scrutantes scrutinio, & dum diligunt vanitatem, quæsiuere mendacium. Serenissimus autem Princeps, abhominatus tantam Lollardorum malitiam prohibuit ne de cætero præsumerent talia commentari. Cumque cœtus execrabilis Lollardorum militum videret se non posse progredi in præmeditata malitia petierunt

Lollardorum petitio.

cum

cum instantia, vt clerici conuicti de cætero non traderentur ergastulis episcoporum, sed carceribus regiis & temporalium dominorum, sed nec hoc quidem consecuti sunt. Petierunt etiam vt statutum factum de Lollardis in quo cauetur, vt vbicunque forent deprehensi dogmatizare doctrinas erroneas, caperentur sine breui regio, & proximo regis carceri manciparentur, vel mutaretur, vel modificaretur. Et accepere responsum, se non habituros huius petitionis propositum, quin potius statutum super huiusmodi negotio aggrauandum. Rex vero in præsenti parliamento petiit vt quotannis dum viueret sine parliamento tenendo, decerneretur sibi de clero vna decima, & de laicis vna quinta decima, sed non obtinuit.

Protelatum est ergo parliamentum ab octauis S. Hillarij, fere in medium mensis Maij. Tandem de laicis concessa fuit illi vna quinta decima non sine grandi murmure cōmunitatis.

Hoc tempore dominus Thomas Beufort comes Surrey concessit in fata.

Circa nonum diem mensis Aprilis incensa est villa de S. Andamaro, cum abbatia vbi reconditus fuit apparatus execrabilis per ducem Burgundiæ, qui pactus fuerat villam Calesiæ vel destruere, vel Gallorum arbitrio subiugare. Ibi machinarum hactenus nullibi conspectarum multitudo maxima, ibi vasorum venena continentium quæ proiicienda præordinauerat in dictam villam magna nimis abundantia seruabatur. Collegerat siquidem serpentes, scorpiones, bufones, & alia venenorum genera, & incluserat in paruis cadis, vt dum computriuissent illic noxiorum carnes animātium, & in tabem resolutæ fuissent, facta obsidione circa Calesiam, cados emissos è machinis in villam proiiceret. Qui dum confracti fuissent iactus violentia fætore pestifero strangularent inclusos, armatos contactu inficerent, vbique vicos venena sparsa fædarent. Interea iuuenis quidam ductus auri cupiditate, vel affectu villæ regiæ petiit à rectoribus quid mercedis mereretur, qui villam tanto metu vacuaret, & omnem apparatum quem formidabant incenderet. At illi summam fului metalli taxant, qua contentus, digreditur adolescens & immisso igne, non solum combussit dictam materiam, sed pene cum monasterio totam villam. *Ducis Burgundiæ machina in Calesiam.*

Alexander Papa 5. electus in concilio Pisis celebrato diem clausit extremum, cui successit Balthazar Bononiensis Archiep. consensu vtriusque partis Cardinaliū, qui vocatus est Ioh. vicesimus tertius. *Alexandri 5. mors.*

Anno 1411. hostis humani generis inuidens crementis orbis Christiani, non solum graue scandalum sed & magnum dispendium intulit christianis. Siquidem rex de Crakon tactus affectu christianæ professionis baptizatus est in nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis. Qua de causa, cuncti noti & amici sui qui remanserant in perfidia Sarazenica, se elongauerunt ab eo, & conspirauerunt, vt vel ipsum peruerterent, aut certe bello delerent. Quorum vt comperit molitiones tanquam Christicola à vicinis christianis contra hostes suæ fidei subsidium expetiuit. Erant autem sibi contermini proceres & rectores de le Pruns, qui priusquam christianus effectus esset, consueuere terras suas inuadere & exinde prædas opimas Martio iure referre. Sed iam ratione religionis cessare necesse fuit. Nihilominus Prusienses Heroes comperto quod affines sui persequerentur eum, vt afflictum magis affligerent non verentes deum vindicem, bellum sibi crudeles indicunt, quamuis ipse ab eis suffragia contra Sarazenos primitus implorasset. Itaque constitutus inter cudem & malleum, quo se verteret ignorabat. Sed tandem animatus vt creditur, & indutus virtute ex alto quo maius imminebat periculum, se conuertit. Et licet hostes præstarent & numero & apparatu, inuocato rex Neophitus Christi nomine, commisit cum Prusiensibus & fecit stragem magnam, quo successu non solum sibi subegit hostes, sed & omnem regionem eorundem. *Rex de Crakon christianus.*

In hoc tamen pie consulens subiugatis vt permitteret eos suis auitis gaudere priuilegiis, & mercimonia prout soliti fuerant exercere.

Hoc anno Burdegaliæ ex dissenteria pene 14000. hominum periere, tantumque pestis inualuit in Acquitania & Wasconia quod vindemiatores & vuarum calcatores in patria defecerunt. *Pestis.*

Ioh. Predergest miles & Gul. Long pelagus præseruātes à piratis, mare pacatum reddidere. Sed non tollerauit hoc maleuolorum supercilium, quin viros accusarēt de furtis, de rapinis, de deprędationibus rerum inconcessarū. Quapropter miles Westm petiuit asylum. Non domum vel tigurium vbi caput reclinare posset obtinere potuit, metu regis id vetantis sed in vestibulo S. Petri, explicatis tentoriis sibi necesse fuerat repausare, adhibitis lateri suo custodibus propter timores nocturnos, qui sibi ab æmulis parabantur.

Remansit interim Gul. collega suus in pelago, donec Admiralius qui pro tunc fuit naues armasset, & ad eum personaliter accessit, & impunitatem sibi fide interposita spopondisset. Qua conditione, relictis nauibus secutus est eum, sed tamen non obstantibus promissis pollicitationibus reclusus est in Turri Londoniarum.

Cant. repulsus visitare Oxoniam.

Dominus Cantuariensis dum nititur visitare vniuersitatem Oxoniarum, repulsam passus est.

Guerra mota est inter ducem Burgundiæ & ducem Aurelianēsem filium ducis Aurelianensis nuper occisi factione ducis Burgundiæ supradicti, suffragantibus duci Aurelianensi, regibus Nauarriæ, & Arragoniæ, ducibus Bituriæ, & Britanniæ, cum Wasconibus & Acquitannis, nec non comitibus de Huys, & de Armanack & multis aliis.

Dux Burgundiæ cui fauit Rex Franciæ & eius primogenitus dictus rector Franciæ cum multis aliis, videns partem contrariam robore fortem, populositate numerosam, diffidens suis viribus, misit ambassiatores in Angliam petens per eos regis suffragia contra ducē Aurelianensem, offerens plurima, pluraque promittens, inter quæ nuptias filiæ suæ promisit principi, simul cum maxima summa fului metalli.

Cui rex fertur tale dedisse responsum. Consulimus ne cum hoste vestro præsumatis in hac causa congredi, qui iuste vos infestare videtur, pro nece per vos procurata parentis sui, sed quantū in vobis est animum iuuenis exasperati mitigare studete, satisfactionem rationabilē iuxta consilium partis vtriusque promittēs. Quod si nec sic à persecutione cessare decreuerit, secedite in partes tutiores vestri dominij, & illic vires aggregate quæ sufficiāt ad repellendum suam violentiam. Si vero post hæc bellum contra vos mouerit, ad congrediendum cum eo iustius mouebimini. Et in tali causa fauorem vobis, quem petitis exhibebimus.

Transmissi sunt ergo comes de Arundell, atque comes de Kyme D. de Cobham Iohan. Oldcastle & quidam alij cum armata manu, & architenentibus in numero copioso. Qui cum summa gratulatione recepti sunt per ducem Burgundiæ, sufficienterque conducti. Sed cum moram Parisius diuturnam protraxissent & iam macellarij carius solito carnes venderent, statuerunt nostrates egredi, & si fortuna faueret ab hoste quærere victum sibi.

Iacuit tunc non procul Aurelianensis in loco quodam forti cum priuata familia prope villam de Seynclo, in qua magna pars exercitus sui constituta fuit, quasi media via inter vtrosque. Profecti sunt ergo Anglici pabulatum proque sua necessitate prouidendum. Dumque villam de Seynclo proponunt inuadere, comperiunt pontem fractum ab hoste. Cui tabulas licet strictas, longas tamen, hostes superstrauerant, vt egredientes ab ingressu villæ nostros arcerent, & si necesse foret iuxta qualitatem negotij reuerti possent. Pugnatum est igitur, & Franci fugati, qui dum meticulose fugiunt, per arctitudinem tabularum cadentes in flumen demerguntur. Occisi feruntur ibidem mille trecenti, cæteris qui in villa fuerunt ad ducem fugientibus, casumque referentibus cum ploratu. Qui confestim fugiens è diuersa parte saluti suæ consuluit. Nostri proinde villam de Seynclo deprædantur, captiuos multos secum trahunt, Parisius reuertuntur. Regales & nobiles cum vidissent manum magnam quam exercuerat dominus super hostes per manum nostratum, deum pro successu nouo laudauere, nostrisque gratias retulere. Sed quia captiuos secum traxerant, qui rei læsæ maiestatis extiterant, eosdem captiuos Galli mox iudicialiter punire temptabant. Contradicunt nostrates, eo quod pacta redemptione saluassent eos iuxta leges armorum, & timebant perdere summas pactas. Quapropter bile repleti dum nituntur saluare quos tueri ceperāt, de Parisiēsibus plures morte plectunt. Sed tandem recepta pecunia pacta pro redemptione captiuorum de fisco regis & ciuibus, permisere Francos gaudere suorum proditoribus. Quorum quidam decapitātur, quidam tormentis variis iuxta morem patriæ mori coguntur. Parliamentum celebratur Londoniis in crastino animarum.

Seynclo capitur.

Ann. 1412. dux Aurelianensis qui se putabat insuperabilē, accepta plaga per Anglos inflicta, mox disperquisiuit media, per quæ regem Angliæ, imo & proceres & commune vulgus in affectum sui posset allicere. Initoque consilio super isto negotio, scripsit procuratorium sub hiis verbis. Ioh. regis Francorum filius dux Bituriæ & Aluerniæ, Comes Pictauiæ Boloniæ & Aluerniæ, &c. Carolus dux Aurelianensis & Valesij, Comes Blesensis & belli montis, & dominus Conciati. Ioh. dux Burboun, comes clari montis & forestarum, & dominus belli ioci. Et Iohannes Alenkoniæ, id est, de Armanacke, & de Pertica, & dominus Filgeriarum.

Notum facimus vniuersis, quod nostrum quilibet de probitate & fidelitate, circumspe-

spectione & prudentitia Falconeti, &c. ad plenum confisi, ipsos & eorum quemlibet præsentium tenore nostros procuratores fecimus certos, indubitatos, & irreuocabiles, ac nũcios & legatos speciales ad tractandum, & concordandum, & concludendum cum serenissimo principe D. Henrico dei gratia rege Angliæ, & illustrissimis eius natis &c. super restitutione & traditione reali ducatus Acquitaniæ cum suis iuribus & pertinentiis vniuersis, quæ ad serenissimum dominum regem Angliæ hæreditario iure vt asseritur pertinent per nos eidem fienda, &c. Postquam legati suum procuratorium exhibuissent, obtulerũt quæ in subscriptis articulis denotantur.

Procuratorium ducis Aurelian.

Primo, obtulerunt sua corpora exponenda pro seruitio domini regis Angliæ in omnibus suis causis & exactionibus, salua semper eorum fidelitate. Scientes quod aliter requirere nollet.

Articuli eorum.

Secundo, obtulerũt filios suos, filias, neptes, nepotes, & vniuersaliter omnes consanguineos suos pro coniugiis faciendis, ad complendum iuxta dispositionem regis Angliæ.

Tertio, obtulerunt castra, villas, thesauros, & alia bona in obsequium præfati domini regis.

Quarto, obtulerunt amicos fere omnes nobiles Franciæ clericos famosos, ciues honestos, qui eis assistunt, vt de facto patebit.

Quinto, obtulerunt ducatum Acquitaniæ integræ, eodem modo, quo eius prædecessores obtinuerunt, nihil excipiendo de pertinentibus ad præfatum ducatum.

Ita quod parati sunt recognoscere terras quas tenent à præfato domino rege, & tradere in manu sua quas possunt & residuas pro viribus conquestant. Ipsi vero petunt reciproce, quod dominus rex Angliæ & successores eius, eisdem dominis assistant, vsque ad iustitiæ complementum contra ducem Burgundiæ, scilicet de crimine commisso in personam ducis Aurelianensis.

Secundo, petunt quod dominus Rex Angliæ eis assistat contra ducem Burgundiæ & suos fautores, vsque ad reparationem omnium bonorum quę habuerunt illius & suorũ occasione causæ.

Tertio petunt quod assistat contra ducem Burgundiæ pro restitutione damnorum, & reparatione offensarum amicorum, vassallorum & subditorum suorum.

Quarto petunt quod eis assistat pro pace regnorum quantum poterit, &c.

Hoc anno libra piperis 4. solidis vendebatur.

Circa festum Assumptionis beatæ Mariæ cum rex decreto sui consilij statuisset opem parare partibus ducis Aurelianensis, misit filium natu secundum D. Thom. ducem Clarentiæ: necnon Edw. ducem Eboraci, dominumque Thom. comitem Dorcetanum, plurimosque valentes cum valida manu, vt duci præfato ferrent auxilium contra ducem Burgundiæ, nondum reuersis in Angliam cunctis qui iamdudum cum comite Arundeliæ transfretauerant, ad roborandum partes Burgundionis. Vnde succreuit multis admiratio, qualiter tam repentina facta sit mutatio, vt sub temporis tantilli spatio cõtingeret Anglos, velut duo contraria consonare. Profecti sunt tamẽ prænotati proceres, & in Neustria applicuere. Vbi cum dux Aurelianensis iuxta condictum, tempore statuto non occurrisset incenderunt villas suas, prædati sunt vicos, & municipia multa cepere. Tandẽ licet sero conuenerunt ad colloquium duces Clarensis & Aurelianensis. Habitusque est contractus inter eos, vt nostrates desisterent ab hostili equitatione, & à prædationibus tẽperarent. Quo concesso, recesserunt duces nostri in Acquitaniam illic hyematuri. Aurelianensis ad propria se conuertit.

Subita mutatio.

Medio tempore dominus de Heyle Marescallus Franciæ, cum multis magnatibus, hominibusque de armis ad numerum 4000. pugnatorum, obsedit quoddam municipium in Acquitania, quod erat in custodia D. Ioh. de Nouut militis. Qui cum trescentis auxiliariis fugauit & fudit totum exercitum Gallicorum, captis de nominatis viris 12. & aliis generosis ad numerum 120.

Anno dom. 1413. Rex Henricus tenuit natale apud Eltham, valitudine graui pressus, sic quod quandoque mortuus videbatur. Resumpsit tamen vires, deo volente & dies natalitios iocunditate qua potuit celebrauit.

Post natale conuocauit regni proceres ad parliamentum tenendum Londoniis in crastino purificationis beatæ Mariæ. Sed tamen finem parliamenti non expectauit fato præuentus, die 20. mensis Martij, cum gloriose regnasset annis tredecim & dimidio, præter quinque dies. Sepultusque est, in ecclesia Christi Cantuariæ.

Mors Henr. 4.

Eodem anno coronatus est Londoniis Henr. primogenitus regis Henric. nuper defuncti, 5. Idus Aprilis dominica in passione domini. Quo die fuit tempestas niuis maxima,

Coronatio Henrici 5.

cunctis

cunctis admirantibus de temporis asperitate, quibusdam nouelli regis satis impingentibus aeris turbulentiam, velut ipse futurus esset in agendis frigidus, in regimine regnoque seuerus. Aliis mitius de persona regis sapientibus & hanc aeris intemperiem interpretantibus, omen optimum, quod ipse viz. niues & frigora vitiorum faceret in regno cadere, & serenos virtutum fructus emergere, vt posset effectualiter à suis dici subditis. Iam enim hyems transiit, ymber abiit & recessit. Qui reuera mox vt initiatus est regnum insulis, repente mutatus est in virum alterum, honestati, modestiæ, ac grauitati studens, nullum virtutum genus omittens quod non cuperet exercere.

Cuius mores & gestus omni conditioni tam religiosorum quam Laicorum in exempla fuere.

Post festum Paschæ, tenuit rex parliamentum solemne Londoniis, in quo subsidium petiit & accepit.

Circa præsens tempus rediit D. Thom. dux Clarentiæ frater regis de partibus Acquitaniæ quem directum diximus in auxilium ducis Aurelianensis contra ducem Burgundiæ.

Sub hiis diebus, magna pars ciuitatis Norwicensis repentinis ignibus conflagrauit.

In festo S. Trinitatis celebratæ sunt solemnes exequiæ regis Henrici & conquesti 4. Cantuariæ, præsente rege Henrico filio suo & hærede.

Schedula Londini affixa.

Eo tempore decretum fuit per cleri consilium Londini apud Sanctum Paulum celebratum, ad instantiam maxime regis nunc, vt festiuitas Sancti Georgij Martyris vt duplex festum de cætero celebretur. Quod etiam de festo S. Dunstani, D. Cantuar. censuit faciendum.

Alexander episc. Norwicensis, qui de veterano priore loci prædicti, pontifex factus fuerat, curis seculi valefecit. Cui successit per electionem Magister Rich. de Cortiniaco, dignus qui genere, moribus & scientia, conquadraret hunc gradum.

Querela in Ioh. Oldcastle.

Eo tempore Lollardi qui doctrinam Euangelicam & Apostolicam, atque propheticam deprauabant, fixerunt schedulas in valuis ecclesiarum Londoniis, quæ continebant 10000. paratos, ad insurgendum contra cunctos qui non saperent sectam suam. Innitebantur nempe viribus & ingenio cuiusdam militis qui dicebatur Iohann. Oldcastle, qui ob reuerentiam nuptiarum quas contraxerat cum affine nobilis viri D. de Cobham, cognomen dicti dominij est sortitus. Sed tamen propter hæreticam prauitatem valde suspectus.

Eo tempore facta Londoniis cleri conuocatione per D. Cantuar. maxime causa prædicti Iohãnis, repertum fuit quod idem Ioh. fuit & est principalis receptator & fautor, protector & defensor Lollardorum, & quod præsertim in diœcesibus Londoniensi, Roffensi & Herefordensi, ipsos Lollardos ab ordinariis siue diœcesanis locorum minime licenciatos contra constitutionem prouincialem inde factam, ad prædicandum transmisit, eorũque prædicationibus nefariis interfuit, & contradictores si quos repererat, minis & terroribus ac brachij secularis potestate compescuit, asserens inter cætera, quod Cantuariæ Archiep. & eius suffraganei non habuerunt nec habent potestatem aliquam huiusmodi cõstitutionem faciendi, aliterque sentiit, & sentit ac dogmatizat & docet de sacramentis altaris & pœnitentiæ, peregrinationibus & adorationibus imaginum ac clauibus quam Romana ecclesia docet & affirmat.

Quare ex parte totius cleri D. Cantuar. fuerat requisitus, vt de & super præmissis contra eundem Iohan. procedere dignaretur. Qui tamen ob reuerentiam domini regis cuius ad tunc idem Iohann. familiaris extiterat, & ob honorem ordinis militaris vna cum omnibus suffraganeis tunc præsentibus, & magna parte cleri, accessit ad præsentiam domini regis tunc in prædio suo de Kenyngton existentis, declaraturus ei defectus eiusdem. Ad instantiam tamen domini regis cupientis eum sine dedecore reuocare, suspẽsum fuit negotium magno tempore. Sed cum dominus rex circa reductionem eius longum tempus triuisset inaniter, significauit domino Cantuar. se circa eum inutiliter laborasse. Dominus igitur Cantuar. dictum Iohann. de & super præmissis personaliter responsurum coram eo ad certum terminum decreuit euocandum, ac nuntium suum cum literis citatoriis ad dictum Ioh. transmisit tunc in castro suo de Couling degentem, mandans dicto nuntio, vt dictum castrum dicti Iohann. nullo modo ingrederetur nisi licentiatus. Sed per mediationem cuiusdam Ioh. Buttiler hostiarij cameræ domini nostri regis, ipsum dominum Iohan. requireret quatenus aut daret dicto nuntio licentiam ingrediendi vt citaret eũdem, seu saltem extra castrum suum prædictum, faceret sui copiam, vt sic citatione

Ioh. Oldcastle citatur.

posset

posset apprehendi. Qui tamen Ioh. Oldecastle, dicto Ioh. Buttiler ex parte domini regis sibi præmissa exponenti, publice respondit quod nullo modo citari voluit, nec citationem ipsius aliqualiter tollerare.

Hiis auditis dominus Cantuar. decreuit eum citandum per edictum in valuis Roffensis ecclesiæ sibi vicinæ publice affigendum, vt compareret coram eo 11. die mensis Septembris, super præmissis & aliis hæreticam prauitatem concernentibus personaliter responsurus. Quo die adueniēte D. Cantuar. in Capella maiori infra castrum de Ledis, quod tunc inhabitabat, sedens pro tribunali, audita & recepta relatione, quod idem Iohann. se incastellauit & forticauit in castro suo prædicto, ac opiniones suas defendit, claues ecclesiæ & potestatem Archiepiscopalem multipliciter contemnendo, fecit eum citari publice ac præconizari. Qui cum diu expectatus nullo modo compareret, prout erat merito, contumacem excommunicauit in scriptis. Et quia dictus Ioh. in defensionem erroris sui contra claues ecclesiæ se incastellauit & fortificauit, D. Cantuar. decreuit iterato citare dictum Iohan. si posset apprehendi, vel alias per edictum sicut prius, vt compareret coram eo die Sabbati proximo post festum S. Matthæi apostoli & Euangelistæ proximo futuro, causam rationabilem si quam habeat, quare contra eundem ad grauiora procedi non debeat, tanquam publicum hæreticum, schismaticum & hostem, & aduersarium vniuersalis ecclesiæ, quare etiam pronunciari non debeat, ac auxiliū bracchij secularis contra eum solemniter inuocari personaliter responsurus, facturus & recepturus, circa omnia & singula præmissa quod iustitia suadebit. Adueniente termino præfixo, D. Cantuar. sedente pro tribunali in capello S. Pauli Londoniis, assidentibus sibi D. Richardo London. & Henr. Winton. episcopis, D. Rob. Murley miles Custos Turris Londoniarum secum præfatum D. Ioh. adduxit (nam parum ante per regios ministros comprehensus fuerat & in Turri clausus.) Cui D. Cantuar. recitauit processum memoratum, quomodo viz. in cōuocatione cleri detectus & delatus extiterat, quomodoque citatus & propter suam contumaciam excommunicatus. Vnde D. Cant. gratiose obtulit & paratū fore promisit ad absoluendū eundem. Sed ille absolutionem D. Cant. petere noluit. Sed diuertēs ad alia, dixit quod libenter recitaret coram D. Cantuar. fidem quam tenet. Extraxitque de sinu suo quandam schedulam indentatam, quam tradidit D. Cantuar. postquam legisset. Qua schedula perlecta D. Cantuar. dixit. Ecce domine Ioh. in hac schedula vestra plura bona continentur, ac satis catholica. Sed habetis terminum istum ad respondendum super aliis, errores & hæreses sapientibus, quibus per contenta in hac schedula non est plene responsum. Et propterea vos oportet ad eadem respondere qualiter sentitis, & fidem vestram plenius declarare. Viz. an teneatis, credatis & affirmetis, quod in sacramento altaris post consecrationem rite factam remaneat panis materialis vel non? Item an teneatis, credatis & affirmetis, quod in sacramento penitentiæ necessarium fuerit, quod habens copiam sacerdotis confiteatur de peccatis suis præsbytero per ecclesiam ordinato. Qui respondit expresse, se nolle aliter prædicta declarare, quam in dicta schedula continetur. Cui cōpatiens D. Cantuar. dixit. Caueatis D. Ioh. quia si ad hæc vobis obiecta, clare non respondeatis in termino legitimo vobis iam dato, poterimus vos denunciare & declarare hæreticum. Sed dictus Ioh. aliter respondere contempsit. Tunc D. Cantuar. declarauit ei, quid sancta Romana ecclesia sequens dicta bonorum Augustini, Hieronimi & Ambrosij & aliorum sanctorum determinauit, quas determinationes oportet quoscunque catholicos obseruare. Ad quæ dictus Ioh. respondit, quod voluit credere & obseruare, quicquid ecclesia sancta determinauit, ac quicquid voluit se credere & obseruare. Sed quod domin[9] papa & cardinales, Archiepiscopi episcopi, cæterique prælati ecclesiæ haberent potestatem talia determinandi, noluit ad tunc aliqualiter affirmare. Vnde D. Cant. sibi compatiens, sub spe melioris deliberationis, datis sibi in Anglicis certis articulis, rogauit, vt in die Lunæ proximo sequente plene & clare suum daret responsum super eisdem. Quo die Lunæ viz. 25. die mensis Septembris, coram D. Cantuar. & antedictis episcopis, adiuncto illis Bangorensi episcopo domino Benedicto, comparuit D. Rob. Murley Custos Turris London. ac præfatum D. Iohan. secum duxit, ac coram D. Cantuar. & toto clero pro tunc congregato, statuit. Cui Archiepisc. affabiliter & suauiter recitauit acta prioris diei, & quomodo excommunicatus fuerat & est, ac rogauit & requisiuit eundem vt peteret ac admitteret in forma debita ecclesiæ absolutionem. Quod se dictus Ioh. facturum negauit, sed à solo deo absolutionem petiturum. Consequenter D. Cantuar. suaui & modesto modo rogauit, & requisiuit eundē quatenus de & super contentis in dicta schedula determinationem ecclesiæ eidem trāsmissam de sibi oppositis clarum daret responsum. Et primū super sacramentum Eucharistiæ, ad quem articulū inter cætera respōdit, quod sicut Christus hic

Examinatio Ioh. Oldcastle.

in

in terra degens habuit in se diuinitatem & humanitatem, diuinitatem tamen velatam & inuisibilem sub humanitate quæ in eo aperta & visibilis fuerat: sic in sacramento Altaris est verum corpus, & verus panis, videlicet, quem videmus, & corpus Christi sub eadem velatum, quod non videmus. Ad fidem circa sacramentum huiusmodi in schedula prædicta per dominum Cantuar. transmissa sibi, perque sanctam Romanam ecclesiam, & doctores sanctos determinatam expresse negauit, dicens quod determinatio ecclesiæ facta est contra sacram scripturam, & postquam ecclesia dotata est, & venenum infusum in ecclesia, & non ante. Quod etiam ad sacramentum pœnitentiæ, & confessionis dixit & asseruit, quod si quis esset in aliquo graui peccato constitutus, à quo ipse surgere nesciret, expediret, & bonum esset sibi adire aliquem Sanctum & discretum sacerdotem pro consilio ab eo habendo: sed quod confiteatur peccatum suum proprio curato, seu aliter præsbytero, etsi haberet copiam eiusdem, non est necessarium ad salutem, quia sola contritio peccatum huiusmodi delere posset, & ipse peccator purgari.

Circa adorationem Sanctæ Crucis, dixit & asseruit, quod solum corpus Christi, quod pendebat in cruce, debuit adorari, quia illud corpus solum fuit & est adorandum. Et interrogatus quem honorem faceret imagini ipsius crucis, respondit verbis expressis quod illum honorem solum faceret sibi, quod bene mundaret eam, & poneret in bona custodia. Quod autem ad potestatem clauium, dominum nostrũ Papam & Archiepiscopos & alios prælatos dixit, quod dominus noster Papa est verus Antichristus, hoc est caput eiusdem, Archiepiscopi & Episcopi, nec non alij prælati sunt membra, & fratres cauda eiusdem.

Quib. Papæ, Archiepiscopis & Prælatis, non est obediendum nisi quatenus fuerint imitatores Christi, & Petri, in vita, moribus & conuersatione. Et quod ipse est successor, qui est vita melior, moribus purior, & nullus alius. Vlterius dixit idem Iohannes alta voce, manibus expansis, alloquendo circumstantes. Isti qui iudicant & volunt damnare me, seducunt vos omnes & seipsos, & vos ducent ad infernum, & ideo caueatis ab eis. Quibus omnibus per eum sic dictis, dominus Cant. iterum ac sæpius flebili vultu dictum dominũ Iohannem alloquebatur verbis quibus potuit, exhortando vt ad vnitatem rediret ecclesiæ, crederet & teneret, quod ecclesia Romana credit & tenet. Qui respondit expresse, se aliter non credere, quã superius expressit. Videns igitur dominus Cantuariensis se in nullo posse proficere, cum magna cordis amaritudine processit ad prolationem sententiæ diffinitiuæ in hunc modum.

Sententia in D. Oldcastle.

In dei nomine Amen. Nos Tho. permissione diuina &c. in quadã causa siue negotio hæreticæ prauitatis, de & super diuersis articulis, super quibus dominus Iohannes Oldcastle miles, dominus de Cobham, coram nobis in vltima Conuocatione cleri nostræ Cantuariensis prouinciæ, in ecclesia S. Pauli celebrata, post inquisitionem diligentem ibidem inde captam, reperimus eum Iohan. fore & esse hæreticum, hæreticis credentem, ac in fide & obseruantiis sacrosanctæ Romanæ & vniuersalis ecclesiæ errantem, & præsertim circa sacramenta Eucharistiæ & pœnitentiæ. Ad quod tanquam iniquitatis tenebrarum filius in tantum obdurauit cor suum, vt non intelligat vocem pastoris sui, nec velit monitionibus allici, nec reduci blanditiis. Videlicet, pensatis ipsius delictis & culpis per ipsius damnabilem pertinaciam aggrauatis. Nolentes quod is qui nequam est, fiat nequior, & alios inficiat sua labe, de consilio & assensu magnæ discretionis & sapientium virorum venerabilium nobis assistentium, præfatum D. Ioh. Oldecastle militem, D. de Cobham, de & super huiusmodi detestabili reatu conuictum, & ad ecclesiæ vnitatem, pænitentialiter redire nolentem, hæreticum, ac in hiis quæ tenet, docet, determinat & prædicat sacrosancta Romana & vniuersalis ecclesia, & præsertim in articulis suscriptis errantẽ, iudicamus, declaramus & condemnamus sententialiter & definitiue in hiis scriptis, relinquentes eundem ex nunc, tanquam hæreticum iudicio seculari. Ipsumque nihilominus hæreticum omnesque alios & singulos, qui eundem de cætero in sui fauorem erroris receptauerunt, defensauerunt, seu sibi consilium, fauorem vel auxilium in hac parte præbuerint tanquã fautores, receptatores & defensores hæreticorum excommunicamus & excommunicatos denunciamus in hiis scriptis.

Hiis ita peractis, dominus Cantuar. regem certificauit super præmissis viuæ vocis oraculo, postulans vt dominus rex dignaretur dicto Iohanni damnato iuridice, gratiose cõcedere 40. dies ad inducias.

Nam tam Rex quam Pontifex, non eius interitum, sed vitam cupiebant affectualiter, & pro salute sua laborauere non segniter. Vnde factum est vt ad Turrim reduceretur.

Vbi

Vbi sub induciarum spatio sibi concessarum posset resipiscere, & gratiam tam ecclesiasticam quam regiam promereri. Sed ista specialis indulgentia facta fuit sibi malignandi copia, dum citra præfixum terminum elapsus è custodia, congregauit iniquitatem sibi, nil aliud cogitans quam de vindicta. Reuera destinatis literis ad sequaces suos tam milites quam armigeros qui non pauci fuere, hortabatur vt & ipsi scriberent ad amicos suos, vt & ipsi se ad vindictam mutuo concitarent. Igitur per omne tempus illud quod fluxit ab euasione eius, vsque ad circumcisionem domini vel Epiphaniam, discurrebant vndique Lollardorum nuntij, qui rurales & quoscunque poterant promissis amplis stipendiis allectarent, quatenus in certum diem eis denunciandum parati forent ad standum viriliter & actus martios peragendum. Multis ignaris quærentibus causam pro qua vel in qua certare deberent, responsum fuit non esse curandum dummodo stipendia larga reciperent, & pro rebus bene gestis affluenter remunerandos proculdubio se sperarent. Sed de hiis omnibus in ordine præsentis historiæ, post hæc plenius referemus. *Oldcastle fuga elabitur.*

Hoc anno plures Angli peste percussi vel epidemia, viuere desiere.

Item hoc anno leuatum fuit corpus quondam Richardi regis Angliæ, quod humatum fuerat intra ecclesiam fratrum prædicatorum de Langley, & deportatum Londonias, ac apud Westmonasterium, regaliter tumulatum, non sine maximis expensis regis nunc, qui fatebatur se sibi tantum venerationis debere, quantum patri suo carnali.

Anno 1414. Rex tenuit natale solemniter apud Eltham. Vbi Lollardi facta coniuratione, regem inopinate cum fratribus suis & amicis cepisse vel occidisse statuerant. Sed deus omnipotens noluit innocentem nocentum perire manibus, neque periclitari: sed immisit timorem suum in corda quorundam conspiratorum, qui regem monuere vitare periculum, & iam structas insidias declinare. Vnde factum est, vt sine strepitu Rex modeste se transferret ad palatium suum prope Westmonasterium, vbi locus tutior, & frequentia populi maior fuit.

Lollardi vero cum iam completa esset eorum malitia, parabant quæ mente conceperant, gestientes experiri fortunam quam suis votis fore propitiam putauere. Veneruntque sub ipso noctis conticinio in campum qui dicebatur sancti Egidij prope Londonias, vbi ferebatur eorum campiductor, Iohannes Oldecastle, dominus de Cobham suos satellites operiri. Videres per semitas, perque vicos, per compita concurrentium turbas pene de cunctis regni comitatibus sollicitatas magnis promissis confluere ad diem & horam iam instantem. Qui requisiti quamobrem sic festinabant, & velut anheli currebant, responderunt se properare ad D. de Cobham qui eos conductos suis stipendiis acciuisset. Rex vero non ignarus omnium præmissorum sub eiusdem noctis articulo, iussit suos in armis esse paratos, tunc primum suis intimans quid facere decreuisset. Fuerunt tunc plures cum rege qui laudauerunt in diem clarum protelandum negotium, quo decernere possent, qui cum rege vel contra dominum starent. Alij vero consuluere regem debere præstolari donec ad eum multitudo conuenisset exercitus, ne cum paucis hostes aggrediens, peiorem (quod absit) reportaret calculum. Sed neutris acquieuit Rex eo maxime, quod audisset Lollardorum fore propositum si præualuissent, primitus destruendi monasteria de Westmonasterio, de Sancto Albano, de Sancto Paulo, & cunctorũ fratrum Londoniis constituta. *Lollardorum insurrectio.*

Quamobrem Rex tantis malis se obiiciens, ingessit periculo, contra vota suorum in campum progrediens paulisper transacta nocte media, vbi & constitit præstolaturus quid ventura pariat dies proxima. Vbi contigit, vt multi de remotis partibus ad castra hostilia, prius intrarent per errorem castra regia, vbi requisiti quem quærerent, responderunt dominum suum de Cobham. Quapropter contra spem capti sunt & carceribus mancipati. Peruenit rumor iste ad duces partis aduersæ, scilicet, quod rex cum valida manu occupasset arua contermina, & de suis plurimos captiuasset. Consternatique sunt peramplius, quod neminem viderunt de Londoniis aduentare. Vnde putabant millia ruitura in auxilium eorundem. Præceperat autem Rex vt ciuitatis portæ clauderentur, & per armatos seruarentur arctius, vt nullis pateret egressus nisi hiis quos scirent ad signa regia properare. Et reuera nisi rex vsus fuisset hac calliditate nocte illa, prout fertur exiuissent de seruis & apprenticiis simul cum quibusdam de ciuibus eorundem magistris ad quinquaginta millia contra regem. Qui vero de Lollardis adunati fuere, vt audiuere regem iam in eodem campo suas acies statuisse, non habentes vltra spiritum, fugæ præsidia petiere.

Quos regales insequentes, quosdam cepere, quosdam peremere. Quo vero diuer- *Fuga rebellium.*

terit dux eorum, minime scire potuit. Licet dominus Rex spopondisset publica voce præconis cuicunque prodenti eum de suo marsupio mille marcas & ciuitatibus siue pagis qui illum detegerent, maximas libertates. Vnde potest coniici pene totam patriam eius dementiam amplexatam fuisse, cum nullus inueniretur qui respectu tanti lucri, eum voluerit publicare. Capti sunt tamen de suis Affeclis plurimi qui dicebantur conspirasse, generaliter in destructionem regis, & procerum, prælatorum, religiosorum, possessionatorum, fratrum mendicantium atque ciuium, qui super his conuicti, non solum tractioni & furcarum suspensioni sunt addicti, sed post infœlicia fata cremati. Inter quos quidam de Dunstaplia, negotio braciator, diues admodum, dictus Gulielmus Murlee, qui arctius secutus opiniones Iohannis Oldcastle, orthodoxorum plurimos supra cunctos sectæ suæ perfidæ molestauerat. Hic cum in campo fuisset, & regis præsentiam cognouisset, meticulose ciuitatem repetiit, latebrasque quæsiuit. Præordinauerat vtique prout fertur eo die suscepisse de manu Iohannis Oldcastle ordinem militarem. Cuius rei argumenta fuere dextrarij duo sese quærentes auro phalerati, & deaurata calcaria, quæ sinu suo recondiderat, exinde detracta quando captus fuerat.

Quod & euenit paruo peracto spatio, post fugam suam. Tractus igitur suspensus & combustus, finem quem meruit est sortitus. Repertus est autem rotulis præcentoris sancti Albani, continens cuncta monachorum nomina dicti loci in manica sua, quem vel ipse, vel sui furtim sustulerant, quos vt fertur eliminasse proposuerat, & eorum locum velut dominus & Comes Herefordensis pagi dono ducis sui Iohannis Oldcastle obtinuisse. Fuerunt & plures alij, tam sacerdotes quam laici, qui capti, conuicti sunt & damnati, exituque functi consimili, quorum plurimi, nec quidem pœnitere curabant. De hiis prophetatum fuit apud Anglos per longa tempora antequam ista contingerent, sub hiis verbis.

Inter petrosum fontem, montemque nodosum.
Corruet Anglorum gens perfida fraude suorum.

Constat veraciter inter hæc duo loca gentem perfidam contra regem venisse, fraudeque suorum illic corruisse, quia quidem de suis regi renunciauerant eorum conspirationes.

Thom. Arundel mors.

Hoc anno cecidit eminentissima turris ecclesiæ Anglicanæ & pugil inuictus D. Tho. de Arundelia, morti soluens debita decimo Calendas Martij. Cui successit Henricus Chicheley.

Confessor Regis Magister Stephanus de Patrington, frater de ordine Carmelitarũ vir eruditus in triuio & quadriuio, factus est Episcopus Meneuensis.

Rex compatiens Henrico Percy adolescentulo qui per auum suum Henr. Percy comitem Northumbriæ, ductus fuit in Scotiam, post mortem patris sui perempti in bello apud Salopiam cum adhuc esset paruulus, iussit suis necessariis vt pro eius euocatione sollicitarentur, eum non solum honorare statuens eius reuocatione, sed vt sublimaret Comitis Northumbrorum nomine & dignitate.

Eo anno parliamentum tentum Leycestriæ, venere nuncij regis Franciæ ducisque Burgundiæ, licet non pari voto. Nam Dux Burgundiæ contra ducem Aurelianensem fortificari petiit, promittens vt fertur plura quam parare potuit.

Missi sunt igitur per regem Angliæ solemnes nuncij ad vtrumque. Inter quos duo pontifices scilicet Dunelmensis & Norwicensis legationis Principes extitere. Frequenter enim & hij in Franciam, & Francorum legati directi sunt in Angliam, sumptusque maximi consumpti sunt vtrobique, spe pacis omnino sopita.

Henr. 5. fundat monasteria 3.

Hoc anno cæpit Rex Henricus fundare tria monasteria religiosorum iuxta prædium suum, quod Schene vulgariter appellatur, vnum de ordine monachorum Chartusiensium. Aliud monachorum qui Celestini vocarentur, qui profitentes regulam S. Benedicti, quam seruare se dicunt ad literam, & vlterius se astringunt ad reclusionem perpetuam.

Brigittinorum ordo.

Tertium Brigittinorum qui S. Augustini profitentur regulam, quæ cum aliis adiectis cerimoniis vocatur ab eis regula saluatoris. His non licet habere proprium, non quidem obolum, nec pecuniam tangere quouismodo.

In hoc Monasterio iuxta regulam, debent esse sorores 60. sacerdotes 13. Diaconi 4. octo fratres laici. Quibus omnibus computatis tantus erat numerus personarum quantus erat 13. apostolorum, & 72. discipulorum Christi. Hij non lineis, sed laneis semper vtentur. Qui duo conuentus habebunt, vnam ecclesiam in communi.

Moniales habebunt sub tecto fratres inferius ad terram. Et sunt vtrique conuentus sepa-

ſeparatim incluſi. Quibus poſt profeſſionem non licebit egredi niſi de domini Papæ licentia ſpeciali. Iſti duo conuentus debent habere ex regula ſufficientem dotationem, ad ſuſtentationem perſonarum & ſeruiẽtium, ac ſupportationem onerum tanti monaſterij ita quod abſque indigentia & mendicitate, tam in anno ſterili quam fertili poſſint ſufficienter quieteque ſubſiſtere. Poſtea vero ſi totus mundus poſſeſſiones & prædia eis offerret, quicquam omnino recipere non liceret. Ante feſtum omnium ſanctorum annuatim cõputari debent, & præſciri victualia & neceſſaria anni ſubſequentis. Et quæcunque tunc remanent de victualibus ſeu pecunia anni tunc inſtãtis, in craſtino omnium ſanctorum debeat pauperibus erogari. Si vero aliquando victualia ſequentis anni videntur non ſufficere, tunc de pecunia aut victualibus imminentis anni addatur ſequenti anno quantum neceſſe eſt, & non plus, ſi abbatiſſa & generalis eiuſdem loci periculum animæ ſuæ voluerint euitare. Et ex poſt quicquid remanſerit, egenis dari debet. Abbatiſſa cum conſenſu ſororum & fratrum, eligere debent vnum de 13. ſacerdotibus in confeſſorem generalem monaſterij, cui omnes fratres obedire debent, & contra præceptum eius nihil omnino facere. Nullus ſecularium virorum ſeu religioſorum ingredietur caſtra monaſterij monialiũ. Hos ritus & plures obſeruant huius nouellæ religionis profeſſores, quos ad præſens omittimus ad alia feſtinantes.

Ordines religioſorum de Schene.

Ambaſſiatores noſtri Dunelmenſis & Norwici epiſc. iam ſecundo de Francia redeuntes, Gallicos dolis hactenus inſeruiſſe declarãt. Quamobrem Rex irritatus, cachinnos eorum temperare decreuit, & in deriſores animaduertere belli iure, & quantæ ſit dementiæ ſuſcitaſſe canem dormientem factis oſtendere.

Circa feſtum Michaelis iuſſit rex venire London. ad conſilium cunctos regni prælatos & proceres conſultaturus de negotiis arduis tangentibus regnum ſuum. Quo quidem tempore Cantuar. celebrauit ibidem grande conſilium. In quo tractatum eſt de priuilegiis exemptorum per Romanos pontifices indultorum, quibus gauiſi ſunt hactenus annullandis, hoc initium ſignorum fecit nouus metropolitanus vt manifeſtaret bilem ſuam.

Conſilium Cant. Archiep.

In hoc conſilio ſunt electi, qui pro parte cleri Angliæ proficiſcerentur ad generale concilium celebrandum apud Conſtantiam Germaniæ ciuitatem. Quo pene per laudabilem ſollicitudinem regis Romanorum & Hungariæ viri chriſtianiſſimi, qui electus in imperatorem Alemanniæ, recuſauit coronam ſuſcipere, donec ſibi conſtaret indubitanter quis eſſet præficiendus in Papam, totius chriſtianitatis prudentiſſimi pontifices & prælati cum aliis clericis velut innumeris confluxere. Vtque de aliis taceamus, de regno Angliæ miſſi ſunt, ad concilium viri valde venerabiles, Sariſburienſis, Bathonienſis, Herefordenſis epiſcopi, & cum hiis Abbas Weſtmon. Prior Wigorniæ, & plures alij pollentes ingenio, religione famoſi. Horum cætum honorauit multipliciter præſentia comitis Warwicenſis.

Concilium Conſtantiæ.

Hiis igitur & collegiis cardinalium, quondam Gregorij & Petri de Luna, cum aliis prælatis & doctoribus præcipuis chriſtianitatis adunatis apud Conſtantiam, Gregorius ſponte renunciauit papatui, ita duntaxat vt idem faceret Petrus de Luna qui in Arragonia, & Ioh. qui in Roma nomen ſibi Papatus aſſumpſerat. Sed Ioh. noſter aliquamdiu tergiuerſauit, donec monitus & inductus per Imperatorem ſe renunciaturum, ſicut & cæteri aliquando conſenſit.

Papa 3. papatui renunciant.

Quo facto, factum eſt indicibile gaudium inter omnes qui aderant putantes iam finem diſſidij imponendum. Sed proh dolor, vbi ſperabatur perfectionis & pacis initium, iam nouæ diſſentionis ſurrepſit exordium. Nam papa Iohannes infirmitate ſimulata, noctu repente receſſit cum duce Auſtriæ ad quandam ciuitatem dicti ducis. Se tamen excuſauit literaliter penes imperatorem, quod propter aerem nociuum reliquiſſet Conſtantiam. Sed nihilominus quandocunque Imperator duceret eum accercendum, paratus foret ad concilium ſine mora regredi, ad conſummandum & implendum quæcunque promiſerat. Cum vero poſt dies aliquot viſum fuiſſet Imperatori & concilio vt ſuam exhiberet inter eos præſentiam, per nuntios rogauerunt vt venire non differret ad concilium prout promiſerat ſe facturum. Quod plane negauit ſe facere, & occulte diſfiguratus fugit cum duce Auſtriæ in terram ſuam. Miſit igitur Imperator ad ducem mandans vt eum reduceret, vel ſaltem reduci permitteret ad concilium memoratum.

Quod cum dux ſuperſediſſet facere, Imperator terras eius ingreſſus eſt, coegitque ducem ſe ſubmittere, papamque reducere in eodem habitu quo eum abduxerat fugitiuum. Reductus eſt igitur coramque concilio demonſtratus, non indumentis religioſitatis redimitus, ſed Brigantinorum more ſemiueſtitus, geſtans ad latus ſagittas breues, qua-

Ioh. papa vestitum mutat.

libus vtuntur equites illarum partium qui malendrini dicuntur. Derisus igitur à toto cætu tam religioso quam seculari, missus est in carcerem, sub arcta custodia conseruandus, moxque cuncta bona sua mobilia direptioni patuere. Fertur enim quod despoliatus sit de 75000. librarum auri & argenti. Quibus auditis in Anglia pecunia collecta ad opus eius, et apud sanctum Paulum in cista reposita disruptis seris extracta est, melioribus vsibus destinata.

Depositio Ioh. 23.

In nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis patrisque & filij & spiritus sancti. Amen. Sacrosancta generalis Synodus Constantiensis in spiritu sancto congregata legitime inuocato Christi nomine, solum deum præ oculis habens visis articulis in hac causa contra D. Iohan. Papam 23. formatis, habita matura deliberatione super eisdem, per sententiam diffinitiuam quam proferimus in his scriptis pronunciat, decernit & declarat recessum per præfatum Iohan. 23. ab hac ciuitate Constantiensi in dicto sacro concilio generali clandestine & de nocte hora suspecta, in habitu dissimulato & indecenti, factum fuisse & esse illicitum, ecclesiæ domini & dicto concilio scandalosum, vacationis & vnionis ipsius ecclesiæ turbatiuum & impeditiuum, schismatis inueterati nutritiuum, à voto, promissione & iuramento per D. Iohan. papam, deo & ecclesiæ & huic sacro concilio præstitis deuiatiuum, ipsumque D. Ioh. papam simoniacum notorium, bonorumq; & iurium, nedum Romanæ, sed aliarum ecclesiarum, & plurium aliorum piorum dilapidatorem notorium, malumque spiritualium & temporalium ecclesiæ administratorem & dispensatorem fuisse & esse, suis detestabilibus inhonestisque moribus & vita, ecclesiam dei & populum christianum notorie scandalizantem ante eius assumptionem ad papatum, & post vsque ad ista tempora, ipsumque per præmissa ecclesiam dei & populum christianum notorie scandalizasse & scandalizare, postque monitiones debitas & charitatiuas iteratis & crebris vicibus eidem factas, in præmissis malis pertinaciter perseuerasse, seque ex hoc notorie incorrigibilem reddidisse, ipsumque propter præmissa & alia crimina in processu dictæ causæ contra eum deducta & contenta, tanquam indignum, inutilem & damnosum à papatu & omni administratione spirituali & temporali amouendum, priuandum, & deponendum fore, & dicta sancta Synodus amouet, priuat, vniuersos & singulos christicolas cuiuscunque status, dignitatis vel conditionis existant, ab eius obedientia, fidelitate & iuramento absolutos declarando, inhibendo insuper vniuersis Christi fidelibus, ne eundem de cætero papam nominent, nec illi tanquam Papæ adhæreant, seu quoquo modo obediant. Et nihilominus ex certa scientia & de plenitudine potestatis supplet dicta sancta Synodus omnes & singulos defectus, si qui forsitan in præmissis vel aliquo præmissorum interuenerint, &c.

Item decernit, statuit & ordinat dicta Sancta Synodus pro bono vnius ecclesiæ dei, quod nullo vnquam tempore reeligantur in Papam, dominus Balthazar Cossa nuper Iohann. papa 23. nec Petrus de Luna Clemens 13. in suis obedientiis sic nominati, & si contrarium fieret, id sit ipso facto irritum & inane, nullusque cuiuscunque dignitatis & præeminentiæ, etsi Imperiali, regali, cardinalatus vel pontificali dignitate præfulgeat, eis vel eorum alicui, contra hoc decretum vllo vnquam tempore obediat seu adhæreat, sub pœna fautoriæ dicti schismatis & maledictionis æternæ, ad quas contra præsumptiones si qui imposterum fuerint, & cum inuocatione brachij secularis procedatur rigide.

Sub hoc tempore cum iam rex Angliæ comperisset Francos fallaciis & fraude, fictisque promissionibus eum inaniter sollicitasse, naues conduxit, Architenentes & armatos elegit, machinas & missilia, ac omnem apparatum bellicum præparauit, quibus posset hostes efficacius infestare. Iussitque vt omnes secum profecturi parati forent in festo natiuitatis S. Ioh. Baptistæ apud Hampton. Quo tempore accesserunt ad eum noui recentesque

Legati Francorum spreti.

legati Francorum, inter quos præcipuus fuit Archiepisc. Senonensis vir verbosus & arrogans, sed parum disciplinatus, prout ostendit ex post, nimis petulanter se gerens in præsentia Regis & procerum in peroratione suæ legationis. Finaliter tamen Rex legatorum spreuit oblationes & promissa, quæ nec rationi fuere consona, nec sibi honorifica, & Londonias remisit eos.

Dum rex suorum procerum qui cum eo transfretare debebant apud Southhamptonam præstolaretur aduentum, tres viri potentes, in quibus præ cæteris confidebat, in eius necem coniurauerunt. Quorum nomina si vellem supprimere, fama flagitij diuulgaret etiam me tacente. Dicam igitur quod me dicturum doleo, paricidarumque no-

Proditio Henr. le Scroope.

mina non celabo. Primus & præcipuus D. Henricus le Scroope, in cuius fide siue constantia totus animus regius requieuit. Qui sub hypocrisi cuncta gerenda foris suppallians, & astu-

& astutam vapido gestans sub pectore vulpem, in cunctis agendis agninam simplicitatem publice præferebat.

Edidicit (nempe) simulare fidem, vultusque minaces
protegere, & blando fraudem prætexere visu:
Plenus seuitiæ, lucrique cupidine feruens,
ductus & vnanimes odio turbare sodales.

Hic tantæ fuit æstimationis penes regem, vt si quandò consilia priuata vel publica tractabātur, huius definitione terminabantur. Prætendebat namque tantam grauitatem in vultu, tantam in gestu modestiam, tantam in affatu religionem, vt quicquid ipse dictasset, velut oraculum è cœlo lapsum, Rex oportere fieri iudicaret. Si legatio solemnis emittenda foret in Franciam, ingenio vel persona Henr. le Scrope exequi necesse putabat. Ille proinde tractabat cum hostibus, ipse domino suo regi hostis occultus, mulcebatque regem vanis sponsionibus, delusit consilium promissis inanibus referens vtrisque alia prò aliis, fronte fauens suis, mente vero Gallis. Cumque rex innocens propter magnam confidentiam huius se arbitrio in pluribus commisisset, & ei multa donaria specialia tribuisset, ille tantis beneficiis retributor iniquus, dominum suum cum iam in procinctu foret profectionis suæ parata classe, & aggregatis militum copiis, repente vita priuare moliebatur. Spoponderat ista Francis vt fertur, pacta sibi pro proditione pecunia, qui iam ad sua regressi lætificauere suos, asserentes regem Angliæ mutato proposito, vel ad sua regressum, vel certe quod verius putauere peremptum. Habuit consortes proditionis Rich. comitem Cantebrigiæ, fratrem scilicet ducis Eboraci, & Thom. Grey militem borealem. Quem quidem Rich. comitem rex creauerat, & multis bonis ditauerat, & præ cæteris honorauerat ratione generis & parentelæ. Sed nulla impensa beneuolentia, nullum collatum beneficium proditores præuertere poterant, quin in necem tanti benefactoris mutuo se armarent. Attamen priusquam conceptum facinus possent ad effectum producere, deo volente detecti sunt, & iudicio parium suorum condemnati decapitationis sentētiam subiere, rege alias pœnas de iure debitas perdonante, præterquam Henrico Scroope, qui dicitur fuisse tractus. Qui etiam defleuisse vices eorum fertur. Quamobrem nonnulli propter regis modestiam, compassionem & pietatem, laudes Augusti in eum transferunt quondam æditas à Nasone, eo quod:

Henrici Scroope executio.

Sit piger ad pœnas princeps ad præmia velox,
quique dolet quoties cogitur esse ferox.

Eodem tempore velut ex condicto, & tanquam proditionis præfatæ consciētia Lollardi stimulati è latebris emersere, & in regem blasphemias euomuere, loquentes grandia, minasque spargentes in scriptis, quæ fixerunt in valuis ecclesiarum Londoniis in multis locis, talibus se cohortantes. Iam inquiunt princeps præsbiterorum abiit, iam hostis noster abcessit, iam nobis arrisit tempus accommodum quo nostras impune licebit iniurias vindicare. Sicque se mutuo confortantes, scripserunt ad inuicem multa millia in sua vota venisse. Interea campiductor & caput eorum Iohan. Oldcastle cum latuisset prope Maluerniam, & accepisset à falso nuntio regem Angliæ transfretasse, ex eius absentia concepta audacia, verba comminatoria misit ad dominum de Bergeny, dicens in capite eius vlcisci velle sibi & suis illatas iniurias ab eodem. Qui prudenter sibi præcauens cum circa noctis medium hæc audisset, illico secretiis egit nuntiis vt mane diluculo occurrerēt armati sibi apud Castrum suum de Haneley, ex Wigornia, Persora & Teukesbyria, prope 5000. Architenentium & armatorum. Quo comperto dictus Ioh. Oldcastle more solito latebras requisiuit. Cepit tamen idem heros quendam præsbyterum dicti Ioh. Oldcastle & quosdam alios ex suis complicibus, quos sic arctatos quæstionibus examinauit, vt patefacerent locum quo dictus Ioh. arma sua cum pecuniis occultasset. Quæ cuncta congesta sunt in quadam domo inter duos parietes sic erectos, vt nullus sine indice dictæ structuræ fallaciam percepisset. Illic inuenta sunt signa sua cum vexillo, in quibus depingi sumptuose fecerat, calicem & hostiam in forma panis.

Armatura Oldcastle inuenta.

Ibi etiam conspicienda fuere crux Christi cum flagris, lancea cum clauis, quæ depinxerat in vexillo ad seducendum simplices, si quādo contigisset erigere signa, suffultum populari dementia. Sed cognito apparatu disposito contra se dimisit cornua quæ arroganter erexerat, suppressit minas fastuosas, & eo celerius atque meticulosius, latebras vt prius repetiit eo quod audiuit Henr. Scroope & suos complices apud Hampton proditionis suæ penas meritas exsoluisse.

Nec multo post captus est quidam inueteratus Lollardus Gulielm. Cleydon, qui in tantam dementiam ruerat confidentia suæ sectæ, vt etiam filium proprium sacerdotem

constitueret,& missam celebrarè faceret in domo sua die quo coniux eius à puerperio surgens purganda ad ecclesiam processisset. Hic ergo captus, examinatus legitimeque conuictus de hæresi, Londoniis est combustus.

Rex Angliæ punitis iustissime vt præmittitur proditoribus, ascensis nauibus mare sulcans, applicuit in Normannia, in loco vocato Kydecaus, nemine resistente. Traxit autem secum classem mille & quingentarum carinarum, ad negotia Martia sufficienter instructam, vt dum ipse cum suis villam de Hareflu obsideret per aridam, classis in pelago coram villa constructa, villanis omne præsidium victualium præcluderet, & solaria quæuis arceret. Nacta vero tellure, feria quarta in vigilia Assumptionis Sanctæ Mariæ, sequenti Sabbato obsidionem posuit circa villam. Quam continuauit per quinque septimanas honorifice, vsque ad dominicam proximam ante festum Sancti Michaelis. Qua die dominica villa fuit reddita, tali modo. Feria nempe tertia proxima ànte dictam dominicam, domini Gallici qui fuere custodes ipsius villæ, scilicet D. de Gãcourt, D. de Escuteuile, D. de Hakeuile, & D. de Clere, non ferentes crebras quassationes murorum & ædificiorum infra villam, aliaque pericula perpessa per gunnas regias, nam ab ipsis euolantia saxa, ingenti verberis ictu, obuia fregere quæque ruentes, nec tantum corpora pressa necabant, sed totos cum sanguine dissipant artus, & singula cesserunt ictibus arma, conturbati & conterriti coacti sunt nocte media quendam seruum ad arma ad ducem destinare Clarentiæ domini regis fratrem, qui illorum vice precaretur obnixe dictum ducem, quatenus dignaretur ob honorem dei regi supplicare, vt eis concederet facultatem tractandi cum quibuscunque personis, quas dominus rex duceret ad istud negotium emittendas.

reflu obside

Nec mora dux exequitur villanorum vota, cuius interuentu, & ob honorem dei præcipue rex inclinatus eorum precibus, misit comitem de Dorcet, dominum filium Hugonis, & D. Tho. Erpingham, ad cognoscenda desideria obsessorum. Qui petiere suppliciter vt rex charitatis intuitu cessaret ab eorum debellatione ab ea hora noctis mediæ, vsque ad dominicam proximam post festum S. Michaelis, nisi contingerent regem Francum vel Dolphinum eius primogenitum per bellum obsidionem dissoluere.

Alias, parati forent regi villam reddere, saluis vita & bonis omnibus eorundem. Rex vero remandari iussit eisdem. Quod nisi villam in crastino redderent nulla conditione interposita, non tractarent amplius de materia memorata. Instabant adhuc gallicani domini, & regis referendarios deprecabantur, vt apud regem insisterent, quatenus inducias illis concedere dignaretur, ab illa hora vsque ad horam proximam post nonam dominicæ subsequentis. Qua hora promiserunt se cum 22. militibus & scutiferis ad regem accessuros cum viris honoratioribus infra dictam villam constitutis, quos omnes obsides darent regi vsque ad dominicam supradictam. Et vlterius prædicti proceres spopondere se iuraturos super corpus dominicum coram omni populo, quod si rex Francus, vel filius eius & hæres Dolphinus non accederet ad deliberandum eos infra horam dictæ dominicæ prænotatam, ipsi se redderent sine conditione aliqua regi Angliæ ad faciẽdum de corporibus & bonis eorum iuxta suæ beneplacitum voluntatis. Ita duntaxat, vt permitteret eos dirigere nuncios regi Franco & Dolphino, qui eis prætaxata pacta referrent. Cumque rex acceptasset hanc oblationem, dedit eorum legatis literas de saluo conductu, quorum principalis fuit D. de Hakeuile, quem sequebantur viri valentes ad numerum 22. personarum.

In crastino scilicet feria quarta mane, dicti domini cum 22. militibus & armigeris, ac ciuibus notabilibus exiuere de villa. Quibus occurrit processio solemnissima antecedens Eucharistiam, cum multis honorabilibus dominis, militibus & armigeris & populi frequentia magna valde. Vbi expleto receptoque publice iusiurando, cuncti gallici sunt introducti ad regale tentorium, vbi & consederunt die illo, dominum tamen regem non viderunt. Post prandium disiuncti sunt, & diuersis dominis commendati, qui eos tractarent honorifice vsq; ad reditum suorum legatorum quos destinauerant ad regem Francum. Qui fideliter promissa complentes, rediere statuta dominica, hora præfixa, sine quouis suffragio per regem Francum seu Dolphinum obsessis oblato. Quapropter qui intra villam erant, cuncti se sine conditione regis gratię submisere. Remansereque captiui regi Angliæ toti domini cum militibus & armigeris atque generosis qui missi sunt à rege Franco ad custodiam dictæ villæ. Rex autem constituit illic capitaneum D. Thom. comitem Dorcetanum, dans ei manum validam defensorum. Durante obsidione regali, plures ex esu fructuum, & algore noctium, fætoreq; cadauerum diuersarum pecudum quas mactauere per castrorum circuitum, & non operuerant cespitibus, siue terra nec iniecerant

cerant

cerant in aquis fluuialibus vt earum putridas exhalationes tollerent, fluxu ventris vel dissenteria periere. Inter quos,& in primis,vir venerandissimus M.Rich. de Cortiniaco Norwicensis Episcopus domino Regi fidissimus diem clausit, cui successit in Episcopatu D. Rob. Wakering, Comesque Southfolciæ, D.Michael Attepool, simili sorte functus est. Cuius loco ne familia sua gubernatore careret, creauit dominus Rex filium eius Comitem Southfolciæ, sed & eius filium sæua nimis Atropos præcidit in bello, de quo inferius dicturi sumus.

Eodem tempore redierunt aduersa cogente valetudine, Dux Clarentiæ, Comes Marchiæ, Comes Arundeliæ & Comes Marescallus, cum multis alijs ægrotantibus morbo præfato. Sed Arundeliensis(vt fertur)impotionatus non multo post in fata concessit.

Rex Angliæ compositis rebus apud Hareflu prout Regem decuit & victorem, terrestrem viam versus Calesiam cum paucis admodum arripere statuit, non amplius vt fertur quam 8000. architenentium & armatorum, quorum magna pars infirmitate contracta apud Hareflu prout supra retulimus vexabatur. Cum hac tam parua manu mirum est quod densissimam ausus sit aggredi Francorum syluam. Sed multo plus mirandum quod eam perforauerit tot obicibus præmunitam. Galli nempe per totum tempus obsidionis villæ de Hareflu, electos quosque de semetipsis & conterminarum regionum fortissimos, & audacissimos viros adunauerunt, & auxiliares vndique conduxerunt, vt numerus eorum prout fertur excresceret ad 140000. pugnatorum. Hij igitur præparauerunt ad diem, tempus & horam, qua Regem possent inuadere & pusillum gregem suum, iam fame, fluxu, ac febribus tenuatum. Cumque pene bis denis diebus Rex equitasset per regnum Franciæ & hostes vbique subtraxissent victualia, priusquam accederet ad castrametandi loca, defecit panis in exercitu. Sic quod plures loco panis auellanis nucibus, & assis carnibus vterentur. Potus aqua fuit cunctis inferioris fortunæ viris in exercitu spatio poenæ 10. & 8. dierum. Hijs lauticijs, hijs obsonijs: Athletæ Regis Angliæ nutriti sunt & pasti, qui cum tot gigantum millibus fuerant congressuri. Adde, quod ab itinere fatigati à vigilijs macerati à frigoribus nocturnis debilitati, mirum quod subsistere potuere. Sed animauit debiles, inualidis dedit vires, qui voluit fortes pessundare per infirmos. Nempe cum Rex non sine difficultate maxima pertransisset flumina interposita, quia Franci pontes destruxerant, per quos iter compendij habuisse potuerat, mox glomerati festinauere cum suis millibus præcludere viam, per quam de necessitate debebat transire Calesiam, & 24. die mensis Octobris in quadam villula substitere.

Cibus Anglorum in Gallia.

Rex tamen imperterritus iter arreptum constanter aggreditur, & eo vsque procedit, quo vterque exercitus velut infra spatium milliarij ipsa eadem nocte consedit. Erat tum facies vtriusque exercitus varia, disparque vultus, Gallis refocillatis victualibusque refertis, Anglis fatigatis, infirmis, inediaque confectis, quibus etiam nec copia aquæ fuit. Certum tamen erat Anglis in crastino se pugnaturos, & cum tota nobilitate Franciæ manus conserturos. Quapropter ipsam noctem non tantum duxerunt insomnem corpora confouendo, quantum votis & confessionibus animabus proprijs consulendo. Iactitauerant nempe Galli, se nemini velle parcere, præterquam dominis & ipsi Regi, reliquos immisericorditer perempturos, vel membris irrestaurabilibus mutilaturos. Qua de causa nostri magis concitati animos erexerunt, & contra casus omnes se mutuo confortauerunt. Igitur postea vix summo spargebat lumine montes orta dies, cum tuba sonitum procul ære canoro increpuit de castris regijs, accelerantque peruenire nostrates ad sui Ducis præsentiam, parati dupliciter ad prouocandum Martem, scilicet audacia, & conscientiæ puritate.

Rex cernens suos alacriter aduenisse, mox agmina producit in campum tritico recenter satum, vbi vix standi paulisper vel progrediendi facultas fuit propter salebras, soliq; mollitiem. Nec segnius summo mane Galli in eundem campum emittunt primam aciem, viris instructam fortibus, armis ornatam fulgentibus, equitibus hinc inde ex vtroq; latere præcedentibus in equis generosis & nobilibus, quibus vt ita dicam, aurea pectoribus demissa monilia pendent, qui insuper tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum. Non tamen voluere Franci propter loci lutositatem procul in campum procedere. Sed videre cupiebant quid Angli quorum paucitatem maxime cōtemnebant facere proponebant. Inter vtrumq; cuneum campus late patuit ad spatium prout fertur pene mille passuum. Sed non vtrique pari procurrunt agmina motu, quia Gallis immobiliter primā seruantibus stationem, Anglis necesse fuit, si cum hoste vellent conserere, spatium medium armis onustis pedibus emetiri. Rex interea, Gallorum perpendens astutias, quod sic perstabant immobiles in vno loco, ne peditando per campum lutosum fatiga-

Ccc 4 rentur,

rentur, sublimi vectus equo volat agmina circum, hortaturque Duces & animos ad prælia firmat. O fidissimi inquiens socij, vadimus in campum, ad magnum virtutis opus summosque labores. En ipsam diem quam flagitauit sæpius vestra virtus. Totas igitur vestras effundite vires, experiamini quid lancea, quid securis, quid gladius, quid sagitta valeat in manu potentis. Quisquis igitur census, honores aut præmia cupit, istic reperiet. Hæc nempe medio posuit Deus omnia campo. Sic fatus iussit conuelli signa. Quia inquiens hostes iniuriosi iter nostrum præcludere tentant, adeamus illos in nomine Trinitatis & optima hora totius anni. Et erecto vexillo iussit suis ordinate procedere. A dextris vero & sinistris fecit sagittarios anteire. Qui conspicientes eos qui pridie coniurauerant in mortes vel mutilationes eorum, accensi indignatione nimia, omnis lassitudinis, omnis incommodi vel infirmitatis, obliti sunt. Et vt ita fatear, turgescit in eis vitria bilis, iraq; vires, animumque ministrant. Mirumq; in modum qui sero debilem arcum nequiuit tendere, iam fortissimum valuit sine difficultate pro voto trahere. Galli videntes nostros campum cum summo labore emensos fuisse, ratijam tempus arrisisse quo fatigatos inuaderent, quos putabant nullo negotio captiuandos, horribiliter in campum ruunt, præmissis equitibus qui nostros architenentes pectoribus dextrariorum præferratis obruerent, & suorum caballorum pedibus conculcarent. Sed Deo volente secus accidit quam sperabant. Quia sagittarij hinc inde occurrentes equitibus tot simul emisere iacula, vt illa procella grandinea primitus equites dissiparent. Nam regente Deo, nusquam cassa manus, nusquam sine vulnere fugit missile, nullaque fuit requies mittentis dextere, sed & omne sedet telum, quia nulli fuere sine cædibus ictus. Vt ergo primum sonipedes ferro transfixi sunt, sessores conuersis frenis in sua agmina præcipites corruere, omnesque equites, qui euaserant campo cessere. Ex hinc vt acies conuenere, ingens nostratum clamor ad sydera tollitur, & impletur quodammodo vocibus vastus aer. Tunc iterato volat vndique telorum nubes, & ferrum ferro sonat, dum iacula constanter emissa, cassides feriunt, laminas & loricas. Cadunt proinde de Gallis plurimi sagittis terebrati, hinc 500. hic pariter 600. Rex ipse non tantum Regis, quantum militis exequendo vices, primus in hostes aduolat, crudeles ictus infert & tolerat, exempla suis audendi fortia præbens in persona propria, stricto securi oppositas acies dissipando. Nec secus militares viri æmulantes acta regia, totis viribus collaborabant compositam illam syluam Francorum frementium ferro prosternere, donec tandem via vi facta, Galli non tantum cessere, quantum mortui cecidere. Et reuera Franci cum prostratos in acie belli cernerent quos autumabant indomabiles, eorum mox obstupuere animi, gelidusque per ima cucurrit ossa tremor, tantus vt immobiles & sine sensu starent. Dum nostri secures ab eorum extorquerent manibus, & eos mactarent velut pecudes cum eisdem. Perdidit inde modum cædes, & velut nulla secuta est pugna, sed iugulis bellum geritur. Nec valent Angli tot prosternere quot perire possunt de aduersa parte. Sic ergo pene Franciæ perijt omne decus per manus paucorum quos parum ante summo despectui habuere. Illic interempti sunt Duces de Alansoun, de Braban, & de Baar, cum 5. Comitibus, & Constabulario Franciæ, & alijs nominatis dominis, ad numerum pene 100. De militibus & armigeris quatuor millia sexaginta nouem feruntur occisa. Numerus vulgi non fuit ab armorum nuntijs computatus. Capti sunt ibidem Duces Aurelianensis & Burbonensis, Comites vero de Ew. & de Vendone, & Arthurus frater Ducis Britanniæ, qui se dicit Comitem Richmundiæ, & quidam Brucegaldus miles honoratissimus regni Franciæ, & alij vt ferunt ad numerum 700. De parte Regis cecidere D. Edw. Dux Eboraci, & D. Michael Comes Southfolciæ, 4. milites, & vnus armiger dictus Dauid Gamme, & de communibus 28. Dum Rex & sui bello detinerentur contra Gallorum multitudinem pugnando cominus, vespilliones Francorum inuadentes à tergo dimissas sarcinas rapuerunt, & protinus abduxerunt. In quibus cum reperissent coronam regiam, iam gaudio lætificare suos, in tantum vt signa solemniter pulsari facerent, & canticum laudis: Te Deum laudamus, cum summo tripudio decantari. Ementiti enim fuerant Regem captum, sine mora venturum. Sed post pusillum cum ex tristi nuntio cognouissent veritatem rei gestæ versus est in luctum chorus eorum, & gaudium in mœrorem.

Gallorum cum Anglis congressus.

Gallorum strages magna.

Rex etiam omnes hos euentus prosperos asscribens Deo, gratias infinitas egit ei qui sibi dedit inopinatam victoriam, & ferocissimos hostes subegit. Pernoctauit igitur in eodem loco, & in crastino scilicet die Sabbati versus Calesiam iter inceptum continuauit. Deinde 16. die Nouembris applicuit sero apud Doueriam in maxima niuis intemperie, vicesima vero tertia die dicti mensis venit Londonias, ducens secum Duces & nobiles, quos dudum captiuarat, quorum nomina superius sunt expressa. Quali gaudio, quali tripudio, quali denique triumpho sit exceptus à Londoniensibus dicere prætermitto, quia reuera

Regis à bello reditus.

curio-

curiositas apparatuum, excessus expensarum, varietates spectaculorum, tractatus exigerent merito speciales. Primo die mensis Decemb. iussu Regis affuere Londonijs Pontifices & Abbates in magno numero, vt interessent solennibus exequijs D. Edw. quondam Ducis Eboraci & aliorum tam Francorum quam Anglorum, qui interierant in partibus transmarinis. Ad has etiam venit ab Harflu capitaneus dictæ villæ Regis auunculus Comes de Dorcet, qui parum ante fecerat equitationem in regionem conterminam, & fugauerat 800. ante se captiuos quos infra dictam villam strictæ custodiæ mancipauit. Hoc anno Rex Portingaliæ fretus auxilio mercatorum Angliæ quam maxime & Alemannorum vicit Agarenos in terra Regis Belmarinorum, multis eorum millibus ad generum Cereris destinatis. Cepitque ciuitatem eorum amplissimam supra mare sitam vocatam Snut eorum lingua, cinctam muro 20000. passuum prout ferunt.

Anno 1416. Tenuit Rex natale iuxta Londonias apud Lamhitham. Quo tempore delati sunt sibi rumores de conflictu habito inter Anglos & Gallos iuxta villam de Hareflu, in quo plures Gallici sunt occisi.

Circa festum purificationis 7. Delphini luserunt in Tamisi, quorum 4. sunt occisi. Prænosticabant vt quidam volunt tempestatem maximam ventorum & imbrium continuo subsecutam.

Feria quarta quatuor temporum in initio quadragesimæ Comes de Dorcet pugnauit cum Comite de Armanak Duce Gallorum, in quo conflictu cecidere plurimi de vtraque parte, quia dictus Comes gentem nostram inuaserat improuiso, fugati tamen sunt Franci & illo die nostratibus terga dedere, vno solo vsi solatio, quod vespilliones eorum dum cum nostris manus consererent, equos Anglorum & sarcinas rapuerunt. Oportebat ergo nostros prout erant in armis reuerti pedites ad villam de Harflu per multa milliaria regionis. Itaque peditando iuxta littus maris, vt hostes suos semper ante faciem suam non à tergo constitutos haberent, incedebant armis onusti per totam quintam feriam noctemque sequentem. Mane vero sexta feria nostrates leuantes oculos viderunt in montibus Gallos recollectos cum Duce eorum Comite de Armanak, paratos ad inuadendum eos. Misit igitur Comes de Armanak quendam armorum nuntium ad Comitem Dorcetanum, qui diceret: Ecce conclusus es inter nos & mare, nec superest tibi euadendi facultas. Quapropter ne pereas in ore gladij, redde te mihi, tractaboque te iuxta nobilitatem tuorum natalium, prout decet rationabiliter redimendum. Ad hæc ille: Renuncia sibi qui te misit, nunquam fuisse moris Anglorum hosti se reddere ante præludia martis & bellonæ. Nec me reperiet ita vecordem, vt manus illi dem, quem potest Deus tradere in manus meas. Hijs auditis Comes de Armanack furibunde cum suis equitibus pernici gressu per decliuium montis descendere conabatur. Quos excipientes nostri sagittarij vel præuerterunt iaculis vel peremerunt. Exinde creuit pugna inter reliquos, ex vtrobique gladijs & securibus diu res martia gerebatur. Tandem Deo miserante gens ieiuna, lassa, famelica, somni, cibique penuria fatigata vicit, Dei virtute manifesta. Nam cum non essent plures ex Anglicis in hoc conflictu quam 1500. gloriose vicerunt, & ad fugam coegerunt 15000. Gallorum Duce illorum prope capto. Ferunt quod non obstante sacro quadragesimali tempore ipsoque inuiolabili ieiunio quatuor temporum, carnes assauerant in castris suis, & meretriculas introduxerant, vt post suffarcinationem ventris, veneris se spurcitijs macularent.

Circa præsens tempus oboli Ianuensium quia debito carebant pondere, prohibiti sunt ab Anglis in mercaturis accipi siue dari.

Septimo die mensis Maij venit Imperator Londonias deductus in magnificentia & gloria per Regem, & regni nobiles, & hospitatus est in palatio Regis iuxta Westm. Rege recepto apud Lamhitham.

Rex autem cupiens deferre omnem humanitatem Regi Romanorum, suspendit ad tempus cuncta parliamenti negotia, ducens eum secum Wyndeleshoram ad festum S. Georgij honorans illic eum, & tantæ fraternitatis titulo & religionis illius nobili vestimento, signumque regale imposuit collo suo, quod Imperator ex post semper congessit in omni conuentu publico vel priuato.

Ante festum ascensionis Dux Hollandiæ venit in Angliam cum apparatu maximo, ad habendum colloquium cum Rege nostro, Regeque Romanorum.

In festo Trinitatis & per sequens biduum nocte dieque audita sunt horrida tonitrua omnem modum excedentia, & velut sine interpolatione durantia quæ præcesserunt terrifica fulmina sine cessatione choruscantia, quæ multos strauerunt & occiderunt, arbores succenderunt, & ædificia diruerunt.

Per totum tempus æſtiuale putabatur quod mediatione Imperatoris fuiſſet pax inter regna firmata, ſed tergiuerſantibus gallis, ſuſpenſum fuit pacis negotium, eo maxime, quod galli conduxerant claſſem magnarum nauium Caricarum & galearum, quæ regnum Angliæ moleſtaret. Contra quos dominus Ioh. Dux Bedfordiæ miſſus fuit frater Regis cum manu potenti. Qui in die aſſumptionis beatæ virginis commiſit cum eis, & cepit tres Caricas & vnam Hulkam, & quatuor Balingarias. Tres vero Caricæ fugere, vna vero de tribus inter ſirtes confracta ſubmerſa fuit. Alia magna Carica ſubmerſa fuit coram Southhamptona, cum qua perierunt octingenti viri, quales Legharneys vulgo vocamus. Imperator & Rex Angliæ fœdus ad inuicem pepigere, viz. quod ipſi & ſucceſſores ſui boni, firmi & ſtabiles in perpetuum amici erunt, alligati, obligati, & confœderati pro ſe & hæredibus ac ſucceſſoribus ſuis, contra homines cuiuſcunque gradus, ſtatus, dignitatis, aut conditionis exiſtant, & contra omnes homines qui viuere aut mori poſſunt, exceptis ſacroſancta Romana Eccleſia & Romano Pontifice, &c.

Rex Angliæ vt oſtenderet ſe ex corde pacem cupere, perſonaliter transfretauit Caleſiam, ne Gallis vllam calumniandi miniſtraret materiam, quia dixerant non ſtare per eos, quin ei offerrent largam pacis viam. Vbi cum Imperatore conſtitutus, cum nihil ab eis audiſſet procurari niſi dolos, & fraudem ſolitam, commenta ſpreuit eorum, & inter Imperatorem Ducemque Burgundiæ qui diſſidebant, fecit concordiam atque pacem. Quibus ita geſtis, Dux fecit homagium Imperatori.

Poſt hæc Dux Glouerniæ frater Regis minimus cum magna Regis familia deduxit Imperatorem donec veniſſet ad villam de Doredrauht, vbi cunctos Anglos remunerauit imperialiter à maximo ad minorem.

Benedictus Wulleman ciuis Londoniarum qui ſparſerat ſchedulas in multis locis errore plenas, captus, tractus, ſuſpenſus & decollatus eſt die Sancti Michaelis.

Parliamentum quod diximus intermiſſum propter præſentiam Regis Romanorum tentum fuit Londonijs circa feſtum Sancti Lucæ. In quo dominus Tho. Beufort Comes de Dorcet creatus eſt Dux Exoniæ, conceſſis ſibi de fiſco regio annuis mille libris, & 40. libris de villa Exoniæ ſupradicta, quas dominus Rex de eadem villa percipere conſueuit.

In hoc Parliamento requiſiti proceres ſi iſta ſibi placerent, reſponderunt quod optime. Si donum regium tam exile non eſſet, nec correſpondens meritis & virtutibus tanti viri. Conceſſæ fuere duæ decimæ per clerum Regi ſub vnius anni ſpatio perſoluendæ.

Anno 1414. Rex celebrauit natale apud Kenewourtham, quo tempore ſtructæ ſunt illi inſidiæ prout fertur per quendam ſcutiferum complicem Ioh. Oldcaſtle dictum.

In craſtino natalis Domini ſparſæ ſunt ſchedulæ Lollardorum venenoſæ, impingentes contra cunctos ſtatus Eccleſiæ fere in qualibet magna domo vel hoſpitio villarum de ſancto Albano, de Northamptona, de Radingia, authorem nullo ſciente.

DECRETVM CONCILII CONSTANTIENSIS DE ELEctione Papæ futuri.

AD laudem & gloriam & honorem omnipotentis Dei, ad pacem & vnitatem vniuerſalis Eccleſiæ, ac totius populi Chriſtiani, vt electio futuri Romani & ſummi Pontificis proxime celebranda, firmiori authoritate & plurium roboretur aſſenſu, & ne attento ſtatu Eccleſiæ dicta electione in poſterum vlla retractatio, vlluſve ſcrupulus in mentibus hominum reſideat, ſed ex illa ſequatur vnio certa, vera, pleniſſima, & perfecta, ſacroſancta generalis Synodus Conſtantienſis communi vtilitate penſata, de ſpeciali & expreſſo conſenſu, ac voluntate concordi ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium in eadem Synodo perſonaliter exiſtentium, & collegij eorundem, ac omnium nationum præſentis concilij, ordinauit, ſtatuit & decreuit, quod hac vice duntaxat ad eligendum Romanum ſummum Pontificem, vna cum Cardinalibus, ſex Prælati, vel aliæ honorabiles perſonæ eccleſiaſticæ in ſacris ordinibus conſtitutæ, de qualibet natione in eadem ſynodo pro nunc exiſtente, & nominata, quos ſeu quas quælibet ipſarum nationum pro ſe adhuc infra dies duxerit eligendos ſeu eligendas, ipſis Cardinalibus adiungantur, quibus omnibus eadem ſancta Synodus eligendi Romanum Pontificem ſecundum formam hic expreſſam quatenus opus eſt, tribuit poteſtatem, viz. quod ille abſque vlla exceptione ab vniuerſali Eccleſia Romanus Pontifex habeatur, qui à duabus partibus Cardinalium in conclaui exiſtentium, & à cuiuſcunque nationis duabus partibus eiſdem Cardinalibus adiungendorum & tunc adiunctorum, electus fuerit, & receptus. Quodque non valeat electio nec electus pro ſummo Pontifice habeatur, niſi duæ partes Cardinalium

lium

lium in conclaui exiſtentium, & cuiuſlibet nationis duæ partes, cum Cardinalibus ad eligendum adiungendorum, & tunc adiunctorum conſentiant & conſenſerint in Romanum Pontificem eligendum. Statuit inſuper & ordinat ac decernit, quod vota quorumcunque in electione huiuſmodi emittenda, ſint nulla, niſi vt præmittitur duæ partes cuiuſlibet nationis adiungendorum, & tunc adiunctorum prædictorum principaliter, aut per acceſſionem in vnum concurrant. Hoc etiam adiecto, quod Prælati & alij cum ipſis Cardinalibus ad electionem huiuſmodi adiungendi. & tunc adiuncti omnes & ſingulas conſtitutiones, etiam pœnales circa electionem Romani Pontificis editas, atque conſuetudines obſeruari conſuetas, quemadmodum ipſi Cardinales obſeruare teneantur, & ad illarum obſeruantiam aſtringantur.

Teneantur inſuper iurare, & iurent dicti electores Cardinales, & alij antequam ad electionem procedant, quod in huiuſmodi electionis negotio attendentes quid eis imminebit cum de citatione agetur, vicarij Ieſu Chriſti ſucceſſoris beati Petri vniuerſalis Eccleſiæ Rectoris, gregis dominici directoris, puris & ſynceris mentibus, & quantum credent publicæ vtilitati vniuerſalis Eccleſiæ proficere omnes cuiuſque nationis perſonæ aut alio inordinato affectu, odio, gratia, vel fauore abiectis procedent, vt eorum miniſterio de vtili & idoneo vniuerſalis Eccleſiæ prouideatur paſtore. Ordinat inſuper, ſtatuit & decernit eadem ſancta Synodus, quod infra decem dies ex nunc continue numerandos, quos 10. dies omnibus & ſingulis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, præſentibus & abſentibus & cæteris electoribus ſupradictis, attenta ratione Eccleſiæ vacatione notaria, ad intrandum conclaue in hac ciuitate Conſtantienſi, in maiori domo, communitatis ciuitatis eiuſdem ad hoc iam ordinata præfigit & aſſignat.

Præfati electores Cardinales & alij ſupradicti intrent ipſum conclaue ad electionem huiuſmodi celebrandum, cæteraque faciendum, obſeruandum & proſequendum, quemadmadmodum in cæteris, præter præmiſſa de Cardinalibus, & alijs in electione Romani Pontificis iure decernunt. Quæ omnia præmiſſa obſeruata vult eadem ſancta Synodus in ſuo robore permanere. Hanc autem formam & hunc modum electionis approbat, ordinat, & ſtatuit pro hac vice. Et ad omnem ſcrupulum remouendum vel ſubmouendum, omnes & ſingulos in eadem ſynodo præſentes, & venturos qui eidem ſynodo adhærebunt, ac omnes actus legitimos in eadem ſynodo agendos, actiue & paſſiue, quatenus opus eſt habilitat, & habiles eſſe declarat. Cæteris eiuſdem ſacri Concilij decretis ſemper ſaluis, ſupplens omnes defectus, ſi qui forſan interuenerint in præmiſſis, apoſtolicis etiam in generalibus conſilijs editis conſtitutionibus, & alijs in contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcunque.

Vltimo die menſis Octobris Epiſc. Winton. acceſſit ad concilium peregrinaturus Hieroſolymam, poſt electionem ſummi Pontificis celebratam, vbi tantum valuit eius facunda perſuaſio, vt & excitaret dominos Cardinales ad concordiam, & ad electionem ſummi Pontificis ſeotius præpararent. Quamobrem mox præparata fuit domus, quæ conclaue vocaretur & eſſet, cum lectis ſtratis honorifice pro dominis Cardinalibus & electoribus adiungendis eiſdem. Ordinatum nempe fuerat decreto concilij, vt eligerentur ex omni natione quæ conuenerant, ſex perſonæ ad intrandum conclaue cum Cardinalibus, prout ſuperius eſt expreſſum. Vnde de Anglia ingreſſi ſunt conclaue Epiſcopi London. Bathon. Norwic. Lichfeld. Abbas Eborum, & Magiſter Tho. de Polton. Decanus Eborum. Quælibet autem natio ſcripſit nomina perſonarum ſuarum in ſchedula & cera inuoluit. Præordinatæ proinde perſonæ conclaue ſunt ingreſſæ die 4. coronatorum. Quibus intromiſſis quædam perſona laica, attulit omnes ſchedulas cera circumductas ad Vicecancellarium in conclaue. Qui nudatis brachijs vſque ad cubitum poſuit omnes ſchedulas ſuper menſam. Exinde decretum factum eſt quod recluſi ederent in conclaui. Statutumque fuit, vt haberent panem & vinum, & vno die vnicum genus carnium, & altero, vnum genus piſcium, & ſingulis diebus vnum genus potagij, prout dies exigebat. Tunc Imperator, & 13. Duces, ac maiores ciuitatis Conſtantiæ iurauere ſuper librum, quod fideliter cuſtodirent conclaue ab impeditoribus, & ne alia cibaria intromitterentur, quam ſtatuta fuere. Quo facto, Imperator perſonaliter perſcrutatus eſt domum totam, & duabus ſeris oſtium poſt ſe clauſit. In oſtio domus illius, factum fuerat foramen quadratum, per quod immitti debebant cibaria incluſorum. Omni quoque die dum in conclaui fuerunt, Abbas S. Edmundi de Bury, & prior S. Iohan. de Clerkenwell fuerunt aſſignati ad prægustandum cibaria Anglicorum. Mox vero vt ſeruitum fuit incluſis dictum foramen clauſum fuit tribus ſeris. Igitur illis conferentibus de iniuncto negotio, quidam nominauere Winton. quidam London. Epiſcopos, nonnulli vero Cardinalem Franciæ, nihil-

nihilque fuit actum primo die, vel secundo. Die vero S. Martini primo mane, Episc. London. venit, & inter omnes Cardinales protulit ista verba:

Electio Papæ.

Ego Richardus Episc. London. accedo ad dominum meum Cardinalem de Columpna. Audito præsenti sermone, repente cuncti præsentes per Dei gratiam in eandem consensere personam. Et illico exuerunt eum vestibus suis omnibus, & nouis eum reuestierunt, ac super altare posuerunt, & deosculati sunt manus eius & pedes. Hijs ita gestis, confestim vnus eorum qui inclusi fuerant fregit foramen in pariete, & clamauit: Habemus Papam Martinum. Et tunc exiuerunt omnes in magnam Ecclesiam cantantes: Te Deum laudamus.

In crastino Papa fuit factus presbyter. Et die sequenti fuit sacratus Episcopus, & celebrauit missam suam primam, cui missę interfuerunt 140. mitrati. Sequenti dominica Dominus Papa fecit mane diluculo solennem processionem, transiens per australem partem Ecclesiæ, versus occidentalem, vbi constitutus fuit Clericus habens canabum & scuppam & combussit ea, dicens: Ecce pater sancte, Sic transit gloria mundi. Post hæc eodem die fuit factum quasi quoddam solarium pro coronatione Papæ altitudine habens 20. pedes. Prior S. Iohan. de Clerkenwell tenuit diadema Papæ in officio Coronationis. Ipso die post prandium Papa equitauit per medium ciuitatis Constantiæ, quem sequebantur in equis, omnes Episcopi mitrati, & Abbates. Equus Papæ fuit phaleratus cum rubeo eskarleto, equi vero cunctorum Episcoporum phalerati fuere candido panno bissino, & Imperator in hac equitatione tenuit frenum Papæ. Cum autem peruenisset Papa ad locum fori, illic obuiauere sibi omnes Iudæi ciuitatis, qui porrexerunt sibi sicut mos est ceremonias ac legem suam. Quas acceptas Papa proiecit post tergum suum dicendo: Recedant vetera, noua sunt omnia. Papa prout dicunt prius vocabatur Paulinus, natus de illa nobili & antiqua gente Paulina Romæ.

Imperator frenum tenet.

Hoc anno circa finem mensis Iulij Rex Henricus cum magna classe mare sulcans 10. nauigationis die saluus applicuit in Normannia, scilicet in festo sancti Petri ad vincula in loco vocato Tonque, vbi villa fortis est & castellum nobile, quod reddere per annum solet 8000. coronarum. Quo in loco quingenti equites hostiliter occurrerunt ei transitum prohibere volentes. Sed perempto per architenentes eorum capitaneo, & eius collega capto, cæteri meticulose fugerunt. Nec multo post redditum fuit Regi dictum castellum, & qui remanere volebant accepere gratiam remanendi. Volentes abire tulerunt secum de gratia regia pecunias & suppellectilia, relinquentes arma, & instrumenta bellica, necnon & victualia dicto castello. Consimili modo reddita fuit Regi villa de Aumberes cum castello.

Qua tempestate monachus quidam soliuagus captus à quodam de familia Regis, despoliatus est. Quod vt Rex comperit, solicite quæsiuit à Monacho si personam recognosceret, quæ tulerat ab eo restellas suas. Qui cum diceret bene se personam noscere si videat eam, tandem post aliquos in conspectu ductos, notauit vnum dicens illum bona sua rapuisse. Quem Rex illico vehementer redarguit, dicens illum morte dignum, qui cum aliunde satisfacere potuisset suæ necessitati, ad res religiosorum manus extenderet, modo tamen gauisurum perdonationis titulo, si nihil tale committat de cætero.

Henrici in Normannia gesta.

Fecitque virum reddere monacho, quæ tulerat prius ab eo, monacho mandans vt domum repeteret, & consuetum seruitium cum fratribus suis intrepidanter Deo rependeret, asserens se non illuc aduenisse modo vespillionis vt res religiosorum raperet: sed potius more Regis, vt eorum bona ex direptione seruaret. Nec mora proclamari fecit per exercitum, ne quis religiosum, clericum, vel presbyterum, nec vllum penitus ecclesiasticum despoliare, seu quouis modo molestare præsumeret, nec ad res ecclesiasticas animo rapiendi manus mittere, sub pœna suspensionis & laquei. Qua proclamatione per plebanos vulgata, videres rusticos indumentis clericorum sumptis, vagari per exercitum, negotia tractare foralia, impune accedere & recedere, Anglis astu pie deceptis. Nec valebant Anglici rei veritatem agnoscere, rusticos coronas sibi radentibus vt Anglos fallerent efficacius, aspectu capitum albatorum. Consequenter insuper fecit Rex proclamari, ne quis fœminam coniugatam, viduam siue virginem contra voluntatem auderet opprimere, vel bona diripere plebeiorum, qui se Regi submiserant sub pœna prædicta.

Rustici in clericali habitu.

Tertiodecimo die mensis Aug Rex recessit cum exercitu de villa de Tonque, & pernoctauit apud villam S. Saluatoris de Tybe. Crastino die Sabbati pernoctauit apud villam de Gramuile, vbi commoratus est die dominica, viz. in festo assumptionis beatæ Mariæ.

Die

Die Lunæ pernoctauit apud Abbathiam de Fontenes, & in die Martis peruenit ad villam de Scuteuile. Die vero Mercurii, consedit cum exercitu coram villa de Caen ex parte Australi prope monasterium S. Stephani: Dux Clarentiæ ex parte Boreali, iuxta monasterium Monialium sanctæ Trinitatis: Comes Marescallus sedit ex parte sinistra regis & Dominus de Mantrauers iuxta eum. Iuxta quem D. de Talbot & Vmfreuile sunt locati, & consequenter D. de Neuile & de Wulluby. Ex parte regis dextera consedere comes de Warwike, & D. Ioh. Gray, iuxta quos comites de Hũtingdon & de Sarum, & D. Ioh. Gernecornewayle. Dum sic esset dispositus regalis exercitus, & Abbatia S. Stephani foret Francis communita, videntes qui in Monasterio pro tutamento fuere se impares Regis viribus, locum deserere festinabant. Et diripientes tam victualia quam alia loci iocalia, latenter in villam commigrauerunt notabiles sacrilegio manifesto, vbi constituti tractabant inter se qualiter dictum monasterium flammis absumerent, & turres ecclesiæ complanarent, per quas multa mala fieri posse non dubitabant. Audiuit hæc insusurrari inter Francos quidam monachus eiusdẽ loci, qui metuens sui monasterii destructionem, confidenter dedit se periculo, & sub illius noctis conticinio manibus reptans & genibus, per hostes, per ignes, per arma per gladios, tandem peruenit ad locum vbi dux Clarentiæ frater regis obsidionis suæ vigilias obseruabat. Et impetrato aditu, vidit vbi recubuerat armatus ad vnguem in horto quodam super herbam supposito capiti suo saxo. Cui confestim flexis genibus flebiliter supplicauit vt loci sui ruinæ succurreret, qui iam diruendus erat nisi maturius subueniret. Vobis autem specialius conuenit nostrum seruare monasterium qui de regum linea descendistis, qui locum nostrum fundauerunt, extruxerunt atque dotauerunt. Quapropter incunctanter vtamini me duce præuio, & ego vos inducam & gaudere faciam loco nostro. Nec mora, fecit dux vt monuit, & arreptis scalis peruenit ad eam partem, quam monachus bene nouit immunitam. Nam pauci sed inualidi relicti fuerant, magis ad ostentationem quam ad defensionem loci. Quos aduentu suo territos, vel captiuauit, vel abire permisit, reputãs eos indignos gladio suo propter rusticitatem & vilitatem personarum. Vnum tamen decollari iussit, qui confessus fuerat se res monasterii, scz. ferramenta fenestrarum & huiusmodi compilasse, dicens ei: si nos, ait, nostros propter talia sacrilegia iuste morte mulctamus, multo plus tu pœnam mereris, qui patriæ propriæ sacella spoliare non times? Dux ergo tali modo potitus loco, introduxit regem in crastino, gaudentem nimirum, quod à turribus monasterii valebat intueri quæcunque gerebantur in villa, illic figere vel locare gunnas suas, (quas Galli canones vocant) quibus validius villam infestare posset.

Post hæc denunciabatur dies & hora, quibus fieri insultus deberet ad villam. Interea sonante terrifico lituorum & tubarum classico, obsessi semet cohortantes, ad muros alacriter cucurrere, telis armati, gladiis & missilibus, iaculis & petratiis, vt vim vi repellerent. De parte regis, vt ita dicam: Induit aduersis contraria pectora telis miles, vt æternum sanguine nomen eruat. Inter milites D. Edm. Springeus, qui dudum cum aliis militiæ cingulo donatus fuerat, muros Cadomi armatus ascendit, & vulnera alterna datque capitque manu.

Sicut aper longe siluis latratibus actus,
Fulmineo celeres dissipat ore canes:
mox tamen ipse perit.

Sic & iste vir egregius dum multos muris deiicit, dum plures ense perimit, dum Martis acta peragit, lapsus pede corruit in foramen muri, vbi sedẽdo pugnans peremptus est. Quem mox inhumaniter vt erat armatus adhuc spirantem, ganeones circumiectis ignibus cremauerunt. Non tamen destitere regales inimicis insistere, sed bili cõcitata propter infortunium tanti socii (fuerat nempe cunctis amabilis) insurrexerunt acrius, & exarserunt contra tam improbos pollinctores, fatigantes illos sic ex parte illa, quod videbatur ipsis qui tuebantur oppidum, ex parte altera necessarium, vt statione sua relicta, ad eam partem accurrerent, qua rex oppugnabat villam. Sicque rarescente in dicta parte defensore, dux Clarentiæ factis instrumentis in loco qui putabatur tutissimus muros scandit, & post terga Gallorum desiliens, eos adeo repẽte terruit vt ignorarent, vtrum iuuaret potius procedere contra regem, an reuerti & manus erigere contra ducem. Facta est igitur strages magna Gallorum, obuiantibus à fronte regalibus, instantibus à tergo Clarentianis, omnemq; illis adimentibus spem salutis. Talique modo rex villa potitus est, castello nondum rebellibus vacuato. Quapropter rex gunnarum iactu sic castrum debilitauit, vt impossibile videretur inclusis

se defendere locum posse. Proinde impetrato tractatu, impetrarunt à rege libertatem abeundi relictis armis & victualibus, auro & argento atque iocalibus in castello. Sed ne inanes omnino & vacui recederent, rex indulsit eis, vt milites quidam certã summam fului metalli secum ferrent, armigeri quoque taxatam, & alii limitatam tollerent, & non amplius sub pœna perditionis summarum concessarum pariter & vitarũ. Fœminas vero permisit ornamenta vel quæq; mobilia secum ferre, & indemnes abire. Quæ magnas auri summas (vt fertur) in vtribus abstulere. Hiis omnibus ingrati Franci beneficiis, regiæ munificentiæ pessime responderunt, & inuidentes eius commodis, aurum & argentum & quicquid in castrum ad tuendum deportatum fuit, igne combusserunt, vt post recessum patuit eorundem. Post deditionem castri de Caen, q̃ obtinuerunt condicionaliter, si rex Francus vel Dolphinus, aut comes de Armanak bello non dissoluerent obsidionem infra 29. diem mensis Septemb. reddiderunt se pacto consimili ciuitas, & ecclesia Baiocensis cum multis aliis villis. Dum hæc agerentur in Neustria, Lollardi duce Oldcastle insanire cæperunt in Anglia, qui Scotos cõcitauit tam prece, quam repromissa pecunia, vt intrarent hostiliter regnum in regis absentia, leui negotio, vt asseruit, subiugandum. Ferunt quod Gul. Douglas Scotum ad Pontem fractum allocutus fuerit, grandem promittens auri summam, si gentem suam sollicitaret, & eum, qui falso dicebatur apud eos rex Rich. venire cum eis faceret, & se ostentare tanquam regem. Scotus vero auri sacra fame coactus non multo post contribulos suos cum magno strepitu venire fecit ad obsidendum castellum, cum villa de Rokesburgh, quo quum venissent, suffossores immiserunt ad subuertendum muros. Contigit eo tempore ducem Exoniæ Tho. Beufort ad Brydelingtonam venisse perigrinandi gratia, qui confestim audito rei nũcio properauit ad partes, eundo colligens armatos & architenentes, hostibus occurrere festinando. Ex alia parte custos regni D. Iohan. frater regis dux Bedfordiæ cum aliis regni nobilibus magnum conflans exercitum ad easdem peruenit partes, quod Scoti per exploratores comperientes, expectare non audentes diutius: *Turpia fœminea terga dedêre fugæ.* Nec mirum, quia plusquam 100000. virorum conuenisse ferebantur ad repellendum eos: & ne rurales estimarentur & inexperti qui cum heroibus venerant, vir valde venerabilis dux Exoniæ palam asseuerauit se sciuisse ex illis cohortibus delegisse 40000. virorum bellicosorum, qui virtute præstarent & animis, æque cum valentioribus quasi regni totius, non obstante quod maxima multitudo cum rege in Normannia militabat.

Eo tempore dux Lollardorũ Ioh. Oldcastle dum diuersis in locis requireret latibula prope S. Albanum in dominio Abbatis delituit multis dieb. in domo cuiusdam rustici, habentis ibidẽ idoneã mansionem. Quo audito familiares Abbatis illuc nocte ꝓperantes illum quidẽ non inuenerunt, sed quosdã de suis specialib. asseclis tenuerũt & ad carcerem adduxerũt. Ipse vero dux perfidorũ hoc audito rumore vehemẽter ingemuit, dicens suum grande ꝓpositum eneruatum captis ꝑcipuis consciis votorũ suorum. In ꝑfato loco reperti fuerunt libri in Anglicis scripti literis, & nõnulli libri quõdam picti nobiliter & imaginibus decorati, quarũ imaginum capita iuxta formã falsæ doctrinæ suæ nebulones abraserant & in Letaniis omnia sanctorum nomina vna cum nominib. beatæ virginis aboleuerant vsq; ad hũc versum: Parce nobis domine. Inuẽta sunt insuper illic quædã scripta plena blasphemiæ in beatã Mariã quæ propter horrorem prætereo. Librum tali rasura deformatũ, misit domino nostro regi dictus Abbas S. Albani, cũ quibusdã aliis deliramentis receptis ibidem, & D. rex eundẽ librum Archiep. Cant. remisit, vt in sermonibus faciendis ad crucem S. Pauli Lond. ostenderetur, vt vel sic ciuib. innotesceret quanta furia Lollardi vehebantur, qui non dico imagines sed nec ipsa sanctorũ nomina in suis membranis inseri ꝑmittebant. Rex Angliæ per idẽ tempus impiger in partib. transmarinis, cepit plures ciuitates & villas muratas, cum castris & munitionibus plus q̃ 100. Hoc an. 4. die mensis Septemb. obiit M. Rob. Alum episc. Sarum, apud Constantiam concilio non dum finito. Mense Decemb. rex Henr. obsedit Falesiam villam munitissimã, refertam defensoribus, superbam suis opibus, instauratã machinis, cõfidentem mæniis vt ne quidem portas cõtra regẽ in initio claudere dignabantur. Villa tamẽ leui negotio terrore gunnarum reddita fuit regi. Sed castrum cum magno fastu detẽtum fuit fere vsq; ad festũ Purificationis medio tempore multis hinc inde iactis conuitiis. Tandẽ obstinatione deposita pœnituit obsessos tã diu ꝑseuerasse in pertinacia, & humilius sapiendo regis gratiam flagitabant. Nõ enim ferre valebãt horridos saxorum volatus quos crebro circa se cernebãt emissos cuilibet formidandos. Et proinde maluere semel vitã seruare quoquo pacto quam quo-

quotidie quasi mortē metuendo mori. Igitur post certas conditiones, assecurauerunt regem se propriis suis sumptibus damna castri villæq; ruinas reparaturos, præter illas quas soluerent redemptionis suæ summas, quod idcirco rex illis imposuit propter suæ fastuosæ detentionis diuturnitatem, quæ fuit causa ruinæ magnæ dicti castelli. Circa presens tempus captus fuit in Anglia ille vaniglorius, inueteratus dierum malorum, primicerius Lollardorum, dux & princeps perfidorum Ioh. Oldcastle, quondam dictus D. de Cobham in terris dominii de Howisia non sine periculo, lesioneq; quorundam qui ceperunt eum, sed nec ipse sine vulnere tentus fuit. Sub eodem tempore vocati fuerant ad parliamentum Londonias omnes status regni, vt de pecuniali suffragio regi ferendo consulerent, qui laborabant in partibus vltramarinis. Cumq; domini & personæ parliamentales audissent quod captus fuisset hostis publicus, placuit cunctis parliamentum non dissoluendum, donec interrogatus & auditus fuisset in eodem parliamento. Missus est igitur D. de Powisia qui deduceret eum manu forti. Qui & adduxit eum Londonias in lectica saucium vna cum clerico omnium secretorum suorum conscio. Nec mora, cum constitutus fuisset in presentia rectoris ducis de Bedfordia, & statuum parliamenti, lectum fuit indictamentum coram eo de hostili insurrectione contra regem in campo S. Egidii, & aliis offensis læsæ maiestatis, quæ partim tāguntur superius locis suis. Quæsitumq; fuit ab eo, qualiter se voluit excusare, & ostendere quare non merito sit abiudicatus morti. Qui mox aliunde quærens diffugia, assumpta parabola cæpit predicare de Dei misericordia, & quicunque mortales Dei imitatores esse vellent, deberent semper misericordiam superexaltare iudicio, vindictam fore solius Dei, quæ ab eius cultoribus non debuit exerceri, sed soli Deo relinqui. Et alia plura commemorauit, redimendo tempus, donec summus regni Iusticiarius regis vicarium monuit, ne pateretur eum inaniter tempus terere, & assistentes regni proceres molestare. Iussit ergo regni rector vt responderet conformiter ad obiecta. Qui se videns constanter vrgeri, tandem post breuem meditationē soluto silentio respondit dicens. Mihi autem (inquit) pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Et iterum impertinenter garrulare cæpit, donec summus Iusticiarius iussit vt responderet finaliter, & doceret si posset, quare mori non debuit. Qui confestim cum summa superbia & abusione respondit, se non habere Iudicem inter eos, viuente ligeo domino suo in regno Scotiæ rege Rich. Quo responso accepto, quia non opus erat testibus, sine mora iussus est trahi & suspendi super furcas, atq; comburi pendens in eisdem. Vbi cum plures personæ honorabiles huic spectaculo interessent, D. Tho. de Erpinghtum (prout dicunt) nouissima verba locutus est, adiurans eum, vt si cerneret eum resurgere die 3. pacem procuraret sectæ suæ. Tanta perditi fuit dementia, vt putaret se post triduum à mortuis surrecturum.

An. 1418. tenuit rex natale in Normannia apud Baiocas, circa quod tempus redditum fuit sibi castrum de Falesia, & ciuitas de Aueraunce se submisit. Post festum paschæ missi sunt per regem ad obsidendum monasterium de Bekke Herlewini, D. Tho. dux Clarentiæ, ad obsidendum villam de Sherburg, D. Humfridus dux Glouerniæ, ad obsidendum castrum de Danufrount D. Rich. comes Warwici, ad obsidendum castrum Nully le vesque comes de Kyme. In die S. Georgii rex apud Wonium in castello celebrauit solemniter idem festum. Circa festo Trinitatis ad iussum regis profectus est in Normanniam D. Tho. dux Exoniæ regis auunculus, cum 15000. (prout dicitur) bellatorum. Mense Iunii Burgundiones nocte Parisium intrauerunt & comitem de Armanak morte turpissima mulctauerunt. Nam (vt ferunt) eum crudeliter excoriauerunt, & ex post crudelissime peremerunt. In illa ferali seditione iugulati feruntur plures nobiles scz. Cardinalis de Baar, Archiep. Remensis, episc. de Mentz, episc. Constantiensis, episc. de Liseux, Abbas S. Dionysii, abbas de Pormayle, Cancellarius Franciæ, præpositus Parisiorum, & plures alii ad numerum quatuordecem millium personarum. Nec satiari potuit effrænata furia tanta cæde virorum, quin & in fæminas grassaretur: nempe feruntur iugulata 5000. fœminarum. Sub eodem tempore rex obsedit villam nobilem vocatam Loueres: quam fortiter expugnatam compulit ad deditionem sub certis conditionibus vtrobique pactis. Reddita est ergo regi in vigilia S. Ioh. Baptistæ. Die vero Lunæ sequenti mouit dominus rex exercitum versus Pount de la Arche cueroise.

Eodem tempore dux Exoniæ obsedit ciuitatem Ebroicensem. Ipso anno infra octauas assumptionis beatæ Mariæ, D. Iesus (vt putatur) ob honorem gloriosæ matris suæ, quam propensius veneratur rex Angliæ, dedit ei in locis variis 3. miraculosas vi- *Victoria 3. Henrici in Normannia.*

ctorias in prouincia Normannorum. Prima fuit, quod 100. de ſuis Anglicis, die Martis infra dictas octauas ceperunt 3. magnos dominos apud locum vocatum Kulnef, & perſonas alias 80. & 300. fugere compulerunt. Secunda fuit die Iouis, 400. nempe de hoſtibus intrauerunt ſuburbana ciuitatis Ebroicenſis, & 11. ex Anglis fugauerunt eos, & ceperunt ex his 4. & 12. peremerunt, captis 40. dextrariis eorundem. Tertia fuit die Sabbati ſequente, ſummo mane: hoſtes reuera voluiſſent cepiſſe villam quam rex ceperat in prima equitatione ſua præſentis anni dictam Loueres, ſed capitaneus dictæ villæ cum 100. de noſtris exiuit animoſe contra mille, & Deo volente vicit eos, & tradidit in manus hominum noſtræ partis 180. perſonas generoſas ex hoſtibus, per omnia benedictus Deus.

Pridie Calendas Auguſti capta fuit inopinato villa de Pountoyſe prope Pariſium, probitate Capitanei de la Bouche ſummo mane. Qui nocte non procul à villa deliteſcens inter vineas cum nonnullis de regis familia, in vigilia matutina repente ſcalarum ſcanſione muros aſcendit, vbi poſt diutinam dimicationem, occiſis multis defenſoribus, & pluribus vulneratis, cum ciues cernerent numerum noſtratum creſcere inter eos, oppreſſi vecordia, apertis portis fugerunt quo ſors quemque trahebat. Fuerunt vtique in ea villa præfortes homines conſtituti pro defenſione mille, qui ferebant lanceas atque ſcuta, & baliſtariorum duo millia. Qui omnes ſub feſtinatione verſus Pariſium fugere contendebant: ſed intercepti ſunt & præoccupati per Comites de Huntingdonia, qui & ipſe deſtinatus fuit ad hoc negotium vt ipſe ex vna parte villæ ciues occuparet, dum alii ex parte altera muros aſcendere molirentur, ſed tamen retardatus fuerat in mariſco, non inueniens exitum vſque ad Solis ortum. Occiſa eſt igitur illa pene multitudo per comitem, villa per noſtros detenta, in qua recondita fuerunt omnis generis victualia ad duos annos. De cuius amœnitate, diuitiis & vtilitate rex ſcripſit, quod inter omnia quæ geſſit in tranſmarinis partibus opus magis vtile non peregit. Hæc autem geſta ſunt expirantibus treugis, in craſtino poſtquam Franci Regem ſuis fallaciis deluſiſſent, & pacis vias quas rex obtulerat recuſaſſent. Ferunt quod dicta villa fuit inſtaurata ſufficienter victualibus pro duobus annis.

VITA

VITA ET MORS EDVVARDI SECVNDI, REGIS ANGLIÆ CONSCRIPTA A THOMA DE LA MOOR, EQVITE AVRATO, ET eiusdem Regis famulo.

NNO Domini 1307. Edwardo de *Winchester* rege Angliæ mortuo successit filius Edwardus de *Carnaruan*. Qui statim in Galliam traiecit, vt sibi conciliaret animũ regis Philippi *le bel*: cuius filiam Isabellam in vxorem duxit Boloniæ: 5. K. Febr. mira cum celebritate. Deinde Rege quinto Febr. in Angliã reuerso. 7. Kal. Martii Isabella coronata est Westmonasterii. Cum Rex in Gallia esset, accessit ad eũ Petrus de Gaueston, ei antiqua familiaritate notus, & ea gratia à patre suo exul factus, quem is secum in Angliã reduxit, atq; ei dedit Comitatum Cornubiæ vna cum sororis suæ filia videli. Iohanna de *Acres* Commitissa Glouerniæ in vxorem. Erat hic Petrus * Italus natione, corpore elegans, ingenio acer, moribus curiosus, in re militari satis exercitatus. Cuius argumentum, cum is in Scotia militiæ præsideret Scotos valde terruit, & à pdis & aliis vesaniis repressit. Quo (per inuidiã eorum, qui felices eius pergressus haud libenter viderunt) reuocato inualuit iterum Scotorum versutia. Reginæ coronationi interfuerunt Carolus de *Valois* frater regis Frãciæ, & pater Philippi primi intrusoris, & Dux Britãniæ, H. Comes Lucenburghe, postea Imperator. Sed cultu facile omnes excelluit & ornamẽtis Petrus. Quare plurimũ auxit in se magnatũ inuidiã.

* *Alibi Aquitanus.*

Anno 1309. Rex, quo detineret animos nobilium in Petrum, eum in Hiberniam transmisit cũ satis magna manu aduersus Hibernos rebelles. stipendiũ ex ærario suo assignauit soluendum. Is pspere primo pergressus est, sed fortuna statim mutata, nondum transacto anno in Angliã rediit ad Regis contubernium. Iam exarserunt in eum manifesta odia variis signis expressa nonnullorum, qui putarunt se gratum opus Deo facturos, si Petrũ è medio tollerent atq; vita priuarent. Rex igitur vt eum à magnatum insidiis seruaret, eum Castro Bamburgi inclusit: se id fecisse asserens, vt eorum animos placaret. At hoc satis non est illis visum, quin etiam Rex piissimus eius causa non paucas contumelias passus est. Anno igitur 1311. circa festũ natiuitatis S. Iohannis Baptistę à Bamburgo reuocatum, custodiæ commisit Audomari de *Valentia* Comitis Penbrochię, quẽ prius sacrosanctum sacramentum (astantem in psentia) iurare coegit, quod ipsum indemnem (quoad posset) cõtra omnes hostes suos tueretur ad certum vsq; tẽpus, quo eum reliquis pceribus reconsiliare pposuerit. At vero Audomari superauit inuidia fidem, & voluntas placendi reliquis sui ordinis: Duxit eum ad Manerium Dathington, q est inter Oxoniam & Warwik locum neq; tutum, nec munitum, nec secretum, quo eum tueri posset aduersus Comitẽ Warwici. Nocte sequenti recessit Audomarus, atq; postridie mane accessit Comes Warwici Guido cum hominũ mediocri manu, & eũ cepit, secum ad castrũ Warwici abduxit. Habita itaq; deliberatione inter se Thomas Lancastriæ, Warwici & Herefordiæ Comites, in eorũ conspectu in loco q dicitur *Blaklavve* 19. Ianuarii capite truncari curarunt. Corpus aũt in Ecclesia fratrum pdicatorum de *Langley* Rex honorifice sepeliri iussit. Hoc anno ppterea Clemẽs consilium tenuit Vicennæ q durauit à primo Octobris vsq; ad Pẽtecostem. In quo (psente Philippo Bello Rege Francorũ) condemnati sunt Templarii procurante hoc ipso rege, quia is Magistrum ordinis exosum habuit, propter importunã pecunię exactionem q̃ in nuptias filiæ suæ Isabellæ ei mutuo dederat. Inhiabat prętera pdiis militum & possessionibus vnde Magistrũ ordinis cum aliis multis Parisiis cõburendum curauit. At vero q proposuerat nõ obtinuit, nã Papa eiectorum terras & possessiones Hospitalariis assignauit, pro quib. in eorum manus tradẽdis misit in Angliã ppter Cardinalem quendã comitatũ Episcopo Albanensi. At vero magnates Angliæ, quorũ maiores templarios prædiis ditauerant Papæ in hoc restiterunt atq; ordine iam condemnatę maiorum suorum donatas possessiones, ipsi repetitas occupauerunt. Papę itaq; nuntii infecto negotio reuersi sunt. Anno 1312. die sancti Brissii Windesoriæ natus est Regi Edwardus tertius, postea vocatus magnificus Gallorũ triumphator, Scotorum

 Domi-

Dominator,&c. Rex mortem Petri fideliſſimi quondam amici deplorare nõ ceſſauit. Cuius interit⁹ eũ in multos infeſtũ reddidit quos ad ſe conſiliaq; ſua vocare dedignabatur. Cum igitur internis ſolatiis intenderet Robertus de Brus omnia fere in Scotia amiſſa recuperauit. Caſtra & munitiones (eiectis Anglicis pſidiis) in ſuã poteſtatẽ recepit. Anno igitur ſequenti prelatorum conſenſu & aliorũ quorundã Hugo *deſpenſer* filius conſtitutus eſt regis Camerarius loco Petri de *Gaueſton*. Quem eo libentius in hunc locum ꝓmouerunt quia eum Regi exoſum cognorunt. At vero is prudentia & obſequio haud multo poſt dirempto regis animo eũ in ſui amorem facile cõmutauit, vnde & illi odio eum vel maximo ꝓſequuti ſunt. Huius Hugonis pater ſenex, adhuc ſuperſtes erat magnæ probitatis miles, conſilio prouidus, armis ſtrenuus, cuius confuſionẽ & ignominioſum finem accumulauit amor naturalis ſed diſordinatus erga filium ſuum corpore formoſiſſimum, ſpiritu ſuperbiſſimum, actu flagitioſiſſimum, quẽ ſpiritus ambitionis & cupiditatis à viduarum & orphanorum exheredatione, in necem nobilium Regis precipitium, & ſui atq; patris interitum præcipitauit. Anno 1313. Rex iniuriis regis Bruſii inſtigatus vires ꝓpe *Striuelin* adunauit, nunq̃ magis ſplendidus, nobilis, aut ſuperbus exercitus Anglorũ viſus vt affirmat paup ille Carmelita, frater R. Baſton in ſuis heroicis de illo bello q̃ ipſe pſens à Scotis captus deplanxit, vidiſſes prima nocte Anglos haud Anglico more vino madentes, crapulam eructantes, *Waſſaile & Drinkehaile* plus ſolito intonantes. E contra Scotos ſilentes ſanctã vigiliam (erat enim vigilia natiuitatis S. Iohannis Baptiſtæ) ieiunio celebrantes, amore patriç & libertatis eſtuantes. In craſtino Scoti cãpi locũ nacti victorib. opportunũ ſuffodiebant ad menſurã trium pedum in ꝓfundum & in eandẽ latitudinẽ foſſas longas à dextra in ſiniſtrã, operientes illas plexis fragilib. ex virgultis & viminibus *hordelles* ceſpitæ & herbis ſuperſtratis (peditibus quidẽ prius conſciis cautelç) ſufficientes, ſed equitum pondera nõ valẽtes ſufferre. Exercitus Scotorum nõ longe ab hac foſſa cõſtitit in turmas diuiſus, in acies ſolidiſſimas diſtributus. Ab occidẽte vero ècontra Anglus refulſit, ſol oriens in ſcuta aurea & galeas ſplendentes radios emiſit, oportuit autẽ vt expectaſſent potius meridiẽ ad cõfligendum cum ſolem habuiſſent dextrũ. In prima acie fuerunt equites, in ſecunda pedites & ſagittarii, in tertia, Rex ipſe cũ Epiſcopis & aliis religioſis, & inter ipſos vecqrs miluus H. *Le Spenſer*. Equites in hoſtes moti, pcipites in foſſam ceciderunt, quib. adfuerant hoſtes mactantes, capientes diuitibuſq; ſolis magno pretio redimendis parcẽtes. Ibi occubuit Gilbertus comes Gloceſtriæ, quẽ Scoti libenter ad redemptionẽ ſeruaſſent ſi cognouiſſent, at vero is togã propriæ armaturæ eo die induere neglexerat. Ceciderunt cũ eo Edmundus *Mauler*, Robertus de *Clifford*, Paganus *Tiptoſt*, Egidius *D'Argentina* & multi alii ordinis militaris. Capti ſunt & redẽptioni ſeruati Humfridus de *Bohun* Comes Herefordiæ, Iohannes de *Segraue*, Iohannes de *Clauering*, Gulielmus *le Latimer*, & fere trecenti viri militares, multos autẽ occiderunt noſtri ſagittarii qui cũ Scotos in foſſas directos irruere aſpexiſſent, ſagittis in eos directis nõ Scotos à pectore armatos, ſed noſtros à tergore nudos traiecerũt. Rex cum Epiſcopis & Hugone fugã capeſſiuit: Hic nõ equi velocitas, non hominum induſtria Regem ab inimicis liberauit ſed mater Dei q̃ Rex inuocauit. Cui Rex & filio ſuo vouit, ſi ſaluus euaſiſſet ſe erectur ũ pauperibus eius Carmelitis manſionem in matris Dei titulo inſignitam pro 24. fratribus theologiæ ſtudio deputatis quod & poſtea fecit Oxonii, & expenſis ditauit diſſuadente Spenſero.

Anno 1315. Scoti ſub ducatu Edwardi *de Brus* qui ſe Regem Hiberniæ nominari iuſſit Hiberniam inuaſerant Domino Iohanne *Briningham* tunc ibi iuſticiario. Cuius virtute fuſi fugatique ſunt & plurimi interfecti. Incruduit eodem tempore in Anglia ſeuiſſima peſtis & fames. Quarterium frumenti vendebatur pro quadraginta ſolidis ſterlingorum.

Anno 1316. venerunt in Angliam duo Cardinales vt inter Angliam & Scotiam pacem componerent, qui in itinere verſus Scotiam in agro Dunelmenſi deprędati ſunt à Gilberto de *Midelton* milite qui poſtea ea de gratia ſuſpenſus eſt, & in quarterium deuiſus, Robertus de Brus nuntios ſpirituales Scotiam ingredi noluit permittere, quamobrem Cardinales eum excommunicauerunt, & Regem Scotiæ interdicto ſuppoſuerunt. Reuerſi autem Cardinales ad Curiam pro ablatis à prædonibus duplicia receperant à rege & proceribus ſponte collata.

Anno 1317. Robertus *de Brus* Caſtrum & villam Berwicke viriliter acquiſiuit, neminem occidendo, qui voluit obedire. In Auguſto Rex & Comes Lancaſtriæ in quadã planitie ꝓpe Leiceſtriã ſunt cõcordati, & ſe mutuo amplexati & oſculati ſunt.

Anno

Anno 1318. In autumno Rege transequitante magno cum exercitu partem Scotiæ, & ad obsidionem Berwici se disponente, Scoti ex alia parte Angliam inuaserunt vsq; ad Eboracum prædiis & incendiis omnia vastantes, Regemq; infaustis nuntiis ad sui regni defensionem reuocauerunt, & per aliam viam ipsi in Scotiam reuersi sunt.

Ann. 1319. in Iunio rex profectus est in Galliam vbi Ambianis occurrit regi Philippo, à quo recepit comitatum Pontini, quem princeps Gallorum in sua nouitate propter non factum homagium occupauerat.

An. 1320. oritur inter regem & barones, scil. comites Lancastriæ & Herefordiæ dissidiũ, quod origo & causa fuit interitus baronũ, calamitatis regis, & regii sanguinis fere excidii. Exarsit enim odium & inuidia baronum in Hugonem le Spenser: Fuerũt enim, qui dixerunt eum esse alterum regem, & potius solum: regisque animum eum incantasse, non secus atque olim fecisset Petrus de Gaueston: & de regis familiaritate ita præsumpsisse, quod nonnullos nobiles frequenter à regis colloquio arceret, at cum regem ipsi de suis negotiis alloqui cuperent, eum (præoccupata Regis benignitate) responsionem in se suscipere, regisq; commoditatem præ se ferens responsa dare aduersa & ingrata. Talia de Hugone fateor mala, sed non adeo, quin vulgus garrulus peiora studuit fingendo demonstrare, & malefacta deteriora reddere. Hiis & similibus (quæ ministri regii ostendere solent) proceres accensi & furibundi, in odium filii patris Hugonis possessiones in Wallia & Marchia occuparunt, nemora vastarunt, & mobilia deprædarunt, in vtriusque præterea necem patris, & filii, & cuiuslibet præterea amicorum (regio sanguine excepto) sub sacramento coniurarunt. Quorum præcipui fuerunt Comes Herefordiæ, R. de Mortimer: Mauritius de Barkley: B. de Badelsmere, R. Damorum. His occulte Comes Penbrochiæ consensit, & comes Lancastriæ ardenter & manifeste. Hugo furorem eorum temporis tractu mitigari arbitratus, se in tempus clam tenuit aliquando in transmarinis partibus, quandoq; in mari ipso regis ipsius voluntate nauigio latitauit. Igitur comitiis Westmonasterii habitis vterq; Hugo regia maiestate assentiente, sed potius refragari non audente in exilium mittitur.

Anno 1321. venit Isabella regina ad castrum de Leedes circa festum Michaelis, atque ibi pernoctare voluit. At vero non est permissa ingredi. Hac re Regis animo offenso, vt in suum contemptũ acta, conuocatis vicinis ex Estsexia & Londino nonnullis castrum iussit obsideri. Castrum tenuit B. de Badelsmore, in quo relicta vxore & filiis, ipse cum reliquis baronibus ad res Hugonum euertendas profectus fuerat. (Interim inclusis de salute desperantibus) Barones cũ suis Kingston vsque venerunt in vigilia Apostolorum Simonis & Iudæ, rogantes per intermissos Episcopos Cantuariensem & Londinensem, & Comitem Penbrochiæ, quod obsidionem rex solueret, polliciti se post proximum Parliamentum castrum regi in manus tradituros. Rex vero perpendens, non posse diu obsessos resistere, & exasperatus eorum contumacia Baronum petitiones audire noluit: quibus in alias partes conuersis, postea non modico labore castro potitur, reliquis in eo repertis suspensis, vxorem cum filiis ad turrim Londinensem misit. In sequenti natali Cirencestræ festum celebrauit, profectus cum exercitu in Marchiã Walliæ Glouerniã reliquit, à quibusdã baronib. præoccupatam rebellibus, atque Wigorniam pertransiens ad Bridgenorth iter direxit, vbi castro in tempus defenso tandem potitus, Castellani partim occisi, partim fugati, & in exilium acti sunt, eorumque bona vbique confiscata. In Salopiam perueniens, vtrumque de Mortuomari ad eius gratiam confugientes, ad turrim Londinensem misit, Mauritium vero de Barkley, & Henricum de Audeley sese ei submittentes ad castrum Wallingfordiæ misit. Comes Herefordiæ Gilbertus Talbot, R. D'amory, & omnes alii eorum adhærentes in boream ad Comitem Lancastriæ, qui eos expectauit, profecti sunt. Istis peractis archiepiscopo præsidente in consilio Londini fuit per prælatos prouinciç Cant. allegatum, quod exilium * Dispensatorum fuit erroneum, & de iure reuocandum. Vnde directum est eos esse reuocandos & restituendos. * Spenser.

An. 1321. oblatæ sunt conditiones pacis à baronib. Verũ rex eorum pertinacia offensus collecto exercitu circa finem Februarii in boreã contendit, rebellesq; adortus apud Burton super Trentam in fugam vertit. Deinde paulo post regio exercitu aucto copiis Northumbriæ ab Andrea de Harcklay adductis, valde animo consternati sunt Barones. Ineunt igitur consilium de se submittendo Regiæ clementiæ, quod quidem Thomam Lancastrensem reliquis valde exosum reddidit:

vt qui colligerent Thomam (cum esset regio sanguine creatus) sibi facile posse securitatem obtinere, illis non item, præcipue, cum is affirmaret, se non contra regem sed Hugonem arma suscepisse regis corruptorem, ac regni pestem. Humfridum vero de Bohun comitem Herefordiæ, virum bellicosum, strenuum & prouidum compulit periculi timor in sententia desistere communi, cum sibi, cum reliquis militibus, quos non sine maximo suarum rerum detrimento, vel etiam vitæ dispendio regi & Hugonibus reconciliari posse animaduerterit. Vnde veluti pietate quadam commotus generosus Comes, vitæ periculum subire, quam se & suos manifeste calamitati bonorum amissionis, carceris & interitus exponere. Tandem 7. die Martii iterum congrediuntur acies apud Burrenbrig, vbi piissimus Comes Humfridus à quodam Wallo, qui sub ponte constitit, lancea perforamina pontis emissa per inguina traiectus interiit. Quo in loco milites armari non solent: quippe cum sub pedibus hostes se inuenturos minime credant. Capitur in campo Comes Lancastriæ, Barones & Baronetti, commilitones eius & milites circa 95. reliquis fuga seruatis. Hii in exemplum aliorum grauiter puniuntur, sententia Andreæ de Harckeley, & iustitiariorum regis. Inprimis Thomas Lancastriæ Comes, cuius nobilitas, potentia, & diuitiarum splendor reliquos animauerat, sexto post die suspendio condemnatus est: tametsi regia clementia grauitatem pœnæ, & turpitudinem, præsertim consanguineo, mitigauit. Capite itaque truncari iussit, & circa octodecim reliquorum in diuersis Angliæ partib. suspensi & tracti sunt: 5. in exilium acti, reliqui carceris squallori mancipati tandem pretio redimuntur.

Anno 1322. Eboraci Parliamentum post Pascha celebratur, vbi Hugone patre Comite Winton. constituto, Rex collecto exercitu ad festum sancti Iacobi Scotiam inuasit. Scoti vero regiam potentiam veriti cum suis omnibus vltra mare Scoticum se conferunt, regione citramarina victualibus prius euacuata, quoad poterant. Rex breui exercitum fame pressum in Angliam reduxit. Scoti igitur mari transmisso nocturnis & clandestinis itineribus Regem insecuti, apud forestam de Blackamore noctu ex improuiso castro Regis adoriuntur, in Regis ipsius hospitium obsessum insultum faciunt. Rex vero vix eorum insidias elapsus, fuga cum paucis aliis se seruauit, captis ex eius Comitibus Comite Richmondiæ, & domino de Siliaco Regis Franciæ nuntio, multisque aliis. Scoti deinde totam Marchiam Eboracum vsq; rapinis & igne deuastant. Ripense oppidum incendunt, Beuerlacum quadringentis libris sterlingorum redemptam indemnem relinquunt, & ad propria spoliis onusti reuertuntur. Anno sequenti Iunio mense captæ sunt induciæ in 13. annos.

Anno 1322. Philippus Rex Franciæ moritur. Succedit Carolus frater, qui statim in Angliam misit Andream de Florentia, ad citandum regem, vt ad se veniret homagium præstaturus de Ducatu Aquitaniæ, & aliis terris, quas à se tenuit. Et licet Hugo de Spencer, & R. Baldocke precibus & monitis nuntiorum informassent satis (vt ipsi putabant) quod causam sui aduentus non notificarent Regi, tamen in suo recessu monuerunt ipsum, & suaserunt, vt homagium facturus se Regi præsentaret. Super qua monitione Andreas, qui Carolo fuit notarius, consilio Regis Angliæ hoc ignorante fecit publicum edictum. Cuius virtute Rex Franciæ contra Regem facto processu, terras nonnullas de Ducatu Glasconiæ, & Comitatum Pontini in suum emolumentum seisire curauit. Edwardo putante (sicut fuit informatus) prædictam citationem non valuisse seisinam fecit patruus Caroli Regis, Carolus de Valois vir Anglis infestissimus, qui magno cum exercitu fingens legationem, prætendens Edwardi inobedientiam de homagio minime præstito, Comitatum Pontini, & totam Agenam in manus sui nepotis seisiuit. Tandem ad Regulum oppidum progressus munitum inuenit, Duce Edmundo de Woodstocke, Edwardi fratre, & Comite Cantiæ, qui inter se colloquuti inducias faciunt, dum inter Reges de pace agi posset.

Anno 1323. Rogerus de Mortuomari è turri Londinensi (corruptis custodibus) euasit, & in Franciam elapsus, Carolo de Valois se adiunxit, in nouum dissidium, & bellum intestinum miserrimum à diabolo reseruatus. Proxima quadragesima in Parliamento Londini facta, & inquisito contra Adamum Episcopum Herefordensem per legales viros eiusdem Comitatus super eo, quod prædictus Adam adhæsit quondam illis de Mortuomari Regis hostibus, eosque equis & armis accommodatis adiuuerat ad dicti Regis euersionem. Volente vero Episcopo accusato respondere, eius omnia temporalia (sicut proditoris) regia auctoritate confiscantur. Vnde inexorabile odium concipiens Episcopus in Regem & amicos eius, vir ingenio callidissimus, & pruden-

prudentia mundana summus, facinorosus & audax, & factiosus ad Regis degradationem, & multorum nobilium ruinam iræ conceptæ venenum propinauit, resuscitando procerum odium in Hugones, iam fere post Regis victoriam ad Burrowebrig sopitum, aut certe terrore regiæ potentiæ coopertum. Quod tandem vires resumens sese conspiciendum obtulit. Multi autem nobilium, qui sub Comite Lancastriæ arma gessissent aduersus Regem non alia via salutem sperantes, quam Hugonum intercessu, eorum animos & fauorem, terrarum & prædarum donatione coemerunt, quæ res eos omnibus valde exosos reddidit, non solum quod Regi omnibus reliquis posthabitis soli illi maximi habebantur, verum quod sua ambitione & cupiditate plurimos nobiles depauperassent, hiis modis. Atque videbantur pro vno tres iam esse Angliæ Reges. Sed eos præcipue odio habebat Adam Herefordensis iam temporalibus suis priuatus, & Henricus de Burwasche, & istorum amici, qui solum regiæ maiestatis reuerentia manus continebant. Ad hoc ipsum Reginæ ipsius animum incendebant, in maius nefas iram muliebrem rapidissimam concitantes, eo quod Hugonũ consilio reginæ familia esset diminuta, & certorũ redditu ũ præcisione & annonæ magis parca subministratione. Inde vel auaritia insatiabilis (fœmina frustrata) vel certe ꝓdigalitas affectata, quorũ alteri solẽt semper muliebres sexus indulgere) in causa fuit, ꝙ non solũ in Dispensatores, sed etiam in maritum mortale odium conceperit. Luget Francorum regis filiam, imo vnicam successorẽ auaro maritatã, se promissam fore reginam, sed ancillam factam esse dispensatoribus stipendiariã. Cum fratre regis colloqui cupit, vt ei de miseriis suis cõquereretur, & de vindicta in dispensatores cõsuleret. Episcopus Herefor. non cessat clam cum ea hiis de rebus conferre, de præsenti calamitate conqueri, & reginam omnibus horis & modis incitare, & eius indignationem augere. Idipsum agit etiã Lincol. Episcopus: vterq; reginã admonet, vt captet occasionẽ fratrẽ & patrẽ in Francia visitandi, vt eorũ consiliũ contra dispensatores imploret, ꝙ si fecerit, omnia facile pro voto successura esse. Erat illis dieb. inter reges (vt ꝓdictum est) de pace agendum: ad quod cõficiendum voluit rex ipse mare transire. Illud vero sibi timentes * comites Winton. & Glouceſtriæ dissuadebãt, ne interim illi in hostium manus inciderint, si vel domi manerent sine rege, vel eum comitarentur ad Francum hostem. Interim regina blandimentis regem inducit, vt ipsa fungatur hac legatione, omnia promittens se effectura. Stipulantur Episcopi duo, & aliquot procerum reliquorum, adeo vt tãdem persuaso rege ea mittitur in Franciam.

*Hugo de Spẽcer pater fuis comes Wintonia, & Hugo filius comes Glocestria.

Anno millesimo trecentesimo vigesimo quarto regina à fratre Franco & patruo libentissime suscepta, dum causam mariti agit. Is interim per totam quadragesimam, & æstatem in littore commoratus est, vt facilius nuntios & literas ab vxore recipere posset. Ea interim suas res agit. Consensit Francorum Parliamentum, quod si Rex Edwardus filio ius suum in Ducatu Aquitaniæ & Comitatu Pontini resignaret, Rex Francus ei traderet in manus eorum plenam seisinam, & contentus foret homagio, quod ille sibi faceret. Hiis conclusis Carolus Rex literas suas patentes, & alias de saluo conducto pro primogenito Angliæ ad Edwardum mittit. Super hiis habentur consilia Langedone & Douoriæ sæpius. Atqui suadebant, vt Rex in propria persona transiret: nec securum posse esse Regis filium paterna ope destitutum inter Francos astutos, & facinorosos, ne Rex Francorum paruulum, cui vellet dispari matrimonio copularet, aut sibi tutorem assignaret. Comites vero Winton. & Glouceſtrię alterius erant sententiæ, eo quod cum rege transfretare timerent, vel eo transgresso in Anglia manere. Quibus in eorum damnum assensit Episcopus Lincol. ea, quæ proposuerat, ad finem deduci posse sperans. Præterea Rex timens, ne eo absente barones in Comites Dispensatores desæuirent, & bellum intestinum iam sopitum resuscitarent, facile assentit illis, qui suum filium esse mittendum suadebant. Vnde chartam de prædictis terris habendis & tenendis sibi & heredibus suis Regibus Anglorum filio suo fecit: Addens, quod si patre suo superstite filius moreretur, prædicta ad patrem redirent, & præterea quasdam conditiones, quibus non liceret Regi Franciæ eum maritare, nec tutori sine sua voluntate submittere. Hæc ordinatio sancta fuit ex consilio prælatorum & nobilium aliorum regni Douoriæ postridie natiuitatis beatæ Mariæ anno Regis 18. Et die Iouis sequenti Edwardus filius nauem ascendit, comitatus Gulielmo Episcopo Exoniæ, & aliis nobilibus aliquot. Exinde circa festum Sancti Matthæi fecit homagium auunculo suo Regi Franciæ, sub protestationibus factis ex vtraque parte completis negotiis, pro quibus Regina missa fuerat in Franciam. Statim post festum Sancti Michaelis scripsit ad eam

Rex

Rex maritus, præcepitq; vt filium suum in Angliam reduceret confestim. Rescripsit ipsa quod dominus Rex Franciæ frater nimia charitate foueret illos, & secum iunctos detineret, vnde remissa magna parte vtriusque familiæ residuum illius anni, circa negotia, pro quibus ex intentione proficiscebatur, ipsa transegit. Gulielmus Episcopus Exon. non in Angliam iussus redire, à communione tamen secreti consilii reginæ videns se sequestratum: P. & R. de Mortuomari, & alios profugos Regis Domini sui inimicos locum suum, quoad Reginæ familiaritatem vsurpasse, clam repatriauit. Rex commotus est hac Reginæ mora filium suum detinentis extra regnum, quibusdam asserentibus, eos inuitos detineri, aliis coniicientibus, eam illicitis complexibus Rogeri de Mortuomari deuinctam cum eo & reliquis Anglorum profugis, quas in Francia reperit, nolle redire. Aliis autem alia vane coniicientibus, Episcopi Lincoln. & Herefordiæ conscii negotii finem expectantes, secreta animorum dissimularunt. Regina vero muliebri ira, & vindictæ cupiditate æstuans, in fine anni in Hannoniæ partes profecta est, toti mundo filium suum amabilem, & formidabilem sine consilio procerum Angliæ matrimonio copulauit Philippæ Ducis Hannoniæ filiæ: tametsi inconsulto, tamen felici pulchræ prolis successu, deinde colligit exercitum armatorum ex Hannonia & ex Germania, stipendiarios vocatos ex dote nouarum nuptiarum soluendos. Huic exercitui proerant viri militares, Iohannes Comitis Hannoniæ frater, Rogerus de Mortuomari secretissimus & principalis de priuato consilio Reginæ.

Classis prospero flatu in Anglia ad portum Orwell appulit die Veneris proximo ante festum sancti Michaelis. Cui obuii Comes Mareschallus, & Henricus Comes Leicestriæ, & cum eis Baronum atque militum protetua multitudo se coniunxit, nec defuerunt prælati, qui hiis contra patriam & Dominum suum se coniunxerunt, sed & illi tanti facinoris auctores, sceleratissimæ suæ disciplinæ antedicti sceleris se ad reliquos contulerunt ad diem expectatum, nō quidem lanigerarum ouium, sed armigerorum luporum crudelium pastores, horum phalanigis præcipue ducatum præbuere. Hi duo seniores, à quibus egressa est iniquitas Babylonica contra Susannam, sed pro Isabella. Hi, inquam, Baal sacerdotes, alumni Isabellæ, id est, Lincolniæ & Herefordiæ Episcopi, cumque hiis quoque Dublinensis & Holmensis cum eadem Regina magnum congregauerunt exercitum: proditori facundo verba committuntur Herefordensi, qui pleno conspirantium parliamento perorauit, expediens fore regno, quod tantæ nobilitatis congregatæ consilio regendus, Rex coarctaretur. Regina quoque offensa inexorabilis per voluntatem suam factam de Comitibus Winton. & Gloucestr. placaretur. Sed quia pro constanti fuit apud omnes, quod Rex amicitiæ cultor fidelissimus, suos amicos Comites prædictos (in quorum necem fuerat Regina debacchata) non sine securitate sua Comitia dimitteret, & omnibus modis ab inuidorum tyrannide tueretur: censuerunt finali præcipuorum iuratorum cautione, quod manu armata Regis præsentia per eos peteretur, mittuntur ab exercitu epistolæ episcopales ad suos coepiscopos, & alios amicos, tot Duces, Comites, totque Barones Francigenas cum eorum copiis per Regem Francorum pro tuitione iuris sororis suæ mitti, quod vix eorum victui Anglia sufficeret. Consternitur pauore grex indigena sine pastore, expectans triumphum partis vnius parata se dare virtuti potiori. Præterea prosiluit mendacium ab exercitu in omnes regni plagas diuulgatū, quod summus Pontifex Romanus omnes Anglos absoluit à fidelitate iurata suo Regi, fulminaretque sententia excommunicationis in omnes contra Reginam arma deferentes. Ad huius mendacii confirmationem finguntur duo Cardinales esse exercitui Reginæ adhærentes nuntii præmissorum.

Anno 1326. & Regis 20. & vltimo, bellum intestinum Anglis consuetum progreditur, quod perinde non poterat diu durare, qui Rex & Comites (quos expetiuit manus proditiosa) inualidos ad resistendum se putantes, fugæ se mandant. Rex enim per exploratores perspectum habens, quod vxori suę tota fere regni communitas (falsis territa rumoribus) adhæsit cum duobus Comitibus, & R. de Baldocke, & paucis de sua secreta familia in Walliam se contulit, dimisso Comite Winton. ad tuitionem oppidi & castri Bristolliæ. Deinde ipse vsq; ad Chepstrow progressus cum Comite Glouestriæ & R. de Baldocke, aliisque valde paucis, se commisit nauigio, intendens ad insulam de Conday proficisci. Conday est insula in Sabrinæ ostio duobus milliaribus vndique longa abundans pascuis amœnis, cuniculos producit copiose, columbas, & struconas (quos vocat Alexander Nechristum Ganimedis aues) indies habet prægnan-

gnantes: aquas insuper recentes de fontibus scaturientes incolis ministrat, ipsa licet vndique mari sit circumcincta vnum duntaxat aditum habet, quo vix duo viri poterint coniuncti pedites incedere: ex omni alia parte rupis horrendæ alta proeminentia prohibens egressum.

Ad hanc insulam, vt dictum est, victualibus vniuersaliter abundantem, tamen abundanti vino, oleo, melle, frumento, brasio, piscibus salsis, carnibus & terrestri carbone instuffatum, Regem volentem adnauigare, ventus contrarius prohibuit omnino, vnde sæuas tempestates maris vix declinans applicuit in Glamorgam, & se transtulit ad Abbathiam de Nethe, vbi Wallorum (qui promittebant, se secum velle mortem & vitam commutare, falsæ promissioni minimum confisus latitauit. Regina iam potentissima sub vexillo filii non animo malitioso, sed maleducto patrem prosequentis iussit exercitum in regis persequutionem promouere.

Peruentum igitur est Oxoniam, vbi coram Vniuersitate, præsentibus Regina, & paruo Duce Aquitaniæ, sed & Rogero de Mortuomari, & aliis, satellibusque principalis machinator tantæ cladis. Adamus Hereford vocatus Episcopus de aduentu Reginæ, & causa exercitus publice prædicauit, assumens pro themate: *Caput meum doleo.* quam auctoritatem ad talem duxit quæstionem, quod auferendum foret necessario caput languidum de regno, nec vllis Hippocratis vinculum alligandum salutiferis. Dein exercitum Glouernia motum auxerunt multi Boreales Reginæ seruientes.

His ita se habentibus, vulgus Londini Reginæ & Rogero de Mortuomari volens complacere bonæ memoriæ Dominum Walterum Episcopum Exon. decimo quinto Octobris in medio ciuitatis furiosæ captum decapitauit, & quosdam etiam alios ea sola causa, quod Regis ministerio fideliter adhæserunt, atrociter necuere. Caput vero Episcopi Reginæ apud Glouerniam suo exercitui incumbenti, vt sacrificium Deo & beneplacitum obtulerunt. Ingressi præterea turrim Londini omnes incarceratos liberarunt, & etiam per edictum publicum Reginæ omnes incarcerati per totam Angliam dabantur libertati. Banniti quoque & fugati fuerunt reuocati, vt & prætensa generali pietate & misericordia in noui Regis coronationem populi cupiditas excandesceret. Tunc omnes facinorosi, & læsæ Maiestatis rei apud Reginam cunctis imperantem, summæ gratiæ subleuamen facile sunt consequuti. Tunc regii ministri per totam Angliam diffisi sunt Regem aduocare, aut se Regis familiares nuncupare, tantus pauor gregem perterruit, Rege pastore persequuto. Omnes regii ministri in turri Londinensi à Londinensibus amoti sunt, & noui constituti sub nomine Domini Iohannis de Eltham, pueri nouem annorum filii Regis, quos custodes turris & ciuitatis nominaret. Fuit enim apud omnes Regis aduersarios cautela generalis, quod non nisi nomine alicuius filiorum suorum vllum facinus læsiuum Regiæ Maiestati ederetur, vt si forsitan iustitia regalis ad libere faciendum (quod vellent in regno, & possent de iure) foret aliquando resuscitata in filios suos proprios, tanquam detrimentorum principales auctores desæuiret.

Sic confusione fas & nefas sunt collisa, vt omnes rapaces & homicidas, & sub indifferentia quoscunque facinorosos sceleris impunitos retinerent, & veniæ facilitate in sua flagitia prouocarent. Sic creuit subita rapacitas impunita, & vbicunque reperiretur regius amicus, profuit sub ista confusione cuilibet facinoroso suis flagitiis edicere proditionem.

Gloucestria relicta, Bristollium (quod, vt prædictum est, occupauerat Hugo Dispensator pater) Regina cum exercitu properauit, obsessura tam oppidum quam castrum. Sed loca munitissima solita reserare, desperatio compulit generosum in iratæ fœminæ misericordia se & sua cuncta commendare.

Reddebatur igitur Castrum cum oppido, quod ingressa virago iussit Comitem sine quæstione, seu responsione finali supplicio torqueri alligatum. Confestim strenuissimus miles brachiis, & tibiis in longum protensis, & in ipsius viuentis conspectu viscera propria de ventre crudeliter & nimium inhumaniter extracta ignibus traduntur, residuum quoque corporis & in furca latronum suspensum.

His confectis ad partes Marchiæ Regina conuersa apud Hereford per mensem commorata exercitum suum diuidit, & cum eius vna parte misit Henricum Comitem Lancastriæ, & dominum magistrum Rhesum ap Poroel clericum natione Wal-

ne Wallum ad comprehendendum Regem, & sibi adhærentes. Prædictus Comes etiam germanus & heres sæpe nominati Comitis Lancastriæ, Thomæ, & iste Rhesus secum missus, qui iustitia regali in turri London. incarceratus erat, sed per Reginæ potentiam suæ libertati restitutus, tam Comes prædictus, quam Rhesus habuerunt possessiones & ampla dominia iuxta locum, in quo Rex latitabat. Fuitque Rheso tota regio valde nota. Denique Comes & clericus (non sine pecuniæ interuentu Wallis corruptis) Regem in monasterio de Nethe Hugonem de Spenser filium desertum, profugæ præsidium capescentem per exploratores Wallos inuenerunt. Captis igitur Rege, Hugone, & R. de Baldocke, & Simone de Redingis, aliis sine cura dimissis, custodiæ Comitis Leicestriæ Rex authoritate consilii Episcopi Herefordensis commendatus, ad castrum Kenelworth adductus est, vbi per totam hyemem in satis honeste tractatus non aliter quam oportuit Regem captiuum custoditum. Regina apud Herefordiam cum magistro totius suæ militię Episcopo ciuitatis scilicet exercitui præsidente. Edmundus Comes de Arundel, Iohannes Daniel, & Thoma Micheldene ad instantiam Rogeri de Mortuomari, qui perfecto odio, sed non prophetico oderat illos, fuerunt decollati. Postea Comes Gloucestrię, Hugo de Spenser filius in vinculis oblatus, oculis terribilibus indignate non expectata ratiocinatione cuiuscunque iudicis, fuit ab eadem ciuitate tractus, suspensus, decollatus, & in quarterias diuisus, cuius caput fuit missum apud pontem London. & quatuor quarterię ad quatuor regni partes fuerunt distributę. Simon etiam de Redingis fuit ibidem tractus & suspensus. Sed magister Robertus de Baldocke post multas contumelias carceri Episcopi Herefordensis fuit mancipatus, vbi nimis vitam dolerosam vsque ad proximum sequens festum Purificationis duxit. Tunc siquidem Episcopus Hereford omnis huius mali architectus fecit ipsum ad se Londinum adduci. Quo deductū Londinenses non sine consensu Episcopi rapuerunt, & apud Newgate incarcerarunt, quærentes occasionem contra eum tanquam proditorem tractum, suspensum mortuis adnumerare. Sed tamen post multas inquisitiones in ipso non inuenientes maculam proditionis, nec alicuius feloniæ, ita inhumaniter ipsum tractarunt, quod eodem anno cito post Pascha obiit. In tormentis tanti sceleris, scilicet rapinæ & iugulationis clerici, atque sacerdotis Dei non improbabiliter aliquis putabitur auctor manifestus vel occultus, qui de medio luporum misit in ouile sui tutissimum carcerem, videlicet Episcopalem: pro oue sibi & lupis tradito tutelæ, quam portendit, quod ab Herefordia ipsum Londinum fecerat traduci à suo Episcopatu in diocesim alienam: i. loco munitissimo in montes Pardiorum, qui insuper fingit, quod clerici sibi traditi rapinam, atque iugulationem sacerdotis ipse potetissimus pręlatus prouincię salua dignitate archiepiscopatus debita diligentia non curauit pręmunire. Credo, quod in tali casu verum est illud Quintiliani: *Torquentem vincit, quisquis occiditur.* & ideo sub silentio palliato querelam omitto, quam etiam sub altare Dei audiui per voces occisorum innocentium. His scriptis & aliis non paucis per Reginam, Herefordensem, & R. de Mortuomari, vt cuilibet eorum placuit, confectis, ipsi simul Londinum se contulerunt, vbi cito post Epiphaniam in Parliamento per ipsos conuocato, in quo nullus ausus est resistere, fuit ordinatum & constitutum, quod ex parte totius regni tres Episcopi, duo Comites, duo Abbates, quatuor Barones, & de quolibet Comitatu Angliæ duo milites, de qualibet ciuitate & villa capitali cuiuslibet Comitatus, & similiter de Portubus duo Burgenses mittuntur ad Regem (apud Kenelworth custoditum) facturi infra scripta. Iohannes de Stratford Episcopus Winton. Adam de Torleton Episcopus Hereford, & Henricus Episcopus Lincoln. collegæ principales negotii tractandi, erant misit. Præcesserunt (ceteros itinerando) Episcopi Winton. & Lincoln. secretius alloquentes Regem vna cum custodiæ suo comite Leicestriæ, ipsum inducunt, vt suo primogenito designaret coronam, astute satis hi tres circumuenerunt Regem, promittentes ei non parciorem honorem post honoris depositionem, quam antea solebat ab omnibus habere regia celsitudo. Adiiciebant quoque (adulterantes verbum veritatis) quanti foret meriti, apud Deum pro subditorum pace (quam ea sola via spondebant affuturam) regnum respuere temporale, in hoc non indubitanter cum Caipha Pontifice Pontifices prophetantes. Ex alia parte sibi comminabantur, quod nisi resignaret, populus sibi abdicato homagio, & fidelitate, filiis quoque suis repudiatis, alium in Regem exaltarent, quam de sanguine regali. Istis & aliis importunis promissis, atque minis inflexum piissimum cor regale (non sine singultibus, lachrymis & suspiriis) monitis Episcoporum condescendit, paratior pro Christo vitam finire, quam

re, quam suorum filiorum exheredationem, aut regni diuturnam perturbationem, oculis viuentis corporis videre, sciens quod bonus pastor animam suam poneret pro ouibus suis.

Finaliter ad castrum, vbi Rex inclusus, Episcopus Herefordiæ inimicos ceteros adduxit, quos in Regis camera secundum suas dignitates ordine collocauit, à multis temporibus affectata ex omnium permissione sibi ipsi reseruans. Tandem regia maiestas togam nigram induta de secretiori camera progrediens, suis seruis se repræsentans, conscius negotii, pro quo venerat, pro dolore sui impos effectus corruit expansus. Cui accurrentes Comes Leicestriæ, & Episcopus Wintoniensis, vix Regem semiuiuum erexerunt, quem ad mentem & vires pristinas vterque reuocatum alloquebatur Adam Hereford, exponens causam aduentus nuntiorum, mira impudentia non confusus Regis animum attrectare, cui se putauit præ ceteris mortalibus exosum fuisse. Adiecit suis dictis ille Herefordensis, quod oporteret Regem regni diadema suo primogenito resignare, aut post sui repudium viuere aut pati, quod eligerent in Regem quemcunque visum ipsis aptiorem pro regni tutela. Hiis auditis Rex cum fletu & eiulatu respondit, quod multum doluit pro eo, quod populus regni taliter exasperatus foret contra ipsum, quod suam dominationem fastidiret, finaliter quoque subiunxit suo beneplacito valde conuenisse, quo filius suus populo sic fuerit acceptatus, vt ipsum in Regem affectaret. In castro iidem nuntii homagia & legeamenta Domino Edwardo de Carnaruam (nuper Regi) per manus Gulielmi Trussell militis ex parte totius regni, renuerunt, & Thomas Blunt miles regalis hospitii Seneschallus fractione virgæ suum officium resignauit, & regiam familiam nuntiauit esse licentiatam. Post hoc ad Parliamentum Londinum reuersi responsum Regis plene (immo plenius quam factum fuit) retulerunt, ad factam resignationem. Communitas regni veterum fastidiatrix, nouorum appetitrix gratanter admittens suum primogenitum dominum Edwardum bonæ indolis vndecim annorum promptissime erexit, vt infra plenius dicetur, cuius pueritia cuiq; eo plus cessit ad votum, quomodo sub tam molli pastore sperabant gregem regni suis libitis victurum. Reginæ quoq; Isabellæ de Carnaruam fuit talis & tanta dos assignata, quod Regi filio suo, & Reginæ Philippæ vix remansit tertia pars regiæ coronæ. Domino vero Edwardo de Carnaruam Comitis Leicestriæ deputato custodiæ, centum marcas pro mense expendendas ordinauerunt Regina & Simon Herefordensis, & Rogerus de Mortuomari, de fisco regali tribuendas. Itaq; gratiosus dominus Edwardus quondam rex regiæ coronæ & libertatis priuationem pro amore Iesu Christi pauperis crucifixi patienter admittens, cum suo consanguineo Comite Leicestriæ Henrico mansit nullo egens, quo reclusus & monasticus indigebat, nullum infortunium in ima depressus deplanxit, nisi quod vxor sua (quam non potuit non amare) nolebat ipsum videre, cuius amplexibus plus quam per annum vixit viduatus, & quod nec illa permisit filium suum nouum Regem, aut aliquem suorum liberorum sibi præsentiale solatium præbere. Quot amorosa delectamenta voce submissa tanquam alter Orpheus concinuit, sed in cassum, ha, quoties defleuit querulus, quod tam gratiosa & prædita dotibus, tam speciosa, potuit proditionis amaricari felle. Auscultantibus quoque non siluit sub iuramento, quod, ex quo primum eam vidit, nunquam aliam mulierem potuit amare. Amoris languor, in ceteris aduersis patientia, Comitem custodem, & omnes reliquos familiares ad tantam miserationem prouocarunt, quod gloriosi militis amorem languidũ vxoris suæ (corde duriori incude adamantino) non dimiserunt. Vnde non amore mota, sed furore commota ferrea virago, secreto cogitatu cepit expauescere, ne vnquam per ecclesiam miserorum consuetam misereri foret compulsa viro repudiato iterum impartiri thorum. Excogitauit enim quod à fortiori homines indifferẽtes, & pietatis alumnos in sui miserationem prouocaret contra suos inimicos, cum quos ipsa ministros suos ordinauit per aduersitatum tolerantiam, & omnium virtutum vberem fragrantiam ad pietatem sui inclinauit.

Talibus & aliis cogitationibus angustiata, truculenta, sæua recurrens ad consilium sui sacerdotis Baal Episcopi Herefordiæ, ab ipso recepit rursum, quod certe sanguinem tetigit. Quando Comes Edwardo consanguineo suo compatiebatur, constituit fœmina crudelis ex ordinatione magistri sui subdoli, Episcopi prædicti, quod Thomas de Gorney & Iohannes Maltrauers duo milites ipsum Edwardum de custodia Comitis Leicestriæ receptum ducerent, quo vellent: ita quod nullus sui beneuolus seu indifferens persona ipsum libere adiret vel sciret, vbi diu perendinaret, hiis

duobus proditoribus nequissimis fuerat commissum auctoritate principali, & in quamcunque regni plagam declinarent, omnes fortalitii, castri, seu villæ, quamdiu ipsis placeret, & quandocunque vsum haberent, quomodolibet de regno sub pœna confiscationis census, & vitæ prohibito contrauenire huius rei mandato, educitur de nocte è Kenelworth inter inimicos securus de vita plena doloris, post ad castrum de Corffe, deinde ad Bristoliam, reclusus per tempus aliquod in castro, quousque id foret quibuscunque Burgensibus in villam notum, qui ad ipsius liberationem, & abductionem in partes transmarinas (quam optabat) se disponebant. Quorum consilium vt primum innotuit custodibus Edwardi, sub noctis eiusdem opaco silentio ipsum de loco ipso Berkeleyam adduxerunt. Immanitate maiore quam ferina Edwardum sui tortores tractauere, sed nec ab vllo videri sibi amicabili. Equitare compulerunt exiliter indutum, caput habere discoopertum, volentem dormire non permiserunt, non quos volebat, sed quos cibos ipsi præparauere, verbo suo cuilibet contradixere, vesanum esse calumniati sunt. Et, vt breuiter concludam, in omnibus eius voluntati se contrarios exhibuere, vt frigore, & vigiliis, & cibis intemperatis, aut fastiditis, vt saltem melancholia aut infirmitate correptus expiraret. Sed econtra vir in necessitate optime dispositus, fortis ad labores, & ad vniuersos (gratia Dei patientiæ) languores, omnes versutias malignantium natura & gratia superauit: venenum, quod pluries propinauerunt, suo Domino ministri Belial, aut fortitudine naturali euacuauit (sicut solent viri temperatæ complexionis secundum Galenum in tertio simplicis medicinæ) aut, quod verius credo, manifestiori martyrio suum confessorem altissimus reseruauit.

Attestamur & scribimus, quæ luce clariora innotuerunt mundo, si non timor æmulorum Regis deuotissimi adhuc superstitis clarere prohiberet, quæ non poterint semper occultare. Tum abducitur Edwardus (vt præscriptum est) versus Berkleyam à satrapis Sathanæ equitans stipatus, duxerunt etiam exemplar patientiæ per grangias castri Bristollii, vbi de fœno factam coronam capiti iamdudum oleo sancto consecrato imposuit nefarius ille de Gorney, ausus contingere Christum Dei, cui illudentes ironia nimis acerba milites dixerunt, *Fare forth syr Kynge*. Metuentes maligni, ne pariter directe incedentibus obuiaret aliquis amicus Edwardi, & manus misericors ipsum liberatura, declinauerunt ad Smischam per mariscum ad flumen Sabrinæ terminatum. Excogitarunt inimici Dei, quomodo Edwardum deformarent, ne foret facile notus. Vnde cæsariē & barbā radendas cōstituerunt. Veniētes proinde in itinere ad fossam, iusserunt ipsum radendū descēdere. Cui assidēti super cuiusdam talpæ monticulum peluim aqua frigida de fossa recepta attulit barbitonsor. Cui & aliis asserentibus, quod aqua talis pro tunc deberet sufficere, ait Edwardus: *Velitis, nolitis, habebimus pro barba aquas calidas*, & vt promissum consequeretur veritas, cepit profuse lachrymare. Ita mihi retulit viuens post magnam pestilentiam Gulielmus Bisschop, qui ductoribus Edwardi sodalis, vnde confessus & contritus pœnituit, sub spe misericordiæ diuinæ.

Tandem aduenerunt ad castrum Barkley, vbi patientiæ exercens virtutem reclusus, vt anchorita nobilis Edwardus: vbi cum beato Iob, regno spirituali nondum per alienigenas, sed per vxorem, seruos & ancillas honorum & vtilitatis dominio priuatus, expectauit regnum æternum pro terreno. Vxor interim Isabella impatienter ferens, quod vita mariti, quem nimium oderat, tamdiu produceretur, conqueritur magistro suo Herefordensi, fingens sibi somnia pessima interpretatu, vnde dixit se timere, ne vir dignitati pristinæ restitutus, ipsam tanquam proditricem igni aut seruituti perpetuæ damnaret. Episcopus igitur læsæ Maiestatis sibi conscius timuit hoc idem: aliorum non minus ob eandem causam, intendebatur metus, quos aduersus Dominum & Christum eius Diabolus confœderauit. Placuit igitur non paucis vtriusque sexus magnę dignitatis, tam ecclesiasticę quam secularis, quod causa tanti metus foret cum Edwardo cōsopita, quem vt quisq; metuebat, perire concupiuit. Mittuntur igitur literæ increpatoriæ custodibus Edwardi, calumniant fallacissime, quod remissius quā deberēt, ipsum custodirent, & nimis delicate confouerent. Intimatur etiam eisdem, sed semiplene, quod interitus Edwardi aut naturalis aut violenta indifferenter complaceret. Hic vigebat sophistarum fallacia accensa per Episcopum, qui scripsit: *Edwardum occidere nolite timere, bonum est.* Quod illi in peruersam partem interpretati sunt. Sciens autem callidus sophista, quod sine suo inscripto consensu non audebant executores crudelis mandati eum occidere,

dere, nec sine consensu maiorum de regno aliquando forent accusati. Hoc fecit Episcopus, quia in necem Edwardi determinatus, & perinde (sibi ipsi forsitan accusando) de consensu prouidit cautelose, vt eadem auctoritas sui mandati affectionem contrariam expressura, vno modo exposita, & punctuata animaret stultos in mortem innocentis, sed sub alio sensu facinoris tanti ipsum immunem faceret putari: quod vt fuit cogitatũ, contigit. Deniq; Edwardi interfectores, pinde amicitiã Isabellæ & Episcopi sophistici deceptoris erga se fuisse confirmatam: inuenerunt illam & Episcopum seruientes exactores, pignoris hominis traditi, scilicet Domini Edwardi, & stipendium proditorum, scilicet mortem vilissimam pro demeritis ipsis comminantes. Vnde stulti confusi quid facerent ignorauerunt, nisi quod epistolam Isabellæ & Episcopi aliorumque cõspiratorum sigillis munitam, in testimonium de ipsorum consensu eis ostenderent. Epistolam Episcopus non recusauit, sed suam esse alicui confitebatur, sed interpretatur illam ad sensum innocentiæ, & fidelitate imprægnata, sed ipsos tanquam falsos suarum literarum expositores minis terribilibus in fugam coacturis affligere non cessauit. Ad castrum ductus Edwardus per dominum feodi Thomam Berckley fuit humaniter & benigne receptus & tractatus, sed post receptionem epistolæ, exercuerunt tortores commissam potestatem de tutela castri. Iubent protinus Thomam Berkley nullam cum Edwardo habere familiaritatem. Qui non solum pœnitens, sed verecundus, quod sibi fuit denegatum facere quod vellet, & Christiano de iure liceret (Domino Edwardo finaliter & suspiriis salutato) ad alia sua loca transmigrauit. Tunc incepit Edwardi consummata persecutio aduersus suam mortem concinnata. Post reclusum in camera tutissima per exaltationem cadauerum in subsolario positorum ipsum transferunt per multos dies pene vsq; ad suffocationem: vnde fœtorem illum intolerabilem fuisse pœnã maximam, quam vnquam sustinuit, ad fenestram vna dierum carpentariis à dextra laborantibus seruus Dei deplanxit. Videntes Tyranni, quod aduersus virum strenuissimum nõ posset per fœtorem mors præualere, nocte 10. Kalen. Octobris in lecto cubantem, subito præoccupatum, cum puluinaribus magnis atque grauitate amplius quam quindecim robustorum, ipsum oppressum & suffocatum cum ferro plumbarii intense ignito trans tubam ductilem ad egestionis partes secretas applicatum membra spiritalia post intestinas combusserunt, cauentes ne vulnere in regio corpore, vbi solent vulnera requiri, per aliquem iustitię amicum reperto, sui tortores de læsione manifesta respondere, & pœnam subire forent coacti. Taliter obruitur miles strenuissimus emisso clamore (audientibus & intra castrum & extra) satis nota, qualis esset violentia in mortẽ patientis. Clamor ille expirantis multos de Berkleya, & quosdam de castro (vt ipsi asseruerunt) ad compassionem & orationes pro sancta anima migrante monebat: Sic hunc mundus odio habuit, sicut suum magistrum, scilicet Christum prius odio habuit, quo præceptorem de regno Iudeorum reprobatum, deinde discipulum regno Angliæ spoliatum recepit celsitudo regni Angelorum. Proditorios ministros, scilicet Thomam de Gorney & Iohannem de Maltrauers, persecutio Isabellæ & Episcopi Herefordensis (vt proinde viderentur manus innoxias & mentes habuisse) vt legauit, & in exilium egit. Thomas de Gorney Massiliam fugitiuus clanculo post triennium cognitus, captus, & versus Angliam reductus, pœnam pro demeritis recepturus in mari fuit decapitatus, ne forte magistros & magnos prælatos, & quamplures alios de regno sibi suum nefas monuisse, & in illud sibi assensum præbuisse accusasset. Alter vero Maltrauers partibus Teutonicorum agens pœnitentiam, diu latuit.

VVILHELMVS GEMITICENSIS *DE DVCVM NORMANNORVM GESTIS.*

INCIPIT EPISTOLA WILHELMI GEMITICENSIS ad Wilhelmum Orthodoxum Anglorum Regem de Normannorum Ducum gestis.

IO, *Victorioso, atque Orthodoxo summi Regis nutu Anglorum Regi Wilhelmo, Gemiticensis cœnobita omnium cœnobitarum indignissimus Wilhelmus, ad conterendos hostes Samsonis fortitudinem, & ad discernendum iudicium Salamonis abyssum. Opus hoc prudentissime Rex, & serenissime in Normannorum Ducum gestis de diuersis excerptum codicibus iuxta meæ exiguitatem industriæ contexui, vestræque dicans idem celsitudini, ob recolenda priscorum patrum inter præcipuas laicarum dignitatum administrationes piissimorum actuum exempla chronicorum bibliothecæ delegãdum decreui. Quod non rhetorum venusta exornatum grauitate, non politi sermonis venali lepore seu nitore, sed inelimato stilo, tenui oratione per plana deductum, cuilibet lectori ad liquidum elaboraui. Vestræ quidem maiestatis latera ambiunt præclari viri, literarum peritia admodum eruditi, qui strictis gladiis ciuitatem circumeuntes, eliminatis prauorum insidiis tectum Salomonis diuinæ legis peruigili munimine satagunt tueri. Subtilissimi quoque ingenii vigorem cœlici dispensatoris prærogatiua vobis collati, qualiter in armorum regimine, sic in cunctis, quibus intendere, quæ perpendere proponitis, mira valere efficacia, multi multimode probauerunt. Munusculum igitur tantilli nostri laboris placida manu sumite, nobilissima gesta celebri memoria dignissima, vestra & antiqua per has paginas recolite. Principium namque narrationis vsque ad Richardum secundum à Dudonis periti viri historia collegi, qui quod posteris propagandum chartæ cõmendauit, à Rudolpho Comite primi Richardi fratre diligenter exquisiuit: reliqua vero, quæ partim relatu plurimorum ad corroborandum fidem æque idoneorum annis & rerum experimentis, certissimo indice proprio visu didici: prauatim mea dono. Verum qui sacris mancipatum scholis forte præsumptionis aut alia qualibet culpa tali pro studio notauerit, hanc huius opusculi nouerit causam, quam non superuacaneam arbitror, vt virtutes optimorum virorum tum in secularibus, tum in diuinis excellẽtissimæ, quæ feliciter in oculis Dei viuunt, vtiliter & in hominum notitia viuant. Non enim populari aura leni, sed pernitioso arrisu blandiente delectari, eaq; illecebra mundo implicari condecet, quem angustiæ maceriarum pro superna Ierusalem amplitudine deuotissimo corde amplectenda includunt: quem tam habitus reuerentia quam vitæ professio à mundo secludunt. En habetis vestram, sapientissime regnorum domitor, & pacem & bella simul, piissimi genitoris vestri gloriosissimi Ducis Roberti, superiorumq; parentum, qui terrenæ militiæ nominatissimi principes, sincerissima tamen fide, alacerrima spe, feruentissima caritate ad cœlestia tendentes, Christi maxime strenui milites ac studiosissimi cultores extiterunt. Imperator æterno præsidens imperio, in quo confidens plurima sæuissimorum periculorum obstacula admirandis prouentibus ouantissime triumphando protriuistis: ipse potentissimus tutor in cunctis gerendis vos tutetur: prudentiæ vestræ, quam contulit gubernando patrocinetur: quoadusq; felicissimo cursu sub mundano diademate consummato in aulam veræ summæque beatitudinis patriam assumamini, perennis gloriæ annulo ac stola adornatus, pie Rex, victoriose, atq; orthodoxe.*

Explicit epistola Wilhelmi Cœnobitæ ad Wilhelmum Regem Anglorum & Ducem Normannorum.

QVO-

QVOMODO HASTINGVS OPPRESSIT NEVSTRIAM ANTE ADVENTVM ROLLONIS.

QVOMODO FORTITVDO FRANCORVM, QVAE DIV viguerat, imminuta sit, vnde & ipsi ferocitati Paganorum minus resistere valuerunt.

CAPVT I.

EX quo Francorum gens resumptis viribus Romanæ feritatis iugum à ceruice propria pepulit, ferinaque colla sub Regum domino flexit, Christi ecclesia vehemẽter adulta odoriferos fructus ferens, adusq; occiduos limites floruit. Qua denique tempestate ipsi Reges rebus bellicis strenui, ac Christianæ fidei vigore fulti, circumquaq; de inimicis validissimos semper reportabant triumphos. Sub quorum moderamine Christi vinea succrescẽs innumeros fidelium protulit ramos. Ex hac quippe quamplurima monachorum proruperũt ouilia, quę velut apes ex suis aluearijs multimodis ex diuersis mundi violis, in cœlestibus sedibus intulerunt fauos. De hiis etenim perennis Ierusalẽ fabrica erecta, coram regis æterni obtutibus vt stellę lucidę fulgẽt in perpetuas æternitates. Quæ videlicet ecclesia multis Francorum tẽporibus sub diuersis regib. valida virtute pollens viguit, donec à pace quatuor Lodouici Imperatoris filiis dissidentibus ex magna gloria regnum Francorum quati cæpit: in tantum vt cœlestis vndequaque viribus in territorio Autisiodorensi apud Fontanetium vicum duo aduersus duos diabolo instigante confligentes, cruentissima Christianorum inter se cæde infelicissimo satisfacerent odio. Qui patriam pene omni munimine militum frequentia prœliorum destituentes, inualidam barbarorum seu cuiuslibet hostis inuasioni opportunam eam reliquerunt. Quo tẽpore Pagani cum Lothbroci regis filio nomine Bier costæ quidẽ ferreæ procurante eius expeditionem Hastingo omnium Paganorum nequissimo à Noricis seu Danicis finibus eructuantes, maritima littora incolentes continuis cladibus vexauerunt, ciuitates diruentes, atq; abbathias concremantes. Quis vero iste Lothbrocus, vel ex cuius stirpe oriundus extiterit, infra dicemus. Sed modo prius de situ Daciæ pauca dicemus.

De tribus partibus orbis terræ, & in qua earum sit Dacia, & de situ ipsius.

CAPVT II.

TOTIVS namq; molis orbe descripto, ambituq; & supficie terrę sagaciter permenso, omnem terram perpetuo oceani limbo vndiq; secus circumseptam, æthereo quadripartiti cœli cardine intellectu Cosmographi dimensi in tres partes diuiserunt, ASIAM, EVROPAM, AFFRICAMQVE reputantes. Sed quia hic mentionem de partibus terræ fecimus, non inutile videtur, si breuiter commemoremus, quid de illis beatus Augustinus in 16. libro de ciuitate Dei dicat. Asia, inquit, à meridie per orientem vsque ad Septentrionem peruenit. Europa vero à septentrione vsque ad occidentem. Atque inde Africa ab occidente vsque ad meridiem. Vnde videntur orbem dimidium duæ tenere, Europa & Africa, aliud vero dimidium sola Asia. Sed ideo illæ duæ partes factæ sunt, quia inter vtramque intrat ab Oceano, quicquid aquarum terras interluit, & hoc mare magnum nobis facit.

Quapropter si in duas partes orbem diuidas, Orientis & Occidentis, Asia erit in vna, in altera vero Europa & Africa. His succinctè intimatis, ad propositũ redeamus. Europa quamplurimis fluminum alueis interriuata, variisque prouinciis denominata, termino diremptionis limitatur patriis. Harum quædam spaciosissima multiplici innumerabilium hominum frequentia ceterarum copiosissima, nuncupatur Germania. In qua Hister fluuius, de cacumine montis Athnoe ortus, in sexaginta amnibus augmentatus profusius, & à meridie ad Orientẽ means procellosus, Germaniamq; & Scithiam vsq; eo quo ponte Scithico recipitur discriminatus, vocitatur Danubius. In copiosa igitur intercapedine à Danubio ad Scithici ponti vsq; confinium diffusæ commorantur feræ gentes & barbaræ, quæ ex Scanza insula Oceano hinc inde circumsepta, vel examen apum ex canistro, seu gladius è vagina diuersitate

multimoda dicuntur prosiluisse consuetudine barbarica. Est namque ibi tractus quamplurimus Alaniæ, situsque nimium copiosus Daciæ, atque meatus multum protensus Getiæ. Quarum Dacia extat medioxima, in modum coronæ, instarque ciuitatis præ magnis alpibus emunita. Quos protentæ anfractus amplitudinis furentes incolunt populi, præmonente Marte bellicosi, scilicet Getæ, qui & Gothi, Sarmatæ, & Amaxobii, Tragoditæ, & Alani, quamplurimæque gentes Meotidibus paludibus excolendo commorantes.

De origine Gothorum, & vbi primum habitauerunt.

Cap. III.

Tres etenim Noe filios habuisse sacræ ad liquidum testantur paginæ. Quorum iunior nomine Iaphed filium genuit, quem prin.... vocabulo Magog nominauit. Cuius Gothica soboles de similitudine vltimæ syllabæ paterni nominis vocabulum trahens, adeo pullulauit, vt per diuersa terrarum interstitia multimode se dilataret, prædictamque insulam Scanzam intra maris fretum sibi vindicaret. In qua per succedentia temporum curricula admodum multiplicata, duos ex se in armis robustissimos perduxit Gothorum populos. Ex quibus vnus cum suo Rege Thanause de vagina sua egressus, vlteriorem Scythiam inuasit, sibique vsurpauit multo post aduersum Vesoem Ægyptiorum Regem contra se bella attemptantem, diutissime se armis & prœliis extendens.

Quorum vxores postmodum vocatæ Amazones, diuturnam eorum moram moleste ferentes, repudiata virorum copula arma capessunt: duas Reginas, Lampeto scilicet, & Marpessam ceteris audaciores principatui subrogantes. Quæ dextris mammillis ob telorum iactus adustis, totam Asiam aggressæ, per centum fere annorum volumina grauissimæ dominationis iugo eam domuerunt. Sed de his hucusque. Qui vero scire cuncta desiderat, Gothorum gesta percurrat, & noster stilus vertatur ad proposita.

Quod Dani de Gothorum progenie descendant, & quare dicantur Dani vel Northmanni, & cur eadem gens sic multiplicetur.

Cap. IIII.

Igitur alter Gothorum cuneus ex Scanza insula, quæ erat quasi officina gentium, aut velut vagina nationum, cum Rege suo nomine Berig egressus, mox vt è nauibus exeuntes terras attigerunt, nomen loco dederunt, Scanzamque ob illius memoriam, de quo eruperant, illum vocauerunt. Inde denique prolixius tendentes, intra Germanicos sinus Meotidas occupauerunt paludes, plurimas regiones diffuse metantes. Quarum in secunda sede Dacia, quæ & Danamarcha sistens, Reges habuit multos, miræ Philosophiæ eruditione vehementer imbutos, Zeutan scilicet atque Dicineum, nec non Zalmorem, aliosque plures. Vnde & pene omnibus barbaris Gothi semper extiterunt sapientiores, Græcisque ferme consimiles. Nam Martem apud se autumant fuisse exortum, quem humani placabant effusione sanguinis. Iactant enim Troianos ex sua stirpe processisse, Antenoremque ab vrbis exterminio cum duobus millibus militum, & quingentis viris ob proditionem illius ab eo perpetratam euasisse, ac per multimodos ponti anfractus Germaniam appulisse, atque postmodum in Dacia regnasse, eamque à quodam Danao suæ stirpis Rege Danamarcam nuncupasse.

Hac igitur de causa Dani nuncupantur à suis Danai vel Dani. Normanni autem dicuntur, quia lingua eorum Boreas North vocatur, homo vero Man, inde Northmanni, id est, homines boreales per denominationem nuncupantur. Sed siue hoc, siue illud extiterit, originem tamen à Gothis noscuntur ducere Dani. Qui tantis post hoc adoleuerunt incrementis, vt dum repletæ essent hominibus insulæ, quamplures sancita à Regibus lege cogerentur de propriis sedibus migrare. Quæ gens idcirco sic multiplicabatur, quoniam nimio dedita luxui mulieribus iungebatur multis. Nam pater adultos filios cunctos à se pellebat, præter vnum, quem heredem sui iuris relinquebat.

Quo-

Quomodo Bier filius Lothroci Regis Daciæ expulſus eſt de patria more ſolito cum Haſtingo pedagogo ſuo.

CAP. V.

QVÆ denique lex per multorum tempora Regum inconuulſa manſit quoadusque Lothrocus Rex de quo ſupra prælibauimus patri in regno ſucceſſit. Is etiam Rex patrum legibus excitus, cum ingenti iuuenum agmine ſorte cogente filium nomine Bier coſtæ ferreæ à ſuo abdicat regno, cum eius pedagogo Haſtingo per omnia fraudulentiſſimo vt peregrina regna petens exteras ſibi armis adquireret ſedes. Qui ideo coſta ferrea vocabatur, quia non clipeus ei obiceretur, ſed inermis in acie ſtans armorum vim quamcunque ſperneret illeſus, vehementiſſimis matris eius veneficiis infectus.

Haſtingus vero à patria cum ſuo adoleſcente exul proſcriptus, miſſa legatione milites de finitimis prouinciis animo leues, bellique cupidos, ad hanc expeditionem inuitans, innumerabilem pugnantium tyronum congregauit exercitum. Quid plura? fabricantur naues, innouantur ſcuta, reſarciuntur thoraces, poliuntur loricæ, & galeæ, acuuntur enſes, & lanceæ, omnique telorum apparatu accurate munitur exercitus. Inde vero ſtatuto die pelago impelluntur naues, ad eas propere feſtinant milites, eleuantur vexilla, librant ventis carbaſa, vehuntur lupi pernices ad lacerandas dominicas oues Deo ſuo Thur humanum ſanguinem libantes.

Quomodo venerunt in regnum Francorum & Vermmendenſem pagum prius depopulati ſunt.

CAP. VI.

CVIVS cruore libaminis vnanimiter potati, vento flante ſecundo, Vermmendenſem aggrediuntur portum, Anno ab incarnatione Domini, octingenteſimo quinquageſimo primo, Exilienteſque è nauibus totum illico Vulcano tradunt Comitatum, Sanctique Quintini ferali monaſterium rabie comburunt de Chriſtiano populo nefarium exercentes ludibrium.

Nouiomenſis namque Emmo epiſcopus cum ſuis diaconis eorum gladio obtruncatur fitque cedes in populo proprio orbato paſtore, Dehinc Sequanica ora aggrediuntur, & apud Gemmeticum claſſica ſtatione obſidionem componunt. Qui locus iure Gemmeticus vocatur, quia pro ſuis offenſis illuc gemunt qui in flammis vltricibus gemituri non erunt. Quidam vero à gemma illum vocatum arbitrantur, quia vt gemma in anulo rutilat ſitu & vbertate fructuum, Hic nempe Clodouei Francorum Regis tempore à beato Philiberto opitulante regina Baltilde conſtructus in tanto incremento adoleuit vt in nongentorum Monachorum numero eius quantitas ſuppleretur. In quo quamplurima multitudo epiſcoporum ſeu clericorum vel nobilium laicorum ſpretis ſecularibus pompis collecta Chriſto Regi militatura propria colla ſaluberrimo iugo ſubegit. Cuius loci monachi ſiue incolæ paganorum aduentum comperientes, fuga lapſi quædam ſuarum rerum ſub terra oculentes, quædam ſecum aſportantes Deo iuuante euaſerunt, Pagani locum vacuum reperientes, monaſterium Sanctæ Mariæ, ſanctique Petri & cuncta ædificia igne iniecto adurunt, in ſolitudinem omnia redigentes.

Hac itaque patrata euerſione, locus qui tanto honoris ſplendore diu viguerat, exturbatis omnibus & ſubuerſis domibus cæpit eſſe cubile ferarum & volucrum: maceriis in ſua ſoliditate in ſublime porrectis: arbuſtiſque denſiſſimis & arborum virgultis per 30. ferme annorum curricula vbique è terra productis.

De excidio Neuſtriæ, quæ ab Aurelianenſi vrbe per tranſuerſum Luteciam vſque Pariſiorum pertingit.

CAP. VII.

ABHINC denique Sequanæ ſulcantes Alueum, Rotomagum adeunt igneque comburunt, horrendum de Chriſtiano populo exercentes ludibrium. Enimuero Franciæ interiora petentes, prolixius omnem fere Neuſtriam quæ à Genabenſi vrbe per tranſuerſum Lutetiam vſque Pariſiorum pertingit oppidum,

Normannica feritate inuadunt. Irruptionibus namque creberrimis cuncta vastando circumeuntes, primo quidem pedites, eo quod equitandi peritia deesset. Deinde equis more nostratum, per omnia peruaguntur, Interea stationem nauium suarum ac si asylum omnium periculorum, in insula quadam cœnobio Sancti Florentii supposita componentes magalia instar exædificauere burgi, quo captiuorum greges catenis astrictos asseruarent, ipsique pro tempore corpora à labore reficerent, expeditioni illico seruitura, Ex qua inopinatos discursus agitantes, modo nauibus, modo equis delati, totam circumcirca deleuere prouinciam, Et primo quidem aduentu vrbem Nanneticam incendio cremauere, dein Andegauensem percurrentes regionem, ipsam quidem ciuitatem concremant: Pictauorum vero castella atque vicos, omnemque patriam à mari vsque ad eandem, Pictauensem vrbem populantur, vastant cędibus replentes omnia. Sequenti namque tempore nauigio Turonum adeunt ciuitatem, eamque de more stragibus opplentes ad prosternium ignibus tradunt, populata omni circumquaque regione. Haud longo post superiora Ligeris amnis nauibus expetentes, Aurelianis perueniunt, captamque vrbem auro distrahunt, sicque ad tempus recedentes, secundo aduentu eandem combustione dissipant. Quid denique solius Neustriæ clades memorando stilum protraham aut solæ quinque supra memoratæ vrbes excidii damna sensere?

Quomodo destructa sit vrbs Parisius & Beluacus nec non Pictauis & alia contigua vrbes ab ipso Oceano litore Orientem versus vsque Aruernum.

CAP. VIII.

QVID Lutetia Parisiorum nobile caput, resplendens quondam gloria, abundans opibus, firtilitate soli, incolarum quietissima pace quam non immerito emporium dixero populorum; Porro quid Beluacus, quid Nouiomagum, & ipse quondam Galliarum pręstantissimæ vrbes? Num & ipsę eorundem barbarorum irruptionibus atque hostili gladio concidere; Piget referre nobilissimorum cœnobiorum tam virorum quam fæminarum, Deo deuote seruientium excidia, stragesque non ignobilium plebeiorum captiuitates matronarum virginum ludibria, ac cuncta quæ victis victores inferre valent. infanda tormentorum genera. Quid Aquitannicæ gentis ingentem referam afflictionem, quæ olim bellorum nutrix tunc frigidam bello præferebat dextram. Etenim ipsa optimos quosque genitalis soli in sese elidens, tunc patuit præda gentibus alienis. Ab ipso quippe vt ita loquar, Oceani litore versus orientem vsque Aruernam clarissimum veteri tempore Aquitaniæ vrbem, nullam libertatem retinere valuit regio, non oppidum aut vicus, non denique ciuitas, quæ non strage ferali conciderit horum Paganorum. Testatur id Pictauis fęcundissima vrbs Aquitaniæ hoc Sanctonum, hoc Engolisma, hoc Petragoricum, hoc Lemouicas, hoc certe Aruernus, ipsumque Auaricum caput regni Aquitammici.

Quod postquam Francia Paganorum oppressione afflicta est, fere 30. annis, Hastingus nauigans Romam vt eam subderet Bier domino suo tempestate compulsus appulit Lunis vrbem Italia.

CAP. IX.

HIS atque huiuscemodi calamitatum malis vt prelibauimus Galliis non absque piaculo quorumlibet per 30. fere annorum spacium lugubre detritis, Hastingus dominum suum ad altiora cupiens prouehere, de imperiali diademate cum agmine complicum cæpit attentius tractare, Postremo inito consilio veliuolum permeantes mare, Romam deliberant clandestina irruptione obtinere, Sed nimia exorta tempestate ad vrbem Lunis deuoluuntur, vento impellente, quæ pro sui decore hoc vocabatur nomine. Porro ciues tanta attoniti classe, ciuitatis repagula portis inducunt, propugnacula clipeis, & iaculis muniunt, atque semetipsos hortantur ad resistendum. Quorum audaciam Hastingus vt comperit, ratus hanc Romam fore, omni conatu cæpit attemptare quo pacto possit eam dolo inuadere. Denique episcopo & Comiti quæ perfidiæ ministros dirigit, mandans non sua sponte illuc appulisse sed suam repetere patriam voluisse, pacificos se esse, pacem deinceps quærere, & se lætali pressum languore, ab eis Christianum fieri supplici voce deposcere. His episcopus & Comes auditis, gaudio exhilarati, pacem cum nefandissimo pacis inimico firmant, fitque communis vtrique populo vrbis ingressus.

Quo-

Quomodo Hastingus reputans Lunis esse Romam, quia vi non poterat, dolo eam capit & destruxit.

CAP. XI.

TANDEM scelestus ad ecclesiam fertur Hastingus sacro baptismo mergitur homo versutus, & exit rapacissimus lupus. Quem ad sui perniciem, à fonte excipiunt episcopus & Comes, hincque baiulorum manibus refertur ad nauim, crismate delibutus. Post hoc intempesto noctis medio, loricatus locatur in feretro, innuens cæteris vt suas induerint loricas sub tunicis. Proinde fit intollerabilis luctus per exercitum, Hastinghum obiisse neophitum, resonat maris litus tanti ducis excessu. Dehinc naui effertur, ad ecclesiam baiulatur. Sacra vestitur antistes indumenta, sacrosanctam pro defuncto mactaturus hostiam. Fit commendatio animæ, vt corpus scelerum & perditionis in baratro iam sepultum, tradatur sepulturæ. Sed ecce prosilit de feretro, episcopumque & Comitem obtruncat gladio. Dehinc lupina rabie cum suis grassatur in plebe. His à funesto perpetratis, theatrum efficitur Dei domus, iugulantur iuuenes, trucidantur senes, depopulatur ciuitas, diruuntur à fundamentis mænia.

Quod pagani comperientes illam vrbem non esse Romam, diuisi sunt, & Bier volens redire Danamarcam apud Frisiam obiit, Hastingus vero pacificatus cum Carolo rege, accepit ab eo loco stipendii vrbem Cartis in qua & habitauit.

CAP. XII.

HVIVS itaque peracta vrbis subuersione, comperientes Pagani se Romam nullatenus cæpisse, veriti ne vlterius quicquam proficerent, quippe cum Romanas aures fama volante eorum prophana opera iam occupassent, inito consilio de regressu disponunt. Nam Bier totius excidii signifer, exercituumque Rex, dum natiuum solum repeteret, naufragium passus, vix apud Anglos portum obtinuit, quampluribus de suis nauibus submersis. Indeque Frisiam repetens, ibidem obiit mortem. Hastingus vero Carolum Francorum Regem adiens, pacem petiit, quam adipiscens, vrbem Carnotensem stipendii munere ab ipso accepit: Et sic Francia à tumultuum fragoribus aliquandiu respirauit, sententia vltionis ob enormitatem scelerum debitæ suspēsa, propiciata piissimi Christi clementia, cum patre & spiritu sancto mundum ineffabiliter regentis per sęcula.

INCIPIT LIBER SECVNDVS CONTINENS GESTA ROLLONIS PRIMI DVCIS NORMANNORVM.

De nobilitate & virtute patris Rollonis, & quomodo iuuenes Daciæ, qui descripti erant iussu Regis vt expellerentur, venerunt ad Rollonem & Gurim fratrem suum vt ferrent illis auxilium contra Regem.

CAP. I.

POST emensis plurimorum annorum intersticiis Francia ab his tumultuum fragoribus paulisper sopita, iterum Danamarcha flammiuomos exterminii iure titiones spargens, plurimos tirones à se iuuenili flore vernantes, priscorum patrum lege, à genitali solo eliminandos decernit. Illis vero in diebus senex quidam erat in partibus Daciæ, omnium rerum affluentia locupletissimus, innumerabiliumque militum frequentia vndique secus constipatus, qui nunquam colla suæ ceruicis cuipiam Regis subiecit, nec cuiuslibet manibus gratiam seruitii manus suas commendando commisit, Qui Dacię regnum pene vniuersum possidens, affines Daciæ & Alaniæ terras sibi vindicauit, populosque sibi pręliis quamplurimis vi & potestate subiugauit. Erat enim omnium, Orientalium præstantior, virtute præpotentissimus, cunctorumque exaggerato omnium virtutum cumulo præcellentissimus, Defuncto vero illo superstiterunt duo filii eius, armis

armis strenui, bellis edocti, corpore pulcherrimi, animositate robustissimi. Quorum maior natu Rollo, alter vero Gurim iunior nuncupatur. Quos regali iussione descripti iuuenes ad exterminationem aggredientes genuque flexo, vultuque submisso, atque humili voce, obnixe precantes, inquiunt vnamines, ferte nobis auxiliũ, subuenite nobis in adiutorium, sub tutela vestræ protectionis morabimur, vestrumque seruitium incessanter faciemus. Rex autem noster vult à Dacia exterminare fundisque nostris atque beneficiis nos per omnia priuare, Tunc duo illi fratres suppliciter precantibus responderunt, dicentes: Auxiliabimur optime vobis, vosque regalium minarum securos morari in Dacia, atque res vestrę proprietatis faciemus quiete tenere. Illi autem hæc audientes, Rollonis & Gurim osculo expetiuerunt pedes, atque ilico super dictis principum remearunt gratulantes. Interea veridicæ opinionis promulgatur fama Regis Daciæ aures pulsans, quod dux prępotentissimus pater scilicet Rollonis & Gurim sorte frueretur suprema. Tunc Rex ante malorum quæ sibi ille Dux intulit reminiscens, cunctis sui imperii accersitis principibus, inquit: Vos non latet patrem Rollonis & Gurim esse defunctum. Aggrediar ergo fines illorum, & capiam vrbes & castra, atque munitissima loca, vlciscarque facta patris in filios, eosque conterendo satiabor super malis illorum. Vos vestrosque præcor pręparate ad talia negotia adimplenda. Denominatiuo igitur termino profectionis, vndecunque venerant repedarunt cum suis. Mox effera Daciæ iuuentus nimio curarum inhians æstui, quæ commoda sunt præparat in illo profectu. Hi leues clipeos, lucidaque spicula fabrili adiuti arte componunt, Hi tela ensesque atque secures cote exacuunt. Huius rei inopinata fama Rollonis & Gurim aures perlabitur, & talis relationis sermone perturbantur. Qui conuocata copiosa manu congruentique pubertate florentium, congregataque multitudine mediæ ætatis, senum, atque ad exterminandum descriptorum elatis dextris mandant silentium.

Quomodo Rollone rebellante contra Regem per quinquennium, Rex ab eo pacem expetiit dolose.

Cap. II.

TVMVLTVANTES populi murmure penitus sudato, sedisque decentis suggestu sublimiter Rollone suffecto, infit ore mellifluo. Vos quibus incalescit iuuenilis ardor, quique flore præstantioris estis virtutis alloquor. Solerti proposito reuerendos patres auosque & proauos imitaminor, conuallescite viriliter, & confortaminor, & ne æquiperis vicibus illis valeatis congruenter conuenire dedignaminor, Rex siquidem huius regni molitur nos supergredi, nostræque monarchiam ditionis inuadere nosque & vos omnes perdere, & antequam hæreditariam nostræ dominationis terram mancipet, sui regiminis terram anticipando præoccupemus, hostiliter resistendo aduentui eius. Ilico omnes his dictis hilares regiam terram conglobatis exercitibus inuaserunt, totamque sæuiente vulcano depopularunt. Hæc autem Rex audiens, contra Rollonem & fratrem eius Gurim pergit ad pręlium, diuque dimicando terga vertit fugiens ad præsidia vrbium. Tunc Rollo sui exercitus mortuos sepeliuit, Regis autem inhumatos reliquit. Vnius vero lustri spatio perseuerante inter Regem & Rollonem duello, misit Rex pacificis verbis ad eum huiuscemodi in dolo. Nihil mihi & tibi, nisi gratia propinquitatis. Vt requiescat respublica precor permitte, vt quod mei iuris est, meusque pater tenuit liceat me patienter possidere, tibi autem quod tui iuris, quodque tuum. Sitque inter me & te pax & concordia, inextricabili fœdere compacta. Tunc Rollo & Gurim illorumque milites atque descripti ad exterminandum, pacem collaudauerunt. Determinato igitur coniurandæ amicitiæ tempore, vterque venit ad placitum, mutuisque muneribus ditati fœderati sunt.

Quomodo Rex aggressus est noctu ciuitates Rollonis, & de morte Gurim fratris eius, & de aduentu Rollonis in Scanzam insulam cum 6. nauibus.

Cap. III.

DENIQVE perfidus Rex dolositatem conceptæ fraudis infesto corde ruminans, conuocato quodam exercitu suo, noctu pergens contra illos, inuadensque fines illorum, abscondens insidias prope mœnia ciuitatis, oppugnare cæpit. Tunc Rollo & Gurim frater eius & qui cum eo erant exilientes de ciuitate, persequebantur Regem terga vertentem, fugamque simulantem. Transgresso igitur locum insidiarum Rollone, pars quædam illarum de latibulis egressa petit vrbem. Quam armigeris vacuam

cuam inueniens, incendit omniumque suppellectilium spolia sibi detulit. Quædam vero sequebatur Rollonem, Regem hostili immanitate fugantem. Cernens autem Rex incensam vrbem insidiasq; præualere, retrogressus prçliabatur contra illum. Cçsis vero ex parte Rollonis quampluribus, cecidit Gurim frater eius in prælio. Videns autem Rollo se inter vtrunque exercitum, vnum fugam simulantem, alterum latebris egressum, fratremque mortuum, vulneribus plurimis laceratus, cum paucis diuertit ab eis. Tunc rex obsidens & capiens vrbes, populum contra se obiurgantem sibi subiugauit. Rollo vero morari non valens in Dacia, propter Regem diffidens sui, Scanzam insulam cum sex nauibus aggressus est. Tunc Dacia pio Duce patricioque atque robustissimo aduocato priuata, magno eiulatu concussa cæpit nimium flere.

De admonitione facta in somnis Rolloni vt Angliam peteret, & de victoria eius de Anglis.

CAP. IV.

CVMQVE diu Scanza insula mæstus moraretur, sollicitaque contorquentis animositatis cogitatione estuans, moliretur vt vindicaret se de inimicis suis: plurimique quos fugarat de Dacia regalis immanitas ad eum reuerterentur, fessis labore artubus sopore oppressis, vox diuina illi sonuit dicens: Rollo velociter surge pontum festinanter nauigio transmeans ad Anglos perge, ibi audies quod ad patriam sospes reuerteris perpetuaque pace in ea sine detrimento frueris. Hoc somnium cum cuidam sapienti viro & christicolæ retulisset, huiusmodi sermone interpretatus est. Tu vergente venturi temporis cursu, sacrosancto baptismate purificaberis prædignusque christicola efficieris, & ab errore fluctuantis seculi ad Anglos, angelos scilicet vsque olim peruenies, pacemq; perhennis gloriæ cum illis habebis. Ilico vela nauibus aptās, remisque eas exornans, atque frumento vino tergisque suum eas onerans, veliuolum mare celeriter permeans Anglos aggreditur, ibique morari quiete diu suspicatur. Audientes autem illius territorii pagenses quod Rollo Dacus adueniret, aciem magnam contra illum construxerunt, eumque ab illis finibus fugare conati sunt. Qui more solito ad prælium indubitanter illis occurrit, plurimosque illorum prostrauit, atque cæterorum fuga vertentium dorsa hasta fatigauit. Denique pagenses prioribus plures coaceruantes, contra Rollonem iterum aciem dirigunt, eumque occidere aut fuga labi conantur. Ille vero studiis belli edoctus, certaminisque necessitate asperrimus galea auro mirifice compta, triplicique lorica indutus, contra obiurgantium & proficiscentium in se turmas armigeras, velociter atque indubitanter perrexit, milliaque illorum immaniter prostrauit, victrice manu celerique cursu profugos persequens, multosque principum capiens, Inde ad locum prælii reuertens, occisorum corpora terra condit, cæterosque plagis infectos deportauit, captosque nauibus connexuit. Tunc trimodo errore estuans, si Daciam repeteret, an Franciam pergeret, aut Anglicam terram præliis affligeret, & sibi vendicaret, cæpit anxiari nimiumq; tristari.

De somnio eius, & de expositione ipsius somnii à quodam Christiano facta.

CAP. V.

CVM autem huiusmodi perturbationibus sollicitus hæreret, hominesq; regionis illius ditioni suæ fidelitatis gratia vinculoque sese subiugarent, quadam nocte soporifera læthex molis quiete per membra leniter serpente, videre videbatur præcellentissimus quodam præcelsiore Franciæ habitationis monte se positum, eiusque montis in cacumine fontem liquidum & odoriferum, seque in eo ablui, & ab eo expiari contagione lepræ & prurigine contaminatum. Deniq; illius montis cacumine adhuc superstes, circa basim illius hinc inde & altrinsecus multa millia auium diuersorum generum varii coloris, sinistras alas quinetiam rubicundas habentium, quarum diffusæ longe lateque multitudinis inexhaustam extremitatem perspicaci & angustato obtuitu non poterat comprehendere. Cæterum congruenti incessu atque volatu eas sibi alternis vicibus inuicem cedentes fontem montis petere, easque se conuenienti natatione sicuti solent tempore futuræ pluuiæ abluere. Omnibusque mira infusione delibutis, congrua eas statione sine discretione generum & specierum, sine vllo contentionis iurgio, mutuo vicissim pastu quasi amicabiliter commedere, easq; deportatis ramusculis festinanti labore nidificare. Quinetiā suæ iussionis imperio voluntarie succumbere Mox expergefactus, & visionis quam viderat reminiscens, accersitis maioribus principum, captisque prçlio principibus simul

simul ascitis, omnem huius visionis seriem incunctanter disseruit, & quid huius visionis mysticum sentirent ab eis inquirit. Tunc cunctis conticentibus captorum vnus Christianæ religiositatis fide imbutus, præsagio diuinæ inspirationis aspersus mysticum illius visionis intellectum explanauit dicens. Mons Franciæ quo stare videbaris, ecclesia illius designatur. Fons qui in summitatis montis erat, Baptismus regenerationis interpretatur. Per lepram & pruriginem quo infectus eras, cōmissionis tuæ scelera & peccata animaduertes. Te in eo ablui, & ab eo lepræ pruriginisque morbo expurgari, te lauacro sacri baptismatis regenerari, & ab omnibus peccatis emundari. Per volucres diuersorum generum leuas alas habentes puniceas, quarum infinitissimam extremitatem exhaurire visu non poteras, homines diuersarum prouinciarum scutulata brachia habentes, tuique effecti fideles quorum innumeram multitudinē coadunatam videbis, animo deprehendas. Per alites fonte infusas, & in eo alternatim ablutas, communique comestione edentes populum antique fraudis contagio pollutum, typico baptismate abluendum, sacrosancti corporis & sanguinis Christi alimonia saginandum. Per nidos quos circa fontem faciebant, vastatarum vrbium mœnia reædificanda intellige. Tibi aues diuersarum specierum obtemperabant, tibi homines diuersorum regnorum seruiendo accubitati obedient. His igitur mirabilium interpretationum sermonibus Rollo exhilaratus, visionis suæ interpretem cæterosque quos bello cæpit vinculis soluit, variis muneribus & donis diuersis ditatos ad sua lætos remisit.

De Adelstano Rege Anglorum Christianissimo cum quo iniit Rollo fœdus indissolubilis amicitiæ.

Cap. VI.

EO namque tempore Rex Anglorum Christianissimus nomine Adelstanus omnium bonorum titulis exornatus, sacrosanctæ ecclesiæ prædignus aduocatus, habenas regni Anglorum moderabat piissimus. Cui continuo Rollo legatos suos misit, & quid dicerent auribus illorum intimauit. Qui venientes ad eum, pio vocis affectu submissis vultibus dixerunt. Omnium præpotentissimus patricius Duxque Dacorum præcellentissimus Rollo noster senior & aduocatus, tibi fidele seruitium, tuisque amicitiæ munus inconuulsum. Magnum domine Rex Daciæ regno infortunium perpessos & ab eo heu dolor fraudulenter exterminatos, curis obnoxios nobis penitus intumescentiumque procellarum elationibus afflictos, vestris finibus appulit, omni spei & salutis prȩsidio priuatos. Cum autem conaremur Daciam repetere, & nos de inimicis nostris vindicare, obstitit & interclusit nos glacialis hiems, geluque crustante terram, & affligente flexibiles herbarum & arborum comas, densa glacialium mole refrenata crustarum, struxerunt nobis murum flumina, nec præbuit nobis prosperum iter vnda. Audientes quidam milites in confinio nostri aduentus commorantes, præmaximam aciem contra nos struxerunt, nosque lacessentes inuaserunt. Nos vero nec sub glacie nec supra nauigare valentes, illorum audaciæ restitimus, multosque illorum prælio exarmatos cœpimus. Non autem regnum tuum depopulabimus, nec prædas vsquam raptas ad naues vertemus. Vendendi atque emendi sequestram pacem petimus, quia imminentis veris tempore ad Franciam proficiscemur. Rex autem hilarem vultum summissus his auditis, profatur. Nulla tellus effert viros magis quam Dacia præcipuos armisque strenue edoctos. Parentelam diffusæ generositatis vestri senioris, casuque & labores vestros, quinetiam fraudulentam perfidiam Daciæ regis nobis retulerunt plurimi. Nemo seniore in factis iustior vestro, nemo maior in armis. Huius negotii curas secludite, armorum securi, præliorum impatientes, atque omnium malorum immunes estote, liceat vobis vbicunque terrarum nostræ ditionis vendere & emere, vestrum seniorem precamur cogite vt nostræ fidei integritate dignetur ad nos venire, quia eum desidero intueri, superque malis suis solari. Abeuntes autem missi quæcunque audierant renunciauerunt Rolloni. Extemplo Rollo audaciter & incunctanter perrexit ad Regem contra se venientem. Qui mutuo amplexati & oscula libati, cedentibus vtriusque exercitus turmis sederunt sepositi. Tunc Rex Adelstanus prior est allocutus.

Prosapia pollens, gestorum lumine fulgens,
Moribus & meritis præcelsior omnibus, atque
Fœdere complacito fidei nectamur in vno,
Sis peto pars animæ semperque mea comes, atque
Finibus in nostris temet deposco morari,

Sicque

Sicque salutifero baptismate sorde piari.
En quid gestis habe nostræ ditionis in orbe.
Sis memor ipse mei fuero ceu semper in omni,
Et si velle alias est nunc proficiscier oras.
Si gens torua, ferox, iam iam feritauerit in me,
Improba non seruans fidei retinensq; tenorem,
Vt potis es fer opem stabili conamine saluans,
Et tibi succurram simili ratione iuuando,
Te teget atque meum mutuo certamine scutum.

De tempestate quam passus est Rollo cum in Regnum Francorum de Anglia nauigaret, & quomodo littoribus Walgrorum appulit.

CAP. VII.

TVNC Rollo super dictis Regis lætus, dixisse fertur: Grates tibi omnium Regum præstantissime super voluntariis beneficiis rependo, & quicquid inter me & te agenda retulisti, fac vt opto. Diutissime in regno tuo non morabor, sed celerius quam potero Franciam adibo. Vbicunque terrarum fuero, tuus amicus insolubili dilectionis coniunctus fœdere permanebo. His dictis admodum inextricabiliter fæderati, alternarumque rerum competentiis mirabiliter ditati, rediit quisq; cum suis ad sua. Toto namq; hiemantis anni tempore, naues sumptusq; qui necessarii erant itineri præparare Rollo dux sollertis curæ fecit, Anglosq; florentis iuuentutis milites qui erant sui affecti, & secum ituri erant asciuit. Cum autem primæ æstatis tempore rutilantium molliter florum arrideret copia, purpureisq; blattis lactea, & odorifera alberent lilia, memor semper visionis monentis ad Franciam proficisci classibus velis datis, nauim conscendit. Cum vero lenibus ventis congressus nauigii factus esset, vsq; ad medium æquoris, nihilq; viderent nisi cœlum complexum super faciem maris, inuidi spiritus scientes illos baptismate Christi nomine abluendos, gloriamq; quam perdiderunt adepturos ingemiscentes occurrerunt excitantes pericula illis, venti quinetiam à sedibus suis ruunt, & hiante ponte à sedibus imis in præcipitium fluctus nimios & ad sidera tollunt. Cœlum crebescentibus fulguribus intonuit, densarumq; tenebrarum nox atra illis incubuit. Remis confractis vetorum rabiem vela ferre non possunt, itaq; viribus exhausti, omnia ventis permittunt. Huc illucq; naues quasi per montes & valles fluctuant, mortemque repentinam omnibus intentant. Tunc Rollo protensis manibus prostratus incubuit naui, humilique voce talia profudit:

O Deus omnipotens cælestia lumine complens,
Qui cælum terramq; tenes, per secula cuius
Numen, & æterno complectens omnia gyro
Infectum vitiis peccati & fæce repletum,
Qui me christicolam fieri vis munere visi
Temporis exiguo cursu voluente futuri,
Suscipe vota libens, precibusq; faueto benignus.
Fluctus sedatisque feros compesce ruinis
Casibus eripiens istis nos atq; laborem,
Comprime demulcens, mitescens atque serena,
Vndantem nimium violento turbine pontum.

Harum vero orationum precibus finitis, mox mare quiescit serenatis procellis immensosque æquoris tractus optato flamine breuiter explicuerunt, nauesque tempestate diruptas littoribus Walgrorum applicuerunt.

Quomodo Rollo diuisit Walgrenses rebellantes & Rainerium Hainaucensem Ducem, & Radeboldum principem Frisiæ, & de 12. nauibus onustis victu & totidem armato milite plenis, quas Adelstanus Rex Anglorum sibi misit dum ibi moraretur.

CAP. VIII.

AVDIENTES autem Walgrenses quod gens barbara tempestate maris ferociter quassata, suis littoribus esset aduecta, congregata multitudine pagensium, Rollonem Ducem tempestuoso mari vix ereptum assilierunt. Qui solito more concitus contra illos debellando perrexit, atq; plures illorum nece prostratos orco transmisit; residuosq; illorum aut fugauit, aut cæpit. Cumq; diutissime morulans Walgras depo- *Walcheren forsasse inter Zelandia insulas in qua Flushinga.*

pularet reminiscens Adelstanus Rex Anglorum christianissimus, omnium Regum probitate præcellentissimus, amicitiæ qua se & Rollonem colligarat in fœdera sempiterna, duodecim naues frumento vino atq; lardo oneratus, quinetiam totidem armato milite repletas, Duci præcelso transmisit, in Walgras. his Rollo donis lætus, legatos muneribus præmaximis ditatos cum gratiarum actione ad regem remisit, seq; per eos famulaturum Regi mandauit. Estimantes autem Walgrenses propter deportati frumenti copiam omni tempore Rollonem Walgris moraturum, conuocarunt Reinerium longi colli Hasbacensem & Hainaucensem Ducem, & Radeboldũ Frisię regionis principẽ, & conglobato exercitu aliorum pagorum, inuaserunt Rollonem. Qui sic sępius ad bellum indubitanter perrexit, & multa millia illorum occidit, atque Rainerium longicolli & Radebodum Frisionem ad sua castra fugauit: Deinde totam terram Walgrorum deuastauit, atque incendio concremauit. Post hinc huius rei causa indignatus, Frisones celeriter expetiuit terramque illorum deuastare cæpit tunc Frisones multorum congeriem populorum concite coaceruantes, sibiq; multitudinẽ plebium in confinio Frisiæ commorantium accumulantes, fluuio Almeræ commorante in agminibus multis pręparatis, accelerata incursione conantur inuidere Rollonem. Rollo vero & qui cum eo erant genu flexo, armorumque ingruente horrore, scutorum tegmine cooperti stricteque aciei mucronibus coruscis complicati, expectabant initium certaminis. Frisiones ergo paruissimam esse putantes multitudinem illorum inierunt bellum sibi non profuturum. Daci vero exilientes & in illos irruentes vsq; ad internecionem prostrauerunt, pluresque principes cæperunt innumerabilemque manum ad naues duxerunt. Frisiones igitur residui diffidentes sui, ex hinc tributarii effecti sunt, Rollonis pręceptis per omnia obedientes. Congesto & exaggerato atq; dato Frisiæ tributo, ilico librat in altum carbasa nauibus data, vertitq; proras ad Raineri prolixi iuguli terras, vlcisci se cupiens de ipso, qui affuit Walgris cum Frisonibus iam prostratis in prælio. Pererrato ponto intrat Scaldi alueum & cis citraque terram depopulans super longicolli Rainerium, venit ad quandam abbatiam dictam nomine Condatum. Rainerius vero multa prælia contra eum fecit, sed ex omnibus Rollo victor potens extitit. Deuastabatur terra, vtriusque exercitus mala perpessa. Præualida fames exoritur, quia terra aratro non scinditur. Vulgus penuria affligitur, fame bellisque atteritur, diffidunt viuere cuncti, salute victus priuati. Quadam igitur die Rainerio loco insidiarum commorante, clam super Dacos cupiente irruere, Daci eum hinc inde congesti vallauerunt, eumque nimium debellantem manciparunt, vinctumque ad Rollonem duxerunt. Ipsa namq; die Raineridæ Dacorum vt caperẽt aliquos latebris commorantes inuaserunt 12. milites præcipuos Rollonis, & constanti virtute cæperunt, tunc vxor Raineri flens & eiulans super eo, conuocatis principibus suis misit ad Rollonem vt pro 12. comitibus captis redderet sibi suum seniorem ilico Rollo suscepta legatione, remisit ad eam dicens: Non reddetur Rainerius tibi sed decollabitur, nisi reddideris prius meos comites mihi insuper dederis quicquid auri est & argenti sui Ducaminis cum iuramento christianæ religionis, quinetiã tributum istius regionis. Mox cum iuxta Rainerii lugubri legatione afflicta, Comites captos Rolloni remisit, aurumq; & argentum quod vsq; inuenire potuit, Quinetiam illud quod erat sacris altaribus concessum, pariterque vectigal illius Ducaminis cum iureiurando quod plus metalli non haberet nec exigere posset, supplicibus verbis & deprecatiuis misit ad Rollonem vt redderet sibi suum virum. Ipse autem motus pietate vocibusque suppliciter petentium, ad se fecit venire longi colli Rainerium verbis pacificis affatur eum, Rainere Dux milesque asperrime Regumque & Ducum atque comitum superbo satus sanguine, quid tibi feceram olim iniuriæ, propter quid præliatus es cum Walgris & Frisionibus contra me? Si sæuire modo voles, armorum spicula desunt & satellites. Si velis à nobis fuga labi, compedibus intricatus nunc captus non potes euadere. Talionem sicut Frisonibus tibi reddidi pro malis quæ mihi sine re intulisti. Vxor tua & principes tui, quicquid auri & argenti recuperare potuerunt pro te miserunt mihi. Dimidium exaggerati muneris reddam tibi, teque tuæ vxori remittam. Hinc mansuescens requiesce, & nullatenus sit discordia, sed sempiterna inter me & te pax & amicitia. His dictis, Rainerii crura soluuntur compedibus.

Statimque Rollo sibi fæderatum muneribusque & donis præmaximis ditatum, quinetiam reddita medietate legatorum munerum, ad vxorem suam remisit Rainerium.

Quo-

Quomodo anno incarnati verbi 876. Gemetias venit, deinde Rothomagum, & de pace quam Franco Archiepiscopus ab eo accepit.

CAP. IX.

HIs ita sedatis, Dani cum suo duce Rollone vela ventis librant, Scaldi alueum deserentes, atque permenso ponto octingentesimo septuagesimo sexto ab incarnatione domini anno, Sequanica penetrātes ora, flante ad votum vento Gemmeticum veniunt, corpus sacræ virginis nomine Hameltrudę quod à Britannia asportauerant, in capella S. Vedasti quæ trans flumen est, super altare ponentes. Quæ capella, hactenus illius virginis nomen retinet. Quorum aduentum Franco Rothomagensis archiepiscopus agnoscens, & vrbis muros solo tenus hostica immanitate dirutos perspiciens, ac de iuuamine ad resistendum omnino diffidens adiudicabat salubrius ab iis pacem quærere, q̃ in aliquoad sui pernitiem, puocare. Qui festinus illos adiens pacem petit, & consequitur optatam, pacto inter se fædere firmo. Post hoc vero Daci festinantes, ad vrbis mænia quantocius propellunt naues portæque cui adnexa est ecclesia Sancti Martini plurimo milite plenas adiungunt. Cuius vrbis præsidium sagaci mente terra marique considerantes compendiorum lucris munitum, totius Comitatus caput illud fore concorditer deputant.

Quomodo Rollo cum suis per alueum Sequanæ veniens Archas quæ Hasdans dicitur vbi composuit quoddam castrum, vbi & pugnauit contra Francos & plurimis occisis Rainaldum, ducem illorum in fugam vertit, & de subuersione Mellenti castri.

CAP. X.

ROLLO igitur Rothomago potitus, de Parisiaca euersione corde versuto cum suis tractans, christianorum sanguinem paganico instinctu lupino more sitiebat. Qui classem soluentes, Sequanæ fluuium sulcant, stationemq; nauium apud Hasdans quæ Archas dicitur componunt. Tūc Rainaldus totius Franciæ Dux agnito paganorum repentino aduentu, cum valida exercituum virtute super Authuræ fluuium eis obuius processit, Hastingum qui adhuc in Carnotena vrbe morabatur, ob peritiā linguę cum aliis legatis pręmittens. Veniens itaq; Hastingus iuxta aquæ decursum, talibus illos adorsus est verbis: heus inquit robustissimi milites, quib. ab oris huc aduecti estis, vel quid in hac regione quęritis, aut quo vester senior censetur nomine edicite nobis, Francorum sane regis summus legati vobis directi. Cui interroganti, sic Rollo: Dani ait sumus, æquali dominio fungimur, terræ huius colonos exturbare venimus, nostræ ditioni patriā subdere cupiētes. Tu vero quis es, qui tam facete nobis loqueris? Ad hęc ille; Audistis inquit aliquando de quodā Hastingo, qui à vestris partib. exul cum multitudine nauium huc adueniens hoc Francorū regnum magna ex parte pessundabat, & in solitudinē redegit? Cui Rollo: Audiuimus inquit: Hastingus enim bono omine cæpit, & cuncta malo fine compleuit. Hastingus ad hæc: vultis inquit Carolo regi subdi? Nequaquā Rollo intulit alicui subiiciemur: sed quæcunq; armis adquiremus nostro iuri vendicabimus. Regi cuius te legatū gloriaris, audita si vis renuntia. Hæc Hastingus cuncta expedite suo refert Duci. Interim Rollo & qui cum eo erant fecerunt sibi munimen & obstaculum in modum castri, munientes se per girum auulsæ terræ aggere, locoq; portæ relinquentes spacium prolixæ amplitudinis, q̃ apparet ad tempus vsq; istius diei. Franci vero diluculo venerunt ad ecclesiam S. Germani, ibiq; missam audientes participabant corpore & sanguine Christi. Abhinc equitantes, in ripa fluminis naues Dacosq; in munimine auulsæ terræ videntes amplum portæ aditum solum inuaserunt. Daci vero intrinsecus hinc & inde per planiciem castri accubitarunt, atque scutis se cooperuerunt, vt paruissima putaretur summa eorum. Rotlandus signifer Rainaldi, cum acie quæ pręibat exercitum violenter per aditum miræ prolixitatis amplum super eos irruit & debellare eos cæpit. Daci vero exurgentes, Rotlandum in momento interemerunt & eius sequaces Rainaldus & Hastingus cæteriq; comites illic cunctos mortuos considerantes, terga vertentes fugam expetiuerunt hilares. Quibus peractis, Rollo nauibus festine Mellenti municipium occupat. Quo subuerso, omnes incolas gladio necat.

Qua fallacia Tetboldus Comes Carnotenam vrbem ab Hastingo emit, & quomodo ipse Hastingus omnibus distractis peregre profectus disparuit.

CAP. XI.

CONSIDERANS ergo * Tetboldus comes se reperisse tempus oportunum ad decipiendum Hastingum, talibus verbis falso appetit illum. Cur inquit insignissime

* Theobaldus.

vir ignauia torpes? Ignoras regem Carolum te velle morte oppetere, ob Christianorum sanguinem à te olim fusum iniuste. Reminiscitur enim malorum quæ illi tunc improbe intorsisti, & ideo de terra te exterminare decernit. Manus etiam tua vt ipse ait, cum Rollone pagano ad delendos Francos sentit. Qua de re in proximo pessime deleberis ab eis. Consule autem tibi ne inconsultus puniaris. Quibus verbis Hastingus territus, confestim Carnotenam vrbem Tetboldo vendidit & distractis omnibus peregre profectus disparuit.

Bellum iterum Regnoldi principis Franciæ cum Rollone & de morte ipsius, & de annuą obsidione vrbis Parisius, & de destructione vrbis Baiocas, in qua cæpit quandam virginem nomine Popam, ex qua genuit Wilhelmum & Gerloc sororem eius, & quomodo exercitus eius trucidauit ciues Ebroicæ ciuitatis, ipso tamen cum quibusdam Parisius obsidente.

CAP. XII.

RAINALDVS ergo fugæ dedecus non ferens, iterum congregato exercitu maiore Rollonem aggreditur repente. Cuius conatus ipse prçueniens, quosdam suorum gladiis obtruncat, alios indecenter fugientes fugat. Ipsum autem Rainaldum quidam piscator Sequanæ Rolloni attributus, iaculo transfixum mortuum sternit. Dehinc Rollo anchoris subductis, & celeri remigio Parisium petit obsidioneque cingit prçda vndequaque illo adducta. Quo illic moranti exploratores superueniunt nunciantes Baiocensem vrbem à defensoribus vacuam esse, & absque detrimento cuiuslibet victoris facilime capi. Ilico auulsis ab obsidione nauibus Baiocasium veliuolo venit cursu. Quam captam aliquatenus subuertit, habitatoribus eius interfectis, In qua quandam nobilissimam puellam nomine Popam, filiam scilicet Berengarii illustris viri capiens, non multo post more Danico sibi copulauit ex qua Wilhelmum genuit filiamq; nomine Gerloc valde decoram ea sic vrbe demolita, Rollo concite Luteciam regreditur. Cumque in expugnatione eius arietibus & balistis intenderet, misit exercitum militum ad Ebroicam vrbem vt eam exterminarent, episcopumq; nomine Sibar cum suo populo trucidarent. Quo cum venissent, episcopum fuga lapsum non reperientes omnes ciues perimunt, & cum maxima prçda Ducem suum repetunt. Talibus itaque exterritæ plurimæ gentes Franciæ, tributa soluebant Rolloni, plurimæ vero resistebant ei.

De Adelstano Rege Anglorum qui per legatos petiit auxilium eius contra rebelles & accepit, & quod Rollo inde rediens subiugatis Anglis ad votum Regis maximis ditatus donis & auxiliis, diuidens Comites exercitus sui, alios alueo Sequanæ, alios Ligeris, alios Gerundæ, inter iacentes prouincias prædaturos, celeri nauigatione direxit.

CAP. XIII.

DVM hæc geruntur, Regis Anglorum Adelstani legati adueniunt deprecatoria verba Rolloni deferentes, vt illi quantotius auxilium ferat. Cōspirauerunt enim aduersus eum quidam rebelles, arma mouentes. Cuius anxietati compatiens, & de vrbis Parisiacæ expugnatione diffidens, ob videlicet aditus difficultatem & nimiam alimoniæ intra eam capiam, dimissa obsidione Anglos aggreditur. Quo cum venisset rebelles expugnans cum austeritate coercuit, acceptisq; obsidibus regi suo pronos effecit: Ex hinc iterato electa iuuenum multitudine cum magnis muneribus à rege sibi collatis, in Franciam remeat statim comites exercitus sui diuidens, alios aluęo Sequanæ alios Ligeris fluento, alios amne * Gerundæ interiacentes prouincias prædaturos, celeri nauigatione misit. Ipse autem Parisius iterum veniens, cæpit vrbem oppugnare, & terram super inimicos suos deuastare.

* Garumna.

Quod Carolus audiens reditum Rollonis pacem ab eo trium mensium petens, accepit: quo termino finito Rollo suos vsq; Burgundiam prædaturos circumquaq; misit.

CAP. XIV.

AVDIENS autem Carolus Rex ab Anglorum partibus rebus prospere gestis Rollonem rediisse, misit ad eum Franconem Rotomagensem archiepiscopum mandans vt à vexatione Francorum cederet, & ei inducias trium mensium daret. Quibus impetratis, paulisper quieuit terra à Paganorum rapinis. Expletis autem tribus mensibus ilico Rollo putans se propter securitatem quam dedit à Francis se vilem æstimatum, ferociter & crudeliter deuastando prouincias, cæpit laniare & affligere atq; delere

lere populum. Sui autem in Burgundiam pergentes, perque Ionam in Sigonam nauigantes, terrasque omnibus affines vsque Clarum montem vndique secus deuastantes, Senonis prouinciam inuaserunt, atque cuncta depopulantes, ad sanctum Benedictum contra Rollonem reuenerunt. Videns autem Rollo monasterium sancti Benedicti, illud contaminare noluit, nec p̄dari illam prouinciā ꝓpter S. Benedictum permisit. Stampas equidem adiens, totam terram adiacentem perdidit, quāplurimos captiuauit. Inde ad Vilemelt veniens finitimas terras prędauit, hincque Parisius remeare accelerauit.

Quomodo dum obsideret vrbem Cartis, Ricardus Dux Burgundionum cum suo & Francorum exercitu in eum irruit, quo fortiter resistente & Gaultelmus episcopus ex vrbe cum armatis inopinate prosiliens S. Dei genitricis tunicam ferens, à tergo eum inuasit, cessit itaque Rollo non Burgundionibus sed diuinæ virtuti.

CAP. XV.

POSTREMO Carnotenam vrbem obsidione circumdat quam cum machinis & tormentis impugnaret, Ricardus Burgundionum Dux cum suo Francorumque exercitu aduenіens super eum irruit: cum quo congressus cum suis, atrociter resistebat, quousque Antelmus episcopus ex ciuitate cum armis inopinato prosiliens, sanctæque Dei genitricis Mariæ supparum præferens, à tergo eum inuasit cedendo. Hic tandem videns Rollo se suosque in extremo mortis, decreuit ad horam hostibus cedere, quam cum suorum detrimento pugnare & prouido consilio non tamen ignauia, declinauit à certamine.

De parte exercitus quæ in quendam montem subiit, & de Ebulo Pictauensi comite, qualiter in domo Fullonis latuit propter Normannos.

CAP. XVI.

QVÆDAM autem exercitus sui pars Francis persequentibus recedens: Leugas venit, ac in cuiusdam montis subiit cacumen. Ebulus vero Pictauensis Comes, tarde ad prælium veniens, comperit paganos montis excelsa occupasse, quos ilico persequens, eius ardua militibus ne effugerent cinxit, Sed noctis medio Normanni per Francorum castra violenter erumpentes, vitæ dispendium euaserunt. Enimuero Ebulus Rollonem super eos irruisse suspicatus, domum cuiusdam Fullonis subintrauit, ibiq; tota nocte tremebundus delituit. Porro Franci facto diluculo paganos euasisse agnoscentes, citatis equis calcaribus, eos insequi cæperunt. Quos repertos expugnare non audentes eo quod animalium cadaueribus sanguine cruentatis, in modum castri se munissent, nulla re prospere acta citius refugerunt, Normannis ita se liberantibus, ducemque suum gaudenter repetentibus.

Quod Rollone furiis succenso & acriori oppressione Franciam demoliente Carolus Rex filiam suam dedit ei, & maritimam terram ab Eptæ flumine vsq; ad Britanicos limites, & ipsam Britanniam vnde viueret, quia terra prædicta erat deserta ea tamen conditione vt Christianus fieret & quod Rex & Rodbertus Dux Franciæ, & ceteri proceres & episcopi iurauerunt eandem terram Rolloni & heredibus eius in perpetuum possidendam, & quod Rollo volens osculari pedem Regis iussit cuidam militi suo vt eum oscularetur.

CAP. XVII.

HIs itaque Rollo infortuniis, militumque suorum morte furibunde succensus, ad Francorum infestationem reliquos exaggerat, & ad demoliendam siue exterminandam patriam ob sociorum perniciem eos totis conatibus incitat, Quid plura? Vt lupi vespertini vehuntur pagani ad caulas Christi, succenduntur ecclesiæ, mulieres ducuntur captiuę, trucidatur populus, fit omnibus in cōmune luctus. His denique Franci calamitatibus oppressi, querulis clamoribus Carolum Regem appetunt, vnanimiter conclamantes, Christianum populū ob eius inertiam paganorum incursibus deperire. Quorum quærimoniis Rex vehementer permotus, ascitum Franconem archiepiscopum Rolloni festinanter dirigit, mandans si Christianus efficeretur, terram maritimam ab Eptæ flumine vsque ad Britannicos limites cū sua filia nomine Gisla se ei daturum fore. Qua legatione Franco suscepta, peracto itinere, pagano Duci cuncta per ordinem pandit. Cuius verba consulto suorum gratanter suscipiens, à vastatione paganica inducias trium mensium Regi indulget, & in hoc dierum spacium pax inter eos stabiliretur fœdere firmo. Statuto sane tempore veniunt ad denominatiuum locū qui dicitur ad S. Clerum, Rex cum Roberto Francorum Duce trans Eptæ fluuium, Rollo vero citra, vallatus cuneis militum. Discurrentibus alternatim nunciis, pax fauente

uente Christo stabilitur inter eos, Rollone regi fidelitatem sacramentis iurante &rege illi filiam cum terra prętitulata donante, superaddita etiam ad sumptuum supplementa tota Britannia, ipsius prouinciæ principibus Alano atq; Berengario sacramenta iurantibus Rolloni. Nam terra maritima quæ nunc vocatur Normannica ob diuturnos paganorum excursus siluis vbique adultis, à cultro & vomere torpebat inculta. Flandrensem vero prouinciam vt ex ea viueret voluit Rex ei primum dare, sed ille noluit præ paludum impeditione recipere. Rolloni autem pedem regis cum ab eo Ducatum Normanniæ susciperet nolenti osculari, dixerunt episcopi, qui tale donum recipit, osculo debet expetere pedem Regis, Et ille: nunquam curabo genua mea alicuius genibus, nec osculabor cuiuspiam pedem. Francorum igitur precibus compulsus, iussit cuidam militi pedem regis osculari. Qui statim pedē regis arripiens, deportauit ad os suum, standoque defixit osculum regemque fecit supinum. Itaque magnus excitatur risus, magnusque in plebe tumultus. Cæterum Carolus Rex duxq; Francorum Robertus, Comitesq; & proceres, præsules & Abbates iurauerunt sacramento catholicæ fidei patricio Rolloni vitam suam & membra & honorem totius regni, insuper terram denominatam, quatenus ipsam teneret & possideret, hæredibus & traderet & per curricula cunctorum annorum, successio nepotum, in progenies progenierum haberet & excoleret. Quibus nobiliter expletis, Rex lætus ad sua regreditur, & Rollo cum Roberto Duce ad Rothomagensis vrbis mænia proficiscitur.

Quod anno incarnati verbi 912. baptizatus est Rollo & exercitus eius, & quod venerabilioribus ecclesiis suæ prouinciæ dedit partem terræ antequam suis eam diuideret satrapis, & de Brenneual quam dedit Sancto Dionisio Areopagitæ.

CAP. XVIII.

Anno Domini. 912.

ANNO igitur incarnationis Dominicæ nongentesimo duodecimo benedicto fonte in nomine S. Trinitatis, Rollo à Francone archiepiscopo baptizatur: quem Robertus Dux à fonte accipiens, ei suum nomen imposuit. Rollo autem postquam baptisatus est, per septem dies quibus in albis mansit, Deum & Sanctam ecclesiam deuote datis muneribus honorauit, nam primo die, dedit terram prę maximam Sanctæ Mariæ Rothomagensi ecclesiæ. Secundo, S. Mariæ Baiocensi ecclesiæ. Tertio, Sanctę Mariæ Ebroicensi ecclesiæ. Quarto, S. Michael archangeli ecclesiæ in periculo maris supra montem positæ. Quinto. S. Petri & S. Audoeni in suburbio Rotomagensi ecclesiæ. Sexto, S. Petri & S. Aichadri Gemmeticensi ecclesiæ. Septimo, Brenneual cum omnibus appendiciis S. Dionisio dedit.

Quomodo diuisit terram suis hominibus, & ecclesias destructas & muros ciuitatum readificauit & de Britonibus quos sibi rebellantes subiugauit.

CAP. XIX.

OCTAVO die expiationis eius, vestimentis crismalibus exutus, verbis cæpit adquisitam terram metiri, Comitibusque suis & cæteris fidelibus suis largiri. Videntes autem pagani Ducem suum Christianum esse relictis idolis Christi nomen suscipiunt ac vnanimes ad Baptismum conuolant. Dehinc Robertus Fracorum. Dux rebus pro quibus venerat competenter gestis, Franciam repetit hilaris. Porro Robertus Normannorum Dux pręparato nuptialium rerum magno apparatu supranominatam tanti regis filiam, in consortium sui Thori Christiano more duxit securitatem omnibus gentibus in sua terra manere cupientibus fecit illam terram suis fidelibus funiculo diuisit vniuersamq; diu desertam reædificauit: atq; de suis militibus aduenisque gentibus refertam restruxit, iura & leges sempiternas, voluntate principum sancitas & decretas, plebi indixit: atq; pacifica conuersatione morari simul coegit, ecclesias funditus fusas statuit, templa frequentia paganorum destructa restaurauit: muros ciuitatum & propugnacula refecit & augmentauit: Britannos rebelles sibi subiugauit, atque de cibariis Britonum totum regnum sibi concessum sufficienter pauit.

De lege quam statuit vt nullus assensum praberet furi, & de rustico & vxore eius quos affigi patibulo propter cultrum & vomerem furatum præcepit.

CAP. XX.

POST hæc intra Normannicos limites legem statuit, vt nullus assensum furi præberet. Quod si deprehenderetur, ambo patibulis appenderentur. Contigit autem non

non multo poſt in longa petentis villa quendam agricolam reficiendi cauſa, labore ſuſpenſo domum redire, dimiſſis loris in campo cum cultro & vomere. Quæ tam infelix quam veſana vxor ipſius clam cuncta ſuſtulit, experiri volẽs edictum Ducis. Ruſticus vero ad campum regreſſus, rebus non inuentis vxorem an eas haberet inquirit. Qua negante Ducem aggreditur, petens vt ſua ſibi vtenſilia reddantur. Qui motus illico pietate, damnum viri datis quinq; ſolidis releuare, & populum per circuitum ad examen calibis cunctum iuſſit compellere. Quo Deo iudicante liberato, vxor ruſtici à miniſtris arctatur. Quæ coacta verberibus reatum profitetur. Dux autem ruſtico ait: Noueras antea hanc furem eſſe? Et ruſticus ait: Noueram. Ad hæc Dux intulit: Tuum os te condemnat ſerue nequam. Et continuo ambos iubet ſuſpendi patibulo. Dicuntur etiam alia multa digna relata vulgo de illo: quorum vnum breuiter hic intimabo. Dum poſt venationem in ſyluam, quæ imminet alueo Sequanæ iuxta Rotomagum, ſtipatis obſequentium turbis comederet ſedens ſuper lacum, quem vſu quotidiano loquendi Maram vocamus, armillas aureas in quercu pependit. Quæ per tres annos ob timorem ipſius intactæ ibidem fuerunt. Et quia iuxta Maram illud factum memorabile fecit: ideo ipſa ſylua vſque in hodiernum diem Rollonis Mara vocatur. His & huiuſmodi Rollo Dux terroribus populum frenans, tum ob amorem iuſtitiæ, quem diuinis debuit legibus, tum pro ſubditorum concordi & quieta vita, tum pro ſui honoris tranquillo ſtatu, Ducatum ſibi à Deo attributum tempore longæuo pacifice gubernabat.

De duobus militibus Caroli Regis, quos fecit puniri.

CAP. XXI.

CAROLVS Simplex filius Lodouici, cognomento *Nihilfecit*, qui erat ſocer Rollonis, quodam tempore miſit duos milites Gillæ filiæ ſuæ. Quos illa apud ſe occulte diu morari fecit, nolens eos manifeſtare Rolloni. Quod cum ille cognouiſſet, iratus & reputans eos exploratores, iuſſit illos educi, & eductos in foro rerum venalium iugulari. Audiens autem Robertus Dux Francorum patruus Rollonis, quod pro nece duorum militum colligatæ pacis inter Regem & Robertum Ducem Normannorum vincula ſoluta diruptaq; eſſent, contra eum rebellauit, & regnum Franciæ inuadens, in Regem 3. Kalendas Iulii vnctus eſt. Carolus vero, antequam annus compleretur, contra regni inuaſorem Sueſſionis pugnauit, ipſumq; Deo adiuuante vincens peremit. Sed ei, dum à bello victor reuerteretur, nequiſſimus Comes Herbertus occurrit, & ſub fictæ pacis ſimulatione ad Parronam caſtrum hoſpitandi gratia diuertere compulit, & ibi cum dolo captum vſque ad mortem retinuit. Robertus enim Dux ſororem Herberti in coniugio habuit, ex qua Hugonem Magnum genuit. Carolus autem vbi captus eſt, Rodulphum filium nobilem Richardi Burgundionum Ducis, quem de ſacro fonte ſuſceperat, conſilio procerum Francorum in regnum ſublimauit. Ogiua vero coniux Caroli filia Adelſtani Regis Anglorum, infortuniis mariti ſui territa, ad patrem ſuum cum Ludouico filio ſuo in Angliam fugit, animoſitatem Herberti & Hugonis magni nimium metuens.

Quod mortua vxore eius abſque liberis iterum Popam, quam ante baptiſmum habuerat, ſibi copulauit: & de fidelitate, quam fecit Normannos & Britones iurare VVilhelmo filio ſuo: & de morte eius.

CAP. XXII.

ROLLO autem Dux, qui & Robertus, poſtquam vxor eius morte præuenta abſque liberis mortua eſt, repudiatam Popam, ex qua filium nomine Wilhelmum iam adultum genuerat, iterum repetens ſibi copulauit. Verum fractus iam viribus, laboribus & prœliis, in quibus omne iuuentutis robur conſumpſerat, de Ducatus ſui diſpoſitione apud ſe toto conamine, cui vel qualiter illũ relinqueret deliberabat. Conuocatiſq; totius Normanniæ proceribus, cum Alano & Berengerio Britonibus Wilhelmum filium ſuum pulcherrimæ iuuentutis flore vernantem illis exponit: iubens, vt eum ſibi dominum eligerent, ſuæq; militiæ principem præficerent. Meum eſt, inquit, mihi illum ſubrogare, veſtrum eſt illi fidem ſeruare. De cetero cunctos ſuaſibilibus demulcens verbis ſub ſacramento fidei filio illos ſubegit. Poſt hæc vno viuens luſtro, conſumptus ſenio hominem exuit in Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Explicit liber ſecundus.

LIBER TERTIVS DE VVILHELMO DVCE FILIO ROLLONIS.

DE HONESTATE MORVM WILHELMI DVCIS, ET QVOD FRANCI inuidebant ei, quod in circuitu dilataret terminos ducatus sui, & quomodo Berengerium & Alanum Britannum Comites sibi rebellantes deuicit.

CAP. I.

IGITVR Duce Rodberto carnis ab onere iam liberato Wilhelmus filius eius totius Monarchiam Normannici Ducatus sagaci moderamine regens, inconuulsam Christo Regi fidem seruare corde vltroneo satagebat. Erat quippe statura procerus, vultu decorus, micantibus oculis, mansuetus beniuolis, quasi leo inimicis terribilis, & vt gigas fortis in prœliis, terminos sui Ducatus per circuitum dilatare non desistens. Quæ res inuasionis & audaciæ, Francorum proceribus odii & inuidiæ fomitem ministrauit. Sub eadem sane tempestate Berengerius, & Alannus Britones à tenore fidei, quã cum eo pepigerant, dissidentes, ab eius dominio præsumptiuo ausu conati sunt recedere, Regi Francorum vlterius disponentes militare. Quorum temeritatem Dux festinato impetu comprimens, Britanniam tamdiu hostili expeditione vastauit, plurimaque eorum municipia subuertit, quoadque Alannum totius nequitiæ incentorem à regno exturbaret, & Anglos adire compelleret, Berengerio sibi clementer reconciliato.

Quomodo quidam Normannorum duce Rihulfo quodam perfido volentes cum funditus à regno extrudere, dum obsiderent suburbana Rhotomagensis vrbis ab eo cum parua manu militum sunt deuicti in loco, qui hactenus dicitur Pratum belli: & quod dum à bello victor rediret, cognouit sibi ex Sprota nobilissima puella filium natum apud Fiscannum, quem Richardum iussit baptismate vocari.

CAP. II.

HIs ita deuictis, diabolo agitante iniquorum, quamplures iterum intestina aduersus eum insurgunt, molimina. Nam quidam Rihulfus perfidiæ succensus furiis, plurimis veneno discordiæ infectis, arma arripiens, à regno adorsus est eum funditus extrudere: adeo vt vndequaq; collecta virorum multitudine circa Rotomagensis ciuitatis suburbana transmeato Sequanę alueo obsidionem componeret, quatenus ducem ab ea propelleret, aut captum nequiter perimeret, Normannica sibi vendicata. Videns itaque Dux, se à suis sic obsessum multimode meditari cæpit, qua via suæ consuleret saluti atque honori, & milites suos à tam audaci conspirationis motu adhiberet. Ad extremum à quodam Bothone procuratore suo indecenter lacessitus conuitiis arma sumit, & cum trecentis loricatis militib. temeraria castra irrumpens maximam eorum multitudinem gladiis prostratam orco transmisit: aliosq; per diuersa syluarum lustra se occultantes in fugam vertit. Rihulfus autem commilitonum fiducia destitutus, inter profugos delitescens, fugæ subsidio euasit. Dux ergo profligatis inimicis, suorum recensens numerum, reperit ex eis interiisse nullum. Locus, in quo fuit hic conflictus, hactenus Pratum belli nuncupatur. Degresso eo igitur de prœlio, à prçfecto Fiscannensis castri legatus dirigitur, deferens ex quadam nobilissima puella Danico more sibi iuncta nomine Sprota filium esse natum. Qui lętus valde effectus sub festinatione Baiocas illum Episcopo Henrico mandauit dirigere, vt per ipsius manus sacro lotum fonte, proprio nomine vocaret eum Richardum. Cuius iussa præsul gratanter complens, puerum Chrismate delibutum, Fiscannum remittit nutriendum.

Quod multi Comites & Duces exterarum regionum exciti fama bonitatis & virtutis, eius frequentabant curiam eius: & maxime Hugo magnus Dux Francorum, & Wilhelmus Comes Pictauorum, & Herbertus Giromandorum: quorum Wilhelmus sororem eius Gelloc sibi coniugem petiit & accepit. Herbertus vero filiam suam hortatu Hugonis Magni ipsi per coniugium sociauit.

CAP. III.

TRIVMPHO de rebellibus conspicuo potitus dux, atque viribus conualescens, per exteras nationes multimode cæpit præclaram suarum virtutum spargere famam,

mam, in tantum vt ex diuersis mundi partibus Comites & proceres regnorum illius curiã frequentantes, multis muneratì donis, sedes suas ouanter repeterent. Quibus summæ ingenuitatis rumorib. Hugo dux Francorũ, & Wilhel. comes Pictauensis, ac Herbertus excitati, cum apud Leonis siluam petulantiũ ceruorũ in venatu exercitiorum ludis insudaret, ad eũ veniunt eius cõmodis congratulantes. Quos ille cũ magno sumptuũ apparatu suscipiens de complurib. seculariũ rerũ dispositionib. frequenter cum eis disputabat. Inter quos secretorũ tractatus, Wilhel. Pictauẽsis comes sororem eius nomine Gerloc petiit, quatinus maritali lege illius connubio iungeretur. Cuius perorantis gratanter fauens votis, consultu Hugonis magni descriptis sponsalibus, & celebratis nuptiis, cum multis xeniis gaudẽtem illum ad propria remisit. Oblectatus deniq; Herbertus super hac festiua nuptiarum & magnifica hilaritate, cupiens & ipse magni ac liberalis viri affinitate suum & nomen & posteritatẽ propagare, adhortante Hugone magno filiam suam ei donauit. Quam à paterna domo sublatam, cum innumera militum manu idem Normannorum dux Rotomagensibus intulit arcibus.

Quomodo rogatu Elpstanni Regis Anglorum restituit paterno regno Ludouicum, eique fauente Hugone magno cum Episcopis & ceteris Francorum primoribus, sancto inunctum oleo diademate regio insigniuit: & quod Franci post quinquennium iterum in ipsum conspirantes moliti sunt eum à regno expellere.

CAP. IIII.

AVDIENS autem Elpstanus Rex Anglorum tam magnificam incliti ducis famam, cum donariis multis legatos illi mittit, orans vt Ludouicum suum videlicet nepotem Caroli Regis filium paterno restituere regno satageret, atque Alanno Britoni sibi infenso commissa pro suo amore ignosceret. Cuius precibus dux libenti animo annuens, Alanno debita indulsit, atq; ad sua redire iussu concessit: & Ludouicum transmarinis partibus reuocatum Hugone magno fauente cum Episcopis ceterisq; Francorum primorib. sancto inunctum oleo regno sublimauit. Quod cum lustro vno sub quiete disponeret, iterum Franci aduersus eum conspirant, molientes à regno illum pellere.

Quomodo Ludouicus necessitate compulsus volens inire fœdus amicitiæ cum Henrico transrenano rege, noluit idem rex adquiescere, nisi mediante Wilhelmo Normannorum Marchione, vnde Ludouicus ducem suppliciter expetens, per ipsum quod quærebat fœdus & auxilium apud Henricum regem obtinuit.

CAP. V.

QVI coactus eorum improbitate, Henrico transrenano regi nuntios mittit, mandans in colloquio cum eo quædam conferre velle: pactumq; amicitiarum stabile firmare. Quibus rex respondit, se nullo modo ad hoc fœdus ineundum acquiescere, nisi Wilhelmi ducis astipulatione. His Ludouicus per internuntios auditis, illico ducem aggreditur, aduersum Francorum conatus auxilium petiturus. Quem dux honorifice vt regem decet excipiens, spopondit se per omnia iuuamen ei præbiturũ fore. Insuper in regalibus epulis aliquandiu iucundum tempus pariter exegerunt. Præmisso quoq; Tedgerio milite ad regem Henricum, illi ambo cum magno exercitu è vestigio expedite post eum proficiscũtur ad colloquium, aditis etiam pro eodem negotio Hugone magno & Herberto principibus Francorum. Itaq; accelerato itinere super Mosæ fluuium loco qui Neusedus vocatur, ambo reges conuenerunt, Henrici ex vna fluminis parte, Ludouici vero ex altera è regione exercitu tabernacula figente. Inter quos Wilhelmus tam fidelissimus quam prudentissimus consilia, & vtilia, & honesta dictans amicitiarum tenorem prout disposuit, ambo reges inter se sacramentis confirmarunt. Abhinc Ludouicus cum suis iter conuertens Franciam repetit, & maximas de rebus strenue gestis Duci gratias egit.

Quomodo Dux Wilhelmus, dum à colloquio Regum rediret, rogatu Ludouici filium eius ex sacro fonte apud Laudunum suscepit, cui nomen impositum est Lotharius.

CAP. VI.

REGREDIENTI igitur à colloquio regi legatus superuenit, & ex Gerberga cõiuge illi natum esse filium nuntiauit. Qui nimio exhileratus gaudio Wilhelmũ ducem exorat continuo, vt ex sacro fonte suscipiens illum proprio nomine vocaret illum Lotha-

Lotharium. Quibus verbis Dux congratulanter affectu obtemperans, Laudanum proficiscitur postulata factis expleturus. Quibus regaliter paratis, festinato regressu cum suis Normannicos limites appetit. Cuius aduentum cunctus prænoscens clerus Rotomagensis, ad portas vrbis cum laudibus processit obuiam illi, ciuibus vtriusque sexus acclamantibus in propugnaculis, Benedictus qui venit in nomine Domini. Sic inter consonas clericorum seu populorum voces, intra Dei genitricis Mariæ Ecclesiam à cunctis inducitur, fusisque Deo precibus ad domum propriam epulaturus properat, multo comitatu stipatus.

Qua occasione Dux Wilhelmus restaurauit cœnobium Gemeticense, à Paganis ante destructum.

Cap. VII.

SVB eodem tempore duos à Camberacensi territorio ex villa, quæ Haspera vocatur, Monachos, Balduinum videlicet atque Gunduinum contigit Gemeticum repetere, qui vastam loci heremum ingressi, cum maximo labore terram, prout posse erat, extirpatis arboribus cæperunt complanare, ac suarum laboribus manuum inibi insudare. Dux vero Wilhelmus dum venatus gratia superueniens illic eos reperisset, percunctari cæpit ab eis, quibus ab oris illuc aduenissent, vel quæ tam præcipua ædificia forent. Mox serui Dei seriem rei per ordinem ei detexerunt, & charitatem panis ordeacei & aquę obtulerunt. Quam cum pro vtilitate panis & aquæ sumere contempsisset, saltum ingressus, immanem aprum reperit, quem festiue insequi cæpit. Porro aper molossis post eum admissis cursum retorquens, hasta venabuli fracta pręceti impetu in Ducem irruit, eum prostratum vehementer attriuit. Qui post paululum sensu recepto, ac sana mente monachos repetiit, & charitatem, quam incaute spreuerat, ab eis recepit, & locum se restauraturum spopondit. Immissis ergo auctionariis eum à ramis & sentibus purgauit, sancti Petri, quod aliquantisper deciderat monasterium resarciens competenter texit. Claustrum vero & omnia receptacula muniuit, ac à sui magnitudine breuiata habitabilia reddidit.

De duodecim monachis cum suo Abbate Martino à cœnobio Sancti Cipriani sumptis, quos Comitissa Pictauensis soror ipsius Ducis ei misit secundum petitionem suam, vt eos supradicto loco subrogaret: & quomodo ibidem Dux monachus fieri volens prohibitus est ab ipso Abbate: & de fidelitate, quam fecit iurare Normannos & Britones Richardo filio suo.

Cap. VIII.

INTEREA legatos Pictauis sorori suæ, quam Wilhelmus Comes sibi in matrimonio iunxerat, dirigit, mandans, vt monachos illi mitteret, quos præfato loco subrogaret. Soror autem eius petitioni gratanti animo fauens, itineris sumptus ordinauit, & 12. monachos cum Abbate suo nomine Martino à sancti Cipriani cœnobio sublatos fratri destinauit. Dux vero aduentu eorum nimis exhileratus, eos Rothomagi cum maximo gaudio recepit, &cum omni honore militum cuneis septus Gemeticum duxit, Abbatique locum cum tota villa tradidit, quam ab Alodariis auro redemit, & se inibi monachum fieri voto obligauit. Votis quoque satisfecit, nisi isdem Abbas eius animositati obstitisset, eo quod filius eius Richardus adhuc puerilis esset, verens ne propter illius imbecillitatem quorundam iniquorum molimine patria turbaretur. Veruntamen cucullam & staminiam ab eo extorquens secum asportauit, quæ in scrinio reposuit, & clauim eius argenteam cingulo suo appendit. Inde denique digressus Rotomagum repetit, Abbatis prohibitum moleste ferens. Cunctos quoq; Normannicos & Britannicos principes asciuit, animique sui consultum enucleatim pandit. Cuius verbis vehementer stupefacti, hærebant, quid responderent, præ nimio stupore elingues effecti. Nam spiritu vix tandem resumpto in hanc vocem queruli prorũpunt: Cur nos serenissime domine tam repete remittis? vel cui dominũ ducatus tui committis? Quibus Dux ait: Est mihi filius nomine Richardus. Vos autem oro, vt si quando amoris affectum erga me habuistis, mihi nunc æquo animo ostendatis, quatenus illum vice mei vobis præficiatis, quia quod Deo voui, ineuitabiliter à me complebitur factis. Cuius voluntati obsistere non valentes, ei quamuis mœsti assensum præbuerunt in his cõcordes. Missis quoq; nuntiis, puerum Richardum à Fiscanno reductum illis exponit. Cui fidelitatem sacramẽtis prono animo cunctis firmantibus, Dux totius Normannici seu Britannici ducatus est prælatus. Quem confestim

pater

pater Baiocas mittens Botoni militiæ suæ principi nutriendum tradidit, vt ibi lingua eruditus Danica, suis exterisq; hominibus sciret aperte dare responsa. Hæc de Gemmeticensis loci prætitulauimus relatu, ostendere volentes, quantam deuotionem, quam pium animi propositum Dux Wilhelmus circa eum habuerit.

Quomodo Heroldus Rex Danorum à filio suo Sueno de regno pulsus cum 60. nauibus Normanniam petens, à Duce Wilhelmo cum honore congruo susceptus est, Constantiensi comitatu ad præsidium ei ab ipso Duce concesso.

CAP. IX.

INTEREA tanti principis fortitudinem & pietatem fama promulgante, Aigroldus rex Danorum à filio suo nomine Sueno de regno pulsus, cum sexaginta nauibus armato milite plenis Normanniam supplex adiit. Quem potens & liberalis Dux cum honore congruo recipiens, Constantiensem Comitatum ei ad præsidium concessit, donec fabricatis nauibus exercitum multiplicaret, & amissum cum validiore militum manu regnum repeteret.

Quomodo Dux Wilhelmus compassus calamitati Herluini Comitis, castrum Monasterioli ab Arnulfo Flandrensi sibi ablatum obsidione cingens cæpit, illudque Herluino reddidit.

CAP. X.

EA tempestate Arnulfus Flandrensis Comes homo versutus intra sui iuris terminos cupiditate illectus non se valens cohibere, plurimos in vicino positos fastu dominandi studuit conturbare, vnde inter cetera suæ nequitiæ molimina cuidam Comiti nomine Herluino grauissimum inferens detrimentum, castrum quod Monasteriolum vocatur, fraude abstulit. Qui ab Hugone magno suo videlicet Domino subuentu penitus destitutus, petendi auxilii causa Normanniæ dominum lugubris aggreditur. Cuius calamitati princeps tam bonitate quam amplitudine præditus beniuolo compassus congregato exercitu ad expugnãdum municipium festinato proficiscitur. Quod mox obsidione occupauit, & concitatis militibus per vim cæpit, iterumq; alimoniarum sumptibus vallatum Herluino reddidit. A quo regressus, Rotomagum rebus strenue gestis ouans redit. Quo tempore Franco Rotomagensis Archiepiscopus moritur, cui dominus Gunardus successit.

Quomodo Arnulfus de ablato municipio tristis, mandauit verbis pacificis in dolo Gulielmo Duci, vt Pinchiniacum veniret, cum ipso de fœdere amicitiæ tractaturus.

CAP. XI.

INTEREA Arnulfus Flandrensis dirum perfido sub pectore virus efflans, & de ablato muncipio efferatis animis condolens, cum multis Francorum principibus de ducis morte corde tenus cæpit tractare. Qui inhumani hominis & nefandi homicidæ cauillatione subdola infecti, vnanimiter conspirant in mortem optimi principis, tantum ad nefas sacramento sese constringentes. Porro Arnulfus, quod fraudulento animo conceperat, opere explere cupiens, missis legatis Duci Wilhelmo mandat, se amicitiam cum eo velle habere, pacemq; indelebilem firmare, & Herluino comiti pro eius amore infensa indulgere, & miser podagricioq; ciragricioq; detineretur languore, ob hoc ad eius curiã desiderantur ire. Deniq; toto annisu rogat vt locũ denominare satagat, quo ei occurrere ad mutuũ colloquium valeat, cupiens quoq; Dux suũ ducatum reddere pacatum, eo quod monastichum toto conatu sitiret habitum, determinato loco apud Pinchiniacum cum innumera manu electissimorum militum super Somne fluuium tanti ob negotii spem proficiscitur, vbi Arnulfi ex vna parte fluminis, Wilhelmi vero ex altera è regione sedit exercitus.

Quomodo quatuor traditores, scilicet Henricus Balzo, Robertus & Ridulfus in quadam insula Somnæ fluuii ipsum Ducem iussu Arnulfi interemerunt: & de claue argentea inuenta in strophio eius, sub qua seruabat in scrinio concullam & stammeam monachilem, & quomodo corpus eius relatum est Rotomagum.

CAP. XII.

ERAT quippe insula in medio aluei, in qua libatis osculis ambo duces consederũt, de rebus, pro quibus venerant tractaturi, Arnulfo etenim proditores Iudæ morem

morem imitato, neniis & ambagibus diutius telam araneæ texente, nouissime post iurata amicitiarum sacramenta & plurima pacis oscula, sole ruente ad occasum ab inuicem dirimuntur. Sed ecce meante Wilhelmo fluuium Henricus, nec non Balzo, Robertus quoque atque Ridulphus quatuor diaboli filii, clamoribus illum reuocantes, referunt dominum suum melioris consilii omisisse secretum. Quem nauim ad ripam retorquentem, mox vt terram tetigit, extractis gladiis, proh dolor, interimunt innocentem, nullum iuuamen de suis habere valentem, ob decurrentis aquæ profunditatem. Inde protinus petentes subsidium fugæ, corpus piissimi viri reliquerunt exanime. Berengerius atque Alannus, Britones, nec non Normannorum Principes, dominũ suũ cernentes perimi, clamore & vlulatu littora implentes, nullo iuuamine valuerunt illi subuenire. Cuius corpus post paululum ad se relatum cum deuestirent, argenteam clauim in eius strophio reperiunt dependentem, satis ditissimum thesaurum sub se habentem, stammeam scilicet & cucullam monachilem. Quæ si Comes ei vita fuisset, ab hoc cõuentu rediens apud Gemmeticũ factus monachus proculdubio sumpsisset. Imponentes autem illum feretro quantotius cum multiplici luctu detulerunt Rotomagum. Cui obuiam procedens clerus & populus vtriusque sexus ad portam vrbis, cum mœstis singultibus intulerunt eum in Ecclesiã S. Mariæ perpetuæ virginis. Mittentes itaque ad Baiocasinam vrbem, puerum Ricard. asciscunt ad patris tumulationem. Ibique ei iterato renouantes vnanimiter tenorem fidei, tradiderunt illum sub tutela Bernardi Dani, vt sub eius tam prouida quam fideli cura tutius custodiretur intra muros ciuitatis. Compleuit autem sacratissimus Dux Wilhelmus vitæ suæ cursum 16. Calendas Ianuarii, Rege Ludouico regnum Francorum tenente, anno dominicæ incarnationis nongentesimo quadragesimo tertio, regnante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Explicit liber tertius.

INCIPIT LIBER TERTIVS DE PRIMO RICHARDO FILIO VVILHELMI DVCIS.

Quod Richardus adhuc puer VVilhelmo patri successit.

CAP. I.

PIISSIMO atque beatissimo Duce Wilhelmo inter electos Dei, vt credimus, translato, filius eius Richardus summę ingenuitatis titulo velut surculus ex dulciflua abscissus arbore, in primæuo flore radicem figens, cæpit odoriferos gratissimos pueritię flosculos emittere, & liberales sub pędagogi disciplinis animos innormare. Ab illicitis vero teneri pectoris motus nobili reprimens continentia, spretis imbecillis ætatulæ discursibus, sapientum tractatibus vltroneo corde inhęrebat. Si quid probitatis vel prudentię aure captabat, prout tempus dictabat, sagaci memoriæ protinus committebat. Audientes quoque Francorum optimates tam nefariam Flandrensis Arnulfi proditionem, & lugubrem Wilhelmi Ducis necem, plurimi condoluerunt.

Quod Lodouicus Rex Francorum Rotomagum venit, & Richardum puerum secum fraudulenter in Franciam ducens, Ducatum Normanniæ iuri proprio quasi tutor pueri subdit.

CAP. II.

ALIQVANTI tum complices ipsius homicidæ, qui se amicissimos ficte antea fatebantur, detectis archanorum intimis virus diu absconsum in propatulo denudarunt. Ludouicus etenim Rex æstimans sibi magni honoris ianuam patuisse, immemor beneficiorum & fidei à Duce semper illi impensæ, quasi consulturus apud Normannos super illius morte accelerato itinere Rotomagum venit concite. Quem Radulphus & Bernardus atque Anslech totius Normannici ducatus tutores, cum regali honore suscipientes, vt tanto Regi congruit, eius se famulatui subegerunt, pro fidelitate videlicet sui tantilli domini. Videns autem Rex terræ vbertatem, & aquarum salubritatem, ac siluarum plenitudinem, cupiditate irretitus, fraudulenter cæpit eis pro-

promittere, quod aliter disponebat tibi retorquere. Mittẽs enim Ricardum puerum suis iussit aspectibus præsentari, quẽ egregia forma perspiciens decoratũ, cum coetaneis pueris in suo palatio decreuit educandum. Interea durus rumor totam vrbem concussit, Richardum suæ spei depositum sub captura regis indecenter detineri. Qua de re ciues mixti cum militaribus turmis strictis gladiis per ciuitatem discurrentes, curiam Regis irrumpunt, ferinis conatibus illum interimere festinantes. Quorum tumultus vt comperit, vehementer territus, consilio Bernardi Dacigenæ puerum in vlnis arripuit, eumque furentium conspectibus exhibuit, & sic efferos eorum motus compressit. Volens ergo Rex tumultuantes Normannorum animos omnino sedare, cõsultu suorum puero Ricardo paternam hereditatem pacta sibi inde fidelitate concessit. Quem in sua fide suscipiens, spopondit se eis licet subdole eum redditurum, palatinis disciplinis decenter imbutum.

Quod Ludouicus muneribus Arnulfi cæcatus, Richardo puero Duci Normannorum adurere poplites minatus est.

CAP. III.

HIs ita sedatis, Rex dedecus, quod à Normannis perceperat, sub occulto pectoris ira feruente ægre ferens cum Richardo puero quasi patris eius mortem de Arnulfo Flanderensi hostiliter vlturus Franciam repetit. Arnulfus itaque metuens, ne rex Ludouicus cum hostica manu super eum irrueret, & à crimine traditoris se expiare cupiens, missis legatis cum decem libris auri à Wilhelmi nece se coram Rege fatetur immunem esse. Peremptores vero illius si iubeat proculdubio à patria se exterminaturum pollicetur. Attamen reminisci debere contumeliarum & opprobriorum, quæ tam longæuo tempore à Normannis ipse & pater eius perpessi fuissent. Et ne diuturna ægrimonia langueret, optimum fore consilium, vt Richardum puerum adustis poplitibus graui custodia arctaret, & gentem Normannicam grauissimis vectigalibus tam diu affligeret, quoadusque Danamarchiam, ex qua eripuerat, coacta repeteret. Rex igitur muneribus versutisque proditoris decipulis cœcatus ipsum suspendio dignum à scelere absoluit, & iram in innocentem puerum reflexit, exemplum Pilati imitatus, qui virum homicidium dimisit, & Christum crucis supplicio dampnauit. Vnde cum apud Laudunum clauatum moraretur, puerum ab aucupio regredientem acerbissimis confutatus conuitiis, meretricis filium vltro virum alienum rapientis eum vocauit, & nisi à talibus resipisceret, cauteriatis genibus omni illum honore priuari minatus est. Deputatis autem aliis custodibus, ne elabatur, sub magna cautela seruari iubetur.

Qua cautela Osmundus procurator ipsius pueri, eum ab arcta custodia liberauit, & à Lauduno clauato exemptum Siluanectis vsque ad Bernardum Comitem auunculum ipsius perduxit.

CAP. IIII.

AVDIENS denique Osmundus procurator eius seuerissimam Regis sententiam & intelligens futuros rei casus animo consternatus Normannis legatum mittit, mandans Dominum suum Richardum sub lugubri captiuitatis iugo à Rege mancipari. Quibus compertis confestim per totam patriam Normannorum indicitur triduanum ieiunium, & fit continua oratio ab Ecclesia pro eo ad Dominum. Enimuero Osmundus inito consilio cum Iunone patre Wilhelmum de Belismo puerum hortebatur, vt simulata ægritudine lecto decumberet, & ita ægre, vt ab omnibus desperaretur. Cuius monitis puer haud segniter obtemperans quasi in extremo mortis positus continuo stratu prosternitur: Quod custodes videntes, neglecta eius custodia, de suis procurandis rebus huc illucque diuertuntur. Forte in aria domus iacebat herbæ fasciculus, in quo Osmundus puerum colligatum humeris imponens, velut pabulum equo laturus, cœnante rege, nudatisque plateis à ciuibus mœnia vrbis transgreditur. Veniens autem in domum sui hospitis, super equum festinus insilit, & arrepto puero fugiens quantotius Codiciacum appulit. In quo castellanis puerum commendauit, & ipse nocte equitans diluculo Siluanectis venit. Bernardus vero Comes eum intuens tam mature venisse stupet, & qualiter erga nepotem suum Ricardum se res habeant, diligenter inquirit. Cui cum rei ordinem detexisset, & solito lætiorem eum fecisset, Hugonem magnum statim celeri equitatu petunt. A quo detecto causæ consilio, sacræ fidei ad iuuandum puerum sumentes sacramentum, cum maximo

exercitu feſtinanter veniunt Codiciacum, eumque inde ſublatum ad Siluanectenſem vrbem gaudentes deducunt.

Quomodo Bernardus Danus conſilium Hugonis magni, quod Ludouico contra Normannos dederat, ſapienter adnihilauit.

Cap. V.

CONSIDERANS autem Ludouicus Rex votum ſuum irritum fore, ab Hugone magno per legatos ſuos tenore fidei cæpit eum exigere. Cui cum renuntiaſſent nequaquam ſub manu quam ſuſpicatus eſt eum teneri, ſed ſub Bernardi Siluanectenſis Comitis præſidio de redditione eius diffidens miſit ad Arnulfum Flandrenſem, mandans, quod ſibi occurreret feſtinus, de his conſulturus apud vicum, qui dicitur Reſtibulus. Vbi dum ambo pariter diuerſe diſceptarent, ſuper huius rei caſu, nouiſſime ſubintulit Arnulfus, Nouimus, ait, Hugonem magnum cum Normannis diu ſentire, & ideo expedit tibi muneribus illum excœcare. Concede ergo ei à Sequana vſque ad mare Normannicum Ducatum, tibi reſeruans vrbem Rotomagenſem. Quatinus eius priuata iuuamine penitus cogatur hæc gens perfida à patria exire.

Quibus verbis rex perſuaſus, continuo per ſuum legatum conuocat Hugonem magnum ad colloquium, ad villam, quæ dicitur Crux iuxta compendium. Quo cum veniſſet, & de vrbium ſeu comitatuum diſtributione audiſſet Regem diſputare, maluit periurus honore ampliari cœcatus cupiditate, quam ſuo amico Ricardo fidem inconuulſam conſeruare. Quapropter à loco recedentes, iurata aduerſum Normannos expeditione, & ab vtriſque partibus congregatis exercitibus Rex Calciua, Hugo Baiocaſina cæperunt rapinis & incendiis oppugnare territoria. Quæ cum Bernardus Danus didiciſſet, Bernardi Siluanectenſis vſus conſilio, confeſtim legatos dirigit Regi Ludouico huiuſmodi verbis eruditos: Quare, inquiunt, præpotentiſſime Rex tuam demoliris patriam, præſertim cum ſit tibi nullo abſiſtente pacifica & quieta? Deſiſte ergo à tuorum rapinis, & vtere Normannorum militum militiis. Cur enim eos vexaris incendiis, cum tibi patula ſit vrbs Rotomagenſis? Suſcipe igitur beneuolo animo eorum ſeruitia, vt queas illorum ſubſidio vitare inimicorum molimina.

Quod Ludouicus Rotomagum veniens, ſuſceptus eſt à Bernardo Dano & ceteris ciuibus, & quod eius iuſſione Hugo magnus ceſſauit à deuaſtatione Normanniæ.

Cap. VI.

HAC itaque Rex legatione oppido exhileratus, prohibitis à præda militibus feſtinat ire ad vrbem quantotius. Cui venienti cum multimodis laudibus cunctus ciuitatis clerus ad portam proceſſit obuius, clamãs cum populorum turbis, Benedictus qui venit in nomine domini. Inde rex ad regales accedens dapes, cæpit epulari ſplendide Bernardo Dano miniſtrante. Cui inter prandendum vino iam æſtuanti ſic Bernardus ait: hodie ſereniſſime Rex lætiſsimus illuxit nobis dies, quam cæpimus eſſe regales. Hactenns militauimus Duci, vlterius ſeruiemus inuictiſsimo Regi. Teneat ſibi Bernardus Siluanectenſis Ricardum ſuum nepotem, nos vtinam tempore longo habeamus te Dominum & Regem. Reuera exitiabile tibi conſilium dedit, qui totius Normannici exercitus robur amittere ſuaſit. Quam vero inimicorum non voluiſſes terrere, robuſtiſsima illorum virtute, ſunt enim vt nos tuo dominio ſubiecti, tibi militare cupientes corde volenti. Quare ergo viginti millibus bellatorum in nos armaſti Hugonem tuum inimicum? Nonne tibi ſemper ipſe infenſus extitit, & contra te eſſe aſsidue rixatur? His & huiuſmodi Rex placatus verbis, cum feſtinatione Hugoni magno legatos mittit, qui eum compellant exire à Normannorum terminis, ei dirigens & hęc, ſtolidum quidem fore tanta in alius poteſtatem donare, quibus ad ſui ſupplementum quieto iure nullo aduerſante poſſe potiri. Quo relato, Hugo magnus valde exacerbatus celerrime receſſit, omiſſa expeditione, milites cohibens à Normannica vaſtatione. Rex etenim aliquandiu apud Rotomagũ morãs præfectum comitatui præfecit Rodolphũ agnomento Tortũ, qui vectigalia annuatim à ſubditis exigeret, & tota hac prouincia iura ac quælibet negotia decerneret. Qui paganis deterior, cuncta monaſteria ab ipſis exuſta, q̃ circa Sequanæ littora erant diruens à fundamentis ad reparandã Rotomagẽſem ciuitatẽ Petram aſportauit. Ad Gemmeticum vero

vero cum accessisset, sanctę Marię monasterium inuasit, illudq; euertit, quod à fundamentis funditus diruisset, nisi quidam clericus nomine Clemens ab operariis duas turres pretio redemisset, quæ vsq; ad tempus Roberti archiepiscopi, qui illam restaurauit ecclesiam, permanserunt stabiles. Igitur Rex ad libitum expletis rebus gaudens regreditur Landinum.

Quomodo industria Bernardi Dani, agente Haigroldo Rege Danorum, Lodouicus Rex Francorum captus est, & Rothomagensi vrbe sub arcta custodia retentus.

Cap. VII.

INTEREA Bernardus Danus metuens, ne in regressu Ludouicus Rex cum Hugone Duce Normannos pressuris grauioribus opprimeret, Haigroldo Danorum Regi adhuc apud Chierisburch degenti legatos mittit clam, mandans, vt sociatis sibi Constantiniensibus atque Baiocasinis militibus expeditione terrestri, ipse cum hostica classe direptionibus Normanniam concuteret à partibus marinis, quatinus huius rei gratia Ludouico Rege ad colloquium contra eum venienre, de inimicis satageret Wilhelmum amici sui sanguinem vindicare. Cuius monitis Rex celerrime fauens, propulsis ad mare nauibus, subductisque in altum velis, Circio flante Carbonis Salinæ littora appulit, qua rapido meatu se procelloso mari diua infundit: enimuero fama solido more volans Francorum aures illico percelluit, paganos maritima littora occupasse cum nauium multitudine graui. Barnardus etiam Danus, & Rodolphus Torta Regi Ludouico legatum miserunt, & huius infortunii euentum intimarunt. Qui validum congregans exercitum quantotius venit Rotomagum. Hinc Haigroldo Regi Danorum mandat, vt apud vadum, qui Herluini vocatur, sibi occurrat, insinuaturus scire cupuenti, cur infestet terminos regni sui. Quæ res Regi Haigroldo vehementer complacuit mortem Ducis decernenti toto annisu vlcisci. Vbi cum ambo Reges præfinito die conuenissent, & de Wilhelmi Ducis iniusta nece diutius inter se disceptarent, quidam Danus Herluinum Monasterioli castri Comitem, pro quo idem Dux occubuerat, inter alios prospiciens, zelo amici succensus, confestim illum lancea perfodit, mortuumque sub momento sternit. Cuius mortem Lambertus frater eius, ceteriq; Franci amare ferentes, concitatis animis ad dimicandum super Danos repentino impetu proruunt. Quos Pagani viriliter excipientes, sæuiente Marte satrapas decem, & octo cum innumeris aliis gladiis truncatos igniuomo transmittunt orco. Alii vero se occulere festinantes, per diuersa latibula hac illacque nutabundi vitæ quærebant suffugi. Rex quoque Ludouicus pernicis equi cursu à Regis Heigroldi captione lapsus, in cuiusdam militis incidit manus. Cui cum multa promitteret, ne eius proditione hosti traderetur, tandem miles victus Regis lachrymis in quandam Sequanæ insulam clanculum eum subduxit. Quod vt Bernardus Danus à relatoribus agnouit, exactoribus directis militem statim in vincula coniecit. Qui coactus suimet necessitate, inuitus coram protulit, quem disponebat eruere pro obtentu muneris. Rex vero ab insula sublatus Bernardi iussu apud Rotomagum sub vehementi custodia arctatur.

Quod Gerberga Regina auxilium petens ab Henrico patre suo trans Rhenano Rege contra Normannos non impetrauit: quapropter filium suum, & duos Episcopos obsides pro Ludouico Rege coniuge suo dedit.

Cap. VIII.

GERBERGA denique Regina virum suum à Normannis audiens esse captum diriguit, & consternata animo Henricum trans Rhenanum regem suum equidem patrem celeriter aggreditur, orans, vt plurimo ordinato exercitu, Rotomagum obsideret, virumque suum violenter inde abstraheret. Cuius infortunium cum Rex Henricus audisset, iuste illi hoc contigisse respondit, quia fidem, quam Wilhelmo Duci olim iurauerat, filium eius capiendo nefarie corruperat. Per tuos, inquit, ô filia stude illum iuuare, quoniam de propriis oportet me ad præsens tractare. His Regina à patre auditis, concite reuertitur ad Franciam, rebus nequaquam prospere actis. Dehinc supplex appetens Hugonem magnum, postulat, vt à Normannis extorqueret Dominum suum. Hugo vero Dux misso Bernardo Siluanectensi Normannos conuocat ad colloquium festinato ad sanctum Clerum. Cumque illuc congregati

 fuis-

fuissent, & de Regis exhibitione diutius altercarentur, Hugo magnus nouissime subintulit. Reddite nobis Regem nostrum, & pro eo reciproce suscipite eius filium eo tenore, vt opportuno huc reuertentes tempore, firmemus pacem inter nos stabili fœdere. Hoc cum Normannis placuisset, pro eo susceperunt obsides, eius siquidem filium, & duos præsules, Hildierium Beluacensem, atq; Widonem Suessionensem. His itaq; strenue peractis, Rex de euasione sua lætus, regreditur Laudunum, & Normanni repetunt Rotomagum.

Quomodo Normanni reduxerunt Ricardum dominum suum de Francia, & quod obsides redditi sunt, & de reditu Haigroldi Danamarcam.

Cap. IX.

Post hoc autem Normanni mittentes ad Siluanectensem Bernardum, reuocauerunt inde cum exercitu magno Ricardum seniorem suum. Tempore vero præfinito ascita militari manu cum præsulibus Franciæ venit Rex super fluuium Eptæ cum magno Hugone, Normannis occurrentibus in altera parte fluminis cum puero Ricardo. Discurrentibus autem ab vtraq; parte internuntiis Christo fauente pax inter eos stabilitur fœderibus firmis, iuratisq; sacramentis obsides redduntur: mortuo filio Regis apud Rotomagum. His autem rite expletis Rex Ludouicus Laudunum, & puer Ricardus Rotomagum. Quem Rodulfus Torta vrbis præfectus male ilico cæpit tractare, & domesticos eos penuria famis affligere, nolens ad quotidianum victum illis præter 12. nummos præbere. Quamobrem Dux vehementer furore succensus, ab vrbe illum festinanter pepulit, Parisiumq; ad filium suum vrbis præsulem ire coegit. Quibus ita peractis Normannica tellus siluit à facie Ducis. Haigroldus vero Rex non multo post regreditur in Danamarcham, & Sueno filio suo reconciliatur.

Quod Hugo magnus filiam suam Emmam Ricardo Duci despondit, vnde Lodouicus Rex & Arnulfus Comes Flandrensis perterriti auxilium Othonis Regis petierunt contra Hugonem magnum & Ricardum Ducem, & quod Otho depopulata terra Hugonis magni Rotomagum aggressus est expugnare.

Cap. X.

Post hæc Hugo Dux considerans puerum Ricardum viribus conualescere, consensu Bernardi Siluanectensis sacramentis ab vtraque parte iuratis, filiam suam nomine Emmam illi despondit, vt pubescẽs flore iuuentutis iungeret eam sibi lege coniugali. Quæ res Ludouicum Regem plurimosq; Francorũ proceres valde perterruit, sed maxime Arnulfum Flandrensem totius fraudis incẽtorem. Ludouicus siquidem vt hos magnarum virium Duces amoris vinculo connexos esse didicit, timens ne eorum conatu deponeretur à culmine regni, misit Arnulfum Flandrensem consultu eiusdem, ad Othonem trans Renanum Regem, mandans, quoniam si Hugonem magnum omnino contereret, & Normannicam terram suo domino subigeret, proculdubio Lothariense regnum illi contraderet, quod patri suo Henrico Regi videlicet trans Renano fuerat promissum, propter prœlium Suessonio campo ipsius adiutorio à Carolo patre ipsius Ludouici contra Robertum prospere gestum. Qui gauisus audito quod diu optauerat, præparatis omnibus quę tantum ad negotiũ congrua erant ac necessaria, velut tempestas valida à regno suo egressus, adiunctis sibi Ludouici Regis & Arnulfi Flandrensis exercitibus, cum legionibus militum multis super Hugonem magnum irruit. Consumptisq; omnibus, quæ illius erant extra oppida, omne robur belli super Normannos à patria exturbandos immisit: præmittens cum milite multo quendam suũ nepotem ad terrendã Rotomagensem vrbẽ. Quam cum aggressus fuisset, Normannos intra muros reperiens delitescentes, suspicatus est omnes fore imbelles. Itaq; militibus concitatis vehementer portas expugnare cæpit. Normanni vero portis repentino impetu patefactis, proruentes animis efferatis, tanto aduersarios turbine depopulati sunt, vt prostrato super pontem nepote Regis, vix elaberentur è certamine perpauci.

Quam turpiter Otho Imperator, & Ludouicus Rex, & Arnulfus Flandrensis ab obsidione Rotomagi fugerunt, & de morte ipsius Ludouici, cui successit Lotharius filius eius.

Cap. XI.

Porro Rex Otho cum Rege Ludouico atque Flandrensi Arnulfo lento gradu subsecutus, dispositis militum legionibus, cum accessisset ad obsidẽdam vrbem, eam-

eamq; perspexisset inexpugnabilẽ, audita morte sui nepotis, de distrahendo Arnulfo Normannis, cũ suis clam cæpit consultare, intra Ecclesiam S. Petri almiq; Audoeni, quæ in suburbio sita est ciuitatis. De regressu quoq; in crastino pauido inibi disponit consilio. Verum Arnulfus eo traditionis laqueo deprehenso, papilionibus tentoriisq; complicitis, & saginariis oneratis, in conticinio noctis cum suo exercitu festinus aufugit, in maximo tremore persistentibus aliis, equorum strepitu abeuntium territis. Otho vero atq; Ludouicus diluculo consurgentes, vt didicerunt Arnulfum fugisse, ilico quo venerant itinere, gressus retorquent dimissa obsidione. Quos maturius discedentes, Normanni adeo sunt persecuti gladiis, perimentes, vt per diuersa itinera reperiretur prostrati quasi bidentes. Plurimi autem illorum dum per deuia siluarum diuortia oberrarent capti per Normannorum patriam sunt distracti. Hic extit euentus Othonis Germanorum siue Romanorum Imperatoris. Hic Ludouici Regis finis, non multo post hominem post multos mœrores exeuntes. Quo tempore defuncto Gunardo Rotomagensi Archiepiscopo successit Hugo.

Quod Hugo magnus ad extrema veniens, filium suum Hugonem patrocinio Ducis Ricardi commendauit, & quod idem Dux filiam prædicti Hugonis Emmam post mortem patris vxorem accepit.

CAP. XII.

HVGO deniq; dux senio fessus cum nouissimum sui exitus diem cerneret imminere, ascitis principibus sui ducatus, eorum consulto flore iuuentutis vernanti Ricardo Duci filium suum nomine Hugonem commendare studuit, vt eius patrocinio tutus inimicorum fraudibus non caperetur. Post cuius obitum filiã eius nomine Emmam à paterna domo sublatam, idem dux vt olim despõderat, cum maximo tripudio & honore Rotomagensibus intulit mœnibus sibi eam iungens iure coniugali.

Quod consilium Thebaldus Comes Carnotensis dedit Gerborgæ Reginæ contra Ricardum Ducem, & quomodo eadem fraus à duobus militibus ipsius Thebaldi Duci detectum est.

CAP. XIII.

INTEREA Thebaldus Carnotensis comes quibusdam simultatib. exortis, duci Ricardo cępit aduersari, eius terras demoliẽdo rapinis, cuius temerarios ausus vt comperit, fortitudine tanto digna viro strenue compressit. Tetbaldus autem suum inceptum spe minus valere considerans, Gerbergæ Reginæ de Ricardo Duce maliuola verba cæpit suggerere, suadens eo viuente Lotharium regem filium equidem suum, Francorũ regnũ nunquã pacatum tenere. Quã de re summe necessariũ fore. Quibus verbis regina credula confestim Brunoni archipræsuli Coloniensi & duci, suo videlicet fratri, legatum mittit, mandans quatinus nepoti suo subueniat, Richardum infestissimum regni eius aduersariũ capere, si qua via succedat annitens. Continuo à Brunone quidam episcopus duci destinatur, qui ei suadeat, quo apud Ambianensem pagum sibi ad colloquium occurrat, regem reconciliari illi, Francorumq; regnum suæ tuitioni subdere cupiẽti. Quibus verbis dux subdole deceptus, quo lætissima spes vocauit, iter instituit festinus, cui eunti obuii fuerunt duo milites Tedbaldi. Quorum vnus ait: Quorsum illustrissime virorum gressum tendis? Visne esse dux Normannorum, an extra tuam patriam custos ouium? His dictis conticuit. Cui Dux ait: Cuius milites estis? Ad hæc alter infit: Quid tibi cuius? Nonne tui? Animaduertens ilico Dux verba delatorum sibi ad consulendum ac necessario prouidendum dirigi, illis quidem honorifice valedixit, & vni ensem ex auro quatuor librarum in capulo fulgidum dedit. Alterum vero armilla totidem librarum purissimi auri remunerauit. Deinde suum celerrime gressum retorsit, saluusque Rotomagum venit. Hoc modo Bruno delusus, regressus est detectis nequitiæ suæ fraudibus.

Quomodo Rex Lotharius congregatis inimicis Ricardi Ducis, videlicet Balduino Comiti Flandrensi, Gaufrido Andegauensi, Thebaldo Carnotensi, illum voluit decipere, sed non potuit.

CAP. XIIII.

EXINANITO itaq; tanto dolo, Lotharius rex ad aliud palliatæ proditionis argumentum hortante Tedbaldo iterato deuoluitur, duciq; legatum huiusmodi verbis instructum destinat. Quousq; inquit dux seruitii debitũ mihi detrectas exhibere?

An ignoras me Francorum Regem esse, cui te militiam oportet impendere: cuius edictis atq; consultis te nequaquam oportet contraire? Nonne de nostra dissensione mei tuique gratulantur inimici? Resipisce ergo iam iamq; ab his obstinati animi altercationibus, & accelerato itinere festina mihi occurrere, vt indissolubilibus pacis fœderati vinculis, deinceps per mutuam cōcordiam fruamur competentibus cōmodis. Gaudeatq; Rex de tanto suo Duce, & Dux de suo charissimo Rege. Quibus simulatæ legationis ambagibus Dux illectus, illico Regi mandat, se vltroneo libitu affuturum. Super his vehementer Rex gauisus, ascitis Ducis inimicis, Balduino scilicet Flandrensi, atque Goisfredo Andegauensi, nec non Tedbaldo Carnotensi, super Helnæ fluuium ad detestandum placitum concitus venit. Econtra quoque Dux ex altera aquæ parte sedit cum militari manu. Cupiens autem scire, quę apud Regem gererentur, misit de suis renuntiaturos, qui agerent cum eo de eius contubernalibus amicis. Legati prænominatis illic repertis Comitibus super Ducem irruere disponentibus, confestim pernici cursu regressi Ducem hortantur, vt à loco recedat, ne dum regia præoccupatur proditione inimici eius aduersum se congredientes, gaudeant de illius morte. Continuo Dux compellentibus suis fluuium Deppæ transiens aliquandiu substitit, & à vado aquæ insequentes hostes prohibuit, donec regiam vim declinans, Rotomagum repeteret celeriter cum suis. Sic detecta in propatulo fraude Regis, animositatem eius circa se agnouit.

Quod Rex Lotharius vrbem Ebroicam capiens Thebaldo tradidit: & quomodo Dux Ricardus Carnotensem Comitatum, & Dunensem vastauerit: & quod Thebaldus ad Ermentrudis villam cum exercitu veniens, ignominiose inde agente Duce cum magno dampno aufugit.

CAP. XV.

PERSPICIENS ergo Rex propositū sui voti flocci pensum fore, Laudanum regreditur furibundus, non multo post Tedbaldo suggerente Normanniam hostiliter petiturus. Vix enim ad consilium contrahendum respirans, congregatis Burgundionum Francorumq; militum copiis ciuitatē Ebroicam aggressus, ciuibus incautis eam obsidione cingit, dolisq; Gisleberti agnomēto Machel capit, ac ad expugnandam patriam Tedbaldo Comiti statim tradit, Rege vero ab vrbe recedente Ricardus Dux è vestigio eum prosequitur, & cunctum Dunensem seu Carnotensem comitatum prœliis & incendiis depopulatur. Consumptis omnibus, quæ Tedbaldi erant, cum innumera præda reuertitur ad propr[illegible]. Haud mora Tedbaldus reciproca vicissitudine clam exercituum agmen collegit, ac ad dedecus Ducis apud Hermentrudis villam papiliones & magalia fixit, stationemque infestissimorum hostium composuit. Verum prouidissimus ac fortissimus Dux intempestæ noctis silentio alueum Sequanæ transmeauit, & diluculo super eos irruens tanta illos strage profligauit, vt ex eis sexcenti quadraginta perirent, & reliqui per diuersa siluarum lustra vulnerati diffugerent. Ipse vero Tedbaldus turpiter fugiens cum paucis, latitando per deuia saltus, Carnotum venit cōfusus. Ad eius fugæ suffragium, Christo illi reddente vicem, filius eius ipsa die moritur, totaque Carnotena vrbs incēdio consumitur. Dux autem Normanniæ ad campum belli regressus, mortuos reperit, & misericordia motus sepeliri eos iussit. Vulneratos vero imperat Rotomagum leniter deferri, ibique à medicis curari, sanatos quoque Tedbaldo remitti.

Quod Ricardus Dux auxilium Heraldi Regis Danorum contra Francos petiit, & efficaciter impetrauit.

CAP. XVI.

VIDENS itaque Dux tantarum fraudium Regis molimina super se imminere, Comitesq; Francorum contra se vnanimiter spuire, Heraldo Danorum regi legatos dirigit, & mandat, vt otius illi succurrat, & paganorum multitudine, Francorum rabiem solotenus comprimat Cuius legatos Rex non modo gaudenter recepit, verumetiam maximis muneribus ditatos Duci remisit, seque missurum celerrime illi iuuamen spopondit. Quid plura? Iussum regio naues ad mare propelluntur. Ad tantæ expeditionis negotium paganica iuuentus præparatur, clipeis, & loricis, ac galeis, omnique armorum apparatu innumerabilis exercitus munitur. Inde statuto die eleuantur vexilla, ventis salubriter spirantibus librant vela, celerique nauium

nauium cursu permenso mari ad Sequanica deuoluuntur ora. Quorum aduētu Dux cognito vehementer gauisus, illis obuiam processit, atque eo præunte sulcantes remigio alueum Sequanæ, ad Giuoldi fossam deuehuntur expedite, ibique fixis anchoris de subuersione consulunt Franciæ. Et ecce repentino tumultu è nauibus proruunt, totamque in circuitu patriam exitialiter comburunt, Dehinc viri cum mulieribus concatenati distrahuntur, vici deprædantur, vrbes desolantur, castella subuertuntur & terra in solitudinem redigitur. Fit luctus omnium in commune, nullo cane per comitatum Tedbaldi latrante. Vbi vero illa deficiunt, regalia iura continuo inuadunt. Quæ autem Francis subtrahunt, Normannis possidenda vili precio conducunt. Libera manet à paganorum rapinis tellus Normannica, Francia vero nullo obsistente distrahitur captiua.

Quod necessitate compulsi Rex Lotharius & Thelbaldus omnia quæ Duci Richardo diripuerant integre restituerunt, & de conuersione paganorum ipsius hortatu.

Cap. XVII.

DVM hæc geruntur, Sinodalis episcoporum conuentus apud Laudunum congregatur, inuestigaturus cur Christianus populus his cladibus affligatur. Mittentes denique Carnotensem præsulem Duci, sciscitantur ab eo, cuius rei causa tam execrãda à Christianissimo piissimoque viro processerit seueritas. A quo cum Regis fraudes, & Tedbaldi vrbis Ebroicæ surreptionem pontifex didicisset, confestim à paganicis irruptionibus inducias petit ac adipiscitur, in quibus præsules adducant loco opportuno Regem Lotharium, de omnibus beniuolo animo illi satisfacturum. Igitur audiens Tedbaldus Regem absque suo consilio pacem quærere, formidans ne totum seditionis pondus super eum incumbat, quendam monachum Duci cum festinatione mittit, mandans se in quibus illum offenderat toto conamine penitere, ac ad curiã eius ire, Eboricamque vrbem illi reddere velle. Dux autem his auditis letus efficitur, & concessa securitate, copiam illi indulget ad se veniendi. Qui cum familiaribus ad eum veniens, non solum vrbem illi reddidit, verum etiam firmatis amicitiis donariis ab eo gaudens discessit. Imminente vero die præfiniti colloquii, Dux apud Ginoldi fossam in paganorum castris scænam miræ magnitudinis construi iussit, in qua Rex Lotharius cum suis optimatibus diuertens, illi satisfecit, fæderibus pactis iuratisque Sacramentis. His itaq, Dux salubriter expletis, paganorum plurimos ad fidem Christi sacris monitis conuertit, alios in paganismo permanere disponentes ad Hispanias transmisit. Vbi plurima bella perpetrantes, decem & octo diruerunt vrbes.

Quod mortua vxore sua Emma absque liberis idem Dux duxit Gunnorem & de progenia ipsius ducis.

Cap. XVIII.

QVA tempestate Emma vxor eius filia Hugonis magni, absque liberis moritur. Ipse vero non multo post quandam speciosissimam virginem nomine Gunnor, ex nobilissima Danorum prosapia ortam sibi in matrimonium Christiano more desponsauit. Ex qua filios genuit Ricardum videlicet & Robertum atque Malgerium, aliosque duos, atque filias tres. Quarum vna nomine Emma Edelredo Regi Anglorum nupsit, de qua idem Rex Edwardum & Aluredum, Godwini Comitis longo post dolis interemptum procreauit. Secunda vero Haduis vocata, Goisfredo Britannorum Comiti iuncta Alannum & Eudonem Duces progenuit. Tertia quidem Mathildis Odoni Comiti, de qua sermo imposteris orietur. Genuit etiam duos filios & totidem filias ex concubinis. Quorum vnus Godefridus, alter vero dicebatur Willelmus. Horum prior, Comes fuit Aucensis. Quo defuncto accepit frater eius eundem Comitatum, quem adhuc hæredes eius iure successionis possident, licet Comes Gislebertus filius Godefridi Comitis, ipsum Comitatum parumper tenuerit, antequam occideretur. Hic Gislebertus genuit Ricardum strenuissimum militem, qui tam ipse quam filii eius Gislebertus, Rogerius, Walterius, Rodbertus, ecclesiam Beccensem magno affectu dilexerunt, & magnis possessionibus ditauerunt, imitantes Comitem Gislebertum auum suum, qui in fundanda prædicta ecclesia venerabilem Herluinum primum Abbatem & constructorem ipsius, & consilio & rebus iuuit. De qua ecclesia, & prędicto eius Abbate procedenti tractatu, loco competenti pro vt decet mentionem faciemus. Hic vero ista per anticipationem breuiter dixisse sufficiat.

Quomodo Dux Ricardus apud Fiscannum ecclesiam in honorem Sanctæ Trinitatis construens, diuersis ornamentis decorauit: & de Abbatiis S. Michaelis de Monte & S. Audoeni quas restaurauit: & quod mortuo Lothario Hugo Capet Rex eleuatur, cui etiam post aliquantum temporis defuncto successit Robertus filius eius.

CAP. XIX.

CVM igitur Dux Ricardus multorum operum bonorum polleret incrementis, inter plurima commercia summæ opinionis apud Fiscanum mire magnitudinis & pulchritudinis in honore Deificæ Trinitatis templum construxit, mirificisq; ornatibus multimode adornauit. Abbatias quoque quasdam restaurauit. Vnam siquidem in suburbio Rothomagensi in honore Sancti Petri Sanctique Audoeni, aliam in Mõte qui dicitur Tumba in veneratione Archangeli Michaelis, gregibusque monachorum insignauit. Tempore sub eodem diem obiit Hugo Rotomagensis archiepiscop⁹, cui successit Rodbertus eiusdem Ducis filius. Porro mortuo Francorum rege Lotharis, in illius loco ab omnibus subrogatur Hugonis magni Ducis filius Hugo Capeth, adminiculante ei Duce Ricardo. Hic aduersum Flandrensem Arnulfum sibi militare renuentem, arma mouens cum valida manu hostifica, Atrabatum illi abstulit, & cuncta municipia quæ citra flumen quod vocatur Lis tenebat. Huius infortunii dolore mæstus Arnulfus, petiit Ricardum Ducẽ supplex & deuotus, vt pacificaret eum cum rege & Francorum principibus. Hoc itaque pro negotio Dux contra regem Hugonem ad placitum pergens, non modo eum pacificauit, sed & cuncta illi ablata suis precibus restituit. Quo tempore moritur isdem Rex Hugo, succedente eius filio Rodberto rege pristino. Huius igitur beatitudinis prærogatiuis iste Dux profusius floruit, quia quos audiebat discordes, aut per se aut per suos legatos reddebat concordes, scriptura dicente: Beati pedes pacem portantes. Erat autem statura procerus, vultu decorus, integer corpore, barba prolixa, cano decoratus capite, piissimus monachorum altor prouidus clericorum suffragator, superborum contemptor, humilium amator pauperum sustentator, orphanorum tutor, viduarum pius defensor, & captiuorum liberalis redemptor.

Quod dux Ricardus ad extrema veniens, Ricardum filium suum Normannis præfecit & de morte eius apud Fiscannum.

CAP. XX.

HIS & huiusmodi boni odoris flosculis in laicali habitu redolens gemma Christi, ægritudine corporis cæpit vehementer aggrauari. Conuocatoque Rodulfo Comite suo equidem vterino fratre, consilium exigit de patriæ dispositione. Qui nimio turbatus dolore, ac aliquantisper factus elinguis, nouissime resumpto spiritu hæc Duci responsa reddit. Quamuis dulcissime frater atque serenissime Senior viribus corporis videaris destitui, tamen dum in hac vita te gaudemus amplecti, tuum est de totius patriæ statu disponere. Quo audito Dux suis vndiq; optimatibus ascitis, Ricardum filium suum coram exponit, hoc eum eloquio commendans & prẹficiens. Hactenus commilitones optimi vestræ militię prẹfui, nunc vocante Deo morbo crudescente compellor à vobis separari. Proinde si aliquando mei amatores fuistis, oro vos vt hunc filium meum loco mei vobis prẹferatis, eique fideles sitis, sicut mihi semper fuistis. Iam enim me sito onere vitæ corruptibilis. His ab eo lugubre prolatis, protinus tota domus concutitur gemitibus & lachrimis. Tandem fletibus sopitis, assensum præbent voluntati ducis, Ricardum adolescentem pacta ei fidelitate, æquanimiter collaudantes principem. Dehinc languore ingrauescente lecto prosternitur, & libratis sursum oculis, inter verba orationis plenus dierum spiritum efflauit. Huiusque digesta prout à Rodulfo Comite huius Ducis fratre magno & honesto viro narrata sunt, collegi: quæ scholastico dictamine scripta relinquo posteris. Obiit autem apud Fiscannum Ricardus Dux primus, flentibus populis, gaudentibus angelis, nongentesimo nonagesimo sexto anno ab incarnatione Domini. Regnante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & Spiritu Sancto viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Anno Domini 996.

Explicit liber tertius.

INCI-

INCIPIT LIBER QVARTVS DE SECVNDO RICARDO DVCE FILIO RICARDI SVPERIORIS.

De honeſta conuerſatione ſecundi Ricardi tam in ſecularibus quam in diuinis negotiis.

CAP. I.

QVONIAM quidē dignis preconiorū titulis in præcedentibus precioſiſſimam Chriſti gemmam, Ricardum ſcilicet Normannorū Ducem extulimus, & æterni Regis anulo decēter inſeruimus, operepretiū videtur, vt carbūculus ab ipſo exoriens ſecundam ſicuti in nomine ita in præclariſſime ingenuitatis eulogio abſidam teneat Ricardus eius ſiquidem filius, militaribus triumphis oppido conſpicuus, & non minori laudum tripudio excolendus. Qui ſui fulgoris radios per diuerſos orbis cardines glorioſo nomine ſpargens, intra ſui Ducatus limites plurimis bonorum operum incrementis, Normannicam pene patriam vnam Chriſti inſigniuit eccleſiam. Hic in armis admodum ſtrenuus, vbique armatas militum legiones nobiliter rexit, de inimicis victoriam ſemper capere aſſuetus. Et quamuis ſeculari actui foret deditus, totus tamen fuit fide catholicus, & erga Dei cultores beniuolus ac deuotus. Sub cuius moderamine plurima monachorum adoleuere ouilia, qui velut apes ex multis ſanctorum actuum caniſtris erumpentes, lucidiſſima in cæleſtes theſauros intulerunt mella.

Quam ſapienter repreſſit vnanimem coniurationem Ruſticorum quam contra pacem patriæ moliebantur.

CAP. II.

DVM igitur tantæ probitatis exuberaret copiis, in initio ſuæ iuuentutis intra Normannicum Ducatum contigit quoddam peſtiferi oriri ſeminarium diſſidii. Nam ruſtici vnanimes per diuerſos totius Normannicæ patriæ Comitatus plurima agentes conuenticula iuxta ſuos libitus viuere decernebant. Quatenus tam in ſiluarum compendiis quam in aquarum commerciis, nullo obſiſtente ante ſtatuti iuris obire, legibus vterentur ſuis. Quæ vt rata manerent, ab vnoquoque cætu furentis vulgi duo eleguntur legati, qui decreta ad mediterraneum roboranda ferrent conuentum. Quod vt Dux agnouit, protinus Rodulfum Comitem cum militum multitudine illis deſtinauit, qui agreſtem comprimeret ferocitatem & ruſticam dirimeret concionem. Qui non morans iuſſa, cunctos confeſtim legatos, cum nonnullis aliis cæpit, truncatiſque manibus ac pedibus, inutiles ſuis remiſit, qui eos à talibus compeſcerent & ne deteriora paterentur, ſuis eueuentibus cautos redderent. His ruſtici expertis, feſtinato concionibus omiſſis ad ſua aratra ſunt reuerſi.

De rebellione Willelmi naturalis fratris ipſius Ducis cui dederat Oximenſem Comitatum: & quomodo idem Willelmus captus & fratri poſtea reconciliatus Ocenſem Comitatum ab ipſo Duce dono accepit cum Lezſcenina, & de filii eiuſdem Willelmi.

CAP. III.

EADEM tempeſtate quendam ducis vno ex patre fratrem progenitum nomine Willelmum, quorundam proteruia improborum fecit tumidum & rebellem. Is enim fraterno contubernio Oximenſem ab ipſo accipiens in munere Comitatum, vt inde exhiberet ei militiæ ſtatuta, prauorum illectus calliditate, dominium eius ſpreuit, & ab illius fidelitatis obſequio ſe cohibuit. Qui dum per legatos à Duce ſæpius obiurgaretur, & ab auſu obſtinati animi reſipiſcere nollet, conſultu & auxilio Rodulfi Comitis captus, in Rothomagenſis vrbis turre detruditur, temeritatis penitudinem ibi per quinquennium luens. Nonnullo quoque ſuorum Satellitum in ſeditionis propoſito perſiſtentium crebris certaminum tumultibus deuincens, vita priuauit, alios exules de ſuis finibus exturbauit. Willelmus tandem poſt quinquennium cuiuſdam ſui militis factione longiſſimo fine per eminentiorem feneſtram à turre lapſus, fugam iniit.

Qui diebus ne à perquirentibus reperiretur deliteſcens, & noctibus iter carpens, nouiſſi-

nouissime deliberauit apud se æquius illi fore cum vitæ discrimine clementiam fratris attemptare, quam cuiuspiam Regis aut Comitis suffragium nil sibi quandoque profuturum expetere. Sub hac quippe deliberatione animi callem conficiens, quadam die ducem repperit, se in saltu vernensi exercentem Venatuum ludis. Mox eius vestigiis solotenus prouolutus, veniam commissi ab eo expetebat lugubres. Protinus eum Dux misericordia motus fauente Rodulfo comite à terra erexit, ac vt euasionis suæ ipso narrante casum agnouit, non solum errata illi indulsit, verumetiam beneuolo animo vt fratrem charissimum deinceps dilexit. Cui non multo post Ocensem comitatum tradidit, eique quandam puellam valde speciosam vocabulo Lezscelinam dedit, filiam siquidem cuiusdam nobilissimi viri nomine Turchetilli. Ex ea tres genuit filios Rodbertum scilicet post eius mortem Comitatus illius hæredem, & Willelmum Suessionensem comitem, atque Hugonem Luxouiensem presulem. Quibus ita sopitis, Normannica tellus siluit à facie Ducis.

Quod Edelredus Rex Angliæ qui Emmam sororem ducis duxerat, misit exercitum ad subiugandam sibi Normanniam, & quomodo Nigellus Constantiniensis eos vsque ad internecionem deuicit.

CAP. IV.

CIRCA hæc tempora Edelredus Rex Anglorum Emmam Ducis sororem in coniugio habens, quibusdam exortis dissensionum incentiuis Duci nocere & dedecora ingerere sitiens, maximam nauium multitudinem in mare iussit impelli, ac militibus ex omni regno mandauit, vt constituto ab eo die ad eas conuenirent, loricis & galeis decenter armati. Cuius iussis gratanter Angli obtemperantes vnanimes adsunt ad naues. Rex igitur prospecta multa & optime instructa exercitus copia, ascitis militiæ suæ satrapis, animi sui propositum exponens, valida austeritate Regio more præcepit, vt euntes totam Normanniam rapinis & incendiis exterminarent, solummodo Archangeli Michaelis Monti parcerent, ne tantæ sanctitatis & religionis locum, igne concremarent. Iussit etiam vt Ricardum Ducem caperent, post tergum manus vincirent, & viuum patria sibi subiugata conspectibus suis adducerent. His vero edictis, eos ire cum festinatione imperauit. Qui subductis in altum nauibus, veliuolo sulcantes æquora vento, ad littora Saræ deuoluuntur permenso maris limbo. Hinc prorumpentes è nauibus, continuo maritima confinia exitiali Vulcano tradunt. Quod vt Nigellus à speculatoribus comperit, milites Constantinienses cum multitudine vulgi congregauit, impetuque repentino super eo irruit, tantaque illos strage deleuit, vt nullus penitus remaneret, qui facta posteris nuntiaret. Nam vnus illorum cursu nimio fatigatus à longe resederat, qui videns sociorum infortunia, timore territus corporisque imbecillitatem oblitus, ad naues concurrit quantotius, cæterorum exitia nuncians custodibus. Qui pariter ex omnibus ad tres tutiores se conferentes intra sinum maris remigio se contulerunt de vita diffidentes. Pansisque velis in sublime, cursu citissimo Regem suum expetunt, vento ad votum spirante. Quos vt vidit, protinus Ducem ab eis exigere cœpit. At illi respondent: Nos serenissime rex Ducem minime vidimus, sed cum vnius Comitatus gente ferocissima nostro cum interitu dimicauimus, Vbi non modo sunt viri fortissimi bellatores, sed & feminæ pugnatrices robustissimos quosque hostium vectibus hydriarum suarum excerebrantes. à quibus omnes scito tuos extinctos esse milites. Quibus rex auditis, insipientiam suam agnoscens tristis erubuit.

Maxima nauium multitudo.

Remigium.

Quod Gaufridus Britannorum Comes sororem Ducis Ricardi nomine Haducis petiit vxorem & accepit, de qua genuit Alannum & Eudonem.

CAP. V.

CONSIDERANS etiam Gaufridus Britannorum Comes Ducem Ricardum in omnibus prosperari, viribus & diuitiis quotidie ampliari, arbitratus est sua tutius vallari, seque amplius roborari, si eius frueretur amicitia & auxilio. Quamobrem cõsultu suorum fultus Britannicos limites penetrans, cum maxima militum ambitione illius appetiit curiam. Quem Dux vt tantum decebat virum honorifice suscipiens, aliquantisper cum copioso affluentium opum apparatu eum secum detinuit vt potentiæ suæ magnitudinem prout libuit illi ostendit Gausfridus autem vt se à Duce tam excellenter tractari vidit, intra se deliberare cæpit, quia si eius iungeretur connubio sororis nomine Haduis fortior inter eos necteretur nodus amoris. Erat enim hæc puella

puella corpore valde decora morum honestate gratissima. Vnde post pactas amicitias eam sibi dari toto annisu poposcit. Cuius voluntati Dux gratanti animo fauens assencientibus Normannorum principibus petitam Christiano more tradidit. Celebratis vero cum inæstimabili honore nuptiis non multo post cum immensis muneribus eos ouantes abire permisit Gausfridus ex ea postmodum duos filios genuit, Alanum videlicet & Eudonem qui post eius excessum Britannicam patriam robustissimo vigore diutius rexerunt.

De crudelitate Edelredi Regis Anglorum in Danos qui pacifice secum in Anglia commanebant: & de quibusdam iuuentibus eiusdē gentis qui euadentes Regi Danamarchæ Sueno mortem propinquorum nunciauerunt.

CAP. VI.

DVM in statu supra intellecto sub tam præclaro rectore Normanniæ fælicitas polleret. Ædelredus Anglorum Rex regnum quod sub magna potentissimorum Regum gloria diu floruerat, tanto nefarie proditionis scelere regiminis sui tempore polluit, vt & pagani tam execrabile nefas horrendum iudicarent, Nam Danos per omne regnum vnanimi concordia secum cohabitantes, mortis periculum minime suspicantes, subito furore sub vna die perimi, mulieres quoque aluotenus terræ esse defossas & ferocissimis canibus concitatis mamillas ab earum pectoribus crudeliter extorqueri, lactentes vero pueros ad domorum postes allisos excerebrari iussit, nullis criminum existentibus culpis. Dum igitur apud Lundoniam sub huius decreti die hæc congeries peremptorum lictorum seuitia in immensum cumularetur, quidam iuuenes agilitate pernices ad quandam nauium se contulerunt, & fuge præsidium per Thamisæ alueum celeri remigio maris sinum petierunt. Permenso autem prolixi pōti spacio nouissime capitum, Danamarchæ portum applicant, Regique Sueno cruenta gentis suæ exitia nuntiant. Tunc Rex nimio dolore tactus intrinsecus, totius regni sui ascitis principibus cunctam ei seriem illis deponit quidq; agendum consulerunt, diligenter inquirit. Qui amicorum & propinquorum erumnis, & luctu moti, quasi ex vno ore omnes eorum sanguinem decreuerunt debere totis viribus vlcisci.

Quod Suenus Rex congregato exercitu ad Eboracum Comitatum appellens, inde dimisso exercitu ad Ricardum Ducem Normanniæ petendæ pacis gratia cum nonnullis nauibus Rotomagum venit & de pacto quod inter Normannos & Danos firmatum est, & quod Eboracenses & Cantuarii & Londonienses eidem Regi se tradiderunt, & de fuga, Edelredi Regis cum vxore & filiis ad Ricardum Ducem Normannorum.

CAP. VII.

HIS autem Rex auditis, cum festinatione cunctos sub suo regimine degentes præparari iussit. Hac illacque veredarios misit, diemque præfixit, quando milites lucri cupidos de exteris regnis ad hanc expeditionem venire mandauit, Porro termino adueniente statuto, ad naues immensus illico cucurrit exercitus. Dehinc Regalia in sublime eleuantur vexilla & librantes ventis vela, velificato protensi maris interuallo ad Eboraca deuehuntur territoria, Ibi quippe Rex dimisso exercitu cum nonnullis nauibus petendæ pacis gratia apud Rotomagum, Ducem Ricardum aggreditur. Quem cum Dux aliquanta mora regaliter tractaret, dum & ipse & milites post tantum nauigii laborem recrearentur, pacem continuam inter se firmauerunt. Ea videlicet lege vt per succedentia Danorum Regem Normannorumque Ducum ac eorum hæredum tempora, firma perpetualiter inter eos maneret, & quæ Dani abstulissent inimicis, emenda conferrent Normannis. Si quis vero Danorum inualidus aut vulneratus amicorum indigeret iuuamine, apud Normannos quasi in domo propria sub securitate sanaretur. Quæ lex vt rata maneret, ab vtraque parte sacramentorum tenore principes eorum illam sanxerunt. Quibus Rex ad votum expletis, condignis à Duce muneribus muneratus, quantotius ad suos regreditur letus. Qui vt suo iunctus est exercitui, continuo Anglorum regnum tradit vltricibus flammis. Videntes itaq; Eboraci se à nullo iuuari, datis obsidibus se subigūt illius dominatui. Inde vero egressus, ad Tamise ora prouehitur. Vbi venientes Cantuarii, simili modo eius se sudunt potestati. Deinde auulsis nauium anchoris, alueum sulcans fluminis apud Lōdoniam obsidionē cōponit. Cuius impetum Lundonii nō valentes ferre illius seruitutis iugo colla ferina inuiti supposuere. Ædelredus vero Rex apud Wintoniā degēs, vt ab

vt ab Anglis se vidit funditus destitui, sublatis à terra thesauris, cum vxore & filiis Edwardo scilicet & Aluredo in Normannia Ducem Ricardum expetiit. A quo decenter acceptus, cum magnis opum apparatibus omne sui incolatus Rotomagi cum eo exegit tempus.

De morte Sueni Regis apud Londoniam, & quod Chunutus filius eius patri succedens, iterum exercitum contra Angulos mouit, & de reditu Edelredi in Angliam, & de victoria Danorum apud Auxendunum.

Cap. VIII.

IGITVR Suenus dum apud Lundoniam de regni tractaret dispositione, mortem obiit interceptus ægritudine. Cuius corpus Dani aromatibus condierunt, & in naui disposuerunt, & cum festinatione apud Danamarcham tumulandum deuexerunt. Quo tumulato, filius eius nomine Chunutus arma illius sumens exercitum viriliter roborat, & ne ab iterata expeditione resipiscant totis nisibus exaggerat. Denique missis legatis duos Reges ad suum euocat suffragium. Lacimam equidem Suauorum & Olauum Noricorum. Hi ad eius auxilium aduenientes cum suis copiis militum, totius robur militiæ sua corroborauerunt virtute. Interea dum hæc geruntur Edelredus Rex mortem Sueni audiens, præparatis ad nauigandum omnibus, cum vxore letus ad regnum suum regreditur: sed filios suos Edwardum & Aluredum cum auunculo dimittit. Rex itaque Chuntus collectis vndequaque militum legionibus, velut turbo validus à regno suo egressus, procellosum mare intemptat intrepidus. Subductis autem in altum nauibus veliuolo cursu ad Anglos deuehitur. Inde petens Tamise fluuium, celeriter appulit Lundoniæ comitatum. Cui cum suis egredienti de nauibus occurrentes Angli ex omni regno apud Auxendunum congregati, ad suam perniciem cruentissimum illi bellum intulerunt. Cum quibus Rex efferatis legionum suarum animis atrociter confligens, tanta eos internecione deleuit, vt nullus hominum queat suppetare, quot millia in die illa corruerint Anglicæ gentis.

Quod mortuo Edelredo Rege Anglorum Chunetus Rex Danorum Emmam vxorem eius duxit, & ex ea genuit Hardechunutum qui postmodum ei successit.

Cap. IX.

REx vero victor effectus, ad naues suas cum suis est reuersus. Hinc celeri se mouens fiducia, Lundoniam circundat obsidione. Quam intra vrbem. Ædelredus rex grauiter ægrotauit, & crudescente morbo corporis non multo post hominem exiuit. Rex igitur Chunutus audita morte Regis, consultu fidelium suorum præueniens futurum Emmam reginam abstractam ab vrbe post aliquot dies sibi iuxit Christiano more, dans pro illa cuncto exercitui in auro & argento pensum illius corporis. Ex ea succedente tempore, genuit filium nomine Hardechuntum postmodum regem Danorum, & filiam vocabulo Ginildem quæ nupsit Henrico Romanorum Imperatori. Diffidentes quoque Lundonii de sua salute quippe cum diuturna laborarent fame, patefacta vrbe se suaque omnia Regi sponte dedere. Quibus peractis, omne robur Anglici regni incubuit sub domino Regis Chunuti. Hæc in huius operis serio intexuimus, vt Edwardi Regis ortum ignorantibus monstraremus. Nunc vero ad propositum retorqueatur stilus, à quo paulisper digressi sumus.

De discordia inter Ricardum Ducem & Odonem Comitem Carnotensem propter castrum Dorcasinum: & quod idem Dux castrum Tegularias super Aruæ fluuium firmauit: & quomodo Normanni Odonem & duos Comites adiutores eius vicerunt.

Cap. X.

TEMPORIBVS denique sub eisdem Oddo Carnotensis Comes quandam Ducis sororem nomine Mathildem cum multimodis muneribus à fraterna domo auferens, sibi in matrimonio legitimæ compulauit. Cui Dux medietatem Dorcasini castri dedit dotis nomine, cum terra super Aruæ fluuium adiacente. Nonnullis hinc elabentibus annis, hæc eadem Mathildis iudicio disponente Dei moritur absq; liberis. Post cuius obitum Duci terram prętitulatam repetenti, Comes Oddo nimiis versutiis cæpit contraire, nolens illi quietam dimittere Dorcasini castri tuitionem. Quapropter Dux ascitis Brutonibus cum Normanorum legionibus, super Aruæ fluuium hostiliter veniens, castrum condidit quod Tegulense vocauit. Sumptis autem ex Odonis Comitatu alimoniis eandem munitionem abundantissime repleuit. Nigellum

Constan-

Constatiniensem atque Rodulfum Toeimensem & Rorerium filium eiusdem, cum eorum militibus custodes in ea reliquit. Quibus patratis prospere recessit inde vnúquenque iubens ad sua redire. Oddo vero Comes conuocatis clam ad sui suffragium Comitibus Hugone siquidem Cinomannensi ac Walleranno Mellendensi cum eorum militum copiis, tota nocte equitans, diluculo ad Tegulense castrum venit, præeuntibus signiferis. Quos vt viderunt proceres prætitulati custodibus intra municipium demissis repentino impetu foras erumpentes cum suis, commiserunt prælium cum eis. Illico partes Ducis Deo iuuante ita eos prostrauerunt, vt multis peremptis, plurimis vulneratis per deuia reliqui fugerent, & nutabundi opaca Siluarum latibula quærerent. Oddo vero atque Walleránnus quærentes suffragium vitæ, occulerunt se Dorcanisi castri munitione. Hugo nempe equo cui insederat extincto pede fugiens ad caulas ouium diuertit, & loricam quam indutus erat sub telluris sulco texit. Dehinc clamyde opilionis se amiciens, septaque gregum infatigabiliter humeris de loco ad locum ferens Normannos hortabatur, vt quantotius persequerentur hostes, non longe ante illos turpiter abeuntes. Illis itaque recedentibus præuio pastore siluarum lustra carpens, tandem post triduum. Cinomannis venit vepribus & sentibus miserabiliter pedes ac tibias cruentatus.

Quod duo Reges Pagani ex transmariis partibus venerunt ad auxilium Ricardi ducis contra Francos.

Cap. XI.

VIdens igitur Dux comitem Oddonem ad tantam deuolutum esse vecordiam, missis legatis duos Reges cum paganica multitudine ex transmarinis partibus sui euocat in auxilium, Olauum scilicet Noricorum, & Lacum Suauorum. Cuius legatos Reges competenter susceperunt, cum multis donariis ei remiserunt, & non multo post se venturos esse nuntiauerunt. Deinde cum suis exercitibus pariter congregati paucisque nauium velis spumia sulcantes æquora ponti, cursu celeri ad Britannorum finitima littora sunt deuoluti. Britones autem eorum repentinum agnoscentes accessum à cunctis regni partibus congregati, eos ad prædam inhiantes cautos præoccupare sunt arbitrati. Pagani vero eorum dolos comperientes, quadam vsi versutia per campi planitiem quo illos nouerant venturos fore profundissimos foderunt cuniculos in superficie angustus, vt cipitarentur, sicque gladiis facilius perimerentur. Britones autem veniunt & continuo super hostes atrociter irruunt. Sed paganorum dicipulis prostrati, tantam sæuitiam ilico sunt perpessi vt viri è prelio elaberentur perpauci. Inde Barbari prolixius progredientes, castrum Doli obsident, & captum igne comburunt ac incolas eius cum Salomone aduocato loci interficiunt. Deinde sublatis anchoris repetunt mare & velificante classe ad ora deuehuntur Sequanæ. Carpentes vero fluminis alueum pernici remigio applicant Rotomagum, eosque Ricardus Dux valde gauisus competenti honore regaliter accepit.

Quod Robertus Rex Francorum timore prædictorum Regum concordiam fecit inter Ducem Ricardum & Odonem.

Cap. XII.

RODBERTVS autem Rex Francorum audiens paganos tant Britannis propra intulisse Ducemque Ricardum ad confutandam Oddonis Comitis contumaciam eos accersisse, verens ne ab eis Francia demoliretur, Satrapas regiminis sui conuocabat ambosq; discordes ad se apud Coldras conuenire mandauit. Vbi dum causas dissensionum vtraq; in parte audisset sopitis eorum animis, protinus illos cõcordes reddidit. Eo quidem tenore, vt Oddo Dorcasinum castrum teneret, & Dux præreptam terram reciperet, reciproce Tegulensi castro in statu suo perpetualiter consistente, in eius scilicet suorumque hæredum potestate. Quibus Dux ad votum peractis, ad Reges suos regreditur lætus. Muneratos autem congruis donis regaliter, ad propria ouanter redire permisit quandoque ad eius iuuamen paratos reuerti. Rex autem Olauus super Christiana religione oblectatus spreto Idolorum cultu, cum nonnullis suorum hortante, Rodberto Archiepiscopo ad Christi fidem conuersus est, atque ab eo baptismate lotus & sacro chrismate delibutus, de percepta gratia gaudens, ad regnum suum regressus est. Postea vero à suis proditus, & à perfidis iniuste peremptus, cælestem regiam intrauit. Rex & Martir gloriosus, & nunc apud gentem illam choruscat prodigiis & virtutibus.

Quod Richardus Dux uxorem duxit Iudith sororem Goisfridi Comitis Britannorum, & de prole quam ex ea genuit.

CAP. XIII.

PORRO Dux Richardus de successione prolis sollicitus, Goisfrædum Britannorum comitem, quandam habere sororem nomine Iudith audiens, corpore admodum elegantem, omniq; morum honestate pollentem hanc per legatos petiit in connubium. Goisfredus autem propositum eius vltroneo animo sattagens accelerare, omnibus quæ ad tantum negotium erant congrua pręparatis, eam illi deduxit vsq; ad limina Archangeli Michaelis. Ibi dux illam competenti honore suscipit, sibiq; legitimo iure iunxit. De qua profluentibus annis, tres filios genuit. Richardum siquidem atq; Robertum, & Willelmum apud Fiscanum monachili vellere in adolescentia functum. Totidemq; filias, quarum vna nomine Adeliz Rainaldo Burgundionum Comiti nupsit, ex qua Willelmum & Widonem procreauit. Altera Balduino Flandrensi. Tertia iam adulta obiit virgo. Porro Goisfredus Comes longo post orationis pro obtentu Romam proficiscens, totam Britanniam cum duobus filiis Alanno videlicet ac Eudone reliquit sub Ducis aduocatu. Qui peragratis sanctorum locis, in repatriando præuentus morte diem obiit.

Quomodo Robertus Rex Francorum auxilio Richardi Ducis reddidit Burchardo castrum Milidunum.

CAP. XIV.

TEMPORE illo cum Burchardus Milidunensis castri Comes apud Regis Francorum curiam moraretur, quidam eius miles nomine Walterius muneribus cæcatus; illud ei dolo surripuit & Oddoni Comiti clandestina proditione tradidit. Rex autem vt hoc comperit, Oddoni festinato mandauit, quatenus castrum desereret sponte, quod sibi vsurparet iniuste. Sed ille loci fisus munimine ob decurrētis in gyro alueum Sequanæ, referentibus legatis Regi respondit, illud vita Comite se nulli vnquam reddere. His Rex oppido exacerbatus verbis Richardum Normannorum Ducem ad colloquium accersiuit, eique ruboris sui dedecus deposuit, orans gratissimam eius fidelitatem subuenturam sibi, ne tanto præsumptionum ludibrio premeretur à suis. Dux autem opprobrium pii regis non ferens, congregatio mire multitudinis exercitu quantocius Milidunum venit, & illud ex vna fluminis parte obsedit. Et Rex in altera parte constitit. Sic ab vtrisque partibus castrum diu noctuq; cum turbine graui tormentis & machinis quatiunt. Videntes itaque milites tantam vim hostium se non posse tolerare, distracto * ducti tumido rebellatore portas repente aperiunt eumque cum suis introducunt. Dux autem parcens multitudini, traditorem protinus Regi destinauit mandans vt milites dirigeret, qui castrum in sua fidelitate custodirent. Rex vero hoc exhilaratus nuntio, continuo castrum reddidit Burchardo & proditorem cum vxore propria patibulo iussit suspendi, debitam illis talionem reddens suæ factionis. Post hæc Richardus Dux rebus decenter expletis, cum benedictione Regali ad propria remeauit: Cuius ætatis tempore semper assueti fuerunt hostes fugare Normanni sed terga vertere nulli.

* Duci.

Quod auxilio Ricardi Ducis Robertus Rex Francorum Ducatum Burgundiæ quod Henricus Dux eiusdem sibi moriens reliquerat inuitis Burgundionibus adeptus est.

CAP. XV.

ANNIS abhinc tribus emensis Henricus Burgundionum Dux moritur absque liberis, Rodbertum Francorum Regem sui Ducatus relinquens hæredem. Burgundiones eum factu supercilii suscipere refutauerunt. Sed Landricum Niuernensem Comitem intra Autisiodorum ad rebellandum summiserunt. Quorum tumidos præsumptiuæ temeritatis conatus, Robertus Rex comprimere festinans accersito Duce Ricardo cum exercitu Normannorum copioso Antisiodorum tam diu obsedit, donec Landricum cum vrbe obsidibus sumptis suo subiungaret dominatui. Inde vero profectus apud Aualonum castrum ad obsidionem est castra metatus. Quod cum tribus mensibus expugnaret robore vehementi, tandem Burgundia vastata, oppidani coacti penuria stipendiorum, consilio & auxilio Ducis illud reddiderunt Regi Francorum. His ad votum rite peractis, Rex per cuncta castella custodes deputauit, & Rodbertum filium suum Ducatui subrogauit, sicque arrogantia repugnātium cassata quieuit. Deinde Rex in Franciam, & Dux cum suis redit in Normanniam.

Quod

Quod Rainaldus trans Saonæ fluuium Comes Burgundionum duxit filiam Richardi Ducis Adeliz.

CAP. XVI.

COGNITA quoque mirandorum operum Ducis opinione Rainaldus trans Saonæ fluuium Burgundionum Comes missis legatis filiam eius nomine Adeliz in coniugium sibi expetiuit. Quam impetratam à paterna domo auferens, in Burgundiam cum magno honore induxit suoque thoro Christiana lege sociauit. Sed longo post obortis litium fomentis ipse à quodam Cabilonensi Comite nomine Hugone dolo capitur, & sub diræ custodiæ ergastulo detruditur, compedibusque grauissimis arctatur. Cuius incompetentem anxietatem Dux vt agnouit, illico Hugoni expedite legatos direxit, mandans vt absq; difficultate dilationis generum suum pro amore suo sineret liberum abire. Legationem vero Ducis Hugo paruipẽdit, nec modo Rainaldum reddere contempsit, verum etiam custodibus adhibitis vehementius custodiri tumide iussit. Quod cum relatum Duci fuisset, protinus Richardo filio adiret, suamq; iniuriam de funesto totis nisibus vindicaret. Adolescens iussa patris libenter exequitur, & omnia quæ ad tanti itineris expeditionem oportuna erant præparat. Deinde velut tempestas procellosa coram se cuncta proturbans à patria egreditur, confecto calle cum innumerabilibus Normannis Burgundiam inuadit, & Milinandum castrum obsidione cingit. Incole vero loci tuto fidentes munimine, telis ac sagittis hostes cæperunt confestim ad sui perniciem prouocare. Normanni seuissimo furore concitati, castrum cum magno impetu per girum oppugnant, repente capiunt, & cum viris ac mulieribus atque paruulis igne terra tenus comburunt. Inde ad Cabilonensem vrbem iter dirigunt, eiusque patriam igne consumunt. Considerans igitur Hugo contra tantum exercitus robur, se nullo pacto posse resistere, equestrem sellam ferens humeris prouolutus genibus Richardi adolescentis prece supplici veniam precabatur commissæ temeritatis. Qua indulta Rainaldum reddidit, & obsidibus datis apud Rotomagum ex hoc se fore satisfacturum, iureiurando Duci Richardo spospondit. Quibus ad votum peractis, Richardus iuuenis ad patrem rediit cum suis.

Quod Dux Richardus ad extrema veniens Richardum filium seniorem præfecit suo Ducatui.

CAP. XVII.

RICARDVS Dux quamuis præcellentissimorum actuum prærogatiuis longe lateque claruerit perspicuus, tamen Christi cultor extitit assiduus, adeo vt monachorum atque clericorum iure vocetur pater piissimus, & pauperum sustentator indefectus. His & huiusmodi probitatum vigens titulis, cæpit vehementer aggrauari ægritudine corporis. Rodbertum ergo archiepiscopum & cunctos Normannorum principes apud Fiscannum conuocat, eisque se iam omnino resolui indicat. Ilico per cuncta triclinia domus, fit omnibus intolerabilis luctus. Lugubre quippe lamentabantur monachi & clerici, pro tanta orbitate patris charissimi. Heroum ora vndebant lachrimis pro amissione inuictissimi Ducis. Lugebant quoque cateruę egenorum per compita oppidi, pro destitutione sui consolatoris & patroni. Nouissime autem ascitum Richardum filium suum consultu sapientū præfecit suo Ducatui & Rodbertū fratrem eius Comitatui Oximensi, vt inde illi persolueret debitū obsequii. Denique omnibus quæ ad Dei cultum pertinere videbantur strenue dispositis, Millesimo vicesimo sexto anno ab incarnatione Domini hominem exiuit viam ingrediens *Anno 1026.*
vniuersæ carnis, Regnante eodem Iesu Christo in Deitate paternæ Maiestatis, & in vnitate Spiritus Sancti per omnia secula seculorum. Amen.

Explicit liber quartus.

INCIPIT LIBER QVINTVS DE TERTIO RICARDO ET ROBERTO FRATRE, EIVS FILIIS VIDELICET SECVNDI RICHARDI.

Quod Richardus tertius licet paulisper in regimine Ducatus fuerit, bonitatem tamen patris imitatus est.

CAP. I.

HACTENVS clarissimis præcedentium Normannorum Ducum gestis inelimato stili nitore in propatulum expressis, cõsequens videtur, vt qui floruerunt ætate nostri temporis in huius stadio gymnasii opportunum obtineant locum stationis. Quorum actus partim intuitu parum veracium comperimus relatu, quos plurimorum notitiæ prout tenuitas dictaminis suppeditauerit, propalare decreuimus. Igitur Ricardus iuuenis in Ducatu superstes genitoris, licet paulisper superuixerit, sicut in vocabulo nominis, ita hæres extitit censura summæ ingenuitatis. Hic in armis bellicis valde idoneus, totus tamen fide fuit Catholicus, & circa Dei cultores benignus ac mansuetus, æquo libramine militares turmas moderans pace gaudens continua.

De discordia inter ipsum & Robertum fratrem suum, & de morte ipsius Ricardi post factam concordiam.

CAP. II.

VERVM huius optandæ pacis incremento perfidus hostis non diutius passus est illum lætari, quorundam versutia maleuolorum fratrem suum Rodbertum aduersus eum concitans ad rebellandum. Is enim post biennium contempto eius dominio, intra Falisiæ castrum cum suis satellitibus se contulit ad resistendum. Ricardus autem Dux furentis fratris temerarios conatus festiue cupiens refrenare, ac ad obtemperandum debitæ subiectioni reuocare, cum hostium multitudine infra castri ambitum vallauit eum obsidione. Quod cum crebris ictibus arietum & balistarum aliquandiu expugnaret, tandem à perfidia resipiscente Roberto, datis dextris in pristinam concordiam redierunt, & firmiter pace composita ab inuicem secesserunt. Porro dux Ricardus dimisso exercitu Rotomagum rediit, & cum suorum nonnullis vt *Anno 1028.* plurimi retulerunt veneno mortem obiit. Hoc Millesimo vicesimo octauo ab incarnatione Domini anno contigit. Paruulus Ricardo filius Nicholaus extitit, qui terrenæ hæreditatis sorte vt ipse Deus hic & in æuum sua pars esset caruit. Nam ab infantia litteris traditus, & in cœnobio Sancti Audoeni in suburbio Rotomagensi nutritus, monachile iugum diutissime portauit. Defuncto autem Abbate Herfasto in regimine præfati monasterii successit, quod fere 50. annis tempore Willelmi Ducis Normániæ, & magni Regis Angliæ tenuit. Denique Anno millesimo nonagesimo secundo ab incarnatione Domini, mense Februario obiit tempore Roberti secundi Ducis, & Willelmi Rotomagensis archiepiscopi. Nunc vero ad propositum reuertamur.

Quod Robertus fratri suo Ricardo successit, & de moribus eius, & de discordia inter ipsum & Robertum Archiepiscopum.

CAP. III.

DECEDENTE igitur Duce Richardo à mundani principatus culmine, & regna vt credimus Vranica scandente, Rodbertus frater eius totius monarchiæ comitatus ab omnibus subrogatur. Qui quamuis circa rebelles fuerit ferotior moribus, beneuolis tamen extitit lenis & benignus, & erga Dei cultum pius ac deuotus. Quamobrem diutinæ pacis oblectamento semper meruit frui, præter id quod prauorum consultu sponte sibi delegit. Vnde in primordiis suorum actuum suspectum habens Robertum archipræsulem, hostili obsidione Ebroicam girauit vrbem. Eius igitur efferos impetus archipræsul cupiens declinare, intra vrbis mœnia cum militari manu obstruxit se. Nouissime vero datis dextris ab ea secedendi, Rodbertum regem Francorum cum suis exul adiit, & Normanniam pontificali anathemate percussit. Robertus ergo Dux recompensata improborum astutia, & perpendens se inconsulte egisse omnia, archiepiscopum à Francia reuocauit, & in pristinum honorem restituit. Postea mali penitens facti, suis vt tantum virum decebat asciuit consiliis, in reliquum illi persistens fidelis.

Quod

Quod idem Dux Robertus Willelmum de Belesmo obsedit intra Alentium castrum, & ad deditionem coegit.

Cap. IV.

ELIMINATIS denique à se totius litis incentoribus & subactis paci animis liberalibus sapientum cæpit tractatibus vti, & sollerti industria ad summi honoris incrementa pollentissime prouehi. Iam probos eius mores & pacificos actus laudum fauoribus bonorum plurimi ceperunt efferre improborum vero nonnulli ignauiæ ascribere. Ex quorum contubernio Willelmus Belesmensis Iuonis filius animositatem eius audens attemptare, ex castro Alentio quod beneficii tenebat iure à Seruiminis iugo pertinacem ceruicem temere sumpta rebellione nisus est extorquere. Ad cuius atrocem insolentiam propere conterendam aduenιens Dux cum militaribus turmis, tam diu eum intra munitionem tantæ præsumptionis adiutricem conclusit, donec eius clementiam expeteret, & nudis vestigiis equestrem sellam ad satisfaciendum humeris ferret. Dux autem ei licet ficte satisfacienti non modo cuncta indulsit verum etiam reddito ei oppido festinus à loco secesset. Willelmus enim dirum angusto sub pectore virus efflans, paulisper à manifesto perfidiæ motu se suspendit, sed non multo post ad idem periurii scelus palam rediit. Multum quippe crudelis & cupiditas erat, & quatuor filios Warinum, & Fulconem, Rodbertum & Willelmum sui similes habebat. Warinus igitur postquam Gunherium & Belismo militem bonum & amabilem, qui nihil mali suspicabatur. Sed potius ei ridens vt amico congratulabatur, siue causa capite crudeliter primauerat mox à demonio arreptus est, & videntibus sociis qui aderant strangulatus est. Iterum Willelmus ad tantam controuersiam contra Ducem peieratus incanduit, vt intrepida cum audacia filios suos Fulconem atque Rodbertum cum militum copia dirigeret, qui directionibus Normanniam vexarent. Verum plurimi ex domo Ducis expediti vernaculi audacter eis occurrerunt, & intra saltum Blauonis cruentum cum eis prælium commiserunt, ac suffragante Deo grauiter illos protriuerunt. Ibi Fulco præuaricatoris filius iugulatus est, & omnes pene milites abrasi sunt. Robertus autem frater eius vulneratus vix è certamine cum paucis elapsus est. Willelmus vero pater eorum iam grauiter ægrotatus vt eos sic interiisse comperit, intrinsecus dolore cordis tactus, continuo animam efflauit. Sic Ducis hostibus profligatis seditio pressa in partibus illis vltra disparuit.

Quod Hugo Baiocensis episcopus filius Rodulfi Comitis Ebrilium tenere voluit sed non potuit.

Cap. V.

INTEREA dum hæc geruntur, Hugo Rodulfi Comitis filius Baiocasinæ vrbis præsul perspexit, quod Rodbertus Dux vellet prudentium consilia sectari, & sua destituere, quadam vsus doli versutia Ibrilicum castrum clam armis & alimoniis sufficienter muniuit. Deinde custodes posuit, & Franciam ocius adiit, vt inde milites conduceret, qui viriliter illum ad repugnandum iuuarent. Dux vero fraudis eius molimina accelerans anticipare, contractis Normannorum copiis idem castellum præoccupauit obsidione clausa egrediendi ab eo siue ingrediendi omnibus facultate. A cuius ingressu cum se Hugo videret extrusum, Sollicitus de suis intra illud conclusis libertatem abeundi per legatos à Duce petiit, & eos inde permansit. Dux vero custodibus à castello amotis, idem in deditione munitum suscepit.

Quod Balduinus Comes Flandrensis filio suo Balduino filiam Roberti Regis Francorum quæsiuit & accepit, malo suo nisi Robertus Dux Normanniæ sibi ferret auxilium: & de morte Roberti Regis Francorum, cui successit Henricus filius eius.

Cap. VI.

SVB eodem tempore Balduinus Satrapa Flandrensis sobolem suam cupiens innormare prosapia regali. Rodbertum Regem Francorum expetiit, & filiam eius Balduino filio suo dari poposcit. A palatinis vero tricliniis adeptam [illegible]ulit, ac domum propriam in cunis asportauit eamque vsque ad annos nubiles diligenti cura nutriuit. Filius autem eius mox vt nobilis puellæ amplexibus cœpit frui, affinitate fretus regali, patrem à proprio solo pepulit, Flandrensibus ab eius fidelitate auulsis. Qui indecenter à suis destitutus, Normannorum Ducem festinanter aggreditur suffragium aduersus filium postulaturus. Dux ergo nobilis viri calamitatem miseratus, con-

tractis militum viribus velut horridus turbo à patria egressus. Tlandoniam est adorsus, illam exterminans flammis exitialibus. Progrediens itaque ad castrum quod Cioca vocabatur, confestim illud subuertit, & omnia quæ in eo consistebant combussit. Videntes autem reliqui proceres & similia pati formidantes, relicto filio ad patrem reuersi obsides dirigunt Duci. Adolescens vero Balduinus intuens se non posse vllo modo subsistere, ante Ducis intolerabiles excursus, legatos illi cum precibus humillimis dirigit, patri se cupere eo mediatore reconciliari. Desiderio eius ac petitioni vir summæ beneuolentiæ congratulanti affectu fauit, & vtrosque libato pacis osculo in pristinam concordiam continuo redire persuasit. Sic litibus compressis, vlterius in pace & amore quo decuit perstiterunt. Ipse vero Dux demolitis rebellium rebus cum incolumi exercitu in Normanniam regreditur. Qua tempestate Rodbertus Rex Francorum moritur cui successit Henricus filius eius.

Quomodo idem Dux iuuit Henricum Regem Francorum, contra Constantiam matrem suam.

Cap. VII.

Rex etenim Henricus patre Rodberto viuente Francorum regno potitus, tanto postmodum à matre Constancia nouercali odio est affectus, vt conspirantibus aduersus eum Comitibus à Regali fastigio eum deponere satageret, & Robertum fratrem eius Burgundionum Ducem illius loco subrogare disponeret. Consultu itaque suorum ad Rodbertum Normannorum Ducem cum 12. clientulis confugium fecit, ac apud Fiscannum per fidei debitum sibi ab eo subuenire petiit Dux enim honorifice recepit, multis donis honorauit, & non multo post decenter equis & armis instructum, patruo suo Malgerio comiti Corbuliensi destinauit mandans vt suis in partibus omnes incendiis ac tormentis affligeret, quos ab eius fidelitate desipere videret. Ipse vero per cuncta suæ ditionis castella Franciæ contermina militum validissimam manum posuit, & conflictibus crebris tam diu rebelles violenter oppugnauit, donec ceruicibus plexis & suis omnibus consumptis coacti suo Regi reconciliarentur & infelicissimæ matris conatus omnino exinanirentur. Tunc Rodbertus Willelmum Belesmensis potestatis hæres & crudelitatis per aliquot annos infestus erat vicinis sibi Cenomannensibus & Normannis. Expeditionem itaque vltra Sartam agens, à Cenomannensibus capitur ac apud Balaum castrum duobus annis in carcere custoditur. Post biennium vero Willelmus Geroii filius aliique Rodberti proceres exercitum congregant & Cenomannis Comitem ad pugnam prouocant, & viriliter pręliantes è bello effugant, ibi Walterium de Sordenia egregium militem cum duobus filiis militibus eximiis comprehendunt, inter quos contradicente Willelmo nequiter eum in patibulo suspendunt. Alii vero tres filii Walterio apud Balaum erant. Qui vt atrocē patris & fratrum mortem cognouerunt vehementer irati carcerem vehementer irrumpunt, & Rodbertum de Belesmo securibus capite eius ibidem contrito miserabiliter occidunt. Quo defuncto Willelmus Taluatius frater eius successit in honore paterno. Ipse cunctis fratribus suis in omnibus flagitiis deterior fuit, & in eius seminis hæredibus immoderata nequitia vsque hodie viguit.

Quod Dux Robertus contra Alannum Comitem Britannorum pergens, non longe à flumine Coisum Castrum Carrucas condidit.

Cap. VIII.

Alannvs Britannorum Comes proteruiæ fastu elatus à Roberto Ducis senitio se surripere pertinaciter est aggressus. Dux igitur aduersus eum innumerabilem exercitum mouit, & non longe à fluuio Coisnon castrum quod vocatur Carnel stabiliuit, ad munimen videlicet Normannici limitis ac domandam tumidi arrogantiam præsumptoris. Inde Britanniam inuasit, totumque Doli Comitatum voracibus flammis tradidit. Quibus luculenter peractis, cum præda ingenti Normanniam repetiit. Alannus autem post eius abscessum cupiens vlcisci illatum sibi improperium ad demoliendum Abrincatensem Comitatum, cum magno exercitu è vestigio persequitur illum. Nigellus vero & Aluredus cognomento Gigas prætitulati castelli custodes cum suis ei occurrunt & cum eo certantes ilico tanta strage. Britones depopulati sunt vt per camporum plana Sini prædicti fluminis littora prostrati viderentur quasi bidentes. Alannus itaque sua tristis repetens, cum dedecore Redonis venit.

De Ab-

De Abbatia Becci, & primo Abbate & fundatore ipsius venerabili Herluino, & de successore eius Anselmo.

CAP. IX.

CIRCA hæc tempora, anno videlicet ab incarnatione Domini millesimo trigesimo quarto, Dominus Abbas Herluinus quadragesimo ætatis suæ anno deserens secularem vitam sacræ religionis habitum suscepit ab Episcopo Lexoniensi Herberto, & postea ab eodem præsule sacerdos ordinatus, atque Abbas constitutus est. Inde Beccense Cœnobium cæpit habere initium. Sed quia tanti patris fecimus mentionem, libet ad memoriam posteritatis his annalium paginis aliqua de eo & Ecclesia ab eo constructa paulo latius inserere. A Danis igitur, qui Normanniam primi obtinuere, pater eius originem duxit, mater proximam ducum Morinorum, quos moderi Flandros cognominant, consanguinitatem attigit. Ansgodus ille ista Helois nomen habebat. Gislebertus Brionnensis Comes primi Ricardi Normanniæ Ducis nepos ex filio consule Godefrido illum enutritum penes se inter omnes curiæ suæ primates habuit acceptissime. Habilis ille ad arma plurimum erat, nec minori ea animositate gestabat. Omnes omnium totius Normanniæ maiorum familiæ in electis illum habebant in armis, omniq; rei militaris vsu & cultu corporis sui attollebant. Ab inhonestis auertebat animum, honestis, quæ curiæ magnifaciunt, impendebat omne studium, domi ac militiæ commilitonum suorum præstantissimus, non esse impatiens erat. Quibus de rebus non solum singularem domini sui obtinuerat fauorem, verum & apud Robertum totius patriæ Ducem, & apud exterarum dominos regionum pepererat sibi nomen plurimum, accessumq; familiarem.

Vitæ huius iocundissimo statu annos ille iam excesserat triginta septem, cum tandem diuino metu succendi amore mens illius cæpit, & ab amore mundi tepescere, sensimq; indies frigescere. Ab exterioribus oculum cordis conuertens ad seipsum ibat frequentius ad Ecclesiam, orabat deuote, ac sæpe prorumpebatur in lachrymas. Ludicra re omni omissa, iam minus frequens erat in curia. Qui hoc solo retinebatur, quod prædia sua Deo secum lucrari satagebat, quod & obtinuit extorquens ea sibi à Domino suo multa instantia seruitii. Ditioni illius ac seruitio ipso Domino tradente quicquid paterni iuris habebant fratres sui, qui eadem dignitate geniti pares extiterant sibi. Quia dignior & vera nobilitate generosior germanis efficiebatur. Protinus in villa, quę dicitur Burnen villa, extruendum seruitio Dei opus arripuit non paruum breui peractum.

Ipse non solum operi præsidebat, sed opus ipsum efficiebat terram fodiens, fossam referens, lapides, sabulum, calcemque humeris comportans, ac ea in parietem, ipsemet componens. Quibus alii horis aberant, ipse congerebat, quæ ad opus exigebantur, excludens otium ab omni parte diei, quanto vanitate timida olim delicatior tanto vera humilitate nunc ad omne laboris tolerantiam propter Deum patientior.

Cibum præter quibus non licet diebus semel accipiebat, nec exquisitum & parce satis expleto cum die opere suo. Prima literarum elemenra didicit, cum iam existeret annorum prope quadraginta, & diuina opitulante gratia eo vsq; processit, vt etiam ipsis apprime eruditis Grammatica in exponendis ac intelligendis diuinarum scripturarum sententiis merito haberetur admirabilis. Quod vt solius diuinæ gratiæ efficaciæ actum credatur, nocturnis tãtum horis huic studio vacabat, quippe propter lectionem nunquam diurni operis intermisit executionem. Auulsit ilico paternas domos, vnde seruorum Dei habitacula construxit. Sacrata vero quam construxit Ecclesia ab episcopo Lexoniensi Herberto, comam totondit, ac secularem habitum deponens ab eodem Pontifice sacræ habitum religionis accepit, mille Christi per tot pericula fortis ante expertus. Eiusdem ordinis cum eo iugum subierunt duo sui. Postmodum à præfato præsule sacerdos consecratus, pluribus Ducatu illius iam additis fratribus Abbas præficitur. Quos ergo regendos acceperat, arctissime, sed more patrum præcedentium regebat. Videres peracto in Ecclesia officio, Abbatem collo sementem, manu rastrum, vel sarculum gestantem ad agriculturam præire, monachos omnes ruris operi sub diei terminum insistere. Sentibus & spinis alii agrum emundabant, alii fimum scapulis comportantes spargebant. Hi sariebant, illi serebant, nemo panem absumebat in otio. Ad horam agendi officii in Ecclesia omnes vnamquamque conueniebant.

Victus quotidianus, panis siligineus & herbæ cum aqua & sale. Aqua non nisi lutulenta, quia fons nusquam ad duo miliaria habebatur. Simili se inibi propter Deum seruituti nobilis mater eius addixit, & concessis Deo prædiis, quæ habebat ancillæ fungebatur officio, seruorum Dei pannos abluens, & quicquid iniungebatur extremi operis accuratissime agens. Dein post aliquantum temporis per visum commonitus est, vt dimissa solitudine campestri, quæ competenti oportunitate omnino carebat, eum ad locum sui iuris mansionem transferret, qui à riuo illic mananti Beccus appellatur, ad miliarium à castro, quod vocatur Brionnium. Est hic locus in ipso saltu Brionnense valle ima montibus saltuosis hinc inde conclusa, omni oportunitate humano vsui commodus. Propter densitatem ac riui recreationem ferarum illic multus erat accursus. Trium tantum molendinorum tres domus illic erant, & solum habitabile permodicum. Consecrata paucis extructa annis non parua Ecclesia, columnis ex ligneis claustrum construxit, in quo ad morem patriæ fratres iam nusquam progressuros considere instituit.

Variis ergo simultatibus, quæ sæpe introrsus oriebantur, cæpit dolere multum & anxiari. Ad ea enim componenda, qui in claustro præsideret, minime erat, sumptuum congerendorum necessitas illum immorari extra compellebat. Hac de re cum iam Deum multoties exorasset, diuina sibi miseratio accommodauit auxilium sufficiens ad vniuersa, quæ agenda forent, suffragium. Ortus Italia quidam vir erat, quem latinitas in antiquum ab eo restituta scientiæ statum, tota supremum debito cum amore & honore agnoscit nomine Lanfrancus. Ipsa quoque in liberalibus studiis gentium magistra Græcia, discipulos illis libenter audiebat & admirabatur. Is patria egressus, quamplures multi nomini scolaris secum habet in Normanniam deuenit. Beccum itaque adiit, quo nullum vsquam pauperius æstimabatur vel abiectius cœnobium. Forte tunc Abbas extruendæ fornaci occupatus, ipse operabatur manibus suis. Cuius humilitatem animi sermonisq; dignitatem ille plurimum veneratus & amans, monachus ibi efficitur. Sic per tres annos vixit solitarius in frequentia hominum, gaudens quod ibi nesciebatur, præter paucissimos, quibus aliquando loquebatur omnibus ignotus. Rumor vt hoc factum prodiit, longe lateq; protulit, & fama viri præclarissima Beccum & Abbatem Herluinum breui per orbem terrarum extulit. Accurrunt clerici, Ducum filii, nominatissimi scholarum latinitatis magistri, laici potentes, alta nobilitate viri multi pro ipsius amore multas eidem Ecclesiæ terras contulere. Ditatur ilico Beccensis locus ornamentis, possessionibus, personis nobilibus & honestis. Interius religio atque eruditio multum accrescere, exterius rerum omnium necessariarum sumministratio cepit ad plenum abūdare. Qui ergo in ipsius Monasterii inchoatione domibus necessariis solum sufficiens non habuit, eius paucos infra annos ad miliaria protenditur dominum. Non multo post propter inhabitantium multitudinem contigit in ea illud à Domino per Ysaiam prophetam: Angustus mihi est locus, fac spacium mihi vt inhabitem. Adunatam etenim illic fratrum multitudinem, quia domorum spaciositas iam carpere non valebat, & quia situs loci degentium incolumitati contrarius existebat, venerabilis Lanfrancus abbatem Herluinum de maioris monasterii & officinarum ædificatione compellare cæpit. Tanti operis solam commonitionem ille extimuit ætatis iam deficientis viribus plurimum diffidens. Nolēte illo aliquatenus adquiescere, diuino nutu monasterii presbiterium corruit. Tandem victes spem in Deo certissimam gerens, & plurimum in consiliarii sui ope confidens, cuius opera sibi bona omnia proueniebant, & in salubriori multum situ noua inchoauit, monasterium & officinas, opus pergrande dignum, cuius dignitati ditiores multæ non accedunt Abbatiæ. Ad initiandum opus hoc tantum, non res suæ quæ permodicæ erant, sed maxima in Deum fides animum firmauit, quæ vniuersa conferendo sic accumulauit, quod à die, qua primo fundamenta posita sunt, vsque ad externi lapidis impositionem, nec materia defuit, nec sumptus. Post triennii vero completionem sola nec dum completa basilica, venerabilis Lanfrancus cepti operis institutor, tam dominum, quam Normanniæ priuatum supplicatione coactus, Ecclesiæ Cadomensi Abbas præficitur. Interea sæpe dictus Normannorum Dux Wilhelmus hæreditarium sibi Angliæ regnum peruadens, imperium rebelle armis ad quæ voluit iura composuit. Denique ad meliorandos Ecclesiarum status animum intendit. Totius igitur Christianitatis summi Pontificis Alexandri, viri vita & scientia excellentissimi, consultu & rogatu, omnium quoque Anglici regni & Normandi imperii magnatum libentissimo assensu Rex Wilhelmus quod potissimum solumq; ac-

cepta-

ceptabat consilium, doctorem supra memoratum ad hoc elegit negotium. Victus multiplici ratione in Angliam traducitur, & quæ insularum transmarinarum primatum obtinet Cantuariensis Ecclesiæ suscepit præsulatum. Qui multarum ditatus amplitudine terrarum, auro argentoque locupletatus, executus mandatum, quod in Exodo mandatur: Honora patrem tuum & matrem, vt sis longæuus super terram: omnibus modis benignus extitit circa patrem suum spiritualem & matrem Ecclesiam. Cuius in Anglia quantus postea extiterit fructus, latissime attestatur renouatus vsquequaque institutionis Ecclesiasticæ status. Cœnobialis ordo, qui omnino ad laicalem prolapsus fuerat dissolutionem ad probatissimam reformatur disciplinam monasteriorum, clerici sub canonicali coercentur regula, populus rituum barbarorum interdicta vanitate ad rectam credendi, atque viuendi formam eruditur. Nobilissimorum atque optimorum tam clericorum quam laicorum ex multis partibus orbis illic adunatus numerus ad centenariam pertingebat summam. Noua necdum sacrata erat Ecclesia, quoniam ab ipso, cuius eam consilium inchoauit, & auxilium consummauit, expectabat consecrari instanter hoc à Deo exposcens. Cuius petitioni qui ad cetera sibi benignus extiterat, optatum Deus concessit effectum, adimplens per omnia super hac re illius affectum. Multo enim ampliori quam præsumere poterat honorificentia consecrata est à quo exoptabat. Igitur decimo Calendas Nouembris, Anno ab incarnatione domini millesimo septuagesimo septimo, sanctæ omnium Ecclesię reuerendus gentium transmarinarum summus Pontifex Lanfrancus aduenit consecrando consummaturus Ecclesiam, quam inspirante Deo inchoauit, & in cuius extruendis fundamentis lapidem secundum ipse manu sua imposuit. Conuenerunt vniuersi Normanniæ Episcopi, Abbates, & alii quique religiosi viri, affuerunt proceres regni. Rex aliis intentus negotiis adesse non potuit Regina Mathildis libens affuisset, nisi regiis detenta occupationibus fuisset. Affuit tamen per condecentem beneficentiæ suæ largitionem. Noluit Rex supernus operi gratiæ suæ Regem terrenum supremam manum imponere, sibi totum reseruans operis consummati gaudium, quod infra sedecim annos solis pauperum expensis compleuit, monasterium cum omnib. officinis opus pulchrum & maximum. Affuerunt & regni Franciæ clarissimi consules, & ex aliis regni eiusdem primatibus complures, clerici, monachi, ex vniuersis adiacentibus prouinciis, aliquanto vero temporis post dedicationem exacto, venerandus pater Herluinus omni membrorum officio destitui penitus cæpit, & longe ante diei ipsius annuam reuolutionem quod optauerat obtinuit. Nam proximo subsecuto mense Augusto, tertio decimo Calendas Septembris die Dominico ex toto lecto decubuit. Vespertina à fratribus peracta Synaxi, cum diei ac diurni officii fine, vitæ humanæ stadium felici cursu peregit, nocte iam proxima, quæ in dominicam illucescebat septimo Calendas Septembris. Actum est in Capitulo illi monumentum bonorum actuum æternum filiis monumentum. Iure quo de spiritualibus loquuturi studiis conueniunt, illius præsentatur memoria, qui ex tyranno religiosus, ex multum seculari omnino spiritualis, loci illius atque ordinis primus extitit fundator & Abbas.

EPITAPHIVM.

Hac tegitur petra, qui quas circumspicis ædes,
Cunctas ediderat, Monachus ex laico.
Ter post vndenos ac tres & quatuor annos,
Grammata nescierat, postq; peritus obit.
Quatuor vndecies transegit cœnobialis
Annos rite suos, dimidiando dies.
Cum Phœbus nouum sub Virgine protulit ortum,
Commigrando diem clausit & hebdomadem.
Herluinus erat, si quis de nomine quærat,
Cui cum sanctis det quicquid eis Deus est.

ALIVD EPITAPHIVM HERLVINI ABBATIS.

Hunc spectans tumulum titulo cognosce sepultum,
Est via virtutis nosce quis ipse fuit.
Dum quater hic denos aui venisset ad annos,
Quæ fuerant secli spreuit amore Dei.

Mutans

Mutans ergo vices, de mundi milite miles
Fit Christi subito, monachus ex laico.
Hinc sibi more patrum socians collegia fratrum,
Cura qua decuit rexit eos, aluit.
Quod quantasque vides hic solus condidit ædes,
Non tam diuitiis, quam fidei meritis.
Quas puer haud didicit scripturas postea sciuit,
Doctus vt indoctum vix sequeretur eum.
Flentibus hunc nobis tulit inclementia mortis,
Sextilis quina bisq; die decima.
Herluinæ pater sic cælica scandis ouanter,
Credere namq; tuis hoc licet ex meritis.

Decessit autem idem venerabilis pater 7. Calendas Septembris, 84. ætatis suæ anno, Monachatus vero 44. paucisque interpositis diebus electus est Abbas Anselmus pro eo qui tunc erat prior eiusdem loci. Qui quantæ fuerit religionis, quantæue sapientiæ, in libro, qui de vita ipsius scribitur, facile, qui eundem librum legerit, reperiet. Scripsit vero idem vir reuerendus nonnulla digna memoriæ, quæ subter annectere curauimus. Dum adhuc Prior esset in Beccensi cœnobio scripsit tractatus tres: Primum de veritate: secundum de libertate arbitrii: tertium de casu Diaboli: Scripsit & quartum, quem titulauit de Grammatico, in quo discipulo, quem secum disputantem introducit, respondit, & multas Dialecticas quæstiones proponit & soluit. Fecit quoque libellum quintum, quem Monologion appellauit: Solus enim in eo & secum loquitur, ac tacita omni ratione quærit & inuenit, & quod vera fides de Deo sentit inuincibili ratione, sic nec aliter esse posse probat & astruit: composuit etiam librum sextum licet paruulum, sed sententiarum ac subtilissimæ contemplationis pondere, magnum quem Proslogion nominauit. Alloquitur enim in eo opere aut seipsum, aut Deum. Scripsit & septimum librum Epistolarũ ad diuersos diuersis eorum negotiis respondens, vel ea quæ sua procurare nitere: aut mandans: Fecit & octauum de incarnatione verbi. Quod opus epistolari stilo conscriptum sanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici Vrbano dicauit, destinauit. Nonum librum edidit, quem, Cur Deus homo, appellauit. Decimum de conceptu virginali. Vndecimum de orationibus ad diuersos sanctos, quas plurimi Meditationes vocant. In quibus legentibus facile apparet, quanta dulcedo supernorum mentem eius repleuerat. Duodecimus, qui & vltimus illi tractatus fuit de processione spiritus sancti: confutauerat enim Græcos in Barensi consilio, negantes spiritum sanctum à filio procedere. Vnde sumpta materia rogatu Ideberti Cinomannorum Episcopi hunc librum composuit. Et quia de hoc venerabili viro aliqua diximus, libet compendiose spacium vitæ eius comprehendere.

Ortus igitur ex generosis parentibus in ciuitate Augusta, quæ contigua est Burgundiæ & Italiæ, per diuersa loca studiis literarum operam dando peruenit Normanniam, & in Monasterio Becci, vbi tunc temporis magnus ille supradictus Lanfrancus Prioris fungebatur officio, cum aliis conscholasticis ab eodem tam diuinis quam secularibus literis instructis, ipsius hortatu & consilio factus est monachus Becci anno ætatis suæ 27. vbi vixit claustralis sine prælatione tribus annis 15. Prior post bonæ memoriæ prædictum Lanfrancum Cantuariensem Archiepiscopum. Deinde 15. annis Abbas extitit post piæ recordationis venerabilem Herluinum primum Abbatem ipsius loci. Inde assumptus est ad Archiepiscopatum Cantuariensem post venerandum Lanfrancum, quem rexit 16. annis. Septimo decimo autem Archiepiscopatus anno, Monachatus vero 49. porro ætatis 76. transiit è mundo 11. Calendas Maii, feria quarta ante cœnam Domini. Ipso anno fuit vltimum Pascha, hoc est, septimo Calendas Maii.

His per anticipationem dictis de fundatore Beccensis Cœnobii cum reuerentia nominando venerabili Herluino & successore eius viro clarissimo in diuinis rebus Anselmo, ad ordinem gestorum Ducum Normanniæ, quibus paululum digressi fueramus, reuertamur.

De classe,

De classe, quam Dux Robertus disposuit mittere in Angliam in adiutorium cognatorum suorum Edwardi & Alfredi filiorum Regis Edelredi.

CAP. X.

TEMPORE quo Edelredus Rex Anglorum, vt supra recitauimus, à Sueno Danorum Rege regno pulsus, & Normanniam profugus venit, duos filios, Edwardum & Aluredum non longo post patriam repetens, Richardo eorum auunculo nutriendos reliquit. Hi enim intra Normannorum Ducum aulam educati tanto honore à Duce sunt habiti, vt summi nexu amoris tanquam fratres eos adoptaret sibi. Quorum diuturno compassus exultatui missis legatis mandauit Chnuto Regi, vt iam iamque saciatus eorum exterminio illis parceret, & sua eis vel sero pro sui amoris obtemptu redderet. At ille salubribus monitis eius non adquieuit, sed legatos infactis rebus nihil lætum portantes remisit.

Tunc Dux vehementissimi furoris rubore succensus conuocatis Ducatus sui principibus, iussit magnam nauium classem festinato fabricari. Quam ex omnibus Normannici maris partibus coactam, & infra exigui temporis spacium in anchoris, armis, hominibusque robustissimis diligenter instructam, stare apud Fiscannum in littore ponti fecit. Inde quoque signo dato, & velis in sublime pansis nimia tempestate acti ad insulam, quæ Gressui vocatur, cum magno periculo pelagi domum sunt deuoluti. Quod puto ita factum esse, Deo auctore, pro Edwardo Rege, quem disponebat in futuro regnare sine sanguinis effusione. Vbi dum longo detinerentur tempore vento aduerso diutius flante, Dux efferatis animis incredibili cruciabatur mœrore. Nouissime autem videns, se nullo modo posse transfretare, giratis nauium proris apud sancti Michaelis montem remeato limbo maris quantotius sunt appulsi.

Quod partem eiusdem classis misit ad affligendam Britanniam, & de pace redintegrata inter ipsum & Alaneum Comitem Britanniæ.

CAP. XI.

DVX autem Rodbertus quandam partem classis Rabello fortissimo militi tradidit, ac ad affligendam incendiis & prædis Britanniam direxit. Ipse vero contracto exercitu equestri, parabat ex altera parte eam aggredi.

Alannus itaque considerans graue sibi ab vtrisque partibus discrimen imminere, missa legatione Rodbertum vtriusque auunculum Normannorum videlicet Archipræsulem ad se mandauit festinanter venire. Cui cum exitialem Britanniæ exterminationem, & concitati Ducis atrocem super se enarrasset expeditionem, præsul sua interposita fide eum sumpsit, ac ad Montem tumbam sancti Michaelis domum adduxit, ad clementiam siquidem Ducis illum inuadere disponentis. Mox nimium rigida eorum præcordia propiciante Christo eam ad quietem composuit, vt omni dissentionum motu sedato serena concordia eos vniret, & Alannum in seruitio Ducis pacta fidelitate supplicem omnino complicaret. Post hæc legatos Dux misit, & nautas à Britannica vexatione recedere iussit.

Quod Chnutus Rex Anglorum obtulit per legatos suos Edwardo & Aluredo medietatem Anglici regni pro timore Roberti Ducis Normannorum: & quod idem Dux pergens Ierusalem Wilhelmum filium suum quinquennem Ducatui Normanniæ præfecit.

CAP. XII.

QVIBVS ad liquidum sopitis en adsunt legati Rodberto Duci à Chnuto Rege directi nuntiantes, illum medietatem Anglici regni velle reddere filiis Edelredi Regis, pace rata in diebus suis, eo quod valida grauaretur incommoditate corporali. Idcirco Dux intermissa nauali expeditione distulit incæptum, prius cupiens ab Ierosolymis redire, quod diu optauerit deuotissimo animo. Nam perpendens hanc vitam prodigam fore & labilem, verbaque dominica pio atque felici corde volutans diuitibus loquentia: Væ vobis qui habetis vestram consolationem: elegit magis pauper Christi fieri, quam gehennalibus ignibus aduri.

Rodbertum ergo archiepiscopum cum optimatib. sui ducatus accersiuit, & illis velle

velle se appetere Ierosolymitanam peregrinationem manifestauit. Quibus verbis omnes vehementer attoniti, propter eius absentiam formidabant patriam multimode perturbari. Exponens autem eis Wilhelmum filium suum, quem vnicum apud Falesiam genuerat, ab eis attentissime exigebat, vt hunc sibi loco sui Dominum eligerent, & militiæ suæ principem præficerent. Qui licet sub tenerrima detineretur ætate puerili, tamen de eius consolatione omnes oppido exhilerati, iuxta decretum Ducis protinus eum prompta viuacitate suum collaudauere Principem ac Dominum, pangentes illi fidelitatem non violandis sacramentis. Dux itaque Rodbertus postquam hæc ad votum expleuit, filium suum fidelibus & sensatis tutoribus & auctoribus vsq; ad legitimam ætatem subegit, & dispositis competenter rebus ad patriæ moderamina congruentibus, pium valedicens omnibus, cum suo nobilissimo comitatu illam sanctissimam peregrinationem est aggressus. Quæ vero lingua vel sermo explicabit elemosynarum exhibitiones egenis ab eo quotidie distributas? Aut quæ vidua vel orphanus egenusque extitit, qui non eius expensis subleuaretur? Tandem profecto itinere ad illud venerabile sepulchrum peruenit, in quo Regis cœlestis sanctissimum corpus iacuit. Quis ergo hominum enarrabit, quot per octauos dies lachrymarum riuulis illud eluerit, vel quot auri muneribus accumulauerit.

Quod idem Dux Rodbertus rediens ab Ierosolymis apud vrbem Nicenam obiit in Christo.

CAP. XIII.

Porro inuictus Dux pius & Deo amabilis, adorato Christo cum internorum singultuum suspiriis, & peragratis Sanctorum locis felicissimum conuertens iter ad Nicenam regressus est vrbem. In qua correptus ægrimonia corporis, Millesimo tricesimo quinto ab incarnatione Domini anno viam petens vniuersi generis humani gaudentibus angelis diuinæ vocationis iussu in fine occubuit, 6. Nonas Iulii. Non enim indignum æstimo credere, & pennæ officio signare, quod æterno cœlestis Ierusalem moderatori, cuius & sepulturæ locum in terra veneratus est, in huius vitæ medio labore ad perennis gloriæ consortium eum assumere placuerit. Ne beata anima plurimo iam optimorum operum splendore candidata, post mundanis actibus implicata maculas colligeret: Sepultus est etiam in basilica sanctę Marię à suis intra mœnia Nicenæ ciuitatis, regnante Domino nostro Iesu Christo in paternæ maiestatis deitate, cum coæqualitate spiritus sancti per omnia secula, Amen.

Anno 1035.

Explicit liber quintus.

INCIPIT LIBER SEXTVS DE VVILHELMO DVCE, QVI ANGLIAM ARMIS SVBEGIT.

Quos labores Wilhelmus puer perpessus est in initio sui principatus peruersitate quorundam.

CAP. I.

Recensitis seriatim Rodberti magni Ducis actibus, & multorum solerti indagine intimatis auribus competens videtur, vt ad Wilhelmum filium eius articulus vertatur, subscribendo futuris, quo sudore laboris inimicorum laqueos euaserit, & suis eorum ferina colla vestigiis viriliter substrauerit. Plerisque etenim scripturæ reperitur in paginis, nequitia patris iniqui domum filii subuerti, è diuerso vero merito boni solidius roborari. Denique Christus Rodberto Duci spretis ab eo secularib. pompis domum stabiliuit, dum perenni eum palma remunerauit, & Wilhelmum filium illius profligatis inimicis throno regali postmodum prouexit.

Veruntamen quibus victoriarum triumphis in Ducatu claruerit, prout ordo rerum veracissime compertarum dictauerit, libet venturis notificare, ne tegantur inani segnitie, quæ gloriose micuerunt ætatis nostræ tempore. Is itaq; Dux in puerilibus annis patre orbatus sagaci tutorum prouidentia, liberalium morum instituebatur ad incrementa. Sub eius ineunte ætate Normannorum plurimi aberrantes ab eius fidelitate

litate plura per loca aggeres erexerunt, & tutissimas sibi munitiones construxerunt. Quarum dum auderent fisi munimine, protinus inter eos diuersi motus exoriuntur, seditiones concitantur, ac sæua patriæ incendia vbiq; perpetrantur. In tanto quippe dissensionum turbine Mars atrociter grassatur, & non modicus bellatorum cuneus frustra consumitur.

De bello inter Turstinum de Bastenborc, & Walchelinum de Ferrariis, & de morte Osberni filii Herfasti.

CAP. II.

NAM Hugo de Monteforti filius Turstini cum Walchelino de Ferrariis certauit, & in eo conflictu vterque occisus occubuit. Porro immanis quorundam rabies eructuat, ac ad patriæ detrimentum nimis regnat. Siquidem Gislebertus Comes Ocensis filius Godefridi Comitis, callidus & fortis tutor Wilhelmi pueri scilicet domini, quodam mane dum equitans loqueretur cum compatre suo Wascelino de Ponte Erchenfredi nil mali suspicans occiditur cum Fulcoio filio Geroii. Hoc vero malum dolosis hortatibus Rodulphi de Waceio filii Rodberti Archiepiscopi factum est per manus crudeles Odonis Grossi, & audacis Rodberti filii Geroii. Deinde Turoldus teneri Ducis pædagogus perimitur à perfidis patriæ desertoribus. Osbernus quoque procurator principalis domus, Herfasti Gunnoris Comitissæ fratris filius, quadam nocte, dum in cubiculo Ducis cum ipso in valle Rodoili securus soporatur, repente in statu suo à Wilhelmo Rogerii de Monte Gumerii filio iugulatur. Rogerius enim pro perfidia sua tunc exulabat apud Parisios, & quinque filii eius Hugo & Rodbertus, Rogerius & Wilhelmus, atque Gislebertus, in Normannia summopere inseruiebant diris facinoribus. Sed Wilhelmus pro scelere præscripto, quod operatus est, non multo post condignam mercedem retribuente Deo nactus est. Barno quippe de Glotis præpositus Osberni iniustam necem Domini sui cupiens vlcisci, nocte quadam expeditos pugiles congregauit, & domum, vbi Wilhelmus & complices sui dormiebant, abiit, ac omnes simul, sicut meruerant, statim trucidauit.

Quomodo Rogerius de Bellomonte filius Hunfridi de Vetulis patris iussione Rogerium de Toeneio superauit.

CAP. III.

ROGERIVS Toenites de stirpe Malahulcii, qui Rollonis Ducis patricius fuerat, & cum eo Francos atterens Normanniam fortiter adquisierat, vir potens & superbus, ac totius Normanniæ signifer erat. Hic vero dum Rodbertus Dux peregre perrexerat in Hispaniam, vbi per eum multæ probitates super paganos factæ sunt, profectus fuerat. Sed post aliquantum temporis in sua regressus est. Comperiens autem, quod Wilhelmus puer in Ducatum patri successerit, vehementer indignatus est, & tumide despexit illi seruire, dicens, quod nothus non deberet sibi aliisque Normannis imperare. Wilhelmus enim ex concubina Rodberti Ducis nomine * Herleua Fulberti Cubularii Ducis filia natus, nobilibus indigenis, ex Ricardorum prosapia natis despectui erat, vtpote nothus. * Herlotta

Verum postquam Ierosolymitanus Dux obiit, Herluinus quidam probus miles Herleuam vxorem duxit, ex qua duos filios, Odonem & Robertum, qui postmodum præclaræ sublimitatis fuerunt, procreauit.

Rogerius itaque fretus auxiliatorum multitudine contra tenerum Ducem ausus est rebellare. Omnes vicinos suos palam despiciebat, & terras eorum, maxime Vnfridi de Vetulis, rapinis & incendiis deuastabat. At ille diutius hoc ferre nolens, Rogerium de Bellomonte filium suum cum familia sua contra eum misit. Quem Roger. Torniẽsis temere spreuit, & nil metuens cũ eo audacter conflixit: sed ibidem cum duobus filiis suis Helberto & Elinantio peremptus victoriam hostibus reliquit. Ibi Rodbertus de Grentemaisnil læthale vulnus accepit, quo post tres hebdomadas decimoquarto Calendas Iulii obiit. Porro ante mortem suam duobus filiis suis Hugoni & Rodberto terram suam æqualiter distribuit: eisque Ernaldum minimum filium suum vt ipsum dum ad ætatem veniret, sicut fratrem bene tractarent, commendauit.

Iii Quod

Quod idem Rogerius Abbatiam Pratellis ædificauit, & Adelinam filiam Walleranni Comitis Mellenti duxit.

CAP. IIII.

ROGERIVS vero de Bellomonte superatis aduersariis victori Deo gratiam retulit: & in omni vita sua bonis operibus insudare studuit. Inter quæ Monachile Cœnobium in fundo suo Pratellis construxit, & Wilhelmo Duci contra omnes fidelis semper extitit.

Quapropter omnibus auis proauisque suis sublimior effectus est. Nam Adelinam Waleranni Comitis Mellenti filiam vxorem duxit, ex qua duos filios, Rodbertum & Henricum magnæ potentiæ postea Comites procreauit. Rodbertus quippe post Hugonē auunculū suū Comes Mellentis plusquam viginti septem annis viguit: & Henricus dono Wilhelmi Regis in Anglia Comitatum Warwik promeruit. Post præfatam cædem, in qua Rogerius & Robertus de Grentemaisnil, & alii quamplures ceciderunt, Ricardus Ebroicensis Comes filius Rodberti Archiepiscopi, vxorem Rogerij de Toenia sibi in matrimonio assumpsit, ex qua Wilhelmum, qui nunc Ebroicensibus principatur, genuit. Rodolph. vero frater eius Haduisam filiā Geroii relictam Rodberti de Grentemaisnil sibi iunxit. Interea Wilhelmus Dux fauente Deo crescit ætate & viribus, ac sensu morumque valentia proficit. Animaduertens itaque, quanta suorum rabies Normanniam proculcauerit, in pueri pectore virile robur colligit, proceresque patris sui ascitos ad amorem sui trahere satagit, & ne quid indisciplinate agant precibus & iussis erudit. Rodulfum de Waceio ex consultu maiorum sibi tutorem eligit, & principem militiæ Normannorum constituit. Quidam optimatum, qui Dominum & iustitiam amant, libenter Duci vt Domino obtemperant, fidemque seruant, & rebelles ei subdere fideliter anhelant. Porro filii discordiæ, qui dissentionibus gaudent, & innocenter viuere volentes, affligere student, dum per se tantum nocere simplicibus, quantum vellent, se non posse vident, commentantur, qualiter improba fronte subuersionem patriæ procurent. Henricum igitur Regem Francorum adeunt, & titiones eius per Normannicos limites hac illacque spargunt. Quos nominatim literis exprimerem, si inexorabilia eorum odia declinare nollem. Attamen non alii extiterunt, vobis in aure loquor circumstantibus, quam hi, qui fideliores se profitentur, & quos nunc maioribus Dux cumulauit honoribus.

Quod Henricus Rex Francorum castrum Tegularias à Normannis pro pace sibi traditum combussit, nec non & Argentonium.

CAP. V.

VESANA igitur proditorum prouocatione Rex Heinricus vehementer permotus, & beneficii à Roberto Duce sibi quondam impensi immemor effectus, dixit se placabilem ei nullo modo fore, quamdiu Tegulense castrum videret in pristino statu persistere. Cuius fraudes animi ob salutem pueri vitare cupientes in fide stantes Normanni, decreuerunt fieri quod egisse postmodum pœnituit.

Gislebertus autem cognomento Crispinus, cui illud commiserat olim Dux Rodbertus, mox vt molestissimum agnouit decretum, conatus eorum spreuit, & cum valida manu armatorum ad resistendum ilico se intra ipsum conclusit. Rex quoque munitionis aditum sibi denegari considerans, exercitibus tam Francorum, quam Normannorum contractis festinus eam obsidione cinxit. Quid plura? Gislebertus tandem precibus Ducis victus, mœrens castrum reddidit, quod sub oculis omnium cum maximo dolore cordis confestim igne concremari perspexit. Quibus Rex ad votum peractis, à loco secessit. Sed non multo post Oximensem Comitem adiuit, & Argentonium Ducis vicum flammis voracibus combussit: Sicque onustus præda partes illas deseruit. Deinde itinere, quod venerat, regressus, ad castellum Tegulense venit, atque sacramenta, quæ Duci iurauerat, ne à quoquam suo in quatuor annis reficeretur, irrita fecit. Nam illud cum festinatione restaurauit, militibus & alimoniis abundantissime muniuit, & hinc quia votis suis iam satisfecerat, lætus recessit.

Quomo-

Quomodo Turstinus Goz castrum Falesiæ contra Wilhelmum Ducem tenere volens, sed non potuit, & de Richardo filio eiusdem.

CAP. VI.

TVRSTENVS cognomento Guz Ansfridi Dani filius, qui tunc præses Oximensis erat, perspiciens Ducem puerum Regi aliquantum cessisse, & quasi victum regiæ manus oppressionem iam aliquantam vtcunque perpeti, zelo succensus infidelitatis, regales milites stipendiis conduxit, quos complices ad muniendum Falesiæ castellum, ne inde Duci seruiret, sibi asciuit. Cuius maliuoli animi conatus Dux vt comperit, legionibus Normannorum vndequaque coactis festinanter illud obsedit. Tunc Rodulfus Waceiensis magister militum erat, Ducemque suum totis nisibus adiuuabat.

Concitatis autem militibus tanta ilico magnanimitate pugnatum est, vt partem muri sub momento deiecerunt. Et nisi nox prœlium diremisset, proculdubio rem, quam summe volebant, totam confecissent. Perpendens Turstinus, se tantas hostium copias non posse diutius tolerare, locum secedendi à Duce petiit, & sic profugus à patria extorris aufugit. Post hæc Ricardus Turstini filius optime Duci seruiuit, & si patrem suum Duci reconciliauit, & ipse multa maiora, quam pater perdiderat, adquisiuit.

Quod Roberto Archiepiscopo successit Malgerius filius secundi Ricardi ex secunda coniuge Papia, & de Willelmo Archacensi.

CAP. VII.

MORTVO Rodberto Rotomagensi Archiepiscopo successit Malgerius frater Rodberti Ducis. Nam Ricardus Gunnorides mortua Iudith, aliam vxorem nomine Papiam duxit, ex qua duos filios genuit, Malgerium scilicet archipræsulem, & Wilhelmum Archacensem. Hic enim Wilhelmus à Duce iam in adolescentia pollente, Comitatum Talogi percepit, obtentu beneficii, vt inde illi existeret fidelis. Nobilitate vero generis elatus castrum Archarum in cacumine ipsius montis condidit. Deinde assumpta tyrannide, regioque fultus iuuamine, contra Ducem ausus est calcaneum extollere. Quem Dux à sua vesania nitens auellere, ad exhibendum sibi obsequium per legatos iussit eum venire. Sed ille huiusmodi legationem habens contemptui, magna cum fiducia ad resistendum se muniuit & armauit. Dux vero viribus Normannorum ascitis eius supercilium domiturus quantotius super eum venit, & erectis aggeribus ad radicem montis castrum stabiliuit, quod fortium virorum robore inexpugnabile reddit, & sic inde abiens vallatum alimoniis reliquit. Quod factum protinus Henricum Regem minime latuit. Rex ergo Francorum copias sumpsit, & superioris oppidi causa muniendi properatissime aduenit, & exercitum castra metari apud Sanctum Albinum iussit. Cuius aduentum milites Ducis comperientes, de suis miserunt, si quos forte hostium à regio cœtu abtraherent, quos illi in latibulis degentes incautos exciperent. Quo dum venissent, non minimam exercitus partem inde protraxerunt, & fugientes in insidias induxerunt. Statim vero qui videbantur fugere, versa facie cæperunt eos acriter cædere: adeo vt in hoc conflictu cum pluribus Ingelrannus Abbatisuillæ Comes confossus perimeretur, ac Hugo cognomento Bardulfus cum multis aliis caperetur. Quod vt Rex agnouit, alimoniam castello, pro quo venerat intromisit, vt mœstus propter milites amissos cum dedecore recessit. Wilhelmus quoque non longo post inedia affectus cum suis inuitus castellum reddidit, & ipse à natiuo solo in exilium discessit. Denique cum vxore sua sorore, scilicet Widonis Comitis Pontini Eustachium Boloniæ Comitem expetiit, & in eius familia victum & vestitum percipiens vsque ad mortem suam extorris remansit.

Quod mortuo Chnuto Rege Anglorum successit Heroldus filius eius, & de Edwardo adhuc exule.

CAP. VIII.

EADEM tēpestate Anglorũ rex * Chnutus obiit, cui successit Heraldus filius eius, ex concubina nomine Elfgiua natus. Cuius diu cupitam mortem Edwardus audiens adhuc cum Duce degens, quantotius cum quadraginta nauibus milite plenis * Canutus.

superato mari Hantunam appulit, vbi innumerabilem Anglorum multitudinem ad sui pernitiem se operientem offendit. Qui protinus congressus cum eis, non minimam partem ex illis otius orco transmisit. Ipse vero victor existens, ad naues regressus est cum suis. Videns autem non absque plurimo militum numero se posse regnum obtinere Anglorum, regyratis nauium proris Normanniam cum maxima præda repetiit.

De traditione Aluredi fratris Edwardi per Goduinum Comitem, & quod Hardechnutus filius Emmæ matris Edwardi successit Heraldo fratri suo, & Hardochnuto Edwardus, qui duxit Editham filiam Goduini.

Cap. IX.

INTEREA frater eius Alfredus milites non parui numeri assumpsit, portumque Widsand petiit, & hac transfretans Doroborniam venit. Inde siquidem interiora penetrans regni, Goduinum Comitem obuium habuit. Quem idem Comes in sua fide suscepit, sed in illo sub eadem nocte traditoris inde vicem impleuit. Nam libato pacis osculo, & cum eo percepto cibo medio intempestæ noctis manibus post tergum ligatis, illum Heraldo Regi apud Londoniam cum suorum nonnullis destinauit. Milites autem suos partim per Anglorum regionem distraxit, partim cum dedecore peremit. Heraldus vt Aluredum vidit, statim eius socios truncari capitibus iussit, & ipsum ad Hely duci, ibique oculis priuari. Sic nobilissimus & optimus vir Aluredꝰ occubuit iniuste peremptus. Heraldus vero nõ multo post superstes obiit mortem: cui successit frater eius Hardechnutus à Datia egressus, ex Emma Edwardi matre natus. Qui post paululum confirmatus in culmine regni fratrem suum Edwardum à Normannia reuocauit, ac secum cohabitare fecit. Ipse autem non plenis duobus annis existens, exuit hominem, & Edwardum totius regni reliquit hæredem.

Ferox dolique commentor Goduinus eo tempore Comes in Anglia potentissimus erat, & magnam regni Anglorum partem fortiter tenebat, quam ex parentum nobilitate, seu vi vel fraudulentia vendicauerat. Edwardus itaque metuens tanti viri potentia lædi, doloue solito, Normannorum consultu, quorum fido vigebat solatio, indignam Aluredi fratris sui pernitiem ei benigniter indulsit. Ac vt inter eos firmus amor iugiter maneret, Editham filiam eius vxorem nominetenus duxit.

Nam reuera, vt dicunt, ambo perpetuam virginitatem conseruauerunt. Edwardus nempe Rex vir bonus erat, mitis, & humilis, iocundus, & longanimis, clemens pauperum tutor, & Anglicarum legum legitimus restitutor. Multotiens diuina misteria vidit, & vaticinia, quæ rerum euentu postmodum comprobata sunt, deprompsit, regnumque Anglorum fere viginti quatuor annos feliciter rexit.

De crudelitate Wilhelmi Taluatii, & de Wilhelmo filio Geroii, qui Monachus Becci factus est.

Cap. X.

WILHELMVS cognomento Taluatius postquam Rodberti fratris sui caput in carcere securibus comminutum est auxilio suorum & maxime Wilhelmi filii Geroii omnem patris sui fundum adeptus est. Hic vero à parentum suorum perfidia nequaquam sua retorsit vestigia.

Hildeburgem quippe filiam Arnulfi cuiusdam nobilissimi viri in coniugio habuit, ex qua Arnulfum & Mabiliam crudelissimæ sobolis postea matrem genuit. Sed quum mulier prædicta bene morigerata erat, & Deum feruenter amabat, diris mariti factionibus non consentiebat. Quapropter ipse eam abominatus est vehementer. Deinde filiam Rodulfi Vicecomitis de Bellomonte sibi desponsauit, & plures sibi vicinos optimates ad nuptias inuitauit, inter quos Willelmum Gorii filium eximię strenuitatis virum accersiuit.

Rodulfus autem frater eius Clericus copiose litteratus erat, & cognomento Mala Corona. quia militaribus exercitiis inseruiens clericatus grauitatem male seruabat, ex augurio graue infortunium sibi imminere prænoscens, fratri suo prohibet, ne fœdas feralis bigami nuptias vllatenus adiret. Wilhelmus autem spretis Rodulfi dissuasionibus, inermis Alentium venit cum duodecim militibus.

Porro Talauatius cum illic nil mali suspicantem, sed potius, vt moris est, ad nuptias

ptias amici sui gaudentem sine reatu quasi nequam proditorem mox comprehendit, & caute custodiri suis clientibus præcepit. Postea cum conuiuis suis venatum perrexit. Satellites vero eius, quibus clam iusserat hoc Wilhelmum foras eduxerunt, & cunctis qui hoc videbant lugentibus, heu proh dolor, oculis priuarunt, nariumque summitatibus & aurium abscissis deturparunt.

Hoc audito scelere multi doluerunt, & contra Taluatium in ira exarserunt, & tale nefas vlcisci conati sunt. Geroianus autem Wilhelmus post tres annos venerabilem Herluinum Abbatem adiit, & in Beccensi cœnobio, quod in honore Sanctæ Dei genitricis Mariæ tunc à præfato patre construebatur, Monachus factus est.

Quod Dux Ricardus dedit duo municipia Monasteriorum & Eschalfoum Geroio, qui duxit Gislam filiam Turstini de Monteforti.

Cap. XI.

Geroivs iste, de cuius prole loquimur, ex nobili Francorum & Britonum prosapia originem traxisse dicitur. Hic autem cum Belesmensi Wilhelmo ad curiam Ricardi ducis venit, cuius dono in Normannia duo municipia, Monasteriolũ & Escalfoum obtinuit. Hospitium vero dum Ducem expeteret in domo Turstini de Monteforti habuit, cuius filiam nomine Gislam ad prandium forte videns adamauit, & à præclaris parentibus eam requirens impetrauit. Quæ succedenti tempore septem filios & quatuor filias ei peperit: quorum nomina hæc sunt: Ernaldus, & Fulcoius, qui cum Gisleberto Comite periit, Wilhelmus & Rodulfus Mala corona, Rodbertus, Hugo, & Geroius. Herenburgis, & Emma, Adelais, & Haduisa.

Ex his filiorum & nepotum militaris turma propagata est, quæ Barbaris in Anglia vel Apulia seu Turcia vel Syria nimio terrori visa est. Igitur postquam Wilhelmus Taluatius Wilhelmum, qui ætate & sensu in Geroiana progenie sublimior erat, ex inuidia, vt supra diximus, tam truculenter dehonestauerat, Rodbertus & Rodulfus egregii milites cum fratribus & cognatis viriliter insurgunt, & damnosam fratris sui iniuriam vindicare moliti sunt.

Omnem itaque terram Taluatii prædis & incendiis deuastabant, vsque ad portas munitionum eius nullo resistente armati veniebant, ipsumque vt exiret, & comminus certaret audacter prouocabant. At ille & timidus, & in militia nullarum virium erat, cum lacessentibus inimicis in campo confligere non audebat. Sic à Geroicis sæpe deludebatur.

De Arnulfo filio Wilhelmi Talauacii & Oliuero fratre eius Monacho Beccensi.

Cap. XII.

Arnvlfvs tandem filius eius vt hęc animaduertit, optimatum suorum consensu contra patrem, qui omnib. odibilis erat, rebellauit, & eum de munitionibus suis turpiter eiecit, & vsque ad mortem miserabiliter exulare compulit. Paternam quidem possessionem inuasit, sed nequitiam non deuitauit, vnde tristi fine perire meruit.

Nam quadam die cum clientibus suis prædari perrexit, & inter reliqua porcum cuiusdam sanctimonialis rapuit. At illa gemens eum insecuta est, ac vt porcellus, quem nutrierat, sibi pro Deo redderetur, obnixe deprecata est. Arnulfus autem preces eius spreuit, porcum mactari, & ad esum præparari coco iussit, ventrique suo frustra seruiens inde sero nimis comedit. Sed non impune. Nam eadem nocte in lecto suo strangulatus est.

Porro quorundam relatio asserit, quod ab Oliuario germano suo peremptus sit. Nos vero de tali viro tantum nefas non solum non astruimus, verum etiam credere penitus recusamus.

Præfatus siquidem Oliuarus longo post tempore in militia honorifice deguit, senexque factus Dei nutu seculum dereliquit. Deinde sub Domino Anselmo tunc Abbate, nunc vero Cantuariorum Archiepiscopo Monachile scema in Beccensi Cœnobio pie suscepit, quod ibidem sub Domino Wilhelmo Abbate multis annis laudabiliter portauit.

Quod mortuo Arnulfo Iuo patruus eius Episcopus Sagiensis terram eius hereditario iure possedit.

CAP. XIII.

DENIQVE Arnulfo nequiter perempto, sicut supra retulimus, venerabilis Iuo patruus eius Sagiensis Episcopus Belesmiæ castrum, & quæque ad ipsum iure pertinebant, accepit, & legitime quamdiu vixit, pace cum Geroianis aliisque vicinis facta, tenuit. Sagax enim idem erat, ac decorus, & affabilis multumque iocosus, ac serenæ pacis cupidus. Sed perfidia malorum non cessat perturbare quietem bonorum. Itaque temporibus Iuonis Episcopi Richardus atque Rodbertus, & Anesgotus filii Wilhelmi cognomine Sorengi cuneum sceleratorum sibi asciuerunt, & omnem circa Sagium patriam sine reuerentia depopulati sunt. Postremo Ecclesiam Sancti Geruasii inuaserunt, ibique turbam prædonum posuerunt. Sic de domo orationis speluncam latronum, stabulumque fecerunt equorum. Religiosus Azo vetulus præsul eiusdem vrbis muros destruxerat, & ex lapidibus deiecti muri Ecclesiam Sancto Geruasio Martiri construxerat, vbi sedes Episcopalis longo post tempore fuerat. Venerandus autem Iuo dum vidit Sorengos in diebus suis ita insanire, vt in templo Dei non dubitarent foueam furum & lupanar meretricum facere, nobili tactus ira vehementer doluit, ac ad liberationem Ecclesiæ Dei toto nisu animum conuertit. Quadam igitur die de curia Wilhelmi Ducis rediret, ac per Oxinensem pagum transiret, Hugonem de Grentemaisnil aliosqe barones cum turmis suis secum adduxit, & Sorengos in turre Monasterii fortiter expugnari fecit. At illi audacter restiterunt, vt pro se pugnantes proiectis telis plures læserunt. Quod pontifex dum perspexit, vicinis domibus ignem imponi iussit. Mox patrochiani iussis parent Episcopi. Ignis vero immissus flante vento ad Ecclesiam currit, ipsamque inuadens consumit, & impios in ea furentes acriter angit. Sorengi tandem dum se vident flammæ sæuitiem pati non posse, arreptis armis inde fugiunt cum dedecore.

De filiis Wilhelmi Sorengi Ricardo, Rodberto, & Anesgoto, quomodo digna morte interierunt.

CAP. XIIII.

IVSTVS & misericors Deus ægre tulit Ecclesiæ suæ prophanationem, debitamque violatoribus non distulit inferre mulctationem. Nam tres germani, qui principes extiterant prædictæ inuasionis, non multo post, dum latrocinii iusto Dei iudicio perempti sunt, sine confessione & viatico salutis. Ricardus nempe qui primogenitus erat, noctu in vili casa iuxta quoddam stagnum securus dormiebat. Protinus quidam miles potens nomine Ricardus de Sancta Scholastica, cuius terram deuastauerat, domunculam circumdedit cum sua familia. Sorengus vero expergefactus de Bordello exiit, & fugiens in viuarium exilire voluit. Verum quidam rusticus, quem ipse pridem in vinculis cruciauerat, eum præuenit, & securi caput eius conterens, mox eum ibidem exanimauit. Deinde Rodbertus frater eius cum suis quadam die circa Scucerum prædam rapuit, & dum rediret, à persequentibus villanis vulneratus statim interiit.

Ad vltimum Anesgotus Cambeiam super Albertum Girardi Flatelli filium intrauit, ibique militari rabie debacchari cæpit, sed pilo desuper emisso in capite ictus mox periit. Ecce in his vere completum vidimus, quod audiuimus: Si quis templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Raptores ergo & fractores ecclesiarum sui similium interitu comperto caueant, nedum similia perpetrant, simili punitione tandem pereant. Et si mundana prosperitas paululum eos comitatur, non inde securi glorientur. Illis nimirũ scire conuenit, quod mundi gaudiũ quasi fumus ad modicum transit, ac permansurum mœrorem adquirit, ceu quidam egregius in poemate suo impios arguens versificator ait:

Vos male gaudetis, quia tandem suscipietis
Nequitiæ fructum, tenebras, incendia, luctum.
Nam pius indultor iustusq; tamen Deus vltor,
Quæ sua sunt munit, quæ sunt hostilia punit.

Prostratis, vt supra dictum est, filiis discordiæ, simplicibus in pace circa Sagium licuit aliquantulum respirare. Nobilis Iuo præsul Ecclesiã cooperire satagit. Et quarto nonas Ianuarii iterum dedicauit. Sed quia maceriæ flammarum virtute læsæ fuerant, ipso anno ante quadragesimam corruerunt.

De consilio quod Remis tenuit Leo Papa & de increpatione ipsius in Iuonem episcopum Sagiensem propter ecclesiam Sancti Geruasii combustam.

CAP. XV.

IN illo tempore Sanctus Leo Papa Gallias expetiit, ecclesiam Sancti Remigii Remensis archiepiscopi consecrauit, eiusque corpus in ecclesiam nuper dedicatam transtulit. Tunc Remis idem Papa grande consilium tenuit, & desides episcopos vel Abbates acriter redarguit, inter quos vt dicunt propter combustionem ecclesiæ Iuoni dixit: Quid fecisti perfide? Qua lege damnari debes, qui matrem tuam cremare ausus es? Eloquens Iuo palam confessus est se quidem malum fecisse, ne deteriora fierent à scelerosis super filios ecclesiæ.

Denique pœnitentiam secundum Sagacis Papæ iussum accepit, ac de restituenda Sancti Geruasii ecclesia operam adhibuit. Igitur Apuliam & inde Constantinopolim perrexit, & à diuitibus cognatis & amicis suis simul multum pecuniæ congessit, donoque Imperatoris de ligno dominicæ crucis charum munus deportauit. Reuersus autem Sagium ecclesiam cæpit tam magnam ædificare, vt successores eius Rodbertus Girardus ac Serlo nequiuerunt eam per XL. annos consummare.

Quod Willelmus Talauatius frater Montis episcopi filiam suam Mabiliam Rogerio de Monte Gumerii cum terra sua dedit.

CAP. XVI.

INTEREA Willelmus Talauatius postquam à filio suo vt supra retulimus de terra sua expulsus est, miser & despicabilis omnibus per aliorum domos diu peruagatus est. Ad extremum Rogerum de Monte Gumeri expetiit, eique filiam suam nomine Mabiliam sponte obtulit, & omnem quem ipse pro nequitia segnitiaque sua perdiderat honorem concessit. At ille qui fortis erat & probus consilioque maturus, hoc placitum sibi profuturum cernens, ei adquieuit in omnibus. Ipsum namque errabundum in domo sua suscepit, eiusque natam sibi legitime copulauit. Præfata vero mulier erat corpore parua multumque loquax, ad malum satis prompta, & sagax, atque faceta, nimiumque crudelis & audax. Quæ succedenti tempore quinque filios & quatuor filias peperit, quorum nomina hæc sunt. Rodbertus & Hugo, Rogerius Pictauinus, Philippus & Arnulfus. Emma Mathildis, Mabilia, & Sibilla. Hæ siquidem fratres suos moribus præcesserunt. Nam dapsiles & honestæ ac affabiles pauperibus & monachis aliisque seruis Dei fuerunt. Illi vero ferales & cupidi ac inopum rabidi oppressores extiterunt. Quam callidi vel militares seu perfidi fuerunt, aut quantum super vicinos paresque suos excreuerint, iterumque sub eis pro facinoribus suis deciderint, non est nostrum in hoc loco enarrare, qui decreuimus Willelmi Ducis magni gesta propalare. Quapropter illis relictis nunc stylus figatur in præfixa serie narrationis.

Quod mortuo Hugone Episcopo Baiocensi Dux Willelmus Odonem fratrem suum Vterinum subrogauit, & de bello apud Valedunas.

CAP. XVII.

IGITVR Dux iam flore vernans gratissimæ iuuentutis, cultum Dei cæpit vltroneo corde amplecti, imperitorum quoq; contubernia à se eliminare & sapientum consiliis vti, bellicis rebus pollere, & prudentia seculari vigere. Circa hæc tempora Hugo filius Rodulfi Comitis Baiocensis episcopus obiit, & Dux prædictum episcopatum Odoni fratri suo commendauit. Præfatus autem Odo vt præsul consecratus fuit, pontificalem ecclesiam in honorem Sanctæ Dei genitricis Mariæ nouam auxit: auctoque clericorum numero peritorum & multis ornamentis mirabiliter ditauit. Ipse vero fere quinquaginta annis in episcopatu vixit. Dux autem dũ multis probitatum commodis quotidie augmentaretur, quendam crudelem cõiuuam expertus est, Widonẽ scil. filium Rainaldi Burgundionum Comitis, qui cum eo à puerilibus annis educatus fuerat, & cui olim contulerat castrum Brioci quasi munere firmius astringendę fidelitatis. Is etenim fastu inuectus superbiæ, plurimos proceres velut Absolon ab eius fidelitate cæpit auertere, & in suæ perfidiæ voragine complicare, in tantum vt Nigellum Constantiniensem præsidem, in hac conspiratione annecteret & à seruitio quod electissimo principi sacramẽtum obligatione debebat, cum multis aliis

 fun-

funditus exturbaret. Considerans itaque prudentissimus Dux se tantopere à suis destituti, & eos suorum municipiorum præsidiis iugiter robustius vallari, verens ne à comitatus fastigio abiiceretur, locoque suo æmulus eius subrogaretur, necessitate coactus Heinricum Francorum regem expetiit pro subueniendi optentu. Tunc tandem rex memor beneficii quod à patre eius sibi quondam impensum fuerat, vires Francorum simul coegit, & Oximensem Comitatum aggressus, Valedunas venit, vbi innumerabilium infestissimo armatorum animo exercitum, strictis gladiis prælium sibi intentantem offendit. Quorum efferos impetus Rex cum duce minime perhorrescens, facto alternatim militum concursu, bellum commisit, tantaque eos illico strage deleuit, vt quos gladius non extinxit, Deo formidinem inferente fugientes fluuius Olnæ absorberet. Fœlix namque pugna, in qua die sub vna corruerunt proteruorum castella, & facinorosorum domicilia. Wido autem è prælio lapsus Briocum expetiit, in quo obsecratis portarum repagulis cupiens liberari se aliquandiu obstruxit. Quem Dux, Rege Franciam repetente, propere insecutus, intra ambitum sepsit obsidione, stabilitis munitionibus in vtraque parte fluminis vocabulo Risle. Videns profecto Wido se nullo pacto à loco effugere posse, astrictus famis calamitate, per amicos compulsus est supplex & commissi pœnitens, eius clementiam expetere. Cuius Dux suorum consultu miseriæ misertus, clementer illi pepercit, & recepto castello Brioci cum suis domesticis eum manere in domo sua iussit. Conspicientes itaq; cuncti optimates qui deuiarant à Ducis fidelitate, illum omne præsidium fugæ partim destruxisse, partim interclusisse, datis obsidibus rigida colla ei vt domino suo subdidere. Sic castellis vbiq; euersis nullus vltra ausus est contra eum rebellem animum detegere. Prædictum itaque bellum anno ab incarnatione domini M. XLVII. factum est.

Anno 1047.

Quomodo dux Willelmus castella Alentium & Damfrontem, quæ Goisfredus Comes Andegauensis inuaserat, recepit.

Cap. XVIII.

ANDEGAVORVM quoq; Comes Goisfredus agnomine Martellus, vir per omnia versutus, quosdam cladibus diuersis & intolerabilibus pressuris in vicino degentes frequenter afflixit.

Ex quibus Comitem Tedbaldum à se fraudulenter captum tamdiu custodiæ mancipauit, donec vrbem Turonicam ab illo violenter extorqueret cum nonnullis castellis. Hic ergo obortis litium quibusdam fomitis, contra Willelmum Ducem cæpit atrociter moueri, Normanniamq; rapinis vehementer demoliri, intra Danfrontis castrum seditiosis custodibus immissis. Quod Dux militari vallatus manu, visendi optentu aggressus, vt ipsum vidit scopulis asperrimis & eminentibus in gyro circundatum, & inaccessibile ad oppugnandum, vires Normannorum acciuit, & firmissimis castellis illud strinxit, ac aditus egrediendi obstruxit. In cuius procinctu dum aliquandiu moraretur, ecce adsunt exploratores Alentium castrum absq; suorum detrimento eum capere posse nunciantes. Qui confestim custodes intra castra disposuit, & cum exercitu tota nocte equitans diluculo Alensium venit, vbi in quodam municipio transflumen posito quosdam se conuitiis subsannantes repperit. Quod acerrime, concitatis militum animis, expugnans, festinanter cæpit, igneq; iniecto exitialibus flammis cremauit. Illusores vero coram omnibus infra Alensium consistentibus, manibus priuari iussit, & pedibus. Nec mora sicut iusserat, triginta duo debilitati sunt. Pelles enim & renones ad iniuriam Ducis verberauerant, ipsumque Pelliciarium despectiue vocitauerant, eo quod parentes matris eius Pelliciarii extiterant. Custodes autem castelli tam seueram austeritatem Ducis cognoscentes timuerunt, & ne similia paterentur ilico portas aperuerunt Ducique castellum reddiderunt: malentes illud reddere, q̃ cum suorum periculo membrorum tam grauia tormenta tolerare. Dux autem viriliter his peractis, militibusq; suis intromissis, celerrime Danfrontem repetiit. Audientes itaque Danfrontani qualia Dux suis commilitonibus intulerit, & considerantes se à nullo posse iuuari, se & castellum eius tradiderunt dominatui. Inde vero custodibus positis egrediens, & prolixius tendens ad confutandum Comitem Goisfredum Ambreras venit, ibiq; super ora fluminis castellum condidit, quod alimoniis & militibus sufficienter muniuit. Quibus decenter expetis rebus, Rotomagum Metropolim Normanniæ regressus est.

Quod

Quod deposito Willelmo Werlenco de Comitatu Moritalii, Robertum vterinum fratrem suum subrogauit.

CAP. XIX.

EADEM tempestate Willelmus cognomento Warlencus de stirpe Richardi magni, Comes erat Moritolii. Ad eum aliquando quidam tiro de familia sua, nomine Rodbertus Bigot accedens ait. Paupertate premor domine mi, & in hac patria nequeo questum mihi necessarium lucrari. Quapropter ibo nunc in Apuliam, vt ibidem honorabilius viuam. Cui Willelmus ait: Quis hoc tibi persuasit? At ille respondit. Penuria quam patior. Comes vero dixit. Si mihi credere vis, hic nobiscum remanebis. Nam tale tempus ante octoginta dies in Normannia habebis, vt quæquæ tibi necessaria oculis videris, impune manibus rapere poteris. Ille vero domini monitis adquiescens remoratus est, & non multo post per Richardum Abrincatensem cognatum suum familiaritatem Ducis consecutus est. Qui dum quadam die priuatim loqueretur cum Duce, inter alia perscriptum Willelmi Comitis verbum ei retulit. Dux autem Willelmum ad se vocauit, & cur eiusmodi sermonem protulisset, interrogauit. At ille nec negare potuit, neque intentionem dicti declarare præsumpsit. Ob hoc iratus Dux ait. Seditiosis tumultibus Normanniam perturbare decreuisti, & contra me rebellans me nequiter exhæredare disposuisti, ideoque rapacitatis egeno militi promisisti. Sed nobiscum dono creatoris vt indigemus maneat pax perhennis. Tu autem è Normannia discede quantotius, & huc dum vixero ne redeas vlterius. Willelmo itaque expulso, & Apuliam miserabiliter petente cum vno tantum armigero. Dux confestim Rodbertum fratrem suum sublimauit, eique Moritoniensem Comitatum tribuit. Sic tumidos sui patris parentes aspere prostrauit, humilesque matris suæ propinquos honorabiliter exaltauit. Cæterum sicut in vulgari prouerbio dicitur. Stultus non verbis non exemplis, sed plagis vix corrigitur, nec pertimescit, donec diros ictus accipit: quod in subsequenti luce clarius apparebit exemplo.

De rebellione Willelmi Busatii comitis Aucensis, & quod idem exul ab Henrico Rege Francorum Comitatum Suessionicum dono accepit.

CAP. XX.

SIQVIDEM vt in superioribus manifestauimus Dux Normannorum Ricardus filius primi Ricardi, cuidam fratri vterino nomine Willelmo dedit comitatum Aucensem. Hic ex Lescelina Comitissa habuit tres filios, Rodbertum, Willelmum, Hugonem postea episcopum Lunouiensem. Horum medius Willelmus cognomento Busatius Ducatum sibi volens vendicare, cæpit contra Ducem minis & infestationibus ceruicem erigere. Verum fortis princeps nolens ei cedere exercitum congregauit, & castrum Oucis donec illud caperet, obsedit, atque Willelmum rebellem cognatum suum exulare coegit. At ille Henricum Regem Francorum expetiit, cui quid sibi contigisset flebiliter retexit.

Rex vero ipsum vtpote nobilem genere & forma militem benigne suscepit, & infortunio eius condolens Comitatum Suessionis ei cum quadam nobili coniuge tribuit. Ex qua postmodum egregiam prolem iam felix exul suscepit. Quæ patris honorem vsq; hodie nobiliter regit. Tandem eiectis vel prostratis dissensionum famulis, omnis Normannia quieuit sub alis commodæ pacis.

Quod Dux Willelmus duxit Mathildem filiam Balduini Flandrensis neptem Henrici Regis.

CAP. XXI.

IAM Duce iuuenili robore vigente transcensis animis adolescentiæ, cæperunt optimates eius de successione prolis cum eo attentius tractare. Audiens autem Balduinum Flandriæ Comitem quandam habere filiam. Regali ex genere descendentem nomine Mathildem, corpore valde elegantem, animoque liberalem hanc suorum consultam missis legatis à patre petiit vxorem. Ex cuius proposito animi Balduinus Satrapa admodum gauisus nō modo petitam dari decreuit, verum etiam cū muneribus innumeris eam adusque Oucense castrum adduxit. Vbi Dux militum stipatus cateruis aduenit, illamque sibi iure coniugali despondit, & cum maximo tripudio ac honore Rotomagi mœnibus intulit. Genuit autem ex ea procedenti tempore filios

filios quatuor, Rodbertum qui post eum Ducatum Normanniæ aliquandiu tenuit, & Willelmum qui regno Angliæ tredecim annis præfuit, & Ricardum qui iuuenis decessit, & Henricum qui fratribus tam Regi quam Duci successit: & filias quatuor, de quibus omnibus tam viris quam fœminis liber subsequens qui de gestis nobilissimi Regis Henrici inscribetur, pro modulo nostro Deo iuuante pertractabit.

De Monasteriis quæ ædificata sunt in Normannia tempore Willelmi Ducis.

CAP. XXII.

IN diebus illis maxima pacis tranquillitas fouebat habitantes in Normannia, & serui Dei à cunctis habebantur in summa reuerentia. Vnusquisque optimatum certabat in prædio suo ecclesias fabricare, & monachos qui pro se Deum rogarent rebus suis locupletare. Et quia diximus nobiles quosque Normannorum tunc temporis in fundis suis in ædificatione Monasteriorum promptissimos, libet nominatim exprimere eos qui eo tempore Monasteria in eadem prouincia construxerunt. Primum igitur ponam ipsum Ducem Willelmum patrem patriæ qui Monasterium Sancti Vigoris Ceracii à Duce Rodberto patre suo antequam Ierusalem pergeret incæptum cæpit & propagatur, vsque quo ipse Monasterium Sanctæ Trinitatis ædificauerunt Cadoni. Willelmus vero filius Osberni propinquus Ducis Willelmi vir potens & virtute tam animi quam corporis laudabilis, duo Monasteria in honorem beatæ Dei genitricis Mariæ, vnum apud Liram, in quo Adelizam filiam Rogerii de Toenio vxorem suam postmodum sepeliuit, alterum apud Cornelias, in quo ipse mortuus conditus est fecit. Rogerius etiam de Bellomonte filius Humfridi de Vetulis in fundo suo Pratellis duo cænobia ædificauit, vnum Monachorum, alterum Sanctimonialium.

Rogerius de Montegomerii pater Rodberti de Belesmo indignans videri in aliquo inferior suis comparibus, in honorem Sancti Martini ecclesias duas vnam in Sagiensis vrbis suburbio, alteram in Vico suo Troarno nobiliter construens, greges monachorum ibidem Deo militaturos posuit, tertiam etiam fecit apud Almanachias ad opus Sanctimonialium. Lescetina vero Comitissa Aucensis adiuta à filiis suis Rodberto Comite Auci & Hugone episcopo Lexouiensi cænobium Monachorum Sancti Petri super Diuam, & Monasterium Sanctimonialium ante vrbem Lexouiensem virili animo construxit. Filius vero illius prædictus Comes Aucensis.

In alio exemplari.

Monasterium S. Michaelis vlteris partes ædificauit. At Rogerius de Mortuomari filius Walteri de Sancto Martino frater primi Willelmi de Warenna Monasterium S. Victoris in proprio solo fundauit. Ricardus vero Comes Ebroicensis in eadẽ vrbe Monasterium Sancti Saluatoris ad opus Sanctimonialium fabricauit. Itidem vicecomes apud Rotomagum in monte vrbi imminenti cœnobium Summæ Trinitati ex sumptu proprio consummans Monachos ibidem Deo seruituros constituit. Monasterium Gresteni Rodbertus Comes Moritolii fecit. Hugo vero postea Comes Cestrensis Abbatiam Sancti Seueri: At ecclesiam Sanctæ Trinitatis Exaquei Eudo cum Capello fecit. Balduinus etiam de Reuers aliam apud Montisburgum. Nigellus vicecomes Constantiniensis Cœnobium S. Saluatoris.

Monasterium vero Sanctæ Mariæ Lonleii Willelmus Talauatius primus, qui exciso nemore in monte quodam castrum nomine Danfrontem construxerat, à fundamentis ædificauit. Ecclesiam Sancti Stephani Fontaneti Rodulphus Taison & Erneisus frater eius construxerunt. Monasterium autem Sancti Petri Castellionis Rodulfus de Toeneio.

Quædam vero Cœnobia eiusdem prouinciæ antiquiora, quæ à Normannis adhuc paganis fuerant destructa, studio bonorum principum reædificata sunt. Rollo siquidem primus Normannorum Dux in primordio suæ conuersionis plurimas possessiones dedit ecclesiæ S. Mariæ Rotomagensis, & Sanctæ Mariæ Baiocensis, & Sanctæ Mariæ Ebroicensis, & cœnobiis Sancti Petri Sanctique Audoeni, & Gemetricensi, & Sancto Michaeli de periculo maris. Willelmus vero filius eius ex integro monasterium Gemmeticense restaurauit. Richardus autem filius eius & successor, Fiscanni cœnobium, & Sancti Michaelis de Monte, & Sancti Audoeni Rotomagi. Ricardus vero secundus Monasterium Sancti Wandregisili, & alia Monasteria ab antecessoribus eius reædificata mirabiliter auxit. Iudith vero vxor eius ecclesiam Sanctæ Mariæ Bernai fundauit. Ricardus vero tertius morte immatura præuentus, nullum monasterium vel instituit vel renouauit. At Rodbertus frater eius antequam Ierusalem perge-

pergeret Monasterium Sancti Vigoris Ceratii ædificare incepit. Eodem etiam tempore venerabilis Abbas Herluinus Monasterium Beccense in honorem Sanctæ Mariæ cæpit ædificare, de quo in libro superiori pauca perstrinximus. Si quis vero conuersionem & conuersationem ipsius plenius nosce desiderat, librum qui de vita eiusdem patris venerandi eleganti sermone conscriptus est à viro religioso Gisleberto Crispino postea Abbate Westimonasterii & tam nobilitate generis quam scientia seculari & diuina pollenti perquirens relegat, in quo sufficienter repperiet vnde suo desiderio satisfaciat. Monasterium vero sancti Taurini & Sancti Leufredi, & villare Monasterium, & cœnobium Sancti Amandi intra vrbem Rotomagensem intra antiquiora computanda sunt. Vnde constat illa prius fuisse destructa & iterum reædificata.

De restauratione Monasterii Sancti Ebrulfi apud Vticum per Willelmum Geroianum, & Robertum & Hugonem de Grentemaisnilio nepotes suos.

CAP. XXIII.

IN illo tempore Rodbertus de Grentemaisnil cernens mundi felicitatem in momento perire, cum fratre suo Hugone disposuit Abbatiam Monachorum construere. Hic vero in infantia literarum scientiam perceperat, sed postea litteris aliquantum intermissis, quinque annis Armiger Ducis fuerat, à quo postmodum militari ense accinctus ingentia dona receperat. Sed non multo post vt dictum est instinctu Dei omnia spreuit, cœnobiumque facere monachusque fieri firmiter decreuit. Quod audiens Willelmus Geroii filius valde lętatus est, ac ad Rodbertum & Hugonem accedens, sic loquutus est. Audio vos o charissimi mei nepotes erga Dei cultum feruere, quin etiam Monachile monasterium velle erigere. Vnde vehementer gaudeo, & me vos in hoc opere adiuturum gratanter spondeo. Sed tamen ad hanc fabricam quem locum elegistis, & quid ibidem Christo militantibus collaturi estis? At illi responderunt, apud Nuceretum iuuante Deo castrum ei stabilire cupimus, & ecclesias decimasq; nostras & alia quæ poterimus pro posse paupertatis nostræ dabimus. Willelmus dixit. Sanctus Benedictus Monachorum magister iubet Monasterium ita constitui, vt omnia necessaria, id est, aqua, molendinum, pistrinum, hortus, vel artes diuersæ infra monasteriū exerceantur, ne sit Monachis necessitas vagandi foras quia omnino nō expedit animabus eorum. Nucereti vero rura quidem satis fertilia sunt, sed copia siluæ ac habilis limpha quibus monachi maxime indigent procul absunt. Cumq; ipsum rogarent, vt quid sibi visum fuerit, super hac re proferret, dixit. Tempore Clotharii Regis Francorum filii Clodouei qui primus in Regibus Gallorum baptizatus est, à beato Remigio Archiepiscopo Remorum, S. Ebrulfus Baiocis natus inter proceres Regios fulsit stemmate nobilitatis & census. Hic pro amore Dei seculi pompam contemnens, monachus factus est, & post aliquantum temporis cum tribus monachis in heremum profectus est. Ibi quippe putabat se posse homines latere, & cum diabolo per auxilium Dei fortius pugnare. Qui dum flexis genibus Deum deuote obsecraret, vt aptum mansionis locum sibi monstraret, angelus à Deo missus eis affuit, eosque Vticum perduxit. Præfatus autem seruus Dei regnantibus Hilperico & Sigiberto Clotharii filiis illic cœnobium condidit, & latrones siluam qui incolebant vtilibus minis & exhortationibus terruit, eosque relictis latrociniis aut monachos aut agricolas fecit. Ibi pro amore Dei magnam paupertatem patienter tolerauit, & insignem fidelium monachorum multitudinem aggregauit. Ibi duos mortuos in nomine domini resuscitauit, & multa alia quę enumerare perlongum est miracula perpetrauit. Denique anno ab incarnatione Domini D. XCVI. ætatis vero suæ octogesimo residente in sede Apostolica Gregorio summo doctore & Anglorū Apostolo, beatus Ebrulfus quarto Kt. Ianuarii ex hoc mundo migrauit, & mercedem laborum suorum in cœlestibus à Domino recepit. Deinde post annos fere trecentos, tempore Caroli simplicis filii Ludouici cognomine, nihil fecit, cōditor noster multiplicata plebis suæ in his partibus consistentis crimina punire voluit. Eius igitur permissu Hastingus perditionis filius in Neustriam venit, & Rotomagum ac Beluacum aliasque ciuitates igne combussit. Plura quoque destruxit cænobia Sāctorum patrum, scil. Filiberti apud Gemmeticum, Wandregesili apud Fontinellam. Ebrulfi apud Vticum, & Sancti Martini Turonis, q; dicitur maius monasterium, & alia multa monachorum, clericorum atq; Sanctimonialium. Quędā corā à bonis principibus

post-

postmodum restaurata sunt, nonnulla vero adhuc in solitudine degunt. Fortasse vobis fastidio est hæc nostra tam prolixa locutio, quam si suscipitis benigno animo, commodam vobis fore o chari nepotes æstimo. Nunc autem quod mente reuoluo, expectationi vestræ breuiter propalabo. Apud Vticum Sancti Ebrulfi cœnobium iuuante Deo restauremus, & fideles monachos contra Zabulum dimicaturos illic aggregemus. Omnes ecclesias decimasque nostras illis tradamus, & nos cum fratribus & filiis & nepotibus nostris vsque ad mortem illis seruiamus. Non enim debemus illis dominari, sed famulari, vt eorum precibus mereamur adiuuari, & in amænitate Paradisi quandoque beari. Cumque Rodbertus & Hugo gratanter hæc suscepissent, & qualitatem loci solerter inquirerent, magnanimus heros Willelmus adiecit, Vticensis locus ad quem Deus venerabilem Ebrulfum per Angelum suum direxit, pauperibus Spiritu quibus regnum cælorum promittitur satis congruit. Nam vetusta Sancti Petri basilica ibidem adhuc permanet, & amplus ager vbi hortus & viridiaria fieri possunt circumiacet.

Terra quippe inculta & sterilis est, sed Dominus seruis suis parare mensam in deserto potens est. Piscosa quidem flumina & vberes vineæ desunt. Sed densum nemus & habiles ad bibendum fontes præsto sunt. Multorum quoque Sanctorum corpora ibidem requiescunt, quæ cum ingenti gloria in extremo die resurrectura sunt. Iam quod summopere cupio audistis, nunc considerate quid agere velitis. Illis autem consilium eius approbantibus & se in omnibus ipsi obsecundare pollicentibus, Iterum intulit sagax Willelmus: si placet Monachi cito requirantur, & Vtico tam libere constituantur, vt exinde à nobis vel hæredibus nostris nulli redditus exigantur, nisi vnus solummodo scilicet vt serui Dei nobis orationibus suis suffragentur. Et ne aliquando instinctu demonis eos aliquo modo infestare possimus, præfatum Cœnobium totius Normanniæ Duci ad tutãdum contra nos & posteros nostros omnesque mortales vltro commendemus. Vt videlicet si præter spirituale beneficium aliquid seruitii seu muneris violenter exegerimus, principali seueritate salubriter coherciti tirones Dei molestare vel inuiti cessemus. Post hæc pariter Ducem adierunt, eique suum velle luculenter insinuauerunt. At ille votis eorum benigniter fauit, & inde chyrographum auctoritatis suæ in Saltu leonis sanxit, & episcopis ac Baronibus Normannicis ad confirmandum tradidit. Malgerius itaque Archiepiscopus Rotomagensis primus subscripsit. Deinde presules subscripserunt. Hugo Luxouiensis, & Odo Baiocensis. Willelmus Ebroicensis atque Gislebertus Abbas Castellionis. Tunc dominus Teodericus Gemmeticensis Monachus electus est, eique Vticensis Abbatiæ cura commissa est.

Anno igitur Dominicæ incarnationis millesimo quinquagesimo, indictione quarta, Leone Papa in sede Apostolica residente, nec non Henrico secundo Christianissimo Augusto Conradi Saxonum Ducis filio imperante, Monasterium Sancti Ebrulfi à sæpedictis optimatibus Willelmo Geroiano & nepotibus suis Rodberto & Hugone de Grentemaisnilio apud Vticum restauratum est. Ibi venerabilis Theodericus magnæ religionis monachus Non. Octobris, die Dominico à Domino Hugone Luxouii pontifice ante altare Sancti Petri solemniter consecratus est. Sequenti quoque anno nobilis Rodbertus cœnobii fundator, ibidem monachus factus est, multosque labores postea in procuratione seruorum Dei perpessus est. Non multo post Geroianus Willelmus pro quibusdam rationabilibus causis in Apuliam missus est, ibique dum redire cæperat, apud Caietam Non. Februarii defunctus est. Willelmus de Monasteriolo filius eius in Apulia magnæ sublimitatis eques erat, Græcos & Longobardos armis premebat, & vicario Sancti Petri Apostoli subdebat.

Quod Malgerius Archiepiscopus Archiepiscopatum Duci reddidit, & ille Maurilium monachum subrogauit.

Cap. XXIV.

EO tempore Malgerius Archipræsul Rotomagensis desipere cæpit, & insipientia ductus, Archipresulatum Duci reddidit. Dux autem Malgerium insula quæ dicitur * Gherneruia retrusit, & Synodi decreto Metropolitanam sedem Maurilio Fiscannensi monacho multis virtutibus excellenti tradidit. Tunc etiam Normannos discordia turbauit, eosque vicinorum qui bella paci preponebant cruores effundere compulit. Enimuero ex quo Normanni arua cæperant incolere, mos fuit Francis semper eis inuidere. Concitabant ergo Reges aduersus illos insurgere, asserentes terras

* Gearnsey.

ras quas poſſident ſuis maioribus violenter eos ſurripuiſſe. Quibus Rex Henricus, vehementer irritatus, ambagibus immo maligniſſimis æmulorum ſuggeſtionibus ob Ducis imperium, duobus hoſtium agminibus Normanniam eſt aggreſſus. Vnum quidem electæ nobilitatis virorum fortium ad Calciuum ſubuertendum territorium direxit, cui fratrem ſuum nomine Hodonem præfecit, alteri vero cum Goisfrido Martello ad demoliendum Comitatum Ebroicenſem ipſe præfuit. Dux ergo vt ſe ſuoſque taliter opprimi vidit magno & nobili tactus dolore milites potius elegit quos ad comprimendos Calceii ſubuerſores celerrime direxit. Ipſe autem cum ſuorum nonnullis circa Regem ſe contulit, quatenus pœnas lueret, ſi quem ſatellitum latere abſtrahere aliquatenus valeret. Venientes vero Normanni ad Francos, reppererunt eos apud Mortuum mare in incendiis & mulierũ ludibriis occupatos. Cũ quibus ilico mane commiſſum bellum, in continua cæde occubentium uſq; nonam ab vtriſq; eſt protractũ. Nouiſſime autẽ Francigenæ victi fugerunt, & Normanni certaminis euentum Duci mox per nuncios intimauerunt. At ille nimis lætus ſuper hac re, Henricum Regem volens effugare, terruit eum legatione. Nuncius Ducis regalibus caſtris appropriauit & in quodam proximo monte noctu ſtans fortiter clamare cæpit. Cumque Regii vigiles ſciſcitarentur quis eſſet vel quare tali hora ſic vociferaretur, reſpondiſſe fertur, Rodulfus de Toenia nominatus ſum, vobiſque defero lugubre nuntium. Ad Mortuum mare currus veſtros cum carris ducite, & inde cadauera charorum veſtrorum reportate. Franci quippe Normannorum militiam experiri ſuper hos venerunt, eamque multo maiorem quam voluiſſent inuenerunt. Odo ſignifer eorum turpiter fugatus eſt, & Wido Pontini Comes captus eſt. Reliqui omnes capti aut perempti ſunt. Aut obnixe fugientes vix euaſerunt. Hoc ex parte Ducis Normannorum, confeſtim renuntiate Regi Francorum. Rex igitur vt infortunium ſuorum agnouit, à Normannica infeſtione concito gradu quantocius valuit, mæſtus de interitu Gallorum retro pedem retraxit. Hæc pugna anno Dominicæ incarnationis M.LIIII. facta eſt.

Quod dux Willelmus Caſtrum Bretolium conſtruens, Willelmo filio Osberni commiſit, & de vxore eiuſdem.

CAP. XXV.

POSTEA Dux contra Tegulenſe caſtrum quod Rex illi dudum abſtulerat, aliud oppidum non vlterius quod Bretolium vſque hodie vocatur inſtaurat, & Willelmo Osberni filio ad cuſtodiendum contra cunctos ſibi aduerſantes commendat. Hic legimus & liberalis vir Adelizam Rogerii Toenitæ filiam in coniugio habuit, ex qua duos filios Willelmum & Rogerium contumacem procreauit, & vnam filiam, quæ poſtea Rodulfo Comiti genere Britoni nupſit, atque cum eodem in diebus Vrbani Papæ Ieruſalem perrexit. Præfatus hæros duo cænobia monachorum Sanctæ Mariæ cœli reginæ condidit. Vnum apud Liram vbi coniugem ſuam Adelizam ſepeliuit, & alterum apud Cormelias, vbi ipſe quieſcit, & Rodulfus filius eius à pueritia monachus Deo diu militauit. Ipſe quoque cum Willelmo Duce Anglos maxime perdomuit, & Comitatum Herfordiæ cum magna parte regni ſenſu & viribus obtinuit. Denique anno ab incarnatione Domini M. LXX. cum Philippo rege Francorum Flandriam perrexit, volens Balduino Mathildis Reginæ nepoti ſubuenire. Rodbertus autem Friſio cum exercitu Henrici Imperatoris ſociato cuneis ſuis 10. Cal. Martii dominico ſeptuageſimæ imparatos mane præoccupauit, & Philippo cum Francis fugiente, Balduinum nepotem ſuum, & Willelmum Comitem telis ſuorum occidit. Poſtea Flandriæ Ducatum diu tenuit, morienſque filiis ſuis Rodberto Ieroſolymitano & Philippo dereliquit. Nunc ad ordinem hiſtoriæ redeamus.

Quæ fuit cauſa vt duo cænobia Cadomi conſtruerentur.

CAP. XXVI.

WILLELMVS Dux dum à quibuſdam religioſis ſępius redargueretur, eo quod cognatum ſuam ſibi in matrimonio copulaſſet, miſſis legatis Romanum Papam ſuper hac re conſuluit, at ille ſagaciter conſiderans quod ſi diuortium fieri iuberet, forte inter Flandrenſes & Normannos graue bellum exurgeret, maritum & coniugem à reatu abſoluit, eiſque pœnitentiam iniunxit. Mandauit enim vt ab eis duo Cœnobia conderentur in quibus pro ipſis ab vtroque ſexu Deo ſedulo preces offe-

rentur. Quod illi gratanter opere compleuerunt. Nam apud Cadomum vna constructa eſt abbatia in honorem Sanctæ Trinitatis, altera vero in honorem Sancti Stephani protomartyris. In cœnobio quippe Sanctæ Trinitatis Sanctimonialium chorus Deo laudes quotidie concinit, quibus ancilla Dei Mathildis Abbatiſſa fere XLVIII. annis præfuit. Ibi Mathildis Regina M.LXXXI. dominicæ incarnationis Anno 3. Non. Nouembris ſepulta eſt. Ibi quoque Cecilia virgo filia eius Deo conſecrata eſt, & in ſeruitio Dei diu commorata eſt. Porro in cœnobio Sancti Stephani monachorum exercitus demonicæ phalangi reſiſtit, quorum primus Abbas dominus Lanfrancus Beccenſis monachus extitit. Hic vero fuit genere Longobardus moribus mitis & religioſus, & tam ſecularis quam ſpiritualis ſcientiæ peritiſſimus. Qui poſt aliquot annos annitente Alexandro Papa Cantuariorum Archiepiſcopatum ſuſcepit, & poſt
Anno 1099. multum temporis anno ab incarnatione Domini M. XCIX. VI. Cal. Iunii obiit. Poſt ipſum Willelmus monachus Radbodi Sagienſis epiſcopi filius, Cadomenſis eccleſiæ regimen tenuit, qui & ipſe poſt Iohannem Metropolitam Rotomagenſem Archiepiſcopatum ſuſcepit. Deinde Giſlebertus Conſtantinienſis callidus Cadomi rector factus eſt, cuius tempore Willelmus Dux Normannorum & Rex Anglorum mille-
Anno 1087. ſimo LXXXVII. Rotomagi 5. Idus Septembris, mortuus eſt, & in eccleſia Sancti Stephani honorifice Cadomi ſepultus eſt. Hæc per anticipationem dicta ſufficiant. Venerabilis autem Teodoricus poſtquam cœnobium Sancti Ebrulfi fere VIII. annis rexit, pro quibuſdam tumultibus ſibi excitatis à Domino Rodberto de Grentemaiſnilio qui tunc Prior erat, Maurilio archiepiſcopo & Hugoni epiſcopo curam animarum reddidit. Abſolutus itaq; ab eis, vtpote filius pacis ire Ieruſalem decreuit. Qui dū in Ciprum inſulam cum quodam venerabilis vitæ peregrino epiſcopo ad quandam eccleſiam S. Nicholai veniſſet humi proſtratus coram altari diutius orauit, ibique in oratione Cal. Auguſti beatum Deo ſpiritum reddidit. Inſulani vero comperta ſanctitate talis peregrini, corpus eius in eccleſia ſepelierunt, cuius meritis in ægrotis multa ſanitatum miracula diuinitus oſtenta ſunt.

Quod Dux Willelmus vrbem Canomannicam, & caſtrum Meduanum expugnauit & cæpit.

CAP. XXVII.

MAGNIFICVS Dux Willelmus Francorum cateruis competenter deuictis memor opprobrii à Goisfredo comite ſibi illati, ad vrbem Cinomannicam per aliquot annos arma conuertit. Quis igitur explicare poterit, quot militum incurſibus quot legionū expeditionibꝰ illā afflixerit. Ad poſtremum victi Cinomāni, iam caſtellis cunctū Comitatum ſubactis, dextras duci dederunt, fidē pangentes illi artiſſimis ſacramentis. In quorū medio ad domandā eorum inſolentiam duo mancipia in monte Barbato, ſeu Barbello ſtabiliuit, ſuiſq; militibus cuſtodienda cōmiſit. Meduanum vero caſtellum cuiuſdam opulenti militis nomine Goisfredi adhuc reſtierat, quod Dux exercitibus applicitis aliquandiu oppugnans cæpit, igneque iniecto per duos pueros, qui clam ad ludendum cum oppidanis infantibus intrauerant combuſſit. Quod iterum reſtaurauit, & cuſtodibus ſuis mancipauit.

Quomodo Henricus Rex Francorum apud vadum Diuæ exercitum amiſit, & poſtea Duci reconciliatus, ei caſtrum Tegularias reddidit.

CAP. XXVIII.

REx autem Henricus iniuriam ſibi à Duce illatam toto anniſu cupiens vlciſci, ſumpto Goisfredo comite Andegauenſi copioſiſſimo cum exercitu iterata expeditione Normanniam aggreditur. Qui comitatum pertranſiens Oximenſem & penetrans Baiocacenſem, tandem reflexo calle redeūdi vadum Diuæ appetiit. Quod rege tranſeunte media exercitus pars ſubſtitit, mari eructuante, ob redundationem fluminis non valens tranſmeare. Cum quibus Dux acriter ſuperueniens ſub regis oculis ilico congreſſus tanta illos cæde proſtrauit vt quos gladius non extinxit, hos per Normannica competa diſpergeret violentia diræ captiuitatis. Videns autem Rex ſuorum interitum, quantotius valuit à Normannis receſſit, & ad eos vltra venire non appoſuit. Amicitiam quoque Ducis conſiderata eius probitate requiſiuit, & Tegulenſe caſtrum quod dudum abſtulerat illi tradidit. Sæpedictus Rex valde fuit militaris, magnæque fortitudinis & pietatis. Mathildem Iuliuſclodii Regis Ruigorum Ruſſiæ filiam in matrimonio habuit, ex qua duos filios Philippum

& Hugo-

& Hugonem, vnamque filiam genuit. Qui postquam Regnum Galliæ fere viginti quinque annis rexit, causa corporeæ salutis à Iohanne medicorum peritissimo potionem accepit. Sed veneno nimiam sitim inferente iussum Archiatri spreuit, & à cubiculario potum accipiens dum medicus abesset, ante purgationem bibit. Vnde nimis infirmatus, eodem die post perceptionem sacræ Eucharistiæ obiit. Philippum vero filium suum in regimine Francorum hæredem constituit, & tutelæ Balduini Flandrensis satrapæ commendauit.

Quod delationibus quorundam dux Willelmus aliquos de Baronibus suis eiecit de Normannia.

CAP. XXIX.

TVNC quibusdam maledicis vicinos comparesque suos accusantibus ex inuidia Dux Willelmus exasperatus ingẽti furia Barones suos scilicet Rodulfum de Toenia, Hugonem de Grentemaisnilio & Ernaldum Willelmi Geroiani filium eiecit de Normannia. Abbatem quoq; Rodbertum qui iam tribus annis Cœnobium S. Ebrulfi rexerat, quia de audaci Geroiorum prosapia prodierat, sine reatu & iudicio sinodi de Normãnia expulit, & quendã monachum nomine Osbernum ei subrogauit. Rodbertus Romam petiit & Nicholao Papæ causam suam intimauit. Sed quoniã prædict⁹ prę sul paulo post defunctus est, nil rectitudinis per eum consequutus est. Deniq; venerabilis Rodbertus cum 11. monachis Alexandrum Papã adiit, & eius iussu Rodbertum Calabrię Ducẽ compatriotam suum expetiit. A quo honorifice susceptus est eiq; locus ad construendam Abbatiam in vrbe Brixa nomine datus est. Britones vt fertur antiquitus iussu Romanorum, qui tunc per totum orbem imperabant, de finibus suis egressi sunt. Deinde Romanis iubentibus supra littus Calabrici maris Brixam vrbem condiderunt: sed eam post plures annos diuersi bellorum tumultus destruxerunt. Singulis enim annis Agarem nauigio in Italiam veniebant & Græcis ac Longobardis qui terram incolebant, ignauia torpentibus crudelitatem suam nimis exercebant. Nam vrbes & oppida incremebant, ecclesias destruebant, virosque cum mulieribus captiuabant, hoc per multa secula frequenter fecerunt.

Quo tempore primum Normanni in Apuliam perrexerunt & de principibus Normannis quorum Ducatu Apuli subacti sunt.

CAP. XXX.

DEINDE temporibus Henrici Imperatoris filii Conradi, & Rodberti Normannorum ducis, Osmundus Drengotus audax miles Apuliã adiit, cum quibusdam aliis Normannis. Nam Willelmum cognomento Repostellum militem clarissimũ in venatione in pręsentia Rodberti Ducis occiderat metuensq; animositatem Ducis, & insignis equitis nobilium parentũ iras in Apuliam secessit & propter magnã probitatem eius à Beneuentanis honorifice detentus est. Deinde præfati Drengoti exemplo agiles Normannorum seu Britonum tirones incitati, Italiam diuersis temporibus expetierunt & primo iuuare Longobardos contra Sarracenos siue Græcos viriliter cæperunt. Barbaros bello sępius ꝓtriuerunt, vnde cunctis eorũ vires expertis, formidabiles facti sunt. Longobardi vero adepta securitate, cæperunt Normãnos despicere, eisq; debita stipẽdia subtrahere. At illi vt hoc animaduerterunt quendã ex suis super se principẽ constituerunt, & contra Longobardos arma verterunt. Deinde munitiones cæperunt & incolas terræ sibi fortiter subegerunt. Primus Apuliensib. Normãnis dum adhuc vt aduenæ Waimalchi Ducis Salerniæ stipendiarii erant, ꝓfuit Turstinus cognomento Scitellus vir in multis probitatibus admodum expertus. Qui inter reliqua virtutis suæ indicia caprã Leoni ex ore rapuit, ipsumq; leonem pro ablata sibi capra furentẽ nudis manibus arripuit. Et vltra murum palatii pręfati Ducis velut catellum quemlibet proiecit. Langobardi vero ex inuidia cõmoti contra ipsum mortem eius optantes duxerunt eum in quendam locum vbi morabatur immanis draco cum magna multitudine serpentium. Deinde vt Draconem senserunt confestim fugerũt: Turstinus autẽ ignarus doli dum socios suos fugere cerneret & obstupescens causam tam subitæ fugę ab Armigero suo inquireret, en repente flammiuomus Draco illi occurrit & caput Sonipedis eius hianti ore inuadit. At ille abstracto ense viriliter feriẽs feram mox peremit, quinetiã ipse venenoso flatu infectus tertio die obiit. Nam clipeum eius (quod mirum dictu est) flamma ex ore draconis erumpens in momento totum combussit. Defuncto autem Turstino Normanni principes sibi Ranulfum

& Richardum elegerunt quibus ductoribus mortem Turstini vlciscentes cõtra Longobardos aspere rebellauerunt. Post aliquot tempus Constantinensis Drogo filius Tancredi de alta villa princeps Normannorũ in Apulia factus est. Hic Christiana religione militari probitate laudabilis extitit. Quem Wazo Neopolitanus Comes cõpater eius dum vigilias in ecclesia beati Laurentii IV. Idus Augusti agerent, quorum altari dominũ Deum & S. Laurẽtium inuocantem trucidauit. Porro Vmfridus frater eius in principatus ei successit, totamq; Apuliam Normannis subegit. Qui postquam finem vitæ sibi adesse perspexit, Abailardum filiũ suum, Roberti fratri suo quem pro versutiis Wiscardum cognominauerat, cum Ducatu Apuliæ commẽdauit. Rodbertus autem fratres suos qui omnes Duces vel comites fuerunt, virtute & sensu ac sublimitate transcendit. Nam totam Apuliam Calabriam, ac Siciliam sibi subiungauit, & transmeato mari maxima partem Græciæ inuasit, & Alexium Imperatorem qui contra dominum suum Michaelem Augustum nequiter rebellauerat, bello turpiter cum immensu exercitu victum fugauit. Hic vero multa bona fecit, episcopatus & Abbatias plures restaurauit. Hic sicut supra diximus dominũ Rodbertum Abbatẽ S. Ebrulfi benigniter suscepit & quandam paruam ecclesiam supra littus Calabrici maris sitam, quæ in honore S. Eufemiæ virginis & martyris dedicata erat, ei tribuit. At ille vt erat magnanimus ingens cænobium ibi condidit & magnam multitudinem monachorum ad militandum Deo ibidem congregauit. Episcopi & nobiles viri prędictum patrem Rodbertum diligebant, venerabantur, totisq; nisibus adiuuabant. Curam quippe corporis sui parui pendebat, sed sibi subiectos victu & vestitu sufficienter alebat, & mentes eorum regulari disciplina cohercens componebat. Præfatum itaque cœnobium ferre XVII. annis rexit Idibusq; Decembris feliciter ad Dominũ migrauit.

Quod Heraldus Duci Willelmo fidelitatem fecit, quam mortuo Edwardo Rege periurus infregit.

Cap. XXXI.

EDWARDVS Anglorum Rex disponente Deo successione prolis carens, olim miserat Willelmo Duci Rodbertum Cantuariorum archipræsulem ex regno à Deo sibi attributo illum statuens hęredem. Deinde Heraldum cunctorum suæ dominationis Comitum diuitiis & honore ac potentia maximum Duci destinauit, vt ei de Corona suà fidelitatem faceret, ac Christiano more sacramentis firmaret. Qui dum ob hoc negotium venire contenderet, velificato freto ponti Pontinum appulit. Vbi in manus Widonis Abbatisuillæ Comitis incidit. Quem idem comes captum cum sui confestim in custodia trusit. Dux autem vt hoc comperit, missis legatis violenter illum extorsit. Quem aliquando secum demorari fecit & in expeditione contra Britones adduxit. Deinde Dux postquam Heraldus fidelitatem sibi de regno pluribus sacramentis firmauit Adelizam filiam suam cum medietate. Anglici regni se daturum eidem spopondit. Postremo ipsum cum multis muneribus Regi remisit, & pulchrum adolescentem Walnothum fratrem eius obsidem retinuit. Denique Edwardus Rex completo fælicis vitæ termino sub anno millesimo sexagesimo quinto Dominicæ incarnationis migrauit è seculo. Cuius regnum Heraldus continuo inuasit, ex fidelitate peieratus quam iurauerat Duci. Ad quem Dux protinus legatos direxit, hortans vt ab hac insania resipisceret & fidem quam iuramento sposponderat condigna subiectione seruaret. At ille non solum hoc audire contempsit verum omnem Anglorum gentem ab illo infideliter auertit. Grithfridi quoque Regis Wallorum postquam hostilis eum gladius peremit, pulchrum coniugem Aldith præclari Comitis Algari filiam sibi vxorem iunxit. In diebus illis in parte Circii cometes apparuit, quæ tribus radiis longius protensis, maximam partem Austri per spacium quindecim noctium illustrauit, & mutationem vt plurimi asseruerunt alicuius regni designauit.

Anno 1065.

Quod Dux Willelmus, Tosticum comitem in Angliam misit, quia ad Regem Northwegha timore Haraldi confugit.

Cap. XXXII.

PORRO Dux Tosticum Comitem in Angliam misit, sed militia Heraldi mare seruans eum armis abegit. At ille non valens salubriter Angliam introire, neque Normanniam quia ventus obstabat redire, Heraldum Herfagam Northweghæ Regem adiit, ipsumque supplex vt se iuuaret rogitauit. Ipse vero precanti Tostico libenter adquieuit.

Eodem anno dominus Osbernus Abbas postquam cœnobio S. Ebrulfi quinq; annis & duobus mensibus præfuit, vir bonus & de subiectis sibi sollicitus 6. Cal. Iunii obiit. Cui sagax Mannerius eiusdē cœnobii monachus successit, & nouā ecclesiam omnesq; domos monachis cōgruas Deo iuuante & tēporis felicitate fauente cōstruxit. Qui postq̄. 22. annis monasterium rexit tempore Rodberti ignaui Ducis & Gisleberti Mammoti Luxouiensi episcopi, 2. Nonas Martii obiit. Vticensis vero Abbatiæ regimen elegantissimo Serloni peritia Scripturarum & eloquentia pollenti reliquit, qui post duos annos & tres menses pręsulatum Sagiorum Dei gratia suscepit.

De morte Cunani Comitis Britannorum.

CAP. XXXIII.

TEMPORE quo Willelmus Dux disponebat Angliam adire & armis eam sibi vindicare, audax Chunanus comes Britanniæ nisus est cum missa legatione huiusmodi terrere. Audio te inquit nunc velle trans mare ꝓficisci & Angliæ tibi regnū nācisci. Inde multum gaudio, Sed vt mihi Normanniā reddas obsecro. Rodbertus autē Dux Normannorum, quē tu fingis esse patrē tuum iturus in Ierusalem, Allanno patri meo consobrino scil. suo cōmendauit omnem suam hęreditatem. Tu autē cum cōplicibus tuis Alannum patrem meum apud Wimusterium in Normanniam veneno pemisti, & terram eius q̄ ego quia puer eram possidere nequiba inuasisti, & contra fas cum sis nothus hucusq; tenuisti. Nunc igitur aut mihi debitam redde Normanniam, aut ego tibi totis viribus bellum inferam. His auditis Willelmus Dux aliquantulū territus est. Sed mox eum Deus frustratis inimici minis eripere dignatus est. Vnus enim ex ꝓceribus Britanum qui vtriq; Comiti iurauerat fidelitatē, & huiusmodi legationē inter eos ferebat, lituum Chuningi & habenas atq; Chirothecas intrinsecus linit veneno. Erat quippe Cubicularius Chuningi. Tunc idē comes Britonum in Cinomannēsi Comitatu Castellum Gunterii obsederat, & oppidanis militibus sese illi dedentibus suos intromittebat. Interea Chuningus chirothecas suas incaute induit, tactisq; habenis, manum ad os leuauit. Cuius tactu veneno infectus est & paulo post omnibus suis lugentibus defunctus est. Hic multum sagax fuit & probus, ac amator iustitiæ. Qui si diu vixisset multa bona vt fertur fecisset, ac ad regendum honorem vtilis fuisset. Proditor autem conscius sui reatus mox de expeditione aufugit, & mortem Chuningi Willelmo Duci mandauit.

De numero nauium quem Dux Willelmus duxit in Angliam.

CAP. XXXIV.

VVILLELMVS ergo securus effectus in Anglos omnem vim furoris conuertit. Considerans autem Heraldum quotidie viribus robori, classem ad tria millia nauium festinanter & bene construi iussit, & in Pontino apud S. Walericum in anchoris congrue stare fecit. Ingentem quoque exercitum ex Normannis & Flandrensibus ac Francis & Britonibus aggregauit, atque pręparatam classem tam valentibus equis quam robustissimis hominibus cum loricis & galeis repleuit. Omnibus itaque paratis vento flante secundo, velis in sublime pansis transmare Peuenesellum appulit, vbi statim firmissimo vallo castrum condidit, probisque militibus commisit. Deinde festinus Hastingas venit, ibique cito opere aliud firmauit. Heraldus autem dum Normanni intrauerunt regnum quod ipse vsurpauerat, contra Tosticum fratrem suum bello occupatus erat. In quo conflictu pręd ictum fratrem suum peremit, ac Heraldum Regem Northweghæ qui Tosticum iuuare venerat. Hęc pugna Nonis Octobris in die Sabbati facta est in qua pene totus Northwigenarum exercitus ab Anglis cæsus est. Inde victor Heraldus Lundoniam rediit, sed de fratricidio diu gaudere vel securus esse non potuit, quia legatus ei Normannos adesse mox nuntiauit.

Quod Heraldus tyrannus consilium matris suæ & fratris, bellum contra Normannos dissuadentiam, spreuit.

CAP. XXXV.

IPSE vero audiens acriores aduersarios ex alia parte surrexisse, iterum ad agonem viriliter præparauit se. Erat enim multum audax & probus toto corpore pulcherrimus, eloquentia lepidus, & affabilis omnibus. Porro matre sua, aliisque amicis fidelibus bellum ei dissuadentibus, dixit ei Worth Comes frater suus: Oportet charissime frater & Domine vt probitas tua temperetur discretionis moderamine. Nunc ex

prælio Northwigenarum fessus venisti, iterumque ne festinas contra Normannos prœliari. Quiesce quæso, Prudenter tractare tecum velis quid cum sacramentis Consuli Normanniæ promiseris. Caue ne periurium incurras, & pro tanto scelere tu cũ viribus nostræ gentis corruas nostręq; progeniei permansurum dedecus inde fias. Ego liber ab omni sacramento Willelmo Comiti nihil debeo. Audacter igitur contra illum pro natali solo certare paratus sum. Tu autem frater mi quo vis in pace quiesce & euentum belli præstolare, ne clara libertas Anglorum pereat in tua pernicie. His itaque auditis sermonibus Heraldus vehementer est indignatus. Consilium istud quod amicis eius salubre videbatur spreuit, & germanum suum qui fideliter ei consiliabatur conuitiis irritauit, matremque suam quæ nimis ipsum retinere secũ satagebat pede procaciter percussit. Deinde per sex dies innumeram multitudinem Anglorum contraxit, Ducem incautum accelerans præoccupare, tota nocte equitans in campo belli apparuit mane.

Quomodo Dux Normannorum Willelmus Anglos sibi rebelles deuicit.

Cap. XXXVI.

DVx vero nocturnos præcauens excursus hostis inchoantibus tenebris ad gratissimam vsq; lucem exercitum iussit esse in armis. Facto autem diluculo Sabbati, legione militum in tribus ordinibus, & horrendo hosti intrepidus obuiã processit. Cum quo sub hora diei tertia bellũ commisit, & in cædibus ab vtraq; parte morientium vsq; ad noctem protraxit. Heraldus etiam ipse in primo militum progressu vulneribus lætaliter confossus occubuit. Angli vero post quã tota die fortiter in conflictu perstiterunt, regemq; suum morte oppressum cõpereunt, iam de salute sua diffidere cæperũt, & nocte intuente versa facie subsidium fuge appetierunt. Itq; Normãni dum Anglos fugere viderunt, tota nocte dominica eos ad detrimẽtum sui obnixe persequuti sunt. Nam crescentes herbæ antiquum aggerem tegebant. Vbi summopere currẽtes Normanni cum equis & armis ruebant ac sese dum vnus repente super alterum cadebat vicissim extinguebant. Ibi nimirum vt ferunt, ferme 15. millia perierunt. Sic omnipotens Deus pridie Idus Octobris innumeros peccatores vtriusq; phalangis puniit diuersis modis. Nam vesania sæuiente Normannorum in die Sabbati mulctauit multa millia Anglorum, qui longe ante innocentem Aluredum iniuste necauerunt, ac præcedenti Sabbato Heraldũ Regem & Tosticum Comitem aliosq; multos absq; pietate trucidauerunt. Idẽ quoq; iudex sequenti nocte Anglos vindicauit, & furentes Normannos in cęcã voraginem ꝑcipitauit. Ipsi enim contra pręceptum legis rem alienam immoderate cõcupierunt, ac veloces vt Psalmographus dicit, pedes eorum ad effundendum sanguinẽ fuerunt. Ideoq; contritionẽ & infęlicitatem in viis suis offenderũt.

Quod Londonienses se ei dederunt, & quod sequenti Natali Domini Londonia Rex Anglorum effectus est de Abbatia de Bello.

Cap. XXXVII.

POst hæc fortis Dux Willelmus ab inimicorum strage reuersus, nocte media ad campum belli est regressus. Mane vero dominicæ diei illucescente, spoliis hostium distractis & corporibus charorum suorum sepultis, iter arripuit quod Londoniam tendit. Denique ad vrbem Warenges gressum diuertit, transmeatoque vado fluuii Legionis ibi castra metari iussit. Inde vero profectus, Lundoniam est aggressus. Vbi pręcursores milites venientes in platea vrbis plurimos inuenerunt rebelles, resistere toto conamine decertantes. Cum quibus statim cõgressi, non minimum luctum intulerunt vrbi ob filiorum ac ciuium suorum plurima funera. Videntes demum Lundonii se diutius contra stare non posse, datis obsidibus se suaque omnia nobilissimo victori supposuere. Anno itaque ab incarnatione Domini millesimo sexagesimo sexto Willelmus Normannorum Dux quem stilus noster extollere non sufficit, nobile tropheum vt supra dictum est ex Anglis confecit. Deinde in die Natalis Domini ab omnibus tam Normannorum quam Anglorum proceribus Rex est electus & sacro oleo ab episcopis regni delibutus, atque Regali diademate coronatus. Locus vero vbi sicut supra diximus pugnatum est. Exinde Bellum vsque hodie vocatur. Porro Willelmus Rex ibi cœnobium in honore Sanctæ Trinitatis construxit, & monachos ac ordinem maioris monasterii Sancti Martini Turonensis statuit, atque necessariis opibus pro interfectis vtriusque partis affatim ditauit.

Dere-

De reditu eius in Normanniam, & de morte Maurilii Archiepiscopi, cui successit Iohannes.

CAP. XXXVIII.

DEHINC vero paulo post in Normanniam regressus, Ecclesiam S. Mariæ in Gemmetico cum honore magno dedicari iussit, vbi cum sacrosanctum hoc misterium summa cum reuerētia tam religiosissime quam festiuissime celebraretur, ipse harum nuptiarum sponsi semper studiosus cultor deuotissimo animo interfuit. Quam dedicationem hi episcopi cum spirituali iucunditate 1067. dominicæ incarnationis anno Cal. Iulii compleuerunt. Maurilius scilicet archiepiscopus Rotomagensis, & Balduinus Ebroicensis. Maurilius Archipræsul mense illo viuens 5. Idus Augusti carnis onere deposito cum suo Rege Christo iam victurus, liber & gaudens decessit. Cui successit Iohannes Abrincatinæ vrbis præsul, vir ingenuitate plurimum conspicuus sapientia spirituali feliciter imbutus, prudentia seculari summe præditus, secundum quippe nobilitatē generis comitis Rodulphi filius. Et quia huius Rodulphi fecimus mentionem, libet superiora paulisper repetere. Ricardus I. filius Willelmi Longespatæ, cum adhuc puer mortuo patre à Rege Francorum quasi exul in Francia detineretur, mater eius Sprota necessitate vrgente contubernio cuiusdam prædiuitis nomine Esperlengi adhæsit. Hic licet in rebus locuples, tamen molendina vallis Pistris ad firmam solitus erat tenere. Genuit itaq; ex Sprota filiū Rodulphum, de quo loquimur, & filias plures, quę postea per Normanniam nobiliū matrimonio sunt copulatę. Cum autem prædictus Ricardus ducatum Normāniæ esset adeptus, quem rex Francorum sibi fraudulenter surripuerat, contigit quadam die, vt homines ipsius in siluam Weuram nominatam irent venatum. Affuit forte inter eos idem Rodulfus vterinus frater Ducis. Cumq; venando deuia quæque & abdita syluæ lustrarent, in quadam valle vrsum immanissimum reperiunt. Venatores igitur in fugam versi prædictum iuuenem solum relinquentes, occasionem suæ probitatis manifestandæ ei dederunt. Hic namque plus timens opprobrium inertis fugæ quam ferocitatem bestiæ substitit, & licet annis tener, ingenita tamen magnanimitate fortis, furentem in se belluā prostrauit. Reuertentes vero socii ipsius post fugam, & euentum rei comperientes pudibundi, Duci Ricardo probitatem iuuenis retulerunt. Vnde Dux hilaratus, ipsam siluā Weuram cum appenditiis suis illi dedit. Vocatur autem vsq; hodie vallis in qua occidit vrsum vallis vrsonis. Dedit præterea illi castrum Iureium, vnde vocatus est Comes. Accepit autem mulierem quandam, vocabulo Alberedam vel Erenbergam, speciosam valde, natam in quadam villa Calciui territorii, quæ dicitur Camuillam. Genuit vero ex ea duos filios, Hugonem postea Episcopum Baiocensem, & Iohannem Abrincatensem, qui ad vltimum fuit Rotomagensis Archiepiscopus, filias etiam totidem habuit, quarum vna nupsit Osberno de Crepon, de qua natus est Wilhelmus filius Osberni, alteram duxit Ricardus de Bello fago, de qua genuit Rodbertum, qui ei successit, & filias plures, quarum vna iuncta est Hugoni de Monteforti matrimonio. Et quia de hoc Hugone incidenter fecimus mentionem, vtile duximus de eius antecessoribus breuiter aliquid dicere. Turstinus igitur de Bastenbure habuit duos filios, Wilhelmum Bertramium & Hugonem cum barba de Monteforti. Hic Hugo occisus est, nec non & Walchelinus de Ferrariis in quodam conflictu, quem inter se ceperant, filius autem huius Hugonis fuit secundus Hugo, qui postea fuit Monachus Beccensis. Idem vero Hugo de filia Ricardi de Bellofago habuit vnam filiam, quam Gislebertus de Gant duxit. Ex qua genuit quartum Hugonem, qui duxit Adelinam filiam Robberti comitis Mellenti, ex qua genuit filium suum primogenitum Rodbertum & alios. Ideo autem hunc Hugonem diximus quartū, quia secundus Hugo mortua prima vxore duxit aliam, ex qua genuit Hugonem tertium, & Rodbertum fratrem eius, sed absque liberis & peregre defuncti sunt. Rodbertus autem de Bellofago circa finem suum factus est Monachus Becci, vbi filii eius Ricardus & Wilhelmus religiose conuersantur. Successit vero ei Robertus Bauiel ex filia nepos. His per anticipationem dictis, ad ordinem historiæ redeamus.

Quomodo Eustachius Comes Boloniæ repulsus est à castro Douera, quod obsederat, cum Rex Willelmus esset in Normannia.

CAP. XXXIX.

CVM igitur victoriosus Rex in Normannia bonorum operum studiis probo more suo immorando pietatis titulos adaugeret, patriamque sibi gratissimam præsen-

tia sua illustraret Eustachius Boloniensis Comes quorundam Anglorum intra Cantuariensem Comitatum consistentium versutiis deprauatus Doroberniæ inuolare est. Qui in noctis côticinio mare transfretans diluculo cum copioso exercitu eorum illud obrectit, totisq; viribus expugnare cæpit. Porro milites Odonis Baiocasini præsulis, atque Hugonis de Monteforti, quibus custodia Doroberniæ credita erat, perspicientes absentibus dominis sic se inopinato obsessos, liberalibus animis accensi mox portas patefaciunt, vnanimiter foras proruunt, concertoque certamine cunctos cum dedecore ab obsidione abigunt. Eustachius autem ad mare deuertens cum paucis indecenter nauigio aufugit. Ceteri vero ad deuexum montis, qui rupibus & scopulis asperrimis mari imminet, fugientes, omnes sese, Deo terrorem ingerente, inde deiecere deorsum præcipites, iustas sceleris sui pœnas luentes. Sicque factum est, vt quos gladius non prostrauit, hos discerperet horribilis asperitas prærupti montis, vindice superni iudicis sententia temerarios conterente.

Quod latrunculi Angliæ rebellionem parantes condiderunt castrum Dunelmum, & de excidio eorum.

Cap. XXXIX.

Rex vero Wilhelmus iam ad votum dispositis omnibus, pro quibus venerat, Roberto filio suo iuuenili feruore vernanti Northmannici Ducatus Dominium tradidit. Ipse vero in regnum remeans Angliam iterato plurimos eiusdem gentis reperit, quorum leuia corda ab eius fidelitate præuaricatrix conspiratio auerterat. Coniurauerant enim latrunculi per totam patriam, quatinus milites, quos ad tuendum regnum reliquerat, in capite ieiunii nudis vestigiis, quo solet vsu, pœnitens Christianorum religio ad Ecclesiam festinantes incautos ibique peremerent, & sic ipsum à Northmannia regredientem leuius è regno perturbarent. Verum detectis Deo contrariis eorum perfidiæ machinis, repentinum magni debellatoris formidantes aduentum, furtim (vt festiuum magni terroris consilium suasit) fuga lapsi in quandam partem Cumberlande Comitatus, aquis pariter & siluis inaccessibilem se contelerunt, & firmissimo vallo castrum erexerunt, quod propria lingua Dunelmum nuncuparunt. Inde diuersos excursus crebro agitantes aliquandiu initi delituerunt Sueni Danorum Regis præstolantes aduentum, quem Veredariis ad sui conuocarant auxilium. Inde vero legatos mittentes ad exerenda suæ nequitiæ infausta commenta sibi asciuerunt Eboracenses. Quibus iuncti armorum simul & stipendiorum copia vrbem munierunt, & semetipsos ad resistendos corroborauerunt, sibique puerum quendam nomine Eadgarum ex Edwardi Regis nobilitate genus ducentem Regem præfecerunt. Quorum temerarios conatus Wilhelmus Rex vt agnouit, Normannorum cateruas produxit, & quantotius ad confutandum contumaciam eorum perrexit. Seditiosi autem audacia & viribus fisi ex ciuitate prosilierunt, & contra regalem exercitum ilico aciem direxerunt. A quo protinus ita profligati sunt, vt quamplurimi perimerentur, & reliqua intra mœnia oppidi refugere compellerentur. Normanni vero è vestigio eos consecuti sunt, & muri ambitum, quo confugerant, cum ipsis irruperunt, atque tam ferro quam igne à puero vsque ad senem totam pene vrbem deleuerunt. Incentores autem totius doli per Humbre fluuium nauibus dispendium mortis effugerunt.

Quomodo Brienus filius Eudonis Comitis minoris Britanniæ deuicit duos filios Heraldi cum exercitu Regis Hiberniæ.

Cap. XL.

Porro duo filii Heraldi Regis ab eorum contubernio se subduxerunt, & cum multis vernaculis patris Dirmetum Hiberniæ Regem pro obtinendo iuuamine aggressi sunt, De cuius regno eodem suffragante, parua temporis intercapedine non minimam manum militum sibi contraxerunt. Deinde cum sexaginta sex nauibus, qua in regione maxime oportunum æstimauerunt, otius Angli repetierunt, & more sæuissimorum piratarum rapinis & incendiis terræ populum exterminare conati sunt. Brienus autem Eudonis Ducis Britanniæ minoris filius eis armatus cum suis occurrit, & mox cum eis sub die vna duobus prœliis manum conseruit. Cæsis vero mille & septingentis bellatorum cum nonnullis regni proceribus, reliqui è certamine fugientes, nauium præsidio necis excidium vtcunque euaserunt, & ex charorum amissio-

amiſſione permaximum Hibernenſib. luctum reportauerunt. Qui profecto niſi nox prœlium diremiſſet, omnes mortis nouacula abraſi fuiſſent.

Quod Rex Wilhelmus circuiens Angliam caſtella plurima ad defenſionem regni conſtruxit.

Cap. XLI.

SICARII deniq; intra Dunelmum latitantes, compertis tot in pernicioſis conſpirationibus eadẽ veſania coadunatorũ infortuniis, cum adhuc in ſuas ærumnas armis atq; fuga auderent, regiam expeditionem ſuper ſe metuẽtes, deliberata ſententia tam inconſultæ temeritati congrua, in maritimorũ pręſidiorũ remotiora ſeſe receperunt, inhoneſtas opes piratico latrocinio ſibi contraheutes. Rex autẽ monitus quidẽ prudẽtia, qua cõſule in cunctis regi nouit immunita regni prouidiſſima diſpoſitione perluſtrauit, ac ad arcẽdos hoſtiũ excurſus tutiſſima caſtella per oportuna loca ſtabiliuit, quæ militũ electiſſimo robore, & vberrima ſtipẽdiorum copia muniuit. Tandem bellorum ac ſeditionum tempeſtate parumper conquieſcente, iam totius Anglicæ Monarchiæ & habenas potentius temperat, & gloria proſperius potitur.

Hucuſque Dudo decanus S. Quintini continuauit hiſtoriam ſuam de ducib. Northmanniæ.

De morte Roberti Wiſcardi Ducis Apuliæ, & de probitatibus eius & poſteritate, & qua occaſione Rogerius nepos eius factus eſt Rex.

Cap. XLII.

HAc tempeſtate mortuus eſt Rodbertus Wiſcardus Normannigena dux Apuliæ. Hic relicta priore vxore propter conſanguinitatem, de qua ſuſceperat filium nomine Buamundũ, duxit primogenitã filiam Gaumarii principis Salerniæ nomine Sichelgaitã fauente Giſulfo fratre pdictæ puellę, qui Gaumario patri ſucceſſerat. Gatteclinia vero ſoror eius minor nupſit Iordani principi Capuæ, filio Ricardi ſenioris, patri vero Ricardi iunioris. Huius Iurdani auus fuit Rannulfus, qui primus pfuit Normannis in Apulia, qui etiam condidit vrbẽ nomine Auſam. Genuit autẽ Rodbertus Wiſcardus ex Sichelgaita filios tres, & filias 5. filiæ vero adeo excellentiſſime maritatæ ſunt, vt vna earum matrimonio copulata ſit Imperatori Conſtantinopolitano. Hic Rodbertus duos Imperatores in vno vicit prœlio, Alexium Gręcorũ in Gręcia, Henricũ Romanorũ in Italia. Satis enim victus eſt Henricus, qui audita fama Ducis Rodberti, nec viribus Saxonũ & Alemannorũ, nec etiã mœnibus vrbis, q̃ caput eſt orbis, confiſus, vel tutius concitus aufugit. Boamundus autẽ licet haberet magnã terram, in Apulia tandem cum ceteris Normannis & Francis perrexit dimicare aduerſus Sarracenos, qui tunc temporis omnes fere ciuitates Romaniæ tenebant. Debellatis tandem paganis, & ſubiugatis vrbib. Antiochia & Ieruſalem, & ceteris multis, Boamundus adeptus eſt principatum Antiochiæ, & heredes eius poſt ipſum, ſcilicet filius eius Boamundus natus ex Conſtantia filia Philippi Regis Francorum, & poſt iſtum Raimundus filius Wilhelmi Comitis Pictauorum, qui filiam ſecundi Boamundi duxerat vxorẽ. Roberto itaq; duce obeunte ſucceſſit ei filius ſuus de ſecunda coniuge primogenitus nomine Rogerius, cognomento Burſa. Hoc etiã Rogerio deficiente, & filiis ſuis poſt ipſum Roger. patruelis ipſius filius Rogerii Comitis Siciliæ fratris Roberti Wiſcardi, ſolus tã Apuliã quã Siciliã obtinuit. Hic autem procedenti tẽpore de duce factus eſt Rex, cauſa altercationis duorum Apoſtolicorum, qui ſimul fuerant Romæ ordinati. Innocentius videlicet II. & Petrus Leonis. Quorum vltimus conceſſit duci Rogerio vt regio diademate vteretur, ideo quod idẽ dux parti ipſius fauebat. Accidit hoc circa annum ab incarnatione dom. 1130. vixerunt vero ambo fere 8. annis ſimul.

De morte Wilhelmi Regis Anglorum & Ducis Normannorum, & de ſepultura eius apud Cadomum.

Cap. XLIII.

HIs per anticipationem breuiter intimatis, ad finem geſtarum Wilhelmi Regis Anglorum, & ducis Normannorũ, de quibus faſtidio lectorũ compendioſe conſulentes quædam perſtrinximus, veniamus. Si quis vero plenius illa noſſe deſiderat, librum Wilhelmi Pictauenſis Luxouiorum Archidiaconi eadem geſta copioſo ita eloquenti ſermone affatim continentem, legat. Edidit præterea de eadem materia opus non contemnendum Guido Epiſcopus Ambianenſis Heroico metro exaratum. Sed vt iam finem dicendi faciamus, cauſam mortis, ſecundum exiſtimationem quorundam pandamus.

Cum

Cum ergo idem Rex victoriosus post plurima bella post multiplices expeditiones tam in Normannia quam in Anglia, & in minore Britannia, seu etiam in Cinomannia prospero exitu consummatas, oppidum quoddam Medanta nomine proprium Philippi Regis Francorum, qui tunc temporis partes Rodberti Ducis bellum patri inferentis iuuabat. Causa autem huiusmodi discordiæ erat, quod eidem filio suo Rex Wilhelmus non permittebat facere voluntatem suam de Ducatu Normanniæ, licet eum ipse post se fecisset heredem. Cum igitur Wilhelmus Rex oppidum Medanta assiliens flammis vltricibus tradidisset, pondere armorum, & labore clamoris, quo suos exhortabatur, vt fertur, à ruina intestinorum eius liquefacta, infirmari non modice cæpit, & licet aliquandiu postea vixerit, non tamen solita valetudine vsus est. Dispositis tandem rebus suis, & regno Angliæ concesso Wilhelmo filio suo, vitam præsentem finiuit in Normannia apud Rotomagum 4. Idus Septembris. Translatum est corpus eius, sicuti ordinauerat, Cadomum, & in Ecclesia Sancti Stephani, quam ipse à fundamentis ædificauerat, ante maius altare regaliter tumulatum. Solus autem filiorum suorum Henricus exequias patris prosequutus est. Decessit autem idem rex fere sexagenarius, anno Ducatus in Northmānia 52. Porro regni sui in Anglia 20. Incarnationis autem Domini 1087. regnante eodem Domino nostro Iesu Christo cum æterno patre in vnitate Spiritus Sancti per omnia secula seculorum, Amen.

Explicit liber sextus de Wilhelmo Rege Anglorum, & Duce Normannorum.

INCIPIT LIBER SEPTIMVS HISTORIÆ NORMANNORVM; CONTINENS RES GESTAS HENRICI REGIS ANGLORVM ET DVCIS NORMANNORVM.

Prologus in gesta Henrici Regis, in quo breuiter fratribus suis melior ostenditur.

CAP. I.

QVONIAM in libro superiori de actibus Wilhelmi Regis Anglorum & Ducis Normannorum tractatum est, non indecens videbitur, vt hic liber, qui septimus cuditur, in Normannorum Ducum gesta, vitam & conuersationem, & ex parte non modica res gestas Henrici nobilissimi Regis filii prædicti Wilhelmi edisserens, seculo futuro, & maxime posteris imitandas proponat. Nec immerito hic numerus illi viro congruit, qui non solum honestate animi, verum etiam corporis probitate, vero videlicet ternario & quaternio plurimum emicuit. Ad hoc accidit, quod idem Rex, quem describendum suscepimus, in septimo gradu genealogiæ Normannorum Ducum reperitur, si incipias computare à Rollone Duce, qui fuit huius prosapiæ principium. Vt autem ordo historiæ non interruptus seruetur, de fratribus eius Wilhelmo Rege Anglorum, & Roberto Duce Normannorum, quibus ipse solus successit, aliqua vel breuiter dicenda sunt, maxime cum hoc ad commendationem naturæ proficiat. Sic enim pictores ferrugineum colorem substernere solent, vt rubeus superpositus magis elucescat, ita forsitan, si supradicti fratres conferantur cum isto, ex eorum comparatione altius resplendebit. Quod paucis animaduerti potest. In altero eorum Wilhelmum loquor, dapsilitas erga seculares prædicabatur, sed contempta ab eo religiositas plurimum conquerebatur. Robertum in rebus bellicis fama non immerito extollebat, sed hæc eadem in maturitate consilii, & in regimine Ducatus ipsum minus vtilem non mendaciter asserebat. At Henricus & illa complectens solus, quæ in singulis eorum honesta videbantur, & ea pariter, quibus ipsos carere iam diximus, non solum illis, sed & omnibus sui temporis principib. nobilior habebatur. Sed quia hæc suis in locis plenius exponentur, ne digressionem in ipso exordio facere videamur, à modo rerum propositarum ordinem prosequamur.

Quomodo Wilhelmus frater Henrici mortuo Wilhelmo Rege patre eorum transiens in Angliam Rex factus est, & Robertus Ducatum Normanniæ adeptus est, & quod idem Robertus Comitatum Constantinensem dedit Henrico, & postea abstulit.

CAP. II.

IGITVR Rege Anglorum Wilhelmo rebus humanis subtracto, Wilhelmus filius eius, quam citius potuit apud Tolcam mari transito, susceptus est ab Anglis & Francis,

cis, vnctusque est in Regem à Lanfranco Archiepiscopo Cantuar. eiusq; suffraganeis, Lundoniæ apud Westmonast. Robertus namq; frater eius ante mortem patris sui discesserat de Normannia, indignè ferens, quod ipse non permitteret ei pro sua voluntate disponere tam comitatum Normanniæ, quam Cinomanniæ. Alterius enim dudum heres designatus fuerat, alterius vero hac de causa viuente patre regimen quærebat, quod Margareta filia Herberti quondam Cinomannensis Comitis ipsi fuerat desponsata, licet antequam ad nuptias eius pertingeret, apud Fiscanum virgo eadem Christo deuota obierit. Cum igitur in Pontino apud Abbatisuillam cum sui similibus iuuenibus filiis scilicet Satraparum Normanniæ, qui ei quasi suo domino futuro specietenus obsequebantur, re autem vera nouarum rerum cupiditate illecti, moraretur, & ducatum Normanniæ, maxime in margine excursionibus & rapinis demoliretur audito nuntio excessus patris, confestim veniens Rothomagum, ipsam ciuitatem & totum Ducatum sine vlla contradictione suscepit. Cumque sui fideles eum exhortarentur, vt regnum Angliæ sibi à fratre præreptum, velocius armis sibimet restitueret, simplicitate solita, &, vt ita dicam, imprudentiæ proxima, respondisse fertur. Per Angelos Dei si ego essem in Alexandria expectarent me Angli, nec ante aduentum meum Regem sibi facere auderent. Ipse etiam Wilhelmus frater meus, quod eum præsumpsisse dicitis, pro capite suo sine mea permissione mimime attentaret. Hæc primo dicebat, sed postquam rei gestæ ordinem resciuit, non minima discordia inter se & fratrem suum Wilhelmum emersit. Interim autem Henricus frater eorum remansit in Normannia cum Duce Roberto. Dederat autem eidem Henrico pater suus moriens quinque mille libras Anglicæ monetæ. Robertus etiam frater suus dedit illi Comitatum Constantiniensem, vel vt alii volunt inuadiauit, sed non diutius inde gauisus est. Nam inuentis quibusdam vilibus occasionibus per malorum tum hominum suggestiones ipsum nihil tale meditantem apud Rothomagum capiens, quod dederat indecenter extorsit.

De discordia, quæ facta est inter Wilhelmum Regem Anglorum, & Rodbertum Ducem Normanniæ fratrem eius, & quomodo obsiderunt Henricum fratrem suum in Monte Sancti Michaelis.

CAP. III.

POST hæc aliquanto temporis emerso concordiam fecerunt adinuicem Wilhelmus Rex Anglorum & Robertus dux Norman. licet regnũ Angliæ ipse Robertus facilime paulo ante potuisset habere, nisi minus cautus esset. Siquidem Eustachius Comes Boloniæ, & Episc. Baiocensis, & Comes Moritolii patrui ipsius, & alii Principes Normanniç cũ magno apparatu militũ mare transeuntes Rouecestriã & alia nonnulla castella in comitatu Cantuariensi occupãtes & tenentes ad opus illius dũ ipsum Robertũ ducem expectant, qui tunc tẽporis vltra quam virum deceat in Normannia deliciabatur, obsessi diu à Rege Wilhelmo, dum ille, cuius causa tantum discrimen subierant, non subuenit, cum dedecore ipsas quas tenebant munitiones exeuntes ad propria sunt reuersi. Facta est itaq; tandem inter eos apud Cadomum, vt diximus, aduentante Philippo Rege Francorum, qui in auxilium Ducis contra Wilhelmum Regem apud oppidum Auciacum ingenti Anglorum & Normannorũ exercitu tunc morantem venerat qualecunq; concordia, & quantum ad Ducem Robertum spectat probrosa atq; damnosa. Nam quicquid Rex Wilhelmus in Normannia occupauerat per infidelitatem hominum ducis, qui eidem regi suas munitiones tradiderãt, quam suis militibus ipse commiserat vt inde fratrem suum infestarentur, impune permissus est habere. Munitiones illç, quas hoc modo tenebat, Fiscannũ fuerunt, oppidũ Auci, quod Wilhelmus comes Aucensis cum reliquis suis firmitatibus illi tradiderat. Similiter Stephanus Comes de Abamarla filius Odonis comitis de Campania, Wilhelmi autem regis Anglorum senioris ex sorore nepos, fecerat, & alii plures vltra Sequanam habitantes. Cum igitur fratrem suum Henricum debuissent adiuuare, eique prouidere, vt sicut frater eorum & filius regis honorabiliter posset viuere, de tota terra patris sui eum expellere conati sunt. Vnde accidit, vt quadam vice ipsum obsidione cingerent in monte Sancti Michaelis.

Sed illis ibidem incassum diu laborantibus, & ad vltimum inter se diffidentibus, comes Henric⁹ inde libere exiẽs oppidũ munitissimũ nomine Danfrontẽ sagacitate cuiusdã indigenæ suscepit. Indignabatur. n. prædictus peti quas Robertus de Belismo homo ferox & mentis inhumanæ, sibi & aliis conuicaneis inferebat, qui tunc tẽporis

illud

illud caſtrum poſſidebat. Quod tanta diligentia Henricus exinde cuſtodiuit, vt vſq; ad terminum vitæ illius in ſuo dominio habuerit. Circa hæc tempora obeunte Iohanne Archiepiſcopo Rothomagenſi, ſucceſſit Wilhelmus Abbas Sancti Stephani Cadomi.

Quod redeunte Wilhelmo Rege in Angliam Henricus Comitatum Conſtantinienſem in ditionem ſuam reuocauit.

CAP. IIII.

REDEVNTE autem Wilhelmo Rege in Angliam, Henricus haud ſegniter Comitatum Conſtantinienſem, qui ſibi fraudulentia ante præreptus fuerat, conſenſu Wilhelmi Regis & auxilio Ricardi de Reuers, & Rogerii de Magna villa, ex maiori parte in ditionem ſuam reuocauit. Et quia in hoc negotio & in aliis pleriſque ſuis neceſſitatibus, Hugo Comes Ceſtrenſis ei fidelis extiterat, conceſſit ei ex integro caſtellum, quod Sancti Iacobi appellatum eſt, in quo idem Comes tunc temporis nihil aliud habebat præter cuſtodiam munitionis ipſius oppidi. Wilhemus ſiquidem Rex Anglorum ſenior illud condiderat in confinio Normanniæ & Britanniæ minoris, cum ante bellum Anglicum contra Conanum Comitem Britanniæ filium Alanni conſobrini ſui, ſibi non obtemperantem, exercitum duceret. Ne igitur amplius famelici prædones Britonum Eccleſiis inermibus aut vltimo terræ ſuæ vulgo excurſionibus latrocinantibus nocerent, illud ad eos arcendos inſtitutum tradidit Richardo Abrincatenſi præſidi, patri videlicet prædicti Comitis Hugonis.

Quod Cinnomannenſes aduertentes Ducem Robertum occupatum plurimis perturbationibus in Normannia, fecerunt ſibi Comitem Heliam filium Iohannis de Fleca.

CAP. V.

INTEREA Cinomannenſes aduertentes Ducem Robertum tot perturbationibus in Normanniam occupatum conſilium ineunt cum Helia, filio Iohannis de Fleca, viro forti & induſtrio & in illa prouincia potentiſſimo, vt filiam cuiuſdam Comitis Langobardiæ, neptem videlicet Hereberti quondam Cinomannenſis Comitis ex primogenita filia in matrimonium ducat, exiſtimantes hac occaſione ſe poſſe excutere à ſua ceruice iugum dominationis Ducum Normanniæ. In quo perſuadendo diutius immorari illis neceſſe non fuit, cum iam nominatus vir illorum admonitionem præueniens ſuper hoc negotio prætermiſſa omni dilatione ad effectum perduxit. Nec ipſum nec conſiliarios ſuos ab hac rebellionis præſumptione deterrendo reuocauit, quod antiquitus ſub Normannorum Ducum ditione regio Cinomannica egit, vel quod noſtra memoria nobiliſſimus Dux Normannorum Wilhelmus, poſtea vero feliciſſimus Anglorum expugnator eoſdem Cinomannenſes de oppreſſione Gaufridi Martelli ſenioris liberans, alis ſuæ protectionis munitos quoad vixit, illos vt proprios rexit, ac ſuis ſucceſſoribus regendos moriens dimiſit. Vnde factum eſt, vt paulo poſt mortem ipſius Regis idem dux Rodbertus, de quo nunc ſermo eſt in principio ſui ducatus iam tunc rebellionis contumaciam attemptantes in ipſis ſuis finibus ducto exercitu Normannorum eos compeſcuit.

Quod aſſumpto Anſelmo Abbate Becci ad Archiepiſcopatum Cantuariæ, Wilhelmus eiuſdem loci Monachus clauſtralis ſucceſſit.

CAP. VI.

PER idem tempus aſſumpto Anſelmo Abbate Beccenſi ad archiepiſcopatum Cantuariæ, ſucceſſit ei in regimine eiuſdem loci Wilhelmus de Bellomonte, vir non contemnendæ religionis, & eiuſdem cœnobii monachus clauſtralis. Anno deinde ſecundo Vrbanus Papa in Gallias veniens, ciuitate Aruernis, quæ alio nomine Clarus mons dicitur, de Eccleſiaſticis negotiis tractaturus, conſilium congregauit. Inter alia vero, quæ ibi ſalubriter diſpoſuit, hortatus eſt fideles tam præſentes, quam abſentes, vt ad liberanda ſancta loca de poteſtate Paganorum, à quibus tunc poſſeſſa contaminabantur, Ieruſalem pro remiſſione exceſſuum ſuorum irent.

Quod Robertus Dux Normannorum inuadiato ducatu ſuo Wilhelmo Regi Anglorum fratri ſuo Ieruſalem perrexit.

CAP. VII.

IGITVR anno ſequenti hac diuina exhortatione permoti omnes fere famoſæ probitatis milites occiduæ regionis tam illuſtres quam ceteri priuati iter peregrinationis

nis ineunt. Quo desiderio succensus Robertus dux Normannorum Wilhelmo fratri suo regi Anglorum per nuntium mandauit, vt in Normãniam festinanter veniat, ducatum ipsius vsq; ad reditum habiturus, de thesauris Anglorum opimis suam & suorum indigentiam obiter suppleat. Huius autem legationis nuntio exhileratus Rex Wilhelmus in Normanniam transfretans, decies mille marcas argenti ea conditione Roberto Duci commodauit, vt quamdiu idem Dux in prædicta peregrinatione moraretur, ipse Ducatum Normanniæ pro eis vadem haberet, illum Duci restituturus cum ipse sibi prætaxatam pecuniam rediens reconsignasset. His itaque gestis Comes Henricus contulit se Regem Wilhelmum atque omnino cum eo remansit, cui idem Rex Comitatum Constantiniensem & Baiocensem præter ciuitatem Baiocas & oppidum Cadomi ex integro concessit. Hoc tempore prædictus Rex Wilhelmus fecit quoddam castellum nomine Gisorz in confinio Normanniæ & Franciæ, quod sæpe nominatus frater eius Henricus, qui ei diuina dispositione successit, mœnibus ambitum, & turris excelsis inexpugnabile reddidit.

De probitate ipsius Wilhelmi in negotiis regni, & quod Ecclesiam Dei & seruos eius persecutus est.

Cap. VIII.

De ipso autem Wilhelmo his annalium paginis possemus inserere, quod semel & iterum Wallenses ducto exercitu in ipsorum fines sibi rebelles subiugauit, quoq; Regi Scotorum Malcolmo, qui in Angliam exercitum adduxerat, cum suo exercitu obuians, eum, ad quæ voluit, pacta inclinauit. Illud etiam nihilominus quod cum audiuisset Heliam Comitem Cinomannorum in ipsa vrbe Cinomannica homines suos auxilium ei ferente, Fulcone Comite Andegauorum obsedisse, abstulerat enim illam vrbem primum Helias hominibus Regis, sed ciues iterum Regi reddiderant, vnde eos iterum Helias obsederat. Hoc, inquam, audito, cum esset in Anglia, accersitis, quos tunc forte secum habebat, militibus, imperans, vt reliqui, qui aberant, se sequerentur. Ad mare veniens, cum ventus esset contrarius in Normanniam transfretaturo, cõtra ventum intrauit pelagus, dicens se nunquã audisse de aliquo rege, quod naufragio perisset. Transitoq; mari velut cõtra vim elementorũ, pdictos comites solo auditu sui aduentus ab obsidione fugauit. Hæc, inquã, & alia his similia de illo veraciter possumus referre, nisi facta eius quia plurimo seruorũ Dei, & S. Ecclesiam non minimum persecutus est, vnde sero & infructuosam, vt plurib. sapientibus videtur, egit pœnitentiam, dignum iudicaremus propter ordinem historiæ solummodo breuiter attingere, & ad actus Henrici diuę memorię fratris & successoris sui, qui viros religiosos & Ecclesiam Dei protegendo & auxilium ferendo admodum veneratus est, prolixius explicandos vellemus accedere. Eodem Wilhelmo regnum Angliæ procurante Morellus nepos Roberti de Moubraio comitis Northumbrelandiæ prædictum Malcomum regem Scotiæ irruptiones in Anglia facientem, & filium eius primogenitum cum maxima parte sui exercitus in finibus Anglorum trucidauit. Hic autem Robertus cum quasdam munitione regias suo comitatu colliminantes contra voluntatem domini sui attemptasset occupare, captus à militibus Wilhelmi regis, ipsoq; iubente in ipsis vinculis diutius perseuerans, regnante iam Henrico rege, tandẽ ab ipso ergastulo deficiens mortuus est. Dictum est à pluribus hunc talionem sibi redditum fuisse: quia Regem Scotiæ patrem videlicet nobilissimæ Matildis postea Reginæ Anglorum dolose peremerat. Illius autem terram, quam habebat in Normannia, & maximam partem prædicti sui Comitatus Henricum iam Rex factus dedit Nigello de Albinneio viro illustri & probo. Duxit postea idem Nigellus Gundredam filiam Giraldi de Gornaco, ex qua genuit filium nomine Rogerium de Moubraio, qui tandem adhuc paruulus patri suo facto monacho Beccensi, & eidem loco magnam possessionem in Anglia conferenti, successit. Ipse etiam Giraldus rogatu Hugonis de Gornaco patris sui monachi vero Beccensis plura dedit eidem Ecclesiæ, tandem Ierusalem petens cum vxore sua Editha sorore Wilhelmi Comitis de Warrenna, in ipso itinere mortuus est. Vxor vero inde rediens, nupsit Drogoni de Monceio, ex qua idem Drogo suscepit vnum filium nomine Drogonem. Successit prædicto Giraldo filius eius nomine Hugo, qui ex vxore Rodulphi de Parrona Comitis Viromandorum genuit vnum filium nomine Hugonem. Hæc per anticipationem de amicis ac benefactoribus Beccensis monasterii hic breuiter commemorauimus: nunc ad ordinem historiæ redeamus.

De morte eiusdem Regis in Noua foresta, & quod Richardus frater eius antea ibidem mortuus fuerat, & de causa mortis eorum secundum æstimationem vulgi.

CAP. IX.

Anno 1096. IGITVR sicut supra diximus, cum Robertus Dux Normannorum anno ab incarnatione Domini M. XC. VI. Ierusalem perrexisset, & Ducatum Normannię Wilhelmo fratri suo Regi Anglorum inuadiasset, contigit post aliquantum temporis, vt idem Rex quadam die venatum iret in Nouam forestam, vbi quarto Nonas Augusti missa sagitta incaute à quodam suo familiari in corde percussus, mortuus est anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo, regni autem sui decimo tertio. In eadem etiam silua Richardus frater ipsius Wilhelmi dudum adhuc viuente patre eorum, dum simili modo venaretur, ictu arboris male euitate ægrotans, post paululum hominem exiuit. Ferunt autem multi, quod ideo hi duo filii Wilhelmi Regis in illa silua iudicio Dei perierunt, quoniam multas villas & Ecclesias propter eandem forestam amplificandam in circuitu ipsius destruxerat.

Quod Henricus frater ipsius ei successit, qui Matildem filiam Regis Scotiæ duxit in vxorem.

CAP. X.

OCCISO itaque Wilhelmo Rege, vt præmisimus, statim frater suus Henricus corpus eius Wintoniam deferri fecit, ibique in Ecclesia sancti Petri ante maius altare sepulturæ tradidit. Quo sepulto Lundoniam venit, atque apud Westmonasterium annuentibus cunctis Francis & Anglis quarto die post mortem fratris regale diadema suscepit. Vnde plurimi sunt lętati, quod modo Regem natum à Rege & Regina, natum & nutritum in Anglia habere meruissent. Vt autem idem Rex legaliter viueret, duxit eodem anno venerabilem Matildem filiam Malcomi Regis Scotiæ & Margaretæ. Quantæ autem sanctitatis & scientiæ tum secularis quam spiritualis vtraque Regina Margareta fuerat scilicet & Matildis fuerint liber, qui de vita ipsarum scriptus est, plano sermone describit. Nec illud prætermittendum, quod à sanctæ recordationis Anselmo Cantuariēse Archiepiscopo eadem Matildis in festiuitate sancti Martini apud Westmonasterium Henrico Regi nobilissimo desponsata, & eodem die regali diademate insignita est. Fuit autem Rex Henricus vir pluribus virtutibus præditus, iustitiæ ac pacis sectator, religionis amator, iniquorum & furum feruentissimus punitor, inimicorum suorum non solum excellētium principum & comitum, verum & nominatissimorum Regum felicissimus triumphator.

Quod ex ea genuit filium nomine Wilhelmum, & filiam quæ procedente tempore nupsit Henrico Imperatori Romanorum.

CAP. XI.

GENVIT enim ex secunda Matilde Regina Anglorum vxore sua filium vnum nomine Wilhelmum, & filiam vnam matrem sicut nomine ita honestate representantem. Hanc autem virginem vix quinquennem, Henricus quintus Rex & quartus Imperator Romanorum & Alemannorum Augustus in coniugem requisiuit, & adquisitam per claros viros Episcopos, & Comites internuntios cum ineffabili munificentia vtriusque parentis in suum regnum recepit, & receptam solemniter in proximo Pascha apud vlterius traiectum desponsauit, desponsatam vero Archiepiscopus Coloniensis in festiuitate S. Iacobi Maguntiæ in Reginam consecrauit, ceteris coepiscopis assistentibus, & præcipue Archiepiscopo Treuerensi, qui eam dum consecraretur inter sua brachia reuerenter tenuit. Deinde consecratam reginam vsq; ad tempestiuum tempus nuptiarum studiose nutriri præcepit, in quo nutrimēto & linguam addisceret, & se secundum Teutonicos mores componeret, de qua nobilissima Imperatrice, in sequentib. plenius disseremus. Prædictus autem Wilhelmus, filius Henrici Regis, qui post sororem Matildem Imperatricem natus est, licet enim causa masculini sexus illi præposuimus, cum iam ad iuuenilem ætatem venisset, morte immatura obiit. Cum enim transfretaret de Normannia in Anglia, inter Barbe fluuium & Hantoniam in quodam maris loco periculoso, qui ab incolis Cataras dicitur, illisa naui scopulo, ipsi & multi optimates patris eius naufragio perierunt. Quo solo euentu felicitatē excellentiā regis fortuna aliquātisper obnubilauit, licet in aliis omnib. sibi arrideret iocūdissima. His anticipādo cōmemoratis ad ordinē rei gestæ reuertamur.

Quod

Quod Robertus Dux Normannorum rediens ab Ierosolymis transit in Angliam, volens auferre regnum fratri suo, & quomodo concordati sunt.

CAP. XII.

NON longum autem tempus transiit, postquam Henricus rex regnum Angliæ regendum suscepit, quod frater suus Robertus de Ierusalem rediit, atq; Ducatum Normanniæ, quem fratri suo Wilhelmo inuadiauerat absq; vllius pecuniæ exhibitione recepit, licet ipsam summam, quam ab eodē fratre suo acceperat, secum haberet, vt si necesse esset vt redderetur, & si esset qui eam exigeret, in promptu haberet. Audiens itaq;, quod Henricus frater suus rex Anglorum esset constitutus, cępit indignari aduersus illum, multumq; ei minari, quod regnū Anglię suscipere ausus fuisset. Hac igitur de causa cæpit nauigium præparare quale potuit. Quo completo in Angliam transiuit. Henricus autem rex cuius fiducia tota erat in Deo, magnam Anglorum militiam velociter congregans, aduersus eum venit, paratus eum & omnes, qui cum eo venerant de terra Anglorū expellere. Quod profecto annuente Deo in breui egisset, nisi frater suus cum eo hoc pacto cōcordaret: vt ipse Rex illi quotannis 4000. marcas argenti perpetuo daret. Hanc summam tamen idem Comes Matildi Reginæ fratris sui coniugi condonauit. Facta itaq; inter eos concordia, aliquanto tempore demoratus est Comes Robertus in Anglia. In qua postquam tamdiu fuit, quantum ei placuit, in Normanniam remeauit.

Quod eadem pactione rupta, Henricus apud Tenechbray in bello eum capit, & postea vsque ad mortem cum regno Angliæ Ducatum Normanniæ sapienter disposuit.

CAP. XIII.

NON diu autem durauit inter eos prædicta concordia. Robertus enim comes plus iusto credens illis, qui magis volebant inter eos esse discordiam quam pacem, cæpit occasiones quærere, fratremque suum ad discordiam commouere. Rex autem Henricus non diutius hoc ferens, maximeque indigne ferens, quod frater suus ita paternam hereditatem Ducatum scilicet Normanniæ dissipauerat, quod præter ciuitatem Rothomagensium nihil pene in dominio haberet, quam etiam forsan alicui vt cetera dedisset, si hoc sibi licitum propter ciues ipsius fuisset. His inquam indignatus mare quam citius potuit transiens, atque non multo post non paruum exercitum congregans, obsedit ciuitatem Baiocas, eamque citius capiens, fere omnem destruxit. Deinde cæpit Cadomum. Post aliquantulum vero temporis cum obsideret quoddam castrum Comitis Moritolii, quod vocatur Tenerchebrai, atque in obsidendo laboraret, vt illud caperet, frater eius Comes Robertus, & Comes Moritolii cum magna multitudine militum, putantes se de Rege Henrico vindicare, eumque omnino de terra delere, cum magno impetu irruerunt in eum. Sed iudicio Dei super eos veniente, capti sunt ambo, & multi alii cum eis ab hominibus Henrici Regis, atque ante eum adducti. Concessit hoc modo Deus Regi se timenti victoriam incruentam, sicut quondam Theodosio Imperatori seruo suo fecerat. In hoc enim conflictu ex suis nullus, ex aduersa parte vix sexaginta corruerunt. Finito itaque hoc conflictu & pace reddita miseræ prouinciæ, quæ pene per imprudentiam Comitis prædicti destructa erat, Rex Henricus totam Normanniam & omnia castella Comitis Moritolii in suum dominium suscepit. Atque ita omni terra sedata, rediens in Angliam Robertum Comitem fratrem suum, & Comitem Moritolii, & quosdam alios quos ei placuit secum abduxit, eosque in libera custodia vsque ad terminum vitæ eorum tenuit. Factum est autem hoc bellum apud Tenechebrai inter Henricum Regem Anglorum, & Robertum fratrem suum Ducem Normannorum anno ab incarnatione Domini, millesimo centesimo sexto, quinto Calendas Octobris. Eodem autem anno mense Februario Comites apparuerat Regibus & Ducibus mutatione regnorum terribilis.

Rexit autem Robertus Comes Ducatum Normanniæ nouendecim annis, excepto spacio, quo in itinere Ierusalem demoratus est. Fuit hic Robertus miles fortissimus, & multa nobiliter gessit, maxime quando à Christianis Antiochia & Ierusalem super Sarracenos captæ sunt. Ad regimen tamen Ducatus minus vtilis propter simplicitatem suam, & propter consilia leuia, quibus nimium aurem accommodabat.

De Sibilla vxore Ducis Rodberti, & Wilhelmo filio eius, & quomodo idem Wilhelmus factus est Comes Flandrensium.

CAP. XIIII.

CVM autem rediret de via Ierusalem, accepit Sibillam in vxorem, sororem Wilhelmi Comitis Conuersanæ. De qua genuit vnum filium nomine Wilhelmum. Fuit vero prædicta Comitissa pulchra facie, honesta moribus, sapientia prædita, & aliquando absente Duce ipsa melius per se negotia prouinciæ tam priuata quã publica disponebat, quam ipse faceret si adesset. Vixit autem in Normannia paruo tempore, inuidia & factione quorundam nobilium fœminarum decepta. Prædictus vero Wilhelmus filius Roberti Ducis procedenti tempore Comes fuit Flandrensis. Quod quomodo acciderit, paucis aperiamus. Cũ igitur ille iam iuuenis multæ probitatis in Francia exularetur, patre suo, vt iam diximus, in vinculis Henrici Regis posito, accidit, vt Carolum Comitem Flandrensium quidam traditores in Ecclesia, dum sacris misteriis interesset, occiderent. Quo audito regina Francorum vxor Ludouici regis dedit prædicto Wilhelmo sororem suam vxorem, efficiẽs per maritum suum, vt idem comes Flandrensium constitueretur. Decesserat enim Carolus absq; filio, nec tamen idem Wilhelmus longe aberat à cognatione Comitum Flandriæ. Nam Matildis Regina Anglorũ auia ipsius fuit filia Balduini cum barba Comitis Flandrensiũ. Hic vero Balduinus 2. filios habuit, Balduinũ & Robertũ. Quorũ vterq; vxorẽ accepit viuente patre eorum. Nam Balduinus primogenitus habuit in vxorẽ comitissam Hainaucensem, ex qua genuit duos filios Ernulfum & Balduinũ. Robert⁹ autẽ accepit coniugem relictam Florentii comitis Frisiæ, quæ vnicã ex prędicto Florẽtio habebat filiã. Quam Robertus longe facere volens à paterna hereditate, dedit eam Philippo regi Francorum, & ita comitatus Frisiæ remãsit ei cũ matre p̃dictæ puellę, vnde cognominatus est Frisio. Decessit autẽ mortẽ patris sui Balduinus comes Hainaucensis, & successit Ernulfus filius eius primogenitus. Tandẽ obeunte Balduino comite Flandriæ cũ Ernulfus comes Hainaucẽsis deberet ei succedere, vtpote nepos ex primogenito filio eius, & ad hoc etiam niteretur, Philippus Rex Francorum veniens in auxilium eius & Matildis Regina Anglorum amita eius, mittens ei Wilhelmum filium Osberni cum armata militum manu, Robertus Frisio patruus eius adiuncto exercitu Henrici Romanorum & Alemannorum Imperatoris cuneis suis, ex improuiso super eos irruens die Dominico Septuagesimæ fugato Philippo Rege Francorum Ernulfum nepotem suum, & Wilhelmum filium Osberni Comitem Herefordi peremit, & hac de causa Flandriam vsque ad suum obitum possedit.

De Wilhelmo Comite Herefordi, & successione eius.

CAP. XV.

PRÆDICTVS autem Wilhelmus Comes Herefordi fuit vir honestus & probus, & cognationem Ducũ Normanniæ non solum ex parte patris, verum etiam ex parte matris attingens. Osbernus namq; pater eius fuit filius Herfasti fratris Gonnoris Comitissæ primi Ricardi ducis Normanniæ vxoris. Mater vero fuit filia Rodulfi comitis Iureicẽsis. Qui Rodulfus frater fuit vterinus Ricardi ducis superius nominati. Duxit autem idem Wilhelmus Aelizam filiam Rogerii de Teoneio, ex qua genuit 2. filios, Wilhelmum de Britolio, qui post decensum eius terram, quã habebat in Normannia habuit, & Rogerium cui comitatus Herefordi funiculo distributionis euenit. Habuit etiã 2. filias, quarũ vna nomine Emma iuncta est Rodulfo de Waiet, genere Britoni, qui fuit comes Norwicensis. Sed quia cõtra fidelitatẽ Wilhelmi regis senioris, munitionẽ Norwich aliquando tenere attẽptauit, expulsus & extorris de regno Angliæ cũ vxore sua Ierusalẽ perrexit, relinquens vnã filiã nomine Ittã, q̃ procedenti tẽpore nupsit Roberto comiti Legrecestriæ, filio Roberti comitis Legrecestriæ. Vnde factũ est vt Lire Gloz, Britoliũ & plurimã partem terræ, quam Wilhelmus filius Osberni auus vxoris suæ habuerat in Normannia post mortẽ Wilhelmi de Britolio auunculi vxoris suæ idem comes haberet. Genuit autem ex ea vnum filium & plures filias. Occiso itaque, vt diximus, Wilhelmo filio Osberni Wilhelmus de Britolio filius suus, qui ei successerat, cæpit calumpniari oppidum Iureii, quia fuerat Rodulfi Comitis patris, videlicet auiæ suæ.

Habebat autem tunc temporis idem castrum Robertus dux Normanniæ in suo dominio, sicut pater suus Wilhelmus Rex per omne tempus vitæ suæ habuerat. Comi-

Comitissa enim Albereda vxor Comitis Roberti in supercilio montis eidem castro imminentis turrim munitissimam, quæ vsque nunc superest, ædificari fecerat. Robertus Comes Mellenti turrim illam custodiens, vicecomitis officio in prædicto oppido fungebatur. Egit itaque calliditate solita, vt idem castellum Wilhelmo de Britolio redderetur, hac tamen conditione, quatinus ipse pro eo, quod in ipso oppido nunc habebat, Brionnium suæ terræ vicinum largitione Ducis Roberti perpetuo possideret. Erat enim ab antiquis temporibus idem municipium vna ex propriis sedibus Ducum Normanniæ, vnde semper illud in suo dominio hactenus habuerunt, excepto, quod secundus Ricardus ipsum Comiti Godefrido fratri suo naturali dederat, & Comes Gislebertus filius eius post ipsum idem habuerat, sed eodem occiso, ad dominium ducum Normanniæ redierat. Et quoniam Rogerius filius Ricardi idem castrum repetebat, quia auus suus Comes Gislebertus idipsum, sicut dictum est, antea possederat, Robertus Comes Mellenti omni inquietudine carere gestiens, egit apud Ducem Robertum, vt quoddam municipium nuncupatum Humetum, situm in Constantiensi Comitatu daretur Rogerio filio Ricardi, non solum pro illa calumpnia sopienda, verum etiam pro non minima pecuniæ summa, quam Rogerius hac de causa Duci contulerat. Sunt antiquorum plurimi, qui dicant, quod Ricardus pater Rogerii pro repetitione eiusdem castri dudum in Anglia acceperat oppidum Toneburge, asserentes leugam Brionii cum funiculo circumcirca fuisse mensuratam, & eodem fune in Anglia delato, leugam Tonburge tantundem spacii in metiendo recepisse, quantum hactenus Brionense milliarium probatur retinere. Accidit post aliquantum temporis, vt Goellus de Breherii valle dominum suum Wilhelmum de Britolio dolose caperet, & in ipsa captione eum tamdiu retineret, quousque idem Wilhelmus quandam filiam suam notham cum ipso castello Iureii coactus illi concederet. Ex qua ille vir Belial suscepit filios, Wilhelmum Luuellum, & Rogerium Balbum, & alios, in quibus nequitia patris eorum & fraudulentia velut in malo germine ad perniciem innoxiorum adhuc perseuerat. Wilhelmus autem de Britolio à nexibus liber memor iniuriæ à perfido sibi illatæ, quandam rem dignam memoria ausus est incipere. Nam Regem Francorum Philippum cum plurimo exercitu, & Robertum Ducem Normanniæ ad se immensis muneribus euocans, & ipsis & hominibus eorum omnibus, qui suam procurationem voluerunt accipere, sufficienter necessaria de suo proprio subministrans, castrum Breherii vallis, & totam terram Goelli fere destruxit, & Iureium tamdiu obsidens afflixit, vsquequo ille perfidus suis rebus diffidens, illud sibi redderet. Et sic tandem Wilhelmus idem castrum sicut proprium, quoad vixit, securus possedit. Cum autem ad extrema veniens idem Wilhelmus iuuenem quendam Rodulfum de Waiet, ex sorore Emma nepotem heredem sui cassamenti fecisset, Eustachius filius eius naturalis, dum exequiæ patris agerentur, omnes munitiones eius occupans & muniens, omnem terram sui patris diutius hac inuasione quiete tenuit, donec vxor eius Iuliana filia Regis Henrici notha, nimis arroganter & stulte contra voluntatem & fidelitatem Regis, custodes suos de munitione Britolii eiecit. Qua de causa Rex exacerbatus omnem illam hereditatem, quam non hereditario iure, sed sua persuasione, immo Regis clementia hactenus ille possederat, non immerito illi abstulit. Castrum siquidem Iureicense redditum est Goello, & filiis suis.

Ceterum terram, sicut iam diximus, Robertus Comes Legrecestriæ cum vxore sua postmodum accepit. Eustachio proinde Paceii oppidum solummodo remansit. Et quia hæc causa Wilhelmi filii Osberni, cuius supra mentionem fecimus, latius executi sumus, nunc ad ea, quæ de Comitibus Flandriæ proposueramus, reuertamur.

De morte Wilhelmi Comitis Flandriæ.

Cap. XVI.

Igitvr prædicto Rodberto Comiti Flandriæ Henricus Rex Saxonum & Imperator Romanorum dedit Comitatum Cameracensem, & ipse fecit ei inde fidelitatem. Genuit autem idem Robertus duos filios, Robertum, & Philippum. Robertus vero Ierosolymitanus cognominatus, quia interfuit, dum Ierusalem à Christianis caperetur, genuit Balduinum, qui ei successit. Eodem vero Balduino mortuo ex vulnere, quod in conflictu quodam apud Aucum castrum quoddam Normanniæ

acceperat, Carolus cognatus ipsius ei successit. Quo per traditionem occiso, sicut iam dictum est, eundem Comitatum Flandriæ, sicut superius diximus, Wilhelmus filius Roberti Ducis Normanniæ habuit, sed paruo tempore superuixit, incuiusdam oppidi assultu appetitus lethali vulnere, decessit vero sexto Calendas Augusti, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo vigesimo octauo. Sepultus est autem in Ecclesia Sancti Bertini confessoris, & successit ei Terricus de Auseis, cognatus præcedentium Comitum. Huic Henricus Rex Anglorum copulauit sororem Gaufridi Martelli Comitis Andegauorum. Robertus autem Dux Normanniæ, pater prædicti Wilhelmi, mortuus est in Anglia apud Bristoldum castellum Roberti Comitis Gloccestriæ nepotis sui, cui Henricus Rex eum ad custodiendum tradiderat.

Decessit autem quarto Idus Februarii, sepultusque est in Ecclesia Sancti Petri Gloccestriæ, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimo quarto. His per anticipationem intimatis, nunc ad ordinem historiæ reuertamur.

Quod mortuo Philippo Rege Francorum successit Ludouicus filius eius, & de origine Comitum Ebroicensium & eorum posteritate.

Cap. XVII.

Circa hæc tempora rebus humanis excessit Philippus rex Francorum, & successit Ludouicus filius eius. Mortuo etiam Wilhelmo Rothomagensi Archiepiscopo, eandem Pontificatus sedem adeptus est Gaufridus Decanus Cinomannensis. Paruo exinde tempore exacto moritur Wilhelmus Comes Ebroicensis. Et quoniam de hac ciuitate fecimus mentionem, libet paulo superius originem Comitum eius repetere. Robertus igitur filius primi Ricardi Ducis Normanniæ Archiepiscopus Rothomagensis, & Comes Ebroicæ ciuitatis, contra morem Ecclesiasticum vxoratus quasi quilibet laicus, genuit duos filios, Ricardum, qui ei successit in Comitatum, & Rodulfum de Waceio. Ricardus autem Comes ex relicta Rogerii de Toenio, qui peremptus fuerat in quodam conflictu, genuit prędictum Wilhelmum, qui ei successit, & vnam filiam, quæ nupsit Symoni de Monteforti, ex qua natus est Almaricus & Berta soror eius. Sed ante eam idem Symon habuerat duas vxores. Ex quarum prima filius eius primogenitus alter videlicet Almaricus natus est, & Elizabeth soror eius. Occiso autem illo Amalrico Rodulfus de Toenio, denique cateruis more pugnantium nec non & equitibus sagittariis, quorum inibi exercitus regius maximam multitudinē habebat, in dextra parte hostium præmissis, clamor vt in initio bellorum solet fieri, vtrinque attollitur. Sed antequam militum cunei iungerentur pars Comitis instantia sagittariorum, qui eam in dextris, vbi carebant protectione clypeorum, absque interuallo sagittabant, pene defecerat. Spaciosum esset ire per singula, sed nos ad cetera festinantes rei euentum succincte enodamus.

Inito itaque certamine, postmodum captus est Comes Walerannus, capti sunt etiam omnes illi famosi & diuites milites, qui eius signa sequebantur, licet aliqui, postquam in manus hostium venerunt, consentientibus quibusdam suorum necessariorum in exercitu, quos regio habebant, fuga elaberentur. De quorum numero fuit Amalricus Comes Ebroicensis, & Wilhelmus Louellus de Iureio. Gestum est autem hoc bellum à Ducibus Henrici Regis Anglorum, contra Walerannum Comitem Mellenti, anno ab incarnatione Domini 1124. 7. Calend. Aprilis, haud procul à villa, quam vocant Burgum Turoldi.

Qua sagacitate idem Rex terram suam pacifice regebat.

Cap. XXII.

Comite itaque Waleranno in vinculis cum sociis suis posito, Rex Henricus turrem Wateuillæ funditus fecit euerti, oppido præterea Brionnii vi potius quam voluntaria redditione sibi subiugato, eum qui idem post captionem Comitis diu tenuerat orbitate oculorum mulctauit, vnde perterriti, qui castrum Belli montis seruabant, ne similia paterentur, illud Regi reddiderunt. Taliter igitur omni illa perturbatione sopita, rex tam terrā comitis quā ceterorū, qui cum eo capti fuerāt in suo dominio habuit. Sed tamen post aliquot annos Comiti Waleranno data venia, & à vinculis liberato, redditus suæ terræ habere permisit munitiones tantum ipsius in sua manu retinens. Quidā vero concaptiuorum quādiu idem Rex humanis rebus interfuit, in vincu-

vinculis suis permanserunt. Ex quo autem comes Mellenti in supradicto conflictu captus est, tam in Ducatu Normanniæ quam in Regno Angliæ per totum decennium quo Rex Henricus superuixit, summa pax viguit, licet nepos eius Willelmus paruo tempore quo Comitatum Flandriarum tenuit eam perturbare pro suo posse satageret. Sed cum sapiens Rex misericordia & diuitiis fere omnibus sui temporis principibus excelleret altero horum scilicet misericordiæ ecclesiis, & monasteriis & pauperibus hominibus suæ terræ condescendebat, altero vero id est opulentia thesaurorum infinita plurimas centurias militum in diuersis locis hostibus propinquis opponebat, qui eos à rapina ecclesiarum, vel pauperum acie ferri repellerent. Vnde factum est vt raro etiam illa terra Augusti Henrici quæ in confinio exterarum prouinciarum erat aliqua hostili læsione læderetur, nedum illa quæ ab eis longe aberat, quia vt dictum est multitudo militum quos excellentissimus princeps suis stipendiis sufficienter alebat, & donatiuis muneratos honorabat, illis obsistebant.

Quid de trapezetis per omnem fere Angliam deprauatis ob amorem iustitiæ fecit.

Cap. XXIII.

REFERAM quiddam quod accidit dum prædicta discordia adhuc perseueraret inter Regem, & Comitem Mellenti, in quo apparebit, & seueritas iusticiæ ipsius in impios, & contemptus pecuniæ in comparatione rectitudinis. Cum igitur in Normannia rebus bellicis intendens ageret, accidit vt nescio qua peruersitate deprauati omnes fere trapezetæ Anglici regni monetam stanneam in qua vix tertia pars esset argentea, cum eadem moneta tota ex argento soleret fieri fabricarent. Cum vero de eadem falsa moneta in Normanniam delata Regii milites forte stipendium accepissent, nec de ea vtpote non legitima aliquid emere valerent, de falsitate eius conquesti sunt apud Regem. Iratus ergo Rex, & propter militum suorum iniuriam magis autem ob iusticiam temeratam, sententiam dictauit, mandans & præcipiens illis quos in suo loco in Anglia demiserat, vt omnes numularios qui huius impietatis iuste argui valerent, abscisione dextrarum manuum nec non & genitalium membrorum mulctarentur. O virum defensorem iusticiæ, & iniquitatis acerrimum punitorem! o si vellet redemptionem accipere pro tot hominum impiorum membris, quanta millia talentorum posset inde lucrari! sed vt diximus spreuit pecuniam amore iusticiæ.

De obitu Willelmi, Abbatis Beccensi, & de bonitate venerabilis Bosonis successoris sui.

Cap. XXIV.

HOc tempore moritur Willelmus Abbas Beccensis, & succedit dominus Boso, de quo venit in litem plus ne sit meritus hominum reuerentiam, atque gloriam secularium ac spiritualium rerum singulari peritia, an ordinis monastici singulari obseruantia. Hunc plurimi potentes tam seculari ecclesiastica dignitate fulgentes, intima familiaritate colebant, vt patrem venerantes, verentes vt præceptorem, diligentes vt germanum aut prolem. Illi consulta animarum suarum illi speculam quandam vnde ordinibus ecclesiasticis prospiceretur committebant. Potuit namque viri talis vigilans cura cui maximam auctoritatem sapientiæ pariter, ac sanctitatis prærogatiua comparuit securitatem non paruam optime sollicitudini eorum promittere. Hunc vt diximus Rex Henricus immo generalis totius conuentus consensus Monasterij Beccensis Abbatem statuit, non minus reluctantem subiectionis amore, quam altioris gradus timore. Venerantur eum reuerentes Abbates, Monasteria, Synodi, Curię, vt prudentem, ita eloquentem, vt iustum ita discretum, Gustat hic imperio naturæ non epulatur, qui nec pecuniæ vnquam faueat vel gratiæ, siue in iudicio siue in consilio sententiam dicens. Exhibet se blandum ac seuerum decentissima in alterutrum permutatione, nullius hominis, omnis vicii clemens persequutor, pius inimicus. Sed ne à gestis incliti Regis longius digredi videamur, ad ea quæ de filia eius Mathilde Augusta Imperatrice promisimus narranda redeamus.

Quod obeunte Henrico Imperatore, Rex Henricus filiam suam Matildem Imperatricem redu-ctam in Angliam matrimonio copulauit Gaufrido Duci Andegauensium ex qua susce-pit tres filios, Henricum, Gaufridum, Willelmum.

CAP. XXV.

CVM igitur Henricus quartus Romanorum Imperator Augustus citra senium obiisset anno videlicet ab incarnatione Domini millesimo centesimo xxv. potẽtissimus Rex Anglorum Henricus filiam suam prædictam Imperatricem, licet excellentissimi principes Curiæ Romanæ experti prudentiam ipsius & morum venustatem viuente imperatore coniuge suo, eam omnimodis sibi imperare optarent, & hac de causa ipsam prosecuti sint vsque ad curiam sui patris, id ipsum rogaturi. Quorum petitioni cum Rex minime adquiesceret, volebat enim illam post suam mortem in regnum Angliæ hæreditario iure succedere, fecit episcopos & archiepiscopos, & Abbatum potentiores, necnon Comites & Satrapas totius Anglici regni sub arctissimo Sacramento illi fidelitatem hoc pacto promittere, quatenus ipsi pro suis viribus obniterentur, vt eadem Augusta post decessum patris Monarchiam maioris Britanniæ quam nunc Angliam vocant obtineret. Quod vtrum fecerint, nihil mea interest dicere. Procedenti autem tempore pater suus cupiens carere inimicitiis & importunitate Fulconis Comitis videlicet Andegauorum Turonorum atq; Cinomannorum, namque inter eos quibusdam ex causis longa simultas durauerat, licet inuitam dedit eandem imperatricem in vxorem, Gaufrido Martello filio prędicti Fulconis, qui ei in comitatum successit, cum idem Fulco Rex Ierusolimorum efficeretur. De qua idem Marchio genuit tres filios. Henricum, Gaufridum, Martellum, Willelmum, hæredes legitimos Anglici principatus, non solum ex parte Henrici Regis aui sui, verum etiam ex parte Sanctæ Mathildis Reginæ auiæ ipsorum. Vterque enim coniunx consanguinitatem veterum Regum Angliæ, licet diuerso modo proxime attingebat, sicut in libro qui de vita ipsius Reginæ scriptus est, continetur. Quem proper notitiam rerum gestarum, & ad honorem & memoriam vtriusque matris de qua æditus est & filiæ ad quam æditus est, huic operi forsitan adiungemus.

Quomodo Reges Francorum descendebant de origine Comitum Andegauensium.

CAP. XXVI.

NEc alicui vel ipsi Imperatrici Augustæ omnino indignum videatur, quod post thorum Imperatoris coniugium sortita est Comitis Andegauorum. Licet enim multo minoris dignitatis sit Comes Andegauensis quam Imperator Romanus, tamen si quis consulat gesta Regum Franciæ inueniet de quam generosa stirpe descendant Comites Andegauensium. Ibidem enim reperiet, quod Reges Francorum qui nostris temporibus idem regnum administrant, de prædictorum Comitum propagine deriuentur. Sic enim postquam de morte Caroli calui in eisdem gestis tractatum est, & si non eisdem verbis, eadem tamen sententia reperitur. Obeunte Ludouico filio Caroli Calui, cum Carolus simplex filius eius adhuc puer habenas regni minime moderari valeret, & duo filii Roberti Comitis Andegauorum qui fuit vir Saxonici generis superessent, Odo scilicet princeps sub cuius custodia Ludouicus reliquerat filium suum Carolum, & Robertus frater eius, Burgundiones & Aquitanenses elegerunt sibi in Regem prædictum Odonem, qui XIII. annis regnum Francorum optime rexit, & contra Danos qui tunc temporis Gallias demoliebantur nobiliter protexit. Decedente vero Odone, Carolus simplex recepit regnum suum, & Robertus frater Odonis factus est sub eodem Carolo princeps Francorum. Sed quia non ei reddebatur pars principatus quam frater suus Odo antequam in Regem eligeretur habebat, rebellauit idem Robertus contra Carolum Regem, vnctusque ipse in Regem, vno anno regnauit, sed postea occisus est in bello Suessonico ab exercitu Caroli simplicis. Factus est tamen post ipsum princeps Francorum filius eius Hugo magnus, natus ex filia Hereberti Comitis Parronæ. Hic Herebertus per traditionem cæpit Carolum simplicem, reuertentem cum victoria à prædicto prælio, & in vinculis ipsius mortuus est idem Carolus. Supradictus vero Hugo magnus genuit ex filia Ottonis Regis Saxonum, postmodum vero Imperatoris Romanorum, Hugonem & Caperet & fratres eius. Qui Hugo adnullato genere Caroli magni, vnctus est in Regem super Francos. Ipso etiam superstite primo regni sui anno adiunctus est in regnum Robertus filius eius, rex piissimus, vir in literarum scientia plurimum à Gerberto monacho philosopho, postea vero Papa Romano instructus. Hæc de gestis Francorum huic opuscu-

opusculo inserui, volens nescientibus intimare nobilitatem Comitum Andegauensium, & quod tertia familia Regum Franciæ, siquidem de tot familiis ab initio illius regni vsque nunc seriatim creati sunt Reges de eorum propagine modo quem prædiximus veniant. Non igitur vsquequaque indignum, si filia Regis Anglorum matrimonio copulata est viro cognatione propinquo Regibus Francorum. Nunc ad ordinem rerum propositarum reuertamur.

Quam deuote prædicta Imperatrix thesauros suos diuersis ecclesiis & inopibus dum ægrotaret erogauit.

CAP. XXVII.

SÆPE nominata deniq; Mathildis Imperatrix dum quadam vice apud Rothomagum infirmaretur, sufficiens argumentum suæ prudentiæ & religionis, tā pręsentibus quam futuris ostendit. Gazas enim non solum Imperatorias quas secum de Italia incomparabiles attulerat, verum etiam quas Regalis, immo paterna munificentia de inexhaustis Anglorum thesauris sibi contulerat, tam deuota manu ecclesiis diuersarum prouinciarum, & vtriusque sexus religiosis pauperibus, viduis, orphanis, distribuit, vt nec à culcitra serica super quam in ipsa infirmitate iacebat, abstineret, quin ipsa distracta pretium eius leprosis erogari iuberet. Veruntamen promptiorem se Beccensi ecclesiæ quam multis cœnobiis Neustriæ, ne dicam omnibus in hac erogatione exhibuit, dans ei tam diuersa donaria, materia, artificioque pręciosissima, quæ Bizantium percara haberet, & quæ ad seculi terminum honora permanere valeant semper ipsius imperatricis Augustæ studium & amorem erga illam ecclesiam repræsentantia, vicissimque cordibus mihi habitantium memoriam insignis dominæ arctius imprimentia singula descriptionibus aut nominibus designare, spaciosum foret. Voluptuosum est spectare hospitibus maximis, & qui sæpe nobilium ecclesiarum thesauros viderunt. Transiret illac hospes Græcus aut Arabs, voluptate traheretur eadem. Credimus autem & credere fas est, æquissimum iudicem omnium non solum in futuro, verum etiam in pręsenti seculo illi centuplum redditurum, quod seruis suis manu sicut larga, ita deuota gratanter impendit. Ad remuneratione vero instantis temporis pertinere non dubium est, quod miserante Deo sopita aduersa valetudine, sanitatem refouit, & monachos suos, monachos Beccenses qui præ omnibus, & super omnes pro ipsius sospitate iugi labore supplicandi decertando pene defecerant, aura prospere valitudinis eius afflatos omnino redintegrauit.

Quod dum desperaret poposcit Regem, vt Becci sepeliretur, & de affectu eius circa eandem ecclesiam, & quod sospitati reddita sit.

CAP. XXVIII.

NEc illud silentio supprimendum, immo vt ita dicatur vntialibus litteris exaratum seculo venturo transmittendum, quod antequam conualesceret postulauerat patrem suum vt permitteret eam in cœnobio Beccensi humari. Quod Rex primo abnuerat, dicens non esse dignum vt filia sua Imperatrix Augusta quæ semel & iterum in vrbe Romulea quæ caput est mundi per manus summi Pontificis Imperiali diademate processerat insignita, in aliquo monasterio licet percelebri & religione & fama sæpeliretur, sed ad ciuitatem Rotomagensium quæ metropolis est Normannorum saltem delata, in ecclesia principali in qua & maiores eius Rollonem loquor & Willelmum Longam spatam filium ipsius qui Neustriam armis subegerunt positi sunt, ipsa & poneretur. Qua deliberatione Regis percepta, illi per nuntium remandauit animam suam nunquam fore letam nisi compos voluntatis suæ in hac duntaxat parte efficeretur. O femina in acte virtutis & consilii sanioris, paruipendens pompam secularem in corporis depositione. Nouerat enim esse salubrius animabus defunctorum ibi corpora sua tumulari, vbi frequentius & deuotius supplicationes pro ipsis Deo offeruntur. Victus itaque pater ipsius Augustæ, pietate & prudentia filiæ qui cæteros & virtute & pietate vincere solitus erat, cessit, & voluntatē & petitionē ipsius de se sepelienda Becci fieri concessit, sed volente Deo vt præfixum est, sanitati integerrimæ restitute conualuit. His igitur de Imperatrice Augusta suo loco prout dignum est, commemoratis, de cæteris liberis Henrici Regis licet minus idoneo modo procreatis, propter rerum tamen notitiam aliqua vel breuiter dicamus.

Quod

Quod Henricus Rex duxit Adelizam mortua Matilde vxore sua, & de liberis quos aliunde procreauit, quorum primogenitus fuit Redbertus Comes Gloecestriæ qui hæreditatem Roberti filii Hamonis cum filia ipsius accepit.

Cap. XXIX.

MORTVA itaque secunda Matilde Regina Anglorum matre huius Imperatricis Augustæ sicut in superioribus dictum est, Henricus Rex duxit Adelizam filiam Godefridi Ducis Louaniæ, comitis Eustachii Boloniensis consobrinam, de qua nihil posteritatis accepit, habuit tamen idem Rex filios sex, & septem filias, licet minus honesto vt prædiximus modo progenitos. Illorum autem primogenito Roberto pater suus quandam nobilissimam puellam nomine Sibillam, filiam Roberti filii Haimonis, neptem scilicet ex filia Mabilia Rogerii de monte Gummerici, patris videlicet Roberti de Bellismo, matrimonio copulauit: concedens ei maximam hæreditatem tam in Normannia quam in Anglia, quæ præfatæ virgini hæreditario iure competebat. Ex ipsa autem genuit filios quinque, scilicet Willelmum suum primogenitum & fratres eius, & vnam filiam. Hæreditatis autem quam cum præfata virgine idem Robertus adeptus est, caput est oppidum Torrinneium nuncupatum, in confinio Comitatuum Baiocensis & Constantiensis situm distans à fluuio nomine Vira, qui prædictos Comitatus dirimit, in citeriori parte millibus ferme duobus. Quod municipium à prędicto Regis filio Roberto postquam in iuris eius potestatem redactum est, turribus excelsis, & mœnibus robustissimis nec non & fossatis præruptis, & in ipso saxeo monte incisis, contra omnium inimicorum conatum munitum est & ex magna parte aquis in piscinas collectis vallatum & inaccessum. Et licet terra circumiacens minus in fertilitate frugum reddenda sit habilis, est tamen idem oppidum populosum, negotiatoribus diuersarum mercium refertum, ædificiis tam publicis quam priuatis ornatum, copia auri & argenti non egenum. Dedit etiam illi Rex terram Haimonis Dapiferi patrui videlicet vxoris suæ. Præterea quia parum erat filium Regis ingentia prędia possidere absque nomine & honore alicuius publicæ dignitatis, dedit illi pater pius Comitatum Gloecestriæ. Ricardus autem huius comitis vno de patre frater, cum fratre suo Willelmo in sæpedicto naufragio periit. Alii vero tres, id est Rainaldus, Robertus, Gislebertus, adhuc iuuenes sine casamento sunt. Quartus scilicet Willelmus de Traceio, paululum post mortem patris rebus humanis exemptus est. Filiarum vero vna nomine Mathildis nupsit comiti Perticensi Retroco. De qua genuit vnam filiam. Ipsa vero Mathildis Comitissa postmodum in supradicto naufragio cum fratribus suis submersa est. Alia item Mathildis nuncupata, data est Conano comiti minoris Britanniæ, genuitque ex ea filium nomine Hoellum & filias duas. Tertia scilicet Iuliana Eustachio de Paceio: Qui habuit ex ea eos filios, Willelmum & Rogerium. Quarta, Willelmo Goieto. Quinta, vicecomiti de Bellomonte, quod castrum situm est in Cinomannensi pago. Sexta, Matthæo filio Burchardi de Montemorenceio. Septima, quæ nata ex Elizabeth sorore Waleranni comitis Mellenti, adhuc innupta permanet.

Quod decedente Gaufrido Rotomagensi archiepiscopo, qui Willelmo dudum successerat, eandem sedem adeptus est Hugo Abbas Radingarum.

Cap. XXX.

CIRCA hæc tempora decedente Gaufrido Archiepiscopo Rothomagensi, Hugo primus Abbas Radingensis successit. Paruo exinde tempore exacto, Innocentius Papa sedem Rothomagum veniens causa Regis Henrici, ingentibus obsequiis vt virum Apostolicum decebat, ab eodem Rege susceptus & prosecutus est. Sic etiam Calixtum Papam longe antea se adeuntem pro causis ecclesiasticis apud castrum suum Gisorz nomine in margine sui Ducatus situm Regaliter procuratum, muneribus onustum regiis remiserat.

De castellis quæ Rex Henricus ædificauit in Ducatu Normanniæ, & quod pacem non solum in terra sua, verum etiam in longinquis regionibus sua sapientia faciebat.

Cap. XXXI.

FECIT autem Rex Henricus plurima castella tam in regno quam in Ducatu suo. Cætera vero ab antecessoribus suis constructa, non solum municipia, sed etiam antiquissimas vrbes pene omnes meliorauit. Illorum autem quæ in Normannia construxit in margine sui Ducatus & confinium prouinciarum ista sunt nomina: Driemcurtis,

curtis, Nouum castrum situm super ripam Eptæ fluminis, Vernoilum Nonanti curtis, Bonum molendinum, Colmemons, Pons Vrsonis, & alia quæ ex industria prætereo ne moram faciam. Pacem non solum in terra sua verum etiam in longe positis regnis concessa sibi à Deo sapientia & bonitate tenebat. Walenses semper Anglis rebelles ita subditos habebat, vt per omnem terram eorum vel ipse vel satrapæ sui illis inuitis munitiones ædificarent. Nec aliquam in suo iure munitionem haberent ipsi illo viuente, prÄ™ter montem qui lingua Anglorum Snowdowne, id est, mons niuosus quia ibi iugiter nix perdurat, appellatur. Vnum in ipso quidam non immerito vt pluribus videtur reprÆ¦hendum ducebant. Cum enim haberet in manu sua nonnullorum Baronum suorum, & etiam vicinorum aliquorum collimitantium suo Ducatu munitiones, ne illi confidentes in eis aliquid contra pacem sui Imperii agerent, illas velut proprias ambitu murorum & turribus nonnunquam muniebat. Qua autem intentione illud faceret, à multis nesciebatur, vnde idipsum reprÆ¦hendebant.

De ecclesiis vel Monasteriis quæ ædificauit & de largitate eius in seruos Christi, & de cæteris piis eius actibus.

Cap. XXXII.

FVIT autem inclitus Rex Henricus de cuius actibus loquimur, liberalissimus non solum potentibus huius mundi, verum etiam quod maius est & vtilius, hominibus religiosis. Testantur hoc episcopi, Abbates, monachi pauperes, Sanctimonialium greges, non solum Franciæ & Aquitanniæ, verum etiam Burgundiæ & Italiæ, qui ab ipso annuatim plurimum emolumenti accipiebant. Ædificauit autem in Anglia à fundamentis abbatiam Sanctæ Mariæ Radingis super fluuium Tamisiæ, & ornamentis & possessionibus locupletans, monachos & ordinem Clumiaci ibi esse fecit. Ædificauit & aliam ecclesiam apud Cirecestram in honorem Sancti Iohannis, & Canonicos Regulares ibidem statuens, illis sufficienter necessaria procurauit. Nihilominus etiam in Normannia apud Rotomagum ecclesiam Sanctæ Mariæ de Prato à matre sua dudum inceptam pene consummauit, claustro & officiis monachis congruentibus, & ambitu murorum ipsum locum decorans, nõnulla prÄ™dia tam in Normannia quam in Anglia ad opus ibidem Deo Seruientium, cum ornamentis preciosis contradidit, maiora tamen si aliquantum vita comes foret secundum suam promissionẽ largiturus. Et quia idem locus ad ecclesiam Beccẽsem pertinebat, vtpote patrimonium domini Herluini primi Abbatis & fundatoris Beccensis monasterii, Monachos Beccenses illi Deo seruituros instituit. Illius enim ecclesiæ Abbates & monachos mire semper coluit, plurimum veneratus est. Maxime tamen dominum Bosonem abbatem quod nos in nostra memoria experti sumus, cum idem Rex daret annuatim eidem venerabili viro non minimam summam pecuniæ ad subsidium victualium suæ congregationis & susceptionem hospitum, quos ille plus amplitudine caritatis quam rerum suarum mirifice ne dicam vltra vires suas procuratos honorabat. Et quamuis munificentia Regis eadem largiretur non solum propter abbatem, verum etiam propter bonam existimationem monachorum quorum orationibus se commendari aut per se aut per aliquem nuntium fræquentius satagebat, illud tamen inditio est quod illum plus antecessoribus suis in hac duntaxat parte veneratus sit, quod aliquando centenas libras argenteorum, sÄ™pissime centum Marcas eiusdẽ metalli tempore regiminis prÄ™dicti Abbatis, ecclesiæ Becci deuote cõtulit, cũ antea vix ad quartam partem prÄ™taxatæ summæ in dando eidem aliquid ecclesiæ peruenerit. Illũ etiam sanctitate & consilio tã spirituali q̃ seculari, cæteris personis sui regni excellere, nõ solum verbo, sed opere prÄ™dicabat, prÄ™sertim cum in illo biennio quo eundem S. virum continue ante suã mortem graui infirmitate fatigatum, nunq̃ per vicina loca iter faciens prÄ™teriret, quin gratia visitandi ad eũ diuerteret, & quÄ™ ipse pro necessitate sui monasterii vel alieni ab eo peteret, gratanter impetraret. Ædificata sunt autem tam in regno huius incliti Regis quam in remotis ab eo prouinciis ipsius consilio & liberali munificentia nonnulla seruorum Dei habitacula. Ecclesiam quippe Cluniacensem vt de minoribus taceam suis impensis ex maiori parte ædificans ingentes possessiones in Anglia pro redemptione animæ suæ delegauit. Hoc idem fecit & ecclesiæ Sãcti Martini de Campis. Officinis quoq; monachorum tironis construendis, nonnulla adiumenta prÄ™uidit, excepto dormitorio quod ex in-

ex integro ipse fieri ob memoriam sui ex solummodo impensis voluit. Nec non etiam Xenodochium elephantiosorum Carnoti manentium opus videlicet pergrande ac mirificum ipsius munificentia compleuit. Egit præterea inexhausta ipsius largitas Alpes hactenus pene inuias, petentibus limina Apostolorum vel reliqua sanctorum loca, peruias. Quid referam quod militibus Templi Ierosolimorum, qui assidue pro defensione Christianæ religionis contra Agarenos decertant, plurima subsidia tam in armis quam & in cæteris necessariis deuota manu annuatim transmittebat? Hospitali etiam Ierusalem quandam terram in pago Abrincatensi dedit, in qua illi serui Christi vicum quendam quem vocant Villam Dei magnis priuilegiis Regia munificentia munitum ædificauerunt. Prætereo, quod ecclesia Beatæ Mariæ Ebroicæ ciuitatis, ipsius quadam pia vt ita dicatur crudelitate destructa, & iterum reædificata, omnes fere ecclesias Neustriæ, sua pulchritudine superat. Nam cum vt sæpius dictum est, eadem vrbs causa discordiæ Amalrici incensa à Rege fuisset, & ecclesia episcopalis sedis minime ab ipso incendio liberari valeret, Rex eidem ecclesiæ postmodum tanta in redditibus, concessit, vnde ipsa in melius renouata, & summa redditüum ipsius episcopatus hac de causa imperpetuum plurimum esset augmentata.

De obitu eius, & quod corpus eius in Angliam delatum Radingis sepultum est.

Cap. XXXIII.

LONGVM esset singula pietatis, vel quantum ad regimen publicæ rei attinet, scientiæ & probitatis, ipsius gesta enumerando perscrutari. Alterius horum ecclesia cum pauperibus suis, alterius curia non solum Anglorum: Sed & remotarum prouinciarum cum proceribus suis testis indeficiens perseuerat. Nos igitur non immemores beneficiorum tam à se quam à filia sua Mathilde Imperatrice Augusta nobis liberaliter collatorum, ne ingrati iudicemur, licet ei in spiritualibus vicem pro nostro modulo redibere assidue non negligamus, sategimus vt ex paucis gestorum eius quæ commemorauimus, plurimorum quæ non nescientes prætermisimus, præsentibus & futuris. Si imitari non dedignentur profuturam recordationem surgeremus. Decessit autem post longam regni administrationem sæpe nominatus Henricus Rex Anglorum & Dux Normannorum 4. Nonas Decembris ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi M.C.XXXV. in Normannia apud villam Regiam sitam in Silua Leonis quã per metonomiam Sanctum Dionisium vocant. Regnauit autem annis XXXV. & quatuor mensibus in Anglia. Ducatui vero Nortimanniæ pręfuit annis XXIX. & mensibus quatuor. Corpus autem ipsius delatum in Angliam honorifice sepultum est in ecclesia Sanctæ Marię Radingis, quam ipse à fundamentis suis sumptibus ædificauerat. Cui Rex seculorum Christus precibus suæ genitricis indulgentiam suorum excessuum conferens beatorum gaudia misericorditer tribuat. Qui cum patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus per omnia seculorum Amen.

Epitaphium Regis Henrici.

Quod modicum præstent, quod opes magnum nihil extent,
Rex probat Henricus, Rex viuens pacis amicus.
Extiterat siquidem præ cunctis ditior idem,
Occiduæ genti quo prætulit ordo regendi.
At necis ad pestes, quid gemmæ pallia, vestes,
Esuarium terræ, quid castra sibi valuere.
Vilibus hinc æquam dans sortem, pallida, nequam,
Protendendo pedem, mors eius pulsat ad ædem.
Quo dum dira febris prima sub nocte Decembris
Mundum nudauit, mundo mala multiplicauit
Quippe pater populi, pax & tutela pusilli,
Dum pius ipse ruit, furit impius, opprimit, vrit,
Anglica lugeat hinc, Normannica gens fleat illinc
Occidis Henrice, tunc pax, nunc luctus vtrique.

Item eiusdem.

Sensu, diuitiis, aditu, feritate decenti
Mire, plus dictu, vim perpessis, scelerosis,
Excellens, locuples, haud difficilis, reuerendus,
Hic iacet Henricus rex quondam, pax decus orbis.

ITEM

ITEM EIVSDEM.

Victor, sectator, vindex, tutamen, amator,
Bellorum, pacis, scelerum, regni, bonitatis.
Continet hunc loculum Rex notus vbiq; locorum
Henricus pridem, tunc terror, tunc cinis idem.

De quatuor sororibus prædicti Regis quarum Adela nupsit Stephano Comiti Blesensi, & de filiis ipsius Adelæ.

CAP. XXXIV.

DE filiabus primi Willelmi Regis Anglorum sororibus incliti Regis Henrici, de cuius gestis iam aliqua recensuimus, libet huic opusculo causa & amore ipsius fratris earum in calce libri inserere. Primogenita igitur earum Cecilia nomine virgo Deo sacrata in Monasterio Sanctæ Trinitatis Cadomensis oppidi, post Mathildem ipsius loci primam Abbatissam, illi cænobio pluribus annis præfuit. Secunda vero Constantia Alano Feregant Comiti minoris Britanniæ filio scilicet Hoelli qui Conano successerat, matrimonio iuncta, absque liberis mortua est. Vnde factum est vt idem Comes post ipsam duceret filiam Fulconis Rechin Comitis Andegauorum, ex qua genuit Conanum iuniorem qui ei successit, sicut in superioribus commemoratum est. Occiso autem per traditionem Gaufrido Martello viro magnæ probitatis primogenito filio prædicti Fulconis comitis Andegauorum, successit alter filius suus Fulco nomine, natus ex alia coniuge nomine Berta, sorore videlicet Amalrici comitis Ebroicensis. Hic postquam accepit filiam comitis Heliæ Cinomannorum cum ipsius comitatu, & genuit ex ea duos filios, Gaufridum scilicet Martellum de quo iam pauca superius diximus, & Heliam, & totidem filias; quarum vna nupsit Terrico comiti Flandrensium. Mortua vxore sua perrexit Ierusalem, & accepta filia secundi Balduini Regis nouiter defuncti, factus est tertius Rex Ierosolimitanorum. Siquidem capta vrbe Ierosolima à Christianis, primus præfuit illi Dux Godefridus frater Eustachii comitis Boloniæ. Hic tamen ad reuerentiam nostri redemptoris qui in illa vrbe coronam spineam pro nobis peccatoribus gesserat, nunquam voluit Regio diademate insigniri. Quo mortuo, Balduinus frater eius factus est ibi primus Rex, cui successit alter Balduinus nepos prioris. Et illi vt diximus accepta eius filia, Fulco comes Andegauorum.

Tertia vero filiarum Willelmi Regis Adelidis Heraldo proditori ante bellum Anglicum sponsata, sed illo digna morte mulctato nulli nupta, virgo iam nubilis obiit. Quarta Adela vocata nupsit Stephano comiti Blesensi, ex qua suscepit quatuor filios, Willelmum, Theobaldum, Henricum, Stephanum, & vnam filiam. Willelmus autem primogenitus honorem Soreii regendum à patre suscepit. Huius filiam duxit Henricus comes Aucensis, filius Willelmi comitis, licet proxima consanguinitate necterentur, natique sunt illi ex ea tres filii, & vna filia. Tetbaldus vir per omnia laudabilis, vtpote Laicus ac viros religiosos nimio affectu venerans ac fouens, successit patri in Comitatu Blesensi, Comitatum etiam Trecarum emens ab Hugone patruo suo, simul cum Carnotensi possedit. Accepit aut vxorem filiam cuiusdam Comitis Behaniæ ex qua plures filios habuit, & filias. Henricus autem frater eius à puero monachus Cluniasensis, postmodum Henrico auunculo suo Rege Anglorum, accepit prius dono Abbatiam Glastoniæ & postea Episcopatum Wintoniensem. Stephanus etiam ab eodem Rege factus est Comes Moritolii ipso suffragante duxit vxorem Mathildem filiam Eustachii comitis Boloniæ, neptem videlicet secundæ Mathildis Reginæ Anglorum ex sorore Maria. Et quia idem Eustachius nullum habebat filium, causa vxoris suæ ipse Stephanus tam Comitatus Boloniæ, quam etiam magnarum possessionum quas socer eius habuerat in Anglia, hæres factus est. Genuit autem ex ea plures filios & filias: Hic autem Stephanus factus est Rex Anglorum post excessum auunculi sui Henrici regis. Nam cum decederet idem Rex in Normannia, Mathildis filia ipsius quondam Imperatrix quam dudum constituerat hæredem sui regni, in Andegauensi pago cum côiuge suo Gaufrido Duce ipsius Comitatus & filiis morabatur. Recesserat enim à Normannia paulo ante mortem sui patris, erga ipsum aliquantulum commota, quia idem Rex reconciliari nolebat impune Willelmo Taluatio, quamuis ipsa inde ei plurimum supplicaret. Quod non ad contemptum dilectæ filiæ faciebat, sed ne minus timeretur ab ipso Willelmo vel cæteris principibus suis, si propere ac leuiter iniuriam illi remitteret.

Quod Rogerius de monte Gummerici natus est ex vna neptium Gonnoris Comitissæ, & de antecessoribus ipsius Rogerii.

CAP. XXXV.

FVIT autem hic Willelmus filius Roberti de Belismo natus ex filia Widonis Comitis Pontini Qui Robertus ob nimiam crudelitatem ipsi Regi & cæteris multis sapientibus viris exosus habebatur. Ipso denique in vinculis posito in quibus & defecit, Rex Henricus nobilissimum oppidum eiusdem nomine Bellismum cæpit, & illud Rotroco Comiti Perticensi genero suo dedit, licet pagus Bellismensis non ad Ducatum Normanniæ pertineret, sed ad regnum Francorum, dederat tamen dominium eiusdem pagi vel vt quidam dicunt vendiderat dudum Philippus Rex Francorum cognato suo Willelmo seniori Regi Anglorum & Duci Normannorum. Iuo autem de Belismo antecessor huius Roberti fuit vir potens & sapiens, cuius consilio primus Richardus dum adhuc puer teneretur in custodia Regis Francorum ereptus est agente Osmundo armigero ipsius pueri. Huius autem Iuonis fuit filius Willelmus de Belisino qui genuit alium Willelmum cognomento Taluatium, patrem Mabiriæ. Hanc Mabiriam Rogerius comes filius Hugonis de Monte gummerici accepit in vxorem cum tota hæreditate patris ipsius, quam habebat siue in Bellismensi pago siue Semiensi vltra fluuium Sartæ. Ipse autem Rogerus natus est ex quadam neptium Gunnoris Comitissæ * vnde & ipse ingentes possessiones habuit in diuersis regionibus Nortmanniæ. Genuit autem ex ipsa Mabiria quinque filios & quatuor filias. Successit vero eidem Robertus de Bellismo filius eius, vir per omnia nefarius, qui ex filia Widonis Comitis Pontini sicut iam diximus genuit Willelmum Talauatium successorem suum. Hic Talauatius habuit ex Ala vxore sua quæ fuerat antea vxor ducis Burgundiæ, duos filios, & totidem filias.

* MS. Liber sc. ex Iocellina filia Weniua.

Filiorum vero primogenitus Wido patre viuente factus est Comes Pontini. Filiarum autem vna Iuhello filio Walterii de Meduana nupsit, ex qua habuit plures filios. Altera vero tertio Willelmo de Warenna Comiti videlicet Surreiæ. Prædictus autem Rogerus de Montegummerici bello Anglico interfuit, & à Willelmo Rege Anglorum Comitatus Arundelli & Salopesberiæ dono accepit.

Relatio quomodo ipsa Gonnor primo Ricardo Duci Normanniæ copulata fuerit matrimonio.

CAP. XXXVI.

ET quia de Gunnore Comitissa fecimus mentionem causa matris Rogerii de Montegummerii, quæ fuit neptis eiusdem Comitissæ, libet literarum memoriæ commendare sicut ab antiquis didici, qualiter ad coniugium Comitis Ricardi eadem Gunnor accesserit. Igitur Ricardus Comes audita fama pulchritudinis coniugis cuiusdam sui forestarii manentis haud procul ab oppido Arcarum villa quæ dicitur Schechevilla, ex industria iuit venatum illuc, volens probare si verum esset quod relatione quorundam perceperat. Hospitatus igitur in domo forastarii illectusque venustate vultus vxoris ipsius, præcepit hospiti suo quod ipsa nocte adduceret ad cubiculum suum vxorem suam Sainfriam: Sic enim vocabatur. Quod cum ille eidem tristior retulisset, illa vt sapiens mulier consolata est eum, dicens se suppposituram in loco suo Gunnorem sororem suam virginem quamplurimum seipsa pulchriorem. Quod & factum est. Cognita denique tali fraude delectatus est Dux, quod non incurrisset peccando in alienam vxorem. Genuit itaque ex Gunnore filios tres, & totidem filias, vt in libro qui de gestis eiusdem Ducis scriptus est superius inuenitur. Cum vero idem comes quendam filium suum nomine Robertum vellet fieri Archiepiscopum Rotomagensem, responsum est ei à quibusdam, hoc nullatenus secundum scita Canonum posse, ideo quod mater eius non fuisset desponsata. Hac itaque causa comes Ricardus Gunnorem Comitissam more Christiano sibi copulauit, filiique qui iam ex ea nati erant interim dum sponsalia agerentur, cum patre & matre pallio cooperti sunt, & sic postea Robertus factus est Archiepiscopus Rotomagensis.

Quomodo eadem Comitissa sorores suas & neptes nobilioribus Normannorum in coniugium tradidit & de posteritate earundem.

CAP. XXXVII.

IPSA autem Gunnor excepta Sainfria habuit duas sorores, Weuiam & Duuelinam. Alteram quarum adminiculante ipsa Comitissa quæ fuit femina magnæ prudentiæ,

nupsit

nupſit Turulfo de Ponte Audomari, qui fuerat filius cuiuſdam nomine Torf, à quo etiam vſque nunc quædam villæ cognominatæ ſunt Torfuillæ. Huius Turulfi frater fuit Turchetillus pater Anſchetilli de Harecurt. Genuit autem ex eadem idem Turulfus Humfridum de Vetulis, patrem Rogerii de Bellomonte. Tertia autem ſororum Gunnoris Comitiſſæ, nupſit Osberno de Bolebec, Ex qua genuit * Walterium Giffardum primum, & Godefridum patrem Willelmi de Archis. Hic autem Willelmus pater fuit Mathildis quam Willelmus Camerarius de Tancaruilla habuit vxorem, ex qua genuit filium nomine Rabellum qui ei ſucceſſit. Prædictus autem Galterius duxit vnam filiarum Girardi Flatelli, alteram vero Baſiliam relictam Rodulphi de Waceio habuit Hugo de Gornaco, de cuius ſucceſſione & poſteritate ſuperius dictum eſt. Genuit autem idem Galterius ſecundum Galterium Giffardum, & filias plures, quarum vna nomine Rohais nupſit Ricardo filio Comitis Giſleberti: qui Giſlebertus fuerat filius Godefridi Comitis Aucenſis, naturalis videlicet filii primi Ricardi ducis Normannorum. Hic Giſlebertus habuit duos filios prædictum Ricardum & Baldvinum. Baldvinus etiam genuit tres filios Ricardum Robertum & Willelmum, & totidem filias. Ricardus autem frater Baldvini genuit ex Rohias quatuor filios, Giſlebertum, Rogerium, Walterium, Robertum & duas filias, altera quarum matrimonio copolata eſt Rodulfo de Telgeriis natique ſunt ex ea Franſuato, Henricus, & Robertus Giffardus. Giſlebertus qui illam terram quam pater eorum habuerat in Anglia poſt ipſum adeptus eſt, Rogerius enim frater eius terram de Normannia obtinuit. Hic inquam Giſlebertus ex filia comitis de Claromonte habuit tres filios Richardum qui ei ſucceſſit, & Giſlebertum & Walterium, & vnam filiam nomine Rohais. Ricardus autem duxit ſororem comitis Rannulfi iunioris comitis Ceſtriæ, & habuit ex ea tres filios, Giſlebertum qui ei ſucceſſit & fratres eius.

* Galterium.

Ipſe autem Ricardus immatura morte obiit peremptus à Walenſibus, qui immaniter audita morte Henrici Regis, contra Anglos rebellauerunt. Mortuis autem abſque liberis Rogerio & Walterio patruis ſuis, Giſlebertus filius Giſleberti, hæreditario iure ipſis etiam concendentibus, terras eorum adeptus eſt. Idem vero ſororem Walerani Comitis Mellenti nomine Elizabeth duxit, ex qua genuit filium primogenitum nomine *Richardum. Roberto autem filio Richardi ſucceſſit filius ſuus primogenitus, natus ex quadam filiarum Walleui comitis Huntedoniæ. Habuit autem idem Waldeuus tres filias ex vxore ſua filia Comitiſſæ de Albamarla, quæ Comitiſſa fuit ſoror vterina Willelmi Regis Anglorum ſenioris. Harum autem filiarum comitis Waldeui primogenitam accepit Simon Siluanectenſis cum Comitatu Huntedoniæ, & genuit ex ea vnum filium vocatum Simionem. Mortuo autem Simone Comite, Dauid frater ſecundæ Mathildis Reginæ Anglorum duxit vxorem eius, ex qua ſuſcepit vnum filium ſcilicet Henricum. Sublatis autem de medio fratribus eius Dudecano & Alexandro Regibus Scotorum, ipſe idem regnum ſuſcepit. Aliam vero ſcilicet Iudith Rodulphus de Toeneio ſicut iam dictum eſt duxit vxorem. Tertiam Robertus filius Ricardi, ſicut modo commemorauimus.

* *Hic ille Richardus eſt qui comes Pēbrochiæ & cognomento Strongbovve Hiberniam primus Anglis aperuit.*

Et quoniam de ſororibus Gunnoris Comitiſſæ fecimus mentionem, libet etiam de illis qui ſecundo gradu conſanguinitatis affines eidem fuere, prout ab antiquis accepimus aliqua dicere. Habuit ergo ex fratre ſuo Herfaſto eadem Comitiſſa nepotem Osbernum de Crepon patrem videlicet Willelmi Comitis Herefordiæ, viri per omnia laudabilis. Nepotes vero plures prędicta Gunnor habuit, ſed ſolummodo de quinque quibus maritis nupſerint audiui. Vna itaque earum matrimonio copulata eſt patri primi Willelmi de Warenna ex qua natus eſt idem Willelmus poſtea Comes Surreiæ, & Rogerius de mortuo mari frater ipſius. Altera Nicholao de Baſcheruilla, ex cuius poſteritate natus eſt Willelmus Martellus, & Walterus de Sancto Martino. Tertia Richardo Vicecomiti Rothomagenſi, patri videlicet Lamberti de Sancto Sidonio. Quarta Oſmundo Centumvillis Vicecomiti Vernonii, ex qua natus eſt primus Fulco de Aneio, & plures filię quarum vna mater fuit primi Balduini de Reuers. Quintam Hugo de Montegummeri duxit, ex qua natus eſt Rogerius pater Rodberti de Belleſmo.

Qua occasione Stephanus Comes Moritolii nepos Henrici Regis ei in regnum successit.

CAP. XXXVIII.

SED vt redeamus ad ea vnde digressi sumus causa harum genealogiarum, obeunte Henrico Rege Anglorum, successit ipso mense decessionis eius Stephanus nepos eius. Nam cum degeret idem Comes in Boloniensi comitatu, audita morte auunculi sui velociter transfretans, auxilio Henrici fratris sui Wintoniensis episcopi coronam regni adeptus est. Erat enim vt prædictum est tunc temporis Mathildis hæres ipsius Regis in Andegauensi pago.

Obtinuit tamen ipsa Damfrontem, & Argentomagum, & Oximum castella sui patris & alia tria scilicet Colmiemontem, & Gorram, & Ambreras, quæ interim concessit Iuhello de Meduana, hac conditione, vt ipse eam fideliter iuuaret in adquirendo suam hæreditatem. Dicebat enim idem Iuhellus, illa tria oppida videlicet quæ vltimo nominauimus, esse in sua terra.

Filia autem Adelæ filiæ Willelmi Regis Anglorum de qua superius fecimus mentionem, nupsit Ricardo Comiti Cestrensi, filio Hugonis Comitis, qui Hugo fuit filius Ricardi Vicecomitis Abrincatensis pagi. Cum vero Ricardus & vxor eius in sæpedicto naufragio cum Willelmo filio regis Henrici mortui fuissent, Ranulphus vicecomes Boiocasini consobrinus ipsius Ricardi adeptus est Comitatum eius. Mortuo autem eodem Ranulpho, successit ei item Ranulphus filius eius, vir in rebus bellicis strenuus. Huius autem Ranulphi sororem duxit Ricardus filius Gisleberti, ex qua suscepit tres filios. Ipse denique Ricardus peremptus est à Walensibus vt præfixum est. Prædictus autem Ranulphus Comes accepit vxorem Mathildem filiam Roberti Comitis Glocestriæ, ex qua genuit duos filios Hugonem & Ricardum.

Quomodo Adela Comitissa Blesensis habitum Sanctimonialis & conuersationem Marciniaci tempore Domini Petri Abbatis Cluniacensis accepit, & quod secundo anno post mortem Henrici Regis Anglorum fratris sui mortua est.

CAP. XXXIX.

MORTVO autem Stephano Comite Blesensi marito Adelæ filiæ Willelmi Regis Anglorum, ipsa aliquandiu nobiliter rexit Comitatum quia filii sui adhuc minus habiles ad procurandum regimen erant. Quibus adultis ipsa Sanctimonialis habitum & conuersationem tempore Domini Petri Cluniacensis Abbati Marciniaci assumens laudabiliter ibidem in Dei seruitio vsque ad finem perseuerauit. Decessit vero secundo Anno post mortem Henrici fratris sui Regis Anglorum.

De vento vehementi qui accidit ante mortem Henrici regis, & quod plurimi principum Anglici Regni defuncti sunt ipso anno vel sequenti, quo Rex Henricus mortuus est.

CAP. XL.

EO anno quo idem rex Henricus humanis rebus subciactus est, factus ventus vehemens in Normannia, & in aliis pluribus regionibus paulo ante mortem ipsius, scilicet vigilia Apostolorum Simonis & Iudæ. Non multum vero post mortem eius tempore transacto, id est, ipso anno vel sequenti, mortui sunt plures ex principibus Anglici regni iudicio Dei videlicet Willelmus Cantuariensis Archiepiscopus, Episcopus Roueceestriæ, Episcopus Exoniensis, Ricardus filius Gisleberti, vt iam dictum est. Robertus filius Ricardi patruus eius, Ricardus filius Balduini consobrinus horum duorum vltimo nominatorum nec non & secundus Willelmus de Warenna comes Surreiæ. Cui successit tertius Willelmus filius eius natus ex Elizabeth filia Hugonis magni comitis Viromandorum. Fuit autem primo iuncta prędicta Comitissa Roberto comiti Mellenti, & ex ea habuit tres filios, & totidem filias.

De filiis Roberti Comitis Mellenti, & filiis Henrici fratris eius Comitis Warwic.

CAP. XLI.

FILIORVM vero duo scilicet Wallerannus & Robertus qui gemelli fuerunt, successerunt ei. Wallerannus siquidem primogenitus suscepit Comitatum Mellenti, & terram quam pater eorũ habebat in Nortmannia. Robertus vero Comitatum Legie-

Legiecestræ in Anglia. Nupsit autem mater eorum mortuo priore marito secundo Willelmo de Warrenna Comiti Surreiæ, ex qua suscepit vnum filium scilicet Willelmum tertium & duas filias. Filiarum vero primogenitam accepit vxorem comes Rogerus de Warwic. fuit autem idem Rogerus filius Henrici comitis fratris Roberti comitis Mellenti, natus ex Margareta sorore Rotroci Comitis de Pertico. Genuit autem ex ea Henricum & plures alios, & duas filias. Prędictus denique Rogerus successit patri in Comitatum Warwic. Quidam vero fratrum suorum natus post ipsum scilicet Robertus de Nouoburgo, habuit terram quam pater eorum habuerat in Nortmannia. Hic Robertus fuit amator intimus & benefactor Beccensis ecclesiæ. Hic accepit vxorem sororem Rogerii de Toenio filiam secundi Rodulfi Godehildem nomine, ex qua habuit plures filios, scil. Henricum & fratres eius.

De obitu Domini Bosonis Abbatis Beccensi, & de successore eius.

Cap. XLII.

CIRCA hæc tempora Dominus Boso quartus Abbas Becci vir per omnia laudabilis vitæ decessit, & Tetbaldus successit prior eiusdem loci. Willelmus etiam dux Aquitanorum non multo post mortuus est. huius filiam vnicam cum ipsius Ducatu Ludouicus filius Regis Francorum accepit in vxorem, mortuoque Ludouico patre suo ipso anno Calend. Augusti, successit idem Ludouicus iuuenis, factus Rex Francorum & Dux Aquitanorum anno ab incarnatione Domini M.C.XXXVII. quo anno fuit maxima siccitas. Eodem anno mortuus est Lotharius Imperator Romanorum & Alemannorum, cui successit Corradus nepos Henrici quarti qui ante Lotharium imperauerat.

Paucis de pluribus de memorato illustri Rege Henrico tactis succincte potius quam prosequutis miraculum quoddam dignum non minus fructuoso relatu quam admirabili subnectendum censuimus. quod etiam quasi ad caput historiæ compulit nos reuerti.

Cap. XLIII.

QVANTÆ humilitatis Rollo fuit postquam fidem Christi suscepit, ex vna re quam fecit patenter cunctis innotuit. Quodam tempore postquam pacificatus est cum rege Franciæ venientes ad eum homines Rotomagi cæperunt eum rogare vt de Francia faceret corpus Sancti Audoeni redire, quod propter timorem eius illuc olim fuerat translatum antequam cæpisset Normanniam. Tristes inquiunt & multum dolentes sumus, quod sic Archiepiscopum nostrum perdidimus. Hoc audiens Comes mandauit Regi Franciæ, vt ei presbiterum suum redderet. Qui si non faceret, proculdubio sciret, quod nullo modo cum illo pacem habere posset. Rex autem Franciæ nolens ei de hac re facere molestiam reddidit ei sicut petebat suum presbiterum. Dux ergo pręcepit, vt inde reduceretur corpus Sancti Audoeni suæque redderetur ecclesiæ vnde fuerat asportatum. Monachi ergo qui custodes eius fuerunt dum in Francia fuit, reportauerunt illud vsque ad quandam villam ad vnam leugam ab vrbe Rotomagi. Quo cum peruenissent, non parum de via lassati manserunt ibidem illa nocte mane surgentes si possent Sanctum Audoenum ad suum locum reportarent. Cum itaque mane surgerent, eumque ad ciuitatem portare vellent, nullo modo potuerunt. Tunc tristes monachi nimiumque dolentes de hoc quod illis acciderat mandauerunt, ciuibus quid Sancti Audoeni corpus nullo modo poterant mouere de loco illo vbi iacuerat illa nocte. Quod cum Comiti qui tunc apud Rotomagum erat fuisset nuntiatum, respondit, quia merito hæc tribulatio de corpore Sancti Audoeni eis accidisset, quia si recte cogitassent, sensumque rectum habuissent, cum processione & cum magna deuotione illi obuiare debuissent. Post hæc præcepit Comes Archiepiscopo, omnique populo Rotomagi, vt in laneis vestibus & nudis pedibus cum eo ad Sanctum Audoenum pergerent, eiusque pietatem quam deuotius possent exorarent quatenus ad stultitias eorum vel negligentias non respiceret, sed propitius illis esset, seque de illo loco ad ciuitatem vbi archiepiscopus fuerat transferri permitteret. Tunc ipse Dux primus sicut cæteris pręceperat in Laneis vestibus & nudis pedibus vsque ad villam in qua Sanctus Audoenus erat peruenit. Quo cum peruenisset, protinus cum omni populo qui cum eo erat coram feretro eius prostratus, hæc orando dixit. Sanctæ Audoenæ bone Archiepiscope & aduocate noster, permitte corpus vestrum ad ciuitatem transferre, vbi præsulis officio functus fuistis, & sacras benedictiones sæpius fecistis, & ego do ecclesiæ vestræ & vobis

totam terram quæ adiacet ab isto loco vsque ad mænia ciuitatis. Tunc continuo Comes & populus summissis humeris feretrum in quo Sanctum corpus erat facilime deportare cæperunt, & sic vsque ad ecclesiam suam gaudentes & exultantes deportauerunt. Ex huius rei euentu dixerunt quidam illam villulam Longum peanum, eo quod Comes illuc tam iter nudis pedibus fecisset, Si quis hoc factum non esse signum magnæ humilitatis asserit de eo dici veraciter potest, quia quid si magna humilitas nescit.

CAP. XLIV.

QVIDDAM vero aliud dicitur eidem Comiti accidisse eo tempore quo primum pacificatus est cum Rege Franciæ. Quadam die cum esset idem Dux apud Rotomagum, ad vesperam ipsius diei stabant plurimi homines ante domos suas quæ erant iuxta ripam Sequanæ. Illic ergo cum essent, eandemque aquam aspicerent, viderunt vnum equitem transire super aquam quasi iret super terra, & vsque ad eos peruenientem. Hac ergo de re non parum obstupefacti cum ad eos peruenisset, cæperunt inquirere ab eo quis esset, vel vnde rediret ille vero respondens, videtis inquit quod ego vnus homo sum & hodie multum mane discessi de Retnis in Britannia, Abrincis vero ad sextam hora comedi, ad vesperam autem huc vsque sicut videtis perueni, Et si mihi non creditis, ite & in domo in qua pransus sum cultellum meum quem ibi ignoranter dimisi, inuenietis. Tunc mandauerunt Comiti qui sicut dixi tunc erat in ciuitate, de illo homine qui sic transierat super aquas: sine nulla læsione, Comes vero rem audiens tam insuetam, mandauit ei, vt sibi loqueretur antequam recederet. Tunc ille remandauit comiti, quia in crastino eum vsque ad primam expectaret. Verum in crastino mane surgens viam suam tenuit & nihil locutus est comiti. Comes vero vt audiuit illum ita recessisse, dixit eum mentitum esse, & ideo putare illum aliquid fantasma esse, qui sic eos voluisset deludere. Tunc dixerunt quidam qui affuerunt, quia sicut eis videbatur non ementitus esset, quia non de prima comitis, sed de sua prima ei mandasset. Prima enim eius multo citius fuerat quam prima comitis, & ideo verum fuit quod dixit. Dum tamen in illa nocte ad focum hospitis sui sederet, & ille de multis eum interrogaret, & maxime de illo Comite, si generatio illa diu maneret, respondit illam diutius manere, illorumque Ducatum vsque ad septimam generationem viriliter durare.

Cum itaque hospes inquisisset quid post septimam generationem futurum esset, nihil voluit respondere, sed de vno lignulo quod manu tenebat, cæpit per cineres foci quasi sulcos faceres. Et cum hospes suus vehementer ab illo exiget, quid post septimam generationem veniret, de illo lignulo quod manu tenebat commiscuit sulcos quos in cineribus fecerat. Ex quo arbitrati sunt quod post septimam generationem ille Ducatus vel deficeret, vel magnas pateretur dissensiones, & tribulationes. Quod nos iam ex magna parte impletum videmus qui Henrico Regi qui huius prosapiæ loco septimus fuisse dignoscitur, superuiximus. Rollo enim huius genealogiæ primus fuit. Willelmus Longaspata filius eius secundus. Ricardus vero huius Willelmi filius, tertius Ricardus vero Richardi filius quartus. Robertus filius Ricardi quintus. Willelmus filius Roberti, qui non solum Normanniam sed etiam Angliam possedit, in sexto loco successit. Post illum in septimo gradu fuerunt filii eius, ex quibus solus Henricus ad vltimum Normanniam & Angliam possedit vsque ad mortem.

CAP. XLV.

IN concordia quæ facta est inter Francos & Normannos tempore primi Ricardi, cum redditus est Ludouicus Rex Francorum qui captus fuerat à Normannis auxerunt Dani Normanniam, ab aqua quæ vocatur Andella, vsque ad aliam aquam quæ vocatur Eita.

Alii tamen dicunt ab Eita vsque ad Isaram. Constitutum est etiam in illa concordia quod comes Normanniæ nullum faciet seruicium Regi Franciæ de terra Normanniæ, neque ei aliter seruiret nisi Rex Franciæ daret ei fædum in Francia vnde ei seruire deberet. Quapropter Comes Normanniæ de Normannia tantummodo facit hominum & fidelitatem Regi Franciæ de vita sua, & de suo terreno honore.

CAP.

CAP. XLVI.

SIMILITER Rex Francię facit fidelitatem & de sua vita, & de suarum rerum honore Comiti Normanniæ. Et nihil aliud differt inter illos, nisi quod homagium non facit Rex Franciæ Comiti Normanniæ, sicut comes Normanniæ Regi Franciæ facit. Hanc libertatem adquisiuerunt tunc Dani parentibus suis comitibus Normanniæ.

CAP. XLVII.

DE Ricardo filio primi Ricardi dicitur, quod fuerit pater patriæ, & maxime monachorum. Toto enim tempore eius habundauit Normannia omnibus bonis, & tanta pax fuit in Normannia eius tempore, vt neque etiam Carrucarii de campis suis auderent ferramenta carrucæ ad domos suas reportare, & si alicui furata essent, præceperat Comes vt ad eum veniret, & quicquid furto perdidisset, ipse ex integro totum redderet. Accidit ergo quoddam simile in illius tempore facto cuidam ataui sui Rollonis. Cum enim audisset cuiusdam carrucarii vxor interdictum Ducis, quadam die furata est cultrum & vomerem aratri, probare volens quid ex hoc Comes ageret. Rusticus vero in crastino veniens ad carrucam suam, & vtensilia sua non inueniens, venit ad Comitem, eique retulit quod sibi accidisset. Cui Dux iussit dari denarios, vnde posset damnum reparare. Ille itaq; rediens domum, retulit vxori suæ, quid ei Comes fecisset. Cui illa: modo bonum est, quia & ipse denarios, & quod perdiderat ipsa haberet. Quo audito ne infideliter ageret, reportauit Comiti denarios, quos ei dederat, eiq; retulit quid sua vxor fecisset. Comes vero retinens illum aliquanto tempore, misit & præcepit, vt vxori eius eruerentur oculi, propter furtum quod fecerat. Cum itaq; rusticus domum rediret, inueniens vxorem suam merita pœna multatam, cum indignatione dixit ei: Noli amplius furari, & amodo disce obseruare præcepta Comitis. Hic Comes multum ampliauit terris & ornamentis Ecclesiam Fiscanni, quam pater suus primus Ricardus ædificauerat. Ibi etiam erat solitus fere omni tempore suam curiam in Paschali solemnitate tenere, & aliquando in ipsa solennitate solebat vnam tinam plenam textis, & thuribulis, candelabris, & quibusdam aliis ornamentis, & coopertam quodam optimo pallio ipse & vxor sua ante altare sanctæ Trinitatis portare, ipsaq; pro suis peccatis Deo ibi offerre. Ipsa vero die post missas, antequam ad curiam suam iret, atque cum baronibus suis comederet, veniebat cum duobus filiis Ricardo & Roberto in refectorium monachorum, & prædicti pueri afferentes de fenestra coquinæ scutellas, sicut solent monachi facere, porrigebant patri suo, & ipse per seipsum prima fercula ante Abbatem & postea ante monachos ponebat. Quod cum egisset, cum magna humilitate veniebat ante Abbatem, & sic ab eo accepta licentia, lætus & gaudens ibat ad curiam suam. Aliquando vero mittebat de sua mensa Abbati scutellam argenteam plenā piscibus, & mandabat ei, vt eam retineret, atque inde suam voluntatem faceret. Hic autem Ricardus nō solum Ecclesiæ Fiscanni multa dedit, sed etiam aliis Ecclesiis. Quadam enim die cum venisset Gimegias, ibidem ea nocte quieuit. Mane vero surgens, sicut sua consuetudo semper erat, perrexit orare ad monasterium, & post orationem super altare vnum lignulum posuit, recedente vero illo, venerunt secretarii ad altare, putantes se ibi esse inuenturos vel marcam auri, vel vnciam, vel aliquid huiusmodi. Itaq; inuenerunt lignulum, atque quid significaret non parum mirari cæperunt. Ad vltimum inquirunt ab eo, quid hoc esset, quod super altare illud posuisset. Tunc respondit, quod hoc esset in monasterium, scilicet quoddam manerium, quod illis pro anima sua dabit.

Animæ Ducum Northmanniæ & omnium fidelium requiescant in pace, Amen.

TOPOGRAPHIA HIBERNIÆ, SIVE DE MIRABILIBVS HIBERNIÆ, AVTHORE SILVESTRO GIRALDO CAMBRENSE.

PRAEFATIO IN HIBERNICAM TOPOGRAphiam prima.

ONSIDERANTI mihi, quam breuis & fluxa sit vita, quam ducimus: eorum præclara fuisse videtur intentio, quibus nondum patefacta vitæ via, operæ pretium fuit & curæ, egregium aliquod mundo memoriale relinquere, famamque sui perlongam facere, & momentaneam istam saltem memoria viuere posse post vitam. Vnde in egregiis legitur Poetarum libris:

Denique si quis adhuc prætendit nubila liuor
Occidet, & meriti post me referentur honores. Et alibi:
Quaque patet domitis Romana potentia terris
Ore legar populi, perque omnia sæcula fama
Si quid habent veri vatum præsagia viuam.

Hæc summis authoribus prima fuit & præcipua scribendi occasio. Altera vero nec merito minus quam numero secunda: nobilium principum tam retributio, remuneratio, quam exhortatio. Honores enim artes nutrire solent:

Nam si Vergilio puer, & tolerabile desit
Hospitium, caderent omnes à crinibus hydræ. Item;
Quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
Vexant, & dominis Cyrrha Nisaque feruntur
Pectora nostra, duas non admittentia curas.

Philosophia tamen tam mediocritatis amica, quam modestiæ, nec opulentia gaudens, nec inopiam admittens: in Salomone damnasse videtur. Diuitias & paupertatem ne dederis mihi Deus, sed tantum victui necessaria. Licet enim mediocribus esse Poetis non liceat, quoniam

Non dii, non homines, non concessere columnæ:

mediocris tamen competit eis, etsi non scientia, certe sufficientia. Cessante igitur olim occasione scribendi hac vltima: cessare cæperunt & poemata. Nec tamen omnino vel poesis abolita, vel absumpta est philosophia: Nec rerum inclyte gestarum memorabilis authoritas obsoleuit. Non enim desunt literæ: sed principes literati. Non desunt artes: sed artium honores. Nec hodie destitissent scriptores optimi: si non defuissent Imperatores electi. Da igitur Pyrrhum: dabis Homerum. Da Pompeium: dabis & Tullium: Da Caium & Augustum: Vergilium quoque dabis & Flaccum. Ceterum, quamuis defectu principum cesset in nobis causa secunda: scribere nos tamen prior illa admonet, & potissima. Hoc etiam animositatis tam scintillam adiicere, quam & innatum ignem inflammare potest: quod tantis authoribus & tot innitentes, eorumque tanquam humeris insidentes: multiplicatæ maiestatis beneficio magni fieri possumus, si magnanimi. Nobiles nimirum ausus nihil æque impedit, vt diffidentia. Omnis appetendi conatus perit, ex desperatione consequendi. Latet ab hoc sub ocio laudabilis plerunque virtus & eruditio: & dum se probandi formidat exercitum, occulta manet lux tota meritorum. Hinc accidit, vt scientissimi plurimique se nesciendo senescant: & dum vires ingenii non experiuntur: igne animi vacui, veluti pecora pereunt: & nomen eorum non memorabitur vltra. Vnde & quoniam paulum sepultæ distat inertiæ celata virtus: Degeneres animos timor arguit: Dimidium facti, qui cæpit, habet: Audaces fortuna iuuat: scribere proposui, & liuidorum malitia ridiculosus censeri, potius quam bonorum arbitrio meticulosus, elegi. Illo quoque Ciceronis exemplo retardari non potui. Ea, inquit, de re poemata non scribo, quia qualia volo, non possum: qualia possum, nolo. Mihi enimuero ea mens est, & in hanc partem tam vehemens:

Cum neque chorda sonum reddat, quem vult manus & mens:
Nec semper feriat, quodcunque minabitur arcus:

Si qualia volo non possum, qualia possum volo. Præsumptuosus itaque dicar an prouidus:

uidus: qui tantis lucubrationibus elaborandum mihi onus arripui: vt inuidiam in vita, gloriam forte post fata compararem? Talia siquidem mihi dudum proponenti, diuq; in animo anxie voluenti: vix tandem angulus vnus, quasi ab aliis relictus, terrarum scilicet finis, Hibernicus orbis occurrit. Nec ille omnino intactus: nullius tamen hactenus stylo absolute comprehensus.

Sed ab Hibernia potestne aliquid boni esse? nunquid montes illi stillabunt dulcedinem: & valles fluent mel & lac? Sugamus ergo mel de petra, & oleum de saxo. Et faciamus, quod Oratores facere solent. Quibus in admirabili genere causæ acuenda sunt præcipue arma facundiæ, vt exilitatem materiæ grauior stylus attollat. Et ferat inualidæ robur facundia causæ.

Quibus est ad hoc propensius enitendum: vt in quo non præualent esse fœcundi, fieri valeant vel facundi: vt in quo parum potuit ratio, plurimum posse videatur oratio. Hæc est enim virtus, hic vigor eloquentiæ, vt nihil tam exile, quod non extollat: nihil tam plenum, cui non adiiciat: nihil tam obscurum quod nō illuminet: nihil tam clarū, quod non illustret. Quia (vt ait magnus ille prætextatus in Paradoxis) nihil tam incredibile, quod non dicendo probabile fiat: nihil tam horridum, & tam incultum, quod non splendescat oratione, & tanquam excolatur. Veruntamen eruditis auribus, summæque eloquentiæ viris: & minus medullata sententiis oratio, & ieiuna verborū macies, quæ propinabit? Superuacaneum est enim, & omnino superfluum, tam inter eloquentes arida: quam inter scientes vsitata proferre. Quam igitur vocem inter olores canoros, clamosus anser emittet? Noua namque palam, an nota proponet? frequentata & trita fastidium generant, authoritatem noua non habent. Quoniam, vt ait Plinius, ardua res est, vetustis nouitatem dare, nouis auctoritatem, obsoletis nitorem, fastiditis gratiam, obscuris lucem, dubiis fidem, & omnibus naturam. Aggrediar tamen vtcunque nouis quibusdam, & quæ vel nullis hactenus edita sant, vel perpaucis enucleata, lectoris animum excitare: expressamque Hyberniæ topographiam hoc opusculo quasi speculo quodam dilucido repræsentare: & cunctis in commune palam facere.

Terrarum enimuero remotissimarum tam qualitates quam situs saltem à longe speculari, & abditas ab antiquo proprietates euoluere: Rerumq; omniū fere quas vel mundo maiori ad ornatum, vel minori ad vsum natura produxit, tam naturas quā defectus, enodare: nec non & naturæ ipsius excursus tā stupendos explicare: variarumq; gentium originalem à puncto lineam ducere: hominumq; mores nosse multorū. Et (quoniā tarda & infirma est terra quam gerimus) parte nostri meliore mundū vniuersum, mundiq; causas vel mente percurrere: & omnia in promptu habere, studiosis animis non vltima laus est.

Est itaq; trimembris operis huius partitio. Prima continet de situ Hiberniæ, localiq; ipsius cum maiori Britannia proportione: de qualitate terræ & inæqualitate, & proprietatibus eiusdem variis: de piscibus & auib. situ potius quam ortu distantibus, de feris & vermibus, singulorumq; tam naturis quam defectib. & venenosis omnibus hic deficientibus: de orientis quoq; & occidentis collatione, & occidentaliū non immerito prælatione, sicut distincte præscripta declarant capitula. Secunda vero prodigiosa naturæ ludētis exprimit opera: nec tantū in hac regione reperta: sed & alia quælibet, dum tamen his fuerint vndecunque concordia: depromit etiam virtutibus inclyta, egregiis quoq; & inauditis à seculo declarata miraculis Sanctorum præconia. Tertia quidē de primis terræ istius incolis, singulisq; seriatim diuersarum nationum, tam aduentibus quam defectibus: de gentis Hibernicæ, quæ vsq; hodie insulam habitat, naturis & moribus: eiusdemq; per aduenas expugnationibus. Totam deniq; gentis huius vsq; ad nostra iam tempora memoratu dignam perducit historiam.

In duabus primis nullam prorsus ex scriptis Hibernicis euidentiam, nullū penitus inueni (præter ipsam inquisitionis diligentiā) extrinseci iuuaminis adminiculum. In tertia sola de habitatoribus insulæ, & de gentium origine, aliquā ex eorū chronicis contraxi notitiam. Veruntamen ea quæ ab ipsis diffuse nimis & inordinate, magnaq; ex parte superflue satis & friuole, rudi quoq; & agresti stylo congesta fuerant: nō absq; labore plurimo tanquam marinas inter arenas gemmas eligens & excipiens, elegantiora quæq; præsenti volumine, quanto compendiosius potui lucidiusq; digessi. Sed quoniam misera humanæ imperfectionis conditione,

Iudicis argutum labor hic formidat acumen:

laudem tamen mereri poterit, etsi non opus, vel operantis affectus. Amor enim studii

dii

dii non illaudabilis. Nec illaudabile videtur inter oportunas & importabiles fere curiæ curas aliquis respectus honesti. Laudetur itaq; mancipatio seruituti corpore: animus liber. Et quoniam sapientis est proprium, ab exteriore vicissim vexatione, spiritus alacritate respirare, & fastidiosa quælibet alterna delectatione distinguere (cum nihil laboriosum videri possit, quod iucundum) nobile laudetur ocium inter negotia multa.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI GIraldi Kambriensis de mirabilibus Hiberniæ.

IN TRES AVTEM PARTICVLAS LIBELLVS iste distinguitur.

CAPITVLA SECVNDÆ PARTIS.

Secunda distinctio continet de mirabilibus Hiberniæ, & miraculis.

XLVIII.

XLVIII. De sagittario qui septem Brigidæ transiliit insaniente, & alio tibiam amittente.
XLIX. De tritici semine per imprecationem Corcagiensis Episcopi non proueniente: & anno sequente in siliginem miraculose conuerso.
L. De Philippo Wigorniensi apud Armatiam passione percusso, & Hugone Tyrello diuinitus flagellato.
LI. De molendino, quod nec diebus dominicis, nec de furto vel rapina quicquam molit.
LII. De molendino S. Phecnini, quod fœminæ non intrant.
LIII. De duobus equis, qui auenam de eodem molendino raptam comedentes, statim interierunt.
LIIII. De sagittariis apud Phyneglas diuinitus condemnatis.
LV. Quod sancti terræ istius animi vindicis esse videntur.

CAPITVLA TERTIÆ PARTIS huius libri.

Tertia distinctio siue pars continet de istius terræ habitatoribus.

I. De primo aduentu Cesaræ, scilicet neptis Noe ante diluuium.
II. De secundo aduentu Bartholani: scilicet 300. annis post diluuium.
III. De tertio aduentu Nemedi, scilicet à partibus Scythiæ, cum quatuor filiis suis.
IIII. De quarto aduentu, quinque scilicet fratrum, & filiorum Dela, qui primo Hiberniam in quinque portiones æquales diuiserunt.
V. De primo Hiberniæ monarcha, scilicet Slanio.
VI. De quinto aduentu quatuor scilicet filiorum Millesii Regis de partibus Hispaniæ: & qualiter Hermon & Heberus regnum inter se diuiserunt, & de fratrum discordia, & qualiter interfecto Hebero, de Hiberniensi populo primus Herymon monarcha fuit.
Quod ab Hebero vel potius Hibero Hispaniæ fluuio dicti sunt Hibernienses. ibid.
Vnde vocati sunt Gaideli, & vnde Scoti, ibid.
VII. De Gurgouientio Britonum Rege, qui Basclenses in Hiberniam transmisit, & eandem ipsis inhabitandam concessit.
VIII. De duplici iure antiquo quo Britanniæ Reges Hiberniæ contingit. ibid.
IX. De triplici nouo iure.
X. De gentis istius natura, moribus & cultu.
Quod Hibernienses natura beneficio pulcherrimi: moribus vero & cultu turpissimi. ibid.
XI De gentis istius in musicis instrumentis peritia incomparabili.
XII. De commodis & effectibus Musicæ.
XIII. De primis Musicæ consonantiæ inuentoribus.
XIIII. De præcipuo Musicorum instrumentorum cultore ac ornatore.
XV. De nomine Musicæ.
XVI. Quot Reges ab Herimone vsque ad aduentum sancti Patricii regnauerunt: & quod insula per ipsum ad fidem conuersa est.
XVII. Quod Archiepiscopi nulli in Hibernia fuerunt ante aduentum Iohannis Papyronis, qui quatuor pallia in insula plantauit.
XVIII. Quod 3. corpora, S. Patricii, S. Columbæ, & S. Brygidæ apud Vltoniam, in Dunensi ciuitate iis nostris diebus inuenta sunt & translata.
XIX. De Hiberniensibus in fidei rudimentis incultissimis.
XX. De eorum nequitiis & proditionibus.
XXI. De securi, quam semper in manu quasi pro baculo baiulant.
XXII. De argumento nequitiæ & nouo desponsationis modo.
XXIII. De fratribus & cognatis, quos odio persequuntur: solum alumnis & collactaneis fidem habentes & amorem. Hic titulus in loco dicto sic notatur: Qui alumnos & collectaneos diligunt: fratres & cognatos persequuntur.
XXIIII. De aduenis quoque eodem vitio contaminatis.
XXV. De nouo & enormi regni & dominii confirmationis modo.
XXVI De multis in insula nunquam baptizatis, & ad quos nondum fidei doctrina peruenit.
XXVII. De clero Hiberniæ in multis laudabili.
Quod vbi vina damnantur, venus non regnat. ibid.
XXVIII. De prælatis ex pastorali negligentia corripiendis: & quod omnes Hiberniæ sancti confessores sunt: & nullus martyr.

XXIX.

ILLVSTRI ANGLORVM REGI HENRICO SECVNDO SILV. GIRALDVS CAMBRENSIS.

LACVIT *Excellentiæ vestræ (Inuictissime Anglorum Rex, Normanniæ Dux & Aquitaniæ, & Comes Andegauensium.) me cum dilecto filio vestro Iohanne in Hiberniam à latere vestro transmittere. Vbi non tanquam transfuga, sed exploratoris officio fungens: cum in primis multa notarem aliis regionibus aliena nimis & prorsus incognita, suique nouitate valde miranda: cæpi diligens scrutator eruere, quis terræ situs, quæ natura, quæ gentis origo, qui mores, quoties, à quibus, & qualiter, subacta sit, & expugnata: quæ noua, quæue secreta contra solitum sui cursum in occiduis & extremis terrarum finibus natura reposuit. Quos quidem vltra fines nec terra subsistit, nec hominum vel ferarum habitatio est vlla: sed trans omnem horizontem in infinitum per inuestigabiles & occultas vias solus Oceanus circumfertur & euagatur.*

Sicut enim Orientales plagæ propriis quibusdam & sibi innatis præeminent & præcellunt ostentis: Sic & Occidentales circumferentiæ suis naturæ miraculis illustrantur. Quotiescunque quippe tanquam seriis & veris fatigata negotiis paululum secedit & excedit: remotis in partibus quasi verecundis & occultis natiua ludit excessibus. Collectis igitur & electis elegantioribus cunctis, ea quæ memoria digna videbantur: non inutile duxi in vnum congerere, & industriæ vestræ (quam nulla fere latet historia) propalare.

*Poteram quidem (vt alii) aurea forte munuscula, falcones & accipitres, quibus abundat insula, vestræ sublimitati destinasse. Sed quia magnanimo Principi parui pendenda putaui, quæ de facili reperiri possunt & * perire: ea potius curaui Celsitudini vestræ mitti, quæ non possunt amitti: illis posteritatem per vos instruere, quæ nulla valeat ætas destruere.*

* al. præterire.

Dignas vero tam vestras quam inclytæ prolis vestræ virtutes & victoriarum titulos summatim euoluere, styloque perstringere non indignum reputaui: vt tanta temporis nostri gloria transitorie non pertranseat: verum enimuero literarum beneficio firmum perpetuitatis robur obtineat. Hoc etiam vestræ diligentiæ digne deberi non diffido: vt rerum tam inclyte gestarum memoria, multorum mentibus mirabili exemplo virtutis imposterum vigor accresceret, earundemque lectio, sicut antiquis maiorum imagines & picturæ, laudabilem æmulationis inuidiam tam animosis conferret, quam ignauis: istis scintillam strenuitatis adiiciens, innatum illis ignem accendens.

INCI-

INCIPIT HIBERNICÆ HISTORIÆ DISTINCTIO PRIMA.

De situ Hiberniæ, variaque eiusdem natura.

CAP. I.

HIBERNIA post Britanniam insularum maxima, vnius contractioris diei nauigatione vltra Britannicas Wallias in occidẽtali oceano sita est. Intra tamẽ Vltoniam & Scoticas *Galuitias duplo fere angustiore spacio mare coarctatur. Vtrinq; vero vtriusq; terræ promontoria: hinc distinctius, illinc vero ratione distantiæ confusius, satisq; aperte sereno tempore prospici possunt, & notari. Insularum occidentalium hæc vltima, Hispaniam ab Austro trium dierum naturalium nauigatione collateralem habet: Britanniam maiorem ab oriente: solum Oceanum ab occidente: Ab aquilonari vero parte trium dierum velifico cursu borealium Insularum maxima Yslandia iacet. *Galvvvidias

De Britannico mari duobus brachiis Britanniam & Hiberniam complectente.

CAP. II.

HISPANICVM autẽ mare, quod & Hiberũ dicitur vel ab Hibero flumine, vel quod hemisphærii formã Hispanica ꝑtendat, de occidentali se inter Hiberniã & Hispaniam recipiẽs oceano, gemino dirimitur brachio. Quorũ vnũ Hispaniã interluit atq; Britanniã: ac exinde in boreã se conuertens Galliã diuidit & Britanniã. Sed quamuis brachii istius ora crebris hinc inde terris (à quibus nominari potuisset) *accingitur: à Gallia tamen sola vsitatius mare Gallicũ nominatur. Aliud vero eiusdẽ Hiberi maris brachiũ Hiberniã in directũ versus boreã ꝑterlabitur & Britanniã. Cuius quanto longitudo ꝑtenditur: tanto latitudo Arctoas immoratur ad partes, donec se Aquilonari Oceano immisceat ad Orchades. Quę videlicet Hibernia quanto à cetero & cõmuni orbe terrarũ semota, & quasi alter orbis esse dignoscitur: tanto rebus quibusdã naturę cursui incognitis, quasi peculiaris eiusdẽ naturæ thesaurus, vbi insignia & preciosiora sui secreta reposuerit, esse videtur. Sic quidẽ Hibernia Britanniæ collateraliter adiacet: vt quocunq; ex portu Britãnico in occidentẽ nauigantib. aliqua se ex parte reprę-sentet. Britannia tamẽ duplo in quãtitate Hiberniã excedit. Cũ.n. vtriusq; longitudo ab Austro in boreã extẽsam iaceat: illa 800. mil. pas. in longũ, circiter vero 200. mil. in latũ habet: Ista v. à Brendanicis montib. vsq; Columbinã insulã (q̃ Thorach dicitur) 8. dierum magnis & Hibernicis, 40. sc. miliarium excursibus in longũ protẽditur. Quatuor vero à Dublinia vsq; Patricii colles Conacticumq; mare in latũ expãditur. Tantę siquidem Hibernia quantitatis esse potest: quantę circumscriptionis Wallia & Scotia potior insulæ Britannicæ pars regibusq; antiquitus appropriata: quam & Britones olim à primæuo Bruti filio Locrino, cui assignata fuit: Loegriam dixere. *attingitur.

De variis Solini, Orosii, Ysidori & Bedæ sententiis quibusdam veris, quibusdam erroneis.

CAP. III.

SOLINVS vero in 120. mil. pas. satis exquisite latitudinẽ Hiberniæ diffundi describit: sed de longitudine tacet. Quã & ob hoc arbitror ipsi incognitã: quoniã insulam inhumanæ magnitudinis esse testatur. Orosius vero certiori indagine Hiberniã Britanniæ propinquã, longe spatio terrarũ angustiorẽ: sed solis cœliq; tẽperie magis vtilem ꝑtestatur. Ysidorus quoq; cõcordat Orosio dicens: Hiberniã proximã Britannię Insulã spacio terrarũ angustiorẽ, sed situ fœcundiorẽ. Beda vero Hiberniã tam aeris salubritate q̃ serenitate multũ Britanniæ præstare asserit. De salubritate verũ; de serenitate vero (salua pace veniaq; sua) contrariũ scribẽs: sicut ex sequentibus palam erit. Sicut.n. Gallia Britanniã, sic & Britãnia Hiberniã aeris tã serenitate q̃ subtilitate longe ꝑcellit. Quanto namq; ad Euri partes magis acceditur: tanto cœli faciẽ quo purior & subtilior tanto penetrabilior & inclemẽtior aer illustrat. Quanto vero ad Circii Zephyriq; fines magis vergitur, occiduã temperiẽ quo nubilosior & obtusior, tanto benignior atq; salubrior aura fœcundat. Terra quippe medio inter Islandiam frigidã & Hispaniã torridã libramine porrecta, à contrariis hinc inde contracta tẽperantia: tam cœli tẽperie q̃ aeris salubritate feliciter Hibernia fœcundatur. Est autẽ Hibernia pro quãtitatis suæ captu multo rotũdior: In medio aliquantulũ substricta: circa capita vero in amplitudinẽ dilatata, Britannia oblongior & arctior esse dignoscitur. Sed sicut

Hibernia contra Aquilonẽ Britannia longe breuior & mutilatior: ita & in meridiem non minor: verũ etiam (iuxta Bedæ assertionem) trans illius fines se multũ protendit.

De qualitate Hiberniæ & inæqualitate.

CAP. IIII.

HIBERNIA quidem terra inæqualis est, & montuosa: mollis & aquosa, syluestris & paludosa: & vere terra deserta, inuia, sed aquosa. Videas hic igitur supra montes aquas stare. In summis enim aereorum arduorumq; collium verticibus stagna reperies & paludes. Planicies tamen habet per loca pulcherrimas, sed respectu syluarũ modicas. Est autem per omnia fere sui latera marinaq; littora, terra valde demissa. Interius tamen in colles varios, arduosq; montes enormiter erecta, non tantum circumferentias, verum etiam penitimas sui partes sabulosas magis habens quam saxosas.

De glebæ fertilitate.

GLEBA præpingui vberiq; frugũ ꝓuentu felix terra est, & fœcũda frugib. arua, pecore montes. Nemorosa feris abũdant: pascuis tamen q̃ frugib. gramine q̃ grano, fæcundior est insula. Multã fruges in herba, plurimã in culmis, minorẽ in granis spem promittit. Tritici náq; grana cõtracta sunt hic & minuta, & vix vãni alicuius beneficio purgãda. Abũde satis & cãpi vestiũtur, & horrea farciũtur, sola v. granaria destituũtur.

De ventositate, & pluuiositate, earumq; causis.

CAP. V.

QVOD ver gignit & parturit, æstas nutrit & ꝓuehit: vix in messe pluuialis aquositas colligi ꝑmittit. Æolicis náq; flatibus & pluuialib. inundationib. ꝑ aliis terris hæc exuberat. Collateralis vero Zephyro ab australi parte frequentior, & ꝓcellosior aliis, Corus hic regnat: omnes fere occidentales arbores in eminẽti positas partẽ in oppositã vel inclinãs vel euertẽs. Terra nimirũ mari immẽso, & ex omni latere ventis exposita nullã penitus partib. ex illis seu ꝓpinquã seu remotã solidi obstaculi defensionem habet. Ad hæc ẽt aquæ in nubibus attractæ & cõglobatæ ob tantã loci illius tẽperiem, nec ætherei caloris igne cõsumptæ, nec algoris aerei nexib. astrictę, & in niueã glacialemue naturã cõcretæ, demũ in pluuias facilime resoluuntur. Deniq; hęc quoq; terra sicut & alia q̃libet montuosa, pluuias abũde gignit & nutrit. Terrea quippe mõtanaq; ꝑcipue frigiditate cõsumpti caloris euacuata: attracti humores in natiuã originem de facili cõuertuntur. Qui ẽt iuxta situs varios varia vocabula sortiri solent. Dũ.n. adhuc collib. incũbunt, nebulę nuncupantur. Altius eleuati, & à terreno cõtagio libere sublimati: nubes vocantur. Guttatim v. minutimq; ad ima reuertẽtes seu liquidi, seu concreti: nunc niues, nunc pluuiæ dicuntur. Hinc igitur Hibernia, Gwallia & Scotia pluuiis abundant. Pascuis & pratis, melle & lacte, vinis nõ vineis, diues est insula. Beda tamen inter alias insulę laudes dicit eã vinearũ exptem nõ esse. Solin. vero & Isidor. apibus eã carere affirmant. Sed salua ipsorũ venia circũspectius è diuerso scripsissent: vineis ipsam carere, & apiũ exptem nõ esse. Vineis.n. & earũ cultorib. semꝑ caruit & caret hæc insula. Vina tamẽ transmarina ratione cõmercii tã abunde terrã replet, vt vix propaginis prouentusq; naturalis in aliquo defectum percipias. Pictauia enim de plenitudine sua ei copiose vina transmittit. Cui & animalium coria, & pecudũ ferarumq; tergora: Hibernia non ingrata remittit. Apes quidem sicut aliæ regiones hæc mellificas habet. In maiori tamen copia (vt arbitror) scaturirent, si non venenosas & amaras, quibus syluescit insula, fugerent examina taxos: vel potius si non aeris Hibernici tanta cum humiditate ventositas minuta corpuscula tam dispergeret, quam corrumperet. Fauorabiliter autem dici potest, tempore Bedæ nonnullas forsitan in insula vineas fuisse: & longe post Solini tempora S. Dominicum Ossyriensem (vt asserunt quidam) apes in Hiberniam detulisse. Ceterũ ipsos in hoc excusabiles vix inuenio, quod adeo apibus inimicam hanc terram asserunt, vt aduectos etiam inde pulueres seu lapillos, si quis alibi inter aluearia sparserit, examina fauos deserant. Beda quoque cervorum & capreorum venatu insulam istam dicit insignem: cum eandem tamen semper capreis caruisse constet, & carere. Nec mirum tamen, si à tramite veritatis interdum deuiarint: cum nihil occulta fide, nihil nisi per indicem & à remotis agnouerint. Tunc.n. res quælibet certissimo nititur de veritate subsidio, cũ eodẽ vtitur relatore, quo teste. Ob tantã tamẽ tam sollicitã tamq; in plerisq; certissimã remotissimarũ rerũ indaginẽ: debita sunt laude nõ indigni. Et quoniã nihil humanũ omnino perfectum,

omnium-

omniumq; habere notitiam,& in nullo peccare,potius diuinitatis est,quam humanitatis: errores forte,si qua ex parte irrepserint,tam imperfectionis conditio,quam ipsa locorum distantia reddat veniales. Hanc igitur veniam petimusq; damusq; vicissim: nihil vnquam humani à nobis alienum esse putantes.

De nouem fluminibus principalibus, & aliis pluribus nuper emersis.

CAP. VI.

FLVMINIBVS egregiis primoq; à tempore, primi terræ istius post diluuium incolæ, scilicet Bartholani principalibus & famosis nouem scinditur, & rigatur insula. Quorum nomina sunt hæc: Auenlifius per Dubliniam: Banna per Vltoniã, Moadus per Conalciã, Slichenis & Samarius per Kenelcunnillam. Modarnus & Phinnus per Keneleoniam, Sauerennus & Luuius per Corcagiam. Sunt & alia plurima sed quasi noua & respectu priorum nuper nata per Hiberniam manantia flumina, prædictis tamen nõ minora,&(nisi sola temporis antiquitate)nõ secunda. Quorũ quædã ex terræ penetralib. irriguisq; fontiũ venis originaliter emersa:alia vero subito è stagnis erupta illustres per partes insulã longis excursibus disterminant & distinguunt. Horũ autem quædã cõmemorare nõ superfluũ duxi. Igitur de sub pede montis * Blandinæ 3. nobiles fluuii nascuntur: qui & 3. sorores dicuntur, quia trium sororũ nomina sunt sortiti. * al. Blandiciæ. Beriia sc. per Lecliniam. Eyrus per Ossyriam. Suyrus per Archfinian & Tribarcciam & apud Gwaterfordiam in mare descendit. Slana vero per Gueseford. Boandus per Mediam, Auenmorus Ligniorienſ.& Sinnenus Limiricensis. Inter omnia verò Hiberniç flumina siue noua siue vetusta non immerito principatũ Sinnenas obtinet, tam quantitatis sua maiestate,longisq; terrarũ excursibus,quam fœcundissima quoq; piscositate. Oritur namq; ex lacu quodã maximo & pulcherrimo, qui Conalciã Momoniãq; disterminat: duoq; brachia ad oppositas mundi partes expãdit. Vno namq; versus Austrum ciuitatem Killelonensem lateraliter permeans, Limericumq; complectens, centumq; hinc miliarib. & amplius duas ab inuicẽ Momonias distinguens, Brendanicum in mare se transfundit. Altero vero nec minore Mediam & vlteriores Vltoniæ partes à Conalcia diuidens, multis variisq; mæandris in Oceanum mergitur tandem Borealem. Quartam igitur & occidentalẽ insulæ partẽ à tribus aliis tanquam mediterraneum flumen à mari vsq; ad mare separat & secernit. In 5. enim portiones fere æquales antiquitus hæc regio diuisa fuit:has sc. Momoniam duplicem Borealem & Australem,Lageniam,Vltoniam,& Conaltiam. Quas omnes Merlini vaticinium in vnum commemorat redigendas. Sed de iis suo in loco plenius dicetur. Hic autem notandum videtur: Duas Momonias Australes Hiberniæ partes obtinere,Vltoniam Boreales, Lagoniam Orientales, Conaltiam Occidentales.

De lacubus & earum insulis.

CAP. VII.

LACVS quoq; plurimos & pulcherrimos, piscosos, & grandes præ aliis terris, quas vidimus,quasi speciale quid hçc terra profert: Qui & mediamnas aliquantulũ eleuatas,& valde amœnas intra se continent. Vbi securitatis & refugii loca propriaq; domicilia, & præterquam nauigio inaccessibilia Dominatores terrarum metari solent.

De marinis & fluuialibus, & lacuum piscibus, eorumque defectibus.

MARINIS quoq; piscibus per omnia latera satis abundant maritima. Flumina vero lacusq; suis sibiq; innatis fœcunda sunt piscibus,& præcipue generibus tribus, salmonibus & truttis,anguillisq; lutosis,alosisq; prępinguibus. Murenis etiam oculosis ad periculosas diuitum delitias Sinnenus abundat. Sed desunt ei nobiles illi aliarum regionum & dulcis aquæ generosi pisces,Lucii videlicet & Perchii,Rochiæ,Barbuli,Gardiones & Guuiones. Desunt & minutæ,capitones & verones,& fere omnes, qui non ex marinis fluctibus Sementinam originem trahunt. Lochiæ quoq; vel nullæ sunt hic,vel valde raræ. Quælibet enim regna suos patiuntur rerum defectus. Britannia maior * tortuis & scorpionibus, Gallia Cisalpina pardis & leonibus, Italia perchiis, Regio Palæstina luciis, & vtraque Salmonibus. * al. Corcule. Item vt Italia, Apulia, Calabria, Sicilia, Salmonibus, Hispania tota luciis, perchiis & phasianis: Creta noctuis, Mare mediterraneum halece, Hungarorum regnum anguillis caret.

De piscibus nouis & alibi non inuentis.

* al. solares.

HABENT autem econtra stagna terræ istius tria piscium genera, quæ nusquam alibi reperiuntur. Sunt enim quidam truttis, qui & * salares dicuntur, longiores & rotundiores, albis carnibus consertis & sapidis. Tymalli qui vulgariter Vmbrę dicuntur prioribus piscibus persimiles, nisi quod capite degenerant grossiore. Sunt & alii marino haleci tam forma & qualitate, quam colore & sapore simillimi. Sunt & tertii truttis, nisi quod maculis carent, per omnia similes. Primos Glassanos, secundos catos, tertios vero Britios vocant. Hæc autem tria piscium genera in æstate tantum, & nunquam in hyeme comparent. In Media vero prope Foueram sunt tres lacus ab inuicem non remoti, quorum quilibet piscium istorum suum genus continet: Ad quæ alii pisces nunquam accedunt, licet tamen fluminis interlabentis beneficio vias habeant commeabiles: quinimo si piscis vnus ad locum & lacum alterius deferatur, aut emoritur, aut ad priorem redit.

De auibus earumque defectibus, & tam naturis quam Allegoriis.

CAP. VIII.

AVIBVS quidem aquaticis natione, aereis habitatione, quibusdam, quibus aliæ regiones præditæ sunt, inuolatur ista: quibusdam vero ab antiquo prorsus est destituta.

De accipitre, falcone, & Niso, eorumque naturis.

ACCIPITRES ergo & falcones & nisos, quib. ad nobilium delitias animosa pectora, rostraq; recurua & acuta, pedes vnguibus armatos, aptosq; prædæ natura dedit: præ aliis regionibus hæc copiose producit. De auibus istis hoc mirandum, quod nondum hodie plures, quam multis retro seculis, nidis indulgent. Et licet singulis annis earum crescant fœtus: nunquam tamen nidificantium crescit exercitus. Altero tamen parium casu sublato, nouus ei subrogatur. Pluribus ex causis nidi deficiunt: nullis vnquam in numero crescunt. Item, iuxta Cassiodorum aues huiusmodi, quarum victus ex præda est, fœtus suos nouitate marcentes, nidis perturbant (ne molle ocium consuescant) alis verberant, cogunt pullos teneros ad volatum: vt tales debeant existere, pro quibus possit parens vterque præsumere. Cum enim processu temporis firmum iam robur pennæ susceperint: natura cooperante paulatim instruuntur ad rapinam: & à natali solo deportandi statim ab impiis parentibus compelluntur irreuocabiliter exulare.

Quoniam igitur longe facilius est informare rudes quam reformare peruersos: alitum istorum exemplo prouidi parentes in prima ætate filios moribus instruunt & informant. Et quoniam variam semper dant ocia mentem, curis acuunt & * exuscitāt: ne torpentis desidiæ vitia discant, quib. si tenerior ætas imbuta fuerit: animi (anni) difficile dediscant maturiores.

* al. exasperant.

Præterea filios quos diligit, flagellat Deus. Et ad veram illam inuariabilem, æternamque felicitatem animos efficacius vt prouocet & inuitet, præsentium infelicitate reddit feliciter infelices. Quia, vt ait August. Nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut interior hostis roboratur. Vnde & Gregor. Tauri mactandi largioribus pastibus relinquuntur, reseruandi vero iugo supponuntur.

Sic & adulti iam filii pie satis & prouide à patrum domiciliis interdum expelluntur: vt sibi relicti incuriam cura, desidiam diligentia, sollicitudine torporem, ignauiam strenuitate dediscant. Raro namque deficit, qui sibi non diffidit. Qui de aliorum ex toto pendent auxiliis, frequentius fraudari videntur optatis. Ad hæc etiam Ecclesiastici parentes & pastores filios firmioris intelligentiæ iam capaces ad diuini pabuli prædas paulatim erudiunt. Regnum namque cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Ærumnosam quoq; vitæ istius viam, vitiorumque voraginem tam contemnere docent, quam vitare: veramque patriam & permanentem totis nisibus affectare: & sic mundo mortificatos impietate piissima feliciter exulare compellunt.

Item cum omni fere animantium genere mares maiori in robore natura producat: in his auibus, aliisque vniuersis, quæ rapto viuunt, & rapinis insistunt,

insistunt, quibusque pręcipue ad viuendum viribus opus est & violentia: degenerante masculorum priuilegio virilius & robustius fęminei sexus efferuntur. Forsan & hoc signare potest muliebrem sexum in omni malitia longe virili fortiorem, quia, vt ait Tullius: Viri forte vnius alicuius commodi causa, vnum aliquando scelus perpetrabunt: fœminæ vero vnius explendæ cupiditatis causa, omnia simul scelera perpetrare non formidabunt. Item in Ecclesiastico. Breuis est hominis malitia super malitiam mulieris A viris quoque victorias modis omnibus semper appetunt: & effæminatos à fœminis viros debita virilitate fœminæ deprędantur. Infirma quoque mundi, vt fortia quęque confunderent elegit Deus. Item auium istarum adeo masculos debito fauore natura destituit: vt aduenientibus annis fere semper in deterius degenerando mutentur. Alteri vero sexui annorum numero tam animositatis quam velocitatis vigor accrescit.

De nisis autem hoc speciale videmus: quod maculis alii candidis, alii rubris, quidam vero mediis distinguuntur. Vnde & ex arborum naturis, quibus innascuntur, hanc contrahi varietatem nonnulli coniectantur. Sed quoniam in eiusdem arboris eiusdemque nidi fœtibus diuersitatem plęrunque videbis: certior habet opinio, quod potius ex parentibus naturaliter hæc proueniat discoloritas. Fertur etiam hoc de Niso: quod ingruente fortius brumali algore, contra vesperam * serotinam auiculam rapiat: cui nocte tota ob calefactionis gratiam insidendo tanquam nocturnum obsequium indemnitate remunerans: eandem mane remittat illęsam. Item accipitres & Nisi quantitate dissimiles magis quam qualitate: promptiore quadam velocitate prędas persecuntur: & in primo fere impetu vel fraudantur, vel fruuntur optatis.

Falcones vero diuersi generis tam maiores quam minores, tam generosi quam degeneres: Meruli quoque minuti & æstiuales, obeli pigriores in primis, pernicius postmodum prędis insistunt, longosque per gyros semper ad ardua tendentes, impetuosius ab alto feruntur ad pręda: quas dum assequuntur, quadrati pectoris ictu concutiunt violento, prępositisque talorum armaturis simul confodiunt & confundunt. Tanta siquidem velocitate, & tam indefatigabili deferuntur, vt fugitiuam auiculam alternatis hinc inde vicibus nunc à summis ad ima, nunc ab imis ad summa nitentem, cum intuentium non vnius sed omnium delectatione per tantam aerei orbis vastitatem nec artificiosa nec longa fuga pertinaci ab hoste tueatur. Accipitres & Nisi naturæ cuiusdam delicatioris, & carnes exquisitiores & baiulos exigunt diligentiores. Falcones vero in vtroque firmiores & nisu * pertinaciores & portitoris ad manum quantum aut visus aut etiam auditus extenditur, longe redire promptiores. Auibus primis similes esse videntur qui cibis lautioribus, vecturis, & vestibus, variisque carnis illecebris dediti & deliniti: mollibus vtentes terrena sapiunt, & in illis versantur. Et quoniam graui perseuerantique conamine prædam in alto non quęrunt: in imis eorum conuersatio & non in cælis est.

Auibus aliis assimilari possunt, qui cibos delicatiores omnesque omnino carnis delitias postponentes, diuino intuitu, duritiis potius affligi carnem eligunt. Et quoniam nulla nisi ardua virtus, ad alta virtute nitentes longo difficilique nisu prædam, quam violenti rapiunt, preciumque laboris & præmium petunt & appetunt in sublimi.

Falcones igitur à falcando, quia in falcis modum in circumeundo perlustrant: Gyrofalcones à gyro faciendo, vel in gyrum falcando: Nisi à nisu, accipitres ab accipiendo, nomen acceperunt.

De Aquila eiusque natura.

CAP. IX.

AQVILARVM quoque non minorem hic copiam, quam alibi miluorum videas. Aues istæ, in ipsos solaris corporis radios irreuerberato lumine aciem defigunt oculorum: Tenerosque fætus (vt fertur) ad idem erudiunt vel inuitos. Vnde & ab oculorum acumine aquilæ dicuntur. Sic viri contemplatiui in ipsam diuinæ maiestatis naturam, verumque iustitiæ solem toto & indeflexo mentis tendunt intuitu: & ad aratrum cælestis paradysi manum mittentes, retro non respiciunt. Ecclesiastici quo que parentes filios in tenera ætate, vt bonis assuescant, ad diuini luminis intuitum simul & desiderium oculos dirigere docent interiores.

* Vespertilionem.

* al. Portitiores.

Eædem quoque & per tot sæcula durant, vt renouatę, iuuentutis beneficio cum ipsa videantur perhennitate cōtendere. Sic & viri Sancti renouata verę iuuentutis innocentia, cum veterem hominem iam exuti fuerint & induti nouum; ad perpetuæ vitę fructum fæliciter accedunt. Item & tam ardua volatu plærunq; petunt: vt eis pennę æstuantibus Solis ignibus exurantur. Sic & in sacris Scripturis qui vltra concessos, qui prętèriri non debent nec possunt, terminos cælestium secretorum ardua & archana scrutari nituntur: tanquam alis pręsumptuosi ingenii quibus transportantur adustis in se redeuntes infra subsistunt. Sed quoniam vindice dignus nodus hic incidit (multos enim hac in parte grauiter errasse multis in locis tam legi, quam ipse cōspexi) paulo diutius & diligentius in iis immorari venia dignissimum reputaui.

Lapideis saxis terreæque moli quæ nullum ex se motum habentia tantum ponderosa subsistunt, & ad centrum tendunt: arbores & herbæ longe pręcellunt quas in quadam quasi vegetatione vitali & vita vegetabili sensim sine sensu per se moueri, crescere constat, & augmentari. Arbores & herbas multum animalia bruta pręcellunt, quę sensibiliter de loco ad locum se ipsa mouentia in quadam imaginaria specie præsepe cognoscunt, & pręteritorum recordantur. Vnde & in hac parte quædam eorum etiam rationalibus pręferuntur. *Vbi enim abundat ratio: ibi succumbit imaginatio.* His vero cunctis μικρόκοσμος homo longe pręcellit, ingenio pollens & ratione, vultuque sublimi gaudens & sermone: cunctarumque terrestrium creaturarum dignissima colit & recolit creatorem. Sicut autem homo cæteris, sic & Angelica natura pręeminet vniuersis, quantoque est homine subtilitate essentiæ, situque sublimior, quantoque creatori, cui semper assistit, familiarior: tanto & intellectu capacior. Cunctipotens vero & cuncticreator Deus, sicut fimo figulus, figuræ figurator, imo longe præcellentius, quam vel exprimi vel excogitari possit creaturis omnibus incomparabiliter antefertur: qui nimirum omnia quæcunque voluit, fecit: qui dixit & facta sunt: quique mandauit & creata sunt: à quo omnis sapientia, de cuius quoque plenitudine omnes accepimus: à quo habemus, & quod sumus, & quod intelligentes sumus: à quo, quicquid vbique est intellectus, tanquam à fonte riuulus originaliter emanat. Cum igitur quam Angelica natura tanto inferior & indignior humana subsistat: dic homo, qua fronte qua temeritate eā scrutari pręsumis, & ad vnguem exprimere, ad quorum indaginem ipsi se reputant angeli longe minores? Quanta elatione eā contendis intellectu comprehendere, quæ nullo vel capi possunt ingenio vel comprehendi? Sicut enim incompręhensibilis est ipse cuius maiestatem adorant dominationes, tremunt potestates: Sic & incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ, neque viæ meæ, viæ vestrę, dicit Dominus. Quia sicut exaltantur cæli à terra; sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Nunquid in tantum exaltatum est cor tuum, & elati sunt oculi tui: vt in tam magnis ambules, & in mirabilibus super te? Num adeo à charitate Dei te separat elatio, vt alta dum sapias & altiora te cupias: humilibus consentire postponas? Cum tamen non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere expediat ad sobrietatem.

Caue igitur ne id intelligendo, efficias vt minus intelligere videaris. Caue, ne rationis & ingenii priuilegio (quo creatoris beneficio sub cęlo pręcellis,) dum in eundem abuteris, etiam iure priueris. Caue, ne in Aquilonem sedem ponas, & frustra altissimo assimilari quæras. Caue, ne in altum cornu extollens, loquaris aduersus Deum iniquitatem. Caue, siquidem ne in altum tendens, cadas ab alto. Caue, inquam, ne tam enormiter elatus supra te: longe corruas infra te. Intelligite ergo insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Nunquid, qui plantauit aurem: non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? Qui corripit hominem: non arguet? qui docet hominem scientiam? Dominus nouit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Attendite potius quam humiliter vir ille (quem secundum cor suum inuenisse dominus ipse testatur) Rex scilicet & Propheta Dauid in Psalmis decantat. Domine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei. Neque ambulaui in magnis: neque in mirabilibus super me. Attendite quid inter Reges terræ sapientissimus illę Salomon ad filium dixerit. Fili, altiora te, ne scruteris: & fortiora te ne exquisieris, Sed quæ pręcipit tibi Deus: illa cogita semper & in pluribus operibus eius, ne fueris curiosus. Item, mel nimis comedenti, malum & amarum est, & alibi. Mel inuenisti, comede quod satis est, ne forte satiatus, euomas illud. Itē, Qui scrutator est maiestatis opprimetur à gloria, & vt verbis Iob, ex parte fruamur. Nunquid homo Dei comparatione

ratione

ratione iustificabitur: aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles; & in Angelis suis reperit prauitatem: quanto magis hi, qui domos habitant luteas, qui terrenum habent fundamentum, dum in cælum os ponunt, confundentur, & consumentur velut à tinea? Item in eodem. Non iustificabitur homo: comparatus Deo.

Dic itaque fragilis testa, qua fronte de omnibus rationem reddere, quæ sursum sunt, & quæ deorsum: & de iis præcipue quę supra omnem rationem esse constat: & contra rationem pręsumis, & contra fidem? Quid enim magis cõtra rationem, quam ratione conari ipsam transcendere rationem? Et quid magis contra fidem, quam credere nolle quicquid non possis ratione pertingere? Sed forsan illud Salomonis te mouere potest. Qui cito credit, leuis est corde: tanquam fidem voluerit ratione discutiendam. Sed scias hoc Salomonem non de fide in Deum: sed de mutua inter nos credulitate dixisse. Illam enim vero quæ in Deum est fidem, Gregorius plane negat habere meritum: si ei humana ratio prębeat experimentum. Laudantur Apostoli, quod ad vnius iussionis vocem, secuti sunt * Præceptorem. Pro laude nimirum dictum fuit: In auditu auris obediuit mihi. Increpantur enim è regione discipuli, quod tardius credidissent. Denique laudatur Maria quod rationem fide pręuenit: & punitur Zacharias quod fidem ratione tentauit. Et rursum Abraham commendatur qui contra spem in spem credidit.

* Redemptorem.

Vt autem, ad naturalia recurramus: quis vnquam Dominus seruo, quis vt Euryalus Niso, quis Polynici Tydeus, quis Pyladi Orestes animi secreta sic cuncta commisit: quin potius intimo pectoris archiuo arcana sibi perplurima nulli vel vnquam exposita vel exponenda reseruaret? Quanto magis infinitissimus ille sibi reseruauit infinita? Num adeo dominator ille Dominus & vniuersitatis figulus, seruis infimis luteisque testis se totum exposuit: vt tam fragili, tam corruptibili tam vili materiæ; quæ circa tãtam, tam inscrutabilem, tam ineffabilem diuinitatis naturam, quæ sunt, vel esse possunt, statim pateant vniuersa? Quis vnq̃ picturam vidit ad omnes pictoris artes eniti? Nunquid enim olla figulo suo dicet? quare me superius arctam, amplam inferius cõpegisti? Vnde & in libro sapientiæ legitur: Arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies sęculi, quis dinumeret? Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est? Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis inuestigauit? Item. Radix sapientiæ cui reuelata est? & astutias illius quis agnouit? Disciplina sapientię cui reuelata est & manifestata, & multiplicationem gressus illius, quis intellexit? vnus est altissimus: & creator omnipotens. Rex potens & metuendus nimis: sedens sup thronum illius & dominãs Deus. Ipse creauit illã Spiritu sancto: & vidit, & dinumerauit & mensus est: & effudit illã super omnia opera sua: & super omnem carnẽ, secundum datum suum ꝓbuit illam diligentib. se. Sic igitur sapientia nõ totaliter sed particulatim, & quasi per riuulos se suis exhibuit: vt ad ipsam semper tanq̃ ad fontem, viuum puteũ inexhaustum & indeficientem, in singulorum defectibus recurratur. Quoniam itaq; sapientia Domini abyssus multa: cælorum cælum domino, & q̃ residuum fuerit, igne comburi iubetur, memores esse debemus nec ingrati q̃ in partem admissi sumus cognitionis, non in plenitudinẽ vel intelligentiæ vel exquisitionis. Vnde & cuidam nimis scrupulose quęrenti, Quidnam faceret Deus antequam mundus fieret? facete satis ad hominem magis quam ad orationem Augustinus respondet: Gehennam, inquit, stulte quærentibus pręparauit. Frustra siquidem circa huiusmodi animalis spiritus sollicitatur. vt enim quasi sub bipenni dilemmate finaliter concludam: anima beneuola talia non exquirit. In maleuolam vero animam sapientia non introibit. Et, vt prophetæ verbis ad hæc vtar, quam magnificata, sunt opera tua Domine: nimis profundę factæ sunt cogitationes tuæ? vir insipiens non * requiret: & stultus non intelliget hæc.

* al. Cognoscet.

De Grue eiusq; natura.

CAP. X.

IN tanta vero numerositate se grues ingerunt: vt vno in grege centum & circiter hunc numerum frequenter inuenias. Hæc auis singulis vicissim alternis noctibus natura dictante communi indemnitati excubantibus, vni insidens pedi, altero implumato, lapidem suspensum tenet: vt eiusdem casu, si forte sopor irrepserit, iterum ad vigilias statim redeat experrecta. Aues istę prelatorum Ecclesiæ typum gerunt. Quibus supra gregem vigilandum esse dignoscitur & excubandum: quia qua hora fur venturus sit, penitus ignoratur: Et cura aliqua sacra animo tanquam lapis

est suspen-

est suspendenda. Quæ & torporem omnium prorsus excutiat, & nihil præter se meditari permittat: quæ etiam si forte interdũ exciderit, mens ipsam desuescere nesciens, eadem iterum tanquam à somnis experrecta resumat. Periculum quoque auis hæc clamore indicat: sic & Ecclesiastici pastores lupos diuinis oraculis & latratib. ab ouili arcent, & infatigabili clamore tanquam tuba vocem exaltant. Auis autem eadẽ tam calidum tam igneum iecur habet vt ferrum forte ingestum transire nequeat indigestum. Sic igne charitatis accensa viscera ferreos olim & inexorabiles animos domant & mitigant, & ad pacis fraternæ concordiam mansuescere iam compellunt.

Pauones syluestres hic abundant. Gallinæ vero campestres, quas vulgariter grutas vocant hic raræ sunt & modicæ perdicibus tam in quantitate quam colore persimiles. Acetæ vero quæ & * Kardioli dicuntur tam maiores & syluestres, quam minores & palustres infinitissimę. Minorum autem palustriũ, copia maior. Item coturnices hic plurimi. Ratulæ vero raucæ & clamosæ innumeræ: * diemque laudantes alaudæ infinitæ.

* al. cordiali.

* al. Deumque.

De Bernacis ex abiete nascentibus earumq; natura.

Cap. XI.

SVNT & aues hic multæ quæ Bernacę vocantur: quas mirum in modum contra naturam, natura producit: Aucis quidem palustribus similes, sed minores. Ex lignis namque abiegnis per æquora deuolutis: primo quasi gummi nascuntur. Dehinc tanquam ab alga ligno cohærente conchylibus testis ad liberiorem formationem inclusæ per rostra dependent: & sic quo vsque processu temporis firmam plumarum vestituram indutæ vel in aquas decidunt, vel in aeris libertatem volatu se transferunt, ex succo ligneo marinoque occulta nimis admirandaque seminii ratione alimenta simul incrementaque suscipiunt. Vidi multoties oculis meis plusquam mille minuta huiusmodi auium corpuscula, in littore maris ab vno ligno dependentia testis inclusa & iam formata. Non ex harum coitu (vt in auibus assolet) oua gignuntur, non auis in earum procreatione vnquam ouis incubat: in nullis terrarum angulis vel libidini vacare, vel nidificare videntur. Vnde & in quibusdam Hiberniæ partibus, auibus istis tanquam non carneis quia de carne non natis, episcopi & viri religiosi ieiuniorum tempore sine delectu vesci solent. Sed hi quidem scrupulose mouentur ad delictum. Si quis enim ex primi parentis carnei quidem, licet de carne non nati, femore comedisset: eum à carnium esu non immunem arbitrarer. Resipisce infelix Iudæe, resipisce vel sero primam hominis generationem ex limo sine mare & fęmina: Secundamque ex mare sine fæmina ob legis venerationem diffiteri non audes: Tertiam solam, ex mare scilicet fęmina, quia vsualis est, dura ceruice approbas & affirmas. Quartam vero in qua sola salus est, ex fæmina scilicet sine mare obstinata malitia in propriam perniciem detestaris. Erubesce miser erubesce, & saltem ad naturam recurre, quæ ad argumenta fidei, ad instructionem maximam noua quotidie animalia sine omni mare & fæmina procreat & producit. Prima ergo generatio ex limo: & hęc vltima ex ligno. Illa quidem quia à Domino naturæ, tantum semel ideo semper obstupenda processit. Istam vero non minus admirabilem, minus tamen admirandum, quia sæpe imitatrix natura ministrat. Sic enim composita est humana natura, vt nihil pręter inusitatum & raro contingens, vel preciosum ducat vel admirandum. Solis ortum & occasum, quo nihil in mundo pulchrius, nihil stupore dignius: quia quotidie videmus sine omni admiratione pręterimus: Eclipsin vero solis, quia rarius accidit, totus orbis obstupescit. Ad idem etiam facere videtur, flatu solo, & occulta quadam inspiratione, citra omnem mixturam, apum ex fauo procreatio.

De Auibus biformibus earumque naturis, & de auibus quasi adulterinis & non veris.

Cap. XII.

AVES quoque biformis naturæ, quas halietos vocant, sunt hic multæ: Aquila quidem minores, Accipitre maiores, quibus alterum pedem vnguibus armatum apertum & rapacem: Alterum vero clausum & pacificum, solique natatui idoneum, naturæ ludentis opera contulit admiranda. Mirum de auibus istis (quod & oculis plęrunque conspexi) quod in aeris summitate supra marinos fluctus, vt oculorum aciem liberius in ima defigant, alarum remigio quietos se continent & sustinent. Cumque pisciculos in fundo fluctuum latitantes, per tantã aeris & aquæ turbulentam intercapedinem lynceo acumine conspiciant, pernici velocitate se deorsum mittunt. Dumque

que mergunt emerguntque: pede natatili in aquis se gubernant: pede vero rapaci victores prędam extrahunt,& asportant. Sic nobis hostis antiquus in turbulentis huius mundi fluctibus, quantumlibet occulta gerentes acuto aspicit intuitu: Dumque in temporalibus successibus quasi pede pacifico blande ad nos ingreditur: miseras tandem animas tanquam pede rapaci, prędo cruentus rapit ac disperdit.

Notandum vero quod in vtroque auium genere tam hoc quam priore quædam inueniuntur. Aues aliis simillimę: Sed quasi adulterinæ tamen & non verę: communem auium naturam sortientes,& ab vtraque specialitate longe dissidentes. Verumtamen rerum quarumlibet tam similium differentias, quam differentium similitudines, distinctius ab inuicem mens non incauta discernit.

De Martinetis earumque naturis.

Cap. XIII.

SVNT & hic auiculæ quas Martinetas vocant, merula minores, hic sicut alibi: raræ & fluuiales: In modum coturnicis curtæ,& ad minutos pisculos, quibus vescuntur, in aquam mergentes: cumque alias naturam per omnia retineant: solo in colore variantur. Albo enim ventre nigroque dorso hic degenerant cum in aliis regionibus ventre rubicundo, rostro pedibusque rubeis: Tergo vero alisque in modum Psyttaci pauonisve lucida viriditate fulgentibus conspicuæ sint & formosæ. Mirum de his auiculis, quia si mortuæ sicco in loco seruentur, putrescere nesciunt,& inter vestes aliasve res quascunque locatæ, eas indemnes à tinea conseruant, & odoriferas reddunt. Et quod longe stupore dignius est: mortuæ quoque in sicco per rostra suspensæ, rediuiua plumarum renouatione singulis annis immutantur, tanquam vitalis spiritus ex parte superstitis occultis adhuc reliquiis vegetatæ.

Sic viri Sancti mundo mortui, igne charitatis accensi,& quasi in sicco positi, animorum morumque induunt incorruptionem, seque sibique coniunctos bonorum actuum studiis à vitiorum tinea purgant & elimant, bonoque virtutum odore laudabiles reddunt. Et dum tota mentis intentione in sublime suspenduntur: abiectu veterum, nouisque virtutum incrementis, de die in diem renouantur in melius & mutantur, Veterem prorsus exuentes hominem, & induentes nouum. Maximus quippe laudis profectus est, quoties sequentibus bonis, priora vincuntur.

De Cygnis,& Ciconiis, earumque naturis.

Cap. XIV.

IN boreali Hiberniæ parte Cygni abundant: Ciconiæ vero per totam Insulam rarissimę sunt,& illæ nigræ. Mirum de Cygnis quod mortis discrimina doceant non dolenda,& imminente lætali articulo, tanquam de necessitate virtutem facientes, funebria fata canendo contemnant. Sic viri virtutum meritis candidati, ab ærumnis huius sęculi læti discedunt: Solumque Deum fontem viuum sitientes, à corpore mortis huius liberari dissoluique cupiunt, & esse cum Christo. De ciconiis hoc mirandum, quod aquas gelidas petant, tepidas relinquant. Toto namque brumali tempore in fundo fluminũ hyemantes, ad primam veris emergunt temperiem,& in aeris iterum se suscipiunt libertatem. Sic Sancti, hyemali, quod instat, mundi tempore, in terræ penetralibus dormientes; mundo in meliorem statum renouato perpetuamq; sine tempore temperiem iam sortito, ad primam Archangeli vocem emergent obuiamque Christo in aera rapti,& à dextris vocati, in veram filiorum libertatem transferentur.

De auibus hyemali tempore non comparentibus.

Cap. XV.

MIRVM etiam de auibus istis aliisque naturæ consimilis, quas hyemali exilio naturæ rigor relegare solet, quod interim nec viuæ nec mortuæ, vitali tamen spiritu vegetatæ, in extasim diuturnam, & statum quendam inter vitam mortemque quasi medium, rapi videntur: & absque alimentorum iuuamine, quibus animale corpus sustentari solet, tanto tempore, occulto naturæ beneficio recreatæ absque omni corporum detrimento, tanquam à somnis excitatæ,& experrectæ, cum Zephyris redeũt & hirundine prima. Haud aliter animalia quędam, quæ & glires dicuntur, quia pingues eos efficit somnus. (Nam gliscere dicimus crescere, sicut & concupiscere.) hyeme tota dormiunt,& immobiles quasi mortui iacent, tempore quidem æstiuo reuiuiscunt. Vnde & quidam, quasi pro bestiola loquens, ait.

Tota

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me, nil nisi somnus alit.

Similis horum extasis esse videtur, quorum spiritus ad summa cælorum habitacula, seu inferorum spectacula, diuina permissione aliquamdiu rapiuntur, qui tandem ad corpora in terris interim mirabili in statu destituta, sine spiritu spirantia, sine vita viuentia, nec vero morti tamen nec vitæ ad plenum obnoxia, completa legatione reuertuntur.

De Cicadis quæ decapitatæ dulcius canunt, diuque mortuæ, per se reuiuiscunt.

Cap. XVI.

SVNT in Apuliæ & Siciliꝗ partibus Cicadæ quędam alatæ non tibiarum nisu, sed alarum remigio se transferentes, arterias sub gutture apertas habentes, quibus & voces canoras emittunt, Dulciusque (vt fertur) decapitatæ quam integrę, meliusque mortuę quam viuę canunt. Vnde & pastores terræ illius, vt dulcem vel morte tantum extorqueant, eas decapitare solent. Residuum namque viuificantis spiritus donec moribundo à corpore per fenestras illas euaporauerit, mirabilis emittitur harmonia. Eædem quoque primo hyemali tempore, algore suffocatę, absque omni vitæ vestigio marcidę fiunt, & plęręque putrescunt. Redeunte vero vernali tam * tempore quam temperie, vitalem spiritum resumentes, reuirescunt simul & reuiuiscunt. Quod igitur mortuæ melius canunt quam viuæ: martyres Christi significare potest, qui capite pro Christo truncati, mortui melius quodammodo quam viui prędicant. Christique Ecclesiam eorum efficacius ædificat mors quam vita. Quod vero de reuirentibus sequitur & reuiuentibus: expressum est nostræ resurrectionis argumentum. Sic etenim Creator, ad instructionem & firmitudinem nostram: magis *improbabiles probatæ fidei articulos, familiaribus rerum naturalium fulcit & firmat exemplis. Quid enim aliud sibi vult vermiculorum, qui sericum euomunt, tam prodigiosa proprio ex puluere procreatio? Quid illa Phœnicis tam obstupenda proprio ex cinere reparatio?

** al. Tepore.*

** al. Implicabiles.*

De Cornicibus hic variis, earumque naturis.

Cap. XVII.

ITEM cornices nigræ vel nullę sunt hic, vel rarissime, omnes fere variæ. Aues istæ conchosos pisciculos contra littorea saxa, sursum in aera deferunt, & demittunt: vt testam quam rostro frangere non pręualent: lapidis altique casus iniuria, collisioneque confringant. Sic & hostis antiqui versuta malitia, quos in imo humilique statu positos peruertere non pręualet: ad summa dignitatis culmina iam prouectos audacius aggreditur, vt vel neglectu officii, vel arrogantiæ tumore nutantes impellens, quanto ab altiori gradu tanto proniore casu in ima vitiorum lapsos, grauius allidat & confringat. Mirum de auibus istis, quia cum alias auium omnium sint * argutissimę: in sola nidi positione (vbi & aues fatuę etiam ingeniosę reperiuntur) istas ingenio natura destituit. In publica namque strata, vel alia qualibet hominum frequentia, arbore demissa vel saxo nidificantes, nec ventos cogitant, nec angues, nec humanos accessus reformidant. Sic sapiens quisque quanto magis ingenii viribus, & sapientię dote pręfulget: tanto libidini datus, & laqueis illectus amoris: modum & modestiam minus aduertit obseruatve. In Dauid hoc claruit & Salomone, quorum alterum in homicidii, alterum in Apostasiæ crimen muliercularum furibundus amor induxit.

** al. Astutissimæ.*

De Croeriis hic albis, earumque naturis: & in genere de aliis auibus.

Cap. XVIII.

ITEM sicut albę in Creta merulæ sunt omnes: sic & Hibernicæ Croeriæ albescunt. Auium istarum natura est, Scarabęos in spina suspendere. Vnde & venenosum spina sortitur acumē. Mirum igitur malitiam quam in nullo trium per se reperies: in trium tamen compositione non euitari. Sic quoque Creator, contrariorum iunctura mirabili spiritum carni connectit: vnde & peccati malitia statim contrahitur, quę tamen in nullo trium, per se posset reperiri.

Falcones Hibernia pręter generosos non habet. Degeneres enim illi desunt, quos vulgari vocabulo *Lanerios* vocant. Desunt & gyrofalcones, quos Borealis Arctoaque regio gignit & mittit. *Desunt perdices & Phasiani*, Desunt picæ, Desunt & philomenæ.

menæ. communiter etiam omnium auium (maxime vero minutarum) minorem hic copiam, quam alibi videas. Quod & Orosium de Hibernia loquentem latere non potuit. Ait enim Anguis hic nullus, auis rara, apes nulla: De duobus prioribus indices veros, de tertio vero fallacem habens. Adhæc etiam aucæ minores albę (quę & Gantes dicuntur) & gregatim in multitudine magna, & garrula venire solent: in hos terrarum fines rarius adueniunt, & tunc valde rarę. Maiores autem, quæ vulgari vocabulo bysiæ vel etiam grisię vocantur, cum bruma statim in grege magno, flante aquilone, aduectantur, & post hyemales protinus algores contra nidificationis tempora, austro spirante reuertuntur.

De feris, earumq; naturis.

CAP. XIX.

FERARVM quoque quas occidentales pariunt regiones, cunctas fere species continet ista. Habet enim ceruos præ nimia pinguedine minus fugere pręualentes, quantoque minores sunt corporis quantitate, tanto pręcellentius efferuntur, capitis & cornuum dignitate. Aprorum quidem & syluestrium porcorum nusquam terrarum tantam copiam vidimus. Sunt tamen exigui, deformes, & fugitiui. nec minus audacia & animositate, quam corporis compositione degeneres. Sunt & lepores multi, sed minuti, cuniculis quidē tam sui modicitate, q̄ delicata pilositate cōsimiles. Vt autem breuiter complectar: omnium animaliū ferarumq; & auium corpora, hic quā alibi, suo in genere, minora reperies: solis hominibus suam retinentibus maiestatem. Mirum de leporibus istis qui contra aliorum naturam, à canibus inuenti, semper in denso, tanquam vulpes, & in operto, non in aperto diffugiunt: ad campana nunquam patentesque semitas, nisi coacti & inuiti se transferentes. Hanc autem varietatem, nimia, vt arbitror, terrę, ipsius cursum prępediens, facit herbositas. Martricum copia abundant hic syluestria, quarum venatio in igne noctes diebus continuat. Sub arbore namque qua fugitiua à canibus bestia vesperi se recipit, igne succenso nocte tota, splendorem igneum ab alto indeflexibiliter intuens, eius vel amoris, vel potius timoris causa reuertente diluculo ibidem à venatore mane conspicitur.

De Taxo, eiusque natura.

CAP. XX.

EST & hic Taxus: qui & Melota dicitur: animal mordax & immundum: montosa frequentans & saxosa. Scrobes subterraneos tanquam refugii loca munimentaque pedibus scalpens & effodiens sibi ipse conformat. Quidam vero ex iis naturæ ipsius imperio seruire parati, terram ab aliis effossam, ventrique supino impositam, quatuor pedibus complectentes, lignoque in ore ex transuerso locato dentibus ab aliis hinc inde cohęrentibus, retrogradeque trahentibus, non absque intuentium admiratione simul cum oneribus extrahuntur.

De Castore, eiusque natura.

CAP. XXI.

SIMILI naturæ beneficio ac artificio Castores vtuntur, qui, dum castra sibi in fluuiis construunt, sui generis seruis, quasi pro rheda vtentes, à sylnis ad aquas, lignea robora miro vecturæ modo contrahunt & conducunt. In vtroque animantium genere, serui notabiles inueniuntur, tam degenerante quadam naturæ deformitate, quam abrasa & attrita pilorum in dorso densitate. Taxos Hibernia, non Castores habet. Habētur tamen in Gwallia Teynensi tantum in flumine apud Kairdygan: habētur & in Scotia similiter rari.

Notandum vero quod Castores caudas habent latas: & non longas, in modum palmæ humanæ spissas: quibus tanquam pro remigio natando funguntur. Cumque totum corpus reliquum valde pilosum habeant: hanc partem omni pilositate carentem, in modum phocæ marinæ, planam habent & leuigatam. Vnde & in Germania arctoisque regionibus (vbi abundant castores) caudis huiusmodi, piscium naturam (vt aiunt) tam sapore quam colore sortitis viri etiam magni & religiosi ieiuniorum tempore pro pisce vescuntur. videtur tamen quod quid iuris est in toto quoad totum: hoc in parte quoad partem: nec pars à toto tanta generis diuersitate distare consueuit. Sed de his & eorum natura, qualiter, & quanto artificio mediis in fluctibus munimenta connectant, qualiterque & quam laudabili in bestia dispensatio-

** id est, testiculorum per seipsos exectione, vel amputatione potius.*

** al. psittacis.*

ne damno *partis, hoste vrgente, totum redimant: cum de vtriusque terræ, Gwalliæ scilicet & Scotiæ situ & proprietate, deq; vtriusq; gentis origine & natura tractabimus, plenius explicabitur. Sed alias huic aliique beneficio, Deo duce, vitaque comite, locum faciemus. Defectum vero & aliarum quarundam patitur insula ferarum. Caret enim Capreis, caret & damis, caret hericiis, caret herminis, caret & * putaciis.

De Mustelis, earumque naturis.

Cap. XXII.

** al. cratis.*

MVSTELÆ hic multæ sed minutæ plurimum & subrufæ. Hæc bestiola plus cordis habens quam corporis, animosaque magis quam robusta, ingentes animos angusto in pectore versans, vindicis est iracundiæ, & renouatæ potius quam continuæ. Iniuriarum pro loco dissimulatrix, & vltrix, grauis murium maiorum tyrannus, & vestium corrosiua. Item lepores huic præda, cuniculique. Cum colubro plerunque duello congreditur: in quo conflictu interdum fugam simulans, ad cumulum se confert ante præuisum, & in * crucis modum tam ex opposito vtrinque per medium latere, quam etiam superius ad hoc perforatum. Vbi & vermem sequacem, nec per foraminis angustiam se replicare valentem, agilitatis innatæ beneficio, à superiori foramine dentibus in medio conterit & comprehendit indemnis. Sicque mirabili, ne dicam prædita ingenio, vi quadam ingenita & quasi discretiua, venenosi capitis malitiam vitans: horrendum hostem arte magis quam marte triumphat. Item fætus hæc teneros læsione quacunque mortificatos, crocei cuiusdam floris beneficio, refocillare solet, & vitæ restituere. Vt enim perhibent qui viderunt, & catellos periculi istius causa morti dederunt, primo læsuræ, postmodum ori & naribus quasi inspirando, cæterisque per ordinem corpusculi fenestris omnibus, allatum ore florem apponit. & sic demum tam floris illius, quam oris spiraculo, vel potius herbæ, virtuosissimæ tactu, qui penitus expirasse videbantur, aliquo forte vitæ vestigio adhuc manente, licet occulto, respirare compellit.

** videtur desse vastissimo, vel tale aliquid.*

Preterea, qui solo cætera necat aspectu, mors, mustela, basilisco. Sic qui tanto premit omnia fastu, leonem, minima minctu confundit hyena. Idem exiguo Scorpionis aculeo exagitatus, occiditur. Elephanto * quoque, inter animantia, mus terribilis esse perhibetur. Sic etenim optimi dispositoris prouidentia, minimis quibusdam maiora quæque premuntur: vt vel ex iis attendi valeat & deprehendi, nihil in terris maximum, nihilque beatum, quod plena queat felicitate gaudere. Quid homine sub cœlo dignius? quid colubro, quid aranea, quid culice vilius? Nihil enim sine causa, nullumque malum suo absque remedio, inter creaturas Creator admisit.

Talpa.

Talpæ quoque vel naturali defectu, vel propter nimiam terræ humiditatem: aut nullæ sunt hic aut rarissimæ. Sicut autem talpas sol excæcat: sic & Cicadas, dies eadem creat & necat. Vnde quidam tanquam ad vermiculum ipsum apostrophando,

Mors & vita dies vna (Cicada) tibi est.

Mures.

MVRES autem maiores sunt hic multi, minuti vero infinitissimi, qui & enormius quam alibi grana consumunt, & vestes seratas etiam & clausas demoliendo corrodunt. Duo tantum animalium genera nociua insulam habere Beda describit. Nos * tertium hoc addimus & nocentissimum.

** Lupos scil. & vulpes.*

De Vermibus eorumque defectibus: & venenosis omnibus hic deficientibus: quoniam etiam allati statim moriuntur, & toxicum maliciam amittit: deque puluere terræ istius & corrigiis contra venena conferentibus.

Cap. XXIII.

INTER omnia vermium genera, solis non nociuis Hibernia gaudet: venenosis enim omnibus caret. Caret serpentibus & colubris; caret bufonibus & ranis; caret tortuis & scorpionibus, caret & draconibus. Habet tamen araneas, habet sanguisugas, habet & lacertas, sed prorsus innocuas. Vnde satis historice satisque facete dici vel etiam scribi potest: Ranæ in Gallia & Italia clamosæ & garrulæ; in Britannia mutæ, in Hibernia nullæ. Quidam vero figmento satis fauorabili coniectant, Sanctum Patritium, aliosque terræ Sanctos, pestiferis cunctis insulam purgasse. Sed probabilior

babilior aſſerit hiſtoria, à primis temporibus longeque ante omnem fidei reuelatæ gratiam, ſicut aliarum quarundam rerum, ſic & iſtarum naturali quodam defectu, ſemper inſulam deſtitutam fuiſſe.

Nec mihi mirandum videtur, quod vermium iſtorum ſicut & piſcium auiumque & ferarum quarundam naturalem defectum terra patitur. Sed hoc ſtupore dignum occurrit, quod nihil venenoſum aliunde aduectum vnquam continere vel potuit vel poteſt. Legitur namque in antiquis terræ iſtius Sanctorum ſcriptis, quod aliquoties experiendi gratia, ſerpentes in ollis æneis delati ſunt: Sed quam cito medium maris Hibernici curſum tranſmeauerant: exanimes & mortui reperti ſunt. Toxicum quoque ſimiliter allatum, mediis in fluctibus innata malitia benignior aura priuauit. De his autem Beda ſcribit, in hunc modum de Hibernia loquens. Nullum ibi reptile videri ſoleat, nullus viuere ſerpens valeat. Nam ſæpe illo de Britannia allati ſerpentes, mox vt, proximante terris nauigio, odore aeris illius afflati fuerint, intereant. Qui potius omnia pene, quæ de eadem inſulas ſunt: contra venena valent.

Scrutatores tamen Oceani mercatores, aſſerentes audiuimus quod cum naues in portu Hibernico aliquoties exoneraſſent: Bufones caſu illatos in fundo nauium inuenerunt, quos dum viuos in terram proieciſſent, ſtatim verſo ventre, videntibus & admirantibus multis, medii crepuerunt & interierunt. Conſtat igitur quod vel Scotorum meritis (ſicut vulgata per orbem aſſerit opinio) ſiue ex aeris noua quidem & inaudita, benigniſſima tamen clementia, ſiue ex terræ ipſius vi quadam occulta & venenis inimica: nec animal venenoſum his ſubſiſtere poteſt, & venenum quodlibet aliunde aduectum, omnem malignitatis efficatiam prorſus amittit.

In tantum ſiquidem terra hæc inimica veneno eſt: vt ſi aliarum regionum ſeu viridaria, ſeu quęlibet alia loca puluere ipſius aſpergantur, venenoſos ab inde vermes procul exterminet.

Corrigiæ quoque terræ iſtius non adulterinæ, ſed veræ, & de coriis animalium, quæ hic nata ſunt, factæ: contra bufonum ſerpentumque morſus, in aqua raſæ, & potæ, efficax remedium ferre ſolent. Vidi oculis meis, corrigiam huiuſmodi ſtrictam & arctam bufoni circulariter periculi cauſa circumpoſitam, ad quam perueniens & tranſire volens, ſtatim tanquam percuſſus capite, retro cecidit: parteſque ad oppoſitas ſe transferens, & corrigiam vndique inuentam, tanquam peſtem quandam fugiens, in medio tandem circuli ſpatio terram fimoſam ſubito pedibus effoſam multis intuentibus ſubintrauit.

Quinimo, omnia pene quę de eadem Inſula ſunt, iuxta Bedę aſſertionem, contra venena valent. Aſſerit enim ſe vidiſſe, quibuſdam à ſerpentibus percuſſis, raſa folia codicum, qui de Hibernia fuerant, & ipſam raſuram aquæ immiſſam, protinus totam vim veneni graſſantis, totum inflati corporis abſumpſiſſe ac ſedaſſe tumorem. Contigit autem noſtris diebus in Borealibus Angliæ finibus, iuuenis os dormientis colubrum intraſſe, & per guttur apertum in ventrem deſcendiſſe. Qui male ſuum incontinenti remunerans hoſpitem, eius inteſtina rodere dentibus & lacerare non ceſſauit. Adeo vt iuuenis ille tantis anguſtiis torqueretur, quod morte mori mallet, quam vitam ducere mortis: poſt cibum tamen ſumptum aliquam quietem reſpectu temporis alterius habebat: ante vero penitus nullam. Cum autem loca ſanctorum Dei per Angliam luſtraſſet, diu & in caſſum: tandem ſaniori conſilio in Hiberniam tranſuectus, ſtatim aquis terrę illius ſalubriter hauſtis, & cibariis ſumptis, letalem hoſtem letaliter extinctum, per inferiora tranſmiſit, & lętus ſanitate reſumpta, repatriauit.

De Rana in Hibernia nuper inuenta.

Cap. XXIV.

NOSTRIS tamen temporibus apud Waterfordiam herboſis in paſcuis rana inuenta fuit: & coram Roberto Poerio tunc ibi rectore, aliiſque multis tam Anglicis quam Hibernicis in Curiam viua delata eſt. Cumque ipſam multum Anglici, multoque plus Hibernici cum admiratione conſpexiſſent: demum Duuenaldus Rex Oſſyrienſis vir prudens in gente ſua, & fidelis, tunc forte pręſens: cum grandi capitis concuſſione, grauique cordis dolore, verbum hoc eructauit: Peſſimos in Hiberniam rumores vermis iſte portauit. Vtenſque tanquam prognoſtico verbo, certiſſimum

hoc signum esse dicebat aduentus Anglorum, imminentisque conquisitionis, & expugnationis gentis suæ. Arbitrari tamen nemo præsumat, quod vnquam vermis iste hic natus fuisset, quia non hic, vt alibi, Semina limus habet virides generantia ranas. Quod si foret, frequentius & numerosius vel ante vel post inuentę fuissent. Sed forte liquidi & limosi seminis particulam, æthereo calore in nubes attractam & vi ventorum huc impulsam, vel etiam vermiculum ipsum iam formatum, nubeculæ descendentis concauitate sursum eleuatum, & huc casu aduentum, terra inhospita & inimica suscepit. vel potius rana portu propinquo forte fortuitu naue deuecta & in terram proiecta (quia vermis venenosus non est) aliquandiu subsistere, & viuere præualuit.

De variis insulæ laudibus, terræque naturis.

Cap. XXV.

Terra terrarum hęc omnium temperatissima. Non cancri calor exæstuans compellit ad vmbras: non ad focos Capricorni rigor vrgenter inuitat. Niues hic raro, & tunc modico tempore durare, videbis. Ex omni tamen vento, non minus subsolano, fauonioque & Zephyro, quam Circio & Borea quandoque brumescit. Ex omni quidē modice: ex nullo immoderate. Sicut æstiuo, sic & hyemali tempore herbosa virescunt pascua: vnde nec ad pabula fœna secari, nec armentis vnquam stabula parari solent. Aeris autem amœnitate temperieque, tempora fere cuncta tepescunt, Aeris quoque clementia tanta est: vt nec nebula inficiens, nec spiritus hic pestilens: nec aura corrumpens. Medicorum opera parum indiget Insula. Morbidos enim homines, pręter moribundos, paucos inuenies. Inter sanitatem continuam, mortemque supremam, nihil fere medium. Aduenarum tamen vna hic fere est passio, & vnica vexatio. Ob humida namque nutrimenta, immoderatum ventris fluxum, vix in primis vllus euadit. Pręterea per totum pene * annum carnes ad esum & vaccinæ valent, & porcinæ nocent. Item, nemo vnquam indigenarum hic natus, terram aeremque salubrem non egressus, vlla trium generum specie febricitauit, sola vexantur acuta, eaque perraro. Hic quidem tenor naturaliter rebus inerat. Sed mundo senescente, & tanquam in decrepitæ ætatis senium iam vergente, & ad finem tendente: cunctarum fere natura rerum corrupta & in deterius est mutata. Tanta siquidem pluuiarum hic iam inundat vbertas, tanta nebularum & nubium incumbit impuritas, vt vix tres dies vel æstiuos continua serenitate clarescere videas. Nulla tamen aeris turbulentia, nulla temporis intemperies, vel sanos, & hilares hic contristat, vel etiam delicati capitis cerebrum turbat.

* al. anni circulum.

De comparatione orientis & Occidentis: & quod omnia elementa in Oriente pestifera sint: deque venenorum ibidem malicia.

Cap. XXVI.

Qvas igitur his comparabiles orientalis regio diuitias iactat? Habet quidem vermiculorum beneficio lanuginem sericam vario colore fucatam: habet preciosa metallorum genera, habet gemmas perlucidas & arbores odoriferas: sed hęc quidem quid, cum vitæ sanitatisque dispendio? cum continua tam familiaris hostis, aeris scilicet inclusi & includentis, inimicitia?

Omnia quidem elementa, licet ad vsum hominum creata, miseris ibi mortalibus mortem interminando, & bonam valetudinem exterminant, & vitam terminant. Terram nudo vestigio teras, mors imminet. Marmori minus caute insideas: mors imminet. Aquam si vel crudam potes, vel corruptam ieiunis naribus olfacias: mors imminet. Auram nudato capite liberius carpas, si frigida, penetrat, si calida, perturbat: mors imminet. Cœlum tonitruis terret, fulminibus infestat. Sol æstuantibus radiis inquietat. Pręterea cibum maiori in quantitate sumas: mors in ianuis. Vinum non aquatum bibas: mors in ianuis. Si longe citra satietatem manum non suspendas: mors in ianuis. Item & nouercæ priuigno, & matronæ offensæ marito, & coci corrupti Domino: venenosa manus est formidanda. Nec tantum cibaria, & pocula, verum & vestes, sellæ, & subsellia, veneno suspecta sunt. Insidiatur venena, insidiantur & venenosa animalia, insidiatur omnium rerum nociuarum res nocentissima, homini homo. Præter enim vsualia, quæ abundant ibi incom-

incommoda, infestant & inuident humanæ saluti, Pantherę veloces & variæ virgineoque capti amore Rinoceri: flatuque horribiles Crocodili: fluuiales hippopotami, lynces penetrabiles, solisque leonibus solo hienę mictu terribiles. Infestant aspides & viperæ. Infestant dracones, & solo inuisus visu, soloque timendus aspectu, basilicus. Infestat seps, serpens exiguus, modicitatem tamen malitia supplens. Non solum enim carnem, sed & ossa veneno consumit. cuius Poeta sic meminit. Ossaque consumit cum corpore tabificus seps. Dipsa quoque serpens modicus, cuius venenum ante extinguit, quam sentiatur: cuius tam dirum virus, vt, in eius morsu, doloris sensum mors anticipet.

Contigit temporib⁹ nostris quendam de Brytanniæ partibus Hierosolymam (vt assolet) peregre transuectum, cum annonam equis apponendam manu forte purgaret, à vermiculo ibidem latitante in digito percussum esse: statimque totum corpus eius cum carnibus & ossibus in massam quandam informem & quasi piceam est resolutum. Inquisita vero à sociis mortis huius, vel potius immutationis causa & vermis natura: inuenerunt ibidem anguem modicum anguillulæ nigrę formam pręferentem. A baccolis etiam perceperunt anguem istum Galeiam vocatum, & à desertis Babylonię raro, sed & crebro nimis, intra triginta scilicet annorum spacium, ad partes illas accedere solere, & in hominem seu bestiam sæuiendo, tanta tam irremediabili malicia terribilem aduentum indicare. Vermium itaque huiusmodi, qui in Oriente scaturiunt, quot genera sunt, tot venena; quot species, tot pernicies; quot colores, tot dolores; quot varietates, tot aduersitates. Inter tot igitur mortis pericula, quæ vitæ securitas? vel potius inter tot mortes, quæ vita? *Galeia.*

De aeris nostri clementia incomparabili, & laudabilibus hic quarundam rerum defectibus.

Cap. XXVII.

HABEAT igitur Oriens venenosas, habeat toxicas opulentias suas. Nos cum aurea rerum mediocritate, quæ & vsui decenter suppetat, & naturæ sufficiat, omnes Orientales pompas sola aeris nostri clementia compensamus. O Dei donum in terris incomparabile, o inæstimabilem & nondum intellectam mortalibus gratiam diuinitus collatam. Secure sub diuo, securi nudo in marmore dormimus. Non auram vel algore penetrabilem, vel æstu periculosam, vel corruptione pestiferam formidamus. Et quod spirando includimus, & quo continenter includimur, benigna salubritate fœderatur. Quanto siquidem ad Eoos tractus cælique feruorem magis acceditur: tanto glebę fertilitate, fructiferaque fœcunditate terra fęlicior. Item & preciosa metallorum gemmarumque genera, bombycini sericique velleris & gazarum omnium copia maior. Gens quoque subtilioris aeris beneficio, exili corpore, subtili ingenio pollet. Vnde & venenis vincere magis solet, quam viribus, & arte magis quam Marte vigere. Sed quanto ad Circii Zephyrique partes magis vergitur: gleba sterilior, sed aura salubrior. Gens acuta minus, sed robusta magis. Aere namque prępingui arua minus, minerua magis impinguatur. Et quoniam, omnis in arctois sanguis quicunque pruinis

Nascitur, indomitus bellis, & martis amator:
Gens hæc ingentes animos ingenti corpore versant.

Regnant igitur in Oriente Bacchus & Ceres, eorumque pedissequa, & semper his sine, frigens Venus. Regnat quoque delicati aeris semper alumna & amica Minerua. Mars hic, Mercurius, Arcadięque Deus. Ibi igitur gazarum superabundans copia, hic modesta & honesta sufficientia. Ibi aeris serenitas: hic salubritas: Ibi gens arguta: hic robusta. Ibi venenis dimicatur, hic viribus. Ibi ars, hic Mars. Ibi sapientiæ studiū, hic eloquentiæ. Ibi Apollo: hic Mercurius: Ibi Minerua, hic Pallas atque Diana.

Sunt & aliarum quarundam hic rerum, perinde vt vermium defectus laudabiles. Terræmotus hic nunquam: vix semel in anno tonitruum audies. Non hic tonitrua terrent, Non fulmina feriunt. Non cataractæ obruunt, Non terræmotus absorbent, non leo rapit, Non pardus lacerat. Non vrsa deuorat, Non tygris absumit. Item, Non cibariorum xenia etiam ab hostibus facta, vlla veneni suspicio reddit infesta. Non nouercæ priuignus, Non matrona pellicis quamlibet offensæ toxicata pocula reformidat.

Quod fons venenorum in Oriente, & quod Occidentalia commoda sunt orientalibus præferenda.

CAP. XXVIII.

FONS venenorum ebullit in Oriente: quantoque remotius ab origine deriuatur, tanto naturalis efficacię vim minorem exercet. Per tot igitur tantaque locorum interstitia, longa deriuatione paulatim deficiens, in his tandem extremitatibus venenosus vigor prorsus euanuit.

Sol quanto in remotiore à Zodiaco partes radios mittit: minorem in subiecta vim caloris exercet. Vnde & quædam Arctoæ regionis vltimæ partes, caloris eius beneficio prorsus sunt destitutæ. Sed dices. Lapidibus pręciosis, & radicibus virtuosis oriens pręcellit. Prouido gestum est naturæ consilio, vt vbi multa mala: ibi & malorum remedia, pullularent. Cogunt enim multas inuenire medicinas multorum experimenta laborum. Hic vero vbi rarissima pericula, & rariora remedia.

Quanto igitur sollicitudine appetibilior est tranquillitas: quanto conseruatiua potior est quam curatiua: quanto satius est continua sanitate gaudere quam post varias lęsiones remedia quærere: tanto occidentis commoda orientalibus præeminent & præcellunt: tantoque Zephyri quam Euri regna oculo benigniore natura respexit. Verisimile tamen videtur esse: quod sicut mane diei & vesperam, primosque hominis annos & vltimos, medio feruente, mador mitigat, & humectat: Sic meridionales plagas, eisque conterminas (Phœbo in illis partibus tanquam iuuenilibus æstuante medullis, aeris intemperie distemperante) ortus eiusdem & occasus terminos natura reddit humidior temperatos.

Finis prioris particulæ.

INCIPIT SECVNDA DISTINCTIO, DE MIRABILIBVS HIBERNIÆ ET MIRACVLIS.

NVNC ad ea, quæ contra naturæ cursum ædita, digna stupore videtur. Ex his igitur, quæ per se miranda suique nouitate conspicua, in his terrarum finibus natura reposuit: Ex his etiam quæ sanctorum meritis egregie nimis, & valde miraculose gesta sunt: quorumque memoria ex certis quibusdam indiciis perenniter extant memoratu dignissima: stylo perstringere non superfluū duxi. Vt sicut Orientalium regionum prodigia diligenti authorum opera in publicæ notitiæ lucem dudum prodiere: sic & Occidentalia hactenus quidem abdita fere & incognita: nostro tandem labore his vel occiduis temporibus inueniant æditorem. Scio tamen & certus sum, me nonnulla scripturum quæ lectori vel impossibilia prorsus vel etiam ridiculosa videbuntur. Sed ita me Dii amabilem pręstent, vt nihil in libello apposuerim, cuius veritatem vel occulta fide, vel probatissimorum & autenticorum comprouincialium virorum testimonio cum summa diligentia non elicuerim. Nec mihi calumniæ nubila liuor obducat. Quæ namque oculis subiecta fidelibus ipse conspexi: firmiter & indubitanter hæc assero. Quæ vero tantum demissa per aures, quia segnius irritant, horum non assertor, sed recitator existo. Singulis tamen pro vt à multis & autenticis, à quibus & visa sunt, accepi, fidem adhibeo, aliorumque fidei & assertioni non incredulus acquiesco. Nec mirum tamen circa eius opera, qui omnia, quęcunque voluit, fecit, mira reperiantur, referātur & scribantur: apud quem nihil impossibile, quique naturam, (vtpote naturæ dominus) quo vult inflectit, & quasi de non natura, naturam facit. Pręterea contra primæuam & veram, quæ Deus est, naturam, qualiter vere fieri quicquam dicetur, quod, ipso constat authore creatum? Contra naturam ergo vsuali sermone, quam proprio magis ea sola fieri dicuntur, quæ contra eiusdem non potentiam, sed frequentiam prodire videntur. Cum ita mirabilis sit Deus in Sanctis suis, & magnus in omnibus operibus suis, venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram.

Quęlibet nimirum Regiones, Insulæ pręsertim & partes à Centro remotissimæ, propriis quibusdam prodigiis pollent. Semper enim & quasi ex industria, seria

ſeria ſui negotia, nouis quibuſdam natura depingit: Vt ſic manifeſte doceat & declaret, quod licet humanis vtcunque ingeniis viſualia eiuſdem opera valeant attendi: potentialis tamen effectus nequeat comprehendi. Hoc etiam diligens lector aduertat, quod hiſtoria veritati non parcit, potiuſque vera quam veriſimilia ſectatur. Si quid ergo nouum hic & inauditum emerſerit: non ſtatim liuidi vel contemnant, vel demordeant: ſed nunc ignoſcendo, nunc approbando, ſtudia procedere ſinant, Nam vt Poeta canit:

Si patribus noſtris, nouit aſ inuiſa fuiſſet,
Vt nobis, quid nunc eſſet vetus, aut quid haberet
Quod legeret, tereretq́; viritim publicus vſus?

Deſinant ergo aliquid damnare, quia ſit nouum, quod labentis temporis beneficio, dum nouitatis arguitur, deſinit eſſe nouum. Habeat hic igitur & præſens tempus, quod laceret: & poſteritas quod laudet: habeat hoc quod lædat, illa quod legat: habeat hoc quod damnet, illa quod amet: habeat hoc quod reprobet, illa quod probet.

De Hibernico mari vndoſiſſimo, variiſque fluxibus eiuſdem & refluxibus.

CAP. I.

HIBERNICVM igitur mare concurrentibus fluctibus vndoſiſſimum, fere ſemper eſt inquietum. Ita vt vix etiam æſtiuo tempore paucis diebus, ſe nauigantibus tranquillum exhibeat.

De contrariis æquoreis fluxibus in Hibernia & Britannia.

CAP. II.

DVBLINIÆ portum quoties medio refluxu retrogradis vndis mare deſtituit. Britanniam Miluordiæ nauium receptioni ſinũ optimũ, medio influxu redeuntibus aquis iam reſtituit. Vlteriora vero Briſtoli littora fugitiuis vndis ex tota nudata, tunc primo reuertens æquor paulatim inſerpit. Similiter & è diuerſo per contrarium de fluxu intelligas. Eſt & portus apud * Gwykingelo, eo de latere Hiberniæ, quo proximus Gwallias reſpicit, qui in generali maris refluxu vndas recipit influentes: In reuerſione vero fluctuum quas iam recepit, emittit & amittit. Eſt & aliud ibi notabile, quia cum totum iam ſinum elapſis vndis refluum mare deſeruit: per omnem tamen anfractum continua ſalſedine fluuius influens amaricatur. E contrario vero contingit in portu proximo apud Archelo, vbi non minus influentibus ſinumq; replentib. quam elapſis omnino marinis aquis: fluuius qui illabitur innatæ dulcedinis ſaporem retinet illibatum: & vſq; in ipſum mare impermixtas ſalſedini aquas (vndas) obſeruat.

*al. Wynclo vel Wyncbilo.

Quod luna tam liquores moderatur quam humores.

CAP. III.

LVNA meridiem obtinente, ſemper Oceanus ad occulta receptacula pediſſequas reuocans vndas, auſtralia Britanniæ littora prorſus euacuat. Hibernica vero Dubliniæ latera plenaria fluctuum reuerſione tunc adæquat. Gweſfordiæ namque littora non Hibernicos Dubliniæ, ſed Britannicos Miluordiæ fluxus imitantur. Et, quod vehementius eſt admirandum, rupes eſt quædam marina non procul ab Archelo, cuius cum ex vno latere æquor influit, ex altero refluit. Luna reuertentibus radiis, cum vltra medietatem iam tumeſcit, & quaſi ventrem facit: occidentis æquora ſecretis quibuſdam naturæ cauſis exaſperari incipiunt & moueri; & vſque ad orbicularis perfectionis rotunditatem, vndoſis fluctuationibus de die in diem amplius intumeſcunt, longeque trans viſuales metas abundantius littora complent. Eadem vero fugitiuis ignibus decreſcente, & quaſi vultum auertente paulatim tumor ille detumeſcit, & iuxta lunares defectus, tanquam reſidente deriuationis exuberatione proprios iterum redit in canales. Adeo quidem Phœbe totius humoris fons eſt & fomentum: vt non tantum æquoreas vndas: verum etiam in ipſis animantibus oſſium medullas, capitum cerebra, arborum herbarumque ſuccos, iuxta ſui vel incrementa, vel decrementa proportionaliter dirigat atque diſponat. Vnde & luna debita luminoſitate deſtituta, deſtitui cõtentis cuncta videbis. Eadem iterum orbiculariter illuſtrata oſſa medullis capita cerebris, cetera ſuccis plena reperies. Hinc eſt, quod lunatici dicuntur, qui ſingulis menſibus pro lunæ augmento cerebro excreſcente langueſcunt, & à mene menſis dicitur, hoc eſt, defectu, quia cum luna deficit, & cum eadem curſum complet & conſummat.

Notandum tamen, quod super hunc locum Euangelii Lunaticos & Paralyticos curauit, expositor scribit in hunc modum. Lunaticos illos dicit, quorum dolor in ascensione Lunæ crescit: non quod hæc insania sit per lunam: sed diabolus, qui insaniam facit, lunaria tempora seruat, vt infamet creaturam in creatoris blasphemiam. Potuisset autem, vt arbitror (salua eiusdem venia) non minus vere dixisse, propter varios humores in plenilunio nimis enormiter excrescentes, valetudinariis hæc accidere. Verum autem huiusmodi, & quare potius sensibiliusque Occidentalis Oceanus quam medius & mediterraneus huiuscemodi fluxus & refluxus ordinata quadam & indeficiente viuacitate sibi appropinquauerit: qualiterque humorum magistra luna disponente, hæc omnia fiant: maioris est operæ causas euoluere. In libello tamen, quem de philosophicis flosculis metrice conscripsimus: dilucida breuitate sunt hæc explanata.

Vt autem ad euidentiorem tantæ diuersitatis indaginem, & exquisitiorem tam subtilium causarum inquisitionem lectoris intentio paucis impellatur, quatuor hæc diligentius aduertantur. Tam fluminum quam fontium incidentium & mare quodammodo mouentium & viuificantium, semper circa terrarum extrema, longe copia maior: ex quatuor oppositis & remotissimis Oceani partibus violenta quædam maris attractio, absorptio vicissim & ebullitio: cuiuslibet humoris tam diminutionis quam augmenti, statim circa extremitates passio patens. Ad hæc etiam quia liberiorem circa extrema & absque impedimento discursum, siue refluendo, siue fluendo: Oceanus habet. Intra terras autem vndique complexus & tanquam in stagni morem tantis obstaculis stare compulsus, libere vagari permittitur.

De duabus insulis, in quarum altera nemo moritur: In altera fœminei sexus animal non intrat.

CAP. IIII.

EST lacus in Momonia Boreali, duas continens insulas, vnam maiorem & alteram minorem. Maior Ecclesiam habet antiquæ religionis. Minor vero capellam, cui pauci cœlibes, quos Cælicolas vel Colideos vocant: deuote deseruiunt. In maiorem nunquam fœmina vel fœminei sexus aliquod animal intrare potuit, quin statim moreretur. Probatum est hoc multoties per canes & catos, aliaque sexus illius animalia, quæ periculi causa frequenter aducta, statim occubuerunt. Mirum de auibus terræ illius, quæ cum masculæ fruticibus insulæ passim insideant, alterius sexus illius auiculæ præteruolando pares ibi relinquunt, & tanquam insitæ virtutis non ignaræ insulam illam quasi pestem fugiunt. In minori vero insula nemo vnquam moritur, vnquam mortuus fuit, vel morte naturali mori potuit. Vnde & viuentium insula vocatur. Morbo tamen lethali grauissime interdum vexantur, & vsq; ad extremam exhalationem miserabiliter afficiuntur. Cumque nihil amplius spei, nihil iam vitæ vitalis superesse præsentiunt: cumque inualescente valetudine tam finaliter afflicti fuerint, vt morte mori malint, quam vitam ducere mortis: in maiorem demum insulam se nauicula deferri faciunt, qui statim vt terram attingant, spiritum reddunt. Hic mihi notandum videtur, quod in primo scholasticæ historiæ, & circa principium de insulis huiusmodi viuentium fit mentio. Vbi & de arbore Solis dicitur, quia qui fructu eiusdem vescitur (sicut Rex Alexander Aristoteli scribit) vitam extendit in immensum. Est in Vltonia cœmiterium quoddam locusq; sacer sanctorum virorum diutina frequentia consecratus. Fœmineus hic sexus quoque non admittitur, huc sponsum sponsa non sequitur, celebratoque locali diuortio consortes orationum non effecti, in hac parte iam ad imparia iudicantur: huc sine gallina gallus intrabit. Vbi & pastu quolibet intus inuento (mirabile visu) voce monitoria sociæ quoque suadet, nec persuadet.

Est in Boreali Britanniæ parte Insula quædam, quæ & Sancta vocatur, vbi mulieres non pariunt. Concipiunt tamen, & prægnantes effectæ, vsque ad pariendi articulum naturaliter intumescunt. Quo imminente, ad alteram insulam aducta: naturali libertati naturæ indulgent. Quæ si forte detentæ fuerint (sicut aliquoties probandi causa compertum est) intolerabili statim vexatione torquentur, & vsque ad ipsas fere mortis angustias, donec emittantur, dolore premuntur.

De

De Insula cuius pars vna bonis, altera malis spiritibus est frequentata.

CAP. V.

EST lacus in partibus Vltoniæ continens insulam bipartitam: cuius pars altera probatæ religionis Ecclesiam habens, spectabilis valde est, & amœna: Anglorum visitatione, Sanctorumque loci illius visibili frequentia incomparabiliter illustrata. Pars altera hispida nimis & horribilis, solis dæmoniis dicitur assignata: quæ vt visibilibus cacodæmonum turbis & pompis fere semper manet exposita. Pars ista nouem in se foueas habet: In quarum aliqua si quis forte pernoctare præsumpserit (quod à temerariis hominibus nonnunquam constat esse probatum) à malignis spiritibus statim arripitur, & nocte tota tanquam grauibus pœnis cruciatur, tot tantisque, & tam ineffabilibus ignis & aquæ variique generis tormentis incessanter affligitur: vt mane facto vix vel ninimæ spiritus superstitis reliquiæ misero in corpore reperiantur. Hæc, vt asserunt, tormenta, si quis semel ex iniuncta pœnitentia sustinuerit, & infernales amplius pœnas (nisi grauiora commiserit) non subibit.

Hic autem locus Purgatorium Patricii ab incolis vocatur. De infernalibus namque reproborum pœnis, de vera post mortem, perpetuaque electorum vita vir sanctus cum gente incredula dum disputasset: vt tanta, tam inusitata, tam inopinabilis rerum nouitas rudibus infidelium animis occulta fide certius imprimeretur: efficaci orationum instantia magnam & admirabilem vtriusque rei notitiam, duræque ceruicis populo perutilem, meruit in terris obtinere. *Purgatorium Patricii.*

De insula, vbi hominum corpora sub diuo posita non putrescunt.

CAP. VI.

EST insula quædam in Occidentali Conactiæ solo posita, cui nomen Aren, à Sancto Brendano, vt aiunt, consecrata. In hac hominum corpora nec humantur nec putrescunt: sed sub diuo posita & exposita, permanent incorrupta. Hic homines auos, atauos, & tritauos, longamque stirpis suæ retro seriem, mirando conspiciunt, & cognoscunt.

Est & aliud ibi notabile. Quia cum per totam Hiberniam copiose nimis mures abundent, hæc tamen insula mure caret. Mus enim nec nascitur hic, nec viuit inuectus: sed si forte allatus fuerit, statim præpeti cursu in proximum mare se præcipitat. Sin autem impediatur, statim emoritur.

De mirandis fontium naturis.

CAP. VII.

EST fons in Momonia, cuius aquis si quis abluitur: statim canus efficitur. Vidi hominem, cuius pars barbæ limphis istis lota, canis incanduerat, altera parte tota in sua natura fusca manente. Est econtra fons in Vltonia, quo si quis abluitur: non canescet amplius. Hunc autem fontem fœminæ frequentant, & viri caniciem vitare volentes.

Est & in Conactia fons dulcis aquæ in vertice montis excelsi, & procul à mari: qui die naturali bis vndis deficiens: & toties exuberans marinas imitatur instabilitates. Est etiam in Gwallia non procul à castello Dineuur, in prouincia tamen de Canterbochan, fons, qui similis inconstantiæ limphas habere solet. Item refert Trogus Pompeius, quia Gramantum est oppidum, in quo fons ebullit, qui vicissim nocte dieque friget & feruet. In meridionali quoque Britanniæ parte, quæ à ducis nomine nomen accepit: Sunt fontes plurimi viuis è saxis erumpentes: non multum ab inuicem remoti, & procul à mari, * maxime tamen mobilitatis sortiti naturam. Sed hi nec dulcis aquæ, nec ad plenum salsæ, sed inter vtrumque insipidæ. Quorum vnus in summitate rupis arduæ, & in modum turris eleuatæ, ad menstrua maris incrementa, lunæ plenitudinem imitantia: cum intuentium admiratione longe abundantius solito aquas euomit excrescentes. ** al. marina.*

Item in eiusdem Britanniæ Chiltrensi territorio sunt fontes multi, quibus in generali frugum fertilitate penitus desiccatis, aquarum inopia tellus arescit. Contra defectum vero famemque, ruptis aquarum venis, & reseratis fontium claustris malorum prenuntia vndiq; videas exuberare fluenta. In Francorum regno * Vimocẽsi territorio & Nicbatensi vico, est fons quidam eiusdem prognostici prodigio pollens. ** al. Innocẽsi.*

In

In Normanniæ vero partibus quibusdam secus contingit. Abundant enim in abundantia, in defectu quoque frugum: aquæ deficiunt. Est fons in vlteriore Boreali Vltoniæ parte: qui ob nimiam sui frigiditatem ligna * interposita per septennii spacium in lapides obdurat. Est & in Norwagia fons similis naturæ, sed tanto tamen * efficacioris naturæ: quanto ad frigidam Zonam magis accedit. In hoc enim non tantum ligna, sed & lina, *laneæq; telæ per annum imposita, durissimum in lapidem congelantur. Vnde & Gwaldemaro Danorum Regi nostris diebus regnanti, quidam Episcopus Norwagiæ Oxippale, quod anno præterito probandi causa ab eodem susceperat, naturæ iam retulit bipartitæ. Parte enim media fonti imposita, lapis erat, altera parte, quæ extra iacuerat, in sua permanente natura. In Britannia maiore, non procul à cœnobio Wyburnensi, est nemus quoddam fructicosum. Cuius cum ligna in aquam forte vel terram eo in loco inciderint: post annum reperies in lapidem conuersa. Vnde & pali sepibus inserti, soloque infixi: infra supraque naturam induunt bipertitam. Denique quascunque formas lignis exculptas & aquæ, terræue illius loci per annum impositas, easdem indigenæ in lapidem extrahunt iam conuersas. Quod autem Palladius de talibus refert: & hic interserere dignum duxi. Est in Cappadocia itinere, quod est inter * Mazaca, & Tuana, lacus amplus. In quem lacum pars, siue arundinis siue alius generis si dimissa fuerit, & postero die exempta ea pars, quæ fuerit exempta, inuenitur lapidea. Quæ autem pars extra aquam manserit, permanet in sua proprietate. Ecce quantæ efficaciæ est lacus iste, quia quod alibi per annum vel etiam septennale spacium completur: aquæ istius natura vnius diei naturalis spacio complet. Est fons in Vngaria, cuius riuuli non procul ab origine deriuati, chrystallinam in glaciem obdurantur. Et quod vehementius est admirandum, ad primos (quorum potius dissoluere est) solares radios solidissimum in lapidem, visuique penitus imperuium condensantur. Vnde & ex liquidis contra naturæ cursum in solidam naturam tam præmature conuersis, in quantitate non modica, saxea rupis excreuit. Est fons in Sueuia prouincia (quæ Suitis dicitur) in vertice montis excelsi, qui non nisi sole super horizontem elucente, scaturigines emittit. Statim enim ac sol sub horizontem descendit, & donec iterum per reuolutionem se nobis mane præsentauerit, scaturire desistit. Mane vero non tamen statim vt diescit, sed sole recens orto: & super horizontem emerso in magna quantitate aquas emittit. Nocte tota, quanquam tamen noctis naturæ, quæ humida est & frigida, magis aquæ proprietas conuenire solet, nec stillam præbens.

* al. imposita.
* al. efficacia maioris.
* al. lineaque.
* al. Nazaca.

Est fons in Pictauia apud S. Iohannem d'angeli (vbi caput Baptistæ conditum habetur) qui in hyeme nullis, in æstate vero contra communem fontium naturam vberrimis solet manare fluentis. Est in Cornubia sylua quædam, cuius ligna quantumlibet modica in aquam missa, aqua non sustinet. Est & in Gallia sylua quædam Parisiensi ab vrbe parum distans, Sequanæ fluuio lateraliter coniuncta, quam publica quædam strata disterminat, cuius vna ex parte si ligna in aquam proieceris: occulta quadam innata tamen grauitate, ligneæque naturæ nimis aliena, ad fundum fluminis lapideo statim tam more quam mole descendunt. Ex altera vero viæ parte communem ligneæ leuitatis naturam obseruant. Est igitur hæc sylua duplici prodigio monstruosa. Admiranda est enim in ipsa tam innaturalis leuium grauitas: admiranda quoque & sub modico soli discrimine tam magna diuersitas. Est & in eodem Francorum regno circa Aluerniæ partes sylua, syluestrem nimis, solitæque syluarum naturæ prorsus incognitam præ se ferens naturam: cuius partem, igne iniecto, si quis forte stirpitus adusserit, citra omnem cultoris operam per se rediuiua sponte succrescit. Sed talium causas quis vel inquirere, vel assignare psumat? cũ elementorũ vsum cunctis constet animantib. esse naturaliter cõmunem. Est & in Conactia fons quidã aquas habens solis hominibus acceptabiles, iumentis vero & pecoribus aliisque animalibus quibuscunque, si gustatæ fuerint, pestilentes. Item fontis huius arenæ petrosæ sitibundis & aridis ori impositæ sitim extinguunt. Est fons in Hungaria tanto malitiæ maioris, quanto generalius ipsa se malitia infundit: Huius enim fluenta non minus hominibus, quam aliis quibuslibet animantibus libamina propinãt venenosa. Est & in Francorum regno non procul à castro Pascensi fons quidam, aquas habens masculorum vsui competentes: mulieribus vero nec ad interiorem, nec ad exteriorem vsum vtiliter accedentes. Eiusdem, vt fertur, aquæ nulla naturalem frigiditatem calefactione, nullo habitum artificio vel actualiter mutant, nulla vnquam naturam arte, nullo proprium accidente vel ad horam dissimulant vel dediscunt.

In Teutonicorum regno, Cameracensi sc. prouincia, Galliarum parti contermina: est fluuius quidam vadum habens duobus sepibus infra supraque ex transuerso fluminis cancellatum. Intra quos aquæ potæ equis sunt omnibus pestiferæ. Vtrinque vero trans sepem ad communem tam equorum quam animalium quorumlibet vsum indifferenter accedunt. Est fons in Momonia, qui si tactus ab homine, vel etiam visus fuerit: statim tota prouincia pluuiis inundabit: quæ non cessabunt, donec sacerdos ad hoc deputatus, qui & virgo fuerit * à natiuitate, missæ celebratione in capella (quæ non procul à fonte ad hoc dignoscitur esse fundata) & aquæ benedictæ, lactisque vaccæ vnius coloris aspersione (barbaro satis ritu & ratione carente) fontem reconciliauerit.

*al. tam mente quam corpore.

De duobus Britanniæ, scilicet Armoricæ & Siciliæ, fontibus admirandis.

CAP. VIII.

EST fons in Armorica Britannia similis huius ex parte naturæ, cuius ex aquis in cornu bubali haustis, si petram ei proximam forte perfuderis, tempore quantumlibet sereno, & à pluuiis alieno, pluuias in continenti non euades. Est & in Sicilia fons miræ naturæ, ad quem rubro indutus vestimento, si quis accesserit: statim (in) ad eiusdem staturæ modum in altum prosiliens, fontis ebullit scaturigo: quæ ad alios prorsus immota colores: ad cuius etiam abscessum solitæ mensuræ se conformans: pristinos iterum redit in canales. Felix qui potuit rerum cognoscere causas: & fontem lustrasse boni. Sed quoniam humanis ingeniis modus est positus, & longe citra perfectum est omne quod humanum est: rerum huiusmodi causas vos: Dicite Pyerides: non omnia possumus omnes. Istorum enimuero & similium causas inter archana sui miracula, sibique soli reserata inuida natura reseruauit. Est in littore Connactici maris aceruus lapideus mediocriter magnus, qui quantum prominet littore fluctibus vacuato, tantum prænatare videtur redeuntibus vndis, & grandiora quæque velantibus, iam repleto. Est in Connactia locus quidam muratus ampli castellarii similitudinem præferens, à sancto Patricio, vt aiunt, consecratus. In quem tot armenta nunquam introeunt (cum tamē totius prouinciæ præda refugii causa sæpissime includi soleat) quin multo plura intrare potuerunt: donec forte vel sufficientiæ vel * diffidentiæ verbum eruperit.

*al. hesitationis.

De lacu magno miram originem habente.

CAP. IX.

EST lacus in Vltonia miræ magnitudinis triginta mill. pass. in longum, & quindecim in latum habens. Ex quo eximiæ pulchritudinis, qui & Banna vocatur, fluuius erumpit, & in Borealem Oceanum se transfundit. Hic quoque piscatores nimiam frequentius piscium conclusionem, retiumque rupturas, quam defectus conqueruntur. Hic nostris temporibus piscis inuentus fuit non marinus: sed de lacu descendens, Salmonis prope formam habens, tantæ quantitatis, vt integer nullatenus vel trahi vel ferri potuisset. Vnde & frustatim per prouinciam deferebatur. Huic vero lacui mirabilis, vt aiunt, casus initium dedit. Fuit in terra illa, quam nunc lacus obtinet, gens ab antiquissimis temporibus vitiosissima, & præcipue vitio coeundi cum bestiis, prę omni alio Hibernię populo incorrigibiliter inuoluta. Fuerat autem in ore populi, verbum celebre, quod quam cito fons quidam terræ illius (qui ex reuerentia, de barbara superstitione sibi exhibita, operculum habebat & signaculum) discoopertus relinqueretur: tanta statim inundatione fons exuberaret, vt totam prouinciam illam & gentem simul dilueret, & deleret.

Banna fl.

Contigit autem aliquando mulierculam quandam hauriendi causa ad fontem accessisse, quæ vase impleto, nec dum fonte signato, ad paruulum suum, quem tamen non procul inde positum plorantem audiuit, commota mater eius ocyus occurrit, & quia vox populi vox Dei: maturans reditum tanta scaturigine fontem exuberantem offendit, vt & ipsam statim cum puero totamque gentem illam & pecora tanquam diluuio quodam particulari seu prouinciali in hora submergeret. Cumque totam terræ illius faciem aquarum iam velaret vbertas, stabilis permanens stagnum fecit. Tanquam terram tam turpium contra naturam facinorum consciam non tantum primis, sed & cunctis imposterum habitatoribus indignam, author naturæ iudicasset.

Huius

Huius autem euentus argumentum est non improbabile, quod piscatores aquę illius turres ecclesiasticas, quæ more patriæ arctæ sunt & altæ, nec non & rotundæ, sub vndis manifeste sereno tempore conspiciunt, & extraneis transeuntibus, reique *causas admirantibus frequenter ostendunt. Haud longe dissimiliter regio Pentapolis ob detestandi criminis culpam, in lacum bituminosum (qui & mare mortuum & sterile dicitur, quia nec aues, nec pisces, nec quicquam in eo viuere valeat) est conuersa. Primum tamen igne sulphureo cœlitus emisso, funditus exusta est, deinde perpetua inundatione submersa. Et sic propter excessus enormitatem duplici fuerat contritione deleta.

*casum.

Notandum autem, quod fluuius ille, qui nunc in magna quantitate de lacu descendit: à primo post diluuium Bartholani tempore, de prædicto fonte, aliis opitulantibus aquis originem trahēs, per eandem terram, longe tamen in minore quantitate manauit: & de nouem principalibus fluuiis vnus hic fuit.

De pisce tres dentes aureos habente.

CAP. X.

NON *multo ante aduētum Anglorum in Insulam tempore, in Vltonia apud Carlenfordiam inuentus est piscis tam quantitatis immensæ, quam qualitatis inusitatæ. Inter alia sui prodigia, tres dentes (vt fertur) aureos habens, quinquaginta vnciarum pondus continentes. Quos aureos quidem exteriore quadam similitudine, auriq; nitore potius, quam natura crediderim, assumpti coloris fuco, aurea forte imminentis, & proximo futuræ conquisitionis tempora præsagientes. Nostris quoque diebus in Britannia maiori, foresta scilicet Dunolmensi, inuenta & capta est ceruа, omnes in ore dentes aurei coloris habens.

*Biennio elapso.

De insulis Borealibus, quarum fere omnium dominium Norvvagienses habent.

CAP. XI.

IN Boreali Oceano trans Vltoniam & Galwediam sunt insulæ variæ, scilicet Orchades, & *Inchades, & aliæ multæ: quarum fere omnium dominium & subiectionem Norwagienses obtinuerunt. Licet enim aliis regionibus longe propinquius adiaceant, gens magis tamen ista scrutatrix Oceani præ omni gente pyraticam vitam ducere solet. Vnde & omnes eorum expeditiones & bella, nauali certamine fiunt Notandum autem, quod tam Orosius quam Isidorus, triginta tres Orchadum insulas esse describunt, quarum viginti desertæ, tredecim incoluntur. Hodie tamen maior earum pars est habitata.

*Leucades.

De Insula primo instabili, tandem per ignem stabili facta.

CAP. XII.

INTER alias vero insulas est vna nuper nata: quam phantasticam vocant, cui talis euentus originem dedit. Die quodam sereno emersit in mari cumulus terræ non modicus: vbi nunquam antea terra visa fuerat, videntibus atque admirantibus insulanis. Quidam enim ex iis dicebant Balenam, vel aliam marinam beluam monstruosam esse. Alii vero considerantes, quod sine omni motu persisteret, dicebant: Nequaquam, sed terra est. Vt autem hanc ambiguitatis conditionem certitudo dirimeret, electi iuuenes de insula quadam propinquiore illuc nauicula remisque adire statuerunt. Accedentes vero tam prope, vt applicare iam se arbitrati fuerint: tanquam in mare descendens ab oculis eorum insula prorsus euanuit. In crastino vero similiter apparens, eosdem iuuenes simili delusione decepit. Tertio tandem die senioris cuiusdam consilio accedentes, sagittam igniti ferri in insulam præmiserunt, & sic applicantes terram stabilem, & habitabilem inuenerunt. Multis itaque patet argumentis, phantasmati cuilibet ignem semper inimicissimum. Vnde & qui phantasmata viderunt, igneum splendorem incontinenti sine passione syncopita non admittunt. Ignis enim tam situ quam natura elementorum dignissimus, tanquam cœlestium conscius est secretorum. Igneum cœlum, ignei Planetæ, igne rubus accensus, nec incensus erat. Igneis linguis in Apostolos Spiritus Sanctus insedit.

De

De Hiſlandia, quæ gentem breuiloquam, & veridicam habet, & iuramento non vtentem.

C A P. XIII.

EST & Hiſlandia Borealium Inſularum maxima, trium dierum naturalium nauigatione in Aquilonares partes ab Hibernia remota. Gentem hæc breuiloquam & veridicam habet. Raro namque breuiq; fungens ſermone: iuramento non vtitur: quia mentiri non nouit. Nihil enim magis quam mendacium deteſtatur. Gens hæc eodem vtitur Rege, quo ſacerdote: eodem Principe quo Pontifice. Penes enim Epiſcopum tam regni quam ſacerdotii iura conſiſtunt. Nunquam hic aut rariſſime vel coruſcant fulgura, vel cadunt fulmina, vel terrent tonitrua. Sed habent econtra peſtem aliam & longe maiorem. In anno namque ſemel vel biennio per aliquam inſulæ partem ignis emergens in modum turbinis cum vehementia ſpiritus excurrens, quicquid obuiam offendit, funditus exurit. Sed iſte ignis vnde cauſaliter vel infra, vel deſuper ortum habeat, incertum habetur. Hæc terra Girofalcones & accipitres grandes gignit & mittit.

De voragine maris naues abſorbente.

C A P. XIIII.

NON procul ab inſulis à (cx) parte Boreali, eſt maris quædam miranda vorago: ad quam à remotis partibus omnes vndique marini fluctus tanquam ex condicto confluunt, & concurrunt, qui in ſecreta naturæ penetralia ſe ibi transfundentes, quaſi in abyſſum vorantur. Si vero nauem hac forte tranſire contigerit, tanta rapitur & attrahitur fluctuum violentia: vt eam ſtatim irreuocabiliter vis voracitatis abſorbeat. Quatuor huiuſmodi Oceani voragines à quatuor oppoſitis mundi partibus Philoſophi deſcribunt Vnde & tam marinos fluxus, quam etiam Æolicos flatus cauſaliter prouenire nonnulli coniectant.

*De * Mania inſula, quæ ratione venenoſorum vermium, quos admittit, Britanniæ cenſetur applicanda.* *Mona vel Manna.

C A P. XV.

EST inſula quædam inter minores inſulas non modica, quæ nunc Mannia vocatur: antiquitus tamen Ewania dicta, medio (vt aſſerunt) libramine inter Boreales Hiberniæ & Britanniæ partes porrecta. De qua, vtri terrarum applicari de iure debuerat, ab antiquis non mediocriter ambigebatur. Demum tamen in hunc modum lis iſta quieuit. Quoniam enim aduectos periculi cauſa venenoſos hæc terra vermes admiſit: eam Britanniæ applicandam, communis omnium cenſura dictauit.

Quod longe poſt diluuium, nec ſubito ſed paulatim, & quaſi per eluuionem Inſulæ natæ ſunt.

C A P. XVI.

SIVE ante diluuium, ſiue per diluuium inſulę natę fuerint, cum cuncta animantium ſemina in archa concluſa fuerint: non indignum videtur dubitatione, qualiter animalia nociua, nec non & reptilia venenoſa, inſulas impleuerint remotiores: cum ea conſtet neminem ſani capitis vnquam transferre voluiſſe. Probabiliter tamen ad hoc dici poteſt, longe poſt diluuium, terra multiplicatis iam animantibus vbique repleta, non violenter, & ſubito, ſed paulatim, & tanquam per eluuionem Inſulas natas fuiſſe. *alluuionem.

De Thyle Occidentali inſula, quæ apud Orientales eſt famoſiſſima: cum Occidentalibus ſit prorſus incognita.

C A P. XVII.

MIRVM de Thyle, quæ inter Occidentales vltima fertur inſulas: quod apud Orientales tam nomine quam natura ſit famoſiſſima: cum Occidentalibus ſit prorſus incognita. Vergil. Auguſto: & tibi ſeruiat vltima Thyle. Solinus inter multas, quæ circa Britanniam ſunt inſulas, Thylen vltimam eſſe commemorat. In qua æſtiuo ſolſtitio dicit eſſe noctem nullam. Brumali vero perinde diem nullum. Vltra Thylen vero pigrum & concretum mare: tam Solinus quam Iſidorus eſſe commemorat.

Thylen vero vltimam Oceani inſulam Iſidorus inter Septentrionem, & Occidenta-

dentalem plagam vltra Britannniam ſitam eſſe deſcribit, à ſole nomen habentem, quia in ea æſtiuum ſolſtitium ſol faciat, & nullus vltra eam dies ſit. Sed adeo Occidentalibus incognita eſt hæc inſula: vt nullã Occidentalium vel etiam ſeptentrionalium Inſularum nedum naturam vel etiam nomen hoc habere conſtet. In remotiſſimis tamen Arctoæ regionis partibus ſol regnans à Cancro aliquot noctium tempore iuxta limbum terræ (ſupra horizontem tamen) continue ab incolis circumeundo videtur. Eodẽ quoq; à Capricorni * ſydere reuertẽte: quaſi ſub opacis Antarctici poli finibus totidem dierum ſpacio deſiderati luminis ſplendor euaneſcit. Aut ergo Thyle fabuloſa non minus quam famoſa eſt inſula: aut in vltimis & extremis Borealis Oceani ſeceſſibus longe ſub Arctico polo requiratur. Vnde & Oroſius certius aliis de incertis loquens, Tylen dicit per infinitum à ceteris ſeparatam vndiq; terris, Circium verſus medio ſitam Oceano, vix paucis notam haberi. Auguſt. tamen * 21. lib. de ciuit. Dei, Thylen dicit Indiæ Inſulam eo præferri ceteris terris, quod omnis arbor, quæ in ea gignitur, nunquam nudatur tegmine foliorum. Vnde & in India eſſe videtur. Sed æquiuocatio te non decipiat, quam in obliquo reperies, non in recto. Illa enim Tylis: hæc Tyle vocatur. Vnde & Iſidor. Tylis inſula eſt Indiæ, foliis omni tempore virens. Iterum & Solin. Tylis inſula Indiæ eſt, & affert palmas, oleam creat, vineis abundat, terrarum omnes ſola miraculo vincit, quod quæcunq; in ea arbor naſcitur, nunquam caret folio.

*al. ſede.
*al. 20.

De chorea Gygantum, ab Hibernia in Britannia tranſlata.

CAP. XVIII.

FVIT antiquis temporibus in Hibernia lapidum congeries admiranda, quę & chorea Gygantum dicta fuit: quia Gygantes eam ab vltimis Africæ partibus in Hiberniam * attulerant, & in Kyldarenſi planicie, non procul à caſtro * Naſenſi, tam ingenii quam virium opere mirabiliter erexerant. Vnde & ibidem lapides quidam aliis ſimilimi, ſimiliq; modo erecti: vſq; in hodiernum conſpiciuntur. Mirum qualiter tanti lapides, tot etiam, & tam magni vnquam in vnum locũ vel congeſti fuerint, vel erecti, quantoq; artificio lapidibus, tam magnis & altis, alii ſuperpoſiti ſint, non minores: qui ſic in pendulo & tanquam in inani ſuſpẽdi videntur, vt potius artificum ſtudio, quam ſuppoſitorum * podio inniti videãtur. Iuxta Britannicam hiſtoriam lapides iſtos Rex Britonum Aurelius Ambroſius diuina Merlini diligẽtia, de Hibernia in Britanniam aduehi procurauit: & vt tanti facinoris egregium aliquod memoriale relinqueret: eodem ordine & arte, qua prius in loco conſtituit, vbi occultis Saxonum cultris, Britanniæ flos cecidit: & ſub pacis obtentu, nequitiæ telis, male tuta regni iuuentus occubuit.

*accumulerant.
*al. Kyldarenſi. & iuxta quoſdã in monte de Lullarao, iuxta alios apud Obelan prope caſtellum de Nam.
*id eſt, baſi vel fulcimento.
Vide Chro. Ang. Credo eum Stanes vel potius Stonage ſignificare: qui locus iuxta viam, qua ib occidentalib. Anglorum populis Londinũ itur, ſitus eſt, miraculo lapidum celebris.

De mirabilibus noſtri temporis: & primo de lupo cum ſacerdote loquente.

CAP. XIX.

NVNC ea, quę noſtris hic temporibus digna ſtupore contigerunt, explicemus. Circa triennium ante aduentum comitis Ioannis in Hiberniam: contigit quendam ſacerdotem de partibus Vltoniæ verſus Mediam itinerantem in ſylua quadam coniunctam Mediæ pernoctaſſe. Cumq; ad igniculum, quem ſibi ſub arbore quadã frondoſa congeſſerat, vno tantum comitatus puerulo lucubraſſet: ecce lupus ad eos accedens, qui & ſtatim in huiuſmodi verba prorupit: Securi eſtote, & nolite timere. Non enim trepidandum vobis eſt, vbi timor non eſt. Cumq; ipſi tanto vehementius conſternatis animis obſtupuiſſent, verba de Deo ſana ſubiunxit. Et obteſtatus à ſacerdote, adiuratuſque per Deum omnipotentem, & per fidem Trinitatis, ne eis noceret, & quænam creatura fuiſſet, quæ ſub beſtiali forma humana verba proferret: catholicum in omnibus reſponſum præbens: tandem tamen ſubiecit: De quodam hominum genere ſumus Oſſyrienſium: vnde quolibet ſeptennio per imprecationem ſancti cuiuſdam Natalis ſcilicet Abbatis, duo videlicet, mas & fœmina, tam à formis, quam finibus exulare coguntur. Formam enim humanam prorſus exuentes: induunt lupinam.

Completo vero ſeptennii ſpacio, ſi forte ſuperſtites fuerint: aliis duobus ipſorum loco ſimili conditione ſubrogatis, ad priſtinam redeunt tam patriam quam naturam. Et mihi quidem peregrinationis huius ſocia non procul hinc grauiter infirmatur. Cui, ſi placet, iam in extremis agenti, ſacerdotale ſolatium intuitu diuinæ pietatis indulgeas.

Quo

Quo dicto, lupum præcedentem vsque ad arborem quandam satis propinquam, presbyter sequitur tremebundus. In cuius concauitate lupam conspicit sub specie ferina gemitus & planctus humanos emittentem. Quæ statim vt ipsum vidit, præmittens salutationẽ satis humanam: gratias etiam Deo retulit, quod in tali articulo, tanto eam solatio dignatus esset visitare: & sic vsq; ad extremam communionem à sacerdote cuncta rite peracta suscepit: quam & ipsam constanter efflagitauit, attentius supplicans, vt viatici largitione beneficium consummaret. Quo sacerdos cum se carere firmiter asseruisset: lupus qui parumper abscesserat, iterum accessit, ostendens ei paruulum librum manualem, & aliquot hostias consecratas continentem: quę more patriæ presbyter itinerans, sub indumento, à collo suspensa deferebat. Rogabat etiam, ne Dei donum & subsidium eis diuina prouidentia destinatum, aliquatenus denegaret. Et vt omnem abstergeret dubietatem, pede quasi pro manu fungens: pellem totam à capite lupæ retrahens, vsque ad vmbilicum replicauit. Et ita statim expressa formâ vetulæ cuiusdam apparuit. Quo viso, tandem sacerdos obnixe postulantem, & deuote suscipientem: terrore tamen magis quam ratione compulsus communicauit, & statim à lupo pellis retracta, priori formæ se coaptauit.

His ergo rite potius quam recte peractis, humanam potius quam bestialem societatem eis ad igniculum nocte tota, lupus exhibuit. Mane vero facto, extra syluam ipsos conducens, presbyteroque præbens iter, viam ei certissimam longe præostendit. Multas etiam sacerdoti super impenso beneficio gratias in discessu referebat: promittens efficaciores multo se ei gratias relaturum, si Dominus eum ab hoc exilio, cuius iam duas partes compleuerat, reuocauerit. Inter vltima vero confabulationis huius verba: quæsiuit presbyter à lupo, vtrum gens inimica, quæ in insulam superuenerat, olim foret, diuque in ea permansura. Cui lupus: Propter peccata, inquit, populi nostri, & vitiorum enormitates, ira Dei descendens in generationem prauam, dedit eam in manus inimicorum. Quamdiu ergo gens ea mandata Domini custodierit, & in viis eius ambulauerit: tuta manebit, & inconuulsa. Sin autem (quia procliuis est cursus ad voluptates, & imitatrix est natura vitiorum) ad nostros ex conuictu mores forte condescenderint: diuinam in se quoq; proculdubio vindictam prouocabunt.

Similem quoque sententiam in Leuitico reperies: Domino ad populum Israeliticum loquente in hunc modum. Omnes execrationes istas, prædictas scilicet fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Cauete ergo, ne & vos similiter euomat, cum paria feceritis: sicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos. Totum hoc autem postmodum contigit primo per Chaldæos, & postea per Romanos. Item & in Ecclesiastico: Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.

Biennio vero post elapso, contigit me per Mediam transitum fecisse, vbi Episcopus terræ illius synodum tunc forte conuocauerat, Episcopos etiam & Abbates vicinos asciuerat, vt super hac re (quam ex sacerdotis confessione iam didicerat) quid agendum illi foret, communicato concilio certius instrueretur. Audiens ergo me transire per partes illas, duos mihi de clericis suis transmisit, rogans vt tanto negotio tractando, in propria persona, si fieri posset, interessem: sin autem, de assensu meo literis saltem eos certificarem. Audito ergo ab illis seriatim negotio (quod & prius tamen ab aliis audieram) quia causis quibusdam vrgentibus adesse non potui: literarum beneficio, consilio quidem absens non fui. Cui & Episcopus cum synodo obtemperans: sacerdotem ipsum cum literis suis rem gestam & sacerdotis confessionem continentibus, appositis etiam Episcoporum & Abbatum, qui intererant, sigillis, ad summum Pontificem destinauit.

Non itaque discredendum est, sed potius fide certissima est amplectendum: diuinam naturam pro salute mundi, humanam naturam assumpsisse: cum hic solo Dei nutu ad declarandam sui potentiam & vindictam, non minori miraculo humana natura lupinam assumeret. Sed animal huiusmodi brutum an homo dicetur? Animal namque rationale à bruto longe alienum videtur esse. Præterea animal quadrupes, pronum in terram, nec risibile: humanæ naturæ quis adiunget? Item, qui hoc animal occiderit: nunquid hominem occiderit, & homicida dicetur? Sed miracula diuina, non in rationem humanæ disputationis trahenda sunt, sed admiranda. Augustinus tamen 16. lib. de Ciuit. Dei, cap. 8. vbi de monstrosis hominum generibus, quos oriens parit, quæstionem mouet: quorum quidam caninis capitibus, alii vero capite

carentes, oculos in armis habere dicuntur: & variis deformati formis, vtrum à primo parente propagati reuera homines dicendi ſunt: tandem ſubiungit. Idem de iſtis ſentiendum eſt: quod & de monſtruoſis hominum partubus, quos fieri perſæpe audimus, & quicquid hominis definitionem (animal ſcilicet rationale mortale) ſub quacunque forma recipit: illud hominem eſſe vera ratione teſtatur. Idem in 18. libro de Ciuitate Dei, cap. 18. refert de Archadibus, qui ſorte ducti, tranſnatabant quoddam ſtagnum, atque ibi conuertebantur in lupos: & cum ſimilibus feris per illius regionis deſerta viuebant. Si autem carne non veſcerentur humana: rurſum poſt annos nouem *renato ſtagno reformabantur in homines. Cumque ibidem de variis hominum in lupos mutationibus ſermonem produxerat, demũ ſubnectit: Nam & nos cum eſſemus in Italia, audiebamus talia, de quadam regione illarum partium: vbi ſtabularias mulieres imbutas iis malis artibus, in caſeo dare ſolebant (vti dicebãt) viatoribus, vnde in iumenta illico verterentur, & neceſſaria quæq; portarent: poſtq; perfuncta opera iterum ad ſe redirent: nec tamen in eis mentem fieri beſtialem, ſed rationalem humanamq; ſeruari. Sicut Apuleius in libris, quos Aſini Aurei titulo inſcripſit, ſibi ipſi refert accidiſſe, vt accepto veneno, humano animo permanente, aſinus fieret.

* al. remeato.

Noſtris quoq; temporibus quoſdam vidimus, qui Magicis artibus imbuti, pingues, vt videbantur, porcos, ſed tantum rubros, ex quacunq; præiacente materia producentes, in nundinis vendebant. Sed hi ſtatim vt aquam aliquam tranſibant euaneſcentes, in propriam & veram reuertebantur naturam. Quantalibet autem induſtria ſeruatis, aſſumpta ſpecies vltra triduum non durabat. Item, vetulas quaſdam tam in Gwallia quam in Hibernia & in Scotia, ſe in leporinã tranſmutare formam: vt adulterina ſub ſpecie vbera ſugendo, lac alienum occultius ſurripiant: vetus quidem, & adhuc recens frequenſque querela eſt. Dæmones igitur ſeu malos homines ſicut nec creare, ita nec naturas veraciter mutare poſſe, ſimul cum Auguſtino ſentimus: Sed ſpecie tenus, quæ à vero Deo creata ſunt, ipſo permittente, commutant: vt ſcilicet videantur eſſe, quod non ſunt, ſenſibus hominum mira illuſione captis & ſopitis, quatenus res non videantur, ſicut ſe habent. Sed ad falſas quaſdam & fictitias videndum formas, vi fantaſmatis ſeu magicæ incantationis mirabiliter abſtrahantur.

Sed omnipotentem Deum ſicut naturas creare, ſic & eaſdem, cum voluerit, in ſe inuicem permutare ſeu vindicando, ſeu diuinam potentiam declarando, vel vnam in alteram penitus transferre, ſicut vxoris Loth contra dominicum præceptum reſpiciẽtis in ſtatuam ſalis, ſicut etiam aquæ in vinum mutatione: vel interiore manente natura, ſolum exterius transformare, ſicut in præpoſitis patet exemplis, potentiſſimum eſſe indubitata veritate credendum eſt.

De illa vero ſpeciali panis in corpus Chriſti mutatione, nec ſpeciali tamen, imo verius ſubſtantiali (quia ſpecie tota manente, ſubſtantia ſola mutatur) hic prætereundum tutius exiſtimaui. Quoniam ſupra humanam longe intelligentiam alta nimis & ardua eſt eius complexio.

De muliere barbata, & in tergo criſtata & iubata,

Cap. XX.

DVVENALDVS Rex Limiricenſis mulierem habebat vmbilico tenus prorſus barbatam: quæ & criſtam habuit à collo ſuperius per ſpinam deorſum in modum pulli annui, crine veſtitã. Mulier iſta duplici prodigio monſtruoſa, non Hermaphrodita tamen, ſed alias muliebri natura emollita, ad intuentium tam riſum quam ſtuporem, curiam aſſidue ſequebatur. In ſpinæ quidem piloſitate, neuter. In barbæ vero prolixitate: morem gerens patriæ, non naturæ. Noſtris quoque diebus viſa eſt in Connactia curiam ſequens mulier, vtriuſque ſexus naturam præferens, & hermaphrodita: quæ barbam à dextris per labri vtriuſq; & menti medium more virili, denſam nimis & longam habebat: faciem vero ſiniſtram, cum labri & menti parte, muliebriter planam, & omni piloſitate carentem.

De ſemiboue viro, ſemiuiroq; boue.

Cap. XXI.

IN partibus de Gwykingelo, tempore, quo Mauritius Giraldi filius terram illam & caſtrum obtinuerat, viſus fuit homo prodigioſus (ſi tamen eum hominem dici fas eſt) habebat enim totum corpus humanum, præter extremitates, quæ bouinæ erant.

Aiun-

A iuncturis namque, quibus & manus à brachiis, & pedes à tibiis porrigunt: vngulas bouis expressas præferebat. Caput ei sine crine totum tam in occipite, quam anteriore parte, caluitio deforme. Raras tamen lanugines per loca pro capillis habens. Oculi grossi tam rotunditate quam colore bouini. Facies oretenus subinde plana, pro naso, præter duo foramina narium, nullam eminentiam habens. Verba ei nulla, mugitum enim tantum pro sermone reddebat. Curiam hic Mauritii diu frequentabat, quotidie ad prandium veniens, & quod ei dabatur ad vescendum, intra fissuras vngularum (quas pro manibus gestabat) * frangens, ori apponebat. *al. stringens. Illusis vero sæpissime Hibernensibus terræ illius, à iuuentute castri, quod tales in vaccis genuissent: ex suorum malitia & inuidia, quam non meruerat, occulta nece demum interiit.

Parum enim ante aduentum Anglorum in insulam, ex coitu viri cum vacca *Minotaurus.* (quo vitio præcipue gens ista laborat) in montanis de Glindelachan, vitulum virilem bos edidit: vt credere valeas, semibouemque virum, semiuirumque bouem iterum fuisse progenitum.

Et cum fere per annum inter alios vitulos matrem lactendo sequeretur: tandem quia plus hominis habebat, quam pecoris, ad humanos conuictus transferebatur. Sed & huius animalis interemptor nunquid homicida dicetur? Animal monstrosum, animal irrationale, omni penitus tam ratione, quam oratione carens, rationalium gregi quis associabit? Præterea animal erectum, risibile, bipes, ab humana proprietate quis separabit? Nunquid natura

*Os * homini sublime dedit, cælumque videre* *al. bruto.
Iussit?

Sed excursus huiusmodi sunt excusandi: potiusq; timenda est naturæ vindicta, quam disputatione discutienda.

De vacca ceruina.

CAP. XXII.

APVD Cestriam Britanniæ, temporibus nostris ad vaccam ceruus accesserat, vnde & vacca ceruina processit. Parte enim anteriore tota vsq; ad inguina bos erat. Coxas subinde cum cauda, tibias & pedes expresse cum pilositate, & colore, ceruinos habens. Sed quia plus pecoris quam feræ præferebat: inter armenta resedit.

De hirco ad mulierem accedente.

CAP. XXIII.

ROTHERICVS Rex Conactiæ hircum habebat domesticum album tam pilositate prælonga, quam cornuum elatione suo in genere conspicuum. Hic mulierem quandam, cuius custodiæ deputatus fuerat, bestialiter adamabat. Cui miserrima, & potius se bestiam patiendo, quam ille agendo probans: se etiam ad abusum supponebat. O indignum facinus & nefandum. O quam enormiter sensualitati succumbit ratio? quam denegante naturæ priuilegio in bestiam brutescit bestiarum dominator, cum bruto animali tam turpi commercio rationale se submittit? Quamuis enim vtrunq; detestabile nimis sit, & abominabile: longe tamen minus est, bruta rationabilibus in omnibus esse subiecta, & quia bruta, & quoniam naturaliter seruire parata, licet tamen ad vsum non ad abusum creata. In metrum ergo natura forte negante prorumpit indignatio:

*Omnia iam nouitate * placent. noua grata voluptas:* *al. iuuant.
Et naturalis inueterata Venus.
Arte minus natura placet, consumitur vsus.
In reprobos ratio, iam ratione carens.
Vis genitiua gemit, violata cupidinis arte:
Et violans vindex publicat ira scelus.
Pandit enim natura nephas, proditq; pudorem
Criminis infandi, prodigiosa creans.

De leone mulierem adamante.

CAP. XXIIII.

PARISIIS leonem vidimus, quem Cardinalis quidam Philippo Ludouici Regis filio tunc puero catulum transmiserat. Hic fatuam quandam, Ioannam nomine, bestiali amore amplecti solebat. Qui, cum è carcere aliquando erupisset: & in tantam

commotus iram, vt ausus accedere nemo fuisset, tunc accita Ioanna iram eius & malitiam in continenti mitigabat. Et muliebribus ipsum demulcens illecebris, & quo voluerat ducebat, & omnem statim furorem in amorem conuertebat. O vtramque bestiam turpi morte dignissimam: nec tamen modernis tantum temporibus scelera huiusmodi sunt attentata, verumetiam antiqua tempora maiori innocētia & simplicitate laudabilia, nefandis huiusmodi criminibus maculam contraxerunt. Vnde & in Leuitico scriptum est: Mulier quæ accesserit ad omne pecus ascendenda ab eo, mulierem interficietis, & pecus morte moriatur. Rei enim sunt. Pecus interfici iubetur, non propter culpam, à qua bestialitas excusat: sed propter memoriæ refricationem, quæ ad mentem facinus reuocare solet. De Pasiphae quoque taurum adamante multorum opinione non fabula quidem, sed res gesta fuit.

De gallis aliter in Hibernia, quam alibi vociferantibus.
CAP. XXV.

GALLI gallinacei non hic, vt alibi tertiam & extremā noctis partem à duabus primis, triplici interuallo vociferando distinguunt. Parum enim ante diem hic audiuntur, & quātum alibi à tertia, tantum hic à prima galli voce dies distare dignoscitur. Nec arbitrandum tamen est, aliam hic quam alibi gallos habere naturam. Haud aliter enim vociferantur huc aliunde aducti. Sed sicut breui contenta Britannia nocte est: sic & Hibernia: & tanto breuiore, quanto solis adiacet occasui spacio propinquiore. Quanto igitur nox hic contractior, tanto post galli cantum dies acceleratior. Vnde & semper æstiuo tempore tanquam aurora surgente perclare diescat, ex solis splendore parum sub terra gyrantis, nocte tota, supra horizontem polus albescit.

De lupis in Decembri catulos habentibus.
CAP. XXVI.

LVPI in Hibernia plerunque in mense Decembri catulos habent: vel propter nimiam terræ temperātiam, vel potius proditionis & rapinæ incommoda, quæ præmature hic pullulant, designantes.

De coruis & vlulis circa natale pullos habentibus aliquando.
CAP. XXVII.

CIRCA natale, quo Comes Iohannes ab insula primo discessit: pluribus in Hibernia locis & præcipue circa partes Mediæ, corui & vlulæ pullos habuere, alicuius forte noui & præmaturi facinoris prognosticantes euentum. Sicut eodem anno terræ illius dominatoris Hugonis scilicet de Lacy mors perniciosa, suorum malitia est protestata.

De miraculis, & primo de pomis, & coruis, & merula S. Keivvini.
CAP. XXVIII.

NVNC ad miracula transeamus. Et à Sancto Keiwino nobili confessore & Abbate initium sumamus. Sanctus igitur Keiwinus cum apud Glindelachan vita & sanctitate claruisset: puer quidam nobilis, quem alumnum habuerat, ægrotans forte poma desiderabat. Cui Sancto compatiente, & orationem ad dominum fundente, salix quædam non procul ab Ecclesia poma protulit, tam puero quam aliis ægrotantibus salutifera: & vsque in hodiernum diem tam salix illa, quam aliæ ex ea circa cimiterium transplantatę, more pomarii (salicis tamen alias per omnia tam foliis quam frondibus natura permanenet) singulis annis poma producunt.

Sunt autem hæc poma alba & oblonga, salubria magis quam sapida: in magna reuerentia ab indigenis habita: quæ etiam ad remotas Hiberniæ partes contra varios conferentia morbos à multis deferuntur, & S. Keiwini poma dicuntur.

Die solemnitatis eiusdem Sancti, corui de Glindelachan, quia fore lac alumni ipsius fuderant, per eius imprecationem nec ad terram descendunt, nec cibum sumunt. Sed circa villam & Ecclesiam cum magno clamore volantes, eo die tam à requie suspenduntur, quam refectione.

In Italia quoque apud vrbem nobilem Rauennam, die solemnitatis sancti Apollinaris, omnes vndiq; corui, cornices, & monedulæ à cunctis Italiæ partibus, singulis annis, tanquā ex condicto conueniunt. Quibus eodem die, ex antiqua consuetudine

equi

equi vnius cadauer datur. Si rei istius quæstionem facias, vt rationem quęras: assignare non pręsumo. Nisi forte longo ex vsu tractu temporis inolito, & quasi in naturam iam conuerso, vbi corpus fuerit, & aquilæ congregantur: vel potius aliquo Sancti illius miraculo ista contingunt. Vnde & quoniam ab hoc coruorum conuentu, Teutonica lingua, primo Rauensburgh. i. coruorum vrbs est dicta: Inde & Rauennam vocatam nonnulli coniectant.

Item decollato in Hispania Beato Vincentio, corui qui ad corpus eius, tanquam ad cadauer descenderunt: statim omnes occubuerunt. Et quoniam personale delictum in genus plęrunque redundat: in ausus illius vindictam, diuina procurante gratia, quam in Sanctis suis ipse mirabilem ostendit, ab illa semper hora circa corpus Martyris corui tanquam excubitores assistunt. Vnde & eodē corpore à Carthagine, Hispanica dico non Africana, Vlissiponam per mare translato, & corui in naue, circa corpus iugiter affuerunt. In Ecclesia quoque Sancti Vincentii Vlissiponensi, in vrbe vbi corpus eiusdem nobili in feretro reconditum iacet: Corui circa Altare vsque ad moderna fere tempora excubare solent: circa senarium numerum vel infra, nec semper iidem, sed successiue diuersi. In huius rei signum, signacula, quæ à peregrinis ab inde deferuntur, cum Martyris imagine inscriptam etiam corui imaginem habent. Vulgari quoque nuncupatione Sanctus Vincentius de Coruo vocatur: & quod in vita non habuit, post mortem euentus agnomen dedit.

In quibusdam Prouinciæ partibus, cum corpus Beati Firmini Vscesciensis Episcopi & natione Narbonensis Vscessiam deferretur: bobus forte, qui rhedam trahebant, ad pascua solutis, vnus eorum ab vrso quodam subito est deuoratus. Quo comperto, Sanctus Ferreolus, qui & Firmini nepos & nobilis vecturæ procurator extiterat, eidemque Firmino in Episcopalem sedem statim successit, diuina obtestatione ad se incōtinenti vrsum asciuit, qui & eadem accedens hora se sponte iugo supposuit, & boui perdito quasi vicarius ad trahendum, deuotusq; successit: & sic pluribus ab inde miliaribus Firmino Vscessiā tam miraculose transuecto, eiusdemq; exequiis celebriter ibidem & gloriose cōpletis, accepta quasi à Ferreolo licentia, vrsus indemnis ad montana secessit. Qui, & singulis postmodum, quādiu vixerat, annis, die solemnitatis S. Firmini ad ecclesiam eandem ex consuetudine veniebat, & omnino bestiali feritate interim * deposita, se populo quasi mansuetum palpabilem & tractabilem exhibebat. Tanq̃ ob ausum pœnalem, crimenq; cōmissum seruire, pœnamq; subire paratus. Vnde & corium eiusdem, vsq; hodie in ecclesia S. Firmini in veneratione reconditum habetur: & ob tanti miraculi memoriam transeuntibus & peregrinis ostendi solet.

*al. exuta.

In partibus Constantinopolitanę regionis, plaga videlicet * Crebonensi corpore beati Clementis in mari miraculose reperto: singulis annis die solemnitatis eiusdem S. & circiter eundem octo, præter solitum à sęculo cursum mare ibidem se refluum exhibere, & peregrinis populisq; deuote accedentibus, reuelata terrę facie, miraculosum iter ostendere solet. Quibus solemniter cōpletis, ad antiquas rediens metas, mare spaciosum vndiq; se transfundens statim occupat vniuersa, nec nisi reuoluto fere anni circulo, vlla viæ illius vestigia cōparebunt. Sic itaq; nostris diebus in quos fines sęculorū deuenerūt, famosum illud Rubri maris miraculū singulis annis ex parte repręsentari solet. Igitur benedictus Dñs Deus Israel, qui facit mirabilia solus, & benedictum nomen maiestatis eius in æternū. Quoniam ad declaranda Sanctorum suorum merita, & vt glorificatos in cælis, amplius glorificet & in terris: Aues, maria, ferę obediunt ei. Sed hæc hactenus. Ad Keiuinum nostrum redeamus.

*Chersonensi.

Sanctus igitur Keiuinus quadragesimali quodam tempore, hominum frequentiā ex cōsuetudine fugiens: solitudine quadā tugurio modico, quo à sole tantū & pluuia defenderetur, soli cōtemplationi vacans, lectioni & orationi insistebat, qui cum manū more solito per fenestrā ad cælum eleuaret, ei forte merula insedit, & quasi nido fungens, oua posuit. Cui prædictus S. tanta mansuetudine & patientia cōpassus est, vt nec manum clauderet, nec retraheret: sed vsq; ad plenam pullorum exclusionem, eam infatiganter extenderet & aptaret. In huius autem signi perpetuā memoriam, omnes imagines Sancti Keiuini per Hiberniam, in manu extensa merulam habent.

De Cercellis Sancti Colemanni quasi mansuetis, & ad iniurias fugitiuis.

CAP. XXXI.

EST in Lagenia* stagnum modicum, aues Sancti Colemāni continens: anates scilicet minores: quæ vulgari vocabulo cercellę vocantur. Hæ à tempore Sancti tam

*al. nemus.

*al. turbas.

mansuetæ factæ sunt, vt de manibus cibos sumant, & vsque hodie hominum *accessus non reformident. Sunt autem semper quasi conuentum adimplentes circa 13. numero. Quoties vero vel ecclesiæ & clero, vel ipsis auiculis iniuria fit forte, vel aliqua molestia illata fuerit: statim euolantes in lacu quodam procul inde remoto se recipiunt: nec ad priorem locum redeunt, donec condigna satisfactio fuerit subsecuta. Interim vero dum absentes fuerint: aquæ stagni illius, quæ limpidissimę prius & clarę fuerant, fœtidæ fiunt, & corruptæ, & nec ad hominum, nec ad pecorum vsus accedunt. Contigit aliquando quodam ibi aquam, nocturno tempore, hauriente, vnam auicularum non sponte, sed casu simul hausisse, & cum carnes in aqua illa diu coquerentur, nec excoqui possent: tandem auis in olla superenatans inuenta est prorsus illęsa, quæ cum ad stagnum relata fuisset, statim carnes excoctæ sunt.

*al. non minus.

Contigit etiam temporibus nostris Roberto filio Stephani cum Dermicio Rege Lageniæ per locum illum transeunte, sagittarium quendam vnam auium illarum sagitta percussisse, quam cum secum ad hospitium detulisset, & in olla quadam cum carnibus coquendam imposuisset: trium ignium consumpta materia, vsque ad mediam noctem coquendo non profecit. Sed iam tertio carnes extractæ: semper tamen *minus crudæ repertæ sunt, quam cum fuerunt impositæ. Tandem vero cum hospes inter frusta carnium auiculam conspexisset, audiensque quod de stagno illo fuisset: statim cum lachrimis exclamauit: Me miserum, quod vnquam infortunium istud in domum meam incidere, & in ea contingere debuit. De auibus enim Sancti Colemanni vna hęc erat. & statim carnes per se impositæ cocturam, quam amiserant, admiserunt. Sagittarius vero non multo post rebus humanis miserabiliter exemptus est. Præterea accidit, & miluum, cum vna auicularum istarum, quam rapuerat, in arborem quandam propinquam se recepisse. qui & multis intuentibus, membris omnibus statim irriguit, nec prędam sub pedibus prędo respexit. Accidit etiam glaciali quodam in tempore vulpeculam auium istarum vnam rapuisse: quę mane facto in tugurio quodam lacui coniuncto, & Sancti Colemanni conuersatione olim venerabili, intra fauces, auicula vitalem spiritum * pręludente, bestia inuenta est suffocata. Relatus igitur ad lacum, auibus prorsus illęsis, optimi patroni beneficio, pręda indemni, mortis pęnas prędo persoluit vterque.

* al. praeludente,

De lapide, vinum quotidie miraculose continenti.

CAP. XXX.

IN australi Momonia, circa partes Corcagiæ est insula quędam, Ecclesiam continẽs Sancti Michaelis antiquæ nimis & autenticæ religionis. Vbi lapis quidam est extra ostium ecclesiæ à dexteris, ipsi fere cohęrens ostio, in cuius superioris partis concauitate, quotidie mane, per merita Sanctorum loci illius, tantum vini reperitur, quantum ad missarum solemnia, iuxta numerum sacerdotum, qui ibi eodem die celebraturi fuerint, conuenienter sufficere possit. Simile huic miraculum in Dialogo reperies. Refert enim S. Gregorius de Martino Campaniæ monacho, qui monte Marisco multis annis in specu angustissimo inclusus fuerit, cuius hoc miraculum primum fuit, quod vt se prędicti montis foramine conclusit, ex petra eadem, quæ in se ipsa cõcaua, angustum specum fecerat: aquæ stilla de nouo prorupit: quæ Dei famulo in vsu coudiano sufficeret, & nec plus adesset, nec necessitati deesset.

De Pulicibus à Sancto Nannano deportatis.

CAP. XXXI.

EST in Connactia vicus quidam quem Sancti Nannani illustrat Ecclesia: vbi ab antiquo tanta pulicum excreuerat multitudo, vt ea pestilentia, locus ille fere desertus, & habitatoribus vacuus extitisset: donec intercessione S. Nannani in pratum quoddam proximum sunt deportati: vt nec vnus postmodum hic reperiri potuisset. In tantum igitur meritis Sancti istius locum illum vis diuina inundauit. In prato vero tanta superabundat copia, vt non tantum hominibus, verum etiam bestiis, semper maneat inaccessibile.

De Ratis, per S. Tuorum à Fernigenan expulsis.

CAP. XXXII.

EST in Lagenia prouincia quędam, quę Fernigenan dicitur, quam à Gwesefordia solum Slanensis aqua disterminat. Vnde mures maiores, qui vulgariter Rati vocantur,

vocantur, per imprecationem Sancti Yuori Episcopi, (cuius forte libros corroserant) prorsus expulsi, nec ibi postea nasci, nec viuere possunt inuecti.

De Campana fugitiua.

CAP. XXXIII.

EST in Lagenia, in terra scilicet Mactalewi campana quędam, quæ nisi à custode suo, exorcismo quodam ad hoc composito, singulis noctibus adiuretur, & vinculo quolibet vel fragili ligetur: mane in Media apud Clunarech in Ecclesia Sancti Finnani vnde venerat, reperitur: quod & aliquoties certum est contigisse.

De variis Kyldariæ miraculis: & primo de igne quasi inextinguibili, cinereque non excrescente.

CAP. XXXIV.

APVD Kyldariam Lageniæ, quam Gloriosa Brigida reddit illustrem, digna memoratu sunt miracula multa. Inter quæ primum occurrit Ignis Brigidæ, quem inextinguibilem dicunt: non quod extingui non possit, sed quia tam sollicite tam accurate moniales & sanctæ mulieres ignem, suppetente materia, fouent & nutriunt: vt à tempore virginis, per tot annorum curricula, semper mansit inextinctus, & cum tanta lignorum strues tanto in tempore sit hic consumpta, nunquam tamen cinis excreuit.

De igne à Brigida sua nocte seruato.

CAP. XXXV.

CVM tempore Brigidæ viginti Moniales hic Domino militassent, (ipsa vicesima existente) post gloriosum eius transitum, tantum vnde viginti semper extiterunt, & numerum non auxerunt. Cum vero singulis noctibus singulæ per ordinem ignem custodiant, nocte vicesima monialis vltima lignis appositis, inquit, Brigida custodi ignem istum tuum. Te enim nox ista contigit. Et sic igne relicto, mane materia more solito consumpta, inextinctus reperitur.

De Sepe circa ignem: intra quem Mas non intrat.

CAP. XXXVI.

VIRGEO quodam & orbiculari sepe ignis iste circuitur, intra quem mas non intrat: & si forte intrare pręsumpserit (quod à temerariis quibusdam nonnunquam attentatum)* diutinam vltionem non euadit. Item mulieribus solum, & his non oris * al. diuinam.
flatu, sed follibus tantum & ventilabris ignem licet exufflare. Item per imprecationem virginis caprarum fætus hic non proueniunt. Sunt & hic campestria pulcherrima, quæ Brigidæ pascua vocantur: in quæ nullus aratrum ausus est mittere. de quibus pro miraculo ducitur, quod licet prouinciæ totius animalia solo tenus vesperi herbam corroserint: mane facto, non minus herbositas apparebit. Tanquam de pascuis illis dictum fuerit.

Et quantum longis carpunt armenta diebus:
Exigua tantum gelidus ros nocte reponit.

De Falcone Kyldariæ quasi domestico & mansueto.

CAP. XXXVII.

A tempore Brigidæ falco quidam egregius locum istum frequentabat, qui ecclesiasticæ turris summitati insidere consueuerat. Vnde & à populo auis Brigidæ vocabatur, & in veneratione quadam à cunctis habebatur. Hic ad nutum ciuium seu militum castrensium tanquam mansueta & ad hoc domestica, anates & alias aues, tam campestres, quam fluuiales circa planiciem Kyldariæ cum intuentium non modica delectatione persequi solebat: & ad terram ab aere innata velocitate coercere. (Quis enim locus miseris auiculis relinquebatur, cum homines terram & aquas, auis inimica, grauisque tyrannus aerem obsidebat?) Mirum de hoc alite: quod circa templum quod frequentabat, parem non admittebat: sed amoris tempore procul inde secedens, & apud montana de Glindelachan ex consuetudine parem inueniens, naturæ indulgebat. Quo completo, iterum ad Ecclesiam solus reuertebatur? Viris Ecclesiasticis & tunc præcipue cum intra ecclesiarum sinus & septa diuinis deputantur officiis, signum præferens honestatis. In ipso discessu primo Domini Comitis Ioannis ab Hibernia, auem (quæ per tot durauerat sæcula, & delectabiliter Brigi-

Brigidæ locum illustrauerat) demum prędæ, quam ceperat, minus caute insidentem, & humanos accessus parum euitantem, baculo, quem gestabat, rusticus quidam petiit. Ex quo patet, casum in secundis fore metuendum, & vitæ diuturnæ delectabili & dilectæ, parum esse confidendum.

De libro miraculose conscripto.

CAP. XXXVIII.

INTER vniuersa Kyldariæ miracula, nil mihi miraculosius occurrit: quam liber ille mirandus, tempore virginis (vt aiunt) Angelo dictante conscriptus. Continet hic liber quatuor Euangelistarum iuxta Hieronymum concordantiam: vbi quot paginæ fere sunt, tot figurę diuersę variisque coloribus distinctissimæ. Hic maiestatis vultum videas diuinitus impressum: hinc mysticas Euangelistarum formas: nunc senas, nunc quaternas, nunc binas alas habentes. hinc aquilam, inde vitulum, hinc hominis faciem, inde leonis, aliasque figuras pene infinitas: quas si superficialiter & vsuali more minus acute conspexeris, litura potius videbitur quam ligatura. Nec vllam attendens prorsus subtilitatem: vbi nihil tamen pręter subtilitatem. Sin autem ad perspicacius intuendum oculorum aciem inuitaueris: & longe penitius ad artis archana transpenetraueris: tam delicatas & subtiles, tam actas & arctas, tam nodosas & vinculatim colligatas, tamque recentibus adhuc coloribus illustratas notare poteris intricaturas: vt vere hæc omnia Angelica potius quam humana diligentia iam asseueraueris esse composita. Hæc equidem quanto frequentius & diligentius intueor: semper quasi nouis obstupeo, semperque magis ac magis admiranda conspicio.

De libri compositione.

CAP. XXXIX.

NOCTE prima (cuius mane librum scriptor inchoaturus fuerat:) astitit ei Angelus in somnis figuram quandam tabulæ, quam manu pręferebat, impressam ei ostendens, & dicens. Putas ne hanc figuram in prima libri quem scripturus es pagina possis imprimere? Cui scriptor de tantæ subtilitatis arte, de tam ignotæ & inusitatę rei diffidens notitia: respondit. Nequaquam. Cui Angelus. In crastino die dic Dominæ tuæ: vt ipsa pro te orationes fundat ad Dominum: quatenus ad acutius intuendum, & subtilius intelligendum, tibi tam mentis quam corporis oculos aperiat, & ad recte protrahendum, manus dirigat. Quo facto, nocte sequente iterum affuit Angelus, eandem figuram, aliasque multas ei pręsentans. Quas omnes diuina opitulante gratia statim aduertens, & memoriæ fideliter commendans, libro suo locis competentibus ad vnguem scriptor impressit. Sic igitur Angelo pręsentante, Brigida orante, scriptore imitante, liber est ille conscriptus.

De mirandis Sanctorum refugiis.

CAP. XL.

IN vlteriore Vltoniæ parte sunt montana quędam, in quibus grues & grutæ, auesque variæ suo in tempore abunde nidificant, propter refugium & pacem non tantum hominibus, verum etiam pecoribus & auibus ab incolis ibidem exhibitam, ob reuerentiam scilicet S. Beani, cuius Ecclesia locum illustrat. Sanctus iste miro & inaudito more, non tantum aues, sed & auium suarum oua tuetur. Si enim vt oua rapias, manũ admoueas: videas protinus, pullos marcidos & rubros, & tanquam eadem hora iam exclusos. Sin autem manum retrahas cum voluntate, videas iterum seu miraculose, seu fantastice contra naturæ cursum pullos in oua vel conuersos, vel reuersos. Accedant duo, inspector simul & raptor, hic pullos, ille oua videbit. In Australi Momonia inter collem Brendani & mare spaciosum, quod Hispaniam interluit & Hiberniam, est locus quidam non modicus, vno ex latere fluuio piscoso, altero vero riuulo quodam inclusus: qui, ob reuerentiam S. Brendani aliorumque loci illius Sanctorum, nõ tantum hominibus & pecoribus: verum etiam ipsis feris tam aduenis quam indigenis refugium pręstat inauditum. Vnde non tam cerui quam apri & lepores, alięque ferę cum canes è vestigio sequentes nullatenus fugere posse se pręsentiunt: à partibus procul inde remotis ad locum istum quantocius transferuntur. Qui vt riuulum pertransierunt, canibus ibidem cursum sistentibus, nec vlterius insequentibus, ab omni statim periculo tuti sunt. Mira Dei virtus quod Sanctorum meritis, nec natura vorax, nec venator instigans & præda pręcurrens, prędones impios & pertinaces promptam transue-

transuehunt ad rapinam. In duobus refugiis istis ex longo pacis vsu, quasi domesticæ, hominum frequentiam aues & feræ non refugiunt. Ex altero loci prędicti latere fluuius illabitur piscosissimus & pręcipue Salmonibus ad miraculum vsque fæcundissimus. Hospitalitatis namque gratia, quam Sancti ibidem viri pro viribus, imo longe supra vires, in peregrinos & aduenas infatiganter exercere solebant: ad charitatis explendæ tam sufficientiam, quam experientiam, piscium indulta est copia tanta. Et ne auaritiæ stimulis, (vt assolet) ad emolumentum mercimoniale cupidos mortalium animos ipsa prouocaret abundantia ad Mannæ modum remedium diuinitus est indultum, vt nunquam vltra primam capturæ noctem pisces vtiliter reseruentur: Quãtumlibet enim sale conditi: putredini tamen semper obnoxii, insipidi manent & insulsi. Nec arte quãtalibet in crastinum reseruati, vel ad vsum prouenient, vel ad esum.

De saltu Salmonis.

CAP. XLI.

PRÆTEREA fluuius iste natiuam quandam rupem transfluit & transcurrit, nec nisi cum impetu magno ab alto (vt assolet) ad ima descendit: In summitate rupis istius est modica quędam concauitas sanctorum virorum manibus olim exculpta: ad quam Salmones abundanti in copia ab imis ad summa, quantum hastæ longissimæ est altitudo: saltu mirabili transferuntur, & (nisi piscis proprietas hoc exigeret) miraculoso. Hoc enim piscium genus, saltum appetit ex natura. Vnde & à saltu Salmo nomen accepit.

De modo saliendi.

CAP. XLII.

MODVS autem saliendi, & proprietas hæc est. Pisces huiusmodi naturaliter aquæ cursum contra nitentes (sicut enim auibus contra flatus, sic & piscibus contra fluctus mos est eniti) cum obstaculum inueniunt valde pręruptum, caudam ad os replicant: Interdum etiam ad maiorem saltus efficaciam, caudam ipso ore cõprimit: dumque à circulo huiusmodi se subito resoluunt, cum impetu quodam, tanquam subita virgæ circulatæ explicatione, se ab imis ad alta cum intuentium admiratione, longe transmittunt. Similis huius in Auenpliphensi fluuio non procul à Dublinia saltus reperitur, sed non tantus. Australi quoque in Gwallia, Teiuensi scilicet in fluuio tertius est saltus, & trium pręruptissimus.

De vita S. Brendani.

CAP. XLIII.

EA vero quę de S. Brendano tam miraculose referuntur, & in scripta etiã sunt redacta: quanto quidem labore, septenni nauigatione mare lustrauerit; De Anglorum multiformi specie, De paschalis solemnitatis supra monstruosam maris beluam annua per septenne spacium, celebratione: De miserrimi illius, nec miserabilis tamen, Iudæ proditoris in scopulo marino positione, &, priuilegiatæ lucis beneficio, relegatione simul ac religatione, Denique post longos & infatigabiles labores, desyderatissima paradysi terrestris visione, & diuina opitulante gratia prospere demum ad propria reuersione: incredibilia nimirum videri possent: Nisi quoniam credenti omnia sunt possibilia, & quoniam omnia quęcunque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis, & quia mirabilis Deus in Sanctis suis, & magnus in omnibus operibus suis, semperq; mundi extremitates nouis quibusdam prodigiis pollent. Tanquam in publico dignitatem obseruans, licentius natura ludat in priuatis. Hæc autem siquis audire gestierit: qui de vita Brendani scriptus est, libellum legat.

De Cruce Dubliniæ loquente, & testimonium veritati perhibente.

CAP. XLIV.

NVNC ea quæ circa moderna contigerunt tempora: explicemus. Dubliniæ in Ecclesia S. Trinitatis, est crux quædam virtuosissima vultum pręferens crucifixi. Hęc non multis annis ante aduentum Anglorum (Ostmannorum scil. tempore.) pluribus audientibus sacrum os in verba resoluit. Contigerat enim quendam ciuium super cõtractu quodam eam solam testem & quasi sponsorem inuocasse: processu vero tempor is, eo, cum quo contraxerat, pactum penitus inficiante, & pecuniam, quam eius fidei crediderat constanter abnegante, de censura ciuium Ironica magis tamen quam seria, astantibus ad hoc in Ecclesia prędictam multis & audientibus, crux adiurata & obtestata testimonium perhibuit veritati.

De eadem Cruce immobili facta

Cap. XLV.

COMITE Ric. primo Dubliniam cum exercitu veniente: Ciues, mente malorum plerunque pręſaga, caſum ciuitatis metuentes, & de defenſione diffidentes, cum fugam iam nauigio machinarentur, crucem illam ſecum ad inſulas aſportare volebant. Quod cum omni conamine & diligentia effectui mancipare tentaſſent, totius ciuitatis populus nec vi, nec ingenio, eam à loco mouere potuerat.

De denario cruci oblato bis reſiliente, & tertio poſt confeſſionem remanente, & ocreis ferreis miraculoſe reſtitutis.

Cap. XLVI.

CAPTA vero ciuitate, cum ſagittarius quidam inter alios denarium ad crucem obtuliſſet: reuertens eundem ſtatim poſt ſe volantem à tergo ſuſcepit. Cui iterum eundem reſumenti, & ad crucem reportanti, vidētibus, & admirantibus multis idem euenit. Tum vero coram omnibus confeſſus eſt, ſe domos Archiepiſcopi intra eccleſiæ illius ſepta eodem die ſpoliaſſe: & ſic pecunia ſuper hoc ei iniuncta, redditiſque vniuerſis, quæ ei obuenerant: tertio denarium eundem cum timore magno & reuerentia ad crucem retulit. qui & ibidem tum demum ſine motu permanſit. Item Reymundo Comitis Rich. tunc conſtabulario, cum iuuenis quidam de familia ſua ferreas ocreas furto ſuſtuliſſet: tota eiuſdem familia in Eccleſia Sanctæ Trinitatis ſuper crucem pręfatam ſe ab hoc facinore ſacramento purgauit. Nec multo poſt, iuuenis ille reuerſus ab Anglia, quo ſeceſſerat, nemine de ipſo hoc ſuſpicante, ad pedes Reymundi macilentus & miſer ſe proſtrauit, de ſcelere perpetrato & ſatisfactionem offerens, & veniam quęrens. Confeſſus eſt etiam palam & publice ſe tantā à cruce perſecutionem perpeſſum eſſe, vt poſt periurium, ſemper ei in collo graui cum pondere iacuiſſe viderētur, ita vt nec poſtmodum dormire, nec requiem vllam habere potuiſſet. His igitur aliiſque virtutibus & ſignis variis in primo noſtrorum aduentu, crux vbique veneranda: ſe venerabilem hic exhibuit.

De frenetico apud Fernas: verbis de præterito futura prædicente.

Cap. XLVII.

TEMPORE quo filii Mauricii caſtrum apud Fernas obtinuerunt: Iuuenis quidam de eorum familia Phantaſticus agnomine vocatus: cum Eccleſiam Sancti Maidoci ſpoliaſſet, in phreneſin raptus ſtatim inſaniuit, & neſcio quo ſpiritu ductus, prophetizare cæpit: & verbis de pręterito futura pręaicare. Video, inquit, homines noſtros interfectos (plures etiam ex nomine deſignans) & caſtellum omnino deſtructum, & iam non eſt hic. Sic ergo quotidie non magna cunctorum admiratione vociferabat nec ceſſauit, donec hoſtili inuaſione, cuncta in breui, ſicut prędixerat, ſunt completa.

De ſagittario, qui ſepem Brigidæ tranſiliit inſaniente, & alio tibiam amittente.

Cap. XLVIII.

APVD Kyldaciam ſagittarius quidam de familia Rich. Comitis, ſepem tranſiliens, ignem Brigidæ ore ſufflauit, qui ſtatim reſiliens, demens eſſe cæpit, & cuicunque obuiabat, inſufflans in eius os dicebat, viden? Sic ignem Brigidæ ſufflaui. Sic quoq; per domos totius villæ diſcurrens, vbicunque ignem inuenit: eadem verba ingeminans, eum exufflauit. Tandem vero captus à ſociis & ligatus: rogauit, vt ad aquam proximam duceretur. Ad quam ductus ore deſiccato tantum exhauſit: quod inter eorum manus medius crepuerit, atque expirauerit. Alius vero vt ad ignem intraret, cum tibiam alteram trans ſepem iam poſuiſſet, & à ſociis tamen retractus eſſet, & retentus: pes ille cum crure ſtatim exaruit. Vnde & poſtmodum quamdiu vixit: claudus & imbecillis permanſit.

De Tritici ſemine per imprecationem Corcagienſis Epiſcopi non prouueniente: & anno ſequente è ſiligine miraculoſe conuerſo.

Cap. XLIX.

CVM apud Corcagiam miles quidam terram Sancti Finbarri citra pręſulis aſſenſum occupaſſet, & aratam terram tritici ſemine iam perfunderet: accedens loci illius

illius Episcopus,ex parte Dei & sanctorum ecclesiæ suæ prohibuit,ne terram illã amplius vel violenter occuparet,vel seminaret.Quod cum miles prętermittere nullatenus voluisset:reuertens Episcopus cum lachrymis,Deum,inquit, omnipotentem oro,vt nunquam tibi ad messem semen istud proueniat. Contigit autem eodem anno, in campis illis toto ciuitatis populo vehementer admirante,nõ tantum in spicam non prosiluisse:sed nec in herbam,vel vnum granum germinasse. Anno vero sequente, aliis ibidem cum præsulis assensũ siliginem seminantibus,frumentum purum,& siligini penitus impermixtum,in Autumno messuerunt: vel siliginis grano in tritici naturam miraculose conuerso,vel potius prioris anni semine tunc non proueniente: vsque in anni secundi messem sancti viri meritis reseruato.

De Philippo Wigorniensi apud Armatiam passione percusso:& Hugone Tyrello diuinitus flagellato.

CAP. L.

CVM apud Arthmatiam Beati Patricii sedem & proprium totius Hiberniæ primatiæ locum, Philippus Wigorniensis, quadragesimali tẽpore exercitum duxisset:& in diebus sacris à clero sacro,tributum non modicum violenter extorsisset: reuertens cum spoliis & anno,non procul ab inde subita passione percussus, vix euasit. Hugo vero Tyrellus cacabum magnum, qui conuentus clericorum fuerat,cum totius cleri maledictione ad *Luuedensem secum ciuitatem asportauit.Sed eadem nocte,igne,proprio eiusdem hospitio accenso,equi duo qui cacabum extraxerant, cum aliis rebus non paucis,statim combusti sunt.Pars etiam villæ maxima eadem occasione igne est consumpta.Quo viso, Hugo Tyrellus mane cacabum inueniens prorsus illęsum,pecunia ductus, Arthmatiam eum remisit.Episcopus vero *Luuedensis tunc pręsens existens,de eodẽ Hugone multis de exercitu audientibus,dixit. Homo iste, hoc anno magnum infortunium indubitanter incurret. Nunquam enim tot bonorũ virorum lachrymæ,nunquam tot maledictiones sunt frustra prolatæ. Quod & ei per discordiam inter ipsum & Hugonem de Lacy,suis instigantibus,exortam (vnde & regnum fere totum turbari cæperat,& per uerti)anno nondum completo vidimus euenisse.

* *Lunensem autem.*

* *Lunensis.*

De Molendino,quod nec diebus Dominicis, nec de furto,vel rapina,quicquam molit.

CAP. LI.

APVD Ossyoriam est molendinum Sancti *Lucherini Abbatis:quod diebus Dominic is nihil:de furto vero vel rapina nunquam molit.

* *Lutherni.*

De Molendino, quod fœminæ non intrant.

CAP. LII.

IN Media apud Fouenam,est molendinum quod Sanctus Phechinus in latere cuiusdam saxi miraculose nimis,manibus suis exculpsit.Hoc sicut & Ecclesiã sancti istius, mulieres non intrant.Nec in minori reuerentia molendinum istud ab indigenis, quã vna Ecclesiarum sancti eiusdem haberi solet.Contigit autem Hugone de Lacy exercitum per locum illũ ducente,sagittarium,quendam mulierculam violenter attractã, in ipso molendino libidinose violasse. Qui repentina vltione igne infernali in membro percussus: vsque in ipsum corpus statim exarsit,& nocte eadem expirauit.

De duobus equis, qui auenam de eodem Molendino raptam comedentes statim interierunt.

CAP. LIII.

ITERVM exercitu ibidem pernoctante,annonam,quam ab ecclesiis & molendino passim rapuerant:Hugo de Lacy totam restitui fecit, prçter pauculam auenæ particulam de molendino surreptam,quam coram dextrariis suis,duo milites occulte reliquerant. Quorum vnus in insaniam versus, eadem nocte in stabulo confracto cerebro interiit. Alter vero mane(milite,qui insidebat ei,alios,qui annonam reddiderant,super ficta religione irridente)subita & improuisa morte iuxta latus Hugonis de Lacy vidente & admirante maiori exercitus parte,obiter occubuit.

De sagittariis apud Fineglas diuinitus condemnatis.

CAP. LIV.

CONTIGIT vero temporibus nostris Ioue præter solitum in Hibernia tonante, & Rege Henrico ibidem expeditionem agente: plurimas sagittariorum turmas in vico quodam Archipręsulis Dublinensis, cui nomen Fineglas, aliquamdiu forte

moram feciſſe: qui & ſtatim in fraxinos, & taxos, arboreſque varias, quas nobilis Abbas Kenacus aliique viri ſancti (quorum frequens religio locum illuſtrauerat,) propriis manibus quaſi ad ornatum Eccleſiæ, circa cœmiterium olim plantauerant, enormiter & irreuerenter deſęuire cœperunt. Cum enim ſylua propinqua eſſet: non inſolita ſed inſolenti tamen populi praui malicia, & hominum officii illius intemperantia, prędictas arbores quaſdam frondibus mutilatas, alias vero ſtirpitus euulſas, omnes fere in breui igne conſumpſerunt. Et vere officium illud & ab officiendo non per antiphraſin, ſed proprie dictum eſt. Talibus enim aſcripti officiis, officioſiſſime ſemper potius officere parati ſunt, quam proficere. Sed incontinenti à Deo diuina indignatione (quæ ſibi vindictam reſeruari iubet & ſanctorum ſuorum iniuriam vindicare dignatur & in terris) ſubita quadam & ſingulari peſtilentia percuſſi ſunt, vt pars eorum maxima intra pauciſſimos dies eodem in vico miſerabiliter expiraſſent, diſtricti iudicis examine, vbi deliquerant, foro ſubiacentes. Pars vero reſidua cum nauigio fugæ pręſidium attentaſſet: naufragio ſubmerſa, eundem in extremis tam terræ quam maris dominatorem inuenit. Cuius quidem à facie nec fugere quis poteſt, nec effugere.

Quo fugis ergo manum Regis gens impia Regum?
An neſcis longas Regibus eſſe manus?

quia: Quo fugis ex illo, qui claudit cuncta, pugillo? Sed: Inter mille modos mortis, mors illa timori eſt; qua cæpere mori. Sic ergo veri ſummique Tonantis iram, quam prauitas in terris prouocauerat, Neptunus in vndis vindicauit. Audi namque prophetam Amos. Non erit fuga eius, & qui fugit ex eis non ſaluabitur. Si deſcenderint vſque ad infernum, inde manus mea deducet eos: Et ſi aſcenderint vſque in cœlum, inde detraham eos: Et ſi abſconditi fuerint in vertice Carmeli, inde ſcrutans auferam eos.

Et ſi celauerint ſe ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo ſerpenti & mordebit eos. Et ſi abierint in captiuitatem coram inimicis ſuis, ibi mandabo gladio, & occidet eos, & ponam oculos meos ſuper eos in malum & non in bonum. Audi & Abiam. Si exaltatus fueris vt aquila, & ſi inter ſydera poſueris nidum tuum, inde traham te, dicit Dominus. Audi inſuper Ionam, à facie domini fugientem & tamen hic dicentem. Dominum Deum cœli ego timeo, qui fecit mare & aridam. Super quod Hieronymus audi.

Cum confiteatur Creatorem maris & aridæ, cur aridam relinquens, arbitratur ſe conditorem in mari poſſe vitare? Audi & Pſalmiſtam. Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: Etenim illuc manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.

Quod etiam ſancti terræ iſtius, animi vindicis eſſe videntur.

Cap. LV.

HOc autē mirabile mihi & notabile videtur: q̃ ſicut nationis huius homines hac in vita mortali præ aliis gentib. impatientes ſunt & pręcipites ad vindictam: ſic & in morte vitali, meritis iam excelſi, præ aliarum regionum ſanctis, animi vindicis eſſe videntur. Nec alia mihi ratio euentus huius occurrit: niſi quoniam gens Hibernica caſtellis carens, prędonibus abundans, Eccleſiarum potius refugiis quam caſtrorum municipiis, & pręcipue Eccleſiaſtici viri ſeque ſuaque tueri ſolent: diuina prouidentia ſimul & indulgentia graui frequentique animaduerſione, in Eccleſiarum hoſtes opus fuerat. Vt & ſic ab Eccleſiaſtica pace impiorum prauitas procul arceatur: & ipſis eccleſiis ab irreuerenti populo debita veneratio vel ſeruiliter exhibeatur.

TERTIA DISTINCTIO, DE TERRÆ iſtius habitatoribus.

DE cætero tempus videtur, vt ad primos terræ iſtius habitatores, ſinguloſq; ſigillatim diuerſarum nationum aduentus, ſtylum vertamus: qualiterque & quibus ex partibus huc aduenerint, quantamque moram in Inſula fecerint, quoue tenore defecerint, quam breuius & luculentius poterimus,

mus,explicemus. Competens enim ordo depoſcit: vt poſtquã terram ipſam in Oceano fundauimus,ſitum & naturã,variaſq; animantium eiuſdem tã proprietates q̃ defectus,rerumq; nouitates enodauimus: tandem hominẽ ipſum tanq̃ digniorem operis partem,& cuius gratia de cęteris diſſeruimus,introducamus: eiuſq; mores & modos, varioſq;,iuxta fortunæ vices,rerum euentus,vſq; ad noſtra iam tempora,declaremus. Vt ſicut laudabili antiquorũ induſtria noſtri temporis aucta ſunt ſtudia:ſic longe licet inferiore lyra calamoque fragili,diſpari nimis,&valde diſſimili,vt magni,cõponi parua ſolebant,noſtra quoq; diligẽtia,poſterorum ſtudiis aliquid adiicitur: Ne per ignauiam &ſocordiam tempora ducamus ocioſa,& non tanquam cõmuni omnium commodo,ſed nobis ſolum inutiliter,&tanq̃ beſtię,ſine cauſa nati eſſe videamur.O quam pręclariore , quã pręcellentiore pręditi ſunt animo,qui pręcioſum illud Dei donum, nobilem ſcil. & incomparabilem ſcientiæ theſaurum non abſcondunt? Sed larga potius laudabiliq; libertate,cunctorum mentibus vel dicendo , vel ſcribendo gratis acceptum,cum ſui incremento gratis impendunt:luculentam quoq; multaq; lucubratione plurimum elaboratam ſapientiæ lucernam , vt omnibus in commune deducta pulchrius eluceſcat,palam exponunt.Sic & eorum digne commendanda videtur intentio, qui (quoniam breues dies hominis ſunt , & tempora tranſitoria) propenſius vigilant & elaborant , egregio aliquo facinore, memoriam ſui in æuum extendere, digniſq; virtutum titulis perlongam facere, vel potius, (quoniam momentanea eſt vita mortique accommoda,quam ſpiramus & expiramus,) perpetuam ſibi mortique penitus impermixtam , ſpirabilem ſcilicet & inexſpirabilem bonorum operum ſtudiis comparare.

De aduentu primo Cæſaræ,ſcil. Neptis Noe ante diluuium.

CAP. I.

IVXTA antiquiſſimas igitur Hibernenſium hiſtorias, Cæſara Neptis Noe audiens diluuium in proximo futurum ad remotiſſimas occidentis Inſulas , quas necdum quiſquã hominum habitauerat,cum ſuis cõplicibus fugam nauigio deſtinauit,ſperãs, vbi nunq̃ peccatum perpetratum fuerat,diluuii vindictã locum non habere.Amiſſis itaq;,quas in comitatu habebat,naufragio nauibus: vna, qua cũ viris trib⁹ & quinquaginta mulieribus vehebatur,naue ſuperſtite:primo ante diluuium anno ad Hibernica littora forte deuenit.Sed licet acute ſatis & laudabili in fœmina ingenio fatalitatẽ declinare ſtatuerit,communem tamen interitum,& fere generalem , nullatenus potuit euitare.Littus igitur in quo nauis illa primum applicuit,nauicularum littus vocatur,&in quo pręfata tumulata eſt Cæſara:vſq; hodie Cæſaræ tumulus nominatur. Veruntamen cunctis fere per diluuium iam deletis,qualiter rerum iſtarum,& tam euentus q̃ aduentus memoria poſt diluuium retenta fuerit:non indignum videtur dubitatione.Sed qui hiſtorias iſtas primo ſcripſerunt: ipſi viderint. Hiſtoriarum enimuero enucleator venio,non etiam impugnator.Sed forte in aliqua materia inſcripta , lapidea ſcilicet vel lateritia(ſicut de arte Muſica legitur ante diluuium) inuenta iſtorum memoria,fuerat reſeruata.

De ſecundo aduentu Bartholani ſcilicet 300.annis poſt diluuium.

CAP. II.

TRECENTESIMO vero poſt diluuium anno Bartholanus Seræ filius de ſtirpe Iaphet filii Noe cum tribus filiis ſuis eorumq; vxoribus,vel caſu vel induſtria,hoc eſt, vel errore vię,vel optima opinione patriæ,Hiberniæ littoribus fertur applicuiſſe.Erãt autem tres filii eius *Languinus,Salanus,Ruturugus.Qui cum nominum ſuorum indicia rebus largiretur extantibus,perpetuam ſui memoriam & quaſi viuacem quandam pręſentiam ſunt inde ſortiti.A primo enim filio *Lagini ſtagnum : A ſecundo mons altiſſimus,qui illi imminet mari, quod Hiberniam interfluit atq; Brytanniam, Salanga nominatur.Cuius ad radices,quia lõgis poſt temporibus S.Dominicus nobile monaſterium conſtruxerat:mons Dominici iam vſitatius nomen habet. Ruturugus vero,qui duobus tertius ſucceſſerat: Ruturugo nomen ſtagno donauit. Sub hoc autem Bartholano geſtorum pauca reperimus inſignia. At vero non alia, niſi fere vaſtiſſima quatuor ſtagna ſubito ex terræ viſceribus eructantia, quatuor nemora ſtudio agriculturæ ſucciſa,& radicitus auulſa,atque in campeſtrem puritatem , non ſine magno multorum ſudore,redacta. Eo enim tempore, tota prope terra pręter montana quædam (& ipſa rariſſima)ſyluis immẽſis,& fruticoſis nemoribus fuerat obſita:vt,vbi exercerẽtur aratra,campana planicies vix inueniretur. Sed etiam adhuc hodie, reſpectu ſyluarum,pauca ſunt hic campeſtria.Bartholanus vero cum filiis ſuis, & nepo-

*Langurius.

*Lagurini.

*successoribus.

tibus non mediocriter tam in rerum successibus prosperari cœpit, quam * successionibus. Nam ab aduentu eorum, postquam 300. annorum euolutus est circulus: ad IX. iam millia virorum successionis suæ traditur numerus excreuisse. Tandem vero in bello magno, quod cum Gygantibus gessit, potitum victoria (quia mortalium prosperitas nescit esse perpetua & quoniam, faciles dare summa Deos, eademque tueri, difficiles: & quia summis hunc numina rebus, Crescendi posuere modum: In se magna ruunt, summisque negatum, stare diu: nimiumque graues sub pondere lapsus) subitæ pestilentiæ, etiam ex aeris forte corruptione, de interemptorum Gygantum cadaueribus exorta: eum cum omnibus fere suis aboleuit euentus. Ex illa namque mortalitate solus fertur euasisse Ruanus, qui scilicet Ruanus, vt antiquæ referunt historiæ, per multa & plura (quam de facili credi possit) annorum curricula, vsque ad tempora Beati Patricii reseruatus, & ab eo baptizatus fuit. Hic verus, vt aiunt, Hibernice historiæ relator, cuncta gentis gesta, à memoriæ * sinubus pre nimia antiquitate abolita, sancto Patricio replicabat. Nihil enim tam fixum animo: quod neglectu & tempore non abolescat. Hic quidem Ruanus licet à morte, viuendi quidem inducias extorserit: pacem tamen non impetrauit. Licet enim vltra communem & consuetum fluxæ & momentaneę vitæ terminum, mortem * diu distulerat: debitam tamen miseræ carnis fatalitatem non euasit. Ruanus iste (prout ex Hibernicis historiis colligi potest) longe trans omnem antiquorum patrum longæuitatem (licet incredibile valde videatur, & calumniæ obnoxium) multis annis vitam produxisse perhibetur.

*finibus.

*longa.

De tertio aduentu Nemedi, scilicet à partibus Scythiæ, cum 4. filiis suis.

CAP. III.

PRÆFATIO igitur Bartolano cum omni successione sua, acerbæ continuæq; pestilentiæ mucrone detrito: aliquandiu terra suo nudata cultore remansit: donec Nemedus Agnominii filius natione Scythicus, cum quatuor filiis suis ad desolatæ littora terræ deuectus est. Starium, Gerbauelen, * Antimum, Fergusiumque hic filios habuit. In cuius Nemedi temporibus, quatuor stagna subito inopinatoque impetu emersa, multa nemora & syluæ in campos & plana sunt redacta. Hic tamen cum pyratis, qui Hiberniam grauiter depopulari consueuerant: 4. bella gessit crudelissima: cui vbique cessit victoria. In quadam Australis Hiberniæ insula, diem demum obiit: quam & sui nominis perpetuam fecit hæredem. Filiorum autem Nemedi, Nepotum, Abnepotumque successio, in breui generis numerositate in tantum excreuit, vt totam insulam fere longe abundantius solito, per omnes eius angulos, adimplessent. Sed quoniam

*Animum.

Plus grauitatis habent res, quæ cum tempore crescunt, &
Rara solet subitis rebus inesse fides:

sicut subito in tantā excreuerant multitudinem, sic subitis, & inopinatis rerum euentibus, & casu longe citiore quam ortu defecerunt. Bellis namque frequentibus, quæ cum Gygantibus gesserant (quibus tunc temporis abundabat Insula) variisque incōmodis & infortuniis maxima pars in breui deleta est. Pars vero residua tot imminentia ea tempestate malorum incōmoda, fugæ prȩsidio declinantes, partim Scythiam, partim Græciam nauigio petierunt. Ducentis igitur & 16. annis Nemedi generatio Hiberniam tenuit: & ducentis postmodum annis vacua fuit.

De quarto aduentu: quinque scilicet fratrum & filiorum Dela.

CAP. IV.

HIS itaque seriatim hoc * tempore completis, tandem quinque duces & hic Germani fratres, filii scil. Dela: de prædicti Nemedi posteritate, quæ in Græciam secesserat, in Hibernia applicuerunt: & eam vacuam inuenientes, in quinq; portiones æquales inter se diuiserunt: quarum capita in lapide quodam conueniunt apud Mediam iuxta castrum de Kyllari, qui lapis & vmbilicus Hiberniȩ dicitur: quasi in medio & meditullio terræ positus. Vnde & Media pars illa Hibernia vocatur, quia in medio est Insulæ sita, de quinque tamen partibus illis famosis, quarum nomina supra posuimus, nulla est hæc. Cum enim prædicti fratres quinque, videlic. Gandius, Genandius, Sagandius, Rutherrargus & Slanius: in quinque partes Insulam diuisissent: quælibet partium illarū, suam in Media portiunculam habebat, lapidē prȩfatum contingentē: quia terra illa à principio optima fuerat, tam campestri planitie, quam fæcunda frugū fertilitate. Vnde & nullus eorum quinque, expers ipsius esse volebat.

*tenore.

Medio.

De

De primo Hiberniæ Monarcha, scilicet Slanio.

CAP. V.

PROCESSV vero temporis fortuna variante vices, & in breui, vt assolet, multa peruertens, Slanius solus totius Hiberniæ monarchiam obtinuit. Vnde & primus Hiberniæ, Rex nominatur. Hic primo quinque portiunculas Mediȩ redintegrauit, & in vnum coniungens, totam Mediam mensæ Regali appropriauit. Vnde & à principalibus illis quinq; portionibus per Slanium, vt dictum est, iam mutilatis: vsque hodie segregata separatim per se Media iacet, nec tamen quantū terrȩ vna illarum quinque, tantum continet ista: sed solum medietatem. Cum enim à tempore Slanii quælibet illarum quinque partium triginta duos Cantaredos continuerit, 16. tantum Media contenta fuit. Est ergo numerus cantaredorum omnium Hiberniæ 176. Dicitur autem Cantaredus composito ex vulgari vocabulo tam Brytannica quam Hibernica lingua, tanta terræ portio, quanta 100. villas, continere solet. Cum igitur ex his fratribus & eorum successione, 9. successerunt Reges, parum tamen & circiter annos 30. tantum regnauerunt. Slanius vero in monte quodam apud Mediam tumulatus est, quia & ab eius nomine nomen accepit.

De quinto aduentu filiorum Milesii Regis, de partibus Hyspaniæ: & qualiter Herymon, & Heberus regnum inter se diuiserunt.

CAP. VI.

DELETA igitur magna ex parte, & plurimum debilitata natione ista, tum variis inter se conflictibus, tum eo potius bello, quod cum alia quadam Nemedi posteritate, quæ de partibus Scythiæ superuenerat, graui cum dispendio gesserat: demum aduenerunt de Hyspaniæ partibus in 60. nauium classe, quatuor nobiles, Milesii regis filii: qui & statim totam Insulam, nemine rebellante, sibi vendicarunt. procedente vero tempore, duo istorum nominatissimi Heberus scilicet & Herymon duas in partes æquales, regnum inter se diuiserunt. Herymoni cessit pas Australis: Hebero quidem Aquilonaris.

De fratrum discordia, & qualiter interfecto Hebero, de Hiberniensi populo primus Herymon monarcha fuit.

CAP. VII.

CVM aliquandiu autem prospere satis & fæliciter conregnassent: (quoniam, Nulla fides regni sociis: omnisq; potestas, Impatiens consortis erit) cæca malorum mater ambitio, fraterna paulatim disrūpens fœdera, omne pacis vinculum in breui dissoluit, & lætis se rebus immiscens discordia, cuncta peruertit, & perturbat. Post varios igitur fratrum conflictus, & ambiguos semper bellorum euentus: tandem Herymoni cessit victoria, & in bello quodam interfecto Hebero fratre suo, totum Regnum Herymon solus obtinuit. qui & de Hiberniensi populo, qui vsq; in hodiernum diem Insulam habitant: primus Monarcha fuit. A nomine vero prȩdicti Heberi, secundum quosdam, Hibernienses nomen traxerunt: vel potius secundum alios, ab Hibero Hyspaniæ fluuio: vnde hi prouenerant. Dicti sunt & Gaideli: dicti sunt & Scoti. Sicut enim antiquæ referunt historiæ, Gaidelus quidam Phænii nepos, post linguarum confusionem, apud Nembrothicam turrim, in variis linguis peritissimus fuit. Ob quam peritiam Rex Pharao filiam suam Scotiam ei sociauit vxorem. Quoniam igitur Hibernienses ab istis, vt aiunt, originalem lineam ducunt, à Gaidelo & Scotia, Gaideli & Scoti sunt, sicut & nati, sic & nominati. Gaidelus iste, vt asserūt, Hibernicam linguam composuit, quæ & Gaidelach dicitur: quasi ex omnibus linguis collecta. Scotia quoque pars Insulæ Brytannicæ Aquilonaris, quia gens originaliter ab iis propagata, terram illam habitare dinoscitur. Quod tam linguæ, quam cultus, tam armorum etiam, quam morum vsque in hodiernum probat affinitas.

De Gurguntio Brytonum Rege, qui Basclenses in Hyberniam transmisit, & eandem ipsis inhabiandam concessit.

CAP. VIII.

SICVT Brytannica refert historia: Rex Brytonum Gurguntius nobilis ille Belini filius, & Brenni famosissimi nepos, rediens à Dacia, quam olim à patre suo subactam, & sibi iam rebellem iterum subiugauerat: apud Insulas Orchadum classem inuenit: quæ Basclenses de Hyspaniarum partibus illuc aduectauerat. Cum ergo duces eorum ad Regem accessissent, & vnde huc aduenerint, causamque aduentus (vt aliquam scilicet terram in Occidentis partibus habitarent) ei proposuissent: cum etiam tanto-

pere iam flagitassent, vt aliquam terram eis incolendam traderet: Rex tandem de suorum consilio Insulam istam, quæ nunc Hibernia dicitur, & quæ tunc vel vacua prorsus fuerat, vel per ipsum inhabitata eis habitandam concessit. De suis etiam nauigationis duces ipsis adhibuit. Ex quo patet, non nullo iure licet antiquo, Brytanniæ reges Hiberniam contingere. Legitur quoq; famosum illum Brytonum Regem Arthurum, Hiberniæ Reges tributarios habuisse: & ad magnam vrbis Legionum curiam, quosdam eorum accessisse.

De Triplici nouo Iure.

Cap. IX.

PRÆTEREA vrbs Baonensis Guasconiæ terminus, & sub eodem dominio continetur. Eadem quoque Basfloniæ caput est, vnde Hibernienses prouenerant. Hodie vero Gasconia & Aquitania tota, eodem quo & Brytannia* regimine gaudet. Duplici quoque præter id nouo iure, Britanniæ Reges ad hoc funguntur. (Cum enim liberum sit, cuilibet, iuri suo renunciare) tam principum illius terræ spontanea deditione, & vltronea fidelitatis exhibitione; quam etiam priuilegiata Summi Pontificis confirmatione. In occiduis enim Oceani finibus Ioue tonante, & Henrico Rege Anglorum secundo ibidem expeditionem agente: Occidentales Reguli tonitruis eius attoniti, pacis adeptæ beneficio, fulminis ictum præuenerunt. De iis autem plenius suo loco dicetur.

*Rege.

De gentis istius natura, moribus, & cultu.

Cap. X.

DE Gentis huius tam corporum, quam mentium compositione, de vtroque scilicet tam interiore cultu, quam exteriore: pauca proponere non superfluum duxi. Homines igitur isti cum nascuntur, non accurate, vt assolet, nutriuntur. Nam præter alimenta, quibus, ne penitus deficiant, duris, à parentibus sustentantur, per cætera fere cuncta naturæ relinquuntur. Non incunabulis aptantur. Non fasciis alligantur, non frequentibus in balneis tenera membra vel fouentur, vel artis iuuamine componuntur. Non enim obstetrices aquæ calentis beneficio, vel nares erigunt, vel faciem deprimunt, vel tibias extendunt: sed sola natura, quos ædidit, artus, præter artis cuiuslibet adminicula, pro sui arbitrio & componit & disponit. Tanq̃ itaq; probans, quid per se valeat fingere, nõ cessat & figurare, quousq; in robur perfectũ, pulcherrimis & proceris corporib. congruis & coloratissimis vultibus, homines istos ꝓuehat & producat. Cæterum licet ad plenũ naturæ dotibus excolantur: barbarus tamen tam barbarum quam vestium, necnon & mentium cultus, eos nimirum reddit incultos. Laneis enim tenuiter vtuntur, & his omnibus ferme nigris (quia terræ istius oues nigræ sunt) & barbaro ritu compositis.

Caputiis namque modicis assueti sunt & arctis, trans humeros deorsum, cubito tenus protensis: variisque colorum generibus panniculorumque plerunque consutis: sub quibus phalingis laneis quoque palliorum vice vtuntur, seu braccis caligatis, seu caligis braccatis, & his plerunque colore fucatis. Item sellis equitando non vtuntur, non ocreis, non calcaribus: virga tantum, quam manu gestant, in superiori parte camerata, tam equos excitant, quam ad cursus inuitant. Frenis quidem vtuntur, tam chami quam freni vice fungentibus: quibus & equi, semper herbis assueti, ad pabula nequaquam impediuntur. Præterea nudi & inermes ad bella procedunt. Habent enim arma pro onere. Inermes vero dimicare, pro audacia reputant, & honore.

Tribus tamen vtuntur armorum generibus, lanceis non longis, & iaculis binis: in quibus & Basclensium mores sunt imitati. Securibus quoque amplis fabrili diligentia optime chalybatis, quas à Norwagiensibus & Ostmannis (de quibus post dicetur) sunt mutuati. Vna tantum manu, & non ambabus in securi percutiunt, pollice desuper manubrium in longum extenso, ictumque regente, à quo nos galea caput in collum erecta, nec reliquum corpus ferrea loricæ tricatura tuetur. Vnde & in nostris contigit temporibus, totam militis coxam ferro vtrinque fideliter vestitam vno securis ictu præcisam fuisse. Ex vna parte equi coxa cum tibia: ex altera vero corpore cadente moribundo. Lapides quoque pugillares, cum alia defecerint, hostibus in conflictu damnosissimos præ alia gente, promptius & expeditius ad manum habent.

Est

Est autem gens hæc gens inhospita, gens ex bestiis solum, & bestialiter viuens; gens à primo pastoralis vitæ viuendi modo non recedens. Cum enim à syluis ad agros, ab agris ad villas, ciuiumque conuictus, humani generis ordo processerit: gens hæc agriculturæ labores aspernans, & ciuiles gazas parum affectans, ciuiumque iura multum detrectans: in syluis & pascuis, vitam quam hactenus assueuerat, nec desuescere nouit, nec descire. Agris igitur passim vtuntur, pascuis parum floridis, cultis parce, cõsitis parcissime. Sunt enim culti quidem neglectu cultorum agri perpauci. Plurimi tamen sua natura fertiles & fœcundi. Vacat aruorum virtus in vita: dum & opimis agris desunt agricolæ, desuntq; manus poscentibus aruis.

Pomiferarum autem arborum, quam pauca reperiuntur hic genera: & hoc non telluris natura, sed cultoris minor facit industria. Peregrinas namque arborum species, quas optime tellus exhiberet, ociosus cultor non exercet. Arborum autem species quatuor, quas insula Britannica circa cultoris operam per se producit, hic deficiunt: castanus & fagus fertiles, * Aralus & buxus fructum non ferẽtes: scyphos tamen & manubria largientes. Præterris autem omnibus, quas intrauimus, longe copiosius amaro hic succo taxus abundat, maxime vero in cœmiteriis antiquis, locisq; sacris, sanctorum virorum manibus olim plantatas, & decorem & ornatum, quem addere poterant, arborum istarum copiam videas. Item abundat & abiete syluositas Hiberniæ, thuris & incensi matre. Metallorũ quoq; diuersorũ genera, quibus venæ scaturiunt interiores, eiusdem otiositatis vitio nec ad vsum prodeunt, nec proficiunt. Aurũ enim (quo & abundare quærunt, & quod adhuc Hispanico more sitiunt) commerciorum genera scrutantes Oceanum mercatores, aduectant. Item non lino vel lanificio, non aliquo mercimoniorum genere, nec vlla mechanicarum artium specie vitam producunt. Solum enim otio dediti, solum desidiæ dati, summas reputant delitias labore carere, summas reputant diuitias libertate gaudere. Gens igitur hęc gens barbara, & vere barbara: quia non tantum barbaro vestium ritu, verumetiam comis & barbis luxuriantibus iuxta modernas nouitates, incultissima, & omnes eorum mores barbarismi sunt. Sed cum à conuictu mores formentur (quoniam à communi terrarum orbe in iis extremitatib. tanquã in orbe quodã altero, sunt tã remoti, & à modestis & morigeratis populis tam segregati) solam nimirũ barbariẽ, in qua & nati sunt, & nutriti, sapiunt & assuescunt, & tanquam alteram naturam amplectuntur. Quod igitur in his naturæ, illud optimum: quicquid fere industriæ, illud pessimum est.

*forte Alnus legendum.

De gentis istius in Musicis instrumentis peritia incomparabili.

CAP. XI.

IN Musicis solum instrumentis commendabilem inuenio gentis istius diligentiam. In quibus præ omni natione, quam vidimus, incomparabiliter est instructa. Non enim in his, sicut in Britannicis (quibus assueti sumus) instrumentis, tarda & morosa est modulatio, verum velox & præceps: suauis tamen & iucunda sonoritas. Mirum quod in tanta tam præcipiti digitorum rapacitate Musica seruatur proportio: & arte per omnia indemni inter crispatos modulos, organaq; multipliciter intricata, tã suaui velocitate, tam dispari paritate, tam discordi concordia consona redditur & completur melodia, seu diatesseron, seu diapente chordæ concrepent. Semper tamen ab molli incipiũt, & in idem redeunt, vt cuncta sub iucundæ sonoritatis dulcedine compleantur. Tam subtiliter modulos intrant & exeunt: sicq; sub obtuso grossioris chordæ sonitu, gracilium tinnitus licentius ludunt, latentius delectant, lasciuiusq; demulcent, vt pars artis maxima videatur, artem velare, tanquam

Si lateat, prosit: ferat ars deprensa pudorem.

Hinc accidit, vt ea, quæ subtilius intuentibus, & artis archana acute discernentibus, internas & ineffabiles cõparant animi delicias: ea non attendentibus, sed quasi videndo non videntibus, & audiendo non intelligentibus, aures potius onerẽt quam delectent: & tanquam confuso inordinatoque strepitu inuitis auditoribus, fastidia pariant tædiosa. Notandũ vero, quod Scotia & Gwallia, hæc propagationis, illa commeationis & affinitatis gratia Hiberniam in modulis æmula imitari nituntur disciplina. Hibernia quidem tantum duobus vtitur & delectatur instrumentis, cythara scilicet & tympano. Scotia tribus cythara, tympano & choro: Gwallia vero cythara, tibiis & choro. Æneis quoq; magis vtuntur chordis Hiberni, quam de corio factis. Multorum autem opinione hodie Scotia non tantum magistram ęquiparauit Hiberniam, verumetiam in Musica peritia longe præualet & præcellit. Vnde & ibi quasi fontem artis iam requirunt.

De commodis & effectibus Musices.

Cap. XII.

MVSICÆ sonoritatis dulcedo non tantum delectat modulis: quinimo iuuat commodis. Animos itaque tristes non mediocriter exhilarat. Nubilos vultus serenat, supercilium ponit, austeritatem reponit, iucunditatem exponit. Inter omnia iucundissima nihil amplius humanos, vel iocundat, vel delectat affectus. Duobus enim ad delicias anima reficitur fomentis & recreatur. Odora suauitate scilicet, & sonora. Est siquidem tam melodia dulcisona, quam odor suauissimus, cibus eius. Cuicunque studio animum applicueris: ingenium auget, & insensibilium officio, sensibili tamen effectu, sensus augmentat. Vnde & animosis animositates, & religiosis pias fouet & promouet intentiones. Hinc accidit, vt Episcopi & Abbates, & sancti in Hibernia viri cytharas circumferre, & in eis modulando pie delectari consueuerint. Quapropter & sancti Keiuini cythara ab indigenis in reuerentia non modica: & pro reliquiis virtuosis & magnis vsque hodie habetur. Præterea bellica tuba cum strepitu clangoris Musicam effert consonantiam, quatenus & clangor altisonus, congrediendi signum cunctis indicet: & consona sonoritas animosis audaciam altius insigat. Item & contraria nonnunquam in contrariis operatur. Huius enim effectu, tam vitiosis interdum voluptas quam virtuosis & validis virtus accrescit. Legitur de Alexandro Macedone, ꝙ in quodam familiarium cõsessu dulcisonam audiens cytharam, chordas eius inciderit. Interrogatus vero, curnam hæc fecisset, respondit: satius est chordas incidi, quam corda. Præsenserat enim (& in hoc humanæ consuluit imbecillitati) animum ipsius vehementer incendi, licet inuiti, quod tunc his intendebat: Earumque modulatione mollitiis (quibus iam forte addictus fuerat) magis applicari, quam militiis; delitiis quã duritiis: Veneri quã virtuti: voluptati quã voluntati. Affectus enim nostri nostræ nequaquam subiacent potestati. Ad hæc autem morbos lenit & languores: dum exteriori modulatione ad interius operatur: vt vel prorsus desinat, quod molestat: vel certe facilius feratur, quod inquietat. Cunctis igitur confert, multis medetur: dum doloris angustias & nullas non mitigat, & nonnullas curat. Dauidica lyra spiritum immundum à Saulis vexatione cohibuit, dum & ipso modulante cessauit vexatio: quæ quidem eodem cessante, cessare nesciebat. His autem illud Salomonis aduersari videtur: Musica in luctu importuna narratio est. Qui enim inter luctus cantum vltroneus effert: & in ipso doloris articulo gaudium simulat, & voce lætabunda canorus exultat: contemptor aut fatuus esse videtur. Veruntamen sicut passio quælibet, dum adhuc recens est, & in augmento solatium non admittit: sic tempore mitescens & consolari non renuit, & vim doloris paulatim amittit. Quem enim nec ratio mitigat, nec medicina medetur: plerunque dies longior hebetat laxatum dolorem. Siquidem malis omnibus finis de tempore venit. Sic enim composita est hominum natura: vt vel crescant semper, vel decrescant: proficiant semper vel deficiant: quia stare nesciunt res humanæ: & cum ad summum peruenerint, longe quidem ocyus quam ascenderant, properant ad descensum. Itaque si tempora discernas & modum, in singulis modulator simul & moderator, obserues, qui narrator fueras importunus, fieri poteris oportunus.

Quis matrem, nisi mentis inops in funere nati
Flere neget? non hoc illa monenda loco est. Igitur
Dum dolor in cursu est: currenti cede dolori.
Tempore cum residet: * *tum medicina valet.*

*al. iam.

Est itaque tanquam conuertibilis Musica naturæ. Huius enim opera animum si intendis, incendis: si remittis, amittis. Vnde & gens Hibernica & Hispanica, aliæque nationes nonnullæ inter lugubres funerum planctus, musicas efferunt lamentationes: quatenus vel dolorem instantem augeant & recentem: vel forte vt minuant iam remissum. Ad tolerandos quoque labores Musica animum mulcet: & singulorum operum fatigationem vocis modulatio consolatur. Vnde & plerunque mechanicarum artium operarii, laboris solatium cantilenæ remedio quærunt. Ipsas quoque bestias nec non & serpentes, ac volucres, & phocas etiam marinas ad auditum modulationis Musica prouocat harmonia. Et quod vehementius est admirandum: fugitiua quoq; apum examina musico modulamine tam reuocantur, quam retinentur. Phocas vero marinas nonnunquam vidimus, cum nauigio fungeremur, longo maris tractu, nauem è vestigio sequentes, & ad cytharæ vel etiam tubæ sonitum, tam super vn-

das

das corpus erigere, quam ad auditum aures arrigere. Præterea, vt ait Isidor. sine Musica nulla disciplina potest esse perfecta. Nihil enim sine illa. Nam & ipse mundus harmonice dicitur esse compositus: & cœlum ipsum sub harmoniæ fertur modulatione reuolui. Cuiuslibet autem soni (vnde materiam cantilenæ contrahunt) triformem constat esse naturam. Prima est harmonica, quæ ex vocum cantibus constat. Secunda organica, quæ ex flatu consistit. Tertia Rythmica, quæ pulsu digitorum numeros recipit. Nam aut voce editur sonus, sicut per fauces: aut flatu, sicut per tubã vel tibiam: aut pulsu, sicut per cytharam, aut quodlibet aliud instrumentum, quod percutiendo canorum est. Illud autem de commodis cytharæ Cassiodorus scribit: & hic interserere præter rem non putaui. Ait enim: Hæc sunt commoda cytharæ: Tristitiam noxiam iocundat, tumidos furores attenuat, cruentam sæuitiam efficit blandam, ignauiam deprimit, languorem soporantem expergiscit, vigilantibus reddit saluberrimã quietem: Humanam à turpi amore ad honestum studium reuocat castitatem. Sanat mentis tædium bonis cogitationibus semper aduersum. Pernitiosa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam, & (quod beatissimum genus curandi est) per dulcissimas voluptates, expellit animi passiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, & solo auditu ad quod vult deducit. Quod tenere non præualet, tacitus verbo, manibus clamat: sine ore loquitur. Et per insensibilium obsequium præualet sensuum exercere dominatum. Miseratio diuina localiter sparsit gratiam, dum omnia sua valde fecit esse laudanda. Perpulit quidem Dauidica lyra diabolum, sonus spiritibus imperauit, & canente cythara ter Rex in libertatem rediit, quem internus inimicus turpiter possidebat. Facta est voluptuosa digressio, nec sine re tamen, quia semper gratum est de doctrina loqui cum peritis.

De primis Musicæ consonantiæ inuentoribus.

CAP. XIII.

INVENTOR fuit Musicę consonantiæ, sicut in Genesi legitur, Tubal, de stirpe Cain, ante diluuium, qui & dictus est pater canẽtium, in cythara & organo. Et quia Adam audierat prophetasse de duobus iudiciis, ne periret ars inuenta scripsit eam in duabus columnis, in qualibet totam: vna marmorea, altera lateritia. Quarum altera non dilueretur diluuio: altera non solueretur incendio. In philosophicis vero traditur disciplinis, primo Pythagoram huius artis inuenisse primordia, ex malleorum sonitu, & chordarum extensione percussa. Quidam autem Thebæum Linum, Zetum & Anxeon in Musica arte primos claruisse: post quos paulatim in tantum hæc adaucta est disciplina, vt tam turpe videretur Musicam nescire quam literas.

De Musicorum instrumentorum cultore præcipuo & ornatore.

CAP. XIIII.

REx autem Dauid præcipuus Musicorum instrumentorum & cultor fuerat & ornator. Multorum quidem auctor, omnium adauctor. Psalterium decem chordarum, & alia instrumenta nonnulla adinuenit. Hic etiam Musicæ virtutis non ignarus, Dominum in Musicis instrumentis laudari monuit: quoniã creator à creaturis multimode laudari non renuit & ipsa modulatio modulantis affectum, ad diuinum amorem altius accendit. Vnde & Augustin. in libro confessionum: quoties me magis delectat sonus, quam sensus, pœnaliter me peccare confiteor. Optime tamen in Ecclesia statutum est, vt quæ in ea ad laudem Dei proferenda sunt, cum vocis modulatione pronuntientur: vt internæ modulationis effectu corda fidelium ad pietatis opera plenius attendatur. Item & in eodem. Quantum fleui in hymnis, & canticis tuis suaue sonantis Ecclesiæ tuæ, vocibus commotus acriter. Voces igitur illæ influebant auribus meis, & eliquebatur veritas in cor meum: & æstuabat inde affectus pietatis: & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum illis.

De nomine Musicæ.

CAP. XV.

DICTA autem est Musice à Musis. Musæ autem appellatæ sunt à Græco Mazo, id est, à quærendo, quod per eas, sicut antiqui voluerunt, vis carminum & vocum quæreretur. Sed hæc hactenus, de cetero ad historiam reuertamur.

Quot

Quot Reges ab Herymone, vſque ad Patritii aduentum regnauerunt: & quod Inſula per ipſum ad fidem eſt conuerſa.

Cap. XVI.

Anno quo S. August. doctor mortuus eſt, ſcil. 418. miſſus eſt Patritius in Hiberniã: venit vero eo 432. S. Brigida nata 439. obiit Patricius 493. anno ætatis ſuæ 120. Hæc in quodam vetuſto libro Chromellia inueni.

A Primo igitur gentis huius Rege, ſcilicet Herymone, vſque ad Patricii aduentum 131. Reges de eadem gente in Hibernia regnauerunt. Patritius vero natione Britannus, vir vita & ſanctitate conſpicuus, regnante Laegirio Nelli magni filio, inſulam intrauit: & gentem inueniens idololatram, varioque errore deluſam, primus in ea diuina opitulante gratia, fidem Chriſtianam, & prædicauit & plantauit. Baptizatis itaq; cateruatim populis, & tota iam inſula ad fidem Chriſti conuerſa: apud Ardmacham ſibi ſedem elegit, quam etiam quaſi metropolim conſtituit, & proprium totius Hiberniæ primariæ locum, Epiſcopos quoque congruis in locis collocauit, vt in partem vocati ſolicitudinis, quod ipſe plantauerat, & ipſi rigarent, Deus autem incrementum daret.

Hic quoque notandum videtur, prædicto Nello Hiberniæ Monarchiam obtinente, ſex filios Muredi Regis Vltoniæ in claſſe non modica Boreales Britanniæ partes occupaſſe. Vnde & gens ab iis propagata, & ſpecificato vocabulo Scotica vocata, vſque in hodiernum Angulum illum inhabitant.

Sed quibus ex cauſis huc aduenerint, qualiterque & quantis proditionibus potius quam expeditionibus Pictorum gentem peruaIidam, armis quoque & animoſitate longe præſtantem, à partibus illis expulerunt: cum notabilem illam Britanniæ Topographiam declarauimus, enucleatius expedietur. Aliud autem hinc beneficium ſua forte dignitate laudabile, ſtudioſiſq; mentibus appetibile, ſuis temporibus emanabit.

Quod Archiepiſcopi nulli in Hibernia fuerint, ante aduentum Iohannis Papyronis, qui quatuor pallia in Hibernia plantauit, anno domini 1152.

Cap. XVII.

ARCHIEPISCOPI vero in Hibernia nulli fuerant: ſed tantum ſe Epiſcopi inuicem conſecrabant: donec Iohannes Papyrio Romanæ ſedis legatus, non multis retro annis aduenit. Hic quatuor pallia in Hiberniam portauit, quorum vnum apud Ardmachianam poſuit: Alterum apud Dubliniam Epiſcopo tum Gregorio: Tertium apud Caſſiliam: Quartum vero in Connactia in Toeniam. Obiit autem Beatus Patritius, & in Domino quieuit: * Anno ætatis ſuæ 120. ab incarnatione Domini 458. ab aduentu Hibernenſium 1800.

** Alibi. Anno ætatis ſuæ 123. incarnationis dominica 493. Pontificante Felice Papa primo, Imperante Anaſtaſio, principante in Britannia Aurelio Ambroſio, in Hibernia autẽ Ferkero.*

Quod tria corpora, Patritii ſcilicet, Columbæ & Brigidæ apud Vltoniam in Dunnenſi ciuitate hiis noſtris diebus inuenta ſunt, & tranſlata.

Cap. XVIII.

FVERANT autem contemporanei Patricio Sanctus Columba, & Sancta Brigida, & apud Vltoniam, in eadem ciuitate Dunenſi ſcilicet, ipſorum trium corpora ſunt recondita. Vbi & his noſtris temporibus, anno ſcilicet, quo Dominus Comes Iohannes primo in Hiberniam venit, quaſi in ſpelunca triplici, Patritio in medio iacente, aliis duobus hinc inde. Iohanne vero de Curci tunc ibidem præſidente, & hoc procurante, tres nobiles theſauri diuina reuelatione inuenta ſunt, & tranſlata. Vnde verſus:

In burgo Duno, tumulo tumulantur in vno,
Brigida, Patritius, atq; Columba pius.

De Hibernienſibus in fidei rudimentis incultiſſimis.

Cap. XIX.

CVM autem à tempore Patritii per tot annorum curricula fides in inſula fundata fuerit: & fere continue pullulauerit: mirum quod gens hæc in fidei rudimentis hactenus manſerit tam inculta. Gens enim hæc, gens ſpurciſſima, gens vitiis inuolutiſſima, gens omnium gentium in fidei rudimentis incultiſſima. Nondum enim decimas, vel primitias ſoluunt: nondum matrimonia contrahunt: non inceſtus vitant. Non Eccleſiam Dei cum debita reuerentia frequentant. Quinimo (quod valde deteſta-

testabile est, & non tantum fidei, sed & cuilibet honestati valde contrarium) fratres pluribus per Hiberniam locis, fratrum defunctorum vxores, non dico ducunt, sed traducũt, imo verius seducunt: dum turpiter eas, & tam incestuose cognoscunt: veteris in hoc testamenti non medullæ, sed cortici adhærentes: veteresque libentius in vitiis quam virtutibus imitari volentes.

De eorum nequitiis & proditionibus.

CAP. XX.

PRÆ omni alia gente proditionibus semper insistunt: fidem datam nemini seruant: fidei & sacramenti religionem, quam sibi obseruari summopere volunt: aliis præstitam quotidie violare nec verecundantur nec verentur. Vnde & cũ cautelas omnes obseruaueris & adhibueris: cum securitati & indemnitati tuæ tam sacramentis & obsidibus, quã amicitiis firmiter iunctis, & beneficiis multimode collatis, modis omnibus inuigilaueris: tunc primo timendum est tibi, quia tunc præcipue ipsorum vigilat malitia, cum ex securitatis abundãtia te tibi præsenserint non vigilare. Tum demum ad arcem nequitiæ: tum ad consueta fallaciæ tela confugiunt, vt sumpta securitatis occasione lædere valeant vel improuisum.

De securi, quam semper in manu quasi pro baculo baiulant.

CAP. XXI.

DE antiqua imo iniqua consuetudine, semper in manu quasi pro baculo securim baiulant: vt iniquitatis affectum facilius perduxerint ad effectum. Quocunque se vertant, hanc præuectant. Visa igitur oportunitate, & occasione captata: Non hæc vt gladius euaginatur: Non vt arcus tenditur, non vt lancea protenditur: Citra omnem præparatum parum eleuata, læthale vulnus infligit. Ad manum igitur, imo in manu semper & in promptu est, quod ad mortem sat est. A securibus itaque nulla securitas. Si securum te reputes, securim senties. Te sponte in periculum mittis: si securim admittis, & securitatem amittis. Cum igitur exercendæ malitiæ locum aduiderint, vtinam vel non inuiderint, vel potius nihil viderint. Est etenim gens hæc gens inconstans, gens varia, gens versipellis, & versuta: Gens sola in instabilitate stabilis, sola in infidelitate fidelis.

Hoc firmum seruans, quod nunquam firma, fidele:
Hoc solum retinens, quod nesciat esse fidelis.

Est igitur longe fortius timenda eorum ars, quam Mars; eorum pax, quam fax: eorum mel quam fel; malitia quam militia: proditio quam expeditio; amicitia præfucata, quam inimicitia despicata. Hæc enim est eorum sententia:

Dolus an virtus quis in hoste requirat?

De argumento nequitiæ, & nouo desponsationis modo.

CAP. XXII.

INTER alia multa artis iniquę figmenta hoc vnum habent tanquam præcipuum argumentum: sub religionis & pacis obtentu ad sacrum aliquem locum conueniunt, cum eo quem oppetere cupiunt: primo compaternitatis fœdera iungunt: Deinde ter circa Ecclesiam se inuicem portant: postmodum Ecclesiam intrantes coram altari, reliquiis Sanctorum appositis, sacramentis multipharie præstitis, demum Missæ celebratione, & orationibus sanctorum sacerdotum tanquam desponsatione quadam, indissolubiliter fœderantur. Ad vltimum vero ad maiorem amicitiæ confirmationem, & quasi negotii consummationem, sanguinem sponte ad hoc fusum vterque *Horrendum.* alterius bibit. Hoc autem de ritu gentilium adhuc habent, qui sanguine in firmandis fœderibus vti solent. O quoties in ipso desponsationis huius articulo à viris sanguinum & dolosis, tam dolose & inique funditur sanguis: vt alteruter penitus maneat exanguis. O quoties eadem hora & in continenti, vel sequitur, vel præuenit, vel etiam inaudito more sanguinolẽtum diuortium ipsam interrumpit desponsationem.

Quod alumnos & collactaneos diligunt: fratres & cognatos persequuntur.

CAP. XXIII.

VÆ autem fratribus in populo barbaro: væ & cognatis. Viuos enim ad mortẽ persequuntur: mortuos & ab aliis interemptos vlciscuntur: solum vero alumnis & collactaneis, si quid habent vel amoris vel fidei, illud habent.

De

De aduenis eodem vitio inquinatis.

Cap. XXIIII.

ADEO igitur quicquid libet, licere videtur, & cura quid expediat cunctis, nõ quid sit honestum: cum tamen nihil ad plenum expediat præter honestum: adeo proditionis pestis hic inualuit, & quasi radices posuit, adeo in naturam conuerti præualuit prauæ consuetudinis longus abusus: adeo à conuictu mores formantur: & qui tangit picem, coinquinabitur ab ea, adeo mali vis magna est. Melli enim plurimo, parum absynthii iniectum, velocem amaritudinem reddit. Mel vero duplum si misceatur absynthio, nequit eius obtineri dulcedo. Adeo, inquam, bonos mores corrumpunt colloquia praua: vt hoc vitio patriæ tanquam innato & contagiosissimo, etiam alienigenæ huc aduecti * fere inuoluantur. Sacros igitur locos hic aut recipit, aut facit: cum enim procliuis sit cursus ad voluptates: & imitatrix natura vitiorum: quis sacrum esse dubitet, quem tot sacrilegiorum exemplaria: tot rerum malarum documenta: tam frequens sacramentorum transgressio, tam fidei nulla religio prædocent & instruunt: & æmula malorum doctrina ad similia constanter inuitant.

* al. ineuitabiliter.

De nouo & enormi Regni & Dominii confirmationis modo.

Cap. XXV.

SVNT etiam quædam, quæ nisi materiæ cursus expeteret: pudor reticenda persuaderet. Turpis enim rei gestæ narratio, quanquam præferat artem, deuenustare tamen videtur artificem. Veruntamen quoniam historiæ seueritas nec veritati parcere nouit, nec verecundiæ: circumcisis labiis res inhonesta poterit venusta verborum vermilitate depromit. Est igitur in Boreali & vlteriore Vltoniæ parte scilicet, apud KenelCunil: gens quædam, quæ barbaro nimis & abominabili ritu sic sibi Regem creare solet. Collecto in vnum vniuerso populo terræ illius, in medium producitur iumentum candidum. Ad quod sublimandus ille non in principem sed in beluam: non in Regẽ, sed exlegem: corã omnib. bestialiter accedens, non minus impudenter, quam imprudenter se quoq; bestiam profitetur, & statim iumento interfecto, & frustatim in aqua decocto, in eadem aqua balneum ei paratur. Cui insidens, de carnibus illis sibi allatis, circumstante populo suo & conuescente: comedit ipse. De iure quoque quo lauatur, non vase aliquo, non manu, sed ore tantum circumquaque haurit & bibit. Quibus ita rite non recte completis, Regnum illius & Dominium est confirmatum.

De multis in Insula non baptizatis: & ad quos nondum fidei doctrina peruenit.

Cap. XXVI.

AD hæc autem quamuis tanto iam tempore in terra ista fundata fides adoleuerit: in nonnullis tamen eiusdem angulis multi adhuc sunt non baptizati: & ad quos ex pastorali negligentia, fidei nunquam doctrina peruenit. Audiui à nautis quibusdam, quod cum quadragesimali quodam tempore ad Boreales insulas, & inexcrutabiles Conactii maris vastitates, vi tempestatis depulsi fuissent: tandem * in insulam quandam modicam se * subduxerunt. Vbi & anchorarum morsu, funiumque triplicium, imò multiplicium tenacitate se vix retinuerunt. Residente vero infra triduum tempestate, & restituta tam aeris tranquillitate, quam maris serenitate: apparuit non procul facies cuiusdam terræ, eis hactenus prorsus ignotæ, de qua non longe post, & cymbulam modicam ad se viderunt remigantem arctam & oblongam: vimineam quidem, & coriis animalium extra contextam consutamque. Erant autem in ea homines duo nudis omnino corporibus præter zonas latas de crudis animalium coriis, quibus stringebantur. Habebant etiam Hibernico more comas perlongas & flauas, trans humeros deorsum, corpus magna ex parte tegentes. De quibus cum audissent, quod de quadam Conactiæ parte fuissent, & Hibernica lingua loquerentur, intra nauem eos introduxerunt. Ipsi vero quæ ibi cuncta videbant, tanquam noua admirari cæperunt. Nauem enim magnam & ligneam, humanos etiam cultus, sicut asserebant, nunquam antea viderant. Cum vero panem & caseum ad comedendum eis obtulissent, vtrunque ignorantes, abnuerunt. Carnibus tantum & piscibus, & lacte se vesci solere dicebant. Nec vestibus vllis vtebantur, nisi coriis animalium interdum, in magna necessitate. Et cum à nautis expeterent, an ibi ad prandendum carnes haberent, & re-

* al. sub insula quadã modica.
* al. receperunt.

& responsum acciperent, in quadragesima carnes comedere non licere: ipsi de quadragesima nihil sciebant. Nec etiam de anno, vel mense, vel hebdomada quicquam: Quibus etiam nominibus dies septimanæ censerentur, penitus ignorabant. Cumq; ab ipsis quæreretur, an Christiani essent & baptizati: Responderunt, de Christo ante se nihil hactenus vel audisse vel sciuisse. Et sic reuertentes panem vnum & caseum secum retulerunt, vt præ admiratione suis ostenderent, quibus cibariis alienigenæ vescerentur.

Notandum autem, quod viri, qui Ecclesiastica gaudent immunitate, & quos viros Ecclesiasticos vocant, quanquam laici & vxorati comis quoque prælongis trans humerum diffusis, solum armis renuntiantes, in signum protectionis, pontificali impositione, amplas in capite coronas gestant. Item gens hæc ab aliis diuersa nimis, & peruersa: corporali tam manus quam capitis signo, quod innuit, abnuit: Renuit quoque, quoties alicui abscessum indicit. Præterea viri in hac gente sedendo, mulieres stando, vrinas emittunt. Ad hæc autem præ omni alio populo, zelotypiæ vitio, laborat hæc natio. Tam mulieres quoque, quam mares diuaricatis cruribus, tibiisq; vtrinque protensis, equitare solent.

De clero Hiberniæ in multis laudabili.

Cap. XXVII.

SED nunc ad clerum stylum vertamus. Est autem terræ istius clerus satis religione commendabilis, & inter varias, quibus pollet, virtutes, castitatis prærogatiua præeminet atque præcellit. Item psalmis & horis, lectioni & orationi vigilanter inseruiunt: & intra Ecclesiæ septa se continentes, à diuinis, quibus deputati sunt officiis, non recedunt. Abstinentiæ quoque & parsimoniæ ciborum non mediocriter indulgent: ita vt pars maxima quotidie fere, donec cuncta diei compleuerint horarum officia, vsque ad crepusculum ieiunent. Sed vtinam post longa ieiunia tam sobrii fuerint, quam seri: tam veri, quam seueri: tam puri, quam duri: tam existentes, quam apparentes. Inter tot millia vix vnum inuenies, qui post iugem tam ieiuniorum quam orationum instantiam, vino, variisque potionibus diurnos labores enormius quam deceret, noctu non redimat.

Diem itaque naturalem tanquam ex æquo diuidentes, lucidaque spiritui tempora, nocturna quoque carni dedicantes, sicut de luce lucis operibus indulgent, sic & in tenebris ad tenebrarum opera conuertuntur. Vnde & hoc pro miraculo duci potest, quod vbi vina dominantur, Venus non regnat: Hoc enim difficile Hieronymo, difficilius Apostolo * persuaderi potest: quorum iste vino inebriari vetat, *al. prædicari. in quo est luxuria: Ille vero ventrem mero æstuantem facile spumare docet in libidinem.

Sunt tamen nonnulli inter hos optimi, & sine fermento synceriſſimi. Est enim gens hæc cunctis fere in actibus immoderata, & in omnes affectus vehementissima. Vnde & sic mali, deterrimi sunt, & nusquam peiores: ita & bonis meliores non reperies. Sed inter auenas & lolium triticum rarum. Multos nimirum vocatos inuenies, paucos electos: grana rarissima, paleas multas.

De prælatis ex pastorali negligentia corripiendis.

Cap. XXVIII.

IN Episcopis vero & prælatis hoc * præcipue reprehensione dignum inuenio, quod *al. fere solum. in populi tam enormiter delinquentis correctione desides nimis sunt & negligentes. Quod igitur nec prædicant, nec corripiunt: hinc ipsos prædico corripiendos: quod non arguunt, hinc arguo: quod reprehendere negligunt, hinc reprehendo. Quoniam, vt ait Gregorius, præconis officium suscipit, quisquis ad sacerdotii gradum ascendit.

Sacerdos ergo, si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est præco mutus? Si enim prælati à tempore Patritii per tot annorum curricula, prædicationi & instructioni, item increpationi & correptioni pro officii debito viriliter institissent: & prænotatas gentis enormitates aliquatenus extirpassent: aliquam proculdubio in eis formam honestatis & religionis impressissent. Sed non fuit in ipsis, qui tanquam tubam exaltaret vocem: non fuit, qui ex aduerso ascenderet, & murum pro domo Israel, se opponeret: non fuit, qui vsque ad exilium, nedum vsque ad

ſanguinem pro Eccleſia Chriſti dimicaret, quam ipſe ſibi ſuo precioſo ſanguine acquiſiuit. Vnde & omnes Sancti terræ iſtius, confeſſores ſunt, & nullus martyr: quod in alio regno Chriſtiano difficile erit inuenire.

Mirum itaque, quod vbi gens crudeliſſima, & ſanguinis ſitibunda, fides ab antiquo fundata, & ſemper tepidiſſima: pro Chriſti Eccleſia corona martyrii nulla. Non igitur inuentus eſt in partibus iſtis, qui Eccleſiæ ſurgentis fundamenta ſanguinis effuſione cementaret: non fuit, qui faceret hoc bonum: non fuit vſque ad vnum. Sunt enim paſtores, qui non paſcere quærunt, ſed paſci. Sunt prælati, qui non prodeſſe cupiunt, ſed præeſſe. Sunt Epiſcopi, qui non omen, ſed nomen: non onus, ſed honorem amplectuntur.

Huius itaque terræ prælati intra Eccleſiarum ſepta, de antiqua conſuetudine ſe continentes, contemplationi ſolum fere ſemper indulgent. Vbi & Rachelis pulchritudine ſic delectantur: vt Liæ lippitudinem faſtidio ducant. Vnde accidit, vt nec verbum Domini populo prædicent: nec ſcelera eorum eis annuntient, nec in grege ſibi commiſſo vel extirpent vitia, vel inſerant virtutes.

Quod omnes fere Epiſcopi Hiberniæ de monaſteriis electi ſunt.

CAP. XXIX.

CVM enim fere omnes Hiberniæ prælati de monaſteriis in clerum electi ſunt: quæ Monachi ſunt, ſollicite complent omnia, quæ vero clerici vel prælati, fere prætermittunt vniuerſa. Sui enim tantum curam agentes, & tanquam ſibi ſolliciti. Pro grege ſibi commiſſo ſollicitari negligenter omittunt, & poſtponunt. Illud Hieronymi ad Ruſticum Monachum, vel prorſus ignorantes, vel diſſimulantes: Sic viue in monaſterio, vt clericus eſſe merearis: longo tempore diſce, quod poſtmodum doceas, & inter bonos ſemper ſectare meliores, & cum in clerum electus fueris, age ea, quæ clerici ſunt: & illud ad eundem. Si clericatus titillat deſiderium, diſce prius, quod poſſis docere: Ne ſis miles, antequam tyro: ne magiſter, antequam diſcipulus. Sed male ſibi prouident, male ſibi ſui curam agunt: cum iis, quorum cuſtodiæ ex ſuſcepti regiminis officio ſunt deputati, per incuriam & negligentiam, curam & prouidentiam ſubtrahunt & ſubducunt. Se ipſos enim multo grauius, quam illos, & damnabilius ſubducunt.

Qualiter à Monarchis clerici diſtent: & eis præferantur.

CAP. XXX.

SCIRE igitur debent, quod (ſicut Hieronymus ad Eleutherium teſtatur) cum alia ſit cauſa Monachi, alia clerici, & clerici * omnes paſcant, monachi paſcantur: ſic ſe habent monachi reſpectu clericorum, tanquam grex reſpectu paſtorum. Monachus enim tanquam vnius cuſtos, vel ſingularis dictus, ſui ſolius curam gerit. Clericus vero circa multorum curam ſollicitari tenetur. Eſt itaque Monachus tanquam granum tritici ſolum manens. Eſt autem clericus tanquam granum germinans, & in horrea Domini multum fructum afferens.

* al. oues.

Bipertiti igitur huiuſmodi prælati, quædam contrahant ex monacho, & quædam ex clerico; ex monacho contrahant columbinam ſimplicitatem: ex clerico vero ſerpentinam prudentiam: hinc ſapientiam, inde eloquentiam: hinc verba, inde opera: hinc conſcientiam, inde ſcientiam: hinc fœcundi fiant, inde facundi: & ſic vtrumque compleant officium: vt inter ſacerdotes ingredientes tabernaculum, eorum veſtimenta tintinnabulis ambiantur, & in ore ipſorum, tam inſtructionis, quam increpationis verbum reſonans audiatur. Fatuos enim & elingues prælatos, & plus monachi quam clerici præferentes, manifeſte redarguit Hieronymus, dicens: Innocens, & abſque ſermone conuerſatio, quantum exemplo prodeſt, tantum ſilentio obeſt. Latratu namque canum & baculo paſtorum lupi ſunt arcendi: Similiter & in primo Bibliothecæ prologo. Sancta quippe ruſticitas ſibi ſolum prodeſt: & quantum ex vitæ merito ædificat Eccleſiam Dei, tantum nocet, cum deſtruentibus non reſiſtit. Error enim, cum non reſiſtitur, approbatur: & veritas cum minime defenſatur, opprimitur. Idem ad Eleutherium: Negligere cum poſſis perturbare peruerſos: nihil eſt aliud, quam fouere. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare: præſertim cum ad hoc ex officio teneatur.

Quod

Quod quidam intus esse videntur, qui foras missi sunt, & è diuerso.

CAP. XXXI.

MIRVM autem cum omnino tam desides officii, tam subditorum salutis negligentes semper extiterint: quod tot ex ipsis in terra pro sanctis habentur, & ab accolis tanquam sanctis tam deuote coluntur, & venerantur. Vnde & vnum duorum ineuitabile est, non euitari. Aut enim ab hagiographis nostris tam circa pastoralis officii debita, quam aliarum quarumlibet rerum instructionem, multa ad terrorem constat esse emissa, & quoniam misericordia Domini plena est terra, magis sperandum esse de clementia, quam timendum de iustitia: aut potius Ecclesia militans in multis decipitur. Triumphans vero non irridetur. Vnde & nonnullos, quos recipit hæc, decipit illa, quos prædicat hæc, abdicat illa, & è diuerso. Illa quoque inter electos non immerito multos honorat: quos ista tamen prorsus ignorat. Quidam enim intus esse videntur, qui foras missi sunt: & quidam foras missi, qui tamen intus existunt: quia plerunq; quod altum est hominibus, abominabile est apud Deum.

De obliqua Cassiliensis Archiepiscopi responsione.

CAP. XXXII.

CVM igitur hæc & huiusmodi * Mauritio Cassiliensi Archiepiscopo viro literato & discreto, coram * Geraldo Ecclesiæ Romanæ clerico tunc ad partes illas legationis cuiusdam vice transmisso, aliquando obiecissem: & de tantis terræ illius enormitatibus, in prælatos præcipue culpam refunderem: validissimum inde argumentum sumens, quod nullus vnquam in regno illo pro Ecclesia Dei martyrii coronam adeptus esset: oblique satis, & ad hominem soluens, non ad orationem, respondit: Verum est, inquit, Quia licet gens nostra Barbara, nimis inculta & crudelis esse videatur: viris tamen Ecclesiasticis honorem magnum, & reuerentiam semper exhibere solebant, & in sanctos Dei nulla occasione manum extendere. Sed nunc in regnum gens aduenit, quæ martyres & facere nouit & consueuit. Amodo Hibernia, sicut & aliæ regiones, martyres habebit.

* Thaddæo.
* al Gerando.

De campanis, & baculis, aliisque huiusmodi Sanctorum reliquiis, tam ab Hibernico & Scotico: quam à Gvvallensi populo in magna reuerentia habitis.

CAP. XXXIII.

HOC etiam non prætereundum puto: quod campanas baiulas, baculosque Sanctorum in superiore parte recuruos, auro & argento, vel ære * contextos, in magna reuerentia tam Hiberniæ & Scotiæ, quam & Gwalliæ populus & clerus habere solent. Ita vt sacramenta super hæc longe magis, quam super Euangelia, & præstare vereantur, & peierare. Ex vi enim quadam occulta, & iis quasi diuinitus insita, nec non & vindicta (cuius præcipue Sancti illi appetibiles esse videntur) plerumque puniuntur contemptores: & grauiter animaduertitur in transgressores.

* al. contectos.

De baculo virtuosissimo, quem baculum Iesu vocant, & sacerdote duplici passione percusso.

CAP. XXXIIII.

INTER vniuersos Hiberniæ baculos, ligneæque naturæ Sanctorum reliquias virtuosus ille, & famosus (quem baculum Iesu vocant) non immerito primus & præcipuus esse videtur. Per quem, vulgari opinione, Sanctus Patricius venenosos ab insula vermes eiecit. Cuius siquidem tam incertus est ortus, quam certissima virtus. Nostris autem temporibus, & nostrorum opera, nobilis thesaurus ab Armachia Dubliniam est translatus.

Vidimus quoque in Gwallia (vnde & vehementius admiramur) Hibernensem * baiulum quendam, cornu quoddam æneum, quod Sancti * Patritii fuisse dicebat, pro reliquiis in collo gestantem. Dicebat autem ob reuerentiam Sancti illius, neminem ausum hoc sonare. Cum igitur (Hibernico more) circumstanti populo cornu porrigeret osculandum: sacerdos quidam Bernardus nomine, de manibus eius illud arripuit, & oris apponens angulo, aeremque impellens sonare cæpit;

* al. pauperem & mendicum.
* al. Brandini.

 qui

qui & eadem hora multis astantibus, ore quidem aure tenus paralytice retorto, duplici passione percussus est. Cum enim torrentis eloquii prius extitisset, & delatoris linguam detractor habuisset: sermonis cuiuslibet statim amisit vsum. Vnde & in hac parte sic læsus est, vt semper hactenus linguæ fuerit impeditæ. Præterea lethargum patiens, sic statim obliuioni cuncta tradiderat: vt vix etiam se nomen habuisse meminisset.

Enimuero tam enormiter in memoria læsus fuerat, vt psalmos, quos antea corde tenus optime nouerat, multis ab inde diebus quasi de noua recordantem videremus: & literas etiam, quarum notitiam copiose satis habuerat, denuo mendicantem, tanquam elementarium, senem miraremur. Cui tandem in Hiberniam ad Sanctum Patritium, excessus huius causa, peregre profecto: plenior valetudo rediit, sed non plena.

De corpore vitiatis in hac natione quamplurimis.

Cap. XXXV.

AD hæc autem tot cœcos natos, tot claudos, tot corpore vitiatos, & naturæ beneficio destitutos, in alia non vidimus natione. Sicut enim, qui bene formantur, exquisitissime, & nusquam melius: sic & qui male, nusquam peius: & sicut egregie proueniunt, quos naturæ benignitas elimauerit: sic & enormiter prodeunt, quos benigno fauore destituerit. Nec mirandum, si de gente adultera, gente incesta, gente illegitime nata, & copulata, gente exlege, arte inuida & inuisa ipsam turpiter adulterante naturam: Tales interdum contra naturæ legem natura vt producat, & digna Dei vindicta videtur, vt qui interiore mentis lumine ad ipsum non respiciunt, hi exterioris & corporeæ lucis beneficio plerunque doleant destituti.

Quot Reges à tempore S. Patritii vsq; ad Turgesii aduentum regnauerunt.

Cap. XXXVI.

** al. istius insulæ. * al. Fedlimidii. & sic in subsequentibus, vbicunq; hoc nomen habetur.*

DE gente igitur * ista, ab aduentu Patritii vsque ad * Felmidii Regis tempora, 33. Reges per 400. annos in Hibernia regnauerunt. Quorum diebus fides Christiana hic illibata permansit, & inconcussa.

Quod tempore Felmidii Regis Norvvagienses Turgesio duce Hiberniam expugnauerunt.

Cap. XXXVII.

IN huius vero Felmidii Regis tempore Norwagienses in magna classe Hibernica littora, anno octingentesimo trigesimo octauo, appulerunt: qui & in manu forti terram occupantes, & gentili furore debacchantes, Ecclesias fere omnes destruxerunt. Horum autem dux Turgesius vocatus: multis variisque conflictibus, & bellis atrocibus totam sibi insulam in breui subiugauit, & peragratis totius regni finibus totã vndiq; terrã locis idoneis incastellauit. Vnde & fossata infinita, alta nimis, rotunda quoque ac pleraque triplicia. Castella etiam murata, & adhuc integra, vacua tamen & deserta, ex reliquiis illis, & antiquitatis vestigiis hic vsq; in hodiernum multa reperies. Hibernicus enim populus castella non curat. Syluis namque pro castris: paludibus vtitur pro fossatis. Turgesius itaque regnum Hibernicum aliquandiu pacifice rexit: donec puellarum dolo delusus interiit.

Quod Angli Gurmundum: Hibernici Turgesium dicunt subiugasse.

Cap. XXXVIII.

CETERVM hoc mihi mirandum videtur, quod noster Anglorum populus Gurmundum clamat Hiberniam subiugasse, & tam castra prædicta, quam fossata struxisse, de Turgesio nullam penitus faciens mentionem. Hibernienses vero & eorum historiæ scriptæ Turgesium prædicant. Gurmundum autem prorsus ignorant. Vnde & quidam semel à Gurmundo & iterum à Turgesio insulam dicunt subiugatam. Sed hoc Hibernicis historiis aduersatur. Quæ tantum semel ante hæc tempora, & tunc à Turgesio gentem Hibernicam testantur expugnatam.

Alii vero eundem fuisse asserunt, sed Binomium, & quem nos Gurmundum, Hibernenses Turgesium vocare. Sed hoc etiam dissimiles eorum obitus, & finis diuersus constare non permittunt.

Verior igitur & verisimilior habet historia, quod Gurmundo in Britanniæ regno

regno (quod sibi subiugauerat) iam in sceptris agente, Turgesium istum cum electa iuuentute in hanc insulam expugnandam cum classis suæ non modica parte transmisit. Qui Turgesius (quoniam expeditionis huius tribunus fuerat, & terra subacta) diu sub Gurmundo, quasi regni rector, & Senescallus permansit. Gens Hibernica eius solius, quem præsentialiter & vidit & nouit, & à quo tanta mala sustinuit, tam nomen quam famam, perpetuæ memoriæ commendauit.

Vnde in Hiberniam vel Britanniam Gurmundus aduenerit.

CAP. XXXIX.

IN Britannica legitur historia: Gurmundum ab Africa in Hiberniam aduectum, & inde in Britanniam à Saxonibus ascitum, Cirecestriam obsidione cinxisse. Qua tandem capta, & passerum (vt fertur) maleficio, igne succensa: ignobili quoque tunc Britonum Rege Kereditio in Cambriam expulso, totius regni dominium in breui obtinuisse. Siue ergo Africanus, seu (vt verius esse videtur) Norwagiensis fuerit: vel in Hibernia nunquam fuit, vel relicto ibidem Turgesio modici temporis in ea moram fecit.

*Qualiter interfecto in * Gallia Gurmundo Turgesius dolo puellarum in Hibernia delusus occubuit.*

* *al. Gvvallia, sed minus recte.*

CAP. XL.

GVRMVNDO itaque in Galliarum partibus interfecto, & Barbarorum iugo à Britannicis collis ea occasione iam depulso: Gens Hibernica ad consuetas artis iniquæ decipulas, non inefficaci molimine statim recurrit. Cum igitur ea tempestate filiam Regis Medensis scilicet Omachlachelini Turgesius adamasset: Rex ille virus sub pectore versans, filiam suam ipsi concedens, ad insulam quandam Mediæ, in stagno scilicet Lochyreno illam cum quindecim puellis egregiis ei missurum se spopondit. Quibus & Turgesius gauisus cum totidem nobilioribus gentis suæ statuto die & loco obuiam venit: & inuenit, & inueniens in insula quindecim adolescentes imberbes animosos, & ad hoc electos sub habitu puellari dolum palliantes, cultellis, quos occulte secum attulerant, statim inter amplexus Turgesius cum suis occubuit.

De Norvvagiensibus, qui circiter annos triginta regnauerant, ab Hibernia expulsis.

CAP. XLI.

FAMA igitur pernicibus alis totam statim insulam peruolante, & rei euentum, vt assolet, diuulgante, Norwagienses vbique truncantur, & in breui omnes omnino seu vi, seu dolo, vel morti traduntur: vel iterum Norwagiam & insulas, vnde venerant, nauigio adire compelluntur.

De Medensis Regis quæstione dolosa.

CAP. XLII.

QVÆSIVERAT autem à Turgesio prædictus Medensium Rex, & in dolo (nequitia iam animo concepta) quonam tenore vel arte aues quædam in regnum nuper aduectæ terræ toti, patriæque pestiferæ destrui possent & deleri. Cumque responsum accepisset, nidos eorum vbique destruendos, si iam forte nidificassent (de castellis Norwagiensium hoc interpretantes) mortuo Turgesio in eorum destructione Hibernenses per totam insulam vnanimiter insurrexerunt. Annos igitur circiter triginta Norwagiensium pompa, & Turgesii tyrannis in Hibernia perdurauit, & deinde gens Hibernica, seruitute depulsa, & pristinam libertatem recuperauit, & ad regni gubernacula denuo successit.

De Ostmannorum aduentu.

CAP. XLIII.

NON multo vero post tempore iterum de Norwagiæ, & insularum Borealium partibus, quasi de reliquiis gentis prioris, & quia vel oculata fide, vel parentum relatione, terram optimam nouerant: non in bellica classe: sed sub pacis obtentu, & quasi mercaturæ exercendæ prætextu, in insulam quidam aduenerunt: qui & maritimos Hiberniæ portus statim occupantes, tandem de assensu principum terræ, ci-

uitates in ipsis varias construxerunt. Quoniam enim innatæ ociositatis vitio gens Hibernica, vt diximus, nec maria lustrare, nec mercaturæ indulgere aliquatenus voluerat: de communi totius regni consilio perutile videbatur, vt gens aliqua, cuius opera aliarum regionum commercia, quibus hæc terra caruerat, huc aduehi possent, in aliquibus regni partib. admitterentur. Fuerunt autem Duces eorum tres fratres, Amelaus scilicet, Sytaracus, & Yuorus.

Constructis itaque primo ciuitatibus tribus: Dublinia, Gwaterfordia, Limirico, Dubliniæ principatus cessit Amelao, Gwaterfordiæ Sytaraco, Limirici Yuoro: & ex iis paulatim, ad alias Hiberniæ ciuitates construendas processu temporis sunt deriuati.

Gens igitur hæc, quæ nunc Ostmannica gens vocatur, in primis terræ istius Regibus satis tractabiles fuerant, & pacifici. Sed ex quo in immensum generis numerositate iam excreuerant: & ciuitates fossatis & muris optime cinxerant: antiquas inimicitias alta mente repositas, nonnunquam renouare, & acriter rebellare solebant.

Dicti sunt autem Ostmanni lingua ipsorum, corrupto quodam Saxonico, quasi orientales homines. Respectu namque terræ istius ab orientalibus huc partibus vndecunque aducti sunt. Ex hoc igitur & priorum Norwagiensium aduentu (de quibus parum securi fuerant) vsum securum contraxerunt, & malitiam, quam ipsi ab aliis susceperant, æmula malorum doctrina in alios multoties transfuderunt.

Quot Reges in Hibernia regnauerint ab obitu Turgesii, vsque ad vltimum Hiberniæ Monarcham Rothericum.

Cap. XLIIII.

Igitur à tempore Felmidii Regis, & obitu Turgesii vsque ad tempus Rotherici: Conactiæ regnum durauit (Qui vltimus de hac gente Monarcha fuit, & vsque hodie Conactiæ præsidet: Cuius etiam tempore, & per quem Rex Lageniæ Dermitius scilicet Murchardi filius, à regno expulsus fuerat) septendecim Reges in Hibernia regnauerunt.

Quot Reges fuerunt à primo Herymone vsq; ad hunc vltimum Rothericum.

Cap. XLV.

Est itaque numerus omnium Regum, qui à primo gentis huius Rege Herymone vsque ad hunc vltimum Rothericum Hiberniam rexerunt: 181. quorum nomina, gesta, & tempora hic prætereo: tum quia pauca in his insignia, & memoratu digna reperio: tum etiam ne compendium nostrum inutilis prolixitas impediret. Prædicti vero Reges non alicuius coronationis solemnitate, non inunctionis sacramento, non etiam iure hereditario, vel aliqua successionis proprietate: sed vi & armis tantum, totius insulæ Monarchiam obtinuerunt: & suo more regni gubernacula susceperunt.

Quot à primo aduentu suo vsq; ad Turgesium, & ab obitu Turgesii vsque ad Anglorum regem Henricum secundum: gens Hibernica manserit inconcussa.

Cap. XLVI.

Gens igitur Hibernica à primo aduentus sui tempore, & primi illius Herymonis regno, vsq; ad Gurmundi & Turgesii tempora (quibus & turbata quies, & interrupta aliquandiu fuit eius tranquillitas) iterumq; ab eorum obitu vsque ad hæc nostra tempora, ab omni alienarum gentium incursu, libera permansit & inconcussa: donec per vos (Rex inuictissime) & vestræ animositatis audaciam, his denuo nostris diebus est subiugata. An. videlicet ætatis vestræ 41. regni vestri 17. ab incarnatione vero 1172.

De victoriis Anglorum Regis Henrici secundi.

Cap. XLVII.

Certant enim cum orbe terrarum victoriæ vestræ: cum à Pyrenæis montibus in occiduos & extremos Borealis Oceani fines Alexander noster Occidentalis brachium extendisti. Quantum igitur his in partibus natura terras: tantum & victorias extulisti. Si excursuum tuorum metæ quærantur: prius deerit orbis, quam aderit finis. Animoso enim pectori cessare possunt terræ: cessare nesciunt victoriæ, nec deesse poterunt triumphi: sed materia triumphandi.

De titulis & Triumphis eiusdem variis, recapitulatio breuis.

CAP. XLVIII.

QVALITER igitur titulis vestris & triumphis Hibernicus orbis accesserit? Quāta & quam laudabili virtute, Oceāni secreta & occulta naturæ deposita transpenetraueris? Quam prędmature & intempestiue, quam celerrime & scelerosissime intestina conspiratione, ab ausu nobili reuocatus fueris: victoria tamen completa, sed nondum in formam regione redacta? Qualiter fulguranti aduentus vestri lumine attoniti occidentales Reguli tanq̃ ad lucubram aniculæ, ad vestrū statim imperium cōuolauerūt? Quā innaturaliter & illaudabiliter coniurata in ventrē viscera tam Orientales Asiæ q̃ etiam Hyspaniæ victorias vestras, quas & Occidentalib. continuare, & fidē Christi egregie dilatare, animo excelso iam conceperas, tā prauo & iniquo cōsilio: totiq; fidelium orbi damnosissimo distulerint? Quantā misericordiam, & q̃ laudabilē, in Principe & capitaliter offenso Rege, clementiam, perpetuaq; memoria, & exemplo dignissimam, superborum & sublimium collis mira virtute calcatis, & hostibus vbiq; triumphatis, in Reges & Principes victos, Rex & victor exercueris, & vere Rex victor, animum virtute regens, iramq; modestia vincēs. Illud quoq; heroicum memoriter recolens. Vince animos, iramq; tuā, qui cætera vincis. Et illud nobile C. Cæsaris elogium alta mente reuoluens. Perierat totus orbis: nisi iram finiret misericordia. Libellum quoque Senecæ de clementia ad Neronem præ manibus sæpe ad manum vero semper habens, & illud Augusto datum Auguste consilium non ignorans. Fac, inquit, vt medici facere solent: qui cum vsitata remedia nō procedunt, tentant contraria. Quam præclare & expresse illud * prętextati Maximi & Oratoris optimi actibus impleueris. *prætaxati. Fortis viri est, qui de victoria contendunt, eos hostes putare: qui victi fuerant, eos homines iudicare: vt possit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere? Quanto studio, quantaque & quam laudabili regio in sanguine diligentiā à prima ætate, annisque pueritiæ, studia literarum amplexus fueris? Illius Hieronymi non immemor: Radix literarum amara est: fructus vero dulcissimus. Et illius Regis & Prophetæ Dauid. Erudimini qui iudicatis terram. Illud quoque Salomonis Salomon alter, ad animum reuocans, literarum eruditione, senectuti viaticum pręparatur, & disciplinam iuuentus, ætatem confert fructuosam. Qualiter, istorum & similium exemplo literatus princeps effectus, & in Ethicis disciplinis decenter eruditus, inter vniuersos mundi principes tanquam lucida gemma pręfulseris, summisque philosophis tam ingenii dote, diuiteque vena, quam instructionis, & eruditionis ope in breui coęquandus: si non ab institutis literarum tam intempestiue raptus fueris ad curas terrarum? Quo tamen in vtraque militia, in vtroque videlic. tam Martis quam Mineruæ studio teneris in annis gloriam adepto, indoli egregię stirpique Cæsareę virtus contigit ante diem. Quanta & quam incomparabili in terris gratia, desuper tamen & diuinitus collata, discordantia regna propria virtute, aliena consilio & auctoritate, pacis amator & author pacificaueris? Qualiter eximiæ strenuitatis vestræ tantique nominis & terribilis aduentus opinio & fama meritis longe minor, orbem illustrans, debacchantem tam Asiæ quam Europæ gentilium furorem cohibuerit: & Ecclesiæ Christi tranquillitatem & pacem egregie comparauerit? Quam in longinquos & aduenas, ad ampliorem famæ cumulum prodiga liberalitas, profusa benignitas, & non absq; enormi domesticorum damno, semper in exteros cęca largitas? Et (quoniā vitiis sine nemo, Nascitur, optimus ille est: Qui minimis vrgetur) quanto discrimine nitidissimę famę vestrę candorem, maculę quędam offuscant: & tantæ, tam inclytę glorię splendorem, quasi solis faciem, nubila quinque pertranseunt? Qualiter etiam ab ineunte ætate, quasi vias vestras dirigens, & aspera quæque complanans, in regni detentores, pacisque vestrę perturbatores grauiter animaduertentes, regi pacifico, totique fidelium populo tam futuro proficuo, vt ad votum cuncta successerint: diuinus fauor * accesserit, hæc, inquam, ad plenum singula quis explicabit? *semper arriserit.

De titulis filiorum, & primo de Anglorum Rege Henrico III.

CAP. XLIX.

SED quoniam *Semper adest homini quo pectoris ima gemiscant,*
Ne possit plena prosperitate frui:
Gaudia nunc luctu, nunc mutat amara secundis,
Versans humanas sors inopina vices:
Sola venire solent, & vix, & sero secunda:
Et simul & subito semper amara fluunt:

Adeo, inquam, fœlices fæcundans euentus, cunctis propemodum in actibus tibi diuina benignitas illa semper arrisit: & vtinam in finem perseuerauerit, vt tanquam ad viuum resecans, & medicina modum excedens, pie sæuiens, & impie fouens, propriis in patrem furentibus filiis, & patrios ante diem annos inquirentibus, patri tamen plus fere, quam patri charissimis ob patris fauorem non pepercit. Quorum omnium pręcipuus &, vno dempto primæuus paterno tam nomine fungens quam honore, de magno maior, de luce lucidior, & tanquam alter Priameius Hector, suis honor, hostibus terror, omnibus amor. Inter armatas acies tanquam de igne fulgur egrediens, cunctorumque mentibus vel vnica spes, vel metus existens.

Omnis honoris honos, decor & decus, vrbis & orbis,
Militiæ splendor, gloria, lumen, apex.
Iulius ingenio, virtutibus Hector, Achilles
Viribus: Augustus moribus, ore Paris.

Inermis siquidem priuatusque, lenis & affabilis, mitis & amabilis, iniuriarũ quarumlibet, data occasione pius indultor: quantumlibet reos longe pronior absoluere, quã condemnare. Qui & animum sic instituerat, vt nihil vnquam dono dignum cuiquam denegaret: neminem tristem, neminem voti non compotem à se discedere dignum ducens. Illum sibi denique diem perditum iri reputans, quo non sibi multos alliceret multimoda liberalitate, multorumque tam corda quam corpora multiplici beneficiorum largitione compararet. In armis vero rebusque militaribus, galeato iam capite, sublimis, effrenis, atrox, longeque fera ferocior omni. Vbique fere virtute magis quam fortuna triumphans, & Hectora Priamiden expresse repręsentans: nisi quod ille pro patre patriaque: hic vero prauorum consilio, proh dolor contra militabat. Hoc ęnim vnum & votum; & desiderii caput extiterat: tantæ strenuitatis exercendæ materiam & tempus assequi posse: quo viri virtus digne valuerit enitere. Vnde & quoniam nihil humanum omni ex parte perfectum esse potest: tantam naturalem bonorum gratiam, in vnum congeri liuida natura detrectans, tandem tamen niueo candori næuum adiecit splendidissimum, virum solius ingratitudinis vitio & optimi patris vexatione notabilem reddens. De quo inter cætera sui prodigia, & hoc pro miraculo duci potuit: quod hominem terris & thesauris ex toto carentem, totus fere mundus sequebatur. Qui & in breui (vt sperabatur) & mundi monarchiam reformasset; si non tam præpropere tam pręmature, tam inopinate vernantem florem verno in tempore, inuida fatorum series rapuisset. Tempore scil. ætatis suæ triateride nona: coronationis anno 14. ab incarnatione vero Domini. 1182.

De titulis Pictauiensis.

C a p. L.

SEQVENS vero cuius digna laudum præconia vox pręconis non silebit, prouida patris dispositione, paternæ nomen, Maternæ stirpis honorem statim adeptus: terram hactenus indomitam in tenera ætate tanta virtute rexit, & domuit: vt non tantũ ipsam per omnes eius anfractus longe plenius & tranquillius solito pacificaret: verum etiam mutilata dudum & dispersa redintegrans. Strenua virtute pristinos in status, singula reuocaret. In formam igitur gentem informem redigens, in normam enormia quæque reducens, fortia confundens, & aspera complanans: antiquos Aquitaniæ terminos & iura reformauit. Fortunam siquidem vrgens, & se in anteriora protendens, tempora sibi contemperans, & semper successibus instans, Cæsarque secundus. Nil credens actum cum quid superesset agendum: rebusque in bellicis furibundus in arma, nec vllas, nisi sanguine fuso, gaudens incedere vias: cuius quoque nec prærupta montium latera, nec aereę turres, arte situque hactenus inexpugnabiles, tã artificiosos quam virtuosos, nunc arduos & sublimes, nunc subterraneos animositatis impetus, præualent impedire. Sed (quoniam mala semper sunt vicina bonis, errore sub ipso, pro vitio virtus crimina sæpe tulit) pacis & iustitiæ zelo deferuens, vt in primis gentis indomitæ reprimeret audaciam, tutamque inter nocentes redderet innocentiam, in male meritos iuris rigore desęuiens: vnde non indignam laudem à dignis promereri debuerat, inde liuidorum latratibus cæpit in commune, à crudelitate notari. Quam quidem & ob hoc constat sine causa notam incurri, quod residentibus paulisper causis, mansuetudinem induens & clementiam, citra rigidum longeque trans remissum, ad aureum illud medium accedens paulatim rigor ille resedit. Præterea qui contulit naturam, contulit & naturæ passionem. Ad reprimendos namque fero-

ferocissimos animi motus, hic Leo noster, & plusquam Leo, quartanæ stimulo, leonino more vexatur: quo sic continue fere tremit, nec trepidat, vt & sui tremore mundum vniuersum tremere faciat, & timere. Inter varias igitur, quibus præeminet, virtutes, peculiari quadam prerogatiua trina hunc insignia incomparabiliter reddunt illustrem: strenuitas & animositas eximia: Largitas & dapsilitas immensa: superlaudabilis in principe, ceterasque virtutes adornans, tam animi quam verbi constantia firma. Et vt breui eloquio laudis ad cumulum multa concludam, egregio fratri, sola est ætate, & non virtute secundus.

De diuersitate Duorum.

DIVERSIS igitur tam moribus, quam studiis eodem ex germine, eademq; radice, duo cum fuerint: perpetuę tamen laudis gloriam æternitatisq; memoriam * promeruit. (* promeruerunt.) Ambo igitur staturæ grandis, pauloq; plusquam mediocris, & formę dignę imperio. Strenuitas illis & animi magnitudo fere par: sed via virtutis valde dispar. Ille lenitate laudabilis & liberalitate: iste seueritate spectabilis & stabilitate: Ille suauitate commendabilis, hic grauitate. Illi facilitas, huic constantia laudem peperit. Ille misericordia conspicuus, iste iustitia. Ille miserorum refugium, & male meritorum, iste supplicium. Ille malorum clypeus, iste malleus. Martiis ille ludis addictus: hic seriis. Ille extraneis, iste suis. Ille omnibus, iste bonis. Ille magnanimitate mundum ambiebat, iste sibi de iure competentia non inefficaciter appetebat. Sed quid per singula curro? Tātos ab vno principe, duos & tam diuersissimos, nec pręsens ætas, nec vlla recolit antiquitas. Tanta nimirum & tam varia virtutum incrementa, longeque (si fieri posset) ampliora diuersi diuersa plene & abunde nobili poterant à stirpe contrahere. Quicquid enim in vtroque fere virtutis inuenias: noueris in ramos à radice trāsfusum. Quis enim nobilissimo patre, vel piis clementior, vel sæuis crudelior? longe tamen in clemētiam pietate procliuior. In omni fere victoria pro summa reputans vindicta, vindicare potuisse. Quis in armata militia strenuior? Quis in togata subtilior? Quis vnq̃ vel leni iucundior, vel graui maturior? Et (vt veris historia non fraudetur: quamuis tamen interdum noceat omnia vera loqui: periculosum quippe est, quantalibet occasione in illum scribere, qui potest proscribere. Meticulosa res est in illum allegare: qui potest relegare) quis ignobilib. nobilior? Quis nobilibus ignobilior? Quis humiliatum magis eleuat? Quis eleuatum magis humiliat? Item quis externis honoratior? Quis suis onerosior? Quis, inquam, vel amicis alienior? vel alienis amicior? Sic etenim nunc aliena simulans, nunc propria dissimulans, tam flexibilem ex summa prudentia reddidit naturam, vt multis multiformis: & omnibus omnis effectus, pro locis & temporibus omnia sibi conformaret.

De Brytone & Hibernico.

DIGNAS quoq; duorum sequentium laudes Armonica, Brytannica & Hibernica regna proclamant: ambo hii staturę modicę pauloq; mediocri plus pusillæ: & formæ pro quantitatis captu satis idoneæ. Horum igitur alter virtutibus insignis, titulisq; iam summus, & alter erit. Ille militaribus negotiis plene instructus: hic instruendus. Ille in spica: hic messis in herba. Ille in re magnus: hic in spe magnificandus. Ille stirpe ab inclyta non degener, nobilissimos fratres virtute pro viribus æquiparauit: hinc ab vtroq; vel parente vel pariete virtus originaliter inserta, suo in tempore degenerare non potuit. Ille vir eloquens & astutus, & (quia de facili falli nō potuit) fallere si nollet, prudentissimus. Duabus militiis diuersisq; naturis tā Vlyssem pferens quā * Achillem (* Aiacem.) (proh dolor) in patrē semper ingratus existens, magniq; fratrisq; vestigia nimis in hoc expressa sequens: plus aloes intus q̃ mellis habēs: In facie vero mollito super oleū effluens sermone, suaui quoq; suadaq; facundia, diffæderare valens cōiunctissima, linguaq; potens duo regna corrumpere, mirabili industria rerum omnium simulator varius & dissimulator. Sed quoniam vir linguosus nō dirigetur in terra: Dominus non direxit vias eius nec multiplicauit dies eius.

Hic vero fluxe feruentisq; iuuentę tam laqueis illectus, quam stimulis irretitus: Cæreus in vitium flecti, monitoribus asper: Tempori se conformās, & naturę motib⁹ non repugnans. Ratione siquidē ætatis molliciis hactenus magis addictus, q̃ militiis: deliciis quam duritiis: Iuuenili quippe magis adhuc leuitati, quam virili, quo nondum attingit, maturitati. Illa plurimum exercitatus malitia qua militat omnis amans: per quam & bonæ indolis adolescētes ad armatam plærumq; militiam animari solent, & à cupidinis castris, ad palladis artes, & arces sublimari. Sicut ergo viridis iuuentute, sua: sic & sequentium ætatum iura sequetur. Vnde & quoniam, Non lusisse pudet:

pudet:ſed non incidere ludum:iuuenilis excuſabilis eſt leuitas:cum laudabilis fuerit ipſa maturitas:tunc prima eſt inculpabilis ætas,cum ludis ponunt tempora metas. Ille,arbor in radicem ramos conuertens,radices altas facere nequiuit:vltimus hic fratrum,& vtinam futurus virtute non vltimus: vtrique parenti fere ſemper obtemperans,longæuus in terris & fælix eſſe promeruit: Cuius etiam deſcriptioni vulgatum illud Merlini Ambroſii vaticinium,de illo, qui Hiberniæ mænia ſubuertet, dictum: vtinam ſic vere conſonet,ſicut & veriſimiliter conſonare videtur. Principium,inquit, eius vago affectui ſuccumbet:& finis ad ſuperos conuolabit.

De fratrum inter ſe, & cum patre diſcordia.

DII boni, ſi tanti fratres fraterno ſe inuicem fædere, filialique affectu patrem filii reſpexiſſent, duplicique ſimul tam beneuolentiæ ſcil. quam naturæ vinculo aſtricti fuiſſent: quanta & quam inæſtimabilis, quam inclyta, & incomparabilis in æuum & patris fuiſſet gloria,& prolis victoria? O quam digna memoria, & Maronis ingenio digne explicanda hiſtoria? quænam virtus his viribus,quiue Reges his Regibus,tantiſque belli ducibus quæ regna reſiſterent? Ad tantæ virtutis exercendæ materiam mundus ipſe minor eſt:ad explicandos triumphales tantæ virtutis titulos:terræ ſuperficies vix ſufficeret. In quantum igitur,& quam arduum robur ramis naturaliter ſibi cohærentibus,ſuccumque à ſtirpe trahentibus arbor excreuiſſet:ipſa precioſorum tanta & tam pręmatura ruina declarat. Sicut enim rami à ſtipite præciſi per ſe non coaleſcunt: ſic & mutilata frondibus arbor cum læſę maieſtatis diſpendio, tam dignitate minuitur quam decore.

De Saxonica, Hiſpanica & Sicula.

QVALITER etiam ab vna Occidentis radice fragilioris naturæ tres nobiles ſurculi,vel potius ab vno ſole in Occaſu oriente lucidiſſimi tres radii,tres alias & oppoſitas Europæ partes illuſtrauerint: pręſentis areæ tenor annectit. Tantæ ſiquidem & tam arduæ materiæ longeque ſublimiori ingenio non indebite curſim hic & ſub cōpendio delibare veram & amplam hiſtoriam (ſi pręceperis vt ſtylo perſtringam) opus aggrediar. Nec enim laborioſum videri debet aut poterit vel moleſtum: quicquid à tanta maieſtate fuerit iniunctum.

Finis Topographiæ Hibernicæ.

EXPV-

EXPVGNATIO HIBERNIÆ, SIVE HISTORIA VATICINALIS SILVESTRIS GIRALDI CAMBRENSIS.

PRAEFATIO PRIMA IN LIBRVM EXPVgnationis Hibernicæ.

QVONIAM de Insulæ Hibernicæ situ variisque tam continentis: quam contentorum naturis: de prodigiosis quoque naturæ ipsius excursibus & originalibus gentium lineis, à longis retro seculis, vsq; ad nostros iam dies in Topographia disseruimus: ad multorum instantiam & magnorum, aggressi sumus etiam nostri temporis gesta, & vltimæ istius expugnationis Hibernicę seriem suo quoq; volumine declarare. Nam si dies antiquos cũ eorum gestis, quę sęcula nostra longe ꝑuenerant, satis euidēter explicuimus: quanto magis, ea q̃ vidimus, quorũq; maiori ex parte testes sumus, & quorũ de fide memoria tã recens hæsitare nõ permittit, luculento relatu depromentur. Retroacti siquidẽ temporis gesta locaq; topographia describit: ꝑsentia vero pręsens historia cõprehendit. Videor tñ mihi iã videre, qm̃ cuncta euidentia, cuncta facilia, cuncta patentia cunctis lector inueniet: qualiter nauci pendendo nunc in nauseã nares cõtrahit: nunc labellũ porrigit, nunc libellum ꝓiiciendo cõtemnit. Sciat aũt in primis, ꝙ laicis hęc & parũ literatis ædita principib⁹, plano faciliq; stylo solã desiderant ad intelligentiã explanari. Popularib⁹ quippe verbis vti licebit, vbi tã populi q̃ maiorũ in populo res gestę: literarũ beneficio declarãtur. Pręterea publicã ex industria formã, & cuiuis absq; difficultate patentẽ, priuato tamẽ iure venustatã: in omni studio nostri musa laboris elegit, antiquũ illum & austerum quorundam authorũ scribendi morẽ, modis omnib. respuens & refutãs. Et qm̃ nouos mores noua sibi cõformant tẽpora, veterumq; vitã, & iuniorum verba sectari philosophica suadet sentẽtia: ꝑsentis idioma sermonis, & modernę modũ eloquẽtiæ auide cupiens & amplectens. Cum .n. articulatæ sunt voces earũ, q̃ sunt in anima notę, & ad declarandos animi cõceptus solũ humano generi verba sint data· q̃ maior inscitia, q̃ illa, q̃ ad euidentiã indicanda ꝓponimus, ignotis sermonũ ambagib⁹, & intricatis quibusdam verborũ inuolucris abdere & velare? Et vt singulari scientia Scioli videamur & soli· aliis tanq̃ videndo non videntibus, & audiendo nõ intelligentibus, eo ipso quo intelligi debemus, vt non intelligamur, elaborare? Satius .n. est (vt ait Seneca) mutũ esse, quam quod nemo intelligat, palam proferre. Quanto igitur verba intellectui magis accommoda, dum eleganti quadam iuncturæ fuerint ratione conserta: tanto magis idonea, tantoque propensius literatæ discretioni familiaria. Vnde poeta

Dixeris egregie notum si callida verbum Reddiderit iunctura nouum.------

Pręterea quoniam opus non ignobile nostrã topographiam liuor laniat & detrectat: ad eius excusationẽ quędam interserere nõ indignũ putauimus. Scholastici styli elegantiæ omniũ vnica laus est, & vniformis: primæ distinctioni, & tertiæ liuor cõtra naturã in laudẽ erumpens oblatrare tã verecundatur, q̃ veretur. Sed qm̃ difficile est, fictã diu ferre ꝑsonam: ad plenũ à natura degenerare nõ ꝑualens, vt vel in aliquo noceat, vt vel citra crepitũ tumor ille detumescat: in mediã distinctionẽ insolenter inuehitur, parte mendacii nitens, summã vniuersam decolorare. Obiicit enim in hũc modum. Lupũ introducit cũ sacerdote loquentẽ, Bouina humano corpori depingit extrema: Mulierẽ barbatam, hyrcum amatorẽ & Leonem. Verũ qui talia tã vehemẽter abhorret: legat in libro Numeri asinã loquentẽ Balaę: & prophetam increpitãtem. Legat vitas Patrum, Faunumq; ibidem cũ Antonio loquentẽ. Legat & Paulũ in heremo corui ministerio pane refectũ: & duplicatum hospitis gratia beneficium. Legat alia quoque Hieronymi opera multa. Legat Hexameron Ambrosii, & Dialogũ Gregorii. Legat Augustinũ De ciuit. Dei. & ꝑcipue lib. 16. & 21. plena prodigiis volumina non prętereat. Legat & 11. de portentis. Etymolog. Isydori librum. Nec non & tam de bestiis 12. quam de lapidibus eorumque virtutibus 16. Legat Valerium Max. Trogum Pompeium: Plinium & Solinum. In quibus omnibus, quæ in hunc modum liuido dente demordeat, multa deperiet. Legat hæc, inquam, & propter prodigiosa quædam inserta: nobiliũ authorum opera vniuersa condemnet. Aduertat autem se sanius, & attendat, iuxta Hieronymi sententiã: multa in scripturis incredibilia reperiri, nec verisimilia: quæ nihilo tamen minus vera sunt. Nec enim contra naturæ Dominũ, ꝑualet natura.

Nec

Nec detestari debet: sed admirari, sed venerari creatoris opera quęuis creatura: Et vt Augustini quoque verbis ad hæc vtamur: quommodo est aliquid contra naturam * cum voluntas tanti conditoris conditę cuiusque rei natura sit? Portentum ergo fit non contra naturam: sed contra quod est nota natura. Sic ergo non fuit impossibile Deo quas voluit naturas instituere: sic ei non est impossibile, in quidquid voluerit, quas instituit, immutare. Nec ego volo temere credi cuncta quæ posui, quia nec à me ipso ita creduntur, tanquam nulla de eis sit in mea cogitatione dubitatio. Exceptis his, quæ vel ipse sum expertus, vel cuius facile est experiri: cætera vero sic, vt neque affirmanda, neque neganda decreuerim. Qui lapides Indicos virtuosos habent, atque nouerunt: nunquid ita mirantur, vt ii, quibus primum potentia eorum ostenditur? Quibus autem non ostenditur: fortasse non credunt, aut si credunt, inexperta mirantur. Et si contigerit experiri: adhuc quidem admirantur insolita. Sed assiduitas experiendi paulatim subtrahit admirationis incitamentum. Quarum autem rerum ante nostros oculos cotidiana documenta versantur, licet genere non minus mirabili: ipsa tamen assiduitate vilescunt. Sic & in ipsa India constituti, iam desinunt multa mirari, quę ad nos poterunt miranda perduci. Vnde & idem August. super aquæ in vinum in Euangelio conuersione: maior virtus est in creatione & gubernatione cœli & terræ: & quod quotidie aquæ pluuiæ per vites vertuntur in vinum, & quod ex paruo seminario fruges creantur & arbores. Sed quod hæc naturaliter fiunt: iam ex vsu viluerunt. Ideo quędam etsi minora, pręter solitum naturæ sibi Deus reseruauit, per quæ virtus, quæ in maioribus operatur, ad memoriam reducitur. Videat itaque liuor, nec inuideat, naturæ Dominum contra naturam prę oculis hominum multa sponte patrasse, quibus euidenter pateat & clarescat: plus Deum posse, quam hominem nosse: longeque trans omnem humanam intelligentiam, diuinam ineffabiliter extendi potentiam. Vnde Cassiodorus. Summum genus scientię est, scire Deum tanta pręstare, quæ humani sensus non valeant attingere. Semper enim & quasi ex industria seria sui negotia nouis quibusdam natura depingit: vt sic manifeste doceat, & declaret: quod licet humanis vtcumque ingeniis, vsualia eiusdem opera valeant attendi: potentialis tamen effectus nequeat compręhendi. Authores itaque præscripti, si temporum suorum prodigia, suis tanta diligentia scriptis inseruere: nostri quoque nos temporis nostrorumque finium noua & contra naturæ cursum ædita literis, eadem libertate commendantes: vt quid (nisi quia mundus in maligno positus est) rodimur & laceramur? Si quid ergo nouum in opusculis nostris, & inauditum emerserit: non statim liuidi vel demordeant, vel contemnant: sed nunc ignoscendo, nunc approbando, studia procedere sinant. Nam, vt ait Poeta.

** quod Dei sit voluntate.*

Si patribus nostris nouitas inuisa fuisset
Vt nobis: quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret, tereretque viritim publicus vsus?

Desinant ergo aliquid damnare, quia sit nouum, quod labentis temporis beneficio, dum nouitatis arguitur: desinit esse nouum. Habeat igitur in illis, & pręsens tempus, quod lateret, & posteritas, quod laudet: habeat hoc quod lædat, illa quod legat: habeat hoc quod damnet, illa quod amet: habeat hoc quod reprobet, illa quod probet.

INCIPIVNT CAPITVLA IN DVOS LIBELLOS.

LIBER ISTE LIBRATVR.

XII. De

CAPITVLA LIBRI SECVNDI.

XXXIV. De

PRÆFATIO SECVNDA.

A Mvltis requisitus, & multoties, vt inclyta nostri tēporis gesta, quæ vel certis ab indicibus audiui, vel oculis ipse conspexi, literis commendarem: temporum iniuriam prętendere consueui. Quæ certe inualescente luxu rerum ac libidine, tam sumptuosa sunt & ambitiosa: vt insatiabilem corporis ad curam liber ille animus ex toto captiuetur. Considerans tamen, & diligenter attendens rerum istarum notitiam posteritati fore perutilem, nihilq; laudabili ingenio, mentiq; studiosæ adeo pestiferum & perniciosum, vt otiositatis vitio cōtracta desidia: stylo potius indulgendum mihi ipse persuadens, vix tandem monitis acquieui. Sed quid prę sumptuosius esse potest: quam vt scribere velimus non vacātes? vt publice legi gestiamus: non legentes? vt inuidi & inuisi iudicis vndique subdamur examini, nos ipsos non examinantes? Tullius eloquentiæ fons, cum dicere peteretur: fertur excusasse, quod pridie non legisset. Quid iam aliis accidere poterit: si tanta laus facundiæ, authorum visa est beneficia postulare? Ægrescit profecto ingenium, nisi iugi lectione reparetur? Legendo namque & studiis quasi cotidiano cibo, & alitur & pinguescit oratio. Sicut igitur cito expediuntur horrea, quæ assidua non fuerint adiectione referta: Sicut thesaurus ipse, quam facile profunditur, si nullis iterum pecuniis restauretur: Sic & humanæ studium imperfectionis, cum alieno non iuuatur inuento, cito euacuatur & euanescit ex proprio. Nos ipsos itaque duplici natura temporali scilicet & æterna compactos tanquam ex æquo diuidentes: tam tempori satisfaciamus quam æternitati. Terream enim & transitoriam nostri partem transitoriis, & friuolis temporis ratione dedicemus. Illo vero quod perpetuum in nobis esse dignoscitur: ad perennitatis gloriam aspiremus. Habeat aliquandiu Curia corpus: Animus vero liberalis & liber, quæ nec claudi nec incarcerari potest: nunc nostræ, nunc alterius subiaceat potestati: quæ sua sunt semper agat: & sui libertate glorietur. Erret igitur homo exterior & turbetur erga plurima, variaque sollicitudine temporalibus indulgens nugis, prout animo rectore dicitur & circumfertur: misera carnis conditione suæ depressioni morem gerat. Interior vero thesaurus, & tanquam testę, nucleus: innato sibi sic iure fruatur: priuilegio quoque diuinitus indulto sic vndique muniatur: vt nec in turba turbari, nec sollicitudine sollicitari, nec solitarius valeat in solitudine reperiri.

Bipartito namque dominio diuisum in nobis imperium cum Ioue Cæsar habet. Habet id nostri Cæsar, in quod solum potens est potestatem exercere. Subtilem illam & incompręhensibilem nostri partem, solus ille possideat à quo solo & dinosci potest & compręhendi. Animus eius vero magnus, & magnificus, excelsus & immensus, & inter Dei dona sub cœlo prę cellentius. Incompręhensibilis ipse, omnia compręhendens: quanta euidentia declarat diuinitatem suam: cum agilitatis ingenitæ beneficio, quatuor mundi cardines vno momento complectitur? Mundum vniuersum, mundique causas, artes, varias, scientiasque mira tam celeritate quam subtilitate percurrit: Soli notus ignoto, solo visus ab inuiso, solo finitus ab infinito.

Absit igitur vt partis huius studia perpetua, variis & vanis prępedita curis, aut omissa depereant: aut intermissa tepescant. Quid enim animo corpus, nisi pondus & pœna est: & quasi carcer quidam non complectens, & tamen impediens? Quod igitur testudini testa: hoc spiritui caro est: impedimentum suum circumfert vterque. Huius itaque viribus & virtute Hibernicę gentis expugnationem, & tam barbarę nationis feritatem, his temporibus edomitam euidenter euoluere procuraui tuęque celsitudini (Pictauiensium comes Inclyte, Normannorumque Dux & Anglorum Rex mox future) digestam historiam destinaui: quatenus & rerum istarum recordatione paterna tibi gloria: gloriam accumulet: & sicut terrarum, sic virtutum & victoriarum hæres tam æmulatione laudabili, quam succedanea proprietate, fieri comproberis. Hac igitur in area, arcta licet, & arida, hispida quoque & inculta:

Sed styli beneficio forsan excolenda, musam adhuc rudem se tanquam prçludio quodam exercere constitui: vt quoniam de longo nec dum fidente paratu molimur ad inclytas titulorum vestrorum historias postmodum explicandas: quorum rudimenta tam magna, maturioris ætatis maxima iam probant incrementa futura plenius & efficacius informetur.

De exilio Dermicii Principis Lageniæ, & eiusdem per Anglorum Regem restitutione.

Cap. I.

Dermitius itaque Murchardi filius Lageniensium Princeps, & quintæ illius porcionis Hiberniæ Rector, Orientalia insulæ maritima maiori Britanniæ, mari tantum interluente, cōtermina, nostris temporibus possidebat. Qui ab ineunte ætate regniq; sui nouitate, nobilitatis oppressor existens, in terræ suæ magnates graui & intolerabili tyrannide sæuiebat. Accessit & aliud incōmodum. Ororicio namq; Medensium principe in remotas partes, expeditionis causa profecto, vxor ipsius Omachlacherlini filia, q̄ in Insula quadam Mediæ reliquerat, à prędicto Dermitio eiusdē igne dudum accenso, captata viri absentia, rapta nimirum fuit: quia & rapi voluit. Et quoniam varium & mutabile semper Fœmina: vt prædoni prçda fieret, ipsa procurauit. Sed quoniam mala fere cuncta maiora, tam M. Antonio, quam Troia testante, mundo per mulierem constat exorta: Rex Ororisius grauiter vtroque permotus, longe tamen grauius dedecoris quam damni dolore perculsus, totum in vindictam virus euomuit. Conuocans igitur & conflans tam proprias, quam vicinarum gentium vires, Connactiensium quoque Principem, & totius Hiberniæ tunc monarcham, ad idem animauit Rothericum. Considerantes autem Lagenienses Principem si cum in arcto iam positum, & hostium cuneis omni ex latere circumseptū: dissimulatas diu iniurias, altaq; mente repostas vindicē ad animum reuocantes; cum hostibus vnanimes effecti, Murchardi filium maiores in hac gente simul cum fortuna reliquerunt. Vidēs itaque Dermitius se viribus vndiq; destitui: & auersa penitus fatorum facie, fortunæque fauore iam desperanter affligi: post multos & graues impari certamine cum hoste conflictus: tanquam ad vltimum confugiens salutis remedium: tandem tamen fugæ prçsidium nauigio destinauit. Multis itaque rerum euentibus patet, tutius esse, volentibus quam inuitis imperare. Sensit hoc Nero, Sensit Domitianus, sensit & nostri* temporibus tam Saxonum quam Bauariorum Dux Henricus. Expedit à subditis principi cuilibet potius amari, quam timeri. Expedit siquidem & timeri. Dum tamen ex dilectione potius timor ille proueniat, quam coertione. Quicquid enim terrenis affectibus adamatur: consequens est vt &* ametur. Sic itaque timor cum dilectione temperetur, vt nec remissa liberalitas lentescat in teporem, nec insolenti vigore violenter extortus timor in tyrannidem conuertatur. Amor Augusto regnum ampliauit: Imperanti Iulio vitam & imperium timor inuidit. Fortunam igitur fugitiuam sequens, & rotæ volubilitati multum confidens, Murchardi filius velis sulcantibus æquora, ventoque ad vota spirante, ad Anglorum Regem Hēricum secundum, auxilium obnixe postulaturus accessit. Qui licet in remotis & transmarinis Aquitaniæ Galliæ partibus, principali more, negociosus existēs: ipsum tn̄ innatæ liberalitatis & humanitatis officio, pie satis & benigne suscepit. Audita ergo seriatim tam exilii q̄ aduentus causa, susceptisque ab ipso tam subiectionis vinculo, quam fidelitatis sacramento, literas * enim sub hoc tenore patentes indulsit. Henricus Rex Angliæ, Dux Normandiæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ: vniuersis fidelibus suis Anglis, Normannis, Gwalensibus & Scotis, cunctisque nationibus suæ ditioni subditis: Salutem. Cum præsentes ad vos literæ peruenerint, Noueritis nos Dermitium Lageniensium Principem in gratiæ nostræ & beneuolentiæ sinum suscepisse. Vnde & quisquis ei de amplitudinis nostræ finibus tanquam homini & fideli nostro, restitutionis auxilium impendere voluerit: se nostram ad hoc tam gratiam nouerit, quam licentiam obtinere.

De Reditu eiusdem per Maiorem Brytanniam.

Cap. II.

Rediens itaque per maiorem Brytanniam Dermitius, & licet Regiæ munificentiæ donariis honoratus plurimum & oneratus, spe tamen quam re longe abundātius exhilaratus: ad nobilis oppidi Bristolli partes se contulit. Vbi etiam occasione nauium, quæ de Hibernia eo in portu crebris applicationibus suscipi consueuerant à quibus

* nostris.
* timeatur.
* ei.

quibus terræ ſuæ gentiſque ſtatum audire geſtiebat) fiſcalibus ſtipendiis decenter exhibitis, eſt aliquandiu conuerſatus. Cumque ibidem multoties literas Regias in multorum audientia legi feciſſet: multaſque promiſſiones tam terrarum, quam ſtipendiorum multis inaniter emiſiſſet: tandem Comes Strigulenſis Richardus Guiliberti comitis filius, Dictus Strangbow, fortis arcus, cum eo locuturus aduenit. Vbi & eo vſque demum productum eſt colloquium: vt & Comes ei in proximo vernali tempore reſtitutionis auxilium: & Dermitius Comiti cum Regni ſucceſſione filiam ſuam primogenitam firmiter pepigiſſet. His itaque ſeriatim hoc ordine completis: Dermitius deſiderio viſendæ patriæ plurimum accenſus, eaque dulcedine, qua natale ſolum cunctos ducere ſolet, amplius allectus: ad Auſtralis Cambriæ Meneuiæque partes incunctanter acceſſit. Quas à Lagenia vno transfretabile die, humanoque terras non ſubtrahens aſpectui, ſolum interfluens mare diſterminat: Ryſo videlicet Gryphini filio illis in finibus ſub rege principante. Dauidque ſecundo Meneuiæ pręſidente, & exulantis calamitatem, ſatis humaniter vtroque miſerante. Sic igitur tanquam ab ora Cambryci littoris, aëris Hibernici ſalubritatem Zephyri beneficio propinquius hauriens, & quaſi deſideratæ nidorem patriæ naribus trahens: ſolatio quamuis longinquo, non tamen exiguo, dum inter colles & nubila vix diſcernitur, terræ ſuæ proſpectu lumina paſcit. Ea tempeſtate, Robertus filius Stephani, qui apud * Abertemi, heretice regionis caput (cui tunc pręerat) dolo ſuorum captus fuerat, & Ryſo traditus: iam iamque per triennium in vinculis & carcere tentus: ea liberatus eſt conditione, vt vna cum Ryſo in Anglorum Regem arma ſumeret. Videns autem Robertus ſe patris ex parte Domini Regis fidelitati naturaliter aſtrictum (ex matre namque nobili, ſcilicet * Neſta, Ryſi Magni filia, Ryſi filii Gryphini conſobrinus extiterat) maluit potius & pręelegit in extera regione ſub capitis periculo, fatis & fortunæ ſe committere: quam in detrimentum famæ & opinionis ſuæ ſuorumque opprobrium non modicum, infidelitatis in poſterum argui poſſe. Interuenientibus igitur vterinis eiuſdem fratribus Dauid Meneuenſi Epiſcopo: & Mauricio Giraldi filio: impetrataque à Ryſo licentia, vna Dermitium conuenientibus, firma inter illos ſponſione conuenit: vt Dermitius Roberto Mauritioque vrbem Gweſefordiæ cum duobus cantaredis adiacentibus in feodum conferret, & eidem illi auxilium cum Zephyris & hyrundine prima compromitterent. Dermitius autem exulantis vltra damna non perferens, vt fortunam in exteris regionibus quęſitam necdum inuentam, vbi amiſerat, recuperaret: ad antiquam & autenticam Metropolin Meneuam circa cal. Auguſti transfretaturus acceſſit. vbi & captata tam aëris ſerenitate, quam auræ proſperitate (Euro ſcilicet ab Aurora ſpirante) velo ventoque ſe committens, & tam viæ quam patriæ pericula tentans, in terra inimica mox ſuſceptus, hoſtibus infinitis animo impatienti ſe priuatum expoſuit. Apud Fernas igitur à clero loci illius honorifice iuxta modulum eorum facultatis exceptus, diſſimulata pauliſper principis Maieſtate, ſatis ſingulariter hyemauit.

Resus.

* *forte Abingenny.*

* *Domina Nesta.*

Aduentus Stephanidæ, & Expugnatio Gweſefordenſis.

CAP. III.

INTEREA vero Robertus Stephani filius nec promiſſionis immemor, nec fidei cōtemptor 130. militibus de proximis & alumnis ſuis ſe pręparans, nec non & aliis 60. loricatis, ſagittariis quoque pedeſtribus quaſi 300. de electa Gwalliæ iuuentute, circa Calend. Maii in tribus nauibus apud Banuam applicuit. Tunc illud MERLINI Syluestris vaticinium vulgo diuulgatum conſtat eſſe completum. Miles bipartitis armis, Hiberniæ clauſtra primus irrumpet. Si vatis ænigma videre volueris: ad primos vtrinque reſpicias progenitores. Fuerat enim ex patre Normanno & Anglico: & matre Brytannica & Kambrica, nobili ſcilicet Neſta progenitus. In eodem comitatu Herueius de monte Mauriſco vir quoque fugitiuus à facie fortunæ, inermis & inops, ex parte Richardi Comitis (cuius * patruus erat) explorator potius quam expugnator, aduenit. In craſtino vero vir probus & ſtrenuus MAVRITIVS de Prendelgaſt Stephaniden ſequens, in Dermitii auxilium, de Roſenſi Walliæ Demetiæ prouincia, & portu Miluerdico cum x. militibus & ſagittariis plurimis, ibidem in duabus nauibus applicuit. Cum igitur in Inſula Banuenſi omniparum ex parte ſecuri, ſubductis ſe nauibus recepiſſent: nunciis ad Dermitium directis, famaque (vt aſſolet) aduentum diuulgante: ex partibus maritimis nonnulli,

* *30.* *Stephanidæ aduentus.*

* *paratus.*

qui olim à Dermitio vna cum fortuna discesserant, ad eundem statim, eadem reuertente, confluxerunt. Nam vt ait Poeta: Sic cum fortuna statque caditque fides. Murchardides autem audito eorum aduentu cum viris quasi quingentis (pręmisso tamen Duuenaldo naturali eiusdem filio, &, quamquam non legitimo, in sua tamen gente præualido) ad eos statim ouanter accessit. Renouatis itaque fœderibus, Sacramentis quoque multipliciter, ad vtriusque partis securitatem vtrinque pręstitit: iunctisque cateruis: & de dissimilium populorum facta intentione iam simili, vnanimique concordia: ad vrbem Guesefordiæ per mil. quasi 12. à Banua distantem, tam armorum quam animorum acies conuertuntur. Quo audito plebs exiens vrbis hactenus indomita, pristinęque fortunæ plurimum confisa: numero virorum circa duo millia, non procul à castris obuiam venire, & viribus dimicare disposuit. Videns autem ordinatas præter solitum acies, & equestrem turmam loricis, & galeis clypeisque fulgentibus insignem nouis super casibus nouo fungens consilio, suburbio toto igne succenso: se statim intra muros reuersa suscepit. Stephanides vero cum suis se ad insultum acriter pręparantes, viris armatis fossata replentibus, propugnacula vero sagittariis eminus obseruantibus: magno cum impetu & clamore, muros vnanimiter inuaserunt. Ciues autem ad defensionem promptissimi: robora statim tam lignea quam saxea proiicientes, non sine magna multorum læsione, eos aliquantulum repulerunt.

Robertus Barrensis.

Inter quos miles quidam Robertus Barrensis iuuenili insultans calore, mortisque pericula strenuitate contemnens, cum inter primos muris primus obrepsisset: galeato in capite saxo collisus, in imum fossæ pręruptæ ab alto corruens: vix tandem à sociis extractus euasit. Ex ictus huius vehementia, 16. annis post elapsis, dentes ei molares deciderunt, & (quod stupore dignius erat) noui statim succreuerunt. A muris itaque se retrahentes, ad littus proximum certatim irruentes, naues omnes, quas ibidem inuenerunt, igne statim succenderunt. Nauis autē vna, quæ mercimonii causa de Brytanniæ partibus huc aduenerat, tritico vinoque referta: anchorarum morsu in portu retenta iacebat. Quam cum electæ iuuentutis pars potior, in Scaphis remigando viriliter occupassent, Anchorarum funibus nautarum industria iam pręcisis, Circio à tergo vrgente nauemque in altum propellente, non absque magno salutis dispendio, Scapharum remigumque auxilio, terram iterum vix obtinuerunt. Sic igitur denuo fortuna, in sola varietate non varia: tam Murchardiden, quam Stephaniden, pene fauore destituit. In crastino vero missis per exercitum solenniter auditis: consultius & instructius ad insultum procedentes, & tam ingenii quam virium ope suffulti, tam arte scilicet quam marte confisi: cum muris iam appropiassent: ciues de defensione diffidentes, suoque se Principi iniuste resistere considerantes, nunciis ad ipsos transmissis, quæ pacis erant tractare potius satagebant. Interuenientibus igitur in vrbe Episcopis, qui tunc ibi forte fuerant, duobus, aliisque viris bonis & pacificis, pace reformata, ciues demum se Dermitio dedentes, quatuor obsides electos de fidelitate sibi de cætero seruanda tradiderunt. Ipse vero suos amplius animare iam cupiens, & in primis successibus primos remunerare disponens: vrbem statim cum territorio toto, Stephanidæ & Mauritio iuxta pristinæ conuentionis debitum assignauit. Herueio quoque de monte Mauritii duos Cantaredos inter vrbes duas Gwesefordiam scilicet & Gwaterfordiam mari conterminos in feodum dedit.

Ossyriensium expugnatio.

Cap. IV.

His igitur ad vota completis, adiunctis sibi Gwesefordiæ ciuibus, cum exercitu virorum quasi trium millium versus Ossyriam acies diriguntur. Fuerat autem Ossyriæ Princeps Duuenaldus, inter vniuersos suorum rebelles Dermitio semper inimicissimus. Qui & filium eiusdem Dermitii primogenitum olim in vinculis tentum, ad amplissimum tam iniuriarum cumulum, quam malorum incommodum: Zelotypiæ causa exoculauerat. In primis igitur Ossyriæ partes non longe penetrantes; quasi in ipso terræ limbo, locis in arctis & tam syluis quam paludibus inuiis, Ossyrienses in patrię defensione non inualidos inuenerunt.

Vnde & solitis confisi successibus, ipsos etiā vsq; in ipsa campestria longe persequuntur. Stephanidę vero equites, in eosdē reuersi, statim acriter irruētes: facta strage non

non modica, ipsos passim per campana diffusos, lanceis confodiunt, confunduntque. Et quos equestris turma in terram deiiciunt, capitibus statim securibus amplis Hibernicæ cateruæ pedestres destituunt. Sic igitur parta victoria, hostium capita circiter ducenta ad pedes Dermitii sunt delata. Quibus singillatim reuolutis & agnitis præ nimio gaudii motu, ter iunctis manibus in altum prosiliens, in gratiarum actione summo creatori voce lætabunda canorus exultat. Vnius etiam, quem magis inter ceteros exosum habuerat: capite per aures & comas ad os erecto, crudeli morsu & valde inhumano nares & labra dente corrosit.

Post hæc autem, cum ad vlteriores & penitimas partes terræ, cædibus, rapinis, & incendiis viriliter vacando, iam pluries transpenetrassent: tandem Ossyriæ princeps de suorum consilio, sub forma pacis, licet vmbratili, fictaque magis vtrinque quam vera, datis obsidibus & sacramentis exhibitis, ad fidelitatem Dermitii venire nitebatur.

In iis vero conflictibus, sicut & in aliis cunctis, inter vniuersos strenuitate laudabili, cum Roberto Barrensi Meylerius emicuit. Erant enim hi duo adolescentuli ambo, Stephanidæque alter ex fratre, alter ex sorore nepotes. Moribus diuersis, variaque natura: sola tamen animositate fere persimili.

Meylerius namque laudis amator & gloriæ, cuncta sui gesta ad hæc summopere referens: quicquid eius famam amplificare potuerat: illud adimplere modis omnibus satagebat: longeque maiori cura videri virtuosus quam esse cupiebat. Alter vero innata strenuitate valde præclarus, nec laudis exactor, nec auræ popularis aucupator: inter primos præcipuus magis esse volebat, quam videri. Cui & animum natura sic instituerat: vt puellari verecundia nec iactabundus, nec verbosus existens: egregia sui facinora nec ipse prædicare, nec ab aliis in laudem efferri gestiebat. Vnde & effectum est, vt quo minus gloriam appeteret: tanto amplius eam assequeretur. Gloria namq; virtutes quasi vmbra sequitur: & appetitores sui deserit: appetit contemptores, plerunq; nimirum plus eo ipso placent: quod placere contemnunt: & mirum in modum laus, dum vitatur, acquiritur.

Contigit autem, exercitu in Ossyria in castellario quodam antiquo, & circumquaque pernoctante: his duobus simul (vt solet) recubantibus, ecce virorum quasi millia millium infinita vndique in illos irruentium, & tanquam in impetu furoris sui cuncta deuorantium, cum armorum sonitu, & securium collisione non modica, nec non & clamore terribili cœlum replente (cuiusmodi fantasma in Hibernia circa expeditiones frequens esse solebat.) Quo terrore, maiori exercitus parte in fugã conuersa, quibusdam in syluis, aliis in paludibus latebras quærentibus: hi duo soli statim ad arma prosilientes, ad Stephanidæ tentoria viriliter accesserunt: Socios dispersos acriter ad defensionem conuocantes & animantes. Robertus vero Barrensis in tanta tam vehementi cunctorum perturbatione (si quem ibidem domesticum habuerat) non sine magna multorum tam admiratione quam inuidia, ne perderetur, sollicitus actitabat. Inter varia namq; virtutis eiusdem indicia, hoc præcipue de ipso prædicari solet: quod nulla vnquam violentia vel inopinata, nulla præoccupatione, nulla de subitatione, vel desperanter meticulosus, vel in fugam turpiter conuersus, vel animo consternatus potuit inueniri: semper secum inuentus, semper ad tutelam promptus: semper ad arma paratus. Fortissimus ille nimirum est,

Qui promptus metuenda pati, si cominus instent:
Et deferre potens.

Primus igitur miles, qui in hac Hiberniæ expugnatione, inter Martios conflictus ictum suscepit, & læsionem: primus hic miles, qui in hac insula Niso mansueto & domesticato, Nisi filiam infestauit.

Totius Hiberniæ in Dermitium & Stephaniden conspiratio.

CAP. V.

VOLVITVR interea fortunæ rota: statimque casum summisque ruinam, aduersa iam facie comminatur. Auditis itaque per insulam nouis Dermitii successibus, & exterorum aduentu formidabili: Rothericus Connactiensium princeps, & totius Hiberniæ Monarcha, ex modicis maiora coniectans, & mente malorum plerumque præsaga, tam sibi quam patriæ toti ex aduenarum accessu, imminere iam pericula præsentiens: missis vndique legatis conuocauit totius insulæ primates.

Qui statim communicato consilio, in Dermitium vnanimiter insurgentes, exercitus quamplurimos, & hominum multitudinem infinitam in Kenteleiam Lageniæ partem coniunxerunt. Dermitius vero amicis arundineis aliis retro abeuntibus, & quasi in occulto disparentibus: aliis vero fidei & sacramenti religione postposita ad hostes aperte se conferentibus: veros præter Stephanidas, in necessitatis articulo, paucos admodum amicos inuenit. In loco ergo quodam non procul à Fernis, syluis densissimis, & montibus præruptis, aquisque & paludibus orbiculariter obsito, suiq; natura situque valde inaccessibili, cum suis se contulit. Vbi & statim procurante Stephanide concidibus insistens, prostratis arboribus, lignisq; consertis, syluas vndique condensans, puteis altis, foueisque profundis campos exasperans, introitus & exitus occultos & arctos, per varios anfractus insultibus aptans: loca denique sibi suisq; peruia, hostibus inuia reddens: naturalem difficultatem industria plurimum & arte muniuit.

Descriptio Murchardidæ, id est, Dermitii.

Cap. VI.

ERAT autem Dermicius vir staturæ grandis, & corpore peramplo: vir bellicosus & audax in gente sua: ex crebro continuoque belli clamore voce raucisona. Timeri à cunctis quam diligi malens; nobilium oppressor, humilium erector, infestus suis, exosus alienis. Manus omnium contra ipsum: & ipse contrarius omni. Rothericus autem missis ad Stephaniden nuntiis, donariis quoque non modicis, tam præmissis, quam promissis, vt à patria, in qua ius nullum sibi vendicare potuerat, cum pace & amore discederet, variis suasit verbis nec persuasit. Nuntii vero ad Murchardiden conuersi, vt in exteras nationes delendas simul cum ipsis arma conuerteret, cum firma Rotherici amicitia totam sibi Lageniam pacificam reddi spondentes: multa quoque propria pro patria, proq; gente multa allegantes, multis in hanc partem orant sermonibus, nec perorant tamen.

Oratio Rotherici.

Cap. VII.

VIDENS itaque Rothericus, se nihil in hunc modum proficere posse, viribusque * hic potius opus esse: iamiam animo concipiens, tanquam ad vltimum refugium ad arma conuersus, suos sic demum adorsus est.

* *quam verbis.*

Viri Illustres & bellicosi, patriæ tutores & libertatis; quibus cum gentibus, quaue de causa bella nobis gerenda sint, consideremus. Hostis ille patriæ, suorum tyrannus, & omnium inimicus, olim expulsus à patria: in publicam cunctorum perniciem, armis exterorum circumseptus ecce iam rediit. Suorum enim inuidens saluti, gentem inuitauit alienam: vt malitiam, quam cum effectu non potuit per se: inuisę nationis feritate suffultus, efficacius in nos exerceret. Inimicus igitur ipse, gentem asciuit inimicissimam; gentem tam sibi, quam nobis omnibus olim imperare gliscentem, gentem quoque, quæ sibi terræ nostræ deberi dominium, fatis etiam disponentibus, profitetur. In tantum itaque venenum suum diffundere iam præparauit: quod quantum cunctis communi labe infectis, vt nemini parcatur, nec ipse sibi pepercit. O crudelis bestia, longeque belua crudelior omni: quæ vt ciuium sanguine iram saciaret insatiabilem (inexorabilem) nec sibi, nec patriæ, nec sexui parcere nec ætati duxit. Hic ille est, qui olim licentia in suos debacchatus tyrannide desæuierat. Hic ille est, qui in cunctos communiter armatis exterorum viribus iam crudescit. Cunctorum itaque meretur odium, qui omnium in commune se comprobat inimicum. Attendite ciues, attendite, animisque profundius infigite, quod huiuscemodi occasione, ciuili scilicet discordia, cuncta fere regna sunt expugnata. Iulium Cæsarem, qui bis terga Britannis ostenderat, in suam patriæque subactionem, offensus Androgeris, & doloris augmento dolorem vindicans tertio reuocauit. Idem Iulius Occidentali demum orbe subacto, singularis imperii ambitione, bello plusquam ciuili, gentibus inuisis Latium præbere cruorem, non formidauit. Et vt familiaribus quibusdam vtamur exemplis: nostroque tempori longe propioribus: Gurmundum insularum malleum ad expugnandos Britones, in propriam perniciem subiectionemque, Saxonum populus inuitauit. Quem postea tamen sorte peiore ad Franciam expugnandam, Francus & Francorum hostis Ysembardus adduxit. Francorum igitur exemplo pro patria pugnantes, acriter in hostes irruamus. Et dum numero tam pauci huc exteri sunt aduecti,

necti, eos impetu vnanimi conteramus. Ignis enim dum adhuc in scintillis est, facillime opprimitur. Cum vero flammis iam stridentibus, suppetente materia, in rogum simul & robur excreuerit: difficilius extinguitur. Principiis enimuero semper obuiandum, & morbis venientibus est occurrendum. Sero namque

—— medicina paratur:

Cum mala per longas inualuere moras.

Patriam itaq; tuentes, & libertatem, nostriq; memoriam perlongam facientes, id aggrediendo viriliter, effectui mancipemus, vt paucorum interitus, multorum sit metus: & istorum exemplo, exteræ nationes ab ausu tam nephario imperpetuum absterreatur.

Oratio Dermitii.

CAP. VIII.

MVRCHARDIDES vero suos magna ex parte desolatos, & quasi animis consternatos conspiciens, ipsos verbis, quib. potuit, sic animauit: Viri Lagenienses, quos in vtraq; fortuna nobis comites indiuisos vera fides, & firmior natura coniunxit: animos ad tutelam nostri viriliter erigamus. Malleus ille malarũ artium & ambitionum omnium magister & author, violento dominatu cunctos opprimere cupiens: ad nos iterum à patria pellendos, vel etiam in ipsa (q absit) patria delendos, ecce super capita nobis iam imminet. De multitudine superbus & elatus ambitionẽ suã brachio metitur. Sed inermi multitudini & inerti plerunq; grauis esse solet: animosa paucitas & armata. Sed (si) Lageniam quærit: quoniam alicui Connactensium aliquando subiecta fuit: Ea ratione & nos Connactiam petimus, quia nostris aliquoties cum totius Hiberniæ subdita fuerat monarchia. Nec ille more monarchæ dominari quærit: sed damnare, sed delere, sed à patria propellere, & in omnium iura solus succedere: & omnia solus obtinere.

Multi sunt, & de multitudine forte gloriantur, & confidunt. Sed congredi cum multis, Lagenienses semper nouerint ausos. Non enim virorum, sed virium, sed virtutum copia, bella vincuntur. Pro nobis itaque contra superbiam humilitas: contra iniuriam, ius & æquitas: contra arrogantiam & intemperantiam, modus & modestia dimicabunt. Numerosis virtutibus, non viribus innumeris, viri victoriam consequuntur. Iniuriam armis irrogatam, armorum propulsare remedio, leges & iura permittunt. Fauorabilis est causa pro patria simul patrimonioq; pugnare. Illi de lucro captando: nos de damno vitando certamus. Præterea locum habemus arctum tam arte quam natura munitissimum. In quo & ipsa sibi multitudo fiet onerosa: & ad victoriam sufficere poterit, paucitas vnanimis & animosa.

Oratio Stephanidæ.

CAP. IX.

FINITO itaque Dermitii sermone, suos Stephanides sic alloquitur: Bellorum socii adolescentes electi, qui tot pericula nobiscum experti animo semper generoso inuictoq; fuistis. Si diligenter attendamus, qui, quo duce, quoue tenore hæc subeamus discrimina, & solita strenuitate præcellemus: & nos fortuna in prœlio pristino fauore non destituit. Troiano partim ex sanguine linea descẽdimus originali. Ex Gallis nãq; ex parte propaginem ducimus & naturam. Hinc nobis animositas: illinc armorũ vsus accedit. Cum itaq; duplici natura nobiliq; hinc inde prosapia tã animosi simus, & armis instructi: populum inermem, turbamq; plebeiam nobis resistere non posse quis diffidat? Præterea dolo domestico, intestinaq; malitia natali cum solo ampla perdidimus patrimonia. Vnde & in has partes non stipendiorum ambitio, non auri cœca fames: sed terrarum & vrbium nobis & nostris perpetua largitio nos aduexit. Non ergo pyratæ, nõ prædones huc aduenimus. Virum hunc illustrem, largitorem optimum & liberalẽ, fraude suorũ circumuentũ reparamus: miseremur afflicti, iuuamus oppressum, patriæ patrimonioq; restituimus destitutũ. Gentẽ hic nostrã diligit, gentem hic nostrã attrahit, gentẽ hic nostrã in insula plantare & immobiliter radicare proposuit. Huius forsitan occasionis euentu, & quinq; portiones in vnum redigentur: & ad nostrates in posterum totius regni dominium deuoluetur. Si nostra manu parta fuerit victoria, & Murchardides restituitur, & nostro aggressu regnum Hibernicum nobis & nostris in perpetuum retinetur. O quanta hæc gloria, quantisq; periculis, & quanto tam vitæ dispendio, quam mortis contemptu viris appetenda?

Quid est enim aliud mors quam interpolatio quædam, modica temporis mora, & quasi sonus inter momentaneam hanc vitam medius, & illam manentem?

Quid

Quid aliud mors, quam breuis quidam transitus à transitoriis ad æterna. Moriendum quippe est, quia ineuitabile est illud & commune fatum: Etsi nullo egregio facinore vel gloria vitam illustret, vel morte saltem laudis memoria consequatur. Illis itaque mors terribilis est, quorum simul omnia cum morte mori videntur: non his quorum laus emori non potest. Id igitur viri viribus insignes & virtute præclari, id vnanimiter aggrediamur: vt in nobis hodie genus nostrum non degeneret. Et in hoc conflictu, seu vincendo seu moriendo perpetuam nobis strenuitate gloriam comparemus.

De pace reformata.

Cap. X.

SCiens autem Rothericus ambiguos semper bellorum euentus: & quoniam iuxta Comici sententiam: omnia sapienti viro prius quam arma tentanda sunt: cum armatis quoque exterorum viribus, plurimum congredi reformidans; nuntiis intercurrentibus, ea subire, quæ pacis sunt, modis adhuc omnibus attentauit. Bonorum itaq; virorum interuentu & gratia desuper inspirante fauorem, pax demum sub hoc formata tenore est. Quod relicta Dermitio Laggenia: ipse Rothericum tanquam Hiberniæ principem & Monarcham, debita subiectione recognosceret. Et vt hoc ratum maneret, & illibatum, super hoc etiam Dermitius filium suum Cnuthum nomine obsidem dedit. Cui Rothericus, pace processu temporis operum exhibitione stabilitatem sortita, filiam suam se nuptui daturum spopondit. His igitur publice propalatis: sacramentis quoque ad eorundem confirmationem vtrinque præstitis: & hoc inter eos, sed in priuato conuenit, quod aduenas in insulam de cetero Dermitius non vocaret. Illos etiam, quos iam asciuerat, pacificata sibi Lagenia statim remitteret.

Aduentus Mauritii Giraldidæ, & Dubliniæ subactio.

Cap. XI.

HIs ita completis: iterum tanquam arridente fortuna, vultusque serenos aduertente: ecce Mauritius Geraldi filius, de quo supra cap. 2. mentionem fecimus: vterinus scilicet Stephanidæ frater, cum decem militibus, & satellitibus equestribus triginta, sagittariis quoque pedestribus circiter centum, apud Guesefordiam in duabus nauibus applicuit, *vir fide & strenuitate conspicuus, vir puellari verecundia, tam animi quam verbi constantia clarus. Murchardides autem aduentus huius euentu exhilaratus plurimum & animatus, graues Dubliniensium iniurias tam sibi, quam patri toties illatas, vindicem ad animum anxie reuocans: conuocato exercitu statim in Dubliniam acies & arma disposuit. Stephanide interim in rupe quadam prærupta mil. à Gwesefordia quasi duobus, quæ vulgari vocabulo Karrec dicitur, municipium construente, locumque natura munitum arte iuuante, & Mauritio Anglorum exercitum cum Dermitio ducente, eique ducis in modum præsidente.

* vir quidẽ probus & prudens.

In breui itaque toto vrbis territorio cum prouinciis adiacentibus, deprædationibus, cædibus & incendiis ad exterminium fere redacto: tandem ciues de pace tractantes de fidelitate principi suo de cetero seruanda, & debitis obsequiis exhibendis, cautionem securam præstiterunt.

Ortis interim inter Rothericum Connactiensem & Duuenaldum Limiricensem inimicitiis: cum Rothericus armata manu Limirici fines iam inuasisset: Dermitius in Duuenaldi, puta generi sui auxilium, Stephaniden cum suis transmisit. Quorum fultus auxilio, post varios conflictus vbique victoria potitus: Rotherico cum dedecore ad sua reuertente, se ab eius dominatu omnino subtraxit. In his etiam expeditionibus sicut & in aliis cunctis mira strenuitate, cum Roberto Barrensi Meylerus emicuit. Hic autem tunc temporis mulier illa barbata visa est, & in tergo iubata. De qua in Topographia locuti sumus, cap. 20. 2. distinct.

Comitis Richardi præparatio.

Cap. XII.

MVrchardides autem se ad vlteriora iam erigens: toto sibi patrimonio ad manus iam reuerso, ad auita atque antiqua iura conspirans: Connactiam sibi cum vniuersa Hiberniæ Monarchia potenti manu subiicere proponit. Super hoc itaq; Stephaniden & Mauritium secreto conueniens, animique conceptum omnino denudans:

dans: hoc facile fieri posse responsum suscepit, si amplioribus Anglorum viribus latus stipari procurauerit. Cum igitur modis omnibus ei supplicasset: quatenus genus & gentem copiosius in insulam aduocarent: propositumque suum effectui mancipare curarent: tandem vt efficacius id ipsis persuaderet, eorum alterutri cum regni successione filiam obtulit primogenitam. Sed quoniam forte tunc legitima copula gaudebat vterq;: post multas deliberationes in hoc consilium deniq; resedit, vt Comiti Richardo (cuius c.2. supra mentionem fecimus: & cui filiam eandem se quondam in Bristolli partibus daturum pepigerat) nuntios quantocyus dirigeret, literas in hæc verba deferentes: Dermitius Murchardi filius Lageniensium princeps, Richardo Comiti Strigulensi, Gilleberti Comitis filio S.

Tempora si numeres, bene quæ numeramus egentes,
Non venit ante suum nostra querela diem.

Ciconias & hirundines obseruauimus: venerunt aues æstiuæ: venerunt, &, Circio iam flante, reuersæ sunt. Desiderabilem & diu expectatam præsentiam vestram nec Fauonius nec Eurus aduexit. Moram itaq; sanet executionis efficacia: & id operum efficiat exhibitio, vt solo videatur tempore lapsa fides. Ad nos Lagenia tota iam rediit. Si in manu valida tempestiuus adueneris: quatuor portiones ad quintam de facili conuertentur. Gratum itaque reddideris aduentum, si acceleratum: celebrem si celerem, festiuum quoq; si festinum. Vulneratæ siquidem ex parte per incuriam dilectioni, renouata cicatricem obducet affectio. Amicitia namq; sanatur cito officio: & obsequentis gratiæ beneficio, etiam in maioris integritatis robur accrescet. Quibus auditis Comes Rich. post multa variaq; consilia tandem ex aliorum euentibus sibi formam præscribens, & ex Stephanidæ successibus, quam prius abhorruerat, audaciam sumens: totis in Hiberniam tendens nisibus, totis in illam anhelans suspiriis, ad eius expugnationem omnimodas exigit intentiones.

Erat autem vir hic sanguine conspicuus, & Clarensium clara de stirpe progenitus: vir quidem plus nominis hactenus habens, quam hominis: plus senii, quam ingenii: plus successionis quam possessionis. Veniẽs igitur ad Anglorum Regem Henricum secundum obnixe supplicat, & efflagitat: vt vel terras ipsum iure hereditario contingentes sibi saltem, mediante iustitia, restitueret: vel in exteris regionibus se fatis & fortunæ committendi licentiam daret.

Aduentus Reymundi, & Guaterfordiensium apud Dundunolf confectio.

CAP. XIII.

ACCEPTA igitur quasi licentia ironica magis quam vera, brumali translapso tempore, iuuenem quẽdam de familia sua Reymundum nomine cum 10. militibus & sagittariis 70. circa cal. Maii in Hiberniam præmisit: iuuenẽ se. validum & robustum militaribus armis instructum: tam Stephanidæ quam Mauritii ex fratre primæuo nepotem. Applicantes itaq; sub rupe quadam marina (quæ Dundunolf dicitur) à Guaterfordia quasi 4 mil. à latere Gueseforrdiæ meridionali: tenue satis ex virgis & cespite castrum erexerunt. Guaterfordiæ vero ciues, & cum ipsis Machlachelinus Ophelan, fama statim euentum diuulgante, exterorum viciniam suspectam habentes, communicato consilio principiis obuiandum ducentes, in ipsos vnanimiter arma sumere decreuerunt. Transeuntes itaq; flumen Suyrense, quod Desmoniam à Lagenia sub ipsius vrbis muralibus ab Oriente disterminat, quasi tria virorum millia, tribus ad insultum turmis ordinatis, fortiter accedunt ad fossata.

Sed quoniam vix est, vt virtus clausa celari, vt animositatis ardor extingui, vt probitatis scintilla comprimi valeat & includi: Reymundus cum suis, licet numero perpauci, strenuitate tamen conspicui, eis obuiam exeuntes, nimis impari certamine congressi sunt. Sed quia tantæ multitudini paucitas tam magna resistere non potuit: ad castra reuersi hostes à tergo persequentes, intra valuas vix plene suspensas certatim intrando susceperunt.

Videns autem Reymundus, seque suosque in arcto, imo extremo articulo iam constitutos: vultum ad hostes viriliter conuertentes primum quemque intrantem in ipsis ianuis gladio transuerberauit. Et exclamans voce altisona, vno ictu, nobilique regressu tam suos ad tutelam reuocauit: quam horrendum hostibus metum incussit.

Sic igitur ancipiti semper bellorum alea, qui victi videbantur, in momento victores effecti: hostes in fugam conuersos, & passim iam per campana dispersos, tanta

tanta ſtrage perſequuntur, vt in continenti quingentos & eo amplius interimerent. Et cum caſſatas feriendo manus ab ictibus iam ſuſpenderent, ab altis in mare rupibus præcipitati ſunt infiniti.

In hoc conflictu miles quidam Wilhelmus ſcilicet Ferrandus mirabili ſtrenuitate præpolluit: vir carne quidem infirmus, ſed corde firmiſſimus. Imminentem, vt videbatur, lepræ malitiam morte nimirum præuenire deſiderans tam præmatura, quam præclara.

Sic Guaterfordiæ ſuperbia cecidit, ſic totum eius robur euanuit. Hinc nobilis vrbis cæpit euerſio, hinc Anglis ſpes, hinc conſolatio: hinc hoſtibus horror, hinc deſperatio. Inauditum enim hactenus eſt, in partibus illis tam modica manu tantam ſtragem factam fuiſſe: prauo tamen conſilio, deteſtabilis nimis, & inhumana ſæuitia, abuſi ſunt fortuna. Cum enim completa victoria ſeptuaginta ciues de potioribus & primis, intra caſtra captiuos in vinculis tenuiſſent, propter quos vel vrbem ipſam, vel pecuniam immenſam ſuſcepiſſe potuerant: Herueius de monte Mauriſco (qui cum tribus militibus in eorum aduentu ſe ſtatim ipſis adiunxerat, & Reymundus alternis deliberando ſententiis, ad contraria contenderunt.

Oratio Reymundi.

Cap. XIIII.

REYMVNDVS enim ad eorum laborans liberationem ſic adorſus eſt: Viri commilitones, quibus ad gloriæ cumulum virtus ſimul & fortuna contendunt: quid de captiuis noſtris ſtatuendum eſt, videamus. Nec enim hoſtibus parcendum vlla ratione decreuerim. Sed hi non hoſtes iam, ſed homines: non rebelles, ſed debellati, ſed victi, ſed fatis vrgentibus ob patriæ tutelam ſuperati. Honeſta quidem occupatio. Non fures, non factioſi, non proditores, non prædones. Eo iam numero ſunt conſtituti, vt in eis potius locum habeat pietas ad exemplum, quam crudelitas ad tormentum. Difficile quidem eſt, & tanto virtus antiquior: effrenes ſemper & luxuriantes incommodis animos inter proſpera temperare. Efficiat igitur in nobis digniſſima laude clementia, vt cetera qui vicimus, animos vincamus & iram. Solet quippe præcipites animi motus modus & modeſtia temperare mitigareque. O quam laudabile eſt viro magnifico, quoties inter ipſos triumphales ſucceſſus, pro vindicta reputat, vindicare potuiſſe.

Iulius Cæſar (cuius victoriis orbis anguſtus erat) in tanto imperio ſuo tantum Domitium, cui tamen & ante vitam donauerat, iuſſit occidi. Pietas in ipſo & gloriam adauxit, & victorias non impediuit. O quam impia, quam beſtialis ſæuitia: vbi victoriam nulla ſequitur miſericordia. Fortis enimuero viri eſt, qui de victoria contendunt, eos hoſtes putare: qui victi fuerint, eos homines iudicare: vt poſſit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. Eſt itaque nobili viro miſereri quam vincere laus longe præſtantior. Illud enim fortunæ, iſtud virtutis eſt. Sicut igitur, ſi gladiis noſtris rebelles in acie cecidiſſent: profecto id nobis augmento victoriæ ceſſiſſet ad gloriam: ſic captis, & ad vitam reſeruatis, & tanquam ex hoſtium numero, in hominum cœtus iam reuerſis de cetero mors inflicta, cum famæ detrimento non modico nobis verget in confuſionem (ignominiam.) Cum igitur eorum interemptio patriæ non ſit liberatio: ad augenda tam militum ſtipendia, quam virtutis exempla: longe commodior eorum redemptio cenſenda videtur, quam peremptio. Sicut enim Martios inter conflictus, galeato iam capite, ſanguinem ſitire, cædibus inſiſtere, ſolum gladiis allegare, feritate pluſquam ferina, ſe cunctis in actibus inexorabilem præbere militem decet: ſic bellico ceſſante tumultu armis iam exutis, feritate quoque depoſita: reſumi debet humanitas, & animo nobili pietas, & manſuetudo renaſci.

Oratio Herueii.

Cap. XV.

FINITO Reymundi ſermone, & murmure populi cum quodam quaſi feruore ſubſecuto, ſurgens ad proceres Herueius, ſic adoritur: Satis exquiſite Reymundus de pietate nobiſcum diſſeruit. Internos forſan animi ſui motus verborum compoſitione nobis oſtentans: tanquam pietatis operibus, & non potius cædibus & incendiis terra exterorum ſit expugnanda. Nunquid hac via Iulius, nunquid Alexander Macedo, vniuerſas ſubdidit nationes? Nunquid ſponte ad pietatis iſtorum ſpectacula gentes vndique concurrerunt: & non potius vi & armis coactæ, crudelitatis quoque terrore

terrore compulſæ colla ſubmiſerunt. Dum adhuc ſuperbi, dumque rebelles ſunt populi: poſtpoſita pietate modis ſunt omnibus expugnandi. Cum vero iam ſubditi, iam ſeruire parati, tum demum (ſaluo regiminis moderamine) cum omni manſuetudine ſunt tractandi. Hic itaque pietas, ibi exhibenda crudelitas. Hic locum habet clementia, ibi ſæuitia. Reymundus vero quaſi populis iam ſubditis, ſola ſit opus miſericordia, vel tanquam hoſtibus in nimia paucitate conſtitutis, vbi virtus eniteat, inuenire non valeat (cum tamen totus Hiberniæ populus in noſtram, nec immerito, coniurauerit perniciem) hoſtium augere numerum iſtorum adiectione, mirabili pietate contendit. Contrarius & inconſtans eſſe videtur. Populum expugnare venit: & vt populo parcatur, argute proponit. O quam impiæ pietatis exemplum eſt, propria prorſus contempta ſalute, ſuper hoſtium calamitate pie moueri? Præterea, iam plures in caſtris hoſtes habemus, quam domeſticos: vndique periclitamur: exterius, parum hoc nobis eſſe videtur: niſi & intus quoque periclitemur, foris infiniti: intus multi noſtrum moliuntur exterminium.

Quid ſi forte vinculis ruptis (quibus ſatis tenuiter alligantur) ad noſtras ſubito proruperint armaturas? Mus in pera: Ignis in ſinu: ſerpens in gremio, hoſtes in hoſtio male ſuos remunerant hoſpites. Nonne quod agit hic opere: deſtituit in ſermone? Reſpondeat, quæſo, Reymundus, cum ad nos expugnandos inſtructis aciebus aduenerunt, ſi eorum forte manu parta fuiſſet victoria: nunquid nobis pro pietate deferrent? Nunquid victis vitam venderent? Nunquid captos vlla redemptione liberarent? Sed non opus eſt multiloquio: vbi res eſt in expedito. Noſtra ſiquidem ſic victoria conſumetur, vt iſtorum interitus aliorum ſit metus. Et ipſorum exemplo, populus effrenis ac rebellis nobiſcum de cetero congredi reformidet. Duorum quippe alterutrũ eligamus. Aut enim ad quod venimus, viriliter exequamur, populumque rebellem, diſſimulata prorſus clementia, armis & potentia, animoſaque manu debellemus: aut ſi pietatis operibus, iuxta Reymundi ſententiam potius indulgere dignum duximus, reuerſis velis plebi miſerabili patriam & patrimonia relinquamus.

Placuit commilitonibus Herueii ſententia: & condemnati miſeri, membris confractis, in maris præcipitium dati ſunt.

Aduentus Comitis: Guaterfordiæ expugnatio.

CAP. XVI.

INTEREA Comes Richardus præparato tanti conaminis apparatu, per auſtralis Cambriæ maritima Moneuiam petens, electam in partibus illis iuuentutem coadunauit. Conquiſitis igitur & peractis tanto nauigio neceſſariis: in portu Miluerdico naues aſcendens vento velis à tergo incubante, militibus cum quaſi ducentis, & aliis circiter mille, circa decimum Calend. Septembris, vigilia videlicet ſancti Bartholomæi apud Guaterfordiam applicuit. Mane vero poſt feſtum, die quidem Martis, Martia communiter ad vrbis inſultum iam muris imminentia vexilla vehuntur. Sed cum à ciuibus & Dundunolfenſium cædis reliquiis iam bis viriliter repulſi fuiſſent: videns domunculam quandam per poſtem deforis à muro dependentem, vndique ad inſultum acriter inuitans, viros armatos ad eiuſdem poſtis ſucciſionem quantocyus immiſit. Quo ſucciſo: ſtatim domus illius facta ruina, cum muri quoque parte non modica, certatim intrantes hoſtes in vrbem irruerunt: & cæſis cateruatim per plateas ciuibus, victoria potiti ſunt cruentiſſima. Captis igitur in turri Reginaldi duobus Sytaracis, & gladio ſublatis, Reginaldo vero & Machlachelino Ophelano ſimiliter ibidem captis, ſed interuentu Dermitii, qui cum Mauritio & Stephanide, nec non & Reymundo iam tunc aduenerat, ad vitam reſeruatis, diſpoſitis vrbi cuſtodibus, filia quoque Dermitii, Eua nomine, ibidem Comiti patre tradente, fœduſque firmante legitime copulata, cuncta communiter verſus Dubliniam vexilla vehuntur.

De Dublinienſis vrbis expugnatione.

CAP. XVII.

SCIENS autem Dermitius totum Hiberniæ populum in defenſionis auxilium à ciuibus Dubliniæ conuocatum, omnes circa vrbem vias nemoroſas & arctas armis obſediſſe: paternæ non immemor iniuriæ, nemoraſa declinans, per conuexa montium de Glyndelachan latere, exercitũ ad vrbis mœnia duxit indemnem. Præ omni-

bus namque ciuibus iſtos non immerito habebat exoſos. In medio namque domus cuiuſdam grandis, vbi tanquam in foro pro curia ſedere conſueuerant: patrem ipſius interemptum, damno dedecus annectentes, cum cane ciues cumulauerant. Miſſis autem legatis, & interueniente præcipue laudabilis memoriæ, Laurentio Dublinienſis Eccleſiæ tunc Archipræſule, cum de pace primo tractatus haberetur, ex vna parte Reymundus, ex altera miles animoſus (de quo infra, & capit. vigeſimo primo) Milo Coganenſis, cum iuuentute tam belli, quam lucri cupida, certatim ad muros irruentes, victoriam ſtatim adepti: non ſine magna ciuium ſtrage vrbem viriliter inuaſerunt. Pars tamen eorum potior, Haſculpho Duce, naues & ſcaphas, cum iis, quæ pretioſiora poſſederant intrantes: boreales ad inſulas ſe nauigio transtulerunt.

Eodem die duo magna in vrbe miracula contigerunt. De cruce videlicet immobili facta, quam ciues ad inſulas aſportare contenderant: & denario eidem oblato bis reſiliente, ſicut in Topographia declaratur.

Cum itaque Comes per aliquot dies de ſtatu vrbis diſpoſuiſſet: ibidem Milone Coganenſi cuſtode relicto, inſtinctu Murchardidę, antiquas inimicitias vindicem ad animum reuocantis, Ororicii Medenſis fines hoſtili inuaſione demoliuntur. Tota igitur Media crebris deprædationibus, cædibus quoque & incendiis iam exterminio data.

Rothericus Connactienſis ſuam agi rem perſpiciens, paries vbi proximus ardet: Nuntios Dermitio in hæc verba tranſmiſit: Contra pacis formam, exterorum multitudinem in inſulam aduocaſti: dum tamen intra Lageniam tuam te continuiſti: æquanimiter ſuſtinuimus. Nunc autem, quoniam nec ſacramenti memor, nec obſidis dati miſertus, metas poſitas, patrioſque fines inſolenter exceſſiſti: aut exterorum tuorum de cetero compeſcas excurſus, aut præciſum tibi filii tui caput proculdubio remittemus. Cum autem Dermitius ad hæc ſuperbe reſpondiſſet, adiiciens quoq; ſe à propoſito non deſtiturum, donec ſibi Connactiam auito iure competentē, cum totius Hiberniæ Monarchia, ſubiugaſſet: Indignans Rothericus, filium eius, quem ei (ſupr. c. 10.) obſidem dederat, capitali ſententia condemnauit.

Ardmachienſe concilium.

CAP. XVIII.

HIs itaque completis conuocato apud Ardmachiam totius Hiberniæ clero: & ſuper aduenarum in inſulam aduentu tractato diutius & deliberato: tandem communis omnium in hoc ſententia reſedit: propter peccata ſcilicet populi ſui, eoque præcipue, quod Anglos olim tam à mercatoribus, quam prædonibus atque piratis, emere paſſim, & in ſeruitutem redigere conſueuerant, diuinæ cenſura vindictę hoc eis incommodum accidiſſe, vt & ipſi quoq; ab eadem gente in ſeruitutem vice reciproca iam redigantur. Anglorum namq; populus adhuc integro eorum regno, communi gentis vitio, liberos ſuos venales exponere, & priuſquam inopiam vllam aut inediam ſuſtinerent: filios proprios & cognatos in Hiberniam vendere conſueuerant. Vnde & probabiliter credi poteſt, ſicut venditores olim, ita & emptores tam enormi delicto iuga ſeruitutis iam meruiſſe. Decretum eſt itaque prædicto concilio, & cum vniuerſitatis conſenſu publice ſtatutum: vt Angli vbique per inſulam ſeruitutis vinculo mancipati: in priſtinam reuocentur libertatem.

Edictum Anglorum Regis.

CAP. XIX.

AVDITIS interea iſtarum rerum euētibus fama de magnis ſemper maiora vulgante, & quoniam Comes non tantum Lageniam, ſed & alia quædam nec ſibi nec vxori ſuæ vllo iure competentia iam inuaſerat: ab Anglorum Rege edictum emanauit, vt ab vniuerſis terris ſuæ ditioni ſubditis, nulla de cetero nauis in Hiberniā quicquam aduectare præſumat. Et vt omnes omnino de terris ſuis illuc aduecti: aut infra proximum Paſcha redeant: aut exheredati prorſus exules à regno imperpetuum fiant.

Videns autem Comes ſeque ſuoſque in arcto iam poſitos, & tam ſuorum amiſſione, quam neceſſariorum defectu deſperanter afflictos: communicato conſilio, ad Anglorum Regem, licet in remotis Aquitannicæ Galliæ partibus agentem, Reymundum deſtinauit.

Licen-

Licentia vestra (mi Domine) si bene recordor, in Hiberniam transfretaui: fideli vestro Dermitio restitutionis auxilium impendere desiderans. Vnde & quicquid in ea vel eius, vel alterius patrimonio mihi fortunæ fauor adiecit, sicut ex vestræ benignitatis munificentia totum prouenit: sic ad eandem pro libito vestro nutuque redibit.

Martyrium S. Thomæ.

Cap. XX.

EA tempestate, Reymundo Curiam sequente, & Rege solita occupationum morositate responsum differente: Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia gladiis impiorum occubuit: Non sine multa maiorum tam regni quam sacerdotii nota. Cui præter multiplex illud septennalis fere exilii martyrium, in multo mœrore, cilicio scilicet duplici, tam fœmorali, quam corporali: In lectione, & oratione continua, & omnium angustiarum grauissima, nec ætati parcente, nec sexui, tam miserabili sanguinis vniuersi proscriptione, ad consummabilem totius martyrii gloriam id totum accessit. Quod ipse furibundis hostibus templi fores aperuit: & aperto vertice gladiis occurrens, sacram vulneribus coronam obtendit: Quod in Ecclesia matre & Metropolitana, & coram altari: Quod à quatuor aulicis canibus, rabie plusquam canina furentibus, in corona (quæ clero potius signum protectionis esse solebat) quatuor vulnera sustinuit, & nullum extra. Quod ea solum in parte, quæ passionem Christi significat, Christi miles & martyr insignis intrepide passus emicuit: felici commercio incorruptibilem pro corrupta coronam suscipiens: Quod sacram Dominici Natalis hebdomadam suo quoque sanguine consecrauit: & sicut primus Thomas quinta Natalem lucem præuenit: sic iste secundus sacris ex nomine iam cessantibus, eundem numerum subsequenter impleuit. Quod ille Orientis lampas fuit: hic Occidentis: Quod ille nascenti Ecclesiæ lumen dedit, hic senescenti: Et sicut ille surgentis Ecclesiæ fundamenta suo sanguine cementauit: sic iste suo diu fundatæ, tanquam ruinosæ iam, & tam senio confectæ, quam vi tempestatum crebro concussæ, pristinum reformauit: Et sicut ille feruens erat fide feruente: sic iste non tantum feruens, sed & plusquam feruor erat, iam frigescente. Et sicut ille vt Ecclesiæ substantiam erigeret, tortoribus se cruentis exposuit: sic iste, vt eiusdem formam conseruaret illæsam, gladiis occumbere non formidauit. Cuius quoque triumphales tantæ gloriæ titulos hi duo versiculi sub compendio satis egregie comprehendunt:

Pro Christi sponsa, Christi sub tempore, Christi
In templo, Christi verus amator obit.

De quo inter varias eiusdem virtutes, illud præcipue spectabile memoriaque dignum occurrit: quod separatis membris & proiectis inaudito more noua reposuit. Ex hac suæ nouitate virtutis, vere nouus martyr apparuit. Vnde quidam:

Miratur rediisse virum neutratus: ocelli
Succedunt oculis, albus hic, ille niger.

Quia ne causari malignitas posset, eosdem oculos fuisse, quos prius habuerat, non erutos ad plenum, sed læsos: dati sunt minores & diuersi coloris, miraculoque maiori, quibus non minus in tenebris & nocte obscura, quam clara luce videbantur.

Occidit autem hoc tritici granum, & in terram cadens, multum fructum attulit: anno videlicet ortus sui quadragesimo octauo: Consecrationis octauo: Exilii septimo, in fine Decembris felici brauio cursum finiens, veteremq; vitam cum anno terminans, & nouam inchoans. Ab incarnatione vero Domini millesimo centesimo septuagesimo primo: præsidente Romæ Alexandro tertio, imperante Frederico, regnante in Francia Ludouico. Vnde quidam:

Annus millenus, centenus, septuagenus
Primus erat, primas quo ruit ense Thomas.

Elapsa interim hyeme Dermitius Murchardi filius plenus dierum, apud Fernas circiter Cal. Maii rebus humanis exemptus est.

Confectio Norwagiensium apud Dubliniam.

Cap. XXI.

Eadem fere tempestate, circa Pentecosten, Hasculphus olim Dubliniensium

 Prin-

Princeps vindice deferuens animo, cum Norwagiensibus & Insulanis in sexaginta nauibus vrbem expugnaturus, Auenliphense littus obtinuit. A nauibus igitur certatim erumpentes, Duce Iohanne cognomine Thewoode (quod Latine sonat, insano vel * vehementi) viri bellicosi Danico more, vndique ferro vestiti, alii loricis longis, alii laminis ferreis arte consutis, clypeis quoque rotundis, & rubris, circulariter ferro munitis: homines tam animis ferrei, quam armis, ordinatis turmis, ad portam orientalem vrbem inuadunt.

* dementi.

Verum * Milo Coganensis tunc vrbis custos, innatæ animositatis audacia, longe licet impari numero, viriliter ipsis obuiare præsumpsit. Sed hostiles impetus tam parua manu perferre non valens, parte suorum perdita, militis quoque coxa ferro vtrinque vestita, vno securis ictu cum panno loricæ præcisa, hoste vrgente in portam regredi compulsus est: donec Richardus Coganensis Milonis frater, per posticam australem cum paucis clam egressus, ipsos à tergo acriter exclamando percussit. Cuius inopinati euentus, & de subitationis causa, aliis ante, aliis retro confligentibus, ambigua semper bellorum alea, statim confecti, & in fugam sunt conuersi.

* supr. c. 17.

Interfectis itaque fere cunctis, Iohanne quoque Vehementi: non absque tutela virili, à Gualtero de Ridenesfordia, & aliis quibusdam demum expugnato & interempto: Hasculphus à marina glisi, per quam ad naues transfugerat retractus, ad maiorem victoriæ cumulum viuus in vrbem, cui paulo ante præerat, est reductus. Ad redemptionem itaque reseruatus, & in curia coram Milone constitutus in publico auditorio verbum hoc indignanter & impudenter emisit. Parua, inquit, manu nunc aduenimus, & solum nostri conaminis initia sunt ista. Sed tamen, mihi vita superstite, in breui his longe disparia multoque maiora sequentur. Quo audito (quoniam in manibus linguæ vita & mors) & quoniam frangit Deus omne superbum, maleque dolorem vindicat, quisquis doloris augmento, dolorem accumulat) præcepto Milonis statim illi capite præciso, paulo ante indultam, insolenti verbo vitam amisit.

Obsidio Dubliniæ à Rotherico Connactiensi facta & insulanis.

CAP. XXII.

HIs ita completis: videntes Hibernici Comitem & suos, tam suorum iactura, quam victualium defectu (quibus Anglicanæ copiæ beneficio hactenus insula abundare consueuerat) iam deficientes: collectis vndique viribus cum infinita totius Hiberniæ fere principes multitudine, Dubliniam obsidione cinxerunt: Laurentio Dubliniensi Antistite zelo suæ gentis, vt ferebatur, hoc procurante, missis quoque literis tam Archipræsulis, quam Rotherici Connactiensis, Gottredum Maniæ principem, nec non & alios Insulanos, ad portum vrbis maritimum obsidendum, tam verborum inuitat persuasione, quam larga quoque stipendiorum promissione. Qui tanto promptiores effecti, quanto sibi quoque ex Anglorum successibus subiectionis imminere periculum formidantes: * Circio flante, naues circiter triginta bellicosis plenas viris, in Auenliptrii portum incunctanter adducunt. Totum namque præsidium, suaue collegium, eorum habere solatia: quos ipsa simul delectat subire suffragia.

* Euro.

Cum itaque duobus iam fere mensibus intra muros vrbis Comes & sui clausi fuissent: nec vlla prorsus victualia ipsis vel terra vel mare misisset: deficientibus alimentis, solitaque malitia non vno contenta malo, sed cumulante semper incommoda fortuna sinistra: ecce Duuenaldus Dermitii filius * Kenceliæ finibus adueniens, Stephaniden intra Karrectense castrum à Guesefordiæ ciuibus, nec non & Kenceleiensibus quasi tribus virorum milibus cum paucis obsessum nuntiauit. Et nisi infra diem tertium ei in manu valida succurratur: de ipso & illis, qui cum ipso sunt, non amplius cogitandum.

* al. Kynolis.

Erant autem intra Dubliniam cum Comite obsessi: Giraldides Mauritius, & Reymundus à curia iam reuersus: tam suorum quam sui non mediocriter anxietate turbati. Quorum Mauritius quanquam propria plurimum: longe plus tamen optimi fratris & vxoris, pignorumq; suorum calamitate commotus, quæ in hostium medio municipium tenebat immunitissimum, virgis tantum & cespite clausum, ad Comitem surgens & proceres, in hæc verba prorupit.

Oratio

Oratio Mauritii.

CAP. XXIII.

NON ad delitias, viri, non ad ocia vocati, in hos terrarum fines adueċti ſumus: fortunæ potius tentare vices, & ſub capitum periculo vires animoſitatis venimus experiri. In ſummitate rotæ aliquandiu ſtetimus, & ecce ad ima iam deuoluimur. Item ad ſumma, volubilitatis ratione prouehendi. Hæc eſt enim rerum mundanarum mutabilitas: vt alternis vicibus ſemper aduerſis proſpera diſtinguantur. Solis ortum cœli reuolutione ſequitur occaſus, & occidentis tenebras ad ortum tendens orientis lampas illuminat. Quibus hactenus cum triumphi gloria tanta rerũ copia omniũ fortunę fauor adiecerat: en clauſis vndiq; hoſte terra mariq; victualia iam deficiunt. Auxilium nobis nec mare mittit, nec claſſis inimica permittit. Stephaniden quoq; cuius animoſitas & nobilis auſus viam in inſulam nobis aperuit, exili municipio clauſum priuatumque, gens inimica coarctat. Quid igitur expectamus? Nunquid enim ad noſtræ gentis ſolatiũ aſpiramus? Ea iam lege tenemur, vt ſicut Hibernicis Angli: ſic & Anglis Hibernici ſimus? Non enim minore nos odio illa quam iſta perſequitur inſula. Moram itaq; rumpentes & ignauiam (quoniam audaces fortuna iuuat: dum nobis iamiam deficientia vires adhuc alimenta miniſtrant) hoſtes viriliter aggrediamur: animoſaque paucitas & armata, ſolita ſtrenuitatis opera, conſuetaq; belli victoria multitudinem inermem conterat, & imbellem.

Talia voce refert: curiſq; ingentibus æger
Spem ſimulat vultu, premit alto corde dolorem.

Finito Mauritii ſermone, Reymundus eiuſdem doloris telo percuſſus, cum vniuerſorum applauſu ſimili ſententia perorauit. Adiiciens quoq; Connactienſium in Regem tanquam primum & principalem in primis irruendum: vt illo confecto aliorum exercituum haud difficilis foret perſecutio.

Confectio Rotherici apud Dubliniam.

CAP. XXIIII.

CERTATIM igitur electa iuuentus ad arma proſiliens, in tres turmas quanquam tenues, ſe ſtatim ſeparant & ſecernunt. In prima Reymundus cum militib. 20. In media Milo cũ 30. In tertia & vltima comes & Mauritius cũ 40. præter ſatellites equeſtres, & ciues paucos ſalua vrbis cuſtodia ſingulis turmis adiunctos. Egredientes itaq; ſubito hora quaſi poſt nonam, non ſine magna contentione vtri videlicet an vrbis an familiæ præfecto, primus de iure cederet cum hoſte conflictus: triginta milliũ virorum exercitum propter matutinos eiuſdem diei congreſſus improuidum penitus & improuiſum tam parua manu viriliter inuadunt. Reymundus igitur inter primos primus exiſtens, & primum in hoſtes impetum faciens, longe ante alios ſtatim duos lancea perforauit. Meylerius quoque, & duo Mauritii filii Giraldus & Alexander, licet vltimæ turmæ primitus addicti, innatæ tamen ſtrenuitatis inditio, ad primam ſe ſubito præcipientes, viri armis & animoſitate perſpicui promptiſſime ſubſequentes, multos ad tenebras à luce tranſmittunt. Multis igitur interemptis, & cunctis omnino confectis, Rotherico vero, qui tunc forte in balneis ſedebat, vix elapſo, fugitiuos & victos cædibus inſiſtendo, vſque ad veſperam perſecuti, demum victualibus & vecturis, ſpoliis quoque & armis onerati ſimul & honorati reuertuntur. Diſperſis igitur & ſtatim ſe diſpergentibus exercitibus tam Auſtrali ſcilicet Archipræſulis cum totis præter Kenceliam & Gueſefordiam, Lageniæ viribus, Machelono ſcilicet, Machaleney, Gillemolmoc, & Othuethelis, quam aliis quoq; ſimili terrore concuſſis: Ex boreali vero his, ſcilicet Ororicio Medenſi, Ocarnelo Vrielenſi, Machſalino, & Ochadeſu, cum multitudine multa. In craſtino diſpoſitis vrbi cuſtodibus verſus Gueſefordiam, ſuperiore per Odronam via victricis palmæ vexilla reguntur.

Doloſa Stephanidæ captio.

CAP. XXV.

INTERIM autem (fortuna variante vices, & ſemper aduerſis quibuſdam ſecunda turbante, ne cuiquam inueniatur fida comes, neu firma in terris contingere valeat, vel perfecta felicitas) Gueſefordienſes cum Kenceleyenſibus circa tria virorum millia Stephaniden improuiſum, & nil tale timentem, cum militibus ſcilicet & ſagittariis paucis circumſeptum, fidei, ſacramentique religione contempta: crebris inſultibus impetere non ceſſant. Sed quoniam ſe nihil viribus profecturos

præsentiunt viris quanquam perpaucis, ad defensionem tamen promptissimis, & præcipue milite quodam Gulielmo videlicet cognomine*Not, longe præ aliis in hac defensione virtute micante: ad consueta fallaciæ tela, figmentaque dolosa concurrunt. Adductis igitur Episcopis ad fossata duobus, Guesefordiensi scilicet & Kyldariensi: aliisque viris religionem habitu præferentibus, reliquiis appositis, communiter omnes sacramento corporaliter præstito iurantes affirmant: Comitem, Mauritium & Reymundum, nec non & Anglos vniuersos capta Dublinia iam deletos. Conactiensem quoque exercitum simul cum Lageniensi ad Guesefordiæ partes iam appropiare. Asserunt quoque se Stephanidæ ipsius commodi causa id totum fecisse: vt ipsum scilicet (quoniam mitis eis & liberalis princeps extiterat) ante inimicæ multitudinis aduentum saluũ cum suis in Cambriam transuectare potuissent. Quorum assertioni tandem Stephanide fidem adhibente, seq; suosq; eorum fidei committente, statim quibusdam suorum interemptis, alii verberibus, alii vero vulneribus grauiter afflicti, in carceres & vincula contruduntur. Nec mora, fama pernicibus alis veram Dubliniæ liberationem, & Comitis aduentum diuulgante, proditores statim vrbem totam proprio incendio concremantes, ad insulam Begeri in portus ostio sitam (quæ & sancta vocatur) cum suis omnibus tam rebus, quam captiuis nauigio transferuntur.

*al. Noc.

Descriptio Stephanidæ.

CAP. XXVI.

O VIRUM virtutis vnicum, veriq; laboris exemplum, fortunæ variæ, sortiq; aduersæ plusquam prospere semper obnoxium. O virum toties tam in Hibernia quam Cambria vtrasq; rotæ circumferentias æquanimiter expertum, & omnia passum,

Quæ peior fortuna potest, atq; omnibus vsum,
Quæ melior. ——

O vere Marium secundum Stephaniden. Cuius si felicitatem respexeris: felicissimum dixeris. Si vero miserias: miserorum omnium miserrimum videas. Erat autem vir amplo corpore & integro, vultuq; decenti, & statura paulo mediocritatem excedente, vir dapsilis & largus, liberalis & iucundus, sed vino Veneriq; trans modestiam datus. Interea Comite Guesefordiam tendente, Lageniensium exercitus in passu Odronæ quanquam in sui natura arcto nimis, & inuio, * concidibus tamẽ plurimum arte munito, illi obuiam venit. Vbi & commisso graui conflictu, interfectis tandem hostium multis, præter iuuenis vnius casum, cum suis omnibus ad campana Comes indemnis euasit. Meylerio aliis ibidem solita strenuitate micante.

* cum sudibus.

Descriptio Comitis.

CAP. XXVII.

COMITI vero modus hic erat. Vir subrufus, lentiginosus, oculis glaucis, facie fœminea, voce exili, collo contracto, per cetera fere cuncta, corpore procero, vir liberalis & lenis. Quod re non poterat, verborum suauitate componebat. Togatus & inermis parere paratior, quam imperare. Extra bellum plus militis, quam Ducis: in bello vero plus Ducis quam militis habens: omnia suorum audens consilio: Nihil vnquam ex se vel armis aggrediens, vel animositate præsumens. In prœlio positus fixum suis recuperationis & refugii signum manebat. In vtraque belli fortuna stabilis & constans, nec casibus aduersis desperatione fluctuans; nec secundis vlla leuitate discurrens.

De pace & concordia inter Regem & Comitem in Claudicestriæ finibus reformata.

CAP. XXVIII.

NEC mora: descendentibus illis ad Guesefordiæ fines, occurrunt ei nuntii, Stephanidæ euentum, reique casum, & vrbis incendium explicantes: ex parte quoque proditorum firmiter asserentes, quod si ad illos accedere forte præsumant: præcisa sibi suorum capita statim cuncta remitterent. Quibus auditis, non sine magna mentium amaritudine, versis in dexteram loris, versus Guaterfordiam iter arripiunt. Vbi & Herueium reperiunt ab Anglorum Rege, quo perrexerat, iam reuersum. Ad eundem quoque Comitis in Angliam accessum tam literis quam verbis persuadentem.

Comes

Comes itaque venti velique beneficio stanti æquore transcurso: in Clandestriæ, finibus apud Niweham Regi occurrit: iam in Hiberniam cum exercitu non modico transfretare parato. Vbi post multas & varias altercationes, tandem Herueii circumuentu pariter & interuetu, regia erga ipsum sic resedit indignatio: vt renouato subiectionis vinculo Regni caput Dubliniam scilicet cum Cantaredis adiacentibus, nec non & vrbes maritimas & castra Regi cuncta concederet. Residuum vero conquisitionis suæ de Rege, & hæredibus suis, ipse & hęredes sui recognoscerent. Quibus eo tenore completis, Rex per maritimam viam versus Meneuiam iter arripuit. Et Pembrochiam veniens, pulcherrimam in breui Myluerdico portu classem coniunxit.

Confectio Ororicii apud Dubliniam.

CAP. XXIX.

INTERIM Rex monoculus Medensis Ororicius, captata tam Comitis quam Reymundi, qui adhuc moram Gwaterfordię fecerat, absentia: cum multitudine magna circa cal. Sept. Dubliniam venit. Et inueniens in ea viros perpaucos, sed tamen viros, cum impetu magno & clamore muris & fossatis, acriter insultauit. Sed (quoniam virtus claudi nescit, & ignis oppressus in flammam erumpit) Milo Coganensis & sui, se foras subito mittentes, tanta statim hostes strage persecuntur: vt eisdem confectis Ororicii filium iuuenem egregium cum aliis infinitis ibidem interimerent.

Interea Rex Anglorum in Australis Cambriæ Pembrochięque proceres, quia Comitem Rich. hac in Hiberniam transire permiserant: minis acerrimis intonare cępit. Sed tandem in ipsorum castris, Regiis custodibus assignatis: versa est in tranquillitatem tempestuosa procella. Tanta siquidem tonitrua, lætali fulminis ictu non subsecuto. Contigit ea tempestate, Rege in partibus illis auium volatu delectari volente: falconem nobilẽ in saxo quodam sedentem cum forte conspiceret: eundem lateraliter ambiendo, accipitrem Norwagiensem generosum & grandem, quem gestabat læua, proiecit. Falco vero quanquam in primis tardior, ad alta * tamen vix subuectus, iraque vindice, vice versa, de pręda prædo iam effectus: à summis impetuosius ad ima descendens, quadrati pectoris ictu vehementi, prępositaq; talorum armatura, talionem reddens, ad pedes Regios accipitrem confodiendo prostrauit. Vnde & ab hac hora, singulis Rex annis, circa nidificationis tempora, propter falcones terræ illius, qui marinis in rupibus excluduntur: mittere consueuit. Nec in terra sua nobiliores aut pręstantiores inuenit.

* tandem.

Aduentus Anglorum Regis: & tam Australium Cambriæ principum: quam Borealium spontanea subactio.

CAP. XXX.

HIs ita completis, ad tanti tam nobilis ausus apparatum, mora in Meneuiæ partibus aliquamdiu facta: sanctique Dauid sede deuotis omnibus honorifice requisita: captata temporis idoneitate, & tam aeris, quam auræ prosperitate, velo ventoque se committens: cum militibus quasi quingentis, satellitibus quoque equestribus, & sagittariis multis: circa cal. Nouemb. die videlicet S. Lucæ transmenso maris spacio, apud Guaterfordiam Rex animosus applicuit. Applicuit ergo anno regni sui 17. ætatis suæ 41. ab Incarnatione Domini 1172. pręsidente, Imperante, Regnante, Alexandro III. Frederico, Ludouico.

De Stephanida apud Guaterfordiam liberatione, & Australis Hiberniæ principum vltronea subiectione.

CAP. XXXI.

APVD Guaterfordiam igitur paucis diebus Rege morante: Ecce Guesefordiæ ciues ei Stephaniden, quasi sub prętextu obsequii, eo quod Hiberniam citra ipsius assensum primus intrauerit, aliisque malignandi occasionem præbuerit, vinctum & captiuum adducunt. Cui Rex cum in primis de tanto, tam temerario Hibernicæ expugnationis ausu non absque indignatione plurima & comminatione multa grauiter improperasset: tandem ipsum cathenis, cum alio quodam firmiter compeditum, in turrim Reighnaldi custodiendum remisit. Nec mora Rex Corcagiensis Dermitius aduenit: qui statim tam subiectionis vinculo, quam fidelitatis Sacramento, nec non & obsidibus datis firmiter astrictus, annuo constituto Regni sui tributo, se Anglorum Regi sponte submisit. Abhinc autem Rex exercitum mouens, primo Lismoriam progressus ibique dierum mora facta duorum; inde Cassiliam

est profectus. Vbi & Duuenaldus Rex Limiricensis se illi in crastino ad aquam Sourrensem obuiam dedit: impetratoque pacis beneficio, constitutoque similiter Regni sui tributo, firmissimis subiectionis vinculis, se quoque Regi fidelem exhibuit. Praefectis itaque tam Corcagiae quam Limerico Regiis custodibus ac ministris: cunctisque Australis Hiberniae Principibus tam iis, quam etiam aliis, quanquam non tam principalibus, magnis & autenticis, tamen in gente sua, duobus: Duuenaldo scilicet Offyriensi: & Machlachelino Ophelano sponte submissis: Singulis quoque in Regionem suam, cum Regiis donariis, & honore reuersis: Rex per tybracchiam Guaterfordiam remeauit. Vbi & adducto iterum ei Stephanide: Rex videns virum tantis fortunae periculis & toties expositum: interiore pietate commotus: tantique viri laboribus humaniter compassus, magnorum quoque virorum interuentu, indignationem ei omnem, ex corde remisit: ipsumque solitae liberationi & libertati, Guesefordia tamen cum terris adiacentibus sublata, plene restituit.

De Borealis Hiberniae principibus apud Dubliniam subditis & Rhoterito Connaciensi sponte subacto.

Cap. XXXII.

His ita gestis relicto apud Guaterfordiam Roberto Bernardi filio cum familia: Rex per Offyriam cum exercitu versus Dubliniam iter arripuit. Ibique mora aliquamdiu facta, adueniunt quoque partium illarum Principes sub fidelitatis & subiectionis obtentu, à Rege piissimo pacem obnixe petentes, & impetrantes. Hi scilicet Machelanus Ophelan, Machtalewy, Othweteli, Gillemoholmoch, Ocadhesi, Ocaruelwriensis, & Ororitius Medensis. Rothericus vero Connactiensis, nunciis Regiis, Hugoni scilicet de Lacy, & Gulielmo Aldelmi filio versus aquam Sinnenensem, quae Mediam Connactiamque disterminat, occurrit. Qui pace similiter impetrata, Regioque Dominio, constituto Regni sui tributo, firmissimis se fidelitatis & subiectionis vinculis innodauit. Sic itaque praeter solos Vltonienses, subditi per se singuli. Sic & in singulari, Rotherico scilicet Connactiae Principe, & tanquam Hibernensium capite & insulae Monarcha: subditi redduntur vniuersi. Nec alicuius fere in Insula vel nominis erat vel ominis, qui Regiae Maiestati, vel sui praesentiam, vel debitam Domino Reuerentiam, non exhiberet. Tunc impletum videtur vsitatum illud & vulgatum (quia de veritate nil asseuero) Merlini Ambrosii vaticinium. Sextus Hiberniae maenia subuertet. Et illud eiusdem: Quinque portiones in vnum redigentur. Imminente vero Dominici Natalis solennitate, Dubliniam terrae illius Principes ad Curiam videndam accessere quam plurimi. Vbi & lautam Anglicanae mensae copiam * vetustissimum quoque vernarum obsequium plurimum admirantes: carne gruina, quam hactenus abhorruerant, regia voluntate passim per aulam, vesci ceperunt. Ea tempestate sagittarii apud Fineglas in arbores, Sanctorum manibus per cemiterium olim plantatas, enormiter desçuientes, singulari peste consumpti sunt: sicut & in Topographia declaratur.

*vetustissimum.

Cassiliense Concilium.

Cap. XXXIII.

Silente igitur Insula in conspectu Regis tranquilla pace gaudente: Ecclesiae Dei decus Christique cultum in partibus illis magnificandi, ampliori desiderio Rex accensus: totius Cleri Hiberniae Concilium apud Cassiliam conuocauit. Vbi requisitis & auditis publice terrae illius & gentis tam enormitatibus quam spurcitiis, & in scriptum, & sub sigillo Legati Lismoriensis (qui caeteris ibidem dignitate tunc preerat) ex industria redactis: constitutiones sacras, quae adhuc extant, de matrimoniis contrahendis, de decimis dandis, de Ecclesiis debita deuotione venerandis & frequentandis, quam plures emisit: Ecclesiae illius statum ad Anglicanae Ecclesie formam redigere modis omnibus elaborando. Quas constitutiones sub eisdem verbis, quibus & promulgatae sunt, hic interserere non superfluum reputaui.

Constitutiones Cassiliensis consilii.

Cap. XXXIIII.

Anno igitur Dominicae Incarnationis 1172. Primo autem anno, quo Illustrissimus Anglorum Rex & Hiberniae Triumphator ipsam Insulam acquisiuit: Christianus Lismoriensis Episcopus, & Apostolicae sedis legatus: Donatus Cassiliensis, Lau-

Laurentius Dubliniensis, & Catholicus Tuomenensis Archiepiscopi cum suffraganeis suis & coepiscopis: Abbatibus quoq;, Archidiaconis, Priorib⁹ & Decanis & multis aliis Hiberniensis ecclesiæ prelatis: ex ipsius triumphatoris mandato, in ciuitate Cassiliensi conuenerunt, & de vtilitate Ecclesiæ, & statu eius in meliorem formã producendo: ibidem Conciliũ celebrarunt. Huic consilio interfuerunt isti: à Rege missi. Venerabilis vir Radulphus Abbas de Buldewas: Radulphus Archidiaconus de Landaff. Nicolaus Capellanus, & alii clerici: & nuncii Domini Regis. Concilii autem statuta subscripta sunt, & Regiæ sublimitatis authoritate firmata. Primo statutum est, quod vniuersi fideles per Hiberniam constituti, repudiato cognatorum & affinium contubernio, legitima contrahant matrimonia, & obseruent. Secundo quod Infantes ante fores Ecclesiæ catechizentur, & in sacro fonte in ipsis baptismalibus ecclesiis baptizentur. Tertio quod vniuersi fideles Christi, decimas animalium, frugum cæterarumq; prouentionum: Ecclesiæ cuius fuerint parochiani, persoluant. In 4. quod omnes terræ Ecclesiasticæ & earum possessiones, ab * omnium sæcularium hominum exactione penitus sint immunes. Et specialiter, quod nec Reguli, nec comites, nec aliqui potentes viri Hiberniæ: nec eorum filii cum familiis suis cibaria, & hospitalitates in territoriis Ecclesiasticis, secundum consuetudinem, exigant: nec amodo violẽter extorquere presumant: & quod de villis Ecclesiarũ cibus ille detestabilis, qui quater in anno à vicinis comitibus exigitur, de cætero nullatenus exigatur. In 5. quod pro homicidio à laicis perpetrato, quoties inde cum suis inimicis cõponunt: clerici videl. eorum cognati nihil inde persoluant: sed sicut in homicidii perpetratione, sic in pecuniæ solutione sint immunes. 6. quod vniuersi fideles in infirmitate positi, confessore suo & vicinis astantibus, cum debita solennitate testamentum condant, bona sua mobilia, dummodo vxores & liberos habeãt (ære alieno, & seruientium mercede exceptis) in tres partes diuidant: vnã liberis, alteram vxori legitimę, tertiam propriis exequiis reliquentes. Et si forte prolem legitimam non habuerint: bona ipsa inter ipsam & vxorem in duo media diuiduntur. Et si legitima vxor decesserit: inter ipsum & liberos bipartiri debent. 7. vt cum bona confessione decedentibus & missarum & vigiliarum exhibitione, & more sepeliendi obsequium debitum persoluatur. Itaque omnia diuina ad instar sacrosanctæ Ecclesiæ, iuxta quod Anglicana obseruat Ecclesia, in omnibus partibus * Ecclesiæ, amodo tractentur. Dignum etenim & Iustissimum est, vt sicut Dominum & Regem ex Anglia, sortita est diuinitus Hibernia: sic etiam exinde, viuendi formam accipiant meliorem. Ipsi namque Regi magnifico tam Ecclesiã, quã Regnum Hiberniæ debent, quicquid de bono pacis, & incremento Religionis hactenus est assecuta. Nam ante ipsius aduentum in Hiberniam: multimoda malorum genera, à multis retro temporibus ibidem emerserant: quæ ipsius potentia & munere in desuetudinem abiere. Armachiensis vero primas ob corporis imbecillitatem, & grandæuitatem tunc presens non fuerat. Sed postea Dubliniam venit. Regiæ dispositioni per omnia fauorem prebens, vulgi opinione, vir sacer. Vaccam candidam, cuius solum lacte vescebatur: secum, quocunque venerat, circumducens.

* omni.

* Hibernia.

De tempestatibus.

CAP. XXXV.

EFFRACTIS itaq; claustris Æolicis, & conuulsis maris fluctibus: tanta tamq; continua tempestatum importunitas ingruebat: vt per hyemem totam vix vna nauis in Insulam transnauigasset: nec aliquæ nouellæ audiri omnino valuissent. Ita vt iram Dei, peccatis exigẽtibus in eos imminentem, communiter omnes existimarent. Eadem fere tempestate, ex nimia preter solitum procellę vehementia, sabulosis Australis Cambriæ litoribus solo tenus sabulo nudatis, longis * operata retro sæculis terræ facies apparuit. Arborumque in ipsum mare stipites stantium, vndique precisarum ictusque securium tanquam hesterni: terra quoque nigerrima, lignaque truncorum hebeno simillima, mirandis rerum mutationibus, vt olim nauium via, nunc nauibus inuia, non littus iam, sed lucus esse videretur, Aut forte à diluuii tempore, aut potius longe post antiquitus tamen tam precisus quam maris violentia semper excrescentis, & terram amplius eluentis, paulatim absorptus & absumptus. Rex autem apud Guesefordiam interim moram faciens, & summo desiderio transmarinos audire rumores affectans: optimam sibi, quam in partibus illis inuenerat, familiam, Reymundum scilicet, Milonem Coganensem, Gulielmum * Maskarellum, & alios ex industria quosdam allexit: vt & suam validiorem & Comitis partem redderet exiliorem.

* operta.

* Makarellum.

In Re-

In Regem coniuratio: & Romanæ curiæ Legatio.

CAP. XXXVI.

POST medium vero quadragesimam tam ex Anglicanis quam Aquitannicæ partibus, tandem Euro spirante, naues adueniunt, tam grauitatis nunciæ, quam prauitatis. Venerant enim * in Normanniæ partes, à Summo Pontifice Alexandro III. transmissi Cardinales duo, quorum nomina Albertus, & Theotimus: de morte Martyris nostri Cantuariensis scrutinium facturi. Viri, vt putabantur, iusti, & boni, & ad hoc fideliter electi: sed tamen Romani. Nisi citius eis Rex occurrerit, toti regno cæterisque terris vniuersis suę ditioni subditis interdicti sententiam acriter interminantes. Accessit & aliud incommodum longe grauius ac periculosius (quoniam soli solent accidere fortunę fauores: sed infortunia nunquam) filii Regis, Primæuus scilicet, quem tanta diligentia regio insigniri diademate procurauerat, aliique duo, fratrem pucrili leuitate secuti prauissimo consilio multos habentes complices: tam Anglicanos proceres, quam transmarinos: in regem absentem vnanimi conspiratione coniurauerant. Quibus auditis, tantaque & tam inopinata malitia iam detecta: multiplici Rex anxietate desudat. Dolet in primis, se tam tam immerito suspicione notari. Timet etiam regnum terrasque adiacentes tam prauis machinationibus perturbari. Dolet quoque perplurimum, se regnum Hibernicum, quod æstate proxima tam incastellare, quam firma stabilire pace statuerat, & in formam omnino redigere, tam intempestiue relicturum. In primis itaque quibusdam suorum in Angliam transmissis: tam de Reditu suo, quam de Regni Hibernici securitate, primo secū, deinde cum suis: cæpit diligenter deliberare.

*ad

De reditu Regis per Meneuiam: & Lapide Lechlawar.

CAP. XXXVII.

RELICTIS ergo demum custodibus apud Dubliniam, videlicet Hugone de Lacy, cui iam Mediam in feodum donauerat cum militibus 20. Stephanide quoque & Mauricio Giraldide cum aliis 20. Gwaterfordiæ vero Humfredo Bohonensi, Roberto filio Bernardi & Hugone de Gundeuilla cum militibus 40. Guesefordiæ Gulielmo Aldelmi filio, Philippo de Hasting, & Philippo de Breusa cum 20. Paschali luce secunda, sole recens orto, apud Guesefordiam exteriore scilicet portus lymbo nauem scandens, Circio flante, prospero nauigio in portu Meneuensi: circa meridiem applicuit. Accedens itaque Meneuiam, deuoto peregrinantium more pedes, baculoque suffultus, canonicorum Ecclesiæ processione ipsum debita reuerentia & honore suscipientium, apud albam portam obuiam venit.

Accidit autem vt procedente seriatim processione, & rite pręcedente: mulier Cambrica ad pedes Regis se subito prouolueret. Quæ & quærimonia de loci illius Episcopo facta, & Regi per interpretis linguam exposita, (quoniam ius suum incontinenti non obtinuit) voce altisona & proterua, cum manuum quoque complosione non modica: cæpit clamare coram omnibus & ingeminare: vindica nos hodie Lechlawar, vindica genus & gentem de homine hoc. Cumque ab illis, qui Brytannice nouerant inhiberetur & expelleretur: ipsa quoque tanto fortius & acrius in hunc modum vociferabatur. Alludens illi fictitio vulgari, nec vero Merlini prouerbio, quo dici solebat: Angliæ Regem Hiberniæ triumphatorem ab homine cum rubra manu in Hibernia vulneratum, per Meneuiam redeundo, super Lechlawar moriturum. Erat autem hoc nomen lapidis, qui trans fluuium illum qui cæmiterium à Boreali Ecclesiæ parte pręterfluendo disterminat, iacens, vice pontis fungebatur. Erat autem lapis hic marmoreus & pulcher, transeuntium pedibus superficie tenus perpolitus, 10. pedes in longum, & sex in latum pręferens, & vnius pedis spissitudinem habens. Sonant autem Lechlawar Brytannica lingua, lapis loquax. Erat autem de lapide hoc ab antiquo vulgata relatio: quod cum hominis cadauer, super illum aliquando deferretur, eadem hora in sermonem erumpens: ipso conatu crepuit medius, fissuram per medium adhuc pręte ndens. Vnde & barbarica superstitione, illi antiquitus exhibita vsque in hodiernum quoque per ipsum mortuorum corpora non efferuntur.

Flumen Album quod.

Accedens igitur ad lapidem Rex (quia forte illius vaticinii mentionem audierat) ad pedem lapidis paulisper gradum sistens, & eundem acriter intuens, incunctāter tamen passu audacter pertransiit: Verso itaque vultu ad lapidem respiciens, in vatem inuectus: verbum hoc indignanter emisit: MERLINO mendaci, quis de cætero fidem

dem habeat? Et sic intrans Ecclesiam, & Sancti Andreæ, Sanctiq; Dauid honore fundatam, fusis deuote orationibus, & missa solenniter audita, à Capellano quodam (quẽ solum inter tot loci illius presbyteros, ea hora ieiunum, & quem tanquam ad hoc diuina reseruauerat prouidentia) cæna ibidem sumpta, statim ad castrum * Hauerfordiæ, quasi per mil. 12. ab inde distans, transmigrauit. *Haver.

Subita cum legatis, & cum Rege Francorum facta concordia.

Cap. XXXVIII.

LITTORIS itaque maritimi via rediens, qua venerat, à Cambria in Angliam, ab Anglia quoque cum summa festinatione in Normanniam nauigio transuectus: Romanis Cardinalibus se incontinenti, laudabili in Principe deuotione, apud Custantiam pręsentauit. Vbi & post varias hinc inde altercationes demum innocentia sua Sacramento purgata: pœnitentia quoque sibi iniuncta (quoniam licet per ipsum minime, propter ipsum tamen interemptum martyrem non diffitebatur) legatis cum honore remissis, ipse statim ad Marchiam cum Francorum Rege Ludouico colloquium habiturus, accessit. Vbi & interuentu proborum virorum & præcipue Philippi Flandrensium Comitis à Sancto Iacobo iam tunc reuersi: reformata inter Reges concordia super offensa, quam Francorum Rex ob prædictam Martyris mortem contraxerat, puta quem Anglorum Rex archipręsuli in Angliam redituro cum aliis magnis & potentibus viris fideiussorem donauerat. Cuius mirę pacis occasione tam filiorum quam complicum suorum tanta in animo, & tam clandestina concepta malicia: vsque in annum sequentem conquieuit.

De visione imo verius visitatione: Regi Henrico, apud Kerdiff diuinitus facta, & reuelatione monstrata.

Cap. XXXIX.

HIc autem priusquam ad vlteriora procedamus: quid Regi per maritimam Australis Cambriæ de Hibernia reuertenti, contigit explicare, nec superfluum, nec inutile reputauimus. In Oppido Keirddyff, sabbato primo Paschali, cum pernoctasset: missaque mane (Dominica scilicet, quæ vulgo clausum Pascha vocatur, iam audita) cum à capella Sancti Pirani præter Regem omnes exissent: ipso in orationibus plus solito tunc forte morante; tandem cum exiret, & ad ostium capellæ iam equum ascenderet: astitit ei vir quidam ante faciem: poste quodam præfixo, quasi pro podio fungens: flauus tonsuraque rotunda, vultus macilenti, staturæ aliquantulum procerę, ætatis quasi circiter annos 40. tunica indutus alba, clausa quoque & vsque ad talum pedis demissa, zona pręcinctus, & pedibus nudis. Qui & Regem in hæc verba Teutonice conuenit. Got holde yc Cuning. & postea eadem lingua prosecutus est in hanc sententiam. Salutat vos Christus & pia mater eius, Ioannes quoque Baptista & Apostolus Petrus: mandantes vobis, quatenus per totas ditioni vestræ terras subditas, ne mercatus Dominicis diebus fiant, firmiter inhiberi faciatis, & quod in illis nihil vspiam operis fiat, nisi diuinum officium, & illud deuote facere & audire: pręter cibaria solum, quæ ad vsum diurnum pręparentur. Quod si feceritis: nihil vnquam inchoabitis, quod sine bono non compleatur, vitaque fæliciter consummabitis. Rex autem militi cuidam (cui nomen Philippus de Mercros, qui & frenum equi Regis tenebat, de finibus illis oriundus, qui & hæc nobis vera relatione propalauit) dixit Gallica lingua. Qęure à rustico illo, vtrum hoc somniauerit? Et cum hoc Anglice miles exponeret, subiecit ille lingua priori. Siue hoc somniauerim, inquit, siue non: Vide quis hodie dies sit (loquens Regi nõ interpreti) quia nisi hoc feceris, vitamq; maturius emẽdaueris: priusquã annus iste pręterеat, tales de rebus, quas in mundo plus diligis, rumores audies: talemq; inde turbationem inde accipies, q̃ tibi vsq; ad exitum vitæ non deficiet. Et cum Rex hoc dicto, equo calcaribus monito, parum versus * portam, & quasi passibus 8. processisset: super hoc tamen, quod audierat, cogitans, & lora regyrans, vocate mihi, inquit, bonum hominem illum. Et cum *Pontem. miles prędictus & iuuenis quidam, cui nomen Guillielmus (qui soli tunc in oppido remanserant) illum vocassent, & non inuentum, primum in Capella, deinde per aulã, & diuersoria cuncta quęsissent, nusquam comparuit: Rex autem eo non reperto, cũ tamẽ diutius eum solus in oppido, dum alii quærerent, expectaret: Mœstus plurimum & plangens, quod amplius illi locutus non fuisset: versus Nouumburgũ per Pontem de Rem-

de Rempni iter arripuit. Sicut autem comminando vir ille promiserat, sic anno contigit non completo. Filii namque ipsius tres, Primæuus scilicet, Henricus, & alii duo Pictauensis, & Brito, contra ipsum in quadragesima sequente, ad Regem Francorum Ludouicum discesserunt. Vnde tanta mota est ei inquietatio, quantã antea nunquam habuerat: & quæ semper ei vsq; ad extremum spiritus halitum, per aliquem filiorum fere incessanter perdurasset. Exquisita namque Dei vindicta, sicut credi potest, qualem se filium patri spirituali exhibuerat: tales erga se quos genuerat, filios carnales inuenit. Multas etiam alias pręmonitiones pariter & pręmunitiones Rex iste diuina miseratione (quæ magis conuersionem peccatorum & pænitentium appetit, quam euersionem) circiter eadem tempora & fini propinquiora suscepit: quas vtinã omnes non animo obstinato, non corde indurato contempsisset: sed potius cordi pænitenti, corrigibiliter & fæliciter apposuisset. Sicut in libro nostro de Principis instructione toties promisso, Deo propiciante, plenius explicabitur.

Ororicii tam proditio, quam peremptio.

Cap. XL.

INterea sub Regni custodibus tranquilla pace Hibernia respirante: contigit apud Dubliniam inter Hugonem de Lacy & Regem monoculum Ororicium Medensem, colloquii cuiusdem causa locum & diem assignari. Sed nocte cuius mane colloquii illius dies imminebat, miles quidam Nepos videlicet Mauritii Stephanidæque Grifinus nomine, visus est in somnis, videre syluestrium porcorum multitudinem in Hugonem & Mauritium similiter irruisse: aprumque horribilem & grandem pre aliis venientem, ipsos fere dentibus transuerberasse: nisi ipse vtique aprum interimendo, potenti manu subuenisset. In crastino vero ad colloquium proficiscentes, locum scilicet, qui collis Ororicii dicitur, in primis per nuntios, & à longe: deinde sumpta securitate, & sacramentis vtrinque præstitis, ad colloquendum peruenerunt. Ex condicto tamen perpauci, & numero pares, & illi inermes: pręter hinc tantum gladios, inde secures: vtriusq; partis populo, aliquantulum ab ipsis remoto, Grifinus vero, qui cum Mauritio ad colloquium venerat, super visione, quam viderat, valde sollicitus: cum 7. militibus de cognatione sua, quos ad hoc elegerat, de quorum scilicet animositate magis confidebat: ex vna collis parte, quam propius poterant, se retrahentes, clypeis assumptis, & lanceis erectis, dextrariis admissis, ex industria tornamentis Gallicis pręludia faciebant, vt in quamcunque partem colloquium vergeret, sub hoc pretextu pręludii, prompti inuenirentur & parati. Ororicio vero & Hugone de Lacy variis interim altercando quæstionibus, nec ad concordiam vergentibus, in discordiam iam redactis: Monoculus ille proditionis illius virus sub pectore versans, simulans ad mergendum parumper abscessum, suis innuit, vt cum summa statim festinatione venirent. Quo facto, cum reuerteretur eleuata securi vultu pallido, passuque peramplo & prępropero, Mauritius Giraldides (qui ob visionis mentionem, quam forte à nepote audierat, pręmunitior existens, hæc omnia diligentius obseruauerat) extracto gladio, quem semper in colloquio, promptum super genua per capulum tenuerat, Hugonem quoque præmuniens, & suscitans, se statim ad tutelam viriliter erexit. Proditor autem Hugonem percutere properans, viri interpretis (qui se fideliter ictui obiecit) lætali vulnere brachium amputauit. Mauricius vero voce altisona suis exclamans, dum contra securim gladio confligebat, ob fugæ maturationem Hugo de Lacy bis retro cadens, Giraldidæ beneficio vix euasit. Interim autem Hibernici, numero non pauci, proditoris ad nutum, è vallibus emergentes, cum binis & securibus amplis, vndique quantocyus accurrerunt: De Mauricio & Hugone finem iam facturi: quando Grifinus & sui ad Mauritii vocem inuitati, in equis cursoribus statim affuerunt. Quo viso, sibi fugę pręsidio consulere cupiens, cum equum adductum scandere proditor iam parasset, in ipso ascensu, Grifinus accelerans, tam equum quam ascensorem eius lancea perforauit. Interfectis igitur ibidem cum ipso, tribus eiusdem familiaribus, qui sub tanto discrimine, equum ei adduxerant, eiusque capite pręciso (quod postmodum Anglorum Regi in Angliam vsque transmissum est) cunctis per campana tam diffusis quam confusis, vsque ad ipsa, quæ procul aberant, Syluestria, strages fieri quam maxima non cessauit. Radulphus itaque Stephanidę filius, iuuenis animosus & validus, strenua pre aliis virtute, hic laudem meruit.

De visionibus.

Cap. XLI.

QVONIAM autem de visionibus, variæ solent esse sententiæ: huius visionis occasione, vera quædam & autentica visionum exempla hic interseri nulli fastidio esse debet. Refert Valerius Maximus quod cum duo Archades iter facerent, & alter se ad hospitem sospitem contulerit, alter in tabernam meritoriam diuerteret: is qui in hospitio erat, vidit per somnium comitem suum orantem, vt sibi à caupone oppresso, subueniret. Excitatus, somnum repetit. Socius eius sauciatus, iterum ei apparuit, quoniam auxilium viuo ferre noluerat, vel mortuum rogans vindicaret. Dicebat corpus suum tunc à caupone ferri in plaustro, ad portam Sterquilinio cooperiendum. Quod euigilans ita inuenit, & cauponem ad capitale supplicium deduxit. Arcerius Rufus vidit se manu Retiarii confodi: quod in crastino contigit. Simonides poeta, cum in littore quodam corpus humanum iacens sepelisset, eadem nocte admonitus ab ipso, ne proximo die nauigaret, in terra remansit. Qui vero nauigare cæperunt: in conspectu eius, fluctibus & procellis obruti sunt. Calphurnia vxor Iulii ea nocte, quam is in terris vltimus egit, in somnis vidit eum multis vulneribus confectum in sinu suo iacentem. Exterrita rogauit in crastinum à curia abstinere. Quod ille, ne mulieris somnio id egisse videretur: distulit. Et ne longius exempla petantur, frater meus miles egregius: cui nomen Gualterus Barrensis, cum in gentem inimicam nostris diebus expeditionis cuiusdam iter arripere iam parasset: nocte præcedente mater mea premortua astitit ei in somnis, monens diligenter, & præmuniens, quatenus ab expeditione crastina, si vitam diligeret, modis omnibus abstineret. Sua tamen mater non fuerat: imo nouerca; quanquam non nouercali illum, sed materno diligens affectu. Hæc cum ille patri suo ac meo retulisset (germanus namque mihi fuerat non vterinus) & eandem ab ipso commonitionem suscepisset: ipse tamen (vt humanæ presumptionis mos est) ne vanis terreri somniis videretur: contra monita mane profectus, & eodem die ab hostibus est interemptus. Et e diuerso: Valerio testante, Augusto contra Brutum pugnaturo: Minerua Artorio medico in somnis pręcepit: vt illum moneret, ne propter morbum prelio interesset: Quod cum audisset, lectica se in prelium ferri fecit, & vicit.

Author huius operis ex Barrensibus fuit.

Parum etiam ante nostra tempora: contigit in Cambriæ finibus, Demetiæ scilicet prouincia quadam, quæ Kemmeis dicitur: vt vir quidam locuples ibidem mansionem habens, à Boreali videlicet montium de pressch latere, tribus noctibus continue in somnis moneretur: quatenus in fonte proximo (qui sancti Bernaci fons dicebatur) lapidi qui scaturigini fontis supereminebat, manum submittens: aureum inde torquem extraheret. Qui die tertio monitis obtemperans: vipereo ibidem morsu letalem in digito læsionem accepit. Ob hæc igitur & varia rerum experimenta, quicquid cæteri de somniis somnient: mihi quod sicut rumoribus, sic & somniis credi oportere & non oportere visum est. De visionibus autem, cuiusmodi per Angelos in somnis Prophetis diuinitus immitti solent: longe secus est: quarum effectus irrefragabili veritate comprobantur.

Descriptio Mauritii.

Cap. XLII.

ERAT autem Mauritius vir venerabilis & verecundus: vultu colorato, decentique: mediocri quodam modicitate, tam mediocribus minor quam modicis maior. vir tam animo quam corpore modificato: nec illo elato, nec hoc dilatato: Innata vir bonitate bonus & tamen longe cura propensiore bonus fieri, quam videri malens. Mauricio modus, in omnibus seruare modum: vt credi possit suarum partium, suique temporis tam censura morum, quam facetiarum exemplum. Vir breuiloquus & sermone perpauco sed ornato: puta, plus pectoris habens quam oris, plus rationis quam orationis: plus sapientia quam eloquentia. Et tamen cum sermonem res exigebat: ad sententiam dicendam, sicut serus, sic scientissimus. Rebus quoque in Martiis, vir animosus: & nulli fere strenuitate secundus. Ad capessenda tamen pericula, nec impetuosus nec preceps: sed sicut prouidus in aggrediendis: sic pertinax erat in aggressis.

Vir sobrius, modestus, & castus: stabilis, firmus, atque fidelis. Vir quidem non expers criminis: crimine tamen omni notabili carens & enormi.

Vnn Pri-

Prima filiorum in Patrem discessio.

CAP. XLIII.

SEQVENTI vero Aprili Anglorum Rex Iunior: Henricus scilicet Henrici Regis filius: nequitiam erga patrem prauorum consiliis olim conceptam, amplius occultari non perferens, cum duobus fratribus suis Pictauiæ scilic. & Brytanniæ comitibus ad Ludouicum Francorum Regem, cuius filiam maritali copula iunctam habuerat, in Franciam secessit: vt soceri fultus auxilio (proh dolor) ante diem patrios inquirat in annos. Multos quoq; proceres tam Anglicanos quam transmarinos manifeste: multo plures occulte habens complices & fautores. Rex Regis Iunioris pater ob inopinata, quæ sibi vndique emergunt incommoda: non mediocriter anxius existens: vultu tamen hylari & elato ex summa industria solacium simulans, & spem præferens, omni ex parte, quęcunque potuit, modis omnibus auxilia conquisiuit. Directis itaq; nuntiis, & optima, quam in Hibernia reliquerat, familia reuocata, apud vrbem Rotomagensem Comiti Richardo Hibernici regni custodiam ex toto cōmisit. Reymundum iterum ei, quasi manu sua coadiutorem adiungens, sine cuius societatis auxilio, custodiam illam suscipere Comes omnino renuerat. Tunc etiam Comiti vrbem Guesefordiæ cum castello Guikyngelonensi Regia contulit munificentia.

Victoria Anglorum Regis Henrici Secundi.

CAP. XLIV.

REx vero tam in Anglicanis quam Aquitannicæ Galliæ partibus, bella plusquam ciuilia per biennium sustinens, tot maturationibus tantisque vigiliis, tanta quoque & tam laboriosa diligentia, tantorum simul & tot hostium inuicta virtute conatus elusit: vt ob innaturalem filiorum in patrem iniuriam diuina potius quam humana potentia, victor vbique videtur. Sed quoniam inimici hominis domestici eius, & inter pestes pessima familiaris semper inimicitia: hoc ei ad cumulum doloris & desperationis accessit: quod illi quoque quos cubicularios sibi milites elegerat: in quorum manibus mortem simul & vitam commiserat: qualibet fere nocte ad filios, hostili animo se transferentes, mane requisiti, non comparebant. Bellum tamen tam desperabilis initii, tam triumphali fine melior fortuna, conclusit: tantoque fauore Regis gloriam & tam fæliciter augmentauit: vt sicut in primis indignatio diuina vindictam accelerasse omnium æstimatione putabatur: sic eadem conuersione magis gaudens quam euersione, processu dierum, digna demum complacatione misericorditer resedisse videretur.

Post grauem itaque Dolensis capturæ dolorem: post Sancti Edmundi inundantis regna fauorem: Post Cantuariæ nocturnam principis peregrinantis pœnitentiam (propiciante Nobili martyre Thoma lachrymis & deuotione iam placato) in crastino apud * Amoytense castrum, præsidente probo, pudentique viro, & inter vtramque fortunam fidelissimo, Randulpho Glanuillensi diurnam adepta est Anglia pacem, diuturnamque lætitiam. Captus igitur * Albaniæ Rex, capti Cestriæ comites & Leiçestriæ: pręterea ex vtraque Gallici maris parte sorte consimili tot proceres capti, tot duces, tot viri militares, vt vix vinctis vincula, vix captis carceres inuenirentur. Sed quoniam Princeps donec de se ipso triumphet, obscure de hostibus triumphabit: (quippe nihil est, vnde non triumphet animi triumphator) inter tot rerum aliarum victorias, fortuna vbique spirante fauorem, egregie virtutis & inauditæ pietatis exemplo sibi rex imperans, deque se ipso triumphans, vincens animos iramque suam, qui cætera vicit: hostibus vndique victis & triumphatis, vitam reddidit & honorem Quodque rebus in secundis rarum esse solet, æqua ferens commoda mente, inter ipsos triumphales euentus, summamque clementiam, summā inter prospera modestiam, conseruauit. Post varias igitur belli biennalis vexationes & inanes omnino fatigationes: sub pacis demum osculo vmbratilique magis quam vera: sicut ex post facto claruit, ad patriam filii sunt reuersi.

* Sanvvicense.

* Scotia.

Descriptio Anglorum Regis Henrici secundi.

CAP. XLV.

EXPRESSAM vero Regis naturam, & tam interioris hominis, quam exterioris proprietatem æternitati depingere, non indignum reputaui: vt qui insignia eiusdem gesta in posterum audire gestierint: imaginarium quoque vultum eiusdem præ oculis gerant. Tantum quippe temporis nostri decus transitorie perire: præsens histo-

historia non permittit. Impetrata tamen veritatis explicandæ venia, citra quam omnis historia non solum authoritatem: sed & nomen historiæ demeretur. Naturam enim * vero imitari arte professus, authoritatem pictor amittit, si diligentius apta dum protrahit, minus idonea verecunde prętermittit. (* omnino.)

Vnde & quoniam vitiis sine nemo, Nascitur, optimus ille est: qui minimis vrgetur: nihil humanum à se alienum sapiens putet. Semper enim mundanis in rebus, quia in nulla sub cœlo perfecta fælicitas, & mala sunt vicina bonis, & vitia virtutibus distinguuntur. Sicut ergo siue naturæ, siue industriæ bona, mentem bene compositam audita delectant, sic recitata bonis contraria, non offendant. Sed quoniam iuxta philosophicum illud, solari officiis oportet, non exasperare verbis potestatem: & illud Comicum; Obsequium amicos, veritas odium parit: meticulosa nimirum Res est, quantalibet occasione in illum allegare, qui potest relegare: Arduum opus & periculosum magis quam fructuosum arripui, multis illum verbis describere, qui vno potest verbo proscribere. Gratiosum quippe fore, & nostras longe vires excedens, veritatem in singulis non supprimere: & nullo tamen principis animum exasperare.

Erat igitur Anglorum Rex Henricus Secundus: vir subrufus, cæsius, amplo capite & rotundo, oculis glaucis ad iram toruis, & rubore suffusis. facie ignea, voce quassa, collo ab humeris aliquantulum demisso, pectore quadrato, brachiis validis, corpore carnoso, & naturæ magis quam gulæ vicio, citra tumorem enormem, & torporem omnem moderata quadam immoderantia, ventre præamplo. Erat enim cibo potuque modestus ac sobrius, & parsimoniæ, quoad principi licuit, per omnia datus. Et vt hanc naturæ incuriam industria reprimeret ac mitigaret: carnisque vicium animi virtute leuaret: bello plusquam intestino tanquam in se coniurans, immoderata corpus vexatione torquebat. Nam pręter bellorum tempora, quæ frequenter imminebant, quibus quod rebus agendis supererat, vix id tantillum quieti dabat. Pacis quoque tempore, sibi nec pacem vllam nec requiem indulgebat: venatione namque trans modestiam deditus, summo diluculo equo cursore transuectus: nunc saltus lustrans, nunc syluas penetrans, nunc montium iuga transcendens, dies ducebat inquietos: vespere vero domi receptum, vel ante cænam vel post, rarissime sedentem conspexeris. Post tantas namque fatigationes, totam statione continua curiam lassare consueuerat. Sed quoniam hoc ad vitam in primis vtile, vt ne quid nimis: nullumque remedium simpliciter bonum, cum tibiarum pedumque tumore frequenti, recalcitrantium ad hoc iumentorum ictibus aucta læsione, cæteras ad ipsum corporis incommoditates accelerabat, & si non aliam, matrem incommodorum atque ministram certe vel senectutem. Staturæ vir erat inter mediocres: quod nulli filiorum contingere potuit: primæuis ambobus paulo mediocritatem excedentibus, in moribus vero duobus infra subsistentibus. Citra animi turbationes & iracundiæ motus, Princeps eloquentissimus. Et quod iis temporibus conspicuum est, literis eruditus. Vir affabilis, vir flexibilis & facetus: nulli prorsus hominum, quicquid intus palliauerit, vrbanitate secundus. Princeps adeo pietate spectabilis, vt quoties armis vicerat, ipse quoque magis pietate vinceretur. In armata militia strenuus: in togata improuidus. Semper tamen in rebus Martiis ambigua bellorum fata reformidans: & ex summa prudentia iuxta Comicum illud, omnia prius quam arma pertentans. Amissos in acie, plus Principe plangens: & humanior extincto militi quam superstiti: longeque maiori dolore mortuos lugens, quam viuos amore demulcens. Vrgentibus incommodis nemo benignior: resumpta securitate nemo rigidior. Acer in indomitos, clemens in subactos: durus in domesticos, effusus in extraneos. Largus in publico, parcus in priuato. Quem semel exosum habuerat, vix in amorem: Quem semel amauerat vix in odium reuocabat. Auium quarum victus ex præda, volatu plurimum: canumque feras narium sagacitate persequentium, tam voce sonora & consona, quam cursu veloci vltra modum delectatus, & vtinam tam deuotioni deditus, quam venationi. Post grauem Matris (vt fertur) instinctu filiorum in patrem offensam: publicus legitimi fœderis violator. Naturali quadam inconstantia: verbi plęrumque spontaneus transgressor. Nam quoties res in arctum deuenerat: de dicto malens quam facto pœnitere, verbumque facilius quam factum irritum habere. Ideo in cunctis agendis prospector prouidus & moderator: vt ob hoc etiam, medicina ex parte modum excedente, iuris & iustitiæ dilator extiterit. Et non absque suorum enormi grauamine: morosus ad cuncta responsor. Denique

gratis exhibenda quæ Deus & iustitia vult: dum precio prouenit, impreciabile: & in quæstu prostat omnia pręstans, magnos Giezi tam regno quam sacerdotio reliquit hæredes. Author pacis diligentissimus, & obseruator. Incomparabilis eleemosynarum largitor: & præcipuus terræ Palestinæ sustentator. Humilitatis amator, nobilitatis oppressor, & superbiæ calcator. Esurientes implens bonis: & diuites dimittens inanes. Exaltans humiles, ponens de sede potentes. Detestandis in ea, quæ Dei sunt, vsurpationibus multa præsumens: zeloque iustitiæ (sed non ex scientia) regni sacerdotiique iura coniungens, vel confundens potius, & omnia solus existens. Ecclesiæ filius, & ab illa sceptri nactus honorem: sacramentalis delibutionis vel immemor, vel dissimulator acceptæ. Sacræ vix horam hostiæ mittendæ diuinis accommodans: & id ipsum temporis ob regni (forte) negotia tanta reique publicæ causa, plus consiliis & sermone, quam deuotione consumens. Vacantium prouentus ecclesiarum in fiscale ærarium mittens, & modico fermenti massa corrupta, dum aufert fiscus, quod sibi vendicat Christus, nouis semper emersis incommodis, & guerris maximis thesauros vniuersos profundebat: Dans impio militi, quæ dari debuerant sacerdoti. Ex summa prudentia multa machinans, multa prouide disponens: quæ tamen euentus non sortita secundos, in contraria plærumque vergere videbantur. Nec vnquam ingens emersit incommodum: quod originem familiaribus ex causis non contraxerit. Legitime prolis pueritiam naturali affectu plusquam pater amplectens: prouectiores eiusdem annos plusquam vitricus oblique respiciens & quanquam filios tam inclytos habens, quam illustres: magno tamen absolutæ fælicitatis impedimento, forsan ex meritis, semper odio persequens successores. Et quoniam humana prosperitas, sicut nec perpetua, sic nescit esse perfecta: exquisita quadam fortunæ malitia, vnde habere debuerat gaudium, inde gladium; vnde securitatem, inde securim. Vnde pacem, inde pestem: vnde fortitudinem, inde ingratitudinem: vnde quietem & tranquillitatem, summa cum inquietudine suscipiens turbationem. Vnde vel aliquo maritalis copulæ vinculo, vel parentum criminis cuiuslibet vindicta videtur accidere: quod nec patris in filios, nec filiorum in parentem, nec fratrum inter se, est vera concordia. Sublatis statim tam regni detentoribus, quam pacis eiusdem perturbatoribus, tam fratribus & filiis quoque quam alienis: tam domesticis, quam extraneis: diu ad votum succedentia cuncta suscipiens: & vtinam finalem sibi hunc diuinum fauorem, dignis operum meritis, vel in fine recognoscens. Quemcunque vel semel in facie attentius inspexerat: quanquam in tanta quotidie multitudine constitutus, nunquam amplius ignotum habebat. Quicquid aliquando memoria dignum audierat: nunquam à mente decidere poterat. Vnde & historiarum omnium fere promptam notitiam, & cunctarum rerum experientiam propemodum ad manum habebat. Et vt paucis plurima concludam: Si à domino finaliter electus fuisset & ad eius obsequia se conuerterit: inter mundi principes, multis erat naturæ dotibus incomparabilis. Sed hæc hactenus: nec pręter rem tamen, cursim & breuiter hic delibasse sufficiat. Magnus quippe tam nobilis historiæ scriptoribus amplam gradiendi viam paucis aperientes, ad nostram de cætero Hiberniam reuertamur.

INCIPIT LIBER SECVNDVS.

HACTENVS historiam pleno perfectoque tenore produximus, nihil memoratu dignum omittentes, quod rerum gestarum series videbatur expetere. Sed quoniã generalibus illis & necessariis crucis Christi iam occupati negotiis, ocium studio suppeditare nequiuimus: nec opus inchoatum semiplenum relinquere vlla ratione sustinuimus: cursim & breuiter communi quoque sermone, non ornato, cuncta de cętero prosequemur: vt posteritati potius materiæ delibatio, quam historiæ narratio, tradi videatur. Ocium namque versum est in negotium: studium in odium, in luctum lætitia: in summam inquietudinem, summa tranquillitas. Non artes hodie vigent: sed Martis officia: non mentis, sed corporis exercitia: non musis, sed mucronibus: non animis, sed armis indulgetur. Non ordinem ergo hic lector requirat, non leporem. Necesse enim erat, tempori morem gerentia vt singula quęque turbata proueniant: sicut & ipsa sunt tempora turbatissima, plęrunque nimirum per exteriora tam vultus quam verborum indicia: interior animi passio declaratur. Inter ipsos itaque tanti conaminis apparatus, & tanquam in ipso vię procinctu non absq; lucubratione plurima & indebita maturatione

præsens

præsens opus consummari procurauimus, itinerantium more. Qui cum tardius iter arripiũt: celeritate moram compensant. Quicquid in salutiferæ crucis obsequiis de nostra Saluator salute statuerit: cum Hibernica Topographia, vaticinalem hanc historiam, nostra monumenta diligentiæ posteris, & patriæ relinquentes.

De Comite Richardo in Hiberniam custode transmisso: & Reimundo iterum familiæ præfecto.

CAP. I.

COMES autem Richardus in Hiberniam rediens (quoniam gens Hibernica tantam in transmarinis discordiã nuper obortam audierat) vtpote gens sola constans in inconstantia: sola in instabilitate stabilis: sola in infidelitate fidelis: omnes fere terræ illius Principes, Regi sibique rebelles inuenit. Consumptis autem in breui thesauris, quos secum Comes attulerat: deficientibus quoque stipendiis, familia Comitis, quæ sub Herueio Reymundi æmulo, seque constabularium iam gerente, nihil in prædis, vt assolet, proficere potuit: demum ad Comitem omnes vnanimiter accedunt communiter asserentes: nisi Reymundum iterum eis preficiat: se statim eundem omnes procul dubio relicturos: & vel in Angliam reuersuros, vel etiã (quod peius erat) ad hostes transituros.

De Reymundo iterum familiæ præfecto.

CAP. II.

PRÆFECTO vero hoc necessitatis articulo familiæ Reymundo: resumptis animis, statim in Ophelanos insurgentes: prædis quam maximis refici cæperunt. Equis quoque & armis egregie reformati. Abinde quoque Lismoriam profecti, tam vrbe, quam vrbis prouincia spoliata, simul & deprædata: prædas per maritimam viam immensas Gwaterfordiam duxere. Spoliis vero nauiculas videl. quarum quædam de Guaterfordia venerant, aliasque quas eodem portu repererant, onerauere. Cum ergo zephyri beneficium ibidem aliquandiu expectassent: Ecce Corcagiensi ab vrbe (quæ occidentali ex parte per mil. 16. ab inde distat) ad eos expugnandum 32. naues bellicosis viris refertæ aduenient. Prælio itaque nauali conserto: dum isti lapidibus & securibus acriter impetunt: illi vero tam sagittis, quam laminis ferreis, quibus abundabant, promptissime resistebant. Tandem victis Corcagiensibus & confectis, eorum Duce Gileberto *Turgerii filio, à iuuene perualido, Philippo scilicet Gnalensi, interfecto: Adam Herefordiensis (qui electæ iuuentuti ibi tunc præerat) aucto nauium numero cum annis, & oneribus Guaterfordiam nauigio victoriosus aduenit. Reymundus vero qui forte conflictus huius nuncium habuerat cum militibus 20. & satellitibus 60. per maritimã viam ad partes illas properans: Dermitio Desmoniæ Principe statim à Lismoria fugato (qui in auxilium Corcagiensium cum exercitu magno venerat) Guaterfordiam quatuor animalium millia secum reduxit. Circa hęc eadem tempora cum Hibernici partium illarum aliquantulum ad syluas de plano prædam Gwaterfordiæ rapuissent: & in syluæ ipsius ora in insidiis latitassent: clamore ad vrbem facto familia prosiliit, & in primis Meylerius (vt erat pręceps semper & probus) satellite quodã comitatus equestri, prędones vsq; ad sylue condensa est persecutus. Sed cum ipse redire parasset: iuuene instigante temerario & pręaccelerante, syluæ partẽ vsq; ad saltum interiorem transpenetrarunt: & statim iuuene eodem corã ipso multis vulneribus confosso, & frustatim securibus dilacerato: cum frustra solus contra mille subuenire vellet, & impetum in hostes faceret, conclusus ab ipsis & ad manus vndiq; compręhensus, exerto gladio, viam sibi vir animosus viribus aperuit, & illi manus, huic brachium, aliis caput & humeros viriliter amputans, tres secures Hibernicas in equo confixas duasque in clypeo portans, corpore tamen indemnis & illęsus ad planiciem suis obuiando, remeauit.

* Cutgerii.

Interfectio Dublinensium apud Ossyriam.

CAP. III.

HIS ita completis, familiaque tam maris quam terræ successibus egregie refecta: dum Reymundus ob patris, quem audierat, obitum, nobilis videl. viri Guilielmi Giraldidæ, remenso pelago, in Cambriam recessisset: Herueius iterum se constabularium gerens: vt absente Reymundo aliquid agere videretur: Comitem cum familia Cassiliam duxit. Dublinensium autem exercitus in eorum interim auxilium ex edicto veniens, cum apud Ossyriam forte pernoctaret: ecce Limiricesium Princeps Du-

uenaldus vir sua in gente non improuidus, ipsorum aduentus exploratione certissima prę̄scius, summo diluculo cum manu armata irruens in incautos, 4. milites qui aliis prę̄erant & 400. Ostmannorum viros simul interemit. His autem auditis, Comite Guaterfordiam cum confusione reuerso, casus istius occasione, totus Hiberniæ populus in Anglos vnanimiter insurgunt: ita vt comes tanquam obsessus, Guaterfordiensi nusquam ab vrbe discederet. Rothericus vero Connactiensis Synnenensis fluuii fluenta transcurrens in manu valida Mediam inuasit. Cunctaque eiusdem castra vacua vsque ad ipsos Dubliniæ fines igne combusta, soloque confracta redegit.

Reymundi in Hiberniam Reuocatio, & Basiliæ desponsatio.

Cap. IV.

CONSIDERANS itaque Comes se in arcto iam positum, communicato suorum consilio, tanquam vltimo salutis refugio, literas in Cambriam sub hoc, vel simili tenore transmisit. Inspectis literis istis, nobis in manu forti subuenire non differas: & desiderium tuum in Basilia sorore mea tibi legitime copulanda, in ipso statim aduētu tuo, procul dubio noueris adimplendum. Reymundus vero his auditis, tam nobilis puellæ diuque concupitę fruendi amplexibus, quam vires experiendi, domino in necessitatis articulo subueniendi, voto succensus: cum Mehlerio consobrino suo, nec non & aliis de stirpe sua militibus 30. non inualidis, satellitibus quoq; equestribus 100. & sagittariis pedestribus de electa Cambriæ iuuentute 300. incontinenti se præparans, primo flante subsolano, apud Guaterfordiam cum 15. nauibus applicuit. Eadē siquidem hora ciues vrbis iniquo furore debacchantis amentiæ, Anglos vbicunq; repertos, trucidare iam parauerant: quando nauium intrantium vexilla non incognita in prioris eminentia conspexere. Igitur aduentu tam subito, tanta seditione sedata, statim Reymundus Guaterfordiam profectus, in manu forti Comitem ab inde Guesefordiā reduxit. * Frecellus interim Guaterfordiæ custos, dum per aquā Suyrensem Comitē sequi properaret: in scapha, qua vehebatur, ab antiquis Ostmānis, vector à vehentib. cum suorū nonnullis interemptus occubuit. Qui statim hoc ꝑpetrato scelere ad vrbē reuertentes, Anglos quoscunq; in plateis & domib. reperiebant nec sexui parcētes, nec ætati: crudeliter ad vmbras transmiserunt. Verū vrbe per turrē Reghnaldi retenta solum exclusis sceleris authoribus, frustratorio conamine delusi, denuo proditores ad pacem cum deteriore tam opinione quam conditione redierunt. Reymūdus vero promissi non immemor, donec nunciis cum festinatione transmissis reuocatam à Dublinia Basiliam solenni desponsatione sibi copulauerat: à Guesefordia non discessit. Quibus legitime completis, nuptialique more, toto in epulis die, in thalami deliciis nocte consumpta, audito Rothericum Connactiensem, Media rursum ex terminio data, ipsos Dubliniæ fines iam inuasisse: in crastino Reymundus nec vino, nec venere retardatus, septus suorum cuneis, iter ad illas partes incunctanter arripuit. Rothericus autem expertus antea viri virtutem, ad propria remeando formidabilem eius aduentum non expectauit. Reformatis igitur in partibus illis, quæ turbata fuerant: & castris Mediæ tam Trummensi scilicet duuelescensi dirutis, & ab Hugone Tyrello eorundem custode paulo ante relictis, Reymundi vero beneficio iam reparatis & in statum meliorem redactis, præ timore viri, insula aliquandiu sub pace quieuit.

*Tyrellus.

Generum confœderatio: & maiorum subsequenter confeodatio.

Cap. V.

VIDENS autem Herueius Reymundi gloriam crescere vel inuitus, eiusque successus de die in diem amplius prosperari, quem in publico non poterat, lædere quærens vel in occulto, & sub affinitatis specie, falsæque amicitiæ fuco, cupiens efficacius opprimere nō prouisum: Reymundi consobrinā Mauricii Giraldidę filiam Nestā nomine sibi legitime copulandā petiit & obtinuit. Et vt firmiore vinculo genera coirent & cōuenirent: Reymundo procurante, primæuo Mauricii filio Gulielmo, comes Alinam filiam suam dedit vxorem: Ipsi quoque Mauricio à Cambria in Hiberniam iterum ascito: medium Ophelaniæ Cantaredum (quem & antea regio dono possederat) cum Gnykingelonensi castro in feodum donauit. Meylerio vero tanquam Marchioni remotiorem, proximum autem Dubliniæ, qui & olim Stephanidæ Regia munificentia fuerat assignatus, fratribus Herefordiensibus.

Prini-

Priuilegii impetratio.

CAP. VI.

INTEREA quanquam Martiis plurimum intentus & detentus exercitiis: Anglorum rex suæ tamen inter agendum Hiberniæ non immemor: cum prænotatis spurcitiarum literis in Synodo Cassiliensi per industriam quæsitis: directis ad curiam Romanam nuntiis, ab Adriano Papa de Anglia oriundo, tunc præsidente, priuilegium impetrauit, eiusdem auctoritate & assensu, Hibernico populo tam dominandi quam ipsum in fidei rudimentis incultissimum, Ecclesiasticis normis & disciplinis, iuxta Anglicanæ Ecclesiæ mores informandi. In Hiberniam itaque priuilegio transmisso, per Nicholaum Guallingfordensem tunc Priorem, Malmesburiensem quoque postmodum Abbatem tam positum quam depositum: necnon & Gulielmum Aldelmi filium: conuocata statim apud Guaterfordiam Episcoporum Synodo: in publica audientia eiusdem priuilegii cum vniuersitatis assensu, solemnis recitatio facta fuit, per Iohannem Salisburiensem, postmodum Episcopum Carnotensem, Romam ad hoc destinatum: per quem etiam idem Papa Regi annulum aureum in inuestituræ signum præsentauit. Qui statim simul cum priuilegio in Archiuis Wyntoniæ repositus fuerat. Vnde & eiusdem priuilegii tenorem hic interserere non superfluum reputaui. Erat itaque tenor hic:

Adrianus Episcopus seruus seruorum Dei, charissimo in Christo filio illustri Anglorum Regi salutem, & Apostolicam benedictionem. Laudabiliter & fructuose de glorioso nomine propagando in terris, & æternæ felicitatis præmio cumulando in cœlis, tua magnificentia cogitat: Cum ad dilatandos Ecclesiæ terminos, ad declarandam indoctis & rudibus populis Christianæ fidei veritatem, & vitiorum plantaria de agro Dominico extirpanda, sicut Catholicus Princeps intendis. Ad id conuenientius exequendum: consilium Apostolicæ sedis exigis & fauorẽ. In quo facto, quanto altiori consilio, & maiori discretione procedis: tanto in eo feliciorem progressum te, præstante Domino, confidimus habiturum: eo quod amplius ad bonum exitum semper & finem soleãt attingere: quæ de ardore fidei, & religionis amore, principium acceperunt. Sane Hiberniam, & omnes insulas, quibus sol iustitiæ Christus illuxit: & quæ documenta fidei Christianæ cæperũt: ad ius B. Petri & sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ (quod tua etiam nobilitas recognoscit) non est dubium pertinere. Vnde tanto in eis libentius plantationem fidelem & germen gratum Deo inseruimus: quanto id à nobis interno examine districtius prospicimus exigendum. Significasti siquidem nobis fili in Christo charissime, te Hiberniæ insulam ad subdendum illum populum legibus, & vitiorum plantaria inde extirpanda velle intrare: & de singulis domib. annuam vnius denarii B. Petro velle soluere pensionem, & iura Ecclesiarum illius terræ illibata & integra conseruare. Nos itaq; pium & laudabile desiderium tuũ cum fauore congruo prosequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes assensum: gratum velle & acceptum habemus, vt pro dilatandis ecclesiæ terminis, pro vitiorum restringendo decursu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inserendis, pro Christianæ religionis augmento: Insulam illam ingrediaris: & quæ ad honorem Dei & salutem illius terræ spectauerint, exequaris: Et illius terræ populus honorifice te recipiat, & sicut Dominum veneretur: Iure nimirum Ecclesiarum illibato & integro permanente, & salua B. Petro & sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ de singulis domib. annua vnius denarii pensione. Si ergo quod cõcepisti animo, effectu duxeris prosequente complendum: stude gentem illam bonis moribus informare: & agas tam per te, quam per illos (alios) quos ad hoc fide, verbo, & vita idoneos esse perspexeris, vt decoretur ibi Ecclesia, plantetur & crescat fidei Christianæ religio, & quæ ad honorem Dei, & salutem pertinent animarum per te taliter ordinentur: vt à Deo sempiternæ mercedis cumulum consequi merearis, & in terris gloriosum nomen valeas in seculis obtinere.

De quinquepertito iure.

CAP. VII.

CESSENT igitur inuidi, cessent & incauti, amplius obstrepere: Anglorum Reges nullo Hiberniam iure contingere: & discant eos ad hoc innitendo quinquepertito pariter (duplici scilicet antiquo, triplicique nouo) se iure tueri: sicut in Topographia nostra declaratur.

Quippe Gurguntium Belini filium & Britanniæ Regem à Dacia cum triumpho

redeuntem, Baſclenſium claſſem apud Orchades inuentam (viæ ducibus eis adhibitis) primo in Hiberniam tranſmiſiſſe: Britannica teſtatur hiſtoria. Teſtatur quoque famoſum illum Britanniæ Regem Arthurum Hiberniæ Reges tributarios habuiſſe, & magnæ vrbis legionum curiæ, Gillomarum Hiberniæ Regem cum aliis Regibus Inſulanis interfuiſſe.

Præterea vrbis Baonenſis (quam hodie noſtra continet Gaſconia) Baſcloniæ caput eſt, vnde Hibernenſes prouenerant. Item cum iuri ſuo renuntiare liberum ſit cuilibet (quanquam ſubiectionis cuiuſlibet hactenus immunes) his tamen hodie noſtris diebus: Anglorum Regi Henrico ſecundo omnes Hiberniæ principes firmis fidei ſacramentiq; vinculis ſe ſponte ſubmiſerunt. Quanquam enim innatæ leuitatis vitio (inconſtantia) à fide quantocyus reſilire non formidarunt: fidei tamen & fidelitatis vinculo non ſoluuntur. In contrahendo quippe liberi ſunt contractus huiuſmodi: non in diſtrahendo Et (quod ſolum ſufficere poſſet ad perfectionis cumulum, & abſolutæ conſummationis * argumẽtum ſummorum Pontificum, qui inſulas omnes ſibi ſpeciali quodam iure vendicat, totiuſq; Chriſtianitatis Principum & Primatum confirmans acceſſit auctoritas.

* augmentum.

Nobilis Limerici expugnatio.

CAP. VIII.

INTEREA Limericenſium Princeps Duuenaldus, cum ſe nimis inſolenter habere cæpiſſet: & à fidelitate Anglorum Regi exhibita non minus infideliter, quam irreuerenter reſiliiſſet: Reymundus collecta in vnum validæ iuuentutis cohorte, cum militibus centum, & viginti ſatellitibus equeſtribus, 300. ſagittariis, pedeſtribus 400. circa cal. Octob. Limericum audacter aggreditur. Accedẽtibus igitur illis ad aquam Sinnennenſem, quæ nobilem vrbem Limericum circumfluendo complectitur, quoniam ob rapidi profundiq; fluminis interlabentis obſtaculum tranſitum habere non poterant: iuuentus tam lucri quam laudis cupida, tanquam ad aquas Tantali poſita, deſideratæ rei tam propinquum, non ſine moleſtia pertulit impedimentum. Miles itaque nouus & tyro validus, Reymundi nepos, Dauid agnomine Walenſis, non cognomine, natione Cambrienſis, non cognatione, iuuenis egregius, pulcher & procerus: præ aliis omnibus moræ impatiens, horrendumque mortis periculum laudis amore contemnens, in rapidiſſimum flumen aſperum funditus & ſaxoſum ſe præcipitem dedit. Curſum itaq; fluminis lateraliter obliquans, & criſpantis vndæ caput obſeruans: ad oppoſitam indemnis ripam nobili tranſuectus equo, ſe vadum reperiſſe ſuis exclamauit.

Sed cum præter militem vnum, cui nomen Galfridus Iudas, ſequaces non inuenit: eadem reuerſus via, militem illum in redeundo amnis impetuoſi violentia, raptum ad ima ſubmerſum non reduxit. Quo viſo, Meylerius, qui cum Reymundo aduenerat, tantæ ſtrenuitatis audaciam alteri, & etiam ſanguine propinquo, tam nobilis inuidens auſus honorem, forti ſtatim, quo reſidebat, monito calcaribus equo, fluuium fremebundus intrauit. Et imitabili accenſus æmulatione, nec militis iam ſubmerſi terribili retardatus exemplo: ad alteram ſtatim ripæ partem non trepide, non timide, ſed audacter magis ac temerarie tranſpenetrauit. Ciues autem tam in ipſa ripa ei obuiantes, quam ab vrbis muralibus, quæ ripæ imminebant, creberrimis lapidum iaculorumque iactibus, dum ipſum repellere, vel potius oppetere nituntur: miles inſignis hinc hoſtis furentis, illinc aquæ ruentis rabiem intuens: galeam ictibus, clypeumque prætendens, inter duo pericula ſe medium, & à neutro totum, animoſe continuit.

Facto igitur ex vtraque parte clamore non modico: Reymundus, qui in vltima turma tanquam exercitus caput & rector, militiæ princeps extiterat: euentuum iſtorum ignarus omnino per medias continenter acies ſe proripiens ad aquam peruenit. Videns itaque nepotem ſuum ex altera ripæ parte in arcto iam poſitum, hoſtiumque ſine iuuamine cuneis expoſitum: non abſque plurima cordis anxietate, ſuis acriter exclamauit.

Oratio Reymundi.

VIRI, quibus virtutis vigorem inſitum nouimus à natura: quorumque in tot anguſtiis animoſitatis vires experti ſumus: viri, venite, via nobis oſtenſa eſt, & aqua hactenus inuia, noſtrorum auſu inuenta eſt peruia. Sequamur itaque præuium, iuuemus oppreſſum, animoſumque iuuenem in communis hac tam commodi noſtri, quam

quam honoris gratia tā viriliter aggressum, defectu auxilii præ oculis tam prope perire nullatenus permittamus. Quo dicto, se primus in amnem Reymundus immisit: cunctoq; certatim exercitu sequente, seq; suosq; fortunę commisit. Transeuntes itaq; indemnes, præter duos solum satellites equestres submersos, & militem vnum, cui nomen Guido, fugatis in vrbem hostibus non sine grandi ciuium strage muros statim irrumpunt: Et vrbe potiti cum victoria, spoliis plurimum ditati & auro, pericula ac damna lucri simul & laudis honore compensarunt.

Elige, lector, trium virorum audentissimum, an illum, qui citra exemplar omne primus omnium transeundo, aliis omnibus viam dedit? an illum, qui post exemplar simul & formidabile mortis exemplum transpenetrando se hostium multitudini solum exposuit: an illum, qui post vtrunque se cum exercitu toto tam animose periculo dedit. Hic quoque notandum videtur, die Martis captum fuisse Limericum, die Martis eidem fuisse subuentum: die Martis captam fuisse Waterfordiam: die Martis Wesefordiam: die Martis Dubliniam: nec per industriam hæc, sed casu solo contigisse. Nec mirum tamen vel rationi dissonum, si Martis potissimum die, Martia negotia sunt completa.

Descriptio Reymundi.

CAP. IX.

ERAT itaq; Reymundus vir amplæ quantitatis, staturæq; paulo plus quam mediocris: capillis flauis & subcrispis, oculis grossis, glaucis & rotundis, naso mediocriter elato, vultu colorato, hilari ac sereno. & quanquam carnosa superfluitate ventre turgescens, naturalem tamen corporis grauitatem innata cordis redimens viuacitate carnis vitium animi virtute leuabat. Super exercitus cura noctes ducebat insomnes, & tanquam excubiarum excubator, mirabili sollicitudine nocte tota circumeundo gyronagus, clamosus, errabundus excubare solebat. Felix in hoc & fortunatus, quod vel nunquam, vel rarissime, cui præerat, manus, aut temerariis ausibus; aut per incuriam oberrauerit. Vir modestus & prouidus, nec cibo nec veste delicatus: Caloris ei algorisque patientia par: vir patiens iræ, patiensque laboris. Quibus præsidebat, prodesse magis quam præesse, potiusque minister quam magister videri volens. Vt autem viri virtutes, mores & modos sub breuitate concludam: vir erat liberalis & lenis, prouidus & prudens. Et quanquam animosus plurimum, & armis instructus: prudentia tamen rebus in Martiis & prouidentia præcellebat. Vir in vtroque laudabilis: multum quidem militis habens, plus quam Ducis.

Descriptio Meylerii.

CAP. X.

MEYLERIVS vero vir fuscus, oculis nigris, & toruis, vultuque acerrimo. Staturæ paulo mediocri plus pusillę. Corpore tamen pro quantitatis captu perualido. Pectore quadrato, ventreq; substricto, brachiis ceterisq; membris ossosis, plus neruositatis habentibus, quam carnositatis. Miles animosus & æmulus. Nihil vnquam abhorrens, quod aggredi quis vel solus debeat vel comitatus. Primus in prœliū ire: vltimus conserto prœlio redire cōsuetus: in omni conflictu omnis strenuitatis opera seu perire paratus, seu præire: adeo impatiens & præceps: vt vel vota statim, vel fata complere dignum ducat. Inter mortis & Martis triumphos, nil medium ponēs: adeo laudis cupidus & glorię, quod si viuendo forte non valeat: vincere velit vel moriendo. Vir itaq; fuisset cumulata laude dignus vterque, si ambitione posthabita, Christi Ecclesiam debita deuotione venerantes, antiqua & autentica eiusdem iura non tantum illibata conseruassent: Quinimo tam nouæ, tamque cruentæ conquisitionis (plurima quippe sanguinis effusione, Christianæq; gentis interemptione fœdatæ) partem placabilem Deoq; placentem, laudabili largitione contulissent. Veruntamē quod mage stupendum est, ampliorіq; dolore dolendum: postremum hoc vitium toti fere militiæ nostræ à primo aduentu, vsque in hodiernum constat commune fuisse.

Generis commendatio.

QVID Stephanidæ filii suis meruere temporibus? Quid Mauritii? Quid Robertus Barrensis vir verecundus & audax: cuius laudes præcedentia tenent. Quid Milo Meneuensis tam Mauritii quam Stephanidæ nepos: qui cum primis primus, & inter primos animosus aduenit? Quid Henrici filius Robertus, Meylerii frater? Quem nisi præpropere rebus humanis exemptus fuisset: nobili fratre minorem strenuitate non crediderim.

Quid

Quid Reymundus Kantitunenſis: Quid Robertus Barrenſis minor? vterque procerus, pulcher, & probiſſimus. Quid Reymundus Hugonides? Quanquam ſtaturæ minoris: probitate tamen atque prudentia non tacendus. Horum autem trium (quos poſtmodum in Deſmoniæ partibus virtus egregia ſublimauit) damno ſuorum non modico, ob nimiam animoſitatis immoderantiam, longe ante diem fato caduca, mors præmatura anticipauit. Quid alii generoſitatis eiuſdem quamplurimi? quibus inſignia ſingulorum geſta perennem poterant laudis memoriam promereri.

Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox: digne promere cuncta queam.

O genus, ô gens gemina natura, à Troianis animoſitatem, à Gallis armorum vſum, originaliter trahens. O genus, ô gens tam generis numeroſitate, quam & innata ſtrenuitate ſemper ſuſpecta. O genus, ô gens, quæ ad regni cuiuſlibet expugnationem per ſe ſufficeret: ſi non tantā inuidens illis ſtrenuitatem, ſemper in alta liuor exardeſcens, ab alto coegiſſet deſcendere.

Cum itaque Reymundus ſuper vrbis ſtatu aliquandiu diſpoſuiſſet: alimentis illuc vndique contractis, & familia: militibus ſcilicet quinquaginta, ſatellitibus vero equeſtribus 200. & totidem ſagittariis ibidem relictis, Milone quoque Meneuenſi conſobrino ſuo eiſdem præfecto, cum victoria reuerſus, in Lageniæ partibus ſe cum exercitu indemnem recepit. Sed quoniam virtutem inuidia perſequi non ceſſat: Herueius de monte Mauriſco (ſolita mentis malitia affinitatis gratia non mutata) continuo nuntiis ad Anglorum Regem tranſmiſſis: illi ſiniſtre rerum euentum indicauit. Aſſerens quoq; Reymundum contra Regis honorem, & fidem debitam, non tantum Limiricenſium ditionem, ſed etiam Hiberniam totam ſibi ſuiſque iam occupare proculdubio propoſuiſſe. Et vt hoc figmentum delator regiis auribus tutius & probabilius præſentaret: ad votum effectui mancipandum, in Bragmannorum morem, coniuratas ad hoc cateruas Reymundum aſſerit compoſuiſſe. Exercitum quoque (namque) totum Reymundus ſacramento conſtrinxerat: de lucro in publicum producendo, de facienda iuſta inter ſe partitione, & Principis reſeruanda portione.

Heruei deſcriptio, & Reymundi ab eo facta delatio.

Cap. XI.

ERat autem Herueius vir, procerus, & pulcher, oculis glaucis & prominentibus, aſpectu amabili, vultuque venuſto, verbis ornatis, collo tereti & longo, in inſidam capitis columnam erecto, demiſſis humeris, & tam manibus quam brachiis decenter in longum protenſis. Pectore mediocriter quadrato, medio vero, quod pleriſque ſine lege turgeſcere ſolet, naturaliter & modeſte ſubſtricto. Demum in amplitudinem pectori proportionalem, verſus ilia deſcendente. Denique tam coxis quam tibiis & pedibus per omnia militaribus partique corporis ſuperiori non ineleganter reſpondentibus. Statura quoque vir erat immodicæ mediocritatis modum excedente. Sed quantum, exteriorem hominem multiplici natura dote beauerat: tantum & interiorem variis vitiorum maculis malitia deformauerat. Erat quippe vir à pueritia Veneri datus, & quicquid in omni libidine vel aliis in ipſum, vel ipſi in alios collibuerat: exercere paratus: nec inceſtus vllos, nec adulteria vitans, vir inuidus, delator & duplex, vir ſubdolus, facetus, & fallax. Cuius ſub lingua mel, & lac veneno confecta. Vir vagus & vanus præter inconſtantiæ ſolius, nullius rei conſtantiam habens. In ſummis rotæ gradibus quandoque conſtitutus, ſed irremeabili deſcenſu, & irreparabili iam caſu, verſus ima volubilitate dilapſus. Vir olim Gallica militia ſtrenuus, ſed hodie plus habens malitiæ quam militiæ: plus fraudis, quam laudis: plus eminentiæ, quam exiſtentiæ: plus feſtiuitatis quam fœcunditatis: plus verboſitatis quam veritatis. Rex vero, ſicut moris eſt (quia fama credibilior iniuriarum nuntia, quam beneficiorum fieri ſolet, & memoria diuturnior) forte delatori fidem habens: elapſa hyeme quatuor in Hiberniam legatos tranſmiſit: hos ſcilicet, Robertum Poerium, & Oſbertum de Herlotera, Gulielmum de Bendenges, & Adam de Gerneman. Quorum duo cum Reymundo iam reuocato in Angliam redirent: duo vero ibidem cum Comite moram traherent.

Regiæ apud Limericum familiæ ſubuentio.

Cap. XII.

PRÆPARATO itaque Reymundo, & nihil præter Zephyri beneficium iam

præſto-

præstolante, ecce de familia Limiricea nuntii venerunt, indicantes Duuenaldum Tuemoniæ principem Limericum cum infinita multitudine iam cinxisse. Et quoniam omnia alimenta tam ibi inuenta, quam attracta, brumali tempore consumpserāt, eis quantocyús subueniendum. Comes autem cum eis ad succurrendum anxius existeret, interpellatam sup hoc familiam, adeo ex Reymundi abscessu exanimatam offendit & contristatam: vt se illuc ituros absque Reymundo omnes vnanimiter contradicerent. Communicato igitur cum nuntiis regiis consilio, quoniam in arcto res erat: demum ad supplicationem tam Comitis, quam nuntiorum Reymundus iterum versus Limericum vexilla conuertit. Tendens itaq; Cassiliam cum militibus 80. satellitibus equestribus 200. sagittariis 300. præter Hibernienses, quos secum adduxerat, Murchardum scilicet Kenceleiensem, & Duuenaldum Ossyriensem: audiuit Tuemoniensem, obsidione relicta, ei in passu Cassiliensi obuiam venisse. Et locum natura difficilem confragis arborum & fossatis plurimum exasperasse. Sepem quoq; fortissimam ex transuerso locasse.

Oratio Duuenaldi Ossyriensis.

CAP. XIII.

SEPARATO itaq; exercitu in tres turmas, & armato: cum iam prope fuissent, Duuenaldus Ossyriensium Princeps: quoniam & Tuemoniensibus inimicissimus extiterat, videns Anglorum cohortes quamquam perpaucas, animosas tamen, & armis decenter ornatas; vt amplius etiam ipsas animaret: eas in hunc modum affatur: Viri, quorum victoriis cessit insula, hodie viriliter aggrediamini: quod si solita strenuitate victores effecti fueritis, nostræ secures cum gladiis vestris hostes acriter à tergo persequentur. Sin autem victas (quod absit) acies vestras variata sorte viderimus, in vos cum hostibus proculdubio * conuertentur. Cauete viri, cauete, procul hinc castra: fuga longissima. Et nos victorib. semper adhærentes solum persequimur fugientes. De nobis itaq; confidite, sed victores.

*forte conuertemur.

His dictis, Meylerius, qui primæ turmæ præerat, tanquam turbo validus, cum suis ad passus se proripiens, sepe destructa penitus ac deleta: non absque resistentium clade, viam gladiis aperuit, & ampliauit. Passu itaq; Paschæ vigilia transpenetrat, tertio Paschali die, die videlicet Martis, sicut primo: sic & secundo: Limericum exercitus victoriosus intrauit.

Reparatis igitur illis & reformatis, quæ hostili obsidione turbata videbantur: non multo post aggressus est colloquium cum Connactiensi simul & Tuemoniensi principibus vno die: sed non loco. Rothericus vero nauigio venit in lacu magno, qui nobilem illum Synnenensem fluuium ex se pariens, duo brachia per oppositas Insulæ in Oceanum longe transfundit. Duuenaldus vero ex altera parte, sed non procul inde in syluæ cuiusdam limbo. Reymundus vero in medio vltra Killeloniam militaribus à Limerico quasi sedecim eo vsque productum est colloquium, vt princeps vterque datis ibidem obsidibus, fidelitatem Anglorum Regi & suis, de cetero inuiolabiliter exhibendam, sacramentis corporaliter præstitis renouauit.

His autem peractis, Limericum cum obsidibus reuerso: ecce Desmoniæ Princeps Dermitius Macharthi per nuntios Reymundo supplicat, vt ei contra filium suum primæuum Corniacum scilicet Olechan, qui ipsum iam fere à regno expulerat, tanquam homini & fideli Domini Anglorum Regis restitutionis auxilium misericorditer impendat. Larga quoque tam Reymundo donaria, quam militibus stipendia compromittens. Reymundus vero nec lucri, nec laudis contemptor, præhabito cum suis consilio, statim victoriosa contra Corcagiam vexilla direxit. Multis itaque tam prædis in breui, quam stipendiis familia in partibus illis abunde refecta, & alimentorum copia Limericum abinde prospere transmissa: Dermitius Macharthi Reymundi beneficio iam regnum integre recuperauerat: quando filius eius Kormacus ipsum sub pacis obtentu dolose tenuit & incarcerauit. Cui pater non longe post talionem reddens, & dolo dolum compensans: ab ipso carcere mortem eidem machinari non formidauit.

De morte Comitis Reymundo nuntiata.

CAP. XIIII.

INTEREA temporis autem, dum hæc in Desmoniæ partibus agerentur: adest nuntius Reymundo à Dubliniæ partibus cum festinatione transmissus: literas ei ex

ei ex parte Basiliæ sponsæ suæ deferens, sed earundem continentiam ignorans. Lectæ sunt igitur à familiari quodam clerico Reymundi in secreto literæ, quarum tenor hic erat:

Amantissimo Domino & sponso suo Reymundo sua Basilia eam quam sibi salutem exoptat. Nouerit (mi charissime) vestrę dilectionis synceritas, quod dens ille molaris & magnus, qui tantum mihi doluerat, iam cecidit. Quapropter si qua vobis vel mei, vel etiam vestri de cetero cura fuerit: reditum maturare non differatis. Quibus auditis, statim Reymundus per dentis casum, Comitis mortem prudenter significatam perpendit. Qui ante ipsius discessum Dubliniæ graui morbo decubuerat. Sed eo iam circa Calend. Iunii humanitus extincto, mortem ipsius præ Hiberniensium timore, vsque ad Reymundi familiæ reditum ex industria celare modis omnibus satagebat. Reymundus autem Limericum ilico reuersus, & interiorem mentis angustiam exteriore vultus hilaritate valde dissimulans, paucis familiæ viris casum aperiens, tantæ nouitatis & inopinati euentus consilium cum discretioribus communicauit. Communiter itaque deliberatum est, & decretum tum propter Comitis mortem, tum etiam propter imminentem Reymundi in Angliam abscessum: vrbem tam remotam, tam infinitis hostibus vndique vallatam, in præsentiarum relinquendam, totamque familiam integre ad vrbes maritimas, Lagenięque castra tuenda, reducendã. Acquiescens autem tandem Reymundus, quanquam inuitus, nullo prorsus maiorum inuento, qui post eius discessum vrbi præsidere voluit: Duuenaldo Tuemonię Principi tanquam Baroni domini Anglorum Regis, vrbis custodiam sponte commisit. De vrbis indemnitate, de vrbe ad Regis mandatum restituenda, & pace seruanda, nouis iterum obsidibus & sacramentis multipliciter renouatis.

Exeuntes igitur, & vix vlteriore pontis capite transmeato, vere ex altera statim parte, ponte confracto, continenter vrbem fortiter muratam, ædificiis decenter ornatam, alimentis vndique congestis plene refertam: quatuor ex partibus incendio datam, non absque dolore conspiciunt: proditore Duuenaldo, qualiter gentis suæ fidei de cetero fides sit habenda, tam impudenti tamque recenti periurio, tanto tam opprobrioso infidelitatis indicio fidem præstante. Anglorum autem Rex subuentionis huius ausum audiens, respondisse memoratur: Magnus fuit ausus in aggrediendo, maior in subueniendo: sed sapientia solum in destituendo. Dubliniam igitur familia reuersa, corpus Comitis, quod ex eius præcepto vsque ad Reymundi aduentum fuerat reseruatum; Dubliniæ in Ecclesia Sanctæ Trinitatis in ipso reuerendæ Crucis *prospectu: procurante Laurentio sedis eiusdem Archipræsule: celebratis solemniter exequiis, est cumulatum.

* *al. conspectu.*

De Aldelmi filio, in Hiberniam custode transmisso.

CAP. XV.

HIs ita gestis, Regii legati nouis super casibus nouo fungentes consilio: relicto in Hibernia procuratore Reymundo, ad Anglorum Regem, primo flante Circio, in Angliam cum festinatione contendunt. Nouas eidem rerum mutationes ex Comitis morte nuntiantes. Quibus auditis Rex ilico Wilhelmum Aldelmi filium cum decem militibus de priuata familia in Hiberniam procuratorem transmisit. Adiungens ei Iohannem de Curcy, cum aliis decem, Stephaniden quoque & Milonem Coganensem (qui in biennali illo, & plusquam ciuili bello: Regi tam in Angliæ quam Galliæ partibus egregie militauerant) cum viginti. Audiens autem Reymundus eos applicuisse: statim cum militum agmine pulcherrimo in ipsis Guesefordiæ finibus illis ouanter occurrens: & in osculo pacis cunctos suscipiens, tam vrbes omnes & municipia, quam obsides quoque totius Hibernię Guilielmo tanquam Senescallo in regnum à Rege transmisso: in continenti commisit. Videns itaque Gulielmus & inuidens, Reymundum tam pulchra iuuentute stipatum: Intuens quoque Meylerium & alios Reymundi nepotes, in equis pulcherrimis, clypeis assumptis vnius armaturę circiter 30. iuueniliter (vt moris est) per campana ludentes: ad suos se vertens, demissa voce superbiam hanc, inquit, in breui comprimam, & clypeos istos dispergam. Ab hac igitur hora, semper tam iste, quam alii procuratores Hiberniæ cuncti, Reymundo, Meylerio, tam Mauritii filiis, quam Stephanidæ, totique generi, desuper forte, lata sententia, tanquam coniuratione quadam ex inuidia nocere non cessarunt. Hoc etenim gentis huius omen, & conditio. Semper in armata militia chari: semper primi: semper rebus in Martiis ausu nobili præstantissimi. Cessante vero necessitatis, statim

ſtatim exoſi, ſtatim vltimi, ſtatim ad ima liuore depreſſi. Veruntamen tantæ generoſitatis ſyluã, liuor ad plenum extirpare non potuit. Vnde & vſque ad hodiernum diem gens hæc, nouis plantularum ſuccrementis: vires in inſula non modicas habent. Qui ſunt qui penetrant hoſtis penetralia? Giraldidæ. Qui ſunt qui patriam conſeruant? Giraldidæ. Qui ſunt quos hoſtes formidant? Giraldidæ. Qui ſunt quos liuor detractat? Giraldidæ. O ſi principem tantæ ſtrenuitatis merita digne penſantem reperiſſent: quam tranquillum, quam pacificum olim Hiberniæ ſtatum reddidiſſent? Sed horum, ſine cauſa ſemper ſuſpecta ſtrenuitas, at quibus ex fide cura committitur, abſq; ſtrenuitate ſecuritas. Viri ergo viribus inſignes, & vitæ, ſtrenuitatis amore, contemptores: ſolita virtutis incedere via, ne ceſſetis *Giraldidæ.* *Apoſtrophe ad Giraldidas.*

Felices facti ſi quid mea carmina poſſunt.

Virtus enim vacare non poteſt. Suum ſemper vel in præſenti vel in futuro conſequetur effectum. Quanquam igitur ſeu per ignauiam principum, ſeu per inuidiam veſtra ſit hactenus ſtrenuitas irremunerata: ſtyli noſtri tamen diligentia non tranſibit illaudata. Gaudeat ergo iuuentus, & ampliori deſiderio de die in diem virtutis amore deſudet: quippe cuius memoria nec præterire, nec perire: quinimo terris & theſauris precioſiore perpetuo floret laudis honore celebrata.

Circa hæc tempora & parum ante viſus eſt apud Guykingelo vir prodigioſus: In vacca quippe, vitio gentis illius à viro progenitus bouinas, in humano corpore præferens extremitates. Sicut Topographia noſtra deſcribit.

Igitur Aldelmi filio maritimas vrbes luſtrante, interiora verò montana, & penitimas terræ partes à longe reſpiciente, aurum quoque, quo abundat inſula ſitibunda libidine congregante: Mauritius Giraldi filius, vir modeſtus, vir prudens ac ſtrenuus, apud Gueſefordiam non ſine magno ſuorum mœrore, circa Calend. Septemb. occubuit: alium in Hibernia poſt ſe conſtantia & fide firmiorem, vel ſtrenuitate præſtantiorem non relinquens. Wilhelmus vero ſuper caſtello Guikingelonenſi Mauritii filios illico conueniens, & circumueniẽs: non ceſſauit, donec illud à manibus ipſorum fraudulenter eripuit. Quibus tamen non longe poſt Fernas quoq; quaſi in excambium dedit, vbi & caſtrum cõtinuo, quanquam inter hoſtes medios ab animoſa iuuentute conſtructũ, Gualterus Alemannus nuncupatione, nõ natura, non ſtatura: Guilielmi nepos & ſub eodem Gueſefordiæ cuſtos, ab auunculi moribus non degenerãs. Et quoniam *Aſperius nihil eſt humili, cum ſurgit in altum,*
Cuncta premit, dum cuncta timet, deſæuit in omnes,
Vt ſe poſſe putent: nec belua tetrior vlla eſt,
Quam ſerui rabies in libera colla furentis.

Murchardi Kenceleiæ principis auro corruptus, doloſe deſtrui procurauit & deleri. Reymundo vero terras, quas in valle Dubliniæ, & ſecus Weſefordiam habuerat: ſtatim Guillelmus ſubtraxit. Mandatum quoque Domini Anglorum Regis ſuper Ophelaniæ Cantaredo Stephanidæ reſtituendo, auro delinitus, effectui non mancipauit. Denique viris egregiis, aſpera ſolum & remota, hoſtibuſque vicina tantum & periculoſa reliquit.

Aldelmi filii deſcriptio.

CAP. XVI.

ERAT autem Aldelmi filius vir corpulentus, tam ſtaturæ quam facturæ, inter parum mediocribus maiores ſatis idoneæ: vir dapſilis & curialis. Sed quicquid honoris cuiquam impendit, ſemper in inſidiis, ſemper in dolo, ſemper propinans ſub melle venenum, ſemper latens anguis in herba. Vir in facie liberalis & lenis, intus vero plus aloes quam mellis habens. Semper
Pelliculam veterem retinens, vir fronte politus,
Aſtutam vapido portans ſub pectore vulpem. Semper
Impia ſub dulci melle venena ferens.

Molliti ſermones eius ſuper oleum: ſed ipſi ſunt iacula. Cuius hodie venerator, cras eiuſdem ſpoliator exiſtens, vel delator. Imbellium debellator, rebellium blanditor: Indomitis domitus, domitis indomitus, hoſti ſuauiſſimus, ſubdito grauiſſimus: nec illi formidabilis, nec iſti fidelis. Vir doloſus, blandus, meticuloſus, vir vino Veneriq; datus. Et quanquam auri cupidus, & curialiter ambitioſus: non minus tamen curiam diligens, quam curam.

Vltoniæ inuaſio.

VIDENS autem Iohannes à Curcy ab Aldelmi filio cuncta cupide, cuncta timide, cuncta doloſe tractari: nec ipſum vel ſubditis fidelem, vel hoſtibus formidabilem conſiderans. De Dublinienſium familia, ſtipendiorum defectu grauiter * exinanita, & Ducis ignauia: prædis hoſtium (vt aſſolet) minime refecta paucos ſibi alliciens, ſed probos, ſed ſtrenuos, ſed electos, cum militibus viginti duobus, & aliis quaſi 300. Vltoniam, armis Anglorum hactenus incognitam, miles animoſus audacter aggreditur.

*exanimata.

Tunc impletum eſſe videtur illud Merlini Calidonii dictum, vt dici ſolet (quia nihil de Merlinorum dictis aſſerimus) Miles albus, albo reſidens equo, aues in clypeo gerens, Vltoniam hoſtili inuaſione primus intrabit. Erat enim Ioannes pluſquam flauus, & in albedinem plurimum vergens: album forte tunc equum equitans, & pictas in clypeo auiculas præferens. Trium itaq; dierum per mediam terram Vzielenſem, emerſo itinere, 4. die mane Dunenſem ciuitatem citra defenſionis obſtaculum, circa Cal. Febr. hoſpes & hoſtis inopinatus intrauit: Rege Dunleuo tam ſubiti caſus euentu ſtatim in fugam conuerſo. Itaq; familia inops, & famelica alimentorum copia, prædis quoque ac ſpoliis, affatim iam refecta.

Viuianus Romanæ ſedis legatus, à Scotiæ partibus in Hiberniam tunc forte nauigio tranſuectus, & eadem in vrbe tunc repertus. Qui de pace inter Regem & Iohannem formanda, de tributo quoque Anglis annuatim ſoluendo (dum tamen à finibus illis exire, & ad ſua reuerti voluerint) multa quidem verba ſuaſoria nec perſuaſoria proponebat. Videns autem Dunleuus ſe verbis minime profecturum, corrogatis vndiq; viribus cum 10. bellatorum milibus infra 8. dies hoſtes in vrbe viriliter inuadit. In hac etenim inſula ſicut & in omni natione, gens borealis magis bellica ſemper & truculenta reperitur. Nam, vt ait Poeta:

Omnis in Arctois ſanguis quicunq; pruinis
Naſcitur, indomitus bellis, & mortis amator.

Proſpiciens itaq; Ioannes hoſtiles acies acriter ad vrbẽ accedere: quanquã manu modica, tamen perualida, potius obuiã exire, & viribus dimicando, belli fata tentare, quam exili municipio, quod in vrbis angulo tenuiter erexerat, diutius ab hoſte claudi, & fame confici longe prælegit. Igitur atroci bello conſerto, in primo eminus ſagittarum iaculorumq; grandine perfuſo. Deinde cominus lanceæ lanceis, ſecuribus enſes confligẽtes: ad tartara multos vtrinq; tranſmittunt. Dum igitur acerrimo Martis conflictu, *Iam clypeo clypeus, vmbone repellitur vmbo: Enſe minax enſis, pede pes, & cuſpide cuſpis:* qui gladii Ioannis ictus hic cerneret, qualiter nunc caput ab humeris, nunc armos à corpore, nunc brachia ſeparabat, viri bellatoris vires digne poſſit commendare. Multis igitur in hoc conflictu ſe ſtrenue gerentibus: Roger. tamẽ Poerius adoleſcens imberbis & flauus, pulcher & procerus (qui poſtmodum in Lechliniæ & Oſſyriæ partibus emicuit) ſecunda nõ immerito laudẽ obtinuit. Poſt graues itaq; diuq; ambiguos, nimis impari certamine belliq; cõgreſſus, tandẽ Ioannis virtuti ceſſit victoria: hoſtiũ multitudine magna ꝑ marinã gliſin, quo transfugerãt, interempta. Tunc impletũ eſt, vt dicitur illud Hibernici Columbæ vaticiniũ: qui bellũ iſtud longe præcinens, tantã in eo futurã, inquit, ciuiũ ſtragẽ, vt hoſtes ad genua eorundẽ fuſo cruore natarent. Pręgliſis namq; mollicie, dum ad ima penetraret humana ponderoſitas, terræ lubricæ ſanguis profluus ſuperficiem tenens, genua cruraque de facili pertingebat. Scribit etiam idem vates, vt fertur, quendam pauperẽ & mendicũ, & quaſi de aliis terris fugacẽ, cum parua manu Dunam venturum; & citra maioris autoritatem vrbem obtenturũ. Bella quoq; plurima, varioſq; rerũ euentus: quæ omnia de Ioanne de Curcy ſunt manifeſte completa. Ipſe vero Ioan. librũ hunc propheticũ Hibernice ſcriptum tanquã operum ſuorũ ſpeculũ ꝑ manib. dicitur habuiſſe. Legitur quoq; in eodẽ lib. Iuuenẽ quendam cum armata manu Guaterfordię muros violenter irrupturum, & cum magna ciuium ſtrage vrbem obtenturum. Eundem quoq; per Gueſefordiam tranſiturum, & demum abſq; difficultate Dubliniam intraturum. Quæ omnia de Comite Richardo cõſtat eſſe completa. Vrbem quoq; Limericenſem, ab Anglorum gente bis deſerendam, & tertio retinendam Sanctus ille teſtatur. Sed deſerta quidem iam bis videtur. Primo, vt dictũ eſt, à Reymundo: ſecundo à Philippo, ſup. c. 18. de Breuſa: qui cum ad vrbem ſibi datam, aqua tamen interlabente veniret: citra conatus omnes, & inſultus eandem reuertendo deſeruit: ſicut plenius ſuo loco dicetur. Vnde iuxta idem vaticinium: vrbs tertio petita, erit retinenda, vel potius longe poſt ſub Hammone

mone

mone de Valoignes Iustitiario fraudulenter destructa, & per Meylerium restaurata recuperataque.

In duobus itaque magnis prœliis Iohannes apud Dunam victor * enituit. In primo post purificationem. In secundo circa Calendas Iulii, in natiuitate Sancti Iohannis, vir de quindecim virorum * militibus victoriam obtinuit cum paucissimis, hostium extincta multitudine. Tertiũ erat apud Ferly in prædæ captione, vbi ob arctum viæ transitum, post graues tandem congressus & anxios: sic pars Iohannis victa succubuit, aliis interemptis, aliis per nemora dispersis, vt vix Iohanni 11. milites superstites adhæsissent. Ipse vero virtutis inuictæ, cum tantilla suorum paucitate per 30. miliaria se ab hostili multitudine continue defendendo, equis amissis omnib. vsq; ad castrum suum duobus diebus & noctibus, ieiuni, armati, pedites, miro conatu, memoriaq; dignissimo, euaserunt. Quartum apud Vriel viri multi quoq; suorum interempti, & alii in fugam conuersi. Quintum apud Pontem Iuori in reditu ab Anglia: vnde tamen ad sua victor euasit. In tribus itaque victoriam adeptus. In duobus Martii certaminis * vires expertus: & aleam fortunæ: longe tamen hosti plus damni quidem læsus intulit, quam sustinuit.

* emicuit. * millibus. * vices.

Descriptio Iohannis de Curcy.

CAP. XVII.

ERAT itaque Iohannes vir albus & procerus, membris neruosis & ossosis, staturæ grandis, & corpore perualido, viribus imměsis, audaciæ singularis, vir fortis & bellator ab adolescentia. Semper in acie primus, semper grauioris periculi pondus arripiens. Adeo belli cupidus & ardens, vt militi dux præfectus, ducali plerunque deserta constantia Ducem exuens, & militem induens, inter primos impetuosus & præceps: turma vacillante suorum, nimia vincendi cupiditate victoriam amisisse videretur. Et quanquam in armis immoderatus, & plus militis quam Ducis habens, inermis tamen modestus, ac sobrius, & Ecclesiæ Christi debitam reuerentiam præstans, diuino cultui per omnia deditus: Gratiæque supernæ, quoties ei successerat, cum gratiarum actione totum ascribens, Deoq; dans gloriam, quoties aliquod fecerat gloriosum. Sed quoniam, vt ait Tullius, Nihil simplici in genere, omni ex parte perfectum natura expoliuit: nimiæ parcitatis & inconstantiæ næui, niueum tantæ laudis nitorem denigrauerant. Regis itaque Manniæ Gotredi filia sibi legitime copulata, post varia belli diuturni prœlia: & graues vtrinque conflictus, tandem in arce victoriæ plane constitutus, Vltoniam vndique locis idoneis incastellauit. & nusquam (non absque) labore plurimo, & inedia, multisque periculis, pace firmissima stabiliuit. Hoc autem mihi notabile videtur: quod grandes hi quatuor Hibernicæ expugnationis postes, Stephanides, Herueius, Reymundus, & Iohannes de Curcy (occulto quidem Dei iudicio, sed nunquam iniusto) legitimam ex sponsis prolem suscipere non meruerunt. Quintum autem his Meylerium adiunxerim, qui legitimam vsque hodie de sponsa prolem non suscepit. Sed hæc de Iohanne Curcy summatim, & quasi sub epilogo commemorantes, grandiaq; eiusdem gesta, suis explicanda scriptoribus relinquentes, Dubliniam de cetero * reuertar.

* al. reuertamur.

Dubliniense concilium: Viuiano præsidente.

INTEREA Viuianus legationis vice per Hiberniam fungens: conuocato Dubliniæ Episcoporum synodo, ius Anglorum Regis in Hiberniam, & summi Pont. confirmationem, viua voce publice protestatur: tam clero quam populo sub anathematis interminatione districte præcipiens, & iniungens, ne ab eius aliquatenus fidelitate ausu temerario resilire præsumant. Et quoniam consuetudinis erat, vt ab Hibernicis ad Ecclesiarum refugia victualia transferrentur: Anglicanæ familiæ licentiam dedit, vt quoties in expeditionem profectis, aliunde alimenta non obuenerint: in Ecclesiis reperta (iustæ taxationis Ecclesiarum custodibus soluto pretio) extrahantur. His ita gestis, Milo Coganensis sub Aldelmi filio Dubliniens. familiæ constabularius, & vrbis iterum custos effectus: cum militibus 40. (quorum 20. iuuenis egregius Radulphus sc. Stephanidæ filius præfectus fuerat) cum satellitibus quoq; equestribus 200. & sagittariis 300. aquam Sinnenensem transeuntes, Connactiam ab Anglis hactenus non petitam, viriliter inuadunt. Connactenses vero vrbibus vndiq; & villis igne proprio combustis, alimentis quoq; cunctis (quæ hypogeis subterraneis abscondere non poterant) simul cum Ecclesiis igne consumptis, in nostræ gentis iniuriam, & diuinæ vindictæ prouocationem, cruces & imagines Sanctorum ad terram depo-

nentes, in hostiũ prospectũ per campestria proiecerunt. Anglicana vero familia cum Tuemoniã metropolin iam peruenisset, & 8. dierũ morã in hostili terra fecisset: terram alimentis vacuã inueniens, ad aquã Sinnenensem reuersa est. Rothericũ vero Conactiæ principẽ cum 3. exercitibus magnis in sylua quadam prope Sinnenum obuiũ habens,* inito graui vtrinq; conflictu, demum tribus tantum satellitibus equestribus amissis, & interemptis hostium multis, Dubliniam indemnis euasit.

al. habito.

Aldelmi filii reuocatio, & Hugonis de Lacy præfectio.

CAP. XVIII.

REVOCATO interim in Angliam Aldelmi filio (qui nihil egregium in Hibernia gessit, præter hoc solum, quod baculum virtuosissimum, quem baculum Iesu vocant, ab Armacha Dubliniam transferri procurauit) & tam Milone quoq; Coganensi quam Stephanide: Rex Henricus Hugonem de Lacy generalẽ Hiberniæ procuratorem cõstituit: Robertum Poerium illi Guaterfordiæ simul & Guesefordiæ custodem adiungens. Stephanidæ quoq; & Miloni Momoniam tunc australem, Corcagię videlicet regnum ab occidentali Lismoriæ inter ipsos ex æquo diuidẽdum, præter vrbem Corcagiensem, cum Cantaredo ei adiacente in feodum donauit. Philippo quoq; de Breusa Momoniam Borealem Limericensẽ videlicet regnum integre, præter vrbem ipsam, cum suo Cantaredo, regia contulit munificentia. Transeuntes igitur in Hiberniam mense Nouemb. cum triplici familia tres viri confeodati simul & confœderati, per maritimam australis Hiberniæ viam, primo Guaterfordiam, deinde Lismoriam, deinde vero Corcagiam, à ciuibus & milite quodam Richardo sc. Londoniensi tunc ibi sub Aldelmi filio custodiam agente, cum honore recepti, indemnes perueniunt. Pacificatis itaq; continuo tam Dermitio Desmoniæ principe, quam aliis quoq; partis illius viris prępotentibus Stephanides & Milo 7. Cantaredos vrbi ꝓpinquiores, quos vtiq; maiori in pace tunc possidebant, inter se diuiserunt. Stephanidæ tribus ab Oriente, Miloni vero quatuor ab Occidente, sorte obuenientibus, hinc paucis quia potioribus: illinc pluribus, quia deterioribus, in diuisione constitutis: vrbis existente communi custodia, & aliorum Cantaredorum 24. (qui restabant) tributo, cum venerit, inter ipsos æqualiter diuidẽdo. Dicitur autem Cantaredus, tam Hibernica quam Britannica (sicut Topographia describit) tanta terræ portio, quanta 100. villas continere solet. His ita gestis Philippum de Breusa Limericum conducunt. Habebat autem Stephanides milites secum 30. & satellites equestres 40. Milo vero milites 20. & satellites equestres 50. Philippus milites 20. & satellites equestres 60. præter sagittarios pedestres multos: cuilibet trium agminum associatos. Venientibus igitur illis ad vrbem, solum Sinnenensi interlabente fluuio, quasi 40. miliaribus à Corcagia distantem, & offerentibus statim Stephanida & Milone se aquam transire, & vrbem aggredi velle (quanquam spontaneo ciuium igne præ oculis iam combustam cõspexissent) vel si mallet ex opposita parte super eundem amnem Philippo castrum metãdo construere: Philippus, quanquam in se miles animosus & audax: pusillanimi tamen suorum consilio potius indemnis ad sua reuerti, quam in terra tam hostili tamq; remota fortunæ tentare pericula, prælegit. Nec mirũ quoq;, si in hac illi expeditione sinistre contigerit: qui tot australis Cambriæ, finiumq; illorum Marchiæ sibi viros homicidas seditiosos ac flagitiosos, eosque præ aliis electos, associauerat. Nec longe post: Mereducius Stephanidæ filius, adolescens indolis egregiæ, & strenuitatis eximiæ, Corcagiensi in vrbe, cum magno suorum mœrore, mense Martio, Martis alumnus, occubuit. Circa id temporis apud Guaterfordiam vacca reperta fuit, cum multa gentis illius admiratione, sicut Topographia testatur.

Interea sedit Romæ famosum illud Lateranense concilium: præsidente * Alexandro 3. Alemannorum Ecclesia ad vnitatem reuersa, vicennali schismate iam cessante, & tribus Antipapis diuinitus extinctis.

* al. Innocentio 3. an. 1215. videlicet 2. consil. Lat.

Circa triennium quoq; temporis eiusdem tres solis eclipses contigerunt. Non generales tamẽ, sed partiales. Cum itaq; Stephanides & Milo Desmoniæ regnũ quinquennali spacio iam simul pacifice gubernassent (ducum ipsorum modestia iuueniles impetus vtrinque cohibente) Milo Milonisque gener nuper effectus, Radulphus scilicet Stephanidæ filius, iuuenis egregius, versus Lismoriæ partes profecti: cũ in campis sedentes colloquium cum Waterfordiensibus expectassent: à proditore Machtyro, qui eos ea nocte hospitari debuerat, cum aliis quinque militibus improuisis à tergo securium ictibus sunt interempti.

Cuius

Cuius occasione casus, sic ilico patria tota perturbari cæpit: vt Dermitius Macharthi, & omnes fere terræ totius illius Hibernici, vna cum Machtyro se ab Anglorum fidelitate retrahentes, contra Stephaniden, fortunæ vires toties expertum, insurrexissent. Nec vnquam postea, donec Reymundus in hereditatem patruo Stephanidæ succedens, vrbis custodiam solus obtinuit, nec tunc plene pristinam pacem recuperauit. Sicut ergo Borealis Hiberniæ bellica: sic semper Australis gens subdola. Illa laudis, hæc fraudis cupida; Illa Martis, hæc artis ope confisa: Illa viribus nititur, hæc versutiis: Illa prœliis, hæc proditionibus: Iuxta illud Poetæ:

Omnis in Arctous sanguis quicunque pruinis
Nascitur, indomitus bellis, & Martis amator. Vt supra. & subsequenter:
Quicquid ad Eoos tractus, cæliq́; teporem
Iungitur, emollit animos clementia cæli.

Reymundi reditus in Hiberniam.

AVDIENS autem Reymundus Stephaniden, auersa fortunæ facie, desperanter afflictum, & in vrbe Corcagiensi hostium cuneis vndiq; circumseptum: cum militibus 20. & sagittariis simul & satellitibus equestribus 100. in Wesefordiæ portu se mari cõmittens, & terram à dextris lateraliter ambiens, Corcagiam ocyus sociis suis solatium, hostibus exitium nauigando peruenit. Variis itaq; conflictibus pars hostium interempta, pars à finibus expulsa, pars vero potior ad pacem reuocata, tam tempestuosa sortis aduersæ procella in breui sedata, cõquieuit. Nec mora, ecce Rich. Coganensis Milonis frater, & à fraterna strenuitate non degenerans: cum electa cohorte in fratris locũ ab Anglorũ rege transmissus, aduenit. Elapsa vero hyemis parte maiore, vir probus ac prudens, Philippus Barrensis Stephanidæ nepos, tam ad auunculi subuentionẽ, q̃ terræ suæ, sc. Olethan sibi à Stephanide collatæ, & à Stephanidæ filio Radulpho postmodum iniuriose sublatæ tuitionem: cum valida virorũ manu, in fine Febr. transfretauit. Venit eodem nauigio & alius Stephanidæ nepos, Philippiq; frater, tam auunculum quam fratrem plurimum consilio iuuans, & tam insulæ situm & naturam quam primæuã gentis originẽ diligenter explorans. Literato quippe vir præditus studio, cuiusq; nomen p̃sentis libelli titulus tenet. Circa hoc tempus idem Herueius de monte Maurisco, nobili Cantuariensi S. Trinitatis cœnobio se reddens (cui & Ecclesias terræ suæ maritimæ, Guaterfordiam sc. Guesefordiam interiacentis, in eleemosynam ante donauerat) monasticam vitam elegit. Qui vtinam sicut habitum, sic & animum: sicut militiam sic & malitiam deposuisset.

Hibernia sub Hugone de Lacy incastellatio.

CAP. XIX.

INTERIM autem, dum hæc in Desmoniæ partibus geruntur: Hugo de Lacy, puta vir probitate pollens, & prudentia: tam Lageniam quam Mediam castellis egregie communiuit. Inter quæ super nobilem Berue fluuium, à latere Ossyriæ trans Odronam, in loco natura munito, Lechliniæ castrum erexit. A quo Robertus Poerius (cui regio mandato iniunctum id fuerat) ante defecerat. O quales, quantique Marchiones Robertus hic Poerius, & Aldelmi filius, in terram transmissi viris indigentem?

Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna iocari.

Erant quippe milites, quibus iucundius erat
——iacuisse thoro, tenuisse puellam,
Threiciam digitis increpuisse lyram:
Quam clypeos humeris, & acutæ cuspidis hastam,
Et galeam pressa sustinuisse coma.

Mirum itaq; tam nobilem, tam strenuum Principẽ: tam ignobiles, tam strenuitate carentes: longinquis marchiis ex consuetudine præfecisse. Hugo vero de Lacy summa solicitudine victos ab aliis & violenter à finibus eiectos, ad pacem reuocans, eisdem olim deserta, tam armentis pascua, quam ruricolis rura restituit. Allectos igitur tam mansuetudine, quam stabili conuentione deliniens, demum municipiis inclusos & paulatim edomitos legibus obtemperare & seruire coegit. Sic autem effectum est, vt destructa à prioribus & deformata, in formam reduxerit: & vnde alii laborem, hic primo fructum efficaciter elicuit.

Denique tanta terrarum in breui pace stabiliuit, tam ampla manu alios opprimendo suos vbique ditauit: tanta liberalitate populum Hibernicum alliciens, & familiaritate nimia demulcens, sibi maiores in populo confœderauit, vt qui regni dominium, coronam simul & sceptrum, fidelitate postposita, sibi vsurpare voluerit: valde suspectus haberetur.

Descriptio Hugonis de Lacy.

CAP. XX.

SI viri colorem, si vultum quæris, niger, nigris ocellis & defossis: naribus simis, facie à dextris igne casuali, mento tenus turpiter adusta. Collo contracto, corpore piloso, pariter & neruoso. Si staturam quæris, exiguus. Si facturam, deformis. Si mores: firmus ac stabilis, & Gallica sobrietate temperatus. Negotiis familiaribus plurimum intentus. Commisso quoque regimini, rebusque gerendis in commune vigilantissimus. Et quanquam militaribus negotiis plurimum instructus, crebris tamen expeditionum iacturis, Ducis officio non fortunatus: post vxoris mortem vir vxorius, & non vnius tantum, sed plurimarum libidini datus: vir auri cupidus & auarus, propriique honoris & excellentiæ, trans modestiam ambitiosus. Floruit hoc tempore, strenuitatis opera in Lageniæ partibus Robertus Henrici filius, & Meylerii frater. Floruit quidem, & floris more intempestiuæ bruma mortis emarcuit. Floruit Mauritii filius vterque, tam Alexander quam Giraldus, vir quanquam statura pusillus: prudentia tamen & probitate non modicus. Floruit & Rogerus Poerius, Lechlinensi familiæ sub Hugone præfectus. Floruit Gulielmus apud Guaterfordiam: Floruit Robertus Barrensis iunior Philippi filius, tam Lageniæ finibus, quam Desmoniæ. Floruit quoque Reymundus vterque tam * Kantitunensis sc. quam Hugonides. Temporibus istis duo illa miracula magna, quæ Topographia nostra describit: in media apud Fouerum contigerunt. De muliere videlicet à sagittario in molendino sancti Phechini rapta, & auena surrepta.

* Cantuariensis.

Aduentus Iohannis Constabularii, & Richardi de Pec.

CAP. XXI.

HIs ita se habentibus, & prænotatæ suspicionis fama crebrescente, aduenerunt in insulam circa Cal. Maii, collegæ duo, Iohannes scil. Constabularius Cestrensis, & Rich. de Pec, ad curam regiminis, Hugone reuocato, suscipiendam: ab Anglorũ rege transmissi. Sed antequam Hugo discederet, communi consilio castra per Lageniam plurima construxerunt: Hactenus enim Media plurimum: Lagenia parum fuerat incastellata. Erectum est igitur & apud Fortheret Onolan primo castrum Reymundo, & aliud fratri eiusdem Griffino. Tertium in Omurethi Gualtero de Ridenesfordia apud Tristerdermot. Quartum Iohanni de Clahulla super aquam Beruæ nõ procul à Lechlinia. Quintum Iohanni Herefordẽsi apud Zyllacht. Meylerio vero Kildariam sibi à Comite datam, cum adiacente territorio subtrahentes: prouinciam de Leis ex parte regis, tanquam in excambium contulerunt: terram quidem hostilem, asperam & syluestrem remotam, ex industria vero Marchioni & Martis alumno Marchiam assignantes.

De Hugone de Lacy iterum custode transmisso.

CAP. XXII.

HIs igitur in insula æstate patratis, hyeme sequente (Iohanne & Richardo in Angliam reuocatis) resumpta securitate iterum Hugoni cura cõmittitur. Adiuncto eidem clerico quodam Roberto videlicet Salopesburiensi, qui Regis ex parte coadiutor ei & consiliarius, operumque suorum testis existeret. Hugo vero de Lacy in hoc aduentu plurima castra construxit. Inter quæ Meylerio castellum in prouincia de Leis erexit, apud Tahmelio, cui & neptem suam tunc dedit vxorem. Castellum quoque Roberto de Bigarz: ibi prope, scilicet apud Obowy. Castellum Thomæ Flandrensi, non procul ab hoc in vlteriore videlicet Omurethi parte Beruensis fluminis interlabentibus vndis. Castellum Roberto filio Richardi, apud Norrach. In Media vero castellum de Clunart, castellum de Kyllain, castellum Adæ de Ricepor: castellum Gilleberto de * Nungent, & alia multa, quæ singula per ordinem enumerare longum esset.

* Niegun.

Circa dies istos in sylua Merlensi tam stupenda lupi cum sacerdote cõfabulatio. Sicut in Topographia luculenta narratione * depromitur. Multa nimirum, vt ait Hiero-

* exprimitur.

Hieronymus, in ſcripturis incredibilia reperies, & non veriſimilia: quæ nihilo minus tamen vera ſunt. Nihil enim contra naturæ Dominum prçualet natura. Nec deteſtari debet ſed admirari, ſed venerari, creatoris opera, quæuis creatura: Nec longe poſt Anglorum Rex Iunior Henricus Henrici Regis filius, prauorum cõſiliis (proh dolor) in patrem iterum cæpit inſurgere. Prçpotentes Pictauiæ proceres cum electa gallicæ militiæ iuuentute: nec non & fratrem ſuum Armoricæ Brytanniç Comitem Gaulfridum, mali totius incentorem, complices habens & fautores: Nec mora, diuina, vt creditur, tantæ ingratitudinis vltione apud Marſiliam circa cal. Iunii, non ſine magno exercitus vtriuſque dolore, vir inuicta virtute, cætera vincens: tandem prçmaturæ mortis, victus morte ſuccubuit. Paucis vero poſt annis elapſis: Comes quoque Gaufridus, miles egregius, & eloquens, tam Vliſſis hæres, quam Achillis, à patrç & in patrem iam tertio recedens deſuper vltrice lata ſententia: Pariſius circa cal. Auguſti: rebus humanis exemptus eſt.

Laurentii Dublinenſis Archiepiſcopi apud Augum deceſſio & Ioannis Cymini ſucceſſio.

CAP. XXIII.

INTEREA Laurentius Dublinienſis Archiepiſcopus: vir bonus & iuſtus: ob priuilegia in Lateranenſi conſilio (cui intererat) contra Regiæ dignitatis honorem, zelo ſuæ gentis, vt ferebatur, impetrata, Anglorum Regi ſuſpectus: & ob hoc tam in Anglicanis, quam tranſmarinis Galliæ partibus diu detentus: tãdem apud Augum Normanniæ caſtrum 18. cal. Decemb. laborioſum viæ & vitæ iſtius curſum, fælici fine compleuit. De quo inter varia miracula, quibus in hoc ſuo ſancto, ſe mirabilem vſque in hodiernum Deus oſtendit: & hoc in partibus illis primum * enituit: quod in *emicuit.
Abbatis villa, vir Sanctus, lætali morbo correptus, contra ſuorum monita, quieſcere recuſauerat, dicens locum ſuum ibi nõ eſſe. Et trãſiens inde verſus Augenſe caſtrum, quam cito in Eccleſiam Sanctæ Mariæ oculos iniecit: audiens Beatæ virginis baſilicam eſſe: verſum hunc propheticum, prophetice depromens, ait. Hçc requies mea, in ſeculum ſeculorum: hic habitabo, quoniam elegi eam. Qui eodem in caſtro infra dies paucos rebus humanis exemptus, & in maiori Eccleſia debitis exequiis eſt tumulatus, & à domino quoque, qui lucernam ſuam abſcondi non ſinit: multis ilico ſignis, & virtutibus declaratus. Succeſſit eidem Ioannes agnomine Cyminus, vir Anglicus natione: & in Anglia apud Eueſhum à clero Dublinenſi regia procurante induſtria: conſone ſatis & concorditer electus: & à Romano Pontifice Lucio apud Velletrium presbyter cardinalis ordinatus & conſecratus: literatæ vir eloquentiæ, qui iuſtitiæ zelo debitoque adeptæ dignitatis officio: Eccleſiæ Hibernicæ ſtatum egregie ſublimaſſet: niſi ſemper gladius gladio, ſacerdotium regno, virtus inuidia reprimeretur. Sicut enim caro aduerſus ſpiritum: ſic carnales aduerſus ſpirituales. Sic Cæſaris miniſtri, aduerſus Chriſti milites indeſinente malitia militare contendunt.

Ioannis Dublinenſis Epiſcopi in Hiberniam aduentus.

CAP. XXIV.

ANGLORVM itaque Rex quod olim mente conceperat, totum Hiberniæ dominium in Iuniorem filium Ioannem nomine cum effectu transferre procurans: qui cuncta quoque terræ illius homagia patris aſſenſu dudum ſuſceperat; Ioannem Dublinenſem Archiepiſcopum circa cal. Aug. tanquam aduentus filii ſui prçcurſorem, in Hiberniam tranſmiſit. Nec mora, reuocato Hugone de Lacy, Philippus Wigorni enſis vir militaris, dapſilis, & liberalis: circa cal. Septemb. cum militibus 40. procurator, eſt in Inſulam tranſmiſſus. Inter ipſa igitur operum ſuorum initialia, terras, quas, Hugo de Lacy alienauerat, terram videlic. Ocatheſi & alias quam plures ad Regiam menſam cum omni ſollicitudine reuocauit. Elapſa vero hyeme conuocato exercitu magno circa cal. Martii Armatiam profectus, ſacro quadrageſimali tempore, à ſacro clero auri tributum execrabile tam exigens quam extorquens, cum ſuis per vrbem * Luuedenſem Dubliniam indemnis eſt reuerſus. In hac expeditione duo mi- *Dunenſem.
racula contigerunt, primum apud Ardmachiam, de paſſione, quam vrbem ingreſſus *Dunum.
ſuſtinuit: ſecundum apud * Luuedum ſuper incendio & cacabo Ardmachienſi clero ab Hugone Tyrello ſublato: ſicut in Topographia declaratur. cap. 50. 2. diſtinct.

Heraclii Patriarchæ in Angliam aduentus.

Cap. XXV.

DVm hæc in Hibernia geruntur, aduenit in Angliam circa Cal. Febr. menso itinere longo, ab Oriente in Occidentem vergens, vir venerabilis Patriarcha Hierosolymitanus: cui nomen Heraclius. Qui claues vrbis sacræ, sacrique sepulchri Dominici, cum Regio vexillo Martioque signo, ex parte primorum Terræ Palestinæ tam fratrum scilicet militiæ Templi, quam hospitalis: nec non & totius tam cleri quam populi vnanimi voto & acclamatione: Anglorum Regi Henrico secundo, supplicans in lachrymis, & ad Regia genua prouolutus, humiliter deplorans, quatenus ad terræ sanctæ ab hostibus fidei iam desperanter afflictæ, specialemque patrimonii Christi Iesu subuentionem, misericorditer moueatur. Alioquin asserens (quod infra biennium post euenit,) &, mente plærunque malorum præsaga, firmiter asseuerans, regnum vniuersum in Saracenorum & Saladini, tam Ægyptiorum quam Damascenorum tunc principis, manus sacrilegas in breui deuoluendum. O quanta tam Regis quam Regni gloria, quod prætermissis & præteritis tam Imperatoribus, quam terrarum Regibus & principibus cunctis (tanquam in mundi medio non fuerit locus huic remedio) in hunc finalem orbis Angulum & quasi secretis quibusdam Oceani secessibus orbem alterum, ad tantæ subuentionis auxilia requirenda peruenitur! O quanta, & quam incomparabilis in terris Regis gloria, nec terrena solum sed perpetua: si statim omissis negotiis cunctis, regnisque relictis & rebus vniuersis: ad tantã Christi vocationem, Christi discipulus, tollens crucem suam, Christum fuisset, omni posthabita dilatione, sequutus, à quo tam regni sceptrum, & quod maius est regno, tam gloriosam regni regendi gratiã suscepit in terris: illi regni sui terreni in hac necessitatis vmbra iura conseruans regnum ob hoc celeste suscepturus! O si tanti Regis patrimonium in hac necessitatis vmbra, in hac deuotionis experientia tueri, pro posse, curaret in terris: de suo quam tutus vrgente necessitatis articulo fieri posset, tanto patrono tantoque tutore digne munitus.

Regis Patriarchæ facta responsio, & quasi Prophetica Patriarchæ secuta comminatio.

Cap. XXVI.

DIe vero responsionis Londoniæ, tandem à Rege præfixo, multis quidem tam militaris ordinis quam plebeii per Patriarchæ monita, publicosque tam eius, quam viri venerabilis & Sancti Cantuariensis Archiepiscopi Baldewyni, sermones ad populum suasorie factos, ad Christi obsequia consignatis: tandem responsum à Rege, Patriarcha suscepit, quod regnum suum absque tutela & regimine destituere, terrasque suas transmarinas Francorum rapacitati (quibus exosus exstiterat) ei impræsentiarum exponere, tutum non erat. Porro de pecunia tam illa, quam olim ad partes illas sibi reseruandam transmiserat: quam & alia statim ei tradenda, ad terræ sacræ tuitionem, copiose conferret. Cui Patriarcha: Nihil agis, o Rex, huic stare consilio, si perstiteris: quoniam in hunc modum nec te saluabis: nec Christi patrimonium conseruabis. Principem enim quærere venimus: non pecuniam: quælibet fere mundi pars nobis pecuniam mittit: sed principem nulla. Virum igitur appetimus qui pecunia indigeat: non pecuniam, quæ viro. Sed quoniam nullum aliud à Rege responsum Patriarcha elicere potuit: ad aliud denique se conuertit: rogans, vt vel vnum filiorum suorum, & si non alium, saltem natu minorem Ioannem, eis in subsidium Principem daret: vt Regium semen de Andegauensium stirpe descendens, possit eis vel ex hoc surculo rediuiuo germine suscitari. Ipse vero Ioannes (quanquam in Hiberniam ei à patre datam, iam tunc cum grandi expeditione mittendus foret) patrios ad pedes se prouoluens, & vt Hierosolymam potius mitteretur laudabiliter, vt fertur, efflagitans non impetrauit. Videns itaque Patriarcha, quia nihil proficeret, videns quia neque mel de petra, nec oleum de saxo durissimo elicere præualeret: hæc in Regem, multis audientibus, comminatorio pariter, & Prophetico spiritu verba deprompsit. Hactenus inter mundi principes incomparabili gratia, rex gloriose, regnasti, & cuius vsque nunc honor, ad Regiæ celsitudinis apicem, magis ac magis accreuit: sed tibi proculdubio ad hanc experientiam, in qua deficis, reseruato, & ob hoc à domino, quem deseris, derelicto, gratiaque penitus destituto: de cætero gloria in ærumnam & vsque ad finalem halitum: honor in ignominiam conuertetur. Hanc itaque propheticam commi-

comminatione, quam vtinam exemplo Regis Niniue per pœnitentiam euacuasset: sententiàmque mutari fecisset. Vir sanctus Regi nihil ex contingentibus omittendo: ter emisit, primo Londini: vt diximus: Deinde Doueriæ. Tertio vero apud Chinonense castrum in transmarinis. Sed vtinam aut Patriarcha vir fuisset, non habens spiritum, & mendacium potius locutus esset: vel magis sententiam comminationis fuisset, pecunia secuta, quam dispositionum. Vt autem ad euidentiam maiorem paucis summatim anticipemus: quæ per ordinem postea contigerunt: sicut à præcone veritatis est propositum: sic vidimus in breui postmodum diuina dispositione completum. Cum etenim septem fere lustra regnando compleuerit: sex data sunt ei mundanam ad gloriam, ad conuersionis tolerantias ad deuotionis experientiam. Septimum vero tanquam seruo ingrato, tanquam abiecto prorsus & reprobato, cessit ad vindictam, cessit ad ærumnam: cessit ad ignominiam. Secundo namque septimi lustri anno, statim in ipso tanti præconis aduentu (quoniam ante ruinam cor exaltabitur) primus eiusdem, quem tanta diligentia procurauerat (de filio scilicet Ioanne in Hiberniam mittendo) pereuntibus opera pariter & impensa, conatus euanuit, & ad plenum non profecit. Tertio, qui terras nunquam antea perdiderat: sed semper suæ ditioni potenter adiecerat: Philippo Francorum Rege (quanquam annis adhuc tenello) viriliter in ipsum arma sumente, & damna paterna resarciente: Aluerniam fere totam amisit. Quarto castellum Rad. & Berri fere totam. Quinto vero septimi lustri anno & ab aduentu Patriarchæ quarto, non solum Francorum Rege Philippo, sed & Pictauiensium Comite, simul cum ipso in patrem insurgente, vrbes Cenomanensem & Turonensem, cum castellis multis, & demum se ipsum. Iuxta illud psalmistæ. A facie iræ indignationis tuæ, quia eleuans allisisti me, & illud. Deiecisti eos, dum alleuarentur. & illud Gregorii. Quos diu Deus vt conuertantur tolerat: non conuersos durius damnat.

In crucis obsequia Principum signatio.

VERVNTAMEN ad amoris maioris meritique palmam diuina forte dispositione Rex reseruatur. Quanto maius est diruta penitus reparare, quam ruinosa fulcire: lapsa suscitare, quam labentia sustinere: præcisa redintegrare, quam saucia sanare: destructa reformare, quam debilitata firmare. Et quoniam

Hectora quis nosset: felix si Troia fuisset?
Ardua per præceps gloria strauit iter.

Quanto grauior & instantior vrget aduersitas: quanto nebulosæ tenebrositatis & turbationis densior incumbit obscuritas: tanto luce clariore, strenuitatis gloria præfulgebit. Occulto namque Dei iudicio (sed nunquam iniusto) vix elapso post biennio: vel ad vlciscendam minus feruentem Orientalis Ecclesiæ deuotionem, vel ad exercendam & experiendam fidei feruore deuotam Occidentalium obedientiam paganis & Parthis de gente Christiana permissa est victoria. Vnde & illustri Pictauiensium Comiti Richardo, in auris auditu primo, nec dum certa fama volante tam miserabilis casus nuncio, statim in vrbe Turonensi strenua deuotione cruce signato, & Cisalpinis Principibus tam nobilis ausus exemplo donato: prædictus Anglorum Rex Comitis pater, & Philippus Rex Francorum laudabili æmulatione, quamquam discordes ad inuicem antea fuerint) eodem in loco, & eadem hora, apud colloquium Gisortii, persuadente, qui ad hoc venerat, Tyrensi Archipræsule (imo gratia desuper inspirante) fauorem, cum multis & magnis tam populi quam cleri viris, vnanimi concordia, crucis signaculo sunt insigniti. Sicut autem ad Comitis exemplum Reges: sic ad Regum exemplar, Romanus Imperator Fredericus, nec non ad monita venerabilis Albanensis Episcopi & Romanæ Ecclesiæ Cardinalis (illo cooperante, à quo sancta desideria, recta consilia, & iusta sunt opera) ad lætare Hierusalem, in curia illa magna (quam curiam Dei vocauit) in nobili vrbe Moguntina, cum maioribus Regni Teutonici ordinis vtriusque viris, crucem magnifice suscepit. Igitur ad tanti lapsus reparationem præ aliis cunctis, Anglorum (vt creditur) Rege reseruato, si victoriosum vitæ labentis cursum, cum hac quoque tanta victoria, fælici fine compleuerit: de ipso proculdubio famosum illud Merlini Ambrosii vaticinium constat esse complendum. Principium, inquit, eius affectui vago succumbet: & finis ad superos conuolabit.

Subi-

Subita Regum diſcordia.

Cap. XXVII.

REGES autem,&(longe ſorte peiore)inter Patrem & Comitem,hoſtis antiqui machinatione ſummique Rectoris (peccatis exigentibus)permiſſione: poſt tantam concordiam,ad detrimentum,& dilatorium laudabilis auſus impedimentum : ſubita ſuborta eſt,& inopinata diſcordia:tanquam ipſis indignis, aliis, diuinæ diſpoſitionis intuitu, tantæ reſtaurationis honor, debeat exhiberi. Aut forte iuxta Gregorii ſententiam,aduerſitas, quæ bonis votis obiicitur,probatio virtutis eſt,non indicium reprobationis. Quis enim neſciat, quam proſperum fuit: quod Paulus ad Italias vrgebatur:& tamen vehemens naufragium pertulit, ſed nauis cordis in maris fluctibus integra ſtetit.Sic igitur, quoniam virtus in infirmitate perficitur, & aurum igne probatur:fidei conſtantia tribulationibus frangi neſcia,more ſinapis plus excreſcet, & contra caſus aduerſos,contraque graues inſultus fortior animi magnitudo reſurget. Vtinam igitur cum fauore Plebeio, popularique plauſu;cum viæ ſubſtantia iuſte quæſita non extorta:larga liberalique manu,& non contracta; pura & elimata per pecuniam conſcientia, Principes noſtri in huius expeditionis aggreſſum proficiſci meruiſſent. O quam mallem his,ſcilicet bona conſcientia,&c.comitatos cum paucioribus Deoque placentibus viris:laborioſum hoc iter,ſed glorioſum arripuiſſe,quam his ſine, de multis & immenſis pecuniæ theſauris, ſed vndecunque congeſtis, de multitudine gentium infinita,ſed non vnanimi,non concordi,hoc in agone ſuperbire. Veteris namque Teſtamenti percurre ſeriem,citeriora quoque reſpice tempora, & præcipue partium illarum exempla:ſemper inuenies non virorum ſed virium : ſed potius virtutum copia:diuinaque magis gratia quam humana potentia, triumphatum. Nam, vt ait Caſſiodorus,populus armatus ſine Deo: inermis eſt. Vnde Seneca. Non populorum numerus,ſed paucorum virtus pugnam conficit.

De Friderico Imperatore.

Cap. XXVIII.

PRÆDICTIS itaque quatuor,vt creditur, Imperator Fredericus,quanquam Ciſalpinorum Principum in ſignaculi ſuſceptione poſtremus : in operis tamen executione,laudabili maturatione ſe primum exhibuit. Quem tanto cumulatiore tam in cælis palma,quam in terris gloria dignum dixerim:quanto regnis amplioribus rebuſque relictis, tantique imperii cura poſthabita, terminum primo ſtatutum, animoſa conſtantia,non præteriit.

Viſio,& viſionis expoſitio.

Cap. XXIX.

VNDE & viſionem,quam ſuper hac temporis noſtri miſeria, & crucis Chriſti contumelia,mihi miſerrimo,mihi minimo(& tamen à Domino in hac viſione viſitato)ille reuelauit,qui interdum quæ abſcondit à ſapientibus, reuelat paruulis, hic euoluere præter rem non putaui.In illa igitur inteſtina & deteſtabili nimis Anglorum Regis, & Comitis Pictauienſis, circa idem tempus emerſa diſcordia,apud Chinnonenſe caſtrum cū Rege conſtitutus,6.Id.Maii nocte in ſomnis & noctis hora quaſi circa primum Galli cātum,viſus ſum mihi videre,turbam hominum multam, in cælum intuentem,& tanquam nouum aliquid admirantem. Eleuans igitur oculos,& ſuſpiciens,quidnam eſſet, vidi intra nubium quarundam denſitatem clariſſimæ lucis ſplēdorem erumpere:& ſtatim ſeparatis ab inuicem nubibus, tanquam inferiore hoc cælo ibidem ex parte reſerato:oculorum acie per feneſtram illam ad empireum vſque tranſpenetrante,in multitudine multa,curia illa cæleſtis apparuit. Intentatis ei vndique armorum omnium generibus, in direptionem data,& tanquam hoſtibus ad mactandum expoſita. Videas huic gladio caput, illi brachium amputari : Illos ſagittis,eminus peti. Illos lanceis comminus , illos ſicis tranſpenetrari. Et cum intuentium multi, vel propter fulgorem nimium, vel propter rerum viſarum ſeu terrorem , ſeu pietatem,proni in facies ſuas cecidiſſent:ad exitum rei videndum,viſus ſum mihi ſingula longe diutius aliis &diligentius intueri. Completa igitur in breui quaſi de aliis cunctis victoria:Principem ipſum militiæ cæleſtis, tanquam in medio ſuorum & maieſtate ſedentem , ſicut depingi ſolet, carnifices cruenti communiter inuadunt. Et vmbilico tenus à dextris illum à throno extrahentes: nudato pectore, dextrum ei latus

tus lancea confodiunt. Et statim vox terribilis valde secuta est: in hunc modum. woch. woch. pater & filius: woch. woch. Spiritus Sanctus. Sed vtrum desuper demissa, an à circumstanti populo prolata fuerit: hoc mihi datum est ignorare. Et sic mihi demum tam vocis huius, quam visionis terror experrecto, somnum excussit. Illum itaque testem inuoco, cui nuda & aperta sunt omnia, quoniam me statim in strato residentem, & hæc mecum anxie recolentem, tantus per dimidiam horam vel amplius, & tam vehemens carnis & spiritus horror inuasit: quod fere extra me factus, à mente transire, & dementiare timebam. Veruntamen ad vnicum illud salutis humanæ refugium promptissima deuotione recurrens, & signo crucis creberrimo tam frontem signans quam pectus muniens: sequentem noctis illius partem vsq; ad auroram duxi insomnem. Et sic diuina opitulante gratia tandem ad me reuersus, mihi demum plena securitate sum restitutus. Nunquam tamen ad animum nec etiam hodierno die absq; horrore magno visionem potui reuocare. Quid enim terribilius, quam à creatura cõspici ferro confodi creatorem? Quis cælorum ciues, Deiq; domesticos hominumque patronos, in cædem trahi videat, & turbari, non turbatus? Quis, inquam, ipsum naturę dominũ, & vniuersitatis figulum pati cõspicit: & non cõpatitur? Quid autem sibi hæc visio velit, & quid protẽdere valeat, absq; pręiudicio paucis absolutã. Qui olim in propria persona passus est pro suis: nunc iterum se pati significat, sed in suis. Et qui per crucis triumphum ad dexteram patris ascendens: regnum suum victoriosus intrauit: Illi iam hostes facti, in capite regnum auferre, maiestatem minuere, Ecclesiam subuertere nituntur, quam ipse sibi fuso sanguine comparauit. Ideoque vt arbitror, non in cruce, sed in maiestate apparuit hæc passio: tanquam cruce iam perdita, & de medio sublata: Illam, quam in cruce sibi acquisierat, hostes ei maiestatis gloriam auferre contendunt: vel potius in terra illa sacra, quam post tot, & tanta corporalis præsentiæ suæ sacramenta, demum proprio cruore consecrauit: fideles sui; non in cruce nunc, sed armis & bellico certamine passi sunt: sic suam ipse passionem istam, quam in suis quodammodo nunc sustinet, vbi in maiestate patri conregnat, non in cruce voluit, sed in armis & bellico tumultu declarari. Sicut & eodem supplicii genere quo Romæ passurus erat Petrus, se quoque passurum in Petro, testatus est ipse dicens. Venio Romã iterum crucifigi. Totam itaque cælestem curiam cædi per compassionem simili strage designauit: suos volens ad vindictam vel tanti doloris ostensione prouocari. De voce autem illa à barbaris incipiente & in latina verba descendente, quid mihi videtur, edisseram. woch. woch. Teutonica lingua, quasi geminata dolentis interiectio est. Idem ergo sonat, ac si diceretur, heu, heu, pater & filius: Heu heu Spiritus Sanctus seu * vhe vhe. De iuncturæ namque ratione non discutio: dummodo sententia pateat. *va, va.

Quod ergo inter tot linguarum genera, lugubris ille planctus à Teutonica lingua cæpit, & terminatus est in latinam: significare potest, quod præ aliis mundi nationibus, Teutonicæ tantum & latinæ linguæ populis eorumque Principi: Saluatoris nostri iniuria (sicut vindictæ declarat maturatio) molesta videtur. Absit enim vt de futura fidelium strage, & pręcipue populorum eorundẽ in huius expeditionis aggressu: passio vel planctus intelligi queat.

Notabiles in Anglia & nostri temporis euentus.

CAP. XXX.

NOTABILES igitur nostri temporis in Angliam aduentus, & memoria dignos euentus, occasionaliter interserere, & quasi sub epilogo in medium deducere: non indignum reputaui. In primis itaque * detentio Anglicani Regni, contra legitimum hæredem Henricum Henrici primi Regis ex filia Matiltide nepotem: Inopinatus accidit casus; & primo tam militis insignis Eustachii Stephani Regis filii, & Generi Francorum Regis Lodouici: quam matris eiusdem Reginæ Matiltidis, & comitissæ Boloniensis subita in fata concessio. Deinde Stephani Regis Angliæ, & Henrici ducis Normanniæ concors ad inuicem facta est adoptio: & subsequenter Stephani Regis è rebus humanis exemptio. Reginæ Alenoræ desponsatio, & de corona in coronam translatio. Gloriosa statim Ducis in Regem sublimatio & HENRICI * SECVNDI coronatio. Nobilis castri Brugensis supra Sabrinum fluuium obsidio: & militis egregii Hugonis de mortuo mari, terribili cunctis exemplo, ad deditionem compulsio. Quid plura? ad aspera complananda, & fortia confundenda, prosperis vbiq; casibus sicut Regni detentorum, sic subita pacis eius-

*detentorum vel detentoris.

*secunda.

eiuſdem turbatorum omnium, & tam fratrum primo, quam poſtea quoque filiorum euerſio. Apud Venedociam bellica ſemper in incertum ludente fortuna, non abſq; militum multorum in arcto ſyluestri iuxta Coleshylle, id eſt, carbonis collem diſpendio, Principis Oenei ſubactio. Quamquam inutilis ſumptuoſa tamen & nobilis apud Toloſam expeditio. Inter Lodouicum Francorum Regem: & Henricum Anglorum Principem varia vtriuſque partis deliberatione, frequens bellici certaminis altercatio. In Auſtralis Cambriæ finibus, Anglorum Rege tonante, interuentu Oenei auunculi ſui apud Pencader, id eſt, cathedræ caput, Principis Reſi deditio. Apud Clarendunam Cantuariorum Archipręſulis Thomæ & ſuffraganeorum Antiſtitum, conſuetudinum (quas auitas vocant) verbo tenus & ſcripto quoque (vt fertur) videtur non ſpontanea: ſed extorta conceſſio. Tunc impletum eſſe videtur illud Merlini Ambroſii vaticinium. Et linguæ Taurorum abſcindentur. Apud Northampton, in Patrem cunis baiulum, & crucifixi iura tuentem, iniurioſa Curiæ totius conclamatio: & eadem nocte, clandeſtina eiuſdem in exilium diſceſſio. Reginaldi Colonienſis Archiepiſcopi, & Imperatoris Cancellarii ab Imperatore Frederico ad Anglorum Regem tranſmiſſio. Qui inter nepotem Imperatoris Henricum, ſcilicet, tam Saxonię Ducem, quam Bauariæ: & Primæuam Regis filiam Matildem, matrimonii contrahendi ſuaſor efficax factus eſt, & perſuaſor. Schiſmatis quoque, quo tunc Alemannica exorbitabat Eccleſia; factus incentor non obtentor. Contra Petri tamen Cathedram Cantuarięque pręſulem non longe poſt Regio edicto, publica per regnum peieratio. Nec mora, nuncii Ducis, tam Comes ſcilicet Guncelinus, quam alii prępotentes Saxoniæ viri, propter filiam Regis in Angliam venerunt. Henrici tertii filii Henrici in Cantuarienſis Eccleſiæ præiudicium, celebrata Londoniis ab Eboracenſi coronatio. Nuntii de Hyſpania Filiam Regis Alienor, Aufulſo Regi Toletæ & caſtellę legitime copulandam obnixe poſtulantes, & impetrantes aduenere. Dermicii in exilium depulſi: ad Anglorum Regem, & tam Stephanidę primo, quam poſtea quoque Richardi Comitis in Hyberniam transfretatio. Apud Powiſenſem prouinciam nobilis Albi monaſterii expeditio: & eiuſdem non abſque damnoſa obſidum demembratione, & hoſtium complurium exterminatione, exuberante pluuialium aquarum inundatione, indemnis reuerſio. Martyrium Thomæ. Crebra miraculorum coruſcatio. Nobiliſſimi viri, & in * vtrunque ſimul tam genii quam ingenii, tam * animi quam ataui nobilitate præditi, & Regia ſtirpe pręclari, Henrici Gwyntonienſis Epiſcopi apud Gwyntoniam fœlix deceſſio. Regis in Hiberniam excurſus. conſpiratio tam procerum in Principem, quam filiorum in parentem duorum Cardinalium in Normanniam aduentus, vt de Martyris morte ſcrutinium facerent. Regis Reuerſio, & tam ſubita ab Hibernia in Cambriam: à Cambria in Loegriam: à Loegria in Normanniam tranſuolatio: & repentina tam Cardinalium quam Francorum Regis complacatio. Prima Regis Iunioris cum duobus fratribus ſuis in Franciam à patre diſceſſio. Belli biennalis & pluſquam ciuilis inaudita Regis & inopinata tam de hoſtibus victoria, quam de victis iniuria: ſicut in fine prioris libri ante Regis deſcriptionem de captis tam Ceſtriæ comite, quam Leyceſtriæ: nec non & Albaniæ Rege, dilucida breuitate declarauimus. Huguntionis Petri Leonis tituli Sancti Angeli Cardinalis in Angliam tranſmiſſi legatio: ſub quo totius Angliæ cleri Concilium Londoniis conuocatum: propter contentionem inter Archiepiſcopos ibidem obortam: Richardum ſcilicet Cantuarienſem, & Rogerium Eboracenſem: de Primatiæ dignitate, & prima Cathedrarum ſede, allegatis demum hinc inde tam pugnis, quam baculis & virgis, aborſum fecit. Nuncii Guillelmi Regis Siculi, tam Epiſcopus ſcilicet Capuanus, quam Diaferus electus Troianus, necnon & Comes Florius, propter Ioannam Regis filiam iuniorem ſuo Principi copulandam, aduenere. Nuncii Regum Hyſpaniæ, Caſtellę ſcilicet & Nauarræ: qui ſuper terris quibuſdam & caſtellis, vnde inter ipſos magna fuit orta contentio, ſe Anglorum Regis arbitrio * ſtandos firmiter compromiſerant, in Angliam venerunt. Vnde & Rex conuocatis in vrbe London. viris peritis & ſapientibus Regni totius ordinis vtriuſque viris (quoniam cauſarum merita, partium aſſertione panduntur) auditis hinc inde vtriuſque partis allegationibus ab aduocatis & cauſarum patronis vtrinque peroptimis. Quorum vnus tamen inter alios famoſiſſimus Petrus ſcil. Kardonenſis (qui ex parte Nauariæ principis venerat) mira eloquentia longe prępolluit. Rex ſapienti fretus conſilio, media ſtatuens incedere via: litem dirimere tranſactione curauit: vt aliquo dato, aliquove retento, iactura neuter læderetur enormi. Sed ſicut ab vtroque fuerat Iudex electus: ſic de vtriuſq;

* vtraſq.
* aui.
* ſtatures.

vtriusque (si fieri posset) factus indemnitate sollicitus. Igitur transactione formata: & in scriptum redacta, ad cautelam princeps, iudiciale quoque scripsit examen. Vt si forte pars alterutra transfactioni stare recusaret: demum definitiua sententia lis dirimeretur. Aduentus Lodouici Francorum Regis in Angliam: qui Cantuariam peregre profectus, Martyris egregii (quem in vita suffragiis exilii tempore tanta diligētia sustentauerat) eiusdem in morte suffragia deuote postulaturus accessit, & Scypho aureo tam artis quam materiæ maiestate non infimo, in loco vbi sacrum corpus reconditum erat, decenter oblato: cum ad Martyris tumbā prostratus aliquantulum declinasset: & in dextro lateralis marmoreiq; lapidis foramine, * apertum coronæ caput * aptum. diutius apposuisset: demum ab oratione resurgens, vt peregrinationis suæ memoriam perpetua largitione muniret: astantibus Anglorum Rege, Flandrensium comite, nec non & loci eiusdem tā Archipręsule q̃ conuentus priore, cum aliis viris magnis: Cantuariensi cœnobio centū vini modios annuatim impendit. Secunda discessio Regis Henrici Tertii, & comitis Gaufridi, & mors inopinata Regis Iunioris apud Marsiliā. Aduentus Coloniensis Archiepiscopi Godefridi cum Philippo Flandrensiū Comite, Cantuariā peregre profecturi. Mors comitis Gaudfridi. Aduētus Eraclii Patriarchę: & prima Ioannis filii Regis in Hiberniam transfretatio. Hæc igitur fere omnia sicut per ordinem sunt hic disposita: sic non longis ab inuicem temporum interstitiis, nostris diebus acciderunt, & annorum spacio quasi 33.

O quam fæliciter successisse probauerim, si ille, cuius ad gloriam hæc propemodum cuncta contigerant: quem adeo quasi blandiendo in singulis fortuna (si quid tamen fortuna est) in tot articulis tam fortunate prouexit, vitæ temporalis comœdiam fælici fine compleuerit: & duplicata imo multiplicata fauoris gratia: à tanta terrestri gloria transire valuerit ad æternam. Hoc autem facile fierit potuisse coniecerim, si ad nobilem illam Christi vocationem (qui, quasi pro tantis gratiæ suæ muneribus in terra collatis, remunerari petiit & in terris) citra lapsus omnes & dilationes statim obtemperando, se promptum ac deuotum ostēdisset. Et qui per sex lustra mundo tam gloriose regnauerat, septimum saltem illud videl. tantillum temporis, vel si amplius forte indultum fuerit: residuum totum Deo dicādo Christo regnasset, Christianitatiq; toti in laudem & gloriam vtramq; tam terrenam quam æternam, feliciter militasset. Res etenim regiæ semper hactenus ad gloriæ cumulum continuo in incremento stetere. Abhinc autem variata sorte paulatim retro sublapsæ, multa præter solitum damni detrimenta sensere. Spectandum quippe est viro prudenti, quia fortunæ fauor instabilis & rota volubilis. Cuius experientiam virentis ætatis viri perpauci: longæui vero temporis, vix vllus euadit. Quid enim Pompeii Magni gloriam extinxit, qui tot in orbe triumphis excelluerat: tantam in vrbe excellentiam obtinuerat: vt (quod annorum accidit antiquitate) vt ipsum qui summos olim dignitatis gradus ascenderat (quos nec vltra sublimari, nec in ipsis diutius stare permissum fuerat) ab alto necesse fuerat ad ima corruere. Vnde post tantam Dictatoris & optimi ciuis eminentiam, post multas & crebras varia de gente victorias, tanquam fastidiente iam desertus à fortuna tam occidentali tandem quam Orientali demum pulsus imperio: vir olim victoriosus postmodum ignominiose victus occubuit: & è diuerso, Vnde Poeta Lucanus:

O faciles dare summa Deos: eademque tueri
Difficiles.

Quid Iulio, quid Macedoni Alexandro, tam amplis laudum titulis gloriam in æuum accumulauit: nisi quod in axis culmine, nisi quod in arce victoriæ iam cōstitutus: fortunæ malitiam, volubilemq; descensum maturata morte pręuenit vterq;. Spectādum quoq; est: & semper in animo principi fixum habendum: quoniam clemens ille plasmator omnium, & gubernator, quanq̃ longanimis sit expectator, puta conuersionem peccantium plus appetens: quam euersionem. Tamē sicut conuersis & correctis pius indultor: sic peruersis & pertinacibus in terris plærumq; pœnam inchoans, grauis est vltor & punitor.

Ioannis filii Regis in Hiberniam excursus primus.
CAP. XXXI.

PRÆPARATIS igitur & expeditis ad tantam expeditionem patris opera necessariis: Ioannes Anglorū Regis filius, natu iunior, translato in ipsum Hibernici regni dominio, sequēte quadragesimali tempore, per maritimam Australis Cambrię viā ad Meneuiæ partes tendens, & Pembrochiam veniens: virum quoq; magnificum Ra-

nulphũ Glanuillensem Principalem &pręcipuu m Regis ac Regni tunc consiliarium, & Anglię totius Iusticiarium, vsq; in nauem ipsa m deductorem habens, 4. paschali die, Euro ad vota spirante, pulcherrimam in Miluerdico portu constitutã, classem ingreditur, ob pmaturum auræ fauorẽ, venerabili Mencuensi Ecclesia, omine sinistro, prętermissa. Vesperi vero se mari cõmittens: circa meridiem mane maris permenso spacio cum militibus quasi *500. satellitibus quoque equestribus & sagittariis multis, apud Waterfordiam applicuit. Transmissi sunt cum ipso, & eodem nauigio, Clerici plures, quorum vnus specialius à patre cum filio directus: naturalis historiæ diligens perscrutator, per biennium tunc in Insula & ante moram faciens, tanquam precium laboris & pręmium, tam libri vaticinalis, quam Topographiæ, secum materiã reportauit. Quam & in Brytanniam postmodum, inter ipsas tamen Curiæ curas, quinquennali studio digerens & disponens Topographiam triennio: Vaticinalem historiam biennii labore compleuit. Posteris lectionem, præsentibus liuorem, illis delectationem, istis detrectationem, illis beneficium, istis odium pręstans.

*400.

Tum Stephanidæ quam Comitis: nec non & Regis commendatio, quam excusatio.

CAP. XXXII.

STEPHANIDES itaque Comiti, Comes Regi, Rex filio Ioanni dux & pręuius, viam prębuit & ducatum. Multum ergo contulit, qui ausu nobili, principium dedit. Multum qui quasi medium nectens: laudabili augmentum principio dedit. Longe plus aliis, qui toti negotio consummationem simul & authoritatem adhibuit. Hic autẽ mihi notandum videtur: ꝙ Stephanides & Comes Dermitium, ille fidelitatis, iste filiæ ratione iuste restituentes: eiusdem iure suffulti, à prędonum iniuria, quoad Lageniam, longe distare noscuntur. Quoad Waterfordiam vero, & tam Desmoniæ, quam etiam Mediæ partes insolenter occupatas: comitem non excuso. Comes autem quintæ portionis insulę (quę ipsum coniugis ex parte contingebat) in Anglorum Regẽ, ius & dominium plene transfudit. Residui vero principes eidem se statim sponte subdẽtes, eidem ius irrefragabile contulerunt. Vnde & prętermissis prius assignatis, tam nouis quibusdam quam antiquis: Ex iis etiam liquido pateat, Anglorum Regem & gentem, non tanta iniuria insulam intrasse, quantum somniant imperiti.

De mora & impedimentis plenæ perfectæque conquisitionis.

CAP. XXXIII.

FÆLIX igitur hæc Insula, & de fine in finẽ fortiter olim ac fæliciter subacta: castrorumq; municipiis à mari vsq; in mare locis idoneis vndiq; constructis, in formã simul & normam absque difficultate redacta: si nõ primis pręcursorum aduentibus regio fuisset edicto pręcisa sequela: vel potius animosum Regis excursum, si ab vsu nobili tam pręmature intestina conspiratio non reuocasset. Fęlix quoq; si vel digne pensatis virtutum meritis, viris ab initio virtuosis & validis cura regiminis, & rerum tradita summa fuisset. Gens etenim, quæ in primis nostrorum aduentibus tantæ nouitatis euentu stupida fuerat, & consternata: subitaq; sagittarum vulnera, & armatæ militiæ, robur vehementer exhorrens, per moram (quæ periculum ad se trahere solet) per longam & languidam expugnationis dilationem, per procuratorum & pręsidum (de quibus securitas, & nulla strenuitas) tam ignorantiam quã ignauiam; vsu pariter & exercitio sagittis & armis paulatim edocta & assueta: nec non & Martiis tam insidiis quã cautelis, per mutuos & crebros cum nostris belli conflictus, & successus plurimos instructa: quæ de facili in primis confundi poterat, processu temporis fortior ad resistẽdum est effecta. Quippe lege libros Regum, lege Prophetas, totam percurre veteris Testamenti seriem: familiaria quoq; respice nostri temporis nostrorumq; finium exempla: nunquam inuenies gentem aliquam nisi peccatis exigentibus expugnatam. Vt igitur gens Hibernica quæ (delictis vrgentibus & spurcitiis) aduenarum incursibus meruit expugnatione turbari: nondum tamen, offenso Iudice summo vel omnino meruit subiici vel deleri: aut Anglorum populus gentis ex parte subactæ, & seruire paratæ, non dum plenę subiectionis imperium, & tranquillæ seruitutis obsequiũ, potuit ex meritis obtinere. Igitur in bellici certaminis exercitio (diuina forte vindicta) populo diutius vtroque statuto: adeo neuter ex toto, vel meruisse gratiam, vel demeruisse videtur, vt nec ille ad plenum victor in Palladis hactenus arcem victoriosus ascenderit: nec iste victus omnino plenæ seruitutis iugo, colla submiserit. Cum enim quatuor Hibernici prophetas habere dicantur: Molingum, Braccanum, Patricium & Columkyllum (quorum etiam apud illos libri adhuc extant Hibernice scripti)

ſcripti de hac expugnatione loquentes omnes teſtantur eam crebris conflictibus longoque certamine multa in poſterum tempora multis cędibus fœdaturam. Sed vix parum ante diem iudicii, plenam Anglorum populo victoriam compromittunt: Inſulamq; Hibernicam de mari vſque ad mare ex toto ſubactam, & incaſtellatam. Et quanquam Anglorum populum antea pluries bellici diſcriminis in Inſula vices experiendo turbari cótingat, & debilitari (ſicut Braccani teſtimonio, per quendã Regem de deſertis Patricii montibus venturum, & nocte Dominica caſtrum quoddã in nemoroſis Ophelanię partib⁹ irrupturum; Omnes fere Anglici ab Hibernia turbabuntur) eorundem tamẽ aſſertione, Orientalia Inſulæ maritima continue ſemper obtinebit.

Breuis geſtorum recapitulatio.

Cap. XXXIV.

De trium itaque caſtrorum in primo ſtatim Ioannis aduentu conſtructione, primi ſcilicet apud Tibractiam: ſecundi apud Archphinan: Tertii apud Liſmoriam. De trium quoque nobilium adoleſcentum, fatis aduerſis & auerſis, interemptione: Roberti Barrenſis apud Liſmoriã: Reymundi Hugonidæ apud Olechan. Reymundi Kãtitinenſis apud Odronam. De parte quadã Archphinenſis familiæ in ſylua Archphinenſi à Limericenſium Principe natali Baptiſtæ die & 4. militibus non citra tutelam militarẽ interemptis confecta. De Archphinenſibus iterum in prędæ captione verſus Limericum confectis, & 19. militibus confectis. De Principe Deſmoniæ Dermitio Macharthi cum aliis non paucis in colloquio prope Corcagiam, à Corcagienſibus & Theobaldi Gualteri familia ferro peremptis. De Keneleonenſibus cum eorum Principe in Mediæ finibus, quos nimis inſolenter inuaſerant, à Medenſium viris (præſidente Guilielmo Modico) gladio ſublatis, & centum capitibus Dubliniã tranſmiſſis. De nobilis theſauri, trium videl. corporum Patricii, Brigidæ, & Columbę, apud vrbem Dunenſem inuentione, & eorundem, procurante Ioanne de Curci, translatione. De Hugonis de Lacy à ſecuribus male ſecuri, dolo Hibernienſium ſuorum apud Dernach decapitatione. De 13. nobilium militum in reditu à Connactia ſub Ioanne de Curcy interemptione. De iuuenis egregii Rogerii Poerii doloſa plurimum & dolenda, cum ſuorum multis, apud Oſſyriam interemptione, & eiuſdem caſus occaſione, clandeſtina quoque totius Hibernici populi in Anglos coniuratione, deſtructis caſtris pluribus, graui Inſulæ vniuerſæ perturbatione, non indigna memoratu ſingula, tranſlato in filium Regis iam Regni dominio: ſua ſuorumque geſta ſuis aſſignando ſcriptoribus, ad vlteriora ſimul & vtiliora feſtinamus. Qualiter autem & quibus ex cauſis primus hic filii Regis labor ad vota non profecerit: tantoque conatui fortuna condigne non reſponderit, paucis abſoluere non inutile reputaui. Vt finalis hic adiectio, quanquam de præterito non medela, fiat tamen vel de futuro cautela.

Siniſtri caſus occaſiones. De aduentu Ioannis filii Regis in Hiberniam.

Cap. XXXV.

Primam itaque cauſarum omnium dixerim & pręcipuam, quod cum Rex pater ad tantam vocationem per Patriarcham, vt dictum eſt, iam factam, in propria ſtatim perſona profectus fuiſſe: vel ſaltem aliquem filiorum pro ſe in Chriſti obſequium prompta deuotione miſiſſe debuiſſet; eodem tantæ citationis tempore, & in ipſa quoque tanti legati tantiq; præconis pręſentia: hunc filium ſuum non in Orientem, ſed in Occidentem, non in Saracenos, ſed in Chriſtianos, quæ ſua ſunt quęrentem non quæ Ieſu Chriſti, ſumptuoſa magis quam vtili expeditione tranſmiſit. In ipſo igitur aduẽtu filii Regis in Inſulam, occurrunt ei apud Waterfordiam Hibernici de partibus illis viri non infimi, fideles hactenus Anglis & pacifici: tanquam Domino congratulãtes, & eum in oſculo pacis ſuſcipientes. Qui ſtatim à nouis noſtris & Normannis in deſpectũ & deriſum habiti, per barbas quoq; (quas more patriæ, grandes habebant & prolixas) quidam ex eis minus decenter ſunt tractati. Illi vero quantocyus in ſuã recepti libertatem, cum ſuis omnibus ſe longe retrahentes, & ad Regem Limericenſium ſe transferentes, tam ipſi quam Corcagienſium Principi, nec non & Rotherico Connactenſi, quæ apud Regis filium inuenerant, cuncta per ordinem propalarunt. Adoleſcentulum ipſum, ſolum adoleſcentum agmine ſtipatum: Iuuenculum ipſum, ſolo conſilio iuuenili datum: nullam prorſus maturitatem, nullã ibi ſtabilitatem, nullam Hibernicis ſecuritatem, promittentes. Quibus auditis, tres principales tunc tẽporis Hiberniæ poſtes, Limericenſis, Connactenſis, & Corcagienſis, qui filium Regis adire;

eique subiectionem profitendo se debitæ subiectionis modis astringere iam parati fuerāt minoribus ex malis maiora futura coniectantes: &,cum bonis & pacificis viris hoc acciderit, quid in superbos atque rebelles statuendum fuerit, secum disputantes: ad resistendum potius & antiquæ libertatis sub capitū discrimine iura tuendū, vnanimi voto conspirant. Et vt hūc plenius affectum perducere possint ad effectum: vinctis vndiq; fœderibus,de nouo fiūt ex hinc amici,qui antea fuerant inimici. Quod scimus loquimur,& quod vidimus,testamur: quia primos à nobis insolēter repulimus, (quoniam frangit Deus omne superbum) tam illos quam maiores vniuersos, eo exemplo procul absterruimus. Gens etenim hæc(sicut & natio barbara quęuis)quamq̄ honorē nesciant,honorari tamen supra modum affectant. Et quanq̄ falsitatis argui non verecundētur nec vereantur: falsarios tamen aspernādo,& veridicos approbando,bonum ꝙ in aliis diligunt, minus in se reperiri non erubescunt. Quantum vero mali ex insolentia proueniat: exemplo quoq; Roboam filii Salomonis sapiens intelligat, & per alieni exemplar incommodi,fugienda declinet. Qui quoniam iuuenum consilio,populo suo iuueniliter respondit,dicens: Digitus meus grossior est,quam spina dorsi patris mei: & si ipse vos cecidit virgis,ego vos cædam scorpionibus: 10. tribus Hieroboā adhærētes,à se repulit: & easdem facto in populo schismate irreuocabiliter amisit. Ad hęc etiam terras Hiberniensium nostrorum, qui à primis Stephanidæ,q̄ Comitis aduentibus nobiscum fideliter steterant: nouis nostris cōtra promissa contulimus. Qui ad hostes se transferendo,exploratores in nos,& vice versa,viæ duces sunt effecti: Tāto quidē ad nocendum efficaciores: quanto prius fuerāt familiariores. Vrbium quoq; maritimarum & castrorum custodia, cum terris adiacentibus,& tributis, quæ in publica Regni cōmoda,& hostium grauamina dispensari debuerant,talibus est assignata: qui aurum assidue inter muros aucupantur,iugi crapulę temulentiæq; dati,cum ciuium non hostium damno,cuncta inutiliter consumebant. Accessit, & aliud inter incommoda: ꝙ in ipso filii Regis aduentu statim in terra hostili & Martiali,terra rebelli & aspera,terra nondum seruire parata: curam regiminis, cum militiæ principatu viri suscepere,plus Mercurii, q̄ Martis habentes: plus togatæ militiæ, quam armatæ: plus in ciues explorationis,quam in hostes expugnationis. Viri, inquam, & Marchiones Aldelmi filio persimiles. Sub quo Cambria simul & Hibernia vtriq; pręsidēte destrui dolet,& deleri: viri quippe nec se subditis fideles,nec hostibus formidabiles exhibentes: illud nobilis animi proprium nec nouerant,nec innatum habuerant, Parcere subiectis,& debellare superbos: sed potius econtra: Hostib. illęsis semꝑ spoliate subactos. vnde accidit,vt nec hostilis patriæ deprędatione, nec crebra castrorum cōstructione, nec syluestrium semitarū (quas vulgariter malos passus vocant) confractis arboribus & distractis,ad commeantium securitatē ampliatione: statum firmiorem insula susceperit. Stipēdiaria quippe familia,suos imitata magistros: suis maioribus morem gerens: vino veneriq; data,maritimis in vrbibus morā assidue faciebat: terrisq; penitimis,hostiq; ꝓpinquioribus (q̄ Marchiæ dicuntur seu potius à Marte Martiæ dicuntur) omnino destitutis,& tā viris quam castris in medio constitutis,cædib. incendiis, & citra tutelam omnē dꝑdationi datis. Antiqua vero militia, nouorū ingruente malitia tanq̄ vilis & reꝓbata latuit interim & siluit. Tantæ intemperantiæ & tēpestuosæ ꝓcellæ finales euentꝰ æquanimiter expectādo. Interim autē Insulę status hic erat: vbiq; luctus, vbiq; clamor. Omnes viæ factæ sunt inuiæ. A securibus nulla securitas, quotidie noui rumores, nouā nostræ gentis ruinam nuntiantes. Hæc exterius agebantur. Sed solū in vrbibus,pacis vtrinq; seruari vmbra videbatur: Baccho solatiū dante,& auro, quiquid vbiq; delinquebatur, deliniente. Præterea quanquā hostilitatis instante procella,armatæ militiæ tempus ingruerit nō togatæ: tanta tamen ciuilium causarū vrgebat importunitas,vt miles veteranus nō tam cum hoste foris,quam intus foro vexaretur. Sic itaq; nostris ad impugnandum iam pusillanimis effectis, hostibus autem ad rebellandum audacissimis: sub hac regiminis forma,se res habuere: donec reprobatis iterum nouis tanquam rerum ignaris(ne dicam ignauis)summus Princeps antiquos, & olim vsitatos in Insulæ istius expugnatione viros probare disponens: Ioanni de Curcy summam rerum gerendarum nostrarum commisit. Sub quo in primis tanto regnum ampliore cæpit pace gaudere: quanto Ioannes armis & animositate pręcellebat. Puta, qui penitimas terræ partes tam Corcagiæ,scilicet, quam Conactiæ fines statim audacter transpenetrādo, familiamq; desidia torpescere nō dimittendo, cū creberrimo nunc suorum nunc hostiū damno varias fortunę vices,& semper incertā bellici certaminis aleā,tentare non formidauit. Qui vtinā tantum Ducis, quātum militis habens:

tam

tam prouidentiæ ducalis, quam audaciæ militaris excellentia prçualuisset. Accessit & incommodum omnium maius quod Ecclesiæ Christi in nouo principatu nostro, nihil de nouo conferentes: non tantum principali largitione, debitoq; dignam honore non iudicauimus: quin imo terris statim sublatis & possessionibus, pristinas eidem dignitates,& antiqua priuilegia, vel mutilare contendimus, vel abrogare. Cum igitur super vniuersis, quæ nobis acciderant, mecum non mediocriter anxius extiterim,& prçcipue super hac Saluatoris iniuria, suspiriose mihi multoties cogitationes in animum ascenderint: nocte quadam in somnis (ex reliquiis forte cogitationum) visionem vidi: quam & in crastino statim Venerabili Dublinienslum Archiprçsuli Ioanni, non absque vtriusque admiratione propalaui. Visus enim sum mihi, videre filium Regis Ioannem, in viridi quadam planitie, tanquam Ecclesiam fundaturum. Cumque metantium more cespitem vndique signando, terræ faciem linealiter aperuisset: fabricam Archetypam sensili quodam modo circumponens: tandem corpus Ecclesiæ signatione posterior aliquantulum capax: Presbyterium autem enormiter artum apparuit,& informe. Tanquam Laicorum in Insula partem non modicam: Cleri vero minimam efficere potuisset. Cumque satis ibidem, vt videbatur, super eidem adiicienda, tam amplitudine maiore quam forma digniore, frustra tamen disputauerim: ipsa tandem contentionis anxietas, experrecto somnum excussit. Tot igitur excessus,& tanti licet vtrisque plurimum: plus tamē prauis consiliis, quam puerilibus annis sunt imputandi. Terra quippe rudis adhuc,& prorsus informis: eruditis & maturis ingeniis informanda fuisset. Si enim regio quæuis, quanquam statum olim sortita laudabilem: cum puero principe regitur, maledicta censetur: quanto magis cum rudis & informis, rudi traditur & informando? Quod autem prauis prçcipue consiliariis tanti defectus essent imputandi: murmur quidem erat, inter minores,& quasi certum etiam apud maiores,& discretiores. Quidam enim qui peramplas regni terras in primis,& fertiliores olim habuerant, ac fructuosiores: vel in feodum minus prouide datas, vel etiam magnis ex partibus occupatas, quique ad singulare forsan regni dominium, propter occupationes Regis & suorum nimias, nonnunquam aspirauerant: vt res ad vota non procederet (nec fidem patri debitam, nec filio fidelitatem fidei sacramentique: nec non & homagii vinculo præstitam,&, quanquam triplici, soluendo tamen ex facili * respicientes) procurasse videbantur. * restituentes.

De tripartita familia.

DENIQVE tripartita nobis in primis familia fuerat: Normanni, Angli, Nostri in Hibernia reperti. In summa familiaritate primos habuimus: in minori, medios: in nulla postremos. Primi vino, quo nutriti fuerant, carere nō valentes: in remotis marchiis & castris procul à mari constructis, moram facere modis omnibus recusabant: Solum filii Regis latera stipare: solum filio Regis inseparabiliter assistere, procul ab inopia, non procul à copia poni cupientes: verbosi, iactatores, enormium iuramentorum authores, Aliorum ex superbia contemptores. In stipendiis & donariis sumendis promptissimi. Deniq; ad honorem suscipiendum semper primi: ad onus sustinendum semper vltimi sunt reperti. Quoniam igitur antiqua Insulæ militia (cuius aggressu via nobis in Insulam data fuerat) quasi suspecta, quasi repudiata: solum nouis consilia cōmunicantes: solum nouis fidem habentes, solum nouos dignos honore putauimus: effectum est, vt illis se retrahentibus,& inuitis operam non ingerentibus, in cunctis agendis parum isti profecissent.

Qualiter Hibernica gens sit expugnanda.

CAP. XXXVI.

IN qualibet nimirum expeditione (sicut artifici credendum in sua arte) sic horum prçcipue standum est arbitrio: qui circa similia patriæ negotia conuersati diutius & vsitati: mores gentis & modos agnoscunt. Quorumq; magnopere refert, vt gens inimica, quarum ex crebris belli diutini conflictibus, hostilitatem plurimam,& odium implacabile contraxerunt: eorundem opera vel debilitari possit, vel deleri. Fœlices quoque dixerim Cambriæ fines, quos Anglorum gens inhabitat: si Rex eorundem in partibus illis gubernandis,& propulsandis inimicæ gentis iniuriis, hac olim vsus arte fuisset. Noui vero quanquam in terra sua, milites egregii fuerint,& armis instructissimi: Gallica tamen militia, multum ab Hibernica, sicut & à Cambrica distare noscitur. Ibi namque plana petuntur, hic aspera: ibi campestria, hic siluestria: ibi arma ho-

nori, hic oneri: Ibi stabilitate vincitur, hic agilitate: Ibi capiuntur milites, hic decapitantur: ibi redimuntur, hic perimuntur. Sicut igitur vbi militaris acies de plano cõueniunt: grauis illa & multiplex armatura, tã linea scil. quam ferrea, milites egregie ornat & munit: sic vbi solum in arcto confligitur, seu loco syluestri seu palustri, vbi pedites potius, quam equites locum habent: longe leuis armatura præstantior. Contra inermes namque viros (quibus semper in primo statim impetu, vel parta est statim vel perdita victoria) expeditiora satis arma sufficiunt, vbi fugitiuam & agilem per arcta, vel aspera gentem, sola necesse graui quadam & armata mediocriter agilitate cõfundi. Cum illa nimirum armatura multiplici, sellisque recuruis, & aliis difficile descenditur: difficilius ascenditur: difficillime cum opus erit, itur pedibus. In omni igitur expeditione siue Hibernica, siue Cambrica, gens in Cambriæ marchiis nutrita, gens hostilibus partium illarum conflictibus exercitata: competentissima est puta fortissimis & formatis à cõuictu moribus audax & expedita (cum alea Martis exegerit) nunc equis habilis, nunc pedibus agilis inuenta: cibo potuq; non delicata, tam Cerere quã Baccho, causis vrgentibus, abstinere parata. Talibus Hibernia viris, initium habuit expugnationis: talibus quoq; cõsummabilis finem habitura conquisitionis. Vt igitur singula queq; locum teneant, sortita decenter: contra graues & armatos, solumq; virium robore, & armorum ope cõfisos, de plano dimicare, victoriamq; vi obtinere cõtendentes, armatis quoq; viris & viribus opus hic esse procul dubio protestamur. Cõtra leues autem & agiles, & aspera petentes, leuis armaturæ viri, taliumque pręsertim exercitati congressibus adhibendi. In Hibernicis autem conflictibus & hoc summopere curandũ: vt semp sagittarii militaribus turmis mixtim adiiciãtur: quatenus & lapidũ (quorum ictibus graues & armatos cominus appetere solent, & indemnes agilitatis beneficio, crebris accedere vicibus & abscedere) è diuerso eminus sagittis iniuria propulsetur. Præterea pars terræ citerior vsq; ad* Simem fluuiũ (qui tres Insulę partes orientales, à quarta & Occidentali separat & secernit) crebra castrorum constructione stabiliatur, & muniatur. Vlterior vero quę Connactiam simul & partem Momoniæ, trans Sinnenum, pręter vrbẽ Limericensem (quę modis omnibus expugnãda est, & approprianda) annuis auri tributis interim arceatur. Satius enim est, & longe satius paulatim primo locis idoneis castra conserere, & quasi pedetentim in eorundem constructionem procedere, quam interuallis distãtia magnis variis passim locis multa construere: nec inuicem sibi vel cohærentia, vel necessitatis articulis opitulantia.

* Sinnenum.

Qualiter gubernanda.

CAP. XXXVII.

GENS itaque fidei tenerrimæ, nec leuis minus animo quam corpore: sic expugnãda, sic expugnata, modolato regimine gubernanda. Constantis & vindicis animi viris, curæ committantur: qui & pacis tempore, dum legibus obtemperat, & seruire non recusat: ipsam interim stabili conuentione deliniat & honore præueniat. Cum autem innatæ leuitatis vitio, à pace resilire pręsumpserit: dissimulata prorsus mansuetudine, continuo iniuriam vindicta sequatur: Cum iterum ad pacem reuersi fuerint: condigna delicti satisfactione secuta (quoniam post inimicitias iræ meminisse, malorum est) quamdiu fæliciter steterint: dissimulata prorsus iniuria, pristina statim tam securitate gaudeant, quam honore. Quatenus tam ad obsequendum, quam pacis bona sequendum, & pręmium inuitet: & à temerariis ausibus, secutura semper pœna deterreat.

Porro qui ista confundunt, in delictis deferendo, in obsequiis deprimendo, in guerra blandiendo, in pace deprędando imbelles spoliando, rebelles venerando, (sicut plærosque vidimus) hi confusa sub se cuncta reddentes, demum & ipsi confunduntur. Præterea (quia minus ea lædere solent, quæ pręuidentur) pacis tempore contra imminentia Martis incommoda, tam castrorum cõstructione, quam syluestrium viarum ampliatione, vir prudens præmuniatur, & pręparetur. Semper enim insidias sub pacis fuco, gens hæc inimica molitur. Vnde & quoniam expedit, alienis in malis fugienda intueri (quippe indemnis est castigatio, quam prędocent exemplaria) insignium virorum exemplo, tam Milonis Coganensis, & Radulphi iuuenis egregii, quam Hugonis de Lacy: nec non & Rogerii Poerii: nunquam à securibus sit vlla securitas. Nam vt Topographia testatur: Nationis subdolę longe fortius timenda est ars, quam Mars: pax quam fax, mel quam fel, malitia quam militia, proditio quam expeditio: amicitia pręfucata, quam inimicitia despicata.

Item,

Item, vt ait Euodius: Ruina præcedentium posteros docet,& cautio est semper in reliquum, lapsus anterior. Quoniam igitur abundans in his cautela non nocet, quinimo vix sufficit etiam exquisitissima: statim vt gens hæc plenæ subiectioni colla submiserit: ad modum nationis Siculæ, edicto publico, graui quoque transgressionis pœna statuta: ab armorum omnium vsu procul arceatur. Interim autem illud detestabile proditionis instrumentum, quod de antiqua, imo iniqua consuetudine semper in manu quasi pro baculo baiulant, pacis nunquam vel loco vel tempore gestare præsumant. Denique quoniam Brytanniæ Reges prædicto tenore multiplicato Hibernia iure contingit: & quoniam insulæ istius absque commodis & commerciis illa nequaquam subsistere potest: non indecens esse videtur, in auro vel auibus, quibus abundat, huic tributariam illam constitui, vt sic in posterum cuncta grauaminis atque discordiæ submoueatur occasio. Et quoniam tempora transcurrunt, & vltra gradus omnes linea sanguinis in æuum extenditur: annuo tributo, tanquam perpetuo Chirographo, in Britannici perennem tam regni, quam Regis honorem, expugnationis huius memoria retineatur.

Finem igitur hic historiæ ponentes: dum ea, quæ scimus, loquimur, & quæ vidimus, fideliter testati sumus: nouis de cetero historicis tam indolis egregiæ, gesta futura digno coæquanda, explicandaq; stylo, nunc relinquamus.

PROOEMIVM SECVNDÆ EDITIONIS, & correctoria Regi Anglorum Ioanni facta, & dedicata, eodem auctore.

REVERENDISSIMO Domino suo: & in Christo dilecto: Nobili & Illustri Anglorum Regi Iohanni: Domino Hiberniæ, Duci Normanniæ & Aquitanniæ, & Comiti Andegauensi: Giraldus opus suum, & cum corporis animæque salute, prosperos in terris ad vota successus.

Placuit olim Excellenti & Magnanimo Regi Henrico patri tuo, me in Hiberniam à latere suo vobiscum transmittere. Vbi cum multa notarem noua quidem & notabilia: ceterisque regnis aliena prorsus & incognita; materiam ibidem cum diligentia colligens & congerens: Hibernicam postmodum in Anglia Topographiam de mirabilibus Hiberniæ scilicet, & situ eiusdem librum edidi, & in patris tui laudem triennii labore digessi. Cui quoniam labor hic placuit, vtpote principi (quod nostris rarum est diebus) literarum eruditione conspicuo: ad ipsius postmodum instantiam super expugnatione regni eiusdem hac vltima per ipsum & suos facta, iterato quidem & fere continuato labore. Sed nec isto, nec illo (quia probitas laudatur & alget) remunerato, librum emisi.

Verum quoniam aut per incuriam, aut potius propter occupationem nimiam terræ illius inter occidentales insulas non ignobilis, iam diu in animo vestro visa quodammodo quasi sopita memoria fuit: ad eam excitandam, librum eundem iam correctius quidem & plenius editum, vestræ sublimitati destinare curaui. Vbi à Lageniæ Principe Dermitio per suos in exilium pulso, & ad patrem vestrum in transmarinos Neustriæ fines profugo, auxiliumque ab eo postulante obnoxius & impetrante, inchoata historia: vsque ad aduentum vestrum in insulam primum (vbi & vobiscum fuimus) & quæ ibi tunc gesta, & à singulis Ducibus & Magnatibus illuc transuectis, à primis seriatim vsq; ad vltimos temporis illius, quid actum ibi vel boni vel mali fuerit, aperte declaratur.

Hic itaq; tanquam in speculo dilucido cōsiderari, longeq; certius & plenius veritate historica perpendi poterit: quibus gloria conquestus huius amplior & maior digne attribui debet. An primis eiusdem aggressoribus Meneuensis scilicet diœcesis, nostriq; generis viris: an secundis Landaffensis, scilicet viris generosis reuera magis, quam animosis. A primis quidem inuitatis, & tanquam exemplo successuum suorum ad similia prouocantis: an aduentui tertio virorum & armorum ac victualium, & totius apparatus copia referto.

Multum etenim contulit, qui principium dedit: multū qui nobili principio non modicas veniendo demum vires adiecit. Longe plus autē ceteris omnib. qui totā tam primis quam secundis autoritatem apponens, atq; licentiam præbens, proprio deniq; aduentu tota sibi regione subacta (sed propter festinam nimis eiusdem à terra

reuersionem,& intestinam suorum factam in ipsam conspirationem,nondum in formam stabilem plene redacta)totum strenue negotium consummauit. Ius itaque vestrum patrisque vestri laborem tam egregium (Rex animose) ne parui pendatis: gloriamque vestram,& honorem tantum aliis,& alienis,indignis pariter,& ingratis,non tribuatis.

Et propter insulam argenteam (cum duplex bonum sit,& vnum alterum non excludat, sed appetibilius & pretiosius duplicatum existat) insulam auream non omittatis. Aurum enim Arabiæ, & argentum Achaiæ, vnum & idem, diuersis quanquam aceruis,ærarium implere solet. Præterea ad hoc vos etiam inducere potest, quod vestræ de cetero Hiberniæ non immemor sitis. Cum enim plurimos iam filios tam naturales quam legitimos vobis Deus & fortuna fœcunda contulerint, & plures hic in breui conferre queant: quatenus duos illorum duobus in regnis regia dignitate sublimare possitis: & innumeros quoque sub illis viros,præcipueq; sub Hibernico (cum regio rudis adhuc ea sit, & informis: & à nostris maiori ex parte nondum habitata, vel efficaciter occupata) de nouo feodare, & copiose ditare valeatis. Quod si nec propter gloriam vestram multiplicandam, nec propter prolem vestram locupletandam amplius & sublimandam Hiberniæ vestræ curam adhibere velitis, propter hoc saltem id faciatis, vt veterem militiam vestram tam patri vestro quam vobis in fide stabili semper obnoxiam & deuotam (cuius etiam aggressu terra illa primum obtenta fuit, & vsque in hodiernum, adhuc retenta) quam noui quidam & recenter aduecti, fortunaque magis ibidem, quam virtute prouecti,quatenus in aliorum labores absque labore succedant, opprimere non cessant, subleuare possitis & reformare. Illorumque superbiam deiicere potenter, & ceruicosam insolentiam humiliare. Quæ in tantam arrogantiam, & tam præsumptuosam iam erumpunt, vt ad singularem etiam regni illius principatum sibi vsurpandum, ausi sint (vt fama pronuntiat) aspirare. Vnde & ad hoc facere quoque plurimum debet: quod cum in anteriora vos extendendo, in Orientem maxime versam (vt decet) faciem habeatis: & ad iniuriose sublata totis,per Dei gratiam, nisibus reuocandum aspiretis: nihil ab Occidente verendum, nihil prorsus à tergo timendum relinquatis. Hostes namque domesticos iugiter in insidiis excubantes, & semper insurgendi, solum tempus & locum expectantes: sedibus in vestris terrisque propriis si curetis, licet occiduis quidem, velut à tergo tamen tam propinquis,tanquam vel in sinu vestro serpentes abscondere,vel etiam ignem in gremio positum, & iam in flammam erumpere promptum ac paratum confouere: manifestum proculdubio non solum incuriæ magnæ, verum etiam ignauiæ, vel etiam inertis insipientiæ signum foret. Tutum enim est principi cuilibet, nulla prorsus in terris suis hydræ capita fouere. Tutum,Insulanis præcipue Regibus, nullam in regnis suis, omni ex latere, præter mare solum Marchiam habere. Porro si propter hæc omnia,vel aliqua horum,induci forte possitis, vt terræ vestræ toties dictæ, desolatæ dudum & quasi desertæ misereri cum effectu velitis, eamque in statum redigere laudabilem, vobisque & vestris non inutilem affectetis: hoc à nobis (Britannicæ forte naturæ nostræ leuitate,quam mutare non possumus,aut exuere)Regiæ Maiestati consilium detur. Quatenus ea duo, quæ pater vester Adriano Papæ pepigerat olim propter licentiam impetandam intrandi Hiberniam,& expugnandi(prudenter & discrete sibi suisque prouidens, cum supremam in terris, tanti tamque cruenti in Christianos aggressus, auctoritatem sibi comparauit.) Scilicet Ecclesiam Dei in finibus illis exaltare, & denarium annuum de singulis domibus Beato Petro, sicut in Anglia fit, sic & in Hibernia dare. Iuxta tenorem priuilegii eiusdem Papæ, super hoc à patre vestro prudenter & circumspecte perquisiti, & in Archiuis Wintoniæ fideliter repositi (quemadmodum inferius historia manifeste declarat.) Ad exonerandam tamen patris vestri, qui hæc promiserat, animam, quoniam (vt ait Salomon in prouerbiis) nihil minus Principem decet,quam labium mendax: præcipueq; cum Deo mentiri, & creaturam suo creatori sponte transgredi, periculosum existat, & plectibile: quam ad vestram quoque & vestrorum liberandam: qui clypeum alium aut defensionem contra districtum iudicem tanti fidelium cruoris effusi, & adhuc forsan effundendi, vobis & vestris non habetis, deuota complere voluntate satagatis. Quatenus si de hoc conquestu (sicut decet,& debet) Deus honoratur, & prosperitas in terris, vobis ac vestris augeatur,& perpetua denique felicitas, quæ superat omnia, subsequatur.

Propter hoc etenim promissa: sed hactenus omissa: duos ibi tanquam vltione

diuina

diuina, credibile est, defectus accidisse, quod scilicet tam diu efficacia conquestus illius, & consummabilis vtilitas est dilata: Et quod primi ac præcipui terræ illius expugnatores, verbi gratia: Robertus filius Stephani, qui primus ex nostris terram illam intrauit, & tanquam aliis viam aperuit atque ostendit. Herueius de monte Marisco, & Reymundus: Iohannes de Curcy, & Meylerius legitimam de carne sua prolem suscipere non meruerunt. Nec mirum. Mendicat enim miser in Insula clerus. Lugent Ecclesiæ cathedrales, terris suis & prædiis amplis quondam sibi fideliter & deuote collatis, à prædictis, & aliis vel cum ipsis, vel post ipsos aduectis, spoliatæ. Ec sic Ecclesiam exaltare, versum est, in Ecclesiam spoliare vel expilare.

Hæc igitur emendet Princeps bonus, ad cuius & spectat honorem (quamuis quoque Deus in causa minime foret) vt in terris suis clerus vbique, qui ei in consiliis suis, cunctisque regni negotiis magis arduis, & rebus agendis principalibus fideliter assistere debet, honore debito lætetur & subleuetur. Et vt in aliquo tam cruenti quæstus huius, & conquestus particeps & placatus Deus existat: promissus census ille modicus satis atq; modestus (omnes quippe liberans, & neminem grauans) de cetero detur. Item eadem in patientia & hoc adiicimus, quatenus in memoriam expugnationis huius Hibernicæ per Anglos factæ (quia crebra Dominorum per vices rerum varias fieri mutatio solet) & ad sanguine remotos, vel etiam prorsus extraneos: transcursu temporum hereditas plerunq; deuolui videtur) in annuo auri vel auium, vel etiam arborum tributo firmiter statuto, quasi perpetuo chirographo, & indissolubili vinculo regnum Hibernicum Anglicanæ coronæ subiectum, omni palam tempore fiat. Veruntamen cum res per interpretem non adeo sapit, aut animo sedet: sicut proprio & idiomate noto prolata: alicui, si placet, lingua simul & literis erudito, ad transferendum in Gallicum opus, non ociosus hic liber committatur: qui forte fructum laboris sui, quoniam intelligi poterit, assequetur: quem nos quidem minus intellecti (quia Principes minus literati) hactenus obtinere non valuimus. Vnde & vir eloquio clarus W. Mapus Oxoniensis Archidiaconus (cuius animæ propicietur Deus) solita verborum facetia, & vrbanitate præcipua dicere pluries, & nos in hunc modum conuenire solebat. Multa, Magister Giralde, scripsistis, & multum adhuc scribitis, & nos multa diximus: vos scripta dedistis, & nos verba. Et quanquam scripta vestra longe laudabiliora sint, & longæuiora, quam dicta vestra: quia tamen hæc aperta, communi quippe idiomate prolata, illa vero, quia Latina, paucioribus euidentia, nos de dictis nostris fructum aliquem reportauimus: vos autem de scriptis egregiis (principib. nimirum literatis & largis, obsoletis olim, & ab orbe sublatis) dignam minime retributionem consequi potuistis. Sane quoniam dulciores anni nostri, & tempora robustiora, quod ad literatos nostros labores attinet, iam transierunt irremunerata: nunc senescentibus nobis, cum tanquam in ianuis assistens mors immineat: de cetero nos temporaliter remunerari, nec expetimus à quoquam, nec expectamus. Solum hoc etenim amodo desideramus, & desiderare debemus; vt diuinum in primis & præcipuis fauorem: nobis per opera bona, eius cooperante gratia, imo totum efficiente, qui gratis omnia præstat, comparemus: & humanam per opuscula nostra gratiam, si literarum decus quandoq; resurgat, & in statum redeat, saltem in posterum, cum suus ex merito quemque tuebitur honor, assequamur.

EXPLICIT.

ITINE-

ITINERARIVM CAMBRIÆ; SEV LABORIOSÆ BALDVINI CANTVAR. ARCHIEPISCOPI PER WALLIAM LEGATIONIS, ACCVRATA DESCRIPTIO;

AVCTORE SILVEST. GIRALDO Cambrense.

CVM ANNOTATIONIBVS DAVIDIS POVELI sacræ Theologiæ professoris.

ILLV-

ILLVSTRI VIRO OMNI TAM VIRTVTIS QVAM DOCTRINÆ LAVDE CLARISSIMO, PHILIPPO SIDNÆO, AVRATÆ militiæ equiti, Dauid Pouelus salutem dicit.

RIA sunt omnino (ornatissime vir) quæ hominem perficiunt, eumq; vere nobilem atque celebrem reddunt: Quorum primum in antiquorum rebus gestis cognoscendis; Secundum in præsentibus ad communem omnium vtilitatem referendis; Tertium in eorum, qui venturi sunt commodis procurandis, positum est. Quid enim viro nobili magis conuenit, quàm præteritas antiqui temporis memorias animo euoluere; egregia clarissimorum virorum facinora mente recolere; Rerum publicarum formas, initia, progressus & status ante oculos ponere; euentorum causas & effectus notare; illustres historias conseruare, & è tenebris in lucem educere, & ea, quæ cum virtute coniuncta reperiantur, ex illis elicere, atque ad vitam recte componendam referre? Quid porro viri boni officio magis accommodum, quam se totum reipublicæ commodis (propriæ vtilitatis emolumentis posthabitis) deuouere; vniuersam suam industriam, curas & cogitationes in bono publico promouendo collocare; in eoq; solo mentem occupatam habere, quo adepto animus acquiescit nil amplius desiderans? Quid deniq; veræ nobilitati magis proprium quam de futuris bene mereri, posteritati prouidere, iisque, qui nondum nati sunt, benefacere? Hinc etenim æterni nominis gloria prouenit, Hinc perennis famæ celebritas oritur, Hinc laudabilis memoriæ apud posteros nascitur recordatio. His virtutum ornamentis qui præditi sunt, non solum viri boni, sed etiam vere nobiles censendi sunt: digni sane, qui à principibus in consilio adhibeantur, rebus gerendis præficiantur, & summis honorum titulis afficiantur. Hæc omnia tibi & domestica & hereditaria exempla sunt (ornatissime Philippe Sidnæe) quæ in nobilissimo tuo patre, tanquam in speculo quodam tibi ad imitandum proposita resident: Quo nemo antiquis prisci temporis historiis recensendis promptior, nemo in notandis & cognoscendis rerumpublicarum formis peritior, nemo in restituendis clarissimorum virorum trophæis, renouandisque eorum memoriis diligentior existit. In publicæ autem vtilitatis procuratione, cum priuatæ dispendio, non vereor illum cum continentissimis multorum seculorum magistratibus conferre. Nam vt omittam, quæ in rebus bellicis summa sua cum laude publicaque vtilitate gessit, longiore oratione digna, in 30. annorum (quibus Cambriæ aut Hiberniæ præfuit) regimine, ne vnius quidem pedis latitudinem terrenæ possessionis, in illis regionibus, vel à principe sibi dari procurauit, vel ab incolis accepit aut concupiuit. Et tamen in illis locis, non solum ordinarium sibi designatum stipendium, sed & proprios etiam patrimonii sui redditus, ad Reipublicæ vtilitatem & sui Principis honorem laudabiliter impendit. Ita enim semper publico commodo addictus erat, vt suam interim priuatam negligeret vtilitatem. Quantam vero eorum, qui sequenti ætate futuri sunt, curam habuerit, Castellaque refecit, xenodochia quæ reparauit, viæ publicæ quas emendauit, ruinosæ domus quas reædificauit, & historiæ magnis eius sumptibus comparatæ, partim iam editæ, partim breui etiam edendæ, apud posteros testificabuntur. Idem etiam probat hoc Giraldi Itinerarium, cuius exemplar peruetustum ab eo mihi ad publicandum commissum est. Quod cum duobus aliis exemplaribus contuli, quorum vnum à Clarissimo viro D. Gul. Cecilio Barone Burghlensi, Summo Angliæ Thesaurario, magno rei literariæ patrono, & huius Reipublicæ consiliario sapientissimo vigilantissimoque, alterum à Gulielmo Awbrey L. Doctore Curiæque Audientiæ Cantuar. Iudice integerrimo accepi: quorum omnium facta collatione hanc editionem paraui. Quam meis quibusdam Annotationibus, tam ad pleniorem historiæ intelligentiam, quam ad fabulosæ relationis obseruationem illustratam, sub tuo nomine in publicum exire volui: tum vt antiquæ nobilitatis & magnæ literaturæ scriptor peruetustus, nobilem etiam & literatum patronum ac defensorem haberet: tum etiam vt hoc μνημοσυνῳ te ad paternam imitationem incitarem. Macte ergo virtute (Ornatissime Philippe) & in antiquis auctoribus euoluendis & conseruandis, communiq; Reipub. bono procurando, & posteritati consulendo paternis vestigiis insiste: Sidnæam familiam, antiquitate, & rebus gestis claram & illustrem cumulatius orna, & ex celebri celeberrimam redde. Deus optimus Max. timorem suum sanctum, qui veram sapientiam parit, tibi largiatur. Ruabonæ tertio Calend. Iulii,

1585.

VITA

VITA GIRALDI CAMBRENSIS EX *eius scriptis, Lelando & Baleo collecta.*

SILVESTER Giraldus illustri genere in Cambria natus (vnde Cambrensis appellatus est) nobilissimi illius Giraldi de Winsor, qui primus Penbrochiæ castrum construxit, & Nestæ filiæ Resi filii Theodori, Demetiæ Principis, nepos extitit. Qui in bonis literis liberaliter educatus, dum adhuc adolescens esset, statura procerus, facie & forma nitidus, ac doctrina præclarus fuit, cuius causa totam fere Europam peragrauit, & post ingentes in ea re labores Parisium perueniens, artium scholas in Anglorum collegio rexit, per triennium quoque auditor Theologorum effectus, omnem fere scripturam postea exposuit, & omnium literarum gloria celebris factus, cæpit eius nomen vbique in honore haberi, vnde ab HENRICO SECVNDO Rege accersitus, in Curiam venit, & Regi à secretis constitutus est: Deinde Iohanni eius filio Tutor assignatus cum illo in Hiberniam missus est, vbi antiquas eius regionis Historias diligentissime colligens eas scriptis mandauit.

Postea Meneuensis & Brechonensis Archidiaconus factus, Balduino Cantuariorum Archipræsuli comes adiunctus vniuersam Cambriam peragrauit, & cum eo in Syriam profectus est. Tum domum reuersus magnam reliquæ suæ vitæ partem in litibus cum Huberto Cantuariensi Archiepiscopo pro Metropolitano Meneuensis Ecclesiæ iure consumpsit: vnde in Romanorum Pontificum decretis eius nomen celebre habetur.

Hic tametsi Angliæ Regibus semper charus extiterit, & plures legationis pro illis obierit, multos tamen in Curia ex primi nominis nobilibus aduersarios habuit: de quibus in Præfatione libri sui de Principis instructione ita scribit:

Ad Curiam igitur à studio, peccatis exigentibus, à Rege vocatus, (cui nihil minus menti, quam mentiri, nihil desiderio magis, quam decipere, quam differre, quam sequentium animos & obsequentium dilationibus cruciare) circa eundem, eiusdemque defuncti filium atque hæredem, & vtinam non vitiosum; irreparabili damno duo fere lustra consumens, nihil ab illis præter inanes vexationes, & vacua veris promissa suscepi.

Si quid enim gratiæ morum grauitas, si quid literæ, si quid industria conferre potuit; totum id suspectum, totum infestum, totum exosum Walliæ nomen ademit. Tres enim naturæ partes, quamquam ab Anglis & Normannis linea contraxerim originali, totamque præterea conuictus (à quo & mores formantur) vim, partem, & proprietatem, longam quoque commorandi consuetudinem, quæ & alteram sibi naturam comparare solet: ex quarta tamen parentalis propagationis columna, & post tertiam prima tanquam genialis quadrigæ rota à Troiana nobilitate contracta, totum infici, & modico quasi fermento massam corrumpi, semperque in elationem extolli gens inimica coniectat.

Vnde & quoniam inter Anglos (vt diximus) nostra tam morum institutio fuerat, quam conuersatio: in Cambria vero natio reperta est & cognatio: Compactum est ex his & confectum, vt vterque populus me sibi tanquam alienum reputans, & non suum, semper oculo respexerit nouercali. Alter ob hoc suspectum habens, & alter exosum.

Accessit & aliud inter incommoda, quod si quid à nobis egregie dictum vel gestum fuerit, statim quoad licuit, aut illud inuidia suppressit, aut malitia peruertendo corrupit, in huiusmodi plerunque verba prorumpens: A Cambria poteστne aliquid boni esse? sin autem (humanis vt mos est excessibus) aut pes à linea quandoque titubare, aut à litera vel syllaba cadere lingua videbatur, in mediis quoque & indifferentibus, nec laude dignis, nec vituperio, statim hostilis irrisio, cum exclamatione Cambriæ vitium exprobrauit, tanquam patriæ cognata fuerit enormitas, & innata.

Mihi vero visum est, & indubitata veritate compertum, quod sicut nonnullos regio composita malos educat, & incompositos, sic aliquem interdum regio Barbara bonum producere possit & eruditum: Quia non tam locus personam, quam persona laudabilis locum illustrat. Hæc ille.

Ex quibus manifeste apparet, inuidiam virtutis comitem esse, Principisque fa-

norem instabilem atque incertum plurimos decipere. Quidam Monachus Cisterciensis Gulielmus Wibertus nomine, Giraldum proditionis accusabat: Sed eius periculum (Deo donante) vir eruditus ac pius euasit. Claruit tempore H. 2. R. 1. & Io. vixitque vltra septuagesimum vitæ annum, & in Meneuensi Ecclesia tandem sepultus iacet. Domicilium habuit in Brechinia, vt ipse testatur Itiner. libro primo, capite tertio.

ADMONITIO AD lectorem.

Oc te vnum (humanissime lector) admonitum esse velim: in hoc auctore edendo mihi aliquando consultum fuisse, fabulas omnes, & absurda miracula, ad sacrificorum auaritiam conficta, penitus resecare. Verũ cũ amicos hac de re consuluissem, vna voce omnes clamitant, meũ illud propositũ ab antiqua fide longe alienum esse, eaq; ratione quamplurimos fore, qui auctorem à me mutilatum atque diminutum esse iure quererentur. Vnde prudentiori eorum consilio acquiescens, satius esse duxi illum integrum cum omnibus suis ἀτοποῖς in lucem emittere, quam fidem violare: præsertim cum intelligerem, veritatis aduersarios his suis ridiculosis & absurdis fabulis (quas pro vero Christi Euangelio populo obtrudere conantur) redargui, & suis propriis quasi telis confici.

IN ITINERARIVM GIRALDI PRÆFATIO PRIMA, AD STEPHANVM CANT. ARCHIEP.

ICVT *variis rerum motibus & mutationibus tempora mouentur: sic diuersis morum curriculis temporalium hominum animi trahuntur. Satyricus clamat:*

Mille hominum species & mentis discolor vsus
Velle suum cuiq; est, nec voto viuitur vno.

Et illud Comicum: Quot capita, tot sententiæ, suus cuique mos est. Vnde & quoniam dispares mores disparia studia sequuntur: Armata militia tyrones exultant, togata vero causarum patroni delectantur. Alii cumulandis diuitiis anxie suspirant, & summum bonum opulentiam putant. Hi Galenum approbant. Illi Iustinianum amplectuntur. Honorum cupidi Curiam sequuntur, & rediuiua famæ cruciatos grauiter sauciat, nec satiat ambitio. Liberalibus artibus nonnulli sed hodie pauci & parui indulgent: inter quos & Logices alumnos admiramur, qui quum aliquantulum profecti fuerint, tanta studii sui voluptate trahuntur, vt in illis Dialectica gyris atq; meandris plerosq; videamus, tanquam ad Syreneos scopulos consenescere. Sed inter tot hominum species, vbi diuini Poetæ? vbi nobiles morum assertores? vbi linguæ Latinæ moderatores? Quis hodie scriptis siue Poeticis seu historicis literatam adornat eloquentiam? Quis, inquam, nostri temporis vel mores astruit, vel inclyte gesta perpetuis literarum vinculis æternitati ascribit? Adeo literarum honor in summis olim gradibus constitutus, quia sic omnia fato in peius ruere, & retro sublapsa referri, iam procliuis in ruinam, ad ima deuolui videtur: vt earum addicti studiis non solum hodie non imitabiles, non venerabiles: verumetiam odibiles reperiantur. Felices quippe, vt ait Fabius, essent artes, si de illis soli artifices iudicarent. Naturaliter enim, vt ait Sydonius, fixum est radicatumq; pectorib. humanis, vt qui ignorant artes, contemnant artifices. Ceterum, vt ad priora reuertamur: Quæ mundo plus contulerunt quæso, arma Mariana, an carmina Virgiliana? Sed olim Marii gladios rubigo consumpsit: qui vero scripsit AEneada, perpetua Maronis extat gloria. Et tamen quanquam literatis sub principibus literæ tunc in honore fuissent, ab ipso scriptum inuenies: Tantum

Doctrina contemptus.

Carmina nostra valent arma inter Martia, quantum
Caonias dicunt aquila veniente columbas.

Ad hæc etiam vtrum fœcundior ac fructuosior extiterit hæsitas, opera Hieronymi an opulentia Crasi? Sed vbi hodie Crasi vel nitet argentum, vel rutilat aurum? vbi Cœnobitæ pauperis orbem & irradiat studium, & illustrat exemplum? Et tamen cum tantus fuisset Romæ per inuidiam, contumelias & verbera passus, ac demum trans mare pulsus Bethlemiticam studio suo solitudinem elegit. Inter hæc ergo, quæ contulimus, hoc distare potest, quod aurum & arma vitam hanc fulcire videntur, post mortem nil valitura. Verum è diuerso scripta nihil in vita propter inuidiam prosunt,

sunt, perpetuum à morte sortita valorem. Sicut igitur testamenti, sic & scripti auctoritas mortis atramento confirmatur. Iuxta illud Poetæ:

Pascitur in viuis liuor, post fata quiescit:
Cum suus ex merito quemque tuetur honor.

Et illud:

Deniq; si quis adhuc prætendit nubila, liuor
Occidet, & meriti post me referentur honores.

Præterea qui facultates, qui sanitates suis artificiis vel conferre, vel conseruare nituntur, dum alienis tantum scaturiunt verbis, propriis parum gloriantur inuentis. Compositores quippe tam ornati sermonis quo tam varii casus in tanto iuris corpore tam eleganti stilo complectuntur, perpetuis efferendi præconiis extant. Auctores siquidem elegantium verborum non auditores tantum, repertores non recitatores, dixerim laude dignissimos. Curiam autem, & Logicam, tam in alliciendo, quam in vix deserendo persimiles inuenies. Dialecticæ tamen notitiam tanquam aliarum omnium tam scientiarum, quam artium acumen, cum moderamine moræ inculpatæ, certum est esse perutilem. Curiam vero nisi blandis solum palponibus & ambitiosis, non necessariam. Nempe si Curia incommoda. *quæstum facis in Curia, ne tanto fortius allicit, & annectit ambitio non missura tutum, non Curiam, nisi plena: sin autem labor in damno est, adhuc tamen annum apponis, & iterum annum anno, & in infinitum, vna cum censu tempora perdideris: iacturam temporis, quæ irreparabilis est, & omnium maior incurris. Curiam igitur & aleam quadam videas proprietate conformes. Quoniam, vt ait Poeta:*

Sic ne perdiderit, non cessat perdere lusor.
Dum reuocat cupidas alea blanda manus.

Leui namq; mutatione, haud dissimiliter dicas:

Sic ne perdiderit, non cessat perdere lucis,
Dum reuocat cupidas Curia blanda manus.

Hoc etiam adiiciendum puto, quod sicut Aleæ sic & Curiæ casus delectu carens, dignis & indignis æque respondet. Inter tot igitur hominum species quoniam trahit sua quemque voluptas: & quoniam varius vexantur pectora votis: me quidem scribendi studium eligere posteritatis cura coegit. Et quia momentanea & fluxa est præsens hæc vita, iuuat saltem in futuro memoria viuere, & perpetuis famæ titulis laudis honore celebrari. Egregiæ namque mentis indicium est, ad illud enitendum elaborare, quo sibi inuidiam in vita, gloriam post fata comparauerit. Perpetuum est itaque, quod auctores quodque Poetæ principaliter affectant, temporale commodum si forte accesserit non recusantes. Sed quia principibus parum literatis & multum occupatis, Hibernicam Anglorum Regi Henrico secundo Topographiam: eius denique filio, & vtinam vitiorum non succedaneo Pictauensium Comiti Richardo Vaticinalem Historiam: vacuo quondam quoad accessorium illud & infructuoso labore peregi. Tibi, vir inclite, STEPHANE CANTVARIENSIS ARCHIEPISCOPE, *quem religio pariter & literatura commendant, laborem nostrum per horridos Cambriæ fines non illaudabilem, in duabus particulis scholastico stilo tam digerere quam destinare curaui. Virtus enimuero, quia sese diligit, aspernaturque contraria: quæcunque in hoc libello, coepiscopi & decessoris vestri penultimi viri venerabilis & Metropolitani antistitis, veris laudum titulis adscripta reperis: te non minori affectu quam si propria fuissent credimus amplexurum. Quibus expletus, Deo duce vitaque comite libellum tibi de principis instructione promitto: Si, sopitis interdum tam orationum instantiis quam occupationum curis, lectioni quandoque vacare potueris, munus acceptum. Hos igitur & alios nostræ diligentiæ fructus tuæ degustandos discretioni, suis singulos temporibus destinare proposui: vt te nostra si forte mouere nequeunt opera, moueant vel opuscula: moueant, inquam, & tam gratiam eliciant, quam gratum reddant: qui nempe carnali minime motus affectu, in largiendis dextra munifica (quibus excellis beneficiis) non sanguinem, non sobolem, sed literas potius & merita pensas: quem in tanta, tam continua regni sacerdotiique disceptatione paucis comitatum, Anglicana Ecclesia firmum inuenit ac fidelem: in quem hodie fere solum & fideliter electum, illa episcopalis viri canonica descriptio cadere videtur & concordare. Non itaque pilleum sustinendo, non puluillum supponendo, non pluuiam extrahendo, non puluerem (& si nullus fuerit) excutiendo, sed inter alios palpones tibi scribendo placere constitui. Tibi, inquam, vir præclarissime, vir insignis, vir virorum perpaucorum, vir in quem quicquid fere in terris antistitem decet, incomparabili gratia, tam industria quam natura congessit. Et si forte nec tibi in hunc modum placere præualeam, tum quia lectionis horam tam oratio suffocat, quam occupatio, tum etiam, quia literarum olim honor euanuit: saltem si quandoque resurgat, posteritati.*

ALIA AVCTORIS PRÆFATIO ad eundem.

VONIAM ea, quæ laudabili deuotione gesta noscuntur, debitis non indigne præconiis efferuntur: Animus quoque, quia si remittitur amittitur, & desidiæ torpor vires eneruat ingenii: ferrum situ rubiginem ducit, & capiunt vitium ni moueantur aquæ. Ne stilum ociosum ærugo consumat, deuotam Cantuariensis Archiepiscopi Balduini per Cambriæ fines legationem, literarum monumentis dignum duxi commendare. Loca igitur inuia, per quæ transiuimus, & tam fontium quam torrentum flumina nominatim expressa, verba faceta, viæque labores, & casus varios; notabiles quoque tam moderni temporis quam antiqui partium illarum euentus; patriæ naturam, naturæque mirandos interdum excursus, patriæ quoque descriptionem, hoc opusculo quasi speculo quodam dilucido, per te vir inclite Stephane Cantuariensium Archiepiscope, posteritati præsentaui: ne vel studium ocio depereat, vel laus silentio delitescat.

ITINERARII CAMBRIÆ, SEV LABORIOSÆ B. CANT. ARCHIEP. PER WALLIAM LEGATIONIS LIBER PRIMVS.

De transitu per Herefordiam, & Radnoram cum notabilibus suis.

CAP. I.

NNO igitur ab incarnatione Domini millesimo centesimo octuagesimo octauo, Apostolatus apicem regente Vrbano tertio; Imperante Romæ Alemannorum rege Friderico; Constantinopoli Isaacio; Regnante in Francia Philippo Ludouici filio; In Anglia Henrico secundo; In Sicilia vero Wilhelmo; In Hungaria Bela; In Palestina Guidone; anno scil. quo Saladinus tam Ægyptiorum, quam Damascenorum Princeps, occulto Dei iudicio, sed nunquam iniusto, publico belli certamine victoria potitus Hierosolymorum regnum obtinuit, vir venerabilis, & tam literatura, quam religione conspicuus, Cantuariorum ARCHIPRÆSVL BALDVINVS, in Salutiferæ Crucis obsequium ab Anglia in Walliam tendens, apud Herefordiç fines Cambriam intrauit. [1]

Radnora. Accedens itaque Radnoram [2] circa ieiunii caput, viro magnifico RANVLPHO GLANVILLENSI præcipuo Regis tunc Consiliario, regnique totius iustitiario eo vsque comitatus: Resum Gruffini filium Australis Cambriæ Principem, cum aliis partium illarum viris nobilibus ibidem obuium habuit. Vbi sermone statim super negotio crucis ab Archipræsule publice facto, & per interpretem Wallensibus exposito, primus omnium, ad importunam, quæ præcesserat, Regis instantiam, & pollicitis plenam tam Archiepiscopi q̃ iustitiarii regis ex parte persuasionem, qui scripsit hæc (aliis exemplum præbens) se primus erexit, & ad validissimam quoque omnium inductionem, ad pedes viri sancti prouolutus, Crucis signaculum deuote suscepit. Quem illico Petrus Meneuensis Episcopus, & Cluniacensis Monachus tam imitatus est, quam secutus. Deinde Æneas Æneæ Claudii filius Elueniæ Princeps cum aliis multis. Qui statim exurgens, & coram Reso, cuius filiam vxorem habebat, assistens, vestra, mi pater, inquit, & domine licentia summi patris iniuriam vindicare depropero. Resus autem cum certissimo sanctæ peregrinationis proposito, quam cito Archiepiscopus terram suam intrauerit reuersus, adeo vt per quindecim fere dies de clitellis & saginariis, de sumptibus perquirendis, & clientibus, ceterisque tanto itineri necessariis cum multa sollicitudine disposuisset, donec vxor eius & communi patriæ vitio in quarto gradu cognata Gvendolena scilicet Madoci Pouisensis filia, ipsum à tam nobili proposito (peccatis exigentibus) muliebriter instans penitus auertit. Quoniam, vt ait Salomon, cor hominis disponit viam suam, sed domini est dirigere gressus eius. In ipso vero discessu

Resi

Resi, cum super his, quæ audierat, suos conueniret, iuuenis quidam egregius de familia ipsius, cui nomen Gruffinus, qui postea crucem suscepit, respondisse memoratur: quis vnquam animi virilis peregrinationis huius iter abhorreat, cum inter vniuersa, quæ excogitari poterunt, eius incommoda nihil incommodius cuiquam, nihil deterius accidere possit quam redire?

Accesserunt autem ad Resum in reditu suo quidam Canonici Meneuenses zelo Ecclesiæ suæ, maiores Curiæ, quos sibi allexerant, complices habentes, & fautores: qui ei suggerere modis omnibus nitebantur, vt Archiepiscopum Cantuariensem (quoniam inauditum hoc hactenus fuerat) ad penitiores Walliarum partes, præcipue sedem Meneuensem, quæ caput est Walliæ, accedere nullatenus sustineret, dicētes & asserentes eo ipso, si processerit, præiudicium magnum & grauamen in posterum, antiquæ dignitati suæ recuperandæ, & Metropolitanæ sedis honori posse proculdubio prouenire. Hęc, inquam, Principi toto conamine suadentes, ob innatam tamen eiusdem liberalitatem & mansuetudinem, ne confusionem viro sancto repulsa generaret, persuadere non valebant.

In crastino vero mane post Missæ celebrationem, & Ranulfi Glanuilensis in Angliam reuersionem, cum apud Castrum Crukeri, quod quasi duobus à Radnora passuum millibus distat, proficisceremur: iuuenis quidam robustus & validus, cui nomen Hector, ab Archiepiscopo super crucis susceptione conuentus: si haberem, (inquit) vnde vno die comederem, & altero ieiunarem, monitis acquiescerem. Die tamen sequente, idem ab Archiepiscopo crucem suscepit. Circa vero vesperam venit Malgo Caduallonis filius Princeps Meleniæ, qui statim ad breuem Archiepiscopi monitionem, sed efficacem, non absque suorum lachrymis & luctu, crucis signaculo est insignitus.

Hic autem quasi præ foribus mihi notandum occurrit, quod dominatori castri eiusdem de Radnora, tempore Anglorum Regis Henrici primi contigit in terra Buelt, non procul abhinc distante, & eidem honori à primo conquestu adiacente. Cum enim Ecclesiam Sancti Auani (quæ Brytannice Lhan Auan dicitur) intrasset, & minus caute in eadem cum canibus venatoriis, atque irreuerenter pernoctasset, venantium more summo diluculo surgens, canes omnes inuenit rabie percussos, ipse quoque cœcus effectus, & nihil omnino videns, ad manum extractus est. Et cum diu postea viuendo tenebrosam semper & tædiosam vitam duxisset, demum se Hierosolymam duci faciens, ne & interior ei lucerna similiter extingueretur, feliciter procurauit. Cum aliis igitur armatus ibidem, & ad bellicum conflictum vice quadam à suis productus, forti residens equo, animosum inter primos in hostes fidei impetum fecit, vbi & statim ferro confossus diem cum honore clausit extremum.

Diui Auani vindicta.

Melius fecisset, si alteri strenuo militi equum & arma tradidisset, ne in manus hostium deuenirēt.

In prouincia quoque de Warthrenion, quæ paucis abhinc stadiis distat his nostris diebus, res accidit non indigna memoratu: Dominator enimuero loci eiusdem Æneas scilicet filius Resi, cum die quodam exire saltibus feras intenderet (puta, qui venationis studio valde addictus fuerat) quidam ex suis arcum tenens ceruam exilientem sagitta perforauit. Quæ quidem contra sexus illius naturam inuenta est duodecim annorum cornua ferens, & præterea tam in cauda quam alibi plusquam cerui pinguedinem habens. Vnde & ob tanti prodigii nouitatem Anglorum Regi Henrico secundo, monstri eiusdem caput & cornua sunt destinata. Illud hoc in casu magis stupore dignum occurrit, quod vir ille, qui feram præscriptam sagittauit, mirum quo fato, quoue infortunio subita passione percussus, dextrum illico lumen amisit, & eadem hora paralytico morbo correptus, vsque ad mortem inutilis omnino & imbecillis permansit.

Cerua cornuta.

In hac eadem prouincia de Warthrenion in Ecclesia videlicet Sancti Germani, Baculus, qui Sancti Cyrici dicitur, inuenitur: superius in crucis modum paulisper vtrinque protensus, auro & argento vndique contectus. Qui quanquam virtuosissimus in omni negotio comprobetur, longe plus tamen ad glandiculas gibbosas & strumas, quæ in humanis corporibus excrescere solent, euacuandas penitus & delendas, speciali quadam virtute præpollet, adeo quidem, vt omnes passim, qui huiusmodi vexantur incommodis, si baculum deuote cum vnius denarii oblatione petierint, optatam recipiant sanitatem. Contigit autem his nostris diebus, strumosum quendam solum obulum baculo præsentasse, cui per medium illico residens strumosus ille tumor euanuit: Et post pusillum postquam alterius obuli re-

Baculus Cyrici.

Si nihil attuleris ibis Homere foras.

Non est bonum ludere cum sanctis.

relatione debita est oblatio redintegrata, & integra quasi statim curatio est subsecuta. Item alius ad baculum accedens cum certa denarii promissione curatus est: qui tamen die statuta promissa non complens, pristinum statim incommodum cum confusione recepit: sed vt delicti veniam facilius impetraret cum trium denariorum oblatione, non absque timore magno & deuotione beneficium triplicasset, continuo stabilis curationis gaudia recuperauit. Apud Eleuein autem in Ecclesia de Glascum est Campana baiula virtuosissima, quam proprio vocabulo Bangu vocant, quæ & sancti Dauid fuisse perhibetur, hanc mulier quædam viro suo, qui in castello de Raidergwy, iuxta Warthrenion (quod Resus filius Gruffini nostris diebus construxerat) in vinculis tenebatur, vt eum vel sic liberaret, clam allatam supposuit. Sed quoniam castellani non solum ob hoc virum non liberarunt, verum & campanam ipsam violenter captiuam quoque tenuerunt, nocte eadem vltione diuina totum oppidum, præter parietem vnum vbi campana pendebat, igne proprio consumptum est. Apud Luel quoque partibus de Brechinia nostro similiter tempore contigit Ecclesiam loci eiusdem hostiliter combustam, omnia prorsus intus & extra præter pixidem vnam, in qua hostia consecrata reposita fuerat consumpta fuisse. Contigit autem in Eluenia prouincia, quam solum ab Haya flumen Vagense disterminat duo stagna non modica, nocte quam Anglorum Rex Henricus primus duxit extremam: à claustris, alteri à natura, & alteri humano labore collatis, subito erupisse: Artificiali longius per deuexa dilapso, cursuque præcipiti demum, vt mos est, euacuato: naturali vero nō vltra duo passuum millia in valle quadam cum prioribus piscibus & accidentibus non absque multorum admiratione perpetua stabilitate statum sortito. Contigit & hac tempestate in Normanniæ partibus, paucis ante obitum Henrici secundi diebus, vt in stagno quodam non procul à Sagio quasi per quinque miliaria distante apud Oximense castrum, pisces omnes (quibus abundabat) tanto conflictu tam in aqua ipsa, quam extra exilientes nocte quadam congrederentur, vt vicinorum hominum multitudinem ipso collisionis strepitu ad spectaculum euocarent. Tanto nempe tamque lethali certamine congressi sunt, vt in toto viuario vix vnus mane vita superstes inueniretur, miro & inaudito prognostico, multorum morte mortem vnius præsagientes. Quanti vero & quam enormes excessus super fratrum & consobrinorum exosculationibus, ob miseras terrarum ambitiones in his inter Vagam & Sabrinam, Melenyth sc. Eluein & Walthreniōn finibus, his nostris diebus acciderint, satis Walliæ fines memoriter tenent & abhorrent.

Campana Bangu.

Pixis fortasse miraculose in aere pendebat, cū tota Ecclesia esset combusta.

Prælium Pisc.

ANNOTATIONES IN

Caput I.

VT huius tam legationis quam peregrinationis causa intelligatur, sciendum est, terram sanctam, postquam incredibili Christianorum quorundam Principum virtute circa Ann. Domini 1099. ex infidelium manibus erepta esset, atque octuaginta octo annorum spacio non solum fortiter & strenue defensa, verumetiam Christiane & pie administrata: hoc tempore Guidonis Lusignani ambitione, Raimundi Tripolitani Comitis proditione & perfidia, aliorumque Principum intestinis dissidiis, in Saladini Damascenorum & AEgyptiorum Regis potestatem, magno Christiani nominis dedecore deuenisse. Quod cum ad Vrbani tertii Pontificis Romani aures peruenisset, dolore ex ea clade concepto vitam finiisse dicitur. Vnde Gregorius octauus eius successor, pro sua propensa in rem Christianam voluntate, per omnes prouincias ad Ecclesiastica functionis viros selectos literas dedit, quibus mandat, vt crucem prædicando, ad Christiani orbis defensionem, & afflictis fratribus opem ferendam, serio indulgentiis propositis (vt Rom. Pontificum mos est) omnes hortarentur, eosque quantum p. ssent ad hoc tam pium bellum allicerent. Ex illorum numero, quibus hoc negotium demandatum erat, hic Balduinus Cantuariensis Archiepiscopus fuit, qui ea in re omnem suam curam & cogitationem posuit, grauissimos labores pertulit, hanc Cambriæ peregrinationem suscepit, & tandem ea de causa in Syriam profectus, omnes suas facultates ad subleuandas militum necessitates impendens, ex hoc mundo migrauit.

Maesuetæ.

Maesueta (inquit Lelandus) olim incolebant orientalem Cambriæ limitem ad sinistram, quà Vaga defluit ripam: à quibus ea vrbs Maesueet dicta est, quæ nunc Radnora dicitur. Nomen vero gentis à pratis læta fertilitate luxuriantibus crediderim exortum esse. A tempore Offæ Regis Merciorum longe potentiss. cui lis & simultas erat (vt apparet ex epistolis Flacci Albini Eboracensis) cum Carolo M. cepit luculenta incremēta Herefordia, vrbs clarissimi Ethelberti Regis orientaliū Anglorū ac martyris monumento, & gentis prima sedes merito habita est. Ego aliquando legi apud Marianum Scotum, & Rogerum Houedenum Maesuetas aliter Masegetas & Magesetas appellatos. Hæc Lelandus

De

De transitu per Hayam & Brecheiniam cum N.S.

CAP. II.

TRANSEVNTES inde versus Brecheinoc, flumine Vagesi transcurso, statim apud *Hayam* [1] sermone facto, inter multos ibidem cruce signandos, quosdam vidimus qui relictis vestibus, quibus alii ab amicis, alii ab vxoribus retinebantur, vsque in castrum ipsum cursim ad Archiepiscopum euaserunt. Mane vero versus *Aberhodni* iter arripuimus, & verbo domini apud Landeu seminato ibidem pernoctauimus. Dicitur autem *Aberhodni*, castrum & prouinciæ caput, ibi situm, vbi riuus Hodni in aquā Oscæ deuoluitur. Aber enim lingua Brytannica dicitur locus omnis vbi fluuius in fluuium cadit. Landeu vero ecclesia Dei sonat. Archidiaconus quoque loci eiusdē, opus suum nō ignobile Hibernicam ibidem Topographiam Archiepiscopo presentauit. Quod ipse gratanter accipiens singulisq; diebus obiter ipsum vel legens attente vel audiens, tandem in Angliam reuersus lectionem vna cum legatione compleuit. Ea igitur quæ nostris temporibus his in partibus notabilia contigere, pretereunda non putaui. Accidit itaq; pariter ante guerram illam grandem, qua tota fere prouincia illa per filios Iestini in exterminium data fuerat: [2] vt lacus ille magnus qui fluuium Leueni ex se transmittit, simul cum ipso fluuio in Vagæ flumen contra Glesbyriam ab ipso descendente, viridissimi coloris inueniretur. Consulti autem super hoc terræ illius seniores quidnam portendere potuisset, responderunt parum ante magnam illam desolationem per Hoelum filium Mereditі factam, similis coloris aquā inuentam fuisse. [3] Contigit quoq; eadem tempestate capellanum quendam, cui nomen Hugo, Capellæ sancti Nicholai in castello de Aberhodni deseruientem, in somnis vidisse virum quendā venerabilem ei assistentem & dicētem: Dic domino tuo Gulielmo de Breusa qui predium capellæ S. Nicholai olim in eleemosynam datum detinere presumit, verbum istud, *Hoc aufert fiscus quod non accipit Christus, Dabis impio militi quod nō vis dare sacerdoti.* Cum hoc itaque semel, secundo, & tertio ei accidisset, veniens ad loci illius Archidiaconum apud Landu, tam visionem quam verba memoriter retenta, (quæ nunquam tamen ante audierat) ei proposuit, ipse vero Augustini statim hæc esse verba dignoscens, locumque scripturæ vbi reperiuntur ostendens, casum quoque in quo Augustinus ibi loquitur aperuit. Inuehitur enim in decimarum & obuentionum seu rerum quarumlibet ecclesiasticarum detentores; Et quod eis ibi minatur, infra breuissimum tempus huic certissimum est contigisse detentori. Vidimus quippe nostris diebus & indubitata veritate comperimus, principes ecclesiasticarum possessionum vsurpatores, precipue vero Anglorum regem Henricum secundum nostris diebus regnantem & hoc vitio pre aliis laborantem, modica fermenti massa corrupta, nouis ea occasione emersis incommodis, thesauros vniuersos profudisse, stipendiario dantes militi, quæ dari debuerant sacerdoti.

Haya. — *Aberhodni.* — *Aber.* — *Lhyn Sauathan.* — *Per Hoelum & Meredythum factam.*

De viro tamen predicto Gulielmo, videlicet de Breusa, quanquam in hoc plurimum offenderit: quia nihil humanum omnino perfectum: omniumque habere notitiam (vt ait Imperator) & in nullo peccare, potius diuinitatis est quam humanitatis. Hoc equidem memoratu dignum censui, quod in omni sermone suo semper dominum anteponere consueuit, dicens: In nomine Domini fiat hoc: ex Dei parte fiat illud: Item si Deo placuerit: vel si Deus annuerit: vel per Dei gratiam futurum est ita. Quod autem in hunc modum Deo sit semper totum committendum, eiusque voluntati commendandum, habemus ex Paulo, qui sicut in Act. Apostolorum legitur, valefaciens fratribus dixit; *Iterum reuartar ad vos Deo volente:* Similiter & Iacobus in epistola sua adiectiones huiusve; *Si Deus voluerit, & vixerimus*, singulis de futuro promissionibus faciendas ostendit, diuinæ voluntati & dispositioni cuncta relinquēdo. Literas quoq; quas varias ad partes veluti diues & prepotens mittere solet, à Deo gratiosis huiusmodi diuinæ indulgentiæ verbis onerare seu potius honorare cōsueuerat, vt in tedium plerumq; maximum, nō solum notariis, verumetiam auditoribus vergi soleat. Singulis etiā notariorum, vt literas omnes diuini auxilii verbo cōcluderent, pter cōmunia stipendia aureū annuatim denarium dabat. Ad hec etiam ex deuotionis abūdantia, quoties iter agendo, vel in ecclesiam vel in crucem aliquam, oculos conuertit, quanquam in cursu sermonis cum quocunque seu plebeio, seu potente verbum fieret, statim se transfert ad orationes: quibus expletis, à diuerticulo repetit orationem. Præterea quoties pueros in via obuios habet, eos illico salutatione preueniens ad reciprocam inuitat salutationem, vt sic innocentum benedictio vel extorta cum salutationis eulogio refundatur. Horum etiam omnium & sponsa eius-

dem, Matildis de sancto Valerico consuetudinem habuit, mulier (inquam) prudens & pudica: mulier domui suæ bene pręposita: mulier non tantum intus conseruando, verumetiam extra multiplicando prouidentissima. Qui vtinam ambo tam finalem in tempore fœlicitatem & gratiam quam æternitatis gloriam fuerint ex deuotione consecuti.

Accidit etiam in eisdem partibus pueri cuiusdam pullos columbinos in ecclesia sancti Dauidis de *Lhanuaes* à nido subripere volentis, lapidi supposito manum adhæsisse, miraculosa forte sancti illius vindicta auium ecclesiæ suæ indemnitatem procurantis. Cumque tribus diebus & noctibus puer cum parentibus & amicis in ipsa ecclesia coram altari vigiliis, ieiuniis & orationibus institissent, tandem die tertio vinculo diuinitus relaxato, manum à lapide virtus quę ligauit absoluit. Vidimus eundem apud Newbyriam in Anglia manentem, se Meneuensi episcopo Dauid secundo ibidem pręsentantem, & transactis ætatum gradibus iam senem ex puero factum, quoniam in episcopi illius diœcesi ista contigerant, sibi hæc accidisse certissima relatione confitentem. Lapis vero in ecclesiam prędicta pro reliquiis vsque in hodiernum diem reseruatur, quinque digitorum vestigiis tanquam in cera pressorum in silice comparentibus.

Pulli potius pro reliquiis reseruandi erant, quia præstantior est causa quam instrumentum, & viua mortuis sunt anteponenda.

Miraculum autem haud longe dissimile his nostris diebus accidit apud S. Edmundum, mulier miserrima ad scrinium viri sancti quasi sub deuotionis obtentu accedere consueta non tamen afferre quicquam sed auferre parata, argentum & aurum ab aliis oblatum, exquisito furti genere deosculando ablambere solebat, & ore reconditum asportare. Quæ cum semel (vt sæpius consueuerat,) id fecisset, labiis & lingua feretro firmiter adhæsit, argentumque ingestum diuinitus deprehensa palam euomuit, accurrentibus quoque multis admirantibus tam Iudæis quam Christianis maiori diei parte vt amplior virtus elucesceret & nulli dubium foret, ibi immota remansit & inconuulsa.

Reliquiæ sanctorum malunt à miseris oblationes accipere quã illis quicquam dare.

Item in borealibus Angliæ trans Humbrum finibus in ecclesia de Houedene, rectoris eiusdem ecclesiæ concubina tumbæ sanctæ Osanæ sororis regis Osredi ligneę in sedis modum super aream eminenti minus caute insedit. Quæ cum inde recedere vellet, fixis ligno natibus auelli non potuit, donec accurrente populo, scissis vestibus, & corpore nudato, & crebris disciplinis vsque ad sanguinis profluuium acriter afflicto, cum lachrymis quoque multis & supplicationibus compunctione sequuta & pœnitentia iniuncta diuinitus laxata recessit.

Sanctimoniales non possunt ferre concubinas sacerdotum, qui vouerunt calibatum.

Psalterium Quindredæ.

De Psalterio quoque Quindredæ sororis sancti Kenelmi, cuius instinctu interfectus erat, virtus magna nostris diebus emicuit. Cum subcelerarius vigilia sancti Kenelmi sero apud Winchelcumbe, aduentantibus mulierum turbis de vicinia & notitia monachorum ad festum vt solent, cum quadam illarum inter septa monasterii fornicationem incurrit. Qui die crastino ad processionem Psalterium prædictum inter reliquias sanctorum ferre pręsumens, completa processionis solennitate reuersus in chorum, idem manibus suis firmiter adhærens deponere non pręualuit. Qui stupefactus plurimum & confusus, tandem delictum hesternum ad mentem reuocans, confessione facta & pœnitentia iniuncta fratrum orationibus adiutus, & propria compunctione contritus, à vinculo diuinitus dato demum absolui meruit & laxari. Liber autem ille ideo in veneratione magna ibi tenetur: quia cum corpus Kenelmi exanime deferretur & clamarunt turbæ Martyr Dei est, est vere, Martyr Dei est. Respondit Quindreda fratricidii rea & conscia, adeo vere martyr Dei est, sicut verum est, quod oculi mei super Psalterium istud eruti iacent, ea enim hora Psalterium forte legebat. Et statim oculi eius ambo à capite diuinitus auulsi in librum apertum, vbi & vestigia sanguinis adhuc apparent, ceciderunt.

Miraculum monasticum & vigiliarum catholica deuotio.

Torquis Canauci.

Præterea de torque, quam S. Canauci dicunt, tacendum non censui. Est etenim auro tam pondere & natura quam colore simillimus. Ex quatuor frustis sicut ex rimulis patet; orbiculariter in verticem insectis, artificiose commentus, & capite quasi canino rictuosis hinc inde dentibus extante per medium complexus. Hunc autem pro reliquiis habent indigenæ virtuosissimis, adeo vt hoc coram posito nemo peierare pręsumat. Apparet autem ictus in torque magnus quasi ferreo marculo factus. Quidam enim, vt fertur, auri cupidine ductus, cum annulum infringere niteretur vindictam diuinitus sentiens, oculo est statim orbatus vtroque: & sic quamdiu postea vixit, tediosam in tenebris vitam perduxit.

Torquis vtilissimus si hodie extaret.

Cornu sancti Patricii.

De cornu quoque sancti Patricii non aureo quidem sed æneo quod in partes

istas

istas ab Hybernia nuper aduenit, haud dissimile obstupendum: Cuius virtus ex fatua & inepta Bernardi presbyteri cornicatione, terribili exemplo in finibus istis primum emicuit: sicut in Hybernica topographia nostra propalatur.

Campanas baiulas, baculos quoque in superiori parte cameratos, auro & argento vel ære contectos, aliasque huiusmodi sanctorum reliquias, in magna reuerentia, tam Hyberniæ & Scotiæ, quam & Walliæ populus & clerus habere solent, adeo vt sacramenta super hæc longe magis quam super euangelia & præstare vereantur & peierare. Quippe ex vi quadam occulta & his quasi diuinitus insita, nec non & vindicta cuius præcipue sancti illi appetibiles esse videntur, plerumque puniuntur contemptores & grauiter animaduertitur in transgressores. De Cornu quoque Patricii hoc equidem notabile censui, qui ad aurem apposito capite foraminis ampliore, dulcisonam audias per se sonoritatem emitti, qualis ex cithara nudata leuiter impulsa melodia solet educi.

Contigit autem his nostris diebus eisdem in finibus quod & notabile censui. Suillam siluestrem quia canem forte lactauerat odorisequis naribus sagacem, cuius mamillis apposita fuerat, adultam in ferarum persecutione ad miraculum vsque fuisse perualidam, adeo quidem vt molossis ad hoc natura iuuante tam institutis quam instructis, odorum sagacitate longe præstantior inueniretur. Argumentum tam hominem quam animal quodlibet ab illa cuius lacte nutritur, naturam contrahere. *Sus venatica.*

In eisdem quoque finibus & eodem fere tempore res accidit prodigiosa. Miles enim cui nomen Gilbertus cognomen vero Hagernellus, post diutinos continuosque fere triennii languores, & grauissimas tanquam parturientis angustias demum videntibus multis, per egestionis fenestram vitulum edidit. Noui alicuius & inusitati futuri casus ostetum, aut potius nefandi criminis vltricem declarans indignationem. *Gilberti Hagernelli partus vitulinus.*

Præterea ex antiquis & autenticis partium istarum scriptis colligitur, tempore quo Sanctus Elwitus heremiticam apud Lhanhamelach vitam exegit, iumentum eiusdem quo cibaria ipsius deferri consueuerant ceruo emissario prægnans effectum esse ex quo & miræ velocitatis equus prodiit, anteriori parte equi naturam præferens, posterius vero in ceruum descendens. *Sancti Elwiti ἱππέλαφος.*

Primus Normannorum hanc prouinciam quæ tribus Cantredis distincta conseritur Bernardus de Nouo mercatu, noua contra Cambriæ ciues conquisitione possedit. Hic filiam Nestæ, filii Gruffini, filii Leolini, cuius tyrannis totam aliquandiu Walliam oppresserat, materno Nestam nomine, quam & Angli vertendo Annes vocauere, sibi matrimonio copulauit: ex qua & prolem suscepit, in qua Miles egregius, cui nomen Mahel, hac paternum iniuria conquestum amisit. Mater eiusdem contra iugale vinculum adulterinis amplexibus militem quendam adamauit. Quo comperto militem noctu à matre redeuntem filius offensus, flagellatum grauiter mutilatumque cum dedecore magno remisit. Mater vero mira facti confusione perculsa, muliebrique dolore anxie concussa, totum in vindictam virus euomuit. Accedens igitur ad Anglorum regem Henricum primum, assertione vindice magis quam vera, proposuit, & coram curia publice sacramento corporaliter præstito confirmauit. Filium suum Mahelem non à Bernardo, sed ab alio quodam quem secretis & illicitis adamauerat amplexibus, fuisse progenitum. Cuius iuramenti vel potius periurii causa, rex Henricus voluntate magis quam ratione permotus primæuam prædictæ mulieris filiam, quem ex Bernardi semine professa est vere fuisse susceptam, iuueni de familia sua & militi insigni, Miloni f. filio Walteri Constabularii Glouerniæ cum Honore de Brecheinoc nuptui dedit. Qui post modum ab eiusdem regis filia & imperatrice Romana Matilde Comes Herefordiæ creatus est. Hic prolem egregiam ex eadem vxore suscepit, in qua filii quinque milites insignes, Rogerus, Gualterus, Henricus, Gulielmus & Mahel, nescio qua vindicta, quave fatalitate sinistra, intempestiua nece, rebus humanis exempti sunt. Et tamen omnes præter Gulielmum sibi inuicem sine prole paternam in hæreditatem successerunt. Sic igitur hæc mulier muliebri non degenerans à natura, vt vindici satisfaceret iracundiæ, cum graui pudicitiæ iactura, cum damno dedecoris atque pudoris, vno eodemque facinore & filium patrimonio & se priuauit honore. Nec mirum si mulier innatæ malitiæ morem gerat. Legitur etenim in Ecclesiaste, *Virum vnum de mille reperi bonum, mulierem non inueni.* Et in Ecclesiastico, *Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris.* Item in eodem, *Breuis est viri malicia super maliciam mulieris.* Et vt de spinis vuas, de tribulis ficus colligamus, muliebrem descri- *Bernardus de nouo mercatu.* *Odium muliebre.*

describens naturam Tullius, ait; Viri forte alicuius commodi causa, vnum aliquando scelus perpetrabunt: fœminæ vero vnius explendæ voluntatis causa, omnia simul scelera perpetrare non formidabunt. Item Iuuenalis loquens de mulieribus, inquit;

Iuuenal. Sat.6.

——nihil est audacior illis
Deprensis, iram atque animos à crimine sumunt.

Et alibi.

Sat.10.

——mulier sæuissima tunc est,
Cum stimulos animo pudor admouet——

Et in eodem.

Sat.13.

——collige quod vindicta
Nemo magis quam fœmina gaudet.

Prædictorum autem fratrum quinque & filiorum Comitis Milonis penultimus ille & postremus hæreditatis possessor, inhumana præ cæteris crudelitate notabilis, adeo in Meneuensem Episcopum Dauid secundum, suasque tam possessiones quam terras & homines desæuire statuerat, vt à finibus de Brecheinoc non præsul iam, sed tanquam exul existens, tam Angliam, quam alias diocesis suæ partes frequentaret. Contigit autem interea vt in castro de Brendlais, (*Brunellis.*) cum Gualtero de Cliffordia, Mahel hospitio susceptus, ædibus casuali incendio consumptis, lapide à principali turre deorsum cadente percussus in capite lethaliter obrueretur. Et statim missis nunciis prædicto loci episcopo cum festinatione reuocato, voce miserabili proclamat; O pater & pontifex noster, crudelem nimis in me vindictam sanctus vester exercuit, non conuersionem peccatoris expectans, sed mortem magis & euersionem accelerans. Et cum huiusmodi verba lugubri lamentatione sæpius ingeminasset, anno dominationis suæ nondum completo vitam pariter & tyrannidem terminauit, & propriæ præco confusionis expirauit.

Erat autẽ antiquitus regionis illius q̃ Brecheinoc dicitur, dominator vir potens & nobilis, cui nomen Brachanus, (*Brachanus.*) à quo & terra Brecheinoc denominata est. 7 De quo mihi notabile videtur, quod ipse 24. habuisse filias Historiæ Britannicæ testantur, omnes à pueritia diuinis deditas obsequiis, & in sanctitatis assumptæ proposito vitam fœliciter terminasse. Extant autem adhuc Basilicæ per Cambriam multæ, earum nominibus illustratæ: quarum vna in prouincia de Brecheinoc non procul à castro principali de Aberhodni in collis cuiusdam vertice sita, quæ Sanctę Almedhæ (*Eilmethe Elvned.*) ecclesia dicitur, hoc etenim virginis sanctę nomen extiterat, quæ & ibidem terreni regis nuptias respuens, æterno nubens regi, fœlici martyrio triumphauit. Celebratur autem solemnis eiusdem dies eodem in loco singulis annis in capite cal. Augusti, vbi & eodem die multi de plebe longinquis ex partibus conuenire solent. Et variis languentes infirmitatibus meritis beati virginis optatam recipere sanitatem consueuerant. Illud autem hoc in loco mihi notabile videtur, quod in omni fere solemnitate virginis huius accidere consueuit. (*Cum plus satis fortasse biberint.*) Videas enim hic homines seu puellas nunc in ecclesia, nunc in cœmiterio, nunc in chorea, quæ circa cœmiterium cum cantilena circumfertur, subito in terram corruere, & primò tanquam in extasim ductos & quietos: deinde statim tanquam in frenesim raptos exilientes, opera quęcunque festis diebus illicite perpetrare consueuerant tam manibus quam pedibus coram populo repræsentantes. Videas hunc aratro manus aptare, illum quasi stimulo boues excitare: Et vtrunque quasi laborem mitigando solitas barbaræ modulationis voces efferre: videas hunc artem sutoriam, illum pelliparium imitari. Item videas hanc quasi colum baiulando, nunc filum manibus & brachiis in longum extrahere, nunc extractum occandum tanquam in fusum reuocare: istam deambulando productis filis quasi telam ordiri: illam sedendo quasi iam orditam oppositis lanceolæ iactibus & alternis calamistræ cominus ictibus texere mireris. Demum vero intra ecclesiam cum oblationibus ad altare perductos tanquam experrectos & ad se redeuntes obstupescas. Sic itaque diuina miseratione, quæ peccantium conuersione magis gaudet quam euersione, multos vltionem huiusmodi tam videndo quam sentiendo, festis de cętero feriando diebus corrigi constat & emendari. Est igitur hęc terra satis abundans grano: Et si quis est defectus in nato, ex Anglicanę vicinitatis copia affatim suppletur allato, pascuis & siluis, feris & armentis terra fœcunda: fluuialibus quoque piscibus abundat, quos hinc Osca, inde Vaga ministrat: salmonibus etiam & trutis vtraque: sed plus illis Vaga, plus istis Osca fœcunda est. Hyemali quoque tempore, Vagæ salmones, Estiuo vero Oscæ tempestiui reperiuntur: egregiis vero quas & vinbras vocant,

sola

ſola timallis Vaga fœcunda eſt. In quorum laudem, quoniam & Mediolani illis abundât, in Ambroſii libris reperitur. Quid, inquit, aſpectu pulchrius, quid odore ſuauius, quid guſtu iucundius? Luciis quoq; & perchiis trutiſq; peroptimis & tenchis anguilliſq; lutoſis, lacus ille de Brecheinoc magnus & famoſus (quem & clamoſum dicũt) patriam replet. *Lhyn Sauathan.* De quo q̃ parum ante hæc noſtra tempora contigit prętereundum non putaui. Tempore namque Anglorum regis Henrici primi Gruffino filio Reſi filii Theodori, quanquam vnius commoti ſolum, id eſt, quartæ partis Cantredi de *Caoc* ſc. in *Canterſ Mawr* tunc domino, tamen & nobilitate tenus in Southwallia quam Cambri *Debeubarth* i. dextralem Walliæ partem vocant, ſub rege principante. Cum idem Gruffinus à Curia regis per lacum prædictum fluuialibus diuerſorum generũ auiculis hyemali algore redundantem reuerteretur, duces habens & deductores Milonem Herefordiæ Comitem & de Brecheinoc dominatorem, nec non & Paganum filium Ioannis, in cuius manu tunc Ewyas fuit, qui duo tunc temporis inter regis ſecretarios & præcipuos conſiliarios pro magnis habebantur. Comes Milo vt aliquem à Gruffino nobilitatis innatæ ſermonem eliceret, in hæc verba ludicro magis quam ſerio prorupit: Antiquum, inquit, verbum & ab antiquo in Wallia retentum eſt, quod ſi naturalis Walliæ Princeps ad hunc lacum veniens auibus eiuſdem præceperit vt canant, ſtatim omnes canent: ad quod Gruffinus plus animo diues quam auro: (ob hæreditatis namque diminutionem, nihil vnquam animoſitatis, nihil dignitatis imminuens ſubiecit.) Tu itaque qui terræ iſtius nunc dominium geris, primo præcipias: At illo fruſtra præcipiente, ſicut & pręcepto Gruffini poſtea quoque Pagano. Videns Gruffinus ad eorundem inſtantiam, ſibi iam præcipiendi lege conſortii neceſſitatem incumbere: ſtatim ab equo deſcendens, & in orientem genua ponens, tanquam duelli conflictum ibidem ingreſſurus, nunc cernuus in terram & humiliter proſtratus, nunc oculis ac manibus in cœlum intentus, deuotas ad dominum fudit orationes, tandem itaque ſe ab orationibus erigens & crucis ſignaculo frontem ac faciem ſignans, palam ac publice proclamauit. Deus omnipotens & omnia ſciens Domine Ieſu Chriſte, tuam hic hodie declara virtutem.

Quoniam ſi ex naturalibus Walliæ principibus me linealiter deſcendere feciſti, auibus iſtis vt hoc denuncient, in nomine tuo præcipio. *Putabant fortaſſe aues ſuum antiquum dominum ſibi reſtitui.* Et continuo auiculæ cunctæ, quælibet in ſuo genere alis expanſis aquam verberando, canere vnà & proclamare cæperunt. Cunctis autem qui aderant ſtupidis effectis & conſternatis: Comes & Paganus ad Curiam ſtatim cum feſtinatione vniuerſi, cuncta per ordinem Regi admiratione maxima retulerunt. Quibus auditis Rex reſpondiſſe memoratur: per mortem inquit Chriſti (quo iuramento vti conſueuerat) non adeo eſt admirandum: quia licet gentibus illis per vires noſtras magnas iniuriam & violentiam irrogemus, nihilominus tamen in terris eiſdem ius hæreditarium habere noſcuntur. Plurimis quoque (vt accolæ teſtantur) lacus iſte miraculis pollet. Quemadmodum enim viridis aliquoties (ſicut pręſcripſimus) coloris, ſic ſanguineus aliquando noſtris diebus repertus eſt, non vniuerſaliter tamen ſed quaſi per venas quaſdam & riuulos ſanguinem manare compertus eſt. Ad hæc etiam totus ædificiis conſertus, culturis egregiis, hortis ornatus & pomeriis ab accolis quandoque conſpicitur. Sub bruma quoque glacie conſtrictus & aquarum ſuperficie in lubricam teſtam frigore coniecta, ſonum horribilem tanquam multorum animãtium in vnum collectorum mugitum emittit. Sed hoc forte glaciali teſtudine deorſum reſidente aeris incluſi, & per feneſtras occultas ſenſim exhalantis, ſubita interdum & violenta facit eruptio. Præterea montibus excelſis præterquam à Borea hæc vndique terra concluditur, à Zephiro montana de Cantref Bachan, ab Auſtro montes habens meridionales, quorum principalis *Cadair Arthur* dicitur. i. Cathedra Arthuri, propter gemina promontorii cacumina in cathedræ modum ſe præferentia. Et quoniam in alto cathedra & in arduo ſita eſt, ſummo & maximo Britonũ Regi Arthuro vulgari nuncupatione eſt aſſignata. In excelſo mõtis huius vertice fontis ebullit ſcaturigo. Eſt autẽ fons in putei modum altus, ſed quadratus, nullum ex ſe riuulum faciens, in quo tamen & trutæ quandoque (vt fertur) ſunt repertæ. His igitur obſtaculis ad meridiem appoſitis, à phebæo patriam feruore frigidior aura defendit, & inſita quadam aeris ſalubritate temperatiſſimam reddit. Ab Euro vero de Talgarth, & Ewyas montana pretendit. Quorum incolæ continuis inimicitiis & odio implacabili mutuis vulneribus ſanguinem fundere & cædibus inſiſtere non deſiſtunt. Quanti vero & quã enormes exceſſus ſuper matrimoniis cruentiſſimis, protractis tamen potius quam contractis, & ſanguinolento diuor-

diuortio præpeditis, cæterisque multis crudeliter exactis, hoc nostro tempore finibus istis acciderint, aliis explicare locum damus.

Annotationes in Caput II.

1 *HAY, Coryletum, Brytannice Trekelhi. Hic eruuntur Romanorum numismata, quæ vrbis antiquitatem facile indicant. Leland.*

2 *Habetur integra historia de exterminatione filiorum Iestini per Robertum filium Hamonis, & suos duodecim auratæ militiæ viros nobiles, in Historia Cambriæ, nostro labore nuper ædita: & in Breuiario Brytannicæ descriptionis, H. Llhuyd, vnde huius loci explanatio petenda est.*

3 *De vastatione per Hoelum filium Meredythi, mendosus plane locus est, qui per Hoelũ & Meredythum, emendari debet: fuerunt enim fratres, filii Edvini filii Æneæ filii Oeni, filii Hoeli Dha: qui cum contenderent cum Leolino filio Sisylli pro Demetico principatu, ingentem Dacorum & Anglorum copiam, sub ductu Edvini fratris Leofrici Merciorum reguli ad suum auxilium parantes & Brechinensem prouinciam hostilem in modum intrantes, eam misere deturbarunt & vastarunt incendio. Verum à Gruffino dicti Leolini filio victi atque cæsi sunt, præter Hoelum qui fuga vitauit mortem, sed postea ad confluentem Tywy inito cum eodem Gruffino conflictu cum magna parte suorum cecidit, vide Hist. Camb. Illi qui linguam Brytannicam norunt, facile perspiciunt, vnde hic error emanauerit. Howel am Meredyth pro Howel à Meredyth interpretatum esse Giraldum quis non videt?*

4 *Ioannes Rex Angliæ generali totius regni interdicto pressus, & veritus ne pontifex Rom. aut ipsum nominatim excommunicando, aut suos subditos à fidelitatis sacramento absoluendo maiores illi crearet molestias: mandat regni sui magnatibus (quos iniquiore in se animo esse sentiebat) vt obsides illi darent, quibus posset eos in officio continere, si forte per pontificem à sua fidelitate absoluerentur. Cum ergo inter alios ab hoc Gulielmo Brusio obsides peteret, Brusii vxor procacitate quadam muliebri, viro suo verba præripiens, nunciis respondit: nolle se eorum domino filios suos credere, qui Arthurum nepotem suum, quem honorifice tueri & defendere debuisset, turpiter interfecerat. Rex, hoc responso grauiter offensus, milites quosdam armatos secreto misit, qui ipsum Brusium vnà cum vxore & liberis & vniuersa familia comprehenderent atque ad se deducerent: verum ille ab amicis priuatim præmonitus, cum vxore & liberis fugit in Hyberniam: vbi, regis in illam regionem aduentu præfata Matildis cum filio suo & eius vxore capta est, quæ vna cum illo in Angliam missa, iubente rege fame necati sunt. Maritus autem in Galliam fugiens apud Ebulam anno sequenti excessit è vita. Hæc ex Mat. Paris. deprompta Giraldi mentem explanant.*

5 *Qua ratione Cambri post veram Catholicæ religionis cognitionem ad superstitiones desciuerint, ita vt campanas, baculos, & mortuorum hominum pannicularia vetustate & putredine fere consumpta coluerint & venerarentur: & quid præcipue eos in errore & ignorantia nunc detinet, hic interserendum putaui, vt causa cognita remedia facilius parentur. Quicunque semel à syncera pietatis professione ad superstitiosas vanitates transilierint, in omnes nugas & aniles fabulas facile dilabuntur, easque mordicus retinent. Cum Augustinus monachus Romanam religionem ad Saxones inueheret, Britanni (qui longe ante Christianam, Iosephi Aramathensis & sociorum prædicatione susceperant) illius religionis formam admittere penitus recusarunt, eo quod esset humanis traditionibus atque friuolis ceremoniis plena. At vero cum temporis diuturnitate & docentium negligentia histrionicam illam religionem admisissent, atque traditiones & ceremonias amplexi essent, reliquos regni incolas, reliquiarum veneratione, peregrinationum longinquitate, & miraculosarum fabularum varietate longe superarunt. Et tametsi sanioris iudicii homines, reliquorum insaniæ semper reluctati sint, multitudo tamen verbi ignorantia seducta, illas vanitates sequebatur: adeo vt loca quædam peregrinationibus assueta, in hac euangelii luce, vsque in hodiernum diem, ingenti peregrinantium multitudine singulis annis superstitiose frequententur: vt fons diuæ Venefredæ sacer: fons Dyfnoci in strata cluydensi: fanum Æneæ regis in Aruonia: fanum Dauidis in Demetia, &c. Atq; hæc omnia veritatis ignorantia & euangelicæ prædicationis inopia contingunt. Nam populus ipse præstantis cuiusdam naturæ beneficio, semper est ad audiendum promptus, ad discendum aptus, & ad obediendum paratissimus: ita vt quicquid hac in re peccatum sit, illud totum pastorum paucitati, qui populum assidue docere debent, ascribendum est, ad quorum sustentationem satis ampla stipendia & redditus ecclesiastici in Cambria habentur: quæ iam in alium vsum conuertuntur. Nam omnia fere opima sacerdotia & dignitates ecclesiasticæ totius Cambriæ, aut in generosorum quorundam manibus sunt, quæ eorum voto & deuotione mutis conferuntur canibus, qui latrare nesciunt, & malunt potius actores esse in fabula pro exiguo, quam spectatores pro nihilo: atque hanc ob causam aduocationum beneficiorum nundinationes fiunt, quæ etsi communi decreto non ita pridem abrogatæ sint, vbique tamen venales prostant, tanquam preciosissimæ merces, & ita artificiose à peritis mercatoribus distrahuntur, vt si Simon ipse hodie viueret, habita cum illis comparatione in sua facultate haberetur indoctus: aut ab illis possidentur, qui*

qui non in Cambria sed in aliis regni partibus vitam degunt, quorum quidam sunt in religione tepidi, quidam boni socii, & quidam suo sensu euangelici feruentes. Hi neq; animas neq; corpora pascunt: modo ipsi lanam habeant, id est, suos redditus statis temporibus domi sibi solutos, nihil omnino de ouibus sunt solliciti, quæ interim in arduis Cambriæ montanis dispersæ & palantes, spiritualis cibi inedia pereunt. Hi tamen in hoc vno scripturas suo more sequuntur, colligunt enim vbi nõ sparserunt, & metunt vbi non seminarunt. Cum reuera communi iuris regula onus honorem sequi debeat, & qui in agro domini non laborat ex illius agri fructibus non manducet. In illis omnibus Sacerdotiis imperiti homines & indocti curati sacramenta & sacramentalia (vt loquuntur) administrant: vbi hospitalitas omnis exulauit, cõciones aut raræ aut prorsus nulla habentur. Atq; sic decimæ & oblationes, quæ in eum finem à maioribus nostris institutæ sunt, vt illi ipsi qui eas soluunt, in vera Christi doctrina recte instituantur, ministri qui in verbo & doctrina laborant sustentẽtur, & parochiæ pauperes cibo reficiantur, à recto vsu penitus transferuntur in alium: adeo vt pauperes alimentis defraudentur, parochiani ignorantia seducti pro vera Christi religione superstitiones & aniles fabulas amplexentur, atq; in omnes idololatricos cultus suo quodam impetu ruant. Sublato enim stipendio tollitur doctrina: nam quis propriis stipendiis militabit, alio interim ordinarium stipendium intercipiente? Subductione veræ doctrinæ ignorantia inducitur: Ignorantia autem superstitionem parit. Nulla enim natio tam fera & agrestis est, quæ non aliquo diuini numinis sensu afficiatur. Hinc voluntarius cultus: hinc superstitiosa deuotio, cuius matrem ignorantiam esse certum est: Hinc hæc ipsa campanarum, baculorum & reliquiarum reuerentia, de qua loquitur Giraldus: Hinc etiam hodiernæ peregrinationes de quibus supra dixi originem habent. Præterea hic ecclesiasticorum reddit????? abusus alia etiam offendicula secum trahit. Nam hinc vera religio male audit apud ignaros & simplices, qui eam propter hos abusus minus probant, ita vt sæpissime audias viros probos ea de causa conqueri & pontificiam religionem laudibus extollere, quia viderant olim vt asserunt cum ea publice doceretur, plurimis in locis rectores ecclesiarum, domus habere perhospitales & apertas, vbi pauperes & peregrini refici & curari solebant, in quibus nunc tempore euangelii propter prædictas causas non datur pauperibus poculum aquæ frigidæ. Et sic vera doctrina propter insatiabilem quorundam auaritiam blasphematur: quasi hoc ex euangelio manauerit, aut hic fiet eius doctrinæ fructus, & non potius hypocritarum quorundam qui quæstum pro religione habent insatiabilis cupiditas. Hæc si vera non sint, conuincar erroris, sin autem vera sint, (vt sunt verissima) Deus tempore opportuno ecclesiæ suæ melius prouidebit. De reliquiis vide ea quæ scripta sunt à venerando sene domino Io. Foxo in sua responsione ad Osorium lib. 3. pag. 373.

6 Ego eorum opinioni accedo qui hanc Nestam filiam Gruffini aut illam ipsam aut illius sororem fuisse affirmant, ex qua Fleanchus Banchonis filius Gualterum Stuardum genuit, à qua Scotiæ reges qui hodie regnant originem traxerunt. Sunt qui affirmant Ranulphi Cantabrigiæ comitis matrem Mat. Par. *(cuius apud authores mentio fit) huius etiam principis fuisse filiam, quam ego potius Gruffini filii Roderici filiam fuisse affirmauerim, sororem scilicet Caradoci de quo scribit Florilegus lib. 1. Sed vbi coniecturis & circumstantiis proceditur, suum cuique iudicium liberum esto.*

7 Hic Brachanus natus erat patre Haulapho Hybernorum rege & matre Britannica, nimirum Marcella filia Theodorici filii Tethphalti reguli de Garthmathrin, illius nempe regionis, quæ ab hoc Brachano nomen accepit & hodie Brechonia vel Brechinia dicitur, Britannice Brecheinoc. Huius Brachani filia nomine Tydvael vxor fuit Congeni filii Cadelli Powisiæ reguli, & mater Brochmaeli cognomento Scithroc, qui Ethelfredum Northumbrorum regem, ad Deuam fluuium interfecit, eiusque copias fudit, circa Annum domini 603.

De Ewyas & Lanthoni cum N.S.

CAP. III.

STAT autem in valle de Ewyas profundissima, quantum sagittæ est iactus arcu emissæ, montibus ethereis orbiculariter vndique conclusa, ecclesia sancti Ioannis Baptistæ plumbeis laminis operta, lapideo tabulatu pro loci natura non indecenter extructa. In loco videlicet vbi paupercula prius sancti Dauid Archiepiscopi capella steterat, musco siluestri solum & hedrę nexibus adornata. Vere religioni locus idoneus, & disciplinæ canonicæ præ cunctis insulæ Britannicæ cœnobiis competentissimus, à duobus eremitis in honorem eremiticę vitę primo fundatus, ab omni populari strepitu in solitudine quadam longe remotus, super fluuium Hodeni per vallis ima labentis situs: vnde ab Hodeni Lanhodeni dictus. *Lan* enim locus eccle- *Lan.* siasticus sonat, Exquisitus tamen dici potest, quod propria loci illius nuncupatio Cambrice est Nanthodeni. *Nant* etenim riuus dicitur aquæ decurrentis, vnde vsque *Nant.* hodie ab accolis locus iste lingua Cambrica *Landewi Nanthodeni* vocatur i. ecclesia Dauidis super riuum Hodeni.

Corrupte igitur Angli Lanthoni dicunt vbi vel Nanthodeni per N & t id est,

riuus Hodeni, vel Lanhodeni per L sine t id est, ecclesia Hodeni dici deberet. Pluuiæ quas montana creant hic creberrimæ, venti perualidi, nebulæ sub bruma fere continuæ. Et tamen aeris quanto obtusioris tanto benignioris & clementioris salubri temperantia: morbi rarissimi, adeo quidem vt fratres apud filiam diutino labore consumpti & desperabiliter afflicti tanquam ad salubre remedium & vnicum sospitatis asylum ad matris vbera translati optatæ sanitati restituantur. Nam sicut Hybernica Topographia nostra testatur: Quanto ad Euri partes magis acceditur, tanto cœli faciem quo purior & subtilior, tanto penętrabilior & inclementior aer illustrat: Quanto vero ad Circii Zephirique fines magis vergitur: occiduam temperiem quo nubilior, tanto benignior atque salubrior aura fœcundat. Hic claustrales in claustro sedentes cum respirandi gratia forte suspiciunt, ad quascunque partes trans alta tectorum culmina, montium vertices quasi cœlum tangentes, ipsasque plerumque feras (quarum hic copia est) in summo pascentes, tanquam in vltimo visas horizonte prospiciunt. Hora vero diei quasi inter primam & tertiam super montium cacumina vix emergens & sereno tempore corpus hic solare primo conspicitur. Vere locus contemplationi idoneus, locus fœlix & amœnus, locus à primæua institutione sibi sufficiens & fœcundus, nisi ob Anglicam luxus opulentiam & lautæ mensæ gloriam ambitiosa quadam intemperantia, vitio quoque ingratitudinis inualescente, in seruitutem quæ libera fuerat prælatorum pariter & patronorum negligentia iam redacta, non minus inuide quam inuise matrem filia facta priuigna supplantasset. Hic autem mihi notabile videtur quod Priores omnes locum de quo loquimur aduersantes, flagellati diuinitus occubuere. Prior Gulielmus qui primus armentis & armariis locum spoliauit demum deiectus à fratribus & depositus, inter Priores sepulturam non meruit. Clemens vero qui quanquam locum lectionis & orationis gratiam diligere & frequentare videretur, tamen ad exemplum Heli sacerdotis, quoniam diripientium & delinquentium fratrum errorem nec reprehendit nec repressit, paralytica passione percussus interiit. Rogerus autem qui plus cæteris locum infestans, & cuncta quæ ab aliis relicta videbantur palam asportans, libris, ornamentis & priuilegiis ecclesiam ex toto priuauit, longe ante obitum paralysin incurrens & honorem cedens, diutino languore consumptus, vitam pariter & valetudinem terminauit.

Tempore vero Anglorum regis Henrici primi matre florente tam rerum affluentia quam religione famosissima, (quæ tamen duo comitantia raro reperies) filia quippe matris æmula nondum genita, vtinam & ab æuo non gignenda, Rogerum Salisburiensem episcopum, principalem regni tunc sub rege rectorem, huc fama tantæ religionis attraxit. Virtus enim vero est virtutem diligere vel in altero, & magnum innatæ bonitatis indicium, ipsa quæ necdum vitaueris vitia animi iudicio deuouere. Hic cum aliquandiu loci naturam, heremiticaṃ solitudinem fratrum ibidem canonice viuentium, Deoque seruientium sine querela, sanctam sine murmure conuersationem, in singulis admiratus considerasset, reuersus ad regem, relatisq; quæ ibi repererat relatione digna, cum maximam diei partem in loci præscripti titulos expendisset, tandem in hoc verbo, laudis pręconia consummauit. Quid inquit plura, totus tam regis quam regni thesaurus soli claustro erigendo non sufficeret. Cum itaque tam regis quam curiæ totius animos in huius verbi stuporem diutius suspendisset, tandem de montium claustris quibus vndique vallatur ænigma sermonis exposuit. Miles autem cui nomen Gulielmus, qui primus loci inuentor fuit & cultor, necnon & præsbyter Eruistus qui se socium ei statim adiunxerat, quoniam iuxta Hieronymi sententiam forsitan audierant, sicut in vitis patrum legitur: Christi ecclesiam postquam creuit possessionibus decreuisse virtutibus, de vitiis pariter & diuitiis incremēta sumendo: deuotis ad dominum orationibus in publica audientia sæpius efflagitare solebant, vt nunquam ad magnas possessionum opulentias locus iste perueniret: quoties inprimis seu domini & patroni sui Hugonis de Laci primi & primæui, seu aliorum fidelium largitione, tam terris quam beneficiis ecclesiasticis cœpit locus hic locupletari valde dolentes. Plurima quoque tam in prædiis quam in Ecclesiis in primis oblata paupertatis amore respuerunt: Et in Eremo positi ne ab Eremitica vita recederent, loci condensa quibus in hispidam siluam vallis excreuerat, in planiciem redigi & extirpari non permiserunt. Vnde & effectum est vt quam cito in immensum ditari cœperant & dotari: Statim per Herefordiæ Comitem Milonem, (hostilitatis tamē tempore occasionem præstante) filia apud Glouerniam æmula matris emersit: tanquam diuina prouidentia, meritis quoq; sanctorum virorum, & precibus quorum hic cor-

hic corpora duo coram principali altari recondita iacent, in superfluis rerum fundamentis filia fundaretur: in laudabili quam semper appetit mediocritate matre manente. Ibi igitur actiui resideant, hic contemplatiui: Ibi terrestrium ambitus diuitiarum, hic cœlestium amor deliciarum: ibi frequentiam habeant populorum, hic præsentiam appetant angelorum: ibi mundi potentes suscipiantur, hic Christi pauperes reficiantur: ibi inquam actiones perstrepant & declamationes, hic vero lectiones obmurmurent & orationes: ibi vitiorum nutrix atque creatrix cum curis crescat & opulentia, hic virtutis alumna mediocritas aurea suppetat & moderantia: vtrinque tamen tam hic quam ibi quæ aliis hodie cunctis præeminet ordinibus, ab Augustino instituta canonica seruatur disciplina. Benedicti namque regulam in primæua paupertate laudatissimam, rerum opulentia postmodum feruore charitatis plurimum adaucta, & fidelium largitione multiplicata, sub prauæ dispensationis obtentu crapula iugis & copia corruperunt. *Benedictinorum luxus.* Cistersiensis autem ordo spontaneo pristinæ paupertatis & sanctitatis desiderio nuper à priore deriuatus, in primis similiter digne laudari meruit & extolli: donec iterum cæca malorum mater obrepsit ambitio, nescia successibus modum ponere. *Cistersienses.* *Opulentia religionem corrupit.* Quoniam vt ait Seneca, facit quidem auidos nimia fœlicitas, nec tam temperatæ cupiditates vnquam sunt vt in eo quod contingit desinant. Gradus à magnis ad maiora fit & spes improbissimas amplectuntur, insperata assecuti. Cui & illud Ouidii concordare videtur;

Luxuriant animi rebus plerumque secundis,
Nec facile est aqua commoda mente pati.

Et illud eiusdem.

Creuerunt opes & opum furiosa cupido,
Et cum possideant plurima plura petunt.

Item illud Horatii in lib. carminum.

Scilicet improbæ crescunt diuitiæ,
Tum curtæ nescio quid semper abest rei.

Et in eod. *Crescentem sequitur cura pecuniam*
maiorque fames.

Multa petentibus desunt multa. Bene est cui Deus obtulit parca quod satis est manu. *Oda.16.lib.3.* vnde & Lucanus.

——O vitæ tuta facultas *Lib.5.bel.ciui.*
Pauperis, angustique lares. O munera nondum
Intellecta deûm.

Petr. *Non bibit inter aquas nec poma fugacia carpit*
Tantalus infœlix quem sua vota premunt.
Diuitiis hic magni facies erit, omnia late
Qui tenet & sicco concoquit ore famem.

Armentis quippe & equiciis montana, porcis siluestria, capris nemorosa, ouibus pascua, pecudibus plana, aratris rura, quanquam reuera in se largissima: singula tamen vitio mentis insatiabili videntur angusta. Ideoque terræ occupantur, termini transponuntur, fines inuaduntur, vnde & nundinæ mercimoniis, & fora litigiis, & curiæ replentur querimoniis. De talibus autem in Isaia legitur: *Væ vobis qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Nunquid habitabitis soli vos in medio terræ?* *Esa.5.* Si ergo sic inuehitur propheta in eos qui vsque ad terminum: quid in illos dicetur, qui longe vltra terminos? His igitur ex causis & similibus effectum est, vt veræ religionis color optimus, adeo in falsitatis fucum sit iam conuersus, adeo vt nigri interius mores candidis velentur operimentis, adeo inquam interioris olim habitus,

Qui color albus erat nunc est contrarius albo.

Vt de his illud Euangelicum vere videatur impletum, *Attendite ab his qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* *Mat.7.* Tantæ tamen & tam declamatæ per orbem auiditatis, bona vt credimus occasionem præstat intentio. *Bona intentio.* Hospitalitatis namque gratia quam huius ordinis viri (quamquam in se abstinentissimi) præ aliis cunctis charitate largiflua in pauperes & peregrinos infatiganter exercent: & quia non redditibus vt alii, sed laboribus solum & prouidentia viuunt: terras tanto conamine, quibus ad hæc peragenda sufficientiam eliciant, auide perquirunt, prædiaque summopere petunt & pascua lata. Veruntamen ad reprimendam & remouendam ab ordine sacro detestandam ambitionis notam, vtinam illud Ecclesiastici in-

Eccl.c.34. terdum ad animum reuocare velint; *Qui facit Eleemosynam, vel qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui filium victimat in conspectu patris.* Et illud Gregorii, bonus vsus non iustificat male quæsita. Item & illud Ambrosii: Qui male accipit vt bene dispenset, grauatur potius quam iuuatur: tales enim cum Apostolo dicere videntur: *Faciamus mala vt veniant bona.* Scriptum est enim, talis debet esse misericordia quæ suscipiatur, non quæ repellatur: quæ peccata purget, non quæ reum faciat ante dominum: de iustis laboribus tuis non de rebus alienis. Audi Salomonem dicentem; *Honora dominum de tuis iustis laboribus.* Quid dicturi sunt qui aliena rapiunt & eleemosynas fecerunt? O domine in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos vestiuimus, peregrinos hospitio recepimus. Quibus dicturus est dominus, quod dedistis dicitis, quod fecistis rapinam non dicitis. Quos pauistis memoratis, & quos necastis non recordamini. Exemplum autem de responso Richardi Regis Anglorum facto magistro Fulconi viro bono & sancto, per quem Deus in Francorum regno nostris diebus multa proculdubio signa fecit, hic interserere preter rem

De tribus regis filiabus totidem ordinibus sacris nuptui traditis. " non putaui. Cum inter cætera vir ille sanctus regi dixisset; Tres filias habetis quæ " quamdiu penes vos fuerint nunquam Dei gratiam habere poteritis, superbiam scilicet, luxuriam & cupiditatem. Cui rex post modicam quasi pausationem, iam in" quit maritaui filias istas & nuptui dedi; Templariis superbiam, nigris monachis luxu" riam, & Albis cupiditatem. Id etiam pro valde mirando de loco præscripto Lanthonei dicto, vel potius quasi pro miraculo duximus, quod in summis quibus clauditur vndique montium verticibus, non petrosis aut saxosis sed mollibus potius & herbo-

Parii lapides. sis, Parii lapides reperiri soleant, qui & liberi vulgo dicuntur, quia secabiles ferroque quodam modo polibiles sese quasi liberaliter prestant: ex quibus ecclesia ipsorum iam extat egregie constructa. Super quo quidem & hoc mirandum, quod quæsitis ad vnguem per montana lapidibus illis, & ex toto prorsus abstractis nullisque relictis qui reperiri ibidem amplius possent, infra tertium aut quartum diem iterum requisiti tanquam dono seipsos offerentes, & se quærentibus ostendentes copiosa multitudine reperiuntur. De duobus tamen ordinibus istis Cluniacensi scilicet & Cisterciensi hoc compertum habeas, locum ædificiis egregie constructum, redditibus amplis & possessionibus locupletatum istis hodie tradas, inopem breui destructumque videbis: illis è diuerso eremum nudam & hispidam siluam assignes: intra paucos postmodum annos, non solum ecclesias & ædes insignes, verumetiam possessionum copias & opulentias multas ibidem inuenies. Hanc autem diuersitatem (vt mihi videtur)

Auaritia & intemperantia Monachorum. morum diuersitas parit & studiorum. Vt enim salua vtrorumque venia veritati non parcam, illinc sobrietas iuuat, parcimonia pariter & prouidentia: hinc vero obest, ventris ingluuies & intemperantia. Illi namque tanquam apes in vnum congerunt omnes & congregant vnanimitate conspicui, vno omnium existente loculo, & illo bene disposito: Isti congesta diuinitus, & deuota fidelium largitione collata, diuersis distrahunt animis & diripiunt indesinenter, multis existentibus & multorum loculis, quibus dum studiosius singuli tanquam propriis indulgent, minus proficitur in commune: quoniam vt ait Salustius, Concordia paruæ res crescunt, discordia maxime dilabuntur. Preterea de tredecim ferculis vel quatuordecim, quæ sibi de solo cō-

Ecce quam gravia patiuntur Monachi pro amore Christi. suetudinis iure deberi contendunt, tempore famis & inædiæ, priusquam vnum ad tēpus intermitterent, priusquam vnum relinquerent aut à consuetudine vel in modico recederent, terras monasterii meliores & mansiones in fœnebrem predam perditum ire, & quod crudelius est pauperes ad ianuas cateruatim obire permitterent & perire. Illi vero non solum arietes omnes & armenta, grano deficiente, verum & de duobus pulmentis quibus contenti sunt, alterum in vsum pauperum, vrgente incommodo laudabili charitate largiuntur. His autem nostris diebus, vt tanquam à niueo corpore næuus abstergatur, in Cisterciensi capitulo statutum est, ne ab hoc vnquam in posterum ordine, precio quolibet predia vel pascua compararentur: tantum illa de cætero sufficiant, quæ gratis obueniunt & absq; grauamine cōferuntur. Prædictus igitur ordo canonicus plus aliis mediocritate contentus atq; modestia, & si non plene, plurimum tamen ambitioni stringit habenas, & in mundo positus, mundi pro posse contagia vitans, nec crapula notabilis nec temulentia pro luxu rerum siue libidine, publicum in populo scandalum incurrere tam verecundatur quam veretur. Sicut in libro quem de ecclesiasticis ordinibus Deo annuente scripturi simus, plenius expli-

Dignitas & domicilium autoris. cabitur. Prescriptis igitur in finibus temperatissimis, & nō omen quo ad gazas grāde, tragicasque mundi pompas adeptus, iuxta vsualia [illegible] vocabula nomen dignitatis obtinui.

obtinui. Collateralem & propinquum principali de *Brecheinoc* castro loculum habens & domicilium, fœlici quadam mediocritate studiis idoneum atque labori. Quem suis semper delitiis plenum & æternitatis amicum Crœsi diuitiis longe præfero: quinimo cunctis quæ perire ac præterire possunt, incomparabiliter antepono. Sed ad rem reuertamur.

ANNOTATIONES IN Caput III.

HOc caput in descriptione atque reprehensione vitæ Monasticæ totum pene consumitur: quod in omnibus fere exemplaribus mancum atque mutilatum existit, ita tamen vt quod in vno desit, in altero inueniatur. Si quid scriptum erat paulo acerbius contra vnam aliquã monachorum sectam, id omissum est in aliquo exemplari, quod tamen reperitur in alio, & si quid aliũ ordinem pungat, id desideratur in alio, quod in priori tamen habetur. Verisimile itaq; mihi videtur, exemplaria ista à monachis esse descripta, qui id quod contra suũ ordinem scriptum inuenerant deleuerunt. Extitit hæc Balduini Archiepiscopi visitatio An. 1188. iam quadringentis fere annis elapsis, non diu postquã regularis professio in his nostris regionibus primũ inceperat exerceri: Si ergo eo tempore tam horrendæ corruptiones in monachorum subsellia irrepserant, quid hunc auctorem si hodie viueret, de tot superstitionibus & Idolomaniis aliisq; sceleribus in hoc sacro cætu vsitatissimis, scripturum putemus? Persecutiones primæ ætatis (vt scribit Peucerus) causam præbuerunt secessibus & monachatui: Postea accesserunt dilacerationes imperii & Peregrinarum gentium confusiones. In illa dilaceratione Italiæ & aliorum regnorum, cum videretur esse peculiaris fœlicitas abesse à Republica, procul in aliqua solitudine degere, sine familia, sine liberis, non spectare vrbium excidia & vastationem patriæ, homines modesti, qui habebant familias, gratulabantur monachis suam tranquillitatem. Inde creuit & opinio de cælibatu, & admiratio monachorum, ita vt plures cœperint expetere & quærere secessus. Deinde homines barbari natura, mirantur nouos ritus, qui præ se ferunt speciem eximiæ pietatis, & cuiusdam quasi commercii cum Deo. Nihil mirum est igitur tunc & monachorum cœtus creuisse, & opiniones de hoc vitæ & operum genere plausibiles late vagatas esse. Postea cum pietati superstitio successisset, & pro euangelii doctrina receptæ essent leges pontificum: Collegia quæ fuerant hactenus conuentus studiosorum, paulatim ad monachos translata, opes vero collegiorum in luxum superbiæ atque otiosorum hominum voluptates profusæ sunt, scholis abolitis. Docendi autem prouincia delegata est familiis monachorum, non Christi, sed Benedicti & Bernhardi nomen profitentium, & sectantium (vt iactitant) præcepta. Sed Collegiorum exemplum hi quoque sequuti, cum superstitionem quæstuosiorem docendi laboribus experirentur, literas vna cum docendi munere deseruerunt, nouam viuendi formam commenti. Redactæ sunt ergo Scholasticæ operæ; studiis pene vbiq; sepultis, post Sueuorum imperium, ad nouos regni pontificii fœtus, scilicet ad mendicantium monachorum agmina, qui fœcundissimo prouentu his postremis annis vbique locorum & gentium, matre superstitione, patre pontificum tyrannide editi, sed diuersitate ac dissimilitudine professionis pene infinita, commentis suis orbem compleuerunt terrarum, & tyrannidis pontificiæ leges, cum exasperarunt, tum executi sunt acerbius multo quam pontifices ipsi, eoque res tandem perduxerunt, vt ipsis etiam pontificibus formidabiles essent. His doctrinæ custodibus & occiderunt literæ & interiit pietas Christiana, antiquata euangelii doctrina, rectioribus studiis deletis, & superstitionibus vltra modum cumulatis. Nec mirum: nam necesse fuit, in tam numerosa religiosorum multitudine, quamplurima ingenia cum non haberent puram euangelicæ veritatis doctrinam ad quam tanquam scopum collimarent, suapte natura ad vanitates deflectere. Sicut enim ager fertilis, si non colatur & puro grano seminetur, sentes & tribulos affatim gignit: sic ingenia præclara cum semine verbi Dei destituantur, ad superstitiones & inanes ceremonias facillime dilabuntur. Vnde omnes ἰθελοθρησκεῖαι *ortum habent. Monachatus tempore Edgari regis Angliæ, superstitioso quorundam hypocritarum fuco & importunis Dunstani præstigiis, in hac nostra Brytannia cœpit primum in pretio haberi. Hoc Cœnobium siue Prioratum de Lanthoni circa Annum Domini 1188. Extruxit Hugo Lacius miles, qui cum Gulielmo Conquestore in Angliam aduenerat, & in ecclesia de Webley sepultus iacet.*

Monachatus origo & progressus.

Collegia antiqua.

De transitu per Coed Grono, & Abergeuenni cum N. S.

CAP. IIII.

TRANSIVIMVS inde versus *Abergeuenni* per arctum illud Siluestre quod malum passum de *Coed Grono* vocant, nobile Cænobium de Lanthoni montibus suis inclusum à latere sinistro relinquentes. Dicitur autem *Abergeuenni* castrum eo loco situ, vbi fluuius *Geuenni* in *Oscam* cadit. Contigit autem paulo post obitum Anglorum regis Henrici primi nobilem & magnificum virum Richardum Clarensem, qui cum honore de clara Cereticam regionem in australi Cambria possidebat, ab Anglia in Wal-

Abergeuenni.

Richardus Comes Clarensis interfectus.

Walliam hac transire. Et cum prouinciæ illius tūc dominum Brienum videlicet Gualingfordensem cum militibus multis vsque ad passum prędictum socium habuisset & deductorem, tam ipsum inuitum in ipso siluæ ingressu cum suis remisit, quam contra eiusdem monita siluam inermis intrauit. Ex nimia quoque securitatis prę sumptione tibicinem præuium habens & pręcentorem, cantilenæ notulis alternatim in fidicula respondentem. Nec mora Wallenses qui aduentum eius explorauerant, Iorwerth scilicet Morgani frater de Caerleon, cum eorundem familia, siluosis è latebris irruentes in improuisos, statim ipso cum suorum multis interempto, præda potiti sunt cruentissima. Ex variis itaque patet rerum euentibus, quam incauta est semper nimia pręsumptio & sui negligens. Timor enim prospicere futuris admonet, & diligentiam docet in prosperis: audacia vero pręcipitanter obrepit, & inconsulta temeritas nescit consilium ducis expectare. Sermone igitur apud Abergeuenni facto plurimisque ad crucem conuersis, vir quidam nobilis partium illarum cui nomen Arthenus ad Archiepiscopum versus castellum Oscæ iam properantem humiliter accessit, quod ei citius non occurrerat veniam petens. Super crucis itaque susceptione conuentus, absque amicorum, inquit, consilio, res hæc fieri non debet. Cui Archiepiscopus: nunquid ergo cum vxore tua inde consilium habiturus es? At ille vultu demisso verecunde respondit: ad aggrediendum inquit opus virile non est expetendum consilium muliebre: & statim ab Archiepiscopo crucem suscepit.

Nimia securitas & incauta præsumptio.

Super excessibus autem partium istarum creberrimis & cruentissimis, nunc prouincialiū in Castellanos, nunc vice versa vindicis animi talionibus, Castellanorum in prouinciales, quæ nostris accidêre temporibus aliis explicare materiam damus. Vltimi tamen excessus enormis cædisque cruentæ nostris diebus hic perpetratæ, quam pręterire tamen ne scelerosis in exemplum trahi possit satius existimaui, vere auctor extiterat Anglorum rex Henricus secundus, Vicecomes autem Herefordiæ Ranulphus Poerius machinator. Sed quamquam turpe ex causa temporalis interdum sequi commoditas videatur, iusti tamen iudicis libramine pœna sceleris & si differtur, vel in tempore vel post tempus non euitatur, iuxta illud Poetæ,

Non habet euentus sordida præda bonos.

Cum enim septennali iam spacio in partibus illis pax sequuta fuisset tranquillissima; tandem interemptorum nepotes & filii ex pueris adulti, ex paruis interim maiores effecti, ira vindice deferuentes, captata domini absentia, intra fruticosa castri eiusdem fossata cum manu non inualida se in insidiis nocte contulerunt: dixerat autem vnus eorum (cui nomen Sisillus filius Eudaf) Constabulario die pręcedente quasi prę muniendo sub risu tamen & ludicro magis quam serio: hic inquit hac nocte intrabimus, ostendens muri ipsius angulum quendam, vbi demissus esse videbatur. Sed quoniam ridendo *Dicere verum quis vetat?* Et quoniam *Fas est & ab hoste doceri,* Constabularius cum familia totam noctem illam in armis & vigiliis vsque ad auroram duxit insomnem: sed cum demum labore fatigati & imminentis diei beneficio securitatem adepti, somno se cuncti dedissent: statim hostes per scalas quas congesserant loco prænotato se muris ingerentes, captis constabulario & vxore sua cum aliis multis, pręter turrem principalem & paucos qui in ipsam aufugerant, violenter occupant & incendunt vniuersa, iusto Dei iudicio, eo quo delictum est loco perpetratum, pœna delicti ex parte secuta. Præterea parum post Castri prędicti proditionem, cum iuxta Monemutham prædictus Herefordiæ Vicecomes videlicet apud *Landinegat* cum exercitu Herefordiæ castrum erigeret, nocte quadam cum adhuc tenuiter tenebras exuere cepisset:

Tythoni croceum linquens aurora cubile,

summo superueniente diluculo tam à Ventæ quam vicinarum partium iuuentute, cum interemptorum adulta iam prole, non præoccupati, non desubitari, non aduentus huius ignari: Quinimo prę scii potius & prę muniti, armati quoque & in turmas ordinati, statim tamen sunt confecti, & inter propria iam fossata repulsi, de potioribus & primis Herefordensis prouinciæ militaribus viris cum ipso nouem, prę ter alios multos, lanceis ibidem sunt confossi. De Ranulpho tamen hoc mirandum, quod prę ter vulnera quæ lethaliter in corpore suscepit plurima, cū ferro quoq; iugulatus fuisset, venis omnibus & arteriis cum via spiritus, & halitus organo pariter præcisis, sacerdotem tamen annuens & asciscens, aliquo reuera anteactæ vitæ merito id exigente, eoque præcipue vt creditur, quod in sortem Christi electos, præ aliis hono-

Honoris sacerdotibus exhibiti remuneratio.

honorare consueuerat & venerari, facta confessione, & viatico deuote percepto statim spiritum exhalauit. Frequens est, & creberrimis declaratum experimentis, quod sicut debito clerum honore dignantes sacerdotali, in extremis solatio ex consuetudine gaudent: sic è diuerso cleri derisores & malignos delatores eodem solatio frequentissime fraudari, tametsi optato. Gulielmus autem de Breusa, qui vere non auctor sceleris, quod potius tacere decreuimus quam exprimere, non machinator extiterat, sed executor, vel executionis non impeditor, carnificum turbis mandato desuper accepto atrociter desæuientibus, eodem conflictu in imum fossæ præruptæ est præcipitatus, ibique ab hostibus, & viris inimicissimis captus & extractus, viuus tamen diuina miseratione per impetum subita à suis factum, & omnino illæsus euasit. Ex quo patet, quia minus offendit, mitiusque punitur, inuitus qui facit, fieriue permittit, quam qui facto consilium simul & auctoritatem adhibuit: quod in Christi passione palam fuit, vbi & Iudas suspendio, Iudæi excidio pariter & exterminio, Pilatus exilio, pœnas luit.

Prædicto vero de Rege, qui proditioni assensum præbuit, & præceptum fecit, qualiter ob hæc & alia multa enormis vitæ delicta, sicut in lib. de Principis instructione Deo duce propalabimus, ad ampliorem ignominiæ cumulum, in terris pœnas inchoauit confusione plenus & ærumna, finis eiusdem declarauit.

[2] Hoc autem mihi notabile videtur, quod gens hæc, quæ Venta gens vocatur, & Martiis conflictibus vsitatissima, & strenuitatis opera laudatissima, & arte sagittandi præ ceteris Cambriæ finibus instructissima reperitur. Ad huius autem assertionis vltimæ certitudinem exempla proponere non pigeat. In extrema Castri prædicti expugnatione nostris diebus perpetrata, militibus duobus in turrim cumulato terrarum aggere sitam per pontem transfugientibus, Wallenses vt ipsos à tergo percuterent, sagittas arcu mittentes portam turris iliceam, palmaris fere spissitudinis transpenetrarunt, ad tantorum ictum vehementię perpetuam memoriam sagittis in porta ferro repercusso reseruatis. Accidit & tẽpore Gulielmi de Breusa (ipso testante) quendam militem suum in conflictu contra Wallenses à quodam ipsorum per mediam coxam cum panno loricæ ocreali ferro vtrinq; vestitã sagitta percussum esse, eadẽ quoq; sagitta per partem illam sellæ, quæ alua vocatur, vsq; ad ipsum equum lethaliter transpenetrante. Alia quoq; sagitta militis alterius coxam ferro similiter vtrinq; munitam cum panno loricæ vsq; in sellam perforauit. Et cum miles ille loris equum in gyrum flecteret: alio sagittam eodem contorquente, in opposita coxa similem ictum suscepit, equo ab vtraq; parte firmiter affixus. Quod ergo à balista tormentum maius expectes? Non autem arcu vtuntur corneo, non alburneo, non taxeo, solum ex vlmellis siluestribus arcus formant, non formosos, non politos, imo rudes, prorsus & informes: rigidos tamen & fortes: non tamen ad eminus missilia mittenda, sed ad graues cominus ictus percutienda tolerandos. Sed à diuerticulo iter iterum aggrediamur,

Ventani sagittarii egregii.

Bouae Leuy.

ANNOTATIONES IN Caput IIII.

Videtur Giraldus parum candide de Henrico Rege sentire, qui tamen vbique (nescio qua animi propensione motus) Gulielmi Brusii Brechiniæ domini scelera ita literis mandat, vt quædam minuat aut excuset, alia de industria prætermittat: vt ex hoc capite & præcedente manifestum est. Illic enim ex quadam vsitata loquendi & scribendi consuetudine, debitæ obedientiæ suo Regi denegatæ crimen extenuat, & quodammodo diluit: hic integram, perpetrati ab eodem Breusio sceleris, historiã prætermittit, commemoratis tantum quibusdam circumstãtiis, quibus illius proditionis & cædis culpã in alios transferre molitur. Res vero acta hæc est. Postquam Resus filius Gruffini Demetiæ princeps, cum Henrico II. Anglorum Rege apud Claudiocestriam stabilem firmamq; pacem fecerat, omnesq; eius prouinciæ nobiles Regi reconciliauerat, ita vt certa pax & tranquillitas restituta tandẽ viderentur: Gul. Brusius Brechiniæ dominus (cædes & rapinas cogitans) nobiles quosdam Ventanos sub amicitia & beneuolẽtiæ simulatione, ad prandium inuitauit in castrum de Abergeuenni, quo cum omnes aduenissent, statim ab armatorũ militum multitudine, quos ea de causa in insidiis ibi collocauerat, crudeliter trucidati sunt. Inter quos Sisillus filius Dunuallonis (vel filius Eudaf, vt hic auctor habet) & Gruffinus filius eius atq; multi alii ciciderunt. Hac cruenta cæde perpetrata, hi immanes lanii in Sisilli domum, quæ non longe aberat, irruentes Claudiam vel Gladusiam, eius vxorem, Resiq; sororem vna cum Caduala dro filio infante è domo violenter attraxerunt, & quod magis horrẽdum est, puerũ in conspectu matris exquisito crudelitatis genere iugularunt. His tamen non obstantib. mauult noster Giraldus Henricum Regem & Ranulphũ Poeriũ huius crudelissimæ cædis & turpissimæ proditionis insimulare, quam Bru-

Matt. Par. pag. 176.

sium, qui hoc nefandum crimen perpetrauerat, sicuti plane scriptum reliquit Matthæus Parisiensis: cuius verba, quia Neoterici quidam eius sententiam mutilantes, huius proditionis & cædis turpitudinem suis scriptis diluere nituntur, adscribere non grauabor. Eodem, inquit, anno Gulielmus de Breusa, multitudine Wallensium in castello de Bergauenni callide conuocata, prohibuit, ne quis gladium ferret viator vel arcum: Sed illis huiusmodi decreto contradicentibus, capitali omnes sententia condemnauit. Qui (vt proditionis suæ nequitiam, quasi sub velamine honestatis palliatam intelligas) hac fecit in vltionem auunculi sui Henrici de Hereford, quem ipsi in sancto sabbato Paschæ antea peremerunt. Hæc ille.

Illud tempore hostilitatis & belli, cum neutra pars alteri fideret, factum est: Hoc autem scelus pace iam iureiurando vtrinque firmata, sub amicitiæ specie committitur.

2 In libro illo, De Principis instructione, acerbe admodum in Regem Henricum secundum inuehitur Giraldus, vbi suæ in illum maleuolentiæ virus ita euomit, vt suum inueteratum odium satis manifeste prodat.

De transitu per Oscæ castrum & legionum vrbem, cum N. S.

CAP. V.

IGITVR apud Oscæ castrum tam ad Archiepiscopi sermonem, quam ad viri boni & honesti Gulielmi Landauensis Episcopi, qui per suam diocesin nobis fideliter astitit, persuasionem; Alexandro quoq; Banchorensis Ecclesiæ Archidiacono, vbiq; ad Wallenses interprete existente, multitudo virorum cruce signatur. Vbi & hoc p̄cipue notabile occurrit, quod famosissimi partiū illarum malefactores, homicidæ, prædones, & fures non absque multorum admiratione sunt conuersi. Transeuntes inde per *Carleon*,[1] *Monemuthæ*,[2] castrum, nobilemque *Danubiæ*[3] syluam, quæ ferinam ferriq; copiam Glouerniæ ministrat, trans *Vagam*, citraq; *Sabrinam*, longe à læua relinquentes, in *Nouoburgo*,[4] ter Osca flumine iam transcurso pernoctauimus. Dicitur autem Caer leon vrbs legionum. Caer enim Britannice vrbs vel castrum dicitur. Solet quippe legiones à Romanis in insulam transmissæ ibi hyemare, & inde vrbs legionum dicta est. Erat autem hæc vrbs antiqua & autentica, & à Romanis olim coctilibus muris egregie constructa. Videas hic multa pristinæ nobilitatis adhuc vestigia: Palatia immensa aureis olim tectorum fastigiis Romanos fastus imitantia, eo quod à Romanis Principibus primo constructa, & ædificiis egregiis illustrata fuissent: Turrim giganteam: Thermas insignes: templorum reliquias, & loca theatralia muris egregiis partim adhuc extantibus, omnia clausa. Reperies vbique tam intra murorum ambitum, quam extra, ædificia subterranea: aquarum ductus hypogeosque meatus. Et quod inter alia notabile censui, stuphas vndique videas miro artificio consertas, lateralibus quibusdam & præangustis spiraculi viis occulte calorem exhalantibus. Iacent hic duo nobiles, & post Albanum & Amphibalum præcipui Britanniæ maioris protomartyres, & ibidem martyrio coronati Iulius scilicet & Aaron,[5] quorum vterque Ecclesiam in vrbe insignem habebat suo nomine decoratam. Tres enim egregiæ in hac vrbe antiquis temporibus fuerunt Ecclesiæ. Vna Iulii martyris, virgineo Deo dicata regularium choro venustata. Altera vero beati Aaron socii eiusdem nomine fundata, & canonicorum ordine præclaro nobilitata. Tertia vero Metropolitana sede Cambriæ totius insignita. Fuit & Amphibalus hinc oriundus, beati Albani doctor & fidelis ad fidem informator. Situs vrbis egregius super Oscæ flumen, nauigio mari influente idoneum. Siluis & parcis vrbs illustrata. Hic magni illius Arthuri famosam curiam legati adiere Romani, vbi & Dubricius Archiepiscopus Dauid Meneuensi cessit honorem, abhinc Meneuiam Metropolitana sede translata, iuxta illud Merlini Ambrosii vaticinium: *Meneuia pallio vrbis legionum induetur, &c.*

Caer leon.

Non procul inde stat rupis marina Sabrinis supereminens fluctibus, quę Anglorum lingua *Gouldclyffe* vocatur, hoc est, rupis aurea, eo quod aurei coloris saxa præferat sole repercussa, miro fulgore rutulantia.

Nec mihi de facili fieri persuasio posset,
Quod frustra tantum dederit natura nitorem
Saxis, quodq; suo fuerit flos hic sine fructu.

Si foret, qui venas ibidem & penitima terræ viscera arte præuia transpenetraret. Si foret (inquam) qui de petra mel eliceret, & oleum de saxo. Multa nimirum occulta latent naturæ beneficia, quæ per incuriam hactenus incognita posterorum educet cura propensior & diligentia. Nam sicut antiquos in humanę vitę commodis inueniendi viam ipsa necessitas vrgens edocuit: sic iunioribus industria sedula plurimum contulit,

tulit,& ingenii perspicacior is acumen multa modernis aperuit. Quoniam vt ait poeta, duas inuentionum istarum causas assignans:

——labor omnia vincit
Improbus, & duris vrgens in rebus egestas.

Notandum autem, quod in his vrbis legionum partibus fuit diebus nostris vir quidam Cambrensis, cui nomen Melerius, futuorum simul & occultorum scientiam habens, cui talis hanc euentus scientiam dedit. Nocte quadam scilicet Ramis palmarum puellam diu ante adamatã obuiã habens loco amœno, & vt videbatur oportuno, desideratis amplexibus atq; delitiis cum indulsisset, statim loco puellæ formosæ formam quandam villosam, hispidam & hirsutam adeoque enormiter deformem inuenit: quod in ipso eiusdem aspectu dementire cæpit & insanire. Cumque pluribus id annis ei durasset, tandem in Ecclesia Menensi meritis Sanctorum loci eiusdem, optatam sanitatem recuperauit. Semper tamen cum spiritibus immundis magnam & mirandam familiaritatem habens, eosdem videndo, cognoscendo, colloquendo, propriisque nominibus singulos nominando, ipsorum ministerio plerunq; futura prædicebat. In longe vero futuris atque remotis (sicut & ipsi) frequentius fallebatur: in propinquioribus autem & quasi infra annum futuris minus falli consueuerat. Videbat autem eos fere semper pedites & expeditos, & quasi sub forma venatorum, cornu à collo suspensum habentes, & vere venatores non ferarum tamen nec animalium, sed animarum. Circa monasteria quoque, & loca religiosa magis eos & in multitudine maiori videri solebat. Ibi nimirum exercitu: ibi numerosis opus est viribus, vbi rebellio. Quoties autem falsum coram ipso ab aliquo dicebatur, id statim agnoscebat, videbat enim super linguam mentientis dæmonem quasi salientem & exultantem. Librum quoque mendosum, & vel falso scriptum, vel falsum etiam in se continentem inspiciens, statim licet illiteratus omnino fuisset, ad locum mendacii digitum ponebat. Interrogatus autem, qualiter hoc nosset, dicebat dæmonem ad locum eundem digitum suum primo porrigere: Similiter & dormitorium monasterii cuilibet intrando, lectum monachi falsi, & religionem habitu, non animo præferentis, eisdem indiciis ostendebat; dicebat autem spiritum gulositatis & crapulæ supra & infra sordidum esse: spiritum vero libidinis & luxuriæ pulchriorem aliis, sed fœtidissimum.

Notandũ hic est, quam faciles hi diui erga quosdã peccatores se præbeant, cũ interim pueros columbinos pullos in ecclesia capientes, & pernoctantes ibidem cum canib. seuerius vlciscãtur.

Similes cum similibus facillime congregantur.

Contigit aliquando, spiritibus immundis nimis eidem insultantibus, vt Euangelium Iohannis eius in gremio poneretur: qui statim tanquam aues euolantes omnes penitus euanuerunt: quo sublato postmodum, & historia Britonum à Galfrido Arthuro tractata experiendi causa loco eiusdem subrogata; non solum corpori ipsius toti, sed etiam libro superposito longe solito crebrius & tędiosius insederunt. Notandum hoc etiã, quia Barnabas, sicut in legenda eius habetur, Euangeliũ Matthæi super ægros ponebat, & curabantur. Ex quo patet, sicut in pmisso, quantę dignitatis & reuerentię sacrosancti euangelii liber existat: & super eundẽ quisquis scienter peierat, quã periculose & damnabiliter à via veritatis exorbitat. Ad hæc autẽ casum Abbatis Enoci de Strata Marcella satis & plusquam satis per Wallias notum eadem die., cuius nocte contigit, multis aperuit. Sicut ex dicto eiusdem ab aliis retento, circiter octo dies post certis rumoribus euidenter apparuit. Interrogatus autem quemadmodum hoc sciebat, dicebat dæmonem sub venatoris expediti specie mane ad ipsum venisse: qui statim ruinam Abbatis exponendo, qualiter ipsum à monasterio cum moniali aufugere fecerit, quasi de tanta victoria gaudens plurimũ & exultans, totũ euomuit. Forte ad correctionem Abbatis & humiliationem hoc ei accidere permissum est. Sicut ex post facto claruit, qui breui reuersus, & humilior eoque melior effectus, nec diuertisse dicendus: Quia non male cadit (vt ait Seneca) quisquis post lapsum fortior resurgit. Fortior etenim post negationem Petrus; fortior post lapidationem Paulus. Et quoniam vbi abundat delictum, ibi superabundabit & gratia. Fortior quoq; post fragilitatem Magdalena. Abbati quoq; de Alba domo Conano viro probo & religioso, quid de muliere quadam quam aspexerat, cogitasset, in aure reuelauit. Et statim vir bonus concupiscentiam illam cum lachrymis fatendo, à tribus sacerdotibus incontinentiæ disciplinam suscepit. Sicut etenim hostis ille antiquus longis rerum experientiis & subtilitate naturæ ex signis quibusdam coniecturalibus argumentando de præteritis argute futura coniectat: sic & indiciis haud dissimilibus hominibus insidiando, interiorem mentis conceptum per exteriora quandoq; perpendit.

Nõ liber scriptus, sed pietas in corde fideli dæmonas fugat.

Christus per fidẽ apprehensus nostra salus est.

Castitatis claustralis exẽplum.

Fuit in eodem tempore in Ventæ inferioris finibus dæmon incubus, qui puellam quandam

Dæmon incubus.

quandam adamando, locumque, vbi ipsa manebat, frequentando, cum hominibus loquebatur, & tam occulta quam futura pluries indicabat. Interrogatus autem inde Meilerius, se hunc bene nosse dicebat, & nomen eius proponebat. Dicebat enim & contra guerram patriæque turbationem magnam, spiritus immundos cum hominibus conuersari solere, sicut & hic apparuit, quia paulo post partes illæ per Hoelum filium Ioruerti de vrbe legionum, prouinciam totam grauiter infestantem, destructæ sunt. Eadem vero tempestate cum Anglorum Rex Henricus secundus (capto Albaniæ Rege) regnum subito pacificasset: prædictus Hoelus per guerram, quam fecerat regiam plurimum timens vltionem, huiusmodi à Meilerio in maiori angustia consolationis verba suscepit. Ne timeas, inquit, Hoele Regis indignationem, quoniam ad alias eum partes intendere oportebit. Vrbs etenim melior quam in transmarinis habet, iam à Rege Francorum obsidetur. Vnde ad partes illas postpositis omnibus aliis quanta poterit festinatione transibit. Cuius rei euentum in vrbe Rothomagensi obsessa infra triduum post, certis rumoribus Hoelus accepit. Proditionem quoque castelli de Osca, quod Hoelus occupatum detinebat, longe ante prædixit, & dominum suum Hoelum scilicet inde præmonuit: se etiam ibidem esse vulnerandum, sed non lethaliter, viuumque ab oppido euasurum præcecinit. In hoc solo deceptus, quia sic amicos hostis ille beare nouit: sic suos in fine remunerare consueuit: quod eodem vulnere paulo post lethaliter occubuit.[7]

Huiusmodi fabula referuntur de Dunstano apud Capgrauium.

Inter hæc autem omnia admiratione dignissima hoc solum censui magis admirandum quod oculis carneis spiritus illos tam aperte videbat, quia spiritus oculis corporalibus nisi assumptis corporibus, videri non solent. Si vero corpora, vt videri possent, assumpserant, ab aliis quoque præcipue præsentes & prope positi quomodo videri non poterant? Sed forte corporali visione miraculosa visi sunt hi, cuiusmodi visione Rex Balthasar in Daniele vidit manum scribentis in pariete, *Mane, Techel, Phares*, hoc est, appensum, numeratum, diuisum, qui & eadem nocte regnum pariter & vitam amisit. His autem in finibus nostris quoque diebus cœco dominandi ambitu, rupto consanguinitatis & consobrinorum fœdere, fides quam enormiter in perfidiam auanuerit, diffuso per Walliam prauitatis exemplo, Cambria non ignorat.

ANNOTATIONES IN Caput V.

Isca.

OSCA [1] *fluuius rapidissimus, cuius ortus est in nigro monte, hanc vrbem alluit, quem Romani scriptores* Iscam *vocant, vnde hæc vrbs* Iscelegia *Latinis dicitur. Appellatur autem Britannice* Caer Lheon ar Osyc, *quod est vrbs legionum super Oscam fluuium, ad differentiam alterius vrbis legionum super Deuam, quæ vocatur* Caer Lheon ar Dhowrdwy.

Monumetha.

2 *Monemutha nomen sortitur à casu* Monæ *confluentis in* Vagam, *quasi os* Monæ.

Danica sylua.

3 *Danica sylua nemus est in extremo angulo inter Sabrinam & Vagam confluentes, à Danis (quos & Dacos vocant) nomen habens, qui Alfredi Regis tempore hanc syluam occupantes hoc illi nomen indiderunt.*

4 *Nouum Burgum, Britannice* y castelh Newyth, *nouum castellum Lelando.*

5 *De Iulio & Aarone sic scribit Baleus in catalogo scriptorum maioris Britanniæ. Iulius & Aaron famigeratæ legionum vrbis ciues præclari, & Amphibali martyris, in Christo discipuli, pietatis ornamenta plane illustria in Britannia fuerunt. Non solum in sua patria literis obnixe inuigilabant, sed & exteras regiones pro bonis artibus addiscendis petebant. Romæque potissimum studuisse leguntur. Inde insigniter eruditos fuisse illos Britannica passim narrat Historia: & Giraldus illud idem in Hodæporico suo confirmat, adiecto etiam nobilitatis calculo. Hi tandem cum aliis vtriusque sexus non paucis (vt auctores sunt Gildas Badonicus in Excidio Britanniæ, Galfridus & Ponticus in chronicis) magnanimitate summa in acie Christi perstantes, martyrium infractis animis pertulerunt. Vnde & Bedas cap. 7. primi libri Anglicanæ historiæ, post Albani mentionem hæc scribit: Passi sunt ea tempestate Aaron & Iulius, legionum vrbis ciues: aliique vtriusque sexus diuersis in locis perplures: Qui variis cruciatibus torti, & inaudita membrorum discerptione lacerati, animas ad supernæ ciuitatis gaudia perfecto agone miserunt. Et ista fiebant anno Christi 292. regnante in Britannia Constantio Chloro. Sub cuius postea regimine, cum Imperator esset, à tanta clade ita immunes eius vrbes erant, vt asylum Christianis afflictis tutissimum foret illa ipsa Britannia. Refert Iohannes Rossus Warwicensis in libro suo de Wigorniensibus Episcopis, magnum in Britannia Christianorum numerum, quod prædictum Amphibalum prædicantem audiuerit, impiorum telis occubuisse, in loco, qui post aduentum Saxonum in insulam ab euentu* Lichefelde *vocatus est, id est, cadauerum campus. Sanitia (inquit Georgius Maior) & furoribus Diocletiani vehementer labefactata est Christiana religio in gente Britanno-*

tannorũ. Ea.n. labes, teste Gilda, ita mortales generatim corrupit, ita Christianã religionẽ exinaniuit, vt illa admodũ in paucis integra remanserit. Hinc Tertull. magnus ecclesiæ doctor ante aliquot annos opportune dixerat, in ope suo contra Iudæos: Britannorũ inaccessa Romanis loca, vero Regi Christo esse subdita. Doctrinã (inquit pdictus Maior) & veros cultus ab Apostolorũ discipulis acceperunt Britanni, cuius puritatẽ passim in omnib. Ecclesiis magno studio ac martyrio tuebantur. Hac ille. [6] De hac sedis translatione: tradũt autores, Dauidẽ Xanti Ceretica prouincia reguli filiũ ex Melaria virgine vestali genitũ, diutina pdicatione & disceptationib. publicis Pelagianã hæresin ex Britannica eccl. profligasse: atq; ob id à Dubricio vrbis legionũ archipræsule factũ esse Cãbriæ Metropolitẽ, archipræsulatu illi resignato: q cũ Arthuro Britan. rege ita egit, vt illius voluntate ab vrbe legionũ ad suã Meneuiã archiepiscopalẽ sedẽ transferret, vt Ranulph. Cestrẽsis monachus fusius tradit li. 1. c. 52. vbi omnes Cãbr. episcopi ab archiep. Meneuensi sacrati sunt, vsq; ad Normannorũ aduẽtum. Curauit ẽt vt sui nominis titulũ ea sedes haberet, ita vt fanũ Dauidis deinceps vocaretur. Qua de re vide inf. li. 2. c. 1. [7] Variæ sunt dæmonũ ludificationes, quib. simpliciũ hominũ credulitate & ignorãtia abutẽtes, in æternũ eos exitiũ protrudere moliuntur: improbi ẽt homines (August. teste) malarũ rerũ cupidi, occulto quodã iudicio diuino traduntur illudẽdi & decipiẽdi pro meritis voluntatũ suarũ, illudentib. atq; decipientib. eos pvaricatorib. angelis, quib. ista pars mũdi infima, secundũ pulcherr. rerũ ordinẽ diuinæ puidẽtiæ lege (vt scrib. Wierus) subiecta est. His.n. portentis per diabolorũ fallaciã illuditur curiositas, quando id impudenter appetunt scire, q nulla ratione competit eis inuestigare. Hæc potestas immundis spiritib. ideo datur, vt perniciosos sibi aptent: h.e. prauos homines seducãt: illos sc. q spernunt veritatẽ, & credunt mẽdacio, iuxta Pauli sententiã: sanã doctrinã non ferent, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus; & à veritate quidẽ auditum auertent, ad fabulas a. conuertentur, onerati peccatis: ducentur variis desideriis, semper discentes, nunquã ad scientiæ veritatẽ peruenientes. Hos Paulus filios contumaces vocat, in quib. agit spiritus ille, cui potestas est aeris, eludẽs subtilitate & dolo ineuitabili hæc sua instrumenta in ipsius inductiones propendentia. Vide ea quæ scribuntur ab Olao Gotho in fine libr. 3. de gentibus septentrionalibus. Et apud Augustin. lib. 2. de ciuit. Dei, in 2. parte, caus. 26. q. 5. episcopi. *cap. 11.*

De transitu per Newburgum & Caerdyf cum N.S. CAP. VI.

APVD nouũ burgũ itaq; vbi Oscæ flumẽ ab originali de *Cantref bachan* fonte descendẽs in mare dilabitur, ad crucis obsequia multis allectis, fluuio *Remni* transcurso ad nobile super aquam Taf de *Caerdyf* castrum peruenimus. [1] Serpit a. in Nouiburgi finibus, terra sc. de Gwentlwc, riuulus cui nomen *Nant Pencarn*, non tã aquarũ profunditate q̃ alueí cõcauitate, palustriq; limositate, nõ nisi certa p loca vadaq; transmeabilis: habuerat a. antiquitus vadũ, cui nomen *Ryd Pencarn*, ad q publica strata ducebat. Sonat autẽ latine vadũ sub capite rupis. *Ryd*.n. Britannice, vadũ latine: *Pen* caput: *Carn* rupis. De quo Merlin. Siluestris mentionẽ faciens, in hæc verba prupit. [2] Cũ forte lentiginosum in dextrales Britones irruere videris, si *Ryd Pencarn* transierit, Cãbriæ vires noueris eneruari. Cõtigit a. nostris tẽporib. cũ Anglorũ rex Henric. II. in Resum Gruffini filiũ arma sumeret, & p maritimã dextralis Cãbriæ viã versus Caermardin tenderet, die quo *Nant Pencarn* trãsire debuerat, antiq; partiũ illarũ Britones circa pdictum vadũ cũ summa solicitudine principis aduentũ obseruabãt: scituri p certo, quoniã & fortẽ nouerãt & lentiginosum, si vadi transitus cõcordauerit, de ipso pculdubio vaticiniũ esse cõplendũ. Cum igitur rex ad prædictã aquã via duce festinasset, & vaticinali veteriq; vado dudũ obsoleto, ad aliud eiusdẽ aquæ vadũ (q modernior vsus frequẽtauerat) iã transire parasset, tubicines & buccinatores, quos *Cornhiriet* vocãt, ab *hir*, q est longũ & cornu, eo q longis in cornub. flatũ emittãt, ex altera vadi ripa quasi regi exultãtes in eiusdẽ honorẽ buccinare cæperũt. Vnde cũ equus in quo rex sedebat, p timore tã horribilis & insueti sonitus calcaria respuẽs, aquã intrare prsus abnueret; rex lora regyrans, ad antiquũ vadũ se cõferre ira præuia depperauit, quo statim impetuose transcurso, Britones eo expimento, quasi de imminẽte iã excidio mœsti ad ppria sunt reuersi. In castro quoq; de Caerdyf cõtigit his nostris dieb. res memoratu nõ indigna. Claudiocestriæ nãq; comes Gulielm. Roberti comitis filius, qui cũ castro pdicto totã puinciam de *Gwladuorgan*, i.e. terra Morgani, iure hereditario possidebat, [3] cũ quodã homine suo, cui nomẽ Yuorus agnomẽ Modic⁹ erat, forte guerrã habuerat, erat.n. vir staturę modicę, sed animositatis immẽsæ: Wallensiũ more mõtana quædã & siluestria possidẽs, q̃ tñ illi comes vel auferre prsus vel mutilare cõtendebat. Nocte igitur quadã quanq; castrũ de Caerdyf murorũ ambitu munitiss. excubiarũ multitudine psonaret: quanq; militibus 120. nec nõ & archariis multis: stipendiaria quoq; plurima vrbs redundaret: inter tot tamẽ psidia & securitatis argumẽta, pdictus Yuorus scalis allatis clã muros irrepẽs, comitẽ & comitissam cũ paruo quẽ vnicũ habebãt filio secũ educẽs ad siluestria perduxit, nec remisit, donec quicquid iniuste ablatum fuerat, & ampliora recuperasset: testante namq; Poeta: *Spectan-*

Ryd Pencarn.

Yuorus Bach.

Spectandum est semper ne magna iniuria fiat
Fortibus & miseris: tollas licet omne quod vsquam est
Argenti atq; auri, spoliatis arma supersunt.

In hoc eodem oppido de Caerdyf Anglorum Rex Henricus secundus in reditu ab Hibernia, sabbato primo post Pascha cum pernoctasset, missaq; mane dominica scilicet iam audita, cum à capella Sancti Pirani, præter Regem omnes exissent, ipso in orationibus plus solito tunc forte morante: tandem cum exiret, & ad ostium Capellæ iam equum ascenderet, astitit ei vir quidam ante faciem, poste quodam præfixo, quasi propodio fungens, flauus, tonsuraque rotunda, vultus macilenti, staturæ aliquantulum proceræ, ætatis quasi circiter annos quadraginta, tunica indutus alba vsque ad calcũ pedis demissa, zona præcinctus, & pedibus nudis, qui & regẽ in hæc verba quasi Teutonice cõuenit: *God hold ye cuinge*, ꝙ latine sonat, *Deus te custodiat rex*. Et postea eadẽ lingua prosecutus est in hunc modum: *Salutat vos Christus, & pia mater eius, Ioannes quoq; Baptista, & Apostolus Petrus, mandantes vobis, quatenus per totas ditioni vestræ terras subditas, ne mercatus dominicis diebus fiant, firmiter inhiberi faciatis, & quod illis nihil vspiam operis fiat, nisi diuinum officium, & illud deuote facere & audire, præter cibaria solum, quæ ad vsum diurnum præparentur. Quod si feceritis, nihil vnquam inchoabitis quod fine bono non compleatur, vitamque feliciter consummabitis.* Rex autem militi, cui nomen Philippus de Mercros, qui frenum equi tenebat, dixit lingua Gallica: Quære à rustico, vtrum hoc somniauerit. Et cum Anglice miles exponeret, subiecit ille lingua priori: *Siue hoc somniauerim siue non, vide quis hodie dies sit*, loquens Regi non interpreti: *quia nisi hoc feceris, vitamque maturius emendaueris, priusquam annus iste prætereat, tales de re, quam plus in mundo diligis, rumores audies, talemque turbationem inde recipies: quæ tibi vsque ad exitum vitæ non deficiet.* Et cum Rex hoc dicto equo calcaribus monito, parum versus portam & quasi passibus octo processisset, lora regyrans, vocate mihi, inquit, bonum hominem illum. Et cum miles prædictus, & iuuenis quidam, cui nomen Gulielmus, qui soli tunc in oppido cum rege remanserant, illum vocassent, & non inuentum primo in capella, deinde per aulam & diuersoria cuncta quæsiissent, nusquam comparuit. Rex autem eo non reperto, cum tamen diutius eum solus in oppido dum alii quærerent, expectaret, mœstus plurimum & plangens, quod amplius ei loquutus non fuisset, versus Nouumburgum per pontem de Remni iter arripuit. Sicut autem comminando vir ille promiserat, sic anno contigit nõ cõpleto: filii nãq; ipsius 3. primæus sc. Henricus, & alii duo, Pictauensis sc. & Brito post ipsum, in quadragesima sequẽte ad regẽ Francorũ Ludouicũ discesserunt. Vnde tanta mota est ei inquietatio, quantã antea nunq̃ habuerat, & q̃ semper ei vsq; ad extremũ spiritus halitũ, ꝑ aliquẽ filiorũ fere incessanter perdurauit. Multas & alias præmonitiones & castigationes rex iste diuina miseratione (quæ magis conuersionẽ peccatorũ appetit, quã euersionem) circa eadem tempora & fini propinquiora suscepit, [4] quas tamen omnes animo obstinato & corde indurato incorrigibilis omnino contempsit: sicut in lib. de Principis instructione (Deo propitiante) plenius ostendetur.

Admonitio H. 2. facta apud Caerdyf.

Barri insula.

Distat autem non magnis abhinc spaciis Insula modica in Sabrini maris littore sita, q̃ accolæ Barri, à nomine sancti Baroci loci eiusdem olim cultoris, sic dicta: cuius & reliquiæ in Capella ibidem sita, hederæ nexibus amplexata, in feretrum translatæ continentur. Ab huius etiam insulæ nomine viri nobiles maritimarũ australis Cambriæ partium, qui eidem insulæ cum terris finitimis dominari solent, sunt denominati. A Barris scilicet primo agnomen, postea cognomen de Barri suscipientes. Est autem hic notabile, quod in ipso insulæ introitu in rupe marina apparet rimula permodica, ad quam si aurem apponas, audies operæ strepitum quasi fabrilis: Nunc follium flatus, nunc marculorum ictus, nunc cotis & ferri sonora fricamina, stridentesque cauernis stricturas calybum & hanelum fornacibus ignem. Ceterum haud difficile credendum ex aquis marinis occulte subintrantibus sonum huiusmodi prouenire posse, vbi quoniam non minus retrogradis & refluis fluctibus vacuato prorsus littore continuatur, quam repleto.

Annotationes in Cap. VI.

Caerdyf [1] Britannice hodie Caerdhydh vocatur, sed corrupte. Lelandus Antiquarius Caerdaf appellat, à Taf fluuio præterlabente nomine indito: Condita autem vrbs est à Roberto Claudiocestrensi Comite, Henrici primi filio notho, qui Matildem filiam & heredem Roberti filii Hammonis, qui iure gladii (vt postea dicturi sumus) Morganniam prouinciam, obtinuit, coniugem habuit.

[2] *De Merlino siluestri, & eius vaticiniis vide infr. lib. 2. cap. 8.*

[3] *Morgannia Britannice Guladvorgan, id est, Prouincia Morgani, sic dicta (vt Galfridus & Casto-*

Castoreus habent à Morgano rege in ea regione cæso à consobrino suo Cunedagio ante Romam conditam: vel potius vt ego non sine ratione coniicio à Morgano cognominato Mwynuawr, qui tempore Edgari Regis Angliæ, illius regionis dominus existens, plurima bella cum Saxonibus gessit, de quo memoriæ proditum est, illum à suis subditis ita diligi, vt eo ad bellum proficiscente, omnes qui arma ferre possent, illum vltro sequerentur: nec vllus in vniuerso eius exercitu inueniretur, qui Domini sui causa mortem oppetere recusaret. Hic abauus fuit Gurguntii patris Iestini illius, qui à Roberto filio Hammonis vniuersa huius regionis hereditate spoliatus fuit. Cuius Roberti filiam vnicam & heredem solam (vt ante diximus) Robertus Nothus Henrici primi Claudiocestriæ Comes duxit, ex qua hunc Gulielmum suscepit.

4 Tres fuerunt huiusmodi admonitiones Henrico regi de vita sua corrigenda factæ. Prima est hæc, de qua hic mentionem facit noster Giraldus. Secunda facta est à quodam Hibernico, qui eum admonuit, vt mores corrigeret suos, secretiorum quorundam signorum adiectione vsus, vt fidem sibi apud Regem acquireret. Tertia, cum Rex in Normanniam traiecisset, miles quidam de Lindesey, cuius nomen erat Philippus de Estreby, ad illum accedens, sequentes septem articulos ad regale eius officium pertinentes ei proposuit, videlicet:

1 Si Catholicam Christi religinem foueret.

2 Si leges iustas & æquas statueret.

3 Si neminem tametsi reum sine legitimo iudicio condemnaret, quæ tria in sua inauguratione interposito iuramento vouerat:

4 Si terras & possessiones, quas iustis hæredibus minus iuste abstulerat, iterum restitueret.

5 Si iustitiam sine donis & muneribus subditis suis administrari faciat.

6 Si ministrorum & militum stipendia debite persoluantur, ita vt ab iniusta populi expilatione abstineant.

7 Si denique Iudæos, qui grauioribus vsuris vniuersas eius subditorum opes depeculabantur, è suis ditionibus expelleret: fore prosperum & gloriosum reliquum eius vitæ cursum, eumque ad septennium vsque regnaturum, crucemque sacram ab infidelibus esse vindicaturum dicebat: Sin autem vitæ & morum suorum emendationem negligeret, anno quarto illum cum ignominia esse moriturum affirmabat.

De sede Landafensi, & monasterio de Margan, cum partium illarum notabilibus.

CAP. VII.

IGITVR in crastino crucis (apud *Landaf*) negotio publicè proposito, astantibus hinc Anglis, inde Wallensibus ex vtroq; populo plurimis ad crucem allectis, ea nocte ibidem cum episcopo loci eiusdem Gulielmo viro discreto & honesto, moram fecimus. Sonat autem *Landaf* Ecclesia sita super *Taf* fluuium, quæ & Ecclesia sancti *Teileau* eiusdem olim Episcopi nunc dicitur. Mane ergo missa in Ecclesia cathedrali principalique altari ab Archipræsule celebrata, statim versus nobile Cistercienses ordinis monasterium de Margan, per cellulam de Ewenith iter incunctanter arripuimus. Erat autem monasterium de Margan præ aliis cunctis ordinis illius per Cambriam locis, præsidente tunc viro literato & discreto Abbate Conano, charitatiua largitione laudatissimum: vnde & aliquoties graui ingruente famis articulo, certum noueris, & indubitata veritate compertum, ob immoderatam largifluæ charitatis abundantiam, quam in peregrinos & pauperes infatiganter exercuerat, deficiente aliquoties farre penuque, sensibile fuisse diuinitus augmentum appositum, tanquam lecythi oleum, Elisei beneficio pauperi mulierculæ multiplicatum. Circa prima vero fundationis tempora iuuenis quidam de finibus illis genere Cambrensis, terras quasdam monasterio datas acriter sibi vendicans, & in vsus proprios redigere parans: post multas infestationes demum instinctu dæmoniaco grangiam monachorū optimam blado refertam igne combussit: & statim amens effectus per patriam discurrere cæpit rabie plenus & insania, nec ab errore cessauit, donec à parentibus captus fuerat atque ligatus, porro ruptis mane vinculis, fatigatisque custodibus ad monasterii denique portam euasit, clamans incessanter, & vlulans, se monachorum ministerio totum intrinsecus igne comburi; Et sic planctu miserabili vociferando spiritum infra paucos dies exhalauit.

Miraculum certum, & indubitata veritate compertum, quis negabit

Contigit autem vt ab alio quodam iuuene in hospitum aula verberato statim in crastino diuina vltione sequuta iniuriosus ille ab hostibus interimeretur, & eodem aulæ loco, quo fuit iniuria sacræ domui & fratribus astantibus irrogata, exanime

corpus extenderetur. His quoque nostris diebus ingruente famis inedia, & maxima in pauperum turba quotidie ad ianuam iacente, de communi fratrum consilio ad charitatis explendæ sufficientiam propter bladum in Angliam nauis Bristollium missa est. Quæ cum diutinam ibidem vento contrario moram fecisset: die quo in monasterio tam ad vsus pauperum quam monachorum annona deficere debuit, naue non redeunte, sed locum potius miraculo dante, contigit, vt campus prope monasterium per mensem & amplius, ante commune maturationis tempus, & antequam messis aliqua per patriam meteretur, cum multorum admiratione subito maturus inueniretur. Vnde tam fratribus quam pauperum turbis sufficientem vsque ad autumnum alimoniam diuina miseratio ministraret. His igitur & nonnullis aliis virtutum signis, locus Deo acceptus diligi à cunctis cœpit & venerari.

Accidit autem his nostris diebus, quatuor Caradoci filii Iestini filiis, & Resi Principis ex sorore nepotibus his in finibus herili portione (sicut Wallensibus mos est) pro patre dominantibus: Morgano videlicet & Meredytho, Oeno & Caduallono, quod per inuidiam & Cainiticam malitiam (quæ iam inueterasset) iterum renatam, Oenum fratrem Caduallonus interemit: nec mora; diuina vltione subsecuta, cum castrum quoddam hostiliter inuasisset, muri subito super ipsum facta ruina minutim confractus interiit, inter tot tam sui quam fratrum suorum exercitus viros, dignas perpetrati facinoris & fratricidii pœnas luens solus miserabiliter extinctus occubuit.

Accidit hic quoq; res memoratu non indigna, leporarius enim prædicti Oeni magnus & pulcher & mira varietate discoloratus, septem vulnera sagittis & lanceis corpore perforato, non absq; tamen plurima hostium & homicidarum caninis morsibus laceratione in domini defensione suscepit. Qui & postea Anglorum tunc Regi Henrico secundo vulneribus recenter in cicatricem obductis, à Comite Claudiocestriæ Gulielmo, ad tanti tam egregii facinoris ostentum est transmissus. Præ omni namq; bestia plus hominem canis & diligit & dinoscit: Qui & interdum sublato domino viuere recusat, & pro domino mortis subire discrimina non formidat. Igitur & mori pro dominis & commori dominis est paratus. Vnde & exemplum vnum, quod Suetonius tangit in libro, qui de animantium naturis inscribitur: Et Ambrosius quoque in Exameron narrat, hic interserere non superfluum reputaui. Ferunt Antiochiæ in remotiore vrbis parte crepusculo necatum virum, qui canem sibi adiunctum haberet. Miles quidam prædandi studio minister necis extiterat: tectus idem tenebroso adhuc diei exordio, in alias partes concesserat: Iacebat inhumatum cadauer: frequens spectantium vulgus astabat: canis questu lachrymabili domini deflebat ærumnam: forte is, qui necem intulerat, vt se habet versutia humani generis, quo versandi in medio auctoritate præsumpta, fidem assereret innocentiæ, ad illam circumspectantis populi coronam accessit, & velut miserans appropinquauit ad funus. Tunc canis sequestrato paulisper luctu doloris, arma vltionis assumpsit, atque apprehensum tenuit, & velut epilogo quodam miserabile carmen immurmurans, vniuersos conuertit in lachrymas: probationem detulit, quod solum tenuit è plurimis, nec demisit: præsertim cum nec odii neque inuidiæ aut iniuriæ alicuius poterat obiectione, crimen illatum euacuari.

De canum mira gratitudine erga dominos.

Ob tantam igitur tam vehementem homicidii præsumptionem (milite tamen constanter inficiante) iudicatum est, duello, rei certitudinem experiri. In campo itaque constitutis, & vulgi circumstante corona, hinc cane dentibus armato, illinc baculo cubitali milite munito: tandem cane victore victus homicida succubuit, & ignominiosam publico patibulo pœnam dedit.

Duellum inter militem & canem.

Refert Plinius, refert & Solinus, Regem quendam studio venationis non mediocriter deditum, cum ab hostibus aliquando captus fuisset & incarceratus; quia canes dilexerat, per caninos demum regionis illius exercitus ad montana & siluestria per se sponte sequestratos, & inde tam in homines, quam in armenta & pecudes impetus faciendo, & atrociter desæuiendo, demum absque alio quolibet necessariorum iuuamine modo mirando liberatum. Et præterea, ea quæ de canum natura experientia didici, oculisque meis plerumque conspexi, explicabo. Canis in rebus agnoscendis, dominoq; præcipue: quem forte veluti in turba per aliquantulũ tempus amiserit, plus narib. q̃ oculo credit. Primũ etenim in domino seu ductore pdito reperiendo, oculis inspicit, deinde nares ad certius inuestigandũ vestibus apponit: quanquam totas infallibilis experientiæ vires eidem in naribus natura plantauerit. Item, medici-

medicinam portat lingua canina, ſicut econtra mortem lingua lupina. Vnde & ſicut vulneribus canis lingendo medetur: ſic vulnera lupus lingua corrumpit. Canis autem ſi vel collo vel capite, vel alia quauis corporis parte, quo linguam flectere non valeat, vulnus accepit: pede poſteriori linguæ beneficium quaſi nuntio fideli, transfert ad læſionem.

ANNOTATIONES IN Caput VII.

Mira ſunt, quæ de canum natura apud probatiſsimos auctores reperiuntur. Vt illud apud Plinium libro 8. c. 40. Cum ex cauſa Neronis Germanici filii in T. Sabinum animaduerteretur, quamdiu in vinculis erat detentus, canis eius, quem à catulo nutriuerat, à carcere nunquam abigi potuit, eoque poſtea ad ſcalas Gemonias deducto, gementium more latrando ſemper domino aſtitit, mirantibuſq; hominibus panem quem illi aliquis obtulerat, non manducans ori domini admouebat: qui poſteaquam in Tiberim proiectus fuit, in amnem ſtatim dominum ſecutus, caput eius ex aqua vt poterat eleuabat, donec ipſe ab aquis ſuffocaretur. Nec diſsimile eſt, quod reperitur apud Tzetzem Chil. 3. de cane Silonii centurionis Romani in prælio interfecti, qui domini ſui corpus à feris & auibus defendens, illud donec ſepulturæ traderetur non deſeruit. Cum Lyſimachus interfectus eſſet, corpus humi ſtratum, & ab omnibus derelictum, canis domeſticus plurimum contendens & decertans, ab auibus feriſq; illæſum tamdiu præſtitit, quoad Phorax quidam Pharſalicus aduenit, qui illud cremandum de more curauit. Cum autem in rogum accenſum iniectum eſt corpus, canis in flammam ſe coniecit, & vna cum illo igne abſumptus eſt. Auctor eſt App. in Syriac.

De Auenna & Neth fluuiis tranſcurſis. De Abertawe quoque & Goer cum N. S.

CAP. VIII.

PROFECTI abhinde, non procul à *Margano*, vbi ſabuloſi littoris & maris influentis alternę incipiunt viciſſitudines, *Auennæ* fluuium ſub plurimo tamen reflui maris moramine tranſuadauimus. Et inde verſus *Neth* fluuium via maritima feſtinãtes, primæuum Carodoci filium Morganum ducem & præuium habuimus. Accedentibus itaq; nobis ad aquam præ aliis auſtralis Cambriæ fluuiis viui ſabuli periculis, totumque ſubito, quod ingeritur abſorbentis inacceſſibilem, inter clitellarios multos, qui via verſus mare venerant inferiore, vnus quẽ ſolum qui ſcripſit hæc ibidẽ habebat, quanquam medius in turba conferta incederet, ſolus tamen quaſi in abyſſum deſcendit. Sed demum tamen non abſq; ſarcinę detrimento librorumq; laborioſa ſimul & periculoſa iuuenum opera vix extractus euaſit. Quanquam igitur partium illarum principem Morganum viæ ducem haberemus, ſub periculo tamen multo plurimorumq; lapſu ad aquã peruenimus: per ſabulũ quippe abſorbens contra ducis monita nos viæ inſolitæ feſtinare coegit, & timor addidit alas: cũ per huiuſcemodi pericula (ſicut ibi didicimus) ſit potius inceſſus moderata maturatione temperatior. Sed quoniam quolibet menſtruo maris incremento, amnis illius vada mutantur, quolibet nubigero imbrium augmento non repериuntur, pluuialibus inundationibus exuberantibus vndis: nauigio non vado tranſuecti ſumus, monaſterio de *Neth* [1] à dextro relicto, iterum Meneuiæ partibus appropinquantes, & Landauenſis Eccleſiæ diœceſim (quam apud *Abergauenni* intrauimus) poſt terga relinquentes.

Accidit autem his noſtris diebus Meneuenſi Epiſcopo Dauid ſecundo hac iter agente, & vado recenti maris influentis procella turbato, Capellanus quidem de finibus illis Rotherch ſcilicet agnomine Falcus, quoniam tranſeundarum fuerat gnarus aquarum, vadi prætentandi periculum Epiſcopo præcipiente ſuſcepit. Sed cum equum ipſi grandem & forte, & ex toto comitatu ad hoc fideliter electum præſbyter aſcendiſſet, vado ſtatim tranſmeato: quoniam ſuſpenſionis ſententiam nuper incurrerat, ad ipſa quæ non procul aberant ſilueſtria fuga maturatą ſe proripuit: nec reuocari vllatenus potuit, donec ſumpta ſecuritatis & indemnitatis cautione: hinc equus, & illinc miſſa reſtitueretur. Rothericus Phalcus.

2 Intrantes itaque prouinciam, quæ *Goer* dicitur, in caſtro de *Svveynſei*, quod & Cambrice *Abertawe* vocatur, id eſt, caſus Tawe fluuii, pernoctauimus. Mane vero poſt miſſam populo conuocato, plurimiſque ad crucem allectis, vir quidam partium illarum ætate prouectus, cui nomen Cadorus ad archipræſulẽ accedens, eum in hæc verba conuenit; Domine ſi mihi priſtinæ vires ſuppeterent, & iuuentutis elapſæ robur " adeſſet, laudabilem quem prędicas laborem, nec vlla mihi eleemoſyna redimere, nec "

vllius desidiæ torpor posset adimere: verum quoniam desiderabilem hanc gratiam ætas mihi debilior, deteriorque dies inuidit (quippe, sic *multa ferunt anni venientes commoda secum: multa recedentes adimunt*) si beneficium corporis vexatione cõsequi plenum non sufficio, decimarum tamen omnium, quæ possideo, largitione consequi valeam, vel semiplenũ. Et sic ad pedes archiepiscopi prouolutus, & cũ largo lachrymarũ fonte genua ponens in manu eiusdem ad crucis obsequiũ, rerũ suarũ omniũ decimas assignauit, & ab eodẽ dimidiam iniũctę pœnitentię remissionẽ impetrauit. Cum autem hoc facto paulisper seorsum recessisset, reuersus in hanc sententiam prorupit; Domine, si voluntas informat actionem, & ipsa plerunq; pro facto reputatur, cum mihi hoc iter agendi sit plena & firma voluntas, residuæ partis pœnitentiæ relaxationem peto, & insuper renouato beneficio decimarum mearũ de residuo summã adæquabo. Subridens ad hoc Archiepisc. deuotam viri subtilitatem cũ admiratione est amplexatus.

Eadem vero nocte monachis duobus cubiculariis Archiepiscopi super his, quæ acciderant, viæq; periculis ad inuicem conferentibus, dixit vnus eorum, prouincia dura est ista: alter autem æque facete respondit: Quinimo nimis hesterna die mollis inuenta est: altero ad asperitatem patriæ, altero vero ad sabuli molliciem sermonem referente.

Elidori presbyteri relatio fabulosa. Parum autem ante hæc nostra tempora accidit his in partibus res memoratu non indigna, quam sibi contigisse præsbyter Elidorus constantissime referebat. Cum enim puerilis innocentiæ duodecimum iam ageret annum: quoniam, vt ait Salomon, Radix literarum amara est, quanquam fructus sit dulcis: puer literis addictus, vt disciplinam subterfugeret, & verbera crebra præceptoris, in concaua fluuii cuiusdam ripa se fugitiuus occultauit: cumque ibidem bis sole reuoluto ieiunus continue iam latitasset, apparuerunt ei homunculi duo, staturæ quasi pigmeæ, dicẽtes: si nobiscum venire volueris, in terram ludis & deliciis plenam te ducemus: annuens ille surgensque secutus est præuios per viam primo subterraneam & tenebrosam vsque in terram pulcherrimam, fluuiis & pratis, siluis & planis distinctissimam, obscuram tamen, & aperto solari lumine non illustratam.

Erant ibi dies omnes quasi nebulosi, & noctes lunæ stellarumq; absentia teterrimæ. Adductus est puer ad regem, eique coram regni curia præsentatus, quem cum diu cum admiratione cunctorum rex intuitus esset, tandem eum filio suo, quem puerum habebat, tradens assignauit. Erant autem homines staturæ minimæ, sed pro quantitatis captu valde compositæ: flaui omnes, & luxuriante capillo, muliebriter per humeros coma demissa. Equos habebant suæ competentes modicitati, leporariis in quantitate conformes. Nec carne vescebantur, nec pisce, lacteis plerunque cibariis vtentes, & in pultis modum quasi croco confectis. Iuramenta eis nulla. Nihil enim adeo vt mendacia detestabantur. Quoties de superiori hemisphærio reuertebantur, ambitiones nostras, infidelitates & inconstantias expuebant. Cultus eis religionis palam nullus: veritatis solum, vt videbatur, amatores præcipui & cultores.

Solebat autem puer ille ad nostrum hemisphærium pluries ascendere interdum per viam qua venerat, interdum per aliam: primo cum aliis, & postea per se. Solumq; matri suæ se committebat; patriæ modum, gentisque naturam & statum ei declarans. Monitus igitur à matre, vt auri, quo abundabat regio, munus ei quandoque referret, pilam auream, qua Regis filius ludere consueuerat, ab ipso rapiens ludo, per viam solitam ad matrẽ deproperãs, cursim asportauit: & cum ad ostium domus paternæ, populi tamen illius nõ absq; sequela iam peruenisset, intrare festinauit, pes hæsit in limine, & sic intra tectum cadenti matre ibidem sedente, pilam è manu elapsam duo pigmæi è vestigio sequentes arripuere, exeundo in puerum sputa, contemptus & derisiones emittentes. Ipse vero resurgens ad seque reuersus, mira facti confunditur erubescentia, & matris plurimum consilia deuouens ac detestãs, cum via redire pararet, quam assueuerat, ad aquæ descensum hypogeumq; meatũ cum peruenisset, aditus ei iam nullus apparuit. Cũ tamen per anni fere spaciũ inter aquę pdictæ ripas viam inutilis explorator inquireret. Sed quoniam ea, quæ ratio non mitigat, temporis interdum mora mitescunt: & diuturnitas sola laxatos hebetat plerumque dolores: siquidem malis multis finis de tempore venit: demum tamen ab amicis & matre præcipue vix reuocatus, sibique restitutus, & literis denuo datus, tandem processu dierum in sacerdotii gradum est promotus. Cum autem Meneuensis Episcopus Dauid secundus, super huius euentus inquisitione presbyterum iam senio confectũ multoties

ties ſollicitaſſet: nuquam ei negotii ſeriem potuit citra lachrymas replicare. Habuerat etiam gentis illius linguæ notitiam, cuius & verba recitare conſueuerat, quæ ſibi puerilibus (vt moris eſt) annis, rapide comparauerat. Erant autem verba ſicut ab Epiſcopo prædicto mihi ſunt ſæpe propoſita, Græco idiomati valde conformia. Cum enim aquam requirebant, dicebant *Ydor ydorum*, quod latine ſonat, aquam affer: *Ydor* enim aqua eorum lingua ſicut & Græca dicebatur, vnde & vaſa aquatica ὑδρίαι dicuntur, & *Dûr* lingua Britannica ſimiliter aqua dicitur. Item Salem requirentes dicebant *Halgein Ydorum*, ſalem affer; ἃλ vero Græce ſal dicitur, & *Halen* Britannice: lingua namque Britannica propter diutinam, quam Britones, qui tunc Troiani, & poſtea Britones à Brito eorum Duce ſunt vocati, poſt Troiæ excidium moram in Græcia fecerant, in multis Græco conformis inuenitur.

Hic autem mihi notabile videtur, quod in vno verbo tot linguas conuenire non inuenio, ſicut in iſto: ἃλ enim Græce, *Halen* Britannice, ſimiliter Hibernice, *Halgein* interpoſita G. lingua prædicta: Item *Sal* Latine, quia, vt ait Priſcianus, in quibuſdam dictionibus pro aſpiratione ponitur S. vt ἃλς Græce, ſal Latine, ἕμι ſemi, ἑπτὰ ſeptem, *Sel* Gallice, mutatione a vocalis in e, a Latino additione t literæ *Salt* Anglice, *Sout* Teutonice. Habetis ergo ſeptem vel octo linguas in hac vna dictione plurimum concordantes. Sin autem interpoſitæ relationis de veritate quid ſentiam, ſcrupuloſus inueſtigator inquiras: cum Auguſtino reſpondeo, admiranda fore diuina miracula, non diſputatione diſcutienda: nec ego negando diuinæ potentiæ terminos pono, nec affirmando, eam quæ extendi non poteſt, inſolenter extendo. Sed illud Hieronymi ſemper in talibus ad animum reuoco. Multa, inquit, incredibilia reperies, & non veriſimilia, quæ nihilominus tamen vera ſunt. Nihil enim contra naturæ dominum præualet natura. Hæc igitur & ſimilia ſi quæ contigerint, iuxta Auguſtini ſententiam inter illa locauerim, quæ nec affirmanda plurimum, neque neganda decreuerim.

Iudicium authoris de præcedente fabula.

ANNOTATIONES IN Caput VIII.

DE[1] *Auenna Netha & Tauo confluentibus, vide infra eundem Giraldum in Topographia Cambriæ capite quinto. Monaſterium autem de Neth condidit Richardus Granuillanus miles, vnus ex duodecim nobilibus, qui cum Roberto filio Hammonis in auxilium Ieſtini filii Gurguntii, contra Reſum filium Theodori Demetiæ Principem aduenerunt: verum deuicto Reſo, hanc regionem Ieſtino, à quo fuerant vocati, ademerunt, & inter ſe partiti ſunt: vnde dominium de Neth in ſortem Granuillani ceßit, qui ad vſum & ſuſtentationem monaſterii prædicti omnes terras ſuas de Neth aßignauit, vt in Hiſtoria Cambriæ manifeſtum eſt.*

2 *De hoc Rotherico Phalcuſio multa commemorantur, eaque valde feſtiua & lepida. Obtinuerat enim diſpenſationem quandam ab Epiſcopo Meneuenſi, videlicet vt miſſam vnam quotidie faceret, & præcipuus defunctorum Capellanus haberetur: quo nomine multa miracula vel* πλιονεκλήματα *potius operatus eſt. Nam tituli ſui prærogatiua in omnibus funeralibus obſequiis, poſt rectorem loci, primus ſemper mißificabat: & ſingulis diebus duas miſſas celebrabat. Qua in re cum de exceſſu coram Epiſcopo conueniretur, factum iuſtificabat: affirmans ſe presbyterii ſui ratione mißam vnam quotidie facere poſſe, & aliam ratione facultatis ſibi ab Epiſcopo conceſſæ. Hic cum in magna & diuite quadam parochia ſolenni feſto eſſet mißificaturus: accepit ſecum circumforaneum quendam circulatorem, vt ſibi vſui foret, qui in ipſo miſſæ ſuæ (vt vocant) offertorio, cum parochiani ſuas illi oblationes deferrent, de pecuniæ mutatione rixam excitauit, ex qua acris orta eſt contentio, atque à verbis ad verbera deuentum, ita vt tota turbaretur multitudo. Hæc dum geruntur, aliis pugnantibus, aliis vociferantibus, aliis deniq; ſuos paruulos & vxores protegentibus, Dominus Rothericus veſtibus ſacris (vt erat) indutus, ſe clam vna cum calice ſubduxit ex Eccleſia, & aufugit. Poſtea vero infra paucos dies, ad centum & viginti ex parochianis, ob ſacrorum perturbationem, qua ſe de vita periclitatum affirmabat, apud Epiſcopum grauiter accuſauit, eoſq; in ius vocauit, grauißima quæq; ſcelera illis obiiciens, & modis omnibus, quibus poterat, eis moleſtias exhibens, donec illi pacem ſibi redimentes, de calice & veſtibus actionem penitus relaxaſſent.*

3 *Hæc fabula mihi quidem videtur eſſe compoſita ad imitationem relationis Eris Armenii apud Platonem in libris de Republica: aut deſumpta ex Tigado horto Aloadini Principis de Mulete, quem M. Paulus Venetus libro primo, capite vigeſimo octauo, Senem de montanis appellat: de quo ſcribit Haithonus lib. de Tartaris, capite vigeſimo quarto, & Cal. Auguſtinus Curio Hiſtor. Saracen. libr. 3.*

De Lochor & Wendraeth fluuiis transcursis, de Cydweli quoque, cum N. S.

Cap. IX.

Transivimus inde versus aquam de Lochor per campestria, in quibus Hoelus Meredythi filius de Brecheinoc, post obitum Regis Henrici I. Anglos de finibus illis & milites multos publico bello confectos interemit. Fluuio vero *Lochor* transuadato, & aquis postea, quæ *Wendraeth* dicuntur, transmeatis, ad castrum de *Cydweli* via duce peruenimus. In partibus istis Anglorum Rege Henrico rebus humanis exempto, dum Gruffinus Resi filius Soudwalliæ tunc Princeps, in Nordwalliam auxilium corrogaturus iuisset: vxor eius Guenliana (tanquam Amazonum regina, & Penthesilea secunda) in partes illas exercitum ducens, à Mauricio Londoniensi terræ domino, & viro egregio Gaufrido Præsulis cõstabulario, bellico in certamine confecta (interempto ibidem filio eiusdẽ Morgano, & altero capto scil. Malgone, quos pueros secum in expeditionem arrogãter adduxerat) cum aliis multis, ipsa demum ferro confossa caput amisit.[1] Tempore vero Anglorum regis Henrici I. tranquillum pacis statum Wallia sortita, cum prædictus ille Mauritius siluam in partibus illis haberet ferarum multitudine ceruorumque præcipue valde copiosam, nimiæque parcitatis in ferina fuisset: quoniam, vt moris est, semper in viri fallacia est vxor astuta, miro mulier est vsa commento. Habebat enim vir ille à latere syluæ versus mare pascua magna & ouium in pascuis copiam multam. Mulier itaque pastores omnes & maiores domus figmenti sui complices habens, & fautores simplicis vtendo commoditate viri, in hæc verba ad maritum accessit (erat enim simplicis naturæ simul & tenacis) Mirum, inquit, quod bestiarum dominator bestiis dominari iam desiisti, & ceruis non vtendo, ceruis iam non imperas, sed seruis: & ecce quantus abusus ex nimia surgit patientia: inaudita namque rabie, & insueta voracitate adeo in oues nostras desæuiunt, vt ex multis paucæ, ex fere innumeris, iam reddantur numerosæ. Vt autem probabiliorem redderet assertionem, euisceratis ceruis duobus inter ipsa intestina lanam interseri procurauit. Sic itaque vir muliebri deceptus astutia canum rapacitati ceruos exposuit.

Vxoris Lantæ astutia in marito decipiendo.

Annotationes in Caput IX.

Gruffinus [1] Resi Demetiæ Principis filius, mortuo Henrico primo Anglorum rege, ortisq; inimicitiis inter Stephanum Bononiensem comitem, qui regni possessionẽ obtinuerat; & Matildẽ Henrici filiã & heredẽ vnicã: ratus iam sibi libertatis & paternæ hereditatis recuperandæ occasionem esse oblatam, quorundam Normannorũ possessiones inuasit. Verũ cum se viribus imparem ad resistendum cerneret: se ad socerũ suum Gruffinũ Conani filium Vendotiæ principem contulit, auxiliares copias ab eo petiturus. Interim dum is abest, eius vxor virilem animum induens, & quascunq; potuit copias colligens, cum hoc Mauricio Londineo bello congredi ausa est: infelici tamen euentu, vt Girald. hic refert. De cuius morte cum Gruffinus pater eius certior factus esset, Oenum & Cadualadrum filios suos cum copioso exercitu, ad vindicandam filiæ necem, cum hoc mandato misit: videlicet, ne cuiquam Anglo aut Normanno parcerent, neq; vllã cum eis omnino pacẽ inirent, nisi regionẽ penitus relinquere atq; deserere velint. Præterea ad expellendos ex Cambria Normannos & Anglos, Hoelus filius Meredythi de Brechinia, & Madocus filius Edneri cũ prædictis principibus suas vires coniungunt, atq; ferro & flamma eas regionis partes, quæ ab hostibus tenebantur, ad internecionem deuastant & perdunt, veteresq; incolas in suis sedibus collocant, vt in historia Cambriæ videre licet.

De fluuio Tywyensi nauigio transcurso. De Caermardin quoque & Albelande monasterio cum N. S.

Cap. X.

Transeuntes inde nauigio flumen *Tywyense*, & versus *Caermardyn* iter arripiẽtes *Lanstephan* & *Talachar* marinis in scopulis à læua reliquimus. Erant autem hæc duo castra, quæ Resus filius Gruffini post obitum Anglorum regis Henrici II. desperatione custodum citra insultum occupauit; deinde prouinciis de *Penbroch* & *Ros* cædibus, incendiis & prędationibus, fere exterminio datis, frustrato conamine *Caermardyn* obsedit. Sonat autem Caermardyn vrbs Merlini, eo quod iuxta Britannicam historiam, ibi ex incubo genitus, inuentus fuerat Merlinus.

Caermardyn.

[1] Est igitur hæc vrbs antiqua coctilibus muris partim adhuc extantibus egregie clausa super nobilem *Tywy* fluuium sita, siluis & pratis abundans: habet autem *Cantref*

Mawr,

Mawr, id est Cantredum magnum ab oriente, copiosa siluarum condensitate australis Cambriæ ciuibus tutissimum in necessitate refugium, vbi & castrum *Dineuor* in collis excelsi vertice super fluuium *Tywy* situm: quod & principalis Sudwalliæ curia dicitur. Fuerant enim antiquitus tres principales in Wallia curiæ: *Dineuor* in Sudwallia: *Aberfrau* in Nordwallia scilicet apud *Monam*. In Powisia apud *Pongwern*, quod & nunc Slopesburia dicitur. Sonat autem *Pengwarn* caput alneti.[2] In his autem de *Cantref mawr* finibus Commoto videlicet de Caos, illud ad animam reuocans, *dolus an virtus quis in hoste requirat*: Et illud, *& si non recte possis quocunque modo rem:* quam enormiter in subditos hoc nostro tempore curia vindictam exercuerit noster explicare stilus abhorruit.[3] Iuxta *Dineuor* trans flumen sc. Tywy in *Cantref bachan*, id est, Cantredo breui, fons est qui die naturali bis vndis deficiens, & toties exuberans, marinas imitari solet instabilitates. **Hist. Cam. 222.** [4] Non procul à *Caermardyn* ex parte boreali scilicet apud *Peucadair*, id est, cathedræ caput, Reso Gruffini filio nostris diebus ad deditionem dolose magis quam viriliter compulso & in Angliam ducto: Rex Anglorum Henricus secundus de Armorica oriundum Britannia militem quendam de cuius prudentia simul & fidelitate confidebat, sub decani de *Cantrefmawr* conductu cui nomen Guaidanus castrum *Dineuor* locique situm & patriæ munitionem exploraturum transmisit. ***Ony bydhi gryf. bydh gyfrwys.*** Presbyter autem monitus vt per viam meliorem ad castrum & faciliorem militi præberet iter, per magis difficiles & inaccessibiles aditus ipsum de industria circumduxit. Et vbicunque per saltus herbosos transitum faciebant, cum intuentium admiratione presbyter herba pascebatur: asserens accolas & indigenas herbis & radicibus (ingruente inedia) viuere & vesci solere. Ad regem itaque milite reuerso, cunctisque relatis quæ vel digna relatu viderat vel audierat: terram sc. inhabitabilem, terram iniquam & inaccessibilem, nullique genti nisi bestiali & bestiarum more viuenti victui necessariam. Demum fidei sacramentique nodis, nec non & obsidum vinculis astrictum Resum rex ad sua remisit.

Progressis inde nobis versus Cisterciense monasterium quod *Alba domus* dicitur:[5] adsunt quidam nuntiantes Archiepiscopo iuuenem quendam Cambrensem ei deuote occurrentem, obiter ab hostibus interemptum. Ad quem non procul à via diuertens, corpusque eruentum eleemosynarii sui operiri pallio iubens, iugulati iuuenis animam pia supplicatione commendauit. Igitur in crastino, sagittariis duodecim de sancti Clari castello satis propinquo, qui iuuenem prædictum iugulauerant, apud *Albam domum* in pœnam criminis cruce signatis, tribusque fluuiis, primo *Taf*, deinde *Cledheu* sub *Lanwadein*, alteroque sub *Hauerfordia* transmeatis, demum *Hauerfordiam* peruenimus. Sortita est autem inde prouincia nomen, inter duos hos fluuios sita, *Daugledheu*: eo quod duobus his fluuiis quasi duobus gladiis cingatur & terminetur. *Cledheu* namque Britannice gladius latine.

ANNOTATIONES IN
Caput X.

TAMETSI *hæc opinio de nomine Mariduni à Merdhino deducto, magnos atque celebres authores habeat: ego tamen (doctorum pace dixerim) eius sententiæ sum, vt existimem eam nominis deriuationem, cum insigni errore esse coniunctam. Nam apud Ptolomæum, qui longe ante natum Merlinum, stante adhuc & integro Britannorum regno (tempore nimirum Marci imperatoris, vt testatur Suidas) scripsit, manifestum est, hanc vrbem tunc Maridnum fuisse appellatam. Cuius verba Geograph. lib 2. sunt hæc: Rursus post prædictos populos vltimi versus occasum sunt Demetæ, quorum ciuitates Louentium & Maridunum. Antoninus etiam vel Antonius Augustus, cuius itinerarium circumfertur, qui Merlinum tempore præcessit, huius vrbis mentionem facit; vbi Muridunum pro Mariduno legitur: nisi forte à muro egregio quo oppidum illud legionarii milites Rom. qui ibidem hyemare solebant, vndequaque muniebant, deductum esse nomen putemus: quod à Britannico quidem idiomate non est alienum: nam* Mûr *&* Murdhyn *Britannice, murum designant. Si tempore Merlini nomen acceperit, cedant nobis eius opinionis assertores, nomen eius antiquum. De Merlino postea (Deo volente) lib. 2. cap. 8. annot. 2. dicemus.*

2 *De tribus Cãbriæ curiis Principalib. vide descriptionis Cãbriæ, c. 2. & quæ ibidem annotata sunt.*

3 *Quæ sit illa vindicta quam tantopere Giraldus hoc in loco explicare veretur, haud facile est affirmare: coniectura tamen mihi videor assequi quid sentiat. Cum Oenus Venedotiæ & Resus Demetiæ principes, Henrico Anglorum regi eius nominis secundo, mutuo fœdere, datis etiã obsidibus essent deuincti: quorundã Normanorum ita exarsit cupiditas, vt in Cambrorũ possessiones violẽter irruerẽt, vt Rogerus Clarẽsis comes & Walterus Cliffordius. De quorũ excessu & violẽtia Resus apud Hen. regem*

sæpius questus est, nec remedium vllum habere potuit: quia rex Normannis inique fauens, & ad eorum ferociam & iniurias conniuens, nullam harum accusationum admittere voluit. Quamobrem Resus & alii proceres, cum viderent in se leuissimis de causis crudelius animaduerti: & grauissima aduersariorum suorum scelera sine reprehensione vlla prætermitti: ad sui defensionem & propulsandam inimicorum iniuriam arma capiunt. Hæc cum ad Anglum essent delata, ingentem exercitum confecit, & aduersus Cambros rebelles in Beruini montana duxit, apud Oswaldiam Cambriæ fines subintrans, non procul à Coruena, vbi Cambrorum copiæ præsto aderant in valle Deuana. Henricus montana occupans, in vallem descendere sine grauissimo sui & suorum periculo non poterat. Nam Cambri locorum & itinerum gnari, viarum angustias obseruantes: omnes fere qui necessariorum parandorum causa ab exercitu discesserant intercipiebant, ita vt regem omni commeatu intercluderent, nec tamen vnquam montem ascendere volebant. Vnde Henricus loci iniquitate coactus, atque magnis & assiduis imbribus immoderatisque tempestatibus afflictus, hyeme etiam instante, cum magnam thesauri sui summam profudisset & quam plurimos ex suis militibus cum aeris inclementia tum inimicorum insidiis amisisset: sentiens se nihil profuturum, castra soluit; & domum reuersus, obsides Cambrorum quos longe antea acceperat, exoculauit, videlicet Resum & Caduallonum filios Oeni, atque Cynuricum & Meredythum filios Resi. Sic miselli iuuenes, eo quod Anglus patres eorum debellare nequiuerat, oculos amiserunt. Atque hæc mihi videtur esse illa enormis vindicta de qua hic loquitur Giraldus. Vide infra lib. 2. cap. 10 & 12.

4 In Tegenia, quasi sex millibus passuum à mari, est alius huiusmodi fons ab incolis vocatus Fynon Leinw, qui bis in die fluit & refluit. Hoc tamen (inquit H. Lhuyd) nuper obseruaui, Luna ab horizonte orientali ad meridianum ascendente, quo tempore omnia fluunt maria, fontis aquam diminui refluuiumque pati. Vide infra lib. 2. cap. 10. & in Annotat. ibidem.

5 Hic est locus ille antiquus, promulgatione legum Hoeli Boni Cambriæ olim regis valde celebris: vbi Princeps ille conuocatis 140. Prælatis & nobilibus, veteres Cambriæ leges reformauit, nouasque ex vsu Reipub. constituit: quibus Cambri vsi sunt vsque ad mortem Leolini tertii Cambriæ Principis.

6 Hauerfordia post aduentum Flandrensium in illam regionem, illud nomen consequuta est: cum antea (vt scribit Lelandus) Dugladia, Britannice vero Aberdaugledheu; id est, Ostium duorum gladiorum, diceretur; hodie vero Hulphord. Sunt qui existimant illam vrbem, quæ apud Antonium Vindogladia dicitur, in hac regione fuisse, & ab his duobus Gladiis nomen esse sortitam.

De Hauerfordia & Ros, cum Notabilibus suis.

CAP. II.

APVD *Hauerfordiam* itaque primo ab Archipræsule sermone facto: deinde, ab Archidiacono Meneuensi, cuius nomen pręsentis opusculi titulus tenet, verbo domini gratiose prolato turbæ, allecta est multitudo tam militaris quam plebea. Vbi pro mirando & quasi pro miraculo ducebatur à multis, quod ad verbum domini ab Archidiacono prolatum, cum tamen lingua Latina & Gallica loqueretur, non minus illi qui neutram nouerunt linguam, quam alii, ad lachrimarum affluentiam moti fuerunt, atque etiam ad Crucis signaculum cateruatim accurrerunt.

Accidit autem aniculam partium istarum quæ per triennium antea cæca fuerat audito Archipręsulis aduentu, filium suum adolescentem vt vel de fimbria vestimenti eiusdem aliquã particulam ei referret, ad locum pędicationis destinasse. Qui cum ad Archiepiscopum ob turbam consertam accedere non potuisset glebam quam sub pedibus pędicantis turba dilapsa signauerat, secum matri reportauit, ipsa vero munus oblatum cum gaudio magno suscipiens, & in orationum instantiam genua ponens, ori & oculis cespitem apposuit: & statim luminis læticiam quam penitus amiserat, tam viri sancti meritis quam fide propria & deuotione recuperauit. Erat autem gens hæc originem à Flandria ducens, ab Anglorum rege Henrico primo ad hos fines inhabitandum transmissa: Gens fortis & robusta, continuoque belli conflictu Gens Cambrensibus inimicissima: Gens (inquam) lanificiis, Gens mercimoniis vsitatissima? Quocunque labore sine periculo terra marique lucrum quærere, Gens peruualida; vicissim loco & tempore nunc ad aratrum, nunc ad arma, Gens promptissima. Gens vtique fœlix & fortis si vel Regibus vt deceret Cambria cordi fuisset, vel præstitutis saltem & pręfectis iniuriarum dedecus animo vindice displicuisset [1].

Miraculum.

Flandri Rossenses.

Contigit autem pędicto in castro nostris diebus res nequaquam pętereunda. In eiusdem castri turre tenebatur in vinculis latro famosus: ad quem pueri tres, filius sc. comitis Clarensis ibi nutritum commissus, aliique duo, quorum alter herilis filius, alter eiusdem, ex filia nepos, propter missilia lignea quæ eis arcu mittenda ferro formare consueuerat, frequenter conueniebant. Quondam autem puerorum precibus ad au-

Latro astutus.

ad auras ab imo nequam extractus, captata carcerarii absentia ocius ostia claudens tam ipsum exclusit, quam pueros quoque secum inclusit. Quo perpetrato statim clamor factus est magnus, tam intus puerorum quam exterius populorum, nec cessauit ille eleuata securi mortem pueris acriter interminare, donec ei tam indemnitatis quam vitæ securitas sub cautione certissima fuerat indulta. In Francorum quoque regno apud castellum Radulphi casus accidit haud dissimilis. Dominator enim loci illius quem olim exoculauerat, in castro quendam alebat, qui cum ex diutina frequentia vias castri cunctas turriumque gradus ascensus, cordis oculo iam tenuisset: semel ira vindice opportunitate captata, puerum quendam castellani filium quem vnicum habebat & hæredem, ad summa turris propugnacula secum adduxit. Stans igitur in alto & clausis intus ostiis ruinam puero parans, ad clamorem magnum & mærorem vniuersos prouocauit. Procedens itaque pueri pater, & non mediocri dolore concussus, cum filii redimere sospitatem modis omnibus attemptasset: responsum accepit, nisi per partium inferiorum mutilationem, quam & sibi intulerat, hoc nullatenus fieri posse. Ipse vero multis antea frustra allegatis: demum hoc concesso quasi præcisis illis cum lugubri circumstantium clamore ictum in trunco fieri fecit. Cæcus autem grauiores angustias vbi sentiret cum requisisset, & responsum audiret quoniam in renibus: falsum esse proclamans, puerum iterum pręcipitare parauit. Ictum itaque denuo dato, & angustias sibi in corde maiores esse responso, dominum arguens falsitatis, puerum ad pręcipitium exportauit. Tertio vero genitum vt redimat genitor, instrumenta gignendi vere pręscidit: Et cum in dentibus se sentire dolorem proclamasset: Verum inquit ille, qui experto credendum, & iniurias vltus ex parte, mortem mitius aggrediar: & tu de cætero nec alium gignes, nec isto gaudebis: eoque dicto exiliens ab alto, se cum puero præcipitem dedit. Et statim in ima corruens, membris minutim confractis expirauit vterq;. Miles autem pro anima pueri monasterium quod adhuc extat, & *De doloribus* dicitur ibidem construxit.

Hoc autem mihi notabile videtur, quod ad pręd icti loci castellanum Richardum sc. Tangardi filium, cum tamen fratres habuerit plurimos & probos, & omnium iunior extiterat, pręmortuis aliis vniuersa est hæreditas deuoluta. Similiter & ad Resum Gruffini filium sublatis de medio multis antea fratribus probis & pulcherrimis, australis Cambriæ dominium est deuolutum. Contigit autem pręd icto Richardo pueriles annos agente, virum sanctum cui nomen Caradocus, apud sanctum Hismael in Rosensi prouincia Eremiticam & sanctissimam vitam ducere, ad quem puer tam à patre sæpius quam à matre transmissus cibariorum xenia quia frequenter ferre consueuerat, tantam in oculis viri boni gratiam obtinuit, vt ei sæpissime cum sua benedictione fratrum omnium fœlicitatem & paternam hæreditatẽ compromitteret. Accidit autem aliquando, pręd ictũ Richardum ob pluuiã inundantem ad domum Eremiticam diuertisse. Et cum canes quos secum ad venatũ adduxerat nec vocatione, nec adulatione, nec etiã oblatione, ad se introducere posset: subridens vir sanctus, & ipsos, manu leniter annuens, statim ad se venientes cunctos suscepit. Processu vero temporis cum diem Caradocus iam clausisset extremum, & vitæ labentis cursum fine fœlici consummasset, corpus suum quod libero postremæ voluntatis stilo Meneuensi ecclesiæ delegauerat: Richardi pater Tankardus violenta pręsumptione detinuit: sed statim ægritudine graui correptus, mandatũ ocius reuocauit. Cum itaq; semel & iterum hoc ei contigisset, tertio tam morbo laxato quam mandato, cũ corpus versus *Meneuiam* per sabulũ de *Niwegal* deferretur, & exuberantem in pluuiam nube resoluta totoq; comitatu pluuia perfuso, sacræ vecturæ duces à latebris exeuntes, pallam sericam, qua ferretrum opertum fuerat, ab omni imbrium madore indemnem reperiunt & immunem. Et sic Meneuiam corpus allatum crebra miraculorum tam pręsentium quam sequentium quoque corruscatione, in ecclesiam Sancti Andreæ, Sanctiq; Dauid ala sinistra iuxta altare Sancti protomartyris Stephani, debita est celebritate tumulatum. Hoc autem mihi videtur hac de gente notandum quod in armis arietum dextris carne nudatis, & non assis sed elixis, tam futura prospiciunt quam præterita & ante incognita longe respiciunt: tempore quoque præsentia, sed loco absentia, quasi prophetico quodam spiritu arte miranda cognoscunt: pacis & guerræ signa, cædes & incendia, domestica adulteria, regis statum, vitam & obitum, rimularum quarundam & notularum indiciis certissime declarant. Vnde & nostris temporibus contigit virum quendam partium istarum non ignobilem, & in arte prædicta præ aliis instructum (cui nomen Gulielmus Mangunel) vxorem habere de proprio viri nepote prægnan-

Flandrorum Rossensium diuinandi peritia in armis arietum.

prægnantem. Cuius euentus vir non ignarus, arietem de ouili proprio sumptum, ex parte cuiusdam vicini sui coram vxore, sibi præsentari procurauit: quo statim ad coquinam transmisso, cum eodem die in prandio sedissent, armum arietis debito more decoctum & purgatum ad inspiciendum vir mulieri quam in hoc peritam nouerat ex industria porrexit. Quem cum paulisper intuita fuisset, rimulas notans & signa secreta, & oraculum in mensa subridendo proiecit. Ille vero cuncta dissimulans, cum risus causam reique notitiam tanto vehementius efflagitasset, illa demum tanquam importuna viri mota instantia respondit: Vir de cuius ouili aries hic fuerat, vxorem habet adulteram & proprii nepotis incæstu iam grauidam effectam. Ad hæc autem vir subtristis vultuque demisso. Verum, inquit, oraculum profers, & nimia veritate subnixum, vnde & tanto mihi dolendum fortius quanto in propriam iniuriam publicata redundat ignominia. At illa tantam sui comperto crimine confusionem dissimulare non præualens, interiorem animi passionem signis exterioribus, vrgente vicissim tam pudore quam angustia, nunc rubore vultus, nunc pallore, demum vero lachrimis more muliebri est protestata. Præterea oblatus est cuidam armus caprei quasi pro ouino quia simillima sunt ossa purgata, qui notatis rimulis parumper & signis cum admiratione subiecit: Infœlix pecus quæ nunquam nouit multiplicari, infœlix & pecudis dominus, qui nunquam vltra tres vel quatuor in vno grege habere præualuit. Destructionem quoque patriæ post obitum Regis Henrici primi, per annum ante vel dimidium, multi in humeris præuiderunt, qui venditis vniuersis quæ possidebant, tam mobilibus quam immobilibus indempnes per industriam patria relicta imminens excidium euaserunt.

Contigit etiam in Flandriæ finibus vnde Gens ista descenderat, viro quodam vicino suo os huiusmodi ad inspiciendum transmittēte, quod portitor fossam obiter transiliendo fiisa nate crepitum dedit, quem statim viri naribus, cuius causa vexabatur verbis & votis adoptauit. Ille vero cui portabatur armo inspecto, illico subiecit: Sed tu frater id quod mihi adoptaueras in naribus habeas. Accidit autem quod & notabile censui quendam nostris diebus, ossis inspectorem non solum furtum furtique tenorem, furem ipsum, furandique modum & circumstantias omnes inspiciendo notasse: verum & campanæ pulsum & tubæ sonitum ac si præsentialiter adhuc agerentur quæ iam præterita fuerant, audisse. Mirum itaque quod sicut coniurationes illicitæ imaginaria quadam similitudine oculis acta, sic & auribus repræsentant accidentia.

ANNOTATIONES IN Caput II.

FLANDRIA, *olim Menapiscus pagus, de quo in legibus Caroli Magni frequens fit mentio, (& postea Rutheia vt Diuaus & Canalis testantur) sic dicta siue à Flandra Luderici vxore, siue à Flandeberto Clodii regis nepote, siue ab æstu ventisque maris, siue à Germanica voce Flandren, quæ sagittam significabat; regio est inferioris Germaniæ, ad mare Britannicum & Oceanum septentrionalem sita, soli fertilitate & omnium rerum copia florentissima: sed æstuantis maris inundationibus maxime subiecta. Vnde maritimi tractus incolæ sæpenumero, cum eorum regio violenta æquarum irruptione esset submersa, aliis in locis sedes sibi coacti sunt quærere. Cum Gulielmus Normaniæ dux, qui Angliam sibi subiugauit, aduersus Heraldum Goduini filium qui in regni possessionem irruerat, exercitum pararet, Balduini Flandriæ Comitis soceri sui opem implorauit. Flandrus genero suo cum magna copia præsto adfuit, hac tamen conditione, vt ipse omnesque post eum Angliæ reges in perpetuum trecentas marchas argenti in annos singulos Flandriæ Comitibus penderet. Illo tempore infinita multitudo, cum infimæ sortis hominum, tum etiam eorum qui maris excursu & inundatione à sedibus pellebantur, in Angliam cum Flandro commigrarunt: quos etsi Anglus (pacificam regni possessionem nactus) Matilde regina intercedente, in suam clientelam protectionemque suscepit, eos tamen terrarum possessionibus non ditauit. Hi non ita multo post, per vniuersum regnum dispersi, toti Angliæ molesti esse cœperunt. Quamobrem postea ob denegatam prædictarum 300. marcharum solutionem, orta est simultas inter Robertum Hierosolymitanum Flandriæ Comitem & Henricum Angliæ regem. Vnde Anglus omnes Flandricæ nationis regni sui incolas è suis ditionibus expellere decreuit. Verum quia matris suæ intercessione primo fuerant recepti, atque etiam vt eorum opera Cambrenses sibi subiugaret: Rossiam Demetiæ prouinciam, illis concessit ad habitandum: sic (inquit Castoreus) Angliam defæcauit, & arctauit Walliam. Hi multis bellis à Cambriæ Principibus lacessiti, se suaque fortissime tutati sunt, & in hunc diem (teste H. Lhuyd) & lingua & moribus à Cambris diuersis, ibidem pro Flandris agnoscuntur.*

De

De Penbrochia cum N. S.

CAP. XII.

ADIACET autem territorio Rossensi meridionali maritimoque ex latere, interlabente brachio marino, Prouincia Penbrochiensis, cuius principale municipium totiusque prouinciæ Demeticę caput, in saxosa quadam & oblonga rupis eminentia situm lingua marina de Miluerdico portu prosiliens in capite bifurco complectitur. Vnde & *Penbrochia* caput maritimæ sonat. Primus hoc castrum Arnulphus de Montgomery sub Anglorum rege Henrico primo, ex virgis & cespite tenui, satis exile construxit. Quod postmodum in Angliam reuertens viro probo prudentique Giraldo de Windesora constabulario suo primipiloque cum paucis custodiendum exposuit. Nec mora totius australis Cambriæ Wallenses Principe ipsorum viro bellicoso Resso scilicet Theodori filio paulo ante dolo suorum apud Brecheinoc interempto, & Gruffino filio suo puero relicto, castrum obsidione cinxerunt. Contigit nocte quadam cum milites quindecim castri desertores ex desperatione scapham intrantes nauigio fugam attemptassent, in crastino mane Giraldus eorum armigeris arma dominorum cum feodis dedit, ipsosque statim militari cingulo decorauit. Inualescente vero & grauius incumbente per moram temporis obsidionis incommodo, cum ad vltimam fere inediam iam in castro perducti fuissent, Giraldus ex summa prudentia spem simulans & solatia spondens, quatuor qui adhuc supererant bacones à propugnaculis frustatim ad hostes proiici fecit. Die vero sequenti ad figmenta recurrens exquisitiora, literas sigillo suo signatas coram hospitio Meneuensis episcopi cui nomen Wilfredus qui forte tunc aderat, tanquam casu à portitore dilapsas inueniri procurauit. Erat autem literarum continentia quod infra menses quatuor Comitem Arnulphum super castri subuentione sollicitari non oporteat. Quo per exercitum literis lectis audito, statim obsidione dispersâ ad propria singuli sunt reuersi. Nec mora Giraldus ille vt altiores in finibus illis sibi suisque radices figeret, Gruffini Principis Sudwalliæ sororem cui nomen Nesta, sibi lege maritali copulauit; de qua processu temporis egregiam vtriusque sexus prolem suscepit, per quam & Anglis Australis Cambriæ maritima retenta, & Hyberniæ mœnia postmodum sunt expugnata, sicut vaticinalis declarat Historia. *Giraldus de Windesora Constabularius Penbrochiensis.*

Contigit in hoc *Penbrochia* castro nostris temporibus, virũ quendam intra septa domus suæ mustelæ catulos in vellere quodam inuenisse. Quos cum illæsos ex industria cum ipso vellere à loco remouens abscondisset, bestiola rediens post crebros vndique quærendo nec inueniendo discursus, materno tandem mota dolore, ad vasculum lacte plenum, quo paruulus educabatur filius herilis accessit, & statim se supra vas erigens collectum intra se virus euomuit, & lacteum condimento lethali potum infecit; tanquam perditæ prolis angustias, prolis amissione compensans: vir autem his obseruatis omnibus, vellus ad locum reportauit. Et ecce mustela materna sollicitudine inter spem & metum anxia, falsosque frequens mentita dolores, depositum inuenit, & continuo lætitiam tam gestu quam voce professa, ad vasculum præscriptum celerrime reuersa est, euersoque statim continente, totum quod continebatur effudit, tanquam recuperatæ prolis ob gratiam, hospitem illæsum fore statuens & indemnem. Contigit & alibi cum bestiola huiusmodi fœtus teneros ob solis & auræ temperiem extra domos in planiciem eduxisset, quod miluus insidians vnum ex catellis asportauit: & statim illa intra fruticum septa cum prole residua se suscepit, & exquisitæ vindictæ decipulam matri dolor ministrauit. Exiens igitur in tumulo quodam se resupinam dedit, & in ipso prędonis prospectu iam reuersi, se quasi mortuam finxit: & quoniam semper successus augent auiditatem, statim auis eam auide rapiens ad alta tunc vexit: nec mora, & ecce à vindicis animi bestia venenosi dentis ad ima morsu corruit iugulata. Distat autem à *Penbrochia* castro quasi milliaribus tribus, castellum quod *Maenor Pyrr*, id est mansio Pyrri dicitur: qui & insulam Chaldei habebat quam Cambri *Tnys Pyrr* id est insulam Pyrri vocant. Stat etiam hoc castrum turribus & propugnaculis eximium, in collis cuiusdam capite versus marinum ab occidente portum extensi, à circio & borea sub ipsis muralibus viuarium habens egregium, tã sui maiestate quam aquarum profunditate conspicuũ, pomerium quoq; perpulchrum ab eodem latere: hinc vinario, inde nemore conclusum, tam Saxorum prominentia quam corylorum quoque proceritate præclarum. A dextra vero castrensis promontorii parte, inter castrum scilicet & ecclesiam, ad stagni amplissimi statum & molendini situm, sabulosam vi ventorum conuallem indeficientibus *Maenor Pyrr.*

vndis

vndis riuus inſerpit. Ab occidente ſinuoſo quodam in angulo mare Sabrinum iam prope in Hybernicum vergens, cum procul à caſtro diſtante ſubintrat, auſtrali ſcopulo ſi paulo in boream ſe plus protenderet, aptum nauium receptioni portum faciẽte. Naues igitur quaſcumque fere à maiori Britannia in Hyberniam eurus impellit: ab hoc proſpectu tam formidandam ventorum inconſtantiam quam furibundam & cæcam fretorum rabiem videas audacter attemptare. Terra tritico, marinis piſcibus vinoque venali copioſe referta: Et quod omnibus pręſtat, ex Hyberniæ confinio aeris ſalubritate temperata. Terrarum igitur omnium Cambriæ totius ſeptem Cantredis conferta, *Demetia* tam pulcherrima eſt quam potentiſſima: *Demetiæ* vero *Penbrochia*, *Penbrochiæ* quidem terra pręſcripta. Reſtat igitur, vt Cambriæ totius locus ſit hic amœniſſimus.

Auctoris natale ſolum.

Non itaque mirandum, non venia indignum, ſi natale ſolum Genialeque territorium, profuſioribus laudum titulis auctor extulerit. In his autem *Penbrochiæ* partibus noſtris accidit temporibus Spiritus immundos cum hominibus non viſibiliter ſed ſenſibiliter conuerſatos.

Ziim & Ohim. Eſai. 13.

In domibus namque primo Stephani cuiuſdam Wirieț, & poſtea proceſſu temporis Gulielmi Not, iactu ſordium & eorum quibus illudere potius quam lædere videntur, ſui pręſentiam oſtentabant. In domo Gulielmi, non abſque frequenti tam hoſpitis quam hoſpitum damno, tam lineis quam laneis ſciſſuras in veſtibus atque foramina faciebat: à quibus eas incommodis nulla poterat diligentia, nulla penitus ſera tueri. In domo Stephani maiori miraculo cum hominibus ſermocinari conſueuerat, & conuitiantibus ei quod plerique ludicro faciebant, à natiuitatis tempore geſta quæ minus ab aliis vel audiri vel ſciri voluerant palam improperabat. Si cauſam quæris euentus eius & rationem aſſignare non pręſumo: niſi quod ſubitæ mutationis vel paupertatis in diuitias vel potius diuitiarum in paupertatem & deſolationem pręſagium vt dicitur eſſe ſolebat: ſicut & in his ambobus paulo poſt compertum fuit. Illud autem hic notabile cenſui, quod nec aquæ benedictæ reſperſione, non tantum communis ſed etiam magnæ, nec vllius eccleſiaſtici ſacramenti remedio, ab illuſionibus huiuſmodi loca mundantur.

Nimis impudentes & arrogantes eos dæmones oportet eſſe, qui vnctos ſacerdotes, crucem ſacram & aquam benedictam tanta contumelia afficiunt, vide Annot. lib. 2. c. 8. Annot. 2.

Quinimmo ſacerdotes ipſi cum deuotione intrantes & tam cruce baiula quam aqua benedicta muniti ſtatim inter primos ſordium iactu dehoneſtantur. Ex quibus conſtare videtur, quod à nociuis non innocuis, & læſionibus non illuſionibus tam ſacramentalia quam ſacramenta tuentur. Notandum hic etiam his noſtris diebus in Pictauia energuminam fuiſſe à diabolo poſſeſſam, qui & per os eius loquebatur differens & diſputans acute & artificioſe cum literatis & diſertis. Exprobrabat & interdum hominibus ea quæ ſecretius geſſerant & quæ minus audire voluerant. Cum autem liber euangelicus vel ſanctorum reliquię ſuper os obſeſſæ quandoque ponerentur, ad inferiorem gutturis partem fugiebat. Et cum ibi ponerentur in ventrem deſcendebat. Apparebat autem per inflationes quaſdã & commotiones partiũ illarum quas poſſederat: Et cum iterum ponerentur reliquiæ ad partes inferiores in quibus apparebat: ſtatim redibat ad ſuperiores.

Notandum hic eſt, hoſtiam trãſubſtantiatam minorem efficaciã habere aduerſus diabolum quam reliquias ſanctorum aut librum euangeli cum

Confeſſio auricularis ſilentium Diabolo imponit.

Cum autem demum attuliſſent corpus Chriſti & laboranti dediſſent, reſpondit dæmon: ſtulti nihil eſt quod agitis, non enim cibus eſt corporis ſed animæ quod ei datis: mihi autem non eſt data poteſtas in animam ſed in corpus. Cum autem hi quibus ſecretiora ſua exprobrauerat, confeſſione ſuper his facta ex pœnitentia ſequuta rediſſent, nihil eis improperabat, ſciui quidem ſciui ſed nunc ignoro (aliis autem quaſi conuitium hoc emittebat) & ego taceo, quod enim ſcio neſcio. Ex quibus apparet quia poſt confeſſionem & pœnitentiam vel omnino hominum peccata dæmones neſciunt vel ad damnum eorum & dedecus ea neſciunt. Quia vt ait Auguſtinus, Si homo tegit, Deus detegit: & ſi homo detegit, Deus tegit.

Nonnullos etiam mouere ſolet, quod fulmina frequenter eccleſias noſtras & templa cadendo deiiciunt: cruces quoque & crucifixi imagines coram oculis cuncta cernentis & hoc permittentis plerunque feriendo diminuunt. Quibus nihil aliud ad præſens niſi illud Ouidii reſpondere dignum duxi,

Summa petit liuor, perflant altiſſima venti,
Summa petunt dextra fulmina miſſa Iouis:

Sicut & Petrus Abaelardus egregie ſuo in tempore, in præſentia Philippi Francorum regis, cuidam Iudæo reſpondiſſe memoratur, hæc & ſimilia in opprobrium fidei obiicienti: Verum, inquit, quia fulmina ab alto deſcendentia domicilio, ad ea quæ in terris ſublimiora reperiunt ſuaque naturæ ſimiliora ſe frequentius applicant. Ideoque in ſynagogas veſtras nunquam fulmina cadunt, quia nec in cloacas vnquam ea cecidiſſe vel vidit quiſpiam, vel audiuit. Vnde & hic notabile cenſui quod cum in Francia noſtris

nostris diebus inter monachos Cisterciensis ordinis & militem quendam super metis agrorum & terrarum suarum terminis contentio sæpe fuisset, & acciderit aliquando vi tēpestatis ingruentis culturā monachorum damno eorundem nō modico, nocte quadam funditus destructam & demolitam fuisse: cultura militis ei contermina & quasi continua indemni penitus & illæsa manente, miles ea occasione in monachos insolenter inuectus, monachorum iniuriam in agri illius possessione diuinitus declaratam publice proclamauit. Abbas autem hoc audito satis facete respondit: nequaquam ita esse, sed habuisse militem amicos plures in illo equitatu quam monasterium, monachos è contra hostes ibidem plures & inimicos, verius esse demonstrauit.

At non eorum voluntate sed diuino mandato res acta est.

In hac eadem prouincia de Penbroch tertio in loco, domo videlicet Elidori de Stakepole circa eadem fere tempora: non solum sensibiliter, sed & visibiliter sub ruffi iuuenis specie qui & Simonem se vocabat, quidam apparuit. Hic primo claues à clauigero præripiens, se ad seneschaliam domus regendam impudenter ingessit. Eam tamen tam prouide, vt videbatur, tamque prudenter administrabat, vt omnia sub eius manibus abundare, nullusque defectus in domo fieri posse videretur. Quicquid autem herus & hera ad quotidianos vsus vel esus aut premeditati fuerant aut secreto proloquuti, id ipse non præmonitus, non inuitatus mirabili explebat agilitate dicens, id fieri vultis, hoc vobis fiet. Thesauros autem ipsorum & secretas repositiones sciebat, eisque aliquoties exprobrabat. Nam quoties auare aliquid aut parce nimis agi volebant, dicebat: vt quid aceruum illum auri vel argenti tangere timetis & expendere, breuissimi nempe dies vestri sunt: pecuniaque quam tantopere congeritis nunquam vobis erit ad vsus aliquos prouentura. Rusticis autem ministrisque domus mercenariis preciosiora libentius cibaria atque pocula ministrabat, dicens: ea illis precipue cum abundantia largiri debere quorum erant laboriosis operibus adquisita.

Simon.

Bonus & diligens oeconomus.

Quicquid autem agi statuerat, quanquā id domino vel dominæ displiceret quoniam secreta eorum, vt diximus omnia nouerat, & quoniam cuncta fere tam expedite, tamque mature gerebat, sine omni conditione complebat. Ecclesiam autem nunquam adibat, nec verbum aliquod catholicum vnquam pronunciabat. In domo nocte non iacebat, sed mane quotidie ad obsequia promptus astabat. Obseruatus tandem à familia domus cum forte fuisset, circa molendinum & aquæ stagnum nocturna eiusdem inuenta est conuersatio. Quo comperto statim in crastino coram domino domus constitutus & domina claues quas quadraginta diebus vel amplius gestauerat, eis (licentiam accipiendo) porrexit. Interrogatus autem in discessu & obtestatus quis nam esset, respondit, se in vxore rustici cuiusdam de parœchia eadem, sub specie mariti ab incubo spiritu fuisse progenitum, nominans virum ac vitricum suum iam defunctum & matrem suam adhuc superstitem. Cuius inquisita diligentius rei certitudine, sic in veritate fuisse palam mulier est professa. Similis huius in Dacia nostris diebus casus accidit. Archiepiscopo namque clericus quidam ignotus adhæsit, qui sub obtentu obsequii quia diligens & discretus esse videbatur, literarum etiam & historiarum omnium promptissimam habebat notitiam atque memoriam, magnam cum ipso familiaritatem in breui contraxit. Quadam etiam die cum narraret Archiepiscopo de historiis ab antiquis & ignotis rerum euentibus, vnde ipsum libenter & frequenter audiebat, accidit vt de tempore incarnationis dominicæ loquerentur, qui & inter alia & hoc subiunxit: Antequam Christus carnem sumpsisset, magnam habebant dæmones in genus humanum potestatem, sed in aduentu ipsius valde diminuta fuerat eorum potestas: adeo quidem vt à facie ipsius vndique diffugerint & disparuerint. Alii namque in mare se precipitauerunt: Alii in concauitates arborum, & rimas petrarum & ego ipse in fontem quendam insilii. Quo dicto quasi verecundans erubuit, & surgens statim exiuit.

Dæmon non catholicus.

Vide annot. in cap. 8. lib. 2.

Dæmon clericus.

Archiepiscopus autem & qui cum eo fuerant, vehementer admirantes cæperunt de verbo illo ad inuicem inquirere, & plurima coniectare. Et cum moram aliquantulum ille fecisset (putabatur enim statim reuersurus) præcepit Archiepiscopus cuidam suorum illum vocare, ipse vero vocatus & quæsitus vndique, nusquam comparuit. Nec longe post duo clerici quos Archiepiscopus Romam miserat, reuersi sunt: Quibus cum Archiepiscopus & sui rem gestam & euentum illum retulisset, cæperunt illi inquirere diem euentus illius & horam: quod cum audissent, dixerunt quod eodem die, & hora eadem obuiauerat eis in Alpibus, dicens se propter

 nego-

Dæmon ad Curiam Ro. missum se fingit.

negotia domini sui scilicet Archiepiscopi nuper emersa ad curiam Romanam fuisse transmissum. Sicque compertum est dæmonem ipsos in humano corpore delusisse.

Falcones.

De falconibus quoque partium istarum egregiis & generosis, qui grauissimã in aues tam fluuiales quam campestres tyrannidem exercent, prætereundum non putaui. Vnde & Anglorum rex Henricus secundus cum in partibus istis iter in Hiberniam parando, moram aliquandiu faceret, & auium aliquando volatu delectari voluisset, falconem nobilem in saxo quodam sedentem cum forte conspiceret, eundem lateraliter ambiendo, accipitrem Norwagiensem generosum & grandem quem gestabat læua proiecit; Falco vero quanquam in primis tardior, ad alta tamen vix subuectus, iraque vindice vice versa de præda prædo iam effectus, à summis impetuosius ad ima descendens quadrati pectoris ictu vehementi prępositaque talorum armatura talionem reddens, ad pedes regios accipitrem confodiendo prostrauit. Vnde & ab hac hora singulis rex annis circa nidificationis tempora propter falcones terræ illius qui marinis in rupibus excluduntur mittere consueuit. Nec in terra sua nobiliores illis aut pręstantiores inuenit. Sed hæc hactenus, ad viam de cætero reuertamur.

ANNOTATIONES IN Caput XII.

1 GVLIELMVS *Nothus Normanniæ dux, cum Angliæ regni possessionem iure belli nactus esset: cupiens illud tranquillum & quietum reddere, vniuersos Anglici stemmatis nobiles vel exhæredauit vel è medio sustulit: quorum possessiones Normannis distribuit: quæ cum eorum auiditati (plurimis indies ex Normannia, Gallia & Belgia, possessionum causa in Angliam confluentibus) minus satisfacerent, nec satis amplæ viderentur: post acquisitam, post Robertum Hammonis filium Morganiam, à Rufo Nothi filio qui tunc temporis rerum potiretur, inuadendæ Cambriæ facultatem instanter petierunt: qua semel concessa, consilioque capto assignarunt sibi varias in ea regione prouincias, quas inuadere constituunt, pro quibus se regi fidelitatis sacramento obstringunt: veluti Rogerus Salopiensis Comes pro Powisia & Ceretica regione fidelitatem præstitit. Hugo Cestrensis pro Tegenia & Renonocia. Bernardus de nouo Mercatu (de quo supra cap. 2.) pro Brechinia. Hugo Lacius pro Ewyas: & hic Arnulphus Rogeri Salopiensis Comitis filius iunior fidelitatem fecit pro ista Penbrochiensi prouincia, quam postea & auxilio Giraldi Winsorii militis strenui obtinuit & habuit: & postquam à Rufo Penbrochiensis comes esset creatus vniuersus pagus ille Penbrochiensis comitatus deinceps est appellatus, vt apud hunc auctorẽ, qui fuit prædicti Giraldi nepos & non ita multo post, hæc eadem scripsit, videre licet.*

2 *Hæc Nesta Resi principis Demetiæ filia præstantis cuiusdam formæ elegantia inter omnes sui temporis mulieres conspicua fuit, ex qua Henricus primus Angliæ rex filium genuit nomine Henricum, vt patet infra lib. 2. huius Itiner. cap. 7. Deinde Giraldus Winsorius eam (Rege consentiente) matrimonio sibi copulauit: vnde Mauritius filius Giraldi, Dauid episcopus Meneuensis, atque omnes Giraldidæ Hibernenses genus traxerunt. Post mortem Giraldi, Stephanus Abertiuensis Castri Custos eam duxit, ex eaq; genuit Robertum Stephanidẽ, de quo in vaticinali huius auctoris historia honorifica fit mentio.*

De transitu per Camros & Newigal cum N. S.

CAP. XIII.

ITER igitur ab *Hauerfordia* versus *Meneuiam* quasi milliaribus duodecim inde distantem aggredientes, primo per *Camros*, vbi pro iuuenis egregii Giraldi scilicet filii Gulielmi nece, multorum cædibus cruentam nimis & grauem, tempore Stephani regis, propinqui & necessarii sui, quanquam in hoc minus necessarii, vindictam in Rosenses exercuerant. Deinde per sabulum de *Niwegal* transiuimus, vbi & ea tempestate qua prædictus Anglorum rex Henricus secundus in Hiberniæ finibus hyemauit, nec non & aliis fere cunctis partium illarum portubus ab occidente marinis, res contigit non indigna memoratu. Ex nimia nimirum pręter solitum procellæ vehementia, sabulosis australis Cambriæ littoribus solo tenus sabulo nudatis, longis operta retro sæculis, terræ facies apparuit, arborum in ipsum mare stipites stantium vndique pręcisarum, ictusque securium tanquam hesterni, terra quoque nigerrima, lignaque truncorum hebeno simillima: mirandis rerum mutationibus, olim nauium via, nunc nauibus inuia, non littus sed lucus esse videretur: aut forte à diluuii tempore, aut potius longo post, antiquitus tamen præcisus, quoniam maris violentia semper excrescentis & terram amplius eluentis, paulatim absumptus & absorptus. Contigit autem inaudita tempestatis eiusdem rabie, Congros aliosque marinos pisces perplurimos trans rupes maris altissimas vi ventorum intra dumeta proiectos,

tos, à multis reperiri. Apud *Meneuiam* igitur à loci eiusdem Antistite Petro viro videlicet personali & liberali, qui nobis indiuiduus hactenus in via comes extiterat, decenter exhibiti pernoctauimus.

Annotationes in Caput XIII.

[1] IN *orientali Cambriæ parte, videlicet* Mailora *&* Trefreda, *in locis vliginosis, vbi terra propter aquas hiemali tempore stagnantes mollis minimeque consolidata est, reperiuntur etiam hodie abietum præcisarum stemmata, & aliquando ipsæ abietes miræ longitudinis, ita puræ & integræ ac si infra annum fuissent prostratæ: quibus pro lychnis & tædis vtuntur pauperiores, easque verubus & aliis instrumentis in terra quærunt, & cum inuenerint effodiunt. Quod eo magis mirandum est, quoniam nulla huiusmodi arbores in Cambria, aut satiuæ aut* αυτόματως *prouenientes (quod sciam) reperiantur. Hoc tamen verissimum esse his nostris diebus comperimus, non obstante eo quod scribit Cæsar de fago & abiete, libro quinto de bello Gallico: fieri igitur potest vt talium arborum illi qui ab hoc authore commemorantur stipites fuerint.*

SYLVESTRI GIRALDI CAMBRENSIS ITINERARII CAMBRIÆ LIBER SECVNDVS.

Præfatio.

QVONIAM *igitur caput* Cambriæ *est* Meneuia *& vrbs olim metropolitana, quanquam hodie plus nominis habens quam ominis: antiquæ tamen & autenticæ matris nostræ tanquam exequias plangere & funus prosequi lamentabile, cineresque semisepultæ lachrimosis deplorare singultibus non abstinui. Qualiter huc igitur, & vnde, & à quo tempore pallium allatum, & qualiter ablatum, quot palliis induti antistites, & quot spoliati, eorumque nomina vsque ad hæc nostra tempora paucis absoluam.*

De sede Meneuensi cum N. S.

Cap. I.

SICVT Britannicæ referunt historiæ apud vrbem legionum in Curia illa magna quam prætaxauimus, beatus Dubritius loci eiusdem tunc temporis Archiepiscopus, Dauid qui regis Arthuri (vt dicitur) auunculus extiterat, propter ætatis defectum, & quoniam contemplationi potius indulgere volebat, cessit honorem: & ex tunc procurante Dauid vsque *Meneuiam* sedis facta est translatio.[1] Quanquam tamen prior ille locus sicut in priori libro descripsimus, longe metropolitanæ sedi plus congruerit. Hic etenim angulus est supra Hibernicum mare remotissimus, terra saxosa sterilis & infœcunda: nec siluis vestita, nec fluminibus distincta, nec pratis ornata: ventis solum & procellis semper exposita: inter hostiles hodie populos hinc Flandrensem inde Cambrensem frequenter attrita.[2] Ex industria namque viri sancti talia sibi delegerunt habitacula, vt populares strepitus subterfugiendo, vitamque eremiticam longe pastorali præferendo, parti liberius quæ non auferetur indulgerent; fuerat autem Dauid sanctitate conspicuus & religione, sicut de vita ipsius testatur liber conscriptus. Inter omnia vero quæ de ipso leguntur miracula, tria mihi videntur admiratione dignissima: De origine videlicet ipsius & conceptione: & triginta annis ante ortum prælectione: & quod omnibus præstat, de terra quæ apud *Breuy* vidente populo & admirante sub pedibus prædicantis in collem excreuit. *Liber Auctoris de vita sancti Dauid.*

Sederunt autem à tempore Dauid successiuis temporum curriculis Archiepiscopi ibidem viginti quinque quorum hæc nomina; Dauid, Cenauc, Eliud qui & Teilaus vocatur, Ceneu, Morwal, Haerunen, Elwaed, Gurnuen, Lendivord Gorwysc, Gogan, Cledauc, Anian, Eluoed, Ethelmen, Elanc, Malscoed, Sadermen, Catellus, Sulhaithnai, Nonis, Etwal, Asser, Arthuael, Sampson. Tempore Sampsonis huius pallium in hunc modum est trãslatum. Ingruente per Cambriam (isto præsidente) peste quadam, qua cateruatim plebs occubuit, quam flauam pestem vocabant, quam & Physici ictericiam dicunt passionem, præsul quamquam sanctus & ad mortem intrepidus, tamen ad suorum instantiam nauem scandens, flante Circio, cum suis inde- *Nomina episcoporum Meneuensium.*

mnem in Armorica Britannia se suscepit: vbi & vacante tunc forte sede Dolensi, statim ibidem in episcopum est assumptus. Vnde contigit vt ob Pallii gratiam quod Sampson secum hinc illuc attulerat, succedentes ibi episcopi vsque ad nostra hæc fere tempora (quibus prevalente Turonorum Archipræsule aduentitia dignitas euanuit) pallia semper obtinuerunt. Nostri verò vel propter ignauiam vel paupertatem, aut potius propter Anglorum aduentum in insulam & Saxonicam interpositam hostilitatem, ea occasione pristina caruerunt dignitate: semper tamen vsque ad plenam (quæ per Anglorum regem Henricum primum facta est.) Cambriæ subactionem, episcopi Walliæ à Meneuensi antistite sunt consecrati: Et ipse similiter ab aliis tanquam Suffraganeis est consecratus, nulla penitus alii ecclesiæ facta professione vel subiectione. Sederunt autem à Sampsonis ibidem tempore vsque ad prædicti Henrici primi tempora 19. quorum hæc nomina: Ruelin, Rodherch, Elguin, Lunuerd, Nergu, Sulhidir, Eneuris, Morgeneu, primus hic inter episcopos Meneuiæ carnes comedit & ibidem à piratis interfectus est. Vnde & eadem nocte quam duxit extremam apparuit cuidam episcopo in Hibernia, ostendens vulnera sua & dicens: *Quia carnes comedi, caro factus sum.* Nathan, Teuan, hic Ieuan vna sola nocte vixit episcopus, Argustel, Morgenueth, Ervin, Tramerin, Ioseph, Bleithud, Sulghein, Abraham, Wilfredus. Post hos verò subacta iam Wallia vsque hodie tres: Tempore regis Henrici primi Bernardus, tempore regis Stephani Dauid secundus, tempore regis Henrici secundi, Petrus Cluniacensis monachus: qui tres regio vrgente mandato Cantuariæ consecrationem susceperunt. Sicut & quartus his succedaneus tempore regis Ioannis nomine Galfridus Lanthoniensis Prior & Canonicus, per operam Huberti Cantuariensis Archiepiscopi, in eadem sede promotus & ab eodem consecratus.

De nullo vero Cantuariensi antistite legitur, vel post subiectionem istam vel ante, Cambriæ fines intrasse, præter Balduinum solum monachum scilicet Cisterciensem & Abbatem Annafordensem, deinde vero præsulem Wigorniensem, qui legationis huius occasione & salutiferæ crucis obsequio terram tam hyspidam, tam inaccessibilem & remotam laudabili deuotione circuiuit, & in singulis Cathedralibus ecclesiis, tanquam inuestituræ cuiusdam signum missam celebrauit. Adeo autem ante finales hos dies & tempora nouissima Meneuensis ecclesiam Cantuariensem nullo subiectionis vinculo respiciebat: vt in Anglicana historia Beda referente legatur: Augustinum Anglorum episcopum post conuersionem regis Ethelfredi, & Anglorum populi, episcopos Walliæ in confinio occidentalium Saxonum tanquam sedis Apostolicæ legatum conuocasse. Et cum septem episcopi venissent, quoniam Augustinus in sella sedens, venientibus Romano fastu non assurrexit, eum superbiæ notantes (sumpto quidem à viro quodam Anachorita de gente sua sanctissimo, experimenti illius documento) tam ipsum quam eius statuta, statim reuersi spreuerunt: nec ipsum pro Archiepiscopo se habituros publice proclamabant, testantes ad inuicem: quia si nunc nobis assurgere noluit, quanto magis si ei subdi ceperimus iam nos pro nihilo contemnet? Quod autem septem tunc erant episcopi Britonum, cum hodie non nisi quatuor, hæc ratio assignari potuit: quia plures tūc forte fuerant in hoc Walliæ spacio quam nunc sunt sedes Cathedrales, vel potius se tunc ampliori Wallia fine dilatabat. Inter tot igitur episcopos tanto priuatos honore, solus Bernardus ille primus Francorum apud Meneuiam episcopus, ecclesiæ suæ iura publice protestans, post multas sumptuosas & graues ad curiam Romanam vexationes, demum nisi factæ professionis, & subiectionis exhibitæ Cantuariensi ecclesiæ, falsi testes in Remensi Concilio, coram Eugenio Papa palam prodiissent, non inefficaciter reclamasset. Tribus igitur fultus auxiliis tam formidabiles tantæ causæ conflictus confidenter est aggressus: Regis videlicet Henrici primi familiaritate subnixus plurima & fauore, tempore pacifico gaudens, & pacis sequela sufficientia. Adeo quidem ex nimiæ securitatis audacia, debito de iure quandoque presumpsit, vt & crucem interdum sibi preferri per Cambriæ fines attemptasset.

Bernardus iste quanquam in aliquo commendabilis, pompositatis tamen & ambitionis vitio, trans modestiam notabilis fuerat. Quoniam enimuero de Curia exierat, & plantatio Regis extiterat, ad Anglicanas opulentias per translationem semper anhelans (quo morbo laborant fere singuli ab Angliæ finibus hic intrusi) terras ecclesiæ suæ plurimas infructuose penitus & inutiliter alienauit: Alias vero tam improuide & tam indiscrete dimisit, vt vbi militaribus officiis decem terræ carrucatas, viginti vel triginta manu amplissima largiretur: ibi

Ambitio & auaritia episcoporum ecclesiæ pestis.

diuinis

diuinis Sancti Dauid obsequiis & canonicis ab ipso misere nimis & infœliciter institutis, vix vnam, vix duas vel tres impertiret. De duabus autem sedibus istis de quibus facta est mentio, Cantuariensi videlicet & Meneuensi, quod mihi videtur iuxta moderna tempora paucis edisseram. Illinc hodie Regum fauor, opum affluentia, suffraganeorum antistitum opulenta numerositas, literatorum & iuris peritorum copia multa: hinc autem omnium istorum defectus & ius remotum. Quapropter nisi per regnorum forte mutationes rerumque vicissitudines magnas, quæ variis & inopinatis euentibus accidere solent, difficilis erit antiqui iuris recuperatio. Dicitur autem locus vbi ecclesia Meneuensis sita est, & in honore beati Andreæ Apostoli primo fundata, *Wallis Rosina:* quæ tamen Marmorea potius quam vel Rosea vel Rosina dici posset: quoniam rosis minime, marmore vero plurimum abundat. Labitur autem hic Aluni fluuius, aqua turbida & infœcunda, cœmiterium lateraliter à Borea disterminans, sub lapide *Lechlauar* marmoreo pedibus transeuntium perpolito, de cuius quantitate, qualitate & nominis ratione in vaticinali Historia disseruimus. Vbi rex Anglorum Henricus secundus ab Hibernia rediens per eundem lapidem transeundo deuote Sancti Andreæ Sanctique Dauid ecclesiam intrasse describitur, in hunc modum. Relictis ergo demum custodibus apud Dubliniam, videlicet Hugone de Lacy (cui iam Mediam in fœodum donauerat) cum militibus viginti: Stephanide quoque & Mauricio Giraldidis, cum aliis viginti. Waterfordiæ vero Humfredo Bohunensi, Roberto filio Bernardi, & Hugone de Grandeuilla cum militibus 40. Weixfordię Gulielmo Adelmi filio & Philippo de Breusa cum viginti: Pascali luce secunda, sole recens orto, apud Weixfordiam exteriore sc. portus limbo, Rex nauē scandens Circio flante, prospero nauigio, in portu Meneuensi circa meridiem appelicuit.

Accedens itaque *Meneuiam* deuote peregrinantium more pedes baculoque suffultus, canonicorum ecclesiæ processionem ipsum debita reuerentia & honore suscipientium apud albam portam obuiam inuenit. Accidit autem vt procedente seriatim processione & rite præcedente, mulier Cambrica ad pedes regis se subito prouolueret, quæ & querimonia de loci illius episcopo facta & regi per interpretis linguā exposita, quoniam ius suum statim non est assequuta, voce altisona & proterua cum manuum quoque complicatione non modica, cepit coram omnibus exclamando ingeminare: *vindica nos hodie Lechlauar, vindica genus & gentem de homine hoc.* Cumque ab illis qui Britannicam linguam nouerant inhiberetur & expelleretur, ipsa tanto fortius & acrius in hunc modum vociferabatur: alludens illi fictitio vulgari, nec non Merlini prouerbio quo dici solebat: Angliæ Regem Hiberniæ triumphatorem, ab homine cum rubra manu in Hibernia vulneratum, per *Meneuiam* redeundo super *Lechlauar* moriturum. *Merlini pseudopropheta vaticinium mendax.*

Erat autem hoc nomen lapidis qui trans flumen *Aluni*, quod cœmiterium à boreali ecclesiæ parte præterfluendo disterminat, iacens vice pontis fungebatur. Erat autem lapis hic marmoreus & pulcher, transeuntium pedibus superficie tenus (vt dictum est) perpolitus, decem pedes in longum & sex in latum pręferens, atque vnius pedis spissitudinem habens. Sonat autem *Lechlauar* Britannica lingua, *Lapis Loquax.* Erat enim de lapide hoc ab antiquo vulgata relatio quod cum hominis cadauer super illum aliquando deferretur, eadem hora in sermonem prorumpens ipso conatu crepuit medius, fissuram per medium adhuc pretendens. Vnde & de barbarica superstitione illi antiquitus exhibita vsque in hodiernum quoque per ipsum mortuorum corpora non efferuntur. Accedens igitur ad lapidem Rex, quia forte illius vaticinii mentionem audierat, ad pedem lapidis paulisper gradum sistens & eundem acriter intuens, incunctante tamen passu audacter pertransiit: verso itaque vultu ad lapidem respiciens, in vatem inuectus, verbum hoc indignanter emisit: Merlino mendaci quis de cætero fidem habet? Legator autem ibi cum aliis astans, & rei euentum obseruans, vt vatis iniuriam vindicaret, sic alta voce subiecit. Tu vero non es Rex ille, qui Hiberniam conquirere debet, nec de te mentionem Merlinus fecit. Et sic Rex intrans ecclesiam in Sancti Andreæ Sanctique Dauid honore fundatam, fusis deuote orationibus & missa solenniter audita à Capellano quodam quem solum inter tot loci illius presbyteros ea hora ieiunum tanquam ad hoc diuina reseruauerat prouidentia: cœna ibidem sumpta, statim ad Castrum *Haueferdiæ* quasi per miliaria duodecim ab inde distans, transmigrauit. Hoc autem mihi notabile videtur, quod nostris diebus præsidente videlicet Dauid secundo, tam fluuium hunc vino mana- *Rex inuehitur in Merlinum.* *Alunus*

Pistyll Dewi.

manare, quam fontem quem *Pistyll Dewi*, fistulam Dauid vocant (quia quasi per fistulam quandam in cœmiterium ab oriente fons dilabitur lac stillare, constat aliquoties esse compertum.

Monedula mansueta.

Aues quoque loci istius quæ monedulæ dicuntur, ex longo pacis vsu à clericis ecclesiæ eis exhibitæ, adeo quasi mansuetas & domesticas inuenias, vt homines nigris indutos non refugiant. Abhinc autem sereno tempore montes Hiberniæ prospici possunt. Mari hibernico tantum vno contractiore transnauigabili die interiacente: vnde Gulielmus Gulielmi regis Bastardi filius & Normannorum in Anglia rex secundus qui Rufus est agnominatus, Cambriam suo in tempore animose penetrans & circumdans, cum à rupibus istis Hiberniam forte prospiceret dixisse memoratur: ad terram istam expugnandam ex nauibus regni mei huc conuocans, pontem adhuc faciam. Quo verbo ad Murchardum Lageniæ tunc Principem in Hiberniam forte translato, cum aliquandiu propensius inde cogitasset, fertur respondisse: nunquid tantæ cumminationis verbo Rex ille, si Deo placuerit adiecit? Audito vero quod nullam prorsus Dei mentionem in hoc suo Rex sermone fecisset, tanquam prognostico gaudens certissimo: Quoniam inquit homo iste de humana tantum confidit potentia, non diuina, eius aduentum non formido.

ANNOTATIONES IN Caput I.

DVBRITIVS *Demetus, ad* Vagæ *confluentis ripam ex Eurdila nobili iuuencula, ignoto patre natus, magnum apud Britannos doctrina & probitatis iuuenilibus annis obtinuit nomen. Hic ad Vagam fluuium scholas erexit, multosque discipulos in omni literarum genere percelebres habuit, Pelagiana dogmata vehementer & solide refutauit. Vnde primum Tauensis episcopus & postea legionum vrbis (quæ Cambrorum Metropolis erat) Archiepiscopus sub Aurelio Ambrosio rege constitutus est. Vtherium Pendragonem, & post eum Arthurum eius filium Nothum, regni Britannici diademate insigniuit: contra Saxones acerrimum se aduersarium opposuit, quos pro suæ gentis Republica multis inuectiuis eleganter scriptis lacessiuit. Resignato tandem Archipræsulatu Dauidi, reliquum temporis inter discipulos manuum suarum laboribus viuentes, priuatim & quiete transegit. Obiit 18. Calend. Decembris, Anno, verbi incarnati 522. De hac sedis translatione vide plura in Annotationibus supra lib. 1. cap. 5. Annotat. 6. Hac in re fœde errauit Robertus Canalis lib. 2. Perioche 6. non intelligens statum Britanniæ ante aduentum Augustini Monachi in insulam.*

2 *Giraldus alibi vocat hanc regionem totius* Cambriæ *amœnissimam supra lib. 1. cap. 12. Verum ibi iuxta illud Ouidii*

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
ducit, & immemores non sinit esse sui,

patriam suam & geniale territorium profusioribus laudum titulis prosequitur: Hic vero ipsam rei veritatem (sicuti est) respicit: Nam in vniuersa Cambria multa loca inuenias, longe multumque huic anteponenda, siue aeris salubritatem, siue regionis amœnitatem, siue soli ipsius fertilitatem, aliaque humana vitæ commoda respicias.

3 *Quod ad plenam hanc* Cambriæ *subactionem per Henricum primum factam attinet, intelligendus author est, vel de Rossensis regionis (in qua sedes Meneuēsis existit) subiectione: vel de prouincia* Demetica, *quæ tunc maxima ex parte in Normannorum & Flandrorum manus deuenerat, vt in Historia Cambriæ manifestum est. Nam* Venedotia *eo tempore possessio fuit Gruffini filii Conani principis Northwalliæ: Et Powisia à filiis Belthini Principis tanquam supremis eius prouinciæ dominis tenebatur. Nec fuit plene subacta* Cambria, *vsque ad annum 12. Eduardi primi cum interfecto Leolino Gruffini filio, vltimo Cambrorum principe, vniuersa* Cambria *in manus regis* Angliæ *deuenit.*

4 *Gregorius primus Rom. episcopus An. 596. misit Augustinum monachum ad Anglos, qui Romanam religionem hominum mandatis & traditionibus refertam illis obtrusit: Nam Britanni puriorem Christi doctrinam longe ante à Iosepho Aramathensi & Asiaticis ecclesiis susceperant. Apud illos igitur vigebat veritatis prædicatio, doctrina sincera, viuificatrix fides, & purus Dei cultus qualis ab ipsis Apostolis mandato diuino Christianorum ecclesiis traditus erat. Vnde Galfridus Monumethensis lib. 8. cap. 4. De gestis Britannorum, In patria (inquit) Brytonum adhuc vigebat Christianitas, quæ ab Apostolorum tēpore nunquā inter eos defecerat. Postquā ergo venerat Augustinus à Gregorio vt dictum est missus, & ab Ethelberto Rege receptus, in Vigorniensi prouincia Anno 602. synodū celebrauit, in hunc finē vt Britanniæ clerum sibi subderet & Romanæ ecclesiæ obsequentē redderet. Ad hāc synodū vocati venerunt Britannorū episcopi septem. Nā illis dieb. sub Meneuensi metropolitano ad eū numerum, Asiaticorū more principales ecclesias cū ordinationib. habebant, quorum tunc hæc erant nomina,*

nomina, Henfordensis, Tauensis, Paternensis, Banchorensis, Eluiensis, Viccensis, ac Morganensis. Venerunt & Doctores ad eandem synodum, inter quos Dinotus Cœnobiarcha Banchorensis omnium primus, grauiter & doctè de non approbanda apud eos Romanorum auctoritate disputabat: fortiter præterea tuebatur Meneuensis Archiepiscopi, in Ecclesiarum suarum gubernatione ratam iurisdictionem: vehementer contendens non esse in Britannorum commodum futurum, vel Romanorum fastum, vel cognitam Anglosaxonum tyrannidem in communionem admittere: Affirmans etiam debuisse Gregorium admonere Saxones gentem perfidam, vt si sincere Christianismum admittere vellent, Britanniæ imperium, quod contra sacramentum militiæ per tyrannidem occupauerant, iustis dominis & possessoribus quamprimum restituerent. Cum ergo ad Augustini colloquium ituri essent, solitarium quendam & prudentem virum prius consuluerunt: An eius mandata sequi, suasque à patribus sumptas traditiones deserere liceret? Si homo Dei est (inquit) sequimini illum. Et vnde id probabimus? interrogant. Scitis (ait) Dominum præcepisse, tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, si talis ergo sit Augustinus ille, credibile est, quod Christi iugum & ipse portet, ac vobis portandum offerat: Si autem & immitis fuerit, constat quia non est à Deo, neque vobis est eius sermo curandus: Et vnde id sciemus? inquiunt; permittite, ait, vt ipse prior cum suis ad synodi locum veniat, & si aduentantibus assurrexerit, scitote, quia Christi seruus est, & obtemperate illi: at si vos spreuerit aut parui æstimauerit, & nullum benignitatis signum ostenderit in vultu, cum numero plures sitis, spernatur à vobis & ipse. Cum itaque venissent, & Augustinum in cella ambitiosè sedentem, nec eis amicitiæ signum aliquod præbentem vidissent, in iram mox conuersi, eumque superbiæ notantes, cunctis quæ illis proposuit contradicebant. Exprobrabat enim eis quod vniuersalis Ecclesiæ consuetudini contraria in multis gererent, præsertim in celebratione Paschatis, in ministerio Baptismi, & in prædicationis officio, & quod Romanas traditiones non curarent, mandabatque vt in his atque aliis Romanæ ecclesiæ mores & ritus obseruarent, arroganter & contumeliosè cuncta præcipiendo: At illi nihil horum se facturos, neque illum pro archiepiscopo habituros esse respondebant. Quibus ille futura bella promisit, ac mortis vltionem (quæ mox sequebatur) ferociter minitabatur. Vide Bedam in sua Historia Ecclesiastica gentis Anglorum libr. 2. cap. 2. Et prædictum Galfridum. De his ita scribit Mantuanus in Fastis:

Adde quod & patres ausi taxare Latinos:
Causabantur eos stultè, imprudenter & æquo
Durius, ad ritum Romæ voluisse Britannos
Cogere, & antiquum tam præcipitanter amorem
Tam stolido temerasse ausu. Concedere Roma
Debuit, aiebant, potius quam rumpere pacem,
Humani quæ iuris erant, modo salua maneret
Lex diuina, fides, Christi doctrina, senatus
Quam primus tulit ore suo, quia tradita ab ipso
Christo erat, humanæ doctore & lumine vitæ, &c.

De transitu per Cemmeis, Monasterium sancti Dogmuelis cum N. S.

CAP. II.

CVM igitur Archiepiscopus in Ecclesia sancti Dauid, & ara principali missam summo diluculo celebrasset, relicto ibidem Meneuensi Archidiacono prætaxato, eique ad populum officio sermonis iniuncto: obuiam Reso Principi per *Cemmeis* versus *Aberteiui* properauit. Duo vero, quæ in prouincia de Cemmeis, alterum his nostris diebus, alterum parum ante, contigerant, mihi non reticenda succurrunt. Hoc itaque nostro tempore contigit, iuuenem quendam de finibus his oriundum, tantam à bufonibus in ægritudinis lecto persecutionem fuisse perpessum, vt omnes totius prouinciæ tanquam ex condicto in ipsum concurrerent. Et cum à custodibus & amicis ipsius interfecti fuissent, infiniti semper tamen vndique confluentes tanquam Hydræ capita sine numero succreuerunt [1]: tandem vero lassatis vniuersis tam necessariis quam extraneis, in arbore quadam excelsa mutilata frondibus & lenigata in loculo quodam est sublimatus. Nec ibi venenosis tutus ab hostibus, imo certatim in arborem rependo petitus, & vsque ad ossa consumptus interiit. Nomen vero iuuenis fuerat *Sisillus Esceir hir*, id est, tibia longa. Simile quoque legitur occulto Dei iudicio, sed nunquam iniusto murium maiorum, qui vulgariter Rati dicũtur, in virum quendam olim factam persecutionem. [2] In eadem prouincia tempore Regis Henrici primi contigit, vt vir quidam locuples à boreali montium de *Preseleu* latere mansionem habens, tribus noctibus continue in somnis moneretur, quatenus in fonte proximo, qui S. Bernaci fons dicebatur, lapidi qui scaturigini fontis supereminebat, manum

Homo à bufonibus deuoratus.

Sorices intelligit.

Somnium.

submittens,aureum inde torquem extraheret. Qui die tertio monitis obtemperans, viperino ibidem morsu lethalem in digito læsionem suscepit. Sed quoniam multos è diuerso thesauros per somnia constat inuentos fuisse, mihi quidem verisimile videtur, sicut rumoribus sic & somniis credi oportere, & non oportere, locum communem esse.

Fœdifragus. Quod autem in principali de *Cemmeis* castro scilicet apud *Lanheuer*, nostro notabile contigit æuo, hic non prætereo. Resus filius Gruffini, instinctu Gruffini filii sui viri versipellis & versuti viro nobili Gulielmo filio Martini genero suo, contra sacramenta plurima eidem super indemnitate & securitate sua sibi tanquam filio perpetuo conseruanda plures super reliquias preciosissimas corporaliter præstita castellum suum de *Lanheuer* 3 ei viribus armatis & obsidione sustulit, & Gruffino filio tradidit: contra sacramentum & de castro eodem ei nominatim non tradendo specialiter datum. Sed quoniam

Non habet euentus sordida præda bonos.

Vindicta diuina. Dominus, qui per prophetam suum clamat; *Mihi vindictam, & ego retribuam:* in breui post, machinatori sceleris & auctori Gruffino munitionem auferri, hominique sub sole quem magis exosum habebat, Malgoni suo fratri tradi fecit. Resus quoque circa biennium post ibidem vbi filiam suam imò filias duas & nepotes exheredare curauit, exquisito diuinitus vindictæ modo in bellico conflictu à filiis est captus, & in eodem castro incarceratus. Et sic vbique turpitudinem maiorem & enormiorem excessum perpetrauit, ibi dedecus econtra maius & ampliorem suscipere meruit confusionem. Illud & hic notabile censui, quod eodem quo istud ei accidit tempore, torquem sancti Canauci de Brecheinoc, apud Dineuour captum tenebat & inclusum, per quod & ipse vltione diuina capi meruit & includi.

Cœnobium Docmaelis. Apud cœnobium itaq; sancti Docmaelis pernoctantes, tam ibi in crastino quam versus *Aberteiui*, id est, casum *Teiui* fluminis in mare: vbi à Reso Principe ea nocte decenter exhibiti fuimus. Ex latere tamen Cemmesensi non procul à ponte, conuocato partium illarum populo, & tam Reso quam duobus filiis suis, Malgone scilicet & Gruffino præsentibus, verbo Domini tam ab Archiepiscopo quam Meneuensi Archidiacono persuasorie prolato ad crucis obsequium multos alleximus: quorum vno cruce signato, quanquam vnico filio, & vnico matris senio iam confectæ solatio: eundem statim mater intuita, & diuinitus vt videbatur inspirata subiecit: Gratias tibi charissime domine Christe Iesu intimas ago, quod talem mihi filium, quem tuo dignareris obsequio parere concessisti.

Fuit & alia ibidem mulier, matrona videlicet de *Aberteiui*, animo à priore longe dissimili, quæ virum suum, ne ad archiepiscopum iret, neue crucem susciperet, per pallium & zonam firmiter tenens, coram cunctis impudenter retrahebat. Sed eadem tertia post nocte terribilem hanc in somnis vocem audiuit: *Seruientem meum mihi abstulisti, quamobrem & à te quoque, quod plurimum diligis, auferetur.* Qua visione viro cum vtriusque tam admiratione quam terrore relata, cum iterũ obdormisset, filium paruulum, quem secum in thoro materna plus dilectione, quam diligentia iacentem habebat,
Sic mulier & filium & virum amisit. non minus infeliciter quam insuauiter oppressit. Et statim vir à diocesano Episcopo tam visionem referens, quam vindictam, crucem suscepit, vxore fauente, ipsa quoq; signum sponte propriis manibus armo virili inserente vel insuente.

Ineptas & aniles fabulas deuita. exerce autem te ipsum ad pietatē. 1. Tim. 4. In loco vero prædicationis, iuxta caput pontis tanquam tanti conuentus memoriale locum Capellæ in viridi planicie statim plebs deuota signauit: vbi vestigia loquendo ad populum Archiepiscopus fixerat altare designantes: vbi & multa miracula languentium turbis hinc vndique confluentibus, quæ singula referre longum esset, certum est contigisse.

ANNOTATIONES IN
Caput II.

Hydram 1 monstrum fuisse in Lerna palude finxerunt poetæ, multa habens capita, quorum quibusdam excisis, alia continuo renascebantur. Hoc tandem ab Hercule sagittis & igne ferunt interfectum. Quo Σφίγγα acutissimam intelligebant, quæ ita quæstiones solebat proponere, vt vno soluto dubio multa subnascerentur.

2 *Inscrutabilia sunt omnino diuina iudicia, & ab omni humana ratione penitus remota: quorum quædam ad incutiendum impiis terrorem, præter naturalem rerum ordinem despicatissimis contemptissimisque mediis; sine vlla euitatione fiunt. Historiæ tradunt, Antiochum & Herodem Principes*

scelere

scelere & impietate insignes, diuini numinis vindicta à pediculis fuisse exesos. Tradit quoque Matthaus Parisius consimilem huic relationem de Comite quodam Germano sic scribens. Anno Domini 1089. Alemannicus Comes quidam Henrici Imperatoris persecutor grauissimus, cum quodam die tristis ad mensam resideret, ministrantium stipatus cateruis, ita repente à muribus est circumuallatus, vt nusquam sibi diffugium appareret. Tantus enim erat illarum numerus bestiolarum, vt in regione nulla tantam copiam esse crederis. Itaq; famuli fustib. & baculis arreptis, cum muribus occurrissent, diu in illos sauientes, nihil penitus profecerunt: quin dominum solum dentibus terribili quodam corrosu laniarunt. Et quamuis à ministris magno conatu baculis & fustibus percuterentur, nulli tamen damnum inferebant, quia ministri nec ipsas tangere bestiolas, aut ladere potuerunt. Quamuis autem cum ministris longius in pelagum naui delatus esset, tamen murium violentiam non euasit. Nam illico tanta bestiolarum multitudo inundauit in pelago, qua nauis tabulata corrodens perforauit, vt certum naufragium aqua per rimas ingrediens minaretur. Vnde famuli hac videntes, puppem ad littus celeriter retorquebant: mures autem ante nauem ad terram venientes, miserum illum in aridam deuectum inuaserunt. Qui mox totus à bestiolis illis dilaceratus horrendam earum famem in momento refecit. Hac ille.

Nobilis quidam à muribus deuoratus.

3 Lhaneuer *alias Aberneuer (sic dicta, quod in ostiis Neuera fluminis sita sit) & vt alii volũt, Tresdraeth. Hoc oppidum est, quod Normanni victores, quorum dux fuit Martinus quidam Turonensis pater huius Gulielmi filii Martini, nouum portum appellauerunt.*

De fluuio Teini, Cardigan, & Emelyn, cum N. S.

CAP. III.

LABITVR autem hic fluuius egregius, cui nomen Teiui, præ cunctis Cambriæ fluuiis salmone præpingui fœcundissimus: habet & piscariã copiosam iuxta *Cilgarran* in summitate rupis cuiusdam, sancti Ludoci manibus olim excultam, in loco, qui dicitur *Canarch Mawr*, per quam aqua prædicta transcurrens ab alto (vt assolet) cum strepitu magno ad ima ascendit, vbi & salmones ab imis ad summam rupis concauitatem, quantum hastæ longissimæ est altitudo saltu mirabili transferuntur, & (nisi piscis proprietas hoc exigeret) miraculoso. Hoc etenim piscium genus saltum appetit ex natura, vnde & à saltu salmo nomen accepit. Modus autem saliendi & proprietas, sicut in Hibernica Topographia descripsimus, hæc est. Pisces huiusmodi naturaliter aquæ cursum contra intentantes (sicut enim auibus contra flatus, sic & piscibus contra fluctus mos est eniti) cum obstaculum inueniunt præruptum, caudam ad os replicant: interdum etiam ad maiorem saltus efficaciam caudam ipsam ore comprimunt, dumq; à circulo huiusmodi se subito resoluunt cum impetu quodam tanquam virgæ circulatæ explicatione, se ab imis ad alta, cum intuentium admiratione longe transmittunt. Stant autem simul in angusto sc. terræ arpento ecclesia sancti illius, molendinum, cum ponte & piscaria, & pomeriũ cum horto delectabili. Habet & aliud fluuios iste sua specialitate notabile. Inter vniuersos namq; Cambriæ seu etiam Loegriæ fluuius, solus hic castores habet. In Albania quippe, vt fertur, fluuius similiter vnico habentur, sed rari. De cuius bestiæ natura, qualiter à syluis ad aquas materiam vehant: Quanto artificio ex attracta materia mediis in fluctibus munimenta connectant: quam defensionis arte contra venatores in occidente prætendant, quam in oriente. De caudis quoq; pisceis pauca interserere non inutile reputaui.

Salmonii saltus.

Castor.

Castores enim, vt castra sibi in mediis fluuiis construant, sui generis seruis pro rheda vtentes, à siluis ad aquas lignea robora miro vecturæ modo contrahunt & conducunt. Quidam enim ex his naturæ imperio seruire parati, ligna ab aliis præcisa ventrique supino imposita quatuor pedibus complectentes, lignoque in ore ex transuerso locato, dentibus ab aliis hinc inde cohærentibus, retrogradeque trahentibus, non absque intuentium admiratione simul cum oneribus attrahuntur. Simili quoque naturæ artificio in scrobium purgatione, quas sibi pedibus in terram fodiendo scalpendoque conformant, melotæ vtuntur. In aliquo vero profundissimo fluuii angulo & pacifico, in castrorum constructione tanto artificio ligna connectunt, vt ne aquæ stillæ de facili penetrando subintret, nec procellæ vis labefactando concutiat, nec violentiam quamlibet præter humanam, & hanc ferro munitam reformident. Ex salicum etiam ramis in castrorum constructione ligna connectunt, soliisque variis in altum quantum aqua excrescere solet, & vltra ostiis interius à solio in solium aptatis, machinam distinguunt, vt iuxta fluminis incrementa fluctuantes vndas (cum voluerint) ab alto despicere valeant. Ex salicibus autem, vt per annos crescendo salicum saltus, hispidum exterius siluescat arbustum tota interius arte latente.

Hoc

Rana. Phoca. Castores ἀμφίβιοι.

Hoc animal in aquis ad libitum perdurat, & sub eisdem more Ranarum velutique Phocæ pilosæ, quæ fluxum maris atque refluxum leuitate pilorum & hispitate declarant, halitum fouet. Sub aquis igitur, indifferenter & sub dio, tria hæc animalium genera spiritum trahunt, suntque tibiis curtis, corpore lato, caudis nullis vel quasi mutilatis, & talpis quodammodo siue melotis in corporis compositione conformia. Notandum etiam, quatuor hæc solum dentes bestia præfert, oris anteriori parte duos supra, & duos inferius econtra, eisque latis plurimum, & acutis tanquam dolabris vtitur ad secandum. Habent autem in proxima castris ripa scrobes subterraneas, latibulaque in sicco munitissima: ad quæ venator explorans dum præacutis sudibus desuper transpenetrare molitur: ictum audiens & violentiam timens quam citius ad castri munimenta se bestia confert: sed primo ad ipsum foraminis ingressum in ripa residens aquam exsuflat, pedibus scalpendo terram immiscet, & ex limpida visuique peruia turbidam reddit & cœnulentam, vt sic hostis à ripa cum fuscina ferrea saltum obseruantis artem arte deludat. In eis autem regionibus, cum canes narium sagacitate sequaces se nullatenus effugere posse præsentit, vt damno partis totum redimat, partem quam appeti naturali industria nouit proiiciendo, venatoris in conspectu seipsam bestia castrat, vnde & à castrando Castor nomen accepit. Præterea si bestiam præcastratam canes iterum forte prosequantur, ad eminentem se statim conferens locum, coxa in altum eleuata partem venatori, quam appetit, præcisam ostendit. De quibus Cicero in Scauriana, redimunt se ex illa parte corporis, propter quam maxime expetuntur. Iuuenalis: *Qui se Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno testiculi.* Et Bernardus:

Prodit item Castor proprio de corpore velox
Reddere, quas sequitur hostis auarus opes.

Sic igitur vt hinc pellem, quæ in occidente quæritur, tueri valeat: illinc partis medicinalis, quæ in oriente diligitur, largitione, totum quanquam tamen nō totum conseruet, mirabili (ne dicam ingenio) vi quadam ingenita & quasi discretiua, venatoris astutiam vitare molitur. Notandum quoque, quod Castores caudas habent latas, & non longas, in modum palmæ humanæ spissas, quibus tanquam pro remigio natando funguntur, cumque totum corpus reliquum pilosum habeant, hanc partem omni pilositate carentem in morem Phocæ marinæ planam habent, & leuigatam: vnde & in Germania Artoisque regionibus, vbi abundant Beuers, caudis huiusmodi piscium vt aiunt, naturam tam sapore quam colore sortitis, viri etiam magni & religiosi, ieiuniorum tempore pro pisce vescuntur. Videtur tamen, quod iuris in toto quoad totum, hoc in parte quoad partem, nec pars à toto tanta generis diuersitate distare consueuit.

Transiuimus autem à castro prædicto versus pontem Stephani, *Cruc Mawr*, id est, colle magno iuxta *Aberteiui* à sinistro latere relicto. Vbi Gruffinus filius Resi filii Theodori post obitum Anglorum Regis Henrici primi in bello publico, de Anglorum populo per necem nobilis viri Richardi Clarensis iuxta *Abergeuenni* (vt dictum est paulo ante) interempti, sine capite relicto: & ob hoc in impetu primo statim confecto, stragem non modicam fecit, in summitate collis eiusdem tumulus reperitur, quem se cuilibet staturæ præstare conformem incolæ testantur. Et si arma quæcunque vespere ibidem integra relinquantur, mane confracta vulgari assertione reperientur.

ANNOTATIONES IN Caput III.

Castor, ab [1] extremis amnium fibris, in quibus degit, Fiber *latine dicitur & Græce* κάστωρ *quasi* γάστωρ *quod ventrem magnum habeat, vt Etymologici tradunt. Hoc animal est ex iis, quæ Græci* ἀμφίβια *vel* ἔνυδρα *vocant, admodum simile lutræ, nisi quod cauda piscis sit, vt refert Plinius lib. 8. cap. 30. cui mollior pluma pilus est. Effossis in ripa cuniculis caudam intra aquas tenet, reliquo corpore in sicco habitat. Castor, vt tradit Albertus Magnus, pedes posteriores anserinos habet, quibus facilius natet, anteriores vero caninos. Hic comprehensa hominis parte, non ante quam fracta concrepuerint ossa, morsum resoluit. Huius generis animalium gregatim in Ponto reperiuntur quamplurimi: vnde Castor canis Ponticus à quibusdam vocatur, & Castorium Ponticum optimum ducunt medici. Hodie nullus Castor in Cambria reperitur, nec quale sit animal vulgus cognoscit. Vide Dioscoridem & Plinium.*

De

De transitu per pontem Stephani, per monasterium quoque de Stratflur, per Breui, & Ecclesiam Paterni magni, cum N.S.

Cap. IIII.

APVD Stephani vero pontem sermone in crastino facto tam ab Archiepiscopo, quam Meneuensi Archidiacono, necnon & abbatibus Cisterciensis ordinis duobus de Alba domo, sancto Iohanne, & Stratflur Sisillo, qui nobis in partibus istis & vsque in Norwalliam fideliter astiterunt: plurimis quoque ad Cucis obsequium allectis, ea nocte apud Stratflur moram fecimus. [1] Progressis inde parum, montanis de *Moruge* magnis & immensis, quæ Cambrice dicuntur *Ellennith*, à latere dextro relictis, in siluæ cuiusdam ora, obuiauit nobis Cyneuricus filius Resi, iuuentute septus expeditissima. Adolescens ille flauus, & crispus, pulcher & procerus, vt patriæ gentique morem gereret, pallio tenui solum & internula indutus, tibiis & pedib. nudis tribulos & spinas non formidantibus: vir non arte quidem, sed natura munitus, plurimum quippe dignitatis ex se præferens, ex adiuncto parum. Sermone igitur tribus filiis adultis, Gruffino scilicet, Malgoni & Cyneurico in præsentia patris ibidem facto, & altercantibus de Crucis susceptione fratribus, tandem Malgo se cum Archiepiscopo ad Curiam Regis iturum firma sponsione concessit. Et tam Regis quam Archiepiscopi consilio (nisi per ipsos steterit) obtemperaturum. Transiuimus inde per *Landewi Breui*, id est, ecclesia Dauid de Breui, quæ sita est in collis vertice, qui sub pedibus eiusdem Dauid prædicantis olim excreuerat: in illa f. synodo magna Episcoporum omnium & abbatum Cambriæ totius, nec non & cleri vniuersi ibidē vna cum populo collecta propter Pelagianā hæresim, quanquam olim à B. Germano Altisidiodorensi Episcopo ab insula Britannica deletam, his denuo in partibus recidiuo morbo, rediuiuaque peste iam tunc emersam. [2] Vbi & vnanimi totius conuentus tam electione, quam acclamatione ob tanti miraculi signum, quanquam inuitus & renitens Dauid in Archiepiscopum est sublimatus: præsertim cum Beatus quoque Dubricius in memorata vrbis legionum curia eidem paulo ante sua tam destinatione quam nuncupatione cessisset honorem: sede Metropolitana ab vrbe legionum vsque Meneuiam abhinc translata. Ea igitur nocte apud *Lhanpadarn Vawr*, id est, Ecclesiam Paterni magni mora facta, mane ad Christi obsequium plures alleximus. Notandum autem, quod hæc Ecclesia, sicut & aliæ per Hiberniam & Walliam plures, Abbatem laicum habet. Vsus enim inoleuit & praua consuetudo, vt viri in parochia potentes, primo tanquam œconomi seu potius Ecclesiarum patroni & defensores à clero constituti: postea processu temporis aucta cupidine totum sibi ius vsurparent: & terras omnes cum exteriore possessione sibi impudenter appropriarent: solū altaria cum decimis & obuentionibus clero relinquentes. Et hæc ipsa filiis suis clericis & cognatis assignantes. Tales itaq; defensores seu potius Ecclesiarum destructores abbates se vocari fecere, & tam nomen indebitum quam rem quoque sibi assignari præsumpsere. In hoc statu Ecclesiam hanc inuenimus capite destitutam, veteri quodam & inueterato dierum malorum (cui nomen Eden Oen filius Gwaithvoed) se abbatem gerente, & filiis eiusdem altari incumbentibus. Tempore tamen regis Henrici primi Anglorum potestate per Cambriam vigente, cœnobium S. Petri Glouerniæ, prædictam ecclesiam quiete possedit. Sed post obitum regis eiusdem, Anglis expulsis, monachi quoq; sunt eiecti, & more præfato tam clerici interius quam laici exterius violenter intrusi. Contigit autem regnante Stephano, qui successit Henrico primo, militem quendam de Armorica oriundum Britannia, peragratis regionibus multis, vt variarum gentiū tam vrbes quam mores discerneret, huc tandem forte fortuitu aduectum esse. Cum itaq; die quodam festiuo ad missæ celebrationem aduentum Abbatis tam clerus quam populus expectaret, demum Abbati venienti cum aliis occursans, vidit turbam iuuenum venire circiter viginti more gentis expeditam, & armis munitam: cumque quærenti, quisnam illorum Abbas esset, virum quendam ostenderent cum lancea longa præcedentem: intuens in eum, & admirans ait: Nunquid alium habitum aliumue baculum abbas iste, quam illū, quem nunc pfert, habet? Responderunt, nequaquam. At ille: Sat, inquit, hodie nouitatis vidi, satq; miraculi iam audiui. Et ab illa statim hora reuersus finem labori posuit & explorationi. Iactat autem gens hæc & generatio praua, Episcopum quendā Ecclesiæ istius (quia cathedralis aliquando fuerat) à decessoribus suis interemptum. Et hac præcipue allegatione in loco eodem ius sibi vendicant & proprietatem. Elegimus itaque has potius enormitates ad præsens sub

Supr. lib. 1. c. 3. & lib. 2. c. 1.

Abbates laici.

sub dissimulatione transire, quam (nullo ibidem querimoniam deponente) gentem iniquam exasperare.

ANNOTATIONES IN Caput IIII.

Strat flur.

Aber conwvy.

Monasterium 1 *de* Strata florida, *à Demetico Principe constructum, alterum fuit è duobus cœnobiis, in quibus Cambriæ nobiles sepulti iacent. Aliud fuit apud* Connouium *Venedotiæ vrbem, à principe eius regionis extructum, quod* Aber-conwy *Cambrice dicitur. In his duobus monasteriis annales principum & nobilium Cambriæ conseruabantur, in quibus eorum genealogiæ, natiuitates, connubia & obitus notabantur. Principes autem Powisiæ fere omnes humati iacent in Ecclesia de* Myuot, *quæ & ipsa antiquitus Ecclesia Archidiaconalis totius Powisiæ fuisse perhibetur: postea vero in parochialem Ecclesiam conuersa fuit. Sita hæc est ad* Marnouiæ *confluentis ripam non procul à* Mathraual, *quod præcipuum erat eius prouinciæ palatium. Hic* Mediolanum *(quod Ptolomæus & Ethicus ad occidentem inter Ordouices posuerunt) olim fuisse nonnulli affirmant. Extant ibidem adhuc (præter constantem incolarum asseuerationem, à parentibus ad posteros transmissam) quamplurima venerandæ antiquitatis monumenta, quæ vrbis cuiusdam vestigia manifeste indicant.*

2 *Pelagius genere Britannus, vt testatur Bedas, vel vt vult Polychronici auctor, Romanus, aut vt Ecclesiastici scriptores tradunt, Brito Armoricanus, in eam opinionem flagitiose atque turpiter incidit, vt hominem suis meritis, sine gratia Dei, salutem consequi posse, & vnumquemque ad iustitiam propria voluntate regi, impie doceret atque defenderet. Hoc suæ perfidiæ venenum longe lateq; dispersit, per Iulianum quendam de Campania & Leporium Agricolam Seueriani Episcopi filium, ipsiusque Pelagii discipulum, cuius opera vniuersam Britanniam hoc pestilenti dogmate infecit. Vnde Britanni à Gallicanis Ecclesiis ad hoc incendium extinguendum opem auxiliumque petebant, quorum petitioni tam iustæ tamque necessariæ inclinantes Galli, Germanum Altisiodorensem, & Lupum Trecasinum Episcopos, viros fide ac virtute diuina pollentes, tum sermone facundos & disserendo acres, qui huic recenti hæresi diuino verbo resisterent, in Britanniam miserunt. Hi habita cum Pelagianis disputatione, verbi diuini pugione aduersarios confodiunt, eosque ad palinodiam cogunt, ita vt Leporius ab eo tempore Pelagii doctrinam penitus repudiauerit. His itaque peractis, Episcopi supradicti, Britannis eorum opera à Pelagianismo vindicatis, & in Euangelii doctrina firmatis, ad suas sedes reuersi sunt. Postea tamen huius pestis semina & initia, quæ optime extincta putabantur, ab impiis quibusdam rursus excitata atque sæpius repetita sunt, donec Dubricius vrbis legionum Archipræsul omnes Cambriæ Episcopos reliquosque verbi ministros in vnum locum conuocari fecisset: vbi Dauid grauiter & neruose absurdam Pelagii doctrinam, solidis rationibus è sacræ scripturæ fontibus petitis, ita refutauit, vt magnam sibi doctrinæ & sanctitatis opinionem consequutus sit. Ex qua re vulgus postea quamplurimas fabulas confinxit.*

3 Paternensis *Ecclesia vna erat ex septem Ecclesiis cathedralibus, quæ Metropolitano vrbis legionum suberant, quorum Episcopi ab Augustino Anglorum Apostolo, ad suam synodum vocati sunt, de quibus vide supra lib. 2. cap. 1. Annotatione 4. & Matth. Park. de antiquitate Ecclesiæ Britannicæ. Hanc Gilbertus Clarensis Comes, cum Creticam regionem sibi subiugasset, cum omnibus decimis, oblationibus & aliis Ecclesiasticis emolumentis, monachis cœnobii sancti Petri Claudiocestrensis dedit & concessit, qui eum pacifice tenuerunt, viginti sex annorum spatio circiter, donec tempore Stephani Regis, circa ann. 1136. Creticaprouincia per Oenum & Caduáladrum Gruffini Venedotiæ principis filios, & Normannorum & Anglorum manibus erepta, & veteribus incolis restituta est, vt supra lib. 1. cap. 9. in annot. Quo tempore etiam hi Abbates, quos laicos Giraldus appellat, huius Ecclesiæ possessionem nacti sunt. Qui reuera melius ad publicam patriæ vtilitatem eius fructibus vsi sunt, quam monachi Claudiocestrenses. Nam tametsi hi non magis, quam illi populum docerent, loci tamen pauperes Ecclesiæ redditibus alebant, quod ab illis factum non erat. In aliis suum cuique iudicium relinquo.*

De fluuio Deui, & terra filiorum Conani, cum N. S.

CAP. V.

ACCEDENTES igitur ad aquam *Deui*, quæ Norwalliam secernit à Sudwallia: reuerso iam Meneuensi episcopo cum Reso Gruffini filio, qui nos à castro de *Aberteiui* per Creticam regionem vsque ad aquam istam laudabili in Principe liberalitate deduxit: Transcurso nauigio flumine, & Meneuensi diocesi iam post terga relicta, terram filiorum Conani scil. *Merionnyth*, & primam ea ex parte Venedotiæ prouinciam, & Episcopatum Banchoriensem intrauimus, apud *Towyn* pernoctantes. In crastino vero mane occurrit nobis filius Conani Gruffinus, quod diutius Archiepiscopo venire distu-

re distulisset humiliter & deuote veniam petens. Transiuimus eodem die nauigio bifurcum *Mauiæ* flumen, vbi Malgo filius Resi, qui indiuiduum Archiepiscopo ad curiam Regis se Comitem dederat, iuxta mare vadum inuenit. Ea nocte iacuimus apud *Lhanuair*, id est, Ecclesiam Mariæ in prouincia de *Ardudwy*. Hæc autem terra Conani & præcipue *Merionyth*, omnium totius Cambriæ terrarum hispida magis est & horribilis. Habet enim montes altissimos, arctos tamen, & in arcis modum acutissimos, nec raros quidem, sed creberrimos, & tanta inæqualitate consertos, vt in summis eorum verticibus pastores confabulantes ad inuicem vel conuitiantes, si concurrere forte statuerint, à mane in vesperam vix conuenient. Sunt autem his in partibus lanceæ longissimæ. Sicut enim arcu præualet Sudwallia, sic lanceis præstat Venedotia: adeo vt ictum hic lancea cominus datum ferrea loricæ tricatura minime sustineat. In crastino obuiauit nobis filius Conani iunior (cui nomen Meredythus) in transitu pontis cuiusdam cum plebe prouinciæ illius. Vbi quamplurimis ad crucem allectis, tãdem vno de familia ipsius cruce signato iuuene perualido, eiq; familiarissimo, quoniam pallium, cui crux assui debuerat, tenue nimis & vile videbatur, cum vberrimo lachrymarum fonte, suum ei Meredythus pallium proiecit.

ANNOTATIONES IN Caput V.

Peragrata iam vniuersa prouincia Demetica, pergit Archiepiscopus ad Venedotiam, & ingreditur Meruiniam, *Deuo confluente traiecto. Hæc regio antiquitus* Meraonia *dicta est, à Meraone filio Tibeaonis filii Cunedagii siue Cunetha, de quo Gildas Britannus mentionem facit: & etiam Meruinia à Meruino Lentigenoso Roderici Magni patre, eius prouinciæ domino: qui postea iure vxoris rex factus est Cambriæ. De qua Lelandus in Genethliaco:*

Porrigitur vasto fluuii trans ostia Deui
Tractu terra potens hastis Meruinia longis:
In qua castrum ingens Arlecha crepidine saxi.

In hac regione est lacus Tegydius, de quo infr. c. 11. & in annot. ibidem.

De Traeth Mawr & Traeth bachan transcursis, de Neuyn quoque, Caernaruon, & Banchor, cum N. S.

CAP. VI.

TRANSIVIMVS inde *Traeth Mawr*, & *Traeth bachan*, id est, tractum maris maiorem, & tractum minorem, vbi duo castra lapidea de nouo sita fuerunt: vnum in *Euionyth* versus montana borealia, quod erat filiorum Conani, cui nomen *Deudraeth*: alterum vero, ex alia fluuii parte versus mare in capite *Lhyn*, quod erat filiorum Oeni, cui nomen *Carn Madryn*.[1] Dicitur autem Traeth lingua Cambrica, sabulum mari influente longius & se retrahente nudatum. Transieramus tamen aquas antea non ignobiles, *Dissennith* inter *Mauiam* & *Traeth Mawr*, *Arthro* inter *Traeth Mawr* & *Traeth Bachan*. Ea nocte iacuimus apud *Neuyn*, videlicet vigilia Paschæ floridi: vbi Merlinũ Siluestrem diu quæsitum, desideratumq; archidiaconus Meneuensis dicitur inuenisse. *Traeth Britannice significat sabulum, quod cũ spatiose expanditur magnitudinis nomẽ asciscit. Traeth.*

Iacet autem extra *Lhyn* insula modica quam monachi inhabitant religiosissimi, quos Cælibes vel Colideos vocant. Hæc autem insula vel ab aeris salubritate quam ex Hiberniæ confinio sortitur, vel potius aliquo ex miraculo ex Sanctorum meritis, hoc mirandum habet, quod in ea seniores præmoriuntur, quia morbi in ea rarissimi: & raro vel nunquam hic nusquam moritur, nisi longa senectute confectus. Hæc insula *Enhli* Cambrice vocatur, & lingua Saxonica *Berdesey*. Et in ea (vt fertur) infinita sanctorum sepulta sunt corpora. Ibiq; iacere testantur corpus B. Danielis Banchorensis Episcopi. *Enhly.*

2 Plurimis igitur in crastino ad Archipræsulis sermonem cruce signatis, versus Banchor iter arripientes transiuimus per *Carnaruon*, id est, castrum de Aruon. Dicitur autem *Aruon* prouincia contra *Mon*, eo quod sita sit contra *Monam* insulã. Venientibus itaq; nobis ad vallem via duce, tam in ascensu quam in descensu valde præruptã, cuncti ab equis dilapsi pedites porreximus, ex condicto, tanquã Hierosolymitanæ peregrinationis (sicut tunc credebatur) iam instantis quædã præludia faciẽtes. Valle igitur transmeata, cum ad partem oppositam transcenderemus, fatigatis vniuersis, in quercu quadam vi ventorũ stirpitus auulsa & prostrata, quiescendi respirãdiq; gratia cum archiepiscopus resedisset, laudabilem in tanto tamq; grauitatis autenticæ viro, resolutus in iocunditatem circumstantibus ait; Quis vestrum in hac turba sibilando au- *Aruon.*

res delectare nunc præualet fatigatas? Quod fessis ex itinere fieri solet difficile. Ipso vero se id posse, si vellet, protestante, auditur in silua propinqua sibilus auiculæ dulcisonus, quam alii picum, alii verius aureolum dixere. Dicitur autem picus auicula lingua Gallica Spec dicta, quæ rostro robusto quercum perforans, maiorem viribus ictus ingeminat. 3 Dicitur & aureolus auicula aureo croceoq; colore conspicua, dulcemq; suo in tempore pro cantu sibilum reddēs, quæ & aureolus ab aureo colore nomen accepit. Ad hæc igitur quodam dicente, nunquam philomenam partes istas intrasse: subiunxit Archiepiscopus modesta quadam subrisus significantia: philomena quidem sapienti freta est consilio, quæ Cambriæ fines non intrauit: nos autem insipienti, qui Cambriam & penetrauimus & circuimus. Ea igitur nocte moram fecimus apud Banchor, cathedralem videlicet Venedotiæ sedem, à loci eiusdem episcopo decenter exhibiti. In crastino vero missa in principali altari ab archipræsule celebrata, sedis eiusdem antistes, cui nomen Guianus, à dextris altaris ad magnam tam Archiepiscopi, quam aliorum plurium instantiam, & importunā magis quam persuasoriam, ad crucis susceptionem est compulsus, cum magna suorum in ipsa Ecclesia lamentatione, miserabilique sub barbara quadam vociteratione vtriusque sexus hominum tam clamore quam mœrore.

ANNOTATIONES IN
Caput VI.

Conanus 1 filius Oeni, filios habuit Gruffinum & Meredythum eius fratrem, de quibus in superiore capite mentio fit, horum possessio fuit præter Meruiniam castrū Deudraeth. Carn Madryn *autem tametsi patris eorum possessio fuerat, pertinebat tamen hoc tempore ad Rothericum & Malgonem filios Oeni cognomento Gwyneth Venedotiæ Principis. Vide cap. sequentis annot. 1.*

2 *Referunt historiæ Cambriæ post Banchorensis cœnobii, per Ethelfredū Northumbriū vastationem, Christianorum viginti millia, vt Saxonum crudelitatem vitarent, in hanc insulam confugisse, atq; ibi eremiticam vitam traducentes fato concessisse: quos eius regionis incolæ* Yr vgein mil Saint *appellant. Quod verumne sit an secus, aliis discutiendum & definiendum relinquo.*

3 *Picus auis est Marti sacra, quæ Aristoteli* δρυοκολάπτης *vocatur, aduncis vnguibus, quæ felium more arbores in subrectum ascendit, percussitq; corticis sono pabulum subesse intelligit. Pullos in cauis arborum educat: cuneos à pastoribus cauernæ ori impactos admota herba quadam expellit.*

4 Ban *lingua Britannica locum significat,* Chorus *multitudo est eorū, qui religionis ergo conueniunt. Sic appellabat Daniel Aronius ecclesiæ suæ sedem. Tres fuerunt ecclesiæ ab illo eodem nomine fundatæ. Vna in Aruonia, vbi præsidebat ipse, de qua hic loquitur Giraldus. Secunda in Mailora, vbi celebre illud cœnobium fuit: cuius mentio fit apud Bedam & Galfridum. Tertia in Hibernia, quæ omnes hodie Danielem patronum agnoscunt.*

De Mona insula cum notabilibus suis.

CAP. VII.

HIs ita peractis transiuimus in Monam insulam, quasi miliaribus duobus inde distantem, breui maris brachio transnauigato. Vbi & iunior Oeni filius Rothericus cum insulæ totius, nec non & terrarum adiacentium populo nobis deuotus occurrit. Facta igitur in loco quodā non procul à ripa confessione petrosis rupibus in theatri modum orbiculariter circumstantibus, ad sermonem Archiepiscopi, & eiusdem loci archidiaconi, & interpretatis nostri Alexandri: Nec non & abbatis de Stratflur Sisilli, multi de plebe ad crucis obsequium sunt allecti. Sedebant autem in opposita rupe de familia Rotherici iuuenes electi, quorum nullus allici potuit: quanquam tamen illas, mel frustra de petra elicere conantes, & oleum de saxo, tam archiepiscopus quam alii præcipue ad ipsos sermone directo, verbis suasoriis nec persuasoriis inuitarent. Contigit autem post intra triduum, tanquā diuina vltione secuta, quod iuuenes hi cum aliis multis prædones patriæ persequerentur: qui statim à prædonibus confecti & in fugam dati, interemptis quibusdā, & aliis lethaliter vulneratis, crucem quam antea spreuerant, in carne sibi inuicem iam vltronei affixerunt. Rothericus quoque, qui sanguine sibi propinquam, & in tertio gradu cognatam, Resi principis filiam paulo ante incestuoso contubernio copulauerat, vt contra fratrum filios (quos exheredi tauerat) se Resi auxilio fortius tueretur: salutaribus archiepiscopi monitis super hoc non obtemperans, à tota, quam possederat, terra in breui postmodum ab eisdem est eiectus. Vnde sibi illicite sperauerat defensionem, inde merito reportans confusionem.

1 Habet

[1] Habet autem hæc insula Monæ trecentas quadraginta tres villas, & pro tribus Cantredis reputatur.

[2] Dicitur autem Cantredus composito vocabulo tam Britannica quam Hibernica lingua, tanta terræ portio quanta 100. villas continere solet. *Cantredus.* Adiacent autem insulæ *Britanniæ* tres lateraliter diuersis ex partibus insulæ, quæ eiusdem fere quantitatis esse perhibentur. Ab Austro *Vecta*, à Zephyro *Mona*, à Circio *Mania*. Sed duæ priores propinquius adiacent, modicis distinctæ maris interstitiis. Tertia vero, quæ *Mania* dicitur, media inter Hibernicam *Vltoniam* & *Scoticas Galouidias* libramine iacens, remotius extenditur. Est autem *Mona* arida tellus & saxosa, deformis aspectu & inamœna, terræ de *Pebidion* (quæ adiacet *Meneuiæ*) exteriori qualitate similima: veruntamen interiori naturæ dote longe dissimilis.

Est etenim hæc insula præ cunctis Cambriæ finibus triticeo germine incomparabiliter fœcunda: adeo vt prouerbialiter dici soleat lingua Britannica, *Mon mam Cymbry*, quod latine sonat, Mona mater Cambriæ. Quoniam aliis vndiq; terris deficientibus, hæc sola gleba præpingui vberiq; frugum prouentu Cambriam totam sustentare consueuit. Sed quoniam in hac insula digna memoratu multa reperies, quædam ex his excerpere, & hic interserere non superfluum duxi.

Est igitur hic lapis humano fœmori fere conformis, cui insita virtus hoc habet, *Lapis Man Mordhvvyd.* vt spacio quantolibet asportatus, proxima per se nocte reuertatur, sicut ab accolis pluries est compertum. Vnde & Hugo comes Cestrensis, qui tempore Regis Henrici primi tam insulam istam, quam terras adiacentes viriliter occupauerat, [3] audita huius lapidis virtute, ipsum alii lapidi longe maiori ferreis cathenis fortiter ligatũ probandi causa procul in mari proiici fecit: qui tamen summo diluculo cum multorum admiratione pristino more suo in loco repertus est. Cuius rei occasione publico Comitis edicto prohibitum est, ne quis de cetero lapidem à loco mouere p̃sumat. Contigit aliquando, rusticum quendam experiendi gratia ad fœmur suum lapidem ligasse: sed putrefacto statim fœmore ad locum pristinum lapis euasit.

[4] Est & in eadem insula collis saxosus, non magnus, & parum altus, cuius ex vna *Rupis audientiũ.* parte si clamaueris, ex altera nequaquam audieris, & vocatur ab incolis per antiphrasin *Rupis audientium*. In Boreali quoque maioris Britanniæ latere, quod ab Humbro flumine, quasi trans Humbrum ab Anglis nomen accepit, est collis haud dissimilis: cuius ex vno latere si cornu altisonum vel tubæ clangor experitur, opposito in latere non audietur. Est & in hac insula Ecclesia Sancti Tefredauci confessoris, in *Τιμωρία S. Tefredauci.* qua Hugo comes Slopesburiensis, cum semel vna cum comite Cestrẽsi hanc insulam vi ingrederetur, canes nocte quadam posuisset, insanos omnes mane recepit. Et ipsemet infra mensem miserabiliter extinctus occubuit: accesserant enim ad insulæ portum ab Orchadum insulis piratæ in nauibus longis: quorum aduentum vbi Comes audiuit, statim eis vsque in ipsum mare, forti residens equo animose nimis occurrit. Et ecce nauium princeps, cui nomen Magnus, primæ nauis in prora cum arcu prostans sagittam direxit: & quanquam Comes à vertice capitis vsque in talum pedis præter oculos solum, ferro fideliter esset indutus: tamen dextro percussus in lumine perforato cerebro in mare corruit moribundus. Quem cum sic corruentem victor ab alto despiceret, superbe in victum & insolenter inuectus, dixisse memoratur lingua Danica, *Leit loupe*, quod latine sonat, sine salire. Et ab hac imposterum hora potestas Anglorum in Mona cessauit. Nostris quoque temporibus Anglorum Rege Henrico secundo in Venedotiam exercitum ducente: vbi & in arcto siluestri apud Colesshulle bellicam aleam expertus est: classe in Monam transmissa, cum prædictæ Ecclesiæ aliisque sanctorum per insulam locis spoliando, prædando minime deferrent, diuina sequuta vindicta, accolæ tandem in aduenas, pauci in multos, inermes in armatos, subito irruentes multis interemptis, multisque captis, & in vincula datis, victoria potiti sunt cruentissima. Quemadmodum enim Hibernica testatur Topographia, sicut natio Hibernica, nec nõ & Cambrica præ aliis gentibus præcipites in iram & ad *Φιλοτιμωρία sanctorum Cambriæ.* vindictam in vita proni reperiuntur, sic & in morte vitali, terrarum earundem sancti præ aliis animi vindicis esse videntur.

[5] Fuerant autem duo nobiles viri, & eius qui scripsit hæc auunculi cum aliis huc à Rege transmissi, Henricus scilicet Regis Henrici primi filius, & secundi auunculus, ex nobili Nesta Resi filia in australi Cambria Demetiæ finib. oriundus, & Robertus Stephani filius Henrici, frater non germanus, sed vterinus: vir quidem, qui nostro primus tempore, aliis viam præbens, Hibernicam non longe post aggressus

expugnationem: cuius quoque præconia vaticinalis depromit historia. Henricus, igitur nimia fretus audacia, bonaq; destitutus omnino sequela, cum magno suorum dolore inter primos lanceis confossus occubuit: Robertus vero de defensione diffidens, vix ad naues grauiter vulneratus euasit.

Est & insula modica collateralis Monæ, & fere continua, quam solum Eremitæ labore manuum viuentes Deo seruientes inhabitant. De quibus hoc mirandum, quod cum aliquibus forte motibus humanis discordes ad inuicem inuenti fuerint, statim mures minutissimi (quibus abūdat insula) escas eorum omnes & potiones tam cōsumunt quam corrumpunt. Cessante vero discordia, cōtinuo cessat & incommodum. Nec mirandum, si Dei famuli discordes interdum inueniantur: quoniam in Rebeccæ vtero Iacob & Esau bella gessere: Paulus & Barnabas contentiose ab inuicem discessere: Inter discipulos quoque Iesu facta est contentio, quis eorum videretur esse maior. Infirmitatis enim humanæ temptationes sunt hæ. Veruntamen & virtus plerunque in infirmitate perficitur, & fidei cōstantia tribulationibus augmentatur. Dicitur autem insula prædicta Cambrice *Ynys Lenach* id est, insula ecclesiastica, propter copiam sanctorum, quorum ibi corpora iacent, & hanc insulam fœminæ non intrant.

Præterea vidimus in Mona canem curtum, non natura quidem sed casu solo cauda mutilatum. Cuius & progenies plurima tam à genitore descendens quam genitura, similem iam naturalem pati defectum ostensa est, Mirum enimuero, quod solum parenti casus adiicit: hoc sibi prolem imposterum tanquam à natura conformare. Militem quoque in Anglia vidimus ex Deuoniæ finibus oriundum, cui nomen Erathbaldus, de quo contigit, vt dum in matris aluo gestaretur, patre partum penitus abnegante, & matrem zelotypiæ causa ex sola suspicione fortiter accusante: puero in lucem prodeunte sola litem per se natura diremit. Fissuram namque, quam ictu lanceæ militari exercitio per medium sub nare superius labrum genitor olim susceperat, laudabili naturæ miraculo eodem in loco genitura prætendit. Erathbaldi quoque filium vidimus, cui nomen Stephanus, eodem indicio patris causali læsione tanquam in naturam iam conuersa. Item, in Comite Alberico, Alberici Comitis de Veer filio simile naturæ miraculum vidimus. Cum enim pater eiusdē matre iam prægnante, filia scilicet Henrici de Estsexia, ob ignominiosum patris euentum iam ad diuortium modis omnibus elaborasset, partu prodeunte, quem pater in oculo casuali læsione sustinuit, eadem in parte defectus in filio parentauit. Sed forsitan ex rei visæ memoria, quæ per aspectum contrahitur & reseruatur, huiusmodi proprietas in prolem descendit. Sicut de Regina legitur, quæ quoniam Æthiopem in thalamo depictum inspicere consueuerat, ex inopinato Æthiopem peperit, quam & Quintilianus per picturam excusauit. Similiter & de ouibus variis contigit, quas Labe nepoti suo Iacob de grege concessit, per virgarum præfixarum variationem multiplicatis. Nec tantum ex mulieris, verum etiam ex imaginaria viri memoria partus interdum informatur. Compertum est enim de quodam, qui cum forte transeundo hominem inspiceret se ante & retro continua passione mouentem, ad vxorem illico accedens, eamque cognoscens, quoniam motionis illius memoria à mente præ admiratione excidere non potuit: eadem hora puerum genuit simili passione percussum.

ANNOTATIONES IN Caput VII.

DVO in hoc nostro Giraldo, quæ illi fere semper in more posita sunt, animaduertere licet. Primum enim suum tantummodo propositum, neglectis aut non consideratis aliorum (de quibus scribit) negotiis, respicere & persequi solet. Deinde si quid aduersi cuiquam acciderit circa huius legationis tempus, id totum, vel quod is crucem recipere noluerit, vel quod superstitiosum diuorum aut reliquiarum cultum neglexerit, euenisse confirmat. Quæ in hoc capite manifesta sunt. Quod ad huius loci intellectum attinet, quædam altius mihi repetenda sunt. Cum Dauid filius Oeni Venedotiæ Princeps omnes suos fratres hereditariis suis portionibus eiecisset, & Malgonem atque Rothericum in vincula sub saluis custodiis coniecisset: hi duo deceptis custodibus, non ita multo post, euaserunt è carcere: & Rothericus ad Gothricum Manauię *regem aufugit, cuius auxilio fretus* Monam *insulam capit; deinde vna cum Malgone fratre castrum de* Carn Madryn *in* Lhyn, *nepotibus suis Gruffino & Meredytho Conani filiis violenta manu eripuit: illi tamen iuuenes, eo tempore quo Archiepiscopus in his partibus ageret, vires suas colligunt, & in Rothericum exercitum ducunt, quem non solum ad insulam deferen-*

deferendam, verum etiam ad salutem fuga quærendam, maxima suoram militum parte cæsa compellunt. Hæc cum ita se haberent, cuius manifestum esse potest, Rothericũ eo tempore nec Saracenico bello vacare, neq; in tanto periculo militum suorum numerum imminuere vllo modo potuisse: nisi forte suas possessiones penitus derelinquere vellet. An vero idcirco in acie superatus sit, quod crucem non suscepissent eius milites, illi qui victoriam tribuit diiudicandum relinquo.

2 *Tres* Mônæ *Cantrêdi fuerunt, id est*, Aberfrau, *in quo* Lhion *&* Malhtraeth: Cemais *in quo* Talebolion *&* Twrcelyn: *&* Rossiria, *vbi* Dyndaethuy *&* Menay *continentur.*

3 *Extat peruetustus quidam liber de vita & rebus gestis Gruffini filii Conani Venedotarum principis, Britannice scriptus, in quo memoriæ proditum est Marianum quendam cognomine Ruffum prædicti principis famulum, dominum suum Hugoni Cestrensi comiti, sub specie colloquii cuiusdam apud* Ruc *habendi prodidisse. In quem locũ cum princeps paucis stipatus venisset, & nihil tale suspicaretur, statim captus est, & Cestriam missus, atq; in carcerẽ coniectus. Vbi cum multis annis Griff. in vinculis detineretur, prædictus comes in Monam insulam ingentem per mare conduxit exercitum, eamq; regionem (ferro & flamma cuncta deuastando) sibi subiugauit: in qua, vt eam facilius postea retineret, duo castra construxit: vnum sc. in insula prædicta, & aliud in Aruonia, eaq; præsidiariis militibus & rebus omnibus necessariis firmauit. Accidit autem longo interuallo post, vt Yalensis quidam nomine Cynuricus Hir, qui antea principi seruierat, eumq; probe nouerat, necessariorum parandorum causa Cestriam proficisceretur: qui cum omnia, quorum causa venerat, parasset, iamq; domum redire cogitaret: forte fortuna Gruffinum principem suum ferrea cathena constrictum conspicit, eumq; adiit, quem sub cœnæ tempore (custodibus cibo intendentibus) cum in humeros suos extulisset, nemine prohibente, secum asportauit. Princeps itaq; è carcere liberatus, collectis viribus (ad quem omnes vndiq; concurrunt) suas possessiones haud difficulter recuperauit. Postea tamen comes ascito sibi in auxilium Hugone Salopiense, in Monam iterum exercitum ducit, sed frustra: nam cum Salopiensis comes cæsus esset, Cestrensis eius infortunii terrore perculsus, cum ignominia domum reuertitur.*

4 *Gulielmus Salisburius, vir in Cambriæ antiquitatibus egregie versatus, & de patria sua optime meritus, testatur hunc lapidem, de quo hic mentio fit, suo tempore videlicet 1554. in muro cœmiterii ecclesiæ D. Aedani in Mona insula adhuc extare.*

5 *De diuorum Cambriæ & Hiberniæ iracundia & vltione. Locus grauis est, ex intimis mysticæ Theologiæ penetralibus depromptus, accuratissima Sorbonicorum doctorum disputatione dignus. Huiusmodi* μήνις & δίκη *diuorum & reliquiarum frequens est in hoc libro. Hic diuus Tefredaucus Hugonem Salopiẽsem comitem, quoniã canes suos in eius ecclesia nocte quadam posuisset, morte mulctauit, & ipsos canes insanos reddidit. Idem etiam Henricum Regis Henrici primi filium nothum, eo quod sua ecclesiæ non pepercisset, lanceis confossum perire fecit, vt in hoc capite apparet. Diuus Auanus, quia dominator castri de Radnora, cum suis canibus venatoriis nocte quadam in eius Ecclesia incaute pernoctasset, canes rabie, & dominum cæcitate percussit, supr. lib. 1. c. 1. Baculus Cyrici strumosum quendam, qui denarium ob suam sanationem præstituto tempore non obtulit, in pristinum morbum cum confusione redegit, lib. 1. c. 1. Campana Bangu propter suam detentionem castellum de Rayder Gwy incendio consumpsit, eodem cap. sup. pag. 822. Torquis diui Canauci à Reso Demetiæ principe captus & inclusus, eundem Resum à filiis suis capi & includi vltione diuina fecit, supra c. 2. huius libri, pag. 860. Hæc & infinita huiusmodi deliramenta ex monachorum & sacerdotum relationibus scripsit Giraldus, eaque aliquando falsè deridet, aliquando lectorum iudicio relinquit, & nonnunquam iuxta sui temporis consuetudinem strenue defendit: fuit enim in summo tenebrarum regno, eo scil. tempore, quo humanæ traditiones & insulsæ ceremoniæ ab hypocritis in suum commodum &* φιλοχρηματίαν *introductæ, hominum mentes ita dementarant, vt non solum syncera verbi prædicatio sed etiam omnis vera religio exularet, & vix Christianismi nomen esset relictum. Nam superstitiosa ignorantia iam in Ecclesiam, auaritia sacerdotum inuecta, pura Christi dogmata vbique corrumpebat. Quis ergo tam amens est, qui non plane intelligat, has & huiusmodi fabulas plusquam aniles, esse Diaboli instrumenta, quibus is veritatis lumen è mundo penitus tollere conatur? His itaque reiectis & amotis, satius esset firmissimo sacrosancti verbi Dei fundamento niti, illumq; iuxta suæ voluntatis normam sancte & pie colere.*

De Conwy fluuio nauigio transcurso, & Dinas Emrys cum N. S.

CAP. VIII.

REVERSIS à Mona Banchor iterũ, ostensum est nobis principis Oeni sepulchrum, qui in presbyterio coram altari cum fratre minore Cadualadro in spelunca duplici iacebant. Quanquam tamen Oenus ob publicum cum consobrina incestum à beato martyre Thoma excommunicatus obierit. Iniuncto itaque loci illius Episcopo vt visa opportunitate & occasione captata corpus ab Ecclesia quantocius eiiceret: 1 per littora maritima, hinc rupibus præruptis, illinc fluctibus æquoreis arctati, versus Conwey flumen marinis vndis non impermixtum, iter incunctanter arripuimus.

Non procul ab ortu Conwey in capite montis Eryri, qui ex hac parte in Boream extenditur, stat Dinas Emrys, id est, promontorium Ambrosii, vbi Merlinus prophetauit, sedente super ripam Vortigerno. Erant enim Merlini duo, iste qui & Ambrosius dictus est, quia binomius fuerat, & sub rege Vortigerno prophetauit, ab incubo genitus, & apud Carmardhin inuentus: vnde & ab ipso ibidem inuento denominata est Caermerdhin, id est, vrbs Merlini: alter vero de Albania oriundus, qui & Celidonius dictus est, à Celidonia silua, in qua prophetauit, & Siluester, quia cum inter acies bellicas constitutus, monstrum horribile nimis in aera suspiciendo prospiceret, dementire cœpit, & ad siluam transfugiendo siluestrem vsq; ad obitum vitam perduxit. Hic autem Merlinus tempore Arthuri fuit, & longe plenius & apertius quam alter prophetasse perhibetur. Quid autem mortuo Oeno vel in extremis agente filii eiusdem prauo dominandi ambitu, fraterna non respicientes fœdera, nostris diebus inter se gesserint, hic prætereo. Illud autem, quod nostris his diebus notabile censui, prætereundum non putaui. Oenus filius Gruffini princeps Nordwalliæ inter multos, quos genuit filios tantum vnum legitimum suscepit, scilicet Ioruerdum Trwyndwn (quod Cambrice simum sonat) agnominatum, qui & filiũ similiter legitimum suscepit Leolinum. Hic in transitu nostro patruis suis Dauid & Rotherico, quos de consobrina sua cui nomẽ Christiana, Oenus susceperat, quanquã puer tunc duodennis infestare cœpit, & licet totam Venedotiam, præter terram Conani, inter se pro herili portione diuisissent. Licet & præter hoc, Dauid Anglicano fulciretur auxilio, puta qui sororem Regis Henrici secundi sibi matrimonio copulauerat: ex qua & filium quoque susceperat; tamen intra paucos postmodum annos de publico incæstu natos diuitiis pariter & diuitum auxilio fultos, legitimus iste terris omnino carens, & thesauris à Venedotia tota diuina opitulante vindicta viriliter eiecit: nihil eisdem nisi vltroneo motu, bonorumq; virorum consilio misericorditer & ex pietate relinquens. Argumentum adulterinos & incæstuosos domino displicere.

ANNOTATIONES IN Caput VIII.

Gruffinus [1] *filius Conani Venedotiæ princeps duxit sibi vxorem Ancharetam filiam Oeni filii Eduini* Tegenniæ *domini, quæ hunc Oenum principem illi peperit. Oenus primo matrimonio sibi copulauit Claudiam (alias Gladusiam) filiam Lomarchi filii Traherni, filii Caradoci, ex qua natus est Ioruerdus Simus Leolini Magni pater, deinde vinculis iugalibus sibi sociauit hanc Christianam consobrinam suam, filiam nempe auunculi sui Grono prædictæ Ancharetæ fratris.*

De incubis & succubis.

2 *De humana commixtione cum spiritibus aut incubis aut succubis, variæ sunt atq; discrepantes doctissimorum virorum sententiæ. Omnes enim Platonici dæmonas cum mulieribus commisceri, & ex eis generare posse affirmant: Quorum opinioni Michael Psellus in libro de Dæmonibus (quem Ficinus latinitate donauit) Lactantius & alii recentiores accedunt. Augustinus autem quod rumore accepisset duntaxat recenset, nec ipse certi quicquam statuit. Econtra vero AEgyptii, Iamblicus, Cassianus, & è recentioribus, Steuchus, Scaliger, Wierus, & vniuersa medicorum turba, solidis rationib. in medium productis, id ipsum fieri posse constanter pernegant: asserentes dæmonas spiritus esse corpore nudatos, & ideo nõ posse amore fœminarum capi. Sublata causa tollitur effectus: vbi non est corpus, non sunt actus corporei naturales: vbi non sunt membra genitalia, non est desideriũ coeundi: vbi non est cibus & potus, non est sperma: vbi non requiritur successio aut propagatio, non adhibuit natura generãdi facultatem. Sicut spiritus nudi sitire aut esurire non possunt, sic Veneris libidine nequeunt inflammari. Mortale & immortale, corporeum & incorporeum, æternum & caducum, non commiscentur, neq; in propagando naturæ cursu conueniunt. Hæc spiritualis generandi ratio ab hominibus conficta (vt scribit Wierus) & excogitata est, vel per adulationem, ad principum ac potentum familias illustrandas & extollendas: vel per pudorem ad obscuritatem generis aut natalium turpitudinem tegendam: vel per timorem ad stupra mulierum aut adulteria celanda: vel per artem ad ociosorum sacerdotum aut iuuenum libidinem explendam: quod prudentiores semper verum esse perspiciebant. Memoriæ proditum est, Iouem aliquando Danaæ misisse in gremium imbrem aureum. Et Cherea consimilẽ iam olim lusisse se lusum ait, deum sese in hominẽ conuertisse, atq; per alienas tegulas venisse clanculum per impluuium, fucum factum mulieri. At quem Deum? qui templa cœli summa sonitu concutit. Ego homuncio id non facerem? Harum technarum infinita apud Historicos reperiuntur exempla. Nota est illa elegantissima narratio apud Iosephum Antiquitat. Iud. libr. 18. cap. 4. de turpi lenocinio sacerdotum Isidis, in prodenda castitate Paulinæ fœmina probatissima, Decio Mundo, qui cum illa sub persona Anubidis in ipso templo rem habuit. Est & alia huic non dissimilis historia apud Eusebium Pamph. in Ecclesiastica hist. De tyranno Saturni sacerdote, qui Dei sui nomine incubum agebat. Hinc extstimare possumus*

Spiritus carnem & ossa non habet. Luc 24.

Vide Maximum Tyrium Ser. 27.

Spiritualis generatio vnde.

mus ac dignoscere, quomodo Matrona Romana fuerit à Marte compressa: & alii huiusmodi quas Val. Max. & alii historici referunt. Fuit hæc fraus semper vsitata sacrificis, vt hac de causa, simulachra deorum, ipsosque deos & comedere & bibere & coire fingerent. Atq; hic sane fructus est votiui & coacti cælibatus. Gulielmus de Sancto Amore in libro de periculis nouissimorum temporum, negat alios esse incubos dæmonas præter fratres mendicantes, qui (inquit) prius in simplicitate cordis viuebant, post ingressum secta eorum, sunt astuti hypocritæ. Hi incubi dæmones (inquit Author operis de bono vniuersali lib.2.c.56.) ita religiosas virgines illis diebus opprimebant, vt nulla eos crucis signatio, nec aqua benedicta, nec ipsum corporis Christi Sacramentū, abigere valeret. Qua de re Paulus Æmilius, De gestis Gallorum sic scribit. Anno Domini 1260. Mendicantium ordinū fratres suum genus vitæ miris laudib. ac religionis sanctitate, schismatice ac seditiose commendabant. Gulielmus à fano Amoris Sorbonicus doctor aliiq; doctrina clari mendicitatem illam vulgo, ac votiuam sine causa paupertatem improbabāt, contendentes speciem & prætextum religionis dari inerti ac desidiosæ vitæ & mendicationi: liber eius qui adhuc extat in Bibliotheca Sorbonna, damnatus est. Hæc Æmilius. Huiusmodi in omni ætate extiterunt miracula ab improbis & sceleratis hominibus conficta. Vnde satis manifestum est neque Merlinum nec quemquam alium mortalem hominem ab incubo genitum esse, non obstante eo, quod ex Apuleio fabulatur Maugantius (vt est apud Galfridum) de mediante incubi natura inter humanā & angelicam. Mendacissime itaque Simon Magus ex virgine se natum iactabat, vt Deum mentiretur: Nec minus falso Seruius Tullius Laris familiaris filius creditus est: Nam & hi mortales erant, & patres eorum viri & matres fœminæ fuerunt. Merlinus ipse natus est in Cambria, non ex incubo dæmone (vt inquit Baleus) sed ex furtiua venere cuiusdam Romani Consulis cum virgine Vestali, in Maridunensi monialium cœnobio, vt in Breuiario apud Gildam habetur. Et quia in Britannorum gente rigida lex erat, si qua puella in patris domo ex scortatione esset grauida, vt de montis vertice mox præcipitaretur, & vt eius corruptor capite plecteretur: miris illusionibus & mendaciis hoc facinus celatum est, ne veniret in lucem: Aliunde ergo per impostores asseritur eius conceptio, quam ex communi hominum officio & vsu, vt facile deciperentur creduli. Sic ex Apuleio Maugantius medicus interroganti Vortigerno regi incubos adduxit, vt prodigium fuisse putaret. Narratur ab historicis, Merlinum istum carminibus magicis dæmonas quosdam in colloquium vocasse, eduxisseque fertur præstigiis miris ex stagno hoc apud Dynas Embrys *dormientes dracones, qui impedimento erant Vortigerno ne turrim ædificaret: Et ex* Hibernia *per Gigantum choream, prodigiosam in agro* Seueriano *lapidum structuram. Dicitur etiam quod suis incantationibus Vtherium regem in Gorloidis* Cornubiæ *ducis speciem transformauerit, vt Igernæ vxoris potiretur amplexu, & quod ex eo scelerato concubitu Arthurū & Annā genuerit. Sed de his prudentes iudicent. De Maridiun vrbis nomine vide ea quæ annotauimus supra in Cap.10.lib.1. Extant apud Galfridū Histor. Britannicæ libro quarto Merlini vaticinia, obscura quidem illa, & nihil certi continentia, quæ vel antequam eueniant, sperare, vel cum euenerint promissa, vera audeas affirmare: Præterea ita cōposita sunt, vt eadē ad multa diuersarum rerum euenta sensibus ambiguis & multiplicibus, circumflectere & accōmodare quis possit. Et quanquā multi his & huiusmodi imposturis delusi & decepti perierint: tamen hominum credulorum tanta est insania, vt quæ non intelligant, quouis Sacramento, vera esse contendere non dubitent: nec in manifesto interim deprehensi mendacio, se coargui patiantur. Ea est humani igenii vanitas & stultitia cum à vera diuini verbi regula deflexerit.*

Vide supra lib.1. c.12. pag.12.

Merlinus.

Eius miracula.

Vaticinia.

De montanis Eryri, cum N.S.

CAP. IX.

MONTANA vero quæ à Cambris *Eryri* ab Anglis vero *Snowdone* id est Niuium montes dicuntur, quæ à terra filiorum Conani paulatim incrementa suscipiunt, & prope *Degannwy* in Boream se protendunt: contra *Mônam* vero turribus aereis nimis enormiter vsque ad nubes excrescunt, sub silentio non sunt prætereunda. Tantæ siquidem & tam immensæ quantitatis esse perhibentur vt antiquo prouerbio dici soleat: Sicut *Mônam* insulam hominibus in annona, sic *Eryri* in pascuis, coactis in vnum armentis omnibus toti Walliæ sufficere posse. Vnde & his pascuis illud Virgilianum adaptari potest,

Eryri.

Et quantum longis carpunt armenta diebus:
Exigua tantum gelidus ros nocte reponit.

In summis autem montium istorum verticibus duo lacus reperiuntur, sua non indigni admiratione. Alter enim insulam habet erraticam, vi ventorum impellentium ad oppositas plerunque lacus partes errabundam. Hîc armenta pascentia nonnunquam pastores ad longinquas subi[illegible]artes translata mirantur. Fieri namq; potuit vt pars aliqua ripæ olim auulsa, salic[illegible]adicibus aliorumq; fruticū naturaliter insertorum vinculis astricta & colligata, paulatim postea per alluuionē incremēta susceperit: & quoniam violenta ventorum rapacitate, quæ loco tam arduo fere continua reperi-

Llyn & Dyvvarchen.

tur ad varias creberrime ripas impellitur, firmas solo tenus & altas figere radices non permittitur. Alter vero miro & inaudito miraculo pollet: quia cum trium generum piscibus abundet, anguillis, trutis & perchiis: omnes in eo pisces monoculi reperiuntur: oculum dextrum habentes & sinistro carentes. Si rei tam nouæ tamque stupendę rationem scrupulosus lector efflagitet, assignare non pręsumo. Notandum & quod in Albania quoque duobus in locis, vno ad mare orientale & altero ad occidentale pisces marini qui Muluelli dicuntur monoculi reperiuntur, dextrum oculum habentes & sinistro carentes. In eisdem montanis de *Eryri* aquila fabulosa frequentat, quæ qualibet quinta feria lapidi cuidam insidens fatali, vt interemptorum cadauere famem satiet, bellum eodem die fertur expectare: lapidemque prędictum cui consueuit insidere, iam prope rostrum purgando pariter & exacuendo perforasse.

Pisces monoculi.

Aquila fabulosa.

Annotationes in Caput IX.

IN *Septentrionalium parte montium* Eryri, *duæ rupes excelsæ, quas Giraldus hoc in loco turres aereas appellat, quasi prærupta, mari ita proeminent, vt viatoribus per sabulum iter facientibus, lapidibus ita periculosæ pendentibus, ac si iam iam in eorum capita decidere videantur, formidabiles appareant, quæ lingua Cambrica* Penmaen mawr *&* Penmaen bachan *vocantur. Ex omnibus his montibus duo reliquos altitudine & albescentium niuium splendore superant, in quorum cuiusque vertice perennis aquarum scaturigo reperitur, videlicet* Ewythva *&* Carneth Leolin. *Porro in huius montis pede est quidam lacus qui ranarum lacus dicitur: in quo paulo ante hæc nostra tempora, circa Annum Domini 1542. miraculosum quiddam accidisse testantur accolæ etiamnum in viuis agentes, duos nimirum lapides stupendæ magnitudinis qui in lacu erant, eadem nocte ex eodem emersisse, & contra naturæ cursum nitentes, versus montis cacumen latos quantum spatium arcus vno tactu sagittam emittere solet à lacu (vti hodie remanent) constitisse. Hocque absque vlla humana ope factum est. Nam horum lapidum alter domum ingentem magnitudine æquat, quem mille iuga boum non mouerent: alter vero paulo minor est. Cuius rei certitudinis exploranda causa, illustrissimus Princeps Henricus octauus paulo ante mortem quosdam illuc misisse fertur, qui eum de re tota certiorem facerent.*

Penmaen.

Lhyny lhyphaint.

1542. Miraculosa lapidum remotio.

De transitu per Deganwy & Ruthlan, sedem quoque Laneluensem, de viuo Sabulo & Coleshulle cum N.S.

Cap. X.

TRANSNAVIGATO deinde *Conwey* fluuio vel potius maris brachio sub *Deganwy*, monasterio Cisterciensis ordinis super *Conwey* ab occidua fluuii parte à dextra relicto, vsque *Ruthlan* nobile similiter castrum primæui Oeni filii de consobrina Dauid super *Cloyd* fluuium via duce peruenimus: vbi & ab ipso ad instantiam eius magnam eadem nocte decenter exhibiti fuimus.

Est fons non procul à Ruthlan in prouincia de Tegengel, quem non bis tantum die naturali more marino: vicissim & crebro diebus & noctibus nunc vndis deficere, nunc exuberare certum est. Idem refert Trogus Pompeius, quod *Garamantum* est oppidum in quo fons ebullit, qui vicissim nocte dieque friget & feruet. Multis itaque mane ad Christi obsequium allectis, ad pauperculam sedis Laneluensis ecclesiam parum inde distantem transiuimus, vbi & missa ab Archiepiscopo celebrata iter incontinenti agressi sumus, & per diuitem venam fructuosumque argenti scrutinium, vbi pecuniam scrutando *itum est in viscera terræ*, transeuntes in celula de *Basinwerk* pernoctauimus. 4 In crastino vero longum viuumque per loca Sabulum non absque formidine permeantes, Siluestria de *Coleshulle*. i. carbonis colle, à dextra reliquimus: vbi Anglorum Rex Henricus secundus nostris diebus cum primo Walliam hostiliter intrauit, iuuenili impetu & inconsulto calore, arctum illud Siluestre penetrare præsumens, cum detrimento suorum & damno non modico ambiguam bellorum aleam expertus est. Ter enim prędictus Rex in manu forti *Walliam* intrauit. Primo *Nordwalliam* prænominato in loco: Secundo *Sudwalliam* per maritima de *Guladmorgan* & *Gouher* viam versus *Caermarthin* & vsque *Peucadair* intrando, & per *Elenith* & *Melenith* reuertendo: Tertio vero *Powisiam* apud *Oswaldestre*. His autem expeditionibus cunctis Rex ideo minime profecit, quoniam probis p[illegible]æ viris proceribusque Prouinciæ gnaris & peritis, fidem non habuit: solum in his [illegible] à *Marchia* remotos, mores gentis & modos prorsus ignorantes, consiliarios habens principales. In qualibet nimirum expeditione sicut artifici credendum in sua facultate: sic horum præcipue standum est ar-

Finon leinvvi

Lhanelvvy.

H. 2. ter Walliã ingressus est armatus.

est arbitrio, qui circa similia patriæ negotia conuersati diutius & vsitati, mores gentis & modos agnoscunt: Quorumque magnopere refert vt gens inimica quacum ex crebris belli diutini conflictibus hostilitatem plurimam & odium implacabile contraxerunt: eorundem opera vel debilitari possit vel deleri, sicut in vaticinali historia declarauimus.

In hac eadem silua de *Coleshulle* interfecto iuuene quodam Cambrensi per exercitum prædicti regis transeunte, leporarius eiusdem inuentus est per octo fere dies absque cibo domini cadauer non deseruisse, sed illud à canibus, lupis, & auibus prorsus indemne fideliter & admiranda in bruto dilectione conseruasse. Quis itaque patri filius? Quisue Euryalo Nisus? Quis Tydeo Polynices? Quis Pyladi Orestes, hunc dilectionis affectum exhiberet? Ob huius igitur euentus gratiam leporariique fauorem, diutina fere iam fame confecti, ab Anglorum populo Cambriæ gentibus inimicissimo corpus iam fœtidum debito humanitatis officio est tumulatum. *Canis gratitudo erga dominum, vide supra lib. 1. cap. 7. pag. 824.*

ANNOTATIONES IN Caput X.

1 DEGANWY *Castrum erat munitissimum in promontorio Ganganorum iuxta* Conouium *à Malgone cognomento Gwyneth Britannorum rege constructum, quod regale Palatium fuit vltimorum Britanniæ regum scilicet Malgonis, Caretici, Caduani, Caduolloni, & Cadualadri. Hoc Castrum vnà cum oppido adiacenti circa Annum 810. igne Cælesti conflagrasse tradunt Annales Cambriæ: Quod postea Hugo Comes Cestriæ qui illam regionem sibi subiugauit, refecit: tandem vero ab Eduardo primo Angliæ Rege* Conouium *transfertur.* *Deganwy.*

2 Ruthlanæ *Castrum primo conditum est à Leolino Sisilii filio Cambriæ principe, fuitque non solum ipsius Leolini verumetiam Gruffini filii sui præcipuum pallatium. Cum vero Heroaldus Goduini Comitis filius ab Eduardo Angliæ rege, contra dictum Gruffinum Cambriæ principem, regias possessiones deuastantem, cum exercitu missus esset, hoc castrum igne consumpsit Anno 1063. Postea tamen ab Henrico secundo restauratum est, & huic Dauidi, qui eius sororem connubio sibi iunxerat, vt se à fratrum suorum violentia melius tueretur habitationis causa concessum.* *Ruthlanæ.*

3 *De hoc fonte sic scribit H. Lhoyd in suo Britannicæ descriptionis fragmento: in* Tegenia *est miræ naturæ fons, qui cum à mari sex millibus passuum distat in Parochia Cilcensi, bis in die fluit & refluit. Hoc tamẽ nuper obseruaui, luna ab Horizonte orientali ad Meridianum ascendente (quo tẽpore omnia fluunt maria) fontis aquã diminui refluuiumq; pati. Hæc ille. Vide supra lib. 1. c. 10. Annot. 4.*

4 *Ad dimidium milliare à* Basywerke, *est fons hodie celebris à superstitioso (vt scribit idem H. Lhoyd) Wenefredæ virginis cultu nomen habens, cuius aqua pura est, salubris & grati saporis, qui ingenti murorum structura arctatus subito ebulliens, magnum ex se emittit flumen, muscumque odoriferum sua frigiditate gignit. Hoc fonte imperiti & diuinæ veritatis ignari, à monachis eius loci (ad suum priuatum quæstum omnia referentibus) primo seducti, non solum ad Idololatricum & superstitiosum cultum stabiliendum, verumetiam ad omnem vitæ turpitudinem, sub fucata religionis specie fœde abutuntur: affirmantes illũ fontem ad cædẽ prædictæ virginis ex terra primo emanasse & ob meritorũ eius sanctitatẽ, omnes languores tam in hominib. quam in pecoribus (vt legendæ verba habent) sanare. Hanc opinionẽ peperit monachorum auaritia hoc modo. Henricus II. Angliæ rex cum ex* Cambria, *prima sua expeditione reuerteretur, castellum de* Basywerke *præsidiis firmauit & cellam prope idem castellũ pro Templariis construxit, eamq; possessionibus sufficienter locupletauit: Postquam ille Templariorum ordo, communi generalis Concilii decreto deletus esset, Cella illa in cœnobium monachorum conuersa est, Anno 1312. atque illarum possessionum quædam ab Edouardo secundo eisdem monachis concessa sunt. Hi monachi primam huic fonti, miraculosæ sanctitatis opinionem sui quæstus causa procurarunt. Nam ante huius cœnobii erectionem, nullus vnquam scriptor huius fabulosi commenti mentionẽ fecit. Nouam esse igitur hanc fabulã non ante ita multos annos introductã, ex hoc authore facile euincitur. Hic author isto itinere in prædicta cella apud* Basywerke *pernoctauit: Fons etiã eodem in loco quo nunc est eo tempore extitit: nemo (sat scio) illud negabit: de eo tamen fonte nullũ omnino verbum habet. Quod si ad cædem Wenefredæ virginis (quæ longo interuallo ante patrata erat) fons primo miraculose è terra erupisset, habitusq; fuisset ab incolis ea virtute pollere qua asseritur: num huic authori in comitatu Archiepiscopi existenti, illud inauditum esse potuit? An cuiquam credibile videri potest, illum, qui vbique ita diligens atque curiosus erat, in miraculosis fontium, lapidum, baculorum, campanarum & torquium virtutibus perscrutandis & diuulgandis: tam insigne miraculum, tamque diuinum & excellens sacræ virginis in mortales collatum beneficium, tam ingrate & negligẽter velle præterire? An non potius putandum est (quod res erat) superstitiosam huius fontis sanctitatem, adhuc mundo non innotuisse? Verum postea crescente, vna cum oblationum quæstu miraculosarum* *Fons Diuæ Wenefredæ.*

rum sanationum fama, illius cœnobii monachi quæstus sui causa à Romano pontifice circa annum Domini 1420. venales indulgentias eo peregrinantibus procurarunt: & alias iterum indulgentias tempore Henrici septimi regis Angliæ, quando illa ædificia, quæ circa fontem hodie reperiuntur, constructa sunt. Et nostris diebus tempore Mariæ reginæ, Thomas Gouldwel episcopus Asaphensis, has quæstuosas technas & sordes renouauit, easque amplioribus indulgentiis à Romano pontifice perquisitis confirmauit.

De fluuio Deua transcurso & Cestria, cum N.S.

CAP. XI.

TRANSVADATO tandem *Deua* fluuio, sub *Cestria* (quem Cambri *Douerdwy* dicunt) feria tertia ante Pascha die videlicet absolutionis, *Cestriam* venimus. Sicut enim *Vaga* ab Austro sub castro Strigulensi, sic *Deua* à Borea sub Cestrensi Walliam ab Anglia secernit & separat. Item vt asserunt accolæ aqua ista singulis mensibus vada permutat, vt vtri finium Angliæ scilicet an Cambriæ, alueo relicto magis incubuerit: gentem illam eo in anno succumbere & alteram præualere certissimum prognosticum habent. Fluuius iste de lacu quodam cui nomen *Penmelesmere* originem ducit, & cum salmonibus fluuius abundet, nunquam tamen in lacu pisces huiusmodi reperiuntur. Hoc etiam de eodem fluuio notabile reperies: quod pluuiis nunquam, frequenter autem & fere semper ventis exuberat.

Imperatorem quoque Romanum Henricum se iactat hæc vrbs habere sepultum. Qui quoniam suis diebus tam patrem carnalem quam etiam spiritualem summum pontificem scilicet Paschalem incarcerauerat, demum pœnitentia ductus & vltroneus exul effectus sanctam in eremo finibus istis vitam (vt fertur) consummauit. Similiter & Haroaldum Regem se habere testantur: qui vltimus de gente Saxonica Rex in Anglia, publico apud Hastinges bello cum Normannis congrediens, pœnas succumbendo periurii luit, multisque (vt aiunt) confossus vulneribus, oculoque sinistro sagitta perdito, ad partes istas victus euasit, vbi sancta conuersatione cuiusdam vrbis ecclesiæ iugis & assiduus contemplator adhærens, vitamque tanquam Anachoriticam ducens, viæ cursum (vt creditur) fœliciter consummauit. Ex vtriusque (vt fertur) vltimi articuli confessione, veritas antea non comperta, demum prodiit publicata.

Vidimus, quod in oculis nostris nouum apparuit, caseos ceruinos. Comitissa namque & comitis mater ceruas habens domesticas, ex earundem lacte coagulato tres caseos modicos expressos & fiscella formatos Archiepiscopo præsentauit.

Eisdem quoque finibus his nostris diebus visa est vacca ceruina, ad vaccam enim ceruus accesserat: vnde & vacca ceruina processit: parte enim anteriore tota vsque ad inguina bos erat, coxas subinde cum cauda & tibias & pedes expresse cum pilositate & colore ceruinos habens. Sed quia plus pecoris quam feræ præferebat inter armenta resedit. Contigit eisdem in partibus nostris quoque temporibus canem ex simia prægnantem, catulos tandem produxisse parte anteriore tota simiam præferentes, in canem vero versus posteriora descendentes: quos cum aulæ militaris custos rusticus intueretur, prodigiorum nouitate stupescens, & tam deformes biformis naturæ formas abhorrens, baculo quem manu gestabat, non absque damno proprio, & domini (re comperta indignatione quamplurima) cunctos statim interemit.

Mulier manibus carens.

Visa est & in vrbe Cestrensi nostris diebus mulier manca manibus carens à natiuitate, cui tamen contra defectum istum tale natura remedium dederat, vt pedes tam flexibiles tam delicate articulatos haberet; quod articulorum proceritate pariter & flexibilitate, non minus subtiliter quam aliæ mulieres acu suere consueuerit. Et quicquid filo ac forfice manibus fieri solet, citra defectum omnem, cum intuentium admiratione pedibus ista complet.

ANNOTATIONES IN
Caput XI.

ANTIQVVM *huius fluuii nomen (vnde etiam & vrbis)* Devam *fuisse: Ex Ptolomæo, Antonino & aliis perspicuum est. Hinc* Dourdeua *vel* Dofrdeu *(nam vbique v consonantis vim obtinet) id est, aqua* Devæ, Dour *enim Britannice aquam designat: vnde* Devanus æstus: Deva ciuitas, *&* Devania prouincia, *& huiusmodi, quæ apud antiquissimos authores reperiuntur, defluxerunt. In his & huiusmodi antiquis fluminum, vrbium & locorum nominibus, fœde erratur à multis scriptoribus Britannicæ antiquitatis & sermonis ignaris, qui dum sese mirum in modum, in variis*

variis etymologiarum formis confingendis misere torquent, sæpenumero δὶς διὰ πασῶν à scopo absunt.

De Lacu Tegydeo *sic scribit Lelandus in Genethliaco:*

Hispida quà tellus Meruinia respicit Eurum,
Est lacus antiquo Penlhinum nomine dictus:
Hic lacus illimeis in valle Tegeius alta
Late expandit aquas, & vastum conficit orbem,
Excipiens gremio latices, qui fonte perenni
Vicinis recidunt de montibus, atque sonoris
Illecebris captas demulcent suauiter aures:
Illud habet certe lacus admirabile dictu,
Quantumuis magna pluuia non æstuat: atqui
Aere turbato, si ventus murmura tollat
Excrescit subito rapidis violentior vndis,
Et tumido superat contemptas flumine ripas.
Deua lacu celebris fluuius prorumpit ab isto.

Hæc ille:

Quod hic fluuius ventis tantum extra ripas diffluere dicitur, veritas sic habet: illũ scilicet excrescere pluuiis & tempestatibus non aliter quam cætera flumina: non ita tamen abundanter ripas egreditur, atq; facit Africo sufflante. Nam ventus ille inter duos montes per lõgitudinem lacus perflans, aquam vehementer commouet, suoque impetu in confluentem amnem ea parte qua perfluit ex lacu eijcit & impellit, atq; sic maxima fluminis inundatio efficitur. Lacus vero ipse nunquam intumescit ventis, sed potius euacuatur & ventorum violentia quasi exhauritur: nisi forte naturalis aquæ cursus impediatur contrario vento, qui aquam retrocedere suo sufflatu cogat, ita vt lacus ea ratione excrescat: quod raro fit. Quod autem de piscibus huius lacus scribit H. Lhoyd verissimum esse ab accolis constantissime asseritur. Hoc (inquit) notatu dignum, piscium quoddam genus illi stagno singulare nunquam in fluuio inueniri, nec Salmones in amne frequentes, vnquam lacum ingrediuntur.

Vbi dicitur Deuam *fluuium* Cambriæ *&* Loegriæ *metam esse: intelligendum est id verum esse, ab* Hilcuria *vsque ad castrum Leonum: inde autem versus meridiem terminus est linea ducta ab eodem Castro, ad* Pengwern Powys, *id est, Salopiam: & postea ad Castrum Isabelis ad Sabrina ripam positum: ita vt Cantredi de* Trefred *&* Maelora, *ad* Cambriam *pertineant: Sicuti manifestum est in Articulis pacificationis facta apud Montem Gomericum inter Hen. 3. Angliæ regem & Leolinum filium Gruffini,* Cambriæ *ex Brit. stemmate principem vltimum.*

De transitu per Album monasterium & Oswaldestree, Powisiam quoque Slopesburiam, cum N. S.

CAP. XII.

HIc itaque Paschali festo debita solemnitate completo, multis quoque ad Archiepiscopi monita cruce signatis, versus Album monasterium iter aggressi sumus. Et inde versus *Oswaldestree*: vbi tanquam in ipsa regionis Powisiensis ora occurrerunt nobis *Powisiæ* principes, Gruffinus Madoci filius & Elissa, & alii cum populo terræ suę; vbi nonnullis ad crucem allectis. Ab episcopo namque loci illius Reinerio multitudo fuerat ante signata.[2] A Gruffino terræ illius principe consobrina sua Anchareta: s. Oeni principis filia quã publico gentis illius vitio, diu pro vxore tenuerat, coram Archipręsule palã abiurata.[3] Apud *Oswaldestree*, id est, Oswaldi arborẽ pernoctauimus, à Gulielmo Alani filio iuuene nobili ac liberali ad importunam eiusdem instantiã Anglicanæ sumptuositatis more splendide nimis & laute procurati. Acciderat autẽ his in partibus paulo ante Reinerio episcopo crucem prędicante, iuuenem quendã perualidum, cũ à sociis cruce signatis, ad eiusdem signi susceptionem cum instantia magna verbis suasoriis inuitaretur, demum respondisse: priusquam, inquit, Domini mei mortẽ hac lancea quam manu gesto vindicauero monitis non acquiescam, Oenum significans Madoci filium virum egregium ab Oeno de Cevelioc consobrino suo dolosẽ nuper & scelerose peremptum. Et inter loquendum, cum ira vindice deferuens, lanceam fortiter excuteret, ipsa forte ex vtraque manus excutientis parte confracta statim in terram decidit, tantum trunculo quem manu claudebat ei remanente. Quo prognostico perterritus plurimum & consternatus, tanquam certissimo crucis suscipiendæ signo, prouocatus crucem illico sponte suscepit.

Archiepiscopus hic fuit extra prouinciam suã in prouincia nimirum Eboracensi.

Lancea miraculose confracta.

In hac tertia Walliæ portione quæ *Powisia* dicitur, sunt equitia peroptima, & equi emissarii laudatissimi, de Hispaniensium equorũ generositate, quos olim Comes Slopesburię Robert⁹ de Belesmo in fines istos adduci curauerat, originaliter ꝓpagati. *Equi ex Hispania in Cambriã delati.*

Vnde

Vnde & qui hinc exeunt equi, cum nobili formæ pictura ipsa protrahente natura, tam membrosa sua maiestate, quam incomparabili velocitate valde commemorabile reperiuntur.

Hic Anglorum Rex Henricus secundus cum expeditione quanquam inutili, sumptuosa tamen & nobili nostris temporibus *Powisiam* intrauit. Vbi demembratis solum obsidibus, quos antea susceperat, subita & inopinata pluuialium aquarum inundatione, frustra reuerti compulsus est. Die namque præcedente Anglicanæ exercitus satrapæ Wallensium ecclesias aliquot cum villis & cœmiteriis igne apposito cōbusserunt. Vnde & Oeni magni filii cum expedita exercitus iuuentute patrem aliosq; principes suos super hoc acriter commouerunt, dicentes & asserentes se Anglorum ecclesiis de cætero nullatenus deferre velle. Cumque totus propemodum in hoc cōmuniter assentiret exercitus, solus Oenus vt erat vir in gente sua moderantiæ magnæ & sapientiæ, sedato tumultu, demum in huiusmodi verba prorupit: Mea quidem in hanc sententiam non concordat opinio, gratulari namque potius ob hoc & gaudere debemus, quia cum Anglis nisi diuino fulciamur auxilio, longe impares simus: ipsi in hoc facto deos quoque (qui & se & nos potenter vindicare prçualent) inimicos constituêre: Proinde & deuote domino compromittamus nos ecclesiis locisque sacris maiorem solito reuerentiam exhibituros & honorem. Quo facto præscriptam nocte sequente diuinitus emissam sensit Anglorum exercitus vltionem. Progressi sumus inde versus Slopesburiam à Sabrinæ fluuio complexam: vbi & diebus aliquot recreandi respirandique gratia perendinauimus. Et tam ad Archiepiscopi monita quam ad gratiosos Archidiaconi Meneuensis sermones ad crucis obsequia multos alleximus. Oenum quoque de Ceuelioc quia solus inter Walliæ principes Archiprçsuli cum populo suo non occurrerat, excommunicauimus. Oenus iste præ aliis Cambriæ principibus & linguæ dicacis extiterat, & in terræ suæ moderamine ingenii perspicacis. Hic autem cum Anglorum rege Henrico II. quoniam primatibus gentis suæ viris semper fere contrarius esse, Regique fidelius adhærere videbatur, familiaritatem contraxerat plurimam. Vnde & aliquando cum Rege apud Slopesburiam in mensa sedens, cū ei de panibus propriis vnum in honoris (vt assolet) & amoris signum Rex misisset: ipse statim in regio conspectu tanquam eleemosynarium panem in frusta concidit: & eleemosynarii more primo remotius exposita, deinde singulatim retracta comedit vniuersa. Cuius rei rationem cum rex requisisset: Respondens Oenus sub risus modici simulatione: Domino (inquit) meo morem in hoc gero: Subtiliter & acute in regem, qui ecclesiasticos honores vacantes diutius in manu tenere consueuerat, ambitus & auaritiæ notam intorquens.

Viri nobiles Cambriæ huius visitationis tempore.

Notandum hic quoque quod viri tantum nostris diebus in tribus Walliæ partibus, iustitia, prudentia principalique modestia regiminis emicuere: Oenus Gruffini filius in *Venedotia*: Meredyth nepos eiusdem, filius Gruffini quem fata festina surripuere in *Suduallia*: Oenus iste de Ceuelioc in *Powisia*. Duo vero largitatis eximiæ prærogatiua enituere, Cadwaladarus filius Gruffini in *Venedotia*: & Gruffinus de Maelor filius Madoci in *Powisia*: Resus autem Gruffini filius in *Sudwallia*, libertate & animositate laudem meruit. In *Venedotia* vero Dauid Oeni filius: & in *Sudwallia* finibus de *Morgannoc*, Hoelus filius Iorueth de vrbe legionum æqua se inter Cambros & Anglos trutina librantes fidem integram & opinionem seruauerunt.

ANNOTATIONES IN Caput XII.

INGREDITVR *hic Archiepiscopus in tertiam Cambriæ partem, peragratis aliis duabus,* Demetia *videlicet &* Venedotia. *Hæc pars post aduentum Normannorum in hanc insulam, vnum aliquem supremum sui principem non agnouit. Nam post mortem Blethini filii Conuini, qui vltimus totius* Powysiæ *possessor extitit, iuxta illud Bardi,*

Powysia.

Blethyn ap Convyn bob cwys
y hûn bioedh hên Bowys. id est,

Powisiam veterem solus Blethinus habebat: Altera huius prouinciæ pars, ad Septentrionalem Sabrinæ *ripam sita, inter quinque eius filios distributa est: vnde infinitæ contentiones, proditiones perfidæ, & plurima homicidia consequuta sunt: Donec tandem Blethini filiis & nepotibus, maxima ex parte interfectis & deletis, ea pars iterum, præter eas portiones quas Normanni, (qui alteram partem ad meridiem protensam fere totam diripuerant) vi & armis possidebant, ad Meredythum filium Blethini, qui reliquis fratribus superuixit, deuoluta est: & post illius mortem, inter duos eius filios Madocum,*

cum, scilicet, huius Gruffini de Maelora patrem & Gruffinum patrem Oeni de Cebelioc (de quibus mentio fit in hoc capite) dispartita est, & postea inter eorum filios & nepotes. Hi non Principes, sed Domini in sua quisque regione, dicti sunt: & Regum Angliæ aduersus Cambriæ principes fere semper sequuti sunt partes.

2 *Iste Reinerus episcopus Asaphensis in hac regione domicilium habuit, vbi fere semper morabatur. Hic decimas omnes granorum & fœni ad ecclesiam de Albo monasterio Sancti Oswaldi pertinentes, cum capella sua de Sancto Martino, & aliis capellis suis: quibus duodecim clerici (quos vocant seculares) qui fere semper suas legitimas vxores habebant, alebantur, monachis de Salopia concessit: & prædictos clericos Papali auctoritate expulit.*

3 *Hic Gruffinus fuit filius Susannæ sororis Oeni patris huius Anchareta.*

4 *De hac expeditione Henrici secundi contra Cambros, vide quæ supra annotauimus in cap. 10. libri primi Annot. 3.*

De transitu per Wenloch, Brumfeld, Castellum de Ludlow, & Leonis monasterium, vsque Hereford.

CAP. XIII.

PROFECTI sumus inde versus *Wenloch*, per arctam viam & præruptam, quam malam plateam vocant. Hîc autem contigit nostris diebus, Iudæo quodam cum Archidiacono loci eiusdem cui cognomen Peccatum & Decano cui nomen Diabolus versus Slopesburiam iter agente, cum Archidiacono forte referente audiret, Archidiaconatum suum ab hoc loco qui mala platea dicitur, incipere, & vsque ad malum passum versus Cestriam durare: considerans & intelligens quoque tam Archidiaconi cognomen quam & Decani agnomen, lepide satis & facete subiecit: Mirum, inquit, si ab hac vnquam patria me mea sors reducat incolumem, cuius quippe Peccatum Archidiaconus, Diabolus Decanus, Archidiaconatus vero mala platea introitus, & malus passus exitus.

Transiuimus autem à Weneloch per Cellulam de Brumfeld: per nobile Castrum de *Ludlow*: 2 per Leonis monasterium vsque Herefordiam, *Melenyth* & *Eluel* à dextra relictis: à puncto quo per Walliam laboriosum hoc iter arripuimus, tãquam in circino circumeundo, ad punctum denuo iam reuersi.

In huius itaque legationis longo laudabilique labore, circiter tria virorum millia crucis signaculo sunt insignita, lanceis & sagittis expeditissima martiisque negotiis exercitatissima: solam cum hostibus fidei congrediendi moram communiter accusantia: fructuose quidem Christi obsequiis, ac fœliciter obligata, si salutiferæ crucis expeditio tam expedite fuisset tantaque maturatione profecta, quanta fuerat tam diligentia quam deuotione collecta. Porro occulto Dei iudicio sed nunquam iniusto Imperatori Romano viæ: regibusque nostris discordiæ data sunt impedimenta: regi Siculo, qui præ cunctis terræ regibus, terram sacram annonis & alimentis in tantæ desolationis articulo sustentabat, mors inopinata & intẽpestiua: & mortis sequela Principum nostrorum grauis ob regni iura decertatio: Grauissima fidelium populi transmarinis interea partibus fame & inedia miserabiliter afflicti, medios inter hostes expectatio. Veruntamen vt intellectum forte præbeat vexatio: vt aurum igne probetur: & virtus in infirmitate firmetur, hæc accidere permittũtur. Aduersitas quippe (Gregorio testante) quę bonis votis obiicitur, probatio virtutis est, nõ iudiciũ reprobationis. Quis enim nesciat quam prosperum fuit quod Paulus Italias vergebat, & tam vehemens naufragium pertulit? Sed nauis cordis in maris fluctibus integra stetit.

3000. viri sunt cruce insigniti, in hac legatione Cambriæ.

ANNOTATIONES IN

Caput XIII.

HOC *castellum de* Dinam *(sic enim vicus ille vsque in hodiernum diem dicitur) primo constructum est à Rogero de Monte Gomerico Comite Salopiæ: verũ postquam Robertus de Belesmo filius eius proditionis causa regno pulsus esset, Henricus primus dedit idem castellum cum adiacenti valle Coruensi, Fulconi de Dinam militi, à quo in familiam Piperellorum pertransit. Deinde possessio fuit Walteri de Laci militis, patris Gilberti de Laci, cuius filia & hæres matrimonialiter coniuncta fuit, domino Galfrido de Genivile, cum honore de* Coruedale *& castro de* Ludlow *&c. Postea vero Rogerus de Mortuo mari, primus Comes Marchiæ, eundem honorem & Castrum cum aliis possessionibus obtinuit, cum filia & herede domini Petri de Genivile, dicti Galfridi nepte: Et sic tandem ad Regiã familiam cum vniuersis Mortimerlorum possessionibus deuenit: atque hodie præcipuum Principis* Cambriæ *Pallatium, & Præsidis eiusdem Prouinciæ domicilium habetur.* **Ludlovve.**

Descriptio Baldwini Cantuar. Archiepiscopi.

CAP. XIV.

EIVS autem cuius legationis insignia, & quasi peregrinationis sanctæ prælūdia succincta breuitate prælibauimus; tam interioris hominis quam exterioris proprietatem exprimere, præter rem ne putetur. Erat itaque vir fuscus, vultu simplici ac venusto, statura modica, pro corporis captu habitudine bona, ad tenuitatem tamen quā ad corpulentiam magis accommoda. Erat enim vir modestus ac sobrius, vir abstinentiæ magnæ & continentiæ tantæ, vt vix vnquā in ipsum quicquam sinistrum ausa fuisset fama præsumere, vir sermone parcus, iracundia serus, cunctis propemodum naturæ motibus vel dotibus temperatus: erat quippe velox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram: literarum studiis à puerilibus annis affatim imbutus, & iugum domini ab adolescentia portans, moribus & vita eminens in populo lucerna fuit. Vnde & Archileuitæ quem Canonice adeptus fuerat, cedens honorem & sponte deserens, mundique pompas alta mente despiciens, Cisterciensis ordinis habitum sancta cum deuotione suscepit. Et quoniam moribus olim plusquam monachus extiterat, infra anni terminum Abbas effectus: & intra paucos postmodum annos in episcopum, deinde in Archiepiscopum est sublimatus, tanquam super pauca fidelis inuentus & ob hoc supra multa constitutus. Cæterum quoniam (vt ait Tullius) Nihil simplici in genere omni ex parte perfectum natura expoliuit: innatæ benignitatis mansuetudinem, quam priuatus exercuerat, in potestate non exuens, tantum baculo sustentans, & non virga castigans, tanquam vbera dans matris, & non verbera patris: remissionis in publico graui cum scandalo notam incurrit. Adeo nempe lenitatis in ipso tepor ac torpor, pastoralem penitus rigorem absumpsit, vt melior monachus simplex quam Abbas, melior episcopus quam Archiepiscopus fuisse videretur. Vnde & eidem Vrbanus Papa quandoque scripsisse recolitur in hunc modum: *Vrbanus seruus seruorū Dei Monacho feruentissimo, Abbati calido, Episcopo tepido, Archiepiscopo remisso salutem, &c.*

Inter primos Thomæ martyris successor hic secundus audita saluatoris & salutiferæ crucis iniuria, nostris proh dolor diebus per Saladinum irrogata, cruce signatus, in eiusdem obsequiis tam remotis finibus quam propinquis, prædicationis officium viriliter assumpsit. Et postmodum iter arripiens nauigioque fungens, apud Marsiliam transcurso tandem Pelagi profundo, in portu Tyrensi incolumis applicuit: & inde ad exercitum nostrum obsidentem pariter & obsessum Aconem transiuit: vbi multos ex nostris inueniens, & fere cūctos principum defectu, in summa desolatione iam positos & desperatione: alios quidem longa expectatione fatigatos: alios fame & inopia grauiter afflictos: quosdam vero aeris inclemētia distemperatos diem fœliciter in terra sacra clausurus extremum, singulos pro posse vinculo charitatis amplectens, sumptibus & impensis, verbis & vitæ meritis, confirmauit. Cuius cum vniuerso fidelium cœtu, vias, vitas & actus, dirigat in veritate, & ad gloriam nominis sui fideique palmam quam ipse plantauit, manus eorum ad prœlium doceat, & digitos eorum ad bellum, ille qui solus via, veritas est, & vita: via sine offendiculo, veritas sine ambiguo, vita sine fine.

ANNOTATIONES IN Caput XIV.

PRÆCIPVA *causa dissidii inter Regem & Thomam Cantuariensem Archiepiscopum hæc fuit. Cum Rex in Parlamento ad Northamptonensem vrbem conuocato, ad maiorem subditorum suorum securitatem: & pacem conseruandam, leges statui vellet: vt proditionis & homicidii crimen, in clericis & religiosis personis, quemadmodum & in aliis capitale haberetur: atque vt rei coram publicis Regni iudicibus sisterentur, & causam dicere coacti, secundum leges in ea parte salubriter aditas iudicium subirent: huic legi, Thomas nullo modo assensum præbere voluit, affirmans clericos & religiosas personas non esse coram regni Iudicibus conueniendos. Sed ab omni seculari iurisdictione esse immunes,*
1.Par.16. *quia scriptum est; Nolite tangere Christos meos. Qua in re gloriosum sibi fore duxit, cum rege pertinaciter & pernicioso exemplo contendere. Nec erat ille religionis causa trucidatus: sed rege inscio; iusta tamen de causa, etsi non iuste: quia s. regi suo secundum ipsum Dei mandatum leges subditis suis in proprio regno statuenti, contumeliose se opposuerat: & è regno non prius petita domini sui licentia arroganter & contumeliose aufugiens, Gallia regem contra illum concitauerat. Vnde colligere licet, pertinaces Pontificia tyrannidis propugnatores, etsi regibus suis rebelles, & patria proditores extiterint, ab ipso tamen Pontifice pro gloriosis martyribus reputari.*

CAM-

CAMBRIÆ DESCRIPTIO, AVCTORE SIL. GIRALDO CAMBRENSE.

CVM ANNOTATIONIBVS DAVIDIS POVELI SACRAE THEOLOGIÆ professoris.

SIL. GIRALDI CAMB. STEPHANO CANTVAR. ARCHIEPISCOPO, IN CAMBRIÆ DESCRIPTIONEM PRÆFATIO PRIMA.

ILLE ego qui quondam Hybernicam Topographiam cum abditis suis & naturæ secretis, in tribus distinctionibus triennii labore digessi, & vaticinalem expugnationis Hibernicæ subsequenter historiam duabus distinctionibus biennali lucubratione compleui: quiq; Itinerarium educens laboriosam viri sancti per Walliæ fines legationem sub ignorantiæ tenebris perire non permisi, Cambriæ nostræ descriptionem, gentisq; naturam aliis alienam nationibus & valde diuersam, hoc opusculo declarare, tibiq; vir inclyte Stephane Cant. Archiepiscope, (quem religio pariter & literatura commendant) sicut Itinerarium olim, sic præsentem quoque diligentiæ nostræ laborem vestræ sanctitati destinare disposui, quanquam tanto forte viro munus indignum, digno tamen cui digna donentur præsentatum.

Obiiciunt autem nonnulli & sub dilectionis specie me pictori assimulant, qui preciosis abundans coloribus, & tanquam Zeuxis alter præcellens, vbi Palatium insigne aut templum depingere cum multa expectatione sperabatur, tugurium aliquod seu vile quodcunque in sui natura, despectumque tanto artificio, tantisque sumptibus illustrare contendit. Sic etenim inter tantas tamque illustres mundi materias, me finales hos terrarum angulos Hiberniam scilicet & Cambriam literis extollere, rhetoricisque coloribus insignire velle, mirantur.

Præterea dicunt alii & acutius obloquuntur, collatam desuper gratiam non in infimis istis euacuandam, nec in principum laudes vana lucubratione consumendam, qui hodie nec literati nec largi, gloriosa literarum studia nec remunerare norunt, nec laudare. Quinimmo, quod desursum illabitur, potius ad superna referri & eius ad gloriam cuncta reuerti debere, de cuius plenitudine id totum accepimus: eiusque summopere laudibus inseruire, à quo omne donum perfectum tanquam ab indeficiente fonte descendit: cui vere nunquam ingrato nihil vnquam oblatum transit irremuneratum. Sed quoniam nobiles aliarum regionum historiæ egregiis olim editæ scriptoribus, in lucem prodiere: nos ob patriæ fauorem & posteritatis, finium nostrorum abdita quidem euoluere, & inclyte gesta, nec dum tamen in memoriam luculento labore digesta, tenebris exuere, humilemque stilo materiam efferre, nec inutile quidem nec illaudabile reputauimus. Troiano nimirum excidio, Thebis & Athenis, Lauiniisque littoribus, impar & inculta quid addere posset opera nostra? Quin igitur actum agere, quasi nihil agentis opus existeret: malui potius & longe praelegi pauperes finium nostrorum historias ab aliis hactenus omnino fere relictas, industria nostra parentibus & patriæ non ingratas declarare, & sic postmodum ad maiora pedetentim & paulatim anhelare. Et vt ex minoribus vtcunque liqueat istis, quemadmodum maiores cum sors materias obtulerit, noster valeat stilus explicare. Adhæc etiam quia quædam agenda sunt, & alia non prætermittenda: rudis adhuc viridisque iuuentutis conamina licuit in istis & similibus exercere: ne sub otio penitus & delicii fonte desidia, tempora transeant dulciora.

Hæc igitur quasi præludia quædam ad inclytos scientiæ scientiarum thesauros quæ sola scit scire, sola scientes facere hominem tam regere quam imbuere, quasi præambula prælibauimus. Quam solam facultates aliæ tanquam pedissequæ reginam longe sequuntur. In his itaque tanto ædificio iuuenilibus annis tuta struentes fundamenta ad eximios tam matura tam sacra scientiæ tractatus postmodum explicandos maturiores annos Deo duce vitaque comite reseruabimus. Ardua quippe fides (vt ait poeta) robustos exigit annos. In aliis itaque gratam istius moram facere fas est, sed moderatam: In hac non solum morari verumetiam mori desiderabile.

Porro ad hæc ingrediendum inducias petimus, sed exiguas, donec cum libello de principis instructione toties promisso, Cambriæ quam præ manibus habemus descriptio & Brytannica Topographia in publicam notitiam emanauerint.

Præ aliis itaque Britanniæ scriptoribus, solus mihi Gildas (quoties eundem materiæ cursus obtulerit) imitabilis esse videtur. Quia ea quæ vidit & ipse cognouit scripto commendans, excidiumque gentis suæ declarans potius quam describens, veram magis historiam texuit quam ornatam. Gildam itaque Giraldus sequitur, quem vtinam moribus & vita sequi posset, factus eiusdem, plus sapientia quam eloquentia, plus animo quam calamo, plus zelo quam stilo, plus vita quam verbis imitator.

PRÆ-

PRÆFATIO SECVNDA ad eundem.

VM inter varia literarum ſtudia ad hiſtorias ſcribendas ſtudioſe mentis aciem applicuerim, inprimis patriam patriæque vicinas & conterminas ex induſtria regiones, ne natali ingratus ſolo viderer pro ingenii modulo literis illuſtrare: & ſic ſeriatim ad vlteriora, Deo duce vitaque comite (quaſi ſalutata primum patria) tranſire diſpoſui. Sed quoniam nonnulli viri magni (quos vidimus & nouimus) quibus literæ nauſeam creant, libros egregios eis oblatos ſtatim in ſcrineis recondere, & tanquam perpetuo carceri tradere & retrudere ſolent: A te (vir optime) cui præſens opuſculum tranſmitti depropeꝛat, petitum ſi placet & impetratum eſſe cupio, quatenus hæc noſtræ diligentiæ monumenta, ſicut & priora à nobis exarata, quanquam in ſe modica, aliquando tamen & aliquibus forſan accepta futura, tenebris inuolui quæ lucem deſiderant, non permittas: ſed ea potius quæ publicata pulchrius elueceſcunt, voce liberali ac libera iubeas in commune deduci. Pretium quippe laboris & præmium reputem, ſi ſopitis interdum orationum inſtantiis & occupationum curis, vel oculos ad hoc quandoque legendum, vel ſaltem aures attente accommodes: Nec enim aliam à vobis, (cum hodie ſcripta nemo remuneret) vel expeto vel expecto retributionem: quanquam rationi tamen id diſſonum minime foret, niſi à magnatibus hodie quaſi coniuratio in authores facta fuiſſet: ſi ille qui tot virtutibus & tam induſtriæ q̃ naturæ dotibus, moribus electis & munificentiis his noſtris diebus longe præeminet & pręcellit, & in hac virtute ab aliis omnib. derelicta dudū & deſtituta, ſe ipſum ſpectabilē & quaſi ſingularē exhiberet: Ille, inquā, (vt breui eloquio laudis ad cumulum multa concludam) cui verſus illi Martialis ad Traianum ſub Diocletiano militantem digne poterint adaptari,

Laudari debes, quoniam ſub principe duro,
Temporibusq́; malis auſus es eſſe bonus.

Et illi Maronis ad Mæcenatem, principis manſuetudinem declarantes,

Omnia cum poßis tanto tam clarus amico,
Te ſenſit nemo poſſe nocere tamen.

Ad hæc autem obiiciunt multi, & hi pręſertim, qui dicuntur amici, ob ſtudii vehemētiam me rebus ſecularibus negotiiſq; familiaribus minus intentum, & ob hoc ſegnius in mundanæ dignitatis gradibus prouehendum, authorum olim tam Hiſtoricorum quam Poeticorum authoritatē in deſuetudinem abiiſſe: literarum honorē cum literatis principibus pręteriiſſe: aliis hodie viis ad honorem perueniri. Fateor, hęc equidē fateor, & facile veris acquieſco. Sequuntur enim principes improbi, Curiā cupidi, codices clerici, & pixides ambitioſi. Sed quoniam trahit ſua quemq; voluptas, me literarum à pueritia traxit amor, & tanquā deliciarum omnium caput literatæ ſtudium delectat eloquentiæ. Hoc itaq; prædiṫus voto, ſupra coętaneos multos ſcrutabunda tā naturaliū curſus rerum quā excurſus inquiſitione profeci, & poſteritati cōſulens, inclyti noſtri tēporis acta, ſub ſilentio perire nō permiſi. Nec iſta tamen abſq; labore cōplentur plurimo ſed iucundo: difficilis namq; eſt certa rerū ſingularum indagatio, difficilis inquiſitæ ſimul & exquiſitæ veritatis ordinata diſpoſitio, & ab initiali puncto finalē ad vſque terminum non diſcrepante materia recta per medium funis extentio, difficilis quoq; quatenus tam verbis quam ſententiis ſcintillet oratio & ornati ſermonis eloquutio, quippe cum ad plicandā memorandorum ſeriē, non minus interdum elegantium verborum torquet electio, quam vexat inuentio. Tanto namq; propenſiore opus eſt opera, tantoq; ſingula prius elimanda videntur quā eliminanda, quanto ſcripto cōmendata ſe multorū oculis ſubiicere non formidant; nec ſolum pręſentibus ſed & futuris, argutorū ſimul ſubitura iudicium & offenſorum: verba nimirum emiſſa quia ſtatim euolant & euaneſcunt nec laudis eorū memoria, nec vituperii diuturna. Scripta vero quando ſemel & publicata non prętereunt, ad auctoris ſui permanentem vel gloriā extant vel ignominiam: quando vt ait Seneca, Liuidi lectoris malitia dictionem ſanam & inſanā pari reuoluit appetitu, non amplius cōcupiſcens electa quæ laudet, quam deſpecta quæ rideat. Vnde Poeta.

Diſcit enim citius, meminitque libentius illud,
Quod quis deridet, quam quod probat & veneratur.

Igitur inter ſtudia laude digniſſima huius quoque ſtudii laus nō vltima. Hiſtoria namque (vt ait moralis ille philoſophus) eſt antiquitatis auctoritas, teſtis temporum, lux

veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuncia vetustatis. Tanto deniq; labor hic delectabilior, quanto dignius quam aliena recitare, recitanda proferre: Quanto appetibilius ab aliis eligi quam bonus aliorum elector videri. Quanto laudabilius digne ab aliis in laudem efferri, quam dignus aliorum laudator haberi. His itaque pascor, deliciis & reficior, Hieronymo malens similis esse quam Crœso, longeque opibus cunctis opum approbans contemptorem. His gratulor deliciis & delector, semper intemperantiæ modestiam, semper honestam superfluitati pręferens sufficientiam: & quando illa pereunt, ista perire non possunt: Illa transeunt, ista cum æternitate contendunt. Semper lucro laudem, semper gazis gloriam anteponens.

SIL. GIRALDI CAMBR. CAMBRIÆ DESCRIPTIO.

De longitudine Cambriæ & latitudine, soli natura, & tribus Britonum reliquiis.

CAP. I.

CAMBRIA, quæ adulterino vocabulo vsitatoque magis sed proprio minus modernis diebus Wallia dicitur, ducenta millia passuum in longum, circiter vero centum millia in latum habet. Longitudo namque à portu *Gordber* in Mona vsque ad portum Eskewin in *Venta* quasi per octo dietas extenditur. Latitudo vero à *Porthmawr* Meneuiæ, id est, portu magno vsque *Rydhelic*, quod Latinè Vadum salicis, Anglice vero nunc *Wilowforde* dicitur, quasi per quatuor dietas expanditur: montibus excelsis, vallibus imis, siluis immensis aquis & paludibus terra munitissima, adeo vt à tempore quo Saxones primum insulam occupauerant, reliquiæ Britonum qui in has partes secesserunt, nec ab Anglis olim, nec à Normannis postmodum expugnari ad plenum potuissent. Illi vero qui australem angulum, qui à ducis Corinæi nomine nomen accepit susceperunt, quia terra tam munita non est, adeo rebelles esse non valuerunt. Tertia namque Brytonum extantium pars quæ Armoricum australis Galliæ sinum obtinuit, non post Britannicum excidium sed longe ante à Maximo rege tyranno translata est: & post multos graues quos Britannica iuuentus cum ipso sustinuit bellicos sudores, vltimis his Galliarum finibus imperiali munificentia est remunerata.

Cornubienses.

Brytones. Armoricani.

ANNOTATIONES IN Caput I.

[1]*VETERVM Britannorum reliquiæ, quæ nunc in tribus regionibus, Cambria, scilicet Cornubia & Armorica disiuncta habitant, Britannici sermonis antiquitatem ita etiam hodie retinent, vt in ipsis vocabulis & rerum nomenclaturis vnius regionis incolæ cum alterius incolis loquentes sensum facile percipiant: Quanquam in Syntaxi & loquutionis forma, quæ in re ex Anglorum & Gallorum mixtione & iurisdictionis prærogatiua, à Britannici idiomatis antiqua consuetudine nonnihil declinauerunt, (vt in odis & rhythmis antiquis videre licet) aliquando discrepent.*

De diuisione Walliæ totalis in tres partes.

CAP. II.

DIVISA est antiquitus Wallia totalis in tres partes tanquam æquales, plus æquiualentiæ tamen quam iustæ quantitatis & proportionis habita consideratione. *Venedotiam* scilicet quæ nunc *Nordwallia* id est, Borealis Wallia dicitur. *Demetiam* vel *Sudwalliam* id est Australem Walliam quæ Britannice Deheubarth, id est dextralis pars dicitur. *Powisiam* quasi mediam & orientalem. Diuisionis autem huius causa erat Rodericus magnus, qui Britannice Roderi Mawr dicebatur, totique Walliæ pręsidebat. [1] Hic tres filios habuit, Meruinum, Anarawt & Cadelh, qui tres totam Walliam inter se diuiserunt. Meruino cessit Nordwallia, Anarawt Powisia, [2] Cadelh cum populi totius & fratrum benedictione Sudwallia: Ipsa nimirum quanquam quantitate longe maior, propter nobiles tamen qui *Vchelwyr* quasi superiores viri vocantur, quibus abundabat, qui & dominis rebelles esse solebant, dominumque ferre detrectabant, deterior esse videbatur. Cadelh autem pręmortuis fratribus totius Walliæ demum monarchiam obtinuit, & successores sui similiter vsque ad Theodorum. Descendentes enim à Theodoro tantum Sudwalliam obtinuerunt, sicut & pater eorum. Hii scilicet: Resus filius Theodori, Gruffinus filius Resi, & Resus Gruffini filius qui diebus nostris præfuit.

Rodericus Magnus.

Id est, Nobiles.

ANNO-

ANNOTATIONES IN Caput VIII.

Etsi [1] communis opinio omnium Neotericorum scriptorum sit Rodericum Magnum, primum omnium Cambriam in tres partes, scilicet Venedotiam, Demetiam & Powisiam distribuisse, easque tribus filiis suis assignasse: ostendam tamen, longe ante excidium regni Britannici in has tres partes Cambriam fuisse diuisam. Extat enim liber antiquissimus de legibus Britannorum, qui testatur, Venedotiæ, Powisiæ, *&* Demetiæ *incolas mortuo Vortiporio vnum in locum conuenisse ad noui Regis electionem, ibiq; Malgonem Venedotum Regem designasse. Historia etiam Britannica, Galfridus & Castoreus testantur Morganum Demetiæ regulum, Caduannum regulum Venedotiæ, & Bledricum Coriniæ in auxiliũ ducem Brochmaelo Powisiæ regulo, & Deuaniæ consuli contra Ethelfredum Northumbriæ Regem, post Banchorensem cladem, venisse, vbi Caduanus vnanimi omnium consensu Rex constitutus est Britanniæ. Quæ omnia multis annis ante natum Rothericum contigerunt. Non fuit is ergo illius diuisionis auctor, sed his tribus prouinciis, totidem ex filiis suis (quos multos habuit) præfecit.*

[2] Vide infra cap. 3. annot. 1.

De generatione principum Walliæ.

CAP. III.

HÆc itaque est generatio principum Sudwalliæ, Resus filius Gruffini, Gruffinus filius Resi, Resus filius Theodori, Theodor⁹ filius Æneæ, Æneas filius Oeni, Oenus filius Hoeli Dha, id est, Hoeli boni, Hoelus filius Cadelli filii Rotherici Magni. De Cadello igitur filio Rederici Magni descenderant principes Sudwalliæ. De Meruino principes Nordwalliæ in hunc modum: Leolinus filius Iorouarti, Iorouartus filius Oeni, Oenus filius Gruffini, Gruffinus filius Conani, Conanus filius Iago, Iago filius Edoual, Edoual filius Meyrici, Meyric⁹ filius Anandhrec, Anandhrec filius Meruini filii Roderici Magni. De Anaraut autem generatio non prouenit: vnde & principes Powisiæ suam habent per se generationem. [1]

Hoc etiam mihi notandum videtur, quod Bardi, Cambrenses, & Cantores seu recitatores, genealogiam habent prædictorum principum in libris eorum antiquis & autenticis, sed tamen Cambrice scriptam, eandemq; memoriter tenent à Roderico Magno vsq; ad B.M. & inde vsq; ad Siluium, Ascanium & Æneam: & ab Ænea vsq; ad Adam generationem linealiter producunt. [2] **Genealogiarum vsus in Cãbria.**

Sed quoniam tam longinqua, tamq; remotissima generis enarratio multis truttanica potius quam historica esse videretur, eam huic nostro compendio inserere ex industria supersedimus.

ANNOTATIONES IN Caput III.

IN [1] successione filiorum Rotherici Giraldus Bardis & genealogiarum Britannicarum scriptoribus aduersatur. Illorum enim constans assertio est, Anaratum primogenitum principem fuisse Venedotiæ, & genuisse Edoalum Meyrici patrem, qui fuit pater Edoali, patris Iacobi patris Conani, patris Gruffini. Et Povvisiam cessisse Meruino filio iuniori, qui liberos non reliquit, in cuius possessiones post eius obitum irruit Cadellus medius, cui pater Demetiam dederat. Lelandus tamen & H. Lhoydus cum Giraldo sentiunt. Per me itaq; cuiq; liberum sit, suo vti iudicio: nolo enim, aut contra venerandæ antiquitatis auctoritatem & doctissimorum virorum sententias, meum interponere iudicium: aut receptæ & constanti opinioni sine manifesta probatione contradicere.

[2] Librariorum vel scribentium ignorantia atq; stultitia factum est, vt auctor hoc in loco turpiter corrumperetur, qui sic scripserat: Eandem memoriter tenent à Rotherico Magno vsq; ad B.M. & inde vsq; ad Siluium, &c. *Superstitiosi fraterculi B. Virginis cultui plus æquo addicti, nihil aliud per literas B. M. significari putabant, nisi Beatam Mariam: in auctore ergo transcribendo sic posuerunt,* Eamq; memoriter tenẽt à Rotherico Magno vsq; ad Beatam Mariam. *Alii locum ex corrupto magis absurdum reddiderunt, facientes ex B. M.* Beatam virginem. *At qui in Antiquitatibus Britannicis vel mediocriter versati fuerint, facile animaduertere possunt, B. M. in genealogiis Belinum Magnum Britanniæ Regem significare, à quo omnes nobiles totius Cambriæ genus ducunt: nam Bardi in recensendis genealogiis semper ascendunt vsq; ad Belinum Magnum, ibique sistunt: quia inde ad AEneam peruulgata est, & satis cognita gneris repetitio. Hoc quod dico, manifeste satis apparet in certificatorio cuiusdam Diplomatis regii, ab Henrico septimo Angliæ Rege, ad Abbatem monasterii de valle Crucis, & Oenum Pool legum doctorem Canonicum Herefor-*

densem in Cambriam transmissi, ad inquirendum, & modis omnibus inuestigandum stemma & genus Oeni Theodori aui Regis: vbi in singulis genealogiis ad Belinum Magnum ascenditur, & non vltra. Cuius certificatorii exemplar apud me est. Hic Belinus, alias dictus Heli pater Luddi & Cassiuellauni Britanniæ Rex fuit, cuius nomen in genealogiis adeo tritum est, vt illud B. M. literis notare satis fuerit. Nec possunt huius scandali assertores vllum vnquam Cambrorum proferre, qui genus suum ad Beatam Mariam deduxerit, licet multi sint, qui sui generis enumerationem ad B.M. referant. Detestantur enim Cambri Heluidianam insaniam, omnesque firmiter credunt Iesum Christum Seruatorem nostrum non solum πρωτότοκον, *verum etiam* μονογενῆ *beatæ virginis filium extitisse.*

Quot Cantredos Wallia continet, quot Curias principales, & quot sedes Cathedrales.

CAP. IIII.

CONTINET autem Sudwallia cantredos viginti nouem, Nordwallia duodecim, Powisia sex, quorum tamen hodie multi ab Anglis & Francis occupati sunt. Terra namque, quæ Slopesburia dicitur, olim Powisiæ fuerat. Vnde & locus, vbi nunc castrum Slopesburiæ situm est, olim *Pengwern*, id est, caput alneti vocabatur. [1]

Tres enim fuerant Walliæ totius Curiæ principales, *Dineuour* in Sudwallia, modernis diebus, antiquitus enim apud vrbem legionum erat. [2] *Aberfraw* in Norwallia: *Pengwern* in Powisia.

Cantredus. Est itaque numerus omnium Cantredorum totius Walliæ quinquaginta quatuor. Cantredus autem, id est, Cantref, à Cant, quod centum, & Tref, villa composito vocabulo tam Britannica quam Hibernica lingua dicitur tanta terræ portio, quanta centum villas continere solet.

Sedes cathedrales Cambriæ. Sunt autem in Wallia sedes Cathedrales quatuor. In Sudwallia *Meneuensis* super Hibernicum mare, Dauid Archiepiscopo patrocinante. Hæc antiquitus Metropolitana fuerat, & Cantredos continet viginti quatuor, cum tamen hodie tantum viginti tres contenta sit. *Ergengl* etenim, quæ Anglice *Vrchenfeld* dicitur, intra diocesin Meneuensem olim aliquando: intra Landauensem quoque quandoque fuisse perhibetur. Habuerat autem sedes Meneuensis Archiepiscopos successiue viginti quinque. Sublato vero pallio vsque ad hodiernum diem, viginti duo, quorum nomina & ordinem causamque pallii sublati, si scire volueris, nostrum itinerarium quæras. *Supra pag. 855.*

In eadem quoque Australi Wallia sedis Landafensis super mare Sabrinum iuxta nobile castrum de Caerdyf, præsule Teilo præsidente quinque continens Cantredos & quartam partem vnius s. Senghennyd.

In Norwallia inter Monam & montes Eiryri sedes Banchorensis Danielis Abbatis patrocinio gaudens, Cantredos continens circiter nouem.

In eadem paupercula cathedra *Lanelwensis*, cui & Powisia subest, Assaph Episcopo præsidente, Cantredos continens quasi sex.

ANNOTATIONES IN Caput IIII.

ANte [1] *tempus Offæ Regis Merciæ*, Pengwern, *quæ hodie Salopia dicitur, Principis Powisiæ sedes fuit: Postea vero cum Cambri ab Offa vltra fossam, quæ ab eius nomine in hodiernum vsque diem* Clawdh Offa *dicitur, regredi cogerentur, præcipuum domicilium Principis Powisiæ apud* Mathraual *ad Marnouiæ fluminis ripam situm est.*

[2] *Quod Auctor vrbem Legionum Demetici principatus caput aliquando extitisse dicit, id referendum est ad tempus Arthuri Regis, ante translationem sedis Archiepiscopalis, cum in ea vrbe Christianæ religionis syncera professio vigeret, omniumque liberalium artium floreret studium, ex quo nobili gymnasio viri multi summa pietatis & doctrinæ laude conspicui prodierunt, vt Amphibalus, Iulius, Aaron, Albanus, Dubricius, Sampson, Dauid, Maugantius, & alii Euangelicæ veritatis assertores & propugnatores acerrimi. quorum pars maior Christianam pietatem sanguinis sui profusione consignare non dubitarunt. Post autem euersionem imperii Britannici regia sedes Regni Demetici ab vrbe legionum* Maridunum *translata est: vbi mansit vsque ad ingressum Normannorum in insulam, quo tempore Resus filius Theodori castrum de* Dineuour *construxit.*

Venedotiæ caput & regia sedes antiquitus Deuania *fuit, quæ nunc Cestria dicitur, quæ per Egbertum Regem hostiliter Britannis erepta, Principis domicilium in Mona insula apud* Aberfraw *constitutum est.*

De

De duobus montanis, à quibus aquæ nobiles emanantes Walliam egregie diuidunt & distinguunt.

CAP. XV.

SCINDITVR autem & distinguitur aquis Wallia nobilibus, quæ ex montanis duobus originem habent, *Elennith* scilicet in Sudwallia, quæ Angli *Moruge* vocant, quasi paludum cacumina. *Eryri* quoque in Nordwallia, quæ Anglice *Schnowdon* dicuntur, id est, montes niuium: hi tantæ quantitatis & capacitatis esse perhibentur; quod si cuncta totius Walliæ armẽta in vnum coacta fuerint, eis ad pascua multo tempore sufficere possent: in his & duo lacus illi esse perhibentur, quorum alterum insulam erraticam: alterum autem pisces omnes monoculos certum est continere, sicut in Itinerario nostro declarauimus. *Supra pag. 872.*

Notandum hic &, quod in Albania quoque duobus in locis, vno ad mare Orientale, altero Occidentale, pisces marini, qui Mulnelli dicuntur monoculi dextrum similiter oculum habentes, & sinistro carentes.

De montanis igitur *Elennith* nobilis emanat *Sabrina* fluuius, castrum Slopesburiæ, *Sabrina.* castrum Brugense, per vrbem quoq; Vigorniæ, per Glouerniã ferream atq; fabrilem, sub qua paucis passuum millibus in mare descendit, quod ab eius quoque nomine Sabrinum mare vocatur. Hæc aqua multis olim temporibus inter Cambriam & Loegriam, hoc est, inter Walliam & Angliam Marchia fuit. Hæc Britannice *Hafren* à nomine puellæ filiæ sc. Locrini, ibi à nouerca submersæ vocata est: Vnde & Latine mutatione aspirationis in S. vt in distortis à Græcis in Latinum fieri solet, dicta est Sabrina, sicut pro hal sal, pro hemi semi, pro hepta septem. *Vaga* fluuius ab eisdem quoque *Vaga.* montanis Elennith per Haiæ castrum, & Cliffordiæ, per vrbem Herefordiæ, per Castellum de Wiltonia, & Castellum Godricii discurrens, siluam quoque Danubiæ ferro fertilem, atque ferina, transpenetrando vsque Strigulense castrum, sub quo & in mare dilabitur, & Angliam ibidem à Wallia separans, modernis diebus Marchiam facit. *Osca* vero non ab Elennith, sed à montanis de Cantrebachan originem trahens *Osca.* per principale castrum de Brecheinoc, quod Aberhodni dicunt, id est, casum Hodni in Oscam. Aber enim Britannice dicitur locus omnis, vbi aqua in aquam cadit, per castrum de Abergeuenni, per Oscæ castrum, per antiquam & autenticam legionum vrbem descendens, non procul à Nouoburgo in Sabrinum mare demergitur. Remni *Remni.* fluuius de montanis de Brecheinoc per castellum & pontem de Remni in mare descendit. Et ab eisdem montanis *Taf* per sedẽ Cathedralem de Landaf, cui & nomen *Taf.* dedit vsque ad castrum de Caerdyf, vbi se mari immiscet. Impetuose transcurrit de montibus Wladmorgan inter egregia Cisterciensis ordinis cœnobia de Margan & Neth *Auennia* fluuius: & *Neth* de montibus Brecheinoc viuo sabulo, & absorbente *Auennia.* terribiles in mare deproperant, Neth fluuio iuxta Castellum de Neth profluente. *Neth.* De montanis quoque de Brecheinoc *Tawe* fluuius per castellum de Abertawe, quod *Tawe.* Anglice Swainsey dicitur. *Lochor* per castellum de Lochor, & *Wendraeth* per Cydwely in profundum dilabuntur. *Lochor.* *Wendraeth.* Ab Elennith iterum nobile flumen *Tywy* Cantref *Tywy.* mawr, & Cantref bachan ab inuicem separans per castrum Lhanymdhyfri, per castellum Dineuor siluis & situ munitissimum, vbi & principalis Sudwalliæ curia fuit, per nobile castrum de Caermardhin, vbi Merlinus inuentus fuerat, à quo & nomen *Vide supr. pag.* accepit, vsq; ad castellum de Lhanstephan in mare transfertur. *844.*

De montanis Presseleu *Taf* fluuius non procul ab Albæ domus monasterio, per *Taf.* castellum de Sancto Claro non longe ab Abercorran & Talacharn in mare deuoluitur. De Montanis eiusdem *Cledheu* prouinciam Daugledheu complectentes, eique de suo nomine nomen donantes, alter per castellum de Lahaden, alter per Haferfordiam in mare decurrunt, & dicuntur Britannice *Dangledheu*, quasi duo gladii. *Cledheu duorum fluuiorum nomẽ est.*

A montibus etiam Elennith aqua *Teiui* nobilis emanat à superiori parte Cantref *Teiui.* mawr, & Caerdigan, non procul ab armentis, & optimo de Stratflur monasterio, inferius autem Demetiam & Caerdigan, vsque in Hibernicum mare longe disterminans. Hæc aqua sola in Cambria castores habet, quorum miracula si scire volueris, Iti *Supra pag. 861.* nerarium quæras. Salmone quoq; præpingui præ cunctis Cambriæ fluuiis magis abundat. Sed quoniam in multorum forte manus liber iste deueniet, ad quas non ille, multa quæ de castoribus specialia reperies & notabilia quædam hic interserere præter rem non putaui. De huius enim bestiæ natura, qualiter à siluis ad aquas materiam vehant.

vehant. Quanto artificio extracta materia mediis in fluctibus munimenta connectant, quam defensionis artem contra venatores in occidente prætendant, & quam in oriente. De caudis quoque pisceis (vt aiunt potius quam carneis) pauca interserere non inutile reputaui. Reliqua vide supra pag. 861.

Ystuyth. *Deuus.* *Mavvr.* *Dissennith.* *Arthro.* *Convvy.* *Cloyd.* *Douerdvvy.*

Montibus eisdem *Ystuyth* erumpit, & superiores Ceretica regionis partes de Penwedic transpenettando sub castro Aberstuyth in mare descendit. A niueis autem Eryri montibus nobilis *Deui* fluuius originem trahens, Sudwalliam à Nordwallia longe discernit & distinguit. Ab eisdem quoque montibus *Mawr* fluuius magnus emanans, Traeth Mawr, & Traeth bachan, id est, tractum maiorem & minorem facit. *Dissennith* similiter & *Arthro* per Meryonnith & terram Conanni dilabuntur. *Conwy* vero de sub Eryri pede boreali montis emergens, sub nobili castello Degannwy se marinis vndis immiscet. A latere montis eiusdem per castellum Ruthlan, & sic vsque in mare *Cloyd* dilabitur. De lacu Pemelesmere *Douerdwy*, quam Angli Deiam vocant originem ducens, & per Cestriam currens, longeque à latere dextro siluam de Colshille, Basingwerke, & diuitem non procul inde argenti venam, viuum & absorbens mare influendo sabulum facit, & inter Walliam à parte boreali, sicut & Vaga ab australi, moderno tempore marchiam facit.

De amœnitate Walliæ & fertilitate.

CAP. VI.

TOTIVS autem Walliæ sicut australis pars circa regionem Ceretieam, & præcipue Demeticam campestri planicie maritimoque littore longe amœnior: sic borealis Venedotia & situ terrarum munitior, & robustis virorum corporibus fœcundior, vberique gleba fertilior esse dinoscitur. Sicut montes Eryri cunctis Walliæ totius armentis in vnum coactis ad pascua: sic insula Mona triticei graminis fertilitate toti Walliæ fertur aliquandiu sufficere posse: Vnde *Mon mam Cymry*, id est, *Mona mater Cambriæ*, Britannice dici solet. Merionyth autem & terra Conani, præ aliis omnibus hispida & minus culta est, & inaccessibilis. Pars ista Walliæ lanceis longis præstat, sicut australis, & præcipue circa Ventæ fines arcu solet præualere.

Lingua Britannica vbi in vsu.

Notandum etiam, quia in Nordwallia lingua Britannica delicatior, ornatior & laudabilior est, quanto alienigenis terra illa impermixtior esse phibetur. Ceretica tamen in Sudwallia regionem, tanquam in medio Cambriæ ac meditullio sitam lingua præcipua vti & laudatissima pleriq; testantur.

Cornubienses vero & Armoricani Britonū lingua vtuntur fere persimili, Cambris tamen propter originem & conuenientiam in multis adhuc & fere cunctis intelligibili. Quæ quanto delicata minus & incomposita: magis tamen antiquo linguæ Britannicæ idiomati, vt arbitror, appropriata. Sicut in australibus Angliæ finibus, & præcipue circa Deuoniam Anglica lingua hodie magis videtur incomposita, ea tamen vetustatem longe plus redolens (borealibus insulæ partibus per crebras Dacorum & Norwagiensium irruptiones valde corruptis) originalis linguæ proprietatem & antiquum loquendi modum magis obseruat. Cuius etiam rei non solum argumentum, sed & certitudinem inde habere potes, quod omnes libros Anglicos Bedæ Rabani, Regis Alfredi, vel aliorum quorumcunque sub huius idiomatis proprietate scriptos inuenies.

Anglica lingua originalis vbi in vsu.

Vnde dicta sit Cambria, & vnde Wallia.

CAP. VII.

DICTA est autem Cambria à Duce Cambro Bruti filio. Brutus etenim mediantibus auo Ascanio, & patre Siluio à Troianis descendens, & Troianorum reliquias, qui in Græcia detenti fuerant, in occiduam hanc insulam ducens, cum annis non paucis feliciter regnasset, & tam terræ quam genti de suo nomine nomina dedisset, in extremo tandem positus articulo, tribus filiis suis regnum Britanniæ totale diuisit.

Loegria. Primo primæuo f. Locrino medium illud & meditullium inter Humbrum & Sabrinam, quod & ab eius nomine Loegria vocatur.

Albania. Medio vero f. Albanacto totam trans Humbrum insulę partem, quę & ab eius nomine Albania dicitur.

Cambria. Natu vero minori f. Cambro totam trans Sabrinam regionem, quæ similiter & eius nomine Cambria nuncupatur. Hinc igitur & proprie & vere patria Cambria.

Hinc

Hinc patriotæ Cambri vel Cambrenses dicuntur. Eorum autem linguam à Cam & Græco dictam dicunt, hoc est, distorto Græco, propter linguarum affinitatem, quæ ob diutinam in Græcia moram contracta est, probabilis quidem & verisimilis est, minus tamen vera relatio.

Wallia vero non à Wallone duce vel Wandolena Regina, sicut fabulosa Galfridi Arthuri mentitur historia: quia reuera neutra eorum apud Cambros inuenies, sed à Barbarica potius nuncupatione nomen istud inoleuit. Saxones enim occupato regno Britannico, quoniam lingua sua extraneum quemlibet Wallum vocant, & gentes has sibi extraneas Wallenses vocant, & inde vsque in hodiernum Barbara nuncupatione, & homines Wallenses & terra Wallia vocitatur. Sed quoniam de qualitate terræ & quantitate, de generatione Principum, origine fluminum, & ratione nominum hactenus explicuimus, naturam gentis & proprietatem euoluere subsequenter aggrediemur. *Wallia.* *Hinc apparet, Polydorum non fuisse huius assertionis primũ inuentorem.*

De gentis huius natura, moribus, & cultu: & primo de audacia eius, agilitate, & animositate.

Cap. VIII.

Gens hæc igitur gens leuis & agilis, gens aspera magis quam robusta, gens armis dedita tota. Non enim nobiles hic solum, sed totus populus ad arma paratus est: bellica tuba sonante non segnius ab aratro ruricola, quam aulicus ab aula prorumpit ad arma. Non etenim hic vt alibi redit *Belli studium.*

——agricolis labor actus in orbem:

Solum quippe Martio & Aprili solum semel aperiunt ad aduenas; nec non bis in æstate, tertioque in hyeme ad tritici trituram terras vertendo laborant. Totus propemodum populus armentis pascitur & auenis, lacte, caseo & butyro: carne plenius, pane parcius vesci solent. Non mercimoniis, non nauigiis, non mechanicis artibus, nec vllo prorsus nisi martio labore vexantur, patrię tamen tutelæ student & libertatis: pro patria pugnant, pro libertate laborant: pro quibus non solum ferro dimicare, verum etiam vitam dare dulce videtur. Vnde & in thoro turpe, in bello mori decus reputãt. Ac illud poetę dixerunt: *Procul hinc auertite pacem*, nobilitas cum pace perit, nec mirum, si non degenerant. Quorum etenim hii reliquiæ sunt, olim Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant. De his igitur hoc spectabile, quod nudi multoties cum ferro vestitis inermes cum armatis, pedites cum equitibus congredi non verentur, in quo plerunque conflictu sola fiunt agilitate & animositate victores. Illis, quorum poeta sic meminit, sicut situ sic & natura non dissimiles *Patriæ libertas.*

——populi quos despicit arctos, *Lucan. lib. 1.*
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud vrget leti metus, inde ruendi
In ferrum, mens prona viris, animæq; capaces
Mortis & ignauum rediturę parcere vitæ.

Armis tamen vtuntur leuibus agilitatem non impedientibus, loricis minoribus, sagittarum manipulis, & lanceis longis, galeis & clypeis, ocreisq; ferreis rarius: equis autem cursoribus & generosis, quos patria gignit, nobiliores ad bella feruntur. Pars autem populi maior propter terras palustres pariter & inæquales ad prælia pedestres incedunt: equites autem pro locorum & temporum oportunitate seu dimicando, seu fugiendo facile pedites fiunt: nudis autem pedibus ambulant, vel corio crudo consutis, barbaris pro calciamento peronibus vtentes. Pacis quoq; & iuuentutis tempore siluas & saltus transpenetrare montium alta transcurrere, dies huic labori noctibus continuare ex industria prædiscunt, & quasi sub pace prælia dum cogitant, nunc lanceando, nunc fatigando bella præludunt. Illud autẽ in hoc loco notandũ videtur, quod Anglorum Rex Henricus secundus nostris diebus Imperatori Constantinopolitano Emanueli super Insulæ Britannicæ situ ac natura, magisque notabilibus, literis & nuntiis inquirenti: inter cætera hoc quasi præcipue notabile rescripsit. In quadam Insulæ parte sunt gentes, quæ Wallenses dicuntur, tantæ audaciæ & ferocitatis, vt nudi cũ armatis congredi non vereantur, adeo vt sanguinẽ pro patria fundere promptissime, vitamque velint pro laude pacisci. Quod & mirandũ, quia bestiæ per totam propemodum insulæ faciẽ quasi mansuescunt, homines vero proiecti bestiales mansuescere nesciunt. In tanta quoque multitudine ob pacem eis indultam hic feræ, *Armatura.*

præ-

præcipueque cerui & damæ abundant, vt in borealibus insulæ finibus versus Pech nostris diebus, canes eorumque duces in impetu numerositatis suæ ad interitum cerui suppeditauerint.

De sobria eiusdem cœna & parcimonia.

CAP. IX.

PRÆTEREA nec crapulę dediti nec temulentiæ, quibus est nec cœna, nec vestium vlla sumptuositas: sed in equis solum & armis eorumque apparatibus tota versatur intentio. Quibus ad patriæ prædæque tuitionem mens semper erecta. A mane in vesperam ieiuni, totum rebus agendis animum, totum consiliis prouidentiæ diem donant, vespere vero cœna sobria. Et si forte nulla vel minima fuerit, vesperam alteram patienter expectant. Et tamen nec fame nec frigore tardati, ad hostiles irrogandum inuasiones noctes tenebrosas diligunt & procellosas.

De hospitalitate & dapsilitate.

CAP. X.

NEMO in hac gente mendicus, omnium enim hospitia omnibus sunt communia, largitatem quippe & præcipue dapsilitatem cunctis virtutibus anteponunt: adeo nempe hospitalis hic gratia communione lætatur, quod itinerantibus ea nec offeratur nec petatur: tantum etenim domum intrantes protinus arma custodiæ tradunt; deinde statim aquam offerentibus, si pedes ablui permiserint, hospitio suscepti sunt, aquæ nimirum pedibus oblatio, hospitalis apud hanc gentem est inuitatio. Obsequium autem oblatum si forte recusant, matutinas recreationes, & non hospitia volunt. Per turbas igitur & familias capite sibi præfecto gentis huius iuuentus incedit, solum armis & otio data, patriæque defensioni promptissima, vnde & tecta cuiuslibet veluti propria secure subintrant.

Cythara. Qui matutinis autem horis aduениunt, puellarum affatibus, & cytherarum modulis vsque ad vesperam delectantur: domus enim hic quælibet puellas habet, & cytheras ad hoc deputatas. Vnde & duo notabilia hic reperies, quia zelotypiæ vitio sicut nulla magis quam Hibernica, nulla minus quam Cambrica gens laborat. Omnis quoq; decuria seu familia viri, citra doctrinam omnem cytharizandi per se peritiam tenent. Vespere vero cessantibus iam aduentantium turbis, iuxta numerum virorum & dignitatem, iuxta domus quoque facultatem exhibitio procuratur, vbi non ferculis multis, non saporibus & gularum irritamentis coquina grauatur, non mensis, non mappis, vel manutergiis domus ornatur. Naturæ magis student quam nitori: Vnde cœnantibus non binis, vt alibi, sed trinis, scirpis & herbæ nitidæ, scultellis & latis & amplis fercula cuncta simul apponunt. Pani quoq; tenui & lato quotidiano labore decocto, cuiusmodi in veteri instrumento Lagana dici solet: interdum pulmentaria supponunt. Talibus olim vsus est mensis puer ille nobilis, de cuius & hii se genere iactant, & cuius adhuc ex parte mores obseruant testante Poeta:

Heu mensas consumpsimus inquit Iulus.

Cum autem certatim obsequiis familia tota deseruiat, soli prę ceteris hospes & hospita, semper astando solicite cuncta perlustrant, nec vnquam nisi post plenam omnium refectionem cibos sumunt, vt si quis forte defectus accidere debeat, in ipsos cadat. Demum autem hora soporis instante publico strato, per latera domus in longum, iuncis solum tenuiter insertis, panno quoq; duro & aspero, quem patria parit (qui & Brychan. vulgari vocabulo *Brychan* dicitur) superposito communiter accumbunt: nec alius eis nocte cultus, quam die, pallio namque tenui, & interula solum omni tempore frigora pellunt: Igne tamen sicut die sic & nocte tota ad pedes accenso, propinquo pariter concubantium calore multum adiuti. Cum autem vel latus inferius thori duritia lassari, vel etiam nimio superius algore frigescere cæpit, ilico ad ignem prosiliunt, de cuius beneficio promptissima vtriusq; incommodi remedia quærunt; & sic ad strata reuertentes alternis vicibus latus vnum frigori, alterum vero duritiæ donant.

De crinium tonsura, dentium cultu, & barbæ rasura.

CAP. XI.

Crines. TAM mulieribus autem in hac gente, quam etiam maribus ad aures & oculos tonsura rotunda. Mulieres etiam peplo candido & amplo more Parthico in coronam per gradus erecto capita velant.

Dentes

Dentes vero in vtroq; sexu præ omni quam vidimus natione propensius curant, quos assidua corili viridis confricatione, lanei quoq; panni purgatione, tanquã eburneos reddunt, eorundem etiam culturę gratia alimentis abstinent calidis, frigidis autem, tepidis & temperatis semper vtuntur. Barbam viri præter gernoboda solum radere solent. Et hanc non de nouo, sed ab antiquo longisq; retro seculis consuetudinem tenent, sicut ex libro de Gestis Iulii Cæsaris ab ipso conscripto perpendi potest, vbi & hæc verba reperies. *Dentes.* *De bell. Gall. li. 5.*

Britannorum gens omni parte corporis abrasa præter caput & labrum superius. Solent etiam, vt agiliores fierent, & comis capita nudare, casum Absolonis, quoniam siluas & nemora sæpe percurrunt, vitare volentes: vnde & vsque in hodiernum gens hæc quoque præ gentibus aliis, pilositatem magis abradit. Refert etiam Iulius, quod Britones temporibus illis martio certamine congressuri facies suas nitreo quodam vnguento liniebant, inde & easdem tam luridas habebant & perlucidas, vt vix in earum vultus præsertim sole repercusso, hostes aciem intendere præualuissent. *Barba.*

De ingenii acumine & subtilitate.

CAP. XI.

ITEM ingenii gens subtilis, acuti, cuicunque studio animum applicuerint, venæ diuitis dote præcellunt, totaq; communiter hæc natio præ gentibus aliis occiduo climate degentibus arguta nimis & astuta.

In musicis instrumentis dulcedine aures deliniunt & demulcent, tanta modulorum celeritate pariter & subtilitate feruntur, tantamque discrepantium sub tam præcipiti digitorum rapacitate consonantiam præstant, quantum, vt breuiter transeam, in tribus nationibus titulo de Musicis instrumentis Hibernica Topographia nostra declarat in hæc verba: Mirum quod in tanta tam præcipiti digitorum rapacitate Musica seruatur proportio, & arte per omnia indemniter crispatos modulos organaque multipliciter intricata, tam suaui velocitate, tam dispari paritate, tam discordi concordia consona redditur, & completur melodia, διατεσσάρων seu διαπέντε chordæ concrepent: semper autem à b molli incipiunt, & in idem redeunt, vt cuncta sub iucundæ sonoritatis dulcedine compleantur. Tam subtiliter modulos intrant & exeunt, sicque sub obtuso grossioris chordæ sonitu gracilium tinnitus licentius ludunt, latentius delectant, lasciuiusque demulcent, vt pars artis maxima videatur artem velare, tanquam *Si lateat prosit* *Musica.*

—— Ferat ars deprensa pudorem.

Hinc accidit, vt ea quæ subtilius intuentibus, & artis arcana acute discutientibus, internas & ineffabiles comparant animi delitias, ea non attendentibus, sed tanquam videndo non videntibus, & audiendo non intelligentibus, aures potius onerent quam delectant, & tanquam confuso, inordinatoq; strepitu inuitis auditoribus fastidia pariant tædiosa. Tribus vtuntur instrumentis, cythara, tibiis, & choro.

In causis, actionibus, & foro ciuili captando, insinuando, inueniendo, disponendo, refutando & confirmando nullas penitus naturalis Rhetoricæ partes omittunt. *Lites.*
In cantilenis, rhythmicis, & dictamine tam subtiles inueniuntur, vt miræ & exquisitæ inuentionis lingua propria tam verborum quam sententiarum proferant exornationes. Vnde & Poetas (quos Bardos vocant) ad hoc deputatos in hac natione multos inuenies, iuxta illud poeticum: *Cantilena.*

Plurima concreti fuderunt carmina Bardi.

Præ cunctis autem Rhetoricis exornationibus Annominatione magis vtuntur, eaq; præcipue specie, quæ primas dictionum literas vel syllabas conuenientia iungit. Adeo igitur hoc verborum ornatu, duæ nationes Angli scil. & Cambri in omni sermone exquisito vtuntur, vt nihil ab his eleganter dictum, nullum nisi rude & agreste censeatur eloquium, si non schematis huius lima plene fuerit expolitum; sicut Britannice in hunc modum: *Annominatio.*

Digawn dûw da y vnic.
Wrth bob cryb wylh parawd.

Anglice vero,

God is together gammen & wisedome.

In Latino quoque haud dissimiliter eloquio eandem exornationem frequens est inuenire in hunc modum. Virgilius:

Tales casus Cassandra canebat.

Et illud eiusdem ad Augustum:

Dum dubitet natura marem, faceretue puellam,
Natus es o pulcher pene puella puer.

In nullis tamen linguis, quas nouimus, hæc exornatio adeo vt in prioribus duabus est vsitata. Mirum autem, quod Gallica lingua alias tam ornata, hunc verborum ornatum ab aliis tam vsitatum prorsus ignorat. Nec ego tamen id crediderim, quod priores populi duo tam diuersi ab inuicē & aduersi in hoc verborum ornatu ex arte conueniant. Sed potius ex vsu longo, qui quia placuit solum, & facili similium ad similia transitu aures demulcet, per succedentia tempora inoleuit. Sicut Tullius in libro de elocutione, de talibus, qui vsum habent, & non artem, loquitur dicens: Ceteri cum legunt orationes bonas, aut poemata, probant oratores & poetas, neque intelligunt, qualiter commoti probent, eo quod scire non possunt, vbi sit, aut quid sit, quomodo factum sit id, quod eos maxime delectat.

Annotationes in Caput XII.

HOC *quotidiana docet experientia, quod vel ipsa inuidia negare non potest, veterum Britannorum reliquias, præstantis cuiusdam indolis bonitate, & naturalis ingenii dexteritate ita pollere, vt omnium liberalium scientiarum, & aliarum artium, quæ humanis necessitatibus inseruiunt, reperiantur capacissimi: sed præ aliis studiis, Iuris ciuilis & rerum politicarum cognitione gaudent, & in rebus suæ fidei commissis summa vtuntur diligentia: vnde fit, vt in magnatum negotiis procurandis sæpius adhibeantur.*

De symphoniacis eorum cantilenis organicis. Cap. XIII.

Cantilena.

IN Musico modulamine non vniformiter vt alibi, sed multipliciter, multisque modis & modulis cantilenas emittunt, adeo vt in turba canentium, sicut huic genti mos est, quot videas capita, tot audias carmina discriminaque vocum, varia in vnam denique sub B. mollis dulcedine blanda consonantiam & organicam conuenientia melodiam. In Borealibus quoque maioris Britanniæ partibus trans Humbrum, Eboracique finibus Anglorum populi, qui partes illas inhabitant, simili canendo symphoniaca vtuntur harmonia: binis tamen solummodo tonorum differentiis, & vocum modulando varietatibus, vna inferius submurmurante, altera vero superne demulcente pariter & delectante. Nec arte tantum, sed vsu longæuo, & quasi in naturam mora diutina iam conuerso, hęc vel illa sibi gens hanc specialitatem comparauit. Qui adeo apud vtranq; inualuit, & altas iam radices posuit, vt nihil hic simpliciter, vbi multipliciter, vt apud priores, vel saltem dupliciter vt apud sequentes, mellite proferri consueuerit. Pueris etiam (quod magis admirandum) & fere infantibus (cum primum à fletibus in cantus erumpunt) eandem modulationem obseruantibus. Angli vero quoniam nō generaliter omnes sed boreales solum huiusmodi vocum vtuntur modulationibus, credo quod à Dacis & Norwagiensibus, qui partes illas insulæ frequentius occupare, ac diutius obtinere solebant, sicut loquendi affinitatem, sic canendi proprietatem contraxerunt.

De verborum facetia & vrbanitate. Cap. XIIII.

Facetiæ & εὐτραπελίαι.

DE CVRIA vero & familia viri, vt circumstantibus risum moueant, sibiq; loquendo laudem comparent, facetiam in sermone plurimam obseruant, dum vel sales, vel lædoria nunc leui lingua, nunc mordaci sub æquiuocationis vel amphiboliæ nebula, relatione diuersa, transpositione verborum, & traiectione subtiles & dicaces emittunt. Vnde & exempla quędam explanandi gratia subsequenter annecti non superfluum reputaui. Tegengl est nomen prouinciæ apud Venedotiam, cui dominabatur Dauid Oeni filius, quam & quidam frater eius quandoque possederat. Hoc idem & nomen fuit mulieris cuiusdam, quam vterque habuisse dicebatur. Vnde & aliquoddam dictum est iniuriosum, Tegengel habere, cum frater eiusdem ante Tegengel habuerit.

Item cum Ecclesiam Meneuensem prouinciæ princeps Resus Gruffini filius cum suorum multitudine peregrinandi causa aliquando deuotius adiisset, factis oblationi-

lationibus & missarum solemnitate completa, accessit ad eum iuuenis quidam in ipsa Ecclesia, seque filium eius esse publice protestando, & ad pedem ipsius se prosternendo, quatenus eidem rei certitudinem ferri candentis examine probare liceret, cum lachrymis humiliter implorauit. Quo verbo ad familiam & filios eiusdem duos, qui iam exierant extra, delato, subiecit iuuenis quidam: nec mirum, alii enim aurum obtulerunt, alii argentum, hic autem, qui vtroque caruit, quod habuit, obtulit, sc. ferrum, paupertatis incommodum iuueni dicaciter improperans. Cum de domo quadam forti, & quasi inexpugnabili sermo à quibusdam factus fuisset, dixit vnus eorum, vere domus hæc fortis est, quia si in ea esca fuerit, nunquam erit conquisita, ad vtrunque referri potuit, & ad escam & ad domum. Similiter & dominam domus cuiusdam quidam auaritiæ notans, dixit: hoc solum in hospita nostra reprehensibile inuenio, quod parum butyri ex consuetudine sali imponit, cum accessorium rei principali soleat apponi, subtili verborum traiectione, quoniam in quantitate abundare videbatur accessorium, principale constituens. Similia in Macrobio de Saturnalibus, philosophorum & magnorum virorum dicta scripto commendata hæc & huiusmodi multa reperies. Cicero cum Lentulum generum suum exiguæ staturæ hominem longo gladio accinctum vidisset: Quis, inquit, generum meum ad gladium alligauit? Accessorium causa præscripta in principale, conuertẽs. Idem, cum Q. Ciceronis fratris imaginem clypeatam cum ingentibus lineamẽtis vsq; ad pectus ex more pictam vidisset, ait, frater meus dimidius maior est quam totus. Cum soror Fausti mœchum haberet fullonem: Mirum, inquit, sororem meam maculam habere, cum fullonem habeat. Cum Hannibali Antiochus copias bellatorum & armorum ingẽtes in campis ostenderet, quas bellum facturus populo Romano comparauerat: Putasne, inquit, ô Hannibal, hæc satis esse Romanis? Hannibal imbelles militum eiusdem cohortes eludẽs, Plane, inquit, satis esse credo Romanis hęc, etsi auari sint: lepide satis & acerbe respondens. Cum Rex de æstimanda eius præparatione quæreret, ille de præda dixit.

De loquendi audacia & securitate.

CAP. XV.

LOQVENDI audaciam & respondendi fiduciam coram principibus & magnatibus cunctis communiter & minimis in plebe, sicut maioribus in omni negotio natura dedit. Romanos & Francos hanc eandem naturæ dotem habere videmus: non autem Anglos, sicut nec Saxones, à quibus descenderant, nec Germanos. Si enim seruitutem causaris in Anglis, & hunc eis inde defectum assignas: in Saxonibus & Germanis, qui & libertate gaudent, & eodem tamen vitio vexantur, ratio non prouenit. Saxones igitur & Germani à gelida poli regione, cui subiacent, hanc trahunt naturæ geliditatem. Angli quoque quanquam olim à regione remoti, originali tamen natura tam exteriorem in candore qualitatem quam etiam interiorem illam geliditatis, eadem ex causa liquida s. & gelida complexionis natura proprietatem inseparabiliter tenent. Britones autem è diuerso ex calida & adusta Dardaniæ plaga, quanquam in fines hos temperatos aduecti (quia

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.)

tam exterius fuscum illum cognatumque terræ colorem, quam etiam naturalem interius ex adusto humore calorem, vnde securitas oritur, originaliter trahunt. Tres etenim populi, Romani Ænea duce, Franci Antenore, Britones Bruto, post Troianum excidium reliquiæ Danaum ab Asia in Europam varias ad partes profugerunt. Tribus igitur his nationibus hinc animositas, hinc nobilitas, & tanta generositatis antiquitas, perspicacis ingenii subtilitas, & loquendi securitas. Inter has autem gentes, quæ Troiani reliquiæ sunt excidii, soli Britones, quia (vt videtur) multis post vastationem & euersionem patriæ annorum curriculis in Græcia detenti, tardius in occiduos hos Europæ fines aduecti sunt, & primæua gentis suæ vocabula, & originalis linguæ proprietatem abundãtius retinuerunt. Inuenies etenim in his hæc nomina, Oenus, Resus, Æneas, Hector, Achilles. Heliodorus, Theodorus, Aiax, Euander, Vliex, Anianus, Elisa, Guendolena, & alia multa in hunc modum antiquitatem redolentia. Notandum etiam, quod verba linguæ Britannicæ omnia fere vel Græco conueniunt vel Latino. Græci ὕδωρ aquam vocant, Britones dour, Salem ἅλ, Britones Halen, ὄνομα eno, πέντε, δέκα pump, dec. Item Latini frenum dicunt, & tripodem gladium & loricam Britones, Froyn, trepet, cledhyf & lhuric, vnico vnic, cane can, belua beleu.

Romani, Franci, & Britanni à Troianis descendunt.

Nomina Britannorum Troianã antiquitatem redolentia.

Britannica vocabula à Græcis & Romanis accepta.

ANNOTATIONES IN Caput XV.

LINGVÆ *Britannicæ vocabula pauciora à Græcis, infinita autem à Latinis recepta sunt vt:*

Anuodh *inuitus.*
Aradr *aratrum.*
Ariant *argentum.*
Arueu *arma.*
Aur *aurum.*
Awr *hora.*
Bacl *baculus.*
Bendith *benedictio,*
Ber *veru.*
Cader *cathedra.*
Calch *calx.*
Canwylh *candela.*
Car *carrus.*
Carw *ceruus.*
Casw *caseus.*
Celh *cella.*
Cely *celare.*
Cist *cista.*
Coch *coccineum.*
Corn *cornu.*
Cuyr *cera.*
Cybydh *cupidus.*
Cybydhdra *cupiditas.*
Cylhelh *cultellus.*
Dant *dens.*
Die *dies.*
Dilyw *diluuium.*
Dysc *disciplina.*
Dyscibl *discipulus.*
Eccleys *ecclesia.*
Fenester *fenestra.*
Fest *festinanter.*
Festa *festina.*
Fos *fossa.*
Fyrf *forma.*
Gwal *vallum.*
Glud *gluten.*
Gwenwyn *venenum.*
Gwiber *vipera.*
Gwyder *vitrum.*
Gwyrdh *viride.*
Lhavurys *laboriosus.*
Lheo *leo.*
Lhin *linum, item linea.*
Lhuric *lorica.*
Lhyuer *liber.*
Magwyr *maceria.*
Malais *malitia.*
Marw *mori.*
Mawr *magnus.*
Medheginiaeth *medicina.*
Medhic *medicus.*
Mël *mel.*
Melhtith *maledictio.*
Melhtithio *maledicere.*
Melhtigedic *maledictus.*
Membrwn *membrana.*
Menyber *manubrium.*
Milwr *miles.*
Milwriaw *militare.*
Moes *mos.*
Monwent *monumentum.*
Môr *mare.*
Mur *murus.*
Mynyth *mons.*
Nos *nox.*
Orie *hora.*
Orioc *horarius.*
Pared *paries.*
Pawl *palus.*
Pont *pons.*
Porth *porta.*
Pisc *piscis.*
Scriuen *scriptura.*
Scryueny *scribere.*
Sych *siccus.*
Stabl *stabulum.*
Tarw *taurus.*
Tembl *templum.*
Tir *terra.*
Tyner *tener.*
Tyst *testis.*
Tystiolaeth *testificatio.*
Tystholaethy *testificare.*
Yscal *scala.*
Yscol *schola.*
Yscolhaic *scholasticus.*
Ysbryd *spiritus.*

Atq; sexcenta alia trita & vulgaria quidem illa, quæ non recens nata sunt, sed ante 1000. ann. elapsos in vsu recepta, & apud imperitum vulgus vsq; in hodiernum diem communiter vsurpata.

De diuinatoribus in hac gente, & quasi arreptitiis.

CAP. XVI.

Awenydhyon.

SVNT & in hoc Cambriæ populo, quod alibi non reperies, viri nonnulli, quos *Awenydhyon* vocant, quasi mente ductos. Hi super aliquo consulti ambiguo, statim frementes spiritu quasi extra se rapiuntur, & tanquã arreptitii fiunt. Nec in cõtinenti tamen quod desideratur edisserunt: sed per ambages multas inter varios, quibus effluunt

effluunt sermones nugatorios magis & vanos quam sibi cohærentes, sed omnes tamen ornatos, in aliquo demum verbi diuerticulo, qui responsum solerter obseruat, quod petit accipiet enucleatum: & sic deniq; de hac extasi tanquam à somno graui ab aliis excitantur, & quasi per violentiam quandam ad se reuerti compelluntur. Vbi & duo notanda reperies, quia post responsum nisi violenter excitati & reuocati ab eiusmodi quasi furore reuerti non solent, & quod in se reuersi nihil horum omnium, quæ ab eis interim prolata sunt, ad memoriam reuocabunt. Vnde etsi forte super hoc iterum vel alio consulti, dicere debeant aliis omnino verbis & alienis enuntiabunt. Forsan sicut per phanaticos & energumenos spiritus interdum loquuntur tãquam ignaros. Solent autem eis hæc dona plerunq; in somnis per visiones infundi. Quibusdam enim videtur, quod eis vel lac dulce, vel mel ori infundatur. Aliis etiam, quod eis schedula inscripta ori imponatur: & statim à somno erecti se gratiam hanc suscepisse publice profitentur.

Tale est illud Esdræ de se scribentis; Dixit Dominus mihi: Aperi os tuum; & aperui os meum, & ecce calix plenus aqua, cuius color similis igni: & cum bibissem, eructauit cor meum intellectum, & in pectus meum introiuit sapientia. Faciunt autem inter vaticinia inuocationes ad Deum viuum & verum & ad sanctam Trinitatem, vt peccatorum meritis à veri inuentione non impediantur. In aliis autem nationibus, quam hac Britannica, sicut & olim Troiana, de qua descẽdunt, prophetas huiusmodi raro reperies. Calcas etenim & Cassandra apud Ilion, nobilis illius obsidionis tempore vaticinii spiritum habentes, vrbis excidium aperte prædixerunt. Vnde & Helenus Priami filios, qui archiflamen eorum erat, propter vaticiniorum libros, quos habebat, tam Calcantis, quam & aliorum longe ante super patriæ destructione; primo statim ad Græcos vna cum Calcante se transtulit anno, à quibus & egregie postmodum in Græcia remuneratus est. Cassandra vero puella Priami Regis filia, quotidie vrbis euersionem canebat, nec ei tamen ob superbiam Troianorum nimiam, & præsumptionem fides habebatur. Nocte quoq; qua vrbs prodita fuit, proditionem ipsam & modum prodendi manifeste præcecinit. Vnde Virgilius:

Prophetæ quidã, sed insani, vt præcedentibus apparet.

——*Tales casus Cassandra canebat.*

Sicut & olim, stante adhuc Britonum regno, gentis excidium, & tam Saxonum primo, quam etiam Normannorum post aduentum, Merlinus vterque tam Calidonius, quam Ambrosius fertur vaticinando declarasse. Illud quoque, quod de talibus A. Gellius refert, hic interserere dignum duxi. Quo die C. Cæsar & Cn. Pompeius, per ciuile bellum collatis signis in Thessalia conflixerunt, in Transpadana Italia memoratu digna res accidit. Sacerdos namque Cornelius, & loco nobilis, & sacerdotii religione venerandus, & vitæ castitate sanctus: repente, mota mente, Cæsarem vicisse proclamauit, pugnæque dies & exitus omnis, pugnandi reciprocationes, & ipsa duorum exercituum conflictatio eius vaticinantis motu atque verbis repræsentata est. Si spiritu proferantur huiusmodi, scrupulosius lector inquiras. Non dico Pythonico, non dæmoniaco, verum quia sicut solius Dei proprium est scire futura, sic & futurorum scientiam dare, spiritu sciẽtiæ desuper & gratia dato. Diuisiones quippe gratiarum sunt, vt ait Apostolus, vnus autem atq; idem spiritus. Vnde Petrus in Epistola secunda, non voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt homines. Ad idem facit illud in Daniele, quod Chaldæi Regi Nabuchodonosor super somnii sui interpretatione, quam ab ipsis extorquere volebat, responderunt: Non est, inquiunt, homo super terram, qui sermonem tuũ, Rex, possit implere: sed neque Regum quisquam magnus & potens verbum huiusmodi sciscitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldæo, sermo enim, quem tu Rex quæris, grauis est, nec reperietur quisquam qui indicet illum in conspectu Regis, exceptis diis, quorum non est cum hominibus conuersatio. Super eundem locum Hieronymus: Confitentur arioli, & omnis scientia secularis, præsciẽtiam futurorum solius Dei esse, non hominum, vnde probatur, prophetas spiritu Dei locutos, qui dixerunt futura. Ad hoc autem, quod obiiciunt quidam, si spiritu Dei ducerentur, quandoque permitterent. Hæc dicit dominus Deus, vel aliquid in hunc modum more prophetico, & quia talis prophetandi modus in Merlino non reperitur, eum potius Pythonico spiritu locutum esse plerique coniectant. Et quia etiam de sanctitate ipsius vel deuotione, quamque fidelis fuerit minime legitur. Ad quæ respondeo, quod non solum sanctis, sed infidelibus interdum & gentilibus: sicut Baalæ & Sibyllæ, & etiam malis, vt Cayphæ, sicut & Beleæ prophetiæ spiritus datus est. Vnde Origen. super Numer. Ne mi-

Cornelius sacerdos.

Vide sup. pa. 226.

Quo spiritu prophetauit ex Gurloidis historia apparet.

 reris,

reris, eum quem diximus scribas & pharisęos & doctores populi significare Iudęos de Christo prophetare, Caiphas enim ait: Expedit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo. Sed, inquit, quia erat pontifex anni illius, prophetauit. Nemo ergo extollatur, si prophetet, si pręscientiā mereatur, quia ꝓphetiæ destruentur, cessabunt linguę, scientia destruetur: permanet autem fides, spes, charitas: maior enim est charitas, quæ sola nunquam cadit. Et non solum prophetizabant, sed virtutes & signa mali quandoque faciebant, quod plerique non poterant. Sicut Iohannes Baptista, qui tantus erat, signa non fecit, sicut Iohan. Euangelista testatur dicens: Et multi venerunt ad Iesum, & dicebant, quia Ioannes quidem signum fecit nullum, &c. De matre quoq; Domini nō legitur quod aliquid fecerit. De filiis etiam Scheuæ legimus in Actis Apost. quod in nomine Iesu, quem Paulus pręd icabat, dæmonia eiecerunt: vnde in Matth. & Luca reperies: Multi dicent in illa die mihi, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tua dęmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunquā noui vos. Et alibi, respondens autē Ioannes dixit, Magister vidimus quendam in nomine tuo dæmonia eiicientē, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. Iesus autē ait: nolite prohibere eum, nemo est qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me. Qui enim non est aduersus nos, pro nobis est. Item Alexander Macedo gentilis montes Caspios transtulit, & decem tribus intra eorundem promontoria, vbi vsq; in hodiernum resident, & vsq; in aduentū Eliæ & Henoc residebunt, miraculose conclusit. Merlini itaq; prophetiam legimus, sanctitatem eius vel miracula non legimus. Obiiciunt, & quia prophetiæ non extra se fiebant, quando prophetabant, sicut de Merlino Siluestri legitur, quod amens factus prophetabat: & de his similiter quasi arreptitiis, de quibus hic locuti sumus. Sed alii per somnia, visiones & ænigmata, vt Ezechiel & Daniel: alii per facta & dicta, vt Noe in Archæ fabricatione Ecclesiam; Abraham in filii immolatione, Christi passionem; Moyses dicens suscitabit vobis Deus prophetam de fratrib. vestris, hunc audite, Christum significauit. Alii excellentiori quodam modo per internam spiritus sancti inspirationem ac reuelationem, vt Dauid, quibus id solum, quod in libro Regum 1. de Saule legitur Dauid persequente, respondeo, Quia cum accepisset Saul Dauid in Naioth (qui est collis in Ramatha) vbi erat cuneus prophetarum, transfugisse, misit lictores in Naioth, vt raperent Dauid, qui cum vidissent prophetas & Samuelem stantem super eos, factus est illis spiritus Domini, & prophetabant, misitq; secundos & tertios nuntios, qui & ipsi prophetauerunt. Et iratus Saul abiit post eos, & antequam veniret in Naioth ingrediens prophetabat, & quasi amens factus & exutus veste regia, tota die & nocte canebat cum ceteris, Dauid & Samuele clam videntibus: nec mirum, si illi, qui spiritum Domini datamq; desuper gratiam tantam subito suscipiunt, à terrenæ mentis interim statu alienari videantur.

De generositatis amore, & genealogia longe retenta.

Cap. XVII.

GENEROSITATEM vero, & generis nobilitatem præ rebus omnibus magis appetunt. Vnde & generosa coniugia plus longe cupiunt quam sumptuosa vel opima. Genealogiam quoque generis sui etiam de populo quilibet obseruat, & non solum auos, atauos, sed vsque ad sextam vel septimam, & vltra procul generationem memoriter & prompte genus enarrat in hunc modum, Resus filius Gruffini, filii Resi, filii Theodori, filii Æneæ, filii Oeni, filii Hoeli, filii Cadelli, filii Roderici Magni, & sic deinceps.

Genus itaq; super omnia diligunt, & damna sanguinis atq; dedecoris acriter vlciscuntur. Vindicis enim animi sunt & iræ cruentę, nec solum nouas & recētes iniurias, verum etiam veteres & antiquas velut instantes vindicare parati. Non vrbe, non vico, non castris cohibitant, sed quasi solitarii siluis inhærent: in quarum eiusdem margine non palatia magna nec sumptuosas & superfluas lapidum cementique structuras in altum erigere, verum tecta viminea, vsibus annuis sufficientia, modico tam labore quam sumptu, connectere mos est. Non pomeriis vtuntur, non hortis, vtrorumque tamen fructibus eis aliunde porrectis, libenter vesci solent. Agris igitur plurimum vtuntur pascuis, parum cultis, floridis parce, consitis parcissime. Boues autem ad aratra vel plaustra binos quidam iungunt rarius, sed quaternos frequentius, stimulatore præambulo, sed retrogrado: quem & pericula plerunque dum tauri iuga detractant retro cadendo contingit experiri. Falcibus quoque

minus vtuntur ad metendum: plus autem & expeditius ferro quodam modico in cultelli modum formato, baculis binis ad capita laxe & flexibiliter catenato: sed quoniam segnius irritant animos demissa per aures, quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus, melius videndo quam audiendo modum attendes. Sunt & his nauiculæ ad piscandum seu flumina transnauigandum viminiæ, non oblongæ, non rostratæ sed quasi rotundæ. vel potius in triangulum formatæ, vndique coriis animalium crudis intus & extra contectæ. Cum autem nauiculam salmo iniectus cauda fortiter percusserit, non absque periculo plerumque vecturam pariter & vectorem euertit. Nauiculas istas piscatores patriæ ritu eundo & redeundo humeris portant, vnde & famosus ille Fabulator Bledhercus, qui tempora nostra paulo præuenit, super hoc casu sic ænigmatice proloqui consueuerat. Sunt apud nos gentes quæ cum ad prędandum deproperent, equos humeris impositos vsque ad prędam ipsam portant, ad prædam vero capiendam equis insiliunt, atque capta statim equos humeris iterum iniectos, domum redeundo reportant.

De antiqua fidei fundatione, Christianitatis amore & deuotione.

Cap. XVIII.

PRÆTEREA olim longeque ante excidium Britannicum, quia per annos circiter ducentos per Faganum & Damianum ad petitionem Lucii Regis ab Eleutherio Papa in insulam transmissos, in fide fundati sunt & solidati. Vnde & à tempore quo Germanus Altisiodorensis & Lupus Trecensis propter corruptionem quæ Paganorum Saxonum irruptionibus iam irrepserat, & præcipue ad expellendam hæresin Pelagianam in insulam missi sunt, nihil hæreticum, nihil recte fidei contrarium sensere. Ab eorundem quoque doctrina hæc, vt fertur, vsque in hodiernum documenta tenuerunt. De quolibet pane apposito primum fractionis angulum pauperibus donant. Terni quoque in Trinitatis memoriam ad prandium sedent. Viro cuilibet religioso monacho vel clerico, vel cuicunque religionis habitum præferenti, statim proiectis armis cernuo capite benedictionem petunt. Episcopalem vero confirmationem & chrismatis (qua gratia spiritus datur) inunctionem, præ alia gente totus populus magnopere petit. Omnium quoque rerum quas possident, animalium, pecorum, & pecudum interdum decimas donant, quando videlicet vel vxores sibi martiali copula iungunt, vel peregrinationis iter arripiunt, aut quamlibet vitæ suæ, ecclesiæ consilio, correctionem assumunt. Hanc autem rerum suarum partitionem decimam magnam vocant, cuius duas partes ecclesiæ suæ baptismali, tertiam vero episcopo diocesano dare solent. Præ omni autem peregrino labore, Romam peregre libentius eundo, deuotis mentibus Apostolorum limina propensius adorant. Ecclesiis autem & ecclesiasticis viris, sanctorum quoque reliquiis, & campanis baiulis, libris textis & cruci, deuotam reuerentiam exhibere, longeque magis quam vllam gentem his omnibus honorem deferre videmus: vnde & ecclesiæ istorum longe maiorem quam alibi pacem habent. Non etenim in cœmiteriis solum, verumetiam extra procul per metas & fossas vlteriores ab episcopis causa pacis impositas & constitutas, animalibus ad pascua pax seruatur. Ecclesiæ vero maiores quibus maiorem antiquitas reuerentiam exhibuit: quatenus armenta mane ad pascua exire & vesperi redire possunt, pacem præbent. Vnde si cum Principe capitales quis inimicitias incurrerit, si ecclesiæ refugium quæsierit, eadem sibi & suis pace gaudebit: adeo vt hac immunitatis indemnitate, longe Canonum indulgentiam excedente, (qui corpori solum & membris tali in casu salutem præstant) multi abutentes, audacius ob hanc impunitatem hostiliter excedunt, & ab his etiam refugii locis, tam patriam vndique totam quam principem ipsum grauiter infestando molestant. Heremitas & Anachoritas abstinentiæ maioris magisque spirituales alibi non videas. Gens etenim hæc omni vehemens est intentione. Vnde &, *Sicut malis nusquam peiores, sic bonis meliores non reperies.*

[Religio.] [Cærimoniæ.] [Decima magna.] [Superstitiones.] [Peregrinationes.]

Fœlix itaque gens & fortunata, Gens vere, vtraque sorte beata, Si *Prælatos* haberent bonos & *Pastores*, vnoque gauderent *Principe* & illo bono.

Annotationes in Caput XVIII.

DVÆ res, teste Giraldo, Remp. fœlicem & fortunatam reddunt; quarum altera in vnius boni principis moderata gubernatione consistit: altera in fidelis diligentisque pastoris sana doctrina & disciplina salubri. Prioré nobis his nostris diebus largita est Dei clemétia vt videremus ipsi: Cambria enim

principatu Angliæ regno vnito, & antiqua ciuium libertate incolis restituta, vnius Principis boni pacifico moderamine fruimur, veteri inimicitia inter Anglicam gentem & Cambricam iam pridem sopita & penitus extincta. In posteriore vero non ita fœlices & fortunati sumus. Nam etsi summi pastores viri boni & moderati sint, est tamen tam in doctrina penuria, quam in disciplinæ executione, (in Cambria) defectus. Etenim sicuti ecclesiasticorum sacerdotiorum cauponatio & abusus, (de quibus supra Itinerarii lib. 1. cap. 2. Annot. 5. memini) euangelicæ prædicationis cursum impedit, & veritatis doctrinam à populo auertit: ita & publicæ pœnitentiæ redemptio pecuniaria, (quam commutationem vocant) vsurpata ab iis qui pecuniæ magis quam pietati student, impuros mores & omnem vitæ turpitudinem inducit, nec quicquam aliud adeo fenestram omnem scortationibus atque adulteriis patefacit, atque hæc criminum vel animarum potius nundinatio, nullo pœnitentiæ indicio (quo illis, qui hominis improbitate offenduntur satisfieret) edito. Et si quis excipiat, illam pecuniam, quæ hoc modo, ex pœnitentiæ publicæ redemptione conflatur, in pios vsus, videlicet, aut in viis publicis & pontibus reficiendis, aut in reparandis ecclesiarum ruinis, aut in subleuandis pauperum necessitatibus erogari: Audio quod dicitur, & video quod fit. Quod si hoc quod asseritur, cum externa delinquentis submissione iis in locis fieret in quibus admissum crimen est, ita vt læsæ congregationi innotesceret, non omnino quererer. Sin vero in priuatos quorundam vsus mulcta illa pecuniaria redundet, omnes pii redargutionem iustam esse fatebuntur. Nam quid turpius & à Christiana professione magis alienum excogitari potest, quam ex scortationibus, stupris & adulteriis (more Romanorum pontificum) quæstum facere? Sed de his & aliis peruersæ in Cambria disciplinæ næuis, cum multis ἀπλήςων ἀνδρῶν φιλοκτήμασι, *fusius à me in eo libro, quem de grauioribus Cambriæ incommodis conscripsi tractatum est.*

DE BRITANNICA HISTORIA RECTE INTELLIGENDA, ET CVM ROMANIS SCRIPTORIBVS RECONCILIANDA, DA. POVELI EPISTOLA,

Ad

ORNATISSIMVM VIRVM GVLIELMVM FLETEWOODE ad leges seruientem, inclytæ Londinensis Ciuitatis Recordatorem, conscripta.

VM ad te nuper salutandi tui causa venissem (integerrime FLETEWOODE) tuq; (quo liberius de humanioribus literis, vt soles, mecum differeres) quasi respirandi spatium, à litium strepitu tibi concedi postulasses: memini te, cum inter alia tua sapientissima dicta, de antiquo Britannorum regno verba faceres, in eum sermonem incidisse, vt Historiam nostram Britannicam (de qua summa scriptorum dissensione certatur) ab aliquo Britannicæ atque Romanæ antiquitatis studioso, cum Latinis Græcisque scriptoribus qui res Britannicas scriptis mandarunt, conferri, & quoad fieri possit, reconciliari optares. Quod cum ego percommode effici posse contenderem, atque rationem qua id fiat à te rogatus, pro ingenii tenuitate ostendissem: tum tu, vt illa quæ eo tempore dicebam, & quasi ex improuiso mihi excidebant, scriptis committere non grauarer, petebas. Cum ergo me tam subito propria temeritate in eas detrusum angustias intelligerem, vt mihi aut imperitæ rusticitatis notam incurrendi, aut omnino tibi morem gerendi necessitatem incumbere viderem, aliquandiu attonitus hæsi: deinde me reuocans & quasi mihi redditus, tuæ prudentiæ cedens acquieui; & quod petebas me facturum pollicebar. Quod & nunc pro memoriæ imbecillitate repetitum, ad te mitto.

Eo itaque tempore, primum dixi duo hominum genera (qui sua importunitate hanc reconciliationem impediunt) ab hoc negotio esse remouenda. Quorum primum genus eorum est, qui Britannicam historiam vniuersam confictitiam esse, & ab omni veritate penitus alienam, affirmare non dubitant: & quicquid ex antiquis Britannorum monumentis in contrarium adduxeris, adulterinum esse statim clamitant, illudque ita eleuant & contemnunt, vt omni auditione indignum esse iudicent: nec aliud quicquam admittendum censent, nisi quod Romanorum scriptorum auctoritate nitatur: quasi nihil aliud verum sit, nisi quod aut illi testimonio confirmauerint, aut isti oculis contemplati fuerint. Secundum genus eorum est, qui è contra, hanc historiam vltra quam par est defendentes, eam nimis importune tuentur, ita vt quaslibet illius inanes fabulas, absurda miracula, & cuncta pseudoprophetarum vaticinia fallacia sine vlla dubitatione arcte tenentes, ea verissima esse quouis sacramento conten-

contendant. Hi & superiores tanta inter se contentione decertant vt interdum tanquam pro aris & focis acerrime digladientur: dum hi Britannicas fabulas defendere, illi cornicum oculos configere nitantur. Quos omnes, si sibi constare velint, & melioris cuiusdam naturæ bonitate allecti aliquando non mitescant: non ad historiæ veritatem inuestigandam, sed ad propugnaculi cuiusdam obsessi possessionem, à violento hostium impetu defendendam, vbi pertinax & accurata defensio & non deliberatæ rationis consideratio requiritur, adhibendos atque amandandos esse sentiebam. Huius autem testaurandæ atque restituendæ historiæ tractationem prudentibus & moderatis viris, qui & suæ sententiæ rationem reddere, & captiosas aduersariorum ratiocinationes dissoluere, & veritatem perspicere atque retinere possint, committendam esse dicebam. Addidi præterea quædam in hac historia mihi non probari, non solum quia Græcanicam vanitatem sapiunt, sed etiam quia vltra Historiæ fidem scripta esse videntur: vt sunt, stupendæ transformationes, prodigiosa miracula, & omnia Merlini aliorumque incerta vaticinia, atque nonnulla alia, quæ quanquam historico more tradantur, in quibusdam tamen libris Britannice scriptis non habentur; ita vt ab interprete addita esse videri possint: quibus detractis facilem & expeditam fore reconciliationem affirmaui. Nam quod reliquum est difficultatis, vel in ipsis Reipublicæ gubernatoribus distinguendis: vel in rerum gestarum relationibus: vel in topicorum nominum intelligentia haud multum esse dicebam.

Et primum quod ad rectores attinet, sic sentiebam: Hanc nimirum Insulam à tempore Dunuallonis Molmutii, in plures principatus semper fuisse distributam, & à pluribus Regulis supremam & mandandi & iudicandi auctoritatem in suis prouinciis obtinentibus, fuisse gubernatam, vt ex Cæsaris, Taciti, Dionis, & Suetonii, & aliorum scriptis videre licet.

Præterea certum est, vel hac, quam habemus historia testante, Loegriam, Albaniam, Cornubiam, Demetiam, Venedotiam, Deiram & Berniciam suos fere semper habuisse regulos: qui etsi sæpenumero se mutuo bello infestabant: in communi tamen patriæ periculo, ad violentum externi hostis impetum propulsandum, semper vnum aliquem ipsorum supremum belli ducem & Imperatorem (quoties vrgebat necessitas) constituere solebant: cuius mandato cuncta gerebant. Fieri itaque posse affirmabam, vt plures auctores diuersorum regum, (qui in variis insulæ partibus eodem tempore pręfuerunt) in suis scriptis mentionem faciant, qui eam ob causam, non sunt putandi sibi inuicem contradicere, quod hic vnum, ille alium Britanniæ Regem fuisse scripserit, pręsertim cum plures simul extiterint. In personarum etiam nominibus cauendum esse monui, ne diuersa nomina eidem personæ accommodata fuerint; quæ non animaduersa magnam confusionem & insignes errores facile inducunt. Nam apud Britannos (sicuti etiam apud Romanos) ex insigni aliqua qualitate vel deformitate corporis, nomina imponere consuetum fuit, vt Elidor War *Helidorus Pius*, Vther Pendragon, Edoal Ywrch *Edoualus Hinnulus*, Gwilym Goch *Gulielmus Rufus*, & huiusmodi.

In relationibus rerum gestarum, notandam atque obseruandam esse dixi, in singulis auctoribus erga suos ciues, aut eos quorum res gestas suis scriptis ornare student, affectatam quandam animi propensionem, qua & commissorum ab illis laudem pluribus extollunt, & admissorum turpitudinem aut omnino diluere, aut certe eleuare nituntur.

Hoc morbo plerique omnes scriptores laborant, à quo Cæsar ipse in rerum à se in hac insula gestarum relatione non erat immunis, vt ex Lucano, Tacito, Dione & Plutarcho satis manifestum est. Idem etiam in Tito Liuio notat Augustinus. In rebus igitur dubiis cohibendam esse assensionem, atque rerum circumstantias prudenter esse perpendendas putabam: & eius demum auctoris sententiæ magis inclinandum, cuius fides nobis cognita & perspecta magis est, prout res ipsa quæ narratur, veresimilis vel non veresimilis videretur. Sed illud inprimis tenendum nobis esse statuebam, vt ad veritatem indagandam animum adferamus liberum, ab omni præiudicata opinione & affectata in alterutram partem inclinatione penitus alienum.

In propriis populorum, regionum, ciuitatum, fluuiorum, montium, & aliarum rerum nomenclaturis, magnam à nobis adhibendam esse curam contendebam, vt intelligamus, qua ratione primo nomen impositum sit: à quo idiomate defluxerit: num idem nomen Britannicum & Romanum sit, an aliud Britannicum

aliud

aliud Romanum reperiatur: num antiquum nomen hodie manet: & alia huiusmodi. Quam ad rem, tam Romanæ Britannicæque consuetudinis quam antiqui sermonis Britannici cognitionem & intelligentiam necessariam esse indicabam. Nam Romanos scriptores vocabula Britannica ad Latini sermonis formam traduxisse aiebam, & Britannos è conuerso Romana vocabula fœde deformasse, eaque corruptissime & scripsisse & protulisse certum est: adeo vt sine illarum rerum cognitione, haud facile hæc intelligi, multo minus antiquæ suæ integritati restitui & reconciliari posse arbitrabar. Quæ tamen omnia (illis obseruatis) diligentibus & accuratis antiquitatis inuestigatoribus, acri & prudenti iudicio prędítis facillima esse affirmabam.

Atque hæc fere sunt omnia, quæ eo tempore in medium proferebam. Quę tu, pro tua prudentia, quam negotiis pertractandis, notandis exemplis, & cognoscenda antiquitate, summam tibi comparasti, methodo conformans meliori, facile emendabis: Qua in re tuum (in absentia Lambardi nostri) non consilium solú, sed & auxilium peto: vt tu videlicet qui non tantum varia atque multiplici excellentis doctrinę cognitione, verumetiam perspicacis ingenii dexteritate polles, in antiqua huius Insulæ historia restituenda opem ferre non graueris.

ADDENDA.

IN Epistola pręfixa Pon. Virunnio, linea 16. post illa verba, *Dion Bassius & alii.* hæc addenda sunt. *De Cymbelino legitur apud Dionem lib. 60. Cuius duo filij, Cataratacus & Togodumnus* (vt ibi habetur) *ab A. Plautio victi atque fugati perhibentur.*

FINIS.

INDEX

INDEX VERBORVM ET RERVM IN OPERE HOC TOTO PRÆCIPVE MEMORABILIVM: VBI NVMERVS PRIOR, PAGINAM; POSTERIOR, VERSICVlum notat.

A

Almed-

B

Bacu-

C

Cicadæ

E

Falsi-

Fortitu-

Initium

Lionel-

Mors

Proce-

Subuen-

FINIS.

